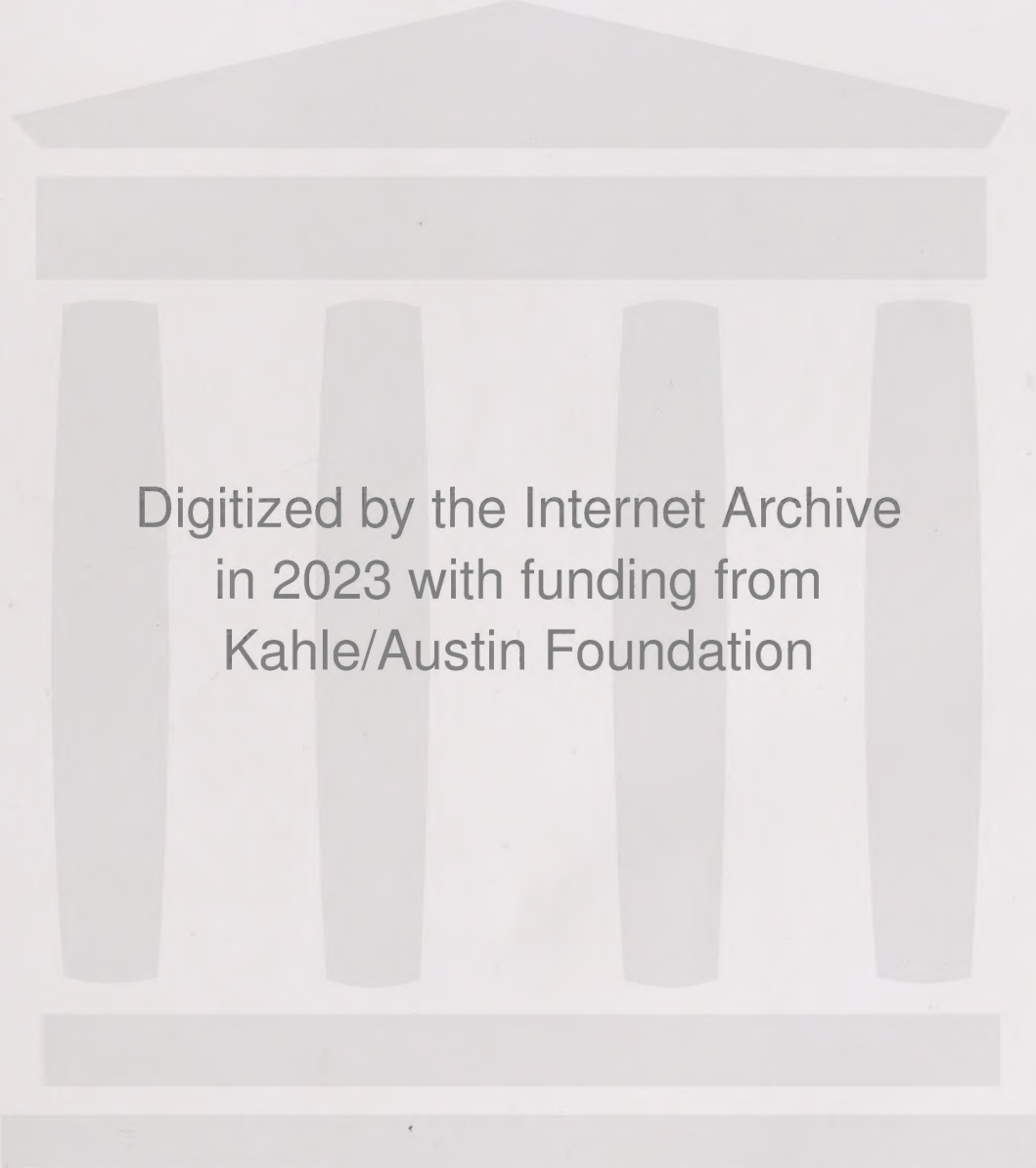

PATRUM

NOVA BIBLIOTHECA.

Digitized by the Internet Archive
in 2023 with funding from
Kahle/Austin Foundation

1. Theodorus ep. Mops. ex cod. Column. vat. 45.

+ Θεοδώρον ἀντιόχειος,
ἐρμηνεία ὡς ἐστὶν προφήτου·

Θεὸς ἔλεγον τῶν αἰματωμένων ὅτι μαῖνηται οἱ προφῆται
τι καὶ οἱ ὅτι γὰρ οὐ τὸν φῶς αἶς.

2. Petrus laodicenus ex cod. vat. 1445.

+ ἐρμηνεία περὶ τοῦ λαοῦ Διόνειου, εἰς τὸν αὐτὸν ἐλεγεῖται +
Ἡμεῖς οὐκ ἐσμεν ὡς ἐπὶ τοῦ νόμου μένουσιν ἀπὸ ματοσ δὲ ἐπὶ ματοσ ἐρεκα.
διὸ καὶ ὁ πατήρ τὸν ἀνθρώπου ἔδωκεν· ἡ δὲ χύνη ἐστι οὐχὶ ὁ δὲ σὺν ἐκ
τοῦ μὲν ὁρτοσ ὅς τὸ φῶς ὡς οἱ οἱ ταῖς τῶν σὺν ἀνθρώπων ἀλλ' ὅς τὸ ἀπὸ τοῦ ἐν
μερ φῶς ἐπὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τὸ ἀνθρώπων τῶν τοῦ δούμου μερ φῶς.

3. Theodorus Studita ex cod. parisiensi 269.

σπαραξία

Ὅ οἱ λαοὶ οἱ λαοὶ σὺν σπαραξίᾳ οἱ λαοὶ σφίλοζ βρίασ
οἱ λαοὶ σπαραξίᾳ σπαραξίᾳ σπαραξίᾳ σπαραξίᾳ σπαραξίᾳ
δὲ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἔδωκεν ἀνθρώπων ἀλλ' ὅς τὸ ἀπὸ τοῦ ἐν
μερ φῶς ἐπὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τὸ ἀνθρώπων τῶν τοῦ δούμου μερ φῶς.

4. Subscriptio codicis vat. 1997.

Ἡμεῖς οὐκ ἐσμεν ὡς ἐπὶ τοῦ νόμου μένουσιν ἀπὸ ματοσ δὲ ἐπὶ ματοσ ἐρεκα.
διὸ καὶ ὁ πατήρ τὸν ἀνθρώπου ἔδωκεν· ἡ δὲ χύνη ἐστι οὐχὶ ὁ δὲ σὺν ἐκ
τοῦ μὲν ὁρτοσ ὅς τὸ φῶς ὡς οἱ οἱ ταῖς τῶν σὺν ἀνθρώπων ἀλλ' ὅς τὸ ἀπὸ τοῦ ἐν
μερ φῶς ἐπὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τὸ ἀνθρώπων τῶν τοῦ δούμου μερ φῶς.

5. Idem Th. Studita ex cod. vat. 2094.

Παῖς οὗτος ὁ πῦρ ἡμῶν καὶ ὁ
μορφοῦν τοῦ θεοῦ ἀνθρώπου
τοῦ μὲν ὁρτοσ ὅς τὸ φῶς ὡς οἱ οἱ ταῖς τῶν σὺν ἀνθρώπων ἀλλ' ὅς τὸ ἀπὸ τοῦ ἐν
μερ φῶς ἐπὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τὸ ἀνθρώπων τῶν τοῦ δούμου μερ φῶς.

6. Origenes ex cod. vat. 1802.

Ὁ πατήρ τὸν ἀνθρώπου ἔδωκεν· ἡ δὲ χύνη ἐστι οὐχὶ ὁ δὲ σὺν ἐκ
τοῦ μὲν ὁρτοσ ὅς τὸ φῶς ὡς οἱ οἱ ταῖς τῶν σὺν ἀνθρώπων ἀλλ' ὅς τὸ ἀπὸ τοῦ ἐν
μερ φῶς ἐπὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τὸ ἀνθρώπων τῶν τοῦ δούμου μερ φῶς.

7. Didymus ex eodem cod. vat. 1802.

Παῖς οὗτος ὁ πῦρ ἡμῶν καὶ ὁ
μορφοῦν τοῦ θεοῦ ἀνθρώπου
τοῦ μὲν ὁρτοσ ὅς τὸ φῶς ὡς οἱ οἱ ταῖς τῶν σὺν ἀνθρώπων ἀλλ' ὅς τὸ ἀπὸ τοῦ ἐν
μερ φῶς ἐπὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τὸ ἀνθρώπων τῶν τοῦ δούμου μερ φῶς.

8. Vita Constantini M. ex cod. vat. 974.

+ Βίος καὶ πολιτεία τοῦ
ἐν μακαρία τῇ λήξει. ὁ
σεβοῦς πῦρ τὸ τῶν μετὰ
ἡμῶν τοῦ βασιλέως ἡμῶν
τῶν χριστιανῶν κωνσταντίνου
ἡμεῖς τῆς μετὰ αὐτόν.

9. Anastasius antiochenus ex cod. vat. 659.

Τοῦ ἀγίου ἀναστασίου ἐπισκόπου ἀντιόχειας· πλείων καὶ ἡμεῖς ὁρτοσ τῆς
ἀληθείας διὰ τῆς.

10. Iohannes diaconus ex cod. vat. 696.

Παῖς οὗτος ὁ πῦρ ἡμῶν καὶ ὁ
μορφοῦν τοῦ θεοῦ ἀνθρώπου
τοῦ μὲν ὁρτοσ ὅς τὸ φῶς ὡς οἱ οἱ ταῖς τῶν σὺν ἀνθρώπων ἀλλ' ὅς τὸ ἀπὸ τοῦ ἐν
μερ φῶς ἐπὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τὸ ἀνθρώπων τῶν τοῦ δούμου μερ φῶς.

NOVAE PATRUM BIBLIOTHECAE

TOMUS SEPTIMUS

CONTINENS IN PARTE I.

THEODORI MOPSUESTENI

IN XII. PROPHETAS COMMENTARIUM ET ALIA.

PRAEIT BASILII NEOPATRENSIS IN OMNES PROPHETAS SPECIMEN.

IN PARTE II.

ORIGENIS, DIDYMI, HIPPOLYTI, APOLLINARIS, POLYCHRONII

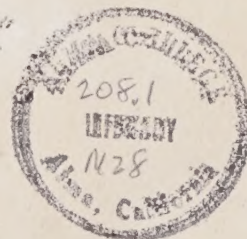
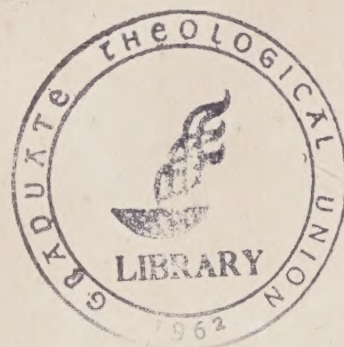
SCHOLIA IN PROVERBIA, ESAIAM, ET EZECHIELEM
CUM DIDYMI UBERIORIBUS IN PSALMOS.

IN PARTE III.

BONIZONIS EPISCOPI EXCERPTA CANONICA.

DEUSDEDIT CARDINALIS

CONTRA INVASORES ET SIMONIACOS.

ROMAE

TYPIS SACRI CONSILII PROPAGANDO CHRISTIANO NOMINI.

M·DCCC·LIV.

Property of
CLIA
Please return to
Graduate Theological
Union Library

31017

EDITORIS PRAEFATIO.

I. **D**e sacrorum librorum obscuritate (quam in prophetis praecipue comperiri necesse est) Polychronius apamensis episcopus breve olim capitulum scripsit, quod nos in antiquissimo codice vaticano observatum, et a Photio etiam inter amphiloichianas quaestiones quas edidimus relatum, ante hos annos in Scriptorum veterum primo volumine collocavimus. Quam nunc rem commemorare non fuit inutile, ut maior hinc laus ad Polychronii fratrem Theodorum nostrum mopsuestenum redundet, cuius tam planam tamque perspicuam prophetarum minorum interpretationem efferimus, quorum plerumque elocutio, si nuda spectetur, paene prae ceteris sacrosanctae scripturae auctoribus obscuritatis caligine premi videtur. Et nihilominus luminosus adeo vir Theodorus librum ipse quoque de obscura locutione (bibliorum ut puto) conscripserat, ab Ebediesu in catalogo suo memoratum, quo scripto fratri suo Polychronio suppetias fortasse ferebat. Sed nonne vero, dicet aliquis, aliae etiam extant ad hos salubrosos prophetas explanationes? Extant sane, ut publici libri docent, utque aliàs nominatim recensui; mirumque est quod intra quinquaginta circiter annos, nempe ab extrema saeculi quarti parte, ad medium fere saeculum quintum (quod hercle doctius ecclesiae aevum fuit) floruerunt nobilissimi prophetarum horum interpretes Theodoro nostro contemporanei 1. S. Hieronymus. 2. Rufinus, ut vulgo in codicibus librisque scribitur. 3. S. Cyrillus alexandrinus. 4. Theodoretus. Horum inquam omnium videmus typis impressos luculentos commentarios, quos cum Mopsuesteno nostro conferre, perutile iucundumque lectori fore puto: quibus ego etsi nihil detrahere volo, aio nihilominus nostrum hunc videri scribendi arte non inferiorem, limpitudine autem et naturali quadam facilitate prope gratiorem. Felicem rursus aetatem illam praedico, quae praeter hos quinque, tulit et alios nunc deperditos eorundem prophetarum interpretes, scilicet Didymum, teste Hieronymo de vir. ill. c. 109; Chrysostomum, quem se legisse ait in praefatione sua Rufinus, pariterque Ephraemius antiochenus apud Photium (cod. 129. ed. p. 820.); Eudociam denique augustam, ut idem in codice 184. tradit Photius. Quod si vera est parisiensis codicis 142. inscriptio, latet ibi coevi praedictis Epiphanii in Nahumum commentatio. Nam cuiusnam saeculi homo is fuerit, cuius nos olim fragmenta tria recitavimus (Script. vet. VII. p. 68.) hoc titulo: *Ἐβίωνος ἐκ τῆς περὶ προφητῶν ἐξηγήσεως*, *Ebionis ex enarratione in prophetas*, non facile definietur: etenim in codice nobili vaticano, quem iterum inspeximus, scribitur perspicue *Ἐβίωνος*, ita ut cogitandum videatur de Ebione Iohannis apostoli contemporaneo. Sane Ebionaei, auctore authentico Epiphanio (haer. XXX. 18.) ceteros prophetas detestantes, unum Christum agnoscebant prophetam, de quo uno reapse tria illa fragmenta loquuntur. At vero Labbeus (conspect. op. Damasc. p. 50.) legebat in codice gallicano *Εὐβίωνος*. Utra lectio sit verior, Deus scit; sed certe et Eubion antiquus homo fuit, quandoquidem Anastasius presbyter, apud quem fragmenta illa servata sunt, ad prisca saecula pertinet, nec fere Mopsuesteno recentior iudicandus est. Anastasio autem contemporaneus fuit Hesychius, cuius multae sparsim ad prophetas adnotationes in vaticanis codicibus latent.

II. Verumtamen ut ad Mopsuestenum nostrum redeamus, hominis quidem historiam, tota antiquitate et praesertim in oriente famigerati, in alia nos Scriptorum collectione T. VI. adumbravimus, deque librorum eius multitudine, meritis, ac

reprehensionibus, satis ut puto diximus, et nobis nunc plura dicendi otium fecimus. Quia tamen pleraque nonnisi graece in lucem antea extulimus, visum est tanto auctore diutius homines graece ignaros non fraudare: itaque antiquae nostrae promissionis memores totum impigre latinum fecimus, tamque spisso opere magnam huius voluminis partem implevimus. Et scopus quidem Mopsuesteni est, iudaicam praesertim historiam illustrare; ita tamen ut propheticum spiritum, et relationem ad Christum praecipuis in locis agnoscat ac fateatur: quamquam saepe κατ' ἔβασιν, id est secundum pleniorē in Christo christianisque rebus vaticiniorum eventum: quod genus interpretandi, etsi aliis quoque ss. bibliorum interpretibus non plane insolitum, in Theodoro tamen suspectum aliquando fuit; et id sane nonnisi pie sinceraque cum fide a christiano scriptore fieri debet. Quam ob rem noster visus est aliquibus ἰουδαϊσμοῦ; quamquam ipse Christo se firmiter credere, et eius deitatem oeconomiaeque mysterium religiose venerari, liquido demonstrat, puta pp. 139. 150. 191. Utrum vero et hebraice sciverit, non satis constat; sed syriacae saltem dialecti non fuit ignarus, quoniam syrum ex hebraico interpretem non semel exagitat ac refutat pp. 241. 252. 263. At ipse certe LXX. interpretes unice sequitur, admiratur, ac laudat p. 252. Praeterea variam et curiosam eruditionem sponte deditaque opera vitare se dicit p. 136. 159. 227, et prophetarum tantummodo vocibus explanandis incumbere.

III. Hoc nos opus in vaticano, olim columnensi, mirae integritatis et antiquitatis codice invenimus, et cum alio insuper vaticano, nec antiquo tamen nec integro, interdum contulimus. Testes quidem operis erant, synodus quinta oecumenica act. 4; deinde Ebediesu in catalogo cap. 19.; quotquot denique operis codices nomen nostri Theodori inscriptum habent. Et quidem Ebediesu ait Theodorum scripsisse hoc opus ad quendam *mar Turim*, ut scribit Echellensis Ebediesu editor; at vero Assemanus in altera editione scribebat *mar Tyrium*, numquam immemor sui syriatici *mar*; ego vero ausim contra Assemanum emendare *Martyrium*, Chrysostomi adeoque etiam Theodori aequalem, et postea Antiochiae patriarcham, quae fuit Theodori patria; ideoque primum creditu est, missum ab eo opus ad civem ut verisimile est suum, illustrem adeo virum, qui antiochenas demum infulas consecutus est. Quod si quis quaerat cur passim Theodorus in codicibus *antiocherus* potius quam *mopsuestenus* dicatur; hanc causam esse puto; quod Mopsuestiae episcopi duo fuerunt Theodori, prior antiquior qui secundae antiochenae synodo subscripsit; posterior hic celeberrimus noster, qui distinctionis gratia vocitabatur ex patria sua antiochenus. Sic ego in codicibus fieri video de Iohanne Xiphilino patriarcha constantinopolitano eius nominis octavo, qui pariter distinctionis gratia dicitur *chalconensis*, a patria vel fortasse a priore episcopatu, ut coniecturaliter iudico. Certe duos Anthimos qui aetate mea constantinopolitanam cathedram insederunt, haud numerali nota apud Graecos distingui audio, sed priorem *ephesium* ubi fuit antea exarchus episcopus; alterum *thessalonicensem*, a priore item episcopatu, nominari.

IV. Promisimus olim partem Theodori non modicam commentarii in psalmos, ex codicibus vaticanis sumendam, efferre; verum ea res breviorē postea ambitum, ob illas causas nacta est, quas apto in loco diximus, ubi quicquid eius operis interim in manus venit, post prophetas exposuimus. Feliciores in Theodori commentario ad Iohannem fuimus, cuius ingentem reapse tractum cum peculiari animi voluptate in lucem protraximus. Neque tamen nunc repetere placuit, partes illas non modicas in epistolam ad Romanos, quas graece quarto Spicilegii romani volumini

olim inseruimus: neque item complures illas, quae cum latine tantum extarent vel in synodi quintae actis, vel apud Leontium in basnagiana Canisii editione, nos primi graece in sextum Scriptorum veterum tomum contulimus. Lectores ergo utantur feliciter novis his celeberrimi ss. bibliorum commentatoris divitiis, quas pontificiae bibliothecae codicibus acceptas debent: meminerintque, rerum quidem historiam ne in prophetis quidem esse perimendam, ut Cyrillus ipse et Chrysostomus et Gregorius PP., alique patres monent: Christum tamen praecipue eiusque ecclesiam, qui est sacrae scripturae scopus, nostraeque salutis negotium, prae oculis habeant.

Est autem ordo, quem codex vat. tenet, commentariorum Theodori apud nos hic:

In Oseam p. 1.

In Iohalem p. 68.

In Amosum p. 91.

In Abdiam p. 140.

Ip Ionam p. 150.

In Michaeam p. 170.

In Nahumum p. 210.

In Habacucum p. 231.

In Sophoniam p. 249.

In Aggaeum p. 269.

In Zachariam p. 284.

In Malachiam p. 263.

Sequuntur fragmenta in psalmos p. 390. Et in Iohannis evangelium p. 396-408.

De Basilii neopatrentis in XVI. prophetas commentario.

V. Sed iuvat alium diversi a Theodoro generis prophetarum interpretem, hactenus orbi litterario, quod sciam, incognitum, breviter saltem memorare; cuius nos nonnisi prooemium in praecedente volumine edidimus. Is est Basilus, neopatrentis in Thessalia episcopus, quem cum in quodam ms. catalogo patmensium codicum nominari observassem, in vaticana deinde bibliotheca comperi, Patmo insula huc fortasse devectum. Integer hic commentarius non minores tantum, sed et maiores prophetas explanat, et adversus Iudaeos pertinacissimos Christi osiores ac negatores perpetuo decernat, prophetica dicta prope omnia ad christianam ecclesiam trahens. Iamque non hominem tantummodo, verum etiam aetatem eius cognoscimus, nempe decimi primordia saeculi, quandoquidem in excerptis, quae mox subiungemus, bis de Simeonis bulgari rebus tamquam recentibus, immo praesentibus, loquitur, deque eius exitiali calamitate. Is est autem Simeon Bulgarorum princeps, byzantini imperii hostis infestissimus, ad quem multas deprecativas Nicolaus I. patriarcha scripsit epistolas, inter illas quas nos in Spicil. rom. T. IX. edidimus. Basilii prooemio, ut diximus, nuper edito, nunc addemus prologum a nescio quo codici vaticano praepositum: deinde et pauca commentarii specimina subiungemus.

Υπόθεσις ἥτοι πρόλογος τῆς ὑποκειμένης Βασιλείου μητροπολίτου νέων Πατρῶν πραγματείας, ἐν ᾗ καὶ εἰς ἀποτροπὴν ἰουδαίων καὶ αἰρετικῶν ἐκ τοῦ παλαιῦ εἰς βεβαίωσιν τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δι' αἰνιγμάτων πολυειδῶς ἐκλαμβάνει.

Ὁ ὑπερένσιος καὶ ἀνενδεὴς καὶ ἀπρόσιτος, εὐσιόπειος καὶ δημιουργὸς καὶ κηδεμὼν τῆς τε νοουμένης κτίσεως, καὶ τῆςδε τῆς ὁρωμένης, ὁ κυριεύων οὐρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, τὸ ἀπάραλλακτον τῆς ἀνακαταλήπτου πατρικῆς εὐσιότητος ἐναργὲς ὁμῶμα, καὶ λαμπεδὼν ἰσοδύναμος, Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ὢν καὶ συνεσόμενος τῷ πατρὶ, ἐπὶ τὸ καθ' ἡμᾶς ἀμεταβόλως ἐληλυθὼς, καὶ ὑποτυπώσας δι' αὐτουργίας καὶ διδάξας ἐνθεῶς ἃ ὁσημέραι τῶν ἀνθρώπων ἢ φύσις ἀβαρῶς καταρθεύσα τύχοι τῆς μακαρίας καὶ αἰζώου καὶ ἀδιαρρέυστου τρυφῆς, διεσάφησε διαρρήδην ὧδε πως, ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς· ἐν αὐταῖς γὰρ δοκεῖτε ζῶν αἰώνιον ἔχειν ταύτην τὴν θεοφθεγμένην ῥῆσιν ἀκηκῶς ῥήτωρ ὁ πυρίπνευς παρεγγυᾷ προσέχειν τῇ

ἀναγνώσει· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ μετ' αὐτόν οἱ μακάριστοι καὶ θεοφόροι πατέρες ἐμπεδοῦντες κελεύουσι προσέχειν ταῖς θείαις γραφαῖς, ὡς τῆς δι' αὐτοῦ ἁγίας τριβῆς, οὔτε πίστιν ὀρθήν, οὔτε πρᾶξιν ἐπαινετὴν κατορθῶσαι δυνάμεθα, ἐν πᾶσιν ἔχοντες ἀρωγὸν τὴν ἀνωθεν δι' εὐχῆς ἐμπράκτου κατερχομένην νοσητὴν φρικτωρίαν καὶ δύναν. Τοιγαρὺν καὶ ἡμεῖς οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἐλάχιστοι, πόθεν ἔχοντες σὺν ὀλίγῳ τοῦ μηδὲν τῶν θεοπνεύστων γραφῶν ἐλλείπειν ἡμᾶς, εἰ καὶ τὰ μάλιστα περὶ τὸ πρακτικὸν ἀμελοῦμεν, ἐσπεύσαμεν τὰ τῶν ἁγίων ἐκκαίθενα προφητῶν ἔπη κατατάξαι τῇδε τῇ βίβλῳ, τὰ μὲν γλαφυρώδη καὶ δύσληπτα, εὐκρινῇ καὶ σαφῇ Βασιλείου μητροπολίτου νέων Πατρῶν καθιστώντες, τὰ δὲ καθ' ἱστορίαν καὶ πρᾶξιν ἐγκείμενα, ὡς ταῖς πολλοῖς εὐληπτα ἀπολύτως καλλιγραφούντες 1), ἵνα μηδὲν ἐλλιπὲς εἴη τῇ προφητικῇ λόγῳ, καὶ λυπῇ τοὺς ἀναγινώσκοντας· καὶ αὐτὰ δὲ ἅπερ ὁ προρρήθεις Θεοπέσιος Βασίλειος διετράνωσεν, σὺν αὐτοκινήτως ἡρμήνευσεν, ὥς φασι, ἀλλ' ἀνωθεν ἐμπνευσθεῖς, συλλελοχῶς τὸν νῦν, καὶ ἀφερμὴν εἰληχῶς ἐκ τῶν διδασκαλιῶν τῶν θεομύστων πατέρων εἰς ἃ ἐν παρεξηγήσει ἡρμήνευσαν. Ὅποσα δὲ καὶ οὗτος ἐξ ἐνάστου προφήτου ἡρμήνευσε κεφάλαια, εἰσὶ ταῦτα. Τοῦ Ὡσηὲ κεφάλαια τεσσαράκοντα καὶ ἓν. Τοῦ Ἰωνῆ κεφάλαια δεκαδύο. Τοῦ Ἀρῶς κεφάλαια ἑξ. Τοῦ Ἀβδίου κεφάλαια τέσσαρα. Τοῦ Ἰωνᾶ κεφάλαια γ'. Τοῦ Μιχαίου κεφάλαια κ'. Τοῦ Ναοὺμ κεφάλαια ζ'. Τοῦ Ἀββακούμ κεφάλαια λδ'. Τοῦ Σοφονίου κεφάλαια ς'. Τοῦ Ἀγγαίου κεφάλαια γ'. Τοῦ Ζαχαρίου κεφάλαια λδ'. Τοῦ Μαλαχίου κεφάλαια κ'. Τοῦ Ἡσαΐου κεφάλαια σς'. Τοῦ Ἰερεμίου κεφάλαια οδ'. Τοῦ Ἰεζεκιὴλ κεφάλαια μδ'. Τοῦ Δανιὴλ κεφάλαια μ'. Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν ἑνὸς ἐκάστου προφητικῷ λόγῳ, εὐρήσεις αὐτοῦ τοῦ προφήτου ἐν ἐπιτόμῳ διηγήσει Διοροδέου ἐπισκόπου Τύρου τὴν τε γέννησιν αὐτοῦ καὶ ἀναστροφὴν καὶ τὴν κοίμησιν· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ἐτέρων προφητῶν, ὧν οὐχ εὐρίσκονται βίβλοι. Ἀναγκαῖον δὲ ἡγεῖσθαι καὶ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν ἐντάξαι τῷδε τῷ διηγήματι, ἣν ἐποίησατο ὁ μακαρίτης καὶ Θεὸς οὗτος ἀνὴρ ὁ προμνημενευθεὶς Βασίλειος, ἐμφαίνουσιν τίνος χάριν, καὶ ὅθεν, ἐπὶ τὴν τριαύτην ἐρμηνείαν ἐλήλυθεν· ἔχει δὲ ἡ ὑπόθεσις ἐπὶ λέξεως τάδε.

Sequitur ibi in codice prooemium ipsius Basilii auctoris. Nunc praeclara quaedam heic proferemus commentarii excerpta, si quis ea forte cum Mopsuesteno comparare voluerit; et primum historica.

Ad Oseam cap. IV. 3. Πενθήσει ἡ γῆ καὶ σμικρινθήσεται. Commentator de suis temporibus loquens. Διενθυμήθητε τὸν ἐσμὸν τῶν κατοικούντων τὰς πόλεις καὶ τὰς νήσους τὸ πρὶν, καὶ τὴν νῦν αὐτῶν ἐρηρίαν, καὶ γνώσεσθε πῶς ἐσμικρύνθησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν· καὶ μαθήσεσθε σαφῶς ἐντεῦθεν τὴν τῶν προφητικῶν λόγιον ἀλήθειαν· πόσαι γὰρ μυριάδες ὤλοντο ἀπὸ σκύθου τοῦ Συρμαίνου ἐν τῇ ἐμῇ χώρᾳ τῇ εὐγαίᾳ Ἑλλάδι, καὶ ταῖς ἀγχιτέμεσις ἐπαρχίαις, τῇ τε Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ, δι' ἁμαρτίας πληθυσμένῃ· καὶ ἰδοὺ πόλεις καὶ κῶμαι καὶ ὀλόκληροι χῶραι ἀοίκητοι καὶ ἐρύπτοι, ἐξ ἀδικημάτων καὶ ἀσεληγημάτων λυγρῶν τῶν ἐν αὐταῖς κατοικούντων.

Cod. f. 33. Ad Michaeam cap. VI. 9. Φωνὴ κυρίου τῇ πόλει ἐπικληθήσεται. Comment. Φωνὴ κυρίου, ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ πατὴρ τῇ πόλει κληθήσεται· τῷ χριστιανισμῷ δι' ἁγίου πνεύματος κληθήσεται ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι, καὶ σώσει φεβουμένους τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἔστι δὲ Θεούπολις ἡ Ἀντιόχεια, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον χριστιανοὶ ἐπεκλήθησαν χάριτι· πρὸ τούτου γὰρ γαλιλαῖαι ἐλέγοντο· ἔστι καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις τὸ βασίλειον ἔχουσα· ἔστι καὶ Χριστόπολις κεκληρωμένη εὐσεβῶς τὸ ἐπώνυμον εἰς ἐπίδοξον. (Fuit autem Christopolis in Macedonia. Videsis indicem fabricianum episcopatum B. Gr. T. XIII.)

1) Scholion. Τοῦτο δ' ἡμεῖς οὐ ποιοῦμεν ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ, ἥτοι οὐ καλλιγραφοῦμεν τὰ μόνον καθ' ἱστορίαν καὶ οὐ μετ' ἐξηγήσεως κείμενα.

Cod. f. 42. Ad Abdiam v. 4. Κατασκευαζόμενα ἐν ταῖς ὁπαῖς τῶν πετρῶν. Comment. Ὅπου ἐὰν ἑαυτὸν ἀποκρύψῃς, εὐ λάθῃς, καὶ καζαρόφρων γένῃ, καὶ Ῥωσόφρων, καὶ ἐς Πάτζικας (infra Πάτζακ.) τραπήῃς, ἐκεῖθεν σε Χριστὸς ἐκμοχλεύσας ὀλέσει.

Cod. f. 58. Ad Sophoniam cap. III. 9. Μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς γλῶσσαν. Comment. Ἐπὶ λαοὺς πολλοὺς Ἰουδα καὶ ἔθνων δέδωκε κύριος κατάρχειν πάντων αὐτῶν γλῶσσαν τὴν Ῥωμαίων, ἐκεῖθεν ἑαυτῷ ἐκλεξάμενος τὸ βασίλειον· καὶ οὕτως ἐπικέκληνται πάντες τὸ ὄνομα κυρίου Χριστιανοὶ λεγόμενοι. (Mopsuesteni explanatio p. 266. satis differt.)

Cod. f. 64. Ad Zachariam cap. VIII. 20. Comment. Μία καὶ μία πόλις ἐστὶν ἡ πάλαι Ῥώμη, καὶ ἡ νέα Κωνσταντινούπολις. (Aliter Mopsuestenus p. 327. cum adn.)

Cod. f. 71. Ad Zachariam cap. XIV. 20. Ἔσται τὸ ἐπὶ τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου. Comment. Τὸς τιμίους ἡλούς σημαίνει, οὗς ἡ μακαρία Ἑλήνη Κωνσταντίνῃ τῇ θείᾳ βασιλεῖ τῇ υἱῷ αὐτῆς εὐρύσσει δέδωκε, καὶ ἐποίησε σαλιβάρην τῷ ἵππῳ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ ἐνίκα τοὺς πολεμίους. (Aliter omnino Mopsuestenus p. 361.)

Cod. f. 82. Ad Esaiam cap. II. 2. Ἔσται ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ἔρος τοῦ κυρίου, καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ. Comment. Ἐμφανὲς γέγονε τὸ ἔρος κυρίου ἡ νέα Ἱερουσαλήμ, ἡ νέα Ῥώμη, ἡ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου πόλις, ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, καὶ παντὶ που περιβλεπτός ἐν ὅλῃ τῇ κόσμῳ· διότι Χριστὸς ἐν αὐτῇ οἰκεῖν τε καὶ βασιλεύειν ἡρετίσατο ἀεὶ· ὁ δὲ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἡ ἐπ' ἁκρῶν τῶν ὀρέων, ἡ μεγάλη ἐκκλησία ἐστίν· ἐπ' ἁκρῶν γὰρ τῶν ὀρέων, κατὰ κορυφῆς ἵδρυται, μέγα θαῦμα καὶ ἀμίμητον πάσαις γενεαῖς ἔργον ὑπάρχουσα, ἣτις καὶ καλεῖται τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα Σοφία, εἰσὶν δὲ τοῦ Θεοῦ λόγος, ὑψωθήσεται, ἔφη ὁ βλέπων, ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καθὼς ὁράται πάντοθεν περίξ ὡς ὅρος Θεοῦ ὑπεράνω ὑπεξέχουσα τῶν ἐπὶ τῶν βουνῶν τῶν λόφων. Ὑπερίψεται δὲ καὶ τὸ θεῖον ὄρος εἰς κυρίου, ἐν ᾧ αὐτὸς μετὰ σώματος κεκάθικεν, ὑπεράνω τῶν οὐρανίων ἀγγελικῶν δυνάμεων, ἡ Θεοτόκος ἐμφανέστατα. (Vides testimonium pro summa dignitate Deiparae, vel etiam pro eius in caelum assumptione.)

Cod. f. 165. Ad Hieremiam cap. IV. 15. Φωνὴ ἀναγγέλλοντος ἐκ Δάν ἡξεῖ. Comment. Ἔστι δὲ ταῦτα γῆ τοῦ Δάν, καὶ φυλὴ καὶ λαὸς αὐτοῦ, ἡ ἀπὸ Χαζάρων καὶ μέχρι τοῦ Δανουβίου ὁράται· ὅτι ἐξ ἀρχῆς ὁ Δάν, ὁ καὶ Ἐδῶμ, ἐν ταῖς κατὰ φύσιν, καὶ τὸ μισαρώτατον γένος αὐτοῦ, ἀφ' οὗ γε εἰσὶ τὰ πολυσπορά ταῦτα ἔθνη, Χαζαροί, Ῥῶς, Σμορδᾶς, Πάτζακες, Τούρκοι οἱ καὶ Ἀρράβες, Οὐννοὶ οἱ καὶ Κότραγες (Vide Theophanem ed. paris. p. 297.) οἱ δὲ καὶ Βούλγαρες· καὶ οὕτως ὠνομάσθησαν καὶ ποταμοὶ αὐτῶν, καὶ πόλεις αἱ ἀπὸ τοῦ Δάν ὀκισμέναι, Δάναϊς, Δάναπρις, Δάναστρις, Δανούβιος.

Cod. f. 176. Ad Hieremiam cap. XXV. 12. Ἐκδικήσω ἐπὶ τὸν βασιλεῖα Βαβυλῶνος etc. Comment. Ἐν ᾧ γὰρ μέτρῳ, αὐτὸς εἴρηκε, μετρεῖς, ἀντιμετρηθήσεται σοι· Οἱ γοῦν Σκύθαι πικρῶς κατεπαναστάντες τοῖς Ῥωμαίοις ἡμῖν, ἠχμαλώτευσαν χρόνις οὐκ ὀλίγαις ἀνδραποδίσαντες, καὶ πολλὰς πόλεις ἐλόντες ἐν ψευδοκρίᾳ, ἃς καὶ ἀναμοχλεύσαντες ἐξαυτῆς ἤγαγον ἅπας τῇ θηλάτῳ γαίᾳ τῆς θεινῆς Βουλγαρίας, καὶ τοὶ φροντικτοὶ ὅρκους ὁμωμοκότες, καὶ ἀσφαλῶς τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ἐμπεδώσαντες, καὶ ἐποίησε πολλὰς ἀνάγκαις καὶ παλιψόρλαις τὸ ἀνδρώπινον ἅπαν ὥστε ὁ ὁ Θεὸς ὁ δίκαιος ἔνδικος θάττεν ἐπισκεψάμενος, τὰς ἰδίαις αὐτοῦ ἐκάστη πατρίδα ἀπέδωκε, καὶ τὴν ἀνθυποστρεφὴν ἐποίησατο, θεινὸν τῷ τυράννῳ μέρος τῷ Συμαιοῶν ἐπιστησάμενος· εἶτα τὴν ἐνδικὴν ἄμυναν ἐπαγαγὼν, τὴν Σκυθίαν ἅπασαν χερσὶ πολεμίων ἀνήλωσε καὶ ἠφάνισε καὶ πατάξας ἀμαρτήσαντας λαοὺς διὰ χειρὸς ἀμαρτωλῶν, ἐπεστράφη λοιπὸν, καὶ ἐξεζήτησε τὰ αἵμα αὐτῶν ὁ κύριος· ὅρα εὖν καὶ σκόπει ὁ τυράννης, σκόπει καὶ φρίξον, καὶ τοῦ θεινοῦ ἀπὸστοιχε, ἵνα μὴ πάθῃς ἴσα ἔργων ὧν πέπραχας.

Cod. f. 199. Ad Daniehelem cap. II. 41. Βασιλεία διηρημένη ἔσται etc. Comment. Τὴν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἐπὶ τὴν νέαν Ῥώμην διαίρεσιν αἰνίττεται, καὶ ὅτι ἡ τῆς νέας κραταιωθεῖσα τὴν παλαιάτην πρωθυστεράν πεποίηκεν etc. Εἰ γὰρ καὶ μὲν τῇ πίστει ὁμονοοῦσιν οἱ νῦν ἐν τῇ χριστιανισμῷ ὄντες βασιλεῖς, ἦται ὁ νέας καὶ ὁ παλαιᾶς, ἀλλ' οὐκ ἐν βουλῇ, ὡς οὐδὲ οἱ ἀπ' αὐτῶν χριόμενοι, εἴ εἰσιν ὁ Σκύθης, καὶ εἵτινες ἄλλοι· πλὴν ἡ νέα Ῥώμη πάντας ὑπερέξει. (Viden' religiosis statum, fastumque simul byzantinum?)

Exin loca quaedam theologica adnotabimus, citata tantum, brevittatis gratia, codicis pagina.

Cod. f. 10. b. De ss. Eucharistia. Φάγεται ἐν ἀγαθῇ κοινωνίᾳ τὰ ἔθνη μετὰ ἀγγέλων Θεοῦ, καὶ τῶν πιστευσάντων ἐξ Ἰουδα τῆς ἀχράντου γνώσεως αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ τιμίον ἐν μεθέξει σώματος καὶ αἵματος γενήσονται. Item f. 43. Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς ἄρτον καὶ τὸ θεόβλυτον αὐτοῦ αἶμα, πόμα. Postremo f. 57. ad Sophoniam cap. I. 7. Ἡ κατὰ νόμον ἱερωσύνη νυλόγηται διὰ τῆς ἐν τῇ χάριτι λατρείας, καὶ ἀναιμάκτου ἱερουργίας τοῦ Χριστοῦ· προσφερεστέρα γὰρ ἐστὶν αὕτη τοῦ πάλαι νόμου διὰ Μελχισεδέκ, τοῦ εἰς τύπον Χριστοῦ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως, μυσικῶς εὐλογηθεῖσα etc. Οὕτω δὲ καὶ ἡτοίμασε τὴν θυσίαν αὐτοῦ· οὕτω καὶ ἡμῖν παρέδωκε θύειν αὐτῷ τὴν ἀναιμάκτον ἱερουργίαν· καὶ οὕτως ἡγίασε καὶ ἀγιάζει τοὺς κλητοὺς αὐτοῦ· ὅτι οἱ μὲν κατὰ Λευὶ, διὰ κτηνοθύτου αἵματος· οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸς, δι' ἀναιμάκτου θυσίας· τούτο γὰρ ὁ Μελχισεδέκ τῷ βουκκακράτῳ πεποίηκεν, ὅτε τὸν Ἀβραάμ νυλόγησεν· ὁ ἀγιασμὸς οὖν οὗτος θεόθεν ἡμῖν παρεσχέθη· αὐτὸς γὰρ ἀγιάζει ἡμᾶς, καὶ δι' ἡμῶν τῶν ἱερέων αὐτοῦ ὁ αὐτὸς πάντας.

De Trinitate contra Iudaeos loquitur f. 11. et 59. seq. De divina oeconomia f. 90. et 151. Contra haereses f. 45. 51. 110. Primo loco permultas enumerat haereses, sed nihil novi. Secundus locus ita se habet, ad Habacuci verba cap. II. 15. Ὁ ποτίζων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀνατροπῇ θολερᾷ. Comment. Πρὸς τοὺς θεομάχους αἰρετικούς αὕτη ἡ ἀρά ἐστίν, ὅτι οὐ μόνον ἑαυτῆς, ἀλλὰ καὶ πολλῶν παραίτιοι ἀπωλείας γίνονται· ποτίζουσι γὰρ τὸν πλησίον ἀνατροπῇ θολερᾷ, τύφλωσιν νοῶς, καὶ χωρισμὸν ἀπὸ θεοῦ· αἵρεσις οὖν ἐστὶ τυφλῶσις, καθ' ἣν ὁ ὁρῶν οὐχ ὁρᾷ etc. Δεκνοῦμεν οὖν ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν ἀρέσκειαν κρίνοντες τῶν πραγμάτων τὰς φύσεις, ἀρέσκειν τάχα καὶ τῷ θεῷ· καὶ διὰ τοῦτο τὸν κατ' ἀλλήλων ἀναρρίπίζουσι πόλεμον ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους διαφωνίᾳ, καὶ ταῖς τῶν ἀντικειμένων ὑπολήψεων καὶ δοξῶν ἐτερότησιν· ἀλλ' ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ. Denique f. 110. Τινὲς ἔδοξαν ματαιοπονήσαντες εἰπεῖν, μετὰ τὴν συντέλειαν ἔσεσθαι ἀνάκλησιν ἀμαρτωλῶν ἐκ κολάσεως ἐν χιλίοις ἔτι· οἷν ἐστὶν Ὀριγένης ὁ ἄθλιος, καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν ἄλλοι ματαίοφρονες, οἱ τὰς ἀλόγους μετεμψυχώσεις λογικῶς ἐφαρμόσαντες ἀθεότητι· τινὲς δὲ αὐτῶν ἐτόλμησαν εἰπεῖν καὶ θαύμονας ἀποκαθίστασθαι πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα, ὅπερ δύσκολον.

Contra Iudaeos plurimae sunt Basiliï nostri invectiones. Unam proferam ad Zachariam cap. XII. 11. cod. f. 70. Τὴν ἐκ πολεμίων ἐκτομὴν λέγει, ἣν Ἰουδαῖοι ἔπαθον διὰ τὰς ἀπείρους κακίας αὐτῶν, καὶ ταῖς ἐπὶ ἐνδοκυμέναις ὡς ὁ Καῖν περιπεπτώκασι· τί δὲ τὰ ἐπὶ ἐνδοκυμένα ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, σαφηνίσμεν ὧδε. α'. Ὅτι οὐκ ὀρθῶς διείλοντο τὰ τῷ θεῷ εἰς θυσίαν ὄντα ἐξαίρετα, ἀλλ' αὐτοὶ πάντα ἐδοκίμιζον Ἰουδαῖοι· β'. Ὅτι καὶ ἀμαρτάνοντες ἀνασφῆλαι πρὸς ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν οὐκ ἐβουλήθησαν· γ'. Ὅτι φθόνῳ προστετηκότες φονῶν ἤδελον, ὡς ἐπὶ τινὶ θρασυνόμενοι μανίᾳ παρὰ τὸ δίκαιον· δ'. Ὅτι δόλῳ τὴν εἰς θεὸν εὐσέβειαν ἔχοντες, ἔργῳ τὴν ἑαυτῶν κακίαν ἀπειθείᾳ ἐδήλωσαν. ε'. Ὅτι ἐπ' αὐτὸν τὸν ὄντα λόγον τοῦ θεοῦ

καὶ θεὸν τὴν μαιφονίαν παρανόμως εἰργάσαντο. ζ'. Ὅτι ψευδοπροφῆεις ἔντες, ἑαυτοὺς διεψεύσαντο, τοῦ ἀπορράγῃναι τοῦ θεοῦ προθυμούμενοι. ζ'. Ὅτι πρὸς εὐδὲν τὴν ἄμυναν δοκῶντες, ἀντ' ὧν ἐτόλμησαν εἰσεπράχθησαν, ἄχος εὐρόντες καὶ ὄλεθρον etc. Brevius ad Amosum cap. VIII. 4. Cod. f. 25. contra eosdem Iudaeos. Τὸ φιλοκερδὲς ἰουδαίων ἐστηλίτευσεν ὧδε, ὅτι δὲ καὶ δι' αὐτὸ ἐλαύνουσιν ἑαυτοὺς ὡς ἀραβικοὺς λύκας (alibi eosdem Iudaeos dicit λυκογνώμους) οἱ φιλόπλουτοι ἀρπάζοντες, ἀδικοῦντες etc.

Ad crism biblicam quod attinet, duo saltem insigniora loca exhibebimus, contra interpretem Aquilam.

Cod. f. 18. Ad Oseam cap. VII. 1. Κλέπτῃς etc. Comment. Κλέπτῃς ἐστὶν ὁ Ἀκύλας, ὃς ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἰδίας πλάνησεως καὶ ἀπωλείας αὐτοῦ ἐξέδυσεν ὡς ληστῆς τοὺς Ἑβραίους πάσης θεογνωσίας, μεταστρέψας τὴν γραφὴν μεθόδῳ τῆς ἀπατηλῆς αἰρέσεως αὐτοῦ, καὶ παραδούς τοῖς ὁμοίοις· συνάδῃσι γὰρ αὐτῷ τῶς ἐνδιαστροφῆς ῥήμασιν αὐτοῦ· οὗτος γὰρ ὁ Ἀκύλας ἐξ Ἑλλήνων ὢν, τῶν ἔξω γνώσιν ἔχων, τῇ τοῦ διαβόλου μαστραπότῃ, μετὰ τὸ βαπτισθῆναι καὶ χριστιανὸν γενέσθαι, περιτμηθεὶς καὶ ἰουδαῖσας μετέστρεψεν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, τὰς θείας γραφὰς, κακῶς διδάξας τοὺς Ἑβραίους τῇ μοναρχίᾳ ἐπερείδεσθαι.

Cod. f. 68. Ad Zachariam cap. XI. 12. de paschali caena quam Dominus anticipavit ita scribit Commentator. Εἰδὼς ὁ πάντα εἰδὼς τὴν ἐκείνων μοχθηρίαν, καὶ τὴν εἰκονομίαν εἰς συμπέρασμα εἶναι, ἵνα μὴ δοκῇ ὡς ἀντίθεος εἶναι, μυστικώτερόν πως τὸ πάσχα ἐποίησεν· ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι οὐκ ἦν αὐτῷ εὐψετος ἡ τοῦ σαββάτου ἐκείνου ἡμέρα· τότε, ἐπεὶ ἦν τὸ πάσχα τῶν ἰουδαίων· μᾶλλον δὲ βουλόμενος τὸ νομικὸν καταπαῦσαι, καὶ τὸ αὐτοῦ εἰσαγαγεῖν, ὅπερ καὶ γέγονε, τῇ τῆς πέμπτης ἑσπέρᾳ ἐν τῷ τοῦ Ἰακώβου οἴκῳ λοιπὸν τὸ πάσχα πεποίηκεν· ὅπερ ἰδὼν Ἰούδας, ἔχων τὴν ἐλεεινὴν τοῦ διαβόλου γνώμην, καὶ ὡς φιλάργυρος ἡττηθεὶς, ἀπὸ τοῦ θείπου ἐδραμεν εἰς τοὺς ἀλιτηρίους ἐκείνους ἀρχιερεῖς Ἀννᾶν καὶ Καϊάραν, ἔτι καθεζομένων αὐτῶν ἐπὶ τοῦ θείπου, καὶ τὸ μυστήριον εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς τὸ πάσχα νῦν ἐποίησεν· οἱ τινες ἀκούσαντες καὶ τῷ χόλῳ ζέσαντες, ἐξ αὐτῆς ἐζήτουν κρατῆσαι τὸν Ἰησοῦν. Mox de illo celebri apud Matth. XXVII. 9. Hieremiae testimonio, ita pergit commentari. Ἰσέον ὅτι ἐν τῷ κειμένῳ Ἱερεμίου τοῦτο οὐχ εὖρον· διὰ δὲ τὸ ἐμφέρεσθαι ἐν τῷ ἀγίῳ εὐαγγελίῳ τόδε τὸ ῥῆμα, τέθεικα τοῦτο· τὸ δὲ ἐκλελείφθαι τὸ ῥῆμα ἐν Ἱερεμίᾳ, ἴσθηθι ὅτι πολλὰ παρεσύλησαν οἱ ἀπὸ τῆς θεοκτονίας τοῦ κειμένου, καὶ μάλιστα ὁ ἐμβρόντητος Ἀκύλας· διὸ καὶ σωζομένων ἔτι τῶν προφητικῶν, οἱ θεοὶ εὐαγγελιστὰς ταῦτα ἐν εἰδήσει ἔχοντες ἔγραψαν· μὴ γὰρ νεμίσσης εἶναι ἀργύρια ἐν χαράγματι· ὁ γὰρ τοῦ κεραμέως ἀγρὸς, ἐράστιος ἀγρὸς ἦν καὶ ἀξίωσιμος, ὅθεν ἡ τοῦ ματαίου πλούτου ἀγάπησις εἴλεε τὸν προδότην δι' αὐτὰ τὸν διδάσκαλον προδοῦναι. (Addatur haec prophetici testimonii explicatio tot illis veterum a Calmeto in commentario ad Matthaeum recitatis.)

En autem totius commentarii optima clausula cod. f. 207.

Ταῦτα δὲ κατὰ τὸ ἡμῖν ἐφικτόν, ὧ γνήσιοι, ἐκτεθείκαμεν, εἰς εἰκοδομήν καὶ ὠφέλειαν πολλὴν τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας ἀγίας· εἰ δὲ τί παρέλειπε, μηδεὶς θαυμάσει· οὐδὲ γὰρ ἐν τοῖς μετ' οὗτοῦ χρεία ἐστὶ κατὰ ψυχὴν τοῖς ἐντευξεμένοις, καὶ εὐ πάντα λυσιτελήσει πᾶσι τὰ μυστικώτατα γνωσόμενα· παρήκαμεν οὖν ἐκοντὶ τὰ πολλοῖς μὴ ἀνδανεύοντα· εὐ γὰρ πᾶσι σπουδῆς ἄξια πάντα· ἐν δὲ τοῖς ὀφείλουσι τὸ μακαριστὸν φύσει ἀποδιδόμεν τέρμα· ἐπὶ τοῦτο καὶ τὴν ὁρμὴν ἐξ ἀρχῆς συστάοντες, εἰς Χριστὸν τὸν λόγον ἐπεδειξάμεθα, καὶ ἀγῶνα τὸν ἐσθλὸν προτεθήκαμεν τοῦ

δείξαι καὶ δηλῶσαι, ὅτι ἦκε καὶ ἔπαυσε, καὶ θανάτων ἀνέστη, καὶ ἀνῆλθεν εἰς οὐρανούς μετὰ σαρκος, καὶ αὐτοὶς ἤξει ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· καὶ ὅτι θεὸς ἰσχυρὸς, κτίστης τε καὶ παιγνιστὴς τῶν πάντων ὁ Χριστὸς ἐστὶ, προαιώνιος, συναϊδὴς τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι, καὶ νέος καὶ πρόσφατος διὰ τὴν σάρκα· εἷς ὁ αὐτὸς υἱὸς ὁ μονογενὴς ἐκ πατρὸς, πρὸ αἰώνων μὲν δίχως μητρὸς, ἐπ' ἐσχάτων δὲ δίχως πατρὸς, ἀτρέπτως, ἀφύρτως, ἀσυγχύτως, ὑπὸ ἀγίων ἀγγέλων ἀνυμνούμενος, καὶ ὑπὸ πάσης κτίσεως δοξαζόμενος.

Ὑμεῖς δὲ, ὦ θεία Χριστοῦ νεολαία, τὸ εὐσεβὲς καὶ χριστιανικὸν ποίμνιον, ἡ θεόπλοκος καὶ χρυσοπαμπύκιλος σειρὰ, φυλάξασθε τὴν καλὴν αὐτῷ παρακαθήκην τῆς πίστεως ἀσινῇ καὶ ἀμείωτον· καὶν δέου παθεῖν διὰ Χριστόν, ὑποκύψωμεν, ἵνα στεφανωθῶμεν καὶ λαμπρυνθῶμεν· καὶν δέου δι' αὐτὸν ἀποθανεῖν, ἀποθάνωμεν, ἵνα καὶ συζησωμεν, καὶ συνδοξασθῶμεν αὐτῷ τῷ δι' ἡμᾶς παθόντι, θανόντι, ταφέντι, καὶ ἀναστάντι· πάντα τὰ ἐν κτήσει δῶμεν τοῖς ἐξέλουσι, μόνην δὲ τὴν εὐσεβῇ ἡμῶν μὴ προώμεθα πίστιν. Ἀποδῶμεν τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ θεοῦ τῷ θεῷ. Τὸν θεὸν φοβεῖσθαι μὴ ἐλλείπωμεν, ἀγαπητοί, ὁ γὰρ φόβος αὐτοῦ φυλακτήριόν ἐστι μέγα· ἐκκλίνει γὰρ πᾶς ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιεῖ ἀγαθὸν ὁ φοβούμενος τὸν κύριον· τοῦτο σκοπήσωμεν, καὶ ἐν φοβῇ αὐτοῦ, τὸ μὴ τοῦ θεοῦ φοβεῖσθαι τι πλέον. Χριστόν φιλήσωμεν ὡς ὁ Πέτρος, καὶ αὐτὸν ὑπὲρ πάντα προσήσωμεν, τὸ μόνον ἐράσμιον, τὸ ἀκρότατον ἐφετόν, τὸ φῶς τὸ ἀνύκτερον. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον αἰδεσθῶμεν, καὶ αὐτὸ τιμῶμεν, ὅπερ ἐν ἁγίῳ μετέσχομεν τῇ βαπτίσματι· τοὺς τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἄρνας ἐν ἀκακίᾳ, τοὺς τοῦ νόου τε λογισμοὺς ἀγαθοὺς αὐτῷ εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ θεῷ ἐνευέγκωμεν, ἐν ἀγαθαῖς ἐργασίαις ταῖς πρακτικαῖς ἀρεταῖς κατακαλλυνόμενοι· ἐποφθαῖμεν αὐτῷ καθ' ἐκάστην μὴ κενᾶς ταῖς τῆς ψυχῆς χερσίν, ἀλλ' ἔτι καλὸν ἐν δικαιοσύνῃ σωφροσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ μεθ' ἡμῶν ἐπιφέροντες. Σεβασθῶμεν ὁλοψύχως τὴν ἐγγυητήριαν τῶν ψυχῶν ἡμῶν, τὴν σωσίκοσμον ἐλπίδα, τὴν τῶν ἁμαρτωλῶν σωτηρίαν, τῶν δικαίων τὸ ἀγαλλίαμα, τῶν ἀγγέλων τὸ πολυέραςτον ἐγκαλλώπισμα, Μαρίαν τὴν ἄχραντον θεοτόκον, τὴν ἁγίαν παρθενομητρόθεν, τὴν μεγάλην προστασίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Τιμῶμεν τοὺς θεοῦ ἁγίους ἀγγέλους, καὶ σεβασθῶμεν τοὺς τῷ θρόνῳ τοῦ κυρίου παρισταμένους, τοὺς φύλακας τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, ἐπὶ τοῦτο δὲ πρὸς θεοῦ τεταγμένους. Τιμῶμεν τοὺς ἁγίους μαθητάς καὶ ἀποστόλους Χριστοῦ, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν πολλὰ κειμήσια. Μακαρίσωμεν τοὺς θεοὺς προφήτας, οἱ βλέποντες προσκίρτων καὶ συνέχαιρον τῇ ἡμῶν ἀναβιώσει, οἱ Χριστόν σαφῶς προφητεύοντες. Τιμῶμεν τοὺς σοφοὺς διδασκάλους τῆς κύριου ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, καὶ μονάζοντας, τοὺς θεῷ εὐσεβῶς εὐαρεστήσαντας. Σεβασθῶμεν τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πίστεως μάρτυρας ἁγίους καὶ δικαίους τοὺς ἀπ' αἰῶνος, οἱ τινες διὰ Χριστόν τὸ αἷμα ἐξέχεαν. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις, εἰς θεὸν τὸ σέβας καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν προσκύνησιν ἀποδώσωμεν. Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, καὶ ἀλλήλων τὰ πταίσματα συγχωρήσωμεν, ἵνα καὶ ἡμῖν ἀφεθῇ τὰ πολλὰ παραπτώματα· ἀλλήλους τιμῶμεν, ἵνα καλῶς βιοτεύσωμεν. Ὁ καιρὸς τῆς συντελείας ἐγγίξει 1)· νῆφειν προσήκει· ἐπὶ θύραις τὸ τέλος, μὴ ἀμελῶμεν· δόξαν δὲ καὶ εὐχαριστίαν καὶ προσκύνησιν οἱ πιστοὶ ἀναπέμφωμεν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

1) Existimarunt multi veteres post millesimum annum fore Christi secundum adventum.

TABULA PALAEOGRAPHICA.

Numeri tantummodo tres ad hunc tomum pertinent; scilicet 1. Theodorus mopsuestenus 6. Origenes. 7. Didymus. Reliqui numeri subsequentibus tomis usui erunt.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΩΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΩΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

Εἰς ἔλεγχον τῆς ἀβασανίσως ἐπιβάλλειν τῇ προφητικῇς ἐπιχειρήσεων φαναίς, καὶ μὴ καὶ πρὸς κατὰσφάλω τῇ ἐξῆς, ἀρξώμεθα τῇ τῆς προφητικῆς σαφηνείας, θεῶ διδόντες, ἀπὸ τῆς Ὡση τῇ ἀρχῇ ποιησάμενοι, ὃν καὶ προφῶν ἐξ τῆς χρόνῳ συμβέβηκε τῇ λοιπῶν προφητῶν. τῇ γὰρ μακαρίῳ Δαυίδ, καὶ ὁ πρὸθεν ἐφθλῶ εἰπόν (1), ἐν ψαλμοῖς ἀπάσας τὰς θεῖς τῇ λαὸν ἐπομύνας μεταβολὰς ἐπιόντος προδήλως, σιγὴ μὲν τῇ ἐν μέσῳ χρόνον κατεῖχεν, ἅτε ἀρκέντως ἅπαντα προσηρμύως ἐκείνη· ἐπειδὴ ἡ ἐπιστῆναι τῇ καμὸν συνίβη καὶ ὃν ἤρξαντο κακῶς πάχειν αἱ δέκα φυλαί, τῇ ἀσυνείων αὐτὰς πολιορκέντων, ἄχρῃ ἢ παντελῶς αὐτὰς τῆς οἰκείων τόπων ὁ Σενναχηρέμ ἀφελὼν εἰς δημοφίους μετόπισε τόπους· τὰ τε πόρρωθεν τῆς μακαρίῳ Δαυίδ προσηρμύως θεῖς τῇ λαὸ συμβησομύων χαλεπῶν, τῇ ἀρχῇ ἐντεῦθεν ἐδέχτο· ὅπερ ἐν ὅπῃ τῆς καὶ τῇ Ἐζεκίαν ἐγγύετο καμῶν, τῇ Ἰεῶα φυλῆς βασιλεύοντα σὺ τῇ Βενιαμίν, προεβάλετο τῇ προσηρμύων ἐγγύθεν ὄντων ἡ θεῖα χάρις ὅδῃ προφήτας, καὶ πρὸς γὰρ τῇ λοιπῶν τῇ Ὡση μιλῶντα τὰ θεῖς αὐτὰς θεόθεν * ἐσόμενα, καὶ ἀπὸ πῶς ὑπόμνησιν ποιησάμενοι τῇ πρὸς τῆς Δαυίδ πάλαι τε εἰρημύων ἐπὶ προπαλαί, ὡς ἂν τῇ τε ἐπομύων χαλεπῶν ὅδῃ ἰσραηλίτας ὑποφῆνειεν αἰτίες, ὑποσάντας μὲν τῆς θεῖς (2) θεὸν προπατίας τε καὶ γνώσεως, θεῖς δὲ τὰ ἁδωλα καὶ ὅδῃ δαίμονας ἀπασαν ἔχοντας τῇ ἀσφάλῳ· δῆλον τε ποιήσκειν ὅτι ἐκ ἐκ τινος συντυχίας γίγνεται αὐτὰ.

Cod. column.
XLV. p. 1.

* 1. m. θεοθεν.
p. 2.

THEODORI ANTIOCHENI

MOPSUESTIAE EPISCOPI COMMENTARIUS INTEGR

IN OSEAM PROPHETAM.

Contra eos qui temere prophetica verba tractanda suspiciunt, atque ut viam posterioribus muniam, adgrediar, Deo adiutore, ad res propheticas explanandas, capto initio ab Osea, qui et princeps inter reliquos prophetas aetate est. Nam ex quo beatus David, sicut ego in superioribus dixi, cunctas quae populo eventurae erant rerum publicarum conversiones manifeste in psalmis enarraverat, silentium intermedia tempora occupavit; quia scilicet nihil ab illo vaticinante praetermissum fuerat. Sed enim statim ac tempus adfuit, quo coeperunt adversa pati decem tribus, Assyriis eas prementibus, donec funditus avitis eversas sedibus Sennacherimus in extranea loca transtulit; quum iam, inquam, factum esset initium calamitatum, quas genti impendere multo ante David praedixerat; Ezechie nimirum aetate, qui Iudae et Beniamini tribubus imperitabat; divina gratia, rebus iam instantibus, prophetas publice misit, primumque in his Oseam, qui quidquid divinitus illis eventurum erat nunciaret: quique in memoriam veluti revocans praedictas olim a Davide calamitates, harum mox futurarum culpam Israhelitis imposeret, a Dei cultu ac no-
tione iam pridem aversis, atque ad idola daemonesque perquam studiose conversis:

(1) Videlicet in commentario suo ad psalmos, cuius ingentes reliquias nos volumine hoc vel alio exhibebimus.

πείρωθεν δὲ εἶρητο τὸ καὶ πρῶτισι τῷ θεῷ γνέσθαι, ὅτι τέτων ἀπάν ὁπισμαλγῶ κακίαν, καὶ τὰ πρὸ αὐτῶν ὄντινα ἔσπον πρῶτισιν οἰκονομῶν εἰδὼν σαφῶς, εἰς πρῶτον σαφῶς τὸ τὴν δευτέρω Χριστῷ δεικνύειν τε καὶ παρῳίας· ὥστε γὰρ δὴλον ἅπασιν γνέσθαι ὅτι τὸ πρὸ (X) λαὸν κηδεμονίαν δὲ (X) εἰς ἀπάν πρῶτον σαφῶς φανήσεσθαι ποιῶται, ἐκδίδωσι μὲν τὰς δέκα φυλάς τῇ τῷ ἀστυρίων αἰχμαλωσίᾳ· φυλάτις ἡ ἐπὶ τὸ τόπων τὸ Ἰούδα μόνῳ, εἰς ἧς περ ἡμελλεν ὁ δευτέρω ἀναφαίνεσθαι τὸ καὶ στήκα Χριστός· καὶ περ οὖν εἰς αἰχμαλωσίαν ὕστερον ἀπῆλθον δὲ τὰς ἀπάν ἐκείνων πρῶτον σαφῶς τὸ Ναβουχοδονόσορ τὸ βασιλεύσαντο τῷ βαβυλωνίων, ἐπανήλθον πρῶτον σαφῶς πεποίηκεν· ἐπανελθόντων μὲν καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν φυλῶν πινῶν εὐαρεθμῶν εἰς ἐκάστης, τὸ Ἰούδα ἡ μόνῃς ἐπαναχρείσης ὅλης· ὡς ἂν γνέσθαι δὴλον ὅτι ἡδυνάτο μὲν βασιλεὺς ὁ θεὸς καὶ οὖν λοιπὸν ἅπαντας ἐπαναχρεῖν ὁμοίως ταύτῃ· ἀμνήσας ἡ τὸ λοιπῶν, πρὸ ταύτῃ ἅπασαν ἔπειτα τὸ φροντίδα, ἀφ' ἧς περ ἡμελλεν ὁ δευτέρω ἀναδείκνυσθαι Χριστός, ἐπὶ κοινῇ τῇ πάντων φανέμεσθαι σωτηρίᾳ· καὶ ἡ τέτων τὸ λόγον καὶ αἱ τῷ πρῶτον μὲν ὕστερον ἐπύγχανον ἀναγκάσαι, δηλῶσαι ὅτι πάσαι τὴν δευτέρω σαφῶς, καὶ δὲ τὴν μακαρίων Δαυὶδ εἰρημέναι, καὶ λαμβάνειν τέρως, ἀπορρήτως ἅπαντα οἰκονομῶν τὸ πρὸ αὐτῶν τὴν δεῦ· ὅπως ἐν τῷ ὁ μακάριος Ὡσηὲς πινῶν ὁ πρῶτον, τὰ πρὸ (X) λαὸν ὑπὲρ ὧν ἡσέβου καὶ θεῶν ἐσόμενα βασιλῶν μὲν σαφῶς· ἀρχεται δὲ ἔπειτα.

ΚΕΦ. Α'.

“ Λόγος κυρίου ὃς ἐλήλυθε πρὸς Ὡσηὲ τὸν τὴν Βερεὶ, ἐν ἡμέραις Ὁζίας καὶ Ἰωάθαμ καὶ Ἀχαζ καὶ Ἐζεκίου βασιλέων Ἰούδα, καὶ ἐν ἡμέραις Ἰεροβοὰμ υἱοῦ Ἰωὰς βασιλέως

atque ut idem palam faceret, haud casu aliquo haec mala contingere, sed multo ante edicante ac decernente Deo, cui et Israelitarum improbitas explorata erat, et simul comperta ratio, qua cum his agendum erat, ob viam parandam Christi domini ostensioni atque adventui. Deus etenim ut omnes certiores faceret, se populi curam gerere propter eum qui ex huius genere oriturus expectabatur, idcirco tradidit decem tribus assyriacae captivitati, unicam vero retinuit in suis sedibus Iudae tribum, de qua dominus exiturus erat secundum carnem Christus. Quam item captivam deinceps abductam propter pares iniquitates a Nabuchodonosoro Babyloniorum rege, redire mirabiliter voluit: quicum etiam de reliquis tribubus exiguus numerus postliminio reversus est: interim dum una Iudae tribus cum suo populo omni in patriam se recepit: quo perspicuum fieret, volenti Deo possibile fuisse reliquas universas haud secus quam istam revocare: verumtamen neglectis ceteris, ad hanc unam curas suas contulisse, ex qua dominus proditurus erat Christus, quum denique pro communi salute conspiciendum se daret. His ita se habentibus, prophetarum quoque vaticinia necessaria erant, quorum ope notum fieret, poenas olim a Deo decretas atque a beato Davide praedictas, nunc demum inflictum iri, arcana Dei providentia cunctas populi vices moderante. Atque ob hanc videlicet causam beatus quoque propheta Oseas manifeste significat quae Deo mandante eventura populo erant propter eius impietatem. Sic autem incipit.

CAP. I.

“ Verbum Domini quod factum est ad Oseam filium Beer, in diebus Oziae et Ioatham et Achazi et Ezechie regum Iudae, et in diebus Hieroboami Ioaso nati

Ἰσραήλ. „Ὡς ὁπηραφὴ πῶς ὅστιν αὕτη τῆ βιβλίας περικειμένη, δηλώσα τὴν τε προφήτην
 ἡ περὶ ὅτι τὰ εἰρημῶνα, καὶ τὸ καμὸν καὶ ὃν εἰρήνη ταῦτα· λόγον ὃ κυεῖς τὴν ἐνεργίαν
 ἀπαντᾷ λέγει τὸ θεῖον τὸ ἐφ' ὅτῳ δήποτε γιγνομένῳ· ὡς τὸ “ τῷ λόγῳ κυεῖς οἱ ἔρανοι
 ἐσερεώθησαν * „ ἵνα εἴπῃ ὅτι τῇ ἐνεργείᾳ συνεστήσαν τῇ θεῖᾳ· θεῖαν ὃ ἐνεργῶσαν καὶ ταῦτα
 λέγει, καὶ τὸ δποκαλύψις τῇ ἐπομνῶν ἐγένετο τῷ προφήτῃ· ἀφ' ἧς περ αὐτῷ καὶ τὸ
 λέγειν τὸ ἐμνῶν τὰ ἐπομνῶνα διώαμις ὑπῆρχεν· εἰς δὴλωσιν δὲ ἀκραιβεύσαν, καὶ τὸ
 τῷ πατρὶς προσέστησιν ὄνομα· ἀναγκαίως ὃ λέγει καὶ (ὧ) καμὸν, ἐν ᾧ περ καὶ τὸ δποκα-
 λυψιν τὴν ἐργονομῶν αὐτῷ θεοῖον ἐμνῶν τὰ ἐπομνῶνα· λέγει δὲ ὅτι καὶ ὃν καμὸν
 Ὀζίας τὸ ἐβασίλειον ἐν Ἰωάθαμ καὶ Ἀχαζ καὶ Ἐζεκίας· ἀφ' ὧν σκοπήσασιν ἂν τις εἰκότως
 ὅτι ἐκ ὑπὸ μίαν πνῆ ἀρμονίαν συγγέγραπται τὸ βιβλίον ὁ προφήτης, ἀλλ' ἐν διαφόροις
 καμῶσι τὰς περὶ τῇ ἐπομνῶν δποκαλύψις δεχόμενοι, ἐπεισὶ τὸ ἐπομνῶν τὸ μνῶν·
 ὑπομνησκόμνός τε περὶ τὸ αὐτῶν πολλάκις διὰ τὴν δποκαλύψεως τὴν θεῖαν, καὶ δὴ ἐν λέ-
 γων αὐτῶν περὶ τὸ λαόν, εἰς δὴλωσιν τὸ ἐπομνῶν ὃν περ δὴ ἔσπον ἐν ὁ μακάριος Δαυὶδ
 εἰς τὸ αὐτῷ ὑποθέσιν φαίνεται πλείους φαιδρὰς εἰρηκῶς, ὧν ἔχασον καὶ τὴν ἐχίγηνομένην
 δποκαλύψιν τὴν αὐτῷ ἐν ὑπόμνησιν τῇ τῷ πνῆματὶ ἐνεργείᾳ συνεστήσῃ τὴν καὶ περὶ τὸ
 ἐτέρων ἐξεφώνη χρείαν· αὐτὸς τε περὶ τῇ αὐτῶν δποκαλύψις δεχόμενοι πολλάκις καὶ
 λέγων ἀκολούτως, ὅτι καὶ τῇ αὐτῶν δποκαλύψεων ἡχίστο· εἰρηκῶς δὲ ὅτι τὸ Ἰσραήλ
 βασιλείας, ὅπλινκα περὶ τὸ προφητεύειν διήγαγεν ἡ θεῖα χάρις τὴν Ὡσπὲ, λέγει καὶ (ὧ)
 ἐν τῷ Ἰσραήλ, τὸ ἐπὶ (ὧ) ἐν δέκα φυλαῖς βασιλεύοντα τότε Ἰεεβοάμ, (ὧ) τῷ Ἰωά
 ἱόν, ἐχόνον δὲ τῷ Ἰωάχαζ, ὃς ὑὸς ἐγγονὸς τῷ Ἰηῶ, ὃς ὅτι πτωρεῖα τῷ τῷ Ἀχαάβ καὶ
 πάσης αὐτῇ οἰκείας διὰ τῷ προφήτῃ Ἐλισαῖο προβαλόμενοι, ὁ δεὸς ὑπέχετο ἄρτι
 πεπάρτης διαδοχῆς ὅτι τὸ βασιλείας ἐσεῖς ὅτι ἐξ αὐτῶν γιγνομένων· ὧν ἔστῃ μὲν τῷ

* Ps. XXXII. 6.

p. 4.

regis Israhelis. „ Hic titulus quidam est, libri argumentum habens, simulque decla-
 rans et a quo propheta et quo tempore dicantur haec. Verbum autem Domini pro
 vi divina ubique dicit scriptura, quacumque in re se exserat. Velut illud: “ verbo
 Domini caeli firmati sunt „, quasi dicat, vi divina eos fuisse compactos. Porro vim
 divinam heic quoque dicit, a qua futurorum revelatio prophetae fit, dicendique vir-
 tus exhibetur, atque ante significandi quae ventura erant. Iam ob sui pleniorē no-
 titiam, patris quoque nomen adscribit: tum etiam necessario tempus adnotat, quo
 secundum impertitam sibi divinitus revelationem res posteras praecinebat. Praefinit
 igitur tempus quo regnaverunt Ozias et Ioathamus et Achazus et Ezechias. Unde
 quivis cognoscere queat, haud una continuatim serie scriptum fuisse hunc a pro-
 pheta librum; sed prout variis temporibus futurorum notiones excipiebat, sic va-
 ticia edidisse; facta haud semel earumdem rerum mentione pro divinis ad se ora-
 culis, quae in populo vulgabat, ut hunc futuri admoneret. Similiter beatum quoque
 Davidem eodem argumento complures cecinisse psalmos videmus, quorum singulos
 pro caelesti mentis illustratione atque spiritali admonitione compositos ad vulgi usum
 pronunciabat: et ipse videlicet earumdem rerum revelationes saepe recipiens, et
 consequenter evulgans, quotiescumque his oraculis dignus habebatur. Iam ubi dixit
 Oseas quinam essent Iudae reges, quo tempore ad prophetandum divina gratia ex-
 citatus fuit; ait etiam illum qui Israheli, id est decem tribubus, tunc imperabat
 Hieroboamum, Ioasi filium, nepotem Ioachasi, Iehu abnepotem: quem postremum
 ad Achaabi eiusque domus poenam Deus excitaverat per prophetam Elissaeum: ei-
 demque promiserat fore ut posteri eius usque ad quartam generationem regno po-

γάμου γυναῖκα λαβεῖν καὶ νόμον ἔξω· τίς τε πόρνη λαμβάνων σωφρονεῖν ἐπεισεν ὡς
 εἰκός· ἀνάγκη γὰρ ὡς ξενίζεσθαι μὲν ἅπαντας, ὅτι ἀνὴρ τε πορνεύοντι πολλὴν ὀπιμέ-
 λειαν ἔχων, καταλιπὼν τὰς ἐν σεμνότητι πῶς εἴη δοκούσας, εἰς γάμου κοινωνίαν εἰλετο
 πόρνην λαβεῖν· ἢ ὃ τὴ γιγνομένης καμνότης ἀφορμὴν ἐδίδεκε τῇ πορνήτῃ τὰ πορνεύοντα
 λέγειν πρὸς αὐτὰς· πρὸς τὸ δὲ πολλῇ τῇ ὡδραδεσθί μείζονα φαίνεται τὸ τὴ θεὸν αἰρεῖσθαι
 ἔπος ἀγνωμόνων ἀνδρῶν εἰς ὀπιμέλειαν ἑαυτὸν καπνέειν· εἴ γε δὲ τὴ πορνήτῃ θυμασθὼν
 ὡς ἐπειλημμένης τὴ πορνεύοντι εἰς πόρνης ὁμιλίαν χωρεῖν· ἐπειδὴ τῷ τῷ φησὶν ὀπιμέ-
 λειαν τὴν ἰσραηλιτῶν πορνικὸν ζῶπον πάντοτε ὀπιθεσθαι μένων πρὸς ἐμὲ, δὲ καὶ ἐκείνῃ
 ἡμέραν ἄρτι τὴ δόξα ταύτῃ ὀπιτερόντων τίς γινώσκῃ, καὶ ὡδὰ πάντας ἀνθρώπους
 αὐτὰς εἰς οἰκειότητά εἰλόμην τὴ ἐμὴν· μετ' ἐκ πολὺ ὃ ἔλεγχον τὴ πρὸς ἐμὲ γνώμης ἀκριβεῖς
 παρέχονται τίς ἐπαγομένην αὐτοῖς ὥς ἐμοῦ πτωχείαν· ὅτε τῇ αἰχμαλωσίᾳ ὡδραδιδό-
 μνοι παντὶ τῷ αὐτοῖς ἀπαλλοξιοῦνται τὴ γῆς· ἐν ἧ περ οἰκοῦντας ὀπιμελείας τὴ τὴ ἐμῆς
 ἀξιόμηνες ὅτι τῷ νόμων μέναι ἐκέλευσα τὴ ἐμῇ· ὅτι περ δὴ ζῶπον καὶ τὴ γυναῖξιν ἐδίδου
 εἰς κοινωνίαν λαμβανομέναις, ὅτι τῷ γαμικῶν μέναι νόμων· ἐφ' ἅπασιν ὃ τέτοις, ἐκ τῇ
 πορνεύουσαν τῷ γιγνομένων αἰδοῖσιν ἔχουσιν, ἔθ' ὡς ποιοῦσιν, ἔθ' ὡς πείσονται δικαίως·
 φέρε δὴ σὺ πορνήτῃ τῇ τῇ γιγνομένη καμνότητι ἔλεγχον τὴ παρ' αὐτῇ πορνεύοντος πί-
 νου ἀποπίας.

Παίδεται δὴ τέτοις ὁ θεοφύτης, καὶ ἄγεται πρὸς γάμον πύρινον, ἥς καὶ τὸ ὄνομα καὶ
 ἡ πατέρα λέγει, ὡς μὴ πλάσμα ψιλὸν πὶ δοκοῖν τὸ λεγόμενον, ἰσοεῖα ἢ ἀληθῆς θεογ-
 μάτων· γίνεται ἡ αὐτὴ καὶ υἱὸς ἐκ ταύτης, ὃν ἐκέλευσεν Ἰεζεραὴλ ὀνομασθῆναι· ἔπειτα δὲ
 τὸ χρεῖον ἐλέγετο ἐν ᾧ τε Ναβεδαὶ τὴν πατέρα ἰσομεμένηκε σφαγῆν· ἔπειτα καὶ
 Ἰεζάβελ κατεσφάγη, δίκας δ' ἐπ' αὐτῇ πένεσα πατέρα ἰσομεμένηκε· αὐτὴν τε ἔπειτα τὸ χρεῖον

reapse Deus facere iusserat. Et prophetae quidem licebat legitimi coniugii societatem optare: verumtamen is scortum etiam sibi copulatum, pudicitiam, ut par erat, edocuit. Necesse porro erat mirari omnes, quod vir officii valde studiosus, omissis quae pudicitiae laude florebant, nuptias meretricis adpetivisset. Iamvero rei huius novitas occasionem prophetae praebebat, quae opus erat Iudaeis dicendi; praetereaque gravi exemplo monstrandi, quale quantum esset consilium Dei, qui tam ingratorum hominum curam, ultro suscepisset: siquidem et prophetam mirum erat, qui frugi vitam elegerat, ad scorti nuptias proruere. Videlicet et ego, inquit Deus, Israelitis studeo, qui meretricio prorsus more mecum agunt, singulisque haec diebus hanc mentem retinent; quos tamen ego prae ceteris hominibus in meam familiaritatem receperam. Sed enim hi paulo post de animo erga me suo coarguentur a poena quam eis imponam, cum traditi captivitati, funditus hac regione evententur, quam huc usque beneficio meo incolentes, iussi fuerant meis praeceptis obtemperare: haud secus quam feminas in coniugium adsumptas, nuptialibus legibus insistere mos est. Praeter haec omnia, hi haud iustum gestarum rerum sensum habent, neque cum animis suis reputant quid vel faciant vel merito passuri sint. Quare age tu, propheta, facinoris novitate susceptam ab his absurditatem coargue.

Morem iusso gerit propheta, scorto nubit, cuius etiam nomen patremque notat; ne forte quod dictum est, putum figmentum, sed ut vera historia habeatur. Nascitur ei quoque filius ex hac coniuge, quem Iezrahelem vocari iubet. Ita vero dicebatur fundus, ubi Nabuthes iniqua nece periit: et quidem etiam Iezabel ibidem caesa fuit, ut patrati illic sceleris poenas penderet: quia videlicet ipsam cum uni-

ἀνελόντ'· ὡς ἔραπλῶαι μὴ πρὸς φυγὴν ἔδ'· λοιπὰς, ἀνὰ πρὸν ἢ ἔδ' ἐπὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ δέξααζ τὴν σωτηρίαν. Τίκεται ἢ πάλιν ἔ'ετερ' ἡὸς, ὃν εἰς τὴν ἡὸν εἰρημνύων βεβαίωσιν, οὐ λαὸν κελδίφ κληθῶαι. ἔ' τὴν αἰτίαν λέγ'· “ ὅπ' ὑμεῖς οὐ λαὸς με, καὶ ἐγὼ ἐκ εἰμὶ ὑμῶν. ” ὑμεῖς τε γὰρ ἀπαλλοτρίωθήσεσθε τ' ἐμῆς κηδεμονίας λοιπὸν, καὶ ὡς ἂν ἀγοστὴς ὄντας τοῖς ὀπκαμένοις ἐκδώσω κακοῖς· εἴτα ἐπάγ'· “ ὅπ' ἡὸν ἀειθμὸς ἡὸν ἡὸν Ἱσραὴλ ὡς αἰ ἄμμ' τ' θαλάσσης, ἔ' ἐκ ἐκμετρήσεται, ἐ δὲ ἐξαειθμηθήσεται. ” μείζον γὰρ ἡὸν τὸ θαῦμα καὶ σαφὴ τ' θείας ὀργῆς (ὧ) ἔλεγχον παρεχόμενον, εἰ ποσέτοις ὄντας ἀθερόν αἰχμαλωσίᾳ παρελίδε, μηδὲν ἐξ αὐτῶν ποσέτων ὄντων ὡφῆαζ οἷες τε ὄντας.

Εἰδ' ὅπερ ἐθ' τοῖς πρὸς φηταις, καὶ μὲν καὶ τῷ μακαρίῳ Δαυίδ τὸ ἐν μέσῳ ἡὸν λυπεῖσθ' καὶ τὰ ἡδέα μινύειν, τὴν τε ὅπ' τὸ κρεῖττον μετὰβολὴν ὅπ' ψυχραγωγία τ' ἐν τοῖς χείρεσι γινομένων. “ καὶ ἔ'ετα φησὶν ἐν τῷ τόπῳ ἔ' ἐρρήθη αὐτοῖς, οὐ λαὸς με ὑμεῖς, αὐτοὶ κληθήσονται ἡὸν θεοῦ ζῶντ'· ” ἔ'ετα καὶ ὁ μακαρίῳ Δαυίδ τὰ καὶ ἔδ' ἀσυνείεας εἰπὼν, ἐπάγ'· “ τίς δώσ' ἐκ Σιών τὸ σωτήριον τῷ Ἱσραὴλ; ἐν τῷ ὀπσφείψαι κύριον τ' αἰχμαλωσίαν τῷ λαῷ αὐτῷ, ἀγαλλιάσεται Ἰακὼβ, καὶ εὐφρανθήσεται Ἱσραὴλ. ” δεικνύς ὅπ' ἔ'ετα καμὸς, ὀπλῶν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν λύσ' πάντως αὐτοῖς ὁ θεός· τὸ γὰρ αὐτὸ δὴ κἀνταῦθα φησὶν, ὅπ' ἐντα δὴ ἐκλήθησαν οὐ λαὸς, τῷ ἐπὶ ἀπερρίφθησαν τ' πρὸς τοῖας τ' ἐμῆς, ἐνταῦθα δὴ κληθήσονται ἡὸν θεοῦ ζῶντ'· ἵνα εἴπῃ τῷ ζῶντ' πάλιν τῆς οἰκωίσεως τῆς ἐμῆς· καλὰς εἰπὼν τὸ ἐν τῷ τόπῳ, ἀφ' ὅπερ αὐτὸς ἀφελὼν εἰς (ὧ) αὐτὸν ἐπανάγ' ἡμῶν πάλιν· ἐπάγ' γὰρ εἰς μείζονα τῷ λεγομένῳ σαφῶς· “ καὶ σιωαχθήσονται οἱ ἡὸν Ἰῶδα καὶ οἱ ἡὸν Ἱσραὴλ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ θήσονται ἑαυτοῖς ἀρχὴν μίαν, καὶ ἀναβήσονται ἐκ τ' γῆς. ” λέγ' ἢ ὅπ' καὶ τὴν εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίαν ἡὸν τ' Ἰῶδα

* Ps. XIII. 7.

* Ps. CXXV. 1.

v. 11.

p. 11.

dente; ita ut reliqui se in fugam coniecerint, incolae autem Hierosolymorum liberam salutem consecuti sint. Paritur rursum alter filius, quem dictorum causa confirmandorum iubet vocari “ non populus meus; ”, causamque nominis addit: quippe vos haud iam populus meus critis, neque ego vester ero (Deus): vos enim a cura mea deinceps alieni eritis, quos ego tamquam extraneos impendentibus tradam adversitatibus. Deinde adiungit, numerum filiorum Israhelis fuisse veluti immensurabilem maris harenam et innumerabilem. Maius quippe miraculum erat, et manifestum divinae irae argumentum exhibens, si tanti numeri populum in captivitatem confertim dederet, nemine in tanta multitudine ad ferendam opem idoneo.

Deinde, uti mos est prophetis, et quidem etiam beato Davidi, cum molestis dulcia nunciandi, conversionemque ad laetiora, propter malis laborantium solamen; “ et erit, inquit, in loco ubi dictum illis fuerat, vos non populus meus, iidem vocabuntur filii Dei viventis. ”, Sic etiam beatus David de assyriacis rebus locutus, ad extremum addit “ quis dabit ex Sion salutare Israhel? Cum averterit Dominus captivitatem populi sui; exultabit Iacob, et laetabitur Israhel. ”, Docens adfore tempus, quo captivitatem eorum Deus expediat. Nunc idem dicitur, futurum scilicet ut ubi Israhelitae vocati fuerant non populus, id est a Dei providentia abiecti; ibidem appellentur filii Dei viventis, id est eius amicitiam recuperent. Et praeclare dicitur “ in loco isto ”, ex quo postquam illos Deus transtulerat, in eundem rursus erat reducturus. Subiicit igitur ad maiorem sui dicti declarationem “ et congregabuntur in unum filii Iudae atque Israhelis, facientque sibi principatum unum, et ascendent de regione. ”, Nempe ait fore, ut depulso a Iudae tribu babylonici servitii iugo,

φυλῆς, μία τις πάντων γηρήσεται ἐλδιθερία· ὅτι δὴ ὑπὸ μίαν ἔσονται τῇ ἀρχῇ, ἐκείνους διηρημένοι, καθάπερ ᾠρότερον, ὑπὸ μίαν ἣ ὄντες τὴν ἀρχήν· τῇ πάντων μὲν ἡγεΐας τῇ Ἰεῦδα φυλῇ, ἐν βασιλείᾳ ἣ καὶ ἀρχῇ καθεστάναι οὗτο ὅς ἐκείνης πυγχνόντας τὸ φυλῆς· εἴτα ἐπάγει “ ὅτι μεγάλη ἡμέρα τῇ Ἰεζραήλ· ” ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὅτι ὑπὲρ τέττε δώσκει δίκας, τέτο βέλεῖ) εἰπεῖν, ὅτι τέτων δὴ τῇ ὑπὲρ τὸ ᾠρόθεν αὐτῶν ἀσεβείας πεπον-
 ῥῶτων κακῶς, φοβερά τις ἔσται καὶ ὁπίδοξοι ἡ ἡμέρα ἐκείνη, καὶ τὸ ᾠρόα πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐλπίδα, τὸ ἐπανάδω τῶζον) ὅτι τὰ οἰκεία· καὶ τις ἡ ἀπόδειξις;

ΚΕΦ. Β΄.

- α. 1. “ Εἶπατε τῷ ἀδελφῷ ὑμῶν, λαός μου· ὅτι τῇ ἀδελφῇ ὑμῶν, ἡλεημένη· ” εἶπατε ἀντὶ
 τῆ ἐρεΐτε, ἵνα εἴπω ὅτι ἐναλλαγήσεται αὐτοῖς τὰ ὀνόματα· ἀρμόσθι γὰρ αὐτοῖς φησὶ τὸ
 λαός λέγεσθαι καὶ ἡλεημένη, ὡς ᾠκειωμένοις τε καὶ τῇ φιλανθρωπίας ἀπολαύσει τότε τῆς
 α. 2. ἐμῆς· εἴτα ἀπὸ τῆ ᾠρεκειμένης εἰκόνου, τῇ λόγος τὴν ἀφορμὴν λαβών· “ κείνητε φησὶ,
 ᾠρος τὴν μητέρα ὑμῶν κείνητε· ὅτι αὐτὴ ἐ γυνὴ μου, καὶ γὰρ ἐκ ἀνὴρ αὐτῆς· ” ὅτι μὲν
 ρ. 12. γὰρ τὸ ᾠρεκειμένης εἰκόνου, εὐδήλον ὅτι μητέρα μὲν τὴν πόρνην καλεῖ, τέκνα ἣ τὰ ὅς
 αὐτῆς ὡς εἰκὸς γηρηθέντα· ἐνταῦθα ἣ μητέρα μὲν λέγει τῇ σωμαγωγῇ τῇ ἰσδαίων, τὴν
 ἄνωθεν ὡσανεὶ μνησδυσάμυρος τε ὅτι σανάφας ἑαυτῇ τῇ κηδεμονίας ὑπερβολῇ ὅξήγαγέ
 τε τὸ Αἰγύπτου, καὶ ἐλδιθερίας ἀξιώτας εἰς τῇ ἔρημον ἡγαγῆναι, ὅτι τῇ τῇ θεοσέβειαν ἐκ-
 παγιδύσαι εἰς μείζονα χέσιν ἀγαγεῖν ἑαυτῆ· καὶ τὸ ὅ μακάριος Δαυὶδ φησὶ· * “ μνή-
 σθητι τὸ σωμαγωγῆς σε ἥς ἐκτίσω ἀπ’ ἀρχῆς, ἐλυξώσω ῥάβδον κληρονομίας σε· ” τέκνα
 ἣ ταύτης τῇ καὶ δαυδογῇ ὅς αὐτῆς συσάντα λαόν· ὡς γὰρ οἱ πατέρες οἱ τότε λέγονται τῇ

* Ps. LXXIII. 2.

una omnium libertas sit: atque omnes sub uno sint principatu, laud iam ut antea divisi, sed unius imperii ditioni obnoxii, cui praesit Iudae tribus; et qui de hoc genere sunt, in regia dignitate constituentur. Deinde addit “ quia magna dies Iezrahelis. ”, Nam cum dixit poenas ab eis datum iri, hoc intellexit, fore nimirum ut postquam suorum scelerum causa male mulcati fuerint, tum demum terribilis veluti atque illustris evadat dies illa, qua praeter omnem humanam spem reditum in patriam consequentur. Quacnam vero est eius rei demonstratio?

CAP. II.

“ Dicite fratri vestro, populus meus; et sorori vestrae, misericordiam consecuta. ”, Dicite, pro dicetis: scilicet ait fore ut illis immutentur nomina: nominibus autem facta significat. Congruet enim ipsis, ait, vocari populo, et clementiam consecuto; tamquam familiaribus et clementia mea tunc fruentibus. Deinde a proposita imagine ansam dicendi capiens, “ ferte, inquit, ferte sententiam contra matrem vestram; quia ipsa haud uxor mea, nec ego vir eius. ”, Iam secundum dictam imaginem perspicuum est, matrem ab eo vocari meretricem illam, filios autem sine dubio eos qui de eadem nati erant. Sed tamen heic matrem dicit Iudaeorum synagogam, quam superiore tempore tamquam sibi desponsam atque copulatam eximia providentia eduxerat ex Aegypto, ac libertate dignatus in desertum usque transtulerat; ut ibi eam doceret pietatem erga se maiore cultu ac specie expromere. Sicuti etiam beatus ait David “ memor esto congregationis tuae, quam possedisti ab initio. Redemisti virgam hereditatis tuae. ”, Synagogae vero liberos ait, generatum ex ea populum. Reapse illius temporis homines dicuntur parentes recentiorum: “ nam pa-

μὲν ταῦτα· οἱ γὰρ πατέρες ὑμῶν φησὶ τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ ὃ ἀπέθανον *, ἔτω καὶ
 μήτηρ ἡ ταύτης συναγωγὴ καλεῖτο ἂν δικαίως, ἀφ' ἧς περ τὸ μὲν ταῦτα σύστημα γέγονε τ'
 ἰσχυρίων· ὁνειδίζων ἐν αὐτῇ τὴ μοχθηρίαν τὴ ξόπε, καλῶς φησὶν ὅτι ἄνωθεν ἐσὲ μοχθηρεῖ,
 ὃ τῇ μητρὶ σαφῶς εἰκότως τῇ οἰκείᾳ· εἰ γὰρ τίς τὰ τῆς τότε κείνοι καὶ τὰ νῦν, πολλὰ
 αὐτῶν εὐρήσῃ σαφῶς τὴν συγχύειαν· ἐκείνων μὲν μὲν τὸ ποσέπων καὶ τηλικούτων τυχεῖν
 ἀγαθῶν, πολυσιάντων μόχον τὸ κατὰσκόδασαι ὃ εἶπεν, ἔτοι οἱ θεοὶ σε Ἰσραὴλ οἱ ὀξή-
 γαζόν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου· ὑμῶν ἡ κατ' ὁμοιότητα ἐκείνων κατὰλθοιπότων μὲν τὴ γνῶσιν
 τὴν ἐμὴν, τὴ ποσούτων ὑμῶν πάντοτε πεποιημένης κηδεμονίας, ὅτι ἡ τὴ τὴ εἰδῶλων θεο-
 πείαν τραπέντων· ὥς ἂν ἀρμόδιως ὑμᾶς παρακαθῶμαι τῇ πόρῃ· ἐπὶ μὴτε ὑμῖν οὕτω
 διακειμένοις ἀρμόδιον τὸ ἐμούς ἐπὶ καλεῖσθαι· ἐγὼ τὸ ἀπηλλοτριωμένον ὑμῶν ὅξ αὐτῶν
 δεικνύμαι τῆς παραγμῶν· ποιησεῖν π;

* Job. VI. 31.

p. 13.

“ Καὶ ὅσαρὰ τὴν πορνείαν αὐτῆς ἐκ παρὸς με, καὶ τὴ μοιχείαν αὐτῆς ἐκ μέτρ
 ματῶν αὐτῆς· „ μακρὰν γὰρ αὐτὴς ἐμαυτὴ κατὰσῶσα δὲ τὴ αἰγματοσίας, καὶ δὲ τῆς
 πόρῃ τῆς τόπων ἀπαγωγῆς· ὡς μηκέτι θεωρεῖν αὐτὴν παρ' ἐμοὶ τὴ πορνείαν ἐκτελεῖσαν τ'
 οἰκείαν· μὴτε μὲν τὴν μοιχείαν τὴν μὲν πολλῆς ἐργάζεται τὴ ἀκολασίας, ἅπασαν ἐαυτὴν
 παρὰ τῇ τοῖς εἰδῶλοις· τὸ γὰρ λέγει, τὸ ἐκ μέτρ ματῶν αὐτῆς, ὡς ἂν τῆς πορνείας δι'
 ὑπερβολῆς ἀκολασίας ὅσον ματῶν ὅσον ἰδίως τοῖς ἐραταῖς παρεχουσὶν καὶ κατ' ἐξῆς τὰ
 ἀκόλαστα λέγων “ ὅπως ἂν ἐκδύσω αὐτὴν κατὰς ἐν ἡμέραις τὴ γυνήσεως αὐτῆς. „ Πάντα
 (ᾧ) κόσμον φησὶν ἀφελὼν, ὃν δὲ τὴ ἐμῆς αὐτῇ παρὸς κηδεμονίας, ἐν ἐκείνῃ κατὰ-
 σῶσα παρ' ἡμέρας, ἐν ᾧ περ τὴν ὅτι τὴ Αἰγύπτῃ τὸ παρὸς συστῶσαι, ὅτε ἐν ἀνάγκῃς τὴ
 ὃ πόνοις καὶ δαλείᾳ πικρᾷ· γυνέσιν γὰρ αὐτῆς τὴ κατὰς ἐκείνον κατὰς· ἐπειδὴ τὴ ἰσχυρίων
 συναγωγῆς ἀρχὴ τὴ συστάσεως ὃ κατὰς τὴ ἐκείνος· “ ὃ θεῶν αὐτῶν ὡς ἐργον, καὶ ταῖς

v. 3

p. 14.

tres vestri, inquit, manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. „ Sic etiam
 matris nomine congregatio haec iure appellabitur, ex qua postera gens Iudaeorum
 propagata est. Exprobrans itaque illis morum improbitatem recte ait: fuistis ab an-
 tiquo pravi, vestraeque matri apprime similes. Iam si quis vetera cum praesentibus
 conferet, multam inde eliciet ac perspicuam similitudinem: nempe quod illi tot tan-
 tisque beneficiis adfecti, conflato audaciter vitulo, dixerint: “ hi sunt dii tui, Isra-
 hel, qui te ex Aegypto eduxerunt. „ Vos vero, Deus inquit, illorum exemplis uti,
 abiecta notitia mei, qui tantam vestri sollicitudinem gessi, ad idolorum cultum con-
 versi estis: quo fit ut apte vobis accommodetur meretricis imago. Iamvero vos hac
 animorum pravitate imbutos haud par est diutius meos vocari: et quidem ego a
 vobis abalienatus sum. Quid ergo?

“ Auferam fornicationem eius a conspectu meo, et adulterium eius e medio
 uberum eius. „ Scilicet procul me gentem hanc abigam, proiectam in captivitatem
 atque ad longinqua loca translata: ne diutius apud me videam scortationes eius
 et adulteria cupidissime admissa, dum se idolis totam addicit. Id enim significat
 “ e medio uberum eius „, tamquam si scorta per nimiam lasciviam cum amatoribus
 suis ita versentur. Atque his consentanea prosequitur: “ ut eam vestibus spoliem,
 faciamque ut in diebus nativitatibus eius. „ Omni ornatu, inquit, detracto, quem ei
 propter meum studium circumdederam, in speciem illam restitui, qua utebatur
 cum primum in Aegypto crevit, in angustiis nimirum atque laboribus atque acerbo
 servitio degens. Nativitatem enim eius appellat tempus illud, quoniam iudaicae na-
 tionis tunc initia fuerunt. “ Et ponam eam quasi solitudinem, et statuam eam quasi

- αὐτὴν ὡς γυνὴν ἄνδρον. „ Οὕτως παντὸς ἐστὴν μετὰ ἀγαθῶν, ὥσπερ ἡ ἔρημος καὶ ἄνθρωπος
 γῆ καρπῶν ἀμοιβῆς ὅτι πατρίδας. „ Καὶ ὑποκτενὰ αὐτὴν ἐν δόλῳ. „ πάντων ἐστὴν μετὰ
 τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἐφικμένῳ μὲν αὐτῶν ὡς εἰκός, τυγχάνουσιν ἡ ἐδενός. „ Καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς
 ἢ μὴ ἐλεῆσω, ὅτι τέκνα πορνείας ὄντι. ὅτι ἐξεπύρνωσεν ἡ μήτηρ αὐτῶν, κατήχυνεν ἡ τε-
 κῆσα αὐτά. „ ἐν ἣ τούτοις ἐξεταζομένων κακοῖς ἔλεον ἢ ποιήσομαι. ἔπερ ἂν ἐπὶ τῷ Αἰ-
 γύπτῳ τότε πεκοίμην, ἐπειδὴ ἔτοι τὸ ἀνάλογον τῇ μητρὶ πεφρονήκασι τῇ οἰκείᾳ. ὃ ἡ μήτηρ
 ἢ αὐτῶν ἀνώθεν τοιαύτῳ ὀπιδοῖσάμενη περὶ ἐμὲ τὸ γινώσκω, αἰχμητὴν ὃ τὸ περὶ πάντα ἐξ
 αὐτῆς περὶ βέλῃκεν, ἅτε μηροσπάρτα τὴν μητρὶν κακίαν. „ ὅτι εἶπε προύσομαι ὅπως
 τῷ ἔραστῶν μου, τῷ διδόντων μοι ὅδον ἄρτους μου, ὃ τὸ ὕδωρ μου, καὶ τὰ ἰμάτιά μου καὶ τὰ
 ἐσθῆτά μου, τὸ ἔλαιόν μου, καὶ πάντα ὅσα μοι καθήκον. „ ἐκδεδώκασι γὰρ ἅπαντες ἑαυτοὺς
 τῇ τῷ δαιμονίων θεραπείᾳ, παρ' αὐτῶν ἔχον ἅπαντα εἰπόντες ὅπως περὶ αὐτοῖς περὶ οὐδὲν
 ἀγαθὸν, ἃ περὶ δὴ ἔχου παρ' ἐμὲ τὸ ποιῆσαι τῷ ἅπαντων. ἔραστῶν ἢ αὐτῆς τῷ δαι-
 μονίᾳ εἶπεν, ὡς ἂν καὶ τὸ ἐκείνων ἐκφάνειν σωδὼν, ἢ περὶ τὸ ἀπολείας ἔχου τῷ ἀν-
 θεώπων, καὶ τέτων τὴν μακίαν περὶ ἐκείνοις γινώσκω. καὶ ὡς δὲ τὸ καὶ πάντων
 αὐτοῖς αἰτίας τῷ ἀγαθῶν περὶ εἶπεν ἐτόλμων.
 „ Διὰ τὸ τοῦτο ἰδὲ ἐγὼ φράσω τὸ ὁδοῖ αὐτῆς, ἐν σκόλῳ, καὶ ἀνοικοδομήσω τὰς ὁδούς
 αὐτῆς, καὶ τὸ εἶδον αὐτῆς ἢ μὴ εὖρη. „ Τοιγαροῦν ἀδιέξοδός τις αὐτῆς περὶ βαλὰ κακοῖς
 τέτοις γε εἴκειν, ἵν' ὥσπερ εἶπεν ἐνδὸν ἀπειλημενὴς τῷ περὶ ἐδὼν ἀνοικοδομημένων, καὶ
 σκόλῳ πολλοῖς διαιλημένων καὶ χαλεποῖς, ἀδιέξοδον ἔχοι τὴν ἐξοδόν. οὕτω τῇ βαρύ-
 τητι τῷ πολέμων τῇ τε αἰχμαλωσίᾳ καὶ τῷ ἐκείθεν κατὰ χεῖρας ἀνάγκαις μὴ ἢ μίαν
 εὐρίσκοιεν διέξοδον τῷ κακῶν. „ Καὶ διώζεται ὅδον ἔραστῶν αὐτῆς, καὶ οὐ μὴ περὶ ἀλάβη
 αὐτῆς. καὶ ζητήσῃ αὐτῆς, καὶ ἢ μὴ εὖρη αὐτῆς. „ Τότε καλέσουσι μὲν εἰς βοήθειαν οὐδὲ

terram aqua carentem. „ Sic ninirum ab omni re bona derelictam, veluti desertam
 terram atque inaquosam, omnisque fructus expertem. „ Sitique eam perimam „ om-
 nibus orbatam bonis, eorumque oppido cupidam, nullius tamen potentem. Libero-
 rum eius non miserebor, quia germina scortationum sunt: scortata est enim mater
 eorum, turpiter egit quae peperit eos. „ His vero exercitos malis nulla prosequar mi-
 sericordia; secus ac olim in Aegypto me gessi: quoniam isti parem matri suae men-
 tem induerunt. Mater enim dum eiusmodi olim contra me animum gerit, ignomi-
 nia perfudit partus suos, qui maternam malitiam imitati sunt. „ Quia dixit: ibo
 post amatores meos, qui dant mihi panes meos, et aquam meam, et vestimenta
 mea, et linum meum, et oleum meum, et omnia quae mihi usui sunt. „ Cuncti
 enim daemoniorum famulatui se addixerunt, atque his bona sua accepta referunt,
 quae mea tamen evidenter beneficia sunt, qui res omnes creavi. Iam amatores eo-
 rum daemonas dicit, ut daemonum declaret libidinem perdendi homines; atque ho-
 rum furiosum erga daemonas studium, quos deorum instar atque ut omnium bo-
 norum auctores impudenter colebant.

„ Propter hoc ecce ego sepiam viam eius vallo, et obstruam exitus eius, ita
 ut semitam non inveniatur. „ Quamobrem inevitabilibus irretiam eos malis. Veluti
 si quis intro conclusus, viis undique obstructis, multaque sude circumvallatis et aspe-
 ris, impossibilem haberet exitum; sic bellorum pondere et captivitate et angustiis ex
 ea consequentibus nullum invenient malorum effugium. „ Et sectabitur amatores
 suos, neque tamen apprehendet eos; quaeret eos, neque inveniet. „ Tunc invoca-
 bunt daemonum, quos coluerunt, auxilium; quin tamen opis quicquam nanciscan-

ἐσευρόμενον δαίμονας· φειδέσθαι δὲ αὐτοῖς κέρδιον ἐκάθισεν ἑδέν· “ Ἐρεῖ, πρόσσυγμα
 ἢ ἐπισρέψω πρὸς (ὧ) ἄνδρα με τὸ πρῶτον, ὅτι καλῶς μοι ἔω τότε ἢ νῦν· „ τότε δὲ
 τὸ πλάνην ὀπιγνώσκονται τὸ οὐκ εἶναι, ὡς ἄμεινον ἔω αὐτοῖς τὸ ἐμῆς ἀντιχεῖσθαι θεραπείας,
 ἢ πρὶ τὸ τὸ δαιμόνων ἀπάτην εἰσεῖσθαι. “ Καὶ αὐτὴ ἐκ ἔγνω ὅτι ἐγὼ δέδωκα αὐτῇ (ὧ) v. 8.
 σῖτον καὶ τὸ οἶνον ὃ τὸ ἔλαιον καὶ ἀργύριον καὶ χρυσίον ἐπλήθυνον αὐτῇ· αὐτὴ ἢ ἀργύριον καὶ p. 16.
 χρυσὸν ἐποίησε τῇ Βαάλ. “ Μαθήσονται τε ὡς πολλὰ πᾶσι τὴν ἄνοιαν ἐνέστη, ἐκείνοις
 λογισμοῖσι τῶν προσόντων ἀγαθῶν αὐτοῖς τὸ αἰεὶν· ἅπερ ἦν αὐτοῖς σαφές παρ’ ἐμὲ τὸ
 ποιῆσαι τὸ ἀπάτην διαρκῶς ἐχρηγέτο, οὐ καρπὸς παρέχοντος μένον, ἀλλὰ ὃ ἀργύριον ὃ
 χρυσίον, ἐκ τε τὸ καὶ τὸ Αἴγυπτον ἐξέδιδε, καὶ μὴν καὶ καὶ πολλὰν ἔσπερον ἀπορροῇ ἐπέσαν·
 ἀπ’ ὧν ἐκ ὧν ἐκείνη εἰσελάττει καὶ ἀποσπάζοντες ἐαυτοῖς, σκεπὴν πᾶσι δὲ τὴν τὸ ὕλης πλεονε-
 χίαν τὴν θεραπείαν αὐτῶν ἐχέουσιν.

“ Διὰ τὸτο ὀπιστρέψω ὃ κομιᾶμαι τὸ σῖτον με καὶ ὥραν αὐτῇ. „ Τοιγαροῦ πολλὰ v. 9.
 ἐν αὐτοῖς ἐργάσσομαι τὸ ἀκαρπῆν· ἐν ᾧ δὲ μέγιστα καμῶν τὸ προσδοκίαν αὐτῇ τὸ ὀπο-
 λαύσεως ἔχουσιν, τότε δὲ πάντας αὐτῶν ἀφ’ ὧν ἀφαιρέσθαι ὅσον καρπὸς, τῇ ποικιλίᾳ
 τῶν εἰστέπων λυμάνεσθαι τοῖς τοῖστοις, ἐνυτίβη οἶον εἰπῶν καὶ χαλᾶζην καὶ τοῖς τοῖστοις,
 ὅποσα ἀφ’ ὧν συμβάντα πολλάκις τῶν φαινομένων καρπῶν παντελῆ ἀπέλαυν ἀγροῦ·
 ὥστε ἐκ ἐκ ἔγνωσαν αὐτῶν αὐτοῖς τὸ ἀγαθόν, τῇ ἐπαγομένῃ πμωρίᾳ, καὶ τῇ τὸ δόξεντων
 ἀφαιρέσει, γνῶναι σαφές. “ Καὶ ἀφελῆμαι τὰ ἱμάτιά μου, ὃ τὰ ὀνεία μου, τὸ μὴ καλύ- p. 17.
 πῆναι τὸ ἀχρημοσύνην αὐτῆς. „ Πάντα ὅποσα διαφόρως αὐτοῖς παρ’ ἐμὲ χρηγέμενα ἐκό-
 σμησεν τὸ εὐωρεπισέμενος ἐδείκνυ τῶν τὸ ὀπολαύσεως λοιπῶν ἀνθρώπων, ὅντα ἀφελών,
 ἀπμοτίεως ἐργάσσομαι πάντων. “ Καὶ νῦν ὀποκαλύψω τὸ ἀκαταρσίαν αὐτῆς ἐνώπιον τὸ v. 10.
 ἐρεσῶν αὐτῆς· καὶ εἰδὲς ὅτι μὴ ἐξέλκεται αὐτὴν ἐκ χερός μου. „ Ἦστε δὲ τὸ πμωρίας τὸ

tur. “ Dicitque: revertar ad priorem virum meum, quicum beatius quam prae-
 senti tempore vixi. „ Errorem suum tum denique agnoscent, secumque melius actum
 fore, si cultui meo adhaesissent, quam si ad daemonum superstitiones semet demi-
 sissent. “ Quippe haud noverat ipsa se frumentum a me acceptum tulisse, vinoque
 et oleo, argento. et auro a me fuisse repletam. Interim ipsa argenteas aureasque
 oblationes Baali dicavit. „ Discent denique magna se inscitia laboravisse, dum idolis
 bonorum suorum causam imputarent, quae tamen a me, rerum omnium auctore,
 abunde ipsis suppeditabantur: neque enim fruges tantummodo iis suffeci, verum
 etiam argentum atque aurum, tum exeuntibus ex Aegypto, tum aliis postea per-
 multis eventibus. At vero ipsi conflatis ex hac materia idolis, non dubitarunt vani
 cultus observationem, ob metalli praestantiam, plurimi facere.

“ Propterea revertar, et tollam triticum meum in tempore suo. „ Grandem
 scilicet ipsis creabo sterilitatem: nam quo potissimum tempore frui bonis sperant,
 tunc omni repente erepto eis fructu, consuetorum varietate damnorum obruam, ru-
 bigine (puta), grandine et huiusmodi aliis, quae subito ingruentia, saepe frugibus
 iam sese ostendentibus supremum exitium inferunt: ut quem bonorum suorum au-
 ctorem non agnoverant, ex impacta saltem poena, et rei datae ablatione manifeste
 cognoscant. “ Et auferam vestimenta mea, et lintheamina mea, ne operiant igno-
 miniam eius. „ Quaecumque a me multifariam collata ornabant eos, et lautiores
 ceteris faciebant qui haec possident hominibus, haec inquam auferens, despectis-
 simos omnium praestabo. “ Et nunc revelabo immunditiam ipsius in conspectu ama-
 torum eius, et nemo eruet eam de manu mea. „ Atque ita ultio mea manifestio-

- ἐμῇ· σαρκετέραν ἅπασιν αὐτῶν γλυκὺς τὸ ᾠδανομίαν ἡ εὐργάζοντο, ἀφεσῶτες μὲν ἐμῷ, τῇ τὸ δαιμόνων ἢ προσανέχοντες θεραπείαν· ὧν ἐπ' ὄφεισι βαρυτάτας δέξονται παρ' ἐμῷ πᾶς πτωχείας, ἔδδ' μιᾶς ὑπὸ αὐτῶν βοηθείας ἀξιουῶμαι οἷοι τὲ ὄντες· ἐπὶ καὶ κρείττων
- v. 11. πᾶσης τῇ ἐπαγομένης αὐτοῖς παρ' ἐμῷ πτωχείας ἢ δυνάμεις. “ Καὶ ὑποσρέψω πᾶσας τὰς εὐφροσύνας αὐτῆς, καὶ πᾶσας τὰς ἐορτὰς αὐτῆς, καὶ τὰς νεκρώσεις αὐτῆς, καὶ τὰ σάββατα αὐτῆς, καὶ πᾶσας τὰς πανηγύρεις. „ Οὐδέ γ' ἐν πανηγύρεως καὶ ἐορτῆς ἢ πνὸς εὐφροσύνης ἔξουσιν ἐπ' ἡμερῶν, ἅτε τῇ αἰχμαλωσίᾳ ᾠδανοδιδόμενοι, καὶ τὸ τῇ κατεχόντων ἀνάγκης
- v. 12. πιεζόμενοι ποικίλως. “ Καὶ ἀφανίσαι ἄμπελον αὐτῆς, καὶ τὰς συκᾶς αὐτῆς, ὅσα εἶπε μ-
- v. 13. ὀνόματά μου ὅτι ταῦτα ἂν ἔδωκάν μοι οἱ ἔραστοί μου. „ Πάντας δὲ τοὺς καρπὺς αὐτῶν ἀφελούμαι, ὧν τοῖς δαίμοσιν ἐλογίζοντο τὸ δόσιν. “ Καὶ θέσωμαι αὐτὰ εἰς μῦρτίειον. „ Ὡστε τὸ ἀφαιρέσειν αὐτὰν μερίστω εἶναι μῦρτιειαν τῇ ᾠδανομίας αὐτῶν τὸ προσέειν, καὶ τὸ ἡμῶν τοῖς δαίμοσιν ἐλογίζοντο ἐκείνη, ὧν καὶ τὸ δόσεως καὶ τὸ ἀφαιρέσεως κύριος ἡμῶν ἐγώ. “ Καὶ καταφάσκειται αὐτὰ τὰ θεῖα τὰ ἀρεῖα, καὶ τὰ πετεινὰ τὰ ἔρανοῦ, καὶ τὰ ἐρπετὰ τὸ γῆς. „ Εἰς λύμην αὐτὰ προσθήσω πᾶσιν, ὥστε μηδὲν ἐξ αὐτῶν ὑπόνασθαι τέρας· θεῖα γὰρ ἀρεῖα, καὶ πετεινὰ ἔρανα, καὶ ἐρπετὰ γῆς, τὸ πολύτροπον εἶπαι ἐβελήθη τὸ λυμάνεσθαι μελλόντων αὐτοῖς πολεμίων· ἐπειδὴ τὸ μὲν θεῖον, τῇ ὁμότητι βλάβηται ἔτοιμον· τὰ πετεινὰ ἢ, πᾶσι ἐφίπτασθαι οἷς ἂν ἐθέλῃ ῥαδίως· τὰ ἐρπετὰ ἢ, τῇ βαρύτητι τὸ λύμης.
- v. 13. “ Καὶ ἐκδικήσω ἐπ' αὐτὴν τὰς ἡμέρας τῇ Βααλὶμ, ἐν αἷς ἐπέθυσεν αὐτοῖς, καὶ ᾠδανήθητο τὰ ἐνώπια αὐτῆς, καὶ τὰ κατόρμια αὐτῆς, καὶ ἐπορεύετο ὁπίσω τῇ ἔραστον αὐτῆς, ἐμῷ ἢ ἐπελάθετο, λέγει κύριος. „ Ταῦτα δὲ πείσονται δίκας δίδόντες ὑπὲρ ὧν τοῖς εἰδωλοῖς προσεῖχον, οἷς δὴ τὰς θυσίας τὲ προσεῖχον, καὶ πανηγύρεις ὅτι τῇ τέτων θρησκείᾳ σωσί-
- p. 19. ζων, κόσμον τε ᾠδανιζέμενοι πλεῖστον, καὶ πανηγύρεας σωιστῶντες ὅτι τῇ τὸ δαιμόνων τε-

rem cunctis reddet culpam qua se irriterunt, dum me derelicto ad daemonum cultum se contulerunt: cuius causa, gravissimas palam luent poenas, nulla daemonum ope potiri valentes: etenim inflictis illis a me supplicii longe validior vis est. “ Et avertam cunctas laetities eius, et neomenias ipsius ac sabbata, omnesque sollemnitates. „ Neque sollemnitatis igitur neque ullius festi, neque cuiuslibet gaudii tempus deinceps eis erit, iam videlicet captivitati traditis, et dominorum violentia varie pressis. “ Et destruam vineam eius ac ficus, de quibus ipsa dixerat: hae sunt mercedes meae, quas mihi amatores mei dederunt. „ Cunctos plane fructus eis eripiam, quos acceptos daemonibus referebant. “ Atque ea ponam in testimonium. „ Nempe haec spoliatio maximum erit testimonium praeteritae iniquitatis, qua bona illa a daemonibus se habere dicebant, quorum tamen dandorum et auferendorum arbiter ego eram. “ Et vorabunt ea ferae agri, et volatilia caeli, et reptilia terrae. „ Cuncta passim vastanda obiciam, ita ut nihil utile superfuturum iis sit. Agri feris, caeli avibus, terrae serpentibus varietatem denotare voluit hostium, qui illos psum erant daturi. Nam ferae quidem saevitia nocendo imminet: aves iis quae volunt facile involant: serpentium denique gravissimum nocumentum est.

“ Et ulciscar super eam dies Baalim, quibus nempe his idolis immolabat: et in aures suas moniliaque sua circumponebat: suosque amatores sectabatur, mei oblita, dicit Dominus. „ Haec nimirum patientur, poenas luendo, propterea quod idolis adhaeserint, quibus sacrificia quoque obtulerunt, et sollemnitates illorum cultui dedicarunt, plurimum circumponentes ornatum, coetusque celebres ad daemonum superstitionem convocantes, nullam vero mei memoriam retinentes. Dicit au-

θεραπεία, ἐμοῦ δὲ μνήμην ἔχοντες ἐδεμίαν· λέγει γὰρ τοῖς μὲν Βααλὶμ τὰτ' ἐστὶ τοῖς εἰδώ-
 λοις, ὅτι μέγας τὰ πάντα λέγων· ἐρασὺς δὲ συνήθως ὀνομάζει ὁδοὺς δαίμονας· εὐδήλον
 γὰρ ὅτι ἐν τῇ τῆς εἰδώλων θεραπείᾳ δαίμονες ἦσαν οἱ θεραπευόμενοι παρ' αὐτῶν. « Διὰ
 τὸτο ἐγὼ πλανᾶ αὐτὴν, καὶ τάξω αὐτὴν ὡς ἔρημον. », Αἰχμαλωσίᾳ ὡς δάσω, φησὶν,
 ὥστε αὐτὴν πάντων ἔρημον οὔσαν τῆς ἀγαθῶν πλανᾶσαι καὶ τὰς ὁδοὺς, αἷς περτέρον οὐκ
 εἰδυῖα, νῦν ἀνύειν ὑπὸ τῇ συμφορᾷ ἠναγκάζεται· εἶτα καὶ ἀμύνησιν τῇ ἀποφασί τῇ πτω-
 χείας ἐπὶ τὴν ὁπὶ τὸ κρεῖττον μετὰβολὴν, καὶ ὡς ἐπὶ τοῖς περφήταις ποιεῖν, μιμημένοις
 καὶ τῷ τὸτο (ψ) μακάριον Δαυὶδ ὅς ἐν ψαλμοῖς ὁμῶς τε πολλάκις τὰς συμφορὰς ἔλεγε,
 καὶ τὴν λύσιν ὑποσχέτο· ὡς ἔστιν ὅτι τῷ Ψαλμῷ 139. * « ἐλέησόν με κύριε, ὅτι
 θλίβομαι· ἐταράχθησαν ἐν θυμῷ οἱ ὀφθαλμοί μου, ἡ ψυχὴ μου καὶ ἡ γαστήρ μου· ὅτι ἐξέ-
 λιπεν ἐν ὁδῷ ἡ ζωὴ μου, ἐπὶ τὴν μου ἐν στεναγμοῖς. », ἐπειτα ἐξῆς τὰ ὅμοια τέτοις·
 εἶτα περβαίνων τῷ λόγῳ καὶ βραχέα φησὶν· «, εὐλογητὸς κύριος ὅτι ἐθαυμάστωσε τὸ ἔλεος
 αὐτοῦ ἐν πόλει περτοχῆς. », ἐπειτα ἐξῆς ἡ τὰ ὅμοια τέτοις· πολλὰ ἡ τοιαῦτα ὅτι τῷ ψαλμῷ
 εἶσι πᾶσι ἅν' ἅπερ ἐν ἀναγκαίῳ ἐξήλωσαν οἱ περφήται, πολλὰ τοῖς ἀκούουσι παρεχό-
 μνοι τὴν χρείαν· ὡς ἂν διὰ μὲν τῇ τῇ συμφορᾷ ῥημάτων, φοβοῖεν· διὰ δὲ τῇ τῇ ἀγαθῶν
 ἐπαγγελίας, εὐέλπιδας ποιοῖεν.

* Ps. XXX. 10.

p. 20.

Τί οὖν φησὶ; « Καὶ λαλήσω ὅτι τὴν καρδίαν αὐτῆς. », ὡς ἀκαλέσω φησὶν αὐτὴν
 καὶ τὸτο, ἀποδραμυθήτοις παλαίωσαν τοῖς κακοῖς. « Καὶ δώσω αὐτῇ τὰ κτήματα αὐτῆς
 ἐκείθεν. », Ἀποκαθήσω πάλιν αὐτὴν ὅτι τῇ τῇ περτέρον ὑπόλαυσιν, τῇ αἰχμαλωσίας
 ἐκπαύσας. « Καὶ τῇ κοιλάδι Ἀχὼρ, δεικνύουσα σωῖσιν αὐτῆς. », Ὡς ἐπὶ ὅσα κατ' ἐκεί-
 νον πεπόνθασιν τῇ τύπον, σωτελέσται λοιπὸν αὐτοῖς εἰς βελτίωσιν καὶ διόρθωσιν τῆς περ-
 ληφῶν πᾶσιμάτων· αἰσθήσονται γὰρ, ὡς εἶκος, ὅτι τῇ τῇ τὸ κρεῖττον μετὰβολῆς, ὅτι καὶ

v. 15.

tem Baalim, loco idolorum, in parte omnia complexus: tum et amatores more solito
 dicit pro daemonibus; constat enim, in idolorum obsequio reapse daemones cultos
 fuisse. « Idcirco ego seducam illam, et instar deserti ponam. », Captivitati eam tra-
 dam, inquit, ita ut bonis omnibus spoliata vagetur in viis, quas antea nesciebat,
 nunc autem calamitose decurrere cogitur. Mox tamen poenae decreto conversio-
 nem quoque in melius commiscet, qui est prophetarum mos, sic etiam beatum
 Davidem imitantes, qui saepe in psalmis calamitates pariter dicebat, et solutionem
 pollicebatur. Veluti cum in trigesimo psalmo ait: « miserere mei, Domine, quoniam
 tribulor. Turbati sunt in furore oculi mei, et anima mea ac venter meus. Quia
 defecit in dolore vita mea, et anni mei in gemitibus. », Tum et deinde alia his si-
 milia. Paulo post tamen, dicere pergens, ait: « benedictus Dominus, qui mirificavit
 misericordiam suam in civitate munita. », Et mox item alia huiusmodi. Multa his
 paria in psalmis comperire est, quae prophetae necessario studio faciebant, non
 modicam audientibus creantes utilitatem: nempe ut calamitatis praedictione terri-
 tarent, bonorum autem denunciatione in spem erigerent.

Quid ergo ait? « Et loquar ad cor eius. », Solabor, inquit, illam quae incon-
 solabilibus conflictatur malis. « Et dabo ei possessiones suas ibidem. », Restituam
 illam in priorum bonorum usum, captivitate liberans. « Et vallem Achor ad ape-
 riendam intelligentiam ipsius. », Ita ut quaecumque illo in loco perpassi fuerunt, ea
 deinceps ad restitutionem in meliorem statum et priorum cladum sublevationem
 vertantur. Sentient enim, ut par est, ex hac in melius conversione, quod et illa
 tristitia non incuria mea experti fuerint, sed quia cadendo oportuit illos peccatorum

τὸ λυπηρὸν οὐκ ἐπαρέστησαν δι' ἀμέλειαν ἐμὴν, ὅτι ἐπειδὴ πῆλυσαντας αἰώησιν ἐχρύν-
 τῃ ἀμύπημάτων λαβεῖν τὸ οἰκέων· τὸ γὰρ κοιλάδα Ἀχὼρ, τόπον ἔοικε λέγῃ ἐν ᾧ δὴ
 μάλιστα τὴν βαρυτάτῃ ἐδέξαντο τῆς πολέμου ξοπλῶ· ὡς ἀκολυθῆσαι τὴν τε αἰχμαλω-
 σίαν, καὶ τὰ ἐκείθεν κακὰ λοιπὸν ὡς εἰκὸς, ἐκ μέγας καὶ τὸ εἰωθὸς πᾶσαν αὐτῶν καλῶν
 τὴν χώραν· ἐν ἣ πλεῖστα ἴσα ὦντα τὴν πολέμιων ὑπομεμνηκότες κακὰ, ὅτι τὴν αἰχμα-
 λωσίαν ἀπήλθον ὑπὸ τῇ πολέμιων. « Καὶ ταπεινωθήσεται ἐκεῖ καὶ τὰς ἡμέρας ὑπαύ-
 νηται αὐτῆς, καὶ τὰς ἡμέρας ἀναβάσεως αὐτῆς ἐκ γῆς Ἀγύπτου. », Ἐπειδὴ γὰρ ὑπερ-
 ἠφανίαν λέγει τὸ ὑποστῆναι τὴν καὶ ἀμελήσας τὸ θεῖον, ταπείνωσιν λέγει τὴν ὀπνηγῶσιν τὴν
 περὶ σὴν. Ὁ τὸ ὡς δεσπότην τὴν καὶ κριτὴν ὁ κύριον τὴν ἀπάντων φοβησάμεν δικαίως·
 ποιῶν οὐδὲν φησὶ ἐν ταῖς κακὰς τεύξεσιν τῆς συμφορᾶς, καὶ ὁμοιότητα τῇ καὶ τὴν Αἴγυ-
 πτον γερονότων, οἱ τῇ τὴν πλίνθων ἐργασία συνξιβόμενοι, ἐπὶ γινώσκοντες τὴν περὶ σὴν
 τῶν εὐρέσθαι λύσιν καὶ ἐβόησαν ἅπαντες πρὸς θεόν ὥστε αὐτὸν ὀπνηύσαντα τὴν τὴν βοών-
 των αἰτήσεσι μὲν μεγάλου τὴν θαύματος ὦντα ἔχον αὐτοῖς τὴν οἰκίαν βοήθειαν· καὶ
 ὁμοιότητα δὴ φησὶ ἐκείνων ἔσται καὶ τὰ νῦν· οὕτω σωφρονίζομένων τὴν ὑπὸ τὴν συμφορᾶς,
 ὁ ὀπνηγῶσιν τὴν αἶψον τὴν ἀγαθὴν καὶ αἰτουμένων μὲν τὴν βοήθειαν ἐκείθεν, μὲν πολ-
 λῆς ἢ τὴν εὐκολίας τυγχανόντων αὐτῆς.

v. 16. « Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει κύριος, καλέσθαι με ὁ ἀνὴρ μου, καὶ ἐ καλέσθαι
 v. 17. με ἐπὶ Βααλίμ· καὶ ὅσα ὀνόματα τὴν Βααλίμ ἐκ τῆς σόματος αὐτῆς· καὶ οὐ μὴ μνη-
 σθῶσιν οὐκέτι τῇ ὀνομάτων αὐτῶν. », Τότε δὴ φησὶ ὀπνηγῶσιν καὶ μεμνημένα οἰκίαν, καὶ
 p. 22. πάντων ὑποστάντες τῇ λοιπῶν, τῇ θεραπείᾳ περὶ σὴν τῇ ἐμῇ, πάσης τῆς εἰδῶν
 ἀφιστάμενοι θεραπείας· ὡς μὴ δὲ μίαν μνήμην αὐτῆς ἔχον ἐκείνων ἐπὶ, μηδὲ πᾶσα λόγον
 αὐτῶν ποιῶν τὴν λοιπὴν· τὸ ἢ ἐ καλέσθαι με ἐπὶ Βααλίμ, ἐπειδὴ θεὸς ἐν ᾧ ὅλα λέγων,
 ἐκέπαι φησὶ τὴν ὀνομασίαν τὴν ἐμὴν ὀπνηγῶσιν τοῖς Βααλίμ· ἅτε τῆς μὲν ἀπάτης καὶ χρε-

suorum sensum percipere. Nam vallem Achor, locum dicere videtur, in quo prae-
 sertim gravissimam acceperant belli cladem: ex qua consecuta fuerat captivitas cum
 propria malorum sequela. Atque ex hac loci parte, totam videtur ipsorum desi-
 gnare regionem: in qua postquam innumera ab hostibus mala perpassi fuerant, in
 captivitatem denique ab iisdem abducti fuerunt. « Et humiliabitur illic iuxta dies
 infantiae suae, et iuxta dies ascensionis ipsius de terra Aegypti. », Quoniam super-
 biae nomine indigitat apostasiam neglectumque Dei, humiliationem vicissim dicit
 officii proprii cognitionem, iustumque Dei, ut principis, iudicisque ac domini, ti-
 morem. Hunc ergo, ait, calamitatis tempore fructum nanciscetur, prout olim in
 Aegypto usuvenit, cum opere latericio faciendo attriti, agnovissent undenam ma-
 lorum solutionem petere deberent; cunctique ad Deum clamaverunt; quo facto,
 Deus annuens clamantium precibus, non sine grandi miraculo suum eis auxilium
 suppeditavit. Praesentia, inquit, pari ac illa vetera conditione fient: his videlicet
 calamitate emendatis, et eum qui causa bonorum est agnoscentibus, indidemque
 opem poscentibus, pronaque impetrantibus facilitate.

« Eritque die illa, dicit Dominus, vocabit me, vir meus, et non vocabit me
 diutius Baalim. Auferamque nomina Baalim ex ore eius, nec recordabuntur ulte-
 rius nominum eorum. », Tunc proprium, inquit, curatorem agnoscent, cunctisque
 aliis omissis, ad cultum meum accedent, ab omni idolorum obsequio recedentes;
 in tantum ut nullam illorum memoriam retineant, vel minimam posthinc curam
 gerant. Quod vero ait, non vocabunt me amplius Baalim, quoniam Deus erat qui

σμήροι τ' ἐκείνων, πρὸς ἐμέ δὲ ὄραν ἐγνωκότες τὰ λοιπὰ (ὧ) ὄντως θεόν. « Καὶ δαθή- v. 18.
 σμαι ἀποῖς δαθήκην ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ μὲν ἤν' θηρίων τ' ἀγρῶ, ἐ μὲν τ' πετεινῶν τὰ
 ἔραν, ἐ μὲν τ' ἐρπετῶν τῆς γῆς. ὧς πρὸς τὸν φησὶν αὐτοῖς ὀπιβελδόντας, καὶ πολε-
 μίως ἔχοντας πρὸς αὐτὰς, ὡδασκιάσω τὴν πρὸς αὐτὰς ἐλέω φιλίαν. « Καὶ τόξον καὶ
 ῥομφαίαν καὶ πόλεμον συζηήσω ἀπὸ τῆς γῆς. ὧς πάσης αὐτὰς πολέμου πείρας ἐκτὸς κα-
 σήσω. « Καὶ καὶ τὴν αὐτὴν ἐπ' ἐλπίδι. ὧς παρασκιάσω ἢ ἐκ τῆς ποροσηνομένων αὐτοῖς
 ἀγαθῶν, ἐ πρὸς τὴν μὲν αὐτὰ χρηστότερα ἐλπίζιν. « Καὶ μνηστεύσομαι σε ἐμαυτῷ εἰς τὴν
 αἰῶνα· καὶ μνηστεύσομαι ἐμαυτῷ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἐν κείμασι ἐ ἐν ἐλέω καὶ ἐν οἰκτι- v. 19.
 ρμοῖς. ὧς Ἐν τῇ οἰκισίᾳ σε πάλιν κατατάξω τῇ ἐμῇ· παρέξω δέ σοι φησὶ τὴν οἰκίσωσιν
 τ' ἐμῶν, ὀπιμελόμενός τε τὰ δικαίαι, καὶ πολάζων αὐτὸν ὀδικηκότες σε καὶ τὴν αἰχμα-
 λωσίας καμῶν, κείνων τε ἅπασιν μετὰ τὰ δικαίαι· καὶ μὴν καὶ ἐλέω τὰ καὶ τὴν δίκαιων.
 « Καὶ μνηστεύσομαι σε ἐμαυτῷ ἐν πίστι, ἐ ὀπηνώτῃ (ὧ) κύριον. ὧς Δέξομαι τὴν οἰκίσωσιν v. 20.
 ὑμῶν λοιπὸν πεπιστευκότες τε μοι καθὼς πρὸς τὸν θεῷ, καὶ δεσπότῃν ὀπηνισκίοντων οἰκίσω.
 « Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει κύριος, ἐπακύνεται πρὸς ἔραν, καὶ ὁ ἔρανός v. 21.
 ἐπακύνεται τῇ γῇ, καὶ ἡ γῆ ἐπακύνει τὴν οἶκον καὶ τὴν οἶκον ἐ ἐλέω· ἐ αὐτὰ ἐπακύν-
 σεται πρὸς Ἰσραὴλ· ἐ πρὸς αὐτὴν ἐμαυτῷ ὀπὸς τῆς γῆς, καὶ ἐλεήσω τὴν ἐκ ἐλεημερίων· καὶ
 ἔρω πρὸς οὐ λαὸν μου, λαὸς μου εἰ σύ· καὶ αὐτὸς ἐρῶ, κύριος ὁ θεός μου εἰ σύ. ὧς Τότε δὴ
 πολλὰ ἔχετε ἐ τῇ καρπῶν τ' ἀφθονίαν· ὁ μὲν γὰρ ἀνὴρ καὶ γνῶντι ἐμῶν παρέξῃ τῇ γῇ
 (ὧ) ὑπερὸν ἔρανόν γὰρ τὴν ἀέρα καλεῖ· ὧς ἐ τὰ πετεινὰ τὰ ἔραν ὅταν λέγῃ, ἵνα εἴπῃ τὰ
 τέμνοιτα (ὧ) ἀέρα· ἡ ἢ ὧς ἐκὸς ἀφθονίαν αὐτὸν καρπὸς ἀφθονῶς παρέξεται αὐτὸν οἰκίσω·
 ἐκ ἢ τῶν ἀφθονῶν ὁ Ἰσραὴλ τὴν ἀπόλαυσιν κτήσεται ἤν' ἐκ τῆς γῆς ἀγαθῶν ὡδασ-

ita loquitur, haud ultra, inquit, nomen meum Baalim imponent; quandoquidem ab idolorum errore regressi, ad me in posterum didicerunt respicere verum Deum. “ Curaboque eis foedus die illa cum feris agri, et cum caeli volucris, et cum terrae reptilibus. ὧς Illa, inquit, quae ipsis antea insidiabantur, et hostili animo crant, dabo operam ut eisdem amicitia iungantur. “ Arcumque et gladium ac bellum tota regione conteram. ὧς Nempe illos omni belli molestia expediam. “ Et habitare eos faciam cum spe. ὧς Dabo operam, ut ex iam impetratis bonis, meliora etiam se postea consecuturos sperent. “ Et sponsabo te mihi in sempiternum: et sponsabo mihi in iustitia, in iudiciis, et in misericordia, et in miserationibus. ὧς Te, inquam, in amicitiam meam reponam; tibiue familiaritatem meam restituam; aequo iure agens, et eos qui tibi captivitatis tempore iniurii fuerunt puniens, iustumque de omnibus iudicium ferens, res tuas denique benigne regens. “ Et sponsabo te mihi in fide, et cognosces Dominum. ὧς Vos, inquam in necessariorum numero posthinc habebō, qui et mihi credidistis prout Deo par est, meque vestrum dominum agnovistis.

“ Eritque die illa, dicit Dominus, exaudiam caelum, et caelum exaudiet terram, et terra exaudiet triticum et vinum et oleum, et haec exaudient Israhel. Seramque eam mihi in terra, et miserebor eius cuius non eram misertus. Dicamque populo non meo, populus meus es tu: et ipse dicet, dominus Deus meus es tu. ὧς Tunc certe multam habebitis frugum ubertatem: etenim aër, me volente, imbrem telluri demittet; quippe caelum pro aëre dicit, veluti cum caeli volucres dicit, nempe illas quae aërem findunt. Terra autem rite irrigata fructus suos abundanter praebebit: quorum lauto Israhel usu fruetur, id est terrae bonorum. Faciamque ut

μησις εἴη ὃ τέτο τὴ γνώμης, ἡ δὲ καὶ τὰς ἡμέρας Ἰσραὴλ ὑποσώζεν ἐσθλάδα, πάση μοχθή-
 ρία συζῶντας, ὃ σαφὴ τὴν ἑαυτὴν ἐπιδεικνυμένης μοιχείαν· οἱ δὲ δρασφόροις ἐσθλά-
 δασι θεὸς ὅντος ὡς τὰ τοῖς ἔθνεσι νομιζόμεντας ψεύδως, καὶ πολλοὶ ποιέμενοι τὸ τὸ παρ'
 αὐτοῖς νενομισμένῳ διεραπείαν προσάχον· τέτο γὰρ λέγει τὸ πέμματα μὴ σαφῶς· ἵνα
 εἴπῃ ἄρτοισι ὡς ποικίλως καὶ ἀσυνεχῶς σαφίσι τὸ ὃ τοῖς ἔθνεσι μοιχεύοντες, κατὰ τὴν
 τὴν καὶ ταῦτα ἐχρίπων ἔθνη, προσέφερον τοῖς εἰδώλοις· τὸ γὰρ φιλεῖ πέμματα μὴ σα-
 φῶς, ἀντὶ τὸ δι' ἡθονῆς ὅτι αὐτοῖς ταῦτα ποιεῖν ὅτι πᾶσι τῶν εἰδωλῶν· ἐστὶ ἡ αὐτὴ τὰ p. 26.
 μὴν πρὸς τὰ εἰρημνία πρὸς ἔλεγχον μάλλον ἢ δέκα φυλῶν· οἱ καὶ ἀλλοτρίοις (X) θεῶν
 τοῖς εἰδώλοις προσεῖχον· ταυτὶ ἡ πρὸς ἔλεγχον τὴν βασιλείᾳ προσεπικόντων τὴν Ἰσραὴλ·
 οἱ τὴν ἰαὸν ἔχοντες παρ' αὐτοῖς, ὃ δὴ καὶ πᾶσι ἀσθλῶν δέ τε πανηγύρεων καὶ θυσιῶν ἐ-
 δακνύμενοι καὶ (X) ὅπως θεῶν, μοιχόμοιχης δίκῃ τὴν καὶ τὰ εἰδωλα διεραπείαν
 σωτήριον τῇ ἐκείνῃ τὴν καὶ τὸ θεῶν ἀσθλῆς.

Εἶτα λέγει “ ὃ ἐμὴ ἀσθλῆν ἐμαυτῇ πέντε καὶ δέκα ἀργυρίαι, καὶ γυνὴν κρεῖττον, v. 2.
 ὃ νεβὲλ οἶνα. „ Τῇ ἀπειρολογίᾳ χρησιμὴν εἰς δὴλωσιν τὸ γεγονότῃ ὅπως ἀναγ-
 καστον ἡ ὃ τὸ ἐμὴ ἀσθλῆν τὸ ὑπόδειγμα, ἐπὶ καὶ ὃ θεὸς ὅτι μεγάλας δωρεὰς τε καὶ
 μισθοῖς ὅντος Ἰσραὴλ ἐμαυτῇ σωτήριον. “ Καὶ εἶπον πρὸς αὐτὴν, ἡμέρας πολλὰς καὶ εἰς v. 3.
 ἐπ' ἐμοί, ὃ ἐγὼ ὅτι σοί, καὶ ὃ μὴ πορνείας, ἐδὲ μὴ γυνὴ ἀνδρὶ. „ Ὡς ἂν καὶ τὰ θεῶν
 καὶ ἐπ' ὅλγον ὅτι ὅτι μακροῦ τῷ χρόνῳ προσεῖχον τε αὐτῷ βεληθέντῃ ὅντος Ἰσραὴλ,
 ὃ τὴν κηδεμονίαν αὐτοῖς ὑποχομῆς τὴν οἰκίαν· ἔπειτα τε αὐτὸς βεληθέντῃ μὴ πρὸς τὰ
 εἰδωλα νόειν, ὅτι δὲ τῆς καὶ αὐτὸν μένειν ἐννοίας. Εἶτα λέγει “ Δύο ἡμέρας πολλὰς
 καὶ εἰς οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐκ ὄντῃ βασιλείας, ἐδὲ ὄντῃ ἀρχοντῃ, ἐδὲ ἔσθις θυσιῶν, p. 27.
 ἐδὲ ὄντῃ θυσιῶν, ἐδὲ ἱερατείας, ἐδὲ δέλων. „ Ὡς γὰρ ἐκείνης ἐκ ὅτι τὴν σωτήριον

divinitus revelationem. Mandavit ergo mihi mulierem habere adulteram, et cuiusvis
 malorum generis operatricem: ut haec etiam repraesentatio quaedam sit mentis,
 quam ego erga Israhelis filios retinere studui, quamquam omni improbitati dedi-
 tos, suumque aperte adulterium ostentantes: qui diis falso apud ethnicos reputatis
 student; magnopere satagentes constitutas illic religiones exsequi: id enim signifi-
 cant verba cupediae cum vinaceis; quasi dicat panes variae laboratos, cum passis
 nimirum uvis, admixtis bellariis, quos more suo quodam idolis offerebant: nam cu-
 pedias cum vinaceis appetere, dictum est pro voluptate quam honorandis idolis ca-
 piunt. Porro superiora dicta fuere praesertim ad decem tribuum reprehensionem,
 quarum populus derelicto Deo, se idolis addixerat: haec autem ad reprehensionem
 pariter illorum pertinent, qui in Iudaeae regno vivebant: namque et hi, quamquam
 templum apud se haberent, nec non aliquam observantiam sollemnitatum ac sacri-
 ficiorum prae se ferrent in veri Dei honorem, nihilominus instar adulterae, idolo-
 rum cultum, cum demonstratione studii erga Deum copulabant.

“ Et mercede conduxī eam mihi quindecim argenteis, et coro hordei ac men-
 surā vini. „ Minuta hac locutione utitur ad verae rei gestae demonstrationem. Item
 opus fuit mercedis exemplo, quia Deus quoque magnis donis atque mercedibus Iu-
 daeos sibi addixerat. “ Dixique ei: dies multos expectabis me, et ego te; et non
 fornicaberis, neque viro eris. „ Quasi Deus quoque non paulisper sed diuturno
 tempore Iudaeos velit sibi adhaerere, quibus vicissim curam suam promittit: ita
 mandans quominus ad idola declinent, sed erga se benivolentiam retineant. Postea
 dicit: “ quia dies multos sedebunt filii Israhelis sine rege, et sine principe, et sine

μεινάσης τ' οἰκείων, τῇ δὲ πορνικῇ γνώμῃ πρὸς ἐτέροις νουσάσης, ἔπος ἐνταῦθα λέγει ὅτι παρόμοια δὴ καὶ τῷ Ἰσραὴλ ὡς ἐμὲ πεποιητότων, πτωχείαν αὐτοῖς ἀνάλογον ἐπάξω, ἐφ' ἡκανοῦ μὲν τῶν χρόνων ὡς αὐτὸς αἰχμαλωσία, ὡς αὐτοδράσας ἢ πάντων τῶν καὶ τὴν χώραν τὴν οἰκίαν ἐρήμους εἶναι παντελῶς· ὡς βασιλέως μὲν οἰκίαν ἐκτὸς εἶναι ὅτι ἀρχοντοῦ, ἅτε ὑφ' ἐτέρῳ βασιλεῖ τεταγμένους, ὥστε αἰχμαλώτοις γεγονότας δουλεύειν ἀνάγκη· ἀφαιρῶν δὲ αὐτῶν ὅτι τὰς θυσίας καὶ τὴν τῆς θυσιᾶς χάριν, καὶ πᾶσαν τὴν ἱερατικὴν λειτουργίαν· διὰ τὸ γεγονότας αἰχμαλώτοις πόρρω καθεστάναι τῶν τόπων ἐν οἷς ἱερατεύειν θεῶν νενομισμένον ὑπῆρχεν, ἀμοιβῆν δὲ καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς ὑποκειμένοις διὰ τῶν θεωρητῶν δηλώσεως· ἔπειτα ἔτι περὶ τὸν ἑνὸς ἐντύχανον ποιήσας. “ Καὶ μὲν ταῦτα ὁπρὸς ἐφύσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καὶ ζητήσιν κύριον τὸ θεὸν αὐτῶν, καὶ Δαβὶδ τὸ βασιλεῖα αὐτῶν. „ Τὴν καὶ ταῦτα, φησὶν, αἰδοῦντο τὸ οἰκίαν κακῶν, μετὰβαλόντες τὴν γνώμην, τὴν τὴν θεῶν μεπόντες γνώσιν τὴν καὶ θεραπείαν σωθῆναι· καὶ δὴ καὶ βασιλεῖα σέβουσιν ἔχον τὸ ἐκ τῆς Δαυὶδ διαδοχῆς. Ταῦτα γὰρ ὡς μὲν τὴν ἐπάνοδον ἐσόμενα λέγει, ὅτι ὑφ' ἐνὶ βασιλεῖ τῶν Ζοροβάβελ ἐντύχανον ἅπαντες ἐκ τῆς Δαυὶδ κατὰ τοὺς νόμους, ἐκτελεστοῦντες τὴν γνώμην ἐκείνην, καὶ τὴν ὑποτάσσειν τὴν βασιλείαν τὴν διαδοχὴν τὴν μακαρίαν Δαυὶδ, αἱ δὲ καὶ φυλαὶ βασιλείας ἐκτελεστοῦν ἐτέροις. “ Καὶ ἐκτελεστοῦνται ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτῶν ἐπὶ ἑκάστῳ τῶν ἡμετέρων. „ Εἰς ἕκαστον ἢ κατὰ τὴν πάντας τὴν ὑπερβολὴν τὴν θαύματος, ἀναλογιζόμενοι ὅπως αὐτοῖς ἀγαθῶν διὰ τὴν θεωρίαν τὴν θείας, ἐνεχέτο τυχεῖν ἐν ἢ τέτοις καὶ τὰ πρὸς ἕλεγχον τὴν καὶ τὴν Ἰσραὴλ εἰπὼν, κοινὸν λοιπὸν πρὸς ἅπαντας ποιῶνται τὸ λόγον, ποτὲ μὲν τέτοις, ποτὲ ἢ ἐκείνοις, ποτὲ ἢ ἅπαντας ἐλέγχον κοινῇ.

sacrificio, et sine altari, ac sine manifestationibus. „ Namque, ut si illa mulier in foedere suo non permansisset, sed meretricio animo ad alios declinasset; ita heic dicit, si paria Iudaei mihi fecerint, poenam iis dignam imponam, longo quidem tempore captivitati tradens, et omnium patriae regionis rerum faciens egentes: rege scilicet vel principe proprio expulso, ipsisque alteri regi suppositis, cui captivos factos servire necesse erit: simulque auferri sacrificiorum ritum, et altaris usum, et sacerdotale omne ministerium: quia captivi procul iis locis consisterent, ubi Deo sacra facere legitimum erat; et dubiorum quoque solutione, quae prophetarum ore fiebat, carerent; quaque antea multifariam fruebantur. “ Et post haec revertentur filii Israel, et quaerent dominum Deum suum, et Davidem regem suum. „ Tunc, inquit, malorum suorum sensu tacti, sententiam commutabunt, et Dei scientiam cultumque studiose adsciscunt. Sed et regem habere optabunt ex Davidis successione. Haec enim ceu post reditum eventura dicit, cum sub uno rege Zorobabele extiterunt omnes, ex Davide stirpem ducente; deposita iam sententia illa, qua olim a beati Davidis regis successoribus deficientes decem tribus, alios sibi delegerant. “ Et stupebunt super bonis eius in novissimis diebus. „ Exstasim quandam patientur omnes summa rerum admiratione, reputantes qualia illi quantaque bona a Dei providentia consecuti sint. His ad incolarum Iudaeae reprehensionem dictis, communem deinde ad omnes orationem convertit, modo hos, modo illos, modo cunctos simul obiurgans.

ΚΕΦ. Δ'.

Διὸ φησὶν· “ ἀκούσατε λόγον κυρίου, υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅτι κείσιν τῷ κυρίῳ πρὸς ἑσὺν
κατοικῶντας τὴν γῆν· διότι ἐκ ἔσιν ἀλήθεια, ἐδὲ ἔλεος, ἐδὲ ἐπιγνώσις θεῶ ὅτι τῇ γῆς·
ἀρεὴ καὶ ψόδος καὶ φόνος καὶ κλοπὴ καὶ μοιχεία κέχυται ἐπὶ τῇ γῆς, καὶ αἵματα ἐφ’ αἵμασι
μίσγασιν. „ Ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τέτοις φησὶν ἀκούσατε κεινομένων τε θεῶ πρὸς ὑμᾶς καὶ δι-
κνυῖσθε· οἷοις τε ἡλίκοις αὐτῶ τῇ κηδεμονίαν ἡμεύσατε κακοῖς· φρονήζετε μὲν γὰρ ἀλη-
θείας ἐδεῖς ἐν ὑμῖν, ὅμως ἐδὲ φιλανθρωπίας ὑμῖν λόγῳ· ἐπεὶ μὴ δὲ τῇ θείας γνώσεως
ἔχετε φρονίδα· ἀπάτη ἢ καὶ τὰ πάσης ἀξία κατάρας, εὖ· τε καὶ κλοπὴ καὶ μοιχεία
δὲ πάσης γὰρ ἐπιτηδεύεται τῇ γῆς· ποσούτων ὑμῶν ἐχόντων πρὸς τὸ φονδεῖν ἀνθρώπους τὴν
παροδὸν, ὥστε ἀπὸ τοῖς πονηροῦσι τῇ κατ’ ἐξῆς μιγνύσας τὰ αἵματα. “ Διὰ τοῦτο πε-
νήσῃ ἡ γῆ, ὅτι σμικρυνθήσεται σὺν πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν. „ Ἐν πένθει πάντα γρη-
σεται· δὲ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιγνομῶν αὐτοῖς κακῶν· οὕτω τῆς πολέμιων ἀπειροσύνης
αὐτὸς ἀφαιδῶς, ὥστε εἰς ἐλάττωσιν πεισιν τῶν οἰκούντων τῇ ἀειθρόν· τοῦτο γὰρ λέγει τὸ
σμικρυνθήσεται ἡ γῆ σὺν τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν. “ Σὺν τοῖς θηρίοις τε ἀρξῶν, καὶ τοῖς
ἐρπετοῖς τῆς γῆς, καὶ σὺν τοῖς πετεινοῖς τε οὐρανοῦ. „ Τροπικῶς λέγει καὶ τὸ εἶδος, ὅτι
συναπολογῶνται καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς θάνατοι πᾶσι λοιπῶν, οἱ θηρίων τε δύναντες ἐπερᾶζοντες
τοῖς ἀδυνεστέροις· ὡς πνὰ πνὰ ἀθρόον, τῇ τῇ πνήτων ἀρπαγαῖς ἐπὶ οἰκίας· καὶ ἐχ-
ήτων ἐρπετῶν βλάπτειν ἐσθλακότες τὰς πέλας. “ Καὶ ἰχθύες τῇ θαλάσσης ἐκλείψουσιν. „
“ Ἀπαντες συντόμως εἰπὼν οἱ κατ’ ὁμοιότητα τῇ τῇ θαλάσσης ἰχθύων πληθεῖν τῇ γῆν ἀρ-
δῶν ἀποκτείνονται. Τέτοις ἐπαρξῇ. “ ὅπως μηδεὶς μήτε δικάζεται, μήτε ἐλέγχῃ μηδεὶς. „
Τοσαύτη δὲ φησὶν ἅπαντα ἐρημία καθεῖξαι, ὥς μήτε τῇ δικάζοντα εἶναι λοιπῶν, μήτε τῇ τὰ

CAP. IV.

Ideirco ait: “ audite verbum Domini, o Israhelis filii, quia iudicium Domino cum habitatoribus terrae: non est enim veritas, et non est misericordia, neque scientia Dei in terra. Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt terram, et sanguis sanguini commixtus est. „ Age iam audite, inquit, iudicio vobiscum disceptantem Deum, atque ostendentem quali quantaque malitia providentiam eius remunerati sitis. Nemo quippe vestrum veritatis curam gerit, neque ullam caritatis erga homines rationem habet: siquidem ne de Dei quidem scientia solliciti estis; sed fraus et execrabilia prorsus opera, homicidium, furtum atque adulterium passim in terra exercentur; mutisque caedibus tantopere indulgetis, ut semper cum praecedentibus cruor subsequens misceatur. “ Propter hoc lugebit terra, et minuetur cum omnibus qui habitant eam. „ In luctu terra omnis versabitur, propter ingruentium malorum magnitudinem; dum ii tam immaniter ab hostibus trucidantur, ut nonnisi exiguus incolarum numerus supersit: id enim valent verba, minuetur terra cum habitantibus eam. “ Cum feris agri, cum reptilibus terrae, et cum caeli volucribus. „ Tropice more suo dicit, fore ut cum plebe principes quoque eiusdem pereant, qui ferarum instar infirmioribus nocebant: et ceu aves quaedam diripiendis pauperibus subito involabant; vel denique serpentium ritu proximos quosque vulnerare studebant. “ Maris quoque pisces deficient. „ Cuncti, ut uno verbo dicam, qui, tamquam mare pisces, sic terram replebant, funditus disperibunt. His addit: “ ut nemo vel iudicetur, vel arguatur quisquam. „

σαν (Ω) ταύτης· αὐτοῖς αἶπον γερονότα τ' δωρεᾶς· οἱ δὲ ἀνάλογον τῆς πληθῆς τῆς οὐκείας
 τ' εἰς ἐμὲ ὡς θαναμίαν ἐπεδείξαντο, πολλὰ πνὰ ἐ ἀμέμητον αὐτὴν ἐργασάμενοι. Τί ἐν;
 « Τὴν δόξαν αὐτῶν εἰς ἀπῆμιαν θήσομαι. », Ἀπὸ τ' ὑπερέτερον ἀγαθῶν εἰς χαίρων πε-
 ραν αὐτὲς κατέστησω. « Ἀμῆρτίας λαὸς μὲ φάρονται. », Ἰνα εἴπῃ ὅτι τοιαῦτα δὲ ὁ λαὸς
 ὁ ἐμὸς ἡμῆρτικῶς εἰς ἐμὲ, ἀνάλογον ὧν πεποίηκε λήψεται τ' καρπὸν τοιούτων ὑπολαύσας
 καρπῶν, οἳ περ ἔσονται· τὸ γὰρ ἀμῆρτίας λαὸς μὲ φάρονται, ἀντὶ τ' τοιούτων ὑπολαύσασιν
 οἱ τὲ λαὸς μὲ οἳ περ ἡμῆρτον.

p. 31.
v. 8.

« Καὶ ἐν τ' ἀμῆρτίας αὐτῶν λήψονται ἄλλοι ψυχὰς αὐτῶν. », Ὑπὲρ γὰρ ὧν ἡμῆρ-
 τανον εἰς ἐμὲ, δι' ἐτέρον δώσας δίκην τῇ ὀπίσθεν μελλόντων αὐτοῖς πολεμίων. « Καὶ
 ἔσται καθὼς ὁ λαὸς, οὕτως καὶ ὁ ἱερεὺς. », Ἐν τοσαύτῃ συγχύσει τε καὶ συμφορᾷ δὲ τῆς
 αἰχμαλωσίας γήρουνται, ὥς μηδὲ μίαν εἶναι ἱερατεύοντος τε καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ἱερειῶν
 διαφορὰν· ἅτε μηδενὸς μὲν τῇ ἐν ἱερατείᾳ θείᾳ ὑποσηκόντων γινόμενος τότε, πάντων ἢ
 τῇ τ' αἰχμαλωσίας συμφορᾷ ὡς ἐκκαμύων ὁμοίως. « Καὶ ἐκδικήσω ἐπ' αὐτὲς τὰς ὁδοὺς
 αὐτῶν, καὶ τὰ διαβάλλια αὐτῶν ἀταποδώσω αὐτοῖς. », Τιμωρήσομαι γὰρ αὐτὲς ἀνάλογα
 οἷς τε ἐβουλεύοντο ὀπιτελεῖν καὶ περὶ ἡμῶν. « Καὶ φάρονται καὶ οὐ μὴ ἐμπληθύνωσιν. »,
 Ἀπαυσον ἔξῃς τ' χαλῶν τῶν πατρῶν, ἀπὸ τοῖς ὑπερέτεροις ὑποσηκόμενων ἐτέρον· ἐκ με-
 τορῆς αὐτὸ εἰπὼν τ' ἐπειδ' ἂν φάροντες μὴ κορεσθῶσιν, ἐδιδόντων πάλιν· ἵνα εἴπῃ ὅτι καὶ
 αἱ τοὶ ἐν πείρᾳ γήρουνται τῇ χαλῶν καὶ τῇ ὑπερέτερον γερονότων, πάλιν ἔσται δύοτερος.
 πέρας δὲ τῇ γηρομέων οὐκ ἔσται· τὸ γὰρ φάρονται καὶ αὐτὰ εἶπεν ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέροις
 ἀμῆρτίας λαὸς μὲ φάρονται, ἀντὶ τῆς παρρηθιότητος. « Ἐπὶ ὀρέουσαν ἐ οὐ μὴ κατὰ θυ-
 τῶσιν. », Ἐπειδὴ γὰρ ἀπέστησαν μὲ παντελῶς, οὐδὲν αὐτοῖς εἰς δέον ἐκβίβεται. « Διότι

v. 9.

v. 10.

p. 32.

titudinem eorum, sic peccaverunt mihi. », Quum multi, immo innumerabiles, ob
 providentiam meam facti essent, aequum profecto erat ut huius muneris auctorem
 cognoscerent; at illi contra, parem numero suo iniquitatem adversus me expro-
 pserunt, multam scilicet et infinitam patrantes. Quid ergo? « Gloriam eorum in
 ignominiam commutabo. », A prioribus bonis deiectos, peiora faciam experiri.
 « Peccata populi mei comedent. », Quasi dicat, talia populus meus quum in me
 peccaverit, congruum factis suis fructum percipiet; tales nempe fructus capiens,
 quale semen iecit. Nam locutio, peccata populi mei comedent, perinde est atque,
 talibus perfruetur populus meus, qualia peccavit.

« Et in iniquitatibus eorum accipient alii animas ipsorum. », Namque ob ea quae
 in me peccarunt, ultionem ab aliis patientur hostibus, qui consurgent. « Et erit
 sicut populus, sic sacerdos. », In confusionem tantam calamitatemque devenient pro-
 pter captivitatem, ut nulla sit sacerdotis ab eo qui sub sacerdotio est discrepantia;
 quatenus nihil tunc ad sacerdotale ministerium pertinens fiet, cunctis servitutis
 infortunio indifferenter correptis. « Et ulciscar super eos vias eorum, et cogitatio-
 nes eorum reddam ipsis. », Puniam eos congrua his, quae cogitarunt facere ac vo-
 luerunt, vindicta. « Et comedent, et non replebuntur. », Indesinenter mala expe-
 rientur, aliis alia excipientibus. Utitur autem metaphora eorum qui comestione
 non satiati, rursus comedunt; ut dicat, fore ut hi etiam mala experiantur; et per-
 actis prioribus, fore ut posteriora superveniant: nullumque finem impositum iri.
 Nam verbum « comedent », heic item eo sensu dicit quo in superioribus « peccata
 populi mei comedent, id est experientur. Fornicati sunt, et non recte eis erit. »,
 Nam quia a me omnino recesserunt, nihil iis bene eveniet. « Quoniam Domi-

- γ. 11. (Ω) κύριον ἐγκατέλιπον, τῇ φυλάξαι πορνείαν· καὶ οἶνον καὶ μέθυσμα ἐδέξατο καρδία λαὸς μου. „ Ἀμελήσαντες γὰρ τὸ θεῖον παντελῶς, πολλὰ ὀπιμέλαιαν πῆ· ὡς τὰ εἰδωλα ἐπειθόντο ἀπεδοῦν· ὥστε μεθύοντας αὐτοὶ τοῖς κρατοῖς, μὴ ἢ αἰσθῆσιν τὸ ὁρμητικὸν ἔχον τὴν ἰδίαν.
- γ. 12. “ Ἐν συμβόλοις ἐπηρεῶντων, καὶ ἐν ῥάβδοις αὐτῶν ἀπήγγελλον αὐτοῖς. „ Ἀ καὶ τὸ ἐλ-
λινικὸν ἔθος ἐποίησεν λέγειν, ὅτι οἱ μὲν ἐπηρεῶντων ὅντι δαίμονες, εἴτε ὅντι τέτων ἱερεῖας,
ὅτι συμβόλων μανθάνειν βεβήκοι, πῶς τῶν αὐτοῖς ἀναγκαίων, οἱ καὶ τὸ εἰδωλὸν αὐτοῖς
ῥάβδοις ποτὶ κεχημένοι μὴ ἀπάτης τῶν ἐρωτήσεων τῶν ἀποκρισάντων ἐποιῶντο. „ Πινόμενα
πορνείας ἐπληρώθησαν, καὶ ἐξεπόρνευσαν ὅτι τὸ θεῖον αὐτῶν. „ Πορνικῇ χρησάμενοι γνώμῃ,
γ. 13. ὡς πλάνην εἶδον ὁποῦντες τῇ θεῷ παντελῶς. “ Ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων ἐδυσία-
ζον, καὶ ὅτι τὰς βενεὰς ἔδυον ὑψηλὰ δρυὸς καὶ λόφους καὶ δένδρα συσπάζοντες, ὅτι καλὸν
π. 24. σκέπη. „ Εἶτα ὅτι τὰ ὄρη τε καὶ ὅντι βενεὰς ἀνέβησαν, αὐτοῖσι θυσίας ὀπιτελοῦντες τοῖς
δαίμοσι. καὶ δένδρων τὰ μεγάλα τε καὶ σύκια ἐκλεχόμενοι, αὐτοῖσι τὴν ἀπάτην ἐπλήρουν τὴν
οἰκίαν, μέγα π καὶ σεμνὸν νομίζοντες ἔτι τὸ μέγεθος τὸ δὲ τῶν δένδρων σκιάς· ὥστε καὶ
ὡς τὴν ἀσέβειαν ὀπιτελοῦντες ἔχον αὐτὰ νομίζαν. “ Διὰ τὸ πορνέυσαν αἱ θυγατέρες
γ. 14. ὑμῶν, καὶ αἱ νύμφαι ὑμῶν μοιχέυσαν· καὶ οὐ μὴ ὀπισθόφωμαι ὅτι τὰς νύμφας ὑμῶν ὅτι
ἂν προύσωσι, καὶ ὅτι τὰς νύμφας ὑμῶν ὅτι ἂν μοιχέυσωσιν· ὅτι καὶ αὐτοὶ μὴ τὴν πορνείαν
συνεφεροῦντο, καὶ μὴ τὴν τετρεσμύων ἔδυον. καὶ ὁ λαὸς ὁ (1) πτωχὸν πτωχέμενον μὴ πόρνης. „
Ἀναλόγους δὴ τοῖς πλημμελήμασι τοῖς οἰκείοις δώσετε τὰς δίκας· ἐπειδὴ ἂν κατὰ λόγον
ὡν γινόμενων οὐδένα ποιήσωμαι λόγον· ἐπεὶ περ δικαίως ὑπομνήσατε ταῦτα, συμφορέντες

num dereliquerunt, ut fornicando inhaerent. Fornicationem, vinum et ebrietatem cor populi mei excepit. „ Quippe Deo prorsus neglecto, multam circa idolorum diligentiam exprompserunt: adeo ut malis ebriati, ne sensum quidem iniquitatis suae habeant.

“ In auspiciis interrogabant, et in virgis suis annuntiabant ei. „ More, inquit, ethnicorum agebant, qui daemones interrogabant, sive horum sacerdotes, ex auspiciis discere volentes quae ipsis opus erant: quorum erat consuetudo ut virgis quibusdam utentes, fraudulenter ad interrogata responderent. “ Spiritus fornicationis decepit eos, et fornicati sunt a Deo suo. „ Fornicariam habentes mentem, ad errorem a Deo prorsus aversi declinaverunt. “ Super vertices montium sacrificabant, et super colles accendebant thymiana: subtus quercum et populum et umbrosam arborem, quia bonum erat umbraculum. „ Deinde ad montes collesque currebant, ibique daemonibus sacrificia faciebant, magnasque et umbrosas arbores deligebant, ubi suas perversitates peragerent; magnum quid et sanctum putantes esse arborum amplitudinem ac densitatem, et suae impietati commodum existimantes. “ Ideo fornicabuntur filiae vestrae, et sponsae vestrae adulterae erunt. Et non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatae, et super sponsas vestras cum adulteraverint: quoniam et ipsi cum meretricibus conversabantur, et cum initiatis immolabant. Et populus intelligens adhaerebat meretrici. „ Dignas delictis vestris poenas dabit, cum vobis potiti hostes, filiabus vestris ac uxoribus supra inferent, quorum ego factorum nullam geram sollicitudinem; quia merito haec patiemini, qui

(1) Cod. σου, fortasse pro μου. Vulgatus lat. legebat ου, non. Sed Theodorum nostrum legisse apparet, prout habet etiam codex nobilissimus vat. 1209.

τε τῇ πορνικῇ πλάνῃ, καὶ κοινωνίαν ποιησάμενοι πρὸς ἄλλοις ἐπὶ τῇ κατὰλιπεῖν μὲν
 ἐμὲ, πρὸς ἑαυτοὺς ἢ τοῖς εἰδώλοις· ὥς τελεῖσθαι μὲν πολλὰς εἰς ὑμῶν τὴν πρὸς τοῖς ἔλλησι
 νενομισμένῃ μύθῳ. θυσίας δ' ἐπ' ἐκείνοις ὡς ὑπὲρ μεγίστων πινῶν ἐπιτελεῖν ἀγαθῶν·
 ἅπας τε σωπόμενος εἰπεῖν, ὁ λαὸς ὁ μάλιστα πάντων σωμέναι τὸ θεὸν ὀφείλων ἐπεὶ
 ἐπιγινώσκων (A) ἑαυτὴν πικρὰν, τὴν μὲν τοιούτων εἴλετο κοινωνίαν οἱ τὴν μοχθηρὰν ταύτην
 ἐκ ἀκόλαστον ἐξετέλεον πορνείαν, θεοὶ μὲν ὑποσάντες, δαίμοσι ἢ πρὸς ἀνέχοντες θεραπείαν.

“ Σὺ ἢ Ἰσραὴλ μὴ ἀγνοῇ, ἐπεὶ Ἰούδα μὴ εἰσπορεύσθαι εἰς Γάλαλα, καὶ μὴ ἀναβαί-
 νετε εἰς τὸ οἶκον ὄν, ἐπεὶ μὴ ὁμνίετε ζῶντι κύριον. „ Ἀλλὰ γὰρ μὴ ἔτω πάντες χαλε-
 πῶς νοσεῖτε τὴν ἀγνοίαν, ὥς ἀνέναι μὲν εἰς Γάλαλα ἐπὶ θεραπείᾳ τῇ αὐτῇ ἰδρυ-
 μένῃ εἰδώλῳ, πρὸς ἑαυτοὺς ἢ πρὸς (A) αἰδίων καὶ ὄντως ὄντα θεόν· θεὸν εἰδέναι, ὡς
 σωμέναι ταῦτα ἄλλοις, τὴν ἀδυνατῶν πολλήν ἢ διαφθορὰν αἰδίων τε θεῶν ἐκ εἰδώλων τῇ χεῖρι
 ἐπ' ἀνθερωπείαν κατασκευάζοντες χερσίν· ἐπεὶ ὡς τὰ γε τὴν αἰδίων ὁμολογουμένην θεόν
 ἀφελῶν πρὸς ἑαυτοὺς εἶναι πάντων πεπλάσμενός τινος ὀνομασίαν ἐπαγομένην ταύτῃ· οἶον
 πέρ ἐστι τὸ ὄν εἰδέναι· οὐ γὰρ εἰς (A) οἶκον ἔσπετε τὴν ἐκ ἀρμοσύνης αὐτῶν πρὸς ἑαυτοὺς
 θεραπείαν. “ Ὅτι ὡς δαμάλις παροισρώσα παροίσρησεν Ἰσραὴλ. „ Δίκην γὰρ δαμά-
 λεως κινήσῃ τὴν φυσικῆς ἐπιθυμίας πρὸς ἀτάξιν νόσφους, ἀπέστητε μὲν τὴν δαμά-
 λης, ἀκολάστῳ δὲ γνώμῃ πρὸς τὴν εἰδῶλων ἐνέσφατε θεραπείαν. “ Νυνὶ νεμήσῃ
 αὐτὴς κύριος ὡς ἀμνὸν ἐν εὐρυχωρίᾳ. „ Διασκορπίσω πόλιν αὐτῆς τῇδε καὶ κείσε περὶ
 τῇ τῇ πολέμιων ἐφόδῳ, ὡς μηδὲν ἀμνὸν διαλλάττειν ἐν μεγίστῃ χώρα διαφείροντ
 τε ἐκ πλανωμένων καὶ τὴν οἰκίαν ἐπιζητήσιν μὲν τὰ τὴν σκορπίσθαι λέγει, ὑπὸ τῇ
 διαφειρόμενων (1) π' ἀφελῶν ἐκ διασκορπιζόντων. “ Μέτῳχος εἰδώλων Ἐφραίμ. „ Τὴν πρὸς

fornicario errore vos irretivistis, coniurantes simul, ut me derelicto ad idola acce-
 datis; in tantum, ut multi ex vobis constitutas quoque apud ethnicos initiationes
 susceperint, et sacrificia his consueta tamquam pro grandi aliquo bono peragant.
 Atque ut summam dicamus, universus populus, qui maxime omnium cordatus
 esse debuerat, et Deum ceu proprium creatorem agnoscere, illorum societatem prae-
 tulit, qui hanc improbam intemperantemque fornicationem patrabant, a Deo aversi,
 et daemonibus cultum exhibentes.

“ Tu vero Israhel ne ignores, et Iuda ne pergatis in Galgala, neque in do-
 mum On ascendatis, et ne iuretis viventem Dominum. „ Ne sic, inquam, omnes
 pessimo laboretis inscitiae morbo, ut in Galgala ad adorandum venialis constitu-
 tum illic idolum; et simuletis honorare tamquam aeternum illum qui verus Deus
 non est. Cum scire oporteat, impossibile esse haec simul consistere: multa enim
 est differentia aeterni Dei ab idolo, quod heri manus hominum fabricaverunt: con-
 fitentique aeternum Deum prorsus esse abstinendum ab iis qui fide hanc gerunt
 obtrusam appellationem: cuiusmodi est On idolum, cuius fanum aditis, laud con-
 venientem ei cultum deferentes. “ Quoniam sicut vacca asilo percussa, insanivit
 Israhel. „ Vaccae instar naturalis cupidinis motu ad incontinentiam tendentis, a
 servitio meo discessistis, lascivaque mente ad idolorum cultum deflexistis. “ Nunc
 pascet eos Dominus quasi agnum in latitudine. „ Dispertiar itaque illos, hac et
 illac circumagens in hostium incursione, adeo ut ab agno non differant qui in spa-
 tiosa regione oberrat matrem suam requirens. Nam pascet, pro dispertietur, ait;
 «apta metaphora ab iis qui profuse dispertiuntur aliquid atque dispergunt. “ Par-

(1) Graece νέμω refertur ad διανέμω. Sed latine non ita se haberet pascet ad dispertietur.

- τὰ εἰδῶλα εἶλοντο κοινωνίαν· Ἐφραὶμ γὰρ πολλαχῶς τε ἐτέρῃσι καὶ ταῦτα ἐκ μέρος τῇ Ἰσραὴλ ὀνομάζετο, ἐκ τῆς δυνατωτέρας φυλῆς ἐν τῇ δέκα τῶν ὀνομασίαν τιθεῖς· ὡς τὸ, υἱοὶ Ἐφραὶμ ἐντείνοντες καὶ βάλλοντες τόξοις. “ Ἐθνηκαν ἑαυτοῖς σκάνδαλα. „ Αὐτοὺς ἐπενόησεν ἑαυτῷ πᾶς ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκφοπίας· πῶς ἔτι πᾶν ῥόπον; “ Ἡρέπσε χαναναίως. „ Τῶν ἐκείνων ζηλώσας ἀσέβειαν. “ Πορνέοντες ὀξέωμένουςαν. „ Ἐντεῦθεν παντελῶς ἐνόησαν πρὸς τὸ χεῖρον. “ Ἠγάπησεν ἀπμίαν ἐκ φρυάγματος αὐτῆς. „ Πολλῇ τῇ ἁπονοία χησάμενοι, καὶ τῇ ὑποφύα τῇ κατ’ ἐμοῦ, τῶν τῶν εἰδῶλων εἶλοντο διεραπίαν, ἡ πάσης αὐτοῖς ἀπμίαις πρὸς ἑαυτοὺς ἔσται. “ Συσροφὴ πνεύματος αὐτῆς σπεινὴ ἐν τῇ πῆρυξιν αὐτῆς. „ Ὡς γὰρ ἰπτάμενον τὸ ὄρειον τῇ πῆρυξι ταῖς οἰκείαις τὸ ἀέριον ἐλαυδῶν πνεῦμα, μετάρσιον αἵρεται τῇ πῆρσι, οὕτως ὑπὸ τῆς ὀργῆς οὗτοι ληφθέντες τῇ ἐμῇ ὡσανεὶ μετέρω. γερονότες μὲν πολλῇς ἀπαχθήσονται τῇ ὕβρεως εἰς αἰχμαλωσίαν. “ Καὶ καταχυθήσονται ἐκ τῆς δυσπασχείων αὐτῶν. “ Ὡς αὐτῶν τότε αἰδοῖσιν λαβεῖν ὅτι ματαίαν καὶ ἐπιβλαβὴ τῶν πρὸς τὰ δυσπασχεία τῇ εἰδῶλων εἶχον σπασθῶν.

ΚΕΦ. Ε’.

- “ Ἀκούσατε ταῦτα οἱ ἱερεῖς, καὶ προσέχετε οἶκος Ἰσραὴλ, καὶ οἶκος τῆς βασιλείας ἐνωπίζεσθε. „ Δῆλον ὅτι πάλιν ἐν ταῦτα ὅτι ἀποκαλύψεως ἐτέρας ἀρχῶν τῆς παρέσης διαλέξεως ποιῶται, πρὸς τε τοῦ ἱερέως ἐκ τῆς Ἰσραὴλ, καὶ τοῦ τῆς βασιλικῆς οἰκίας ἁπαντας λέγων. “ Διότι πρὸς ὑμᾶς ἐστὶ τὸ κείμενον. „ Ὑμᾶς γὰρ ἐλήλυθα ὑπὸ τῇ κρίσει ποιησόμενος τῇ ἐμῇ, καὶ δίκας ὑπὲρ ὧν τετολμήκατε ληψόμενοι παρ’ ὑμῶν. “ Ὅτι παρὶς ἐξηγήθητε τῇ σκοπῇ, καὶ ὡς δίκτυον ἐκτεταμένον ἐπὶ τὸ ἰταβίρειον, ὃ οἱ ἀγρεύοντες τῇ θήρῃ κατέπιπταν. „ Διαφόροις θησὶν ὑποβελάς καὶ τῇ χρησिताὶν ἐκτετήνασθε τῇ ἐμῇ, δίκῃ τῇ τὰ

ticeps idolorum Ephraïm. „ Scilicet cum idolis communicavit. Et saepe alibi et nunc etiam Ephraïmum pro Israhele dicit, ex potentiore inter decem tribus nomen assumens, sicut illud: filii Ephraïmi intendentes ac iaculantes arcubus. “ Scandala sibi posuerunt. „ Ipse sibi conversionem ad deteriora excogitavit. Quamobrem, vel quomodo? “ Provocavit Chananæos „ illorum impietatem aemulatus. “ Fornicantes fornicati sunt. „ Exin in peius omnino ruerunt. “ Dilexerunt ignominiam ob fastum eius. „ Multa utentes insania et adversus me superbia, idolorum religionem amplexi sunt, quae omnimodam ipsis ignominiam asperget. “ Turbo spiritus quasi sibilus extollet eos in alis suis. „ Sicut volucer, aëreum spiritum alis suis impellens, in sublime volando fertur; sic isti ab ira mea correpti, et quasi per aërem raptati, multa cum violentia in captivitatem abripientur. “ Et probro adficientur ex altaribus suis. „ Tunc demum intelligent, stulto se ac noxio circa idolorum altaria studio defunctos.

CAP. V.

“ Audite hoc sacerdotes, et attendite domus Israhel, et domus regis auscultate. „ Manifestum est, hinc quoque rursus, ex alia revelatione initium sequentis dictionis facere, sacerdotes simul, et Israhelem, et regiae familiae cunctos alloquens. “ Quia vobis iudicium est. „ Ad vos enim veni ut iudicium meum exerceam, et poenas de ausibus vestris lata sententia sumam. “ Quia laqueus factis estis in specula, et quasi rete in Itabyrio extensum, quod venatores praedae causa fixerunt. „ Varias, inquit, prophetis moliti estis insidias, et venatorum more qui rete ad capiendam

δικτυα ἀπλάντων ἐπὶ θῆραν τῷ ἀγρόκομῳ, δαφόροις αὐτὰς ἀειβάλλειν ἐσπιδάκοντες
κακοῖς σκοπῶν γὰρ, τῷ περὶ τῶν (ὧ) σύλλογον λέγει· ὡς αὐτὰ τῷ Ἐζεκιῇ τὸ σκοπὸν
δεδωκέναι σε τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ *. “ Ἐγὼ ὃ παθευτής ὑμῶν εἰμι. „ Ἀλλ’ ἐπειδὴ διχεραί- * Ezech. III. 17.
νοντες ἐφ’ οἷς ἐμῶν ὑμῖν ἐκαῖνοι τὰ ἐσόμενα τοιαῦτα κατ’ αὐτὰν ἐμνηχανᾶτε, αὐτὸς
ἐπάξω τὴν πτωρίαν, παθεύων ὑμᾶς ἐφ’ οἷς ἡμαρτήκατε, ἐν καὶ ἀκόντες ὑποδέξεσθε
πάντως. “ Ἐγὼ ἔγνων τὸ Ἐφραὶμ, καὶ Ἰσραὴλ ἐκ ἁπτεσιν ἀπ’ ἐμοῦ. „ Καὶ γὰρ ὅτι ἐπίσταμαι v. 3.
τὰ γνώμῃα παρ’ αὐτῶν ἀκριβῶς, ὅτε πάντες αὐτοῖς παρών. “ Διότι νῦν ἐξεπόρνευσεν
Ἐφραὶμ, ἐμάνθη Ἰσραὴλ. „ Οἶδα πόινυν αὐτὰς τέλεον ἀποσάντας ἐμῶν, καὶ ἐν τῇ τῷ εἰ-
δῶλῳ μιν ἀνέντας λαβείναι. “ Οὐκ ἔδωκαν τὰ δευβούλια αὐτῶν τῷ ὁπρὲς τῷ (ὧ) v. 4.
θεῷ αὐτῶν, ὅτι πνεῦμα πορνείας ἔβιν ἐν αὐτοῖς· τὸ ὃ κύριον ἐκ ἐπέγνωσαν. „ Οὐδὲ γὰρ
μεταβαλλόμενοι γνώμην ἔχον τῷ ἐνδοῦ περὶ ἐμῶν, ἐπειδὴ παντῶς περὶ τὸ χαῖρον ἐξώ-
καλαν, οὐδένα λόγον ἐθέλοντες ἐμῶ ποιῆσαι. “ Καὶ ταπεινωθήσεται ἡ ὕβρις τῇ Ἰσραὴλ
εἰς περὶ αὐτῶν. „ Ἀλλὰ γὰρ ταύτης ἢ τῷ παροινίας καὶ τῷ ὕβριος ἐν ἐπαροίνου ἀπο-
σάντες ἐμοῦ, καὶ περσανέχοντες τοῖς εἰδῶλῳ, ἀξίαν δώσωσι δίκην, αὐτοὶ δεατὰ τῷ οἰ-
κείας γνώμῃοι ταπεινώσεως, εἰς ἐν δὲ τῷ πτωρίας κατὰ τὴν τῷ ἐμῶν. “ Καὶ Ἰσραὴλ v. 5.
καὶ Ἐφραὶμ ἀδενήσονται ἐν ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν· καὶ ἀδενήσονται ἐν Ἰούδας μετ’ αὐτῶν. „ p. 39.
Ἀπαντες κοινῇ πλημμελῶντες, κοινῇ καὶ τῷ πτωρίαν ὑπομνήσονται, ὑπὲρ ὧν τὴν γνώσιν
ἠδίκησαν τῷ ἐμῶν. Οὕτω ἐν ὁ μακάριος λέγει Παῦλος τὸ *, τῷ τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικία
κατεχόντων· ἵνα εἴπῃ τῷ τῷ ἀλήθειαν τῇ περὶ τὸ χαῖρον ἀδικούντων ἐκτὸς πῆ.

“ Μετὰ περβάτων καὶ μόχων πορεύονται τῷ ἐκζητήσας τὸ κύριον, ἐν μὴ εὔρεσαν v. 6.
αὐτόν· ἐκκέλυκε γὰρ ἀπ’ αὐτῶν. ὅτι (ὧ) κύριον ἐγκατέλιπον. „ Καὶ θυσίας δὲ περσά- v. 7.
νωσι, τέτοις ἐξελιγῶν νομίζοντες τὸ θεῖον, οὐδὲν ἐπιτεῦθεν ἔχου πλέον, ἐκπερσάμενοι

praedam extendant, diversis illos implicare malis studuistis. Nam speculam appellat
prophetaŕum coetum; veluti apud Ezechielem: speculatorem dedi te domui Israhelis.
“ Ego vero eruditor vester sum. „ Sed quia vos moleste ferentes quae illi vobis even-
tura caneabant, talia adversus eos machinati estis, equidem peccatis vestris poenam
imponam, quam inviti licet sine dubio patiemini. “ Ego novi Ephraimum, et Isra-
hel a me non abest. „ Opera enim illorum probe scio, utpote qui numquam illis
non adsum. “ Quia nunc fornicatus est Ephraimus, contaminatus est Israhel. „
Vidi illos prorsus a me recessisse, et idolorum religione se polluisse. “ Non dede-
runt cogitationes suas ut revertantur ad me, quia spiritus fornicationis ipsis inest,
et Dominum non cognoverunt. „ Neque resipiscentibus mens fuit ad me rever-
tendi, quia in vitium toto homine incurrerant, nullum mei respectum habere vo-
lentes. “ Et Israhel atque Ephraimus infirmabuntur in iniquitatibus suis.
Iudas pariter cum ipsis infirmabitur. „ Cuncti communiter peccantes, communiter
quoque poenam perferent, propterea quod adversus scientiam meam iniurii fuerunt.
Sic etiam beatus ait Paulus: eorum, qui veritatem in iniustitia detinent; nempe
eorum, qui veritati faciunt iniuriam sua ad vitium perversione.

“ Cum ovibus suis ac vitulis pergunt ad quaerendum Dominum, et non in-
venient eum; etenim ab ipsis declinavit, postquam Dominum dereliquerunt. „
Etiam si hostias adduxerint, his putantes propitium sibi numen reddere, nihil inde

πάντως αὐτὸς τῷ θεῷ ὑπὲρ ὧν ἀφέντες αὐτὸν, παντῆς τοῖς εἰδώλοις προσέειπεν. “Ὁπ-
 τέκνα ὁμοφύλια ἐχρήνησαν ἑαυτοῖς. „ Καὶ γὰρ καὶ τοῖς ἔθνεσι ὡς τὸ δευτερονομίον ἐπι-
 μιμήσαντες, οἷον ὁμοφύλων ἐτεκνώσαντο ἐπιμιξίας· τὸ γὰρ αὐτοῖς καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ
 ἐγκαλῶ λέγων. * “ καὶ ἐπεμίμησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι. „ καὶ αὐτὰ τοίνυν τὴν παντὴν πρὸς
 τὸν ὁμοφύλιον ἐπιμιξίαν δηλοῖ, τὸ τέκνα αὐτοῖς οἷον αὐτῶν γένεσθαι. “ Νυνὶ καὶ ἀφάγεται
 αὐτὸς ἡ ἐρυσίβη ἐκ τῶν κληρῶν αὐτῶν. „ Ἰα εἴπη ὅτι δύνω τε ἐρυσίβης αὐτὸς τὴν ἐκ τῶν
 προσόντων αὐτοῖς ἅπαντα ὡς δάσω φθερᾶ. “ Σαλπείσατε σάλπιγι ἐπὶ τῶν βουνού-
 ῃς ἡγήσατε ἐπὶ τῇ ὑψηλᾷ, κηρύξατε ἐν τῇ οἰκίᾳ Ὡν. „ Ἐν ἅπασιν δὲ φησι τοῖς τόποις ἐν
 οἷς τὴν ἀσέβειαν ἐργάζεσθαι τὴν οἰκίαν, ἀφέντες τὰς συνήθεις συνόδους, βοήσατε μᾶλλον,
 τὰ ὡς ἡμεῖς ὑπὲρ τούτων ἐσόμεθα μινύοντες κακὰ· ποῖα ταῦτα; “ Ἐξέστη Βενιαμὴν,
 Ἐφραὶμ εἰς ἀφανισμόν ἐχύνετο ἐν ἡμέραις ἐλέγχου. „ Ἀπὸ μὲν γὰρ τῆς Βενιαμὴν τὴν Ἰε-
 ρουσαλὴμ λέγει βασιλεύσαν· ἐκ δὲ τῆς Ἐφραὶμ τὰς δέκα μινύει φυλάς· οὐ τὸ γὰρ λέγει, ὅτι ὁ
 μὲν ἐξέστη, ὁ δὲ εἰς ἀφανισμόν ἐχύνετο· ἀλλ’ ἵνα κοινῇ ἐπ’ ἀμφοτέρων εἴπῃ τὸ συναμφό-
 τερον, ὅτι ἐκστήσονται ἐκ τῶν ἀφανισμῶν ἔσονται. “ καὶ ἐν ἡμέραις τῇ ἐλέγχου, λέγει δὲ ἐν τῇ
 ἐφ’ ὅδῳ τῶν πολεμίων, ὡς ἐπ’ αὐτὴν τὰς ὡς δὲ ἀνομίας αὐτῶν ἐλέγχων προσδήλως ἐκστήσονται
 ἐν, φησιν, ἐκπλήττομενοι τὴν ὡς αὐτὸς μετὰβολῆς τὸ ἀδρόν, ὑφ’ ἧς ἀφανισθήσονται· παν-
 τελαὶς ἐμὲ τὴν τε πολεμίας αὐτοῖς ἐπαροῦνται, καὶ τὴν ἐπιτελεσμένην παρ’ αὐτοῖς ἐλέγ-
 χονταὶ ὡς ἀνομίαν· τὸ δὲ τὸ κοινὸν καὶ δείξει λέγειν, εἴρη ἂν πρὸς συνεχὲς καὶ ὡς
 τὰ μακάριον Δαυὶδ· ὡς ὅταν λέγῃ. * ἡμέρας ἐκείρας, καὶ ἐν νυκτὶ ἐναντίον σου· ἐκ ἐν
 ἡμέρᾳ μὲν βοᾷ λέγων, ἐν νυκτὶ δὲ ἐναντίον φέγγεος τῷ θεῷ· ἀλλ’ ἵνα εἴπῃ ὅτι ἡμέρας
 ἐκ νυκτὸς ἐκείρας ἐναντίον σου καὶ δείξει τὸν τοίνυν εἶπε τὸ κοινόν· ἔπειτα καὶ αὐτὰ λέγει
 τὸ ἐξέστη Βενιαμὴν, Ἐφραὶμ εἰς ἀφανισμόν ἐχύνετο· ἵνα εἴπῃ ὅτι καὶ κοινῇ ἐξέστησαν τὴν

* Ps.
LXXXVII. 2.

proficient, Deo prorsus illos aversante; quandoquidem eo dimisso, idolis totos se dediderunt. “ Quia filios alienos sibi genuerunt. „ Nam et cum gentibus praeter praescriptum coniugia miscentes, ex alienigenarum copula liberos susceperunt. Ergo hinc etiam omnimodam illorum cum alienigenis commixtionem ostendit, quia ex his etiam liberi ipsis nati sint. Hoc enim illis impropere etiam beatus David dicens: “ et commixti sunt inter gentes. „ “ Nunc devorabit eos rubigo, nec non hereditates ipsorum. „ Dicit nimirum se tamquam rubigini traditurum eos exilio cum patrimonio universo. “ Clangite bucina super colles, sonate super excelsa, praedicate in domo On. „ Cunctis inquit locis, ubi impietatem vestram patrastis, omissis consuetis ritibus, clamate potius, quò vobis eventura mala portendatis. Quanam haec? “ Obstupuit Benjamin, Ephraim in desolatione fuit, in diebus correptionis. „ Beniamini nomine, Iudaeae regnum dicit; Ephraim autem, decem denotat tribus. Neque vero ait illum obstupuisse, hunc autem desolatum; sed de utroque communiter utrumque dicit, nempe quod obstupescant et desolabuntur. “ In diebus correptionis „ id est in hostium incursu, quos ipse adducet, ut populi sui perversitatem palam castiget. Obstupescant ergo, ait, mirantes subitam rerum suarum catastrophem, in qua funditus destruentur; me hostes eis immittente, et peractam ab ipsis transgressionem puniente. Iam rem communem diaeresi dici, passim comperire est etiam apud beatum Davidem, velut cum ait: die clamavi, et nocte coram te; non ait se interdum clamare, et noctu coram Deo loqui; sed ait potius, interdum noctuque clamavi coram te. Ergo per figuram diaereseos rem communem dixit. Sic etiam hoc loco ait: obstupuit Benjamin, Ephraim in desolatione fuit; ut communi

καὶ εἰς ἀθανισμὸν γεγόνασιν. “ Ἐν ταῖς φυλαῖς Ἰσραὴλ ἴδωκα πῆλ. ἵδωκα ἢ ἐπα- p. 41.
γων αὐτοῖς, ἐλέγχω ἧρ’ ἀπαλάν ἧρ’ ἐμὴν τὸ ἀληθὲς καὶ βέβαιον. αἷς ἐξ’ ἧρ’ ἀποφάν-
των γονόμοις ἡπίστουν· αἰσθήσονται δὲ ἐκ τῆς πείρας ὑπὸ πάντα ἡρ’ πῆλ τὸ καὶ ἀφ’ αὐτῶν
τὰ λεγόμενα.

“ Ἐγγύοντο οἱ ἄρχοντες ἴδωκα ὡς μετὰ πέντες ὄρα. ἡλπερ γὰρ οἱ τὰ σημεῖα τ’ ἢ v. 10.
χρῶν δεικνύσεως ἀφαιρουῖτες λυμῶνται τοῖς τ’ δεσποταῖας δικαίοις, ὥπως ὑμεῖς φασὶ
πολλῆς ὥσπερ δεικνύσεως μετὰ ξὺ ἐμὴν τὸ καὶ ἧρ’ εἰδῶλων, πρὸ προσήκων μὲν ἐμοὶ τ’ θεοῦ
πρῶτον τε ἐνομομασίαν, ἐκείνοις ἢ ἐδ’ ὄλω, ἀρραγῇ δίκῃ πολλοῖς τὸ καὶ ποικίλοις διη-
ρημένα ἔσονται, τὸ γὰρ ἐφ’ ὑμῖν διελύσατε, τὴν ἐμοὶ προσοῦσαν ἐνομομασίαν τὸ καὶ πρῶτον
φειάσαντες ἐκείνοις. “ Ἐπ’ αὐτοῖς ἐκχρῶ ὡς ὕδωρ τὸ ἔρημμά μου. Ὁ βροχὸς γὰρ ἐν τῇ
χρῆσμαι τῇ κατ’ αὐτὴν ὄρη τ’ ἐπολυμνηστικῶν τοιαῦτα, δίκῃ ἴδωκα ὅτι ἐκλύσας αὐτὴν πρὸ
πλήθους τ’ πολέμιων. “ Κατεδυνάστευσεν Ἐφραὴμ τὸ ἀντιδικὸν αὐτῆς, κατεπάτησε τὸ κρίμα. v. 11.
Οὐδένα λόγον εἶχον τ’ δικαίᾳ· ἕκαστος ἢ κατὰ ἴχυν ἡδίκη τ’ ἔτερον, πεπατηκότες τὸ
δίκῃ, ἐμὴν τότε ποιέμενοι λόγον· ὡς καὶ ὁ κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. * “ κατή-
πετε τὸ ἀγάπῃν ἐπὶ τὸ κρίνον καὶ τὸ ἔλεον (1). ἵνα εἴπῃ ὅτι λόγον ἐδὲνα ἔχετε τὸ ἀγάπῃς * Luc. XI. 42.
ἐπὶ τ’ δικαίᾳ καὶ τὸ φιλανθρωπίαν· καὶ ἀντιδικὸν ἢ, τὸ ἀδικήμενον ὁ κύριος φαίνεται καλῶν. p. 42.
ὡς τὸ * ἵδωκα ἐννοῶν πρὸ ἀντιδικῶν σε ταχύν, τοῖς ἀδικῶσι φῶραιαν πάση δυνάμει αὐ-
ἀδικημένους ὑπ’ αὐτῶν θεραπεύειν. “ Ὅτι ἤρξατο πορεύεσθαι ὀπίσω τ’ ματαίων. ἵνα ταῦτα * Matth. V. 25.
ἢ διεφασκόντο ὥστε φασὶ τὸ τ’ εἰδῶλων προσανέχων εἰλοντο θεραπείαν, ἅτε μὴδὲνα τ’
ἰσχυρὸν τ’ ἐμὴν καὶ τ’ προσήκοντος ἐπὶ ποιέμενοι λόγον. “ Καὶ ἐγὼ ὡς ταραχὴ πρὸ Ἐφραὴμ, v. 12.
ἐπὶ ὡς κείρον πρὸ οἴκῳ ἴδωκα. ἵνα πολλὴ ταραχὴ δὲ αὐτῶν πολέμιων αὐτοῖς κατεσθῇ,

ambobus dictione dicat, obstupuerunt et desolati sunt. “ In tribubus Israhelis ostendi fidelia. ἡ Haec nimirum illis impingens, minarum mearum veritatem firmitatemque comprobabo, quibus a prophetarum intentatis isti non crediderunt: sentient autem experimento edocti fidelia omnia ac veracia fuisse quae dicta fuerant.

“ Facti sunt principes Iudae quasi terminos transferentes. ἡ Quemadmodum illi, qui divisionum in campis signa auferunt, dominii iuri nocent; sic vos, inquit, quum tanta esset inter me atque idola intercapedo, quatenus mihi debetur honor et nomen divinum, illis vero nequaquam; firma iura, multisque ac variis distincta modis, vos quidem pro virili parte dissolvistis, nomen meum honoremque idolis attribuendo. “ Super eos effundam quasi aquam impetum meum. ἡ Terribili quodam impetu ferar in eos, qui talia sunt ausi, aquae instar eos inundans multitudine hostium. “ Oppressit Ephraimus adversarium suum, conculcavit iudicium. ἡ Nullam iustitiae rationem habuerunt: unusquisque pro viribus vim iniustam alteri intulit, ius conculcantes ac pro nihilo habentes. Sicut Dominus in evangelis: “ dereliquistis caritatem et iudicium ac misericordiam; ἡ pro eo ac dicat: nihil pensi habetis caritatem, iustitiam, ac benignitatem. Nam et adversarium videtur dicere Dominus pro eo qui laesus fuit; velut: “ esto benivolus adversario tuo celeriter: ἡ monet scilicet offensores ut omnino contentur abs se laesos placare. “ Quia coepit abire post vana. ἡ Ita quippe se gerebant, ex quo idolorum superstitioni se addixerunt, omissa legum mearum observantia, omnique officio. “ Et ego quasi conturbatio Ephraimo, et

(1) Animadvertite praeclaram lectionem ἐλεον, cuius vestigia alibi non inveniebam, ne in vaticano quidem praenobili 1209, nec in vulgato. Praeclaram dixi immo pretiosam lectionem, quia misericordia argumentum fructusque est caritatis, quae ibi praecedit.

ὥστερ τινὶ βαρεῖ κέντρῳ τὸ ἐκκῆδεν ὀδυῦναι πλήτων αὐτῆς· εὐδηλον γὰρ ἔτι ἐχρὶ τὸ μὲν παρ' Ἐφραῖμ, τὸ δὲ παρ' Ἰούδα λέγει· καὶ κοινῶς δὲ ἀμφοτέρωσι τῶν τε παροχλῶ ἐπέσθην ἐπὶ τὸ κέντρον φησὶ, καθὼς ἐπὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις ἐδείξαμεν.

1. 13. « Καὶ εἶδεν Ἐφραῖμ τὸ νότον αὐτῆς, ἐπὶ Ἰούδας τὸ ὀδυῦναι αὐτῆς· καὶ ἐπερρώθη Ἐφραῖμ πρὸς ἀσσυρίους, ἐπὶ ἀπέσταλε πρέσβεις πρὸς βασιλέα Ἰαρίμ· καὶ αὐτὸς οὐκ ἠδυνήθη ῥύσασθαι ὑμᾶς. » Τότε δὲ τὸ οἰκείων αἰσθάνονται κακῶν· τότε γὰρ λέγει νότον ἐπὶ ὀδυῦναι· ὅτι ἂν ἀπάγεται μὲν αἰχμαλώτως εἰς αὐτὸν ἀσσυρίους ὁ Ἐφραῖμ, ἀποστέλλων δὲ πρέσβεις ἐπὶ τὸν αἰγυπτίων βασιλέα, μὴ δὲ μίαν ἐκκῆδεν κομίζηται βοήθειαν. « Καὶ ἐμὴ δὲ παύσῃ ἔξ ὑμῶν ὀδυῦναι· διότι ἐγὼ εἰμι ὡς πάνθῃ παρ' Ἐφραῖμ, καὶ ὡς λέων ἐν τῇ οἰκῇ Ἰούδα· ἐγὼ ἀρπάζω καὶ πορεύομαι καὶ λήφομαι, ἐκ ἑστῆς ὁ ἐξαιρεθήσεται. » Ἐν ἀπαύστοις μνηστῆρες κακοῖς, ἐπειδὴ ὡς ἂν ἡ πάνθῃ τε καὶ λέων ὑμῖν ἔσομαι, μὴ πολλῆς ὑμᾶς τῆς ἐξύψις ἀρπάζων τε ἐπὶ ἀπάγων δὲ τὴν πολέμιον ἐφόδῃ· ἐδενὸς ἀπαλλάττειν ὑμᾶς τὸν ὀπκιμῶν κακῶν οἷς τε ὄντι. « Πορεύομαι ἐπὶ ὀπισθέρω εἰς τὸν τόπον μου, ὥς οὐ ἀφανισθῶσι. » Απολέσας τῇ εἰκόνι τῇ θεωρημένη ἐπὶ ἐπὶ πᾶσι· ἐπειδὴ τῇ ποιέτων θείων ἰδίων ὅτι μὴ ἐξίπται μὲν ἀρπάζειν τε καὶ ἀφαιρῶν τὸ θεωρητόν, ἀπέναι δὲ ὅτι τὸ μάνδραν τῶν οἰκείων, εἴτα αὐτῷ κατεδίειν τε καὶ καταναλίσκειν τὸ ληφθέν· πρὸς ἐν τὸ ὡς πάνθῃ ἐπὶ λέων, ἀπέδωκε καὶ τὸ ἀντὶ τῆς, ἀρπάσας ὑμᾶς δὲ τῇ πολέμιον, ἐπὶ αἰχμαλώτως κατέσθας, κατ' ἐμαυτὸν ἔσομαι, ἐκ ὀπισθέρω πρὸς τὰ γινόμενα, ἐπὶ πᾶσι νέμων ὑμῖν βοήθειαν, ἄλλοι δὲ ὑπὸ τῇ κατεχόντων παντελῆ τὴν ἀπώλειαν ὑπομείνητε. « Καὶ ὀπισθέρωσι καὶ ζητήσας τὸ θεωρητόν μου. » Τότε γὰρ δὲ κακῆνοι μετὰ βαλόντες τὴν βοήθειαν δείκνυνται τὴν ἐμῆς.

quasi stimulus Iudae. „ In grandi eos hostium causa perturbatione constituam, belli doloribus quasi gravi stimulo illos compungens. Porro satis constat, quod haud alterum de Ephraïmo dicat, alterum de Iuda, sed communem ambobus minatur conturbationem ac stimulum, ut iam in superioribus demonstravimus.

“ Et vidit Ephraïmus languorem suum, et Iudas dolorem suum. Et abiit Ephraïmus ad Assyrios, misitque legatos ad regem Iarim, et ipse non potuit sanare vos. „ Tunc enimvero mala sua persentient: haec enim appellat languorem atque dolorem; cum videlicet captivus abducetur ad Assyrios Ephraïmus: qui ad Aegyptiorum quidem regem legatos miserat, sed nullam inde opem impetraverat. “ Et non desinet vester dolor; quoniam ego quasi panthera Ephraïmo, et quasi leo domui Iudae: ego rapiam et vadam et tollam, nec qui eruat erit. „ In continuis perseverabitis malis; etenim tamquam panthera leoque vobis ero, multa vos cum celebritate rapiens et abducens per hostium incursionem; quin vos aliquis incumben-
tibus malis possit subtrahere. “ Ibo et revertar ad locum meum, donec dispereant. „ Consentaneum propositae similitudini hoc quoque dicit: quandoquidem ferarum huiusmodi hic mos est, ut cum velocitate rapiant, et quod occurrerit auferant; mox ad speluncam suam abeant, ibique devorent praedam atque consumant. Ergo ad pantheram et leonem haec quoque verba retulit; pro eo ut diceret: postquam vos hostium manu praedatus fuero, et captivos fecero, mecum ipse habitabo, neque ad gestam rem respiciam, nulloque modo vobis opitulabor, donec ab oppressoribus vestris supremum exitium patiamini. “ Tunc demum convertentur, et faciem meam requirunt. „ Tunc sane et illi resipiscentes opem meam implorabunt.

ΚΕΦ. 5'.

“ Ἐν θλίψει αὐτῶν προσπορευούσι πρὸς με λέγοντες· πορεύωμεν καὶ ὁπιστρέψωμεν
 πρὸς τὸ κύριον τὸ θεὸν ἡμῶν, ὅτι αὐτὸς πέπαικεν καὶ ἰάσεται ἡμᾶς, πατάξῃ καὶ μοσχοθήσεται·
 ὑγιαίσει ἡμᾶς μὲν δύο ἡμέρας, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσόμεθα, ὃ ζήσόμεθα ἐναντίον
 αὐτοῦ, καὶ γνωσόμεθα. „ Ὑπὸ γὰρ τῆς ὀπκαιμένων αὐτοῖς θλίψεων μὲν πολλῆς ἐρμήσυσιν
 ἐπ’ ἐμὲ τὸ ὀξύπνητο· σφόδρα γὰρ παρήντες ὅτι πατάξαι αὐτὰς καὶ ἰάσομαι πάντας, θε-
 ραπείαν τε ἐπαίξω τοῖς συμβεβηκόσιν αὐτοῖς καταλλήλων ξαύμασι, μὲν πολλῆς τῆς ὀξύ-
 πνητο καὶ τῆς εὐμυρίας εἰς διόρθωσιν ἄγων παντελῇ τὰ κατ’ αὐτάς· τέτο γὰρ λέγει τὸ
 ὑγιαίσει ἡμᾶς μὲν δύο ἡμέρας, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσόμεθα· ἔτι γὰρ ἡμᾶς φησὶ
 συντόμως ἰάσεται, ὥστε ἐν δύο καὶ ἑξισὶν ἡμέραις τὸ μῆκιστον, εἰς τὴν παλαιὰν ἡμᾶς ὑπο-
 κεισάμεν πάλιν εὐφραδίαν· τὸ ἧ καὶ γνωσόμεθα, ἀντὶ τῆς ἐν ὑποταγῇ τῆς κοιπῆς ἐσο-
 μέθα· ὡς τὸ *, ἐγνωρίσας μοι ὁδὸς ζωῆς, ἀντὶ τῆς ἐν τῇ ζῆν με κατέστησας. “ Διότι οὐκ
 ἔτι γινώσκον τὸ κύριον. „ Μετὰ σπουδῆς αὐτὸς τὴν γνώσεως ὁπμιελισόμεθα. “ Ὡς ὁρθρον ἔτοι-
 μον εὐρησόμεν αὐτόν. „ Ἰδοῦμεθα γὰρ αὐτὸς τὴν βοήθειαν δίδωκεν ὁρθρον, ὡς ἂν ἐν σιότητι
 εἰς φῶς μεταβιβάλλοντα τὰ ἡμέτερα. “ Καὶ ἤξει ἡμῖν ὡς ὑετὸς περικύμαστος τῇ γῇ. „ Ἀφ’ οὗ-
 του παρήξει τὸ ἀγαθὸν καὶ χρησίμη, δίδωκεν τῇ ἐν γῆς ἀναδιδουμένων καρπὸν, ὅτ’ ἂν καὶ
 πάντα καμὲν ὀπμιελίης τυγχάνῃ τε ὑετὶ.

* Ps. XV. 15.

“ Τί σοι ποιήσω Ἐφραΐμ; τί σοι ποιήσω Ἰούδα; τὸ ἧ ἔλεος ὑμῶν ὡς νεφέλη περικύμαστος,
 καὶ ὡς ὁρθρον ὁρθρινὴ πορεύομένη. „ Ἀρχὴ τίς ἐπέτα καὶ αὐτὴ δαμάσειας, ὡς πρὸς τὸ λαὸν
 οὐ περικύμαστος ἐπὶ τοῖς ποταμοῖς, ὡς ἡ ἐπὶ τῇ ἀποκαλύψεως, τὴν ἀφορικὴν τῇ λόγῳ λαβών· πᾶς ἧ
 περικύμαστος ὑμῖν φησὶ παρ’ ἐμὲ γινώσκεις, ὅτι οὐκ ὀφθαλμοῖς ἐπεσκέψασιν; ἐγὼ μὲν γὰρ ἐλεῶν

p. 45.
v. 4.

CAP. VI.

“ In tribulatione sua mane vigilabunt ad me dicentes: revertamur ad dominum
 Deum nostrum; quia ipse percussit, et sanabit nos; vulneravit, et medebitur no-
 bis: sanos nos praestabit post biduum, tertia die resurgemus, vivemusque coram
 illo, et sciemus. „ Propter incumbentes ipsis tribulationes multa cum celeritate ad
 me current; magnopere confidentes, fore ut qui eos percusserim, pariter omnino
 sanem, et acceptis convenientem vulneribus medicinam faciam, cito admodum et
 expedite res eorum prosperitati restituens. Hoc enim denotant verba: sanabit nos
 post biduum, et tertia die resurgemus. Tam brevi, inquit, nos sanabit, ut ad sum-
 mum biduo vel triduo in antiquam nos reponat valetudinem. Dictio vero “ et scie-
 mus. „ ponitur pro, meliore conditione erimus. Veluti illud: “ notas mihi fecisti
 vias vitae „ id est in vita me constituisti. “ Persequamur, ut cognoscamus Domi-
 num. „ Studiose scientiam eius conquiramus. “ Quasi paratum diluculum invenie-
 mus eum. „ Adiutorium eius nanciscemur quasi diluculum, quasi nimirum e tene-
 bris res nostrae in lucem transferantur. “ Venietque ad nos quasi imber telluri ma-
 tutinus aut serotinus. „ Uberem praebebit bonorum largitionem, veluti de terra
 fructus proveniunt, quae omni tempore idoneum imbrem obtinuerit.

“ Quid faciam tibi, Ephraime? quid faciam tibi, Iuda? Misericordia vestra
 quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens. „ Hoc quoque alterum ad-
 locutionis initium est, quam ad populum fecit propheta, ex accepta revelatione oc-
 casionem dicendi sumens. Quid oportuit, inquit, a me vobis fieri, qui tam stu-

ὑμᾶς θέλω· τὰ δὲ περὶ πόμῃ παρ' ὑμῶν ἐκ ἐφ' ἡμῶν γίνεσθαι τέτο, τὸ πτωχεύειν ἀναγκαίως
 ἔλκοντα ἐφ' ὑμᾶς· καὶ εἰ δὲ (1) ἔλεῖν ὑμᾶς ἐβελδύμεν, ἀνάγκη ταύτῃ ἀτῆν μὲν
 ἐφ' ὑμῖν τὸ γινώμεν, ἀφ' ὧν διαπεράττειτε ἀφανῆ γιγνομένῳ πάντως· ὡς αὖ ἐν νεφέλῃ πῶς
 ἢ δρόσῳ ἔωθεν πρὸς ἑλίκρον φανέντα, ὡς ἀρχὴμα διαλυθεῖν. “ Διὰ τέτο ἀπεθείεσα
 σὺν περὶ φήτας ὑμῶν, ἀπέντανα αὐτὰς ἐν ῥήματι σώματος με. „ Καί τοι γε, φησὶν, ἐγὼ
 καὶ τοῖς περὶ φήταις τοῖς ἐμοῖς, ἐς ὑπὲρ τῶν ὑμετέρων ἀπέστειλον χεῖρας, θανάτῳ περὶ
 ἐργονόμῳ· ἐπειδὴ ἐγὼ μὲν αὐτὰς ὑπομνήσκω ὑμᾶς ὡς τῶν δέοντων ἐκείνοι·
 ἐκείνοι ἢ παιδόμενοι μὲν ἦσαν πρὸς ὑμᾶς· αὐτοὶ ἢ ἔτε τῶν λεγόμενων ἔτε τὸ πέμπτον
 ἐμὲ πᾶσι ἔχοντες ἀδῶ, πικίλοις αὐτὰς περὶβάλλετε θανάτοις· τὸ ἐν ἀπεθείεσα καὶ ἀπέ-
 κτανα αὐτὰς ἐν ῥήματι σώματος με, ἀντὶ τῆς αἵπῃ αὐτοῖς δι' ὧν ἐπέταπον ποιῆν ἐργονό-
 μῳ τέτε· οὐ γὰρ τέτο λέγει ὅτι αὐτὸς διὰ τῆς οἰκείας φωνῆς τοιαῦτα διετίθη· σὺν περ-
 φήταις, ἀλλ' ἵνα εἴπῃ ὅτι δι' ὧν ἐπέταπον αὐτοῖς πρὸς ὑμᾶς ὡς ἀρχὴμα διαλυθεῖν, μικροῦ γε
 τέτο αὐτὸς ἐργονόμῳ· οἷον ἐστὶ καὶ ὡς τὸ μακαρίῳ Δαυὶδ τὸ *, “ ἐξέκλινας τὰς ἐπι-
 βας ἡμῶν ὅτι ὁ δὲ σε. „ ἐχ' ὅτι αὐτὸς ἐξέκλινεν, ἀλλὰ τὸ συγχαρῆσαι πρὸς τοσούτων
 πείραν αὐτὰς ἐλθεῖν κακῶν, αὐτὰς περὶ σπυρίδου καὶ γινόμενους τὸ αἶψαν. “ Καὶ τὸ κεί-
 μα με ὡς φῶς ἐξήλυσεν. „ Ἀλλ' ἐγὼ ἀνεκδήκτον ταύτῃ ὑμῶν εἶσω τὸ ὡς ἀνομιάν·
 λήψομαι δὲ δίκας παρ' ὑμῶν· ὥστε ὡς ὧν ὑπομνήσκω μέλλετε κακῶν, φωτὸς ἐνδηλώτερον
 ἅπανι γινώσκω, ἔπ τῇ εἰς σὺν περὶ φήτας γινόμενῃ παρ' ὑμῶν ὡς ἀνομιὰ κείνων, τοῖς
 τοσούτοις ὑμᾶς περὶ βλάβη κακοῖς· καὶ δεικνύς ὅτι ἐκ ἀλόγως αὐτὸ διαπεράττει. “ Δίπ
 ἔλεον θέλω ἢ θυσίαν, καὶ ἐπίγνωσιν θεοῦ ἢ ὀλοκαύτωμα. „ Εγὼ μὲν γὰρ ὡς καὶ θυσιῶν
 καὶ ὀλοκαυτωμάτων περὶ τοὺς ἐν ἐντέλῃ ὑμῖν ποιῶσαι, καὶ πρὸς ἐπίγνωσιν ἀγαγεῖν τέτε

* Ps. XLIII. 19.

diose peccastis? Equidem vestri misereri vellem, sed facinora vestra non sinunt,
 quae necessariam poenam vobis attrahunt: etiamsi enim misericorditer vobiscum
 agere cogitem, carere hanc effectu voluntatem meam oportet, quia facta vestra fru-
 straneam prorsus efficiunt. Veluti si quae nebula aut ros mane brevi appareat, sta-
 tim dissolvitur. “ Propterea succidi prophetas vestros, et occidi eos verbo oris mei. „
 Profecto ego, inquit, etiam prophetis meis, quos utilitatis vestrae causa mittebam,
 necis ministrator fui: siquidem ego illos admonere vos de officio vestro mandabam;
 et illi quidem vos adhortabantur; sed vos contra, nullam sive dicentium sive mei
 mittentis reverentiam habentes, variis eos mortibus adfecistis. Itaque vocabula suc-
 cidi et occidi eos verbo oris mei, ponuntur pro, causa ego his fui rei huiusmodi
 propter impositum ipsis mandatum. Non ergo ait, se voce propria sic interfecisse
 prophetas, sed quia propter demandatum iis apud vos officium, ipse propemodum
 neces illas exsequutus sum. Velut etiam apud beatum Davidem: “ declinasti semitas
 nostras a via tua: „ non quod ipse semitas declinaverit; sed quia permisit in tantum
 illos devenire malorum, ideo sibi rei causam quodammodo attribuit. “ Et iudicium
 meum quasi lux egredietur. „ Atqui non impunem praevaricationem hanc vestram
 esse sinam; nam poenas a vobis reposcam; ita ut ex iis quae patiimini malis, luce
 clarius cunctis fiat, me vestrum adversus prophetas crimen ulciscensem, tantis vos
 malis implicuisse. Ceteroqui ut ostendat se non absque ratione id agere, “ quia
 misericordiam inquit volo et non sacrificium, et scientiam Dei plus quam holo-
 causta. „ Etenim ego ceu si vellem sacrificiorum quoque et holocaustorum vilita-

(1) Cod. οὐδὲ, quod visum est corrigendum; quamquam plerumque codex est emendatissimus, fir-
 maque et optima manu scriptus.

ἐμὴν, ἵκεμπον σὺν φροήντας· ἐπειδὴ δὲ τοιαῦτα αὐτὸς δὴσπῶντες κακοῖς ἡμίβεσε
τὰ παρ' ἐμοῦ γινόμενα, δάσσετε τῷ πᾶσανομημάτων δίκην δικαίαν· ἐλέου γὰρ τὸ καὶ p. 47.
ὑπὲρ τῷ παχόντων κακῶς πτωεῖα πειβάλλαν σὺν ἀδικήτας. « Αὐτοὶ ὃ εἶν ὡς ἄν- 1. 7.
θροπῶ πᾶσβαίνων δὴσπῶν, ἐκτὶ κατεφροήσιν με. », Μεμενήκατε γὰρ ὅτι τῆς βά-
σεως (I) τὴ οικίας, τὴ μὲν ἄνωθεν ὑμῖν οὐτεθέντων πρὸς ἐμὲ λόγον ἐδένα ποικίμοι,
καταπεφροήκότες δὲ με παντελῶς· ὥς καὶ σὺν ὑπομνησκοντας ὑμᾶς πρὸς τέττε τὴ
φροήσιν ἀνελαῖν.

“ Γάλλαλα πόλις ἐργάζομαι μάταια. „ Αἰτία ἣ τέπων ὑμῖν ἡ Γάλλαλα, παρ’
 ἧ τὴν ὀπιβλαβὴ καὶ ματαίαν αὐτὴ τὰ εἰδῶλα ἀπαθῶν ὀπιδέκνυσε· ἔγω γὰρ καὶ ἀνωτέρω
 λέγει, μὴ εἰσπορεύεσθε εἰς Γάλλαλα τὴν πόλιν· καὶ ἐργάζεσθε λέγει μάταια, τὰ ἐν αὐτῇ
 γεγονημένα σημαίνων “ Ταράσσου ὕδατος. „ Οἱ τὸ διαδὲς καὶ καθαρὸν τῆς εὐσεβείας ἐν
 τῇ γνώσει ἀναμαύρομενον τῇ ἐρή, τῇ τῷ εἰδῶλων ὀπισθενούσης ὀπριμίζει. “ Καὶ ἡ ἰσχὺς
 σε ὥς ἀνδρὸς παρατέ. „ Ἡ πᾶσαν τὴν δυνάμιν τὴν οἰκίαν ἐν τῇ τῷ ἀπατομένων ὀπι-
 δείκνυται βλάβη· ἐν δὲ ζῶπον καὶ πῆ; παρκατῆς ἑθῶς ὅτι αὐτὴ τὴν ἑτέρην ἐπωδακίνα
 βλάβη, καὶ τὴν οἰκίαν δυνάμιν διὰ τῷ ἑτέρῳ διεδείκνυσθαι ἀπολείας. “ Ἐκυρψαν
 ἱερὰς ὁδόν· ἐφύλαξαν Σικιμά· ὑπ’ ἀνομίαν ἐπέμισαν. „ Ἐκ ὠξυθέσεως βόλεται τὴν πᾶ-
 των ὀπιδέχου καίαν· ὑπ’ οἱ μὲν πατέρες, φρεῖν, οἱ ὑμέτεροι (λέγει ἡ αὐτὴ ὑπὲρ Ἱακώβ,
 Λευὶ τε καὶ Σιμεὼν) ἵνα (γ) ποικιλὴν ἐπίστησαν ὑπομένοντας ἴδωσιν αὐτῶν τὴν ἀδελφίαν, ποιού-
 ντων ἔχον τὴν ἀγαπάτην ὅτι τῷ γεγενητό, ὥστε λαθοσίμως μὲν καὶ μετ’ ὁλοῦ διαλεχθῶσαι
 τοῖς Σικιμίταις παραπονεμένοι φίλειαν· τίπο γάρ λέγει τὸ ἔκυρψαν ὁδόν· κενῶς ἢ λαβό-
 μενοι, πάντας κατ’ ὥσπερ ἀνέλον ὑπὲρ τῷ γεγενητό. “ Ἐν τῷ εἰκῶ τῷ Ἰσραὴλ εἶδον
 v. 8.
 v. 9.
 p. 46.
 Gen. XXXIV.
 v. 10.

tem vobis suadere, atque ad mei agnitionem adducere, prophetas mittebam. Nunc quia sic illos tractantes, malam mihi retributionem obtulistis, iustam peccatorum vindictam perferetis. Nam misericordiae officium quoque est, propter eos qui male sunt passi, supplicium iniuriosis decernere. “ Ipsi autem tamquam homo pactum transgrediens, illic me contempserunt. „ Vos autem in transgressione vestra perseverastis, neglecto quod mecum pepigistis antiquo foedere, meque prorsus despecto, adeo ut prophetas quoque id vobis commemorantes interfeceritis.

“ Galgala civitas quae operatur vana. ,, Causa horum vobis Galgala, apud quam noxium vanumque idolorum studium expromitis. Sic enim et in superioribus dixit, ne abieritis in Galgala civitatem; neque vana operemini, ait; ut quae in ea patrantur, significet. “ Quae conturbat aquam. ,, Illi qui limpiditudoem et puritatem pie religionis, in mei agnitione apparentem, idolorum admixtione inquinant. “ Et fortitudo tua, viri piratae. ,, Quae vim suam videlicet in errantium damno demonstrat; quemadmodum mos est piratis, aliorum damnis incumbere, suasque vires in ceterorum perniciem ostendere. “ Celarunt sacerdotes viam, occisione Sicima peremerunt, quia iniquitatem patrauerant. ,, Exemplo vult illorum nequitiam explanare; quia, patres vestri, inquit (dicit autem Iacobi filios Levim ac Simonem) postquam fornicariam iniuriam sorori suae illatam viderunt, tanta rei indignatione exarserunt, ut oblique quidem ac subdole Sicimitas sint adlocuti, amicitiam simulant; id enim innuunt verba “ viam celarunt ,, sed idoneo captato tempore, cunctos uno impetu propter illud flagitium interemerunt. “ In domo Israhelis vidi hor-

(1) Ita cod. βίσεως, sed mendose, ut arbitror, pro παραβίσεως.

(2) Videtur deesse $\mu\eta$, vel scribendum esse $\sigma\tau' \alpha\upsilon$ εἶδον.

ερικώδη, ἐκεῖ πορνείαν τῇ Ἐφραίμ. „ Καὶ τὰ μὲν ἐκείνων φησὶ τοιαῦτα· νῦν ἡ ἐν ἅπαντι
 τῷ Ἰσραὴλ φείκης εἶδον μετὰ, πορνείαν ἁπάντων ἐκ ἐν σώματι συστᾶσαν, ὅτι ἐν δὲ
 σφραγῇ ψυχῆς ἐδοξάσθη Θεοῦ. “ Ἐμάνθη Ἰσραὴλ, ἐπὶ Ἰούδας ἀφῆκε διεστραμμένον αὐτὸν. „
 Πάντες πρὸς μίαν εἶδον ὡς ἀνομίαν τῇ τῇ εἰδώλων μανθέντες θρησκείᾳ· καὶ πάντες
 ἀτελεῖ καὶ διεφθαρμένῳ τῷ ἑαυτῶν ἀπέδιδξαν σωτηρίαν· ὡς γὰρ εἴ τις γεωργὸς τελειω-
 θέτων σπερμάτων, ἐπὶ τὰ καρπὸν τῷ διεστραμμένῳ ἀπαυτὲνται, ἥδη πρὸς ῥαθυμίαν ἰδὼν,
 ἀπολέσθην μὲν τὰ γεωργηθέντα, κενὸν δὲ πάντα (Ϝ) θεωρησάμενος πόνον διὰ τῆς οἰκίας
 ἀποφῆναιεν ῥαθυμίας· ἔπος ὑμῖν, φησὶ, τοσούτων ἐπιπλήκτων ἀπολελυμένοι ἀγαθῶν,
 ἐξεληλυθότες Αἰγύπτου, λαβάντες τὸ ἔρμημον, νόμον δεξάμενοι, τὸ γὰρ ἀπαιτησάμενοι τῷ
 ἐπηγελημένῳ, (Ϝ) τῇ θρησκείᾳ φρέποντα κτησάμενοι τόπον· ὅτε εἴτε καρπούς ἐχρῶ
 λοιπὸν τὸ θεῶν θεωροῦντες, τότε πάντα τὰ ὑπὲρ ὑμῶν γεγονότα θεωρεῖτε διὰ τὸ ἑαυτῶν
 ἀπεδείξατε κακίας· ἀφέντες μὲν τὸ ἀποδιδόναι τῷ θεῷ εἴτε ὑπὲρ τῶν τοσούτων καὶ πηλι-
 κούτων εὐεργεσιῶν καρπούς, πρὸς δὲ τῷ τῷ χείροντι ἐκφραζόμενοι ἀχοληθέντες ὅλοι δι’
 ὅλων· ὅμοιον ὅτι τέτω καὶ τὸ ὡς τῷ Ἰσραὴλ. * ἔμεινα ἵνα ποιήσῃ σφυγμὸν, ἐποίησε
 ἡ ἀκάνθας. “ Ἀρχοῦ ξυγαῖν σεαυτῷ ἐν τῷ ὀπηρεῖσαι με τῷ αἰχμαλωσίᾳ τῆς λαοῦ
 μου, ἐν τῷ ἰᾶσθαι με (Ϝ) Ἰσραὴλ. „ Ὡς δὲ εἶναι ὑμῖν πάλιν ἐτέρας ἀρχῆς, ὡς δὲ ἰσχυ-
 βάλλουσιν φιλονεικίαν ἐγὼ παρέχω, ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ὑμῶν ὡς πᾶσαν ἀν-
 θρωπίνῳ ἐπαγάγων ἐλπίδα· τότε δὴ λοιπὸν πρὸς τὸ κρείττον ὁρᾶν ἐδέσσοιτε, ἀρχῆς ὑμῖν
 ἐτέρας δέησθαι· ἵνα καὶ γὰρ οὐκ ἔστι τότε δωρεὰν αἰχμαλωθέντες τὸ μέγεθός, πρὸς τῷ τῷ
 κρείττοντι ἑαυτὸς ὀπμελείαν ζήλητε τῆς λοιπῶν, τότε μὲν δὴ τῷ φησὶ ποιεῖν ὑμῖν
 ἐξέσθαι· τὸ γὰρ ἀρχοῦ, λέγει ἀπὸ τῆς ἀρχαίας διανοήσεως, βελτιοῦν πρὸς τὸ δέον ἰδεῖν·
 νῦν δὲ τί;

n. 40.

* Es. V. 4.

v. 11.

ribilia; ibi fornicationem Ephraimi. „ Et res quidem illorum ita se habuit. Nunc
 vero in universo Israhel plena horroris aspexi; fornicationem universalem, non
 corporis sed corruptae animae atque a Deo apostaticae. “ Contaminatus est Israhel,
 et Iudas omisit messem suam. „ Cuncti ad praevaricationem spectabant, idolorum
 cultu polluti: cuncti infirmum ac profligatum salutis suae negotium esse ostende-
 bant. Nam veluti si quis agricola peractis seminationibus, et iam frugibus messem
 postulantibus, mox ignaviae se dederet, agricolationem suam pessumdaret, prae-
 teritum omnem laborem inertia sua futilem redderet; sic vos, inquit, tot tantis-
 que bonis potiti, egressi Aegypto, emenso deserto, lege accepta, promissam terram
 adepti, et in conveniente religioni loco constituti; cum iam fructus oportebat ad
 Deum ferre, tunc omnia vestri gratia acta, per malitiam vestram cassa effecistis;
 omissa videlicet post tot taliaque beneficia fructuum redditione, factaque ad vitium
 universali atque omnimoda perversione. Paria bis apud Esaiam: expectavi ut face-
 ret uvam, fecit autem spinas. “ Incipe fruges colligere, cum ego convertero capti-
 vitationem populi mei, et Israhel sanavero. „ Quamobrem vobis novo initio opus
 est, quod ego per summam benignitatem vobis concedam, dum praeter spem om-
 nem humanam de captivitate vos reducam. Nam certe si volueritis ad meliorem vi-
 tam intendere, novo vobis initio opus est; ut si denique acceptorum munerum ma-
 gnitudine pudefacti, in virtutis studio deinceps versemini, id vobis factitare liceat.
 Nam verbum, incipe, dicit pro, incipere poteris, cum volueris ad officium spectare.
 Nunc vero quid?

ΚΕΦ. Ζ΄.

“ Καὶ ἀποκαλυφθήσεται ἡ ἀδικία Ἐφραΐμ, ἡ κακία Σαμαρείας, ὅτι εἰργάσαντο
 ψεύδη. „ Περὶ δὲ ἅπανσιν ἡ ὑπερηφανία ἧς εἰργάζεσθε ἅπαντες, καὶ ὅτι ὑποσάντες
 με, πρὸς τὸ ψεῦδος ἐωρᾶτε, διὰ τῆς πτωχείας ἧς ὑπομνηθεὶς δικαίως ὑπὲρ ὧν παρενο-
 μαῖτε τοιαῦτα· πῶς ἔτι τί ἔροπον; “ Καὶ κλέπτης πρὸς αὐτὸν εἰσελεύσεται, ἐκδιδύ-
 σκων ληστὴς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ὅπως σιωπᾶσαν ἄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν. „ Ὡς γὰρ
 ἂν εἴ τις κλέπτης ἢ ληστὴς ἐν οἰκίᾳ ποτε θεωρυχὼν ἐκδύσεν ὅτι θεωρυχόντας, καὶ εἰς
 οἰκίαν εἰσῃδὼν τὰ ἐνόντα λάβοι· ἔγω, φησὶν, ἐπληθύνετε ὑμῖν οἱ πολέμοι ἅπαντα τὰ τε
 κατ’ οἰκίαν τὰ τε ἔξω θεωρόντα ὑμῖν αἰροῦσιν, τὰ μὲν ἀφαιρῶντες, τὰ δὲ ἀφανίζοντες
 παντῆος ὥστε ἅπαντας ὑμᾶς ὑπὸ τῇ συμφορᾷ κατεχόμενες, ἄσματα θρόνους μετὰ καὶ
 ταυτὸν ἄδιν, ὀδυνημένους τε καὶ καρδίαν ὅτι τοῖς γνομῆσι, καὶ ὀλοφρομένους δι’
 ὀλοφροτικῶν ῥημάτων ὅτι τὰς μεγάλαις τῇ συμφορᾷ τῇ συμβαινουσῶν ὑμῖν. “ Νυνὶ ἐκύ-
 κλωσεν αὐτοὺς τὰ δαββείλια αὐτῶν, ἀπέναντι τῷ θεωρώμεν με ἐχθύνοντο. „ Ἀπάντων δὲ
 τῇ μὲν πολλῇ αὐτῶν ὑπερηφανίᾳ κακίας μνήμην λαβὼν, περιβαλὼν μεγίστοις αὐ-
 τὸς κακοῖς ἀνάλογον οἷς βουλόμενοι μὲν πολλῇ ἀναιδείᾳ ἐπ’ ὅλῃσι διεσπείποντο ἢ
 ἐμαῖς. “ Ἐν τῇ κακίᾳ ἠύφραναν βασιλεῖς, ἡ ἐν τοῖς ψεύδεσιν αὐτῶν ἄρχοντας. „ Ὡς
 πολλὰ τοῖς ἐναντίοις εἴτε βασιλευσὶν εἴτε ἄρχουσιν ἡδονὴν ἐργάζεσθαι, οἱ κατακρατήσουσι
 τὰ αὐτῶν ἡ αἰχμαλώτοις λήφονται, ὑπὲρ ὧν τε διεσπείποντο κακῶν· καὶ ὅτι δὴ τὸ ἐμὲν
 ἀφέντες γνώσιν, τὴν ψεύδη καὶ ἀπατηλὴν τῇ δαιμόνων μετήεσαν θρησκείαν. “ Πάντες
 μοιχάοντες ὡς κλίβανον καὶ μόμρον εἰς πῆλιν. „ Συμφώνως γὰρ ἅπαντες τῆς γνώσεως
 ὑποσάντες τὸ ἐμὲν μοιχικὴν πρὸς τὴν γνώμην ἀνεδέξαντο, πρὸς τὸ τὴν δαιμόνων ἀποκλίναντες

CAP. VII.

“ Et revelabitur iniquitas Ephraimi, et Samariae malitia, quia operati sunt
 mendacium. „ Quam operamini omnes nequitiam, dum a me digressi ad mendacium
 spectatis, ea manifesta cunctis fiet a poena, quam merito ob haec flagitia luetis.
 Quam ob rem, aut quomodo? “ Et fur ingreditur ad eum, latro spolians in via,
 ut concinant canentes in corde suo. „ Nam veluti si quis fur aut latro in via ali-
 quando occurrens viatores spoliaret, et aedes ingressus rem domesticam auferat; sic,
 inquit, supervenientes vobis hostes, omnia quae sive domi sive extra possidetis ca-
 pient, partim asportantes, partim funditus consumentes; ita ut vos omnes calami-
 tate pressi, cantilenas lamento plenas simul concinatis, cum gemitibus cordis ob
 huiusmodi eventum, et cum vocis ululatibus, propter infortuniorum gravitatem quae
 vos corripuerunt. “ Nunc circumdederunt eos cogitationes suae; coram facie mea
 factae sunt. „ Iam vero omnium ab ipsis patratorum malitiam in memoriam revo-
 cans, gravibus eos malis irretiam; merito quidem propter multam qua prae oculis
 meis ita egerunt impudentiam. “ Iniquitatibus suis laetificaverunt reges, mendaciis
 suis principes. „ Contigit enim, ut hinc multam tum reges tum principes caperent
 voluptatem; qui idcirco eos superabunt captivosque abducent, propter peccata ada-
 mussium quae commiserunt; et quia scientia mei omissa, falsum et fraudulentum
 daemonum cultum adsciverunt. “ Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus ad
 coquendum. „ Concorditer omnes a scientia mei recedentes, adulterinam veluti
 sententiam susceperunt ad daemonum cultum declinandi; clibanique instar ad co-

θεραπείαν· ἢ δίκλῳ κλίβανῳ πρὸς πέπλῳ ἐκκεκαυμένῳ, μὴ θερμῆς πινὸς τῇ θεοθυμίας πρὸς τὴν ἀκολασίαν ῥέποντες ἐκείνῳ. “ Κατακαύσῃ αὐτὰς ὅπῃ τῷ φλογός. “ Ἀλλὰ γὰρ ἐξ αὐτῆς δὲ ταύτης καταναλωθήσονται τῇ γνώμῃς. “ Ἀπὸ πυρσέως γέατο ἕως τῆς ζυμωθῆναι αὐτὸ ὅλον, αἷ ἡμέραι τῇ βασιλέων ὑμῶν. “ Ὡς γὰρ εἰ σέας ληφθέν τε καὶ ἐμβληθέν ἀλδύρω ζυμοῖ τε ἐναποτῆται τὸ σύμπαν, ἕως ἵνα περὶ τὸ πρῶτον αὐτὴν κατεσῆσατε βασιλείαν, ὅπῃ τῷ Ἱεροβοάμ λαβόντες τὴν ἀρχὴν, πρὸς τὴν αὐτὴν γνώμῃν τῇ κακίας ἅπαντες ἐνεύσατε ὁμοίως.

- v. 5. “ Ἡρξάντο ἄρχοντες θυμῶς ἐξ οἴνου. “ Οἱ τε γὰρ ἄρχοντες αὐτῶν μέθαις καὶ οἰνοφλυγίαις θεροσῆχον, ἀκράτῳ κατὰ πάντων ὡς ἐκ τοιαύτης παροινίας τῇ θυμῷ κεχρημένοι. “ Ἐξέτειναν τὴν χάρα αὐτῶν μὴ λυμῶν. “ Πρὸς πλεονεξίαν ἐώρουν, κοινωσίαν ἐλόμβροι πρὸς ἅπαντας ὅσῳ διεφθαρμένοι τὴν ἔσπον. “ Διότι ἀνεκαύθησαν ὡς κλίβανον αἱ καρδίαι αὐτῶν, ἐν τῇ καταρράσσει αὐτὰς ὅλῳ τῇ νύκτα. “ Ἐξεκαίοντο γὰρ δίκλῳ κλίβανῳ τὴν δόξαν ὡς τῇ μέθῃς ἥς δι’ ὅλης ἐπετίθον τῇ νυκτός. “ Ὑπνῶν Ἐφραὶμ ἐνεπλήθη. “ Ὡς ἐκ μέθῃς τοίνυν τοιαύτης δίκλῳ τῇ ὑπνῶ βαρεῖ κατεχομένων, ἔδενά τῃ θεροσῆχον ἐποῖοντο λόγον. “ Περὶ ἐχρήθη, καὶ ἀνεκαύθη ὡς πρὸς φέχῃ πάντες ἐθερμάνθησαν ὡς κλίβανον καὶ ὁμῶν. “ Ἡμέρας ἡ ἐπιλαμβανέσης, τῇ αὐτῶν ἡπῶντο πάλιν, ἀναπτόμενοι τε δίκλῳ πρὸς, καὶ ὡσπερ τις κλίβανον δευθερμαίνοντοί τε, καὶ
v. 7. διεχρήμενοι πρὸς τὴν τὴν ἀτόπων ἐργασίαν. “ Καὶ πῦρ κατέφαγε ὅσῳ κριτὰς αὐτῶν. “ Κατάλληλον τοίνυν ὑπομύσει τὴν πτωχείαν, δίκλῳ πρὸς πάντων τῇ ἀρχῇ ἐν αὐτοῖς ὑπειλημμένων τῇ τῇ πολεμίων πρῶτον ἀποδομένων σφαγῇ. “ Πάντες οἱ βασιλεῖς αὐτῶν ἔπεισαν. “ Ἀπωλεία ἐστὶν σφαγῇ πρῶτον ἀποδομένη πάντες. Τίνος ἕνεκεν; “ Οὐκ ἔστι ἐν αὐτοῖς ὁ ἐπιλαμβόμενος πρὸς με. “ Ἐπειδὴ καὶ σύμφωνον εἶχον τῇ γνώμῃν, ἔδενά λόγον ἐμῇ
v. 8. ποιῆσαι κατὰπαξ ἐδέχοντες. “ Ἐφραὶμ ἐν τοῖς λαοῖς αὐτὸς σιτανεμίστηντο. “ Τοῦτο καὶ

quendum succensi, fervido quodam animi impetu ad illud flagitium decurrerunt. “ Exuret eos in flamma. “ Sed enim hoc ipso consilio suo consumentur. “ Fermento arvinae, donec fermentetur totum, dies regum vestrorum. “ Veluti si quis sumptam arvinam in farinam coniiciat, tota haec fermentatur, et universam massam perficit; ita ex quo illegitimum hoc constituistis regnum, capto initio abs Hieroboamo, in unam eandemque sententiam cuncti pariter conspirastis.

“ Coeperunt principes furere a vino. “ Principes eorum crapulae et ebrietati indulgebant, ira immodica adversus omnes tamquam crapulati utentes. “ Extenderunt manum suam cum pestilentibus. “ Avarae cupiditati mentem intenderunt, inita cum pessimis omnibus societate. “ Ideo exarserunt ut clibanus corda eorum, dum tota nocte agitantur. “ Mentem more clibani inflammata gerebant a crapula, cui tota nocte vacarunt. “ Somno repletus est Ephraïmus. “ Ergo tamquam ex crapula huiusmodi somno gravi correpti, nullius honesti officii curam gerebant. “ Mane factum est, et succensa est quasi ignis lux: calefacti sunt omnes quasi clibanus ardens. “ Die succedente, rursus in eodem opere erant, quasi igne inflammati, et quasi clibanus calefacti, atque ad turpia facta incitati. “ Et ignis devoravit iudices eorum. “ Meritam ergo poenam sustinent, dum igni veluti, quicumque apud eos regnabant, hostili sunt traditi caedi. “ Cuncti reges eorum ceciderunt. “ Exitio et caedi omnes tradentur. Cur? “ Nemo erat inter eos, qui invocaret me. “ Quia una mente erant, nullumque prorsus habere mei respectum volebant. “ Ephraïmus commixtus est populis. “ Hoc etiam beatus improperat David, dicens: commixti

ὁ μακάριος αὐτὸς αἰπᾶν Δαυὶδ λέγων· Ὁ ἐπεμίγησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι· * καὶ γὰρ ἡ ἀπα-
ρημένη παντὶ ὡς αὐτοῖς ἐκ τῆ νόμου ἡ πρὸς τοῦ ἀποστόλου ἐπιμείζια· εἰκότως ἐν αὐτοῖς ὄναι·
δὲ καὶ πάντως τὸ τοιοῦτον· Ἐφραὶμ ἐκρύβετο ἐγκρυφίας οὐ μεταστροφόμενος· „ Οὕτως ἀμα-
τάβλητος ὁ ὅποιος ἐπὶ τῇ αὐτῇ μεμενηκὼς κακίας, ὥστε ἐκείνου μένειν εἰσὶν ἀμα-
τακίητος ἐφ' οὗ περ τέτακται τόπος· „ Κατέφαγον ἀπόστολοι τὴν ἰσχυρὰ αὐτῶν· „ Ὑπομένει
τοῖς ἀνάλογον τῇ πτωχείᾳ· ὡς ἀνάλογον γὰρ τοῖς ἀποστόλοις ἐπιμείζιας, ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων
ἀφανισθήσεται παντελῶς· „ Αὐτὸς ὃ ἐκ ἔγνω· καὶ πολλὰ ἐξελύθησεν αὐτῶν, καὶ αὐτὸς οὐκ
ἔγνω· „ Ἐπειδὴ γὰρ ἀφαιρέθηκεν ἐπὶ τῆς τῆς πτωχειᾶς ἀγνοίας, οὐδὲ τὰ μακρὰ
χρόνῳ πρὸς τὸ εἶναι ἐλόμηντο ἰδεῖν, διὰ τὸ τοιοῦτον πείσεται τοιαῦτα.

“ Καὶ ταπεινωθήσεται ἡ ὕβρις τῆ Ἰσραὴλ εἰς φέροσπον αὐτῇ, καὶ οὐκ ἐπέρεψαν
 φέρος κύριον τὸ θεὸν αὐτῶν, ὃ ἐκ ὀξέζησαν αὐτὸν ἐν πᾶσι τέτοις. „ Ὑπὲρ ὧν τοίνυν
 ὀξύβεισαν εἰς τὸ θεῖον, ἕως ἀναιδῶς καὶ ἀμεταμέτews πρὸς τὸ δαυμόνων ἐχθρικοίες θε-
 ραπείαν, καὶ τὸ πρὸς ἐκείνους ἀσδλῶ φερμήσαντες τὸ πρὸς τὸ ὄντως θεῖον, ὕφονταί τινι
 ταπείνωσιν τινι οἰκείαν, λῶ ὑπομένεσι δικαίως, ἐδὲ ἐκ μετὰβολῆς νεύσασα φέρος τὸ θεὸν
 βκληθέντες. “ Καὶ λῶ Ἐφραὶμ ὡς φεισερὰ ἄνως ἐκ ἔχουσα καρδίαν· Αἰγυπτίον ἐπεκα-
 λουῖτο, ὃ εἰς ἀσυρείς ἐπορεύθησαν. „ Οἷα πέρ ὅστιν ἡ φεισερὰ μὴ ἢ τῷ οἰκείων χυ-
 νημάτων ποικιλήν λόγον· ὧν ἀφαιρεμήνη, ὅτι τῷ αὐτῶν τόπων νεοτεύειν εἶωθεν πάλιν,
 ἐδὲ μίαν ἔχουσα φερμήσαν τὴν ἀφαιρέσεως τῷ χυνωμήνων, οὕτω δὴ ὃ ἐπὶ γερόνασιν,
 αἰόθησιν τὴν ἀπωλείας ἐ λαμβάνοντες τὴν οἰκείας, ὅγ’ ἀναμένοντες μὲν τὸ ἐκ τῆ αἰγυπτίων
 βοήθειαν, τυγχάνοντες ἢ ἐδενός· ἅτε μὲν μεγάλης τῆ δυναστείας τῆ ἀσυρείων αἰχμαλώ-
 τες αὐτὲς ἀπαζόντων ὅτι τὰ οἰκεία. “ Καθὼς ἂν πρὸς ὧντα, ὅπβαλα ἐπ’ αὐτὲς τὸ
 δίκτυόν με· καθὼς τὰ πεταινὰ τῆ ἐρανῶ ἄξω αὐτὲς. „ Διαφυγεῖν αὐτὲς φησὶ τὸ ἐκείνων
 αἰχμαλωσίαν, τῷ ἀδωάτων· ἐπειδὴ ὡσπερ πνι δικτῷ τῇ ὑποφάσφ φειβαλὼν αὐτὲς,

sunt inter gentes. Interdictum quippe per legem eis omnino erat, quominus alienigenis commiscerentur; ideoque id merito heic etiam illis exprobrat. “ Ephraïmus factus est subcinericius panis, qui non reversatur. “ Adeo inconversus in eadem permansit malitia, sicut ille manere solet immobilis in quocumque ponitur loco. “ Comederunt alieni robur eius. „ Sustinet ergo debitam punitionem: scelesti enim alienigenis commixtus, ab ipsis funditus exterminabitur. “ Ipse autem nescivit; cani effloruerunt ei, et ipse ignoravit. „ Quia in officii sui ignorantia perseveravit, ne a longaevitate quidem ad bonam frugem converti passus, idcirco haec perpetietur.

“ Et humiliabitur arrogantia Israelis in facie eius, nec reversi sunt ad dominum Deum suum, et non quaesierunt eum in omnibus his. „ Quoniam itaque erga Deum contumeliosi fuerunt, dum sic impudenter ac pertinaciter daemonum superstitioni adhaeserunt, illorumque sequelam vero Deo antetulerunt, videbunt humilitationem suam, quam merito sustinent, postquam ne in catastrophe quidem ad Deum inclinare voluerunt. “ Eratque Ephraimus quasi columba insipiens, non habens cor: Aegyptum invocabant, et ad Assyrios abierunt. „ Qualis est columba, quae ne de pullis quidem suis sollicita est; quibus sibi ablatis, iisdem locis nidificare rursus solet, futurorum improvida quia aequae eripi poterunt; sic et isti se habuerunt, nulum sensum exitii sui capientes, sed expectantes Aegyptiorum auxilia, quae non impetrarunt; dum interea grandi cum potestate Assyrii eos abducebant captivos in regionem suam. “ Et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meum: quasi volucres caeli detrahā eos. „ Fugere ab illorum, inquam, servitute prorsus non

δικῶν πετεινῶν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπάξω. “ Παιδεύσω αὐτὲς ἐν τῇ ἀκοῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν. „ Τοιαῦτα ἢ αὐτοῖς ἐπάξω κακὰ, ὥστε καὶ τὴν ἀκολούτην ἐπελδοσσομένων αὐτοῖς κακῶν βαρυτάτῃν ἔσαν, ἀρκεῖν εἰς παιδείαν αὐτοῖς.

Καὶ τί τὸ τέτων αἶπον πάλιν λέγων. “ Οὐαὶ αὐτοῖς ὅτι ἀπεπήδησαν ἀπ’ ἐμοῦ. δέ-
 λαιοι εἰσὶν ὅτι ἠέβησαν εἰς ἐμέ· ὑπὲρ γὰρ τῆς εἰς ἐμὲ πρῆξις πείσονται ταῦτα· ἐγὼ ἢ
 ἐλυξωσάμην αὐτὲς, καὶ αὐτοὶ κατελάλησαν κατ’ ἐμὲ ψεύδῃ. „ Καὶ γὰρ ἄνωθεν ἐγὼ μὲν
 αὐτὰς εὖ ἐποίησα, αὐτοὶ δὲ τὴν ἀγνωμοσύνην ποιεῖ ἐμὲ ἐπεδείκνυτο τὴν οἰκείαν· ἀπὸ ἀλλή-
 λων γὰρ αὐτὰς τῆς ὑπὸ αἰγυπτίαις δαλείας, ἐκείνοι δὲ πᾶν ὃ πᾶσι βλάσφημον ἐφθέγγοντο εἰς
 ἐμέ· ποτὲ μὲν μόχον ἐργαζόμενοι ἔλεγοντες· ἔστι οἱ θεοὶ τοῦ Ἰσραὴλ, οἱ ὁξήγαρον σε
 ἐκ τῆς Αἰγύπτου· ποτὲ ἢ ἐπεὶ ἐπάταξε πέτραν, καὶ ἐρρύσαν ὕδατα, καὶ χεῖμαρροι κατεκλύ-
 σθησαν, μὴ ἄρτι δυνήσεται δοῦναι, ἢ ἐτοιμάσαι ζάπεζαν τῶν λαῶν αὐτῶν; “ Καὶ οὐκ
 ἐβόησαν πρὸς με αἱ καρδίαι αὐτῶν. „ Νεῦσα δὲ πρὸς με εἰλικρινεῖ τῇ δαμονίᾳ, καὶ
 ἀναμῆναι τὴν παρ’ ἐμὲ δωρεάν, εἰς νῦν οὐκ ἐβάλλοντο. “ Ἀλλὰ ὠλόλυζον ἐν τῇ κοίτῃ
 αὐτῶν; ὅτι σίτῳ καὶ οἴνῳ κατετέμνοντο. „ Τοιαῦτ’ ὅν μὲν οὐκ εἰς τὴν γλῶσσαν ἐπαγγελ-
 λίας εἰσεληλυθότες, καὶ τὴν παρ’ ἐμὲ δοθείσης αὐτοῖς ἀναπαύσεως τετυχηκότες, κοίτῃ γὰρ
 αὐτῶν τέτο καλῶ, μηδένα λόγον ἐμὲ ποιούμενοι, ποιεῖ τὴν τῶν δαιμόνων ἡχολουῦτο δερα-
 πείαν, ὠλόλυζοντες τὴν ἐκκατεμνόμενοι καὶ τὸ παρ’ ἐκείνοις εἰδοσμένην· ὥστε ἐν ἐπλή-
 ρει, αὐτοῖς λογιζόμενοι τῶν δεδομένων αὐτοῖς ἀγαθῶν παρ’ ἐμοῦ τὴν χρησίαν. “ Ἐπα-
 δέθησαν ἐν ἐμοί. „ Ὑπὲρ δὲ τέτων ὧν εἰς ἐμὲ παρλυόμου δέχονται παρ’ ἐμοῦ τὴν
 πρὸς αὐτοὺς παιδείαν ἀντάρκτην. Διδάσκει δὲ αὐτὰς ὡς παρλυόμου τοιαῦτα ποιοῦντες.
 “ Καὶ ἐγὼ κατήχυσα τὸν βεράχονα αὐτῶν, καὶ εἰς ἐμὲ ἐλογίσαντο πονηρά. „ Καὶ ὅτι ὁ

licebit; quia ego, reti veluti, decreto meo illos comprehensos; in captivitatem quasi totidem aves abducam. “ Castigabo eos ipso suae tribulationis auditu. „ Tanta illis inferam mala, ut vel ipsa permolesta eventurorum malorum auditio sufficiat ad correptionem.

Atque horum causam mox dicens “ vae eis, inquit, quoniam resilierunt a me! Infelices sunt, quia impie egerunt in me: utique propter suas erga me offensas, haec patientur. Equidem eos redemeram, at ipsi locuti sunt contra me mendacia. „ Olim ego eis bene feceram, at ipsi ingrati adversus me extiterunt. Subduxi eos servitio Aegyptiorum, at ipsi nullum blasphemiae genus adversus me non dixerunt: nunc fabricato vitulo dicentesque: hi dii tui, Israhel, qui te Aegypto eduxerunt: nunc postquam (Moyses) petram percusserat, et aquae effluerant, et torrentium instar inundaverant; adhuc tamen dicebant: num Dominus dare panem poterit, mensamque apparare populo suo? “ Neque ad me clamaverunt corda eorum. „ Ad me vero sincera mente declinare, et donativum expectare, non cogitarunt. “ Sed ululabant in cubilibus suis: super tritico et vino secabantur. „ Contra vero, ne postea quidem quam in promissam terram devenerant, data a me ipsis requie potiti, hanc enim cubile eorum nuncupat, nihil de me solliciti, daemonum superstitioni vacabant, ululantes semetque secantes, pro more illic consueto: quae dum agerent, accepta ferebant daemonibus bona illa quae ego largitus fueram. “ Eruditi fuerunt a me. „ Ob haec autem quae contra me peccaverunt, congruam sufficientemque me auctore castigationem nanciscentur. Porro eis demonstrat, quod ita se gerentes peccaverint. “ Ego roboraveram brachia eorum, at ipsi in me cogitaverunt malitiam. „ Ego enimvero robur omne iis adversus hostes indideram; at ipsi turpe quod-

μὲν τὴν ἰχὺν ἅπασαν αὐτοῖς παρέχων καὶ τῶν πολεμίων ἡμῶν ἐγὼ· οἱ ἃ πᾶν ὃ τι ἄποπον
 ὃ ἀσεβείας μετὸν μετήεσαν ἀσεβέντες εἰς ἐμέ. “ Ἐπεσράφησαν εἰς ἐδέν. „ Μεταβαλο- v. 16.
 μένους γὰρ αὐτὰς δὴ τὴν ὀργῆς ὃ τὴν πτωχείας τὴν ἐμῆς ἑδῆξα ὄντας τὸ μηδέν. “ Ἐρχόντο
 εἰς τόξον οὐ τεταμένον. „ Ὡς μηδὲν αὐτὰς διαλλάττειν τόξον ἐκ ἐντεταμένῳ ἔχοντι
 τὴν νύκτα, ὅπερ ἀνωφελές ἐστι τῇ πολεμουσίᾳ, μέχρις ἂν ὅτι τέτε τὴν χήματι ἢ ἔπος
 ἔσονται ἀποθανεῖν καὶ τὴν πολεμίων καὶ ἀσθενεῖς· τέτο οὐδὲν λέγει τὸ ἐπαυδέθησαν ἐν ἐμοί,
 ἵνα εἴπῃ ὅτι οὐχ ὁμολογῶντας ὧν ἔλαβον παρ’ ἐμοῦ τὴν ἀπόλαυσιν τῇ ὅτι τὸ χεῖρον με-
 βολῇ, τὸ δέον αὐτὰς ἐπαύδουσα, σαφῆ τῆς ὠδονομίας αὐτῶν παρεχόμενῳ αὐτοῖς τὴν
 ἀπόδασιν. “ Πεσέν τ’ οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἐν ῥομφαίᾳ, δι’ ἀπαυδύσαν γλώσσης αὐτῶν. „
 Οὗτοι μὲν ἐν ἀσθενήσουσιν· οἱ πολέμοι δὲ τοσαύτῳ ἔξοσι κατ’ αὐτῶν τὴν ἰχὺν, ὥς καὶ p. 37.
 τὰς ἄρχοντας αὐτῶν σὺν τοῖς λοιποῖς ἀνελεῖν, ὑπὲρ ὧν ἀπαυδέτως ἐφθέγοντο κατ’ ἐμοῦ.

ΚΕΦ. Η’.

“ Οὗτοι ὁ φαυλισμὸς αὐτῶν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ ὅτι φάρυγι αὐτῶν· ὡς γῇ ἁβάτος, ὡς v. 1.
 σάλπιγξ, ὡς ἀετὶς ἐπ’ οἶκον κυρίου. „ Ταῦτα δὴ πείσονται μιμησάμενοι τῶν πατέρων
 αὐτῶν τὴν γνώμην· οἱ καὶ τὴν Αἰγύπτῳ ἐξεφαύλιζον τὰς εἰς αὐτὰς γενησούσας ὧς τε
 θεοῦ δαρεάς· ἀβάτω γὰρ ἔσονται ὠδραπλήσοι, τῇ ἐρημίᾳ ὠδραδοθέντες παντελεῖ, εἰς τὴν
 κατὰσπον, τὴν πολεμικῆς σάλπιγγος ἐπ’ αὐτὰς ἡχέσης μέγα, ὃ τὴν τὴν πολεμίων ἐφοδὸν
 μέλλουσιν γνωρίζεσθαι, ἢ καὶ πολλῆς αὐτοῖς ἐπελεύσει τὴν ὀξύτητος, δίκην ἀετὶς ἀφ’ ὅρου
 ἐφισαμὲν τοῖς θηροφύλοις· ἔτω γὰρ δὴ ὃ οἱ πολέμοι ἐπελεύσονται, τέτρες τε ἀφανίζον-
 τες, καὶ (τὴν) οἶκον πυρπολοῦντες τὴν θεῶν· τέτο ἡ ὠδραδοθέντες εἰς ἀπόδασιν τὴν μεγάλους
 τὴν ὀργῆς, ὅτι μὴ ἡ τὴν οἶκον φείδεται τὴν οἰκείας, ἐκδιδὸς αὐτὸν εἰς ἀφανισμόν καὶ τὴν λοιπῶν

libet et impietate scatens cum offensa mea patrauerunt. “ Conversi sunt in nihilum. „
 Conversos illos, ob iram meam poenamque a me impositam, nihil esse ostendi.
 “ Facti sunt quasi arcus minime intentus. „ Ita ut nihil differant ab arcu inten-
 tum nervum non habente; qui sane inutiles bellatori est, quamdiu hac conditione
 est. Sic erunt inertes adversus hostes atque imbecilli. Hoc itaque significant verba:
 eruditi sunt a me; nempe eos non confitentes bonorum a me acceptam possessionem,
 immo in peius conversos, debitum officium docui, perspicuam iniquitatis
 suae faciens illis demonstrationem. “ Cadent principes eorum gladio propter impe-
 ritiam linguae suae. „ Hi ergo infirmabuntur: hostes autem tam validis erunt viri-
 bus, ut etiam illorum principes cum reliquis sint interfecturi; propterea quod in-
 scite adversus me verba effutiebant.

CAP. VIII.

“ Haec est subsannatio eorum in terra Aegypti in gutture eorum, ut terra in-
 via, ut tuba, ut aquila super domum Domini. „ Haec sane patientur, dum paren-
 tum suorum imitantur sententiam, qui in Aegypto teruntii aestimabant accepta a
 Deo beneficia: nam locis inviis similes erunt, desertioni omnimodae traditi, in qua
 constituentur dum tuba bellica clamose super eos clangit, et imminentem hostium
 incursum nunciat, qui quidem quam citissime aderunt, more aquilae praedae suae
 subito involantis. Sic utique et hostes advenient, qui populum destruent, et Dei do-
 mum inflammabunt. Hoc autem addidit, ob irae ostendendam magnitudinem, quod
 nempe ne propriae quidem domui parcat, sed excidio eam praeter reliqua hostibus

τέκτων ἐποίησε, ἃ ἐ θεός ἐστιν. „ Ἀλλ' ἐδὲ ὁ μακρὸς χρόνος ἐξεπαίδωσε σε τὸ δέον; ἐδὲ ἀπέθεε τ' τσαύτης ἀσεβείας τ' ῥύπον; κεχήνας ἢ περὶ εἰδωλα ἐξ ἀνθρώπων γινόμενα χροῖν, ἃ πότε ἀν εἰκότως νομιθεῖεν θεοὶ, τοιαύτῳ ἔχοντα τ' ὑπάρξεως τὴν αἰτίαν; „ Διότι πλανῶν ἡμεῖς ὁ μόχθος Σαμάρεια. „ Καὶ οὐ δεδιώκηται σωθεῖν ὅτι ἡ τῆς δαμάλεων κατὰσπασὶς πλάνης σοι τ' ὑπὸ θεῶν γέγονεν αἰτία, ὥστε ἃ δὲ τὸτο χελῶν μισαῖν αὐτὰ δικαίως;

“ Ὅτι ἀνεμόφθορα ἐστὶ, καὶ ἡ καταστροφὴ αὐτῶν ἐκδέχεται αὐτά· δράγμα οὐκ ἔχον v. 7.
 ἰχυὸν τ' ποιῆσαι ἄλλωθεν· ἐὰν ἢ καὶ ποιήσῃ, ἄλλοι καταφάγονται αὐτό. „ Διαλλάτῃς γὰρ p. 69.
 ἐδὲν τῆς γρημμάτων ἐκείνων, ἃ ὑπὸ καύσαντος ἀνέμῳ ξηρανθέντα τὰ καὶ διαφθαρέντα, ἄρρηστα παντελῶς ἐστὶ περὶ διαστροφῶν ἀνθρώπων· φθορὰ μὲν γὰρ αὐτὰ δεδέχεται καὶ p. 69.
 ἀπώλφη· ἐστὶ ἢ ἀνωφλὺς ἀνθρώποις, ἄλλωθεν εἰς διαστροφὴν ἐπιτήδειον ἐ δυνάμειον ποιῶν· v. 8.
 εἰ δ' ἄρα καὶ γήραιο, ὡς φαῦλον εἰς βροχὴν περιτίθεται ἀλόγων· τ' αὐτὸν γὰρ δὴ ζῶπτον v. 9.
 καὶ ἡ περὶ τὰ εἰδωλα θεραπεία ἐπιβλαβὴς μὲν ἐστὶ ἃ ὄνησιν παρέχουσα ἐδὲ μίαν· ὥστε εἰ v. 9.
 καὶ περὶ αἰτίαν ὑμῶν ἐτέρεθον, τῆς πολέμιων ἔσται καὶ τὸτο κέρδος· δὲ τὴν ἐνοῦσαν ὑμῶν v. 9.
 ἀσέβειαν. “ Κατεπόθη Ἰσραὴλ· καὶ ἐγλήετο ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὡς σκεῦος ἄρρηστον· ὅτι αὐτοὶ v. 8.
 ἀνέβησαν εἰς ἀσυρίους. „ Παντὴν γὰρ ἀφανισμόν ὑπὲρ τέτων ὑπομνήσατε, ληφθέντες ὑπὸ v. 9.
 ἀσυρίων· ὡς περὶ σκεῦος παντελῶς ἄρρηστον ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἔσονται, ἐδὲν ἀξιοῦμενοι v. 9.
 λόγους. “ Ἀνέσταλε καὶ ἐαυτὸν ἐμοί. „ Ἐπέδωκεν εἰς πληθύν· δὲ τ' ἐμῆς κηδεμονίας, v. 9.
 καὶ ἐδένα ποιῶντα με λόγον ἐθέλοντες, ποσέτων ἀγαθῶν ὄντων αὐτοῖς αἰτίαι, ἀνταδεία v. 9.
 πάντα διεσπάρησαν καὶ τὸ δοκῶν ἐαυτοῖς· τὸτο γὰρ ἐστὶ τὸ καὶ ἐαυτὸν. “ Εφραὶμ δὲ v. 9.
 ἠγάπησεν. „ Καὶ ἐδὲ τοῖς παρθεσὶν ἀρκέμενοι περὶ πλεονεξίαν ἐώρουν. “ Διὰ τὸτο ὥστε v. 10.

irascor. “ Quousque tandem emundari non poterunt in Israhel? Idolum hoc artifex fecit, et non est Deus. „ Siccine, ne temporis quidem diuturnitas te docuit officium tuum? neque tantae impietatis maculam eluisti? sed idola manuum humanarum opus admiraris, quae sane quandonam dii credi poterunt, quum talem habeant existentiae suae causam? “ Propterea fallax est vitulus tuus, o Samaria. „ Nondum itaque potuisti cognoscere, iuvenearum fabricam tibi causam aberrandi a Deo extitisse, quam ob rem iusto eas odio prosequi debeas?

“ Quia corrumpit (semina) ventus, excipiet ea subversio. Culmus farinae efficiendae vim non habens: quam si forte fecerit, vorabunt eam alieni. „ Haud differt (idololatria) a germinibus illis, quae aestuoso vento exsiccata et corrupta, nutriendis hominibus prorsus sunt inepta: etenim corruptio et exitium manet haec: sunt quippe inutilia, quia farinam alendo aptam ex se promere nequeunt; nam si forte hinc aliquid efficiatur, id iumentis pabuli causa proiicitur. Pari namque ratione, idolorum servitus noxia est, et nullam certe utilitatem suppeditat. Quod si quid aliunde vobis supersit, id quoque lucro hostibus cedet, propter haerentem vobis impietatem. “ Devoratus est Israhel; nunc factus est in nationibus quasi vas inutile; quia ipsi ascenderunt ad Assyrios. „ Supremum quippe exterminium hanc ob causam patiemini, mancipia Assyriis facti: vasis instar ad omnia inutilis inter alienigenas versabimini, et flocci fiemini. “ Germinavit apud se ipsum mihi. „ Cum in multitudinem providentia mea excrevisset, neque idcirco me pensi habere vellet, qui tantorum ipsis bonorum causa extiti, cuncta audacter agebant libito suo: id enim denotat dictio, apud se ipsum. “ Ephraimus munera dilexit. „ Ne his quidem quae sibi aderant contenti, plus habere satagebant. “ Idcirco tradetur natio-

- δοθήσεται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. „ Εἰκότως ἄρα ὑπὸ τοῖς ἐχθροῖς γεγονότες αἰδῶνται ὧν τε
 p. 61. ἡσέβουν εἰς ἐμὲ, ὧν τε ἠδίκουν. “ Νυνὶ εἰσδέξομαι αὐτούς. „ Ἀναμάρτῃ γὰρ αὐτοὶ ἐν τῇ
 τῷ ἀσυνείων χάρα· εἰς ἐκείνῳ δὲ τὸ αἰχμαλωσίας ἔλκων αὐτοὺς, ὥστε τῷ ἀσεβημάτων
 τῷ οἰκείων αἰδῶσιν λαβεῖν τότε· πῶς καὶ πᾶσι τῷ ἔθνεσιν; “ Καὶ κοπάσας μικρὸν τῷ χρεῖαν
 βασιλεία καὶ ἄρχοντας. „ Παύσονται γὰρ τῷ τὰς ὠφειλόμεναι ταύτας βασιλείας τε καὶ ἀρ-
 χαιᾶς καὶ ἄρχας, τῇ αἰχμαλωσίᾳ παθούμενοι τε, καὶ τῆς ὠφειλόμενης αἰδῶσιν λαμβά-
 νοντες τὴν οἰκείαν.
- v. 11. “ Ὅτι ἐπλήθυνεν Ἐφραὶμ θυσιάαι, εἰς ἀμάρτίας ἐχρόντο αὐτοί. „ Καὶ γὰρ εἰκό-
 τως ὑπομνήσκον ταῦτα, ὑπὲρ ὧν τὸ ἀσεβῆ βασιλείαν κατεστήσαντο ἐκείνῳ· ἐπειδὴ ταύτην
 εὖρον ὁδὸν τῷ πολυειδῇ τῷ εἰδῶλων εὐρέει τῷ θεραπείαν, πολλὰ τε ἑαυτοῖς ἐχρεῖται καὶ ποι-
 v. 12. κίλα θυσιάαι, ἐν οἷς δὴ μάστιγα πλημμελήσαντες δικαίως δώσκει δίκας. “ Κατα-
 γράψω αὐτῷ πλῆθος, καὶ τὰ νόμιμα αὐτοῦ. „ Τίς γὰρ δὴ τῷ θυσιάων τὸ πλῆθος καὶ τῷ
 νόμων τῷ καμῶν ὧν εὗραντο ὡς τὸν τῷ εἰδῶλων θεοσκίαν, ὡς περὶ ἑλκῶν πᾶσι κατηγο-
 ρίαν ὑποθήσεται κατ’ αὐτῶν δικαίαν· ὅτι τοῖς τοσούτοις ὠφειλόμενοι τῷ ὑπόφασιν κατ’
 αὐτῶν ὀφείλονται. “ Εἰς ἀμάρτια ἐλογίσθη θυσιάαι τὰ ἡγαπημένα. „ Καὶ γὰρ δὴ καὶ τὰ
 p. 62. θυσιάαι ἃ πολλὰ τῷ ἀγάπην ἐπεδείκνυντο ὅτι τῷ ἀμάρτιαν, ὑπὸ τῷ τῷ πολεμίων γηρύσει
 v. 13. ὀφείλονται. “ Διότι ἐὰν θύσας καὶ φάγῃ κρέα, κύριος οὐ θεωρεῖται αὐτά. „
 Εἰ γὰρ δὴ καὶ περιῶντο θύσας ὀφείλονται τὸ θεῖον, ὑπογόμενοι τῷ ἐν τῷ θύσας κρεῶν
 καὶ τὸ εἰωθὲς, ἐδὲ τέτων ἔσται πᾶσι λόγος τῷ θεῷ, ἐδὲ πᾶσι ὑπὲρ τέτων αὐτοῖς τῷ ὠφει-
 λομηνμάτων χρεῖται λύσιν. “ Νυνὶ μνησθήσετ’ ὅτι ἀδικίαν αὐτῶν, καὶ ἐκδικήσας τὰς ἀμάρ-
 τίας αὐτῶν. „ Μεμνημένοι γὰρ ὧν ἡσέβουν, ἴλεως μὲν αὐτοῖς οὐκ ἔσομαι, ἀναλόγους ὅτι
 τῷ ὠφειλομηνμάτων αὐτοῖς ἐπάξω τὰς τιμωρίας. “ Αὐτοὶ ἀπέστρεψαν εἰς Αἴγυπτον, καὶ
 εἰς ἀσυνείους ἀκάρτα φάσκοντα. „ Ἐν ᾧ τέτοις τοῖς δουοῖς αἰτήσας μὲν ὅτι Αἰγύπτῳ

nibus. „ Digne profecto sub iugo hostium positi agnoscent quae in me impie ege-
 rint, et quae inique patrauerint. “ Nunc excipiam eos. „ Expectabo scilicet eos in
 regione Assyriorum, in quam captivos pertrahendos curabo, ut tum demum impie-
 tatum suarum sensum capiant. Sed quamobrem, et quomodo? “ Et aliquamdiu ces-
 sabunt ab ungendo regem ac principes. „ Desinent haec impia regna principatus-
 que constituere, captivitate eruditi, et nequitiae suae sensu concepto.

“ Quia multiplicavit Ephraimus altaria, facta sunt ei in peccatum. „ Merito
 haec patiuntur, postquam impium illud regnum constituerunt, atque hanc viam ex-
 cogitarunt multiformem sibi adinveniendi idolorum culturam; nec non multa aedi-
 ficandi sibi diversaque altaria, apud quae potissimum delinquentes iustas poenas
 persolvent. “ Scribam ei multitudinem, et legitima eius. „ Hanc enim altarium
 multitudinem legumque novarum, quas invenerunt circa idolorum culturam, ius-
 tae adversus eos accusationis instar, scripto comprehensam, habebo: quibus verbis
 sententiam ob tanta crimina de illis fert. “ Velut aliena computata sunt altaria di-
 lecta. „ Namque et altaria, quae multo digna amore studioque videbantur, sub ho-
 stium venient potestatem. “ Quia si immolaverint hostiam, et comederint carnes,
 Dominus non suscipiet eas. „ Nam etsi forte hostiis conentur placare Deum, gu-
 statis sacrificiorum ritu solito carnibus, nulli hoc Deo curae erit, neque ullam pec-
 catorum gratificabitur remissionem. “ Nunc recordabitur iniquitatis eorum, et ul-
 ciscetur peccata eorum. „ Memor eorum quae impie egerunt, non propitiabor illis,
 sed dignas peccatis ipsorum poenas imponam. “ Ipsi ad Aegyptum se converterunt,

ἰβουθίαν, ὠφέλειαν δὲ ἐν τούτῳ καρπώσονται ἐδὲ μίαν· αἰχμαλώτοί τε ἀπαγόμενοι εἰς
 ἀσσυρίους, καὶ τὶ ὥς ἐν αἰχμαλωσίᾳ παρῳήμιοι κακίας. “ Καὶ ἐπελάβετο Ἰσραὴλ. v. 8
 ποιήσαντο αὐτὸν, καὶ ὠκοδόμησε τεμένη· καὶ Ἰούδας ἐπλήθυνε πόλεις τετειχισμένας· καὶ
 ἔξαποσελᾷ πῦρ εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς, καὶ κατὰφάγεται τὰ θεμέλια αὐτῶν. „ Τοῦ μὲν γὰρ
 πεποιηκότος αὐτὰς λόγον ἔχον οὐκ ἐβέβηκον, τεμένη δὲ ὅτι τῇ τῇ εἰδώλων ὠκοδόμου
 θεοπραγείᾳ· εἶτα ὅτι τέτοις τὰς πόλεις τείχεσιν ὀχλοῦν ἐπαιρῶντο, ὥς ἂν τέτω πινὰ λύσιν
 εὐρήσκοντες τῇ κακῶν· ὀνήσῃ ἢ αὐτὰς ἐδὲ ταῦτα ἐδέν· ἐπειδὴ τοιαύτῳ καὶ ἔτω φοβεράν p. 63
 αὐτοῖς τὴν δὲ τὴν πολέμιων ἐπάξω πτωχείαν, ὥς πρὸς δίκην ἅπαντας ὅπνεμομήν, p. 63
 μόνον ἐκ ἐκ βάθερον ἀπίσας αὐτὰν ἀφανίσαι τὰς πόλεις.

ΚΕΦ. Θ’.

“ Μὴ χαίρει Ἰσραὴλ, καὶ μὴ εὐφραίνει κατὰς οἱ λαοί, ὅτι ἐπόρυσας ὑπὸ κυρίᾳ τῇ v. 1.
 θεῷ σου. „ Οὐ τοίνυν ὡδραπνησίως τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις ἀρμότιον ὑμῖν εὐφραίνεισθαι καὶ
 χαίρειν· ἐπειδὴ οἱ μὲν οὐδὲ μίαν ἐδέξαντο διδασκαλίαν πρὸς εὐσέβειαν αὐτὰς ἄγαν οἶαν
 τε οὐσαν· ὑμεῖς ἢ μὴ πολλὰ πάθουσιν τε καὶ ὀκίησιν τῇ θεῷ, μοχθηρίᾳ γνώμῃς τῆς
 πορρογενείας ὑμῖν γνώσεως ὑποσάντες, ὅτι τὸ τὸ εἰδώλων ἐφάπτετε θεοπραγείᾳ. “ Ἡγά-
 πησας δόματα ὅτι πᾶσαν ἄλωνα σίτε. „ Καὶ δὴ καὶ ἀπαρχὰς εἰς ἀπάντων ποροσῆγες
 τοῖς δαίμοσιν, αὐτοῖς λογιζόμενοι τὴν δοθέντων τὴν αἰτίαν. “ Καὶ ἄλων καὶ ληνὸς ἐκ ἔγνω v. 2.
 αὐτὰς. „ Δώσετε τοίνυν δίκην ἀξίαν, τὴν καρπῶν τὴν ἀφαίρεσιν. “ Οὐ κατώκησαν ἐν τῇ v. 3.
 γῇ τὴν κυρίᾳ. „ Οὐδὲ γὰρ ὅτι τὴν γῆς τὴν δοθείσης ὑμῖν μεμεῖτε· τὸ γὰρ οὐ κατώκησαν, ἀντὶ
 τὴν οὐ κατοικήσασιν, τῇ ἐναλλαγῇ τὴν χρόνῳ σωήτως χρητάμενοι, κατὰ καὶ ὡς τὰς μα-
 καρίῳ Δαυὶδ ἐν πολλοῖς ἡμῖν δέδασκεν) τέτο. Κατώκησεν Ἐφραὶμ Αἰγυπτῶν, καὶ ἐν ἀσσυ-

et apud Assyrios polluta comedunt. „ Inter has aerumnas petent quidem ab Aegypto
 auxilium, at nullum inde emolumentum capient; sed captivi in Assyriam abacti,
 servitutis experientur mala. “ Et oblitus est Israhel factoris sui, et aedificavit de-
 lubra. Et Iudas multiplicavit urbes munitas: et mittam ignem in civitates eius, et
 devorabit fundamenta illarum. „ Creatori suo nullum deferre obsequium voluerunt,
 sed delubra aedificaverunt ob idolorum culturam. Mox urbes insuper moenibus com-
 munire tentabant, quasi aliquod malis remedium ita inventuri. Sed neque haec eis
 proderunt hilum: tantam enim tamque terribilem, hostium manu, illis poenam in-
 fligam, quae ignis instar cunctos consumens, a fundamentis propemodum urbes
 ipsorum cunctas delebit.

CAP. IX.

“ Noli laetari Israhel, noli exultare sicut populi, quia fornicatus es a domino
 Deo tuo. „ Nequaquam decet vos, aequae ac reliquos homines, laetari atque gestire:
 etenim illi nullam acceperunt doctrinam quae ad veram ipsos religionem ducere pos-
 set: vos autem post disciplinam multam, Deique notitiam, mente laeva a scientia
 vobis tradita recedentes, ad idolorum cultum deflexistis. “ Dilexisti munera super
 omnem aream tritici. „ Utique etiam primitias frugum omnium daemonibus obtu-
 listi, quibus datorum tibi bonorum causam imputabas. “ Et area ac torcular non
 novit eos. „ Meritam referetis poenam, fructuum privationem. “ Non habitaverunt
 in terra Domini. „ Ne in terra quidem vobis concessa manebitis. Namque habita-
 verunt dicit pro habitabunt, consueta temporum enallage utens, sicut apud beatum

p. 64.
v. 4.

είοις ἀκάρτα φάγονται. „ Φυγάδες ἢ ὅπῃ τὸ Αἴγυπτον γερονότες, ἐκείθεν ἄκοντες τῇ τῷ ἀσυρείων αἰχμαλωσία ᾧσθησθε πάντες. “ Οὐκ ἔσπεισαν τῷ κυρίῳ οἶνον, καὶ ἐχ ἡδυναν αὐτῶν. „ Καὶ ᾧ μὴ τὰς τῷ εἰδώλων πρῶτος τοσαύτῳ ἐπεδείκνυτο τὸ πρῶτον καὶ τὸ φιλοπρίαν, ὥστε ἅπασιν ἄλλων αὐτοῖς ἀπαρχὰς δίδοναι· τῷ δὲ πρῶτον πάντων αὐτοῖς αἰτῶν τῷ ἀγαθῶν, ἐδὲ ἀπονδὰς οἶνον πρῶτον εἰλοντο πρῶτον, οὐδὲ πρῶτον τῷ ὅσα ἡδύναντο (τῷ) θεὸν δὲ τὸν τῷ ποιούτων πρῶτον ὥς γὰρ ὁ μακάριος λέγει Δαυὶδ *, ἡδυνάειν αὐτῶν ἢ ἀγαθὴν με, ἀντὶ τῷ ἡδέϊα αὐτῶν καὶ πρῶτον φανερῇ· ἔπειτα ἐνταῦθα λέγει, οὐχ ἡδυναν αὐτῶν, ἀντὶ τῷ οὐδὲν τῷ αὐτῶν κεχαρισμένων εἰλοντο πρῶτον ποιῶναι· εἴτα δεικνύς ὅτι ἐνεδίδων αὐτοῖς τὸν γνώμην λέγει, οὐ μὲν τῷ θεῷ τέτοις πεπονήεις.

* Ps. CIII. 34.

p. 65.

“ Αἱ θυσίαι αὐτῶν ὥς ἄρτος πένθος αὐτοῖς πάντες οἱ ἐδόντες αὐτὸν μινθήσονται. „ Τοσαῦτον ἢ ἀφῆκε τῷ δαίμονι θυσίαν, ἢ ταύταις ἐρίζεται τῷ οἰκείαν πρῶτον, ὥστε καὶ ἐπὶ πρῶτον θυσίας, ἐ δὲ τῷ ταύτας θεός· ὅγῃ ὥστε ἂν εἴ τις τῷ πένθος πρῶτον γοῶν, χαλεπὸν ἡγῶν τῷ δοκούντων ἅπασιν ἡδέων τῷ ὅλῃν, τῷ τῷ πένθος μνήμη νυτ-
πέρηροι, καὶ ἐδὲ πρῶτον τῷ πρῶτον ἀνεχόμενοι γοῶν· καὶ πᾶς ἢ ὅστις ἐν ἐν πένθος μεταλαμβάνει ἀναγκαζόμενος γοῶν, ὥστε πρῶτον μασμὸν ἢ λύμην ἡγῶν τῷ γοῶν, οὐ πρῶτον ταύτῳ· ὅπως τὰς πρῶτον αὐτῶν θυσίας, εἰ εἴ τις πρῶτον ποιῶν ἐθέλοιεν, ὅρα ὁ θεός· ἡδέως μὲν αὐτὰς πρῶτον τῷ ἐγνώμωνος πρῶτον δακρύων, χαλεπὸν ἢ τῷ πρῶτον τῷ φαύλων καὶ τῷ ὅλῃν ἐπὶ νομίζων, τῷ μνήμη τῷ ἀσεβείας, ἢ συζώντες, ἐν εἰρωνείᾳ πρῶτον πρῶτον δοκῶν τῷ θυσίαν. “ Διότι οἱ ἄρτοι αὐτῶν, τῷ ψυχῶν αὐτῶν, ἐκ εἰσελεύσει· εἰς τῷ οἶκον κυρίου. „ Πᾶσα πότιν πρῶτον πρῶτον ὡς ἂν ποιῶνται,

quoque Davidem id saepe usuvenire nos demonstravimus. “ Habitavit Ephraïmus in Aegypto, et apud Assyrios polluta comedunt. „ Postquam exules in Aegypto fueritis, illinc omnes ad assyriacam captivitatem transferemini. “ Non libaverunt Domino vinum, nec ei placuerunt. „ Et ferendarum utique ad idola oblationum studium tantum ac liberalitatem prae se gerebant, ut ex omni area primitias illis darent: verumtamen honorum omnium datori Deo, ne vini quidem libamina offerre umquam voluerunt, nec quicquam agere quod Deo iucundum esse potuisset, pro dantis certe proposito. Nam sicut ait beatus David: iucundum sit ei eloquium meum; id est dulce et acceptabile videatur; ita hoc loco, non placuerunt ei, dicitur pro, nihil ei gratum facere umquam voluerunt. Deinde ut demonstret, se illorum mentem increpare, non autem Deum rebus huiusmodi delectari, ait:

“ Sacrificia eorum quasi panis luctus ipsis erunt; omnes qui comedent eum contaminabuntur. „ Tantum abest, ut Deus sacrificiis indigeat, vel his contineatur honor eius, ut etiamsi aliquis ei hostias offerat, non sit has recepturus Deus. Sed quemadmodum si quis lugentibus alimenta afferat, hi nihilominus tristem existimant horum aspectum, qui omnibus iucundus est, quia luctus sui memoria compunguntur, neque attingere oblatos cibos volunt; rursusque quemadmodum quisquis in luctu versans, si cibum capere forte adigatur, habet hunc piaculi ac detrimenti loco, neque ori admovere patitur; ita Deus oblata sibi sacrificia (si quis ita agere voluerit) spectat sane libenter et recipit quae a benivolis dantur; sed molestum sibi iudicat oblationis, quae a malis fiunt, aspectum; atque ob impietatis, in qua illi versantur, memoriam, ironice illi quodammodo videntur hostiam offerre. “ Quia panes eorum, animabus ipsorum: non intrabunt in domum Do-

εἰς αὐτὰς ὑποσφραγίσεται, δεκτὴ θεῶ κατ' οὐδένα γινομένη ἔσται· τὸ γὰρ λέγει τὸ οὐκ εἰσελθόντων εἰς (XV) οἶκον κυρίου· ἀντὶ τῆ οὐκ ἔσται δεκτὰ θεῶ, οὐδὲ παρόντα αὐτὰ τῶ κυρίῳ λογιᾶται, πόρρωθεν ὑποπεμπόμενοι ὡς εἰς ἀσεβεῖς πρὸς αὐτὸν γινώσκοντες· ὡς γὰρ ὁ θεὸς πρὸς τὸν Κάϊν κακῶς πρὸς αὐτὸν ἐκείνην λέγει· * πρὸς σὲ ἡ ὑποστροφή αὐτῆς, καὶ σὺ ἄρξαις αὐτῆς· ἀντὶ τῆς, σὺ ἀπέστρεψας τὰ πρὸς αὐτὸν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς αὐτὴν ἔσται κύριος· ἐγὼ δὲ δέγμα καὶ δάπαξ ἐδέν· ἔκτος ἐνταῦθα λέγει· οἱ ἄρτοι αὐτῶν τῶ ψυχῶν αὐτῶν, ἀντὶ τῆς τὰ πρὸς αὐτὸν ἐκείνην παρ' αὐτῶν, αὐτοῖς ἔσται, οὐκ ὄντα θεῶ δεκτὰ· ἄρτους δὲ ὠνόμασε τὰς πρὸς αὐτὸν ἐκείνην, ὅτι μέρους ἀπάσας λέγων τὰς πρὸς αὐτὸν ἐκείνην, ἐπειδὴ καὶ ἄρτους πρὸς αὐτὸν εἰσάγαγον· ὡς καὶ ἀνωτέρω φησὶν, ἡγάπησαν πέμματα μὲν σαφίδων.

* Gen. IV. 7.

p. 66.

“ Τί ποιήσετε ἐν ἡμέρᾳ πανηγύρεως, καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἐορτῆς τῆς κυρίου; „ Τοιοῦτοι δὲ πρὸς θεὸν γερονότες, τίνα ὑποφυγῶν εὐρίσετε τὸ κακὸν καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἐν ἡμέρᾳ ἢ πανηγυρίᾳ τῆς καὶ ἐορτῆς τίς ἐπιτελεῖται τῶ θεῶ ὅτι τῇ ἀναίρεσιν τῇ ὑμετέρᾳ, ὡς ἂν ἐλθόντων αὐτῶ καὶ πολέμιων καὶ ἀσφαλισμένων δικαίως; „ Διὰ τὸ τοιοῦτον πορεύονται ἐκ τῆς ταλαιπωρίας Αἰγύπτου, καὶ ἐκδέχεται αὐτὸς Μέρφισ, ὃ δὲ αὐτῶς Μαχμάς· τὸ ἀργύριον αὐτῶν ὀλεσθῆναι κληρονομήσει αὐτὸ, ἀκάνθαι ἐν τοῖς σπυρίσμασιν αὐτῶν. „ Ὑμῶς μὲν γὰρ μὲν πολλὴν ταλαιπωρίαν ἔχετε ἐκείνην εἰς τὴν Αἰγύπτου ὡς ὅτι τίνα καὶ ἀσφαλισμένους σωτηρίαν, ἐκπαύσεσθε ὑπὸ τῶ ἀστυνόμενους εἰς τὸ παρ' ἐκείνοις ἀπαγόμενοι αἰχμαλωσίαν· διελεύσεσθε ἢ τὰς τῆς Αἰγύπτου πόλεις, ποικίλων ὑμῶς ἀσφαλισμένων κινδυνῶν· τὸ γὰρ λέγει Μέρφισ καὶ Μαχμάς, ἵνα εἴπῃ ὅτι διελεύσεσθε τῆς Αἰγύπτου τὰς πόλεις, σωφιστόμενοί τε καὶ ὑποκρίμενοι ὑπὸ τῶ ἀστυνόμενους ὑπολαῖται ἢ καὶ τὰ πρὸς αὐτὸν ὑμῶν ἅπαντα· τὰς τε πόλεις ὑμῶν καὶ τὰς χάρας ποσάυτη καταλήφεται ἐρημία, ὥστε ἀκάνθας αὐτοὶ φέρεται μηδενὸς οἰκῶντες. „ “ Ἦκουσιν αἱ ἡμέραι τῆς ἐκδικήσεώς σε, ἦκουσιν ἡ ἡμέρα

v. 5.

v. 6.

p. 67.

v. 7.

mini. „ Quaelibet ergo oblatio quam fecerint, ad ipsos revertetur; nam Deo certe nullatenus acceptabilis erit: sic enim valent verba: non intrabunt in domum Domini; id est Deo accepta non erunt, neque sibi praesentia reputabit, sed longe repellent, seu cum malo mentis habitu oblata. Nam sicut Caino Deus prave offerenti dixit: ad te conversio eius, et tu dominaberis illius; id est ad te revertuntur oblata, tu horum esto dominus; ego enim nihil prorsus admisi: ita hoc etiam loco ait: panes eorum, animabus ipsorum; id est quae ipsi attulerint, sunt illis, quia Deo non sunt acceptabilia. Panum autem nomine nuncupavit oblationes, ex parte cunctas appellans oblationes; nam et reapse panes offerri consuetum erat; sicut et in superioribus dixit: offerebant placentas cum vinaceis.

“ Quid facietis in die sollemni, in die festivitatis Domini? „ Tales cum erga Deum fueritis, quodnam effugium invenietis malorum die illa, qua sollemnem veluti conventum ac festum celebrabit Dominus ob vestrum peractum supplicium, qui tamquam eius adversarii et hostes iure meritoque perempti fuistis? “ Quapropter ecce abibunt de miseria Aegypti, et excipiet eos Memphis, et sepeliet eos Machmas. Argentum eorum possidebit interitus, spinae in tabernaculis ipsorum. „ Enim vero vos post miseriam quam pertulistis in vestro ad Aegyptum, quasi ad salutis locum, perflugio, abstrahimini illinc ab Assyriis ad serviendam apud ipsos servitutem. Pertransibitis Aegypti urbes, varia permutantes pericula: nominat autem Memphim et Machmas, ut dicat transituros eos per Aegypti urbes, afflictos et perditos ab Assyriis. Peribunt autem simul vestra omnia; tantaque vestras urbes atque regiones occupabit solitudo, ut illic nemine habitante spinae succrescant.

τὸ ἀνταποδοσεὶς σε. „ Ὑπομνεῖς δὲ ταῦτα τότε ἐγίζοντο τὰ καρτὰ καὶ ὃν ἐκδικη-
θῶμαι σε καὶ τὴν ἀσέβειαν, ἐν ᾧ ποδοθῶαί σοι ὠρέποντα ὡν διαπρατόμενοι ἡσέβεις.
“ Καὶ κατίσεται Ἰσραὴλ ὥσπερ ὁ περὶ φήτης ὁ παρεξήσκηως, ἀνδρωπὸς ὁ πνέμα το-
φόρος. „ Ἐν ποσέτοις δὲ γήνησι τοῖς κακοῖς, ὥστε μηδὲν ἀπεικέναι ἡδονοπορήσει, εἰς
ἐκασιν πολλὴν ἐκ τῆς πονηρῆς πνέματος ἐνεργείας κατὰσάντο, καὶ ἐδὲ τὴν παρόντων
αἰσθησιν ἔχοντο. ὥστε ἔξω τῆς σαυτὸς φρενὸς ἐκ τῆς μεγάλους γήνησι τῆς κακῶν τίνον
ἐγενεον; „ Ἀπὸ τῆς πλήθους τῆς ἀδικιῶν σε ἐπληθύνθη μαρία. „ Ἐπειδὴ πολλὴ καὶ ἀδικία
σαυτέσης, πολλὴ ἢ τῇ περὶ τὰ εἰδωλα μαρία σαυτὸν ἐκδεδώκεις παντελῶς.

v. 4. „ Σκοπὸς Ἐφραίμ μὲν θεοῦ περὶ φήτης παρὶς σκολιά ἐπὶ πᾶσας τὰς ὁδοὺς αὐτῆς. „
Ἐχλὼ καὶ γὰρ σε σκοπὸν ἔχει τὴν καλὴν ἐτέρεσι, ἐν μὲν θεῷ διδάσκων τὰς λοιπὰς τὸ δέον,
ἅτε παρ' αὐτῆς μεμαθηκότα τὸ γέγονας ἢ τὸ ἐναντίον ὁδοῦ ἅπασιν τὰ χεῖροντο. ὥστε
μηδὲν ἀπεικέναι χαλεπῆς παρίδοντι κινδυνῶν περιβαλλούσης ὅτε ἐμπήποντας οὕτως
p. 66. ἅπασιν νόμον ἔδινε τὴν ἀσέβειας. „ Μαρίαν ἐν οἴκῳ θεῷ αὐτῆς κατέστησεν. „ Εἰδωλολα-
ξείας γὰρ πᾶσαν τὴν γλῶσσαν ἐπαγγελίας ἐπλήρωσας οἶκον γὰρ θεῷ τὴν γλῶσσαν ἐπαγγελίας
v. 9. καλεῖ, ὡς οἰκουμένην ὑπὸ θεοῦ. „ Ἐφθάρησαν καὶ τὰς ἡμέρας βουῶν. „ Καὶ μετέστητε
πάντες ἐκ τῆς κρείττονος ἐπὶ τὸ χεῖρον, διαφθορὰν ἐνοιοῦν ὑπομεμνησμένοι, ἐδὲν ἀπει-
κῆσαν τὴν ποτὲ καὶ τὴν ἔρημον ἀσεβησάντων, οἱ μόχον ποιήσαντες ἔλεγον· ἔτοι οἱ θεοὶ σε
Ἰσραὴλ οἱ ἐξήγαγον σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου· ἡμέρας γὰρ τὰς βουῶν τὴν καρὸν ἐκείνον καλεῖ.
ἀκολούθως οὐκ ἐκείνοις διεφθάρητε, ἀντὶ τῆς τῆς αὐτῶν ἐκείνοις ἐδέξατε νόμον. „ Μνησθή-
σεται τὴν ἀδικιῶν αὐτῶν, ἐκδικήσῃ ἀμείψας αὐτῶν. „ Ἀκολούθως τόνισεν μνήμην τῆς ἀσε-
βειῶν ὑμῶν ποιησάμενοι, λήψεται δίκας παρ' ὑμῶν ἀναλόγους οἷς ἡμῶν ἔκατε εἰς αὐτόν.
v. 10. „ Ὡς σφυρὸν ἐν ἐρήμῳ ἔβρον (Θ) Ἰσραὴλ, καὶ ὡς σῆκον * ἐν σελῇ περὶ φήμον εἶδον πα-

v. 10.
* cod. σκοπὸν.

“ Veniunt dies ultionis, veniunt dies retributionis. „ Haec autem tunc perferes, propinquante iam tempore, quo tuam oportet impietatem ulcisci, et iniqua opera tua remunerari. “ Et sedebit Israhel tamquam propheta insaniens, tamquam homo spiritu agitato. „ In tantum malorum devenies, ut nihil differas a falso propheta in gravem extasim mali spiritus operatione coniecto, ac ne illa quidem sentiente quae ante pedes sunt. Adeo deiectus mente eris, propter malorum gravitatem! Cur? “ Multitudine iniquitatum tuarum multiplicata fuit insania. „ Quia nempe multa cum iniquitate vixisti, teque omnino idolorum insaniae addixisti.

“ Scopus Ephraïmus cum Deo: propheta laqueus tortuosus super omnes vias eius. „ Oporteret sane te esse ceteris exemplar et quasi scopum honesti, Deoque iuvante docere alios virtutem, quam tu ipse a Deo didiceras; sed contra factus es ad vitium via; ita ut nihil a tristi laqueo differas incurrentibus periculoso. Sic omnibus impietatis regula existis. “ Insaniam in domo Dei sui defixit. „ Idololatriā universam terram promissionis implesti: nam Dei domum terram promissionis appellat, utpote a Deo habitatam. “ Corrupti sunt sicut in diebus collis. „ Cuncti a virtute ad vitium conversi estis, mentis corruptionem experti haud dissimilem illis qui in deserto irreligiosi fuerunt, quique vitulo conflato dicebant: hi sunt dii tui, o Israhel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Nam dies collis tempus illud appellat. Igitur haud secius illis corrupti estis, id est parem illis morbum contraxistis. “ Recordabitur iniquitates eorum, ulciscetur peccata eorum. „ Consequenter itaque, revocata iniquitatum vestrarum memoria, sumet de vobis poenas, peccatis vestris congruas. “ Quasi uvam in deserto inveni Israhel, et quasi ficum in

τέρας αὐτῶν. „ Ἐγὼ μὲν οὖν ποσαύτῳ ἐπεδαιξάμην, ὡς δὲ πατέρας αὐτῶν δίδαξουσιν, μεθ' ὅσας ἂν ἢ ἐν ἐρήμῳ σαφυλῶ ἴδοι τις ὡς πᾶσαν εὐχὴν ἐλπίζει, ἢ οὐκ ὅτι τὰ δένδρεα ὡς τὰ εἰωθότα φανέν καμῶ. “ Αὐτοὶ ἡ εἰσῆλθον πρὸς Βεελφεγόρ, ἃ ἀπὸ πολλοῦ ζήλωσαν εἰς αἰχμῶν, καὶ ἐχθρόντο ὡς οἱ ἐβδελυγμένοι. „ Οἱ πρὸς τὸ τὰ εἰδώλα πρὸς κύνῃσιν νόσαντες, τὸ ὁμοξίωσιν εἶλοντο τὸ ἀπ' ἐμῶ, ἐδὲν ἔτερον ἢ αἰχμῶν ἐαυτὰς πάσης δεικνύοντες ἀξίως, ὅτι ἀπὸ θεῶ τὰ ποσέτων αὐτοῖς ἀγαθῶν αἰτίαι γεγρόντο, ὅτι εἰδωλὰ μετέστησαν, καὶ μηδὲν εἰλήφεσαν ἀγαθόν· ὅθεν ἡ βδελυκτοὶ γεγρόνασιν, ὑπὸ τοῖς ἐχθροῖς πεπληκότες τοῖς οἰκείοις. Ταῦτα καὶ ἐκείνων εἶπαν, ἐπάρη. p. 69.

“ Ἐφραὶμ ὡς ὄρνεον ὅξεπετάσθη. „ Βελόμηντο ἐκείνο σῆμα, τὸ ἐφθάρησαν καὶ τὰς ἡμέρας τὴν βουλήν· ἀκολέσθωσιν γὰρ δὴ, φασιν, ἃ εἰς τοῖς πατράσι τοῖς ἐαυτῶν καὶ ποσαύτῳ κηδεμονίαν ἥς ἔτυγον παρ' ἐμῶ, ὁρνεοὺ δίκην ἀπέπλησαν τῆς γνώμης. “ Αἱ δόξα αὐτῶν ἐκ τοκετῶν ἃ ὠδίνων καὶ συλλήψεων. „ Εἴτα τοιαῦτα ἀσεβουῦντες, μακαριστοὺς ἐαυτὰς νομίζουσιν ὅτι ὅτι τῇ πολυπληθείᾳ· τὸ γὰρ λέγει τὸ ἐκ τοκετῶν ἃ ὠδίνων καὶ συλλήψεων· ἐπειδὴ ἐκ συλλήψεως ἃ ὠδίνων καὶ τοκετῶν πρὸς τὸ πικτόμηνον. “ Διότι καὶ ἐὰν ἐκθρέψωσι τὰ τέκνα αὐτῶν, ἀτεκνωθήσονται ὅς ἀνθρώπων. „ Οὐ συλλογιστόμηνον ὅτι καὶ εἰς ἄκραν ἀφίκοντο τὰ πικτόμηνον τελείωσιν, ἐδὲν αὐτοῖς ἐκ τέκε γήρησται πλέον· ὡς ἀγλήγονται γὰρ τὸ τὴν πολέμου σφαγαῖς εἰς ἀτεκνίαν. “ Διότι καὶ οὐαὶ αὐτοῖς, διότι ἀτίμητα αὐτοῖς. „ Ἐμῶ γὰρ τὴν κηδεμονίαν αὐτοῖς χωρίζαντο πῆς ἐμῶς, ὅλεθρον αὐτοῖς μὲν καὶ ἀπώλεια. “ Σαρξ μου ὅς αὐτῶν. „ Καὶ τοὶ γε ποσαύτῳ μοι τίς ἡ ἡ χεῖς ὡς αὐτοῖς τὸ πρὸς τὸν, ὡς νομίζουσιν ὅς αὐτῶν ὅτι με· τοιαύτῳ τε ὡς αὐτοῖς ἔχον τὴν γνώμην, εἴαν εἰκὸς ἔχον ὅτι ἐν πῶν ὑπαισθησάσας ὅτι. “ Ἐφραὶμ ὅτι ζώον εἶδον εἰς τῆσαν παρέστη τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ Ἐφραὶμ τὸ ὅτι ἀγαγεῖν εἰς ἀπώλειαν τὰ τέκνα αὐτῶν. „ Ἀλλὰ τοιαύ- v. 11.
v. 12.
p. 70.
v. 13.

ficulnea praecocem patres vestros vidi. „ Equidem tantum exprompsi erga patres vestros affectum, quantum quisque experitur si forte in deserto uvam videat praeter omnem spem oculis oblatam, vel ficum in arbore ante consuetum tempus extantem. “ Ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, et abalienati sunt in confusionem, et facti sunt abominabiles. „ Qui ad adorandum idolum declinaverunt, a me semet abalienarunt, nulla re alia quam confusione dignos se ostendentes, quoniam a Deo tantorum illis bonorum auctore ad idolum transfugerunt, a quo nihil boni acceperant. Quare et abominabiles facti, sub hostium suorum iugum missi sunt. Postquam haec de illis dixit, addit:

“ Ephraïmus quasi avis avolavit. „ Vult nimirum ostendere illud: corrupti sunt sicut in diebus collis. Isti enim aequae ac patres eorum post tantam meam providentiam, avis instar a sententia propria avolarunt. “ Gloriam ipsorum a partibus, ab uteris, et a conceptibus. „ Deinde cum tanta peccaverint, beatos se existimant ob populi multitudinem: id enim denotatur per verba partibus, uteris, conceptibus; quandoquidem ex conceptu, uteri gestatione, partuque res nata existit. “ Propterea, quantumvis filios suos enutrierint, absque liberis fient inter homines. „ Non considerant, quod etiamsi ad perfectum statum nati filii pervenerint, nihil inde lucrabuntur: etenim belli caedibus ad orbitatem redigentur. “ Sed et vae eis, quoniam eos dereliqui! „ Me illos patrocínio meo spoliante, exitium ipsos manet atque perditio. “ Caro mea ex eis. „ Attamen ego olim tanto eos affectu diligebam, ut me quasi consanguineum ipsorum existimarem: talique erga eos animo essem, quales eos esse oportet qui ab aliquo naturam suam acceperunt. “ Ephraïmus, quemadmodum vidi,

- τῶν ἔχοντός με· ὡς αὐτὸς πρὸς τὸν γένειον, ἐπειδὴ πρὸς τὸ χεῖρον ἐξάπισαν παι-
τελᾶς, τὰναντία αὐτοῖς τῷ πρὸς τὸν συμβήσεται, καὶ ὡς πρὸς τὴν πολέμιον χερσὶ
v. 11. ὡς ἀδοθήσονται· ἵψ' ὧν κεντέμυροι τε ἀναρεθήσονται καὶ πρῶτοί μιν πάντες. “ Δὸς
αὐτοῖς κίριε· τί δώσεις αὐτοῖς; δὸς αὐτοῖς μήξαν ἀτεκνῶσαν ἔμψυκτον ζῆνός. „ Δικαίαν
ἢ ἔμψυκτον ταύτην ὑπομένεσι πτωχεύειν, τὸ ἀτεκνῶσα τὴν αὐτὴν πτωχεύειν, καὶ τὰ
v. 15. Εἰθ' ὡς αὐτὸς τῷ πρὸς αὐτοῖς ἐπαχθησόμενα δικαίως εἰπὼν, ἐπαχθὲν λοιπὸν τὸ
ἐξῆς. “ Πᾶσαι αἱ κακίαι αὐτῶν ἐν Γαλαθαῖς· ὅτι ἐκεῖ αὐτὸς ἐμίσηται διὰ τὰς κακίας τῆς
ὀπισθοδρομίας. „ Αὐτότι πάντες εἶδον ἀσεβείας μετήσαν, ὑπὲρ ὧν ἢ ἔμψυκτον τοιαῦτα
πρὸς τὸν δικαίως. “ Ἐκ τῶ οἴκου με ἐκβαλὰ αὐτὴν. „ Τῆς γῆς φησὶ τὴν ἐπαχθείαν
v. 16. αὐτὴν ἐκβαλὰ οἶκον αὐτὴν καλὴν γλῶσσαν, ὡς ἐν αὐτῇ δόξαν ἐλόμην. “ Οὐκέτι
μὴ πρὸς τῷ ἀγαπῆσαι αὐτὴν πάντες οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἀπειθεῖν. „ Μένω δὲ βέ-
βαιον ἔχων ὡς αὐτὸς τὸ μῖστος, ἐπειδὴ πάντες μὴ νενόησαν εἰς ἀπείθειαν· ἡγουμένη
v. 17. ἢ μάλιστα τῇ κακίᾳ οἱ ἄρχοντες ἐν αὐτοῖς δοκονῶντες. „ Ἐπόμενον Ἐφραίμ, τὰς ρίζας αὐτῆς
ἐξηράνθη· καρπὸν ἐκέπεν οὐ μὴ ἐνέγκῃ. „ Ἐκ μετὰφορᾶς τῷ δένδρῳ εἶπεν ὅτι ἄρδην
ὑπολῶνται, καὶ ὁμοιότητα ἐκείνων αὐτῇ ρίζης διαφθαρείσης ξηραίνεῖ πᾶν τὸν καρπὸν
οὐκέτι φέρειν οἶά τε ὄντα. “ Διότι ἐὰν καὶ τεκνώσωσιν, ὑπολῶνται τὰ ὀπισθοδρομήματα τῆς
v. 17. κοιλίας αὐτῶν. „ Ἀφανισθὲν δὲ δὴ ἔσθ' ὅτι αὐτῶν ἅπαντας, φησὶν. “ Ἀπόσεται αὐτὴν
ὁ Θεός, ὅτι οὐκ εἰσήκουσαν αὐτὴν, καὶ ἔσονται πληῆται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. „ Ἀλλοτρίους γὰρ
πάντας αὐτὴν οἰκείας ἐργάσεται κηδεμονίας, ἢ βεληθέντας ἀκῶσαι τὴν αὐτὴν καὶ πρὸς
μετὰμίλειαν ἰδεῖν· ὑπὲρ ὧν δὴ ληφθέντες, αἰχμαλῶται ὡς τοῖς ἄλλοις ἔσονται, τῇδε
καὶ ὡς πρὸς τὴν πλάνην τὴν ἐν αὐτῇ ἡναγχεσμεῖται.

in praedam obtulit filios suos. Ephraïmus, inquam, eduxit ad interfectionem filios suos. „ Nihilominus, etiamsi tam bene erga eos affectus antea fuerim; quia mox ad nequitiam omnimodam declinaverunt, contraria prioribus experientur, ac veluti praeda hostium manibus tradentur, a quibus omnes vulneribus confossi interibunt. “ Da eis, Domine. Quid eis dabis? Da eis vulvam sine liberis, et ubera arentia. „ Iustam convenientemque perferent huiusmodi poenam, nempe ut sterilitate multentur, nec liberos enutrire queant; donec, tales cum sint, generali interitu pereant.

Dein postquam iuste a Deo infligenda ipsis mala edixit, subiungit reliqua. “ Omnes nequitiae eorum in Galgalis, quia ibi exosos habui eos propter malitiam adinventionum. „ Ibi omne genus impietatis sectati sunt, ideoque eos ita se gerentes merito odi. “ De domo mea eiiciam eos. „ De terra, inquit, promissionis eos expellam; domum suam appellans universam regionem, quia ibi habitare decreverat. “ Haud ultra addam ut diligam eos: cuncti principes inobedientes. „ Iram adversus eos retinebo, quia cuncti ad inobedientiam deflexerunt: duces vero ad malitiam sunt, qui principatum inter eos tenere videntur. “ Doluit Ephraïmus, radices eius exsiccatae sunt. „ Sumpta ab arboribus metaphora, dicit funditus illos perituros, quemadmodum illae corrupta radice prorsus exarescunt, neque ulterius fructum ferre valent. “ Quod et si genuerint, interficiam desiderabilia uteri eorum. „ Cunctos, inquit, ex eis natos perdam. “ Abiiciet eos Deus, quia non audierunt eum, et erunt vagi in nationibus. „ Alienos faciet omnes a cura sua, qui noluerunt ei auscultare, et ad paenitentiam respicere. Quamobrem bello capti, apud extraneos captivi erunt, et hac illac circumagi et errare propter extremam egestatem cogentur.

ΚΕΦ. Ι΄.

“ Ἀμπῆρος εὐκληματῶσα Ἰσραήλ. „ Διήλλαπεν οὐδὲν ὁ Ἰσραήλ τῆς πλήθους κλή- v. 1.
 μασι πλάσις τὲ ἔ μείσις κομώσης ἀμπέλκ. “ Ὁ καρπὸς εὐθηνῶν αὐτῆς. „ Καὶ ἐπε- p. 72.
 δίδοσαν κατ’ ἐκάστῳ ἡμέραν εἰς πλήθος, πολλῶν ὄντων τ’ εἰς αὐτῶν πικτομύρων δὲ τ’
 φεροῦσαν αὐτοῖς εὐφρασίαν. “ Κατὰ τὸ πλήθος τῆς καρπῶν αὐτῆς, ἐπλήθυνεν θυσια-
 σήεια. „ Οἱ ἧ τὴν πολυπλησίαν, ἐν ἧπερ δὲ τ’ εὐλογίας καδίσαντο τ’ θεῷ, ἡμείβοντο
 ἀσεβείας ὅππῃσ’ πολλῇ· ἀνάλογον γὰρ τ’ ἀειθμῷ τ’ οἰκείῃς, ὅπῃ πμῇ τ’ εἰδῶλων ἀνίστων
 θυσιασθήεια. “ Κατὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς αὐτῆς, ὠκοδόμησε σήλας. „ Καὶ πολλῶν ὀπο-
 λαύοντες τ’ ἐκ τ’ γῆς ἀγαθῶν, σήλας ἀντ’ ἐκείνων ἐπὶ θεραπείᾳ τῆς εἰδῶλων ἀνίστων.
 “ Ἐμείρισαν καρδίας αὐτῶν. „ Καὶ τσαύτη τις ἦ αὐτῶν ἢ πρὸς τὰ εἰδῶλα μανία, v. 2.
 ὥστε διεκρίσθαι τὴν δόξαν αὐτοῖς ἐν τῇ πρὸς τὰ εἰδῶλα σαρδῇ, τῆς μὲν αὐτῶν τῆς δὲ
 ἐκείνα θεραπείᾳ ἐσσωδακότων. “ Νυνὶ ἀφανισθήσονται. „ Ὑπομνηοῦσι ἡ δικαίαν ὑπὲρ
 τέτων τὴν ἀπόλειαν. “ Αὐτὸς κατὰσπῆς τὰ θυσιασθήεια αὐτῶν. „ Ὁ γὰρ ἀμελέμυρος
 παρ’ αὐτῶν θεός, αὐτὸς ἀναξοπῶν ἐργάσεται πάντων τέτων, ἃ μὲν ἀσεβείας ἐπὶ τῇ τῆς
 εἰδῶλων ἀνίστων θεραπείᾳ. “ Ταλαιπωρήσονται αἱ σήλας αὐτῶν. „ Ἀδενήσονται ἡ κακείνα
 κατὰ τῆς αὐτοῦ.

“ Διότι νυνὶ ἐρῶσιν, οὐκ ἔστι βασιλεὺς ἡμῖν, ὅπῃ ἐκ ἐφοβήθημεν (τῷ) θεῷ. ὁ ἧ βασι- v. 3.
 λεὺς τί ποιήσῃ ἡμῖν; λαλῶν ῥήματα φερόμενης διεθήσεται διεθήκῳ. „ Νυνὶ γὰρ αἰδή- v. 4.
 σονται τ’ αὐτῶν ἀβελίας, μὲν ἧς εἴλοντο βασιλεῖα πρὸς τὸ δοκεῖν τῶν θεῶν καὶ ὅπῃ ὑπὲρ p. 73.
 ὧν οὐ φοβηθέντες τ’ θεόν, βασιλείαν ἀνείδωσαν κενὴν πνα ἔ φερόμενον, ἀπειαντίας τῇ
 τ’ Δαυίδ διεδοχῇ κατ’ ἐπαγγελίαν βασιλεύσῃ θεῶν, ἀφῆρη) μὲν αὐτῶν ἡ βασιλεία,

CAP. X.

“ Vitis frondosa Israhel. „ Ob populi sui multitudinem haud est dissimilis Isra-
 hel viti palmitibus plurimis maximisque comanti. “ Fructus eius abundans. „ Mul-
 tido eorum quotidie augetur, multis inde nascentibus ob lautam felicitatem. “ Iuxta
 ubertatem fructuum suorum multiplicarunt altaria. „ Hi tamen exuberantiam po-
 puli, quam Dei benedictione erant adepti, remunerati sunt grandi impietatis incre-
 mento: parem enim numero suo, in idolorum honorem altarium copiam extruxer-
 unt. “ Quot erant terrae suae bona, totidem statuit simulacra. „ Multis terrae
 bonis fruentes, pro his simulacra honorandis idolis erexerunt. “ Corda sua divise-
 runt. „ Tantaque illorum erga idola extitit devotionis insania, ut mens ipsorum circa
 idolorum studium varia fuerit; aliis haec, aliis illa idola colentibus. “ Nunc inte-
 ribunt. „ Iustam perferent ob haec punishmentem. “ Ipse suffodiet altaria eorum. „
 Etenim neglectus ab eis Deus omnia haec subvertenda curabit, quae impie ad ido-
 lorum cultum erexerant. “ Male eveniet titulis eorum. „ Hi quoque corruent in
 destructionem.

“ Propterea nunc dicent: non est rex nobis, quia non timuimus Deum. Rex
 autem quid faciet nobis? Loquens verba quasi praetextûs, foedus disponet. „ Nunc
 enim inconsiderantiam suam agnoscent, qua regem sibi delegerunt praeter Dei vo-
 luntatem: et quod omisso timore Dei, vanum quoddam et illegitimum regnum sibi
 constituerunt, adversus Davidis successionem iuxta Dei promissum regnantem: ideo-
 que et hoc ipsorum regnum deletum est, omnesque captivitati traditi; nullumque

- αἰχμαλωσίᾳ δὲ ᾤξασθαι πάντες· κέρδι δὲ αὐτοῖς ἐκ τῆ βασιλείας προσγέζονεν ἑσέν· τέναντιον μὲν οὐκ ἀπατηλοῖς χρητάμηντο ῥήμασι, δεξιῇ κὲν μετ' αὐτῶν ἐποίησατο· ὥς ἐποσλῶμαι μὲν τῷ θεῷ, προσκυῖναι δὲ τῷ ὑπ' αὐτῆς καὶ ἰσχυροῦσθαι· ὡς δὲ ἀνθρώποις· ὡς ἀνθρώποις κέρμα ὅτι χέρσον ἀγροῦ. „ Κεῖναι γὰρ ὁ θεὸς τῷ ᾤξασθαι αὐτῶν τόλμαν, τοιαύτῳ ἐπαγαγὼν αὐτοῖς ἀντὶ τῆς τῶν πτωχείαν, ὡς ἀνθρώποις τε, καὶ μεγίστῳ πνὰ καὶ φοβερὰν φανῶναι τῶν κατ' αὐτῶν γυρομένων κείσιν τῷ θεῷ· οὐχ ἥτιον ἢ ἀγροῦς ἀθρόον φυεῖσα πολλὴν ἐν χέρσῳ ποιήσας τῶν ὁπίσθιν τῷ οἰκίαν. „ Τὰ μὲν οὖν τῶν οἴκων ὧν παροικήσασιν οἱ κατοικοῦντες Σαμάρειαν. „ Προσεδρῶσθε μὲν γὰρ πάντες τῷ θεῷ ἀποδομέναις ὑπ' αὐτῶν δαμάλεις τῷ κακῷ ἐπεληλυθῶν, ἐλπίδι τῷ πνὸς τυχεῖ βοηθείας ἐκείθεν. „ Ὅτι ἐπένθησεν ὁ λαὸς αὐτῶν ἐπ' αὐτόν. „ Ὅντιν ἐντεῦθεν δέξεται οὐδεμίαν· τέναντιον μὲν οὐκ καὶ αὐτὰς πενήσσει τὰς δαμάλεις, τῶν κατὰ αὐτὰς ὁρῶντες φοβερὰν πνὰ ταῖς τῶν πολεμίων γινομένων χερσίν. „ Καὶ κατὰς παρεπίκραναν αὐτόν, ὅτι κατὰ τῶν δόξαν αὐτῶν. „ Πολλῇ μὲν γὰρ οἱ πολέμοι χηρῶνται καὶ τῶν εἰδῶλων τῇ ἀπμῇ· πολλῆς δὲ πνὸς πλησθήσονται τῶν ἡδονῆς ὁρῶντες αὐτῶν ἀφρημένῳ τῶν δόξαν, ὡς τὸ πνότερον εἶχον ψαλῶς ᾧ καὶ τοῖς ἐσπεδακόσιν αὐτὰ θεραπεύειν· ὡς ὁ μακάριος λέγει Δαυίδ· * μὴ ὁπχαρῆσάν μοι οἱ ἐχθροί μου· ἀντὶ τῷ μὴ ἡδῆναι, τὰ δοκῶντα αὐτοῖς ἐκβάντα θεατάμηντοι εἰς ἐμέ· οὕτως ἐνταῦθα λέγει τὸ ὅτι κατὰ τῶν δόξαν αὐτῶν, ἀντὶ τῶν ἡδῶνται ὁρῶντες αὐτὰ τῶν δόξης ἀφρημένα τῶν οἰκίας. „ Ὅτι μετακίθησαν ἀπ' αὐτῶν. „ Πᾶσαν γὰρ αὐτῶν ἀφρημένῳ ὁρῶν τῶν δόξαν ὡς πνότερον εἶχον ἐ δικαίως.
- v. 5. „ Καὶ αὐτόν εἰς ἀσυρίους δῆσαντες, ἀπώνεγκαν ξένια πρὸ βασιλῆς Ἰαράμ. „ Οἱ γὰρ δὴ πνότερον αὐτὰ θεραπεύειν δοκῶντες, ὅτι κατὰ τῶν ἀσυρίους ὁρῶντες, ἅτε ἐκ χρυσῶν κατεσκευασμένας τὰς δαμάλεις, συζήσαντες τε ἐ συνεστήσαντες, ὡς ἂν εἰ χρυσὸν
- v. 71. „ Καὶ αὐτόν εἰς ἀσυρίους δῆσαντες, ἀπώνεγκαν ξένια πρὸ βασιλῆς Ἰαράμ. „ Οἱ γὰρ δὴ πνότερον αὐτὰ θεραπεύειν δοκῶντες, ὅτι κατὰ τῶν ἀσυρίους ὁρῶντες, ἅτε ἐκ χρυσῶν κατεσκευασμένας τὰς δαμάλεις, συζήσαντες τε ἐ συνεστήσαντες, ὡς ἂν εἰ χρυσὸν

* Ps. XXXVII.
17.

ipsis a rege suo emolumentum extitit. Nihilominus hic (rex) fraudulentis verbis utens, improbum foedus quoddam cum illis iniverat, nempe a Deo recedendi, et fabricatas a se iuventas adorandi. „ Orietur sicut gramen iudicium in inculto agro. „ Iudicabit Deus facinus illorum iniquum, poenam tantam ob id eis imponens, ut efflorescat quodammodo, gravissimumque et terribile visurum sit Dei contra hos iudicium: haud aliter quam repente natum in deserto solo gramen, multum statim incrementum capit. „ Apud vitulum domus On morabuntur, qui habitant Samariam. „ Adsidebunt utique omnes cultis a se iuencis, ingruentibus malis, opis alicuius illinc impetrandae spe. „ Quia luxit super eum populus eius. „ Sed nullam inde referet utilitatem: immo potius et ipsas lugebunt iuventas, dum illarum destructionem spectant, terribilem enimvero, hostium manibus perpetrata. „ Et quemadmodum illum irritaverant, gaudebunt super gloria eius. „ Multam hostes idolis facient ignominiam: multaque veluti redundabunt voluptate, dum creptam his gloriam conspicient, quam antea, fallacem licet, habebant abs suorum adorantium studio. Sicut beatus ait David: ne supergaudeant mihi inimici mei; ac si dicat: ne iucundentur, dum suos adversus me successus vident. Ita hoc loco, gaudebunt super gloria eius, ponitur pro, iucundabuntur videntes idola proprio honore spoliata. „ Quia migraverunt ab eo. „ Cunctam enim suam ablatam gloriam vident, quam immerito antea tenebant.

„ Atque ipsum alligantes tulerunt munera regi Iarim. „ Qui antea colere idola videbantur, nunc irruptionem Assyriorum videntes, fabricatas auro iuventas conte-

κοινὸν ἀποκομίζειν μέλλοντες ἀποίσκωσιν ὥσπερ τὸ ξένιον τῇ βασιλεῖ τῇ αἰγυπτίων, βοή-
 θειαν ὀρέσθαι πνὰ περσοδοκῶντες ἐκείθεν· τέτο γὰρ αὐτοῖς πολλαχῶς φαίνεται ἐναιδίζων
 ὁ περσφῆτης, ὅτι πλὴν τοῦ τῇ αἰγυπτίων βοήθειαν ἀνέλθρον ματαίως. Τί ἢ γηρύσεται; p. 75.
 “ Ἐν δόμοις Ἐφραὶμ δέξεται αἰχμάλω. „ Ὅτι γὰρ τὸ δόσεως ἐ τὸ τε ξένιος περσοκο-
 μιῆς, αἰχμυθήσεται ὁ Ἐφραὶμ, ὡς οὐδὲν ὠφελήσας, ἀλλὰ μάττω τῇ αὐτοῦ γηρύ-
 μῳ ταύτῃ. “ Ἐν τῇ βελῇ αὐτῇ αἰχμυθήσεται Ἰσραήλ. „ Ἀποτρίβεται τὸ περσοδο-
 κίας ὡς εἰκὸς τὸ οἰκίας. “ Ἀπέρριψε Σαμάρεια βασιλέα ἐαυτῆς ὡς φρύγανον ὅτι περσο-
 ὡπα ὕδατο. „ Τῆς μὲν γὰρ μηχανῆς ἐκείνης ἐ τὸ ἐπιχρησέως ἀποίσκωσιν κέρδο ἔδεν·
 κρατηθήσονται αἰχμάλωτοι πάντες, ληφθέντες αὐτῶν καὶ τῆ βασιλείας, ὡς δύνανται φου-
 γάνων ἐν ὕδατι φερυμῶν ὑπὸ τῇ ἀστυρίῳ ληφθεῖς, εἰς τὴν ὁμοφίαν ἀπαχθήσεται χώραν,
 ἀγρόμῳ ἢ περ ἀν τοῖς λαβοῦσι δοκῇ. “ Καὶ ἐξαρθήσονται βωμοὶ Ὠν, ἀμύρματα τῇ
 Ἰσραήλ. „ Παύσεται ἡ περ τὰ εἰδῶλα περαπεία, δι’ ὧν ἡμάρτανεν εἰς θεὸν ὁ Ἰσραήλ.
 “ Ἀκανθαὶ ἐ ξίβολοι ἀναβήσονται ὅτι τὰ δυσιασθεῖα αὐτῶν. „ Ἐν ποσάτῃ γηρύσεται
 ἐρημία, ὡς μηδενὸς ἐπιβαίνοντο, ἀκάνθας καὶ ξιβόλους ἐν τοῖς τῇ δυσιασθεῖων εἶναι
 τόποις. “ Καὶ ἐροῦσι τοῖς ὅροις καλύψατε ἡμᾶς, ἐ τοῖς βενοῖς πέστετε εἰς ἡμᾶς. „ Ἐπι-
 θυμήσονται ὑπὸ τοῖς γεροῖσι σύτομον ὑπομένειν πλὴν ἀπώλειαν, ἢ τῇ περ μέρος ἀνέ-
 χεται πτωριάν. p. 76.

“ Ἀφ’ οὗ οἱ βουνοὶ ἡμῶν Ἰσραήλ. „ Ἐντεῦθεν αὐτοῖς καὶ ἡ περ τὸ ἀμύρταναν
 γέρονε περδῇ, ἐκ τῆς περ θεὸν ἀφέντας περδῇ τῶν βουνῶν ἐ τὸ εἰδῶλων ἔχον περαπείαν.
 “ Ἐκεῖ ἔστησαν. „ Ἀλλὰ γὰρ παύεται αὐτῶν ἡ περδῇ νόμος διὰ τῆς πτωρείας. “ Οὐ μὴ
 κατὰλάβῃ αὐτὸς ἐν τῇ βουνῇ. „ Ἀφῆται γὰρ αὐτὸς ἡ αἰχμυλωσία τὴν περδῇ τῶν βουνῶν
 περδῇς ὡς μηκέτι μὲν ἐν τῇ τῇ βουνῶν δόσεικεδς περαπεία, ἰχολῆδς ἢ περ τὰ ἐκ
 τῆς αἰχμυλωσίας περδῇ. “ Πόλεμος ὅτι τέκνα ἀδικίας ἦλθεν. „ Ταῦτα γὰρ ἔσται ὑπὲρ
 p. 77.

rent atque colligabunt, ut tamquam profanum aurum deferant munus regi Aegy-
 ptiorum, aliquid inde opis sperantes. Id enim videtur eis saepe exprobrare propheta,
 quod ab Aegyptiis auxilium frustra expectarent. Quid autem fiet? “ In domo
 Ephraimus capiet ignominiam. „ Propter oblationem munusque illud confundetur
 Ephraimus, nullo emolumento potitus, sed eo officio temere functus. “ In consilio
 suo verecundabitur Israhel. „ Expectatione sua merito frustrabitur. “ Abiecit Sa-
 maria regem suum sicut sarmentum super faciem aquae. „ Machinationis illius ac
 facinoris nullum referent lucrum: tenebuntur captivi omnes, rege quoque ipsorum
 capto: qui tamquam sarmenta in aquis agitata, ab Assyriis comprehensus in alie-
 nam asportabitur terram, hac illac circumductus prout victoribus libitum fuerit.
 “ Et disperdentur arae On, peccatum Israhel. „ Cessabit idolorum cultura, quo-
 rum causa peccavit Israhel contra Deum. “ Spinae ac triboli ascendent super alta-
 ria eorum. „ In tanta erunt haec solitudine, ut nemine iam accedente, spinae ac
 tribuli in altarium locis futuri sint. “ Et dicent montibus: operite nos; et collibus:
 cadite super nos. „ Optabunt sub his sepulti compendiarium perpeti exitium, po-
 tius quam particulatim puniri.

“ Ex quo colles sunt, peccavit Israhel. „ Hinc eis exitit peccandi voluntas,
 quia nempe Deo relicto, in collibus superstitionem idolorum exercebant. “ Ibi ste-
 terunt. „ Sed ecce scelus eorum desinit propter punitionem. “ Non comprehendet
 eos in colle. „ Scilicet eos captivitas a frequentandis collibus prohibebit: atque in
 collium religionibus iam non invenientur, captivitatis aerumnis occupati. “ Bellum

- v. 10. ὧν ἠδίκησεν, ἃ ἠτέβουν ἐπενεχθέντο αὐτοῖς τῇ πλέμει τῇ ἀσσυρίων. “ Παιδίσσω αὐτὲς κτ’ ἢ ὀπιθυμίαν μου. „ Ἐπάξω τοίνυν αὐτοῖς κακὰ παγιδεύειν αὐτὲς ἀρκουύτως δυνάμει· δι’ ὧν παγιδεύοντες αἰσθήσονται τὴν αὐτῶν κακίαν. “ Καὶ συναχθήσονται ἐπ’ αὐτὰς λαοὶ ἐν τῇ παγιδεύει αὐτὰς ἐν τῇ δυσὶν ἀδικίαις αὐτῶν. „ Πολὺ γὰρ πολέμιων πλῆθος ἐπ’ αὐτὰς ἀθροίσω, παγιδεύω αὐτὰς ὑπὲρ ὧν ἐμὲ τε ἠμέλουν, ἃ τοῖς εἰδώλοις προσεῖχον.
- v. 11. “ Ἐφραὶμ δάμαλις δεδιδαγμένη ἀγαπᾷ νῆκτο. „ Δίκην δαμάλειος ὑποσιτιστῆς καὶ κατὰ κρατὶν τῇ δαμαζόντων ἐδελούσης ἔως ἀφισάμηντο τῷ θεοῦ καὶ οὐκ εἶκον τῇ συζυγίᾳ τῇ δελείας. “ Ἐγὼ δὲ ἐπελάσομαι ὅτι τὸ κάλλος τῷ ζαχάρου αὐτῆς. „
- p. 77. Πᾶσαν αὐτῆς ἀφελὰ τὴν εὐφρέπειαν, ἐφ’ ἣ μέγα ἐφρόνη. “ Ἐπιβίβω τῇ Ἐφραὶμ. „ Ὡσαννὰ δαμάλειος εἰσιπνῆς ὀπιθήσομαι κτ’ τὴν δυνάμιν τῇ ἐμῇ. “ Παρασιωπήσομαι τὴν Ἰσραὴλ. „ Παραπέμφομαι Ἰσραὴλ ἐν κακοῖς ἐξετάζομενον, ἐδὲ μίαν αὐτῇ νέμων βοήθειαν· οἷόν ἐστι τῷ δαμάλει Δαυὶδ τὸ, μὴ παρασιωπήσης ἀπ’ ἐμῶ. * ἀντὶ τῇ μὴ ὤρα-
πέμψῃ τὰ κατ’ ἐμὲ, ἐν χαλεποῖς ἐξετάζομενον πᾶσι. “ Ἐνιχυσέτω αὐτῇ Ἰακώβ. „ Ἐπιδείξομαι τὴν ἰχὺν τῇ ἐμῇ παντὶ τῇ Ἰσραὴλ· ἐ γὰρ ἀδελφὸν ὅτι ἃ Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ τὸ ἔθνος ἅπαν καλεῖται τῇ Ἰσραὴλ, ἐκ τῶν προσφύγων αὐτῶν ἀμφοτέραις ὀνομαζόμενον τῇ προσφύγει· ὅς λεγόμενος πᾶσι Ἰακώβ, καὶ τῇ ὀπασίαν, Ἰσραὴλ ἐπε-
κληθῇ. ὡς ἃ τῷ δαμάλει Δαυὶδ *, ἐξελέξατο Δαυὶδ τὸ δῆλον αὐτῷ, καὶ ἀνέ-
λαβεν αὐτὸν ἐκ τῶν πτωχῶν τῇ προσφύγει, ἐξόπισθεν τῇ λαχόνορμον προσελάβετο αὐτὸν, ποιμαίνειν Ἰακώβ τὸ δῆλον αὐτῷ, καὶ Ἰσραὴλ τὴν κληρονομίαν αὐτῷ· ἀμφοτέραις τῇ προσφύγει τὸ ἰσραὴλ ἔθνος εἰρηκὸς σαφές.
- v. 12. “ Σπείρατε ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, ἃ θείσατε εἰς καρπὸν ζωῆς. „ Πράττετε τοίνυν ἃ πάσης δικαιοσύνης ἔστιν ἔργα· ἐκ γὰρ τῇ τοῖς πονηρίαις ἐνεστὶ ζωῆς θείσατε καρπὸν. “ Φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως. „ Ἐως ἔστι ἡμέρας, τῇ ἀληθείας μετέλθετε τῇ γνώσει,

* Ps. XXVII. I.

* Ps. LXXVII. 70.

filiis iniquitatis supervenit. „ Haec illis evenient ob iniustitiam atque impietatem, bellum inferentibus Assyriis. “ Iuxta desiderium eorum, corripiam eos. „ Adducam eis itaque mala, quae corripiendo sufficiant, a quibus eruditi propria peccata agnoscent. “ Et congregabuntur super eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates suas. „ Grandem hostium multitudinem adversus eos congeram: corripiam eos quia et me neglexerunt, et idolis adhaeserunt. “ Ephraimus vitula docta diligere contentionem. „ Instar vitulae resilientis, et superare domitores volentis, sic iste a Deo recessit, nec ipsi servitutis socio cedens. “ Ego autem veniam super pulcritudinem colli eius. „ Omnem ei formositatem detraham, qua superbiebat. “ Ascendam super Ephraim. „ Tamquam vitulae contentiosae insistam viribus meis. “ Reticebo Iudam. „ Iudam omittam, id est calamitatibus exerceri sinam, nullo auxilio suppeditato. Sicut est apud beatum Davidem: ne taceas a me, id est ne me omittas, dum asperis versor in rebus. “ Roborabitur ei Iacob. „ Ostendam vires meas universo Israheli: neque enim obscurum est, Iacob atque Israhelis nominibus totam Iudaeorum gentem nuncupari, ex sui progenitoris duplici appellatione ita nominatam: qui antea dictus Iacob; post visionem, Israhel est appellatus. Sicut etiam apud beatum Davidem: elegit Davidem servum suum, sustulitque eum de gregibus ovium; de post foetantes accepit eum; pascere Iacob servum suum, et Israhel hereditatem suam: ambabus appellationibus iudaicam gentem sine dubio dicens.

“ Seminate vobis ad iustitiam, metite ad fructum vitae. „ Facite ergo omnimodae iustitiae opera: ex his enim seminibus fructum vitae metere licet. “ Accen-

πρὸς τὴν κήρυξιν τὴν πρῶτης, ἐν ὅτῳ δυνατὸν μεταμεληθέντας, καρδάναι τῇ καρδίᾳ τὴν
 πείραν. “ Ἐκζητήσατε τὸ κύριον ἕως τῆς ἐλθεῖν ὑμῖν χυνόμενα δικαιοσύνης. „ Φρονησα
 πάντας ποιήσατε τῇ πρὸς θεῷ δοκούτων, ὡς ἂν φρονησέτω ὑμῖν καρπίασθαι τὴν δι-
 καιοσύνην. “ Ἵνα πῶς παρισωπήσατε ἀσέβειαν, ἢ (A) καρπὸν αὐτῆς ἐξυμῆσατε, ἐσάγετε
 καρπὸν ψευδῆ; „ Παύσατε δὴ τὰ τοιαῦτα πειεῖν· ὅποια δὴ τὸ φρότερον ἐπιείετε, ὡς ἀ-
 πεμπόμενοι τε καὶ ἡσυχάζοντες ἐπὶ ἀσεβείᾳ γηνομένη τσαύτη, δέον ἀγανακτεῖν ἐπὶ
 αὐτῇ, ἥς (B) καρπὸν ἐκομίσασθε ἀπάτης καὶ βλάβης μεσόν. “ Ὅτι ἡλπίσας ἐν τοῖς ἄρ-
 μασι (1) σε, ἐν πλήθει δυνάμεών σε· ἢ ἐξανασῆσε) ἀπόλυσαι ἐν τῇ λαῷ σε, ἢ πάντα
 τὰ τεταχυσμένα σε ἀφανισθήσεται. „ Σὺ μὲν γὰρ ὡς τὴν δυνάμιν ἀρκεῖν σοι τὸ οἰκίαν
 εἰς (C) καὶ τῇ ἐναντίων πόλεμον· πρὸς τοῦναντίον ἢ πάντα ἐκβέβηκεν, ἀπολυσίας κατε-
 χύσης πάντα τὰ λαὸν, ὡς ἢ τὴν τεταχυσμένης καθαιρεθῆναι πόλιν. “ Ὡς ὡς ἡφανίσθη
 ὁ ἄρχων Σαλμανὰ ἐν τῇ οἰκῇ τῇ Ἀρβεὶλ ἐν ἡμέραις πολέμου· μητέρα ὅτι τέκνοις ἡδά-
 σιταν· οὕτως ποιήσω ὑμῖν οἶκον Ἰσραὴλ, ὅτι φρονησέτω τὴν κακίας ὑμῶν. „ Ὅποιον γὰρ
 δὴ τότε ὑπέμειναν ἀφανισμὸν ἐκάθον, βαρυτάτη μὲν αὐτὰς ἀφανισμὸν γηνοίετο καὶ τὴν
 πόλεμον, ἀναρεθύντων ἢ σὺ τοῖς τέκνοις τῇ χυνησάντων, τοῖσιν ὑπομνῆτε ἢ καὶ ὑμεῖς
 οἱ τῇ Ἰσραὴλ, ἀνάλογον τὴν κακίας ὑμῶν δεχόμενοι πρῶτης· ὅπως δὲ πᾶσι λέγειν μὲν πολ-
 λῆς ὁμότης παρ’ αὐτῶν γηρονός καὶ τὴν κατὰ ἐκάστον· ἢ γνωρίζω τυχάνοιτο αὐτοῖς
 ὡς εἰκός· ἐποίησατο μνήμην· ὅτι οἷα δὴ πεποιήκατε τότε δι’ ὑπεβόλλεσαν κακίαν, τοιαῦτα
 πέσετε καὶ ὑμεῖς δικαίως.

dite vobis scientiae lumen. „ Dum tempus habetis, veritatis scientiam adquirete:
 ante punitionis tempus, quantum fieri poterit, poenitentia redimite malorum perpes-
 sionem. “ Quaerite Dominum, donec vobis veniant fruges iustitiae. „ Omni cura
 id satagite quod Deo placet, ut vobis iustitiam lucrari contingat. “ Cur dissimula-
 stis impietatem, et fructum eius vindemiastis, fallacem fructum comedistis? „ Desi-
 nite facere qualia olim egistis, dissimulantes reticentesque in tanta quae fiebat im-
 pietate, cum contra ei irascendum fuisset, ex qua fructum errore ac nocuimento
 plenum carpsistis. “ Quia sperasti in curribus tuis, in exercituum tuorum multi-
 tudine; ecce orietur perditio populo tuo, et omnes munitiones tuae destruuntur. „
 Tu quidem existimabas sufficere tibi vires tuas ad hostile bellum; sed omnia contra
 evenerunt, quia populum universum corripuit perniciēs; in tantum ut cunctae et-
 iam munitae civitates sint deletae. “ Sicut vastatus fuit Salmana in domo Arbelis
 belli tempore, matre super filios allisa. Sic faciam vobis, domus Israhelitis, a con-
 spectu malitiae vestrae. „ Quale tunc pertulerunt illi excidium, gravi facta ruina
 ac bello, interfectis una cum liberis genitoribus; tale nunc quoque nunc experie-
 mini; o filii Israhelitis, congruum malitiae vestrae luentes supplicium. Videtur au-
 tem dicere insignem aliquam saevitiam per illud tempus ab illis actam, de qua ipsis
 cognita, ut credendum est, facit mentionem: nempe dicens, qualem tunc perpetra-
 stis summam nequitiam, talem nunc ultionem merito patiemini.

(1) Animadvertamus praeclaram lectionem ἀρμασι curribus, quam reapse requirit versiculi contextus
 et mos biblicus geminandi sententiam in hemistichiiis. Confirmatur haec lectio curribus ab arabico inter-
 prete in polyglottis, nec non ab italica vetere, et a gr. alex. et barber. apud Sabaterium. Attamen ipse
 codex celeberrimus vat. 1209, cum eius romana editione, et communi graeco textu, habent ἀμαρτίμασι peccatis.
 Veteres autem versiones, atque ipse hebraicus textus, plus minus ad graecam communem lectionem acce-
 dunt. Sed et aliam varietatem non reticemus. Retro enim p. 44. v. ult. in textu biblico erat σκοπόν, prout
 vulgo in editionibus graecis; at Mopsuestenus in commentario demonstrabat se legisse σῦκον ficum, quam
 verissimam Mopsuesteni lectionem confirmant itala lat. vet. ficum, vulgata lat. prima poma ficulneae,
 et sic orientales variarum linguarum textus.

ΚΕΦ. ΙΑ΄.

1. 1. “Ὁρθεὺς ἀπερρίφισται. „ Μετὰ πολλῆς πεσῶνται τὸ ταχύτης. “ ὡς ὁρθεὺς (1)
 ἀπερρίφει βασιλεύς Ἰσραὴλ. „ Δίκλῳ ὁρθεὺς πρὸς ὀλίγον φανέντος, εἶτα παντομήν, ὁ
 p. 80. βασιλεὺς αὐτῶν πεσάται. “ Διότι νήπιος Ἰσραὴλ, ἐγὼ ἠγάπησα αὐτόν. ἐξ Αἰγύπτου
 μετεμάλεσα αὐτὴν, ὥτως ὥχοντο ἀπὸ πρὸς ὧν μου. αὐτοὶ τοῖς Βααλὶμ ἔδον, καὶ τοῖς
 γλυπτοῖς ἐδυμῶν. „ Νήπιον καλῶ τὸ Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς κτὶ τὴν Αἰγύπτου καθεῖς, ὁπλῶκα
 συνεσάναι τὴν ἐπὶ ὁπμιλείας ἤρξατο τυγχάνειν τὴν θείας. ἐγὼ μὲν γὰρ φησὶν εὐδὺ καὶ κτὶ
 πρὸς τὰς ἀρτι συνίσταται ἀρχαμύων πολλῶν ἐποιστάμην τὴν πρὸς αὐτοῖς, ὥστε αὐτὴν καὶ ἐκ-
 παῖσαι τὴν Αἰγύπτου οἱ ἡ ἀνάλογον τῇ πρὸς αὐτὴν ἀγάπη τὴν ἐπὶ ὁπμιλείας τὴν αὐτῶν ἐπι-
 δάξαντο κακίαν, εὐδὺς ἀποσάντες ἐμὲ, ἐξαρπέντες ὅτι τὸ χαῖρον, καὶ δὴ καὶ τοῖς εἰδω-
 3. λοῖς ἀπασαν τὴν ἐμὴν πρὸς αὐτοῖς νάμαντες ἀπὸ αὐτῶν. “ Καὶ ἐγὼ συνεπόδισα τὴν Ἐφραὶμ. „
 Καὶ τοὶ γε διεσπαρμένους ἀπὸ τῆς κακίαν καὶ τὴν Αἰγύπτου, ἐγὼ δὲ τὴν ὁπμιλείας τὴν ἐμὴν
 εἰς ταύτην συνήγαγον. “ Καὶ ἀνέλαβον αὐτόν ὅτι τὴν βραχίονά μου. „ Καὶ τὴν ὁπμιλείας
 αὐτόν καὶ τὴν διδάμην ἠξίωσα τὴν ἐμὴν. “ Καὶ οὐκ ἔγνωσαν ὅτι ἴαμαι αὐτὴν. „ Οἱ δὲ
 4. ὁπμιλείας με τὴν τὸς αὐτῶν αὐτὴν ἀπαλλάξαντα κακίαν, ἐκ ἐβλήθησαν. “ Ἐν δὲ φθέρῃ
 ἀνθρώπων εἰλκυσα αὐτὴν, ἐν δεσμοῖς ἀγαπήσεώς μου. „ Οὐδὲ ὅτι καὶ τὴν νόμον ἀνθρώ-
 πων δὲ φθέρῃς μέλλοντας ἐξέσπασα πάντας αὐτὴν, ἀπορήτως τῇ ἀγάπῃ συνεγχεῖς
 τῇ ἐμῇ. “ Καὶ ἔσομαι ὡς ῥαπίζων ἀνθρώπων ὅτι τὴν σιγήν αὐτῶν. „ Οὐτω βαρείας αὐ-
 τοῖς ἐποίησα τὰς πληγὰς καὶ τὰς πινυῖας ἀντὶ τῆς ἀφροσύνης ταύτης, ὥστε ἐν βαρὺ καὶ
 πρὸς αὐτὴν δὲ καὶ πρὸς αὐτὴν πληγὰς. “ Ἐπιβλέψομαι πρὸς αὐτόν, ἐκ δυνήσομαι αὐτὴν. „
 p. 81. Τρέψω γὰρ ἐμαυτὸν ὅλον εἰς πινυῖαν αὐτῶν, ἵνα τέτω γ’ οὐκ γνῶν τὴν ἰσχυρὰν τὴν ἐμὴν.

CAP. XI.

“ Mane abiecti sunt. „ Valde velociter cadent. “ Ceu matutinum tempus abie-
 ctus fuit rex Israhelis. „ Velut mane brevi apparens, et mox desinens, ita rex eo-
 rum cadet. “ Quia puer Israhel, et ego dilexi eum. Ut ex Aegypto vocavi eos, sic
 abierunt a facie mea: ipsi Baalim immolabant, et sculptilibus adolebant. „ Puerum
 appellat Israhel, a tempore quo fuit in Aegypto, cum in populum excrescere coe-
 pit, et cura divina frui. Ego, inquit, statim et tunc primum incipientis consistere
 multam gessi providentiam, ita ut etiam Aegypto extraxerim: illi autem aequalem
 amoris meo ac patrocinio suam exprompserunt nequitiam, statim a me discedendo,
 et ad vitium declinando, totumque suum, quod mihi debebant, studium idolis im-
 pendendo. “ Et ego colligavi Ephraim. „ Dispersos sub aerumnis per Aegyptum,
 ego cura mea in unum congregavi. “ Suscepique eum in brachium meum. „ Con-
 grua meae potentiae tutela dignatus sum. “ Et non cognoverunt quod sanarem
 eos. „ At ipsi me, qui tantis eos liberavi malis, agnoscere noluerunt. “ In corru-
 ptela hominum traxi eos vinculis caritatis meae. „ Quum lege hominum perituri
 fuissent, eripui ipsos omnes, arcano modo amoris meo copulans. “ Eroque velut
 exalapans hominem in maxilla eius. „ Tam graves illis imponam plagas et castiga-
 tiones propter hanc insaniam, quam molestum est recipere in faciem inflictas ver-
 berationes. “ Respiciam ad eum, eique valebo. „ Totum me convertam ad castiga-
 tionem eius, ut sic certe fortitudinem meam cognoscat.

(1) Deest in biblis εἰς δεξιὰς. Attamen et interpunctio codicis, et commentarius, ad Biblia referunt.

“ Κατόκησεν Ἐφραὶμ Αἴγυπτον· ἔ’ Ασσὴρ αὐτὸς βασιλεὺς αὐτῶν. „ Αὐτοὶ μὲν γὰρ
φυγάδες ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἀπελεύσονται, οἰόμενοι τῇ ἀσσυρίῳ κερδαίνειν ἢ ἔφασκον·
δυνήσασθαι ἢ εἶδέν· ἐπειδὴ καὶ τὸ ἐμὸν δοκοῦν κατακρηπνύσκει πάντως αὐτῶν ἐκείνοι. Ταῦτα
ἢ πείσονται ἢ οὐκ ἔσονται; „ Ὅτι οὐκ ἠθέλησαν ὑπισπέρφαι. „ Ἐπειδὴ ἀνένδοτοι μεμνημένας ἐν
τῇ αὐτῶν κακίᾳ, μετὰ βολὴν ἐδὲ μίαν ἐπιδείξασθαι βουληθέντες. „ Καὶ ἠθέλησεν ἐν
ρομφαίᾳ ἐν τῇ πόλεσιν αὐτῶν, ἔ’ κατέπαυσεν ἐν τῇ χερσὶν αὐτῶν. „ Τοιγαρὶν εἶδεν ἰχθύες
μαχόμενοι πρὸς τοὺς πολεμίους, ἐδὲ πῶς παρέξουσιν ἑαυτῶν πόλεσι σωτηρίαν· ἐπειδὴ
πάντα τὰ ὅπλα, ἔ’ πᾶσα ὥφρασκὴν πολεμικὴν ἄγοντο καὶ ὡς τὴν φανῆται, ἀντιπαρά-
τοντο μὲν αὐτοῖς ἐμὸν δὲ τὴν αὐτῶν κακίαν, ἐπάρχοντο δὲ αὐτοῖς ἐπὶ πτωχείᾳ τοὺς
ἀσσυρίους. „ Καὶ φάρονται ἐκ τῆς δαβυλῶν αὐτῶν. „ Τῶν οἰκείων βελούματων ὑπολαύ-
σας, πτωχείαν ὑπομύροντες ἀΐξαν. „ Καὶ ὁ λαὸς αὐτῶν ἐπικρεμαμένον ἐκ τῆς κατοικίας
αὐτῶν. „ Οὐ γὰρ μένουν ἐπὶ τῇ οἰκίᾳ τῆς ἰδίας, ἐδὲ ἀσφαλὲς τὸ κατοικητήριον ἔχουσιν
τὸ αὐτό· ἐπειδὴ πάντας αὐτοὺς ὡς ἐκκρεμαστὰς ὄντας, καὶ οὐδὲ μίαν ἔχοντας βάσιν,
ἀθέρον συναρπάσας ὁ ἀσσύριος εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπάξει. „ Καὶ ὁ θεὸς ἐπὶ τὰ ἥματα
αὐτῶν θυμωθήσεται, ἔ’ οὐ μὴ ὑψώσῃ αὐτόν. „ Πᾶν γὰρ ὅτι ποτε παρ’ αὐτῶν ἥμῃν τε καὶ
σπέρμῳ ἄξιον ἔ’ δοκεῖ, τὸ τοῦ θεοῦ ἀφανὲς τῶν θυμῶν τῶν οἰκείων ὥς πρὸς τὴν ἐχθρὴν
ταπείνωσιν ἅπαντας ἀγαγεῖν.

“ Τί σε δεῖξω Ἐφραὶμ; ὑφρασθῶ σε Ἰσραὴλ; „ Ἀλλὰ γὰρ ἡ μετὰ σὺν ἐπὶ
ποσέσιν ἔ’ πικρίστοις κακοῖς δεῖξω ὡς πρὸς σέ; βοηθήσω σοι ὡς ἐν μέγιστοις ἐξετα-
ζομένη κακοῖς. „ Τί σε δεῖξω Ἐφραὶμ; ὡς Ἀδαμα θήσομαι σε καὶ ὡς Σεβοὶμ. „
Ἀλλ’ ἐκείνη γὰρ ἐκ ὄντων σε ἄξιον τυχεῖν δεικνύω τοῦ ἀντιπρόσθεντος μὲν οὐκ ἐκ τῆς περὶ
δικαίας ἐπαχρητομένην σοι πτωχείαν δεικνύω, εἰ τὴν καταστροφὴν ὑπομείνεις
ὡς πρὸς Σόδομα καὶ Γόμορα καὶ Ἀδαμα ἔ’ Σεβοὶμ γινώσκεις τότε συνέβη. „ Μετεστράφη

“ Habitavit Ephraïmus in Aegypto, Assyrius ipse rex eius fuit. „ Ipsi quidem
profugi ad Aegyptum ibunt, putantes se Assyriorum incursionem vitare, sed hilum
non proficient: etenim me volente, omnino illis potentur Assyrii. Cur vero patien-
tur haec? „ Quoniam noluerunt converti. „ Quia firmiter in malitia sua perseve-
rarunt, nullam prae se ferre mutationem volentes. „ Et debilitatus est gladio in
civitatibus suis, et cessavit manibus suis. „ Itaque pugnando cum hostibus nihil
valebunt, neque ullam salutis partem civitatibus suis conferent: quia arma omnia
omnisque apparatus bellicus, invalidus supervacuosque videbitur, me resistente ob
eorum nequitiam, poenaeque causa adducente ipsis Assyrios. „ Et comedent de co-
gitationibus suis. „ Consiliorum suorum fructum capient, digno adfecti supplicio.
“ Et populus eius suspensus in incolatu suo. „ Non enim manebunt in proprio in-
colatu, neque tutum sibi habitaculum habebunt: quoniam eos omnes tamquam pen-
dulos nullamque basim habentes, subito corripit Assyrius in captivitatem abiget.
“ Et Deus super pretiosa eius irascetur, et non exaltabit eum. „ Quicquid apud eum
pretiosum est, et affectu dignum videtur, hoc Deus furore suo destruet, donec ad
extremam miseriam cunctos redigat.

“ Quid tibi faciam, Ephraïme? protegam te Israhel? „ Quid a me tibi fieri
oportet ob talia tantaque mala? Ferre ne opem in maximis malis constituto? „ Quid
tibi faciam, Ephraïme? Sicut Adamae tibi faciam, et sicut Seboïmo. „ Auxilio certe
te dignum non iudico: contra vero dignum tibi impositum iri supplicium cognosco,
si catastrophem illam patieris, quae Sodoma, Gomorrhæ, et Adamae et Seboïmo

ἡ καρδία μου, ἐν τέτρω σπείραράχῃ ἢ μετρίμειά μου· ἔμὴ ποιήσω κτ' ἢ ἐργλὼν τ' θυμὸς μου· ἔμὴ ἐγκαταλίπω τ' ὀξυαλειθλῶμαι τ' Ἐφραίμ. „ Ἀλλὰ γὰρ ἐ σφόδρα ταύτης ὑμᾶς ὄντας ἀξίως δέεισκον τ' πμωρίας, μεταβέβλημαι τλὼ δόξοιαν ἐφ' ὑμῖν, καὶ σωτεταραγμένος πᾶς τῇ ὁφθ τ' ὑμετέρας συμφορᾶς, πρὸς μετρίμειαν ἔλκομαι, ὥστε με δόπο-
 v. 89. σλῶαι μὲν τ' θυμὸς λοιπὸν, μὴ ἀνέχεσθαι ἢ κατὰλιπεῖν ὑμᾶς ἀφανισμῷ παντὶ καὶ ὄρα-
 διδομένους. “ Δίότι θεὸς ἐγὼ εἰμι ἐ ἐκ ἀνθρώπων ἐν σοί; „ Θεὸς γὰρ εἰμι ὁ πάντα τέπεποικῶς, καὶ πάντων ὡς οἰκείων κηδόμενος ἔργων· κατ' ἐδὲν ὑπάρχον ὄραπλήσι-
 πῶς κατ' ὑμᾶς τέ καὶ ἐν ὑμῖν σφερομένοις. “ Ἄγιος καὶ οὐκ εἰσελδύσομαι εἰς πόλιν. „
 Ἐγὼ γὰρ ἀπὴλαρχμαί τε ἐ ὑπέρκειμαι πάντων τ' ἀνθρώπων πρᾶγματῶν· ἐκ ἐν πό-
 λεσι δόξων κτ' ἰόμον ἀνθρώπων, ἐδὲ τὰς αὐτοὶ δόξαζιάς μὴ ὑμῖν εἰδισμένον ποιῶ-
 σαι· ἐδὲ κοινῶν τ' γνώμης ὑμῖν ἐ τῇ κακίᾳ ἢ συζῆν ἐσπιδάκατε· ποιῶντιον γὰρ
 ἐ δικαίαν ὑπέρχιν μέλλοιτες πμωρίαν, ἀπαλλάττειν δι' ὑπερβολὴν ἐλέως ἐφ' ἀπάρχοντας
 πρᾶζομαι ταύτης.

v. 10. “ Ὅπισθον κυεῖς πορεύονται. „ Ὡς ὅπῃ τῇ πρᾶζομένη τῇ θεῷ φωνῇ τ' ἐπαγωγλὼν
 ὁ πρᾶζομένης πεποίνῃ ταύτῃ, πρᾶζο τ' λέγων· ὅπῃ ἐπεδὲ δὴ λοιπὸν πρᾶζομένης τῷ πρᾶζο,
 ἐ πάντα πρᾶζομένη κτ' τὸ δοκῶν τῷ θεῷ ἔπος ἡμῶν τε ὅπῃ ἐ φιλανθρώπων πρᾶζο ὑμῶν.
 “ Ὡς λέων ἐρύξεται, καὶ ἐκρήσονται τέκνα ὑδάτων. „ Εἰ γὰρ δὴ πρᾶζομένης πρᾶζομένης
 ἐαυτὲς, δίκῃ λέοντες πρὸς φοβεῖς τοῖς κτλῶσι, ἐρύξοι τ' οἰκείαν φωνὴν ὅπῃ πάντας
 ἐκάντας, ἐς δίκῃ ὑδάτων ὑμῖν κτ' τὸ πρᾶζομένης τὸ οἰκείον ἐπὶ πρᾶζομένης, εἰς ἕκαστον πρᾶ-
 v. 11. τας κατὰσῃ τῷ πρᾶζο τῷ οἰκείῳ. “ Καὶ ἤξουσι ὡς ὄνειον ἐξ Αἰγύπτου, καὶ ὡς πρᾶζομένης
 p. 84. ἐκ γῆς αἰσούων· καὶ δόποκατᾶσῃ αὐτὰς εἰς ἐφ' οἴκας αὐτῶν, λέγῃ κύριος. „ Παντα-
 ρόθεν γὰρ αὐτὰς ἐπανάξιν, πρᾶς κατεχέσῃς ἀπαλλάξας αἰχμαλωσίας, καὶ τὰς τε πρᾶζο

contigit. “ Conversum est cor meum, pariter conturbata est poenitudo mea: non agam secundum iram furoris mei, non sinam deleri Ephraim. „ Sed enim quamquam vos apprime dignos poena huiusmodi esse comperio, meam de vobis sententiam muto; et conturbatus quodammodo a calamitate vestra, ad poenitentiam trahor, ut a furore deinceps desinam, neque vos sinam supremo exitio interire. “ Quoniam Deus ego sum, et non homo in medio tui. „ Deus quippe sum omnium creator, et rerum omnium tamquam mearum tutor: neque ullatenus vestri similis et illorum qui inter vos versantur. “ Sanctus, et non ingrediar civitatem. „ Ego alienus sum humanis cunctis rebus ac superior: non dego in urbibus humano more, neque illic incolatum vobiscum tenere soleo. Quamobrem neque voluntatum vestrarum sum particeps, neque malitiae in qua vivere satagitis. Nam contra potius, etiamsi debitum subituri eratis supplicium, per summam tamen misericordiam do operam ut id nequaquam patiamini.

“ Post Dominum ambulabunt. „ Praedictae veluti Dei locutioni hoc subtextit additamentum propheta, ita ferme dicens: oportere in posterum Deum sectari, atque omnino agere secundum Dei beneplacitum tam erga vos clementis atque benigni. “ Quasi leo rugiet, et formidabunt filii aquarum. „ Si tales nosmet exhibuerimus, ipse more leonis bestiis terribilis, vocem suam emittet contra illos omnes, qui ritu aquarum multitudine sua ingruunt, eosque attonitos omnes terrore suo faciet. “ Et venient quasi avis ex Aegypto, et quasi columba de terra Assyriorum: et collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus. „ Undique enim se eos reducturum, a captivitatis pressura liberos, tum qui apud Assyrios erant captivi, tum

ἀσυρίοις αἰχμαλώτοις, τοὺς τε ἐν Αἰγύπτῳ τὲ φυγάδας, δίκλῳ ἑρνέων ὑποκαταστήσιν πάντας εἰς τὰ οἰκῆαι ὁ θεὸς ὑποσχέται. “ Ἐκύλωσέ με ἐν ψεύδι Ἐφραὶμ, ὃ ἐν ἀσεβείᾳ οἶκος Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα· νῦν ἔγνω αὐτὸς ὁ θεός· ὃ λαὸς ἄγιος κληθήσεται θεός. „ Πρώτους μὲν γὰρ ἐπαδὴ πρὸς τὸ ψεύδι καὶ τὴν τῆς εἰδώλων ὑποκλίναντες δεραπείαν ἐν ἀσεβείᾳ διήγον ἅπαντες, οὐδένα δὲ πρὸς ἐμὲ ποιέμενοι λόγον, ἀναγκάτως αὐτοὺς τοῖς κακοῖς περιβέβληκα ἐκείνοις· μετὰ μελομένους δὲ καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον ἰδόντας, οἰκισάσθαι ἅπαντας· τέτο γὰρ λέγει τὸ, ἔγνω αὐτὸς· ὃ δὲ αὐτῶν ἐμοὶ φανήσονται τῆς παραγμάτων ὄντες, ὅτε πσέπων καὶ τιλικέπων ἀγαθῶν δεξιᾷ τῆς ἐμῆς ἀξιέμενοι βοηθείας· τὰ μὲν δὲ παρ’ ἐμὲ ποιαῦτα παρέχον ἔτοιμα ἐγὼ τί δέ;

ΚΕΦ. ΙΒ’.

“ Ὁ δὲ Ἐφραὶμ πονηρὸν πνεῦμα. „ Ἵνα εἴπῃ προαίρεσις μετὰ πνεῦμα γὰρ πολλὰ καλὰ τὰ προαίρεσιν ὡς τὸ, πνεῦμα πονηρίας ἐπλανήθησαν· * καὶ πνεῦμα εὐδὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου. * Ὁ Χαλεβ ὁ δὲ Ἰεφονὶ, ὃ Ἰησοῦς ὁ δὲ Ναυῆ, ὅτι ἐξηγήθη πνεῦμα ἔτερον ἐν αὐτῷ *. “ Ἐδιδόξε χάσσω ὅλην τὴν ἡμέραν. „ Διηγεῖται γὰρ ἐπετελεῖ τοιαῦτα, ὃ χάσων δὲ δίκλῳ λυμαινομένους τοῖς καρποῖς, ἐπάγει αὐτοῖς ὡς ἀντάρεκα τὴν φθοράν. “ Κενὰ δὲ μέτατα ἐπλήθυναν. „ Καὶ πληθὺν εἰδώλων κατεστήσαντο ἀνομιᾶν παντῶν δὲ βλάβης μεγίστης αἰτίων. “ Καὶ διεθήκην μετὰ ἀσυρίων διέδετο, καὶ ἔλαιον * εἰς Αἰγύπτῳ ἐνεπορεύετο. „ Εἶτα κακοῖς ὑπὲρ τέτων περιπετωκῶς, ποτὲ μὲν δι’ ἀσυρίων, ποτὲ δὲ δι’ αἰγυπτίων ἠλπιζεν ἀγαθὰ πρὸς τὰς ἐξουσίας καὶ πρὸς ἐκείνους μὲν φιλίας συνθήκας ἐβάλετο ποιεῖν, πρὸς δὲ τὰς συμμάχους ἡττῶν ὥφθητο ὃ δὲ ἀπάντων τέτων ἐδέν. “ Καὶ κρίσις πρὸς κρείων πρὸς Ἰούδα καὶ ἐκδικήσεται τὸ Ἰακώβ. „ Ὁ γὰρ θεὸς αὐτὸς

qui in Aegyptum profugerant: avium instar cunctos ad propria revocaturum promittit Deus. “ Circumdedit me mendacio Ephraimus, et impietate domus Israhelis ac Iudae. Nunc novit eos Deus, et populus sanctus vocabitur Dei. „ Antea quidem, quoniam ad falsitatem atque idolorum obsequium impie omnes declinaverant, nullum mei respectum habentes, necessario eos malis illis irretivi: sed nunc resipiscentes, et melioris frugis studiosos, familiares mihi omnes faciam. Id enim valet locutio illa, novi eos. Et quidem in numero esse meorum, facta ipsa docebunt, quoniam tot tantaque bona me adjuvante adsequentur. Certe ad huiusmodi ipsis exhibenda beneficia paratus sum. Quid porro?

CAP. XII.

“ Ephraimus autem malus spiritus. „ Mala nimirum voluntas: nam spiritum saepe appellat voluntatem; veluti: spiritus fornicationis decepit eos. Et spiritum rectum innova in visceribus meis. Et Chaleb Iephoni filius, et Iesus Navi, quoniam spiritus alius fuit in illo. “ Persecutus est aestum tota die. „ Semper enim talia agebat, quae more aestus frugibus noxii, adferre ipsis perniciem poterant. “ Inania et vana multiplicaverunt. „ Magnum numerum idolorum constituerunt, inutilium prorsus, immo maximi detrimenti causam praebentium. “ Et foedus cum Assyriis inibat, et oleum in Aegypto mercabatur. „ Deinde in haec mala coniectus, modo ab Assyriis modo ab Aegyptiis sperabat boni aliquid consequi: et cum illis quidem amicitiae foedus iungere volebat, ab his autem belli societatem petebat: sed nihil ab his omnibus est consecutus. “ Et iudicium Domini cum Iuda, ut ul-

- ἡκὶ δὲ τῷ περαγμάτων κεινησόμενῳ πρὸς αὐτὸς, ἃ ἐκδικᾶν τὰ μὴ δέοντος αὐτοῖς περαγμένα· ἃ Ἰακώβ γὰρ κἀνταῦθα λέγει τὸ ἔθνη τῷ Ἰσραήλ, ὅπερ οὐδὲ Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ ἐκαλεῖτο καὶ τὴν τὴν περπάτορον αὐτῶν ὀνομασίαν, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέροις ἐδείξαμεν· ἔθεν ἐπ' αὐτῇ. “ Κατὰ τὰς ὁδὸς αὐτῆς, καὶ καὶ τὰ ἐπιτηδύματα αὐτῆς ἀνταποδῶσθαι αὐτῇ. “ Ἰνα εἴπῃ ὅτι ἀνάλογον ὧν παῖδουσιν αὐτοῖς ἐπάξῃ τιμωρίαν· εἶτα καὶ καὶ τῷ δαδῶσιν τὴν περπάτορον τὴν τέτων ἐλέγχῃ κακίαν. “ Ἐν τῇ κοιλίᾳ ἐπ' ἐνίσσετο τὴν ἀδελφὸν αὐτῆς. “ Ὁ μὲν γὰρ ἃ πρὸς τὴν γυνήσεως ἐνεδέκνυτο τῇ χήματι τὴν ἀπάτην, μὴ ἥς ἡμῶν ἀντιποινησέσθαι τῷ περτοκίῳ. “ Καὶ ἐν κόποις αὐτῆς ἔχουσε πρὸς θεόν. “ Καὶ πολλὰς ὑπομνητικὰς πόνας τε ἃ πλάνας, τὴν πρὸς θεόν ἐκ λυέχετο εὐνοίας ἐκτελεῖν. “ Καὶ ἐνίχουσε μὴ ἀγγέλῳ, καὶ ἡδυνήθη. “ Καὶ δὴ καὶ τὴν ἀδελφὴν τὴν ἐπιβεβλὼ ὑφορρόμενῳ, ὑπασίας ἡζιώθη ἀγγέλῳ, πρὸς ὃν παλαίαν δοκῶν ὥφθη δυνατός· ὅμως τὰ μὲν ἐκείνῃς τοιαῦτα· τὰ δὲ τέτων τῷ δποζόνων τὴν ἐκείνῃς ὁποῖα;
- “ Ἐκλαυσαν καὶ ἐδέησαν μὲν. “ Ἐν δάκρυσιν ἅπαντες εἰσὶ καὶ δέησεν, ἀπαλλαγὴν αἰτουῦντες τῷ κακῶν ἐν οἷς ὑπὲρ τὴν ἀσεβείας ἐξετάζονται τὴν οἰκείας· ποίας ταύτης; “ Ἐν τῷ οἴκῳ Ὡν εὗρον με. “ Περὶ γὰρ τὴν εἰδῶλων ἡχολουῶτο περαπείαν, ἐν ὀνομασίᾳ μὲν πμῶντες ἐμῇ εἶδ' ἐδὲν αὐτῇ περσῶν οἷος τε ὄντας· ὡς αὐτόθι ἢ παρόντα πμῶντες ἐμὲ τὴν ἢ παρόντα· τὸ ἔν, ἐν τῷ οἴκῳ Ὡν εὗρον με, ἀντὶ τὴν ὡς ἐκῆ με παρόντα εἰσέποντες· ὃν πμῶντα παρ' αὐτῶν ὡς θεὸν ἐχέω, ἔτω τῷ εἰδῶλῳ περσῶν τὴν τε ὀνομασίαν καὶ τὴν πμῶν τὴν θεῶν. “ Καὶ ἐκῆ ἐλαλήθη πρὸς αὐτὸς. “ Αὐτόθι ἢ τὴν δπόφασιν ὑπὲρ ὧν ἡσέβαν ἐδέξαντο δικαίαν. “ Ὁ δὲ κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ ἔσται μνημόσυμον αὐτῇ. “ Ἀλλὰ γὰρ περσῶν τοιοῦτοις ἀφ' ὧν ἐπηνώσεται τὴν ὄντως θεόν, μερίστω τε αὐτῇ δρεπαντὸς ἔξῃ τὴν μνήμην, ὅς πεποίηκε τὴν αὐτὸς, ἃ εὐηργέτηκε πάντες,

ciscatur Iacob. „ Deus ipse venit, factis utique iudicium de illis peracturus, et quae praeter officium egerunt vindicaturus. Nam Iacob hoc quoque loco dicit universam Iudaeorum gentem, quae et Iacob et Israhel appellabatur, de sui progenitoris nomine, ut iam in superioribus diximus. Unde addit: iuxta vias eius, et iuxta adinventiones eius reddet ei. „ Pro eo ac dicat: se congruam peccatis eorum poenam impositurum. Deinde et progenitoris exemplo, horum redarguit improbitatem. “ In utero supplantavit fratrem suum. „ Profecto ille ante etiam nativitatem portendit eo corporis motu fraudem, qua affectaturus erat primogeniti iura. “ Et in laboribus suis valuit erga Deum. „ Multos perpersus labores ac fraudes, non sustinuit a Dei benivolentia recedere. “ Et viribus valuit cum angelo (luctari), et potens fuit. „ Fratris insidias suspicans, visione angeli dignatus fuit, cum quo luctari visus, potens apparuit. Ac res illius ita se habuerunt. Quid vero eius posterum?

“ Fleverunt, et me deprecati sunt. „ In luctu omnes versantur, precibusque nituntur aerumnas avertere, quibus ob suam impietatem premuntur. Quanam est haec? “ In domo On invenerunt me. „ Idolorum cultui vacabant, nomine meo colentes illa quae huic appellationi ius nullum habebant. Illic, inquam, quasi praesentem me colebant, qui aberam. Ergo dictio, in domo On me invenerunt, ponitur pro: quasi ibi me praesentem invenissent, quem coli ab ipsis tamquam Deum oportebat, interim idolo exhibebant appellationem simul et honorem Dei. “ Et ibi facta sunt verba ad eos. „ Sententiam illic propter impie facta iustam audierunt. “ Et dominus Deus omnipotens erit memoriale eius. „ Sed enim in talia incidet, unde verum Deum cognoscere discet, eiusque maximam omni tempore memoriam reti-

καὶ δὴ καὶ νῦν ἀσεβήσανται· παροδύσαντες ὅτι τὸ κρεῖττον μετὰβαλεῖ καὶ τὴν δυνάμιν τὴν
ἐκείαν. “ Καὶ σὺ ἐν θεῷ σε ὀπίσπρην· ἔλεον ἐκείμα φυλάσσει· καὶ ἤρξισε πρὸς τὸ θεόν
σου θρασυπνότης. „ Γυνήσιαν τοίνυν ἐπιδείξαι τὴν ὅτι θεὸν μετὰβολῶν, καὶ ὀπισμελὸς φι-
λανθρωπίας ἐκ τῆς δικαίας· ἀπόδειξε ἡ αἰὶ τῆς θεῶς πνοῆς· ἐκ τῆς μὲν πρὸς τέτον ἀντερχό-
μενον θεραπείας, ὅπερ ὀφείλειται ταύτῃ συμβέβηκε δικαίως· τῇ δὲ πρὸς τὰ εἰδωλὰ πα-
δείξας ἀπεχόμενον παντελῶς. „ Χαναάν, ἐν ᾗ αὐτὴ ζυγὸς ἀδικίας· καταδυναστεύσαν
ἡγάπησε. „ Εἰς ὀπισπρέψαν αὐτὸς δὲ ἐκείνων ἐκκαλεσάμενος, ὁραδίζῃ πάλιν αὐτοῖς τὴν
κακίαν ἐνταῦθα· ἀπεδείχθητε γάρ φησιν ἐδὲν ἐλαττέμενοι τῇ Χαναανίῳ, ἕως ἐκβαλὼν τὴν
ζήρας ὁ θεός, ὅτι τὴν πρὸς αὐτοῖς ἀσέβειαν τὴν ἐκ κακίαν, ὅμῃς ἀντιστήσασθαι· ἵνα
πρὸς ἀδικίαν τε βλέποντες, ἐκ μὴ πολλῆς τῆς ὀπισπρέψας ὅτι ἀσυνεπείρους καὶ τὴν πρὸς αὐ-
τοῖς ὅμῃς ἐκκαλεσάμενος δυνάστηται.

“ Καὶ εἶπεν Ἐζραϊμ, πλὴν πεπλάσκηκα, εὗρηκα ἀναψυχὴν ἑμαυτῷ. „ Εἴτα ἐξ ἀδικίας συλλέγων χρήματα, ἥδε) ὅτι πρὶ πλετεῖν, & δὴ καὶ τὸ εἶς ἀπάν ὑπόλαυσιν ἠδείαν ἠγείται. „ Πάντες οἱ πόνοι αὐτοῦ οὐχ ὠφεληθήσονται αὐτῷ δι’ ἀδικίας αἷς ἠμῶντες. „ Δέον ἀναλογισαῖσθαι ὅτι πάντα δὴ ταῦτα ἂ μὴ ὠφελόμενον συνήγαγε πόνων, ὑπόλαται πάντα ὑπὲρ τῆ ἀδικίας μὴ ἥς αὐτὰ συνήγαγον. ἐπειδ’ ἂν θεὸς τὸ ὠφελομημέτων, ἐν οἷς ἐξεταζόμενοι διετέλουν, δίκας αὐτοὺς εἰσπραγίσθαι βέληται. „ Ἐγὼ ἣ κύριε ὁ θεός, σε ἀνήγαγόν σε ἐκ τῆ Αἰγύπτου. „ Ἐδοξεί σε πάσης ἀπέχεσθαι ἀδικίας τῆ καὶ τῆ πενήτων, ἀναλογιζόμενον ὅτι σε ἐν δακρύα καθεστῶτα πικρᾷ, ἐξεβλήθη ἐκ τῆ Αἰγύπτου. „ Ἐπὶ καποικίᾳ σε ἐν σκληραῖς καθῶς ἐν ἡμέρᾳ ἐορτῆς. „ Καὶ δὴ καὶ οἰκησιν σοὶ παρέχον, ἵνα εἴπῃ τῷ κυρίῳ τῆ ἐπαγγελίας τὴν ὑπόλαυσιν, ἐορτάζην σοὶ ὠφελῶν ἐν τῇ τῆ ὠφελομημέτων ὑπολαύσει· τὸ γὰρ καποικίᾳ, ἀπὸ τῆ κατόικισα λέγει, τῇ ἐναλλαγῇ τῆ χρονοῦ συνήθως

nebit, qui et ipsos creavit, et beneficiis continuis prosecutus est, et nunc etiam criminibus impiatos castigando nititur ad meliorem frugem convertere. “ Et tu ad Deum convertere, misericordiam et iudicium custodi, et appropinqua Deo tuo semper. „ Genuinam itaque ostende ad Deum conversionem: caritas erga homines, et iustitia tibi curae sint: da operam ut semper cum Deo sis: cuius si cultum retinueris, merito fructum inde capies; ita tamen ut ab idolorum obsequio prorsus abstineas. “ Chanaan, in manu eius statera iniquitatis; opprimere praepotenter dilexit. „ Postquam eos praedictis verbis ad conversionem invitaverat, rursus heic malitiam exprobrat. Nihilo meliores, inquit, apparuistis Chananacis, quibus Deus regione ob ipsorum impietatem nequitiamque eiectis, vos illuc introduxit. Nihilominus vos ad iniustitiam incumbitis, multoque studio infirmiores opprimitis, quos vestrae potentiae viribus male mulcatis.

“ Et dixit Ephraïmus: verumtamen dives effectus sum, inveni solamen mihi. „ Atqui ex iniustitia congesta pecunia, gaudet divitiis suis, quarum dulcem usum existimat. „ Nullus labor eius invenietur ipsi, propter iniquitates quas peccavit. „ Atqui reputare debuerat, omnia haec quae iniustis coacervavit laboribus, peritura omnino fore, propter iniquitatem qua ea collegerat: nempe cum Deus criminum, quorum illi sunt convicti, poenas sumere velit. „ Et ego dominus Deus tuus eduxi te ex Aegypto. „ Sane oportebat abstinere te ab opprimendis iniuste pauperibus, reputantem quod in amara servitute cum degeres, Aegypto te abegi. „ Adhuc habitare te faciam in tabernaculis, sicut in die sollemnitatis. „ Quin etiam habitaculum tibi obtuli, id est promissae terrae iucundum usum, festalem tibi laetitiam

- * Ps. LIV. 17. *χρησάμενΘ· συνέδεις ἡ τέτο εἰς τὴν τὴν ψαλμῶν ἐδάξαμεν αὐτάκως· εἶον ὅτι τὸ **, ἐγὼ
 v. 18. *ἡ πρὸς (ὧ) θεὸν ἐκέκραξα, καὶ ὁ κύριος εἰσέκουσέ με· οἷς ἐπάγῃ· ἐστέρας καὶ πρὸς καὶ*
μισσημβείας διηγήσομαι, εἰ ἀπαγγέλω, καὶ εἰσακούσεται τὴ φωνή μου· καὶ τοι γὰρ τὸ εἰσέ-
 p. 89. *κουσέ τῶν εἰσακούσῃ ἐκ ἀκόλουθον· εἰ γὰρ γένοιτο, τί δὴ γηέουσι αἰτεῖ; ὅμως καὶ τὸ πρὸς πρὸς*
 * Ps. LIII. 7. *τὸ, καὶ ὁ κύριος εἰσέκουσέ με, λέγει ἀντὶ τὸ εἰσακούσεται· καὶ ὅμως καὶ πολὺ εἰ κεχρημένον*
ἐν τοῖς ψαλμοῖς ἐκ τῆς ἰδιώματός· εἰσέκουσεται τὸ ἐβραϊκῶς· ὅθεν δὴ καὶ πρὸς τοῖς πρὸς
*φῆταις ὡς εἰκὸς τὸ αὐτὸ δὴ τέτο εἴρησι τίς ἄν· ὡς ὅταν λέγῃ *, ὡς πρὸς βαλὼν ἐπὶ σφαγῶν*
ἤχη, ἀντὶ τῆς εἰπαῖν ἀρχήσεται.
 v. 10. *“ Καὶ ἐλάλησα πρὸς θεὸν πρὸς φῆταις· καὶ ἐγὼ ἐστέρας ἐπλήθυσα, καὶ ἐν χερσὶ πρὸς*
φῆταις ὡμώσθην. „ Εἰ γὰρ δὴ τότε εἰ πρὸς φῆταις ἀνέδειξα, καὶ ὅπασαν ἡξίωσα θεὸν τότε
 v. 11. *πλείστον, πολυτρόπως τὴν ἐπιφανόμενον τοῖς τότε δικαίοις, Μωϋσῇ τε λέγω καὶ Ἰησοῦ τῷ*
Ναυῇ εἰ τοῖς κατ’ ἐκείνας ἅπαντα ἡ ταῦτα πρὸς φῆταις αἰρέμενον πρὸς φῆταις, ὡν ἐχρῶ
μνησθέντες, ἀρκεῖται τοῖς δοδεῖσι, μὴ μὲν ἀδικίας ἀσχετῶν τὰ ἐτέρων. “ Εἰ μὴ
Γαλαὰδ ὅστις, ἄρα ψευδεῖς ἦσαν ἐν Γαλαθαῖς. „ Ταῦτα δὴ φησὶν· εἰ μὴ ἐκ Γαλαὰδ
 p. 90. *ὕμιν ὑπῆρξε εἰ Γαλαθῶν, ἵνα εἴπῃ ἐκ τῶν εἰδῶν, εἶχεν ἄν πᾶσα ἀπολογία ὑμῖν τὰ*
νυν πρὸς φῆταις· εἰ δὲ μήτε ἐκ Γαλαὰδ ὑμῖν, μήτε ἐκ Γαλαθῶν, τότεσιν εἰ μὴ ἐκ
τῶν εἰδῶν ὑμῖν πρὸς φῆταις, πῶς ὁ πρὸς φῆταις ἐπὶ τῷ ψάλλῃ πρὸς φῆταις; νυν τὸ ἀλή-
θειαν ἀφέντες, ὑποστάντες μὴ τὸ εὐεργέτες, νόστιαντες ἡ πρὸς θεὸν ὡμώσθας ἐδέν· εἴτα
τέτοις μὲν τῶν παρ’ ὑμῖν ἀρχόντων τὰς δυσίας ἐπιτελούμετες· ἀπὸ γὰρ Γαλαὰδ καὶ Γαλ-
γάλων τὰ εἰδῶν λέγει· ὡς καὶ ἀνωτέρω φησὶ, μὴ εἰσπορεύεσθαι εἰς Γαλαθα, ἵνα εἴπῃ
μὴ πρὸς τὰ εἰδῶν ἔχετε, ἀπὸ τῆς πόσεως τὰ ἐν αὐτοῖς πρὸς φῆταις λέγων· ὅπως καὶ

praebens in bonorum tuorum usufructu. Namque habitare faciam, posuit pro, habitare feci, solita temporum enallage utens: quem morem esse quoque psalmorum, satis iam demonstravimus. Veluti est illud: ego autem ad Deum clamavi, et Dominus exaudivit me. Quibus addit: vespere et mane ac meridie narrabo et annuntiabo, et vocem meam exaudiet. Atqui prius, exaudivit, subsequenti, exaudiet, non est consentaneum. Nam si factum est, cur fieri postulat? Sed enim prius illud, et Dominus exaudivit me, dicit potius pro exaudiet me. In summa, saepe passimque hic hebraicus idiotismus occurrit. Quare et apud prophetas, ut par est, rem eandem observare cuilibet licebit; veluti: ut ovis ad occisionem ductus est; pro, ducetur.

“ Et locutus sum ad prophetas, et ego visiones multiplicavi, et in manibus prophetarum assimilatus sum. „ Ego et prophetas tunc protuli, et visionibus plurimis illius temporis homines dignatus sum, et multifariam iustis illis apparui, Moysi inquam, et Iesu filio Navi, et contemporaneis. Quae cum omnia libenter fecissem, oportebat sane horum memores, datis esse contentos, neque per iniustitiam aliena rapere. “ Si Galaad non est, utique falsi fuerant in Galgalis. „ Hoc dicit: siquidem ex Galaad et Galgalis vobis superesset, id est ex idolis, haberent fortasse defensionem aliquam vestra opera: sin vero neque ex Galaad neque ex Galgalis, id est si nihil ab idolis vobis accessit, quid ni sit exploratum vos rei falsae adhaesisse? Nunc veritatem deseruistis, a benefactore vestro recessistis, atque ad nihil profuturos (deos) accessistis, quibus sacrificia cum principibus vestris offertis. Nam Galaad et Galgalorum nominibus idola dicit. Sicut et retro ait: ne abeatis in Galgala, id est ne ad idola accedatis; a loco, cultos illic deos dicens. Heic pariter Galaad

ἐν Γαλαῶν Γαλαῶν μέμνη) καὶ Γαλαῶν, ἐν οἷς πολλὴ τις ἢ ὡς τὰ εἰδώλα θεραπεία ἐγένετο. Ὑπὸ οὖν τῆς τόπων τῶν τῶν εἰδώλων σημαίνε θεραπείαν· τάτο λέγων, ὅτι τοσούτων ὑμῖν ὑπαρξάντων παρ' ἐμῶ, ἐκ τῆς δαιμόνων καὶ τῆς εἰδώλων ἐδένος, ὅς ἀπάτης ἄρα καὶ τῶ ὡς τὸ ψεύδῃ ῥοπῆς, ἐμοῦ μὲν ἀφελήκατε, ὡς δὲ τὰς ἐκείνων ἔχετε θυσίας. “ Καὶ τὰ θυσιασθεῖα αὐτῶν ὡς χελώνη ὅτι χέρσον ἄρα. „ Ἐσται γὰρ ὑμῖν ἐδὲν ὄφελος τῆς ὡς ἐκείνα φησὶ προυδῆς, ἐπειδὴ ἅπαντα αὐτὰ παντὶ ἁφάνισι δὲ τῶ πολέμιων ὁ θεός· ἐπειδὴ γὰρ ἡ χελώνη ἐν ὕδασι εἴωθε δειτῶν, ἐν χέρσῳ ὅς ληφθεῖται δειτῶν πάντως, τῶ θυσιασθεῖων ἐβελήθη τῶ ὑποδάγματι τῶ δειτῶν ὑποδείξαι.

Καὶ πάλιν τῇ τῆς θεογόνων ὡς δειτῶν δεικνύς αὐτὴς ἀσεβουῦτας. “ Ἀνεχώρησεν v. 12. Ἰακώβ εἰς πεδίον Συρίας, ἐδὲ ἔλθον Ἰσραὴλ ἐν γυναικί, ἐν γυναικί ἐφυλάξατο. „ Εἰλετο μὲν γὰρ ἐκείνῳ δι' ἀρετῶν καὶ τῶ τῆς θεοτοκίων εὐλογίαν, τῶ οἰκείων φυγὰς γεροντῶς ὡς τῶ Συρίαν εἰλῶν, καὶ ὑπομείναι μὲν τῶ ὡς τῶ Λαβὰν δειτῶν μὲν p. 91. ταλαιπωρίας ὅς πολλῆς καὶ ὡς γάμον ἐλθεῖν γυναικός, ἵνα μὴ χαναναίαν ἀγάγηται ὡς τὸ τῶ πατρὶ δοκῶν· καὶ ποσούτῳ ὑμέμεναι ταλαιπωρίαν, φυλατῶν τὸ ὡς τὰ νόμιμα τῆς θεογόνων, ἐπὶ τὸ δοκῶν τῶ γυναικὶ ἀγάγεω· ὅπερ οὐκ ἐπιπύκειν ὁ ἀδελφὸς ἐκείνῳ χαναναίας ἀγαθόμορος ὡς τὸ δειτῶν τε δοκῶν ἐπὶ τοῖς γυνεῦσι. “ Καὶ v. 13. ἐν θεοφῆτῃ ἀνήγαγε κύειν τῶ Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐν θεοφῆτῃ διεφυλάχθη. „ Ἐπειδὴ ὅς μετ' ἐκείνα πάντα κατῆλθον εἰς τῶ Αἰγύπτου, τοσούτῳ τῶ ὅς ἐκείνῳ κηδεμονίαν ἐποιήσατο, ὡς τῇ τῶ θεοφῆτῃ Μαυσέως ὑπεργία ἀναγαγεῖν τε ἅπαντας ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἐπὶ τῶ τῶ ἔρημον αὐτὴς δὲ τῶ ὅς μελείας φυλάξαι τῶ οἰκείας, ἄρα τῶ καὶ εἰς τῶ γῶν εἰσαγαγεῖν τῶ ἐπαγγελίας. “ Ἐθύμωσέ με Ἐφραὴμ καὶ παρώρτισεν. „ Τοιούτων ὅς v. 14. γεροντότες θεογόνων, καὶ τοσούτων δι' ἐκείνους παρ' ἐμῶ τετυχηότες ἀγαθῶν, εἰς ὅς γῶν

memorat et Galgala, in quibus idolorum cultus frequentabatur: a locis, inquam, idolorum cultum denotat. Summa autem sermonis est, quod tantis a me acceptis beneficiis, nullis vero a daemonibus atque idolis, sequitur ut fraude illecti et falsitatis affectu, a me recesseritis, et illorum sacrificia frequentetis. “ Et altaria eorum quasi testudines in solo campestri. „ Nullum capietis vestri erga illa studii emolumentum, quia haec omnia manu hostium destruet Deus. Nam quia testudo sub aquis habitare solita, in sicco deprehensa prorsus perit; hoc exemplo voluit altarium excidium designare.

Sed ecce denuo ex maiorum comparatione demonstrans nepotes peccare “ fugit, inquit, Iacob in campum Syriae, et servivit Israhel ob uxorem, et in uxore fuit observans. „ Maluit ille propter virtutem et primogeniti benedictionem, domo profugus per Syriam vagari, et apud Labanum servitutem perferre: et cum gravi aerumna ad nuptias pervenire uxoris, ne chananaeam duceret praeter patris sui voluntatem: tantamque aerumnam exantlavit, ut instituta maiorum servaret, et Dei circa uxorem ducendam placitum: quod contra fecerat frater eius, chananais uxoribus ductis praeter Dei et parentum voluntatem. “ Et per prophetam eduxit Dominus Israhel de terra Aegypti: et per prophetam servatus est. „ Quoniam post illa omnia descenderat Israhel in Aegyptum, tantam posterorum eius tutelam Deus gessit, ut prophetae Moysis ministerio cunctos ex Aegypto reduceret; quos etiam in deserto providentia sua conservavit, donec in promissam terram induceret. “ Ad iracundiam me provocavit Ephraïmus et exacerbavit. „ Tales cum fuerint progenitores, et illorum gratia tot hi a me bona sint consecuti, nihilominus iram mihi

με κατέσταν πλάσιν, ἀγνώμονες μὲν καὶ ἐμὲ γερονότες τ' τοσαῦτα αὐτὲς εὖ πεποι-
κότα· καὶ ἡ τὴν τ' εἰδῶλον ἱερὰντες θεραπείαν, ὣν ἐδὲν εἰλήφασιν κέρδιον. “ Καὶ τὸ
αἷμα αὐτῶν ἐπ' αὐτὸν ἐκχυθήσεται. „ Τοιγαροῦν ἐπ' αὐτὸν ἢ ὑπὲρ τῆς ὑδρανομημάτων
p. 92. ἱερᾶς πτωχία. “ Καὶ (V) ὀνειδισμὸν αὐτῶν ἀνταποδώσῃ αὐτῶν κύριον καὶ (V) λόγον
Ἐφραίμ. „ Τῆς δαβουλῆς ἧς δὲ τ' οἰκείας ἀσεβείας περὶ τῆς δεξιᾶς αὐτὸν
εἰσπράττειται δικαίας, ἀνάλογον οἷς ἐφθέρχεται κατ' αὐτῶν.

ΚΕΦ. ΙΓ'.

v. 1. “ Δικαιώματα ἔλαβε ὁ αὐτὸς ἐν τῇ Ἰσραήλ· ὁ ἔθετο αὐτὰ τῷ Βαάλ ὁ ἀπέθανε. „
Δεξιὰ μὲν γὰρ αὐτὸς ἐκ τῆς νόμου Μωϋσέως τὰς δατάξεις ὡς περὶ τὴν περὶ τὸν
αὐτὸν, εἰς (V) Βαάλ περὶέσπεν ἀπάσας, τὴν ἐμοὶ περὶέσπεν καὶ νόμον θεραπείαν ἐπ'
v. 2. ἐκείνῃ μετὰ τῶν ὑπὲρ ὧν δὴ θανάτῳ περὶέσπεν γέροντες αὐτῶν. “ Καὶ νῦν περὶ-
σπεντο τῶ ἀμύρταναν, ὁ ἐποίησαν αὐτοῖς χωνότα ἐκ χρυσῆς καὶ τ' ἀργυρῆς αὐτῶν κατ'
εἰκόνα εἰδῶλον, ἔργα τεκτόνων σπιτετῆσιν αὐτοῖς. „ Ἐπιμεμνήκασι ἡ τῇ ἀσεβείᾳ,
τὰ μὲν ἐκ χρυσῆς τὰ ἡ δὲ ἀργυρῆς εἰδῶλα κατὰ σπουδᾶσαντες ἀνθρώποις γερονότα περὶ
εἶτα τοσαύτῳ καὶ αὐτὰ ἐπιδείκνυνται τὴν σπουδῆν, ὥς τίς; “ Αὐτοὶ λέγουσι δύσατε
ἀνθρώποις· μοχοὶ γὰρ ἐκλελοίπασιν. „ Ὡς μὲν πολλὰς δύσας αἷς δὲ τῆς ἀλόγων
περὶέσπεν, οὐκ ἀρεσπέντας τῶ πλήθι τῶ θυμάτων ἐκείνων, ἐπὶ καὶ εἰς ἀνθρώποις
p. 93. μετὰ τῶν δύσας τ' ἐπιχάρσιν. ἔτω ὁ ὁ μακάριον λέγει Δαυὶδ. * καὶ ἔδυσαν οὐ-
v. 3. γὲς αὐτῶν ὁ τῶ θυγατέρας αὐτῶν τοῖς δαίμονις. “ Διὰ τὸ ἔσπον ὡς νεφέλη περὶνῇ,
p. 93. καὶ ὡς δρόσος ὁρπενῇ πορφορῇ, καὶ ὡς ἀράχνη δαυρωματῇ λαίλαπι δαυρῶν,
ὁ ὡς ἀτμὶς δαυρῶν ἀκρίδων. „ Ὡς περὶ νεφέλη τίς ἢ δρόσος ἔωδινῇ δαυρῶν πα-
τελῶς ἀφανίζεται, ἀράχνη τὴν ἐν αἰσῶνι κατεσπῶσα ὑπὸ σφοδρῆς αἰέτης, ὁ μὲν καὶ ἀτμὶς

maximam commoverunt, ingratos mihi se praebentes tanto benefactori; atque ad
idola potius conversi, a quibus nihil lucri perceperant. “ Et sanguis eius super
eum effundetur. „ Quapropter in ipsum recidet delictorum poena. “ Et opprobrium
eius restituet ei Dominus, iuxta Ephraimi sermonem. „ Calumniae, quam impietate
sua Deo aspersit, iustas luet poenas congruasque verbis quae contra eum iactavit.

CAP. XIII.

“ Iustificationes accepit et ipse in Israhele; sed eas apposuit Baali, et mor-
tuus est. „ Nam cum ipse ex lege Moysis religionis colendae ritus accepisset, ad
Baalim cunctos transtulit, debitum mihi ex lege cultum in idola conferens: quo
facto, mortem sibi indixit. “ Et nunc addiderunt ad peccandum, et fecerunt sibi
conflabilia ex auro argentoque suo in forma idolorum, quae sunt ab artificibus con-
fecta opera. „ Perseverarunt in impietate, idola aurea et argentea humanarum ma-
nuum artificio fabricantes. Mox huiusmodi ergo idola studium quousque tandem in-
tenderunt? “ Immolate, aiunt, homines, quia vituli defecerunt. „ Ita ut post tot
sacrificia quae ex brutis animalibus obtulerant, non contenti victimarum illarum
multitudine, homines quoque sacrificiorum materiam effecerint. Sic etiam beatus
ait David: et immolaverunt filios suos ac filias suas daemonibus. “ Idcirco erunt
quasi nubes matutina, et sicut ros antelucanus praeteriens, et quasi aranei tela tur-
bine exsufflata de area, et sicut vapor a locustis. „ Sicut enim nebula aliqua aut ros
matutinus dissolutione prorsus disparent; et aranei tela quae forte in area sit, venti

Βραχίδια πρὸς ὀλίγον φανείσα ὑπὸ πλίνσεως ἀκρίδων, ἕτως ἀθρόον ἀφανισθήσεσθε πάντες ὑπὸ τῇ ὀργῇ τῇ ἐμῇ.

“ Ἐγὼ δὲ κύριος ὁ θεός σου, στερεῶν οὐρανὸν καὶ κήζων γῆν· οὐ αἱ χεῖρες ἔκπσαν v. 4.
 πᾶσας τὰς στρατὰς τῆ ἐραυῖ· ἔτι οὐ παρέδειξα σοι τὰ πορεύεσθαι σε ὁπίσω αὐτῶν· ἔτι ἐγὼ
 ἀνέστηζόν σε ἐκ τῆ Αἰγύπτου· ἔτι θεὸν πλὴν ἐμοῦ ἐ γνώσῃ· ἔτι σώζων ἐκ ἐστὶ πάρεξ ἐμοῦ. „
 Μάλιστα δὲ σοι τὸ πτωρίαν ἐποίησά * τὸ περικειμένῳ δικαίως, ὅτι πρὸς τὰ εἰδωλα νέθυ- * cod. ἐποίησε.
 κας ὄψας ἐμὲ, ὃς ποιητὴς τῆς ἀπάντων ὧν, τὸ τε κατ’ ἐρανὸν καὶ τῆς κτ’ γῆν, ὁπλίσθη
 σε ὀξυζαρον τῇ Αἰγύπτῳ, τῶν πλῆθός ἐστι καὶ μεγέθός τῆς θαυμάτων ἐκείνων, τὸ τε κατε-
 χέσης ἀπαλλάττων δαλείας, καὶ τὸ ἐμὲ εἰδέναι διδάσκων δύαμιν, παρενεχύησα σα-
 φῶς ἐτέρῳ μὴ μηδενὶ μὴ τῆς κτ’ γῆν μὴ τὸ κατ’ ἐρανὸν φωσῆρον νέμειν τῶν θεῶν πορο-
 ρείαν, ἐμὲ ὃ μόνον ὁμολογεῖν τε ἔτι εἰδέναι θεόν, ὃς καὶ σώζειν καὶ ἀπαλλάττειν τὸ ὅπι-
 κειμένων κακῶν δύαμαί μόνον, ἅτε τῆς ἀπάντων κύριος ὑπάρχων· ὥς ἂν μὴ λόγους p. 94.
 ἐστὶ καὶ ῥήματα νομίσης ὅτι ἰούεις ὅτι ἐμὲ, ἐκ ὃς τὸ ἀληθείας καὶ τῆς θαυμάτων
 συγκειμένους δικαίως. “ Ἐγὼ ἐπιτίμωσέν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν γῇ ἀοικήτῳ κτ’ τὰς νομάς v. 5.
 αὐτῶν. „ Ἐξαγαγὼν δὲ σε τῇ Αἰγύπτῳ, ἔτι τὸ ἔρημον τῇ ἐμαυτῇ κηδεμονίᾳ δέηζον v. 6.
 ἐν ἀοικήτῳ γῇ· καὶ ἐν ἣ δὴ νομαὶ θηρίων τῶν ἦσαν καὶ ἐρπετῶν, ἐδένους ὑπερηλύειν τῆς
 ἀναγκαίων ἐάσας. “ Καὶ ἐνεπλήθησαν εἰς πληθμονὴν, ἔτι ὑψώθησαν αἱ καρδίαι αὐτῶν·
 ἔνεκεν τῷ ἐπελάθοντό μου. „ Εἶτα εἰσεληλυθότες εἰς τὴν γῆν τὴν ἐπιχελίας, ἔτι ποσέτων
 πρὸς πᾶσαν ἀνδροπίνην ἐλπίδα ὑπελευκότες ἀγαθῶν, μεγάλοι τε πρὸς πᾶσι τοῖς
 κτ’ τῶν οἰκιστῶν διαχθέντες ἀνθρώποις, διὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς ὅτι ἐμοῦ γεγοτότων, οὐκέτι
 μνήμην εἶχον ἐμὲ τῷ δεδωκότος αὐτοῖς τῆς ποσέτων ἀγαθῶν τῶν ἀφθονίαν.

turbine abripitur, itemque levis vapor brevi apparens abs locustarum volatu; sic vos repente omnes ab ira mea destruemini.

“ Ego autem dominus Deus tuus, qui firmavi caelum, et terram condidi, cuius manus creaverunt omnem militiam caeli; quique hanc haud tibi ostendi ut ambulares post eam; ego inquam eduxi te Aegypto; tu vero nullum Deum praeter me habebis; neque qui te salvet, excepto me. „ Supradictam quidem potissimum poenam tibi merito inferam, quia declinasti ad idola, deserto me; qui cum sim creator omnium caelique et terrae, quo tempore te Aegypto eduxi, tanta cum miraculorum illorum multitudine ac magnitudine, servitutis pressura sublevans, et potentiae meae notitiam te docens, tunc inquam palam mandavi tibi, ut nulli rei terrestri nullique caelesti luminari appellationem Dei tribueres, meque solum confitereris ac scires esse Deum, qui et salvare et eripere ex instantibus malis, utpote omnium dominus, solus queo. Quamobrem cave ne veluti sermones quosdam ac verba existimes esse leges meas, sed potius rerum veritate recte concretas. “ Ego pavi te in deserto, in terra inhabitabili, iuxta pascua eorum. „ Postquam te Aegypto eduxi, in deserto quoque providentia mea te sum comitatus, in terra habitatoribus cassa; ubi quum nihil aliud esset praeter ferarum et serpentium pascua, nihil tibi necessarium deesse sivi. “ Et saturati abunde sunt, et elevata sunt corda eorum, ideoque mei sunt obliti. „ Post haec promissam terram ingressi, tantisque praeter quamlibet humanam spem, bonis fruente, et magnum prae ceteris mundi incolis nomen adepti, propter mea circa ipsos opera, attamen mei memores non fuerunt, qui tantam iis bonorum copiam contuleram.

- v. 7. “ Καὶ ἔσομαι αὐτοῖς ὡς πάνθηρ ἔως παρδαλὶς καὶ τὴν ἐδὸν ἀσσυρίων. „ Τοιγαρὲν δίκην πάνθηρος αὐτὰς ἔσται παρδαλὶς, καὶ πολλὰς τὴν ὀξύτητος συνήϊβων τὴν καὶ ἀπολλύς,
- v. 8. ὑπὸ τὴν τῆς ἀσσυρίων αἰχμαλωσίαν ἐλάσω πάντας. “ Ἀπαντήσομαι αὐτοῖς ὡς ἄρκτος,
- p. 90. ὑποκριμένη. „ Καὶ δίκην ἄρκτος τῆς γυναιμάτων σερηθείσης τῆς οἰκείων, καὶ ὅτι πολλὰς τὴν ἐπὶ ἐκείνοις ὑποκρίσιν τοῖς ἀπαντῶσι λυμαιομένης, πλείστον ὅσον αὐτῶν ἐργάζομαι (ὧ) φόνον. “ Καὶ διαφρήξω συγκλεισμένον καρδίας αὐτῶν. „ Καὶ πάντας ἃ ὅτι διαλογισμοὺς αὐτῶν οὓς παρ’ αὐτοῖς συνέχοντες, καὶ πολλὰς ἡσέβουσι τὴν ὀπμιελίας, φεικτικὰ ὄντας καὶ ματαίους, διὰ τὴν ἐπαρρησίαν αὐτοῖς ἐλέγξω πτωχείας. “ Καὶ φάρον τὴν αὐτὰς ἐκείνους σπύρνοι δρυμὶ, καὶ θηρία ἀγροὺς διασπᾶσθαι αὐτάς. „ Οὕτω γὰρ αὐτὰς τῇ τῆς σφαγῆς ποικιλίᾳ καταναλώσασιν οἱ πολέμοι, ὡσανεὶ λέοντες πνέες ἐκ δρυμοῦ, ἢ πνα ἕτερα φάρα πλῆσι
- v. 9. τέτοις θηρίοις, ἀθροῖα τοῖς ὁδοῖσιν ὀπιπείοντα διασπᾶσθαι ἅπαντας. “ Τῇ διαφθορᾷ σου Ἰσραὴλ, τίς βοηθήσῃ σοι; „ Ἀλλὰ γὰρ ὑπὸ ποσέτων διαφθαλιζόμενος τὴν καὶ ἀπολλύμενος κακῶν, τίνα ἂν εὖρεῖς βοηθήσαν;
- v. 10. “ Πῶς ὁ βασιλεὺς σε εἶδεν, ἔσται διασωσάτω σε ἐν πάσαις τῇ πόλεσί σου καὶ κρινάτω
- v. 11. σε, ὃν εἶπας δός μοι βασιλείαν ἔσται ἄρχοντα καὶ ἐδάκῃ σοι βασιλείαν ἐν ὀργῇ μου. „ Οὐδέ γὰρ ἐκ βασιλικῆς ὀπμιελίας ἢ στρατηγίας ὑποκρίσιν τί κέρδιον. ἔσται γὰρ καὶ ὅτι ἄτονον εἰς βοηθήσαν, ἀντιπράττοντον ἐμῶν καὶ τοι γὰρ ἐμοὶ δοκοῦν ἡγεμόνον σε τὴν Σαμυὴλ ἄνδρα δίκαιον, καὶ καὶ τὴν πάσης ἀρετῆς τὴν τε ἰερουργίαν καὶ τὴν ἡγεμονίαν διέποντα τὴν λαοῦ,
- p. 96. παρεγρέφατε παντελῶς, φάρα πλῆσι τοῖς λοιποῖς ἐθνεσὶ φήσαντες δεῖν ἔχῃ βασιλείαν, ὃς ἀρκέσθαι φέρει ὅτι ὑπὲρ ὑμῶν πόλεμοι τοῖς ἀλλοτρίοις. ἀλλὰ γὰρ ἡ καὶ κατὰ, ἐν ᾧ τὴν ἀβελίας αἰσθήσεσθαι τὴν οἰκείας. οὐ γὰρ πᾶσι φελεῖ παρῆξεν ὑμῶν οἱ βασιλεῖς ἐν ὑμῶν δοκοῦντες, ἅτε πασῶν τῶν ἐν ὑμῶν πόλεων ὑπὸ μίαν ἀπώλειαν περικυβερτῶν. ἐ τῶν ἐδὲ

“ Eroque illis ut panthera, et sicut pardus in via Assyriorum. „ Propterea pantherae more pardique, velociter admodum eos conteram perdamque, cunctos videlicet in Assyriorum trahens captivitatem. “ Occurram eis quasi ura destituta catulis. „ Ursae more, cui sui sublatis sint catuli, et ob grave illorum desiderium quotquot occurrerint diserpentis, ego quoque magnam eorum occidionem faciam. “ Et dirumpam conclusionem cordis eorum. „ Et eorum omnes cogitationes, quas intra se continentes, studiose admodum peccabant, supervacuas ac vanas per inflictam poenam coarguam. “ Et devorabunt eos ibi catuli silvae, et bestiae agri diserpent eos. „ Sic eos variis caedibus consument hostes; veluti leones de saltu, aut aliae huiusmodi ferae, subito irruentes dentibus omnes lacerarent. “ Corruptioni tuae, Israhel, quis auxiliabitur? „ Tantis fractus perditusque malis, quodnam auxilium invenies?

“ Ubi hic rex tuus? Nunc salvet te in omnibus urbibus tuis. Iudex esto tuus, de quo dixisti: da mihi regem et principem: dedique tibi regem in ira mea. „ Neque enim ex regio aut militari regimine quicquam lucraberis: erit quippe et hoc invalidum ad defensionem, repugnante me. Nam cum mihi placuisset dare vobis praesidem Samuilem, virum iustum et omni virtute praeditum, qui sacerdotium simul et principatum populi administraret, vos eum omnino deposuistis; aequae ac reliquas gentes, oportere vos habere regem dicentes, qui vobis usui esset ad bella contra alienigenas. Atqui tempus adest, quo inconsiderantiam vestram agnoscetis: nihil enim vobis proderunt hi qui regnare apud vos videntur, siquidem vestrae omnes urbes una eademque ruina corruent. Nemo igitur tibi iudex erit, quasi imne-

πρὸς αὐτῶν κρινεῖ σοι, ὡς μεταίαν ὧν τῶν πολεμίων ἐπανάσασιν ὑπομόροιπ, καὶ πνα
παρέξῃ βοῦθασαν ἐπὶ τέτοις· ἐπειδὴ τέτο πρὸς σὺ οἰκίαις τοῖς βασιλεῦσιν ἔθθ ποιῶν
εἰς τὴν τῶν ἀδικημάτων βοῦθασαν· πολέμοι ἢ οἱ νῦν πλείστον ὅσον τῶν βασιλεύοντων ἐν
ὑμῖν ὄντες δυνατώτεροι· ὀπλῶκα ἢ ἡτῶτε ὡς ἐπ' ἀγαθῷ ληφόμοροι τε βασιλέως τὴν
ἀρχὴν, θυμέμορθ ἐπὶ τῇ μοχθηρίᾳ τ' γνώμης τ' ὑμετέρας, ὅμως ἐπέξεψα λαβῆν (τῇ)
βασιλείᾳ, ὡς ἂν μὴ ἀντιπράττειν ὑμῖν τὰ κάλλιστα ὑπὲρ ἑαυτῶν διαπραττομένοις δο-
κοῖν. “ Καὶ ἀνέχον ἐν τῷ θυμῷ μου. „ Θυμούμορθ ἢ καὶ νῦν ἐπὶ τε ἐκείνῃ καὶ τῇ
κατεξῆς ὠφρανομίαις ὑμῶν, ἀφείλον μὲν ὑμῶν τ' ἐμὴν συμμαχίαν· εἴσα δὲ ὑμᾶς ἐξ
αὐτῶν μαθεῖν τ' παραγμάτων, πίσω ἢ ἄμεινον ὑμῖν ἢ ὑπὸ τοῖς παρ' ἐμὲ περὶ χειρο-
μορίοις ὑπὲρ τ' ὑμετέρας σωτηρίας ἀγαθῶ πάντοτε, ἢ βασιλικῇ πιστεύειν αὐτὲς δυναστεία.

“ Συροφὴ ἀδικίας Ἐφραὶμ ἐν κεκρυμμένῃ ἀμῆρπᾳ αὐτῶν· ὠδίνες ὡς πικτέσης ἤξου-
σιν αὐτῶν. „ Καὶ ἐπειδὴ δὲ πάντων ἐδείχθητε (ὅτι γὰρ τῷ Ἐφραὶμ εἰωθέτως ὡς ὅτι μέ-
ρους λέγει τὸ πᾶν) πολλὴν πνᾶ τ' συροφίᾳ καὶ τ' ἐπιμέλειαν ἔχοντες τῷ ποικίλως ἀσεβεῖν
τε ἐ ἀμῆρπᾶν εἰς ἐμὲ, ἐν μελίτῃ τε τῇ καὶ δέξοισαν ἔσιν ὑμῖν τὸ ἀμῆρπᾶν (τέτο γὰρ
ἐγκεκρυμμένῃ ἀμῆρπᾳ λέγει, τὸ τὰ τ' ψυχῇ βελεύματα ἀδήλα τοῖς ἐκτὸς ὑπάρχον)
ὑπὲρ δὴ τέτων φησὶ τοιαύταις ἀπειπεσθε πτωχείαις, ὥστε δίκην γυναικὸς ὠδίνεσης ἐν
τῷ πικτεῖν σιμῆσθαι τῇ τῶν ἐπιληλυθόντων ὑμῖν κακῶν ὀδυμῶν. „ Οὐτθ ὁ υἱός σου ὁ
φρόνιμθ; „ Ταῦτα τῆς σιμῆσεως ὑμῶν τὰ ἔργα, οἱ οὐκ ἠδυνήθητε διακρίναν πόσον ἔστι
τὸ δέφορον ἐμοὶ τε ἀρέσκαι, καὶ ὑπὸ τ' ἐπιμέλειαν ἔθ' τὴν ἐμὴν, ἢ πρὸς τὰ εἰδωλα
ρεύαν, ἐ πάνανπᾳ τοῖς ἐμοὶ δοῦσι; “ Διότι νῦν ἐ μὴ ὑποστῇ ἐν σιμῆσθαι τέκνων αὐτῶν. „
Τοιγαρὲν τοιαῦτα βουλόσάμοροι, ἐγγεῖν οὐ δυνήσεσθε τ' ἀπώλειαν τ' οἰκίαν. Εἶπα τῷ
κακῶν ὑποσχοῦμόρος καθὼς εἶωθε τ' λύσιν, ἐπάγῃ. “ Ἐκ χερὸς ἄδῃ ῥύσμαι αὐτὲς, ἐ

v. 12.
p. 97.
v. 13.

v. 14.

ritam ab inimicis adgressionem patiaris; neque ullum in hoc rerum statu auxilium
praebebit: quamquam hoc potissime regum erga suos officium est, ut iniurias eorum
ulciscantur: nunc vero hostes mirum quantum regibus vestris potentiores sunt. Sed
tamen cum petistis, tamquam aliquid boni accepturi, regis dignitatem, indignans
ego licet vestrae voluntatis improbitati, nihilominus ut regem haberetis indulsi, ne
forte viderer vestrae optimae deliberationi contradicere: toleravi, inquam, in ira
mea. Et nunc pariter iratus tum illi veteri tum posterioribus vestris iniquitatibus,
meum vobis auxilium subduxi: siveque vos ex ipsis discere rebus, quanto melius
fuerat ab illis, quos ego pro vestra salute elegeram, semper gubernari, quam re-
giae vos committere potestati.

“ Vortex iniquitatis Ephraimus, cum occulto peccato suo: dolores quasi par-
turientis venient ei. „ Et quia in omnibus demonstrastis (namque Ephraimi no-
mine, more suo, tamquam ex parte totum dicit) vehementem quendam impetum
ac sedulitatem multifariam impie agendi peccandique adversus me, mentisque ve-
strae cogitatio in delicto tota defigitur (hoc enim dicit occultum peccatum, nem-
pe quia animi deliberationes ignotae externis sunt) propterea, inquit, in tot tan-
tasque incidetis poenas, ut quasi mulier in partu dolens, futuri sitis propter in-
gruentium malorum cruciatus. “ Hiccinne filius tuus prudens? „ Haeccinne sapientiae
vestrae opera, qui discernere nescivistis, quantum intersit inter gratiam meam ac
tutelam, et declinationem ad idola atque ad opera voluntati meae contraria? “ Quam-
obrem nunc non subsistet in contritione filiorum suorum. „ Propterea cum talia
deliberaveritis, tolerare perditionem vestram non poteritis. Exin porro malorum,

ἐκ θανάτου λυτρώσομαι αὐτούς. „ Ἀλλὰ γὰρ καὶ μὲν πάντα ταῦτα παροδύσας αὐτούς τῇ πτωχείᾳ, ἔξ αὐτῆς μικροῦ ἢ θανάτου πάντας ὑμᾶς ἐξέλωμαι ὥστ' αὖ πᾶσαν ἀνθροπίνην ἐλπίδα. “ Πῶς ἢ δίκη σε θάνατε; πῶς τὸ κέντρον σε ἄδῃ; „ Ὡς σε σοὶ τότε λέγῃ ἐξῆναι παύσι τὰ ῥήματα, ὁρῶντι ἢ τὸ ποικίλον ἐκείνον θάνατον ἐπαγαγόντων σοὶ τὴν πτωχείαν, λέγῃ ἢ τῷ ἀσυνείων. “ Παράκλησις κεύρυπται ἀπὸ ἱφθαλμῶν σου. „ Τόξ' ἔχει γὰρ ὥστ' ἀκλήσεως ὅτι τοῖς ποσέτοις κακοῖς, ἢ νῦν μὲν ἀδήλως ὅς σοι τέως, ὅψ' ἢ αὐτῶν ἔξ αὐτῶν τότε τῷ πνεύματι.

v. 15. “ Διότι ὅσ' ἀνὰ μέσον ἀδύφρων θρασελεῖ. „ Τινὲς ἔπος ἐνόησαν ὅτι ἡ ἰσραηλιτῶν κατήγαγε μὲν εἰς αἰχμαλωσίαν τὰς δέκα φυλάς, ὅτι ἢ τὴν Ἰουδαίαν ἀφῆκε· τὸτο ἢ οὐ καὶ γνῶμην γέροντε πρὸ ἀσυνείων, ὅς γε ἡβελήθη τὴν τε Ἱερουσαλήμ καὶ ὅτι τὴν Ἰουδαίαν τὰ ὅμοια θρασεῖται· ἐκωλύθη ἢ τῇ δυνάμει τῇ θείᾳ ἐν τῇ τῆ ἀγγέλου πληγῇ· ὥς οὐκ αὐτὸς διέσειλεν, ἀλλ' ἡβελήθη τὸ μέγεθος τῷ κακῶν εἰπῶν ὁ πρὸς φήτης, ἐν οἷς ἐξετάδιονται ὑπὸ τῆ ἀσυνείων ληφθέντες, εἰς ἀπόδειξιν ὡς αὐτοῖς ὁ θεὸς παρέξῃ, πτωρεῖας μέλλων ὑστερον ἐκείνας· ἐπειδὴ πόνηται αἰχμαλώτους αὐτὸς λαβὼν ὁ ἀσύνειος διέσωσεν αὐτούς τῇδε κακῶσε ἐνοικίσας θρασεῖς τόποις, ὡς ἂν μὴ δὲ ἀλλήλοις παρέχῃ πνῆα διώκοντο συμμαχίαν, μὴ ἢ ἐκ συμφωνίας πρὸς τὴν ἐκείθεν ἀπαλλαγῆς βελούοντο ἐπ' οὕτω ἢ λέγῃ ἐν ὁ μακάριος Δαυὶδ. * τὰς θρασεῖς ἢ Ἰσραὴλ ὁπισμαζῇ· ἵνα εἴπῃ ὅτι διεσωσμένους αὐτὸς τῇδε κακῶσε, ἐπανάξῃ ὥστ' αὖ πᾶσαν ἐλπίδα· ἐν ἑτέρῳ δὲ * εἰπάτωσαν δὴ οἱ λευξωμένοι ὑπὸ κυρίου, οὓς ἐλυξώσατο ἐκ χειρὸς ἐχθροῦ, καὶ ἐκ τῷ χρεῶν σμύναρχῳ αὐτὸς ἀπὸ ἀνατολῆς ἐν δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης. „ Δηλὸν ὅπως ἦσαν πολλαχοῦ διεσωσμένοι· τὸτο δὴ λέγῃ καὶ ταῦτα ὅτι ὅσ' ὁ λαβὼν ὑμᾶς αἰχμαλώτους, καὶ εἰς ἀγορίαν χώραν ἀπαγαγόν, εἰς πολλοὺς ποικίλους διέσωσε τόποις· ὡς ἂν

p. 99.

* Ps. CXLVI. 2.

* Ps. CXL. 2.

ut solet, promittens solutionem, pergunt dicere: “ de manu inferni liberabo eos, de morte redimam eos. „ Iam vero post haec omnia, poena iam eruditus, ex ipsa propemodum morte vos omnes eruam, praeter omnem humanam spem. “ Ubi ultio tua, mors? ubi stimulus tuus, inferne? „ Tunc a te dici haec verba licebit, cum multiforem illum interitum cernes hominum, qui tibi poenam intulerunt, nempe Assyriorum. “ Consolatio abscondita est ab oculis suis. „ Habebis certe malorum tantorum solamen, quod nunc tibi adhuc ignotum est, sed ex ipsis demum rebus gestis innotescet.

“ Quia hic inter fratres dividet. „ Nonnulli existimarunt, Assyrium abduxisse in captivitatem decem tribus, sed Iudaeae incolas dimisisse. Atqui de hoc non cogitavit Assyrius, qui immo voluit Hierosolymis et Iudae incolis paria facere, sed divina potentia impeditus fuit et angeli clade. Non ergo ille divisit; sed propheta nihil aliud dicere vult quam malorum gravitatem, quibus exercebuntur capti ab Assyrio; vultque demonstrare cuiusmodi Deus dabit supplicia, quum suo tempore faciet illorum castigationem. Etenim reapse Assyrius captivos Israhelitas hac illac dispersit diversis locis, quominus ullum praestarent in tutum auxilium, neque collatis consiliis de reditu illinc cogitarent. Sic etiam beatus David ait: dispersiones Israhelis congregabit; nempe ut dicat: dispersos eos hac et illac, praeter omnem spem adunabit. Et alibi: dicant qui redempti sunt a Domino, quos redemit de manu inimici, et de regionibus congregavit eos, a solis ortu et occasu, ab aquilone et mari; ita significans fuisse illos multis locis dispersos. Ergo hec quoque dicit: hic qui vos captivavit, et in alienam regionem deportavit, multis variisque vos sparsit locis; ne

μη ὅτι ταῦτόν ἡθεοισμῶροι ᾤδ᾽ ἄκλιον ἔχον πνὰ δοκοῖντε· ὅπιτίοιτο δὲ μάλλον ὑμῖν τὰ κακὰ καὶ διαφόροις διηρημῶροις τόποις.

Ταῦτα εἰρηκῶς εἰς ὑπόδειξιν τῆς διωάμεως ἐ τὴν ὁμότην ἡπερ ἐχρήσατο κατ' αὐτῶν ὁ ἀσύνειθε, ἐπάγει. “ Ἐπάξει κύριος ἀνέμους καύσωνα ἐκ τῆς ἐρήμου ἐπ' αὐτόν, καὶ ἀναζητανεῖ τὰς φλέβας αὐτοῦ, καὶ ἐξηρημώσῃ τὰς πηγὰς αὐτοῦ, ἐ πάντα αὐτοῦ τὰ σκῆπη τὰ ἐπιθυμητά. „ Ἐπάξει γὰρ αὐτῷ πολέμιον, λέγει ἡ (ὦ) τῆς βαβυλωνίων βασιλεῖα ὅς ὥσπερ ἔκ πνθε πόρρωθεν καμνήης χώρας, δίκλῳ ἀνέμῳ καύσωνθε ἀθέρον ἐπελθὼν, ὅλον αὐτόν ἀφανιεῖ δόλο· τίλῳ τε εὐφρασίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν τῆς περὶ τῶν ἀγαθῶν ἀφθονίαν, εἰς ἐρημίαν μετὰσῆσας· καὶ πάντα δὴ τὰ περὶ τῶν αὐτῶν, καὶ πολλῆς ἡζιωμῆα τῆς σαρδῆς ἀφανιεῖ κατὰ πάξ· περὶ γὰρ τὸ, ποῦ ἢ δίκη σε θάνατε, πῶς τὸ κέντρον σε ἄδῃ, ἐπῆκται· διότι οὐδὲ ἀνὰ μέσον ἀδελφῶν διασελεῖ καὶ τὰ ἐξῆς· ὥστε ἐξ) δὲ μέσου, τὸ ᾤδ᾽ ἄκλιον κέκρυπται ὑπὸ ὀφθαλμῶν σου, δηλοῦνθε ὅτι γνήσιος τὸ τοῦτο ὁ νῦν αὐτοῖς ἀδελφὸν ὅτι τέως. Εἶτα τὸ ὅτι τὸ κρεῖττον αὐτῶν μετὰβολῶν εἰσκαῖς, λέγει πάλιν ἡ νῦν κατεξέσαν αὐτὸς τιμωρίαν.

ΚΕΦ. ΙΔ'.

“ Ἀφανισθήσεται Σαμάραια, ὅτι ἀντίθε περὶ τίλῳ θεὸν αὐτῆς· ἐν ῥομφαίᾳ πισυνώ- v. 1.
ται, ἐ τὰ ὑποπτήδια αὐτῶν ἐδαφισθήσονται, καὶ αἱ ἐν γαστρὶ αὐτῶν ἔχουσιν διαρρήσονται. „ Τότε μὲν ἔν φησὶν ἐκάνα παρέξει ᾤδ᾽ πᾶσαν ἐλπίδα τοῖς γερονόσιν αἰχμαλώτοις· περὶ δὲ γε ἐκείνων κατὰ λήψῃ νῦν αὐτὸς ἀπόλεια βαρυτάτη, ὑπὲρ ὧν ἐναντία εἴλοντο πρὸς θεῶν πολέμους γὰρ ἐν πείρᾳ κατὰσῆσονται πικροτάτη, ὥς μήτε τὸ ἐπὶ γαλακτοφόρων παιδίων ἔλεον ἐξ) πολέμοις, μήτε μὲν τὸ γυναικῶν τὸ ἐγκύων· ἐ ἐπειδήπερ αὐτὸς τῇ μήνῃ τῇ

in eadem statione adunati solamen aliquod habere videremini; sed augeri vobis potius aerumnam voluit in diversitate locorum constitutis.

Iam vero his dictis ob vim saevitiamque ostendendam, qua usi fuerunt adversus eos Assyrii, prosequitur. “ Adducet Dominus urentem ventum ex deserto super ipsum, et siccabit venas eius, et fontes eius desolabit, atque omnia vasa eius desiderabilia. „ Adducet ei hostem, dicit autem Babyloniorum regem, qui tamquam ex aliqua longinqua regione, in venti urentis similitudinem repente superveniens, universum Israhellem omnino delebit; eiusque prosperitatem, bonorumque affluentiam, in vastitatem convertet; eiusdemque omnes facultates, et quicquid maiori pretio habebatur, funditus destruet. Nam verbis, ubi ultio tua, mors? ubi stimulus tuus, inferne? subiungitur: propterea hic inter fratres dividet, et reliqua; ita tamen ut intermedia sint verba illa; consolatio abscondita est ab oculis tuis; significante propheta, eventurum illud quod eatenus latebat. Sed enim postquam ipso- rum in meliorem statum dixit conversionem, loquitur rursus de mox correptura eosdem poenali calamitate.

CAP. XIV.

“ Destruetur Samaria, quoniam in Deum suum rebellavit. Gladio cadent; tum illorum lactentes solo allidentur; et foetae ipsorum scindentur. „ Tunc ergo, inquit, praedicta beneficia insperato conferet Dominus captivis. Sed ante illud tempus corripiet eos exitium gravissimum, propterea quod contraria Deo fecerint: namque acerbissimum experientur bellum, in tantum ut ne lactentium quidem parvu-

καὶ ἀληψιμύρων αὐτὰς κακῶν ἐσωφρόνισεν αὐτάρκως, ἀπολεθῶν τῇ ἐπαγγελίᾳ ἐν τοῖς
 v. 2. ἀνωτέροις ἐποιήσατο, τὸ ἐσομύλῳ αὐτοῖς λύσιν τῆς λυπηρῆς μελύων, ἐπαγγελίᾳ. “ Ἐπιδρά-
 p. 100. φηθι Ἰσραὴλ πρὸς κύριον (X) θεόν σου, διότι ἠσθένησας ἐν τῇ ἀδικίᾳ σου. „ Ἀλλὰ γὰρ
 καὶ νῦν δὴ νεύσον πρὸς (X) θεόν, καὶ τὰ αὐτῷ δοκούντα ἀναλογισάμεν, ὑπὲρ ὧν ἠσέ-
 βησας, εἰς ἵσω κατλιέχῃς ἀδένειαν. Ἐ λαβὼν παρ’ ἐλπίδα τῆς περὶ πτωχῶν κακῶν
 v. 3. τῶν λύσιν, ἐπιμελεῖσθαι λοιπὸν ἀνάδαξε τὴν περὶ σὸν. “ Ἀναλάβετε μὲν ἑαυτῶν
 λόγους, Ἐ ἐπιστράφητε πρὸς κύριον τὸν θεόν ὑμῶν· εἶπατε αὐτῷ, διώσασθαι πάντας ἀφαιρῆν
 ἀμάρτηαν ὅπως μὴ λάβητε ἀδικίαν, Ἐ ἵνα λάβητε ἀγαθά. „ Τοῖς τοῖς δὴ ποῖ πρὸς ἀλ-
 λήλους χρησάσθε τοῖς λόγοις, δι’ ὧν νέεσθε μὴ ὅλοι δι’ ὅλων πρὸς θεόν· ἀναμφίβολον
 ἢ ἔχετε τὸ πίσιν, τὴν πάσας ἀφαιρῆν ὑμῶν τὰς ἀμάρτίας αὐτάρκως ἔχον (X) θεόν, εἴπερ
 ἂν ὑμᾶς μετὰ μελομένης ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσιν ἴδοι κακοῖς· ὡς ἂν μηκέτι πρὸς ἀσέβειαν
 νέοντες, ἀφαιρῶν ἔχοιτε τῆς ἀγαθῶν ὡρὰ θεοῦ τὴν χρησίαν. Ἐ περὶ ἐλπίδα πάντες ἀλ-
 λήλους διδουμένους ἀπὸ τοῦ ὕμνοι καὶ τὰς εὐχαριστίας ὑπὲρ τῆς ὑπαρχάντων ὑμῖν δω-
 δοῦναι καλῶν.

v. 4. “ Ἀσπὲρ οὐ μὴ σώσῃ ἡμᾶς, ἐφ’ ἵππων οὐκ ἀναβησόμεθα, οὐκέτι οὐ μὴ εἴπομεν,
 v. 5. τοῖς ἡμῶν τοῖς ἔργοις τῆς χερῶν ἡμῶν. „ Οὔτε γὰρ τὸ τε ἀσπυρίου λοιπὸν δεσόμεθα βο-
 p. 100. α. θείας, ἀνώτεροι καθεστῶτες ἀπὸ δὲ τῶν θείων κηδεμονίαν· ἔτι ἵπποις χρησάμενοι νεύ-
 σοντες πρὸς φυγὴν· πάρεσι γὰρ ὁ βοηθῶν θεός· πόρρωθεν ἢ ἐσόμεθα Ἐ τὸ πλάνης ἐκείνης
 λοιπὸν, ὥστε τὰ παρ’ ἡμῶν γινόμενα θεοῦς ὀνομάζω. “ Ὅτι ἐν σοὶ ἐλεῆσθαι ὀφειλόμεν. „
 Ἐπιμελεῖσθαι δὲ μὴ τῆς εἰς θεὸν ἐγνωμοσύνης, καὶ τῆς εἰς εἶδός· δεομένων συμπαθείας.
 v. 6. “ Ἰάσομαι τὰς κατὰ τὴν αὐτῶν, ἀγαπήσω αὐτὰς ὁμολόγως, ὅτι ἀπέστρεψεν ἡ ὀργὴ μου
 ἀπ’ αὐτῶν. „ Εἰ γὰρ δὴ τοιαῦτα φησὶ πειθεῖς, ἀκέρῃ τὸν θεὸν ταῦτα ἐπαγγελλομένης τὴν πρὸς

lorum miserturi sint hostes, neque mulierum gravidarum. Age vero postquam eos eventurorum malorum commemoratione satis ad modestiam composuit, nunc promissioni insistens quam in superioribus fecit, futuramque illis molestiarum solutionem portendens, ait, “ Convertere, Israhel, ad dominum Deum tuum, quoniam infirmatus es in iniquitatibus tuis. „ Age iam, respice modo ad Deum; et voluntatem eius considerans, in quantam veneris ob delicta tua infirmitatem cognosce: et cum insperato incumbentium malorum solutionem sis nactus, da operam ut debitis officiis in posterum defungaris. “ Tollite vobiscum verba, et convertimini ad dominum Deum vestrum. Dicite ei: potes omne auferre peccatum: ut ita non assumatis iniquitatem, sed capiat bona. „ Hos quodammodo sermones inter vos mutuo serite, quibus omnes per omnia ad Deum tendatis: certaue fide credatis posse Deum vestra omnia peccata delere, si certe vos paenitentes in contingentibus viderit calamitatibus: atque iam omni impietate ommissa, uberem impetrabitis bonorum a Deo largitionem. Simulque invicem exhortemini, ad perpetuos illi hymnos et gratiarum actiones ob ea quae possidetis bona, attollendos.

“ Assur non salvabit nos: super equos non ascendemus: haud ultra dicemus opificiis nostris, dii nostri estis. „ Non enim Assyrii deinceps indigebimus auxilio, facti iam ei superiores ob divinum patrocinium. Neque equis utentes ad fugam spectabimus: adest enim auxiliator Deus. Tum et ab illo errore procul postea erimus, eos quos ipsi fecimus, deos appellandi. “ Quia in te miserebitur pupilli. „ Date operam ut una cum benivolo sinceroque erga Deum affectu, egentium quoque misereamini. “ Sanabo habitationes eorum: diligam eos manifeste, quia aver-

σὺ καὶ ποιούτω· καὶ ὅτι ὑποδάσῃ μὲν σοι τὴν παλαιὰν οἰκῆσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας· ἴστω δὲ καὶ ὁμοίαν παρὲς πάντας ὑποδείξεται τὴν ἀγαπῶν, ὅτε πᾶσαν ὀργὴν ἀφελὼν ἀπὸ ὑμῶν. “ Ἐσομαι ὡς δρόσος τῇ Ἰσραήλ. “ Οὕτως αὐτὸν ἐκξέφων τῇ παρ’ ἐμοῦ κηδεμονίᾳ, ὥσπερ ἡ δρόσος ἐκξέφαν εἰώθε ὄν καρπὸς. “ Ἀνθήσῃ ὡς κρίνον. “ Ἐπιδόξος ἔσται ὡς παρὰ πάντας. “ Καὶ βαλεῖ τὰς ῥίζας αὐτῆς ὡς ὁ λίβανος. “ Εἰς πολυπληθίαν ὑποδάσῃ, δίκλιν ἐκείνου τὴν κέδροις στενοχωρημένου. “ Πορεύσονται οἱ κλάδοι αὐτῆς. “ Ἐκταθήσονται ἐπὶ πλείον ἐνδοξασίας οἱ υἱοὶ αὐτῆς. “ Καὶ ἔσται ὡς ἐλαία κατὰ καρπὸν, καὶ ἡ ὁσφρασία αὐτῆς ὡς λίβανου. “ Αὐτὸς τὸ δὲ τῆς ἐμῆς κηδεμονίας αὐτῆς θύλλων ἔσται τοῖς καρποῖς, ὅτι λιβανωτὴ δίκλιν ἡδὺς τοῖς ἀκούουσιν τὰ παρὰ αὐτῆς ἀγαθὰ. “ Ἐπιστρέψουσιν καὶ καδιοῦνται ὑπὸ τῇ σκέπῃ αὐτῆς, ὅτι ζήσονται, καὶ σπαιθήσονται, σίτω. “ Ἐπανθήσονται ὑποδαύσκει τὴν οἰκίαν, καὶ διαμερούσι ἀφθονον τῶν καρπῶν ἔχοντες τῇ ἐμῇ κηδεμονίᾳ τὴν χορηγίαν. “ Καὶ ἐξανθήσῃ ὡς ἄμπελος τὸ μνημόσυον αὐτῆς ὡς οἶνον λίβανος. “ Οὕτως ἡδὺς ὡν ὅτι φερσύνῃς τοῖς ὀφθαλμοῖς, ὡς ἄμπελος τὴν ἀνθῆσκα, ὅτι οἶνον ὁ καὶ τὸ ὄρεος τὴν λίβανος γίγνεσθαι εἰωθώς.

“ Ταῦτα Ἐφραὶμ, ἡ αὐτὴ ἐπὶ ὅτι εἰδώλοισι· ἐγὼ ἐπαπείνωσα αὐτὸν, καὶ ἐγὼ κατήχυσω αὐτόν. “ Οὐκέτι δὴ σοι κοινωνίαν οὐδ’ ἡ μίαν φερσύνῃν ἔτι παρὰ τὰ εἰδωλα, ἐπειδὴ μὴ δὲ διεδόθη ἡ ἐκείνων· ἐγὼ γὰρ ὑπὲρ τῆς παρὰ ἐκείνου ἀπεδείξω σε ταπεινώσῃ παρὰ βλαβῶν, μετὰ μεληθέντα ἐπὶ τὴν παλαιὰν ἀνέδειξα ἐνδοξασίας. “ Ὡς ἄρκετος πηλίζουσα ἐξ ἐμῆς ὁ καρπὸς σε εὐρήσεται. “ Ἐπειδὴ ἀσφαλὲς ἔστι τὸ δένδρον τὸ τοιοῦτον, λέγει ὅτι ὡς ἐκείνο δὲ παντὸς τὸ ἐκ τῶν φύλλων ἔχει κόμην, ὅπως ἔσονται ὅτι εἰσι δίκλιν τὴν ἀγαθῶν ἔχοντες τὴν ἀφθονίαν, ὡν αὐτοῖς δὲ τὴν ἐμῆς κηδεμονίας ὑποδαύσις φερσύνῃ. Ἀκολούθως ἡ πᾶσι τέτοις ἐπήγαγρον ὁ φερσύνῃς. “ Τίς σοφός, καὶ συνέσει ταῦτα; ἡ συνέσις, καὶ γνώσεται

sus est furor meus ab eis. „ Si ita, inquit, te gesseris, audies Deum haec promittentem atque facientem, teque in antiquum habitaculum restituentem cum potestate eadem: aequalem denique similemque priori erga omnes ostendet amorem, quoniam omnem iram suam a vobis avertit. “ Ero quasi ros Israheli. „ Sic illum mea cura nutriam, ceu ros fruges alere solet. “ Florescet sicut lilium. „ In honore apud omnes erit. “ Mittet radices suas quasi Libanus. „ Excrescet in multitudinem, haud secus quam ille cedris densatur. “ Ibunt rami eius. „ Dilatabitur prosperitas nepotum eius. “ Et erit quasi olea fructifera, et odor eius quasi turis. „ Ipse ob curam meam semper fructibus pullulabit, et turis instar suavis erit audientibus prosperitates eius. “ Revertentur atque sedebunt sub umbra eius: vivent et roborabuntur tritico. „ Post reditum fruentur rebus suis, ac perseverabunt uberem habentes a mea providentia frugum largitionem. “ Et efflorescet quasi vitis memoriale eius, et quasi vinum Libani. „ Ita suavis erit et iucundus spectantibus, ceu vitis florens, et ut vinum quod in Libano monte gigni solet.

“ Ephraïmo, quid ei ulterius et idolis? Ego humiliavi eum, et ego roborabo eum. „ Nullam iam tibi esse communionem cum idolis decet, quia nec illis prorsus indigebis. Ego vero, qui ob illorum studium te humiliaveram, postea paenitentem veteri prosperitati restitui. “ Sicut iuniperus condensa, ita fructus tuus ex me invenietur. „ Quia haec arbor semper virescit, ait: sicut illa semper foliorum coma frondescit, sic et istos fore in perpetua bonorum ubertate, quorum usus eis a mea providentia continget. Consentaneae vero his omnibus addit propheta. “ Quis sapiens, et intelliget ista? quis intelligens, et cognoscet haec? quia rectae viae Do-

αὐτά; ὅτι εὐθεὶα αἱ ὁδοὶ τῶν κυρίων, ὅτι δίκαιοι πορεύονται ἐν αὐταῖς. ἢ Ἀλλὰ γὰρ ὄντως ἂν τις ὑποφαίνοιτο σοφὸν ὅτι συνετὸν εἶναι τὸ εἰρημνύων ἔχοντα τὸ γνῶσιν, καὶ τοὺς ταῦτα ἐσπεδακότες, ἀφ' ὧν ὁξέσαι κεχωρισμένους τὸ αὐτὸς τὸ κακὸν ὅτι ἀσπιδὴν μεπόντας τὸ καλόν, ἐν ἀπαλλαγῇ μὲν τῶν χρίστων, ἐν ὑπολαύσει ἢ κατιστάσει τῶν κραιπνόνων· ἐπειδήπερ ἅπαντα τὰ τοῦ Θεοῦ παραπρόμνημα, ὁρδότηται γένη πολλῆς, μὴ ἥς καὶ πταίουσιν ἐπάγει ἡμωρίαν· καὶ μετὰ μελομένης, τοῖς ὁπίσται· δίκαιος τε ὑποφαίνοιτο ἂν τις τοῦ ἐν τέτοις ὄντας, ὅτι ὁξέσαι τέτων ὠφελῶσαι ἐπιστημύνης· καὶ σωφρονετέρας μὲν ἐν τῇ ἡμωρίᾳ γνωμύνης, εἰς τοῦτο πλεῖν ἢ ἀρετῆς λαμβάνοντας τῶν ἐκ τῆς μετὰ μελείας τοῦτο γνωμνύων ἀγαθῶν τὸ ὑπολαύσιν· ἀσβεῖς δ' ἂν ὑποφάνοιτο καὶ πάντα καὶ παντῶν ἀξίως κακῶν ἐκείνους, οἳ μηδὲν ἰσχύουσιν τέτων, τῇ τοῦ τοῦ χεῖρον τοῦτο πικρότερος ῥοπή, καὶ συνίεναι δεῖ τὸ τῶν δεινῶν ἐδὲν οἷοί τε ὄντες. Ἐρμηνεία Ὡσπὲρ τὸ τοῦτο.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΙΩΗΛ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

cap. 103.

Πρόκειται μὲν ἡμῖν τὸ μακαρίων Ἰωὴλ τὸ τοῦτο τῆς σαφηνείας ἀπαρξάσθαι γινώσκοντες ἢ ὑπόθεσις αὐτῶν τῶν λόγων, κοινῶς εἰπεῖν, ἢ καὶ πάντων τῶν τοῦτο πικρῶν, τὰ τοῦτο τῶν λαὸν ἐπὶ μνησθῆναι ἐσπεδακόντων, καὶ τὸν ἐγγρημνύων αὐτοῖς τοῦτο τῶν ἀγίων πνέματι χάριν· ὡς ἀρχὴ μὲν γέροντες, κατὰ καὶ τοῦτο πικρῶν ἐφάν, ὁ μακάριος Δαυὶδ πάλας καὶ τοῦτο πικρῶν καὶ πολὺ τοῦτο τῶν τοῦτο πικρῶν ἐκβάσας, ἅπαντα τὰ τοῦτο τῶν λαὸν ἐπὶ μνησθῆναι τῶν δεινῶν καὶ τῶν εἰρημνύων· τὸ αὐτὸ ὅτι τοῦτο τῶν λοιπῶν ἐγένετο τοῦτο πικρῶν τὰ παρ' ἐκείνους τοῦτο πικρῶν ῥηθῆναι τῶν χρίστων ὑστερὶν λεγόντων, ὅτι τοῦτο αὐτῇ γε τῇ τῶν τοῦτο πικρῶν ἐκβάσας μνησθῆναι ὡς ἂν οὐκ ἐν τῇ τοῦτο πικρῶν ὑπομνήσκουσιν ἅπαν-

mini, et iusti ambulabunt in eis., Reapse exploratum est, illos esse sapientes atque intelligentes, qui praedictarum rerum scientiam habent, et earundem studio tenentur; quarum praesidio seiuncti a vitio, et virtutis participes, deteriora vitabunt, et fruentur melioribus. Nam cuncti Dei actus rectitudine multa redundant, qua dirigente peccatoribus quoque poenam infert; et postea paenitentes, salvare scit. Iam vero iustos illos esse compertum est, qui hoc vitae genere sunt, et utrumque iuvare sciunt: qui modestiores a castigationibus facti, hortamentum sibi ad virtutem iudicant, bonorum post paenitentiam impetratorum usufructum. Impios autem esse constat omnino, et quibuslibet malis dignos illos, qui nihil horum cognoscere valent, ob constantem suam ad vitium inclinationem; et propterea quicquam honestum ac debitum intelligendi haud compotes. Commentarius in Oseam prophetam (explicit.)

COMMENTARIUS IN IOHELEM PROPHETAM.

Propositum nobis est beati Iohelis explanationem nunc exordiri. Est vero sermo eius argumentum, ut generaliter dicam, idem quod omnium prophetarum, eventura populo praedicere satagentium, pro collata ipsis hac in re sancti Spiritus gratia: quorum prophetarum primus, quemadmodum retro aiebam, beatus David olim, immo valde antiquitus, et multo ante rerum exitum, cuncta populo diversis temporibus eventura edixit: quod idem a reliquis etiam prophetis factum est, qui antiquiore admodum tempore ab illo dicta, posterius adfirmarunt, paulo nimirum ante ipsarum rerum eventum: ut simul et de praedictis admonefacerent omnes, et

τας, καὶ δὴ πλησίον ἐσόμην λέγοντες, ἥ θεωρημάτων μινύοιεν τὴν ἀλήθειαν· διαφόρων
 δὲ ὄντων, καὶ καὶ διαφόρους συμβάντων καρπὸς ἐκείνων, ἀπὸ μακαρίω παρόθεν ἔφαμην
 εἰρηθεῖν Δαυὶδ, ἀναγκάτως τῆς θεωρημάτων ἑκαστοῦ καὶ μὴ τὸ πλεῖστον ἐκείνα φαίνεται
 λέγων, ὧν ἐχρῆσθαι ἐπ' αὐτῶν ἢ ἐκβάσις ἐδηλῶτο θεωρημάτων· συνήπτον ἢ ἐκ πινος ἀνο-
 λυθίας ὅτι τετο θεωρημάτων, καὶ πνα τὴν μὴ τετο ἐσομένων, εἰρημνία δηλονότι καὶ τὰ
 αὐτὰ τῶν μακαρίω Δαυὶδ· ὁ γ' ἐν μακάριος Ὡσηὲς τὰ πᾶσι τε τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυ-
 λωνίων ὕστερον καὶ (X) λαὸν ἐσόμην λέγει, σωφρονίζαν αὐτοὺς τῇ μνήμῃ παρομένων
 ἐκείνων· ὁ δὲ Ἰωὴλ μέμνηται μὴ καὶ αὐτὸς τῆς αὐτῶν, ἅτε καὶ καὶ (X) αὐτὸν καρὸν τῶν
 Ὡσηὲς γεγονώς, ὅ καὶ τῆς αὐτῶν εἰπεῖν καὶ τὴν ἀποκαλύψαν τὴν πνευματικὴν ὁπτεξάμ-
 μιν· παροίτησι δὲ καὶ τὰ μὴ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶν ἐπάνοδον εὐθὺς αὐτοῖς γεγονότα·
 ὁπλῆκα συνδικὸν μὴ ἐθνῶν αὐτοῖς ἐπελήλυθεν, ἔπερ ἐν οἱ καὶ τὴν Γῶν ἐξήρχον, ἄρ-
 δῶν ἅπαντας ἀπολέσαι βουλόμενον· ὥφθησαν δὲ οἱ ἰσδαῖοι τῇ θεῷ συμμάχια κρείττους
 ἐκείνων· εἰρηται ἢ καὶ καὶ τέτων τῶν μακαρίω Δαυὶδ ἐν ψαλμοῖς.

p. 104.

ΚΕΦ. Α'.

“ Λόγῳ κυρίου, ὃς ἐγγυήθη πρὸς Ἰωὴλ τὴν τὴν Βαθνήλ. ,, Περιγραφή πῶς ἔστι ὁ αὐτὸς
 πᾶσι πᾶσι τῶν Ὡσηὲς, δηλοῦσα ὅτι ὁ ἀποκαλύψας πρὸς ἐγγεγονίας αὐτῶν, παρόθεν
 κινεμένων λέγει τὰ ἐξῆς, εἰς ὠφέλειαν συντίνοντα τὴν λαὸν. “ Ἀκούσατε ταῦτα οἱ παροβύ-
 πτοι, ὅ ἐνωπίσατε πάντες οἱ κατοικῆντες τὴν γῆν, εἰ γεγονός τοιαῦτα ἐν τῇ ἡμέρᾳ ὑμῶν. ,,
 Ὡς ἂν ῥαθυμότερον διακαίμενος καὶ τὰ λεγόμενα, διεγείρειν τῶν φόβῳ τῶν μινυομένων
 παροτά, ὥστε καὶ παροίμιον αὐτῶν τῶν λόγων εἶναι τὴν ἀπαλλῶ· πρὸς ἅπαντας δὲ, φησὶ,
 ὅτι τὴν γῆν οἰκῆντας πᾶσι ἐπαγγελίας ποιῆσαι (X) λόγον· καὶ πρὸς γε τῶν ἄλλων πρὸς

v. 1.

v. 2.

p. 105.

ea iam in proximo esse adserentes, vaticiniorum demonstrarent veritatem. Quom-
 que varia essent, variisque contingentia temporibus, quae a beato diximus praedi-
 cta Davide; necessario unumquemque prophetam plerumque ea dicere apparet, quo-
 rum sibi propinquior demonstrabatur exitus. Connectebant autem, consentanea qua-
 dam rei serie ad id deducti, nonnulla etiam posthinc futura, sed haec ipsa a beato
 Davide dicta. Beatus itaque Oseas quae ab Assyriis ac Babylois eventura poste-
 rius populo erant, dicit; emendare hunc connitens rerum illarum mentione. Iohel
 vero easdem ipse quoque res commemorat; quippe per idem tempus vivens quo
 Oseas, atque in eodem argumento versari spiritali revelatione permotus. Addit etiam
 quae post reditum Babylone statim Iudaeis contigerunt, cum gens scythica eis su-
 pervenit, cuius dux Gog erat, omnesque funditus extinguere volebat. Ceteroquin
 Iudaei, Deo suppetias ferente, victores extiterunt: qua de re beatus quoque David
 in psalmis verba fecit.

CAP. I.

“ Verbum Domini, quod factum est ad Iohelim Bathuhelis filium. ,, Hic pa-
 riter titulus quidam est, aequae ac apud Oseam, demonstrans prophetam ex reve-
 latione ipsi oblata divinitus commotum, quae sequuntur dicere ad populi utilita-
 tem directa. “ Audite hoc senes, et auribus percipite omnes habitatores terrae: si
 facta sunt talia in diebus vestris. ,, Quasi ad dicta audienda segiores, excitare
 praedictionis terrore conatur; quare et initium verborum suorum capit a minis. Ad
 omnes certe, inquit, terrae incolas praedicationis sermonem instituo, in primis vero

οὗτοι ἐν ὑμῖν πρεσβυτέρους, καὶ πῶς πλέον εἰδέναι δεῖ (ὧ) μακρόν ὀφείλοντας χρόνον, αἱ
 δὲ πῶς τοιοῦτο γέγονός, ἢ καὶ (ὧ) ὑμέτερον καμρόν, ἢ καὶ τὸ ὑμέτερον πατέρον ὀπίσθαι,
 ὅποια δὴ νῦν ὑμῖν ἐποίησεν θεός, ὅτι μακρὰ μὲν ὑμῶν ἀναχρόμῳ τῶ χρόνῳ, ἀνεχρό-
 μῳ ἢ μικρῇ, ἐπεὶ μηδὲν ὑμᾶς ἐκ τῆς ἀνεξιχνίας ὠφελυμῆος ὄρα, τοιούτων μὲν
 οὐδὲ καὶ προσκόποντας ἐπὶ τὸ χεῖρον. “ Περὶ αὐτῶν τοῖς τέκνοις ὑμῶν διηγήσασθε, ὅτι τὰ
 τέκνα ὑμῶν τοῖς τέκνοις αὐτῶν, ὅτι τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς γῆρα ἑτέραν. „ Τοιοῦτο γὰρ δὴ τῶ
 νῦν ἐπελδύομενων ὑμῖν τὸ μέγεθος κακῶν, ὥστε δεῖν ὑμᾶς δεῖ τὸ δειδύχον τὸ οἰκείων
 εἰς οὗτο μετέπειτα ὁρᾶν ἡμῶν τὸ γῶσι, ἵνα ἢ τῶ πρὸς ἀγαθῶν καμρότης τῇ ἀκοῇ σω-
 φρονίζεν δύνατο κακείνους.

“ Τὰ κατάλοιπα τῆς ἐκείνης κατέφαγον ἢ ἀκρίαι· καὶ τὰ κατάλοιπα τῆς ἀκρίδῃ
 κατέφαγον ὁ βράχῳ· καὶ τὰ κατάλοιπα τῆς βράχῃ κατέφαγον ἢ ἐρυσίβη. „ Τετραπλῶς
 βέλεται τὰ ἐπὶ γῆρας αὐτοῖς εἰπεῖν κακὰ· καὶ ὡς αὐτοῖς μὴ ταῦτα τὰ πρὸς τὴν ἐπι-
 τείνεται· ἐλήλυθε μὲν γὰρ φησι Θεογλαφασάρ ὁ τῶ Ἀσσυρίων βασιλεὺς, ὃς δύνει καμρῶν
 ἐκ ὀλίγα μέρη τῶ πρὸς ἀποσπώντων ὑμῖν ἐδήλωσεν· μετ’ ἐκείνους Σαλμανασάρ ὡς ἀκρίαι
 πῶς πλέον ἐπνευμένους τὰ ὑμέτερα· ἐπ’ ἐκείνους Σενναχηρίμ βράχῃ δύνει κοινὸν ἀφανι-
 σμὸν ἐπάγων τὸ δέκα φυλαῖς Ἰσραὴλ· ἐδήλωθεν ὡς ἀκρίαι πῶς ἐρυσίβη πρὸς τοῖς λοιποῖς ὁ
 βαβυλωνίῳ, ὃς ἐπὶ τῆς Ἰσραὴλ λαβὼν, κοινὸν ἀπάντων τῶ αἰχμαλωσίας πεποίηκε
 τὸ κακόν· εἴτα πῶς βέλεται τέτων ἢ μύθους; “ Ἐκνήψατε οἱ μεθύοντες ὅτι οἶνον αὐτῶν, καὶ
 κλαύσατε πάντες οἱ πίνοντες οἶνον εἰς μέθην· ὅτι ὅτι αὐτῶν ἐκ σώματῳ ὑμῶν εὐφροσύνη
 καὶ χαρὰ. „ Ἀπόσπετε δὴ τὴν μέθην, ὅτι ἢ κατέφαγον νῦν δεῖ τὴν πρὸς τὸ χεῖρον
 ῥοπλῶν, οἱ δὲ σωροὶν ἐθέλετε τὸ δέον· καὶ μεταστήτε εἰς δάκρυα καὶ θρήνους, εἰ πῶς τῇ
 μετὰ μετὰ τὸ παλαιὸν ἀποσπώνετε μέθην· ἐπειδὴ γὰρ οὐκέτι χαίρειν ὑμᾶς καὶ εὐφρα-
 νίζεσθαι.

ad seniores, qui plura scire ob suam longaevitatem debent: rogo, inquam, an par
 aliquid vel aetate vestra vel patrum vestrorum contigisse sciatis, quale nunc vobis
 Deus facturus est, qui longo quidem tempore vos sustinuit, sed iam diutius non
 tolerabit; quia nihilo vos meliores ob patientiam suam effectos videt, immo contra
 in deterius etiam ruentes. “ Super hoc filiis vestris narrate, et filii vestri filiis suis,
 et filii eorum generationi alteri. „ Tanta enim est eventurorum nunc vobis malo-
 rum magnitudo, ut vos oporteat per successores vestros ad posterum notitiam trans-
 mittere, quò rerum gestarum novitas illos quoque modestiores possit efficere.

“ Residua erucae comedit locusta, et residua locustae comedit bruchus, et re-
 sidua bruchi comedit rubigo. „ Figurate vult superventura ipsis dicere mala, et
 quod semper priora posterioribus augebuntur. Venit enim, inquit, Theglaphasar As-
 syriorum rex, qui erucae instar non paucas rerum vestrarum partes pessumdedit.
 Post illum Salmanasar, seu quaedam locusta magis adhuc vestras opes depopula-
 tus est. Deinde Sennacherimus quasi bruchus generale exitium decem tribubus in-
 tulit. Postremus omnium tamquam rubigo supervenit babylonius (Nabuchodonosor)
 qui Iudaeae quoque incolis captis, communem fecit captivitatis aerumnam. Porro
 quid sibi vult harum rerum denunciatio? “ Expergiscimini ebrii ex vino vestro, et
 plorate omnes qui bibitis vinum ad ebrietatem; quia ablatum est ex ore vestro gau-
 dium et laetitia. „ Pellite ebrietatem, qua nunc occupati, propter vestram ad vitia
 proclivitatem, quod factu opus est haud vultis conspiciere: et ad lacrymas ploratum-
 que convertimini, si forte paenitentia antiquam abstergere poteritis ebrietatem. Nam
 quia gaudere vos ulterius atque laetari non sinunt casus, melius est paenitentes

νεῖσθαι τὰ συμβησόμενα ἐξ, ἄμεινον εἰς μετὰ μέλαινα τὰ τε θρήνην χηρίασθαι ἔτι τοῖς δάκρυσιν, ὥς ἂν ἐντεύθεν κουφισμός τις ὑμῖν γήνοιτο τῷ κακῶν· εἴτα μινύων ὑπὲρ ὅτου ταῦτα, φησὶν.

“Ὅπ’ ἐθνήθη ἀνέβη ὅπ’ τὴν γλῶσσαν μου ἰχυρὸν καὶ ἀναείθμητον· οἱ ὀδόντες αὐτῆς, v. 6.
λέοντες· καὶ αἱ μύλαι αὐτῆς, ὥς σκύμνος αὐτῆς. „ Ἐπὶ ἡλύθαι γὰρ τῇ χερὶ τῇ ἐμῇ πε-
λέμοι πολλοὶ τε καὶ δυνατοί, οἱ λέοντων οὐδὲν ἀφείηκασι, τοῖς ὀδῶσι καὶ τῇ μύλῃ τῇ
οἰκίαις κατασφαιρόντων τε καὶ καταναλισκόντων τὴν κτηνὰν τὰ ἐμπύπνοντα, ἕως ἀφανί- p. 107.
ζοντές τε καὶ χαρέμενοι τοῖς ὅπλοις. “ Ἐθετο τὴν ἄμπελόν μου εἰς ἀφανισμόν, καὶ τὰς
σικῆς μου εἰς συγκλασμόν. „ Πάντα (V) Ἰσραὴλ, ὃν ἀμπέλα δένδρα παλαιῶν, ἔτι
τῆς ὀπιμελείας ἐγκαλλωπίζων τῆς ἐμῆς, ἠφάνισέ τε καὶ ἀπόλεσε παντελῶς σὺν τῇ ἐν
μέσῳ σικῇ, ἃς συνέβηεν ἀπάσας· αἰνίττεται ἡ βέλεται δὲ ἐν αὐτοῖς ὑπερέχοντας
πλέτω τε καὶ δυνάμει, ἐκ τῆς τὰ τοιαῦτα δένδρα ὑπερφέρειν τῷ φυτῷ τῆς ἀμπέλου
δοκῆν. “ Ἐρδύνων ἐξηρδύνησεν αὐτὴν, καὶ ἐρρίψεν· ἐλόησε τὰ κλήματα αὐτῆς. „
Πᾶσαν αὐτὴν ἐκατέλκων ἕως ἀνέσπασέν τε ἔτι εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπήγαγεν, ὥς μηδὲν
ἀποικνεῖν πάντας κλημάτων λεικανθέντων τε καὶ ξηρανθέντων παντελῶς μὲν τὸ τὴν
ἄμπελον ἐκαταλῶν. “ Θρηνήσῃ με ὑπὲρ ἰσχυρῶν παλαιῶν σάκκων ὅπ’ v. 8.
(V) ἄνδρα αὐτῆς τὴν παρθενικόν. „ Τότε τῆς ὠδονομίας αἰσθήσονται τὴν οἰκίαν, καὶ μὲν
μεγάλων νόσσοι με τῷ θρηνῶν ἀνακλασμένοι τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς κακὰ·
ἐχ’ ἥπιοι ἢ γυνὴ νεώσι συναφθεῖσα μετὰ γάμον, εἴτα ἀδελφὸν ὑποβαλῶσι (V) ἄνδρα,
ἢ βαρύτερον τὸ πάθος τῆς ἀφαιρέσεως ἐργάζεται ἢ ὀξύτης. “ Ἐξίχεται θυσιᾷ ἔτι σπονδῇ v. 9.
ἔτι οἴκου κυρίου. „ Ἐνταῦθα παλαιῶς τὰ ὑπὸ τῷ βαβυλωνίων παροισόμενα αὐτοῖς p. 108.
μινύει κακὰ· τότε γὰρ ἐπαύσατο ἡ ἐν τῷ ναῷ τῇ δεξιᾷ ἐκτελεσθῆναι λειτουργία, ὅπλυνε τὸν
τε οἶκον ἐνέωρθεν ὁ βαβυλώνιος, ἔτι δὲ ὅπ’ τὴν πόλιν αἰχμαλώτους ἔλαβεν ἅπαντας.

ploratu lacrymisque uti, ut hinc vobis levatio aliqua malorum contingat. Deinde significans quamobrem haec, pergit dicere.

“ Gens enim ascendit super terram meam fortis et innumerabilis: dentes eius, leonis; et molares eius, ut catuli leonis. „ Supervenerunt regioni meae hostes multi ac validi, a leonibus nihil differentes, qui dentibus suis molaribusque conterunt atque consumunt quaecumque obviam fiunt animalia. Sic nimirum hostes armis suis invadunt atque devastant. “ Posuit vineam meam in dissipationem, et ficulneas in confractionem. „ Universum Israhel, quem quasi vitem colebam, meaque cura ornabam, destruxit funditusque perdidit, cum interpositis ficulneis, quas omnes confregit. Vult autem innuere eminentiores inter Israhelitas divitiis atque potentia, quoniam hae arbores extolli supra vitis plantas videntur. “ Scrutando scrutatus est illam, albos fecit palmites eius. „ Totam illam invadens sic evulsit et in servitutum abduxit, ut captivi homines nequaquam differrent a palmitibus albescentibus planeque exsiccatis postquam vitis subversa fuit. “ Planget ad me plus quam sponsa sacco accincta super virum virginalem suum. „ Tunc iniquitatis suae sensum percipient, et cum magnis ad me respicient gemitibus, quae ipsis evenerunt mala deplo-
rantes; haud secus quam mulier nuper nuptiis copulata, mox repente privata viro, cui graviorem facit dolorem privationis celeritas. “ Ablatum est sacrificium et libatio de domo Domini. „ Haec manifeste eventura a Babylonius mala significat: tunc enim desiit solita fieri in Dei templo liturgia, cum et aedificium combussit Babylonius, et cives omnes captivavit.

- γ. 10. “ Πενθεῖτε οἱ ἱερεῖς οἱ λειτουργοῦντες θυσιασθείω, ὅτι τεταλιπώρηκε σῖτος, ἐξη-
 γ. 11. ράνθη οἶνον, ὀλιγώθη ἔλαιον, κατηχυώθησαν γεωργοί· θρῆνῆτε κτήματα ὑπὲρ πυρᾶ
 γ. 12. καὶ κλειθῆς, ὅτι ὑπόλωλε ξυγῆτος ἐξ ἀγρῶ· ἡ ἄμπελος ἐξηράνθη, ἐ σικαῖ ὀλιγώθη-
 σαν· ροῖα καὶ φοῖνιξ ἐ μῆλον καὶ πάντα τὰ ξύλα τῶ ἀγρῶ ἐξηράνθησαν. „ Ἀρμότων
 μὲν οὐδὲ τοῖς ἱερατεύουσι τὰ θυσιασθείω ὁ θρῆνῃ, ὅτι παντελὴς ἀφορία κατέχῃ τὰς
 πεδιάδας, ἀφ’ ὧν τὰς τε ἀπαρχὰς ἐ τὰς δεκαπλᾶς κομιζόμενοι, τῷ ἀναγκαίῳ εἶχον
 τὴν ἀφθονίαν· ἀρμότων ἡ ἐχ’ ἥπτον θρῆνῃ καὶ τῇ γῇ πάντων ἀφρημύνη τ’ καρπῶν·
 ὡς ἐ τοῖς γεωργοῖς τ’ γλῶ, αἰχύνῃ ἐντεῖθεν περὶ γινέσθαι, ὅτι δὴ πεπόννησαι μάτῳ·
 καὶ πᾶσι δὲ τοῖς ἐπὶ τῆς χώρας κτήμασιν ὁμοίως, ὅτι μὴ τε τῷ ἀπὸ γῆς γιγνομένων,
 p. 109. μήτε τῷ ἐν δένδρεσι πικτομένων εἰσκομιζόμενον π’ κτ’ τὸ εἶδος δυνατὸν ἰδεῖν. “ Ὅτι
 κατήχυναν χαρὰν οἱ υἱοὶ τῷ ἀνθρώπῳ. „ Ἰνα εἴπῃ ὅτι μηδενὶ πείσσειν ἀφορμὴ τῶ
 χαίρειν, αἰχνομοῖσι εἰ μὴ πένθειεν ἐπὶ τούτοις καὶ τηλικούτοις κακοῖς· διὰ πάντων δὴ
 τέτων ἀκαρπία βαρυτάτη κατελήφθη δαίκνυσι τῷ ἱσραηλιτῶν τὴν χώραν, ὡς ἐπὶ δι-
 πλοῦ τὸ κακόν· πολέμιον τὸ αὐτὸς διαπέντων τὰ χεῖρτα, καὶ τῆς γῆς πᾶσαν ἀρη-
 σαμένης τῷ καρπῶν τὴν φορὰν· τί οὐδὲ ἐπὶ τέτοις;
 γ. 13. “ Περιζώσατε καὶ κόπτεσθε οἱ ἱερεῖς, θρῆνῆτε οἱ λειτουργοῦντες θυσιασθείω· εἰσέλ-
 δετε, ὑπνώσατε ἐν σάκκοις λειτουργήντες θεῷ· ὅτι ἀπέχνηεν ἐξ οἴκου θεοῦ ὑμῶν θυσία
 καὶ σπονδή. „ Ἐφ’ ἅπασιν ἡ μάλιστα ὀρέσκει ὑμῖν τοῖς εἰς τὴν ἱερουσάλημ πορευομένοις
 περὶδεῖσθαι μὲν σάκκον, ἐκ ἀφαιρουῦντας αὐτὸν, ἔτε εἰ καθύστεροι, ἔτε μὲν εἰ τὴν λει-
 τουργίαν ἐκτελέσῃτε τὴν θεῶν· θρήνην ἡ πένθειν καὶ κοπτεῖν, ὑπὲρ ὧν ἅπαντα πέπνυται
 γ. 14. ἡ κατηκύνων ἀπονεμομένη τὰ θεῷ πένθειν. “ Ἀγιάσατε ἑαυτοὺς. „ Ἐπειδὴ ἅγιον
 λέγεται τὸ ἐξαίρετον ἐ τῶ πολλῶν κεραισμένων, αγιάσατε ἑαυτοὺς λέγει, ἀντὶ τὸ πρὸς
 p. 110. ταύτῃ ἐαυτοὺς ἐκτάξατε, καὶ πάντων ἀφήμεροι τε ἐ χωριζόμενοι παντελῶς, ἀφορίσατε

“ Lugete, sacerdotes qui altari ministratis, quoniam miserum est triticum, ex-
 siccatum vinum, imminutum oleum, confusi agricolae. Lugete praedia propter tri-
 ticum et hordeum, quia periit messis agri, vitis exaruit, ficulneae sunt imminutae,
 arbor malogranata et palma et malus et omnia ligna agri exaruerunt. „ Congruus
 sacerdotibus et altaris ministris luctus, quia generalis sterilitas campos tenet, unde
 primitias ac decimas percipientes, rei necessariae copiam habebant. Congruus haud
 minus luctus terrae quoque frugibus carenti, unde agricolis creatur confusio, quia
 frustra laboraverunt: pariterque cunctis terrae praediis, quia nullum terrae proven-
 tum, nullum arborum partum more solito collectum videre est. “ Quoniam gau-
 dium confuderunt filii hominum. „ Pro eo ut dicat: nemini adest laetandi occasio,
 pudenti scilicet nisi in talibus tantisque malis luctum agat. Per haec omnia demon-
 strat gravissimam sterilitatem Israhelitarum regioni contigisse, duplicemque aerum-
 nam fuisse; hostibus scilicet eam pessime devastantibus, et ipsa terra frugum fer-
 tilitatem negante. Quid ergo post haec?

“ Accingite vos et plangite sacerdotes, lamentamini qui ministratis altari: in-
 gredimini, dormite in saccis dum in Dei ministerio versamini: quia recessit a domo
 Dei vestri sacrificium et libatio. „ Prae omnibus decet vos potissimum, sacerdotio
 fungi sortitos, sacco vestiri, neque id umquam deponere, sive cubetis, sive etiam
 rem sacram peragatis; sed gemitibus luctuique indulgere; propterea quod qui ritē
 Deo exhibebatur cultus omnino desiverit. “ Sanctificate ieiunium. „ Quoniam san-
 ctum dicitur, quidquid est selectum et a multitudine separatum, ideo sanctificate

Ἐτάξατε πρὸς τὴν ταύτην ἐκπλήρουν ἑαυτοὺς. «Κηρύξατε θεραπείαν.», καὶ μιλῶσατε πᾶσιν, ὅπως ἂν τὸ ἀνθρωπείων ἀφένδροι παραγμάτων, τῇ τῇ θεῷ προσανέχον θεραπείαν. «Συναγάγετε πρεσβυτέρους, πάντας τοὺς κατοικούντας ἐν γλῶσσι εἰς οἶκον θεοῦ ὑμῶν, ἵνα κεκράξατε πρὸς κύριον ἐκτενῶς, οἶμοι, οἶμοι, οἶμοι εἰς ἡμέραν, ὅτι ἐλθὺς ἡμέρα κυρίου.», καὶ πάντας δὴ ὅτι τὸ ὑμετέρας χώρας ἡγήσασθαι τῷ λοιπῶν ὡς εἰκός, κοινῇ μὲν εἰσελθεῖν εἰς τὸ οἶκον ἐπαίχθητε τῷ θεῷ, ἐν ὅσῳ περ ὑμῖν ἔσιν ἁδία τὸ εἰσέναι· μὲν πολλῶν ἢ ἀναβοήσατε τὸ σαναγμῶν· τὸτο γὰρ λέγει, οἶμοι, οἶμοι, οἶμοι· εὐχόμενοι μὴ εἰς πέραν εἰσελθεῖν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὡς οὐ πόρρω συμβέβηκεν ἔτι καὶ τὴν ἀπειλὴν τὴν θεῶν. «Καὶ ὡς ταλαιπωρία ἐκ ταλαιπωρίας ἤξει.», ὥς ἂν μὴ ἐπαλλήλοις ὑμῖν περιπεσῇ ἐγγρήνται τοῖς κακοῖς. «Ὅτι κατέναντι τῷ ὀφθαλμῷ ὑμῶν βρόματα ἐξηράνθη, καὶ ὅτι οἶκος θεοῦ ὑμῶν εὐφροσύνη καὶ χαρὰ.», ἵνα μὴ ἀντόπαι γήνηται τῷ κακῶν ἐκείνων, ὅτι πολλὴ μὲν τις ἔσται ἡ μέριμνα τῶν καρπῶν ἢ ἀφοβία· προσεδήσεται ἡ τὸ χεῖρισον πάντων τὴν πᾶσαν ἀφῆρται τῷ οἶκῳ τῷ θεῷ τὴν καθήκονσαν τε καὶ ὀφειλομένην τῷ θεῷ θεραπείαν, ἢ πλείους ὅσας εὐφροσύνης τε καὶ χαρᾶς πληροῦν ἡδυνάτο εἶναι πρὸς τὸ δέον ὁρῶντας.

«Ἐσπίρησαν δαμάλας ὅτι τὸ φάτνας αὐτῶν.», αὐταὶ μὲν γὰρ ὑπὸ τῇ κατεχούσῃ ἐνδείας συμπελαυνόμεναι πρὸς τὸ σικρῶν τε νέυσαι ἡ παρατίεσθαι, ὑπὸ μὲν τῇ φύσεως τὴν τροφὴν ἐπιζητῶσαι, ὑπὸ ἡ τῇ μὴ παρῆναι τὸ ζῆλον, πρὸς ἁτακτῶν κινήμεναι σίρτησιν. «Εὐεφάσσε σιτοδοχεῖα δὲ τῶν χρισμάτων αὐτῶν.», Ἐπειδὴ ἔθιμοι περιχρίεσθαι τῷ σίτῃ τὰς ἀποθήκας ἀσφαλείας ἔνεκεν, ἐκ ἐνόντων φησὶ τῶν ἐμβαλλομένων, εὐεφῶτα ὁ ἐπιχρίομενος ἐξὲν πηλός, ἐκ τῇ μηδὲν ἀποπίπτει καθαπάξ. «Ἐφανίσθησαν θισαυροί.», Πᾶς τόπος ὄντινα δήποτε εἰσδέχεται καρπὸν εἰωθώς, περιττός ἔσται, ἐκ οἷων τῶν ἐμ-

ieiunium dicit, id est ad hoc vos comparate, omissisque omnibus et prorsus seiuncti, dedite vos ac disponite ad ieiunii observantiam. «Praedicate cultus officium.», Indicite omnibus, ut humanis negotiis omissis, Dei cultui celebrando intersint. «Congregate senes, omnesque terrae incolas ad domum Dei vestri, et clamate ad Dominum vehementer: heu mihi! heu mihi! heu mihi in die! quia prope dies Domini.», Et omnes, qui in regione vestra praecedere aliis ob aetatem debent, coadunantes, quos et reliquos sequi par est, gregatim Dei domum ingredi inpellite, quamdiu vobis adhuc ingrediendi copia est. Cum multis autem clamate gemitibus; id enim praedicta locutio heu mihi, heu mihi, heu mihi, significat; orantes ne diem illam experiri cogamini, quae haud procul abest, iuxta divinam comminationem. «Et quasi miseria de miseria veniet.», Ne sine intercapedine malis corripiamini. «Quia ante oculos vestros alimenta exaruerunt, item de domo Dei vestri gaudium atque laetitia.», Ne spectatores malorum illorum sitis, quia multa erit immo maxima frugum sterilitas. Pessimus omnium accedet cumulus, cessatio omnimoda in Dei templo congrui debique Deo cultus, qui gaudio plurimo atque laetitia replere poterat honesti studiosos.

«Subsultaverunt iuvencae in praeseptibus suis.», Hae quippe premente fame coactae, subsultare ac perturbari incipient, naturaliter alimoniam quaerentes; qua negata, ad inconditas subsultationes moventur. «Computruerunt horrea ab unctio-nibus suis.», Quia mos erat ungendi apothecas tritici, causa conservationis, si deficiet quicquid illuc ingerendum erat, putrescet illitum lutum, quum nihil omnino sit intus repositum. «Destructi sunt thesauri.», Quilibet locus recipere fruges solitus, supervacaneus erit, cum non sint quae reponi debeant. «Suffossa sunt tor-

βάλλεσθαι ἐφελόντων. „ Κατεσπάφησαν λῃνοί. „ Περὶ τὰ καὶ αὐταὶ φανοῦνται, ἐδενὸς
 v. 18. εἰσομιζομένη. „ Ὅτι ἐξηράνθη σὶτθ, ἡ δ' ἀποθήσομαι ἐαυτοῖς; „ Ἀπὸ μέρες τ' ὅτε
 εἶδον πάντας εἰπαῖν ἡβαλήθη καρπός· εἰς γὰρ βεβαίωσιν τῷ περὶ χειρημένων τετο βούλεται
 λέγειν, ὅτι τῷ καρπῶν παντελὴς ἀφηνικιώνων, περὶ τὸς πᾶς ἔσται τόπω δέξεται εἶδον
 p. 112. καρπὸς εἰωδὸς, οὐκ ὄντων τῷ ἀποτίθεσθαι μελλόντων. „ Ἐκλαυσε βεκόλια βοῶν, ὅτι
 ἔχ' ὑπῆρχε νομὴ αὐτῶν· ἐπὶ τὰ πόμνια τ' περὶ βόων ἠφάνισαν. „ Ἀφῆρηται τ' κτηνὰν
 v. 19. ἡ συλήτης καὶ χώραν ἔσφῃ. „ Πρὸς σε κύριε βοήσομαι ὅτι πῦρ ἀνήλωσε τὰ ὠρεῖα τῆς
 ἐοήμης, καὶ φλόξ ἀνήψε πάντα τὰ ξύλα τε ἀγρῶν. „ Κοιῆ ἡ πάντες ὅτι τοῖς κατέχουσι
 κακοῖς ὡρὰ σου τῷ πηλικέτων κακῶν αἰτήσομαι τὴν λύσιν, ὅτι δίκην πρὸς ἅπαντα ἡ
 χώρα πᾶν τοῖς ἐνδο δένδροις ἠφάνισαν· ὠρεῖα γὰρ τῆς ἐρήμης λέγει εἶδον ἐν τοῖς ὄρεσι τό-
 πους πρὸς ἀπερμάτων κατὰβολῶν ὅτι περὶ εἰδὸς ὄντας, οὐς εἰδῶσι κοινῇ λόγῳ περὶ εἰδῶν
 καλεῖν· ἵνα οὐκ εἴπη· ὅτι πᾶς τόπος ἐπὶ πᾶν ξύλον ἠφάνισαν, ὡς ὑπὸ πρὸς πνὸς κατὰπε-
 v. 20. φλεγμένη. „ Καὶ τὰ κτήνη τ' περὶ ἀνέβλεψε πρὸς σε, ὅτι ἐξηράνθησαν ἀφῆσθαι ὑδάτων. „
 Ἀπολείται φησὶ τῷ δίκην τὰ κτήνη, τ' πηλῶν ἐκ τ' ἄγαν ἀνομβρίας ὑδὼρ οὐ δυναμέ-
 νων ἐκπέμψω· εἶτα τῇ πλατύτητι δηλώσας τῷ κακῶν τὸ πληθύνειν, ἐπαίρει τὰ ὅμοια
 τοῖς περὶ κακῶν.

ΚΕΦ. Β'.

v. 1. „ Σαλπύσατε σάλπιγι ἐν Σιών, κηρύξατε ἐν ὄρει ἀγίῳ με, καὶ συναχθήτωσαν (1)
 v. 2. πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν· διότι παρέσιν ἡ ἡμέρα κυρίας· ὅτι ἐγγὺς ἡ ἡμέρα σούτῃς ἐ-
 p. 113. γνόφῃ, ἡμέρα νεφέλης καὶ ὀμίχλης. „ Τῇ τοίνυν σημασίᾳ τ' σάλπιγγος καὶ τὸ νόμιμον

cularia. „ Haec quoque videbuntur superflua, cum nemo quicquam adferat. „ Quum arefactum sit triticum, quid nobis reponemus? „ A parte, id est a tritico, cunctos vult denotare fructus. Namque ad antea dictorum confirmationem hoc dicere vult, nempe quod frugibus cunctis ablatis, supervacuum erit omnis locus iis excipiendis consueto more paratus, quum quod reponatur desit. „ Fleverunt armenta boum, quia non erant eis pascua: et greges ovium disperierunt. „ Iumentorum consueta per agros alimenta defecerunt. „ Ad te, Domine clamabo, quia ignis consumpsit speciosa deserti, et flamma cuncta ligna agri succendit. „ Cuncti simul in tantis constituti malis, a te poscimus illorum solutionem, quia velut igne universa regio cum suis arboribus vastata est. Nam deserti speciosa dicit locos in montibus seminationi idoneos, qui vulgari loquela dici solent planitiae montanae. Vult ergo dicere, omnem locum omneque ligni genus tamquam igne fuisse inflammatum. „ Sed et bestiae agri ad te suspexerunt, quoniam arefactae sunt aquarum scaturigines. „ Pereunt, inquit, siti iumenta, fontibus iam, ob pluviae defectum, aquam emittere non valentibus. Postquam igitur lato sermone exposuit malorum multitudinem, similia praedictis subtextit.

CAP. II.

„ Clangite tuba in Sione; praedicate in monte sancto meo, congregentur omnes habitatores terrae, quia adest dies Domini, quia prope est dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbinis. „ Tubae itaque signo dato, iuxta ritum legiti-

(1) Videmus pulcrā lectionem συναχθήτωσαν confirmatam a subsequente commentario, nec non in lect. var. graec. apud polyglott., pro communi συναχθήτωσαν.

ἔθθ' χρησάμενοι, πάντας ἐπὶ τὸ Σιών συναγάγετε ὅρθθ', εἶδα μοι τὴ θρησκείαν λαποδι-
 δόσθαι ἔθθθ'. αὐτόθι δ' ἔλεον αἰτῆντες τὴ θείον, ἐπειδὴ ἐ πόρρω συμβέβηκεν εἶθ' ἢ ἡπαι-
 λημένῳ ὑμῖν ἡμέραν ὡρὰ τέ θεῶ, ἢ σκότους αὐτάρκης καὶ γνόφου πάντας πληροῦν, ὡς
 ἐν ιεφέλῃ πνὶ ἡ ὀμίχλη πάντα καθεστῶτα ὄρῃν ἐχ' οἴους τε ὄντας· καλῶς ἢ ἐπὶ Σιών
 ὄρος ἅπαντας καλῶ, ἐν ὧπερ κτ' τὸ μωσαϊκὸν ἔθθθ' θεραπεύσθαι τέτακτο τὸ θεῖον· ὡς
 ἂν ἡ ὄρν' τῆς δέκα φυλῶν ὑπολεγομένης μὲν τὴ αὐτόθι τέ θεία θεραπείαν, τὴ δαμά-
 λεπ' ἢ κτ' τὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ποροσπύροντας συμβαλὼν, ἐνέβη· καὶ γοῶν τῆς μαρίας
 λαποσάντας ἐκείνης, πρὸς τὸ Σιών ὄρθθ' ἰδεῖν, καὶ (ᾠ) τὴ παντὸς κύριον αὐτόθι θερα-
 πύσθαι τεταγμένον, ἵν' ἔτω τῆς ποροσδοκωμένων αὐτοῖς κακῶν λάβοιεν τὴ λύσιν· τὴ το
 γὰρ δὴ καὶ ποροσγεγονὸς ἐπὶ τῇ Σενναχωρίμ Ἐζεκίας βασιλεύοντθ' τὴ Ἰουδαίᾳ τοῖς πρὸ
 (ᾠ) τόπον ἐκείνον οἰκῶσιν, εὖρεσι πῶς ἂν ποροδήλως. “ Ὡς ὁρθθ' χυθῆσεται ἐπὶ τὰ ὄρη
 λαὸς πολὺς καὶ ἰχυρὸς· ὅμοιθ' αὐτὰς ἐ γέγονεν ὑπὸ τῇ αἰῶνθ'· ἡ μετ' αὐτὸν ἐ ποροσε-
 θῆσεται, ἕως ἐπὶν εἰς γηρεὰς γηρεῶν. ,, Δίκην γὰρ ὁρθθ' κτ' (ᾠ) οἰκῶσιν καρὸν ἅπασαν p. 114.
 πληροῦσαντθ' τὴ γλῶ, ἀναρίθμητος πῶς ἐπελεύσεται λαὸς τῆς πολεμίων ἅπαντα πληρῶν
 τὰ ὄρη, ὧς μὴ τε γέγονε ὡρὰ πλησίον πορότερον, ὅθ' ἐδὲ ἔσθαι ῥαδίως. ,, Τὰ ἐμποροθεν v. 3.
 αὐτῇ πῶς ἀναλίσκον, καὶ τὰ ὀπίσω αὐτῇ ἀναπτόμενη φλόξ. ,, Ἄπαντα κυκλόθεν δὲ τὴ
 οἰκίας ἐπιβάσεως ἀφανῆ, δίκην πυρός. “ Ὡς ὡρὰ δέσθαι τρυφῆς ἢ γῆ ἐμποροθεν
 αὐτῇ, καὶ τὰ ὀπίσω αὐτῇ πεδίον ἀφανισμῶ. ,, Οὐδὲ μὲν γὰρ ἔπω τόποις ἐπέληλυθεν, ἴδοι
 πῶς ἂν ὡρὰ δέσθαι μηδὲν ἀποικίας, τῇ τε πλῆθ' τῆς οἰκουμένων, ἡ πῶς τῆς οἰκοδομη-
 μάτων καλλῆ· ὡρὰ γεγονότθ' ἢ, ἀθρόον ἅπασαν ἐκείνῳ ἀφανίζομεν ἐπὶ ἰδεῖν τὴ
 εὐωρέπαια. “ Καὶ ἀνασωζόμενθ' ἐκ ἔσθαι ἐπ' αὐτῇ. ,, Χαλεπὸν γ' οὐκ πνὶ δαφυγαῖν τὴ
 ὄρμην τὴν ἐκείνην.

“ Ὡς ὄρεσις ἵππων, ἢ ὄρεσις αὐτῶν· καὶ ὡς ἵπποθ', ἔτω καθεσθῶσθαι· ὡς φωνὴ v. 4.

num, cunctos ad Sionem montem congregare, ubi mihi cultum exhiberi mos est;
 illic meam implorantes misericordiam, quia haud procul est quam Deus commina-
 tus est dies, quae cunctos tenebris atque caligine opplere potis est; adeo ut videre
 nihil possint, utpote rebus omnibus nebula ac turbine obvolutis. Recte autem ad
 Sionem montem omnes advocat, in quo lex mosaica coli Deum debere constituit.
 Quare et decem tribus derelicto loci eius divino cultu, iuvencis secundum Hie-
 roboami consilium, eundem detulerunt. Nunc itaque hortatur, ut ab insania illa
 recedentes, ad Sionem montem respiciant, et ad universalem dominum ibi coli ius-
 sum, ut sic ab imminentibus sibi malis liberari impetrent. Revera hoc contigisse
 sub Sennacherimo, Ezecia regnante in Iudaea, illius loci incolis comperire est.
 “ Quasi mane expandetur super montes populus multus et fortis: similis ei non
 fuit a saeculo, et post eum non adiicietur usque ad annos in generationes gene-
 rationum. ,, Ceu mane, quod suo tempore universam occupat terram, innumera-
 bilis quidam hostium populus superveniet, omnes occupans montes, cui neque si-
 milis fuit antea, neque facile erit postea. “ Ante faciem eius ignis vorans, et post
 eum exurens flamma. ,, Cuncta in circuitu ascensu suo destruet, velut ignis. “ Quasi
 hortus voluptatis terra coram eo, et post eum campus desolatus. ,, Quos locos non-
 dum invasit, ii videntur haud horto dissimiles, tum incolarum multitudine, tum
 elegantia aedificiorum: verumtamen post illius adventum, totam illam statim amoe-
 nitatem deletam videre est. “ Neque est qui sit incolumis ab eo. ,, Difficile ergo
 est quemquam illius impetum effugere.

- ἀρμάτων ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων ἔξαλωυται· καὶ ὡς φωνὴ φλογὸς πρὸς κατεστίεσις
καλάμῳ· καὶ ὡς λαὸς πολὺς καὶ ἰχυρὸς ὡδραΐσας ὀρμῇ εἰς πόλεμον. „ Τὸ ὡς οὐ καὶ
ὁμοίωσιν λέγει, ἀλλὰ καὶ ἀφήγησιν· οἷον ὅτι τὸ, ὡς (1) ἀγαθὸς πρὸ Ἰσραὴλ ὁ θεὸς *,
ἀντὶ τῆς ἀγαθότητος· τὸ γὰρ δὴ καὶ ἄνθρωποι λέγει· ὅτι πολλοὶ μὲν ὄντι ἰδοὺ αὐτῷ περὶ
τῶν ἵππων· φοβεροὶ δὲ πῖνες οἱ ἐπὶ τῶν ἵππων ἐλαύνοντες καὶ τῶν ἐναντίων· ἄρματα τε αὐτῷ
πλάσσει ἄρχει τῶν ὑψηλοτάτων χρώματα καὶ ἐφόδοις· ἀπεοίκασι τε ἡδὲν πρὸς ὀπνημομένη
καλάμῳ, ἥτως ἅπαντας ὀπιόντες ἕς βέλονται τόποις· εἰσὶ γὰρ πολλοὶ πῖνες καὶ ἄγαν ἀν-
δρείοι, παντὸς μᾶλλον εἰς πόλεμον παρεσκευασμένοι. “ Ἀπὸ περὶ αὐτῶν αὐτῶν συνειβή-
σονται λαοί· πᾶν πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς αὐτὸν χύσας. „ Πλείους γὰρ οὐδὲ ὡς εἰκὸς διὰ τῆς
οἰκίας ὀρμῆς ἀφανιοῦσιν· ὥστε δοκεῖν ἅπαντας εὖ ὑποπεπρωκότας αὐτῷ εἰσφέρειν χύσας
ὑπὸ πρὸς καὶ ἀντικαμυμένη· καὶ ὀπμημένων πρὸ διηγῶν τὰ κατ’ αὐτὸν, ὡς ἂν μείζονα
τοῖς ἀκούουσιν ἐνδοῖν (καὶ) φόβον. “ Ὡς μαχητὰ δρᾶμουται, καὶ ὡς ἄνδρες πολεμιστὰ
ἀναβήσονται ἐπὶ τὰ τέχη. „ Μετὰ πολλῆς μὲν ἐξύμνησιν ὅτι τὰς μάχας ὀρμῇσι· καὶ
πολλοὶ ἢ τῶν θεάτοις καὶ τοῖς τέχεσιν ἐπελεύσονται τῶν πόλεων, ἡδὲ τῶν ἐκείθεν ὑφορρό-
μοι βλάβῃ. “ Ἰκασθὲν ἐν τῇ αὐτῇ ὁδῷ προέυεται, καὶ οὐ μὴ ἐκκλίνωσι τὰς εἵβας
αὐτῶν, καὶ ἵκασθὲν διὰ τῆς ἀδελφοῦ αὐτῶν ἐκ ἀφίξετα. „ Συντεταγμένοι κέχλωται πρὸ
πολέμου, ἡδὲ δεξιὰ ἡδὲ ἀριστερὰ ἐκκλίνοντες πώποτε· ἀλλ’ ἐκάστω μὲν τῷ ὀρμημένῳ
τε καὶ τεταγμένῳ ἀνύοντες ὁδόν· πάντων δὲ καὶ πολλῆς τῆς συμφωνίας ὅτι τῷ πόλεμον
τῶν ὀρμῶν ποικίλων. “ Καὶ βαρυνόμενοι ἐν τοῖς ὅπλοις αὐτῶν πορεύονται, καὶ ἐν τοῖς
βέλεσιν αὐτῶν περὶ αὐτῶν, καὶ οὐ μὴ συντελεσθῶσιν. „ Μέγιστον καὶ τέτον περὶ δὲ τοῦ
τῆς πρὸς πόλεμον παρεσκευάσθαι, τὸ μὴ δὲ πώποτε τῶν ὀπλων ἔξω γίνεσθαι τῶν οἰκίων·
τὸ γὰρ λέγει τὸ, ἥτις ὁδοπορῶντες ἀποτίθενται τὰ ὅπλα, ἥτις αὐτῶν ἀνεχόμενοι τῶν βά-

“ Quasi aspectus equorum, aspectus eorum: et quasi equitatus, sic persequen-
tur. Sicut sonitus curruum super vertices montium exsiliunt, et sicut sonitus flam-
mae ignis devorantis stipulam, et velut populus multus ac fortis in acie instructus. „
Particula, sicut, non similitudinis causa ponitur, sed narrative. Quale est illud:
sicut (quam) bonus Israheli Deus, pro, bonus. Id enim etiam hoc loco dicit, mul-
tum nempe conspici comitantem ei equitatum. Sunt autem ii terribiles qui equis
insidentes irruunt in hostes. Currus item ei plurimi, usque ad sublimia decurren-
tes. Nihil porro differunt ab igne stipulam depascente: adeo cunctos quos volunt
pervadunt locos. Plurimi sunt et strenui, atque apprime ad bellum instructi. “ A
facie ipsius conterentur populi: omnis vultus quasi adustio ollae. „ Plurimos ita-
que, ut par est, impetu suo destruent; adeo ut cuncti sub eo cadentes visuri sint
ollae ab igne tostae similes. Tum pergens adhuc de eo loqui, ut maiorem audien-
tibus incutiat metum “ ut bellatores, inquit, current; quasi viri pugnaces moenia
conscendent. „ Multa cum celeritate in proelia ruent; multa item cum audacia ur-
bium muris insilient, spreto illinc damni periculo. “ In sua quisque via graditur,
neque a propria deflectit semita, nec a fratre suo discedit. „ Ordinata utuntur acie,
nemo dextrorsum aut sinistrorsum usquam declinat: sed singuli definitam impera-
tamque terunt viam: omnes vero summa concordia ad proelium ruunt. “ Armis
suis gravati incedent, et in iaculis suis cadent, et non finientur. „ Hoc quoque
plurimum interest ob demonstrandam ad bellum promptitudinem, si quis numquam
extra propria arma sit. Dicit enim: ne in itinere quidem arma deponunt, liben-

(1) Pace tua, Theodore, aio videri mihi hoc loco ὡς particulam admirandi.

εργας, ἢ ἄοπλοι δακνύμενοι τοῖς ὀρεσίν· οὔτε εἰ πρὸς ἀνάπαυσιν νύοιεν ποτὲ, ἔξω τῶν ὀπλων γίγονται τῶν οἰκείων· τὸ γὰρ πεσουῶται, ἀντὶ τῆς ἀναπεσουῶται καὶ ἀνακλιθῆσονται λέγει· βελόμην εἰπεῖν ὅτι μὴ τῶν ὀπλων καὶ πορεύονται καὶ ἀνακλίνονται· διὸ καλῶς ἐπήγαγε, καὶ εἰ μὴ συνετελεσθῶσιν· ἀντὶ τῆς, πέραις ἐκ ἴσαςιν τῆς πολέμου, πάντοτε δὴ ἐν ὀπλοις τὲ εἰσὶ καὶ πολέμοις.

“ Τῆς πόλεως ὀπιλήφοντα, καὶ ὅτι τῶν τειχέων αὐτῶν δραμουῶται, ὅτι τοῖς οἰκίας ἀναβήσονται, καὶ δεξιὰ θυρίδων εἰσελεύσονται ὡς κλέπτει. „ Μετὰ πολλῆς μὲν τῆς δυνάμεως χρεουῶται τὰς πόλεις, εἰδὲ ἀναξέχην ὀνῆντες μὴ τῶν ὀπλων ὅτι τὰ τείχη· εἰσεληλυθότες ἢ ἅπασαν ἐπινέμοντα τὴν πόλιν, ὥς καὶ ἐκαστὴν οἰκίαν καὶ δεξιὰ θυρὸν καὶ δεξιὰ θυρίδων εἰσεῖναι, ὅτι τὰ πάντα ἀφελῆν τὰ ἐνόντα· τὸ γὰρ ὡς κλέπτει, τετο λέγει· ἀντὶ τῆς ὅτι τὰ πάντα ἀφελῆν καὶ κλέπτει. “ Πρὸ πρῶτου αὐτῆς συγχυθήσεται ἡ γῆ, καὶ σεισθήσεται ὁ ἔρανος, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη συσκοτήσονται, καὶ τὰ ἄστροι δύσκει τὸ φέγγος αὐτῶν. „ Εὐοικε μὲν ὁ πρῶτος ὑπερβολικῶς τὰ πολλὰ λέγειν, εἰς μείζονα ἐκπληξιν τῶν ἀκρόντων· ἐπειδὴ ὅποια ποτ’ ἂν ἦ τὰ λεγόμενα, λείπεται τῶν ἔργων· διὸ καὶ ἐστὶ καὶ ταῦτα, καὶ τὰ σοιχεῖα λέγων συγχυθῆναι καὶ μεταπίπτειν, ὅτι ἐπειδὴ τοῖς ἐν κακοῖς ὕψιστα μοῖροις ἰδίον ἐστὶ τὰς ὑπολήψεις πρὸς τὴν κατέχουσαν μῆτις αὐτῶν πολλὰς ἀνάγκας· τετο οὖν λέγει, ὅτι συγχύσεως μὴ πληρουῶται, ὅτι τὸ αὐτὸ τὰ καὶ γὰρ δοκῶν ἢ τοῖς ἐν τῇ γῇ τοιαῦτα πάσχει παρ’ αὐτῆς, ὅ ὁ ἔρανος σαλεύεται, καὶ ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη, καὶ τὰ ἄστροι μνηστὴ φαίνονται, τῆς τῆς κακῶν βαρύτητος ἀφαιρέμενης τῶν παχόντων τῶν φωτὸς τῶν αἰσθησιν. “ Καὶ κύρει δώσθαι φωνὴν αὐτῆς πρὸς πρῶτον δυνάμεως αὐτῆς· ὅτι πολλὴ ἐστὶ σφόδρα ἡ παρεμβολὴ αὐτῆς· ὅτι ἰχυρὰ ἔργα λόγων αὐτῆς· διότι μεγάλη ἡ ἡμέρα τῆς κυρείας, μεγάλη καὶ ὀπιφανὴς σφόδρα· ὅτι ἡ ἐστὶν ἰκανὸς αὐτῇ; „ Ἐπιφθέρζεται ἢ τοῖς γνωμένοις ὅ ὁ θεός, ἔπειρ οὖν γνώμη ταῦτα δεξιὰ τὴν οἰκίαν πείσειτε κακίαν· ὥς τότε μὲν

tius eorum pondus gerentes, quam se inermes spectantibus exhibentes: nam neque si forte pausam aliquam capiant, sine armis suis sunt. Etenim, cadent, posuit pro, procident aut recumbent: dicere volens, quod armati et incedunt et recumbunt: ideoque pulcre addidit, et non finientur, id est nullum finem bellandi agnoscunt, in armis semper proeliisque versantur.

“ Urbem capient, et super moenia eius discurrent: domos conscendent, et per fenestras intrabunt quasi fures. „ Magnis viribus urbes domant, neque non audent currere ad moenia cum armis, et per ianuas fenestrasque ingredi, ut quicquid est intus auferant. “ A facie eius confundetur terra, commovebitur caelum, sol et luna obtenebrabuntur, et stellae recondent splendorem suum. „ Videtur propheta hyperbolice multa dicere, ut maiore audientes pulset terrore. Nam cuiusmodi sint haec verba, minora rebus sunt. Apparet autem hoc etiam loco prophetam haud ita loqui quasi elementa confundantur et transferantur, sed quia mos est eorum qui malis exercentur, mentis ideas ad suas praesentes saepe angustias transferre. Dicit igitur fore ut homines confusione repleantur, Domino in terram adventante. Videtur ergo illis, qui talia a Deo in terra patiuntur, et caelum concuti, et sol ac luna et sidera iam non relucere, malorum scilicet gravitate patientibus eripiente lucis sensum. “ Et Dominus dabit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia opera verborum eius: magnus enim dies Domini, magna et illustris valde, et quis sustinebit eam? „ Loquetur praeter facta haec ipse Dominus, cuius voluntate, haec propter vestram nequitiam patie-

ὑμᾶς γινῶναι πᾶσαν αὐτὴ τὴν ὀξυτάτην ταύτην ἔσαν, ἔπερ οὐδὲ κενήνεται γνώμη· γινῶναι
 ἢ καὶ ὅσην ὅτι τῆς λόγων αὐτῆς ἡ ἰχὺς, πάλαι μὲν εἰρηκότου ὅτε περ ἠπιστεύετε τοῖς λεγο-
 μένοις· ὕστερον δὲ αὐτὰ ἐξάξοντο εἰς ἔργον, καὶ δείξαντο ὅτι πᾶς λόγος αὐτῆς ἔργον
 ὅσιν ἰχυρόν· ὅτι τε ἔγω μεγάλη καὶ ὀπιφανὴς ἡ τὴν ὀπιόντων ὑμῖν κακῶν ἡμέρα· τότε ἔσται
 καὶ τὴν γνώμην τὴν θείαν, ὡς μὴ ἢ ἐξ ἑνὸς πνῶν δυνάτον τῆς τότε γινομένων κακῶν ὑποφέρειν
 τὸ μέγεθος· διηρησάμενοι ἢ τῆς πολεμίων τὴν βαρύτητα ἐν τέτοις, ἐπάγῃ.

Καὶ νῦν λέγει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, ὁπισθάρητε πρὸς με ἐξ ὅλης τῆς καρδίας
 ὑμῶν, ἐν νηστείᾳ καὶ ἐν κλαυθμῷ καὶ ἐν κοπετῷ· καὶ ἀπαγγέλλετε τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ
 μὴ τὰ ἱμάτια ὑμῶν· καὶ ὁπισθάρητε πρὸς κύριον (1) ἵνα ὑμῶν ὅτι ἐλεήμων ἐστὶν οἰκίρ-
 μων ὅτι, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος ἐστὶν μετὰ πάντων ὅτι κακίαις. „ Ἀλλὰ γὰρ ἐν τέτοις
 ἔπος ἐχόντων, φέρε δὴ πάντες μεταβαλώμεθα τὴν λογισμὸν ἐκ τῆς χείριος ὅτι τὸ κρεῖτ-
 τόν, καὶ νεύσωμεν ἅπαντες ὁλοκλήρῳ τῇ δακρύᾳ πρὸς θεόν, νηστίας τε καὶ κλαυθμῷ
 καὶ κοπετῷ κεχημένοι· καὶ μὴ τὰ ἱμάτια τὰ ἑαυτῶν ἀπαγγέλλετε, διόπερ ἔσται ὑμῖν
 οὐκ ἐκ δαδύσεως πολλάκις ποιῆν· τὰς καρδίας δὲ ἑαυτῶν ἀπαγγέλλοντες τε καὶ γυμνάς
 πρὸς αὐτὸν τῷ θεῷ· ὡς ἂν τὴν παλαιὰν ἀποτέμενοι κακίαν, δῆλοι γίνεσθαι τῆς πρὸς
 αὐτὸν ἀντερόμενοι γνώμης· καὶ γὰρ ἀπαικὸς, ἄγαν ὄντα φιλόφρονες καὶ πολλὴ τῇ ἀνέξι-
 κακίᾳ πρὸς θεὸν ἀμαρτάνοντας κεχημένον, μεταγινῶναι ὅτι τοῖς κακοῖς, οἷς ἐπαρῆται
 ὑμῖν ἐβλεύσατο. „ Τίς οἶδεν εἰ ὁπισθάρητε ἐκ μετάνοιαν ἐκ ὑπολείπεται (1) ὅπως αὐτῶν
 εὐλογίαν θυσίαν καὶ σπονδὴν κυρίῳ τῷ θεῷ ὑμῶν; „ Εἰ γὰρ καὶ μὴ πᾶσιν ὑμῖν δῆλον ἐστὶ
 πῶς συμβέβηκεν ὑπὸ τῆς συνειδήσεως πλητομένων τῆς οἰκείας, ἀλλὰ σφόδρα γε ἰδεῖναι
 πρὸς αὐτὸν, ὡς εἰ μεταβαλώμεθα τε καὶ νεύσωμεν βουληθείμενοι πρὸς αὐτὸν, μετα-

mini: quamobrem tunc vos noveritis totam hanc eius esse aciem, cuius voluntate movetur. Scietis etiam quanta sit verborum, eius vis, olim loquentis, cum vos verbis non credebatis, quae postea in rem contulit; ostenditque, quemlibet sermonem eius perinde esse ac forte opus: quandoquidem adeo magna et illustris est supervenientium vobis malorum dies. Tunc res pro divina voluntate fiet, nec quisquam malorum illorum ferre poterit molem. Quibus verbis postquam hostium graves vires exposuit, subiungit.

“ Et nunc dicit dominus Deus vester: convertimini ad me toto corde vestro, in ieiunio et in fletu et in planctu, et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra: et convertimini ad dominum Deum vestrum, quia benignus et misericors est, et longanimis ac multae misericordiae, et flexibilis super iniquitatibus. „ Sed enim quamquam res ita se habeant, agesis cuncti studia nostra a vitio ad virtutem convertamus, cuncti inquam tota mente ad Deum inclinemur, ieiuniis fletu et planctu occupati: neque vestes nostras scindamus, qui mos vester saepe est sine animi affectu; sed corda vestra pandite, Deoque nuda exhibete; ut vetere malitia deposita, vestram circa Deum mentem demonstretis. Neque enim est incredibile, quum sit valde benignus, et multa erga peccantes patientia uti solitus, fore ut mala retrahat quae vobis imponere cogitabat. “ Quis novit, num convertatur, et paeniteat, et relinquat post se benedictionem, sacrificium, et oblationem domino Deo vestro? „ Quamquam haud vobis omnibus id exploratum esse contingit, qui conscientia vestra vulneramini, attamen apprime nobis constare oporteret, quod si convertamur atque ad eum declinare voluerimus, ipsum quoque paenitebit malorum

(1) Cod. 1. monu ὑπολείπεται, at 2. ὑπολείπεται quae est communis lectio.

μεληθήσεται μὲν καὶ αὐτὸς ἐφ' οἷς καὶ ἡμῶν ἀπεφάνητο· χρεῖται δὲ ἡμῶν ἐν ταῖς μὲν ταῦτα χρόνῳ τῶν οἰκείων ἀγαθῶν τὴν χορηγίαν· τὸ γὰρ εὐλογίαν φησὶν· ὡν πλεονέκτημα ἡμῖν ἔσται γνώρισμα τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἐξουσίας τῆς θυσίας τῆς καὶ ἀπονείας ἀπὸ τῆς τοῦ εἰωθὸς προσάγειν· εὐδὴλον γὰρ ὅτι εὐλογεῖν λέγεται ὁ θεὸς, τὰ ταῖς οἰκείαις εὐεργετεῖν δωρεαῖς· ὅθεν καὶ εὐλογίαν ἢ τοιαύτην κέκληκε δωρεάν· εἴτα ἐπάγει.

“ Σαλπίζατε σάλπιγι· ἐν Σιών, ἀγιάσατε νησεῖαν, κηρύξατε θεραπείαν, συναγάγετε λαὸν, ἀγιάσατε ἐκκλησίαν, ἐκλέξατε πρεσβυτέρους, συναγάγετε νήπια θηλάζοντα μασέας· ἐξῆθέτω νυμφίος ἐκ τῆς κοιτῆρός αὐτῆς, ἡ νύμφη ἐκ τῆς πασοῦ αὐτῆς. „ Τοιαύτη γὰρ φησι ἡ ἔτω φιλανδρόπω γνώμη τῆς θεῆς κεχηρμένης, τὸ ποιεῖν ἡμῖν· τὸ πάντας μὲν ἐπὶ τὸ Σιών ὄρεσιν τῆς σαλπίζων συναγαγεῖν σημασίας· ἀφορίσται ἢ ἡ κηρύξαι νησεῖαν ἐπὶ θεραπείᾳ τῆς θείας· συναγαγεῖν δὲ ἅπαντα τὸν λαόν, ὡς ἂν ἀθεριζέμεντας εἰς ἐκκλησίαν ἐκτάξαι αὐτοὺς ἐπὶ τῇ μετamelείᾳ τῆς γνώμης· παρόντων μὲν τῶν παλαιότερων καὶ ἡλικίαν, παρόντων ἢ καὶ τῶν νηπίων ἄρει τῶν θηλάζοντων· ἡ μὲν τῇ νεωστὶ γεγαμηκότων ἀφισαμένων τῆς γαμικῆς εὐφροσύνης διὰ τῆς μετanoίας ἐπιμέλειαν· ὥστε πτωχότως εἰπεῖν ἅπασαν ἡλικίαν καὶ πάντα ὄντινα ἐν ἐν ὅτῳ δήποτε καθεστῆτα παρῆναι τῇ μετamelείᾳ, τῶν λοιπῶν ἀφεμένους ἁπάντων. “ Ἀνὰ μέσον τῆς κρηπίδος ἡ τῆς θυσιασθεῖς κλαύουσιν οἱ ἱερεῖς οἱ λειτουργοῦντες κυρίῳ· ἡ ἐρεσι, φέσται κυρίῳ τῆς λαῶς σε, ἡ μὴ δαῖς τῆς κληρονομίας σε εἰς ὄνειδον, τὴν μὴ κατάρξαι αὐτὴν ἔθνη· ὅπως μὴ εἴπωσιν ἐν τοῖς ἔθνεσι, ποῦ ὅστις ὁ θεὸς αὐτῶν; „ Πάντες δὲ πρὸς τῆς θυσιασθεῖς πάντες οἱ πρὸς τὸ τῆς ἱεροσύνης ἔργον πρὸςβλημένοι, ἡ εἰς τῆς λειτουργίας ἐκτεταγμένοι τῆς θείας, μὲν κλαυθμῶν αἰτείτωσαν ὡς τὰ θεῶν τὴν κατ'ἐλλογίαν· ὡς ἂν φέσται τότε τῆς λαῶς τῆς οἰκείας, καὶ μὴ παντελὲς αὐτὰς ἐκδοῖν τῇ τῆς ἐθνῶν ἐξουσίᾳ, μὴ ἢ κατ'ἐλλογίαν ὡς τῶν τοῖς ἔθνεσιν ὀνειδίζομένους, ὅτι δὴ μέγιστον ἐπὶ τῇ πρὸς θεὸν σεμνυνόμενα οἰκείωσιν· τέτοις

quae nobis se illaturum ostenderat; nobisque potius futuro tempore beneficia largiturum: hanc enim dicit benedictionem: quorum beneficiorum primum erit notitia, quod copia nobis sit sacrificia ac libationes ei ritu solito offerendi. Perspicuum est enim Deum dici benedicere, quum suis donis bene alicui facit. Deinde addit.

“ Clangite tuba in Sione; sanctificate ieiunium, praedicate cultum, congregare populum, sanctificate ecclesiam, eligite senes, congregare parvulos ubera sugentes: egrediatur sponsus de cubili suo, et sponsa de thalamo suo. „ Quoniam Deus tam clemente sententia est, hoc nobis faciendum superest: tubarum nimirum signis cunctos ad Sionem montem convocare: discernere ac predicare ieiunium in honorem Dei: universum populum congregare, ut in ecclesia adunati ad paenitentiam mentis se comparent: adstantibus aetate grandioribus, adstantibus item parvulis, usque ad ubera sugentes: nec non novis nuptis a coniugali gaudio ad paenitentiae studium conversis: uno verbo, omni aetatis gradu, et cuiusvis loci incola, accedente ad paenitentiam, reliquo omni praetermisso negotio. “ Inter vestibulum et altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, et dicent: parce Domine populo tuo, et ne des hereditatem tuam in opprobrium, ne dominantur eis nationes; ne inter gentes dicatur: ubinam est Deus eorum? „ Cuncti ante altare consistentes, qui sacerdotii funguntur munere, et divinae liturgiae sunt addicti, cum fletu postulent a Deo propitiationem, ut tunc parcat populo suo, neque eum potestati nationum tradat, neque his irridendum permittat, quasi inaniter Dei familiaritate gloriemur.

·φομα φησὶ ὡς ἂν τὸ ἐπὶ πληθύουσιν ὑμῖν, ἐρημία τὲ αὐτῆς ἐ ἀφανισμῷ παντελεῖ ὡς ἀ-
 διδύς· ὡς ἔστιν μὲν γὰρ δὲ Βαβυλωνίων πτωρήσομαι Ἀσσυρίους μετ' ἐκείνο ἢ Βαβυλω-
 νίους δὲ Περσῶν παντελεῖς ἀπολέσω· τοσαύτῃ δὲ αὐτῶν ἐργάσομαι τὴν ἀπόλειαν, ὥστε
 δίκλῃ ἢ ἀποθνήσκοντων τὲ καὶ παντελεῖς νεκρεμένων, τὴν τε σῆψιν αὐτῶν καὶ τὴν δυο-
 δίαν μηδένα διαλαθεῖν· τὴν γὰρ σαωρίαν καὶ (ὧ) βρόμον, τὴν το λήξ, ὡς ὅτι περὶ θνητότων
 ἦδη καὶ νεκρῶν κειμένων· τὸ δὲ ἀναβήσεται, ὅτι πᾶσιν ὁξάκουσ· ἔσται φησὶ· τέτων δὲ
 πάντων αἰπὸν τι; “ ὅτι ἐμγαλιύθη τὰ ἔργα αὐτῆς. „ Δείξῃ γὰρ τὸ οἰκείων ἔργων τὸ μέ-
 γεθ· ὁ θεὸς ἐν τῇ ὡεὶ αὐτῆς πτωρία· εἴτα ἀκολούτως ἐπάξῃ. p. 123.

“ Θάρος γῆ, χαίρε ἐὺφραίνε· ὅτι ἐμγαλίωσε κύριος τὴν ποιῆσαι· θαρσεῖτε κτήνη
 τῆ πεδίας, ὅτι βεβλάσκει τὰ πεδία τῆς ἐρήμης· ὅτι ξύλον ἤνεγκε (ὧ) καρπὸν αὐτῆς· ἄμπε-
 λος καὶ συκὴ ἔδωκεν τὴν ἰσχύ αὐτῶν. „ Ἐν εὐφροσύνῃς μὲν οὐκ ἔσται ἡ γῆ ὅτι τῷ με-
 γέθει ἢ ὡς τῆς πεδίας καὶ τῆς γῆς γιγνομένων, ἀπειληφῆα ἢ καρπῶν τῶν οἰκείων τὴν φορέαν· ἐδὲν
 ἦπτον καὶ τὰ τῆς πεδίας κτήνη θαψιλῇ τῆς νομῆς ἔχοντα τὴν ἀπόλαυσιν· ἐ πρὸς ἅπασιν γε
 ὅτι καὶ ὁ ἐκ τῶν ξύλων καρπὸς θαψιλῆς παρέχεται τοῖς δεομένοις. “ Καὶ τὰ τέκνα Σιών v. 21.
 χαίρετε, καὶ εὐφραίνεσθε ἐπὶ τῷ κυρίῳ θεῷ ὑμῶν· ὅτι ἔδωκεν ὑμῖν βρόματα εἰς δικαιο-
 σύνην· καὶ βρέξῃ ὑμῖν ὑετὸν ὡς ἄβυσσος· ἐ πρὸς ἅπασιν γε v. 22.
 ἄλωναί σιταί, καὶ ὑψοκρυθήσονται αἱ ληνοὶ οἶνοι ἐ λαιαί. „ Ἀ γὰρ ἐν τοῖς ἀνωτέροις εἴ-
 πεν ἀφηρῆσθαι, τὰυτα νῦν ἀποδίδωσιν λέγει· πάντες γάρ φησιν οἱ ὡεὶ τὸ Σιών ὅπως συλ-
 λεγόμενοι τε, ἐ τὴν κατήκυσσαν τῷ θεῷ πληροῦντες θεραπείαν, δίκαιοι εἶεν ἀν εὐφραί-
 νεσθαι, τὴν ἀφθονίαν τὴν ἢ καρπῶν ἀπολαβόντες, ὡς δικαίως αὐτοῖς μετὰ μελετηθεῖσιν ὑπὲρ v. 23.
 ὧν ἡμῶν παρέχεν ὁ θεός, καὶ ὅτι ἢ ὑετὸν αὐτοῖς εὐκμαρον ἐ αὐτάρκη παρέξεται τὴν
 χρείαν· ὥστε καὶ τὰ ἐκ γῆς φυόμενα ἢ σπερμάτων, ἐ ὅτι ἐκ ξύλων καρπῶν, μὴ πολ-
 λῆς αὐτοῖς περισσύνεσθαι τὴν ὡεὶ αὐτῆς. “ Καὶ ἀνταποδῶ ὑμῖν ἀντὶ τῆς ἐπὶ ὧν κατεφάρχη v. 24.
p. 124.

Immo etiam poenas de adgressoribus vestris sumam, eosque vastitati supremoque exitio tradam. Nam primo per Babylonios puniam Assyrios: postea Babylonios Persarum manu prorsus extinguam: tantumque illorum excidium faciam, ut ritu morientium et occidione occisorum, sanies eorum ac foetor neminem lateat: nam putredo et foetor hoc dicunt, tamquam nuper mortuorum et cadaverum proiectorum. Tum et verbum, ascendet, pro, audietur, dicit. Horum vero omnium quanam causa est? “ quia magnificata sunt opera tua. „ Demonstrabit quippe Dominus operum suorum magnitudinem hostium punitione. Dehinc consentanee ait.

“ Confide, terra; gaude et laetare, quoniam magnificavit Deus, ut faceret. Confidite iumenta campi, quia germinarunt prata deserti: quia lignum edidit fructum suum, vitis et ficulnea protulerunt vigorem suum. „ Gaudio gestiet terra ob Dei operum magnitudinem, accepta ab eo frugum fecunditate: neque secius iumenta campi copiosam pascui habentia fruitionem; praeterque haec omnia, ligni quoque fructus copiosus praebebitur indigentibus eo. “ Et filii Sionis gaudete atque laetamini in domino Deo vestro, quia dedit vobis escas ad iustitiam, pluetque vobis imbrem matutinum ac serotinum, sicut antea. Et implebuntur areae frumento, et redundabunt torcularia vino et oleo. „ Quae antea dixit ereptum iri, ea nunc danda adfirmat. Cuncti enim qui circa Sionem montem sunt congregati, et convenientem Deo cultum exhibent, laetari merentur, frugum abundantia potiti, quam iuste ipsis deccatorum suorum paenitentibus Deus adtribuit; quibus etiam imbrium tempestivam sufficientemque usuram exhibebit: adeo ut germinantia tellure semina, et ligno-

ἢ ἀκρίδες καὶ ὁ βροῦχος καὶ ἡ ἐρυσίβη καὶ ἡ κάμπη, ἡ δυνάμις μου ἡ μεγάλη ἣν ἔξαπ-
 10. τειλα εἰς ὑμᾶς· καὶ φάγεσθε ἐσθίοντες, καὶ ἐμπληρώσεσθε, ἵνα αἰνέσητε τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ
 11. θεοῦ ὑμῶν, ὃς ἐποίησε μεθ' ὑμῶν θαυμασία· καὶ οὐ μὴ καταχυνθῇ ὁ λαός μου εἰς
 12. μίαν· καὶ ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐν μέσῳ τοῦ Ἰσραὴλ ἐγὼ εἰμι· ἵνα ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, ἵνα
 13. οὐκ ἔσιν ἐπὶ πλὴν ἐμῶν καὶ οὐ μὴ καταχυνθῇ ὁ λαός μου ἐπὶ εἰς αἰῶνα. ,, Ὅποια
 14. τέλει ἐπεληλυθότες οἱ πολέμοι τοῦ ποροσηκόντων καὶ ἀνάλωσαν διαφόρους τὸ καὶ ποικίλως·
 15. εὐλόγησαν γὰρ ὅτι ἀκρίδα καὶ βροῦχον καὶ ἐρυσίβην καὶ κάμπην ταῦτα καλεῖται· ταῦτα ὑμῖν ἵπο-
 16. κισσώσω, ὥστε ὑμᾶς πλησίαν ἔχοντας τῇ δεδομμένων τὴν ἀπόλαυσιν, ὀφειλομένων ἀποδι-
 17. δόναι τῇ θεῷ τοῦ ὕμνης, ὑπὲρ ὧν δὴ μεγάλων καὶ θαυμασῶν πεποίηκεν εἰς ὑμᾶς· ὡς
 18. μικροὶ μὲν ὑμᾶς ἀχινύσονται ἐφ' οἷς ἀβοήθητοι παρ' ἐμῶν μειωθήκατε, ποσούτοις περὶ
 19. πτωχότες κακοῖς· ἀκριβὴς ἢ δυνάσται ὑμᾶς ἐξ αὐτῶν τῶν ποροσημάτων λαβεῖν τὴν ἐπι-
 20. γνώσιν, ὅτι ἐν ὑμῖν εἰμι· ἅτε καὶ δεσπότης ὑμῶν καὶ κηδεμὼν μόνος ὑπάρχων.

11. 20. “ Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα ἕκαστος ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· καὶ ποροση-
 21. τεύουσιν οἱ υἱοί, καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν, καὶ οἱ ποροσβύτεροι ὑμῶν ἐν ὠπνίοις ἐν ὠπνιαδῇ-
 22. σενται· καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν δεξιᾶς ὄψον· καὶ γε ἐπὶ τοῦ δόλου μου καὶ ἐπὶ τῆς δόλας
 23. μου ἐν τῇ ἡμέρᾳς ἐκείνῃ· ἕκαστος ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ ποροσητεύσονται· καὶ δώσω τέ-
 24. ρατα ἐν τῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐπὶ τῇ γῆς, αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνῶ· ὁ ἥλιος μετὰ σφα-
 25. ρήσεσται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν εἰσεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην
 26. καὶ ἐπιφανῆ· καὶ ἔσται πᾶς ὃς ἀν' ἐπικαλέσεται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται· ὅτι ἐν τῇ ὁρᾷ
 27. Σιών καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἔσται ἀναστοχούμενος, καὶ εἴπε κύριος· καὶ εὐαγγελιζόμενοι
 28. ἕως κύριος ποροσηκλήσεται. ,, Παρέξω δὴ πᾶσι πρὸς πλησίαν τὴν κηδεμονίαν τὴν ἐμὴν· τὴν
 29. γὰρ λέγει τὸ ἕκαστος ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου· τῇ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης πνεῦμα μὲν

rum fructus multa cum exuberantia illis obveniant. “ Et reddam vobis annos quos comedit locusta, bruchus, et rubigo, et eruca: fortitudo mea magna quam misi ad vos. Et comedetis vescentes, et saturabimini, et laudabitis nomen Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum: et non confundetur populus meus in sempiternum. Et cognoscetis quia in medio Israelis ego sum: et ego dominus Deus vester, et non est alius praeter me. Et non confundetur ultra populus meus in sempiternum. ,, Quanta igitur de necessariis supervenientes hostes varie ac multifariam consumpserint (patet enim locustae nominibus, ac bruchi, et rubiginis, et erucae, hostes denotari) totidem ego restituum, ut sic vos lautum habentes datarum rerum usum, debitos retribuatís Deo hymnos, propter grandia ac mirabilia quae vestri causa patravit. Iamque vos diutius non erubescetis, quasi absque auxilio a me destituti, in eiusmodi aerumnas incurreritis: plenamque poteritis ex rebus ipsis notitiam capere, me inter vos versari, qui reapse dominus vester et tutor solus sum.

— Et erit post haec: effundam de Spiritu meo super omnem carnem: et prophetabunt filii vestri et filiae vestrae: senes vestri somnia somniabunt, et iuvenes vestri visiones videbunt. Sed et super servos meos et ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo. Et dabo prodigia in caelo et super terram, sanguinem et ignem et vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras et luna in sanguinem, ante quam veniat dies Domini magnus et illustris. Et erit: omnis qui invocaverit nomen Domini, salvabitur; quia in monte Sione et in Hierusalem salvus erit, sicut dixit Dominus: et evangelizati quos Dominus vocaverit. ,, Praestabo cunctis, inquit, amplam tutelam meam: id enim denotant verba, effundam de Spiritu meo. Ceteroqui

ἅγιον μοναδικὸν ἐν ὑποστάσει κεχωρισμένως τῷ λοιπῶν, θεὸς τε ἐν κ' ὅκ θεὸς ἕκ ὅπιστα-
 μόνων (1). πνεῦμα ἅγιον καὶ πᾶν ὅπ δὴ ποτε τοῖστο, τ' χάριν αὐτῶ κ' τ' κηδεμονίαν κ' p. 126.
 τὴν δέξασιν καλάντων· ὡς κ' ψυχὴν ὅτ' ἂν ὅπ θεὸς λέγη, ταῖς νεομνίας ὑμῶν καὶ τὰ
 σάββατα ὑμῶν μισθῇ ἡ ψυχὴ με· τ' δέξασιν γὰρ λέγει καὶ τ' ὡς ἐμίσθ ταῖς ἐορταῖς· τοῖστον
 ὅστι, τὸ πνεῦμα σε τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσθ με ἐν γῇ εὐθείᾳ· κηδεμόνος γάρ με, φησὶ, δὲ
 πολλὴν ἀγαθότητα παρέξθς ταῦτα· τοῖστον ὅστι, τὸ πνεῦμά σε τὸ ἅγιον μὴ ἀν' ἀνέλης ἀπ'
 ἐμῶ· ἵνα εἴπῃ τ' ὡς ἐμὲ κηδεμονίαν μὴ ἀφείλῃς· καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἵνα μὴ μηκυώμεθ
 εἰς ἐδὲν δέον τὴν γραφὴν· τοῖστο δὴ π καὶ ταῦτα φησὶν, ὅπ οὕτω πλεσίαν τότε τ' κηδε-
 μονίαν ὑμῖν παρέξω τὴν ἐμὴν, ὥς ἀπαντας ἀξιωμακούς ὁπασῶν δυνάσθ π καὶ ὡς
 τῷ ἐσομένῳ κλυθεῖν· ἐφ' ἅπασι ἡ ἐν ἐρανθ τε καὶ ὅπ γῆς ἐργάσθαι θυμασθ, φόνον
 πολὺν τῷ ἐναντίων, τὴν τε κατ' αὐτῶν πτωρίαν, καὶ δὴ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ τ' θεῖαν
 ὑπερφαίνεσαν ὀργλῶ· μετὰβληθήσονται δὲ καὶ ἡλιθ εἰς σκότθ καὶ ἡ σελεύη εἰς αἶμα
 κ' τὴν τῷ ὀρέοντων ὑπόνοιαν· ὡς δὲ τὸ μέγεθθ τῷ ὁπνηνομένων αὐτοῖς ὑπομένεσι
 κακῶν· ὅ ταῦτα δὴ γρήσεται ὡς τ' ἡμέρας ἐκείνης, ὡς ὁπφανῇ δὲ τῆς τῷ ἐναντίων
 ἐργάσεται πτωρίας· ἐν οἷς ἅπασι τ' ὄξονται τ' σωπείας οἱ τ' ὀνομασίαν ὁπκαλέμενοι
 τ' θεῖαν· οἱ δὲ ὅπ τὸ ὄρθ Σιών κ' ὅπ τ' Ἱερουσαλὴμ ἀναβήσονται σεσωσμένοι· ἐπειδὴ
 ταῦτα ἐπηγείλατο τὸ θεός, ὅ εὐαγγελίσασθαι δέδωκεν ἐκείνοις, ὅπως εἰς τὴν ἐπάνοδον p. 127.
 ὡροσκέληκε ταῖς τῶν· ἡ μὲν δὴ ὡρχήρος τ' λέξεως ἔννοια αὕτη.

sub vetere testamento nesciebant homines Spiritum sanctum in persona propria distinctum a ceteris, Dei Spiritum, et ex Deo: sed Spiritum Dei, et Spiritum sanctum, et aliam quamlibet huiusmodi appellationem, pro Dei gratia et providentia atque affectu accipiebant: sicut animam quum ea de Deo dicitur; veluti, neomenias vestras et sabbata vestra odit anima mea; videlicet (animam) pro affectu dicit, quo sollemnitates oderat. Tale est et illud: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam; curam quippe mei gerens, inquit, cum bonitate multa mihi haec praebebis. Item illud: Spiritum sanctum tuum ne auferas a me: id est, ne tuam a me providentiam submoveas: et quotquot sunt locutiones huiusmodi; ne scriptum nostrum absque ulla utilitate producamus. Sic etiam hoc loco ait: tam amplam vobis exhibebo tutelam meam, ut omnes visionum facti compotes, significare aliquid de rebus futuris queant. Praeter haec omnia vero, in caelo et super terram mirabilia faciam, multam hostium occidionem ac punishmentem: immo et fumi vaporem, qui divinam praefigurat iram. Vertentur autem sol in tenebras, et luna in sanguinem, iuxta spectantium phantasiam, quam ob malorum gravitatem experientur. Atque haec evenient ante diem illum, quem hostium punishmente reddet illustrem. Inter quae omnia, consequentur tamen salutem hi qui divinum nomen invocaverint: qui et in montem Sionem ac Hierusalem ascendent incolumes: quandoquidem haec Deus promisit, et nunciari concessit illis, quotquot ad hunc reditum vocavit. Atque hic est obviu locutionis huius sensus.

(1) Audacius dicere hoc videtur Mopsuestenus de Spiritu sancto, quasi ignoto prorsus cunctis sub lege Moysis hominibus; quamquam se aliquatenus mox corrigit, citata Petri apostoli concione. Controversiam hanc theologicam mira eruditione more suo pertractat summus Petavius de Trinitate lib. II. 7. prolatis in medium patrum plurimis testimoniis, quibus addendus videtur etiam Iosephus in hypomnestico lib. II. cap. 66. et 67. Nos vero de hac re iterum dicturi sumus ad Aggaeum atque ad Zachariam, ubi liberio rem hanc sententiam suam Mopsuestenus repetet.

* Act. II. 16.

Ὁ δὲ γε μακάριος αὐτῇ Πέτρος ἐχρήσατο πρὸς Ἰουδαίους διαλεγόμενος * ἐπὶ τῇ τῷ ἁγίῳ πνεύματος καθόδῳ, μάλα εἰκότως· ἐπειδὴ σκιὰν μὲν ἀπάντων τῶν μελλόντων εἶχεν ὁ νόμος· κηδεμονίας ἣ ὁ λαὸς ἠξιοῦτο διὰ τὸ τῷ φανησομένων προσδοκίαν ἐν τῇ τῷ δεσπότῃ Χριστῷ παρῆσθαι· ὅτι τὰ μὲν ἐπ' ἐκείνων μικρὰ πάντα ὅτι ἐν σκιᾷ γινόμενα· ὥστε ὁ ὑπερβολικῶς εἰρηδαὶ μᾶλλον ἢ τὰ πρᾶγματα εἶχεν· ἢ ἡ τῷ εἰρημένων ἀλήθεια τὴν ἐκβασιν ἐφαίνετο ὅτι τῷ δεσπότῃ λαμβάνουσα Χριστῷ, ὁπλύνει πάντα τὸν μέγαλα καὶ φόβῳ μετὰ, καὶ τὰ ὄντως ὡς δόξα, καὶ πλεονάζον ὅσον ὑπερβαίνοντα τὰ ἐν νόμῳ γινόμενα· ὡς αἰνίγματι μὲν τὰ ἐπὶ τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ τάξιν ἐπέχον, ἀληθείας ἢ εἴη τὸ ἐπὶ τῷ δεσπότῃ Χριστῷ γινόμενον τὸ μέγας· ὅπως ὁ μακάριος λέγει Δαυὶδ πρὸς τὸν λαόν, ὅτι ἐκ ἐγκατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ἄδην, ἐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν· ὅπερ ἐκ τῇ τῷ πρᾶγματι νοεῖται δυνατόν, μεταφορικῶς ἢ ἥτοι ὑπερβολικῶς λέγει, ἐπὶ ἐξήρηθη κινδύνου ἢ διαφθορᾶς· ἢ δὲ τῷ πρᾶγματι ἀλήθεια τῷ εἰρημένων ὑπὸ τῷ δεσπότῃ δέκνυται Χριστῷ, ὅτε ἔτε τὸ ψυχὴ αὐτοῦ καταλειφθῆναι γέροντι εἰς ἄδην ἀποκαταστάσαν τὴν σῶμα διὰ τὴν ἀναστάσεως· ἔτε τὸ σῶμα διαφθορὰν πρὸς ὑπομεμένηκεν· ὡς μὴ μόνον ἐπὶ τῷ οἰκείῳ μᾶλλον χήματι, ἐν ᾧ δὴ τετελεύτηκεν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀθανάτου ἐκφάρτον μεταστῆναι φύσιν· ὡς εἴη ἐκείνο μὲν αἰνίγμα, τὰ ἢ ἀλήθεια· διόπερ ἐχρήσατο τῇ φωνῇ καὶ ὁ μακάριος Πέτρος, ὡς ἂν τότε μὲν κατὰ πᾶσαν αἰτίαν μεταφορικῶς εἰρημνύη, νῦν ἢ ἀληθῆ τὴν ἐκβασιν ἐπ' αὐτῶν λαβῶσα τῷ πρᾶγματι· ὥστε καὶ πολλὰ πλέον δεῖν τοῖς νῦν πιστεύειν, ἢ τότε ἐθαύμαζον ἐκείνοι.

p. 128.

Πολλῶν δὲ ποιούτων ὄντων ἐπὶ τῆς θείας γραφῆς, παρόμοιον πρὸς δὴ καὶ τὸ παρόν· ὁ μὲν γὰρ δεσπότης πρὸς τὸν λαόν τὴν τότε σωθήσαν Ἰουδαίους διαλεγόμενος διὰ τῷ

At enim beatus Petrus eam adhibuit Iudaeos alloquens, de sancti Spiritus descensu, iure admodum: namque umbra futurarum omnium rerum lex fuit: tum et populus Dei providentia dignus habebatur, propter eventum expectationem in Christi domini adventu. Erantque res quidem illorum omnes exiguae, et tamquam in umbra contingentes, adeo ut quod ad illos adtinet, hyperbolice potius dicta fuerint, quam re ipsa se haberent. Sed dictorum veritatem exitum suum habuisse compertum est in Christo, quo tempore grandia omnia, et terrore plena, vereque nova et inexpectata fuere, et mirum quantum superiora iis quae in lege facta sunt: adeo ut res veteris testamenti, aenigmatis locum teneant; veritatis autem, rerum sub Christo actarum magnitudo. Sic beatus David de populo dicit, quod derelicta non fuerit anima eius in inferno, neque caro eiusdem viderit corruptionem: quod in rerum natura cogitari non potest; sed metaphorice sive hyperbolice dicit ereptum fuisse periculo corruptionis. Attamen dictarum rerum veritas in Christo domino apparuit, cuius neque animae derelinqui contigit in inferno, revocatae nimirum in corpus propter resurrectionem: neque corpus corruptionem ullam expertum est: ita ut non solum propriam retinuerit figuram, in qua mortuum fuerat, sed etiam in immortalem incorruptibilemque naturam translatus sit: ita ut vetera illa sint aenigma, Christus autem veritas. Quamobrem ea locutione usus est etiam beatus Petrus, quasi olim quidem quamdam ob causam metaphorice dicta fuerit, nunc autem verum exitum in ipsis rebus nacta sit: ut multo magis oporteat praesentibus credere, quam olim ea res admirationi erat.

Cum vero multa huiusmodi in divina scriptura ferantur, consimile hoc quoque manifeste est. Nam dominus Deus secundum veterem consuetudinem Iudaeos pro-

θεωρήτε, τὸ οἰκίαν αὐτοῖς παρέχεσθαι δαψιλῶς ἔλεγε κηδεμονίαν, καὶ τὰ ἐξῆς ἢ κατ'
 ὃν ἡρμηνεύκαμεν ἄπονον· ἐκβέβηκε ἢ ἅπαντα μὲν τῆς ἀληθείας ὅτι τὸ δεσπότης Χριστὸς·
 ὅτι ἐν ἡλίῳ ὄντως ἐσκοπόθη, ἐν σελήνῃ ἢ σὺν ἐκείνῳ· καὶ μεγάλα μὲν ἐν ἐρασίᾳ, πολλὰ
 ἢ ἐν τῇ γῇ γέγονε τέρατα· αἷμα τε ἀνεφάνη τὸ δεσπότης Χριστὸς τὸ σωτήριον· καὶ πῦρ καὶ
 τὴν ἰδέαν τὴν φοιτήσαντος πνεύματος τὸ ἐνέργειαν μύονον, ἕπερ οὐ καὶ ἀτμὶς θεωρηθεῖτο
 καπνὸς, εἰς ἐλέγχον τὸ κατὰληφομένης ἐκτὸς (F) σαυρὸν τετολμηκότας πρῶτας· τότε δὲ
 καὶ μετέχον ἅπαντες τὸ τὴν ἀγίαν πνεύματος χάριτος, ποικίλων τὸ ἐν πολλῶν χειρῶν
 σὺν ἀξιοθύνετες· ὡς οἱ μὲν θεωρηθῶσι τὸ μέλλον, οἱ ἢ πλεῖστα ὅσα καταργάζονται εἰς
 πίσωσιν τε τὴν μετέπειτα τὴν γνομένων, καὶ εἰς ἐλέγχον τὸ δόξης τὸ κατὰ τὸ δεσπότην Χρι-
 στὸν· ὡς τὰτο δὲ τὸ πάλαθ' ἔτι θεωρήτε μετὰφορικῶς ἢ ὑπερβολικῶς εἰρημένον, θεωρη-
 μάτων τὸ δαΐζιν, μὲν τὸ καὶ ἐλαττωθεὶς τὸ θεωρημάτων (F) λόγον· ἢ μὲν οὐκ αἰτία, εἴτε
 ταύτης τὴν φωνῆς, εἴτε καὶ τὴν λοιπῶν, ὅπως ἐφ' ἐτέρων εἰρημένως ὡς τὰ τοῖς θεωρήταις,
 εἰς τὴν καὶ (F) δεσπότην Χριστὸν ἐξέλαβον οἰκονομίαν οἱ μακάριοι ἀπόστολοι, πιαύτη τις
 ἂν ὑποληφθεῖν * δικαίως· ὡς ἂν ἐν ἡ τῇ τότε θεωρημάτων ἰσορία φαίνοιτο μὴ πεπλα-
 σμένη, καὶ τῇ νυνὶ τὸ μέγεθος ἐκ ὡς ἀδέσσεως ἐκείνων ἐλέγχοντο μᾶλλον· δεικνύοντο τε
 ἀκρεβαῖς δὲ πάντων, ὅτι ἔσται μὲν τις ἐκείνων οἰκιστὴς πρὸς αὐτά· λείπεται δὲ ὅμως
 τοσούτον τῷ παρόντων τὰ θεωρηθῶντα, ὅσον σιανὴν λείπεται σώματι ἀνάγκη, καὶ εἰ
 θεωρήσαν αὐτὰ πὶ δοκοῖν (1). Ὁ δὲ γε θεωρήτης ἐπειδὴ τὸ ὑπὸ Βαβυλῶν ἐπάνοσον
 δὲ τὸ θεωρηθέντων ἐμήνυσεν, τὰ τε θεωρηθῶντα αὐτοῖς κατ' ἐκείνων τὸ κατὰ ἀγαθὰ
 ποικίλως, ἀπολαύματα, ἐξῆς ἐπάγει.

p. 129.

* cod. λαίφθ.

p. 130.

phetae ore adloquens, suam abunde praestitutum curam adfirmabat, et reliqua quo-
 modo antea explanavimus: venerunt autem vere omnia in Christo domino, quia
 et sol obtenebratus fuit, et luna cum illo: et grandia in caelo, multaque etiam in
 terra extiterunt prodigia: et salutaris sanguis Christi domini visus est: et ignis
 figura, advenientis Spiritus operationem significans, cui etiam praecessit fumi va-
 por, ob illam portendendam poenam quae audaces crucifixo- res correptura erat.
 Tunc sane participaverunt omnes sancti Spiritus gratiam, variis ac multis charis-
 matibus digni sunt habiti: quorum alii praedicebant futura, alii plurima patrabant
 prodigia ob rerum gestarum confirmandam magnitudinem, et gloriam Christi do-
 mini ostentandam. Quo fit ut hoc olim a propheta metaphorice aut hyperbolice di-
 ctum, nunc manifestam habeat rerum ostensionem, ita tamen ut verba a rebus su-
 perentur. Causa igitur, cur sive hanc locutionem, sive reliquas, quotquot de aliis
 subiectis apud prophetas dictae sunt, de Christi domini incarnati mysterio beati
 apostoli intellexerint, causa inquam haec merito existimari potest. Atque ita nec
 veterum rerum historiam constat esse conflictam; et praesentium magnitudo com-
 paratione illarum magis arguitur: atque ex his omnibus accurate demonstratur,
 quamdam intercedere illarum cum his necessitudinem; sic tamen ut praeterita tan-
 tum a praesentibus superentur, quantum umbra a corpore debet, quamquam illa
 huic aliquantum congruat. Age vero, propheta postquam a Babylone reditum prae-
 dictis verbis portendit, nec non varia eventura per illud tempus Israhelitis bona,
 consentaneae admodum ita pergit dicere.

(1) Dicit haec cum didascalica dignitate Theodorus; quae tamen merito omnibus non placuerunt,
 nempe quod prophetiae multae non nisi secundum effectum, κατ' ἐκβασιν, ad res christianas spectaverint.

ΚΕΦ. Γ'.

v. 1. “Ὅτι ἰδὲ ἐγὼ ἐν τῇ ἡμέρᾳς ἐκείνῃς καὶ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὡς ἂν ὑπερέψω τὴν
 v. 2. αἰχμαλωσίαν Ἰσραὴλ καὶ Ἱερουσαλὴμ, συναΐξω πάντα τὰ ἔθνη, ἃ κατὰξω αὐτὰ εἰς τὴν
 v. 3. κοιλίαν Ἰωσαφάτ· καὶ διεκρεθήσομαι πρὸς αὐτὰς ἐκτὶ ὑπὲρ τῆς λαῆς μου ἢ κληρονο-
 μίας μου Ἰσραὴλ, οἱ διεσπάρησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ τὴν γῆν μου καταδείλονται· ἃ ἐπὶ
 τὴν λαὸν μου ἔβαλον κλήρους· καὶ ἔδωκαν τὰ παῖδάκια πόρναις, καὶ τὰ κοράσια ἐπώλουν
 ἀντὶ οἶνου καὶ ἔπινον. „ λέγει ὁ κύριος τὸν ἐπὶ τὴν ἀνάοδον ἐν τέτοις μέσων, τῷ τε πατρὶ (Ὁ)
 Γὼν τὴν ἀνάοδον, καὶ ποιήσονται μετ' ἐμοῦ πολλὰ πλήθης ὁρμήσαντες καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὴν
 ἀπόλωσαν ἣν ὑπὲρ τῆς πολυμυρίας ὑπομνήσει τέτις· ἐπειδὴ ἂν γὰρ φησὶν ἐπαναγὰρ ὑμᾶς
 ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ, συνελεύσεται μετ' ἐμὲ πολλὰ πολλαχόθεν ἔθνη ἐφ' ὑμᾶς· λέγει ὁ κύριος
 συναΐξω πάντα τὰ ἔθνη, ἃ ἔχ' ὅτι αὐτὰς ἄρην, καὶ ἐπειδὴ εἴασε αὐτὰς τὴν πόλιν εἰς
 ἔργον ἐκβαλὼν τὴν οἰκίαν· ἐπρωτότατο ἢ ἐπικερδέστερος τῇ καὶ τῷ Ἰσραηλιτῶν ἀνόδῳ.
 ἃ πεποιήκασι μετ' ἐμοῦ οὐδὲν ὧν ἐβέβηκοντο εἰς τὴν Ἰουδαίαν, φοβεράν ἢ πνὰ καὶ πᾶσι δόξαν
 p. 131. ὑπομνήσει τῇ τῇ δεξιᾷ ῥοπῇ τὴν πτωχεύσαν· δεξὶς τὸ αὐτὸ συναγαγὼν πάντα τὰ ἔθνη
 λέγει· τὸ το βελόμνος εἰπεῖν, ὅτι εἴασε αὐτὰς τῇ μοχθηρᾷ ἑαυτὰν χρῆσασθαι γνώμῃ, καὶ
 ὁρμήσει καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὡς ἂν αὐτοὶ δίκας αὐτὰς εἰσπράξασθαι, τὴν τε πατρὶ (Ὁ)
 * καὶ ἐκ τούτου. λαὸν κηδεμονίας ἢ ἐμαυτοῦ * δυνάμεις ἀποδίδειν πᾶσι. Εἰπόν γ' ἐν
 συναΐξω πάντα τὰ ἔθνη, ἐπήγαγον· καὶ κατὰξω αὐτὰ εἰς τὴν κοιλίαν Ἰωσαφάτ· τέτις
 ἐκτὶ αὐτὰς ἄξω εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ αὐτοὶ ὡσπερ πνὰ δίκην πρὸς αὐτὰς ὑπὲρ τῆς
 λαῆς τῆς ἐμῆς συγκροτήσεως πρωτότατο δικάως, ὑπὲρ ὧν κατ' αὐτῶν διεπράξαντο, ἀπαν-
 τὰς τε αὐτὰς διασπάραι βελήδεντες, ἢ διελέσαι μετ' ἐμὲ ἐν ἡμέρᾳ καὶ γνώμῃ ὡς κεν

CAP. III.

“ Quia ecce ego in diebus illis et tempore illo, cum convertero captivitatem
 Iudae et Hierusalem, congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Iosa-
 phat: et disceptabo cum eis ibi super populo meo, et hereditate mea Israhel, qui
 dispersi sunt in nationibus, quae regionem meam diviserunt: et super populum
 meum miserunt sortes, et tradiderunt pueros meretricibus, et puellas vendebant
 pro vino ut biberent. „ Significat quae Israhelitis post reditum erant eventura,
 Gogique incursionem, quam cum ingenti multitudine adversus Hierusalem faciet,
 et cladem quam ob hanc audaciam erat experturus. Nam postquam, inquit, redu-
 xero vos Hierusalem, multae undique conspirabunt contra vos gentes. Dicit autem,
 congregabo omnes gentes, non quod ipse sit eas adducturus, sed quod iis permis-
 surus propositum proprium exsequi. Et quidem illos puniit qui Israhelitarum re-
 ditui infesti fuerunt: neque tamen illi voluntati suae obsequi valuerunt contra Iu-
 daeos, sed terribilem potius et insperatam a Dei viribus poenam retulerunt. Pro-
 pterea dicit se congregasse omnes gentes, nempe dicere volens, sivilisse ut sua per-
 versa uterentur sententia, et contra Hierusalem impetum facerent, ut sumpto illic
 de iis supplicio, et tutelae erga populum, et suae potentiae specimen exhiberet.
 Iam postquam dixit, congregabo omnes gentes, addidit: et deducam eas in vallem
 Iosaphat, id est eo loco, inquit, agam eos adversus Hierusalem, ibidemque ultio-
 nem quasi concinnans pro populo meo, pro dignitate puniam, ob ipsorum facinora,
 quod nempe illum quaqueversus spargere voluerint, regionemque partiri in qua

τὴν ἐμὴν ἐμοὶ προσήκεσαν· διελέσθαι ἢ κλήρω καὶ αὐτὲς ἐκείνους· τετολμήκασι ἢ πρὸς ἅπασιν καὶ εἴθ' ἔξ αὐτῶν εἴτε παῖδας εἴτε καὶ κόρας ὑποδίδουσι· ὡς ἂν δὴ ἐκείνων εἰς πόνους τε τὴν οἰκίαν ἀκολασίαν ἐκπληροῖεν, καὶ πολλὴν ἔχουσιν τὴν μέθης τὴν ἀφθονίαν· αὐτὰ τῇ ᾧ πρὸς (ᾧ) Γὰρ ἔνεκεν εἰρηκαῖς, ἐπάχθ.

“ Καὶ πᾶσι ἐμοὶ καὶ ὑμῖν Τύροις ἢ Σιδωνίῃ καὶ πᾶσι Γαλιλαῖα δημοφύλων; μὴ ἀνταπόδομα ὑμῖν ἀνταποδίδοτε μοι, ἢ μνησικακεῖτε ὑμεῖς ἐπ' ἐμοί; ὅξέως καὶ ταχέως ἀνταποδώσω τὸ ἀνταπόδομα ὑμῖν εἰς κεφαλὰς ὑμῶν· ἀνθ' ὧν τὸ ἀργυρεῖον ἐλάβετε, καὶ τὰ ἐπιλεκτά καὶ τὰ καλὰ εἰσπνέγκατε εἰς εἴδ' ὧν ὑμεῖς ὑμῶν· ἢ εἴθ' ὑμεῖς Ἰούδα καὶ εἴθ' ὑμεῖς Ἱερουσαλὴμ ἀπέδοτε τοῖς ἰσραηλῶν, ὅπως ἐξώσπτε αὐτὲς ἐκ τῆς δόξης αὐτῶν· ἰδοὺ ἐγὼ ἐξεγερῶ αὐτὲς ἐκ τῆς πόλεως, οὐ ἀπέδοτε αὐτὲς ἐκεί· καὶ ἀνταποδώσω τὸ ἀπόδομα ὑμῖν εἰς τὰς κεφαλὰς ὑμῶν· καὶ ὑποδώσωμαι εἴθ' ὑμῖν τοὺς ὑμῶν καὶ τὰς θυγατέρας ὑμῶν εἰς χάρας ὑμῶν Ἰούδα· ἢ ὑποδώσονται αὐτὲς εἰς αἰχμαλωσίαν, εἰς ἔθνος μακρὸν ἀπέχον, ὅπ' οὐκ ἐλάλησεν. „ Ἐπειδὴ γὰρ εἴθ' ᾧ πρὸς (ᾧ) Γὰρ ἐπέντας ἐωρακότες τὴν Ἱερουσαλὴμ, Τύριοι τε καὶ Σιδωνιοὶ πάντες τε οἱ πρὸς οἱ δημοφύλων, καμὸν ἔχον ᾧ πρὸς πᾶσι τὰ παντῶν ὑπολέσθαι εἴθ' Ἰσραηλῖτας, μνησικακοῦντες αὐτοῖς ὑπὲρ ὧν πεπολεμήκασι τε πολλὰς, καὶ κεκατῆκασιν αὐτῶν διὰ τῆς θείας ῥοπῆς, τὸ τοῦ λόγῳ, ὑμεῖς ἢ πᾶσι ἔνεκεν μνησικακοῦντες, ἢ καμὸν εὐρόντες τὰ τοῦ δοκῆντα διαφωρᾶσθαι, τοιαῦτα καὶ τῇ ἐμοὶ προσήκοντων τετολμήκατε; ἴστε γὰρ ὅτι ἐπ' ὅξέως ὑμῖν ἐπάχθ' ἢ ὑπὲρ τὴν γνώμης αὐτῆς πρῶτον, ἀνθ' ὧν ἅπαντα τὰ προσήκοντα τοῖς λαβόντες, εἰς εἴθ' ὧν ὑμεῖς εἰσπνέγκατε εἴθ' ὑμεῖς· ἐπ' ἢ καὶ εἴθ' ὑμεῖς αὐτῶν διαπονήσαντες, ἐλπίδι τὴν πάντας αὐτὲς τῇ δόξῃ ἐκβαλὼν τῇ οἰκίᾳ ὧν περ αὐτὴ ὑμεῖς διαφωρᾶσθαι δύναι· ἀπαλλάξω γὰρ τὴν πόλιν τὴν κατεχέσης αὐτὲς ἀνάγκης· καὶ ἢ καὶ κρείττους ἐορᾶσθαι τῇ πολέμιων· ὥστε ἢ

meo iuri obnoxia habitabat, et ipsos simul incolas sortito dividere: per summum denique scelus illorum quoque pueros atque puellas in prostibulis ponere, ut suam explerent libidinem, multamque haberent pergraeecandi copiam. His circa Gogum dictis, perguit porro.

“ Verum quid mihi et tibi ac toti alienigenarum Galilaeae? Numquid ultionem vos retribuetis mihi? aut iram in corde retinetis adversus me? Cito velociterque reddam vicissitudinem vobis super capita vestra; pro eo quod argentum meum aurumque cepistis, et selecta quaeque ac pulchra in delubra vestra intulistis, et Iudae filios filiosque Hierusalem vendidistis filiis Graecorum, ut eiiceretis eos de finibus suis. Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidistis eos: et convertam retributionem vestram in capita vestra: et vendam filios vestras ac filias vestras in manus filiorum Iudae: vendentque eos in captivitatem genti longinquae; quoniam Dominus locutus est. „ Quandoquidem Gogi exercituum adversus Hierusalem visa incursione, Tyrii Sidoniique et omnes finitimi alienigenae, idoneum tempus oblatum sibi existimaverant perdendi funditus Israhelitas, quibus clam irascebantur, propter bella secum gesta, et illorum Deo adiuvante victorias; ideo ait: vos autem cur irae tenaces, et occasionem nacti voluntatem vestram explendi, cur inquam contra mei iuris populum audaciam sumitis? Certe velim sciatis, me cito vestrum hoc consilium puniturum; propterea quod illorum opes cunctas capientes, in templa vestra contulistis; insuper et ipsorum filios vendidistis, non sine spe populum universum finibus suis expellendi: cuius facinoris mihi poenas dabit: namque illos ex angustiarum suarum pressura expellam, immo et hostium nunc victores efficiam:

ὑμῖν ὑποδοῦναι, ἀνθ' ὧν εἰς αὐτὰς τετολμήκατε, λαβαῖν τὰς τε ὑἷας ὑμῶν ἐκ τῶν θυγα-
τέρας αἰχμαλώτους· καὶ δὴ ἐκ ὑποδόδαι αὐτὰς μακρὰν πονοῦν, ὅθεν οὐδὲ δυνατὸν ὑμῖν
αὐτὰς ἀνασώσασθαι ἐπὶ ταῦτα πρὸς τοὺς Τυρίους τε καὶ Σιδωνίους καὶ τοὺς πελοποιούτας
ἅπαντας παρενθῆναι, ὡς ἂν κατ' ἐκείνους τὴν κηρὸν ὀπισηφηνότας συμπεραῖναι τοῖς ἀμφὶ
Ⲭ Γῶγ ὅτι τῇ κτ' τῇ Ἰουδαίων ἀπολεία, ἔχεται τὸ οἰκείας ἀκολασίας, καὶ φησί.

- v. 9. “Κηρύξατε ταῦτα ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ἀγιάσατε πόλεμον· ἐξεγείρατε τοὺς μαχητάς·
v. 10. πρὸς αὐτὰς καὶ ἀναβαίνειτε πάντες ἄνδρες πολεμισαί· συγκόψατε τὰ ἄρσενά ὑμῶν εἰς
ρόμφαιας, ἐκ τὰ δρέπανα ὑμῶν εἰς σερμαίνας· ὁ ἀδυνάτος λεγέτω ὅτι ἰχθὺς ἐγώ· σω-
v. 11. αθροίζετε καὶ εἰσπορεύεσθε πάντα τὰ ἔθνη κυκλόθεν, ἐκ σωάχθητε ἐκεί· ὁ παῖς ἔσται
πολεμιστής. „Ὡς γὰρ εἶπεν ἀνωτέρω ὅτι σωάξω αὐτὰς διὰ τὴν περὶ τὴν αἰτίαν,
ἔγω καὶ ταῦτα ὡς ἂν αὐτοὺς αὐτοῖς ἐγκηρύξω· ἅπαντες δὲ φησὶν ὅσοι ταύτῃ ἔχετε
τὴν γνώμην καὶ τῇ ἐμοὶ ποροσκόπων, καὶ πολλὰς μὲν σωάχθητε τὸ πᾶν· συγκε-
p. 134. τίσατε ὃ πρὸς αὐτὰς πόλεμον· καὶ δὴ ἐκ τὰ τῆς γεωργίας ὄργανα εἰς ὅπλων μετέδωκε
χρησιν, ὡς ἂν ἀρκοῦνται μὲν ἔχοντες τὰ ὅπλα τῷ πλήθει τῇ ἐπὶ πόντον· διὰ πλείονων εὐ-
κολον ὑμῖν εἴη, κατὰ περὶ τὴν πάντων ἐργάσασθαι τῇ Ἰσραηλιτῶν τὴν ἀπώλειαν.
v. 12. Εἶτα τὸ διαγεῖναι πρὸς Ⲭ πόλεμον αὐτὰς τὴν αἰτίαν λέγων. “Ἐξεγείρω ἐκ ἀναβαι-
νέτω πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν κοιλάδα Ἰωσαφάτ, ὅπου ἐκεῖ κατὰ τὸ διακρίναι πάντα τὰ
ἔθνη κυκλόθεν. „Πᾶσι γὰρ ὑμῖν καὶ ταυτὸν συμβεβηκέναι βελομένοις καὶ τῇ τῇ Ἰερουσαλὴμ
οἰκόντων, ἐπὶ τὸ ποιεῖν ὡς ἂν αὐτοῖς δίκας ὑμᾶς εἰσπεραῖναι τὴν τε τολμήμα-
τος ἐκ τῆς ἐπιχρήσεως ταύτης, ἅπαντας παντὶ χρόνῳ ποικίλοις ἀνελὼν θανάτοις. Τί οὖν;
v. 13. “Ἐξαπείλατε δρέπανα, ὅτι παρῆσται ὁ ζυγιστὴς· εἰσπορεύεσθε, πατεῖτε, διότι
πλήρης ἡ λίθος, ὑπερβαίνει τὰ ὑπολίμνα· ὅτι ἐπληθυῖται τὰ κακὰ αὐτῶν. „Τοσοῦτον

ut sic vos remunerer pro vestris adversus eos facinoribus; filiique vestri ac filiae in servitutem rapiantur, ac procul divendantur, unde eos recuperare sit vobis impossibile. His veluti vaticinio suo interpositis circa Tyrios ac Sidonios, cunctosque finitimos, qui per illud tempus Gogo ad Iudaeorum perniciem faverant, sermonis sui seriem prosequitur sic.

“Praedicate haec in gentibus, sanctificate bellum, suscite pugnatores, accedite et ascendite omnes bellatores: concidite aratra vestra in gladios, et falces vestras in lanceas: infirmus dicat, fortis ego sum: congregemini et venite omnes gentes de circuitu, et illuc coacervemini: qui mansuetus erat, fiat bellator. „Sicut antea dixerat, se illos ob praedictam causam collecturum, ita nunc more imperantis idem eisdem dicit. Cuncti, inquit, qui hac mente estis adversus meos, multa cum festinatione congregemini, bellum contra hos conflante, et ipsa agriculturae instrumenta ad armorum usum accommodate, ut sufficientem multitudini militum armorum copiam habeatis. Sic aucto numero, facile vobis erit, prout vultis, Israelitarum omnium excidium perpetrare. Deinde causam exponens, ob quam illos ad bellum suscitaverit “consurgant, inquit, et ascendant omnes gentes in vallem Iosaphat, quia ibi sedebo ut iudicem omnes gentes in circuitu. „Omnes vos, qui simul vultis adversus Hierusalem incolas proeliari, id ego ut agatis sinam; quia illic poenas de audacia et facinore isto sumam, omnes quaqueversus variis mortibus absumens. Quid ergo?

“Mittite falces, quoniam adest vindemia: introite, calcate, quia plenum est torcular, redundant supposita solia. „Tanta erit illorum oecidio, tantaque strages

γὰρ ἔσται φόνοϑ αὐτῶν καὶ ποσαύτη πῶσις πάντων αὐτῶν κατὰλλήλων ὀπλιζομένων, ὥστε τοῖς τῶν Ἰουδαίων οἰκῶσιν ὑμῖν μὴ πολέμου δεῖν. Ἀλλὰ γὰρ οἶεσθαι ξυζητὸν πρὸς παρῖναι, ἐν ᾧ περ δρεπάνων χρεῖα ἦ καὶ τῶν πατεινῶν τῶν λῶν, ὡς ἂν ἐκθλιβόμεν οἶνον ἐκρέην· τοιοῦτο γὰρ δὴ π καὶ νῦν γίνεταί· ἐπειδὴ γὰρ ὁ πόλεμοϑ τῇ δυνάμει κατὰρθεύεται ἐμῇ, (καὶ πάντες ἔκκεν) τὴ σφαγαῖς, ὑμᾶς χρεὶ παρόντας ὁρᾶν ξυζητῆ μὲν δίκην ὥσπερ πνας βόξνας τεμνομένων τε, (καὶ ἐπ' ἀγέλοις πίπτοντας ταῖς σφαγαῖς· καὶ ὁμοίότητα ἢ λῶν πατεμένων ὑπερχόμενον τὸ τ' ἀναιρεμένων αἷμα· ἔτι αὐτῶν τὰ κατὰ πληθυνοῦσεται, (καὶ ποσὲϑ αὐτῶν ὁ φόνοϑ γηρύσεται, ἐχ' ὑμῶν πολεμουμένων, ἀλλ' ἐκείνων εἰς ἀγέλης τὰς οἰκείας ζεπόντων δεξιάς, καὶ τὸ δοκῶν ἐμοί. Εἴτα (καὶ τὰ ἐξῆς ἀκολέθως λέγει.

p. 135.

“ Ἦχοι ἐξήχισαν ἐν τῇ κοιλάδι τῆς δίκης, ὅτι ἐχρὺς ἡμέρα κυεῖς ἐν τῇ κοιλάδι τῆς δίκης. „ Φοβεσθὶ γὰρ ἦχοι πνέες ἐκ τῆς πλήθους τῶν ἀναιρεμένων ὅτι τῆς κοιλάδι γηρύσονται ταύτης, ἐν ἣ ἢ τὰς δίκας αὐτὲς εἰσπεράξομαι τὴ καὶ ὑμῶν πολυμήματ· κοιλάδα γὰρ δίκης τῶν τῶν Ἰωσαφὰτ ἐκάλεσεν, ὅτι πμωρίας τῆς αὐτοῦ μελλούσης ἐπάγεσθαι ἐκείνοις ὡς τὴ θεοῦ. “ Ὁ ἡλιϑ καὶ ἡ σελήνη συσκοτάσκει, καὶ οἱ ἀστέρες δύνει τὸ φέγγος αὐτῶν. „ Ἀκολέθως εἶπεν, ὅτι τοῖς ἀναιρουμένοις οὐκ ἔσται φῶς· ὅπως δὴ ταῦτα γηρύσεται δηλῶν, ἐπάρη. “ Ὁ ἢ κύριος ἀνακράζεται ἐκ Σιών· ἀνακράζεται, καὶ ἐκ Ἱερουσαλὴμ δώσῃ φωνῶν αὐτῶν, (καὶ σαδῶσεται ὁ ἐρανὸς καὶ ἡ γῆ· ὁ ἢ κύριος φέισεται τῶ λαῷ αὐτῶν· καὶ ἐνιχυσὶ κύριϑ ὅδ' ὑοὺς Ἰσραήλ· καὶ γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, κατὰ σκηνῶν ἐν Σιών ἐν ὅρῃ ἀγίῳ μου. „ Αὐτὸς γὰρ φησιν ὁ θεὸς ὁ ἐν Σιών περσάγεσθαι τὸ νόμιμον θεραπείαν τάξας ἑαυτῶν, μετὰ τὴν κατ' αὐτῶν ἀφῆσθαι τὴ φωνῶν· ἀφ' ἧς δὴ μικρὸν (καὶ ἐρανὸς δόξῃ συσείσθαι, καὶ γῆ ἐκ τῆ ὡραδός τῶν γιγνομένων, καὶ τὴ ποσαύτης σφαγῆς ἔτι ὡραδός ἐκτελεσμένης, ὡς ποίσεται θεὸς, τῶν οἰκείων φασδ-

v. 14.

v. 15.

v. 16.

v. 17.
p. 136.

hostium in mutuam caedem arma vertentium, ut vobis Iudaeae incolis pugnare non sit necessarium: vindemiam quandam instare putetis, cui recidendae falcebus opus est: item opus erit calcantibus torcolare, ut expressum vinum effluat: nam et nunc simile quid fieri contingit. Quia enim bellum potentia mea feliciter geritur, et omnes caedibus contraduntur, vos quidem spectaculo adesse decet, spectantes tamquam in vindemia racemorum instar veluti caesos, et mutuis stragibus humi prostratos, et quasi de torculari calcato effluentem occisorum sanguinem. Sic eorum mala cumulabuntur; tantaque fiet ipsorum occidio, haud pugnantibus vobis, sed illis contra se mutuo dextras vertentibus. Deinde et reliqua consentaneo tenore prosequitur.

“ Sonitus exauditi sunt in valle iudicii, quia prope est dies Domini in valle iudicii. „ Nam sonitus quidam terribiles ex occisorum in hac valle multitudine fient, in qua poenas ab eis reposcam sui contra vos ausus. Etenim iudicii vallem dicit Iosaphati vallem, a poena quae illic a Deo hostibus imponenda erat. “ Sol et luna simul obscurabuntur, et stellae retrahent splendorem suum. „ Non incongrue dicit, occisis lumen defuturum. Quomodo autem haec fient declarans, ait: “ Dominus autem de Sione clamabit; clamabit et ex Hierusalem dabit vocem suam: et caelum ac terra concutientur. Dominus autem parcat populo suo, et roborabit Dominus filios Israhelis. Et scietis quia ego dominus Deus vester, habitans in Sione in monte sancto meo. „ Ipse, inquit, Dominus, qui sibi in Sione legitimum cultum exhiberi constituit, magnam adversus hostes vocem emittet, a qua caelum ac terra quassari propemodum videbuntur, ob eventum mirabilitatem, tantamque stragem

μυρος, ἃ ἰχυρὲς αὐτὲς καὶ τὸ ἐναντίων ἀποδαικνύς· ὡς ἂν ἅπανι γένοιτο δῆλον, ὅτι ὅντως
 οὕτῃ δὴ θεὸς τῷ ἀπάντων, ἃ κύριος ὁ ἐν τῷ ὄρει τῷ Σιών θεραπεύεται εἰωθώς.

- v. 18. “ Καὶ ἔσται Ἱερουσαλὴμ ἁγία· ἃ δημοῖσι οὐ διελεύσονται δι’ αὐτῆς ἐκέπ· καὶ ἔσται
 ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀποσταλάξῃ τὰ ὄρη γλυκασμὸν, καὶ οἱ βοῦνοὶ ῥύσονται γάλα· καὶ
 πᾶσαι αἱ ἀφ᾽ ὧν Ἰούδα ῥύσονται ὕδατα· ἃ πηγὴ ἐξ οἴκου κυρίου ἐξελεύσεται, καὶ ποτιεῖ
 τὴν ἁμαρτίαν τῷ χοίῳ. „ Ἡ μὲν γὰρ Ἱερουσαλὴμ ἁγία ἐξ αὐτῶν φανήσεται τὸ πορευ-
 μάτων, ἐδενὸς ἐπιβαίνειν αὐτῇ δημοῖσι πολλοῖς· ἐπὶ ἅπασιν ἡ Ἰουδαίῳς ἐπὶ τῇ γῆς οἰ-
 κῶσι τὸ ἐπαγγελίας πολλὴ τίς ἀφθονία τῷ ἀγαθῶν ἔσται, ὡς καὶ τὰ ὄρη ἃ ἔχον βοῦνους
 καρπὸς δὴ πολλὰς πνᾶς ἃ ποικίλῃς παρέχῃ αὐτοῖς· τὰς πηγὰς τε συλήτως τῷ οἰκίῳ
 v. 157. ὕδατων παρέχῃ τὸ πλεον, αἱ εἰωθῶσι ἐκ τῆς ναῖς τῆς θείας χρησιμῶς δωρεαί, ἃ πηγάζῃ
 ἀφθονον τὸ ἀγαθῶν τὸ πλεον τοῖς αὐτοῖς τε εἰσεῖσι, ἃ τὰ καθήκοντα τῷ θεῷ πληροῦν
 ἑαυτοῦ· ταύτῃ γὰρ λέγει πηγὴ ἐξ οἴκου κυρίου ἐξελεύσεται· τοσαύτη τίς ἔσται ὥστε
 v. 19. ἄχρι καὶ τὸ πόρρωθεν τὸ φιλοπρῆμιν ἐκτείνῃ. Εἰτα εἰπὼν ὅτι ἃ “ Αἴγυπτος ἀφανισθήσεται,
 ἃ ἡ Ἰουδαία ἡ αὐτὴ ἐκείνη, ὑπὲρ ὧν πεπορεύσασθαι τε καὶ ὑμῶν, καὶ πολλὰς ὑμῶν ἀδύ-
 v. 20. κως ἀνείλον· „ ἐπάγει. “ Ἡ ἡ Ἰουδαία ἐν βεβαίῳ τῷ οἰκίῳ εὐπορίας ἔσται οἰκισμένη
 v. 21. ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῷ οἰκίῳ. „ Οἷς πορεύσονται. “ Καὶ ἐκζητήσω τὸ αἷμα αὐτῶν,
 ἃ οὐ μὴ ἀδυνάτω· καὶ κύριος κατασπύσῃ ἐν Σιών. „ Ἰνα εἴπῃ, τίς τε ἐπιπληροῦνται
 πᾶσι κατ’ αὐτῶν ἐπὶ πτωχείᾳ περιβαλὰ τὴν ἐχάταις· δαμνῶν τε ἐν αὐτοῖς δαικνὺς ἐμαυ-
 τὸν τὸ λαίπρῳ δὲ τῆς ἀπερρίτης κηδεμονίας, ὡς πολλὰ πνᾶ παρέχων αὐτοῖς εἰς τὸ ἔπειτα
 εὐτελέσω χρόνον.

tam inopinate editam, Dei opera, interim suis parcentis, fortesque in conspectu
 hostium ostendentis: ut omnibus manifestum fiat, ipsum vere Deum esse univer-
 salem, et dominum illum in Sione monte coli solitum.

“ Et erit Hierusalem sancta, et alienigenae non transibunt per eam amplius.
 Et erit die illa, stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lacte, et omnes emis-
 siones Iudae fluent aquis: et fons de domo Domini egredietur, et irrigabit torren-
 tem funiculorum. „ Sanctam esse Hierusalem ex rebus ipsis gestis constabit, ne-
 mine abhinc alienigena ad illam ascendere audente. Cunctis autem Iudaeis pro-
 missam terram incolentibus bonorum ubertas erit, quia et montes et colles mul-
 tos ipsis ac varios fructus praebebunt: fontes item consuetam aquarum suarum
 copiam suppeditabunt; solita dicens ex Dei templo dona erogari, et indidem ef-
 fluentes uberes bonorum divitias accedentibus illuc, et debita Deo officia com-
 plere satagentibus. Hic est enim qui a propheta dicitur de domo Domini fons egres-
 surus. Hic inquam tantus erit, ut usque ad longinquos copiam suam extensurus sit.
 Mox postquam dixit: “ et Aegyptus desolabitur, et Idumaea similiter ob sua con-
 tra vos facinora, et propter multos ex vobis contra fas interfectos „ addit: “ et
 Iudaea in sua firma felicitate habitabitur a propriis incolis in Hierusalem. „ Quibus
 superaddit: “ et requiram sanguinem eorum, quem inultum esse non sinam. Et
 Dominus habitabit in Sione. „ Quasi dicat: quotquot adversus Israhelitas aliquid
 adgressi fuerint, supremis adficiam suppliciis. Et permanebo cum istis, praesen-
 tiam meam arcana providentia demonstrans, quam copiosam in omne aevum abhinc
 eisdem praestabo.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΜΩΣ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

Πρόδηλον μὲν οὐδ' ὑπὸ καὶ μακάριον Ἀμὼς ὁ προφήτης, ὃν ἐρμηνεύειν θεοῦ χάριτι
 πόρεται καὶ ἡμῖν, ὅτι τῷ λαῷ συμβητομύθων διὰ πάσης μικρᾶς τῆς προφητείας
 λέγει, ἃ τε ὡς τῶν ἀστυρίων πείονται πόρεται αἱ δέκα φυλαὶ μινύων, καὶ ἃ πόρεται
 τῶν Ἱερουσαλήμ ἐπὶ Ἰέρμα φυλῶν, εἴτ' οὐδ' ὅσον λοιπὸν ὅσον τῆ βασιλείας ἐκείνης, ὑπὸ
 τῶν βαβυλωνίων γίνεσθαι ἡμελλεν· τότε ἡ λόγος καὶ τοῖς προφήταις οὐχ ἀπλᾶς, ἀλλ'
 ἐπειδὴ πᾶσαν τὴν πόλιν (N) λαὸν ἐπιμέλειαν ὑπὲρ τῆς δεσποτικῆς χειρὸς δειξέως ὁ θεός
 ἐποιεῖτο, ὅτι κοινῇ τῇ πάντων ἀνθρώπων σωτηρίᾳ καὶ τῇ οἰκίᾳ ἡγεμονίας καμῶν· τότε
 γὰρ ἐνεκεν αὐτῆς ἐφώρεισε τὸ ἔθνος, ἐφειτομῇ δέκεινε, καὶ οἰκίαν ἔχον παρεσκεύασε
 χάριαν, ἐφωρεισμῶς ἐν τῇ ὁρῇ τῇ Σιών διὰ τῆς νομικῆς διατάξεως, τὴν πόλιν αὐτὸν
 ποιεῖται ποιεῖσθαι σωτηρίαν, ἵνα ἐκ τοῦτον καὶ τὰς προφητικὰς μινύσας, καὶ τὴν ἁνω-
 θεν ὅτι τέτοις πόλιν (N) λαὸν γεγενημῶν διατάξιν, φανερὸς ὁ δεσποτικῆς χειρὸς, δῆλον
 ἅπασιν ἐργάσθαι τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι ἐκ ὕστερον ἐκαυτοτόμησεν ὁ θεός τὴν ἀπάντων ἀν-
 θρώπων σωτηρίαν, ἀλλ' ἁνωθεν καὶ πόρε μακαρίων τῶν χρόνων τότε σωρεισμῶν καὶ τῇ
 μακάριον Παῦλον * ἔχον παρ' ἑαυτῶν, ἐξελέξατο μὲν τὸ Ἀβραάμ, σιμῆσεν ἡ τὸ ἐξ
 ἐκείνης γένος, ἐπιμέλειαν ἡ αὐτὴ καὶ ὃν εἰρήκαμιν πεποινηται ἔσπον· ἵνα ἐξ αὐτῶν ἴσ-
 ραὴν ὁ δεσποτικῆς χειρὸς τὸ καὶ σάρκα ἐπὶ τῇ πάντων ἀνθρώπων φανερὸς σωτηρίᾳ, δῆλον
 ὑπάρχει καὶ (N) ἁνωθεν οὐσμὸν ὅτι τῇ οἰκονομίᾳ παρεληλυθώς.

p. 138.

* Rom. I. 2.

p. 139.

Ἵπὲρ δὴ τέτων καὶ μετῴκησιν τὸ λαὸν διὰ τῆς αἰχμαλωσίας παρεσκεύασεν ὅλον,
 καὶ ἐπανήγαγον ἐξ αὐτῶν ἐς ἐβέλετο, ὡν περ οὐδ' ἡγήτο ἡ Ἰέρμα φυλὴ μόνη, ἡ πᾶσα τῇ

IN AMOSUM PROPHETAM COMMENTARIUS.

Perspicuum est, beatum quoque Amosum prophetam, ad quem interpretandum Deo favente nunc adgredimur, de futuris populi (hebraei) casibus per universam fere prophetiam loqui: ea scilicet innuere, quae primo ab Assyriis passurae erant decem tribus mala; tum etiam illa quae Hierosolymis, Iudaeque tribui, ceterisque regni eius partibus a Babyloniis eventura erant. De his autem rebus non sine causa prophetae verba faciebant, sed quia Deus curam eximiam populi gerebat, propterea quod Christus dominus ad communem omnium hominum peragendam salutem suo tempore adventurus erat. Idcirco Hebraeos Deus ab ethnicis separavit, et circumcissione distinxit, et propriam habere voluit regionem, seorsumque in Sion monte ex legitima forma religiosum sibi ab eis cultum exhiberi mandavit. Sic enim futurum erat, ut secundum propheticas promissiones atque olim ordinatam congruenter his vaticiniis populi administrationem, Christus dominus in orbem veniens cunctos mortales certiores faceret, haud nuper demum de salute hominum procuranda Deum cogitavisse; sed quum antiquitus longisque ante temporibus id apud se, teste beato Paulo, habuisset decretum, segregavisse sibi Abrahamum, ex eoque gentem conflasse; curamque huius sicuti iam dictum est, gessisse; ut ex hoc postea genere Christus dominus secundum carnem pro communi apparens salute, manifeste videretur secundum vetera decreta ad redemptionis opus venisse.

Propterea quoque populum universum in captivitatem abducendum curavit Deus, ex eaque revocandam partem populi quam ipse voluit, cuius deinde prin-

ἐπάνοδον δεξαμένη, ἐπειδήπερ εἴς αὐτῆς ἤμελλεν ἀναφαίνεσθαι τὸ καὶ σῶμα ὁ δεσπότης
 Χριστός· τῷ λοιπῶν γάρ τοι φυλῶν ἀφ' ἐκείνης ἐπόμενοι ταύτῃ, σικανῆλθεν ὀλίγοι· ἵνα
 εἴς μὲν τὴν γενημένην αἰχμαλωσίαν καὶ τῆς ἐπ' αὐτὴν τέτονος ἀποτελεσθείας (ὧ) ζώοντες,
 δηλὸς γένηται τὸ πρὸς (ὧ) λαὸν ἐπιμελείας ὁ σκοπὸς τῆς θεῆς, ὑπὲρ τῆς φανησομένης γε εἴς
 αὐτῶν ἐπὶ τῇ πάντων ἀνθρώπων σωτηρίᾳ, πάντα ποιῶν· ὥστε δὲ μὴ εἰς ἀπόγνωσιν
 παντελῆ κατὰσάντας ἐπιμύλαι τοῖς ἐθνεσι τὴν αἰχμαλωσίαν ὑπομεμνηκότας ἐκείνῳ,
 χώραν ἣ μὴκέτι μή τε τὴν ἐπάνοδον ἔχῃ, μή τε (ὧ) ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν χωρισμὸν,
 ἄνωθεν εἴς τὴν προφητῶν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐσομένην ἐμύνη καὶ τὴν ἐπάνοδον ἐπ' ἐκείνη·
 ἵνα τὴν ἐλπίσιν κρατέμενοι ταύταις, εἰ μὴ τὴν συμβᾶσαν αἰχμαλωσίαν τὴν ἐπάνοδον ἀνα-
 μένωσιν· ἥπερ οὐ καὶ γέρονε καὶ ὃν ἐφ' αὐτὴν τε ζώοντες, καὶ ὑπὲρ ἧς εἰρήνη αἰτίας.
 Διὰ τὸτο πάλας μὲν καὶ προπάλας τῶν μακαρίων Δαυὶδ εἰρητο αὐτὰ εἴς πολλὰν τῶν
 βαβυλωνίων ἐκείνωντος ἣ τὴν κατὰ τὴν προφητῶν, εἴς προφῆτας ἀνέδειξεν ἡ θεία χάρις,
 τὴν μὲν ἐφεσάτα τῶν ἀσυρίων μινύοντες τὰ κακά, αὐτοὶς ἣ ἐπ' ἐκείνης τὰ πρὸς βα-
 βυλωνίων ἐσόμενα δηλοῦντας· ἐφ' ἅπασιν τε λέγοντας τὴν ἐπάνοδον, ἕτεράς τε ὁποῖα τῶν
 καὶ (ὧ) κατὰ ἐκείνων γερονότων μινύεσθαι προσηκόντων· ἐπεὶ ἣ ἡ τὴν προτέρων ἐκβασίς
 ἀκολούθως τὴν προρρήσεις γενομένη, πῶς καὶ τὴν μὴ αὐτὰ προσηκόντων τε, καὶ τὴν προ-
 ρήσιν ὡς εἰκὸς ἐσομένων.

Ἐντεῦθεν ἅπαντες τὰ τε πρὸς τῶν βαβυλωνίων γερονότα φασίν· ἐπειδὴ καὶ εἰ δι-
 ηρημέναις ταῖς ἐφόδοις αὐτὰς γενησθῆναι συνέβη, πρότερον μὲν ἀσυρίων ἐπεληλυθότων,
 βαβυλωνίων ἣ ἕτερον, τῶν τε προφητῶν κατὰ πᾶσι γέροντες ἐν μέσῳ, ἀλλὰ μία γε καὶ
 ἡ παντὶ αἰχμαλωσίᾳ ἀρξάμενη μὲν ἀπὸ τῶν ἀσυρίων πρὸς ταῖς δέκα φυλάς, περαιω-
 θήσας δὲ πρὸς τὰς ὑπολοίπους, αἱ τὴν Ἰούδα βασιλείας ἐτύγχανον, ἐπὶ τῆς βαβυλωνίων

cipatum sola tenuit Iudae tribus, quae universa reditu digna fuit, quoniam ex ipsa
 orturus erat cum carne Christus dominus: nam de reliquis tribubus pauci e sin-
 gulis redierunt. Sic enim tum e captivitate tum e reditu hac ratione curato pate-
 faciendus erat divinae circa populum providentiae scopus, haec omnia satagentis
 propter inde venturum universalis salutis auctorem Christum. Ergo ne Iudaei ca-
 ptivitatem illam perpassi, spe omni deposita, confunderentur gentibus; sibi que pa-
 triam, aut reditum ad illam, haud iam superesse crederent; neve suae ab ethnicis
 secretionis obliviscerentur; olim ore prophetarum tum futuram captivitatem signi-
 ficavit Deus, tum ex eadem postliminium: ut hac spe retenti, ubi accidisset capti-
 vitas, reditum expectarent, qui reapse eo quem diximus modo ac superscriptam
 ob causam contigit. Quamobrem olim et iamdiu haec a beato Davide compluribus
 in psalmis dicta fuerant: propinquante autem gerendarum rerum tempore prophe-
 tas misit divinus favor, nunc quidem impendentia ab Assyriis praecinentes mala,
 mox autem babyloniam superventuram Iudaeis calamitatem significantes: post haec
 omnia tamen spondentes reditum; nihilque eorum, quae per id tempus scire com-
 modum erat, reticentes. Porro rerum superiorum exitus prognosticis consentaneus,
 fidem faciebat fore ut postea quoque praedicta, sine dubio ad vaticinii normam
 evaderent.

Hinc fit ut prophetae cuncti et res assyriacas et subsecutas mox babylonicas
 loquantur: nam etsi hae diversae fuerunt incursiones, Assyriis primo, deinde Ba-
 byloniis expeditionem facientibus; hisque eventibus aliquantum temporis spatium
 interpositum fuit, nihilominus una fuit universalis captivitas, orsa ab Assyriis con-

περιορκίας· τότε μὲν οὐκ ἔνεκεν οἱ τε λοιποὶ ταῦτα μινύεσι, καὶ ὡς ταῦτα τὴν πᾶσαν
 εἶχον τὸ λόγος χολῶν· πλὴν ὅσα βραχέα ἐ πολὺ γε τέτων ἀπεσπασμένα προσετίθεισαν p. 141.
 τοῖς λεγούμοις· πεποίηκε δὲ τι τοῖς τε καὶ ὁ παρὼν προσφῆτης, τὴν μὲν προσφῆτιαν ἀπα-
 σαν ἐν τοῖς ὡς τε (X) Ἰσραὴλ καὶ τὸ Ἰερὺ ἐσομένοις ὡς τε ἀσσυρίων ἐ βαβυλων-
 νίων πεποιημένον προσδήλως· ἐν βραχέσι ἢ καὶ τὸ προσοίμον ὀπιμνησθεὶς καὶ τὸ ὅσα ὡς
 ὅσον προσοίκοις πολλὰ τοῖς Ἰσραηλίταις τὸ ἐπῆρειαν, καὶ (X) αὐτὸν ἡμελλεν γίνεσθαι κα-
 ερόν· ὡς ἂν δῆλον ποιήσεν, ὅτι οὐκ ἀφαιδία πνὶ καὶ ἀμελεία ἐ μετὰβολῇ γνώμης, τὸ τε
 τῷ ἀσσυρίων καὶ τῷ βαβυλωνίων ἐκδέδωκε συμφοραῖς (X) λαόν, ἐπανορθώσασθαι δὲ
 αὐτὰν τὰς ἀσεβείας βελούμην· ὅς γε καὶ τῷ προσοίκων ὅσον ἡμέρηκός τις εἰς αὐτὰς καὶ
 τὸ αὐτὸν ἐπρωρήσατο χρόνον· ἐκ ἂν ποτε δίκας ὑπὲρ τέτων εἰσπράξασθαι ἐκάνεας, εἰ
 μὴ πλῆθον πνὰ τέτων ἐποίητο (X) λόγον· ἀλλ' ἐν μὲν τῇ τὸ ἡδικοκτότων πτωχεία τὸ ὡς
 τέτοις ἐδείκνυ κηδεμονίαν· τὰ ἢ ὡς τέτοις αὐτὰς κακὰ δῆλος γέρονεν ἐπάρων ἐκ ἀφαι-
 δία τε καὶ ὑπερφία ἐ μίσος, ἀλλ' ὀπιμελεία τε καὶ σωφρονισμὸς καὶ διορθώσις ἐ τῇ ὅτι
 τὸ κρεῖττον ἐπαναγωγῇ· ἢ μὲν οὐκ ὑπόδειξις αὐτῇ τῇ βιβλίῳ.

Οὕτω μὲν ἅπαντα τὰ ὡς τὸ λαὸν εἰρηκότων τὸ προσφῆτης, ἐν ὀλίγοις ἢ μινύοντος p. 142.
 αὐτὸ καὶ (X) καρὸν ἐ μάλιστα ὡς τῷ βαβυλωνίων ὡς ὅσον ἀσσυρίωνας ἡμελλε γίνε-
 σθαι, ὑπὲρ ὧν εἰς αὐτὰς πεπλημμελήκεσαν, δι' ἧς ἔφην αἰτίαν· ποιῆται ἢ καὶ τὸ προσφῆ-
 τείαν ἐκ ἐν Ἰερουσαλὴμ ἀλλ' ἐν τοῖς τῷ ἐθνῶν πέποις πλησίον τῷ Ἰσραὴλ ἐν Βαιθὴλ τὸ
 πρὸ ἱερῶν, ἐνθα δὴ τοῖς εἰδώλοις ἐπετέλουον οἱ τῷ Ἰσραὴλ τὰς θυσίας· ἐν μὲν γὰρ τῇ Ἰε-
 ρουσαλὴμ προσφῆτιάζων, ἐκ ἂν ἐγένετο δῆλον, ὅτι πρὸ Ἰσραὴλ ἔτε τοῖς λοιποῖς ἐθνεσιν,
 ἐφ' οἷς ἡμελλε λέγειν ὡς αὐτῶν· ἐπεὶ μὴ ἢ ὀπιβαίναν τὸ Ἰερουσαλὴμ ὡς ἔκεί-

tra decem tribus; absoluta vero contra reliquas, quae regnum Iudae constituebant,
 a Babylo niis urbis expugnatoribus. Idcirco ceteri etiam prophetae haec portendunt,
 atque in his omnis eorum sermo versatur; si paucas aliquot res excipias, neque
 a praedictis valde discrepantes, quas obiter appinxerunt. Sic facit etiam hic, quem
 in manibus habemus, propheta, qui suum omne vaticinium ad mala ab Assyriis
 Babylo niisque Israheli Iudaeaeque inferenda manifeste convertit: ita tamen ut bre-
 viter circa prohoemium quaedam etiam damna commemoret, quae a finitimis po-
 pulis sub idem tempus passuri erant Israhelitae. Sic autem Deus demonstrabat, haud
 se crudelitate aliqua vel incuria vel consilii volubilitate populum assyriaca ac baby-
 lonica calamitate implicuisse; sed quia hunc a sceleribus revocare studebat: quan-
 doquidem etiam finitimos, qui huic populo iniurii fuerant, eodem tempore poenae
 subiecit: in quos haudquaquam animadvertisset, nisi populum suum plurimi faceret.
 Quare Deus in peccantium supplicio declarat suam erga electos curam, quibus pla-
 gas imponit haud saevitia vel contemptu vel odio exstimulatus, sed providentiae
 causa et erudiendi emendandique studio, atque ut ad frugem meliorem revocet.
 Hoc est igitur libri argumentum.

Atque ita omnia quae ad populum spectant dixit propheta, et breviter etiam
 significavit, quidnam adversi proximis urbi populis Babylo niis apprime imposituri ea-
 dem occasione essent, propter illorum erga electos iniurias; cuius rei iam causam
 diximus. Edit autem vaticinium haud Hierosolymis sed in ethnicorum locis, circa
 fines Israhelis prope Baethelis fanum, ubi hostias idolis Israhelitae litabant. Nam
 si Hierosolymis vaticinatus esset, res neque Israheli innotuisset, neque populis re-
 liquis, de quibus erat verba facturus; quorum nemo Hierosolyma ventitare solebat:

νων· ἐν ᾗ τοῖς περὶ ῥηθῆσι τόποις τὸ περὶ τῆς ποιεῖν, ἀναγκαίως καὶ τῷ Ἰσραὴλ κατὰ φανῆς καὶ τοῖς ἔθνεσιν οἱ γε πλησίον ἦσαν· καὶ πολλάκις ἐκ τῆς περὶ τὰ εἰδωλὰ στραπείας ἐπεμύνητο ἀγγέλοις· ὡς ἂν ἅπαντες, περὶ ὧν τὰς λόγους ἐποίητο, εἰδῆν τε τὰ περὶ αὐτῶν λεγόμενα, καὶ περὶ τῶν περὶ τῶν δεξάμενοι τὸ περὶ τῆς ποιεῖν, ἐγίνυντο τε ἰδόντες τὸ ἐκβασιν, μέζονα τὸ πῶς ἔχον· ἐν τοῖς περὶ τῆς ποιεῖν, χάριτος θείας.

Τὸ μὲν τοι γε περὶ τῶν λεγόμενων ὅτι Ὀζίαν (ὧ) βασιλέα οὐκ ἠλεγξαν οἱ περὶ τῆς ποιεῖν τοῖς τὸν ἱερουργεῖν ἔργοις ἐπιχειροῦντα, καὶ δὲ αὐτῷ τὸ αἰτίαν ἐπαύθησαν ἅπαντες
 p. 113. τὸ περὶ τῆς ποιεῖν, σφόδρα μοι μυθώδες εἶναι φαίνεται μάλλον· ἢ τε γὰρ τὸ Ὀσὴ βίβληται ἔπος· ἐξ· λόγῳ κυρίου ὃς ἐγγράφη περὶ Ὀσὴ (ὧ) τὸν Βερεὶ ἐν ἡμέραις Ὀζιᾶ, καὶ τὰ ἐξῆς· περὶ Ἡσαΐα τε περὶ περὶ τῆς ποιεῖν οὕτως φησὶν· ὅρασις καὶ εἶδεν Ἡσαΐας υἱὸς Ἀμὼς, καὶ εἶδε καὶ τὸν Ἰεσσαΐα καὶ καὶ τὸν Ἰερουσαλὴμ ἐν βασιλείᾳ Ὀζιᾶ, καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ περὶ τῆς ποιεῖν ἔτι φησὶν· λόγῳ Ἀμὼς οἱ ἐγγίνοντο ἐν Καριαθαὶμ ἐκ Θεοῦ, οὓς εἶδεν ὅτι Ἰερουσαλὴμ ἐν ἡμέραις Ὀζιᾶ βασιλέως Ἰσραὴ· πῶς ἔν οἷόν τε καὶ ἐν τῇ ἡμέραις Ὀζιᾶ πεπαύθηται τῆς περὶ τῆς ποιεῖν κατ' ἐκείνων λόγον, ὅποτε καὶ Ὀσὴ καὶ Ἡσαΐας καὶ Ἀμὼς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τῇ οἰκείῳ βίβλων δηλοῦνται ἐν ἡμέραις Ὀζιᾶ πεποιημένοι τὸ περὶ τῆς ποιεῖν; περὶ τῆς καὶ καὶ τὸν δὴλον εἶναι ὅτι ἔτε καὶ τὸ πνέματι καὶ ἀποκαλύψαν ἐλέγξει καὶ Ὀζιᾶν, ἀνεβάλλοντο ἂν ποτε οἱ περὶ τῆς ποιεῖν, τὸ θεῖαι ἀποκαλύψουσι περὶ τῆς ποιεῖν, ἢ (ὧ) πλημμελοῦντα αἰδούμενοι βασιλέα· μὴ τετυχηκόσι τε περὶ τῆς ἀποκαλύψεως, οὐδέ τις ἂν μέμφαιτο δικαίως, οὐκ ἐπιχειροῦντα περὶ τῆς ποιεῖν μὴ εἴς ἀποκαλύψεως θείας αὐτοῖς δειχθέντι, οἱ γε δὲ πάντων εἰδῆσαν τὸ πνέματι καὶ ἀποκαλύψουσιν ἐπόμενοι, κατ' ἐκείνας μὲν καὶ λέγειν τί καὶ μὴ λέγειν· παρ' ἐκείνας ὅ μὴ τε

praedictis contra in locis vaticinans, necessario tum Israheli tum finitimis ethnicis innotescebat, qui saepe ob idolorum cultum invicem frequentabant. Sic cuncti, quorum causa sermones serebat, et ea quae de se dicebantur resciebant; cognitoque ante res gerendas vaticinio, moxque viso exitu, firmiorem fidem inspiranti prophetas divinae gratiae adhibituri erant.

Age vero quod aiunt nonnulli, Oziam regem a prophetis reprehensum non fuisse cum sacerdotii munera obire ausus est; atque ob eam causam propheticum spiritum cunctis esse subtractum; valde id mihi fabulosum videtur. Nam et Oseae liber sic habet: verbum Domini quod factum est ad Oseam Beerī filium in diebus Oziae, et reliqua. Tum apud Isaiam prophetam sic dicitur: visio oblata Isaiae Amosi filio, quam contra Iudam urbemque Hierosolymorum vidit, sub Ozia rege, et reliqua. Et praesenti in libro denique sic: sermones Amosi, qui facti sunt in Cariatharim de Thecue, quos vidit super Hierosolymis in diebus Oziae Iudae regis. Quī igitur fieri potest, ut in Oziae diebus divinandi vis prophetis erepta fuerit, quemadmodum istorum interpretum opinio fert; siquidem et Oseas et Isaias et Amosus in suorum librorum titulis, se in diebus Oziae prophetavisse declarant? Tum vero exploratum est, si divina forte revelatione prophetae iussi fuissent Oziam castigare, nequaquam id fuisse recusaturos, divino potius lumini obtemperantes, quam peccatorem regem reverentes: sin autem de obiurgando rege haud divinitus fuerunt admoniti, nemo eos merito vituperet, qui rem non attigerint, quam eis divina revelatio non demonstraverit. Est enim prophetarum perpetuus mos spiritalibus revelationibus obsequendi, sive ex earum instinctu loquendum sit sive tacendum: ita ut praeter illas neque dicant quicquam neque reticeant, atque ab iis ne latum qui-

λέγην μή τε σιγᾶν οὐκ ἂν ποτέ τι, οὐ τε μή τε εἰπαῖν ἐλόμην παρ' ἐκείνας· τὸτο μὲν οὐὲν ὡς πολλοῖς (1) οὐκ οἶδ' ὅπως φερόμενον, καὶ σφόδρα μοι δόξαν ἐναντίως ἔχον τὸ ἦν βίβλων γραφαῖς, σιωπῇ ὡς δραμεῖν οὐ καλῶς ἔχον ἡγησάμενον· τῷ δὲ βιβλίου τῆς προφητείας παντὸς περὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ Ἰσραὴλ ἡχολημύκ, καὶ τὰ τέτοις τε καὶ κείνοις συμβάντα, πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν ἀσσυρίων, ὑπὸ βαβυλωνίων ὕστερον, ἐν ὁλίγοις ἢ καὶ τὸ προείμουν μνήμην ἔχοντες ἦν εἰς τοὺς προειμένους συμβησομένων κακῶν, τῶν μὲν περὶ τοῦ λαὸν αἰτίαν ἐξέφαμέν, ὡς καὶ πρῶτον εἰρήκαμεν, ὑπὲρ ἧς ἡ πᾶσαν ἑναιμεν αὐτῶν τὴν οἰκίαν κηδεμονίαν ὁ θεός, ὅτι ἐξ αὐτῶν ἀναδείκνυσθαι μέλλοντα τὸ καὶ σάρκα δευότιον Χριστόν, ὅτι τῇ πάντων φανέρωτον σωτηρία· προτεθεῖσθαι ἢ τὸ λοιπὸν τὰ περὶ τοὺς προειμένους ἐσόμενα, εἰς ἔλεγχον τῷ μὴ ἢ τὰ καὶ τοῦ λαὸν ἀφαιδία τὸ θεὸν πεποιθῶς· ὅπως γε ἐπὶ ὑπὲρ τοῦ εἰς αὐτὸς ὡς δόξανομίας δίκης εἰσπράττεται ἑτέρως· ἀρκτεόν ἢ τῷ βιβλίῳ λοιπὸν ἔχοντες ἔστω.

ΚΕΦ. Α'.

“ Λόγοι Ἀμώς, οἱ ἐγγρόντο ἐν Καριαθαρίμ ἐκ Θεκούε, οὓς εἶδεν ὅτι Ἱερουσαλήμ, ἐν ἡμέραις Ὀζίου τῷ βασιλείῳ Ἰούδα, καὶ ἐν ἡμέραις Ἱεροβοάμ τῷ Ἰωάνῃ βασιλείῳ Ἰσραὴλ, πρὸ δύο ἐτῶν τῷ σφισμοῦ. „ Τοῦτο μὲν οὐὲν κατὰ τὴν τοῖς λοιποῖς εἰρήκαμεν πρῶτον πρὸς γραφῆς πινὸς τάξιν ἐπέχῃ, δηλώσεως τί ποτε βέλεται ἢ βίβλῳ, παρ' ὅτι τε ἐπὶ πινὸν εἴρηται καὶ πότε· θαυμαστὸν ἢ εἶδεν, εἰ λόγοι εἶπεν ὅς εἶδεν ὅτι Ἱερουσαλήμ· καὶ τοι γε μέλλων κακῶνα λέγην ὅποσα περὶ τὸ Ἰσραὴλ, τὸτ' ἔτι τὰς δέκα γεροντες φυλάς, καὶ μὲν ἐπὶ πινὸν καὶ ἡπτόν· ὅτι ὡς ἂν κυριώτατον μὲν ἀπαι-

dem unguem discedere soleant. Hanc igitur opinionem, quae nescio cur multorum mentes pervasit, quaeque mihi sacris litteris magnopere adversari videtur, silentio praeterire haud aequum existimavi. Iam universi huius vaticinii liber circa Israhellem et Iudam vertitur, nempe circa utriusque adversitates, quae primo ab Assyriis deinde a Babyloniiis contigerunt. Breviter etiam mentionem initio complectitur malorum quae finitimos correptura erant. Et quidem cur hebraeo populo haec evenerint, causam diximus in praecedentibus, Deo curam suam illi impendente, propter eum, qui inde exorturus erat secundum carnem, Christum dominum, communis salutis parentem. Praeponuntur autem reliquis res finitimis populis eventurae, ut palam fiat nihil Deum contra suum populum fecisse saevitia commotum; quandoquidem de iis, qui hunc afflixerant, poenas repoposcit. Sed iam initium faciendum libri est, qui ita se habet.

CAP. I.

“ Sermones Amosi, qui facti sunt in Cariatharim de Thecue, quos vidit super Hierosolymis, in diebus Oziae Iudae regis, et in diebus Hieroboami Ioaso geniti, regis Israhelis, ante terrae motum biennio. „ Verba haec, sicuti in ceteris prophetis diximus, tituli cuiusdam vice funguntur, qui libri scopum et continentiam et auctorem aetatemque declarat. Neque est mirandum quod dixerit, sermones quos vidit super Hierosolymis, etsi casus quoque narraturus erat Israheli, id

(1) Hanc, quam reprehendit Theodorus opinionem, prae se ferunt Chrysostomus ad Isaiae cap. VI, Hieronymus epist. XVIII. 1, et Procopius item in commentario ad praedictum Isaiae locum. Sane obiurgatum a sacerdotibus Oziam dicit sacer textus, non a prophetis.

Ὁ σωζήσω μοχλῆς Δαμασκῶ· Ὁ ἐξολοθρεύσω κατοικοῦντας ἐκ πεδίος Ὠν· καὶ κατὰ
 νότον φυλὴν ἐξ ἀνδρῶν Χαρρᾶν· Ὁ αἰχμαλωτῶθήσεται λαὸς Συρίας ἐπὶ κληῖτος, λέγει
 κύριος. „ Τὸ ἐπὶ τῇ ξισὶ καὶ τέσσασι λέγει ἀντὶ τῆς ἄγαν πολλῆς· ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν
 τὸ ἕνα ὁ δύο ἀειθμὸς πληθυντικὸς καλεῖται (1), ξισὶ μὲν λέγει τὴν πολλὰς, τέσσασι
 ἢ τὴν ἐπὶ τῶν πλείους· βέλεται ἢ εἰπεῖν ὅτι πολλὰς ἀσεβείας τὴν Δαμασκῶ παρῆδεν·
 ἐπιμύροντας ἢ ὁ ἐπὶ πλείονος ἐκτείνοντας τὴν ἀσεβείαν, μὴ ὑποσφραζεσθαι ὁ μισεῖν, ἐκείνῳ
 δυνατὸν· εἴτα κατὰ λιπὸν τὰς λοιπὰς αὐτῶν ὠφρανομίας, τὴν εἰς ὅσον ἰσραηλίτας παρ'
 αὐτῶν γεγρημύλιν λέγει· ὡς ἂν διεξέειν ὅτι καὶ πολλὰ ἡσεβήκασιν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν
 μάλιστα αὐτὰς πμωρήσεται, ὧν πολλὰ ποιῆσαι ἐσπούδακε τὴν κηδεμονίαν· τὸ οὖν τῇ
 γαλααδίτῳ, ἐκ μέρος βέλεται τὴν ἰσραηλιτῶν εἰπεῖν· ἐπειδὴ τὴν Ἰσραὴλ μέρθω ἡ
 Γαλαὰδ· ἐπειδὴ πόινυν, φησὶ, ποσαύτῳ ἐξέταναν κατ' αὐτῶν τὴν ὠφρανομίαν, ὡς ὁ τὰς
 ἐγκύκλις αὐτῶν σιδηρεῖς ὥρισσι διατέμνουν· ἔοικε ἢ τὴν λέγειν εἰς ἀπόδειξιν τὴν ὠμίπτῳ
 αὐτῶν, δι' ἡν ἐδὲ τὴν ἐγκύκλιον ἐφείδοντο, ἥτοι ὥρισιν ὄντως αὐτὰς ἢ ξίφεσιν ἀνατέμνοντες
 πολέμῳ νόμῳ· ὅπερ οὖν εἶπεν ἐν ὥρισσι σιδηρεῖς, εἰς μείζονα ἔμφασιν τὴν γνομίμην· ὑπὲρ
 δὴ τῶν φησὶν αὐτοῖς ἐπάξω ὅσον ἀφανίζοντας, ὡς καὶ τὰ βασίλεια αὐτῶν κατὰρεθί-
 ναι· τὴν λέγειν δεμέλια ἢ Ἀδερ· πᾶσαν τε τὴν μητροπόλεως αὐτῶν τὴν ἰχμὴν ἀφαιρε-
 θῶναι· ὅπερ δηλοῖ τὸ σωζήσω μοχλοῦς Δαμασκοῦ· καὶ δὴ καὶ πάντας ὅσον ἐξ αὐτῶν
 ἀφανίσω, ὥστε ὁ ὅσον ἐκ τῆς Χαρρᾶν παροικῶντας αὐτοῖς ἀφανίσαι, πολλὰ αὐτοῖς ἐκ τῆς
 οἰκίας δυνάμεως ὑποπλομήνης παρέχιν βοήθειαν· καὶ συντόμως εἰπεῖν ἅπαντας ὅσον
 τὴν βασιλείας ἐκείνης, οἷς ἐπὶ κληῖτος ὄνομα Συρία, αἰχμαλωσία παντελεῖ ὠφραδῶσω,

tam in Azahelis domum, qui fundamenta filii Aderi consumet. Damasci vectes con-
 fringam, disperdam incolas agri, quorum etiam tribum succidam de viris Charran:
 captivus abducetur populus Syriae nuncupatus, ait Dominus, „ Dicit autem super
 tribus et quatuor, nempe pro multis. Nam quia numerus post unum et duo plu-
 ralis dicitur, verbo tribus multos denotat, verbo autem quatuor multitudinem exag-
 gerat. Significat autem se multa Damasci scelera neglexisse: verumtamen cum eius
 cives in impietate perstarent eamque cumularent, iam fieri non posse quin eos a
 se repelleret atque odio prosequeretur. Exin ceteris eorum sceleribus omissis, illud
 commemorat quod adversus Israhelitas commiserant: nempe ut ostendat, etiamsi ho-
 stes multa peccaverint, tamen eos potissime se puniturum populi sui causa, de quo
 magnopere sollicitus erat. Igitur galaaditidas feminas dicens, partem pro toto ap-
 pellant: pars enim Israhelis Galaad. Causa puniendi fuit, quod tantum adversus Is-
 rahelem scelus expromserant, ut ipsas populi huius praegnautes serris ferreis disse-
 cuerint. Videtur autem hoc dicere ut hostium crudelitatem demonstret, qui ne gra-
 vidis quidem feminis pepercissent, sive eas reapse serris, sive gladiis more belli con-
 ciderint: ita ut locutio serris ferreis ad praegravandam facinoris emphasim adhibea-
 tur. Quamobrem, inquit, immittam eis hostes, a quibus cuncti ceu igne absumen-
 tur; et quidem regia quoque ipsorum sedes delebitur; hoc enim innuit dictio fun-
 damenta Ader: atque omne metropoleos eorum robur subtraham; id quod significat
 dictio vectes Damasci confringam. Ita demum eos omnes funditus destruiam, ut fini-
 timos quoque Charran incolas simul deleam, quorum scilicet vires Damasco vide-
 bantur validum praesidium exhibere. Ut breviter dicam, cunctos regni eius inco-
 las, qui Syriae vocabulo indigitantur, servitio addicendos curabo.

(1) Notissimum est Graecos praeter singularem ac plurativum, duali quoque uti numero.

v. 6. “Τάδε λέγει κύριος, ὅτι τῇ ἱσὶν ἀσεβείαις Γάζης καὶ ὅτι τῇ τέσσαρσιν ἐκ ὀπο-
 σφαφῆσθαι αὐτὲς, ἔνεκεν τῷ αἰχμαλωτεῦσθαι αὐτὰς αἰχμαλωσίαν Σολομῶν, τὴν συ-
 κληθεῖσαν εἰς τὴν Ἰδουμαίαν; „ Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ Ἰεζαΐα, ὅτι πολλὰς ἀσεβείας ἐργασάμε-
 νων καὶ ἐπιμυρόντων τῇ μορφηὶ τῆς γνώμης, ἐκ ἀνέξομαι ἔτι· μέγιστα ἢ αὐτὰς πτω-
 ρήσομαι, ὑπὲρ ὧν τὸ Σολομῶν αἰχμαλώτους λαβόντες ὅδ’ ἡ Ἰδουμαίαν, καὶ ὑπὸ
 τῷ ἥρ’ Ἰσραηλιτῶν πεποικιότ’ ἐξοσίαν, ὡς καὶ πλείον αὐτὰς ὅτι τέτε διαμεῖναι τῇ
 χήματι, ἐπεληλυθότες ἔτοι ἀφῆλόν τε τὴν αἰχμαλωσίαν ἐκείνῳ πολέμου νόμῳ, καὶ
 πεπληρώθησαν ὅτι τῇ Ἰδουμαίαν ἀπελθεῖν πάλιν. Ἐ γὰρ καὶ Ἰεζαΐα πλημμέλειαν αὐτῶν
 λέγει ὡς ὅτι Ἰσραηλίτας εἰργάσαντο· τί οὐκ; „ Καὶ ἐξαποσελᾷ πῦρ ὅτι τὰ τύχη
 Γάζης, Ἐ καὶ φάσκει τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ ἐξολοθρεύσω καὶ τοικοῦντας ἐξ Ἀζώτης,
 Ἐ ἐξαρθήσεται φυλὴ ἐξ Ἀσκαλῶν, καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρά μου ὅτι Ἀκκαδῶν, καὶ ὀπο-
 λουῶμαι οἱ κατάλοιποι ἡρ’ ὁμοφύλων, λέγει κύριος. „ Τὴν αὐτὴν ἐπάξω Ἐ τέτοις πτω-
 ρίαν φησί· πῦρ γὰρ καὶ Ἰεζαΐα τὸν πόλεμον λέγει ὡς ἂν ἔτι αὐτὰς ἐπιμερόμενον· ὅς ὡς ἐ-
 λαῖ μὲν ἡ Γάζης τὰ τείχη, ἐκ βάθεον ἢ ἅπασαν ἀνασπασθῇ τὴν πόλιν, ἀφανισθῇ τε ὅδ’
 καὶ τοικοῦντας αὐτῶν μὲν ἡρ’ τὴν τὴν τε Ἀζώτην Ἐ τῇ Ἀσκαλῶνα οἰκουόντων· ἐκ ἀνέξομαι ἢ
 ἐδὲ ἡρ’ ἐν Ἀκκαδῶν μνημονεύεται γὰρ τῆς Γάζης ὡς ἐξαρχέσης ἡρ’ ἐν τοῖς ὁμοφύλοις
 σατραπείαν· καὶ κοινῇ λέγει τὴν πτωρίαν ἅπασιν ἐπελόμεθα τοῖς ὁμοφύλοις· ὅθεν ἐπάγει·
 καὶ ὀπολουῶμαι οἱ κατάλοιποι ἡρ’ ἁλλοφύλων, λέγει κύριος. „ ἵνα εἴπῃ ὅτι συντόμως
 ἅπαντας ἀφανισθῇ ὁμοφύλους, ὡς περ ἐν τοῖς ἀνωτέροις αἰχμαλωτῶσιν ἐφῇ πάν-
 τα (ὧ) λαὸν τὴν ἐπίκλητον Συρίαν.

v. 9. “Τάδε λέγει κύριος, ἐπὶ τῇ ἱσὶν ἀσεβείαις Τύρῃς Ἐ ἐπὶ τῇ τέσσαρσιν ἐκ ὀποσφα-
 φῆσθαι αὐτὴν, ἀνθ’ ὧν πεπληρώθη αἰχμαλωσίαν τὴν Σολομῶν εἰς τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ

“Haec ait Dominus: super tribus Gazae sceleribus et super quatuor, non
 aversabor eos, propterea quod ipsi mancipaverint captivitatem Salomonis, ut eam
 concluderent in Idumaeam? „ Id ipsum heic quoque dicit; nempe quod illos sce-
 leribus cumulandis deditos, atque in animi pravitate obfirmatos, iam diutius non
 feret: immo potissimum puniet, quia quum Salomon in captivitatem Idumaeos rede-
 gisset, atque Israhelis ditioni adiecisset, ita ut Idumaei diu in hac conditione per-
 manserint; illi supervenientes, captivitatem illam iure belli dissolverint, hosque ite-
 rum in Idumaeam secedere iusserint. Nimirum hinc etiam propheta arguit hostium
 scelus adversus Israhelitas. Quid ergo? „ Immittam in moenia Gazae flammam,
 quae illam a fundamentis consumet: delebo Azoti cives: Ascalonis populum de-
 struam: Accaroni manus inferam; reliquiae alienigenarum peribunt, dicit Dominus. „
 Eisdem his quoque poenas, inquit, imponam. Nam et hoc loco ignem pro bello
 dicit, quod scilicet hostes ceu flamma vorabit, Gazae moenibus exitium inferet,
 cunctamque urbem a fundamentis subruet, eiusque incolas perdet, cum Azoti Asca-
 lonisque civibus. Neque ipsi Accaroni, inquit, parcam. Memorata scilicet Gaza,
 quae satrapiarum exterarum princeps erat, generaliter praedicit eventuram cunctis
 alienigenis cladem. Quamobrem subdit: „ alienigenarum reliquiae peribunt, ait
 Dominus: „ quo dicto breviter significat fore ut omnes exteri pereant; sicuti in
 superioribus populum universum, Syriae nomine nuncupatum, in servitutem reda-
 ctum iri praedixit etc.

“Haec ait Dominus: super tribus Tyri sceleribus et super quatuor, non aver-
 sabor eam, propterea quod concluderunt captivitatem Salomonis in Idumaeam, et

ἐκ ἐμνήθησαν δὲ ἀδελφῶν; Ἐξ αποσελά πῦρ ἐπὶ τὰ τείχη Τύρι, καὶ καταφάγε-
ται τὰ θεμέλια αὐτῆς. „ Καὶ γὰρ καὶ τέτων ἐπὶ πολὺ φησὶν ἀναχόμενοι, ἐπὶ πλείστον
ἐκτεινόντων τὴν ἀσεβειαν ἐκ ἀνέξομαι ἢ οἰκίαν, καὶ μάλιστα γε πάντων ὅτι τὴν τῆ Σο-
λομόνῃ αἰχμαλωσίαν εἰς τὴν Ἰδουμαίαν παρεσκόασαν, κεκοινωνηκότες τῆς ὠδονο-
μίας ταύτης τοῖς ἀγοφύλοις· ἔς ἐχελὺ μάλιστα ἀποχέσθαι τὰ τοῖσι δὲ περὶ ἀφάστας, εἰς
μνήμην ἐληλυθότας ἢ σιωπῶν, ἃς ὁ τε Σολομὼν ἔδωκεν βασιλεὺς ὑπὲρ φιλίας
ἐποίησαντο πρὸς ἀλλήλους, ὧν οὐδένα ποιησάμενοι λόγον, τοιαῦτα πεπεράχασιν νῦν· ὑπὲρ
ὧν δὴ καὶ γνώμην ἐμὴν ἐπελθὼν ὁ πολέμιος, τὰ τείχη τε αὐτῶν ὥρειλε, καὶ πᾶσαν
ἀφανίσεν τὴν πόλιν.

“ Τὰδε λέγει κύριος, ἐπὶ ταῖς ἡσὶν ἀσεβείαις τῆς Ἰδουμαίας καὶ ἐπὶ τῇ τέσσαρσιν
οὐκ ἀποσφαθήσομαι αὐτὴν, ἕνεκεν τῆς διαζῆαι αὐτὴν ἐν ῥομφαίᾳ (ἦ) ἀδελφὸν αὐτῆς· καὶ
ἐλυμήνατο μήξαν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν καὶ ἤρπασεν εἰς μέρτυριον φείκην αὐτῆς. Ἐπὶ τὸ ὄρημα
αὐτῆς ἐφύλαξεν εἰς νῦν (1); „ Πλείστα ὅσα ἡσβηνότας ἐνεγκάν, ἐπὶ πλείστον ἀσε-
βουόντων ἐκ ἀνέξομαι. Ἐμάλιστα γε ὑπὲρ ὧν πόλεμον καὶ τὴν ἰσραηλιτῶν ἐκίνησαν, ἐδὲ
τὴν συγγένειαν αἰχμωδύντες πρὸς αὐτὰς, καὶ ὅτι ἔξ ἀδελφῶν ἦσαν αὐτοὶ τε καὶ ἐτοί, οἱ
μὲν ἐκ τῆς Ἠσαὺ, οἱ δὲ ἐκ τῆς Ἰακώβ καταχόμενοι· τὸ γὰρ εἶπε (ἦ) ἀδελφὸν αὐτῆς·
τὸ δὲ ἐλυμήνατο μήξαν ἐπὶ τὴν γλῶσσαν, λέγει ἀντὶ τῆς κατέσφαξαν ἅπαντας ἔς ἐν γλῶσσαν
κατέσφαξαν· ὅπερ καὶ εἰς τὴν τεκέσαν αὐτὰς μήξαν πλημμελουμένων· ἐπειδὴ γὰρ ἀδελφούς
ὠνόμασεν ὡς ἔξ ἀδελφῶν τετεγμύρας, λύμην μῆξας ὠνόμασε ἢ τὴν ἀδελφῶν ἀναίρεσιν,
ὡς ἂν εἰς τὴν κοινὴν μητέρα τέτω λυμνηαυμένων πρὸς ἑσέως· πεποίηκας τε φησὶν εἰς αὐτὰς
φείκης μετὰ, ἵνα μείζονα ἢ μέρτυριαν τῆς αὐτῶν ὀμότητος ὠδράχωνται τοῖς ὀφθαλμοῖς.

non sunt recordati foederis fratrum? Et immittam ignem in moenia Tyri, et de-
vorabit fundamenta eius. „ Quum haec diu, inquit, patienter tulerim, iam diutius
prolongantes impietatem suam non feram; praesertim quia Salomonis captivos in
Idumaeam transferendos curarunt, commune hoc scelus habentes cum alienigenis.
Atqui captivis haec minime facere debuerunt, foederis memores, quod Salomon et
illorum rex amicabiliter inter se contraxerant; cuius prorsus immemores, nunc ita
se gesserunt: propter quod me volente hostis adveniens, moenia eorum subvertet,
totamque urbem destruet.

“ Haec dicit Dominus: super tribus Idumaeae sceleribus et super quatuor,
non aversabor eam, propterea quod ipsi persecuti sint gladio fratrem suum? Et vul-
vam humi labefactavit, et rapuit in testimonium horrorem suum, et impetum ser-
vavit usque ad victoriam. „ Quum plurima peccantes tulerim, iam ulterius delin-
quentes non feram: praesertim quia bellum adversus Israhelitas commoverunt, ne-
que cognationem cum illis reveriti sunt, et quod ex fratribus utrique progeniti es-
sent, ex Esau videlicet atque Iacob. Id enim denotat dictio fratrem suum. Iam
verba: vulvam humi labefactavit, dicit pro: interemerunt omnes et humi prostra-
verunt: quod perinde erat atque in maternam vulvam peccare. Nam quia fratres
nuncupavit, utpote ex fratribus natos, vulvae excidium appellavit fratrum occisio-
nem, quasi isthoc modo in communem matrem peccassent. Patrarunt autem ad-
versus illos horribilia, quò maius testimonium crudelitatis suae spectantibus perhi-
berent. Sed et impetu multo ac vehementi in eos irruerunt, odium suum ad finem

(1) Nobis placeret magis lectio complutensis εἰς νεῖκος ad contentionem.

- καὶ δὴ ἔδρμῃ πολλῇ πνὶ καὶ σφοδρᾷ κατ' αὐτῶν ἐρχήσαντο, ἄρχει τέλος τὴν αὐτὴν τῶ
 μίστοις παρὲς αὐτὰς ἐπιδαΐζαμενοι γνώμεν· τὸ γὰρ ἐφύλαξεν εἰς νῆκ'·, τέτο λέγει· ὑπὲρ ἧ
 v. 12. τῶν ἡ; “ Καὶ ἐξαποσῆσθαι πῦρ εἰς Θαμᾶν, ἃ καὶ φάγεται θεμέλια τειχέων αὐτῆς. „
 Θαμᾶν τ' Ἰδουμαίων ὡς ἢ παρὲς βλέπ'· πόλιν· ἐπάξω πόλιν αὐτοῖς φησὶ τὸ πόλεμον,
 ὅς τ' ἐμείζω αὐτῶν ἃ βασιλικωτάτῃ πόλιν παντελῶς ἀφανιεῖ, ἐκ βάθρων αὐτὴν μὲν
 τῇ τειχέων ἀνασπάσας.
- v. 13. “ Τὰδε λέγει κύριος· ἐπὶ ταῖς ξισὶν ἀσεβείαις ὑμῶν Ἀμμὼν καὶ ἐπὶ ταῖς τέσσαρσιν
 οὐκ ὀπισθοφύσονται αὐτοὺς, ἀνθ' ὧν ἀνέχουσιν τὰς ἐν γαστρὶ ἐχούσας τῇ Γαλααδιτῶν,
 v. 14. ὅπως ἀν' πλατυώσιν τὰ ὄρη αὐτῶν; καὶ ἀνάψω πῦρ ἐπὶ τὰ τέχη Ῥαββὰ· καὶ καὶ
 p. 152. φάγεται τὰ θεμέλια αὐτῆς μὲν κραυγῆς ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, ἃ σφάλλεται ἐν ἡμέρᾳ σω-
 v. 15. τελείας αὐτῆς, καὶ πορεύεται Μελχὼμ ἐν αἰχμαλωσίᾳ, οἱ ἱερεῖς αὐτοῖ καὶ οἱ ἄρχοντες
 αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, λέγει κύριος. „ Τὰ ὅμοια δὴ ἃ παρὲς τέτων εἰπόντων, ὑπὲρ τέτων μεί-
 λιστα ἀγανακτῶν λέγει κατ' αὐτῶν, ὅτι τῇ Ἰσραηλιτῶν τὰς ἐγκύους ἀνέχουσιν, τὴν δα-
 μασκηνῶν ὁμότητα μιμήμενοι· ἐλπίδι τῇ ὀπολλύειν μὲν ἅπαν τὸ ἔθνος δὲ τῆς εἰς
 τὰς ἐγκύους ὀφθαλμοῦ· κτῶσαι δὲ τὸ ἐκείνων χώραν, ὡς ἀν' μείζονα τὸ οἰκησὶν ἐργά-
 σαιτο τὸ οἰκίσαι· ἐπελδύσεται δὴ φησὶν ὑπὲρ τέτων ὁ πολέμιος, πάντα μὲν ἀφελὼν τὸ
 Ῥαββὰ τέχη, ἢ μητρόπολιν αὐτῶν ὑπάρχει· ἐκ βάθρων ἢ ἀνασπᾶν τὸ πόλιν, ἃ τοσῶτον
 ἐξάπῃ κατ' αὐτῶν (ᾧ) πόλεμον, ὡς ἀφορήτοις ἐπὶ τοῖς γινόμενοις τὰς τῇ παχόντων
 ὀλοθυγὰς ὀποτελεῖσθαι· αὐτὴ μὲν οὐκ ἀπόλλαιτο ὑπομνῆι παντελῇ· τὸ ἢ εἰδωλὸν αὐτῶν
 Μελχὼμ οὕτω περὶ ἀποσπᾶν ἀπαχθήσεται αἰχμάλωτον καὶ κείνο σὺν ἅπασιν τοῖς τε
 ἱερεσὶ καὶ τοῖς ἄρχεσιν τῇ λαῷ.

usque contra eos demonstrantes: nam servavit usque ad victoriam, hunc sensum habet. Propter haec autem quid? “ Et immittam ignem in Thaeman, et vorabit fundamenta moenium eius. „, Thaeman Idumaeorum erat urbs spectabilior. Adducam itaque illis bellum, quod maximam illorum et imperiosissimam urbem prorsus consumet, atque a fundamentis cum moenibus suis convellet.

“ Haec dicit Dominus: super tribus sceleribus filiorum Ammonis et super quatuor non aversabor eos, propterea quod dissecuerint praegnantem Galaaditarum, ut dilatarent terminos suos? Et succendam ignem super moenia Rabbae, et devorabit fundamenta eius cum ululatu in die belli, et conquassabitur in die consummationis eius. Et ibit Melchom in captivitatem, sacerdotes eius principesque simul, dicit Dominus. „, Paria de his quoque dicens, irasci tamen potissimum illis dicit, quia Israhelitarum praegnantem dissecuerant, Damascenorum saevitiem imitati; sperantes scilicet totam gentem perdere per hoc adversus foetas scelus: illorum insuper regionem possidere, ut latiore incolatum haberent. Sed superveniet, inquit, ob haec hostis, qui Rabbae moenia destruet, quae erat illorum metropolis. Porro urbe a fundamentis pereunte, tantoque ardente bello, intolerabiles ob eam rem extolentur patientium ululatus. Urbs itaque supremum exitium experietur: ipsorum autem idolum, Melchom appellatum, abducetur pariter captivum cum sacerdotibus cunctis ac principibus populi.

ΚΕΦ. Β'.

“Τὰδε λέγει κύριος· ἐπὶ τῇ ξισὶν ἀσεβείαις Μωάβ καὶ ἐπὶ τῇ τέσσαρσιν οὐκ ὕπο-
 σφάφησμαι αὐτὸν, ἀνθ’ ὧν κατέκαυσαν ὅσα βασιλείως Ἰδουμαίας εἰς κοίαν; „Ὅπ-
 μὲν οὐδ’ ὅτι πάντων τῶν λοιπῶν ὠδονομίας λέγει τὸ ἐθνὸν, ἃς καὶ τὰ Ἰσραὴλ ἐμνηχα-
 νήσαντο, δηλον· οὐ μὲν ἐδὲ ἐνταῦθα τῶν ποταμῶν ἐναλλάξας ἀπολαΐαν, ἐπ’ ἐκ-
 δικά τῇ βασιλείῳ Ἰδουμαίας ἐπάγειν ταῦτα φησὶν· ὅς γε καὶ Ἰδουμαίοις τὰ ὅμοια ἐν
 τοῖς ἀνωτέροις ἡπειληκῶς ὥπται· ἀλλ’ ἐπειδὴ ὁ μὲν τῶν Ἰδουμαίων βασιλεὺς ἡβελήθη
 ποτὲ πρὸς εἰρήνην καὶ φιλίαν νεύσαι τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἀγανακτήσαντες ἢ ἐπὶ τέτοις οἱ
 Μωαβίται ἐπεσφράδυσαν τε καὶ τὴν Ἰδουμαίας ἀπεχθεῖαν τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ νενικηκότες
 ὥσπερ πνὰ θυσίαν ἐπνίκιον τοῖς εἰδώλοις τοῖς οἰκείοις τῇ βασιλείῳ τῇ Ἰδουμαίας πρὸς-
 ἡγάγον τὴν σφαγὴν, ἐπ’ ἐὼς ὀλοκαυτῶσαντες αὐτὸν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ· τὸ οὐδ’ λέγει τὸ κατέ-
 καυσαν ὅσα βασιλείως Ἰδουμαίας εἰς κοίαν, τὴν πρὸς τὴν σφαγὴν λέγων ἐπὶ τῇ σφαγῇ ἐφ’
 ἡπερ ὥσπερ ὀλοκαυτωῦτες αὐτὸν εἰς κοίαν αὐτῆς τὰ ὅσα μετέβληκασιν· ὀργίζεσθαι μὲν
 οὐδ’ καὶ τῶν Μωαβιτῶν λέγει, ὑπὲρ τῆς αἰτίας δι’ ἣν ἀπεχθεῖα τῇ πρὸς αὐτὸν Ἰσραηλίτας
 ποσαύτῳ ἐπεδείξαντο κατὰ τῇ βασιλείῳ τῇ Ἰδουμαίας τὴν ὀργὴν· ὑπὲρ ἣς τίτων τί;
 “Ἐξαποσελῶ πῦρ ἐπὶ Μωάβ, ἐπὶ καὶ ἀφάγεται θεμέλια τῶν πόλεων αὐτῆς καὶ ἐναπο-
 θανεῖ· ἐν ἀδυναμίᾳ Μωάβ μὲν φωνῆς καὶ μὲν κραυγῆς σάλπιγξος· ἐπὶ ὅλοθρός τοι κρι-
 τὰς ὅς αὐτῆς, ἐπὶ πάντας ἀρχοντας αὐτῆς ὀκνεῖ μετ’ αὐτῆς, λέγει κύριος. „Ἐπελθύ-
 σεται γάρ φησιν ὁ πολέμιος, πάσας αὐτῶν ἀφανίζων τὰς πόλεις· ὡς εἰς ἐχάτῳ κατεν-
 εχθέντας ἀδύνειαν, ἐπὶ μὴ ἢ ἀρκοῦντας πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἐπαγομένης αὐτοῖς κακῶν,
 μὲν μεγίστης πρὸς φωνῆς τε ἐπὶ κραυγῆς τῆς πολεμικῶν σαλπύγῳ θάνατον ὑπομείναι· σω-

CAP. II.

“Haec dicit Dominus: super tribus sceleribus Moab et super quatuor non
 aversabor eum, eo quod combusserit ossa regis Idumaeae usque ad cinerem? „
 Quod in reliquis cunctis dicat nationum iniquitates, quas contra Israhelem molitae
 sunt, exploratum est. Et quidem hoc item loco haud mutato sermonis tenore,
 ob vindicandum Idumaeae regem haec se adiungere ait; quum tamen in superio-
 ribus paria interminatus Idumaeis videatur. Sed quia rex Idumaeae aliquando vo-
 luit pacem amicitiamque cum Israelitis componere, indignati ob id Moabitis bello
 appetiverunt Idumaeam odio Israelitarum: et cum victores extitissent, ceu victo-
 riale quoddam sacrificium idolis suis regis Idumaeae obtulerunt mactationem, immo
 ipsum et holocaustum in ara fecerunt. Id enim valent verba: combusserunt ossa re-
 gis Idumaeae usque ad cinerem, oblationem, dicens et caedem, in qua ipsum ho-
 locausti ritu cremantes, ossa eius in cinerem redegerunt. Ait ergo Deus, indignari
 se Moabitis, quia odio Israelitarum, tantam adversus Idumaeae regem iram exse-
 ruerunt. Quid inde porro? “Immittam ignem in Moab, et devorabit fundamenta
 urbium eius. Et morietur in virium infirmitate Moab cum clamore et clangore tu-
 bae. Et disperdam iudices ab eo, eiusdemque principes omnes interficiam cum
 ipso, dicit Dominus. „Adventabit enim, inquit, hostis cunctas eorum civitates
 vastaturus; adeo ut ad extremam redacti miseriam, neque ferendae magnitudini in-
 flictorum malorum pares, cum clamore maximo inter bellicarum tubarum clangore
 mortem appetituri sint. Atque ut summatim dicam, tantum erit illorum exi-

τόμως τε εἰπεῖν, ποσῶς ὅλεθρον αὐτῶν ἔσται, ὡς μὴ κριτὴν αὐτῶν μὴ ἢ ἄρχοντα φι-
λαφθῆναι μηδένα, πάντων αὐτῶν ὑπολωλόντων κατὰπαξ.

Οὕτω δὲ τὰ πῆς φειοίοις συμβησόμενα ὑπὲρ τῆς εἰς θεὸν Ἰσραηλίτας ὠδονομίας
εἰρηκῶς ὁ περοθήτης, ζέπεται λοιπὸν ἐπὶ τὰ περ λαφὶ συμβησόμενα, δαικνὺς ὅπιν κένοι
τε ὑπὲρ τὸ εἰς τέτοις ἀδικίας ἡμελλον πμωρεῖσθαι, ὡς ἂν εἰς θεὸν ὥπερ περοθήσαν αὐτὲς
συνέβαινε τέτο πλημμελουῦντες περ ζόπω· ἔτοι τε ἐ δξαφύζονται τὸ πμωρείαν ἀγνώμονες
περὶ θεὸν γερονότες· μέμνηται μὲν τοι περτέρεθιν τὸ τε Ἰόδα φυλῆς ὡς ἂν μάλις πμω-
ρείας ἀξίαν, ὑπὲρ ὧν περὶ (F) ναὸν τυγχάνοντες τὸ θεῖον, ἐθενὸς ἡπτον ἡσέβου· λέγει ἢ
v. 4. ἔπος, “ Τάδε λέγει κύριος· ὅτι τὸ ζισὶν ἀσεβείας ἡν Ἰούδα καὶ ὅτι τὸ τέσσαρον οὐκ
ὑποσραφήσομαι αὐτὲς; , Ἡσεβηκότας ἐ τέτοις πολλάκις μισεῖν λέγων, ἐπειδήπερ ὅπι-
μεμνήκησι τῇ ἑαυτῶν ἀσεβείᾳ· εἶτα καὶ τὸ αἰπὴν λέγων τὸ πμωρείας “ ἔνεκεν τε ἀπό-
p. 155. σαδαμ αὐτὲς (F) νόμον κυρίε, ἐ τὰ περσάγματα αὐτῶν ἐκ ἐφυλάξαντο· καὶ ἐπλάνησεν
ἑαυτὲς τὰ μάταια αὐτῶν ἃ ἐποίησαν, οἷς ἐξήκολέθησαν οἱ πατέρες αὐτῶν ὅπισω αὐτῶν. ,
Καὶ γὰρ ἐ ἔτοι τῶν μὲν νόμων ἐ τὸ περσαγμάτων τῶν ἐμὲν ἐθένα λόγον ποιῆσαι ἡβού-
λοντο, τῇ ἢ τὸ εἰδῶλων περσανεῖχον περσασίᾳ, ἀκόλεθα τοῖς ἑαυτῶν ἐργαζόμενοι πα-
v. 8. ζάσι. Τί οὐ; “ Ἐξαποσελαὶ πῦρ ὅτι Ἰούδα, ἐ κατὰφάγεται δεμέλια Ἰερουσαλήμ. ,
Αφανισθῶ, φησὶ, δὲ τὸ πολεμίων τές τε τὸ βασιλείας ἅπαντας ἐκείνης, ἐ τὸ Ἰερουσαλήμ
σὺ αὐτοῖς. Εὐδελον δὲ ὅπιν περὶ τῶν βαβυλωνίων ταῦτα φησὶν· ἐκείνοι γὰρ τῶν τε Ἰερου-
σαλήμ κατήγαγον, ἐ θεὸν τὸ Ἰόδα φυλῆς ἔλαβον αἰχμαλώτους· καὶ τοι γε ἐν τοῖς μὲν
ταῦτα τὰ εἰς (F) Ἰσραὴλ, εἶτ’ οὐ τὰς δέκα φυλὰς, μινύων κακὰ, τῶν ἀσσυρίων ὡς
εἰκὸς ὅπιμύμνηται, οἷπερ οὐ αὐτὲς καὶ αἰχμαλώτους λαβόντες ἀπῆλθεν· ὡς δὴλον ἐστὶ
ὅπιν μίαν πνὰ αἰχμαλωσίαν ἡγεῖται τὸ περὶ (F) λαὸν ὑπὸ τε ἀσσυρίων γεγρημῆν καὶ

tium, ut neque iudex eorum aliquis neque princeps superfuturus sit, cunctis eo-
dem tempore occidione deletis.

Sic autem narratis quae finitimis eventura erant ob ipsorum adversus Israhe-
litas iniquitatem, convertit se mox propheta ad res populo quoque suo eventuras;
demonstrans quod sicut illi puniendi erant ob suam contra populum peculiariter Deo
addictum iniquitatem; ita etiam populus poenam non effugiet ingrati sui erga Deum
animi. Meminit vero in primis tribus Iudae, quam praecipue poena dignam cen-
set, propterea quod circa Dei templum habitans, nihilo tamen minus irreligiosa erat.
Sic autem fatur. “ Haec dicit Dominus: super tribus sceleribus filiorum Iudae et
super quatuor non aversabor eos? , Peccantes hos saepenumero odisse se dicit,
quia in impietate sua perseverarunt. Mox etiam poenae causam dicit: “ propterea
quod abiecerint legem Domini, et mandata eius non custodiverint. Et deceperunt
eos vana (idola) sua quae fecerant, post quae abierant patres eorum. , Namque
et hi nullam mandatorum meorum rationem habere voluerunt, et idolorum cultui
se addixerunt, consentanea patribus suis facientes. Quid ergo? “ Immittam ignem
in Iudam, et Hierusalem fundamenta vorabit. , Perdam, inquit, hostium manu
cunctos regni illius cives, et Hierusalem cum ipsis. , Exploratum est prophetam
haec de Babylo niis dicere, qui Hierusalem demoliti sunt, et Iudae tribum capti-
vam transtulerunt. Ceterum in sequentibus, de Israhelis id est decem tribuum ma-
lis loquens, Assyrios ut par est nominat, qui tribus illas abduxerunt captivas. Quam-
obrem apparet unam veluti existimari a propheta populi captivitatem ab Assyriis
ac Babylo niis peractam: quamquam reapse alii fuere qui decem tribus ceperunt,

τὴ βαβυλωνίων· εἰ δὲ ἔτεροι μὲν ἦσαν οἱ τὰς δέκα λαβόντες φυλαίς, οἱ ἀσύριοι, λέγω· βαβυλώνιοι δὲ οἱ ὅδ' τῆς Ἰουδα λαβόντες φυλῆς· καὶ πᾶς καὶ χρόνῳ ἐν μέσῳ χρόνῳ· ἐπαδὴ τὰ πάντος λαὸς τὴ αἰχμαλωσίαν τῆτον συνέβη πληρωθῆναι τῷ ἔθνεϊ· ἀρξάμεν μὲν δὲ τὸ τῷ δέκα, περαιωθεῖσαν δὲ εἰς ὅδ' τὴ Ἰούδα φυλῆς· διόπερ καὶ οἱ περὶ τὰ πρὸ (F) λαὸν ἐσόμενα ἐξαγγέλλοντες, ποτὲ μὲν ἐκείνων, ποτὲ δὲ μέμνηται τῆτον, ὡς ἀμφοτέρων εἰς τὸ λαὸν συνελευμένων, πρὸς μίαν τε πινὰ τὴ κοινοῦ τὴ αἰχμαλωσίαν ἀναφρασμένων, καὶ ἐν διηρημένοις πᾶσι χρόνῳ τοῖς καθεῖς.

“ Τὰδε λέγει κύριος· ὅτι τὴ ξισὶν ἀσεβείαις Ἰσραὴλ καὶ ὅτι τὴ τέσσαρσιν ἐκ ὑποσφράσιμα· αὐτόν; „ Εἶτα εἰρηκῶς ὅτι ὑπὲρ ὧν ὅπιτεταμένως ἠσέβην ὑποσφράσιμα δικαίως, λέγει καθεῖς καὶ τὰ τῆτον πλημμελήματα πλείστα γε ὄντα. “ Ἀνδ' ὧν ἀπέδοντο δίκαιον ἀργυρίαι. „ Δίκαιον οὐ (F) κατ' ἀρετὴν λέγει κυ, ἀλλὰ (F) ὅπερ ὅτι τὴ κινεμένης ἀμφισβητήσεως δίκαια περὶ τῷ· ἵνα εἴπῃ ὅτι χρημάτων περὶ δίδδοντο ὅδ' τοῖς δικαίοις ὡς περὶ μένους· ἐν δὲ πλείων τὸ λεγόμενον “ καὶ πάντα ἐνικεν ὑποδημάτων τῷ πατοῦ τῶν ὅπι (F) χροῦ τὴ γῆς. „ Ἀλλ' οὐ τοσούτοις φησὶ τὴ αἰχμαλωσίαν ἐξέτειναν τὴ ἑαυτῶν, ὡς τῷ πενήτων περὶ δίδδοντα τὸ δίκαιον ὑπὲρ εὐτελεσιμάτων λημμάτων· τῆτον γὰρ διηλθὶ τὸ ὑποδημάτων τῷ πατοῦ τῶν ἐπὶ τὴ χροῦ τὴ γῆς· ὅπερ κυ· ἐλέγχῃ σαφὲς τὸ μηδένα λόγον ποιεῖσθαι τὴ δικαίαι, εἴ γε καὶ ἐπ' εὐτελεσί αὐτὰ λήμματα διεωράοντο εὐκόλως. “ Καὶ ἐκονδύλιζον εἰς κεφαλὰς πτωχῶν. „ Τὰν αὐτῶν λέγει, ὅτι οὐ μόνον ἐκ ἐπὶ μισθῶν αὐτοῖς δίκαια αἰτέσιν, ἀλλὰ καὶ περὶ πλείων ἀδεαῖς· ὅθεν ἐπάγει. “ Καὶ ὅδ' οὐ ταπεινὰ ἐξέκλιναν. „ Καὶ τῷ περὶ αὐτῶν αὐτοῖς φησὶν ὅδ' οὐ ἐχόντων, μετέβησαν εἰς τὴν ἀντιπῶν τὴ κρείσιν, ἀμελοῦντες αὐτῶν δὲ τὴν ταπεινότητα. “ Καὶ ὅς καὶ πατὴρ αὐτῶν εἰσεπορεύοντο πρὸς τὴν αὐτῶν παιδείαν, ὅπως βεβηλώσωσι τὸ ὄνομα τῶν δεῖν αὐτῶν καὶ τὰ ἱμάτια

Assyrii scilicet: Babylonii autem, qui Iudae tribum abstulerunt: et quidem tempus aliquod intercessit: sic tamen universi populi contigit compleri captivitatem, coeptam a decem tribubus, et in Iudae tribu absolutam. Quare et prophetae eventuras populo res denunciante, modo illos modo hos memorant, quia ambo populum unum constituunt, atque ad unam communiter captivitatem traducti fuerunt; etiamsi haec distinctis temporibus contigit.

“ Haec dicit Dominus: super tribus sceleribus Israelis, et super quatuor non aversabor eum? Postquam dixit, se illos propter continuata peccata iuste aversari, narrat in sequentibus illorum iniquitates plurimas: “ propterea quod vendiderint argento iustum. „ Iustum nunc non dicit hominem virtute ornatum, sed illum cui in litium controversia ius aequum reddendum erat. Ait igitur propter pecuniam proditos fuisse homines, quibus aequitas iuris favebat. Intendensque adhuc verba ait: “ et pauperem propter calceamenta quae terrae pulverem calcant. „ Usque adeo, inquit, turpe lucrum suum ampliaverunt, ut pauperum ius propter vilissima munera venderent. Id enim valeant verba: propter calceamenta, quae terrae pulverem calcant, quod sane indicium manifestum erat, nullam aequi haberi rationem, si tam facile ob vilia munuscula ita se gerebant. “ Et pugno verberabant capita pauperum. „ Loquitur de iisdem, aitque non solum defensos non fuisse ius petentes pauperes, sed licenter etiam verberatos. Unde addit: “ et viam humilium declinabant. „ Quumque illorum acta recte se haberent, contrariam sententiam tulerunt, despiciatui habentes ipsorum humilitatem. “ Et filius ac pater eius ingrediebantur ad eandem puellam, ut contaminarent nomen Dei sui. Et vestimenta sua funiculis alligantes,

αὐτῶν δεσφύοντες χοινοῖς ᾠδαπετάγματα ἐποίκον ἐχόμῃρα τῇ θυσιασθείᾳ· καὶ οἶνον ἐκ σικκοσανπῶν ἔπνον ἐν τῷ οἴκῳ τῆ θεῆς αὐτῶν. „ Δι' ὑπερβολὴν ἀσελγείας ἐδέξατο λόγον ἐδὲ τῇ τ' εὐσεως ποιήμῃροι νόμων, πατήρ τε καὶ υἱὸς ἀδελφεὶς συνεμύνηντο ταῖς αὐταῖς· πεσάυτης βλαστημίας ᾠδαίποι γιόμῃροι τῷ θεῷ, ὃν ὀπηχαλῶσαι ἐδόκου· ἔ δὲ δὴ σκη- νὰς ἐξ ἱματίων κατὰσκιδάζοντες πλησίον τῆ θυσιασθείᾳ, ἔ δὲ τὴν ἐχρύτητα ἐξέπό- μῃροι τῇ ἀγίων, τὴν τε ἀκολασίαν ἐξεπλήρουν ταύτῃ· ἔ ἐκ τῇ πανήτων ἐπιηρείας ἐς πολυζόπως ἐδόκου, ἐορτὴν πνὰ μῆ μέθης ἐν τῷ τῆ θεῆς σολίστων οἴκῳ.

- τ. 9. “ Ἐγὼ ὃ ἐξῆρα (Φ) Ἀμορραῖον ἐκ περσάπη αὐτῶν· οὐ μὲν καὶ τὸς ὑψ. κέδρη τὸ ὑψ. αὐτῆ, ἔ ἰχνηρὸς μὲν ὡς δρύς· καὶ ἐξῆρα τ' καρπὸν αὐτῆ ἐπάνωθεν, καὶ τὰς ρίζας
 τ. 10. αὐτῆ ὑποκάτωθεν· καὶ ἐγὼ ἀνήγαγον ὑμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· καὶ ὡδήγησα ὑμᾶς ἐν τῇ
 π. 158. ἐρήμῳ περσάπηκοιτα ἔτη, τῇ κατὰκλινεγομῆσαι τ' γλῶ Ἀμορραίων· ἔ ἔλαβον ἐκ τῇ ὑπὸν
 τ. 11. ὑμῶν εἰς περσάπη, ἔ ἐκ τῇ νεανίσκων ὑμῶν εἰς ἀγιασμόν. „ Καὶ ταῦτα διεωρέσθητε, τῇ εὐεργεσιῶν οὐ μεμνημένοι τ' ἐμῶν, ἔδ' ὅτι (Φ) Ἀμορραῖον ἔπος μέγαν τε ὄντα καὶ
 δυνατὸν παντελῶς ἠπάνισα, ἐδὲ λείψανον αὐτῆ π κατὰλιπὼν ἐπὶ τῇ γῆς· ἐδ' ὅτι δου- λῶντας ὑμᾶς ἐξῆγαγον ἐξ Αἰγύπτου· ἐδ' ὅτι καὶ τὴν ἐρημον περσάπηκοιτα ὑμᾶς ἔτη
 διεωρέσα ποικίλως· ὥς τ' τῇ Ἀμορραίων γλῶ τ' ἐδὲν ὑμῖν περσάπηκσαν εἰς κτήσιν ᾠδα- χεῖν· ἐφ' οἷς ἅπασι περσάπηκῆς τε χάριτ' ἐνίοις ὑμῶν ἐπ' ὠφελεία τῆ κοινῆς μετὰδὲ- δωκα· ἔ δὲ καὶ πνὰς τῇ ἐν ὑμῖν ἐπὶ ἐξάμῃ, ὡς ἂν ὀπιμελεσέω τε καὶ κράτῃσι περσ- αἰέριον βίῳ, κότμεν ἅπασι ἀερίτες τοῖς λοιποῖς. Καὶ ἐπειδὴ ταῦτα περσάπηλα πᾶσιν μὲν, ἐμείως εἰπὼν “ μὴ οὐκ ἐστὶ ταῦτα ὑοῖ Ἰσραήλ, λέγει κύριος; „ οὐ γὰρ δυνατὸν ὑμῖν
 τ. 12. κτήσιν ἀρνέσθαι ταῦτα ἔπος ἔχοντα. Ἀκολούτως τοῖς ἀνωτέροις ἐπαρῇ. “ Καὶ ἐποτίζετε τῆς ἡγιασμένους οἶνον· καὶ τοῖς περσάπηταις ἐνετέλλεσθε λέγοντες, οὐ μὴ περσάπησῃτε. „ Διε-

faciebant velamina iuxta altare: et vinum de calumniis bibebant in domo Dei sui. „ Propter immanem libidinem, naturae leges pensi non habebant, paterque ac filius proterve iisdem feminis miscebantur: tantae se blasphemiae apud Deum reos facientes, quem invocare videbantur. Quin etiam papiliones ex suis vestibus sibi apud altare tendebant, ne loci sancti quidem propinquitatem reverentes, ibique hanc libidinem explebant. Tum de pauperum damno, quos multiplicitate iniustitia vexabant, sollemnitatem sibi quodammodo non sine crapula intra Dei domum constituebant.

“ Et tamen ego sum qui exterminavi Amorrhaeum a facie eorum, cuius altitudo sicut cedri proceritas erat, et robur ut quercus: abstulique fructum eius desuper, et radices eius subter. Ego sum qui vos de regione Aegypti eduxi, et quadraginta annis in deserto circumduxi, ut Amorrhaeorum regionem possideretis. Assumpsique de filiis vestris in prophetas, et de iuvenibus vestris in sanctificationem. „ Vos inquam talia patrastis beneficiorum meorum immemores: nec quod ego Amorrhaeum talem tantumque ac potentem prorsus destruxerim, nullis eius relictis in terra vestigiis: nec quod vos servituti mancipatos de Aegypto eduxerim: nec annis quadraginta multifariam vos in deserto aluerim; donec Amorrhaeorum regionem nullo humano iure ad vos pertinentem potestati vestrae tradidi. Praeter haec omnia, nonnullos vestrum, publicae utilitatis causa, propheticae quoque gratiae feci participes: denique et ex vobis aliquos delegi, qui accuratiori meliorique vitae generi addicti, ornamento ceteris essent. Et quia haec omnibus perspicua erant, pariter addit: “ numquid non ita est, filii Israhel, dicit Dominus? „ Profecto haec verissima, negari a vobis nequeunt. Tum superioribus consentanee addit. “ At vos

μίνετε γὰρ προδήλως εἰς τὴν χάριν ὀξυβείζοντες τὴν ἐμὴν, τίς τε πρὸς ἀκριβέστερον ἀπωρισμένους βίον ἀναγκάζοντες οἷον μετέχιν καὶ ἡν λαιπὸν ὅπως δὲ τὴν ἐπαγγελίαν ἀπέχουσαν ἑαυτοῦδον τὴν οἰκίαν, ἢ αὖτὸν προφήτας προδήλως καλύοντες τὸ ἔργον ἐκτελεῖ τὸ οἰκίον· ὑπὲρ δὲ τῶν τῶν;

“ Διὰ τὸτο ἰδὲ ἐγὼ κυλίω ὑποκάτω ὑμῶν, ὃν ἴσταν κυλίεται ἡ ἀμάξα ἡ γέμματα χαλάρης· ἢ ὀπολαῖται φυγὴ ἐκ δρομίας· καὶ ὁ κραταῖος οὐ μὴ κρατήσῃ τὴν ἰχθυὶν αὐτῆς· ἢ ὁ μαχητὴς οὐ μὴ σώσῃ (ἢ) ψυχὴν αὐτῆς· καὶ ὁ τοξότης οὐ μὴ ὑποσῇ καὶ ὁ ὀξύς τοῖς ποσὶν αὐτῆς οὐ μὴ δρασθῇ· καὶ ὁ ἵππεύς οὐ μὴ σώσῃ τὴν ψυχὴν αὐτῆς· καὶ ὁ κραταῖος οὐ μὴ εὖρη τὴν καρδίαν αὐτῆς ἐν διωασείαις. „ Τοιαύτας ὑμῖν ἐπάξω τὰς πρῶτας, ὥστε δίκλῳ ἀμάξης ἄγαν πεφορτισμένης καὶ πλὴν ἐκ τῆς βίας τῆς ὀπλισμένων ἐν τῇ ἑλκεσθαι τὴν ἔξοκον ἀποτελέσῃς, πελομένης ὑμᾶς τῇ βίᾳ τῆς κακῶν, ὀλοθυαῖς τε καὶ σαναγμοῖς μὴ πολλῆς κεχρησθῆναι τῆς ὀπλισέως· ὥς μὴ τε τῇ πρὸς δρόμον ἡπονημῶν δυνατὴν εἶναι τὴν ἀπὸ τῆς κακῶν φυγὴν, μὴ τε ἡ ἰχυρὴ τῆς πρῆξις εἶναι ἢ διωάμεν· ὀφελῶ, μὴ τε τῇ πρὸς μάχην ἢ πόλεμον παρεσκευασμῶν δυνατὸν εἶναι ἐκτελεῖν ἐν ῥέσῃ πνὰ σωτηρίαν· ἀνυπόστατον δὲ εἶναι τὸ πρᾶγμα καὶ τῇ πρὸς τὴν τοξίαν ἐμπέφυ· μὴ δύνασθαι ἢ μὴ δὲ ὀξύτητι ποδῶν κεχρησθῆναι ἐν ῥέσῃ πνὰ σωτηρίαν· ἀλλὰ μὴ ἢ ἐφ’ ἵππων ἐλαύνειν εἰδότα· τίς τε ὅτι ἰχυρὴ μέγα φρονουῦτας, μὴ ἢ εὐρίσκειν ὅπως ἀντὶ τῆς μνήσης χεῖταιντο δύναμις· ταῦτα εἰς ἀπόδειξιν τῆς μεγάλης τῆς κακῶν εἰρηκῶς, ἐπάξῃ. “ Ὁ γυνὴς φέρεται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει κύριος. „ ἵνα εἴπῃ ὅτι ὁ πεινέται· ἢ δὲ ὑπερβολὴν ἀπορίας τε καὶ εὐθρίας, ἢ δὲ ἐν λόγῳ πῶς λοιπὸς ὑπάρχειν, ὥστε μόνος εὑρετο ἀντὶ τῆς σωτηρίας, ἀμελόντων αὐτῆς τὴν συλλήψεως, δὲ τὴν εὐτέλειαν, τὴν πολεμίων· εἴτα ὀπλισμῶν τοῖς εἰρημίοις.

sanctificatis viris vinum propinastis: et prophetis mandastis dicentes: ne prophetetis. „ Vos quidem in gratiam meam constanter iniurii fuistis, dum et homines vitae puriori deditos, participare vinum coëgistis, nec non reliqua omnia, a quibus secundum propositum suum abstinere volebant: denique etiam prophetas, quominus opere suo fungerentur, prohibuistis. Quid inde porro?

“ Quapropter ecce ego volvo subter vos, quemadmodum volvitur plastrum stipula plenum. Et peribit fuga a cursore: et fortis non possidebit vires suas: et pugnator non salvabit animam suam: et sagittarius non sustinebit: et velox pedibus suis non salvabitur: et eques non salvabit animam suam: et validus non inveniet cor suum in potentatibus. „ Tales ego vobis poenas adducam, ut plastrum instar valde onusti, et propter grave onus impositum, dum trahitur, stridorem edentis, pressos vos malorum pondere, ululatibus ac gemitibus, multa cum vocis contentione, indulgere opus sit. Tum neque expedito ad cursum fugere mala licebit, neque forti suae vires proderunt, neque ad pugnam bellumque paratus salutem consequi potis erit: sed et sagittandi peritus impossibile negotium habebit: neque si quis pedum pernecitate valet, salutem consequetur: neque item equos agitare doctus: postremo ne ii quidem qui suis viribus valde confidunt, rationem invenient qua haerentem sibi virtutem exserant. His ob malorum magnitudinem demonstrandam dictis, pergunt porro. “ Ille qui nudus est die illa effugiet, dicit Dominus. „ Pro eo ac dicat: pauperrimus quisque, et ob egestatem vilitatemque suam nullo in pretio apud alios habitus, hic solus salute potietur, negligentibus eum comprehendere vilitatis causa hostibus. Mox ante dictis sequentia connectit.

ΚΕΦ. Γ'.

1 “ Ἀκούετε (ὧ) λόγον τέτον ὃν ἐλάλησε κύριος ἐφ' ὑμᾶς, οἰκὸς Ἰσραηλ, καὶ κτ'
 καὶ σὺς φυλῆς ἧς ἀνήγαγον ἐκ τῆς Αἰγύπτου λόγων· πλὴν ὑμᾶς ἔγνωσαν ἐκ πασῶν φυλῶν τῆ
 2 γῆς· διὰ τὸτο ἐκδικήσω ἐφ' ὑμᾶς πάσας τὰς ἀμάρτίας ὑμῶν. „ Μὴ δὲ πᾶρεργα φησὶ
 ποιήσατε ταῦτα δὴ τὰ ποῦ ὑμῶν ὑποπεφασμῆνα ποῦ τῆ θεῶ· ἐπειδὴ ὁ πάντας ὑμᾶς
 τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας ἀπαλλάξας, ἐξαίρετόν τε τότε ποῦ πάντας ἀνθρώπους ποῦ
 ὑμᾶς τλὴν κηδεμονίαν ἐπεδαξάμενος, ἐκτὶ δὴ ἐκ νῦν ὑποφαίνεται ταῦτα ποῦ ὑμῶν δι-
 3 καίαν ἀπαλῶν τὴ πτωρίαν, ὑπὲρ ὧν ἔπος ἀγνώμονες ποῦ (ὧ) τοσῶτον γεγονάτε εὐεργέ-
 4 τῶν. “ Εἰ πρὸςόνται δύο ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατόλου, ἐὰν μὴ γνωρίσωσιν ἑαυτοὺς. „ Εἰς βε-
 5 βαίωσιν τῆς εἰρημνίας, ἐκ δὲ ποῦ τὰ μὴ ὡς ἔτυχεν ἐρῆσθαι τὰ εἰρημνία, ἐπάγῃ ταῦτι
 6 τοσῶτο τὴ λόγων· εἰ ἐγχαρεῖται, φησὶ, δύο κτ' ταῦτον μακρὸν ἀνύοντας ὁδὸν διὰ παντὸς ἀλ-
 7 λήλους καὶ φασ τὸ ἐδὲ τὸ αἰπὴν, καὶ μὴ κοιναῖσθαι ἑαυτοὺς ποῦ ταύτης, ἐκ δὴ καὶ κοινῇ
 8 γνωμῇ τὴ ἐδοικερίαν ἀνύσας, ἐνδέχεται καὶ αὐτὸν πολέμιος μὴ κτ' γνώμῃ τὰ θεῶ ἐλθεῖν
 9 ἐφ' ὑμᾶς. “ Εἰ ἐρῶζεται λέων ἐκ τῆς δρυμὸς αὐτοῦ, θήραν οὐκ ἔχον· εἰ δὲ σὺ σκύμνος
 10 συνὸν αὐτοῦ κατόλος, ἐὰν μὴ ἀρπάσῃ τὴν. „ Εἰ ἐνδέχεται φησὶ λέοντα ἢ ἐκ τῆς μάνδρας
 11 βοῆσαι τὴ οἰκείας, μὴ θήρας ἔχοντα ποροδοκίαν· εἰ καὶ ἐωρακότα τὴν, μὴ ἀρπάσας· καὶ
 12 γὰρ καὶ σκύμνον πάλιν (ὧ) λέοντα λέγῃ· ὡς· ὅτ' ἂν εἴπῃ· τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ἢ ὕψος ἀν-
 13 θρώπου*, εἰ πίνων ταῦτα φησὶν οἷον τε γινώσκας, ἐνδέχεται ἐκ (ὧ) πολέμιον τὸ ὑμέτερον
 14 τῇ ἐφ' ὑμᾶς ἐρῶν χρησαῖσθαι, μὴ πάντας ὑμᾶς ὥσπερ πνὰ συλλαμβάνοντα θήραν. “ Εἰ
 15 πεσέεται ὄρνις ἐπὶ τὴ γῆν ἄνθρωπος ἰξόσθε· εἰ χαθήσεται παρὶς ἐπὶ τὴ γῆς, ἄνθρωπος τὴ συλ-
 λαβεῖν τὴν. „ Ὡς γὰρ τὰ τε ὄρνεα φησὶν ὑπὸ ἰξόσταις λαμβάνεσθαι εἰσθεν· αἱ τε παγίδες

CAP. III.

“ Audite verbum hoc, quod locutus est Dominus super vos, o domus Isra-
 helis, et adversus omnem tribum quam Aegypto eduxi, dicens: verumtamen vos co-
 gnovi de cunctis tribubus terrae: idcirco ulciscar super vos omnia peccata vestra. „
 Neque perfunctorie haec aestimetis a Deo de vobis pronunciata: nam qui vos om-
 nes de Aegypti servitute liberavit, singularem prae cunctis hominibus sollicitudi-
 nem vestri ostendens, idem nunc quoque ad vos loquitur iustam minitans poenam,
 eo quod ingrati benefactori tanto extiteritis. “ Si omnino ambulabunt duo pariter,
 quin inter se mutuo revelent? „ Ad dictorum confirmationem, demonstrandum-
 que haud temere haec dicta fuisse, subnectit sequentia huiusmodi: si fieri potest,
 inquit, ut duo longam pariter emetientes viam, invicem celent profectionis cau-
 sam, neque hanc inter se communicent, ut coniuncta sententia iter absolvant; si
 hoc inquam fiet, tum etiam hostes absque Dei voluntate vos adgredientur. “ Si ru-
 giet in silva leo, nisi habuerit praedam; si dabit catulus eius vocem suam omnino,
 nisi aliquid rapuerit. „ Si fieri potest ut leo de spelunca sua clamet, nisi ferae ca-
 piendae immineat; vel si aliquid videat, non rapiat. Nam etiam vocabulo *catulus*
 leonem denuo dicit: veluti ubi dicitur: quid est homo, aut filius hominis? Si ergo,
 inquit, haec fieri possint, tunc continget etiam, ut hostis vester adversus vos im-
 petum faciat, quin simul omnes vos tamquam praedam venaticam capiat. “ Si cadet
 avis in terram absque aucupe; si demittetur laqueus in terra, quin aliquid com-
 prehendat. „ Sicut enim, inquit, aves ab aucupibus capi solent; et laquei tunc

τῶν καὶ οὐκ ἐπὶ πάντων, ἐπειδὴ ἂν π. ε. συλλαμβάνῃν μέλλωσιν, ἔγωγε καὶ ὑμᾶς τὸ ποσὸν
μεῖναι ἢ κακῶν ἀνάγκη, ἢ πολέμῳ ἢ γνώμῃ θείᾳ ὀπιόντων τε καὶ συλλαμβανέ-
μενων, καὶ δὴ καὶ εἰς αἰγματοσύνην ἀπαρόντων ὑμᾶς. “ Εἰ φωνήσῃ σάλπιγξ ἐν πόλει,
ὡς λαὸς ἐπισπότησεται. „ Εἰ ἐκδέχεται ἀθρόον σάλπιγξ ἐν πόλει βοήσας, μὴ πᾶσι
πίπῃσιν ἐγχεμένεσσι ἐπὶ τῇ τ' ἡμιμέῳ ἀδελφία, ἐκδέχεται εἰς ὑμᾶς ἀσφοδύως καὶ ἀβλα-
βᾶς τὸ πολεμικῆς ἀκρότης σάλπιγξ. “ Εἰ ἔσται κακία ἐν πόλει, ὡς κύριος ἤχ' ἐκπέσει. „
ἔτι δὲ ταῦτα ἀδυνάτον μὴ καὶ ἐν ἔφῃ γχεῖσθαι ζῆπον, ἔτος ἀδυνάτον καὶ τὸ περὶ τ'
πόλιν ἢ ὑμετέραν συμβῶναι κακὰ, μὴ θεῶν ἐπαγαγόντων ὑμῖν.

“ Διότι μὴ ποιήσῃ κύριος ὁ θεός, **παραῖμα**, ἐὰν μὴ ἀποκαλύψῃ παρδείαν αὐτῷ πρὸς
 τοῦ ἑτέρου αὐτῷ πρὸς τοῦ ἑτέρου. „ Οὐ πόνην ἐδὲ ἡμῖς μάτην φερχόμεθα, ὅτι ὅτι
 τοῦ δέδοκεν ἡμῖν εἰπῶν ὅτι πρὸς τῶν παραγμάτων βέλεται δι' ἡμῶν μὴ εἶναι τὰ ἐπὶ
 ἡμῶν, **ἡ** ἀπὸ εἰς πᾶσι δὲ ἐπὶ τὴν μέλλουσαν ὡς ἂν εἰδέιντε τῶν ἐπαγερῶν
 ὑμῖν κακῶν τὴν αἰτίαν, παρ' ὅτε τε **ἡ** ὑπὲρ ὧν ἐπαγερῶν μέλλει. „ Λέων ἐρεῖζεται, καὶ
 τίς οὐ φοβηθήσεται; κύριος ὁ θεός ἐλάλησε, **ἡ** τίς οὐ θεωρηθήσεται; „ Οὐτ' ἔν λεόντι
 φερχόμενος μέγα, δυνατὸν μὴ φόβω λαμβάνεσθαι τὰ κτήνη. θεὸς τε ἀποφανόμενος, ἐκ
 ἑστὶν ἡμῶν μὴ μὲν δέος ὑποτασσέσθαι τοῖς αὐτῶν δοκῶσιν. „ Ἀπαγγέλατε χάρις ἐν Ἀσ-
 ρείοις, **ἡ** ὅτι πᾶς χάρις ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ εἶπατε, συνάβητε ὅτι τὰ ὅσα Σαμάρειας,
 καὶ ἴδετε δυνατὰ πολλὰ ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ καθεδυνασείαν ἐν αὐτῇ καὶ ἐκ ἑστὶν ἡ
 ἐστὶν αἰαντὸν αὐτῆς, λέγει κύριος. „ Ὡς γὰρ πιστωμένοι τὸ καὶ γνώμεν θεὸς μὴ εἶναι
 αὐτοῖς τὰ ἐσόμενα, πάντες δὴ φησὶν ἀσπίδοι τε καὶ αἰγύπτιοι ἴκετε ὅτι τὸ Σαμάρειας
 ἐφ' ἡμῶν ἡλικία καὶ τὸ ἀδυνατέον κέχρηται τῇ δυναστείᾳ. ἐκ ἀναλογισμοῦ οἱ πε-
 σσονται ὑπὲρ τίτων, ὁρμίζομεν κατ' αὐτῶν τὸ θεὸς γνώσεσθαι γὰρ ὅτι δικαίαν αὐτοῖς ἐστὶν

excidere cum aliquid comprehensuri sunt; ita et vos tantum malorum perpeti necesse erit, hostibus divina voluntate irruentibus et comprehendentibus, immo et in captivitatem vos abducentibus. “ Si clanget tuba in civitate, et populus non expavescet. „ Si fieri potest ut tuba in civitate clangente, consternatio non accadat iis qui rei causam ignorant; tunc vos quoque poteritis intrepidi atque indemnes bellicam audire tubam. “ Si erit aerumna in civitate, quam Dominus non effecerit. „ Sicut ista impossibile est non ante dicto modo fieri, ita impossibile est et civitati vestrae quamlibet aerumnam accidere, nisi eam Deus vobis adduxerit.

“ Quamobrem non faciet Deus quicquam, nisi revelaverit disciplinam suam servis suis prophetis. „ Itaque ne nos quidem temere apud vos loquimur, sed quae Deus nobis commisit dicenda; qui ante rerum eventum, vult per nos significare futura, et quae ad correptionem vestram acturus est; ut noscatis inflictorum malorum causam, et quo auctore et quam ob rem eventura sint. “ Leo rugiet, et quis non timebit? Dominus locutus est, et quis non prophetabit? Nec leone igitur magnam vocem edente, fieri potest ut bestiae non expavescant: neque Deo revelante, fieri potest quominus nos cum timore obsequamur voluntati eius. “ Annuntiate regionibus apud Assyrios, et provinciis in terra Aegypti, et dicite: congregamini super montes Samariae, et videte mirabilia multa in medio illius, et oppressionem in ea: et ignorat quae imminet coram ipsa, ait Dominus. „ Quasi iam fidem impetrasset, se voluntate Dei populo significare futura; omnes, inquit, Assyrii atque Aegyptii venite Samariam, et videte, quanta ibi sit infirmiorum oppressio; dum non reputat fore ut iustam sibi propter sua facinora Deus poenam

ὡν διαφράσσονται πιαύτως ἐπάγῃ τῇ πμωρίαν· πεπολιορμηκότες γὰρ αὐτὲς ἀσύριοι, ὧν καὶ ἀπεφύγεται ὁξὺ αὐτῶν ὅτι τῇ Αἰγυπτίῳ, ὁξείλκυσαν τε ἐκείθεν, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐπμωρίσαντο τὴν Αἰγυπτίαν· ὡς ὁ ὧρὰ τῇ Ὡση φησὶν *, ὅτι πορεύονται ἐκ ταλαιπωρίας Αἰγυπτίου, καὶ ἐκδέξεται αὐτὲς Μέμφις, καὶ θάψῃ αὐτὲς Μαχμάς· διὰ τὸ τοιοῦτον πρὸς ἐκείνας φησὶν, ὡς ἂν μαθαῖν ὀφείλοντας τὴν πμωρίαν αὐτῶν (X) αἰῶν. « Οἱ θησανρίζοντες ἀδικίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐν τῇ χώρῃ αὐτῶν. », Πολλὴ γὰρ πνὶ καὶ ἀμεξήτω κέχλωται τῇ κτ' τῇ πενήτων ἀδικίᾳ, διαφόρως αὐτὲς φειβάλλοντες τῇ ἐπμωρίᾳ.

τ. 11. « Διὰ τὸ τοιοῦτον λέγει κύριος ὁ θεός. Τύρος ὁ κυκλόθεν ἡ γῆ σε ἐρημωθήσεται, ὁ κατὰξὶ ἐκ σὲ τὸ ἰχθυῖόν σε, καὶ διασπαρήσονται αἱ χώραι σε. », Ὑπὲρ δὲ τῶν φησὶν ἐπάγῃ (X) ἀσύριον ὑμῖν ὁ θεός, ὃς Τύρον τε καὶ πᾶσαν σε τῇ φεικαμύρῃ γλῶ, ἵνα εἴπῃ πάντας ὧν φεικομῶντας, ἐρήμους ἐργάσεται· ὡς μὴ δὲ μίαν ἐλπίδα μὴ δὲ σοὶ σωτηρίας ὑποληψέσθαι ὑπὸ τοσούτοις πολιορκημῶν πολεμῶν· ἀφανίσας γὰρ ἅπαντα τὰ τῇ φειοίκαν, ἅπασαν καὶ σὲ δι' ἀρπαγῆς πείσεται τῇ χώρῃ· ὡς μηδὲν φειλαφθῆναι τῇ λόγῃ πῶς ἀξίων ἐξ' ἐδικουμένων ἐν σοί. Εἴτα καὶ τὴν ἀπολείας αὐτῶν ἥς ὑποσέονται τὴν βαρύτητα σημαίνων « τὰδε λέγει κύριος, ὃν ἔρεπον ὅτ' ἂν ἐκασάσῃ ὁ ποιμὴν ἐκ σώματ' ὁ λείοντ' ὁ δύο σκέλη ἢ λοβὸν ὥπῃ, οὕτως ἐκασαθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ οἱ καποικοῦντες ἐν Σαμάρειᾳ κατέναντι φυλῆς Δαμασκῆ. », Τοσαύτη γὰρ ὑμῶν φησὶ γρηθήσεται ἡ ἀπόλεια, ὥστε ἄγαν ὀλίγων φεισωθέντων, μηδὲν ἀπεικέναι τὸ φεῖγμα φειβάτε λησθέντ' ἐν τῇ λείοντ' ὁ κατακαλῶν τὸς ὅτι τοσούτον, ὥστε μέγας βραχὺ πνὰ μέρη ὁξὺ αὐτῇ διωκηθῆναι τὴν ποιμνίαν ἐκπεπνῶκα τῇ σώματ' ὁ δύο λείοντ' ὁ λαβάν· ὁ ταῦτα γε, ὡν ὑποφῶν ὡς ἀσάρκων τε καὶ πρὸς φειλὸν οὐκ ἐπιτηδείων· τὸ γὰρ λέγει τὸ δύο σκέλη ἢ λοβὸν ὥπῃ· ὥστε ὀλίγοι πνὲς ὁ εὐτελεῖς ἐν τῇ πολέμῳ φειλφθήσονται τέτρω, ἐκ τῇ τῇ Σαμάρειαν ἐικουμένων κατέναντι τῇ Δαμασκῆ· ὡς ἁπλῶς ἐαυτοῖς ὑπολλυ-

talem imponat. Nam cum Assyrii eam obsederunt, illos etiam qui illinc ad Aegyptios profugerant, indidem retraxerunt, et apud ipsam Aegyptum puniverunt: sicut etiam apud Oseam dicitur, quod ex Aegypti calamitate procedent, et excipiet eos Memphis, et eos Machmas sepeliet. Propterea igitur ad eos loquitur, ut poenae suae causam cognoscant. « Qui thesaurizant iniquitatem et miseriam in regionibus suis. », Multam enim et immodicam adversus pauperes iniquitatem exercuerunt, multimodis eos adficientes iniuriis.

« Propterea haec dicit Dominus: Tyrus, et in circuitu terra tua desolabitur, et detrahetur ex te fortitudo tua, et diripientur regiones tuae. », Ea propter, inquit, adducet vobis Assyrium Deus, qui Tyrum, et universam tuam in circuitu terram, id est proximos omnes, in solitudinem rediget: in tantum, ut nulla spes tibi reliqua salutis sit, tali tantoque hoste obsidente; qui post omnia finitimorum absumpta, tuam quoque regionem praedando depopulabitur, ut nihil tibi aestimabile superfuturum sit. Deinde gravitatem quoque exitii quod patientur significat. « Haec dicit Dominus: quemadmodum si extrahat pastor de ore leonis duo crura aut extremum auriculae, sic eruuntur filii Israhel, qui habitant Samariae, ex adverso tribus Damasci. », Tanta, inquit, vestra fiet ruina, ut paucis admodum salvatis, res nihil differre videatur, ac si ove a leone comprehensa et adeo consumpta, vix exiguae eius partes a pastore possint ore leonis excidentes colligi: quas quidem is contemnit, utpote excarnificatas et alimoniae non idoneas. Hoc enim denotatur per duo crura et extremum auriculae. Sic nimirum pauci oppido et humiles ex hoc

μήκους ὄψονται ὑπὸ τῶν πολεμίων· ἔτι καὶ τῶν Τύρων πλείονα καὶ νυνὶ τῶν Δαμασκιῶν μνήμην ἐποιήσατο, εἰς ὑπόδειξιν τῆς μεγέθους τῆς κακίας· ὅτι μὴ ἢ τῶν παλαιῶν ἔνεστι πινὰ ἐν τῇ τῆς ἀσσυρίων ἐφίδω δαφυγεῖν· ἔτι καὶ εἶχεν αὐτὰς χάραν τὸ λεγόμενον ἀπάντων ἐκείνων ἐν παρομοίσις διδηλωτόν· τὸ ἀπόλειαν. p. 165.

“ Ἱερεῖς ἀκούσατε καὶ ἐπιμύστετε τὰς οἰκὰς Ἰακώβ, λέγει κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ· διότι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ὅτ’ ἂν ἐκδικῶ ἀσεβείας τῆς Ἰσραὴλ ἐπ’ αὐτόν· καὶ ἐκδικήσω ἐπὶ τὰς θυσιάσεις Βαθὴλ· καὶ κατασκαφθήσεται τὰ κέρατα τῆς θυσιάσεως καὶ πεσῇται ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ συζήσω· ἔτι πατάξω τὸν οἶκον τὸν περικείμενον ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν δεξιόν· ἔτι πολλοὶ οἱ οἶκοι οἱ ἐλεφαίνουσι, καὶ ἀφανισθῶσιν· ἔτι πολλοὶ, λέγει κύριος. „ Ταῦτα δὴ φησὶν ἀκουέτωσαν μάστιγα πάντων οἱ τῶν ἀσεβῶν τοῖς εἰδώλοις πληρωθεῖς ἱερατεῖαν· ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἤδη μάστιγεν ὅτι ὅπου ἂν δίκας εἰσπράττηται τῶν ἀσεβείας τὴν λαὸν ὁ θεός, καὶ τὰ θυσιάσια πάντα κατασκαφθήσεται εἰδώλων, ἔργον τῆς πόλεως γινόμενα· τὸ καὶ Βαθὴλ ὑπὸ μέγας ἡβελήθη τὸ εἶδωλα εἰπεῖν· τὸ καὶ κατασκαφθήσεται τὰ κέρατα τῆς θυσιάσεως, καὶ πεσῇται ἐπὶ τὴν γῆν· ἵνα ὅτι πᾶν τὸ μέγεθος αὐτῶν, καὶ πᾶσα ἡ καταφάνεια ἐν εἶχον ἐκ τῶν ἀσεβῶν θυροσκεύοντων αὐτοῖς ἐπιμύστες, ἀφανισθῶσιν παντελώς· καὶ καὶ δὴ καὶ οἱ οἶκοι αὐτῶν κατασκαφθῶσιν, φησὶν, ἐκ βάθους· πλείονα μὲν γὰρ λέγει τὸ χύμειον, ὡς καταβλεπόμενον παιτίζοντα δὲ τὴν τῆς κρύας περισβολίαν· βέβαιον ἢ εἰπεῖν ὑπὲρ πάντας παιτίζοντα ἀφανισθῶσιν οἱ οἶκοι· ὡς μὴ θεωρεῖν μὴ χύμειον μέρος ἐν αὐτοῖς καταβλεπόμενον· καὶ οἱ οἶκοι ἐπιδόξας ἢ ἐν αὐτοῖς τῶν οἰκῶν παντελώς ἀφανισθῶσιν, τὸ γὰρ λέγει οἱ οἶκοι ἐλεφαντίνους, οἱ μὲν πολλοὶν ἑτέρων πεποιηται, ἅτε μιᾶς ὑποφάσεως καὶ πάντων ἐκφευγμένης ὑπὸ τῆς θεῆς. p. 166.

bello supererunt, de illis nempe qui Samariam incolunt ex adverso Damascenorum; quos perinde ac se, ab hostibus mactari videbunt. Namque et Tyri antea et nunc Damasci meminit, ut magnitudinem malorum ostendat; et quod nemo ne de finitimis quidem in Assyriorum incursione evadet. Tunc enim evenit quod in prohemio patefecerat, nempe omnium illorum exitium.

“ Sacerdotes, audite et contestamini in domo Iacob, dicit dominus Deus omnipotens: quia in die qua ulciscar iniquitates Israelis super eum, ulciscar et super altaria Baethelis, et suffodientur cornua altaris, et humi decident: et conteram atque percutiam domum pinnatam super domum aestivam: et peribunt domus eburneae, aliaeque multae dissipabuntur, dicit Dominus. „ Haec, inquit, ii praecipue audiant qui impio idolorum sacerdotio funguntur: ut hinc iam discant, quod cum Deus a populo poenas impietatis exiget, tunc omnia etiam idolorum altaria suffodientur, belli ludibrium effecta. Nam verbo Baethel idola dicere voluit, a parte totum. Dicit autem suffossum iri cornua altaris et humi casura, quia tota illorum magnitudo, et tota pompa, quam a sacrilegorum adorantium cura habebant, funditus destruetur. Nam et illorum, inquit, domos a fundamentis convellam. Porro pinnatam dicit pro hiemalem, quia de domo loquitur undique circumsepta propter frigoris externam vim. Vult autem dicere, ubique se demoliturum domos, ita ut neque aestivae partes illarum remaneant neque hiemales. Immo etiam nobiliores apud eos aedes prorsus destruem; id enim innuit vocabulum eburneae; quae item multis cum aliis corruent, eo quod unum adversus cunctas decretum Dei latum sit.

ΚΕΦ. Δ'.

- v. 1. “ Ἀκούσατε (ὧ) λόγον τόντον δαμάλας τῆ Βασανίτιδος, αἱ ἐπὶ τῇ ὄρῃ Σαμάρειας, αἱ κατὰ δουλαρεύουσι πτωχοὺς, ἐ κατὰ πατέουσι πένοντας, καὶ λέγουσι τοῖς κυρίοις ἑαυτῶν, ἐπίδοτε ἡμῖν ὅπως πώμεν. „ Ἐντεῦθεν τρέψῃ τοὺς γυναῖκας (ὧ) λόγον, αἱ τοὺς ἀπορακτον ἐ κατὰ φανον νεύουσι βίον, τὰς τε πένοντας ἡδύκην ἐκ τῆ τοῦ εὐσεύς δυναστείας· τάτω συγκεχημέναι, ἐ δὴ καὶ κατὰρχουσι τῶ ἀνδράν τῶ οἰκείων, εἰς ὑπουργίαν ἀπορεπῶν ἐχρᾶντο ποραγμάτων· οἷον πῇ ἐ κατὰ τῆ Ἰεζάβελ ἐφαίνετο γερονός, ὅτε ὁ μὲν Ἀχαάβ τῶ ἀντήρῃσιν ἡδέθη τῶ Ναβουθαῖ δικάσαν ἔσαν· ἡ ἢ μιανθῇ ἐ ἀναιδεῖ καὶ φονικῇ ζόπῳ χρωμένη, ἐδὲ ἀντήν ὠκνησε τῶ Ναβουθαῖ, ὡς ἀν ἀφέλγιο αὐτῇ τῶ ἀμπελῶνα, ὃν εἰκόπῃ λόγῳ διδόναι ἐκ λωείχετο· καλῇ ἢ αὐτῇ δαμάλῃς μὲν τῆ Βασανίτιδος, ὡς ἀν ἀρχίων
- p. 167. μάλιστᾳ ἐ ἀνημέρου ἔσαν τῶ ἐν ἐκείνῳ τῶ τόπῳ ξεφορμῶν δαμάλεων· εἰρηκῶς ἢ τῇ εἰς ὅδῳ πένοντας αὐτῶν ἀδικίαν, ἐπήγαγε τὸ, αἱ λέγουσι τοῖς κυρίοις ἑαυτῶν, ἐπίδοτε ἡμῖν ὅπως πώμεν· ἵνα εἴπῃ ὅπῃ οὐδὲ τοῖς ἑαυτῶν ἀνδράσιν, ἔς ἐχρῶν ὡς ἡγεμῶναι αἰδιδεῖσθαι δὴ τῶν τῶ φύσεως τάξιν, ὀκνῶσαι τοὺς τῶ ἀσέλγῃαν τῶ ἑαυτῶν ὑποκεχεῖσθαι· μόνον δὲ ἐκ ὀπταῖσθαι αὐτοῖς ἅπαντα ποιεῖν ὅποσα περ ἀν τοὺς τῶ αὐτῶν ἀσέλγῃαν
- v. 2. πειρεγῇ· πῇ οὐ; “ Ὁμνύς κύριος καὶ τῶ ἀγίων αὐτῇ, διόπῃ ἡμέραι ἔρχονται ἐφ’ ὑμᾶς,
- v. 3. ἐ λήφοντα ὑμᾶς ἐν ὅπλοις· καὶ ὅδῳ μὲν ὑμῶν εἰς λέβητας ὑποκαυμένους ἐμβαλῆσι· καὶ ὀξεγεθήσεσθε θυμοὶ, γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ ἀπέναντι ἀλλήλων· καὶ ὑπορρίψεσθε εἰς τὸ ὄρος Ἀρμανά, λέγῃ κύριος. „ Ἀπεφῆνατο φησὶν ὁ θεὸς ἃ μὴ ἢ μετὰβολῶν δυνατὸν δέξασθαι· πῆτο γὰρ τὸ ὁμνύς δηλοῖ· ὅπῃ παρέσθαι κατὰ ἐν ὧ τῶν δάσσετε δίκας· ἐπὶ γὰρ σῶνται γὰρ ὑμῖν πολέμιοι, οἱ λαβόντες ὑμᾶς αἰχμαλώτους, ἀνηκέστοις ἐμβαλῆσι κακοῖς, ὥστε καὶ αὐτὸν πάντων τῶν τοῦ εὐσεύς καὶ ἀγαθῶν θυμωθέντας, ὅμῃ τὰς τε τοιαῦτα ἐργάζομε-

CAP. IV.

“ Audite verbum hoc, vaccae Basanitidis, quae estis in monte Samariae, quae opprimitis pauperes, et conculcatis egenos, quae dicitis dominis vestris: date nobis ut bibamus. „ Ablinc ad mulieres convertit sermonem, quae inertī ac superbo vitae generi intentae, pauperibus iniurias faciebant praepotentia sua. Tali more utentes, et viris suis etiam dominantes, his abutebantur ad indigna patranda auxiliariis: quod factum a Iezabele apparuit, cum Achaabus contradictionem reveritus est, utpote iustam, Nabuthis; illa autem scelesto et impudente cruentoque modo utens, ne occidere quidem dubitavit Nabuthem, ut eius vineam usurparet, quam ille aequa de causa concedere recusaverat. Vocat autem ipsas vaccas Basanitidis, quia feroces admodum saevaeque nutriebantur illo in loco vaccae. Iam postquam dixit de iniquitate erga pauperes, addit: quae dicunt dominis suis, date nobis ut bibamus. Nempe ut significet, illas ne viris quidem suis, quos ut rectores revereri naturae lege oportebat, verecundari ad luxuriam suam abuti: illis propemodum imperantes omnia facere quae ipsarum libidini favebant. “ Iurat Dominus per sanctos suos, quoniam dies veniunt super vos, et tollent vos in armis, et eos qui vobiscum sunt in ollas succensas iniicient: et eiciemini nudi, mulier atque vir, coram invicem: et proiciemini in montem Armanam, dicit Dominus. „ Decrevit Dominus rem quae mutari non potest: hoc enim denotat verbum iurat; tempus adfore quo de his poenas dabit: supervenient enim vobis hostes, qui vos captivos in-

νας γυναῖκας, καὶ οὗτοι ὑπηρετοῦντες αὐταῖς πρὸς τὰ τοιαῦτα ἄνδρας, αἰχμαλώτους
ἐπὶ τῷ ἔθνει ἀσσυρίων ἀπαχλῶσαι χάραν· Ἀρμανὰ γὰρ τὸ Ἀρμενίων ὄρεθ· καλεῖ, ὅπερ
ὑπὸ τῷ ἀσσυρίων ὄν ἐπύργανε τότε βασιλείαν. p. 168.

“ Εἰσὴλθετε εἰς Βαιθὴλ, ἃ ὠμορήσατε· καὶ εἰς Γάλγαλα, καὶ ἐπληθύνατε τὰ ἀσε- v. 4.
βήσας· ἃ ὠλόγησατε πρὸς θυσίας ὑμῶν, καὶ εἰς τὴν ξημερίαν τὰ ὀπίσκατα ὑμῶν· καὶ
ἀνέγνωσαν ἔξω νόμον, καὶ ἐπεκαλέσαντο ὁμολογίαν. „ Ἐνταῦθα καὶ περὶ τὰ εἰδωλα v. 5.
αὐτοῖς ἀπεδὶν ὀνειδίξας· τὸτο γὰρ λέγει τὸ εἰς Βαιθὴλ ἃ εἰς Γάλγαλα εἰσὴλθετε· ἐκ τέως
εἰωσέτωσιν τὸ περὶ τὰ εἰδωλα θεραπείαν δηλῶν· καὶ μὴ πολλῆς μὲν ἡσεβείτε τὸ πρὸς
θυσίας· προσήγατε ἢ ἀπεδὶν καὶ τὰς θυσίας· τὸ ἢ εἰς τὴν ξημερίαν, ἢ ὅτι ξιῶν ἡμερῶν
εἰπεῖν βούλεται, εἰς δηλώσιν τῆς συνεχῆς τῆς προσεργαγῆναι τῇ θυσίᾳ ποιῆσθαι· ἢ ζῶπον
πνὰ καὶ ὄν τὰς θυσίας ἐπετέλουσιν τότε τοῖς εἰδώλοις· αὐτότι ἢ ἃ τὰς δεκάτας προσε-
φέρετε, ἃ νόμον πνὰ ἀναγινώσκετε τὸ ὑμῶν δοκουῦντα· τὰς συνθήκας ἐπ’ αὐτῶν πρὸς τὰ
εἰδωλα ποιήματα· ἃ συντόμως εἰπεῖν ἅπαντα δὴ ἃ προσήκον ὡς ὑμῶν καὶ τὸ νόμον τὸ
θεῖον ἐπὶ τῷ Ἱερουσαλὴμ ἀποπληροῦν τῶν θεῶν, ταῦτα ἐν τοῖς προφῆταις τῶν πόλεων καὶ πρὸς
τὰ εἰδωλα καὶ μίμησιν τῶν ἐμοὶ δευτερογενῶν ποιῶντες· οἷς καλῶς ἐπάγει. “ Ἀπαχλεί-
λατε ὅτι ταῦτα ἡγάπησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, λέγει κύριος ὁ θεός. „ Ἰενέστω δὴ πᾶσι κατὰ
φανὴς αὐτῶν ἢ πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀπεδὶν, ὡς ἂν ἃ ὑπὲρ ὅτε διδῶσι δίκας, γήλοισι δὴλον· p. 169.
τί γὰρ; “ Καὶ ἐγὼ δώσω ὑμῖν γομφιασμένον ὀδόντων ἐν πάσαις τῶν πόλεσιν ὑμῶν, καὶ ἐν- v. 6.
δασαν ἄρτων ἐν πᾶσι τοῖς τόποις ὑμῶν, ἃ ἐκ ἐπεσρέψετε πρὸς με, λέγει κύριος. „ Καὶ
γὰρ καὶ συνεβίβω ὑμῶν ἐργάζομαι πλείων, καὶ τῇ τῇ ἀναγκαίᾳ ἐνδείᾳ ἀειβαλῶ· καὶ
ἐδὲ ὅτι τῶν σωφρονιστῶντες νύστετε πρὸς με· γομφιασμένον γὰρ ὀδόντων τὸ ἄγαν συνεβί-
βω λέγει· ὡς ἃ πρὸς μακαρίῳ Δαυίδ τὸ *, ὁ θεὸς οὗτος ὀδόντας αὐτῶν συνεβίβω * Ps. LVII. 7.

tolerandis irretient malis: quia nempe cunctis simul spoliati bonis, cum pravi mo-
ris mulieribus, et cum subservientibus ad peccandum viris, captivi ad Assyriorum
regionem ducemini. Armanam vero dicit montem Armeniorum, qui tunc in di-
tione Assyriorum erat.

“ Introistis in Baethel, et impie egistis. In Galgala, et multiplicastis praevari-
cationem. Adtulistis mane victimas vestras, in triduum decimas vestras. Et legerunt
de foris legem, et invocaverunt confessionem. „ Hoc loco sedulitatem erga idola illis
exprobrat: id enim valent verba, in Baethel atque Galgala introistis; ita idolorum
cultum de more significans: et quidem alacriter admodum praevaricantes, sacrificia
sedulo adtulistis. Iam in triduum dicit, vel tres dies intelligens ob ostendendam
frequentiam qua sacrificia offerebant: vel peculiarem aliquem modum, quo sacri-
ficia apud idola peragebant. Illuc autem decimas quoque intulistis, et legem quan-
dam pro libito vestro legistis; et foedera super hac apud idola fecistis: atque ut
summatim dicam, omnia illa quae vos decebat secundum divinam legem Hieroso-
lymis praestare Deo, haec in praedictis locis erga idola, ex institutionum mearum
norma fecistis. Quibus praeclare subiungit. “ Annunciate, quoniam haec dilexe-
runt filii Israelis, dicit Dominus. „ Omnibus exploratum sit istorum erga idola
studium, ut simul constet quamobrem poenas luerint. Quid vero? “ Et ego dabo
vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, et indigentiam panum in om-
nibus locis vestris; et non revertemini ad me, dicit Dominus. „ Equidem multam
faciam vestri contritionem, et plurima necessariorum rerum egestate premam; ne-
que tamen idcirco emendati ad me declinabitis. Nam dentium stuporem dicit, pro

ἐν τῷ σώματι αὐτῶν, τὰς μάλας τὴν λέοντων συνέθλασεν ὁ κύριος· βελομήτωρ δὲ ἡ ἰσχυρὰ βάλλουσιν εἰπεῖν σωφροσύνην, ὡς ἄρτι τῷ ὀδόντων ἐσομένην ἐπὶ τῷ γροφίῳ.

v. 7.

“ Καὶ ἐγὼ ἀνέχον ἐξ ὑμῶν (ὧν) ὑπερὸν πρὸς ζῆλον μὴδὲν τὴν διεσπασμένην ἐπὶ βρέξω ἐπὶ πόλιν μίαν, ἐπὶ δὲ πόλιν μίαν οὐ βρέξω· μερὶς μία βραχίστη· καὶ μερὶς ἐφ’ ἑνὶ οὐ βρέξω, ξηρανθήσεται· ἐπὶ πτωχευθήσονται * δύο καὶ ζεῖς πόλεις εἰς πόλιν μίαν τὴν πᾶν ὕδωρ, καὶ οὐ μὴ ἐμπλησθῶσι· καὶ οὐκ ἐπιστρέψετε πρὸς με, λέγει κύριος. „ Ἀφ’ ἑλθόν

v. 8.
* cod. συναδραστῶν
συνεστῶν.

ἡ ὑμῶν ἐπὶ (ὧν) ὑπερὸν, ὥστε ἀκαρπία θεωρησῶν μερίστη· τὸ γὰρ πρὸς ζῆλον μὴδὲν τὴν διεσπασμένην, τὸτο λέγει· ἐπειδὴ ἡ ἐκ τότε ἄρτι τέλει γινόμενη ἀβροχία, παντὴ μὲν τῷ καρπῶν ἐργάζεται (ὧν) ἀφανισμόν, ἕτε ἐκτρέφεται, ἕτε παίνεται οἷον τε ὄντων· καὶ δὲ

p. 170.

καὶ τὴν ἐπιτηδεύαν τοῖς κλίμασι νομῶν ἀναδίδουσαν ἐκ τῆς γῆς· τὰ δὲ ἐξ ἑξῆς ἀπὸ τῆς εἰωσμένης λέγει· ἐπειδὴ ἐν τῇ ἄγαν ἀβροχίᾳ συμβαίνει πᾶσι πολλάκις γίνεσθαι συστροφῶν μικρὰν τὴν ἀέριον καὶ πᾶσι ὑπερὸν εὐτελεῖ κατὰ πᾶσι διηρημένους γίνεσθαι τόποις· ὧν ἐδὲν ὡφελος πρὸς τὴν σύστασιν ἐστὶ τῷ καρπῶν· οὐ δοθήσεται τοίνυν ὑμῖν αὐτάρκειας πρὸς τὴν χρείαν τῷ ὑπερὸν ἢ χορηγία, ἀλλὰ βραχὺ τι καὶ μέτρον γηύσεται· ὡς δὲ μὲν δοκῶν βεβρέχθαι, τὴν δὲ κατὰ πᾶξ ἐπὶ ξηρόν· τοῖς καρποῖς δὲ ὅστις ἐκ τῆς βραχίας κατὰ τὴν ὡφελος μὴδὲν· μάλιστα δὲ ἐδὲν τὴν ἀβροχίαν πρὸς εἰπεῖν, ὅτι ἐπὶ πόλιν μίαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ δύο τε καὶ ζεῖς πόλιν μίαν γηούμεθα ἀπελόμενοι εἰς τόπον ἐν ᾧ περ μάθωσι εὐέλκεσθαι πρὸς ὕδωρ, οὐ τὴν χρείαν ἄπασαν ἐδὲν ἕτω κομιζόμενοι, βραχίας δὲ πρὸς ψυχρωγίας ἀπολαύοντες ἐκείθεν· ὧν ἐδὲ ἐκ τέτων ἔσεσθαι αὐτῶν φησὶ βελήκει. “ Ἐπὶ ἄρα ὑμᾶς ἐν πυρώσῃ καὶ ἐν ἰκτέρῳ, ἐπὶ πληθυῖατε τὰ ἀσεβήσασιν. „ Νόστις ὑμᾶς διεσπασθῶν περικύλιν, ὑμῖν δὲ ἐπεταίνετε τὴν ἀσέβειαν. “ Οὐδὲν πληθυῖατε κήποις ὑμῶν καὶ ἀμπελάδας ὑμῶν ἐπὶ σκῶνας ὑμῶν καὶ ἐλεῖνας ὑμῶν κατὰ φανῶν ἢ καμῶν καὶ οὐδ’ οὕτως ἐπιστρέψετε πρὸς με, λέγει

gravi contritione; sicut etiam apud beatum Davidem: Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confregit Dominus. Vult scilicet summam contritionem dicere, et quasi ad dentium stuporem deventuram.

“ Et ego prohibui a vobis imbrem, cum adhuc tres menses superessent ad messem. Et pluam super unam civitatem, et super alteram civitatem non pluam. Et convenient duae civitates in civitatem unam ut bibant aquam, et non satiabuntur. Et vos ad me non estis reversi, dicit Dominus. „ Subtraxi autem vobis imbrem, quoniam in maximam sterilitatem incidistis: nam locutio, tribus ante messem mensibus, hoc significat: etenim eo toto intervallo continuata siccitas, universalem frugum facit perniciem, quae neque ali neque pinguescere queunt: prohibet denique, quominus idonea armentis pascua suppetant. Reliqua autem pro more contingente dicit: quia in nimis siccitatibus, aëris quoque saepe contingit aliquem fieri turbinem, et exiguam pluviam sparsis decidere locis, cuius tamen nulla est erga frugum incrementum utilitas. Non dabitur ergo vobis usui sufficiens pluviarum copia, sed vix tenuis particula erit, ut alius quidem locus humectari videatur, alius omnino sit aridus; nihil fruges iuvante hac exigua ministratione. Evidenter vero defectum imbrum depinxit, dum ait civitates simul duas vel tres turmatim abituras in locum, ubi aquam inveniri didicerint: neque quantum sibi usui foret illinc reportaturas, breve illic solamen expertas. Neque vos idcirco meliores fiemini. “ Percussi vos ardore et aurugine, et impietatem vestram multiplicastis. „ Variis vos moribus implicui, vos vero impietatem auxistis. “ Quos multiplicastis hortos vestros, et vineas vestras, et ficeta vestra, et oliveta vestra, devoravit eruca; et ne sic

κύριος. „ Πάντας ὑμῶν ἠφάνισα τῇ χάμπῃ τῆς καρπῆς· μεμυρήκατε ἢ οἱ αὐτοὶ ἐν ἔτῳ. „ Ἐξαπέστειλα εἰς ὑμᾶς θάνατον ἐν ὁδῷ Αἰγύπτου, ἐπέκτενα ἐν ῥομφαίᾳ τὸν νεανίσκον ὑμῶν καὶ αἰχμαλωσίας ἵππων σας· ἐνήγαγον ἐν πυρὶ τὰς παρεμβολὰς ὑμῶν ἐν τῇ ὁργῇ μου, ἐδὲ ἔτῳ ἐπεσφείφατε πρὸς με, λέγῃ κύριος. „ Καὶ κατέπεφύροτας ἢ ὑμᾶς ὅτι ἡ Αἰγύπτου ἐλπίδι σωτηρίας, ἀπὸ τοῦ φειβαλά θανάτου τε καὶ σφαγαῖς· ἐπὶ ἐστὶν φειλιμπανομύνης ἐξ ὑμῶν καὶ πάντων δὴ τῶν περὶ αὐτοὺς εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπάγων· ἅπαν τε ὑμῶν τὸ πλῆθος ὥσπερ πνὶ πυρὶ καταναλίσκων τῇ δυνάμει τῇ πελεμίων ὑμῖν ἐπαρκομένη πτωχεία· μετάνοήσετε ἢ ἐδὲ τότε.

“ Κατέσφραγα ὑμᾶς καθὼς κατέσφραγεν ὁ θεὸς Σόδομα καὶ Γόμορραν· καὶ ἐρῆσατε ὡς θαλὸς ἐξεασασμένον ἐκ πυρός· καὶ οὐδ’ ἔτῳ ἐπεσφείφατε πρὸς με, λέγῃ κύριος. „ Τὸ τελευταῖον παντελὴ ἢ ἐρημίαν ὑμῖν ἐπήγαγον ὡς ἀπλησίως Σοδόμοις τε καὶ Γομόρροις· ὥστε ὑμᾶς δίκην θαλὸς καταπεφλεγμένον πεπυρῶσθαι τε καὶ φειβεβλήσθαι τοῖς ἐπαρχαῖσι κακοῖς· ὅμως ἐδὲ ἐκ τῶν σωφρονισμῶν πνὰ δεδύνασθε δέξασθαι· τοσαῦτα εἰσπλάγῃς, ὧν ἐπαρθέντων αὐτοῖς ἢ γερόντισι βητίς, ἐπάγῃ. “ Διὰ τοῦτο ἔτῳ ποιήσω σοι Ἰσραὴλ· πλὴν ὅτι ἔτῳ ποιήσω σοι, ἐπιμάζῃς τὴν ὀπίσθησιν σου τὸν θεόν σου Ἰσραὴλ· διότι ἰδὼς ἐγὼ σερραὶν βερνίκων ἐκίπων πνεῦμα, καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸ χρῆσθαι αὐτοῖς· ποιών ὄρθρον ἐκ ὁμίχλῃ, καὶ ὀπιβαίνων ὅτι τὰ ὑψὶς τῆς γῆς· κύριος ὁ θεός, ὁ παντοκράτωρ ὄνομα αὐτοῦ. „ Ἀλλ’ εἰ καὶ ποιεῖται γερόντισι φεῖ ἐμὲ, ἀλλ’ ἐγὼ γε καὶ τὴν πᾶσαν τῇ κακῶν ἐκείνων, ὅτι τὸ κρεῖττον μετᾶσθαι βεβέλωμαι τὰ κατ’ ὑμᾶς, εἰ περ οὐκ τότε σωφρονέσεσθε ἐκ τῆς ποσῆτος γεροντότε κακῶν νεύσας πρὸς ἐμὲ βελιθεῖντε· ὁ γὰρ τὸ ἀέριον πνεῦμα μαλακὸν τε ὃν καὶ δαλελυμνὸν χαλκὸν τε ἐκ ἀραιῶν παντελὸς ὅτι ποσῆτον συσφείειν δυναμύθη, ὥστε καὶ ἐκείθεν ἀποτελέμῃον κτύπον τὸν βερνίκης ἀνύποιον

quidem reversi estis ad me, dicit Dominus. „ Fructus ego omnes vestros eruca absumpsit: vos tamen iidem qui antea mansistis. “ Immisi vobis mortem in via Aegypti, occidique gladio iuvenes vestros, cum equorum vestrorum captivitate: et traxi ignem per castra vestra in ira mea; et ne sic quidem reversi estis ad me, dicit Dominus. „ Profugos vos ad Aegyptum spe salutis, illic mortibus caedibusque implicabo: insuperque reliquos omnes ex vobis cum omni re sua familiari in captivitatem abducendos curabo: vestram omnem multitudinem igne veluti consumens, per hostilem persecutionem. Et ne tunc quidem resipiscetis.

“ Subverti vos, sicut subvertit Deus Sodoma et Gomorrha, et facti estis sicut torris erutus de igne; et ne sic quidem conversi estis ad me, dicit Dominus. „ Postremo generalem vobis vastitatem intuli aequae ac Sodomis et Gomorrhis; fecique vos, torris instar ardentis, molestis implicari et exuri calamitatibus; sed neque ab his emendationem aliquam potuistis accipere. His dictis, quod nempe ob eos casus, non sint facti meliores, addit. “ Quapropter sic faciam tibi, Israhel: postquam sic fecero tibi, praepara te ut invocēs Deum tuum, Israhel. Quia ecce ego firmans tonitruum, et creans spiritum, et annuntians hominibus christum eorum: faciens mane et nebulam, et gradiens super eccelsa terrae, dominus Deus, nomen ei omnipotens. „ Sed quamquam tales erga me fuistis, ego tamen postquam illa mala experti fueritis, res vestras in meliorem statum convertere cogito. Si ergo modestiores ab his malis effecti, respicere ad me volueritis; sicut aërius spiritus quum sit mollis et resolutus, levis rarusque omnino, nihilominus adeo in turbem convolvi potest, ut editus illinc tonitruum fragor terrae incolis fiat intolerabilis;

ἔξ) τοῖς κτ' γινώ, ὁ αὐτὸς ἢ καὶ τῷ κατ' ὑμᾶς μεταβολῶν ἐργάτομα πλείων, ἐκ τῶν ἀνελπίστων ὑμῖν σωτηρίαν ἐκφαίνων μερίσιν· μινύω τέ σοι Κύρον τὴν Περσῶν βασιλέα, ὃς παρ' ἐμὲ περὶ χειροδότηται ὅτι τέτο, ὡς ἀν' πλείων ὅσων κρατήσας, λύσεν τε ὑμῖν τὰ κατέχοντα κακὰ, καὶ ἐπανελθεῖν κηρύσσειν εἰς τὰ οἰκία· ὁ γὰρ τὴν ὁρθεὴν ἐργαζόμενος ἐκ σκότους, καὶ ὁμίχλῃ σκιάσας τὴν εἰρήνην, καὶ ὑπὸ ταῖς ἀνατολαῖς δαδύων τὴν ἡλίου, ἐν ὑφ' ἧς καὶ ὑπεράνω πάντοτε τυγχάνων τῆς γῆς, ὁ αὐτὸς δαδύσω μὲν ὑμῖν ὥσπερ πῖ σκότος τὰς συμφορὰς· ἐκφανῶ δὲ ἡμέρας δίκλῃ τῶν ὅτι τοῖς ἀγαθῶν ἡδονῶν· πᾶσαν τὴν ἀντιπρόθεσσαν ὑμῖν βαρύτητα ἀφελὼν, ὅπως δὲ τῆς περὶ ὑμᾶς κηδεμονίας σαφῶς ἐμαυτὸν ὑπερκεῖμενον τῷ ἀπάντων· ἅτε κύριος τέ καὶ ποιητὴς τῶν ἀπάντων ὑπάρχων· δι' ὅλας δὲ ἐκ τῶν κατὰ παρ' αὐτὴν γνωμῶν ὁπισθώσατο τὰ παρόντα. Οὐ θαυμάσον δὲ εἰ χριστὸν κέκληκε τὴν Κύρον, οὐ γὰρ κεχρισμένους μόνον, πάντας δὲ γὰρ ἐξαιλεγμένους ὅπως ποτὲ ταύτην καλεῖν εἰωθῶς τῇ φωνῇ· ὡς τὸ, μὴ ἀπτεσθε τῶν χριστῶν με, ἐν τοῖς περὶ ταῖς με μὴ πονηρῶσθε· * χριστὸς γὰρ ἐν ταῦτα ἐ κεχρισμένους καλεῖ τὴν περὶ τὴν Ἀβραάμ, ὡς δὲ ἐξαιλεγμένους μόνον.

ΚΕΦ. Ε΄.

1. “ Ἀκούσατε τὴν λόγον τέτον, ὃν ἐγὼ λαμβάνω ἐφ' ὑμᾶς θρόνων· οἶκος Ἰσραὴλ ἐπι-
 2. σεν· ἐκέτι μὴ περὶ τῆς ἀναστῶν· παρδένθω τῇ Ἰσραὴλ ἐσφαλὲν ὅτι τὴν γῆς αὐτῆς· ἐκ
 ἔστιν ὁ ἀνιστῶν αὐτῶν. „ Μινύσας δὲ τῶν περὶ κατέχοντων τὴν λύσιν τῶν κακῶν, ἀπειλεῖ πάλιν
 κατὰ εἰωθε τὴν πτωχείαν· δὲ ταύτης μὲν φοβᾶν τε καὶ σφοδρὴν, δι' ἐκείνης δὲ περὶ
 μετάνοιαν ἐκκαλέμενος· θρόνος δὲ, φησὶν, ἅγια τὰ κατ' ὑμᾶς· πεπνύκατε γὰρ δὲ τὰς
 οἰκίας ὡς ἀνομιᾶς πᾶν μα μίγιστον, ἀφ' οὗ μὴ ἢ λύσιν ἔστιν ἐλπίσας κατὰ γε τὸ μέ-

ita etiam ego maximam in vobis conversionem rerum faciam, ex insperato maximam vobis salutem ostentans. Denuntio itaque tibi Cyrum Persarum regem, qui a me idcirco eligitur, ut maximo imperio potitus, finem malis vestris imponat, et redditum in propria imperet. Nam qui mane facio de tenebris, et nebulam conflare sino, quam ortu solis dissipo, sublimisque omnino supra terram resideo, idem ego vestras acrumnas quasi tenebras quasdam dissolvam, et quasi diem, prosperitatis voluptatem faciam illucescere: et quamlibet vobis molestam gravitatem dispellens, hac mea providentia palam me cunctis superiorem ostendam: sum etenim dominus factorque omnium. Sic igitur per universalia illa a se facta, praesentium fecit fidem. Non est autem mirandum, quod christum appellaverit Cyrum; quandoquidem non unctos tantummodo, sed electos quoslibet hoc indigitare vocabulo scriptura solet. Velut illud: nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari. Christos enim hoc loco non unctos dicit, sed ipsum Abrahamum, qui electus tantummodo fuerat.

CAP. V.

“ Audite verbum istud, quem ego scilicet assumo super vos, planctum: domus Israhel cecidit, non adiciet amplius ut resurgat: virgo Israhelis proiecta est in terram suam, non est qui erigat eam. „ Significata in praecedentibus malorum solutione, minatur iterum more suo punishmentem; hac quidem terrens et ad modestiam componens, illa autem ad paenitentiam invitans. Fletu, inquit, dignae res vestrae sunt: lapsu gravissimo propter vestras praevaricationes corruistis, unde suble-

γεθῶ ἢ συμβάντων. “ Διότι τάδε λέγει κύριος, ἐκ πόλεως ἕξ ἥς ἐξεπορεύοντο χίλιοι, ὑπολειφθήσονται ἑκατὸν· καὶ ἕξ ἥς ἐξεπορεύοντο ἑκατὸν, ὑπολειφθήσονται ἐν αὐτῇ δέκα περὶ οἴκου Ἰσραὴλ. „ Τοσαύτη γὰρ ὑμῶν γηθήσεται ὑπὸ τῆς πολεμίων ἢ σφαγῇ, ὥστε μόλις μὲν ἑκατὸν ἀπὸ χιλίων· μόλις ἢ δέκα ἕξ ἑκατὸν καὶ ἑκάστῳ εὐρίσκεσθαι πόλιν. p. 171.
 “ Διότι τάδε λέγει κύριος πρὸς (ὧν) οἶκον Ἰσραὴλ· ἐκζητήσατέ με, ἐξήσατέ καὶ μὴ ἐκζητᾶτε Βαιθὴλ, καὶ εἰς Γάλγαλα μὴ εἰσπορεύεσθε, καὶ ὅτι τὸ φρέαρ τῶν ὀρκῶν μὴ ἀναβαίνειτε· ὅτι Γάλγαλα αἰχμαλωτῶσιν αἰχμαλωτῶθήσεται, ἐξ αὐτῆς ἔσται ὡς ἐκ ὑπάρχουσα. „ Συμβελώω ποίνων ὑμῶν ἰδεῖν μὲν πρὸς ἐμὲ, ἀποσπῶν ἢ Βαιθὴλ τε καὶ Γαλγάλων καὶ τὸ φρέαρ τῶν ὀρκῶν, ἐν οἷσιν συνέχετε νεύ, εἰδῶτα τε καὶ δαίμονας θραπτόντες ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις, εὖ εἰδότες ὡς ἐρημία καὶ ταῦτα λήφεται πάντα μὲν ὑμῶν. “ Ἐκζητήσατε (ὧν) κύριον, καὶ ζήσατέ· ὅπως μὴ ἀναλάβῃ ὡς πῦρ ὁ οἶκος τῆς Ἰωσὴφ, ἐκκαθάρῃ αὐτὸν, καὶ ἐκ ἔσται ὁ σβέσων τὸν οἶκον Ἰσραὴλ. „ Ἀφέντροι ἢ τέπων, θεὸς πρὸς ἀνέχετε, ὥστε μὴ τὴν πτωχείαν τὴν ὡρὰν τῆς θεοῦ δίκῃ πρὸς ἅπαντας ὑμᾶς καθαφλέξαι· οὐ γὰρ οἷόν τε ταῦτα ὑμῶν ἐπιτίμονται τῇ θεῷ, εὐρεθῶν (ὧν) ἀμύνεται διωάμνον. v. 5.

“ Ὁ ποιών εἰς ὑψὺ κείμεν, καὶ δικαιοσύνην εἰς γλῶσσην ἔθηκεν. „ Οὐδὲ γὰρ ἀπιστεῖν v. 7.
 ὑμᾶς προσέειπεν πρὸς τὸ ἀπαλαμῶν ἢ ὑποσχεμῶν ὑμῶν ὡρὰν τῆς θεῷ· ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι ὁ κείμεν ἐκ δικαιοσύνης εἰς ὑψὺ τε ποιών καὶ εἰς γλῶσσην πειθεῖς· ἵνα εἴπῃ ὅτι ἐπὶ ὅσιν ὁ ἀδικημῶν ὑμῶν ὑπὸ τῆς πολεμίων κείναι δυνάμει· ἐκ πτωχίσαν μὲν ὅσον τοσαῦτα ὑμῶν ἐπάγοντας κακὰ, δεῖξαι ἢ τὴν δικαιοσύνην ἐκ τῶν κείναι, καὶ ὑπὲρ ὑμῶν τῆς ἐπὶ γῆς ὄντων ποιᾶται, μεγάλῃ τε ἔσαν ἐκ τῆς πτωχείας καὶ παντὸς γέμεσαν θαύματος. Καὶ εἰς πίσωσιν τῶν ἀπάντων, ἐπάγει πάλιν. “ Ὁ ποιών πάντα ἐκ μεταστροφῶν. „ Καὶ γὰρ καὶ ποιᾶν v. 8.

vatum iri nulla spes, quum tanta sit trisium casuum magnitudo. “ Propterea haec dicit Dominus: ex qua urbe egrediebantur mille, relinquentur in ea centum: et ex qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem domui Israhelis. „ Tanta enim vestri ab hostibus strages fiet, ut vix centum de mille, vix decem de centum in unaquaque urbe comperiendi sint. “ Propterea haec dicit Dominus domui Israhelis: quaerite me, et vivetis: et nolite quaerere Bethel, et in Galgala nolite intrare, et ad puteum iuramenti ne ascendatis: quia Galgala captivata captivabuntur: et Bethel erit quasi non existens. „ Consulo igitur vobis ut ad me spectetis, abstinatis a Bethel et Galgalis et a puteo iuramenti, ad quae nunc concurritis, idola et daemones illis locis adoraturi: scitote enim, haec omnia vobiscum in solitudinem redactum iri. “ Quaerite Dominum, et vivetis: ne Iosephi domus succendatur ut ignis, qui devoret eam; et non erit qui extinguat domum (ardentem) Israhelis. „ Omissis illis, Deo adhaerete, ne punitio a Deo, quasi ignis, vos omnes comburat: neque, si Deus mala haec vobis immiserit, invenire defensorem vobis licebit.

“ Qui facit in excelso iudicium, et iustitiam in terra posuit. „ Haud decet vos quibuslibet Dei ad vos minis vel promissionibus fidem negare: ipse enim est qui iudicium atque iustitiam tum in excelso exercet, tum etiam in terra collocavit. Nimirum dicit: hic est, qui vobis patientibus iniuriam ab hostibus ius reddere potest: et illos quidem punire qui tanta inferunt mala; demonstrare autem iustitiam atque iudicium, quod pro vobis regionis huius incolis exseret, magnum atque excelsum et omni mirabilitate plenum. Confirmansque dicta, ait: “ qui facit omnia, et transformat. „ Revera enim et omnia facere ex nihilo, et facta transmutare, ut

ὡς ἂν ἅπασιν τοῖς κτ' ἡ πόλιν εἰσῆσι τε ὃ ἐξῆσι δι' αὐτῆς κατὰ φανῇ γίγνοιτο τὰ φεα-
τόμνη· δὲ τὸ οὐ μακάριον λέγει Δαυὶδ, οὐ καταιχυνηθήσονται ὅτι ἂν λαλοῦσι τοῖς
ἐχθροῖς αὐτῶν ἐν πύλαις· * ἐπειδὴ αὐτοῖσι τὰς ὑποκρίσεις τὰς φεας ὁδὸν ἔξωθεν ἐποιῶντο·
ὃ ἡδολέγκην κατ' ἐμὴ οἱ καθήμενοι ἐν πύλῃ· * ὡς αὐτοῖσι τὰς πλείστας εἰωσύνων αὐτῶν
ποιεῖσθαι πυλῶδους· (ᾠδὴ) αὐτὸν δὴ ζῶπον ἐνταῦθα ὁδὸν ἐν πύλαις ἐλέγχοντας λέγει· ὡς ἂν
τῷ φεαφτανῇ αὐτοῖσι τὰ κτ' γνώμῃ θείαν κηρύττειν αὐτοῖς ἐσκαδακτότων· ἐντα δὴ καὶ
πᾶσιν ἐρίνετο κατὰ φανῇ τὰ λεγόμενα, οὐ τοῖς οἰκείοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔξωθεν, ὅπως
ποτὲ εἰς ἡ πόλιν ἀφικνεύμενοι· εἶπε ὃ καθεξῆς τὰς φεανομίας λέγων ἐκείνας, ἃς καὶ
φεαφταν εἰρήνης· “ Διὰ τὸ αὐτὸ ὧν κατεκονδυλίζετε πτωχόν, καὶ δῶρα ἐκλεκτὰ ἐδέ-
ξαθε παρ' αὐτοῦ, οἴκους ξεστῆς ὠκοδομήσατε, καὶ οὐ μὴ οἰκήσητε ἐν αὐτοῖς· ἀμπελάνας
ὀπιθυμητὰς ἐφυτεύσατε, καὶ οὐ μὴ πίντε τὸ οἶνον αὐτῶν· ὡς ἔπειδὴ ἐπεξίβετε μὲν τοῖς
πτωχοῖς τὰ κακὰ, τὰ κάλλιστα ἢ τῷ παρ' αὐτοῖς δι' ἀρπαγῆς ποιεῖσθαι, οἴκους τε εὐ-
πρεπεῖς ἐκ τῆς ἀδίκης κατὰ σπουδάζετε συλλογῆς, ὃ δὴ καὶ ἀγροὺς μὲν πολλὰς ἐξαιργάσατε
τῆς ὀπιθυμίας· εὐ ἴτε ὡς ἐκ ὑπολαύσετε τὴν ἔκτος ἐξ ἀδικίας φεαγερνόντων ὑμῶν· ἔτε γὰρ
ἐπὶ τῷ οἴκῳ μνηστεύετε ἐκείνων· ἔτε μὲν ὁδὸν τῷ τοῖς πτωχῶν ἀγροῦν ὑποδέξεσθε καρπῆς.

* Ps. CXVI. 5.

* Ps. LXXIII. 1.

v. 11.

“ Ὅτι ἔγνω πολλὰς ἀσεβείας ὑμῶν, καὶ ἰχυρὰ αἱ ἀμάρτια ὑμῶν, κατὰ πατοῦντες
τὸ δίκαιον, λαμβάνοντες ἀγαθὰ, καὶ πένιτας ἐν πύλαις ἐκκλίνοντες. ὡς Οὐδὲ γὰρ
με λέληθεν τὸ πλῆθος ὃ τὸ μέγιστον τῶν ἀσεβειῶν καὶ τῶν ἀμάρτιῶν τῶν ὑμετέρων·
ἔθ' ἔτι τὸ δίκαιον ἀντιπλάττετε χρημάτων· ὃ φεα τῶν ἀδικούντων κομιζόμενοι, τὰς
τῶν πενήτων κείνης εἰς τὸν ὑμῶν ἐξέπετε τὴν ἀληθείαν· καὶ ἐνταῦθα ἢ τὸ ἐν πύλαις φεα-
έθηκεν, κτ' τὸ φεαφταν εἰρημὸν ἡμῶν. “ Διὰ τὸ αὐτὸ ὃ σπυῶν ἐν τῷ κατὰ ἐκείνῳ σιωπή-
σεται· ὅτι κατὰς πονηρὸς ὅστις. ὡς ἔπειδὴ τῆς ἀπειλουμένης τιμωρίας ὑμῶν,

v. 12.

p. 178.

v. 13.

nibus, iisdem in locis respondere. Immo etiam maiora iudicia ibidem exercebant, ut cunctis urbem ingredientibus vel egredientibus tractata negotia innotescerent. Propterea beatus dicit David: non confundentur, cum loquentur inimicis suis in portis: quia ibi responsiones exteris dabant. Item: et garriebant adversus me qui sedebant in porta; utpote qui plerumque illic coetus suos habere solebant. Pari nunc modo arguentes in portis dicit: quasi ibi curarent prophetae voluntates Dei praedicare, ubi cunctis quae dicebantur manifesta fiebant, neque civibus tantum verum etiam exteris si quando ad urbem venirent. Deinde in sequentibus de iniquitatibus illis loquitur, quas et antea dixerat. “ Idcirco, pro eo quod pugno pauperem percutiebatis, et dona electa accepistis ab eo, domos laevigato lapide aedificastis, in eis non habitabitis: vineas desiderabiles plantastis, et vinum earum non bibetis. „ Quoniam mala pauperibus inflixistis, et eorum quaeque optima diripuistis, aedesque speciosas ex iniusta compilatione aedificastis, nec non agros multa sedulitate excoluistis; probe scitote vos his cum iniustitia adquisitis non fructuros: nam nec in illis domibus permanebitis, neque ex huiusmodi agris fruges percipietis.

“ Quia cognovi multa scelera vestra, et gravia peccata vestra: iustitiam vos conculcantes, accipientes pacta pretia, pauperes in portis deprimentes. „ Haud me latet multitudo ac magnitudo scelerum et peccatorum vestrorum, neque quod munera cum iustitia commutastis, quibus acceptis, pauperum iudicia contra veritatem praevaricati estis. Atque hic etiam portarum mentionem intulit, iuxta quod antea diximus. “ Ideo qui intelligit, tempore illo tacebit, quia tempus malum est. „ Ergo cum poena minaciter vobis praedicta advenerit, ii qui intelligere prout par-

- ἅπαντες οἱ τὸ δέον σωζέμεν οἰοί τε ὄντες, ὥσπερ ἐκπεπληγμένοι ὑπὲρ τῆς μεγέθους τῆς κακῶν, ἀξιοῦσιν ἡσυχίαν παθεῖναι, (ὧ) καὶ ἡμεῖς ὑπαίλιφοιτες καὶ ὃν ἔσεσθαι πόρρωθεν μεμνηνύτα. “ Ἐκζητήσατε τὸ καλὸν καὶ μὴ τὸ πονηρὸν, ὅπως ζήσητε. Ἐἴσατε μὲν ὑμῶν ἕως κύριου ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὃν ἔξοπον εἶπατε μεμισήκαμεν τὰ πονηρὰ, καὶ ἡγάπηκαμεν τὰ καλὰ, καὶ ὑποκαταστήσατε ἐν πόλει κρίμα, ὅπως ἐλεήσει κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ ὅσον καὶ ἀγαθίοις τε Ἰωσήφ. „ Ἀλλὰ γὰρ ἐν ὅσῳ τέτε καμεῖς, συμβελεύω πάντας ὑποσώζειν μὲν τὸ χεῖρον, ἐλέει δὲ τὸ κρείττον. ἔγω γὰρ ὑμῖν προσηύεσθαι τῷ ἀγαθῷ ἢ ὑπόλοιποις, τὸ θεὸς τὸ οἰκίαν παρέχοντι κηδεμονίαν, ὑπὲρ ὧν ἐλόμηναι τὰ καλὰ, ἀπεσφράγιστε τὰ χεῖρα. Ἐἴ γε τὸ παλαιὰν ἀμείψαντες γνώμην, ἐν τῇ πόλει καὶ τὸ εἰωθὸς ταῖς κρίσεσιν ἐθέλετε ποιῆσαι δικαίας, τότε ἔσθαι τὴν θεῖαν φιλανθρωπίας ἀντιπροσώπου ὑμῶν ὅσον πλείους. Ἰωσήφ δὲ ἐν αὐτῇ ταῖς δέκα λέγει φυλάς, ἀπὸ τῆς ἡγεμονίας ἐν αὐτοῖς, τῆς τῷ Ἐφραὶμ λέγω, ὃς ὡς υἱὸς τῷ Ἰωσήφ.
- v. 16. “ Διὰ τὸτο τότε λέγει κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ. ἐν πόλει πλατείαις κοπετός, Ἐν πάσαις τῇ ὁδοῖς ῥηθήσεται θρήνη, αἶψα, αἶψα. „ Ἐπειδὴ δὲ οὐ τέτων ὑμῖν λόγος, θρήνων καὶ κοπετῶν ἔσθαι μετὰ τὰ τε καὶ πόλιν καὶ χώραν, ἀπὸ τῆς πλείους τῆς γνομένης ὑπὸ τῆς πολεμίων σφαγῆς. “ Κληθήσεται γεωργὸς εἰς πένθος καὶ εἰς κοπετόν καὶ εἰς εἰδότας θρήνων καὶ ἐν πάσαις ὁδοῖς κοπετός. διότι διελεύσομαι διὰ μέσων σε, λέγει κύριος. „ Καὶ γεωργοὶ ἢ τὸ καὶ γὰρ ἀφήμεροι ἔργων, ὡς κοπετὸς καὶ πένθος καὶ θρήνων ἀχοληθήσονται ποικιλίαν, τὴν τε σφαγὴν τῆς πολεμίων καὶ τῆς γῆς τὴν ἀκαρπίαν καὶ αὐτὸν θρήνουῦτες. αὐτὰ δὲ πείσονται θεὸς διὰ τῆς πολεμίων εἰς μέσους αὐτὸς εἰσίσιν, Ἐ τοῖς τούτοις καὶ τηλικούτοις ἀντιβάλλοντι κακοῖς. “ Οὐαὶ οἱ ὑποδυμουῦτες τὴν ἡμέραν κυρίου. Ἐ ἵνα τί ὑμῖν αὕτη ἡ ἡμέρα τῆς κυρίου; καὶ αὕτη ὅτι σκότος καὶ οὐ φῶς. „ Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ πρὸς τὸ χεῖρον παντὶ ἡμῶν ἐκτετραμμένοι, ὡσανεὶ ψάλλομενων ἐφ’ οἷς ἐμμένον τῷ

est sciunt, malorum veluti magnitudine attoniti, malent silentium tueri, tempus hoc esse putantes quo illa longe ante praedicta eventura erant. “ Quaerite bonum et non malum, ut vivatis: et sic erit vobiscum dominus Deus omnipotens. Sicut dixistis, odite malum et diligite bonum, et restituite in portis iudicium: ut misereatur dominus Deus omnipotens reliquiarum Iosephi. „ Veruntamen quamdiu tempus superest, consulo vobis omnibus ut a vitio recedatis, et virtutem amplectamini. Sic enim vobis continget prosperitate frui, Deo suam praestante tutelam, propterea quod honesto studentes, a deteriore via resilistis. Et si vetere mutata sententia in portis more solito iusta volueritis exercere iudicia, consequemini divinam clementiam, quae plurimos vestrum salvabit. Iosephum autem heic dicit decem tribus, a praecipua inter illas, Ephraimi dico, qui filius Iosephi fuit.

“ Propterea dicit dominus Deus omnipotens: in omnibus plateis planctus, et in omnibus viis dicitur lamentatio, vae! vae! „ Sed quia praedictas monitiones pensi non habuistis, lamentationum ac planctuum plena erit urbs et regio, propter editae ab hostibus stragis magnitudinem. “ Vocabitur agricola ad luctum et planctum, et ad illos qui lamentari sciunt: et in cunctis viis planctus; quia transibo per medium tui, dicit Dominus. „ Agricolae etiam omisso agresti opere, planetibus variis et luctibus et lamentationibus occupabuntur, editam simul lugentes ab hostibus stragem, et terrae infructuositatem. Haec autem patientur, Deo per medios illos cum exercitu hostili transeunte, et talibus tantisque malis obruente. “ Vae desiderantibus viam Domini! Cur vobis haec dies Domini? Ipsa quidem haud lux est

πρεσβυτέρων, ἐπὶ λῶν λέγειν, ὅτι ἐλθέτω δὴ τὰ κακὰ ἃ φατέ ἐ μὴνύετε, εἰ δὴ τις ἀλή-
 θεια πρέσβει τοῖς λόγοις ὑμῶν· τὸτο λέγει, ἐλεεινότετοι φησὶν ἐσὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὅτι
 ζητουῦντες, ὡς οὐ πιστεύοντες ἐλδοῦσθαι, ὄψασθε τῇ πείρᾳ, ζοφερὸν ὑμῖν τὸ πλήθος τῶν
 κακῶν ἐπάγασαν σκότος· εἶτα καὶ ὑποδείγματι τὸ εἰρημνύον πιστούμενος.

“Ὁν ἔσπον ἐὰν ἐκφύγῃ αἰθεροπύον ἐκ θεστώπας τὰ λέοντες, καὶ ἐμπέσῃ αὐτῷ
 ἡ ἄρκτος· ἐλπίσθη εἰς τὸ οἶκον, καὶ ἀπερείσῃ τὰς χεῖρας αὐτῆς ὅτι τὸ τοῖχον, καὶ δάκη
 αὐτὸν ὄφεις· ἐλπίσθη ἡ ἡμέρα τῇ κυρίᾳ, καὶ ὁ φάος· ἐλπίσθη ἐκ ἔχων φέγγος αὐτῆς; „
 Δι’ ὑποδείγματος γὰρ ἡ βαλὴν τῇ ἡμέρας τῇ χαλεπότητι ὑποδείξαι· ὡς γὰρ εἰ τις, φησὶ,
 κατ’ ὁδὸν μὲν ἀκέσας λέοντος ἔφοδον, ἐπὶ τὴν πόλιν κατὰ δρόμους ἐμπεσὼν ἢ ἄρκω καὶ
 τὴν πόλιν ἐδὼν ἐμπέπτοντας λυμαινομένην, ἐπὶ τῷ οἰκίᾳ ἐλπίσθη τὴν οἰκίαν, λύσιν εὐ-
 ρέσθαι πᾶσι τῶν κακῶν ἐλπίσῃ· εἶτα πῶς ἐπὶ πνι χεῖρα τῷ τοίχῳ θεσσαγαλῶν τὴν χεῖρα
 τὴν οἰκίαν, ἀθερὸν ὑπὸ ὀφews δηχταίᾳ, ἐκ ἀνάγκῃ τῷ τοίχῳ μὲν τοσαύτῳ πᾶσαν κα-
 κῶν καὶ στρυβνὸν τοσούτον, ἀφύκτω ἀειπεπρωκόπι τῇ πληγῇ τῇ ὀφews, σκότος (ἐλπίσθη) τὴν ἐτέ-
 ροις φαινομένην ἡμέραν; ἐδὲ διορᾶν μὲντοι τῶν παρόντων ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὁρᾶν τῶν
 οἰκείων; ἔπειτα δὴ καὶ ὑμεῖς φησὶν ἀκέσαντες μὲν πανταχόθεν τῶν πολεμίων τὴν ἔφοδον ἐπὶ
 τὴν πόλιν εἰσελεύσεσθαι· ἐκ τῇ τῇ κατ’ αὐτῶν στρυβνῶν διατρεχέμεντες, ὃν ἀνάγκῃ τῶν πολε-
 μίων ἐφεσώπων γίνεσθαι ἐν αὐτῇ, εἰς ἐδὼν οἰκοῖς εἰσελεύσεσθαι ἐδὼν οἰκείους, ἀφίεσθαι δὲ
 ἐδὼν ἐδὲ ἐκ τέττα πλεον ὑμῖν, ἐκ τῇ μυχῶν τῇ οἰκίας ὅτι τὴν αἰχμαλωσίαν ὀξελκόντων
 ὑμῶν τῇ πολεμίων· πῶς δὴ τοῖς ταῦτα πάχασιν, οὐ σκότος (ἐλπίσθη) τὴν καμὲν ἐκείνον ἀνάγκῃ;
 εἶτα εἰς τὴν τῇ μοχθηρίας αὐτῶν ὑποδείξιν ἐπάγει. “Μερίσθηκα, ἀπώσμαι τὰς ἐορτὰς ὑμῶν,
 καὶ οὐ μὴ ὁσφρανθῶ ἐν τῇ πανηγύρεσιν ὑμῶν. „ Διὰ δὲ τῇ τῇ ἔσπον μοχθηρίαν ὑμῶν, καὶ

sed tenebrae. „ Quoniam multi improbitati prorsus dediti, quasi falsa prophetiae
 vaticinarentur, dicere audebant: veniant sane quae vos dicitis ac portenditis mala,
 si certe verbis vestris veritatis aliquid inest; ait nunc propheta: miserales apprime
 estis, qui diem illam expetitis, quam venturam non credentes, experimento vide-
 bitis quantas vobis per malorum multitudinem adducet tenebras. Deinde similitu-
 dine etiam dictum suum confirmans;

“Quemadmodum, inquit, si fugiat homo a facie leonis, et occurrat ei ursae
 et festinet ingredi domum, et dum innititur manibus suis super parietem, mor-
 deat eum coluber; numquid non tenebrae dies Domini, et non lux? et caligo et
 non splendor in ea? „ Hac similitudine voluit diei illius terribilitatem ostendere.
 Veluti, inquit, si quis in via audiens leonis incursum, urbem versus diffugiat: tum-
 que in ursam, quae circa urbem occurrentes laniabat, incidens, in domum suam
 spe mali vitandi properet; moxque ibi necessitate aliqua parieti manum suam im-
 pingens, repente a colubro mordeatur; nonne huic, post tantam malorum expe-
 rientiam tantumque periculum, inevitabili demum colubri morsu icto, diem illam,
 quae ceteris lux apparet, tenebras videri necesse est? ita ut nihil coram oblatum
 propter malorum angustias cernat, mortem vero propemodum oculis suis praesen-
 tem spectet? Sic omnino vos, inquit, audita hostium quaqueversus incursione, ad
 urbem vosmet recipietis: ibi vero tumultu turbati, quem fieri imminentibus hosti-
 bus necesse est, domos vestras introibitis, sed ne id quidem plus vobis proderit:
 ex angulis enim aedium extractos abducent vos hostes in captivitatem; iam vero ta-
 lia patientibus, quid ni tenebras diem illam videri necesse erit? Posthinc ob illo-
 rum improbitatem demonstrandam, addit. “Odi, repuli festivitates vestras, et non

- τὰς ἑορτὰς αἷς ὀπιτησῶν ἐπὶ πρὶν δοκεῖτε τῇ ἐμῇ δὲ μύσῳ ἔχω, ἃ ἐπεσόμεθα ταύτας.
- v. 22. “ Διότι ἐὰν ἐνέγκητέ μοι ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίας ὑμῶν, οὐ προσδέξομαι. ἃ σωτηρίας ὑμῶν οὐκ ὀφείλομαι. „ Καὶ θυσίας οὐκ ἔχω ὀλοκαυτώματα προσφέρειν, τὸ ἐκ τῆς ὀφειλῆς τῆς ἐμῆς σωτηρίαν ἐλπίζοντες δὲ τέτων λαβεῖν, ἕτε δέξομαι, ἡ δὲ ἐδὲ
- v. 23. προσέξω τοῖς γνομήναις ὅλως· τί οὐκ; “ Μετάσπον ἀπ’ ἐμῆς ἤχον ὡδῶν σε, ἃ ψαλμὸν ὁργάνων σε ἐκ ἀκούσμαι. „ Παῦσαι δὲ ἃ τὰς ἐκ τῆς ψαλμῶν ὡδῶν ἐπ’ ἐμοὶ ποιήσας, ἐπεὶ μὴ ἢ τέτε μοι λόγος.
- v. 24. “ Καὶ κυλιθήσεται ὡς ὕδωρ κείμεν, ἃ ἡ δικαιοσύνη ὡς χιμάρριος ἀβατος. „ Πρὸς
- p. 182. γὰρ (ὧ) βίον φησὶν ὁρᾶν τὴν ὑμέτερον, καὶ κατ’ ἐκείνον τὴν κείσιν τῇ κατ’ ὑμᾶς ποιήσας, ὁρᾶν δικαιοσύνην ὑμῶν ἐπαρηγορήσας τὴν πτωρίαν, ἡ καὶ ἐπάξω πᾶσιν ὑμῶν, χιμάρριος
- v. 25. δίκην ἀδελφότητος δὲ τὸ μέγεθος παντελές. “ Μὴ σφάγια ἃ θυσίας προσπλέγετε πτωσάροντα ἔτι ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἷον Ἰσραήλ; „ Ὅτι γὰρ μηδαίς μοι θυσιᾶν λόγος, ἐκείθεν μάλιστα εἶδέναι προσήκον ἡ ὑμᾶς, ἀφ’ ὧν ἐπὶ πτωσάροντα τοῖς ἔτεσι καὶ τῷ ἔρημον, ποῖον μὲν ὡς τὴν πατέρων ἡμεῶν τὴν ὑμέτερον ἐδέν· αὐτὸς ἢ ὀπιμήσαν ἀπὸν τὴν προσήκον ποιήσας διετέλουν. “ Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τὴν Μολόχ, ἃ τὸ ἄσπον
- v. 26. τὴν δεῖ ὑμῶν Ῥεμφάν, ἡ τύποις ἐς ἐποίησατε ἑαυτοῖς. ἃ μετρίως ὑμᾶς ἐπέκεινα Δαμασκῶ, λέγει κύριος ὁ θεός, ὁ παντοκράτωρ ὄνομα αὐτοῦ. „ Ἀλλὰ γὰρ συλλογίζεσθαι τὸ δέον οὐ βολήσας, θυσιᾶς με ἐκμαλίσσειν προσδοκᾶτε, ἄνδρες ἐμῆς μὲν ἐδέν ποιήσας λόγον, τοῖς εἰδώλοις ἢ προσανέχον ἐσθλακότες. Μολόχ γὰρ εἰδῶλον λέγει παρ’ αὐτοῖς ὁρμησάρον σκηνὴν ἢ τὴν Μολόχ, ἵνα εἴπῃ ὅτι ἐδέντε τὴν εἰδῶλον (ὧ) ναόν, καὶ ἐδέν τὸν ἔχετε· καὶ δὴ καὶ ἐδέν ἄσπον δεσποῖαν ἀχολεῖτε, θεοῦ προσηγορίαν αὐτῷ
- p. 183. ἐδέντεσιν· φασὶ δὲ (ὧ) ἐσθλακόν ἐπὶ τὴν Ἑβραίων καλεῖσθαι γλῶσσαν· καὶ δὴ ἃ

odorabor in coelibus vestris. „ Propter morum vestrorum improbitatem, solleinnitates etiam quas ad mei honorem celebrare creditis, odio habeo, neque eas excipio. “ Quod si mihi obtuleritis holocausta et sacrificia vestra, non suscipiam, et salutare conspectus vestri non respiciam. „ Etiam si igitur sacrificia vel holocausta obtuleritis, salutem ex respectu meo sperantes ob haec impetrare, non admittam, neque quicquid feceritis pensi habebō. Quid ergo? “ Transfer a me sonitum carminum tuorum: psalmum organorum tuorum non audiam. „ Desine psalmodiarum carmina mihi componere, quoniam ne haec quidem mihi cordi sunt.

“ Et volvetur quasi aqua iudicium, et iustitia quasi torrens invius. „ Dum vestram considero vitam, et secundum hanc iudicium meum de vobis instituo, iustissimam video a me vobis impositum iri punitionem, quam reapse vobis omnibus adducam, quasi torrentem amplitudine sua prorsus intransibilem. Num hostias et sacrificia obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, o domus Israhel? „ Quod nulli curae mihi victimae sint, inde vos potissimum poteratis cognoscere, quod quadraginta annis in deserto, nihil huiusmodi a patribus vestris exegi: et tamen ego perpetuam illorum curam gessi. “ Et admisistis tabernaculum Molochi, et sedus Dei vestri Rhemphan, simulacra quae vobis formastis. Et transferam vos ultra Damascus, dicit dominus Deus, cui nomen omnipotens. „ Vos tamen de honestate cogitare nolentes, sacrificiis delinire me speratis, qui ceteroqui nullam mei rationem habetis, sed idolis studiose adhaeretis. Molochum vero dicit adoratum ab eis idolum: tabernaculum vero Molochi, id est idoli templum, frequentatis, eique curam impenditis: immo et sideris cultui vacatis, cui Dei appellationem attribuistis.

ὡεὶ τὰ εἰκονίσματα ἃ τῷ ἑαυτῶν κατεσιδύσατε χερσὶ, ὡεὶ ταῦτα τὸ πᾶσαν ἄγετε χο-
λῶ· εἴτα εἰδώλοις προσανέχοντες, ὃ μηδένα τῷ ἐμῆς θεραπείας ποιέμενοι λόγον, ἐκμύ-
λίπιδά με προσδοκᾶτε τῷ θυσίαις, ὧν οὐδὲν ὑμῖν γηρύσσεται ὄφελος· ἀπαχθήσεσθε γὰρ
αἰχμάλωτοι εἰς τόποις πολὺ γὰρ τῷ ὡεὶ ὑμᾶς ἀφιστῶτας τόπων· τὸ γὰρ Δαμασκὸς τέτο-
λέγῃ· ἵνα ὑπὸ μέρους ὧν ἄγαν ἀπωκισμένους εἴπη τόποις· ὁ γὰρ οὐκ μακάριος Στέφανος
ἐν τῷ πρῶτῳ τῷ ἀγίων ὑποσώλων, πρὸς ἰσραήλ τῇ κερτυείᾳ ταύτῃ χρησάμενος, μετοι-
κίᾳ ὑμᾶς ἐπέκεινα Βαβυλῶντος ἔφη *, ὧν ἐν ταύτῃ κλυτομέρους τόποις σαρφέσθην εἰ-
ρηκῶς (I). Καὶ ἐπειδὴ ὡεὶ ταῦτα τὸ χολῶ ἔχον ἀφιστῶτες θεῶ, ἐπάγῃ.

* Act. VII. 43.

ΚΕΦ. 5'.

“ Οὐαὶ τοῖς ἐξεδενῶσι Σιών, καὶ τοῖς πεποιθόσιν ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμαρείας. „ Ἀλλὰ
γὰρ ἐλεεινότεροι πάντων ἐσὲ οἱ τὸ μὲν Σιών ὄρος ὃ ἐν αὐτῷ θρησκόμενον παρηγρᾶ-
ψατε θεόν· τῇ Σαμάρειᾳ δὲ καὶ τοῖς αὐτόθι ἰδρυμένοις προσέχετε εἰδώλοις. “ Ἀπεξύμ-
σαν ἀρχὰς ἐθνῶν, ὃ εἰσῆλθον ἑαυτοῖς, οἶκος τῷ Ἰσραήλ. „ Οὐκ ἀναλογισάμενοι ἡλίκα
παρέχεν ὑμῖν, ὃς ἐπὶ τῷ Σιών ὄρος ἄπασαν αὐτῷ προσάγεσθαι τῷ θρησκείαν προσάξας ὁ
θεός· ἐδὲ ὅτι πλείους ὅσα ἔθνη τὰ καὶ ὧν τέτων ἀρχοντας ὡμιόφας τὰ ὁ ἀφῆκον παν-
τελῶς, τὰ ἐν τοῖς ἐκείνων τόποις εἰσδόν τε ὃ οἰκῶσιν παρέχεν ὑμῖν· ὃ δεικνύς τῷ θεῷ
δωρεᾶς τὸ μέγεθος ὅπου ὅτι “ ὁράβητε πάντες ὃ ἴδετε εἰς Χαλάνην, καὶ διέλθετε ἐκεῖ-
θεν εἰς Αἰθῶν τὴν μεγάλην, ὃ κατὰβητε ἐκεῖθεν εἰς γῆν τῷ θυφύλων, τὰς κορπίδας ἐκ
πασῶν τῷ βασιλεῶν τέτων, εἰ πλείονά ὅτι τὰ ὄρια αὐτῶν τῷ ὑμετέρων ὀρίων. „ Περιέλ-

v. 1

p. 181.

v. 2.

Hebraicae linguae periti aiunt hunc esse luciferum. Quin adeo apud simulacra
etiam, quae vestris manibus fabricastis, tempus omne consumitis. Iamvero qui ido-
lis adhaeretis, et nullam religionis meae sollicitudinem geritis, placare me tamen
sacrificiis speratis, quae nihil certe vobis proderunt: abducemini enim in loca a
vestris sedibus longe distantia; id enim vocabulo Damasci innuit; nempe a parte,
quaelibet loca longinqua. Beatus ergo Stephanus in sanctorum apostolorum acti-
bus, testimonio hoc in sermone ad Iudaeos utens, transferam vos ultra Babylonem,
ait; loca heic designata apertius nominans. Et quia a Deo apostatae circa idola tem-
pus terebant, addit.

CAP. VI.

“ Vae contemnentibus Sionem, et confidentibus in monte Samariae! „ Sed
enim vos infelicissimi, qui Sionem montem et excultum in ipso Deum deseruistis;
Samariae vero constitutisque illic idolis adtenditis! “ Vindemiarunt primitias gen-
tium, et ingressi sunt sibi ipsis, domus Israhel. „ Non reputantes quanta vobis
contulit ille qui in Sione monte omnem sibi exhiberi cultum iussit Deus: nec quod
plurimas gentes earumque principes caedens et omnino destruens, ingressum in
ea loca vobis incolatumque concessit. “ Transite in Chalanem, et videte: et ite
inde in Emath magnam: et descendite illinc in terram alienigenarum, et ad optima
quaeque regni horum: si latiores termini eorum terminis vestris sunt. „ Peragrate

(1) Ita Stephanum cum Amoso breviter ingenueque conciliat Theodorus. Placet autem heic Grotius:
* Lucas rem magis spectans quam verba, ultra Babylonem ait; recte, nam Assyria et Armenia, in quam
* transportati fuerunt Israhelitae, ultra Damascum et Babylonem sunt. * Neque displicet Vatablus qui
interpretatur hebraicum קְרַחֲלָנִים in regionem a vestra remotissimam. Conf. etiam Simon. lex.

δετε γάρ φησι τῷ τε ἀγοφύλων καὶ πάντων δὴ τῷ θεωοίκων τὸ χῶρον· καὶ δὴ καὶ ταῖς με-
 ρύσας τῷ ἐν αὐτοῖς πόλεων ἰδόντες, δοκιμάσατε τὸ τε χῶρος τὸ ὑμετέρας τὸ μέγεθος
 καὶ τὸ πλάτος, καὶ δὴ καὶ τὸ ἐκείνων· ὥς ἂν ἐκ θεωραδέσεως γνῶντε ὅσῳ ὑμῖν θεωρᾷ
 πάντας ἐκείνους εἰς οἰκισιν δέδωκε γῆν, ὥς ἂν μὴ πολλῆς ἐπ' αὐτῆς δέξαίτε τῆς εὐρυ-
 χωρίας· εἴτα πάλιν ἐναιδίζῃ τὰς ἀτόπας θεωρᾷ αὐτοῖς.

- v. 3. “ Οἱ ἐρχόμενοι εἰς ἡμέραν κακῶν, οἱ ἐγείζοντες καὶ ἐφαπτόμενοι σαββάτων ἡ-
 v. 4. δῶν· οἱ καθεύδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, ἡ καταπαταλάντες ἐπὶ τῇ σφωμναῖς ἀν-
 τῶν· οἱ ἐθιόντες εἰς ἐκείνους ἐκ ποιμνίων, καὶ μοχάρεα ἐκ μέσου βουκολίων θαλασσινά· οἱ
 v. 5. ὀπικροπυῶντες πρὸς τὸ φωνῶν τῷ ὀργάνων, ὥς ἐσῶτα ἐλογίζαντο ἡ ἐκ ὡς φέροντα· οἱ
 p. 185. πίνοντες (X) διυλισμὸν οἶνον, καὶ τὰ θεωρᾷ μύρα χυόμενοι· καὶ οὐκ ἔπαχον ἐπὶ τῇ
 v. 6. σπιγίβῃ τῇ Ἰωσήφ. „ Ἀλλὰ γὰρ ὑμῖς εἰς πείραν ἐλεύσεσθε τὸ ἡμέρας ἐκείνης, ἡ μέγιστον
 ὑμῖν ἐσμὲν ἐπάρχῃ κακῶν· οἱ τὰ μὲν σάββατα μετέναι θεωροῖσθε, ἐκ εὐσεβείας ἐνε-
 κεν, ἀλλ' ὥς εἰς θεωρανομίαν κατὰχρησάσθαι τῇ ἀργίᾳ· πολλὸν ἢ ἄρτι τῷ κλινῶν καὶ τῷ
 ἐν αὐταῖς σφωμνῆς τὸν τε πλεον ἐπιδανύμενοι καὶ τὴν ἀσέλγησαν, ἐκ τῇ τῷ πειήτων
 ἀρπαγῆς, εἰς ἐκείνους τε καὶ βόας ἡ παντοῖα κατεσφάπτετε ζῶν· ὀργάνων τε ὡδαῖς καὶ κρο-
 τοῖς κερχημύροι χρεῶν· οἶνον τε θεωροφέρεσθε διυλισμένον ὥς ἂν πλείονος ὑμῖν ἐμφορεῖσθε
 δυνατὸν ὑπάρχει· ἡ δὴ καὶ μύρις κατὰχρεῖσθε ἐκλεκτοῖς· καὶ ταῦτα δὴ μετῴτε, δειμένῃ
 ὑμῖν τὸ ὑπολαυσιν αὐτῶν θεωροδοκῶντες, ἡ ἐδὲ πόποτε ὑμῖν ὑποσέσθαι· ἐκ ἀναλογι-
 ζόμενοι τὸ ὅταν πνὰ ὑπὲρ τέτων ὑπομνησθε τὴν πτωρίαν· σπιγίβῃ γὰρ τῇ Ἰωσήφ καὶ
 ταῦτα πάλιν ἀπὸ μέρες ὅδ' πάντας λέγῃ· ἵνα εἴπῃ ὅτι εἰς ἐννοίαν οὐ λαμβάνετε τὴν
 v. 7. καὶ σπιγίβῃ καὶ ὑπὲρ τέτων ὑπομνησθε. “ Διὰ τὸ νῦν αἰχμαλώτοι ἔσονται ἀπ' ἀρ-
 p. 186. γῆς δυναστῶν· ἡ ἔξαρθέσθαι χρεμετισμὸς ἱππων ὅς ἐφραῖμ· ὅτι ὡς κε κύριον καὶ
 v. 8.

enim, inquit, alienigenarum et finitimorum omnium regionem: et postquam maxi-
 mas ipsorum urbes lustraveritis, aestimate vestrae regionis magnitudinem ac lati-
 tudinem prae illis: ut comparando noscatis, quantam vobis prae illis omnibus ad
 habitandum terram concesserit, ut in ea spatiose admodum vitam degeretis. Postea
 rursus improbos illorum actus vituperat.

“ Venientes in diem malam, propinquantes et attingentes falsa sabbata: dor-
 mientes in lectis eburneis, et lascivientes in stratis suis: comedentes haedos de
 gregibus, et lactentes vitulos de medio armentorum: plaudentes ad vocem orga-
 norum, quasi stabiles res existimarunt et non fugaces: bibentes vinum defaecatum,
 et unguentis primis peruncti: et nihil patiebantur super Iosephi contritione. „ Ve-
 rumtamen vos diem illam experiemini, quae maximum vobis malorum examen ad-
 ducet: qui sabbata observare simulatis, non religionis gratia, sed ut ad peccandum
 otio abutamini: multum insuper in lectis etiam statisque luxum lasciviamque ex
 pauperum rapina ostentantes, haedorum quoque ac boum, et cuiusvis generis ani-
 malium macellum instruitis: et inter organorum cantica et manuum plausus vinum
 apponitis defaecatum, quò bibere largius possitis: denique unguentis quoque sele-
 ctis ungimini. Haec autem faciebatis, sperantes constantem illorum usum, et num-
 quam vobis defuturum: nec reputare voluistis qualis et quanta vobis poena foret su-
 stinenda. Nam Iosephi contritionem haec quoque dicit partem pro Israhele toto:
 id est in mentem vobis non venit contritionis, quam nunc ea propter patimini.
 “ Ideo nunc captivi erunt sub principatu dynastarum: et auferetur hinnitus equo-
 rum ex Ephraimo. Quia iuravit Dominus per semet ipsum dicens: dominus Deus

ἐαυτὲ λέγων· κύριε ὁ θεὸς ἡρ' δυνάμεων, διότι βδελύσσομαι ἐγὼ πᾶσαν τὴν ὕβριν Ἰακώβ, ἢ τὰς χώρας αὐτῶν μεμίσηκα, ἢ ἐξαρθ' πόλιν σὺν πᾶσι τοῖς καπικέσιν αὐτῇ. „ Ἐπειδὴ γὰρ ἐδέξα λόγον ἡρ' ἀπειλεμύων ποιῆσαι, αὐτῇ τῇ πείρᾳ γνώσεσθε ἡρ' μὲνυ- μένων ἢ ἀλήθειαν· ἀπαχθήσεσθε γὰρ ἅπαντες αἰχμάλωτοι ὑπὸ ἀρχόντων δυνάμιν βδελιημένων πολλῶν· ὥστε καὶ τὸ πῶρα σκεδύω ὑμῖν ἢ πολεμικῶν σὺν τοῖς ἵπποις ἀφανι- σθῶσι παντελῶς· ἐπειδὴ γὰρ πᾶσαν ὑμῶν τὴν πῶρα νομίαν βδελύττεται θεός, ὡς ἐφ' ὕβρι- γε αὐτῇ πληρῶν ἐκ ὀκνεῖτε, ὥστε καὶ τὰς πόλεις ὑμῶν ἢ τὰς χώρας τὴν ἀσεβείας πεπλη- ρῶσαι ταύτης, εἰκότως ἀπάσας ὑμῶν σὺν τῇ χώρᾳ τὰς πόλεις μὴ τὸ οἰκούμετων ἀφανισθ'· εἴτα εἰς ὑπόδειξιν τῆς μεγέθους τὴν ἐρημώσεως λέγει.

“ Καὶ ἔσται ἐὰν ὑπολειφθῶσι δέκα ἄνδρες ἐν οἰκίᾳ μιᾷ, ὑποθανουῦται· ἢ ὑπολει- φθήσονται οἱ κατὰλοιποι, ἢ λήψονται οἱ οἰκεῖοι αὐτῶν· καὶ πῶρα βιάσονται ἢ ἐξενεγκεῖν τὰ ὅσα αὐτῶν ἐκ τῆς οἰκῆς· ἢ ἐρεῖ τοῖς περὶ τοὺς οἴκους, εἰ ἐπ' ὑπάρχει πῶρα σοί· καὶ ἐρεῖ, ἐκέπ'· καὶ ἐρεῖ, σίγα, ἔνεκεν τῆς μὴ ὀνομάσαι τὸ ὄνομα κυρίου. „ Ἐστὶ μὲν ἐκ τῆς ἐρμηνείας ἀσάφεια πολλὴ συμπεπλεγμένη τῷ ῥητὶ· καὶ παρέοικε τὸ τῷ ἐν τῇ κήρᾳ, ἔνθα πῶρα τὸ σκεδῶν λέγει, ὡς Λάβαν τε ἢ Ἰακώβ ἐπιήσαντο πρὸς ἀλλήλους *, ἐπὶ τῷ τὸ πῶρα βιάσονται τὰ πικτόρμα, τὰ μὲν τῆτον τὰ δ' ἐκείνον ἔχον· ἐπεὶ καὶ ἐκεῖνο ἀσάφες μὲν ὅτι ἐν τῇ λέξει· ὁ ὅς νῦν ὅτι τὴν ἐρμηνείας δέχεται ἢ σαφύναι· ἀνάγκη ὅτι ἢ τῆς (W) νομῇ ἐκθεῖναι, ἀσάφως δηλῶμενον ἐν τῇ λέξει· βέλεται γὰρ εἰς ὑπόδειξιν τὴν κατὰληφο- μένης αὐτῆς ἐρημίας ὡς ἄγαν ἔσται μεγέθους τῆς τοῦ εἰπεῖν· ὅτι πολλὰκις, φησὶν, ἐξ οἰκίας μεγέθους πολυανθρώπων μόγις ὑπολειφθήσονται δέκα, τὴν λοιπῶν ἀναιρεθέντων ἐν τῷ π- λέμῳ ποικίλως· οἷόν τι καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις φησὶν· ὅτι ἐκ μὲν τῆς ἐκείνου, δέκα μὲν ἔσονται· ἐκείνου ὅτι, ἐκ τῆς χλίων· εἴτα φησὶν ὑποθανόντων τὰ σώματα ἢ ἐνδον κειμένων ἐξενεγ-

v. 9.

v. 10.

p. 187.

* Gen. XXX. 31.

virtutum, abominor ego contumeliam Iacobi, et regiones eiusdem odi, destruamque urbem cum omnibus incolentibus ipsam. „ Quia minas flocci facitis, experimento ipso agnoscetis praedictionum veritatem: abigemini enim captivi omnes sub principibus magna potestate praeditis: quare omnis vester apparatus bellicus cum equis prorsus disperibit. Nam quia vestram omnem nequitiam abominatur Deus, quam in eius contumeliam consummare non dubitatis, ita ut urbes aequae ac regiones sceleribus his redundant, merito urbes vestras omnes ac regiones cum incolis vastabit. Deinde ob ostendendam solitudinis magnitudinem ait. “ Et erit, si remanserint decem viri in una domo, morientur: et remanebunt reliqui: et sument domestici eorum: et conabuntur efferre domo ossa eorum: et dicet iis qui praesunt domui, num adhuc apud te est? Et dicet: nequaquam. Et dicet: tace, ut non nomines nomen Domini. „ Profecto his dictis inest obscuritas multa ad explanandum: videturque locus similis illi in genesi ubi de conventionem sermo est Labani et Iacobi inter se, circa ovium partus, utros horum hic vel ille haberet: nam certe et illud laborat in verbis obscuritate, nec nisi interpretando, sensus eius deducitur ad claritatem. Oportet autem et praesentis dicti sensum exponere, obscura dictione nobis recitatum. Nimirum haec ait propheta, significare volens maximam fore vastitatem. Nam saepe, inquit, in ampla ac numerosa familia vix decem remanebunt homines, ceteris belli multifariam interfectis: quomodo et in superioribus dixit, de centum decem superfuturos; et de mille, centum. Tum mortuis inquit ceteris, ii qui superfuerint, sedulam dabunt operam ut omnia extinctorum corpora quae intus iacent, efferant ac sepulturae tradant. Hoc autem ait, quia mul-

- p. 188. καὶν τε ἃ ὄψαδουῶναι ἄφῃ· τέτο δὲ λέγει ὡς καὶ τὴν πολέμῳ πολυζόποις ποιουῦν· τὰς σφαγὰς, καὶ τῶν ἀναιρευμένων ποικίλως ἐν διαφόροις μέρεσι τῆς οἰκίας κειμένων· ὡς ἐν τῇ αὐτῇ ἢ κατὰ σῶσιν καὶ πνῶν τῶν δ' οἰκίας μερῶν κατὰ σῶσιν τῶν τοῖς σώμασι· διὸ ἃ τὸ ὄψαδουῶναι εἶπεν· διακνύς ὅτι ὄψαδουῶναι σῶσιν καὶ ἐκ εὐκολον ὅτι ζῆλον σῶσιν, τὰ σώματα ἅπαντα βουλόμηναι ἄφῃ ὄψαδουῶναι· εἶτα φησὶν· ἀπειπότες πρὸς τὸ τῶν ἐξενεχθέντων πλῆθος νεκρῶν, λόγους δὲ πᾶσι ποιήσονται πρὸς ἀλλήλους διαμφοσιβητουῦτες· εἰ τε ἄρα πάντα ἐξενεχθήσονται τὰ σώματα, εἰ τε ἃ ἐπὶ εἴη κείμηναι ἅπαντα· πρὸς τὴν οἰκίαν αὐτῶν ὅτι ὑπολαφθέντας ἐξ ἁπάντων λέγει τὰς δέξας· οἶον εἶπαι ὡς ἂν πρὸς ἀλλήλους ἐρωῦντας τε αὐτὰ· ἐπειδ' ἂν γὰρ αὐτοῖς ἐγγίηται πως πάντα τὰ ἐμβαλεῖν καὶ ταφῇ ὄψαδουῶναι τὰ σώματα, γινώσκονται μὲν οὐκ ἐπὶ ὄντας νεκρῶν· ἐρωῦντες γὰρ τὴν κατέχουσιν (ἄ) οἶκον ἡσύχῃ ἐκ τε τῶν πλῆθους τῶν ἀπολωλότων καὶ τῶν οἰκούντων ἐρημίας, ἄρα ὑπολαφθέντων ὀλίγων ἐξ οἰκίας τε τοσαύτης ἃ πλῆθους τῶν οἰκούντων αὐτῶν· σιωπῇ δὲ πᾶσι κατὰ σῶσιν ὅτι τοσούτοις καὶ τηλικούτοις γερονόσι κακοῖς· ἃ μόνον ἐκ ἀφωνίας λαφθέντες δὲ τῶν ἐπεληλυδύτων κακῶν ὑπερβολῶν, ἀναλογισαῖται τότε δὴ τῶν γερονόπων τοσούτων καὶ τηλικούτων κακῶν τὴν αἰτίαν· καὶ ὅτι ὑπὲρ ὧν δι' ἀμελείας ἔχον τὴν τὴν δεινὴν διασπῆναι, ἀποσάμηνον τε τὴν ὀνομασίαν τῶν πάντων κυρίως, πρὸς τὴν αὐτῶν εἰδῶν, αὐτὰ δὲ αὐτοῖς ἐπὶ γὰρ τὰ κακὰ, αἰχμαλωσία τε, καὶ οἰκῶν κατὰ πᾶσι, καὶ πλῆθος ἀναιρεθέντων, ἃ οἰκούντων ἐρημία· ἐπὶ γὰρ οὐδ' ὥστε εἰς βεβῶσιν τῶν εἰρημίων.
- v. 21. “ Διότι ἰδὲ κύριον ἐντέλλεται, ἃ πατάξῃ (ἄ) οἶκον τὴν μέγαν θλάσματος, καὶ τὴν οἶκον τὴν μικρὴν ῥήμασιν. „ Ὡς γὰρ τὴν αἰτίαν λέγων, δι' ἣν τοσούτων ἔσται πόνος τῶν τὰ σώματα τῶν ἀποθανόντων ἐξενεχθέντων ὄψαδουῶναι ἄφῃ, πρὸς τὴν φησὶν ὁ θεός, ἃ δὲ τέτο πάντα οἶκον μέγαν τε μικρὸν, (ἄ) μὲν μερικαῖς ὄψαδουῶναι βλάβαις· τέτο γὰρ

timodis in bello strages fiunt, et varie occisi in diversis aedium partibus iacent: acciditque interdum, ut hoc rerum statu partes quoque aedium nonnullae convellantur et in corpora decidunt. Ideo etiam, conantur, dixit; ut significet laboriosum nec facile habere negotium eos qui cadavera omnia mandare sepulturae voluerint. Deinde ait: lassitudine confecti ob elatorum cadaverum multitudinem, verba quaedam facient, mutuo altercantes, num omnia exportata sint corpora, an adhuc aliqua insepulta iaceant. Et quidem domui praesidentes denotat illos qui ex universo numero, decem remanserant. Quasi ergo mutuis sermonibus ita loquentes introducit. Postquam vero cuncta efferre et sepelire cadavera potuerint, tum demum nullum iam remanere de extinctis cognoscent, dum altum aedium silentium videbunt, ob occisorum multitudinem et inquilinorum solitudinem, paucis admodum relictis in tam magna domo tantoque habitantium numero. Quare taciturni in talibus tantisque malis fient; ac prope amissa voce, propter aerumnae summam gravitatem, mente tum revolvent, quoniam tam dirorum malorum causa extiterit: quod nempe, divino cultu neglecto, contemptoque universalis Domini nomine, idolis se addixerint, idcirco haec sibi evenisse mala, captivitatem, aedium ruinam, interfectorum multitudinem, habitantium solitudinem. Addit ergo quasi ad dictorum confirmationem.

“ Ideo ecce Dominus mandat, et percutiet domum magnam ruinis, et domum parvam scissionibus. „ Quasi causam dicens, cur tantus futurus sit labor mortuorum corpora efferendi ac sepulturae tradendi, propterea Deus, inquit, domos omnes seu magnas seu parvas, partim aliquo detrimento adficiet; id enim de-

λέγῃ ῥήγματα. (W) ἡ τοῖς κατέλα· τὸ γὰρ θλάσματος τέτο δηλοῖ· οὐ γὰρ τέτο λέγῃ, ὅπ
(W) μὲν μέγαν θλάσματος, (W) ἡ μικρὸν ῥήγματος πατάσῃ· ὅμ' ὅπ ἔτε μέγας οἰκὺ
δραφύζεται ἢ πτωρίαν, ἔτε βραχύς· δραφύρος ἡ οἱ μὲν, ἐκ μέσσης δέξονται τὴν βλά-
βην· οἱ ἡ, C κατενεχθήσονται παντῆρας· οἷα δὴ γίνεσθαι πέφυκεν ἐν πολέμῳ ἢ πολιορκίᾳ
πολλῇ. Καὶ τὸ τ' εἰρημνύων ἀναντὶρρήτον δεικνύς ἐπάγῃ. “ Εἰ διώξοντ' ἐν πέτραις ἵπποι. „ v. 12
Ἀλλ' ἔτε ἵππος τίς κ' πετρῶν ἐλάσεν ἄν, ὅμ' ἐνθα σπευγρῶν (W) τόπον συμβαίνει τῇ
δρόμῳ ἵππων· ἔτ' ἄν ὑμῖν ἐπεγχετο ταῦτα, εἰ μὴ τ' αἰτίαν αὐτοὶ παρέχετε τῇ τοιαῦτα
παθεῖν. “ Εἰ ὠδισιωπήσονται ἐν θηλείαις. „ Οὐ μὲν ἐδὲ ἐν μέσῳ θηλειῶν ἵπποι γε-
γονότες, ἡσυχίαν ἀγάγοιεν, παρσῶν τῇ δέξασθαι τ' ἐξ αὐτῶν ὀρμὴν οἶων τε ἔσων· ὥστε
οὐδὲ ὅδ' πολέμους ἡσυχίαν ἀγαγεῖν ἐφ' ὑμῖν δυνατὸν, τ' ἀφορμὴν δέξῃ τ' ὠδισνομίας
δεδωκότων ὑμῶν τ' τοιαῦτα γινέσθαι παρ' αὐτῶν εἰς ὑμᾶς. “ Ὅπ ἐξεσπέρψατε εἰς θυμὸν
κρίμα, C καρπὸν δικαιοσύνης εἰς πικρίαν. „ Nūn γὰρ, φησὶν, ἀφ' ὧν διεφερέξασθε, πεί-
σεσθε τοιαῦτα, εἰς ὀργὴν συγκινήσαντες τ' θεόν, ὥστε κείναι τε τὰ κατ' ὑμᾶς· C ἐπειδὴ
δικαίαν οἶδεν ὑφείκοντας τ' πτωρίαν, τ' τοσαύτῃ ἐπαγαγεῖν ὑμῖν τῇ κακῇ τ' πικρίαν·
λέγῃ ἡ πάλιν C τὰ παρ' αὐτῶν οὐ δέοντως γινόμενα, ὑπὲρ ὧν δὴ τὰ φερόμενα ἐπε-
λάσεται αὐτοῖς κακῇ. “ Οἱ εὐφρανόμενοι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἀγαθῷ· οἱ λέγοντες, οὐκ v. 13.
ἐν τῇ ἰχθυί ἡμῶν ἔχομεν κέρας; „ Ταῖς μὲν γὰρ τῇ φρονητῶν συμβουλαῖς φροσέχον
οὐκ ἐθέλετε ὑπομιμνησκόντων ὑμᾶς ἀμύρτανοντας, καὶ ἐπαναγόντων ὅτι τὸ δέον· τῇ ἡ
οικεία δυνάμει λοιστάμενοι τὸ πάντοτε πάντων κεκαπηλέναι τ' ἐχθρῶν, ἐν ἐδεί τ' ἀπὸ
λαμνῶν τίθετε τ' βαρύτητα, ὡς ἂν ἀρκοῦντες C νυνὶ ἀντιπλῶαι τοῖς πολέμοις· τί οὐ;
“ Διότι ἰδὲ ἐγὼ ἐπεγείρω ἐφ' ὑμᾶς, οἰκὺ Ἰσραὴλ, φησὶ κύριος ὁ θεός, σπαρτῶν v. 14.
ἔθνος· C ἐκθλίψουσιν ὑμᾶς τ' μὴ εἰσελθεῖν εἰς Αἰμάθ, καὶ ἕως τ' χαμάρξ τ' δυσμῶν. „ p. 191.

notatur verbo scissionibus; partim universali, nam verbum ruinis hoc dicit. Neque
tamen divise dicit, domum magnam ruinis, parvam scissionibus percutiet; sed, ne-
que magnam domum neque exiguam absque poena fore: ceterum diverse, alias qui-
dem domos detrimentum passuras, alias omnino fore prosternendas, prout in bello
diuturnaue obsidione usuvenit. Et dictorum certitudinem ostendens, subdit. “ Si
persequentur in petris equi. „ Nemo certe equos per petras agat, sed illuc potius
ubi locus favere equorum cursui potest. Sic ne vobis quidem haec contigissent,
nisi causa patiendi ea per vos extitisset. “ Si reticebunt ad feminas. „ Neque pro-
fecto in medio feminarum equi quiescent, praesentibus illis quae illorum impetum
admittere possunt. Sic neque hostes ad vos adgrediendum inertes erunt, vestris
peccatis occasionem praebentibus ut ita contra vos se gerant. “ Quia convertistis
in furorem iudicium, et fructum iustitiae in amaritudinem. „ Nunc en, inquit,
vestris digna factis haec patiemi, Deo ad iram commoto ut iudicio de vobis de-
cernat: et quia vos poenam meritos scit, hanc malorum vobis inferet amaritudi-
nem. Mox denuo inhoneste ab iis acta recitat, quorum causa praedicta mala eve-
nient. “ Qui nullo bono verbo laetamini: qui dicitis, nonne ex nostra fortitudine
cornua habemus? „ Prophetarum consiliis non vultis auscultare, qui vos peccantes
commonefaciunt, atque ad honestum revocant: sed vestris viribus semper tribuentes
de hostibus cunctis victoriam, nihili aestimatis minarum gravitatem, quasi nunc
quoque obsistere hostibus valeatis. Quid ergo?

“ Idcirco en ego suscito adversus vos, domus Israhelis, gentium exercitum,
qui vos conterent, quominus ingrediamini in Aemath, et usque ad occidentis tor-

Ἵπὲρ δὴ ταύτης ὑμῶν φησὶ τὴ γνῶμης, ὁ πάντων τῶ ἀπανταχῇ δυνατῶν κύριος, ἐπα-
γερεῖ ὁδὸν πολεμίας ὑμῖν, μεγίστην ἐπαύξοντα τῇ κακῶν τλῶ πᾶσαν, ὡς δὲ Αἰμάθ
(λέγει ὁ πόπον ὀρείων θεωρεῖσθαι τὸ αὐτοῖς θεωρηκόντων) ἄχρι πέρατος τῶ ὀρείων ὑμῶν
ἅπαντας φερεῖν τὸ κακόν· λέγει γὰρ ἐν τῇ βασιλείᾳ πρὸς Ἱεροβοὰμ τῷ Ἰωάν, ἐφ'
ἐπερ καὶ ὁ θεωρήτης γέγονεν ὁδοῦ αὐτός. Ἀπεκατέστησε τὸ ὄρειον Ἰσραὴλ δὲ ἐξ ὁδοῦ Αἰ-
μάθ ἕως τῆς θαλάσσης τὴ πρὸς ἑσπέραν *. Ὡς δὴλον ἐστὶ ὅτι πέρατα τῇ Ἰσραηλιτικῶν
ὀρείων ὡς τὰ τῇ ὀνομασίᾳ δηλῶμεθα ταύταις· βέβαιον γὰρ εἶπαι ὅτι ἐκεῖθεν ἀρχαίμῃ
τὸ κακὸν πάντας ὑμᾶς ἐπελύσεται, ὡς μηδενὸς δυναθέντος τῇ πολεμίων τὰς χεῖρας
ἀφαιγεῖν, εἰς αὐτῶν τῇ παραμάτῳ αἰσθῆσιν ὑμᾶς λαβεῖν, ὅτι ἔτε πρῶτον τὴ καὶ τῇ
πολεμίων δίχα τὴ θείας ἰχύσατε ῥοπῆς· Ἐ νῦν ἐν τούτῳ πέρα κατέστητε κακῶν, ἐπεὶ δὴ
τὴ αὐτῶν βοήθειαν ἐξω γέγονατε· τέτοις ἀποκάλυψιν θεωρήσῃτε ὡς εἶδεν ὁ θεωρήτης εἰς
βεβαίωσιν τῇ εἰρημῶν.

* IV. Reg.
XIV. 25.

ΚΕΦ. Ζ'.

v. 1. “ Οὕτως ἐδίδάξεν μοι κύριος· Ἐ ἰδὲ ὀπιζομένη ἀκείδων ἐρχομένη ἐσθλὴν, καὶ ἰδὲ βρε-
p. 192. χθὲς εἰς, Γὰρ ὁ βασιλεὺς· Ἐ ἔσται, ἐὰν σωτηρίῃ τὴ φαγεῖν τὴ χρεῖον τὴ γῆς· καὶ εἶπον,
v. 2. κύριε κύριε, ἴλεως γῆς· τίς ἀναστήσῃ τὴ Ἰακώβ, ὅτι ὀλιγοὶς ἔστι; μετάνοσον κύριε ὅτι
v. 3. τέτω· καὶ τῶ οὐ μὴ γῆοιτο, λέγει κύριος. ,, Τεταράσσεται γὰρ ἀκείδων τε καὶ βροχῶν
λέγει πληθύνει, ὡς τὸ μὲν (τῇ) ἀσύρειον, τὸ δὲ τῇ βαβυλωνίῳ ἐδήλα, ὡς ἂν ἐπελύσο-
μενων τε Ἐ ἀφανισθῶν ἅπαντα, ἀκείδων τε Ἐ βρέχων δίκλῳ· ὅτι ὡς εἶδον, φησὶ, τὸ
πληθος αὐταρκῆς ὃν ἅπαντα ἀφανίσαι τὴ ἐκ τῇ γῆς ἀναδιδόμῃ κατὸν, θεωρεῖσθαι,
φησὶν, ἡπιστα συγγνώμῃ δοθῆναι τοῖς πταίσμασι τοῖς ἡμετέροις, ὁρῶν μὲν τῇ ἀπολο-

rentem. ,, Ob has ergo cogitationes vestras, omnium quotquot ubique sunt poten-
tium dominus, hostes vobis suscitabit, qui maximam vobis malorum vim adducent,
ita ut ab Aemath (dicit autem locum terminalem finitimis illorum obiectum) usque
ad finium vestrorum extremitatem, universalis futura sit calamitas. Ergo loquitur
sub regnis Hieroboami Ioaso geniti, cuius reapse aetate hic ipse propheta vixit.
“ Constituit (Hieroboamus Ioasi filius) fines Israhelis ab introitu Aemath, atque
ad mare occidentale: ita ut constet fines israheliticos fuisse, qui his nominibus
denotantur. Dicere autem vult, mala illinc initio ducto, vos quoque omnes corre-
ptura, quia nemo hostium manus evadere poterit. Atque hinc ex rebus ipsis cogno-
scetis, ne praeterito quidem tempore quicquam vos, absque Dei potentia, adver-
sus hostes valuisse. Ecce enim nunc, subtracto illius auxilio, in tanta malorum
pressura versamini. Hic subnectit propheta revelationem quam vidit, ad dictorum
suorum confirmationem.

CAP. VII.

“ Haec ostendit mihi dominus Deus. Et ecce foetus locustarum, et ecce bru-
chus unus, Gog rex. Et erit, si compleverit vorare foenum terrae. Et dixi: Domine,
Domine, propitius esto. Quis suscitabit Iacobum? quoniam modicus est. Poeniteat
te, Domine, super hoc. ,, Vidisse se ait locustarum bruchorumque multitudinem:
et illae quidem Assyrios, hi vero Babylonios denotabant: quia venturi erant, et
omnia quasi locustae et bruchi, consumpturi. Sed cum vidi, inquit, multitudinem
talem omni terrae fructui vastando parem; procidens, inquit, veniam postulavi pec-

μύρων τὸ πλῆθος, ὅθεν ἢ τῇ φιλαφθέντων τ' ὀλιγότητα· ἀνέλπισον δὲ λοιπὸν ἡμέ-
 ρου καὶ τ' μεμνηκότων τ' σωτηρίαν, εἰ μὴ θεὸς ἴλεως τοῖς ἀμάρτημασι γερονῶς τοῖς
 ἡμετέροις, ὅτι τὸ κρεῖττον μετὰβάλαι τὰ πρᾶγματα· οὐκ ἐδέξατο δέ, φησι, τὸ δέησιν
 αὐτῶν ὁ θεός, ἐπειδὴ μείζονα ἰλασμὸν τ' ἀμάρτηθέντων αὐτοῖς ἡγάτο τὸ πλῆθος· οὐ γὰρ
 ἢ θυμάζειν εἰ εἶπε Γαῶν ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ ἐ ἀσσυρίοις πρῶτον, καὶ βαβυλωνίοις
 μετ' ἐκείνους, πολλοὶ καὶ τῇ σκυδικῶν ἐθνῶν σιμύεσθαι εἰς (ὧν) πόλεμον· ὧν περ οὐ
 ἐβασίλευεν ὁ Γαῶν, ἔπερ ἐμνημόνευσεν ἔχ' ὡς ἄρχοντες τ' πολέμου τότε, ὡς τοῖς ἄρ-
 χεσι συμμαχοῦτος· οὐ γὰρ ἄδηλον ὅτι ἐ ἀσσυρίοις πρῶτον ἐθνῶν πολλὰν ἐκράτει, p. 101
 καὶ μετ' ἐκείνους ὁ βαβυλώνιος· ἔς ἅπαντας μὲν τῇ σατραπῶν τ' οἰκείων, εἴτ' οὐ βασι-
 λεύων, ἐκ ἀπεικὸς ὡς ἐ παρῆναι καὶ συμπαράγειν αὐτὰς τῷ πολέμῳ. Εἴτα πάλιν ἐτέραν
 ἀποκάλυψιν λέγει.

“ Οὕτως ἔδειξέ μοι κύριος ὁ θεός· ἐ ἰδὲ ἐκάλεσεν τ' δίκῳ ἐν πρὸς κύριος, ἐ
 κατέφαγε τ' ἄβυσσον τ' πολλὰν, καὶ κατέφαγε τ' μερίδα· καὶ εἶπον, κύριε κόπασον δὴ, τις
 ἀναστήσει (ὧν) Ἰακώβ ὅτι ὀλιγόςος ἐστι; μετανόησον κύριε ὅτι τέτω· ἐ τέτω οὐ μὴ γήυ-
 ται, λέγει κύριος ὁ θεός. „ Ἐθεασάμην γὰρ φησι πάλιν (ὧν) θεὸν, καλουῦντα τ' δίκῳ
 κατ' ὡς ἅπασι δικάζειν εἴωθε τοῖς ἀνθρώποις, μὲν ἀκραιβείας τε ἐ ὀξετάσεως πολλῆς
 τὰ κατ' αὐτὰς οἰκονομεῖν εἴωθες· ἐκάλεσε ἢ ἐν πρὸς, ἐπειδὴ τοιαύτης πτωχείας ἡγάτο
 τὰ πεπονημένα· ἀφ' οὗ δὴ, φησι, τὸ τ' Ἰσραηλιτῶν πλῆθος ἄβυσσος παρεικός κατὰ
 βασιλοφύλον ἰδὼν, πάλιν ἐβόησα γνέσθαι πρὸς μείωσιν αἰτῶν τὰ κακὰ· ἀπεφῆνατο δὲ
 ἔσεσθαι τέτω θεός. Ἀλλὰ ἐ ζήτην ἀποκάλυψιν λέγει. “ Οὕτως ἔδειξέ μοι κύριος· καὶ
 ἰδὲ ἀνὴρ ἐστηκὸς ἐπὶ τείχεσι ἀδαμαντίνῃ· καὶ ἐν τῇ χεὶρ αὐτοῦ ἀδάμας· καὶ εἶπε κύριος
 πρὸς με· ἰδὲ ἐγὼ ἐντάσσω ἀδάμαντα ἐν μέτῳ λαοῦ μου Ἰσραὴλ· ἐκέπῃ μὴ φοβῶνται v. 7
v. 8

catis nostris dari, cernens perditarum rerum numerositatem, et superstitum pau-
 citatem. Immo vero de reliquiarum quoque desperavi salute, nisi Deus peccatis no-
 stris propitiatus, rem in melius commutaret. Veruntamen non admisit precem hanc
 Deus, quia maiorem peccatorum nostrorum numerum existimavit, quam ut mise-
 ricordiam vellet impertiri. Iam nemo miretur quod Gogum regem memoret: etenim
 et antea Assyriis, et Babyloniis postea, multi de scythlicis quoque populis auxilia-
 res belli erant: quorum rex erat Gogus; cuius facit mentionem non tamquam belli
 ducis, sed tamquam regnatoribus suppetias ferentis. Scimus autem Assyrium prius,
 et deinde Babylonium, multis imperavisse populis: quos omnes cum satrapis suis
 seu regis praefecturis, non est incredibile bello socios interfuisse. Aliam rursus re-
 citat abhinc revelationem.

“ Sic ostendit mihi dominus Deus. Et ecce vocavit iudicium in igne Domi-
 nus: et devoravit abyssum multam: et devoravit partem. Et dixi: Domine desine
 modo. Quis suscitabit Iacob, quia modicus est? Poeniteat te, Domine, super hoc!
 At hoc non fiet, dicit dominus Deus. „ Vidi, inquit, rursus Deum vocantem iu-
 dicium, quo res hominum iudicare solet: namque horum omnia severe et multa
 cum inquisitione scrutandi mos ei est. Porro in igne vocavit, quia tali poena digna
 facta existimavit. Quo igne Israhelitarum multitudinem (quam abysso comparat)
 cum absumi viderem, rursus exclamavi, deminutionem aliquam mali postulans. Ni-
 lilominus Deus non annuit. Sed iam tertiam quoque narrat revelationem. “ Sic
 ostendit mihi Dominus: ecce vir stans super murum adamantinum, et in manu
 eius adamas. Et dicit Dominus ad me: quid tu vides, Amos? Et dixi: adamantem.

- v. 9. παρελθεῖν αὐτόν· Ἐ ἀφανισθήσονται οἱ βωμοὶ τῆς γέλωτος· καὶ αἱ τήχεται Ἰσραὴλ ἐρημω-
 p. 194. θήσονται· Ἐ ἀναστήσομαι ὅτι (Ϟ) οἶκον Ἱεροβοὰμ ἐν ῥομφαίᾳ. „ Ἐδίδεκε γὰρ μοι πνὰ,
 φησὶν, ἐπ' ἀδαμαντίνης τείχεος ἐσῶτα, ἔχοντα ὅτι ὃ χρεὸς ἀδάμαντα· ἦν ὃ ταῦτα σημεῖα
 τῆς σεῖρᾶν Ἐ ἄλυστον ἔξενώεσθαι καὶ τῇ Ἰσραηλιτῶν ὡδὶ τ' δεῖ τ' ἀπόφασιν, ἅτε τῆ
 ἀδάμαντος τῇ σεῖρότητι τὰ λοιπὰ νικᾶντος· μὴ πάσης τοίνυν φησὶ ὃ σεῖρότητι ἐπάξω
 τὰ λαφ' τὰ κακὰ, ἐκέτι ὡδὶ ζέχην αὐτὰ τὰς ὡδανομίας ἀνεχόμενοι· ἀφανισθήσονται
 ὃ οἱ βωμοὶ πάντες, ἐν οἷς ὅτι τῇ τ' εἰδῶλων θεραπεία τ' ἡδονῶν ἐκαρποῦντο· Ἐ πάντα
 δὴ φησὶ συντόμως ἐρημία ὡδιδόθησεται ὅπιστα νῦν παρ' αὐτῶν ὅτι θεροσκία τῇ δαι-
 μόνων πληροῦται· καὶ δὴ καὶ πᾶσαν τῆ βασιλεύοντι ὑμῶν νῦν Ἱεροβοὰμ ἀφανιστὶ τὰ
 πολέμῳ τ' δυνάμιν· ἔοικε ὃ οἶκον Ἱεροβοὰμ ἐν ταῦτα τ' βασιλείαν ἅπασαν λέγειν, ἐκ
 τῆ κρατούσῃ ἅπαν σεμήνας τὸ ἐν τῷ· δῆλος γε ὄντι ὡς ἐν τοῖς μὴ (Ϟ) Ἱεροβοὰμ
 * cod. ἡττων. χεῖνοι ἢ τῇ * ἀσσυρίων ἐφοδῶν γέρονε καὶ τῆ Ἰσραὴλ.
 v. 10. Τοιαῦτα δὴ τῆ θεροφίτης μεμλυνούτος ἐπελάσεται τὰ ἐν τῇ τῆ Ἰσραὴλ, ὑπὲρ ὧν
 ἡσέβου τε καὶ παρενόμου ποικίλων, Ἀμεσίας ὃ ἐν Βαιθὴλ ἱερατῶν καὶ τ' ποσάτης
 ἀσεβείας ἡγέμερος παντὶ τὰ λαφ', συνιδὼν ὡς ὅτι πλέον ταῦτα ὡδὶ τῆ θεροφίτης λε-
 p. 195. γόμενα, ἀμελετέροις ἐῖ) ὡδὶ τ' τῆ εἰδῶλος θεραπείαν ὡδασκιάσῃ ὅν πλείους, ἅτε
 τὰ φόβῳ θεροκατεχυμένους τῇ μλυσσομένων ὡδὶ τῆ θεροφίτης, παρῶν μὲν αὐτὸν (Ϟ)
 βασιλεῖα Ἱεροβοὰμ ὅτι τ' θεροφίτῳ παροξύνει, ὡς πλείους ὅσα κατὰ τε αὐτὰ Ἐ πάσης
 αὐτὰ λέγοντα τῆς βασιλείας· καὶ ὅτι μὴ ὃ τ' ἀπολὼ οἶόν τε ὑπενεγκῆν τῆ μεγέτους τῇ
 v. 11. ἀπαλαμμένων ἔσεσθαι παρ' αὐτὰ· μλυνὶ γὰρ θάνατον μὲν τῆ βασιλείας, αἰχμαλωσίαν ὃ
 παντὸς τῆ λαφ'· ὡς ὃ τὸ ὡδὶ τῆ βασιλείας θεροδήλως ψάδες, ἐπεὶ μὴ δὲ εἰρητό πε π
 τοιοῦτο τὰ θεροφίτη· συνέπλεξεν δὲ ὅμως αὐτὸ τῇ ὡδὶ (Ϟ) λαὸν ἀποφάσῃ, ὡς ἂν τέτω

Et dixit Dominus ad me: ecce ego impono adamantem in medio populi mei Israelis; nequaquam ultra addam ut pertranseam eum. Et destruentur arae risûs, et initiationes Israelitis desolabuntur: et consurgam adversus domum Hieroboami cum gladio. „ Demonstravit mihi quendam, inquit, super adamantino muro stantem, qui manu item adamantem tenebat. Porro haec erant indicia firmae atque insolubilis a Deo latae adversus Israelitas sententiae, nimirum uti adamas duritie sua omnia superat. Cum omni igitur, inquit, firmitate adducam populo mala, nec diutius dissimulare peccata eius patiar. Destruentur autem arae omnes, apud quas idola colendo voluptatis fructum capiebant. Et omnia ut breviter dicam vastitati tradentur, quotquot nunc ab ipsis ob daemonum culturam fiunt. Quin et universam regnantis nunc Hieroboami potentiam bello pessumdabo. Videtur autem heic domum Hieroboami dicere pro toto regno; ex principe gentem totam significans. Porro exploratum est, Hieroboami temporibus evenisse Assyriorum expeditionem contra Israhelem.

Cum haec propheta genti Israelitis eventura praedixisset, propter varias perpetratas impietates atque nequitias, Amesias qui apud Bethel sacerdos erat, et tanti sceleris populo universo dux; animadvertens quod si ea ulterius propheta dicere pergeret, segniores in idolorum cultu plurimos faceret, quippe qui vatieiniorum prophetarum iam tenebantur metu, conatus est regem Hieroboamum in prophetam concitare, quasi plurima adversus ipsum totumque regnum dicentem: quarum minarum ne auditu quidem tolerari immanitatem posse: praedicere enim regis mortem, et universi populi captivitatem. Manifestum id tamen mendacium erat, ad regem

μαλ' ὅσον παροξύνει (Ψ) βασιλεία· ὡς ἡ ἐκ ἔχει τὴν βασιλείαν πρὸς ὅσον ὁ Ἀμεσίας, δει-
σαντά π' αὐτὴν τὴν θεωροῦντες ποιῆσαι κακόν, ἀπ' ὧν ἐγνώκει ὡς αὐτὴν τὴν Ἡλίου καὶ Ἐλισαίου
θεωροῦντων τὴν ἡδὴ καὶ γεγενημένην. Ἐ μάλιστα ἐπειδὴ γνώμη τὴν Ἐλισαίου, Ἰησὺς (Ψ)
θεωροῦσα τὴν αὐτὴν ἐπ' ἐκδικίαν τὴν Ἰεζάβελ τε καὶ Ἀχαάβ ἀνανομίας παρεληλυθῆτα
εἰς τὴν βασιλείαν ἠπίστατο, ἡ καὶ εἰς αὐτὸν ἐλήλυθεν διὰ τῆς πρὸς ἐκεῖνον γεγενημένην
ἐπαγγελίαν ὡς αὐτὴν τὴν δεῖν αὐτὸς λοιπὸν τῇ οἰκείᾳ ἀνταδείᾳ πρὸς (Ψ) Ἀμὼς ὁ Ἀμεσίας
φασίν. “ Ὁ ὄρεων βάδιζε, ἐκχώρησον σὺ εἰς γῆν Ἰούδα, καὶ ἐκ τῆς κατὰ βίαν, καὶ ἐκ τῆς
θεωροῦσας· εἰς ἡ Βαυθὴλ ἐκίπτε θεωροῦσας τὴν θεωροῦντας· ὅτι ἀγίασμα βασιλείας ἐστὶ καὶ
οἶκος ὅστις βασιλείας. „ Εἰρωνικῶς ἔφη τὸ ὄρεων· ἐπειδὴ γὰρ οὕτως ἐκάλειν ὅτι θεω-
ροῦσας, ὡς ἐξαιρέτως πᾶσι ὄφαις κατ' ἐνέργειαν θεῖαν δι' ἀποκαλύψεως ὄρεωντας· κατὰ
καὶ ἐν τῇ βασιλείᾳ φασίν, ὅτι τὴν θεωροῦντας ἐκάλει ὁ λαὸς ἔμμενοι ὁ βλέπων. * εἰρ-
ονικῶς εἶπε τὸ ὄρεων ἀντὶ τῆς ὅτι αὐτὰ ἐπαγγελόμενος· ἀπὸ δὴ ἐντεῦθεν εἰς τὴν Ἰούδα γῆν,
ἐν ἡ δὴ χώρα ἔξῃ σοι αὐτὰ λεγόμενα· τῆς ἡ ἐν αὐτῇ τόπων διότι, ἐπειδὴ ἀφώρουν
πάντα τὰ ἐνθάδε τῇ τῇ Ἰσραὴλ βασιλείᾳ· καὶ οὐ δευτὸν σοι ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς ὅτι
ἐν αὐτῇ παρῶν τε καὶ λέγειν τὰ δοκῶντα, δευτὸν αὐτῇ τὴν βασιλείαν ἔτω τὴν παρ' ἡμῶν.

Πρὸς ἀ δὴ ὁ θεοφάνης κ' δειάν ἀποκάλυψιν ἀπεκρίνατο ταῦτα. « Οὐτε θεοφάνης ἦμιν, ἥτε θεοφάντε ἦς. », Οὐτε γὰρ ὡς τέχνῃ πᾶν μεμάθηκα ταύτην, ἥδ' ὡς κληρονομίαν ἐδεξάμην τὸτο φῶς τε παῖς· ἐπειδὴ χάριτος ὅτι τὸ ἔργον δέας, ἔ θεοφάνει οἷς ἂν αὐτὸ θεοφάνει βελήϊ) δειός. « Ἡμῶν ἡ αἰτόλος ἐγὼ ἔ σκαμίνα κίζων. », Ἵνα εἴπῃ φῶς νομῶ τε αἰζῶν ἀχολέμπος, ἔ δὴ κ' κ' τὸ ἐνδεχόμενον τ' γὰρ γεωγῶν σκαμίνα μὴ γὰρ ἀντὶ τ' αἶμα λέγῃ· καθὼς ἔ ὁ μακάριος Δαυὶδ φησὶν. * ἀπέκτεινεν ἐν χαλᾷ τ' ἄμπελον αὐτῶν, ἔ τὰς σκαμίνας αὐτῶν ἐν τῇ πάρῃ· εὐδην γὰρ

quod adinet; nihil enim eiusmodi propheta dixerat: verum Amesias id callide dictis de populo implicuit, ut regem magis exasperaret. Cum rem tamen regi non persuaderet, timenti prophetam laedere, propter ea quae evenisse noverat sub prophetis nuperis Elia atque Elissaeo; praecipueque quia voluntate Elissaei Ieum avum suum ob ulciscendum Iezabelis et Achaabi scelus, ad regnum adsumptum sciebat, quod usque ad se, iuxta factas illi a Deo promissiones, devenerat; post haec, inquam, propria instinctus audacia ita ipse Amesias cum Amoso expostulavit. “O videns, perge, recede in regionem tuam, et ibi vive, et ibi prophetabis. Et in Bethel non adicies ultra ut propheta: quia sanctificatio regis est, et domus est regni.,” Ironice dixit, o videns. Quia enim sic vocabant prophetas, utpote peculiare quasdam visiones, Deo per revelationem operante, videntes; sicut etiam in regum libris dicitur, a populo appellari prophetam, qui antea dicebatur videns; ironice, inquam, dicit, o videns, pro, o qui haec nuncias, abi hinc in terram Iudae, quae certe in regione constabunt tibi quae dicis: modo ab his locis absistas, ubi omnia ad israhelitici regni ius pertinent: neque tibi fas est homini de tribu Iudae hec diversari, et pro libito loqui, nostrumque regnum conturbare.

Ad quae propheta pro facta sibi divina revelatione respondit: “ neque propheta eram, neque prophetae filius. , Haud ego quasi artem quandam eam rem didici, nec veluti hereditatem a patre accepi: nam divinae gratiae hoc negotium est, et iis quos Deus voluerit contingit. “ Eram autem caprarius ego, et sycamina vellicans. , Id est pascendis capris occupatus, nec non terram pro facultate colens. Sycamina pro ficibus dicit: sicut etiam beatus David: occidit grandine vitem eorum,

ἢ τῶν ὀπίστων δυναστεία καθεξῆς τε αὐτὸς ἔς εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπάξῃ· ἐπάγῃ γ' αὐτόν.
 “Καὶ εἶπεν κύριος θεὸς μετ' ἡκὲς τὸ πέρας ἐπὶ (ὧ) λαόν μου Ἰσραήλ· ἠκέτι μὴ φερέσθαι
 τὴν παρελθούσαν αὐτῶν καὶ ἐλογύσῃ τὰ φαντάσματα τὰ ναῦ. „ Τὸν γὰρ τῶν δεινῶν εἶπε
 δύναιμι· ἡκὲς πίνω σπονδὴν ὃ καὶ ἐξῆς καὶ ὃν τῇ πτωχείᾳ ὠδυνάσουσιν πάντες· ἔτι παύ-
 σεται ἡ μετ' ἐκείνων καὶ ἡ ἀσέβεια, καὶ ἡ τῆς ἀσεβείας καὶ ἡ τῆς ὠδυνῆς ἐπιμέλεια
 πάσης· οὐ γὰρ ἐπ' ἀνίσταμαι ὠδυνάξω αὐτῶν τὰ κακά, ἔτι ἀνεκδίκητα τὰ αὐτὰ ἵνα εἰ-
 ᾗ· ἄφηται μὴ τι καὶ τὰ ναῦ τὰ κακά, ἐπειδὴ αὐτὸν τῇ πάντων ἀπαλείᾳ πρὸς ὠδυνάσου-
 σεται ἔτι ἐκείνη. δῆλον δέ ἐστι, ὃ πολλάκις ἔειπον, ὅτι ἐν τῇ μελώσει τῶν κακῶν, καὶ
 τὰ αὐτὰ (ὧ) Ἰσραήλ λέγει, ἡμ' ὀπιπυάπῃ καὶ τὰ τῶν Ἰούδα φυλῆς ἐπὶ τῶν βαβυλωνίων
 ἐσόμεθα, ὅτε δὴ ἔτι ἡ Ἰερουσαλὴμ ἀλάναι καὶ τὸ ναὶν ἐμωρησθῶσι συνεβή. “ Ἐν ἐκείνῃ
 τῇ ἡμέρᾳ, λέγει κύριος, πολὺς ὁ πεπνωμένος· ἐν παντὶ τόπῳ ἐπὶ τῶν σιωπῶν. „ Τότε
 δὲ σπονδὴ πολλὴ μὴ ἀπαντᾷ· χρησέται θάνατος, ἔτι ἀναείθμηται τῶν πεινῶντων ἔσονται
 αἱ σφαγαί, τῶν μὴ ἀνησυχῶν, τῶν αἰχμαλώτων ληστῶν· σωτὴρ δὲ ὑπὸ τῷ ἄγαν
 ἐρημίας καθεξῆς τὰ πάντα· εἶτα πάλιν ὑπόμνησι τῶν ὠδυνῶν ὧν ἐπέτελλεν ποιῆσαι.

“Ἀκούσατε δὲ ταῦτα οἱ ἐκθλίβοντες εἰς τὸ πρὸς πάντα, καὶ κατὰ δυναστεύοντες
 πωλόν· ἀπὸ τῆς γῆς οἱ λέγοντες, πότε διελεύσεται ὁ μὲν, ἔτι ἐμπόλεμος; καὶ πότε ἔξῃ
 τὰ σάββατα, καὶ ἀνοίξωμιν θησαυροὺς, τὰ ποιῶσαι μικρὸν τὸ μέτρον, ἔτι μεγαλυνῶσαι σάθ-
 μιον, ἔτι ποιῶσαι ζυγὸν ἄδικον, τὴν κατὰσθαι ἐν ἀσυνείᾳ πτωχὸς, καὶ ταπεινὸν ἀντὶ ὑπε-
 ρημάτων, ἔτι ἀπὸ πάσης φερέσεως ἐμπεδόμεθα; „ Ταῦτα δὲ, σπονδὴ, μάλιστα πάντων
 εἰσῆσθαι φερέσει ὑμᾶς νομίσατε, οἱ δὲ παντὸς μὴ τῶν ἀδίκων κεχρημένοι δυναστεύειν εἰς
 τὴν τῶν πεινῶν ἀδικίαν, ἀναμύροντες ἢ ἐκάστῳ μὲν τὸ συμπλήρωσιν ἐπὶ τῶν τῶν ὠδυνῶν.

visco passer aufugere iam non poterit, ita quum visco validior sit adgredientium
 potentia, comprehendet Israhelitas et in servitium deportabit. “ Et dixit Dominus
 mihi: venit finis super populum meum Israhel: non adiciam ultra ut pertran-
 seam eum: et ululabunt lacunaria templi. „ Demonstratarum sibi rerum vim dicit.
 Venit ergo, ait, tempus quo de omnibus poenae sumentur, et eorum cessabit li-
 bertas atque potentia: simulque desinet ipsorum impietas, et omne irreligiositatis
 ac peccati studium: non enim iam patiar dissimulare illorum nequitiam, neque
 haec inulta sinam. Templum quoque attinget calamitas, quia et ipsum in communi
 exitio igne inflammabitur. Porro apparet, quod iam saepe dixi, in praedictione ma-
 lorum, etiamsi de Israhel sit sermo, attamen a propheta connecti etiam ea quae
 tribui Iudae a Babyloniis imminabant, quo tempore et Hierusalem capi et incendi
 templum contigit. “ Illa die, dicit Dominus, multi cadentes. In omni loco proliciam
 silentium. „ Tunc, ait, ubique erit mors, et innumerae cadentium erunt caedes,
 partim occisorum partim in captivitatem abductorum. Silentium denique propter
 samnam solitudinem omnia occupabit. Deinde rursus iniquitatum, quas frequen-
 tabant, facit mentionem.

“ Audite haec qui conteritis mane pauperes, et opprimitis in terra egenum:
 qui dicitis: quandonam transibit mensis, et negotiabitur? Quandonam venient sab-
 bata, aperiemusque thesauros, ut faciamus mensuram parvam, et augeamus pon-
 dus, faciamusque stateram iniustam, ut possideamus pecunia pauperes, et egenum
 pro calceamentis, et omni venditionis genere negotiemur? „ Haec vobis maxime
 dicta existimate, qui iniustis semper oppressionibus pauperes atteritis, expectantes
 cuiusque mensis finem ob exigendos iniquos usurarumstrarum quaestus: qui

ὁ πρεσβύτερος· παρέσονται γὰρ φησὶν ἡμέρας, ἐν αἷς καὶ ἐνδεία τροφῆς τε καὶ ποτὶ περι-
 τῶσθε μόνον, ὅμως γὰρ τὸν βαρυτάτην ἔνδειαν ὑπομνηαῖτε, οὐ γὰρ μᾶς φωνῆς ἀξιούμενοι
 ἰσχύας, τὴν δὲ πρεσβυτέρων εἰσόδους γίνεσθαι ἐπὶ ψυχολογία τῇ ἐν δαιμόνι καθεστῶτων· λέγει
 ἡ τοῦ ἑωρῆτος παρὰ μακαρίου ῥηθὲν ἱστορία· * ἔτι καθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ
 καὶ ὄντες βασιλεῖς, καὶ ὄντες ἄρχοντες, καὶ ὄντες θυσιᾶς, καὶ ὄντες θυσιασθεῖς, καὶ
 ἱερεῖς, καὶ ὄντες δῆλων, ἐν οἷς σημαίνει τὸ μὴ τὴν αἰχμαλωσίαν τὴν ἐν Βαβυλῶνι γλυυμέ-
 νῳ ἅπαντα αὐτῶν ἀφαιρεθῆναι αὐτὰ· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ νῦν ὁ πρεσβύτερος δηλοῖ, ὅτι ἑωρ-
 ῆσθε αὐτοῖς κακοῖς· τότε ἑωρῆτας ἐπιζητεῖτε ὡς νῦν ἀμελεῖτε· καὶ ἐπιθυμῶντες
 μαθῶν ἅπαντα μετὰβολῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον δέξεται τὰ κατὰ ὑμᾶς. “ Σαλβώμεθα γάρ,
 φησὶ, τὰ ὕδατα ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ βορρᾶ ἕως ἀνατολῶν περιδραμεύ-
 νται ζητῶντες (X) λόγον κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὕρωσιν αὐτόν. ,, Ἰνα εἴπῃ ἔτι πᾶν τὸ πλῆθος
 ἐκείνων τῶν Ἰσραὴλ τὸ ἅπαντον ποικίλως διεταραχθήσεται ἅπαντα, ζητῶντες πᾶς πρε-
 σβύτερος φανῶν καὶ γνώμῳ δεῖ μὲν αὐτοῖς τὰ ἐσόμενα· οὐπερ αὐτὸ οὐ τὸ ἔχοντα τότε.
 Εἴτα φησὶν ἀφανισθήσεται παντελῶς πᾶν ὃ πᾶν ἡ ἀλλοτρίαν ὑμῖν φαίνεται νῦν καὶ αὐτοῦ
 ἄξιον· ἀπολῶν γὰρ καὶ ἡ πολλὴς ἐπιμελείας νῦν παρθενοδόμοι παρ’ ὑμῖν· ἀπο-
 λουῦνται ἡ καὶ οἱ ἐπὶ νεότητι μέγιστα θυμαζόμενοι· πείσεσθε ἡ αὐτὰ ὑπὲρ πίνος; “ Οἱ
 ὑμνῶντες καὶ τῇ ἰλασμῇ Σαμάρειας, καὶ λέγοντες ζῇ ὁ θεὸς Δάν, καὶ ζῇ ὁ θεὸς σε Βερ-
 σαβέ· καὶ πεσυνῶνται, καὶ οὐ μὴ ἀναστῶσιν ἔτι. ,, Ὑπὲρ ὧν ἀφέντες θεὸν (X) τὴν παντὸς
 κύριον, τὰ ἐν Σαμάρειᾳ εἰδωλὰ διεταράξαν ἑσώσαν, καὶ αὐτὰ ἐκάλουν θεούς· ὑπὲρ
 τῶν πεσυνῶνται πᾶν ἀδιόρθωτον παντελῶς· εἴτα πάλιν ἀποκάλυψεν ἑτέραν λέγει.

• OS. III. :

p. 202.

v. 12.

v. 13.

v. 14.

viora adhuc significans propheta, venient inquit dies, quibus non penuria tantum
 cibi potusque laborabit, sed et gravissimam aliam patiemini penuriam, quia nempe
 nullum impetrabitis divinum oraculum, ex eorum numero quae per prophetas fieri
 solebant, ad aerumnosorum solatium. Ait nimirum, quod etiam apud beatum Oseam
 prophetam dicitur: sedebunt filii Israelis sine rege, sine magistratu, sine sacrifi-
 cio, sine altari, sine sacerdotio, sine oraculis: quibus verbis significat cuncta haec
 captivitatis babylonicae tempore fuisse sublata. Idem vero nunc propheta nunciat,
 nempe: aerumnis trademini, et tunc prophetas expetitis, quos nunc negligitis;
 scire cupientes num aliqua in melius commutatio vos maneat. “ Commovebuntur
 aquae a mari usque ad mare: a borea ad orientem discurrent quaerentes verbum
 Domini, neque id invenient. ,, Id est omnis illa Israelis innumera multitudo spar-
 sim ubique agitabitur, quaerens an uspiam propheta aliquis appareat, Dei volun-
 tate nuncians sibi eventura; quem tamen tunc non invenient. Deinde, peribit ait
 funditus quicquid nunc praestantissimum vobis videtur et desiderabile: peribunt
 vestrae nunc omni cura custoditae virgines: peribunt etiam formosissimi iuvenes.
 Haec autem quam ob causam patiemini? “ Qui iurant per propitiationem Sama-
 riae, dicuntque: vivit Deus Dan; et vivit Deus tuus, Bersabea: et cadent, et non
 resurgent. ,, Quia derelicto Deo omnium domino, Samariae idola venerari studue-
 runt, eaque deorum nominibus appellaverunt; ideo corruent lapsu prorsus irrepa-
 rabili. Deinde aliam recitat revelationem.

ΚΕΦ. Θ'.

v. 1. Ἐίδον ἃ κύριον ἐφεισῶτα ὅπῃ τῷ θυσιαστήρι· ἔπειτα, πᾶταξον ὅπῃ τὸ ἱλαστήριον,
 p. 203. ἃ σφαιήσεται τὰ πύργια καὶ δάκρυον εἰς κεφαλὰς πάντων· καὶ οὕτως καὶ αὐτοὶ πάντες
 ἐν ῥομφαίᾳ ἀποκτενεῖ· οὐ μὴ διαφύγη ὅς αὐτὸν φεύγων· ἔτι οὐ μὴ σωθῇ ὅς αὐτὸν ἀνα-
 σωζόμενος. Ἔπειτα, ἰδοὺ γὰρ φησὶν ἐσῶτα μὲν πρὸς τὸ θυσιαστήρι (ἄ) θεόν, δὴλον
 ὅτι τῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ λέγοντα δὲ μοι πληῖα τὸ ἱλαστήριον, ἵνα εἴπῃ τὸ θυσιαστήριον·
 ἱλαστήριον γὰρ αὐτὸ καλεῖ ὡς ὅτι ἱλασμοῖς τῷ θυσιῶν προσερχομένων· ἐν δὲ τὸ κελεύ-
 σαι πατάξαι (ἄ) προσφύγων, σημεῖον τὸ πληθήσεσθαι τὸ αὐτὸ ἔπειτα· ἐπαγγελίᾳ τοῦ
 καὶ σφαιήσεται τὰ πύργια, ἵνα ἐκ μέσης εἴπῃ ὅτι ἅπας ὁ ναὸς διασπείσεται ἅμα
 τῇ πληγῇ ταύτῃ· ἐπεὶ ἀνάγκη ἵνα κοινωνεῖν τὴν βλάβην τῷ θυσιαστήρι (ἄ) οἶκον ὅλον·
 σημεῖα τέ, φησὶν, ἔνδεσ πᾶσι τῷ ἀπάντων κεφαλῇ, ὡς ἂν εἴη γνώρισμα τῷ ἐντεῦθεν ἡμεῖς
 καὶ σπείσονται πάντας, ὡς ὁρᾶσθαι τοὺς μὲν τῇ ἀπωλείᾳ, οὐδενὸς δὲ διαφύγο-
 μένου (ἄ) κίνδυνον ἐκείνου· ὡς γὰρ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ σημεῖον δέδωκε τὸ ὅτι τῷ φιλίᾳ τῷ
 αἵματος, εἰς δάκρυον τῷ τε ἀπολλυμένων καὶ τῷ σωζομένων, ὥστε ἐνταῦθα κελεύει ση-
 μεῖον αὐτὸν τὸ ὅτι τῷ κεφαλῇ τῷ ἀπάντων ποιῶν καὶ τῷ ἀποκάλυψεν τῷ θεῷ, εἰς ἀπό-
 δειξιν τῷ πάντας ὁρᾶσθαι τῷ θανάτῳ· ἔπειτα πρὸς βεβαίωσιν ἐπαγγελίᾳ, ὅτι καὶ εἰς
 v. 2. (ἄ) ἄδω κατενεχθῶσιν, ἐκείθεν αὐτὸς ἀνέλκω· καὶ εἰς τὸ ἔρανον ἀνέλκωσιν, ἐκείθεν αὐτὸς
 p. 204. κατὰ γὰρ καὶ εἰς τὰς διαδόσεις κυρταῖς τῷ Καρμήλου, (ἵνα εἴπῃ τῷ ὁρᾶν, ἐκ μέσης
 v. 3. λέγων τὸ πᾶν) ἀνιχνύσας αὐτὸς πάντας ὁρᾶσθαι τῷ αἰχμαλωσίᾳ· καὶ ὅτι τὸ βά-
 θος ἀπέλκωσιν τῷ θαλάσσης, δὲ τῷ ἐκείθεν αὐτὸς ἀπολαθῶσιν· ἔτι τὸ πληθύνει
 δὲ τῷ κακῶν ὧν πίονταί πάντες εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπαχθέντες, ἐκείθεν καὶ τῷ ἐντολῇ τῷ
 ἐμὲν ἀπολλοῦμαι ὡς εἰκός· οἷς ἐπαγγελίᾳ.

CAP. IX.

“ Vidi Dominum stantem super altare. Et dixit: percutite super propitiatorium,
 et commovebuntur vestibula. Et dixit: incide in capita omnium; et reliquos ex ipsis
 gladio occidam, non effugiet ex eis, qui fugerit; neque salvabitur ex eis, qui inco-
 lumis evaserit. „ Vidi, inquit, stantem super altare Deum; super illud videlicet
 quod Hierosolymis erat; et mandantem mihi ut propitiatorium percuterem, quod
 pro altari dicit; propitiatorium nempe appellatum, quia ibi sacrificia fiebant ad pro-
 pitium. Quod autem iubetur propheta illud percutere, indicium erat fore ut
 reapse percuteretur et caderet. Addit ergo: et commovebuntur vestibula, ut nomi-
 nata parte dicat totum templum quassatum iri hac percussione: necesse enim erat
 ut altaris detrimentum universo templo commune fieret. Et signa, inquit, in om-
 nium capitibus pone, ut indicia sint, iam abhinc omnes signatos esse, ut exitio
 tradantur, quin periculum illud quisquam effugiat. Sicut enim in Aegypto signum
 Deus dedit sanguinem postibus domorum illitum, ob distinguendos neci addictos
 a salvandis; ita nunc mandat prophetae ut signum quoddam in capite omnium im-
 primat, iuxta divinam revelationem, ut cunctos morti traditum iri demonstret.
 Quod ut confirmet, addit: etiamsi usque ad infernum descenderint, inde eos edu-
 cam: et si ascenderint usque in caelum, inde eos detraham: et si in cavernis ab-
 seondantur Carmeli (id est montium, partem dicens pro universitate) ego eos ve-
 stigans captivitati tradam: et si in maris profunditatem abierint, beluis ibi laten-

καὶ σπείρω ἔθνη ὀφθαλμοῖς μου εἰς κακὰ καὶ ἐκ εἰς ἀγαθὰ. „ Ἀντὶ τῆς ὀπμῆς τοῦ πορεύεσθαι αὐτοῖς, ὥς πνὸς αὐτοῖς ἀγαθὸν μεταδοῦναι, ὡς εἰς παντοίαν αὐτοῖς καὶ ἰσχύει πείραν κακῶν· ἐπειδὴ περ τοῖσιν αὐτοῖς ἀξίως δὲ τῶν ἔργων ἀπέφηναν τὸ οἰκεῖον· ἔστι γὰρ, φησι, θεὸς ὁ τὸ παντὸς ποιητὴς τὸ ἐκείνου, ὃς ἅπασαν μὲν αὐτάρκης σαλευσάμενος τὴν γῆν δὲ μόνος ἀφῆκε· τὸ αὐτὸ ἢ τέτο καὶ τὴν γῆν ἐργάσεται ταύτης, ἀποφάσκει πνὶ πάντων αὐτῶν σαλεύων ἐκ τοῦ ἐρημίαν πολλὴν καὶ θλίψιν, ὡς πένθος πάντας καταχευέτω· ἔθνη οἰκουῦντας αὐτῶν· ἐπειδὴ δὲ κενὸν τὸ κατ' Αἴγυπτον ποταμὸς ἐπελθὼν αὐτοῖς ὁ πολέμιος πολλὰς ἀνελεῖ, ἐκ τῆς ὠχρᾶς εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν ἀπάξῃ ἔθνη λοιπὰ· εἴτα εἰς βεβαίωσιν τῶν εἰρημνίων· ὁ οἰκοδομῶν εἰς τὸν ἔρανον τὴν ἀνάβασιν αὐτῶν, ἐκ τῆς ἐπαγγελίας αὐτῶν ἐπὶ τὴν γῆν δεμελιῶν. „ Οὗτος φησὶν ὁ πάντοτε μὲν ἐν ἔρανον δεικνύμενος, οὐδὲν ἀνείσκει τε αἰεὶ καὶ δέχεται, πάντων ἑαυτοῦ κέρμενος, ἅπαντα ἢ βεβαίωσιν ὅποσα περ ἀντὶ τῆς γῆς ποιῶν ἐπαγγέλλεται πάντως· οὐτὸν ὁ τὸ μὲν ὕδωρ τὴν θαλάσσης λαμβάνων τε ἐκ τῆς γῆς ἐκχέων ἀπάσης· τὸ αὐτὸ ἢ καὶ νεὺν διασπέρνυμι, τὸ τὴν ἀσύνετον θαλάσσης πορεύεσθαι πρὸς πλῆθος ἐπαγαγεῖν τῇ γῇ τῇ ὑμέτερᾳ· ταῦτα γὰρ ἔργα θεοῦ τῆς πάντων κυρίας τε καὶ ποιητῆς· εἴτα βελόνην ἐκ τῆς ἀγνωμοσύνης αὐτῶν ἐκ τῆς περὶ αὐτοὺς ὀπμῆς τῆς θεῶν, ἐπάξῃ.

“ Οὐχ ὡς υἱοὶ Αἰθίοπων ὑμεῖς ἐστέ μοι υἱοὶ Ἰσραὴλ, λέγει κύριος; „ Οὐδὲν ἀπλησίους Αἰθίοφιν ἐξέμελλω ὑμᾶς ἐμαυτῶν; οὐς γε οὐδὲ φαίνομαι πρὸς ὑμᾶς ὅτι ἀξίους ἐξάρητον ἐγώ. “ Οὐδὲν Ἰσραὴλ ἀνήγαγον ἐκ τῆς Αἰγύπτου; „ Οὐδὲν γὰρ ὡς ὑμεῖς γὰρ τὴν Αἰγύπτου λαβὼν, τὴν τε διαλείπει ἀπὸ τῆς γῆς πικρᾶς ἐκείνης, καὶ τῆς ἀπέφηνεν ποταμὸς τε καὶ ποταμὸς κυρίου τὸ οὐ πορεύεσθαι ὑμῶν, οὕτω δὲ πρὸς Αἰθίοπας ὡς ἐπὶ πεποιθὲς.

tibus consumam. Et post tot quae passi fuerint mala, turmatim omnes in captivitatem abducti, illic meo iussu merito peribunt. His addit.

“ Et obfirmabo oculos meos super illos in mala, et non in bona. „ Pro eo ac si dicat: perseverabo illis instare, nec boni aliquid impertiar, sed eos omne malorum genus faciam experiri; quandoquidem horum se dignos operibus suis comprobarunt. Est enim Deus creator omnium ac dominus, qui universum potest vel solo tactu quassare orbem terrarum. Atque hoc idem huic quoque regioni faciet, decreto quodam totam concutiens, atque in vastam solitudinem redigens, ita ut eius incolae omnes luctu corripiantur. Nam instar fluvii aegyptiaci, invadens eos hostis, multos interficiet, et reliquos vi pertrahens in captivitatem abiget. Tum dicta confirmans: “ qui aedificat in caelo ascensionem suam, et promissionem suam super terram fundat. „ Hic, ait, qui semper in caelo se ostendit, quò ascendit ibique degit, cunctis supereminens, omnia confirmans quaecumque in terra se omnino facturum promiserit: hic qui aquam de mari extollit et in universam terram effundit: idem nunc quoque agit, dum Assyrium, multitudine sua mare exaequantem in regionem vestram immittit. Sunt enim haec Dei opera domini universalis et creatoris. Deinceps, ut ex hac Dei sententia vecordiam Israhelitarum coarguat, addit.

“ Numquid ut filii Aethiopum vos estis mihi, filii Israhelis? „ Num similes filiis Aethiopum apud me vos constitui; quibus ego quidem nihil peculiare contulisse videor. “ Nonne Israhel de terra Aegypti eduxi? „ Neque enim, sicuti vos de Aegypto sumens, acerbo illo servitio exemi, talisque ac tantae et nihil ad vos pertinentis regionis dominos feci; ita par aliquid Aethiopibus fecisse visus sum. “ Et alienigenas de Cappadocia, et Syros de Bothro? „ Bothrum nonnulli aiunt

μ. 206. « Καὶ οὗτοι δημοφύλοις ἐκ Καππαδοκίας, καὶ οὗτοι Σύρος ἐκ Βόθρου (1); ὅτι τὸ μὲν ἐκ Βόθρου πρὶν ἔφασαν λέγεσθαι, τῶν δὲ ἐκ Καρρῶν (2) τὸ νῦν ἔγωγε λεγομένης, ποτὲ δὲ Χαρρῶν· ὡς περὶ αὐτῶν ἡ οὐσαν τὴν ἀκριβολογίαν παύτως ἀφείας, τὰ μὲν πρὸς τὸ νόημα σωτηριῶν, οὐ γὰρ τὸ τοιοῦτον ἔστιν οὗτοι δημοφύλοις ἀνήγαγον ἐκ Καππαδοκίας, καὶ οὗτοι Σύρος ἐκ Βόθρου· τὸ γὰρ ἐναντίον βέβαιον διακινῶν, ὅτι ἐδὲν τοιοῦτο παρέχοντες ἑτέροις, οἷον δὴ τέτοις, ὥστε μείζονα καὶ ὡρᾶ τέτων τὴν εὐγνωμοσύνην εἰς αὐτὸν ὡρᾶ πάντας χρῆναι φυλάττεσθαι· ὅπως γὰρ οὗτοι καὶ οὗτοι, ὡς εἴπερ ἀναγὰρ ἡ καὶ ἑτέροις ὡρᾶ πλησίως τέτοις, πάντως ἂν πνα καὶ ὡρᾶν ἔλεγε ὡς αὐτὴς γενησθαι, μὴ δὲ τὸ ὡρᾶν τὴν σκοπὴν εὐγνωστον ἄπασιν εἶναι· ἐπεὶ καὶ (3) Ἰσραὴλ ἐκ ἀπλῶς ἀνήγαγε τὸ Αἰγύπτου, ὡς δὲ πολλὰς ἀγὰρ τὴν ὁπμιλείας, ὁπμιλείας ἐργάσασθαι πρὸς τὸ ἐκείθεν τὴν ἀπάντων φανῶναι σωτηρίαν, (4) δευτέρῳ Χριστῷ.

μ. 207. Τί οὖν ἐστὶν ὁ φησὶ μεταστάσης πλῆθος γενέσθαι ἐκ τόπων εἰς τόπους· οἷον δὴ καὶ ὡρᾶ τὴν Θάρρα τὴν παλαιὰν τὴν μακαρίαν γενέσθαι Ἀβραάμ, ἐξελθόντων μὲν ἐκ γῆς Χαλδαίων, ἐλθόντων δὲ εἰς Χαρρῶν, εἴτα τετελειωμένος αὐτόν· ὅθεν δὲ καὶ μεταστῆναι γενέσθαι λοιπὸν τὴν Ἀβραάμ ἐπὶ τὴν Παλαιστίνην· ἐκ Ἀθηνῶν δὲ ὡς καὶ ὁ μακάριος Ἰακώβ μὴ πάντων τὴν ὡρᾶν αὐτῶν ἐπὶ τὴν Αἰγύπτου μετέστη· τοιοῦτο δὴ καὶ γενέσθαι τὴν ὡρᾶν ἑτέροις ὡς εἰκός· καὶ πρὶν ἐκ Καππαδοκίας ἐργάσασθαι, ὅτι τὸς τόπους τὴν δημοφύλων μετέσταντες, ἐγκατεμίγησαν ἐκείνοις τὴν γενέσθαι αὐτῶν μέρος· ἐκ Βόθρου τὴν πάλιν εἰς Σύρος ἑτέροις μεταστάντες, παρ' αὐτοῖς τε διέμεναν, τὴν ὁπμιλείαν ἐδέξαντο τὴν πρὸς ἐκείνους· βελόμην τὸν οὖν εἰπεῖν ὁ Θεὸς ὅτι μὴδὲν τοιαῦτα δεδῶρηται, ὅποια περὶ αὐτοῖς, εἴπε

dici pro iis quae nunc appellantur Carae, aliàs vero Charran. Ego vero hac superflua disquisitione omitta, quae nihil sensui intelligendo prodest, quicumque demum heic denotetur locus, praesentis textus significatum exponam. Quippe haud dicit: alienigenas ex Cappadocia eduxi, et Syros ex Bothro; sed contrarium potius adfirmat, se nempe nullum eiusmodi beneficium aliis contulisse, cuiusmodi Israelitis; ita ut hos oportuisset gratiorem prae ceteris animum erga Deum conservare. Namque et illud exploratum est, quod si forte etiam illos pari modo in libertatem vindicasset, omnino providentiam quandam circa eosdem adhibuisse diceret, cuius providentiae scopus cunctis facile esset compertus. Sed enim Israhelem, non simpliciter tantum ex Aegypto eduxit, sed multa cura illi adstitit, quò idoneum redderet, ut ex ipso salus universalis appareret Christus dominus.

Ergo quid demum dicit? Migrationes multae de locis in alia loca fuerunt; veluti Tharrae, qui beati Abrahami pater fuit, quique de regione Chaldaeorum egressus, in Charran migravit, atque ibi deinde mortuus est. Unde et contigit ut postea Abrahamus transiret in Palaestinam. Constat etiam beatum Iacob cum universa progenie in Aegyptum incolatum suum transtulisse. Simile quiddam et aliis contigit, ut credibile est: et quidam de Cappadocia egressi, et ad loca alienigenarum migrantes, mixti sunt illis, parsque eorum evaserunt. Ex Bothro item ad Syros alii transgressi, apud eos manserunt, et cum ipsis coaluerunt. Volens itaque Deus dicere ne-

(1) Βόθρον heic intelligere videtur nomen proprium Theodorus probabilius fortasse, quam Hieronymus, qui appellativum apud LXX. iudicabat in comp. ad hunc locum. En verba: *pro Cyrene, Aquila et quinta editio ipsum verbum hebraicum posuerunt CIR: septuaginta foccam, id est βεθρον: Theodotio parietem: Symmachus Cyrenem, quem et nos in hoc loco sequuti sumus.*

(2) Videlicet ex hebraico חרר.

μὲν ὅτι ἐκ ἐν τάξϊ ἔχον ὑμᾶς Αἰθίοπων, ἐκ μέρους τὰ ἔθνη βαλόμενος ἅπαντα εἰπάιν·
 Ἐπὶ μηδένα τ' αὐτῶν ἀξιώσας ὥπται ποτέ· ἀνήγαγον γὰρ φησὶν ὑμᾶς μόνους ἐκ τῆς Αἰγύ-
 πτου, μὴ πολλῶν μὲν θουμάτων, πολλῆς δὲ ὡδραδοξοποιίας· ἤγαγον τὲ εἰς γῆν τοσαύ-
 τῃν καὶ τηλικαύτῃν, ἥς ὑμᾶς ἀπέφθινα κυεῖς· ἐδὲν ὑμῖν ὡροσπύκους· οὐ μὲν οὐδὲ εἰς
 ταύτῃν ἔτιως ἐληλύθατε, ὥσπερ οἱ ὁμόφυλοι ἐκ Καππαδοκίας ὅπμιμεν γένετο, ἢ ἐκ Βό-
 θρου τοῖς Σύροις· μεταστάς γὰρ πνὰς ὑπομεμνήκασι καὶ αἶνοι, ἐδὲν ἐχέσας ὡδραδοξόν,
 ἐδὲ πνα ἐμὲν ἔξαίρετον ὅπμιμεν δαικνύσας ὡδὲ αὐτὰς· ὡρὸς τὰς Ἐν ὡροσπύκων
 τάξϊ δὲ γὰρ αὐτὰς, παρ' οἷς περ εἰσὶν· ὑμᾶς δὲ δῆλον μὲν μὴ ὅσον ἔξεβαλον τῆς θου-
 μάτων· ὅπως δὲ διήγαγον τ' ἔρημον, ὅπως δὲ εἰσήγαγον εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαρχείας, ἔσας δὲ
 ὑμᾶς γῆς πεποίηκα κυεῖς, ἅπαντας ὅδ' ἐπ' αὐτῆς ὡροσπύκους ὄντας ἀνελόν· ὅσας δὲ καὶ
 διετέλεσα μετὰ διδῶν ὑμῖν ὅπμιμεν πάντας ἀνθρώπους· ὑπὲρ ὧν ἄγαν ὀφείλον-
 τες αἰδῶ μοι νέμειν πνὰ, ἐδένα λόγον τῆς ἔξ ἐμὲ γενησιν μὲν εἰς ὑμᾶς ὅπμιμεν ἀνθρώποι
 φαίνεσθε· τί οὐκ;

p. 208.

“ Ἰδὲ οἱ ὀφθαλμοὶ κυεῖς τ' θεῶν ὅτι τὴν βασιλείαν τὴν ἀμῶντων· καὶ ἔξαρχὸν αὐτῶν
 ὑπὸ ὡροσπύκων τῆς γῆς· πλὴν ὅτι εἰς τέλος οὐ μὴ ἔξαρχὸν τὸν οἶκον Ἰακώβ, λέγει κύριος. „
 Ὑπὲρ μὲν οὐκ ταύτης τῆς ἀγνωμοσύνης ἀφελὰς τε ὑμᾶς τῆς γῆς, καὶ εἰς αἰχμαλωσίαν
 ἀπάξω τὴν ἔτι πονηρὰν βασιλείαν· οὐ μὲν ἀνέχομαι παντελῆ τὴν ἀφανισμόν ὑμῶν ἀπερ-
 γάσεσθαι, μεμνημένους τῆς γνώμης τῆς ἐμῆς μὴ ἥς ποσούτῃν ἔνεμα τὴν ὅπμιμεν.
 “ Διότι ἰδὲ ἐγὼ ἐντέλλομαι, Ἐ λικμήσω δὲ οἶκον Ἰσραὴλ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὃν ἔξ-
 πον λικμᾶται ἐν τῇ λικμῇ· καὶ οὐ μὴ πέσῃ σὺ ἕξιμα ὅτι τὴν γῆν. „ Διὲν γὰρ τῆς
 λικμώντων ἄλωνα καὶ χειρίζοντων τὴν ἀχρὸν τὴν σίτον, ὡδραδῶσω μὲν ὑμᾶς εἰς αἰχμα-

v. 8.

v. 9.

mini se tanta beneficia largitum, quanta Israhelitis, primo ait se eos haud illo or-
 dine apud se habuisse, quo Aethiopes, a parte scilicet cunctas gentes denotans:
 tum dicere pergit se nullius parem unquam curam gessisse: solos enim vos Aegy-
 pto eduxi multis cum miraculis et insperato prorsus agendi modo: deduxique in
 talem tantamque regionem, cuius vos dominos feci quamquam nullo iure ad vos
 pertinentis. Neque tamen ad praedictam terram eo modo pervenistis, quo alienige-
 nae ex Cappadocia miscelli, vel Syri de Bothro, venerunt: etenim hi migrationes
 quasdam fecerunt, nihil mirabile habentes, neque ullum meum prae se ferentes pe-
 culiare favorem: praeter quam quod isti in proselytorum ordine sunt apud illos,
 quibuscum versantur. At enim vos quantis ego prodigiis liberaverim, notissimum est:
 quomodo per desertum deduxerim, quomodo in promissam terram introduxerim,
 et quantae vos possessores regionis fecerim, omnibus qui illam antea incolebant
 peremptis: quantam denique vobis prae cunctis hominibus et quam constantem cu-
 ram impenderim. Quorum omnium causa, cum eximium mihi deberetis obsequium,
 nullum tamen beneficiorum erga vos meorum respectum ostendistis. Quid ergo?

“ Ecce oculi domini Dei super regnum peccans, et auferam illud a facie ter-
 rae: verumtamen non in finem auferam domum Iacob, dicit Dominus. „ Propter
 hunc sane ingratum animum, auferam vos de terra, et in captivitatem expellam tam
 nequam regnum: non tamen patiar plenum vestri consummari exitium, memor
 voluntatis meae, qua tantam vobis curam impendi. “ En ego praecipiam, et venti-
 labo domum Israhelis, quemadmodum ventilatur in ventilabro, et non cadet frag-
 mentum super terram. „ Ritu ventilantium in area, et secernentium a palea tri-
 ticum, tradam vos gentibus in captivitatem: haud vero absolutam vestri perniciem

λυσίαν τοῖς ἔθνεσι· παντελῇ δὲ ὑμῶν (N) ἀφανισμόν οὐκ ἐργάσσομαι, ὡρσιάζων οὓς ἂν
 v. 10. ἀξίως δοκιμάσω τῷ τῷ σωτηρίας ταύτης τυχεῖν. “ Ἐν ῥομφαίᾳ τηλοκήσας πάντες ἀνδρ-
 p. 209. ποιοὶ τῷ λαῷ μὲν, οἱ λέγοντες οὐ μὴ ἐχθίστη ἐδὲ μὴ ἔλθῃ ἐφ’ ἡμᾶς τὰ κακά. „ Ἀφανισά
 γὰρ τῷ πολέμῳ ὅτ’ ὡς πρὸς τὸ χεῖρον νέοντες, καὶ οὐκ οἰομένους καὶ τὰς τῶν περὶ τὸν
 μὲν ὡς ἐπελόμεθα πᾶσι τῶν λυπηρῶν αὐτῶν. Οὕτω δὲ πάντων τὰ ἐπὶ τὸν πόλεμον
 λαῷ μὲν ὡς κακὰ, ἅτε ὡς τῷ ἀσυνείων ὡς τὰς δέκα συμβαίνειν ἡμῶν φυλάς,
 ἅτε ὡς τῷ βαβυλωνίων ὡς πρὸς εἰς ὅτ’ ὡς λοιπὸν, μὲν καὶ τῷ ὅτι τὸ κράτιον αὐτῶν
 μετ’ ἐκείνο μεταβολῶν, ὅς φησιν.

v. 11. “ Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀναστήσω τὸ σκηνὴν Δαυὶδ τὸ πεπρωκῆν, καὶ ἀνοικοδομήσω
 αὐτὴν καὶ ὡς αἱ ἡμέραι τῆς αἰῶνος. ὅπως ἐκζητήσωσί με οἱ κατὰ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων,
 καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐφ’ ἃ ὀπιηκῆται τὸ ὄνομά μου ἐπ’ αὐτὰ, λέγει κύριος ὁ ποιῶν
 πάντα ταῦτα. „ Ἀλλὰ γὰρ καὶ τῷ τῶν λυπηρῶν πᾶσαν μεταβαλὼν πάντα ὅτι τὸ κράτι-
 v. 12. τον, καὶ ἀνεγερῶ τὸ Δαυὶδ τὸ πεπρωκῆν βασιλείαν. ὅς πάλιν ὅς αὐτῆς ἡμέραν δώσω
 πατὴρ τῷ λαῷ ὡς μὴ μόνον τέτων ὅτ’ ὡς ὡς ἀπολαύσαντες, ἀλλὰ καὶ ὅς πολλὰς τῷ ἐναντίων
 ὡς τῆς ἡμετέρας ἐκπλήξεως κινημένων θεὸν ὁμολογήσῃ (N) τῷ παντὸς ποιητῶν τε καὶ
 κύριον. ὅς τὰ ὡς ἀπολαύσῃ ὁ καὶ ὡς πρὸς πρὸς αὐτὴν θεός· ἐνταῦθα μὲν οὐκ τὰ
 καὶ τῷ τῷ ἐπὶ τὸν Δαυὶδ βασιλείαν λέγει, ὅτι δὴ βασιλεία ἐκ τῆς Δαυὶδ ὄντα (N) Ζορο-
 p. 210. βάβελ ἐπὶ τὸν οἶκον ἡμετέρον ἅπαντες ἔχον· ὁ μὲν τοι γε μακάριος Ἰάκω-
 v. 13. βος ἐν τῷ ὡς ἀπολαύσῃ τῷ ἀγίων ὡς ἀπολαύσῃ * ὅτι τῷ δεσπότης χρεῖς αἰνέται τῇ φωνῇ συγ-
 g. Act. XV. 16. κεχημένῳ ταύτῃ, ἅτε καὶ τῷ ἐκβασιν ἀληθῆ λαβέτη τότε ὡς ὡς ἐν τῇ βασιλείᾳ
 πεπρωκῆν τῷ Δαυὶδ ἀνέστη, ὅς πᾶσαν ὡς ἀπολαύσῃ σάββατον ἐν τῇ ἐκπλήξεως καὶ τότε
 δὴ ὅς τῷ βασιλείᾳ εἰληπὴν ἡ βασιλεία τῷ τῷ Δαυὶδ ὡς ἀπολαύσῃ, ὡς ἀπολαύσῃ τῷ τῷ αἰῶνος
 ἡμέρας, ὅτε περ ἐν διωκῆν τῷ ὡς ἀπολαύσῃ καὶ μὲν ὅς τῷ ὡς ἀπολαύσῃ τῷ τῷ αἰῶνος ἐγ-

faciam, conservans illos quos hanc impetrandi salutem dignos iudicabo. “ Gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt: non appropinquabunt neque venient super nos mala. „ Bello enim eos perdam, qui improbitati sunt dediti, et non credunt fore ut iuxta prophetarum vaticinia triste aliquid sibi eveniat. Postquam sic hactenus, eventura populo mala propheta praedixit, tum quae ab Assyriis decem tribus passurae erant, tum quae postea reliqui a Babylonis, praedicat etiam ipsorum post illa in melius conversionem, aitque.

“ Die illa suscitabo tabernaculum Davidis quod cecidit, et reaedificabo illud sicut dies saeculi: ut exquirant me reliqui hominum, et gentes omnes, super quibus invocatum est nomen meum, dicit Dominus qui haec omnia facit. „ Age vero post molestiarum perpersionem, omnia in melius mutabo, et prostratum Davidis regnum excitabo: rursusque ex ipso dabo ducem universo populo: ita ut non hi solum ruinae superstites, sed alii multi de numero contrariorum, rerum harum stupore perculsi, Deum confessuri sint universi mundi factorem ac dominum. Quippe haec palam decernit is qui eadem ad exitum perducet Deus. Haec igitur res circa reditum Babylone agendas dicit; et quod regem Davide oriundum Zorobabelem omnes in propria reduces habituri sint. Beatum quin etiam Iacobum in sanctorum apostolorum actibus de Christo domino hanc eandem locutionem usurpasse apparet, quoniam ea verum exitum tunc habuerat cum reapse collapsum Davidis regnum resurrexit, omnique vetere corruptela abiecta, perfectum statum recuperavit. Tunc enimvero cepit regnum posterorum Davidis firmitatem, parcm diebus acter-

γλυκέας τοῖς τε λοιποῖς ἢ ἀνθρώπων ἢ πᾶσι ἢ τοῖς ἔθνεσιν, ἐπ' αὐτῶν ὥπῃα ἢ τραγμάτων τὸ ἀληθές· ὥστε εἰρῆσθαι μὲν ὧρὰ τῆ τραγῆς ἢ φωνῶν τὰ κ' ἢ ἐπάνοδον ἐσόμενα μινύοντο· τίως· τὸ ἢ ἢ εἰρημένων ἀληθές ἢ βέβαιον καὶ ἀσάλευτον ὅτι τῆ δεσποτικῆ χειρὸς δαικνύμερόν τε καὶ συστὴν δικάϊαν ἐληφέναι ἐκ τῆ μακαρίας Ἰακώβου τῆς φωνῆς τὴν χρῆσιν (1).

Εἴτα καὶ κατὰ μινύων τὰ τότε αὐτοῖς περὶ ἐσόμενα καλὰ, ὧρὰ πλησίως τοῖς λοιποῖς τραγῆς λέγει τὸ καὶ ἢ καρπῶν τὴν ἀφθονίαν αὐτοῖς τραπέσειν παντελῶς, ὥς ὅτι ὅς ἄλλωντο συλλεγομένης καρπὸς δ' ἀδέχεται ἢ ἔργῳ, ὡρίμων μὲν αὐτοῖς ὑποδιδόμενων ἢ καρπῶν, μόνον ἢ ἐκ καὶ ἢ ὅρῳ ἢ ἢ βενῶν πολλὰ αὐτοῖς παρεχόντων ἢ ἀφθονίαν, πλείω τε ὅσα ἐκφύοντων καλὰ· ἢ μὲν αἰχμαλωσίαν λύσω, φησὶν, πρὸ λαοῦ, ὥστε λαβόντας τὸ ἀδύνατον, καὶ γερονότας ἐν τοῖς οἰκείοις, ἢ τὰς οἰκείας καὶ τὸ παλαιὸν ἀνορθώσω χῆμα, καὶ ἢ γὰρ κατεργασαμένους (1) ὅς αὐτῆς κομίζονται καρπὸν· ἐν βεβαίῳ τε αὐτῆς κατὰ τὴν οἰκείαν γῆς· τὸ γὰρ λέγει τὸ κατὰφυτεύσω αὐτὴς ἐν τῇ γῇ αὐτῶν, καὶ ἐκ ἐάσω τὴν οἰκείαν ἔξω γλυκέας χώρας ἐπὶ, ἥσπερ οὐκ αὐτὴς κυρίως ἀπέφηνεν ἢ ἀρχὴν· τὸ γὰρ οὐ μὴ ἐκασαδῶσιν ἐκείνῳ ἀπὸ τῆ γῆς αὐτῶν ἢ ἔδωκε αὐτοῖς, τὸ τοῦ θεοῦ· ἵνα εἴπῃ ὅτι οὐ γλυκίσται αὐτῆς ἐπὶ πόρῳ· ὥστε τῇ αἰχμαλωσίᾳ ὥσπερ πνὶ κατεχόμενοι σπέπη, μὴ ἢ ὅρῳ δυνάσθῃ ἢ οἰκείαν γῆν· ταῦτα δὲ φησὶν ὑπόφασιν τὸ ἢ ἔργον δεῖ τῆ ποιότητος τε πάντων ἢ κυρίως.

nis, quia perpetuum statum obtinuit. Praeterea et Dei quoque notitiam apud reliquos homines cunctasque gentes diffundendam fuisse, res ipsae gestae verum demonstrarunt. Quamobrem prophetae quidem vox res post reditum eventuras hactenus dixit: attamen dictorum veritas, et firmitas, et immobilitas, ac perpetuitas, in Christo domino ostensa et consistens, iustam beati Iacobi dicto auctoritatem praebuit.

Deinde et generaliter praedicens quae tunc Israhelitis eventurae erant prosperitates, ceterorum ritu prophetarum dicit, adfore illis omnimodam frugum copiam, ita ut coacervatas areae fruges exceptura sit vindemia, maturis semper concessis fructibus; et ipsis propemodum montibus collibusque copiam suppeditantibus, et omni re bona affluentibus. Captivitatem populi dissolvam, ut securi sint, et postliminio fruantur, et suas urbes in antiquam formam restaurent, et agricolae terrae a se cultae fructus percipiant. Firmiter eos in sua patria stabiliam; id enim sonat dictio: et plantabo eos in terra eorum; et non sinam ulterius extra patriam regionem fieri, cuius ipsos ab initio dominos feci. Nam verba, et non evellentur ultra de terra sua, quam eis dedi, hoc significant; id est procul illa non amandabuntur, prout tunc venerat quum propria captivitate tamquam velamine impediti, ne aspicere quidem patriam suam poterant. Hoc est, inquit, decretum opusque Dei rerum omnium creatoris ac domini.

(1) Heic, et alibi, et praesertim in prologo ad Ionam, videmus Theodorum nostrum haud ita ἰουδαϊσμοῦ esse, ut quibusdam interdum visus fuit, sed prophetarum de Christo vaticinia agnoscere et explicare.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΒΔΙΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

^{p. 212.} **Α**πεχθὰς ἄνωθεν Ἰδουμαῖοι πρὸς σὺν Ἰσραηλίτας ἔχον, πρὸ πολλῶν τε αὐτῶν ποίε-
 μνοι τὴν ἀπώλειαν, ἐπὶ τῇ πρὸς σὺν γινόμεναις αὐτοῖς ἡσυχίᾳ συμφοραῖς, ὥστε καὶ συμ-
 πρῆσαν πρὸς ἅπαντα τοῖς ἐπιούσιν αὐτοῖς, ἥδη ποτὲ καὶ θεῖαν συγχώρησιν ἐν πείρᾳ
 καθίσταντο κακῶν· γινόνεσαν γὰρ Ἰσραηλίται μὲν ἐκ τῆς Ἰακώβ κατάρχοντες τὸ γένος,
 Ἰδουμαῖοι δὲ ἐκ τῆς Ἠσαὺ, ἀδελφοὶ δὲ ἦσαν ἕτοι υἱοὶ τῆς Ἰσαάκ· ἐπεὶ δὲ καὶ θεῖαν κρίσιν
 ἦν πρὸς τοιαύτων ἐπὶ Ἰακώβ μετεληλυθῶτων, διὰ μίσους τε εἶχεν αὐτὸν ὁ Ἠσαὺ,
 ἐπειδὴ καὶ λαβὸν ἡβέλειτο, πρὸς σὺν αὐτῷ μὲν τὸ Ἰακώβ εἰς τὴν Χαρρὰν ἀπελ-
 θῆν ἢ μήτηρ, ὡς ἂν πόρρω γινόντο λωφίσεν ἡ ὁρμή τῆς Ἠσαὺ· ἐπὶ δὲ καὶ θεῖας πρὸς
 νοίας ἀξιώσεως ὁ Ἰακώβ παντελῶς διέφυγε τῶν ἀδελφῶν τὴν βλάβην· μετεληλυθεὶς δὲ ὁμοῦ
 εἰς σὺν ἐξ αὐτῶν ἢ ἔχθρα· διέμεναν τε οἱ ἐκ τῆς Ἠσαὺ κατάρχοντες τὸ γένος Ἰδουμαῖοι
 πολεμῶς πρὸς σὺν Ἰσραηλίτας ἔχοντες ἐκ τῆς Ἰακώβ κατάρχοντες, ὡς ἐφ' ἡδὴ ποι-
 κίλως ποίνω τὴν κατ' αὐτῶν ἔχθραν ἐπιδεικνύμενοι, ὅθεν ἦτον τὴν αὐτῶν ἐπεδείξαντο γνώ-
 μῳ· ἐπὶ δὲ καὶ ἡμεῖς ἐκείνους, κατ' ὃν ἀσυνείας τε Ἰσραηλίταις, ἐβαυλωνίως ἔσπερον
 τῇ τε Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῖς τῆς Ἰερουσαλὴμ ἐπελθῆν σιέβῃ· ὥστε ἐπὶ πλείους ἔσα ἐπὶ τε τῇ
 Ἰουδαίᾳ ἀπώλεια τοῖς βαυλωνίοις συμπεράσσει· ἐντεῦθεν ὁ μακάριος Δαυὶδ τὰ καὶ
 Βαβυλῶνα πρὸς σὺν λέγει μὲν· * ἐπὶ τῇ πεταρῇ Βαβυλῶνι ἐκείνη ἐκαδίσταμην ἐπὶ
 ἐκλαύσταμην, καὶ τὰ ἐξῆς· δι' ὧν ἐδείκνυ τὰ καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐκείνην αὐτοῖς συμβε-
<sup>p. 213.
v. 7.</sup> βηκότα κακὰ· ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τὸ κράτιον αὐτῶν μετὰβολὴν ἡμῶν ἐμύνη, ἐπάγει· *
 μνήσθητι κύριε ἦν ἡμεῖς Ἐδὼμ τὴν ἡμέραν Ἱερουσαλὴμ, τὴν λεγόντων ἐκκενῆτε ἐκκενῆτε ὥστε
 τὴν μεμελίαν αὐτῆς· εὐδελον γὰρ ὅτι ἡμεῖς Ἐδὼμ σὺν Ἰδουμαῖς λέγει, ἀμφοτέραις ταύταις

COMMENTARIUS IN ABDIAM PROPHETAM.

Inimici iamdiu Israhelitarum Idumaei erant, valdeque hi optabant illorum exci-
 dium, atque eorumdem adversis casibus laetabantur: immo cum ipsorum quoque
 hostibus perpetuo conspirabant, postquam Deo permittente Israhelitae variis cladi-
 bus adfici coeperant. Porro Israhelitae a Iacob genus traherant, Idumaei ab Esau,
 qui fratres erant Isaaco geniti. Iam quia divino iudicio ius natu maioris ad Iacob
 transierat, atque ob id invisum habebat Iacobum Esau, eumque interficere, si oc-
 casio tulisset, moliebatur, dedit operam mater ut Iacob Charras peregrinaretur,
 dum interim eo submoto quiesceret Esau furor. Et Iacob quidem divina providen-
 tia tectus plane vitavit impendens a germano exitium; sed tamen manavit in po-
 steros horum odium: retinueruntque Esau progenies Idumaei hostiles animos ad-
 versum Israhelitas de Iacob, ut dixi, progenitos. Quumque multifariam iam prodi-
 dissent simultatem illam, tum etiam mentem suam aperuerunt quo tempore Assyrii
 contra Hierosolyma Iudaeque tribum, expeditionem fecerunt. Tunc sane plurima
 ad Iudaeorum perniciem fecerunt, cum Babylois conspirantes. Quare et beatus
 David res babylonicas praedicens ait: super flumina Babylonis, illic flevimus; et re-
 liqua. Quibus verbis mala per illam captivitatem Iudaeis eventura significavit. Ve-
 rumtamen quia meliorem quoque rerum ordinem restituendum dicturus erat, ad-
 didit: memento Domine filiorum Edomi, qui in die Hierosolymorum aiebant, exi-

καλεμένης τῇ περσηγορίαις, ὡς πολλὰ χεῖ τε ἐκ τῆς θείας ἔνεστι μαθεῖν γραφῆς· ἐ οὐδὲν ἦπλον ἐκ τῆς βασιλειῶν ἰσραηλῶν ὅπ' Ἀμεσίας ἐπάταξε τὴν Ἐδὼμ ἐν πολέμῳ· εἴτα ἀπέσταλε μὲν πρὸς (ὧ) Ἰσραὴλ βασιλέα ἐπὶ πόλεμον αὐτὸν ἐκκαλέμεν· ὁ δὲ ὑβριστικῶς ἀποκρινάμενος πρὸς αὐτὸν, πρὸς τοῖς λοιποῖς ἐ τὸ φησί· * πατάξας ἐπάταξες τὴν Ἰδουμαίαν· ἐ ἐπῆρε σε ἡ καρδίᾳ σου ἡ βαρεῖα· ἔς ἐν τοῖς ἀνωτέροις ἔξ' τῶν Ἐδὼμ ἔφη, Ἰδουμαίης ἐν τέτοις εἰπὼν· μνήσθητι τίνυν φησὶ τὴν Ἰδουμαίων, ὅποια δὴ καὶ ἡμεῖς πεποιήκαμεν, οἱ (ὧ) καρὸν τὴν συμφορᾶς τῆς ἡμετέρας, πρὸς αὐτῶν ἐποίησαντο κακίας· ὥστε τοῖς ἐπεληλυθόσιν ἡμῖν σιμωπχύν, ἃ πῶς ἄπασαν ἐκ βάθερον ἀνασπᾶσαν τὴν πόλιν, καὶ μηδὲ λείψανον αὐτῆς τὴν καὶ ἀλίποιν ἐπὶ· ἐ ἐπάξ· * θυγάτηρ Βαβυλωνος ἡ ταλαίπωρος, μακάριος ὅς ἀνταποδώσῃ σοι τὸ ἀνταπόδομά σου, ὃ ἀνταπέδωκας ἡμῖν· δεικνύς ὅπ' τότε δὴ ἐ τὴν Ἰδουμαίῳς ὑπὲρ τῆς γνώμης ἐκείνης ἐπάξ· τὴν πτωρίαν ὁ θεός· ὅπνιν καὶ δὴ τὴν μὲν βαβυλωνίων καὶ ἀσασίαν, τὴν βασιλομήλειον πόλιν αὐτῶν ἅμα πρὸς τε βασιλεῖ ἐ πᾶσι τοῖς οἰκῶσιν αὐτῶν ὡς ἀδελφὸς τοῖς Πέρσαις *, ὥστε ἐ παθεῖν παρ' αὐτῶν ἐκείνη ἅπερ οὐκ ἔστι τῇ Ἱερουσαλὴμ πεποιήκεσαν ἡδὴ Ἰσραηλῖτας ἢ τὴν κατεχέουσιν ἀπαλλάξας αἰχμαλωσίας εἰς τὴν οἰκίαν χώραν ἐπαναγάγῃ πάλιν.

* IV. Reg. XIV. 10.

* Ps. CXXXVI. 8. p. 214.

* Sub Cyro.

Ἐπειδὴ τίνυν πολλάκις δὲ τὴν περσητῶν ὁ θεὸς τὰ καὶ ἀληθινὰ ὅσα Ἰσραηλῖτας ἔφη κακὰ, πρὸς τὸν μὲν ὑπὸ ἀσσυρίων, ὑπὸ βαβυλωνίων ἢ μετ' ἐκείνων, ὅπ' αἰχμαλωτὸς ἅπας ὁ Ἰσραὴλ τὸν ἀπαχθήσεται τὴν ξόπον· πολλὰ δὲ ἢ, ὡς ἔφην, ἐπὶ τὴν καρὸν ἐκείνων τὴν οἰκίαν ἐπέδειξαντο σιμωπχύν Ἰδουμαῖοι, καρὸν ἐπὶ τὴν δεικνύσαν νομίσαντες εἰς τὸ παρωλεθεῖν πάντας ἀπολέσαι ὅσα ἐκ τῆς Ἰσραηλιτικῆς ὡρμημένης συγγένειας· ὅπερ ἡμεῖς πολέμου ὡς δὴ ἴδωμεν, ὅς τὸν τε Ἰακώβ τῆς τῆς περσητῶν

nanite exinanite a fundamentis urbem. Perspicuum est filios Edomi a Davide intelligi Idumaeos, qui utraque appellatione utebantur, ut saepenumero ex divina scriptura cognoscere licet; et quidem ex regnorum libris historicis. Quarta enim historia dicit ab Amesia caesum fuisse in acie Edomum; deinde missam ab eo legationem ad Israhelis regem, ut ad proelium eum provocaret: hunc autem cum stomacho respondisse illi inter cetera: extulit te superbia cordis tui, propterea quod clade adfeceris Idumaeam. Quos in superioribus dixit Edomi filios, nunc Idumaeos dicit historia. Itaque David memento, ait, quanta Idumaei contra nos fecerint, qui calamitatis nostrae tempore abusi sunt tamquam ansa ad suam expromendam malitiam; quique hostibus nostris vires addiderunt, ut universam a fundamentis eruerent urbem, nihilque in ea reliquum esse paterentur. Addiditque: filia Babylonis misera! felix qui reddet tibi retributionem quam nobis retribuisti! significans fore ut eodem tempore Idumaeis quoque ob huiusmodi ipsorum mentem poenas Deus imposeret: nimirum quo tempore Deus Babyloniorum imperium eversurus erat, regiamque horum urbem cum rege cunctisque incolis, Persarum potestati traditurus, ut ab his eo iure tractarentur, quod ipsi pridem contra Hierosolyma exercuerant: expeditis interim captivitate Israhelitis atque in patriam restitutis.

Quandoquidem ergo Deus correptura Israhelitas mala prophetarum ore saepe praedixerat, primo quidem ab Assyriis imponenda, iterum a Babyloniis cum universus Israhel migrare patria iussus est; et quia valde, ut dixi, per id tempus Idumaei cum hostibus consenserunt, dum idoneam nacti occasionem se crederent perdendi funditus omnes quicumque de israhelitica stirpe essent (qua in re et Idumaei sine dubio Deo adversabantur, qui Iacobum maioris natu privilegio dignatus fuerat,

p. 215. ἠξίωσεν εὐλογίας, ἃ πάντων τ' ἐκεῖθεν κατ'εὐλογίων πολλῶν πνᾶ καὶ ἐξαίρετον πεποι-
 μένος διατετέλεκε τ' ἐπιμέλειαν· ἀθυμεῖν τε ἐπὶ τέτοις εἰκὸς ὡς τὸς Ἰσραηλίτας, εἰ ἐκ
 τῆ τ' εὐλογίαν τῆς παροχῆς καὶ θεῖαν κομισαμένη ψῆφον κατ'εὐλογίᾳ, τοιαῦτα πά-
 ροιεν ὡς τ' ἐκ τ' πατριάρχου οἰκίας τ' εὐλογίας ἀποβληθέντων τ' θείας· ἀναγκαίως
 (¶) μακαριον παροχῆς Ἀβδὶαν ἐπὶ τέτῳ κινήσας ὁ θεός, ὡς ἂν διὰ πάσης αὐτῆς τῆς
 παροχῆς τ' κατ'εὐλογίᾳ Ἰδουμαίᾳς μινύσας πτωχὴν· ὁπλίσας ἂν ἐπὶ τὸ κρείττον
 μεταγαγεῖν τὰ Ἰσραηλιτῶν δοκιμάσας θεός, ἐπαναγαγὼν τε αὐτὴς ἐκ τ' αἰχμαλωσίας
 καὶ τῇ χώρᾳ πάλιν ἀποδίδας τῇ οἰκίᾳ, ὥστε ἃ τ' Ἱερουσαλὴμ ἀνοικοδομήσας, καὶ τ' ναὸν
 ἐν αὐτῇ κατ'οικοδομήσας, ἐν ᾧ δὴ μάλιστα παροχῆς αὐτὴς συνίεναι πάλιν, τ' κατήκεσαν
 ἐκ τ' νομικῆς διατάξεως ἀποπληθέντας αὐτοὶ τῶν θεῶν Ἱερουσαλὴμ· νῦν τε γὰρ οὐ μικρὰν
 ἢ τέτων μινύσας τ' ψυχασίας παρείχετο τοῖς ἀδικημένοις· καὶ μὴ τ' τῆς μινύσας
 ἐκβασιν, ἐπὶ μᾶλλον ἐπαίοντο τὸ γνῶμη θεοῦ πάλας τε αὐτὰ εἰρησας· καὶ πρὸς ἔργον
 ὑπερὸν ἐκβεβηκέναι, ἅπας ὡς ἄμφω τ' πρὸς αὐτὴν κηδεμονίας ἐλεγχῶν τ' θεῶν ὥστε ἐκ
 ἀδελφῶν (¶) ὅπ' παροχῆς τῆς λαῶν ἃ ταύτῃ ἐποιεῖτο τ' μινύσας· οὐ δὴ πολλῶν ὑπὲρ τ'
 σωτηρίας, ὡς πολλὰκις ἐφ' ὧν, ἐποιεῖτο τ' ἐπιμέλειαν ὁ θεός.

v. 1. p. 216. “Ὁρασις Ἀβδίου. „ Οὐδὲν καὶ τὴν δυνάμιν διαλλάττει τέτο, τῆ λόγῳ κυρίᾳ·
 λόγον γὰρ τε κυρίᾳ τὴν ἐνέργειαν ὀνομάζει τῆς θεῶν, καὶ τ' ὡς τῇ πνευματικῇ χάριτι τὴς
 ἀποκαλύψας οἱ παροχῆς τῆς ἐσμενίων ἐδέχοντο· ἃ ὅρασι τὸ αὐτὸ δὴ τέτο καλῶ τὴν
 ἀποκαλύψας τ' θεῖαν, καὶ τ' ὡς ἐνεργεῖτο αὐτοῖς τῆς ἀδελφῶν ἐδέχοντο τ' γνῶσιν· ἐπειδὴ
 γὰρ ἃ θεωρίας πνᾶς ἀπορρήτως διὰ τ' πνευματικῆς ἐνεργείας ἐπὶ τ' ψυχῆς ἐδέχοντο τῆς
 οἰκίας οἱ παροχῆς, καὶ τ' διδασκαλίαν τῆς ἐσμενίων ὡς ὡς πνᾶ λαοῦ τ' ὑπὲρ
 κων, καὶ τ' ἐξνομῶν αὐτοῖς ἐνέργειαν ὑπὸ τ' πνεύματος τ' ἀγίας· διὰ τέτο ἃ ὅρασι

cunctosque huius posteros peculiari magnaue cura complectebatur; et ipsos Isra-
 helitas magnopere moerere par erat, quia posteri eius qui divino decreto primoge-
 niti tulerat benedictionem, haec patiebantur ab iis qui cum suo parente benedi-
 ctione divina exciderant) ob haec, inquam, necessario Deus beatum prophetam ex-
 citavit Abdiam, qui universo suo vaticinio eventuram Idumaeis poenam significaret,
 quum Deo aliquando visum foret res Israelitarum in pristinam prosperitatem vin-
 dicare; a servitio scilicet expedire, suaeque patriae reddere, ut Hierosolyma instau-
 rarent templumque reficerent: in quo maxime decebat iterum congregari eos, ut
 ibi legitimis erga Deum religionibus operarentur. Et quidem nunc haud exiguo
 moerentibus solatio erat horum eventuum praedictio: tum vero post vaticiniorum
 exitum multo magis credituri erant, haec olim Dei voluntate praedicta, et deinde
 verba in rem collata fuisse. Quae res utraque comprobabat Dei erga eos providen-
 tiam; certioresque eosdem faciebat, haec a Deo vaticinia fuisse edita gentis gratia,
 de cuius incolumitate magnam, ut saepe dixi, curam gerebat.

“ Visio Abdiae. „ Nihil huius vocabuli vis differt a dictione: sermo Domini.
 Quippe sermonem scriptura appellat eam virtutem, per quam spiritali munere no-
 titiam rerum futurarum prophetae excipiebant. Visionem scilicet dicit pro divina
 revelatione, cuius ope illis contingebat, ut arcanorum scientiam consequerentur.
 Nam quia et theorias quasdam inenarrabiliter spiritali opera in animam excipiebant
 prophetae, tum etiam doctrinam futurarum rerum tamquam ab aliquo loquente au-
 diebant, pro sancti Spiritus agente in iis virtute; idcirco et visionem dicit scri-
 ptura et sermonem Domini; immo etiam, ut mihi videtur, auditum: propterea quod

αὐτὸ καὶ λόγον κυεῖς καλεῖ· καὶ ἀκολὺν ἢ ὡς εἰκὸς, ὅτε τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας, ὡς περ ἀκοῇ πνι, δεχομένων τὴν γνώσιν· ὅθεν ὁ μακάριος Ἰσαΐας ὁ θεωφάνης φησί· * κύριε τίς ἐπίστυσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; ἵνα εἴπῃ τῇ γνώσει τῇ διαιχθέντων ἡμῖν, καὶ ὧν ἐδιδάχθημεν θαύθεν· ἀκολουθεῖτα ἢ ὁ μακάριος Παῦλος ταύτῃ τε θεϊκῶς τὸ φωνὴν ἐπήγαγεν· * ἅρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἢ ἡ ἀκοὴ διὰ ῥήματός· θεῶν· δεικνὺς ὅτι ἐκ ἄλλως δυνατὸν τὸ τοιαύτῃ ἀκολὺν θεωρῖνεσθαι τοῖς θεωφάνταις, ὅγ' ἢ διὰ τῆς τῆ ἀγίας πνεύματος ἐνεργείας· ὁ μακάριος δὲ φησί Δαυίδ· * κλινά· εἰς ὠραβολίαν τὸ οὖς μου, ἀνοίξω ἐν ψαλμῷ τὸ πρεβλημά μου· ἵνα εἴπῃ ὅτι ὑποδείξῃ τὸ ἀκολὺν καὶ δεξάμενος θαύθεν τὴν γνώσιν, διαπορευθῶ τοῖς ἀνθρώποις τὸ θεωρηκόντων τὴν διδασκαλίαν· ἡγὰρ οὕτως ποίνω ἐπειδὴ εἶπεν ὅρασις Ἀβδὶς, ὁ θεωρηγὸς τίς ὠραπλησίως τοῖς λοιποῖς λέω τῇ βιβλίᾳ δήλωσιν ἔχοντος ἢ πινος λέω τὰ λεγόμενα, ὅπως τὸ τὸ τοιαῦτα λέγειν δύναμιν εἰληφότες, ἄρχεται τῇ τὴν θεωρητικῆς ῥημάτων ἔπος.

* Is. LIII. 1.

* Rom. X. 17.

* Ps. XLVIII. 5.

p. 217

“ Τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς τῇ Ἰδουμαίᾳ. „ Δηλὸν ὡς ἡ θεωρητικὴ γίγνεται. “ Ἀκολὺν ἤκουσα ὡς τῇ κυεῖς. „ Τὸν ἢ ἐσομένων, φησί, καὶ τὴν Ἰδουμαίαν ἀδήλων μὲν ὄντων ἀνθρώποις, μὴ πολὺν ἢ ἐσομένων τὴν χεῖρον, ὡς τὴν θεῶν δέδεγμα τὴν διδασκαλίαν· εἴτα τίς ἀκοῆς; “ Καὶ θεωροχλὺν εἰς τὰ ἔθνη ἐξαπέστειλε. „ Περιοχλὺν λέγει τὸ κύκλω τὴν θεωρίαν, οἷον τῆς ἢ τὴν τοῖς· ἔπο λέγει τὸ, τίς ἀπάξῃ με εἰς πόλιν θεωροχλῆς; ἵνα εἴπῃ εἰς πόλιν τεταχσμήν, ταῖς θεωροχμήν τὴν τῆς κύκλω· ταύτῃ αὐτὸ φησὶν ἤκουσα τὸ ἀκολὺν, ὅτι ὡς περ πνὰ θεωροχλὺν τὸ πρεβλημα ἐξαπέστειλε τὸ οἰκέον εἰς τὰ ἔθνη ὁ θεός, ἅπαντας αὐτοὺς ἐν κύκλω καὶ τὴν Ἰδουμαίας συλλέγων. “ Ἀνάστητε ὁ ἐξαναστῶμεν ἐπ' αὐτὴν εἰς πόλεμον. „ Κατὰ ἀποσιώπῃς τὸ λέγων νοεῖται, ἵνα ἢ καὶ θεωροχλὺν εἰς τὰ ἔθνη ἐξαπέστειλεν λέγων, ἀνάστητε ὁ ἐξαναστῶμεν ἐπ' αὐτὴν εἰς

* Ps. CVII. 11.

spiritalis doctrinae notitiam, auditionis cuiusdam instar, recipiebant. Quare beatus quoque Isaias propheta ait: Domine quis credidit auditui nostro? nempe notitiae rerum nobis demonstratarum, et quas divinitus edocti sumus. Convenientissime item beatus Paulus hanc divinitus protulit locutionem: fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei: significans, haud aliter accidere posse prophetis auditionem huiusmodi, nisi a sancti virtute Spiritus. Tum etiam beatus David ait: inclinabo ad parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam: nempe quam aure praebita divinitus hausero cognitionem, eam mox ad homines perferam, ut officiorum fiat disciplina. Igitur quod heic dicitur “ visio Abdiae „ is est quidam (ut in ceteris prophetis usuvenit) titulus libri, qui nomen eius prae se fert a quo ista dicuntur, simulque innuit quam auctor virtute loquendi imbutus, verborum propheticorum hoc initium faciat.

“ Haec dicit dominus Deus Idumaeae. „ Significantur ii, de quibus prophetia fit. “ Auditionem audiavi a Domino. „ Adversos Idumaeae casus, arcanos adhuc hominibus, sed tamen post diutinum tempus eventuros, a Deo edoctus sum. Iam quae res audita? “ Et septum inter gentes misit. „ Septum dicit quo aliquid circumcluditur, murum puta, aut aliquid huiusmodi. Sic ait scriptura: quis deducet me in urbem septi, id est in urbem munitam, seu muro circumdatam. Ergo hanc, ait, audiavi auditionem, a Deo scilicet missum praeceptum eius, septi instar, ad cunctas orbiculatim gentes contra Idumaeam congregandas. “ Surgite et consistamus contra eam belligerantes. „ Sub reticentia intelligitur “ dicens „: nempe septum inter gentes misit, dicens: surgite et consistamus contra eam belligerantes. Tamquam si

ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, πῶς με κατὰξίς ἐπὶ τὴν γῆν; „ Ἐπειδὴ γὰρ ὄρεον ὥκου χόραν οἱ Ἰδουμαῖοι, μᾶλλον τέτο λέγῃ ὅτι ἀμέζως ἐπήρδης τὸ δέχομαι, ἐν κατὰδύσει μὲν οἰκίαν πεζῶν, πολλὴν δὲ σε καὶ μεγίστην ὥς ὅς πεποικηκὼς τὸ οἰκισιν· Ἐ δὴ καὶ οἰόμενοι οὐκ ἂν ποτε ἔσεσθαι τὸ δυνάμενόν σε τὴν ποροσόντος ἐκβαλεῖν εὐποραγίας· ὑπὲρ ὧν δὴ πᾶσι τὰ εἰρημύρια, ἵνα αἰσθῇ μάτῳ οἰόμενοι ἐξ πείρας ἀντιποροσόντος βαλῆς. “ Ἐὰν μετρωειδῆς ὡς αἰτός, καὶ ἐὰν ἀνὰ μέσον τῆς ἄσρων θῆς νοστίαν σου, ἐκείθεν κατὰξίς σε λέγῃ κύριος. „ Ὡστε καὶ ἀετὸς δίκῃ εἰς ὑψὺ ἀρθῆς, ὅς πολὺ τῆς ἐρῶν ὑπερίπτασθαι πέφυκε, καὶ ἐν μέσῳ τῆς ἄσρων δὲ τὸ ὑπερβολὴν τὴν ποροσόντος σου κατὰσπῆς, ἐκ ἀρξίας πορὸς τὸ δυνάμειν τὸ ἐμὸν, ὅτ’ ἂν σε κατὰσπῇ ἐθέλω.

“ Εἰ κλέπτῃ εἰσῆλθον πορὸς σέ, εἰ ληστὴν νυκτός, πῶς ἂν ἀπερρίψῃς; ἐκ ἂν ἐκλεψαν τὰ ἱκανὰ αὐτοῖς; καὶ εἰ ξυρῆται εἰσῆλθον πορὸς σέ, ἐκ ἂν ὑπελίποντο ἐπιφυλλίδα; πῶς ὀξερδύνῃθι Ἡσαῦ, καὶ κατελήσθῃ αὐτῆς τὰ κεκρυμμένα; „ Εἰ μὲν οὖν κλέπτῃ πνὲς οἱ λεληδύτως ἐν τῇ νυξὶ ληστέειν ἐώσῃτες εἰς τὸ οἰκίαν ἐπισῆλθον τὴν σὴν, βραχέα πνὰ λαβόντες, τυχὸν ὀξῆλθον ἂν· σὺ ἢ οὐκ ἂν ἀπερρίψῃς τῆς οἰκίας, ἐπειδὴ τὸ οἰκισέως σε ὑποσερῇ οἱ δὲ ληστίαι τὰ ποροσόντα ἀφελόμενοι ἐκ ἡδυνάντο· Ἐ δὲ ἐπὶ ξύλῳ ἢ πνὲς εἰς ἀμπελώνα εἰσῆλθοντες, πάντως ἂν πνα καρπὸν κατέλιπον ἐν τοῖς ἀμπελῶνι; τὸ δὲ γε νῦν σοι συμβησόμενον οὐ ποιεῖτον ἔσται· ἐπελάσσονται γὰρ πολέμοιοι οἱ ποσῶν σε κατὰ κρατήσκον, ὥστε ἅπαντα ὀξερδύνῃσαντες τὰ ποροσόντα σοι, μὴ ἢ τῆς κεκρυμμένων ἀκέραιοι ἀφείναι πὶ ὧν σοί· ἔγω πάντα ὑπὸ τὸ ἐξέσθαι ἔσται τὸ ἐκείνων, Ἐ πᾶσι δοκῶντα ἀπελάσσονται λαβόντες· εἴτα εἰς ἔλεγχον τῆς ἐπιτάσεως τῆς κακῆς. “ Ἔως τῆς ἐρίων σου ἐξαπέσειλάν σε πάντες οἱ ἄνδρες τὴν δαδῆκης σε· ἀντίσταν σοι, ἡδυνήσαν πορὸς σέ. „

rupium specus, in sublimi habitaculo stantem, animoque tuo volutantem, quis me in terram detrahet? „ Quandoquidem Idumaei montana in regione degebant, hoc fere dicit: ingentes admodum spiritus geris, quia scopulorum recessus occupas, ibique spatiosam ac maximam, ut certe arbitraris, stationem tenes: et sane neminem fore credis qui te praesenti prosperitate deicere queat. Quamobrem quae dicta sunt, patieris; ut sentias frustra temet aliquid esse putasse, invita Dei voluntate. “ Etiamsi aquilae instar alta petas, et si mediis in astris nidum statuas, illinc ego te detraham, dicit Dominus. „ Sublimis feraris licet, aquilae more quae montes supervolare procul solet; in mediis quamvis sideribus gloriae tuae magnitudo te colloctet, viribus meis minime obsistes, statim ac te deturbare voluero.

“ Si fures ad te venissent nocturnive latrones, ubinam proiecta fuisses? nonne furati essent sufficientia sibi? Et si vindemiares ad te ingressi fuissent, nonne tibi racemum reliquissent? Quomodo lustratus est Esau, deprehensaque sunt occulta eius! „ Si fures aliqui, clam noctu furari soliti in domum tuam inrupissent, paucis direptis fortasse discessissent; tu tamen haudquaquam aedibus pulsus fuisses; tuis enim te laribus ii qui furto tumultuario aliquid diripiunt spoliare non possent. Item si qui vindemiae causa vineam introissent, nihilominus partem aliquam fructus in vite reliquissent. Verumtamen rei nunc tibi eventurae alia ratio est: supervenient enim hostes, qui tantopere tui potentur, ut omnia tua scrutati, nihil tibi, reconditum licet, incolume esse sinant. Adeo cuncta in eorum potestatem devenient, qui quidquid libitum fuerit depopulati, tum demum abscedent. Deinde ob mali gravitatem declarandam ait: “ usque ad terminos tuos dimiserunt te viri omnes foederis tui; obsisterunt tibi; vires suas contra te intenderunt. „ Qui iure

Καὶ γὰρ ἐπεὶ οἱ παλαιότεροι συνηθίνας φιλίας τὴν καὶ συμμαχίαν ἔχοντες πρὸς σέ, θεσπασμένοι
σε τῇ συμφορᾷ, τὸ μέγα δὲ, ἔγωγε τῇ ἐναντίων ἔσονται μόρας, ὥστε σε καὶ ἐκείνοις
πάντων ὀξυθυμῶν τῶν δαίμων τῶν σῶν, χρεῖται τῇ πολεμίων ὅτι τῇ αἰχμαλωσίαν ὠδοῦντας·
οἱ δὲ ἀντιπρήσονται σοι, καὶ διωκόμενοι τοῖς πολεμίοις συμπεράττοντες τοῖς σοῖς· καὶ τὸ αὐτὸ
πάλιν ἑτέρως λέγων· “ ἄνδρες εἰρηνικοὶ σε οἱ συνεδριόιτές σοι, ἔθηκαν ἑνεδρα ὑποκρίσας·
σε οὐκ ἔστι σωτῆσις ἐν αὐτοῖς. „ Οἱ φίλοι ἀπαξόμοι πρὸς σέ καὶ ἀλλὰ σοι κοινω-
νῆτες, αὐτοὶ σοι λόγοις ὑφάνθην, εἰς ἀπώλειαν ἄγοντες, ἐπεὶ δὴ διὰ ὑπερβάλλουσιν ἄνοιαν
οὐδὲν δυνάμενοι σῶν ὅπως φίλοις ὁπίσασθαι τῇ ἐχθρῶν.

- α. 8. “ Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει κύριος ὁποῦ σοφὸς ἐκ τῆς Ἰδουμαίας, ἐπὶ σῶσιν ἔξ
α. 9. ὅρου Ἡσαΐ· ἐπὶ πηροῦνται οἱ μαχηταὶ σε ἐκ Θαμὰν, ὅπως ἔξαρθῇ ἄνθρωπος ἔξ
α. 10. ὅρου Ἡσαΐ, δὲ τῇ σφαγῇ καὶ τῇ ἀσέβειαν τῇ εἰς (XV) ἀδελφόν σε Ἰακώβ· καὶ καλύψαι
p. 222. σε αἰχμῇ, καὶ ἔξαρθῇ εἰς (XV) αἰῶνα. „ Ἀπολογῶνται δὲ πάντες οἱ ἐν ὑμῖν πρὸς τὰ
πολεμικὰ σοφοὶ τε ἐπὶ διωκτοὶ πνέες ἀνθρώποις ἐξ· οἱ τε μέγα φρονούμενοι ὅτι τῇ μάχῃ
ἐν Θαμὰν, ἢ μεγίστη τῇ πόλεων ἐξ· δοκεῖ τῇ ὑμετέρων· νικηθέντες τῷ φόβῳ τῇ ἐπε-
ληλυθίτων κακῶν εἰς πόσιν κατὰσύνονται ἐπὶ δαίμον· ποσὺν τῇ ἀνθρώπων ἀπώλεια
χρησέται τῇ ὑμετέρων, ὑπὲρ ὧν αὐτοὶ σῶν ἀδελφὸς σῶν ἰδίους ἐκ τῆς Ἰακώβ κατὰρον-
τας τὸ γένος, ὃς ἀδελφὸς ἡμετέρων πρὸς ὑμετέρων, ὡς ἀδελφὸς ἐκδεσόμενοι τῇ σφαγῇ·
α. 11. ὑπὲρ δὲ τῶν αἰχμῇ τε ἀντιπρὸς, ἐπὶ παντελῇ τῇ ἀπώλειαν ὑποκρίσας. “ Ἀφ’ ἧς
ἡμέρας ἀντίσας ἔξ ἐναντίας ἐν ἡμέρᾳ αἰχμαλωτίζοντων ὁμογενῶν διώκων αὐτῶν· καὶ
ὁμογενεῖς εἰσπλάσσειν εἰς πύλας αὐτῶν, ὅτι Ἰερουσαλὴμ ἔβαλον κληροῖς, καὶ οὐδὲν ὡς εἰς ἔξ
αὐτῶν. „ Ταῦτα δὲ ἐπελάσσομένων σοι κακῶν ἔξ ἐκείνου δέδεξαι τῇ ἀπόφασιν, ἔξ ὅτε περ
ποιῶντα καὶ τῇ ἀδελφῶν τετόλμηκας τῇ οἰκίῳ· ὅτε καὶ ὁμογενεῖς αὐτῶν αἰχμαλώτοις

amicitiae mutuique praesidii tecum antea copulati erant, statim ac calamitatis tuae gravitatem senserint, ad hostium partes transibunt; cumque his conspirantes finibus tuis te propellent, dum hostibus gratificantur, atque in captivitatem extrudent. Hi totis viribus adversabuntur, atque hostibus suppetias ferent. Id ipsum alibi denovo dicit: “ homines tui pacifici, qui tecum epulis accumbebant, insidias tibi collocaverunt. Nulla est prudentia eius. „ Qui tecum amicitia iuncti, communi mensa utebantur, machinationes tibi struxerunt quae in perniciem ducerent: quia pro tua summa stultitia ne germanos quidem amicos ab inimicis discernere nosti.

“ Illa die, inquit Dominus, pessum dabo sapientes in Idumaea, intellectum in monte Esau: cadent bellatores tui e Thaeman, ita ut exterminetur homo ex monte Esau, propter caedem atque nequitiam quam in Iacob fratrem tuum exseruisti: ignominia oppleberis, atque in aeternum deleberis. „ Leto occumbent quicumque apud vos rei bellicae periti feruntur vel fortitudinem iactant: quique proeliis in Thaeman pugnatis gloriantur, quae maxima videtur urbiumstrarum; hi metu instantium malorum fracti, animos ultro despondebunt. Tanta fiet civium vestrorum clades! propterea quod ipsi fratres vestros, ex Iacob progenitos, qui vestri progenitoris germanus fuit, immeritis cladibus adfecistis. Idcirco, inquam, probro suffundimini, supremumque exitium adibitis. “ Ex quo die adversarius constitisti: quo die alienigenae in captivitatem redigebant potentiam eius; extraneique ingrediebantur portas eius, superque Hierosolyma sortes mittebant; tu quoque eras tamquam unus ex illis. „ Eventurorum tibi malorum eo tempore causam tibi conciliasti, ex quo adversus fratres tuos talia facere ausus es: cum extranei servitio eos mancipa-

ἐλαμβάνον, οὐ ἢ ἀντίσθης ἐξ ἐναντίας· ἵνα εἴπῃ, ἐν τῇ τ' ἐχθρῶν ἑταῖρας στυγὸν μερίδι. Ἐ
 δημοχρεῖς μὲν αὐτῶν εἰς τε τὰς λοιπὰς πόλεις εἰσέησαν, Ἐ πρὸς τ' λοιπαῖς, καὶ τ' Ἱερουσα-
 λὴμ. Ἐ δὴ Ἐ κλήρω τὰ ἐνόντα διενέμαντο πάντα· οὐ ἢ ἐκοιῶναι τοῖς τοιαῦτα τολμῶσιν.

“ Καὶ μὴ ὀπίσθης ἡμέραν ἀδύνατον σε ἐν ἡμέρᾳ δημοχρεῖων· Ἐ μὴ ἐπὶ χαιρὲς ὅπῃ τῆς ἡμέρας
 Ἰσάδα ἐν ἡμέρᾳ ἀπωλείας αὐτῶν· Ἐ μὴ μεγαλορημονήσης ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως αὐτῶν· μηδὲ
 εἰσέλθῃς εἰς πύλας λαῶν ἐν ἡμέρᾳ πόνων αὐτῶν· καὶ μὴ ὀπίσθης Ἐ οὐ ὅπῃ τ' συναγωγῶν
 αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ὀλέθρου αὐτῶν, μὴ ἢ συνεπιθῇ ὅπῃ τ' δύναμιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἀπωλείας
 αὐτῶν· μὴ ἢ ὀπισθῆς ὅπῃ τὰς διεκβολὰς αὐτῶν ἐξολοθρεῦσαι τὰς ἀνασωζομένους ἐξ αὐτῶν,
 μὴ ἢ συγκλείσης τὰς φεύγοντας αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως. „ Τὸ μὲν ὀπίσθης ἀντὶ τ' ἵνα
 μὴ ἐφθοῖς λέγῃ, ἵνα μὴ ταῦτα φησὶ ποιῇς· ἀκολούθως γὰρ τοῖς ἀνωτέροις εἰπεῖν βέλτεται,
 ὅπῃ ὑπὲρ τέτων δώσης δίκην, Ἐ τ' μνησθῆναι ὑπομνήσας πτωρίαν· ἐπειδὴ ἐπέχαιρες τ' τ'
 ἀδελφῶν συμφοραῖς καὶ ὅν ἐκείνοι καμῶν τ' ὑπὸ τῆς δημοχρεῖων ὑπέμεινον ἀπώλειαν· Ἐ ἐν
 ἀνάγκῃ αὐτῶν ἐξεταζομένων ἐφθέγγετο ῥήματα οἷα εἰκὸς ὅπῃ τῇ αὐτῶν ἡσυχία ἀπωλεία·
 τὸ γὰρ μεγαλορημονήσης τέτο λέγῃ· Ἐ ἐν ἀνάγκῃ ὄντων ἐκείνων εἰσῆλθαι καὶ αὐτὸς εἰς τ'
 πόλιν μὴ τ' λοιπῶν, τὰ ἐνδεχόμενα καὶ ἀναδεῖσθαι αὐτῶν· καὶ εἰ πνεῖς ἢ αὐτῶν διαφυγεῖν
 πᾶς ἡσυχίαν, τὸ σωτηρίαν τέτω πορίζεσθαι προσδοκῶντες, Ἐ τέτοις ἀπολλύειν ἐσπεδαζες,
 συλλαμβανόμενός τε τὰς φεύγοντας ἐξ αὐτῶν Ἐ πᾶσα διδῶς πτωρίαν· τέτο γὰρ λέγῃ τὸ μὴ
 ὀπισθῆς ὅπῃ τὰς διεκβολὰς αὐτῶν ἐξολοθρεῦσαι τὰς ἀνασωζομένους ἐξ αὐτῶν, μὴ ἢ συγκλεί-
 σης τὰς φεύγοντας αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως· δι' ὅλων βελόμενός εἰπεῖν ὅπῃ ὑπὲρ ὧν ἡσυχίας
 ὅπῃ τῇ τ' Ἱερουσαλὴμ ἀπώλεια ἀδύνατον ὄντων σῶν, Ἐ δὴ Ἐ τοῖς πολεμίοις συνέπρεσβεζες
 κατ' αὐτῶν, Ἐ ἡσυχίας ὅπῃ τοῖς αὐτῶν κακοῖς, διαφύγετε τε αὐτῶν Ἐ αὐτὸς καὶ τ' οἰκίαν δύναμιν
 διεβέβληκας τοῖς κακοῖς, ὑπὲρ τέτων δὴ τ' μέλλεσθαι ὑπομνήσας πτωρίαν· ὅθεν ἐπάγῃ.

bant, tu ex adverso constiteras, id est te in hostium partes conieceras. Utique alie-
 nigenae cunctas urbes, atque in his Hierosolyma, occupaverunt; manubiasque sor-
 tibus diviserunt; tu vero talia audentium particeps eras.

“ Neque despicias fratris tui diem, in die alienigenarum; neque laeteris super
 Iudae filiis in die ferali eorum; neque superbe loquaris in die calamitatis eorum;
 neque ingrediaris portas populorum in die cladis eorum; neque despicias congre-
 gationem eorum in die quo interibunt; neque inveharis in potentiam eorum in die
 quo peribunt; neque steteris in exitibus eorum, ut evadentes perdas; neque fugam
 eorum impedis in die calamitoso eorum. „ Verbum despicias pro ne delecteris usur-
 pat, id est cave talia facias. Superioribus enim consonans dictis, significat fore ut
 poenas pro his maleficiis des, praedictamque animadversionem perferas: quia lae-
 tatus es fratrum tuorum adversis casibus, quo tempore hi ab hostibus vastabantur:
 dumque angustiis vexarentur, verba effutiebas, quae solent ii qui alieno exitio gau-
 dent. Hoc enim significat superbe loqui. Atque in eorum pressuris tu urbem cum
 hostibus ingrediebaris, ut fratrum cladem augeres. Quod si qui forte viam fugae
 nanciscerentur, in qua unice spem salutis collocabant, hos tu quoque perdere sata-
 gebas; capiens nimirum profugos, ac punientibus tradens. Hoc enim significat, ne-
 que steteris in exitibus eorum, ut evadentes perdas, neque fugam eorum impedis
 in die calamitatis eorum. Atque horum dictorum generalis sententia haec est: quia
 fratrum tuorum Israhelitarum exitio laetatus es; quia suppetias hostibus contra il-
 los tulisti; malisque eorundem gavisus es; atque eos pro facultate tua detrimentis
 adfecisti; ideo paratum tibi lues supplicium. Quare addit.

- v. 15. " Διότι ἐγὼς ἡμέρας κυρίαι ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη· ὃν ἔσπον ἐποίησας, ἔγω ἔσται σοι τὸ ἀνταπίδομα· σὺ ἀνταποδοθήσεταί σοι εἰς κεφαλὴν σου. „ Ἦκε γὰρ ὁ καμὸς καὶ ὃν ἅπαντας μὴ πτωρήσεται ἅνθρωπος ὅσους πεπραχότας εἰς αὐτὸς, μάλιστα δὲ πάντων βαρύναν ἐπάξῃ σοι τὴν πτωχείαν, ἀνάλογόν σοι τὴν συμφροσὴν ἐπάγων οἷς πεποίηκας κατ' αὐτῶν.
- v. 16. " Διότι ὃν ἔσπον ἔπεις ἐπὶ τὸ ὄρος μου τὸ ἅγιον, πίνοντα πάντα τὰ ἔθνη οἶνον· πίνοντα ἔτι ἀναβήσονται, καὶ ἔσονται καθὼς οὐχ ὑπάρχοντες. „ Αὐτός τε γὰρ ὑπὲρ ὧν εἰς τὸ ὄρος τὸ ἐμὸν ἅνθρωποι οἰκουῦνται ἐν αὐτῷ τοιαῦτα τετόλμηκας, δέδεξαι τὴν πτωχείαν· οἱ κοινωνήσαντες τέ σοι τὴν γνώμης ταύτης ἔτι πωρῶν, ὡς εἰκὸς κοινωνήσκει τὴν πτωχείας, παντελεῖ ληφέντες ἀπώλεια, ὡς μηδὲν ἀπεικέναι τὴν κατὰπαξ ἐκ ὄντων· τὸ μὲν γὰρ ἔπεις ἔτι πίνοντα, τὴν πτωχείαν δηλοῖ τὸ αὐτοῖς τε ἐπαχθησὶν καὶ τοῖς λοιποῖς· ὡς τὸ * ποτήριον ἐν χεὶρ κυρίου, οἷον ἀκατέκτιστον, πλήρες καύσματος· ἔτι ἐκλινεν ἐκ τέττε εἰς τέτο· πᾶσι ὁ θυμὸς αὐτοῦ ἐκ ὀχνηώσῃ πίνοντα πάντες οἱ ἀμβρωτοὶ τὴν γῆς· τὸ ἧ δὲ τὸ ὄρος μου τὸ ἅγιον, ἵνα εἴπῃ, ὑπὲρ ὧν εἰς τὸ ὄρος τὸ ἐμὸν εἰς τε ἅνθρωποι οἰκουῦνται ἐν αὐτῷ τοιαῦτα τετόλμηκατε, δέδεξαι τὴν πτωχείαν· οἱ κοινωνήσαντες τέ σοι τὴν γνώμης ταύτης ἔτι πωρῶν, ὡς εἰκὸς κοινωνήσκει τὴν πτωχείας, παντελεῖ ληφέντες ἀπώλεια. " Ἐν ἧ ὑπὲρ ὄρος Σιών ἔσται ἡ σωτηρία, ἔτι ἅγιον, καὶ κατακληρονομήσῃ ὁ οἶκος Ἰακώβ ἅνθρωποι κληρονομήσαντας αὐτῶν. „ Περὶ μὲν αὐτὸ ὑμᾶς τε καὶ ἅνθρωποι κοινωνηκότας ὑμῖν τὴν γνώμης, ταῦτα γνήσεται· ἀποδοθήσονται ἧ ἔτι πάσης ἀνάγκης ἔγω γνήσονται ἐν τῷ ὄρει πρὸς Σιών φερόμενοι πολεμικῶντες· ὥστε ὅπως αὐτὸ δέξῃ τὴν πάντων βοήθειαν ἅγιον φανύμεν· ἐπὶ ἔτι πάντας ἅνθρωποι φερόμενοι αὐτῶν κεκατηκότας ὑποδείκνυς ἔξωσιν οἱ δόξονοι τὴν Ἰακώβ, ἕως ἐπλεμεῖτε ἔνθεν ὑμῖς μὲν τὴν λοιπῶν.
- v. 18. " Καὶ ἔσται ὁ οἶκος Ἰακώβ πῦρ, καὶ ὁ οἶκος Ἰωσήφ φλόξ, ὁ ἧ οἶκος Ἠσαὺ εἰς

" Quia prope est dies Domini super omnes gentes. Quae aliis fecisti, eadem tibi fient: retributio tua retribuetur in caput tuum. „ Adest enim tempus quo Deus puniet omnes qui aliquando Israelitis male fecerunt. Et quidem tibi prae ceteris gravem imponet poenam, paremque maleficiis quae in fratres tuos commisisti. " Quia quemadmodum bibisti super montem sanctum meum, sic bibent omnes populi vinum: bibent et ascendent; eruntque sicut non existentes. „ Nam et ipse propterea quod contra montem meum incolasque eius invectus es, supplicio non carebis. Qui sententiae tuae factorumque participes fuerint, iidem poenae quoque socii erunt, internecivo traditi exitio, ita ut ab iis non differant qui nulli sunt. Nam verba bibisti et bibent, animadversionem significant in Idumaeam aliosque hostes expromendam. Veluti, calix in manu Domini plenus misto. Et inclinavit ex hoc in hoc; verumtamen faex eius non est exinanita: bibent omnes peccatores terrae. Memorat autem montem sanctum suum, significans fore ut propter crimina adversus eum montem incolasque eius patrata, poenae obnoxii fiant Idumaei: et qui cum eorum consiliis rebusque gestis conspiraverunt, iidem ad supplicii societatem vocentur, capitalique vindicta puniantur. " In Sion autem monte salus erit et sanctitas, et possidebit Iacob qui se possederant. „ Vobis itaque sociisque consiliorum vestrorum haec accident. Incolumes autem erunt, atque omni adversitate carebunt in monte Sion qui antea bellis appetebantur: atque ita mons ille propter horum securitatem sanctus videbitur: immo vero cunctis dominabuntur, qui se antea devicerant, Iacob posterius; quibus nimirum vos nuper vestrique socii molesti armis fuistis.

" Et erit domus Iacob ignis, et domus Ioseph flamma; et domus Esau stipula:

καλάμῳ· ἃ ἐκκαυθήσονται εἰς αὐτὰς, καὶ καταφάγονται αὐτὰς. „ Οὕτω γὰρ κρατήσκειν μ. 226
 πάντων οἱ Ἰσραηλῖται ἢ Ἰδουμαίων, ὥστε δίκῳ πρὸς καλάμῳ ἀναλίσκοντος πάντας
 αὐτὰς ἀφανίσαι τὴν κρατὶ τῷ πολέμῳ. “ Καὶ οὐκ ἔσται πυρφόρος τῷ οἴκῳ Ἡσαὺ, ὅτι
 κύριος ἐλάλησεν. „ Ἐπειδὴ πῦρ ἔφη (ὧ) Ἰσραὴλ ἔσεσθαι τῷ Ἡσαὺ ὡς πᾶντας ἀν
 αὐτὰς ἀναλίσκειν μέλλοντα τῷ πολέμῳ, διὰ τὸ οὐκ ἔσται πυρφόρος φησὶ τῷ οἴκῳ
 Ἡσαὺ· ἀντὶ τῆς ἐχθρῆς ἔσται ἐν αὐτοῖς ὡς διαφθάναι τί θυνήσεται ἔθνη Ἰσραηλῖτας κακόν·
 ἀλλὰ πᾶσονται μὴ παρ’ αὐτῶν οὐ τὰ τυχόντα· ἀμύμῳ ἢ ἑαυτοῖς, ἢ πιῖσται τί πρὸς
 βλάβειν ἐκείνων, οὐ θυνήσονται κατὰ πᾶν ἐξ ἑνός· ἀ δὴ πάντα γνήσεται πάντως, ἐπειδὴ
 θεὸς ὅστις ὁ ὑποφηνάμενος γνήσιος· ἃ ἐπειδήπερ ἐν τοῖς ἀνωτέροις ἔφη ὅτι κατακληρο-
 νομήσκειν ὁ οἶκος Ἰακώβ ἔθνη κατακληρονομήσοντας αὐτὰς, πλατύτερον αὐτὸ βεβόη-
 νος εἶπαι, λέγει ὅτι οἱ μὴ ἐν Ναγέβ Ἰσραηλῖται κατακληρονομήσκει ἔθνη πρὸς ἑαυτούς
 τοῖς τῷ Ἡσαὺ· οἱ ἐν Σιφθαῖ ἢ ἔθνη τῶν ὁμοφύλων· κομινοῦται ἢ καὶ τὴν οἰκίαν χώραν
 ὡς εἰκός· οἱ μὴ τῷ Ἐφραὶμ τὸ τὴν Σαμάρειας πεδίον· τὴν Γαλααδίην ἢ ὁ Βενιαμίν· τὴν τε
 μετοικίας αὐτῶν τὴν ὅτι τὰ οἰκίαι, ἀρχὴ μὴ αὐτοῖς γνήσεται ἢ Σαρεφθῶν χώρα· τέλει
 ἢ ἢ Ἐφραθά· βέλεται ἢ εἶπαι ὅτι πάντας τῶν Χανααίων ἔθνη ἐν μέσῳ κατέξουσιν τοῖς, v. 19
 ὡς περ ἐν ἃ πρὸς ἑαυτούς εἶχον· ἔπειτα ἢ καὶ τὰς ἐν Ναγέβ πόλεις ἑαυτῶν ὑποδέχονται ἀπὸ
 σῶν πάντες συντόμως εἶπαι οἱ τῷ Σιών ὅτι πρὸς ἑαυτούς, ἃ τὴν αὐτῶν τῷ θεῷ πρὸς
 ἡκούσαν θρησκείαν ἐκτείναντες· αὐτοὶ τε πάσης τρέχοντες σωτηρίας· ἃ μετὰ τὴν πᾶν τοῖς τῷ
 Ἡσαὺ τὴν πτωχείαν ἐπάξουσιν, ἀντὶ ὧν πεπόνθασιν παρ’ αὐτῶν· οἱ ἐπὶ γὰρ ἅπαντες ἐν v. 21
 αὐτῶν συμπεράνας τὴν πτωχείαν. “ Καὶ ἔσται τῷ κυρίῳ ἡ βασιλεία. „ Ἰνα εἴπῃ, ὅτι διὰ
 πάντων ὧν τε εὖ πάχουσιν Ἰσραηλῖται καὶ ὧν ὑπομύκωσι, δίκας δίδόντες οἱ ὀφειλόμενοι
 εἰς αὐτὰς, φανέται βασιλεὺς ἀληθὴς ὁ θεός, ὁ κύριος τε ἃ ποιητὴς τῶν πάντων,
 κατ’ ὅξωσιαν ἃ βέλεται θεὸς τε ἔθνη οἰκίαις ἃ θεὸς ἔθνη ἀλλοτρίους εἶναι δοκῶντας ποιεῖν.

et succendentur in eis, vorabuntque eos. „ Sic, inquit, Idumaeos omnes superabunt Israhelitae, ut instar ignis stipulam absumentis, eosdem belli vi deleturi sint. “ Et non erit flammiger in Esau domo, quia Dominus locutus est. „ Quoniam ignem dixit Israhelalem Esau fore, veluti si omnes eius opes bello esset consumpturus, idcirco non erit, inquit, flammiger in Esau domo: id est nemini Idumaeo licebit male facere Israhelitis; sed illi quidem ab his quaelibet perpetientur, quin tamen iniurias ulcisci queant, vel quicquam ad illorum perniciem moliri. Haec adamussim omnia fient; Dei enim oraculo futura esse dicuntur. Et quoniam in superioribus dixit, fore ut domus Iacob eos possideat, qui se possederant; explicatius iam id dicere volens ait, Israhelitas Nagebi incolas hereditatis iure capturos proximos Esau locos; Siphelae item cives Israhelitas, regionem alienigenarum occupaturos: praeter quam quod patriam quoque regionem, uti par est, obtinebunt; nempe Ephraimitae Samariae planitiem, Beniamitae Galaaditidem. Iamvero postliminii eorum initium regio Sareptae erit, finis Ephratha. Nempe ait possessuros eos intermediam omnem Chanaeorum regionem. Cunctas item finitimas Nagebi urbes recuperabunt omnes hi, ut summatim dicam, qui Sion monti sunt proximi, ibique legitimam persolvunt Deo religionem. Atque hi summam salutem adepti, maximas ab Esau posteris iniuriarum veterum reposcent poenas. Quibus omnibus addit prophetiae clausulam: “ et erit Domino regnum. „ Videlicet tum Israhelitarum prosperitate, tum impiorum hostium supplicio, Deus vere rex comprobabitur, dominusque et creator omnium, qui seu suorum, seu etiam illorum, qui videntur alieni, pro suae voluntatis arbitrio, vitam fortunasque temperat.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΙΩΝΑ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

Εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ὃς τε παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης ὑπάρχων θεὸς ὁ δεσπότης ἔστι ποιητὴς
 τῶν πάντων, πρὸς ἕνα σκοπὸν ὁρῶν, τὰ τε κατ' ἐκείνῳ ὠκονόμησε ἔτι κατ' αὐτῷ.
 πάλαι μὲν ἔχων βεβουλόμηνον παρ' ἑαυτοῦ τὸ τ' μέλλουσιν ἐκφῆναι κατὰστασιν, ἥπαρ
 τ' ἀρχὴν ἐν τῇ κ' (Ὡ) δεσπότην Χριστὸν ἀνέδειξεν οἰκονομία· ἀναγκαῖον ἢ νομίσας, ἐν
 ταύτῃ δὲ τῇ παρέσῃ λέγω, πρὸς τὸν ἡμᾶς γινώσκον, εἶθ' ὕστερον εἰς ἐκείνῳ μετὰστῶν
 διὰ τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως· ὡς ἂν ἐκ ὠδιδέσεως μᾶλλον γνώμη μὲν τῶν τε διαχρηστο-
 μῶν τὸ μέγεθος ἀγαθῶν· εἶθ' ὡς ἂν τὸτο γινώσκον δὴλον, ἔτι μὴ καμνόν τι νομίζοιτο
 ὕστερον βεβουλόμηνον τε καὶ δεδοκιμασμένον πρὸς ἡμῶν, διὰ πολλῶν μὲν ἥδη ἔτι ἑτέρων ἐνα-
 πύθετο τοῖς ἀνθρώποις τὸ δεσπότην Χριστὸν τ' παρῆσαν, ὥστε πάντας Ἰουδαίους πόρρωθεν
 ἀπειδέχεσθαι ταύτην· ἐδενὸς ἢ ἡπτον ἐκ τε τῶν κ' (Ὡ) Ἀβραὰμ καὶ τ' Δαυὶδ εἰργασθε
 τὸτο, πρὸς ἕως ἐπαγγελίας ἐποίησαντο, τ' μὲν, ὅτι ἐνδολογηθήσεται ἐν τῷ σπέρματι αὐτῶν
 πάντα τὰ ἔθνη· τ' ἢ, ὅτι διωκεῖν παρέξῃ τοῖς ὅς αὐτῶν τ' βασιλείαν· ἅπαντες οὖν τὰ μὲν
 δοκῶν (Ὡ) λαὸν ἐμύνην τ' ἐφ' ἑπερ ταῦτα πληροῦσαι ἡμελλεν· ἢ ἢ τῶν παραγμάτων ἀλή-
 θεια ἐπὶ τῶν κ' (Ὡ) δεσπότην Χριστὸν οἰκονομηθέντων ἐδείκνυτο λαβῆσα τὸ πέρας, ἐφ'
 ἑπερ καὶ τὸ ἐνδολογηθῆναι τὰ ἔθνη γέγονεν ἀληθὲς, ἔτι διωκεῖν ἢ καὶ ἀσάλευτον ἔτι
 τῷ σπέρματι τ' βασιλείαν· διὰ ἢ τὸτο ἔτι ἢ πρὸς (Ὡ) λαὸν ἐπαγγελίας τὸ δεῖν πολλή τις
 γέγονεν, ἐπειδὴ πάντες ἐπὶ τ' ἐπαγγελίας φυλατόμενοι τ' εἰρημνύμενοι, τὴν πρὸς δοκῶν
 μὲν παρουσίαν ἀνέμνηρον τὸ δεσπότην Χριστὸν· ἀλλὰ τὸ ταύτης ἔνεκεν ὃ αἰτίας πλείους
 ὅσα ἐπὶ τὸ παλαιᾶς διαθήκης κ' τὸτον ὠκονόμησε τ' ἔσπον, ὡς ἂν καὶ τοῖς τότε μετὰ-

COMMENTARIUS IN IONAM PROPHETAM.

Unus idemque veteris ac novi testamenti Deus, dominus et creator omnium, uno
 scopo sibi proposito, illius pariter atque huius temporis curam gessit: olim quidem
 habens firmum apud se propositum futurum rerum statum ad exitum perducendi;
 cuius initium Christi domini incarnatione fecit: necessarium tamen iudicavit, prae-
 sentem antea conditionem nos experiri, tum ad futuram transferri per resurreccio-
 nem a mortuis: nempe ut ex comparatione magis nobis innotesceret promissorum
 magnitudo bonorum. Deinde quo id consilium palam fieret, neque aliquid novi ex-
 cogitatum postea decretumque videretur, aliis quoque permultis indiciis Christi do-
 mini adventum hominibus portenderat, ita ut Iudaei omnes hunc iamdiu expecta-
 rent. Neque id minus ex oraculis Abrahamo Davidique editis conficiebatur, qui-
 bus promiserat; illi quidem, fore ut omnes gentes in semine eius benedicerentur;
 huic autem, fore ut posteris eius perpetuum regnum attribueretur. Quae itaque
 secundum populi existimationem significabant illum, cuius causa hae res efficien-
 dae erant, ea reapse in Christi domini incarnatione comperta sunt exitum ha-
 bere: in quo etiam gentibus vere contigit benedici, et perpetuum inconcussumque
 generis regnum fieri. Propterea etiam Dei providentia circa populum multa fuit,
 quoniam omnes promissionum dictarum memores, exoptatum Christi domini prae-
 stolabantur adventum. Atque haec causa fuit, cur plurima in vetere testamento
 Deus secundum eiusmodi administraverit rationem: ita ut gesta illa tum eius tem-

ἔτι καὶ γνώμενα παρέχειτο ἢ ἀφέλειαν, ὃ μὴ οὖσιν πνὰ τῶν θαλασμάτων ἔχει τῶν ὑπερ-
 διαχρησμοδίων μὴ τὰ καὶ τὴν ὑποβολὴν τῇ δαδέρων πρὸς τὰ πρὸς πλείων πνὰ
 φαίνεσθαι οὖσαν· εὐρίσκετό τε καὶ τὸν (W) ἔσπον πύπθ· πὺς τὰ παλαιὰ τῇ ὑπερ-
 ἔχοντα μὴ πνα μίμησιν πρὸς αὐτὰ, μὴ τὰ καὶ χρεῖαν ἐν τοῖς οὐκείοις παρέχεσθαι κα-
 ροῖς· δηλόμενα ἢ ὅτι αὐτὰν τῇ θαλασμάτων ὅπου οὖν ἡλάττωνται αὐτὰ.

Ἐξήγαγε μὲν αὖ τὴν Αἰγύπτου τὴν Ἰσραὴλ ὁ θεὸς ἐκ πάσης τῆς πικρᾶς ἐκείνης ἀπὸ
λαξέ δακρύας· ἐργασάμενοι ἦν θάνατον τὴν φροῦτόν αὐτον πολὺν, διὰ τὸ τὰ τῆς Ἰσρα-
ελιτῶν φείσεσθαι παντελῶς· ἅπερ αὖ καὶ σημείω δέκεται πρὸς τὸ μηδὲν ὠφραπλῆσαι
τοῖς αἰγυπτίοις παθεῖν· ὡς ἡ τὸ τοῦ ὅτι τὸ φλιάν τῶ αἵματι· κρίσις· ταῦτα ἡ πολλὴ
μὲν τοῖς Ἰσραηλίταις γιγνώμενα τότε παρέχτο τὴν ὠφέλειαν τοῖς γε ἐν ὕποταξί τοῦ
καταδισταμένων· φροσημαίετο δὲ πως ὡς ἐν τύποις τὸ ἐκ τῆς δεαυότῃ χειρὸς ἔπος
ἡμᾶς ἀφαιρήσεαι οὐ τὴν Αἰγύπτου δακρύας, ἀλλὰ τὴν τε τὴν θανάτου ἐκ τῆς ἀμείψιας· ἅπερ ἐν
ἡμῖν παρέχε τὴν κρίσιν τὴν αἵματος τὴν οἰκίαν· πέτο γὰρ ὑπὲρ πάντων ἐκείνων, ἐκ τῆς θάνα-
τον ὑποστάς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν, εἰργάσατο τε τὴν νεκρὸν τὴν ἀνάστασιν, ἐκ παρέχεν ἅπασιν ἡμῖν
τὸ πάσης τῆς ἐν ταῦτα δακρύας ἀπαλλαγῆσιν, ἀπεκδέχεαι τὴν τε ἀθανάσιαν ἐκ τῆς ἀφθα-
σίας ἐκ τῆς ἀναμείψιας τὴν ὑπόταξιν· μὴ ὦν οὐ γὰρ ἐπαγγελίας οἰκήσμεν, ὡς ἐκείνοι,
ἀλλ' ἐν τῇ τῇ κρείων ἐσόμεθα βασιλείᾳ· ὅποσον ἡ τῶν πρὸς ἐκεῖνο τὸ δάφροεν, ἐκ ὅτι
ἐκείνων μὲν ἐπ' ὀλίγον ἐξήγετο τὸ κέρδος, τῶν ἡμετέρων τε ὄντων ἐκ πολλῶν διηγεῖται
ἡ ὠφέλεια τοῖς λαβῶσιν προσέειπε, ἐξ αὐτῶν ἅπασιν δὴλον κατέδεικε τὴν φραγμάτων· ἔτω
ἐκ τῆς ἐπὶ αὐτότας τῆς Ἰσραηλιτῶν πτωρείας ἐπέβαλεν ὅτι τὴν ἐρήμην· ὡς ἂν ἐν πᾶσι τύποις
παγεύων ἡμᾶς δεδομέναι τὴν ἀμείψαν, ὡς ἰκανῶς τε ἦσαν τοῖς χείροσιν ἡμῶς φειβαλῶν.

p. 230.

poris hominibus maximam praeberent utilitatem, tum etiam significationem haberent gerendarum postea rerum: praeter quam quod excellentia simul quam plurima novi prae vetere testamento apparitura erat. Compertum est igitur hoc modo, vetera esse typum quemdam posteriorum, non sine aliqua eorundem imitatione, et cum idoneo suis temporibus usu: sed tamen re ipsa demonstrantia, quantopere illa praesentibus minora fuerint.

Deus igitur ex Aegypto Israhelem eduxit, omnique illa acerba servitute expedit: editaque ingenti primogenitorum caede, hinc rem israheliticam integrae salutis restituit: quos populos miraculo etiam discriminavit, dum Hebracos nihil simile Aegyptiis pati voluit: id quod accidit ob cruoris in postibus aspersionem. Haec, inquam, multum eius aetatis Israhelitis emolumentum exhibuerunt, quibus eiusmodi bono frui datum fuit. Id autem portendebat, typi scilicet instar, fore ut Christus dominus liberaret nos haud ex Aegypti servitio, sed mortis atque peccati: quod quidem nobis Christus praestitit proprii sanguinis aspersione. Hoc enim ille pro omnibus fuso, et nece pro nobis obita, mortuorum resurrectionem patravit: fecitque ut nos omni hac servitute soluti, immortalitatis et incorruptibilitatis et impeccantiae bonum reciperemus: quo impetrato, haud iam promissam terram, ut illi, incoleremus, sed in regno versaremur caelorum. Iam quantum haec ab illis differunt! Israhelitae ad breve temporis spatium bona illa consequabantur; nos haec, quae multa sunt et maxima, cum aeterna utilitate tenemus: id quod ex omni rerum ipsarum natura compertum est. Sic etiam peccantes in eremo Israhelitas poenae subiecit Deus, ut his veluti exemplaribus peccatorum formidinem nobis inculceret, quorum causa in deteriorem solemus conditionem incidere.

* I. Cor. X. 11.

p. 231.

* Hebr. IX. 13.

p. 232.

* Ioh. III. 14.

Ταῦτο ἡ ὁ μακάριος δηλοῖ Παῦλ^{ος} λέγων * Ταῦτα ἡ πάντα τύποι συνέβαινον ἐκεί-
νοις· ἐγράφη ἡ πρὸς νεθεσίαν ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατέλυτο. Οὕτω δὲ
τὸ νομικῆς διατάξεως, τὸ τε θυσίαις καὶ τῷ αἵματι τῶν ἀλόγων ζώων ἔταξεν ὠφελεῖσθαι
ἐκτὸν ἡμετέραν· ἵνα ἐκ αὐτοῦ ἡμῶν τὸ πιστεύειν μεζόνως περὶ, ὅτι μερίστων ἀγα-
θῶν ἐν τῷ αἵματι τοῦ ζώοντος τὸ δευτέρου Χριστοῦ· ὅθεν ὁ μακάριος λέγει Παῦλ^{ος}· * εἰ
γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ ἐλάων ἐκ ποδοῦ δαμάλεως ῥαντίζουσα ἐκτὸν κεκοινωμένους ἀγιάζει
πρὸς τὸ τὴν σαρκὸς καθαρότητα, πόσω μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ πνεύματος
αἰωνίου ἡμῶν ἐαυτὸν προσέφερεν τῷ θεῷ, καθαριεῖν τὴν συνείδησιν ἡμῶν διὰ νεκρῶν
ζώων; ἐκ γὰρ τὸ τὸ δευτέρου Χριστοῦ διαφορᾶς πρὸς τὰ ἄλογα ζῶα, ἀρκέντως ἡμᾶς ὅτι-
σώσατο, ὅτι πολλὰ πλέον ἡμᾶς τέτοις προσέφερεν πιστεύειν ἢ ἐπ' ἐκείνοις ὅτις σέβοντο οἱ τότε·
καὶ καὶ τὸ ἔρημον ἡ τῶν Ἰσραηλιτῶν δι' ἀπειθεῖαν τὸ τῶν ὀφείων ἀπολλυμένων πληγαῖς,
ἐκέλευσεν ὁ θεὸς τῷ μακαρίῳ Μωσῇ χαλκοῦ ἀπεργάσασθαι ὄφιν, ὡς ἂν ἐπ' αὐτὸν
ἀποβλέποντες οἱ πληττόμενοι τὴν βλάβης τῶν πληττόντων ῥάδιαν δέχοντο τὴν λύσιν· δινα-
μὴς μὲν τῷ θεῷ καὶ τὸ πληττέσθαι παντελῶς ἐξω ποιῆσαι, ἢ ἑτέραν βοῦν τινα εὐρεῖσθαι
τὴν πληγῆς ἰσχυρίαν· βεληθέντων ἡ ἐν ἀπεικονίσματι τῶν πληττόντων τὴν βλάβης δέχεσθαι
αὐτὰς τὴν λύσιν· ἵνα μὴ σφόδρα θαυμάζωμεν εἰ τῷ θανάτῳ τοῦ δευτέρου Χριστοῦ λύων
(ὧ) θάνατον ὁ θεός, ἀθάνατον ἡμῶν διὰ τῆς ἀναστάσεως παρέχεται τὴν ζωὴν· ὅθεν καὶ ὁ
κυριεύων φησὶ· * καὶ κατὰ Μωσῆς ὑψώσε (ὧ) ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸ
ὑπὸν τῷ ἀνθρώπῳ, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον·
δεικνύς ὅτι ὅν περ ζῶπον τότε τῶν πληττόντων τὸ μίμημα τὴν διὰ τῆς πληγῆς ἰατο βλά-
βῳ, (ὧ) αὐτὸν δὲ ζῶπον καὶ νῦν ὁ πάντας ἀνθρώπους ὀπινερόμενον θάνατος, ὅτι τῷ
δευτέρῳ Χριστοῦ γερονῶς, οὐκ αὐτῷ μένον, ἀλλὰ γὰρ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις τῷ θανάτῳ
παρέξῃ τὴν λύσιν.

Id quod beatus docet Paulus dum ait: haec omnia illis in imagine continge-
bant; scripta autem sunt ad eruditionem nostram, in quos termini saeculorum de-
venerunt. Atque ita legalibus institutis curavit, ut illi cum fructu victimis et bru-
torum animantium sanguine uterentur: atque ut eo exemplo fides nostra robora-
retur, fore nimirum ut bona maxima per Christi domini sanguinem consequeremur.
Quare beatus ait Paulus: si enim sanguis taurorum et hircorum, et cinis vitulae
aspersus, qui eo utuntur sanctificat ad carnis emundationem; quanto magis san-
guis Christi, qui per aeternum spiritum Deo se obtulit immaculatum, conscien-
tiam nostram a mortuis operibus perpurgabit? Nam Deus per Christi domini a bru-
tis animantibus differentiam satis nos facit certiores, multo nos magis novis his
debere confidere, quam illi veteribus confidebant. Iam quum Israhelitae in eremo
propter suam incredulitatem colubrorum morsibus interirent, mandavit Deus beato
Moysi, ut aeneum conflaret colubrum; quem qui vulnerati respicerent, damni sui
medicinam facilem recepturi erant. Atqui quum Deo liceret vel Israhelitas a mor-
sibus omnino defendere, vel aliam quamlibet suppeditare ictus medelam; nihilomi-
nus eos voluit a mordentium imagine remedium referre: quo minime miraremur,
si morte Christi domini Deus mortem destruens, immortalem nobis per corporum
resurrectionem compararet vitam. Quare et Dominus ait: sicuti Moyses exaltavit ser-
pentem in solitudine, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in
illum non pereat, sed habeat vitam aeternam. Quibus verbis docet, sicut olim mor-
dentium imago damnum vulneris persanabat, sic nunc mortem, quae omnes homi-

Οὕτω ἢ ἐ τὰ κτ' ἢ μακάριον γέγονεν Ἰωνᾶν ἢ περὶ τῶν, ὃν Ἰουδαίων ἀπειθέ-
των ἐ περὶ τῶν τὰς περὶ τῶν ἐκ ἐθελόντων, ἐπὶ τὰ ἔθνη μετελθεῖν παρεσκεύασεν
ὁ θεός· εἴτα δὲ ξιῶν τε ἡμερῶν καὶ νυκτῶν ὡς ἀδύνατον ἐπὶ τῇ κήτει αὐτὸν δεσφύσας,
ἤγαγέ τε εἰς τὴν πόλιν ἢ μυρίων πλήρη κακῶν· καὶ παρεσκεύασε κηρύξαντα ἢ μετάνοιαν,
σωτηρίας ἅπασιν τοῖς αὐτόθι περὶ τῶν γινώσκον· ἵν' ἐκ ὡς ἀδύνατον μὴ ἀπιστήμῳ, εἰ καὶ
ὁ δεσπότης Χειρὸς δὲ τῶν ἰσὺν καμρῶν ἀδύνατον φυλαχθεῖς, καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς, ἐν
ἀθανάτῳ ζωῇ κοινῶ ἅπασιν τοῖς ἔθνεσι, καὶ αὐτὰ γε ἀπειθεῖν Ἰουδαίων, ἢ ἐκ τῆ
μετανοίας παρέχεται σωτηρίαν· ὅθεν ἐ ὁ κύριος ποτὲ μὲν φησὶν· * ὡς περὶ γὰρ ὁ Ἰωνᾶς ἐν
τῇ κοιλίᾳ τῇ κήτει ξηρὴς ἡμέρας ἐποίησε καὶ ξηρὴς νύκτας, ἔπειτα δὲ (ὧ) ὑὸν τῇ ἀνθρώπῳ
ἐν τῇ καρδίᾳ τῇ γῆς ποιῶσαι ξηρὴς ἡμέρας ἐ ξηρὴς νύκτας· ποτὲ δὲ· * ἄνδρες νινευῖται ἀνα-
στήσονται καὶ καὶ ἀκριβοῦσι ἢ γινώσκον αὐτῶν, ὅτι ἤκουσαν τὴν κηρύγματος Ἰωνᾶ· ἐ ἰδὲ πλεον
Ἰωνᾶ ὡς· δῆλον ὅτι ἐστὶ μὲν τις μίμησις τῶν περὶ τῶν, πολὺ ἢ τὸ ἀφορρῶν τέτων
περὶ ἐκείνου· ἐ ὅτι ὡς ἀπλησίως μὲν ἔτοι τοῖς τότε Ἰουδαίοις ἀπείθετες μὲν, δέξεται
ἢ τὰ ἔθνη ἢ ἐκ τῇ κηρύγματι σωτηρίαν· Ἐπὶ δὲ τέτοις σαφῶς ὁ μακάριος περὶ
ἐλπιῶν Ἰωνᾶς· οὐδὲ γὰρ ἂν ὁ περὶ τῶν οὕτως ἔμεινεν ἀπειθῆς τῶν περὶ, ὡς μὴ ἐλέειν τί
ποιῶσαι τῶν εἰρημένων αὐτῶν· καὶ αὐτὰ ὅτι σωτηρία γε ποσῶν πεμπόμῳ ἀνθρώπων·
ὅτι· ἐδὲ ἀπειθεῖται περὶ τῶν πάντως τῶν κτ' ἢ δαλαπῶν ἢ ἀνάγκη κακῶν· ὡς ἐ
ἐμβληθῶν κήτι, ἐ ἐπ' * αὐτῶν ὡς ἀδύνατον σωθῶν, καὶ ὡς ἀδύνατον ἐπὶ τῇ ἐκείθεν
ἀνάδυσιν ὑπομῖναι· δυναμένους γε τῇ περὶ ἐτέρους ὀκνοῦντα ἐ ἀπειθεῖν ἢ περὶ τῶν
ἐπὶ τὸ θεὸν ἐγείρει· ὡς περὶ οὐδ' αὐτὸν ἐπὶ τε τῇ Μωσέως ἐγνωμῇ * ποιῶντα ὀκνοῦτος

* Matth. XII. 40

p. 233.

* v. 41.

* ita cod., non
ὑπ.

* Exod. II. 11.

nes depascebatur, postquam ea Christo domino accidit, non huic solum sed cun-
ctis hominibus mortis remedium esse allaturam.

Sic etiam contigit beato prophetae Ionae, quem Iudaeis incredulis, neque eius
oracula recipientibus, ad gentes transgredi iussit Deus; deinde tribus diebus toti-
demque noctibus mirabiliter intra cetum conservavit incolumem, perduxitque in
urbem innumeris sceleribus redundantem; nempe ut is paenitentiam praedicans,
conciliator salutis incolis fieret; nos autem hoc exemplo eruditi minime negaremus,
Christum dominum pari temporis spatio sine corruptione servatum; qui mox e mor-
tuis ad immortalem vitam revocatus, communem cunctis ethnicis (Iudaeis interim
incredulitatem retinentibus) paenitentiae merito salutem exhibuit. Unde et Domi-
nus aliquando dixit: sicut enim Ionas in ventre ceti tres dies totidemque noctes
transegit; ita oportet filium hominis tres dies in corde terrae totidemque noctes
manere. Aliquando vero: viri ninivitae consurgent, et generationem hanc condem-
nabunt; propterea quod ipsi pronas aures praedicanti Ionae prae-buerunt: ecce au-
tem plus quam Ionas haec est. Porro rerum imitatio evidenter constat; quamquam
multa est priscarum a novis discrepantia. Profecto Iudaei praesentes, haud secus
quam illi veteres, in incredulitate perseverant; dum salutarem gentes recipiunt praed-
icationem. His evidenter de causis beati Ionae persona excitata est. Alioqui enim
non tam incredulus Deo perstitisset propheta, ut nihil eorum faceret quae iube-
batur, praesertim quum ad tot hominum curandam salutem mitteretur. Sed neque
ita incredulum experiri cum opus erat marinam illam calamitatem, ceto nimirum
obiici, prodigiose intra hunc servari, multo vero prodigiosius illinc exitum nancisci.
Quippe Deo licebat aliter ad officium cogere renuentem incredulumque prophe-
tam: sicut ab eo factitatum novimus, quo tempore Moyses apostolatus ministerium

Hier. I. 6.
p. 236.

πρὸς τὴν ὑπεργίαν τὴν ἀποστολῆς ἐπὶ τῇ Ἱερουσάλημ * τεύχοντος ὁμοίως κακάνη τὴν ὑπεργίαν
τοῦ μακρότος ἡμέρα. ὅθεν δὲ ἀπογεγραμμένων ἔτι καὶ καὶ πρὸς τὴν ἀποστολὴν τὴν μα-
κράν Ἱωνᾶν ἀναγρῆν ἐβελήθη, ἐπαθεῖν τύπον αὐτὸν τὴν καὶ τὴν δεσπότην Χριστὸν ἡμῶν
ὁποῦναι ὡς αὐτὸς ἔπαιον τὴν αἰτίαν δὲ τοσαύτης ἀπίστη καμνότητος ἐνεχθεῖς, ἀξιώσεως
ἡρώτου, τὴν τοσούτην ἀπογεγραμμένην (Ἰ) τύπον ἐκφαίνων ἐν αὐτῷ.

Προγεγραμμένον μὲν ἐν τῇ καὶ τῇ μακράν Ἱωνᾶν ἕως πρὸς τὴν ἀποστολὴν γεγονότων αὐτῶν
αἰτίαν εἶπει τίς ἂν ἐπομῆνεν ἢ κακάνη ἐκ τῆς τύπῃς τὴν ἀρχὴν λαβόντων ἀπομῆνεν γὰρ
οὐχ ὡς ἐπὶ ἀνάγκῃ αὐτῶν ἀπομῆνεν ὡς, ὅτι συνεχὲς πρὸς (Ἰ) λαὸν πρὸς τὴν θεοῦ
πεμπόμενοι, ἐμμένοντες τε αὐτοῖς τὰ ἐσόμενα, ἔτι τὰς ἐπαχθιστομῆρας πτωχείας ἡπίστατοι.
ἔτι πάντα δὴ τὰ πρὸς διόδοσον αὐτῶν συνεχόμενα μὲν πολλὰς διεσπάρταντο τὴν ἀσκή-
σειν ἢ πλεονάζειν, τὴν τῇ Ἱσραηλιτῶν κακίας ἀντιπροσέτιον τῇ δὲ τῇ πρὸς τὴν
ἐπιμελείαν αὐτῶν, τὴν δὲ πρὸς αὐτοὺς γινόμενῃ αὐτῶν οὐ δὴ ἔτι πρὸς αὐτοὺς ὡς εἰκὸς ὄντο (Ἰ)
ἐαυτῶν ἐπὶ πόνον καὶ δὴ ἔτι πρὸς ἀπομῆνεν καὶ τὴν ἀνθρωπίνων ἐχθρῶν ἀπογε-
γραμμένων ὡς τῇ μὲν ἐπὶ τὴν πρὸς τὸ γένος ἡμῶν νεύοντων, τὴν δὲ δοκούντων ἢ εἰς τὴν γνῶσιν
ἐκτελεῖν τὴν Ἱωνᾶν, ἔτι ἐλαττωμένων τῇ τε ἀσέβειᾳ, καὶ τῇ τῇ Ἱσραὴλ μορφήν ἐκεί-
νου ἕως δὲ ἀνακαμνόμενος αὐτοὺς ψυχρογνώστη βλάβη, ὁ θεός, ὁ πολλῶν μὲν πάντων
ἀνθρώπων ἐπιμελείαν ποιούμενος, ἐξαιρέτων δὲ πᾶσι νόμων τοῖς αὐτῷ τὴν κηδεμονίαν,
τελευτῶν μὲν ἐδίδωκεν αὐτοῖς τὴν ἐπὶ τῇ δεινότητι καὶ δεσπότη Χριστῷ ἡμῶν μετὰ
βελῶν τὴν ἀνθρωπίνων ἀπογεγραμμένων, ὅτι δὴ πάντες ἡμεῶν ἐκ τῆς γένεως διὰ χρί-
στιν ὡς ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸν τοῦ τελευτῶν ἢ ἔτι τὴν πρὸς τὴν αὐτῶν ἐργασίαν δὲ τὴν καὶ
τὴν ἀπομῆνεν Ἱωνᾶν πεποιμένας, ἐκ διδασκαλίαν τε ἔτι ψυχρογνώστη πάντων τὴν ἀπομῆνεν
δι' ὅτι ἡμεῖς ἐπὶ αὐτοῖς, ὡς ἀπὸ τῆς μὲν ἕως τὰ καὶ τὴν δεσπότη Χριστὸν ἔτι ὅτι πάν-
τες ἀνθρώποι διὰ χρίστιν τότε μετῴνται πρὸς τὸ θεόν καὶ μὲν Ἱσραὴλ ἀνενδύσας

devitabat; itidemque cum Hieremias eiusdem operis magnitudinem extimescebat. Plane igitur constat, libitum fuisse Deo tam insolitis tamque miris casibus Ionam exercere, quò typum eum exhiberet gerendarum in Christo domino rerum: ita ut hanc ob causam per tam incredibilem novitatem deductus, dignus fide evaderet, propterea quod tanti operis figuram in semet ipso gerebat.

Praecipuam itaque prodigiorum, quae beato Ionae acciderunt, causam hanc dicere licet: proximam alteram, quae de typo similiter manat. Necesse enim erat haud mediocriter animum despondere prophetas, qui continenter ad populum a Deo missi futura caneant, imponendasque poenas minitabantur, et quidquid de-
mum emendandis moribus conducere, magna sedulitate praestabant: ceteroqui nihil proficiebant, obnitente Israelitarum malitia adversus ea studia prophetarum, quos Deus illorum causa excitaverat. Quamobrem hi merito iam inutilem existimabant laborem suum, ac de rebus humanis prorsus desperabant: nempe, quia ethnici qui-
dem in vitia constanter ruerent; ille autem populus, qui ad divinam videbatur de-
lectus scientiam, impietate et morum colluvie haud ethnicis cederet. Maestos ita-
que Deus prophetas ut recrearet, qui omnium utique hominum multam gerit cu-
ram, peculiarem tamen providentiam electis impendit, saepe numero significavit illis futuram in Christi domini adventu conversionem humanorum morum: quo tempore omnes divinae gratiae instinctu a vitio ad virtutem respecturi erant. Tum ad extre-
mum hoc quoque admirabile in propheta Iona patravit opus ad omnium propheta-
rum eruditionem atque solatium: quos re ipsa certiores fecit de indubio Christi

ἐχόντων· ὡς δὲ τὸ χεῖρονος αἵρεσιν, διὰ τὸ συγχωρεῖν ἔγωγε (Ϟ) θεόν, εἰς ἕλεγχον τῷ ἀνθρώπῳ· ὡς καὶ ἀδελφείας· ὅτι ἡ τὸ θεὸς, ἀπάντων ἀνθρώπων τῷ δὲ παντός· ὡς ἀσέβησαν νεύοντων, τὸ ἐπὶ τὸ κρεῖττον λαμβανόντων ῥοπλῶν· ὡς δὲ ὁ μακάριος Παῦλος φησὶν * ὅτι συνέλασεν ἡ γραφὴ τὰ πάντα ὑπὸ ἀμφοτέρωθεν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν· δεικνύς ὅτι ἐκ τῆς ἀπειθείας τῆς ἀνθρώπων ἐπαυδέθημεν ῥοπλῶν, ἵνα μάθωμεν ὅτι θείας χάριτος δέομεθα ὡς τὸ δαγνῶναι τε καὶ ἀπειθεῖν πάντων τὸ κρεῖττον.

* Rom. XII. 3.

p. 236.

Τότε γε ἀποδείξιν αὐτάρκη παρέχετο τοῖς ἀποστόλοις τὰ παρόντα, ἐν τοῖς καὶ (Ϟ) Ἰωάν· μάλιστα τότε χεῖρονος ἀνθρώπων νομίζων· ὅς τύπον ἐν ἑαυτῷ πνῶν τῷ θεῷ· ἀποστόλων ἐσομένων· παρέχε· τὸ χεῖρον· ἀποδείξιν μὲν γὰρ αὐτὸν εἰς Νινὴν τὴν πόλιν μεγάλην ἦσαν καὶ πολυανθρωπώτατον, καὶ τὸ ἐν ἀσσυρίοις βασιλίδα τυγχάνουσαν· ἐν ἣ πάντες ὡς ἀσέβησαν τε ἔωρον, καὶ μοχθηρὰ ὡσανεῖχον βίῳ, ἔρφαῖς τε καὶ ἀνέσεις καὶ ἀκολασίας καὶ πάσῃ συζώντες ὡσανεῖα· κελύξ· ἡ τὸ πόλεως μινύσῃ καθαίρεσιν, αἱ μὴ νεύσαν ὡς τὸ θεόν· εἴτα παρῆλθε πάντας ἐκείνους ἀφ' ὧν φωνῆς ἀκηκούτας τὸ ἀποστόλου, ὃν ἐκ ὧν ἡ πῶν ἡπίσαντο, ὡς ἐδὲ μὲν θαυμάτων φανέντα εἶδον, ὡς ἐκπληξιν αὐτῶν πνῶν λαβεῖν· ἐντεῦθεν μετὰ δὲ τῆς τῆς ἀποστόλου τῆς ἀπαλῆς ὡς τὸ κρεῖττον ἰδεῖν, ἐθνικὸς τε ὄντας καὶ ἐδὲν διδασκαλίας εἶδον· εἰς ἀπειθεῖαν ἡκούσης ὡς τῆς διδασκαλίας· ὡς αὖν δηλώσεν ἐκ τῶν παρόντων, ὅτι καὶ τὸν τὸ ἔρπον ἐπὶ τῷ θεῷ ἀποστόλου Χριστοῦ παρῆλθε πάντα τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ χεῖρον νεύσῃ ὡσανεῖα ὡς τὸ κρεῖττον, καὶ ἀπειθεῖν ἐδέλωσιν Ἰσραῖοι τῇ τῇ εὐσεβείας διδασκαλία.

p. 237.

adventu, et de omnium hominum per id tempus ad bonam frugem reditu: Iudaeis interim valde ad vitia incumben- tibus, Deo ita permittente ob demonstrandum mentis humanae liberum arbitrium ac fragilitatem: sed denique sub Christi adventum, quo tempore suam Deus gratiam patefacturus erat, cuncti homines, qui nunc prorsus impietati dediti erant, ad virtutem cursum directuri erant. Quare etiam beatus Paulus ait, conclusisse Deum omnia sub peccato, ut fide iustificemur: significans quemadmodum a maioribus nostris ad sectanda vitia inclinati fuimus; quò scilicet cognosceremus gratia nobis opus esse ad discernendam atque anteponendam cuius rei virtutem.

Quarum rerum idoneam in praesenti demonstrationem prophetis exhibuit, eam scilicet quam in Ioniae praecipue casibus exprimendam curavit, qui quamdam rerum in Christo domino efficiendarum imaginem in se ipso gestavit. Mittit enim eum Deus in magnam urbem Niniven, populo copiosissimam, Assyriorum regiam sedem; cuius cuncti cives non sine religionis contemptu pravum vitae genus agitant, otio, luxuria, intemperantia, atque omnimodis vitiis diffuentes: iubetque ut urbis excidium nunciet, nisi incolae ad officium convertantur. Exin curavit Deus, ut ii repente omnes audita prophetae voce (quem antea minime noverant, neque nunc prodigiis communitum cernebant, ita ut eius admiratione aliqua percellerentur) curavit, inquam, Deus ut priore ingenio mutato, minarumque vi impuls, ad saniora consilia mentem intenderent; quantumvis ethnici, et qui nullam verae pietatis speciem hactenus prae se tulerant. Res ergo praesens docebat, fore ut eadem ratione circa domini Christi adventum populi omnes, vi gratiae eius, de virtutis studio cogitarent; Iudaeis licet obstinata incredulitate doctrinam pietatis respuentibus.

Ἐντεῦθεν ὁ μακάριος πρὸς φήτης ἔκ τε τῶν παρόντων συνιδῶς ὡς τῆς ἐχάτης ἀξίαι φανοῦνται πμωρίας Ἰουδαῖοι, ἐκ τσαύτης διδασκαλίας μηδεμίαν δεξιὰ μὲν διόρθωσιν, εἰ νινδύται ἀσεβεία συζάντες καὶ σφερόμυροι, ἀθρόον ἐκ μινύσεως μόνης μετὰ τε μὲν φαίνονται πρὸς τὸ κρεῖττον· καὶ ὅτι τέτων δὴ πρὸς ἀπόδειξιν γιγνομένων τῶν κτ' (ὧ) δευότῳ ἐσομένων Χριστὸν, τὸ αὐτὸ ἢ τέτο πολλὰ πλέον συμβήσῃ, ὅπου ἂν τὰ μὲν ἔθνη τῇ θείᾳ καλέμνῃ χρείᾳ ῥέπῃ πρὸς τὴν εὐσέβειαν, Ἰουδαῖοι ἢ μὲν ἄπειθε καὶ μὴ δεχόμενοι τὴν δευότῳ Χριστὸν, οὐ τὴν μινύσιν καὶ τὴν διδασκαλίαν ἄνωθεν φερομένην εἶχον παρ' ἑαυτοῖς· ὅτι τε ἐντεῦθεν κληρονόμοι μὲν ἀποφανθήσονται τῇ βασιλείᾳ τῇ ἐρανῶν οἱ πανταχῇ γῆς οἰκούμετες ἄνθρωποι, ἐξωθήσονται ἢ τῇ δουρεῖ τῆς αὐτῆς δὲ τῇ οἰκείᾳ ἀπείθεσθαι τε ἐπὶ ἀσεβείαν Ἰουδαῖοι, καὶ τοὶ γε δόξαντες ἐν τσαύτῃ διδασκαλίᾳ τῇ κρεῖττονος γεγνηῶς, ἀναγκαίως ἡδύμῃ, πένδῳς ἀξίον πάντῳ χρόνῳ ὅσον τὸ πρᾶγμα, ἐπὶ συναλγῶν μὲν Ἰουδαίοις εἰκότως, τοῖς τε ἐπὶ ἐπὶ τσαύτῃ μέλλουσιν, ὑπομνῶν δὲ δὲ δὲ καὶ νῦν ἐκ τῆς νινδυτῶν πρᾶξεως, πμωρίας ἀξίαι φαίνονται· καὶ μὴ τέτο γε παντελῇ τὴν ἀποβολὴν ὑπομνῶν, πρᾶξεως τῆς τε ἀπανταχῇ γῆς ὄντων ἐθνῶν, ἐπὶ πρᾶξιν τῇ εὐσεβείᾳ μελλόντων διδασκαλίᾳ· εἰ γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος ὁδύρεται αὐτῶν ἀποβολῇ, καὶ τὴν ἐχάτῃ ἐφασκε πμωρίαν ὑπομνῶν ἡδύμῳ, ὥστε τέτοις πρὸς τὸ δέον ἰδόντας, μὴ τὴν τσαύτῃ ἐπ' αὐτοῖς γεγνημένῃ ἐπιμέλειαν πρᾶξιν τῇ δεῦ πρᾶξιν ἀφήναι· ἀλήθειαν γὰρ λέγω ἐν Χριστῷ*, οὐ ψεύδομαι, συμμῆτρουσιν μοι τῇ συνειδήσεώς μου ἐν πνεύματι ἀγίῳ, ὅτι λύπη μοι ὅτι μεγάλη καὶ ἀδύνατος ὁδύνη τῇ καρδίᾳ μου· νυχόμεν γὰρ ἀνάθεμα εἶμι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τῆς Χριστοῦ ὑπὲρ τῆς ἀδελφῶν μου τῶν συγγενῶν μου καὶ σάρκα, οἱ πνές εἰσιν Ἰσραηλίται· ὧν ἡ ὑπόθεσις καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ νομο-

p. 238.

* Rom. IX. 1.

Quamobrem beatus propheta ex praesenti re cognoscebat, fore ut extremo viderentur supplicio digni Iudaei, qui tanto a magisterio nullam vitae emendationem contraxerant; dum interim Ninivitae omni quondam improbitate polluti ac volutantes, statim solo praedicationis terrore ad meliorem frugem traducti fuissent. Quumque haec intelligeret fieri, ob ea significanda quae circa Christi domini adventum futura erant; rem multo graviolem eventuram videbat, quum ethnici divina gratia vocati ad pietatem confluerent; Iudaeis nihilominus incredulitatem suam retinentibus, neque Christum dominum recipientibus, cuius ceteroqui significationem atque doctrinam caelitus immissam apud se habebant: atque hinc regni caelestis heredes declaratum iri homines, qui ubique terrarum habitarent; exclusum autem iri ab hac donatione propter suam incredulitatem impietatemque Iudaeos, qui tamen videbantur in tam inclyto virtutis magisterio versari. Haec necessario prophetae animum torquebant, luctuosum usquequaque negotium cernentis, vicemque Iudaeorum ut par erat dolentis, qui tanta dignitate quum essent, in talia ruituri erant. Rursus propheta maerebat, quia praesenti Ninivitarum comparatione digniores poena fiebant Iudaei: tum in posterum districto repudio dimittendi erant, prae reliquis ubique terrarum existentibus populis ad religionis verae doctrinam accessuris. Nam si beatus Paulus luget eorum reiectionem, ac supremo se occurrurum supplicio libenter eorum causa ait, ut his ad officium revocatis efficeret non inutile tantam Dei providentiam; vere enim in Christo dico, non mentior, testimonium perhibente mihi conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israhelitae; quo-

θεσία καὶ ἡ λατρεία καὶ αἱ ἐπαγγελίαι· ὧν οἱ πατέρες, ἃ ἔξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ὅππῃ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς ὄν αἰῶνας ἀμήν· πῶς εἰ παρέδηλον ὅτι τὸ αὐτὸ ἔχοντες καὶ οἱ θεωροῦνται γνώμῃ, ὡδύροντό τε ὅππῃ τέτοις καὶ ἐθελώουσιν; εἴ τε τὸ τότε γινόμενων ἕνεκεν, εἴ τε καὶ τῶν μὲνυομένων ἕσεσθαι ὕστερον.

Ὑπὲρ γὰρ τότε καὶ τὸ φυγὼν ὁ θεωρήτης εἴλετο, οἰόμενος διαφεύξεσθαι τε τὸ πρὸς ὄν νινδιτίας μὲνυσιν, καὶ κωλύσθαι τὰ ἐντεῦθεν εἰσόμενα, ἀφ' ὧν δὴ σαφές ἡ τῶν Ἰσρα-
 δαίων ἐπεδείκνυτο κακία· ἔλεγχε δὲ τῶν εἰρημίων τὰ κατὰ ταῦτα· νινδιτία γὰρ οἱ κατὰ
 ποσούτης ἐτοιμότητος τὸ ὅππῃ τὸ κρεῖττον δεξάμενοι μεταβολὴν, ἐπεσπάδασαν τε μετ' οὐ
 πολὺ τοῖς Ἰσραηλίταις, καὶ ὄν λοιποὺς αἰχμαλώτοις λαβόντες, πλείστῳ ἔχον καὶ τὰ
 Ἱερουσόλυμα πορνεύσας ἀποδιδόν· ὑπὲρ ὧν δὴ καὶ τιμωρίαν ἐδέξαντο ὡς τὸ θεοῦ μεγί-
 στῳ, καὶ Ναοὺμ ὁ θεωρήτης μεμνημένος καταλέλοιπεν ἐν βιβλίοις· ὥστε τὸ μὲν τὸ Ἰωνᾶ
 θεωρησίαν, καὶ τὰ τότε πρὸς ὄν νινδιτίας γινόμενα, μὲνυσιν τὴν θείας χάριτος εἶναι,
 καὶ τὸ ἔτι ῥαδίαν τὸ ὅππῃ τὸ κρεῖττον μεταβολὴν ἐδέξαντο πάντες· τὸ δὲ τὸ Ναοὺμ δὴ-
 λωσιν ἔχον τῆς αὐτῶν ἐκείνων μορφηρίας, ἀφ' ἧς ὅππῃ κερδήσασιν τε ποσούτοις κακοῖς, καὶ
 τιμωρίαν ὑπὲρ πάντων ἐδέξαντο τὸ ἀξίαν· καὶ ταῦτα μὲν ἔξ πάντων τῶν πρὸς τὸ μα-
 κάριον Ἰωνᾶν γινόμενων τε πρῶτον ἃ εἰρημίων, ὕστερον ὅππῃ τὴν καμνὴν διαθήκης, κατὰ
 πρῶτον ἐδείκνυτο, εἰκότως γινώσκῃς ἂν· τὰ δὲ γε τότε γινόμενα τε ἃ ἔξ τὸ τὸ βιβλίον
 δηλέμενα συγχαρῆς, ἃ δὴ ἃ κατὰ τὸ κατὰ ἐκείνον μεγίστῳ τοῖς τότε τῷ τε ὠφέλειαν
 παρέχον καὶ χεῖραν, ἔξ αὐτῶν εἰσόμεθα τῶν κατὰ μέρους, ὧν περ οὐ καὶ τὴν ἐρμηνείας
 ἀφόμεθα δεῖν διδόντες.

rum adoptio est in filios, et gloria et testamentum et legislatio et cultus et promissiones; quorum patres, et ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula, amen. Nonne hinc constat, prophetas quoque eadem animi adfectione praeditos, ingemuisse super his atque luxisse, sive ob ea quae evenerant, sive ob ea quae portendebantur?

Propter hoc fugam quoque propheta maturavit, sperans se necessitatem vitaturum faciendae ad Ninivitas praedictionis, atque hinc impediturum quominus ea contingerent, quae manifestam iudaicae malitiae patefactionem allatura erant. Iam quae consecuta sunt, dictis meis suffragium addunt. Namque Ninivitae, qui tanta alacritate ad virtutem mentem converterant, bellicam expeditionem adversus Israelitas paulo post susceperunt; reliquisque etiam in captivitatem abactis, summa vi vastitatem Hierosolymis ipsis inferre conati sunt: quam ob rem poenas quoque maximas Deo lucunt, quas qui praedixerat Nahumus propheta scriptis quoque commendavit. Igitur Ioniae prophetia, nec non ea quae per id tempus Ninivitis acciderunt, significationes divinae gratiae fuerunt, cuius impulsu tam proclivem cuncti ad virtutem conversionem experti sunt. Nahumi vero prophetia demonstrat eorundem Ninivitarum improbitatem, cuius instinctu tanta mala capessiverunt, iustasque denum scelerum omnium poenas sustinuerunt. Atque haec, quae beato Ioniae olim acciderunt, vel de eodem dicta sunt, ea inquam omnia in novo postea testamento instaurata, sicuti iam dixi, iure meritoque videre est. Age vero res illas, quae tunc gestae libelloque commendatae fuerunt, et quae ei tempori plurimum emolumentum atque usum exhibuerunt, ex eisdem singillatim cognoscemus, quarum iam interpretationem Deo auspice adgrediemur.

ΚΕΦ. Α΄.

p. 240.
v. 1.
v. 2.

« Καὶ ἐγγύετο λόγῳ κυρίου πρὸς Ἰωνᾶν (ὃν) τὸ Ἀμαθὶ λέγων· ἀνάστη καὶ πορεύ-
θη εἰς Νινὺν καὶ τὴν πόλιν καὶ κηρύξω ἐν αὐτῇ, ὅτι ἀνέβη κραυγὴ τῇ κακίᾳ
αὐτῶν πρὸς με. », Ἀποκάλυψιν θεῖαν ἐδέξατο, φησὶν, Ἰωνᾶς ὁ θεοφάνης εἰς Νινὺν καὶ τὴν
πόλιν ἀπῆλθεν τε καὶ κηρύξατο ἐν αὐτῇ, ὡς μεγάλα γε αὐτῶν ὀφθαλμοφανῶν, ὅτι τοιαῦτα
οἶα ἰκανὰ τῷ μεγέθει συγκινῆσαι τὸ θεόν· μεγίστῳ ἢ ἄγαν ἔσαν τὴν πόλιν καὶ ὑπὸ πλή-
θους σενωχωρῶν, καὶ τῶν ἐν ἀστυείοις ἀπασῶν τότε φανερόν ἔσαν, ἀναγκαῖον
ᾧ ἔξ ἀκοῆς τοῖς καὶ τῇ Ἰερουσαλὴμ ἐγγράψαι· ὅθεν δὴ ὅτι ὡς ὅτι γνωρίσω αὐτὸν ὁποσέλλῃ
πόλιν, ὡς ἐκ ὧν γε ἡ ἀκοὴ μόνον αὐτῷ εἰδόμενα· ἐνταῦθα μὲν οὐδὲν τὸ μόνον φησὶν
ὅτι κηρύξον ἐν αὐτῇ· δὴλον ἢ ὡς ὅτι τέτω γε ἐπέμπετο ὅτι τὰ καὶ τὴν καταστροφὴν ἀπει-
λῆσαι τῇ πόλει, καὶ νεκρῆσαι τὸν οἰκουῦντα ἅπαντας πρὸς μετανοίαν ἰδεῖν, ὡς οὕτω
γε κερδανούσας τὴν πόλιν καὶ καταστροφῇ· τῆς θεῆς γραφῆς τὰ πολλὰ συντέμνειν εἰ-
σάγας, ὅτι ἂν τοῖς ἀναγινώσκουσι τὰ ἀκόλουθα συλλογίζεσθαι δυνατὸν ὑπάρχει· οὔτε γὰρ
ἐπειδὴ ἐνταῦθα εἶπε κηρύξον ἐν αὐτῇ, ἀπέσειλε τὸν θεοφάνην τὸ μόνον εἰπὼν ὁ θεός,
καὶ οὐ διδάξας ὅτι ποτὲ κηρύξαι θεοφάνηκεν αὐτόν· ἔθ' ὅτι ἂν λέγῃ ἐπὶ τῇ ἡμέρᾳ,
καὶ Νινὺν κατασκαφῆσεται, ἐκεῖνο μόνον εἶπεν ὁ θεοφάνης ἐκελεύσθη, ἀλλ' ὥστε τῇ
μνήμῃ τῇ καταστροφῇς βελτίονας αὐτὸς ἀπεργάσασθαι· ἐλπίδα λαβόντας τὸ, ὅτι μετα-
μεληθεῖεν, κερδάναι τὴν ἀπειλήν· ἐπεὶ ὅτι φερόμενον ἀπειλῇ τὴν καταστροφήν, εἰ γνέσθαι
πάντως αὐτῷ ἐχέτω, ἔθεν τὴν ἀπειλὴν κέρδι· ὥστε ἢ μεταβαλομένης γουὶ κερδάναι τὴν
πρωτείαν, ἢ μὴ μεταβαλομένης δικαίως αὐτῷ ἐπαχθεῖσαν ὡς θεὸς ἐκ τῶν αὐτῶν δεί-
κνυσθαι κακίας.

p. 241.

CAP. I.

« Et factum est verbum Domini ad Ionam Amathi filium dicens: surge et vade
Niniven in urbem magnam, atque ibi praedica, quod eius scelerum clamor ad me
usque conscenderit. », Oraculum, inquit, divinum Ionas propheta accepit, ut abiret
in urbem Niniven, ibique praedicaret; cuius cives tantopere tamque graviter pec-
cabant, ut Dei iracundiam commoverint. Iam quum illa urbs maxima esset et po-
pulo confertissima, atque assyriacarum omnium illustrissima, necesse erat eam fama
Iudaeis innotuisse: quare et Deus prophetam veluti ad cognitam urbem mittit,
haud visu tamen sed auditu tantummodo notam. Heic autem unum hoc dicit, nem-
pe ut in ea praedicet. Atqui insuper constat missum eum fuisse ad minitandum
quoque urbi excidium, admonendosque incolas omnes, ut de paenitentia cogita-
rent, ceu si hoc pacto urbis eversionem vitaturi essent. Solent enim divinae scri-
pturae multa congestim dicere, quotiescumque legentibus ratio cinio colligere con-
sequentia licet. Neque sane cum in praesenti dixit, praedica, hoc uno verbo pro-
phetam instructum misit Deus, quin simul doceret, quanam ab eo posthinc prae-
dicanda essent. Neque cum dixit, tres adhuc dies, et Ninive subvertetur, id tan-
tummodo propheta dicere iussus fuit, sed dare operam ut praedictione excidii ad
saniores eos mentem revocaret; spe oblata, si ipsos paeniteret, fore ut minas ir-
ritas redderent. Alioqui inutile fuisset minitari exitium, si id necessario eventurum
erat. Illic erat ergo minarum fructus, nempe ut vel paenitentes ultionem effugerent,
vel pertinaces cognoscerent iuste inflictas a Deo poenas ob hanc ipsam illorum im-
probitatem.

Ταῦτα ἡ καὶ ὁ θεοφάνης εἰδὼς, Θαρσαῖς φησὶν ἔφυγῃ ἐκ θεροσάπκ κυεῖς· οὐκ ἂν
 γε τέτο ποιοικῶς εἰ τὸ καταστροφὴν ἐσομένην πάντως ἠπίσατο, ἢ ὅτι τέτω γε ἀπεσά-
 λ-
 λαι, ὡς ἂν μιν ὡς μόνον ἐσόμενον τὸ ποσὲτο κακὸν, ἐθενὸς ἐσομένης κατὰπαξ βελπό-
 ν-
 οῦ ἐντεῦθεν. Θαρσαῖς ἡ οἱ μὲν ἔφασαν λέγεσθαι τὸ Ταρσὸν, ὅτι τῆς κτ' τινὲς ἐκφάνησιν
 ἐγγύτητι ὡς εἰκοὶς πλανηθέντες. Ταρσὸς μὲν γὰρ ὡς θαλασσία πόλις οὐκ ἔστι· τινὲς δὲ
 θεροσηγορίαν ταύτην εἰς δήλωσιν ὡς θαλασσιῶν πόλεων εἶωθεν ἡ θεία λέγειν γραφή·
 ὡς ὡς τῷ μακαρίῳ Δαυίδ τὸ, ἐν πνεύματι βιαίῳ συνήψης πλοῖα Θαρσαῖς· * ὅπερ
 οὐδ' ὅτι μὲν τὸ ὡς θαλασσία * πόλεως ἢ παρ' αὐτῶν ἐχέσης ἐσῶτα τὰ πλοῖα λέγει
 δωατὸν, ὅτι ἡ τὸ ἀπωκισμένης ὅσον περὶ ἡ Ταρσὸς ἀφεσῶτα φαίνεται τὸ θαλάσσης, οὐ-
 δαμὰς ἀρμότιον· ἔπειτα ἡ τὸ Ῥόδον ἔφασαν· ὅτι ἐγὼ γε πᾶσαν τὴν ἀκριβολογίαν ταύτην
 δεξιῶν ἐξ' ὅτι τὸ θεοκείμενον νομίζω, ἅτε τῆς κτ' τὸ θεοφάνησιν διηγήματι ἔρω-
 μένου δὴ πάντως ὁμοίως, ὡς πινὰ δὴ ποτε εἰ τις ἐξ' ὅτι νομίζοι τὸ πόλιν· ὅτισημαντέον δὲ
 ἐκείνῳ μάλλον, ὅτι ἐκ εἶπεν ἔφυγῃ ἐκ τῆς θεῆς, ἀλλ' ἐκ θεροσάπκ κυεῖς· οὐ γὰρ θεὸν
 φεύγειν ὁ θεοφάνης ὥς, πάντων αὐτὸν δεσπότην καὶ ποιητὴν ἐξ' ὅτι νομίζων, ἢ πάντα
 παρῆναι πεισῶν· ἐπειδὴ ἡ ὅτι τῆς Σιών ὅρις ἅπασαν αὐτῷ θεροσάγειται τινὲς λαξίαν
 θεροσέταξεν ὁ θεὸς, ὡς νομοῖαν ἰσχυροῖς ἐντετακῶς ὡς αὐτῷ γε καὶ οἰκᾶν ἢ ὅτι
 ναιαν ποιήσῃ τὸ οἰκίαν· καὶ οἰκίαν ἡ τῆς θεῆς δὲ ταύτην τὴν αἰτίαν ἡ τε πόλις Ἰε-
 ρουσαλὴμ ἐλέγετο, καὶ ἡ γῆ ἡ πᾶσα τὴν ἐπαγγελίας, ὡς ἂν ἐν ἀπάσῃ τε οἰκουῖται τῆ
 θεῆς καὶ πᾶσαν αὐτῷ ἐφορῶνται· δὲ τέτω ἐκ θεροσάπκ τῆς κυεῖς πεφύγῃ λέγει (ἡ)
 θεοφάνησιν, τὸ τὸ χῶρας ἐκείνης ἐν ἡπερ ἐποιεῖτο τὸ οἰκίαν ἐπιδείκναι ὁ θεὸς ἐκβά-
 ντα, εἰς ἐτέραν πινὰ ἢ ἀπωκισμένην χῶραν ἀπὸ τῆς θεῆς· τέτω γὰρ ὁ θεοφάνης ἐποίη-
 ὡς ἄρχει μὲν ἐν ἐκείνῃ διῆγε τῇ χῶρᾳ ἐπιφανομένης πάντως αὐτῷ τὸ θεὸς ἢ διεγείροντος
 αὐτὸν ἐφ' ὃ περ ἐβούλετο· εἰ ἡ πόρρω γήραιο, κερδαίνων τινὲς ἐνόχλησιν ἐκείνῳ· ὡς ἂν

v. 3.

* Ps. XLVII. 8.

p. 242.

* ita heic cod.
100. At supra 12.

p. 243.

Harum, inquit, rerum propheta gnarus, fugiebat a facie Domini in Tharsis. Porro id omnino non facitavisset, si exitium sine dubio futurum nasset, et si unice ad calamitatem nunciandam missus fuisset, ita ut nihil boni consequeretur. Iam Tharsis nonnulli aiunt significare Tarsum, nominis propinquitate ut videtur decepti. Tarsus enim haud est maritima urbs; illo autem nomine maritimas urbes designare scriptura solet, veluti apud beatum Davidem: vento valido conteres naves Tharsis: id quod de maritima urbe naves apud se habente dici potest; remotae autem, ceu Tarsus est, a mari non congruit. Alii Rhodum intelligunt. Ego vero omnem hanc curiositatem existimo supervacaneam, ac prophetae historiam aequae firmitatis, quamlibet quisque civitatem cogitet. Illud potius animadversione dignum est, quod non dixerit fugit a Deo, sed a facie Domini. Neque enim propheta se a Deo fugere opinabatur, quem omnium dominum creatoremque sciebat, atque ubique praesentem credebat. Sed quoniam in Sion monte universum sibi cultum adhiberi Deus iusserat, opinione quadam Iudaeis inmissa, quasi ibi incoleret, suumque ibidem aspectum revelaret (quare et Hierosolyma et regio omnis promissa dicebatur ob eam causam tentorium Dei, ceu si hanc universam occuparet incolatu suo Deus, eandemque oculis perlustraret); idcirco a facie Domini fugisse prophetam ait scriptura, qui excesserat ea regione, in qua semet Deus revelabat. Nempe his verbis in aliam quamvis remotam terram secessisse propheta dicitur: qui reapse ita se gesserat, ceu si in iudaica regione manenti appariturus omnino Deus esset, seque ad iussa facienda excitaturus: contra si procul fieret, cariturum se molestia sperabat:

μηδὲ ὑπὸ φαίνεσθαι ἐν ἑτέροις τόποις ἀνερχόμενα τὰ θεία· ἔγω καὶ Ἰουδαῖοι ὅτι τὸ αἶχμα-
λωσίας ὄντες, ὡς τὸ γε ὑπὸ φαίνεσθαι τοῖς ἐκείνους τόποις, μὴ ἢ δέχεσθαι τὰ αὐτότι εἰς τὸ αὐτὸ
πληρέμενα πρὸς ἀνερχόμενα· δῆλος δὲ ὡς ὁ θεοφύτης πρὸς τὸ πᾶν ὁκνῶν, διὰ τὸ
σωρᾶν μὲν ὡς ὅτι πρὸς αὐτὸν ἀποσέλλει πάντως χρηστὰς ἐλπίσιν· ἐκ ἃν γε ὅτι δὴ μό-
νης πέμψας αὐτὸν κατὰ σφοδρῆς, εἰ μὴ πᾶσι ἀγαθὸν ἐντεῦθεν οἰκονομεῖν ἐβέλετο· τὸ ἄλλαν
ἢ ἀτόπων ἔξῃ νομίσας εἰ πρὸς ἀνθρώποις ὁφθαλμοῖς τοῖς οὐ φερότερον αὐτὸν ὀφθαλμοῖς,
εὐθὺς πρὸς ψεύς καὶ ἀπατεῶν ἀπενέγκοιτο δόξαν· τὸ ἢ αὐτὸς ἐν τοῖς μετέπειτα
διὰ τῶν οἰκείων δηλῶν φαίνεται ῥημάτων.

Κατέβη μὲν οὖν εἰς τὸ Ἰόππῳ ὁ θεοφύτης αὐτῆς ἕνεκα τῆς αἰτίας· αὐτότι ἢ πλοῖον
p. 211. ὅτι Θαρσεῖς ἀπὸν εὐρὸν, τὸν τε μυθὸν δέδωκε τὴν ὑπονοίας, καὶ ἐμβὰς μὲν τῶν λοιπῶν
ἔπειθ' ὅτι Θαρσεῖς ἐξέπλη· ὡς ἂν αὐτότι τὸ ἐνὶ ὁχλήσιν μέλλων ἐκκλίνειν τὸ θείαν, οὐκ ὑποψαι-
ita cod. νομένης τε αὐτῆς ἐν ὁμοῖοις τόποις τὰ θεία, ὅτι ἐπείγοντος ὅτι τὸ θεοκείμενον ἀπελθεῖν.
v. 4. ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ θαλάσσιον ἐχέτο πλέων, δῆλον αὐτὸν οἶον * ὁ θεὸς ὅτι ὡς τὸ πᾶν καὶ
μακάριον ὑπέμενε τὸν φυλὴν, σφοδρὸν πνεῦμα κινήσας, πᾶσι ὅτι τὸ θαλάσσης εἰργά-
σατο τὸ κλύδωνα, ὥς καὶ σωριβλῶσαι κινδυνεύειν τὸ πλοῖον οὐ φέρον τῶν κυμάτων τὸ
v. 5. βίαν· φόβῳ ἐκ τῆς αὐτῆς εἰληφεν ὡς εἰκός· ἔκαστος τε πρὸς ὃν ἠγάτο θεόν,
ὅτι ὡς πρὸς θεοσκόπειν εἰώθει, τῇ φωνῇ κεχημένῳ ἀπαλλαγῶν ἢ τῆς παρόντος γῆρας
κινδυνεύει· ὑποψαινομένης ἢ τῆς κλύδωνος, ὅτι τὰ ἐνόντα πρὸς πλοῖον καὶ τὸ εἰώθει τοῖς χιμα-
ζομήνοις ἀπερρίψαν εἰς τὸ θαλάσσιον, ἢ πρὸς κουφιστὴν διαφύγοι τὸ κινδυνεύον τὸ πλοῖον.
Τέτοις ἐπάρχει· “ Ἰωνᾶς ἢ κατέβη εἰς τὸ κοίλῳ τῶν πλοίων, καὶ ἐκάθισεν ἐκεῖ ὅτι ἔρεγγεν. ”
Οὐχ ὅτι μὲν τὸ ἐκεῖνα γῆρας εἰς τὸ πλοῖον κατῆλθεν ἐκάθισεν· γελῶν γὰρ αὐτὸν ὡς ὁ θαλάσσης

quasi nimirum aliis in locis Deus semet revelare non pateretur. Atque ita Iudaei dum captivi detinerentur, victimarum quoque vel cuiusvis religionis Deo exhiben-
dae nullum fructum esse putabant: ceu si Deus illis in locis neque apparere neque
honorem religiosum sibi adhibitum soleret admittere. Perspicuum porro est prophe-
tam ad id negotium torpuisse, propterea quod eum Deus quidem non sine prae-
clara spe mittebat; (neque enim unius excidii causa nunciandi misisset, nisi hinc
quoque boni aliquid moliretur extundere;) sed tamen ipse valde absurdum puta-
bat, si forte homo subito superveniens his qui se antea non noverant, continuo
nebulonis cuiusdam et circulatoris famam contraheret: id quod ipsemet in conse-
quentibus mox sermonibus satis ostendit.

Hac de causa descendit Ioppen propheta, deprehensaque navi Tharsis versus
tendente, naulum exsolvit contumaciae suae, et cum reliqua turba conscendens
Tharsis navigabat, ceu si ibi divina molestia liber esset futurus, quia Deus alienis
in regionibus minime sibi occursurus esset, neque necessitatem certi loci adeundi
impositurus. Iam ubi in altum progressus fuit, declaravit illi Deus quam inutilem
quamque stultam fugam capessivisset: graviolem enim commovens ventum, tantam
in mari conflavit procellam, ut infringi navis periclitaretur, quae vim fluctuum non
ferebat. Hinc pavor navigantes, ut par erat, corripuit; et apud suum quisque cre-
ditum deum, quem patria religione colebat, praesens vitae discrimen elatis clamo-
ribus deprecabatur. Tum se intendente procella, sarcinas quoque quotquot impo-
sitae fuerant de more in mare iaciebant, si forte onere levata navis periculum eva-
deret. His addit scriptura. “ Ionas autem in sentinam navis descenderat, ibique dor-

ποταύτης γυρομήνης & πάντων πρὸ σωτηρίας κινδυνεύοντων τῆ οἰκείας, εἰς ὕπνον ἑαυτὸν
 ἐκείνος ἐδίδε· ὅμᾳ γὰρ τὸ μὲν εὐθύς ὀπιβάς πεποίηκε τὴ πλοῖα· ἡ δὲ γραφή τὰ κτ' τὴ κλύ-
 δωνα διηγήσαμένη, ὕστερον ἐπήγαγε τὰ πρὸς τὴν φοροφίαν κατ' ἐκείνον γυρομήνην τὴν καμρόν·
 ὅτι τε ὁ φοροφίτης ὡς ἐν ταραχῇ ποταύτη καθύδουσα (ᾧ) φοροφίτῳ ἰδεῖν ἀπεληλυθώς,
 διήγαγε τε αὐτὸν, & ἐθαύμαζεν ὅτι ποσὲς γυρομήνου κακῶς, μηδεμίαν αἰσθησιν ἔχει τῇ
 κατεχρόντων αὐτὸς κακῶν, ὅμᾳ ὡς ἀδεία πολλὴ καθεύδει τε & ῥέγχι· ὑπεμίμησε δὲ αὐτὸν
 ἀναστάντα τὸ θεὸν καλῶν τὸ ἴδιον, εἰ πως ὑπ' αὐτῆς γένῃ δρασσωδεῖν· ὧν ἡ ὁ μὲν φοροφίτης
 ἐδὲν διεωράσθητο· τοιοῦτο σφαλερὸν ἐστὶ νομίζων δεισις προσάγειν τέτρω οὐ περ πεφύργη.

Ἐπετίνατο δὲ τὴν κλύδωνον τὸ κακόν· ἐδοκίμασαν λοιπὸν κλήρω δαγνάναι (ᾧ) τὴν
 παρόντων αἰπὸν κακῶν· τὸ δὲ ἰδὲν μὴ κοινὸν κτ' πάσης θαλάσσης ἐστὶ τὴν χμῖνα, ὅμᾳ
 πρὸς αὐτὸ γὰρ μόνον τὸ πλοῖον τῶν σύμπασαν θαλάσσης κινεῖται· ἀφ' οὗ περ οἱ ἐν αὐτῇ
 λογισμοὶ τὴν αἰτίαν, κλήρω δαγνάναι (ᾧ) αἰπὸν ἐβέβηκε τῇ κακῶν· τυχὸν καὶ τὴ
 δεσπότη θεοῦ αὐτῶν αὐτοῖς ἐμβεληκότες τὴν δαγνάναι, ὡς ἂν ἀκολούθως τὰ λοιπὰ γὰρ
 παραχθῇ· οἱ μὲν γὰρ ἐχρήσαντο τοῖς κλήροις· ἐδείκνυτο δὲ ὁ μακάριος Ἰωνᾶς τὴν γε-
 νότων αἰτίαν· ἐφ' ᾧ δὲ καὶ θαυμάσαντες οἱ ναυτικοὶ λοιπὸν, εἰ τοιοῦτο τί πεπραγμένον
 αὐτῷ τυχάνοι ὥστε καὶ τοσοῦτον γυνοῖται κακόν, μὴ σφοδρῶς τὴν ὀπιπμήσεως & μονονεχῆ
 δικαστικῶν λοιπὸν κεχρημένοι τῶν χήματι, ὡς ἂν πρὸς ἄνθρωπον καταδικασμὸν ἦδη
 πρὸς κλήρω δαγνάναι, ἀπὸ τῆς μαδεῖν ὅτι περ αὐτῷ πεπραγμένον εἴη, τί δὲ καὶ
 ὀπιπδήμα μετήν, ὅθεν τε ἔρχοιτο, & ὅποι περ' ἀπεισιν, ἐκ ποίας τε ὁρμαῖαι χάρας,
 καὶ ὡς πρὶν ἐδὲν πρὸς αὐτὸν ἄνθρωπον· πρὸς ἑς σαφῶς ἀπεκρίνετο· “ δὲλθ' κρείον
 ἐγὼ εἰμι, καὶ κρείον τὸ θεὸν τὸ ἔρανος ἐγὼ σέβομαι, ὃς ἐποίησε τὴν θαλάσσαν & τὴν ξηράν. ”

miens stertebat. „ Non quod post commotam tempestatem in inferiora navis dor-
 mitum descenderit: esset enim ridiculum, si tanta perturbatione coorta, cunctis-
 que de salute periclitantibus, ipse somno se tradidisset: verumtamen id egerat stat-
 tim ac navim conscendit; at scriptura postquam procellam narravit, postremo loco
 dixit, quae propheta priore tempore fecerat. Pergit porro dicere, ut gubernator ad
 prophetam videndum venerit, qui in tanta omnium trepidatione dormiebat; eum-
 que excitaverit, miratusque fuerit, quod in eo procinctu nullum ipse ingruentium
 malorum sensum perciperet; sed veluti profunda securitate stertens dormiret. Ergo
 illum admonuit, ut expergiscens Deum suum invocaret, si forte ab eo servarentur.

Sed enim quum propheta nihil eiusmodi ageret, quia intuitum existimabat pre-
 cibus eum obtundere a quo fugiebat; quumque vis tempestatis augesceret; decre-
 verunt nautae, quisnam esset eius mali auctor, sortito exquirere. Hinc satis intel-
 ligimus haud generalem fuisse toto mari procellam, sed circa illud unum navigium
 undarum strepitum desaevisse: qua re ad suspicandam causam commoti nautae, ca-
 lamitatis eius reum sibi discernendum sortibus putaverunt: domino fortasse Deo
 hanc illis cogitationem ingerente, ut consequenter reliqua peragerentur. Ergo quum
 nautae sortes iecissent, beatus Ionas praesentis adversitatis causa demonstratus est.
 Id quod deinde nautae mirantes, quodnam scilicet ille tam grave facinus admisisset,
 ut tanti mali auctor existeret, et iam vehementi obiurgatione ac prope iudiciali
 formula utentes, atque hominem ceu iam sorte damnatum arguentes; certiores fieri
 volebant, quidnam ipse patrasset, quam artem profiteretur, unde digrederetur, quo-
 nam tenderet, qua patria oriundus esset, vel cui hominum genti adfinis. Quibus
 ille aperte respondit: “ servus Domini ego sum, dominum Deum caeli colo, qui

Ὡς γὰρ ἐκείνων πρὸς εἰδωλὰ ἐχόντων, αὐτὸς τὸ τῆς οἰκείας θρησκείας ἐξαίρετον ἐδήλωσεν εἰπὼν ὅτι δοῦλός ἐστι τῷ θεῷ, τὰς τέτι φερνὴν δὲ ἔχων πᾶσαν τῆς θεοσεβείας ὁμιλιεῖσθαι τῷ αὐτῷ. οὐ γὰρ δὴ καὶ τὸ κοινὸν εἶπε δειλόν, καὶ ὁ δὲ σὺ ναύτας ὡς ἀνάγκη δέλοισι ἐξῆς τῷ θεῷ ὑπὲρ αὐτῶν γερονότας· εἴτα δὲ τὸ ἰδιόζυγον λέγων τῷ θεῷ ὅτι ἐθρόσκευε, τὸ τῷ παντός φησὶ ποιπτεῖν ἐγὼ σέβομαι, ὅς καὶ ἐρανὲς καὶ γῆς καὶ θαλάσσης καὶ πάντων ποιπτής ἐστιν.

- v. 10. Ἐφοβήθησαν οἱ ἄνδρες ἀκηκοότες ταῦτα, ὡς ἂν τῷ πάντων ποιπτῇ κατ' αὐτῶν κεκινή-
 μῆς· ὅθεν δὲ τῷ περὶ τοῦ ἡρώτων τί τῆτο ἐποίησας; καὶ ἐπειδήπερ ἔγνωσαν αὐτὸν ἐκ τῷ
 θεῷ πεφηνῆσθαι τὴν ὑπόμνησιν ἐκκλίνοντα τὴν ἐκείθεν, εἴτα πρὸς παρόντι σὺν αὐτοῖς πρὸς πε-
 πωμέναι κακὰ, ὡς ἂν γνώσι πανταχῇ παρόντα τε τὸν θεόν, καὶ ὁμοίως ἀπανταχῇ τὰ δο-
 κούμενα ἐργαζομένην, καὶ μὴ ὅτι οἷον τε ἐξῆς φυγεῖν τὸ τοῖστον· πρὸς αὐτὸν δὲ λοιπὸν (v)
 v. 11. περὶ τοῦ φασίν· “ τί σοι ποιήσω, δὲ κοπάσῃ ἡ θάλασσα ἀπὸ ἡμῶν; ”, ἐκ γὰρ τῷ εἰρη-
 μένων τὰ πρὸς αὐτὸν ἐγνωκότες, δὲ ὅτι ὑπέρτης τε δὲ περὶ τοῦ ἐξῆς τῷ θεῷ, δὲ δὴ καὶ τὰ
 πρὸς ἡμᾶς σωζόμενα τοῖς λεγομένοις ἐγνωκότες, παρ' αὐτῶν μαθεῖν ἐβελήθησαν τί δὴ
 περὶ αὐτῶν ἀποφασίζαται καὶ ἀπαλλαγῆναι τὴν παρόντος κακῆς. Καὶ ἐπ' αὐτῇ “ ὅτι ἡ
 θάλασσα ἐπορεύετο καὶ ἐξήγαγε μᾶλλον κλύδωνα. ”, διακινῶν ὅτι περὶ τοῦ αὐτοῦ τὰ τῷ
 χυμῶν ἐδέχτο, ὡς ἂν μὴ ἐν ἀμελείᾳ οἱ καὶ τὸ πλοῖον δεῖν τὸ γινόμενον· εἴτα φησὶ.
 v. 12. “ Καὶ εἶπεν Ἰωνᾶς πρὸς αὐτούς· ἄρατε δὲ ἐμβάλετέ με εἰς τὴν θάλασσαν, δὲ κοπάσῃ ἡ θά-
 λασσα ἀπὸ ὑμῶν· διότι ἐγὼ ὅτι δι' ἐμὲ ὁ κλύδων ἐδίδετο ὁ μέγας ἐστὶν ἐφ' ὑμᾶς. ”
 Ἐγὼ μὲν γὰρ φησὶ τέτων αἰτῶν ὑμῶν εἰμὶ τῶν κακῶν· συμβαλεῖν ὅτι ὑμῶν ῥίψαι με εἰς τὴν
 θάλασσαν, ὡς ἂν ἐγὼ δόξην δίκας ὑπὲρ αὐτῶν ἡμέρων εἰς θεόν, αὐτοὶ τε λύσιν τῶν κατεχόντων
 v. 13. λάβοιτε κακῶν· ὅτι ἐκείνοι γε σφαλερὸν ἐξῆς νομίζοντες ἄνδρα τοσοῦτον καὶ πρὸς περὶ
 κοινοῦ εἰς θάλατταν ἀπλῶς ἐκρίπτειν, ἐφελθόντων αὐτῶν ὡς οἷον τε ὅτι τῷ γλῶσφι ἐπανελθόν-

mare et aridam fecit. „ Nam quia illi idololatrae erant, peculiarem ipse religionem suam declaravit, dum se Dei servum dixit; studiosum nempe summopere cultus, qui eum decebat, praestandi. Neque enim generali quadam ratione se dixit servum, cuiusmodi alios quoque nautas opus erat Dei esse servos, a quo fuerant creati. Deinde et singularem notionem edidit eius Dei cui erat devotus; nimirum ait se colere Deum a quo caelum, terra, mare, resque omnes creatae fuerunt.

Quo audito, expaverunt homines, quod nimirum universae naturae conditor contra se commotus fuisset. Quamobrem prophetam seiscitabantur, quodnam crimen patravisset. Mox ubi hunc fugere a Deo cognoverunt, atque ab eius admonitionibus declinare; ideoque in praesentem cum ipsis calamitatem incurrisse, ut cognosceret Deum ubique interesse, nulloque loco non sua placita facere, neque fieri posse, ut mortalis quisquam ab eius potestate discedat; prophetam deinde nautae rogabant: “ quid tibi faciemus ut mare nobis sedetur? ”, Nam ex dictis cognita hominis persona, nempe quod famulus et propheta Dei esset; quum facta quoque verbis consentanea comperissent, ab eo discere voluerunt, quid a se fieri oporteret ob impetrandam praesentis mali fugam. Porro addit scriptura, mare vehementius ferbuisse, fluctusque maiores extulisse; tempestatis scilicet incrementum significans, cuius causa rem negligere nautae non poterant. Deinde addit: “ dixitque eis Ionas, tollite me et iacite in mare, quod ilico vobis sedabitur: novi enim procellam ingentem hanc mei causa vobis excitatam. ”, Ego, inquit, horum vobis origo malorum sum: quare suadeo ut me in profundum mergatis, quo poenas dem culpae meae in Deum, vosque necis laqueo expediamini. Verumtamen illi periculosum

τες, ἔσως τὲ πλοῖς τὸ φορφήτιον ἐξαγαγεῖν· ἐπειδὴ ὃ τέτο πιαῖν ἐκ ἡδυώαντο ὅπται-
 νούσης αὐτοῖς (ὧ) χιμῖρα τῆς θαλάσσης, ὀπολορησάμενοι τὰς δεξιὰς ὑπὲρ οὗ δὴ κράτειν
 ἤμελλον, ἔτω τῇ θαλάσῃ (ὧ) φορφήτιον ἐνέβαλον.

Λέγει γὰρ ἔσως· “ καὶ ἀνεβόησαν πρὸς κύριον ὃ εἶπαν, μηδαμῶς κύριε, μὴ ὀπολώ-
 μεθα ἐνεκεν τῆ ψυχῆς τῆ ἀνθρώπου τέττε, ὃ μὴ δόξης ἐφ’ ἡμᾶς αἶμα δίκαμον· διότι σὺ
 κύριε ὃν ἔσπον ἐβάλες πεποίνκας. „ Μὴ γὰρ δὴ φησι πτωρίαν ἡμῖν ἐπαγάγης ὥς ἂν δι-
 κάμον μάτῳ ρίπτῃσιν εἰς θάλασσαν, ἐπεὶ δὴ ἡμῖν μὲν ἡμεῖς πλείους σωθῶμεν τὸ ἄνδρα·
 οὐ γέγνετο ὃ τέτο, ὥς ἔοικέ σοι μὴ δοκοῦν, ἀφ’ ὧν ὀπιτανόμην· ὁ κλύδων ποιεῖν ἡμᾶς
 τὰ εἰς σωτηρίαν τῶ ἀνθρώπου οὐκ εἶα· οὕτω τε δὲ τέτων ὀπολορησάμενοι τὰς δεξιὰς τῇ
 ῥημάτων, ἐνέβαλον τὸ Ἰωνᾶν εἰς τὴν θάλασσαν· ὃ εὐθὺς ὁ κλύδων ἅπας ἐπαύσατο· ὥστε
 καὶ φόβῳ μεγάλῳ κατὰχεθῶμεν ἄνδρας, θεασαμένους τὸ ἐξουσίαν τὴν πάντων κυρίως,
 ὃς ὃ συνεκίνησε τὴν θάλασσαν ὥς ἐβάλετο, ὃ βεληθεῖς αὐτῷ εὐθὺς καὶ ὡραζήμα παῖσαν
 εἰς γαλήνῃ μετέστησεν· εἶτα ἐπάγει· “ ὅτι καὶ ἔθυσαν τὰς κυρίως ὃ ἤξαντο εὐχάς· „ ἔχ
 ὅτι ὡρὰ αὐτὰ ἔθυσαν τὰς κυρίως λέγων· οὐ γὰρ ἐπὶ τῇ πλοῖς θυσίας ἤμελλον ὀπιτελεῖν,
 ἀλλ’ ἵνα εἴπῃ ὅτι τὸ εἰδῶλον παντελῶς ὀποσάντες, ἀνέδεσαν αὐτὸς τῇ τῇ δεξιᾷ λαξία, ὃ
 ὑπέχοντο τὸ λοιπὸν τὸ ἀπὸ δεξιᾶς ἀνδέξεσθαι, αὐτὰς τε ὃ τὰς καθηκόντας προσέταξε
 θυσίας· τέτο γὰρ λέγει τὸ ἤξαντο εὐχάς.

ΚΕΦ. Β’.

Ὁ μὲν οὖν Ἰωνᾶς ἐπὶ πλείστον ἐπὶ τὴν θαλάσσης ἐφέρετο· προσέταξε δὲ ὁ θεὸς κήτι
 μεγάλῳ ἐπὶ τὴν θαλάσσης φερόμενον κατὰπιν τὸ Ἰωνᾶν, ὅπερ ἐν τῇ κοιλίᾳ ἔεις ἡμέρας
 τε καὶ νύκτας πεποίνκην ἀδράφτης· ὡς ὃ αὐτὸν θαυμάσαντα,

existimantes talem virum Deique familiarem in mare temere abiicere, dabant strenue operam, si fieri posset ut ad litus navim appellentes, prophetam exponerent. Sed quum id adsequi nequivissent, graviorque maris aestus fieret, praefati apud Deum rei, quam acturi erant, excusationem, ita demum prophetam in mare deiecerunt.

Quippe ait scriptura: “ exclamaverunt ad Dominum: ne pereamus, Domine, ob huius hominis vitam, neque sanguinem innocuum nobis imputes: quia tu, Domine, prout tibi libitum fuit rem gessisti. „ Ne poenas, inquiunt, de nobis sumas, quasi hominem iustum sine causa in mare iecerimus: nobis enim magnopere in votis erat hominem conservare: sed aliter tibi visum inde constat, quod aucta procella, haud nos sivisti saluti hominis consulere. His pro se apud Deum peroratis, Ionam mari merse- runt: atque ilico procellae omnis fervor quievit: unde et gravi terrore correpti sunt vectores, supremi Domini potentia agnita, qui mare pro libito commoverat, eodemque mox libito quietum praestiterat. Exin additur, quod “ et Domino sacrificaverint, et vota conceperint. „ Non quod ibi statim Domino sacra fecerint; neque enim in navi hostias oblaturi erant: sed scriptura significat, vectores illos plane ab idolis defecisse, seque Dei cultui addixisse; fide data, se deinceps in eius famulatu futuros, debitasque victimas immolatu- ros. Id enim significat vota concipere.

CAP. II.

Porro Ionas mari per diu iactabatur, donec Deus ceto grandi mandavit, ut naufragum devoraret: cuius in ventre tres dies mansit tresque noctes incorruptus plane propheta; ita ut ipse mirans suam intra cetum incolumitatem et integritatem

ἐπὶ περὶ ἀβλαβῆς ὅτι τὸ κήτις περὶ ὑλάκταις ἐ ἀδελφῶν παντελῶς, ὡς ἐν οἰκίᾳ πνί
 μῇ πολλῆς τυγχάνοντα τὸ ἀσφαλείας, ὅτι πρὸς ὑλὴν ζαπλῶν, ὡς ἐν τῇ κοιτίᾳ τῆ
 κήτις ἀνέπεμπε τῷ θεῷ τὰ ἢ τὸ πρὸς ὑλὴν ῥήματα τῶν ἐξ (ὧ) ζώον. « Ἐβόησα
 πρὸς κύριον τὸν θεόν μου, ἐ ἐπέκασέ με ἐκ κοιτίας ἁδὲ κραυγῆς μου ἥκασας, φωνῆς μου. »,
 Ἐν βαρυτάτῃ θλίψι τυγχάνων ἐ ἐν αὐτῇ γε τῷ ἁδὲ γεροντῶς τῇ τὸ κακῶν ἀπογνώστῃ,
 ἐβόησά τε πρὸς σὲ καὶ οὐκ ἀπέτυχον τῇ αἰτήσεων. « Ἀπερρίψας με εἰς βάθῃ καρδίας
 θαλάσσης, καὶ ποταμοί μου ἐκύκλωσαν πάντες οἱ μετewεισμοί σου ἐ τὰ κύματα σου ἐπὶ
 ἐμέ διήλθον. », Ἀποφυγόντα γὰρ τὸ ὑπερλίαν τὸ σῶν, ἐμπεισὲν τὸ τῇ θαλάτῃ πεποίνικας,
 καὶ πολλοῦ πνὸς πειραθῆναι τὸ κλύδων. ὑφ' οὗ δὴ ἄγαν ἀετομορφῆς τῆς θαλάττης
 ποταμῶν δίκῃ ἐντεῦθεν ἐπέρριψέ μοι τῇ κυμάτων τὰ ὕδατα. « Καὶ ἐγὼ εἶπον· ἀπαύσσω
 ἐξ ἐσθαλμῶν σου ἅρα πρὸς σὲ ὅτι βλάβη πρὸς ναὸν (ὧ) ἅγιον σου; », Ὑπὸ γοῦν
 τῇ τῇ κακῶν ἀμνηστίας ἐκβεβλήσθαι τὸ πρὸς ὑλὴν ὥν τῇ σῆς, καὶ οὐδεμίαν εἶχον ἐλ-
 πίδα λοιπὸν τὸ γλυκύμορος ἐν τῷ ναῷ σου τῷ ἀγίῳ τὸ κατήκυσαν ἀποτίσω σοι θρησκείαν.
 ἅτε πέρριψέ τε αὐτῇ τυγχάνων, ἐ βαρυτάτοις πειρασμοῖς κακοῖς. « Περιεχύθη μοι
 ὕδωρ ἕως ψυχῆς μου. », Αὐτῆς μου τῆς ψυχῆς κατέκτετο τῇ πειραχμῶν ἢ παραχμῇ.
 « Ἀβυσσὸς ἐκύκλωσέ με ἐχάτη. », Τὸ τελευταῖον ὑπὲρ αὐτῆς κατεπόθην τὸ ἀβύσσου.
 « Ἐδὲ ἡ κεφαλὴ μου εἰς χισμὰς ὁρέων. », Διαλλάττειν τε ἐδὲν ἐδόκου ἐμαυτῷ τὸ ἐν
 δεινότησεσιν ὁρέων βαρυτάταις λιφθέντος, εἴτα τὸ ὁρέων ὅτι τὸν σωματικῶς, ἐδε-
 μίαν ἀποφυγῆς εὐρίσκοντι λοιπὸν ἐλπίδα. « Κατέβην εἰς γλῶν, ἥς οἱ μεχλοὶ αὐτῆς κατε-
 χοὶ αἰώνιοι. », Εἴτα ἐκείθεν διεδέξατό με τὸ κήτῳ, ἐ γλῶν πνὰ οἰκεῖν ἐδόκου, ἐξ ἧς
 ἀποφυγῆναι τῷ κατεχομῶν δυνάτον ἐδαμῶς ὑπῆρξεν· ἀβλαβῆς μὲν ἔνδον τῇ τῇ πρὸς
 ἰαίᾳ φυλαττόμενῳ, τὸ ἐκείθεν τε ἐκδιδόν ἥτις ἀνὰ γλῶντο ἐξ εὐρίσκων.

tem, dum ibi ceu in domuncula quadam tute degit, conversus ad preces est, quas
 ex ceti ventre ad Deum fudit: quarum precum haec verba sunt. « Clamavi ad do-
 minum Deum meum, qui me exaudivit: emissam de ventre inferi clamoris mei vo-
 cem auscultasti. », Gravissima pressura irretitus, atque in ipsis inferis, desperatis
 scilicet malis, versans, clamavi ad te; neque irrita fuit postulatio mea. « Proiecisti
 me in profundum maris cor, undaeque me concluserunt; omnes aestus tui fluctus-
 que super me transierunt. », Qui perfuga eram ab obedientia tua, curasti ut in
 mare inciderem, ibique ingentem experirer procellam: qua dum mare, fluminis in-
 star, agitur, ego quidem aquarum vorticibus quaqueversus obruebar. « Et ego
 dixi, reiectus sum procul oculis tuis. Num denuo videbo templum sanctum tuum? »,
 His me malis quum expedire nequirem, exclusum me reputabam a providentia tua;
 nullanque praeterea spem fovebam, fore ut in templum tuum reversus legitima
 perfungerer religione. Quippe illinc longissime aberam, gravissimis implicitus cala-
 mitatibus. « Offusae mihi sunt aquae usque ad animam. », Circumstantium malo-
 rum terrores ad ipsam animam penetraverunt. « Ina me vallavit abyssus. », Deni-
 que gurgite absorptus sum. « Caput meum in fissuras montium demissum est. »,
 Nihil mihi differre videbar ab iis qui in cavernis montium altissimis detinentur,
 ita ut coeuntibus in se montibus, nulla spes evadendi reliqua sit. « Descendi infra
 humum, cuius vectes aeterna retacula sunt. », Tum ibi me excepit cetus, intra
 quem terram quandam videbar incolere, unde evadere detento homini prorsus non
 licebat. Ceteroqui incolumis intus divino nutu servor, quamquam exitum nullum
 nanciscor.

“ Καὶ ἀναβήτω ἐκ φθορᾶς ἡ ζωὴ μου πρὸς σε κύριε ὁ θεός μου. „ Ἀλλὰ γὰρ μόνης τῆς σῆς ἐστὶ δυνάμειος τὸ ὑπερλημμένον αὐτότι φθορᾶς ἀπαλλάξαι μου τὴν ζωὴν. „ Ἐν τῷ ἐκλείπειν ἀπ’ ἐμοῦ τὴν ψυχὴν μου, τὸ κυρίως ἐμνήσθην. „ Μικρὸν γὰρ ἀφίεις τῇ ὑποταξίᾳ τὴν ψυχὴν, τὴν σὴν ἦσαν βοήθησαν. „ Καὶ ἔλθω πρὸς σε ἢ πρὸς σελήνην μου εἰς ναὸν ἁγίον σου. „ Αὐτὸς τέ μου δέξαι τὴν πρὸς σου ἐν τῷ ναοῦ καθεστῶς τῷ οἰκείῳ, ἐξέν σε τὴν διασώσεως τῇ τῶν ἀμυνῶν μου καλύψεως. „ Φυλασσόμενοι μάταια ἐψύχθη, ἔλεον αὐτῶν ἐγκατέλιπον. „ Οἱ μὲν γὰρ τὴν ναυτικὴν μεπόντες ἐργασίαν, καὶ τοὶ γε εἰδώλοισι πρὸς σέλιοντες, ἐπεὶ τὴν ἀπάτην ἐκείνῃ ἡχολημμένοι, ἡβελήθησαν μου πρὸς ποιήσας φαιδῶν νικηθέντες ἢ ὑπὸ τῇ κακῶν, τὴν γνώμης ἀπέστησαν ἐκείνης, ὁρῶντες ἐκ ἐν αὐτοῖς βιωτὸν, εἰ μὴ τὴν ἐγγύτητι ἀπαλλαγείν τὴν ἐμῆς. „ Ἐγὼ ἢ μὲν φωνῆς αἰνέσεως καὶ ὁμοιομορφίσεως θύσω σοι, ὅσα νύξάμην πρὸς σέλιον σοι εἰς σωτήριον τῷ κυρίῳ. „ Ἀλλὰ γὰρ πανταχόθεν μόνη τῇ χάριτι τῇ σῇ φυλαχθεῖς, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τὴν θανάτου λαβὼν, ὕμνος τέ καὶ εὐχαριστίας ἀποτίσω σοι, ὑπὲρ ὧν τῇ πρὸς σου διασώσωμαι τῇ σῇ. Τὰ μὲν δὴ τὴν εὐχῆς τὴν πρὸς σου ῥήματα ταῦτα τὸ δὲ κῆτος πνέματι δέω τὴν Ἰωνᾶν ὅτι τὴν ξηρὰν ἤμεσεν, καθὼς ἐδόκη τὸ γινώσκειν τῷ θεῷ τῆς γὰρ ἐχάτης ἐστὶν ἀνοίας τοσούτων τῇ πρὸς σου αὐτὸν πρὸς σου γινώσκων, καὶ μάλιστα γε πάντων τὴν ἐν τῷ κῆτι σωτηρίας, τὴν ἐκ τῆς κήτους ἐξόδου πολυπραγμονεῖν τὴν πρὸς σου, λογισμῶν τε οἰεῖσθαι καταλαμβάνειν ἀνθρώπων, καὶ ὁ φωνῆς τῆς ἡμετέρας λέγειν ὅπως ἐγινώκετο.

ΚΕΦ. Γ’.

Μέντοι γε θεὸς ὅτι τὴν ξηρὰν γινώσκει τῷ πρὸς σου πάλιν ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Νινευὴ κελύφης, ἐπεὶ κηρύξαι δὴ ἐκεῖνα ἀπὸ τῆς αὐτῆς εἴρητο παρ’ αὐτῆς ἀφ’ οὗ δὴ μάλιστα δέει.

“ Utinam se emergat a corruptione vita mea ad te domine Deus meus! „ Tuae profecto tantummodo virtutis est, a tenaci illo exitio eripere animam meam. „ Quum iam me desereret spiritus meus, Domini memor fui. „ Quum iam in angustiis animam agerem, tuam poposci opem. „ Veniat utinam ad te in templum tuum oratio mea! „ Ipse excepisti preces meas tuo in templo residens; nihil te locorum distantia, quominus mihi ferres opem, prohibuit. „ Qui vanitatibus dant operam atque mendaciis, misericordiam dereliquerunt. „ Hi qui nauticam vitam exercent et idola observant, atque eiusmodi fraudulentis vacant, optarunt quidem mihi quodammodo parcere: verumtamen adversitate victi, de sententia sua decesserunt; certiores facti haud sibi vitam superfuturam, nisi a mea se vicinia seiungerent. „ Ego vero cum voce laudis atque praeconii sacrificabo tibi: quaecumque vovi solvam, pro salute recepta, tibi Domine. „ Equidem tua sola gratia servatus et morte ereptus, hymnos tibi et gratiarum actiones reddam, qui curae tuae salutem acceptam fero. Atque haec fuit prophetae oratio. Cetus autem a sancto Spiritu instinctus Ionam in litore evomuit, sicuti Deo visum erat ut fieret. Summae enim insaniae foret, post tot circa Ionam patrata miracula, praecipueque post tentam intra ceti viscera vitam, prophetae demum eodem ex ceto exitum humano ingenio intelligibilem, aut nostra voce explicabilem, reputare.

CAP. III.

Iam ubi in litore propheta stetit, rursum Deus praecepit illi ut Niniven iret, et ibi praedicaret quod eidem antea in mandatis dederat. Unde potissimum de-

- κνυ) ὅτι ἐχ' ἀπλῶς εἶπεν αὐτῷ κηρύττειν “ ἐπ' ἑαυτῆς ἡμέρας, ὅτι Νινευὴ κατασφραγήσεται. ”
 εἰ ὅτι μὴ σωτηρίας αὐτὸ λέγειν ἔπος ἢ θεία δοκεῖ γραφή· ὅτι ὥστε καὶ δηλοῦσαι ὅτι ἀπει-
 λαῖ ταῦτα συμβήσεσθαι, εἰ μὴ μεταμεληθεῖεν ἄποσάντες τὸ χέρον. διὸ φησὶν “ κήρυξον
 ἐν αὐτῇ καὶ τὸ κήρυγμα τὸ ἔμμενον ὃ ἐγὼ ἐλάλησα πρὸς σέ. ”, ἅπαντες αὐτῷ ση-
 μαίνων τὴν διδασκαλίαν ἣν ἐπέταξεν ἐν τοῖς πρὸθεν αὐτῷ πρὸς τοὺς νινευίτας ποιήσασθαι.
 v. 3. Ὁ μὲν δὲ θεωρήτης ἄτε τῇ πέτρᾳ λοιπὸν σωφροναεὶς ἠπείγετο πρὸς πέρας ἀγαγεῖν τὰ
 πρὸς τὴν δεῦν θεωρηθέντα· λέγει δὲ ὅτι ἡ πόλις ἣν μερίσσει τῷ θεῷ· ἵνα εἴπῃ ὅτι τῇ θείᾳ
 θεωροίᾳ εἰς μέγεθος αὐξηθεῖσα· ὡς διδάσκειν ἂν ἡμᾶς μηδὲν οἶεσθαι δυνατὸν εἶναι καὶ τὴν
 p. 253. βίον τῶτον εἰς περὶ φανερὰν κατασκευάσαι, μὴ δεῦν παρέχοντος τὴν οἰκίαν κηδημονίαν. “ Ἦν
 ἡ φησὶν ὡς εἰ ἡ πορεία ὁδὸς ἡμερῶν ζῶν. ” Οὐχὶ τὸ μήκος αὐτῆς τοσούτον εἶναι λέγων, ὅτι
 ὡς τοσούτων ἡμερῶν θεωρήσει καὶ πᾶσαν αὐτὴν ἐκπεριελθεῖν τε ἐν κύκλῳ καὶ καταπεῖν οἷα
 v. 4. πῆς ὅστις βελονὴν σαφῶς· ἐπὶ γὰρ γουῶν. “ Καὶ ἤρξατο Ἰωνᾶς τὴν εἰσπορεύεσθαι εἰς τὴν πόλιν
 ὡς εἰ πορείας ἡμέρας μίας. ” ἵνα εἴπῃ ὅτι εἰς ἡμερῶν εἰς τὴν πόλιν ὃ θεωρήτης, ὅτι κατὰ
 τινὲς μέγας ἀρχαίαν καὶ τὴν πόλεως ἐκπεριελθεῖν τε αὐτὴν, καὶ ὡς εἰ μίαν ἡμέραν πεποιήκει
 κηρύττων τε καὶ λέγων, ὅτι ἐπ' ἑαυτῆς ἡμέρας καὶ Νινὴν κατασφραγήσεται· καὶ τὰ λοιπὰ δὲ
 ὅποσα λέγειν αὐτὸν κατέκασον μέγας τὴν πόλεως πρὸς τοὺς παρόντας ἐπὶ διδασκαλίᾳ τὴν
 ἀκρόντων ἀκολούθως ἐν τῷ.
 v. 5. Τέτοις ἐπὶ γὰρ· “ καὶ ὅπως ὅσον οἱ ἄνδρες Νινὴν τῷ θεῷ. ” δακνύς ὅτι ἐκ τῶν μέ-
 ρους τὴν πόλεως ἀρχαίαν καὶ τὴν θεωρήσει ποιῶν τὸ κήρυγμα, εἰς ἅπαντας τε ὃ λόγος
 διεδόθη καὶ πολλὰ τὰ τάχως· ὅτι δὲ πάντες ἀναμφίβολον ἐπὶ τοῖς λεγομένοις τὴν γνώμην
 δεξάμενοι καὶ πολλὰ τὴν φόβον τοῖς λεγομένοις ἐπείδοντο· δείκνυσιν ὅτι ὅτι τὸ ὅπως ὅσον οἱ
 ἄνδρες Νινὴν τῷ θεῷ ὅτι ἐχ' ἀπλῶς τὸ μόνον ἔλεγχον ὅτι ἐπ' ἑαυτῆς ἡμέρας καὶ Νινὴν

monstratur, haud simpliciter Ioniae Deum mandavisse ut praedicaret “ adhuc tres dies, et Ninive subvertetur; ”, (quamquam id breviter sic videtur scriptura dicere); verum etiam ut minaciter quae eventura erant significaret, nisi paenitentes cives a vitiis recederent. Idcirco ait: “ praedica ibi praedicationem, de qua tecum antea locutus sum. ”, Quibus verbis universam illi doctrinam innuit, qua superiore sermone praeceperat ut Ninivitas imbueret. Porro autem propheta experientia rerum iam eruditus festinabat ut Dei iussis obtemperaret. Ait vero scriptura “ urbem illam fuisse maximam coram Deo: ”, nempe significat, eam divina providentia fuisse auctam: atque ita nos docet, quominus humanum quicquam putemus in gloriam venire posse, nisi id Deus cura sua dignetur. “ Erat autem, inquit, veluti iter trium dierum: ”, haud sane intelligens tantam eius fuisse longitudinem; sed quod tot diebus opus esset ad eam circumeundam, atque ad eiusdem speciem, si quis vellet, curiose observandam. Subdit ergo: “ coepitque Ionas progredi intra urbem quasi itinere unius diei. ”, Narrat scilicet, prophetam urbem ingressum, atque in eiusdem parte quadam praedicare orsum, circumisse tamdiu, donec unam veluti insumsit diem praedicans atque dicens: “ adhuc tres dies, et Ninive subvertetur; ”, et reliqua quaecumque ab eo dici par erat in singulis urbis partibus ad civium eruditionem.

His addit: “ et crediderunt incolae Ninivitae Deo. ”, Coepta per prophetam in quadam urbis parte praedicatione, celeriter admodum inter omnes diditus sermo significatur; ita ut vulgo homines certam ex dictis suscipientes sententiam, consternati magnopere monitis obtemperaverint. Praeterea, quod Ninivitae cives Deo crediderint, id satis indicat, haud simpliciter dixisse prophetam “ adhuc tres dies

κατασπαρῆσεται· οὐ γὰρ ὅπο μόνης ταύτης τῇ φωνῇ πειθεύειν εἶχον τῷ θεῷ, ἀνδρὸς ξένου ὃ
 ἀγνώστου αὐτοῖς παντελῶς τῇ κατασπαρῇ μὲν ἀπειλουῦτος, φοβεσθέντος ἃ ἐδέν, ἐδ' ὑφ'
 ὅτε περ ἀπεσταλμένος εἴη διδάσκοντος ὅδ' ἀκούοντας· ἀλλ' εὐδὴλον ὅπ' ὃ θεοῦ ἐμέμνητο
 τῇ πάντων κυρίῃ, ὃ ἀπεσάλταί· ἔλεγε παρ' αὐτῶν· καὶ τὸ κήρυγμα ἐποιεῖτο τῇ κατασπα-
 ρῇ, πρὸς μέγα μέλειαν αὐτὴς ἐκκαλούμεν· ὧν περ οὐδ' δεξάμενοι τῇ διδασκαλίᾳ,
 εἰκότως πειθεύειν ἐλέγητο τῷ θεῷ· οὐ γὰρ τε δόξασι καὶ τῇ διδασκαλίᾳ δεξάμενοι καὶ
 τῇ τῇ φοβήτῃ φωνῇ πρὸς τὸ κρεῖττον εἶδον· ὥστε καὶ πολλὰ πᾶσι καὶ σὺν ὅντι καὶ μετα-
 μέλειαν ὁπιδείξαται· νηστῆαι γὰρ ἀνὰ τῇ πόλιν ἐκέρυξαν ὡς φησι, ὃ σάκκοις πάντες ἐν-
 δυσάμενοι μικροὶ τε καὶ μεγάλοι πενθικῶς κερχημένοι τῷ χήματι, ἴλεω γῆναι τῇ θεὸν
 αὐτοῖς ἐξήτοιμα· ἐπεὶ δὴ ἃ ὃ ἄρχει τῇ βασιλείᾳ ἐκκλησιᾶς ὁ λόγος, ἐδὲ ἐκείνῃ ἀμε-
 λήσας φαίνεται τῇ πρὸς θεῶν καὶ βασιλικῇ φροντίσας ἀξιώματι, τὸν τε
 θεόν ἀφ' οὗ οἰκῆον, καὶ τῇ βασιλικῇ πολλὰ ὑποτίθας, σάκκον καὶ αὐτὸς περικλυτός,
 ἐπὶ ποδῶν κατεζόμενος διετέλε· πρὸς θεῶν καὶ βασιλικῇ φροντίσας ἀξιώματι, τὸν τε
 αὐτὸν * ἀρχόντων ἐξετέθη τῇ μὴ τὰς ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτοῖς
 τεταγμένα ζῶσα παντῆς τε σοφῆς καὶ ποτὲ δεινῆς ἐκτός· καὶ οὐ μέγα τῶν ἐσποιν
 τῇ μέγα μέλειαν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῇ πάλαι κακῶς αὐτοῖς πεποιημένων ὑποστάντες, πάσης τε
 καὶ εἰς ἐπέροις ἀδικίας χωρίσαντες αὐτὴς, σφόδρα γὰρ ἀνέμενον τὸ καὶ τῇ θεὸν ἐφ' οἷς ἀπε-
 φήνατο κατ' αὐτῶν μετάνοιαν λῦσαι τῇ ἐξενεχθεῖσαν δόξασι παντελῶς· τίς γὰρ φησὶν
 εἶδεν εἰ μετάνοιαν καὶ ὁρμηθῆσεται ὁ θεός, καὶ ὑποστρέψῃ δὴ ὁρμῇ θυμῷ αὐτῶν, καὶ οὐ
 μὴ ὑπολώμεθα; ἄπερ οὐδ' ἐχ' οἷόν τε λέγειν αὐτὴς μὴ ἐκ τῇ τῇ φοβήτῃ διδασκαλίας
 φωνῇ· τῇ δὴ καὶ γρηγορεῖται φησὶν ὁ φοβήτης· καὶ ἐπειδὴ περ εἶδεν αὐτὴς ὁ θεός ὑπο-
 στάντας μὲν τῇ χερσὶν, νεύσαντας ἃ πρὸς τὸ κρεῖττον, ἔλυσε καὶ αὐτὸς τῇ δόξασι
 περ οὐδ' ἐξενλώσῃ κατ' αὐτῶν.

et Ninive subvertetur. „ Neque enim ob hanc unam voculam credere Deo poterant, si homo peregrinus ipsisque prorsus incognitus exitium minatus esset, nihil autem praeterea addidisset: neque docuisset auditores, quo mittente venisset. Sed enim exploratum est, prophetam et Dei meminisse omnium domini, et se missum ab eo confirmavisse: et praeconium exitii fecisse, atque ad paenitentiam esse adhortatum: quarum rerum notitia imbuti, merito dicti sunt credidisse Deo; cuius decretum magisteriumque excipientes, prophetae voce nunciatum, ad virtutem resipuerunt, ita ut multae vehementisque paenitentiae signa ediderint. Ieiunium enim per civitatem, ut ait, indixerunt, saccumque omnis aetas induit, lugubri habitu Dei clementiam implorantes. Quumque ad ipsum usque regem sermo devenisset, ne is quidem rem parvi fecit; sed regia spreta dignitate, throno relicto, regalique veste abiecta, saccum et ipse induit, atque in cinere sedit: scriptumque a rege edictum est et a civitatis principibus, ut non solum homines verum etiam iumenta illorum servitio addicta omni pabulo potuque carerent. Neque hactenus illorum paenitentia stetit; sed omni ante actae vitae maleficio omissa, mutuisque imposito iniuriis fine, magnopere sperabant, fore ut ipse quoque Deus paenitens perlatum decretum funditus antiquaret. “ Quis enim, inquit scriptura, novit num forte immutetur mitigeturque Deus, atque ab aestu furoris sui recedat, nobis incolumibus? „ Quae sane dici ab eis non potuerunt, nisi propheticis vocibus fuissent edocti: id quod reapse factum propheta dicit. Iam postquam eos cognovit Deus vitiis omissis ad virtutem tendere, decretum ipse quoque quod in eos tulerat abrogavit.

φύλλων· καὶ δὴ ἔ τ' καρπὸν παντ' ἀχόθεν ἀθρόον ἐκκερμαμύρον, πλίσιν τινὰ παρέχον
 αὐτῷ τ' ψυχρωγίαν· ἥσε τὸτο (ᾠ) περσφίτῳ ὡς εἰκὸς περσφέντα τῷ ᾠδασόζῳ τῆς τε
 θέας καὶ τ' χρείας τὴ γερονότῳ· ὡς δὲ πολλὸν ὅπ' τῷ περάγματι τ' ἡδονὴν ἔχει, καὶ
 ἀρκῆσαι πνὰ κομίζεσθαι τ' ψυχρωγίαν ἐντεῦθεν ἐδόκει, ἀθρόον πάλιν ὀπιτάγματι θείῳ
 σκώληξ ἐχέρονως τῷ φυτῷ ἅπαν ἀθρόον αὐτὸ ἀνήλωσεν τε καὶ ὀξήρανεν παντελῶς· τὸ
 γὰρ σκώληκι ἐωδιῇ λέγει, ἵνα εἴπῃ ὅπ' ἔωθεν περσάγματι θείῳ σκώληξ ἀθρόον ἐκφύει
 ἐπὶ τῷ φυτῷ ἀπεξήρανεν ἅπαν· ὥστε ἀνατείλαντ' ἔ ἡλίκ σφοδρότάτῳ αὐτῷ τ' ἡλιακῷ
 καύσωντ' ὀπιπεσαῖν τ' ἀκῆνα. “ Λέγει γοῦν ὅπ' περσέταξεν ὁ θεὸς πνεύματι καύσωντος
 συγκαίοντι, καὶ ἐπάταξεν ὅπ' τ' κεφαλῷ Ἰωνᾶ, ἔ ὠλιγοψύχῃ, καὶ ἀπελέγετο τ' ψυχρῷ
 αὐτῷ. “ Διαικνὺς ὅπ' οὐ κ' τὸ εἰωθὸς ἐδὲ ὁ καύσων ἐχέτο, ἀλλὰ περσάγματι θείῳ βα-
 ρυτάτῳ αὐτῷ τ' φλόγα ἐπεμφεν, ὡς ἂν μείζονα τὴ συμβάντ' ἔ αἰδῆσιν λαβὼν ἐπὶ
 μᾶλλον ἀλγήσεν ὁ περσφίτης, μικρὰ γὰρ ἀφίεναι τ' ψυχρὴν ὑπὸ τ' καύσωντος κινδυνεύων
 τὸτο γὰρ ὅστιν τὸ καὶ ἀπελέγετο τῷ ψυχρῷ αὐτῷ. “ Ἐφη πρὸς (ᾠ) θεόν· “ καλὸν μοι τὸ
 ὕποθανεῖν ἢ ζῆν. “ Τοῖστο τί λέγων ὅπ' ψυχρωγίαν πνὰ τῷ συνεχόντων ἐδοξα κακῶν
 ἔχον τὸ φυτὸν· εἴτα ἀθρόον τὸ μὲν ἀπελήλυθεν· ἐγὼ δὲ τῇ μορφηείᾳ τῆς ὑπολήψεως
 περσεκτιστάμῳ τὴ καύσωντ' ἔ βαρύτητα καὶ (ᾠ) ἐνοχλουῦτα κίνδυνον ἐντεῦθεν· πῶς
 οὐκ οὐ τὴ ζῆν βέλπον τὸ ὕποθανεῖν, εἰ τῶτοις μέλλοιμι παλαίαν κακίᾳς;

Διὸ δὴ φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ θεός· “ εἰ σφόδρα λήγῃσιμα ὅπ' τῇ κολοκύνθῃ; “ Τότε
 ἢ εἰπόντ' ἔως θανάτε λυπασθαι· ἔπος αὐτῷ καὶ ἐχέσμιον ἐδείξε τὸ φυτὸν ὁ θεός, ἔ
 τ' ὅπ' τῇ ἀπωλείᾳ τὴ φυτὴ λύπῳ αὐτῷ μείζονα πεποίκεν ἐγγυέσθαι, ὅπ' τῷ ᾠδ-
 ασίᾳ μείζονως αὐτῷ τῷ ὅπ' τῇ σωτηρίᾳ τ' πόλεως λύπῳ ἐλέγξαι κάκιστα γεγρημένῳ.
 Ἐπάγει· “ εἴτα σὺ μὲν, φησὶ, τῶτον ὑπὲρ τ' κολοκύνθης ἤλγισας, ἐδένα καμάτῳν εἰς

ret: quare Ionas putabat quandam se domum habere densitate foliorum circumse-
 ptam. Et quidem poma quoque adfatim undique dependentia maximam animo prae-
 bebant oblectationem. His, inquam, propheta magnopere laetabatur. Sed enim dum
 eo miraculo, reique aspectu atque usu fruitur, dum multa ob id voluptate perfun-
 ditur, atque hac sibi recreatione beatus videtur; divino repente nutu vermiculus
 plantae innatus, hanc confestim corrumpit atque exsiccavit. Iam hunc vermiculum
 scriptura matutinum vocat, ut significet genus serpentis matutino tempore Deo vo-
 lente in arbore geniti, hanc penitus exsiccavisse: ita ut orto mox sole, vehemens
 in Ionam solaris flammae inciderit radius. Pergit scriptura dicere: “ praecepit Deus
 spiritui calido urenti ut saeviret in Ioniae caput; qui animo concidens, iam vitam
 respuebat. “ Ita vero intelligimus haud consuetum hunc fuisse calorem, sed flam-
 mam gravissimam divino consilio immissam; cuius causa maiorem solito patiens
 propheta sensum, vehementius angebatur, parumque aberat, quin vitam amitteret
 vi caloris. Hoc enim significat “ vitam respuebat. “ Ait igitur Deo: “ melius mihi
 mori quam vivere. “ Quibus verbis hoc quodammodo aiebat: malorum mihi sola-
 men haec planta fuit; sed eadem mox defecit. Ego vero praeter famam pessimam,
 caloris quoque molestiam et discrimen patior. Quid ni igitur mori malim quam vi-
 vere, qui tantis obtundor malis?

Quamobrem ait illi Deus: “ num tu magnopere maeres propter cucurbitam? “
 quo respondente, se mortiferis angi doloribus; (adeo iucundam fecerat prophetae
 arborem Deus, idemque tantam de illius exitio tristitiam creaverat; ut hoc exem-
 plo maerorem hominis de civitatis salute iniustissimum coargueret;) subdit Deus:

ἢ σύσασιν αὐτῆς εἰσενεγκών; ἐν νυκτὶ γὰρ ἀθρόον γερονῆα, ἀθρόον ἐν νυκτὶ καὶ τὸ ἀπό-
 λειαν δέδεκται· ἐμοὶ ὅμως οὐ πλείονα ἀρμότιον φασὶν Νινὺν τὴν πόλεως ἔχειν, τὴν οὕτω
 μεγίστης, ὥς δώδεκα μυριάδας αὐτῶν οἰκεῖν ἀνθρώπων ἐκ ἐγνωκότων δεξιά ἢ ἀριστερά; ὥς
 ἵνα εἴπῃ νηπίων· τοῖσιν γὰρ ἐκ ἐγνωκότας δεξιά ἢ ἀριστερά λέγῃ, ὅθεν δὲ νηπιότητα ἐκ
 ἀκρεβῆ τῆς παραγμάτων δὲ κρείσιν ἔχοντας, εἰ δὲ ἐν ἀκρεβῆσι ποτὲ ὡς γερονότας, ἅτε τὴν
 ἡλικίας οὐ δεχομένης τέτο· λέγῃ μὲν γὰρ αὐτὸ εἰς ἀπόδειξιν τῆς πλήθους τῆς οἰκουμένης τὴν
 πόλιν· ἔνθα γὰρ τοσάυτη τῆς νηπίων ἡλικία, πόσον δὲ τὸ τῶν τελείων ἀνθρώπων ἡλικία;
 ὅθεν δὲ γε λοιπὸς ἅπαντας ἀφαιρῶν ὁ θεός, (ὧν) τῆς νηπίων εἶπεν ἀειθρόν· οἱ ὁμο-
 λογημένους ἐφαίνοντο, ἐκ ὧντες ἄξιοι τῆς κακῆς παθεῖν, ἅτε μηδὲ ἡμῖν ἡλικίαν τί τέως·
 οὐ γὰρ δὴ φησὶν εἶπαις ἀνὴρ ὅτι καὶ τοσούτον ἀειθρόν νηπίων ἐστὶν ἡμῖν ἡλικίαν ἀπολέσθαι
 παρασῆκον ἡλικίαν· ὥστε καὶ εἰ μὴ τῶν τῆς νηπίων ἀειθρόν, τοσούτῳ τῶν νηπίων ἀειθρόν μᾶλλον ἐχέτω,
 ἔτι τῶν μὴ κακῆς τὴν πόλιν παθεῖν. Περιέθηκε ὅτι τὸ «καὶ κτήνη πολλὰ» ὥς ἀνὴρ
 τέτων ἀβλαβῶν φυλάττειν ὁφειλόντων δικαίως τοῖς ἐπὶ τῆς πόλεως ἀφαιρούμενοις τῶν
 ἀνθρώπων.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΜΙΧΑΙΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

ΚΕΦ. Α΄.

Παραπλήσια τοῖς ἀπὸ τῆς Ὠσηὲ καὶ Ἀμώς ἐστὶν λοιπὸς ὅποσοι ταῦτα τέτοις φασὶν
 εἶπαι, δηλοῦν ὅτι ἐστὶν ὁ μακάριος παραφραστὴς Μιχαίας· τὰ γὰρ ἀπὸ τῆς λαὸν ἐσόμενα
 ἀφαιρῶν τῆς ἀσσυρίων καὶ τῶν βαβυλωνίων πνέματι κινούμενος τῇ χάριτι καὶ αὐτὸς

“tunc tantopere cucurbitae causa maeres, qui eidem excolendae nullum laborem
 impendisti? una enim nocte repente nata, ilico una nocte interitum passa est; me
 vero cur magis non decuit miserari Niniven, tanti populi civitatem, ut duodecim
 ibi sint myriades hominum, qui laevam a dextera non discernunt? „ Pueri nimi-
 rum infantes intelligendi sunt, qui reapse laevae dextraeque discrimen nullum agno-
 scunt: quique ob aetatis infirmitatem nulla de re iudicare queunt; ideoque ne cul-
 pae quidem obnoxii fuerunt, aetate nondum patiente. Sic autem Deus locutus est
 ob declarandam incolarum copiam. Ubi enim infantium tantus erat numerus, quan-
 tus demum adultorum cogitandus est? Iam ceteris praetermissis, Deus lactentium
 memoravit numerum, quorum sine dubio propter innocentiam nullum erat poenae
 meritum. Nemo certe dixerit simplicium parvulorum tantam multitudinem aequo
 iure fuisse perdendam. Quamobrem etiamsi forte adultorum nulla fuisset miseratio,
 puellorum utique meminisse oportuit, quò nihil mali urbi fieret. Adiecit Deus,
 “et iumenta multa; „ ceu si merito haec quoque servari incolumia debuissent,
 ob civium, quibus erat parvum, commoditatem.

COMMENTARIUS IN MICHAËAM PROPHETAM.

CAP. I.

Similia Oseae et Amos et reliquis, quotquot his paria prophetaverunt, apparet
 beatum quoque vaticinari Michaeam. Etenim eventura populo ab Assyriis atque

θεωρηορέουσιν παρ᾽ αὐτά, εὐθὺς ἐκ θεωριμίῳν κοινὸν πρὸς πάντας τὴν Ἰσραὴλ ποιήσῃ
 (ὧν) λόγον, τῷ τε δέκα λέγω φυλάξ, ὃν τὸ Σαμάρειαν ἐξάρχῃ συνέβαινε, ἐπὶ τὸ δύο ὧν
 περ οὐδὲ ἡ Ἱερουσαλήμ ἠγείτο· φαίνεται ὅτι ἐπὶ αὐτὰς κατὰς θεωρητέων ἐκάνοις,
 τῆς ἐν ἡμέραις Ἰωάθαμ καὶ Ἀχαζ ἐπὶ ἐξέκῃς τῆς βασιλείων Ἰούδα. “ Ἐν τῷ αὐτῷ
 τῇ ἡμέραις γεγνηῖσθαι λόγον κυρίου φησὶ πρὸς Μιχαῖαν (ὧν) μοραϊθίτην. “ τῆς ἐν ἐνο-
 γίας τετράχρηταις θείας· τίς ἐνεκεν; “ ὑπὲρ ὧν εἶδε πρὸς Σαμάρειας καὶ πρὸς Ἱερου-
 σαλήμ, “ ἵνα εἴπῃ πάντας τὴν Ἰσραηλιτικὴν λαὸν, τὴν τε βασιλείαν τῷ δέκα φυλάξ, ἐπὶ
 τὸ δύο ὧν περ ἠγείτο τὴν Ἰούδα συνέβαινε φυλῶν, τὴν ἐκ τῆς μακαρίας Δαυὶδ καὶ τὴν πρὸς
 αὐτὸν γεγνημένην ἐπαγγελίαν βασιλεύοντων αὐτῆς· ὑπὲρ δὲ τέτων καὶ τῶν πρὸς αὐτὰς
 ἐσομένων ἐνεργείᾳ θείᾳ τῶν ἀποκαλύψαν δεξιᾶν οὗ Μιχαῖας λέγει αὐτά, ἅπας οὐδὲ
 εἰπεῖν ὅτι τὴν ἀποκαλύψεως ἐδιδάχθη τὴν θείας, ἀρχάμεν ἔπος. “ Ἀκούσατε λαοὶ πάν-
 τες λόγους. “ Ἀκούσας τὸ λαοὶ πάντες, ἵνα εἴπῃ πᾶς ὁ Ἰσραὴλ ὁ ἐπὶ δύο βασιλείας
 προσήκων· ὅθεν ἐπήγαγε. “ καὶ προσεχέτω ἡ γῆ ἐπὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ, “ τῆς ἐν Ἰσραη-
 λιτικῇ χώρα πᾶσα· εἴτ’ ἐν οἷς αὐτῶν οἰκῶντες, ἀνωθεν ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν πατέρας ἐπαγ-
 γελίας τῆς θεοῦ δεδομένης αὐτοῖς. “ Καὶ ἔσται κύριος ὁ θεὸς ἐν ὑμῖν εἰς μὴρτύριον. “
 Διαλέγεται δὲ φησὶν ὑμῖν δι’ ἡμῶν ὁ θεός, διαμάρτυριαν πρὸς αὐτὸν τῶν ἐσομένων ποιού-
 μεν· ἐπειδὴ πολλάκις ὑμῖν τὰ προσήκοντα διελέχθαι, οὐδὲ μίαν μετὰβολὴν δεξα-
 μένης ὅτι τὸ κρείττον εἶδεν· ὡς αὖν φαίνοιτο ὁ μὲν πάντα τὰ πρὸς ὑμετέραν πεποιτικῶς
 ὠφέλειαν, ὑμεῖς ὅμως ἐδὲν θελήσαντες ἑαυτὰν γνέσθαι βελτίους, ἐφελκυστέμενοι ἢ μένον ἐφ’
 ἑαυτὰς τὰ κακά. “ Κύριος ὁ θεὸς οἴκος ἀγίου αὐτοῦ. “ Ἀναγκαία ἡ προσήκη· ἐπειδὴ γὰρ
 πρὸς ἅπαντας κοινῇ διελέγεται, πολλὴ ἢ ὡς ἡ πρὸς τὰ εἰδῶλα τῶν δέκα φυλάξ στρα-
 πεία, ἐφ’ ἣ καὶ οἴκοις κατεσπύσαντες, ὡς θεὸς δὲ τῶν εἰδῶλων στρατεύειν ἐπαρῶντο

Babylonis, spiritali permotus gratia ipse quoque praedicere nititur, statim ab exor-
 dio communem de universo Israhel sermonem instituens, de tribubus inquam de-
 cem, quarum regni caput erat Samaria, et de duabus quarum metropolis Hieru-
 salem. Patet autem iisdem quibus superiores prophetavisse temporibus, id est die-
 bus Ioatham, Achaz, et Ezechiae regum Iudae; etenim “ his diebus ait factum
 esse verbum Domini ad Michaelam moraitlitem, id est se divinam expertum esse
 operationem. Cur? “ Ob ea quae vidit de Samaria et Hierusalem, de universo
 scilicet israhelico populo, seu de decem tribuum regno, et de duabus quarum
 principatum tenebat ipsa Iudae tribus, beati Davidis posteris iuxta Dei promissum
 in ea regnantibus: de quibus eorumque rebus, accepta divinitus revelatione Mi-
 chaeas haec dicit, quae Deo ut diximus revelante didicerat, sic exordiens. “ Audite
 verba, populi omnes. “ Consentaneae, populi omnes, ut universum Israhel deno-
 tet qui ad regna duo pertinebat. Quamobrem addidit: “ attendatque terra, et om-
 nes qui in ea sunt, id est israhelica tota regio, sive eius incolae, quorum illa
 patribus divino promisso tradita fuit. “ Et erit dominus Deus vobis in testimo-
 nium. “ Loquitur vobis per nos Deus, testimonium quoddam rebus futuris dans;
 ex quo vos saepe ad honesta adhortatus, nullam in melius conversionem perspexit.
 Quare apparet illum quidem nihil vestrae utilitatis causa non molitum, vos vero
 nihilo meliores fieri voluisse, sed mala in vos tantummodo provocasse. “ Dominus
 de domo sancta sua. “ Necessarium additamentum sancta; nam quia generatim om-
 nes alloquitur, multus autem erat apud decem tribus idolorum cultus, cuius causa
 fanis etiam constructis, daemones honoribus divinis colendos curabant, recte dixit:

ἔδυν δαίμενας, καλῶς προσέθηκε τὸ κύεος ἔξ οἴκου ἀγίος αὐτῶν· δηλὰν ἔπι κοινῇ πρὸς ἅπαντας πεισῖται ἔδυν λόγους, ὡς δὲ θεοῦ ταῦτα εἰπεῖν ἀπεσπλημένῳ τῷ ἐν Ἱερουσαλήμ (Ω) οἶκον ἔχοντι (Ω) ἴδιον· ὃν καὶ ἄγιον δὲ τῆς ἐνεργείας ἀπέφηνε τῆς οἰκείας. Εἶτα καὶ προσέειπεν.

“ Διότι ἰδὲ κύει· ἐκπορεύεται ἐκ τῆς κόπης αὐτῆς· καὶ κατὰβήσεται καὶ ὑπεβήσεται ὅτι τὰ ὕψη τῆς γῆς· καὶ σαλευθήσεται τὰ ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτῆς· ὧς αἱ κοιλάδες τακίσονται ὡς κηρὸς ὑπὸ πρῶτον πυρὸς, καὶ ὡς ὕδωρ κατὰφερόμενον ἐν κατὰβάσει. „ Περιὼν γὰρ ἐκ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης φησὶν ὁ θεός, τῆς οἰκίσεως τῆς οἰκείας τόπον ἀπέφηνεν, ἀπάσης μὲν κατὰκρανίσι τῆς γῆς τῆς ἰσραηλιτικῆς λέγων, πρὸς ᾧ ὁ λόγος αὐτῶν· ἐν ταραχῇ ἢ ἔδυν ἐν αὐτῇ κατὰσῆσι δυνατὸς· τέτοις γὰρ ὅρη δὲ τὸ ὑπερέχον καλεῖ, καὶ ἔδυν λοιπὸν δὲ ἅπαντας· κοιλάδας γὰρ ἔδυν ταπεινότερας ὀνομάζει· δίκην κηρὸς πλεὶς προσωμιληκότης κατὰναλίσκων αὐτὰς· δήλας γε ὄντος ὅτι ἐκ ἐκείνης μὲν σαλεύεσθαι λέγει, τὰς κοιλάδας ἢ πῆχεσθαι, ὅσα καὶ τὸ ἰδίωμα τὸ ἐβεβαῖον, ὁ πολλάκις ἐπεδείξαμεν, καὶ δὲ κρίνειν λέγων τὸ κοινόν, ὅτι πάντας καὶ δυνατὸς ὧς (Ω) λοιπὸν δὴμον ἐπελδύσεται ἢ ὄρη ἢ θεία, σαλεύεσθαι τὰ αὐτὰς καὶ ἀφανίζουσα δίκην κηροῦ πλεὶς προσωμιληκότης· κατὰπάσει τὰ αὐτὰς εἰς πτωχείαν, δίκην ὕδατος σφοδρῶς τε καὶ ραγδαίως ἔξ ὕψους ὅτι τὰ κατώτερα φερόμενα· ἢ ἢ τέτων αἰτία “ δι’ ἀσέβειαν Ἰακώβ πάντα ταῦτα, καὶ δι’ ἀμάρτην οἴκου Ἰσραὴλ. „ Εἶτα ἐπάγει· “ Τίς ἡ ἀσέβεια Ἰακώβ; οὐχ ἡ Σαμάρεια; καὶ πῶς ἡ ἀμάρτηα οἴκου Ἰσραὴλ; ἐχ ἡ Ἱερουσαλήμ; „ Ἐκείνων τὴν γὰρ ἡ ἀσέβεια δήλη ἐν Σαμάρεια συλλεγομένων ὅτι τῇ τῇ εἰδώλων σεραπεία, οὐ δὴ μάλιστα ἔδυν ὅτι τέτω κατεσπλάσμενους εἶχον καὶς· ὧς τέτων ἢ ἡ ὡρανομία ἐχ ἡπτον δήλη, οἱ τῇ Ἱερουσαλήμ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἔδε (Ω) καὶν αἰχμυρόμενοι τῇ τῇ εἰδώλων ἀπείχοντο σεραπείας· εἶτα τὰς πτωχείας ἀπαεισμαμένους.

Dominus de domo sancta sua: demonstrans se ad omnes communiter verba facere, ob id a Deo missus qui Hierosolymis domum habet suam, quam sanctam propter insitam ei virtutem definit. Postea pergit dicere.

Quia ecce Dominus egreditur de loco suo: et descendet atque ascendet super excelsa terrae. Et commovebuntur montes subter eum, et valles liquescent sicut cera a facie ignis, et sicut aqua quae decurrit in praeceps. „ Procedens enim ex illo, inquit, monte Deus, habitationis suae locum ostendit, eumque universae Israhelitarum regioni dominari dicit, quam propheta alloquitur. Conturbabit autem procures eius; hos enim montes ob suam eminentiam appellat; nec non et reliquos omnes: nam valles classem hominum humiliorum nominat. Patet autem haud divisim dicere montes commotos et liquefactas valles, sed hebraico idiotismo quem saepe docuimus, per diaeresim dicit commune, quod nempe omnes procures reliquamque plebem divina ira corripiet, commovens destruensque cerae more igni admotae: pertrahetque ad poenam instar aquae vehementis impetuose ex alto ad inferiora ruentis. Horum autem causa est: “ propter scelus Iacob haec omnia, et propter peccatum domus Israhelis. „ Mox addit: “ quodnam scelus Iacob? nonne Samaria? Et quodnam peccatum domus Iudae? nonne Hierusalem? „ Illorum quidem manifesta erat impietas qui Samariae congregabantur ad idolorum cultum, cuius praecipue causa illic aedificata fana habebant. Sed et horum iniquitas haud minus constabat, qui Hierosolymis templum apud se habentes, hoc despecto, ab idolorum cultu non abstinebant. Deinde punitiones enumerans;

“ Καὶ θήσωμαι Σαμάρειαν εἰς ἐπωρυλάκιον ἀγρῶν, καὶ εἰς φυτείαν ἀμπελῶν. Ὁ
 καὶ ἀσπᾶσω εἰς χάθ’ οὗ λίθους αὐτῆς, ὃ τὰ θεμέλια αὐτῆς ὀποκαλύψω. „ Καὶ ἀσπᾶσω
 εἰς Σαμάρειαν εἰς ἐρήμωσιν πολλῶν, ὥστε χάρας δίκλιν γεωργεῖσθαι, σκηνάς τε ἐπ’ αὐτῆς
 θῆναι ὅτι φυλακὴ ἦν καρπῶν· ἀφανισθὲν γὰρ αὐτῆς τὰς οἰκοδομὰς παντελῶς ἐκ βάθεον
 αὐτὰς ἀνασπᾶσας· ἀφ’ οὗ δὴ πάντως ἔφεται καὶ κεῖνα. “ Καὶ πάντα τὰ γλυπτὰ αὐτῆς
 καὶ κόψομαι. „ Τότε δὴ καὶ τῶν ματαίων πόνων ἑαυτῶν ὄψονται τὴν ἀπώλειαν, καὶ θαιρέ-
 μματα ὑπὸ τῶν πολεμίων ὄρῶντες αὐτὰς κατασπείσασιν εἰς δαλὰ. “ Καὶ πάντα τὰ μισθώματα
 αὐτῆς ἐμωθήσονται ἐν πυρί. „ Πάντα τὸν κόσμον τὸν ὡκεῖνον τοῖς τε εἰδώλοις καὶ τοῖς
 ναοῖς ἀφανιοῦσιν ἐν πυρί, ὃν ὡς περὶ πνὰ μισθὸν ἐτέλουν τοῖς δαίμοσι. “ Καὶ πάντα τὰ
 εἰδωλὰ αὐτῆς θήσωμαι εἰς ἀφανισμόν· διότι ἐκ μισθωμάτων πόρνῃς συνήγαγε, καὶ ἐκ μι-
 σθωμάτων πόρνῃς συνέσπευε. „ Πορνικὴ γὰρ χρησάμενοι γνώμη, καὶ ὀποσάντες μὲν ἐμῶν,
 νέυσαντες ἡμετέρας τὰ εἰδωλὰ, μισθώματα πνὰ τῶν ἑαυτῶν ἀφαιρίζοντες πορνείας, περὶ-
 φερον ἐκεῖνα τῇ τῶν εἰδώλων θεραπείᾳ, ἀ δὴ πάντα καὶ ταῦτα ἀφανισθῶσι. “ Ἐνεκεν τούτων
 κόψεται καὶ θρήνησθαι, πορεύσεται ἀνυπόδετος ὁ γυμνός. „ Ἐν θρήνοις ἔσται καὶ κοπετοῖς
 αἰχμαλωσία ὡς ἀποδοθεῖσα μερίση· τέτο γὰρ λέγει τὸ γυμνὸν καὶ ἀνυπόδετον, ὅτι οὕτως
 αἰχμάλωτος ἀπαχθήσεται, πάντος ἀφαιρεθεῖσα τῇ περὶ πόρνῃς αὐτῇ κόσμῳ. “ Ποιήσεται
 κοπετὸν ὡς δρακόντων, καὶ πένθῃ ὡς θυγατέρον σφελῶν· ὅτι κατεκράτησεν ἡ πληγὴ
 αὐτῆς· διότι ἤλθεν ἕως Ἰούδα, καὶ ἤφατο ἕως πόλεως λαοῦ μου ἕως Ἱερουσαλὴμ. „ Τὸ ὡς
 δρακόντων καὶ σφελῶν λέγει καὶ τὸ μυθολογούμενον παρ’ ἐνόις· τέτο βουλόμενος εἶ-
 πεῖν, ὅτι ἐκεῖνα δὴ τὰ ἐν μύθῳ ὡς τῶν πολλῶν λεγόμενα, ἐπὶ αὐτῶν ὑπομνηροῦσι
 τῶν ἔργων, τῶν βαρεῖαν αὐτοῖς ἐπαχθῆναι παρ’ ἐμοῦ τὴν πληγὴν, ἥτις ἀπὸ τῆς Σαμάρειας
 ἀρχαμένη ὅτι Ἰούδα μετελεύσεται ἀπὸ μέρους καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ· ἐπὶ καὶ κεῖναι
 ὕστερον εἶλον βαβυλωνιοί.

“ Et ponam Samariam quasi pomorum custodiam, et quasi plantationem vineae: et detraham in voraginem lapides eius, et fundamenta eius revelabo. „ Constituam Samariam in solitudinem vastam, ita ut campi instar in ea agroletur, et tuguria ibi fiant ob pomorum custodiam: etenim ego aedificia eius omnia destruam a fundamentis evertens; ex quo illa omnia sequentur. “ Et omnia sculptilia eius concidentur. „ Tunc etiam vanorum opificiorum suorum excidium cernent, deleta scilicet cernent ab hostibus quae fabricaverant idola. “ Et omnes mercedes eius igne comburentur. „ Exuretur igne ornatus omnis idolis circumpositus atque templis, quem illi quasi mercedem quandam daemonibus persolvebant. “ Et omnia idola eius ponam in perditionem: quia ex mercedibus meretricis congregavit, et ex mercedibus meretricis convertit. „ Meretricia mente a me recedentes, et ad idola accedentes, mercedes quasdam ex ipsorum coacervantes fornicatione, idolorum cultui offerebant: quae ego omnia simul disperdam. „ Propter hoc planget et lamentabitur, ibit discalceata et nuda. „ In lamentis erit et luctibus captivitati maximae tradita; id enim significant verba, nuda et discalceata; nempe quod hoc modo captiva abducetur, omni suo ornamento spoliata. “ Faciet planctum quasi draconum, et luctum quasi filiarum sirenarum. „ Verba quasi draconum et sirenarum, ait secundum nonnullorum fabulas; dicere volens fore ut illa quae in fabulis apud multos iactantur, ipsi re vera sustineant, dum ego gravem iis poenam imponam, quae a Samaria incipiens, ad Iudam perveniet, et ipsam attinget Hierusalem; quoniam et hanc postremo Babylonii ceperunt.

5. 10. “Οἱ ἐν Γεθ μὴ μεγαλιεύετε, ἃ οἱ ἐν Ἀκίμ μὴ ἀνοικοδομεῖτε ἐξ οἴκου κατὰ γέλωτα. „ Ἐπὶ οὗτοι φειοίκοις τῷ ἐθνὶ ζήψῃ τὸ λόγον· φεὶ ὧν καὶ ὁ μακάριος Ἀμὼς ἔειπεν, ὡς τὰ αὐτὰ τοῖς Ἰσραηλίταις παρομύθων ὑπὸ τῶν ἀσσυρίων κακείνων· οἱ πόλιν, φησὶν, ἐν οὐρανῷ τὴν πόλιν μὴ μεγάλην φρονεῖτε, τὰς τέτων ὁρῶντες συμφορὰς, μὴ ἢ πολλὰ ἐπ’ αὐτοῖς ἐγείρετε γέλωτα. “ Γινώκατε πάσαις εἰς κατὰ γέλωτα. „ Ἀρμύπτον γὰρ ὑμῖν κατὰ πάσαις κόνιν, ὑπὲρ ὧν ἐτέροις ἔσεσθε γέλωτος· πῶς ἃ πῖνα τὸ ζῶπον; “ Κατοικίης καλῆς, καθελά τὰς πόλεις αὐτῆς. „ Ὅπως γὰρ ἂν νομίσητε εὖ τὰς πόλεις οἰκεῖν τὰς ἰδίας ὡς ἐν ἀσφαλτῇ καθεστῶτες, ὅφρα πασῶν τὴν κατὰίρεσιν. “ Οὐκ ἐξῆλθε κατοικίᾳ Αἰνὰν κόφρα οἶκον ἐχόμενον αὐτῆς. „ Ἀλλὰ κακείνοι, φησὶν, ὁρῶντες ἐκ γῆτόνων ὄντας οὗτοι Ἰσραηλίτας, ἃ τοῖς φειπεπῶκότες κακοῖς, ἐκ ἐβαλῆθησαν φειπεπῶντες τῷ ἰδίῳ, κοινωνῶν τὴν πένθει αὐτοῖς, ἡδόμενοι ἢ ὅτι τὴν συμφορὰν αὐτῶν διετέλουν κακείνοι. Τί οὖν; “ λήφρατε ἐξ ὑμῶν πληγὴν ὁδυῖν. „ Ἀλλ’ ἐπειδὴ τοῖς ἀποφύτοις οὐ συμπληρώσατε κακοῖς, αὐτοὶ πληγὴν ὁδυνηρὰν δεξάμενοι, δίκην δώσετε τῇ μοχθηρᾷ γνώμῃ ἐκείνης, κατὰ τὴν τοῖς ἀποφύτοις ἐφύδατε κακοῖς. “ Τίς ἤρξατο εἰς ἀγαθὰ κατοικίᾳ ὁδυῖας; „ Καὶ γὰρ ἔδε οἶον τε ἀγαθὸν πνὸς μετέχον οὗ ἐν ὁδυῖαις οἰκουῦντας, δὲ τὸ μέγεθος τῷ ἐπενεχθέντων αὐτοῖς κακῶν· εἴτα εἰς ἀπόδειξιν τῆς ῥηθέντος. “ Ὅτι κατέβη κατὰ φῶρα κυρίως ὅτι πύλαις Ἱερουσαλὴμ, φόφος ἀρμάτων καὶ ἰπποδόντων. „ Τοσαύτη γὰρ φησὶν ὅτι πάντας ἔειπεν ἡ ὁρῆ τῆς θεᾶς, ὥστε μὴ ἢ τῇ Ἱερουσαλὴμ τότε γινέσθαι φειδὸν κυκλεμένης ὑπὸ τῶν ἀρμάτων καὶ ἰππων ἃ πάσης τῇ πολέμιας χρεός.
5. 11. Εἴτα ἀποστέφει (Ϟ) λόγον ὅτι τὴν Λάχης πόλιν ἔσαν τῇ Ἰούδα βασιλείας καὶ πολλῶν φειδονομίαν μετὰ, καὶ φησὶν. “ Κατοικίᾳ Λάχης, ἀρχηγὸς ἀμάρτιας αὕτη ἐστὶ τῇ θυγατρὶ Σιών· ὅτι ἐν σοὶ εὐρέθησαν αἱ ἀσέβειαι τῇ Ἰσραήλ. „ Ἰδοὺ δὴ ἃ σὺ, φησὶ, τὰ συμβησόμενά σοι κακὰ, ἢ τῇ Ἱερουσαλὴμ (θυγατέρα γὰρ Σιών ταύτῃ ὀνομάζει) ἡγεμὸν
5. 12. 5. 13. p. 266.

“ Qui in Geth, nolite magnificari; et qui in Acim, nolite reaedificare ex domo in risum. „ Finitimos populos hic respicit sermo, de quibus etiam beatus Oseas aiebat, fore ut paria Israhelitis ii quoque ab Assyriis paterentur. Qui ergo, inquit, in urbibus illis versamini, ne superbiatis dum Israhelitarum aerumnas spectatis, neque altum cachinnum super his extollatis. “ Terra aspergite derisionem vestram. „ Congruum vobis aspergite pulverem, quia ceteris risui eritis. Cur, aut quomodo? “ Destruam civitates eius, quae bene habitat. „ Qui bene creditis civitates vestras habitare, quasi tuto in loco constituti, harum omnium destructionem videbitis. “ Non est egressa habitatrix Aenan, deplorare domum proximam sibi. „ Illi quidem videntes propinquos suos Israhelitas, tantis malis mersos, his gratulantes perstabant. Quid ergo? “ Accipietis ex vobis plagam doloris. „ Sed quia alienis non condoluistis malis, ipsi quoque acerbam accipientes plagam, poenas improbae illius mentis dabit, qua alieni gavisus estis malis. “ Quis faciet bonorum initium, si habitat in doloribus? „ Profecto fieri nequit, ut ii aliquo bono fruantur, qui in doloribus versantur, incumbente ipsis malorum mole. Mox dicta confirmans: “ quia descenderunt mala a Domino in portas Hierusalem, strepitus curruum et equitatus. „ Tanta, inquit, ingruet in omnes ira Dei, ut ne Hierosolymis quidem parcendum sit, curribus et equitatu et omni hostili vi obsessis.

Postea sermonem convertit ad Lachis urbem regni Iudae, peccatorum multitudine redundantem, aitque. “ Quae habitas Lachis, princeps peccati haec est filiae Sionis; quia in te inventa sunt scelera Israhelis. „ Scito et tu, inquit, quae tibi

ἡὐτα τῇ κακῶν, ἐδὲν διαλλάττωσα τὸ πρὸς τὴν Σαμάρειαν τῇ τῇ ἀσεβείας γνώμῃ. “ Διὰ τὸ δαύσης ὕδατος ἀποσπασθῶντος ὡς κληρονομίας Γέθ, οἴκοι ματαίως· οἴκοι ματαίων εἰς κενὸν ἐγέρωντο τοῖς βασιλεῦσιν Ἰσραὴλ. „ Ὑπὲρ δὲ τῶν αὐτῶν αἰχμαλωσίαν ὑπομύσας ἐπὶ τὸ γὰρ δαύσης ἀποσπασθῶντος, λέγει ἀντὶ τῆς ἀποσπασθῆναι εἰς αἰχμαλωσίαν, ὅτι ἐαυτῆς τὰ αὐτὰ μὲν πεισμοῦ τοῖς τῇ Γέθ οἰκῶσιν, πάντων δὲ σοὶ τῇ ἐπὶ ἀσεβείᾳ κατεσπασθῶντος οἴκων διαφθορῶντος. ὅνπερ δὲ ζόπον καὶ οἱ κτλ τὴν Σαμάρειαν διεφθάρησαν οἴκοι τῇ εἰδῶλων. “ Ἐως οὖν κληρονομίαις ἀγάθω σε. „ Ὑπομύσας δὲ ταῦτα ἐμὲ οὖν πολεμίας ἄγοντος, οἱ τῇ σὺν ἀγαθῶν ἔσονται κληρονόμοι. “ Κατοικῶσα Λάχης, κληρονομία ὡς Ὀδολάμ ἡζὺ, δόξα τῇ θυγατρὸς Σιών. „ Οἱ ἐπὶ τὴν Λάχης κτήσονται, καὶ ἄλλοις Ὀδολάμ τὴν κληρονομίαν ἐκτενέσσι τὴν οἰκίαν· ἵνα εἴπῃ πᾶσαν κατέχευσι τὴν γλῶσσαν ἐπαγγελίας· πρὸς οἷς καὶ ἡ ἐπίδοξος ἐστὶ δοκῶσα δὲ ἐν αὐτῇ ναὺν ληφθήσεται ἡ Ἱερουσαλήμ.

Τινὲς ὅτι ἔφασαν πρὸς τὴν Λάχης λέγειν ταῦτα ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὡς τὴν Ἀμεσσίαν ἀνελεῖσθαι τὴν βασιλείαν· ἐπειδὴ τὸ πρὸς τὸν οἰκῶν ἀνελεῖν βασιλείαν· πρὸς τὸν γὰρ ἐν τῇ τῇ δέκα φυλῶν βασιλείᾳ τέτε γερονότος πολλῶν· ἐστὶ ὅτι πανταχόθεν μῦθον ἐπλάσσει τὸ ῥηθὲν ἰδεῖν, νύρημῶν ἀπὸ τῆς τῇ πρὸς τὴν οὐ νενοικῶντος φωνῇ· ἔπερ γὰρ Ἀμεσσίας πρὸς ἐκ τῆς τῇ Ἰόας βασιλευσάντων φυλῆς ὅτι ἐπιβεβλήκει ἀνηρέθῃ, Ἰόας τὸ πατρὸς αὐτοῦ πρὸς ἀναρεθῆντος ἔτος, ὡς ἡ τῇ βασιλευσάντων ἰσορία δηλοῖ λέγεσθαι· * ὅτι ἀνέστησαν οἱ δέδοι τῇ Ἰόας, ἐπὶ οἰκίσαντες αὐτὸν, καὶ οὐκ ἔβαν ἐπ’ αὐτὸν, καὶ ἐπάταξαν αὐτόν· ἔς περ αὐτὸν ἐπὶ Ἀμεσσίας ὁ τέτε υἱὸς πατρὸς εἰς τὴν βασιλείαν εἰλεν ὑστερον, τὴν φόνον ἐκδικῶν τὸ πατρὸς τῇ οἰκίᾳ· πρὸς οὐ καὶ αὐτὸς φησί· * ἐγὼ ὡς ἐκρεταιώθη ἡ βασιλεία ἐν τῇ χεὶρ Ἀμεσσίας, ἐπάταξε οὖν παῖδας αὐτοῦ οὖν πατάξαντας

* IV. Reg. XII. 20.

* cap. XIV. 5

evenient mala, quae malitiae dux fuisti urbi Hierusalem (nam filiam Sionis hanc nominat,) nihil differens a Samaria mentis tuae perversitate. “ Propterea dabis emissarios super hereditatem Geth, domos vanas: domus vanorum in vacuum factae sunt regibus Israelitis. „ Ea propter tu quoque captivitatem sustines: nam dabis emissarios dicit pro, mittis in captivitatem, tui causa paria incolis Geth passura, cunctis quae ad impietatem struxisti aedificiis tibi pereuntibus; quemadmodum apud Samariam quoque deiecta sunt fana idolorum. “ Usque ad heredes tuos te adducam. „ Haec pateris, me tibi hostes adducente, qui tui erunt heredes. “ Quae habitas Lachis, hereditas usque ad Odollam veniet, gloria filiae Sionis. „ Hi Lachis ipsam tenebunt, et usque ad Odollam extendent hereditatem suam: id est totam occupabunt promissam regionem. Et super haec, illa etiam gloriosa propter conditum in ea templum, capietur Hierusalem.

Nonnulli dixerunt, haec loqui prophetam contra Lachis, quia regem Amessiam occiderat: nam primo eiusmodi in illa urbe facinus fuit proprii regis occidendi; quum apud decem tribuum regnum id saepe iam accidisset. Atqui hoc totum fabulosum falsumque videre est, ab iis excogitatum qui prophetica verba non intellexerunt. Nam nec primus Iudae tribus regum Amessias proditioe fuit interemptus; nam Ioasus pater eius antea hoc modo fuerat extinctus, ut regum historia tradit, dicens: insurrexerunt servi Ioasi, et coniuratione in eum structa, percusserunt eum: quos quidem ipse Amessias, illius filius, regno potitus postea cepit, patrem suum ulciscens: de quo ipso ait scriptura: et factum est, postquam regnum in Amessiae manu confirmatum fuit, percussit servos suos qui patrem ipsius

(Ⲭ) πατέρα αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ Ἀμεσσίαν ἣ ἐχ οἱ ἐν Λάχης ἀνελόντες φαίνοντα· λέγει γὰρ ἔπος·
 Ἐπεσφράφη σφύρισμα ὅτι Ἀμεσσίαν ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ ἔφυγον εἰς Λάχης, καὶ ἐθανά-
 τωσαν αὐτὸν ἐκεῖ. Ἐπειὶ ἦσαν ὅτι τῇ Ἱππων, καὶ ἐτάφη ἐν Ἱερουσαλήμ· σαφῶς δηλώσας ὅτι
 ἐπανεστησαν αὐτῷ πνὲς ὅτι τῇ Ἱερουσαλήμ, οἱ καταφυζόντα εἰς τὴν Λάχης ἀποσείλαντες
 ἀντίστον· τέτο μὲν οὐκ ἀντικρὺς φαίνεται πλάσμα· πρὸς ἣ τῇ Λάχης ὁ πρὸς φήτης ποιεῖται
 (Ⲭ) λόγον, ὅς ἐκείνης ὡς ἀπὸ μέγιστος τὰ πρὸς τῇ Ἰούδα βασιλείαν συμβησόμενα λέγων·
 ὅτι περ οὐκ ἔσπον καὶ τὰ πρὸς Σαμαρείαν εἶπεν· ὡς ὑπὲρ ἀμφοτέρων Ἐρωακὼς καὶ λέ-
 γων, κατὰ τὸ πρὸς οἰκίον ἐδήλου σαφῶς· πρὸς τὴν ἀκολουθίαν ὁ πρὸς φήτης αὐτῷ φησί.
 Ἐξήρησεν καὶ κείρα ὅτι τὰ τέκνα σε τὰ ξυφερά· ἐμπλάττωνον τὸ ξύρησιν σε ὡς ἀέτος,
 ὅτι ἡ χμαλωτεύθησαν ἀπὸ σοῦ. „ Πενθεῖν γάρ σοι φησὶν ἀρμότιον τὸ αἰχμαλωσίαν τῇ
 σὺν· οἱ πρὸς πρὸς μὲν ὡς ἐν οἰκίῳ μὲν πολλὰς διήκον τὸ ξυφῆς, καὶ ἣ τῇ τὸ αἰχμα-
 λωσίας περαθήσονται κακῶν· τὸ ἣ πλάττωνον τὸ ξύρησιν σε ὡς ἀέτος, λέγει ἐπὶ δὴ ἅπαντας
 καὶ κατὰ ἀποβάλλειν τὰ τὸ ὄργον τὰ οἰκία λέγεται πρὸς· εἶτα καὶ λέγει καὶ τὸ εἰώτις
 τῇ κακῶν τὸ αἰτίαν.

ΚΕΦ. Β΄.

Ἐξήκοντο λογιζόμενοι κόποις, καὶ ἐργαζόμενοι κακὰ ἐν τῇ κοίταις αὐτῶν. Ἐπειὶ
 τῇ ἡμέρᾳ συνετέλεσεν αὐτά. „ Ἀντὶ τῇ διετέλεσεν τοιαύτας ἐν αὐτοῖς συσφύροντες ἐννοίας,
 ἀφ' ὧν τέτοις αὐτοῖς ἀπεχρήνησαν ὅτι κόποις, ἀνατυπούντες μὲν ὅτι τῇ κοίτης τῇ ἰδίας
 τὸ ἀτόπον τὸ ἐργασίαν· ἡμέρας ἣ γυρομένης, πέρας τοῖς μοχθηροῖς αὐτῶν ὅτι πρὸς βε-
 λεύμασι. „ Διότι ἐκ ἦσαν πρὸς (Ⲭ) θεὸν χεῖρας αὐτῶν. Ἐπειδύμου ἀγρῶς, καὶ διή-
 παζον ὀρφανῶς, Ἐ οἴκοι κατεδυνάσθον, καὶ διήρπαζον ἄνδρα, καὶ τὸ οἶκον αὐτοῦ, ἄνδρα

percusserant. Praeterea Amessiam non videntur Lachis cives occidisse. Sic enim scriptum est: et revoluta est contritio adversus Amessiam in Hierusalem, qui fugit in Lachis. Missique sunt post eum homines ad Lachis, qui ipsum ibi interfecerunt, sublatumque in equo, Hierosolymis sepelierunt. Ex quo manifeste ostenditur consurrexisse adversus eum quosdam de Hierosolymis, fugientemque in Lachis missis hominibus occidisse. Sic ergo evidens fabula convicta est. Porro Lachis propheta alloquitur, in eius nomine, tamquam in parte, res Iudae regno eventuras narrans: quemadmodum et de Samaria locutus est; utpote qui de utroque simul regno et visionem viderat et loquebatur, sicut vaticinii exordium perspicue ostendit. Iam de Lachis sic pergit propheta dicere: „ decalvator et tondetor super filios delicatos tuos: dilata calvitium tuum, sicut aquila, quoniam captivi abducti sunt ex te. „ Lugere enim te oportet captivitatem tuorum, qui antea tamquam in patria delicate vivebant, nunc vero captivitatis mala gustabunt. Iam, dilata calvitium tuum ut aquila, ait quia haec avis certo tempore cunctas suas abicere traditur pennas. Deinceps more suo causam malorum recitat.

CAP. II.

„ Facti sunt cogitantes labores, et operantes mala in cubilibus suis, et luce matutina consummabant ea. „ Id est, has animo versabant cogitationes, unde ipsis hi parti sunt labores, imaginantes in lecto suo protervos actus, et mox illucescente die consilia improba in rem conferentibus. „ Quoniam non extulerunt ad Deum manus suas, et concupiebant agros, et diripiebant virum ac domum eius; virum

καὶ τὴ κληρονομίαν αὐτῆς. „ Πρὸς μὲν γὰρ θεὸν ἀφορᾶν ἐκ ἐβέλοντο, ἐδὲ πᾶσι λόγον τῇ παρ' αὐτῆς νενομοθετημένων ποιῆσαι· ὡς δὲ ἡ τὰς τῇ δημοσίᾳ ἐπιθυμίας ἡχοιοῦτο, ἡ τῇ ἀπορροσισίας καὶ πενήτων διήρπαζον τὰ κτήματα, εἰς ἀποπνίγη τῇ αὐτῶν κατακρημνίσαντες δυναστεία. “ Διὰ τὸ τοῦτο λέγει κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ λογίζομαι ἐπὶ τὴ φυλὴν ταύτην κακὰ, ὅτι ὧν οὐ μὴ ἄρῃτε ἐδὲ ξαχήλοις ὑμῶν, ἡ οὐ μὴ πορεύσῃτε ὁρᾶν· ἐξαίφνης, ὅτι κατὰς πονηρὰς ἐσίν. „ Ὑπὲρ δὲ τῶν ὑμῶν τὴ τε βασιλείᾳ καὶ τὴ πορείᾳ τοιαύτης ὑμῶν ἐποίσω πτωχείαν, ἀφ' ἧς οὐδὲ ἀνανεῦσαι ὑμῶν ἔσται δυνατόν· δαμνῶντες ἡ συγκεκαμνῶντες παντελῶς καὶ κατὰ νεύοντες ὑπὸ τῆς μεγέθους τῇ ἐπικειμένων κακῶν.

“ Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ληφθήσεται ἐφ' ὑμᾶς παροργισμὸς καὶ ἐβλῆθησεται θρόνος, ἐν μέσῃ λεγόντων· ταλαιπωρία ἐταλαιπωρήσαμεν, μερὶς λαῶν κατεμέξῃθη ἐν χοιρίῳ· καὶ ἐκ τῶν οὐ καλύπτων αὐτὸν τὴν ἀποστροφήν· οἱ ἀγροὶ ὑμῶν διεμέξῃθησαν. „ Τότε δὲ θρήνησιν ὑμῶν ἐδωκεν ἀγρόν· τὸ γὰρ ἐν μέσῃ τοῦτο λέγει, ὃν ποιήσετε τὴν αὐτῶν θρηνησύντες ταλαιπωρίαν, ὁρᾶντες τὴν μερίδα τὴν οἰκίαν, τὰ τέτοις τὴν ὑμῶν ἀποστροφήν γὰρ ὑπὸ ἀλλοτρίων κατεχομένων τε καὶ δαμασθέντων, οὐδενὸς ὄντος τῆς καλύψαντος ταῦτα μηχανήματα δυναμένων, τὰς τε ἀγροὺς ὑμῶν ἐς ἐκ πλεονεξίας κατεχόμεναι, ὁρᾶντες ὑμῶν μὲν ἀφαιρέμενας, ἐν δαμονίᾳ ἡ ἐτέροις παροργισμέναις· εἴτα ἐπάρῃ. “ Διὰ τὸ τοῦτο καὶ ἔσται σοι βάλλων χοιρίον κλήρω. „ Ἐπειδὴ τὸ χοιρίον ἐπὶ τὴν δαμονίαν εἶωθε λέγειν, διὰ τῇ ἐν τῇ μέσῃ τὴν χοιρίῳ κατεχόμεναι· ὡς ὅτι ἂν λέγῃ*, χοιρία ἐπέπεσόν μοι ἐν τοῖς κατεπίστοις· ἵνα εἴπῃ ὅτι διεμέξῃ μοι ἡ ἐπέλαχεν ἐν κλήρῳ τὸ κάλλιστον μέρος τῆς γῆς· τὸ τοῦτο λέγει ὅτι ὅφειδε τὰ ὑμῶν ἐτέροις μὲν λαμβάνοντας ἡ δαμονίαν, ὑμῶν ἡ δὲ ἀπάντων ὑπάρχον οὐδέν· ἐν ὑμῶν οὐδὲ οὐδὲ ἔσται μέγας, οὐδὲ κλήρον βάλλων· ἐπειδὴ πάντα μὲν ὑμῶν ἀφαιρηθήσεται, ἔσται ἡ ἐτέρα· ἡ ὑμεῖς μὲν ἐκ πολλῶν κτημάτων ἔσε-

inquam et hereditatem eius. „ Namque ad Deum respicere volebant, neque ullam mandatorum eius rationem habebant, et alienae rei inhiant, et pauperum ac patrocínio carentium facultates diripiebant, potentia sua ad iniquitatem abutentes. “ Propterea haec dicit Dominus: ecce ego cogito super tribum istam mala, ex quibus non auferetis colla vestra, et non ambulabitis erecti subito: quia malum tempus est. „ Propter vestra haec consilia et actus, talem vobis poenam edicam, ex qua respirare vobis non licebit: sed curvi omnino manebitis et humo proni sub incumbentium malorum pondere.

“ Illa die sumetur super vos parabola, et planctus plangetur in cantico, dicendo: miseria miseri facti sumus: pars populi mei funiculo dimensa est, et non erat qui prohiberet eum ut averteretur. Agri vestri divisi fuerunt. „ Tunc vos acerba lamentatio decebit: nam canticum id denotat, quod cantabitis vestram deplorantes miseriam, portionem vestram videntes, id est vestri iuris regionem, ab alienis occupatam atque divisam, nemine id prohibere valente; et agros quos praepotenter obtinueratis, vobis ereptos cernentes, et alios dominos vestra sibi partientes. Deinde addit. “ Ideo non erit vobis iaciens in hereditate funiculum. „ Quoniam funiculus in dimensione dici solet, quia illo utuntur homines ad dimetiendum; velut ait psalmista: funiculi mihi ceciderunt in optimis; ac si dicat: dimensum mihi fuit, et optima terrae pars hereditati obtigit; idcirco ait: bona vestra cernetis ab aliis capi atque distribui; vobis autem nihil esse reliquum. Sic igitur nemo inter vos erit qui dimetiatur vel sortem iaciat, quia vestra omnia auferentur, et aliena fient. Vos, inquam, ex tot opibus nullius rei possessionem retinebitis, sed omnia in aliorum

1. 271. οὐ κύριοι οὐδενός· ὕψατε ἢ αὐτὰ ὑπὸ τῶν ἑτέρων γιγνώμενα δεσποτεῖαν· καὶ ἑτέροις κατ' ἐξουσίαν θρανιομοίως τὰ ὑμέτερα.

1. 6. “ Ἐν ἐκκλησίᾳ κυεῖς μὴ σακρύτετε σακρυσιν, μηδὲ σακρυέτωσαν ἐπὶ τέτοις· οὐ γὰρ

1. 7. ἀπόσταται ὁνείδη λέγων· οἶκος Ἰακώβ, παρωργισεν πνεῦμα κυεῖς. „ Μὴ τοίνυν συνιόντες σακρυσὶ κεχεῖσθε οὐ μετamelείας, ἀλλ' ἀλγυνῶτες μὲν ἐπὶ τῷ μεγέθει τῶν συμβεβηκότων ὑμῖν κακῶν· φόπον δὲ πᾶσι καὶ αἰπάσιν προσάγοντες τῷ θεῷ, ὃ λέγοντες ὅτι ἐκ ἡμῶν μόνον θεὸν παρωργίσαντες, ἐδὲ παρ' ἡμῶν μόνων τὰ ἄτοπα πέπρακται· ἢ δή ποτ' οὐκ; ἑτέροι μὲν τὰ δοκουῦτα ποιεῖσιν εἰς ἡμᾶς, ἡμεῖς ἢ πάχον μόνον; ἐδὲ γὰρ ἔσται τί φησὶν ἐκ τέτων τῶν ῥημάτων ὀφελῶ ὑμῖν, οὐ ἢ ἐκ τῆς αἰπάσεως ταύτης διαφεύξεσθε μὲν τῶν κακῶν τὰ πύρρα, παύσεσθε ἢ ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν ὁσιδίζοντες κακοῖς· ταῦτα μὲν οὐκ φησὶ μὴ ποιεῖτε· ἢ δέ; “ Εἰ ταῦτα ἐπιτηδεύματα αὐτῶν εἰσιν, ἐχὼ οἱ λόγοι αὐτῶν καλῶ εἰσι μετ' αὐτῶν, ὃ ὁρθὸν πεπόρευται; „ Ἐκεῖνο ἢ μάλλον ὑποβλέψατε, ὅτι ὁ ταῦτα ἐπ' αὐτῶν ὑμῖν θεός, οὐδὲν ὡραλέλοιπε τῶν δεινῶν· ἀλλὰ καὶ λόγοις ἐχρήσατο τοῖς προσήκουσι πρὸς ὑμᾶς· καὶ ἐδίδασκεν ὑμᾶς πολλάκις ὃ δεῖ ποιεῖν· ὃ τῇ μὲν ὁσὶς καλλοῦσις πτωχείας ὑποσῆσαι τὴν κακοπραγίας ὑμῶν ἡβελήθη· ὑμεῖς ἢ οὐκ ἐδεήσαντες προσέχον τοῖς λεγομένοις, τῶν τῶν θεῶν λόγων τὸ ὁρθότατον καὶ τὸ δικαιοκρατεῖον ἐπεδείξατε σαφῶς, οἱ πρῶτοι μὲν ὑμᾶς βελποῦν ἡβούλοντο τῇ μὲν ὁσὶς, ἐπειδὴ ἢ οὐκ ἐπέσκηπτε, ἀναγκαίως ὑμῖν οὐ μετamelηθεῖσι τὴν ἀλήθειαν ἐπέδειξαν τὴν οἰκείαν.

1. 8. Εἶτα καὶ ἐκτείνων τὴν κατηγορίαν. “ Καὶ ἔμπροσθεν ὁ λαὸς μου εἰς ἔχθραν ἀντίστη κατέναντι τῆς εἰρήνης αὐτῆς. „ Ὑμεῖς ἢ ἄνωθεν ἔχθραν πᾶσι καὶ πολέμιαν γνώμην εἴλεσθε πρὸς ἐμὲ, πεῖθεσθε μὲν τοῖς λεγομένοις οὐκ ἐδέχοντες, πολемоῦντες ἢ τῇ οἰκείᾳ εἰρήνῃ μάλλον ἢ περὶ ἑτέρῳ· τὸ γὰρ ἀπειθείας τὸ αὐτῶν κέρδος εἰλήφατε, τὸ παρόντα πόλεμον.

dominatum transire videbitis: alios, inquam, pro suo quaesito iure, bona vestra inter se tribuere.

“ In ecclesia Domini nolite flere lacrymis, neque lacrymentur super his: non enim abiiciet opprobria qui dicit: domus Iacob ad iram provocavit spiritum Domini. „ Nolite ergo in coetibus vestris lacrymari sine paenitentia, sed dolentes tantummodo de malorum vestrorum gravitate: et cum Deo propemodum expostulando, dicentes: non nos soli Deum irritavimus, neque nos tantum prave nos gessimus. Quid? Ceteri quidem pro libito nos vexant, nos vero soli passivi? Atqui ex his verbis nullam vos utilitatem capietis: neque ob hanc querelam vitabitis malorum experimentum, atque a maledicendo ob supervenientia mala cessabitis. Haec, inquit, nolite facere. “ Si hae sunt ordinationes eius, nonne boni sunt sermones eius cum ipso, rectique procedunt? „ Illud potius considerate, Deum qui talia vobis intulit, nihil debitum omisisse; sed et idoneis verbis vos esse allocutum, et saepe officium docuisse, et futurae poenae praedictione a maleficiis vos retrahere voluisse. At vos dictis auscultare renuentes, verborum Dei rectitudinem et aequitatem manifeste comprobastis, qui primo quidem emendare vos voluit praedictionibus; sed postquam non obtemperastis, necessario vobis non paenitentibus veritatem dictorum suorum comprobavit.

Deinde amplians invectionem, ait. “ Et antea populus meus cum inimicitia restitit contra pacem suam. „ Sed vos iam olim inimicitiam quandam, hostilemque adversus me sententiam suscepistis, obedire dictis noluistis, vestraeque pacis magis, quam alterius cuiuslibet, adversarii extitistis. Ergo vestrae contumaciae lu-

“ Τὴν δόξαν αὐτῆς ἐξέδειραν, τὴ ἀφελείαν ἐλπίδα, συζιμμένον πολέμου. „ Πάντα τὰ
 φειδόντα τοῖς πένησιν ἀφηρεῖσθε, καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἀγαθὴν ἐξεκόπητε ἐλπίδα· ὑπὲρ ὧν
 δὴ τὴ παρόντῳ πολέμου τὸ συζιβλὴν κατ’ ἐαυτῶν κενινήκατε· πᾶς καὶ τίνα τὸ ζῶπον;
 “ Διὰ τὸ τοιοῦτο οἱ ἡγέμενοι τὴ λαῶ μου ὑπορρίφονται ἐκ τῆς οἰκίας ζυφῆς αὐτῶν, διὰ τὰ
 πονηρὰ ἐπιτηδεύματα αὐτῶν ἐξώσθησαν. „ Ἀπαντες γὰρ οἱ ἐξάρχοντες δουλοῦντες διὰ τὴν
 δυναστείαν ἐν τῇ λαῷ ὑπὲρ τῆς εἰς θεὸν πένητας ἀδικίας, ἐξωσθήσονται τὸ οἶκον οἷς ἐνε-
 ζύφω, πλεον ἐκ τῆς πενήτων συλλέγοντες πλεῖστον· οἱ δὲ δίκας τὴ μοχθηρὰς ἀτάξιας
 δώσκει, τὸ ἐξω γηρέσαι τέτων δεσποτίας, ἃ κακῶς ἐρροσκητόνται. Τί οὖν; “ Ἐχρί-
 σατε ὅρεσιν αἰωνίοις. „ Ἀνάστηθι καὶ πόρρω, ὅτι ἐκ ἐστὶ σοι αὕτη ἀνάπαυσις ἐνεκεν ἀκα-
 θαρσίας· διεφθάρητε φθιρᾶ· κατεδιώχθητε, οὐδενὸς διώκοντῶ. „ Οὐχ ὑπολέλειπται
 πόινυν ὑμῖν οὐδὲ μάχης πρὸς θεὸν· πολεμικὰς πρὸς φασίς, ὑπὸ θεοῦ πρὸς ἀδεδομένους διὰ
 τὴν μοχθηρίαν τὴ οἰκίαν· ἅπτε δὲ ἐπὶ τὰ ὅρια τῆς πολεμίων, ἃ πόρρωθεν ὑμῖν ἡγε-
 πσεν ὁ θεός, ὡς ἂν μὴ αἰχμαλωσίας οἰκοῖντε ἐν αὐτοῖς· τυχεῖν γάρ σε τῆς ἐνταῦθα
 ἀναπαύσεως, τῆς ἀδυνατίαν· ἐπειδὴ ὑπὲρ ὧν ἀκαθαρσία συνεζήτε πολλὴ κατὰ τε τὴν
 ἀσέβειαν, κατὰ τε τὴν τὴ ἀτάξιας μοχθηρίαν, τῇ τῆς πολεμίων διαφθορᾷ παρεδόθητε
 εἰς τὴν συνελαύνεσθε, οὐκ ἀνθρώπων ὑμᾶς ἀπαρτόντων, ἀλλὰ θεῶ τὴν πτωρίαν ἐρί-
 σαντῶ· ταῦτ’ ὑμῖν.

Καὶ τὴ αἰτίαν λέγων τὴ τὴ πεπραγμένων αὐτοῖς διαφθορᾷ “ πνεῦμα ἔσπεσε ψευδές· „
 γέρονε δὲ σοι φησὶ πάντων αἶπον τὸ πτεῦναι τῇ τὴ ψυδοπροφητῶν ἀπάτη. “ Ἐτάλαξέ
 σοι εἰς οἶνον καὶ μέθυσμα. „ Ἐκείνου γὰρ ἀπετάλαξέ σοι ταῦτ’ ἡν τὴν πτωρίαν, ἀφ’ ἧς
 μύθοντῶ διενλώχας ἐδέν, τῇ ποικιλίᾳ πτεμαζόμενῳ τῇ κακῶν ἐδείξαμεν ἢ ἐτέ-
 ροι ὅτι τὸ οἶνον ἐπὶ τὴ πτωρίας λέγει. “ Καὶ ἔσπεσε ἐκ τῆς σαρόνος τὴ λαῶ τότε σωμαζό-
 νων.

crum cepistis praesens bellum. “ Pellem eius excoriaverunt, ut spem eriperent, contritionem belli. „ Quicquid fuit apud pauperes eripuistis, omnemque illorum bonam spem praecidistis: quam ob causam belli huius contritionem adversus vos concitastis. Cur, vel quomodo? “ Propterea duces populi mei eiicientur ex aedibus deliciarum suarum: propter malas adinventiones suas eiecti sunt. „ Cuncti qui principari videntur sua in populum dominatione, et in pauperes iniquitate, eiicientur domibus in quibus deliciabantur, ubi plurimas pauperum opes coacervaverant; et hanc nequitiae suae poenam luent, quod earum rerum possessu excident, quas iniuste obtinuerant. Quid ergo? “ Propinquate montibus aeternis. „ Surge et proficiscere, quia non hic tibi requies propter immunditiam: corrupti estis putredine: fugistis, nemine persequente. Vobis itaque ne pugnandi quidem adversus hostes praetextus supererit, quoniam his a Deo ob nequitiam vestram traditi fuistis. Proficiscimini ergo ad hostium fines, quos multo antea vobis paravit Deus, ut illic captivi incolatis: nam te hoc loco diutius quiescere, impossibile est; quandoquidem propter vitae vestrae impuritatem sive irreligiose sive improbe agendo, hostibus vestris ad perniciem traditi estis, ad quam ducemini; haud hominibus vos trahentibus, sed ipso Deo qui hanc vobis poenam decrevit.

Tum causam corruptelae illorum dicens: “ spiritus, inquit, statuit mendacium. „ Causa tibi horum omnium fuit, fidem adhibuisse falsorum prophetarum fraudi. “ Stillavit tibi in vinum et ebrietatem. „ Ex illo tibi instillavit hanc punishmentem, qua factus es ebrius similis, malorum variorum multitudo circumactus. Et quidem alibi nos ostendimus, vinum dici a scriptura interdum pro punishmente.

μῆρος συλαχθήσεται Ἰακὰβ πρὸ πάντων. „ Ἐκ ἧ ταύτης τ' ἡκαῶς ὑμῖν ἐγγυημένης ἀπά-
 ρτης τ' ψεύδοπροφητῶν, ἅπαντες εἰς τὸ παρῆσαν ἠθροίσθητε πτωρίαν, ὡς ἑδαιμῶς διαφυ-
 γεῖν ὑμῖν δυνατόν. “ Ἐκδεχόμενος ἐκδέχομαι σὺν κατὰλόιπαις τ' Ἰσραήλ, ἐπὶ τὸ αὐτὸ
 θήσομαι τὸ ὑποστροφῶν αὐτῶν. „ Ἀπαντας τοίνυν ὑμᾶς, τὰς τε πρῶτον ληφθέντας ὑπὸ
 τῆς ἀσσυρίων, καὶ σὺν ὕστερον, ἀναμνησάμεν τῇ τοσαύτῃ παρὰδοξίᾳ πτωρίᾳ, εἰς ὡς
 καὶ αὐτὸν τὸ πόλεον ἀφαιρηθέντες τ' οἰκείων, ὑποσπαρήσεσθε εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπαρμόνιοι.
 “ Ὡς περὶ βατὰ ἐν θλίψει, ὡς πόρνια ἐν μέσῳ κοίτης αὐτῶν ἐξαλῆν) ἐξ ἀνθρώπων. „
 Τοσούτο γὰρ ὑμῖν ἐμπεσέεται θεὸς ἐκ τ' ἐφ' ὧς τ' πολεμίων, ὥστε μηδὲν ὑμᾶς ἀπεικέναι
 περὶ βατῶν, ἀ καθεύδοντα ἀθρόον ὀπισθάντω λύκου, εἰς παραχλῶ τε καὶ διστανται καὶ
 δέτω, ὡς τ' ὀσπερίας ἀγωνίαν ἀναγκάζοντα τ' οἰκείας. “ Ἀνάβηθι δὲ τῆς κοίτης
 πρὸ περὶ βατῶν αὐτῶν διέκοφαν καὶ διήλθεν πύλιν, ἐξ ἧλθεν δὲ αὐτῆς καὶ ἐξ ἧλθεν
 ἐ βασιλεὺς αὐτῶν πρὸ περὶ βατῶν αὐτῶν. „ Ἐπειδὴ γὰρ οἱ Βαβυλώνιοι ἐπὶ πολὺ τ' Ἰερου-
 σαλὴμ πολιορκουῦντες, μηχανήμασι τ' πόλιν λαβόντες διέμενον τὸ ταχέως, ἔτω τε τὴν
 εἰς τὸ πόλιν εἰσόδον ἑαυτοῖς παραγματουσάμενοι, ἅπαντας μὲν τ' βασιλεὺς δὲ τ' πύλης
 ἐπὶ τ' αἰχμαλωσίαν ἐξήγαγον, τὴν λέγει· ἀνιῶ δὲ τῆς ἐξ ὧς τὸ ταχέως σε διατετμη-
 μένον, ὃ διακόφαντες οἱ πολέμοι ματαίαν σοι τὴν ὑποπείδομεν ἐντεῦθεν ἀσφάλειαν
 πεποιήκασι· ἅπαντας γὰρ σὺν ἐν τῇ πόλει μὲν τ' τῆς περὶ βατῶν ἀναίρεσιν, δὲ τ' πύ-
 λης, ὡς ἀνάγειν ἐκ ἐβέλει, λαβόντες αἰχμαλώτους ἐξ ἧλθεν, περὶ βατῶν τ' αἰχμα-
 λωσίας τ' βασιλεύειν αὐτῶν πρῶτον δοκουῦν. Καὶ πῶς αὐτὰ ποιῶσαι διωθήσονται οἱ
 πολέμοι; “ Ὁ ὃ κύριος ἡγήσεται αὐτῶν. „ Ἐπειδὴ θεὸς αὐτοῖς ἐν τοῖς κατὰ ὑμῶν σῶ-
 πηγῇ πολεμίοις. Εἴτα ἐκ ὑπὲρ ὧν αὐτὰ πείσονται πάλιν λέγων.

“ Et erit, de stilla populi huius, congregatione congregabitur Iacob cum omnibus. „
 Ob hanc autem male vobis insinuatam a falsis prophetis fraudem, cuncti simul ad
 hanc adacti poenam fuistis, quam non licet effugere. “ Suscipiendo suscipiam re-
 liquos Israhelis, in id ipsum ponam aversionem eorum. „ Cunctos ergo vos tum
 antea captos ab Assyriis, tum postea, expectabo tali poenae contraditos, ad quam
 propriis avulsi sedibus avertimini, in captivitatem abrepti. “ Sicut oves in tribu-
 latione, quasi greges in medio cubilis sui, exsiliunt ex hominibus. „ Tantus vobis
 ingruet pavor ab hostium incursu, ut haud dissimiles futuri sitis ovium quae dor-
 mientes, irruente repente lupo, tumultu et consternatione turbantur, de salute
 sua trepidare coactae. “ Ascende per divisionem ante faciem eorum: diviserunt et
 transierunt portam, et per eam excesserunt: et rex eorum exivit ante ipsos. „
 Postquam Babylonii Hierusalem diu obsederunt, expugnataque demum urbe ma-
 chinis moenia diviserunt, atque ingressu sibi patefacto, cunctos una cum rege per
 portam in captivitatem expulerunt; hoc ait: ascende, vide murum tuum divisum,
 quem hostes demolientes vanam tibi speratam ab hoc salutem effecerunt. Omnibus
 enim in urbe superstitibus, post occisorum stragem captivatis, per portam quam
 reserare noluitis, exierunt, praeunte in captivitatem illo qui antea rex eorum esse
 videbatur. At enim quomodo haec hostes patrare poterunt? “ Dominus dux illorum
 erit. „ Dominus imperatoris vice fungitur apud inimicos vestros. Deinde cur haec
 patiantur, rursus ait.

ΚΕΦ. Γ'.

“ Καὶ ἐρεῖ· ἀκούσατε δὴ αἱ ἀρχαὶ τῆ Ἰακώβ, καὶ οἱ κατὰλοιποὶ οἴκου Ἰσραήλ· ἐχ
 ὑμῖν ὅτι τὸ θάνατον τὸ κείμενον, „ Συμπεράξῃ γὰρ φησὶ καὶ ὑμῖν τοῖς πολεμίοις, ταύτας
 ὑμῖν τὰς αἰτίας ἐπάγων, καὶ πρὸς ἅπαντας τὰς τε ἐξάρχοντας ἐν ὑμῖν ὃν τοὺς λοιπὸς
 λέγων, ὅτι πάντων μάλιστα ὑμᾶς ἐχρῶν διακρίνειν τὸ δέον, ὃ ὑποσφραδισθῇ μὲν τὸ χρί-
 σθον, αἰρεῖσθαι ἢ τὸ κρεῖττον, ἅτε ἀπαιτῶν μὲν τὸ παρ’ ἐμὲ διδιδυγμένων δὲ τε τῇ
 νομικῇ διατάξεως ὃν τοὺς λοιπῶν, ὅποσα δὴ πρὸς τὸ πεποιήκα πολλὰκις· ὅτι τῷ ἢ
 ὃν ἀρχόντων εἰς τὸ ἐξουσίαν παρεληλυθῶν ταύτην. “ Οἱ δ’ ἐπὶ μισοῦντες τὰ καλὰ,
 καὶ ζητοῦντες τὰ πονηρὰ, ἀρπάζοντες τὰ δέρματα αὐτῶν ἀπ’ αὐτῶν, καὶ τὰς σάρκας
 αὐτῶν ὑπὸ τῷ ὅσων αὐτῶν. „ Οἱ ἢ τοῦ ἀντιπῶν ὧν ἐδιδάχθητε διαφραδέσθαι, ὑποσφραδισ-
 μῶν μὲν τὰ καλὰ, ἐργαζόμενοι ἢ τὰ χεῖρα, καὶ πᾶσαν εἰς ὃν πένιτας τὴν ὃν εὐτελε-
 σέως ἀδικίαν ὅπως ἀκνύμενοι τῶν πάντα τὰ πρὸς αὐτοῖς ἀφαιρεῖσθαι ποικίλως. Τί
 οὐκ; “ Ὅν τρόπον κατέφαγον τὰς σάρκας τῶν λαῶν μου, ὃν τὰ δέρματα αὐτῶν ἀπ’ αὐτῶν
 ἐξέδειραν, ὃν τὰ ὅσα αὐτῶν σπείθασαν, καὶ ἐμέλυσαν ὡς σάρκας εἰς λέβητα, καὶ ὡς
 κρέα εἰς χύζαν, ὅπως κεκοῦνται πρὸς κύριον, ὃν ἐισακτέσθαι αὐτῶν, καὶ ὑποσφραδισ-
 τὸ πρὸς αὐτοὺς ἀπ’ αὐτῶν ἐν τῇ κατὰ ἐκείνῳ, ἀνθ’ ὧν ἐπονηρεύσαντο ἐν τοῖς ἐπι-
 τοῖς αὐτῶν ἐπ’ αὐτοῖς. „ Ἐπειδὴ γὰρ φησὶν ὑμᾶς πάντα τὰ τῶν πενήτων ἀφαιρεῖ-
 σθαι, ποικίλως αὐτὰς ἀδικοῦντες καὶ ἄγροντες ὃν σπείροντες, δὲ τὸ τῶν ἐφόδων τῶν πολε-
 μίων γιγνομένης καλέσετε μὲν ὑπὸ τῆ ἀνάγκης (V) θεῶν, οὐ ἢ μιᾶς ἢ τεύξεσθαι τῶν ἐκεί-
 νων βοήθειας· ἀλλὰ μὲν εἰ μὴ ἢ πρὸς βλέπαν ὑμῖν αἰρέμενος, παντὶ ἢ τοῖς κατέχου-
 σιν ἐκδίδως κακοῖς, ἐπὶ δὴ τοιαῦτα ἄτοπα ὃν ποσούτης ἀδικίας μετὰ πεπραγῶν σπείροντες
 ὑμῖν· εἰρηκῶς ἢ ἃ τε ἔθετον, ὃν ἀπείσονται ὑπὲρ τῶν, τοῖς τῶν ψευδοπροφητῶν πε-
 πτωκότες λόγοις, ἐπ’ αὐτὰς πάλιν ὃν ψευδοπροφητῶν ἔπειθ (V) λόγον, ὃν φησὶ.

CAP. III.

“ Et dicet: audite principes Iacob, et reliqui domus Israhelis: numquid non
 vestrum est cognoscere iudicium? „ Auxiliabitur, inquit, vestris hostibus, has vobis
 obiiiciens causas, et cunctis principibus vestris, et reliquis, dicens debuisse vos ap-
 prime officium vestrum discernere, vitium aversari, virtutem amplecti, quoniam
 haec omnia ego vos docueram tum legis constitutione, tum aliis quae saepe ob hunc
 finem edixi. “ Vos autem odio habetis bonum, et appetitis malum, diripitis eorum
 pelles desuper eis, et carnes ex ossibus eorum. „ Vos vero contrarium doctrinae
 acceptae facitis, aversantes bonum, perpetrantes mala, totamque vestram in pau-
 peres humilioresque exercentes iniquitatem, cunctas eorum multimodis diripiendo
 facultates. Quid ergo? “ Sicut populi mei carnes comederunt, et pelles ei detra-
 xerunt, et ossa comminuerunt, et conciderunt sicut carnes in lebetes, et sicut car-
 nem in olla; sic ad Dominum clamabunt, qui non exaudiet eos, avertetque faciem
 suam ab ipsis tempore illo, quoniam nequiter egerunt in adinventionibus suis. „
 Quia vos, inquit, omnia pauperibus eripuistis, varie illos fraudantes, opprimentes
 atque conterentes, ideo facta hostium incursione invocabitis quidem necessitate pre-
 miente Deum, nullum tamen impetrabitis ab eo auxilium: immo ne respicere qui-
 dem vos volet, et instantibus omnino malis contradet, propterea quod tam indi-
 gna, tamque plena iniustitiae operari vos cognovit. Iam postquam dixit quae fece-

- v. 5. “Τὰδε λέγει κύριος ὁπὶ ᾧ ὤρεσθαι ὅτε πλανήσας τὸ λαὸν μου, ὅτε δάκνον-
τας ἐν τοῖς ὁδοῖσιν αὐτῶν, ἐκηρύσσοντας ἐπ’ αὐτοῖς εἰρήνην· καὶ οὐκ ἐδόθη εἰς τὸ σῶμα
αὐτῶν. „ Ταῦτα δὲ φησι πρὸς τὸν Ἰσραὴλ ὁ Θεός, οἱ ἀγαπῶντες τὸ ἑαυτῶν
ἀπάταις ἐξάγοντες τὸν Ἰσραὴλ, μονοουχὶ κατήδιον αὐτὸς αὐτοῖς δι’ ὧν
ἔλεγον τὸ ἐκθεῖν, ὅτι ταῦτα αὐτὸς ἐκκαλέμενοι ὑπὲρ ὧν τὸ τοιαῦτον ἤμελλον δέ-
χεσθαι πικρῶς. διετέλουν γὰρ εἰρήνην αὐτοῖς ἐπαγγελλόμενοι, ἐπεὶ ὡς ἐδὲν ὑπὲρ ὧν ἀμύρ-
τάνους πείσονται κακόν, καὶ τὰ ῥήματα τῶν προφητῶν. ταῦτα ἡ οὐ καὶ γνώμην τὴν ἐμὴν
ἐπηγγέλλοντο εἰρήνην, ὡς οὐκ ἐδιδάχθησαν λέγειν παρ’ ἐμοῦ. Ἀφ’ ὧν δὴ π. πεποιήκασι;
“ Ἠγίασαν ἐπ’ αὐτῶν πόλεμον. „ Ἐπαγγελλόμενοι γὰρ εἰρήνην, πόλεμον αὐτοῖς ἐπήγα-
γον, ὃν ἀφώρεσαν εἰς τὸ κατ’ αὐτῶν γινέσθαι. “ Διὰ τὸτο νῦν ὑμῖν ἔσται ὡς ὁρασεως,
καὶ σκοπία ὑμῖν ἔσται ἐκ μαντείας. ἐπεὶ δύσεται ὁ ἥλιος ὅπῃ ὤρεσθαι, καὶ συσκοτούσθαι
ἐπ’ αὐτὸς ἡ ἡμέρα· καὶ καταχυθήσονται οἱ ὄρεσες τὰ ἐνὸς πύλαι, καὶ καταγελαθήσονται
οἱ μάντις, ἐκκαταλήσονται κατ’ αὐτῶν πάντες αὐτοί· διότι ἐκ ἔσται ὁ ἐπακέων αὐτῶν. „
ὑπὲρ δὲ τῶν ὧν ὄρεσθαι τε καὶ μαντεύεσθαι προσεπειοῦντο τὸ λαὸν ἀπατῶντες, σκοπία
αὐτοῖς τε καὶ οἱ παιδόμενοι πεβληθήσονται πάντες· ὥς αὐτοῖς μὴ ἢ τὸ ἥλιον φαίνειν δο-
κεῖν ὑπὸ τῆς μεγέτους τῆς κακῶς ἐσκοπισμῶν· αὐτοῖς τε γὰρ οἱ τὰ τοιαῦτα ὄρεσθαι τε προσ-
ποιούμενοι καὶ λέγειν, αἰχμὴν πεβληθήσονται, τῶν πολεμίων ἐναντίων οἷς ἔφασκον
δάκνυμένων· γέλως τε πολὺς ἐπ’ αὐτοῖς ὡς πάντων γινέσεται, ἐδὲν ἐδὲ προσέχον
ὅτι τοῖς παρ’ αὐτῶν λεγομένοις ἐτέλονται, ἀλλὰ τὸ τῇ περὶ μαθεῖν ὅσων αὐτοῖς ἀλλὰ τὸ
ἀπάτης τὸ ἰδίας γινόμενον αἰποὶ κακῶν.
- v. 6. “ Ἀλλὰ μὴν ἐγὼ ἐνεπλήσθην ἰχύου ἐν πνέματι κυρίου, ἐκ κείματος καὶ δυνα-
τείας τῆς ἀπαγγέλλαι τῷ Ἰακώβ ἀσεβείας αὐτῶν, ἐκ τῆς Ἰσραὴλ ἀμύρτίας αὐτῶν. „ Ἐγὼ

rint, et quae sint propterea passuri, quia falsorum prophetarum verbis crediderunt, contra ipsos denuo falsos prophetas sermonem convertit, et ait.

“ Haec dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis, et praedicant eis pacem: atqui haec tradita non est ori eorum. „ Haec de falsis prophetis dicit Deus, qui multifariam fraudibus populum ab honesto abducentes, eum propemodum vorant fabulationibus suis et actibus, ad ea illos provocantes quorum causa punitioni fient obnoxii. Constanter autem pacem illis nunciabant, et quod peccatorum suorum causa nihil mali forent passuri, iuxta verba prophetarum. Sed enim haud sincera mente loquentes, pacem meam nuncia-
bant, quam promittere edocti a me non fuerant. Unde quid confecerunt? “ Sancti-
ficaverunt super eos bellum. „ Dum pacem nunciant, bellum ipsi concitarunt, quod contra eos fieri definierunt. “ Propterea nox vobis ex visione erit, et tenebrae vo-
bis erunt ex divinatione: et occumbet sol super prophetas, et obtenebrabitur su-
per eos dies. Et confundentur qui vident somnia, et risui erunt arioli, et obtre-
ctabunt iis omnes; quia non erit qui illos audiat. „ Pro eo quod se videre et di-
vinare, populum decipientes, simulabant, tenebris ipsi et eis credentes cuncti ob-
ruentur: adeo ut ne sol quidem splendere eis visurus sit magnitudine malorum ob-
tenebratis: et hi qui eas visiones videre et narrare simulant, pudore suffundentur,
rebus contra illorum adfirmationem testantibus: tum et multus de iis risus existet,
nemine iam verbis eorum praebere aurem volente; postquam experimento didice-
runt, quantarum eis aerumnarum, fraude sua, causa extiterint.

“ Verumtamen ego repletus sum fortitudine in spiritu Domini, et iudicio ac

ἡ πᾶσαν ἐκάνλω ἢ ἀπάτλω ἀφείς, πνύματος ἀγίας πλήρης γηρονώς, διακρίναι τὸ ἐπί-
 σμαμα τὸ δέον, ἢ μὲν πολλῆς τ᾽ ἰχύθῃ καὶ τ᾽ παρρησίας περάσσειν, ἢ λαὸν ὑπὲρ ὧν
 ἤμῃτε τὸ καὶ ἡσέβησεν ἐλέγχῃν, εἰδὼς ὅτι τὰτο αὐτοῖς λυσιτελήσῃ μᾶλλον εἰς σωφρο-
 σμόν, τῇ τε μνήμῃ τ᾽ ἀμνησθέντων ἢ τῇ ἀπειλῇ τ᾽ ἐσομένων, πρὸς τὸ δέον ἐνάγειν
 δυναμένοις. “ Ἀκούσατε δὴ ταῦτα οἱ ἡγούμενοι οἴκου Ἰακὰβ, καὶ οἱ κατάλοιποι οἴκου
 Ἰσραήλ. „ Ὑπὲρ δὴ ταῦτα τέτε φησὶ κοινὸν πρὸς τὸν ἡγούμενον καὶ τὸν λοιπὸν
 ἅπαντας ποιῆσαι τὸ λόγον, ὁμοειδίζων ὑμῖν τὰ πεπραγμένα· ποῖα δὴ ταῦτα; “ Οἱ βδε-
 λυσόμνηροι κείμενα, πάντα τὰ ὀρθὰ διασφύζοντες. „ Οἱ τὸ μὲν κεκριμένως διαγινώσκον
 ἐκ τ᾽ κακῆς τὸ κατὰ τὸν νόμον, ἐν διαβολῇ ἢ πιδέμῃ καὶ τὰ παρ’ ἐτέρων λεγό-
 μῃ τε καὶ περὶ τὸν νόμον εἰς δέον, ὥστε καὶ τοῖς ἡμῖν περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ νόμου λέγοις. “ Οἱ οἰ-
 κοδομοῦντες Σιών ἐν αἵμασι, ἢ Ἱερουσαλὴμ ἐν ἀδικίαις. „ Πεπληρέθητε πᾶσαν αὐτὴν
 φόνων καὶ ἀδικίας. “ Οἱ ἡγούμενοι αὐτῆς μὲν δώρον ἔκρινον, ἢ οἱ ἱερεῖς αὐτῆς μὲν μισθὸν
 ἀπεκρίνοντο, καὶ οἱ περὶ αὐτῆς μὲν ἀργυρεῖς ἐμαντεύοντο, ἢ ἐπὶ τῷ κύριον ἐπανε-
 παύοντο λέγοντες, ἐχὼ κύριος ἐν ἡμῖν ὅστις; οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐφ’ ἡμᾶς κακὰ. „ Οἱ μὲν
 γὰρ ἐξάγοντες ἐδὲνα τ᾽ δικαίᾳ ποιῆσαι λόγον ἐδέλοντες, χρημάτων ἐν τ᾽ κρίσειν ἐπώ-
 λουον τὸ δίκαιον· οἱ ἢ ἐν τῷ ἱερατεῖαν κατεστῶτες, ἐξ ἀδικίας χρήματα τῇ περὶ αὐτῶν
 τ᾽ ἱερατείας, ὥστε πινὰς μισθὸς συλλέγειν ἐπαρῶντο. ἢ μὲν καὶ οἱ ψευδοπερὶ αὐτῶν τοῖς
 χρήμασι ἡδόμενοι πρὸς τὸ κεχαισμένον τοῖς παρέχουσι τὰς μαντείας ἐποιούτο· εἴτα
 ποσῶντα ἐργάζομενοι κακὰ, περὶ αὐτῶν ἐποιούτο τῷ θεῷ· αὐτὰς ἐπὶ τῶν ἐαυτοῖς
 ἔχον λέγοντες. ἢ ἐχὼ οἶόν τε εἶναι τοῖς ἡγούμενοις, περὶ αὐτῶν τ᾽ καὶ γνώμην θεῶν παρ’
 ἡμῖν μὲν οὐκ ἔχον κακῶν. Τί οὖν;

“ Διὰ τὰτο δι’ ὑμᾶς Σιών ὡς ἀγρὸς ἀεφθιμότης, καὶ Ἱερουσαλὴμ εἰς ὁπωρῶν. „

potestate, ut annuntiem Iacob impietates eius, et Israheli peccata eius. „ Ego vero omni illa fraude exclusa, spiritu divino plenus, discernere honestum valeo, mul-
 toque cum robore ac fiducia pergo populum de peccatis atque impietatibus coar-
 guere; sciens id illis ad emendationem profuturum, quia peccatorum memoria et
 futuri comminatione ad bonam frugem perducī poterunt. “ Audite haec, duces do-
 mus Iacob, et reliqui domus Israhelis. „ De hoc, inquit, communem orationem ad
 duces reliquosque omnes habeo, facta vestra vobis exprobrans. Quanam vero haec?
 “ Qui abominamini iudicium, et omnia recta pervertitis. „ Qui a malo bonum di-
 stinguere recusatis, calumniantes insuper aliorum recte dicta et facta, usque adeo
 ut ne nostris quidem, qui prophetae sumus, verbis credatis. “ Qui aedificatis Sio-
 nem in sanguinibus, et Hierusalem in iniquitatibus. „ Qui eam replestis caedibus
 et iniustitia. “ Principes eius cum muneribus iudicabant; et sacerdotes eius cum
 mercede respondebant; et prophetae eius cum argento divinabant, et super Domi-
 num requiescebant dicentes: nonne Dominus in nobis est? non venient super nos
 mala. „ Principes nullam aequi iuris rationem habere volentes, vendebant id in iu-
 diciis. Tum et sacerdotes, pecuniam iniustam, sacerdotii praetextu, ceu mercedes
 quasdam colligere nitebantur. Denique falsi etiam prophetae, pecunia delectati, ad
 gratiam vaticinia edebant donantibus. Talibus vero ac tantis onerati peccatis, simu-
 labant se Deo addictos, Deumque in se habere: nec fieri posse aiebant ut tanto
 Dei munere praediti, mala illa experirentur umquam, quae a nobis prophetis por-
 tenduntur. Quid ergo?

“ Ideo, vestri causa, Sion quasi ager arabitur, et Hierusalem quasi custodia

λάκιον ἔσται, ἃ τὸ ὄρθον τῷ οἴκῳ εἰς ἄλσθον δρυμῶ. „ Ἐπειδὴ πόινω τοῖς μὲν ἡμετέροις ἀπειθεῖτε λόγοις καὶ γνώμῳ θεῶ γνωμένοις, τοῖς ψευδοπροφήταις ἢ προσέχοντες ποσαύτας ἀσεβείας τε καὶ ὠδυνομίας καὶ ἐκάστω ἅπαντες ἡμέραν ὀπιτελεῖτε, διὰ τὸ εἴσεσθε τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὅτι τοσαύτη τις ἐρημία καταλήψεται τότε Σιών ὄρθον ἃ τῷ ἐπ' αὐτὴ πόλιν, ὡς τὸ μὲν ἀρχεῖ δίκλιν γεωργεῖσθαι, τῷ ἢ σκληρῆς διαλλατῆαν μηδὲν ἐπὶ ὀπωρῶν φυλακῇ κατεσκλησμένης, τῷ οἰκοδομημάτων αὐτῇ πανταρχόθεν κατέρριμμένων, πᾶν τε σωτόμως εἰπεῖν τὸ ὄρθον ἐν ὧπερ ὁ τῷ θεοῦ οἶκον ὅσιν, ἔσθιν διοίσθαι τοπικὰ συμφύτε, τῷ ἔρημίας ἀναδιδόμενων αὐτόθι φυτῶν. Ἀλλὰ γὰρ ἄρτι τέτε τὰς ἐπαρζόμενας αὐτοῖς συμφορὰς εἰρηκᾶς, λέγει λοιπὸν καὶ οἷα τὰ πρὸς αὐτὰς μὴ τὴν ἄλωσιν ἔσται· ὅστω τε ἔξῃ τῷ ὅπῃ τὸ κρεῖττον μεταβολῶν· ὅπερ οὐδ' εἰώδης ὃν τοῖς λοιποῖς προφήταις, ἃ τῷ μακαρίῳ Δαυίδ πολλάκις ἐδείξαμεν, τὸ μὲν ὡς μὴ τῷ χαλεπῶν πείραν τὰ ἡδέα, εἶτα πάλιν λέγειν τὰ λυπηρὰ, ἵνα τῇ συνεχείᾳ τῇ μνήμῃ δι' ἀμφοτέρων αὐτὰς παρδύωσι, σωφρονίζοντες μὴ τῇ μνήμῃ τῷ λυπηρῶν, προσεπόμῃροι ἢ τῇ μὲν ὡς τῷ χρηστοτέρῳ τῷ ἐλπίδον ἀντέχεσθαι τῷ θείας· λέγει πόινω.

ΚΕΦ. Δ'.

1. „ Καὶ ἔσται ἐπ' ἐχάτων τῷ ἡμερῶν ἐμφανὲς τὸ ὄρθον τῷ οἴκου κυρίου, ἔποιμον ὅπῃ τὰς κορυφὰς τῷ ὀρέων, καὶ μετεωριθῆσεται ὡφάνω τῷ βουραν. ἃ ἀπεύσκειν ἐπ' αὐτὸ
2. λαοὶ, καὶ πορεύσεται ἔθνη πολλά· ἃ ἐρεῖσι, δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρθον κυρίου, ἃ
3. εἰς τὸ οἶκον τῷ θεῷ Ἰακώβ· καὶ δείξουσιν ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτῶν, ἃ πορεύσόμεθα ἐν τῷ ἔθνεσιν αὐτῶν· ὅπῃ ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, ἃ λόγος κυρίου ὅς ἐστι Ἱερουσαλήμ· καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον λαῶν πολλῶν, καὶ ἐλέγξῃ ἔθνη ἰχυρὰ ἕως μακρῶν. „ Ἀλλὰ γὰρ μὴ τῷ πείραν

pomarii erit, et mons templi quasi lucus in saltu. „ Quoniam itaque nostris discreditis verbis, quae ex Dei sententia protulimus, et falsis prophetis auscultantes, tot iniquitates ac praevaricationes quotidie committitis; propterea nostrorum verborum veritatem cognoscetis; quia tanta tunc in Sione monte et in imposita ei civitate solitudo fiet; ut ille quidem agri instar arandus sit, haec autem haud dissimilis futura sit tugurio custodiendis pomis erecto; urbanis nempe aedificiis ubique prostratis: atque ut compendio dicam, mons in quo domus Dei est, nihil a plantato loco differet, tot illis propter solitudinem pullulantibus plantis. Iam vero narratis hactenus inflictis Israelitis poenis; dicit deinceps res eorum post capturam futuras; nimirum quantam habituri sint in melius conversionem. Quem morem fuisse reliquorum prophetarum, nominatimque beati Davidis, saepe ostendimus: nimirum praedicendi post aerumnarum cruciatum iucunda: deinde rursus tristitia dicendi, ut hac continua memoria, utroque modo eos erudirent, corripientes tristium mentione, hortantes autem nuncio rerum benigniorum, spem erga Deum fovere. Dicit ergo.

CAP. IV.

“ Et erit novissimis diebus conspicuus mons domus Domini, praeparatus in verticibus montium, et sublimis super colles. Et properabunt ad eum populi, pergentque gentes multae, et dicent: venite, ascendamus in montem Domini, et ad domum Dei Iacob. Et demonstrabunt nobis viam eius, et ibimus in semitis eius: quia de Sione egredietur lex, et verbum Domini de Hierusalem. Et iudicabit inter

τῶν κακῶν ἐν ἧπερ γυήσονται πλεονέκων μὴ ὑπὸ Ἀσυρίων αἰχμαλωπιέντες, ὑπὸ Βαβυλωνίων δὲ ὕστρον, ποσάτη μεταβολὴ πρὸς (ὧ) τόπον γυήσεται τέτον, ὥστε φανερόν ἐστιν ὅτι ὅσοι γυήσονται, ἐν ᾧ οἰκεῖν ἐπέληπται θεός, πάντων τε ὑπερνέμερον διαχλύσας τῶν ὁρέων ἐπείσονται ὅσον ὑπερνέμερον πάντα μὲν ὅρη, πάντας ἢ βοῦνας, δὲ τὰ ἐκ τῆς θείας κηδεμονίας ἐν αὐτῇ γινόμενῳ δόξαν· συναχθήσονται ἢ πολλοὶ πολλαχόθεν καὶ τῶν ὑπερνέμερον ἐπείσονται τῷ τοῦ θεοῦ κατὰ λαβὴν τὸ ὅρος, ἐν ᾧ οἰκεῖν δοξάζεται p. 282. θεός· ἐνταῦθα τε παροδύσονται ὅν δὴ ἔσονται πλεονέκων ἀντὶς πολιτείας, ὅπως τε βίου καὶ τὸ δέον· ὥστε νόμον ἐπὶ ἐπὶ πᾶσι ἐπείσονται τὰ ἐνταῦθα κατὰ νόμον, φωνῆς τε θείας δοκεῖν ἀκούειν πάντας ἀπὸ ἧς πλεονέκων τοῖς Ἱερουσαλήμ πολιτεύεσθαι νομίμοις· ταῦτα ἢ οἰήσονται δικαίως, ὁρῶντες τὸ θεῶν τὸ δυνάμειν ὡς ἐπιδείξεται, πολλὰς τῶν κακῶν δὲ φανερὰς ἡμῶν ὑπὸ τῶν κείων ἄγων τὸ οἰκεῖν, ἐλέγχων τε ἐπὶ αὐτῶν ἄγαν ἐπὶ δοκουῦντας ἰσχυροὺς, καὶ ἐπὶ πλεονέκων ἐπὶ δοκοῦν, ὑπὲρ ὧν εἰς ἡμῶν πεπλημενίσθησιν, καὶ δὴ καὶ πλεονέκων ἀντὶς ἐπὶ ἄγων τῶν τετολμημένων ἀξίαν.

Ἐθαύμασα δὲ ἐπὶ εἰρηκότας λελέχθαι μὴ ταῦτα πρὸ πλεονέκων ὅτι τῶν πρὸς ἐπὶ Ἱερουσαλήμ ἐπὶ πλεονέκων, ἐπὶ δὲ ἂν ἐπὶ πλεονέκων μέλλωσι τὸ Βαβυλωνίως, φήσαντας ἢ τύπον αὐτῶν πνὰ καὶ τῶν καὶ (ὧ) πλεονέκων ἐπὶ Χερσὸν· ἐπὶ μὲν τὸ ἐκ Βαβυλωνίως ἐπὶ πλεονέκων τὸ λαὸν σημαίνεσθαι ἔφασαν ἐν τῷ τοῖς, ὡς καὶ λαὸς ἢ εἰρηκότας ἐπὶ πλεονέκων· ὅτι ἢ τύπον πνὰ τῶν καὶ (ὧ) πλεονέκων ἐπὶ Χερσὸν, ἐκ οἷα ὅπως πλεονέκων εἰπείν, δὴλας γὰρ ὄντος ὡς ἅπας τύπος μίμησιν ἐπὶ πνὰ πρὸς ἐπὶ πλεονέκων ἐπὶ λέγεται τύπος· τὸ ἢ ἐκ Σιών ἐπὶ πλεονέκων νόμον, καὶ λόγον κυρίου ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, πολὺ γὰρ ἀφῆκεν τὸ τὸ Χερσὸν ἐπὶ πλεονέκων, ὅς σαφῶς εἰρηκε πρὸς τὸ Σαμάρειτιν· * πῶς μοι γύναι, ὅτι ἐρχεῖ ὥρα ὅτε ἔτε ἐν Ἱερουσαλήμ, ἔτε ἐν τῷ ὅρῳ τέτῳ πλεονέκων πρὸ πλεονέκων· ἐπὶ αἰτίαν λέγων, πνεῦμα

p. 283.

* Ioh. IV. 21.

populos multos, et arguet gentes fortes usque in longinquum. , Verumtamen postquam mala perpassi fuerint, primo quidem ab Assyriis captivati, deinde a Babyloniiis; tanta fiet hoc in loco rerum conversio, ut conspicuus omnibus futurus sit mons, in quo Deus habitare elegit, et cunctis sublimior montibus plurimumque hos excedens, omnesque colles, propter manifestatam divinae tutelae in eo gloriam. Multi quoque extranei multis ex locis concurrent ad hunc Dei montem, in quo videlicet habitare Deus creditur: ut hinc doceantur quomodo eos componere mores oporteat, et ex norma honestatis vivere: ita ut lex fiat etiam extraneis, illa quae hoc loco regnat lex; putentque omnes se Dei vocem audire, qua iubentur secundum instituta civitatis Hierusalem vivere. Sic autem merito existimabunt, spectantes evidentem Dei potentiam, dum multos ex iis qui male nobis fecerunt ad suum iudicium pertrahit, arguitque validissimos etiam, quantumvis procul abesse videantur, ob illatas nobis iniurias; poenasque illis imponit facinoribus ipsorum dignam.

Miror autem eos qui adfirmarunt, dicta haec a propheta de rebus Israhelitis eventuris, postquam Babylone reversi fuissent; addentes etiam, typum quendam eas fuisse rerum sub Christo domino gerendarum. Atqui hos ego, quatenus populi reditum Babylone his verbis designari aiunt, ceu optime dicentes laudo. Quod autem typus quidam in iisdem lateat rerum Christi domini, haud scio quomodo id adfirmare animum induxerint: constat enim typum imitationem esse quandam eius rei, cuius esse dicitur typus; dictio autem: de Sione egredietur lex, et verbum Domini de Hierusalem, multum abest a Christi propositione, qui disertis verbis Samaritanae dixit: mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque Hierosolymis, neque

ὁ θεός, καὶ ὁ αὐτὸς προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνοῦν· σαφὲς γὰρ ἀπεφάνητο καταλυθῆσεσθαι τὴν παλαιὰν τέχνην ἀκρειβιολογίαν παντελῶς, καὶ μηδένα λόγον ἔσεσθαι τῇ ἐν Ἱερουσαλὴμ μάλλον ἢ ἐτέρῃ προσκυνοῦν· ἐπεὶ πάντες παροξύνοντες ἀσώματον ἔχον τὸ θεῖον, καὶ τὰ αὐτοῦ προσκυνοῦν μέλλουσι τὸ θεῖον· ὥς ὅπως πότερ' ἂν αὐτὸ θεωροῦνται, οὐδὲν ὁμοιότερον ποιῶντες· παλαιὰ μὲν δὲ τὸ ἐπανόδιον τὸ ὑπὸ Βαβυλωνίως ἀρροτῶντος λέγοιτο ἂν ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλὴμ, ἐπειδὴ περὶ ἀπεδόθησαν Ἰσραηλίται τότε τῷ τόπῳ τῇ Σιών, ὥστε καὶ τὸ τομικῶς δὲσφάζειν, τὴν δεσφάττωσιν Ἰερουσαλὴμ αὐτῇ πληροῦν, καὶ ἐτέρῃ γε ὅντες πληροῦν οὐκ ἠδυνάτο· ὥς καὶ λέγειν ὑπὲρ τῆς Βαβυλωνίως ὄντας, πῶς ἀπομνησθῇ τὸ παλαιὸν κυρίου ἐπὶ τῆς ὁμοφροσύνης*; τύπον δὲ γε πῶς ἂν ἔχῃ πρὸς τὰ τὰ δεσφάττω Χριστῷ, ὅτι καὶ ἡ δὲσφάττω ὁμοίως ἀπαιταχθῇ πληροῦν τὴν δεῖαν βέλτεται λατρείαν, ζῶν καὶ οὐ τόπῳ δεσφάττω κεινομένων τῶν εὖ τε καὶ καίον αὐτῶν πληροῦν;

* Ps. CXXXVI. 4.

p. 284.

Ἀλλ' ὁ γε προσφύτης τῇ προσφύσει τῶν προσκειμένων ὁπωσδήποτε τάδε, φησὶν· “ ὅτι κατακόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἀροῖα, καὶ τὰ δόρατα αὐτῶν εἰς ἀρότρα, καὶ ἐκείνους οὐ μὴ μάχῃσι πολεμεῖν. „ Δεικνύς ὅτι παύσεται μὲν ἅπας πόλεμος, εἰρήνη ἢ πάντα κατεξείλῃ· ὥστε καὶ τὰ πολεμικὰ ὄργανα εἰς τὴν γεωργικὴν σκευὴν μετατρέψονται, ὡς ὅτι ὡς ἦσαν ὁ πόλεμος, τὸ γεωργίας ἢ ὡς ἐν εἰρήνῃ κατεῖν ὁφθαλμοῦς· εἴτα λέγει ὅτι “ καὶ ἀναπαύσεται ἕκαστος ὑποκάτω ἀμπέλου αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος ὑποκάτω συκῆς αὐτοῦ· καὶ ἐκ τῆς εἰρήνης ὁ φόβος. „ Σημαίνων ὅτι πάντες ἀπολαύσουσι τῆς οἰκείων πόρων, ὡς ἐν εἰρήνῃ εὐδενὸς ὄντων τὰ φόβος αὐτῶν καὶ ἐκταράττειν δυναμὸς λοιπὸν, καὶ μεδισάντων τῶν πόρων τῶν οἰκείων. Καὶ ἐπεὶ ὁ παλαιὸς τὰς ἀροῖας καὶ, καλῶς ἐπήγαγον· “ τὸ γὰρ σῶμα κυρίου παντοκράτορος ἐλάλησε ταῦτα. „

in monte hoc adorabitis patrem. Tum causam adsignans: spiritus, inquit, est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare: perspicue docens solutum iri omnino loci eius scrupulosam observantiam; nullique in posterum curae fore utrum Hierosolymis potius quam alibi adoretur; quia omnes incorporeum esse Deum edocti, tali eum cum mente adoraturi sunt; et quicquid ubivis fecerint, perinde alienum non fore. Verumtamen de reditu quidem Babylone convenienter dici potuit: de Sione egredietur lex, et verbum Domini de Hierusalem; quia tunc restituti fuerunt Israhelitae in Sionis stationem, ut ibi legalia instituta et praescriptum cultum complerent, quem alibi positi factitare non poterant: unde et Babylone degentes aiebant: quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Quomodo autem haec, inquam, figura sint rerum Christi domini, cuius institutio pari ubique ratione Dei adorationem fieri vult; modo tantum, non loco, differentibus invicem qui bene vel secus id officii praestant?

Porro autem propheta supradictae praedictioni aliam subnectit, nempe: “ et concident gladios suos in vomeres, et hastas suas in falces, et non discent ultra belligerare: „ demonstrans scilicet omne bellum desitutum, et pacem ubique fore: quamobrem etiam bellica instrumenta in rustica utensilia conversum iri deinceps, bellico illorum usu cessante, quia finitis bellis, agricultura pacis comes ubique regnabit. Mox ait: “ et sedebit unusquisque sub vite sua, et unusquisque sub ficu sua; et non erit qui terreat: „ significans, cunctos laboribus suis fruituros, nemine ut in pace usuvenit eos terrere aut perturbare iam valente, et patriis locis abstrahere. Tum quia paradoxa dicta haec erant, recte addidit: “ os Domini om-

ἵνα εἴπῃ ὅτι ταῦτα ἀπεφάνητο θεὸς γῆράς, ὃ γῆράς) πάντως. « Ὅτι πάντες οἱ λαοὶ
 πορεύονται ἕκαστος τὸ ὁδὸν αὐτοῦ· ἡμεῖς ὅμως πορεύομεθα ἐν ὀνόματι κυρίου θεοῦ ἡμῶν εἰς
 τὸ αἰῶνα ὃ ἐπέκεινα. », Πάντες μὲν γὰρ ὡς ἐν εἰρήνῃ καθεσῶτες τὰ θεωρήματα αὐτοῖς
 ἔργα διαφράσσονται λοιπὸν· οἱ μὲν ὅτι γεωργίαν, οἱ δὲ ὅτι θαλασσιανὴν ζεπόμην, οἱ
 δὲ ἐφ' ὧν δὴποτε τέχνῃ, ὧν ἂν ἕκαστος μετὰ τυχάνῃ κοινὸν ἢ ἅπαντες ἐξομνῶν
 ἔργον τὸ κτ' τὸ δοκοῦν τῷ θεῷ πολιτεύεσθαι λοιπὸν εἰς ἅπαντα (ὧ) ἐξῆς χρόνον. Καὶ ὅτι
 βεβαιῶν αὐτὰ πάλιν λέγει.

« Ἐν τῇ ἡμέρᾳς ἐκείνῃς λέγει κύριος, συνάξω τὴν συντετριμμένην, ὃ τὴν ἀποσπῆναι
 εἰσδέξομαι, καὶ εἰς ἀποσπῆναι. ὃ θύσωμαι τὴν συντετριμμένην εἰς ὑπόλειμμα, καὶ τὴν ἀπο-
 σπῆναι εἰς ἔθνος ἰσχυρὸν. ὃ βασιλεύσῃ κύριος ἐπ' αὐτὰς ἐν ὄρει Σιών, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ
 ἕως εἰς (ὧ) αἰῶνα. », Τότε δὴ φησὶ θεὸς ὑπὸ τῇ μεγίστῃ κακῶν συμφορῇ, καὶ τῇ τε
 θεωρίας τῇ ἐμῇς ὃ τῇ τόπων δόξαντας τὴν ἰδίαν, ἐπαναξῶ πάλιν εἰς θεὸν καθεσθῶντας
 τόποις· καὶ θεὸς μὲν πρὸς συντετριμμένης ἔτω τῇ ἐμαυτῇ διαφυλάξω θεωρία, ὥστε
 ἅπαν τὸ γῆρας τὸ ἰσραηλιτικὸν εἰς αὐτὴν ἀνηθῶν πάλιν· τετο γὰρ λέγει ὑπόλειμμα·
 δυνατωτέρως τε πολλὰν δόξαντας θεὸς δι' ἀδυναμίας νῦν τῇ τόπων ἀποβληθέντας τῇ
 οἰκίᾳ· διαμνησθῇ τε θεὸς ὅτι τῇ ὄρεϊ τῇ Σιών, τὸ κράτος ἐπιδέκνυμνος τὸ οἰκεῖον δὲ
 τῇς θεῇς θεὸς ἐνοικουῦντας κηδεμονίας, τῇ τε πτωχείας ὧν ἐπάγειν μέλλει τοῖς πελεμῶν
 ἐτέλεσιν αὐτοῖς· τὸ γὰρ καὶ ἕως εἰς τὸ αἰῶνα, εὐδελον ὅτι δι' ὅλην τὴν μέλει πολλὰ λέγει·
 οὐ γὰρ ἀφῆλον ὡς ἐδέξαντο μὲν πᾶν πάλιν ὅτι τῇ Μακκαβαίων μετὰβολῇ, μετῴκω ἢ
 καὶ ἀδύοδωτον παντελῶς ὅτι κτ' τῇ δεσπότης Χριστὸς τεποληνότες τῇ ὑπὸ Ῥωμαίων ὑπὲρ-
 μαιναν αἰχμαλωσίαν παντελῶς, τῇ τε γῆς ἐξοριζίντες τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἐν δολίᾳ καθε-
 σῶτες μακρὰ· μέχρι ἢ τέτε τῇ ἀπὸ Βαβυλώνης ἐπάνοδον λέγει τῇ λαῷ, ταῖς τε κατ' ἐκεί-

nipotentis haec locutum est: „ scilicet haec Deus decrevit fieri, fientque omnino.
 „ Quia omnes populi ambulabunt unusquisque in via sua: nos autem ambulabimus
 in nomine domini Dei nostri in aeternum et ultra. „ Omnes, utpote in pace con-
 stituti, congrua sibi opera facient, alii ad agri culturam, alii ad maritimam nego-
 tiationem conversi, alii ad quamlibet artem, quam quisque profitendam delegerit:
 commune tamen opus cuncti deinceps habebimus, secundum Dei praescripta in
 omne aevum futurum vivere. Atque haec confirmans ait:

“ Diebus illis dicit Dominus, congregabo eam quae contrita est, et eam quae
 eiecta fuerat suscipiam, nec non quos repuleram. Et ponam contritam in residuum,
 et repulsam in gentem validam. Et regnabit Dominus super eos in monte Sion,
 abhinc et usque in aeternum. „ Tunc sane, inquit, maximis malis attritos, atque
 a providentia mea propriisque sedibus submotos, rursus in pertinentem ad eos re-
 gionem reducam: et eos qui antea pessumdati erant, tutela mea sic custodiam,
 ut ex his israheliticum totum genus propagandum denuo sit. Hoc enim dicit resi-
 duum; potentioresque prae multis ostendam, qui ob suam nunc infirmitatem patria
 sunt extorres. Permanebitque Deus in monte Sion, potentiam suam demonstrans
 incolarum tutamine, nec non poena quam eis inferre bellum volentibus impositu-
 rus est. Nam quod ait in aeternum, patet totum aevum dicere pro valde diu. Neque
 enim ignoramus, rursus eos sub Maccabaeis eversionem quandam expertos, maxi-
 mam vero et prorsus irreparabilem postquam, ob suum adversus Christum domi-
 num facinus, a Romanis pertulerunt captivitatem, patria pulsi, et in diutina servi-
 tute constituti. Hactenus quidem reditum Babylone narrat populi, et quae per illud

τον (X) καμὸν αὐτοῖς ποροσέσμενα ἀγαθά. Ἐντεῦθεν ἡ πάλιν τῇ λυπηρῶν ποιῆται τὸ μνήμην, τὰς ἐπελάσσομένας αὐτοῖς συμφορὰς διηγέμεν. ὅθεν δὴ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ αὐτὴν ὑποσφύων (X) λόγον, οὕτω φησί. « Καὶ σὺ πύργον ποιμήν, ἀνχμώδης θυγάτηρ Σιών. », Ὅτι θυγάτηρ Σιών τὴν Ἱερουσαλήμ ὀνομάζει, δῆλον, σιωπῶς καὶ τῇ τροφῇ καὶ τῇ μακαρίᾳ Δαυὶδ ἔπος αὐτῇ καλοῦντο. ὡς ὅτ' ἂν λέγη. * ὅπως ἂν ἐξαγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις σε, ἐν τῇ πύλαις τῆς θυγατρὸς Σιών. ὡς ἀναμφίβολον εἶναι τὸ μὴ πρὸς Σεδεκίαν, ὃ πῖες οἶκ οἶδ' ὅπως φήθησαν, πρὸς ἡ τὴν Ἱερουσαλήμ ὑποσφύοντα ποιῆται (X) λόγον ἐνθάδε τὴν ποροφῆτλιν. ἡ θυγάτηρ Σιών καὶ τὸ εἶδος ποροπῶν, εἰκότως πύργον ὀνομάζει τὴν ποιμήν. ἅτε πάντων τῇ Ἰσραηλιτικῇ ἐξέχουσιν, καὶ πάντων ἐπ' αὐτὴν κατατρέχοντων, διὰ τε τὴν ἐκτελεσμένην αὐτῇ τὴν δευτέραν στρατείαν, ἣ τὴν βοήθειαν ἣς ἤλπιζον ἐκείθεν τυγχάναν, ὡς ἐκεῖ δέχθη ὑπειλημμένης τῆς δευτέρας ἀνχμώδης δὲ αὐτῇ ὀνομαζέσθαι φησὶν, ὡς δίκην ἀνχμοῦ τῇ ἀσεβείᾳ σιωπῶν. καὶ δὴ παντὶ τῷ ποιμνίῳ τῇ χρεῶν κατάρχεσιν, δεόν ἐν τοῖς κράτιστον ἡγεῖσθαι. « Ἐπὶ σὲ ἦλθον, καὶ εἰσελεύσεται ἡ ἀρχὴ ἡ ποροπὴ βασιλεία ἐκ Βαβυλῶν, τῇ θυγατρὶ Ἱερουσαλήμ. », Ὑπὲρ γὰρ τῇ οὐ δέοντων ἐν σοὶ ποροπῶν, ἐπελάσεται σοὶ βασιλεὺς μέγας καὶ ἄγαν δυνατὸς ὁ τῆς Βαβυλῶν, ὃς δέχθησέ σε οἶα εἰκὸς δυνατὸν ἐπεληλυδῆτα ποιῆν βασιλεία.

« Καὶ νῦν ἵνα τί ἔγνωσ κακὰ; μὴ βασιλεὺς ἐκ τῷ σοι; ἢ ἡ βελὴ σε ἀπόλετο; ὅτι κατεκράτησάν σου ὡδίνες ὡς πικτέσης. », Ἀλλὰ γὰρ ὑπὲρ ὅτε φησὶν εἰς τοσαύτῃ κακῶν κατελέχθης πῆραν; ἢ γε ἡ βασιλεία ἐκέκτητο στρατηγῶν ἐν τοῖς ὑπὲρ σὲ πολέμοις δυνατῶν. ὃν καὶ ἐπ' αὐτῇ γε εἶλε τέτρωτο δεινὰ λαμμένη (X) ἀρχὴ παρ' ἐμοῦ τεταγμένον ὑμῖν. καὶ ἐν σωείᾳ ἡ ποροπῶντας ἐκέκτητο πλείους ὡς ὅρου. πῶς οὖν ὑπὸ τῶν πλεονέκτων ποροπῶν κακῶν, ὑπὸ ὧν κεκατημένη δεινὰ πλείους ἐδὲν ὅτι ποροπῶν γυναικὸς ὡδίνου-

tempus obvenirent ei prosperitates. Posthinc vero rursus molestiarum facit mentionem, futuras alias enumerans calamitates. Quamobrem ad Hierusalem orationem convertens, sic ait. « Et tu, turris gregis, squalens filia Sionis. », Quod filiam Sionis Hierusalem nominet, exploratum est, sic eam perpetuo prophetis ac beato Davide appellantibus; veluti cum hic dicit: ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiae Sionis. Quamobrem indubium est, non ad Sedeciam, quod nonnulli nescio cur sibi persuaserunt, sed ad Hierusalem converti hic a propheta sermonem; quam cum filiam Sionis de more dixisset, merito turrim gregis nuncupat, utpote inter omnes israheliticis urbes celsiorem, et propter omnium ad eam concursum, sive ob illic exercendum Dei cultum, sive ob auxilium quod inde sperabant, quia Deus illic habitare praesumebatur. Squalentem contumeliose dicit, veluti peccati paedore obsitam, et gregi ad vitium factam exemplar, cum contra oporteret ad virtutem praeire. « Contra te veniet, et ingreditur, principatus primus, regnum Babylonis, o filia Hierusalem. », Propter delicta apud te patrata, superveniet tibi maximus valdeque potens rex Babylonis, qui tibi talia inferet mala qualia a potentis regis adventu fieri par est.

« Et nunc cur in malis versaris? nonne tibi rex tuus erat? Aut consilium tuum perit, quoniam te occuparunt dolores quasi parturientis? », Iam vero cur tu in mala tanta prolapsa es? Equidem et regem habebas, qui tibi dux belli defensorque esset; quem et idcirco olim elegeras, deposito (Samuele) quem ego tibi dominari constitueram. Tum etiam plurimos apud te habere putabas prudentia praestantes viros. Quomodo ergo in mala tanta incurristi, quibus correpta nihil differs a

σης· ὧν ἕκ ἄν ποτε πείραν εἰλήφεις, εἰ τοῖς νομίμοις ἐπαύδαζες ἔπεισας τοῖς ἐμοῖς· ὅπερ p. 288.
 ἐπαυδῇ μὴ πεποίηκας, “ ὦδινε, καὶ ἀνδρίζου, ὃ ἔρχιζε θύγατρο Σιών ὡς ἡ πικτεσα. ” v. 10.
 Ὑπόμνηε τὰς ὀπικειμένας ὠδῖνας, καὶ ἐν αὐταῖς δρακατέρῃ δίκλῳ πικτέσης φερσερχί-
 ζεσα ἦ ὅκ τε πικτεῖν ὠδῖνας. “ Διότι νῦν ὀξελεύση ὅκ πόλεως, καὶ καὶ ἀσπικλώσης ἐν
 πεδίῳ, καὶ ἥξεις ἕως Βαβυλῶν(Θ). ” Πέρας γὰρ εἰλήφε τὰ κτ’ σέ, ὃ ληφθήση μὲν ὅκ τῷ
 πόλεως εἰς αἰχμαλωσίαν· ἀπαγομῆν δὲ εἰς ὅδῳ τυχόντας τύποις, ἐρρίμμῳνι δῆξας,
 οἷα εἰκὸς αἰχμάλωτ(Θ) ἐπαγομῆν, ἄχρῃς ἂν εἰς αὐτῶν γήραιο τῶν Βαβυλῶνα, ἐν ἧπερ
 δῆξην σε μὲν τῆς συμφορᾶς ἀνάγκη τῇ οἰκείας· εἴτα τῇ πρῳείαν εἰρηκῶς, πάλιν λέγῃ τῇ
 λύσει. “ Ἐκεῖθεν ῥύσεται σε, καὶ ἐκκεῖθεν λυξώσεται σε κύρι(Θ) ὁ θεός σου ὅκ χρεὸς
 ἐχθρῶν σε. ” Ἀλλ’ ἐπειδ’ ἂν εἰς ἐκάνκας αἰχμάλωτ(Θ) ἀφίκη ὅδῳ τύποις, ἀφ’ ὧν ἐδὲ
 μία σοι λύσεως ἐλπίς ὑποφαίνεται, ὡς ἀσδόξου τεύξεη τῆς θείας βοηθείας ἢ κτ’ τῇ οἰκείαν
 δύναμιν, τῇ τε αἰχμαλωσίας ὃ τῇ κατεχόντων ἀπαλλάξῃ σε δυναστείας.

“ Καὶ νῦν ὀπιπυαθήσεται ὀπὶ σέ ἔθνη πολλὰ, καὶ λαοὶ λέγοντες ὀπιχαρέμεθα. ὃ v. 11.
 ἐπύθοντα ὀπὶ Σιών οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. ” Τότε δὴ ἔθνη σκυδικὰ πολλὰ τε καὶ ἀνήμερα p. 289.
 (λέγῃ ἡ ὅδῳ περὶ (Θ) Γῶν) τῇ εὐφρασίαν οὐ φέροντες καὶ τῇ ἐπάνοδον τῇ σὺν, ἐπελεύ-
 σονται σοι, μάλα φερσοδοκῶντες ῥαδίως τὰ δοκοῦντα ἐαυτοῖς ὀπὶ σοὶ καταφράζασθαι
 κακὰ. “ Καὶ ἀπὸ ἐκ ἐγνωσαν (Θ) λογισμὸν κυεῖς, καὶ οὐ συνῆκαν τῇ βελίῳ αὐτῇ, ὅτι v. 12.
 πικῆρα ἡ αὐτῇ, ὡς δῆρα γὰρ ἄλων(Θ). ” Πεποίλωται δὲ τῇ ἐφοδον τῇ τε πλῆθῃ καὶ
 τῇ δυνάμει τῇ οἰκείᾳ παρροῦντες, ὃ ἕκ εἰδότες τῇ ἡμετέρῃ θεῷ τῇ γνώμῃ· ὅς δῆ τῇτο
 συνεχώρησεν αὐτοῖς ὀπὶ (Θ) πόλεμον τῇτον βελιθεῖσιν ὀξελεθεῖν, ἵνα τῶν τε περὶ ὑμᾶς
 ἐπιδείξῃ κηδεμονίαν, ὃ τῇ οἰκείαν εἰς αὐτὰς ἐλέγξῃ δύναμιν, δίκλῳ φερσοζομένων δραγ-
 μάτων καὶ εἰς ἄλωνα ὀποπιδεμῶν, πάντας αὐτὰς τῇ σφαγαῖς τῇ ὑμετέρῃν χρεῶν ἐκ-

muliere in partu dolente? quae numquam experta fuisses, si legem meam obser-
 vandam curasses. Quod cum non feceris, audi: “ dole, et viriliter age, et appro-
 pinqua, filia Sionis, sicut parturiens. ,, Perfer ingruentes dolores, in iisque con-
 stanter age quasi parturiens, propinquantibus partus doloribus. “ Quia nunc egre-
 dieris de civitate, et habitabis in campo, et venies usque Babylonem. ,, Finis re-
 rum tuarum est, et ex urbe in captivitatem deportaberis: abducta vero in quae-
 libet loca, proiecta iacebis, ut captivae conditio fert, donec ad ipsam usque Ba-
 bylonem perveneris, in qua te habitare calamitate tua obrutam necesse est. Tum
 post narratam poenam, eiusdem solutionem connectit. “ Inde te liberabit, inde te
 redimet dominus Deus tuus de manu inimicorum tuorum. ,, Sed postea quam ca-
 ptiva in ea loca deveneris, unde tibi evadendi nulla spes affulgebit, mirabile expe-
 rieris ultra vires tuas Dei auxilium; id est ille vi propria te servitio et oppresso-
 rum expedit dominatione.

“ Et nunc congregabuntur super te gentes multae populi, dicentes: insul-
 temus; respiciant in Sionem oculi nostri. ,, Tunc scythicae gentes numerosas et
 saevae (dicit vero Gogum) prosperitatem tuam reditumque aequo animo non fe-
 rentes, invadent te, valde sperantes facile se quas voluerint tibi aerumnas impo-
 nere posse. “ Et ipsi non cognoverunt cogitationem Domini, neque intellexerunt
 consilium eius, quod nempe adunaverit eos quasi manipulos areae. ,, Expeditionem
 fecerunt numero viribusque suis confidentes, sed Dei nostri sententiam nescientes;
 qui eos idcirco sivit hoc cupide bellum contra vos suscipere, ut providentiam erga
 vos suam ostenderet, et vires proprias exsereret, demessorum instar manipulorum

- v. 13. διδούς· καὶ ὡς τέτω γε πάντως ἐσομένην θάρσάν, λέγει πρὸς θεὸν Ἰσραηλίτας. “ Ἀνά-
σσει καὶ ἀλόα αὐτὲς, θύγατερ Σιών. „ Λαβῆσα ἢ φησὶν αὐτὲς ὑποχρεῖς τῇ δυνάμει
τῆ θεοῦ, πάντας αὐτὲς ὡς ἐν ἄλῳνι δὲ φέροις αὐτίκῃ καὶ κατανάλωσον ταῖς σφαγαῖς.
“ Ὅτι τὰ κέρατά σου θήσομαι σιδήρεά, καὶ τὰς ὀπλὰς σου θήσομαι χαλκᾶς. „ Δέδοκα
γάρ σοι δυνάμιν ἐχὼ ἥτιον σιδηρῶν κεράτων, ἀμυνέσθαι θεὸν ἐναντίοις ἀρκῆσαν, ἐ πα-
τῆρ μάλλον ἢ ὀπλᾶς πῶς χαλκαῖς χρώμενοι πατήσεν ἄν. “ Καὶ κατανήξῃς ἐν αὐταῖς
p. 290. ἔθνη, καὶ λεπυνῶς λαοὺς πολλὰς. ἐ ἀναθήσῃς τὰς κυεῖω τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἐ τὸ ἰχὺν
αὐτῶν τὰς κυεῖω πάσης τῆ γῆς. „ Ταύτη δὲ τῇ φωνῇ τῇ θεῷ σοι χρηγμύνη ῥοπή πάν-
τας αὐτὲς ἀφανίς παντελᾶς, πλείους γε ὄντας, καὶ παντὸς τῆ πλήθους αὐτῶν τὸ ἀπά-
λαιαν λογῇ τὰς θεῷ, ὅς ἀπάσης κύριος ὢν τῆ γῆς, ἅπασαν αὐτῶν καὶ τὸ δοκοῦν ἀφανίς
τὸ ἰχὺν· εἴτα τὸ τῇ ἐναντίων ὀπληρίσιν λέγων ὑπὲρ ἧς δὲ τὰ ῥηθέντα ὑπομύσειν.

ΚΕΦ. Ε΄.

- v. 1. “ Νυνὶ ἐμφραχθήσῃ θύγατερ ἐν φραγμᾷ· συνοχλῶ ἔταξεν ἐφ’ ὑμᾶς· ῥάβδῳ πα-
τάξουσιν ἐπὶ σιαγόνα τὰς φυλάς τῆ Ἰσραήλ. „ Τοιαῦτα ἢ πείσονται φησὶν ὑπὲρ ὧν τὰ
τε πλῆθος καὶ τῇ δυνάμει θάρρουτες τῇ οἰκείᾳ ἐπεληλύθασιν, πεφραγμένοι ὑμᾶς καὶ
πεφραγμένοι ὡσπερ πνι φραγμᾷ τὰ πλῆθος τὰς οἰκείας, ὡς ἂν συνέχοντες ἀρδῶν ἀπα-
λοιοῖεν ἅπαντας· καὶ μόνον οὐκ ἐπ’ αὐτὰς ὑμῶν τὰς σιαγόνas τὸ ἐαυτῶν δυνάμει ἐπά-
ζοντες τὰς πληγὰς· εἴτα καὶ (V) ἡγέμενον τε πολέμου φησὶν, ὡς ἂν δείξειεν ὅτι ταῦτα
v. 2. γρηθήσεται διὰ τὸ ἀρχὴν αὐτῶν (V) γνώμη θεοῦ πρὸς τὸτο ἡγέμενον. “ Καὶ σὺ Βηθλεὲμ
οἶκός τῆ Ἐφραθᾶ, μὴ ὀλιγοσὺς αἱ τῆ ἔξῃ ἐν χιλιάσιν ἰσθᾶ· ἐκ σὲ μοι ἐξελεύσεται τὸ
ἔθνος εἰς ἀρχόντα ἐν τῇ Ἰσραήλ· καὶ αἱ ἐξοδοὶ αὐτῶν ἀπ’ ἀρχῆς εἰς ἡμερῶν αἰῶνός. „

et in area repositorum, universos illos vestrarum manuum caedi contradens. Atque hac re sine dubio eventura laetatus, dicit Israhelitis. “ Surge et tritura eos, filia Sion. „ Hos tibi virtute Dei subiectos, tamquam in area variis contere et consume caedibus. “ Nam cornua tua ponam ferrea, et ungulas tuas ponam aereas. „ Contuli tibi haud minorem cornibus ferreis vim, qua propulsare adversarios valeas, eosque magis conculcare quam si quis ungulis aereis praeditus esset. “ Et his contabefacies conteresque populos multos; et Deo consecrabis multitudinem illorum, et fortitudinem eorundem Domino universae terrae. „ His tibi a Deo concessis viribus hostes omnes prorsus disperdes, quamquam plurimo numero; et universae eius multitudinis excidium Deo imputabis, qui cum totius terrae sit dominus, totam illorum pro suo libito fortitudinem exsufflabit. Deinde hostium adgressionem narrans, cuius causa quae supra sunt dicta patientur, ait:

CAP. V.

“ Nunc sepimento sepietur filia: obsidionem posuerunt vobis: virga percutient in maxilla tribus Israhelis. „ Haec patientur, inquit, quia numero viribusque suis fidentes venerunt, sepientes vos et circumdantes ceu quadam sepe multitudine sua, ut comprehensos omnes funditus perdant; ac propemodum maxillis vestris potentiae suae verbera infligentes. Mox etiam belli ducem dicit, ut ostendat haec esse eventura, propterea quod eis imperabit ille qui voluntate Dei ad id officium est promotus. “ Et tu Bethleem domus Ephrathae, nequaquam minima es, ut sis in millibus Iudae: ex te mihi exiet qui sit princeps in Israhel: et egressionem eius

Ὁ γὰρ ἐκ τοῦ Βηθλεὲμ νῦν βασιλεύων ὑμῶν, καὶ εὐαερίθμητοι πνὲς ἐξ' αὐτοῦ πολεμῖκες, τῇ ἐμῇ γε ῥοπῇ τε καὶ δυνάμει, μάλα γε πρὸς τὴν ἐναντίων πόλεμον πλάσσειν τε ὄντων καὶ δυνατῶν ἀρκέσει· ἐπειδήπερ ἄνωθεν αὐτῷ τὸν πολεμικὸν ταύτην τεταράχαι συμβέβηκεν· ὥστε περ πρὸς (ὧ) Δαυὶδ ἐπηγείλατο θεὸς ὅτι τοῖς ἐξ αὐτοῦ καὶ δαυδοχῶν φυλάξῃ τὴν βασιλείαν· ἐξ ἐκείνης δὲ καὶ ὅδ' ἡ ἐπαγγελία πρὸς βεβλημένη εἰς τὴν βασιλείαν, ἀρκέσει πρὸς τὸ μέγεθος τῶν παρόντων κακῶν· λέγει ἡ Ζοροβάβελ· ὅδ' ἡ γὰρ ἡ ὁ τότε βασιλεύων τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐκ τοῦ Δαυὶδ κατὰ νόμον, ὁπλυνῶν ἡ τε ἐκ Βαβυλῶν ἐπάνοδος ἐγένετο, καὶ οἱ περὶ (ὧ) Γαὺ τοῖς καὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ ἐπελθεῖν ἐπεχείρησαν.

Διὰ γε τὸν ἐκείνου, ὅτι καὶ περὶ τοῦ Ζοροβάβελ ἐκ τοῦ τῶν προκειμένων ἀποδοξίας εἴρηται ταῦτα, ἐκ τοῦ τοῦ Δαυὶδ κατὰ νόμον δαυδοχῆς, ὅτι τὸ γε ἀληθὲς τῶν εἰρημίων πέρας τὸν ἐκβασιν εἰληφεν ὅτι τὸ δευτέρου χειρὸς· ἐπεὶ καὶ πάντα ἡ πρὸς (ὧ) Δαυὶδ ἐπαγγελία περὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ γνησίως, δοκεῖ μὲν καὶ πρὸς τὸν λόγον σημαίνειν αὐτὴν καὶ δαυδοχῶν ἐξ αὐτοῦ γεγονότας βασιλείας τῇ Ἰσραὴλ· τῇ ἀληθείᾳ ἡ δὲ δευτέρου χειρὸς τὸ καὶ πάσα μὲν, ὅς ἐκ τοῦ τοῦ Δαυὶδ δαυδοχῆς γεγονώς, ἀληθῆ καὶ ἀποδοξάσκειν ἐξ τῶν πάντων τὴν βασιλείαν· καὶ τὸ γε ὅτι τὸ ἐγδοκῆσθαι καὶ ἐγδοῦναι σαφές ἐστιν γινώσκοντες ἂν, ὅτι δὴ σημαίνει μὲν τὸ τὰς βασιλείας ἐπαγγελίας τοῖς ἐξ αὐτοῦ καὶ δαυδοχῆν ἐπομύσειν πρὸς αὐτὴν· περὶ ὧν δὴ φησὶν· “ ἐὰν ἐγκαταλίπωσιν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ (ὧ) ἰόντες με, ἐπὶ τοῖς κείμασί με μὴ πορεύωσι, καὶ τὰ δικαίωματά με βεβλήωσι, καὶ τὰς ἐντολάς μου μὴ φυλάξωσιν, ὅτι σκέψομαι ἐν ῥάβδῳ τὰς ἀνομίας αὐτῶν, καὶ ἐν μάστιγι τὰς ἀδικίας αὐτῶν· τὸ δὲ ἑλεός μου οὐ μὴ διασκεδάσω ἀπ' αὐτῶν. ” Ταῦτα γὰρ εὐδελον ὅτι τοῖς κατὰ νόμον Δαυὶδ κατὰ νόμον τε μέλλουσι βασιλεύειν τῇ Ἰσραὴλ ἀρκέσειν ἂν, ἐς παρθεῖν μὲν ἀμείψαντας ὑποσχεῖται, οὐ μὲν

ab initio, a diebus aeternitatis. „ Nam qui nunc Bethleem oriundus rex vester est, etiamsi vos exiguus videmini numerus prae illo hostium, meo tamen favore et viribus, contra hostium bellum, multorum licet atque potentium, abunde sufficiet; quandoquidem caelitus ei haec electio obvenit, iam inde ab eo tempore, quo Davidi Deus promisit fore ut successoribus eius regnum conservet. Quare et hic ab ea promissione in regnum proventus, par erit praesentium malorum sustinendae moli. Loquitur scilicet de Zorobabele: hic enim tunc erat Israhelitarum rex, Davide oriundus, per tempus redivit Babylone, et Gogi adversus Hierusalem expeditionis.

Sed tamen illud quoque manifestum est, quod etiamsi de Zorobabele, secundum praecedentium tenorem, dicta sint haec, qui de Davidis posteris erat, nihilominus verus dictorum terminus in Christo domino exitum habuerit: quia et tota Davidi facta promissio de regni continuatione, videtur priore significato successoribus eius denotare in regno Israhelis; re tamen vera Christum dominum incarnatum portendit, qui de Davidis successoribus ortus, verum et immutabile regnum tenet. Atque hoc ex octogesimo praesertim octavo psalmo cognoscere quivis manifeste potest; ubi adfirmat, regni promissiones ad ipsius posteros successoribus pertinere. De quibus tamen dicit: “ si dereliquerint filii eius legem meam, et in iudiciis meis non ambulaverint, et iustitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint; visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eis. ” Certe patet convenire haec Davidis successoribus Israhelis regibus futuris; quos quidem peccantes puniturum

βομῶν ἐν αὐτοῖς τὸ ὑπόρρητόν σου χάριν, ἀφ' ἧς διὰ πολλῶν ὠδίνων ἐν τῇ μεγέθει τῆς κακῶν σωτηρία ἡμῖν ἀπετέλῃ ὡς ἀδοξος· καὶ ταῦτα τοίνυν ὡς ἂν τῷ Ἱερουσαλὴμ συλλαβοῦσης τὸ ἐκ τοῦ θείας χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς ὑποτεκούσης ταύτῃ, ἀφ' ἧς αὐτοὶ τε θεωροῦσάσθαι, ἐπαντελῇ τὴν ἀπώλειαν ἐδέξαντο οἱ πολέμοι, τὸ λέγει ὅτι ὅταν ἐναντίας ὡς ἀδοξὸς ἀπολεία, ἐπειδὴ τῇ Ἱερουσαλὴμ μὴ πολλῶν ὠδίνων ὡς ὑπέμεινεν ἐν τῇ τῇ πολέμων ἐφόδῳ ἀπετέλῃ τὸ θεὸς δωρεά. “ Καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ ὅταν ὑπὸς Ἰσραὴλ. „ Τότε γὰρ δὴ πάντες οἱ ὑπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπανελθόντες, κοινὸν ἡγήσονται βασιλέα (ὧ) Ζοροβάβελ· ἐκείνῳ ἰδίᾳ μὲν ἀρχιερέων τῇ δέκα φυλῶν, τῇ δὲ Ἰούδα μόνῃς μὴ τῇ Βενιαμὴν ὅταν ἐκ τῆς Δαυὶδ βασιλείας καὶ τὸ πρῶτον ἐχέσης, ὅλα πάντων ἕνα βασιλέα (ὧ) Ζοροβάβελ ἡγεμόνων λοιπὸν· ἔτω καὶ ὁ μακάριος Ὡσὴ λέγει· * καὶ συναχθήσονται οἱ υἱοὶ Ἰούδα ἐπὶ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ θήσονται ἑαυτοῖς ἀρχὴν μίαν. Καὶ ὁ μακάριος ἡ Δαυὶδ· * ἰδὲ δὴ τί καλὸν καὶ τί τερπνόν, ὅτι ἡ τὸ κατοικεῖν ἀδελφὸς ἐπὶ τὸ αὐτό; τὸ ὁμόνοιαν αὐτῶν τὸ ἐσομένην καὶ (ὧ) τὸ ἐπανόδου καρὸν ἐν τῇ σιμαίνων, καὶ ἀπέσπῳζον ὑφ' ἐνὶ τῇ βασιλεύοντι καθεστῶτες λοιπὸν ὁμοίως οὐδὲ καὶ ταῦτα ὁ θεωροῦντος λέγει ὅτι “ καὶ οἱ λοιποὶ τῇ ἀδελφῶν „ ἵνα εἴπῃ ὅτι πάντες ἐπὶ οἱ τῇ Ἰούδα φυλῆς ἐκτὸς συναφθήσονται τοῖς λοιποῖς υἱοῖς τῇ Ἰσραὴλ, ἕνα καὶ (ὧ) αὐτὸν ἡγεμόνοι βασιλέα. “ Καὶ γίγνεται ἐπὶ ὅψεται, καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτῆς ἐν ἰχθὺν κύριον· καὶ ἐν τῇ δόξῃ ὀνόματος κυρίου τῆς θεοῦ αὐτῶν ὑπάρξουσιν· διότι νῦν μεγαλυνθήσεται ἕως ἄκρον τῆς γῆς. „ Ἐσται ἡ φησὶν ὁ διὰ τῆς τότε βασιλεύοντος ἅπαντας τῇ οἰκίᾳ κληρονομία ποιμαίνων θεός, ὃς καὶ ἐπιδόξας αὐτὸς διὰ τῆς ὀνομασίαν ἐργάσεται τὴν οἰκίαν· διὰ μὲν τε καὶ πάσης τῆς γῆς μὴ πολλὰ τῆς θαύματος ἀνυμνήματος, ἐφ' οἷς ποσάυτα καὶ πληκάυτα πεποίηκε πρὸς ὅταν τῇ αὐτῆς μετόντας ὀνομασίαν, λέγω δὴ ὅταν ὑπὸς Ἰσραὴλ· νῦν μὲν αὐτὸς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ὡς πᾶσαν ἐπανάγων ἐλ-

p. 295.

* Os. I. II.

* Ps. CXXXII. I.

v. 4.

te timuimus, concepimus in nobis ineffabilem gratiam tuam, a qua per multos dolores in malis maximis salus nobis mirabiliter parta est. Igitur hoc quoque loco, quasi Hierusalem ex divina gratia concepisset, atque hoc donum peperisset, cuius beneficio ipsi salvi extitissent, hostes contra funditus periissent, ait se inimicos exitio traditurum, quoniam urbi Hierusalem post dolores multos quos pertulit in hostium incursu, mirabile partum est Dei donum. “ Et reliqui fratres eius convertentur ad filios Israhelis. „ Tunc omnes a captivitate reduces, communem existimabunt regem Zorobabelem: haud diutius seorsum decem tribubus sub regno constitutis, solis vero Iudae ac Beniamini tribubus reges de Davidis stirpe ut antea habentibus; sed cunctis unum regem Zorobabelem abhinc agnoscentibus. Sic etiam beatus Oseas aiebat: et congregabuntur filii Iudae et filii Israhelis in id ipsum, constituentque sibi regnum unum. Tum et beatus David: ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in id ipsum! concordiam ipsorum futuram circa reditus tempus his verbis significans, quam conservabant sub uno rege constituti deinceps. Hoc itaque pariter loco propheta ait: “ et reliqui fratres; „ pro eo ac dicat: cuncti qui extra Iudae tribum sunt, coniungentur cum reliquis Israhelis filiis, unum eundemque regem habentes. “ Et stabit et videbit et pascet gregem suum cum fortitudine Dominus: et in gloria nominis domini Dei sui erunt; quia nunc magnificabitur usque ad terminos terrae. „ Erit, inquit, per eius temporis regem propria cura pascens Deus, qui et illos illustres nomine suo efficiet: constanterque per universam terram multa cum admiratione laudabitur, quia tot tantaque pro iis fecit,

p. 296.

πίδα· μετ' ἐκείνο δὲ ἐν ὀλίγοις αὐτοῖς νίκῃ καὶ ἀποκαταστάσει αὐτῶν, ἀφ' ἧς ἀναρίθμητόν τι πλῆθος ἐβρώμενων ἀνδρῶν, ἃ εἰς πολεμικὴν ἐμπειρίαν παρεσκεύασμένων, δὴ τῷ εὐτελεῖν τέτων καὶ εὐαρεσμήτων παντελῶς καὶ τὴν οἰκίαν τροπώσεται δυνάμιν.

* cod. αὐτό.

Ἀλλὰ γὰρ οὕτω τὰ μὲν τὸ ὑπὸ Βαβυλωνίως ἐπάνοδον ὑπάρχοντα αὐτοῖς εἰρηνικῶς, ἃ τὸ Ζοροβάβελ κατ' ἐπαγγελίαν θεῶν ἐκ τῆς Δαυὶδ αὐτῶν βασιλεύοντος ἀεικλιέσθαι πάντως ἤμηνεν αὐτοῖς, ἐπεὶ δὴ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν οἰκίαν προσέχοντα τὴν θεὸν ὁ προσφθίτης ἐβελήθη δειξάμ, πολλῶν τοῖς καὶ τὸ αὐτῶν * γε δοκοῦν γιγνομένων παρέχοντα τὴν ἰχὺν, ὅπως εἴξῃ τοῖς καὶ τὸ Ζοροβάβελ χρησάμενος· ἐδόκει ἢ μὲν πολὺ ταῦτα γίνεσθαι, τὰ τε δὲ ἐπανόδου λέγω δὲ ὑπὸ Βαβυλωνίως, καὶ τὰ μὲν τὸ ἐπάνοδον ἐκείνῳ εἰς οὗτον ὥστε τὴν Γόγγυ γερονότα· μέμνηται τῷ ἐχθρῷ καὶ μετ' οὐ πολὺ τὸ ἐκβασιν λαμβανόντων, λέγω δὲ τῷ ὥστε οὗτον ἀσσυρίους ὅτι τὸ Ἐζεκίου συμβάντων, ἵν' ἐκ τῷ ἐχθρῷ καὶ μετ' οὐ πολὺ γιγνομένων, τῷ μὲν μακροῦς ἐπομένων οὗτον χρόνος ὡδὴ ἀχίται τὴν πίσιν· εὐδελον γὰρ ὅτι ταῦτα προσήρθε ὁ προσφθίτης, ὡς ἡ βίβλος δηλοῖ, ἐν ἡμέραις Ἰωάθαμ ἢ Ἀχαζ καὶ Ἐζεκίου· ὥστε οὐ πρόωγον ἢ προσφθίτης ὡς τῷ καὶ τὸ Ἐζεκίου· ἀλλὰ γὰρ ἐμύνηε τότε ἢ ὡδὴ πιδας ἐλάμβανε τὸ ἐκβασιν πάντων, οἱ * καὶ τὸ προσγμάτων δὲ προσφθίτης ἐνυχον δεδεγμένοι * φωνῶν, ἐχθρῷ ὁρῶντων τὸ ἐκβασιν· ἵν' ἔπω δέξῃ τὸ καὶ τὸ Ἐζεκίου ἐχθρῷ ὄντων, καὶ τὰ τὸ Ζοροβάβελ μὲν πολὺ τὸ χρόνον ἐσόμενα, τὴν συγγένειαν· δὴλον τε δὲ ἀμφοτέρων ποιῆσι πόσις τῷ τῆς ἐπαγγελίας ἢ ἰχὺς τῆς δέας· ἀφ' ὧν οὐ τότε μόνον (ὅτε) τετύχηκεν ὁ Ἰσραὴλ ἡγεμόνου τῶν Ζοροβάβελ, ἀλλὰ καὶ ὥστε ὅτε περ ὁ Ἐζεκίας αὐτῶν ἐβασίλευε, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν δέαν καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἀρχὴν παρελθὼν, στρατοπέδου μὲν ἐπεληλυθὸς ποσούτῃ τῇ Ἰερουσαλὴμ, ἀνῆλθεν ἢ διωκέντων· ἐδὲν, δὴ τὸ τὴν δέαν προσεῖναι ῥοπλῶν πρὸ καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν θεῶν τὴν βασιλείαν ἔχοντι τὴν Ἰσραὴλ.

* ita cod.

* cod. δεξιῶν.
p. 297.

qui illius nomen participant; qui sunt Israhelis filii: quos nunc quidem de captivitate praeter omnem spem reduxit: postea vero victoriam paucis illorum numero parabit, qua innumerabilem fortium virorum multitudinem, per hos humiles paucosque, sua virtute omnino profligabit.

Sic autem cum ea dixisset, quae post reditum Babylone futura erant, quae nimis mirum sub Zorobabele, Davidis stirpe orto, iuxta Dei promissionem regnante, ipsis sine dubio contingerent, promissis propriis fidelem Deum volens propheta ostendere, et multam iis, quae secundum eiusdem beneplacitum fiunt, robur praebentem, rerum Zorobabelis exemplo utitur. Ceterum quia multo serius haec eventura videbantur, scilicet a Babylone reditus, et Gogi post illum reditum expeditio; commemorat propiora, et quae haud remotum exitum habitura erant, res nempe Assyriorum sub Ezecia; ut ex proximis, seu non multo post futuris, fidem iis conciliaret quae longa post tempora forent. Constat autem haec praedixisse prophetam, ut liber ostendit, diebus Ioatham, et Achazi, et Ezeciae; ita ut vaticinium prope absit ab Ezeciae rebus. Sed tamen tunc portendebat, et quasi ante pedes proponebat exitum omnium, coram iis qui cum ante rem gestam excepissent prophetiae vocem, eventum quasi proximum aspiciebant: ut sic ostenderet rerum Ezeciae proximarum, cum illis Zorobabelis multo post futuris, cognationem; atque ex utrisque palam faceret, quanta esset divinarum promissionum vis. Unde non tunc tantummodo cum habebant Israhelitae Zorobabelem ducem, sed antea quoque cum Ezecias ipsis dominaretur, ex Dei promissione ipse pariter principatum adsecutus, tantus exercitus adversus Hierusalem veniens nihil valuit efficere, quia divinum ade-

καὶ τοι γε τὸ ἔθνος φυλῶν βασιλείας οἱ αὐτοὶ γε μὴ πολλῆς κεκατήκασι τὴν εὐμυρίαν, οἱ μὴ τὴν κατ' ἐκείνων νίκην ἐπεληλυθότες τῇ Ἱερουσαλήμ, μεγίστην ἐκ τῆς ἀρχαίας πληγῆς ἐδέξαντο τὴν πτωρίαν· φαίνεται γὰρ ὅτι ἐν ἐκείνοις λέγων ὁ Θεός, ὅτι Ἰσρααὴλ τὴν πόλεως ταύτης δι' ἐμὲ καὶ διὰ Δαυὶδ τὴν δόξαν μου· δεικνύς ὅτι τῇ ἐπαγγελίᾳ τὴν πρὸς ἐκείνον μεμνημένος, ὅτι τὰ νῦν αὐτὸς διαφωτίζεται, συνερχὼν τῷ τότε τὴν βασιλείαν ἔχοντι τῷ Ἰσραὴλ, λέγων δὴ τῷ Ἐζεκίᾳ.

Εἰρηκῶς ποίνω τὰ κτ' (V) Ζοροβάβελ ὡς ἐφ' ἡμῶν πόρρωθεν ὄντα, ἀναγκαίως διὰ τὴν παρεγγύειαν συγγένειαν, εἰς τὴν τῶν ποικιλιῶν οὐσίας, μέμνηται τῇ κτ' (V) ἀσυρίων ἐπὶ τὴν Ἐζεκίαν γιγνόμενον· ὅτι φησὶν. “ Καὶ ἔσται αὕτη ἡ εἰρήνη, ὅτι ἂν ὁ ἀσύριος ἐπέλθῃ ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν, καὶ ὅτι ἂν ὑποβῇ ἐπὶ τὴν χώραν ὑμῶν. „ Τοῦτο γὰρ δὴ φησὶν ὅτι διὰ τῶν Ζοροβάβελ πεποίηκεν ὁ Θεός, παύσας μὲν τοσοῦτον πόλεμον, εἰσὶν δὲ ἰσχυρὰν δωδεκάτοισι οἰκείοις· τότε δὴ ὅτι κατ' ἐκείνον ἐργάσεται τὴν καμὸν μετ' οὐ πολὺ γηυσόμορον, ὅπως ἂν ὁ ἀσύριος ἐπέλθῃ τῇ Ἱερουσαλήμ· τότε γὰρ δὴ ἀσυνέτως μὲν τὸ τοσούτον τροπώσεται πληθύνει· ἀσυνέτως ἢ τοῖς οἰκείοις παρέξῃ τὴν εἰρήνην, Ἐζεκίαν βασιλεύοντα ἐκ τῆς Δαυὶδ διαδοχῆς κτ' τὴν ἐπαγγελίαν τὴν δέειν. Εἶτα λέγων τὰ ἐσόμενα. “ Καὶ ἐπεγεροθήσονται ἐπ' αὐτὸν ἐπὶ ποιμένες, καὶ ὅκτω δῆγματα ἀνθρώπων· καὶ ποιμανῶσι τὴν Ἀσσύριον ἐν βομφαίᾳ, καὶ τὴν γῆν τῆς Νεβροδὸς ἐν τῇ τάσῳ αὐτῆς. „ Τὸ ἐπὶ ποιμένες καὶ ὅκτω δῆγματα ἀνθρώπων, μυθωδέστερον πνεῦς νενοήκασι· ἐπὶ μὲν ποιμένας, θεωρήτας ἀριθμῶντες ἐπὶ ὅκτω δῆγματα, Ἐζεκίαν μὴ τὴν ὑπερεκτεμένον αὐτῶν πρὸς τὴν βασιλείαν, λέγοντες· ἕως οὐδ' οἱ πνεῖς εἰσὶν οἱ ὅκτω δεδιώλωται λέγειν, ὑποφάσκει ἢ (V) λόγον ἐπισώσαντο (V) οἰκείον· εἰ ἢ ὅτι ὑπερεκτεμένους τῇ βασιλείᾳ πρὸς λέγειν ἐδέλοι, καὶ πολλὰ πλείους τὴν ὅκτω γινώσκων διωκόμεναι· ἀλλὰ πεποίηκε τὴν πλάνην τοῖς ἔτι νενοήκοις,

p. 208.

v. 6

p. 209.

rat auxilium ei qui ex Dei promissione regnum Israelis tenebat. Quamquam vero iidem hostes decem tribuum regnum tam facile subiugaverant, nihilominus cum post illam victoriam Hierusalem adgressi essent, ab angelo cladem passi sunt. Exploratum est enim tunc quoque dixisse Deum: urbem hanc et propter me et propter Davidem servum meum defendam; demonstrans, quod promissorum Davidi memor, nunc quoque idem praestabit, opem praebens regnum Israelis tenenti, id est Ezechie.

Postquam itaque dixisset res Zorobabelis adhuc sua aetate remotas, necessario ob eventum cognationem, ad propositionis confirmationem, memorat expeditionem Assyriorum sub Ezechia, aitque: “ et erit haec pax, quando Assyrius venerit in terram vestram, et quando ascenderit in regionem vestram. „ Quod aliquando faciet Dominus per Zorobabelem, tantum sedans bellum, validamque pacem suis concedens; id ipsum illo tempore nobis propinquo faciet, quando Assyrius veniet contra Hierusalem: tunc enim mirabiliter tantam profligabit multitudinem: insperatam autem suis concedet pacem, Ezechia regnante, ex Davidis successoribus, secundum divinam promissionem. Mox futura dicens: “ et consurgent adversus eum septem pastores, et octo morsus hominum. Et pascent Assyrium in gladio, et terram Nebrodi in fovea eius. „ Septem pastores, et octo rursus hominum, fabulosius nonnulli intellexerunt, dum septem pastores, septem numerant prophetas; octo autem morsus, Ezechiam cum suis regni administris esse aientes: nam nec qui sint hi octo, dicere potuerunt, solaque adfirmatione sermoni suo fidem fecerunt. Quod si revera de regni administris cogitare quis velit, multo plures quam octo esse poterunt. Sed

τὸ μὴ πρὸς τὸ ἰδίωμα τῆς θείας γραφῆς ἀποδῆναι, ἀναγκασιῶς ἢ ἐντεῦθεν μύθους ἀναπλάσαι γραμμάδας, ἵνα πᾶσι δόξωσι λέγειν· ἰδίωμα δὲ ὅτι τῆς θείας γραφῆς τὸ (ὦ) τέλειον ἀειθρόν ἐστι καλεῖν ἐπτά· τὸ ἢ ὑπὲρ τῆς τοῦ, ἀνθ' ὑπερβολῆς λαμβάνειν· ἐπειδὴ γὰρ ἐν ἡμέραις ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸ ἕρποντα ἐπὶ τῇ γῇ, τῇ ἢ ἐβδόμη κατέπαυσεν (ὥς ἐπὶ ἀργεῖν Ἰσραὴλ τὸ σάββατον διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν) ἅπας τε ὁ τῷ ἡμέρῳ ἀειθρὸς ἐν τῇ ἐπτά ταύταις ἀνακυκλῶν εἶωθε, πάντων ἀρχομένων μὲν ὑπὸ πρῶτης, λεγόντων ἢ εἰς τὴν ἐβδόμην, μὲν ἢ τὴν ἐβδόμην, αὐτῆς δὲ τὴν πρῶτην ἀνατρέχοντων· διὰ ταύτην ἡ θεία γραφή τὴν αἰτίαν, ἐπτά μὲν τὸ τέλειον καὶ ἀπρητισμὸν καλεῖ, ὅτι ὡς εἶπον τὴν ὑπερβολὴν.

* Gen. IV. 15.

Οὕτως ὁ θεὸς λέγει τὸ *, ἐπτά ἐκδικήματα ὑπερβολῆς· ἵνα εἴπῃ ὅτι ὁ ἀναεὶς αὐτὸν ὑπὲρ ἀντικειμένων πᾶσι μακάριον, μετὰ τὴν πᾶσι ἐπὶ ἀπρητισμὸν αὐτῶν πτωχεύειν ἐπικαιμὸν

* Eccle. XI. 2.

εὐρεθήσεται λύων· τοῖσιν δὲ ἐπὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ τῇ *, δὲ μετὰ τοῖς ἐπτά, καὶ γε τοῖς ὅτι· ἵνα εἴπῃ, φιλοπῶς δίδωμι τοῖς δεομένοις, μὴ ἢ ὑπερβολῇ πρὸς τὴν ἡμέραν ὑπερβαίνειν.

* Matth. XVIII. 21.

ὡς ἡμέρας ἐπτά· ἐντεῦθεν ὁ μακάριος εἶπεν Πέτρος· * ποσάκις, ἐὰν ἀμάρτη εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφός μου, ἀφήσω αὐτῷ, ἕως ἐπτάκις; ὡς ἀρροῦνται (ὦ) τέλειον εἰπὼν ἀειθρόν· ὃν ὑπερβῶν καὶ πολλὰν ὑπερβαίνειν βελόνην ὁ κύριος, ἐπὶ ταύτην τὴν, οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις, ἀλλ' ἕως ἐβδόμημοντάκις ἐπτά· τοῖσιν δὲ πᾶσι καὶ ταῖς φησὶν· ἐπεληλυθότα γὰρ (ὦ) ἀσύνετον μὲν τῇ στρατοπέδῳ τῇ οἰκίᾳ, μεγάλη μὲν πνὶ ἐ βαρυτάτῃ, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῇ ἀργεῖν πρὸς ἐβδόμην ὁ θεὸς τῇ πτωχείᾳ· πολλὰν ἢ ἀναρεθύντων, εἰς φυγὴν τε ἐξάπτεσθαι οἱ λοιποὶ, ἐπὶ τοῖς καὶ τόποις εὐάλωτοι γινώσκοντες πλεῖστα ὅσα πεπόνθουσιν ἐν διαφόροις καὶ πρὸς διαφόρων, τῷ ὡς αὐτῶν φεύγῃ μὲν πολλὰς ἐπὶ τῶν εὐμενείας ἐπὶ ἐμπίπτοντας ἀναρεθύντων· τὸ περὶ ταῦτον ἢ μὲν πολλὰς τῇ ἀπείρας ὁ βασιλεύων αὐτῶν εἰς τὴν χάριν ἀπεληλυθὼς τῇ οἰκίᾳ, ὑπὸ τῇ ἡμέρᾳ ἀνῆρθε τῇ ἰδίῳ· ὡς φαίνεται τῇ πτωχείᾳ

p. 300.

enim error his qui ita cogitarunt, ideo obrepsit, quia non considerato divinae scripturae idiotismo, coacti sunt fabulas confingere aniles, ut aliquid dicere viderentur. Est autem divinae scripturae idiotismus, perfectum numerum interdum appellare septenarium; quidquid autem ultra septenarium est, pro excessu habere. Nam quia sex diebus fecit Deus caelum et terram, et septimo requievit (quare et Iudaei hanc ob causam in sabbato otiantur); totus autem dierum numerus intra hoc septenarium revolvitur solet, cunctis a primo incipientibus, et in septimum desinentibus; et post hebdomadam denuo ad primum recurrentibus; hac de causa divina scriptura, septem appellat id quod est perfectum et absolutum; octo autem, ut dixi, excessum.

Ita Deus ait: septem vindictas exsolvet. Ut dicat: qui occiderit illum ob summa crimina, maximam aliquam plenamque ipsi impositam comperietur poenam persolvere. Simile quid apud Ecclesiastem: da partem septem, immo et octo. Ut dicat: abunde tribue indigentibus, et ne renuas hac in re excedere. Hinc beatus Petrus: quoties in me peccabit frater meus, et dimittam illi, num usque septies? septenarium dicens numerum ut sufficientem. Quem ab eo magnopere superari volens Dominus, subdidit: non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Consimile quiddam haec quoque dicit. Namque Assyrium cum exercitu suo advenientem, magna atque gravissima angeli ministerio irretivit Deus punishmente: multis enim interfectis, in fugam se reliqui coniecerunt; et locorum incolis facilis praeda effecti, sexcenta passi sunt multifariam mala atque a multis, dum fugientes facile admodum adorirentur, et deprehensos occiderent. Postremo multa cum ignominia rex eorum ad propriam ditionem reversus, a liberis suis interemptus fuit: ut explora-

αὐτοῖς ἐπαχθεῖσαν ὡρᾶ τῆ θεῆ βαρυτάτην, οὐ μόνον δὲ τὸ ὑπὸ τῆ ἀγγέλου πληγῶν
 ὡς τὸ Ἱερουσαλήμ ἡμᾶς ἔδωκε τῇ λοιπῶν τὴ μὲν πολλοῦ τῆ δέξας πεφύργωτων τὴ ἐκείθεν
 καὶ ποικίλως ἀνααιρεθέντων· ὡς ὧν ἡ ἐν ὁ μακάριος Δαυὶδ *, ὅτι θῆσθε αὐτὸς νάτον,
 ἐν τοῖς περὶ τοῖς σου ἐτοιμάσας τὸ πρὸς ὅσον αὐτῶν· τὸτο δηλῶν ὅτι ζαπήσονται μὲν
 ἅπαντες εἰς φυγὴν, κινήσῃ ἡ τὸ ὄργῳ τὸ οἰκίαν ἐκ τῆ ὑπολειμμένων ὁ θεός· τὸτο
 τοῖνυν ἐνθάδε βλέπεται λέγειν, ἐπὶ αὐτῶν ποιμένας ἐπεγερθήσεως λέγων· ἵνα δηλώσῃ τὴ
 θείας πμωείας τὴ βαρύτητα, ἡ τελείας τὴ καὶ ἀπρησμένῳ δὲ τὴ τῆ ἀγγέλου πληγῆς
 ἐπήγαγῃ αὐτοῖς ὁ θεός.

* Ps. XX. 13.

p. 301.

Ὁκτὴ ἡ δῆγματα ἀνθρώπων, ἵνα τὴν ὑπερβολὴν εἴπῃ τῇ κατὰ τὴν ἰσχυρίαν αὐτὸς
 κακῶν μὲν τὴ ἐκείθεν φυγῇ, δαφόρος τῇ τε κτὴ τόπον ἀνθρώπων καὶ τὴ πρὸς αὐτῇ γε
 αὐτῶν τῇ χώρᾳ καθεστῶτων, τὴς τε φεύγοντας ἀπολλυμένων, ἐκ δὲ ἐν τοῖς τόποις κα-
 ταπεφύργῃ δοκουῦτας τοῖς ἰδίῳις· μὲν ὧν ἀνααιρεθῶν καὶ (τῇ) βασιλείᾳ ὑπὸ τῇ ἡμῶν
 συνέβη τῇ ἰδίῳι· ὁ καὶ καλῶς ἀνθρώπων εἶπε δῆγματα, ἀντιθέτων αὐτῶν τῇ δὲ
 τῆ ἀγγέλου πμωείᾳ· εἶτα ἐπάγει. “ Καὶ ποιμανῶσι (τῇ) Ἀσὺρ ἐν ῥομφαίᾳ καὶ τὴ γλῶ τῇ
 Νεβεθὸς ἐν τῇ τῇ αὐτῇ. ”, ἵνα εἴπῃ ὅτι ξίφος τε καταναλωθήσεται ὁ ἀσσύριος, καὶ
 τὴ γλῶ τὴ οἰκίαν ὀλέται δηκμένῳ, ὅπερ οὐ καὶ πέπονθεν ὑπὸ τῇ Βαβυλωνίων ὑπερ-
 γλῶ γὰρ τῇ Νεβεθὸς ἐκείνῳ ὀνομάζει, ὡς ἐν ἐκείνοις τοῖς τόποις τῇ Νεβεθὸς γεγονότος,
 τὰ βασιλείᾳ τε ἔχοντος ἐκείνων, ὅς μέγας ἐφαίνετο ὡρᾶ δὲ τότε ἀνθρώποις ἐπὶ δυ-
 ἀμῃ φερόν· ἔπειτα γὰρ ἡ τὴ κτίσεως βίβλος φησὶν. * ὅτι ἡ γίγας κυνηγὸς ἐναντίον κυρίᾳ·
 δὲ τὸτο ἐρῶσιν ὡς Νεβεθὸς γίγας κυνηγὸς ἐναντίον τῇ θεῆ· ἐκ γὰρ ἡ ἀρχὴ τὴ βασι-
 λείας αὐτῆς Βαβυλῶν· ἐπειδὴ τοῖνυν ὅς ἐκείνῳ μέγα ἐφρόνου οἱ ἀσσύριοι ὡς μεγάλοι
 τὴ δύναμιν αὐτῶν ἐκ τοῖς κατὰ τὸν νόμον, τοῖς τοῖς ὁ περὶ τῆς εἰπεῖν ἡ βελήθη, ὅτι ἡ τῇ
 δοκουῦτων ἀνδρείων ἐκ τῇ χώρᾳ, πᾶσα ἐν τοῖς οἰκίᾳς τόποις ὑπὸ πολεμίων ἀναερέθη,

* Gen. X. 9

tum sit, punishmentem illis inflictam a Deo gravissimam: nec illis solum ab angelo
 circa Hierusalem percussis, sed reliquis etiam qui gravi timore correpti indidem
 fugiebant. De quibus etiam beatus dicit David: pones eos dorsum; in reliquiis tuis
 praeprabis vultum eorum. Hoc significans, fore ut omnes in fugam convertantur;
 commoveatque iram suam etiam in superstites Deus. Hoc igitur vult hoc loco di-
 cere, dum septem pastores suscitatum iri ait; declarat scilicet divinae punishmentis
 gravitatem, quam perfectam plenamque per angeli cladem adduxit illis Deus.

Octo hominum morsus dicit, ut cumulum incubitorum post fugam illinc ma-
 lorum denotet, multis per ea loca hominibus, utpote qui in sedibus propriis persta-
 bant, fugientes perdentibus; nec non et illos qui in patriam se putabant evasisse,
 quibuscum regem quoque a suis liberis interimi contigit: quam rem elegante voca-
 bulo dixit hominum morsus, ut ab angeli punishmente distingueret. Postea dicere per-
 git: “ et pascent Assyrium in gladio, et terram Nebrodi in fovea eius. ”, Ut dicat
 gladio consumendum Assyrium, qui propriam quoque regionem cernit vastatam:
 quod reapse malum passus postea a Babyloniis est. Iam terram Nebrodi illam nun-
 cupat, quia illis fuit in locis Nebrodus gigas, qui regiam dignitatem apud ipsos ob-
 tinuit, magnusque visus est apud eius temporis homines, virium suarum conscien-
 tia elatus. Sic enim ait creationis liber: hic fuit gigas venator coram Deo. Propterea
 dicent: sicut Nebrodus gigas venator coram Deo: fuitque caput regni eius Babylon.
 Quia igitur huius causa superbiebant Assyrii, ceu magnis praestantes viribus, ut-
 pote a tali viro progeneri, hoc fere dicere voluit propheta, quod quae fortium viro-

ἔδεν ὑπὸ τῷ ἰχυὸς ὠφελεσμένων τῷ οἰκίᾳ ἐφ' ἣ μέγα ἐφρόνου, διὰ τὸ ὀργῶν τὴν θεάν.
Ἀκολούθως μὲν τοι γε τοῖς εἰρημένοις ὁ προφήτης “ καὶ ῥύσεται σε φησὶν ἐκ τῆς Ἀσσυρίας,
ὅτ' ἂν ἀπέλθῃ ἐπὶ τὴν γλῶσσοῦν, ὅτ' ἂν ἐπιβῇ ἐπὶ τὰ ὄρη ὑμῶν. ”

Εἶτα εὐαγγελιστάμενος τοῖς Ἰσραηλίταις τὸ μηδὲν ὑπὸ τῆς ἀσσυρίας πείσεσθαι κακὸν,
ἐπάγει. “ Καὶ ἔσται τὸ ὑπόλοιπωμα τῷ Ἰακώβ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν ὡς
δρόσος ὡς κρείου ἐπιπίπῃσα, καὶ ὡς ἄρνες ἐπ' ἄηρωσιν, ὅπως μὴ συναχθῇ μηδαίς,
μὴ ἢ ὑποσῇ ἐν ὑοῖς ἀνθρώπων. ” Οἱ γὰρ ἐκ τῆς Ἰσραὴλ ὑπολφθέντες ἐπὶ τῇ Ἰουδαίας,
εἰ τὸ οὐδὲν τῆς Ἱερουσαλήμ, τέκτον γερονότων, αἰδέσιμοι φανένται πᾶσι τοῖς ἐκτός, ὅτι πολ-
λῆς ἄξιος ἀσπίδος, ἐχὼν ἥτιον ἢ δρόσος ὅτι περὶ περὶ τοῖς γεωργοῖς καὶ κατὰ φερεσμένην
οἰκίαν· διοίσαι τε ἔδεν προβάτων ἄηρωσιν νεμομένων, οὕτως ἅπαντα τῷ ὑπολω-
ποτῶν τε καὶ πεφευγῶν ἐπιόντες τὰ λάφυρα· ὡς καὶ δέος ἅπασιν ἐγγυῆσθαι τοῖς ἀνθρώ-
ποις τῆς μηδένα ποτὲ ἐπιχρῆσαι τὰ κατ' αὐτῶν πολέμου. “ Καὶ ἔσται τὸ ὑπόλοιπωμα τῆς
Ἰακώβ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν, ὡς λέων ἐν τοῖς κτήνεσι τῆς ὀρυμνίας, καὶ
ὡς σκύμνος ἐν ποιμνίοις προβάτων· ὃν ἔσπον ὅτ' ἂν διέλθῃ καὶ θραύσει ἀρπάσῃ, ὅτι
μὴ ἢ ὁ ἐξαιρέμενος ὑψωθήσεται ἢ χεὶρ σε ἐπὶ σὺν θλίβοντάς σε, καὶ πάντες οἱ ἐχθροί
σε ἐξολοθρεύσονται. ” Καὶ διοίσετε φησὶν ἔδεν λέοντος φοβεροῦ τοῖς κτήνεσιν· οὕτως
ἅπασιν τοῖς ἀμφοτέρωθεν ὄντες φοβεροὶ λοιπὸν, διὰ τὸ τοῖς ἀσσυρίοις ὑπὲρ ὑμῶν ἐπιχρῶμεν
πληγῶν· ὡς γὰρ ἂν εἴ τις λέων (σκύμνον γὰρ πάλιν τὸ αὐτὸ λέγει, τὸ τῷ λέοντι γέννημα
οὕτω καλὸν) ποίμνη προβάτων ἀθρόον ἐμπεσὼν, ὅποια βέλεται ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ ἰχυὸς
ἀρπάσῃ τὴν οἰκίαν, ἔσται τοῖς ἐχθροῖς τοῖς ὑμετέροις δυνατώτεροι νομιθήσεσθε τὸ λοιποῦ,
ἅτε τοιαύτης ἀπολείας ἐπενεχθείσης τοῖς ἐπιχρηστικοῖς ὑμῶν ἐπελθεῖν.

Ταῦτα προείπεσθαι τοῖς Ἰσραηλίταις διὰ τὸ τῷ ἀσσυρίων πληγῆς εἰρηκῶς ὁ προφῆ-

rum videbatur esse patria, ea tota ab hostibus pessumdabatur, nihil ei suis viribus profuturis quibus superbiebat, propter divinam iram. Consentaneae demum praedictis propheta “ liberabitque te, inquit, ab Assyrio cum venerit in terram vestram, et cum ad fines vestros ascenderit.

Deinde gratum nuncium Israhelitis canens, fore ut nihil mali ab Assyriis patiantur, addit. “ Et erunt reliquiae Iacob in gentibus in medio populorum multorum, quasi ros a Domino cadens, et quasi agni super gramen, ut non congregetur quispiam, neque subsistat in filiis hominum. ”, Etenim qui relictii fuerint in Iudaea sive Hierusalem, venerabiles extraneis cunctis videbuntur, multoque digni studio, haud secus quam agricolis gratus est ros tempore proprio decedens: similesque apparebunt ovibus depascentibus gramen; sic enim pereuntium atque fugientium carpent exuvias: ex quo timor fiet cunctis hominibus, quominus eos bello quaterere velint. “ Et erunt Iacob reliquiae in gentibus in medio populorum multorum, ut leo in iumentis silvae et ut catulus leonis in gregibus pecorum, qui cum transierit et dividens rapiat, non est qui eruat. Exaltabitur manus mea super tribulantes te, et omnes inimici tui interibunt. ”, Haud dissimiles leoni eritis bestiis tremendo: adeo cunctis extraneis posthinc terribiles, propter cladem Assyriis vestri causa inlatam. Nam sicut leo (catulum autem rursus dicit eundem, leonis natum sic appellans) gregi ovium repente incidens, quotquot ex his voluerit pro suis viribus rapit, ita vos fortiores hostibus vestris abhinc esse reputabimini, quoniam tanta perniciēs adgressoribus vestris obvenit.

Postquam haec Israhelitis eventura, plagae causa Assyriis impositae, propheta

της, ἐφεξῆς καὶ τὸ κατ' αὐτῶν τῷ ἀσυνείων πτωχείαν πλατύτερον λέγει· καὶ γὰρ ἐκείνον
 δὴ (W) καμὸν φησὶ πάντας τὰς τε ἵππους καὶ τὰ ἄρματα ἀφανισθῆναι· ἵνα εἴπῃ τὸ ὀπλιτικὸν p. 301.
 ὡς ἀποδιδόναι ἄρξῃ σου τὰς πόλεις ἀπάσας, καὶ ἃ πνὲς v. 10.
 ἰχυρά τε ἐμὴ πολλὰς τεταχυσμέναι τὴν ἀσφαλείας ἐν αὐταῖς εἶναι δοκοῖεν· πωλοπολέσθαι v. 11.
 ἢ αὐταῖς ἐπὶ πάντα ὅποσα περὶ δὴ τὸ δαιμονικῆς μετήϊας * θεραπεύει· τὰ γὰρ φάρμακά v. 12.
 σε τὸτο λέγει, ἵνα εἴπῃ τὰς ἐπὶ πόδας καὶ εἶναι οἰωνισμὸς, ἐπὶ ὅποσα δὴ τοιαῦτα ἔσθαι * cod. μετρίως.
 γίνεσθαι παρ' αὐτοῖς· οὐ τῶν οὐδὲ εἶναι ἀποφθεγγομένων ἐξῆς ἐπὶ εἶναι τὴν μαντείαις καὶ v. 13.
 χρησμοῖς κεχρημένων· ἐπειδὴ ἐπὶ τὰ εἰδωλὰ σε πάντα καὶ τὰς σήλας ἀφανισμῶν παντελῶς v. 14.
 ὡς μὴ ἢ βελονῶν σοι δυνάτον εἶναι τὰ αὐτὰ τοῖς πρὸς ποιεῖν ἐπὶ πρὸς πο- v. 15.
 νεῖν τοῖς ἐρεῖς τῷ χρεῶν τὸ ὑμετέρων· ἐκκοπήσεται ἢ ἐπὶ τὸ ἄλλο ἐν οἷς τὰς θρησκείας
 ἐπιτελεῖτε τὰς οἰκείας, τὰς τε πόλεις ὑμῶν ἀπάσας ἀφανισθῆναι καὶ συντόμως εἰπεῖν ὀργῇ
 ἐπὶ θυμῷ χρησάμενος μεγίστω καὶ βαρυτάτῳ ὑμῖν τὴν πτωχείαν ἐπίστω ἐπὶ ἀπό-
 λειαν, ὑπὲρ ὧν ἀποχέσθαι τὴν χάρας οὐκ ἠβελήθετε τὴν ἐμῆς, ἀλλὰ γὰρ ἠλπίσατε ὡς τὸ
 ἐμοὶ δοκοῦν ἐρημία ὡς ἀποδιδόναι καὶ ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ συνεπέρανε τὴν ἐπαχθησομένην
 τοῖς ἀσυνείων πτωχείαν, ὑπὲρ ὧν ἐπελθεῖν τετόλμηκας τῇ Ἱερουσαλὴμ, ξέπῃ πρὸς τὴν p. 305.
 λαὸν τὸ λόγον, ἐν καμῶν νῦν μάλιστα τὸ ἀγνωμοσύνην αὐτῶν ἐλέγχῃν ὑπερλήφως· καὶ δὴ
 ἐπὶ κριτικὸν πρὸς κατὰ τὸν ὁ πρὸς φησὶν.

ΚΕΦ. 5'.

“ Ἀνάστηθι κρείττη πρὸς τὰ ὄρη· ἐπὶ ἀκροάτωσαν βενοὶ φωνῇ σου· ἀκούσατε βενοὶ v. 1.
 τὴν κρείων τῶν κυρίων καὶ αἱ φάραγγες θεμέλια τῶν γῆς, ὅτι κρείων τῶν κυρίων πρὸς τὴν λαὸν v. 2.
 αὐτῶν ἐπὶ μὴ τῶν Ἰσραὴλ διελεγχθήσεται. „ Ἀλλ' ἐπειδὴ τοιούτων φησὶ τῷ ὡς ἀπὸ θεοῦ γε-

edixit, deinde eorundem Assyriorum poenam latius narrat. Namque illo tempore, ait, cunctos equos currusque destruet Dominus; ut dicat: universum bellicum apparatus praestabit inutilem: cunctasque tuas urbes perdet, quamquam ex his aliquae satis firmas multoque munitas praesidio esse videantur: cum iisque peribunt quotquot tu daemoniaco cultu prosequeris: nam vocabulo veneficia id denotat; nempe incantationes, auguria, et quaecumque huiusmodi apud eos fieri consueverunt. Ergo ne respondentes quidem per oracula erunt, sive divinationibus oraculisque utentes: quia idola tua omnia titulosque supremo tradet exitio: ita ut ne si volueris quidem, veteres ritus tuos frequentare valeas, et opificia manuum vestrarum adorare. Excidentur etiam luci, in quibus superstitiones vestras agitis: civitates denique omnes destruam. Atque ut summatim dicam, ira ac furore commotus maximam gravissimamque vobis poenam imponam atque perniciem, quia mea nolulistis abstinere terra; sed hanc quoque praeter beneplacitum meum depopulari voluistis. Iam ubi de futura poena Assyriorum dicendi finem fecit, propter illorum adversus Hierusalem ausum, ad populum verba convertit, nunc opportune ingratum illius animum reprehendere adgrediens. Quin adeo tribunal quoddam statuens propheta, sic ait.

CAP. VI.

“ Surge et iudicio discepta cum montibus, et audiant colles vocem tuam. Audite colles iudicium Domini, nec non valles fundamenta terrae; quia iudicium Domino cum populo suo, et cum Israhel disceptabit. „ Sed quia tot tantisque

ζυγόντων εἰς αὐτὰς, οὐδὲν ἦπιν ὅτι τὸ ἀγνωμοσύνης μέρους τὸ οἰκείας, ὑπὲρ ὧν ἡ καὶ τὸ
 ἐκ Βαβυλωνίως ὑπομνήσιν αἰχμαλωσίαν, ἥδις αὖν κρίσιν ποιησάμεν τε τε θεῶ καὶ κεί-
 νων καὶ δέξομαι κειτὰς τὰ τε ὅρη ἐ δὲ βουκὺς καὶ τὰς φάραγας, ἀ πόρετον μὲν
 ἐδέξατο τὸ ἀναεῖθμητον ἐκείνο τῷ ἀστυρίων πληθῶ ἐπεληλυθὸς τῇ Ἱερουσαλήμ καὶ
 καὶ πάντα δὲ ἐξῶθεν διεσπαρμένον τόποις· ἀφ' οὗ δὴ καὶ φόβῳ τοῖς καὶ τὸ πόλιν ὡς
 εἰκὸς ἐπέκατο πλείους, εἴτα ἀθρόον νεκρὰ τὰ τοιαῦτα σώματα ἔχεν ἐν ἑαυτοῖς ἐρριμ-
 μένα τῷ πρὸς βραχέος μεγάλα φερονούτων· ἀξιώπσοι γὰρ οὗτοι πρὸς τὸ κρίσιν ἔσονται
 ταύτην, οἱ ἐ δὲ θεατὰ τῷ ζυγόντων· εἶθ' ὡς αὖν κειτῆριον κατῆσας ἐ δὴ πρὸς δὴλον τῷ
 Ἰσραηλιτῶν τὸ ἀγνωμοσύνην ποιήσας ὑπὸ κειτῆρι τοῖς ἐ μάρτυσι τὸ ζυγόντων, εἰσάγ-
 λαιπὸν ἐκ φεικίας τὸ θεὸν λέγοντα πρὸς αὐτὰς· “ λαὸς μου, τί ἐποίησά σε, ἢ τί παρ-
 λωχλησά σοι; „ Ἀλλὰ γὰρ τὰ μὲν καὶ (ὧ) ἀστίριον δὴλα φησὶν ὅπως ἔχεν, ὅσῳ τε
 τε τὸ κηδεμονίας μου τὸ πρὸς ὑμᾶς παρέχητε τὸ δόδοιζιν· ὁπρὲς ἡ ὑμῖν λέγειν, εἴ τι
 μικρὸν ἢ μέγα πώποτε λυγύπηθε παρ' ἐμῶ, εἴ πεποίηκα τί βλάπτων ὑμᾶς, εἴ λυγύπηκα
 κατὰπαξ, εἴ φορπκὸς ἐν ποιν ὥφθην ὑμῖν· εἶθ' ὡς αὖν ἐδὲ πρὸς ταῦτα φωνῶν ἐχόντων,
 “ ὁποκρίθητί μοι „ φησὶν· ἵνα εἴπη λέγε, εἴ τι ἔχες· δέξομαι γὰρ, αὖν ἀληθῶς λέγης.
 Εἶθ' ὡς· σεσωπηκόντων κατὰπαξ δὲ τὸ σωείδησιν, ἐ δὲ τὸ μηδὲν ἔχεν τῷ εἰρημνίων
 ὑπὸ τῶ θεῶ ἐλέγχην ψεύδεις, ἐπάγ· “ Διότι ἀνήγαγόν τε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐ δὲ οἴκε
 δελείας ἐλυξωσάμεν σε· καὶ ὄξαπέσιλα πρὸς πρὸς τὸ Μωσῶν ἐ Ἀαρὸν καὶ Μα-
 ριὰμ. „ Ἀλλὰ μὴ τέτό μοι, ὅτι σε πρὸς πᾶσαν ἐλπίδα τῆς οὕτω πικρῆς ἀπὸ ἀλλὰ
 δελείας, Μωσῆ τε καὶ Ἀαρὸν ἐ Μαριὰμ ὑπηρεταῖς τέ καὶ πρὸς πρὸς τοῖς τὸ δωρεᾶς χρ-
 σάμενος ταύτης. “ Λαὸς μου μνήσθητι ἡ ἐβεκλόσατο καὶ σὲ Βαλὰκ βασιλῆς Μωάβ· καὶ
 πὶ ἀπικρίθη αὐτῷ Βαλαὰμ υἱὸς τῷ Βεὼρ ὑπὸ τῷ χοῖνων ἕως τῶ Γαλαὰλ, ὅπως γνωσθῇ
 ἡ δικαιοσύνη τῶ κυρίου. „ Ἀλλὰ γὰρ ὑπομνήσθητι ἐ τὸ καὶ (ὧ) Βαλὰκ τὸ Μωαβιτῶν βα-

in eos collatis a Deo beneficiis, ingratum nihilominus animum retinent, cuius cau-
 sa etiam babylonicam pertulerunt captivitatem, sane perlibenter iudicium instituam
 inter Deum et illos: sumamque iudices montes et colles vallesque, quae antea in-
 numerabilem illam exceperunt Assyriorum multitudinem Hierusalem adgredientium,
 per omnes extra locos dispersam: unde plurimus urbis incolae timor incessit; dein
 repente tot habuerunt circa se proiecta cadavera hominum tanta nuper superbia elā-
 torum. Digni certe fide testes hi erunt in iudicio, qui et spectatores fuerunt. Mox
 tamquam pro tribunali sedens, et iam convicta Israhelitarum vecordia, coram iu-
 dīcibus rerumque testibus, introducit postea dicis causa Deum ipsum eis dicen-
 tem: popule meus, quid feci tibi, aut in quo molestus tibi fui? „ Profecto res as-
 syriaca quae fuerit, constat, et qualis vos providentiae meae demonstratio extitistis.
 Superest ut mihi dicatis, num parum vel multum a me contristati fueritis, num
 aliquando nocuerim, aut omnino molestus vel gravis visus vobis fuerim. Mox, quasi
 nihil contra haec hiscere audentibus “ responde mihi „ inquit, quasi dicat, fare
 age si quid habes; admittam enim, si vera loquēris. Tum ceu illis prorsus silen-
 tibus conscientia sua convictis, et Dei verba nullatenus falsitatis arguere valenti-
 bus, pergīt dicere. “ Quia eduxi te de terra Aegypti, et de domo servitutis redemi
 te; et misi ante faciem tuam Moysem et Aaronem et Mariam. „ Num ergo haec
 mihi retribuisti, quia te insperato tam acerba liberavi servitute, Moyse, Aarone, ac
 Maria ministris ac ducibus tanti beneficii utens? “ Popule meus memento, quid
 cogitaverit contra te rex moabita, et quid responderit ei Balac Moabitarum rex; et

σιλέα, ὅς ἀπίσειλε μὲν καλὰν τὴν Βαλαὰμ καὶ τὸν ὕμνον· ὁ δὲ ἑστέον μὲν ἐδὲ ἀπελθεῖν
 δὲ τὸ ὅπταγμα ἐβέλετο τὸ ἐμὸν· ἀπεληλυθὼς δὲ ὕστερον, κατηράσατο μὲν ἐδὲ ὅλως,
 ἠυλόγησε δὲ καὶ τὸ ἐμὸν γε δοκοῦν· ὥς δὲ πάντων εὐδην ὕμνον ἐξῆλθε· ὅπ αὖ τὸ δίκαιον
 ὑπὲρ ὕμνον ἐκίνησα καὶ τὸ ἀδικεῖν ὑμᾶς ὁπληρωμάτων, πάντας τὲ αὐτὰς καὶ πολλὰς ἐπι-
 μωρησάμενος τὴν ἀφειδίαν.

Καὶ ἐπειδὴ μὴ δὲ μίαν ἀνθρώπων ἐδέχετο τὰ εἰρημνία, ὡς ἂν συνηγόρη πινὸς τάξιν
 τὰ λαφὶ πληθὺν ὁ θεοφάνης ἐκ τῶν ἐκείνων θεσπάζει τοιαύτῃ φησίν. “ Ἐν τίνι κατὰλάβω
 τὸ κύριον; ἀντλήσωμαι θεὸς με ὑψίστα; „ Ὡς γὰρ τῆ λαφὶ τὰ λέγοντες, οὕτω φησίν,
 ὅπ ἐπειδὴ δὲ πάντων ἐλέγχωμαι ὅπ πολλὰς τῆ εὐεργεσίας ἀγνώμων γεγονώς, τί δή
 με ποιῶμαι θεοσῆκεν, ἵνα νῦν γοῦν ἐπιλάβωμαι τῆ θεῶ, ἔπερ ἐμαυτὸν δὲ τῆ ζώπων
 ἐχάρισα τῆ οἰκείων; Ἐπὶ πῶς φανὰ τὴ αὐτῶ δοκούσαν ἀντερόμηνος; “ Εἰ κατὰλήψωμαι
 αὐτὸν ἐν ὁλοκαυτώμασιν ἐν μόχοις ἐναιουσίαις; εἰ θεοσδέχεται κύριος ἐν χιλιάσι κριάν,
 ἢ ἐν μυριάσι χιμάρων πόνων; εἰ δώσω θεοτόκα με ὑπὲρ ἀσεβείας με, καρπὸν κοι-
 λίας με ὑπὲρ ἀμάρτίας ψυχῆς με; „ Ὡς γὰρ διαπορέκτων αὐτῶν ὁ πὶ ἐπὶ ποιῶμαι θεο-
 ῆκεν αὐτὸς ὅπ θεραπεῖα τὴ τοσαύτης ἀγνωμοσύνης, ἔγω φησίν· ἐξιλιάσωμαι φησίν αὐτὸν
 ἄρα, εἰ θεοσαγάρωμι ὁλοκαυτώματα μόχων ἐναιουσίων, ἢ χιλιάδας καὶ μυριάδας
 κριάν τε αὐτῶ θεοσαγάρωμι Ἐ θεοβάτων, ἢ εἰ τὰ θεοτόκα τῆ ἐμῶν γυνημάτων
 αὐτῶ θεοσαγάρω, ὡς ἂν τὴ ψυχῆς ἀφέλω τὴ ἀμάρτιαν τὴ ἐμῆς; Περὶ δὲ ταύτῃ τε λαφὶ
 τὴ ἀπειρίαν ἀποκρινόμενος ὁ θεοφάνης φησίν. “ Ἀπηγέλη σοι ἀνθρώπε τί καλόν, Ἐ τί
 κύριος ἐκζητᾷ ὡς δὲ σὺ, ὅμῃ ἢ τὴ ποιῶν κείμε, Ἐ ἀγαπᾷ ἔλεον, καὶ ἔτοιμον ἐξῆλθε
 πορεύεσθαι σε ὅπισθον κυεῖς τὴ θεῶ σε; „ Πάρες δὲ φησίν ὁλοκαυτώματα Ἐ θυσιῶν πλη-
 θος Ἐ θεοτόκων θεοσκομιδῶν· εἰ δὲ σοι φροντὶς ἐξιλιάσασθαι τὸ θεῶν, ἐκείνα δὲ-

quid responderit ei Balaam filius Beori, de Schoenis usque ad Galgala, ut agnoscat iustitia Domini. „ Iam tu fac memineris Balaci quoque regis Moabitarum, qui ad se contra vos vocavit Balaamum; hic autem primo quidem ire noluit, mandato meo: postea profectus, nullatenus maledixit, sed prout ego volui benedixit. Quibus ex omnibus compertum vobis est, me rectum ius pro vobis semper persecutum contra adversantes vobis iniuste, quos omnes absque ulla venia puniri.

Et quia nullam contradictionem verba haec patiebantur, patroni veluti personam pro populo propheta sumens, haec ait. “ In quo apprehendam Dominum? suscipiam Deum excelsum? „ Tamquam populo hoc dicente, sic ait: quoniam multis beneficiis ingratus fui, quid nunc me facere oportet, ut Deum mihi recuperem, a quo moribus meis me seiunxi? Et quomodo placitorum eius iam studiosus videbor? “ Num apprehendam Dominum holocaustis, et vitulis anniculis? Num suscipiet Dominus mille arietes, vel decem milia pinguium hircorum? Num dabo primogenita mea pro impietate mea, fructum ventris mei pro peccato meo? „ Quasi ambigentibus ipsis quid agere, deceret ob vecordiae tantae remedium, sic ait: num illum placavero, si holocausta vitulorum anniculorum obtulero, vel milia aut decem milia arietum ei adferam atque ovium? Et si primogenita generationum mearum ei exhibeam, num ex anima mea peccatum delevero? Huic vero populi dubitationi respondens propheta ait: “ nuntiatum ne tibi fuit, o homo, quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te, nisi ut facias iudicium, et diligas misericordiam, et paratus sis ambulare post dominum Deum tuum? „ Omitte, inquit, holocausta et victimarum multitudinem, et primogenitorum oblationem. Quod si tibi curae est

- παύσαι ὑπὲρ ἀνωθέν σοι προσέταξεν δὲ τὸ Μωσέως ποιῆν ὁ θεός· ποῖα δὲ ταῦτα; ἵν' ὀρθῶς ἐφ' ἀπάντων ποιῇ τὸ κρίσιν καὶ τὸ δοκιμασίαν, καὶ ὡς ἐκλέγῃ ὁφέλεις διὰ τὸ κρίσιν τὸ κρεῖττον, καὶ ἵνα πᾶσαν τὴν δυνατὴν σοι φιλανθρωπίαν τὴν καὶ συμπάθειαν ἐπιδικνύμενος εἰς σὺν πέλας ἀγαθῆς, καὶ ἵνα παρειασπόμενος ἢ εἰς τὸ παντὶ ζώῳ τὰ δοκούonta μετέναι θεῶν λέγῃ ἢ σιωπῶν εἰπῶν τὸ ἀγαπήσθαι κύριον (¶) θεόν σε ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σε, ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σε, ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σε, καὶ ἀγαπήσθαι (¶) πλησίον σου ὡς σεαυτόν· ἅπερ εἴρητο πάλαι δὲ Μωσέως· ταῦτα δὲ μέγιστα, φησὶ, *προτιμότερα θυσιῶν ὄντα θεῶν*.
- ¶ 9. « Φωνὴ κυρίου τῇ πόλει ἐπεκληθήσεται, καὶ σώσῃ φοβεμένους τὸ ὄνομα αὐτοῦ. „ Εἰ γὰρ δὲ ταῦτα φησὶ ποιήσεις, φωνὴ τῆς θεῆς φανήσεται ἡ πόλις τὰ δοκῶντα αὐτῇ ποιεῖσαι, ἔργω τε (¶) νόμον ἐπιδικνύουσα τὸ θεῖον, ὥστε ἐπὶ παντός κινδυνεύει τῆς αἰσχυρῆς κηδεμονίας σὺν ἐν αὐτῇ καθεστῶτας, μηδεὶς λυπηρὲς δέχεσθαι πᾶσαν· εἴτα ὡδαινετικῶς πάλιν ὁ θεωφύτης ξέπῃ πρὸς αὐτὸς (¶) λόγον. „ Ἄκουε φυλὴ, τίς κοσμήσῃ πόλιν; μὴ πῦρ καὶ οἶκός ἀνόμους διασείρων διασείρων ἀνόμους καὶ μὴ ὑβρεως· ἀδικίας; „ Οὔτε γὰρ πῦρ οἶόν τε κοσμήσῃ πόλιν· τεναντίον γὰρ αὐτῷ ἀφανίζεται· οὔτε γὰρ ὡδαινομένη ἀνὴρ ἐμὴ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας τῆς ὡδαινομένης ἐργαζόμενος, καὶ πολλῇ μὲν ὑβρί, πολλῇ δὲ ἀδικίᾳ συζῶν, κερδαίνει τὴν πτωχείαν· ἀφανιστοὶ γὰρ οὐχ ἡπτόν πρὸς οἱ τοῖστοι τῇ πόλιν ο-
 ¶ 11. κοῦντες. „ Εἰ δικαιοδοθήσεται ἐν μέσσοις σάθμια δόλος; ἐξ ὧν (¶) πλεον αὐτῶν ἀσε-
 ¶ 12. βείας ἐνέπλησαν, καὶ ἐνοικοῦντες αὐτῷ ἐλάλουν ψεύδει, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν ὑψώθη ἐν τῇ σάθμῃ αὐτῶν; „ Ὡς γὰρ οὐχ οἶόν τε ἐν ἀνωμάλῳ τῇ καὶ ἀνίσῳ ζυγῷ φανῶναι τὸ δίκαιον, ἢ σάθμῃ δεδολωμένα ἐκ διασπασμένων εὐνοῦντάδεκα γυνέσθαι, ἕως ἐδ' οἱ
 p. 310. (¶) πλοῦτον (¶) οἰκεῖον ἐκ ὡδαινομένων ἀλλέγοντες ἀπολαύσαι διωκόμενοι τῷ θεωφύτῳ πάντες γὰρ οἱ τοῖστοι πόλιν οἰκοῦντες ψεύδει τὴν συζῶντες καὶ ὑψηφαίῳ κεχηρμένοι δὲ

Deum placandi, illa fac quae tibi olim facere mandavit per Moysem Deus. Quae-
 nam haec? Rectum in omnibus exercere iudicium et discrimen, ut bonum malo
 praeferas: quantam poteris benignitatem et misericordiam in proximos tuos expro-
 mere: paratum te esse ut omnimode Dei voluntatem sequaris. Dicit in summa: di-
 liges dominum Deum tuum toto corde tuo, et tota mente tua, et tota anima tua;
 et diliges proximum tuum sicut te ipsum: quae quidem dicta fuerant antiquitus
 per Moysem. Haec facito, inquit, quae Deus prae victimis aestimat.

“ Vox Domini civitati acclamabitur, salvabitque timentes nomen eius. „ Haec
 si fecerit, vox quaedam Dei esse videbitur civitas, beneplacita eius faciens, et opere
 divinam legem demonstrans: quo fiet ut in quovis periculo cives eius divina tutela
 protecti, nullam molestiam capiant. Exin adhortando, rursus verba ad populum con-
 vertit propheta. “ Audi, o tribus: et quis ornabit civitatem? Num ignis et domus
 iniqui thesaurizans thesauros iniquos, et contumeliae iniurias? „ Neque ignis or-
 nare urbem valet, quam potius destruit: neque impius vir multo cum studio pec-
 cans, contumeliose et inique vivens, vitabit punishmentem. Pessumdant enim, haud
 secus quam ignis, homines huiusmodi civitatem. “ Num iustificabitur in statera in-
 iustus, et in sacculo pondera dolosa? de quibus divitias suas impietatis impleve-
 runt, et habitantes in ea loquebantur mendacia, et lingua eorum exaltata est in
 ore ipsorum? „ Sicut enim in anomala et inaequali statera iustum cerni nequit,
 neque pondera fraudulenta et vitiosa recipi; ita nec illi qui opes suas ex iniquita-
 tibus augent frui his poterunt. Nam isti omnes civitatis incolae, cum fallacia vi-

νοία, ὡς μηδὲνα τ' ἐπὶ τέτοις πμωρίας τ' θεῷ ποιῶσι λόγον, εἰς ἀνάγκης ὑπὸ τ' πμω-
ρίαν γρηύονται τ' θεῖαν.

“ Καὶ ἐγὼ ἄρξομαι τ' πατάξω σε· ἀφανίω ὑμᾶς ἐν τ' ἀμύρπαις αὐτῶν. „ Τοιαῦτα v. 13.
γὰρ ποιούτας τῇ πμωρίᾳ πλήξας τῇ ἐμῇ, ἅπαντας ὑμᾶς ἀνάλογον τ' ἀμύρπαις ὀπολώ
τ' ὑμετέρας. “ Σὺ φάγεσαι * ἐ οὐ μὴ ἐμπλησθῇς. „ Ἐπ' ὀλίγον γὰρ τ' πρῶτοντων με- v. 14.
ταχῶν, ἐκ εἰς τέλος ἔξεις αὐτῶν τ' ὀπολαύσιν, ἀφαιρέσει αὐτῶν δὲ τ' πμωρίας.
“ Καὶ συσκοτάσῃ ἐν σοί καὶ ἐκνύσῃς, καὶ οὐ μὴ διασωθῇς. „ Ὡς σκότω γὰρ περιβλη-
θήσῃ τῇ παρ' ἐμῆ πμωρίᾳ· ἐ βεβλήμενος ἐγκλίνας τ' κεκῶν τ' παῖσαν, ἐδαμάς δυνήσῃ.
“ Καὶ ὅσοι ἂν διασωθῶσιν, εἰς ῥομφαίαν ὥσπερ δοθήσονται. „ Καὶ γὰρ πρὸς βραχὺ πῶς
διασώζῃν δόξης τῇ τ' πολέμιων πμωρίᾳ, καὶ ἀληφθήσῃ πάντως. “ Σὺ ἀπερεῖς ἐλαίαν, v. 15.
ἐ οὐ μὴ ἀλάφῃ ἐλαιον· καὶ ποιήσῃς οἶνον, καὶ οὐ μὴ πῆς οἶνον. „ Ὑποπεσὼν γουὺ τῇ
σφαγῇ τῆ πολέμου, ἐδὲ τῇ πόνων ὀπολαύσῃς ὡς εἰκὸς τ' οἰκείων, ἐπειδὴ πάντας αὐτὲς p. 311.
ἀσπασθῶσιν ὡς εἰκὸς οἱ πολέμοι· τέτο γὰρ βούλεται δι' ὅλου λέγειν. “ Καὶ ἀφανισθήσεται v. 16.
νόμιμα λαὸς μου, ἐ πάντα ἔργα οἴκου Ἀχαιῶν· καὶ ἐπορεύθητε ἐν τ' βελαῖς αὐτῶν, ὅπως
ὥσπερ σε εἰς ἀφανισμόν, ἐ δὲ κατεκουῖτας αὐτῶν εἰς σπέρμα, καὶ ὀνειδὴ λαὸς μου
λίψομαι. „ Τότε γουὺ ἅπαντα ἃ ἐπὶ τῇ τ' εἰδώλων θεοσεβείᾳ νόμιμα ἐφυλάττετε, μι-
μέμενοι τὰ ὥσπερ τῶν Ἀχαιῶν ἐ τ' κατ' ἐκείνων βασιλείων, ἐπὶ σπαραχθέντα ὑμῖν ἀφα-
νισθήσεται πῶς ὑμῖν ὥστε ἅπαντας δὲ ἔξωθεν ὄντας ὑμῖν τ' ἀπόλλαν σπέρμα κα-
χεῖται θανυμάζοντας τ' τοσαύτῳ ὑμῖν ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολῶν, ὀνειδίζῃν τε ὑμῖν ἐφ'
οἷς ὑπὲρ τ' ὥσπερ νομίαις πεπόνθατε τ' οἰκείας· ἐν δὲ τέτοις τ' ἐπαχθησομένης αὐτοῖς π-
μωρίας τ' ἀπαλῶν εἰσπνῶς, ἐξῆς πάλιν καὶ τὸ εἰσπνῶς λέγει τὰς αἰτίας τ' ἐπαχθησομένης μελ-
λόντων αὐτοῖς, ἐν χήματι θρῶν τ' ἀφήσιν αὐτῶν πένεμερος· ἐπεὶ ἐ σφόδρα ἤρμοπτεν

ventes, et superba utentes mente, nullamque Dei rationem habentes, necessario
divinam vindictam experientur.

“ Et ego incipiam te percutere: delebo vos in peccatis vestris. „ Qui ita vi-
vitis, ego castigatione mea percutiens congruo peccatis vestris modo omnes pessum-
dabo. “ Tu comedes, et non saturaberis. „ Brevi enim partas opes tempore tenens,
haud usque in finem iis frueris, quia tibi poenae causa eripientur. “ Fientque tibi
tenebrae, et declinabis, et non salvaberis. „ Caligine veluti obrueris ultione mea,
cuius vim declinare volens, non poteris. “ Et quicumque salvati fuerint, gladio
tradentur. „ Etiamsi brevi fortasse tempore evadere videaris hostium ultionem, at-
tamen omnino capieris. “ Tu seres oleam, et oleo non ungêris: vinum cultura pa-
rabis, et non bibes vinum. „ Belli stragi succumbens, ne laboribus quidem tuis,
ut par est, frueris; quos omnes ab hostibus vastari consentaneum est. “ Et dele-
buntur legitima populi mei, et omnia opera domus Achaabi. Et ambulastis in vo-
luntatibus eorum, ut darem te in perditionem, et omnes habitantes in ea in sibi-
lum, et opprobria populi mei accipient. „ Tunc omnia colendorum idolorum legi-
tima quae observabatis, imitantes Achaabi et aequalium illi regum exempla; co-
cervata destruentur, et vos cum illis: quo fiet ut exteri omnes vestrum exitium
spectantes exsibilent, et mirentur tantam vestrae fortunae conversionem, vobis-
que exprobrent quod peccatorum vestrorum causa haec patimini. Atque ita even-
turam illis ultionem minatus, exin more suo dicit causas futurorum eventuum,
sub lamenti figura narrationem instituens: decebat enim apprimē prophetam sub

ὁ κριτὴς εἰρηνικὰς λόγους ἐλάλησε, κατὰ θυμὸν ψυχῆς αὐτοῦ ἔστι. „ Πᾶς γὰρ οὐ θηλειὴν ἄξιον, ὅτι φόβος μὲν θεῶ παρ' αὐτοῖς ἔδαμῃ; ὅθεν ἔδε ἔστιν εὐρεῖν (W) ὀπμιελῖδα τῷ πρὸς ἑσέοντος ἐθέλοντα· πάντα ἢ αὐτοῖς πρὸς φόβον γυμνάζεται τὰ ἐγκλήματα, ἐκ ἀνεχομένων μικρὰ πταίν, ἀλλ' ἄρτι φόβον τὰς χεῖρας ἐκτεινόντων τὰς ἰδίας· ἕκαστος τε αὐτῶν ὡς ἂν ἔχη δυνάμειος ὀδυῖται ἐκ ἀνάγκης πειθαίλαται ἢ ἐχρὺς πέννητα πειθαίλαται, παρεσκευασμένοι τε πρὸς τὸ κακῶν εἶσιν ἐργασίαν· εἴτα ὅτι τέτοις ὁ μὲν ἐν τῷ ἄρχῃ καθεστὼς, ἀμελῶν τὸ πρὸς ἑσέοντος χρέματα ζητεῖ, ἐκ τέτοις διακρέεται τὸ ἀμύρτανόντων τὰς ἀδικίας· ὁ ἢ τὸ κείνῃν εἰληφῶς τὸ ἔξοσιαν, ἀφ' αἷς τὸ δίκαιον ἐρεῖζειν, διαπύκνους κέρχεται ῥήμασιν· ὡς ἂν δὲ τέτων ἐαυτῷ πειποιήσεν ἄδικα κέρδη, πρὸς ἃ δὴ τεταμύον ἔχῃ (W) λογισμὸν τὸ ψυχῆς. “ Καὶ ἔξελεμα τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν, ὡς σὴς ἐκζώων v. 4. ἐκ βαδίζων ἐπὶ κανόνος ἐν ἡμέραις σκοπῆς σε. “ Ὑπὲρ δὲ τέτων ἐν παντελῇ σε κα- p. 314. τασιῶν τῷ ἀγαθῶν ἐνδεία, δίκαιον σπῆς, δὲ τῷ πολέμιον πᾶν ἀφανίζων ὁ π καλόν ἔστιν ἐν σοί· ὡς γὰρ ὁ σὴς ἐν κανόνι ξύλῳ γερονῶς, ὁ δὲ βαδίζων, ἅπαν αὐτὸ κατεσφίς ἐκ ἀναλίσκῃ τὸ κτ' μέγῃ διαφθοραῖς, ἔτω κτ' μικρὸν ἅπαντα ὑμῶν ἀφελὰ τὰ ἀγαθὰ· κτ' (W) καμὸν ἐν ᾧ δὴ τὸ μέγῃ πεισοκλήσας τῷ ἀμύρτημάτων ὑμετέρων, ἀνάλογον ἐπάξω τοῖς πεισοκλήσας τὸ πεισοκλή. “ Οὐαὶ καὶ ἐκδικήσας σε ἡκασί· νῦν ἔσονται κλαυθμοὶ αὐτῶν. „ Παραγέρονεν ἡ ἡμέρα τῷ δουῶν σε δίκαιον τῷ πλημμελημάτων, ὑπὲρ ὧν δὴ νῦν σε πρὸς ἑσέοντος διακρύπτει δὲ τῷ ἐπαγομένων κακῶν αἰσθανόμενον, ὅποσον ἐλυμαίνεσαι τῇ πρὸς τὸ χεῖρον ῥοπή.

Καὶ δεικνὺς τῷ ἐπελδομένων αὐτοῖς κακῶν τὸ μέγῃ, “ μὴ κατὰ πεισθετε ἐν v. 5. φίλοις, μὴ ἢ ἐλπίζετε ὅτι ἡγχομένων· ἀπὸ τὸ συγκοίτε σε φύλαξαι τῷ ἀναθεῖς τί αὐτῇ· διότι ὑὸς ἀπμάζῃ πατέρα, θυγατὴρ ἐπανάσκειν ὅτι τὸ μντέρα αὐτῆς, νύμφη ὅτι τὸ πει- v. 6.

unusquisque proximum suum pressura premit, ad malum manus suas parat. Princeps poscit, iudex pacifica verba loquitur, desiderium animae eius est. „ Quid ni digne plorandum sit, siquidem nullus Dei timor apud eos usquam est? quo fit, ut nemo qui officium sequi velit inveniatur. Cuncta horum crimina in caedibus versantur, quia non sustinent levia peccare, sed ad homicidia manus intendunt: unusquisque pro viribus, doloribus angustisque proximos sibi pauperes irretire conatur, et ad patranda scelera alacres sunt. Praeterea princeps aequitatis immemor, pecuniam poscit, atque ob hanc dissimulat peccantium iniquitates: iudex autem, ommissa iuris dictione, blandis utitur sermonibus, ut his iniusta sibi lucra conciliet, ad quae animi cogitationem intentam habet. “ Et auferam bona eorum, quasi tineam comedens, et ambulans super regulam in die speculationis suae. „ Ob haec in absoluta te constituam bonorum egestate, more tineae, hostium manu quicquid est apud te praeclarum destruens. Nam sicut tineam in ligni trabecula existens, via gradiens totam illam vorat atque consumit, particulatim corrumpens, sic ego paulatim bona vestra auferam; et postea, secundum tempus quo magnitudinem peccatorum vestrorum speculatus fuero, congruum factis supplicium inferam. “ Vae vae! ultiones tuae venerunt; nunc erunt fletus eorum. „ Venit dies, quo tu peccatorum poenas des; quorum causa nunc te flere decet, quia ex inlatis malis sentis quantum tibi nocueris tuo in vitium lapsu.

Et futurorum malorum magnitudinem demonstrans: nolite credere, inquit, amicis; neque speretis a ducibus: ei, quae tecum cubat, cave quicquam concedere: quia filius contumeliam facit patri, et filia consurgit adversus matrem suam, nurus

θεράν αὐτῆς· ἐχθροὶ ἀνδρὸς πάντες οἱ ἄνδρες οἱ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς. „ Οὐ ἢ μία δὴ φησὶν
 ἐδενὶ παρ' ἐδενὸς ἔσται τότε ἡ βοήθεια· οὐ φίλῳ πρὸς φίλῳ, ἐκ ἀρχομυῶν πρὸς ἀρχον-
 τος, ἐκ ἀνδρὶ πρὸς γυναικὸς, ἐκ υἱὸς πρὸς πατρός, οὐ μητρὶ πρὸς θυγατρὸς, οὐ νύμφῃ
 πρὸς πενθερᾶς· ἢ γὰρ ὑπερβολὴ τῆς κακῆς· πρὸς τὴν ἰδίαν ἕκαστον ἀναγκάζουσα ἀγωνιᾶν σω-
 τείας, ἀναγκάειως πάντας ἐχθρὰς ἀγγέλων ὑποδέκνυσιν, ἐδενὸς τὸ πρὸς πέλας χρησίμον
 σκοπεῖν διωαμύνας, διὰ τὸ μέγιστον ἡγεῖσθαι, εἰ ἑαυτῷ πνὰ θεωποιήσεν σωτείαν· εἴτα
 μὴ τὸ τῆς κακῶν μύωσιν εὐαγγελιζόμενος πάλιν συνήδως τὸ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολῶν,
 „ ἐγὼ ἢ ἐν τῷ κυρίῳ ἐπιβλέφομαι, ἐπιμυθῶ ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σωτῆρι μου· ἐπακούσεται
 μου ὁ θεός μου. „ Ἀλλὰ γὰρ ἐς τὸς αἰῶνας ὄντων καὶ περικέπων τῆς κακῶν, ἐκ ἀπογνώστου
 τῷ θεῷ τὴν κηδεμονίαν· μὴ γὰρ πρὸς αὐτὸν ὁρῶν, ἐκ παρ' αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν ἀναμύνων, ὡς
 καὶ παρέξῃ μοι πάντως ἐν τῇ ἀνάγκῃ ἐκείναις, αἰτιουῦμαι αὐτῇ τὴν βοήθειαν ἀκέραιαν.

“ Μὴ ἐπιχαίρετέ μοι ἡ ἐχθρὰ μου, ὅτι πέπλωκα ἐς ἀναστροφήν· διότι ἐὰν ἐκ πορρωτά-
 ἐν τῷ σκοτὶ, κύριος φωτῇ μοι. „ Ἐξέσται δὴ μοι τότε ἐς πρὸς τοῦ ἐμῆς, καὶ μέγιστά
 γε πάντων πρὸς τοῦ Ἰδουμαίου λέγειν, ὡς περὶ τὸν ὑμῖν τὸ ἐφ' ἡμεῖς μοι πέσσει· ἀνα-
 στήσομαι· γὰρ τὸ πρῶματος τῇ ῥοπῇ τῇ θεῷ· ὥστε εἰ ἐς δίκην σκότους ἐν μέσῳ πεπόσθην
 τῆς κακῶν, ἀλλὰ φωτὸς μοι λαμπερότερος γηρύσεται τῷ θεῷ ἡ βοήθεια. “ Ὁργὴν κυρίου
 ὑποτίσω, ὅτι ἡμῶν αὐτῶν, ἕως δικαιοσύνη τῇ δίκῃ μου, ἐκ ποιήσῃ τὸ κρίμα μου· καὶ ἐξά-
 ξῃ με εἰς τὸ φῶς, ἐκ ὁφθαλμοῦ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ. „ Τῆς μὲν γὰρ ὁργῆς αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐντε-
 ραυτοῦ λυπηρὸν ὡς ἡμῶν ἐπαρῶν· παρέξῃ δέ μοι τὸ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολῶν, αὐ-
 τὸς μοι δικαίως ὑπὲρ ὧν πέπονθα πρὸς πάντων τῶν ἐχθραίνοντων ἀδίκως, ἐκ δὴ καὶ ἀπο-
 νεύμας μοι τὸ δίκαιον ἐν τῇ κρίσει· οὕτω τέ μοι ἐν τῇ λαμπερότητι τῆς οἰκίας κατὰ τὰς
 ἀγαθῶν, ὥστε πρὸς δὴλόν τε καὶ ἀναμφίβολόν μοι γηρύσεται τὴν γνώμην τῷ θεῷ, καὶ ὡς τὸ
 δικαίου φρονήσας, ἐμέ τε τῆς διερχόμενων ἀπὸ πλάξε κακῶν, καὶ τοῦ ἡδονικότητος με

adversus socrum suam: et inimici hominis, cuncti domestici eius. „ Nemo tunc al-
 teri auxiliabitur, non amicus amico, non princeps subdito, non vir uxori, non
 filio pater, non matri filia, non nurui socrus: nam calamitatis magnitudo de sua
 quemque salute anxium esse cogens, necessario cunctos inimicitia inter se com-
 mittit, nemine de alterius utilitate cogitante, dum unusquisque plurimi facit salu-
 tem suam. Deinde rursus post aerumnarum praedictionem, more solito conversio-
 nem in melius nuncians “ ego autem, inquit, ad Dominum aspiciam, expectabo
 Deum salvatorem meum: audiet me Deus meus. „ Sed quavis tales tantaeque
 sint calamitates, de Dei patrocinio non desperabo: constanter ad ipsum respiciam,
 salutem inde expectans, quam etiam mihi sine dubio praebebit; eum, qui in huius-
 modi calamitatibus petit auxilium, exaudiens.

“ Ne laeteris, inimica mea, super me, quia, si cecidi, consurgam: si ambula-
 vero in tenebris, Dominus illuminabit me. „ Licebit mihi aliquando ad inimicos
 meos, praecipueque ad Idumaeos dicere: vanum est de lapsu meo vos laetari: sur-
 gam de casu, Deo adiuvante: et si quasi per medias tenebras in malis gradiar, luce
 mihi splendidius affulgebit Dei auxilium. “ Iram Dei portabo, quoniam peccavi ei,
 donec causam meam indicet, et peragat iudicium meum. Educet me in lucem, vi-
 debo iustitiam eius. „ Iram eius, et molestias inde manantes propter peccata ex-
 pertus sum. Concedet tamen mihi conversionem in melius, ipse mihi ius reddens
 de iis quae a cunctis inimicis meis pertuli inique, mihi quoque quod aequum est adiu-
 dicabit: me quoque adeo in priorum bonorum splendore collocabit, ut manifesta at-

μαίνω ἐπικωρήσατο δικαίως· τέτο γὰρ λέγει τὸ ὄφραμα τὸ δικαιοσύνη αὐτοῦ. “ Καὶ ὄψεται ἡ ἐχθρὰ μου, ἡ καλύψῃ αὐτὴν αἰχμὴν, ἡ λέγουσα πρὸς με, πῶς κύριός ἐστις ὁ θεός σου. „ Τότε δὴ αἰχμηθήσεῖ ἐφ’ οἷς ὠνείδιζέ μοι, ὡς ἐδὲ μιάς τυγχάνοντι τῇ ᾧ δὲ τῇ δεξιᾷ βοήθειας, ἐρχὼν αὐτὴν τῇ ἀπὸ ἐμὲ κηδεμονίας τὸ ὑπόρρητον. “ Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπέψοντα αὐτῇ. „ Οὐ γὰρ αὐτὸς μόνον ἀπαλλαγίσμα τῇ κακῶν, ἀλλὰ γὰρ ἡ τὰς τῇ ἐχθραίνοντων μοι πτωχείας ὄφραμα. “ Νυνὶ ἔσται εἰς καταπάτημα ὡς πηλὸς ἐν τῇ ὁδοῖς· ἡμέρα ἀλοιφῆς πλίνθου, ἡ ἀλάλησις σου ἡ ἡμέρα ἐκείνη. „ Καταπατήσῃ γὰρ ὑπὸ τῇ πολεμίων πηλοῦ δίκῃ ἐν ὁδοῖς τῇ ὑπὸ πλίνθου τῇ ὁδοιπορούντων πατεμόν, καὶ ἐπὶ πλίνθων ἐργασία δαμαλατιομόν ποικίλως, ὅπερ οὐδὲ τῇ τὰ τοιαῦτα ἐργαζομένοισι ἐδοῦν ἐπὶ πλείον p. 317.

ποιεῖν, ὡς ἂν λειανθεῖς πρὸς τὴν περικειμένην ὁπτηθείοντες γήρυτο χρεῖαν· τοιαῦτη καὶ σε φησὶ κατ’ ἐκείνον τὴν κατὰ ἐξάλησις ἔσται, τετέστιν ὅπως ἐξαλαφύνῃ ὑπὸ τῇ ὁπτη- των σοι πολεμίων, ποικίλως καταπατέοντων τὴν σε ἡ συνεισβόντων μὴ πολλῆς τῇ ἀφείδης. “ Ἀπόσεται νόμιμα σου ἡ ἡμέρα ἐκείνη. „ Ἐρήμωσιν φησὶν ὑπομνήταις παντελῇ· τέτο γὰρ δηλοῖ τὴν νομίμων ἡ ἀφαιρέσεις· ἐπειδὴ πάσης πολιτείας ἡ ἀρχῆς συνεισώσης μὲν, ἀνάγκη τὰ νόμιμα κρατῶν, οἷον οὐδὲν εἰσάσιν οἱ κατ’ αὐτῇ κεχρησθαι ἐρημίας δὲ ἡ αἰχμαλωσίας καταλάβσης, ἀφανίζεσθαι τῇ νόμων ἀνάγκη τὴν τάξιν· ἐπὶ γὰρ οὐδὲν. “ Καὶ αἱ πόλεις σου ἡἴσαν εἰς συγκλησμένον ἡ δαμνισμὸν ἀσυνείων. „ Τὴν γὰρ αἰτίαν τῇ νομίμων ἀφαιρέσεως δηλοῖ εἰρηκῶς ἐπὶ ἀσυνείων κατελεῖσαι τὴν τὰς πόλεις, ἡ δαμνισμὸν καὶ τὸ δοκοῦν ἐαυτοῖς. “ Καὶ αἱ πόλεις σου αἱ ὁχυραὶ ἔσονται εἰς δαμνισμὸν ὑπὸ Τύρου ἕως τῇ ποταμῷ Συρίας, ἡ ὑπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ὑπὸ τῇ ὄρεος ἕως τῇ ὄρεος. „ Ἰνα εἴπῃ ὅτι πάντων τέτων κρατήσῃ οἱ ἀσυνείων τῇ πόλει· τέτο ἡ καὶ ὁ πρὸς φησὶ· Ἀμὼς δηλοῖ *, τὰ καταληψόμενα ὑπὸ τῇ ἀσυνείων κακὰ εἶναι τοιοῦτοι * Amos VIII. 12.

que indubia appareat Dei voluntas, qua de iuris aequitate sollicitus, ab incumben-
tibus malis me sublevavit, et qui mihi temere iniuriam faciebant iuste punivit; id
enim denotant verba: videbo iustitiam eius. “ Et aspiciet inimica mea, et operie-
tur confusione, quae dicit mihi: ubi est dominus Deus tuus? „ Tunc eam pude-
bit, quod mihi exprobraverit, nullum me habere a Deo auxilium, dum videbit ar-
canum eius erga me patrocinium. “ Oculi mei spectabunt illud. „ Ego enim non
aerumnis solum liberabor, sed etiam inimicorum meorum supplicium videbo. “ Nunc
erit in conculcationem ut lutum viarum. Dies liturae lateris: deletio tua dies illa. „
Conculcaberis ab hostibus luti ritu in viis quod a turba itinerantium calcatur, et
ad usum lateris varie mollitur, quemadmodum ii plerumque faciunt qui eam artem
exercent, ut mitigata materia ad usum illum sit aptior. Talis tui quoque erit per
illud tempus deletio, id est deleberis ab hostibus varie conculcantibus te, et cru-
deliter admodum conterentibus.

“ Expellet legitima tua, dies illa. „ Solitudinem, inquit, universalem patieris.
Id enim denotat legitimorum ablatio: nam quamdiu durat politia aliqua et princi-
patus, necesse est legitima quoque perseverare, quibus ii uti solent qui in ea re-
publica sunt: verum facta captivitate, legum ordinem tolli necesse est. Addit igitur:
“ Et urbes tuae venient in conclusionem divisionemque Assyriorum. „ Auferen-
dorum causam legitimorum dicit, quod Assyrii delebunt urbes, et pro libito suo
partientur. “ Et urbes tuae munitae partitionem patientur a Tyro usque ad Syriae
flumen, et a mari ad mare, et a monte ad montem. „ Id est cunctis istis potien-
tur Assyrii urbibus. Hoc etiam propheta Amosus significat, dum mala quae ab As-

- v. 13. λέγων· « Ἡμέρα ὕδατος ἐστὶν ἐν τῇ γῇ εἰς ἀφανισμόν μὲν τῶν κατοικοῦντων
 p. 318. αὐτῶν, ὑπὸ καρπῶν ἐπιτηδύματων αὐτῶν. », Ἐπελεύσεται γὰρ ὑμῖν πλῆθος πολεμίων,
 δίκλῳ ὕδατος ἐπικλύζον ἅπαντας, ἀφ' ἑπερ αὐτοὶ τε πολλῆς πληροῦσθε τὴν ταραχὴν·
 ἐπὶ πάντα ἢ τὰ ὑμέτερα σὺν ὑμῖν ἀφανισθήσεται, ἐπειδὴ τῶν περὶ ὑμῶν πτωχῶν
 ταύτῃ ὑφέξετε δίκαιον· εἰρηκῶς ἢ τῷ ἐχθραίνοντων αὐτοῖς πολυτρόπως τε αὐτὰς λελυπη-
 κόντων ἐν ταῖς τῶν πτωχῶν, ἔπειθ' λοιπὸν πρὸς τὸν λαόν τ' λόγον.
 v. 14. « Ποίμαινε τὸν λαόν σου ἐν ῥάβδῳ φυλῆς σου, περὶ βατα κληρονομίας σου, καὶ ἀσκη-
 νήσας καὶ μόνους δρυμόν. », Ἀλλὰ γὰρ σὺ, φησὶν, ἀπὸ πλῆθος μὲν πολεμίων ἐστὶν ἐπε-
 ραχῆς καὶ πολεμίων, ἐν εἰρήνῃ ἢ πυγμῶν, καὶ τὸ δέον ἄρξαι ἀπὸ τοῦ σπυλίου ἐπειδὴ σὺ
 κτῆσιν οἰκίαν λογισάμενος ὁ θεὸς ἀφῆλε τὴν πολεμίαν, καὶ κεχωρισμένους ἀπάντων
 v. 15. δίκλῳ περὶ βατῶν σὺν ἀδελφῇ νέμεσθαι δέδωκεν ἐν τοῖς οἰκείοις. « Ἐν μέσῳ τῇ Καρμύλῃ
 νεμήσονται τῇ Βασανίτῃ καὶ τῇ Γαλαδίτῃ καὶ τὰς ἡμέρας τὴν αἰὼν. καὶ καὶ τὰς ἡμέρας
 τὴν ἑξοδίας σου ἐκ γῆς Αἰγύπτου δέξω αὐτοὺς θάνατον. », Ἀπολήφονται φησὶν οὖν τό-
 πους οὖν οἰκίας, καὶ τὸ πρῶτον ἐξελθόντες τὴν Αἰγύπτου μὲν πολλῆς κατέχον
 αὐτὰς τὴν δυναστείαν· οὐ γὰρ ἔλαττον τῷ τότε ἐν τοῖς ἀξίαι θάνατος ἔσται τὰ πρὸς αὐτὰς
 v. 16. γινόμενα παρ' ἐμοῦ. « Ὁφείτω ἔσθαι καὶ αἰχμωθήσεται ἐκ πάσης τῆς ἰσχύος αὐτῶν. »,
 p. 319. Ἰκανὰ γὰρ ἔσται τὰ πρὸς αὐτὰς γινόμενα, καὶ οὖν πολεμῶν πρῶτον αὐτοῖς ἐγνωκότας
 εἰς πολλὰ πρὸς βαλὼν αἰχμῶν, ὁρῶντας τῇ θείᾳ κηδεμονίᾳ τῶν ἐπὶ αὐτοῖς ἐπαινημένους
 δυνάμεις. « Ἐπὶ τῇ χειρὶ τοῦ σώματος αὐτῶν. », Θανατοῦντες ἐπὶ τῇ μεγάλῃ
 τῇ γινόμενων. « Τὰ ὅσα αὐτῶν ἀποκαθήσεται. », Οὐ γὰρ ἀκοὴ φέρειν δύνησιν τὴν γινο-
 v. 17. μένων τὸ μέγεθος. « Λείξουσιν χροὺ ὡς ὄφεις σέροντες γλῶν. », Αἰσάναι δὲ ἐπὶ τοῖς πρὸς
 ὑμῶν γινόμενοις δυνάμεις πλέον ἔδεν, ὅφειον δίκλῳ εἰς γλῶν πεποιῶται πρὸς ταῦτα εἰ-

syriis finitimi patientur dicit. « Dies aquae ac tumultus. Eritque terra in destru-
 ctionem cum habitatoribus suis, qui erunt fructus adinventionum eorum. », Super-
 veniet vobis hostium multitudo, aquae instar cunctos inundans: unde vos multa
 perturbatione implebimini, et vestra omnia vobiscum destruentur, quia factorum
 vestrorum iustam hanc poenam luetis. Iam postquam hactenus dixit inimicorum va-
 rieque eos excruciantium poenam, convertit in sequentibus ad populum verba.

« Pasce populum tuum virga tua, oves hereditatis tuae, solitatem habitantes
 in saltu. », Sed iam tu, inquit a tumultu, perturbatione et hostibus liber, et in
 pace versans, da operam ut honeste te geras; quoniam te Deus possessionem suam
 reputans, eruit ex hostibus, et seorsum ab omnibus, quasi oves cum securitate
 pasci concessit in patria. « In medio Carmeli pascentur Basanitidem et Galaditi-
 dem, secundum dies saeculi: et secundum dies egressionis tuae de terra Aegypti
 ostendam eis mirabilia. », Recuperabunt loca propria, sicut olim Aegypto egressi
 multa cum potentia obtinuerunt. Neque enim priscis minora erunt, quae nunc mi-
 rabilia ipsorum causa operabor. « Videbunt gentes, et confundentur super omni
 fortitudine sua. », Quae horum gratia fient, incutiendo pudori idonea erunt illis
 qui antea bellum inferre voluerant, quia hos a divino patrocinio tantā vi munitionis
 videbunt. « Imponent manum ori suo. », Mirantes scilicet gestarum rerum magni-
 tudinem. « Aures eorum obsurdescent. », Ne auditu quidem tolerare poterunt re-
 rum ut dixi gestarum magnitudinem. « Lingent pulverem sicut serpentes qui ter-

(1) Animadvertamus apud Mopsuestenum trium praecedentium verborum biblicum additamentum,
 quod agnoscit etiam interpres arabicus in polyglottis.

λέμβροι. „ Συχεθήσονται ἐν συγκλεισμῷ αὐτῶν. „ Ὑπομνήσει συνοχλὴ οὐ τ' τυχεύσαν, συγκλειόντων αὐτὰς εἰς σφαγὴν πολεμίων. „ Ἐπὶ κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν ἐκθήσονται, καὶ φοβηθήσονται ὑπὸ σέ. „ Ἐπὶ γάρ τοι τῷ μεγέθει τῷ ᾧ ὡς τὰ θεῶν γνομῶν εἰς ἕκαστον πνὰ πεπτωκότες, φοβερεῖς καὶ ὑμᾶς λοιπὸν νομοῦσι τοσαύτης ἡξιομύνης τ' ὡς τὰ θεῶν θεωρίας.

Εἶτα μὲν τ' μέλυσιν τ' θεωροσόμενων αὐτοῖς ἀγαθῶν, ὡς εὐχαιρίαν πνὰ εἰς ἀπάντων προσάγει τὰ ἐξῆς τῷ θεῷ. „ Τίς θεὸς ὥσπερ σὺ, εἰσάγων ἀδικίας, καὶ ὑπερβαίνων ἀσεβείας τοῖς κατὰλοίοις τ' κληρονομίας αὐτῆς; „ Νυνὶ εἴπερ ποτὲ ἄλλοτε εἰς αὐτῶν δέδαιξαι τ' παραγμάτων, μέγας θεὸς δυνάμει τῇ φιλανθρωπία πάντας νικῶν, καὶ λύων μὲν ἀμάρτήματα, ὡς ἀπεμπόμην τ' ἀσεβείας, εἰς δὲ σὺν ὑπολογίῃς τῷ οἰκείῳ τ' φιλοπρίαν ἐπιδεικνύμενος τ' οἰκείαν. „ Οὐ σιέχεν εἰς μῆρτιον ὀργὴν αὐτῆς, ὅτι θελήτης ἐλέους ὅστις. „ Οὐδὲ γὰρ τὴν ὀργὴν ἡ δικαίαν εἶχε κατ' ἡμῶν, κατέχεν ὅτι πλείστον ἠέχετο, καὶ τοι γε δικαίως ἂν αὐτῇ χρησάμεν. ἐπειδὴ πολλάκις μὲν ἡμῖν διεμῆρτε, καὶ ὡς δὴ πεισόμεθα πναιότες, ἐδαμάς τ' τῷ σωφρονισμῷ τῷ ἀπειλῶν θεωρηχάμεν. τῷ ἐλέῳ τ' ἅπαντα νενίκηκε τῷ οἰκείῳ, ὃν ἔργον αὐτῷ πάντων ὑπερπείνεαι πάντοτε. „ Αὐτὸς ὅπιστρέψας εἰς οἰκτερήσας ἡμᾶς κατὰδύσας τὰς ἀμάρτίας ἡμῶν, καὶ ὑπορρίψονται εἰς τὰ βάθη τ' θαλάσσης πᾶσαι αἱ ἀμάρτια ἡμῶν. „ Ὁ γὰρ ὑποπείψας ἡμᾶς εἰς τ' αἰχμαλωσίαν, οἰκείῳ πάλιν ἐλέῳ χρησάμενος, ἡμᾶς ἐπανήγαγεν, παντελῶς ἡμῶν ἀφανίσας τὰς ἀμάρτίας, καὶ ὥσπερ εἰς πνὰ βυθὸν αὐτὰς κατάρριψας, ἀφ' οὗπερ αὐτὰς ἀνανεῶσαι τὴν καὶ ἰχύσαι κατ' ἡμῶν οὐκ ἔνεστι τῷ λοιποῦ. Καὶ τὴν αἰτίαν ἀπάντων λέγων „ Δώσας ἀλήθειαν σε τῷ Ἰακώβ, ἔλεον τῷ Ἀβραάμ, κατὰπερ ὥμοσας τοῖς πατέρας ἡμῶν καὶ τὰς ἡμέρας τὰς ἐμπεραθεν. „ Ἀπαντα γὰρ ταῦτα φησὶ πεποίηκας, τῷ ἐπαχέ-

ram attrahunt. „ Nihil autem rebus vestris iam adversari valentes, in terram corruent more serpentium qui circa illam volvuntur. „ Tenebuntur in conclusione sua. „ Non modicas angustias patientur, hostibus eos in caedem concludentibus. „ In domino Deo nostro obstupescunt, et a te formidabunt. „ Magnitudine rerum vestri causa a Deo patratum, extasim quandam patientur, pavore concidentem, et vos in posterum non dubitabunt nonnisi a Deo talem adeptos esse providentiam.

Deinde post praedictionem eventurorum ipsis bonorum, gratiarum quandam actionem ob haec omnia in sequentibus Deo exsequitur. „ Quis Deus ut tu, qui aufers iniquitatem, et transis peccata reliquiarum hereditatis tuae? „ Nunc cum maxime, a rebus ipsis demonstratum est, et magnum te Deum esse, et cunctos benignitate superare, et peccata dimittere, et dissimulare impietates, et erga tuorum reliquias liberalitatem tuam expromere. „ Et non retinuit in testimonium iram suam, quoniam volens misericordiam est. „ Neque enim iustam quam habebat adversus vos iram diu retinere passus est, quamquam ea iure optimo uti potuit: etenim saepe nobis contestatus fuerat quae passuri ob peccata nostra essemus; quamquam nos minarum admonitionem pensi non habuimus. Verumtamen ille cuncta vicit misericordia sua, quam super omnia exaltare solet. „ Ipse convertetur et miserebitur nostri, et proiciantur in profundum maris omnia peccata nostra. „ Nam qui nos in captivitatem abegit, sua denuo misericordia utens, nos reduxit, delens omnino peccata nostra, et veluti in abyssum quandam ea proiciens, unde illa exurgere et adversus nos praevalere numquam poterunt. Denique horum omnium causam recitans „ dabis, inquit, veritatem tuam Iacob, misericordiam Abrahamo, sicut iu-

λιάν μνηδεὶς τῶν οἰκείων, ὧν πρὸς θεὸν πατέρας θεὸν ἡμετέρους καὶ θεὸν ἄνωθεν πεποιήσαι χρόνους φιλοπρῆμα πρὸς βεβαίαν. Ἐπεὶ τὰς πρὸς ἐκείνους ὑποσχέσεις τότε πεποιημένον, ἔκινω ἐφ' ἡμεῶν ἥντιν ἐξ ἐκείνων εἰς ἔργον αὐτὴς ἐκβαλὼν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΝΑΟΥΜ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

Η Νινυὴ πόλις ὡς μεγάλη, πλήθους τε κομῶσα, καθὼς ἡ θεία διδασκὴ γραφή, ἣ ἐν ἀσσυρίοις φειφαίνεται πασῶν, ἐν ἣ τὰ τε βασιλεία ἐτύγγανεν ὄντα, ἣ ὁ τῶν ἀσσυρίων βασιλεὺς τὰς πλείους ἐποιεῖτο διαβίβας. Ἠγὰρ γὰρ εἶποι, λέγω ἡ θεὸν οἰκουῦντας τὴν Νινυὴν, βυλόμενα μὲν τὴν θεὸν τῶν οἰκείων χάριτον ποιήσασθαι τὴν ὑπόδωξιν, καθὼς σαφέστερον ἐπὶ τῇ μακαρίᾳ Ἰωνᾷ προσφητείας ἐφθιμῶν εἰπόντες, ὑπὸ μόνῃς ἀπειλῇς ὑπὸ ἀγνώστῃ χυομένης ἀνδρὸς, τὸ σέθεν κατεχέουσιν τῶν δέξιν, ὥστε μὴ πολλὰ τῶν τάχους μεταβληθέντες πρὸς τὸ κράττον ἰδεῖν. ἐπειδὴ δὲ ἐδίδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς τὴν παραίρεσιν ἐπιδείξαι τὴν οἰκείαν, τσαύτη μὲν ἐχρήσαντο μοχθηρία γνώμης, τσαύτη ἡ ὁμότης ἣ ἔσπευ κακία, ὥστε πάντας μὲν θεὸν τῶν δέξιν φυλῶν ἐπιστρατεύσαντες αἰχμαλώτους λαβεῖν. πορεύσαντες τε αὐτὴν τὰς πόλεις, ἣ τὰ προσόντα αὐτοῖς δι' ἀρπαγῆς ποιησάμενοι πάντα, ὁρμήσαντες ἡ καὶ μέχρι τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὡς ἣ ἀρήσιν ἑαυτοῦ, ἐδεμίαν αἰδῶ τὴν τε ναοῦ καὶ τὴν αὐτοῦ γνομένης τῇ θεοῦ λαμβάνοντες θεραπείας.

Καὶ τὴν γέροντα παλαιόστον τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ ποτὲ γερονόσιν, ὅτε Φαραὼ τε ὁ βασιλεύων ἐν αὐτοῖς, ἣ πάντες ἡ οἱ αἰγύπτιοι διὰ παλαιότητος εἶχον τὸν τε Ἰακώβ καὶ τὸν Ἰωσήφ, ἣ πάντας θεὸν προσέκοντας αὐτοῖς καὶ γὰρ, ἄλλοι αὐτῶν αὐτὴν ὑποσώζουσιν τὴν γνώμην παρεσκόαζεν ὁ θεός. ὡς ἡ ἐπεδίδωκεν μὲν εἰς πληθὺν ὁ λαός, ἑπαγχοῦ ἡ ὁ τῶν ἐξόδου

rasti patribus nostris, iuxta dies priores. , Cumeta haec, inquit, fecisti memor promissionum tuarum, quas patribus nostris, temporibus priscis pro tua constante liberalitate fecisti: promissiones inquam illas tunc eis fecisti, quae nunc erga nos illorum posteros a te in rem collatae fuerunt.

COMMENTARIUS IN NAHUMUM PROPHETAM.

Ninive urbs magna fuit, populi numero abundans, et assyriacarum omnium illustriissima, ubi regia palatia erant, rexque Assyriorum plurimo anni tempore versabatur. Porro huius urbis cives, volente Deo suae gratiae ostensionem facere, sicuti iam planius diximus dum ad beati Ioniae prophetiam commentaremur, Niniuitae inquam ob unius ignoti hominis minas, adeo metu correpti fuerunt, ut celeriter admodum resipiscentes, ad virtutem spectaverint. Postquam vero indulgit eis Deus, quominus propositum suum exsequeretur, tanta usi sunt pravitate animi, tanta crudelitate et malitia morum, ut suscepta bellica contra decem tribus expeditione, omnes in captivitatem abduxerint: vastatisque harum urbibus et opibus ubique direptis, adusque Hierosolyma propinquaverint, quam urbem capere nitebantur, sine ulla vel templi vel religionis, qua ibidem Deus colebatur, reverentia.

Tunc simile quid contigit atque olim in Aegypto versantibus, ubi principio quidem Pharaon rex omnesque Aegyptii studio impenso Iacob et Iosephum cunctamque horum cognationem fovebant, quoad eis Deus hanc mentem conservavit. Sed

καρὸς, ἐνδεδώκε τῷ τε Φαραῶ ἃ τοῖς αἰγυπτίοις τ' ἑαυτὸν ὡς ἐκείνης ἐπιδόξα κα-
κίαν, ὥς ἃ πάση χρήσασθαι ὡς δὴ πάντας αὐτὸς ἄρδιν ἀνέειν· ἀφορμὴ ἢ ταύτη χρη-
σάμενος ἔπειτα αὐτὸς ἐξήγαγεν ὁ θεὸς τὸν Αἰγύπτου· τὸ γὰρ ὁ μακάριος λέγων Δαυὶδ *,
ἀπέστρεψε βασιλεὺς φησὶ ἃ ἔλυσε αὐτόν, ἄρχων λαὸν καὶ ἀφῆκεν αὐτόν· κατήσπεν αὐτόν
κύριον τῶ οἴκῳ αὐτοῦ, ἃ ἄρχοντα πάσης τ' κτήσεως αὐτοῦ· τὸ παρδύσαι πάντας τοὺς ἄρ-
χοντας αὐτοῦ ὡς ἑαυτόν, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους αὐτοῦ σοφίσαι· λέγει ἢ τ' ὡς (ψ) Ἰωσήφ
πρώτῳ τε καὶ ὡς δὴ τὸν Φαραῶν γεροντῶν· οἷς ἐπάγει· ἃ εἰσῆλθεν Ἰσραὴλ εἰς Αἴγυ-
πτον, ἃ Ἰακώβ παρώκησεν ἐν γῇ Χάμ· καὶ ἠύξησε (ψ) λαὸν αὐτοῦ σφόδρα, καὶ ἐκρα-
ταίωσεν αὐτόν ὑπὲρ τοὺς ἑθνεὺς αὐτοῦ· ἃ ἐπειδὴ καὶ τὸν Ἰακώβ εἶπε τ' εἰσοδόν, καὶ ὅπου
εἰς πληθύνει ἐπιδεδώκασιν οἱ τὸ λαοῦ πάντες, ἐπάγει· “ μετέστρεψε τ' καρδίαν αὐτοῦ τὸ
μισῆσαι (ψ) λαὸν αὐτοῦ, τὸ δουλεῖσθαι ἐν τοῖς δούλοις αὐτοῦ. „ Δὴλον ὅτι τ' θεὸς ἐνδύνει
μετεβλήθησαν οἱ αἰγυπτίοι σὺν τῷ βασιλεῖ πάντες, ὥς καὶ διὰ μίσους ἔχον τοὺς Ἰσ-
ραηλίτας, καὶ βέβηκα παντελῶς αὐτὸς ἀνελεῖν· οἷς τὰ τῆς ἐξόδου λοιπὸν ὁ μακάριος
ἐπάγει Δαυὶδ.

* Ps. CIV. 20

p. 323.

Τὸν αὐτὸν δὲ ζῶπον ἡνταῦθα ὡς ἄλλοι μὲν τ' οἰκείας χάριτος ἐπιδόξιν ποιήμενος
ὁ θεός, ἀθέσιν τὸν βασιλεῶς τῶν ἀσσυρίων καὶ πάντων δὲ τ' καὶ τ' Νινυῶν τ' ἐπὶ τὸ
κρεῖττον μετὰβολὴν γινέσθαι πεποίκε· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐνδυνῶν αὐτοῖς τ' οἰκείαν ἐκφῆναι
κακίαν, εἶασε τοιαῦτα ὡς τοὺς Ἰσραηλίτας παρ' αὐτῶν γινέσθαι, ἀφ' ὧν ἐπόρθησάν τε
τὰς δόξας φυλάς, καὶ ἐπεσράτυσαν τῇ Ἱερουσαλὴμ, καὶ πολλῆς ὀρμήσαντες τ' ὑπονοίας,
ὥς ἃ αὐτῶν γε μικρὰ πολεμήσαντες τῷ θεῷ· ὅμως γὰρ εὐθὺς μὲν βαρυτάτῳ αὐτοῖς διὰ τὸ
ἀγέλει τ' πληγὴν ἐπήγαγεν ὁ θεός, ξέψας ἢ τοὺς λοιπὸς εἰς φυγὴν πολυτρόποις ὡς βί-
βηκε τοῖς κακοῖς· ἃ τὸ τελευτῶν ἐπὶ τ' οἰκείας χάριτος γεροντῶς καὶ πολλῆς τ' ἀπηνίας

p. 324.

postquam in multitudinem excrevit populus, instabatque demigrandi tempus, Pha-
raonem sivit Deus atque Aegyptios suam expromere contra Hebraeos malitiam, ita
ut omni vi niterentur eos funditus extinguere: qua occasione Deus utens Israhe-
litas Aegypto eduxit. Rem his verbis beatus narrat David: “ misit rex, inquit, et
solvit eum; princeps populi, et dimisit eum. Constituit eum dominum domus suae,
et principem omnis possessionis suae. Ut erudiret principes eius sicut se ipsum,
et senes eius prudentiam doceret. „ Loquitur scilicet de Iosepho, deque honorifi-
centia et officiis quibus eum prosecutus est Pharaon. Post haec addit: “ et intravit
Israhel in Aegyptum, et Iacob accola fuit in terra Chami. Et auxit populum suum
vehementer, roboravitque eum prae inimicis eius. „ Iam ubi propheta narravit
Iacob ingressum, quantumque in numerum populus universus crevisset, subdit:
“ convertit cor illius ad odio habendum populum suum, insidiasque struendas ser-
vis suis. „ Significans, Deo permittente, immutatos animos Aegyptiorum cum rege
suo, qui iam deinceps oderant Israhelitas, eosque internecioni destinabant. Exin
vero demigrationem narrat beatus David.

Nunc quoque Deus pariter primo quidem gratiae suae edidit luculentam de-
monstrationem, dum Assyriorum regem cunctosque Ninives incolas ad meliora con-
vertit: haud multo post autem, quum iis concessisset ut suam malitiam declararent,
sivit eos arma contra Israhelitas commovere, ita ut decem tribus vastaverint, et
Hierosolyma obsederint, tanta insania ruentes quasi ipsi Deo bellum quodammodo
inferrent. Sed enim hic statim illis gravissimam manu angeli plagam imposuit; ver-
sosque in fugam reliquos variis irretivit calamitatibus: quoad in ditionem suam cum

Σενναχηρείμ ὁ τότε ἦν Ἀσσυρίων βασιλεὺς τὸ ἐπὶ τῶν ἰδίων ἡνὶ ὑπομεμνήκε σφαγλῦ-
εῖθ' ὕστερον ἔ παντελῶς αὐτῶν τὴν βασιλείαν καθάρειν, διὰ τὴν βαβυλωνίων πολιορκηθῆ-
ναι παρ' αὐτῶν ὡδρασιευάσας τὴν Νινύην, ὥστε τὴν πολυανθρωποτάτῃν ἔθειφαντὴν ἔ βασι-
λίδα, αἰχμαλώτων τὴν γῆν ἔ εἰς ἐρημίαν καθίστηναι παντὴν (1). ὡς γὰρ ἐν τοῖς περ-
τέροις, ὥστε ὁ μακάριος Ἰωνᾶς ὁ περὶ τῆς διηγήσεως, τῆς χάριτος τὴν ἐπίδειξιν ὁ θεὸς
ἐποίησεν τὴν οἰκίαν, ἅπαντας αὐτὸς ἀθρόον μετὰ τοῦ κράτους ἐπὶ τὸ κράτος, ἔπειτα ἐνταῦθα τὴν
καίαν ἐπιδείξας τὴν οἰκίαν, μετὰ τὴν πνὶ ἔ φοβεῖται θεοβέβληκε τῇ πτωχείᾳ· δι' αὐ-
φοτέρων ἅπαντας παθεύων ἀνθρώπους, ὡς ἂν ἔ τὸ τὴν χάριτος αὐτὸς μέγεθος εἰδείεν ὅπου
ἂν ἐδέχῃ θεὸς ἀνθρώπους τὴν οἰκίαν ἐπιδείκνυται φιλοπρίαν, ἔ τὴν πτωχείαν τὴν φόβον
ὅτ' ἂν ταύτης ἀξίως εἶναι νομίζῃ θεὸς ἀδύνατον ἐπὶ τῇ πτωχείᾳ ἔχοντας τὴν γνώμην.

Ἐκεῖνα μὲν οὖν Ἰωνᾶς ὁ περὶ τῆς διηγήσεως ταῦτα ἔ ὁ Ναῦμ, τὴν πτωχείαν λέγων τὴν
ποικίλως αὐτοῖς ἐπαρῆσαι μέλλουσιν, ὑπὲρ ὧν τὸ σῶμα φερόμεται κατὰ τὴν Ἰσραηλι-
τῶν ἐχρήσαντο ἔ τὴν Ἰερσαλήμ, τὴν τε ἐν αὐτῇ περὶ τοῦ κράτους τὸ ὅλων θεῶν δι' ὧν ἅπα-
σιν ἐγένετο δῆλον, ὅτι ἔτ' ἂν ἐκεῖνα παθεῖν συνεχώρησε παρ' αὐτῶν θεὸς Ἰσραηλίτας, εἰ
μὴ τὴν ταῦτα παθεῖν δι' ὧν ἐσέβου αὐτοὶ παρέχον ἑαυτῶν ἀξίως καὶ ἐπειδὴ πεπόν-
θασιν ἔτοι τὰ παρ' ἐκείνων αὐτοῖς ἐπαρῆσαι ἔ τὴν αἰχμαλωσίαν ὑπομεμνήκασι ἐκεί-
νῳ, δίκας τὴν ἀσεβείας διδόντες τὴν οἰκίαν, ἀκολούτως ὁ θεὸς ἐπὶ θεὸς ταῦτα πεποι-
κώτας μετὰ τὴν ὁργὴν πτωχέμενος αὐτὸς, ὑπὲρ ὧν μοχθηρὰ γνώμης πεποίησιν τε ἔ
πεποίησιν κατὰ τὴν θεῶν ἔ τὴν αὐτῶν περὶ τῶν θεῶν· θεὸς μὲν γὰρ Ἰσραηλίτας ὡς ἀξίως
ταῦτα ὑπὲρ ὧν ἐσέβου τε καὶ ἡμέραν εἶα παθεῖν, θεὸς ἔ ἐκ τὴν οἰκίαν μοχθηρίας

summa ignominia regressus Sennacherimus, Assyriorum illa aetate rex, necem a propriis liberis perpressus est. Deinde gentis quoque imperium funditus delevit Deus, qui per Babylonios obsidendam Niniven vastandamque curavit: adeo ut innumera- bili populo frequens civitas et nobilissima atque regina, captiva fuerit ac desertis- simae solitudini tradita. Nam sicuti priore tempore, de quo beatus Ionas propheta loquitur, suae gratiae indicium Deus fecit, dum repente Assyrios omnes ad virtu- tem convertit; ita nunc eosdem sceleribus iterum deditos, maximo et horrendo ul- tionis genere adfecit: utraque re generatim homines erudiens, ut et gratiae eius magnitudinem noscant, siquando vult suam in homines benivolentiam expromere; et vindictae terrorem, siquando hac dignos existimat; qui pervicacem peccandi sen- tentiam retinent.

Illud igitur Ionas propheta declarat, hoc Nahumus; ultionem vaticinans mul- tifariam in eos exserendam, qui tanta superbia adversus Israhelitas ac Hierosolyma usi fuerant, nec non contra universalem, qui colebatur ibidem, Deum. Unde om- nibus claruit, haud permissurum Deum fuisse haec Israhelitis mala ab Assyriis ac- cidere, nisi haec perpeti ob suam impietatem dignos se praeuissent. Age vero post- quam Hebraei passi sunt mala ab Assyriis impacta, illamque pertulerunt captivita- tem, dum impietatis suae poenas penderent; consequenter Deus ad eos, qui cala- mitates illas conflaverant, iram suam transtulit, consilii vesaniam puniens, quo ausi fuerant contra Deum eiusque familiares arma capere. Igitur Israhelitas quidem, ceu

(1) Ninives a Babylonis capturam et destructionem narrat Diodorus siculus lib. II. 24. et 28; prae- dixerat sanctus Tobias cap. XIV. 6. Aetate demum nostra enormes illius ruinae ac monumenta effodiuntur Gallorum sumptibus et industria.

Ταῦτα κατ' αὐτὸν πεποικότες, ἀναγκαίως ὑπῆγε τῇ πμωείᾳ, δίκας αὐτὲς εἰσφρα-
τόμῳ, ὑπὲρ ὧν ἄπονοιά τε καὶ μοχθηρία γνώμης ἐλόμῃροι πρὸς τοσοῦτον ἐξώκειλαν
ἀσεβείας, ὥστε ἐπὶ (ἦ) θεὸν ἄραστα πόλεμον τό γε ἐπ' αὐτοῖς. ὡς γὰρ ὁ Ἀβδιᾶ ἢ
κ' ἢ Ἰδουμαίων λέγει πμωείαν, ὡς ὑπομῖναι ἡμελλον ὑστερον κ' ἢ ὑπὸ Βαβυλωνίῳ
ἐπάνοδον τὴ λαῖ, ὑπὲρ ὧν πεπλημμελῆκεσαν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς τε εὐδ' οἰκουῦτας
αὐτὴν κ' (ἦ) κατὸν ἐκείνον, δῆλον τῇ μνώσῃ ποιών ὅτι κ' γνώμῃν δεῖ τὰ πρὶ αὐτὲς
γῆσεται τότε, ὥς ὁ μακάριος Ναὺμ ὅτι τ' βίβλεται αὐτῆς ἢ ἐπαχθητομῇν τοῖς ἀσ-
σείοις ὡς τὰ δεῖ πμωείαν φησὶν, ὡς περ οὐκ ἐδ' βαβυλωνίων ὑπέμῃναν ὑστερον.
δηλὸν ἐ αὐτὸς ὅτι κ' γνώμῃν δεῖ καὶ παθεῖν ταῦτα οἱ Ἰσραηλίται δ' ἢ τ' οἰκίαν σω-
εχωρήθησαν ἀσεβείαν. ἐ ἀσσύριοι γε τ' ἄπονοίας τ' ἑαυτῶν κ' κατὸν ἀνάλογον οἷς πε-
πλημμελῆκεσαν δώσκει δίκην. τὰ μὲν δὲ τ' ὑποδέσεως τὴ βιβλίου ταῦτα. φερσεκτέον
ἢ τοῖς κ' μέρῳ λοιπόν.

p. 326.

ΚΕΦ. Α'.

“ Λήμμα Νινύη, βιβλίον δράσεως Ναὺμ ἢ ἐλκεσαί. „ Τὸ μὲν οὐκ ἢ εἰωθῆ
ἐπιγραφὴ τῇ φερσηκτικῶν τὴ λήμματ' ἢ σαφηνίσαι φερσηκτικὴ ἢ δ' ἐνοίαν. ἐν μὲν γὰρ
ὡς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ τοῖς τ' τοῖσιν ἡζιωμῇροις τ' οἰκίαν παρέχετο χάριν. κατὸς
ὁ μακάριος Παῦλος φησὶν. * ἔχοντες ἢ αὐτὸ πνεῦμα τ' πίστεως κ' τὸ γεγραμμένον. ἐπί-
σῃσα, διὸ ἐ ἐλάλησα. καὶ ἡμῖς πιδόμορ, διὸ ἐ λαλῶμεν. δεικνύς ὅτι τ' αὐτῆς τὴ
ἀγία πνεύματος χάριτος οἱ τε πάλαι μετῆχον, ἐ οἱ τῶ τ' κατῆς δ' ἐλπίσιν ὑφ' ἡμῶν
μυστηρίῳ. δ' ἀφορεῖ ἢ πρὸς τὸ κατεπεῖχον τ' χρείας ἐπετελουῦτο αἱ ἐνέργειαι. δ' ἀφ' ἑσθ' γὰρ
φησὶ χαρισμάτων εἰς, τὸ ἢ αὐτὸ πνεῦμα. * δ' ἀφορεῖ μὲν ἐπὶ τὰ διδόμενα λέγων, ἐν ἢ

v. 1.

* II. Cor. IV. 13.

* I. Cor. XII. 5.

poenae obnoxios ob impietatem et peccata sua, sic adfligi permisit; Assyrios au-
tem qui crimine proprio Hebraeis molesti fuerant, necessario punivit ac ultus est,
propterea quod animi vesania ac pravitate ducti, in tantum sceleris venerant, ut
quantum in ipsis erat bellum Deo indixerint. Iam sicuti Abdias Idumaeis canit pu-
nitionem, quam deinde passuri erant, post hebraei populi Babylone reditum, ob ea
quae adversus Hierosolyma eorumque incolas antea deliquerant; significans omnino
fore, ut haec a Dei voluntate illis eveniant; ita beatus hoc libro Nahumus super-
venturas Assyriis a Deo poenas recitat, quas reapse a Babyloniis perpassi sunt po-
stea: ipse pariter ostendens, quemadmodum Dei nutu et haec contingere Israhe-
litis permissum fuerit; et ipsi demum Assyrii scelera sua tempore idoneo suppli-
ciis expiaturi essent. Et libri quidem argumentum eiusmodi est. Nunc ad singula
explananda incumbendum est.

CAP. I.

“ Lemma (assumptio) Ninives, liber visionis Nahumi elcesaei. „ Hic quidem
consuetus librorum prophetiarum titulus est: vocabuli tamen lemma notionem enu-
cleare, pretium operae erit. Unus erat sanctus Spiritus, qui horum munerum di-
gnis suam gratiam suppeditabat, teste beato Paulo: habentes autem eundem Spiri-
tum fidei, sicuti scriptum est: credidi, propterea locutus sum; et nos quia credi-
mus, idcirco loquimur. Quibus verbis significat, eadem sancti Spiritus gratia tum
veteres illos potitos, tum etiam recentiores qui novi testamenti mysterio operam
suam locaverunt. Diversae vero pro instantia operis praestabantur facultates: divi-

p. 327. τὸ παρέχον ἅπαντα πνεῦμα· εἰπὼν γοῦν ὁ (X) τῷ χερσμάτων κατάλογον, ὃ μὲν γὰρ δὲ τὰ πνύματα δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλω ἢ λόγος γνώσεως καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ὁ τὰ ὅλης, ἐπάγει· αὐτὰ ἢ πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ αὐτὸ πνεῦμα δὲ αἰετοῦ ἰδίᾳ ἐκαστῷ καθὼς βέλεται· δακνὺς ὅτι ὑφ' ἐνὸς τῶ ἀγίᾳ πνεύματι ἅπαντα ἐνεργεῖτο· πολὺ ἔσοποι ἢ ὁ καὶ τὸ χρεῖαν ἐνεργόντο αὐτοῖς ἐνεργεῖν, καὶ ὡς τὸ ἀποκαλύψιν ἐδέχοντο τῷ ἀναγκαίων· ἐκαστὸς μὲν οὐκ ἅπαντες ὡς εἰκὸς τῷ ἀπορρήτοτερον ἐδέχοντο τὸ γινώσκειν, ἐπεί περ ἐν τῷ αὐτῷ τὸ ἐννοίᾳ πόρρω ποῦ τὸ παρέχον κατὰ σάσεως γερονότας, ἔτω διωκηθῶσι τῇ τῷ δακνυμένων θεωρία προσανέχην μόνῃ· εἰ γὰρ ἡμᾶς ἐχ οἷον τε ἀκριβῆ ὡς τὸ παρδύοντων δέχεσθαι τὸ μάθησιν, εἰ μὴ πάντων ἑαυτὲς ἀποσάσαντες σὺν ἀκριβείᾳ πολλῇ προσέχοιμεν τοῖς λεγόμενοις, ἢ περ γε τὰς ἔτω φοβεράς τε ὁ ἀπορρήτους θεωρίας δυνατὸν ἰὼ αὐτοῖς ὑποδέχεσθαι, μὴ τῷ λογισμῷ ὁρῶμεν καὶ τὸ τὸ θεωρίας καμὸν ὅλιστα μόνους τῷ παρόντων; ἔτω τὸ μακάριον λέγει Πέτρον ἐν ἐκαστῷ γερονότῃ τὸ συνδόνᾳ ἰδεῖν ἐκ τῶ ἐρανῆ κατὰφερομένῳ· ἐπειδὴ ἢ τὸ πνεύματι χεῖρ ὁρῶμεν αὐτῷ τῷ δέχοιεν ἀποσάσαν τῷ παρόντων, τότε προσανέχην τῇ θεωρίᾳ παρεσκεύασε τῷ δακνυμένων, ἵν' ὡς ἐξω τὸ παρέχον γινόμενοι κατασάσεως καὶ ὑπὸ τῶ ἀποκαλυπτομένων δέχομεθα τὸ θεωρίαν, ἔτω πῶς τῇ μετασάσει τὸ δέχοιεν ὑπὸ τῶ ἀγίᾳ πνεύματι κατισάμενοι χεῖρ, τῷ δακνυμένων ὑποδέχοντο τῷ θεωρίαν.

p. 328.

Ἀλλὰ γὰρ ἐν ταύτῃ κατὰ σάσει γινομένοις αὐτοῖς ποτὲ μὲν ταύτῃ πνὰ παρέχον τῷ διδασκαλίᾳ τῶ ἀγίᾳ πνεύματι ἢ χεῖρ, ὡς δοκεῖν αὐτῷ ὡς πνὸς λαλοῦντος ἀκείνῃ τε ὁ παρδύεσθαι· ἔτω τὸ δέχεσθαι τῷ ἀναγκαίων τῷ γινώσκειν· ὡς οὐκ καὶ ὁ μακάριος Πέτρος ἐπὶ τὸ συνδόνος φωνῆς ἀκείνῃ ἐδόκει λεγέσθαι πρὸς αὐτὸν *, ἀνασὰς Πέτρος

* Act. X. 13.

siones enim, inquit, gratiarum sunt, idem tamen Spiritus. Diversa dona ait, unum nihilominus, qui omnia suppeditat, Spiritum. Immo et gratiarum catalogum recitat: alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae iuxta eundem Spiritum. Tum reliqua subdit: haec autem omnia operatur unus et idem Spiritus dividens seorsum singulis prout vult. Omnia scilicet ab uno Spiritu fieri confirmat; ceterum varias, prout res postulat, facultates dari, quarum ope gravissimarum rerum notitiam excipiebant prophetae. Itaque extasi quidem omnes, ut credibile est, ad sublimiorum rerum cognitionem comparabantur. Oportebat enim eorum mentes a praesenti natura procul abesse, ut uni possent revelatarum rerum contemplationi vacare. Nam si fieri nequit, ut nos accurate a praeceptoribus imbueamur doctrina aliqua, nisi animis ab omni evagatione cohibitis, sedulo dictis mentem intendamus: num prophetae terrificas adeo atque inenarrabiles visiones percipere potuissent, nisi mentem antea, nempe sub ipsum visionis tempus, ab alienatam terrenis habuissent? Sic beatum Petrum scriptura dicit in extasi positum vidisse sindonem de caelo demissam. Spiritus enim gratia mentem eius primo abstraxit terrestribus, tum ipsum idoneum reddidit demonstratarum rerum intuitui. Ac veluti in somno dum tantisper a praesenti corporis conditione degredimur, revelationum imagines animo recipimus; sic prophetae migratione quadam mentis sub sancti Spiritus constituti gratia, oblatas mox res contemplabantur.

Iam vero in hac positis conditione interdum quidem tale exhibebat magisterium sancti Spiritus gratia, ut sibi viderentur audire quodammodo aliquem loquentem eosque erudientem; eoque pacto imbuebantur rerum quae opus erant cognitione. Sicuti revera beatus Petrus animadversa sindone, audire insuper existimabat

θυσον καὶ φάγε· * ἐντεῦθεν ἔ ο̅ ωροφήτης Ησαΐας φησίν· κύρει τίς ὁπίσθουσε τῇ ἀκοῇ
 ἡμῶν; ἀκούω καλέσας ἢ ὠδραχεθεῖσαν δοκάλυφιν αὐτῷ θαύομεν, ἐπεὶ δὴ ὥστερ πνός
 λέγοντος ἀκήεν ἐδόκη· ἐστὶ ᾧ ὅτε καὶ πνα ὀπασίαν ἐρχόντες μετ' ἐκείνης ἤκουον τ' λεγο-
 μένων· ὡς ὅτε μακάριος Πέτρ' ὁμοῦ ἔ σινδόνα ἑώρα καὶ τῶν λεγόμενων πρὸς αὐτὸν
 ἐδέχτο τὴν διδασκαλίαν· καὶ μὲν ἔ ο̅ μακάρι' Ἡσαΐας ὅτε λέγει μὲν ἑωρακέναι τ'
 θεόν, καὶ τὰ σεραφίμ, ἤκειε ᾧ ἔ τῶν πρὸς αὐτὸν γινομένων φωνῶν· * δὲ τότε ποτὲ μὲν
 λέγει, λόγος κυρεῖ ὃς ἐγγύετο πρὸς τόνδε ἢ τόνδε, λόγον καλῶν τὴν ἐνέργειαν, καθ' ἣν
 ἐδόκη φωνῇ πνὶ διδασκόμενος παρδείουσαι τὸ δέον· ποτὲ δὲ, ὄρασιν ἣν εἶδεν ὅδε ἢ ὅδε,
 τὴν δοκάλυφιν ἔπω καλῶν, καθ' ἣν ὄραν τι δοκῶν ἐπαρδείου το ὡροσήκον· τὸ αὐτὸ
 σημαίνει, καὶ ἐγγύετο ἐπ' ἐμὲ χεῖρ κυρεῖ λέγει· καὶ γὰρ κἀνταῦθα χεῖρα κυρεῖ τὴν ἐνέρ-
 γειαν τῆ ἀγίας πνεύματος ὀνομάζει· καθ' ἣν ὥστερ ἐφαπτομένη τ' τῆ ωροφήτης δαμόιας
 τὴν διδασκαλίαν αὐτῇ παρείχετο τῶν ἀναγκαίων· τοῖστο δὴ τι βούλεται καὶ τὸ λῆμμα·
 ἐκπηλίζεις γάρ τι γέμον πολλὰκις ὑποδείξαι τοῖς ωροφήταις βελόμερος ὁ θεός, ἀθεράν
 αὐτῶν τ' δαμόιας τὴν μεταίεσιν ἐποιεῖτο, ὡς ἂν ἅμα τῇ τοιαύτῃ κατὰσας μὲν μάζονος,
 τῆ φόβου τῶν μελλόντων δέχονται τὴν γνώσιν· λῆμμα οὗν τέπο καλῶ, ἐπεὶ δὴ τῆ πνεύ-
 ματος ἡ χάρις ὥστερ ἀθερόν ὀπλαμβανομένη τ' τῆ ωροφήτης δαμόιας πρὸς τὴν δο-
 κάλυφιν αὐτῶν μῆσις τῶν δεικνυμένων· τὸ αὐτὸ ᾧ κἀνταῦθα φησί· λῆμμα Νινδὴ, βι-
 θλίον ὀράσεως Ναὺμ τῆ ἐλευσαί· ἵνα εἴπῃ ὅτι πνεύματος χάριτος ἀθερόν ἢ τ' ωρο-
 φήτης ληφθεῖσα δαμόια πρὸς τὴν δωρίαν ἐκείνων μετίεσι, δι' ὧν τὰ τῇ Νινδὴ συμβη-
 σόμενα μαθόν, τὴν ἐκ τῶν δειχθέντων αὐτῶν διδασκαλίαν παρείχετο τοῖς ἀκούουσιν· δὲ

* Is. LIII. 1

* Is. VI. 2.

p. 329.

vocem sibi dicentem: consurgens Petre caede et manduca. Hinc etiam Esaias propheta ait: Domine quis credidit auditui nostro? auditus nomine appellans exhibitam sibi divinitus revelationem: siquidem ceu loquentem aliquem auscultare se arbitrabatur. Interdum etiam post aliquam visionem sibi oblata, loquentis vocem exaudiebant. Veluti beatus Petrus sindonem simul cernebat, et rerum, quae sibi dicebantur, doctrinam excipiebat. Quin adeo beatus quoque Esaias, cum aiebat se Deum seraphimque videre, voces pariter ad se missas audiebat. Propterea scriptura modo ait: sermo Domini qui factus est huic vel illi; sermonem appellans eam vim, qua ille qui erudiebatur, putabat se a voce quadam necessariis notionibus informari. Modo eadem scriptura dicit: visio, quam vidit hic vel ille; revelationem hac appellatione designans, secundum quam propheta spectare aliquid credens, id quod sibi opus erat discebat. Idem significat locutio: et fuit manus Domini super me. Nam heic etiam manus Domini dicitur pro sancti Spiritus virtute; qua Deus veluti attingens prophetae mentem, doctrinam ei tradebat necessariam. Eiusmodi quid significat etiam vox lemma (assumptio). Namque admirabile aliquid saepenumero demonstrare prophetis volens Deus, subitam eis mentis faciebat conversionem, ut hoc animi habitu adfecti, maiore cum reverentia futurorum scientiam acciperent. Assumptionem itaque hanc dicit; qui Spiritus sancti gratia tamquam repente corripiens prophetae mentem, convertit eam ad rei demonstratae contemplationem. Pari ratione heic quoque dicitur: assumptio Ninives, liber visionis Nahumi elcesaei. Nempe intelligitur prophetae mens a sancti Spiritus gratia repente correpta, atque ad contemplationem rei revelatae conversa; unde cognitis futuris Ninives casibus, scientiae oblatae nuncium propheta audientibus impertivit. Idcirco autem assumptionem simul et visionem ait, ut priore nimirum vocabulo declararet modum quo Spiritus

τέτο ἐ λήμμα καὶ ὅρασιν εἰρηνικῶς, ἵνα τῷ μὲν τὸ ῥόπον τὸ ἐνεργείας τὸ ἀγίῳ πνεύματος δηλώσῃ, τῇ ὁράσει ἢ τῇ δειχθέντων αὐτὰ τὸ θεωρεῖαν ἀρχεται ἡ ἔκτος.

v. 2.

p. 330.

* Deut. XXXII.
19.

“ Θεὸς ζηλωτὴς ἐ ἐκδικῶν κύριος, ἐ ἐκδικῶν κύριος μὲν θυμῷ, καὶ ἐκδικῶν κύριος ὅτε ὑπεναντίας αὐτῷ, καὶ ὁξείαν αὐτὸς ὅτε ἐχθρὸς αὐτῷ. „ Ζῆλον καλεῖ τὸ θεοῦ τὸ ὀργλὴν, ὡς ὅτι τοῖς ἄλλοις ἀτόπως γινόμενοις παροξυνόμενος δέχεται καὶ τὸ ἀσεβουύτων· οὕτως λέγει τὸ, εἶδεν κύριος ἐ ἐξήλωσεν, καὶ παρωξύνθη δι’ ὀργλὴν ὑπὸν αὐτῷ καὶ θυγατέρων. * καὶ αὐτὰ τὸν ἐπὶ δὴ ὀργλὴν ἡμῶν λέγειν ὡς αὐτὸς θεὸς καὶ τὸ Νινευιτῶν κινήσαν, εἴτ’ οὐδὲ τῷ ἀσυνείων· ἐν γὰρ τῇ βασιλεύσει πολλὰ τὸ ἔθνος ἅπαν δηλοῖ· ὑπὲρ ὧν ἀσεβεία τὴ καὶ ὡς ἀνομία πλείστη χρησάμενοι, τσαῦτα μὲν ἐ πηλικαῦτα κακὰ πολλὰς τε ἐπέροις διέδθησαν, ἐ πρὸς ἅπασιν γὰρ ὅτε Ἰσραηλῖτας· ἐπεληλυθότες δὲ καὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ, μικροῦ γὰρ πρὸς αὐτὸν ἤσαντο πόλεμον (ὅτι) θεόν· καλῶς ἐντεῦθεν ἤρξατο, πρὸς ζηλωτὴς λέγων, ἀντὶ τὸ σφόδρα παροργίζεσθαι ὅτι τὸ ἀσεβείας εἰδὼς, ἐ μὲν πολλῆς μὲν ἐκδικῶν τὸ ὀργῆς τὰς ὡς αὐτὸς ἀνθρώπων ὀπιτηκμῆρας ἀσεβείας, πάντας ἢ ὅτε ἐχθρὸν ἐ ἐναντίαν πρὸς αὐτὸν γνώμῃ ἀφροσύνης πτωχόμενος τὴ καὶ παντελῶς ἀφανίζων· εἴτα ἐπειδὴ νῦν αὐτὰ φησὶ πολλῶν τὸ θεὸς φιλελεοςπῆσαν ὡς αὐτὸς ὀπιτεδεδγμένους, ὀπιτενῶν τῷ τῷ μακαρίου Ἰωνᾶ κηρύγματι πασιάντες πρὸς μετάνοιαν εἶδον. “ Κύριος μακροθύμος, ἐ μεγάλη ἡ ἰχὺς αὐτῷ· καὶ ἀθωῶν ἐκ ἀθωώσε κύριος. „ “Ὡστερ γὰρ, φησὶν, ἀνέξικακῶν οἶδεν ἐ παρορᾶν ἀμάρτημάτων τὴ καὶ ἀσεβημάτων πλῆθος, ἐπειδὴ ἂν νεύσαντας ἴδῃ πρὸς μετάνοιαν, ἔως ἀρκῶσαν ὀπιτεκνυται τὸ ἐαυτὸς διώκων τῷ μεγέθει τὸ πτωχείας, ἐπὶ δὲ ἂν ἀμετανόητα πᾶσιόντας ἴδῃ ἐ πρὸς ἄνεον ἀσεβείας ἐληκηκότας, ἐς οὐκ ἀπαλλάτῃ τῷ ἐγκλημάτων, ἐδὲ τὸ ὅτι τοῖς ἀμάρτημασι πτωχείας, ἅτε ἐκ τῷ οἰκείων πρὸς ἐξων κατὰ κεινομένους.

v. 3.

p. 331.

sancti vis se prodit; posteriore autem visionis vocabulo, demonstratorum oraculorum intuitum significet. Incipit autem sic.

“ Deus zelator et ultor Dominus, iracundus ultor Dominus, de inimicis suis ultionem exigit Dominus, eosque de medio tollit. „ Zeli nomine appellat iram quam Deus vesanis hominum actibus exacerbat concipit adversus impios. Sic dicitur: vidit Dominus, zeloque excanduit, propter iram ad quam eum provocaverunt filii sui et filiae. Par est nunc quoque scripturae locutio, dum iram Dei recitatura est contra Ninivitas sive Assyrios commotam (namque in urbe dominatrice universam gentem designat) quia summa impietate ac scelere usi, tot tantaque mala tum aliis multis intulerant populis, tum denique etiam Israhelitis: quin adeo Hierosolyma adorti, ipsum propemodum Deum bello lacerassent. Quamobrem praeclarum fecit initium propheta appellans Deum zelatorem: nempe ut diceret, qui magnopere irasci criminibus solet, multaque irae vi quae patrantur ab hominibus scelera vindicare; atque eos omnes qui hostili et adverso in eum animo sunt, poenis irretitos exitio addicere. Deinde qui haec nuper dixerat, item multam a Deo benivolentiam erga Assyrios adhibitam ait, quo tempore beato Ionae concionanti adsistentes resipuerunt. “ Dominus patiens; magnum robur eius. Absolvendo non absolvit Dominus. „ Quantum enim, inquit, patienter ferre et dissimulare peccata ac scelera novit, siquando homines ad meliora converti viderit, tantundem demonstrat vires suas in poenae magnitudine, siquando sine paenitentiae spe lapsos senserit, atque in malitiam summam proectos. Nimirum eos neque a criminatione liberat, neque a culparum poena; quippe qui iam suismet actibus damnati sunt.

Καὶ πῶς ἡ τέτων δ' ἀπόδειξις; “ Ἐν σωτηρίᾳ ἔ ἐν σωτηρίᾳ ἡ ὁδὸς αὐτῆς. „ Ὅδον καλῶς τὴν θεῶν τὴν ἀγάπην· τὸ αὐτὸ ἡ τέτο καὶ ἐπὶ τῇ ἀνθρώπων φησὶ πολλάκις· ὡς τὸ, γνώσεαι κύριος πῶς ὁδὸς τῇ ἀμώμων· * ἐν τῇ αὐτῇ τῇ φησὶν ὅτι νυνὶ τέτο ἀγάπῃ ἐγνώκε, ἔ ἐπὶ τῇ δὴ τὴν ὁρμὴν ἐχθρὸν καὶ ὑμῶν· ὥς ἅπαντα μὲν τὰ παρ' ὑμῶν συσσεῖσαι, παντελῆ ἡ ὑμῶν ἐπαγαγεῖν τὴν ἀπόλειαν. “ Καὶ νεφέλαι κονιορτὸς ποδῶν αὐτῆς. „ Ἀκολούτως τὴν ὁδὸς εἰπεῖν, ἐπήγαγε νεφέλαι κονιορτὸς ποδῶν αὐτῆς· ἐπειδὴ γὰρ ἔπειτα τῇ μὲν πολλῆς ὁρμῇ τὴν κινήσεως τὸ κονιορτὸν βαδίζοντα κινεῖν, τέτο φησὶ κονιορτὸς ποδῶν αὐτῆς νεφέλαι· ἵνα εἴπῃ ὅτι ὁρμῇ ἐφ' ὑμᾶς τὴν ἀέρα πάντα καὶ ὑμῶν συσσεῖσαι. “ Ἀπὸ λαὸν θαλάσσης καὶ ξηραίνων αὐτῶν, ἔ πάντας τῶν ποταμῶν ἐξερμήν. „ Αὐτάρκους ἡ κὴ μόνῃ φωνῇ θαλάσσαν τε ξηραῖναι καὶ ποταμῶν αὐτῶν ἐκείνη, δηλῶν ὅτι ἐδὲς πόντον αὐτῶν τὸ ὑμέτερον σύστημα ἔ τὸ πλῆθος τὸ παρ' ὑμῶν ἀνελεῖν βαλκιδέν. Εἶτα καὶ τὴν γνομήν τὴν ἀπόδειξιν παρεχόμενος “ ὠλιγώτῃ ἡ Βασανίτις καὶ ὁ Κάρμηλος, ἔ πάντα τὰ ἐξαν-στῶτα τὴν Λιβάνου ἐξέλιπεν· τὰ ὅρη ἐσείδῃ ἀπ' αὐτῆς, καὶ οἱ βοσκοὶ ἐσσεύθησαν ἔ ἀνε-σάλη ἡ γῆ ἀπὸ πρὸς τῶν ἡ σὺμπασα, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. „ Καὶ γὰρ ἔ ὅπῃ φησὶν ὑμῶν ἐργάζομεν ἔπαχον οἱ Ἰσραηλίται, καὶ τὴν αὐτῇ γνώμῃ ἐγένετο· ὅς κατεργασθῶν αὐτῶν δὲ τὴν ἀσέβειαν, εἶασεν αὐτὴς πάχαιν ἅπερ αὐτοῖς ἐπαρῆν ἐβέλεθε· ὥς ἐχ ὑμέτερας δυναμῶς ὡς ἐδ' ἐκείνη, ἀλλὰ γνώμης ἔργα τὴν θείας· ἔ δὲ τῇ καὶ ἡ Βασανίτις; ἔ ὁ Κάρμηλος ἔ τὰ σεμνὰ τὴν Λιβάνου πρὸς ἀπόλειαν εἶδεν, ὅρη τὰ καὶ βοσκοὶ μικρὰ συνεκινήθησαν πάντες· ἔ σιωπῶντες εἰπεῖν ἅπαντες τὴν πρὸς τῶν οἰκίας ἀφεί-λεν τὴν γλῶσσάν ἐκείνων αὐτῶν τῶν οἰκῶν αὐτῶν, μισήσας αὐτὴς δὲ τὴν ἀσέβειαν.

“ Πρὸς πρὸς τῶν ὁρμῶν αὐτῆς πῶς ὑποστήσῃ; ἔ πῶς ἀνστήσεται ἐν ὁρμῇ θυμῶν αὐτῆς; ἔ θυμὸς αὐτῆς τῇ ἀρχῇ, ἔ πῶς διεθρύβησαν ἀπ' αὐτῆς. „ Ἐχθρὸς τῶν ἐξ ἐκείνων

* Ps. XXXVI. 18.

v. 4

v. 5.
p. 332

v. 6

Quaenam porro est harum rerum demonstratio? “ In consummatione et in commotione via eius. „ Viam dicit Dei actum; quam locutionem de hominibus quoque saepe usurpat scriptura; veluti, novit Dominus viam immaculorum. Hoc loco ait, sibi id nunc propositum esse, atque idcirco in vos ruere, ut vestra omnia usquequaque commoveat, vobisque exitium inferat. “ Nebulae pulvis pedum eius. „ Consequenter, quia viam dixerat, addit, nebulae pulvis pedum eius. Nam sicuti accidit ut is qui multo cum impetu currit, pulverem in incessu excitet; ita divinum, inquit, pedum pulvis nebulae sunt. Nempe significat a Deo in vos irruente universum aërem contra vosmet convolvi. “ Minitans mari, illudque exsiccans, et flumina cuncta devastans. „ Qui potest scilicet unius ope vocis mare fluviosque pariter exsiccare. Quibus verbis Deus declarat perfacile sibi esse vestrum populum quantumlibet numero ingentem excindere, siquando voluerit. Deinde rei gestae demonstrationem proferens: “ imminuta est, ait, Basanitis et Carmelus, et omnis Libani flos defecit: montes a Deo concussi fuerunt collesque commoti: tellus coram eo cum colonis suis inhibita est. „ Enimvero quidquid, inquit, vestris manibus passi sunt Israhelitae, eius id omne voluntate contigit, qui illorum scelere infensus sivit eos pati, quaecumque vobis patrare collibuit: quare haud vestrarum virium illa fuerunt, sed divini consilii opera. Propterea et Basanitis et Carmelus et Libani decor exitio dati fuerunt, montesque propemodum et colles simul omnes commoti sunt. Atque ut summatim dicam, cunctam ab aspectu suo terram illam cum incolis eius submovit Deus, vitia illorum abominans.

“ A facie irae eius quis sustinebit? furori irae eius quis resistet? Furor eius

τὴν ὑπόστασιν, ὅτι ἐδίδας ὁ ἀντίστασαι δυνάμειος τῇ ὀργῇ τῇ θεῷ, ἀντάρκως ἔχοντι
 ὁ δὲ ἐν μεγάλαις δυναστείαις, ὁ δὲ ἐν πλείῃ καθεστῶτος ἰχθυὶ διαθρυβᾶν τὴν παν-
 τελῶς ἀφανίζαν. Καὶ τὰ ὅμοια τῶν παλαιῶν λέγων· “ χρυσὸς κύριος, ὑπομύσειν αὐτὸν
 ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, καὶ γινώσκων ὁ δὲ εὐλαβεμένους αὐτὸν. ,, Ἐπὶ μὲν γὰρ φησὶν ἄγαν
 φιλάνθρωπον ὁ δὲ ἄγαν εὐδὲς ἐργετῶν ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ὀφειλόμενος, καὶ τὸ ἀπειλὴν αὐτῷ
 δεδοικῶτος. “ Καὶ ἐν κατὰ κλυσμάτῃ προείας συντέλειαν ποιήσεται· ὁ δὲ ἐξεργασμένους
 ὁ δὲ ἐχθρὸς αὐτῷ διώκεται σκότῳ. ,, Ἐπειδὴ ἂν ἡ πρὸς ὀργὴν νέυση, αὐτῆς πνῆες εὐ-
 ρηκῶς ἀξίως, κατὰ κλυσμὸν πᾶσι δὲ τῷ ὀργῇ ἐπάγῃ τὴν οἰκίας, δι’ ἧς παντελῇ μὲν ἐρ-
 γάζεται (¶) ἀφανισμὸν τῷ μετῃ ἄπαντας ἡ δὲ ἐπανισταμένους αὐτῷ ὁ πολυμήντας
 αὐτῷ πὶ βέλεια ἐναντίον, σκότῳ παρὰ βλάβη ὁ ὑποείας πολλῇ τῷ μεγέθει τῶν ἐπαγο-
 μένων αὐτῷ κακῶν. “ Τί λογίζεσθε ὅτι τὸ κύριον; ,, Ὅμοιαν τίνυν φησὶν ἔχετε παρὰ
 αὐτῷ τὴν ἔννοιαν; ἢ μὴ νομίζετε δυνατόν ὑμῖν εἶναι πολεμῶν τῷ τριῶν; ἀφ’ οὗ δὴ καὶ
 παρὰ πρὸς ἐπὶ πηλὸν τῇ Ἱερουσαλὴμ, ἔγωγε τε βλασφημίας εἰς τὸ θεὸν ἐξετάνατε λόγους.
 “ Συντέλειαν αὐτὸς ποιήσῃ, καὶ ἐκ ἐκδικήσῃ δις ὅτι τὸ αὐτὸ ἐν θλίψει. ,, Δοκιμάσας
 γὰρ ὑμῶν παντελῇ ποιῶν τὸ ἀφανισμὸν, ἔγωγε ἀθρόον τὸ δοκῶν αὐτῷ κατὰ ὑμῶν ἀπερ-
 γάζεται, ὥστε μὴ μετῃ δαυτέραν αὐτὸν πληγὴν ἐπενεγκῶν, ἀθρόον ἡ ὑμῖν διὰ τὴν
 παρὰ πρὸς πληγὴν τὴν ἀπόλειαν ἐγγιγνέσθαι. “ Ὅτι ἔως μετέλθῃ αὐτῶν χερσὶν ἀποκτείνονται. ,,
 Ὡς εἰς παντελῇ κατὰ σὺν πάντα τὰ παρὰ ὑμῖν ἐρημίαν. “ Καὶ ὡς σμίλαξ παρὰ πλεο-
 μήνῃ βροχῶνται, ὁ δὲ ὡς καλὰ μὴ ξηρασίας μεσῇ. ,, Δίκην ἡ ἐκείνης τῇ βοτάνῃς τῇ τριῶν
 φραγμοῖς παρὰ πλεομένης, εἴτα ὑπὸ πάντων τῶν παρὰ πλεομένων ἀναλισκομένης κτενῶν,
 κατὰ ἀναλωθήσεται πάντες ὑπὸ πολεμίων· καλὰ μὴς τὴν δίκην ξηρῶς ὡς ὑπὸ πρὸς ἀφανι-
 σθήσεται τῶν ἐπὶ ὀπίσθῃ ὑμῖν· ἐδαμῶς ἀρκῶν πρὸς τὴν ἔφοδον αὐτῶν οἷοί τε ὄντες.

dissolvit principatus, petrae ab eo conteruntur. Hinc enimvero vobis constat, ne-
 minem posse potestati Dei resistere, qui quidem par est conterendis imperiis ma-
 ximis ac potentissimis, iisque funditus destruendis. Tum similia priorum dicens:
 “ bonus Dominus expectantibus eum in die tribulationis: novit ipse qui se pie co-
 lunt. ,, Est, inquit, clemens admodum et valde beneficus erga illos qui spem suam
 in eo collocaverunt, eiusque minas reverentur. “ In diluvio transeunte consumma-
 tionem faciet. Qui eum irritaverint atque oderint, persequentur eos tenebrae. ,,
 Verumtamen ubi ad iram spectaverit, dignosque hac aliquos nactus fuerit, dilu-
 vium nescio quod impetu suo convehet, quo summam cladem improborum edet:
 cunctosque sibi adversantes, sibique resistere audentes, tenebris multisque angu-
 stiis circumveniet per impositarum magnitudinem calamitatum. “ Quid cogitatis con-
 tra Dominum? ,, Quaenam, inquit, consilia in eum molimini? Num bellum adver-
 sus Deum geri posse putatis? Sane ex quo primum Hierosolyma oppugnare coe-
 pistis, his Deum blasphemiis lacessistis. “ Consummationem ipse faciet; non vindi-
 cabit bis rem eandem in tribulatione. ,, Decreta quippe suprema perniciē vestra,
 adeo violenter suam in vos voluntatem exsequetur, ut opus ei non sit iterato ictu
 ferire: subitum enim vel prima plaga interitum vobis pariet. “ Quoniam usque ad
 fundamentum vastabuntur, ita ut omnia apud vos solitudo fiant. “ Tortilis more
 smilacis devorabuntur, et sicut calamus ariditate occupatus. ,, Eius instar herbae
 quae saepibus circumplicatur, atque ab obviis quibusque beluis consumitur, cuncti
 ab hostibus absumemini: aridique ritu calami, adgressorum vestrorum tamquam igne
 destruemini, quorum incursibus sustinendis pares non eritis.

“ Ἐκ σὺ ἐξελεύσεται λογισμὸς καὶ τὸ κυεῖν, πονηρὰ βελδύμενος ἐναντία. „ Εἴτα
 δὴ τετόλμηκας τοιαῦτα βελεύσασθαι καὶ τὸ θεῶ, ὃ δὴ καὶ διαπεράξασθαι, ἐπελθὼν τῇ
 πόλει τῇ τὸ ναὸν ἐχέσῃ τὸ θεῖον; ἔγω γὰρ πρὸς ἑσέα ἐνόμισας αὐτὴν αἰελεῖν ὡς ἐδὲν ὑπὸ
 τὸ θεῶ βοηθεῖσθαι δυναμένην; Τί ἐν; „ τὰ δὲ λέγει κύριος κατάρχων ὑδάτων πολλῶν. „
 Ἄκουε τίνων ἅπανα ὑπὲρ τῆς Τολμήματος ἐκείνης καὶ ὑποφάνεται θεὸς ὁ πάντων κύριος
 τὸ καὶ γὰρ ἐθελῶν τὸ τοιοῦτον λέγει τὸ ὑδάτων πολλῶν. „ Καὶ ἔτι διασαλεύονται. „ Ὡς
 γὰρ ἂν εἴπῃς, φησὶν, ὕδωρ ἐξ ὑδατος ἐν πνι τόπῳ συνεστὸς καὶ πολλῆς διασπέρσῃς τὴν εὐμα-
 ρείας, ἔγω πάντων ὑμῶν ἀφορεῖται τῇ ἐθελῶν ὁ θεὸς ὡς ἀπολεία. „ Καὶ ἀκοὴ ἐκ
 ἐναντιώσεται ἐπὶ. „ ὡς μικρὴν σε μὴ ἢ ἀκούω ἐξ ἧς τὸ παντὸς ἀπολωλὸς. „ Καὶ γὰρ
 οὐκ ἐπὶ τὴν ῥάβδον αὐτῆς ὑπὸ σὺ, καὶ σὺ δὲ δεσμεύς σε διαρρήξω. „ Πάντα γὰρ σε τὰ
 σιγήσῃς, ὃ τὸ βασιλείαν καὶ ἔχῃ ἐδόκει, συγκόψω καὶ πᾶσαν τὴν δυναστείαν καὶ
 τῇ ὑποχρεῖων εἶχες, ὡς περὶ δεσμοῖς αὐτῆς τῇ ἐξουσίᾳ περιβάλλων τῇ οἰκίᾳ, παν-
 τελεῖς διατίμω, ἅτε καὶ τὴν ἀπολείας καὶ ὑπομένεις πάσης σε τὴν βασιλείας καὶ τὴν κερ-
 τοῖς καὶ τὴν ἐξουσίας καὶ κατὰ ἐτέρην εἶχες ὡς εἰκὸς ἀφανιζομένης. „ Καὶ ἐντελεῖται
 σοῦ κύριος. „ Ταῦτα γὰρ καὶ σὺ γνέσθαι κεκάλυπεν ὁ θεός. „ Οὐ παρήσεται ἐκ τῆς
 ἐνόματος σε ἐπὶ. „ Ἐπεὶ δὲ οἱ ὑπὸ βασιλείας ὄντες ἐώθασιν ἐπὶ σὺ βασιλέας ἅπαντα
 ἀναφέρειν, καὶ ἐκ τῆς ἐκείνων καλεῖσθαι περὶ σὺ, ὡς ὑπὸ τῇ ἐξουσίᾳ ὄντες τὴν ἐκεί-
 νων, ἐκ ἐπὶ σε φησὶν ἡ ὀνομασία ἐδαμῶ φανήσεται παντελεῖς ἀπολλυμένη. „ Ἐξ οὗ
 θεὸς σε ἐξολοθρεύσω γλυπτὰ, καὶ χωνότῃ θύσσωμα ἀφεί σε, ὅτι ἡμῶς. „ Συνα-
 φανίᾳ γὰρ σοὶ καὶ τὰ εἶδωλα, οἷς πολλὰ ἀπένεμες τὴν πᾶν, ἅπερ ὡς περὶ τῆς ἀφεί σοὶ
 γλυπτῆς συναπολλύμενα ὃ συναφανιζόμενα, καὶ μονογενὴς συνθαπτόμενα τῇ ἀπμείᾳ τῇ σῇ.
 „ Διότι ἰδὲ ἐπὶ τὰ ὅρη πύδες εὐαγγελίζομεν καὶ ἀπαγγέλλοντες εἰρήνην. „ Τότε δὲ
 φησὶν ἔσονται πολλοὶ οἱ ἀνὰ τὰ ὅρη τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀναγγέλλοντες καὶ τὴν ἀπώλειαν ἐπαγ-

“ Ex te egressa est machinatio contra Dominum; improba atque hostilia con-
 silia animo voluisti. „ Ausus es haec facinora mente agitare et agere contra Do-
 minum, armis urbem adoriens divino templo praeditam: eamque facile te capturum
 existimasti, quasi nihil a Deo iuvanda foret. Quid ergo? “ Haec ait Dominus re-
 ctor aquarum multarum. „ Audi porro quasnam ausibus illis nunc poenas decernat
 Deus cunctorum in orbe populorum dominus. Ut enim cuilibet, inquit, licet con-
 gregatas alicubi aquas facillime separare; sic vos ab omnibus gentibus discernet
 Deus quum exitio tradet. “ Neque audietur diutius auditio. „ Ita ut ne famam
 quidem eius qui perit iam sis auditorus. “ Et nunc contritam avertam virgam eius
 a te, et vincula tua dirumpam. „ Cuncta enim sceptrum et imperium, quod habere
 videbaris, comminuam: universam potentiam tuam quam in subditos exercebas, et
 qua ceu vinculis populum hunc in tua ditione retinebas, omnino praecidam: omni
 scilicet ditione spoliaberis: vires atque potestas, quam in alias gentes exercebas,
 iam merito evanescent. “ Et praecipiet de te Dominus. „ Haec fieri mandavit Deus.
 “ Haud seretur de tuo diutius nomine. „ Quoniam regum subditi solent ad reges
 suos omnia referre, atque ab illorum vocitari nominibus, quorum ditioni parent;
 haud diutius, inquit, nomen tui funditus pereuntis extabit. “ De domo Dei tui
 eiciam sculptilia, ponamque conflatilia sepulcrum tuum, quia dehonestatus es. „
 Destruam tecum idola, quibus multum tribuebas honorem: atque haec, inquam,
 fient tamquam tumulus tibi, tecum scilicet perdita atque destructa, ac propemodum
 ignominiae tuae contumelata. “ Quamobrem ecce in montibus pedes laeta nun-

γελιζόμενοι πᾶσι τ' σὺν, καὶ τὴν ἐντεῦθεν καθεύξασαν αὐτὸς εἰρήνην. « Ἐόρταζε Ἰούδα τὰς ἐορτὰς σε, ἀποδοὺ τῇ θεῷ τὰς εὐχὰς σε, διότι οὐ μὴ θεωρώσιν ἐπὶ τῇ διελθῆν εἰς παλαίωσιν. », Ἔσο δὴ καὶ σὺ λοιπὸν ἐν ἡδοναῖς, ὡς τὰς καθεκέσας ἐορτὰς τὲ καὶ εὐχὰς τῇ θεῷ μὴ πάσης ἐκπλήρῃς τ' σπουδῆς πάνυ γε θαυράν. ὡς ἐκ ἂν ἐπέλθειεν ἐπὶ ὅττι τῇ π' διαφθεῖται τ' θεωρηκόντων ὑμῶν ἀπολωλότες ἅπαζ. Διὸ ἐπάγξ.

ΚΕΦ. Β'.

« Συντετέλεσται, ὤξηρται. », Ἠφάνισται γὰρ φησιν ὁ ταῦτα τολμήσ. « Ἀνέβη ἐμφυ-
 τῶν εἰς πόσσωπον ἀπὸ ἑξαυρούμενος ἐκ θλίψεως. », Θεῖα γὰρ τις ὁργὴ ὥσπερ ἐμφυσθή-
 ματι πνὶ παντελὲς αὐτὸν ἔσβεσε καὶ ὑμῶν ἑξαπτόμενον. ὥστε σε μὴ ἢ μίαν θλίψιν
 ἐντεῦθεν ὑποπτεύειν λοιπόν. Ταῦτα ὡς πρὸς (Ϝ) Ἰούδα εἰρηκώς, ἐορτάζειν ὀφείλοντα ὅτι
 τῇ τῇ τριαυτα πεπονηκότος κατ' αὐτῶν ἀπολώλει, ἔπειθ' δὴ λοιπὸν πρὸς θεῷ Νινωίτας
 τ' λόγον. « Σκόπεσον ὁδόν. », Ὅρα δὴ φησὶ θεῷ ὁπνεῖν σοι μέλλοντας. « Κρατήσον
 ὁσφύος. », Σύσφιζον πρὸς τριαυτὴν ἑφοδὸν εἰ εὐνὴ σαυτὸν. « Ἀνδρῖσαι τῇ ἰσχύϊ σφόδρα. »,
 Νυνὶ σε τ' μεγάλῳ ἐκείνῳ ὁπιδεῖξαι δυνάμιν. « Διότι ἀπέσβεσεν κύριος τὴν ὕβριν
 Ἰακώβ, κατὰ τὴν ὕβριν τῇ Ἰσραήλ. », Ἀλλὰ γὰρ οὐ δύνατον σοι τὰ ὁπνιόμενα κακὰ
 διαφυγεῖν, ἐπειδὴ ἂ πεπονηκὼς εἰς (Ϝ) Ἰσραήλ, εἰς τ' κεφαλῇ ἔρεψε τὴν σὺν ὁ θεός.
 « Διότι ἐκπνέοντες ὤξεύναζαν αὐτὸς, καὶ τὰ κλήματα αὐτῶν διέφθειραν, ὅπλα δυ-
 ατείας αὐτῶν ὡς ἀνθρώπων. », Τριαυτὴ γὰρ ἔσται καὶ σὺ τῶν πολεμίων ἢ δυνάμεις, ὥστε
 σε δύνῃ τῶν ἐκπνέοντων ἐδῆτα, τ' ἀξίας ἀποβαλεῖν τ' οἰκίας, ἀπολέσας τε ἅπαν-
 τας ἐφ' οἷς ὡς κεκυλωκόσι σε καὶ πρὸς τ' θεραπείαν ἡχολημῶσις τ' σὺν μέγα ἐφρόνας
 καὶ συμτόμως εἰπεῖν πᾶσαν σὺ τ' πολεμικῶς ἐμπειρίαν καὶ πᾶσαν τ' δυνάμιν ὡς ἀπάν-

ciantis, pacemque praedicantis. „ Tunc, ait, multi per Hierosolymorum montes di-
 scurrent, cladem tuam palam nunciantes, suamque inde consecuturam pacem.“ Age,
 Iuda, sollemnitates tuas, redde Deo vota tua; quia iam nemo in posterum res tuas
 antiquabit. „ Esto et tu deinceps in deliciis, legitimasque sollemnitates ac vota Deo
 persolve cum omnimoda sollemnitate ac laetitia: neque enim amplius supervenient
 qui res tuas pessumdent, quandoquidem illi iam perierunt. Quare addit.

CAP. II.

“ Consummatus est atque sublatus. „ Destructus est, inquit, qui haec ausus
 fuerat. “ Ascendit qui insufflet in faciem eius, qui de calamitate eripiat. „ Divina,
 inquit, ira ceu flatu quodam prorsus illum extinxit, qui contra vos accensus fuerat:
 quare iam nullam hinc cladem suspicari poteritis. His Iudam verbis allocutus, qui-
 bus eum iussit festum agere propter adversarii sui perniciem, sermonem deinceps
 ad Ninivitas convertit. “ Observa viam. „ Videsis quinam tibi superveniant. “ Lum-
 bos robora. „ Ad eiusmodi incursionem, si vales, sustinendam praecingitor. “ Vi-
 riliter admodum age. „ Nunc tuas illas ingentes ostende vires. “ Quoniam avertit
 Dominus contumeliam Iacob, sicut contumeliam Israhelis. „ Profecto haud potes
 eventura mala vitare; nam quae tu Israheli fecisti, eadem Deus in caput tuum re-
 torsit. “ Quare excutiendo excutierunt eos, et palmites eorum corruerunt, arma
 potentiae eius ex hominibus. „ Tanta, inquit, erunt adversum te hostium vires,
 ut ritu eorum qui vestem excutiant, dignitate tua proterrendus sis; atque omnia
 amissurus, quibus tu olim stipatus ac veluti famulitio cultus superbiebas. Prorsus

των ὑπολέσκει τῷ ἀνδρόπῳ· εἶτα ἔτι παλαιὰν αὐτῶν ἐνίκηται δυνάμιν ἥπερ ἐκ εἰς
 θεὸν ἐχρίσαντο, ὡς οὐδὲν αὐτὲς ὠφελήσασαν ἐν τῇ παρόντι καμῶν. “ Ἄνδρες δυνάμει
 ἐμπύζοντες ἐν πυρί. „ Ὑμεῖς ἤτε φησὶν οἱ δι’ ὑπερβολῇ ἰχίος ἐδὲ πρὸς κακοπολμῶν
 ὀκνουῦτες. “ Αἱ λυαὶ τῶν ἀρμάτων αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐτοιμασίας αὐτῶν, ἔτι οἱ ἵπποις στρυ-
 βηθήσονται ἐν τῇ ἰσοδίᾳ. „ Οἱ μίγα ἐφ’ ἵπποις τε φερονῶντες ἔτι ἄρματα, ἀ δὲ πάντα
 καὶ ὑμῖν ἄρματα φανῆται· ἐν γὰρ τῇ καμῶν καὶ ὃν παρεσκευάσαι ὡρᾶ θεῶν τὰ τῶν π-
 μωρίας ὑμῖν, στρυβθὲν καὶ τὰ ἄρματα ἔτι ἵπποις κατέξῃ, οὐδὲν ὀπιτελεῖν δεῖ τὸ
 δεῖν τῶν πολεμίων οἷοις τε ὄντας. “ Συγχυθήσεται τὰ ἄρματα, ἔτι συμπλαθήσονται ἐν
 τῇ πλατείᾳ. „ Πρὸς φυγὴν γὰρ φησὶν ἐρμήσουσι πάντες· ὥστε ὑπὸ τῆς κατεχούσης αὐτὲς
 ὑποείας, ἀμήλοις αὐτὲς συμπλεκομένης πρὸς τὴν ἐφόδον τῶν πολεμίων ἐαυτὲς ὑπολλύειν.
 “ Ἡ ὄρεσις αὐτῶν ὡς λαμπάδες πρὸς, καὶ ὡς ἀσραπαὶ διαξέχεσαι. „ Εἰρωνικῶς ὅτι
 διασπάρῃ τέτο λέγει· καὶ τοι γὰρ φησὶν οὐδὲν ἀσραπῶν καὶ πρὸς διαλλάττειν ἐνομιζέσθαι
 ἐκλάμποντες τὲ τοῖς ἔπλοις καὶ μὴ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ὀπλόντες τοῖς ἐναντίοις.

“ Καὶ μνησθήσονται οἱ μεριζάνες, ἔτι φύζονται ἡμέρας, ἔτι κρατήσουσιν ἐν τῇ ὑποείᾳ
 αὐτῶν ἔτι σπεύσουσιν ὅτι τὰ τείχη, καὶ ἐτοιμάσουσι τὰς πορφυλάδας αὐτῶν. „ Τὰ μὲν δὲ
 τῶν πορφυλάδων ἐμὴν ἐκείνης, καὶ τῇ δυνάμει ὡς τὰ γρήσεται πάντα· τὸ πολεμεῖν ἢ
 ἀφέντες, φυγῆς λήψετε μνήμην· ἔτι οὐδὲ ταῦτα χρώμενοι τῇ δρόμῳ δεῖ τῇ ὑπερβολῇ τῇ
 ὀπκαμῶν δέος τῶν πολεμίων ὑμῖν· ἀναδραμεῖσθε δὲ λοιπὸν ὅτι τὰ τείχη, τῇ μὲν πόλε-
 μον δεῖ πολλὰ ὑπόγρῳσι ἀφέντες, τὴν δὲ ἐκείνων ἢ πορφυλάδες ἔξεν ἀσφάλειαν,
 καὶ δὲ ἔτι τὰς εἰσόδους ὅτι τῇ τειχῶν φυλάδας πᾶσαν ἔχετε τὴν ἀχολίαν· καὶ τὸ δὲ
 μεῖζον. “ Πύλαι τῶν πόλεων διανοίχθησαν, καὶ τὰ βασίλεια διέπεσε, ἔτι ἡ ὑπόστασις ἀπε-
 καλύφθη καὶ αὐτὴ ἀνέβαινε, καὶ αἱ δοῦλαι αὐτῆς ἤγοντο, καὶ ὡς ὡς ἐξερᾶν φεγγόμενοι

ut verba ad compendium conferam, bellica omnis peritia tua cunctaque vis ex in-
 colatu hominum exterminabitur. Deinde veterem eorundem potentiam memorat,
 quae ab illis contra fas exercita, nihil in praesenti profutura erat. “ Viri strenui
 ignem ludibrio habentes. „ Vos quondam, ait, tantis viribus pollebatis, ut ipsi flam-
 mae certare non dubitaretis. “ Habenaе curruum illorum, in die praeparationis eius;
 equites turbabuntur in viis. „ Equis olim curribusque fidistis, qui nunc inutiles
 sunt. Nam quo tempore Deo visum fuerit poenam vobis infligere, trepidatio currus
 et equites occupabit, ita ut metu hostium nihil agere queant. “ Confundentur cur-
 rus, et in plateis collidentur. „ In fugam, inquit, se conicient: hac autem trepi-
 datione inter se collisi, ante hostium adventum pessum ibunt. “ Aspectus eorum
 ut lampades igneae, ut fulgura discurrentia. „ Ironice id dicit: nempe vos nihil
 fulgure differre vosmet putavistis, qui lucentibus armis praediti, vehementi impetu
 in hostes ferebamini.

“ Fugae interdiu memores erunt optimates; in trepidatione sua festinabunt
 moenia tenere; propugnacula sua praeparabunt. „ Vester ille apparatus atque ar-
 matura in cassum fiet. Itaque omisso proelio fugam meditabimini: neque hac ipsa
 expedite utemini; sed cum ingenti consternatione currentes ob ingruentem ho-
 stium metum, ad moenia, quae sola reliqua erunt, festinabitis, pugna ob despe-
 rationem omissa: atque hinc tutelam expectabitis, et ad consuetam murorum cu-
 stodiam studio omni incumbetis. Quod vero gravius est “ portae urbium patuerunt,
 aegia palatia conciderunt, opes revelatae sunt. Ipsa ascendit, et ancillae eius prae-
 cedebant, ceu columbae loquentes in corde suo. „ Sed enim ne perfugii quidem

ἐν καρδίᾳ ἑαυτῶν. „ Ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ τὸ παρὲς τὰ τείχη σπαρῆς ὄφελος ἢ γέροντες ὑμῶν·
 p. 330. κρατήσεσι γὰρ τὴ πόλεως οἱ πολέμοι, καὶ ὅσα γε τὰ πυλῶν μὴ πολλῆς εἰσελεύσονται τὴ
 ἀδείας· τὰ βασίλεια τὰ παντελὴς ἀφανίσαι· πᾶσαν τὴ σε τὴν ὑπαρξίν καὶ πάντας ὅδ'·
 * cod. ἀναβήση. φερόντας σοι θησαυροὺς δι' ἀρπαγῆς ποιησάμενοι, καὶ ἀφανῆ πᾶσιν ἐργάονται, ἃ τὰ πά-
 λαι σοι ὅσα πολλῆς τε ὄντα φυλακῆς ἃ κεκρύφθαι δοκῶντα. Καὶ αὐτὴ μὲν ἀνέβαινε. * „
 Πρὸς τὴ Νινὴν ἣ ὁ προφήτης φησὶν, ἀντὶ τὴ ἀναβήση τὸ ἀνέβαινε εἰπὼν, καθὼς ἐναλ-
 λάττειν εἶωθε (ὧ) χρόνον· ἀναβήση γὰρ φησὶν, ὅτι (ὧ) τῶν πολεμίων ἀγομένη βασιλεία
 ὡς αἰχμαλώτων ἔσα λοιπὸν. ἃ πᾶσαι δὲ σε αἱ ὑψηλοὶ πόλεις τε καὶ χώραι, δούλας
 γὰρ αὐτὰς ὠνόμαζε, μακρὰ χαίρειν εἰποῦσαι τῇ προσέσῃ σοι φερόμεν βασιλείᾳ, ὅτι
 τὴ αἰχμαλωσίαν ἀχθήσονται πᾶσαι σὺ σοι κατ' ἐννοίαν φερεσθῆς δίκην τὰς ἑαυτῶν τε
 ἃ σὺ σενάζεσθαι τε καὶ ὀδυρόμεναι συμφερέας.

Εἶτα τὴ παλαιὰν εὐφροσύνην αὐτῶν φησὶ, διαίρων εἰς αὐτὰ (ὧ) λόγον· καὶ ποτὲ μὲν
 ἐν οἷς ἐξετασθήσεται κακοῖς διδάσκων, ποτὲ ἣ τὴ πάλαι προσέειπεν αὐτοῖς ἐκπιπόμενος
 δυναστείαν· ὡς ἂν ἃ τέτω τὸ συμβαῖνον αὐτῇ πάθος ἀνέστη, αἱ δὲ τῶν τοιούτων εἰς τοιαῦτα
 v. 4. ἀφικνεῖσθαι μέλλει. „ Καὶ Νινὴν ὡς κολυμβήθρα ὕδατος τὰ ὕδατα αὐτῆς· καὶ αὐτοὶ
 φεύγοντες ἐκ ἔστησαν, καὶ οὐκ ἔτι ὁ ὀπίσθιος. „ Πάλαι μὲν γὰρ κολυμβήθρας μεγίστης
 p. 310. διήλλαττον οὐδὲν ὑπερχομῆς τῶν ὕδατι παντοχόθεν, καὶ πολλοὺς ἐν αὐτῇ φοβούσης
 ἰχθύας· ἔτω πολλὰ μὲν γέμισα πλήθους οἰκίας· πολλὰς ἣ ἐκ τῶν πολεμίων αἰχμαλώτους
 ἔχουσα παρ' ἑαυτῇ· νῦν ἣ εἰς τέτω κατέστησαν ταλαιπωρίας, ὡς μὴ ἣ βαρύντατον εἶναι
 πρὸς ὅδ'· πολεμικοὺς δυνάμεις, πρὸς φυγὴν ἰδὼν· εὐρίσκετο ἣ ἐδίδας τοῖς τοσούτοις ἐφ-
 v. 9. ρῶν κακοῖς, ἣ πᾶσα διόρθωσιν αὐτοῖς ἐπάγων. „ Διήρπαζον τὸ ἀργύριον, διήρπαζον τὸ
 χρυσίον. „ Ἀπαντα δὲ λοιπὸν δι' ἀρπαγῆς οἱ πολέμοι τὰ παρ' αὐτοῖς ἐποιεῖτο. „ Καὶ
 ἐκ τῶν πύργων τῆς πόλεως αὐτῆς. „ Ἀναείθμητον πᾶν πλῆθος αὐτῶν ἀφαιρούμενοι, ὥπερ

ad muros ulla vobis utilitas est: potentur enim civitate hostes, perque portas multa cum securitate ingredientur; regias domos a fundamentis evertent; opes tuas omnes atque thesauros dum diripiunt, publicos facient; quaecumque scilicet diligenti olim et arcana custodia servabas. “ Et ipsa ascendit. „ Ninivem scilicet dicit propheta. (Pro ascendes ait ascendit, more suo tempora commutans.) Ascendes, inquit, ad inimicum regem deducta, captiva deinde mansura: cunctaeque tibi subditae urbes atque pagi (his enim ancillarum nomina facit) multum valere iubentes pristinum imperium tuum, servitio tecum addicentur; tacita cogitatione, columbae more, suam pariter atque tuam maerentes calamitatem.

Deinde pristinam felicitatem dicit, sic distributo sermone, ut modo mala quibus illa cruciabitur narret, modo veterem commemoret dignitatem: nimirum ut incidens infortunium ideo gravius fiat, quod talis urbs ad talia devenerit. “ Ninive, ut aquae piscina aquae eius. Ipsi arrepta fuga nusquam substituerunt; nec erat qui aspiceret. „ Olim quidem a piscina maxima non differebant, aquis undique affusis, multitudine piscium ibidem alita. Sic videlicet Ninive multitudine populi redundabat; multos quoque bello captos homines apud se habens. Nunc vero tanta adversitate sunt oppressi, ut ne brevissime quidem contra hostes in acie steterint, quominus se fugae statim committerent. Porro autem nemo inventus est, qui his malis mentem intenderet, aut iisdem medicinam aliquam faceret. “ Diripuerunt argentum, diripuerunt aurum. „ Cunctas horum opes praedae habuerunt hostes. “ Neque erat finis ornamentorum eius. „ Innumeras divitias eripuerunt, quibus

ἐκοσμοῦτο τὸ πρῶτον. “Βεβάρυνται ὑπὲρ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς τὰ ἐπιθυμητά. „ Πολλὰ γοῦν μάλισα τὴν σαρδὴν ἐποιῶντο τὰ δοκουῦτα ἥματα εἶ, ὃ ἂ μὴ πολλῆς ἔχον τὴν ἐπιθυμίαν ἀφελέσθαι παρ’ αὐτῶν· τὸ γὰρ βεβάρυνται, ὁμοίον ἐστὶ τῷ ἐν τῇ βασιλείᾳ, ἐβαρύνθη ὁ πόλεμος ἐπὶ Σαδλ *, ἵνα εἴπῃ ὅτι κατ’ ἐκείνο τὸ μέτρον ἐπέκειντο μάλισα οἱ πολέμοι· ἔγω γὰρ αὐτὰ τὸ βεβάρυν) λέγει, ἵνα εἴπῃ ὅτι πλείων πρὸς ἐκείνα ἢ σαρδὴ τῷ πολέμοις ἐγίνετο.

* I. Reg. XXXI
3.

“ Ἐκπναγμός ἐ ἀναπναγμός, ἐκβρασμός καὶ καρδίας θραυσμός, καὶ ὑπόλυσις γυνάπων, ὃ ὠδίνες ἐπὶ πάσαν ὁσφύν, ὃ τὸ πρῶτον αὐτῶν ὡς πρῶτον χύξας. „ Βέλεται εἰπεῖν ὅτι ποικίλοις ἐκ τῶν πολέμων φειβληθήσονται τοῖς κακοῖς ἐκπναγόμενοι καὶ ἐκβραζόμενοι· ὡς παντελῶς μὲν αὐτοῖς τὴν θραυσίαν σβεδῶναι τὴν λογισμὸν· ἐκκελυμένους ἢ ὑπὸ τῆς δέξας μὴ ἢ εὐωα διύσασθαι ῥαδίως, ἐν ὁδύαις τὴν κοιναῖς ἀπαντας εἶ. ὃ σιωπῶς εἰπεῖν τοῖς ἐκ τῆς κακῆς ἀπορίας εἶ, ὡς μηδὲν ἀποκρίναται κεκαυμένης χύξας ὑπὸ πυρός. Καὶ πάλιν ἐπὶ τὴν μνήμην ἄγων αὐτὴς τὴν παλαιᾶς δυναστείας. “ Ποῦ ἐστὶ τὸ κατοικητήριον τῶν λεόντων ὃ ἡ νομὴ ἢ οὐσα τοῖς σκύμοις; “ Ἀλλὰ γὰρ οἴχεται ἢ αὐτῶν καὶ ἡ νομὴ πᾶσα· καὶ γὰρ σκύμοις τὸ αὐτὸ λέγει, τὰ τέταρτα λέοντες· βούλεται ἢ εἰπεῖν ὅτι πάλαι μὲν οἱ τὴν Νινυὴν κατοικῶντες, λεόντων δίκην ἥτε πᾶσι τοῖς λοιποῖς φοβεροῖ, ὃ τὰ παντὶ χρόνῳ ἐκ τῶν πολέμων λαμβάνοντες ἠθροίζετε παρ’ ἑαυτοῖς· νῦν ἢ ἐν Νινυὴ τὸ κατοικητήριον ὑμῶν οἴχεται, ὃ πάντα σὺ αὐτῇ ὅποια τε ἠθροισμένα παρ’ ἑαυτοῖς τὸ πρῶτον εἶχετε. “ Πῶς ἐπρεῦθη λέων, τὸ εἰσελθεῖν; „ Σφόδρα δραστικῶς· ὡς γὰρ ἐν πολέμοις αὐτῶν πάντοτε ὄντων, καὶ αἱ πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ὀντων ὡς ἐπὶ πνα θήσαν, ποῦ δὴ φησὶ νῦν ἀπελήλυθεν ὁ κρατὴν ὑμῶν; ὅτι ποῖαν ἀπελήλυθε θήσαν; ἵνα εἴπῃ ὅτι πέπαυται τὰ πολεμῶν, ἀπέθετο τὴν ἔξοσιν καὶ τὴν δύναμιν τὴν πρῶτον.

p. 342.

v. 12.

Διὸ ἐπάρχ. “ Ἐκεῖ σκύμοι λεόντων, ὃ ἐκ τῶν ὀντων λέων ἤρπασε τὰ ἱκανὰ

antea ornabatur. “ Aggravati sunt super omnem suppellectilem eius desiderabilem. „ Vehementi studio ad pretiosa quaeque ruerunt, multamque diripiendi eam cupiditatem prae se tulerunt. Nam dictio aggravati sunt, idem significat atque in regnum libris aggravatum est proelium contra Saulem; ut denotetur, illa potissimum parte vires hostium sese intendisse. Ita heic etiam aggravati sunt dicitur, ut intelligamus, potissimum hostium studium circa opes esse versatum.

“ Excussio et redicussio, et ebullitio, et cordis confractio, et genuum dissolutio, et dolores omnium renum, et facies eorum ut adustio ollae. „ Significat fore ut eos inimici variis adficiant malis, crebro excutientes, et eiicientes, ita ut universum iis extinguatur mentis ratiocinium. Timore autem enerves ne stare quidem facile poterunt, et communibus quatiantur angoribus: atque ut breviter dicam, tantis ob has clades prementur angustiis, ut ferventis ab igne ollae haud dissimiles visuri sint. “ Ubinam est leonum habitaculum, et pascua catulorum? „ Periit leonum habitaculum, et omnia pascua eorum. Nam catuli iidem sunt atque leones. Significat autem, Ninives olim incolas leonum instar cunctis populis fuisse terribiles, et undequaque bellis sibi opes parasse. Nunc vero etiam Ninive, inquit, habitaculum vestrum periit, simulque quidquid opum illic antea congesta habuistis. “ Quo abiit leo, ut ingrederetur? „ Valde hoc irridenter. Nam quia Assyrii perpetuis in bellis versati fuerant, semperque aliquos veluti venando persecuti; quoniam, inquit, dux vester abiit? in quam venationem profectus est? Utique dicit finem bellandi factum, et potentiam vimque pristinam fuisse depositam.

τοῖς σκύμοις αὐτῆς, ἔ' ἀπέπνιξε τοῖς λέεσιν αὐτῆς, καὶ ἔπλησε θήρας νοσσίαν αὐτῆς, καὶ τὸ κατοικητήριον αὐτῆς ἀρπαγῆς. „ Πρῶτερον μὲν γὰρ λέοντων δίκην ἐπήεστε πᾶσι, ἔ' φόβος ὑμᾶς τῷ τοιαῦτα ποιῆν ἐπέσχευε ἐδείξαι δι' ἀρπαγῆς ἢ τὰ ἐτέρων ποιέμενοι, πλεονέχοντες ἑαυτοῖς συνελέγετε πλεόντων, ἀντάρκτη καὶ τοῖς ἔξ ὑμῶν εἰς ὑπόλαυσιν, ἀναιρεοῦντες τὸ ἔ' συμπνίγοντες ἐτέροις, ὥσπερ πνῆσθαι θήραν τοῖς χυρήμασι συνελέγετε τοῖς οἰκείοις, ἔξ ἀρπαγῆς ἔ' ὠφελονομίας (W) πλεονέχοντες τὸ οἰκεῖον. Τί οὖν; “ Καὶ ἰδὲ ἐγὼ ὅτι σὲ, λέγῃ κύριος παντοκράτωρ· καὶ ἐκκαύσω ἐν καπνῷ πληθὺς σε, ἔ' δὲ λέοντάς σε καταφάγεται μάχαιρα· ἔ' ἐξολοθρεύσω ἐκ τῆς γῆς τὴν θήραν σε· καὶ ἐ μὴ ἀκκαθῇ ἐπὶ τὰ ἔργα σε. „ Ὑπὲρ δὲ πάντων ἐκείνων ἀπεφάνηται καὶ σοῦ νυνὶ ὁ θεός, ὅτι ἐν πυρὶ μὲν ἀναλωθήσεται καὶ σενοχωρεῖα πλείη τὸ πλῆθος σόν· δὲ ἢ ἐν σοὶ δοκουῦντας ἔ' διωατὲς ἀνελῶσιν οἱ πλέμιοι· ἀφανισθήσονται ἢ πάντα ὅποσα συνελέξας κακῶς, ὡς πᾶσαν μὲν σε καταλυθῆναι τὴν δύναμιν, ἀκκαθῆναι ἢ ὡς σὲ μηκέτι μηδὲν, ὡς τι πεποιηκός ἔ' ὑπολωλός καταπάξ.

ΚΕΦ. Γ'.

Εἶτα τὴν πτωρίαν εἰπόν, ὑπειδίξθη πάλιν τὴν κακίαν. “ Ὡ πόλις αἰμάτων ὅλη ψευδῆς, ἀδικίας πλήρης. „ Πείσεσθε δὲ ταῦτα φησὶν, ὑπὲρ ὧν ὡς φόνοις ἅπασαν εἴχετε τὴν χολῶν, ἔ' πολλὰς ψεύδεται καὶ ἀπάτη κεχηυρῶσι ἀδικεῖν ἐπέσχεσθε τὰ ἀνήκεστα· οἷον πὶ ὁ Ῥαφάηης * ὅτι τῷ Ἱερουσαλήμ ἐποίη ὑποχέσεσιν ἀγαθῶν αὐτῆς ἐξαγαγεῖν βελόμηρος. “ Οὐ φιλαφροσύνη θήρα. „ Ἵνα εἴπῃ ὅτι ἐκέπθαι θήρας ἔξαις καμρόν, ἔ' πολλὰ ζητήσας οὐκ ἰχύος τὴν διαφεράσασθαι τοῖσιν, ἐκ μεταφορᾶς αὐτὸ τῷ ὀπιμελῶς πὶ φιλαφία ζητούτων, εἰρηκῶς δὲ τῇ; “ Φωνὴ μαρίων, καὶ φωνὴ σφσμῶν ξοχῶν, καὶ ἴππων διώκοντος,

p. 313.
v. 1.

* IV. Reg.
XVIII. 28.

v. 2.

Idcirco addit: “ ibi catuli leonum erant, nemine territante: leo venabatur catulis suis alimoniam, et catulorum suorum gratia suffocabat: venatione nidum suum complevit, cubile suum rapinis. „ Antea quidem, ait, leonum more passim vim faciebatis, nullusque vos ab ea violentia deterrebat metus. Direptis alienis, ingentes vobis opes comparavistis, quibus vestri quoque liberi fruerentur. Occidistis, suffocastis populos, atque hos praedae instar soboli vestrae utendos obiecistis: rapina et scelere divitias vestras exaggeravistis. Quid porro? “ En ait tibi Dominus omnipotens: incendam fumo multitudinem tuam; leones tuos gladius absumet; venationem tuam exterminabo; et non audientur ultra opera tua. „ Ob ea scelera omnia, de te nunc ita edixit Deus, flammis atque pressuris plurimis consumptum iri populum tuum; fortissimum quemque civium tuorum ab hostibus caesum iri; quaecumque improbe coacervasti, vastatum iri: destructum iri denique dominatum tuum, nullamque tui mentionem deinceps futuram, quasi hominis qui aliquid fecerit, idemque mox funditus perierit.

CAP. III.

Deinde punitione dicta, malitiam rursum obiurgat. “ O sanguinaria civitas, tota mendax, iniquitate plena! „ Patiemini haec, inquit, quia semper caedibus indulgistis, multosque mortales per fraudem atque mendacium iniustis necibus irritare conati estis; veluti Rhapsaces falsis promissionibus nisus est Hierosolymorum cives urbe deducere. “ Non contrectabitur venatio. „ Nempe haud amplius venandi occasio suppetet; multaue moliens, nihil efficere poteris. Idque ait sumpta metaphora ab iis qui curiosa aliquid contrectatione vestigant. Cur? “ Vox verberum et

ἔαρματΘ ἀναβεάσονταιΘ, ἰπώεις ἡγούνονταιΘ, ἔσλβέσσις ῥομφαίας, καὶ ἔξαστρα-
 πόντων ὅπλων, καὶ πλήθεις ξυμμαχίαν, καὶ βαρείας πώσεως. „ Ταῦτα γὰρ ὑμᾶς ἀπὸ
 ἐκείνων δαδέξεται φησί, μάστιγες, ἔκνυπΘ ξοχῶν, καὶ ἵππων ἐλασία, καὶ ἀρμάτων
 ἑρπυβΘ πολὺς, καὶ ἰπώων διώξεις, ἔξίφῃ μὲν τῇ λοιπῶν ὅπλων φοβερά καὶ ἰδὲν τῇ
 λαμπερίῃ τῇ οἰκείᾳ· ἀφ' ὧν δὴ πολλοὶ μὲν πληρήσονται, πολὺς ἢ θάνατΘ ἔσται τῷ
 ἀναιρεμύρων. „ Καὶ ἐκ τῷ τοῖς ἔθνεσιν αὐτῆς. „ Καὶ ἐδὲ σήσεται τοῖς ὑπηκόοις αὐτῆς τὰ
 κακὰ, ἀλλ' αἰεὶ τὸ πρῶτον ἔτερον δαδέξεται κακόν. „ Καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν τοῖς σώ-
 μασιν αὐτῶν ὑπὸ πλίνθος πορνείας. „ Πολλὰν δέ φησιν ἀναιρεμύρων, εἰς ὀλιγίσους ἄγαν
 αὐτῶν ὁ ἀειθμός περὶσσεύεται· τὸ γὰρ λέγει τὸ ἀσθενήσουσιν ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν, ἵνα
 εἴπῃ ὅτι ὀλίγα περιλειφθήσεται σώματα· καὶ τὴν αἰτίαν λέγων, ὑπὸ πλίνθους πορνείας·
 ταῦτα γὰρ πείσονται φησὶν ὑπὸ ὧν πλείον ὅσον ἐξεβάπτισαν τὸ θεοῦ· καὶ τὰ πρὸς τῇ
 ἄξιον τῷ δοκούτων αὐτῶν.

Εἶτα ἐκδιδίων ἐπάγει. „ Πόρνη καλὴ καὶ ὀπίχραις ἡγεμνὴν φαρμάκων. „ Σὺ δὲ
 φησὶν ἡ πόρνη ἢ τὴν περὶσσεύουσαν ἐκτεταμμένην, εὐφρενὴς μὲν ἑαυτῇ φαινομένη δὲ τὴν περὶ-
 σσεύουσαν δυναστείαν, ὀπίχραις ἢ δὲ τῇ αὐτῆς ἐνεκὴν σε θεραπεύειν ἐσπεδακότας, καὶ δὲ
 ἔκ πάντων ἔξαρχΘ τῇ τῇ ἀσεβείας ἐθῶν ἐτέροις ἐρίμῃ. „ Ἡ πολλῆσα ἔθνη ἐν τῇ πορ-
 νείᾳ αὐτῆς, ἔκ φυλᾶς ἐν τοῖς φαρμάκοις αὐτῆς. „ Ὁλόκληρα γὰρ ἔθνη ἔκ φυλᾶς ὅλας τῇ
 ἐξουσίᾳ κατὰσχευμένη τῇ οἰκείᾳ, εἰς τὴν αὐτῇ συμμετῆγας ἀσεβείαν, καὶ πᾶσαν δὲ
 τὴν περὶ τὰ ταῦτα σκεδῶν. „ Ἰδοὺ ἐγὼ ὅτι σὲ, λέγει κύριεΘ ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ·
 καὶ ἀποκαλύψω τὰ ὀπίσω σε ὅτι τὸ πρῶτον σὲ ἔδειξον ἔθνεσιν τὴν αἰχλὺν σου, καὶ
 βασιλείας τὴν ἀπρίαν σου, ἔκ ὀπίσσω ὅτι σὲ βδελυγμὸν, καὶ τὰς ἀκαθαρσίας σε·
 κατὰσχεύω σε εἰς ὠδύνην. „ Τοιγαροῦν ἐγὼ σοι, φησὶν ὁ θεός, ἀνάλογον τῇ ταύ-
 ταις ἀπρίαις ἐπάξω τὴν πικρίαν· περιβαλὼ γὰρ σε φησὶν αἰχλὺν παντίᾳ, ὥστε ἂν

vox commotarum rotarum, et equi persequentis, currusque ferventis, equitis agi-
 tantis, gladii splendidi, et armorum luce micantium, multitudinis vulneratae, gra-
 visque ruinae. „ Haec vos, ait, pro superiore fortuna manent, verbera, et rotarum
 sonitus, et equorum persequentio, et enses, cum ceteris armis vel ipso splendore
 terribilibus; unde multi cadentur, multaque interfectorum funera erunt. „ Et non
 erat (finis) gentibus eius. „ Subditorum eius mala non interquiescent, sed aliud
 ex alio consequetur. „ Infirmabuntur in corporibus suis a multitudine fornicatio-
 num. „ Multis interfectis, ad paucos admodum redigetur illorum numerus. Hic
 enim significatus est verborum infirmabuntur in corporibus suis. Pauca, inquit,
 supererunt corpora; causamque rei tradit multitudinem fornicationum. Haec, ait,
 patientur, quia mirum quantum a Deo recesserunt. Atque haec Dei placita me-
 rito ad exitum deducenda sunt.

Deinde convicians ait: „ meretrix pulchra et gratiosa, dux veneficiorum. „ Tu,
 inquit, illa es quae ab officio recessisti, quaeque speciosa tibi ob imperium vide-
 baris, gratiosa propter eos qui dominatus tui causa te colere certabant; et quidem
 ceteris quoque impiorum morum auctrix fuisti. „ Quae vendis gentes fornicatione
 tua, et tribus pharmacis tuis. „ Gentes integras tribusque totas, potestate tua abu-
 tens, ad impietatis tuae societatem pellexisti. „ Ecce ego super te, ait, dominus
 Deus omnipotens; revelabo posteriora tua super faciem tuam: ostendam gentibus
 ignominiam tuam, regibus probrum tuum, iaciamque super te abominationem et
 immunditiam tuam; statuam te in exemplum. „ Quamobrem, ait Deus, congruas

εἶπε αἰκίζεσθαι πᾶς μέλλων, ἀφελὼν τ' ἐδῆντα ὅτι τὸ πρὸς ὥπλον ἐλκύσθην ἅπασαν, ὡς αἰχρὰν μὲν εἶναι τὴν γυμνώσεως τ' εἶναι, πικρὰν δὲ τὴν αἰκισμόν τ' ὁρῶσαν. περὶ βελή-
 μος δὲ τῇ ἐδῆν τὸ πρὸς ὥπλον, μὴ δὲ διορᾶν τὰ πρὸς αἰχμήναις δυνάσθαι. ἔπειτα δὲ φησὶν
 ἅπαντί σε (V) κόσμον ἀφελὼν, εἰς ἀπῆλπτον κατέστησας τὴν ἐχάτην, τῇ τ' ἐχάτῃ ἐχάτης ἀπῆλπτον
 γυμνάς, βδελυκτὴν δὲ σε ὅτι δὲ τὴν ἀκοῆς ἀπῆλπτον φαίνεται μόνος, ὑπὲρ ὧν εἰς τσαύτῃ
 εὐτέλειαν κατενέχεσθαι. πάντῃ τε γυμνῇ πάντων ὅτι πρὸς αἰχμήναις τὴν ἐχάτης ἀπῆλπτον
 v. 7. ἀποδεδειγμένη τῇ ὑπερβολῇ τ' ἡ κακία. « Καὶ ἔτι πᾶς ὁ ὁρῶν σε, κατέβησεν ἀπὸ σῆς,
 καὶ ἐρεῖ, δειλαία Νινὴ πῶς σενάξῃ ἐπ' αὐτὴν, πόθεν ζητήσω πρὸς αἰχμήναις αὐτῇ; », οἱ
 δὲ τὰ αὐτὰ λοιπὸν ὁρῶντες, καὶ τὴν ὁρῶσαν σοὶ πρὸς αἰχμήναις εἰδότες σαφῶς, ἀπο-
 πάντες τὴν ὑπερβολὴν ἐκείνης ἥς εἶχον πρὸς σῆς, εἰς ἔλεον τὸ καὶ σοὶ μετέστησεν μῦθος.
 τέτο γὰρ λέγει τὸ κατέβησεν ἀπὸ σῆς, ὡς καὶ ἐλεῖν σε τῇ κατεχόντων κακῶν, συλλο-
 γισμῶν ὡς ἔτε δυνάτον πᾶς ἐπαξίως ὁδοῦσθαι τὴν ὁρῶσαν σοὶ συμφορὰν, ὅτι ἐδὲ
 p. 346. πρὸς αἰχμήναις πᾶς ὅτι πρὸς αἰχμήναις εὐτέλειαν οἶόν τε τῇ τσαύτῃ κακῶν.

v. 8. « Ἀρροσὶν χρῆσθαι, ἐπὶ μάσῃ μερὶς Ἀμμῶν, κατοικῶσα ἐν ποταμοῖς, ὕδαρ κύκλῳ
 αὐτῆς· ἡ σὴ ἀρχὴ θάλασσα καὶ ὕδαρ τὰ πύργῳ αὐτῆς. », Τινὲς Ἀμμῶν ἔφασαν ἐνταῦθα
 λέγεσθαι τὴν ὀνομαζομένην νυνὶ Ἀλεξάνδρειαν ὅτι τὴν Αἰγύπτῳ· καὶ τοὶ γε δὴλον ὅτι ἐχρῆς
 περὶ τῆς τετρακόσια ἔτη τὴν πρὸς αἰχμήναις αὐτῆς Ἀλέξανδρον ὁ τὴν Μακεδονίας γέγονε βασι-
 λεύς, ὃς οὐ πολλοῖς ἐτέροις κατεχόντως τὴν Αἰγύπτῳ, ἐπὶ νῦν ἑαυτῶν τὴν Ἀλεξάνδρειαν
 πεποίηκεν· εἰ μὴ ἄρα πῶς ἐκείνῳ λέγει ὅτι καὶ πρὸς τέττα πόλιν ὡς αὐτῶν Ἀμμῶν λεγο-
 μένη, πρὸς ἥς τὰ νυνὶ ὁ πρὸς αἰχμήναις φησὶν· ἀλλὰ γὰρ, ὁ πολλὰκις ἔφην, πρὸς αἰχμήναις
 τοῖσιν ἡγεῖσθαι τὴν ἀκρεβόλοισιν, ὅπου ἂν μηδὲν εἰς φανέρωσιν τὴν πρὸς αἰχμήναις πωτελῇ

huic vesaniae poenas imponam: cooperiam, inquit, te ignominia omnimoda: veluti cum quis aliquem excruciaturus detractam ei vestem in vultum congerit univer-
 sam, ut turpe sit nuditatis spectaculum, amara autem cruciatuum expectatio; qui quidem capite vestibus obvoluto, ne rem quidem praesentem cernere potest. Pro-
 sus ita, ait, detracto omni ornatu tuo, in extrema te ignominia constitutam, ho-
 stibus puniendam tradam. Sic omni genti probrium tuum ac turpitudine exploratis-
 sima fiet: tuique nominis vel sola auditio cunctis erit abominabilis, postquam in
 tantam vilitatem decideris, proculcata ab omnibus, excessuque malorum ad sum-
 mae ignominiae exemplum proposita. « Et erit, quicumque viderit, descendet a te,
 dicetque: Ninive infelix, quis illi ingemiscet? quodnam ei solamen conquiram? », Qui haec in posterum viderint, ac superioris gloriae tuae probe meminerint, omissa
 illa de te aestimatione, odium misericordia commutabunt; id enim aiunt verba de-
 scendet a te; tuaque mala miserabuntur, mente reputantes fieri non posse ut di-
 gne quis inflictam tibi calamitatem deploret, aut solamen aliquod vel remedium
 excogitet.

« Apta chordam, compara te pars Ammon, quae incolis flumina: aqua in cir-
 cuitu eius; initium eius mare, aqua moenia eius. », Nonnulli dixerunt Ammonem
 hic appellari Alexandriam Aegypti. Atqui compertum est, quadringentis circiter
 post hanc prophetiam annis Alexandrum Macedonum regem extitisse, qui occupata
 cum aliis multis regionibus Aegypto, cognominem sibi Alexandriam condidit. Quod
 si quis dicat, ante hunc quoque extitisse in eo loco urbem nomine Ammonem,
 deque hac modo prophetam loqui; profecto, quod saepe iam monui, supervacaneam

θλανοίας· ὥς τε καὶ ἐπιδείξιν πᾶσι κενὴν εἶναι τὴν τοιαύτην ἀκριβολογίαν, ἵνα δὴ δο-
 κῶσι ὅτι ἀδολοτέρως τὴν ὀνομασίαις ἐρμηνεύειν τόποις· μυθωδέστερον ἢ ἐπὶ τὸ παρ' αὐτῶν
 λεγόμενον ὅτι τῇ Ἀλεξανδρείᾳ τὴν ἀπολείαν ὁ πορφήτης λέγει· ὡς ἂν δείξειεν ὅτι μηδὲν
 θαυμαστόν, εἰ ὅτι τὴν Νινυὴν τὴν γέγονε τοιοῦτο· ἐπεὶ γὰρ ψυχαραγωγὴν ἐν τοῖς λόγοις ὁ πορ-
 φήτης παρῆται τὴν Νινυὴν· ψυχαραγωγίας ἢ ὡς τὸ ἕτερον συμφορᾶς μεμνησθαι, ὡς ἂν ἐκ
 ταύτης ὁ πεπονθὼς ὡδρακαλοῖτο· εἰώθαμεν γοῦν αἰεὶ ὅτι πενθαυῶντας τῇ μνήμῃ ὡδρα-
 καλῶν τῇ ὁμοίῳ, ὡς ἂν μὴ ἄγαν ἀθυμοῖεν, καὶ νόν τι τὰ κατ' αὐτὴν νομίζοντες εἶναι.
 πέναντιον μὲν οὐδ' ἔστι πάντων δὴλ' ὅτι ἐστὶν ὁ πορφήτης τῇ μενύῃ τῇ πορσεσομύῳ τῇ
 Νινυὴν κακῶν, τὴν παλαιὰν αὐτῆς συνάπτην εὐπορίαν, ἀφ' ἧς δὴ μάλιστα τὸ συμβαῖνον
 αὐτῇ κακὸν ἀνέστανται ἡμελλεν· ἀλλὰ γὰρ ταῦτα μὲν ἐκ φιλοφροσύνης εἰρησῶ· ὁ δὲ νοῦς τῇ
 ῥητῇ ἐπὶ τὸν εἰρησῶν· εἰσὶν γὰρ ἄλλοι τῇ Αἰγύπτῳ ὁ ἀσσύριος, πλεῖστα ὅτι ὅτι αὐτόν τι δέχονται
 κακὰ· ὥς τε ὅτι ἐκπεφύργτας τὴν Ἰσραηλιτῶν ὅτι αὐτόν τι δέχονται μεγίστης φειδα-
 λῆν συμφορᾶς, ὡς ὁ πορφήτης δείκνυσιν Ὡση· * ὅτι τὸ τοιοῦτον πορεύσονται ἐκ ταλαιπω-
 ρίας Αἰγύπτῳ, ὅτι ἐκδέχεται αὐτὴς Μέμφις, καὶ θάψῃ αὐτὴς Μαχμάς· δηλοῖ ἢ ἅπερ ὑπὸ
 τῇ ἀσσυρίῳ εἰσεληλυθῶν εἰς τὴν Αἰγύπτῳ πάχαι ἡμελλεν οἱ ἐπ' αὐτὴν κατὰπεφύργτας
 τῇ Ἰσραηλιτῶν· ὡς περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέροις τοῖς κατὰληφόμεθα ὅτι ἀσσυρίῳ λέγων
 κακὰ, ὅτι τὴν Ἰσραὴλ ἀπέσπεψε τὸν λόγον, ἐορτάζειν αὐτὰ κελεύων ὡς ἐν εἰρήνῃ καθεστῶτι
 λοιπὸν, πρὶν τὴν ἐπὶ τῇ πόλει πολέμον ἀνιῆσθαι· ἔπειτα καὶ ταῦτα ὅτι τὴν Ἀρμών πόλιν
 ἔσαν τῇ Αἰγύπτῳ ἔπειτα τὸν λόγον, ὅτι φησὶν· « Ἀνάλαβε κιθάραν καὶ μὲν πολλῆς τῇ ἡδονῇς
 ὡδρασκεύασαι ὅτι ταύτης τὴν μὲν ἄδῃ τὴν ἀπώλην, σὺ δὲ τὴν εἰρήνην· ἢ πανταχόθεν ὑδαπ
 φειβεβλημένη θαλάττῃ τε ὠχρωμένη ὅτι ποταμοῖς, ἐκίσταται ἐκ τῶν ἐδῶν, ἐπὶ τῇ πόλει
 τῇ ἀσσυρίῳ· καὶ μὲν τοι γὰρ πάντα τὰ ἐκείνης κακίας λείλυται σοι ἢ ὑπόνοια· εἴτα ἐπάγῃ.

p. 347.

* Os. IX. 6.

p. 348

esse arbitror super his rebus curiositatem; si quidem nihil ea confert ad rei pro-
 positae intelligentiam. Quare subtilior de his disputatio, vana est ostentatio homi-
 num, qui videri volunt incertiorum locorum nomina interpretari. Illud est apud
 eos fabulosius, cum aiunt de Alexandriae exitio prophetam loqui, ut ostendat nil
 mirum esse, si idem quoque Ninivae acciderit. Neque enim solari verbis Niniven
 propheta vult. Porro ad solamen pertinet, alienae calamitatis commemoratio, quasi
 haec malis exercitum recreet. Revera maestos consolari solemus mentione paria pa-
 tientium, ne plus aequo animis concidant, quasi aliquid inusitati ipsis acciderit.
 Contra omnino exploratum est, prophetam eventuris Ninivae malis veterem illius
 felicitatem adiungere, qua calamitas eius comparatione gravior evadebat. Sed haec
 superfluitate quādam sermonis dicta sunt. Loci vero sententia est: venit usque in
 Aegyptum Assyrius, multa ibi quoque mala patravit; et quidem profugos illuc Isra-
 helitas ibidemque degentes maximis incommodis adfecit, ut Oseas propheta demon-
 strat: propterea ecce fugient ab adversitate Aegypti, recipiet eos Memphitis, sepeliet
 eos Machmas. Significat quae ab Assyriis Aegyptum ingressis perpessuri erant pro-
 fugi Israelitae. Sicuti ergo in superioribus, postquam correptura Assyrios mala reci-
 tavit, ad Iudae tribum verba convertit, iubens eam festum agere, et pace in poste-
 rum frui, quandoquidem adgressori eius extingui contigerat; ita et nunc ad Ammo-
 nem Aegypti urbem loquela conversa ait: sume citharam, multoque cum gaudio para-
 te ad canendum fidibus Assyrii exitium tuamque pacem; tu quae aquis undique
 cineta, mari fluviiisque vallata, nihil inde protecta fueras ab Assyrii incursione; nunc
 demum universa tibi maleficii ab eo patiendi formido sublata est. Deinde addit:

- v. 9. “ Αἰθιοπία ἡ ἰχὺς αὐτῆς ἐ Αἴγυπτό, καὶ ἐκέπὶ πέρας τῆ φυγῆς σκ. Φῆτ ἐ Λίβυες
 v. 10. ἐχρόντο βοηθεῖ αὐτῆς· καὶ αὐτὴ εἰς μετοικεσίαν πορεύσετ) αἰχμάλωτος, ἐ τὰ νήπια αὐτῆς
 ἑδαφιῶσιν ἐπ’ ἀρχαῖς τῶ ὁδῶν αὐτῆς. „ Καὶ γὰρ ἐ οὔτοι φησὶν Αἰθιοπες τὸ καὶ Λίβυες καὶ
 πάντες δὴ ὦν πεποιήμαί μνήμην, συμμαχίαν ἔδειτο πρὸς σὲ ἐν ἀπάσῃς βοηθεῖν ἐπαγ-
 γηλόμεροί σοι τῇ ἀνάγκῃ· ὠφέλιμα ἢ ἐδὲ δὲ τῶν ἐδὲν, πρὶν φυγῆν τε ἀχολομένην
 ἐ αἰχμάλωτος τῇ τῶν πολεμίων ἀπαγομένην χερσὶν, οἱ ἐδὲ τῶν νηπίων τῶν ὡδῶν σοὶ φειδῶ
 κτισσάμενοι ἐρέωσιν αὐτὰ νεκρὰ καὶ πᾶσαν ὁδὸν πολυτρόποις ὑποβαλόντες σταγαῖς· εὐ-
 φηλον ἢ ἐπὶ Αἰθιοπίας οὐ σὺν πόρρῳ πε ἀπωκισμένους φησὶν, ὅμῃ σὺν ὅσοις ὁμοῖοις ἐπὶ
 πωέβαινον Αἰγυπτίοις. “ Καὶ ἐπὶ πάντα τὰ ἐνδοξα αὐτῆς βαλῶσιν κλήρις, καὶ πάντες οἱ
 μεγιστάνες αὐτῆς δεθήσονται χροπείδαις. „ Ἀπαντα μὲν γὰρ τὰ ὡδῶν σοὶ τίμια ἀφελόντες
 οἱ πολέμιοι διενάμναντο κλήρις· ἐ σὺν μέγα ἢ τῶν ἐν σοὶ διύαδα νομιζομένων χρο-
 πείδαις ἐμβαλόντες ἐπὶ τῇ αἰχμαλωσίᾳ εἴλκον. “ Καὶ σὺ μεθυθήσῃ. „ Ἐπεὶ δὴ τὸ οἶνον
 v. 11. ἐπὶ πρῶτης λαμβάνειν εἶωθε, βαρυτάτῃ φησὶν ὑπομένεις τὴν πρῶτην· ἅσε δὲ κινῶ μὴ-
 ούοντ) τῇδε κἀκεῖσε πειραντλαῖσθαι τοῖς κακοῖς. “ Καὶ ἔση παρεωραμένη. „ Λόγος δὲ
 p. 349. ἐδὲν χροῖσεται τῇ καὶ σέ. “ Καὶ σὺ ζητήσῃς σεαυτῇ χάριν ὅς ἐχθρὸν σκ. „ Ἐπιθυμήσῃς
 ἢ πνὴ ἀνεσιν τῶ κακῶν λαβεῖν, ἵπποισι δὴ σοὶ ὡδῶν τῶν πολεμίων καὶ (W) κμηὸν ἐκείνον
 v. 12. ἐπάγεσθαι μέλλῃ. “ Πάντα τὰ ὀχυράματά σου ὡς σύ. „ Καταλυθήσεται γὰρ ὡδῶν πλη-
 σίως σοὶ πάντα ὅποια δὴ πρὸς ἀσφάλειαν οἰκίαν πρῶτερον εἶχες. “ Καὶ σκοπὸς ἔχῃς
 εἰάν σαλευθῶσι, ἐ πεσυνῶται εἰς γόμα ἐσθίοντος. „ Παιράσῃ δὴ δὲ πολλῶν ὑποσκοπεῖν
 τὰ ἐσθίοντα, ἐπείδ’ ἂν τῇ παρσίας τῶν πολεμίων δέξῃ τὸ ἀκόντι· οἱ ἢ ὀνήσεσθαι σε ἐδὲν·
 ἐκτραπέντες γὰρ τῶν ἐντεταλμένων πεσυνῶται ὑπὸ τοῖς πολεμίοις.
 v. 13. “ Ἰδὲ χάρις σε ὡς γυναῖκες ἐν σοὶ· τοῖς ἐχθροῖς σε ἀνοιγόμενα ἀνοιχθήσονται πύλαι

“ Aethiopia atque Aegyptus fortitudo eius. Non est terminus fugae tuae. Phut et Libes auxiliares eius sunt. Ipsa in deportationem ibit captiva. Parvulos ipsius solo allident in viarum eius capitibus. „ Nam et hi, inquit, Aethiopes et Libes, ceterique quorum mentionem feci, foedera tecum inierant, seque tibi in omni bellica necessitate adfuturos receperant. Verumtamen nihil opis hinc retulisti; dumque fugam maturares, capta es hostium manibus et abducta: qui sane ne parvulorum quidem tuorum miserti, exanimis abiicient passim in compitis, vario caedium genere enecatos. Constat autem heic Aethiopas dici non illos longe dissitos, sed qui Aegyptiis sunt finitimi. “ Super praeclara quaeque eius mittent sortes, cunctique optimates eius manicis vincientur. „ Omnia tibi pretiosa eripientes hostes, sorte inter se dividerunt, cunctosque qui apud te potentatu pollebant manicis iniectis in captivitate abduxerunt. “ Et tu inebriaberis. „ Quia vino significare punishmentem scriptura solet, gravissimam illi ait inflictum iri poenam, ut ebrii instar hinc inde obruatur adversitatibus. “ Et despicietis. „ Nulla tui ratio habebitur. “ Et tu quares tibi requiem ab inimicis tuis. „ Optabis levamine aliquo malorum potiri, quae tibi eo tempore ab hostibus tuis accident. “ Omnes munitiones tuae sicut tu. „ Aequae ac tu corruent omnia quae olim tutelae tuae gratia tenebas. “ Etiam si speculatores habent, nihilominus quassatae corruent in os vorantis. „ Conaberis quidem multis exploratoribus ventura praenoscere, statim ac propinquantem hostem audieris: sed tamen custodum nullus fructus erit: namque ab imperatis stationibus deiecti in hostium potestatem incident.

“ Ecce populus tuus tamquam feminae apud te. Hostibus tuis patefient portae

ἢ γῆς σε, ἃ κατὰφάγεται πῦρ σὺν μοχλῆς σε. „ Πάντες σε φησὶν οἱ κτ' ἢ πόλιν ὑπήκοοι γυναικῶν δίκλῳ ἐν ὀλοθυγαῖς γηρύσσονται ἃ δέξῃ· ἐπειδ' ἂν τὰς μὲν πύλας ὑπὸ τ' πολέμιων ἴδωσιν ἀνοιγείσας· κεκρατημένῳ ἢ ὑπ' αὐτῶν τὴν πόλιν πάσης τ' φερέτερον αὐτῇ δοκῆς ἀσφαλείας περσεῖν ὡς ὑπὸ πυρὸς ἀθρόον ἀναλωθείσης. “ Ὑδαρ φερόχῃς ἐπίσπασαυ σεαυτῇ, ἃ κατὰκράτησον τῇ ὀχευμάτων σε. „ Πολλοῖς ἔσθ' ἐστὶ πρὸ τ' τειχῶν τάφους ἐργαζέσθ' μεγίστας, καὶ πληρεῖς ταύτας ὕδατος, ὡς μὴ ῥαδίαν ἐπὶ τὰ πέχη τοῖς πολέμοις εἶναι τ' δέξασιν· τὸ ἐν λέγῃ κἀνταῦθα· ἐπὶ ἐφέλκυσται τ' ἐκ τ' ὕδατος βοήθειαν, ἃ φείβαλε τέτρω τὸ τεῖχος τὸ οἰκῆον, καὶ πάντων τ' εἰς ἀσφάλειαν σοι κατεσκόλλας δοκέντων, πολλὰ ποίησαι τ' ἐπιμέλῃς, εἴ περ τί ἐκ τέτων ὄφθ'ος δέξαιο· λέγῃ ἢ αὐτὰ εἰρηνικῶς διεσῶρων, ὡς ἐδέναι βοηθεῖσθ' κατ' ἐκείνον τ' καρὸν οἶον τε ὄντων. Ἐπάγῃ γ' ἐν. “ Ἐμβιθὶ εἰς πηλὸν, ἃ συμπατήθητι ἐν ἀχέρις· κατὰκράτησον ὑπὲρ πλίνθων· ἐκῇ κατὰφάγεται σε πῦρ, ἐξολοθρεύσῃ σε μάχαιρα· ἃ κατὰφάγεται σε ὡς ἀκρεῖς, ἃ βαρυνθήσῃ ὡς βρέχῃ· ἐπλήθυνας ἐμπρείας σε ὑπὲρ τὰ ἄσρα τὲ ἔραν. „ Ἀλλ' οὐδὲν ἔσται σοι πρὸς σωτηρίαν μηχανήμα τότε· τένανθ' οὐκ, ὥστε εἰς πηλὸν ἐμπέσῃ, τὸ μέγεθος τῇ κακῶν δίκλῳ ἀχέρον ἐμποίησθ' πλίνθων συμπατέμετρον τὲ καὶ πυρραφερόμετρον τῷ πηλῷ ἐν ἅπασι τοῖς τότε φερόμένοις κακοῖς ἃ αὐτός· ἀναλώσῃ μὲν γάρ σε δίκλῳ πυρὸς ὁ πολέμιος· ἀφανισθήσῃ ἢ σφαγαῖς ποικίλαις· βρέχῃ τὲ ἃ ἀκρίδος δίκλῳ ἐπελίσσεται σοι τῇ πολέμιων τὸ πλῆθος, κατὰναλίσκοντές σε καὶ βαρεῖαν ἐξεργαζόμενοι σοι τῇ κακῶν τ' πείραν· ἄπορακτος δέ σοι πᾶς ὁ πλῆθος ἐκείνος γηρύσσεται, ὃν συνέλεξας ὥστε τοῖς ἄσροις ἀμιλλώμενος τὲ ἔραν.

“ Βροῦχος ὥρμησε καὶ ἐξεπέτετόν, ἐξήλατο ὡς ἀπέλαβος ὁ σύμμικτός σου, ὡς ἀκρεῖς ἐπιβεβηκῆα ἐπὶ φεαγμόν ἐν ἡμέρᾳ πάγῃ· ὁ ἥλιος ἀνέτειλε, καὶ ἀφῆλατο, ἃ ἐκ ἐγνώθη ὁ τόπος αὐτῆς. „ Πάντες φησὶν οἱ ὑπήκοοί σε ἐς πηλαγρόθεν συνήγαγες αὖξων

regionis tuae; ignis aduret vectes tuos. „ Omnes qui dicto tuo obtemperabant per urbem cives, feminarum ritu ululatibus indulgebunt atque formidini, statim ac portas hostibus patentes viderint, captamque ab his urbem, cuius vetus omnis munitio tamquam igne subito evanescet. “ Aquam obsidionis attrahe tibi, obtine propugnacula tua. „ Multorum mos est prae moenibus foveas maximas effodere easque aquis complere, ne sit expeditus hostibus ad moenia accessus. Id utique nunc ait: pete ab aqua praesidium, atque hac circumda murum tuum; nihilque eorum praetermitte quae tutelae prodesse videntur; si forte hinc aliquid opis impetrare queas. Loquitur vero ironice et subsannans, quoniam haec nulli usui per id tempus futura erant. Ergo addit: “ ingredi luto, conculcare in paleis, roborare super laterem: ibi vorabit te flamma, perdet te gladius, comedet te quasi locusta, gravaberis ut bruchus. Multiplicasti negotiationes tuas super astra caeli. „ Verumtamen nulla tunc tibi ad salutem machinatio proderit. Immo vero ceu in quoddam lutum in malorum barathrum incidis. Palearum instar conficies tu quoque laterem conculcatum atque concretum luto, nempe cunctis tunc haerentibus malis. Quippe ignis instar absument te hostis; caedibus variis peribis: bruchi et locustae more superveniet tibi hostium agmen, qui te consument, acerbamque tibi malorum sensum efficient: otiosae tibi erunt opes illae, quarum numerum stellis caelestibus parem congesseras.

“ Bruchus irrumpit et evolavit: exiit, quasi attelabus, commixtus tuus: ut locusta quae insedit saepem in die gelu. Ortus est sol, et illa avolavit; neque cognitus

ὡς ὅτε τὸ δυνάμιν ἑαυτοῦ· τὲτο γὰρ λέγει σύμμικτον· ὥσπερ τῆς βρογχῆ ἀπέπτησε παρ-
 τελάς, καὶ ἐξεπῆδησεν ἀπελάβε δίκλιν· ἐμιμήσατό τε ἀκρίδα ἐν πάγῳ, ἐπιβεβηκῆσαν
 φραγμῶ, ἢ ἀκίνητῳ ἐκ τῶ κρείας ἐπὶ τῇ γάσεως μύσσα τῇ οἰκείας, ἡλίκ φανέντῳ τὲ
 καὶ δαλύσαντος (ὧ) πάρον, ἀθρόον τῇ πῆσεως τῇ οἰκείας ἀπειληφῆα τὸ δυνάμιν ἀφί-
 πταται, οὐδὲν ἔχῃ τῇ γάσεως αὐτῆς καὶ ἀλιπούσα τῇ φερέτερον· ἔτω γὰρ φησὶ καὶ οὗτοι
 φερέτερον μὲν ὑπὸ σοὶ καθεστήκασιν τῷ δέξ· καὶ ἀλαβέσης δὲ σε τῇ συμφορᾷ, ὥσπερ ἐν
 ἐλδύσεια πνὶ γεγονότες, (ὧ) ἐκ σοῦ χωριστὸν ἀγαπήσασιν ἅπαντες. Εἶτα θρηνητικῶς
 ἐφ' ἅπασιν ὁ φερέτης λέγει· “καὶ αὐτοῖς· ἐνύσαξαν οἱ ποιμῆρες σε· βασιλεὺς ἀσσύριος
 ἐκόμισε σὺν δυνάσας σου. „ Ὁρώνων φησὶν ἄξιοι πάντες ὑμεῖς· οἱ μὲν γὰρ ἡγέμενοι
 ὥσπερ ἔπρω πνὶ τῇ πτωρία κατενεχθέντες πεπτόκασι· τοῖσιν ἡ ἔσι ἐ τὸ φῶρα τῷ μα-
 καίῳ Δαυὶδ, ἐνύσαξαν οἱ ἐπιβεβηκότες ἵππους· * ὁ ἡ βασιλεὺς ὁ ὑμέτερον ἀπωλεία
 φῶραλοθεὶς σωματώλεσεν ἑαυτοῦ πάντας σὺν παρ' αὐτοῦ δυναστεύοντας φερέτερον.
 “ Ἀπῆρεν ὁ λαός σε ἐπὶ τὰ ὄρη, καὶ οὐκ ᾤ ὁ ἐκδεχόμενος. „ Πρὸς φυγὴν ἅπαντες
 εἶδον λοιπὸν, ἐπὶ μνηδαῖς ᾤ ὁ βοηθεῖν δυνάμενος τοῖς παροῦσι κακοῖς. “ Οὐκ ἔστιν
 ἴσας τῇ συζυγίᾳ. „ Πᾶσα γὰρ θεραπεία τὲ ἐ δίορθωσις τῇ σὺν ἀφήρη κακῶν. “ Ἐφλέγ-
 μαθεν ἡ πληγὴ σε. „ Ἡὐξήθη γάρ σου τὸ κακόν, ὥστε καὶ μέναν ἀνίατον. “ Πάντες οἱ
 ἀκέσταντες τὴν ἀγγελίαν σε κροτήσασιν χεῖρας ἐπὶ σέ, διότι ἐπὶ τίνα οὐκ ἐπῆλθεν ἡ κακία
 σε διὰ παντός; „ Ἀλλὰ γὰρ οἱ πανταχῇ τῇ φεῖ σὲ κακῶν δεξάμενοι τὴν ἀκοὴν ἡδύσονται,
 τῷ κρέτῳ τῷ χρεῶν τῇ οἰκείων ἐπιδεικνύμενοι τῇ σῆς ἀπωλείας τὴν ἡδονὴν· ἐπειδὴ γὰρ
 κοινὸν φεῖς ἅπαντας ἡμεῖς (ὧ) πόλεμον, καὶ πάντα ὅν πνα οὐὶ βλάπτειν ἐ κακοῦ καὶ
 τὸ δυνάμιν ἑαυτοῦ τῇ οἰκείαν, διὰ τὲτο κοινὴν ἅπασιν ἡδονὴν ἐκ τῇ ἀπωλείας χρεῶν
 σωέβη τῇ σῆς.

est locus eius. „ Omnes, inquit, subditi tui, quos multis e locis contraxeras, in-
 crementum, ut arbitrabaris, virium tuarum (id enim significat vox commixtus)
 bruchi ritu avolaverunt quaquaversus, diffugeruntque instar attelabi. Imitati sunt
 locustam quae hora gelida saepem insidet: haec enim manet in statione immobilis
 a frigore, donec orto sole geluque resoluta, vim volandi recuperans, exilit, nullo
 sui vestigio relicto. Dicit autem: hi pariter qui tibi antea metus causa obtempe-
 rabant, mox ubi adversa fortuna laboraveris, tamquam libertate recepta, cuncti a
 te ovantes recedent. Deinde lugubriter generatimque propheta exclamat: “ vae illis!
 dormitaverunt pastores tui; rex assyrius consopivit potentes tuos. „ Flebiles, ait,
 vos omnes: nam duces, ceu sopore quodam, punitione correpti occubuerunt. Tale
 est illud apud beatum Davidem: dormitaverunt qui ascendebant equos. Porro rege
 vestro neci tradito commortui sunt omnes qui apud eum dignitate praestabant.
 “ Diffugit ad montes populus tuus, neque erat qui eum exciperet. „ Cuncti iam
 ad fugam spectabant, quoniam nemo reliquus erat qui praesenti malo suppetias
 ferret. “ Non est confractionis medela. „ Cura omnis atque emendatio malorum
 tuorum sublata est. “ Vulnus tuum intumuit. „ Crevit calamitas tua, iamque est
 insanabilis. “ Omnes qui rei nuncium audient, manibus plaudent super te. Ad
 quem enim non devenerat perpetua malitia tua? „ Profecto populos omnes fama
 eladium tuarum oblectabit, lique manuum plausu quantopere perniciie tua laeten-
 tur significabunt. Tu enim bellum adversus omnes suscepas, neminemque pro
 viribus molestia ac detrimento non adficiebas. Hinc tuus interitus commune gau-
 dium omnibus adtulit.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΒΒΑΚΟΥΜ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

Ἡ δὲ ἀσυρία ὅν μὲν τὴ δέκα φυλὰν αἰχμαλώτοις εἰς τὴ οἰκίαν ἀπαγαγόντων
 χώραν, ἐπεληλυθότες ἢ τῇ Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὴ φοβεράν ἐκείνην διὰ τὴ ἀγγέλων πληγὴν
 δεξαμένοι, μὴ πολλῆς ὡς εἰκὸς ἐντεῦθεν τὴ ἀπμίας ὑποσφύσαντων εἰς τὰ οἰκεία, ὁ μα-
 κάρων Ἀμβακὺμ * ὅπῃ τὴ Ἰουδαίας τὴ προφητείαν ποιῶται αὐτῶν, εἰς δύο μερίζων τὴ
 λόγον, εἰς τε τὴ αἰτίασιν τὴ ἐν τῷ λαῷ δυναστεύοντων τὴ καὶ κρινόντων, οἱ πολλαὶς καὶ
 διαφόροις θαλασσιαῖς ὅν πένητας διεβάλλον, ὑπὲρ ὧν δὴ μάλα ἐπαχθήσεαι τὰ
 ὧσα τῷ βαβυλωνίων ἀποῖς μνημονεύει κακὰ καὶ εἰς τὴ αὐτῶν τὴ βαβυλωνίων κατηγο-
 ρίαν ὡς κεκρατηκότων μὲν τὴ Ἱερουσαλὴμ, οὐκ εἰς δέον ἢ τῷ κράτει χρησαμένων, πολ-
 λὴν ἢ τὴ ἀμείβαν τὴ ὁμότητος κατ' αὐτῶν ἐπιδειγματῶν ὑπὲρ ὧν δὴ ὁ τέτοις πτω-
 ρηθήσεσθαι λέγει ὥστε κατὰ γε τὴ διαίρεσιν αὐτῶν εἰσπέναι τῷ ἐνάτῳ ψαλμῷ δοκεῖν αὐτῷ
 τῶν προφητῶν, ὅς ἐστι μὲν εἰς τῷ ἀειθμῷ ὅπῃ τὴ ἐλλωικῆς ἐκφωνήσεως, δύο ἢ ὅπῃ
 τὴ Ἑβραίων γλώττης, ἰδίαν ἑκάτερου τὴ ὑπόθεσιν ἔχοντων ὡς τὴ μὲν προτέρου ἀρχὴν
 μὲν εἶναι τὸ, ἐξομολογήσομαι σοι κύριε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου, διηγῆσομαι πάντα τὰ θαυ-
 μάσιά σου πέρας ἢ τὸ, κατὰσπον κύριε νομοθέτῳ ἀποῖς, γνώτωσαν ἔθνη ὅπῃ ἀνθρω-
 ποὶ εἰσι τὴ δούτερου δὲ ἀρχὴν μὲν τὸ, ἵνα τί κύριε ἀφῆσθαι μακρόθεν; ὑποφωτῶς ἐν
 εὐχαρίᾳ ἐν θλίψεσι; τέλος ἢ, τὴ ἐπιμασίαν τὴ καρδίας αὐτῶν προσέχει τὸ οὗς σου,
 κείνη ὀφθαλμῶ καὶ ἀπαντῶ, ἵνα μὴ προδοῖ ἐπὶ τὴ μεγαλαυχεῖν ἀνθρωπῶν ὅπῃ τὴ γῆς.
 Τέτων ἢ ἐν μὲν τοῖς προτέροις ὅν ὁμοξίς αἰπῶν, λέγω ἢ ὅν διεοίκοις, ὡς πολλῇ
 τῇ κατ' αὐτῶν ὁμότητι χρησαμένους, ὑπὲρ ὧν δὴ καὶ πτωρίαν ἀποῖς ἐπῆχαι λέγει ὧσα
 τὴ διεῖ ἐν ἢ τοῖς δούτεροις, ὅν ἐν τῷ λαῷ τῷ τε πλῆτῳ καὶ τῇ δυναστείᾳ ἐπ' ἀδι-

p. 353.

* In titulo
Αββ.

p. 354.

COMMENTARIUS IN HABACUCUM PROPHETAM.

Postquam iam decem tribus Assyrius in suam regionem captivas abduxerat, et
 deinde expeditione adversus Hierusalem suscepta, terribilem illam ab angelo cla-
 dem acceperat, multaue ut par erat cum ignominia illinc in patriam regressus
 fuerat; beatus Habacucus hoc edidit de Iudaea vaticinium, diviso in partes duas
 sermone; quarum priore principes iudicesque incusat, qui multis variisque aerum-
 nis pauperes implicuerant; quam ob rem praecipue eventura illis a Babyloniiis mala
 memorat: altera vero pars Babyloniorum ipsorum increpationem continet, qui Hier-
 usalem potiti, haud recte victoria usi erant, sed multum crudelitatis excessum ad-
 versus Iudaeos exprompserant; cuius causa punitum iri dicit. Quare secundum
 hanc divisionem, videtur prophetia haec nono similis psalmo, qui unus est in grae-
 ca interpretatione, duo autem in hebraea lingua, cum suo quisque argumento. Et
 prioris quidem initium est: confitebor tibi, Domine, in toto corde meo; narrabo
 omnia mirabilia tua. Finis autem: constitue, Domine, legislatorem eis; sciant gentes
 quoniam homines sunt. Alterius vero psalmi initium est: ut quid, Domine, reces-
 sisti longe, despicias in opportunitatibus, in tribulationibus? Finis: praeparationi
 cordis eorum adtendit auris tua, iudicare pupillo et humili, ut non apponat ultra
 magnificare se homo super terram. Iam vero in priore psalmo alienigenas increpat,
 id est finitimos, qui magnopere contra Iudaeos saevierant, ac propterea poenam

κίαν καὶ βλάβην ἐ ἐπῆρειαν τῷ πεινήτων κεχημένους, οὐς καὶ αὐτὲς οὐκ ἔξω πτωχείας ἔσεσθαι φησί. Τοῦτο γάρ π ἐ νῦν ὁ μακάριος Ἀμβακὺμ ὁ θεοφάνης ποιῶν, μερίζων (V) λόγον εἰς τε εὖ παρ' αὐτοῖς ἐπ' ἀδικία τῷ πεινήτων τῇ προσέσῃ κεχημένους διω- ασεία· τέτοις γὰρ ἐν τοῖς θεοτέροις αἰπασιμῶν, λέγει καὶ τὸ ἐπαγομένῳ αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς πτωχείας καὶ εἰς εὖ Βαβυλωνίους, ὧν ἐ αὐτῶν πλεῖστα ὅσα διατεθεικότων κακὰ τὸ λαὸν ἐπαχρησμένῳ ὕστερον πτωχείαν μινύει· ὅμως γὰρ τοιαύτης πινὸς ἔσης τ' ὑποθέσεως τ' τ' θεοφάνης ῥημάτων, τὰ καὶ μέγας σκοπητέον λοιπόν· φέρεται μὲν οὐκ ἢ εἰωθῆα φεραφῇ τῆ βιβλίου τὸ λῆμμα ὃ εἶδεν Ἀμβακὺμ ὁ θεοφάνης· ἀρχεται ἢ ἔτος.

ΚΕΦ. Α'.

v. 1.
p. 35b.
v. 2.

* Ps. X. 1.

* Ps. LXXIII. 1.

* Hier. XII. 1.

“ Ἔως πίνω κύριε κεκράζομαι, καὶ οὐ μὴ εἰσακούσης; βοήσομαι πρὸς σὲ ἀδικού- μινος, ἐ οὐ μὴ σώσης; „ Οὐχ ὡς αἰπάσιν πινὰ τῶν θεῶν θεοφάνων ὁ θεοφάνης ταῦτα φησὶν, ὅμως κατὰ τὸν αὐτοῖς ἐπὶ τῷ πινὰ διαπόρῃσιν ἐχόντων, ἢ καὶ ἀγανάκτησιν κι- νουμένων δικαίαν καὶ τῷ ποιούντων, ἐν αἰπασιμῶν λέγειν χήμα π τ' φεραπόμενων τ' ἀπο- πιναν· ἔτω καὶ τὰδε φησὶν· ὥστε οὐκ ἐ ὁ μακάριος λέγει Δαυὶδ τὸ *, ἵνα πὶ κύριε ἀφέ- σης μακρόθεν, ὑποφῶς ἐν εὐκαρίαις ἐν θλίψεσιν; ἐν τῶν ὑποφανεύεσθαι τ' ἀσεβῆ, ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός· ἐ τὰ ἐξῆς· οὐ γὰρ (V) θεὸν αἰπώμῳ ταῦτα λέγει, ἀγανάκτων ἢ καὶ τ' τοιαῦτα ποίοντων, ἐ πινὰ ζέπον διαπορῃν, ἀνδ' ὅτε μὴ δίκας διδάσιν ὀξέως· ἔτω καὶ ὅμως· * ἵνα πὶ ὁ θεὸς ἀπώσω εἰς τέλος, ὡργίσθῃ ὁ θυμός σου ἐπὶ πρὸς βατα νομῆς σου; διαπορῃν γὰρ ἐπὶ τῶν μεγάλῃ τῷ γερονότων εἰς (V) λαὸν, καὶ ταῦτα φησί· καὶ πολλὰ δὲ τοιαῦτα εὖρεσι πὶς ἄν· ὥστε οὐκ ἐ ὁ μακάριος Ἰερειμίας φησί· * πὶ ὅπ' ὁδὸς ἀσεβῶν ἐσοῦσθαι, καὶ θλίψαν πάντες οἱ ἀσεβηταὶ ἀσέτηματα; οὐδὲ γὰρ ἐδ' εὖρεσι (V)

ipsis a Deo inflictam dicit: in altero populi ditiores ac principes obiurgat, qui pau- peres iniquitate, detrimentis, iniuriisque vexabant; atque hos etiam haud poenam evasuros ait. Idem fere nunc agit beatus Habacucus propheta, bipartito sermone, primo quidem adversus eos qui pauperes iniusta vi opprimebant: his enim apprime increpitis, eventuram delicto poenam praedicit: deinde in Babylonios convertitur, qui cum innumera mala populo iudaico intulissent, punishmentem ipsis impositum iri praedicit. Nunc postquam verborum prophetae argumentum exposuimus, sequitur ut partes singulas consideremus. Praeit solitus libello titulus: ASSUMPTIO quam vidit Habacucus propheta. Sic autem exorditur.

CAP. I.

“ Usquequo, Domine, clamabo, et non exaudies? vociferabor ad te vim pa- tiens, et non salvabis? „ Non tamquam expostulans, haec ait propheta, sed more illorum, qui in re aliqua anxii, vel etiam iusta indignatione commoti, figurato ad expostulationem sermone de rerum actarum iniquitate quærentur. Ita scilicet hoc se loco gerit propheta. Sicut ergo beatus etiam ait David: ut quid, Domine, recessisti longe, despicias in opportunitatibus in tribulationibus? Dum extollitur im- pius, incenditur pauper, et reliqua; haud Deum culpans ita loquitur, sed illis ira- scens qui talia agunt, et quodammodo exaestuans, quod non cito poenas debitas luerint. Ita et alibi: cur, Deus, repulisti in finem? iratus est furor tuus adversus oves pascui tui? etenim magnitudine malorum populo inlаторum attonitus, sic etiam hoc loco loquitur. Velut etiam beatus Hieremias dicit: cur via impiorum prospe-

θεὸν αἰτιώμενοι λέγει, ἀγανακτῶν ἢ ἐφ' οἷς ἑώραπον ὅτι μὴ διδοῦσι δίκας· ἡπίστευ
οἱ θεωρεῖται πάντες ὁμοίως ἦσαν πεπιστωμένοι· ἐκείνο δὲ τὸ ᾧ καὶ τῷ μακαρίῳ Δαυὶδ
λεγομένον· * κύριε ἐν τῷ ἔραυ· τὸ ἑλεός σου, ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν, ἡ δικαιο-
σύνη σου ὡς ὄρη θεῶν, τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή· ἅπερ οὐκ ἔφη καὶ τὸ φιλανθρω-
πίαν ἐκπλητόμενος τῷ θεῷ ὡς ἀμέζητον ἔσαν, ἐπὶ δὲ δίκαις τὸ φρονίμα ὅτι πολλὰ γε
ποιᾶται αὐτῷ· ἀνέφικτον ἢ εἶναι λέγων τῷ θεῷ τὴν δοκιμασίαν καὶ τὴν κρίσιν, καὶ ὅτι ἐκ
ὀξείας ἐπάγει τοῖς πᾶσι τὰς πηρωίας, ἀναβάλλεται ἢ αὐτὰς πολλάκις, καὶ τοι γε ἐν
ἀνθρώποις πολλὰν παχύνων κακῶς· τὸ αὐτὸν δὲ ζῶπον ἐπὶ ὁ θεωρεῖται ἐν αὐτοῖς φησὶν,
ἀγανακτῶν ὅτι τῇ ἀδικίᾳ τῇ ἐν τῷ λαῷ δυναστεύοντων, καὶ πολλὰ πῖνα ἐπὶ πολύζω-
πον τοῖς πένησι τὴν ἐπὶ πηρίαν ἐπαχύνων· καὶ σφόδρα μὲν εἰδώς, ὡς πηρωίας ἄξια τὰ
θεωροῦμενα, ἀθυρᾷ ἢ ὅτι τὴν πηρίαν ἀναβαλλομένην τῷ θεῷ, πολλὰ πῖς ἢ καὶ τῇ
πενίᾳ γίνετο ἀδικία· διὰ τὸτο ὡς ἀνὰ πολλάκις αἰτίσας τὸν θεὸν τὴν πηρίαν ἐπενεχθῆναι
τοῖς ἔτοις θεωροῦμενοι κακῶς, ἀνύσας ἢ πλέον ἐδέν, ἕως τίνος φησὶ κύριε κεκράζο-
μαι καὶ οὐ μὴ εἰσακούσης, βοήσωμαι πρὸς σὲ ἀδικούμενος ἐπὶ οὐ μὴ σώσης; ἀναλαβὼν
γὰρ τὸ τῇ ἀδικίᾳ πρὸς σωσιν ἔτοις φησὶν, ὅτι ἄρτι τίνος ἐν ταλαιπωρίαις πολλῶν
ἐξεταζόμενος βοᾷ μὴ αἰτῶν τὴν σὴν βοήθειαν, οὐ τυγχάνω ἢ ταύτης;

“ ἵνα τί μοι ἔδιδας κόποις καὶ πόνους ἐπιβλέπαι ἐπὶ ταλαιπωρίαν ἐπὶ ἀσέβειαν; „
Οὐδὲν γοῦν ἔτερον καὶ ἐκείνῳ ἡμέραν ὄρεθαι, ἀλλ' ἢ πόνον καὶ σφιγνῶν, ὡς οἱ δυ-
ασεύοντες ἀσεβεῖ τῇ γνώμῃ τοῖς πένησιν ἐπάγειν πρὸς τὸν θεόν. “ Ἐξεναντίας μὲν γέροντι κρί-
σις, καὶ ὁ κριτὴς λαμβάνει· διὰ τὸτο διεσκέδαται νόμος, ἐπὶ οὐ διεξάγεται εἰς τέλος
κρίμα. „ Αἰτῶμαι γοῦν ἀνὰ πολλάκις εἶδον, ὅτι δίκης συγκροτημένης παρορᾶται μὴ
παντῶς τὸ δίκαιον, πρὸς κρίματα ἢ ὄρεθαι ὁ δικαστὴς τάτω τὸ πῆρας ποιεῖται τὴν δίκην,

ratur, beate agunt omnes reprobantes reprobationes? Nam ne iste quidem Deum
accusans sic loquitur, sed indignans potius quod delictorum poenas non pertule-
rint. Pari enim prophetae omnes animo erant. Quin et illud apud beatum Davidem
dictum: Domine, in caelo misericordia tua, et veritas tua usque ad nubes: iustitia
tua, sicut montes Dei: iudicia tua abyssus multa: quae nimirum dicit, benignita-
tem Dei demirans erga homines tamquam infinitam, et quod multam de viro iusto
gerat sollicitudinem: imperscrutabile dicens Dei examen et iudicium, quo seras
peccantibus poenas imponit, quas saepe differt, quamquam multa inter homines
mala versentur. Eodem prorsus modo heic quoque dicit propheta, iniquitati irascens
principum populi, qui multam variamque pauperibus iniuriam faciebant: magno-
pere quidem cognoscens digna esse suppliciis ea quae fiebant, dolens autem quod
Deo ultionem differente, multa adversus pauperes vigeret iniustitia. Propterea, ceu
qui saepe expetiverat vindictam de iis capi tam prave agentibus, nihil vero impe-
traverat; usquequo, inquit, Domine clamabo, et non exaudies? Nam sumpta sibi
patientium iniuste persona dicit: quousque tandem miseriis multis exercitus clamo-
tuum exposcens auxilium, neque tamen id impetro?

“ Quare mihi ostendisti labores et dolores, videre miseriam et impietatem? „
Nil aliud quotidie video nisi laborem atque pressuram, quam mala mente principes
pauperibus inferre conantur. “ Contra me factum est iudicium, et iudex accipit.
Propterea dissipata est lex, et non deducitur ad finem iudicium. „ Queror itaque
quod saepe vidi, nempe iudicio instituto, ius omnino contemni, sed respicientem
personas iudicem, hunc sibi proponere sententiae suae scopum, cumulando scilicet

- ἐπαύξων παρ' ἡδικημένων τὴν βλάβην· ἐντεῦθεν γοῦν ἡμέληται μὲν τῶν νόμων τ' σῶν ἢ ἀκρίβεια, ἢ λόγῳ τέτων ἐθῆς ἐδενί· δίκη ἢ ἐδὲ μία πέρας δέχεται χρῆσόν, ἀλλ' εἰς ἀδικίαν πρὸς δὴλον καταντᾷ. “Ὅτι ὁ ἀσεβὴς κατὰ δυναστέα τ' δίκασιν. „Οἱ γοῦν ἀσεβεῖα συζῶντες καὶ τῶν σῶν νομίμων ἐδένα ποίεμενοι λόγον, πᾶν εἶδ' ἐπηρεῖας καὶ τ' οἰκίαν δυναστείαν ἐπάγασι τοῖς πενομέμοις· δίκασιν γὰρ ἐνταῦθα τ' ἀδικέμενον πάντα καλεῖ, ὡς δικαίας γε τ' ἐκδικίας τούξομενον. “Ἐνεκεν τέττα ὀξελεύσεται τὸ κρέμα διεσραμμένον. „Ἐντεῦθεν ἐδὲ ὡρᾷ τ' κριτὲ γινόμενον π μὴ διεσραμμένον ἴδοι τίς ἂν ἐπειδὴ κακῶν ἀμελᾷ τὴ δικαίαν πρὸς (F) δυναστεύοντα τ' πᾶσαν ἐχθ' ῥοπλί· εἴτα τ' τῶν προσημμένων αἰπασάμενοι ἀποτίαν ἐν τέτοις, ἐπάγῃ λοιπὸν τ' πτωχείαν· ὡς ἂν μὲν τ' ἐντὸς τῶν πρὸς (F) θεῶν ὅξ' ἀποκαλύφειας θείας ἐγνωκώς τε αὐτῶν ἢ μιλῶν ἅπανσι δικαίως. “Ἰδετε οἱ κατὰ φρονητᾶν ἢ ὀπιβλέφατε, καὶ θαυμάσατε καὶ ἴδετε θαυμάσια, ἢ ἀφανίσθητε· διότι ἔρπον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν τ' ἡμέραις ὑμῶν, ὃ οὐ μὴ πισεύσητε ἐάν τις ἐκδηγῇται. „Ἀλλὰ γὰρ ἐκ εἰς τὸ παντελὲς ὑμῖν ὀξέσαι τοιαῦτα ποιεῖν τ' κρείσεως κατὰ φρονητᾶν τ' θείας· ὅφρατε γὰρ θαυμασιῶν πνὰ πτωχείαν ἐπαρμένην ὑμῖν, καὶ πρὸς ἀφανισμόν ἀρκοῦσαν παντελῇ, ἐπειδὴ τοιαῦτα ὑμῖν ἐπάξῃ θεός· τῆτο γὰρ λέγει, ἔρπον ἐγὼ ἐργάζομαι, ὃ καὶ ἄπισον ἂν ἐκ μόνης δηγήσεως γήραιοτο πρὸ τ' πέρας· ποῖον τῆτο λέγων.
- v. 5. “Διότι ἐγὼ ἐγείρω σὺν Χαλδαίαις τὸ ἔθνη τὸ πικρὸν καὶ τὸ ταχύν, τὸ πρὸς ὀμέμενον ὅτι τὰ πλάτη τ' γῆς, τὴ κατακληρονομήσαι σκηνώματα ἐκ αὐτῶν. „Ἐπάξω γὰρ ὑμῖν σὺν βαβυλωνίαις τ' ποσάτης ὑμῶν ἔνεκεν ὡρανομίας, ἔθνη ὡρόπατον, καὶ μὲν πολλὰ τὴ τάχει ὀπιτελωῶ ἢ βέλεται, ὃ πᾶσαν δὲ τ' πρὸς ὅσαν αὐτῶν δυνάμιν μικρὰ γε ἐπελεύσεται τ' γλῶ, ὡς ἂν πειβάλοιτο κτῆσιν, τ' μηδαμὸν αὐτῶν πρὸς ἡκούσαν μη-
- n. 358. δαμῶς. “Φοβερὸς καὶ ὀπιφανὴς ὅστις, πολλὰ γέμων τὴ φόβη καὶ καταφανὴς ἅπαν ἐκ

oppressi detrimentum. Hinc legum tuarum observantia negligitur, nullaue harum ratio habetur: nullius iudicii bonus est exitus, sed manifesta iniquitate laborat. “ Quia impius praevalet adversus iustum. „ Qui igitur impie vivunt, et legitima tua pensi non habent, iniuriarum omne genus pro sua praepotentia in egenos conferunt. Nam iustum hoc loco dicit pro oppresso paupere, qui iustam impetrandi defensionem dignus erat. “ Propterea egredietur iudicium perversum. „ Hinc nihil ne a iudice quidem nisi perversum fieri quisquam videat: nam et iste, aequitate omissa, ad potentem toto sui pondere inclinatur. Deinde hanc operum scaevitatem vituperans, poenam mox subdit, quasi hanc in tractatu cum Deo revelatione superna novisset, eamque merito cunctis portenderet. “ Videte, contemptores, et respicite, et admiramini, et spectate mirabilia, et disperdimini: quia opus ego operor in diebus vestris, quod non crederetis si quis narraret. „ Verumtamen haud perpetuo haec a vobis fieri poterunt divini iudicii contemptoribus: videbitis enim miram quandam punishmentem vobis impactam, et omnimodo exitio parem: namque ita Deus vobiscum agat: quippe ita valent verba: opus ego operabor, quod incredibile narratu videbitur, ante huius experimentum. Quod quale sit, dicit.

“ Quia ego Chaldaeos suscito, gentem acerbam et velocem, quae ambulat super latitudines terrae, ut possideat tabernacula non sua. „ Adducam contra vos Babylonios, propter tantum scelus vestrum, gentem saevissimam, et ad id quod voluerit exsequendum expeditissimam, quae viribus quibus pollet universam ferme terram occupabit, ut ea sibi subiiciat, quae nullatenus ad se pertinebant. “ Terri-

δυνάμει μεγάλη. “ Ἐξ αὐτῆς τὸ κρίμα αὐτῆς ἔσται, ἃ τὸ λῆμμα αὐτῆς ὅξ αὐτῆς ὀξελεύσεται. „ Οὐδὲν ἢ ἑτέρως δέομαι συμμάχας, ὅτι αὐτὸς οἰκεία τῇ δυνάμει πάντα διαπερατῶμαι, ὥστε ἃ κρίναν καὶ κατακρατῶν ὧν βέλεται, ἀθρόον τε ὡς ἂν ἐδέλῃ πτωρίαν ἐπ’ αὐτοῖς. “ Καὶ ὀξυλευῖται ὑπὲρ παρδάλεις οἱ ἵπποι αὐτῆς, ἃ ὀξύτεροι ὑπὲρ ὧν λύκοις ἢ Ἀραβίας, καὶ ὀξυπῶνται οἱ ἵπποι αὐτῆς, ἃ ὀρμήσει μακρόθεν. ἃ πεταδῶνται ὡς ἀέτος περὶ θυμῷ ὅτι τὸ φαγεῖν. „ Ἰππικὸν μὲν αὐτῶν παρεσκευασμένον ὅτι πρὸς πόλεμον, παρδάλεων τε καὶ ἡνὶ καὶ ἢ Ἀραβίαν λύκων ὀξύτερον· οἱ ἢ ἵπποι οὖντες ποσάυτη πρὸς τὸ πολεμεῖν κέρχονται τῇ περὶ θυμῷ, ὥστε διαρρῶντας ὅτι γλῶ ἐλαύνειν πόρρωθεν καμῶν, καὶ μόνον ἐκ ἐφίπταται τοῖς πόρρωθεν αὐτῶν ἀπρωισμῶν δοκῶν, ἀέτε δίκλιν ὅτι θῆραν ἐτόιμα.

“ Σιωπέλαια ἐπ’ ἀσεβεῖς ἤξῃ ἀνδραγαθίας περὶ πῶ αὐτῶν ὅξ ἐναντίας. „ Οὗτοι πάντας ὧν ἐν τῇ λαῷ, ἢ καὶ ἡνὶ πενήτων ἀσεβίαν ἐπιδεικνυμένους παντελῶς ὑπολέσκουσιν, ἐδὲ πρὸς τὸ βραχύτατον ἀντιβλέπῃ αὐτοῖς, ἢ ἀνδραγαθίας πολυμῶντας. “ Καὶ σιωάξῃ ὡς ἄμμοι αἰχμαλώσιον καὶ αὐτὸς ἐν βασιλεύσιν ἐξυφῆς, ἃ τύραννον παίγνια αὐτῆς. ἃ αὐτὸς εἰς πᾶν ὀχύρωμα ἐμπαίξεται, καὶ βαλεῖ χῶμα, καὶ κρατῆς αὐτῆς. „ Πολλὰς μὲν αὐτῶν αἰχμαλώτους ἐργάσεται, ἀναριθμήτους ἐκ ἡπτον ἢ ἄμμοι· αὐτὸς ἢ ἢ ἰδίαν ἡδονὴν αὐξήσῃ πρὸ πολλὰς καθυγῆν βασιλείας· ὧν ἢ ἀφανισμὸν οὐ μὴ πολλῶν ἢ πόνος, ὡς ἂν πάξων ἢ ποιήσεται ῥαδίως· μὴ πολλῶν ἢ ἢ εὐμῶν καὶ ἡνὶ ἄγαν ὀχυρῶντων πόλεων τε ἃ φρεῖων κρατῆς, χῶμα τε ἐγείρον μὴ πολλῶν ἢ εὐκολίας, καὶ κατὰ πᾶν πᾶν εἴ τε τείχῳ εἴθ’ ἑτέρως πῶς ἡσφαλίσται δοκοῦν. “ Τότε μεταβαλεῖ τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ διελεύσεται, ἃ ὀξυλεύσεται. „ Ἀλλὰ γὰρ μεγάλῳ ἢ ἐπαρῶσαν πτωρίαν ἰδὼν ὁ θεός, ἃτε ὡς ποιεῖν καὶ ἔτω διακείμενων ἐπαρῶντων ἀνδρῶν, μεταβαλεῖ μὲν ἢ

bilis et illustris est „ multumque terrorem adferens, notaque omnibus ob potentiae suae magnitudinem. “ Ex ipsa iudicium eius erit, et assumptio eius ex ipsa egredietur. „ Nullius auxilio indigens, sed suapte potentia cuncta exsequens, ita ut et decernat, et quod vult obtineat, subitamque pro suo libito poenam hostibus impingat. “ Et exilient plus quam pardi equi eius, et velociores lupis Arabiae. Et equitabunt equites eius, et de longinquo irruent, et volabunt quasi aquila ad vorandum percita. „ Equitatus est illi ad bellum paratus, pardis et Arabiae lupis velocior. Tantus vero est equitum ad bellandum impetus, ut ad longinquas regiones alacriter discurrant, ac volare propemodum videantur iis qui procul habitant, aquilae instar quae in praedam insilit.

“ Consummatio in impios veniet resistentes faciei ipsorum ex adverso. „ Hi cunctos de populo, qui adversus pauperes iniqui fuerunt, funditus perdent: nam ne brevissimo quidem tempore ex adverso intueri hostes aut iis obsistere adebunt. “ Et congregabit quasi arenam captivitatem. Et ipse de regibus delicias capiet, et tyrannus ludibria eius: et ipse cuilibet munitioni illudet; et struet aggerem, et capiet illam. „ Multos itaque faciet captivos, immo innumerabiles quantum arena est. Ipse vero voluptatem suam cumulabit multorum regnorum destructione, quam sine labore multo et quasi ludens patrabit: atque eadem facilitate munitissimas quoque urbes arcesque obtinebit, struens expeditissime aggeres, atque omnia subruens sive moenia sive aliud quidvis tutamen videtur. “ Tunc mutabit spiritum, et pertransibit, et propitiabitur. „ Veruntamen maximam hanc punitionem inspiciens Deus, et quidem a talibus talique animo praeditis inflictam hominibus, suam adversus nos

καθ' ἡμῶν ὁργίζω· ὥσπερ ἢ εἰς μέσους ἡμᾶς τῇ κηδεμονίᾳ παρελθὼν, συγχνώμην μὲν
 ὑπὲρ τῆς πάλας πεπλημμελημένων δάσφ, λύσφ ἢ τὴν ὀπκαμένῳ ἡμῖν δὲ ταῦτα πμω-
 εῖαν. « Αὐτὴ ἡ ἰχθὺς τῶν θαλάσσης οὐχὶ σὺ ἀπ' ἀρχῆς κύριε ὁ θεός μου ὁ ἅγιος; καὶ οὐ
 μὴ ὑποθάνωμι. », Τοῦτο γὰρ τὸ σῆς δυνάμειος τὸ ἔργον, ὅπερ ἄνωθεν ὀπιδέδεξαι πρὸς
 ἡμᾶς ἅγιος ὢν, καὶ πάντων ὑποκείμενός τῷ ὄντων, ὑπὲρ ὧν ἢ ἐ ζήσεται πρὸς το-
 κῶμιον, λυθείσης ἡμῖν τὴν πμωείας. « Κύριε εἰς κρίμα τέταχας αὐτὸ, καὶ ἐπλάσσε με
 τὴν ἐλέγχων πμδείαν αὐτῆς. », Ἄνωθεν γάρ με αὐτὸς εἰς τὴν ἁμάρτανόντων διέπλυσας
 κρίσιν· ὡς ἂν καὶ πμδεύοιμι δὲ τὴν ἐλέγχων αὐτῆς, ἔξω τὴν πμμελεῖν κατὰ τὴν
 ἀδείας· εἴτα πρὸς αὐτὸν ὑποσέφας (X) θεὸν τὸν λόγον « καθαρὸς ὁ ὀφθαλμός σου τὴν
 ὄραν πονηρὰ, ἐπὶ βλέπειν ὅτι πόνος οὐ δυνήσῃ. », Πολλὴ φροντίς σοι τὰ δικάει· ὅθεν
 οὐδὲ βλέπειν ἀνέχη σὺ τὰ πονηρὰ ἐργαζομένους, πόνων τὴν πμμελεῖν ἐτέροις κατὰ τὴν
 ἀδείας αἰτίους. « Τί ἐπὶ βλέπεις ὅτι κατὰ φρονουῖται; πρὸς σωπίση ἐν τῇ κατὰ πνίαν
 ἀσεβῆ τὴν δίκαιον· καὶ ποιήσῃς σὺν ἀνθρώποις ὡς σὺν ἰχθύας τὴν θαλάσσης, ἐπὶ ὡς ἐρπετὰ
 οὐκ ἔχοντα ἡγούμιον. », Οὐ τοίνυν ἀνέχη θεωρεῖν σὺν κατὰ φρονήσῃ τῆς σῆς πμωείας
 πιαῦτα διαφραπόμενους, ἐπὶ πρὸς πμμελεῖν τὴν πσαύτῳ ἀδικίαν, ὡς δικάεις μονον-
 κχ κατὰ πνίαν ὑπὸ ἀσεβῶν· φανέμεθα γὰρ ἰχθύων τὴν ἐρπετῶν ἐν ἔχοντων ἡγέμιον
 διαλλάττοντες ἐδὲν, εἰ μὴ τῇ πμωείᾳ τῇ σῇ δῆλος γήμιος, ὀπισματῶν τε ἡμῖν ἐπὶ πᾶσαν
 ἐξέτασιν ἀκριβῆ τὴν ἀνθρώπων ποιέμιον πρὸς πμμελεῖν.

Ταῦτα ἢ ἅπαντα πρὸς τῇ βαβυλωνίων εἰρηκῶς, ὡς πολλὴ καὶ τὴν λαοῦ τῇ ἀφ' ὁδία
 χρυσάμενον, διηγῆται λοιπὸν αὐτῆς ἐπὶ τὴν δυνάμιν, ἢ χρώμιος, ὁποῖος ἂν ἐδέλοι μυ-
 εῖσις κακοῖς πρὸς βλάβη ῥαδίας. « Σωτέλειαν ἐν ἀγκίσρῳ ἀνέσπασεν αὐτὸν, καὶ εἰλκυ-
 σεν αὐτὸν ἐν ἀμφιβλήσρῳ αὐτῆς καὶ πμμήγαλῳ αὐτὸν ἐν τῇ σαγήναις * αὐτῆς· ἔνεκεν τῆς
 εὐφρανθήσεται καὶ χαρήσεται· ἔνεκεν τῆς θύσῃ τῇ σαγήνῃ αὐτῆς· ἐπὶ θυμιάσῃ τῇ ἀμφι-
 γαίᾳ »

iram omittet: et per medios nos, ut ita dicam, providentiā suā transibit, veniam
 praeis peccatis indulgebit, et impositam horum causa poenam remittet. « Haec est
 fortitudo Deo meo. Nonne tu a principio Domine Deus sancte meus? Et non mo-
 riemur? », Hoc est potentiae opus, quod desuper pro nobis ostendit ille qui san-
 ctus est, et omni rei existenti superior: quamobrem vivere quoque speramus, post
 poenae depulsionem. « Domine ad iudicium rem hanc constituisti; et formavit me
 ut arguam disciplinam eius. », Nempe ut erudiam correptione mea reliquos homi-
 nes, ne securi peccent. Deinde ad ipsum Deum convertit sermonem: « purus ocu-
 lus tuus, ne mala videat, et contemplari molestias non poteris. », Multa tibi aequi
 iuris cura est: quare male agentes spectare non sustinebis, et qui molestiarum aliis
 et contritionis auctores sunt. « Cur aspicias contemptores? Tacebis ne, dum iustum
 devorat impius? Et facies homines quasi pisces maris, et quasi reptilia non haben-
 tia ducem? », Non ergo spectare patieris eos qui punishmentis tuae contemptu haec
 agunt; neque tantam iniquitatem dissimulabis, ut iusti ab impiis propemodum de-
 vorentur. Alioqui videbimur a piscibus atque reptilibus duce carentibus nihil dif-
 ferre, nisi tu punishmentis tuae demonstratione, palam fias ceu praeses noster et
 actuum omnium humanorum scrutator accuratus.

Postquam haec omnia de Babyloniis dixit, qui saeve admodum populum tra-
 ctaverant; exponit deinceps hostis eiusdem potentiam, cuius ope quotquot vult ma-
 lis innumeris facile irretit. « Hamo sustulit illum ad consummationem, traxitque
 eum reti suo, et in sagenis suis adunavit. Propterea laetabitur et gaudebit; pro-

βλήσω αὐτὰς, ὥς γὰρ ἀγκίσφω πνὶ καὶ ἀμφιβλήσω τῇ οἰκείᾳ δυνάμει πλείους ὅσους
 περιβαλὼν εἰς παντελῆ ὥρᾳ δίδωσιν ἀπώλειαν· ἔγω τε ἅπαντας ὑπὸ τῇ ἐξουσίᾳ ἀθερί-
 ζῃ τῇ οἰκείᾳ, ὥς ἡδεῖται μὲν ἐπὶ τοῖς ἔργοις τοῖς ἰδίοις, κινδυνεύειν δὲ ὥς ἂν πνι θεῶ
 τῇ οἰκείᾳ δυνάμει λογίζεσθαι ἥντι παρ' αὐτῆς γινόμενων τὸ μέγεθος· τὸ γὰρ δύσθ' τῇ σα-
 γνῇ, καὶ θυμιάσθ' τῇ ἀμφιβλήσῃ, τέτο λέγει ἐκ μεταφορᾶς τῇ ἐν τοῖς τοῖστοις τῇ εὐ-
 χειρίᾳ ἀποπνιγνύτων τῶν θεῶν· βέλεται οὖν εἰπεῖν ὅτι μονοεχὲς θεὸς δύνῃ φαντάζεται
 δυνάσασθαι πάντα καὶ τὸ δοκοῦν ἑαυτῷ ποιεῖν· καὶ τῇ αἰτίᾳ λέγων· “ ὅτι ἐν αὐτοῖς ἐλί-
 πανεν μερίδα αὐτῆς, ἢ τὰ βερόματα αὐτῆς ἐκλεκτά. ” Τῇ γὰρ ἰχθυὶ τῇ οἰκείᾳ λογίζεται
 ἥντι κατὰρξασθαι τὸ μέγεθος, ἀφ' ὧν δὴ περὶ γέρονος αὐτῷ (ὧ) πλοῦτον αὐξήσας τῇ
 οἰκείᾳ· τέτο γὰρ λέγει τὸ ἐλίπανεν μερίδα αὐτῆς· ἐντεῦθεν δὲ φησὶ ἢ πάντων δὴ τῶν δοκί-
 μων τε καὶ ἐκλεκτῶν τῶν ἀτόλων ἐξ· ὅπερ ἐστὶ τὸ καὶ τὰ βερόματα αὐτῆς ἐκλεκτά.
 “ Διὰ τέτο ἀμφιβαλεῖ τὸ ἀμφίβληστρον αὐτῆς, ἢ διαπαντὸς ἀποκτείνειν ἔθνη ἐφείσετο. ”
 Ἐκ δὲ ὧν κατὰρξασθαι πολλάκις παρὰ τὴν οἰκείαν χρεῖται δυνάμει, ἢ πολέμοις χρω-
 μένῃ ἀπάνοις, πολὺν ἀφειδῶς τῇ ἐμπιπόντων ἐργάζεται τὸ φόνον· εἰρηκῶς δὲ τὰ ὥρᾳ
 τε βαθυλωνίου γινόμενα, καὶ διὰ πάντων αὐτῆς τῶν εἰς (ὧ) λαὸν ὥρᾳνομίαν αὐξήσας,
 ἐπάγει λοιπόν.

ΚΕΦ. Β'.

“ Ἐπὶ τῇ φυλακῇ μου σήσομαι, καὶ ἐπιθήσομαι ἐπὶ πέτραν. ” Ἐκ μεταφορᾶς τῇ ἐν
 πολέμῳ καὶ πολιορκίᾳ τῶν τε τείχεσι διαρκούντων φυλακῇ, ἐπὶ τῇ φυλακῇ φησὶν ἐγὼ
 σήσομαι τῇ ἐμῇ, ἵνα εἴπῃ ὅτι τῇ ἐμοὶ περὶ στήκοντος ἐκ ἐκρήσομαι, ἀλλὰ γὰρ ἔξομαι τέτρα, p. 363.
 ἐν ἀσφαλείᾳ γε πλείστη καθεστάναι νομίζων εἰ ταῦτα ποιοῖν· ἢ σαφέστερον ποιεῖν ὁ λέγει
 “ καὶ σκοπεύσω τε ἰδεῖν τί λαλέσθ' ἐν ἐμοὶ, καὶ τί ἀποκρίσθ' ἐπὶ (ὧ) ἔλεγχόν μου. ”

pterea immolabit sagenae suae, et turificabit reti suo. „ Quasi hamo aliquo ac reti plurimos potentia sua circumveniens, supremo tradet exitio. Sic autem in potestatem suam cunctos rediget, ut et operibus suis gavisurus sit, ac propemodum quasi Deo aliquo viribus suis propriorum gestorum magnitudinem tributurus. Nam verba, immolabit sagenae, et turificabit reti, dicit sumpta metaphora ab iis, qui in casu eiusmodi, gratias Deo referunt. Vult ergo dicere, illum Dei instar imaginari omnia posse pro suo libito efficere. Causamque exponens “ quia in ipsis, inquit, incrassavit partem suam: et cibi eius electi. „ Propriis viribus rerum bene gestarum magnitudinem tribuit, unde illi opum cumulus accessit. Sic enim valent verba: partem suam incrassavit. Hinc, inquit, rei omnis bonae et electae fructum consecutus est; namque ita verba, cibi eius electi, intelligenda sunt. “ Idcirco extendet rete suum, et caedi populorum numquam parcat. „ Repetitis successibus elatus potentiam suam exercebit, perpetuisque bellis indulgens, multam crudeliter devictorum stragem edet. Iam vero Babylonii gestis narratis eiusque per omnia adversus iudaicum populum scelere exaggerato, pergit dicere,

CAP. II.

“ Super custodia mea stabo, et supra petram ascendam. „ Metaphora sumpta ab iis qui belli tempore et obsidionis custodiendi muri vices sibi distribuunt, super custodia, inquit, mea stabo; pro eo ut dicat, officio meo non deero, sed illud observabo: etenim valde tutum me existimabo, si ita me geram. Atque adhuc aper-

- Βέλεται εἰπεῖν ὅτι ἔργον ἡμῶν πρὸς τὸ θεὸν ἀφορᾷν, καὶ τὰ ἐκείθεν γινόμενα τὲ καὶ δαι-
κνύμενα δέχεσθαι· ἐντεῦθεν γάρ μοι καὶ ἀσφάλεια πλείη προσέεται· διαμῶναι πόινω φησὶν
ἀφορεῖν τί ποτε ἄρα πρὸς τὸ γινόμενον ἀποφαίνεται θεός· ὡς ἂν ταῦτα μαθὼν ἀποκρί-
νωμαι καὶ αὐτὸς τὰ δαικνύμενα τῷ λαῷ εἰς ἔλεγχον τε αὐτῶν ἐξῆς· ὥσπερ ἡ ἐν τοῖς ἀνω-
τέροις ἡμῶν ἐν τῷ λαῷ τὰς πλημμελείας εἰπὼν, ὡς ὅτι ἀποκαλύψας ἐγνωκὼς θείας τῶν
ἐπαχθησομένων αὐτοῖς διὰ τῶν βαβυλωνίων πτωχείαν φησὶν, ἔγω πάντα ὑδὲ τὰ βαβυλω-
νίαις τὰς πτωχειὰς εἰρηκώς, λέγει μὲν ἀναμῶναι πρὸς τὸ θεὸν μαθεῖν, ὅτι ποτὲ καὶ πρὸς
τῶν ἀποφαίνεται· ἐπὶ τῇ ἡ ἐξῆς τῶν ὅτι τέτοις ἀποκαλύψαν αὐτῶν γεγονῶν· διὸ φησὶ
v. 2. “ Καὶ ἀπεκρίθη πρὸς με κύριος, καὶ εἶπε· γράψον ὅρασι σαφῶς εἰς πυξίον, ὅπως διώκη
ὁ ἀναγιγνώσκων αὐτά. ” Ἀναμῶναι γὰρ εἰρηκὼς μαθεῖν ἅτινα πρὸς τέτοις ἀποφαίνεται ὁ
θεός, ταῦτα δὲ ἀποκεκρίσθαι πρὸς αὐτὸν φησὶ τὸ θεόν· κελεύσας μὲν αὐτῶν ὡς ἐν ὁράσει
θεῶν εἰς πυξίον γράψαι τὰ δαικνύμενα, ἵνα πᾶσιν ἡ σαφὴ τε καὶ δῆλα πρὸς ἀνάγνωσιν
p. 364. τὰ εἰρημύρια τὰ καὶ γεγραμμένα· λέγει ἡ τὰ πρὸς τὸν βαβυλωνίαις ἐσόμενα, ἅπερ ἐξῆς
v. 3. φησὶν· εἶτα ἐπὶ τῇ. “ Διότι ἐπὶ ὅρασις εἰς κατὰ μακρόν, καὶ ἀνατελεῖ εἰς πέρας καὶ ἐκ
εἰς κενόν. ” Τὰ μὲν γὰρ διερχόμενα οὐ πρὸς αὐτὰ ἐκβήσεται, ἀλλὰ μετὰ πάντα χρόνον, ὅς
ἀφ᾽ ἑσθῆς νῦν, ἔσται ἡ πάντως καὶ λήφεται πέρας· ἐπεὶ μὴ δὲ μάλιστα δέδεται, ἀλλὰ ὡς
v. 4. καὶ ἐσόμενα πάντως. “ Ἐὰν ὑπερήσῃ, ὑπόμενον αὐτὸν, ὅτι ὁ ἐρχόμενος ἡμῶν καὶ οὐ μὴ
χρόνισι. ” Ὡς εἰ καὶ πρὸς ὑπέρθεσις δόξαιεν τὸ μωυθέντων γίνεσθαι, τῶς ἀναμείναιτε
πάντως αὐτά, ἐπειδὴ ἅπερ ὡς ἐσόμενα τὰ καὶ ἐλθόμενα μεμύονται, ταῦτα δὲ ἡμῶν τὰ
καὶ γινόμενα πάντως, οὐ μὲν εἰς ὑπέρθεσιν ἐμπεσείταί παντελῆ. “ Ἐὰν ὑποσείληται,
οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ αὐτῶν· ὁ ἡ δίκαιος ἐκ πίστεώς μου ζήσεται. ” Ὡς εἰ καὶ πρὸς

tius loquens “ et contemplanor, inquit, ut videam quid in me loquatur, et quid respondeam ad correptionem meam. ” Dicere vult, officii esse nostri ad Deum respicere, et quae inde accidunt et ostenduntur, excipere. Hinc enim mihi plurimum tutamen erit. Perseverabo itaque spectans, quid forte Deus aliquando de rerum eventu revelet: ut hoc cognito, renunciem ego quoque populo ostenta mihi ad illius futuram correptionem. Sicut autem in superioribus, postquam populi peccata recitavit, tamquam divina revelatione illustratus, imponendam populo poenam dixit; ita etiam hoc loco, dictis Babylonii sceleribus, ait se expectare a Deo monitionem, quid aliquando de his quoque patefacturus sit. Mox addit, quam super his acceperat revelationem. Idecirco ait: “ et respondit mihi Dominus dixitque: scribe manifeste visa in buxo, ut persequatur qui legit ea. ” Postquam dixit expectare se a Deo moneri, quale de his oraculum reddat; haec sibi a Deo responsa dicit: iussisse videlicet tamquam ex divina visione in buxo scribere quae ostensa fuerant, ut omnibus perspicua fierent ac patentia legentibus quae dicta erant et scripta; nempe ea quae a Babyloniis eventura erant, et a se inferius dicenda. Tum addit: “ quia adhuc visio in longum tempus, et oritur in finem, et non in vacuum. ” Etenim quae ostensa sunt, haud statim exitum habebunt, sed post aliquod tempus, quod nunc abest; sed tamen omnino erit, ac finem accipiet: non enim haec frustra revelata sunt, sed prorsus ut eventura. “ Si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, et non tardabit. ” Quare etiamsi dilatio forte aliqua eorum quae praedicta sunt, fieri videbitur, constanter interim expectate; siquidem quae futura eventuraque praedicta sunt, ea inquam evenient fientque prorsus, neque in perpetuam dilationem incurrent. “ Si se subtraxerit, non bene placebit animae meae

δκνήσειεν *πρὸς* τὴν πίσιν ἢ ἐσομένων, καὶ ἀμφιβάλλων εἰ γηήσεται πάντως, σφόδρα μοι
 δὴ μίσους ὄσιν ὁ ποιῶν. ἐπειδὴ δὴ καὶ ἐγὼ οὐκ εἶζομαι τὸ πεινῶντά τε τοῖς ἐπηγέλ-
 μνοις, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν κομιζόμενον ὠφέλειαν.

Ταῦτα *πρὸς* τὴν ἀποκολύφειαν εἰρηκώς, καὶ *πρὸς* ἐξέφάμηνος πιστεύειν τοῖς δεικνυμένοις,
 λοιπὸν ἐπάρχων τὰ τὴν ὁράσεως ἔγω φησίν. “Ὁ ὃ κατοιόμενος ἐ κατὰφρονητὴς ἀνὴρ ἀλα-
 ζὼν οὐδὲν οὐ μὴ περάνη. „ Εὖ ἴσε τοίνυν φησὶν τετονὶ (ὧ) πολέμον τὸν ὑμέτερον, λέγει
 ὃ (ὧ) βαβυλωνίον, τὸ ἀμέτρητον οἰήματι κεχημῆρον καὶ καταφρονοῦντα τὸ ἀνεξικακίας
 τὴν θείας, καὶ ἐν τῷ ἐτέρῳ ἀλαζονδόμενον δυσπραγίας, ἐκ εἰς πέρας μὲν οὐδὲν τὰ ὅτι
 τὴν αὐτῇ διωασείας, φοβερὰν δὲ πνα τῇ ἀπειλῇ τῇ θεία τὴν μεταβολὴν ὑπομνῶντα.
 “Ὁς ἐπλάττει κατὰ τὸν ὁ δὴς τὴν ψυχὴν αὐτῆς, καὶ αὐτὸς ὡς θάνατος ἐκ ἐμπυμπλά-
 μνους καὶ ὁπισμάξῃ *πρὸς* αὐτὸν πάντα τὰ ἔθνη, ἐκδέχεται *πρὸς* αὐτὸν πάντας ἔθ-
 λας. „ Ὁ γὰρ δίκην ἔδου καὶ πάντων ἐκτείνας αὐτὸν, καὶ πάντας μὲν ἀναερῶν, καὶ
 μίμησιν ὃ θανάτω κύρον ἢ ἀναερῶν ἐκ ἔχων, χρεμῆρος τε πλείους, ἐκ δὲ παν-
 ταχόθεν ὑπὸ τῷ οἰκείῳ ἄγων ἐξέσταν, φοβερὰν πνὰ τὴν μεταβολὴν δὴ τὴν ὁρῆς ὑπομνῶν
 τὴν θείας. “Οὐχὶ ταῦτα πάντα ὡς ἀβολὴν κατ’ αὐτῆς λήφοντα, ἐκ ἐβλήμα εἰς δι-
 ἡρησιν αὐτῆς; καὶ ἐρῶσιν, ἐκ ὁ πληθυῶν αὐτῆς τὰ ἐκ ὄντα αὐτῆς, ἕως τίνος ἐ βαρυῶν
 (ὧ) κλοῖον αὐτῆς σιβαρῶς. „ Ἀπαντες δὲ λοιπὸν οἱ πανταχοῦ τὸ κατ’ αὐτὸν μεταβολὴν
 ἐκ πληττόμενοι ὡς ἐν ὡς ἀβολῇ, πάντες ἐροῦσιν. Ὡς ἐνὸς τῶν δὴ πάντων ὁ τὰ ἐτέρῳ
 ἀφαιρούμενος, καὶ (ὧ) οἰκῶν αὐτῶν πλεον, ὁ βαρὺς τοῖς ὑπηκόοις δὴ τὴν ὡς ἀβολὴν τὴν
 ὡμίτητος. *τὸ* γὰρ λέγει τὸ βαρυῶν (ὧ) κλοῖον αὐτῆς σιβαρῶς. οὐ γὰρ εἰς τὸ παντελὲς
 διωήσεται τὰ τοιαῦτα ποιεῖν. *τὸ* γὰρ λέγει τὸ ἕως τίνος, ὁ δὴ μέσου καμῆρου, *πρὸς*
 ἅπαντα ὑποδέσεται, ἵνα εἴπῃ, ὅτι ἐκ εἰς τὸ παντελὲς γηήσεται τοῖς, μεταβολὴν τὴν
 κατ’ αὐτὸν δεχομένων, δὴ τὴν ἐπαρμένῳ αὐτῶν ὡς τὰ θεῶν πμωρίαν.

super eum; iustus autem ex fide mea vivit. „ Si quis ad fidem futuris rebus prae-
 bendam torpuerit, et ancipiti animo erit, hic mihi valde est invisus: ego enim ius-
 tum illum esse definio, qui promissionibus credit, et utilitatem ex eis capit.

His circa revelationem dictis, atque ad credendum ostensis hortatus, deinceps
 visionem evolvens ait: “ vir autem praesumptuosus et contemptor atque superbus,
 nihil perducet ad finem. „ Probe ergo cognoscite hunc hostem vestrum, Babylo-
 nium designans, inmodica arrogantia elatum, divinaeque patientiae contemptorem,
 et aliorum calamitatibus exultantem, hunc inquam dominationis suae negotium fe-
 licis exitu non conclusurum, sed terribilem quandam a divina vindicta conversio-
 nem experturum. “ Qui dilatavit sicut infernus animam suam, et mortis instar est
 insatiabilis; qui adunabit sibi omnes gentes, et cunctos populos ad se recipiet. „
 Qui quasi infernus adversus omnes vim suam extendit, passim interficiens, et mor-
 tis imitator nullam occisorum satietatem cepit, captivans plurimos, et ubique om-
 nes sub suam potestatem redigens, hic formidabilem quandam abs divina ira sub-
 versionem patietur. “ Nonne haec omnia parabolam adversus eum sument, et pro-
 blema de ipso narrabunt? dicentque: vae qui sibi non sua multiplicat! Quousque
 collare suum adgravabit vehementer? „ Cuncti postea quotquot ubique sunt, rerum
 eius conversione attoniti, tamquam in parabola, dicent: miserrimus ille omnium qui
 alienae rei rapina suas opes auget, qui gravis subditis fit ob suae saevitatis pondus:
 id enim significat dictio, collare suum graviter adgravans. Profecto haud poterit ad
 extremum usque haec agere: namque id denotatur vocabulo quousque, quod in me-

γαρουῦ ἐκ τῆ μεγέθους τῆς κακῶς, ὅ ἐκ τῆς οἰκοδόμων ἅς κακῶς ἀνήγαγας ἀναπέμ-
πονται ὥσπερ ἐφωτὰ πνὲς κατηγορέσασθαι σὺ τὴ πλεονεξίαν, τῆς τε λίθων μονονουχῆ φωνῶ
ἀφέντων καὶ σε τοιαύτῳ, καὶ τῆς σκωλήκων ἢ σὺν αὐτοῖς ὁπόσους ἐν μέσῳ τῶν λίθων
τε καὶ πλίνθων ἀρμογαῖς ἐμφωλεύειν ἔθου, ἢ καὶ ἐν μέσοις πολλάκις εὐρίσκεσθαι τοῖς
ξύλοις· κἀνθάρον γὰρ ἐνταῦθα λέγῃ τὰ ἐν τε ξύλοις εὐρισκόμενα, ἐν τε τοίχοις ἐν μέσῳ
τῆς πλίνθων εἰωθότας ἐμφωλεύειν, ὡς ἂν πῶς εἴποι ζωφία τε ὅτι σκωλήκας ἔπος ὀνομά-
ζων, ὡς ἂν κοινῇ ταύτῃ φερομένη καλουμένων πάντων τῶν ποιούτων· ἐστὶ δὲ πᾶσα ἐν
τοῖς καταγαίῳ εἰωθότα μάλλον ἐν μέσῳ τῶ νοτίδος εὐρίσκεσθαι ἢ κανθαρίδας καλῶσι-
πνὲς ἢ ἔφασαν (ᾧ) σύρον πάσαλον λέγειν· ὅμῃ ἀνόητον εἶη ἂν ἀφέντας τὴ ἐβραϊδῶ τὴν
φωνῶν καὶ τὴν ὁ φερότης ἐφθέγγετο, ἢ περ οὐκ ἡμῖν δὲ τὴ οἰκίας ἐρμηνείας σαφῇ
κατέστησαν ἄνδρες ἐβραϊσμοῦ, δοκιμοὶ τε καὶ ἀκριβεῖς τῶ γλώττης ὁπισθήμενος ἐκείνης,
σύρον φερόμενον μεταβεβληκότι τὴ ἐβραίων εἰς τὴν σύρον· εἶτα πολλάκις τὸ πᾶσιμα τὸ
οἰκίον, νόμον βεβληθέντι θεῖαν φωνῆς, ὅς δοκεῖ μοι, μὴ σωαῖς ὅτι ποτε λέγῃ, τὴ κἀν-
θαρὸν πάνυ γε εἰωθότα ἐμφωλεύειν τοῖς τοίχοις τὸ πάσαλον τεθεικέναι, ἵνα δοκῇ πᾶσα
τὸ λεγόμενον ἀκολουθίαν ἔχειν· καὶ τοι γε πάσαλον ἐκ ξύλου φερόμενον ἀνακόλουθον
ἔχειν· ἐπειδὴ ἐκ τοίχου μὲν, ἐνδεχόμενον· ἐκ ξύλου δὲ, οὐκ ἐπὶ οὐ γὰρ ὥσπερ ἐκ λίθων
σωπύεται τοῖχος, ἔπος ἐκ πάσαλων ξύλον.

p. 369.

Οὐ μὲν τοι γε φερότης ἐπειδὴ καὶ ἐκ τῆς τοίχων εἴ τε τῆς ἐνόντων αὐτοῖς ἔφη τὴν
κατηγορίαν γίνεσθαι κατ' αὐτῆς, καλῶς ἐπήγαγην. “ Οὐαὶ ὁ οἰκοδόμῳ πόλιν ἐν αἵμασι,
καὶ ἐτοιμάζων πόλιν ἐν ἀδικίαις· οὐ ταῦτά ἐστι πᾶσα παντοκράτωρ· ὅτι ὀξέλιπον
λαὸν ἱκανὸν ἐν πυρὶ, καὶ ἔθνη πολλὰ ὠλισγέψυχεν· ὅτι πληθήσεται ἡ γῆ τῆ γυναικὶ τῇ
δόξαν κυρίου, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσης. „ Οὐκ ἂν σε θρηνήσῃ ἐκ φόνων

v. 12.

v. 13.
p. 369.
v. 14.

ex cumulo malorum, nec non ex aedificiis quae contra fas struxisti, voces veluti quaedam mittuntur quae tuam avaritiam accusant, saxis ipsis propemodum sic contra te clamantibus, nec non et vermibus quotquot in mediis saxis laterumque iuncturis latitare solent, et intra ligna saepe comperiri. Etenim scarabaeum hoc loco appellat animalcula quae in lignis occurrunt, et in muris intra lapides lateresve cubitant, quasi inquam hoc nomine dicat animalcula quaevis et vermes, ceu si omnia communi hac appellatione vocitentur. Sunt etiam subterranea quaedam in media praecipue rubigine inveniri solita, quas cantharidas vocant. Nonnulli vero dixerunt, apud syrum interpretem paxillum legi. Atqui stultum est ommissa hebraica lingua, qua propheta locutus est, cuius vocabulum propria interpretatione septuaginta viri nobis declararunt, probati nimirum illi et eius linguae accurate periti, syro adtendere qui hebraicum scriptum ad Syrorum sermonem transtulit: qui saepe errorem suum, pro linguae regula vult obtrudere, quantum mihi videtur, quid dicat minime intelligens: itaque pro scarabaeo passim in muris cubitare solito, paxillum posuit, ut quandam sermonis sequelam retinere videretur. Atqui paxillum ex ligno loqui, non est consentaneum: nam si ex muro potest, ex ligno nequaquam: non enim sicut ex lapidibus murus conficitur, ita ex paxillis lignum.

Ergo propheta, quandoquidem ex muris et ex haerentibus illic animalculis accusationem fieri contra Babylonium dixit, praeclare addidit: “ vae qui aedificat civitatem in sanguinibus, et praeparat urbem in iniquitatibus! Non sunt haec a Domino omnipotente. Et defecerunt populi multi in igne, et gentes multae animo conciderunt. Quia replebitur terra, ut cognoscat gloriam Domini: quasi aqua multa

- καὶ ἀδικιῶν κατασκευάζοντα πόλεις· οὐ γὰρ συνεώρας ἅπανα ὑπὲρ τέτων ἐπενεχθήσεταί σοι
 ὡς δὲ τὸ θεῶν· ὅμως πολλὰς μὲν πινας καὶ ἀμυδῆτοις ὥσπερ πυρὶ τῇ σαυτὲ καταλάσας
 ὡμίτην· πολλὰς δὲ πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος ἤγαγες τὴν βίαν τῶν ἀνηκέστοις συμφοραῖς· ὑπὲρ ὧν
 δὴ ταῦτα νυνὶ ὑπομνᾷς, ὥστε ἅπαντας εἶδ' καὶ γὰρ ἀνθρώποις ἐπιγνώσκειν τὴν θείας οἰκο-
 νομίας τὸ μέγεθος· τὰ αὐτὰ ἐργαζομένης· οὕτω γὰρ σοι τὰς ποσαῦτα διωκτέντι ἐπεποιη-
 κότη, φοβεράν ἐπάγων τὴν πτωχείαν, καὶ ᾤρευσάν γε τὴν πληθὺν τῶν ἡμῶν τμημένων ὑπὸ
 σου. Καὶ πάλιν ὀνειδιστικῶς λέγων· “ὦ ὁ ποτίζων τὴν πλησίον αὐτὴ ἀναβοῶντι πολέμῳ,
 ἐκ μύθων ὅπως ἐπιβλέπῃ ἐπὶ τὰ στήλαια αὐτῶν. „ Εἶπον πολλάκις ἐπὶ τοῦ οἴνου καὶ
 τὸ πίνειν αὐτὸν ἐπὶ τὰς συμφορὰς λέγῃ· σὺ οὐκ, φησὶν, ἦτα ὁ πᾶσιν ἀνθρώποις πόμα
 δοῦναι ὡς ποτίζων, μύθοις δὲ ἀναξέπειν τὴν πίνοντα δυνάμειον παντὶ ἵνα εἴπῃ,
 πτωχείαν βαρυτάτῃ ἅπασιν ἐπάγων· ταῦτα δὲ φησι ἐποίειν τῶν ὁμοξίων ἐπιθυμῶν, καὶ
 εἶδ' ἐπισταυρῶν εἶδ' ὁμοξίους ἀνερδυνώμενος ἐκ σαυτὲ ποιῶν ἐδέλων.
- “ Πλησμονὴν ἀπμίας ἐκ δόξης πίε καὶ σὺ καρδία σαλεύθητι, ἐκ σείσθητι. „ “ Ἀ τοί-
 νυν πεποίηκας ἐτέροις, δίκαιος ἂν εἴης παθεῖν· ἵν' ὅξ ἀπάσης ἐκείνης τὴν δόξαν ἀπμίας
 πληρωθῇς, διασαλεύόμενός τε καὶ καταπίπτων ὡς ὑπὸ πινος μέθης τῇ τὴν πτωχείας δια-
 μένοις ὑπερβολῇ. “ Ἐκύκλωσεν ἐπὶ σὲ ποτήριον δεξιᾶς κυρίας, καὶ συνήχθη ἀπμία ἐπὶ
 τὴν δόξαν σου. „ Ἐπήγαγε γὰρ σοι τὸ οἰκεῖον ποτήριον ὁ θεός, ἵνα εἴπῃ τὴν ἐκ τῆς οἰκείας
 ὑποφάσεως πτωχείαν, ὥστε σοι τὴν δόξαν εἰς ἀπμίαν πλῆσιν πανταχόθεν ἀφροζομένην
 ἐπὶ σὲ μεταβεβλήσται λοιπόν. “ Διότι ἀσέβεια τὴν Λιβάνη καλύψει σε, καὶ Ταιλαπωρία
 θηριῶν πόσῃ σε, δι' αἵματα ἀνθρώπων, καὶ ἀσεβείας γῆς ἐκ πάντων τῶν κατοικοῦντων
 αὐτήν. „ Ὡς γὰρ εἰς τὴν λαὸν ἠσέβησας, νυνὶ δώσῃς δίκην δίκαιως, ὥσπερ ὑπὸ πινων
 θηριῶν τῶν ἐπὶόντων σοι πολέμων· εἰς φόβον καὶ ταιλαπωρίαν καταστήσῃ πολλῶν ὑπὲρ

operiens maria. „ Quis te non defleat urbes caedibus et iniquitatibus aedificantem? Neque enim cernis quatenus tibi huius rei causa a Deo inferentur mala. Tu quidem multos, quot nemo recitabit, quasi igne crudelitate tua consumpsisti: multos ad vitae exitum intolerandis aerumnis deduxisti: quamobrem nunc haec sustines: ut ita omnes per orbem terrarum homines agnoscant magnam Dei providentiam talia operantem, tibi quoque ob facinora tantam poenam imponenti, peccatorum tuorum multitudini convenientem. Rursusque cum exprobratione. “ O qui propinat, inquit, proximo suo subversionem turbidam, et inebriat ut inspiciat in speluncas eorum! „ Dixi iam saepe, vinum et ipsam potationem pro aerumnis dici. Tu ergo es, qui universis hominibus turbidum potum propinas, inebriare ac subvertere potantes omnino valentem: id est gravissimum supplicium cunctis inferis. Haec faciebas, inquit, dum aliena concupisceres, et alienos thesauros scrutareris, ut in rem tuam sevocares.

“ Saturitatem ignominiae de gloria bibe et tu: cor commovetur et concutitur. „ Quae igitur aliis fecisti, dignus ipse pati es; ut post omnem illam gloriam ignominia obrutus, nutans et concidens, quasi crapula quadam, a magnitudine punishmentis fias. “ Circumdedit te calix dexterarum Domini, et aggesta est ignominia super gloriam tuam. „ Adduxit tibi calicem suum Deus, pro eo ut dicat decretam a se poenam, ut gloria tua in ignominiam plurimam undique in te congestam deinceps convertatur. “ Quia impietas Libani operiet te, et miseria bestiarum terrebit te, propter sanguines hominum, et impietates terrae et urbis eiusque incolarum. „ Sicut enim adversus populum impie egisti, nunc poenam lues, hostibus ferarum

ὡν ἀνέλες τε ἀνθρώπων καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἢ ἡσέβεις εἰς τε τὴν γῆν καὶ θεῖαν ἢ τὴν πόλιν, οὐ δὲ μίαν τῇ οἰκουμένῃ αὐτῷ φειδὼ ποιῆσαι βουλόμενοι. Καὶ ἐπειδήπερ αὐτῷ τὴν εἰς (ὧ) λαὸν καὶ τὴν πόλιν καὶ (ὧ) ναὸν ὠνείδισεν ἐν τέτοις πλημμύλαις, ἀκολούτως ἐπάγχει. “Τί ὠφελεῖ γλυπτόν, ὅπῃ ἐγλυφαν αὐτό; ἐποίησαν αὐτὸ χόνδρμα φαντασίαν ψεύδῃ, ὅπῃ πέποιθεν ὁ πλάσας ὅτι τὸ πλάσμα αὐτῷ ποιῆσαι εἰδῶλα κοφά. „ Ἀλλὰ γὰρ ἡμέ-

v. 18.

p. 371.

λας μὲν, φησὶν, τὰ ὄντα θεοῦ καὶ ἐπλημμέλεις ἀδεῶς εἰς τὰ αὐτῷ γε προσήκοντα. ὑπὸ ἧ τὴν εἰδῶλων ὠφελιθῆσθαι ὥς· ὁ δὲ τὴν ἀνθρώπιναις ἐργασμῶν χερσὶν ἐν ἀπατηλῇ πνὶ φαντασίᾳ διεσπένειν ἑσώδες, ὠφελιθῆσθαι π οἷός μιν ἀπὸ εἰδῶλων ἀφῶν ἀν-
 Εἶτα ἀκολούθως ἐπάγχει. “Οὐαὶ ὁ λέγων τῷ ξύλῳ, ἐκνηψον, ἐξεγέρθητι· ἢ τῷ λίθῳ, ὑψώθητι καὶ αὐτὸ ἔστι φαντασία· τὸ δὲ ἔστιν ἔλασμα ἐκ χυσίᾳ ἢ ἀργυρίᾳ, καὶ πᾶν
 πνεῦμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ· ὁ δὲ κύριος ἐν ναοῖ ἀγίῳ αὐτῷ· εὐλαβείσθω ἀπὸ προσώπου
 αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ. „ Πᾶς οὐδὲν ἐκ ἐλεεινότητος εἰς ἃν ὡς ἐξηγορέῃ τῷ ξύλῳ διαλεγόμενος, καὶ βοήθειαν ὡς εἰς ὑψηλῆς ζητᾷ τὰ εἰδῶλα, ὁ φαντάζει μὲν (ὧ) ὄντα μόνον ὡς εἰς ὕλης κατασκευασμῶν πρῶτας, ἔρημον ἢ ζωπικῆς πάσης ἔστι δυνάμεως· πολλὰ γὰρ ἡ ἀμεινόν σοι, τέτων μὲν καταφρονεῖν καὶ μηδένα λόγον αὐτῶν ποιῆσαι, ἀναλογίζεσθαι ἢ τὰ θεοῦ τὸ μέγεθος, ἔχοντο μὲν φοβερὸν καὶ ἀπόρρητον ναὸν τὸ τῇ οὐρανῷ οἰκητήριον, κεκτημένους ἢ ναὸν καὶ ὅτι γῆς δὲ καὶ τῇ ἀνθρώπων χεῖραν· πρὸς ὃν οὐ σὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς καὶ γῆν ἀνθρώποις ἀφοσφόντας, μὴ πολλὰ προσήκον ἡ τὴν δέξιν καὶ τὴν ἔννοιαν ἔχον ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἐκάνει. Ἐν μὲν δὲ τέτοις συνεπέεραν τῇ προσρημένων ἡμῖν τὴν προσφινεῖαν ὁ μακάριος Ἀμβρόσιος, τῇ τε ἐν τῷ λαῷ καταδυνασθέντων τοῦ πένιτας καθιδέμενος, καὶ τὴν ἐπαχρηστομέλει αὐτοῖς δὲ τὴν βαβυλωνίων ἐφόδῃ

v. 19.

v. 20.

p. 372.

ritu tibi ingruentibus, atque in miseria multa constituëris; propter homines a te Hierosolymis interfectos, et quia scelestè contra Dei regionem urbemque egisti, nemini parens incolarum eius. Iam postquam illi peccata adversus populum templumque exprobravit, consequenter subdit: “quid prodest sculptile, quia sculpsērunt illud? Fecerunt illud conflatile, vanum simulacrum: quoniam confidit fictor in figmento suo, muta facere idola. „ Tu quidem verum Deum negligebas: peccabas secure contra res vel homines ad eum pertinentes: ab idolis te adiutum iri putabas: quod humanæ manus vano simulamento formaverant tu adorare studebas, iuvari te ab idolis mutis et humana manu formatis sperans.

Postea consentaneo sermone prosequitur. “Vae qui dicit ligno: expergiscere, surge; et lapidi, extollere: nihil vero aliud quam phantasia est; id est auri argentine lamina, nullusque in eo spiritus est. Dominus autem in templo sancto suo: reveatur a facie eius universa terra. „ Quid nī ergo miserrimus sis, qui lapidem ceu vigilantem alloqueris; et auxilium, quasi ex alto, ab idolo exoscis; quod phantasiā tantummodo spectanti obiicit, ceu pretiosa materia constans, sed tamen vi omni vitali caret. Multo tibi melius erat, hæc contemnere ac flocci facere; et cogitare potius de Dei magnitudine, qui tremendum arcanumque habet in caelo habitaculum, et in terris quoque templum possidet hominum usui accommodatum: ad quem non te solum, sed et omnes per orbem homines respicere multa cum reverentia oporteret, eiusque memoriam mente tenere. Atque in his conclusit illam de qua nos hactenus egimus prophetiam beatus Habacucus; principes simul qui pauperes opprimebant increpans, simulque inferendam illis a Babyloniis poenam

πρωρίαν εἰπόν· καὶ μετ' ἐκείνο τ' ἀπὸν τὸ τῷ βαβυλωνίων εἰρηκῶς ἐ τὴν ὁμότητα ἢ
 ὡς τε εἶναι λοιπὸς ἐ τ' Ἱερουσαλὴμ ἐχρήσαντο τὰς τε οἰκουῦντας αὐτῶν, ὅπως τε καὶ ἐκεί-
 νοι δίκας τ' οἰκείας δεδώκασι ὡς ἀνομίας.

ΠΡΟΣΕΤΥΧΗ AMBAKOYTM.

Τρέψῃ ἡ ἐπὶ πνεύματι ἐντεῦθεν (ὧ) λόγον, ἐν χήματι πνεύματι τὰ ὡς τ' εἶναι
 V. 1. ὡς (ὧ) λαὸν ἐσόμενα μινύων ἀγαθὰ· ἀρχεται ἡ οὕτως. “ Κύριε εἰσακήκοα τ' ἀκού-
 σκ, καὶ ἐφοβήθην. ” Ἀκούω λέγει τ' ἐγγυομένῳ αὐτῷ ὡς τ' εἶναι ἀποκαλύψιν· ὡς
 * Is. LIII. 1. ἐ ὁ μακάριος Ἰσαίας * τὸ, τίς ἐπίστευσε τ' ἀκούω ἡμῶν; ἐ ὁ μακάριος Δαβὶδ *, κλινά-
 * Ps. XLVII. 5. εἰς ὡς ἀβολῶν τὸ εἰς με· * ὡν περ οὐ καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέροις πεπονημένα μνήμην· καὶ
 ταῦτα ποίνων τὸ φησὶν ἐπὶ δεξιὰ μὲν σκ τ' ἀποκαλύψιν, δι' ἧς ἐγνώρισας, ὅπως μὲν
 πνεύματι εἶναι ἐν τῷ λαῷ ὡς ἀνομίας δὲ βαβυλωνίων, ὅπως ἡ πάλιν τοῖς βαβυ-
 λωνίοις ἀνάλογον οἷς πεπλημελήκεσαν ἐπάξεις τ' πνεύματι, φόβος πᾶς ἐπληρώθην εἰ-
 κῶς. “ Κύριε κατενόησα τὰ ἔργα σκ ἐξέστην. ” Ἀναλογισάμενος γὰρ ὅσα ποικίλως
 V. 2. p. 373. δὲ ὡς τ' εἶναι ἀνθρώποις ἀνεξικακία τε τῇ δέσει κατεχόμενοι, καὶ ἀδιορθώτως
 πᾶσιοντας μὲν λόγῳ τ' πνεύματι πνεύματι, εἰς ἕκαστον ἐλήλυθα ἐπὶ τῷ θαύματι
 τ' ἔως ἀπορρήτως ὡς τ' εἶναι οἰκονομικῶν σοφίας. “ Ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ. ”
 Ἰδὲ γὰρ καὶ νῦν ὡς ἐν δύο ζώοις τοῖς τε ἐν τῷ λαῷ πνεύματι ἐ τὸς βαβυλωνίοις
 μετ' ἐκείνους, ἐξ ὧν ὡς ἐκάτερος πεπονηκας, τὴν τε δύναμιν καὶ τ' σοφίαν ἐ τὴν ὡς
 τὸ δίκαιον ἐπιδείκναι ἐγνώρισας αὐτῶν. “ Ἐν τῷ ἐγγίξῃ τὰ ἔτη ἐπληρωθήσῃ, ἐν τῷ
 παρῆναι τ' κατὸν ἀναδειχθήσῃ. ” Νῦν μὲν γὰρ αὐτὰ δι' ἀποκαλύψεως κατέστησας ἡμῖν

dicens. Postea Babyloniorum ipsorum narravit saevitiam, quam et in ceteros et
 contra Hierusalem eiusque cives exprompserant, et quo pacto et isti nequitiae suae
 poenas meritas dederint.

ORATIO HABACUCI.

Κonvertit deinde ad orationem verba propheta, et sub orantis specie eventura po-
 pulo a Deo bona praedicit. Sic autem incipit. “ Domine, audiavi auditionem tuam,
 et timui. ” Auditionem dicit factam sibi a Deo revelationem; sicut etiam apud bea-
 tum Isaiam: quis credidit auditioni nostrae? Item beatus David: inclinabo in pa-
 rabolam aurem meam: cuius rei in superioribus quoque mentionem fecimus. Hoc
 igitur etiam loco ait: accepta ego revelatione tua, qua me docuisti, quomodo pu-
 niturus sis Babyloniorum manu peccantes in populo; et quomodo vicissim Babylo-
 niis congruam delictis eorum poenam sis impositurus; pavore sum repletus, et me-
 rito. “ Domine, consideravi opera tua, et obstupui. ” Considerans quanta multi-
 fariam feceris erga homines idonea patientia utens, et eos qui sine paenitentia pro-
 lapsi sunt conveniente ratione puniens, stupore sum correptus, arcanæ tuae pro-
 videntiae sapientiam admirans. “ In medio duorum animalium cognoscêris. ” Ecce
 enim et nunc, quasi in duobus animalibus, id est populi peccatoribus, et mox in
 Babylo niis, ex iis quae circa utrosque fecisti, potentiam tuam atque sapientiam iu-
 stitiaeque curam ostendisti. “ Cum appropinquaverint anni, cognoscêris; cum tem-
 pus aderit, demonstraberis. ” Nunc haec nota nobis revelando fecisti: sed adve-

γνώσιμα· ὡδ' ἀγνομήν· ἢ τε καμροῦ, καὶ ὁ περσῆκεν αὐτὰ καὶ τὸ δοκοῦ σοι πέρας λαβεῖν, μείζονά τε ἔσ' ἀσπεύσαν αὐτοῖς ἔργοις σ' οἰκείας δυνάμεως καὶ σοφίας, ἢ ὅπιδαιζιν ποιήσῃ. “ Ἐν πρὶ ταραχλῶναι τὸ ψυχλὸν μου, ἐν ὀργῇ ἐλέους μνησθήσῃ. „ Τότε φανήσεται σοι ἔσ' τὸ φιλανθρωπίας ἢ ὑπερβολὴ πρὸς σὺν τῇ Ἰουδαίας, ὣν ὑπὸ τῇ ὀργῇς τῇ σῆς τὸ τε ἐπαχθείσης αὐτοῖς ὑπὲρ ὧν πεπλημμελήκασι πμωρίας δ' ἀτεταραμμένων τὸ ψυχλὸν ἔσ' ἐν ἑαυτοῖς ὄντων, μνήμην τὸ φιλανθρωπίας τὸ οἰκείας ποιησάμενος, ἀπαλλάξας τὸ αὐτὸς τὸ κακῶν, ἔσ' ἐπανάξας ὅτι τὰ οἰκεία ὡδ' πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐλπίδα.

“ Ὁ θεὸς δὲ τοῦ Θαμᾶν ἦξεν, ὁ ἄγιος ἐξ ὄρεος κατὰ σίβιν. „ Θαμᾶν μὲν τὸ μῆτροπολιν λέγει τὴν Ἰδουμαίας· ὅθεν δὲ κατὰ σίβιν τὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, ὡς περ πανταχόθεν τὸ θείας ἡξιώμενον σέβει· τότε οὐδὲ φανήσῃ δὲ τοῦ Θαμᾶν τε τὴν Ἰδουμαίας ἐρχόμενος, οὗς πμωρήσῃ ὑπὲρ τὸ εἰς ἡμᾶς πλημμελείας, καὶ ἐκ τῆς ἀγίας ὄρεος τῇ Σιών ὁ λαμπερὸν δ' ἐκ τῇ ἐπανόδῃ πᾶσιν ἐργάσῃ τὴν ἡμετέρας. “ Ἐκάλυψεν οὐρανὸς ἢ ἀρετὴ αὐτῆς, καὶ τὸ αἰνεσεως αὐτῆς πλήρης ἢ γῆ. „ Τὰς γοῦν μεγέθει τὴν παρ' αὐτῆς γινομένων ἔσ' ἐρανὸν πληροσθὶ καὶ γλῶ· ὥς ἅπαντας πρὸς ὕμνον ῥέπεισθαι λοιπὸν, θαυμάζοντας τίς τε σοφίαν ἔσ' τὸ μέγεθος τῆς παρ' αὐτῆς γινομένων καὶ δ' ἐκάλυψεν τὸ κοινὸν λέγει, ὅπερ οὐδὲ πολλὰν ἐδείξαμεν ἡδὴ ἰδίωμα τὸ θείας ὑπάρχον γεφυρῆς· ἔσ' καὶ ἐρανὸς καὶ γλῶ κεκαλύφθαι λέγει τῇ ἀρετῇ τῇ θεῷ, ἵνα εἴπῃ τὸ σύμπαν· ἔσ' τὸ αἰνεσθαι αὐτῆς τὴν γερονότων ἔσ' ἐκ παντὸς χεῖρ καὶ πληροῦσθαι φησί. “ Καὶ φέγγος αὐτῆς ὡς φῶς ἔσ' ἐσθ'. „ Τῇ μὲν ἐν ὑπεφανείᾳ τῇ οἰκείᾳ φησὶν ἅπαντα πληροσθὶ φωτός. “ Κέρατα ἐν χερσὶν αὐτῆς ὑπάρχον αὐτῆς. „ Δείξῃ δὲ αὐτὸν ἀρκουῦτως ἔχοντα ἀμύνειν μὲν τοῖς οἰκείοις, χροῦσθαι δὲ σὺν ἐχθραίνειν αὐτοῖς ἐπιχροῦσθαι· ἐκ μεταφορᾶς τῆς τοῖς κέρασι μαχόμενων ζώων οὕτως εἰπόν. “ Καὶ ἔδωκε ἀγάπῃσιν κραταῖαν ἰχθυῶν αὐτῆς. „ ἅπερ οὐδὲ δ' ἀποφάσεται δ' ἐκ τὸ μέγιστον τῇ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπῃ κεχρησθαι. “ Πρὸς περσῶν αὐτῆς πορεύεται λόγος· „ πρὸς

v. 3.
p. 374.

v. 4.

p. 375.

v. 5.

niente tempore, quo ea oportet te volente exitum habere, maiorem ac manifestiorem potentiae ac sapientiae tuae operibus ipsis facies demonstrationem. “ Cum turbata fuerit anima mea, tu in ira misericordiae recordaberis. „ Tunc summa tua apparebit benignitas erga Iudaeae incolas, cum eos, propter inflictam peccatorum poenam, turbatos animis et vix sui compotes, misericordiae tuae memor, aerumnis subtrahes, et praeter omnem humanam spem postliminio in patriam restitues.

“ Deus de Thaeman veniet, sanctus de monte umbroso. „ Thaeman dicit Idumaeae metropolim: montem autem umbrosum, illum in quo Hierusalem, utpote Dei protectionem undique sortitum. Tunc ergo apparebis de Thaeman Idumaeorum veniens, quos propter suas erga nos iniurias iam puniveris; de sancto autem Sionis monte, quatenus eum reditu nostro clarissimum cunctis feceris. “ Operuit caelos virtus eius, et laudis eius plena est terra. „ Operum suorum magnitudine caelum terramque replebit, in tantum ut cuncti ad hymnum convertantur, sapientiam ac magnitudinem gestorum ab ipso admirantes. Nam hoc etiam loco quod commune est per diaeresim dicit, quem non infrequentem divinae scripturae idiotismum esse ostendimus. Scilicet caelos terramque ait virtute Dei opertos, ut omnia dicat: laudemque eius propter res gestas ab omnibus cumulari oportere. “ Splendor eius quasi lux erit. „ Adventu suo, inquit, cuncta lumine implebit. “ Cornua in manibus eius. „ Ostendet habere se idoneas ad suos defendendos vires, et his infestos domandos: metaphoram porro ab animalibus quae cornibus decertant, sumpsit. “ Et posuit dilectionem robustam fortitudinis suae. „ Haec nimirum faciet,

μὲν οὐκ ἔβη πωρογμάτων, ἀποφαίνεται τὸ ἐσόμνον, ὅπερ οὐκ πάντοτε δὲ τὸ πωροφικτὸν
πιδν, ἐχ ἡπτον & νυῦ πεποίκει δι' ἐμῶ. “ Καὶ ἐξῆρσε) εἰς παρδείαν κτ' πόδας αὐτῶ. „
Ἀκολοθεῖ ἡ καὶ τὸ ἔργον, ὥστε δι' ἀμφοτέρων ὅδ' ἀνθρώποις παρδεύεται τὸ δέον δι'
ὧν τε πωροφικτὸν τὸ ἐσόμνον, & εἰς ἔργον ἐκβέβηκεν ὕστερον.

v. 6.

* Ps. LXXXI. 1.

“ Ἔση, καὶ ἐσταλάθη ἡ γῆ. „ Φανερὸν μόνον σταλάξαι τὴν γῆν ὡς τὸ, ὃ θεὸς ἔση ἐν
συναγωγῇ * θεῶν· ἵνα εἴπω ὅτι ὥφθη ἐν μέσῳ αὐτῶν. “ Ἐπέβλεψε, καὶ ἐτάκη ἔθνη·
διεθρύβη τὰ ὄρη βία, & ἐτάκησαν βουνοὶ αἰῶνιοι πορείας αἰώνιας αὐτῶ. „ Ἀπιδν ἡ μόνον
ἔθνη τε ἀπὸλλυσιν ὅλα, καὶ ὄρη & βουνοὶ δὲ ἀφ' ὧν πολλοὶ γε συνεστάναι κτ' τὴν
ἰχθυὶ δοκουῖτα τὴν οἰκίαν· ἐπειδὴ ἄνωθεν αὐτῶ τοιαῦτα δὲ πωροφικτὸν ἔργον, & δὲ τοιῶ-

v. 7.

v. 8.
p. 376.

των ἔργων τὴν οἰκονομίας τὴν πορείαν ὅπως εἰκνυῖται τὴν οἰκίας. “ Ἀντὶ ἡ κόπων εἶδον σκη-
νώματα Αἰθιοπῶν, πῶς δὴ σκηνῶν γῆς Μαδιάμ. „ Καὶ γὰρ πάλαι πωροφικτὸν
κτ' τὴν Αἰθιοπῶν ἡμῶν δαλδύοντες, ὅτε βεληθεῖς ἀπὸ ἀλλοθῆς ἡμῶν τὴν ὑπὸ Αἰθιοπῶν δα-
λάας, εἶδον ἐρήμους τὰς οἰκίους Αἰθιοπῶν τε, καὶ Μαδιναίων & πάντων γε ὅπου τὴν
ἔχθραν ἡμεῶν τότε τὴν κατ' ἡμῶν. “ Μὴ ἐν ποταμοῖς ὁρμηθεῖς κύριε, ἢ ἐν ποταμοῖς
ὁ θυμὸς σε, ἢ ἐν θαλάσῃ τὸ ὄρημά σε; „ Ἐθ' τοι κτ' ποταμῶν καὶ θαλάσσης τὴν
ὁρμὴν ὅπως εἰκνυῖται τὴν οἰκίαν· τὸ γὰρ μὴ ἐν ποταμοῖς, ἀντὶ τῆς οὐκ ἐν ποταμοῖς & θα-
λάσῃ πάντοτε τὴν ὁρμὴν & τὴν θυμὸν ὅπως εἰκνυῖται βεληθεῖς τὴν οἰκίαν· ἐπὶ γὰρ γέν. “ Ὅτι
ἐπιβήσῃ ὅτι ὅδ' ἵππος σε, & ἡ ἵππασία σε σωτηρία. „ Ὅτι ἂν γὰρ βεληθεῖς, φησὶν,
ὡς ἐφ' ἵππων πνῶν ὅπως εἰκνυῖται τὴν ἀοράτοις καὶ λατρεμκαῖς δυνάμεσιν ὅπως εἰκνυῖται· οἱ
ἡ πάντας μὲν ἀθρόως πμωρῶνται ὅδ' ἐναντίας· σωτηρία ἡ ἐντεῦθεν ὅπως εἰκνυῖται πῶς σοῖς.
v. 9. “ Ἐνταῖων ἐντενῶν τὸ τόξον σε ὅτι τὰ σκῆπτρα, λέγει κύριος. „ Συνεχέσι ἡ τὴν πμω-

magnitudine suae erga nos dilectionis utens. “ Ante faciem eius ibit verbum. „
Rebus ipsis praeit futuri revelatio, quae quum omnibus a Deo prophetis facta fue-
rit, nunc mihi quoque haud secius oblata fuit. “ Et egredietur ad correptionem per
vestigia eius. „ Subsequitur vero opus ipsum; ita ut utroque modo erudiantur ad
officium homines. Quae res futurae sunt praedictae, eae postea nactae sunt exitum.

“ Stetit; et commota est terra. „ Tantum apparens, terram commovet. Veluti
est illud: Deus stetit in synagoga eorum; id est in medio eorum apparuit. “ Aspe-
xit, et extabuerunt gentes: contriti sunt violenter montes, tabuerunt colles aeterni
a gressibus aeternis eius. „ Vel solo aspectu gentes omnes pessum dat, et montes
collesque conterit, qui tanto tempore vi propria videbantur perstare. Namque haec
caelitus facere mos eius est, et his operibus regiminis sui cursum demonstrare solet.
“ Pro laboribus vidi tabernacula Aethiopum, pavebunt tentoria terrae Madiam. „
Namque et olim cum in Aegypto serviremus, postea quam tibi libuit nos ex illo
servitio expedire, deserta vidimus et habitationes Aethiopum, ac Madianitarum, et
quotquot tunc inimicitiam adversus nos susceperunt. “ Num fluminibus iratus es,
Domine, num (inquam) adversus flumina furor tuus, et contra mare impetus
tuus? „ Mos tibi est adversus flumina et mare iram tuam demonstrare: id est con-
tra innumerabiles populos soles iratus potentiam tuam ostendere. Nam locutio num
fluminibus, ponitur pro non fluminibus atque mari iram semper furoremque tuum
vis demonstrare. Addit itaque: “ quia ascendes super equos tuos; et equitatio tua,
salvatio. „ Nam cum volueris, inquit, tamquam equos quosdam conscendens, invi-
sibilibus ministrisque virtutibus imperas: hae vero cunctos subito puniunt adversa-
rios: atque hinc populo tuo salus creatur. “ Intendens intendes arcum tuum super

είας κατακονπίζεις ὅτ' ἐν βασιλείᾳ καὶ δυναστείᾳ καθεσθάναι δοκουῖτας. « Ποταμοῖς βαρύνεται ἡ γῆ. », Ὡς τ' ποταμῷ τὴν ἀναίρεσιν ἐκ τ' ὀργῆς ἀθρόον γινομμένη τ' σῆς διαίρηται τ' γλῶ. ἔθος γ' τοῦτο τῇ γῇ μειωθέντων ὑπομένειν τῷ ὑδάτων ὑπὸ τ' ἐπακολούθουσης ξηρότητι ὑστερον. « Ὄψοντά σε ἐὼς δινήσῃς λαοί. », Ἐν ὁδύμῃς ἔσονται πλεῖστοι, οὐδὲ τ' περὶ σὺν ἐνεγκεῖν διωκθέντες τ' σὺ. « Σκορπίζων ὕδατα πορείας. », Ἀφανίζεις γ' βεληθεῖς ἅπασαν ὕδατος διέξοδον. « Ἐδωκεν ἡ ἄβυσσος φωνὴν αὐτῆς, ὕψος φαντασίας αὐτῆς. », Τότε δὲ καὶ ἄβυσσος ὥσπερ πνὰ φωνὴ καὶ τὸ μέγεθος ἀφήσῃ τὸ οἰκεῖον, τῷ νεύματι κλονεμένη τῷ σφί. « Ἐπήρθη ὁ ἥλιος, ἐπὶ ἡ σελήνη ἔσται ἐν τῇ τάξει αὐτῆς. », Ἐπειδὴ δὲ ἄν λέγῃ ὁ ἥλιος τοῖς ἐν ἀνάγκῃς, ἐνταῦθα τοῦτο βέλεται εἰπεῖν, ὅτι τοῖς ὡρὰ σὺ ἐν εὐφραδίᾳ καθισταμένοις φωτεινὰ καὶ τ' οἰκίαν φύσιν φανῆται ὁ ἥλιος τε καὶ ἡ σελήνη. « Εἰς φῶς βολίδες σε πορεύονται. », φειφανῶς ἐπὶ μὲν πολλῆς τ' λαμπερότης ἐπ' αὖτις τὰς πληγὰς τοῖς ἐναντίοις. « Εἰς φέγγος ἀσραπῆς ὅπλων σε. », Ἀσραπῆς δίκην ἐκλάμψῃ σε τὰ ὅπλα, ἵνα εἴπῃ ἡ καὶ τ' πολεμίων ἰχύς. « Ἐν ἀπλήσῃ σε ὀλιγόσῃς γλῶ, ἐπὶ ἐν θυμῷ κατὰξας ἔθνη. », Πᾶσαν τ' γλῶ μὲν τ' οἰκουμένων αὐτῶν ὀργισθεῖς ὑποφάσῃ μόνῃ παντελῶς ὑποπλῦσας.

« Ἐξήλθες εἰς σωτηρίαν τ' λαὸν σε, τ' σώσαι τὰς χεῖράς σε. », Ἀπαντα γ' περὶ τῆς ὅπῃ σωτηρία τῆ οἰκίας λαὸν ἅτε ὀξυαλεγεμένων ὡρὰ σου· χεῖρας γ' ἐνταῦθα ὅτ' ἐξήλεγμένους λέγῃ, οὐ ὅτ' κεχρισμένους· ὡς ὁ μακάριος Δαβὶδ * φεῖ τε τ' Ἀβραάμ ἐπὶ Ἰσαὰκ ἐπὶ Ἰακώβ, λέγων μὴ ἄπειθε τ' χεῖράν μου, καὶ ἐν τοῖς περὶ τῆς μου μὴ πονηρόεσσι χεῖρας ἔχῃ ὡς κεχρισμένους, ἀλλ' ὡς ὀξυαλεγμένους αὐτὰς εἰρηκαίς. « Ἐβαλες εἰς κεφαλὰς ἀνόμων ἴνατον. », Ὡς τὸν θάνατον φειβαλῆς ὅτ' ἐναντίας. « Ἐξήλθες δεσμὸς ἕως ξαλήνης εἰς τέλος. », Καὶ δεσμούς αὐτὰς ἡττηθέντας ὑποφανῆς. « Δί-

sceptra, dicit Dominus. „ Perpetuis castigationibus pulsas eos qui in regno ac potestate constituti videntur. „ Fluminibus scindetur terra. „ Fluminibus repente ab ira tua extinctis, terra scindetur. Mos enim est ut hoc terra patiat, imminutis aquis et consequente mox siccitate. „ Videbunt te, et dolebunt populi. „ Plurimi doloribus corripientur, neque ferre poterunt aspectum tuum. „ Dispergens aquas itineris. „ Praecludis, si forte volueris, omnem aquae exitum. „ Dedit abyssus vocem suam, altitudo phantasiae eius. „ Tunc quidem abyssus etiam vocem quandam pro sua magnitudine edet, nutu tuo concussa. „ Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo. „ Quoniam sol occidere dicitur augustiatis, nunc vult dicere, fore ut illis, quos tu in prosperitate constituisti, sol et luna secundum propriam naturam splendidi appareant. „ In luce iacula tua ibunt. „ Splendide multaque cum claritate plagas adversariis tuis impones. „ In splendore coruscationis armorum tuorum. „ Fulguris instar splendebunt arma tua, id est contra hostes fortitudo. „ In comminatione tua imminues terram, et in furore tuo detrahes gentes. „ Universam terram cum incolis suis cum iratus fueris uno decreto pessum das.

« Egressus es in salutem populi tui, ad salvandos christos tuos. „ Omnia pro salute proprii populi agis, qui constat ex electis tuis; christos enim heic electos appellat, non vero unctos. Sicut beatus David de Abrahamo, Isaaco, et Iacobo loquens, nolite inquit tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari; christos videlicet eos appellans, non quia unctos, sed quia electos. „ Misisti in capita iniquorum mortem. „ Propterea adversarios morte occupabis. „ Suscitasti vincula usque ad collum, in finem. „ Superatos a te, vinctos etiam ostentabis.

- κοφας ἐν ἐκείνῃ κεφαλᾷ δυνασῶν. „ Τὸς πρῶτον δυναστεύοντας ἔτω τῇ σαυτῇ ὀργῇ σφοδρῶς διέτεμες, ὥστε ἅπασιν ἐγγυέσθαι θάυμα. “ Σαυθήσον) ἐν αὐτῇ. „ Σαλευόμενοι πτωεῖα. “ Διανοίξουσι χαλινούς αὐτῶν ὡς ἐδῶν πτωχὸς λάθρα. „ Διανοίξαι τὸ στόμα αὐτῶν εἰς πεπαρρησιασμένον οὐ πολμήσουσι λαλίαν· δίκην ἢ πένητος κεκλοφότης πὶ καὶ
- v. 15. λαθραίως ἐδῶντος ὡς ἂν μὴ ἀλά, μὴ πολλοῦ φθέγγονται τῷ δέξαι. “ Καὶ ἐπεβίβασας ὅν ἵππος σε ὅπῃ τὸ θάλασαν παρόσοντας ὕδατα πολλά. „ Ἐπαφῆκας ταῖς ἀοράτοις
- v. 16. δυνάμεις τῶν πλήθους τῶν πολεμίων, μεγίστην αὐτοῖς παραχλὺν ἐνεργαζομένας. “ Ἐφυλάξαι μὲν, ἔπεισθη ἡ καρδία μου ὑπὸ φωνῆς πρῶτης χαλῶν μου· καὶ εἰσῆλθε φόβος εἰς τὰ ὀσά μου, καὶ ὑποκάτωθέν μου ἐταράχθη ἡ ἕξις μου. „ Πολλὰκις γοῶν ὅπῃ τοῖς πρῶτοις κακοῖς τὴν ἰσχυρίαν ἐλόμβρος ἀγαγεῖν τῇ πρῶτῃ χρησάμενος, ἔπεισθη τὸ μελλόντων ἐντεῦθεν ὑποκαλύψαι λαβὼν, φόβος τε κατεχέσθην τὴν δόξαν, καὶ φόβος
- p. 379. ὅλον με δι’ ὅλα κατέχευεν. “ Ἀναπαύσομαι ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως τὴν ἀναβλῶμαι εἰς λαὸν παροικίας μου. „ Καὶ γὰρ ἐθαύμαζον μαθὼν πρῶτον ἅπασιν ἐσόμενον τῇ δυνάμει τῇ σῇ· ὅπῃ ἐκ ποσάτης θλίψεως καὶ ποσάτων κακῶν, ἐν οἷς δὲ τὸ αἰχμαλωσίας ἐξητάσθην, ἐν ἀναπαύσει τε ἔσομαι ἔπεισθη ἀπαλλαγῇ τῇ δυνάμει καὶ δὴ καὶ ὅπῃ τὴν παροικίαν τὴν ἡμετέραν ἀνελεύσομαι μὴ τῷ λαῷ τὴν οἰκίαν.
- v. 17. “ Διότι συκὴ οὐ καρποφορήσῃ, ἔπεισθη ἐκ ἔσται γρηθήματα ἐν τῇ ἀμπέλῳ· ψάλλεται ἔργον ἐλαίας· ἔπεισθη τὰ πεδία οὐ ποιήσῃ βροχίν· ἐξέλιπεν ὑπὸ βροχέως πρῶτα, καὶ οὐχ ὑπάρχουσιν βόες ὅπῃ φάτναις. „ Ἐώρων γὰρ φησι ἔπεισθη τὴν ἐναντίων ὀργῶν φοβεῖσθαι πνὴ ἐσαν, ἀφ’ ἧς οὐ τὰ ἐκ τῶν πολεμίων αὐτὸς μόνον σιωπῇ κακῇ, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑπὸ ἀκαρπίας κατέχοντο παντελῆς, οὐκ ἐκ γρηθήματων, ἐκ ἐκ ξύλων καρπὸν κομίσασθαι οἷοι τε
- v. 18. ὄντες· πρῶταπολέσονται ἢ ἔπεισθη τὰ κτήνη πάντα, ἐρημία νομῆς τε καὶ βροχέων. “ Ἐχὼν ἢ ἐν τῇ κυρίῳ ἀγαλλιάσομαι, χαρήσομαι ὅπῃ τῷ θεῷ τῷ σωτῆρι μου. „ Καὶ τὰ μὲν

“ Praecidisti in stupore capita principum. „ Eos qui antea dominabantur, tam vehementer ira tua concidisti, ut omnibus stupor fuerit. “ Relaxabant frena sua, sicut pauper comedens in absconso. „ Resolvere ora sua ad liberum sermonem non audebunt; sed more pauperis, qui subfuratus aliquid latenter comedit, ne forte deprehendatur, multo cum timore loquentur. “ Et superduxisti in mare equos tuos, turbantes aquas multas. „ Immisisti invisibiles potestates tuas adversus hostium multitudinem, multam illis turbationem commoventes. “ Custodivi, et expavit venter meus a voce orationis labiorum meorum, et ingressus est tremor in ossa mea, et subter me conturbata est habitudo mea. „ Saepe igitur circa mala quae agebantur silentium tenere malens, et orationi vacare, futurorum eventuum revelatione accepta, timor mentem meam occupavit, et toto corpore contremui. “ Requiescam in die tribulationis, ut ascendam ad populum incolatus mei. „ Miratus sum audita incredibili per potentiam tuam re futura; quod nempe ex tali tribulatione tantisque malis, quibus in captivitate exercitus fui, requiem consequar et molestiarum depulsionem: quin etiam ad incolatus nostri locum pergam cum proprio populo.

“ Quoniam ficus non fructificabit, et non erunt germina in vitibus, mentietur opus olivae, et arva non afferent escam: destituit esca oves, et non sunt boves in praeseptibus. „ Videbam, inquit, iram quoque adversus contumaces terribilem, ob quam illos non hostili tantum calamitas corripuit, sed etiam sterilitate omnimoda occupati fuerunt, nullum de germinibus lignisque carpere fructum valentes. Peribunt insuper iumenta omnia, pascui et alimoniae defectu. “ Ego autem in Domino

ὡς ἐκείνους ἔσται ποιαῦτα· ἡμῖν ᾗ τῇ σῇ βοηθείᾳ ἡδονή τε προσέσται καὶ σωτηρία· τὸ γὰρ ἐγὼ ᾗ, ἐκ προσώπου τῆ οἰκείας ὡς τῆ κοινῆς λέγει λαοῦ, ὅπερ οὐκ ἔστι πολλὰ χεῖς τοῖς προσφῆταις ποιῶν· ὡς καὶ ὁ μακάριος Δαυὶδ τὰς αἰτήσεις ἐκ προσώπου τῆ αὐτῶν ποιή-
 μῆρος φαίνεται· ὡς ὅτ' ἂν λέγη· * ὅτι σοὶ κύριε ἔλπισα, μὴ καταχυνθεῖν εἰς τὴν αἰδνά·
 καὶ κύριε εἰσέκουσον τὴν προσευχὴν μου, καὶ ἡ κραυγὴ μου πρὸς σὲ ἐλθέτω· * ταῦτα γὰρ ἐκ τῆ
 κοινῆς λέγει τὸ ὅτι τὴν αἰχμαλωσίαν ὄντων, ὡς ἂν ἐκείνους ἀρμόδιως τῇ φωνῇ χρησαμένους
 ταύτῃ· (ὧ) αὐτὸν δὲ ἔσπον καὶ νῦν ὁ προσφῆτης ὡς ἀπὸ τῆ κοινῆς λέγει ταῦτα, ἐπειδὴ καὶ
 ὡς τὴν κοινὴν προσεσομένων διαλέγεται· « Κύριος ὁ θεός μου, δυνάμις μου· καὶ τὰς
 πόδας μου ὡς ἐλάφου· καὶ ὅτι τὰ ὑψηλὰ ἐπιβιβᾷ με, καὶ νικῶμαι ἐν τῇ ᾠδῇ αὐτοῦ. »,
 Αὐτός γάρ ἐστιν ὁ ἐν ἅπασιν δυνάμιν μοι χαριζόμενος· ὅς ἀφῆκε μὲν ἡμᾶς μὴ πολλὰ
 καὶ τάχους τὴν αἰχμαλωσίαν, δίκλιν ἐλάφου ὁξείαν τὴν ἐκείθεν ἀναχώρησιν ποιεμένων· ὑψη-
 λοτέρεις δὲ ἡμᾶς πάντων ἀποφαίνῃ, ὥστε μηδὲν ἕτερον ἡμῖν ἀρμόττειν λοιπὸν, ἢ τὸ ἐν
 ᾠδαῖς καὶ ὕμνοις εἶναι τοῖς ὀφειλομένοις τῷ θεῷ· ὑπὲρ ὧν τὴν καὶ τῇ ἐχθρῶν τὴν ἡμετέραν
 νίκην ὡς πᾶσαν ἀνδραγαδίαν ἐλπίδα δέδωκεν ἡμῖν.

p. 380.

• Ps. XXX 2.

• Ps. CI. 2.

v. 19

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΟΦΟΝΙΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

Ὁ πῦρ τῆ μακαρίας Ἀμβραχὴμ τῷ χρόνῳ τῇ προσφῆταιαν ταύτῃ ὁ μακάριος πε-
 πόνηται Σοφονίας· ὅτι γὰρ Ἰωσὴφ τῇ βασιλείᾳ τῇ Ἰουδαίας, κατὰ τὴν ἡ βίβλος διηγοῖ, προ-
 φητεῖ τὰ παρόντα· μὴ ὅν βασιλέως διεληλυθῇ χρόνος, ἐπεληλυθασί τε τῇ Ἱερουσα-
 λὴμ οἱ βαβυλώνιοι, καὶ πλείστα ὅσα καὶ τῇ Ἰεῤα δέξαντες φυλῶν, καὶ πολλὰς μὲν ἀνε-
p. 381

exultabo, laetabor in Deo salvatore meo. „ Et res quidem illorum ita se habebunt; nobis autem, te suppetias ferente, voluptas erit atque salus. Nam pronomen ego, dicit in propria persona de universo populo; qui mos prophetarum perfrequens est. Sicut etiam beatum Davidem preces pro communi populi persona facientem videmus; veluti cum ait: in te Domine speravi, non confundar in aeternum. Item: Domine exaudi orationem meam, et clamor meus ad te veniat. „ Haec enim ex communi dicit captivorum persona; ita ut singuli prece hac commode uti queant. Eodem nunc modo propheta tamquam ex communi persona loquitur, quandoquidem et de communi utilitate agit. „ Dominus Deus, virtus mea: et ponet pedes meos quasi cervi, et ad excelsa me deducit, ut vincam in cantico ipsius. „ Is mihi in omnibus vires suppeditat, qui nos celeriter admodum captivitati subducet: nam more cervorum celerem inde faciemus reditum. Sublimes autem nos prae omnibus ostendet; ita ut nobis nihil aliud supersit, quam canticis atque hymnis Deum celebrare: quandoquidem victoriam nobis de hostibus, praeter omnem humanam spem, concessit.

COMMENTARIUS IN SOPHONIAM PROPHETAM.

Haud procul beati Habacuci tempore prophetiam hanc beatus fecit Sophonias: nam sub Iosia rege Iudaeae, sicut liber demonstrat, praesentia vaticinatur. Post quem brevi interposito spatio, expeditionem fecerunt adversus Hierusalem Babylo-
 nii, plurimisque cladibus Iudae tribum adfecerunt, interfectis multis, plurimis in

ἑαυτὲς δι' ὧν ἔφρατον πεποίηκασιν· ὅθεν δὴ ἐ' ὑποφύνασθαι πρὸς αὐτὰν τοιαῦτα φερε-
 ῖν καὶ θεός· εἴτα καθολικῶς εἰπὼν ἐκλιπέτω πάντα, ἐπάξῃ καὶ μέρος· “ Ἐκλιπέτω ἄν-
 θρωπος, ἐ' κτλὴν ἐκλιπέτω, τὰ πετεινὰ τ' ἔρανθ' καὶ οἱ ἰχθύες τ' θαλάσσης· καὶ ἀσθενή-
 σκωσιν οἱ ἀσεβεῖς· ἐ' ὅξαρὰ δὲ ἀνόμοις ὑπὸ φερώσας τ' γῆς, λέξῃ κύριος. „ Ὑπερ-
 βολικῶς μὲν τοῖς ἀνθρώποις καὶ τοῖς κτλῆσι τὰ τε πετεινὰ ἐ' δὲ ἰχθύας συνῆψεν· ἢ
 καὶ ῥοπικῶς καθὼς εἶωθεν λέγειν· ἵνα πετεινὰ μὲν εἴπῃ δὲ δυναστείας ὑπερμεγέθους
 τῶν λοιπῶν, ἰχθύας ἢ δὲ ἐν τῇ δῆμῳ δὲ ταπεινότητα ἔρποντας πολλῶν καὶ τ' αἰψάν
 ἢ ἐπάγων “ ἐ' ἀσθενήσκωσιν οἱ ἀσεβεῖς, καὶ ὅξαρὰ δὲ ἀνόμοις ὑπὸ φερώσας τ' γῆς,
 λέξῃ κύριος. „ Οἱ γὰρ ἀσεβεῖς ἐ' ἀνομία συζῶντες, εἰς παντὶ καταντήσκειν ἀδένειαν,
 ὑπὸ τῇ τῶν πολεμίων πεπνυμένους χεῖ· οἱ λοιποὶ τε αἰχμαλωσία ληφθέντες, ἀφαιρεθῇ-
 σονται τ' γῆς, ὑπὸ παρ' ἐμὲ λαβόντες μὲν πολλῆς κατεῖχον τ' φθρονομίας.

Εἴτα καὶ πρὸς τῶν λέγειν σαφέστερον ποιεῖν “ καὶ ἐκτενὰ τ' χεῖρά μου ἐπὶ Ἰούδα
 καὶ ἐπὶ πάντας δὲ κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ. „ Κατὰ τε τ' φυλῆς, κατὰ τε τῆς πό-
 λεως ἐπάξῃ εἰρηκῶς τὴν πτωχείαν, ἀναγκαίως δὲ καὶ τὰς τ' ποσάτης πτωχείας λέγων
 αἰτίας. “ Καὶ ὅξαρὰ ἐ' τέ τότε τὰ ὀνόματα τῶν Βααλὶμ, ἐ' τὰ ὀνόματα τὰ τ' ἱερῶν
 μὲν τῶν ἱερέων, καὶ δὲ φερωσινοῦντας ἐπὶ τὰ δώματα τῇ γρατῇ τὴν οὐρανῶν, ἐ' δὲ
 ὀμνύοντας καὶ τὴν κυρίαν, ἐ' δὲ ὀμνύοντας καὶ τὴν Μελχὼμ, καὶ δὲ ἐκκλίνοντας ὑπὸ τ'
 κυρίαν, ἐ' δὲ μὴ ζητοῦντας (τὴν) κυρίαν, καὶ δὲ μὴ ἀντεχωμῶντες τὴν κυρίαν. „ Ἀφελῶ
 γὰρ παντὶ τὴν τότε τέττε, δὲ μὲν τῇ σφαγῇ, δὲ ἢ τῇ αἰχμαλωσίᾳ, συναφανίζων
 αὐτοῖς ἐ' τὰ εἰδωλα πάντα, τὴν τε ἐπ' αὐτοῖς θεραπείαν, μὲν τῶν ἱερατῶν αὐτοῖς δο-
 κοῦντων, πρὸς ἅπασιν τε δὲ ἐπὶ τῶν δωμάτων δὲ κατ' ἔρανθ' φωσῆρας θεραπείαν
 ἐσθλακῶν· δικαίαν γὰρ δὴ μάλιστα ἐπὶ δέξονται τὴν πτωχείαν, εἰ πρὸς τὴν ναὸν οἰκοῦ-
 ντες (τὴν) ἐμὴν ἐκ αἰχμῶνται πρὸς τὴν εἰδωλῶν ἀχολήμοις θεραπείαν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν

iis decernere adductus sit. Iam postquam generaliter dixit, deficient omnia, pergit
 dicere particulatim. “ Deficiat homo, et iumenta deficient, nec non caeli volucres,
 et maris pisces: et infirmabuntur impii, et auferam iniquos a facie terrae, dicit Do-
 minus. „ Hyperbolice quidem hominibus ac iumentis volucres quoque et pisces co-
 pulavit: vel etiam tropice, ceu solet loqui; ita ut volucres dicat illos qui principatu
 inter ceteros homines eminent, pisces vero plebeios qui valde humiliter reput.
 Mox et causam addens “ et infirmabuntur, inquit, impii, et auferam iniquos de
 facie terrae, dicit Dominus. „ Qui impie iniusteque vivunt, ad extremam deducen-
 tur infirmitatem, quia sub hostilis manus ictu cadent: reliqui vero mancipio capti,
 abducentur a regione, quam a me acceptam non sine multis sceleribus retinebant.

Deinde de quibus haec dicat, clarius explanans “ extendam, inquit, manum
 meam super Iudam, et super omnes Hierusalem incolas. „ Postquam de tribu et
 urbe capturum se poenas dixit, necessario tantae animadversionis causas recitat.
 “ Et auferam de loco isto nomina Baalim, et nomina delubrorum cum sacerdotibus,
 et qui adorant super tecta exercitum caeli, et qui iurant per Dominum, et qui
 iurant per Melchomum, et qui declinant a Domino, et qui Dominum non quae-
 runt, et qui non retinent Dominum. „ Eiciam omnino de loco hoc, partim caedi
 tradens, partim captivitati; idola simul omnia destruens, et illorum culturam, cum
 iis qui sacerdotes eorundem videbantur; postremo illos qui super tecta luminari-
 bus caeli cultum exhibere studebant. Sed iustam apprime ii patientur poenam, qui
 circa templum meum versantes, non erubescunt idolorum cultui vacare: sed modo

τὴ ἐμῆς ἐνδείκνυνται θεραπείας φροντίζαν ὅτ' ἂν αὐτοῖς ὁμνύσαν κατ' ἐμοῦ δοκῇ, ποτὲ δὲ καὶ τῷ εἰδώλων ὁμνύουσι. Μελχὼμ γὰρ τὸ εἶδωλον λέγει· ἵν' ἀφ' ἐνός, καθὰς εἶωθεν, ἅπαντα εἴπῃ τὰ εἶδωλα.

Ἀλλὰ γὰρ πολλὰς μὲν οἶδα μυθολογίας παρὲς τὴν πρὸς τοῦ Σύρου κεκηνότων, ὡς ἂν μὴ φλυαρίαν δοκοῖν ἐμπιπλᾶν τὴν θεῖαν γραφὴν· ἐν κατὰ τὴν νῦν ἐνόμισα δεῖν τέττα ποιῆσθαι μνήμην, εἰς ἕλεγχον εἴτε τῶν νῦν οὐ δέοντος παρ' αὐτῶν λεγομένων, εἴτε τῶν λοιπῶν, ἃ λεγόντων αὐτῶν παρήκα δι' ἡμῶν αἰτίαν· λέγουσι γὰρ ὅτι Μελχὼμ ἐν ταῦτα βασιλεία βέλεται εἰπᾶν· Μελχὼμ γὰρ τῶν βασιλέως λεγομένων καὶ τῶν Σύρου καὶ Ἑβραίων γλώτταν, πλανηθέντας τοῦ ἐρμηνεύσαντας, ἀντὶ τῆς βασιλείας, Μελχὼμ εἰπᾶν, ὅπερ ὅστιν τὸ εἶδωλον· οὐς ἐχρῶντο πρὸ πάντων ἐκείνο σιωπᾶν ὅτι καὶ μὲν τῶν Ἑβραίων γλώτταν εἶρηται τὰ τῆς θεῖας γραφῆς, ἡρμηνεύεται ἡ ταῦτα εἰς μὲν τὴν Σύρον παρ' ὅτι δὴ ποτε (οὐδὲ γὰρ ἔγνωμι μέχρι τῆς ἡμέρας ὅστις ποτὲ τοῦτο ἔστιν) εἰς ἣν τὴν ἑλληνικὴν ἐβδωμήκοντα μετενλώχασιν ἄνδρες πρεσβύτεροι τῶν λαῶν, ἐπισήμονες μὲν ἀκρίβως τὴν γλώττης τῆς οἰκείας, ἐπισήμονες ἢ τῶν θεῶν γραφῶν, ὑπὸ τε τῆς ἱερέως καὶ παντὸς τοῦ ἰσραηλικοῦ λαοῦ δοκιμαζέμενοι, ὡς ἂν πάντων μάλιστα πρὸς τῶν ἐρμηνείαν ἄξιοι· ὧν τῶν τε ἐρμηνείαν τῶν ἐκδοσιν καὶ οἱ μακάριοι ὑπόστολοι δεξάμενοι φαίνονται περὶ δήλως, οἱ καὶ τοῖς ἀπὸ ἐθνῶν πεπιστευκόσιν ἐκείνους ὅπως περὶ τοῖς τῶν παλαιῶν δεσφῆνης, παρέδωκαν τὰς θεῖας γραφὰς ὅτι τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῶν ἐβδωμήκοντα ἐρμηνείαν· παρ' ὧν δὲ καὶ ὡρταλαβόντες αὐτὰς καὶ ἔχοντες ἅπαντες οἱ ἐκ ἐθνῶν τῶν δεσφῆνης πεπιστευότες Χριστοῦ, ἐν τε τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγιγνώσκοντες καὶ κατ' οἶκον ἔχοντες πῶς οὐκ ἐκ ἀνέστητον νομίζαν ὅτι οἱ μὲν ἐβδωμήκοντα καὶ ποσῆτοι καὶ τοῖσιν καὶ ἔτι δεδοκιμασμένοι διεσφάλλοντο πρὸς λέξιν, οἱ δὲ πρὸς πάσης ἐρμηνείας ἡδέσαν πάντως τὸ ἐν

-quidem, cultus mei se memores ostendentes, per me iurant: modo autem per idola quoque iurant: etenim Melchomum idolum nominat, ut ex uno, prout solet, cuncta denotet idola.

Multas memini me praetermittere fabulas eorum qui ad syriacam interpretationem respiciunt, ne ineptiis viderer divinam implere scripturam. Nunc vero opportune existimo rei huius facere mentionem, ob coarguendum tum id quod ab ipsis nunc incongrue dicitur, tum etiam cetera huiusmodi, quae ab iisdem dicta, ego tamen ob eam quam retuli causam praetermisi. Dicunt igitur vocabulum Melchomum hoc loco regem significare; quia Melchom rex dicitur in Syrorum atque Hebraeorum lingua; sed interpretes errore deceptos, pro rege Melchomum dixisse, quod est idolum. Atqui illud in primis oportebat considerare, divinam scripturam hebraico sermone fuisse dictatam, ad Syrorum autem usum translatam fuisse abs quolibet homine (neque enim ad hunc usque diem quis ille fuerit rescitum est.) In Graecorum autem linguam septuaginta viri converterunt, seniores de populo, peritissimi linguae propriae, periti pariter divinarum scripturarum, a pontifice cunctoque populo israhelitico probati, ceu prae ceteris omnibus interpretando idonei: quorum interpretationem atque editionem beatos quoque apostolos receptam habuisse apparet; qui etiam accedentibus ad fidem ex ethnicis, et vetus antea testamentum prorsus ignorantibus, divinas tradiderunt scripturas, Graecorum lingua expressas, secundum septuaginta virorum interpretationem: a quibus eas acceptas nunc omnes tenemus, qui ex ethnicis in Christi partes concessimus; easque et in ecclesiis legimus, et domi habemus. Quid ni ergo insanum sit existimare, septuaginta viros

τῇ θείᾳ κείμῃον γραφῇ, ἃ ἢ τε βασιλεία λέγῃ, ἢ τε εἰδωλὸν; ἀξιοπιστότερον ἢ ἀπάντων ἐκείνων ὑπερλήφθαι προσῆκεν ἕνα πινὰ ἀφανῆ εἰς τὸ Σύρον γλῶτταν μετὰ βεληκτότα τὰ Ἑβραίων, ὡς γε φασί· πρὸς τὴν κακίαν δῆλον ἔστι, ὅτι τὸ τῆς εἰδώλων ἐνεκεν θεραπείας αὐτὸς ὁ θεὸς αἰπαῖται ἐν ταῖς δὲ τῷ προσφῆτι· ἃ ἐπειδὴ πρὸς (ὧ) ναὸν τὸ θεῖον ὄντες τοιαῦτα διεωρέοντο, τὸ αὐτοῖς ὁπρὸς μέμεται, ὅτι καὶ τὸ τῷ ναὸς θεὸν θεραπεύειν ἐδοκίμω, τὸ τῷ (ὧ) τὸ παντὸς κύριον, καὶ τὸ τῆς εἰδώλων ἐκ ἀπείροιο θεραπείας· τὸ ἢ εἰδῶλός τε μέμνηται ἃ ὁ μακάριος Ἀμὼς ὁ προσφῆτης ὡς ὑπὸ Ἀρμανιτῶν θεραπείας, λέγων ἔπος· ἃ πορεύεται Μελχὸρ ἐν αἰχμαλωσίᾳ, οἱ ἱερεῖς αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀρχόντες αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, λέγῃ κύριος· τὸ λέγων ὁ καὶ πολλαχῶς φαίνεται δὲ τὸ προσφῆτην εἰρημνύον, ὅτι ἢ καὶ ὁρῶν ὅταν ἐπαγομένη πτωχεία τοῖς ἀποφύλοις ἄρξῃ τῆς εἰδώλων ἃ τῆς ἱερατεύοντων αὐτοῖς ὀξετείνετο. Ὅτι ἢ ἅπασαν τὴν πρὸς τὰ εἰδῶλα θεραπείαν ἐκ τῆς πρὸς τοῖς Ἑλλήσι θεοσκοπομένων δαιμόνων εἰλκυσαν οἱ Ἰσραηλιταί, δῆλον ὡς ὁ μακάριος λέγῃ Δαυίδ· * ἃ ἐπεμίγησαν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἔμαθον τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ ἐδούλοσαν τοῖς γλυπτοῖς αὐτῶν· δαιμὺς ὅτι τὸ ἐκείνων ἡσάσαντο εἰδωλογαζείαν· ὡς (ὧ) αὐτὸν φαίνεσθαι ζῶπον καὶ τὴν πρὸς τὸ εἶδωλον, ὁ Μελχὸρ ἐκαλεῖτο, θεραπείαν αὐτὸς ποιῆσαι.

p. 380

* Ps. CV. 35.

Ὁ μὲν τοι γε προσφῆτης τοῖς εἰρημνύοις ἔπος ἐπάγῃ. “ Καὶ ὅτε ἐκκλίνοντας ὑπὸ τῆς κυρείας, ἃ ὅτε μὴ ζητουῦτας (ὧ) κύριον, καὶ ὅτε μὴ ἀντεχομένους τῆς κυρείας. „ Βουλόμενος εἰπεῖν ὅτι ὑπὸ τέτων δήλου ἑαυτὸς καδισῶσιν ἀπὸ πλῶτος πάντας τῆς ἐμῆς εὐνοίας, καὶ μηδένα λόγον ἐθέλοντας ἐμὲ τε ἃ τῆς ἐμοὶ δοκούτων ποιῆσαι· προσδῆλον γὰρ ὡς τὸ ἐμῆς γνώσεως ἀντεχόμενοι γησῶς, ἐκ ἂν ποτε προσέχον εἰδώλοις· εἰρη-

tales tantosque adeoque probatos, errasse in vocabulo; qui et ante quamlibet interpretationem probe sciebant quid esset in divina scriptura, et utrum regem ea diceret an idolum? Nam maiore fide dignum, prae ceteris cunctis, iudicare oporteret, unum quemlibet obscurum hominem qui in Syrorum linguam convertit hebraicum textum, ut aiunt. Praeter quam quod illud etiam patet, nempe de idolorum cultu Deum Israhelitas hoc loco accusare per prophetam. Et quia circa divinum templum incolentes, haec agebant; hoc illis exprobrat, quod quum templi Deum venerari viderentur, id est universi mundi dominum, ab idolorum tamen non abstinebant obsequio. Porro huius idoli beatus quoque meminit Amosus propheta, ceu ab Armanitis adorati. Dicit enim: et vadit Melchom in captivitatem, eiusque sacerdotes, et principes populi simul, dicit Dominus. Hoc dicens, quod saepenumero apud prophetas legere est, quod nempe qualibet ex indignatione, imponenda alienigenis poena, usque ad idola horumque sacerdotes deveniet. Quod autem omnem idolorum superstitionem, a cultis apud ethnicos daemonibus Israhelitae contraxerint, exploratum est, dicente beato Davide: et commixti sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum, et servierunt sculptilibus eorum; quibus verbis demonstrat, idololatriam suam Israhelitas ab ethnicis condidicisse. Pari ergo modo apparet eos circa idolum, quod Melchom nuncupabatur, superstitionem exercuisse.

Age vero propheta post superiora ita pergit dicere. “ Et eos qui declinant a Domino, et qui non quaerunt Dominum, et qui non retinent Dominum. „ Significans nimirum, eos ita agendo, manifeste ostendere se omnino alienos ab amore Dei, nullamque huius, et praeceptorum eiusdem habere rationem. Perspicuum est enim, quod si fideliter scientiam mei retinerent, nequaquam idolis adhaerent.

- v. 7. πῶς ἡ δικαίαις τῇ πτωχείας τὰς αἰτίας, ἐπάγῃ. “ Εὐλαβεῖσθε ὑπὸ πρῶτον κυρίου τῆ
 p. 387. θεοῦ, διότι ἐγγύς ἡμέρα κυρίου· ὅτι ἡτοίμασε κύριος τὴν θυσίαν αὐτῆς, ἡγίακε ὁ θεὸς κλη-
 τὰς αὐτῆς. „ Ἀλλ’ ἐπειδὴ ἀμάρτυρας πρὸς τὸ θεῖον ἐχρήκατε, νυνὶ γοῦν ὑπ’ αὐτῆς τῇ ἀνάγ-
 κῃ φοβηθήσεσθε τὴν τῶν παντὸς κύριον, ὅτε τὴν πτωχείαν ὑμῶν ἀξίαν ἐπάγῃ τῇ πλημμελη-
 μάτων· ἐδὲ γὰρ ἀφέντηκεν ὁ κυριὸς ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ μέγα γε ἐγγύθεν ἔστιν, ἐν ᾧ περ
 * ita heic cod. ὑμᾶς τῇ τῶν πολεμίων ὡρῶσθαι θυσίαν, ἥς οἰκείῳ πρῶτον ἀφώρισέν τε ὁ θεὸς κέκληκεν
 ὅτι τέτω· τέτω γὰρ λέγῃ τὸ ἡγίασε * ὁ θεὸς κλητὰς αὐτῆς, ἵνα εἴπῃ ὅτι ἀφωρισμένους ἔχῃ
 ὁ θεὸς εἰς τὴν θυσίαν αὐτῶν κεκλημένους, λέγῃ ἡ ὁ θεὸς πολεμίους, οἱ κατὰ δύσιν ὑμᾶς.
 v. 8. “ Καὶ ἔσται ἐν ἡμέρᾳ θυσίας κυρίου, ὁ ἐκδικήσω * ὅτι ὁ θεὸς ἀρχοντας, καὶ ὅτι τὸ οἶκον
 * cod. ἐκδι-
 κησιν. τῆ βασιλείας, καὶ ὅτι πάντας τὰς ἐνδεδυμένους ἐν δόματα ἡμέραν. ὁ ἐκδικήσω ὅτι πάντας
 ἐμφανῶς ὅτι τὰ πρῶτα ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ πληρωῶν τὸ οἶκον τῆ θεῆς αὐτῶν
 ἀσεβείας ὁ δόλκ. „ Ἐν ἐκείνῃ δὴ τῇ κατὰ τὰς ἀρχὴν ἐν ὑμῶν δοκῶντας πτωχεύομαι·
 p. 388. αὐτὸν τε παντὶ ἀφανῶς τῆ βασιλείας τὸ οἶκον, ἅτε πρὸς αἰχμαλωσίαν ἀπάγεσθαι μέλ-
 λοντῶ τῇ τότε βασιλεύειν ὑμῶν δοκῶντος· ὁ πάντας ἡ κατὰ πρῶτον πτωχεύομαι ὁ θεὸς ἔτω
 πρὸς τὴν ἐλληνικὴν μίσησιν ἑαυτὰς ἐκδεδοκότας, ὡς ὁ τῇ ἡμερῶν ζήλου τὴν χεῖρ τὴν
 τῶν νόμων μὲν ἀπηρευμένῳ, τοῖς ἔθνεσι ἡ ἀρμόδιαν· πάντας δὴ φησὶ περὶ ἀσεβείας πτω-
 χήσομαι πρὸς τὴν τῇ ναὶ πρῶτον πρῶτον, εἰς ὃν ἡσέβην, εἰσόντες μὲν τῇ δοκῶν εἰς ἐμὴν περα-
 πείαν, μὴ ὑποκρίσεως δὲ ὁ δόλκ ποιῶν τὴν εἰσόδον πολλῶν, εἴ γε τὴν μὲν εἰσεβείας
 ἐθένα λόγον ἐβέλοντο ποιῶν, τοῖς ἐδώκοις δὲ πρῶτον πρῶτον πρῶτον.
 v. 10. “ Καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγῃ κύριος, φωνὴ κραυγῆς ὑπὸ πύλης ὑποκεν-
 ταιῶν, ὁ ὑποκρίσεως ὑπὸ τῇ δόλκ, ὁ σιγῆς μέγας ὑπὸ τῇ βουλῇ. „ Τότε
 δὴ φοβεῖται μὲν τις γρήσεται φωνὴ ὑπὸ τῇ πύλης λαβέσθαι τὴν ἀρχὴν, δὲ τῇ εἰσόντων τῇ

Iam postquam dixit iustae animadversionis causam, prosequitur. “ Timete a facie domini Dei, quia prope est dies domini Dei, quia paravit Dominus hostiam suam, et sanctificavit vocatos suos. „ Sed quoniam Deum neglexistis, necessario nunc timebitis universalem Dominum, cum dignam poenam peccatis vestris imponet. Non enim abest tempus illud, immo proximum est, quo vos hostibus quasi victimas tradet: quos ille hostes proprio mandato ad hoc elegit vocavitque. Id enim significant verba, sanctificavit vocatos suos, quasi dicat habere se iam delectos, quos ad hanc hostiam mactandam vocavit; hostes nimirum intelligens, qui et vos immolabunt. “ Et erit in die hostiae Domini, et ulciscar super principes, et super domum regis, et super omnes qui induti sunt veste peregrina. Et ulciscar manifeste super vestibula in die illa, qui complent domum Dei sui impietate ac dolo. „ Tempore illo puniam eos qui principes vestri videntur, ipsamque regis domum funditus destruiam, quia in captivitatem abducendus est is qui tunc rex vester videbitur: atque in omnes prorsus animadvertam, qui tantopere imitationi ethnicorum semet tradiderunt, ut etiam vestium illarum usum affectaverint, quae a lege vetitae, gentibus congruunt. Cunctos, inquam ante vestibula templi puniam, contra quod impie egerunt; dum illuc ingrederentur quidem ob simulandum cultum meum, sed nonnisi cum hypocrisi et dolo introire illuc auderent: siquidem nullam verae religionis rationem habere voluerunt, sed idolis potius studiose adhaerere.

“ Et erit die illa, dicit Dominus, vox clamoris a porta caedentium, et ululatus a secunda, et contritio magna a collibus. „ Tunc sane vox quaedam terribilis exaudietur, a porta incipiens, propter hostes irrumpentes multamque occidionem

πολεμίων, ὃ πολὺν ἐργαζομένων (ᾧ) φόνον· δαδέζεται ἢ τ' φωνὴν ἐκείνῳ ὀλοθυρή πρὸς ἀφ' ὧν τ' κατ' οἰκίαν συρριβομένων τε καὶ ὀπολλυμένων ποικίλως, ἔπ' ἐν τ' ἐν ὑψηλοτέροις τόποις ἐλπίδι φυγῆς καὶ ἄφερόντων (τέτο γὰρ λέγει βοῦν) οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελεῖται δυναμένων ἐντεῦθεν, ἀλλὰ γὰρ ἐν τ' ἐκείνῳ δεχομένων τιμωρίαν· οἷς ἀκολέτως ἐπάγει. “ Ὁρῶετε οἱ κατοικοῦντες τὴν καὶ ἀποκομμένων. „ Ἐνταῦθα δὴ φησὶ ὁρῶντων ἅπαντας ἄξιον εἶναι οἰκοῦντας τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἐν δαφόρῳ δὲ τῶν οἰκοῦντων καὶ ἀποφυγῶν οἱ πολέμοι, τὰς τε ὁκοδομὰς αὐτῆς δατέμοντες, ἐν εἶν κατοικούντας δασφάτοντες. “ Διότι * ὁμοιωθὴ πᾶς ὁ λαὸς Χαναάν, ὁλωθρεύθησαν πάντες οἱ ἐπηρμένοι ἀργυρίῳ. „ Ἐπειδὴ γὰρ τ' Χανααίων ἐμιμήσαντο τ' εἶπον, δαὲ τέτο ὠδραπλήσιως ἐκείνοις ἐν τ' τιμωρίαν ἐδέξαντο ὀπολλύμενοι παντὶ ἄνθρωπῳ, ὃν περ δὴ εἶπον ἀπὸ λόντο καὶ κῆνοι ὀπλῶν καὶ τοῖς Ἱερουσαλίταις παρεδίδοι τ' γὰρ ὁ θεὸς συναφανισθήσονται γὰρ δὴ πάντες τοῖς λοιποῖς καὶ οἱ μέγα φερούμενοι ὅτι πλούτῳ θεωρουῖτες ἑαυτοὺς, μηδὲν ἐκ τῆς εὐπορίας κέρδιον λαβόντας. Τουάντιον μὲν οὖν ἐν τῇ ἀφαιρέσει τ' οἰκείων ὠδραπλήσιοι γερονότες τοῖς παντελῶς πενομένοις.

v. 11

* cod. διὰ τίς
p. 389.

“ Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὁξερόνηστω τ' Ἱερουσαλὴμ μὲν λύχῳ. „ Ἐπειδὴ τοῖς τὰ ἐνδοῦντα καὶ σκότῳ πῶς καταλημμένα ζητήσιν, ἔσθ' οὖν λύχῳ κεχρησθαι πρὸς ἀκείβεστέραν ἐρύσαν τῶν ὀποπεκρυμμένων, τέτο λέγει ὅτι μὲν πολλῆς τ' ἀκείβειας ὁξερόνησεται πάντα τὰ ἐν Ἱερουσαλὴμ, ὡς μηδὲν τῶν ἐόντων δαλαθεῖν εἶναι πολέμους· ὅπερ ἀκολέτως ἐπήγαγῃ τὸ ὁλωθρεύθησαν πάντες οἱ ἐπηρμένοι ἀργυρίῳ· δακνὺς ὅπ' ἔτω πάντα τῶν εὐπόρων ἀφαιρεθήσεται τὰ ὄντα, οὐθενὸς λαθεῖν τ' πολέμων τ' ἐρύσαν δυναμένους. “ Καὶ ἐκδικήσω ὅτι εἶν ἄνδρας εἶν καὶ ἀφρονέντας ὅτι τὰ φυλάγματα αὐτῶν εἶν λέγοντας ἐν τ' καρδίαις αὐτῶν, οὐ μὴ ἀγαθοπαιήσῃ κύριος, οὐδὲ μὴ κακώσῃ. „ Τιμωρήσεται γὰρ φησὶ τέτοις, οἱ τῶν μὲν πρῶτον καὶ τῆς θεραπείας κατ-

v. 12.

p. 390.

facientes. Excipiet vero vocem illam ululatus intolerabilis hominum per domos contritorum varieque pereuntium; insuperque eorum qui ad celsiora loca spe evadendi confugient (id enim dicit vocabulum collibus) neque tamen quicquam opis invenient, sed extremum supplicium perferent. Quibus consentanee subdit. “ Plangite qui habitatis concisam. „ Nunc, inquit, lamentari dignum est habitantes Hierusalem, quam varia caede incolarum hostes concident, eiusque aedificia perfringent, et inquilinos trucidabunt. “ Quia universus populus assimilatus est Chanaani, disperierunt omnes qui elati erant argento. „ Quandoquidem Chananaeorum mores imitati sunt, ideo par illis sustinere supplicium, pessum dati; quemadmodum scilicet et illi perierunt cum regionem Israhelitis tradidit Deus. Simul peribunt cum reliquis, illi qui superbiebant, divitiis se fultos cernentes: nullum a suis opibus emolumentum habebunt: sed contra omnino bonis suis spoliati, pauperrimis similes fient.

“ Et erit in die illa, scrutabor Hierusalem cum lucerna. „ Quoniam eorum, qui intima et in tenebris condita quaerunt, mos est lucerna uti ad accuratiorem latentium rerum investigationem, idcirco sic loquitur, fore nempe ut multa cum sedulitate vestigentur res omnes Hierusalem, ut nihil opum eius hostes lateat. Quo fit ut consentanee subiungat, disperierunt omnes elati argento; significans fore ut cuncti divitum thesauri diripiantur, cum nihil hostium investigationem vitaturum sit. “ Et ulciscar super viros, qui contemnunt custodias suas, qui dicunt in cordibus suis, utique ne faciat bene Dominus, et non faciat male. „ Hos inquit puniam qui praecepta mea cultumque omnino aspernantur, quibus custodiri ac servari ab omni

- εφερόντων παντελώς τῇ ἐμῇ, ἀφ' ὧν δὴ φυλάττεσθαι καὶ διατηρεῖσθαι ἐκ πάσης ἡδυνάτο ἐπιτρέει· διακειμένους δὲ ὅτι μὴ οἶόν τέ τι κακὸν αὐτοῖς ἐπενεχθῶναι τοιαῦτα ὡς ἀνομιῶν· τὸ γὰρ οὐ μὴ ἀγαθοποιήσῃ κύριος, καὶ ὑποκρίσιν ἀναγνωσέον, ἀπὸ τῆς ἀγαθοποιήσεως.
13. “ Καὶ ἔσται ἡ δυνάμις αὐτῶν εἰς διαρπαγὴν, καὶ οἱ οἶκοι αὐτῶν εἰς ἀφανισμόν· ὁ οἰκοδομήσας οἰκίαν, καὶ οὐ μὴ κατοικήσῃ ἐν αὐταῖς· ὁ κατεφυτεύσας ἀμπελόνας, καὶ οὐ μὴ πίωσι τὸ οἶνον αὐτῶν· ὅτι ἐγγὺς ἡμέρα κυρίου ἡ μεγάλη, ἐγγὺς ὁ ταχεῖα σφόδρα. „
14. Πᾶσα μὲν οὖν αὐτῶν ἡ δυνάμις ὑπὸ τοῦ πολεμίων φειραθήσεται· ἀφανισθήσονται δὲ καὶ πάντες αὐτῶν οἱ οἶκοι· ὅτε τοῦ οἴκου ὑπολάβουσιν, ὡς μὴ πολλῆς οἰκοδομήσαντες ὀπμιλείας, ὅτε τοῦ γεωργίου τὴν οἰκίαν λήψονται τὸ καρπὸν· ἐπειδὴ παρέσιν καὶ πλησίον ἄγαν εἶναι ἡμέρα τῆς θεῆς, καθ' ἣν ἐκβήσεται πάντα ἅπερ οὖν ὑποπέφανται κατ' αὐτῶν ὁ θεός. “ Φωνὴ ἡμέρας κυρίου πικρὰ καὶ σκληρὰ τέτακται. „ Μεμλύνεται γὰρ ὁ κακὸς τῇ
15. ὑποφάσεως τῇ θεῆς πολλῆς πικρίας τὴν ἐξαρύττος γέμων. “ Δυνατὴ ἡμέρα ὀργῆς. „ Ἰχυρὸς ἄγαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὁ θυμός. “ Ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἡμέρα θλίψεως ὁ ἀνάγκης, ἡμέρα ἀσείας ὁ ἀφανισμὸς, ἡμέρα σκότους καὶ γνώφης, ἡμέρα νεφέλης καὶ ὀμίχλης, ἡμέρα σάλπιγγος ὁ κραυγῆς ὅτι τὰς πόλεις τὰς ὀχυράς, καὶ ὅτι τὰς γωνίας τὰς ὑψηλὰς. „
16. 391. Τότε γὰρ ἀνάγκη τέ καὶ θλίψις ἔσται πολλή, ὁ θάνατος ἄσσει τοῦ ἐν νητίᾳ σφαιζομένων τῇ ηλικίᾳ· ἀφανισμὸς τε ἀνθρώπων πολλός, ὡς ἐντεῦθεν ἅπαντας δοκεῖν σκότῳ γνώφῃ ἢ πνὶ νεφέλῃ φεικεχόμενος ὁ ὀμίχλῃ· ἢ τε γὰρ πολεμικὴ σάλπιγξ, καὶ ἢ μὴ ταύτης φωνὴ τοῦ πολεμίων μέγιστον ἡγήσῃ φρονημαίνουσα τὴν τε ἰχυρῶν πόλεων καὶ τοῦ μεγίστων οἰκιστῶν τὴν καθαίρειν. “ Καὶ ἐκθλίβω ὅτι ἀνθρώπους, ὁ πορεύονται ὡς τυφλοί, ὅτι πρὸ κυρίου ἐξήμῃτοι· ὁ ἐκχεῖ τὸ αἷμα αὐτῶν ὡς χὼν, καὶ τὰς σάρκας αὐτῶν ὡς βόλβιται. „
17. Τῇ μὲν γὰρ ὑπερβολῇ τῇ θλίψεως δοίσκει τυφλῶν οὐδέν· οὐδὲ τὰ πρὸ ποδῶν ἔρῃ οἱ οἱ τε ὄντες· πείσονται ὅτι ἅπαντα σωτόμως εἰπεῖν, ἐπειδήπερ ἄγαν ἡσέβησαν εἰς θεόν ὑπὲρ

detrimiento poterant: contraque existimant fieri non posse ut mali aliquid eis accideret talia peccantibus. Nam dictio ne bene faciat, figurate legenda est pro, bene faciet. “ Et erit fortitudo eorum in direptionem, et domus eorum in dissipationem: et aedificabunt domos, et non habitabunt in eis; et plantabunt vineas, et non bibent vinum earum: quia iuxta est dies Domini magna, iuxta est et velox nimis. „ Universa, inquit, eorum fortitudo ab hostibus extinguetur, destruentur cunctae domus eorum: neque aedificiis fruuntur quae sedula cura extruxerant, neque de arvis suis fructum carpent. Quoniam adest propeque est Dei dies, quo cuncta evenient quae de illis decrevit Deus. “ Vox diei Domini amara et dura posita est. „ Praedicitur tempus divini decreti amaritudine multa et asperitate plenum. “ Potens dies irae. „ Validus admodum diei illius furor. “ Dies illa, dies tribulationis et angustiae, dies intempestivitatibus et exitii, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbis, dies tubae et clamoris super urbes munitas et super angulos excelsos. „

Tunc enim angustiae erunt, et tribulatio multa, et immaturae mortes in tenera occisorum aetate, caedes hominum multa, ita ut abhinc videantur omnes tenebris, caligine, et nebula quadam ac turbine circumfundi. Nam et bellica tuba, et hanc subsecutus hostium clamor altissime resonabit, munitarum urbium ac palatiorum exitium portendens. “ Et tribulabo homines, et ambulabunt ut caeci, quia Domino peccaverunt: et effundam sanguinem eorum sicut pulverem, et carnes eorum sicut stercora boum. „ Tribulationis excessu, non erunt caecis dissimiles, ne illa quidem quae ante pedes sunt videre valentes. Atque ut summatim dicam nihil non

ὧν αἱμάτων τε ἔκχυσις ὡς ἐκ πολλοῦ γηθήσεται φόρου· ἃ τε τῇ ὑποθνησκόντων σάρκες ἀτάφων μόνον τῷ ἀναιρεμένων, ὡσεὶ κόπρος τίς κ' παντὸς ριφήσεται τόπος. “ Καὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον αὐτῶν οὐ μὴ σωθήσονται· ὅτι ἐξελέσθαι αὐτὰς ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς κυρίου, καὶ ἐν πυρὶ ζήλει αὐτῶν καταναλωθήσεται πάντα ἡ γῆ· διότι συνετέλειαν ἐσθλὴν ποιήσῃ ἐπὶ πάντας ὧν κατοικοῦντας τὴν γῆν. “ Οἰκιστὴς αὐτοῖς ἐδεμίει τὰς πλούτας γηθήσεται ὁν σωτήρα ἄδικως, ἐπεὶ αὐτὰ πάντα κ' ὧν καὶ ἐκείνον δεύτερα τῷ ὀργῆς ἔσται τῷ θεῷ, ἡ πρὸς δίκην πᾶσαν μὲν καταναλώσῃ τὴν γῆν, πάντας ἃ ὧν ἐνοικούντας αὐτῇ μὴ πολλὰ γε ὑπολέσῃ τῷ τάχους· εἴτα μὴ τὴν μὲν ὧν καὶ εὐελπίδας αὐτὰς κατὰς εἶωθεν ὁ φοβήτης ποιῶν, ἐπάγῃ.

ΚΕΦ. Β'.

“ Συνάχθητε ἐσθλὴν τὸ ἐν τῷ τῷ ἀπαίδευστον πρὸς τὸ γηθήσαι ὑμᾶς ὡς ἄν-
 θρος ὡραποδόμῃον ἡμέρας, πρὸς τὸ ἐπελθεῖν ἐφ' ὑμᾶς ὀργὴν θυμῷ κυρίου. “ Ἀλλὰ
 γὰρ ἅπαντες ὑμεῖς οἱ μέχρι τῷ δεῦρον τῷ τῷ φοβησκόντων οὐ διεξάμνητοι παιδείαν, καὶ γὰρ
 συνελθόντες, κοινὰς τὰς δεισῆς τῷ θεῷ φοβησάμενοι, ὡς ἂν μὴ δίκην ἀνδρὶ ἀθέρον
 ἀφανισθῶν παντελῇ τῷ ἀπώλειαν ὑπομείνητε, ὁλοτελῆς ἐφ' ὑμᾶς ἐνεχθείσης τῆς ὀργῆς
 τῷ θεῷ. “ Ζητήσατε τὸ κύριον πάντες ἄπεινοι γῆς. “ Καὶ οἱ ὡρὰ πάντας ὧν τὴν γῆν
 οἰκοῦντας τῷ ἐπενεχθείσης ὑμῖν συμφορᾷς τε ἀπεινωμένοι, ἐπιμεληθέντες τῆς εὐσεβείας,
 ὧν ἔλεον αἰτήσατε τὸ θεῖον. “ Κεῖμα ἐργάσατε ἐσθλὴν ζητήσατε δικαιοσύνην. “ Νυνὶ ὀρδοῖ
 τῷ φοβησκόντων γηθήσονται κείτοι, καὶ διακρίνοντες ἐκ τῷ χείρον τὸ κρείττον ἐπιμε-
 λήσονται τῷ δικαίῳ. “ Ζητήσατε φρόνησιν καὶ ἀποκρίνεσθε αὐτὰ, ὅπως σκεπαθῇτε ἐν ἡμέρᾳ
 ὀργῆς κυρίου. “ Ἐπεικείαν ἔλεσθε καὶ ἀνεξίμακίαν, ἀντ' ἧς ὡρτέρον κ' τῇ πνεύματι

patientur, quia graviter in Deum peccaverunt. Ea propter et sanguinis effusio, tamquam multae occisionis erit, et occisorum carnes, insepultis mortuis manentibus, quasi fimus quidam omni loco iactabuntur. “ Et argentum aurumque eorum non poterit liberare eos in die irae Domini, et igne zeli eius consumetur universa terra: quia consummationem et festinationem faciet super omnes terrae habitatores. “ Nihil ipsis proderunt divitiae quas iniuste coacervaverunt: quia haec omnia tempore illo divinae cedent irae, quae ignis instar universam consumet terram, cunctos autem habitatores eius multa cum festinatione pessum dabit. Deinde post malorum praedictionem, in spem illos pro more suo propheta erigens, pergit dicere.

CAP. II.

“ Congregamini, simulque orate, gens inerudita, ante quam fiat ut flos pertransiens diurnus, ante quam veniat super vos ira furoris Domini. “ Agesis enim omnes qui hactenus officii vestri disciplinam non excepistis, nunc congregati communes Deo preces extollite, ne forte floris instar repente marcescentis, supremum exitium patiamini, tota in vos irridente divina ira. “ Quaerite Dominum cuncti humiles terrae. “ Vos qui prae ceteris terrae incolis, calamitatibus inflictis humiliati fuistis, nunc resumpto verae pietatis studio, misericordiam implorate divinam. “ Iudicium operamini et iustitiam quaerite. “ Nunc facti iusti debita honestatis iudices, discernentesque a deteriore melius, iustitiae date operam. “ Quaerite mansuetudinem, et respondete ea, ut protegami in die irae Domini. “ Mansuetudinem eligit et patientiam, secus ac olim iniustae pauperum oppressioni operam de-

- p. 293. ἐπετιθέετε ἀδικίας, καὶ δὴ συνθεσθε ὧδε τὸ τέτων ἔχον ἀποδύω· τέπο γὰρ λέγει τὸ καὶ ὑποκρίνεσθε αὐτὰ, ὡς ἂν περὶ στήναιτο ὑμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τῇ πτωχείας τυχεῖν πνὸς ὧδε τὸ θεὸς βοηθείας· εἴτα λέγει τὰς κτ' τὸ δημοφίλων πτωχείας ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὰς ἀδικίας ἐπάγεισθαι μελλέσας ὡς ἂν μείζονα τῶν ὧδε αὐτὰς κηδεμονίας τῷ θεοῦ ποιήσαιο τὸ ὑπόδειξιν.
- v. 4. “ Διότι Γάζα διηρησμένη ἔσται, καὶ Ἀσκάλων εἰς ἀφανισμόν, ὁ Ἀζωτὸς μεσημβρίας ἐκλειψέσθαι, καὶ Ἀκκαρὸν ἐκλειψέσθαι. „ Πάντες γὰρ οἱ ἀλλόφυλοι, ὑπὲρ ὧν καὶ ὑμεῖς πεποιήκασι, πτωχείαν δέξονται οὐ τὴν τυχεύσαν· τὸ γὰρ μεσημβρίας κτ' κοινοῦ λέγει ἀντὶ τῆς περὶ ἡλίου, ὡς μηδένα τὸ γνώμενον λαθεῖν· ἃ γὰρ ὧδε ἐκείνης λέγει τὸ πόλεων, ἃ τε Γάζης ἃ τε Ἀσκάλωνος, ἃ τε τῶν λοιπῶν, κτ' κοινῶς ὧδε πασῶν λέγει διγῶν τῷ λόγῳ, καθὼς εἶωθε· βέλεται γὰρ εἶπαι ὅτι πᾶσαι τὸ δημοφύλων αἱ πόλεις διαρπαγίσονται τε καὶ ἀφανισθήσονται, καὶ τὸ οὐκείας εὐφραδίας ὑπορρίψεται παντελῆ δέξονται τὴν ἀπώλειαν. “ Οὐαὶ οἱ κρατοικοῦντες τὸ χοίνισμα τῆς θαλάσσης πάρεργοι Κρητῶν· λέγει κυρίως ἐφ' ὑμᾶς Χαναάν γῆ δημοφύλων· καὶ ὑπολαβὴ ὑμᾶς ἐκ κρατοικίας· ὁ ἔσται Κρήτη νομὴ περὶ νῆων, ὁ μάνδρα περὶ βῆτων. „ Ἐπειδὴ ὧδε αἰετὶς ἐστὶ τὰς πόλεις συνέβαινε, χοίνισμα θαλάσσης αὐτὰς κέκληκεν, ὡς ὁ μακάριος λέγει Δαυὶδ λέγων· * σοὶ δώσω τὴν γῆν Χαναάν, χοίνισμα κληρονομίας ὑμεῖς· ἵνα εἴπῃ ὅτι εἰς κτῆσιν ὑμῶν ἀφορίᾳ τὴν Χαναανίων γῆν, ἐκ μετὰφορᾶς τὴν χοίνω μεζόντων τῇ τε διορίζοντων τὴν γῆν· οὕτως οὐδὲν ἄνταυθα λέγει τὸ χοίνισμα τὴν θαλάσσης, ἀντὶ τῆς οἱ τῶν ὧδε θαλάσσιον οἰκοῦντες μερίδα· τὸ ἢ πάρεργοι Κρητῶν λέγει, ἐπειδὴ πνὸς ἐκ Κρήτης κατ' ἐμπορίαν αὐτοῖσι ὧδε ἀναγερονότες ὡς εἰς ὧδε θαλάσσιες πόλεις, οἱ καὶ εἰλόντο παρ' αὐτοῖς· ὡς ὁ ὧδε τῷ Ἀμώς λέγει· * κατὰ πόλιν φυλὴν ἐξ ἀνδρῶν Χαρράν, ὧδε τὸ ἐκείθεν τῇ Δαμασκῷ παροικόντων λέγων· ἔπος γὰρ καὶ ἐνταῦθα παροίκους Κρητῶν καλεῖ, ἵνα εἴπῃ ὅτι παρ' αὐτοῖς οἰκοῦντας Κρητῶν·

p. 394.
* Ps. CIV. 11.

* Amos I. 5.

distis: quin adeo spondete, morum horum fore vos studiosos: id enim valet dictio, respondete ea; ut tempore punitionis consequamini aliquam a Deo opem. Postea recitat inferendas alienigenis castigationes, propter illorum adversus Israhelitas iniquitatem, ut sic maiorem Dei erga hos tutelam demonstret.

“ Quia Gaza diripietur, et Ascalon in desolationem, et Azotus meridie proicietur, et Accaron eradicabitur. „ Alienigenae omnes, propter ea quae adversus vos egerunt, non vulgare supplicium perferent. Iam meridie, commune aliis vocabulum, dicit pro manifeste, ita ut res neminem lateat: nam quae de singulis dicit urbibus, sive Ascalone, sive reliquis, communiter de omnibus dicit, etsi diviso sermone, ut solet. Vult enim dicere, cunctas alienigenarum urbes direptum destructumque iri, et omni sua proprietate deiectas supremum excidium passuras. “ Vae qui habitatis funiculum maris, advenae Cretenses! Verbum Domini super vos, terra Chanaan. Et perdam vos de habitatione. Et erit Creta pascua gregum, et ovile pecorum. „ Quia maritimae urbes illae erant, ideo funiculum maris eas appellavit, sicut etiam beatus David ait his verbis: dabo tibi terram Chanaan, funiculum hereditatis vestrae: pro eo ut dicat: possessioni vestrae addicam Chananaeorum regionem, sumpta metaphora ab iis qui funiculis metiuntur ac dividunt terras. Ita nunc etiam funiculum maris dicit, pro maritimae partis incolis. Denique advenas Cretenses dicit, quia nonnulli ex Creta mercaturae causa illuc progressi utpote ad urbes maritimas, ibi habitare maluerunt. Sicut etiam apud Amosum dicitur: concidam tribum ex viris Charran, loquens scilicet de illius regionis advenis circa Damascum incolentibus. Sic nunc quoque Cretensium advenas dicit, pro ea parte

βούλεται οὐδ' εἰπεῖν ὅτι ἀθλιώτατοι πάντων πάντες ὑμεῖς οἱ τ' ὠδραθαλάπτιον οἰκουῦτες μερίδα μὴ καὶ τῆς παροικούντων ὑμῖν Κρητῶν· ὁποτέραν γὰρ καὶ πάντων ὑμῶν ὁ θεὸς τῆς οἰκουμένης τ' Χαναναίαν ἀλλοφύλων· ὅτι ὑμεῖς τε ὁποτέρεσσι παντελῶς, καὶ τ' ἐκ τ' Κρητῶν παρ' ὑμῖν οἰκουμένην χόραν, νομὴν τε ποιμνίων καὶ οἰκησὶς περὶβάτων, διὰ τῆς ἐρημίας ὠδραδῶς τ' πολλῆς.

“ Καὶ ἔσται τὸ χόινισμα τ' θαλάσσης τοῖς κατὰ τοὺς οἴκους Ἰούδα· ἐπ' αὐτὰς νεμήσονται ἐν τοῖς οἴκοις Ἀσκαλῶνος, δείλης κατὰ τοὺς οἴκους ἀπὸ περὶ τῆς Ἰούδα, ὅτι ἐπέσκεπται αὐτὰς κύριος ὁ θεὸς αὐτῶν, καὶ ἀπέσπεψε τ' αἰχμαλωσίαν αὐτῶν. „ Οἱ γὰρ περὶ τῆς οἰκουμένης φησὶν ἐκ τ' τῆς Ἰούδα φυλῆς, πάσης δὲ τ' ὠδραθαλάπτιος κατὰ τοὺς οἴκους μερίδου, καὶ πᾶσαν αὐτὴν ὡς οἰκίαν νεμήσονται χόραν, ὡς τε εἶπεν τ' Ἀσκαλῶν· βέλεται δὲ ἐκ μιᾶς τῆς ὅλης τῆς ἀλλοφύλων πόλεως εἰπεῖν, κατὰ τοὺς οἴκους ἀπὸ μέρους τὸ ὅλον καλῶν, ὑποφωμύρας τ' ἡμῶν Ἰούδα τ' ἰχθυῖν, μὴ πολλὰ τ' δέξας τοῖς οἰκείοις δόξα· τὸ γὰρ δείλης κατὰ τοὺς οἴκους, τῆς λέγει· ἐπειδὴ γὰρ τὸ μεσημβρίας εἰληφεν ὅτι τῆς περὶ τῆς οἰκουμένης, τὸ δείλης ἔλαβεν ὅτι τῆς δέξας ὡς τῆς λαμβανόντων φέρωντων μὴ τ' ἡμεῖς ἡμῶν, ὅτι ἡ (V) ἐσπείρειν κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπείρειν ἐλπίδι τῆς λαθεῖν· αὐτὰ ἡ φησὶν ἔσται, ἐπειδὴ ἂν ὁποικεφάμνηρος ὁ θεὸς εἶπεν τ' Ἰούδα φυλῆς ἀπαλλάξαιεν τε αὐτὰς τ' αἰχμαλωσίας, ὅτι περὶ τὰ οἰκία πάλιν μὴ τ' ἰδίᾳς ἐπαναγὰς βοήθειας.

Εἶτα ἀπὸ τ' ἀλλοφύλων ἐφ' ἐτέροις μετὰ τῶν τ' λόγων. “ Ἦκουσα ὁνειδισμὸς Μωάβ, ὅτι κοινδυλισμὸς ἡμῶν Ἀμμὼν ἐν οἷς ὁνειδίζον τ' λαόν μου, καὶ ἐμεγαλύνοντο ὅτι τὰ ὄρεα αὐτῶν· διὰ τῆς ζῆς ἐγὼ λέγει κύριος τ' δυνάμεων ὁ θεὸς Ἰσραὴλ ὅτι Μωάβ ὡς Σόδομα ἔσται, καὶ ἡ οἰκουμένη ὡς Γόμορρα. „ Καὶ τὰ ὠδρα Μωαβιτῶν ὅτι Ἀμμωνιτῶν εἰς εἶναι ἡμῶν γινόμενα ἑώρων, ἅτε ἔλεγον αὐτοῖς ὁνειδίζοντες ὡς εἶπεν ἐκ τ' ἐμῆς ὠφελουμένης περὶ τῆς οἰκουμένης, ὅσα τε αὐτοῖς καὶ τ' δυνάμειν τ' οἰκίαν ἐπὶ τὸν κατὰ· ὡς τε εἶπεν τ' ὠδρα Μωαβιτῶν.

incolarum quae Cretà erat oriunda. Vult ergo dicere: infelicissimi omnium cuncti vos, qui maritimam partem habitatis cum Cretensibus advenis. Decrevit contra vos omnes Deus, o Chananaeam habitantes alienigenae, perditurum se vos omnino, nec non a Cretensibus apud vos habitatam regionem (quae pascuum fiet gregum, et statio ovium) in solitudinem vastam rediget.

“ Et erit funiculus maris reliquis de domo Iudae: super ipsos pascentur in domibus Ascalonis, ad vesperam requiescent a facie filiorum Iudae, quia visitat eos dominus Deus eorum, et avertit captivitatem ipsorum. „ Nam qui servati fuerint, inquit, de Iudae tribu, totam tenebunt maritimam partem, illamque omnem quasi suam incolent regionem usque Ascalonem. Vult autem ex una cunctas alienigenarum urbes dicere, more suo a parte totum significans, timentes filiorum Iudae fortitudinem, multo cum pavore in proprio solo degentes. Nam dictio, ad vesperam requiescent, hoc significat. Sicut enim meridie dixit pro manifeste, ita vesperam pro timore: quasi ii qui latere student diurnum tempus vitent, vespertino autem discurrere soleant, latitandi spe. Haec, inquit, erunt cum Deus Iudae tribum visitans avertet eos a captivitate, atque in patriam rursus auxilio suo restituet.

Deinde ab alienigenis ad alios sermonem transferens, ait. “ Audiavi opprobria Moab, et contumelias filiorum Ammon, quibus exprobrabant populo meo, et magnificabantur super terminos eius. Propterea, vivo ego dicit Dominus, quia Moab sicut Sodoma erit, et filii Ammon quasi Gomorrha. „ Moabitarum quoque et Ammonitarum adversus meos videbam facinora, et quod eis conviciantes dicerent, nul-

λέγω ἔ Τύριοι, Ἰδουμαῖοι καὶ Ἀμμανῖται, καὶ πάντες ἃ ὅπως πεποιήται μνήμην. (Ὡς) αὐτὸν γὰρ δὴ ἔσπον καὶ ὁ μακάριος Σοφονίας τὰ πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ἐσόμνηται ὡς τὴν βαβυλωνίων ἐν τέτοις λέγων, μέμνηται ἔ τῇ ὅσα τοῖς ἀποστόλοις κατ' ἐκείνον συμβαίνειν ἤμελλεν (Ὡς) καθεῖν. ὅθεν δὴ καὶ τὰ περὶ τὴν πόλιν ἐστὶν ἀσυνέτως τε καὶ τὴν Νινύην μετὰ τὴν (Ὡς) λόγον. ἐπειδὴ τότε βαβυλώνιοι καὶ τὸ ἀσυνέτως καθεῖλον ἀρχὴν, τὸ βασιλεύσαν ἐν αὐτοῖς πόλιν, τὴν Νινύην λέγω, ἐκπορεύσαντες τε ἔ ἐρημία παντελεῖ ὡς δόντες. ὅθεν ἐπ' αὐτήν.

p. 398.

“ Καὶ ἐκτενέει τὴν χεῖρα αὐτῆς ἐπὶ βορρᾶν, καὶ ἀπολεῖ (Ὡς) ἀσυνέτως, ἔ θήσῃ τὴν Νινύην εἰς ἀφανισμόν ἄνθρωπον ὡς ἔρημον, ἔ νεμήσεται ἐν μέσῳ αὐτῆς ποίμνια καὶ πάντα τὰ θηρία τῆς γῆς, ἔ χαμαιλέοντες καὶ ἐχῖνοι ἐν τοῖς φατνώμασιν αὐτῆς κοιταδῆσονται, καὶ θηρία φωνήσῃ ἐν τοῖς διορύγμασιν αὐτῆς, καὶ κόρακες ἐν τοῖς πυλάσιν αὐτῆς. Διότι κέδρῳ τὸ ἀνάστημα αὐτῆς. „ Καὶ γὰρ καὶ ὡς τῇ ἀσυνέτως τότε δὴ λήψομαι δίκας, καὶ τοιαύτης γνώμης ἐπεληθεῖν ἐπιχρησάντων τῇ Ἱερουσαλήμ. ἀφανισθὲν γὰρ αὐτῶν ἔ Νινύην τὴν βασιλίδι πόλιν. ὥστε γνέσθαι μὲν αὐτὴν ἔρημον παντὸς, ἐν μέσῳ ἃ αὐτῆς ποίμνια τε νέμεσθαι, καὶ θηρία θάλασσαν, ἔ τὰ λοιπὰ δὴ ζῶντα ὅσα ἐν τοῖς ἐρημοτάτοις ἐμφωλεύειν εἶωθεν τόποις. Ταῦτα γὰρ δώσῃ δίκην δικαίαν ὑπὲρ ὧν μέγα καὶ πασῶν ἐφρόνῃ τὴν πόλεων, ὡσανεὶ κέδρος δίκην πρὸς τὰ λοιπὰ κεινομένης φυτὸς ὑπερφύεσθαι τῇ ἀπάντων. “ Αὕτη ἡ πόλις ἡ φαυλίστρια ἡ κατοικῆσα ἐπ' ἐλπίδι, ἡ λέγουσα ἐν καρδίᾳ αὐτῆς, ἐγὼ εἰμι, ἔ ἐκ ἔστι μετ' ἐμὲ ἔπ. „ Εὐδελον ἃ ὅτι ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἐνοικουούτων τὸ φρόνημα λέγει. οὐ γὰρ δὴ πρὸς τὴν ἀφύχων λίδων ταῦτα φησὶν. αὕτη τοίνυν φησὶν ἔστι ἡ φαυλίστρια, ἀντὶ τῆς ἡ πάντα μὲν ἐκφαυλίζουσα, καὶ μηδὲν ἔξ τῶν λοιπῶν ἡγουμένη πρὸς ἑαυτὴν, ἀρκῆν δὲ ἑαυτῇ πρὸς ἀπάντα ὑπειληφῆ. τὸ γὰρ ἔστι τὸ κατοικῆσα ἐπ' ἐλπίδι, ἀντὶ τῆς ἐλπίδος πρὸς ἑαυτῆς ἔχουσα ὡς ἐδὲν ἐδέποτε πεισομένη παρ' ἐτέρῃ κακόν. δεικνύμενη

v. 13.

v. 15.

p. 399.

minit simul alienigenarum, qualia scilicet passuri sint Damasceni, Tyrii, Idumaei, Ammanitae, ceterique omnes quorum facit mentionem. Eodem igitur modo beatus Sophonias postquam eventura urbi Hierusalem a Babyloñiis mala praedixit, memorat etiam quotquot his ab aliis gentibus clades erant per illud tempus superventurae. Quapropter post ante dicta sermonem transfert ad Assyrios et Niniven: quia nimirum tunc Babylonii Assyriorum imperium deleverunt, regia ipsorum urbe Ninive subversa et vastitati omnimodae tradita. Unde addit.

“ Et extendet manum suam super aquilonem, et perdet Assyrium, et ponet Niniven in desolationem inaquosam quasi desertum. Et pascentur in medio eius greges, et omnes bestiae terrae, et chamaeleontes et ericii in praesepibus eius cubabunt: et bestiae clamabunt in foveis eius, et corvi in portis eius, quia cedrus altitudo eius. „ Profecto etiam ab Assyriis poenas reposcam, qui tali cum proposito Hierusalem adgressi sunt. Etenim ipsorum regiam urbem Niniven adeo destruam, ut plane deserta fiat, et in medio eius pascantur greges, et ferae habitent, et quotquot animalia solent in desertissimis locis cubitare. Has autem iustas dabit poenas, quia contra omnes superbiebat civitates, quasi cedrus inter reliquas arbores caput extollens. “ Haec est civitas vilipendens, quae habitat in spe, quae dicit in corde suo: ego sum, et non est post me amplius. „ Patet prophetam urbis nomine incolarum superbiam denotare: neque enim de insensatis lapidibus haec dicit. Haec est ergo, inquit, urbs vilipendens, id est omnium contemptrix, et omnes reliquas prae se flocci faciens, sibi que ipsi ad omnia sufficere existimans. Id enim signifi-

τε φησὶν, ὡς μόνη τε οὔσα, καὶ ἐδὲ ἐν τῇ εἴῃ κείνεσθαι ἀξίων οὐσᾶν ἢ λοιπῶν πόλεων
 πρὸς αὐτὴν· εἶτα ὀνειδιστικῶς αὐτὰ εἰπὼν, καὶ τὴν κτὶ πάντων ὀνειδίσας ὑποφάναι αὐτῇ,
 κάλλιπα ἐπάγῃ. « Πῶς ἐγχετο εἰς ἀφανισμόν νομὴ θηρίων; πᾶς ὁ ὠξυπορόδου μὲν
 αὐτῆς συρεῖ, ἔκινησέ τὰς χεῖρας αὐτῆς. », Ἀλλὰ γὰρ οἶαν ὑπομεμνήσκας τὴν μεταβολὴν,
 ὅπως ἢ εἰς ἐρημίαν κατέσας νομὴν γέροντας θηρίων; ὥστε ἅπαντας εὖ παρίοντας συνίτταν
 τὴν ἐπὶ σοὶ καὶ κινεῖν τὰς χεῖρας, θανμάζοντάς σε τὴν τοσαύτῃ μεταβολῇ. ἔκ πὲρ λέγῃ;

ΚΕΦ. Γ'.

v. 1. « Ὡς ὅππῃ φανῇ καὶ λευξωμένη πόλις· ἡ φεισερὰ οὐκ εἰσήκασε φωνῆς, οὐδὲ ἐδέ-

v. 2. ξατο παρδείαν, ἐπὶ τῇ κυρίῳ ἐκ ἐπεποίθῃ ἔκ πρὸς τὸ θεὸν αὐτῆς ἐκ ἡγήσειεν. », Ταῦτα
 φησὶν ἐροῦσιν, ὅποση τις ᾧ ἡ ταύτης φειφάνεια, ὅπως ἀπάντων ἐκείνῳ ἢ κακῶν;
 τὸ γὰρ λέγει, λευξωμένη· ὅποση τις αὐτῆς ᾧ ἡ εὐφρέπεια; τὸ γὰρ φεισερὰν τὸ φησὶν,
 ἐπειδὴ πῶς τερπνὸν ἐν ὀρνέοις εἶναι δοκεῖ τὸ ζῆλον καὶ σοβαρῶς βαδίζον· ἔγωγε ἔομαι ὁ μακάριος

* Ps. LXVII. 14.
p. 400.

λέγει Δαυίδ· * ἐὰν κοιμηθῇτε ἀνὰ μέσον τῆς κληρονομίας, ἐκείνῳ πῆρυγας φεισερᾶς φεισερᾶς
 λέγει Δαυίδ· * ἐὰν κοιμηθῇτε ἀνὰ μέσον τῆς κληρονομίας, ἐκείνῳ πῆρυγας φεισερᾶς φεισερᾶς
 λέγει Δαυίδ· * ἐὰν κοιμηθῇτε ἀνὰ μέσον τῆς κληρονομίας, ἐκείνῳ πῆρυγας φεισερᾶς φεισερᾶς

* Nah. III. 4.

λέγει Δαυίδ· * ἐὰν κοιμηθῇτε ἀνὰ μέσον τῆς κληρονομίας, ἐκείνῳ πῆρυγας φεισερᾶς φεισερᾶς
 λέγει Δαυίδ· * ἐὰν κοιμηθῇτε ἀνὰ μέσον τῆς κληρονομίας, ἐκείνῳ πῆρυγας φεισερᾶς φεισερᾶς
 λέγει Δαυίδ· * ἐὰν κοιμηθῇτε ἀνὰ μέσον τῆς κληρονομίας, ἐκείνῳ πῆρυγας φεισερᾶς φεισερᾶς

cant verba habitans in spe, id est spem fovens nihil umquam mali se abs quolibet
 passuram: unicam semet existimans, nullamque urbem esse dignam quae secum
 comparetur. His non sine convicio dictis, eiusque adversus omnes superbia obiur-
 gata, egregie addit: " quomodo facta est in solitudinem, in pascuum bestiarum?
 Omnis qui per eam transibit, sibilabit manusque suas commovebit. Hem qualem
 experta es conversionem, in tantum ut pascuum bestiarum evaseris! ut omnes qui
 iuxta te transeunt, exsibilent, manusque suas erga te intendant, tantam mirantes
 conversionem! Quid vero dicentes?

CAP. III.

" O illustris et redempta civitas, columba! Non exaudivit vocem: non admisit
 disciplinam: in Domino non est confisa, et Deo suo non appropinquavit. », Sic om-
 nes, inquit, dicent: quanta fuit huius celebritas! quantum omni calamitate aberat!
 Id quippe denotat dictio, redempta. Quanta eius pulchritudo erat! hoc enim de-
 notat columbae vocabulum, quod animal videtur inter aves apprime delectabile et
 cum dignitate incedens. Sic etiam beatus ait David: si dormiatis inter medios ele-
 ros, ibi alae columbae deargentatae, et dorsum eius cum pallore auri. Dicit nimi-
 rum post adquisitam promissionis terram, Israelitas videri prae ceteris delectabiles,
 ad columbae similitudinem. Ita hoc etiam loco dicere voluit pro, pulchra et speciosa.
 Velut etiam beatus Nahum ei convicians ait: meretrix pulchra et gratiosa. Talis
 quum esset (Ninive) missi ad eam prophetae, noluit vocem usque ad finem audire,
 neque perfectam admisit disciplinam; sed tantisper visa converti, rursus ad ean-
 dem recurrit nequitiam. Nihil pensi Deum habuit qui prophetam miserat, neque

λοιπὸν προσανέχην, τοιαύτῳ εἰληφῆα πείραν· τοῦναντίον μὲν οὐκ ἀπέστη τὸ αὐτὸ παντε-
 λῶς, καὶ πρὸς πόλεμον αὐτὴ κατέστη, μὴ δὲ τῇ δέκα φυλῶν ἀναίρεσιν ἐπεληλυθῆα τῇ
 Ἱερουσαλὴμ, ἐν ἧπερ ἐστὶν ἡ δεξὶς συνεβάνε τὸ ναόν· ἐνταῦθα πάλιν οἱ θαυμαστοὶ μυθολόγοι
 τὸ Σύρον ἰωνᾶ φασὶ λέγεσθαι καὶ τὴν Σύρον γλῶτταν ἢ φεισερεά· ὁ μὲν οὐκ ἀποφῆται,
 ἰωνᾶ δὲ ἀποφῆται πόλιν αὐτὴν βέλεται λέγειν διὰ τὸ αὐτὸ κηρύττειν· ὁ ἐρμηνεύσας δὲ,
 φεισερεάν αὐτὴν εἶπε διὰσφαλαίς· φεῖ μὲν οὐκ ἐστὶν ἐβδόμηκοντα ἐσφάλαι, τὸ
 δὲ εἰς τὸ Σύρον γλῶτταν ἡρμηνεύοντα τὸ γραφὴν πολλὰ διηγήσατο ἂν νομιδῶναι τοῦτο
 πεπονθέναι, εἴρηται φερόμεν ἡμῖν ἀρκούντως· ἐκείνο δὲ οἱ θαυμαστοὶ μυθολόγοι πᾶς οὐ
 συνεῖδον ὅτι ὀνειδίζων τῇ πόλει λέγει, ὡς ἡ Ὀπιδιανὴς ἐκ λευξωμένη πόλις, ἢ φεισερεά.
 Τοιαῦτα γὰρ καὶ τὰ ἐξῆς, οἷον ἐστὶ καὶ φεῖα τῷ Ναοῦμ τὸ πόρνη καλὴ καὶ ὀπίσθαις·
 ὁμοίως γὰρ αὐτὴ ἐνταῦθα ὀνειδίζει ἐφ' ἣ φερόμεν ἐσεμνύετο εὐφραδίᾳ· ἰωνᾶ δὲ πόλιν
 αὐτὴν τε ἀποφῆται διὰ τὸ ἐξ ἐκείνης σεπῶσαι, ἐκ ἧν ποτε ὀνειδίζων εἶπεν· οἱ μὲν οὐ
 γεννηότες τὸ εἰρημνόν, ὅτι συνελακὲς τε ἐκ γραμμάτων ἐξάπτοντο μύθους.

Ὁ δὲ ἀποφῆται ἀκολούτως καὶ τὰ ἐξῆς ἐπάγει, τὴν παλαιὰν εὐφραδίαν αὐτῆς εἰρωνι-
 κῶς τε ἅμα λέγων ἐκ ὀνειδιστικῶς. “ Οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ἐν αὐτῇ ὡς λέοντες ὠρυόμενοι. „
 Οὕτω δυνατοὶ καὶ καὶ πάντων θρασυόμοι. “ Οἱ κριταὶ αὐτῆς ὡς λύκοι τῷ Ἀραβίας,
 ἐχὺ ὑπὸντο εἰς τὸ φεῖ. „ Ὁξείας φεῖ τὸ πέρας ὀπιπνέται τοῖς φεράμασιν, ὥστε αὐ-
 τήμερον ἅπαντα τέμνειν, ἐκ μηδὲν ἀτῆς εἰς τὸ ἐξῆς ἀφίεται. “ Οἱ ἀποφῆται αὐτῆς πνύ-
 ματοφόροι ἄνδρες κατὰφρονταί. „ Καὶ οἱ ἐν αὐτῇ δὲ φησὶ μαντεύεσθαι ἐπαγγελόμοι,
 καὶ πολλὰς ὑποφῆας τὰ δοκούντα ἐφθέγγοντο. “ Οἱ ἱερεῖς αὐτῆς βιβληθσοὶ τὰ ἅγια, καὶ
 ἀσεβοῦσιν εἰς τὸ νόμον. „ Καὶ οἱ δοκῶντες δὲ παρ' αὐτοῖς ἱερατεύειν, εἰς τε τὸ νόμον τὸ
 ἐμὸν εἰς τε τὸ ναὸν ἡσέβην, διεγείρειν ὅτι ταῦτα φεῖ παιδεμόνους αὐτοῖς πᾶσαν ἔχοντες

illi obedire deinceps voluit, quamquam tale tantumque experimentum ceperat. Sed
 contra potius a Deo prorsus recessit, immo bellum in eum commovit, cum post
 decem tribuum excidium, Hierusalem adorta est, qua in urbe templum Dei erat.
 Rursus heic mirabiles Syrorum mythologi aiunt: IONA Syrorum lingua appellari col-
 umbam. Sophoniam igitur, voluisse hanc appellare prophetæ Ionæ urbem, qui
 illic prædicavit: at graecum interpretem columbam non sine errore dixisse. Sed
 enim quod non septuaginta viri erraverint, sed ipse potius scripturae syrus in-
 terpres errores passus credendus sit, dictum a nobis antea satis fuit. Illud vero
 quomodo hi miri mythologi non intelligunt, quod per convicium dicit: o illustris
 et redempta civitas, columba! Haec sunt enim et alia huiusmodi, veluti apud Na-
 humum: meretrix pulchra et gratiosa; similiter nunc etiam exprobrat illam qua
 antea gloriabatur formositatem. Verumtamen Ionæ prophetæ urbem, propterea
 quod ab illo salvata fuit, numquam eam si conviciaretur, dixisset. At isti dictione
 non intellecta, ad syriacas anilesque fabulas conversi sunt.

“ Verum propheta consentaneæ sequentia quoque addit, priscam illius felici-
 tatem ironice simul et cum convicio memorans: “ principes eius in ea veluti ru-
 gientes leones. „ Adeo potentes, et adversus omnes asperi. “ Iudices eius ut lupi
 Arabiae, nihil dimittebant in mane. „ Ad rem conficiendam celeres, ut una ea-
 demque die cuncta concidant, nihilque non confectum in posterum relinquant.
 “ Prophetæ eius spiritu perciti, viri contemptores. „ Qui apud ipsam, inquit, va-
 ticinari spondent, multo cum fastu visa sibi loquebantur. “ Sacerdotes eius conta-
 minant sancta, peccant in legem. „ Qui apud eos fungi sacerdotio videbantur,

- v. 5. τ' ἀπεδύω· οἷς ἀκολέθως ἐπήγαγην. “Ὁ ὃ κύριος δίκαιος ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ οὐ μὴ ποιήσῃ ἄδικον· περὶ δώσῃ κρίμα αὐτῷ εἰς φῶς. „ Ἀλλὰ γὰρ οὐδὲν ὄφελος αὐτοῖς γέγονεν τ' ὡς ἀνομίας ἐκείνης· καὶ γὰρ ἐπὶ ἀκόντων αὐτῶν ἐν μέσῳ θεὸς ὑπῆρχεν, εἰ καὶ μηδένα λόγον αὐτῷ ποιῆσαι ἐβέλοντο· ὅς πολλὸν ἔχων τ' δίκαια φροντίδα, εἰδὲ καὶ ἀνέξεσθαι τ' ὡς τῶν ὑπερβημένων ἀδικίας ἐπὶ πολὺ κρατέσης· ἄδικον ὃ ἡγιστάμην τοὺς ἀπμωρήτους ἀφῆναι τοῖς ὄντας, ὅξεϊν κρίσιν τ' κατ' αὐτὸς ποιήσεται, ἐπὶ περὶ αὐτοῖς ἐπάξῃ τ' ὑπὲρ τ' ἐπαισμητῶν πμωρίαν· τὸ γὰρ περὶ περὶ τ' ἄγαν ταχύτητα λέγῃ· εἶτα πῶς τὰ ἐν τέττε γινόμενα λέγων “ ἐν διαφθορᾷ κατέσπασα ἱερηφάνους, ἡφανίστησαν γονίαι αὐτῶν, ἐξερημώσω τὰς ὁδοὺς αὐτῶν τὸ ὡς ἄπαν τὸ μὴ διοδεύεσθαι· ἐξέλιπον αἱ πόλεις αὐτῶν ὡς τὸ μηδένα ὑπάρχειν μὴ ὃ κατοικεῖν. „ Διαφθορᾷ μὲν γὰρ αὐτὸς δὴ τὴν ἱερηφανίαν αὐτῶν ὡς ἀδεδόκα· ἀφανιστὴν ὃ πάσας αὐτῶν τὰς πόλεις· εἰς p. 403. τοσαύτῃ τε ἐρημίᾳ ἄξω τὰ παρ' αὐτοῖς, ὥς ἐπὶ τὰς ὁδοὺς λοιπὸν ἀδύτοις εἶναι ἐρημίᾳ τ' διοδεύόντων, ἢ περ οὐκ ὡς ἀδεδόσω ἐπὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἀπάσας, ὥς μηδένα οἰκουῦτα εὐρίσκεσθαι ἐν αὐταῖς· ὅτι γὰρ δηλώσας ἐν τέτοις ἐπὶ τὴν Νινύην τ' ἐρημίαν, τ' τε τ' ἀσσειῶν ἀρχῆς τ' κατὰίρησιν, ζῆψι περὶ τοῦ τ' Ἰσραὴλ (Ἰ) λόγον καὶ φησὶν.
- v. 7. “Εἶπον· πλὴν φοβεῖσθε με, καὶ δέξασθε πειδείαν, καὶ οὐ μὴ ἐξολοθρευθῆτε ἐξ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ δὴ πάντα ὅσα ἐξεδίκησα ἐπ' αὐτῷ. „ Ἦδη μὲν οὐκ ὡς λαβὼν διήμεντα ὑμῖν δὴ τὴν περὶ αὐτοῦ, ὥς ἐν φόβῳ μὲν ἔχιν ἐμὲ, ἅτε ῥαδίως ὑμῶς εἰ πταίετε καὶ πμωρεῖσθαι δυναμῶν, δέξασθαι ὃ τ' περὶ αὐτοῦ ὑμῖν διδασκαλίαν ἐπαγγελίαμην· οὐτε ἀφανίζεν ὑμᾶς, εἰ ταῦτα ποιοῖτε, τ' περὶ τοῦ τ' ἐμῆς ἀφαιρέντας τ' τόπων, ἐν οἷς περ δὴ τέτακται τ' περὶ τοῦ τ' ἐμῆς ἐπὶ

contra legem meam contraque templum impie agebant; et quos obsequentes habebant, ad haec ipsa scelera studiose concitabant. Quamobrem consequenter subdit: “ Dominus autem iustus in medio eorum, et nihil aget iniquum: mane proferet iudicium suum in lucem. „ At enim nihil eis profuit illa iniquitas: namque in medio eorum versabatur Deus, etiamsi eum flocci faciebant: qui tamen magnopere iustitiae tenax, ne nunc quidem horum iniquitatem diu dominari sinet: etenim quum iniquum reputet impunes dimittere huiusmodi homines, properatum iudicium de his exercebit, publicamque imponet eis peccatorum punitionem. Nam duplicata dictio, mane mane, summam celeritatem denotat. Deinde rei effectum significans “ in corruptela, inquit, traxi superbos, dissipati sunt anguli eorum, desertas omnino faciam vias eorum, ita ut nemo illuc pertranseat: defecerunt civitates eorum, quia nemo superest vel inhabitat. „ Corruptelae tradidi illos propter superbiam: destruam cunctas ipsorum civitates, resque illorum ad tantam solitudinem redigam, ut ipsae viae incognitae futurae sint transeuntium penuria; quod ipsum cunctis quoque urbibus eveniet, quia nullus deinceps incola invenietur in eis. Iamvero postquam his verbis Ninives desolationem ostendit, et assyriaci imperii eversionem, vertit ad Iudaeos sermonem, aitque.

“ Dixi: verumtamen timete me, et excipite disciplinam, atque ita non peribitis ex oculis illius, propter ea omnia, quae ultus sum contra eam. „ Iampridem testatus vobis sum per prophetas, ut me timeretis, qui facile possum si peccaveritis punire; atque ut data monita reciperetis denunciavi, numquam vos, si ita vos gesseritis, me destructurum, neque a locis quos ego aspectu meo dignos iudico, expulsum: denique nihil eorum gesturum, quae nunc peccatorum vestrorum mul-

ἐπὶ διαφράζασι τέτων ἃ νῦν ἐπήγαγον ὑμῖν εἰς ἐκδικίαν ὧν πεπλημυήκατε πολλάκις.
 “ Ἐπομάζε, ὀρθέισον, διέφθαρται πᾶσα ἡ ὀπιφυλλίς αὐτῶν. „ Ἀλλ’ ἐπειδὴ τότε τὸ
 δέον παρελίπετε ἔ πεπόνθατε τριαῦτα, νῦν γὰρ ἐαυτὲς ὠδυσκιάσατε εἰς τὸ μὴ πά-
 σης ὀπιμελείας τὴ καὶ σκεδῆς τῇ παρ’ ἐμὲ διατεταγμένων ἀντέχεσθαι, ἅτε καὶ τὴ κηδε-
 μονίας με τὴ ὡδὲ ὑμᾶς ὀπόδῃζιν ἔχοντες τὸ πᾶσαν παντελεῖς ἀφαιρεθῶμαι τὴ διώαμιν
 τὴ ἐχθεσὶν. “ Διὰ τὸτο ὑπόμεινόν με, λέγει κύριος, εἰς ἡμέραν ἀναστάσεώς με εἰς μῆρ-
 τύειον. „ Καὶ διατῆαίτε δὴ πρὸς ἐμὲ ἀφορῶντες, ἔ τὴ παρ’ ἐμὲ βοήθειαν ἀναμνήντες
 ἡ καὶ καμὸν ὑμῖν παρέξω, ὡς ἐκ νεκρῶν ὑμᾶς ἀνίστην, ἔ ἀπαλλάττων μὲν τὴ αἰχμα-
 λωσίας, ἐπανάγων ἢ πάντας ὑμᾶς ὅτι τὰ οἰκεία. Ταῦτα γὰρ πάλας τὴ δὲ τὴ θεωρητῶν
 ἔ νῦν ὑμῖν ἐπήγαγμαι παρέξω, ὡς ἂν μῆρτυρίαν τὴ ἀληθείας τὴ παρ’ ἐμὲ θεωρητορ-
 μῶν ἔχαιτε τῇ γινομῶν τὴ ἐκβασιν.

v. 8.
p. 404.

“ Διότι τὸ κρίμα μου εἰς σωαγωγὰς ἐθαν τὴ εἰσδέξασθαι βασιλεῖς τὴ ἐκχέαι ἐπ’
 αὐτὲς πᾶσαν ὀργλὴν θυμῷ με· διότι ἐν πυρὶ ζήλῳ με καὶ ἀναλωθήσεται πᾶσα ἡ γῆ. „
 Τότε γὰρ δὴ μάλιστα σαφὴ τὴ κρίσιν ὀπιδείξομαι τὴ ἐμὴν ἡ ὑπὲρ ὑμῶν ποιήσομαι, ὅτι
 παντῶν ἀφαιρέζομεν τῇ ἐθαν ὑπὸ πτωχείαν ἄγων· πολλοὺς γὰρ δὴ βασιλεῖς τὴ
 καὶ σάξάπας σὺν τοῖς οἰκείοις γρατοπέδοις ὅτι τὴν Ἱερουσαλὴμ χωρεῶντας εἰσδέξομαι,
 τὴ τῇ ἐλθεῖν ἐάσω, ὥστε σαφὴ μὲν με τὴν κηδεμονίαν τὴ ὡδὲ ὑμᾶς αὐτῶν ποιήσαι τῇ
 θεωρητῶν· πολλὰ ἢ πνὰ τὴν ἐπ’ αὐτὲς ὀργλὴν ἐκχέαι, πᾶσαν τε αὐτὴν κατ’ αὐτῶν
 κινήσαι· ἐπειδὴ ὡσανεὶ δὲ πρὸς ἀναλώσω πάντας αὐτὲς ζήλῳ πνὶ λαμβανόμεν, ὅτι
 καὶ τῇ οἰκείων τὴ ἐμῇ τετολήμασι τσῆτον· λέγει ἢ τῇ ὡδὲ (ὧ) Γὰρ ἐνεκεν, ἐς μὴ
 τὴ ἐπάνοδον ἐπεληλυθότας αὐτοῖς ἀναριθμήτοις ὄντας ἀπόλεσεν ἅπαντας. “ Ὅτι τότε
 ματῶν ὅτι λαὸς γλάσσαν εἰς χυρῆς αὐτῶν, τὴ ὀπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ἵνομα κυ-
 εῖς, τὴ δουλεύειν αὐτῇ ὑπὸ ζυγὸν ἑνα. „ Θαῦμα γοῦν κοινὸν ἅπαντας λήψεται ὅτι

p. 406.

v. 9.

titudine commotus ira vindice perpetravi. “ Praeparare, consurge diluculo, corrupta
 est frondositas eorum. „ Sed quia tunc officium vestrum deseruistis, ideoque haec
 pertulistis; nunc vosmet comparate ad obediendum mandatis meis sedulitate omni
 ac studio; quippe qui meae erga vos providentiae demonstrationem habetis, hostium
 vestrorum potentiae supremum exterminium. “ Propterea expecta me, dicit Domi-
 nus, in diem resurrectionis meae in testimonium. „ Ad me continenter respicite,
 meumque auxilium expectate quod suo tempore conferam, dum vos tamquam a
 mortuis suscitabo, et expediam captivitate, atque ad propria unumquemque loca
 reducam. Quippe haec olim per prophetas, et nunc denuo collaturum me vobis
 spondeo, ut veritatis promissionum mearum testis vobis sit rerum exitus.

“ Quia iudicium meum ad congregationes gentium, ut corripiam reges, ut
 effundam super eos totam iram furoris mei: quia in igne zeli mei consumetur uni-
 versa terra. „ Tunc maxime ultionem meam manifestam reddam, quam pro vobis
 facturum sum, cum gentes undique coacervatas poenae subiiciam. Multos enim re-
 ges atque satrapas cum suis exercitibus adversus Hierusalem irruentes excipiam,
 id est venire permittam, ut meam mox erga vos tutelam rebus ipsis demonstrem:
 multam in eos iram effundam, totoque impetu intorquebo: quia tamquam igne om-
 nes consumam zelo quodam correptus, propterea quod contra populum meum talia
 ausi sunt. Insuper de Gogi quoque exercitibus verba facit, quos post Israhelitarum
 reditum cum infinito numero incursionem facientes perdidit. “ Quia tunc conver-
 tam super populos linguam in generationes eorum, ut invocent omnes nomen Do-

- πανταχοῦ τῷ ἀνθρώπων ὅπῃ τῇ καμνότητι τῷ γινομένων, ὥστε ὡσανεὶ μιᾷ γλώτῃ κεχη-
 μένης ὧν ἐν διαφόροις τὴν καθεστῶτας τόποις, καὶ εἰς διάφορα συνελογησάμενος ἔθνη, συμ-
 φώνως θεὸν τε ὁμολογεῖν (ᾧ) τῷ Ἰσραηλιτῶν θεόν, ὡς περὶ ὑφ' ἐνὶ ζυγῷ πάντας κατὰ-
 σάντας μακαρίζων ἡγείσθαι τὴν ὑπ' αὐτῶν δεκλίαν, ἀφ' ὧν αὐτοὶ γε ἀξιοῦσθαι μέλλετε
 v. 10. παρ' ἐμοῦ. « Ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας προσδέξομαι ὧν ἰκετεύοντας, καὶ τῷ
 διασπαρμένων οἴσουσι θυσίας μοι. », Ἐλεύσονται γοῦν τῇ δουλείᾳ προστρέχοντες τῇ ἐμῇ
 ὅτῃ Αἰθιοπίας μερῶν, οἱ μὲν ὑμῶν δὴ τῷ νυνὶ μὲν διασπαρμένων ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ,
 ἐπανεληλυτότων ἢ τότε, κοινὰς μοι προσάξουσιν τὰς θυσίας.
- v. 11. « Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐ μὴ κατακυριεύσῃς ἐκ πάντων τῶν ὀπιπιδόματων σε ὧν
 ἡσέβησας εἰς ἐμὲ, ὅπῃ τότε ᾤεσθαι ὅτι σε τὰ φαυλίσματα τῶν ὑβρέων σου, καὶ οὐκ ἔπ
 μὴ προσδοῖς τὴν μεγαλυνήσῃς ὅπῃ τὸ ὄρθον τὸ ἅγιόν σου. », Κατ' ἐκείνον δὴ (ᾧ) καμὸν
 οὐκ ὑπομνήεις οὐδὲν τῷ ὅσα δὲ τὰς ἀσεβείας σε πάχυσαν νυνὶ αἰχμύνην ᾤεσθαι
 πλείστην πάντα γὰρ ὅσα πεποιθήκατε ἐκφαυλίζοντες τὰ ἐμὰ, καὶ παντοίας ὑβρέων μοι
 p. 406. δὲ τῶν πρὸς τὰ εἰδωλὰ θεραπείας γινόμενοι προσέξοντες, ᾤεσθαι δὴ ἐξ ἀπάντων ὑμῶν,
 ἅτε ἐπὶ τὰς ὅπῃ τέτοις ἐπαχθείσας ὑμῖν πτωχείας ἀφαιρῶν. ὥς μὲν μὴ ἢ ὑμᾶς ἐν τῷ
 ὄρθῳ πρὸς θεραπείαν ἐμὴν καθεστῶν καὶ ὑποφάνιας δέξασθαι τσαύτης, ἀμελογησάμενος
 v. 12. καὶ τῷ κατ' ἐμὲ, θεραπείαν ἢ πᾶσαν προσάγοντας τοῖς εἰδώλοις. « Καὶ ὑπολείψομαι
 ἐν σοὶ λαὸν ὡρῶν ἐπὶ τῷ πατινόν. », Ἐπανάξω γὰρ ὑμᾶς πεπαροδωμένους ἐκ τῶν αἰχμαλω-
 σίας, ὥστε ὡραῖοι καὶ ὡραῖοι συζῶντας δι' εὐλαβείας ἔχοντες τὰ ἐμὰ. ὅθεν ἐπάγῃ.
- v. 13. « Καὶ εὐλαβηθήσονται ὅτι τῷ ὀνόματι κυρίου οἱ κατὰλοιποι τῷ Ἰσραὴλ, καὶ οὐ ποιή-
 σεσιν ἀδικίαν, καὶ οὐ λαλήσουσι μάταια. ὅτι οὐ μὴ εὐρεθῇ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν γλῶσσα
 δολία· διότι αὐτοὶ νεμήσονται, καὶ ἐκ ἑστῆς ὁ ἐκφοβῶν αὐτούς. », Διαμνηστέτω γὰρ οἱ ἐπανε-

mini, ut ei tamquam uno sub iugo serviant. „ Admiratio omnes communis corri-
 piet ubique gentium, propter actarum rerum novitatem, ita ut cuncti una veluti
 lingua utentes, qui diversis habitant regionibus, et in varias scissi sunt gentes,
 una voce Deum esse confiteantur, Israhelitarum Deum, et tamquam uni iugo su-
 biecti beatum existiment ei servire, ea nimirum beneficia cernentes quibus ego vos
 dignaturus sum. „ Usque a finibus fluminum Aethiopiae excipiam supplicantes mihi:
 cum dispersis (meis) mihi victimas adferent. „ Venient itaque, meoque servitio
 accedent, ab Aethiopum regionibus, qui vobiscum nunc captivitate dispersis, tunc
 autem reducibus, communiter mihi victimas adducent.

“ In die illa non confundèris ab omnibus adinventionibus tuis, quibus impie
 egisti in me: quia tunc auferam a te vilipendia contumeliae tuae, et ultra non
 adicies ut glorieris super montem sanctum meum. „ Illo quidem tempore nihil
 experieris eorum, quae nunc impietatis tuae causa patiens pudore plurimo obrue-
 ris. Cuncta enim quae egistis, obsequium meum negligentes, mihi quoque omne genus
 iniuriae per idolorum servitutem inferentes, haec inquam procul omnibus vobis
 faciam, poenas simul ob ea vobis impositas auferens: ut vos deinceps in monte
 qui cultui meo est addictus, tali cum superbia non consistatis, mei quidem obliti,
 cultum vero omnem exhibentes idolis. “ Et relinquam in te populum mansuetum
 et humilem. „ Reducam vos satis eruditos ex captivitate, ut iam mansuete humili-
 terque viventes, pie cultu meo fungamini. Unde addit: “ et verebuntur a nomine
 Domini reliquiae Israhelis, et non facient iniquitatem, et non loquentur vana, et
 non inveniatur in ore eorum lingua dolosa: quoniam ipsi pascentur, et non erit

ληλυθότες ἐκ τῆ αἰχμαλωσίας ἐν φόβῳ μὲν ἔχοντες τὸ ἐμὴν ὀνομασίαν, ἀδικίας ἢ ἀπε-
χόμηντοι πάσης, καὶ τὸ ἀποπάν καθαρεύνοντες ἃς δὴ μετήετε πώποτε· φυλάξεσθε ἢ τότε
ἐπὶ τὸ δουλεῖν τῇ θραυνοῖα πρὸς αὐτοὺς μὲν τὸ ἐμὴν θεραπεῖαν, πρὸς αὐτοὺς ἢ τοῖς εἰδω-
λοῖς· ἐντεῦθεν γὰρ ὑμῖν πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τὸ μὴ πάσης ἀδείας νέμεσθαι τε καὶ ὑπολαύειν τῇ
οἰκείῳ, ἐν ἀπάσῃ τε δόξαν ἀναπαύσθαι, μηδενὸς ὑμᾶς ἐκταράττειν τὸ ἐπὶ αὐτοῖς τῇ οἰ-
κείῳ τόπων οἷα τε ὄντων. Αὐτὰ ὑποχόμηντοι αὐτοῖς πρὸς αὐτοὺς ἐκ τῆ ἐπανόδου, ἐπὶ αὐ-
τοῖς. « Χαῖρε θύγατερ Σιών σφόδρα· κήρυξε θύγατερ Ἱερουσαλήμ, εὐφραίνε· καὶ χα-
τέρπε· ὅλης τῆ καρδίας σε θύγατερ Ἱερουσαλήμ· πρὸς αὐτοὺς τὰ ἀδικήματά σε·
λελύξωτά σε κύριος ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σε· βασιλεύς κύριος ἐν μέσῳ σε· ἐκ ὧν καὶ
ἐκείνη. », Ἐν ἡδοναῖς ἢ λοιπὸν δόξα παντοίας ὡς Ἱερουσαλήμ, μετ' εὐφροσύνης καὶ τέρ-
ψους δόξα παντελῆς· ἀφελὼν γὰρ σε πάντα τὰ ὀνειδιζόμενα ὁ θεὸς, ἀναγκαίως
σε ἐπὶ τῇ ἐχθρῶν ἀφείλε διυνασίας, ὑφ' ἧς ἐπεπώκεις, τῇ πτωχείᾳ διδοῖς δόξας· ἔσται
τε κύριος ἐν σοὶ λοιπὸν δόξα τῇ εἰς σὲ κηδεμονίας τῇ οἰκείᾳ βασιλείᾳ δεικνύων· ὡς μηδὲν
ἐπὶ σοὶ πρὸς αὐτοὺς οἷον τε ἐπὶ κακόν.

v. 14.
p. 407.
v. 15.

« Ἐν τῇ κατὰ ἐκείνην ἐρεῖ κύριος τῇ Ἱερουσαλήμ· θύγατερ Σιών, μὴ παρείδωσαν
αἱ χεῖρες σου· κύριος ὁ θεὸς σε ἐν σοὶ, διυνατὸς σώσει σε, ἐπὶ αὐτῇ ὅτι σὲ εὐφροσύνην,
καὶ χαίρει σε ἐν τῇ ἀγαπήσει αὐτῇ, ἐπὶ εὐφροσύνησιν ὅτι σὲ ἐν τέρψει ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἐορ-
τῆς, καὶ σωθήσῃ σου πρὸς αὐτοὺς. », Τότε ἢ πάσης ἐκλύσεως ἀπαλλάξῃ τὴν Ἱερου-
σαλήμ ὁ θεὸς, αὐτὸς αὐτῇ δόξα τῇ οἰκείᾳ πρὸς αὐτοὺς διυναμείας, ἐν πολλῇ τε καὶ εὐ-
φροσύνῃ ἀναχαίρει τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην. Αὐτὰ δὴ πρὸς αὐτοὺς τὸ ἐπὶ αὐτοῖς τῇ
ὑμετέρας εἰκεν σωτηρίας, οἷα περ ἐπεδείξατο πρὸς αὐτοὺς πολλῶν τεράτων· τὸ ἐπὶ αὐ-
τοῖς ἐξαγαγὼν ὑμᾶς τῇ Αἰγύπτῃ· ἔτι γὰρ δὴ ἐπὶ αὐτοῖς ὑμᾶς ὑπὸ τῇ αἰχμαλωσίᾳ σω-
θέντας ἀπαλλάξῃ τὴν πρὸς αὐτοὺς κακῶν, ἐπὶ αὐτοῖς τοῖς οἰκείοις πάλιν. « Οὐαὶ ἡς

v. 16

v. 17.

v. 18.

p. 408.

v. 19.

qui exterreat eos. », Perseverabitis autem vos reduces e captivitate nomen meum
timori habentes, ab iniquitate omni abstinentes, et omni vitio purgati, cui antea
fuistis obnoxii: cavebitis autem quominus cultum meum dolosa mente simuletis,
dum idolis adhaeretis. Hinc vobis continget ut secure prorsus pascamini, vestrisque
bonis fruamini, atque in alta requie vivatis, nemine vos turbare vestrisque sedibus
abducere valente. Haec illis post reditum fore vaticinatus, deinde addit. « Laetare
valde, filia Sion: praedica, filia Hierusalem: exulta et delectare toto corde tuo,
filia Hierusalem: abstulit Dominus peccata tua, redemit te Dominus de manu ini-
micorum tuorum: regnat Dominus in medio tui: non videbis mala ulterius. », In
omnimoda deinceps voluptate versare, o Hierusalem, cum omni laetitia et delecta-
tione vitam exige: nam cum tua omnia peccata Deus deleverit, necessario te ab
inimicorum potentatu subduxit, quibus eras subiecta dum iustas poenas lueres.
Erit vero apud te abhinc Deus, per suum erga te patrociniū, proprium regnum
demonstrans. Quare nulla iam ad te propinquare calamitas poterit.

« Tempore illo dicet Dominus Hierusalem: confide, Sion, non dissolvantur
manus tuae. Dominus Deus tuus in te: potens salvabit te, et renovabit te caritate
sua, et laetabitur in te delectatione, quasi in die sollemni. Et congregabit confractos.
», Tunc ab omni infirmitate tuebitur Hierusalem Deus, ipse illam sua virtute
salvabit, atque in multa hilaritate constituens, suam erga vos caritatem instaurabit:
paria illis faciens et ostentans vestrae salutis causa, qualia olim ostentavit, cum non
sine prodigiis multis atque miraculis Aegypto vos eduxit. Sic nunc etiam vos cala-

ἔλαβεν ἐπ' αὐτῷ ὀνειδισμένον; ἰδοὺ ἐγὼ ποίῳ ἐν σοὶ ἔνεκεν ἐμῷ, λέγει κύριος. „ Ἀλλὰ γὰρ ἐλεεινότατοι οἱ πὶ πεπλημμεληκότες εἰς αὐτὸν, εἰς ὃς ὑπὲρ ὑμῶν τ' οἰκείαν ὀφειδίζεται δύναμιν ὁ θεός· ὥστε ἐπὶ πάντων ἀνθρώποις ὀνομαστὴς ὑμῶν ὅτι τοῖς γεγονόσιν ὑμῶν γε ἔνεκεν εἶναι. “ Ἐν τῷ κρηρῷ ἐκείνῳ σώσω τ' ἐκπεπισμύλῳ, ἐπὶ τ' ἀποσμένῳ εἰσδέξομαι. „ πμωρήσομαι μὲν γὰρ ἐκείνους, πεισώσω ἢ ὅτι ὑπὸ πηλικούτων κακῶν πεδύντας, ὅτι ἀποσμένους τὸ τῷ οἰκείῳ ἐπανάξω πάλιν ὅτι τὰ οἰκεία. “ Καὶ θήσομαι αὐτοὺς εἰς καύχημα, καὶ ὀνομαστὴς ἐν πάσῃ τῇ γῇ. “ ὥστε αὐτοὺς ἐκ τῷ παρ' ἐμῷ πρὸς αὐτοὺς γιγνομένων ἐν θαύματι τε καὶ ἐπαίνῳ ἐπὶ πάντων ἀνθρώποις εἶναι. “ Καὶ κατακυυθήσονται ἐν τῷ κρηρῷ ἐκείνῳ ὅτι ἂν χαλῶς ὑμῖν ποιήσω, καὶ ἐν τῷ κρηρῷ ὅτι ἂν εἰσδέξομαι ὑμᾶς. „ Περιβληθήσονται γὰρ αἰχλύνῃ πάσῃ οἱ ὑμέτεροι πολέμιοι, ἐπὶ δ' ἂν τὰ καλλίστα πρὸς ὑμᾶς διασπαρῶμεν, εἰς τὰ οἰκεία πάλιν ὑμᾶς ἐπαναγάγω. “ Διότι δώσω ὑμᾶς ὀνομαστὴς, ἐπὶ εἰς καύχημα ἐν παντί τοῖς λοιποῖς τῇ γῆς, ἐν τῷ ὅτι σφύρειν με τ' αἰχμαλωσίαν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν, λέγει κύριος. „ Τοσαῦτα γὰρ καὶ πηλικαῦτα πρὸς ὑμᾶς τε ἐπὶ ὑμῶν καὶ τῷ ἐχθρῷ ἐργάσομαι τ' ὑμέτερον, ὥστε ἅπαντας ὅτι πανταχῇ δὲ μνήμης τε ἔχον ὑμᾶς καὶ ἐπαίνων, θαυμάζοντας ὃ πνι δὴ τῷ ζόπῳ τ' τοιαύτης αἰχμαλωσίας ὑμᾶς ἀπαλλάξας ἐπανήγαγον εἰς τὰ οἰκεία.

mitate contritos ab urgentibus malis liberabit, et in patriam restituet. “ Vae, qui acceperit super eam opprobrium? Ecce ego facio in te propter me, dicit Dominus. „ Profecto infelicissimi erunt qui aliquid adversus Hierusalem egerint, cuius gratia Deus potentiam suam expromet; in tantum ut apud omnes homines famosi evadatis ob collatam vobis caelestem opem. “ Tempore illo salvabo oppressam, et expulsam recipiam. „ Puniam illos, salvabo autem tot malis obrutos, et sua patria expulsos postliminio in eam reducam. “ Et ponam eos in gloriam, et famosos in universa terra. „ Hos certe, ob ea quae ipsorum causa feci, admiratione ac laudibus omnes homines prosequuntur. “ Et confundentur tempore illo quando bene vobis fecero, et tempore quo suscepero vos. „ Pudore omnino suffundentur inimici vestri, cum rebus vestris egregie consulens, in patriam vos restituum. “ Quia faciam vos illustres atque nobiles inter reliquos omnes terrae populos, cum convertero captivitatem vestram coram vobis, dicit Dominus. „ Tot tantaque circa vos proque vobis adversus vestros inimicos agam, ut ubique omnes memoraturi sint vos ac laudaturi, mirantes quomodo tali vos captivitate expeditos in patriam restituerim (1).

(1) Postquam de vero Sophonia egimus, in Hebraeorum armarium christianaque Ecclesiae canonem recepto, non piget alium quoque commemorare sed apocryphum Sophoniam, quem citant Clemens alex. strom. lib. V. 11, et S. Athanasius in S. scripturae synopsi n. 75. Immo et Virgilius tolosanus grammaticus a nobis editus AA. class. T. V. p. 20. quaedam Sufphoniae hebraei (falsi tamen) verba insperato nobis recitat.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΓΓΑΙΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

Ωσπὲ μὲν καὶ Ἰωὴλ ὁ Ἀμὼς καὶ Μιχαίας οἱ μακάριοι προσφῆται κοινὸν πρὸς ἅπαντα
 (¶) Ἰσραηλιτικὸν λαὸν ἐποιούτω τὸ λόγον, τὲς τε τῆς δέκα φυλῶν ὧν ἐβασίλευεν ἡ Σα-
 μαρεία, καὶ μὲν ὁ δὲ Ἰούδα φυλῆς, τὲς τε τῆς Ἱερουσαλὴμ οἰκουῦτας, ἀμφοτέρως
 ὁμοίως· ὅτι τε τοῖς ἀσεβείαις καὶ τῇ ὠδυνόμοις ἐλέγχοντες αἷς διεπράττοντο ποικίλως·
 προσδέντες δὲ καὶ τὰ ὑπὲρ τέτων αὐτοῖς ἀμετανόητως πλάισι συμβησόμενα κακὰ, τὰ
 τε τῆς δέκα φυλαῖς πρὸς τὸν Ἰούδα συμβάντα, καὶ τὰ τοῖς τῆς Ἰούδα φυλῆς
 ὑπὸ βαβυλωνίων ὕερον γηγενότα· οἷς περ οὐ καὶ τὸ ὅτι τὸ κρεῖττον αὐτῶν μετὰβολὴν
 ἐπισυνῆπτον τῇ πρὸς αὐτῶν, ὅτι τε ἀφεδέντες τὴν αἰχμαλωσίαν ὅτι τὴν χάραν
 πάλιν ἀνελεύσονται τὴν οἰκίαν. Ἀβδιᾶ μὲν τῶν μακαρίων τῶν Ἰδουμαίων καὶ τῶν ἐπανόδου
 κατὰ ἐπαχθισμὸν λέγοντ' ὅτι πμωρίαν· Ἰωνᾶ δὲ τῶν μακαρίων τῶν κατὰ σφοδρὴν ἀπειλή-
 σαντ' ὅτι νινιθίταις, εἰ μὴ τὴν αὐτῶν μετὰβάλῃντο κακίας· τῶν μακαρίων δὲ Ναὺμ σαφῶς p. 410.
 τὴν τε πολιορκίαν τῆς Νινιθῆς, ὁ δὲ κατὰ κρίσιν ἀπάσης τῆς ἀσσυρίων βασιλείας μινύον-
 τ' ὅτι πρὸς βαβυλωνίων ἐμελλόντων ὑπομύειν. Ἀμβακὺμ δὲ ὁ Σοφονίας οἱ
 μακάριοι προσφῆται ἥδη τῆς ἐν τῇ δέκα φυλαῖς ἐκπορευθέντων τὴν ὑπὸ τῶν ἀσσυρίων καὶ
 παντελῆ τὴν τε αἰχμαλωσίαν ὁ δὲ ἐκ τῆς τότε οἰκίας μετὰσταν δεξαμένην, ὅτι
 τῆς Ἰούδα φυλῆς μόνους, τὲς τε ὅτι τῆς Ἱερουσαλὴμ οἰκουῦτας, ὅτι τῇ ἀσεβείαις αὐτῶν
 ἐλέγχουσι καὶ τῇ ὠδυνόμοις, λέγοντες τὸ ὅτι τῶν βαβυλωνίων ὅτι τέτοις ἐπαχθισμὸν
 αὐτοῖς ὡς τῇ πμωρίαν, οὐ μὴ πολὺ γὰρ ἐσομένην (¶) χρόνον, ὅτι ὡς εὐθύ γὰρ ὁ
 ὠδυνόμοις τῆς μινύουσιν κακῶν ἐπελδυσόμενων αὐτοῖς ἁπάντων, ὁ δὲ ἐγγύτεραν γὰρ τῶν
 ἐσομένων τῇ ἐκβασιν Σοφονίας μινύοντ' ὅτι ἐσοταί τῇ προσφῆται.

COMMENTARIUS IN AGGAEUM PROPHETAM.

Beati prophetae Oseas et Iohel et Amosus atque Michaeas ad universum pariter
 Israelitarum populum verba fecerunt, nempe et ad decem tribus, quarum metro-
 polis Samaria erat, itemque ad Iudae coniunctim tribum civesque Hierosolymorum;
 quos omnes peccatis deditos et diversorum criminum reos aequè obiurgabant; adie-
 ctis impendentium malorum minis, si sine paenitentia delinquerent: ceu reapse illis
 accidit, decem scilicet primo tribubus ab Assyriis, deinde Iudae tribui a Babylo-
 niis. Sed tamen cum his praedictionibus felicem quoque rerum conversionem spon-
 debant prophetae, nempe quod populus captivitate expeditus in patriam reversu-
 rus esset. Beatus Abdias poenas Idumaeis circa reditus tempus infligendas
 narrat. Beatus Ionas excidium Ninivitis minatur, nisi a sua malitia resipuerint.
 Beatus Nahum Ninives obsidionem, universique imperii Assyriorum eversionem
 praecinit, quam a Babyloniis experturi erant. Beati prophetae Abacucus ac Sopho-
 nias postea quam decem tribus Assyrii iam populati fuerant, suisque sedibus ab-
 reptas in captivitatem transtulerant, Iudae tribum, quae sola erat reliqua, cives-
 que urbis Hierosolymorum de sua iniquitate legumque violatione coarguunt, atque
 adfuturam aiunt a Babyloniis ultionem, haud equidem sero pede, sed iam proxi-
 mam, cum malorum omnium, quae praedicta fuerant, cohorte: et sane propin-
 quum rerum exitum Sophonias propheta canit.

Ἀγγαῖθ ἡ ὁ μακάριος. προσφῆτης, οὗ δὴ πρέσβευται νῦν ἡμῖν θεῷ χάριτι ποιεῖσθαι
 τὴ σαφηνεῖαν, οὗ τὴ αἰχμαλωσίας μόνον ἦδη γεγνημένης τὴ ὑπὸ βαβυλωνίων τοῖς κτ' τὴ
 Ἱερουσαλὴμ ἐπαχθείσης ποιεῖται τὴ προσφητεῖαν, ὅτι γὰρ ἀπαλλαγῆτων μὲν τῶν Ἱσραηλι-
 τῶν ἦδη τὴ αἰχμαλωσίας, ἐπανηλυδύτων ἢ πάλιν εἰς τὴ χώραν τὴ οἰκίαν πᾶσαν
 p. 411. ἀνθρωπίνῳ ἐλπίδι χάριτι θεῷ, τοῖς λόγοις κέχρηται τοῖς οἰκείοις, ὅθεν ἐπανηλυδύτας
 τε καὶ ὅτι τῆς οἰκείας δρῶντας χάρις τῆς τοσαύτης χάριτος πᾶσι δόξως τετυχηκότας
 ἐλέγχων ὅτι τῇ πρὸς τὴ οἰκοδομίᾳ τῆς ναοῦ ῥαθυμία· οὗ τὴ οἰκοδομῆς πρέσβευτον ὡς οὐχ
 ἑαυτῶν γε ἔνεκεν εἶχε φροντίδα πολλὰ ὁ θεός, ὡς αὐτὸς πρὸς ἑαυτῶν φησὶν· ὁ ἐρατός μοι
 * Is. LXVI. 1. θεός, ἡ ἡ γῆ ὑποπόδιον τῶ ποδῶν μου· * ποῖον τέτον οἶκον οἰκοδομήσετε μοι, λέγει κύ-
 ρειθ; ἢ τίς τόποι τὴ κατὰπαύσεώς μου ἐστί; καὶ τοι γε μικρόν ἐστι τέτο, εἰ πρὸς τὸ μέ-
 γεθον τὰ εἰρημένα σκοπεῖτο τὸ θεῖον, ἀπάντων γε τῶν ὄντων πρέσβευτος ὑποκείμενον,
 ἐξ' ὅποσον εἰπῶν τε ἡ νοῆσαι δύνατο ἂν πρὸς· ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν γε τῶν Ἱσραηλιτῶν ὁ τὴ
 ἀνθρωπείων ψυχῶν κηδόμενον, τὴ οἰκοδομῆς τῆς ναοῦ πολὺ ποιεῖται (W) λόγον· ἐπειδὴ
 γὰρ διετάξατο μὲν ἐν ἐκείνῳ πρὸς τε τόπῳ ἐπὶ τῇ ναοῦ συνιόντας τὴ κατέκτισαν αὐτῶν τοῖς
 νομικοῖς πρὸς ἀγγέλμασιν ἀκολούτως ὑποδιδόναι θρησκείαν, δὲ πάντων ἢ τέτων ὅτι τὴ
 εὐσεβείας ἐβέβητο συνέχεσθαι (W) λαόν, ὡς ἂν πρέσβευτος ἐκείθεν κτ' κατὰ ὁφθαλμὸν τὴ
 δέοντα ὑπὲρ τὴ ἀπάντων σωτηρίας ὁ δεσπότης τὸ κτ' σάρκα Χριστός, ἀναγκαίως τὴ κατὰ-
 σκευῆς ὅτι μέλειαν ἐποιεῖτο τὴ ναοῦ, ὡς ἂν ὁ λαὸς δὲ τὴ ἐν αὐτῷ συναγωγῆς τὴ βελτίωσιν
 δέχοιτο, ὑπὲρ ἀπάντων ὡς ἐφ' ἑλὼν ἀνθρώπων τὴ οὕτω πολλῆς τε καὶ μεγίστης ἀξίμενον
 ὅτι μελείας· ὡς γὰρ θυσιῶν ἀνέχεται ἐπὶ τῶν ἄλλων δὴ τὴ τοιούτων ὁ θεός, ἐπὶ τέτων δέ-
 μνος κατὰπαξ αὐτὸς δὲ τὴ ἡμετέραν χρείαν, ἔπειτα ἐπὶ τὴ πρὸς τὴ ναὸν εἶχετο φροντίδον,
 p. 412. ἐξ ἑαυτῶν γε ἔνεκεν, ὅτι ὑπὲρ ἐκείνων, ὅς αὐτοῖσι συνιέναι τε καὶ τὴ κατέκτισαν πρὸς θεῷ

Beatus vero Aggaeus propheta, cuius nunc explanandi cum Dei gratia consi-
 lium a nobis susceptum est, vaticinium suum non modo circa recentem Hieroso-
 lymorum a Babyloniis captorum calamitatem facit; verum etiam solutos iam servi-
 tute Israhelitas, atque in patriam praeter omnem humanam spem Dei gratia resti-
 tutos, oratione sua reduces alloquitur, qui in propriis laribus versabantur, tanto-
 que beneficio mirabiliter usi fuerant; atque eorum in templi aedificatione segnitiam
 obiurgat: quod templum ut aedificaretur, haud equidem sui causa tantam curam
 gerebat Deus, qui ceteroquin ait: “caelum mihi thronus, terra autem scabellum
 pedum meorum. Quae est ista domus quam mihi aedificatis, ait Dominus, aut
 quisnam locus quietis meae? „, Profecto nihil non parvum est, si quae diximus
 cum Dei magnitudine comparentur, quae res omnes creatas tantum excedit, quan-
 tum homini nec dari licet. Verumtamen Deus, cui animarum cura est, Israhelita-
 rum potius causa de templi aedificatione tantopere laborabat. Nam quia in man-
 datis dederat, ut eo in loco temploque congregati congruum legitimis institutioni-
 bus cultum sibi persolverent; atque his caerimoniis exerceri a populo religionem
 volebat, ut apte illinc tempore suo ad communem peragendam salutem Christus
 dominus in carne emergeret; ideo de hoc aedificio sollicitus necessario erat; nem-
 pe ut conventibus in eo celebrandis mores suos emendaret populus, cui prae ce-
 teris ut dixi hominibus tantam Deus curam dignanter impertiebat. Nam sicuti sa-
 crificia et cetera eiusmodi Deus recipit, non quia ipse his egeat, sed utilitatum
 nostrarum causa; sic etiam templi studium prae se ferebat, non equidem sui gratia
 sed Iudaeorum; quos illic congregari iustamque Deo religionem persolvere, praec

θεραπείαν ὑποδιδόναι περοσῆκον ὡς ὑπὲρ πάντων γε ἀνθρώπων, ὥστε οὐκ ἔφθιν
 πέρθεν εἰπόν· ἔχθ' ἢ πινὰ καὶ μύνησιν ἐσομύων τὸ βιβλίον τῷ πατρὶ (ὧ) Γῶγ φημί, ὡς
 ἀπ' αὐτῶν τ' γεγραμμένων ἀμεινον ἴδοι τίς ἂν. οὐκ ὁδοὶ μὲν ὁ τ' βιβλίε σκοπός· περοσ-
 εκτέον ἢ τοῖς καὶ μέρεσιν λοιπόν.

ΚΕΦ. Α'.

“ Ἐν ἣ τῷ δευτέρῳ ἐτὶ ὅτι Δαρεῖς τῷ βασιλέως, ἐν τῷ μὲν τῷ ἐκτῷ, μιᾷ τ' v. f.
 μύνης, ἐχρῆτο λόγῳ κυρίε ἐν χεὶ Ἀγγαίου τῷ περοσῆτε λέγων. „ Ἐν δευτέρῳ μὲν
 ἐτὶ Δαρεῖς Περσῶν βασιλεύοντι τ' τετάρτῃ μὲν Κύρον ὃς περὶ Μηδῶν τε ἔπερσῶν
 καὶ αὐτὸν ἐβασιλεύσεν, ἐπανεληλυθῶν ἤδη εἰς τὰ οἰκεία τῷ τε τ' Ἰούδα φυλῆς καὶ τ'
 λοιπῶν ὅποσοι περ αὐτοῖς στανελθεῖν περοθυμίαν ἔχον, ἔδῃ καὶ τ' Ἱερουσαλὴμ ἀπα-
 ληφῶν τ' οἰκῶν, Ἀγγαῖον τ' μακάριον περοσῆτῳ ὑποκαλύψεως ἡγιασθαι θείας φη-
 σιν, ὅτι τῷ τ' περοσῆκόντων δέλεον περὶ οὐκ ἀνηλυθῆναι ποιήσας τ' Ἰουδαίων,
 ἔπερ γε τῷ ἄλλων τ' οἰκοδομῆς καὶ ἀμελοῦντας ἐλέγχει τῷ ναῷ, ὃν δὴ μάλιστα ἐπ-
 ανεληλυθῶντες ὑπὸ τ' αἰχμαλωσίας μὲν πολλῆς ἀνεγείρειν τ' περοθυμίας περοσῆκον ὡς.
 Ἐπισημαίνεται ἢ καὶ τ' μύνη ἔπερ ἡμέραν καὶ ὡς ὑποκαλύψεως θείας ὁ περοσῆτης
 ἐχρῆτο τοῖς περὶ Ἰουδαίους λόγοις, ὡς ἂν περὶ ἀνθρώπων δείξαι ὅπως μὲν αὐτοῖς τ' οἰκοδο- p. 413.
 μῆς ἀμελοῦσι τῷ ναῷ τὰ περάγματα δεικνύειν πειθαίρειν, ὅσῳ ἢ μετέπειτα ὅτι τὸ
 κρεῖττον ἔλαβον ὁπλῶν τ' περὶ (ὧ) ναὸν οἰκοδομῆς τ' περοσῆκον ἔχον ἡρξάντο περο-
 πίδα. Τίνα ἢ ὡς ἄπερ εἰπῶν περὶ αὐτὸς ὁ περοσῆτης ἐκχεύειν περὶ τ' δεῖς, ἐξῆς φησιν.
 “ Εἰπόν περὶ Ζοροβάβελ (ὧ) τῷ Σαλαθιήλ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ περὶ Ἰησοῦ (ὧ) τῷ v. 2.
 Ἰωσεδεκ τ' ἱερέα (ὧ) μέγαν λέγων τίδε λέγει κύριος παντοκράτωρ λέγων· ὁ λαὸς οὐκ
 ἀλέγξιν, οὐκ ἦν ὁ περὶ τῷ οἰκοδομῆσαι (ὧ) οἶκον κυρίε. „ Κελεύει γὰρ αὐτῷ περὶ τε

ceteris ut paulo ante dixi hominibus, aequum erat. Futurarum praeterea rerum
 mentio aliqua in libello est; quarum notitiam ex ipsis scriptis cognoscere praestat.
 Hoc est igitur argumentum libri, qui iam singillatim explanandus est.

CAP. I.

“ Anno Darii regnantis secundo, mense sexto, die una (prima) mensis, factus
 est sermo Domini in manu Aggaei prophetae dicens. „ Anno secundo Darii Persarum
 regis, quarti post Cyrum illum qui primus Medorum simul atque Persarum
 imperium tenuerat, quum iam in patriam se recepissent quotquot ex Iudae tribu et
 ex reliquis sponte cum illa redire voluerant, quumque ii Hierosolymorum urbem
 iam incolerent, beatus Aggaeus propheta divina revelatione collustratus dicitur;
 ut is nimirum reduces Iudaeos de officiis admoneret, atque apprime negligentiam
 eorum in aedificando templo obiurgaret, qui sane excitandi illius maximum stu-
 dium debuissent expromere. Significat etiam mensem ac diem, quo secundum Dei
 revelationem propheta ad populum loqui orsus est: ut deinde ordinatim dicat quid
 eis acciderit ob neglectum templi aedificium; quantoque meliore in statu tunc fue-
 rint, cum structuram illam alacri animo urgere coeperunt. Iam quaenam iis pro-
 pheta dicere a Deo iussus fuerit, in sequentibus declarat. “ Loquere ad Zoroba-
 belem Salathielis filium de tribu Iudae, et ad Iesum Iosedeci filium sacerdotem
 magnum dicens: haec ait Dominus omnipotens dicens: populus iste dicit, non ve-
 nit tempus aedificandi domum Domini. „ Mandat ei, ut Zorobabeli qui de Iudae

Ⲛⲓ Ζορεβάβελ ὃς τ' Ἰὺδα φυλῆς ὑπάρχων, ἐκ τε τῆ μακαρίας Δαυὶδ κατὰ γένος καὶ τῆ
 τὰς ἐπαγγελίας τὰς θείας ἐβασίλευε τότε τ' λαῶν καὶ μὲν ὁ πρὸς τ' Ἰωσεδεκ Ἰησοῦν,
 ὃς τὸ τ' ἀρχιερωτοῦς ἔργον ἀκολούθῃ γένους καὶ τὴν μωσαϊκὴν δέταξιν ἐκ τῆ Ἀαρὸν
 κατὰ γένος ἐκτελεῖν ἐπετίσδ' αὐτόν, εἰπεῖν αὐτὰ ἅπερ οὐδ' ἐπ' ἐλέγχῳ τ' πρὸς τ' ναὸν
 τ' λαῶν ῥαθυμίας διδάξαι ποροῦσαν ἡμῶν. αὐτὰ γὰρ δὴ πρὸς τέτοις μάλιστ' ὡς ἡγεμόνας
 εἰκότως ἐλέγετο· ἅτε καὶ ὅτ' λοιπὰς διεγείραν ὅτι τὸ πρῶτον ὁφείλοντας, φαίνεται ἐκ
 αὐτοῖς ἐν τῇ λόγῳ κατὰ μεμφομένην, ὅτι τὰ λαῶν ὡς δὴλον ἐστὶ ὅτι οἱ μὲν τ' ποροῦ-
 σαν εἶχον πρὸς τὸ πρῶτον ποροῦσαν, ἐκτελεῖν ἢ ὅπερ ἐβέβηκον ἀδυνατώως εἶχον,
 ἐκ ἐβέβηκον αὐτοῖς τῆ λαῶν πρὸς τὴν συμπεράσειν· διόπερ τέτοις τὰ ἐπ' ἐλέγχῳ τῆ
 λαῶν σωτήριον λέγει, ὡς ἂν ἔτοι τε μάλλον ὅτι τὸ ἔργον διεγερθεῖεν, καὶ αἱνοῖ ἢ διόρ-
 θωσιν δέξαντο τ' ποροῦσαν, εἰς τὸ πάσῃ τῇ ποροῦσῃ τὰ σωτήριον εἰς τ' οἰκοδο-
 μὴν τ' ναῶν δὴ πρὸς τῆς, ὅτι μὲν πολλὰς γε πείθεσθ' τοῖς ἡγεμόνοις τ' ἐπομότητος, πρὸς
 ἅπερ ἂν αὐτοῖς πρὸς τέτοις κελεύωσιν, ὡς καὶ βέβηκον θεῖαν τὸ ἐπίταγμα ποιημένοις.

Τρεπόμενοι ἢ ὅτι τ' ἐλέγχον τῆ λαῶν, καλὰς ἐκ τ' πεπλάσμενης αὐτῶν ὑπολογίας
 ποιῆται τὴν ἀρχὴν, ἥπερ κεχημένοι εὐπορώτως κατὰ μεμφομένην ἐδόκει τῆ ἔργῃ· λέγουσι
 γὰρ φησὶν ἔτοι παρῆναι τ' οἰκοδομῆς τ' ναῶν Ⲛⲓ καμὸν, ὡς ἂν δικαίως ἀμελοῦντες φαί-
 νοιντο τῆ ἔργῃ· εἴτα πεπλάσμεν ἐλέγχον τ' ὑπολογίαν ἐκ κακίας νύρημένων εἰς πο-
 ροῦσαν τ' ῥαθυμίας, ἐπὶ τῇ. “ Καὶ ἐχρῆτο λόγος κυρίου ἐν χερσὶ Ἀγγαίου τ' ποροῦν
 λέγων· εἰ καμὸς μὲν ὑμῶν ὅτι τῆ οἰκῆν ἐν οἰκοῖς ὑμῶν κοινοῦσθαι, ὁ δὲ οἶκος ὅτι
 ὀξυμήτωται; „ Εἴτα φησὶν· πρὸς μὲν τὰς οἰκοδομὰς τὰς οἰκείας οὕτως ἐπαυδαίκατε, οὐ
 μόνον μὲν πολλὰς αὐτὰς ἀνεγείροντες τ' ποροῦσας, ὅτι ὁ καλλωπίζοντες αὐτὰς σὺν
 πάσῃ δυνάμει τῇ ἢ ναὶ μόνῳ καμὸς οἰκοδομῆς οὐ πάρεστιν; ἐδὲ αἰχμῶναι Ⲛⲓ πάσης

tribu ortus, et de beati Davidis posteris, iuxta divinas promissiones regnabat in populo; item Iesu Iosedeci filio, cui sacerdotalis operis, ob seriem generis iuxta mosaicam constitutionem, utpote ex Aarone oriundo, administratio commissa fuerat, mandat haec dicere, quae ad reprehendendam circa templum segnitiam apta erant. Porro haec praesertim ducibus merito dicebantur, qui reliquum populum ad opus extimulare debebant: et nihilominus non tam duces quam populum obiurgare propheta videtur: constabat enim duces convenientem operis curam gessisse, haud tamen voti compotes fieri, renuente populo ad id cooperari: quamobrem his ea quae ad populi obiurgationem pertinebant dicit, ut et ipsi magis ad opus excitarentur, et populus congruam correptionem acciperet, quò omni alacritate aedificii laboribus instarent, suisque ducibus multa cum docilitate obedirent, quatenus sibi hoc in negotio praeciperent, tamquam Dei iussa facturis.

Iam vero ad populi reprehensionem conversus, praeclare ex ipsorum simulata excusatione initium ducit, qua utentes, specioso cum praetextu existimabant se posse opus negligere. Aiunt enim, inquit, nondum tempus aedificandi templi adesse, ita ut merito cessare ab opere viderentur. Deinde falsam hanc defensionem coarguens ex nequitia ortam ad desidia obtentum, pergit dicere. “ Et factum est verbum Domini in manu Aggaei prophetae, dicens: si tempus quidem vobis est habitandi in domibus vestris laqueatis, domus autem haec deserta est. „ Deinde ait: ad vestras quidem aedificationes sedulo incumbitis, quas non solum studiosa opera excitatis, verum etiam totis viribus exornatis: solius autem templi exstruendi tempus adhuc non adest? Neque vos pudet, causam vobis cuiuslibet boni Deum, in

ὑμῖν τῆς σωτηρίας αἶπον ἐν τῷ αὐτῇ τυγχάνοντα παροτρύνοντες ἐρημία, ὡς καὶ μὲν οἰκή-
ματα ὑμῶν καὶ γερονέαι μὴ σὲ κεκαλλωπίσθαι μὴ πολλῆς ἄγαν τ' ὑπηρεσίας, τ' ἵνα
ἢ (W) τόπον ἐρημίας παροτρύνοντα ἔπαι, μηδὲν ὑμῶν εἰς οἰκοδομίαν αὐτῶν πεῖσαι κατὰ πα-
ρότρυνον. “ Καὶ νῦν τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ· τάξαι τὰς καρδίας ὑμῶν εἰς τὰς
ὁδοὺς ὑμῶν. „ Αναλογισάσθε φρεσὶ τὰ κατ' ἐαυτοὺς καὶ δοκιμάσατε μὲν ἃ πεποιθήκατε,
τὴν ναὶ κατὰ ἄρρα θυμῶντες τ' εἶπε, τίνα ἢ ὑμῖν ἐκ τούτων συμβέβηκεν· εὐδελον γὰρ ὅτι ὁ δὲ
αὐτῶν τὰς πεποιθήσεις αὐτῶν καλῶς, κατὰ τὸν εἶπον.

Εἵτα λέγει. “ Ἐσώσατε πολλὰ, καὶ εἰσωλέγκατε ὀλίγα· ἐφάγετε, καὶ οὐκ εἰς πλη-
σμονὴν ὅπτετε, καὶ ἐκ εἰς μέθην· παροτρύνετε, ὅτι ἐκ ἐδεσμένον ἐν αὐτοῖς καὶ ὁ δὲ
μακρὰς σωμάτων, σωμάτων εἰς δεσμὸν πεφυτμένων. „ Ἐννοήσατε γὰρ ἐν ὅσῃ ὁ δὲ
θυμῶν ἐκείνῳ κατέστητε εἰδεῖν τὰ καὶ πάντῃ τ' ἀναγκαίων· ὡς ὅτι πολλὰ μὲν σω-
μάτων βραχὺν συλλέγει καρπὸν, ἀπολαύειν ἢ μὴ φοβῆς μὴ τότε μὴ ἐνδεσμένον παρὰ
κόπον τ' κατεπαγμένης χρείας, ἅτε πάντων ἀσπυζόντων ὑμῖν τ' ἀναγκαίων· ἐκ ἢ τὸ
ὅτι τὰ μισθώματα ὑμῖν, ὡς εἶδος, ἴσα παρὰ ἐποιεῖτε ἀγρῶν τὰ ἐκμιθουῦντες, καὶ ὅτι οὐκ
ἐπὶ ταῦτα εἰς ἐδὲν ἐγένετο ὡς ἐλθόν· ἐπειδὴ τῶν καρπῶν ἀπολλυμένων, ἐδὲ τὰ μισθώματα
ὑμῖν ὡς τὰ τῶν ἐκλαμβανόντων τελευτῶν διωκτὸν ὑπῆρχεν ὡς αὐτὸ ἐν βαλλαντίῳ ἢ
ράβδῃ ἢ πῃ ὅλως ἀποδέσμων αἱ πεφυτμένων εἴη, συλλέγει δὲ ἀγρῶν ἐδεσμένον διωκτὸν,
δικαιώσιν καὶ ἀπολλυμένων πάντως, οὕτως τῇ τῇ καρπῶν ἀπολεία ὅτι τὰ μισθώματα
ὑμῖν συδραφθεῖσθαι ἀναγκαῖον ὑπῆρχεν. “ Τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ· τίετε τὰς
καρδίας ὑμῶν εἰς τὰς ὁδοὺς ὑμῶν· ἀνάσιντες ὅτι τὸ ἔπος, καὶ κόψαι ξύλα, ὅτι οἶσατε, καὶ
οἰκοδομήσατε οἶκον, ὅτι εὐδελόν ἐν αὐτῷ καὶ ἐνδοξαθήσεται, εἵτε κίριον. „ Ἀλλὰ
γὰρ ταῦτα ἀναλογισάμενοι, διορθώσατε μὲν τὰ τὸν παρὰ ὑμῶν ἀμελὲς ἔργον, ὅτι ἐποιεῖτε

tanta vastitate relinquere? ita ut vestrae quidem domus non aedificentur tantum-
modo, verum etiam omni cum sedulitate exornentur; area vero templi prorsus de-
serta sit, nihil vobis ad eius structuram conferre volentibus. “ Et nunc haec dicit
Dominus omnipotens: ponite corda vestra ad vias vestras. „ Reputate, inquit, res
vestras, et facta explore, qui divinum templum negligitis; et quanam vobis pro-
inde contigerint. Patet autem prophetam vocabulo viae, illorum opera, prout so-
let, designare.

Postea dicit: “ seminastis multa, et intulistis pauca: comedistis, et non ad sa-
turitatem: bibistis, et non ad ebrietatem: induistis vos, et non estis calefacti in
eis: et qui mercedes congregabat, coacervavit eas in sacculum pertusum. „ Con-
siderate, in quantam vestrae ignaviae causa deveneritis egestatem et rei necessariae
penuriam: ita ut de multis seminibus exiguum fructum collegeritis, et neque esca
neque potu neque vestimento satis frui potueritis, neque urgentem egestatem sa-
tiare, quia vobis necessaria omnia defuerunt. Hinc etiam pensiones vestrae, quot-
quot locandis agris vel aliis huiusmodi comparavistis, ad nihilum redactae fuerunt:
etenim pessumdatis fructibus, ne pensiones quidem a redemptoribus dari potuerunt.
Sicut autem in crumena aut panniculo aut quovis alio involucrio, quod pertusum
fuerit, coacervari argentum nequit, quod omnino efflueret ac periret, sic etiam pe-
reuntibus fructibus, vestras quoque pensiones deperire necesse fuit. “ Haec ait Do-
minus omnipotens: ponite corda vestra ad vias vestras: ascendite in montem, et
praecidite ligna, et deferte, ac templum aedificate, et delectabor in eo, et glorifi-
cabor, ait Dominus. „ Eia ergo haec reputantes, facite quae hactenus neglexistis,

τῇ οἰκοδομῇ τὰ ναῶ· ξύλα τὲ ἐκτεμόντες, καὶ τὰ λοιπὰ δὴ τὰ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν ἐπι-
τήδεια μὲν πολλὰς εἰσενέγκαντες τῇ ποροθυμίας· ἀρεατοὶ δὲ καὶ αὐτὸς τῇ χρονομῇ παρ'
ὑμῶν οἰκοδομῇ τῷ ναοῦ, ταῦτα εἰς ὑμετέραν εὐεργεσίαν ἐργάσομαι, ἃ πρὸς πᾶσι με-
ποιήσῃ γνωρίζων, ὥς μέγιστα σὺ εὐνοία μοι πείθεσθαι βελομένης δυνάμειον ὠφελεῖν.

Εἶτα πάλιν ὑπομιμνήσκων αὐτὸς ὧν τὸ πρῶτον διὰ τὴν ῥαθυμίαν ὑπέμεινον, καὶ
v. 9. εἰπόντων « ἐπεβλέψατε εἰς πολλὰ, ἃ ἐχλύετο ὀλίγα, καὶ εἰσλήνευθι εἰς τὸν οἶκον, καὶ ἐξεφύ-
σσησά ταῦτα. », Ἰνα εἴπῃ ὅτι οὐτε σὺ καρπὸς ὑμῶν ἐκ τῆς γῆς παρέχεσθαι εἶων· καὶ τὰ
v. 10. δοκουῦντα γίνεσθαι, ὅπολλυον· ἐτέρως ἐπάγῃ. « Διὰ τοῦτο τάδε λέγῃ κύριος παντοκρά-
p. 417. τωρ, ἀνθ' ὧν ὁ οἶκος μὲς ἐστὶν ἔρημος, ὑμεῖς ἡ δυνάτετε ἔχασθαι εἰς τὸν οἶκον αὐτῶν, διὰ
v. 11. τοῦτο ἀνέξῃ ὁ ἔρανος ὑπὸ δρόσῳ, καὶ ἡ γῆ στελεῖται τὰ ἐκφόρεα αὐτῆς ἐφ' ὑμᾶς· ἃ ἐπάξω
ρομφαίαν ὅτι τὴν γῆν, καὶ ὅτι τὰ ὄρη, ἃ ὅτι τὸ σῖτον, καὶ ὅτι τὸν οἶνον, ἃ ὅτι τὸ ἔλαιον,
ἃ ὅτι πάντα ὅσα ἐκφέρῃ ἡ γῆ, ἃ ὅτι σὺ ἀνδρόπων, καὶ ὅτι τὰ κτήνη, ἃ ὅτι πάντας
σὺ πόνοις τὴν χρεὼν αὐτῶν. », Βέλεται ἡ δὲ τῶν αὐτῶν ὧν ἀμελουῦντες τὴν ναὶ πεπόν-
θεσαν ὑπομιμνήσκει· ὅτι γὰρ φησὶ τὸν οἶκον τὸν ἐμὸν ἐν ἐρημίᾳ τυγχάνοντα περὶορῶντες, πρὸς
τὴν οἰκοδομὴν τῶν οἰκῶν ἐπιστάζετε τὴν ἰδίαν, τότε φησὶν ὅτι τε ὑμεῖς ἐπέχετο, καὶ ἡ γῆ τὴν
καρπὸν οὐκ ἐδίδου, καὶ ὥσπερ πνὶ ξίφῃ πάντας σὺ ὅτι τῆς γῆς ἡφάνιζον καρπὸς, ἀπὸ-
μῆρος καὶ ἀνδρόπων ἃ κτείναν πολλάκις, πάντα τὰ συντόμως εἰπεῖν ὅπολλος ὑπὲρ ὧν
ἐπονεῖτε· ὅτι γὰρ τῇ ποροθυμίᾳ τὰ ἀναβλῶναι καὶ κόψαι ξύλα ἐνεγκεῖν τε καὶ φερνίσαι τὴν
οἰκοδομῇ, ταῦτα ἐπήγαγε, τὴν μνήμη τῶν γεγονότων φοβᾶν αὐτοὺς μὴ ῥαθύμως δέξασθαι
τὸ ἐπίταγμα· ἐπάγῃ γουῦ.

v. 12. « Ἦκουσε Ζοροβάβελ ὁ τῷ Σαλαπιήλ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ Ἰησοῦς ὁ τῷ Ἰωσεδέκ ὁ
ἱερεὺς ὁ μέγας, ἃ πάντες οἱ κατὰλοιποὶ τῶν λαῶν, τὴν φωνῆς κυρίου τῷ θεῷ αὐτῶν, καὶ τῶν

et de templo extruendo solliciti estote, ligna praecedentes, ac reliqua aedificationi idonea multo cum animi fervore parantes. Ego vero vicissim hoc vestro templi aedificio delectatus, ea vobis beneficia conferam, quae me palam ostendent, illos maxime iuvare valentem qui benivolo obsequio mihi obediunt.

Rursus postea commemorans, quae antea propter suam segnitiam pertulerunt, ait: « respexistis ad multa, et facta sunt pauca; et illata sunt in domum, et exsufflavi ea. », Id est ne fruges quidem vobis a terra suppeditari sivi: et quae natae videbantur, eas pessumdedit. Tum pergit dicere. « Propterea haec ait Dominus omnipotens: quia domus mea deserta est, vos autem properatis unusquisque in propriam domum, idcirco abstinebit caelum a rore, et terra subtrahet procreationes suas vobis. Et inducam gladium super terram, et super montes, et super triticum, et super vinum, et super oleum, et super omnia quae tellus germinat, et super homines, et super iumenta, et labores quoslibet manuumstrarum. », His verbis vult eis in memoriam revocare quae ob neglectum templum mala pertulerant. Dum enim, inquit, templum meum in vastitate iacere sinentes,strarum aedium extructioni operam dabatis; tunc inquit imber prohibitus fuit, tellus fruges negavit, et quodam veluti gladio cunctos ego terrae fructus destruxi, hominibus quoque ac iumentis haud raro percussis; cunctis denique, ut summam dicam, laboribus vestris pessumdatis. Iam praeter exhortationem ut ad praecedenda ac deferenda ligna ascenderent, et aedificii curam gererent, haec addidit, praeteritorum nimirum memoria terrenis illos quominus segnitè mandatum exciperent. Addit igitur.

« Et audivit Zorobabel Salathielis filius de tribu Iudae, et Iesus Iosedeci filius

λόγων Ἀγγαίᾳ τῇ προσφύγετε, καὶ ὅτι ὁξυπέσειλεν αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς αὐτῶν πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἐφοβήθη ὁ λαὸς ὅτι πρὸς προσώπῳ κυρίου. „ Δεικνύς ὅτι ἐκ ἀνωφελεῖς οἱ λόγοι γερόνασι πρὸς αὐτοὺς, πάντες ἃ τὸν ἐκ τῆς εἰρημένων φοβηθέντες ἀπὸ τῶν ἐνδοσίων πρὸς τὸ δέον· ὥστε ἐν ὁποσάλεντα ὡρᾷ τῇ θεῷ τῇ προσφύγετε εἰπὴν πρὸς αὐτοὺς “ ἐγὼ εἰμι μὴ ὑμῶν, λέγει κύριος. „ Ὡς ἂν δείξαιεν ὅτι ἅμα μετεβάλλοντο τῷ ἔσπον, καὶ πρὸς τῇ οἰκοδομῇ τῇ ναὶ τῇ σκεδῇ ἔχον, ἐν τῷ ἐπιηλείατο θεὸς ἐν ἅπασιν αὐτοῖς τῇ ἑαυτῶν ὡρᾷ κηδεμονίαν· τὸ γὰρ δηλοῖ τὸ εἰμι μὴ ὑμῶν, λέγει κύριος· ἀντὶ τῆς συνωνίᾳς τε ὑμῶν καὶ κηδεμόνους ἐν πάσῃ χρείᾳ ὑμῶν πληροῦν. “ Καὶ ὁξυγερὲς κύριος τὸ πνεῦμα Ζοροβάβελ τῇ Σαλαπιῇ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἐν τῷ πνεύματι Ἰησοῦ τῷ Ἰωσεδέκ τῇ ἱερέως τῇ μεγάλῃ, καὶ τὸ πνεῦμα τῷ κατὰ τοῦτον παντὸς τῇ λαῷ, καὶ εἰσῆλθε, ἐν τῷ ἐργῷ ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου παντοκράτορος θεοῦ αὐτῶν. „ Οὐ γὰρ ἐπιηλείατο μόνον αὐτὸς τῷ οἰκίᾳ κηδεμονίαν ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ τῇ προσθυμίᾳ καὶ αὐτὸν τῷ ἐργῷ ἐπεβίβασεν καὶ παντὸς τῇ λαῷ, ὥστε πάντα δὴ τὰ λοιπὰ παρωσαμένους πρὸς τῇ οἰκοδομῇ ἀρχοῦσθαι τῇ ναὶ, ἐν τῷ ὅπως ἂν αὐτοῖς εἰς τέλος ἀφίκοιτο τὸ ἔργον· εἴτα ἐν τῇ προσθυμίᾳ αὐτῶν ὅτι πλέον ὅτι πλεονύνους ὁ θεός ὁπρᾶνεται πάλιν τῇ προσφύγετε αὐτῇ λέγων.

ΚΕΦ. Β΄.

“ Εἰπὸν δὴ πρὸς Ζοροβάβελ τῇ Σαλαπιῇ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἐν πρὸς Ἰησοῦ τῇ τῇ Ἰωσεδέκ τῇ ἱερέᾳ μέγαν, καὶ πρὸς πάντας τοὺς κατὰ τοῦτον λαῷ, λέγων· τίς ὁξυ ὑμῶν ὃς εἶδε οἶκον τῶν ἐν τῇ δόξῃ αὐτῇ τῇ ἐμπροσθεν; καὶ πῶς ὑμεῖς βλέπετε αὐτὸν νῦν καὶ ὡς ἐχὼ ὑπάρχοντα ἐνώπιον ὑμῶν; καὶ νῦν κατήχευε Ζοροβάβελ, λέγει κύριος· καὶ κατήχευε Ἰησοῦ ὁ τῇ Ἰωσεδέκ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας· ἐν κατήχευε πᾶς ὁ λαὸς τῇ γῆς, λέγει

sacerdos magnus, et reliqui omnes de populo, vocem domini Dei sui, et sermones Aggaei prophetae, prout miserat eum dominus Deus eorum ad ipsos, timuitque populus a facie Domini. „ Ostendit haud inaniter facta verba ad eos fuisse; etenim cuncti praedictas minas verentes ad officium redierant: ita ut missus a Deo propheta dixerit eis: “ ego vobiscum sum, ait Dominus. „ Nempe ut ostendat, quod simul ac mores immutarunt, et aedificando templo studium impenderunt, statim Deus promiserit, se patrocinium ad omnia exhibiturum. Etenim hoc denotant verba: vobiscum sum, ait, Dominus; id est vobis adsum, consulens, et quidquid vobis opus est suppeditans. “ Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabelis filii Salathielis de tribu Iudae, et spiritum Iesu filii Iosedeci, sacerdotis magni, et reliquorum de omni populo, qui ingressus est ad opus faciendum in domo domini omnipotentis Dei sui. „ Nimirum haud suum tantummodo patrocinium promisit Deus, sed alacritatem simul ducum concitavit universique populi, ut ceteris cunctis omissis aedificando templo vacarent, utque pro viribus ad finem opus perducerent. Posthinc alacritatem illorum magis adhuc confirmans, Deus prophetae apparet, haec dicens.

CAP. II.

“ Loquere Zorobabeli Salathielis filio de tribu Iudae, et Iesu Iosedeci filio, et reliquis omnibus de populo, dicens: quis ex vobis vidit domum istam in gloria sua priore? et quomodo videtis ipsam nunc, quasi non sit coram vobis? Et nunc confortare, Zorobabel, dicit Dominus: confortare item, Iesu Iosedeci fili, sacerdos magne: confortetur denique universus terrae populus, dicit Dominus omnipotens:

κύνει^Θ παντοκράτωρ, καὶ τὸ πνεῦμα μου ἐφέσηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν. „ Εἰ γάρ τις ὑμῶν
 φησὶ τὴν παλαιὰν τὴν οἶκον τέτε δόξαν ἠπίστατο, ἢ οἶα περ τὰ παρὰ αὐτὸν παρ' ἐμῶν γεγε-
 νότα πολλάκις, εἴτε παρὰ (Ἰ) λαὸν τῆς ἐν αὐτῇ τελειωμένης αὐτοδῆς ἐνεκεν, σωεῖσθαι ἀν-
 ὁπόση τῇ τότε ἢ νῦν ἔστιν ἡ μεταβολή· νῦν γὰρ ἐκείνη μὲν ἐκ εἰδότες ὑμῶν οἱ πολλοὶ,
 τὰ παρόντα ἢ ὁρῶντες, ὡς ἀν' ἐκ ὄντα δὲ τὴν κατέχουσιν αὐτὸν ἐρημίαν ὁρᾶτε· ὅμως γὰρ
 ἐπιμένετε τῇ παρὰ τὴν οἰκοδομὴν προθυμία, ἢ πάντα δὴ μὴ τὴν θεωρητικὴς ἐπιτελεῖτε
 αὐτοδῆς εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ναῦ· αἰδοῦσθε γὰρ τὴν ἐμῆς κηδεμονίας τότε, ἢ οἷον τὰ κατή-
 κοντα ἐν τῇ ναὶ παρὰ (Ἰ) θεὸν πληρωῦντες, τεύξεσθε τὴν λοιπὴν ἔσσημα ἢ φησὶν ἐν ὑμῖν,
 δι' αὐτῶν τῇ προαγματικῶν δεικνύμεν^Θ, καὶ τὰ χάριτες^Θ τεύξεσθε τὴν ὅτι ἐμῶν μόνον ἐκ
 ἐφεσώσης ὑμῖν, οἰκονομίας τὴν ἢ διοικήσης τὰ κατὰ ὑμᾶς· τὸ γὰρ πνεῦμα μου, τὴν χάριν
 τὴν ὅτι αὐτῶν λέγει.

Ἐπειδὴ πνεύματ^Θ ἁγίου ὑπόστασιν ἰδίαν ὡς ἐν προσωπῶν γνωριζομένῳ οἰκείῳ
 p. 420. ὡς δὲ τὸ θεὸν οἱ τὴν παλαιὰς ἐκ ἠπίσαντο δαθῆκης (1), πάντων τὴν πρὸ τὴν δευτέρου Χριστοῦ
 παρούσας θεὸν εἰδόντων καὶ κήσιν, ἔτερον ἢ ἐδένα τὴν, ἢ τὴν θείας γραφῆς τύπο παρὰ δέ-
 σης ὅτι οἰκείας ἐν τῇ τότε κατὰ, ἐν ἀοράτῳ ἢ κήσιν μοναδικὸν μὲν ἐδὲν ἐπισημαίνης·
 ἀγγέλους ἢ καὶ δυνάμεις κοινῶς καλέσης ἀπάσας τὰς ἀοράτους ἢ λειτουργικὰς ἐσίας, ἢ
 ὑποκαταστάς ἐν ἅπασιν ἐδίδασκε τῶν νέμασι τῶν θεοῖς· πνεῦμα τῶν ἁγίων ἐν ἰδίᾳ
 ὑπόστασιν ὡς δὲ (Ἰ) θεὸν εἰδένα οὐκ ἠδυνάοντο· οὐτε γὰρ ἐν λειτουργικοῖς ἀειθμεῖν οἷον τε

et spiritus meus adstitit in medio vestri. „ Si quis vestrum, inquit, veterem do-
 mus huius gloriam novit, et qualia ego huius causa saepe fecerim, vel pro populo
 qui eiusdem sollicitudinem gessit, utique agnosceret quantum illa priora a praesen-
 tibus differant. Nunc plerique vestrum illa ignorantes, et praesentia tantum spe-
 ctantes, nihil propemodum vos videre putatis, propter obsidentem templum hoc so-
 litudinem seu ruinam. Verumtamen si perseverante alacritate aedificationi eius in-
 stabitis, atque omnia ad eius complementum studiose contuleritis, meam enimvero
 providentiam sentietis; et quasi omne officium erga Dei templum praestiteritis, re-
 liquorum beneficiorum compotes eritis. Eroque vobiscum, inquit, factis ipsis id de-
 monstrans; meamque gratiam consequemini, vobis quodammodo adstantem, vestras-
 que res administrantem atque regentem. Nam verba spiritus meus, gratiam ab eo
 collatam significant.

Quandoquidem Spiritus sancti hypostasim propriam, tamquam in singulari per-
 sona agnitam apud Deum veteris testamenti homines non agnoverunt; cuncti au-
 tem ante Christi domini adventum, et Deum et creationem sciebant, sed praeterea
 nihil; divina tunc scriptura adseclas suos ita docente; in invisibili autem creatura
 nihil unicum agnoscente, sed angelos atque virtutes cunctas appellante invisibiles
 ac ministrantes substantias, quas subservire per omnia tradebat divinis nutibus.
 Spiritum sanctum itaque in propria hypostasi apud Deum agnoscere nequibat: nam
 neque inter ministrantes numerari poterat quod erat unicum, neque cum Deo

(1) Sequitur Theodori disputatio, quod veteris aetate testamenti Spiritus sancti persona nota non
 fuerit; quam suam opinionem idem nobis oggessit etiam retro p. 83. Atqui Nicetas aquileiensis, Theo-
 doro ferme contemporaneus, ex hoc ipso Aggaei loco contrariam Theodoro tuetur sententiam in egregio de
 Spiritu sancto tractatu, quem nos ex vaticano codice edidimus, in Script. vet. tom. VII. Ait enim p. 325:
*de Spiritu sancto, quod adsit ubique, dicit propheta ex persona Domini « ego in vobis, et spiritus
 meus stat in medio vestrum. »* Ibidemque alia recitat testimonia Iobi, Davidis, Salomonis. Quod argu-
 mentum latius tractarunt alii patres, de quibus videndus Petavius de Trin. lib. II. 7. De hac re rursum
 nos disseremus ad Zachariae capitulum I.

ἰὼ τὸ μοναδικόν, ἕτε θεῶν συντάτταν ἐν ἰδίῳ τὴ λέγοντας προσώπων· ἐπεὶ μηδὲν ἤδεσαν
 τοιοῦτο· ταῦτα ἡ ἡμᾶς ὁ διωότης Χειρὸς ἐξεδίδαξεν, ὃς τοῖς ἑαυτὲ παρέδωκεν ὁποσό-
 λοις, τὸ προσθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
 πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἀφ' ὧν δὴ μανθάνομεν πατρὸς τε προσώπων
 ἰδίον, καὶ υἱὸς προσώπων ἰδίον, καὶ πνεύματος ἁγίου προσώπων ἰδίον, τὸ θείας καὶ αἰδίας
 ἐσίας ἔχασον τέκνον (ἢ) νομίζοντες ὁμοίως, ἅτε μιᾶς μὲν τὴ μαθητείας ἔσσης καὶ ὅτι δι-
 δασκαλία τὸ θείας ἐξεπαρδεύοντο γνώσεως· ἐνὸς ἡ τὸ βαπτίσματος τὸ ἐπ' ὀνόματι τέ-
 κνον πληρεμέλου· ἡ παλαιὰ ἡ, ὡς ἔφην, πνεῦμα ἅγιον ἐν ἰδίῳ προσώπων καὶ ὑποστάσι
 ἰδίᾳ, κεχωρισμένως τὸ θεὸς ἐκ ἡπίστατο· πνεῦμα ἡ ἅγιον ἐκάλει, ἥτοι πνεῦμα θεοῦ, τὸ
 χάριν αὐτῆς, ἡ τὸ ὁπιστάσιαν, ἡ τὸ κηδεμονίαν, ἡ τὸ ἀεὶ π δέξασιν, ἡ εἰ π τοῖστον· ποῦ
 πορὶ θῶ ὅπο τὸ πνεύματος σε; καὶ ὅπο τὸ προσώπων σε πῶ φύγω; βέλεται γὰρ εἰπεῖν ὅτι
 ἔξω τὸ ὁπιστάσιαν σε γνέσθαι οὐ δυνατὸν, ἐπειδὴ παρὰ τοῖς πᾶσιν· ἐπαρὰ γὰρ τοῦ θεοῦ τὸ
 θεόν, ἐκέπ πνεύματος μεμνημένον· ἐὰν ἀναβαί εἰς τὸ οὐρανόν, σὺ ἐκὰ αἶ· ἵνα εἴπῃ
 ὅτι ὅπως ποτ' ἂν ὦ, ὑπο τὸ ἐξέσθαι κηδέσθαι τὸ σὺν, καθ' ὃ καὶ ὅπως ἂν ἐτέλης τε τοῖς
 πᾶσι παρὼν τὰ κατ' ἐμὲ διοικεῖς· τὸ πνεῦμα σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσῃ με ἐν γῇ εὐθείᾳ·
 ἵνα εἴπῃ, ἀγαθήτη πᾶντοτε τὰ κατ' ἐμὲ διοικήσας, καὶ ταύτῃ με καὶ νῦν ἐπανάξας·
 τὸ πνεῦμα σε τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμῆς, καὶ ἵνα εἴπῃ τὸ ἐξαίρετόν σε καὶ ἐξαλεγ-
 μένῳ κηδεμονίαν ἀπ' ἐμῆς μὴ ἀφέλης· ἔσσης καὶ ἐν ταῦτα λέγει· καὶ τὸ πνεῦμα με ἐφέ-
 σκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν· ἵνα εἴπῃ ἡ χάρις ἡ ἐμὴ, καὶ ἡ ἀεὶ ὑμᾶς δέξασθαι σωέσθαι ὑμῖν,
 ἐφεσῶσα τε καὶ τὸ ἑαυτῆς ἡμῖν παρέχουσα ὠφέλειαν· ὡς γὰρ τὸ ψυχλὸν ἐπὶ τὸ θεὸς λέγει, ἐχ
 ὑπόστασιν πνῶ, τὸ δὲ ἀεὶ π δέξασθαι οὕτως ὀνομάζων· οἶον ὅτ' ἂν λέγῃ τὰς νεομελίας
 ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα μισῶ, ἡ ψυχὴ με, ἵνα τὸ δέξασθαι εἴπῃ καθ' ὃ καὶ ἐμὴ τὰ παρ'

p. 421.

collocari quicquid in peculiari persona consistere dicebatur: nihil enim huiusmodi
 tunc scitum erat: sed id demum nos edocuit Christus dominus, qui apostolis suis
 mandavit, euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris et filii
 et Spiritus sancti: unde discimus patris personam propriam, et filii personam pro-
 priam, et Spiritus sancti personam propriam, unumquemque horum divinam ac
 sempiternam aequae habere substantiam censescentes; quandoquidem una est doctrina,
 qua in divinae scientiae traditione imbuebantur: unum item baptisma in nomine
 horum collatum. At scriptura vetus, ut dixi, Spiritum sanctum in propria persona,
 et in propria hypostasi, seorsum a Dei generali notione nescivit: Spiritum vero
 sanctum sive spiritum Dei, gratiam ipsius vocabat, vel imperium ac providentiam,
 vel erga aliquid affectionem, vel quidvis huiusmodi. Quo a spiritu tuo ibo? et a
 facie tua quo fugiam? Vult enim dicere fieri non posse, ut extra tuum imperium
 sim, quoniam omnibus rebus ades. Pergit itaque dicere de Deo, ommissa spiritus
 mentione: si ascendero in caelum, tu ibi es; ubicumque fuero, sub potestate tua
 sum constitutus, qua quomodocumque volueris cunctis praesens, res meas guber-
 nas. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam; id est bonitate tua res
 meas gubernans, hac ipsa me nunc reduces. Spiritum sanctum suum ne auferas
 a me; id est peculiare selectumque patrocinium a me non auferas. Sic etiam hoc
 loco ait: spiritus meus adstitit in medio vestri; id est gratia mea meusque erga vos
 affectus vobiscum est, praesidens suamque vobis opem praebens. Sicut videlicet ani-
 mam in Deo dicit, non quasi quandam hypostasim, sed affectum erga aliquid ita
 nominans. Veluti cum dicit: calendae vestras, et sabbata odit anima mea; adde-

αὐτῶν γινόμενα μοχθηρῶν ὄντων τ' ἔσπεν· ἔτις δὲ τὸ πνεῦμα λέγει· ἀγὰ γὰρ ταῦτα μὲν ὑπὲρ πλείονος εἰρήδω τ' ἀκριβείας.

Ο δὲ γε θεὸς ἐπειδὴ διήγειρε μὲν ἐν τοῖς θεσσαλονικείοις (Θ) λαὸν διὰ τὴν θεωρίαν, ὡς δὲ τὸ ἔργον τ' οἰκοδομῆς αὐτάρκως καὶ θεωδυμοτέροις ἐργάσαστο, ἵνα ἡ συλλογισμῶν ποῦν ἂν αὐτοῖς θεωρηθῇ τοσαῦτα ἐπὶ πενομήτοις ἐκ τ' αἰχμαλωσίας, ἀφ' ὧν δυνατὸν καὶ τὸ θεωρηθῇ τὸ ἀπαρτιλῶμα (Θ) ναὸν καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν θεωρηθῇ εὐφρέπαιαν ὑποδοθῶμα, οἷαν δὴ τὸ πρῶτον εἶχεν ἐν οἰκοδομαῖς τε καὶ σκεύεσιν ἀγίοις καὶ τοῖς λοιποῖς, ἐπ' αὐτῇ « θαρσαίτε μὴ δὴ φοβεῖσθε, ὡς δὲ τέτων φησὶ καὶ πῶς ἐνεσι, μὴ φοβεῖσθε. « Διότι τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ· ἐπὶ ἅπασι ἐγὼ σείω τὸ ἔθνος, καὶ τὸ γῆν ἐν τῇ θάλασσῃ καὶ τὸ ξηρὸν καὶ συσείσω πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἡξήσιν τὰ ἐκκληκτὰ πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ πλήσω (Θ) οἶκον τέτον δόξης, λέγει κύριος παντοκράτωρ· διότι μεγάλη ἡ δόξα τῆς οἴκου τῆς, ἡ ἐχάτη ὑπὲρ τὴν πρῶτην, λέγει κύριος παντοκράτωρ· ἐν τῇ τῷ τόπῳ τῷ δώσῳ εἰρήνῃ, λέγει κύριος παντοκράτωρ, ἐν εἰρήνῃ ψυχῆς εἰς θεωποίησιν παντὶ τῷ κτίζοντι, τὴν ἀνασῆλαι (Θ) ναὸν τέτον. « Περὶ δὲ τῆς ἀνάγκης τῆς ὁπτιθεῖαν φησὶ μὴ φοβηθῆτε· μόνον γὰρ ἐχ' ἅπαντα συσείσας τὰ ἔθνη, πολλὰ τε ἐν πολλῇ γέμοντα πλάττει, ἐφ' ὧν ἐλθῶν εἰσὶν· λέγει ὁ εὖ δὲ τὸ γὰρ, ὧν ἐλθῶν τῶν τότε δὴ τῆς δόξης τῆς οἴκου τῆς τὸ μέγεθος ἐκφανῆς ποιήσω διὰ τὴν κηδεμονίας τῆς ἐμῆς καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀργύριον τὸ θεωρῶν ἐκείνοις, καὶ τὸ χρυσίον, ἐν παντὶ δὴ συντόμως εἰπῶν τὰ θεωρῶντα ἐκείνοις ἐμὰ· ἅτε δὴ πάντα ὄντα ἐμὰ· ἐπεὶ καὶ πᾶσα ἔργον ἡ κτίσις ἐμὴ· ἅπερ ἐν ἀφῶν, εἰς ὧν μετὰσῶ, ἐκ ἀδικῶν εὖ ἔχοντας οἷ γε εἶχον τὰ μὴ αὐτῶν· τὰ ἐμὰ ὅτι εἰκότως διδῶς τοῖς ἐμοῖς ὥστε τὸ τότε δεικνυμένῳ ὡς δὲ τὸ οἶκον τέτον δόξαν ἀφ' ὧν διὰ θεωρηθῇ, θεωρηθῇ τε ὑμῶν τὰς ἐν αὐτῷ δειψῆς, καὶ παρέχων ὑμῖν τὸ καὶ τῶν πολεμίων κράτος, τοσάτων τε ὄντων ἐν τοῖς, ὡς ἀειθρὸν μὲν αὐτὸς τῶν πλῆθους

ctionem illam significans, qua illorum opera oderat improbis moribus praedictorum. Ita spiritum quoque dicit. Verum de his satis superque dictum sit.

Et Deus quidem cum excitasset in praedictis populum per prophetam ad aedificii opus, satisque eum promptum effecisset, cernebat tamen eum reputantem, undenam sibi pauperi ex captivitate facultas foret digne templum exstruendi, et congruum ornatum addendi, qualem antea habuerat in structuris ac vasis sanctis et reliquis; ideoque addit: « confidite, neque metuatis. », Haec, inquit, quomodo futura sint, ne ambigatis. « Quia haec dicit Dominus omnipotens: adhuc ego caelum concutio et terram ac mare et aridam: et commovebo omnes gentes: et venient electa quaeque omnium gentium: et implebo domum hanc gloria, dicit Dominus omnipotens: quia magna erit gloria domus huius, posterior prae priore, dicit Dominus omnipotens: et hoc in loco dabo pacem, dicit Dominus omnipotens, et pacem animae in acquisitionem omni aedificanti, ut templum hoc exstruat. », De penuria necessariorum, inquit, ne solliciti sitis: ego enim cunctas paene commovens gentes, magno numero multisque praeditas opibus, ad vos venire permittam. Dicit autem Gogi populum, quo adveniente, tunc maxime domus huius gloria inclarescet propter meam tutelam: nam illorum argentum et aurum, et quicquid, ut summatim dicam, ii habent, meum est, quoniam nihil in mundo meum non est, quia creatura omnis opus meum est: quae ego ipsis erepta ad vos transferam, nullam iis iniuriam faciens qui non sua possidebant; sed mea iure meritoque meis conferens; ita ut gloriam meam in hoc templo per ea quae geram ostensurus sim, preces ve-

ἰκᾶν, ἀκαταχρητοὶ ἢ ἐξ ἑαυτῶν δυνάμιν τὴν ἐν πολεμικῇ ἐμπειρίᾳ. τοῖς πᾶσι δοκᾷ μί-
 ζοντα φαίνεσθαι τὸ ποτὲ περὶ τοῦ οἴκου τῆς φανείσης δόξης. ἅτε καὶ τὸ ἔργου μίζοντες
 ὄντες ἢ θεωρεῖται ὅτι τε τῶν ἀσυνείων, ἢ καὶ πινῶν ἐτέρων ἐχέουσιν. δὲ τὸ οὐ πλήρως
 μόνον, ἀλλὰ καὶ δυνάμει ἐμπειρία πολεμικῇ ὅντι νῦν ὑφαίρειν τῇ πάλαμ. ὡς δὴ
 πάντων τῇ ἐμῇ δυνάμει ὡς δόξως περὶ γενοῦσιν ἐν εἰρήνῃ παντὶ γὰρ γήνησθε, ἀδύνατοι
 τε τῇ ψυχῇ δυνάμει δὲ τὸ παντὶ ἀπὸ πᾶσιν πολεμικῇ, καὶ πᾶσι ὅσα ἐκ τῶν τοῖς
 πολεμικοῖς θεωροῦσιν λαμβάνουσιν. ἀπεποιήσαντες ἑαυτοῖς, εὐκολον ἔχετε
 βελτιοῦντες τὴν δυνάμιν τὴν ἐν τῷ κατὰ φύσιν κατὰ φύσιν καὶ ἀνεγείρειν, ὡς αὖ τὸ οἰκίαν
 εὐφραίνειν ἔχει, τὸ τῇ ἐν αὐτῇ συνίσταται εἶκον εὐχῆς τε καὶ στερείας.

Διὰ δὴ πάντων τῶν πωσαληφύτων ἀκούοντες αὐτὰς πωρεξιάμην· τὲ καὶ παρορ-
μῆσας ὅπῃ τὸ ἔργον τῆ οἰκοδομῆς, ἢ δὴ καὶ τῆ ἐπαγγελίας εὐέλπιδας ποιήσας, ὅτι πολ-
λὴς μὲνέξουσι τῇ εὐπορίας κεκρατηκότες τῶν πολεμίων, ὡς ἂν ἅπαντα πρὸς τὴν οἰκοδομίαν
τῶν καὶ καὶ πρὸς ὁ πᾶν ἐτέλειον ἄφθυνα ἔχουεν· τῶν λοιπῶν καλὰς ἔχον ἡγήσατο ἢ τὸ ἐν ἐτί-
εραις διόρθωσιν αὐτοῖς πωρεσασθῆναι ἐν οἷσιν ἡμάρτανον· λέγει ἡ ἔπος. “ Τῇ τεξάδι καὶ
εἰκάδι τὰ ἐνάτη μῶνός, ἔπεις δὲ ὑτέρου ὅπῃ Δαρὰς, ἐχρήματο λόγῳ κυρίας πρὸς Ἀχλαῖον
τῶν πωρεσῆται λέγων· τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ· ἐπερώπησον σὺν ἱερεῖς νόμον λέγων·
ἐὰν λάβῃ ἄνθρωπος κρέας ἄγιον ἐν τῷ ἄκρῳ τῆ ἱματίου αὐτοῦ, καὶ ἄψεται τὸ ἄκρον τῆ
ἱματίου αὐτοῦ ἄρτε ἢ ἐψήματῳ ἢ οἶνῳ ἢ ἐλαίῳ ἢ παντὸς βρώματῳ, εἰ ἀμαρῶσεται;
καὶ ἀπεκρίθησαν οἱ ἱερεῖς, ἢ εἶπον οὐχί· καὶ εἶπεν Ἀχλαῖ· ἐὰν ἄψεται μεμιασμένῳ
ὅπῃ ψυχῇ ἀπὸ πάντων τῶν τῶν, εἰ μιανθήσεται; καὶ ἀπεκρίθησαν οἱ ἱερεῖς ἢ εἶπον, μιαν-
θήσεται· ἢ ἀπεκρίθη Ἀχλαῖ καὶ εἶπεν· οὕτως ὁ λαὸς οὗτος, καὶ οὕτως τὸ ἔθνος τῶν
τῶν.

stras illic excipiens, vobisque adversus hostes vires suppeditans, tales tantosque qui et omnem numerum exsuperant, et bellica peritia invicti sunt: quo fiet ut cunctis maior appareat praesens, quam praeterita templi huius gloria: quia maius hoc videbitur facinus, quam prius illud sub Assyriis vel quibusdam aliis: propterea quod non multitudine tantum sed vigore etiam atque peritia praesentes hostes priscis antecellant. Quibus omnibus virtute mea mirabiliter superatis, in omnimoda pace vivetis, tranquillo animo propter cuiuslibet hostis depulsionem, plurimisque manubiis inde reportatis, quarum potiti facilem habebitis copiam pro vestro libito templum hoc exstruendi et in altum attollendi, ut decus suum habeat, propter eos qui orandi et cultum exhibendi causa convenient.

Iam postquam praedictis omnibus satis eos adhortatus est, atque ad operam aedificandi impulit, promissionibus etiam in spem erexit, fore ut multa beatitate fruantur facti hostibus superiores, et quod omnia ad templi aedificationem idonea habituri affatim sint. Ceterum recte illos posthinc victuros putavit, et in reliquis curaturos peccatorum suorum emendationem. Sic autem dicit. “ Quarta et vigesima mensis noni, anno secundo sub Dario, factus est sermo Domini ad Aggaeum prophetam dicens: haec dicit Dominus omnipotens: interroga nunc sacerdotes legem, dicens: si sumpserit homo carnem sanctam in summitate vestimenti sui, et tetigerit summitas vestimenti eius panem aut rem coctam aut vinum aut oleum, aut quemlibet cibum, num sanctificabitur? Responderuntque sacerdotes et dixerunt: nequaquam. Dixitque Aggaeus: si tetigerit animo pollutus de omnibus his, num contaminabitur? Responderuntque sacerdotes: contaminabitur. Responditque Aggaeus, et dixit: sic populus iste, et sic gens haec coram me, dicit Dominus; et

ἐνώπιον ἐμῶν, λέγει κύριος. Ἐ οὕτως πάντα τὰ ἔργα τῆς χερσὶν αὐτῆς· καὶ ὁς ἐάν ἐλθῇ σὺ ἐκ αὐτῆς (1), μιανθήσεται. Ἔ, βλέπεται μὲν αὐτὴς ἐλέγχειν ὡς τὸ σιδῶν τῶν ἱερατικῶν, Ἐ τῶν λοιπῶν δὲ τῶν τῆς θεῆς θεραπείας προσκόντων ἀμελῶς καὶ προχείρως ἐφαπτομένους, Ἐ οὐ μὴ τῶν προσκόντων δέξας, ὑπὲρ οὗ δὴ τοῖς ἱερεῦσι προσαγαγεῖν τὸ ἐρώτησιν ταύτῃ προσέταξε πρὸς προφήτην, ἅτε ἐν ἐκείνοις ὃν τὸ τὰ τοιαῦτα ἐν ἀμελείᾳ ποιῆσαι, ἢ μὴ τῶν προσκόντων δέξας· κάλλιστα ἢ καὶ τὸ ἐρώτησιν ὑπὸ εὐτελεᾶν ἐποιήσατο, ἵνα μειζρόνως τὸ καὶ τὰ σκευὴ τὰ ἅγια πλημμέλημα αὐξήσῃ· λέγει τοίνυν ὅτι εἴ τις κρέας ἅγιον τὸ ὑπὸ θυσίας ἢ πίπῃ προσφορᾶς ἡγιασμένον ἐν μέρει πνὶ τῆς ἱματίου ἐμβάλῃ τῶν οἰκείων, εἴτα τίς το δὴ τὸ ἅγιον ἐτέρῳ πνὸς ἀφεται οἷον ἢ ἐλαίῳ ἢ ὅτε δὴ ποτε τῶν βρωτῶν, ἅρα ἅγιον ἔσται τὸ τοῖστο δὲ τῶν ἅγρων τῶν ἱματίων ἀφ' ὧν, ἐν ᾧ περ ἀπέκειτο τὸ κρέας; οἱ ἢ ἀκολούθως ἔφασαν ὅτι μὴ ἅγιον γίνεται τὸ τοῖστο, ὡς ἐκ αὐτάρκους ἔχοντες τῶν ἅγρων τῶν ἱματίων δὲ τὸ ἐγκείμενον κρέας ἅγιον ἐτέρῳ βρωτῶν (2) ἡγιασμένον παρέχον· εἴτα πάλιν ἐρωτᾷ, ἐάν τις πρὸς μεμιασμένον ἐφ' ὅτῳ δὴποτε ἀφεται τῶν τοῖστων, μιάνη ἅρα πάντως αὐτὰ, ἢ ἔ; οἱ ἢ ἔφασαν μιάναι· ἡβλήθη ἢ δὲ τῶν εἰπεῖν ὅτι, ὥστε τὸ ἅγιον τῶν ἱματίων, οὐ δὲ τὸ ἐγκείμενον ἅγιον ἀγιάζειν δύναται τὸ προσεχίζον, ὁ μεμιασμένος ἢ ἀπὸ μέρους τῶν τοῖστων μιάνη πάντως αὐτὰ, οὕτω καὶ νομίζαν καὶ ὑμεῖς ἀπὸ μέρους προχείρως, Ἐ οὐ μὴ τῶν προσκόντων σεβάσματος τῶν ἱερατικῶν σιδῶν, ἢ τῶν ὅπως ποτὲ πρὸς θεῶν προσκόντων, ὅτι ἐχ' ὁ ἐκείνων ἡγιασμός ὑμεῖς ἀγιάζετε, ὁ ἢ ὑμῖν τῶν ἱεροσολύμων μεμιασμένον ὡς ὑβρίν προσβίβεται τοῖς ἀγίοις, εἴπερ οὐκ αὐτῶν ἔχω τῶν προσκόντων ἐφαπτομένοι φαίνοισθε· ὅθεν Ἐ ὁ προφήτης ἀποκρίνεται ὡς τῶν θεῶν εἰπόντος, ὅτι τοῖστο δὴ καὶ τὸ παρ' ὑμῶν γινόμενον ἔστιν, ὅτ' ἂν ἀπῆκατε πνὸς τῶν ἐμὴν προσ-

sic omnia opera manuum eorum: et quicumque appropinquaverit illuc, contaminabitur. Ἔ, Vult illos reprehendere, qui sacra vasa, et reliqua divino cultui congrua negligenter indifferenterque tangebant, et non cum conveniente pavore: qua super re sacerdotes ipsos interrogari a propheta Deus iubet, in quorum arbitrio erat haec vel negligenter vel cum debito metu tractare. Egregie vero interrogationem vilibus in rebus facit, ut adversus sacra vasa peccatum magis augeat. Ait igitur: quod si quis sanctam carnem de victima aut qualibet oblatione, in partem aliquam vestimenti sui coniecerit; deinde huius vestis summitas aliud aliquid contigerit sive vinum sive oleum, sive quamlibet aliam escam, num id inquam sanctum evadet propter summi vestimenti contactum, in quo caro reposita erat? Illi vero congruenter responderunt, rem huiusmodi sanctam non fore, quatenus non sufficebat vestis summitas, in qua caro sancta inclusa esset, communicando alteri escae sanctificationem. Mox denuo interrogat: si quis quomodocumque pollutus res huiusmodi attigerit, num illas omnino contaminat? Illi vero dixerunt, contaminat. Voluit autem per haec dicere, quod vestimenti quidem summitas propter rem sanctam inclusam sanctificare proximum aliquid nequeat; sed quod homo pollutus si quid eiusmodi tangat, plane illud contaminet: ideoque credendum, quod si vos temere, et sine debita religione vasa sacra, vel quicquid divino cultui addictum est, tetigeritis; haud illorum sanctitas vos sanctificet, sed vita vestra inquinata contumeliam rebus sanctis aspergat, siquidem illas absque debita reverentia contrectare videamini. Quamobrem etiam propheta respondet, tamquam Deo loquente, hoc ipsum

(1) Ita graecus textus etiam vaticanus, cum arabico. Sed melius in hebraico, syro atque lat. vulgato dicuntur contaminari omnia illic oblata.

κόντως ἀγίων· ὥστε προσήκειν ὑμᾶς εἰδέναί ὅτι πᾶς ἐχίζων ἐμοὶ (ἐχίζῃν γὰρ ἐμοὶ λέγω, τὸ ἥν' ἐμοὶ προσήκοντων τὲ ἑ ἀνακαμδίων ἐφάπτεσθαι) εἰ προσχέρας καὶ ἐν ἀμελείᾳ καὶ κατ'αφροσύνῃ τὸ τοιοῦτον, οὐ μόνον οὐδενὸς ὑπολαύει κέρδους ἐκ τῆς ἀφῆς, ἀλλὰ γὰρ ἑ μολυνέται προσαιδικέμενος ἑ προσβλαπτόμενος, ὑπὲρ ὧν ἥν' ἔτις ἀγίων ἠΐσατο προσχέρας. “ Ἐνεκεν ἥν' λημμάτων αὐτῶν τῷ ὀρθρινῶν ὀδυνηθήσονται διὰ τὸ προσώπῃς πονηριῶν αὐτῶν, ἑ ἐμισθεῖτε ἐν πύλαις ἐλέγχοντας. „ Λημμάτων αὐτῶν, ἵνα εἴπῃ ὡς ἐπελαμβάνοντο πρᾶττοντες οὐ δεόντως· ὑπὲρ γὰρ ὧν φησὶν ἐπεχρεῖτε πρᾶττειν ἀτόποις, ὀρθριοὶ εἰς τὸ τοιοῦτον δεισιδμόροι, καὶ μὴ πάσης τῆς ἀτοπίας τῆς ἀπορίας ἐπιτελουῦτες, τῇ βαρύτητι ἥν' προσγεγονότων ὑμῖν πεπεπώκατε κακῶν, ἑ πολλὰ γὰρ πλέον ἐπέδῃ τῷ ὡρᾷ ἥν' προσφῶν ἐλέγχον οὐκ ἐδέχεσθε· ἐδυχεραίνετε ἡ πρὸς αὐτοὺς ὅτι τῇ πύλαις ἐστῶτας, ὡς ἂν κοινῶν ἅπανσι τοῖς εἰσῆσι τὲ ἑ ἐξῆσι τῇ διὰ τῆς ληρομένων προσάγειεν ἐνδιόρθωσιν.

“ Καὶ νῦν θέτε δὴ ἐπὶ τὰς καρδίας ὑμῶν διὰ τῆς ἡμέρας ταύτης καὶ ὑποφάνω πρὸς τῇ θείᾳ λίθῃ ἐπὶ λίθῃ ἐν τῇ ναῷ κυρίου· ἵνα ἢτε ὅτι ἐνεβάλλετε εἰς κυψέλλῃς εἴκοσι σάτα, ἑ ἐγένετο δέκα σάτα κειθῆς· καὶ εἰσπορεύετο εἰς τὸ ὑπολλύιον ὀξαντλήσαι πενήτην καὶ μεσημέριον καὶ ἐγένοντο εἴκοσι· ἐπάταξα ὑμᾶς ἐν ἀφορέᾳ ἑ ἐν ἀνεμοφθιείᾳ καὶ ἐν χαλάζῃ πάντα τὰ ἔργα ἥν' χρεῶν ὑμῶν· καὶ οὐκ ἐπεσφίκατε πρὸς με, λέγει κύριος παντοκράτωρ· τίξατε δὴ τὰς καρδίας ὑμῶν διὰ τῆς ἡμέρας ταύτης καὶ ἐπέκεινα, διὰ τῆς τετράδος ἑ εἰκάδος τὲ ἐνάτης μῶντος, καὶ διὰ τῆς ἡμέρας ἧς ἐδεμελιώθη ὁ ναὸς κυρίου· θέτε ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν εἰ ἢ ἐπὶ ἐπγνωθήσεται ἐπὶ τῇ ἁλῶ· ἑ εἰ ἢ ἐπὶ ἡ ἀμπελὶς καὶ ἡ συκὴ καὶ ῥοὰ καὶ τὰ ξύλα τῆς ἐλαίας τὰ οὐ φέροντα καρπὸν, διὰ τῆς ἡμέρας ταύτης εὐλογησώ. „ Παραθέσθαι πάλιν ἥν' τε πρὸς πρὸς, ὅτι πρὸς ἡμέλῃς τῆς οἰκοδομῆς τῆς ναῷ, ἑ τῇ νῦν ἐξῆτε πρὸς ἀσπιδίζῃν ἤρξαντο πρὸς τὸ ἔργον, ἡ βαλῆθη δειξά τῇ γεροντότων πρὸς αὐτοὺς

ab iis fieri quotiescumque res sanctas cultui meo addictas tetigerint. Quamobrem scire debetis, quemlibet mihi propinquantem (propinquare autem mihi illum dico, qui res meas mihi oblatas attingit) si temere ac socorditer aut contemptim id agat, non modo nullum ex contactu capere emolumentum, verum etiam inquinari non sine sua culpa ac damno, propterea quod temere res adeo sanctas contrectaverit. “ Propter munera sua matutina dolebunt a facie iniquitatum suarum: et oderatis arguentes in portis. „ Munera dicit quae non recte agendo accipiebant. Propter improbos actus vestros, quos diluculo consurgentes, omnimoda sedulitate exercebatis, in gravia mala incidistis, praesertim quia prophetarum reprehensionem aequo animo non tulistis; indignatus his dum in portis consisterent, ut communem cunctis ingredientibus et exeuntibus dictis suis suaderent emendationem.

“ Et nunc ponite in cordibus vestris a die hac et supra, ante quam poneretur lapis super lapidem in templo Domini; quinam fueritis, quando mittebatis in cypselis viginti sata, et fiebant decem sata hordei: et ingrediebamini torcular ut hauriretis quinquaginta amphoras, et fiebant viginti. Percussi vos sterilitate, et aëris corruptione, et grandine omnia opera manuum vestrarum; et non reversi estis ad me, dicit Dominus. Apponite nunc corda vestra a die ista et supra, a quarta et vigesima noni mensis, et a die qua fundamenta iacta sunt templi Domini. Ponite in cordibus vestris, utrum adhuc cognoscetur super aream, et num adhuc viti et ficui et malogranato, et arboribus oleae, quae fructum negant, ex hac die benedicam. „ Comparatione instituta superioris temporis, quo templi aedificationem negligebant, et praesentis quo urgere opus coeperant, ostendere voluit rerum quae

p. 428. τὴν διαφορὰν καὶ ἐν ὅσῃ μὲν ἀμελουῦντες ἀφορέα γιγνόνεσαν, ὅσων ἡ ἀγαθῶν ἐν πείρᾳ κατέστησαν· ἐπειδὴ τῇ τ' ναῦ πλοῦς οἰκοδομῇ πλοῦς ἔχον πολλῶν· ἀναλογίσασθε οὐδ' φησὶ τὰ τ' ἡμέρας ἀνώτερα, ὅτε ἔγωγε τὴν οἰκοδομῇ ἐφροντίζετε τῇ ναὶ, ἐν οἷοις ἦτε, ὅπ' πυλόμενοι ἐν δράγματι ἱκανὰ καρπὸν εἴκοσι σάτων λαμβάνετε, μόγις ἡ ἐξεδίδωτο δέκα ἐκ τ' οὗ καρπὸς διεφύρθη. Ἐ μὲν καὶ τ' ἀμπέλκι καρπὸς πωλέεσθε πέντε πηκόντα μέτριον ἀρκούντα φορᾶν, Ἐ μόγις ἐκομίζεσθε εἴκοσι δὲ τὸ κακὸν ἐξηράνθη περὶ αἰεὶ καὶ γὰρ μὲν ἐπήγαγον ὑμῖν πληγὰς ἀφορέας τὴν ἀνεμοφθορίαν, καὶ δὴ καὶ χαλᾶζῃ πάντας ὑμῶν ἠφάνισα οὗτον πόνησεν· ἐμύρετε ἡ ἀκαμπαῖς Ἐ πλοῦς ἐκείνῃ· ὅμως αὐτὰ μὲν πλοῦς τέττα φησὶν· ἀναλογίσασθε ἡ ἐπ' ἐκείνοις οἷα περὶ ὑμῖν διὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνης πλοῦς γιγνόνεσαν ἐν ἡμέρᾳ πλοῦς τὴν οἰκοδομῇ ἐσπεύδατε τῇ ναὶ· εὐρήσετε γὰρ ἔτε τ' ἢ ἄλλω· καὶ καρπὸν, ἔτε τ' ἢ τῶν δένδρων, πλοῦς αὐτῶν τὴν τότε ἐπληρωσάμεν δύναμιν· πλοῦς μὲν γὰρ ὑμῖν ἐδίδωτο ἐξ αὐτῶν ἐδίδωτο καρπὸς· ἐξέτε ἡ πλοῦς τὴν ναὶ ἐσπεύδατε τὴν ἐμὸν, πάντα εὐλογίας πληρέστας τὰ πλοῦς ὑμῖν, ἄφθονον ἔχον ἐπίπλοισι τὴν καρπὸν τὴν διόλουσιν· εἴτα τέτοις αὐτῶν πάλιν πλοῦς ἐφάμεν Ἐ διεγείρας πλοῦς τὸ ἔργον τῇ μνήμῃ τὴν παλαιάν καὶ τῇ πλοῦς αὐτῶν τὴν ὑστερον, δὲ τὴν πέναν ἀμφιβάλλοντας ἐπὶ τὴν οἰκίαν, πλοῦς αὐτῶν πάλιν Ἐ φησὶν ἔτι.

p. 429. v. 21. v. 22. v. 23. “ Καὶ ἐρχέτο λόγος κυρίου ἐκ δευτέρου πλοῦς Ἀγγαίου (Ἐ) πλοῦς τῇ τεράδι καὶ εἰκάδι τῇ μύρῳ, λέγων· εἰπὺν πλοῦς Ζοροβάβελ (Ἐ) τῇ Σαλαθιὴλ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, λέγων· ἐπὶ ἅπασι ἐγὼ σείω τὴν ἔραν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν Ἐ τὴν ἔραν καὶ κατὰ σπέρμα θεοῦ βασιλείων, καὶ ἐξολοθρεύσω δύναμιν βασιλείας ἐθνῶν, καὶ κατὰ σπέρμα ἄρματα, καὶ ἀναβάτας· καὶ κατὰ σπέρμα ἵππων καὶ ἀναβάται αὐτῶν, ἔκαστοι ἐν ῥομφαίᾳ πλοῦς (Ἐ)

ipsis obveniant differentiam: et in quanta neglectis tempore versati fuissent sterilitate, et quanta bona experti postquam exstruendo templo multam contulissent sedulitatem. Ergo, inquit, reputate superiora tempora, cum nondum aedificandi templi curam susceperatis, in quibusnam rerum adiunctis versaremini, cum nimirum manipulos colligebatis viginti satorum fructui suppeditando idonea, vix autem extabant decem propter frugum corruptelam. Et quidem etiam vitis fructum tantum colligebatis quantum amphoris quinquaginta implendis satis erat; attamen vix viginti efficiebatis, quia et hic ab aëre exustus fuerat. Sane ego vobis immisi sterilitatis aerisque pestilentis plagas, quin etiam grandine vestros omnes labores perdididi: vos autem post illa quoque contumaciam vestram retinuistis. Sed ea, inquit, praeteriti temporis sunt. Nunc vero considerate, quatenus vobis ex illa die evenerint, qua ad templi aedificationem coepistis incumbere: comperietis enim, neque areae fructum, neque arborum, comparandum cum superiore: ex his enim antea nullus vobis proventus extabat: postquam vero templi mei curam geritis, omnia vestra benedictionibus meis cumulans, uberem vobis effeci frugum usum. Iam postquam ita eos cohortatus fuerat, atque ad opus excitaverat veterum rerum memoria, et posteriorum adiectione, propter suam adhuc ambigentes penuriam, rursus animos eis addit dicens.

“ Et factum est verbum Domini secundo ad Aggaeum prophetam quarta et vigesima mensis, dicens: loquere ad Zorobabelem Salathielis filium de tribu Iudae, dicens: adhuc ego semel commoveo caelum et terram ac mare et aridam. Et subvertam thronos regum, et perdam fortitudinem regis gentium, subvertamque currus et ascensores: et desuendent equi et ascensores eorum, unusquisque cum gladio

ἀδελφὸν αὐτοῦ. „ Τὰ αὐτὰ τοῖς προτέροις λέγει· τὸ γὰρ δηλοῖ τὸ, καὶ ἐγχετο λόγος κυρίου ἐκ δευτέρου πρὸς Ἀγγαῖον· καὶ τοι γὰρ φαίνεται ἐν τοῖς ἀνωτέροις πολλάκις ἀποκάλυψιν τε θεῖαν δεξιὰς τοῦ θεοῦ καὶ αὐτῶν διαλεχθεῖς πρὸ λαοῦ· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἐκ δευτέρου, ὅτι τὰ πρὸ τῆς Γαῖας νῦν πάλιν αὐτὸς ἐπαγγέλλεται, ἵνα μὴ δεῖ τὸ μέγεθος ἀπιστῶσι πρὸ λεγομένων, ἀναμφίβολον ἢ ἔχουσι τὴ γνώμην, ἐκ τῆς μὴ μόνον ἀπαξ ἀλλὰ καὶ δευτέρου ἐπαγγέλλεσθαι τὰ αὐτὰ (ὧ) θεόν· εἶπε γὰρ αὐτῷ, φησὶν, ὅτι μονογενὴς συσείσας ἅπαντα κατὰστροφῇ ἐργάσεται πολλὰν βασιλείων θρόνοις βασιλικοῖς κοσμουμένων, τὴν δυνάμιν τε πᾶσαν αὐτῶν ἀφανίζων, καὶ κατὰσφύρων τὰ ἄρματα οὐκ τοῖς ἐπαναβεβηκόσιν αὐτοῖς· ὥστε εἰς ἀμήλους αὐτὰς συμπεσόντας, τὰς τε ἵππους καὶ τὰ ὄπλα βεβηκότας τῶν ἵππων, ἀμήλων γνέας σφαγέας, καὶ πολλὰν ἀποθησαυρίζων τὸ φόνον, ἀναιρεμένων αὐτῶν ὑπὸ ἀμήλων· ὅπερ ἐν ἐργάσῃ, ὥστε δῆλον ἐξ ἀπάντων γνέας, ὅτι καὶ τὸ ὑμετέρας δεῖ χερὸς ἔργον ἢ τροπὴν τὴν πολέμου καὶ ἢ νίκης, ὑπὸ ἧς τὴ δυνάμει ἀποτετέλεσται τὸ πᾶν τὸ ἐμῆς.

“ Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει κύριος παντοκράτωρ, λήψω σε Ζοροβάβελ (ὧ) τὴν Σαλαθιήλ τὴν δούλὸν μου, λέγει κύριος· καὶ θέσω σε ὡς σφραγίδα· τίς σε ἥρπυσα, λέγει κύριος παντοκράτωρ. „ Τότε δὲ φησιν, ὦ Ζοροβάβελ, τὸ οἰκείας ἀξιώσας ἡγεμόνον τῆς Ἰσραηλιτικῆς λαοῦ, πάντων κρατῆσαι πρὸς ἀσφάλειαν· ὥστε ἐξ αὐτῶν δῆλον γνέσθαι τῶν ἔργων, ὅτι ψήφω τῇ ἐμῇ βασιλεὺς τε ἦρπυσα βεβαίως, καὶ ἀρεσκεία τῇ ἐμῇ εἰς τὴν ἀξίαν προεχέμενος αὐτῶν παντὸς σιμάντος ἀνὰ ῥαδίαν ὅτι δουλεύω σε αὐτὰ ἐδαμάς οἶόν τε ὧ, εἰ μὴ καὶ γνώμην ἐμὴν τὸ βασιλεύειν ἔχων, ἐμῇ τῇ τροπῇ καὶ τὴν τοιαύτην κατεπόρευμαι ἰκέων· ἐπειδὴ γὰρ ἡ σφραγὶς ἐπιθεμένη ἀσφάλειαν πρὸς τοῖς ἐμβαλλομένοις παρέχεν δοκεῖ, τὸ γὰρ λέγει τὸ θέσω σε ὡς σφραγίδα, ἀντὶ τῆς δέξω σε ἀσφάλειαν καὶ βεβαίωσιν ὄντα παντὸς τῆς λαοῦ, ἅτε τοσούτων τῇ ἡγεμονίᾳ τυγχάνοντι τῇ σῇ, ἐπειδὴ

adversus fratrem suum. „ Similia prioribus dicit; talia quippe sunt verba: et factum est verbum Domini secundo ad Aggaeum. Atqui in superioribus apparet saepe divinam revelationem accepisse prophetam, et secundum illam populo locutum. Sed nunc ait “ secundo „ quia res Gogi denuo denunciat, ut qui propter illarum magnitudinem discredebant, sententiam firmam susciperent, quoniam haud semel tantummodo, verum etiam secundo, denunciabat eas Deus. Dicit enim ei: en ego propemodum omnia concutiens, subversionem patrabo multorum regum thronis regalibus praedictorum, omnem illorum potentiam destruens, et currus cum ascensoribus suis subvertens; ita ut invicem impingentes tum equi tum equorum ascensores, mutui occisores fiant, multamque caedem efficiant alter alterum interimentes. Quod quidem ego agam, ut palam omnibus fiat, haud manuum vestrarum opus hanc esse belli conversionem atque victoriam, sed potentiae meae viribus omnia esse confecta.

“ Die illa, dicit Dominus omnipotens, assumam te Zorobabelem Salathielis filium, servum meum, dicit Dominus: et ponam te tamquam signaculum; quia te elegi, dicit Dominus omnipotens. „ Tunc vero te, ait, o Zorobabel, meo dignans auxilio ducem populi israhelitici, cunctis dominari faciam: ita ut ex ipsis operibus exploratum fiat, te suffragio meo regem stabilem electum, meoque beneplacito ad hanc adsumptum dignitatem; ut nemo non facile intelligat, te nullatenus talia potuisse patrare facinora, nisi voluntate mea rex factus, ope pariter mea victoriam tantam retulisses. Nam sicut signaculum impositum tutelam quandam suppositae rei conferre videtur, ideo dicit ponam te tamquam signaculum, id est ostendam te esse

* Ioh. VI. 27.

* I. Cor. IX. 2.
p. 431.

ἤφωα πρὸς τὸ τοῦ ἡρώδου τῆ ἐμῆς οὕτως ἔστι ἐν τοῖς εὐαγγελίοις λέγει. * τὸν γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ θεὸς, ἀντὶ τοῦ τὸν βεβαίως ἀπέδειξε πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους τὸ μυστικὸν ἀγαθόν. ἔστι ὁ μακάριος ὁ Παῦλος. * ἡ γὰρ σφαγὴς τῆ ἐμῆς ὑποβολῆς ὑμεῖς ἐστέ, ἀντὶ βεβαιῶτε μοι τὸ ὑποσπῶν ὑμεῖς οἱ πεπιστωμένοι. (X) αὐτὸν οὐκ ἔστι ἄλλο πλὴν λέγει, πὸς τὸν ἡρώδου σε ὡς σφραγίδα, ἀντὶ τοῦ βεβαίως ὑποδείξω τὴ βασιλείαν τὴν σὺν ἐπ' ἀσφαλῆς πάντων τῶν οἰκείων, ἀρεσκεία πρὸς βελημυρίων τῆ ἐμῆς εἰκότως ὁ ἀπανταχῇ κοινῇ πρὸς τε τὸν Ζοροβάβελ ἔστι τὸ Ἰησοῦν ἀγαθόμνητος, ἐν αὐτῷ πρὸς τὸν Ζοροβάβελ μόνον ἐπιήσαστο (X) λόγον, ἐπειδήπερ τὸ πολέμους τὸ ἡγεμονίαν τῶν βασιλέων μάλιστα πρὸς ἡρώδου.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΖΑΧΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

Κατὰ (X) αὐτὸν καμὸν Ἀγγαῖον πρὸς τὴν δὴλ. ὅτι καὶ ὁ μακάριος πρὸς τῶν Ζαχαρίας. ἐν τῇ γὰρ δὲ Δαριίου, κατὰ τὸν αὐτὸν ὅτι μακάριος τὸς θεῶν γραφῆς, ἐκείν. τὸ καὶ ὑποκαλύψιν θεῶν ἀρχαῖα λέγει τὸ πρὸς τῶν, ἔστι μὲν καὶ ὅτι ὁμοίως, ὡς μὲν τὸ ἐπ' ἀνθρώπων τὸ ἰσραηλιτικὸν λαὸν ἀπὸ τῶν βασιλέων εἰς τὸ Ἰουδαίαν ἐπαναχθῆναι ἀμφοτέρους πρὸς τῶν φαίνεσθαι ποιμνίας τὸ πρὸς τῶν. Κύριος γὰρ τὸ πρὸς τῶν Περσῶν τε ἔστι Μήδων καὶ αὐτὸν βασιλεύσαντες ἐπανελθῆναι εἰς τὸ οἰκείαν ἐπιβῆλ. χώραν, ἀνε-
p. 432. λήλυθεν μὲν πλῆθος εἰς τε τὸ Ἰερουσαλὴμ ἔστι τὸ Ἰουδαίαν ἐκ ὀλίγον ἡγεμονίας τὸ Ζοροβάβελ, οἱ ἔστι τὸν δευτέρους κατεβάλλοντο τὸν καὶ ἔστι τὸ συσπῶν ἀνήγαγον ἐν αὐτῷ ὡς ὁ πρὸς ἀρχαῖα πρὸς πέρας ἐκωλύετο, καὶ μὲν δὲ τὸ ἐνοχλοῦντων αὐτοῖς κα-
κίαν, αὐτοῖς ὁ δὲ τὸ αὐτῶν ἐκείνων ῥαθυμίαν, Ἀγγαῖος μὲν ὁ μακάριος πρὸς τῶν καὶ

tutelam totiusque populi firmamentum, qui talia ducatu tuo consecutus est, qui meo suffragio ad id officii electus es. Sic etiam in evangelis dicitur: hunc enim pater signavit Deus, id est hunc firmiter praebebat Deus datorem cunctis hominibus maximorum bonorum. Tum et beatus Paulus: signaculum apostolatus nostri vos estis, id est firmatis mihi apostolatum vos qui credidistis. Eodem itaque modo haec etiam dicit: ponam te ut signaculum, id est stabile ostendam regnum tuum, quod ob tuorum omnium tutelam, voluntate mea constitutum fuit. Iam quum ubique communiter Zorobabelem simul et Iesum allocutus sit, merito nunc Zorobabelem solum alloquitur, quandoquidem belli ducatus regi praecipue conveniebat.

COMMENTARIUS IN ZACHARIAM PROPHETAM.

Sub idem tempus, quo beatus Aggaeus in prophetis versabatur, beatum etiam Zachariam vaticinium suum cecinisse compertum est. Namque anno Darii secundo, ut ex ipsis cognoscere licet divinis litteris, aiebat ille se post acceptam revelationem initium facere prophetandi; et nunc iste similiter. Quare post reditum israelitici populi, qui Babylone in Iudaeam se recepit, prorsus constat utrumque prophetiam edere. Quum enim Cyrus, qui primus Persis simul et Medis imperitavit, reverti in patriam Iudaeis concessisset, non exigua vis populi in urbem Hierusalem atque in Iudaeam regressa est, duce Zorobabele. Atque hi reduces fundamenta templi iecerunt, in eoque altare excitaverunt. Sed enim postquam opus impediri coeptum est, partim molestorum hostium malitia, partim ipsa Iudaeorum desidia,

θείαν ἀποκάλυψιν ἐμέμφατο τε αὐτοῖς καὶ τὴν ῥαθυμίαν, ἣ μοχθηρὰ γνώμη ἀμελουῦ-
τας ἐλέγξας τὰ ἔργα, ἀφ' ὧν καὶ μὴ εἶναι αὐτῶν ἐσπένδον οἴκους, ὅπως ἂν αὐτοὺς
μὴ ποιοῖεν μόνον, ἀλλὰ ἡ μὲν πολλὰς ἐργάζοντο τὴν εὐφροσύνην, τὴν δὲ οἴκου κατημέλουν
τὰ θεῖα, διήγειρεν ἅπαντας ὅτι τὸ ἔργον, ὡς αὐτὴ δείκνυσιν ἢ τὴν προσφύτως βίβλος.

Ζαχαρίας ἡ ὁ μακάριος καὶ ἀποκάλυψιν θείαν ἡ αὐτὸς ὁμοίως βεβαίως μὴ τὴν οἰ-
κίαν προσέειπεν ἡ ἐπάνοδον τὴν λαῶν πιστεύειν ἡ τὸ καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ὅτι τὴν οἰκίαν ἐσε-
ῖσαι πάλιν εὐφροσύνης, βασιλείας τε ἐν αὐτῇ τὴν καὶ θείαν γενημένην ψῆφον, καὶ τὴν ἐκεί-
θεν ἡζιωμένην, δίδοντός τε τὰ κατ' αὐτὴν καὶ προσμαχούτος ἁπάντων εἰς εἶναι καὶ τῇ
ἀγοστῶν πολέμοις τὴν Ἱερουσαλήμ πάλιν μὴ τὴν παλαιᾶς φαιδρότητος (N) οἴκον ἀπο-
λαβούσης κόσμον· ὡς ἂν δὲ τῶν καὶ εἶναι ἀνεληλυθότας ἡδη πείσειεν βεβαίαν αὐτοῖς
ἐπομένῃς ἡγεῖσθαι τὴν ὅτι τῇ τόπων οἰκῇ, καὶ ἡς εἰκὸς ἡ αὐτὴ καὶ ἐπανεληλυθότας
ἀμφίβολον ἐπὶ τὴν γνώμην ἔχον, αἱ μὲν βεβαίως, εἴτε δὲ τὴν γενημένην βαρύτητα τὴν
αἰχμαλωσίας, ἡ ἐκ ἂν ποτε ἡλπίσαν ὑπομένειν, εἴτε καὶ δὲ τὸ τὴν ἐπανόδου πείσειεν
εἶναι· ἡ δὲ καὶ ἑτέροις τὴν ὅτι τὴν αἰχμαλωσίας ὄντων ἐπὶ διδάξειεν εἰς τὴν Ἱουδαίαν ἐπανε-
λθούσας· ὁ δὲ καὶ μάλιστα ἡ τοῖς ἀνελθούσι τὴν βεβαίως τὴν ἐπανόδου πίστις ἐρίνεται· φαίνεται
δὲ πολλὰς πᾶσι καὶ ἀφ' ὧν ἀποκαλύψας βλέπων, ὧν ἐκάστη τὴν δύναμιν ἐξηγεῖται·
μενύει ἡ καὶ τῇ καὶ (N) γὰρ τὴν εἶναι, τὴν τε ἀπώλειαν αὐτῶν ἐσομένην παντελῶς ἡ
ὅτι πείσειεν ἡ πᾶσαν ἀνθρώπων ἐλπίδα κρατήσκειν αὐτῶν Ἱουδαῖοι ὑπὸ τῇ
Ζοροβάβελ βασιλεύοντι τε ἡ στρατηγῶν μίμνηται ἡ καὶ τῇ μετ' ἐκείνους προσεσο-
μένων αὐτοῖς λυπηρῶν, αἱ καὶ εἶναι τῇ Μακκαβαίων αὐτοῖς ἐγγύς χρόνος ὑπὸ τὴν δὲ
δόξαν τὴν μακεδονικῆς βασιλείας.

Θαυμάζειν ἡ οὐ προσέειπεν, ἡ πᾶσι ἡ γενομένη ἡδη, ὡς ἐσόμενα δι' ἀποκαλύψας

tunc beatus Aggaeus propheta divina instinctus revelatione segnitiam illorum obiur-
gabat, atque operis neglectum recordiae eorumdem imputabat, qui privatos quidem
lares non solum sedulo exstruebant, verum omni quoque elegantia exornabant; Dei
vero habitaculum negligebant: et sic omnes ut instarent operi perurgebat; quam
rem ipse prophetae liber demonstrat.

Iam et beatus Zacharias, divina accepta revelatione, suis pariter praedictioni-
bus confirmat populi reditum; fidemque insuper facit, fore ut rursus urbs Hieru-
salem proprium decus recuperet, rege ibi divina sententia electo, caelestique gratia
instructo, ita ut et urbem gubernet, et exterorum hostium bellis resistat: denique
ait sacerdotium denuo cum vetere hilaritate dignitatem suam recepturum. Atque
ita reducibus quoque firmam fore in patria stationem suadebat: namque adhuc du-
bitare eos verisimile erat, utrum domi essent mansuri nec ne, sive propter acer-
bam captivitatem quam numquam se perpessuros putavissent, sive propter ipsius
reditus mirum prodigium. Denique etiam reliquos, qui adhuc in captivitate versa-
bantur, redituros in Iudaeam spondebat; quae res in primis stabile fore postlimi-
num, his qui iam redierant, testimonii loco erat. Videtur autem complures diver-
sasque revelationes vidisse, quarum singillatim vim enarrat. Significat etiam belli-
cam Gogi incursionem, eiusque futuram internecionem; quippe cuius vires Iudaei
praeter omnem spem debellaturi erant, rege Zorobabele ac duce. Mala quoque his
superventura memorat, quae Maccabaeorum aetate a macedonici imperii succes-
soribus contigerunt.

Neque est mirandum si qua iam praeterita, tamen instar rei futurae, in reve-

δηλοῖ· ὡς ὅταν λέγῃ, ὅτι τέσσαρα κέρατα διασκορπίσαντα τὸ Ἰσραὴλ εἶδε συνζυγόμην·
 αὐτὰ γὰρ εὐδήλον, ὅτι ἐκ ἑσέσθαι ἡμελλεν, ὅτι ἐγγενὲς· εἰ μὲν γὰρ τὸ Ἀσύριον ἢ Βα-
 βυλώνιον ἢ Μήδον καὶ Πέρσιν σημαίνῃ δια τῶν τεσσάρων κεράτων, ὡς ὁ ἐνίων βούλεται
 λόγος, φερόμενον μὲν ὅτι ἢ Ἀσύριοι καὶ Βαβυλώνιοι δεδώκεσαν ἥδη δίκας καὶ τὸ κατὸν
 ἐκαῖνον. Μήδους ἢ Κύρου καθεῖλε· μετ' ἐν τέταρτος γέγονε Δαρεῖος· ὡς Περσῶν ἢ
 ἐδὲ γέγονε π χαλεπὸν τοῖς Ἰσραηλίταις· τὸν μὲν ἐν εὐ ὑπὸ τῇ βασιλείᾳ ἔπαυεν
 ἐκείνης, φερόμενον μὲν αὐτὸς Κύρος τὸ φερόμενον βασιλεύσαντος ἀφέντος τὴν αἰχμαλωσίαν,
 μετ' ἐκαῖνο ἢ Δαρεῖος τοῖς λοιποῖς τῷ Ἰσραὴλ τὸ ἀνελεῖν εἰς τὰ οἰκία φερόμενον τὸ
 ἄδσαν· εἰ ἢ καὶ ἕτερα πὺς βέλτοι σημαίνεσθαι τὰ τέσσαρα κέρατα κακῶς διατετακτότα
 εὐδὲ Ἰσραηλίτας ὅτι τὸ αἰχμαλωσίας κακοῦ, φερόμενον ὅτι κακῶς πέραν εἰλήφ·
 ὅτι ἔοικεν ὁ φερόμενος τῷ τοῖσιν δια τὸ μνημονεύειν, ὡς ἂν ἢ τῇ θεῷ χάριτος δια
 τὸ γὰρ αὐτῷ τὸ δεικνύσθαι, ἢ ἐκ τῇ ἀποκαλύψεως τῇ θεῷ αὐτὸς τε βεβαίαν ἔχει
 τῇ γένοντόν τῃ πῖν, καὶ εὐδὲ ἀκόντας ἢ ἀκρίβας πεπεῖσθαι διδάσκει, ὅτι μὴ μὴ
 ἢ τῇ λελυπηκότων αὐτὸς πτωχεῖα· μὴ δὲ ἢ αὐτοῖς βέβαια τὰ τὸ δοθείσης εὐεργεσίας·
 εἴρηται ἢ αὐτὰ ἡμῖν ἐκ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα μὴ ὅτι τὸ καὶ μέρος ἐρμηνείας ὁρῶντες πνὰ
 μινύμενα, ὡς ἂν ἐσόμενα, ἢ γέγονεν ἥδη, θαυμάζωμεν ἢ διαπορεῖμεν φεῖ τὸ χή-
 ματος τὸ λεγομένη· τὰ μὴ δὲ τὸ ὑποθέσεως ἐν τέτοις· καὶ μέρος ἢ φερόμενον λοιπὸν,
 κατὰ τὸν ἢ τῇ θεῷ χάρις διδῶ.

ΚΕΦ. Α'.

1. 1. “ Ἐν τῇ ὀγδόῃ μὲν ἔτι δούτερον ὅτι Δαρεῖος, ἐγγενὲς λόγος κυεῖς πρὸς Ζαχα-
 ρίαν (X) τὸ Βαραχίς, ὑὸν Ἐδδῶ, τὸ φερόμενον, λέγων. „ Τὸν μὴ χρόνον ἐδήλωσεν ἐν

latione ostenduntur: veluti cum quatuor cornua, quae Israhelalem disperserant, con-
 fracta vidit propheta: namque hoc non futurum, sed iam peracta fuerat. Sive enim
 Assyrios, Babylonios, Medos, Persasque his quatuor cornibus innuit, ut nonnul-
 lorum opinio fert, satis constat Assyrios ac Babylonios ante id tempus poenas luisse.
 Medos item imperio a Cyro spoliatos scimus: post quem reliquus est quartus Da-
 rius. Porro a Persis nihil molestum Israhelitis accidit; immo omnia secus ab isto-
 rum regno experti sunt; Cyro primum imperii auctore captivitatem solvente; dein-
 de Dario Iudaeis reliquis ut in patriam redirent largiente. Quod si quis aliud quid
 his quatuor cornibus, quae Israhelitis captivitatis tempore nocuerunt, significari
 arbitratur, constat id quoque iam tum finem fecisse. Sed enim videtur propheta
 idcirco horum meminisse (divina scilicet gratia ob id ipsum haec eadem ei demon-
 strante) ut a caelesti revelatione certum ipse rerum peractarum testimonium acci-
 peret; suosque auditores omnino certiores faceret de decreta inimicis eorum poena,
 et de beneficii impetrati constantia. Atque haec ego non temere praefatus sum,
 sed ut dum in cursu interpretationis quaedam forte ceu futura occurrent, quae
 iam evenerant, ne miremur, neque de rei, quae dicitur, oblata specie ambigamus.
 De prophetiae argumento hactenus. Superest ut res singulas, prout divina gratia
 concesserit, persequamur.

CAP. I.

“ Octavo mense anni secundi, imperante Dario, factus est sermo Domini ad
 Zachariam Barachiae, filii * Eddonis, prophetam. „ His verbis tempus significat,

* Gr. *filium*,
 ut p. 26

π-τοις καὶ ὃν ἡξιώθη τὸ ὑποκαλίφειν· τὴν δὲ ἅπασαν ἐκελεύθη πρὸς τὸ λαὸν
 εἰπεῖν, ἐξῆς ἐπαύριον. “Ὁρμήθη κύριος πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν ὁργίζων μεγάλως. „ Πρέπον
 τῷ κρηρῷ τὸ θεωροῦμιον ἐποιήσατο ὁ θεωρήτης· ἐπειδὴ γὰρ νεαράν ἐ ἔναυλον τὴν αἰχ-
 μαλώσας κακῶν εἶχον τὴν μνήμην, ἄρτι τε αὐτῆς ἀπαλλαχθέντες ἐ εἰς τὰ οἰκία ἐπανελ-
 θεῖν διωκόμενοι, εὐκότως πρὸς παντὸς λόγου τὴν συμφορὰν αὐτῶν ὑπομιμνήσκει τὴν ἀρτίως
 γενησμένην· ὡς ἂν τῇ μνήμῃ τῶν γεγονότων φυλάττοιτο εἰς πᾶσαν τὴν αὐτῶν κατὰ τὴν
 πάλιν· ἴστε γάρ, φησὶν, ὁρμηθεὶς ἡλικίᾳ τοῖς πατέρας τοῖς ὑμετέροις ἐπήγαγον πτωχείαν,
 οἷον τε αὐτὲς δὲ τὴν ἀπειθείαν ἐν πείρᾳ κατέστησαν κακῶν, ἀφῆλόν μὲν τὴν γῆν τὴν οἰκίαν,
 ἀπαγαγὼν δὲ αἰχμαλώτους εἰς γλῶσσοιαν, ὡς ἔγωγε πρὸς τοὺς εἶδον. “ Καὶ ἔρεῖς πρὸς
 αὐτοὺς, τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ· ὅτι σπρέφατε πρὸς με, λέγει κύριος τὴν δύναμειαν·
 ἐ ὅτι σπρέφωμαι πρὸς ὑμᾶς, λέγει κύριος τῶν δυνάμεων· καὶ μὴ γίνεσθε κατὰ τὸ οἱ πα-
 τέρες ὑμῶν, οἷς ἐνεκάλουν αὐτοῖς οἱ θεωρήται· οἱ ἔμπεδοι λέγοντες, τάδε λέγει κύριος
 παντοκράτωρ, ὑποσπρέφατε δὴ ὑπὸ τῶν ὁδῶν ὑμῶν τὴν πονηρίαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὁπλησμάτων
 ὑμῶν τῶν πονηρῶν· ἐ ἐκ ἤκουσαν, καὶ οὐ θεωροῦσιν τὴν εἰσακούσασθαι με, λέγει κύριος παν-
 τοκράτωρ. „ Ἀλλὰ νυνὶ γινώσκοντες τὴν μισησέωσιν τῶν πατέρων τὴν οἰκίαν, πρὸς με
 ὑποβλέφατε, καὶ πρὸς τὰ παρ’ ἐμοὶ λεγόμενα ὑμῖν καὶ συμβεβηκόμενα τελεμεύοντες ἔχετε
 τὸ ὄμμα, ὡς ἂν ἐ αὐτὸς ἐφορᾷ ὑμῖν καὶ δι’ ὁπμελείας ἔχῃ τὰ κατὰ ὑμᾶς ἐλοθίμην·
 φυλάξατε ἢ πᾶσαν μίμησιν τὴν πρὸς τοὺς πατέρας τοὺς ὑμετέρους· οἱ πολλὰ ἐ σὺν γλῶ-
 σσοι τῶν θεωρητῶν τὴν πρὸς τοὺς πονηρῶν συμβεβηκότων δεξάμενοι καὶ ὡραίνουσιν, ὡς
 τὴν κακίαν ὑποβλέψας τὴν οἰκίαν, καὶ κερδαίνειν τὴν ὑπὲρ τῶν κακῶν πεπραγμένων αὐτοῖς
 πτωχείαν, ἔτε θεωροῦσιν ἔτε λόγον πᾶν ποιῆσαι τῶν διδασκόντων ἐβέβλητο.

“ Οἱ πατέρες ὑμῶν πᾶ εἰσι; Ἐ οἱ θεωρῆται μὴ εἰς τὸν αἰῶνα ζήσονται; πλὴν οὐ
λόγους μὲ καὶ τὰ νόμιμά μὲ δέχεσθε, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ἐν πνεύματι μὲ τοῖς δόλοις

quo divina revelatione dignus habitus est: deinceps vero addit quae ad populum loqui iussus fuit. “ Grandi ira adversus parentes vestros iratus est Dominus. , Congruum tempori exordium propheta fecit: nam quia recentem adhuc praesentemque malorum in captivitate exantlatorum retinebant memoriam; quippe qui vix eam depulerant, vixque lares suos recuperare potuerant; merito ante quam aliud dicat, calamitatem iisdem refricat, quam nuper perpassi fuerant; ut nimirum praeteritorum malorum memores caverent utique ne in eadem rursus inciderent. Nostis, inquit Deus, quantas ego iratus parentibus vestris poenas imposuerim, quantisque adversitatibus propter ipsorum contumaciam eos obruerim, patria spoliatos, in alienam regionem quam numquam viderant serviliter abactos. “ Dicesque eis, haec ait Dominus omnipotens: revertimini ad me, dicit Dominus virtutum; et ego convertar ad vos, dicit Dominus virtutum. Neque fiamini ut patres vestri, quos reprehendebant superiores prophetae dicentes: haec ait Dominus omnipotens: recedite a viis vestris malis, atque a studiis vestris malis. Illi tamen mihi non obediverunt, neque meis verbis aurem praebuerunt, ait Dominus omnipotens. , Nunc ergo omissa imitatione maiorum vestrorum ad me respicite, meisque dictis ac monitis erecto oculo adtendite, ut ego quoque vos respiciam, vestrique curam libenter geram. Ne patres vestros imitemini vehementer cavete, qui cum diu multumque a praeis prophetis admoniti fuissent atque exorati, quo scilicet a sua pravitate recederent, neque auscultare voluerunt, neque ullam admonitionum rationem habere.

“ Patres vestri ubinam sunt? et prophetae num semper vivunt? Eia meos ser-

μου τοῖς θεοφῆταις, οἱ κατέλαβον τὸν πατέρα ὑμῶν. „ Καίτοι γε καλῶς ἂν ἔχοι καὶ
καὶνο ὑμᾶς συλλογίσασθαι, ὅτι ἔτε οἱ πατέρες ὑμῶν εἰσὶν ἔτι, ἔτε οἱ θεοφῆται· θεοκα-
τέλαβετο δὲ καὶ κείνους καὶ τέτοις ὁ κοινὸς τῇ φύσει θάνατος, ἐπὶ πλείστον ἐκτεταμένῳ
p. 437. ἔχον τὴν οἰκίαν ζωὴν οὐκ ἔχον· ὅτι οἱ μὲν ἀπεληλύθασιν τὴν ἐκ τῆς ἀπειθείας δεξιὰ μὲν
πρωίαν· οἱ θεοφῆται δὲ καὶ παυσάμενοι τῷ παρόντι βίᾳ τῶν οἰκείων ῥημάτων ἔργοις
ἐπέδειξαν τὴν ἀλήθειαν· ἐπεὶ δὲ τετελευτηκότων αὐτῶν, ἐπὶ τὸν ἥτιον ἄπερ εἶπον εἰς πέρας
ἐξήγητο, ἅτε κατ' ἐμὴν εἰρημνίαν γνώμην· πρὸς δὲ τὸ ἀφορεῖν θεοφῆται ἂν μὴ
παρεργα ποιεῖσθαι τὰ παρ' ἐμῆς δὲ τῶν θεοφητῶν λεγόμενα· δέχεσθαι δὲ πάντα ὅσα περ
ὑμῖν δὲ πνευματικῆς λέγουσι τῇ χάριτος· ἐπεὶ μὴ τε ψεύδεσθαι οἷόν τε πᾶσι τοῖς λεγομένοις
παρ' αὐτῶν, μὴ δ' ὑμῖν ἀκίνδυνον ἀμελεῖν ἐδέχεσθαι τῶν παρ' αὐτῶν λεγομένων· ἐπὶ δὲ
τέτοις εἰκότως τοῖς ῥήμασι οἱ τῷ λαῷ, ἅτε τῶν θεαγμάτων τῇ τῷ λεγομένων ἀληθείᾳ
μυρτυρωμένων αὐτάρκως, ὑπόκεινται ἐποιήσαντο, σαφῆς τῇ εὐγνωμοσύνης αὐτῶν παρεχό-
μενοι τὴν ὑπόδειξιν. „ Καὶ ἀπεκρίθησαν γάρ φησιν δὲ εἶπον· κατὰ τὸν ὅρον κατέτακται κύριος
παντοκράτωρ τῷ ποιῆσαι ἡμῖν καὶ τὰς ὁδοὺς ἡμῶν, καὶ καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα ἡμῶν, ἕως
ἐποίησεν ἡμῖν. „ Τὸ κατέτακται, παρετίτακτο λέγει· οὐ γὰρ καὶ παρόντων δὲ ἀλέγε-
ται ὅτι καὶ τῷ γερονότων ἡδὴ ὁμολογῶν φησὶν ὅτι οἶα περὶ ὁ θεὸς ἀπεφάνητο γνέσθαι
καὶ ἡμᾶς, ἀνάλογον οἷς ἐπαπομνηστικῶν ἐκβαλὼν τὴν ὑπόφασιν, τοιαῦτα δὲ ἐπεπόντα μὲν
p. 438. ὥστε σφόδρα ἡμᾶς πεπαιδῶται, ὅτι ἀνανήρητοι τῶν κατὰ θεὸν λεγομένων ἢ ἀλήθεια· δὲ
ἐκ ἀκίνδυνον ἡμῖν ἀμελεῖν βελομένοις τῷ παρ' αὐτῶν λεγομένων τέτων ἕως εἰρημένων,
ὑποκάλυψεν λοιπὸν ὁ θεοφῆτης διηγεῖται διαχθεῖσαν αὐτῶν κατὰ τὸν θεόν, ἀφ' ἧς αὐτὸς τε
ἀκρίβη τῶν κατὰ τὸν θεόν ἀγαθῶν τῷ πᾶσι ἐλάμβανε, δὲ τοῖς ἀκρίβη διαρροῦντως εὐη-
γηλίζετο τὰ φαινόμενα· λέγει δὲ ἕως.

1. 7. „ Τῇ τεβάρει καὶ εἰκάδι, τῇ ἐνδεκάτῃ μὲν, οὗτος ὅστις ὁ μὲν σαβὰτ, ἐν δὲ τῇ

mones legemque meam excipite, quidquid ego videlicet praecipio in spiritu meo
servis meis prophetis, qui patres vestros comprehenderunt. „ Profecto aequum est
vos reputare, quod neque patres vestri iam supersint neque prophetae: nam et hos
et illos communis naturae interitus intercepit, quominus vitam diutius propagarent.
Et illi quidem e vivis excesserunt, contumaciae suae poenam experti; prophetae
autem etsi huius vitae finem fecerunt, nihilo minus verborum suorum veritatem
factis comprobaverunt; quandoquidem vel ipsis mortuis vaticinia suum exitum ae-
que habuerunt; quia haec nimirum me iubente edita fuerant. His exemplis moni-
tos ea, quae prophetae meo nomine aiunt, non parvipendere decet, immo his au-
scultare quae spiritali gratia commoti loquuntur: nam neque dicta ab iis inritari
queunt, neque vobis dictorum neglectus vacare periculo potest. His verbis com-
punctus populus, quorum veritati locuples facta testimonium dabant, sic respon-
dit, ut docilitatem animorum suorum manifestam faceret. „ Responderunt, inquit,
atque dixerunt: sicuti disposuit Dominus omnipotens facere nobis secundum vias
nostras, et secundum studia nostra, sic fecit nobis. „ Verbum disposuit pro dispo-
suerat ponitur: etenim haud de praesenti sed de praeterita re sermo est. Fatemur,
inquit, quae Deus nobis eventura portenderat, congruo facinoribus nostris decreto,
ea nos revera expertos fuisse: quare vehementer nobis persuasum est, dictorum di-
vinorum veritatem esse certissimam. Haec elocutus, revelationem deinceps propheta
narrat sibi a Deo oblatam, ex qua cum ipse non dubiam publicae felicitatis con-
firmationem percepit, tum fidenter auditoribus visa nunciavit. Sic autem ait.

ἑδωτέρῳ ἔτι ὅπῃ Δαρείς, ἐχρῆτο λόγῳ κυρίου πρὸς Ζαχαρίαν (¶) τῷ Βαραχίου, υἱὸν Ἐδδῶ, τῷ πρεσβυτέρῳ, λέγων. „ Τὸ ἐχρῆτο λόγος κυρίου ἀπὸ τῷ ἀποκαλύψεως ἡξιώθην θείας· ὅθεν τῷ ἀποκαλύψην λέγων λοιπὸν « ἑώρακά φησι τῷ νύκτα. „ Οὐ γὰρ ὁ λόγος τῷ κυρίῳ ἐδὲ κύριον ἡμελλεν λέγειν ἑώρακα τῷ νύκτα· ἀλλὰ δηλονότι ὁ πρεσβυτέρης φησί· δι' οὗ κείνους τῶν δεικνύσας ἀποκαλύψην αὐτῷ γενησέσθαι θείαν, ἐν ταῖς τοῖς ἀποκαλύψην τίς ἐστι δηγῆται· διὸ λέγει ἑώρακα τῷ νύκτα, ἀπὸ τῷ εἶδον ἀποκαλύψην τοιάνδε· εἴτα καὶ λέγει τοιαύτῳ ἥ τις ἐστίν. „ Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀπιθεβηκὼς ἵππον πυρρόν· καὶ εἶδεν εἰσὶν κῆ ἀναμέσον τῷ ὀρέων τῷ κατὰσκιῶν· καὶ ὀπίσω αὐτῷ ἵπποι πυρροὶ καὶ ποικίλοι καὶ λευκοί· καὶ εἶπον, ὅτι οἱ κύριε; ὁ εἶπε πρὸς με ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί, ἐγὼ δεῖξω σοι τί ἐστι ταῦτα. ὁ ἀπεκρίθη ὁ ἀνὴρ ὁ ἐφεσηκὼς ἀναμέσον τῷ ὀρέων, καὶ εἶπε πρὸς με· οἱ εἰσὶν ἡς ὁξαπέσφλε κύριον πειροδευσὶν τῷ γλῶ· καὶ ἀπεκρίθησαν τῷ ἄγγελῳ κύριε τῷ ἐφεσῶπ ἀναμέσον τῷ ὀρέων, καὶ εἶπον, πειροδευσάμεν τῷ γλῶ πᾶσαν, ὁ ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ κατὰκαίται καὶ ἡσυχάζει. „ Εὐδελον ὅτι πάντα δὴ τὰ τῷ πρεσβυτέρῳ διειχθέντα, γνωρίσματα πινῶν ὑπῆρχον πραγμάτων (1)· ὡς γὰρ ὁ Ἰωσήφ εἶδε δράγματα καὶ ἥλιον ὁ σελήνην ὁ ἀστέρας *, ἔλασον ἡ τῶν πραγμάτων πινὸς ἐσομένης δήλωσιν εἶχεν· ὁ Φαραὼ σάχρας τε καὶ βόας εἶδεν μὲν εὐπαθεῖς εἶδεν ἡ λεπτεῖς *, ὡς ἡ ὁ ἐν ταῖς ἑτέρας τὰ ἐκ τῷ δεικνυμένων σημαινόμενα· τῷ αὐτὸν δὲ ζῶπον ὁ ὁ πρεσβυτέρης ταῦτα μὲν δι' ἀποκαλύψεως ὁρᾷ θείας, ἔλασον δὲ τῷ δεικνυμένων αὐτῷ σημεῖον τῷ καὶ δήλωσιν πραγμάτων εἶχεν· ἔπειτα ὁ μακάριος Πέτρος εἶδε σινδόνα ἀπ' ἑραν κατὰτερυμένῳ, μετὰ παντοδαπὸν ξώων καθαρεῖν τε ὁ ἀκαθάρτων *, τὰ φαινόμενα ἡ ἑτέρον πινῶν δήλωσιν εἶχε·

v. 8.

v. 9.

v. 10.

p. 129.

v. 11.

* Gen. XXXVII. 6.

* Gen. XLII.

* Act. X. 11.

“ Die vigesima quarta mensis undecimi, qui est sabbat, secundo Darii anno, sermo Domini factus est ad Zachariam Barachiae, filii * Eddonis, prophetam, dicens. „ Verba “ sermo Domini factus est „ pro, divina revelatione ego dignus habitus sum, ponuntur. Neque enim vel sermo Domini vel Dominus dicturus erat per noctem vidi. Sed enim heic loqui prophetam constat. Igitur postquam ait divinam sibi accidisse revelationem, quatenus ista fuerit pergit dicere. Ait ego per noctem vidi, pro, hoc ostentum vidi. Mox eius rei rationem edisserit. “ Ecce vir equo rufo insidens: hic in montium umbrosorum medio stabat: post eum equi rufi et varii et albi. Dixique, quoniam isti sunt Domine? Dixitque mihi angelus qui mecum loquebatur: ego tibi rem hanc declarabo. Responditque vir ille qui inter medios montes constiterat, dixitque mihi: hi sunt quos misit Dominus ad perlustrandam terram. Porro responderunt angelo Domini qui in mediis montibus stabat, dixeruntque: terram universam perambulavimus; et ecce universa terra habitatur et quiete fruitur. „ His ostentis prophetae oblatis significari facta nonnulla, nemo non videt. Nam sicut Iosephus manipulos vidit et solem et lunam et astra, quae singula facti alicuius significationem habebant; itemque Pharaon spicas et boves partim crassas partim macie confectas, quae pariter certum quid aliud innuebant; eodem modo etiam propheta res, quas diximus, divina revelatione spectat; sed tamen singula ostenta facti alicuius indicium adferebant. Sic etiam beatus Petrus sindonem vidit caelo demis-

* Gr. filium.

Scholion graecum a manu recentiore, ut et sequentia.

(1) Ἄφρον καὶ ἀγροικία· εἰ μὴ ἐκὰς εὐδον καὶ ἀνύπαρκτα ὄνειρα ἐβλεπον ἐκ μελαγχολικῆς διαθέσεως, πάντως περὶ πραγμάτων αὐτοῖς οἱ λόγοι· ἀλλ' ὁ ἐρμηνεύων οὐ τοῦτο σκοπεῖ, πρόδηλον ὅν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ποίου καὶ τί τὸ πρῶγμα ὁ σημαίνει ὁ λόγος. *Insipiens hoc et indoctum. Nisi forte dormiebant, et insubsistentia somnia ridebant ex melancholica animi affectione, prophetae omnino de rebus loquuntur. At interpres hoc, quamvis evidens, non observat, sed quae qualisque res sit quam sermo significat.*

Ὁ ἄνθρωπος δὲ πρὸς τὸν καὶ ὁ μακάριος Ζαχαρίας τὸ ἀποκάλυψεν διηγήμενος λέγει πρὸς τὸν ἄλλων ὅτι ἄνδρα εἶδεν ὅτι ἵππων ὅτι βελήκωτα πυρρὸν, ὃς ἀναμέσων τῶν ὁρέων εἰσήκη τῷ κατὰ σπένον.

Πολλῆς δὲ πλάνης καὶ ἀνοίας ὅτι μετὸν, καὶ ἐδὲ ἀσεβείας ἀφεστῶς, τὸ πρῶτον πινων λεγόμενον, ὅτι ὁ υἱὸν ἐώρα. τὸ δεῦρ ἐν αὐτῷ. δὴ καὶ γε ὄντος ὅτι τῷ πρὸς τὸν δευτέρω Χριστῷ παρθεσίας, ἐθεῖς ἠπίστατο πατέρα καὶ υἱὸν (1), καὶ πατέρα θεὸν καὶ δεῦρ πατέρα, καὶ υἱὸν θεὸν καὶ πατέρα θεοῦ, τὸ ὄντα ὅπερ ὅτι ὁ πατήρ, ἅτε καὶ ὄντα ὅτι αὐτῷ. ἐπειδὴ πατέρα μὲν ὀνομασία καὶ υἱῷ, ὅτι τὸ παλαιῶς ὡς δὲ δὴ καὶ πατέρα μὲν κοινῶς καὶ κηδεμονίαν τὸ δεῦρ λεγόμενον τῷ τὸ ἐκείθεν ὀπμιελίας ἀξιουμένων ἀνθρώπων, ὡς δὲ τὸ ἐχόντων τὴν πλάνην καὶ οἰκείωσιν δεῦρ. πατέρα δὲ θεὸν, ὡς περ οὐκ ἐφω ἡδὴ, υἱὸν δεῦρ, καὶ υἱὸν θεὸν δεῦρ πατέρα, ἠπίστατο τῷ τότε κατὰ πᾶν ἐδέξαι. θεὸν γὰρ ἐκτίσιν μόνον ἡδεσαν οἱ πρὸς τὸν δευτέρω Χριστῷ παρθεσίας παρθεσίου καὶ εὐτέλειαν. θεὸν μὲν ὁ ἀτίθων γνωρίζοντες ὅτι καὶ πάντων αἰτίαν. κτίσιν δὲ πάντα σωτόμως εἰπεῖν τὰ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκ

sam, omnigenis beluis tum mundis tum etiam immundis plenam, quae visio aliud quid designabat. Hoc pacto Zacharias quoque propheta revelationem suam proponens, ait in primis se virum vidisse equo rufo insidentem, qui in medio umbrorum montium constiterat.

Multo autem errore ac dementia scatet, neque ab impietate abest, quod nonnulli aiunt, filium Dei a propheta heic visum: quum constet neminem qui ante Christi domini adventum vixerit, agnovisse patrem ac filium, minime inquam Deum patrem Dei filii patrem, neque filium Deum Dei patris filium, eundem substantia ac patrem, utpote ex ipso oriundum. Patris utique ac filii appellatio in vetere testamento erat: patre quidem generaliter Deo appellato hominum cura eius fruentium; his vicissim filiis appellatis, qui plus aliquid haberent propter Dei familiaritatem. Sed tamen Deum patrem, ut iam dixi, Dei filii, et filium Deum patris Dei, sciebat hominum illius aevi prorsus nemo. Etenim Deum tantummodo et creationem noverant quotquot ante Christi domini adventum veram religionem edocti fuerant: Deum quidem sempiternam agnoscentes substantiam et rerum omnium cau-

(1) Scholion. 'Ανούστατε καὶ τῷ ὄντι πλάνη· οὐχ ὅτι οὐκ ἐγίνωσκον πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, διὰ τοῦτο οὐκ ἐχρήσαντο ταῖς ὀνομασίαις, ἀλλ' ὅτι οὐ δυνατοὶ τοιαῦτα ἀκούειν, πρὸς οὓς ἔλεγον· διὰ τοῦτο ἄλλαις ὀνομασίαις ἴσαις τούτων ἐχρῶντο τὰ αὐτὰ δυναμέναις· ἐπεὶ πόθεν ἐγνώμεν τὸν θεὸν ἐν τρισὶ προσώποις, εἰ μὴ οὐ κατὰ τῶν προφητῶν; Ὁ αmentissime vereque fallax! Non quod ignorarent (prophetæ) patrem et filium et spiritum sanctum, idcirco horum nominibus non utebantur, sed quia intelligendis his non erant idonei homines apud quos verba faciebant, propterea paria his nomina ponebant idem significantia. Alioquin undenam Deum in tribus personis cognovimus, nisi etiam a prophetis? Hanc sententiam quod ss. Trinitas ignota prorsus fuerit etiam prophetis, iam recitaverat Mopsuestenus etiam ad Aggaeum p. 276. Iam vero notos Iudaeis patrem et spiritum sanctum, filium ignotum, ait Photius amphil. XLIII. 17. et CXC. 2. Sed innotuisse Daniheli etiam filium observant Hippolytus et Apollinaris in catena quam nos edidimus ad Dan. cap. III. 92. 93. Porro Mopsuesteni sententia diserte refutatur ab iis quae sunt apud Eusebium hist. eccl. I. 2. 3. 4, et contra Marcellum I. 19, nec non toto paene opere eclogarum proph. (quod a cl. benemerentissimo viro Thoma Gaisfordio editum habemus.) Miror Petavium de Trin. II. 7. non ponere satis notam Eusebii luculentam disputationem inter eos auctores qui ex vet. testamento filii divinitatem adstruxerunt. Iam praesens invecio fortasse sit adversus Hieronymum, qui Christum dominum hoc loco agnoscit. Et quidem oppugnatum fuisse alio opere a Mopsuesteno Hieronymum, demonstrat Caveus. Quamquam si fortasse nonnisi graecos auctores legebat heic noster, respici ab ipso puto vel Hippolytum vel Origenem vel Didymum, quos appellat Hieronymus in praef. ad Zach. Denique non est dissimulandum, abs Hieronymo ad Dan. X. 21. XII. 1. non Christum sed angelum apud Zachariam intellegi, sicut etiam a Theodoro, qui Mopsuesteno nostro solet subscribere.

τὰ μὴ ὄντ' εἰς τὸ ἐξ) παρεληλυθότα· ὃ τέτρε γε ὑπόδαξις ἀντίρκης ἐκ τῆ μακαρίων
 ὑποσώλων γήρυτο ἄν, οἱ ὅτι τῆ διὰσπτε παρσσίας ὅτι μακρῶ τῶ γένω συλφρονότες
 αὐτῶ, Χρυσὸν μὲν αὐτὸν ὠμολόγου, ἐγνωκότες δὲ πολλῆς διδασκαλίας· ὅν δὲ, καὶ
 ὃν ἐφῶ λόγον, θεὸς ἐκ ἡπίσαντο· πλὴν ὅσον κτ' οἰκείωσιν ἔλεγον θεὸς ὅν (ὧ) Χρυσὸν κτ'
 τὸ τ' ἀφ' ὅθεν ἐξος ἀγίων τὲ ὃ δικαίων (1). ἐντεῦθεν ὁ Φίλιππος λέγει πρὸς τὸ κύριον·
 δεῖξον ἡμῖν (ὧ) πατέρα σε, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν· ἐκ ἄν γε τέτο εἰπὼν εἰ ἡπίσατο, τίς μὲν ὁ
 υἱός, τίς δὲ ὁ πατήρ· ἡπίσατο γὰρ πάντως, ὡς ὃ ἀθέατον ἡ θεία φύσις· ὅθεν καὶ ὁ κύριος
 λέγει πρὸς αὐτὸν, Τεῖστον γένον μὴ ὑμῶν εἰμι, καὶ ἐκ ἐγνωκῶς με Φίλιππε; δεῖκνύς
 ὅτι οὐδὲ αὐτὸν ἡπίσατο, ὃν εἶδέναι ὤετο· καὶ τέτρε γε ἐνεκεν κτ' (ὧ) πατέρα ἰδεῖν αὐτῶ,
 πρῶτον ἐφ' ἐμῶς ἀδυνάτῃ· ἐπ' αὐτῇ γὰρ ὁ ἐωρακὴς ἐμὲ, ἐώρακε τὸ πατέρα· δεῖκνύς
 ὅτι κτ' τὸ θεότητα τέτο ὅστις ὅτι πατήρ, ἀθέατος ὁμοίως ἐκείνῳ, καὶ ὅτι αὐτὴ ἐκείνῃ
 ἡ καὶ τέτρε. Καὶ ἐτέρωθεν δὲ σαφές ἐστι πρὸς αὐτὸς ὁ κύριος λέγει· * Ἄντα ἐν παρσμίαις
 λελάληκα ὑμῖν, ἀλλ' ἐρχεται ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παρσμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρσσία
 πρὸς τὸ πατέρα ἀπαγγέλω ὑμῖν· δεῖκνύς ὅτι ὡς ἐν αἰνίγματι τῆ πατέρα ἡκούον φωνῶν,
 ἐπὶ τῇ ἀνθρώπων φύσει κτ' γένον αὐτῶ ἐκλαμβάνοντες, γινώσκοντες δὲ ἀληθῶς ὅν

p. 111

* Ioh. XVI. 25.

sam; creationem autem, ut breviter dicam, res ab illo ex nihilo ad existendum productas. Idque satis demonstratur vel ex ipsis apostolis, qui in Domini adventu, longo tempore cum eo versati, Christum quidem eum confitebantur, prout ex multo magisterio didicerant; filium tamen, ea qua dixi ratione, Dei esse nesciebant: nisi quod peculiariter Dei filium dicebant Christum, antiquiorum more sanctorum atque iustorum. Hinc Philippus Domino aiebat: ostende nobis patrem tuum, et sufficit nobis; quod numquam dixisset, si quinam esset filius, quinam ille pater, scivisset. Alioqui plane noverat invisibilem esse divinam naturam. Unde et Dominus illi dixit: tanto tempore vobiscum sum, et non cognovisti me Philippe: ostendens, quod ne ipsum quidem agnosceret, quem scire putabat: ideoque patrem quoque videre postulat, impossibilem rem cupiens. Subdit ergo Dominus: qui videt me, videt et patrem meum: ostendens se, ad deitatem quod attinet, eundem esse ac patrem, invisibilem pariter: eandemque esse utriusque conspectum. Alibi vero manifestius dixit illis Dominus: haec in proverbii locutus sum vobis; sed venit hora cum iam non in proverbii loquar vobis, sed aperte patrem vobis annuntiabo: significans quod tamquam in aenigmate patris vocabulum audierant, de natura humana secundum eandem relationem id intelligentes; at postea verum Dei filium

(1) Mopsuesteni interpretatio haec non est admittenda in confessione certe Petri: *tu es Christus filius Dei vivi* etc. Etenim S. Hilarius de Trin. VI. 36: *non est, inquit, evangelica et apostolica fides, filium Dei nomine potius quam natura credidisse. Si enim adoptione haec nuncupatio est, et non idcirco filius est, quia exierit a Deo; quaero unde beatus Simon Bartona est confessus: tu es Christus filius Dei vivi? Anne cum omnibus potestas sit per sacramentum regenerationis in filios Dei nasci? Si secundum hanc nuncupationem filius Dei Christus est, interrogo quid illud sit, quod Petro non caro neque sanguis revelavit, sed Pater qui in caelis est? Generalis professio quid habet meriti? aut quae revelationis est gloria in publica conscientia? Si ex adoptione filius est; unde haec in Petro beata confessio est, hoc filio deferenti quod est commune sanctorum? Ultra humanam autem intelligentiam se fides apostolica protendit.* Pergit alia ibidem cumulare Hilarius, quae breviter heic recitari non possunt. Consonat autem Hilario altera dogmatum basis S. Athanasius de sent. Dionysii n. 8., et contra Arianos orat. II. n. 18. 62, et alibi. Sic denique Petri verba de naturali filio Dei Christo dicta intellexerunt summates alii patres Ambrosius, Augustinus, Cyrillus, Chrysostomus, quos Tirinus memorat ad Matth. XVI. 16. Nos igitur necessario hanc criticam adnotationem faciendam iudicavimus, praesertim quia graecus Scholiastes, qui alia in Mopsuesteno notavit, nihil hoc in loco animadvertit.

ὅτ' ἂν γῶσι θεὸν ἐκ θεῶ κατ' ἐσίαν ὄντα ὅς αὐτῶ, καὶ τὲτο ὄντα τ' ἐσίαν ὅπερ ἐκείνος· εἰ ᾗ οἱ θεωρητῶν ἐ οἱ θεωρεῖν δὴ πάντες ἠπίσαντο πατέρα καὶ υἱόν, καὶ δὴ τὲτο ἐκ τῆς θεῶν ἐδιδάσκοντο γραφῶν, πρὸς τὴν ἄλλων ἠέδσαν ἂν οἱ ἀπόστολοι τὲτο· ὁμ' εὐδελον ὡς οὐκ ἠέδσαν, ἔμαδον δὲ ὁπλῶκα τῶ πνεύματ' ἔλαβον τὴν χάριν φοιτήσαν ἐπ' αὐτὲς μὲν τ' εἰς οὐρανὸς ἀνοδον τῶ δεσπότη Χριστῶ· ὅθεν καὶ ὁ κύρι' φησὶν πρὸς αὐτὲς *, ἐπὶ πολλὰ ἔχω λέγειν, ὁμ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅτ' ἂν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα τὸ ἀληθείας, ὁδηγήσῃ ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· εἰ δὲ τὸ θεόπαις τὸ μονογενὲς ἠπίσαντο, ἐ δὴ καὶ πατέρα (ὧ) ὡς θεὸν θεῶ πατέρα, τί δὴ τέτων μερίζον ἡμῶν, ὁ μανθάνειν ἠμελλον ἵστερον; τῶ τῶν θεότης τῶ μονογενὲς ἔτε ἠπίσαντο πρὸς τῆς πρὸς τὴν δεσπότη Χριστῶ παρσείας, ἔτε πρὸς τῆς θεωρητῶν πρὸς τῶν δαυτῶν δαυτῶν (1).

* Joh. XVI. 12.

p. 412.

Ἐπεὶ καὶ ἐκεῖνο πάσης ἀνοίας ἔστι μεσόν, ἀληθέστερον δὲ εἰπεῖν φρενοβλαβείας, τὸ λέγειν ὅτι ὅτ' ἂν ἀγέλεις τὲ μέμνηται καὶ κυρίως, καὶ τὲτον ἡ παλαιὰ τὴν υἱόν τῶ θεοῦ λέγει· ἔς ἐχρῶν αἰχμηθῶναι γοῦν τῶ μακαρίως Παύλῳ τὸ φωνῶν δαυτῶντος ἐκ τῆς ἀγέλων (ὧ) υἱόν, ἐ δαυτῶντος ὡς τέτων τὲ καὶ ἐκεῖνος τὸ μέσον ἐστὶ καὶ τῶν, ὅσον γε ὑμῶν καὶ δεσπότη· λέγει γὰρ ἔπος· * ἐ πρὸς μὲν ὅτ' ἀγέλοις λέγει, ὁ ποιεῖν ὅτ' ἀγέλοις αὐτῶ πνεύματα, ἐ ὅτ' λατρεῖν αὐτῶ πρὸς φλόγα· πρὸς δὲ (ὧ) υἱόν, ὁ θεὸν σὺ ὁ θεὸς εἰς (ὧ) αἰὶνα τῶ αἰὶν'· ῥάβδος εὐθύτης ἡ ῥάβδος τῶ βασιλείας σὺ δαυτῶν ὅπσον ὅτι τὸ δαυτῶν, ἡ τὲ καὶ ἀγέλων· καὶ ὅτι μὴ δὲ πωλεθῶν οἶον τὲ τῶν φωνῶν δαυτῶν

* Hebr. I. 7.

agnituros Deum ex Deo, substantialiter ex ipso existentem, eandemque patris substantiam habentem. Quod si prophetae et illi veteres cuncti novissent patrem ac filium, idque a divinis scripturis edocti fuissent, utique apostoli prae ceteris scivissent. Sed constat eos ignorasse, et tum demum didicisse, cum Spiritus sancti gratiam receperunt in eos immissam post Christi domini in caelos reditum. Unde et Dominus aiebat illis: adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo; cum autem venerit ille Spiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem. Quod si deitatem Unigeniti scivissent, itemque patrem ceu Deum Dei patrem, quid maius supererat quod postea discerent? Igitur Unigeniti deitatem nec quisquam novit ante Christi domini adventum, neque aliquis prophetarum de hac loquitur.

Insuper et illud putae insipientiae plenum est, immo ut verius dicatur insaniae, videlicet si quis dicat, quod ubi angeli mentio sit ac domini, ibi vetus scriptura filium Dei denotet. Atqui oportebat revereri beati Pauli vocem distinguentis ab angelis filium, et inter hunc atque illos intervallum tantum ponentis, quantum est inter famulum dominumque. Sic ergo ait: et ad angelos quidem dicit: qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignis flammam. Ad filium autem: thronus tuus Deus in saeculum saeculi: virga aequitatis, virga regni tui; demonstrans quanta sit differentia filii ab angelis, et quod ne comparari quidem haec vocabula

(1) Scholion. Καὶ τοῦτο ἀμαθῶς νομίζεις. Ἡσαΐας γὰρ ὡς περ διὰ τοῦ τρισαγίου τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ὑποφαίνει, οὕτω καὶ διὰ τοῦ εἰπεῖν, καὶ καλεῖται τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ἄγγελον αὐτὸν εἶναι λέγει, οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ κατὰ τὴν δεσπότου τὴν αὐτοῦ· εἰ γὰρ ἀπεστάλη παρὰ τοῦ πατρὸς ὡς ἀπὸ αἰτίου, ἄγγελός ἐστιν, ἀνήγγειλε γὰρ ἡμῖν τὴν σωτηρίαν· ὡς πού καὶ αὐτὸς φησὶν, ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς ἀνήγγειλα ὑμῖν· καὶ μὴ παρὰ τρεῖς τὴν ἀποστόλου ῥῆσιν δι' ἑτέραν εἰσαχθεῖσαν αἰτίαν. Hoc item imperite arbitraris. Esaias enim sicut per trisagium tres personas indicat, ita etiam illis verbis « hic appellatur magni consilii angelus » angelum ipsum esse dicit, non secundum angelorum substantiam, sed secundum suam, id est Domini. Si enim missus fuit a patre tamquam causante, angelus est: nuntiavit enim nobis salutem; ut alicubi ipse dicit: quae audiavi a patre, nuntiavi vobis. Cave ergo ne apostoli dictum pervertas, quod aliam ob causam prolatum fuit.

ταύτας, τῇ μὲν ἀρεάτων δυνάμεων ἐπὶ λατρυγίαν ἐκτεταγμένων εἰκότως ἀγγέλων καὶ ἀγγελῶν, διὰ τὴν ὑπεργίαν καλεσμένων εἰς τὸ ἐπυγχανον σεβαστημένοι· τῇ ὑπὲρ τῆς ταύτας μὲν οὐ σεβαστημέναι τὰς φωνάς, μόνον ἡ ταύτης ἀναδεξαμένη τὴν φωνὴν δικαίως; τὸ δὲ θεὸν σε ὁ θεὸς εἰς τὴν αἰῶνα τῆς αἰῶνος, ῥάβδος ἐνδύτη· ἡ ῥάβδος δὲ βασιλείας σου· ὅπερ ἔστι λέγοντες αἰδίων βασιλεία κύριον ἡμῶν πάντων, ἐν ἐνδύτη πάση τὸ πᾶν διοικῶντα· πῶς οὐκ ἐκ ἀνόητον ἐμανικὸν τοσαύτης ὑπὸ τῆς μακαρίας Παύλης τῆς δεσφορῆς ἡμῶν ὑποδεδαιγμένης, τολμᾶν συνάγειν τὰ ἀσύμβατα, ἐπὶ λέγειν καὶ ἀγγέλον καὶ κύριον δυνάτον λέγεσθαι (Ϝ) ὡς; ἀλλ' εὐδελον ὅτι ὁπότ' ἂν τί τοιοῦτον ἐν τῇ θεῖα φέρεται γραφῇ, ἀγγέλους μὲν μέμνηται τὴν σεβαστὴν ὑπερηγίαν ἐκτεταγμένους τῶν δαικνυμένων· ἐπὶ δὲ πάντες εἰς λατρυγικά πνεύματα εἰς δεσφονίαν ὑποσελλόμενα διὰ τοῦ μέλλοντος κληρονομῶν σωτηρίαν, ὡς ὁ μακάριος Παῦλος φησί.

p. 443.

Κύριον ἡ ὀνομάζει οὐ (Ϝ) ἀγγέλον ἔγω καλῶν, ὅτι θεὸν δὲ ἀναφέρων τῆς γνομῆς τὸ ἔργον· ὡπερ οὐ καὶ οἱ σεβαστῶν πολλὰκις τὰ ἀρμόπτοντα λέγουσι τῷ θεῷ, ἐκ ἑαυτοῖς λογιζόμενοι τὰ λεγόμενα, ὅτι θεὸν δὲ αὐτῶν ἀναφέροντες τὴν αἰτίαν· καὶ τὸ γὰρ εὐδὲς ἐκ τῆς σεβαστῆς τῆς παρόντος ἰδοὺ πᾶς ἂν εἰπὼν γὰρ ὅτι ἐχέτω λόγος κυρίου σεβαστῶς Ζαχαρίαν λέγων, ἐπήγαγον· ὡργισθὲν κύριος ὅτι τοῦ πατρός ὑμῶν ὁργῶν μεγάλῳ· καὶ τοι γὰρ τὸ ἀκόλαστον εἰ * ἀλλ' εἰπεῖν, ὅτι ἐχέτω λόγος κυρίου σεβαστῶς Ζαχαρίαν λέγων, ὡργισθὲν ὅτι τοῦ πατρός ὑμῶν· ὡς ἂν μὴ ὁ γεροντὴς λόγος τῆς κυρίας σεβαστῶς (Ϝ) σεβαστῶν, ὡς ἐτέρη πηλὸς φαίνεται κυρίου λέγων ὡς ὁργισθέντος· ἀλλ' εὐδελον ὅτι τὸ, ἐχέτω λόγος κυρίου τὴν ὑποκαλύψαντα εἰπὼν, ἐπάγει λοιπὸν τὰ ῥήματα ὁ σεβαστῆς ἄπερ αὐτὸς εἶπεν ὁ θεός, ἐκ οἰκείᾳ λέγων, τὰ ἡ τῶν σεβαστῶν λελεγμένα ἐκπτεμεν· (Ϝ) αὐτὸν δὲ ἔσπον ἐπὶ ὅτ' ἂν ἀγγέλον λέγει, εἶτα καὶ κύριον ὀνομάζει, τῷ μὲν ἀγγέλῳ, τὴν ὑπερ-

* ita cod.

p. 444.

inter se possint: invisibilibus quidem potestatibus, et ministrando addictis, merito angelorum nomine et ministrorum propter ministerium appellatis, cui sunt creati; filio autem huiusmodi dictiones non patiente, unam vero iuste admittente, id est thronus tuus Deus in saecula, virga aequitatis virga regni tui; quod perinde est ac dicere sempiternum regem dominumque omnium, omni aequitate cuncta regentem. Quid ni igitur insipiens sit atque furiosum, tantâ nobis a beato Paulo differentia monstratâ, copulare audere quae componi nequeunt, ac dicere fieri posse ut angelus ac dominus dicatur filius? Plane igitur exploratum est, quod ubi huiusmodi aliquid in divina scriptura fertur, ibi de angelo agitur ministerio eorum, de quibus sermo, addicto: quia omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos qui hereditatem capient salutis, ut beatus ait Paulus.

Dominum autem nominat, non quod angelum ita appellet, sed ad Deum rei gestae operam referens. Veluti etiam prophetae saepe verba dicunt Deo convenientia, non quod sibi dicta illa tribuant, sed Deo causam eorum imputantes. Atque hoc statim ex praesente propheta quispiam cognoscet. Nam postquam ait: verbum Domini factum est ad Zachariam, dicens; addidit: iratus est Dominus adversum patres vestros ira magna. Atqui consentaneum erat dicere: factum est verbum Domini dicens: iratus sum adversum patres vestros; ne verba Domini ad prophetam facta, de alio quodam viderentur domino dicere tamquam irato. Sed enim patet, quod cum dictio “factum est verbum Domini”, revelantem significet, addit mox verba propheta quae Deus ipse locutus est; neque sua dicit, sed quae Deus pronuntiavit, exponit. Eodem plane modo et cum angelum dixit, deinde etiam Dominum

ζουῶτα δέκνυσιν· τῇ ἣ τὸ κυρίου φωνῇ, (Ϟ) ὀπτάζαντα δὲ τῷ ἀγγέλων ἐκεῖνα γρυ-
 είδα· ἀλλὰ γὰρ εὐδὴλον ὅτι οὗτοι ἀγγέλους αἰσθητῶς φαινομένους τοῖς ἀνθρώποις, ὅτι ἂν
 τοῦτο δοκῇ τῷ θεῷ, ἕως ἀνθρώπων εἶδῃ μιμεῖσθαι, ὅπερ οἰκεῖον ἐστὶ τοῖς ὁρῶσι τὸ
 καὶ παρδουμένοις· τὸ δὲ καὶ ἐκ τῆς καμῆς διαθήκης ἐκ ἡπτον μάθει πῶς ἂν· τὰ γὰρ καὶ
 τὸ ἀνάσαιον τὸ δεσπότης Χρῆσθ διηγμένη ἡ θεία γραφὴ λέγει, ἀγγέλων ὡφθαί τὸ ὑποκυ-
 λίσαντα (Ϟ) λίσαν· εἴτα διαγράψασα οἷος πῶς ἡ, ὅπως ὡφθαί, ἡ ὑπὸ φησὶν ἡ εἰδέα
 ὡς ἀραπῇ, τὰ ἣ ἰμάτια λαοὶ ὡς χιών· ὁ μὲν τὸ ἀνοδὸν ἣ τὸ κυρεῖς τὸ εἰς ἔρανόν, κεχη-
 νόταν πρὸς τὸ γερονότῳ καμνότητα τῷ μαθητῶν, ἰδὲ φησὶ δύο ἄνδρες εἰσήκισαν ἐν
 εἰσῆπ λαοκῇ ἦσαν ἣ ἀγγέλοι διδάσκοντες αὐτὰς ἀ πρὸς ὅσον ἡ ὅτι τοῖς γερονόσιν εἰδέ-
 να· τὸ αὐτὸν δὲ ὅσον καὶ αὐτὰ ἐν ἀνθρώποις μορφῇ ἀγγέλων θεωρεῖ πρὸς ὑπερλίαν ὑπὸ
 τὸ χάριτῳ τεταγμένον τῷ εἰς σωτηρίαν ἡκόντων ἀνθρώπων.

Ἡ μὲν οὖν ὁφθαί ἀγγέλων εἰδήλῃ· τὰ πρὸς αὐτὸν ἣ ἡ μινυπηὰ πρὸς ματῶν· ἴπω
 μὲν οὖν ὀπιβεβλήκῃ εἰς δήλωσιν τὸ τάρις, μὴ οὐ πάντα ὀπιτελεῖν τὸ ἀοράτοις δυνάμε-
 σιν ἔργον ἐστὶν ἄπερ ἂν ὀπιτάτῃ θεός· πρὸς δὲ, ὡς ἂν τὸ θυμὸν δεικνύῃ ὃν ὑπὲρ αὐτῶν
 εἶχεν καὶ τῷ ἀποφύων· ἐν μέσῳ δὲ κατὰσίων ὁρέων εἰσῆκῃ· τῷ μὲν ὁρέων, τὸ ὑψηλὸν ὁ
 πρὸν τὸ δυνάμειος τὸ λειτεργουῶν φανερόν ποιούτων· τῷ κατὰσίων δὲ, δήλωσιν
 ἐχόντων τὸ σπέτης ἡ παρέχῃ ὁ θεὸς εὐηγγελίζετο τῷ λαῷ τῷ οἰκείῳ· ἐρῶτῃ μὲν οὖν
 ὁ πρὸς ἡμῶν, πῶς εἶται; τὸ ὑποκαλύφειος πρὸς τὸ ἐρῶτῃ αὐτὸν κινήσας, ὡς ἂν καὶ ὁδὸν
 ἡ διδασκαλία λάβοι. “ Ἀποκρίνεται δὲ φησὶν ὁ ἀγγέλῳ ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί· ἐγὼ δειξά-
 σοι πῶς ἐστὶ αὐτὰ. „ Λέγει ἣ αὐτὸν τὸ ἄνδρα ὃν ὀπιβεβηκότα ὀπὶ ἴπων εἶδεν πρὸν· δὲ
 τοῦτο καὶ τὸ, ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί λέγει· ἐπειδὴ ἐκ ἔξωθεν φερρομένης ἦκε φωνῆς, ἀλλὰ καὶ
 ὑποκαλύφῃ ἐναποτυπώτης αὐτῇ τῇ δαναίῃ· ὡς ὁ μακάριος Πέτρος ἦκε τὸ, ἀνασῶς

nominat, angeli quidem vocabulo ministrum denotat; Domini vocabulo, illum qui per angelos illa fieri mandavit. Sed et illud exploratum est, angelos visibiliter hominibus apparentes, quum id Deo placuerit, humanam formam imitari solere, quae congrua est cernentibus et revelationem excipientibus. Atque hoc ex novo quoque testamento condiscere quispiam potest. Etenim Christi domini resurrectionem divina scriptura narrans, ait angelum visum qui lapidem revolverat. Mox describens quis esset, et quomodo visus, erat inquit facies eius ut fulgur, vestimenta autem alba tamquam nix. Et post Domini in caelum reditum, hiantē ore stupentibus ad rei novitatem discipulis, ecce, inquit, duo viri adstiterunt in veste candida. Erant autem angeli, qui discipulos rem gestam docebant. Eodem modo nunc etiam angelum videt propheta a gratia missum ob ea administranda quae humanae saluti conferunt.

Species itaque externa angelum exhibebat; at ipsius adiuncta, significabant res quae fiebant. Equum itaque inscenderat, ob significandum celeritatem, qua omnia exsequi invisibiles potestates solent Dei mandata. Rufus autem erat equus, ob iram denotandam, qua pro eis angelus contra alienos erat incensus. Inter montes denique umbrosos constiterat: et montes quidem celsam firmamque potentiam angeli administratorii demonstrabant; umbrosa autem qualitas, protectionem quam praebere populo suo Deus promiserat. Interrogat ergo propheta: “ quid isti? „ revelatione eum ad, interrogandum impellente, ut edocendo via pandatur. “ Respondit autem, inquit, angelus qui loquebatur in me: ego ostendam tibi quid sint haec. „ Dicit vero ipsum virum, quem insidentem equo rufo viderat. Idcirco etiam dixit “ qui loquebatur in me „, quoniam haud extrorsum allatam vocem audiebat, sed vi reve-

Πῆρε θυσον καὶ φάγε· εὐδηλον ἦ ὅπ οὐκ ἐξ ἑρανοῖν ἐφέρετο τσιαύτη φωνή πρὸς αὐτόν· ἢ γὰρ ἀν καὶ πᾶσαν ἐπλήρωσε τ' οἰκαμένην ἢ τε λεγομένου γνωστis· ἐναπετυπέτο ἡ αὐτῇ ἡ φωνή, ὥς ἀν ἑρανόθεν πρὸς αὐτὸν ριγμομένη· ὅπ ἡ (W) λαλουῦτα ἀγγελον αὐτῷ, τ' ὀπι-
βεθηκότα ὅπ (W) ἵππον τ' πυρρόν λέγει, δηλον· ὥς γὰρ εἶπεν ἐγὼ δεῖξω σοι τί ὄζει ταῦτα,
ἐπάγει “ Ἐ ἀπεκρίθη ὁ ἀνὴρ ὁ ἐφεσηκώς ἀναμέσσην τῷ ὀρέων, καὶ εἶπεν πρὸς με· οὐτοί
εἰσιν οὗς ἐξαπέσειλε κύριος τοῦ θεοῦ σου τὴν γλῶσσάν σου, Σαφῶς διακνὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνην· ὃς καὶ
ἐφθεῖς αὐτῷ ἀνὴρ ἐν μέσῳ τῶν ὀρέων τῶν χαλασίων, αὐτὸς δὲ ὁ λαλὼν ἐν αὐτῷ· ὃς καὶ
διδάξαν αὐτὸν ὑπέχετο, τίνα δὴ ταῦτα τὰ τ' ἵππων· καὶ δὴ Ἐ ἐδίδαξεν εἰπὼν κατεχέης
ὅπ ἐτοι εἰσὶν οἱ πέμπεσθαι εἰωσύτες πρὸς τὸν θεόν ὅπ τὰ τ' γλῶσσας ἅπασαν ἐκθελίειναι, Ἐ
τ' καθήκεσαν ἐκασταχὲ πληροῦν λατρίας καὶ τὸ δοκοῦν τῷ θεῷ· εὐδηλον μὲν οὖν ὅπ
πρὸς ἀγγελον φησίν, ἀγγέλων γὰρ ἔργον τοῦτο· τοῦτο ἡ οὐ σὺν ἵπποις λέγει· ὅθεν καὶ ὁ
ἐρμηνεύων, ἀπετάλλεται λέγει τέρας ὅπ τὸ τοῦ θεοῦ τὴν γλῶσσάν σου, οὐ σὺν ἵπποις, ἀλλὰ
σὺν ὀπιβεθηκότας λέγων· ἀναγκαίως δὲ καὶ ἐτοι ἂτε ἀγγελὸς ἐφ' ἵππων ὤφθηται, καὶ τ'
ὅπ τ' ἵππον ὀπιβεθηκότα (W) πυρρόν· τῷ μὲν ἵππων δηλούτων τ' ἀρχότητα τ' λατρ-
σίας· ἄλλοι ἡ πυρρόν, (W) θυμὸν ὃν καὶ τῷ θυσιάζων εἶχον, καὶ τ' λούκαν ἡ εἰς μέλουςιν
τ' πεποιημένης τοῖς Ἰσραηλιταῖς λαμπρότης, ἐκ τ' αὐτῶν ὑπουργίας, ὡς ἐκτελούντες
οἱ ἀγγελοι, τίς τε τιμωρίας ἐπάγουσι τοῖς τέτων ἀχίοις, καὶ τὰς δωρεάς παρέχουσιν ἐς ἀν
τοῖς τοῖς ἀμείβεσθαι θέλη θεός.

p. 446.

Ἡ δὲ τ' λεγομένων ἀποδείξεις, τὰ ἐξῆς. « Ἀπεκρίθησαν γάρ φησιν τὰ ἀγγέλω κυρία
τὰ ἐφεσῶπ ἀναμέσον τῶν ὁρέων, ἃ εἶπεν. ἀειωδύσαμιν τ' γλῶ πάντων. ἃ ἰδὲ πάντα ἡ
γῆ κατεικάται ἃ ἡσυράζει. », Οὐκ ἂν εἴεν ἵππεες αὐτῶν ἀποκακείσθαι εἶπεν. ποία γὰρ ἂν

v. 11.
p. 447.

lationis in mente propria impressam. Sicut etiam beatus Petrus verba illa audiebat: surgens, Petre, occide et manduca. Patet nimirum haud de caelis allapsam huiusmodi ad illum vocem: alioqui universum mundum implesset dictae rei notitia: sed in eo imprimebatur vox illa tamquam caelitus ad eum demissa. Quod vero angelum sibi loquentem dicit illum qui rufo equo insidebat, manifestum est. Nam postquam ait, ego tibi ostendam quid sint haec, addit. “ Et respondit qui stabat inter montes, dixitque mihi: isti sunt quos misit Dominus ut terram circumirent. , Manifeste ostendens, illum qui apparuerat visum inter montes umbrosos, eundem esse qui in eo loquebatur, et qui ei receperat docturum esse quodnam hoc esset equorum negotium. Reapse autem postea docuit dicens, hos esse qui mitti solent a Deo ad circumeundam terram, et conveniens explendum ubique ministerium prout Dei voluntas tulerit. Constat igitur de angelis prophetam loqui; est enim hoc angeli officium: de his ergo non de equis verba facit: quamobrem et is qui respondit, missos hos fuisse ait ad circumeundam terram, haud equidem equos, sed equites dicens. Necessario autem hi quoque tamquam angeli equis insidentes apparuerunt, ad eius normam qui equo rufo insidebat; equis videlicet ministerii celeritatem indicantibus; rufo autem colore iram qua in adversarios fervebant: denique et quidam albi, Israhelitarum claritatem portendebant, ex illorum ministerio futuram, quod revera angeli exercent, poenas noxiis imponentes, beneficia vero illis quos Deus remunerari voluerit.

Dictorum autem demonstratio in sequentibus fit. “ Et responderunt, inquit, angelo Domini, qui stabat inter montes, atque dixerunt: circumivimus universam terram; et ecce universa terra habitatur, et quiescit. „ Haud equidem equos sibi

καὶ γήραιοτο ὑπὸ ἵππων φωνή; ἀλλὰ δὴλον ὅτι οὗτος τῶν ἵππων ἐπιβιβηκότες λέγει, οἱ ἐν
 μεσφὶ φαινόμενοι ἀνθρώποις ἀδραπηνσίως τὸ ἀναμέσον τῶν ὀρέων τῶν κατὰ σκιῶν ἐφ' ἵππων
 φαινέντος πυρρός, εἰκότως ἀνάλογον τῇ οὐσίᾳ τῆς πρὸς αὐτὸν ποιῶσιν δὲ λέξιν ἡμελλοῦν, ἀφ'
 ἧς δὴ καὶ ὁ πρεσβύτερος καὶ ἀποκαλύψει τῶν λεγομένων ἀκρόν, τὸ ἐξ αὐτῶν διδασκαλίαν
 ἐδέχεται· εὐθιχὸν γὰρ ὅτι πάντα ἡ ἀποκαλύψις ἐπὶ τῇ αὐτῆς θεωρήσει, καὶ εἴτε ἐρεώ-
 τισις, εἴτε ἀπόκρισις, εἴθ' ὅτι δῆποτε, πάντα ἐπὶ τῇ ἀποκαλύψει, διετυπούτο· ὡς ἂν
 δὲ πάντων τῇ διδασκαλίαν ὁ πρεσβύτερος διδάσκει, αὐτὸς τε πῶς καὶ τῇ ἐσπερίων ἐχο-
 βεβαίαν, καὶ εἰς ἑτέρας ἐκθέσει τὴν ἀνέλεον· ἔοικε γὰρ (ὁ) ἐπιβιβηκὸς ἐπὶ τῇ ἵππων ἀνα-
 μέσον ὀρέων, ἀγγέλον αἰνιτίζον τὴν ἐξουσίαν πρὸς τοὺς Ἰσραηλιτῶν, καὶ τὸ εἰρημένον*,
 ἔφησεν ὅτι ἐπὶ τῇ ἀνέλεον ἀγγέλων πρὸς αὐτοὺς οὐκ οἱ λοιποὶ τῶν ἀγγέλων κοινο-
 νοῦντες ὡς εἰκὸς τῷ πρεσβύτῳ καὶ τῶν πρεσβεμένων διελέγοντο, οἱ καὶ ἐμύλυνον αὐτῷ
 τὸ πᾶσαν τὴν γῆν ἐν ἡσυχίᾳ καθεστῆναι τότε· ἀφ' ὧν δὴ καὶ γέγονεν ἐκείνῳ λαβὼν ἀνα-
 μέσον τῶν κατὰ σκιῶν ὀρέων ὁμοίως, ὡς ἂν τὸ τὸ λαοῦ πρεσβύτου πεπιστευμένος, καὶ πᾶσι καὶ
 πατρὶν εἰ πάντα μὲν ὄντι ἐν ἡσυχίᾳ, τὰ καὶ τῇ Ἰερουσαλὴμ ἣ δὲ πεπλάσθηται μὲν εὐχὴν
 πᾶσι ἐδένον ὑπὲρ πάντων τῶν ἔθνων πρεσβύτης πρὸς τοὺς· “ Ἀπεκρίθη γὰρ φωνὴ ὁ ἀγ-
 γελος κυρίου εἰπὼν· “ Ἐκείνος δὲ ὁ ἀναμέσον τῶν ὀρέων ἐξουσίας, ὅπως οὐκ εἶπον οἱ λοιποὶ
 τὸ πᾶσαν τὴν γῆν κατεκταῖναι ἐν ἡσυχίᾳ. “ Κύριε παντοκράτωρ ἕως πότε οὐ μὴ ἐλεή-
 σης τὴν Ἰερουσαλὴμ ἐπὶ τὰς τέλους Ἰούδα, ἃς ὑπερβίβεις τὸ τοῦ ἐβδουμνηκὸς ἔτος; “ Μοινοῦν
 λέγων, πᾶσι τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τοῖς καὶ γῆν ἀσφαλῆ παρέχεις τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν,
 μὴ ἥς ἔταξας διαρῆν αὐτοῖς· μὴ γὰρ ἡ σὴ ὡς ἔοικεν Ἰερουσαλὴμ καὶ αἱ λοιπαὶ τῆς Ἰούδα
 πόλεις τῇ κοινῇ ζωῇ ἀπολαύσαι δακρύων· ὅτι ἐπαδόντες αἰτία τέτων αὐτοῖς τὰ ἀμείν-
 ματα γέγονε, καὶ ἡ τῇ ἀσθενείᾳ ἐπιμελεῖται, καὶ τὸ δαπανεῖται, ἐλπίω δὲ τὰ κατ' αὐτάς

respondisse dicit: nam quanam equorum vox fuisset? Sed patet equites ab eo dici, qui in hominis figura oblatis, ad normam eius qui inter montes umbrosos equo rufo insidens apparuerat, merito congruum speciei cum eo dialogum habituri erant; ex quo etiam propheta per revelationem quae dicebantur audiens, rerum notitiam hauriebat. Constat enim quamlibet revelationem, et res in ea visas, sive interrogando fiat, sive respondendo, sive quomodolibet, haud aliter quam revelationis typo fieri: ut per haec omnia propheta edoctus, tum ipse futurorum eventuum firmam fidem conciperet, atque aliis quoque utilitatem impertiretur. Porro videtur per illum equitem, innuere angelum Israelitarum genti praesidentem, iuxta dictum: constituit terminos populorum iuxta numerum angelorum Dei. Quoniam ergo reliqui angeli, curae ut par erat, participes, de ante dictis loquebantur, alii vero etiam aiebant universam terram in quiete versari; ex his ille quoque occasionem nactus est, qui inter umbrosos montes apparebat, ceu populi sibi cura concredita, ac dolens veluti quod cum omnia quiete agerent, solius Hierusalem res turbarentur, occasionem inquam cepit precem quandam et obsecrationem pro universo populo Dei offerendi. “ Respondit enim, inquit, angelus Domini dixitque. “ (Ille scilicet qui inter montes consistebat, nam ceteri universam terram dixerant habitari et quiescere.) “ Domine omnipotens, quousque non misereberis Hierusalem, urbiumque Iudae, quas septuaginta iam annos aspernatus es? “ Dicens propemodum: ceteris gentibus omnibus, tutum praebes incolatum et quietem, in qua illas versari concedis; sola vero tua, ut videtur, Hierusalem et reliquae Iudae civitates communi hoc non fruuntur munere. Sed quoniam rei huius causa peccata extiterunt, atque impietatis studium,

ἵασαι, ἢ πρὸς τὸ ἀειθρὸν τῶ ἐπὶ τὸν ἀποβλέψας ἐν οἷς ἐν τῇ συμφορᾷ γερόντι αὐταῖς, ἀρκοῦσαν ὑπὲρ ὧν ἡμέρην λόγισαι τὴν πτωχείαν τῇ ἐν τούτῳ χρόνῳ διεσχυρότων αὐτὰς κακῶν· ἐλέω τε οἰκείῳ τὰ ἀμύρτηματα αὐτῶν ὡς ἀγραβὰς ἀπαντα, καὶ τὴν παλαιὰν αὐτοῖς ἀποδῆς εὐπρεσίαν· ὥστε ἐπὶ τῇ Ἱερουσαλὴμ οἰκισθῆναι τὸ πρῶτον χῆμα καὶ τὰς λοιπὰς τῆς Ἰούδα πόλεως αὐτῆς συστῆναι.

Πρὸς ἣν αὐτὰ ἐπάγει. “Καὶ ἀπεκρίθη κύριος παντοκράτωρ τῷ ἀγγέλῳ τῷ λαλῶντι ἐν ἐμοὶ ῥήματα καλὰ ἐν λόγοις ὡς ἀκκλησιαστικῶν. „ Ἐδείξε καὶ δὲ τότε ὅτι αὐτὸς τὸ ἀναμέσον τῶ ὁρέων τῇ κατὰσίῳ τῇ λαλοῦντος ἐν αὐτῇ ἐπὶ δέησις καὶ αὐτῇ πρὸς ἐν λέγει τὸ θεὸν ἀποκεκρίσθαι πολλῆς ἀγαθότητος γέροντας λόγους, καὶ πολλὰν ἀγαθὴν ἔχοντας ἐπαγγελίαν, καὶ ἱκανὴς παντοῖαν ὡς ἀκκλησίαν τοῖς ἐν τούτοις τε ἐπὶ αὐταῖς πρὸς αὐτὴν ἀνάγκαις· ἐφ’ οἷς δὴ καὶ ὁ ἄγγελος τὸ παρρεῖν λαβὼν, μὲν καὶ τῷ πρῶτῳ οἵαντι αὐτῷ εἶρητο ὡς αὐτὸς τῷ θεῷ ἐπαγγελίαν μερίστων ἔχοντας ἀγαθῶν, ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπιδείξει τῇ λοιπῇ λέγει ἣ ἔπος. “Καὶ εἶπε πρὸς με ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ ἀνάκραγε λέγων· τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ· ἐξήλωκα τὴν Σιών καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ζῆλον μέγαν· καὶ ὀργὴν μεγάλην ἐγὼ ὀργίζομαι ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ συνεπιπτόμενα· ἀνθ’ ὧν ἐγὼ μὲν ὡρρίσθην ὀλίγα, αὐτοὶ ἣ συνεπύθεντο εἰς κακὰ· δὲ τότε τὰδε λέγει κύριος, ὅτι πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐν οἰκισμῷ, καὶ ὁ οἰκοῦ με ἀνοικοδομηθήσεται ἐν αὐτῇ, λέγει κύριος παντοκράτωρ· ἐπὶ μέτρον ἐκταθήσεται ὅτι Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ καὶ εἶπε πρὸς με ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ ἀνάκραγε λέγων, τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ· ἐπὶ δὲ ἀρδύονται πόλεις ἐν ἀγαθῶν, ἐπὶ ἐλεήσει κύριος ἐπὶ τὴν Σιών, καὶ αἰρεσθῇ ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ. „

Δεξάμενος γὰρ φησιν ἀποκρίσιν ὡς αὐτὸς τῷ θεῷ αὐτῶν ὁ ἄγγελος, αὐτὸς τε ὅτι τοῖς λαλοῦντοῖς ἡσθῇ, καὶ ἐμὲ παρρεῖν ἐκέλευε περὶ πάντων εἰς τὸ ἐξῆς· ὥστε καὶ παύσονται

et contumacia, misericordia malis eius medetur, et annorum numerum respiciens quibus his premuntur calamitatibus, sufficientem iam peccatis arbitrator punitionem mala haec, quae ipsos tanto tempore obruunt. Quamobrem clementia tua peccato omni deleta, pristinam redde prosperitatem: ut et Hierusalem iuxta priorem formam aedificetur, et reliquae Iudae civitates denuo consistent.

Insuper pergit dicere. “Responditque Dominus omnipotens angelo loquenti in me bona verba et sermones consolatorios. „ Ostendit his verbis hanc esse orationem illius qui inter montes umbrosos loquebatur in eo. Cui, inquit, respondisse Deum plenos benignitate sermones multorumque bonorum promissores, quique omnino ad consolandum sufficerent homines in tot tantisque angustiiis versantes. Quibus verbis ipse angelus ad fiduciam erectus, significat prophetae, quae sibi Deus dixerat maxima bona spondens, quae deinceps urbi Hierusalem conferet. “Dixitque mihi angelus qui in me loquebatur: clama, dicens: “haec dicit Dominus omnipotens: zelatus sum Sion atque Hierusalem zelo magno. Et ira magna irascor ego super gentes quae hostiliter invaserunt: quoniam ego modice iratus fui, illae autem scelestam adgressionem fecerunt. Propterea haec dicit Dominus: revertar ad Hierusalem cum misericordia, et domus mea rursus aedificabitur in ea, dicit Dominus omnipotens, et mensura extendetur adhuc in Hierusalem. Et dixit mihi angelus qui loquebatur in me, clama dicens: haec ait Dominus omnipotens: adhuc affluent civitates bonis, et miserebitur adhuc Dominus Sion, et eliget Hierusalem. „

Accepto inquit hoc a Deo responso angelus, tum ipse his dictis gavisus est, tum me quoque confidere iussit de omnibus in futurum: ita ut possem cum fidu-

μινύειν ἅπασιν ὅτι σφόδρα ὑπὲρ τῆς Ἱερουσαλὴμ ὀργίζεται καὶ τῆς τοσαύτης ἀμώμης ὅτι
 διαξαμύων εἰς αὐτὴν· οἱ μείζονα τῆς ὀργῆς τῆς ἐμῆς τὴν πμωρίαν αὐτοῖς ἐκ τῆς ἰδίας ἐπή-
 γαγον κακίας· τοιγαροῦν ἀπάντων ἕνεκεν πολλὰ χηρόμαι περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ τῶν ἐλέων·
 ὥστε καὶ (W) οἶκον τὸν ἐμὸν ἐν αὐτῇ γερονότα τὴν σωτήριον τοῖς ἐπ' αὐτὸν σωτῆσιν ὠφέλειαν
 παρέχεσθαι, ἐπεὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ὅτι μείζον ἢ νῦν ἐκταθῆναι· καὶ πάσας ἡ σωτόμως εἰπεῖν
 τὰς αὐτῇ περὶ αὐτῆς πόλεις ἐν ἀφθονίᾳ κατὰ τὴν πολλὰν· τότε γὰρ ἐλέων χηρόμαι
 πολλὰ περὶ αὐτῶν· δεδοκίμακα πᾶν ὅτι πρὸς χηρὸν ἐργάσατο εἰς αὐτὴν τε ἐπεὶ τὸν περὶ
 ἡκοντας αὐτῇ τῆς λοιποῦ· εὐδελον ἢ ὅτι ὅτι ἂν λέγῃ τὸ ὀργίζομαι ὅτι τὰ ἔθνη τὰ σω-
 επιπτεμῆρα, ἀνθ' ὧν ἐγὼ μὲν ὠργίσθην ὀλίγα, συνεπέθεντο ἢ εἰς κακίαν, περὶ τε τῆς
 ἐκπεπονηκότων αὐτῶν βαβυλωνίων λέγων, καὶ τῆς ὅπως ποτὲ εἰς τὸτο συμπεράζαντων
 αὐτοῖς, τὴν χηρομένην αὐτοῖς πμωρίαν δὲ τῶν σημαίνων· δεδώκεσαν μὲν γὰρ ἡδὴ βα-
 βυλώνιοι δίκας, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς μὲν αὐτῶν ἡ βασιλεία, εἰληπτο ἢ ἡ πόλις παντελῶς ὑπὸ
 Κύρου τῆς Περσῶν βασιλείας· πεμώρηντο ἢ οἱ συμπεράζαντες αὐτοῖς Ἰδουμαῖοι τε καὶ οἱ
 λοιποὶ δὲ πάντες· ὥστε δὴλον ἐκείνους εἶναι τὸ παρ' ἡμῶν ὅτι τὸ ὑποδέσσεως εἰρημένον, ὅτι
 πολλὰν μέμνηται γερονότων ἡδὴ, βεβαιῶν αὐτὰ τῆς οἰκείας ἐπαγγελίας ὁ θεός· ἐπεὶ καὶ
 σφόδρα τῶν ἐδὲ τότε τοῖς Ἰσραηλίταις, ἐν ἀμφιβολίᾳ ἐπεὶ τὴν σωτηρίαν ἔχουσιν τὴν οἰ-
 κίαν· ὡς μὴ ἢ (W) ναὸν τὸν θεῖον ἀρξαμένους πέρας ἐκβαλεῖν, εἴτε δὲ τὸ ἐνόχλησιν τῆς
 ἐναντίων, εἴτε ἐπεὶ τὴν αὐτῶν ῥαθυμίαν ἀνανομένην ὡς εἰκὸς τῇ τῆς πολέμιων κακίᾳ·
 δύο μὲν δὲ ταῦτα ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως ἐγνωμένα ἔφη, ὅτι τε ἐπεὶ ἡδικηκότες τὴν λαὸν π-
 μωρήσεται ὁ θεός, ἐπεὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν παλαιὰν εὐφρασίαν ἀποκαταστήσῃ πάλιν.
 Ἐπὶ βεβαιώσῃ ἢ ἀμφοτέρων ἀποκαλύψεων καθεξῆς ἐκτίθεται ἑτέρας, ὡς ἰδὼν αὐτοῖς

cia palam significare, Deum magnopere Hierusalem causa irasci adversus eos qui
 tantam adversus illam exercuerunt crudelitatem; qui maiorem, quam ira mea tu-
 lisset, punitionem fecerunt adversus Israhelitas. Horum itaque omnium causa mul-
 tam expromam erga Hierusalem misericordiam: ita ut domus quoque mea, quae illic
 est, consuetam convenientibus in ea utilitatem praebeat, et urbs Hierusalem maius
 adhuc spatium sit occupatura, ceteraeque ut summam dicam ei subiectae urbes
 in multa rerum copia futurae sint. Tunc enim multam exhibebo urbi Hierusalem
 benignitatem: quippe decrevi nihil non boni huic facere in posterum, nec non ce-
 teris ad eam pertinentibus. Sine dubio autem, cum se irasci dicit gentibus, quae
 Hierusalem hostiliter invaserant, cui ego modice iratus eram, ipsae autem scelestam
 adgressionem fecerant, de Babyloniis loquitur qui ipsam depopulati fuerant, deque
 aliis qui socii belli eius fuerunt; et imponentem illis poenam his verbis significat.
 Sane iam poenas luerant Babyloni, eorumque regnum corruebat, et urbs a Cyro
 Persarum rege occupata fuerat. Idumaei quoque Babyloniorum adiutores reliquique
 omnes puniti fuerant. Quamobrem apparet illud quod nos in argumento commen-
 tarii diximus, multas haec res memorari quae iam evenerant, quasque suis promissio-
 nibus confirmat Deus: his enim magnopere indigebant tunc Israhelitae, qui et-
 iam post reditum de salute sua dubitabant: ita ut ne templi quidem aedificationi,
 quam coeperant, finem imponere curavissent, sive propter adversariorum molestiam,
 sive propter ipsorummet segnitiam, ab hostium malitia ut credibile est auctam.
 Verumtamen duo haec ex revelatione innotuisse ait, quod iudaici populi offensores
 puniturus sit Deus, et quod urbem Hierusalem in pristinam felicitatem restitutus.

Iamvero ad utriusque rei confirmationem, duas alias posthinc exponit revelat-

τε τὸ ὅτι τοῖς εἰρημνοῖς ἤδη πίνον εἶχε βεβαίαν· ὃ δὴ καὶ ὁ θεὸς τῷ λαῷ πάντα ἐπαθεῖν ὁμοίως ἠγάπα· ὃ περὶ τὸν γε θεὸν τὸν ἐναντίον τιμωρίας λέγει, ὡς περὶ οὐ καὶ ὅτι τὸ περὶ κλημνίας ἀποκαλύψως περὶ τὴν εἶπεν. « Καὶ ἦρα ὁ θεὸς ὁφθαλμούς μου καὶ εἶδον v. 18.
 τέσσαρα κέρατα· καὶ εἶπον πρὸς τὸν ἄγγελον τὸ λαλοῦντα ἐν ἐμοί, τί ὅτι ταῦτα κύριε; v. 19.
 ὃ εἶπε πρὸς με, Ταῦτα τὰ κέρατα τὰ διασκορπίσαντα v. 20.
 κύριε; καὶ εἶπον, Ἰδὲν καὶ τὸ Ἰσραὴλ καὶ τὸ v. 21.
 Ἰερουσαλὴμ· καὶ εἶδον μοι κύριε τέσσαρας τέκτονας· καὶ εἶπον, τί ἔτοι ἔρχονται ποιῆσαι p. 122.
 κύριε; καὶ εἶπε, Ταῦτα τὰ κέρατα τὰ διασκορπίσαντα v. 21.
 Ἰδὲν καὶ τὸ Ἰσραὴλ, ὃ κατ-
 ἔαζαν ὃ ἐδίδας αὐτῶν ἦρεν κεφαλῶν· καὶ ἐξῆλθον αὐτοὶ τῷ ὅξυναι αὐτὰ εἰς χεῖρας αὐτῶν·
 τὰ τέσσαρα κέρατα τὰ ἔδωκεν τὰ ἐπαρμόμην κέρασιν ὅτι τὸ γὰρ κυρίου, τῷ διασκορπίσαι
 αὐτούς. „ Οἱ μὲν οὐκ μυθολογοῦν ἐθέλοντες, τέσσαρα κέρατα v. 22.
 Ἰδὲν καὶ τὸ Βαβυ-
 λῶνιον τὸν τε Μήδον καὶ v. 23.
 Πέρσας φασίν· οὐ γὰρ περὶ τὸν ἐθέλοντες, ὅτι πολλάκις τὸ
 ἀειδόμεν ἢ διὰ γραφὴν οὐκ ἀειδόμεν γε ἔνεκεν ἀκριβολογικῆς λέγει, ὅτι δηλώσθαι δὲ
 ἑτέρου πινός, φιλονικιοῦσι μὲν ἐφαρμόζον ὀνομασίας τῶν ἀειδόμεν· μυθολογοῦν ἢ ὡς εἰκός
 ἀναγκάζονται εἰς τὸ τὸν πλασματικῶν συνθήκων· ὅπερ οὐκ πολλὰ μὲν ὃ ἐτέρωθεν πε-
 πνυται, ὃ μὲν καὶ ὅτι τὸ τῷ μακαρίῳ Μιχαὴλ περὶ τῆς λέγοντος *, ὅτι ἐγερθήσονται * Mich. V. 5.
 ὅτι v. 24.
 Ἀσσύριον ἐπὶ ποιμένες καὶ ὅκτω δῆγματα ἀνθρώπων· ἐπὶ μὲν ἀνθρώποις
 ὁ θεὸς ποιμένας, ὅκτω δὲ ἀνθρώποις τὰ δῆγματα ἀειδόμεν φιλονικῶντες, ἀναγκάζονται
 τὸ δὲ ταῦτα τὸ αἰπὴν πλῆθος γέλωτος ἄξιον λέγειν· τὸ αὐτὸν ἢ τὸν ὅσον ἐκ τῶν τέσσαρα
 κέρατα φασι ὁ θεὸς περὶ τὴν εἶπεν ἡμῖν· ἐκ ἐνοχῶντες ὅτι πάλαι μὲν ὁ Ἀσσύριος τε καὶ ὁ
 Βαβυλώνιος δεδώκεσαν δίκας· Μῆδοι δὲ ὑπὸ Κυρίου κατήλωτο· Πέρσαι δὲ οὐδὲν αὐτῶν
 κατὰ τὴν ἡδονικῶς εὐρίσκονται, τοιαύτην μὲν οὐκ ὃ τὸ αἰχμαλωσίας ἀφίντες.

Ἡ δὲ διὰ γραφὴν τέσσαρα κέρατα οὐ ῥητὴς πινὰς ἀνθρώποις λέγει, ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς

tiones, quas cum ipse vidisset, firmam circa res dictas fidem retinebat, et populo universo ut idem existimaret suadebat. Priorem quidem de adversariorum punitione recitat, quam etiam in superiore revelatione primam posuerat. « Et levavi oculos meos, et vidi quatuor cornua. Et dixi angelo in me loquenti: quid sunt haec, Domine? Dixitque mihi: haec sunt cornua, quae disperserunt Iudam et Israhalem atque Hierusalem. Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros. Et dixi: quid isti veniunt facere, Domine. Et dixit: haec sunt cornua quae disperserunt Iudam, atque Israhalem confregerunt, et nemo illorum levavit caput: et exierunt isti ad ea acienda in manibus suis. Quatuor cornua, gentes sunt quae cornu extulerunt super terram Domini ut eam disperderent. „ Qui ergo fabulas nectere volunt, quatuor cornua dicunt esse Assyrium, Babylonium, Medum, ac Persam: considerare enim nolentes, saepe numerum a divina scriptura haud accurate numeri causa dici, sed ob aliud aliquid significandum, appellationes numero accommodare contendunt; quamobrem vanas fabulas consequenter sequi coguntur, ut suum fictum commentum instruant: quod cum saepe alibi passi sunt, tum in beati Michaeae prophetia dicentis, consurrecturos adversus Assyrium septem pastores, et octo hominum morsus; septem quidem homines, pastores; octo autem homines, morsus numerare studentes; quod cum faciunt, multa risu digna ob hanc causam coguntur dicere. Pari modo heic quoque quatuor cornua dicunt esse quas nominavimus gentes: non reputantes, quod iamdiu Assyrius ac Babylonius poenas dederant; Medi autem a Cyro deleti fuerant; Persae denique nihil mali umquam Israhelitis intulerant, immo potius captivitate eos dimiserant.

p. 153.

• Ps. CVI. 2.

p. 151.

τέσσαρα πέρατα μεμερίσθαι τὴν οἰκισμένην φαρμέν, ἀνατολὰς τε καὶ δυσμὰς καὶ ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν, μέμνηται τῆς κλιμάτιον τέτων πολλάκις τὸ πολλαχῆς γινόμενον δηλοῦσαι· ὡς ὅταν ὁ μακάριος λέγῃ Δαυὶδ πρὸς τὴν Ἰσραηλιτῶν· * εἰπάτωσαν οἱ λελυθωμένοι ὑπὸ κυρείς, ἧς ἐλυθώσατο ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν, καὶ ἐκ τῆς χειρὸς σιγήσῃ αὐτῆς, διὰ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης· εὐδῆλον γὰρ ὅτι ἐκ εἰς τὰ τέσσαρα πέρατα τὴν οἰκισμένην διασκορπισάμενος ὁ Θεὸς Ἰσραηλῖτας σιγήσῃ ὁ Θεός, ὑπὸ Βαβυλωνίοις ἢ καὶ Ἀσσυρίοις μόνοις αἰχμαλώτους ὄντας, εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανήγαγε γλῶ· λέγει ἢ ἡ γραφή τὸ διὰ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης, ἵνα εἴπῃ ὅτι ὁ Θεὸς πολλαχόθεν διεσπαρμένους ἠθροισέ τε καὶ ἐπανήγαγε εἰς τὴν οἰκίαν· οὕτως οὐ καὶ ἐν ταῦτα τέσσαρα κέρατα λέγει, ἵνα εἴπῃ ὁ Θεὸς πολλαχόθεν αὐτοῖς ἐπηλυθίτας καὶ παντοίως αὐτῆς βλάβῃ βεληθέντας, εἴτε Ἀσσυρίους εἴτε Βαβυλωνίους εἴτε Ἰδουμαίους, ἢ Μωαβίτας ἢ καὶ ὁ Θεὸς λοιπὸς περὶ αὐτοῖς, εἴθ' ἕως πᾶσι δῆποτε ἐτέροις· διὰ τὸ καὶ τέκτονας τέσσαρας βλέπει, ἵνα εἴπῃ τὰς λειτουργικὰς δυνάμεις, ὡς πολλαχόθεν αὐτοῖς τὴν πτωρίαν ἐπαναγαγούσας, ἐκαστὸν ὁ Θεὸς παρ' αὐτοῖς καὶ τὴν δόξαν πτωρησάντων τὴν θείαν· τὸ ἢ ἐξῆσαι τὰ κέρατα λέγει ἀπὸ τῆς ἐκλεπίου αὐτὰ καὶ πάντα (καὶ) ὅλον αὐτῶν ἀφελεῖν· ἵνα εἴπῃ τὸ περικαιμένην τοῖς ἐπελθοῦσι δυνάμιν ἀφανίσαι· ταῦτα δὲ τῇ ἀποκαλύψει τὴν τῆς ἡδονικῶν ὁ Θεὸς Ἰσραηλῖτας πτωρίαν βεβαιώσας ὁ περὶ αὐτοῖς, ἐτέραν ἀποκαλύψιν λέγει διαχρίσαν αὐτῶν διλωπικῶν τὴν καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀνανεώσεως· λέγει ἢ ἕως.

Divina igitur scriptura quatuor cornua non aliquos nominatim homines dicit; sed quia in quatuor partes distributum orbem dicimus, orientem, occasum, septentrionem, ac meridiem, commemorat saepe haec climata, ut quae multis in locis fiunt designet. Veluti cum dicit beatus David de Israhelitis: dicant redempti a Domino, quos redemit de manu inimici, et de regionibus congregavit eos, ab oriente, ab occasu, a borea, et a mari. Atqui constat, quod nequaquam per quatuor orbis terminos dispersos Israhelitas congregavit Deus, sed sub Babyloniiis tantummodo atque Assyriis servitutem servientes in propriam regionem restituit. Dicit autem scriptura ab oriente et occasu et borea et mari, ut denotet quod multis locis dispersos congregaverit atque in patriam reduxerit. Sic ergo heic quoque quatuor cornua dicit, ut designet populos undecumque Israhelitis hostiliter supervenientes, et omnimodis eis nocere volentes, sive hi Assyrii fuerint, sive Babylonii, sive Idumaei, sive Moabitae, sive ceteri finitimi, sive denique alii quilibet. Ea propter quatuor etiam fabros videt, ut ministratorias potestates dicat, quasi variis ex locis supplicia iis populis adducentes, dum singulae iuxta Dei decretum ab illis poenas repossunt. Iam cornua exacuere dicit, pro, illa extenuare, atque omni asperitate spoliare; id est vires, quibus ii adgressores suffulti erant, eripere. Postquam hac revelatione poenam offensores Israhelitarum imponendam propheta adfirmavit, aliam pergit narrare sibi factam revelationem, quae urbis Hierusalem instaurationem demonstrabat. Sic autem dicit.

ΚΕΦ. Β΄.

« Καὶ ἦρα ὅτε ὀφθαλμοί μου ἐ εἶδον· καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ χοινίον γεωμετρικόν· καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν, πῶς σὺ πορεύῃ; ἐ εἶπε πρὸς με, δὴ μεξήσῃ τὸ Ἱερουσαλήμ, τὴν ἰδέαν πηλίκον τὸ πλάτος αὐτῆς ὅτι ἐ πηλίκον τὸ μήκος· καὶ ἰδὲ ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ εἰσῆλθε· καὶ ἄγγελος ἕτερος ἐξεπορεύετο εἰς συνάντησιν αὐτοῦ· ἐ εἶπε πρὸς αὐτόν λέγων, δράμε καὶ λαλήσον πρὸς (τῷ) νεανίσκον ἐκείνον λέγων, καὶ ἀκούσας κατοικηθήσεται Ἱερουσαλήμ ὑπὸ πλήθους ἀνθρώπων ἐ κτινῶν τῶν ἐν μέσῳ αὐτῆς· καὶ ἐγὼ ἔσομαι αὐτῇ, λέγει κύριος, τῷ τε πρὸς κυκλόθεν, καὶ εἰς δόξαν ἔσομαι ἐν μέσῳ αὐτῆς. „ Ἐπειδὴ τοῖς τὰς οἰκοδομὰς ἐργαζομένοις χοινίον μεξάν ἐδοῦν ὅτι τὸ γῆς, τὰ τε πλάτη καὶ τὰ μήκη καὶ ὅτε τύποις τῶν οἰκοδομῶν, ἀναγκαιῶς ἄγγελον ὅρα πάλιν καὶ τὸ εἰδὼς ἐν ἀνθρώπῳ μορφῇ, χοινίον κατέχοντα ἵστατο· ὡς ἐρωτηθεὶς καὶ τὸν γινωσκόντων ἀποκάλυψεν τὰς θεωρήσεις, ὅτι περ ἄπῃσιν, μεξήσῃ ἔφη τὸ Ἱερουσαλήμ ἀπείναι τὴν οἰκοδομίαν, ὅποιαν τε ἐ ὅσῳ αὐτῶν χυεῖσθαι θεωρήσει· εἶτα λέγει μὲν πρὸς (τῷ) ἄγγελον τὸ ἐν αὐτῷ λαλοῦντα, ἐν ἐν τοῖς ἀνωτέροις ἐν ἀνθρώπῳ μορφῇ καθεήμενον εἶδεν ἐν ἱππῳ πυρροῦ ἀναμέσον τῶν ἱερέων τῶν κατὰ σκίων· (τὸ τοῦτο γὰρ ἡμῖν ἐκ τῶν θεωρηθησάντων ἐχέμετο δῆλον, ὅτι (τῷ) αὐτὸν ἄγγελον ἀναμίσειν τε ἐωρακέναι τῶν ἱερέων ἔφη, ἐ δὴ καὶ λαλῶν ἐν αὐτῷ) τὸν δὴ ἐ νῦν ἐωρακέναι σπῆν ἐσῶτα ὡς ἀνὴρ ἡδόμενον ὅτι τὰ γινωσκόντων καὶ ὅτι τὰ τὴν δέσμευσιν αὐτῶν τὴν πρὸς (τῷ) θεῷ πρὸς πέρας ἵκται, ὡς ὑπὲρ τε τὸ Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν ἐθνικὴν θεωρήσασθαι τῶν ἱερέων, τῶν μὴ μόνον διακρίναι τὴν ἐπαχρηστομίαν τοῖς ἡδικοῦσιν αὐτοὺς πτωχείαν· διὰ τὸ φαίνεσθαι καὶ τὸ χοινίον ἔχειν τὸ γεωμετρικόν σύμβολον τὴν ἐν ἑαυτῷ τὴν πόλιν ἐξ ὧν λοιπὸν τὴν οἰκοδομίαν· εἶτα λέγει ὅτι ἔπειτα ἄγγελος ὑποσταλὴς ἔφη πρὸς αὐτόν· ὥς καὶ εἰπεῖν τῷ νεανίσκῳ τὸ γεωμετρικόν ἔχειν δειδείν χοινίον· ἔπειτα

CAP. II.

“ Levaviq̃ue oculos meos, et vidi, et ecce vir in cuius manu funiculus geometricus. Dixique ei: quò tu pergis? Et dixit mihi: ut dimetiar Hierusalem, et videam quanta sit latitudo eius et quanta longitudo. Et ecce angelus qui loquebatur in me stabat, et angelus alius egrediebatur in occursum eius. Dixitque ei dicens: curre et loquere adolescentulo illi, dicens: copiose habitabit Hierusalem a multitudine hominum et iumentorum in medio eius. Et ego ero illi, dicit Dominus, murus ignis, et in gloria ero in medio eius. „ Quandoquidem mos est aedificantium funiculo terram metiri, latitudinem scilicet et longitudinem atque formas struendi aedificii, necessario angelum videt rursus more solito humana specie, funiculum hunc tenentem; qui interrogatus, ut facta prophetae revelatio narrat, quonam abiret? ad dimetiendam, inquit, Hierusalem aedificationem, qualem quantamque eam fieri oporteat. Deinde ait angelo, qui in ipso loquebatur, quem in superioribus dictum est ab eo visum equo rufo insidentem inter montes umbrosos (etenim nobis ex ante dictis perspicuum fit, eundem esse, quem inter montes vidisse dixerat, atque illum qui in ipso loquebatur.) Hunc, inquam, nunc quoque vidisse ait stantem, et de re quae gerebatur laetantem; et quod ipsius ad Deum oratio scopum esset adsecuta, illa nimirum quam pro Hierusalem et pro gente Deo obtulerat: cuius exitus erat, non solum poenae ostensio quam Deus inimicis impositurus erat, verum etiam visio angeli tenentis funiculum, quod erat indicium coepti iam urbis

ἡ δὲ αὐτὸν κέκληκεν ὡς ὅτι τῆς ὑποκαλύψεως εἶδεν ὁ προφήτης τῇ ὄψι τὴν νεανίσκου δια-
χρῆντα, εἰς δὴλωσιν τῆς μὲν πάσης ἰχθύος εἰς πέρας τὰ προκείμενα ἄξιν· λέγει τοίνυν
φησὶν ὁ ὑποσταλὴς ἄγγελος πρὸς ἐν ἐμοὶ λαλῶντι ἄγγέλῳ, μὲν τάχους τε δραμῶν ἔειπῶν
πρὸς νεανίσκῳ, ὅτι σφόδρα μὲν πολλῆς ἡ εὐθυμίας ἢ Ἱερουσαλὴμ οἰκηθήσε· ἀπὸ ἀνθρώ-
πων τὴν καὶ κτλῶν τῆς ὑπηρετικῶν αὐτοῖς γενεωρεμένη· ὡς ἂν ταῦτα γνῆς ὅτι μῦθον
ἐκτείνεσιν ἡ πόλεως τὸ τε πλάτος καὶ τὸ μήκος ὁφθαλμοῖς ἀρεαῖν πρὸς πλῆθος τῶν οἰκη-
σόντων αὐτῇ· παρέξωμεν ἡ δὲ αὐτῇ φησὶ πάσαν ἀσφάλειαν ἢ ἔξ ἐμῆ μείζονα ἢ ταῖς
ἐκ πυρὸς κατεσπασμένης πύλας ἂν αὐταρκῆς ὄν συμπλέξῃν ὅσον ὀπὸντας· φανησο-
μαί δὲ ἐπ' αὐτῶν ἔργων δὲ ἡ εἰς αὐτὰς κηδεμονίας· ὥστε πᾶσιν ἐν εὐφροσύνῃς τε
ἔῃ ἔπειταίνοις, ὑπὲρ τῆς μεγέθους τῆς εἰς αὐτὴν εὐεργεσιῶν.

20. 456.

Ἐπισημαντέον δὲ καὶ αὐτὸ ἐν τῇ μέσῳ, ὅτι ὁ ὑποσταλὴς ἄγγελος πρὸς ἄγγέλῳ πρὸς
λαλουμένῳ ἐν αὐτῇ, τὴν ἐπὶ τῇ μέσῳ τῆς ὁρέων ἐπιβεβηκότι τῇ ἵππου τῇ πυρροῦ, λέγει
δράμε ἔλθῃσιν πρὸς (ἡ) νεανίσκον ἐκείνον· αἱ ἡ καὶ ὅσον μυθολογῶν ἐδέλοντας ὁ ἐν
μέσῳ τῆς καὶ αὐτοῖς ὁρέων φανείς, ὁ τῆς δεξιᾶς ἡ ὥς, πῶς οἶόν τε ἡ τῇ ἄγγελον τοιμήσῃ
πρὸς αὐτὸν εἰπῶν, δράμε καὶ ἔλθῃσιν πρὸς (ἡ) νεανίσκον ἐκείνον, λέγων, καὶ αὐτοῖς
κατοικηθήσεται ἡ Ἱερουσαλὴμ; ἄγγελον μὲν ἡ πρὸς ἡ τῆς δεξιᾶς κελεύειν, τῆς ἀδωμάτων
ἡ, καὶ νομίζον ἡ τῆς ἐξ ἡ τῆς ἀσβεβίας· ἄγγελον ἡ ἄγγελοῦ σημαίνειν τὸ προ-
κείμενον, θαυμαστὸν εἶδεν· ἐπειδὴ τῆς ὑπηρετικῶν ἴδιον μῦθον ἀγγέλοις τὰ δεωστικὰ βελεύ-
ματα, καὶ πολλὰ γε πλέον ὅσον τῆς πεμπομένης πρὸς τῆς πάντων κυρίως, οἶόν τι
ἔκινετο· ἡ γὰρ ἄγγελος τῆς λαλουμένης ἐν αὐτῇ ἡ ὑπὲρ ἡ πόλεως προσελαλῶντος
δήσειν, εἰκότως ὁ πεμφθεὶς ἄγγελος καὶ γνώμῃς δεξιᾶς, δραμῶν αὐτῇ ἔλθῃσιν κελεύει
τὰ προσκείμενα πρὸς (ἡ) νεανίσκον, ὡς ἂν εὐαγγελίζομενος ὅτι περὶ αὐτῆς τὰ ἡ δέσεως

aedificii. Deinde ait, alterum angelum missum, huic dixisse ut adolescentulo lo-
queretur geometricum habenti funiculum. Sic enim hunc nominat, quemadmo-
dum in revelatione viderat eum propheta speciem adolescentuli prae se ferentem,
ob significandum robur omnimodum quo res proposita ad exitum deducetur. Ait
igitur missus angelus loquenti in me angelo, ut celeriter currat dicatque adule-
scentulo, fore ut magnopere multaque copia habitetur Hierusalem, ab hominibus
et iumentis operam his praebentibus prope angustata: sicque ait, ut re cognita,
in maius spatium extendat latitudinem urbis ac longitudinem, quae incolarum mul-
titudini sufficere debeat. Et quidem nos maius ei praesidium praebemus, quam
murus igne constructus exhiberet qui adgredientes valeret comburere. Nam me con-
spicuum factis ipsis et providentia erga ipsos efficiam: et laudibus praeconiisque ce-
lebrabor ob meorum erga eos magnitudinem beneficiorum.

Illa quoque dictio animadvertenda est “ inter „, quod nempe angelus, angelo
loquente in propheta, id est angelo inter montes, equo rufo insidenti, ait: curre
et loquere adolescentulo illi. Nam si iuxta hos mythologos, is qui inter montes um-
brosos apparebat, Dei erat filius, qui audere potuisset illi dicere: curre et loquere
adolescentulo illi dicens: copiose habitabitur Hierusalem? Etenim angelum filio Dei
praecipere aliquid, impossibile est; et hoc credere, summae impietatis est: at an-
gelum angelo significare quid agendum sit, nil mirum: nam et famulorum est in-
vicem denunciare voluntates dominicas, multoque magis hoc decet illos qui ab om-
nium domino ad id mittuntur, prout nunc accidit. Namque angelo qui loquebatur
in propheta, et pro urbe orabat, merito angelus missus ex sententia Dei, currere

ἵκταται πρὸς πέρας, ἃ δέδοκται μὲν πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ πρὸς θεῶν τὰ κρείττω· καὶ ἡ καὶ αὐτὸν ὡς ἰχύσαντα ἐφ' οἷς ἐδέθη πρὸς τὰς θεῶν, μὴ ἡδονῆς τε τοῖς κεκχυσμένοις ὑπηρετῶσαι, καὶ μὴ πολλὰ τε τάχους πρὸς ὅτι τὸ οἰκοδομῶν ὑποσταλέντι τὴν πόλιν γνωρίσαι τὰ πρὸς αὐτῆς δόξαντα πρὸς θεῶν.

Ἀλλὰ γὰρ ἀναγκαίως παροῦσι ἐκ τῆς δὲ γένετον ὁ παροφθίης πληροῦσι ἐβόα λέγων· «ὦ ὦ φεύγετε ἀπὸ γῆς βορρᾶ, λέγει κύριος· διότι ἐκ τῆς πεσάρον ἀνέμων τε ἐρανῶ σπλάξω ὑμᾶς, λέγει κύριος· εἰς Σιών ἀνασώζεσθε, οἱ κατοικοῦντες θυγατέρα Βαβυλῶνος.», Κελεύει γὰρ δὴ καὶ τοῖς λοιποῖς τῆς ὅτι τὴν αἰχμαλωσίας ὄντων ἐπὶ, μὴ πολλῆς ἐκτρέχῃ τὴν σπλάξῃ ὅτι τὸ Σιών ὄρος, παρρῶντας τοῖς ἐπηγελημένοις πρὸς θεῶν πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὅς ὑπέχετο παντὶ ἀρχόντι αὐτὴς εἰς αὐτὴν σπλάξῃ· καὶ αὐτὴ μὲν τοῖς πάλιν τὸ ἐκ τῆς πεσάρον ἀνέμων οὐκ ἀρεθμὸν πνὰ, ἀλλὰ τὸ παντὶ ἀρχόντι δηλοῖ, ὡς ἂν παρρῶντες οἱ τὴν βαβυλωνίαν οἰκοῦντες χάραν ἐπὶ τῆς Ἰερουσαλήμ ἐπείρουντο πάντες· ἐπερ δὲ ἀρχόντες βαβαίαν ἔχουσι τὴν λοιπὴν τὴν σωτηρίαν, τὴν δεῖ καὶ τὰς οἰκίας αὐτῶν φυλάττονται ἐπαγγελίας, ἐπὶ μὲν κατὰ τὴν τότε βαβυλῶν, καὶ πᾶσα πέπαυτο ὁ βαβυλωνίων ἀρχὴ, καὶ τὴν Δαρείου τὴν βασιλείαν κατὰ δὴλον· ὅμως μὲν οὖν κατὰ ἐκείνον ὁφείλονται κατὰ ἀνελθεῖν· ἃ γὰρ ἀνῆλθεν ὅτι Δαρείου ἐκ ὀλίγοι τὴν ἀρεθμὸν· ὅμως ἐκ τὴν βαβυλῶνος αὐτὴς ἐπαγγελίας κελεύει, ἵνα εἴπῃ τὴν αἰχμαλωσίας μὲν ὑπὸ βαβυλωνίων ὑπομεμνησεν· παρρῶντας ἡ ὡς ἐν ἐπιτάγματος χήματι μὲν οὖν τὴν ἐσομένην ποιῶται.

«Διότι τὰδε λέγει κύριος παντοκράτωρ· ὁπίσω δόξης ἀπέσταλκέ με ὅτι τὰ ἔθνη τὰ σκυλεύσαντα ὑμᾶς· διότι ὁ ἀπὸ μέρους ὑμῶν, ὡς ὁ ἀπὸ μέρους τὴν κόρης τῆς ὀφθαλμοῦ αὐτῶν· διότι ἐγὼ ἐπαφίεμαι τὴν χεῖρα μου ἐπ' αὐτῶν, καὶ ἔσονται σὺλα τοῖς διαλείουσιν αὐ-

v. 6.
p. 157.

v. 7.

v. 8.

v. 9.
p. 158.

ipsi imperat et loqui quae opus erat adulescentulo, atque nunciare preces eius scopum esse adsecutas, Deique voluntatem erga Hierusalem factam esse benignam: oportere autem ipsum propter impetratum Dei favorem, libenter iussibus obsequi; et celeriter admodum, ei qui ad aedificandam urbem missus fuerat, significare quae Deus de ipsa decreverat.

Age vero necessaria fiducia ab his ostentis propheta repletus exclamabat dicens: «ο, ο, fugite a terra boreali, dicit Dominus; quoniam a quatuor ventis caeli congregabo vos, dicit Dominus. Ad Sion salvi confugite, vos qui nunc apud filiam Babylonis incolitis.», Mandat etiam reliquis, qui adhuc in captivitate versantur, ut multa cum festinatione ad Sionis montem accurrant, confidentes Dei promissionibus de Hierusalem, qui undecumque eos illuc se congregaturum sponderat. Atque heic rursus dictio a quatuor ventis, haud aliquem numerum, sed potius undecumque denotat, ut Iudaei qui adhuc babylonicam regionem incolebant, ad urbem Hierusalem cuncti festinarent; in qua degentes stabili posthinc salute perfruentur, Deo ipsos iuxta promissa sua custodiente: quia iam tum deleta fuerat Babylon, totaque Babyloniorum dominatio desiverat, Darii nimirum regis temporibus. Simul tamen praedicat de illis qui per illud tempus redituri erant. Nam reapse redierunt sub Dario non pauci: nihilominus iubet eos Babylone reverti, id est de captivitate quam a Babyloniis perpassi erant. Constat autem prophetam sub iussi figura praedictionem rei futurae facere.

«Haec enim ait Dominus omnipotens: post gloriam misit me ad gentes quae spoliaverunt vos: quia qui tetigerit vos, quasi qui tangat pupillam oculi eius. Quia ecce ego inferam manum meam super eos; et erunt praedae iis qui servierant ipsis:

- τοῖς, καὶ γνώσεσθε ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με. „ Ταῦτα γὰρ ὑμῖν φησὶν εἰρη-
 μύα λέγω, τὸ εἰρηνότος κελεύσαντος Θεοῦ, ὃς ἀπέσταλκέ με τὸ δόξαν ὑμῖν γνωριεῦντα,
 ἃ τὸ μέγεθος τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἥς ἐπιδείξεται καὶ τῷ ὑμᾶς ἡδικηκότων· ἔτι οὐδὲν ὀργιζο-
 μένος ἐπὶ τοῖς π λυπαῖν ὑμᾶς ἐκλογαῖς, ὡς ἂν ὀργισθῇ εἰς πᾶσι τοῖς κόρας ἐλάττοι
 τὸ ὀφθαλμῷ· εὐδελον μὲν οὐδὲν ὅτι ἀνθρωπίνως τὸ τὴν κηδεμονίας ἐξαίρετον εἶπεν ἡβ-
 λήθη· ἔτι ἡ βαρεῖαν ἐπάξω φησὶ τοῖς ἐχθροῖς τοῖς ὑμᾶς τοῖς πμωρίαι, ὥστε ὑπὲρ ἐκεί-
 των ἐκπολιορκηθῆναι τε ἃ πορθηθῆναι ἐς τὸ πρῶτον ἐν δόλων εἶχον τάξῃ· ὡς ἂν ἐξ
 αὐτῶν γήνοιτο δῆλον τῷ πμωρίαι, ὅτι γνώμη Θεοῦ τὸ πάντων κυρίως εὐαγγελίζομαι
 ταῦτα ὑμᾶς· εἶτα ἃ πρὸς τὴν πόλιν ἀποστέλλας (¶) λόγον· συγκατέρα γὰρ τὴν Σιών τὴν Ἱερ-
 v. 10. σαλήμ εἶπεν ὀνομαζέσθαι. “ Τέρπει καὶ εὐφραίνεσθαι σύγκατερ Σιών· διότι ἰδὲ ἐγὼ ἔρχομαι,
 καὶ κατασπλώσω ἐν μέσῳ σε, λέγει κύριος. „ Ἐν ἡδοναῖς ἔσο τὸ λοιπὸν, ἔξαις γὰρ με
 v. 11. ἐν σοὶ τῇ κηδεμονίᾳ διακνύμενον. “ Καὶ καταφεύζονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ (¶) κύριον ἐν
 τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· ἃ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν, καὶ κατασπλώσκειν ἐν μέσῳ σε, καὶ γνώση
 v. 12. ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σε· ἃ κατακληρονομίᾳ κύριος τὴν Ἰερ-
 p. 450. ἴδα τὴν μερίδα αὐτῆς ὅτι τὴν ἀρίαν γλῶσσαν, καὶ αἰρεσὶν ἔπι τὴν Ἱερουσαλήμ. „ Τοσαύτῃ ἡ φησὶ τὴν
 αὐτῆς ὑμᾶς ἐπιδείξομαι κηδεμονίαν, ὥστε ἃ τῷ ἀμφοτέρων πολλοὺς ἐφ’ ὑμᾶς καταφυγῶν,
 θεὸν ὁμολογοῦντας αὐτῶν ἐμὲ (¶) παρ’ ὑμῶν γνωρίζομενον· οἱ ἃ τὸ οἰκείων ἀποσάντες
 τόπων τὸ οἰκιστὴν αἰρήσονται τὴν ἐν σοὶ δὲ τὴν κηδεμονίαν τὴν ἐμὴν· τότε δὲ μάλιστα γνώσεσθε
 με δεῖ γνώμη τὴν πάντων κυρίως ταῦτα ὑμῖν εὐαγγελίζομενον, ὃς πρὸς τὴν Ἰέρδα τὴν παλαιὰν
 αὐτῶν μερίδα τὴν γῆς ἀποδώσῃ, πᾶσαν τὴν Ἱερουσαλήμ τε ἀποφαντὴν ὡς πᾶσιν λαμπεράν.
 v. 13. Εἶτα ἀκολέθως ἐπάγει· “ εὐλαβείσθε πᾶσα σὰρξ ἀπὸ προσώπου κυρίου, ὅτι ἐξε-
 γήγερται ἐκ νεφελῶν ἀρίων αὐτῆς. „ Ὡς πᾶσιν ὁμοίως τοῖς τε οἰκείοις καὶ τοῖς ἀμφοτέροις

et cognoscetis quia Dominus omnipotens misit me. „ Haec ego, inquit, vobis ef-
 fata recito, Dei qui sic est elocutus iussu, qui misit me gloriam eius nunciatu-
 rum, ac magnitudinem potentiae suae, quam contra offensores vestros ostendet:
 tantopere iis succensens qui vos vexare voluerunt, quanto iis irasceretur qui ocu-
 lorum ipsius pupillas laederet. Patet autem Deum humano loquendi more eximiam
 providentiam suam denotare voluisse. Tam gravem, inquit, inimicis vestris poenam
 inferam, ut ab illis expugnandi sint atque vastandi, quos antea famulorum loco
 habebant. Quamobrem ex ipso rerum eventu patefiet, me Dei voluntate omnium
 domini haec vobis nunc denunciare. Deinde ad urbem quoque sermonem conver-
 tens (nam filiam Sion solet Hierusalem appellare) “ laetare, inquit, et gaude, filia
 Sion, quia ecce ego venio, et habitabo in medio tui, dicit Dominus. „ Laetitiis
 posthinc incede, habebis enim me tecum, tutelae vi demonstratum. “ Confugient-
 que gentes multae ad Dominum die illa: eruntque ei in populum, et in medio
 tui habitabunt, et cognosces quod me omnipotens Dominus ad te miserit. Et pos-
 sidebit Dominus Iudam quasi partem suam in terra sancta, et eliget adhuc Hieru-
 salem. „ Tantam, inquit, vestri sollicitudinem prae me feram, ut alienigenae quo-
 que multi ad vos accursuri sint, Deumque me confessuri qui apud vos agnoscor:
 isti, inquam, a suis locis digredientes, habitare apud te malent, patrocinium meum
 exquirentes. Tum vero maxime vos cognoscetis, me Dei omnium domini voluntate
 haec vobis nunciare, qui et Iudae veterem terrae adsignatae partem restituet, to-
 tamque Hierusalem cunctis splendidam efficiet.

Deinde pergit dicere. “ Timeat universa caro a facie Domini, quoniam con-

ἀρμόδιον δεδοικέναι λοιπὸν (Ὡ) θεόν, ὃς ἐκ τῆς ἀνωτέρας τῶν, εἰς οἰκίαν τε εἴωθε καὶ
 ἀρχὴς ἐκ τῆς οἰκίσεως ἀποδεικνύει τὴν οἰκίαν, κενὴν ἢ ὅτι βοίθειαν ἡμετέραν ἐλθεῖν,
 τέτον φοβεῖσθαι πᾶσιν ἀρμόδιον τοῖς τε οἰκείοις, ὡς ἂν μὴ φθάνοιεν κατὰπαξ, ἐπὶ τοῖς
 δημοφίλοις ὡς ἂν μηδὲν πρὸς αὐτῶν προσήκοντας ὁπληροῖεν ἐπὶ οὕτω δὲ τὴν ἀποκαλύ-
 ψει ταύταις τὰ ὅτι τὸ πρὸς αὐτὴν ἀποκαλύψεως μένυσεντα βιβαιώσας, ὅτι τεπωρήσεται
 αὐτὸς ἐναντίος, καὶ ὅτι εὐπείσῃ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἅπαντας τε αὐτὸς προσήκοντας αὐτῇ τῇ
 Ἰεραίῳ, ἐφ' ἑτέρας ἀποκαλύψεις ἔπιπται μάλα γε πρὸς τὸ πρὸς αὐτὴν ἀναγκάσας.
 ἐν αἰχμαλωσίᾳ μὲν γὰρ τυγχάνοντες, ἐπὶ βασιλείᾳ ἐστέρωντο καὶ ἱερείᾳ, ἀ δὲ κρυώματα
 πρὸς τὴν τὴν ἐθνῶν συγκρότησιν ὡς τὴν βασιλείᾳ μὲν ἐν τε τοῖς πλέμοις ἐπὶ τὴν λοιπὴν
 διοικήσῃ τὴν χρείαν παρεχομένη τὴν οἰκίαν, τὴν ἱερείᾳ ἢ τῇ τε δέσσει καὶ τὴν ἱεραίᾳ καὶ
 πάσης δὲ τῆς πρὸς προσήκουσας ἐξάρχοντος λειτουργίας. ὅπερ οὐ καὶ ὁ προσφῆτης Ἰσοπέ
 προσέειπεν *, διότι ἡμέρας φησὶ πολλὰς καθίστανται οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ οὐκ ὄντες ἄρχοντες,
 ἐδὲ οὐσὶς θυσιᾶς, ἐδὲ ὄντες θυσιᾶς, ἐδὲ ἱερατείας, ἐδὲ δήλων· διακινῶν ἢ δὲ τὴν
 παρέσῃ ἀποκαλύψεως ὁ θεὸς τῶν προσφῆτην εἰς διδασκαλίαν παντὸς τῆς λαοῦ, ὅτι ἐπὶ ταῦτα
 ἀ δὲ μέγιστά τε ὡς ἐπὶ ἀναγκαῖα πρὸς τὴν κοινὴν συγκρότησιν, ὡς περὶ ὅτι τὴν
 αἰχμαλωσίας εἰκὸς ἐστέρωντο, ἀποδοθήσεται γὰρ αὐτοῖς ὡς τὴν δεῖν, ἅτε τὴν πόλεως πᾶν
 τῶν ἐθνῶν πᾶσαν τὴν εὐκοσμίαν ἀπολαμβάναν μελλέσης τὴν οἰκίαν· λέγει τοίνυν ἔπος.

p. 460.

* Os. III. 4.

ΚΕΦ. Γ'.

« Καὶ ἐδίδεξέ μοι κύριος τὴν Ἰουδαίαν (Ὡ) ἱεραὶ τὴν μέγαν ἐστὶν πρὸς πρὸς ἀγγέλους
 κρυβέν. ἐπὶ δὲ ἐξέβηλ ἐξ ἑσθλῶν ἀπὸ τῆς ἀντικειμένης αὐτῇ καὶ εἶπε κύριος πρὸς
 (Ὡ) ἐξέβηλ· ὅππῃ μὲν κύριος ἐν σοὶ ἐξέβηλε, ἐπὶ μὲν κύριος ἐν σοὶ ὁ ἐκλεξά-
 » 1.
 » 2.

surrexit de nubibus sanctis suis. „ Cunctos aequè tum domesticos tum alienigenas
 timore Dei percelli deinceps decet, qui de supernis locis, quos incolere solet, quos-
 que sanctos incolatu suo efficit, nunc vero ad opem nobis ferendam procedit. Hunc
 a suis omnibus timeri oportet, ut omnino non peccent; ab alienigenis autem, ne
 umquam postea populum ei addictum laedere ausint. Sic igitur postquam his re-
 velationibus, res priore revelatione praedictas confirmavit, nempe quod adversarios
 puniet, et urbi Hierusalem bene faciet, nec non omnibus in ipsius ditione Iudaeis;
 ad alias transit revelationes huic proposito apprimè congruas. Etenim in captivitate
 versantes, rege carebant ac sacerdote, qui ambo maxime ad firmam gentis consti-
 tutionem necessarii erant: ut rex nimirum bellis gerendis reliquisque regni usibus
 exsequendis operam suam navaret: sacerdos autem precibus et supplicationibus, et
 universae Deo debitae liturgiae praesesset. Quod Oseas quoque propheta praedi-
 cens; quia dies multos, inquit, sedebunt filii Israhel sine principe, sine sacri-
 ficio, sine altari, sine vatibus. Praesente vero revelatione ostendit prophetae Deus
 ad totius populi eruditionem, fore ut haec ipsa quae ad continendam rempubli-
 cam maxima sunt et prima ac necessaria, quibus in captivitate carebant, ipsis a
 Deo reddantur: quia urbs nimirum cum gente omnem ornatum suum receptura
 erat. Sic ergo ait.

CAP. III.

« Et ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem magnum, stantem ante faciem
 angeli Domini, et diabolus stabat a dextris eius, ut adversaretur ei. Et dixit Do-

- v. 3. μῆρος τὸ Ἱερουσαλήμ· ἐκ ἰδὲ τῆτο ὡς θαλὸς ὤξεσσασμῶρος καὶ πυρός; καὶ Ἰησοῦς ὡς ἐνδε-
 v. 4. λυμῶρος ἰμάτια ῥυπαρὰ, ἃ εἰσῆκε πρὸς πορσώπε τὸ ἀγγέλ· καὶ ἀπεκρίθη ἃ εἶπε πρὸς
 p. 461. ἃ εἰσῆκε πρὸς πορσώπε αὐτὸς λέγων· ἀφέλετε τὰ ἰμάτια τὰ ῥυπαρὰ ἀπ' αὐτῶ· καὶ
 v. 5. εἶπε πρὸς αὐτὸν, ἰδὲ ἀφῆρκα ὑπὸ σὲ τὰς ἀνομίας σου· ἃ ἐνδύσατε αὐτὸν ποδήρη, καὶ
 ὀπίθετε μίξαν ἃ κίδαριν καδαρὰν ὅπῃ τὸ κεφαλῶν αὐτῶ· καὶ πεθέβαλον αὐτὸν ἰμάτια,
 ἃ ἐπέθηκαν μίξαν καὶ κίδαριν καδαρὰν ὅπῃ τὸ κεφαλῶν αὐτῶ. „ Αναγκαίως δὲ τὸ ἱερο-
 σωμῆς τὸ ὑποκατάσσειν ὅπῃ τῶ πορσώπε τὸ ἱερώς ὄρα, ἃ τε ἃ ἱεροσωμῆς οὐ κατ' αὐ-
 τῶ φαινομένης, ἀλλ' ὅπῃ τῶ μεταχρίζεσθαι τετραμῶρων αὐτῶ ὄρα τῶν Ἰησοῦ (Θ)
 ἱερέα τὸ μέγαν, μέγαν ἢ λέγει (Θ) καὶ διαδοχῶν τὸ πρὸ Ἀαρὸν πορσώμεσαν ἐκτελοῦντα
 λατρυγίαν, πρὸς ἀγγέλ· μὲν ἐσῶτα, ἐπιδὴ πάντων μὲν ἀνθρώπων ἀγγέλοι τὸ ὀπισθα-
 σίαν εἶσιν ὀπισθεμῶροι (1)· κατὰς ὁ τε κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις φησὶν· * οἱ ἀγγέλοι
 αὐτῶν διὰ παντός βλέπεσι τὸ πορσώπον τὸ παρὸς μου τὸ ἐν τοῖς ἔρανοῖς· ἐν τε τὸ πρὸς
 * Matth. XVIII. 10.
 * Act. XII. 15.
 * num pro
 σύπερ?
 p. 462.
 τὸ μακαρίων ὑποσώλων *, ὅπῃ ἀγγέλ· αὐτῶ ἐστὶ, πρὸς τὸ μακαρί· λέγοντες Πέτρο· ἀναγ-
 καίως ἢ ἃ ὀδῶ πρὸς πορσώπε φαίνεται ἀγγέλ·, τῶ τῶ τὸ κηδεμονίαν αὐτῶ καὶ θείαν
 ὀπισθεμῶρος ἐκλήν· εἰσῆκε ἢ ἃ ὁ διάβολος τὸ ἀνπεκρίθη αὐτῶ, ὅπῃ * ἔργον ἀνπορῶ-
 ταν τοῖς τὸ ἀνθρώπων ἀγαθῶ· ὀδῶ δὲ φησὶ, ἃ τότε ἐπιρῶζαν αὐτῶ πᾶσαν εἶχεν σω-
 δῶν, ὤξωθῶν αὐτὸν τὸ τετραμῶρος αὐτῶ λατρυγίας, ὡς ἐδὲ ἐκτελῶν αὐτὸν ὅπῃ τὸ αἰχ-
 μαλωσίας οἷον τε ὡς· λέγει δὲ τῶ τὸ θεὸν ὀπισμῶσαι (Θ) τὸ Ἱερουσαλήμ ἐκλεξάμενον,
 ὡς ἂν γνώη πᾶσαν τὸ ἀντίσσειν τὸ διαβολικῶν ὑπὸ τὸ τὸ δεῖ πεπαυμῶρῶν κηδεμονίας· ὅς
 τὸ Ἱερουσαλήμ ἐκλεξάμενος, ἀναγκαίως ἃ τῶ τὸ ἱεροσωμῆς ὑποδίδωσι τὸ εὐφραίνειαν.
 Τὸ ἢ ἰδοὺ τῆτο ὡς θαλὸς ὤξεσσασμῶρος ἐκ πυρός, ἵνα εἶπῃ ὅπῃ ὡς ἂν εἶπῃ ξύλον

minus diabolo: increpet Dominus te, diabole; et increpet te Dominus qui elegit Hierusalem. Nonne ecce hoc ut torris erutus de igne est? Et Iesus indutus erat vestibus sordidis, et stabat ante faciem angeli. Responditque, et ait adstantibus coram facie sua dicens: auferte vestimenta sordida ab eo. Dixitque ei: ecce abstuli iniquitates tuas; et induite eum podere; et imponite mitram ac cidarim mundam super caput eius. Et circumiecerunt ei vestimenta; et imposuerunt mitram ac cidarim mundam super caput eius. „ Necessario sacerdotii restitutionem in sacerdotis persona videt; neque enim sacerdotium per se visibile est, sed in iis tantum quibus illud gerere commissum est. Videt ergo Iesum sacerdotem magnum (porro magnum dicit illum qui successionis iure, ministerium Aaroni adtributum gerebat) angelo adstantem, quoniam omnium hominum angelis cura commissa est; sicut etiam Dominus in evangelis ait: angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in caelis est. Tum et in actibus beatorum apostolorum, angelus eius est, de beato Petro dixerunt quidam. Necessario autem hic etiam coram angelo consistens apparet, id est coram illo cui curandus a divina voluntate commissus fuerat. Stabat item diabolus adversans ei, cuius negotium est hominum bono adversari. Hic, inquit, nocere illi tota opera satagebat, omni legitimo ministerio repellens, quod alioquin in captivitate peragere non licebat. Dicit autem, hunc a Deo increpitum, qui Hierusalem peculiariter sibi adseiverat: atque ita ostendit, diabolicum omnem conatum Dei protectione fuisse compressum; qui postquam sibi propriam Hierusalem vindicaverat, necessario etiam sacerdoti dignitatis suae decus reddidit.

(1) Observa Mopsuesteni, immo ss. bibliorum, sententiam de angelis hominum custodibus.

μέλλον ὑπὸ πυρὸς καταναλίσκεσθαι ἀθρόον, ἐκασάσας ἀβλαβέες τηρήσθαι, οὕτω δὲ καὶ
 τέτον ὡς ἐν πυρὶ τῇ τῆς αἰχμαλωσίας ἀνάγκῃ καθεστῶτα καὶ κατὰφλεχθῆναι ὑπ' αὐτῆς
 μικρῶς κινδυνεύοντα ὀξέσασα τὸ ἔτι φειχόντων ἀπὸ πᾶσιν κακῶν· ἐνεδέδυτο ὃ φησὶν
 ἰμάτια ῥυπαρὰ ὃ Ἰησοῦς, ἵνα εἴπῃ ὅτι τὸ φεικνυμένον ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας αὐτῶν πέν-
 θῃ, ἐν ᾧ περ διήγε παντελῶς ἔξω τῆς λειτουργίας ὑπάρχων τῆς θείας, ἐν βαρύτητι καθ-
 εστὼς δουλείας, ταῦτα ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν τοῖς ἐσηκόσιν ἐπιτάττει θεός· τότε τῆς ὑπηρετε-
 μῶναις λειτουργικαῖς δυνάμεσιν, ἅτε τῆς θείας ὑπηρετεμῶναι βελαῖς ἀφείλον τὸ αὐτῶν τῆς
 αἰχμαλωσίας τὸ ἔδῃτα, ἃ τὸ πένθος ἅπαν ἐκείνο, καὶ εἰς τὴν πόλιν ἐπανήγαγον τὸ οἰ-
 κείαν· εἶτα τότε γεγονότος, φησὶ πρὸς αὐτόν· ἀφῆρκα πάσας τὰς ἀνομίας σου· δηλῶν
 ὅτι τὰ τῆς αἰχμαλωσίας λέλυσται κακὰ, ἐπειδὴ τῶν ἀμάρταν ἀφείλε τὸ μνημὲν· εἶτα ἐξῆς
 κελεύει (X) ποδῆρη τὸν αὐτὸν ἐνδύσασθαι ἃ φειτεθῆναι τὸ αὐτῶν τὴν τε μίτρην καὶ τὴν κί-
 ταριν, εἰς ἑνδείξιν τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν λοιπὸν ἐπιτετέλεσθαι τὴν ὁξουσίαν· ὅπερ οὐ καὶ
 γέγονε καὶ τὸ σῶμα τὸ θεῖον· ταῦτα εἰρηκῶς ὁ προσφῆτης εἰς ἑνδείξιν τῆς ἱερωσύνης
 αὐτοῖς ὑποδέδωκε, ἃ τῆς ἱερέας πάλιν ὅτι τῶν σιμὴντις ὀξετάζεσθαι λειτουργίας, τὴν οἰκείαν
 πρὸς τὸ πρᾶγμα παρρησίαν τὴν ἔχοντα καὶ ὁξουσίαν, ἐπάγει.

p. 463.

« Καὶ ὁ ἄγγελος κυεῖς πρὸς Ἰησοῦ λέγων, τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ· ἐὰν
 ἐν τῇ ὁδοῖς με πορεύσῃ, ἃ ἐὰν τὰ πρὸς ἄμαρταν με φυλάξῃς, καὶ σὺ διακρινεῖς τὸ οἶκον
 μου· ἃ ἐὰν διαφυλάξῃς τὴν αὐλήν μου, καὶ δώσω ἀναστροφὴν ἐν μέσῳ τῶν ἐσηκότων
 τέτων. », Ἀκολούθως ἀπειληφόσι τῆς ἱερωσύνης τὴν ὁξουσίαν ταῦτα εἰρηκῶς φησὶν· ὡς ἂν γνοίη
 ὅπως αὐτὸν μετὰ χρεῖζεσθαι προσήκει τὴν λειτουργίαν· ἐὰν γάρ φησι ὁ πρὸς τὴν
 μὴν παρ' ἐμὲ φερνόμενα πρὸς μὴν ἐν ἱερέως ἀνθεντία κείνων τοῖς πᾶσι καὶ
 τῇ αὐτῇ δὲ τῇ ἐμῇ τὴν προσήκουσαν φυλακὴν δὲ τῆς ὁπμιελείας πρὸς τῶν οἰκείας,

v. 6.

Iam verba, tamquam torris de igne erutus, significant, quod ceu si quis lignum
 mox igne consumendum, extractum servet incolume; ita Deus hunc sacerdotem,
 igne veluti captivitatis correptum et mox comburi periclitantem, erui et urgenti-
 bus malis subdixi. Indutus porro erat vestimentis sordidis Iesus, pro eo ac dicat,
 illum captivitatis luctu obrutum (in quo versans extra omnino divinam liturgiam
 erat, et gravi servitio addictus) illum inquam iuberi a Deo sordibus iis spoliari ad-
 stantium manu, id est liturgicarum virtutum opera; quae divinae voluntati obse-
 quentes captivitatis veste illum exuerunt, omnique praedicto luctu, et in propriam
 urbem reduxerunt. Quo facto, cunctas ait abstuli iniquitates tuas; ita ostendens
 dissoluta esse captivitatis mala, quia peccatorum memoriam deleverat. Deinde iu-
 bet, ut podere eum induant, mitram atque cidarim circumponant, ut ostendat tra-
 ditam ei in posterum sacerdotii dignitatem: quod reapse divino decreto contigit.
 His dictis, ob significandam sacerdotii Israhelitis restitutionem, et sacerdotem ab-
 hinc consueto ministerio destinandum fore, qui proprio officio confidenter et recto
 iure fungetur, pergit dicere.

Et angelus Domini dicebat Iesu: haec ait Dominus omnipotens: si in viis meis
 ambulaveris, et mandata mea servaveris, et tu domum meam iudicabis: et si atrium
 meum custodieris, et dabo tibi qui conversentur in medio stantium istorum. ,,
 Opportune ait dicta haec fuisse homini qui sacerdotii dignitatem susceperat, ut
 idem agnosceret quomodo gerere ministerium deberet. Si enim perseveraveris, in-
 quit, in praeceptorum meorum observantia, manebit tibi sacerdotalis auctoritas iu-
 dicandi de omnibus. Et si atrio meo convenientem custodiam sedulitate tua adhi-

v. 7.
p. 404.

ᾠδαπέμφεις ἢ εἰς δαδόχους τὴν πύλιν, οἱ γυήσονται ἐν μέσῳ παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ προσέ-
κυσαν αὐτοῖς ἐκτελῶντες λειτουργίαν. Εἶτα ὁ βασιλεὺς τὴν ἀποκατάστασιν δηλῶν, ἔπα-
λέρη. “ Ἄκουε δὴ Ἰησοῦς ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, σὺ καὶ οἱ πλησίον σε οἱ κατήμεροι ἀπὸ προσώ-
που σου· διότι ἄνδρες τερατοσκόποι εἰσίν. “ Ἰνα εἴπῃ, πρὸς σέ μοι ὁ λόγος, καὶ πάντας
οὓς σὺ σοὶ ἄρχῃν τε λαὸν πεπιστεύμενους, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐξηγήσει νομίμων, καὶ
τῇ λοιπῇ τῇ εἰς θεοσέβειαν ἡκόντων λειτουργίᾳ· οὓς τερατοσκόπους δὲ τέτο καλεῖ, ὡς τὸ
ᾠδὰ τῷ θεῷ ᾠδαδόξως γνωμῶν τὰς αἰτίας σκοπεῖν τε καὶ εἰδέναι οἷους τε ὄντας.
Τί οὖν φησί;

v. 8.

p. 405.

“ Διότι ἰδὲ ἐγὼ ἄγω τὸ δελόν μου ἀνατολῶν· διότι λίθος ὃν ἔδωκα πρὸς προστά-
την Ἰησοῦ, ὅτι ὁ λίθος τὸ ἕνα ἐπὶ τὸ ὀφθαλμὸν εἰσίν. “, Ἐγὼ γάρ φησι ὁ δούλος τὸ ἐμὸν,
τὸ Ζοροβάβελ λέγων, καὶ ἀποκαθίστημι τῇ βασιλείᾳ, ἀνατολῆς οὐχ ἡπτόν λαμπερὸν τῇ
ἐξουσίᾳ δεικνύς· τέτον δὴ ὥσπερ πνὰ λίθον ἔστημι πρὸς τὸ ὀφθαλμὸν τὸ σὼν, ἐφ’ ᾧ περ
ἐστηρίχθη σὲ γῆ, παρέχοντα μὲν αὐτῷ τὸ ἐκ τῆς προσέδοχῃς καὶ τῆς ἱεροποιῆς βοήθειαν,
κομιζόμενον ἢ παρ’ αὐτῷ τὸ σπασθῆναι, ὡς ἐν τοῖς καὶ τὸ ἐναντίον ἐπιδείκνυται πόλεμους,
ὡς ἂν ἐν εἰσόδῳ δαίμονες ἐκτελοῖν τε ἱεροποιῶν δέοντος· διαρρεῖν δέ σε τέτῳ προσῆκε
τῷ λίθῳ, ἐπὶ αὐτὸν μετέστην αὐτὸν ὀφθαλμὸν νομίζοντα· καὶ ταῦτα ἢ παρ’ ἐπὶ αὐτὸν ἐκ
βοηθείας ἀειδῶ λέγει, ἀλλ’ ἵνα εἴπῃ ὅτι διωθήσεται ἢ ταῦτα ὁ Ζοροβάβελ εἰς τὴν βασι-
λείαν παρ’ ἐμῷ προσχειστέως, ἐπαδὴ πολλῶν πνὰ καὶ ἄτατον αὐτῷ παρέξω τὸ ἐπιφαν-
τὸ ἐμὸν, καὶ τὸ ἐπιμέλειαν ἀφ’ ἧς τί γυήσεται πλέον. “ Ἰδὲ ἐγὼ ὁρύσσω βόθρον, λέγει
κύριος παντοκράτωρ, καὶ ψηλαθήσω πᾶσαν τὴν ἀδικίαν τὴν γῆς ἐκείνης ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ. “
Οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐργάσασθαι διωτὸν, ὥστε πάντας δὲ τὸ ἐκείνην στρατηγίας οὓς πλεονέκ-
τετόμενος, ὥσπερ βόθρῳ πνὶ τῇ ἀπολείᾳ περιβάλλαν δὲ τὸ ἐμῆς πτωχείας, ὑπὲρ ὧν

bueris, posteris quoque dignitatem tuam transmittes, qui in medio universi populi
iure ad se pertinentem exercebunt liturgiam. Postea regni quoque instaurationem
innuens, ait: audi, Iesu sacerdos magne, tu et proximi tui qui sedent ante faciem
tuam, quia viri spectatores portentorum sunt. „ Id est, ad te sermo meus atque
ad omnes quibus tecum populi principatus creditus est, ut magisterio legisque in-
terpretatione fungamini, et reliquo rerum divino cultui addictarum ministerio: quos
homines appellat portentorum spectatores, ceu rerum praeter expectationem a Deo
patratarum causas considerare et cognoscere idoneos. Quid ergo ait?

“ Ecce enim ego adduco servum meum, orientem: quia lapis quem dedi ante
faciem Iesu; super lapidem unum septem oculi sunt. „ Ego enim, inquit, servum
meum, id est Zorobabelem, regem constituo, soli orienti splendore parem ob digni-
tatis suae amplitudinem. Hunc vero ceu quendam lapidem propono coram oculis
tuis, in quo te firmiter niti oportet, eidemque exhibere precum et sacerdotii au-
xilium, vicissimque ab eo referre tutelam, quam bellis contra hostes gerendis re-
pendit, ut pace fruantes sacerdotio rite fungamini. Confidere autem te huic lapidi
oportet, et septem eum habere oculos existimare. Iam hoc etiam loco vocabulum
septem haud de exacto numero ait, sed ut dicat Zorobabelem ad haec validum
fore, a me scilicet in regnum provectum; quia ei multam atque ineffabilem provi-
dentiam meam curamque impendam, qua maius incrementum capiet. “ Ecce ego
fodio foveam, dicit Dominus omnipotens, et contrectabo omnem iniquitatem terrae
illius die una. „ Adeo illum potentem efficiam, ut omnes virtute sua bellica hostes
fugans, quasi fovea quadam exitio eos obruat, meae ultionis minister, propterea

ἐν ἀδικεῖν ἔλονται τὰ ἐμοὶ προσήκοντα γλῶ, ἥπερ οὐκ ἔταξα προσεσθῆναι (X) βασιλείᾳ·
 εἶτα ἐπὶ τὸ πρὸς βοήθειαν μέγεθος δακνύς, οἷον τε ἐκ τῆς Ζοροβάβελ ἀπολαύσκει σφα-
 τήρας “ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει κύριος παντοκράτωρ, συγκαλέσεται ἕκαστος τὸ πλη-
 σίον αὐτοῦ ὑποκάτω συκῆς αὐτοῦ. „ Οἱ μὲν γὰρ ἐλθόντες τέσσαρες σφατίζοντες πείσονται ἐκεῖνα·
 οἱ δὲ τῶν λαῶν προσήκοντες τῶν ἐμῶν, μὴ πολλῆς τῆς ἡσυχίας ἀπολαύσκει τῶν οἰκείων καρ-
 πῶν, ὥστε ἐπὶ συνεχῶς ὅτι ἐξίσουσιν συγκαλεῖν ὁμήλους· ἐν δὲ τέτοις τῶν τε βασιλείας καὶ τῶν
 ἐρωτύων τῶν ἀποκαταστάσιν δηλώσας, ἐξῆς πείσονται ἀποκαλύψιν μάλα γε ἀναγκάτως ὅτι
 τοῖς εἰρημένοις αὐτοῖς διερχέσθαι. Λέγει δὲ ἔτι.

ΚΕΦ. Δ'.

“ Καὶ ἐπέσπευεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί, ἐπὶ ἐξηγήσέ με, ὃν τρόπον ὅτ' ἐν ἐξε-
 γερτῇ ἀνθρωπίνῃ ὅς ὑπνε αὐτῶν. ἐπὶ εἶπε πρὸς με· τί σὺ βλέπεις; „ Ἄγγελον πάλιν τὸ
 ἐν αὐτῶν λαλοῦντα δηλῶν ἐκεῖνον (X) ἐν ἀνθρώπῳ μορφῇ ἐν μέσῳ τῶν κατὰ σπείων ὁρέων
 ἐφ' ἵππων φανέντα πύρρῳ μεμαθήκαμην γὰρ ἐκ τῆς ἀνωτέρου ἀκριβοῦς, ὅτι αὐτὸν ἐκεῖνον
 ἐν αὐτῶν λαλοῦντα πανταχῶς λέγει· ὃν καὶ νῦν φησὶν ἐξεγερτῇ μὲν αὐτὸν ὡς ἐν ὅς ὑπνε
 πνὸς κατεχόμενον τῇ τῶν ἡδὴ διερχέντων θεωρίᾳ· ποιεῖ δὲ τὸ νῦν δεικνυμένων πάλιν ἐρω-
 τήματα αὐτὸν ὅτι ποτε βλέπει, ἵνα ὁ μὲν εἴπῃ τὸ ὅτι, ὁ δὲ τῶν διερχέντων δηλώσῃ τὸ νῦν·
 λέγει τρίτον. “ Καὶ εἶπον· ὡραία, ἐπὶ ἰδὲ λυχνία χρυσὴ ὅλη, καὶ τὸ λαμπάδιον ἐπάνω
 αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τὰ λύχνοι ἐπάνω αὐτῆς. ἐπὶ δύο ἐλαίαι ἐπάνω αὐτῆς, μία ἐκ δεξιῶν τῆς λαμ-
 παδίας αὐτῆς, ἐπὶ μία ἐξ ἐναντίων. „ Ἡ μὲν λυχνία, δηλώσας τὴν θείας χάριτος ὅτιν,
 ἀπομένους μὲν τῶν ὅτι γῆς, δικαιοσύνης δὲ ἄλλοι τῶν ὑπὲρ γλῶσσαν φεγγάτων, ἅτε τῶν ἀπάντων
 αὐτῇ διοικεμένων· ὡς ἐπὶ εἰκότως ὡς μεγαλύτερον τὸ καὶ φειφανῆ, χρυσὴν ὅλην εἶδεν· ἐπὶ δὲ

quod mei iuris terram violare voluerint, cui ego regem praeesse statueram. Mox
 auxilii quoque magnitudinem ostendens, et quantopere a Zorobabelis ope bellica
 iuvandi sint; “ Die illa, dicit Dominus omnipotens, convocabit unusquisque pro-
 ximum suum sub ficum suam. „ Et hostes quidem, hoc duce illa patientur; qui
 autem de populi mei numero erunt, multa cum voluptate frugibus suis vrescentur,
 ita ut etiam continuo ad mutua convivia invitent. Atque hactenus dictis regni et
 sacerdotii demonstrata instauratione, deinde ponit revelationem aliam necessario
 prorsus post praedicta sibi oblatam. Sic ergo dicit.

CAP. IV.

“ Et reversus est angelus qui loquebatur in me, et suscitavit me sicut susci-
 tari solet homo de somno suo. Dixitque mihi: quid tu vides? „ Rursus angelum
 in se loquentem denotat illum humana forma praeditum qui inter montes umbro-
 sos equo rufo insidens apparuerat. Didicimus enim satis evidenter ex superioribus,
 prophetam de illo ipso in se loquente ubique verba facere, a quo nunc etiam se
 excitatum dicit, quasi somno quodam sopitum ob praedictarum rerum contempla-
 tionem; et de praesente ostento interrogatum, quidnam videret: ut ipse videlicet
 visionem suam recitaret, ille autem ostenti sensum explanaret. “ Et dixi: vidi, et
 ecce candelabrum aureum, et lampas super ipso, et lucernae septem super eodem:
 duae quoque oleae super eodem, una dextrorsum, altera sinistrorsum. „ Candelabrum
 quidem, indicium divinae gratiae est, in terra quidem succensae, sed usque
 ad res ultra terram positas devenientis; quippe quae omnia administrat: quam etiam

χρυσὸς ἀπασῶν τ' ὑπὸ γῆς ὑλῶν ὅτι τὸ πμῶτατον· τὸ ἢ ἐπάνω αὐτῆς λαμπάδιον δηλοῖ
τὸ ἐκ τ' χάριτος τ' θείας ἐξ ὑφ' αὐτοῦ ἀπαντας ὅντων ἐπὶ γῆς φωτειλάμπων φάος· ἐπὶ αὐτῇ ἢ λύχ-
νος ὁρᾷ, τὸ τελειὸν τε ἔκ πλείστον τ' χάριτος δεικνύς· ὡς ἀνωτέρω λέγει τὸ ὅτι τ' λίθον
τ' ἕνα ἐπὶ αὐτῷ ὀφθαλμοὶ εἰσιν, ἵνα εἴπῃ τ' ὀπιμελείας τ' οἰκείας τὸ μέγεθος· εἶτα ἐκατέ-
ρωθεν τὰ λαμπάδια ἐλαίας, τ' μὲν ἐκ δεξιῶν, τ' ἢ ἐξ εὐωνύμων· ὅπερ ἐδήλας τὴν τε
βασιλείαν ἔκ τ' ἱερωσύνην, ἅπερ ἀκρότατα φέρει τοῖς ἀνθρώποις ἐξ ἧς δέδωκεν ὁ θεός· ὡς
τῇ μὲν διοικεῖσθαι τὰ πρὸς τ' τὰ παρόντα βίου κατὰ τὰς ἐπιτηδεύσεις, τὴν δὲ αὐτάρκη
τυγχάνειν εἰς τὸ προσεγγεῖν ἀνθρώποις θεῶν.

v. 4.
p. 407.

Ταῦτα πρὸς τὸν ἄγγελον ἐρωτᾶναι ὁ πρφήτης εἰπὼν, ἐπάγει. “ Καὶ ἐπερώτησα,
καὶ εἶπον πρὸς τὸν ἄγγελον (ἦ) λαλοῦντα ἐν ἐμοὶ, λέγων· τί ἔστι ταῦτα, κύριε; καὶ ἀπε-

v. 5.

κρίθη ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοὶ, ἔειπε πρὸς με λέγων· οὐ γινώσκεις τί ἔστι ταῦτα;

v. 6.

καὶ εἶπον, ἐγὼ κύριε. ἔκπεκρίθη καὶ εἶπε πρὸς με λέγων· ὅτι ὁ λόγος κυρίου πρὸς
Ζοροβάβελ λέγων, ἐκ ἐν δυνάμει μεγάλῃ, ἐδὲ ἐν ἰσχύϊ, ἀλλ' ἐν πνεύματι μου, λέγει
κύριος παντοκράτωρ. “ Οὕτως δὴ ὁ ἄγγελος, ὃν ἐν αὐτῷ λαλοῦν ὁ πρφήτης λέγει,
ὅτι δὴ καὶ τὰς ὑπὲρ τ' Ἱερουσαλὴμ δεισὺς ὤφθη ποιέμενος, ὡς ἀπάντων μὲν τῶν καὶ τ' ἡ
Ἰσραὴλ τ' ὀπισθοστροφῶν ἐπιτετραμμένον· ἀναγκαίως ἢ ἔκ τ' ὑπὲρ τ' αὐτῶν δέσιν πρὸς τὴν
τῶν θεῶν· ὅθεν ἔκ ὁ πρφήτης τοῦτον καὶ ἐρωτᾷ, καὶ τὰ κατ' ἐκαστον μανθάνει· ἐπειδὴ πάν-
των τ' δειχθέντων δήλωσιν ἐχόντων, τ' πρὸς τὴν πόλιν ἔκ τὸν ἐν τῷ τ' θεῷ φιλοπρέπειας,
ἀναγκαίως ἡρμοσμένον, φέρει τὰ κατ' ἐκαστον τῶν δεικνυμένων, ὅπως ἔχει, μανθάνειν·
συμτόμως οὐκ εἶπεν αὐτῷ τῶν δειχθέντων τὴν δυνάμιν, ἐπὶ τ' χάριτος ἔκ δὴ λώσις τῆς
θείας, ἢ ἔκ τ' τὴν Ζοροβάβελ πρὸς ἐξείσθη βασιλείαν· ὅς οἴκοθεν μὲν δυνάται καὶ κατ'

recte, ceu grandem atque illustrem, vidit auream totam, quia prae qualibet terrena materia pretiosissimum aurum est. Iam lampas illi imposita demonstrat radiantem ab alto super omnes terrigenas ex divina gratia lucem. Videt autem lucernas septem, ut perfectionem copiamque gratiae ostendat; veluti superius aiebat Deus super uno lapide oculos septem, ob significandam providentiae suae magnitudinem. Deinde narrat utrimque in candelabro oleas, dextrorsum unam, sinistrorsum alteram: quae res regnum denotabat ac sacerdotium; quae duo dignitatis culmina inter homines esse Deus constituit: et ab illo quidem negotia tractari, quae ad praesentis vitae statum sunt idonea; ab hoc autem homines usque ad Deum admoveri.

Postquam haec angelo se vidisse dixit propheta, sic proseguitur. “ Et interrogavi, dixique angelo, qui loquebatur in me, dicens: quid sunt haec, domine? Responditque angelus qui loquebatur in me, aitque mihi dicens: non agnoscis quid sunt haec? Et dixi: nequaquam, domine. Et respondit, mihi ait dicens: iste est sermo Domini ad Zorobabelem dicens: non in fortitudine magna, neque in viribus, sed in spiritu meo, dicit Dominus omnipotens. Iste angelus, quem in se loquentem propheta narrat, idem ille est qui visus fuit pro urbe Hierusalem deprecari, propterea quod Iudae incolae omnes tutelae ipsius commissi erant: necessario simul pro illis quoque preces Deo offerens: quamobrem propheta hunc interrogat, et res singulas edocetur. Nam quia ostenta omnia eo tendebant, ut Dei erga urbem curam ingentem demonstrarent, necessario oportuit prophetam ab hoc angelo singularum visionum explanationem audire. Breviter ergo patefecit ei ostentorum vim; hanc nimirum esse divinae gratiae manifestationem, quae Zorobabelis quoque regnum constituerat: qui per se quidem propriisque viribus nullum regni

τῇ θείᾳ περιβεβλημένη, αὕτη δὲ δυνάσται ἔχῃ· ὅθεν δὲ δακνὺς τὴν πρὸς αὐτὸν δαρεῖς αὐτὸν ἐδὲν κατορθοῦν ἥν' εἰς τὴν βασιλείαν ἡκόντων δὲ τὴν τῆς λαοῦ πρὸς αὐτὴν, τῇ ἡ χάριτι τὸ μέγεθός· “ τίς εἰ σὺ τὸ ὄρος τὸ μέγα πρὸς πρὸς αὐτὴν Ζοροβάβελ τῇ κατορθώσῃ; δὲ v. 7. εὐξοίσῃ (V) λίθον τὴν κληρονομίας, ἰσότητά χάριτος αὐτῆς. „ Ἐπειδὴ γὰρ λίθον ὠνόμασε p. 468. τὴν Ζοροβάβελ, ὅρος λέγει μέγα ὅθεν ἄγαν δυνατὸς ἐν βασιλείᾳ τῇ δὲ στρατοπέδων καὶ ὑπηκόων πλήθους· τίς γὰρ δὴ φησὶν ἔγω μέγας εἶναι, ἢ οὕτω μέγα δυνάμει δὲ τε τὸ πλῆθος ἥν' ὑπηκόων καὶ τὴν τῆς ὀπλιτικῆς ὡδρασιδῶν, ὥστε δυναθῶν ἀπεναντίας τίς τὴν Ζοροβάβελ ἰχύσῃ; ὃν δὲ δόχον τῆς βασιλικῆς ἀποδείξας κληρονομίας, ἥς τὰς ἐπαγγελίας πρὸς (V) περιπάτωρ τὴν γῆρας ἐποποιήσῃ, λέγω ἡ τὴν Δαυὶδ, ὅλον δι' ὅλας τὴν χάριτι πληρώσῃ τῆς ἐμῆς. Τούτο γὰρ ἰσότητά λέγει χάριτι· ἀφ' ἧς αὐτῇ ἀναγκαίως πρὸς αὐτὴν τὸ μέγα ὑπὲρ ἥν' οἰκείων στρατηγῶν δυναθῶν καὶ ἥν' ἐναντίον.

Εἶτα τὰς ἐπαγγελίας τὰς πρὸς αὐτὸν βεβαιῶν· “ δὲ ἐγγύετο λόγος κυεῖς πρὸς με v. 8. λέγων, αἱ χεῖρες Ζοροβάβελ ἐδεμελίωσαν τὸ οἶκον τέτον, δὲ αἱ χεῖρες αὐτῆς ὅπτετέλεσκον v. 9. αὐτόν· καὶ ὅππῃ ὅσατε ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς· διότι τίς v. 10. ἐξεδένωσεν εἰς ἡμέρας μακράς; „ Αὐτὸς ἡ δὲ δὲ τῆς ἐμῆς οἴκῃ δὲ δεμελίῃς καὶ ἀβαλόμυρος, αὐτὸς αὐτόν δὲ πρὸς πέρας αἰῶν· ὥστε καὶ ἐκ τέτε πᾶσι δὲ δὲ γινώσκῃ ὅτι γινώμη δεῖ ὡδραγέροντα αὐτὰ περιμελίωσιν ὑμῖν· μὴ τίνῃ μὴδ' ὥς ἐν χρόνῳ πολλῷ τέτετον γίνεσθαι μελλόντων ἀπισήσῃ τῆς λεγομένης· ἀνοήτατος γὰρ εἶναι ἂν ὁ τὰς ἀποφάσεις τὰς ἐμὰς ἀπελθεῖ νομίζων πρὸς μήκῃ γίνεσθαι τὴν χρόν· τέτε γὰρ λέγει τὸ ἐξεδένωσεν ἡμέρας μακράς· ἐμοῦ δυναμῶν οὐ ῥαδίως πάντα καὶ δὲ δὲ ἐν ἐτελήσῃ ποιῶν, μὴ πολλῆς τε p. 469. αἰῶν τῆς σωτομίας εἰς πέρας τὰ πολλοῦ δέομυρα τέ χρόνου. Καὶ βεβαιῶν τὸ εἰρημῶν “ δὲ χαρήσονται, καὶ ὅψονται τὴν λίθον τὴν κασιτέλειον ἐν χεῖρὶ Ζοροβάβελ. „ Μὴ τίνῃ

negotium expedire valeret, neque populo praeesse; sed tamen divina gratia promotus, ab hac agendi virtutem habet. Atque ut doni eius magnitudinem ostendat “ quis tu, inquit, mons magne ante faciem Zorobabelis, ut prospere quicquam agas? Et efferam lapidem hereditatis, aequalitatem gratiae eius. „ Quandoquidem lapidem appellavit Zorobabelem, montem dicit magnum potentes valde homines sive regni dignitate, sive bellica virtute, sive subditorum multitudine. Quis enim, inquit, tantus est tamque validus subditorum numero et armorum apparatu, ut adversus Zorobabelem hilum possit proficere? quem regalis hereditatis successorem designavi; cuius rei promissiones progenitori stirpis, Davidi inquam, factas adamus-sim atque omnino gratia mea complebo. Id enim dicunt verba: aequalitatem gratiae: qua fretus necessario insitam vim habebit grandia belli adversus hostes patrare.

Postea promissiones de illo factas confirmans, ait. “ Et factus est sermo Domini ad me dicens: manus Zorobabelis fundaverunt domum istam, et manus eius perficient eam. Et scietis quoniam Dominus omnipotens misit me ad vos. Quis enim despexit in dies longos? „ Idem hic qui domus meae fundamenta iecit, idem eadem inquam coronidem imponet. Quare ex hoc quoque palam omnibus fiet, me voluntate Dei haec vobis nunciaturum venisse. Cavete igitur quominus dictis discredatis quasi multo tempore post eventuris: nam stultissimus foret, qui decreta mea irrita fieri prolixitate temporis existimaret. Id enim innuunt verba, despexit in dies longos: ego enim facile queo omnia prout voluero facere, multoque compendio ad exitum res deducere quae longum tempus desiderarent. Tum dicta confirmans “ et lactabuntur, inquit, atque videbunt lapidem stanneum in manu Zo-

ἀπιστε φησὶ τοῖς λεγομένοις· ἐπειδὴ καὶ ὄψεσθε αὐτὸν τὸ πέρας, ἔχαρήσεσθε τὼν ἀδελφῶν πάντα δυνάμειν ὁρῶντες τὸν Ζοροβάβελ· τὸ γὰρ λέγει (ὧ) κασιπείνον λίθον, τὸν ἀφαινομένην αὐτῷ δηλῶν ἰσχυρῶς ὡς τὸ θεοῦ· ὅθεν καὶ τὴν αἰτίαν ἐπήγαγεν. « Ἐπὶ οὗτοι ὀφθαλμοὶ κυρίου εἰσὶν, οἱ ὀφθαλμοὶ ἐπὶ πάντας τὸν γλῶσσον. », Ὁ γὰρ τὰ πάντα ἐφορῶν τε καὶ διοικῶν καὶ σώζων πλεονέκτως τε καὶ ποικίλως, εἰδὼς ὅτι καὶ ταῦτα ὑποχρόμιός τε ἀδελφῶν τὸν Ζοροβάβελ καὶ πρὸς πέρας ἄξων· ἔτι καὶ ταῦτα τὸ ἐπὶ τὸν ἔσχατον λέγει.

- v. 11. « Καὶ ἀπεκρίθη ὁ Ζοροβάβελ πρὸς αὐτόν· ὅτι αἱ δύο ἡμέραι αὐτῶν αἱ ἐκ δεξιῶν τῶν λυ-
 v. 12. χρίας ἔξ ἐκ τῶν εὐωνύμων αὐτῆς; καὶ ἐπερώτησα ἐκ δεξιῶν, καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν, ὅτι οἱ δύο
 κλάδοι τῆς ἐλαιᾶς οἱ ἐν τῇ χειρὶ τῆς δύο μυροθήρας τῆς χρυσῶν τῆς ἐπιχρυσῶντος ἔπα-
 v. 13. γόντων τὰς ἐπαρρησίας τὰς χρυσᾶς; ὁ εἶπε πρὸς με, ὅτι οἶδας ὅτι ἐστὶ ταῦτα; καὶ εἶπον
 v. 14. ὅτι κύριε· καὶ εἶπεν, οὗτοι οἱ δύο υἱοὶ τῆς πόλεως, οἱ παρεστήκασι πρὸς κυρίῳ πάσης τῆς
 γῆς. », Ἐρωτᾷ ὅτι μὴ αἱ δύο βέλονται ἡμέραι, ὧν ἡ μὲν ἐκ δεξιῶν, ἡ δὲ ἔξ ἐκ τῶν εὐωνύμων
 ἐπύργαται τῇ λυχνίᾳ, ἥτις τὴν ἐπὶ αὐτῷ λαμπάδι; ἡ δὲ οἱ ἐκτεφυκότες δύο κλάδοι τῆς
 p. 470. ἐλαιᾶς; ἀδελφῶν ὧν ἡκούσεν· ἔπειτα οἱ δύο υἱοὶ τῆς πόλεως, οἱ παρεστήκασι πρὸς κυρίῳ πάσης τῆς
 γῆς· ἐπειδὴ γὰρ αἱ ἐλαιαὶ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἱερωσύνης ἴσαν γνώσιμα ὡς ἐπὶ γῆς κρα-
 ταῖν ἔταξεν ὁ θεός, δύο κλάδοις ἐκ τῆς ἐλαιᾶς ἐκτεφυκότες λέγει τὸν τε Ζοροβάβελ ὁ
 τῆς Ἰερουσῶν· ὧν ὁ μὲν ἐκ τῆς δεξιᾶς χάριτος εἰς τὴν βασιλείαν παρήκτο, ὁ δὲ τῆς ἱερωσύνης
 χάριτι πρὸς τὴν λητουργίαν προσεβέβηκε τῇ δεξιᾷ. ὁ δὲ ταῦτα ὁ πόλις αὐτὰς ἐκάλεσεν
 ὕψος, ἵνα εἴπῃ οἱ ἐκ τῆς μεριμνῶντος ὁ πτωχότητων ὡς τὸ τοῖς ἀνθρώποις ἐκτεφυκότες βα-
 σιλείας τε ὁ ἱερωσύνης· οἱ πάντες ὑπερεβίον εἰς τὴν δεξιὰν τῶν ἁγίων πρὸς πάντων κυρίῳ· ὁ δὲ
 πάντων μὲν δὴ τῶν κατὰ τὴν τῆς Ἰερουσαλὴμ ὁ τὸ τῆς Ἰουδαίων ἔστιν, ὅτι μεριμνῶν
 ἐπὶ τοῖς εἰς τὸ κοινὸν λήφεται δεδωκεν ὁ προστάτης· πτωχότητων μὲν τῶν ἐχθρῶν-

robabilis. „ Ne ergo, inquit, fidem dictis denegatis; horum quippe exitum videbitis, ac laetabimini potentem ad omnia videntes Zorobabelem: nam stanneus lapis, futuram eius Deo iuvante fortitudinem significat. Quamobrem causam etiam addit: „ septem hi oculi Domini sunt, universam terram speculantes. „ Etenim qui cuncta inspicit ac regit salvatque copiose ac varie, idem est qui haec de Zorobabele promisit et ad exitum perducturus est. Nam hoc item loco vocabulum septem de perfecta re dicitur.

“ Et respondi, dixique ei: quid sunt duae oleae istae, quae a dextris candelabri et a sinistris? Et interrogavi secundo dixique ei: quid duo rami olearum in manibus duarum narium aurearum, quae infundunt et retrahunt suffusoria aurea? Dixitque mihi: non nosti quid sunt haec? Et dixi: nequaquam, domine. Et dixit: isti duo filii pinguedinis, qui universae terrae domino adsistunt. „ Interrogat quid sibi velint duae oleae, quarum una in dextra parte, altera in sinistra candelabri erat, sive lampadis super eo positae? Quid item nati ex oleis duo rami? De quibus, audiit: hi sunt duo filii pinguedinis, qui universae terrae domino adsistunt. Nam quia duae oleae regni ac sacerdotii indicium erant, quae duo in terra dominari Deus constituit, duos ramos ex olea enatos dicit Zorobabelem atque Iesum; quorum prior a divina gratia in regnum fuerat proventus; alter vero sacerdotii gratia divino ministerio addictus. Propterea pinguedinis quoque eos appellat filios, id est ex duobus maximis et apud homines honorandissimis ortos, regno ac sacerdotio; qui pariter Deo deservire iussi sunt omnium domino. Atque hoc toto sermone, res Hierusalem gentisque iudaicae maximum bonorum incrementum capturas demonstravit

των αὐτοῖς, κηδεμονίας ἢ πολλῆς ἀξιουμένων ἐν ᾗπασιν αὐτῶν ὡς τὸ θεοῦ, ἅτε καὶ ἐπανέναι ὑπὸ τῇ αἰχμαλωσίας μελλόντων ἐτέρων ἐκ εὐαριθμητῶν πινῶν, οὓς ἐπ' ἐκείνῃς τὴν χήματος ἐξ ἧς τότε συνέβαινε ἐπὶ ὑποδοθείσης ἢ αὐτοῖς ἢ βασιλικῆς καὶ τῇ ἱερατικῆς ἀξίας, διὰ τῆς ἐκ τῆς θείας χάριτος ὅπῃ τοῦτο προβλεβλημένων· ἀλλὰ γὰρ ὥστε μὴ τὴν ὑπερβάλλουσιν μέλουν τῆς ἀγαθῶν ἐραυμοτέρας αὐτὰς ἀπεργάσασθαι, παύρουτας μὲν τῇ ἐπαγγελίᾳ τῇ θείᾳ, ἀμελουῦντας ἢ τὴν προσήκοντος, ὑποκάλυψεν ὅρα λαιπὸν, δι' ἧς αὐτοῖς καὶ φόβῳ ἐνεπίθετο πρὸς τὸ φεύγειν μὴ τὰ χεῖρα, μετένειναι ἢ τὰ κρείττω λέγει δὲ ἔτι.

ΚΕΦ. Ε΄.

“ Καὶ ἐπέστρεψα καὶ ἦρα ὄφθαλμούς μου καὶ εἶδον, ἢ ἰδὲ δρέπανον πετόμενον· καὶ εἶπε πρὸς με· τί σὺ βλέπεις; ἢ εἶπον· ἐγὼ ὅρα δρέπανον πετόμενον, μήκος πηχῶν εἴκοσι, ἢ πλάτος πηχῶν δέκα· καὶ εἶπε πρὸς με· αὕτη ἡ ἀρὰ ἡ ἐκπορευομένη ὅπῃ πορεύσῃ πᾶσι τῇ γῆς· διότι πᾶς ὁ κλέπτης ἐκ τέτῃς ἕως θανάτου ἐκδικηθήσεται· καὶ πᾶς ὁ ὀπίσκει ἐκ τέτῃς ἕως θανάτου ἐκδικηθήσεται· καὶ ἔξοίσω αὐτὸ, λέγει κύριος παντοκράτωρ· καὶ εἰσελεύσεται εἰς τὸ οἶκον τῆς κλέπτει, καὶ εἰς τὸ οἶκον τῆς ὀμνύοντος παρ' ὀνόματί μου ὅτι ψεύδεται· ἢ καταλύσει ἐν μέσῳ τῆς οἴκου αὐτῆς, ἢ συνελεύσει αὐτὸν καὶ τὰ ξύλα αὐτῆς ἢ ὅσον λίθους αὐτῆς. „ Δρέπανον μὴ ὅρα ἰκανὸν κάταθεν τὰ προσηπύοντα ἐκτέμνειν· πετόμενον ἢ, εἰς δὴλωσιν τῆς ὀξείας τῆς πτωχείας ἐπάγειν τὴν θείαν τοῖς αὐτοῖς ἀξίους· πλάτῃ ἢ καὶ μήκος, ὡς ἂν ἢ παρ' μεγέθους φοβήσθαι ὅσον ἀκόντας· λέγει ἢ τῆς πτωχείας αὐτῶν κατὰ τὴν κλεπτόντων ἢ ὀπίσκειν κινεῖν· δὴλα γὰρ ἔντος, ὡς οὐ ταῦτα μόνον εἰσὶν ἐν ἀνθρώποις ὡς ἀνομήματα, πολλὰ δὲ ἢ ἔτερα, φόνος τὴν καὶ μοιχεία, καὶ τὰ

v. 1.
p. 471.
v. 2.
v. 3.
v. 4

propheta, hostibus illorum punitis, providentia plurima et omnimoda erga Israhelitas a Deo exprompta; quoniam de captivitate redituri erant alii prope innumeri, qui adhuc in ea conditione tunc erant: dato demum Iudaeis regno ac sacerdotali dignitate, in illorum personis, quas divina gratia ad haec officia promoverat. Sed enim, ne eximia bonorum praedictio ignaviores Israhelitas faceret, ita ut divinis confidentes promissis, officium negligenter, revelationem posthinc videt, ex qua pavor illis incutiebatur, quo vitium fugerent, virtutem amplecterentur. Sic ergo dicit.

CAP. V.

“ Et conversus sum, et levavi oculos meos, et vidi, et ecce falx volans. Dixitque mihi: quid tu vides? Et dixi: video falcem volantem longitudinis cubitorum viginti, et latitudinis cubitorum decem. Dixitque mihi: haec est maledictio quae egreditur super faciem universae terrae: quia omnis fur abhinc usque ad mortem punietur, et omnis periurus abhinc usque ad mortem item punietur. Et educam illam, dicit Dominus omnipotens, et ingreditur in domum furis, et in domum iurantis nomine meo super mendacio, et diversabitur in medio domus eius, et consumet eam, et ligna eius et lapides eius. „ Falcem videt idoneam deorsum secando quaecumque occurrerent: volantem autem ob denotandum, divinam poenam cito inferri merentibus: denique eius latitudinem longitudinemque dicit, ut magnitudine quoque audientes terrefaciat. Dicit vero hanc poenam adversus fures et periuros commoveri: quamquam alioqui constat, haud haec tantummodo versari inter homines peccata, sed et alia multa, homicidium puta, adulterium, et cetera quae

* Matth. XXII.
37.

p. 472.

λοιπὰ δὴ ἂ μὴδὲ ἀειθμεῖν ῥάδιον· τί οὐ ὅστιν ὁ φησιν; εἰς δύο ταῦτα κυριώτατα μι-
μερίσθαι τὰς ἐπιτολὰς συμβέβηκε τὰς θείας, εἰς τε τὸ πρὸς θεὸν γνώμην, καὶ εἰς τὸ πρὸς
(ὧ) πλησίον ἀγάπην· ὡς καὶ ὁ κύριος εἰπὼν *, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σε ὅλης τῆς
καρδίας σε, καὶ ὅλης τῆς δυνάμεώς σε, ὅλης τῆς ἰσχύος σε· καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλη-
σίον σου ὡς σεαυτὸν· ἐπιγαγὼν, ἐν ἐπιτολαῖς ταύταις ὅλη τοῦ νόμου καὶ οἱ περικυβητοὶ κρέ-
μανται· βεβηθὼς τίνυναι συντόμως εἰπὼν τὰ τε εἰς (ὧ) θεὸν ὅτι τὰ εἰς τὸν πλησίον, τῇ μὲν
ἐμπορίᾳ ὡς εἰς θεὸν τεινούσῃ τὰς ἀσεβείας πάσας, λέγων δὲ τὰς εἰς θεὸν πλημμελείας,
συλλήβδην λέγει· τῇ ἢ κλοπῇ, τὸ πρὸς τὸν πλησίον· ἐπειδὴ γὰρ ἀφαίρεσις τὸ οὐ φερόμενον
ἔστιν ἢ κλοπῇ, κλοπὴν κοινῶς ὠνόμασε πᾶσαν τὴν ἀλλοτρίων ἀφαίρεσιν· ἵνα συντόμως
εἴπῃ ὅτι ἢ ἀρὰ αὐτῇ μερίσῃ τε ὅτι φοβερά καὶ παντὶ γε ἐπιούσα, εἴτε εἰς θεὸν ἢ ἀσεβοίᾳ
εἴτε εἰς (ὧ) πλησίον κατὰ τὴν πᾶσιν λέγει· ἢ ὑπὲρ καὶ κατελύσῃ ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὅτι
συντελέσῃ αὐτὸν ὅτι τὰ ξύλα αὐτοῦ καὶ ὅτι λίθους αὐτοῦ· ἵνα εἴπῃ, ὅτι μὲν εἴπα τοιοῦτον
ἀμετανοήτως πᾶσι, ἢ πτωχεία ἢ θεία ἄχρῃς ἂν αὐτὸν οὐκ ἄψασις ἐξαλείψῃ τοῖς
πρασίνουσι. διὰ δὲ τῶν αὐτάρκως φοβήσας αὐτοῦ, δείκνυσσι διὰ τῆς ἐξῆς ἀφηρημένῃ
αὐτῶν τὸ ὑπὲρ τὸ παρεληλυθέντων ἀμείψαν τε ὅτι πτωχείαν· ὡς ἂν μαζόνως ἔχοιεν εἰδέσθαι,
ὅτι τὸ ἐπὶ τοῖς περὶ αὐτοῦ χάριτος τευχότας πρὸς αὐτοὺς ἂν ἐπιμελέστερον ἀντιχεσθαι τὸ
δοκούτων θεῶν. διὸ ἐπάγει.

- α. 5. “ Καὶ ἐξῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί, καὶ εἶπε πρὸς με· ἀνάβλεψον τοῖς
α. 6. ὀφθαλμοῖς σε καὶ ἴδε τί τὸ ἐκπερόμενον τοῦτο· ὅτι εἶπεν, τί ὅστις; καὶ εἶπε, τοῦτο τὸ μέ-
α. 7. ζον τὸ ἐκπερόμενον· ὅτι εἶπεν, αὐτὴ ἡ ἀδικία αὐτῶν ἐν πάσῃ τῇ γῇ· καὶ ἰδὲ τάλαντον
α. 8. μολίβου ἐξαιρόμενον· ὅτι ἰδὲ γυνὴ μία ἐκάθητο ἐν μέσῳ τοῦ μέτρου, καὶ εἶπεν, αὐτὴ ἔστιν
α. 9. ἡ ἀνομία· καὶ ἔρριψεν αὐτὴν εἰς μέσον τοῦ μέτρου· ὅτι ἔρριψε τὸ τάλαντον τὸ μολίβου εἰς
α. 10. τὸ σόμα αὐτῆς. „ Τὸν αὐτὸν ὁρᾷ πάλιν ἄγγελον, ἀπιδεῖν αὐτὴν κελύοντα πρὸς τὸ ἐν

haud facile numerari queunt. Quid ergo dicit? In haec duo potissima dividi solent
mandata divina, nempe in Dei scientiam, et in caritatem erga proximum. Quare
et Dominus postquam dixit, diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex
tota mente tua, et ex omnibus viribus tuis, itemque proximum tuum sicut te ipsum;
addidit: in his mandatis universa lex pendet et prophetae. Volens itaque hoc loco
breviter dicere quae Deum quaeque proximum spectant; periurio quidem quod in
Deum tendit, cunctas irreligiositates, id est adversus Deum peccata, compendio
dicit: furto autem, quae adversus proximum sunt. Nam quia furtum est rei alie-
nae ablatio, nunc furtum generaliter appellavit quicquid alteri aufertur: ut paucis
significet, maledictionem hanc esse maximam ac terribilem et cuilibet impenden-
tem, sive is in Deum impius sit, sive proximum quomolibet violet. Dicit autem
fore ut ea maledictio diversetur domi eius, et consumat illam ac lapides ipsius; id
est, dixi huic sine paenitentia peccanti: divina poena eatenus perseverabit, donec
peccatorem cum omni re sua consumat. Age vero postquam satis eos terrefecit,
ostendit in sequentibus remissam fuisse praeteritam illorum culpam atque poenam;
ut magis inde cognoscant, post impetratam praeteritorum veniam, oportere eos di-
ligentius Dei voluntati obsequi. Quamobrem addit.

“ Et egressus est angelus qui loquebatur in me, dixitque mihi: suspice oculis
tuis, et vide hoc quod egreditur. Et dixi: quid est? Et ait: haec est mensura quae
egreditur. Et ait: haec est iniquitas eorum in universa terra. Et ecce talentum
plumbi elevatum: et ecce mulier una sedebat in mensurae medio. Et dixit: haec est

τῇ ὄψι θάξεται τῇ παρούσῃ δοκού· εἰθ' ὁ μὲν προσφῆτης δεασάμενος ἤρετο, ἢ δὴ τὸτό ὅστις; ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, ὅτι μέτρον τοῦτο τῆς πμωείας ἡ ὑπομείνου προσήκον ἡ δὲ δὲ Ἰσραηλίτας ὑπὲρ ὧν διεωράτων· εἴτα θεωρεῖ τάλαντον μὲν μόλιβου, ὃ καὶ τῇ εὐσφ' βαρὺ καὶ πρὸ σαθρὰ πολὺ ἔχον (N) ὄγκον, ὡς ἂν οὕτω τὴν πμωείας δείξαιεν τὴν βαρύτητα· γυναῖκα ἣ πνὰ καθεζομένη ἐπὶ τῷ μέτρῳ ἡ ἀνομίαν ἔφησεν εἶναι· ἐκ γὰρ τῆς ἀνομίας ὡς εἰκὸς ἢ τὴν πμωείας ἐγένετο βαρύτης· εἴτα αὐτῷ τε ἔρριψεν εἰς τὸ μέτρον τὸ μέτρον· ἐπὶ τὸ τῷ μόλιβι τάλαντον τέθεικεν ὅτι τὸ σῶμα αὐτῆς, δεικνύς ὅτι καὶ τὴν ἀνθρωπίναν, ἐπὶ τὴν ἐκ ταύτης πμωείαν καὶ αὐτὸν ἠφάνισε, πᾶσαν τε τῇ κακῶν τὴν βαρύτητα εἰς τὸ ἐκείνης ἐνέθηκε σῶμα, ὡς ἐμφερέτων ἐπὶ θρακωλύνων αὐτῇ τὴν λείαν, εἰς ἐνδείξιν τῆς πᾶσαν αὐτῆς ἀφῆρησθαι τὴν δύναμιν, καὶ μὴ ἣ φωνῆς ἐπὶ κυρίαν εἶναι, πρὸς ἐπὶ τῆς οὐαδίζουσιν αὐτὴς περτέρων ἐφ' οἷς ἔπαχον ὡς ὑπὸ τῆς θεοῦ κατελελειμμένους, ἀπασαν ἀνηρῆσθαι τῆς αὐτῆς φωνῆς· ὡς ὁ μακάριος λέγει Δαυὶδ· * ἅλαλα γρηθήτω τὰ χεῖλη τὰ δόλια, τὰ λαλοῦντα καὶ τῆς δικαίης ἀνομίαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἶδεν εἰς ἀπόδειξιν τῆς πᾶς ἀνομίαν· ἐπὶ τῆς ὑπὲρ τῶν πμωείας τῆς Ἰσραηλιτῶν παντελῶς ἀφῆρησθαι. Δεικνύς ἣ ὅτι ἀφῆρηται μὲν αὐτῶν ἡ πμωεία, εἰς ἣν δὲ ἔχθρας μετενέμνηται δὲ αὐτῶν, ἐπάγει.

* Ps. XXX. 19.

p. 171.

“ Καὶ ἦσα δὲ ὁφθαλμῶς μου ἐπὶ εἶδον· καὶ ἰδοὺ δύο γυναῖκες ἐκπερσφόδμεναι, καὶ πνεῦμα ἐν τῇ πτέρυξιν αὐτῶν· καὶ αὐταὶ ἔχον πτέρυγας ὡς πτέρυγας ἑποπος· ἐπὶ ἀνέλαβον τὸ μέτρον ἀναμέσον τῆς γῆς ἐπὶ ἀναμέσον τῆς ἑραν· καὶ εἶπον πρὸς (N) ἄγγελον τὸν λαλοῦντα ἐν ἐμοί, πᾶς αὐταὶ ἀποφέρουσιν τὸ μέτρον; καὶ εἶπε πρὸς με, οἰκοδομήσῃ αὐτὰ οἰκίαν ἐν γῇ Βαβυλῶν· ἐπὶ ἐποιμάσῃ· καὶ δῆσουσιν αὐτὸ ἐκεί· ὅτι τὴν ἐποιμασίαν αὐτῆς. „ Θεωρεῖ δὴ λοιπὸν ἐπὶ ἐκείνοις δύο γυναῖκας, αἱ μὲν πολλὰ διήπταντο τῆς τάχους· τοῦτο γὰρ δηλοῖ

v. 9.

v. 10.

v. 11.

iniquitas. Et coniecit eam in medium mensurae: et proiecit lapidem plumbi in os eius. „ Eundem videt rursus angelum, iubentem ei ut aspiceret quod in praesenti visione discurrere videbatur. Moxque propheta intuitus rogabat: quidnam hoc est? Angelus vero respondit, hanc esse mensuram poenae, quam perpeti merebantur Israhelitae morum suorum causa. Deinde plumbi talentum videt, quod et suapte natura grave est, et ingenti pondere urget, ut sic poenae gravitatem ostendat. Porro quandam mulierem mensurae insidentem videns, hanc ait esse peccatum: nam pro peccati modulo, poenae gravitas, ut par est, deputabatur. Deinde mulierem in mediam mensuram coniecit, plumbique talentum in ore eius posuit; demonstrans, Deum tum peccatum tum consecranteam ei poenam simul sustulisse, totamque malorum gravitatem in illius os contulisse, quasi obstruendo impediendoque eam a praeda, quò significet cunctas ei vires ablatas; ita ut ne vocis quidem suae potestatem retineat; id est, ne forte Israhelitis exprobrat, ob ea quae passi erant, derelictionem Dei, omnem quoque vocis facultatem illi ereptam. Sicut beatus ait David: muta fiant labia dolosa, quae loquuntur adversus iustum iniquitatem. Et haec quidem vidit, ut ostenderetur Israhelitarum iniquitates, eorumque poenas prorsus fuisse remissas. Nunc vero, ut palam fiat, poenam Israhelitis remissam, in eorum hostes fuisse collatam, pergit dicere.

“ Et levavi oculos meos, vidique, et ecce duae mulieres egredientes, et spiritus in alis earum. Et ipsae habebant alas, ut sunt alae upupae. Et extulerunt mensuram inter terram ac caelum. Et dixi angelo, qui loquebatur in me: quònam istae mensuram deferunt? Dixitque mihi, ad aedificandum ei domum in regione Babylonis et praeparandum. Et ponent illam ibi super praeparationem illius. „ Videt

τὸ πνεῦμα ἐν τῇ πτέρυξιν αὐτῶν, ὅφ' οὕτως ὡς ἀθούμηναι ὀξυτέραν ἐποιούτω τὴν πῆλιν· τέταρτη ἡ ἑνέκην· ὥς ἔποπος λέγει τὰς πτέρυγας αὐτῶν ἑξῆς, ἐπεὶ δὴ ὀξεία τῇ ὀρνέῃ ἢ πῆλιν· αὐτὰς δὴ φησιν αἱ γυναῖκες, ἐκείνο τὸ πτωχείας τὸ μέτρον ἀρπάσασαί τε καὶ εἰς ὑψὺ ἀναγαγούσας, καὶ πολλῆς τὴν σφοδρότητά· καὶ διπλάμηναι ἀπήλκον· διὰ γὰρ τοῦτο εἶπε, τὸ ἀναμέσον τὴν γῆς καὶ ἀναμέσον τῷ οὐρανῷ· ἐπεὶ δὴ ἐξ ὑψους ὅτι τὰ κατώτερα εὐμμερέστερα τοῖς ὀρνέοις ἢ πῆλιν· ὀξυτέρα γίνεται· ἡ ἐξήμην οὐκ φησιν ὅποι μὲν ἀπίοιεν, ὅποι ἡ ἀπάγχοιεν τὸ μέτρον; ἔγνω γὰρ ὅτι ἀγγέλου ὅτι περ αὐτὸ εἰς τὴν Βαβυλῶνος ἀπάγχοι γλῶ, αὐτότι τε αὐτῶν οἰκίαν οἰκοδομήσουσας, καὶ καὶ πᾶσαν αὐτῶν τὴν οἰκῆσιν δεῖξαι· ἵνα εἴπῃ, ὅτι τὴν πτωχείαν πᾶσαν εἰς Βαβυλῶνα ἀπάγχοι, μένενσαν αὐτοῖς· ὅτι ἐλθουμένην ἐπὶ, ὅνπερ δὴ ζῶπον λύσιν ἐδέξατο τὰ ὑμέτερα. Ἀλλὰ γὰρ εἰς βεβαίωσιν τὴν εἰρημένων, ἐπάγει πάλιν.

p. 475.

ΚΕΦ. 5'.

- v. 1. “ Καὶ ἐπέσρεψα καὶ ἦρα ὃν ὀφθαλμός μου, καὶ εἶδον τέσσαρα ἄρματα ἐκπορεύόμενα
v. 2. ἐκ μέσσης δύο ὀρέων· καὶ τὰ ὄρη ἡν ὄρη χαλκῶ· ἐν τῷ ἄρματι τῷ πρῶτῳ ἵπποι πυρροὶ,
v. 3. καὶ ἐν τῷ ἄρματι τῷ δευτέρῳ ἵπποι μέλανες· καὶ ἐν τῷ ἄρματι τῷ τρίτῳ ἵπποι λευκοὶ,
v. 4. καὶ ἐν τῷ ἄρματι τῷ τετάρτῳ ἵπποι ποικίλοι· καὶ ἀπεκείθην καὶ εἶπον πρὸς τὸν ἄγγελον
v. 5. τὸ λαλοῦντα ἐν ἐμοί, τί ὅτι ταῦτα κύει; καὶ ἀπεκείθη ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί,
καὶ εἶπε πρὸς με, ταῦτα ὅτι οἱ τέσσαρες ἄνεμοι τῷ ἔρανος, οἱ ἐκπορεύονται ὡς ἀνέμους
v. 6. τῷ κυρίῳ πάσης τῆς γῆς· ἐν ᾧ ἦσαν οἱ ἵπποι οἱ μέλανες, ἐξεπορεύοντο ὅτι γῆς βορρᾶ· καὶ
οἱ λευκοὶ ἐξεπορεύοντο κατὸ πᾶν αὐτῶν· καὶ οἱ πυρροὶ ἐξεπορεύοντο ὅτι γλῶ νότι· καὶ οἱ
v. 7. ποικίλοι καὶ καὶ ἐξήκουσεν καὶ ἐπέβλεπον τὴν ἀποδεύσαν τὴν γλῶ· καὶ
εἶπε, πορεύεσθε καὶ ἀποδεύσατε τὴν γλῶ· καὶ ἀνεβόησεν καὶ ἀνεκά-

insuper duas mulieres, quae celeriter admodum volabant: id enim valent verba, spiritus in alis earum, a quo veluti impulsae velociorem faciebant volatum. Ea propter upupae dicit ipsas habere alas, cuius avis celer est volatus. Hae porro, inquit, mulieres illam poenae mensuram rapientes atque in altum efferentes, multa cum vehementia avolabant. Idcirco enim dixit, inter terram ac caelum; quia ex alto ad citima facilius velociorque est avium volatus. Quaesivi itaque, ait, quoniam illae abirent, et quoniam mensuram transferrent? cognovique ex angelo, eam ab his transferri in regionem babylonicam, ibi domum ei aedificare, ibidemque perpetuum habitaculum eidem definire, id est poenam omnem Babylonem se translaturum, quae illic numquam remissa perseverabit, secus ac vestra finem poena nacta est. En autem ob dicta sua confirmanda, denuo orationem continuat.

CAP. VI.

“ Et conversus sum, et levavi oculos meos, et vidi quatuor quadrigas egredientes de medio duorum montium, et montes erant montes aenei. In quadriga prima equi rufi, et in quadriga secunda equi nigri, et in quadriga tertia equi albi, et in quadriga quarta equi varii cinerei coloris. Et respondi dixique angelo qui loquebatur in me: quid sunt haec, Domine? Et respondit angelus qui loquebatur in me, dixitque: hi sunt quatuor venti caeli, qui egrediuntur ut adsistant Domino universae terrae. In qua erant equi nigri, egrediebantur super regionem aquilonis, et albi egrediebantur post eos: et rufi ibant ad regionem austri: et varii, seu cinerei coloris, egrediebantur, et considerabant ut irent circumire terram.

λεσέ με, & ἐλάλησε πρὸς με λέγων, ἰδὲ οἱ ἐκπορεύομενοι ἐπὶ γλῶ βορρᾶ, ἀνέπαυσαν
 τὸ θυμὸν μου ἐπὶ γλῶ βορρᾶ. „

Τέσσαρα ἄρματα λέγει, δηλῶν τὰς ἐν τοῖς τέσσασι κλίμασι τῇ οἰκκμένης ἐφεσώσας
 ἀοράτοις δυνάμεις, καὶ καὶ θεῖαν ἅπαντα διαπερατομένης βουλήν. διόπερ ὁ ἄγγελος
 ἐρωπιδεὶς ὡς τὰ περὶ τὴν πύλιν, τέσσαρας ἀνέμοις ἔφη τὸ οὐρανοῦ ὅτι
 παρισταμένους τῷ κυρίῳ πάσης τῇ γῆς· ἐπειδὴ γὰρ καὶ τὰ κλίματα τέσσαρας ἀνέμοις εἶπεν
 τὸ ἔραν· τὰς ἐν τοῖς τέσσασι κλίμασι δυνάμεις, αἱ ἔρανις ἔσας παρεσάναι λέγει τῷ
 θεῷ, τοῦτέστι διωκεῖν τὴν λειτεργίαν ἐκτελέσας * αὐτῷ. καλεῖ δὲ αὐτὰς τὸ οὐρανοῦ, ἵνα
 εἴπῃ ἡμῖν ὑποκρίματα· ὡς ὅτι ἂν περὶ λέγει τὸ ἔραν, ἐπὶ μηδὲν ὑπὲρ ἔρανόν ἐστι
 τὸ ἀοράτων καὶ λειτεργικῶν δυνάμεων· κέκληκε ἡ αὐτὰς & ἀνέμοις εἰκότως, εἰς δὴλωσιν
 τὸ μὴ πολλὰ τὴν τάχος ἀπανταχῇ διαγίνεσθαι τοῖς σωθήμασιν ὑποκρίματα τοῖς θεοῖς·
 ἐκ μέσων μὲν οὐκ ὁρέων εἶδεν αὐτὰς ἐκπορεύομενας, ὡς ἂν τὸ ὑψηλὸν καὶ δυνατὸν δη-
 λώσῃ τῇ φύσει· τότε ἡ ἔνεκεν & χαλεκῇ εἰς τὰ ὅρη ἔφη, ὥστε τὸ σπέρρον αὐτῶν καὶ εὐτο-
 νον πρὸς τὴν ὑπερλίαν δηλῶσαι· ὅτι μὲν οὐκ μέλανας ἐπὶ (F) βορρᾶν ἐξέπεμψεν, τὴν
 κατήφειαν τῇ χερίᾳ δηλοῦντας, ἐν ἧπερ ἡμελλον καθεστάναι πάντας ὅτι αὐτότι δι' ἧς
 ἐπήγαγον αὐτοῖς πτωχείας· πρὸς ὧν καὶ φησὶν ὁ ἄγγελος ὅτι οἱ ἐκπορεύομενοι ἐπὶ γλῶ
 βορρᾶ, ἀνέπαυσαν (F) θυμὸν μου ἐπὶ γλῶ βορρᾶ· ἵνα εἴπῃ ὅτι ἀνάλογον τῷ θυμῷ τῷ
 ἐμῷ οἱ ἐπ' ἐκείνας ἀπελθόντες ὅτι τόποις ἅπαντα διεσπείραντο, μεγίστης αὐτὰς, καὶ
 οἷα περὶ πτωχὸν ὡς, πειθαρχοῦντες τῇ πτωχείᾳ· κατόπισθεν δὲ αὐτῶν ὅτι λυγρὰ οἱ τῇ
 βαθυλωνίων ἀναρριπνῶν & σφοδραῖς πειθαρχοῦντων τῇ πτωχείᾳ, σωθήσαν τῇ ἀφύσῃ
 τῇ ἀναχωρήσας τῇ αἰχμαλωσίας ὀφειλόντων, τὴν πειθαρχοῦντων αὐτοῖς λαμπερότητα τὴν
 λοιπὴν τῇ χερίᾳ διακινῶντες τῇ οἰκείᾳ· οἱ πύρροι ἡ ἐξαιρεθῶντο ἐπὶ γλῶ νότα, ὡς θυμοῦ

p. 476.

* cod. ἔχτε-
λουῦντας.

p. 477.

Et dixit: ite et circumdite terram. Et circumdierunt terram. Clamavitque et vocavit
 me dicens: ecce qui egrediuntur super regionem aquilonis, pacaverunt furorem
 meum super regionem aquilonis. „

Quatuor quadrigas dicit, designans invisibiles quae quatuor mundi climatibus
 praesident potestates, et divinam in cunctis exsequuntur voluntatem. Quamobrem
 angelus a propheta interrogatus quidnam haec essent, quatuor esse ventos caeli ait
 domino universae terrae adsistentes. Nam quia, iuxta climatium numerum, quatuor
 ventos dixit caeli illas quae sunt in quatuor climatibus potestates, eas utpote cae-
 lestes Deo adsistere dicit, id est continuum huic ministerium exhibere. Nominat
 vero caelestes, id est supra nos positas: veluti cum dicit volucres caeli, quia nulla
 est supra caelum invisibilis ac ministratoria potestas. Ventos quoque recte eas ap-
 pellavit, ut denotet multa ubique cum celeritate adesse ad obsequendum divinis
 iussibus. Porro de medio montium vidit eas proficiscentes, ut celsitatem potentiam-
 que naturarum declaret. Ideo montes quoque aeneos dixit, ut firmitatem illarum
 vigoremque ad ministerium demonstret. Equos igitur nigros ad boream misit, tor-
 vitationem colore significantes, in qua constituendi erant omnes illarum partium in-
 colae, propter inflictas illis poenas. De quibus angelus dixit, qui ad boreae regio-
 nem ibant, eos furorem meum pacasse super boreae regionem; id est consentanee
 furori meo eos qui ad illa loca accesserunt, cuncta fecisse, maximis incolas et pro
 suo merito poenas imponendo. Iam qui post illos decurrerunt equi albi, hi Baby-
 loniis iam de medio sublati gravesque poenas expertis, favebant libertati illorum
 qui de captivitate redituri erant; quorum futurum splendorem colore suo porten-

πνέοντες καὶ τῷ αὐτόθι ὅν Ἰσραηλίτας δξατεθακότων κακῶς· μὴ οὐς οἱ ποικίλοι καὶ φαρὶ ὥφθησαν ζητουῦτες, ὅποι ποτὲ ἀπελθῶν αὐτὲς δέοι τῇ γῆς· δηλοῖ ἡ ὅτι καὶ τοῖς ὑπολαπομύχοις φροντὶς ἡ πρὸς ποικίλῳ λατρυγίαν, καὶ τὴν χροῖαν ἐκτεταγμύχοις ἰδῶν μὴ πρὸς τί ἐπερὶ ἔστιν γνέωζ παρ' αὐτῶν ὁφείλον, καὶ τὸ δοκῶν τῷ θεῷ, εἰς πμωρίαν τὴν ἐναντίων, καὶ εὐεργεσίαν τῇ Ἰσρααίῳ ἔθνεος· πρὸς ἐς λέγῃ, πορεύεσθε ἐπὶ πειλο- δεύσατε τὴν γῆν· εἴτα ἐπὶ πηγαίῳ, καὶ πειλώδουσαν τὴν γῆν, δεικνύς ὅτι καὶ ἐπεξάπτησαν τὴν φροντίδα τὴν οἰκίαν ἀγαγῆν εἰς πέρας, καὶ ἐπιζαπέντες εἶχοντο τοῦτε.

- v. 9. “ Καὶ ἐγγύετο λόγῳ κυρίῳ πρὸς με λέγων· λάβε τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ὧν τὰ ἄρχοντων, ἐπὶ τῇ γῇ χρησίμων τῇ γῆς, καὶ ὧν τὰ ἐπεγνωκότων αὐτῶν ὧν Ἐλδαὶ ἐπὶ τῇ Τωβίῳ, καὶ ὧν Ἰδέο· καὶ εἰσελεύσῃ σὺ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εἰς τὸ οἶκον Ἰωσὶα τῆς Σοφονίᾳς τῇ ἡκοντῷ ἐκ Βαβυλώνης· ἐπὶ λήψῃ ἀργύριον καὶ χρυσίον, καὶ ποιήσῃς σέφα-
v. 10. νον, ἐπὶ πειθήσῃς ὅτι τὴν κεφαλὴν Ἰωσὶα τῇ Ἰωσεδεκ τῇ μεγάλῃ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτόν· τάδε λέγῃ κύριῳ παντοκράτῳ· ἰδὲ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνα-
v. 11. τελῇ, καὶ οἰκοδομήσῃς τὸ οἶκον κυρίου· καὶ αὐτὸς λήψεται ἀρετῶν, ἐπὶ καθεῖται καὶ κατάρξῃ ὅτι θρόνον αὐτοῦ· καὶ ἔσται ὁ ἱερεὺς ἐκ δεξιῶν, ἐπὶ ἐκκλησίᾳ εἰρηνικῇ ἔσται ἀναμέσον ἀμφοτέρων·
v. 12. ὁ ἡ σέφανῳ ἔσται τοῖς ὑπομύχοις ἐπὶ τοῖς χρησίμοις αὐτῆς καὶ τοῖς ἐπεγνωκόσι αὐτῶν· καὶ εἰς χεῖρα ἡ Σοφονίᾳς, καὶ εἰς φαιλμὸν οἴκῳ κυρίου· καὶ οἱ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἦξοι, ἐπὶ οἰκοδομήσασιν ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου· καὶ γνώσεσθε ὅτι κύριῳ παντοκράτῳ ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς· καὶ ἔσται ἐὰν ἀκούοντες εἰσακούσῃτε τῇ φωνῇ κυρίου τῇ θεῷ ὑμῶν. „

“Ὅνπερ δὴ ζόπον ὁ μακάριος Μωσῆς ἐξεληλυθὼς τῇ Αἰγύπτῳ, καὶ πρὸς αἶμα θεῶν εἰληφε ὧν τῇ λαῷ τὰ πρὸς κατὰ σκεδὴν τε ἐπὶ εὐκοσμίαν τῇ σιλήῃς πωτελουῦτα, (A)

debant. Tum rufi ad austri regionem pergebant, furorem veluti spirantes adversus eos qui illic Israhelitas adflixerant. Post quos equi varii seu cinerei coloris egrediebantur, deliberantes quonam terrarum se abire oporteret. Significat autem, reliquis etiam curam fuisse varium exhibere ministerium, quod varietate coloris sui innuebant, paratis observare numquid esset praeterea abs se praestandum, iuxta Dei voluntatem, ad hostium poenam et iudaicae gentis beneficium. Quibus ait: ite et circumite terram. Mox et addit: et circumierunt terram; ostendens scilicet concessum illis ut curam suam ad exitum perducerent, et reapse ita se egisse.

“ Et factus est sermo Domini ad me dicens: accipe quae de captivitate sunt a principibus, et abs optimatibus eius, et ab iis qui cognoverunt eam, ab Eldai, et a Tobia, et ab Ideo. Et ingredieris tu die ille in domum Iosiae filii Sophoniae, qui venit de Babylone. Accipiesque argentum et aurum, faciesque coronam, et impones super caput Iesu, Iosedeco geniti, sacerdotis magni. Dicesque ei: haec ait Dominus omnipotens: ecce vir, cui nomen oriens, et subter eum orietur. Et aedificabit domum Domini, et ipse accipiet virtutem, et sedebit ac dominabitur super throno suo. Et erit sacerdos a dextris eius, et inter utrosque erit consilium pacificum. Corona autem expectantibus erit, et optimatibus eius, et qui cognoverunt eam, et in gratiam filii Sophoniae, et in psalmum domui Domini. Et qui procul iis sunt venient, et aedificabunt in domo Domini: et scietis quia Dominus omnipotens misit me ad vos. Et erit, si exaudientes exaudieritis vocem domini Dei vestri. „

Quemadmodum vero beatus Moyses Aegypto egressus, divino iussu accepit a populo quae ad tabernaculi aedificium ornatumque conferebant, ita beatus quoque

αὐτὸν δὴ καὶ ὁ μακάριος Ζαχαρίας κελεύεται πρῶτον τῷ αἰχμαλωσίας ἐληλυθό-
των, εἴτε ἡγεμόνων εἴθ' ὅπως δήποτε δι' εὐπορίαν ὀπτηθεῖων πρὸς τέτοιο ἑκείνῳ πάν-
των δὴ τῷ ὅλως ἀπειληφότων τὰ οἰκία· χρησίμοις μὲν γὰρ λέγει τῇ γῆς, ὥστε δι' εὐπο-
ρίαν σωσενεργεῖν πρὸς τῇ χρείᾳ δυναμύρους· ἐπεγνωκότας ἢ αὐτῶν, ὥστε ἀπειληφότας
αὐτῶν, ὡς παρ' ἐλπίδας δεξαμένους ὧς ὑποβλήκεσαν ἡδὴ ὥστε πρῶτον πάντων ἀπάντων
ἐκείνων δὴ τὰ κτ' δυνάμιν εισφέρειν λαβεῖν ὅτι πρῶτον (A) οἶκον τῆς θεῆς θυρεῖται τε καὶ
κοσμηθῆναι, καὶ κτ' τὸ ποσειδώνιον· εἰρηκῶς δὲ καὶ πινὼν ὀνομασίας τῷ μάλιστα ὡς εἰκός
ὀπτηθεῖων, πρὸς τοῦτο κελεύει εἰς τὴν ἱουδαίαν τῆς σοφοῦς οἶκον εἰσελελυθέντα, ἐληλυθόντος
μὲν ὅτι τῇ τῇ Βαβυλωνίᾳ αἰχμαλωσίας καὶ αὐτῆς, νικῶντες ἢ ὥστε ἄλλοις ἑκείνῳ εὐπορία
καὶ τῇ πρὸς τὸ πρῶτον ποσειδώνιον· ἑκείνη δὲ κομισάμενον ἀργυρίου τε καὶ χρυσίου ὅπου
ἀναδιδῶν, σέφανον ἔξ αὐτῆς κατασκευάζειν τὸ ὀπτικόν τῇ τῆς ἱερῆς οφείλοντα κεφαλῇ,
εἰς τὴν τῆς ἱερουδαίας εὐκοσμίας τε καὶ εὐωρέπειαν· τοῦτον ἢ γεροντότα ὀπτικόν μὲν τῇ τῆς
ἱερῆς κεφαλῇ, εἰπαίν δὲ πρὸς αὐτὸν ὡς ἂν πρὸς τῷ ποσειδώνιον, πολλὰν τε ὄντων καὶ
μεγίστων, ἔχει διαρρήϊν ὑπὸ γνώμῃ θεῆς ἀνὴρ ἀναπέφανται, ὥστε ὅτι τὸ πρῶτον
ὄνομα ἀνατολή· λέγει ἢ τὸ Ζοροβάβελ, ὡς ὅτι τῇ βασιλικῇ ἡγεμονίᾳ δι' αὐτὴν λαμ-
πρὸν φανερόν τῷ πρῶτον ἀνατελῆ δὲ φησὶν ὑποκατάστη αὐτῆς ἀντὶ τῆς πάντα
λαμπρότης ἔξ αὐτῆς πρὸς τὴν πλήθος τῷ ἱουδαίων· τὸν τε γὰρ ναὸν οὕτως οἰκοδομήσῃ,
καὶ πᾶσαν ὅτι θεῆς ῥοπῆς ἀρετῶν περικυβήτω ὅτι τῇ βασιλικῇ κατέδρας ὁραμένη
βεβαίως· ὅτι τέτοιον δὴ σοὶ τὸ διαρρήϊν πρὸς τῷ ποσειδώνιον πρὸς τῇ ἱερῇ μὲν
πολλῆς σωμάτων τῇ πρῆξι· τοῦτο γὰρ λέγει τὸ ἔστιν ὅτι δεξιὰν αὐτῆς, ὁμοιοῦς ἐν ἀμφοτέρω
ὑμῖν κρατέσης· ὡς σοὶ τὸ πρῶτον πρῶτον ὁ βασιλικῇ ὁμοιοῦς γίνεται ῥάω, ἐκείνη
τε δὲ τῇ τῆς ἱερουδαίας πολλῆς πυλάειν τῇ θεῆς ῥοπῆς· ὁ δὲ γε ὅτι τὸ πρῶτον
σεφάνης κόσμος, ἐκ αὐτῆς μόνης, παντός δὲ ἔπαινος ἔστιν τὸ πρῶτον τῷ πρὸς τὴν θεῆαν

p. 470.

Zacharias iubetur accipere a reducibus de captivitate, sive ducibus sive quomolibet largiendo idoneis, immo ab universis qui patriam recuperaverant. Optimates terrae dicit eos, qui ob suas divitias conferre aliquid huic usui valebant. Cognoscentes vero eam, dicit qui eam, id est patriam, recuperaverant, ceu qui praeter spem, ea deperdita potiti erant. Sic nimirum a singulis pro sua copia offerentibus accipiendo, domum Dei conditum et pro dignitate exornatum iri. Recitatis vero aliquot etiam hominum nominibus ad id maxime idoneorum, mox iubet ad Iosiae Sophonia nati domum accedere, viri de babylonica captivitate reversi, ceterosque omnes copia rerum et alacritate ad opus superantis. Ab hoc autem quicquid argenti aurique collatum fuerit, coronam inde fieri vult sacerdotis capiti imponendam, ad sacerdotii ornatum ac decus. Hac mox sacerdotis capiti imposita, moneri eum vult, ut de retro expositis rebus multis ac maximis fiduciamumat. Etenim divina sententia virum apparuisse, cui ex rerum eventu nomen est oriens; dicit vero Zorobabilem, ad regalem principatum ab ipsis rebus gestis splendide evectum. Orietur autem, inquit, subter ipsum; id est claritas omnis ex eo confiet populo Iudaeorum: nam templum hic aedificabit, et omni virtute Deo iuvante ornatus in regali sede manebit firmiter. Hinc tibi confidere praedictis rebus licebit; etenim secum multo cum honore versaberis. Namque ita valent verba, a dextris eius erit, concordia inter vos ambos perseverante, ita ut et res tuae regalis potentatûs ope fiant meliores, et ille propter tuum sacerdotium divino fulcimento fruatur. Iam et impositae coronae ornamentum haud tibi ipsi tantum, sed universo populo laudi

ὁρῶντων ἐλπίδα, καὶ τὸ νῦν τὰ ἐνδεχόμενα συμβαλλομένων πρὸς τὸ τὸ οἶκος καὶ τὰ σκευή,
 καὶ πρὸς γὰρ πάντων τῶν σοφόνων τῶν αὐτῶν ὁπιδεδραγμένων τὴν φιλοπρίαν. ἃ δὲ πάντα γέ-
 γονέ τε ἐκ γίνεταί, ὡς ἂν διαικίης ἢ τε τὸν ἱερέων λειτουργία, καὶ οἱ δὲ τὸν σωζόντων ὕμνοι
 πρὸς τὸ θεὸν ἐκπληρῶσαι δυνάιντο. ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν πόρρωθεν ὄντων πλείους ὅσοι σω-
 ζέμεντες ὤψεσθε, τὰ παρ' αὐτῶν εἰς τὸ τὸ οἶκος συνεισφέροντας οἰκοδομή. ὡς ἐξ αὐτῶν
 ὁρόδηλον ἅπασιν γινώσκαι τὴν προαγμάτων, ὅτι γνώμη θεῶν νῦν εὐαγγελισμός ἐστὶν ὑμῶν ἐλή-
 λυτα ταῦτα, ἅπερ οὐ καὶ πρὸς πέρας ἐλεύσεται, ἐάνπερ διαμείνητε τοῖς νομίμοις ἐσ-
 ακότες περὶ θεοῦ τοῖς ἐμοῖς.

ΚΕΦ. Ζ'.

- v. 1. Μετὰ τοῦτο λέγει, τετάρτῳ ἔτι βασιλεύοντι Δαρείου ἀπεσάλθαι μὲν πᾶσι παρ'
 v. 2. ἐνίων τῶν ἐν τοῖς ἁγίοις τῶν ἱσραηλιτικοῦ βασιλεύοντων, πρὸς τοῦτον ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ
 v. 3. ἱερεῖς τε ἐκ ποσότητος ὥστε ἐξιστάσθαι μὲν θεὸν θυσίαις ὑπὲρ ὧν ἡμῶν τοῖς σωζόμενοις
 v. 4. αὐτοῖς ἐρωτῶσαι δὲ ἐκ μαθεῖν εἰ (καὶ) οἰκῶν ἀπέληψε κόσμον ὁ δὲ θεὸς ναὸς, ὡς ἂν καὶ
 τὴν καθεκτάσας ἐπὶ τῇ τῇ θείᾳ θεραπείᾳ χηρῶντο νηστείας. ὅπερ οὐ καὶ ἐπεποιήσαν ἐπὶ
 πλείοσι τοῖς ἔτεσιν ἡδὴ γεγονότι δὲ ταῦτα παρ' ἐκείνων, καὶ δὲ καὶ τῶν ἀπεσπαλμένων
 παρόντων τε καὶ τῶν χεῖραν ἐκπληρωμένων ἐφ' ἧς ἦσαν ἀπεσπαλμένοι, δι' ὑποκαλύψεως
 οἷας τῶν ποσότητην κελεύσας ταῦτα πρὸς τὸ λαὸν ἅπαντα τὸν γῆς καὶ τοῦτον ἱερεῖς δια-
 λεχθῆναι. ἅπερ οὐ καὶ ἐκείνους μαθεῖν παρόντας ἐχέτω, ὡς ἂν τὸ λεγόμενον, μή τῶν οἰ-
 κῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐληλυθέντων ἔχει διδασκαλίαν. ὡς ἡ τὰ λεγόμενα ταῦτα οὐ
 v. 5. ἀσπῆ μοι φησὶ νηστεύοντας ὑμῶν καὶ κοπῆμένους βλέπειν, οὐ γὰρ ἐν τέτοις τὸ ἐμαυτὸς πί-
 δεμαί θεραπείαν. ἐπὶ ἐβδωμήκοντα χρονί τοῖς ἔτεσιν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ γεγονότες, ἐδὲ

erit, divinam spem prae oculis habenti, et nunc pro viribus ad templi aedificium
 stipem conferenti, Sophonia in primis tantum rei studium prae se ferente. Quae
 omnia et facta sunt et fiunt, ut perpetuum sacerdotum sit ministerium, et congre-
 gatorum in templo hymni ad Deum extolli possint. Immo et longinquos plurimos
 huc concurrentes videbitis, symbolam suam ad templi aedificationem conferentes.
 Quare ex factis ipsis perspicuum omnibus fiet, me Dei sententia haec nunciatu-
 rum ad vos venisse; quae quidem exitum suum nanciscuntur, si vos certe legitimis
 meis obedientes constanter fueritis.

CAP. VII.

Postea dicit, quarto Darii regnantis anno missos fuisse aliquos a quibusdam
 qui inter alienigenas israheliticæ genti imperitabant, ad sacerdotes in urbe Hieru-
 salem atque prophetas, ut Deum sacrificiis placarent pro suis quorum consciî erant
 peccatis; atque ut exquirerent, num satis conveniente ornatu templum Dei instru-
 ctum esset, quò ipsi ad Dei honorem congrua ieiunia peragerent; quod pluribus
 iam annis fecerant. Quod quum illi egissent, praesentibus qui missi fuerant, et
 negotio cuius causa venerant peracto, per revelationem propheta iussus est haec
 omnia apud universum terrae populum sacerdotesque enunciare, quae scilicet ipsos
 quoque scire oportebat; ut quae dicerentur, non popularibus tantum verum etiam
 advenis magisterio forent. Erant autem dicta haec. Nil mea interest ieiunantes vos
 et gementes videre; neque enim in his cultus mei rationem positam esse iudico.
 Certe annis septuaginta captivitate detenti nullum ieiunium observastis; attamen

μίαν ἐπεδείξατε νηστείαν· καὶ ὅμως ἐδὲν τοῖστο παρ' ὑμῶν αἰτήσας, μέγαβαλομύρας τ' p. 181.
κακίας ἰδὼν, ὑποκατέσσω τοῖς οἰκείοις· εἴτε γὰρ φάγοιτε καὶ πόιετε, εἴτε καὶ μὴ, ὑμετέρα
μὲν τὸ φαγεῖν ὑπόλαυσις, ὑμετέρα ἢ καὶ τὸ μὴ φαγεῖν σέσησις, ἐμοὶ δὲ λόγος τέτων
ἐδείξ· καὶ δεικνύς ὅτι οὐ νῦν ταῦτα παρῶτον φησὶ πρὸς αὐτούς.

“ Οὐχ ἔτοι οἱ λόγοι εἰσὶν ἃς ἐλάλησε κύριος ἐν χειρὶ τοῦ προφητῶν τοῦ ἑμπαροῦ; v. 6.
ὅταν ᾤτο Ἱερουσαλὴμ κατοικημένη καὶ εὐθλωῖσα, καὶ αἱ πόλεις αὐτῆς κυκλόθεν, καὶ ἡ ὄρεινὴ
καὶ πεδινὴ κατῴκητο; „ Ταῦτα δὲ φησὶ καὶ πάλαι διὰ τοῦ προφητῶν ἔλεγον πρὸς ὑμᾶς,
ὁπλίσκα ὅτι τε τῆς οἰκείας εὐθλωείας ᾤτο ἡ Ἱερουσαλὴμ καὶ πᾶσαι αἱ ὑπὸ αὐτῇ πόλεις
ὡσαύτως, ὅτε καὶ τῆς ὄρεινῆς καὶ τῆς πεδινῆς χώρας τῆς περιουσίας αὐταῖς πεπληρομένης τῆς
οἰκέντων· καὶ ὅμως ταῦτα τότε πρὸς ὑμᾶς ἔλεγον ὅτι μοι λόγος ἐδείξ τῆς νηστείας ὑμῶν καὶ
ἀγαθὴ γνώμη νηστεύοντων· πίνων δὲ μοι λόγος, ὃν ὁπμειλείδης μάλιστα παροῦσεν ὑμᾶς
ἐδίδασκον διὰ τῶν προφητῶν. “ Κεῖμα δέκατον κείνατε, καὶ ἔλεον καὶ οἰκισμὸν ποιεῖτε v. 9.
ἕκαστος πρὸς τὸ πλησίον αὐτοῦ, καὶ χήραν καὶ ὀρφανὸν καὶ παρῶτον καὶ πέννητα μὴ κατ- v. 10.
δυνασεύετε· καὶ κακίαν ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ μὴ μεμψικακεῖτε ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν. „
Συνεβέβηθον γὰρ ὑμῖν ἀπανταχοῦ τῆς δικαίας ποιήσεως παροῦσαν πλείω, συμπαθεία τε
χρησάμενος πρὸς τοὺς πέλας, καὶ δὴ καὶ πάσης βλάβης τῆς εἰς τοὺς πέννητας καὶ ἀποστα- p. 182.
σίας ἀπέχεσθαι· καὶ μὴ οὐδὲν ἢ καὶ ὀργῆς τῆς κατ' ἀλλήλων ἀρεσάναι, ἀφαιρουῖτας τὴν
μνήμην αὐτῶν τῶν ἐν μέσῳ πῶς συμβάντων λυπηρῶν· ὅμως ἐγὼ μὲν τῆς νηστείας παρωθέ-
μῃος, ταῦτα συνεβέβηθον ὑμῖν· ἢ δέ; “ Καὶ ἠπαύθησαν τῶν παροῦσων, καὶ ἔδωκαν νότον v. 11.
αὐτῶν ἀποφρονοῦντα, καὶ τὰ ὅσα αὐτῶν ἐβάρυναν τῶν μὴ εἰσακούειν, καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῶν v. 12.
ἔταξαν ἀπειθὴ τῆς μὴ εἰσακούειν τῶν νόμων μου, καὶ τῶν λόγων ὃν ἐξαπέσταλκεν κύριος παν-
τοκράτωρ ἐν πνεύματι αὐτοῦ, ἐν χειρὶ προφητῶν τοῦ ἑμπαροῦ. „ Οὐδέ τίς των δὴ λόγον

nihil huiusmodi a vobis expetens, postquam vidi a nequitia resipiscentes, in patriam postliminio revocavi. Nam seu vos comedatis atque bibatis, sive secus, vestra est comedendi voluptas, vestra item a comedendo abstinentia; mihi vero nulli res huiusmodi curae sunt. Atque ut ostendat haud nunc primum haec illis dicere;

Nonne, ait, ista verba sunt, quae locutus est Dominus in manibus prophetarum qui fuerunt prius, quando Hierusalem populo opibusque affluebat; itemque oppida eius finitima et montana et campestria incolis frequentabantur? „ Haec et olim, inquit, per prophetas olim dicebam, quo tempore Hierusalem domestica lautitia abundabat, cunctaeque urbes ei subiectae, quae sive in montana sive in campestri regione, idonea populi multitudine plenae erant. Nihilo tamen minus vobis tunc aiebam, me nullam ieiunii vestri rationem habere, quod sine bono mentis habitu observabatis. Quae nam vero mihi grata essent, quaeque potissimum vobis facitanda, per prophetas vos edocebam. “ Iudicium iustum iudicate, et misericordia ac miseratione utimini unusquisque erga fratrem suum, et viduam et pupillum, et advenam, et pauperem ne opprimatis, et malitiae unusquisque fratris sui ne memineritis in cordibus vestris. „ Suasi vobis omni tempore iustitiae plurimam curam gerere, et compassione erga proximos uti, et omni pauperum ac derelictorum detrimento abstinere; item similitudinem et iram mutuam vitare, deposita illarum quae vulgo incidunt offensarum memoria. Profecto ego, ieiunium vestrum renuens, haec vobis agenda suadebam. “ Et noluerunt attendere, et averterunt dementer dorsum suum, et aures suas adgravaverunt ne audirent, et cor suum contumax fecerunt ne obedirent legi meae ac verbis quae misit Dominus omnipotens in spiritu suo per

πεισῶν ἡδέεστε, ὅτι ἐκ ὠδραφροσύνης μὲν πολλῆς παντῆος ἀπεσρέφεσθε τὰ λεγόμενα· τοῦτο γὰρ λέγει ἔδωκεν νότον αὐτῶν ὠδραφρονῆντα· προσέχον ἢ τοῖς λεγομένοις ἐκ ἐδέλετε, κείναντες καὶ ἀπαξ ἀπειθαῖς ἔχον πρὸς τοὺς νόμους τοὺς ἐμῆς, ἔς δὲ τὸ προσφθινῶν τῶν πρὸς πρὸς ἐμῶν ἐξηγέμεν· ἐφ' οἷς τί γέρονε;

- “ Καὶ ἐγγύετο ὁργὴ μεγάλη ὠδρὰ κυρίας παντοκράτορος. „ Ὑπὲρ τῶν τῶν τοσαύτων ὑπομνήκατε πτωρίαν, ὑπὲρ ὧν τὰς νηθείας ὑμῶν παρωθέμεντος ἐκείνα συνεβέβηκον ὧν μάλιστα προσήκον ὑμῶς τῶν νόμων ἀντέχεσθαι· λέγει ἢ ὑμῶν τῶν νόμων ἐδὲς τῶν ἐμῶν. „ Καὶ ἔσται, ὃν ζώπον εἶπε, ὅτι ἐκ εἰσῆκσαν αὐτῶν, ἔπος κεκράζονται καὶ οὐ μὴ εἰσακίσω, λέγει κύριος παντοκράτορ. „ Ὡς περὶ ἢ ἐκείνοι τὸ παρ' ἐμῆς λεγομένων ἀκείν ἐκ ἡδέων, ἔστω δὲ καὶ γέροντι αὐτῶν ἐν τοιαύταις ἀνάγκαις βοῶντων ἐπὶ προσέχον·
- v. 13. πῶς ἢ πεποίηκα; „ Καὶ ἐκβαλὼν αὐτὰς ὡς ἐν λαίλαπι εἰς πάντα τὰ ἔθνη ἃ ἐκ ἔγνωσαν καὶ ἢ γῆ ἀφανισθήσεται κατόπιον αὐτῶν ἐκδιδοῦντος καὶ ἐξανασρέφοντος. ὅτι ἔταξαν γὰρ ἐκλεκτῶν εἰς ἀφανισμόν. „ Ἠπέλιπον γὰρ ἅπαντας ὑμῶς ὡς περὶ συροφῆς περὶ βαλῶν ἀνέμου μεγίστη δρασμορπίσας τε, καὶ αἰχμαλωσίᾳ ὠδραδούς εἰς χώραν ἀπαγαγεῖν ὑμῶς ἐκ ἡδέων πρὸς ἀφανισμόν τε περὶ βαλῶν τῶν ἀπεφηνάμεν τὸ ὑμῶν, οὐκ ἀνασρέφοντος ἐπ' αὐτῆς ἐπὶ πνός, οὐ διδοῦντος δὲ τῶν ὑποβάλλουσιν ἐρημίαν· ταῦτα δὲ καὶ ἡπέλιπον φησὶ καὶ πεποίηκα· ὑμῶς ἐξελεξάμεν γὰρ πρὸς εἰς κτήσιν ὑμῶν, ἀφανισμῶν ὠδραδέδωκα· τὸ γὰρ κεκράζονται καὶ ἀφανισθήσεται, ὡς ἐπὶ μέλλοντος λέγει, τὸ γέροντος ἐξηγέμεντος, τὸ γέροντος καὶ τὸ εἰσὶν ἐναλλάττων· ὁ πολλαχῇ γινόμενον ὅτι τὸ θείας γραφῆς ὠδρὰ τε πρὸς μακαρίῳ Δαυίδ καὶ τοῖς λοιποῖς προσφθίταις δὲ πολλῶν ἐδείξάμεν ἡδὴ ὅτι οὐ καὶ δεδήλωκεν εἰπὼν, καὶ ἔταξαν γὰρ ἐκλεκτῶν εἰς ἀφανισμόν· ἔδειξε γὰρ ὅτι οὐ μέλλον πρὸς ἡμᾶς λέγει, ὅτι ὠδραληλυθὲς τε ἡδὴ καὶ γέροντος·

superiorum prophetarum manum. „ Ne his quidem adtendere voluistis, sed cum insania multa dicta illorum aversati estis. Id enim valent verba, averterunt dementer dorsum suum. His quae dicebantur aurem praeberere noluistis, mente prorsus obfirmata, quominus leges meas sequeremini, quas per superiores prophetas vobis explanabam. Quid vero hinc accidit?

“ Et processit ira magna a Domino omnipotente. „ Propterea tantum sustinistis supplicium, quoniam ego ieiuniis vestris contemptis hortabar vos ad legum debitam observantiam: at vos contra flocci fecistis leges meas. “ Eritque, quemadmodum ipse dixit, nec ei auscultarunt, ita clamabunt, nec ego exaudiam, ait Dominus omnipotens. „ Sicut illi dicta mea noluerunt audire, ita ego vicissim clamori eorum in angustiis constitutorum aurem non praebebo. Quid porro egi? “ Propel- lam eos tamquam turbine inter gentes quas non noverant, et terra post eos desolabitur absque transeunte vel revertente: posueruntque terram electam in vastitatem. „ Comminatus sum, vos omnes quasi venti procella maxima me dispersurum, et captivitati traditos ad regionem expulsurum quam antea ignorabatis, et vastitate terram vestram me obruturum praedixi, nemine postea illinc revertente, aut iter faciente, propter summam locorum solitudinem. Haec et comminatus sum, inquit, et peregi: quam elegeram antea terram ad incolatum vestrum, vastitati tradidi: etenim verba, clamabunt, et, desolabitur, dicit tamquam de re futura, quum reapse de praeterita loquatur, tempus more solito invertens: quod saepe fieri tum apud beatum Davidem tum apud ceteros prophetas in divina scriptura, iamdiu afatim demonstravimus. Quem ipsum tropum heic usurpat dicens: et posuerunt ter-

ἡ βαλάντιον ἢ δι' ὅλων εἰπῶν ὅτι τὸ μὲν νησίαν ὑμῶν παρηγέρτω κακῶς γνωμῶν, συμ-
εβλάδων ἢ ἂν προσήκον ὡς ἀνάπτεται παρ' ὑμῶν· καὶ ἐπεὶ δὴ τέτοις μὴ προσείχετε, τοιαύ-
την ὑμῖν ἐπήγαγον πτωχείαν· ἀλλὰ τότε μὲν ταῦτα φησί· νῦν ἢ τί;

ΚΕΦ. Η'.

“ Τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ· ἡζήλωσα ἡ Ἱερουσαλήμ ὡς ἡ Σιών ζήλον μέγαν·
 ὡς ἡ Σιών ἐζήλωσα αὐτήν. ὡς μεταβεβλήκαμεν τὸν πόλεμον αὐτῇ, ὥστε καὶ
 ἄγαν ὀργίζεσθαι ὑπὲρ ὧν πέπονθε καὶ ἡ ἡδονηκότων αὐτῇ καὶ ὀπλιμένων τοῖς εἰρημνοῖς,
 “ τάδε λέγει κύριος, ὁππότε ἔλθω ἐπὶ Σιών καὶ κατασκευάσω ἐν μέσῳ Ἱερουσαλήμ· ὡς κλη-
 θήσεται ἡ Ἱερουσαλήμ πόλις ἀληθινή, καὶ ὅτε κυεῖς παντοκράτωρ, ὅτε ἄγιον. ὡς
 Ἐπανάξω γὰρ μετὰ τὸν πόλεμον Σιών δόξουσιν, καὶ φανεῖται πάλιν δόξα τῆς κηδεμονίας
 τῆς οἰκίας ἐπὶ τῇ Ἱερουσαλήμ· ἀποδείξω τὴν πόλιν ὅπως συνεστῶσαν, ὡς ἐν εὐθιᾷ
 κατασκευάσαν πολλῇ· τὸ τε ὅτε ἐφ’ οὗπερ ἡ πόλις οἰκοδομεῖται, ἄγιον ἀποδείξω, ὡς τῆς
 παρυσίας ἡζιωμήρον τῆς ἐμῆς καὶ φρεσὶν αὐτοῖς “ τάδε λέγει κύριος παντο-
 κράτωρ, ἐπὶ κατίσονται φρεσὶν αὐτοῖς ὡς φρεσὶν αὐτοῖς ἐν τῇ πλατείᾳ Ἱερουσαλήμ, ἕκαστος
 τὸν ῥάβδον αὐτοῦ ἔχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἀπὸ πλῆθους ἡμερῶν καὶ αἱ πλατεῖαι τῆς πόλεως
 πληθήσονται παρθενῶν ὡς κορασίων παρζοντων ἐν τῇ πλατείᾳ αὐτῆς. ὡς οὕτως ὡς φησὶν
 ἀβλαβῆ φυλάξω τὴν πόλιν καὶ πάντα τὸν οἰκουῦντα αὐτῇ, ὥστε μὴ ὡς ἀπλησίως τοῖς
 φερόμεν ὑπὸ τῶν κατεχόντων κακῶν ἀώρεως ὑπομῆναι θανάτου· ὡς ἐν εὐθιᾷ ὡς πολλῇ
 τῇ πόλεως ἔσσης, ἀναγκαίως καὶ τοῖς οἰκῶσιν αὐτῇ παρκαταίεσθαι τὴν ζωὴν· ὡς καὶ ἀπε-
 νῆντας, δόξα τῇ μῆτι τῇ χεὶρὶ τῇ ζωῇ βακτηρίᾳ ἀναγκάζεσθαι εἰς τὴν πόλιν πορείας βοή-

ram electam in desolationem: ostendit enim se non de re futura loqui, sed de praeterita et iam peracta. Vult autem per haec omnia dicere Deus, se ieiunium vestrum renuere vitiose actum; suasisse autem quae vos facere oportebat; et quia morem ei gerere nolulistis, tantam vobis imposuisse poenam. Sed tunc quidem haec, inquit, fuerunt. Nunc vero quid?

CAP. VIII.

“ Haec dicit Dominus omnipotens: zelatus sum Hierusalem atque Sion zelo magno; furore magno zelatus eam sum. „ Convertam meum erga illam affectum, ita ut magnopere calamitatum eius causa iniustis eius inimicis irascar. Et sua dicta continuans inquit: “ haec ait Dominus: revertar ad Sion, et habitabo in medio Hierusalem. Et vocabitur Hierusalem urbs vera, et mons Domini omnipotentis, mons sanctus. „ Reducam ad me meum erga Sionis montem affectum, meoque erga Hierusalem patrocínio innotescam; efficiamque eam vere urbis nomine dignam, et multa fruente[m] rerum copia; montemque ubi urbs condita, sanctum esse ostendam, utpote quem mea praesentia dignatus sim. Pergitque praedicta cumulare. “ Haec ait Dominus omnipotens: adhuc sedebunt senes anusque in plateis Hierusalem, singuli baculos suos manibus tenentes prae dierum multitudine. Et urbis plateae replebuntur puerulis puellisque ludentibus in plateis eius. „ Adeo incolumem servabo, inquit, urbem omnesque ibi incolentes, ut minime, prout antea usuveniebat, immaturos obitus ab impendentibus malis expectent; ita ut urbe prosperitatem plurimam habente, civibus quoque vitae spatium prorogetur: quo fiet ut vitae longaevitae cogantur baculis inniti ob incessus adiumentum. Erit item

- p. 485. Θαιαν· ἔσται ἡ καὶ ἡ πόλις μετὰ παιδαρίων τὰ καὶ κορασίων παύζοντων· εὐθιωμαρῆς γὰρ
 ὁ πολυανθρώπος πόλεως σημεῖον καὶ τοῦτο.
- v. 6. Εἰτ' ἐπειδὴ πρὸς τὰ παρόντα ἀδυνάτα (αὐτὰ εἶ) ἐφαίνετο “ τάδε λέγει κύριος
 παντοκράτωρ· εἰ ἀδυνατήσῃ ἐνώπιον τῆ καταλοίπων τῆ λαοῦ τέτις ἐν τῇ ἡμέραις ἐκείναις,
 μὴ ὁ ἐνώπιον ἐμοῦ ἀδυνατήσῃ, λέγει κύριος παντοκράτωρ; „ Ἀλλ' εἰ καὶ ἀδυνάτα
 φησὶ αὐτὰ ὑμῖν καταφαίνεται ἀφορεῖται πρὸς τὴ ὀλιγότητα τῆ νῦν συναλεγμένων ἐπὶ τῇ
 πόλεως, ἀλλ' ἐκ ἐμοῦ γε ἀδυνάτον ποσούτω ἐργάσασθαι τὰ πραγμάτων τὰ μεταβολῶν,
 ὥστε ἐκ τῆ νῦν ταλαιπωρίας εἰς εὐθιωίαν πολλὴν μεταστῶναι τὴν τε πόλιν καὶ τὰ κατ'
- v. 7. αὐτὴν ἅπαντα· καὶ πιστοῦμαι ἐξ αὐτῆς τὸ δυνατόν τῇ ἐπιχειρήσεων, προσέειπεν ἄλλιν,
 ὅτι πολλοὺς μὲν καὶ ἑτέροις τῇ Ἰσραηλιτῶν πολλὰ γάρ ἐπ' αὐτὴν συνάξω τῇ ὅτι τῆς
- v. 8. αἰχμαλωσίας ὄντων ἔτι, εἰς ἀποδώσω τῇ οἰκῇ τῇ γῆς τῇ οἰκίας· ἔσομαι ἡ αὐτοῖς δὲ
 τῇ κηδεμονίας γνωρίζομαι, ὥς ἐκείνους τε ἐκ τῆς πραγμάτων δεικνύσας αὐτὴν ὄντως
 θεόν, ἀφ' ὧν βεβαίαν τε αὐτοῖς παρέχω τὴν οἰκίαν χάριν, καὶ τῇ δικαιοσύνῃ τῇ οἰκίᾳ
 κεχηρμένον πάντας πτωχῶν δὲ ὅπως ποτὲ βλάπτειν αὐτὴν ἐπιχειροῦντας. Ταύταις
- v. 9. ἐπισημάνει τῇ ἐπαγγελίᾳ “ τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ, κατηχύνεωσαν αἱ χεῖρες
 ὑμῶν τῇ ἀκούοντων ἐν τῇ ἡμέραις ταύταις δὲ λόγους τέτοις ἐκ σώματος τῇ θεωρητῶν,
- p. 486. ἀφ' ἧς ἡμέρας τετεμελείωται ὁ οἶκος κυρίου παντοκράτορος, καὶ ὁ ναὸς ἀφ' οὗ ὠκοδόμηται.
 „ Φέρε τοίνυν φησὶ ταύταις τῇ ἐπαγγελίᾳ προσέχοντες τῇ ἐμαῖς, ὡς πολλάκις δὲ
 τῇ θεωρητῶν πρὸς ὑμᾶς ἐποιεσάμην, μὴ πολλῆς τῇ ἐπιμελείας τῇ οἶκον ἐκπληροῦσαι
 αὐτοῖς τῇ ἐμὸν, ἀναλογιζόμενοι ὅτε περ περὶ αὐτὰ ἐχίκατε ὁ περὶ τῇ κατασκευῇ
 τῆ οἴκου τῇ ἐμῇ, ὅποσόν τῇ ὅτι τὸ κρείττον μεταβολῶν ἐδέξατο τὰ ὑμῖν.
- v. 10. Εἰτ' ἐκ ὧν ἀποδείξεως τῇ πρὸς ὑμᾶς δεικνύς τὴν μεταβολῶν “ διότι πρὸς τῇ ἡμερῶν

urbs plena puerulis puellisque lusitantibus: namque et hoc lautae cum numeroso populo civitatis indicium est.

Deinde quia, prae praesenti rerum statu, impossibilia haec videbantur. “ Haec ait, (pergit dicere), Dominus omnipotens: si impossibile videtur reliquiis populi huius diebus illis, num coram me quoque erit hoc impossibile, dicit Dominus omnipotens? „ Etiam si haec impossibilia videantur his qui exiguitatem spectant nunc in urbe congregatorum; attamen mihi certe haud impossibile est tantam operari rerum conversionem, ut ex praesenti miseria ad prosperitatem plurimam et urbem et eius res omnes transferam. Atque ex semet possibilitatem promissae rei confirmans, prosequitur dicens: multos sane alios Israhelitas pluribus ex locis ad hanc urbem contraham, qui adhuc in captivitate versantur, et a me patriae terrae incolatui reddentur. Et propter meam erga illos sollicitudinem clarus fiam, quia illos re ipsa populum meum esse ostendam, quatenus tali tantaque providentia mea fruuntur: vereque videbor illorum Deus, dum firmam meam exhibeo eis gratiam; meaque iustitia utens cunctos puniam qui aliquando eos laedere ausi fuerint. Cumulat haec promissa, dicens: “ haec ait Dominus omnipotens: roborentur manus vestrae qui auditis his diebus sermones hos ex ore prophetarum, iam inde a die quo fundata est domus Domini omnipotentis, et templum aedificari coeptum. „ Age nunc, inquit, his promissis meis adtendentes, quae saepe per prophetas vobis significavi, multa cum sedulitate domum meam absolvendam curate; reputantes, a quo tempore huic operae incumbitis domus meae aedificandae, quanto meliores res vestrae evaserint.

ἐκείνων ὁ μισθὸς ἤν' ἀνθρώπων ἐκ τοῦ εἰς ὄνησιν, ὃ ὁ μισθὸς τῷ κτινῶν ἐχ' ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τῷ ἐμπορομῆν' καὶ τῷ εἰσπορομῆν' ἐκ τοῦ εἰρήνῃ ἀπὸ τοῦ θλίψεως. ὃ δὲ ξαπτεσθῶ πάντας ὅν' ἀνθρώποις ἔκασον ὅτι (ὧ) πλησίον αὐτῶν. „ Πάλαι μὲν γὰρ φησὶ καὶ πρὸς τὸ οἰκοδομῆς τῷ ναῷ ἐν πολλῇ καθεσθέντα ταλαιπωρία. ὃ ἔτε τῇ τῷ κτινῶν τῷ ὑμετέρων ἐργασία πρὸς αὐτοὶ ἐκ τῷ πολλῶν τῷ πόνων ἀπεφύγετε κέρδιον· ἀνόνητα γὰρ ὑμῶν ἅπαντα ἐπὶ τὸ μὴ ἢ μιᾶς μὲν εἰρήνης ἀπολαύειν, ἐν θλίψει δὲ πάντοτε ὀξετάζεσθαι ποικίλαις ἅπαντας ὅν' ἐπὶ τὸ πόλεως εἰσόντας τὸ ὃ δὲ ὀξύνοντας τῷ ἐν ὑμῶν, ἵνα εἴπῃ ὅν' ἐπὶ τὸ πόλεως ἀνασφρομένους· ἠὲ τὰ ταῦτα ὑμῶν τῷ τε θλίψιν, ὃ τὸ μὴ ἐν εἰρήνῃ καθεσθῆναι, τὸ πολλὰς ὑμῶν ἐπεγέρειν τῷ ἔξωθεν ἀνθρώπων, δὲ τῷ ἀποστροφῇ τῷ ἐμὴν· ἔοικε ἢ ταῦτα καὶ τῷ ἐννοίαν τοῖς τῷ μακαρίαις Ἀγγαῖς τῷ πρὸς σαφῶς ὁνειδίζων αὐτοῖς τῷ ῥαθυμίαν· ἐμνημόνευσε μὲν τῷ ὀπιζονόντων αὐτοῖς κακῶν, ὀπλῶν τῷ οἰκοδομῆς κατεργασίᾳ μου· ἐδήλωσε ἢ πόσω ἔχε μεταβολῇ ἐπὶ τὸ κρεῖττον τὰ καὶ ὅν' ἐλθόντας τὸ οἰκοδομῆς τὸ ναῷ φρονήσαν τῷ θεῷ· τὸ γὰρ καὶ ταῦτα ὁ μακάριος Ζαχαρίας λέγει· ὅτι ἐν πολλῶν ἦτε φησὶ ταλαιπωρίας ἀμελοῦντες τῷ οἴκῳ· ἐπειδὴ ἢ μεταβαλόντες τῷ γνώμῃ, τῷ πρὸς ἔχετε πρὸς (ὧ) οἶκον σωθῆναι, τῷ γέρονε;

p. 487.

“ Καὶ νῦν οὐ καὶ τὰς ἡμέρας τὰς ἐμὲ πρὸς ἐγὼ ποιῶ τοῖς κατὰ τοῖς τῷ λαῷ τῷ τε, λέγει κύριος παντοκράτωρ· ὅτι ἢ δέξω εἰρήνην· ἢ ἄμπελος δώσῃ τῷ καρπὸν αὐτῆς, ὃ ἢ γὰρ δώσῃ τὰ γηθήματα αὐτῆς, καὶ ἔσθῃ δώσῃ τῷ δρόπον αὐτῆς. ὃ κατακληρονομήσω τοῖς κατὰ τοῖς τῷ λαῷ με πάντα ταῦτα. ὃ ἔσθῃ ὃν ὅσον ἦτε κατὰ ἐν τοῖς ἔθνεσιν οἶκος Ἰσραὴλ, ὃ οἶκος Ἰσραὴλ, ἔσθῃ δὲ ὅσον ὑμᾶς, καὶ ἔσθῃ ἐν εὐλογίᾳ. „ Οὐχ ὅσον τοῖς πρὸς τὰ νῦν πρὸς ὅν' ἐπανεληλυθῆτας γηθήσεται, ὅς ἐκ πολλῶν τῷ ἀπολομένων ὀλίγοις πρὸς ὅν' αὐξήσω πάλιν ἐγὼ ὃ πρὸς πλῆθος ἄξω, εἰρήνης τε αὐτῶν πλῆ-

v. 11.

v. 12.

v. 13.

Deinde ex priorum comparatione conversionem ostendens “ quia ante dies illos, inquit, merces hominum non erat in lucrum, et merces iumentorum nulla erat, et seu egredienti seu ingredienti nulla pax a tribulatione: et mittam omnes homines unumquemque super proximum suum. „ Olim, inquit, et ante templi aedificationem in multa versabamini miseria, et ne ex iumentorum quidem vestrorum opera, neque ex multis laboribus lucrum aliquod reportabatis: nam infructuosa omnia vobis efficiebat pacis cuiusvis desiderium, dum perpetuis variisque tribulationibus vexarentur omnes qui urbem vestram ingrediebantur aut inde exibant, id est urbis cives. Augebat autem tribulationem vestram, quod nulla pace utebamini, multis extra consurgentibus hominibus, dum ego me a vobis averteram. Per haec autem videtur eodem sensu quo beatus Aggaeus propheta, manifeste exprobrare illis ignaviam: memorabat enim Aggaeus subnata illis mala, cum ad aedificationem torpebant: ostendebat simul quanta facta fuisset in melius conversio, postquam coeperant divini templi aedificium urgere. Idem hoc loco beatus Zacharias dicit, nempe vos multas expertos esse calamitates, dum templum negligebatis: sed postquam mutata sententia, debitam suscepistis templi curam, quid tum contigit?

“ Et nunc non iuxta dies priores facio reliquiis populi huius, dicit Dominus omnipotens, sed pacem ostendam. Vineam dabit fructum suum, et terra dabit germen suum, et caelum dabit rorem suum, faciamque ut reliquiae populi mei haec omnia possideant. Et erit, sicut eratis maledictio inter gentes, o domus Iudae et domus Israel, ita salvabo vos, et eritis in benedictione. „ Haud aequae ac antiquioribus, ita posteris eveniet, quos ex multis extinctis paucos relictos, rursus ego

- ρεις ἐργασάμενος, ἔτι δὲ ὑπὸ τῆς καρπῶν εὐθυσίαν αὐτοῖς παρέχων, καὶ πάντων δὴ σω-
 τώμως εἰπεῖν τὴν ἀγαθῶν δωρεάμενος αὐτοῖς τὴν δόξαυσιν· ἵν' ὥσπερ τὸ παλαιὸν πτωχείας
 27. 458. ἐφαίνεσθε πᾶσιν ἄξιοι διὰ τὴν ὀργὴν τὴν ἐμὴν, ἕως ἡμέρας κηδεμονίας μακαριστοὶ φαί-
 ν. 14. νοῖσθε ὡς πᾶσιν ἀνθρώποις· ἔτι πλέον ὡς παρρησίαν αὐτὴς “ παρρησίαν καὶ καπεχέετε
 ἐν τῇ χερσὶν ὑμῶν· διότι τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ, ὃν ἔσπον διενόηθην τὴν κακῶσαι
 v. 15. ὑμᾶς ἐν τῇ παροργίσαι με ὅθεν πατέρας ὑμῶν, λέγει κύριος παντοκράτωρ, ἔτι οὐ μετε-
 νόησα, οὕτως ὡς ἀτάκτα καὶ ἀγενερόντα ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τῇ καλῶς ποιῆσαι τῇ
 Ἱερουσαλὴμ καὶ τῇ οἰκῇ Ἰσραὴλ. “ Ἀποτέμενοι δὴ πάντα φόβον ἔτι πᾶσαν δόγῳσιν, ἐν
 εὐθυμίᾳ ἔσεσθε ἔτι θάρσιν πολλῇ· καὶ μὴ πολλῆς τῆς σπασθῆς ἔχεσθε τῆς οἰκοδομῆς τῇ ναῷ·
 εὖ εἰδότες ὅτι ὥσπερ πρὶν πτωχείαν ἀπεφηνάμην καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ὧν πλημμελεῖν
 ὅθεν ὑμετέροις συμβαίνειν εἰς ἐμὲ, καὶ ταύτῃ ἡγάγον εἰς πέρας, οὐ μετὰ βολὴν τὴν
 γνώμην· ἔτι νῦν τὰς ἐπαγγελίας εἰς πέρας ἄξω πάντως ὡς περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπε-
 φηνάμην, καὶ πάσης δὴ τῆς Ἰσραὴλ φυλῆς· ὡς ἡ μὲν ἐν εὐθυσίᾳ γηοῦσεται, οἱ δὲ πολλῆς
 μὲνέξουσιν τῇ εὐεπείᾳ.
 v. 16. Καὶ λακύνῃς ὅτι ποτε ποιουῦντας πρὸς βεβαίῳ παρρησίαν τῶν ἐπαγγελιῶν.
 “ Θαρσείτε, ἔτοι οἱ λόγοι ἕως ποιήσετε, λαλεῖτε ἀλήθειαν ἕως πρὸς τὴν πλησίον αὐτῶν,
 v. 17. ἔτι κείμεν εἰρηνικὸν κείνατε ἐν τῇ πύλῃ ὑμῶν· καὶ ἕως πρὸς τὴν κακίαν τὴν πλησίον μὴ λογι-
 ζεσθε ἐν καρδίᾳ ὑμῶν, ἔτι ὅρκον ψεύσθῃ μὴ ἀγαπᾶτε· διότι ταῦτα πάντα ἐμίσησα, λέγει
 p. 489. κύριος παντοκράτωρ. “ Θαρσείτε δὴ τὴν ἐπαγγελίαν τὴν ἐμαυτοῖς· εἰ τέπων δὴ ὥσπερ οὐ
 συμβαλέω πολλὴν ἔχετε τὴν ἐπιμέλειαν, ἀδύλως μὲν τὰ πρὸς ἀλλήλους ἀπεπνέοντες,
 ἀληθινῇ ἢ ἀγαπᾶτε τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀποσώζοντες φιλίαν, καὶ δὴ φρονεῖτε πάσας τὰς
 ἐμπιπείας φιλονεικίας ἀγαλύνοντες εἰς φιλίαν συνάγειν πρὸς πρὸς καὶ πρὸς εἰρήνῃ

augebo et in multitudinem proveham, pace eos cumulans, et frugum copiam sup-
 peditans; atque ut compendio dicam, omnium bonorum eisdem usum tribuens: ut
 sicuti olim poena videbamini digni ob iram meam, ita propter patrocinium meum
 beati videamini cunctis hominibus. Et magis adhuc fiduciam eis augens “ confidite,
 inquit, et roborentur manus, vestrae: quoniam haec dicit Dominus omnipotens;
 quemadmodum cogitavi vos adfligere quia me patres vestri exacerbaverant, dicit
 Dominus omnipotens, neque tunc me paenituit, ita constitui ac deliberavi diebus
 his bene facere urbi Hierusalem et Iudae domui. “, Omni seposito timore et omni
 desperatione, in gaudio eritis multaque fiducia, studioseque admodum ad aedifica-
 tionem templi incumbetis: probe scientes, quod sicut antea poenam in vos exprom-
 psi, propter patrum vestrorum adversus me iniquitates, atque illam reapse immo-
 bili sententia consummavi; ita nunc promissa mea prorsus exsequar, quae de Hie-
 rusalem significavi deque universa Iudae tribu; quod nempe illa rerum copia dif-
 fluet, haec multa felicitate fruatur.

Atque ut suadeat debere eos, qui recte facerent, firmitati promissorum con-
 fidere “ confidite, inquit; isti sunt sermones quos facietis: loquimini veritatem
 unusquisque ad proximum suum, et iustum iudicium iudicate in portis vestris.
 Et unusquisque malum proximo suo ne machinemini in cordibus vestris, et mendax
 iusiurandum ne diligatis, quia haec omnia odi, dicit Dominus omnipotens. “, Con-
 fidite promissis meis; si certe consiliorum quae vobis suasi rationem habueritis,
 sine dolo invicem tractantes, et verace mente mutuam caritatem servantes; et si
 operam dederitis, ut incidentibus iurgiis praecisis in amicitiam coëatis debitam et

συνέβησαν, τὸ ἀμφισβητήσας μὲν ποιεῖσθαι τὸ δὲ λύσιν, τὰ συμβαίνοντά τε ὡς ἀλογίζεσθαι
τὸ πᾶσι μάλιστα, ὅτι πᾶσαν ἔχετε φροντίδα τὴν μὴ μετ' ὀπορίας ὁμιλεῖν. Ταῦτα γὰρ ἐμοὶ
μὲν δὲ μίσησιν ὅτιν ἄρα. ὑμεῖς ἡ εἰ τοῖς λοιποῖς παιδῶν τοῖς ἐμοῖς βέλτοις ἀποδοῖν
δὲ ἀποδοῖν τὰ παρηγελημένα ὑμῖν ἀγαθῶν.

“ Καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου παντοκράτορος πρὸς με λέγων· τίδε λέγῃ κύριε παν- v. 18.
τοκράτωρ· νηστεία ἢ τὸ τετάρτη, ὅτι νηστεία τὴν πέμπτην, καὶ νηστεία τὴν ἑβδόμη, καὶ νηστεία v. 19.
ἢ τὴν δεκάτην ἔσονται τὰ οἶκῳ ἰδοὺ εἰς χάριν ὅτι εἰς εὐφροσύνην καὶ ἑορτὰς ἀγαθὰς, καὶ
εὐφρανθήσεσθε, ὅτι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν εἰρήνην ἀγαπήσατε. „ Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς ἀνωτέροις
παρόντων τῶν ἀποστόλων, ἐς οἱ τῶν ἐθνῶν ἀπεστάλησαν βασιλεῖς, παρητήσατο μὲν τὴν νη-
στείαν, ἀντασίσταται ἡ ἀρχὴ πρὸς ἀναγκαῖον ἡγήτο, ὡς ἂν ὅτι οἰκείας καὶ
ταῦτα ὅτι οἱ ἀποστόλοις παρόντας παρδείξιν, ἀναγκαῖως μὲν τὴν καθεστῆς διδασκαλίαν
ἐπαρῇ ταῦτα, δὲ εἰς βελόμην ὡς οὐ τὴν νηστείαν ἀπλῶς ἀποδοῖται, ἀλλ' ὅτι ἂν γίνηται p. 490.
μὴ δύνανται· εἰ δὲ μὲν τὴν πρὸς ἡμῶν γίνηται, καὶ μάλα γε αὐτῶν ἀποδέχεται γινο-
μῶν. τὴν πρὸς ἡμῶν πρὸς ὅτι πρὸς ἡμῶν πρὸς ὅτι πρὸς ἡμῶν πρὸς ὅτι πρὸς ἡμῶν πρὸς ὅτι πρὸς ἡμῶν
τῶν οἰκείων, ὑπὲρ ὧν δὴ καὶ τοσαύταις ἡμεῖς βελόμην τὴν συμφορᾷ· νῦν δὲ ἐπειδὴ
τὴν ἐπανόδῳ τετυχηκατε, ἀρμότιον εἶναι ἂν ὑμῖν πένθος μετέναι τὴν νηστείαν, ἀλλὰ μὴ ἡδονῆς
τε καὶ εὐφροσύνης, ἑορτῆς ἄξιον πρὸς ἡμῶν ὡς αὐταρκες ὅν οἰκείων δεῖν· ἀρ-
μόσι γὰρ ὑμῖν τὸ μὴ ἡδονῆς νηστεύειν, εἰ ἀληθείας τε καὶ εἰρήνης ποιοῖτε λόγον· ὅτι δι-
κνὺς τῶν ἀγαθῶν τὸ μέγεθος ἐφ' οἷς πρὸς ἡμῶν αὐτὰς ἑορτάζοντας τὴν εὐφρανομένης
πρὸς ἡμῶν τὴν νηστείαν, ἐπαρῇ.

“ Τίδε λέγῃ κύριε παντοκράτωρ· ἐπὶ ἤξει λαοὶ πολλοὶ, ὅτι κατοικοῦντες πόλεις v. 20.
πολλὰς· καὶ συνελεύσονται κατοικοῦντες μίαν εἰς μίαν πόλιν (I) λέγοντες· πορεύσθωμεν v. 21.

pacis sociam, et sublati litibus offensas quae occurrere solent neglexeritis; omni
denique diligentia periurium vitaveritis. Haec enim ego vehementer odi. Vos vero
si reliquis monitionibus meis obediētes, studiose eas observabitis, promissa vobis
bona consequemini.

“ Et factus est sermo Domini omnipotentis ad me dicens: haec dicit Domi-
nus omnipotens: ieiunium quarti, et ieiunium quinti, et ieiunium septimi, et ie-
iunium decimi erunt in domo Iudae in gaudium et laetitiam et bonas sollempni-
tates, et lactabimini, et veritatem pacemque diligetis. „ Quia in superioribus, pro-
pter alienigenarum praesentiam quos gentium reges miserant, reprobaverat Deus
ieiunium, et ea opera substituerat, quae fieri oportere censebat, ut suos simul et
alienos qui aderant erudiret, necessario in subsequente monito sic loquitur, demon-
strare volens laud se ieiunium simpliciter improbase, sed illud tantum quod in-
congrue fiebat: secus vero si convenienter agatur, tunc se libenter excipere. Hoc
ergo ait: vos antea pro peccatis vestris cum luctu ieiunabatis, quorum causa tan-
tis correpti fuistis calamitatibus: nunc autem reditum consecutis congruit vobis
haud cum luctu ieiunium peragere, sed libenter iucundeque, festo dignum repu-
tantes ieiunium, quia nos Dei propinquos facere idoneum est. Decebit enim vos
ieiunare laetanter, si veritatis ac pacis respectum habebitis. Atque ut ostendat bo-
norum magnitudinem, quorum gratia decet eos in sollempnitate ac laetitia ieiuniis
uti, sic prosequitur.

(1) Ita Theodori codex heic et infra, consentiens cum hebraeo et antiquis interpretibus. Attamen
graecus textus, etiam vaticanus, κατοικοῦντες πέντε πόλεις· εἰς μίαν. Sed in complutensi deest πέντε, quod
tamen legebat arabs interpres.

πορεύομενοι διεθλῶν τε προσώπων κυρίαι, ἃ ἐκζητήσας τὸ προσώπων κυρίαι παντοκρά-
 τορ· πορεύομαι χάριν. „Θαυμάσας γὰρ ἐδὲν φησὶν εἰ παρ' ὑμῶν γίνοιτο ταῦτα, ὅπως
 γε πολλοὶ ἃ τ' ὁμοξίων ἐν διαφόροις πόλεσιν οἰκουῦντες, ἐπὶ ταῦτον ἀφ' ἐκείνης πόλεως
 γεγονότες· τέτο γὰρ λέγει τὸ συνελεύσονται κατοικοῦντες μίαν εἰς μίαν πόλιν· διεγερθεὶς ἡ
 ἃ προσέειπον· ὁμοῖοις εἰς τ' ἐνταῦθα παρσῖαν, ὡς ἂν καὶ αὐτοὶ διαμένοιν τε δέομενοι τ' ἃ
 θεῶν, ἃ παρ' αὐτῶν πᾶν ὃ π' ἀναμύροντες ἀγαθόν· ὡς· ἔχασον προσεπόμηνον (X) ἔτερον
 λέγειν, πορεύομαι χάριν, ἵνα εἴπῃ ὅτι ἔχασον προσεπόμηνον τῇ περὶ τὸ πᾶν μακρο-
 μένος, ἐπὶ τὰ ὅμοια διεγερθεὶ καὶ ὅτι ἄλλοις· εἴτα ὅτι πλείους ὅσοι ἐκ πολλῶν καὶ δια-
 φόρων ἐθνῶν παρέσονται εἰς τ' Ἱερουσαλὴμ ἐξελέμενοι τε τὸ θεῶν ἐπὶ τ' ἑαυτῶν ἀμύ-
 ρναις, ἃ πᾶν ὅτε ἂν δέοιντο παρ' αὐτῶν ζητῶντες· οἷς ἐπάγει. “ Τὰδε λέγει κύριος παν-
 τοκράτωρ· ἐν τ' ἡμέραις ἐκείναις ἐπιλήψονται δέκα ἄνδρες ἐκ πασῶν τῶν ἐθνῶν, ἃ ἐπι-
 λήψονται τε κραυγὰς ἀνδρὸς ἰουδαίου λέγοντες, πορεύομεθα μὴ σὺ, διότι ἀκηκόαμεν
 ὅτι ὁ θεὸς μὴ ὑμῶν ὅστις. „ Οὕτω γὰρ λαμπαρὸν τῶν ὑπολαπομένων ποιήσεται θεὸς τὴν
 ἐπάνοδον, ὥστε πολλὰς ἐκ διαφόρων ὄντας ἐθνῶν καὶ τ' συμφορὰς κοινωνηκότας ἐκεί-
 νης, διασαμύνας τε θεῶν τ' περὶ (X) λαὸν κηδεμονίαν, ἐπιλαβέσθαι τε ὅτε δῆποτε τ' εἰς
 αὐτῶν, καὶ ἡγεμὴν χρησαμένη ἐκείνῳ εἰς τ' ὅτι τ' Ἱερουσαλὴμ ἐπάνοδον, διεγερθεμένων
 αὐτάρκως ἀπάντων ἐπὶ τέτο ἐκ τε γὰρ ἀκρίβη λαβεῖν τε μὴ ὑμῶν εἴ) (X) θεὸν δεῖ
 τε πρὸς δόξαν τ' περὶ ὑμῶν γινόμενων· ἃ γὰρ ἐνταῦθα τὸ δέκα ἄνδρες ἐκ ἐπὶ ἀειθμῶν
 λέγει, ὅτι ἵνα εἴπῃ πολλοί· εἴτα μέμνηται τῶν ἐν τοῖς ἐθνέσι τ' μὴ ἐργασομένων τέτο
 δεῖ τε θεῶν, τῶν ἡ δ' ὑποφάναν οὐ ποιησαμένων τέτο λόγον· διὸ φησί.

“ Haec ait Dominus omnipotens: adhuc venient populi multi, et habitatores urbium multarum. Et qui habitant unam convenient ad alteram civitatem, dicentes: euntes eamus ut deprecemur faciem Domini, ut quaeramus faciem Domini omnipotentis. Pergam et ego. „ Nil mirum, inquit, haec apud vos contingere, siquidem multi alienigenae diversis in urbibus habitantes, ex unaquaque urbe in unum coibunt: ita enim valet dictio qui habitant unam convenient ad alteram civitatem. Hi excitabunt mutuoque hortabuntur ad huc adventandum, ut et ipsi in orando Deo perseverent, atque ab eo quodlibet bonum expectent. Quare alterutrum hortabuntur dicentes: pergam et ego; id est unusquisque sedulitate ad huiusmodi opus utens, ad par studium ceteros quoque excitabit. Deinde dicit, plurimos ex multis diversisque gentibus ventaturos Hierusalem Deum propitiaturi pro peccatis suis, et de qualibet ipsorum necessitate deprecaturi. Mox addit. “ Haec ait Dominus omnipotens: diebus illis apprehendent decem viri ex omnium gentium linguis, apprehendent inquam fimbriam viri iudaei dicentes: veniemus tecum, quia audivimus Deum vobiscum esse. „ Adeo illustrem faciet reliquiarum Israelis reditum, ut multi diversis oriundi gentibus, et illius calamitatis participes, animadversa Dei erga populum suum providentia, apprehenso ipsorum quolibet, eo duce utantur reditus ad urbem Hierusalem, cunctis satis ad id concitatis ex evidenti notione quod vobis adsit Deus, teste operum erga vos mirabilitate. Etenim hoc etiam loco decem viros haud de numero dicit, sed ut multos significet. Exin memorat gentes quae Dei timore ita se gerent, tum et alias quae ob superbiam suam nullius pensi rem hanc habebunt. Propterea dicit.

ΚΕΦ. Θ'.

“ Λῆμμα λόγῳ κυρίῳ ἐν γῇ Ἐδράχ· Ἐ Δαμασκὸς θυσία αὐτῷ· διότι κύριος ἐφορᾷ
 ἐνθρώποις ἔ πάσας φυλάς τῆ Ἰσραήλ, Ἐ Ἠμάθ ἐν τοῖς ὀρείοις αὐτῆς. „ Δαμασκινοὶ
 μὲν γὰρ φησιν οἱ τε τῷ Ἐδράχ Ἐ τῷ Ἠμάθ μὲν πολλῆς τῆ παρθῆς περσάξῃσι τῷ θεῷ
 θυσίας ὡς ἂν δεωότῃ τῷ παντός, Ἐ μὲν ἀνθρώποις ἐφορῶντι ὡς ἂν ἔργα τῆ καὶ οἰκέτας
 ἰδίῃς, ἔξαίρετον ἢ νέμοντι τῷ κηδεμονίαν τῷ Ἰσραήλ. “ Τύρος Ἐ Σιδὼν ὅτι ἐφρόνησαν
 σφόδρα· καὶ ἀκοδόμησε Τύρος ὀχύρωμα αὐτῆς, Ἐ ἐθισαύρισεν ἀργύριον ὡς χρυῖ, καὶ χρυ-
 σίον ὡς πηλὸν ὀδῶν· διὰ τὸ τοῦ κύριου κληρονομίῃ αὐτῆς, καὶ κατὰξί εἰς θάλασσαν τῇ
 δύναμιν αὐτῆς, Ἐ αὐτὴ ἐν πυρὶ καταναλωθήσεται. „ Τύριοι μὲν τοὶ καὶ Σιδωνιοὶ ἐπειδὴ
 μεγάλῳ χρησάμενοι τῷ φρονήματι ἰσχυροὶ τῷ ἐμῆς θεραπείας, καὶ ἀρκῶν ἑαυτοῖς νο-
 μίσαντες τῷ τῷ τειχῶν ἐπεμελήσαντο ἀσφαλείας, χρυσὸν τε καὶ ἄργυρον πηλοῦ δίκην
 ἀθερίσαντες, ἀνάλογον τῷ δαπανῶν τῷ οἰκίας δέξονται τῷ πμωρίαν· κήσεται γὰρ αὐτῆς
 ὁ θεὸς καὶ ταπεινώσῃ πάντας αὐτῆς, ἐγχεῖν οὐσῃ τῇ θαλάσῃ πάντων αὐτῶν δύναμιν
 ὡς ὕδατος· ἔσται ἢ Ἐ αὐτὴ πρὸς ἔργον ἐκ τῷ ὀπώντων αὐτῇ πολεμίων· ταῦτα περὶ Τύρος
 τῆ καὶ Σιδωνίου εἰπὼν, ἐπάγει.

“ Ὁψεται Ἀσκάλων, καὶ φοβηθήσεται· καὶ Γάζα, καὶ ὀδυνηθήσεται σφόδρα· Ἐ
 Ἀκκάρων ὅτι κατηχυώθη ὅτι τῷ ὡς ἀπὸ πῶματι αὐτῆς· Ἐ ὀπλοῖ· βασιλεὺς ἐκ Γάζης·
 Ἐ Ἀσκάλων οὐ μὴ κατοικηθῇ· Ἐ κατοικήσων ἄνθρωποι ἐν Ἀζώτῳ· καὶ κατελαῖ ὕβειν
 ἀγροφύλων, Ἐ ἔξαρχὸν τὸ αἷμα αὐτῶν ἐκ τῷ σώματος αὐτῶν, καὶ τὰ βδελύγματα αὐτῶν
 ἐκ μέσων ὀδόντων αὐτῶν· καὶ ὡς ἀπὸ φθίσον· Ἐ ἔσται τῷ θεῷ ἡμῶν· καὶ ἔσονται ὡς χιλί-
 αρι· ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ Ἀκκάρων ὡς Ἰεβουσαί· „ Βάλεται μὲν εἰπεῖν ὅτι ὅτι ἀγροφύ-

CAP. IX.

“ Assumptio verbi Domini in terra Edrach. Et Damascus sacrificium eius. Quia Dominus inspicit homines et omnes tribus Israhelis, atque Emath in finibus eius. „ Damasceni quidem, inquit, et Edrach incolae atque Emath, multo cum studio Deo sacrificia adducent ceu omnium domino; et homines speculanti ceu opera famulosque suos, peculiari vero Israhelē providentia tuenti. “ Tyrus ac Sidon, quoniam sapientes fuerunt nimis. Et aedificavit Tyrus munitiones suas, et thesaurizavit argentum ut pulverem, et aurum sicut lutum viarum. Propterea Dominus possidebit eos, et detrahet in mare fortitudinem eius, et ipsa igne consumetur. „ Tyrii quidem atque Sidonii quia magna superbia elati cultum meum contempserunt, sibi que sufficere putantes, murorum securitatem procurarunt, aurumque et argentum luti instar coacervarunt, dignam insania sua poenam referent. Occupabit enim eos Dominus, omnesque humiliabit, cunctam illorum substantiam propinquo mari contradens. Ipsa vero (urbs) ignis praeda fiet ab irruentibus in eam hostibus. His de Tyro atque Sidone dictis, prosequitur.

“ Videbit Ascalon, et timebit; et Gaza, et dolebit nimis; et Accaron, quoniam confusa est super ruina sua: et peribit rex de Gaza, et Ascalon non habitabitur: et habitabunt alienigenae in Azoto. Et destruam iniuriam alienigenarum, et auferam sanguinem eorum de ore ipsorum, et abominationes eorum de medio dentium ipsorum. Et relinquentur et isti Deo nostro: et erunt ut tribunus in Iuda, et Accaron sicut Iebusaeus. „ Dicere vult, fore ut alienigenas poena maxima cor-

p. 403. λους ἐκδέξεται πμωρία μερίση, ὡς ἀλελελεπότας δὴ τ' αὐτὴν. (A) Σέον Σεραπέαν· λέγει
 ἢ αὐτὰ ποικίλως ἀπαιθμύμηνται τὰς πόλεις· ὅτι φόβῳ μὲν Ἀσκάλων ληφθήσεται, ἐν
 ὁδύμῳ ἢ ἔσται Γάζα, Ἀκκάρων τὲ ἐν αὐτοῖς αἰχμυνηθήσεται ἐφ' οἷς ἡμῖν τε καὶ δοῦσα
 δίκην ἀθανιδύσεται δὲ καὶ τὴν Γάζης ὁ βασιλεὺς, Ἀσκάλων μὲν ἐκ οἰκισμένης ἐπὶ
 δημοφίλων ἢ πλὴν Ἀζωτον οἰκοῦντων· ταῦτα ἢ ἐπήγαγον οὐχ ὅτι τότε μὲν ἔσται, τὸ ἢ οὐ
 οἶον εἰπεῖν Γάζῃ τότε, καὶ τότε οἶον εἰπεῖν Ἀσκάλωνι, ἀλλὰ καὶ τὸ οἰκεῖον ἰδίωμα ἐν τῇ
 διαίρεσιν τὸ κοινὸν εἰπὼν, ὅτι ταῦτα αὐτὴ πάντας ἔσται σὺν ἀλλοφύλοις· ὅθεν καὶ τὴν ἀπα-
 ριθμῶσιν ἐπάγει, καὶ κατελάττει βίβειν δημοφύλων· ἵνα εἴπῃ, ὅτι ὑπὸ πάσης αὐτὴς πμωρή-
 σονταί τ' παροινίας· πμωρήσονται αὐτὴς ἀνάλογον οἷς ὅξέχον αἵμασι τ' Ἰσραηλιτῶν, ἐπὶ
 συγκατελόντων αὐτοῖς ἐν τὰ εἶδωλα πάντα, ἃ δὴ θρησκείαν ἐδόκουν· ὥστε ἐκ τ' ἐπαγομένης
 αὐτοῖς πμωρίας, πολλὰς ἐν τῶν ληφθέντων τῶν δέξ τ' γινόμενων, ἐπὶ τ' τ' δεῖ κατα-
 φυγεῖν λαφεῖαν, οἱ μὲν ἡμῖν ἀριθμῶσονται χιλιάρχοι πνὸς ἐπὶ χόντες τάξιν· ὅπως αὐτὴς
 τ' ἡμετέρας ἐροσπύμηντοι μερίδ' αὐτῶν· ἀπεισώθησονται ἢ οὐχ ἡπτόν τ' Ἰεβεσαῖς καὶ οἱ ὅξ
 Ἀκκάρων τοῖσιν· ἐν τῷ κἀνταῦθα ὅτι τ' μνήμης τ' Ἀκκάρων σὺν ἐκ τ' πέντε σατρα-
 πειῶν νέυσαντας πρὸς τὸ δέον, εἰπεῖν ἡβελήθη, δηλῶν ὅτι συναριθμῶσονται τὲ τ' λαφῶν
 τῶν Ἰσραηλιτικῶν, ἐν ἀπεισώθησονται ἐκασπιδέντες τ' ἐπαγομένης αὐτοῖς πμωρίας, οἱ ἂν
 ὅξ αὐτῶν σφραγισθέντες νέυσωσι πρὸς τὸ δέον.

v. 8.
 p. 404. “ Καὶ ὑποστήσονται τῶν οἰκῶν μετ' ἀνάστηκα τ' μὴ διαπορεύεσθαι μὴ ἢ ἀνακλῆσθαι· ἐν
 οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐπ' αὐτὴς ἐκείν' ὅξελάντων, διότι νῦν ἐώρακα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς με. ,,
 Ἰσχυρὰν δὴ πνα τοῖς ἐμοὶ προσήκουσιν ἀναστήσω βοήθειαν, ἢ πάντας τὰς δημοφίλους μακρὰν
 διώξεται, ὅτι βλαψὴν τῇ ἐρίῳ ἐκ ἐνὶ σπῆτι τ' ἐμοὶ προσήκόντων, ὥς μὴ τε ὅτι πνα πνα πολ-
 μῶν ἐπὶ, μήτε ὅτι τ' χῶρον ἐλάυνεν τ' ἐμοὶ προσήκουσιν· ἐπειδήπερ ἅπαξ ἐφορᾷ αὐτὴς

ripiat, quia nimirum Dei cultum dereliquerant. Varie autem poenas illas exponit, urbes enumerans: nempe quod Ascalon timore occupabitur, Gaza dolebit, Accaronem item pudebit, dum peccatorum suorum poenas luet: quin et Gazae rex deponetur, et Accaron ulterius non habitabitur, et Azotum incolent extranei. Haec autem elocutus est, non quia hoc quidem futurum esset, et aliud secus: quasi dicat Gazae hoc, illud vero Ascaloni; sed idiotismo suo, quod commune est divisim dicit, nempe quod casus huiusmodi cunctis evenient alienigenis. Ideo post illam enumerationem addit: et destruam iniuriam alienigenarum; id est illorum omnem ulciscar vesaniam. Puniam autem illos poena digna ob effusum Israhelitarum sanguinem; idola simul omnia destruens, quae ipsi adorare videbantur. Atque ita ex inflicto ipsis supplicio, multi ex his timore eventuum correpti, ad Dei cultum confugient; qui vobiscum connumerabuntur, tribuni quodammodo ordinem tenentes, dum se ad vestras partes adiungunt. Salvi autem fient, haud secus quam Iebusaeus; quippe et hi Accaronis cives. Nam heic etiam commemorata Accarone, quinque satrapiarum homines ad pietatem conversos dicere vult; significans, fore ut israhelitico populo connumerentur, atque ita salvi fiant, imminenti poenae subtrahendi, quicumque ex ipsis facti frugi ad rectam vitae rationem spectaverint.

“ Et praestabo domui meae elevationem, quominus in ea fiat cursus et recursus: neque superveniet eis ultra abactor, quia nunc vidi oculis meis. ,, Validum quoddam populo meo suscitabo auxilium, quod omnes extraneos longe submovebit, neque sinet fines familiarium meorum ingredi, ita ut nemo iam invadere audeat, neque regionem vexare ad me pertinentem; siquidem omnino prospicere iis decrevi,

ἐδοκίμασα, ἥ τε αἰσίου ἀξίου ἡ ἐμῆς· τὸ γὰρ οἶκός μου, πάση τῇ χώρᾳ λέγει ὁ
 Ἰσραὴλ ὡς αὐτὰ προσέειπα καὶ σαφές ἐστι ποιών δι' ὅτι περ ἔστι ταῦτα, ὅτι ἡ
 ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὸ θεὸς προσβεβλημένος “ χαίρει σφόδρα θυγάτηρ Σιών, κήρυξε θυγάτηρ
 Ἱερουσαλὴμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων· αὐτὸς ἄριστος ὁ ἐπιβεβηκὼς
 ἐπὶ ὑποζύγιον ὁ πάλλον νέον· καὶ ἐξολοθρεύσω ἅρματα ἐξ Ἐφραὶμ, ὁ ἵππον ἐξ Ἱερου-
 σαλὴμ, ὁ ἐξολοθρεύσεται τόξον πολεμικόν· καὶ πλῆθος, καὶ εἰρήνη ἐξ ἐναντίας. „ Εὐ-
 φραίνετο πόλις ἡ Ἱερουσαλὴμ τοῖς σοι βασιλέως αὐτοῦ τὸ θεὸς προσβεβλημένος, ὅς παρέστη
 σοι σωτήρ καὶ δυνάμειος ὁ οἰκίας διὰ τὸ προσέειπεν αὐτῇ θεὸς ῥοπήν, ὁ πᾶσαν
 τοῖς ἐναντίοις τὴν δικαίαν ἐπάγων νικηρίαν· ὅς ἐπιβέβηκε μὲν ἐπ' ἐπὶ τῆς ζώας, ἅτε νῦν
 ὅτι αἰχμαλωσίας αὐτῶν γενομένης, πολλῆς ἡ ἐπιλήψεται δυνάμειος διὰ τὴν θείαν ῥοπήν,
 ὥστε ὑπὸ τῆς Ἐφραὶμ ὁ ὑπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ πάντα μὲν τῶν ἐναντίων ἀφανίσαι τὰ ἅρ-
 ματα, πάντα δὲ ἵππον καὶ πᾶν τόξον πολεμικόν· ἵνα εἴπῃ ὅτι πάντας ῥοπήσεται ὁ
 πολεμικός, ὡς μηδενὶ τῶν ἐναντίων, καὶ τὰ τῆς χώρας ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας ἐπ' ἀφανίσαι ἡ φησὶ
 ὁ πλῆθος πολὺ τῶν ἐναντίων, εἰρήνης τε πάσης ἐκτὸς αὐτὴς καταστήσῃ, ἅτε σωζομένης
 καὶ ὑπολλυμένης τῇ παρ' αὐτὴν πολέμῳ.

“Ὅτι μὲν οὖν ταῦτα αὐτὸς τὸ Ζωροβάβελ ἐνταῦθα λέγεται, δηλόν· Ἐγὼ ἡ ἐθαύμασα
 τῶν ἐπ' ἀνοήτοις ζυγομένων ἀνοήτων, καὶ τὸ μὲν ἡ μέρος ἐπὶ τῆς Ζωροβάβελ ἐκλαμβα-
 νόντων, τὸ ἡ ἐπὶ δευτέρῃ Χριστῷ· ὅπερ ἐξ ἐν ἑτέρῃ ὅσιν ἡ μεριζόντων τῶν τε Ζωροβάβελ
 καὶ τῶν δευτέρῃ Χριστῷ τὸ προσφιλῆς· ἐστὶ ἡ ταῦτα μὲν ἀνοήτων τὸ ἐχάτης· ὁ ἡ ἀληθῆς
 τὸ πικρὸν νῦν, ἐκείνους ἐστὶν ὅτι ὁ προσφιλῆς εἰρηκὼς οἶδα, ὅτι σκιάν ὁ νόμος εἶχεν ἀπάντων
 τὸ καὶ (τὸ) δευτέρῃ Χριστῷ· πολλὰ πίνω τὸ αὐτοδόξως γενομένων, ἅ τε αὐτὸ τὸ λαόν,
 ἅ τε αὐτὸ ὅτι πᾶν ἐκλεχόμενος, λέγει μὲν ὑπερβολικότερον ἐπ' αὐτῶν ἐκείνων ἡ γραφή,
 ἡ λέξις καὶ τὸ προσφιλῆς τὸ ἀλήθειαν οὐκ ἐχέσης· εὐρίσκεται ἡ ἀλήθεια τὰ ταῦτα, ὅτι

et mea providentia dignari. Nam verba, domui meae, de tota regione dicit Israhe-
 lis, utpote ad se pertinente. Mox manifestius pandens, cuius opere haec fient, et
 quisnam a Deo sit electus; “ Laetare, inquit, magnopere filia Sion, praedica filia
 Hierusalem. Ecce rex tuus venit tibi iustus et salvans: ipse humilis, et insidens
 iumento et pullo novello. Et perdam quadrigas ex Ephraimo, et equum de Hierusa-
 lem: et dissipabitur arcus bellicus: eritque multitudo, et pax ex gentibus. „ Gaude
 igitur, o Hierusalem, tanto rege tibi divinitus suppeditato, qui tibi aderit, salvare
 potens populum suum, ob insitam sibi divinam vim, et omnimodam adversariis in-
 feret punitionem: qui vili quidem animali insidet, ceu nuper de captivitate egres-
 sus, sed multam contrahet fortitudinem ex divina vi: in tantum, ut ex Ephraimo
 et Hierusalem cunctos adversariorum destructurus sit currus, et equitatum univer-
 sum, et arcum bellicum. Pro eo ac dicat, omnes profligabit hostes, ut nemo dein-
 ceptus adversarius iudaicae regioni supersit. Perdet, inquit, magnum hostium nume-
 rum, ac pace omni privabit, contritos nimrum ac perditos bello quod ipsemet geret.

Iam quod haec de Zorobabele nunc dicantur, exploratum est. Attamen ego mi-
 ratus sum nonnullos, qui in absurdas abeuntes opiniones, partem quidem dicti hu-
 ius de Zorobabele intelligunt, partem autem de Christo domino: quod aliud nihil
 est, nisi inter Zorobabelem et Christum dominum prophetiae divisio; quae summa
 insania est. Verus autem locorum huiusmodi sensus ille est, quem iam antea me
 dixisse scio, nempe quod umbra omnium Christi domini rerum lex fuerit. Multa
 igitur mire acta, sive circa populum, sive circa nonnullos ad aliquod munus ele-

ἂν ἐπ' αὐτῆς κρίνηται τῇ δεωτότε Χειρῶ, ὅς ἐν ἅπασι παύσας μὲν τῇ νόμῳ τὴν σκίαν, ἐπα-
 σαγαζὼν ἢ τὴν ἀλήθειαν τὴν οἰκίαν, εἰκότως καὶ τῇ φωνῇ τῇ τοιῶτων ὅπως εἰκνυσι τὴν ἀλή-
 θειαν· τοιῶτον ἔστι τὸ πρὸς (Ϟ) Ἀβραάμ, ὅτι ἐνδολογηθήσεται ἐν σοὶ καὶ ἐν τῇ σπέρματι
 σε πάντα τὰ ἔθνη· * δηλοῖ μὲν γὰρ ὅτι αὐτὴ γερνέουσα καὶ τὸ πρὸς ἑαυτὴν ἢ ἀλήθεια
 ἢ τὴν ῥήματι· ὅτι τῇ δεωτότε σπείρεται Χειρῶ, ἐφ' οὗπερ ὄντως ἐνδολογηθῶναι γέρονε
 τὰ ἔθνη· τοιῶτον ἔστι ἐν τῇ μακαρίῳ Δαυὶδ *, ὁ Θεὸς αὐτῆς ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου,
 καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρησμένη εἰς (Ϟ) αἰῶνα· καὶ θέσται εἰς τὴν αἰῶνα τῇ αἰῶνος τὸ σπέρμα
 αὐτῆς, καὶ (Ϟ) Θεόνον αὐτῆς ὡς τὰς ἡμέρας τῆς ἑρανοῦ· τὰ μὲν γὰρ πρὸς ἑαυτὴν δοκῇ ὅτι
 δευδὸχος λέγῃν, ἐφ' ὧν δευμέναν ἡμελλεν ἡ βασιλεία· ἢ ἢ τὴν πρὸς ἑαυτὴν ἀλήθεια
 ὅτι τῇ δεωτότε δαίνυται Χειρῶ, οὗ ὄντως ἡ βασιλεία παντὸς μὲν ἡλίου λαμπερότερα
 κατέστηκε, παντὸς ἢ ἑρανοῦ μονιμώτερα· τοιῶτον ἔστι τὸ *, ἐκ ἐγκατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτῆς
 εἰς ἄδου, ἐδὲ ἡ σὰρξ αὐτῆς εἶδε δευθορὰν, ὅπερ ὑπερβολικῶς εἰρημένον πρὸς τὴν μακαρίαν
 Δαυὶδ ὅτι τῇ λαῷ τῇ Ἰσραηλιτῶν, ἐπ' αὐτῆς τῇ πρὸς ἑαυτὴν ἀληθείας ὡπταὶ γέρονος
 ὅτι τῇ δεωτότε Χειρῶ· ὅθεν δὴ ἐν τῇ φωνῇ δικαίως ὁ μακάριος ἐχρημάτο Πέτρος λέ-
 γων *, ὅτι ἐκ ἐγκατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτῆς εἰς ἄδου, ἐδὲ ἡ σὰρξ αὐτῆς εἶδε δευθορὰν.
 Πολλὰ τοιαῦτα εὖρεσι πρὸς αὐτὴν, ἃ μακρὸν λέγειν ὅτι τῇ παρόντι, ἃ πρὸς ἑαυτὴν μὲν
 ὑπερβολικῶς ἐλέγετο, οὐκ ἔχοντα τῇ λεγομένη τὴν ἀλήθειαν ἀκριβῆ, εὐρίσκεται ἢ οὕτως
 ἔχοντα, ὡς περὶ οὗ εἴρηται, ὅτι τῇ δεωτότε Χειρῶ· τοιῶτον δὴ πρὸς καὶ τὸ ὅτι· ὁ μὲν γὰρ
 πρὸς τῇ Ζοροβάβελ ἐλέγχετο ἐκ τῆς δευδοχῆς τῇ Δαυὶδ καὶ γνώμῃ τοῦ ἡγεμῆτος τῇ Ἰ-
 σραὴλ, ὡφθη ἢ τὸ πρὸς ἑαυτὴν ἀναιρέτητον ἔχον ὅτι τῇ δεωτότε Χειρῶ τὴν ἀλήθειαν· τῇ
 μὲν γὰρ καὶ ἡ καὶ τῇ ἑθνῶν πτωχεία μικρὰ, ἐν ἢ τῇ οἰκείων σωτηρία εὐτελής· ὅθεν καὶ

ctos, recitat hyperbolice de praedictis scriptura, quum tamen dictio in sensu obvio
 veritatem non contineat: sed ea tum demum vera comperiuntur, cum de ipso cen-
 sentur Christo domino, qui sublata ubique legis umbra, et propria veritate sub-
 introducta, iure meritoque huiusmodi quoque dictionum ostendit veritatem. Tale
 est illud Abrahamo dictum, quod benedicentur in te et in semine tuo omnes gen-
 tes. Nempe obvius quidem sensus posteros eius designat; verumtamen dicti veritas
 in Christo domino constat, in quo reapse benedici gentes contigit. Tale est etiam
 illud beato Davidi dictum: thronus eius sicut sol in conspectu meo, et sicut luna
 perfecta in aeternum. Et ponam in saeculum saeculi semen eius, et thronum eius
 sicut dies caeli. Obvio sane sensu videtur successores dicere, in quibus regnum
 perseveraturum erat: sed tamen rei veritas, in Christo domino apparet, cuius vere
 regnum sole quolibet splendidius est, et quolibet caelo constantius. Tale denique
 est: non est derelicta anima eius in inferno, neque caro eius vidit corruptionem;
 quod hyperbolice dictum a beato Davide de Israhelitarum populo, ipsa rei actae
 veritate in Christo domino conspectum est. Quare et hoc dicto usus est iure me-
 ritoque beatus Petrus dicens non fuisse derelictam animam eius in inferno, neque
 carnem eius vidisse corruptionem.

Multa huiusmodi comperire licet, quae in praesenti percensere longum esset;
 quae dicta fuere hyperbolice, quoniam dictae rei veritatem accuratam non conti-
 nent; sed tamen reapse ita se habent, ut diximus, in Christo domino. Talis est
 hic, de quo agimus, locus. Propheta quidem de Zorobabele dicebat, homine de
 stirpe Davidis, Dei voluntate Iudaeorum duce; sed res demum evidente veritate
 patuit in Christo domino. Nam Zorobabel exiguas de gentibus poenas sumpsit, et

ἐκολέσθως ἐπάγῃ, ὅπ' ἐξολοθρεύσῃ ἄρματα ἐξ Ἐφραὶμ καὶ ἵππων ἐξ Ἱερουσαλὴμ, δακνὺς ὅπ' ὡρὸς τὸ τοῦτο ἀποῖς συμβαλεῖται τὸ τῷ πολέμων αὐτὰς ἀπαλλάττειν· ἀληθὴς ᾧ ἡ σωτὴρ πέφηνεν ὅτι τὸ δεσπότης Χειρῶν, ἐφ' ἑπερ ὄντως ἐνεστὶ χαίρειν μόνιμὸν τε χαρὰν καὶ δόξαν· ὅς ὄντως δίκαιός ἐστιν, ἅτε μὴ τέτα πάση κείνων τῇ οἰκονομίᾳ καὶ ὄντως, ὃ γε πάντας ἐξ ἀπολείας εἰς σωτηρίαν μιστὰς δόξαν καὶ βεβαίαν· ἐνταῦθα οὐκ εἴρηται ὡς τὸ Ζοροβάβελ συμμεξομένης τῇ φωνῇ καὶ ἐφ' ἑπερ λέγεται τὰ γεγραμμένα· ἐν δὲ τοῖς εὐαγγελίοις * ὅτι τὸ δεσπότης καὶ Χειρῶν, ὅς ἐστὶ πάντων ὡπταί, καὶ μέγας ἐστὶν ὁ υἱὸς καὶ δίκαιος καὶ σώζων ἐστὶν μόνιμος τὰς οἰκίας παρέχων εὐργασίας, ἀμεταθέτους τε παντελῶς ἐστὶν μεταβολὴν οὐ ἢ μίαν δέξασθαι δυνάμενος· τὸ μὲν οὐκ ἀκολοιδίτατόν τε καὶ ὡρεπτόν ἐστὶν λέγειν καὶ νοεῖν· τὸ ἢ μέρος μὲν αὐτῷ λέγειν εἰρηδοῦσαν ὡς τὸ Χειρῶν, καπνόντας ἢ μιστὰς καὶ ὅτι Ζοροβάβελ, καὶ πάλιν ὅτι τὸ Χειρῶν ἀπ' ἐκείνου, ἐστὶν πάλιν ὅτι Ζοροβάβελ ὁ τὸ δεσπότης Χειρῶν, ἐδὲν ἑπερ ἐστὶν, ἢ ὡρεπτόν μὲν ὁμοιοκτον δακνύτων καὶ ὡρεπτόν, εἴτα τὰς φωνὰς τὰς γραφικὰς ἐξ ἴσου μερίζοντων, εἰς τε οἰκέτω καὶ τὸ δεσπότην· ἐπὶ καὶ τὸ λέγειν εἰς ἀπόδειξιν τῇ μὴ τὰ Ζοροβάβελ ὡρεπτοῦσαν τὰ εἰρημένα, ἐπ' ἐρχεται ὁ ὡρεπτός ἐφη, καὶ τοι γε πάλας τὸ Ζοροβάβελ ὁ τὸ αἰχμαλωσίας μὴ τῇ λοιπῶν ἐπανελιλυσίτω, ψυχολογίας ἐστὶν ὡρεπτός καὶ ἀπειρίας τῷ θεῷ γραφῶν.

* Ioh. XII. 15.

p. 408.

Τὸ γοῦν ὡς ὡρεπτόν ὅτι σφαγὴν ἤχη, ἐκ ὡρεπτός μέλλοντος, ὡς ὡρεπτόν ὅτι ἡ δὴ λέγει· οὐ γὰρ ἀχθήσεται εἶπεν, ἀλλ' ἤχη· ὡς ἐκ ἀν' ἀρμόσεν ἐδὲ τὸ τοῦ δεσπότη Χειρῶν καὶ τῇ σφωτάτων λόγον, οὐς ἐχρῶ εἰδέναι τῇ χρόνων τῇ ἐναλλαγῇ περικίλιν ἔσαν ὅτι τῇ θεῷ γραφῇ, ὅπερ οὐκ ἐστὶν πολλὰν ἡμεῖς· ἐν τῇ τῇ ἀλλοτρίᾳ ἐρμηνείᾳ καὶ ἐπὶ τῇ ὡρεπτοῦσαν ἐδείξαμεν ἀντάρας· ἐνταῦθα μὲν τοι γε ἐδὲ ἡ χρόνος τῇ φωνῇ, εἰ δὴ ἡς αὐτῷ καὶ τῇ χρόνον κείνοι, ἀρμόσεν τῇ τῇ δεσπότη Χειρῶν παρσία· ἡ μὲν γὰρ

suorum tenuem salutem patravit; unde mox addit: perdet currus ex Ephraimo et equum ex Hierusalem; ostendens fore ut his actis contingat illis bello liberari. Verax autem dictio apparuit in Christo domino, in quo vere licet laetari constante perpetuaque laetitia. Is enim vere iustus est, quippe qui universum mundum iudicat vereque salvat, quandoquidem omnes ex perditione ad salutem transtulit firmam atque perennem. Heic igitur de Zorobabele sermo est, coartata dictione ad illum de quo scriptura loquitur. Verum in evangeliis ad Christum dominum trahitur, qui per omnia visus est magnus, excelsus, iustus, ac salvator, stabilia sua praebens beneficia, immobilia prorsus et nulli mutationi obnoxia. Sic, inquam, maxime consentaneum est et loqui et cogitare. At vero partem quidem vaticinii adfirmare de Christo loqui; et mox progrediendo transferre ad Zorobabelem; rursusque ab hoc ad Christum; et denuo ad Zorobabelem a Christo domino; nihil est aliud quam primo quidem absurdam ostendere prophetiam; deinde scripturae vocabula aequis partibus distribuere inter servum ac dominum. Namque et dicere, ob demonstrandum non convenire dicta Zorobabeli, dicere inquam, apud prophetam legi, ADVENTAT, quum tamen iam de captivitate rediisset cum reliquis Zorobabel, hoc satis frigidum superfluumque est, et hominis divinarum scripturarum imperiti.

Certe et illud: tamquam ovis ad occisionem ductus est, non tamquam futurum sed tamquam praeteritum effertur: non enim dixit ducetur, sed ductus est: quare ne hoc quidem Christo domino quadraret, iuxta sapientissimorum horum ratiocinium, quos potius scire oporteret temporum variam enallagen apud divinam scripturam; quod nos copiose satisque in psalmorum ac prophetarum interpretatione

[illegible]

Sed hactenus a nobis ob tradendam accuratorem doctrinam dictum sit. Iam propheta de Zorobabele loquens, deque eodem nunc vaticinans, siquidem phantasiae quandam de futuris rebus ipse quoque ceu propheta habebat, addit: „dominabitur aquis a mari ad mare, et a fluminibus usque ad exitus terrae. „ Hyperbolice hoc etiam more suo dicit, quod nempe multos superabit hostes, multamque obtinebit regionem, quam Iudaeis incolendam tradet. Talis est etiam apud beatum Davidem septuagesimus primus psalmus, sub precisi specie declarans Salomonis prosperitatem, ubi ait: ante solem permanebit nomen eius, et ante lunam per generationes generationum. Et dominabitur a mari ad mare, et a fluminibus usque ad terminos terrae. Nonne et haec hyperbolice dicta fuerunt? Mox subdit. „ Et tu in sanguine testamenti tui emisisti captivos tuos de lacu aquam non habente. Et sedebitis in munitione captivi synagogae: et pro uno die peregrinationis tuae, duplicia tibi retribuam. „ In his omnibus res praecipue Gogi futuras Zorobabelis aetate innuit: cui dicit fore ut multis interemptis, et multorum sanguine effuso, et ad versariorum caede, quasi foedere quodam, populi sibi regno adserto, fore inquam ut omnes maximis periculis expediat, in quibus tamquam lacu quodam aquis carente degunt, id est in malis solatio omni et recreatione carentibus. Perseverabitis autem qui olim eratis Iudaei captivi, multa cum securitate in patria sub praesidis vestri tutela. Quare pro iis quae passi estis captivitatis tempore, multo maior vobis praesentium bonorum copia retribuetur.

(1) Granditer libereque more suo critica hermeneuticae regulas tradidit hoc loco Theodorus; quibus tamen, tum heic tum alibi, non nisi ex communiore norma sanctorum patrum utimur. Conferantur certe in hoc Zachariae capitulo Hieronymus, Theodoretus, Cyrillus. Ad Iohannis autem XII. 15. locum legantur Augustinus in Ioh. serm. 51. Chrysostomus item in Ioh. homil. 66. Cyrillus in Ioh. opp. T. IV. p. 698. denique Theophylactus opp. T. I. p. 673. ed. ven., qui omnes prophetiam de Christo simpliciter intelligunt.

- v. 13. Εἶτα ἀκολούθως ἐπάγῃ. “ Διὰ τὸ το ἐνέτεινά σε ἐμαυτὰ Ἰούδα ὡς τόξον, ἔπλησα
 πρὸ Ἐφραΐμ· καὶ ἐξεγερῶ τὰ τέκνα Σιών ἐπὶ τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάων, καὶ ψηλαφῶ σε
 ὡς ῥομφαίαν μαχητῆ. „ Ἰούδα καὶ Ἐφραΐμ λέγῃ, ἵν’ ἐκ μέρους τῆς κυριωτάτης τοῦ σύσημα
 p. 501. τῆς Ἰουδαίων εἴπῃ· ὡς τόξον πόνην ἐν τεταμένον καὶ τῶν πολέμιων ὑμᾶς ἐργάσομαι ἰχυρῆς,
 ὥστε καὶ πάντων τῶν ἐπὶ πληυθέντων ὑμῖν ἀποξίων καὶ πολλῆς ὑμᾶς ὀρμήσαντας τὸν πορφυ-
 ρίας πολὺν αὐτῶν ἐργάσασι τὸ φόνον· ὅσον εἰκὸς ἐξ ἀνδρὸς γυναικὸς ἐν μάχῃς ὅτι πολέ-
 μοις ὅτι φόνοις τὸ ξίφος αἰὲν γυμνάζοντος τὸ οἰκεῖον· ὅθεν ταῦτα αὐτοῖς φερέσθαι δηλάν.
 v. 14. Καὶ κύριος ἐπ’ αὐτὰς ὀφθήσεται, καὶ ἐξελεύσεται ὡς ἀσπὴν βολὴς αὐτῶν· καὶ κύριος ὁ
 v. 15. θεὸς ὁ παντοκράτωρ ἐν σάλπιγι· σάλπιγξ, ὅτι ἐκπορεύσεται ἐν σάλῳ ἀπὸ φλῆς αὐτῆς· κύριος
 παντοκράτωρ ὑψωσάμενος αὐτῶν· καὶ καταναλώσονται αὐτὰς, καὶ καταχρῶσονται αὐτὰς ἐν λί-
 θις σφινδόνης, καὶ ἐκπίονται τὸ αἷμα αὐτῶν ὡς οἶνον, καὶ πλήσονται τὰς φιάλας ἐλαίου ὡς
 θυσιᾶς θυσιῶν. „ Γενήσεται δὲ ταῦτα, φησὶν, ἐπειδὴ θεὸς στρατηγὼν ὑμῖν φοβερὸν καὶ τῆς
 ἐναντιομενῶν ὑμῖν ἀναταίνῃ τὸ ὄμμα, ἀσπῆς δίκην ὀπτιμέμων αὐτοῖς τὰ ξίφη· καὶ
 ὥστε πρὶν σάλπιγι τῇ οἰκείᾳ δυνάμει πάντας ὑμᾶς εἰς τὸν πόλεμον διεγείρας, πορφυ-
 σῇ ὑμῶν, τῇ ἀπειλῇ τῇ ἰδίᾳ πάντας σαλεύων ὅτι ἐναντίος τοσαύτῳ τὸ ὑμῖν παρέξῃ
 δὲ τὴν οἰκείαν σωτηρίαν τὴν βοήθειαν, ὥστε ὑμᾶς ἀβλαβεῖς διαμαῖναι, ὅτι τὴν ἐναντίαν κατ-
 αναλώσας πάντας· καὶ τῇ τῆς λίθων καταχρῶσαι βολαῖς, τὸ αἷμα τὸ αὐτῶν τῇ ὑψιβολῇ
 τὴν ἐκχύσεως μόνον οὐκ ἐκπῆν, πολλῇ τῇ τὴν ἀναχέσεως αὐτῶν πορφυρῇ καὶ κατηνυμῆς·
 ὥστε καὶ τὴν ἰκλῶν πληρόσαντας ὑμᾶς ἐλαίου φιάλας, θυσιᾶς δίκην τῶν θεῶν πορφυρομή-
 p. 502. σαι, εἰς ἔλεγχον τὴν φιλανθρωπίας δι’ ἧς τετυχηκατε τὴν τοσαύτης δυνάμεως. Τέτοις ἀκο-
 λούθως ἐπάγῃ, ὅτι πάντας ὅτι οἰκέας φερέσθαι θεός, πορφυρῶν δίκην ἀβλαβεῖς φυ-
 v. 16. λᾶτῶν· καὶ τὴν αἰτίαν λέγων, “ διότι λίθοι ἅγιοι κυλίνονται ὅτι τῆς γῆς αὐτῆς ὅτι εἰ π

Postea prosequitur. “ Propterea tetendi te mihi, Iuda, ut arcum; replevi Ephraim. Et concitabo filios Sion adversus filios Graecorum, et attrectabo te tamquam gladium bellatoris. „ Iudam atque Ephraimum dicit, ut a parte principaliore nationem Iudaeorum denotet. Quasi arcum itaque extentum adversus hostes faciam vos validos, ut multa cum alacritate contra omnes extraneos adgressores impetum facientes, copiosam illorum occidionem patretis: nempe prout viro deceret in pugnis bellisque et caedibus gladium suum vibrare consueto. Atque haec undenam illis sint obventura docens, “ et Dominus, inquit, supra eos apparebit, et exhibit quasi fulgur sagitta eius. Et dominus Deus omnipotens tuba canet, et procedet in procella minarum suarum: Dominus omnipotens tuebitur eos. Et illos pessumdabunt, et obruent eos lapidibus funda eiacularis, et bibent sanguinem illorum quasi vinum, et implebunt phialas oleo, sicut altare. „ Fient haec, inquit, quia Deus bellorum vestrorum dux, terribilem adversus hostes oculum intendit, fulguris instar immittens eis gladios: et tamquam classico quodam, virtute sua, vos omnes ad bellum concitans, dux vester erit, minis suis cunctos quatiens adversarios: tantasque vobis favore suo suppetias feret, ut incolumitate vobis manente, adversarios omnes interimatis, et lapidum ictibus obruatis; sanguinem denique illorum propter nimiam effusionem propemodum bibere videamini, dum caedi illorum multa cum alacritate indulgetis. Atque ita post victoriam plenas oleo phialas, sacrificii instar Deo offeretis, ob demonstrandam (Dei) clementiam, a qua tantas vires impetrastis. Mox subnectit, fore ut Deus suos omnes salvet, ovium instar incolumes custodiens; cuius rei causam recitans “ quia lapides sancti, inquit, voluntur super terram

ἀγαθόν, αὐτὰς. Ἐπὶ π. καλόν, αὐτὰς. „ Πολλὰς μὲν γὰρ ἐν ὑμῖν ἐστὶ συμβέβηκε φησὶν ἀρε-
 τῆς ὁπμιλομένης, οἱ μὲν τὸ λοιπὸν ἀνθρώπων ὅτι τῇ γῆς ἔρπειν δοκῶσιν, ἀφανεῖς ὄντες
 τοῖς πολλοῖς. Θεὸς ὅ δὲ ἐκείνους ἐδὲ οὗτοι λοιπὸς περὶ ὅψεται· ἐπειδὴ πᾶν ὃ π. ἀγαθόν τε
 καὶ καλόν, ἔρπον αὐτὰς. διὸ δὴ καὶ τῇ ἀρίων ἔως ἀρετῶν βλέπόντων οἰκειομένης τὰ
 πάσῃ, ἐτοιμός ἐστι καὶ ἑτέρου ὑπὲρ αὐτῶν εὐποιεῖν· εἴτα καὶ εὐετηρίαν αὐτοῖς εὐαγγελίζο-
 μένος μὲν τὸ τῇ πολέμιων σφαγῶν, ἐπάγῃ.

ΚΕΦ. Ι΄.

“ Αἰτεῖσθε οὖν κυεῖς ἱετὸν κατ’ ὄραν περὶ ἱετὸν καὶ ὄψμον· κύριος ἐποίησε φαν-
 τασίας, ἔπειτα ἱετὸν χυμεινὸν δώσῃ αὐτοῖς, ἐκείνῃ βοτάνῃ ἐν ἀγρῷ. „ Παρὰ τέττα δὴ καὶ
 ἱετὸς αἰτεῖται ὁπμιλομένης εἰς τὴν τῇ καρπῶν φορέαν· ὅς εἰωθὼς μὲν πολλὰ τὴν φόβῳ συσπέρφῃ
 (ἡ) ἀέρα, καὶ φαντάζαν ἅπαντας οὗτοι ὅτι τῇ γῆς περὶ μεγέθει τῇ γινομένων, αὐτάρκης
 ἱετὸν ὑμῖν οὐραχῶν (ἡ) καθήκοντα, ὡς ἅπαντα φύειν ἐκ τῇ γῆς τὰ ὑμῖν ἀναγκαῖα·
 βοτάνῃ γὰρ κοινὰς οὗτοι καρπὸς λέγῃ· οἷον ἐστὶ καὶ τὸ, βλαστητάτω ἢ γῇ βοτάνῃ χρεῖται·
 εὐδηλον γὰρ ὅτι καὶ πάντα λέγῃ τὰ ἐκ γῆς φύόμενα τῇ σερμάπων· εἴτα πάλιν ὅτι
 σφοδρονισμῷ τὴν περὶ αἰετῶν αὐτὰς ὑπομνησκῶν ἐπάγῃ. “ Διότι ὁποσδήποτε ἑλ-
 λησαν κόποις· ἔπειτα οἱ μάντις ὁρᾶσθαι ψάλλῃ καὶ τὰ ἐνύπνια ψάλλῃ ἐλάλουν, μάταια
 παρεκάλεν· διὰ τὴν οὐρανὴν ὡς πρὸς βατα, ἔπειτα ἐκακάθησαν, ὅτι ἐκ τῇ ἰασις· ὅτι
 οὗτοι ποιμένας παρωξυνῇ ὁ θυμὸς μου, καὶ ὅτι οὗτοι ἀμύνῃ μου ὁπισκέψομαι. „ Πάλα
 μὲν γὰρ φησὶν ὁπμιλομένης τοῖς μάντεσι περὶ ὁρᾶσθαι μὲν πολλὰ τὴν ψεύδους ἅπαντα διελγε-
 μένοις ὑμῖν, ἔπειτα δὴ τῇ μὲν περὶ αἰετῶν ἡμελεῖται τὴν ἐμῇ, τοῖς παρ’ ἐκείνων δὲ λεγόμε-

eius: quia si quid bonum, eius; et si quid pulchrum, eius. „ Multi enim, inquit,
 inter vos invenire est virtutis studiosos, qui cum reliquis hominibus in terra re-
 pere videntur, ignoti pluribus. At Deus horum gratia, ne reliquos quidem despi-
 ciet. Nam quicquid bonum pulchrumque est, opus illius est: ideoque sanctorum
 et virtutis sectatorum sibi vindicans passiones, paratus est alteri quoque pro-
 pter illos bene facere. Posthinc ubertatem quoque ipsis nuncians post hostium cae-
 dem, pergit dicere.

CAP. X.

“ Petite a Domino pluviam opportunam, matutinam et serotinam. Dominus
 fecit phantasias, et imbrem hiemalem dabit eis, unicuique herbam in agro. „ Ab
 ipso postulate pluvias idoneas frugum proventui: qui multo cum terrore solitus
 aërem conturbare, et mentem omnium commovere terrae incolarum magnitudine
 phaenomenorum, pluviam potest congruentem vobis suppeditare, ut omnia de tel-
 lure enascantur vobis necessaria: namque herbam generatim dicit pro quolibet fru-
 etu; veluti est illud: germinet terra herbam foeni; ubi constat cuncta denotari quae
 de terra nascuntur germina. Deinde rursus salutaris monitionis causa, praeterita
 mala commemorans, addit. “ Quoniam hi qui loquebantur, locuti sunt labores, et
 divini falsas visiones, et somnia fallacia narrabant, et vane consolabantur. Ideo are-
 facti sunt sicut oves, et afflicti sunt, quia non erat sanatio. Super pastores con-
 citatus est furor meus, et agnos meos visitabo. „ Olim quidem, inquit, quando di-
 vinis adtendebatis multa cum falsitate vobis omnia dicentibus; et prophetis vestris
 neglectis, dictis illorum potius credebatis; tunc vos insanabiles et inemendabiles

τοῖς ἐπεΐθετε μᾶλλον, τότε δὴ ἀνιάτα τὲ καὶ ἀδιόρθωτα τὰ κατ' ὑμᾶς εὐρόν, ὥσαντι
 πωρόβια πτωρείαις ἐκδέδωκα, ἐνὶ τῷ θυμῷ, ὅπῃ τε εὖ ἡγούμενους ὅπῃ τε εὖ ὑπ-
 κός χρησάμενος, ὃ δὴ κακείνας κ' αὐτὸν ἀπώλεσα καὶ τέτις· τότε μὲν δὴ καὶ τοιαῦτα
 ὑπὲρ ἐκείνων πεπόνθατε.

- Νυνὶ δὲ τί; “ Καὶ ὁποσέφετα κύριος ὁ παντοκράτωρ τὸ ποίμνιον αὐτῷ (Y) οἶκον
 Ἰούδα. „ Καὶ τὰ ἐξῆς, ὧν ὥστε μὴ μηκύνειν, τὸ λέξιν ἅπασαν ὅπῃ τὸ παρόντος ἐκπύναται
 παρεῖς, τὸ νοῦν ἐρεῖ, θεῶν χάριτι, τὸ θεωρητικαῖς λέξεσιν αὐτὸν εἰς τὸ τὸ ἐντυγχάνοντων
 κατανοήσιν ἐφαρμόζων· λέγει γὰρ ὅτι ὁπιμελήσομαι τὸ οἶκον Ἰούδα ὡς ὡς ποίμνιον ἰδίον
 ἐδέμην· γρηύσονται δὲ ἰσχυροὶ καὶ τὸ ἐναντίων ἐν τοῖς πολέμοις, μᾶλλον ἢ ἵππος ἰσχυρὸς
 ὑπὸ ἀνδρὸς πολεμιστῆ καὶ τὸ πολεμίων ἐξελαυνόμενος· ἐξ αὐτῶν γὰρ, λέγει δὴ τὸ Ἰούδα,
 π. 504. θεωρεῖτον χελῶνα (Y) Ζοροβάβελ θεωρηθῆναι, κακείθεν αὐτὸν λαβὼν εἰς τὸ βασιλείαν
 ἱστάξαι, ἰσχυρὸν τε αὐτὸν ἐν θυμῷ πνέοντα καὶ τῷ ἐναντίων εἰργασάμενον, ἐπειδὴ καὶ κατ-
 τ. 5. ἀπαξ ἐκ τῷ Ἰούδα φυλῆς ὤρῃσα θεωρεῖται εὖ ἄρχοντας, οὓς καὶ θεωρηθεῖσαι θεωρεῖται
 ἐν τοῖς πολέμοις πάντοτε τὸ λαῶν· ἐπεὶ ἐκ κατακρατήσεσιν ἔπειτα τῷ ἐναντίων ἐν τοῖς πο-
 λέμοις, ὥστε καταπατεῖν αὐτὸς πολλὰ δίκην ἐν ὁδοῖς ὑπὸ τῷ διιόντων πατεμένους· ἔπειτα
 ἐκκείσονται, φησὶν, οἱ πολέμοι πάχοντες μὲν, ἀντιμηχανᾶσθαι ἢ δυνάμενοι εἶδέν· καὶ
 ταῖς βουλήσιν δὴ πρὸς πάντας ὁρᾶτάζονται εὖ ἐναντίως, τὸν θεὸν αὐτοῖς παρεῖναι πι-
 στευόντες βοήθειαν· τότε αἰχμηθήσονται μὲν τὸ πολεμίων οἱ ἐφ' ἵπποις μέγα φρονούμετοι·
 τ. 6. φανήσονται ἢ ἔτιο μεγάλοι τὲ καὶ ἰσχυροὶ τῇ ἐμῇ βοήθειᾳ· οἶκον γὰρ Ἰούδα ἐκ οἶκον Ἰω-
 σήφ, ἵνα εἴπῃ (Y) λαὸν, ἐκ μέρεσι τὸ ὅλον ὀνομάζων· παρέξω τε αὐτοῖς ἀσφαλῆ τὸ ἐν
 τοῖς ἰδίοις οἰκησιν, ἐπειδήπερ αὐτὸς ἀγαπήσας ἐδοκίμασα αὐτὸς τὸ ἐμῆς μὴ ὑποβαλεῖν
 θεωροῖας· ἔσομαι γὰρ αὐτῶν μετ' αὐτῶν, ἐκ ἀνάγκης τὸ ἐμὲν αἰτιούτων βοήθειαν, ἀνέ-
 τ. 7. σμαι· καὶ κρατήσουσι μάχῃ τῷ ἐναντίων· τὸ γὰρ οἱ τὸ Ἐφραΐμ, πάλιν ὑπὸ μέρεσι (Y)

nactus, tamquam oves supplicii tradidi, pari ira adversus duces et adversus sub-
 ditos utens, qua et hos et illos simul perdidit. Atque haec quidem ob illa tunc
 pertulistis.

Nunc vero quid? “ Et visitavit Dominus omnipotens gregem suum, domum
 Iudae, et reliqua, quae nunc, ne prolixus sim, contextum totum in praesenti re-
 citare omittens, sensum eius exponam, Deo favente, propheticis verbis hunc ac-
 commodans, ut eum lectores cognoscant. Ait enim: sollicitus ero de domo Iudae,
 quam ut gregem mihi proprium reputo. Fient autem validi adversus hostes in bellis
 plus quam validus equus a bellicoso viro in hostes adactus. Ex hac enim domo,
 praevidi oportere Zorobabelem eligi; reque vera inde eum sumptum regia digni-
 tate donavi; validumque ipsum, et iram adversus hostes spirantem feci: quia pror-
 sus de Iudae tribu decrevi procedere principes, quos semper populi duces esse in
 bellis decebit: namque hostes suos proeliando superaturi sunt, ut eos conculcare
 luti instar possint quod in viis a transeuntibus teritur. Tanta, inquit, hostes clade
 adficientur, ut repugnare nequeant. At mei grandi fiducia contra adversarios om-
 nes pugnabunt, divinum sibi adfore auxilium credentes. Tunc pudebit hostes qui
 equis suis magnopere gloriantur: at isti magni fortesque apparebunt, ope mea ipsis
 suppeditata. Dicit enim domum Iudae et domum Iosephi, ut populum denotet, a
 parte totum appellans. Efficiam vero ipsis tutum in patria incolatum: quoniam eos
 diligens, nolui ipsos providentia mea procul abiicere: sed illis semper adero, et in
 angustiis auxilium meum implorantes exaudiam; et in proeliis superiores discedent

λαὸν λέγει· ὥστε αὐτὲς ἐκ τῆ σφαγῆς τῆ ἐναντίων νενικηκότας χαίρειν τῇ θραυνοῖα, μᾶλλον ἐμφορηθέντων οἶνε.

Ταῦτα δὲ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἰδόντες, ἐν εὐφροσύνῃς γρηύονται διὰ τὴν ὑπάρχουσαν αὐτοῖς ὥρᾴ τῇ θεοῦ βοήθειαν· ὥσπερ σάλπιγξ τόνυν σημῆνας ἅπαντας αὐτὰς ἀθερίσω. v. 8.
 τὴ καὶ εἰσδέξομαι, ὑπολύων αὐτὰς πάσης ἀνάγκης· ὥστε μὴ ἀσφαλείας ἐν τοῖς οἰκείοις p. 505.
 δέχοντες, εἰς πληθύνειν ὁπιδουῶν ὡραπλησίως τὰς φερόμεν χρόνῳ· σενοχωρουμένους τὴ p. 506.
 ἐπὶ τῇ γῆς τῆ οἰκείας ὑπὸ τῆς πλήθους τῆς οἰκείας, ἐν πολλοῖς δεσπαρῶναι ἐ τῆς ἀποξίων, v. 9.
 ὧν κατακρατήσαντες κτήσονται τὴ καὶ οἰκήσονται τὴ χώραν· οἱ πάντες μνήμη τῇ ἐμῇ διὰ τὸ p. 507.
 τῆς γηουμένων μέγεθος, οὐ μόνον βλάβεισιν ἐδεν, ἀλλὰ καὶ ἐ πᾶσαν αὐτῶν ἐπιμέλειαν v. 10.
 ποιήσονται· τὴ καὶ λέγει τὸ ἐκτρέψαι τὰ τέκνα αὐτῶν ἐ ἐπιτρέψαι, ἀντὶ τῆς αὐτῶν p. 508.
 ποιήσας, φέρει ἐμὲ νεύσαντες ἐ τὴ γνώσιν τὴ ἐμῇ· πανταχόθεν ἢ λοιπὸν ὅθεν υἱοὶ αὐτῶν v. 11.
 διεσπαρμένους, εἰ τὴ κατ' Αἴγυπτον, εἰ τὴ ἐν τῇ τῆς Ἀσσυρίων χώρα, μεταβαλόμενοι p. 509.
 ἐπανέξω εἰς τὰ οἰκεία, ὥστε τὰς τόποις οἰκεῖν ὅθεν οἰκίαις, μηδενὸς ἔξω τέτων δέχοντος p. 510.
 ἔπ· οἱ δὲ πολλοὺ παρελεύσονται πλήθους, σενοχωρέμενοι μὴ τὰς πλήθους τῆς ἐναντίων, p. 511.
 κατακρατύντες ἢ αὐτῶν τῇ ἐμῇ δυνάμει, ὥστε ἐ πᾶσαν αὐτῶν ἀπολίσει τὴ ἰχυν, ἅπαν- p. 512.
 τας τὴ αὐτὰς δίκην θαλάσσης κυματεμένης ἀγριαυομένους κατ' ὑμῶν πτωρήσασθαι, p. 513.
 φεισῆσαι τὴ τῇ οἰκείᾳ πτωρείᾳ ἐ σφαγῇ εἰς μηδὲν ὅθεν ποσέτοις· τὴ καὶ λέγει, καὶ ξη- p. 514.
 ρανθίσεται πάντα τὰ βάθρα ποταμῶν, ἵνα εἴπη ὅτι ἀφανισθῇ ὅθεν ὅπως πολλὰς· οὔτε δὲ p. 515.
 Ἀσσυρίοις ἰχὺς ἐπ' ἐπιλαφθήσεται τῇ δυνάμει κατ' αὐτῶν, ἔτε Αἰγυπτίοις, ὧν οἱ μὲν p. 516.
 αὐτὰς πάλαι εἶχον ἐν τῇ θαλάσσῃ, οἱ ἢ ἔσπερον ἀπήγαγον ἀχμαλώτοις· ἀπαλλαγίσονται p. 517.
 καὶ ἀπάντων· ἵνι τὰς ἑσπέρων; “ Καὶ καταχύσω αὐτὰς ἐν κυρίῳ θεῷ αὐτῶν, ἐ ἐν τὰς ὀνύ- p. 518.
 ματι αὐτῶν καυχίονται, λέγει κύριος. ” Ἐπειδὴ ἰχυρὸς τὴ αὐτὰς ἐργάσομαι ἐ ἀλήπτης p. 519.

(nam cum Ephraimi tribum dicit, rursus a parte populum designat) ita ut victores caede hostium magis gavisuri sint, quam illi qui vino pleni exultant.

Haec autem filii ipsorum videntes, laetitiis incedent propter concessum sibi a Deo auxilium. Igitur quasi tuba signum canens cunctos congregabo et ad me recipiam, omni eos pressura liberans; quo fiet ut in patrio solo securi degentes, in multitudinem exscescant aequae ac superiore tempore; in tantum ut in propria terra iam numero angustii, ad multos dispergantur locos extraneorum, quos devincentes possidebunt, habitabuntque illorum regionem: qui omnes mei memores, ob actarum rerum magnitudinem, non modo meis non nocebunt, verum etiam curam omnimodam eorumdem gerent. Id enim denotant verba: nutrient filios eorum, et convertentur; id est haec agent, ad me meique notitiam animum convertentes. Ceterum quaqueversus eos dispersos, sive in Aegypto sive in Assyriorum regione, converso affectu reducam eos in patriam, ut suos singuli locos incolant, nemine extra hos deinceps degente. Ergo in magnum numerum excrescent: tum hostium multitudine angustii, his nihilominus virtute mea superatis, cunctam illorum enervabunt fortitudinem; omnesque illos, quasi mare procellosum saevientes in perniciem vestram, contraria vice supplicio et caede ad nihilum redigetis. Sic enim intelligenda sunt verba, et exsiccabuntur profunda fluminum, id est tanti numeri hostes profligabunt. Et neque Assyrii vires adversus meos supererunt, neque Aegyptiis; quorum hi olim Iudaeos in mancipio habebant; illi autem postremo captivos abduxerunt. Quomodo vero haec fient? “ Et roborabo eos in domino Deo suo, et in nomine eius gloriabuntur, ait Dominus. ” Nam validos eos efficiam

παῖσι τοῖς ἐναιπίοις, ὥστε αὐτὲς ἐ σεμνυνέσθῃ ἐπὶ τῇ ὀνομασίᾳ καὶ τῇ βοηθείᾳ τῇ ἐμῇ· ταῦτα εἰρηνικῶς, ἐπάγῃ.

ΚΕΦ. ΙΑ'.

- v. 1. “ Διάνοιζον ὁ Λίβανος τὰς θύρας σου, ἐ καταφαγέτω πῦρ τὰς κέδρους σου· ὁλολύ-
 v. 2. ζάτω πίτις, διότι πέπλωκε κέδρος, ὅτι μεριστῶνες μεγάλως ἐταλαιπώρησαν· ὁλολύζατε
 δρυὲς τῆ Βασανίδος, ὅτι κατεσπάσθη ὁ δρυμὸς ὁ σύμφυτος· φωνὴ θρηνούντων ποιμένων,
 v. 3. ὅτι τεταλαιπώρηκεν ἡ μεγαλωπυῖα αὐτῶν· φωνὴ ὀδυρομένων λεόντων, ὅτι τεταλαιπώρηκε
 τὸ φρύαγμα τῆ Ἰορδάνου. „ Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν ὅτι πανταχόθεν αὐτὲς ἄζω, ὁπό τε τῆς
 Αἰγυπτῆς, ἐ ὁπό τῆ Ἀσσυρίων χώρας, καὶ ὅτι μηδενὸς ἐπὶ περαθήσονται τοῖς τε, ἀκολέ-
 θως λοιπὸν ὅτι ἐστὶν κατέχοντας ῥέπῃ (ῥ) λόγον, τὸ το λέγων· οἱ μεγάλοι καὶ δίκλι τῆ
 Λιβάνου πρὸς μεγέθει σεμνυνόμενοι τῶν κέδρων, τὸ ἰχὺν ὀπιδαικνύμενοι τὸ οἰκείαν, ὁπο-
 σάντες τὸ ἐπὶ μάχεσθαι τοῖς ἐμοῖς προσήκουσιν, ὥσπερ πνὰς θύρας ἀνοίξατε τὰ ἑαυτῶν,
 p. 177. πᾶσιν ἀδεῖν παρέχοντες τὴν ἀφ' ὑμῶν ἀναχάρησιν τε καὶ ἐπάνοδον εἰς τὰ οἰκεία, ὅτιν ἡ
 πρὸς μὲν δίκλιν τὸ ἐμὴν πτωρίαν ἐστὶν ἐν ὑμῖν ἀφανίσαι δυνατὲς, ὁλολύξαι δὲ ἐστὶν
 ἀδυνάτους ὁρῶντας τῶν δυνατῶν τὸ πῶσιν· τὸ γὰρ λέγει ὁλολύζατο πίτις, διότι πέ-
 πλωκε κέδρος· δεασάμενοι γὰρ τὸ τὸ δυνατῶν ἀπόλλαιαν, ὁπογνώσκοντες ὡς εἰκὸς ἑαυτῶν·
 καὶ πάντες οἱ ὅτι πνι δυνάμει μέγα φερονούτες ὁλολύξουσιν, ὁρῶντες τὸ οἰκείον πλῆθος
 ὡσανεὶ σύμφυτον δρυμὸν ἀφανίζόμενον, δίκλιν πρὸς ὀπιπνέσεως αὐτοῖς τῆ θείας πτω-
 ρίας· ἔσονται μὲν γὰρ οἱ ὀξείοντες ὑμῶν ἐν θρῶοις, ἀνδίστασθαι ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς προσήκουσι
 πολλῶντες, ὁρῶντες ἅπασαν αὐτὴν τὸ ἰχὺν ὁπολλυμένῃν· θρῶνῃσσι δὲ καὶ οἱ λεόντων
 δίκλιν τῇ οἰκείᾳ πεποιδότες ἰχὺι, πάντας ὁρῶντες ἐν ταλαιπωρίᾳ ὄντας ἐστὶν μέγα

et hostibus cunctis invictos, ut nomine meo auxilioque gloriaturi sint. His dictis, prosequitur.

CAP. XI.

“ Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuas. Ululet pinus, quia
 cecidit cedrus, quia optimates valde miseri facti sunt. Ululate, quercus Basaniti-
 dis, quia succisus est saltus consitus. Vox lugentium pastorum, quoniam misera
 facta est magnificentia ipsorum. Vox rugientium leonum, quia debilitata est super-
 bia Iordanis. „ Quoniam dixerat, se undecumque eos congregaturum, nempe ex
 Aegypto et ex Assyriorum regione, nihilque huiusmodi eos in posterum expertu-
 ros; consentanee deinceps ad eos qui dominatu opprimebant convertit sermonem
 dicens: o magni, et instar Libani magnitudine gloriantes cedrorum, fortitudinem-
 que vestram ostentantes, nunc omissa familiarium meorum oppugnatione, quasi
 portas quasdam fines vestros pandite, cunctis liberum concedentes a vobis in pa-
 triam discessum, prius quam ignis instar ultio mea potentes vestros consumat; et
 ululare cogat infirmiores, dum potentium ruinam vident. Sic enim significat: ulu-
 let pinus, quia cecidit cedrus. Nam conspecta potentium ruina, de se ipsis, ut par
 est, desperabunt. Aequae omnes qui aliqua gloriabantur potentia ululabunt, viden-
 tes populi sui multitudinem tamquam consitum saltum vastatam, ignis instar in-
 gruente eis divina punishmente. Nam principes vestri in luctu erunt, qui meis fami-
 liaribus bellum indicere ausi sunt, suasque omnes vires succisas videbunt. Lamen-
 tabuntur vero, quasi leones qui suis confidebant viribus, dum cunctos miseria pres-

πεφρονηκότας κτ' ἡ Ἰορδάνη· ἐπειδὴ γὰρ μέρος τῆς Ἰουδαίας ἡ ὁ Ἰορδάνης ποταμός, ὑπὸ
 τῆς τε ποταμοῦ μνήμης τῆς χώραν τῆς Ἰσραηλιτῶν δεδήλωκεν ὁ προφήτης· ὅπ τε ἡ Ἱερου-
 σαλὴμ εἰς τὴν παλαιὰν ὑποκαταστήσεται εὐφρασίαν, ὑποδοθείσης μὲν τῆς τε ἱερουσιμῆς
 ἐκ τῆς βασιλείας τῆς ἔθνης, ἐπισημασθέντος ἡ τε λαὸς πανταρχόν· ἐκ ὅπ τιμωρήσεται
 ὡς αὐτῶν ὅπ ἐχθρὸς ὁ θεός, ἐν ἀγαθῶν ἡ πλείων ἀφθονία καταστήσεται· ἀλλὰ καὶ
 ὅπ τῶς Ζοροβάβελ πρὸς τὴν βασιλείαν ἐξαλεγκνύω πλείων πνὰ παρέξῃ τῆς ῥοπῆς, ἀφ'
 ἧς ἰχυροὶ μὲν ἔσονται κτ' ἡ ἐναντίων, φειχθῶντα δὲ καὶ τῆς φεικῆς τῆς Γῶν ἀναειδυμένων
 τῶν ὄντων ἐκ ἀμαχοτάτων· καὶ συντόμως εἰπὴν δὲ πάντων τῆς προφῆτης ἐκτελέσων ἐγνώρισεν
 ὅπ ὅπ τὸ κρείττον τὰ κατ' αὐτὸς λήψεται τῆς ἐπίδοσιν.

Ἐπειδὴ δὲ οὐκ εὖ ἐχρήσαντο Ἰουδαῖοι τῇ τε εὐφρασίᾳ καὶ τῇ εἰρήνῃ ἧς ἐπὶ πλείων
 ἀπέλαυσαν, μεταβαλόμενοι τε ἐντεῦθεν πρὸς τὸ χεῖρον ἐξώκαλαν, πρὸς τὸ ἐναντίον μὲν
 αὐτοῖς ἐκβέβηκεν ἅπαντα· πολλὴ δὲ πρὸς ἀκοσμία ἐκ συγκρίσεως αὐτῶν κατέλιπε τὸ ἔθνος,
 ὅπ τῆς νόμων ἀμελουμένων παρ' αὐτοῖς τῆς θεῶν· ἔνιοι γὰρ τῆς ὑποδεερέων πρὸς ὅπ
 ἀρχιερέας καὶ ἡγεμόνας τῶς λαὸς πάντος, μὲν πολλῆς τε δέποντας αὐτὸν τῆς ἀκρίβειας, ἐκ
 τῶς πρὸς τὸ χεῖρον ῥέπειν, αὐτοὶ διωλύθησαν ὡς εἰκὸς, καὶ μηδὲν κατ' αὐτῶν ἰχύσαντες,
 δὲ τῆς φεικῆς τῶς λαὸς δόξαν τῆς ἀνδρῶν, ὅπ ὅπ βασιλέας ἐληλύθαι ὅπ ἐκ τῆς μα-
 κεδονικῆς διαδοχῆς τῆς κτ' ἡ Συρίαν κρατουῦντας μετῶν, ἐκ παρισκύναν μὲν ἐν κινδύ-
 νοις ὅπ ἡγεμόνες αὐτῶν γινέσθαι, ἀνδρας νομίμως τε ἱερατεύοντας ἐκ δοκίμως· μάλιστα
 δὲ τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης εἰς ἑτέρας φεικῆς τῆς θεῶν νόμων ἀκολούθῃ, καὶ τὸ τοῖς βασι-
 λεύαις δοκού· οἱ μενονεχὲ πολλοὶ τὸ ἔθνος τοῖς βασιλεῦσι, καὶ χρημάτων φεικῆς τὸ
 δέον τῆς φεικῆς ὡς αὐτοὶ τῶς λαοῦ, πλείους μὲν ὅσα διαφείτοντο κακὰ, ἐν ἀκοσμίᾳ
 δὲ καὶ συγκρίσεως κατῆσαν ἅπαντα τῶς λαοῦ· ἐκ κατελείπετο μὲν κατὰπαξ ἡ τῆς νόμων ἀκρί-

p. 208.

sos videbunt qui adversus Iordanem superbiebant. Nam quia Iordanes fluvius pars
 Iudaeae erat, commemorato Iordane regionem Israhelitarum significat propheta: tum
 quia Hierusalem in veterem restituetur prosperitatem, reddito genti sacerdotio ac
 regno; tum quia populus undequaque congregabitur; tum quia denique eorum ho-
 stes puniet Deus, et in plurimorum bonorum copia suos constituet. Quin adeo Zo-
 robabeli ad regnum electo maximas suppeditabit vires, quibus validi evadent contra
 hostes, devincant autem Gogi exercitum innumerabilem et antea invictum. Atque
 ut paucis dicam, cunctis quae hactenus dixit declaravit, quantus futurus sit Israhe-
 litarum in melius progressus.

Sed quia Iudaei non bene usi sunt felicitate ac pace qua diu frui erant, et
 inde animo mutato ad vitium deflexerant, in contrarium eis cuncta cesserunt; mul-
 taque perturbatio et confusio gentem ipsorum occupavit, divinis nimirum legibus
 apud eos neglectis. Nonnulli enim humilioris conditionis homines, adversus ponti-
 fices et populi universi duces, quem omni cum diligentia administrabant, propter
 suam pravam agendi rationem inimicitias susceperunt, ut pronum factu erat; qui-
 bus quum praevalere non possent, propter virorum illorum apud populum maie-
 statem, ad reges profecti sunt, qui ex macedonica successione Syriae provinciis
 imperabant; et pericula conflarunt principibus suis, qui probe legitimeque sacer-
 dotium gerebant; ita ut pontificatus ad alios homines transferretur praeter legum
 divinarum ordinem, pro regum libito. Illi videlicet gentem suam propemodum re-
 gibus vendiderunt, et pecunia praeter fas emerunt populi dominatum, et plurima
 mala invexerunt, populumque universum in perturbationem et confusionem conie-

βεια, ἀντιστήγεται ἡ ἀταξία τὴ καὶ τὸ πρὸς τοῦ ἀντιπρόσθετον τοῖς θεοῖς νόμοις ἅπαντα γίνεσθαι.
 ὑπὲρ δὲ τῶν ἀπάντων μυρίοις μὲν ὅσοις φειβήθησαν τοῖς κακοῖς Ἰουδαῖοι· τὸ Μακ-
 καβαίων δὲ ἐκ τῆς μὴ φέρειν τὴν πρὸς τὴν θεῶν πλημμέλειαν, μὴ ἢ ἀνεκτὸν ἡγήσασθαι ἡσυ-
 χάζειν, ἔτι μὲν φραβαυνομένων τῶν νόμων θεῶν, τοσαύτης ἢ ἀσεβείας ἀντισταθῆναι
 τὴ καὶ πολιτικομένης, ἐν αὐτοῖς (ἡ) πρὸς τοῦ μακεδονικῆς διαδοχῆς βασιλέως πολέμον
 ἀναδεδεγμένων, ἐκ ὁλίγοι πνὲς τὴ εἰς τὸ ἔθνος τελευτῶν τὴ ἐκείνων ζηλώσαντες γνώμην
 ἐκοινωνήσαν τῆς περὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν πόλιν τὴν πόλιν, καὶ πᾶν δὴ τὸ ἔθνος συντόμως εἰπὼν μυρία ὅσα φρά τῶν Μακεδόνων κακὰ, ἀ μὴ δὲ
 ῥάδιον εἰπὼν· ἐδέξατο δὲ ταῦτα διόρθωσιν, ὁπλίσαντες τῇ γνώμῃ τῶν πρὸς τὴν Μακκα-
 βαῖον ἀρεταῖς, παρέχεν αὐτοῖς τὴ οἰκίαν ῥοπήν· ὥστε φρά πᾶσαν ἐλπίδα κεκρατηκότας
 ἐκείνους τῶν βασιλέων, καὶ τοὶ γε εὐαρεσμήτοις ὄντας ἐπὶ πολλῶν δυνάμιν μαχο-
 μένους, δυναθῶν τὴν ἀνέπεσαν εὐνοσίμην ἀποδοῦναι τῇ ἔθνε· ἀναγκασθέντα δὲ καὶ
 τῶν τῶν γινώσκον δὲ ξάμενος ὁ περὶ τῆς ἀποκαλύψεως θείας, μὲν τὴ τῇ λαῷ τῇ
 ἐσόμεναι καὶ ἔγγραφον αὐτῶν εἰς τοῦ ἐξῆς φραπέμπτῃ τὴν γινώσκον ἐν τοῖς καθεξῆς τοῖς
 πρὸς τῶν χρόνων λόγους· ἀρχεται δὲ ἔτι.

π. 509. “Τὰδε λέγει κύριος παντοκράτωρ, ποιμανε τὰ πρόβατα τῆς σφαγῆς. „ Ἐθὺς τῇ
 θεῶν γραφῇ πολλάκις περὶ τῆς γῆς μὲν τὸ μέλλον, οἷον ὅτι τὸ χεῖρε σφό-
 δρα θυγατὲρ Σιών· καὶ τοὶ γε ἐδὲ ἐν ὀπίσθῳ καὶ τῇ τῇ χεῖρει, ἐπεὶ μὴ τε παρόν-
 των τῇ ἡδύναν δυνατὸν μὴ χεῖρει, χεῖρει τε ἐκ ἐνέσιν ἀπόντων τῇ ἡδύναν· ἀλλὰ μὲν τῇ
 βελόμεναι τῇ περὶ τῶν αὐτοῖς ἡδύναν ἐκ τῇ τῇ Ζοροβάβελ ἡγεμονίας, περὶ τῆς
 π. 510. τῇ λόγου πεποιήται τὴν ἀρχὴν. Καὶ μὴ βραχέα· αἰτᾷτε φρά κυρίως ὑμῶν καὶ ὡς
 περὶ τῶν καὶ ὅψιμον· δὴ καὶ μὴ ὄντ· ὡς ἐκ ἂν πῃ ἐν χεῖρα ὡς φραλίποι τὸ αἰτᾷν,
 εἴπερ οὐκ ἐπὶ δοθήσεται πάντως εἰδέναι· ἡ γὰρ ὡς βελόμενος εἰπὼν ὑπὲρ ἀφθίνως ὑμῖν καὶ

cerunt. Tunc omnino desiit legum observantia, successit autem iniquitas, et ut con-
 traria legibus divinis cuncta fierent. Iam ob haec omnia, innumeris malis Iudaei
 correpti fuerunt. Tunc Maccabaei non ferentes illatam religioni offensam, neque
 sibi quiescendum putantes divinis legibus tantopere violatis, tantaque inventa ac
 dominante impietate, in se bellum adversus macedonicae successionis reges recepe-
 runt, et haud pauci de gente sententiam eorum aemulantes, praedictum bellum
 participarunt. Hinc urbi et Dei templo, et universae ut uno verbo dicam genti
 mala innumera a Macedonibus illata fuerunt, quae dici facile nequeunt. Sed enim
 his remedium adfuit, cum Deus Maccabaeorum proposito delectatus, suum illis
 adiunxit auxilium; ita ut praeter omnem spem superatis regibus, quamquam pauci
 numero adversus magnum exercitum decertantes, decentem ordinem populo resti-
 tuere potuerint. Apprime igitur necessariam rerum harum nactus propheta a divina
 revelatione cognitionem, praedicat populo futura; scriptamque horum ad posterum
 transmittit notitiam in sequentibus ita loquens. Sic autem incipit.

“Haec ait Dominus omnipotens: pasce oves occisionis. „ Mos est divinae scri-
 pturae saepe modo imperativo futurum denotare, veluti est illud: laetare vehemen-
 ter, filia Sionis. „ Atqui laetitia imperari nequit; nam neque laetari non possumus
 si iucunda adsint; neque vicissim laetari possumus si absint iucunda. Verum scri-
 ptura significare volens futurum Israelitarum gaudium ex Zorobabelis principatu,
 imperative facit dicendi initium. Et paulo post: petite a Domino pluviam tempesti-
 vam, matutinam et serotinam. Atqui perspicuum erat, fore ut nemo pluvia indi-

καὶ ὥραν τὸ ὑετὸν παρέξει θεὸς, ἐν γήματι πορευομένη τὴ μέλυσιν πεπαίνεται τὰ ἐσο-
 μένου· τὸ αὐτὸν δὲ ῥόπον κἀνταῦθα τὰ παρὶ (Y) λαὸν ἐσόμενα κατὰ πορευομένην γή-
 ματι πορεύει, πῶς τοι π λήγων ὅτι τὰ μὲν παρ' ἐμὲ παρὶ (Y) λαὸν ἔστι οἵαπερ ἔφθλω
 εἰπὼν· Ἐ ποσέτων μὲν ὑπολαύσει τὸ ἔθνη ἀγαθῶν, ἐν ποσάυτῃ δὲ γήνησεται ἡ Ἱερου-
 σαλὴμ ἐν θλίψει, κατακρατήσασί τε τὴ πολέμιων, ἀφ' ὧν δὴ ἔ πολὺ ἀθροίσασι πλῆτον·
 ἐκ εἰς δέον δὲ τῇ εὐπορείᾳ χρησάμενοι, καὶ δὴ πρὸς τὸ χεῖρον ἰδόντες, ὑπὸ ποιμένων
 ἔσονται τοιοῦτοι ὥς δίκλῳ πορεύσασιν ἀγεσθαι ὑπ' αὐτοῖς εἰς σφαγὴν ἐκκαυμένων· οἷον
 ὅτι καὶ παρὰ τῷ πατριᾷ Δαυὶδ * τὸ, ἐλογίσθημεν ὡς πορεύεσθαι σφαγῆς, παρὶ τὴ αὐτῶν
 εἰρημένον· βέβηται δὲ εἰπεῖν ὅτι ἐδὲ μᾶς ἀξιοθήσονται ὀπιμελείας, πάντα ἡ πέσονται
 ὡς εἰς τὸ σφάττεσθαι μόνον ἐκδομένοι· καὶ τὸ ῥόπον λήγων “ ἂ οἱ κτησάμενοι κατέσφα-
 ζον, καὶ οὐ μετεμέλοντο. „ Οἱ μὲν γὰρ κρατουῦντες αὐτῶν βασιλεῖς ἔχ ὡς ἰδίων ἐπεμε-
 λουῦτο κτημάτων, ὡς ἡ πολέμιους ἀνέρου ἀντιλέως· τέτο γὰρ δηλοῖ τὸ οὐ μετεμέλοντο.
 “ Καὶ οἱ πολλοὶ αὐτὰ ἔλεγον, εὐλογητὸς κύριος, καὶ πεπλητήκαμεν. „ Οἱ δὲ ὑποδι-
 δόμενοι τοῖς βασιλεῦσι τὸ ἔθνη, καὶ πύρις ἐκ τέτο συλλέγοντες, τοσῶτον ἀπείχον τῇ
 αἰχμαλωσίᾳ ὅτι τῇ τοσάυτῃ πλεονεξίᾳ, ὥς καὶ εὐχαιρίας ἀξίον ἡγεῖσθαι τὴν τοσαύτην
 εὐπορίαν. “ Καὶ οἱ ποιμένες αὐτῶν οὐκ ἔπαχον ἐδὲν ἐπ' αὐτοῖς. „ Ἐπιστεύοντο δὲ αὐτῶν
 καὶ τὸ ὀπισθασίαν ἄνδρες ἐδένα ἔλεον αὐτῶν ποιεῖσθαι ἐδέλοντες.

* Ps. XLIII. 22.

v. 5.

p. 511.

v. 6.

“ Διὰ τέτο οὐ φάσομαι ἐκείν ὅτι ἔθνη κρατοῦντας τὴ γλῶ, λέγει κύριος. „ Ὑπὲρ
 τέτων αὐτὲς ἀφίσσω, μὴ δὲ μᾶς ἀξίαν πορνείας τὴ παρ' ἐμὲ. “ Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ὑποδι-
 δάμι ἔθνη ἀνθρώπους ἔκασον εἰς τὰς χεῖρας τὴ πλησίον αὐτῶν, ἔ εἰς χεῖρας βασιλέως αὐτῶν·
 ἔ κατακόψουσιν εἰς τὴν γλῶ Χαναάν. „ Καταλιμπάνω δὲ αὐτὲς πύχοντας τὰ ἀνέκιστα

gens postulare ommitteret, si certe se impetraturum sciret. Sed tamen dicere volens, copiose illis ac tempestive pluviam Deum concessurum, imperativo modo praedictionem futuri facit. Eadem ratione nunc quoque, eventura populo mala imperativo modo vaticinatur, dicens videlicet, haec a me populo evenient, quemadmodum nuper dixi; et tantis populus fruetur bonis, et Hierusalem copiis diffluet, et hostibus superiores evadent, ex quibus multas sibi colligent opes. Verumtamen quia non recte felicitate utentur, et ad peius spectabunt, sub pastoribus futuri sunt talibus, a quibus ovium instar ad caedem agentur. Sicuti est apud beatum Davidem: aestimati sumus sicut oves occisionis; quod de iisdem Iudaeis dictum fuit. Significat autem nulla eos Dei cura dignos futuros, sed omnia mala passuros, tamquam caedi tantummodo addictos. Reique modum dicens: quas (oves) inquit possessores sui iugulabant, et non eos paenitebat. Iudaeorum videlicet reges domini, haud tamquam rei suae parcebant, sed eos quasi hostes inclementer interficiebant. Id enim valet: et non paenitebat. “ Et qui vendebant eos dicebant: benedictus Dominus, quia divites facti sumus. „ Qui tradiderant regibus gentem, et pecuniam inde conflaverant, tantum aberant ut talem tantamque avaritiam sibi ignominiae adscriberet, ut ob huiusmodi opes gratias Deo agendas putarent. “ Et earum pastores nullum erga eas patiebantur affectum. „ Traditi ad regendum fuerunt viris, qui nullam eis misericordiam exhibere volebant.

“ Ideo non parcam ulterius terrae incolis, dicit Dominus. „ Propterea hos deseram, nullaue mea providentia dignabor. “ Et ecce trado homines, unumquemque in manum proximi sui, et in manus regis sui, et concident in terra Chanaan. „ Sinam illos pati gravissima tum a scelestis inter suos, tum a regibus bello eos ap-

ὡδὲ τε τὸ ἐν τοῖς οἰκείοις μοχθηρῶν, ἢ ὡδὲ τὸ βασιλέων ἐπιστρατεύοντων αὐτοῖς, ἐπει-
δήπερ ἑαυτὲς ὅξ ὦν περὶ ἑσσι, τέτων ἀξίους ἐργάζονται· οὕτω τε πάντες μὲν ἀναιρεθή-
σονται μικρῶ οἱ τὸ Ἰουδαίαν οἰκουῦντες· τὸ γὰρ λέγει, κατακόψουσιν τὸ γένος, οὐδὲ μίαν αὐ-
τοῖς παρ' ἐμοῦ βοηθείαν παρεχομένην εἰς τὸ π' ἡμῶν ἐναντίων ἐπικρατείας ἀπαλλαγῶναι.
ἄλλω δὲ ὅδ' ὡς πρὸς τὴν σφαγὴν ἐκ τῶν οἰκείων ἔργων ἐκκειμένους, ὡς εἰκὸς ἄγεσθαι ὅδ'
τοῖσι ἐπ' ὅφει τῶν Χαναανίων· τὸ γὰρ ποιμανὰ τὰ πρόβατα π' σφαγῆς, ἵνα εἴπῃ ὅτι
ὅτι τὸ σφαγῶν αὐτὲς ἄλλω, ἐκ ὡς αὐτὸς ποιάν, ἀλλὰ τὰ ἀφίεναι· ἐπεὶ καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν τῇ
θείᾳ γραφῇ τὸ τὸ συγχώρησιν τὸ θείαν ὡς περὶ ἡμῶν λέγειν· οἷον ἐστὶ τὸ *, ἐξελκίνας τὰς
τρίβας ἡμῶν ὑπὸ τὸ ὅδ' σκ· ἐκ ὅτι θεὸς ἐξελκίνας, ἀλλ' ὅτι συνεχώρησε παθεῖν ἅπας αὐ-
τὰς ἐκτρέφει τὰς περὶ αὐτῶν ὅτι τῶν Χαναανίων, τέστιν ἐπ' ὅφει τῶν
ἡμῶν βαρύτερον γὰρ ἡμῶν τὸ ὅδ' τὸ παλαιὰ αὐτῶν εὐπραγίαν εἰδότες, ἀθρόον ἰδεῖν ἐν
τοῖσι ἐξαταζομένους κακοῖς.

p. 513.

* Ps. XLIII. 19.

v. 7.

“ Καὶ λήψομαι ἐμαυτῷ δύο ῥάβδους, τὴν μίαν ἐκάλεσα χάλλου, καὶ τὴν δευτέραν
ἐπέκαλεσα χροίνισμα· ἢ ποιμανὰ τὰ πρόβατα. „ Ἀς δέδωκα αὐτοῖς, φησὶν, εἰς ἡγε-
μίαν συνετέλεσας ἀρχάς, βασιλείαν τε ἢ ἱερωσύνην, αἷς δὲ μέγιστα κοσμεῖται τὴν αὐτὴν
καὶ συνεκρατῆται πρὸς τὸ δέον ἐχρῶν, αὐτὰς ἐπειδὴ μοχθηροὶ τὸ ζῆλον γινώσκουσιν ἀφῆλ-
όντες αὐτῶν, ἡγήσομαι αὐτῶν ὅτι τῶν Χαναανίων, ὅ γὰρ εἶπεν ἀνωτέρω, ποιμανὰ τὰ πρό-
βατα π' σφαγῆς, τὸ πάλιν ἐνταῦθα δευτέρω εἶπε ἢ ποιμαίνω τὰ πρόβατα. “ Καὶ
ἐξαρχὴ ὅδ' ἑαυτὸς ποιμένας ἐν μὲν ἐνί. „ Οὐδὲ ἐνταῦθα τὸ ἑαυτὸν ἀειθρόν βάλεται λέ-
γειν, ἀλλ' ἐπειδήπερ ὑπὸ Ἰησοῦ τῷ Ἰωσεδέκ μετὰ τὴν ἡμετέραν ὑπὸ ἀρχιερεῶν
ἐποιμαίνοντο δοκίμοις, ἅπαντας φησὶν ἐκείνους τὰς ἱερέας ὅδ' δοκίμοις ὅφ' ἐπὶ τῷ παρὰ
παύσῃ, ὅτε δὲ πρὸς τὸ χεῖρον ἐπὶ ἑαυτὸν ἀντὶ τὸ κρείττον ἱερωσύνης ἢ νομίσκει,

v. 8.

petentibus, quandoquidem semet ipsos, per haec quae agunt, dignos talia pati ef-
ficiunt. Sic omnes propemodum Iudaeae incolae interficientur. Sic enim sonant
verba: concident terram; nullo a me praestito iis auxilio quo se hostium dominatui
subtraherent. Ducamque eos ad caedem, cui ab operibus propriis addicti fuerunt,
et quidem ut par est ante oculos Chananaeorum. Nam verba: pascam oves occisio-
nis, ponuntur pro, ducam eas ad occisionem, non quod ipse occidam, sed quia
permitto. Namque et hoc positum est in divinae scripturae more, ut permissionem
divinam tamquam rem actam dicat. Velut illud: declinasti semitas nostras a via tua:
non quod Deus eas declinavisset, sed quia siverat ipsos iis passionibus corripere, quae
a recto officio eosdem deflectere idoneae erant. In terra vero Chanaan, id est in
conspectu alienigenarum. Molestius enim accidebat, illos qui veterem Iudaeorum
felicitatem conspexerant, nunc subito videre hos tot malis exercitos.

“ Et sumam mihi duas virgas, unam appellavi decorem, et alteram funicu-
lum, et pascam oves. „ Quas dedi eis regimini aptas dignitates, regnum ac sacer-
dotium, quibus potissimum ornari eos atque ad rectum morem conformari oportebat,
has ego postquam pravo more esse coeperunt iisdem eripiens, ducam eos
deinceps ad supplicium. Nam quod superius dixit, pascam oves occisionis; nunc
iterum ait pasco oves. “ Et auferam tres pastores in mense uno. „ Ne hoc loco
quidem vocabulum tres significat numerum; sed quia abs Iesu Iosedeci usque ad
illa tempora a pontificibus probis recti fuerunt, omnes inquit probos illos ponti-
fices uno tempore desinere faciam, quo videlicet isti ad deterius conversi, pro me-
liore legitimoque sacerdotio, deterius et illegitimum malent. More enim sollemni

τὴ χεῖρνα καὶ ὡς ἄνομον ἑαυτοῖς ἐπιλέγονται· εἰωθότως γὰρ τὰ συμβαίνοντα αὐτοῖς κακὰ τὰ πρὸς ὅπῳ τῷ θεῷ ὡς ἀπὸ πωλείας εἶδ' φαίνοιντο πάντα αὐτοῖς ὡς ἔργον τὰ χεῖρα· ἔγωγε δὲ ὁ μακάριος λέγει Παῦλος *, ποτὲ μὲν παρέδωκεν αὐτὴν ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν· ἔχ' ὡς τὸ θεῷ ὡς ἀδύνατον, ὅτι ἐν πωλείας μέρει πηθεῖς, καὶ τὴν χεῖρνα αἶρεσιν τὴν πρὸς τὸ νοῦν, ὡς ἂν τὴν τῶν ἀνομιῶν μὲν καὶ τῆς θεῶς κηδεμονίας, οὕτω δὲ ἀμεταμέλητον τὴν ἐν τῇ χεῖρτι λαμβανόντων ῥοπήν· καὶ ταῦτα αὐτὴν τὸ φησὶν, ὅτι παυθήσεται μὲν ὑφ' ἐνὶ πνὶ κακῶ· τὸ γὰρ λέγει τὸ ἐν μὲν ἐνὶ ἡ τῇ πάλαι καλῶς ποιμαίνοντων αὐτὴν ἐπιστάσι· ἔσονται ἢ ὑπὸ πᾶσι μοχθηροῖς δὲ ὡς ἀνόμως τῇ πωλείᾳ ταύτῃ καχευόμενος. “ Καὶ βαρυθήσεται ἡ ψυχὴ μου ἐπ' αὐτὴν. „ Ὅθεν δὴ μάλιστα μέγιστον κατ' αὐτὴν ἀναδέχομαι τὸ μῖσος, ὅσον αὐτὴν ἀντὶ τῶν τῶν ἐλθόντων, καὶ ἔγωγε ἐκβεβηκότας μὲν τὰ κακὰ, ἐλθόντων δὲ τὰ χεῖρα· δὲ δεικνύς ὅτι δικαίαν αὐτοῖς ταύτῃ ἐπήγαγε τὴν πωλείαν, ἀντ' ὧν αὐτοὶ γεγόνασιν οἰκεία μοχθηρία κακοί. “ Καὶ γὰρ αἱ ψυχὰς αὐτῶν ἐπαύοντο ἐπ' ἐμὲ. „ Τοιαύτη γὰρ φησὶν ἐρησάμεν γνῶμη πρὸς αὐτὴν, ἐπειδὴ κακῶς δίκην θείων κατ' ἐμὲ (¶) θυμὸν αὐτῶν ἐξέτειναν· ἐπειδὴ ἅπαντες εἰς ὅσον δοκίμοις ἑώρατον ἱερέας, εἰς ἐμὲ πρὸς ὅσον ἐτόλμων· οἷον ὅτι τὸ πρὸς (¶) Σαμὴλ, οὐ σὲ ἐξεδενώκασιν ὅτι ἐμὲ *.

p. 513.

* Rom. I. 28.

“ Καὶ εἶπον, οὐ ποιμανὲς ὑμᾶς. „ Ἐντεῦθεν τῷ τε ποιμαίνειν αὐτὴν ἀπέστη καὶ τὴν πρὸς ὅσον αὐτὴν ἐπιμελῆσαι ὡς πρὸς ὅσον οἰκείων ποιῆσαι· ἔδειξε ἢ ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τὸ ποιμανὲς ὅτι τὸ πρὸς ὅσον τῇ πωλείᾳ λέγει· ἐν ταύτῃ γὰρ σαφὲς τίθει τὸ οὐ ποιμανὲς, τὸ μετ' ἐπιμελείας ποιμαίνειν σημαίνων, καὶ ὅτι ταύτῃ αὐτοῖς οὐχ ἔξ' ἐπὶ τῇ πωλείᾳ· ἐπὶ γὰρ γὰρ. “ Τὸ ὑποθνήσκον ὑποθνήσκειν, δὲ τὸ ἐκλείπον ἐκλιπέν, καὶ τὰ κατὰ λοιπὰ κατεπένειν ἕκαστον τὰς σάρκας τῶν πλησίων αὐτῶν. „ Ἀφίμην ἢ φησὶν

* I. Reg. VIII. 7.

v. 9.

p. 514.

suo, quae Iudaeis eveniebant, in Dei personam confert, ut sub poenae specie appareant omnes quae illis contingunt calamitates. Sic etiam beatus Paulus modo ait: tradidit illos Deus passionibus ignominiae; modo autem: tradidit illos Deus reprobo sensui; non quod Deus reapse tradiderit, verum id poenae loco ponit, propter peiorem electionem illorum qui ad vitium spectabant; quasi ii a divina tutela alieni essent, quoniam adeo contumacem ad vitium ceperant inclinationem. Hoc igitur etiam loco ait fore, ut ea rerum conditio uno quodammodo tempore desinat. Sic enim intelligenda sunt verba: mense uno desinet bonorum apud eos pastorum dignitas; et quibusdam subiicientur improbis, qui illegitime sacrum hunc magistratum tenebunt. “ Et aegre feret illos anima mea. „ Hinc ego maximo eos odio prosequar, videns eos talia prae talibus malentes, atque ita dimisso melioris rei studio, peiora sequi. Moxque ostendit se iustam illis adduxisse poenam, propterea quod ipsi spontanea malitia improbi evaserant. “ Siquidem animae eorum rugiebant contra me. „ Hoc inquam animo fui adversus illos, quia et illi ferarum instar contra me furorem suum exprompserunt: nam quicquid contra probos sacerdotes egerunt, adversus me manifeste ausi sunt. Velut illud ad Samuelem: non te spreverunt, sed me.

“ Et dixi: non pascam vos. „ Abhinc ego desivi a pascendo vos, et congruam curam quasi ovibus propriis impertiendo. Demonstravit insuper vocabulum, pascam, in superioribus dictum fuisse pro, supplicio tradam. Nunc vero manifeste posuit dictionem, non pascam, significans regimen cum diligentia, et quod hoc illis non exhibebit officium. Addit ergo: “ quod moritur, moriatur; et quod deficit, deficiat;

(ᾠ) ὑπὲρ τῶν ἔθνων ἐ τῶν νόμων τῶν θείων πόλεμον ποιεῖς ὅτι τῶν Μακεδόνων ἐλθόντος βασιλείας, ἐπάγῃ. “ Καὶ ἐρεῖ πρὸς αὐτούς· εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ὅτι, τότε τὸ μισθόν μου, ἢ ἀπέμειπεν. „ Οὕτω γὰρ φησὶν ἔσονται δοκιμοὶ πρὸς ἐμὲ ἐ βέβαιοι, ὥστε διαρρήντά με πρὸς αὐτοὺς λέγῃ· ὅτι εἰ μὲν ἀρετὴν ὑμῖν τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ τε εἶναι καὶ τὴν ὁπσιμίας ἀξιῶσαι τὴν ἐμὴν, ἐ δὴ παρέχετε μοι τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ὑπακοήν τὴν ὑμετέρην τὸ μισθόν· εἰ ὅ βαρὺ τὸ πρὸς ἐμὲ νεύοντας τοσούτων παρεῖναι κακῶν, ὅποσα περ ὑπομένειν ἀναγκάζετε νυνὶ ὡς τῶν πολεμίων, φανερὸν δὲ ἐμὴν ὁπσιμίας ποιήσατε τὸ ὡς αἰτίαν· ὅμοιον γὰρ ὅτι τῶν ὡς τῶν κυρίων πρὸς ὅτι μαθητὰς εἰρημένω *, μὴ ἐ ὑμῖν δέλεαι ὑπάρχειν; ὅπερ οὐκ ὁποθέτων αὐτοὺς σιωπῆσαι λέγει, ἀλλὰ τῇ φωνῇ βεβαιότερος διακνύς. (ᾠ) αὐτὸν δὲ ἔσπον καὶ αὐτὰ λέγει, ὅτι διαρρῶν αὐτοῖς πορεύων τετο, εἰδὼς ὅτι δέχονται τὸ δι’ ἐμὲ πάσχειν κακῶς, ἢ ἐν ὑπολαύσει τῶν κρατούντων εἶναι τὴν ὁπσιμίας ἐξω πυχναίνοντες τὴν ἐμὴν ἐπάγῃ τῶν. “ Καὶ ἔσπον τὸ μισθόν μου ξυάκοντα ἀργυρεῖς. „ Οὐκ ἀρετὴν ἐδὲ ἐν αὐτῇ λέγων τὰ ξυάκοντα, ἀλλ’ ἵνα εἴπῃ ὅτι πολλὴν μοι τὴν εὐνοίαν ἀπέδωκαν τὴν οἰκίαν, ἐ δέμειναν τὴν εὐγνωμοσύνην ὁποδεικνύοντες τὴν αὐτῶν.

p. 316.

* Joh. VI. 68.

“ Καὶ εἶπε κύριε πρὸς με καὶ πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ χρονόσημον, καὶ σέβει εἰ δοκίμην ἔσιν, ὅτι ἔσπον ἐδοκιμάσθαι ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἔλαβον ξυάκοντα ἀργυρεῖς, ἐ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς (ᾠ) οἶκον κυρίου εἰς τὸ χρονόσημον. „ Βάλεται δὲ εἰπῶν ὅτι ὡς πρὸς χρονία πρὸς παρεστῶν τῶν κακῶν πρὸς βέλῃκα αὐτῶν τὸ πρὸς ἐμὲ πορεύεσιν, ὥστε με εἰδῆναι εἰ οὕτως εἰς δεδοκιμασμένοι πρὸς ἐμὲ, ὡς πρὸς ἐγὼ πρὸς αὐτῶν, τέτῃσιν εἰ ἔτω βεβαίαν ἔχουσιν πρὸς ἐμὲ τὴν εὐνοίαν, ὡς ἐγὼ δὴ βεβαίαν αὐτοῖς τὴν ὁπσιμίας παρέχω τὴν ἐμὴν ἐμβέλῃκα τῶν αὐτῶν εἰς τὸ οἶκον κυρίου εἰς τὸ χρονόσημον· εἰκότως τὸ εἰς τὸ οἶκον εἰπὼν, ὑπὲρ οὗ δὴ ἅπαντα (ᾠ) ἀγῶνα ὑβρίζοντες ὡς τῶν πολεμίων εἶχον, ἵνα εἴπῃ ἔτι καὶ

v. 13.

num reges gesserunt, addit: “ et dicam eis: si bonum est in conspectu vestro, date mercedem meam, aut renuite. „ Tantopere, inquit, probi erunt erga me firmique, ut ego fiducialiter eis dicere queam: si vobis placet mihi esse subiectis, et meae subesse potestati, utique praebeate mihi benivolentiae obedientiaeque vestrae remunerationem. Quod si molestum vobis est, ob vestrum erga me obsequium tot mala experiri, quot nunc ab hostibus perferre cogimini, publicam a dominatu meo facite apostasiam. Namque id simile est Domini ad discipulos dicto: num vos quoque vultis abire? quod sane laud eos avertendi causa a consortio aiebat, sed ut hoc dicto firmiores efficeret. Pari modo nunc dicit, se fiducialiter hanc illis optionem offerre; probe sciens, fore ut malint molesta perpeti, quam meliore sorte fruenter extra meum dominatum fieri. Subdit ergo: “ et statuerunt mercedem meam triginta argenteos. „ Ne hoc quidem loco dicit triginta quasi numerum, sed ut dicat: multam mihi benivolentiam rependerunt, suumque constanter bonum animi affectum demonstraverunt.

“ Dixitque mihi Dominus: pone eos in conflatorio, et vide num probatum sit, sicut ego probatus sum erga eos. Et accepi triginta argenteos, et inieci eos in domum Domini in conflatorium. „ Dicere vult: ego ceu conflatura quadam, tentatione malorum exploravi illorum erga me propositum, ut cognoscerem an ita sint erga me probati, quemadmodum ego illis; id est num adeo firmam mihi servant benivolentiam, ut ego iis constans praebeo patrocinium meum. Conieci ergo eos in domum Domini in conflatorium. Merito dixit in domum Domini, pro qua ab hostibus violata certamen omne susceperant. Ait nimirum illos in conflatorio ma-

p. 517. *δὲ τ' ὡς χωνείας τ' κακῶν ὥφθησαν δόκιμοι· εἴτα τ' τ' οἰκείων εὐνοίαν εἰρηκώς, ὁποδίδωσι*
τοῖς ποστέροις τὸ λαῖπον· καὶ ὅτι δὴ περ εἶπεν ἐν τοῖς ἀνωτέροις ὅτι ἔλαβον τ' ῥάβδον με
 v. 14. *τ' καλὴν καὶ ἐπὲρρίψα αὐτῷ, ἐπάγῃ. “ Καὶ ἀπὲρρίψα τὴν ῥάβδον τ' δαδύεαν τὸ χοί-*
νισμα, τὲ δὲ ἀσπεδιάσαι τ' δὲ ἀθήκην τ' ἀνὰ μέσον Ἰεῦδα καὶ ἀνὰ μέσον Ἰσραήλ. ” Ἰνα
εἴπῃ ὅτι καὶ τ' βασιλείαν καὶ τὰ ἐκ ταύτης ἀγαθὰ δευτεῖον αὐτῶν δὲ τ' μοῖρην τὴν
ἐξ ὅπου· καὶ ἄλλος μὲν γὰρ κέκληκε τ' ἱεροποιῶν, ὡς εὐφραδίῃς ἐ δὲ δοκίμους ἐργαζομένους δευ-
 * Ps. CIV. II. *τέρι τὸ λέγων *, σοι δώσω τ' γλῶ Χαναὰν χοῖνισμα κληρονομίας ὑμῶν, ἀντὶ τὸ τ' γλῶ*
Χαναὰν ὑμῶν διελὼν τε ἐ ἀφορίσας τ' γῆς ἀπάσης, δέδωκα εἰς κληρονομίαν.

Εἴτα ἐ δεικνύς ὅτι ὅτι πλείον ἐν τέτοις γραφήσιν) τοῖς κακοῖς, ἐπάγῃ. “ Καὶ εἶπε
 κύριος πρὸς με· ἐπὶ λάβε σεαυτῷ σκεῦη ποιμνικὰ ποιμέντι ἀπείρου· διότι ἰδοὺ ἐγὼ
 v. 16. *ἐξεγερῶ ποιμένα ἄπειρον ὅτι τ' γλῶ· τὸ ἐκλείπον ἐκ ὅπου κέλεται, καὶ τὸ ἐσκορπισμένον*
οὐ μὴ ζητήσῃ, καὶ τὸ συσπείριμμένον οὐ μὴ καταδιώκῃ· τὰ κρέα τῶν ἐκλεκτῶν κατὰ φά-
γηται, καὶ ὅτι ἀσραγάλοις αὐτῶν ἐκτρέψῃ. ” Ἐν ταῦτα πάλιν ἐν ποσπηκῇ γήματι
τὸ ἐσόμενον λέγει· ὅτι μὲν γάρ φησιν ἡ δεῖ τ' λαὸν ἐκ τῶν κακῶς ποιμαίνοντων ταλαι-
πωρία, οἱ μεταχειριούται τ' ἱεροποιῶν κακῶς· σκεῦη γὰρ ποιμνικὰ, ἀνήκοντα τῇ ποσ-
 p. 518. *βολῇ τ' ἱεροποιῶν ἐργα δηλοῖ, δι' ὧν ταῦτα ἐδοῦ ἐκτελεῖσθαι τ' λειτουργίαν· ὅτι μὴ*
φοῖται τοῖνυν φησὶ τ' ἱεροποιῶν ἄνδρες οὐ δὲ μίαν τὴν ποσπηκῇ ἐμπειρίαν ἔχοντες,
ἐδὲ π ποσπηκῇ τ' δεινῶν εἰδότες, οἱ ἔτε τὸ ἡδυνηκὸς ὅπου κέλεται), ἔτε τ' ἀφισταμένων
ζητήσιν ποιούται, ποσπηκῇ τε τοῖς κακῶς ποιμένοις ἐπάγῃς ἐδεμίαν· ὅτι ἐδὲ τ' ὑμῶν
λόγῳ αὐτοῖς, ὅπως ἂν ὅτι τ' οἰκείας μένοιεν εὐφραδίας· τὴν ἀντίον μὲν οὐδ' τῶν πρὸς τὸ
κρεῖττον ἐδεμῶν, ἐ τὰς σάρκας εἰ οἶόν τε, καὶ ὅτι ἀσραγάλοις κατεδίδοι, παντὶ ἐξ ὅπου

lorum visos esse probatos. Iam postquam suorum benivolentiam commemoravit, reliqua verba ad priores, id est ad extraneos, refert. Et quia retro dixerat: sumpsi virgam meam pulchram, et eam proieci, addit: “ et proieci virgam meam alteram; funiculum, ut dispergerem foedus meum cum Iuda et cum Israhel. „ Id est, regnum et huius bona iis eripui propter morum improbitatem. Pulchritudinem enim appellavit sacerdotium, quod decoros probatosque facit Deo homines: funiculum vero regnum, quod dimetitur definitque subditis aequum ius. Veluti est illud: tibi dabo terram Chanaam funiculum hereditatis vestrae; pro: terram Chanaan vobis distribuens atque abs qualibet regione disterrinans, vobis possidendam dedi.

Postea ut ostendat diu illos in his fore malis, addit. “ Dixitque mihi Dominus: adhuc sume tibi vasa pastoralia pastoris imperiti. Quia ecce ego suscitabo pastorem imperitum super terram: quod deficit non visitabit, et dispersum non requirit, et confractum non sanabit: carnem electorum vorabit, et talos illorum subvertet. „ Rursus heic imperativa figura rem futuram dicit. Perseverat inquit miseria populi, malorum pastorum causa, qui malis artibus sacerdotium arripient. Nam vasa pastoralia, convenientia sacerdotali officio opera denotant, quibus solet liturgia peragi. Occupabunt itaque, ait, sacerdotium viri nullam rei peritiam habentes, bonum quodlibet facere nescii; qui neque infirmum visitabunt, neque absentes requirunt, neque medelam aegris ullam adferent: sed neque incolumium cura illis erit, ut in sua sanitate conserventur. Contra vero illorum qui meliorem frugem sectantur, carnes ipsas, si fieri potest, talosque comedunt, quomodolibet eos vexantes: et modo ipsis, modo eorumdem bonis nocentes; quia malae vitae homines

κακῶς αὐτὰς διαπέντες· ἐπὶ μὲν αὐτοῖς, τὰ ἢ τοῖς προσήκουσιν αὐτοῖς λυμαινόμενοι, ἐπειδὴ πρὸς τὸ χεῖρον ῥέποντες αὐτοὶ πολεμίως ἔχουσιν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δέοντα ἐραστὰ· οἷς καλῶς μὲν ὑποδυσπείσσεως ἐπ' αὐτῇ πολλῇ, ἐμφαίνων τὸ ὅτι τοῖς γινόμενοις ἀγαθήκησιν τὰ θεῶν πλάσσειν οὐσαν. “ Ὡς οἱ ποιμαίνοντες τὰ μῆλα, καὶ καταλειπότες τὰ πρόβατα· μάχαιρα ἐπὶ τῷ βραχίονος αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ ὀφθαλμῷ αὐτοῦ τὸ δεξιόν· ὁ βραχίων αὐτοῦ ξηραίνεται· ξηρανθήσεται, καὶ ὁ ὀφθαλμὸς αὐτοῦ ὁ δεξιὸς ἐκτυφλούμενος ἐκτυφλωθήσεται. „ Ἀλλὰ γὰρ ἐκ ἀπμάρτητων ταῦτα ἔσται, φησὶν, ὑμῖν τοῖς ἐπὶ κακῇ τῇ ποιμασίᾳ κεχωρημένοις, καὶ πρὸς σφαγὴν ἐκδεδωκόσι τὸ θεοῦ λαόν· εἰς γὰρ τὸν βραχίονα καὶ τὸν ὀφθαλμὸν δώσετε δίκην, τῷ μὲν μαρνανομένων παντελῶς, τῷ ἢ ἐκτυφλωμένων· βλέπει δὲ εἰπεῖν ὅτι καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν πᾶσα διὰ τὴν πτωχείαν ἀφαιρεθήσεται τῷ θεῷ, καὶ ἡ ἐξουσία τῷ δοκεῖν ἐφορεῖν ἐτέρους. Τέτοις ἐπ' αὐτῇ. v. 17.

ΚΕΦ. ΙΒ'.

“ Λῆμμα λόγῳ κυεῖς ἐπὶ τῷ Ἰσραὴλ· λέγει κύριος ἐκτείνων τὸ ἔρανον, καὶ θεμελιῶν τὸ γῆν, πλάσσειν πνεῦμα ἀνθρώπου ἐν αὐτῷ. „ Ἰνα εἴπῃ, ταῦτα καὶ ὑποκαλύψιν μοι διακρίντα ὧς τὰ θεῶν λέγω, ὡς ποιητὴς μὲν ἀπάντων ἐστὶ τῷ ὄντων, αὐτὸς δὲ καὶ ἀνθρώπων πεποίηκε, ψυχῆς τε αὐτῶν καὶ προθέσεως λογικῆς μετὰ δούς· Ἰνα εἴπῃ ὅτι ὡς ἡβελήθη θεὸς σιωπῆσαι ταῦτα γινώσκων, ὡς αἰτε πάντων κύριος συγχωρεῖ ἐν ἀνθρώποις ὅπου ἂν ἐθέλοι τὰ δοκοῦντα αὐτοῖς ποιεῖν· τί οὐκ εἶπες; τί φησὶν; “ Ἰδὲ ἐγὼ πέθημι τὴν Ἱερουσαλὴμ ὡς πρὸς οὐρα σαλδόμην πᾶσι τοῖς λαοῖς κύκλω, καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἔσται ἀπολογία ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ. „ Ἐγὼ κρίνω, φησὶ, διὰ τὸ οἰκέντων κακίαν ἀποδείξαι ὧς δέδωκα πλείους τῇ Ἱερουσαλὴμ, ὥστε πᾶσιν ἐξείναι τοῖς βελομένοις ἐπ' αὐτῇ ἐν σαλεύειν ὡς ἂν ἐθέλοιεν, ὅθεν δὴ καὶ ὁ ὧς τῷ Μακεδονίας βασιλέων αὐτοῖς ἐπεγήγερται v. 1.
p. 519.

hostili animo sunt erga virtutis amatores. Quibus gravi cum stomacho inclamat, Dei plurimam ob res actas indignationem declarans. “ O qui pascitis vana, qui derelinquitis oves! Gladius super brachium eius, et super oculum eius dextrum. Brachium eius dextrum arescens arefiet, et oculus eius dexter excaecatus excaecabitur. „ At enim haud impunita haec inquit vobis erunt, qui pastoralis officio ad nequitiam utimini, et Dei populum occidioni contraditis. Namque in brachiis oculisque poenas luetis, illis quidem prorsus enervatis, his vero excaecatis. Dicere porro vult, vires illorum omnes a divina punitione deletum iri, nec non inspiciendi ceteros facultatem. His subiungit.

CAP. XII.

“ Assumptio verbi Domini super Israhel. Dicit Dominus qui extendit caelum, fundavit terram, et finxit spiritum hominis in eo. „ Id est, haec per revelationem a Deo mihi patefacta recito, qui creator rerum omnium est, idemque hominem fecit, eique animam et ratiocinandi vim impertitus est. Quasi dicat, Deum ut voluit consensisse ut haec fierent, qui utpote omnium Dominus concedit hominibus, cum ei libuerit, quod voluerint perficere. Quid ergo hic, quid inquam dicit? “ En ego pono Hierusalem ut propylaea commovenda cunctis in circuitu populis, et in Iudaea erit obsidio adversus Hierusalem. „ Ego itaque, inquit, propter incolarum malitiam infirmitati tradidi plurimae Hierusalem, ut cunctis volentibus liceat ipsam adgredi et prout libuerit concutere; unde etiam a macedonibus regibus coortum

- ν. 3. πόλεμῳ. “ Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ θύσομαι τὴν Ἱερουσαλήμ λίθῳ καὶ ἁπατέμῳ, πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, πᾶς ὁ καὶ ἁπατὴν αὐτῶν ἐμπαίζων ἐμπαίζεται, καὶ ἐπιμαχθήσεται ἐπ’ αὐτῶν πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. „ Ἐντεῦθεν αὐτῶν ἐπιβήσονται μὲν ἀγέροι, πᾶσι δὲ τοῖς ἐπιβαίνουσιν ἄδεια γηθήσεται τὸ φερέσθαι εἰς αὐτῶν ἅπαν ἀν’ ἐξέλθον, ἅτε ἐ πολλῶν ἀθροισμένων ἐπ’ αὐτῶν, τέκε γὰρ ἔνεκεν. εἴτα εἰσπνέως τὰς συμφορὰς ὡς καὶ συγχέρισιν τὰ θεῶν γηρομένης, λέγει λοιπὸν καὶ τὸ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μετὰβολῶν, ἡ δὲ ἔσται τὸ τοῦ βασιλεὺς.
- ν. 4. “ Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει κύριος παντοκράτωρ, πατάξω πάντα ἵππον ἐν ἐκείνῃ, καὶ τὸ ἀναβάτω αὐτοῦ ἐν ὄρει φερέσθαι. ὅτι ἢ τὸ οἶκον Ἰούδα ἀνοίξω ὅτι ἐξελθὼν ἐκ μέσων μου, ἐπὶ πάντας τοὺς ἵππους τὸ λαὸν πατάξω ἐν ὄρει φερέσθαι καὶ ἐξέλθον οἱ χιλιάρχαι Ἰούδα πάντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, εὐρήσονται ἑαυτοὺς ὅτι κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ ἐν κυρίῳ παντοκράτει θεῷ αὐτῶν. „ Ἀλλὰ γὰρ ἐκ εἰς τέλος αὐτοῖς ἐπιτίμωμαι ἕως τὸ κακῶν τὸ πῦρ, ἀθροῦν δὲ ἅπαν αὐτοῖς παρέξω τὸ βοήθειαν, καὶ δὲ τῷ φερέσθαι ἐμὴν ἐξουσίαν βοήθειαν, βέλεται ἢ τὸ Μακκαβαίων ἐπὶ αὐτοῖς, πᾶσαν τὴν ἰσχυρίαν καὶ ἁπλῆν δύναμιν, ὥστε καὶ ὅτι ἐπιβεβηκότας αὐτῶν εἰς παντελὴν ὄρει φερέσθαι τὸ μεγέθη τῷ κακῶν ἐμπεσεῖν. ἐπὶ αὐτὰ μὲν θεῷ ὅτι ἐναντίας ἐργάσεται. τοῖς ἢ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς, ὅς τις περ ἦταν καὶ οἱ ἡγεμῶνες τῶν πολέμων Μακκαβαῖοι, τῶν τε ἐπιτίμω καὶ τὸ κηδεμονίαν παρέξω τὸ ἐμὴν, ἅπαν τῷ ἐναντίον τὸ ἰσχυρὸν ὡς ἀν’ ἐξουσίαν πρὸς τοὺς ἐναντίους, καὶ ὅτι ἄσφακτον καὶ τῷ ἐμοὶ φερέσθαι ποιᾶν. τότε δὲ λοιπὸν οἱ ἡγεμῶνες τὴν Ἰούδα ἡγήσονται ὅτι περ αὐτοῖς ἄδεια δέσεται ὅτι τὸ θεῶν τὰ πάλιν ἀνελθεῖν τε εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ παύσεσθαι ἐκ τῆς φερέσθαι αὐτῶν οἰκῆν ἐν Ἰουδαίᾳ, ἅπαντων ἐπιμελούμενος ὡς φερέσθαι ὅτι ἐπιμελείσθαι ὅτι οἰκοῦντας αὐτοῖς, εἰ δὲ μέλονται ἀρέσκαι θεῷ καὶ κατεξῆς ἐπάγει.

est bellum. “ Et erit die illa ponam Hierusalem lapidem conculcatum ab omnibus gentibus. Quicumque conculcaverit eam, illudens illudet, et congregabuntur adversus eam omnes gentes terrae. „ Hinc eam invadent alienigenae; cunctisque invadentibus facultas erit faciendi ei quicquid voluerint; nam multi, rei huius causa, contra eam conglobabuntur. Deinde recitatis calamitatibus, quae Deo permittente evenerant, dicit futuram in melius conversionem, quam Deo volente experientur.

“ Die illa, dicit Dominus omnipotens, percutiam omnem equum stupore, et ascensorem eius amentia. Super domum autem Iudae aperiam oculos meos, et omnes equos populorum percutiam caecitate. Et dicent tribuni Iudae omnes in cordibus suis: inveniemus nobis incolas Hierusalem in domino omnipotente Deo ipsorum. „ Verumtamen haud usque ad extremitatem eis malorum sensum intendi sinam, sed subitum cunctis praebebo auxilium; nempe per illos qui meo confidunt auxilio, intelligit autem Maccabaeos, cunctam hostilis equitatus potentiam terrefaciam, ita ut equites omnimodo stupore ob malorum magnitudinem percellantur. Atque haec quidem inimicis faciam: at Iudae tribui, ex qua oriundi erant qui duces belli fuerunt Maccabaei, providentiam curamque meam impendam, universum hostium equitatum quasi caecitate obstruens, atque ita invalidum adversus meos familiares efficiens. Tunc vero duces Iudae gaudebunt datam sibi a Deo facultatem redeundi Hierusalem confidenter, ibique cum priore prosperitate habitandi, servatis omnibus quae illic servari decet officiis, ab iis qui Deo sint placituri. Postea prosequitur.

11 Ἐν τῇ ἡμέρᾳ σκέπη θύσονται ὅν χιλιάρχους Ἰούδα ὡς δαλὸν πρὸς ἐν καλῶν·
 καὶ κατὰ δόξαν ἐκ δεξιῶν ἔξ ἐκείνων πάντας ὅν λαὸς κύκλῳ· καὶ κατοικήσῃ
 Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ κατ' ἐαυτὴν ἐν Ἱερουσαλὴμ· καὶ πᾶσι κύριον τὰ σκηνώματα Ἰούδα
 κατὰς ἀπ' ἀρχῆς· ὅπως μὴ μεγαλιύνεται καύχημα οἴκου Δαυὶδ, ἔπαρσις τῆς καπι-
 κούμης Ἱερουσαλὴμ ὅτι Θ Ἰούδα·, Τότε δὲ φησὶν ἔτις ἰχυρὸς ἐξάσεται ὅν ἡγε-
 μῶνς ὁ Ἰούδα φυλῆς κ' τὸν πολέμιον, ὥς πάντας αὐτὸς τὸν πληγεῖς· ἔτις ἐόντω δίκλῳ
 πρὸς ὅτι μέγα ἐξοὶς ὅτι πεπνυμένος ἡ καλῶν· οὕτως πολὺ ἐπευθεν τε καὶ κείθεν
 ἔπαρξεν ἐξάσεται ἐόντων τὸν ἀντιπῶν ἀειζήνησεται ἢ τῇ Ἱερουσαλὴμ τὸ ἐν εἰσέῳ
 δόξῃ· λοιπὸν, μὴ δὲ μίαν ἔχλησιν ὑπὸ τῆς ἀντιπῶν δεξιῶν, ἀπὸ πάντας ἐμὲ ὅν
 ὁ Ἰούδα φυλῆς, πᾶς τε φερόμενος αὐτοῖς ἀειζήνηστος ἔτις τὸ φερόμεν ἐπαρξέμενος
 ἐπαρξίαν· πᾶς ἢ τὸν μὴ μέγα φερόμεν ὅτι τοῖς ἐαυτῶν ἀγαθῶς, οἱ τε ἐκ τῆς Δαυὶδ
 καὶ πάντες οἱ τῆς Ἱερουσαλὴμ οἰκῶντες Ἰουδαῖς παύσονται· αἰδέσονται δὲ ἔξ αὐτῶν τῆς
 παρὰ μάταιον ἐπὶ φερόμεν τὸ ἐν ἐπαρξίᾳ ἦσαν ἐμὸς βουλομένης, οὐδὲν ἐκ τῆς οἰκίας
 ἐαυτοῖς ἀειπνὴν δυνάμει· οἱοὶ τε οἶτες, καὶ ὁ ἐμὸς ὑποβληθέντες κηδεμονίας δὲ τῆς
 ἐαυτῶν κηδεμονίας ἡλὲν χηται ἀδυνάτοις τε οἶτες ἔτις μίαν ἐαυτοῖς βοηθίαν παρέχον
 δυνάμει· ἔτις τε τοῦ γινώσκου λέγων· καὶ ἔτις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὑφ' ἀσαστὶ κύ-
 ρει· ὅτις τῆς καπικούμης Ἱερουσαλὴμ· ἔτις ὁ ἀδελφὸς ἐν αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ
 ὡς Δαυὶδ· ὁ ἢ οἶκος Δαυὶδ ὡς οἶκος θεοῦ, ὡς ἀγγέλους κείνους ἐώπων αὐτῶν·, Αἰδέ-
 σονται γὰρ τότε τῇ ἐμὴ βοηθία ὅσοις καὶ τῆς ἀντιπῶν δυνάμει πάντες, ὡς φερόμενος
 βε-
 χῶς ἀδυνάτοις, ἐν ὅσοις γινώσκου δυνάμει καὶ τῆς πολέμιοι, ἐν ὅσοις περὶ αὐτῶν Δαυὶδ
 καὶ τῆς οἰκῆς καὶ ἐν τῇ ῥοπῇ τῇ θεῷ· ἔτις τε ζηλωτὸς ὁ οἶκος τῆς Δαυὶδ· πάλιν, ἔτις θαν-
 μαζεύει, ἀπὸ αὐτοῖς οἱ ἀντιπῶν ἔτις ὁ οἶκος φυλῆς τῆς λαὸς φερόμενος, ὅσοις ὡς οἶσαν
 ἰχυρὸς καὶ τῆς ἀντιπῶν, ὡς ἀπαντας κατὰ δόξαν ἐπὶ αὐτοῖς ὡς ἐπὶ οἶκος θεοῦ, πολλῶν

“ Die illa ponam tribunos Iudae sicut torrem ignis in stipula; vorabuntur a dextris et a sinistris omnes circa populos. Et habitabit Hierusalem adhuc per se in Hierusalem, et servabit Dominus tabernacula Iudae sicut ab initio; ne amplificetur iactantia domus Davidis, et elatio habitatorum Hierusalem super Iudam. , Tunc sane, inquit, tam validos efficiam duces tribus Iudae adversus hostes, ut hos omnes vulneribus caedibusque consumant; flammae instar quae in ligna vel stipulam incidit. Adeo multam hinc et illinc et ubicumque stragem edent inimicorum! Tunc urbi Hierusalem in pace degere licebit, nullam ab hostibus molestiam patienti; me scilicet Iudae tribum eique addictos salvante, et in priorem felicitatem vindicante. Tunc vero bonis suis superbire, Davidis posteri et incolae Hierusalem Iudaei, desinent: sentient enim ex rebus ipsis, se antea me volente felices fuisse, nihil tamen viribus propriis se acquirere potuisse; et mox a mea tutela desertos propter suam nequitiam, infirmissimos esse compertos, nullumque sibi subsidium ferre valentes. Quomodo autem id sit futurum dicens “ et erit, inquit, die illa proteget Dominus habitatores Hierusalem. Et erit infirmus inter illos tamquam David, et domus Davidis tamquam domus Dei, ut angelus Domini coram ipso. , Sentient tunc ob auxilium meum tantopere omnes se valere adversus hostes, ut qui antea infirmi erant, tantum nunc exserant contra hostes vigorem, quantum visus est aetate sua David habere a divino instinctu. Eritque iterum optabilis admirabilisque domus Davidis, quia posteri huius, et qui de Iudae tribu populo praeerant, tantopere hostibus superiores fuerunt, ut passim homines ad eos accurrerint tamquam

τοῖς κατὰφυγῶσι παρέχοντα τὸ βοήθειαν, ἢ ὥσπερ ἐπὶ πῖνα ἀγγέλον ἐπὶ πληγῇ πεμφθέντα τῷ ἐναντίων· ὥνπερ δὴ ζόπον ἦδη τὸ Ἀσσυρίων ἐπεληλυθότων τῇ Ἱερουσαλὴμ, ἐπὶ (Ϟ) οἶκον τε κατέφυγον ἅπαντες τὰ θεῶ, καὶ κείθεν αὐτοῖς διεκέρχοντο τὸ τὸ ἀγγέλον ἐπεληλυθότα τοσούτο πλῆθος ἀνελεῖν τῷ πολέμιων· καὶ πῖνα ζόπον ἔσται τὸ τοῦ λέγων.

- v. 9. “ Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ζητήσω ἐξαῖρα πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐρχόμενα ἐπὶ
v. 10. Ἱερουσαλὴμ, ἐκχεῶ ἐπὶ (Ϟ) οἶκον Δαυὶδ καὶ ἐπὶ σὺν οἰκουῦντας Ἱερουσαλὴμ πνεῦμα
χάριτος ἐκ οἰκῶν. „ Τότε γὰρ δὴ σὺν μὲν κ' τὸ Ἱερουσαλὴμ ἐπιχειρηκότας πάντας
ἀφανισθῶ ἐπὶ τῷ (Ϟ) οἶκον Δαυὶδ, ἵνα εἴπῃ σὺν ἐκείθεν ἡγεμόνους τὰ λαῶ, ἅπαντας τε
σὺν τῇ Ἱερουσαλὴμ προσήκοντας, πολλὰ τὴν τε χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ἐπιδείξο-
μαι τὸ ἐμὸν, πᾶν εἶδος αὐτοῖς παρέχων κηδεμονίας· ἀφ' οὗ δὴ πᾶς γησέται; “ Καὶ ἐπι-
v. 533. βλέπονται πρὸς με εἰς ὃν ἐξεκέντησαν, ἐκ κόπον ἐπ' αὐτὰ κοπιτὸν ὡς ἐπὶ ἀγαπητῶν,
καὶ ὁδυνηθήσονται ἐπ' αὐτὰ ὁδυμῶν ὡς ἐπὶ περὶ πόλεως. „ Τότε ὅτι οἱ πάντες τὸ ἐμὸν
δοκούων ἐλόμενοι πρὸς με, καὶ τοσούτη τὴν πολὺν χησόμενοι κατ' ἐμὲ, τὸ ἀβελίας ἐκ
τὸ πρᾶνομιαι αἰσθάνονται τὸ ἰδίας· ὥστε ἐκ μετὰ μελόμενες αὐτὰς μεγάλῳ χησάται κο-
πιτῶν, ἐκ οἷον περ' ἂν τις χησάται ὁδυμῶν ἐπὶ τελευτῇ περὶ πόλεως· εἴτα λέγει μὲν
ὅτι πολλοὶ τῷ τὸ Ἱερουσαλὴμ μετὰ μελόμενοι τὰ κοπιτῶν μὲν ἐκ τῶν τέτων, οἱ πάντες τῷ
δεόντων αἰρέμενοι πρὸς με, τὸ ἐπὶ τὸ κρεῖττον μετὰβολῶν τὰ ἔθνη δεασόμενοι, μετὰ-
μέλειται ὡς εἰκὸς ἐπὶ τὸ πρᾶνομιαι ἡμελλον τὸ ἰδίας· λέγει δὲ καὶ κατεξῆς ἀπειθ-
μέμενται τὰς φυλάς, δηλῶν ὅτι ἐκείνη κατ' ἐαυτὴν χησέται περὶ πάντων, ἵνα σωτόμενος
εἴπῃ ὅτι πάντες σὺν τὰ χεῖρα ἐλόμενες μετὰ μέλειται λήφεται· ἐπειδὴ γὰρ πολλὴ μὲν
τις πρὸς με ἢ ἐπὶ τὸ χεῖρα ἐκείνην ὥστε τὰ ἔθνη, πολλὴ ὕστερον ἢ ἐκ τὸ τὸ Μακκα-
βαίων πρὸς με ἐπὶ τὸ κρεῖττον μετὰβολῇ τετυχηκότων τὸ πρὸς με ὥστε ἀναρεθῶναι

ad domum Dei, multam confugientibus ad se tutelam praebentem; vel tamquam ad quendam angelum ad caedem hostium missum: quemadmodum scilicet Assyriis Hierusalem obsidentibus, ad Dei domum omnes confugerunt, atque illic contigit angelum missum tantam hostium multitudinem interimere. Quomodo autem id accidet, mox dicit.

“ Et erit die illa quaeram auferre omnes gentes quae veniunt contra Hierusalem. Et effundam super domum David, et super habitatores Hierusalem spiritum gratiae et misericordiae. „ Tunc quidem omnes Hierusalem aggressores perdam. Super domum autem Davidis, id est super oriundos inde duces populi, omnesque ad Hierusalem ditionem pertinentes, multam meam gratiam ac benignitatem effundam, omne genus ipsis largiens patrocinii. Ex quo quid accidet? “ Et aspicient ad me quem transfixerunt. Et plangent super eum planctu magno tamquam super dilectum, et dolebunt dolore tamquam super primogenito. „ Tunc qui antea tam contraria voluntati meae factitaverant, tantaque audacia adversus me usi fuerant, inconsiderantiam suam et iniquitatem agnoscent; adeo ut paenitentes grandem luctum sint acturi, quali scilicet is uteretur qui primogenitum suum lugeret. Deinde ait multos Hierusalem paenitentes cives planctus eius fore participes, qui contraria honesto prius fecerant; sed nunc gentis ad virtutem conversionem cernentes, resipiscere ut par erat a suis iniquitatibus volent. Pergit mox enumerare tribus, ostendens unamquamque illarum in luctu fore; summam vero omnes qui peiora secuti fuerant, nunc paenitentiam acturos. Nam quanta fuerat antea gentis ad deteriora declinatio, tanta postea sub Maccabaeorum ducatu in melius conver-

γυνή μὲν περιβληθήσονται πάντες οἱ τλιναῖτα τοῖς τοῖς ὀπλησμένοις, πρὸς μετὰ μέλειαν
 δὲ νεύσουσι καὶ πένθουσιν ἐκ τῆς ὀπλησμένης αὐτοῖς κακῶν· τὸ γὰρ λέγει τὸ ἐνδύσονται
 δέρον ζιχίνων· οἷον ὅτι πρὸς μακαρίῳ Δαυίδ τὸ *, διέρρηξας ἢ τὸ σάκκον μου, ἐπὶ
 περιέζωσάς με εὐφροσύνῳ· ἵνα εἴπῃ, τὸ πένθος περιελὼν εὐφροσύνης με πεπληροῦσας·
 οἱ δὲ τοῖς τοῖς, φησὶ, πρὸς μετὰ μέλειαν νεύσαντες, καὶ πενθικὸν περιδέμενοι σχῆμα,
 ἀπαρνήσονται τὸ ἀπάτην τὸ οἰκίαν λέγοντες, ὡς ἔτε ἴσασιν τί, ἔτε χρῆσονται ἐπὶ τοῖς τοῖς,
 ἀχοληθήσονται ἢ τὸ λοιπὸν περι τὸ ἐργασίαν τὴν γῆς, ὅπερ οὐ καὶ ὀπλησμένοι εὐθὺς ἐκ
 πρὸς τῆς ἡμέρας πρὸς τῆς γυνησιμείων αὐτῶν· καὶ εἴπῃς δὲ αὐτῶν ἐπὶ πρὸς
 φέρωντας τὸ τυπησάντων αὐτῶν τὰς πληγὰς ἐρεστέον, ὅθεν δὲ αὐτῶν ὀπλησμένοι, ἐπαγ-
 γεῖσιν σαφῶς ὅθεν ἀρνησάμενοι ὅτι ὀπλησμένοι οἷς οὐ πρὸς ἡμῶν, ἐπὶ τὴν οἰκίαν τὴν
 ἑαυτῶν εἶναι δεδεδυμένοι τὰς μάστιγας παρὰ ἐκείνων οἷς δὲ μάλιστα πάντων ἀγαπητοὶ
 τυγχανεῖν ἐδόκειν, ἅτε γονεῦσιν υἱοῖς, οἱ μὴ ἢ μίαν αὐτῶν φεῖσθαι πεποίηται ἀμάρταν-
 τας, ἐπειδὴ τὴν εὐσεβείας τὴν ὀπλησμένην ἀνωτέραν τὴν φυσικῆς ἔδειντο συμπαθείας.

Ἀλλὰ γὰρ τὸ ἐπὶ τὸ κρείττον μετὰ βολῶν τῆς πρὸς ἡμῶν εἰρηκῶς ὁ πρὸς τῆς, ὅπως
 τὴν τῆς Μακκαβαίων πρὸς ἡμῶν κατηρέθησαν μὲν οἱ ἐναντίοι, γέροντες ἢ ἐν εὐκοσμῶν
 τὸ ἔδειντο πολλῇ, ὥστε πᾶσαν μὲν ἀσέβειαν ἐξ αὐτῶν ἐπὶ ἡμῶν ἀνηρῶν, κρατεῖν
 δὲ πάντα γὰρ ὅποια τοῖς τοῖς νόμοις ἀκόλουθα πρὸς βαίνειν ἐπὶ, ὡς περ ἐκ τῆς τοῖς τοῖς
 ἀποκαλύψεως, ὡς ἐκ τῆς ἀγίας πνεύματος ἐδέδεικτο ἐρεστέας, ἐνταῦς τε γέροντες, καὶ
 κατὰ τὴν ἀκριβῆς τὰ ἐσόμενα, οἳ τὰ ἐξ οἷων γινώσκονται τὰ ἰσχυρίων, καὶ οἳ μὲν ἐκ
 τῆς Μακκαβαίων πρὸς ἡμῶν διόρδωσιν δέξεται τὰ κατὰ αὐτῶν, ἐν ὅσῃ ἢ γέροντες ἀκο-
 σμία ἐκ τῆς ἐκείνων μορφηρίας οἱ πρὸς τῆς βασιλείων πρὸς τε τὸ πρὸς ἐπὶ τὸ τοῖς νό-
 μοις ἀκόλουθα τοῖς τοῖς τῶν τε ἰεραρχῶν ἀναδεχόμενοι ἐπὶ τὴν λαὸν πρὸς ἡμῶν, συγ-

propheta abuti ausum, supplicio traderent. Sic ignominia quidem obruentur omnes
 qui tunc haec scelera admiserint: de paenitentia autem luctuque cogitabunt pro-
 pter ingruentes ipsis calamitates. Id enim significant verba: induentur pelle cili-
 cina. Sicut est apud beatum Davidem: conscidisti saccum meum, et circumdedisti
 me laetitia; id est luctu depulso, gaudio me complexisti. At hi, inquit, ad paeni-
 tentiam conversi, et lugubri induti habitu, imputatam sibi fraudem denegabunt di-
 centes, se nihil huiusmodi scire, neque talia umquam commissuros, sed colendae
 deinceps terrae vacaturos; quod vitae genus statim a pueritia abs parentibus suis
 didicerant. Quod si quis illos adhuc recentibus plagis tumentes rogaverit, unde
 eas retulissent? fatebuntur aperte nihil negantes, quod alienum sibi officium usur-
 pantes, propria in domo verbera illa ab iis acceperint, quibus praecipue cari esse
 videbantur, ceu liberi parentibus, qui peccantibus non pepercerunt, propterea
 quod religionis curam naturali compassioni praetulerunt.

Age vero post nunciatam rerum in melius conversionem, et quomodo in Mac-
 cabaeorum principatu deleti fuerint hostes, et gens bene admodum composita, abie-
 cta scilicet omni impietate ac nequitia, revocatoque divinarum legum studio; ex
 huiusmodi revelatione, quam Spiritu sancto operante acceperat, mente percitus
 propheta, ac futura evidenter cernens, et quanam et ex qualibus res Iudaeorum
 forent, et quantam sub Maccabaeorum principatu emendationem nacturae essent;
 quantaque rursus perturbatio futura ob illorum improbitatem, qui a regibus, prae-
 ter fas legitimum ac divinum, tum sacerdotalem dignitatem, tum etiam populi du-
 catum accipientes, maxima confusione omnia repleverunt; summa indignatione ad-

χρίσας μίσησι πεπληρόκαπιν ἅπαντα, μίσησω πᾶν τὸ ἀγανάκτησιν ὄντι τῇ μαχηρίᾳ τῇ
 τὸ σέτε κακῶς γεγονότων αἰτίων διζήμενον, τοιάδε φησίν. “Ρομφαία ἐξεγέρθητι ὅτι
 (ὦ) ποιμήνα καὶ ἐπ’ ἄνδρα πολίτην αὐτὸν, λέγει κύριος παντοκράτωρ. „ Περσικῶς
 πάλιν κἀνταῦθα τὸ ἐσόμενον μινύει· καὶ ὥσπερ πρὸς αὐτὸ τὸ ξίφος ξίφος (ὦ) λόγον,
 κινήθητι δὴ φησὶν ὡς μάχαιρα κατὰ τὰ ἐκείνων τῶν οὕτω κακῶς τῇ πειρασίᾳ χρησιμέ-
 των, καὶ κτ’ πάντων τῶν ὅσοι τῷ ἔθνει πεισθήκοντες συμπεράττειν αὐτῶν ἑαυτοῖσιν τῇ μα-
 χηρίᾳ. “ Πάταξον (ὦ) ποιμήνα, καὶ θρασυκοπήθητω τὰ πείσματα. „ Τῇ γὰρ πληγῇ τῇ
 οἰκείᾳ θάνατον μὲν ἐπαγαγε τοῖς ὅτι κακῶς τῇ πειρασίᾳ τὰ λαοῦ χρησιμύμοις, ἅπαν
 ἢ τὸ συμπεράττειν αὐτοῖς τὸ σῆμα ἅμα τῇ ἐκείνων πληγῇ θρασυκόηδον τῇ πειρασίᾳ.
 Ταῦτα πειρασικῶς εἰρηκῶς εἰς τὴν τῶν ἐσόμενων μινύουσιν, ἐπαγὴ τὰ ἐξῆς, ἀκόλουθον
 ἐπαγαγὼν τοῖς μινυομένοις τὰ λόγου τὸ χῆμα. “ Καὶ ὁππρὶς τὸ χεῖρ μου ὅτι ὅτι
 μικρὰς ποιμήνας. „ Καὶ γὰρ καὶ ἡ πειρὰ τῶν ἡγουμένων εἶναι, συμπεράττειν τὰ αὐτῶν
 τῇ μαχηρίᾳ πειρασίᾳ βολόμενοι, ὅτι καὶ αὐτοὶ κατὰ πᾶσα τάξιν τὴν δοκουῦσαν αὐτοῖς
 ἐμπεισιεύονται, κατὰ τὴν ἑαυτοῦσιν αὐτοῖς τὰ χεῖρ μου, πειράζομαι καὶ αὐτοῖς· μικροὺς γὰρ
 ποιμήνας ὅτι τοῖς καλῇ.

Εἴτα δοκῶν τὸ τὴν πειρασίαν δῖον “ καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐν πάσῃ τῇ
 γῇ, λέγει κύριος, τὰ δύο αὐτῆς μέρη ἐξολοθρευθήσεται καὶ ἐκλείψῃ, τὸ ἢ εἶπον ὑπο-
 λαφθῆσεται ἐν αὐτῇ καὶ ἐκλείψῃ τὸ εἶπον διὰ πυρός· ὁ πυρὶς αὐτὰς ὡς πυρὶς τὸ ἀ-
 γένειον, καὶ δοκιμάσῃ αὐτὰς ὡς δοκιμάζεται τὸ χρυσίον· αὐτὸς ὁππρὶς τὸ ὄνομα μου,
 ὅτι ἐγὼ ἐπακύνωμαι αὐτῶν καὶ ἔσται, λαὸς μου ὅτι ὅτι· καὶ αὐτὸς ἐσθ’· κύριος ὁ θεός μου. „
 Ὅτι γὰρ φησὶ δικαίαν ὑπομνήσιν οἱ τοιοῦτοι τὴν πειρασίαν, αὐτὸ διὰ τὸ πείσμα, οἱ
 ὑπομνήσαντες ὅτι τὸ χεῖρ τὸ ἔθνος τὸ ἐκπρόσωπον, ὥστε τὰ δύο μέρη τὴν λαὸν ῥέφαντα
 αὐτοῖς τὸ χεῖρ πειρασίᾳ ἀφαιρούμεν· τὰ δὲ δύο μέρη φησὶν, καὶ εἴπη ὅτι πλείους·

versus horum improbitatem commotus, qui tantorum malorum causa fuerunt, in
 haec verba erumpit. “ Framea consurge adversus pastorem, et super virum civem
 eius, dicit Dominus omnipotens. „ Rursus hoc etiam loco imperative rem futuram
 significat; et quasi ad ipsum gladium verbis conversis, commovetur, inquit, o gla-
 die, tum contra illos qui tam male principatu utuntur, tum etiam contra omnes
 qui genti nostrae iure societatis addicti, favere illorum improbitati curarunt. “ Per-
 cute pastorem, et dispergantur oves: „ Tuo verbere necem infer his qui tam male
 populi ducatu usi fuerant, totumque faventium illis coetum, eodem cum illis ictu
 poenaeque disperge. His imperative dictis, ad rei futurae praedictionem, pergit lo-
 qui, consentaneam praedictioni formam sermonis tenens. “ Et convertam manum
 meam contra minutos pastores. „ Si qui sub principum potestate fuerint, et impio
 illorum imperio favere voluerint, et ipsi quoque parte aliqua officii sibi concredita,
 prave se gerere coeperint, hos item puniam. Namque hos appellat minutos pastores.

Postea poenae aequitatem demonstrans “ et erit, inquit, die illa in omni ter-
 ra, dicit Dominus, duae ipsius partes peribunt et deficient, et tertia relinquetur
 in ea. Et traducam tertiam partem per ignem: et inflammabo eos ceu inflammatur
 argentum, et probabo eos sicut probatur aurum. Ipse invocabit nomen meum, et
 ego exaudiam eum. Dicamque: populus meus hic est. „ Quod hi iustam patientur
 poenam, res ipsa demonstrat, quoniam tantam fecerunt populi ad peius declinatio-
 nem, ut duae populi partes ad vitium prolapsae, supplicio traditae sint. Ceterum
 duas partes dicit, pro plurimis. Nihilominus haud pauci adhuc supererunt hone-

ἰσχύει, ἐρατηγῶν τε αὐτοῖς ὧς καὶ τῶν ἐναντίων ὡς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ· οἱ δὲ φησὶ ἐπὶ τὸ τὸ
 ἔλαιον ὅσον κατέναντι τῆς Ἱερουσαλὴμ, κλονήσῃ μὲν τὸ ἔρῳ, συγκινήσῃ δὲ ἅπαντα τὰ
 ἀπὸ τῆς πόλεως ὡς τὴν πόλιν αὐτὴν ὥστε δοκεῖν μὲν ποικίλως διατεμεῖν τὸ ἔρῳ καὶ φόβῳ
 τῆς κινήματος, δοκεῖν ἢ τὰ τότε πρᾶγματα ἐοικέναι τοῖς ἐπὶ τῆς σφύρας γενομένοις, ὃν ἐπὶ
 τῆς Ὀζίας βασιλείας καὶ θεῖαν ὀργὴν ἀποτελεσθῆναι συνέβη· λέγει μὲν αὖτὶς ἅπαντα ἡσ-
 βολικῶς ὡς εἶωθε, ὡς ὅτι καὶ μετέθετο τὴν βοήθειαν ἐν παρέχεται τοῖς οἰκείοις τῇ τε καὶ τῇ
 ἐναντίων ἀγανακτικῶς ὡς περὶ σαλεύειν ἅπαντα δόξῃ· ἐρχόσασθαι δὲ τῇ πρὸς τὸν Ὀζίαν
 ὁμοίωσιν, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῇ ἱερουδαίᾳ πρᾶγμα, ἐπεχείρησεν αὐτῇ ἐπιλαβέσθαι·
 ἐφ' ᾧ δὲ καὶ τῇ μετέθετο τῆς σφύρας τὴν ἀγανάκτησιν τὴν οἰκίαν ὁ θεὸς ἐπεδείξατο· τὴν αὐτὴν
 δὲ ζώον καὶ νῦν φησὶν διὰ τοῦ ἀσεβεῖ γνώμη παρωσαμένους μὲν τὴν νομικὴν εὐταξίαν,
 τῇ ἱερουδαίᾳ δὲ ὡς τὸ πρᾶγμα ἐπιχειρησάσας, πολλὰ ἐπιδείξεται τὴν ἀγανάκτησιν ὁ
 θεὸς τῶν οἰκίων, συσείων ἅπαντα, ἐπὶ τῇ πρᾶγμα μὲν τῶν ἐναντίων, σωτηρίαν δὲ τῶν οἰ-
 κίων· οἷς ἐπάρη.

“ Καὶ ἦλθεν κύριος ὁ θεὸς μου, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι μετ' αὐτοῦ. „ Ἀπ' αὐτοῦ γὰρ δὴ
 ἐπὶ τῇ μετέθετο τῇ πρᾶγμα ὡς περὶ πρᾶγμα εἰς βοήθειαν ἡμῶν ἐληλυθὸς
 ὁ θεὸς φανίσκειται, ἄγων τὸ οἰκεῖον ἐρατόπεδον ἅπαν αὐτῷ ἑαυτοῦ· λέγει ἢ τὰς ἀσέβεις δι-
 ἁμαρτίας· ταύτας γὰρ καὶ τὸν ἅγιον, αἱ πρὸς ἅπαντα αὐτῷ τὰ δοκούσα ἐν τοῖς πρᾶγμα
 τῶν ἀνθρώπων γιγνομένων ὑποστῆναι εἰώθασι. “ Καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, οὐκ
 ἔσται φόβος ἡμῶν φύχῳ ὡς πάρος ἔσται μὴ ἡμέρα. „ Οὐ φόβος ὡς καὶ φύχος καὶ πάρος
 λέγει, ὡς ὡς εἶωθε λέγειν, ὅτι ὁ ἥλιος σκοπισθήσεται, καὶ δόσειται αὐτοῖς ὁ ἥλιος ὡς
 ἔσται ταῦτα· ὡς τῶν ἐν συμφοραῖς ὄντων ἐδὲ μίαν αἰσθάνειν τῇ πρᾶγμα λαμβανόντων, ὡς
 ὡς ἐν σκότῳ πρὶν τότε εἶναι δοκούσας· ἔπειτα καὶ ταῦτα ἐπὶ δόξῃ μὲν γὰρ ὑπὸ τῇ με-

Praecedet, inquit, suis Deus tamquam in acie, lege belli, dux factus et contra
 hostes instructus: stansque, inquit, super monte olearum ex adverso Hierusalem,
 concutiet montem, commovebit ante urbem omnia, ipsamque urbem; ita ut videatur
 varie confringi mons motu eo pavefactus, rerumque casum similem esse terrae
 motui illi, quem sub Ozia rege a divina ira concitari contigit. Dicit ergo omnia
 hyperbolice, ut solet, et quod magnitudine auxilii suis praebito, et adversus ho-
 stes indignatione, omnia prope quassare videbitur. Usus est autem Oziae simili-
 tudine, quoniam ille quoque nullatenus sacerdotii particeps, hoc usurpare voluit:
 cuius rei causa Deus terraemotus magnitudine indignationem suam declaravit. Pari
 modo nunc quoque, inquit, propter eos qui mente impia legitimum ordinem prae-
 tergrediuntur, et sacerdotium contra fas usurpant, multam Deus ostendit indigna-
 tionem suam, elementa omnia commovens ad hostium poenam, suorum vero sa-
 lutem. His addit.

“ Et veniet dominus Deus meus, et omnes sancti cum eo. „ Ex magnitudine,
 inquit, rerum gestarum, de longinquo veluti loco, ad auxilium nostrum veniens
 Deus apparebit, cunctum suum secum agens exercitum; id est invisibiles potesta-
 tes; has enim sanctorum nomine appellat; quae ad omne eius libitum, in humanis
 rebus ministrare solent. “ Et erit die illa, non lux erit, sed frigus et gelu erit una
 die. „ Haud reapse lucem vel frigus geluve dicit, sed potius more suo, fore ut
 sol obscuretur, vel occumbat illis, aut alia huiusmodi: quasi homines in calamita-
 tibus versantes nullum lucis sensum habeant, sed quibusdam tenebris circumsepti
 videantur. Ita heic etiam ait: casuum magnitudine videbuntur homines ne lucem

p. 530.

* Math. VIII.
22.

ζέταις τῇ γινόμενων οἱ ἄνθρωποι, φησὶν, ἐδὲ φάς ὁρᾶν, ὥστερ δὲ ἐν ψύχῃ καὶ πάγῳ
 ταραπτόμενοι ἐν ζόμῳ τὲ ἃ κλόῳ μὲνσι, σωμαζάποντες σὺν ὁδόντας τῇ μεγέθει τῇ
 γρηγομένηων κακῶν ἐκ τῆ ὀπιθανείας τῆ θείας· οἷον ἐστὶ ἃ τὸ πῶρ᾽ ἃ κυρεῖ λεγόμενον,
 ἐκᾷ ἔσται ὁ βρυγμός τῶ ὁδόντων *. “ Καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῇ κυρίῳ. „ Ἵνα εἴπῃ
 ὅπῃ κῆ γνώμῳ θεῶ γρήσει) τῶαυτα, ἐπεὶπερ ἀρεσὸν αὐτῷ τὸ ἔπω τῶαυτα τότε συμβῶναι·
 οἷον ἐστὶ τὸ, ἔγνω κύριῳ σὺ ὄντας αὐτῶ· ἀντὶ τὲ ὀκειώσατο αὐτὸς ἃ ἀρεσὸς ἐνόμισεν
 εἰαυτῷ· οὕτω καὶ τῆ ἡμέραν λέγει γνωστὴν τῇ κυρίῳ, ὡς ἀρεσὴν αὐτῷ, τῇ κῆ γνώμῳ
 αὐτῷ τὰ τῶαυτα ἐν αὐτῇ γρηεῖσαι, ὅπῃ πτωρεία μὲν τῇ ἐναντίων, σωτηρία ἢ τῶ οἰκείων·
 ἔσται ἐπάγῃ· “ καὶ ἐχ ἡμέρα ἃ οὐ νύξ, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φάς. „ ὀπικρατούτων
 μὲν γὰρ τῇ κακῶν, τῶστω πειχθήσεται σκότος ἅπασιν, ὡς μὴ ἢ μίαν εἶ) νυκτός τε ἃ
 ἡμέρας διαφορᾶν· ἔτω σκότῳ λήψεται τὰ πάντα· ἀκολεθήσῃ δὲ τέτοις (τῶ γὰρ λέγει
 πρὸς ἑσπέραν) φάς, τῶ τέσιν ἢ ἀντήληψις ἢ θεία· ἐπὶ δὴ πάντα ἐκᾷα διαφωρεύεται ὅπῃ
 πτωρεία τῶ ἐναντίων, ὡς ἂν σὺ οἰκείας εἰαυτῷ περιποιήσῃ· δὲ τῶτων ἐπάγῃ γοῦ.

v. 8.

“ Καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλήμ. „ Ἵνα εἴπῃ τότε
 καρὰ Ἱερουσαλήμ ὅπῃ τῇ Ἱερουσαλήμ ὀπιτελεθήσῃ) ἃ νόμιμος, πτωσασία τὲ ἀρέσκουσα
 τῇ θεῷ, ἃ διδυκαλία τῶς νόμοις ἀκόλεσθῳ τῶς θείοις, ἢ πρὸς οὐ τῶς κατ' ἐκείνον τῇ
 καρὸν τῇ ἐθίς ὀπιτδεία μόνον ἔσται, ἀλλὰ καὶ τῶς μὲν τῶαυτα· εἰλασαν μὲν γὰρ πρὸς τῶ
 σὺν τότε λέγει· ἐχάτῳ ἢ σὺν μετ' ἐκείνης· οἷς πρὸς τῶσταικεν “ ὅπῃ ἐν θέρῃ ἃ ἐν ἔαρι

v. 9.

p. 531.

ἔσται ὕπας. „ Ἵνα εἴπῃ ὅπῃ κῆ πάντα καρὸν δὲ τῇ θείας κηδεμονίας ὀπικρατήσῃ τὰ
 κρείττω· ἔτω τε φησὶ κῆ πάσης τῇ γῆς ἔσται βασιλεὺς γνωρίζομεν) τὲ ἃ ὁμολογούμενος
 μόνῳ εἶ) θεὸς ὁ τῇ παντὸς ποιητὴς τε ἃ κύριῳ· αὐτὸς τε γὰρ δι' ὧν ποιεῖ, τῇ κηδεμονίαν
 ἃ τῇ ἐξουσίαν ὀπιδέκνῃ) τῇ οἰκείαν· καὶ δὴ ἃ πάντες οἱ κῆ γλῶ (Ἵνα εἴπῃ σὺ τῇ ἐθίς)
 διαμύρουσι λοιπὸν ἀπὸ πᾶσιν ἀνθρώπων μὲν πλάνης ἀπάτης, τῶ ὀνομασίαν δὲ μόνῳ τῇ αὐτῷ

quidem aspicere, sed frigore geluque pulsati, in tremore et concussione manebunt, dentibus infrendentes, ob ingruentium malorum magnitudinem in Dei adventu; iuxta Domini dictum: ibi erit stridor dentium. “ Et dies illa nota Domino. „ Id est iuxta Dei sententiam talia fient, quoniam ei libuit haec tunc evenire. Veluti illud: novit Dominus qui sunt eius; id est familiares suos fecit, et in carorum numero habuit. Sic diem ait notam Domino, nempe ipsi gratiam, quia ex eius sententia die illa fient talia, ad hostium punitionem, amicorum autem salutem. “ Et non dies neque nox, et post vesperam lux erit. „ Incumbentibus malis, tantae omnibus occupabunt tenebrae, ut nulla sit noctis a die distinctio: adeo tenebrae cuncta occupabunt! His tamen succedet (id enim innuit dictio post vesperam) succedet inquam lux, id est divinum auxilium: quia cuncta illa fiunt ad hostium punitionem, ut suos ad se recipiat. Propter haec igitur addit.

“ Et die illa egredietur aqua vivens ex Hierusalem. „ Idest, tunc purum sacerdotium in urbe Hierusalem constituetur atque legitimum, nec non principatus Deo placens, et doctrina divinis legibus consentanea, quae non illius tantum temporis gentibus opportuna erit, verum etiam posteris. Nam mare primum priores dicit, postremum posteris. Quibus addit: aestate et verno tempore ita erit „ id est per omne tempus divino patrocinio perseverabit prosperitas. Sic, inquit, universa terra regem agnoscat et confitebitur unum Deum rerum omnium creatorem ac dominum. Ipse enim per ea quae facit, suam demonstrat providentiam ac potestatem: perque terram omnes (id est gentis suae homines) perseverant deinceps omni er-

καλωῶντες ὡς θεοὶ· εἶτα ἐπὶ τὸν τόπον λέγει δαμόφρον, βελόμορος δὲ πάντων εἰπεῖν, ὅτι
 καὶ πάντες μέγας προσήκοντες τῇ γῇ τῇ ἡμετέρᾳ δαμόφρῃ θεὸς γνωρίζομεν τε καὶ
 προσκυνηόμενος, ἀπεληλαμένης πάσης πλάνης τε ἐπὶ ἀσεβείας ἐξ ἡμῶν· καὶ ταύτης ἣ φησὶ
 τῇ γνώσεως ἐπὶ οἰκήσασθαι τὴν Ἱερουσαλὴμ λοιπὸν ἅπαντες βεβαίως οἱ τῇ ἔθνη προσήκοντες
 τῇ ἡμετέρᾳ, καὶ ἐθνοὶ ἔσονται λοιπὸν ἐν τῇ ἔθνη ἀσεβείᾳ χαίροντες, ἐδὲ ἀπὸ πολλοῦ
 θεοῦ· τέτο γὰρ λέγει, ἐπὶ ἀνάθεμα ἐκ ἔσονται ὡς γὰρ ὁ μακάριος λέγει Παῦλ·*, εἴ τις
 οὐ φιλεῖ τὸ κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἦτω ἀνάθεμα· ἐκ ἔσονται οὐκ φησὶν ἐκεῖν τέτο· ἐπεὶ μὴ
 ἣ ἔστι τις λοιπὸν ἡλλοξωμένος θεοῦ· δαμόφρῃ τε λοιπὸν οἰκισμένη ἡ Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ πάν-
 των καὶ πολλῆς τῇ ἀσφαλείας, ὡς ὑπὸ τῇ θείᾳ ἐξ ἡ κηδεμονίας δὲ τῇ τῇ κρείττονος ἐπι-
 μέλειαν· ἐν μὲν δὴ τέτοις οὐκ ἐπὶ τῇ μακαβαϊκῇ τῇ προφητείᾳ, ἐπὶ τὰ κατ' ἐκείνων
 ἐσόμενα τῇ κατ' ἐκείνων, τὰ τε παρ' αὐτῶν πλημμελεῖσθαι μέλλοντα, ἐπὶ τὰ κατ' αὐτὴν χρησ-
 μόνα κατ' ἐκείνων ἐναντίων, καὶ μὴν ἐπὶ ὅσων πινὰ τῇ κατ' αὐτὴν ἐπιδείχεται κηδεμονίαν ὁ
 θεός, τοῖς τῇ κατ' αὐτὴν προσέσονται τῇ οἰκίᾳ παρέχων ῥοπήν· ἐντεῦθεν ἡ ἀναλαμβάνει τὰ κατ'
 τῇ τῇ μακαβαϊκῇ μὴνύσεως αὐτῇ ῥηθέντα· ἐν οἷς τὰ δὲ τῇ Ζοροβάβελ προσεσόμενα
 τῇ ἔθνη κατὰ λέγων, προσέθηκε τῇ κατ' αὐτὴν (ὧ) γὰρ τῇ ἀναίρεσιν· τέτων δὴ κατ' αὐτὴν
 πάλιν ἀναλαμβάνει τῇ μὴνύσιν, ἅτε καὶ ἐγίνετο ἐσόμενων, ὡς ἂν τοῖς τε καὶ πλείστον γί-
 νεσθαι μέλλουσι (ὧ) χρόνον, λέγων ἡ τοῖς μακαβαϊκοῖς, πίστις ἡ τὰ κατ' αὐτὴν κατ'
 γὰρ γένετα, ἐπὶ τῇ κατ' αὐτὴν τῇ ἐγένετα τῇ οἰκίᾳ προσεσόμενα εἰς χρηστέραν μὴνύσιν
 συμπεράσαι· λέγει τῇ.

“ Καὶ αὐτὴ ἔσονται ἡ πᾶσις ὡς κόψῃ κύριος πάντας τοὺς λαούς, ὅσοι ἐπεσφάδισαν
 ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ. „ Τὸ γὰρ ἔθνος φησὶν ἐκείνη τε μέγιστος τε καὶ ἀμαρτωλότερα κατελείπονται
 τῇ θείᾳ δυνάμει· ὡς ἐσώτων μὲν αὐτῶν τακτικῇ τὰς σάρκας, οὐδὲ κατελείπονται ἐπὶ (ὧ)

rore liberi, solum ipsum appellantes Deum. Exin diversos locos memorat, volens per omnia dicere, fore ut in parte qualibet nostrae regioni finitima, constanter Deus agnoscat atque adoretur, fraude omni atque impietate depulsa. Cum hac, inquit, Dei notitia habitabunt deinceps Hierusalem constanter omnes qui genti nostrae sunt devoti, nemoque in populo irreligiosus erit aut a Deo alienus. Sic enim valent verba, non erit ulterius anathema. Nempe ut beatus ait Paulus, si quis non amat dominum Iesum Christum, anathema sit. Igitur nihil eiusmodi posthinc erit; quia nemo item abhinc erit a Deo alienus: cunctique habitabunt deinceps Hierusalem multa cum securitate, quam civitas a divina tutela adsequetur propter suum virtutis studium. Atque in his finem facit de maccabaicis rebus prophetia, et de illorum temporum casibus, et de futuris populi peccatis, et de malis adversariorum manu infligendis, nec non de cura quam Deus circa illos ostendet, honesti videlicet adseclis suum impendens auxilium. Exin vero resumat res ante tempora maccabaica abs se dictas, ubi praestandis a Zorobabele genti iudaicae bonis recitatis, adiunxerat exercituum Gogi occisionem. Rerum harum hoc etiam loco resumat praedictionem, utpote proximam; ut illis etiam qui post plurimum intervallum eventurae erant, maccabaicis inquam, fidem facerent ea quae nuper circa Gogum acciderant: atque ita propheta vaticinium suum utiliore praedictione concluderet. Ait igitur.

“ Et haec erit ruina qua percutiet Dominus omnes populos, quicumque militaverunt contra Hierusalem. „ Gentis illius, inquit, maximae et inexpugnabilis vi-ctores evadent divina virtute: tamquam si stantium illorum tabescerent carnes, ne-

- πόλεμον ἐωμένων, τὰ φθάνειν αὐτῶν τὸ ὀργλῶν (¶) θεὸν δὲ τὸ ἐπαγομένης αὐτοῖς πτω-
 είας· ἀφαιρέθησεται ἡ αὐτῶν ὃ ἢ τὸ βλέπειν ἰχὺς, ἐκ τὸ μεγέθους τὸ καὶ λαμβανόντων
 αὐτὰς καὶ αἰ, μὴ οἱ ἀφῶνοι δὲ τὸ τὸ συμβάντων ὑπορίαν· ὃ σιμύτως φησὶ Τσαύτη
 αὐτὰς ἀφῶν καὶ θεῖαν ὀργλῶν ἐκασίς λήψεται, ὥστε ἕκασον ὅπῃ (¶) πλησίον ζέποντα τὸ
 οἰκείαν χεῖρα, μὴ ἢ τὸ εἰδέναι, ὅτ' οἰεσθαι ὁμοφύων ἐφάπτεσθαι, ὡς κατὰ γε τὸ πλείστον
 ἔργον αὐτὰς ὁμήλων γινέσθαι, πλείονας τε αὐτῶν ὑπὸ τὸ οἰκείων ἢ ὑπὸ τὸ Ἰουδαίων πλητ-
 τόμενος πεσεῖν. Ἀλλὰ γὰρ ἐν τοῖς κακοῖς ἐξεταζομένων ἐκείνων, ὡς ἀτάξῃ φησὶ ὃ
 Ἰούδας ἐν Ἱερουσαλὴμ· ἵνα εἴπῃ ὅτι παρὰ τὸν ὅπῃ τὸ κατ' αὐτῶν ἐξελεύσεται πόλεμον ὑπὸ
 τῷ Ζοροβάβελ στρατηγῷ, ὅς ἐκ τὸ τὸ Ἰούδα φυλῆς βασιλεὺς αὐτῶν καὶ θεῖαν ἀνα-
 δέδεικται κρείων· ἔγωγε κρατήσομαι τὸ ἐναντίων, ὥστε πάντα αὐτοῖς τὰ περὶ πάντα, χυ-
 σὼν τε καὶ ἄρῃον καὶ ἐδῆται, καὶ ὅτι πὸς ἂν ἔχον παρ' αὐτοῖς ἀγαθὸν, ταῦτα δὴ
 πάντα ἀφελομένης τὸ οἰκείον ἀνέστησαν πλεον· τὸ γὰρ εἶπε “ ὃ σιμύτως τὸ ἰχὺς πάντων
 τῶν λαῶν κυκλόθεν· ἰχὺς αὐτῶν εἰπὼν τὰ περὶ πάντα ἀφ' ὧν εἶχον τὸ δύνασθαι· ὅθεν
 καὶ σαφηνίζων αὐτὸ, ἐπήραγε· “ χυρὸν τε ὃ ἄρῃον καὶ ἱματισμὸν εἰς πλῆθος σφόδρα. “
 Τέτοις ἐπαρῇ· ὅτι πολλὴ πῖς ἀπώλεια καὶ ἵππων ἔσται καὶ ἡμιόνων ὃ καμήλων καὶ ὄνων ὃ
 πάντων τῶν περὶ πάντων αὐτοῖς κτενῶν, ὅποια περὶ ἐπιτήδεα πῶς αὐτοῖς εἰς τὸ πόλεμον
 νομίσαντες εἶναι, συλλαβόντες ἦγον μὴ αὐτῶν· ὁ μὲν δὴ θάνατος αὐτῶν, φησὶ, ὃ ἢ ἀπώ-
 λεια Τσαύτη πῖς ἔσται καὶ τῶν ὁπόσοι δ' ἂν αὐτῶν ἀποσυνεῖν, ὅπῃ τὸ τὸ θεῖον
 δύναμις ὃ ὦν πεπόντασι, νόμον θέσονται παρ' αὐτοῖς, διπλοῦς ἀνιόντες ὅπῃ τὸ Ἱε-
 ρουσαλὴμ τὸ κατήκεσαν ὑποπινύσαι τὰ θεῖα περὶ περὶ περὶ περὶ περὶ περὶ περὶ περὶ περὶ
 σκωπῆς, ἐπειδὴ τῶν πύργων ὡς ἀγνοοῦντο ὅπῃ τὸ τὸ θεῖον ὅπῃ τὸ τὸ θεῖον ὅπῃ τὸ τὸ θεῖον
 καὶ πολλοῖς ἢ τὸ δὲ ὑποπινύσαι ἐκ ὑποπινύσαι ταῦτα, πῶς ἐπὶ ἐπὶ ἐπὶ ἐπὶ ἐπὶ ἐπὶ ἐπὶ ἐπὶ
 τῇ ἐντεῦθεν ἀκαρπία καὶ ἀδικάζων αὐτὰς, ὡς ἂν αἰδοῖντο τῆς τῆς πάντων κυρίου πῆς

que ad pugnam procedere sinerent, Deo ipsorum impetum praeveniente poenae impositione. Auferetur quoque ipsis cernendi vis a magnitudine incumbentium malorum, mutique fient ob eventum angustias. In summa, tanta illis a Dei ira mentis perturbatio incidet, ut singuli invicem manus afferentes, haud sentiant, sed extraneos pulsare se putent, fiantque mutuae caedis auctores, maiorque illorum pars a suis quam a Iudaeis percussa cadat. Verum dum illi his malis implicantur, comparabit se ad proelium Iudas in urbe Hierusalem, id est audacter exhibit ad hostium oppugnationem duce Zorobabele, qui rex ipsis divino iudicio constitutus est. Atque ita potentur hostibus ut omnes eorum opes, aurum, argentum, vestem, et quicquid boni secum habuerint, diripientes ad suarum opum cumulum conferant. Sic enim significant verba “ congregabit fortitudinem populorum omnium in circuitu, fortitudinem illorum dicens opes a quibus vires accipiebant. Quod declarans, ait: aurumque et argentum et vestem valde plurimam. His addit, multum fore equorum detrimentum, et mulorum, et camelorum, atque asinorum, omniumque apud eos iumentorum, quotquot bello utilia aestimantes, secum adducebant. Et interitus quidem illorum atque exitium tale erit. Quotquot autem ex ipsis salvi supererunt, agnoscetes Dei potentiam ex his quae sunt passi, legem sibi statuent ascendendi perpetuo ad urbem Hierusalem, ibique debitum Deo obsequium persolvendi, nec non tabernaculorum festum agendi, quandoquidem iis qui de longinquo veniunt vernum tempus idoneum est. Multis autem superbe haec negligentibus poenas inferam, pluviam et ubertatem frugum negando, ut agnoscant se universalis

ἐμελοῦντες· καὶ οἱ τὸ Αἴγυπτος δὲ καὶ αἱ πνευ δὴ πτε ζούτων ἀναδέξωνται τὸ γνόμω, v. 18.
 τὸ αὐτὸ δώσκει πμωρίαν· βέλεται ἢ εἰπεῖν ὅτι πολλοὶ τὸ δημοξίων ἐκπλαγῆτες ὅτι τῷ
 μεγέθει τῷ γερονότων πολυαχρόθεν ὅτι τὸ Ἱερουσαλήμ σὺρρεῦσται, τὸ καθήκασται τῷ θεῷ
 προσκυῖναι ὑποδιδόντες, ὡς ἡ πμωρίαν ἀπεκδέχεται εἰ μὴ τὸ τοιοῦτον ποιοῖεν. Ἰτακοις ἐπάρη.

“ Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται τὸ ὅτι Α χαλινὸν τὸ ἵππων ἄγιον τῷ κυρίῳ παντοκρά- v. 20.
 τοι· ἡ ἔσονται οἱ λέβητες ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου ὡς φιάλα πρὸς προσώπῳ τῷ θυσιαστηρίου. „
 Βέλεται μὲν εἰπεῖν ὅτι πολλὰ καὶ τῷ θεῷ ἀνατεθήσεται ὡς τῷ Ἱσραηλιτῶν ὑπὸ τὸ
 λαφύρον, ἃ ὡς τῷ πολέμιων λήφοντα, πολλὰ τε ὄντα καὶ ἀειθμεῖν νικῶντα· οἷον
 πεποίηκεν ὁ μακάριος Δαυὶδ μὲν τὸ τὸ Γολιάθ ἀνείρεται τὸ ξίφος ἀναθεῖς τῷ θεῷ· τὸ
 αὐτὸ ἢ λέγει καὶ αὐτὸς, ὅτι καὶ χαλινὸς ἵππων, ἐς τῷ ἀνατεθέντων ἀφείλοντο, προσέ-
 σουσι τότε τῷ θεῷ ὑπὸ τῷ χαλινῷ ὡς ὑπὸ μέγιστος ἡβελήθη τὰ λοιπὰ ὅπλα τὰ καὶ
 λάφυρα εἰπεῖν, ἅπερ οὐκ ἀναπείναι ἡμελλον, ἐκάστου καὶ τὸ οἰκίαν πρὸς θεῷ προσέ-
 ζοντος τὸ δοκοῦν ἐκ τῷ λαφύρον· ὅθεν ἐπάρη, ὅτι προσαχθήσονται ἡ λέβητες πλείοι
 οὓς ἐπείνοντο οἱ πολέμιοι, ὅππῃδε οὓς αὐτοῖς ἐξ νομίζοντες εἰς τὸ ἔψηναι τῷ κρεῖν, οἱ
 δὲ τὸ πλῆθος, φιάλᾳ δύναν, ἔσονται τὰ οἴκα πρὸς θεῷ ἡβελήθη ἢ ὑπὸ
 μὲν τῷ χαλινῷ τὰ ὑπὸ τῷ ὅπλῳ ἀναπείναι εἰπεῖν, ὑπὸ δὲ τῷ λέβητι τὰ ὑπὸ τῷ p. 535.
 κτημάτων, ὡς εἶπεν ὑπὸ μέγιστος τὰ πλῆθος δηλῶν ἢ θεῷ γρᾶν, ὅτι ἐν πρὸς θεῷ ἡγε-
 ται τὸ καὶ μέγιστος ἀκευβολογίαν· ἐπὶ καὶ αὐτὸς πρὸς θεῷ τὸ ἀειθμεῖν δέοντα ἡ ξίφη
 καὶ θώρακας, λέβητας τε ἡ τὰ ἐν ἀνθρώπων κείνῳ γρᾶν, οἷον εἰπεῖν πινάκια, πο-
 τήρια, ἢ ἡ π τῷ τῷ· ἐκ ἢ τῷ μέγιστος, ὡς εἶπον τε ἡδη, καὶ ἐπὶσημηνάμην πολλάκις,
 ἐδήλωσε τὸ πᾶν εἰπεῖν. Δεικνύς τῷ λέβητι τὸ ἀναπείναι τὸ γρᾶν, ἐπάρη.

“ Καὶ ἔσται πᾶς ὁ λέβης ἐν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐν τῷ Ἱέρῳ ἄγιῳ τῷ κυρίῳ παντο- v. 21.
 κράτορι· ἡ ἔσονται πάντες οἱ θυσιάζοντες, καὶ λήφοντες ἐξ αὐτῶν, καὶ ἔψηναι ἐν αὐτοῖς. „

domini honorem neglexisse. Et si Aegypti incolae, et si quidam alii hac prava mente fuerint, poenam similem perferent. Vult autem dicere, extraneos multos magnitudine eventuum territos, variis ex locis ad urbem Hierusalem concursuros, debitum Deo obsequium oblaturus; et nisi fecerint, poenam relatuos. His addit.

“ Die illa erit quod super frenum equi est, sanctum Domino omnipotenti. Et erunt lebetes in domo Domini sicut phialae ante faciem altaris. „, Fore dicit, ut complura Deo offerantur ab Israelitis de manubiis quae ex hostibus retulerint, multa sane et innumerabilia. Sicuti fecit beatus David post Goliathi caedem gladium Deo dedicans. Idem heic quoque dicit, nempe quod equorum frenos interemptis ablatis Deo offerent. Namque a freno tamquam a parte, reliqua arma et spolia denotat, quae oblaturi erant, singulis pro suo proposito ex manubiis quod visum fuerit afferentibus. Unde addit, lebetes plurimos adductum iri quos hostes secum habuerant, utpote coquendis carnibus idoneos, quorum multitudo phialarum vice fungetur in domo Dei exposita. Vult autem frenis, armorum oblationem designare; lebetibus, divitiarum; more scripturae consueto a parte multitudinem denotandi, quotiescumque supervacaneam iudicat partium accuratam enumerationem. Certe heic superfluum erat enumerare singillatim hastas, gladios, loricas, lebetes, et quicquid ad usum hominum est, verbi gratia catinos, pocula, et si quid aliud huiusmodi est. Sed a parte, ut nuper dixi, et saepe adnotavi, se totum designare demonstrat. Iam ut ostendat oblаторum lebetum usum, sic prosequitur.

“ Eritque omnis lebes in urbe Hierusalem et apud Iudam sanctus Domino om-

Οἱ μὲν γὰρ θεωροποιεῖντες λέβητες, φησὶν, ἅγιοι ἔσονται ἅτε ἀνακείμενοι λοιπὸν τῷ θεῷ· ἀφθονία δὲ ἐντεῦθεν ἔσται τοῖς θεωσάμεσι τὰς δυσιάσας, τὰ ἔχον ὅποι θεωρήσκειν ἐψήσαντας τὰ τῶν δυσίων πληρώσαι τὸ θέπον· ἢ γὰρ ἔχ' οὕτως ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν βασιλευσάντων ἡ θεία λέξις γραφὴ διηγεμένη τὴν ἡλὶ τὴν ὠξυνομίαν *; ὅπ' ἤρχετο τὸ παρδάειον τῆς ἱερέως ὡς ἂν ἠψήθη τὸ κρέας, ἃ κρέαζα ξιόδους ἐν τῇ χεὶ αὐτῆς, καὶ κατὰ αὐτὴν εἰς (X) λέβητα, ἢ εἰς τὴν χύψαν, ἢ εἰς τὸ χαλκίον· ἃ πᾶν ὃ ἀνέβαινε ἐν τῇ κρέαζα ἐλάμβανε ἐαυτῇ ὁ ἱερεὺς; τὲτο οὐδ' εἰπεῖν ἠβουλήθη, ὅπ' ἀφθονία λοιπὸν τοῖς ἐπὶ τῇ θεωρίᾳ τῆς θεῆς σιωποῦσι εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἔσται λεβήτων, ἐν οἷς θεωρήσκειν αὐτοὶς τὸ ὅπ' ἡ δυσίασις χρεῖαν ἑαυτῶν ἐκπληροῦν. Τέτοις ἐπάξῃ. “ Καὶ οὐκ ἔστι Χανααῖος ἐπὶ ἐν τῇ οἴκῳ κυεῖς παντεκράτορος, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. ” Ἐπειδὴ ἐπιβεβλημένοι Χανααῖοι τὴν ἔσπον ἦσαν ὅπ' ἡ ἀσεβεία ὅπ' ἡ πνὴ μοχθηρία, τὲτο βέλεται εἰπεῖν ὅπ' αὐτοὶ πάντες λοιπὸν οἱ τῆς Ἰσραὴλ τὴν πρὸς ἀσεβείαν ἢ πνὴ μοχθηρίαν γεύειν ἠδῶν, ἐξ αὐτῶν διδιδυμῶν τὴν παραγμάτων ἡλίκον ἀγαθὸν εὐσεβείας τὴν καὶ ἀρετῆς ἐπιμέλεια· ἔπειτα ἃ ὁ μακάριος Ὀσηὲ λέξῃ· * Χαναάν, ἐν τῇ χεὶ αὐτῇ ζυγὸς ἀδικίας, κατεδυναστέον ἠγάπησε· καὶ εἶπεν Ἐφραΐμ, πλὴν πεπλήσθηκα, εὗρηκα ἀναψυχὴν ἐμαυτῷ· τῇ τῇ Χαναανὰν θεωρησίᾳ, ὅπ' ἡ Ἰσραηλῖτας τὸ μὴ θεὸν διαπρατιομένους καλέσας, ὡς ἂν (X) ἐκείνων ἔσπον μεμιμημένους.

nipotent. Et venient cuncti immolantes, et sument inde, et coquent in eis. „ Oblati quidem lebetes, sancti erunt utpote oblati in posterum Deo. Commoditas vero hinc erit adducentibus victimas, copiam habendi ubi coquere oporteat, et sacrificia decenter perficere. Nonne enim in primo regnorum sic loquitur divina scriptura, dum narrat filiorum Heli iniquitatem? nempe quod veniebat puer sacerdotis, fuscinulam tridentem habens in manu sua, mittebatque fuscinulam in lebetem seu cacabum seu caldarium; et omne quod levabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi. Vult ergo dicere, convenientibus ad Dei cultum in urbe Hierusalem copiam fore lebetum, quibus opus erat ipsis ad explendum sacrificiorum ritum. His addit: “ et non erit Chananæus ulterius in domo Domini omnipotentis die illa. „ Quia infames erat Chananæi ob irreligiositatem morumque pravitatem, innuit sic propheta desituros deinceps cunctos de populo israhelitico ab impietate aut qualibet morum malitia, eventibus ipsis edocti quantum bonum sit pietas et virtutis studium. Sic etiam beatus Oseas ait: “ Chanaan, in manu eius statera iniquitatis, opprimere praepotenter dilexit. Dixitque Ephraim: verumtamen dives factus sum, inveni mihi solatium. „ Scilicet Chananæorum nomine Israhelitas illos appellat qui illicita agebant, Chananæorum mores imitantes (1).

(1) Recole Theodorum apud nos p. 57.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΜΑΛΑΧΙΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ.

Τὰν μακαρίων προφητῶν Ἀγχαίς τε καὶ Ζαχαρείς μὲν τὸ ὑπὸ Βαβυλῶν ἐπάνοδον
 τὸ λαὸν καὶ θεῖαν προφητεύσαντων ἐνέρξαν, Ἀγχαῖον μὲν ὁ μακάριον φερεῖ τε τὸ ναὶ
 οἰκοδομῆς διείλεκται τῷ λαῷ, ὃ δὴ καὶ τῷ φερεῖ τὸ γὰρ μὲν τὸ ἀπόλειαν· ὁ ἢ μα-
 κάρειον Ζαχαρείας ταῦτα τε λέγει, προσηύχας καὶ τὰ καὶ οὗ Μακκαβαίους μὲν πολὺν
 γεγονότα τὸ χρόνον, καὶ δὴ ὃ ὑποκαλύψεις πολλὰς καὶ θεόφορος ἐκτίθεται, δι' ὧν τό τε
 ποικίλον τὸ φερεῖ αὐτὸς εὐεργεσίας ἐδήλωσε τῷ θεῷ, καὶ διδασκαλίαν παρέχετο, θεοσε-
 βεία τε καὶ ἐπιμελεία βίᾳ προσηύχων αὐτὸς δυναμώσω αὐτάρκως. Ἐπειδὴ δὲ τὸ θεῖας p. 537.
 προνοίας ἀξιοθέντες Ἰσραῖοι, καὶ τὸ ὑπὸ Βαβυλῶν ἐπανόδον, πλείστον τε ὅσων τετυ-
 γμηότες ἀγαθῶν, καὶ δὴ ὃ ἐν εὐφρασίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ πολλῇ, οὐκ εἰς δέον ἐχρήσαντο τῇ
 ἀνέσει, τὰ μὲν τῷ ἱερέων, τὰ ἢ καὶ τῷ λαῷ πλημμελοῦντῶν παντὸς, ὡς ὃ τὸ καὶ γόμον
 ὠρισμένης θυσίας μὴ μὲν τὸ προσηύχοντῶν ἐκτελεῖν, ἀναγκαίως ὁ παρὼν ἐπὶ προφη-
 τῆς καὶ θεῖαν ἐνέρξαν ὅτι τέτο προβλεπείς, ἐλέγχει μὲν τῷ τε ἱερέων καὶ τῷ λαῷ τὰς
 πλημμελείας, ἃς αἰπνὲς εἰσιν, ὅς αὐτῶν τὸ γεγραμμένων ἄμεινον μάστιγι ἢ ἂν μὲν
 ἢ καὶ πᾶσι τὸ ἐσομένων ὄνομα ἢ τῷ προφήτῃ, καὶ μὲν τὸ Ἑλλήνων γλώττιαν, ἀγγελος·
 καὶ ἢ τὸ Ἑβραίων, Μαλαχίας· ἐπειδὴ (ἢ) ἄγγελον ἔπω καλεῖν Ἑβραῖοις ἔθος· ὅθεν καὶ
 μετέβολη τῇ εἰς τὸ Ἑλλήνων γλώττιαν ἄγγελον κέκληται ἀπὸ Μαλαχίας· λέγει ἢ ἔπος.

ΚΕΦ. Α'.

« Ἀἴμματα λόγου κυρίου ὅτι (ἢ) Ἰσραὴλ ἐν χειρὶ ἀγγέλου αὐτοῦ. », Ἰνα εἴπῃ ὅτι καὶ ἢ.

COMMENTARIUS IN MALACHIAM PROPHETAM.

Quum beati prophetae Aggaeus ac Zacharias post populi Babylone reditum di-
 vino instinctu prophetarent, beatus quidem Aggaeus de templi aedificatione disse-
 ruit cum populo, et Gogi etiam exitium praedixit; beatus autem Zacharias eadem
 dixit, adiectis etiam Maccabaeorum rebus quae multo tempore post evenerunt: tum
 et multas diversasque revelationes addidit, quibus et beneficiorum Dei erga Iudaeos
 varietatem declaravit, et doctrinam tradidit admovendo illos idoneam pietati mo-
 rumque probitati. Sed quia divinam providentiam adepti Iudaei nec non Babylone
 reditum, et plurima dein bona consecuti, multaque fruentes felicitate, haud bene
 hoc solatio sunt usi; sacerdotibus nimirum ac populo universo peccante, ita ut
 ne statuta quidem sacrificia convenienter facerent; necessario hic noster propheta
 divina operatione ad hoc electus, sacerdotum pariter atque populi peccata redar-
 guit; quae cuiusmodi fuerint, ex ipsis scriptis melius quispiam cognoscet. Quae-
 dam etiam futura praedicit. Nomen autem prophetae est Graecorum quidem lin-
 gua Angelus, at Hebraeorum Malachias, quoniam angelum ita dicere solent He-
 braei. Quamobrem in Graecorum sermone Angelus appellatur pro Malachia. Sic
 autem dicit.

CAP. I.

« Assumptio verbi Domini super Israhalem in manu Angeli ipsius. », Id est

θείαν ἐνέργειαν ἐνεπιστεύθη τὸ τῷ προφητείας ἔργον ὁ ἀγγελὸς εἰς ἔλεγχον τῆς Ἰσραήλ, ἐπειδὴ κοινῇ ταύτῃ προσηγορίᾳ τίς τε ἱερέας καὶ λαὸν σημαίνειν ἤμελλεν. Ἰσραηλίται γὰρ ἅπαντες ἐλέγοντο κοινῶς· εἶτα μὲν τὸ εἰωθὺς ταύτῃ προσηγορίᾳ βιβλίων, ἄρχεται τῶν οἰκείων λόγων ὁ προφήτης οὕτως. “Θέσθε ἢ ἐπὶ ταῖς καρδίαις ὑμῶν. „ Κάλλις αὖς ἂν ᾤξασθαι πᾶσι ἀρετῇ καὶ δεῦρο ἂν ποιῶν αὐτὸς προσήκον λόγον. „
 2. 338. κελεύει γὰρ τοῦτο τὸ δέον εὖ λογίσασθαι, καὶ συνιδεῖν μὴ ἄπερ ἔθετον, δοκιμάσαι δὲ ὅπως οὐκ ἐβάνον τὸ προσήκον, ὡς ἂν πᾶσι καὶ διόρθωσιν ταῖς ἐαυτῶν προσηγορίαις πλημμελείαις. Εἶτα μὲν τὸ προσηγορίᾳ ὅτι ᾤξασθαι καὶ τὸ ᾤξασθαι αὐτὸς αὐτὸς τὸ δέον εἰργάζετο, ἐπαύει. “ ἡγάπησα ὑμᾶς, λέγει κύριος. „ Καλῶς γὰρ τοῖς ἀγνώμοσι πρὸ πάντων τῇ ἀγάπῃ λέγει τὸ οἰκείον, ὥστε πρὸς ταύτῃ κείνοιντο μάλιστα ἐλεγχόμενοι. „
 2. 339. καὶ ἐπὶ τῇ φαυλότητι τῶν ᾤξασθαι τὸ οἰκείον. “ Καὶ εἶπατε, ἐν τίνι ἡγάπησας ἡμᾶς; „ δὴ καὶ πᾶσι τυγχάνοντες ὅπως αὐτοῖς ἀγαθὸν αἶψα ἐγγενέσθαι, εἴτε ἐκ τῶν ἐλεγχόμενων ὑπαρχάντων, εἴτε καὶ τῶν ὕστερον πολλάκις, ὅτι καὶ τῶν ἐλεγχόμενων γεγονότων. ὅτι καὶ τῶν ἐλεγχόμενων τῇ θείᾳ γραφῇ τὸ φωνὴν ἐπὶ πρᾶγμα λέγειν, καὶ τὸ τῶν ποιούντων δέξασθαι φωνὴν σημαίνειν. οἷον τοῦτο εἶπον, τίς ὄψεται αὐτὸς. * ἀντὶ τῆς δέκασθαι ὡς ἐδίδου ἐφορῶντες τὰ γινόμενα. οὐ γὰρ δὴ ἐλεγον ἔπος. ὅτι εἶπε γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐ μὴ σαλευθῶ ὅτι γινώσκω εἰς γινώσκον ἀντὶ κακῶν. * δέκασθαι γὰρ φησὶν ὡς ἐδίδου ὑπομνησάμενος πᾶσι κακόν· καὶ πᾶσι ταῦτα εἶποι τίς ἂν, ἂν μὴ τὸ παρόντος ὅτι συλλέγειν κακοῦ ἔπος οὐδὲν ἄντα ἔπειτα λέγει τὸ, ὅτι εἶπατε ἐν τίνι ἡγάπησας ἡμᾶς, ἀντὶ ἀγαπιδέντες παρ’ ἐμῶν, ὅτι εὖ πεπονθότες πολλάκις, μοχθηρὰ καὶ ἀγνώμονι κεχημῆροι τῇ θείᾳ δέκασθαι ὡς ἂν ἔτε ἡγαπημένοι παρ’ ἐμῶν, ἔτε τίνος τετυχηότες πᾶσι ἀγαθοῦ. εἶτα λέγει τὰ πρᾶγματα ἀφ’ ὧν ὅτι αὐτὸς συνορᾷ ἡλικίαν ἔτυχον ὅτι ἔτε ἄλλοις ἀγαθῶν.

* Ps. LXIII. 6.

* Ps. hebr. X. 6.

p. 539.

divina operatione concreditum est prophetiae opus Angelo, ad Israhelis reprehensionem: namque hoc nomine sacerdotes simul et populum denotare volebat: cuncti dicebantur communiter Israhelitae. Deinde post hoc solitum prophetiarum librorum proemium seu titulum, sic initium facit sermonum suorum propheta. “ Ponite in cordibus vestris. Egrege sic alloquitur illos qui hactenus debita officia neglexerant. Iubet ergo nunc quid opus facta sit cogitare, et quid egerint considerare, et quantum a rectitudine exorbitaverint, ut aliquam peccatorum suorum emendationem curent. Mox post impulsus et adhortationem, qua eos diligentiores ad officium reddidit, prosequitur: “ dilexi vos, dicit Dominus. „ Bene ingratum ante omnia memorat amorem suum, ut inde iudicentur, de suorum morum pravitate convicti. “ Et dixisti: in quo dilexisti nos? „ Atqui omnibus exploratum erat, quantum ipsis bonorum auctor extitisset, sive antea gestis, sive postea saepe numero, sive etiam nuper patris. Sed mos est divinae scripturae vocem pro re adhibere, et hominum statum vel affectum voce designare. Velut illud: dixerunt, quis videbit eos? id est ita se habuerunt, quasi eos nemo spectaret. Atqui nihil huiusmodi dixerant. Item: dixit enim in corde suo, non movebor a generatione in generationem, sine malo. Sic enim sese habebant, quasi nihil umquam mali essent passuri. Multaque eiusmodi quis inveniet, quae coacervare non huius temporis est. Sic ergo nunc etiam dicit: et dixistis, in quo dilexisti nos? Quasi dicat: a me dilecti, et beneficiis saepe affecti, improba ingrataque mente fuistis, quasi nec a me dilecti, neque ullo umquam beneficio donati. Dein facta dicit, unde hi cognoscere possent, quanta a Deo bona accepissent.

“ Οὐκ ἀδελφὸς ἦν Ἡσαὺ τῷ Ἰακώβ; λέγει κύριος· καὶ ἠγάπησα (X) Ἰακώβ, καὶ v. 3.
 δὲ Ἡσαὺ ἐμίσησα· καὶ ἔταξα τὰ ἔθνη αὐτῷ εἰς ἀφανισμόν, καὶ τὴν κληρονομίαν αὐτῷ εἰς v. 4.
 ὁμοματὰ ἐθήμην· διότι ἐὰν εἴπῃ, ἡ Ἰδουμαία (1) κατέσραπται, καὶ ὁπρὲς φορὸν καὶ ἀνοικο-
 δομήσουσιν τὰς ἡρημωμένας αὐτῆς, τότε λέγει κύριος παντοκράτωρ, αὐτοὶ οἰκοδομήσουσι
 καὶ ἐγὼ κατεσείσω· καὶ ὁπληθύνεται αὐτοῖς ὄρεα ἀνομίας, καὶ λαὸς ἐφ’ ὃν ὠδρατέτανται v. 5.
 κύριος ἕως αἰῶνος· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ὄνουνται, καὶ ὑμεῖς ἐρεῖτε, ἐμεγαλυνήθη κύριος
 ὑψώσαν· τὴν δόξαν Ἰσραὴλ. „ Πρὸς φατον ἦσαν Ἰδουμαῖοι τεπρωρημένοι, καὶ πλείων
 ὄσων ἐν πείρᾳ γερονότες κακῶν, ὑπὲρ ὧν ὄρατε θέκεσαν ὁδὸν Ἰσραηλῖτας καὶ (X) καὶ ἐν
 ἐκείνῳ καὶ ὃν ἀσυνείοι τε αὐτοῖς περὶ τὴν καὶ βαβυλώνιοι μὴ τὸ ἐπὶ ἡλδεν· ταῦτα
 δὲ περὶ τὸν μὲν τῷ μακαρίῳ Δαυὶδ ἐν ψαλμοῖς· * λέγει γὰρ, μνήσθητι κύριε τὸ ὅτι * Ps. CXXXVI. 7.
 ἔδωκ' ἡ ἡμέραν Ἱερουσαλὴμ, τὴν λεγόντων ἐκκενῶτε ἐκκενῶτε ἕως τῆς θιμελίων αὐτῆς·
 θυγάτηρ Βαβυλῶν καὶ ἡ θαλαίπωρος· ἐν οἷς ἔδειξεν ὅτι καὶ βαβυλώνιοι δώσουσι δίκας
 ὑπὲρ ὧν αὐτὴς ὄρατε θέκεται κακῶν· καὶ Ἰδουμαῖοι ἃ πμωρηθήσονται συμπεριζήσαντες αὐτοῖς
 ἐν τοῖς καὶ τὴν Ἰσραηλιτῶν κακοῖς· περὶ τὴν καὶ ὁ μακαρίῳ Ἀβδίας ὁ περὶ τῆς μὴ p. 540.
 τῆς· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ εἰλήθη τὸ ἐκβασιὸν ἐκείνη, καὶ γενομένη ὠδρὰ πᾶσιν ἡ μνήμη τῆς
 ὁπρὲς φορῆς καὶ τῆς Ἰδουμαίων ὠδρᾶς τῆς περὶ πμωρείας, εἰκότως ἐκ ὠδρατέσεως τῆς περὶ
 ἐκείνης ἐνδείκνυται τὴν ἀγάπην αὐτῆς καὶ περὶ τῆς, ὑπὸ τῆς προπατέρων τέτων τε καὶ
 τῆς Ἰδουμαίων τῆς ἀρχὴν ποιησάμενος· καὶ γὰρ τέτων μὲν Ἰακώβ, Ἡσαὺ ἢ ἐκείνων· λέγει
 τῶν ὅτι ἀδελφοὶ μὲν ἦσαν ἀμφοτέρω· τὸ γὰρ ἢ τῆς φύσεως κοινὰ πάντα αὐτοῖς ποιῶν-
 τος, ἠγάπησα μὲν τὸ ὑμέτερον προπατόρα, ἐμίσησα ἢ τὸ ἐκείνων τὸ Ἡσαὺ· καὶ δὴ ὁρα-
 μένη καὶ μὲν ἀρετὴ τῆς δεῦρο, τὸ τε περὶ ὑμᾶς ἀγάπη, καὶ τὸ περὶ ἐκείνων μίσος τὸ ὑπὸ-
 δείξιν παρεχόμενος· πᾶσαν μὲν γὰρ αὐτῶν τὴν χάριν ἠγάμισα δι' ὑμᾶς, δίκας αὐτὴς εἰς-

“ Nonne frater erat Iacob Esau? dicit Dominus; et tamen dilexi Iacob, Esau
 autem odio habui. Et statui terminos eius in desolationem, et hereditatem eius in
 domos deserti, Quia si dixerit: Idumaea eversa est, et revertemur atque aedifica-
 bimus deserta eius; haec ait Dominus omnipotens: ipsi aedificabunt, et ego de-
 struam. Et vocabuntur ipsis termini iniquitatis, et populus adversus quem stat in
 acie Dominus usque in saeculum. Et oculi vestri videbunt; et vos dicetis: magni-
 ficatus est Dominus super terminos Israhelitis. „ Nuper fuerant Idumaei puniti, et
 plurimas experti calamitates, propter mala quae Israhelitis intulerant quo tempore
 Assyrii primum et postea Babylonii hostes supervenerant. Iamque haec praedicta
 fuerant a beato Davide in psalmis, ubi ait: memor esto Domine filiorum Edom, in
 die Hierusalem, qui dicunt: exinanite, exinanite usque ad fundamenta eius. Filia
 Babylonis misera! Quibus verbis ostendit, Babylonios poenas daturus, propter il-
 lata Israhelitis mala. Idumaei etiam cum iis punientur, qui in adfligendis Israhe-
 litis socii ipsorum fuerunt. Idem postea praedixerat etiam beatus Abdias propheta.
 Nunc quia illa exitum habuerant, recentesque apud omnes erant inflictae Idumaeis
 a Deo poenae, merito ex comparatione cum illis demonstrat suum erga Israhelitas
 amorem, ab horum progenitoribus atque ab Idumaeis sumpto initio. Erat enim illo-
 rum progenitor Iacob; horum autem, Esau. Dicit ergo, ambos fuisse fratres; cum-
 que naturae lex communia ipsis omnia faceret, progenitorem quidem vestrum, in-
 quit, dilexi, at illorum odi Esau: et usque in hodiernum diem perseveravi, amoris

(1) Variat heie interpunctio apud antiquos interpretes, aliis ante *Idumaeam*, aliis post *pausantibus*.
 Cum graeco conspirat arabs; cum hebraico latinus vulgatus.

πρατόμυθος ὢν καθ' ὑμῶν τετολμήκασι· πᾶσαν ἢ αὐτῶν τ' κτήσιν μετέστησα εἰς εἰρημίαν, ὡς ἱσχυόμενος αὐτοῖς ἐπήγαγον ἔγωγε χαλεπήν, ὥστε καὶ εἰ μετὰ βαλόμενοι ποτὲ βεληθεῖεν διορθώσασθαι τὰ οἰκεία, καὶ ἀνοικοδομήσαι τὰς ἡρημασμένας αὐτῶν πόλεις τε ἔτι χώρας, μηδὲν δυνάσθαι τέτο ποιεῖν· ἀπεφηνάμην γὰρ κατ' αὐτῶν εἰρημίαν, καὶ οὐδαμῶς οἷον τε συσλῶσαι τὰ ἐκείνων πάλιν· ἐπειδὴ καὶ ἐπηχρήσωσιν οἰκοδομήσαι, κατὰ σφέτω πάλιν· ὥστε ἐκείνοις μὲν ὄνομα ἐπικεκληῖσθαι ἀνομίας ὄριον, ἅτε ὑπὸ ἀδυναμίας ἡρημασμένοις· ὡς ὑμεῖς ἢ ἕως ἐδοκίμασα πᾶν ὃ πᾶσι καλὸν διαφραζέσθαι, ὥστε αὐτὲς ὑμεῖς θεαταὶς γεγονότας τῶν δαρκυλῶν ὑμῶν ἀγαθῶν, ἐπηγνάσκειν τε θεῶν τ' δυνάμιν ἱσχυομένους φανερῶς ἀγαθῶν τὰ ὑμέτερα.

v. 6.
p. 541.

Εἶτα ἐπιτινάζων τὸ ἔγκλημα “ ὦς δοξάζει πατέρα, καὶ δοῦλον (τὸν) κύριον αὐτῶν φοβηθήσεται· καὶ εἰ πατὴρ εἰμὶ ἐγὼ, ποῦ ἔστιν ἡ δόξα μου; ἔτι εἰ κύριος εἰμὶ ἐγὼ, ποῦ ἔστιν ὁ φόβος μου; λέγει κύριος παντοκράτωρ· „ ὦς μὲν οὐκ ἴδιον φησὶ τοιαῦτα διαφραζεσθαι, ἀπ' ὧν κόσμος τίς καὶ σεμνολογία περιέσθαι τοῖς πατρῷσι· δέλων ἢ τὸ μὴ πολλὰ τὰ δέος ὑπερετίθει τοῖς δεωποικοῖς ἐπιτάγμασιν· ἐγὼ ἢ, φησὶν, εἰμὶ μὲν ὑμῶν κύριος, ἅτε ἐκ τῶν μὴ ὄντων ὑμεῖς εἰς τὸ εἶναι ἀφ' ἑαυτῶν· δι' ἡμετέρας βλάβας ἢ φιλανθρωπίαν τε καὶ χρηστοτητα ὁκισωσάμενοι τὸ ὑμεῖς ἔδειξάμενοι ὑμῶν ἐμὲ καλεῖσθαι μετὰ δέδωκα τὸ ὑμῶν παρρησίας τὸ πατέρα ὑμῶν ὀνομάζον ἐμὲ· ἐρῶ ἢ πρὸς ἐδότερον ὑμῶν εὐγνωμονέοντας· ἔτι γὰρ ὡς πατέρα τῇ καλοκαγαθίᾳ τῶν ἐπιτηδευμάτων τ' οἰκείων σεμνυνῶν ἐπουδάκατε, οὕτως δὲ ἀποτόλῃ δεδοκότες τῶν ἐπιταγμάτων φρονήσετε τὸ ἐμὲ ἔγωγε δὴ κοινὸν καὶ πάντων τὸ ἔλεγχον ποιησάμενος, διορίζει καὶ τὰ πρὸς ὅσα ἔστιν ἐμὰ, καὶ δὴ διαλεχόμενος πρὸς ὅσους ἱερεῖς οὕτως φησὶν. “ Ὑμεῖς οἱ ἱερεῖς οἱ φαυλίζοντες τὸ ὄνομα μου. „ Ὑμεῖς φησὶν οἱ τὴν λειτουργίαν ἐμπεισιδόμενοι τὸ θεῖον, ἔδειξαι

erga vos, odii vero erga illos argumenta exhibere. Namque universam illorum regionem vestri gratia desolavi, poenas ab iis reposcens ob ea quae in vos ausi sunt: tum et illorum praedia omnia in solitudinem verti, quam tantam tamque horridam iis intuli, ut etiamsi forte conversi voluerint aliquando semet emendare, et desertas urbes regionesque restaurare, nihil sint effecturi. Decrevi enim illorum locorum vastitatem, nec omnino fieri poterit ut res ipsorum reparentur. Nam si aedificare moliantur, ego rursus evertam: ita ut iis locis appellatio haereat, termini iniquitatis, utpote ab iniquitate desolatis. At vobis ita bene facere constitui, ut spectatores ipsimet facti honorum vobis collatorum, Dei potentiam agnoscatis, qui tantis bonis vitam vestram laetificat.

Deinde expostulationem intendens “ filius, inquit, honorat patrem, et servus dominum suum timebit. Quod si pater ego sum, ubi est honor meus? et si dominus ego sum, ubi est timor meus? ait Dominus omnipotens. „ Filiorum quidem officium est, inquit, ea agere unde ornamentum quoddam et decus parentibus confletur; servorum autem multo cum metu herilibus subservire iussibus. Ego vero, inquit, dominus vester sum, ceu qui ex nihilo vos ad existendum produxi; et summa mea benignitate ac bonitate in meam familiaritatem recepi, et meos filios appellare vos sum dignatus, fiduciamque vobis indulsi ut patrem me vocaretis. Ceterum vos nulla in re gratos video: nam neque ut patrem, vestrorum actuum honestate me honorare satagitis; neque ut dominum verentes, mandata mea pensi habetis. Sic ergo communiter cunctis obiurgatis, mox personas singillatim distinguit et actus; et sacerdotes quidem alloquens, sic ait: “ vos sacerdotes qui despicitis

τοῖς λοιποῖς ἐφείλοντες εἶναι ἢ κρείττονων, τοιαῦτα θεωρεῖσθε ἀφ' ὧν ἐδενὸς ἄξιον ἔντα με λόγου δείκνυτε τοῖς τὰ παρ' ὑμῶν θεωροῦμενα ὁρᾶσι. « Καὶ εἶπατε, ἐν τίνι ἐφαιλίσσαμεν τὸ ὄνομά σε; », Ὅμοίως καὶ ταῦτα λέγων τὸ εἶπατε, ἵνα εἴπῃ ὅτι ἐκ πολλῆς τ' ἀποροσεξίας ἐδὲ αἰδοῖσιν ἔχετε ὅτι τὰ τοσούτω πλημμελήματι, ἀλλὰ δέκεσθε ὡς οὐδὲν ἂποπιν θεωροῦμενοι, καὶ τοι γὰρ τοσούτον ἐργαζόμενοι κακόν.

Εἶτα λέγει ὁ τὸ γινόμενον « προσάγοντες πρὸς τὸ θυσιαστήριον ἄρτους ἡλισθημένους. », Οὐ γὰρ καὶ τὴν τῆ νόμου διδασκαλίαν, οὐδὲ καὶ τὰς μουσαϊκὰς διατάξεις, συνὸς ἐπιμελεία ποιῶσθε ἢ ἄρτων τ' ποιεῖσιν, ἀλλὰ κοινὰ καὶ ὡς ἔτυχεν γεγονότας ὡς τὸ διατεταγμένον λαβόντες, αὐτὰς ἐπιτίθετε τῇ ξαπέζῃ· λέγει ὁ ἡλισθημένους τὰς ζυμωτὰς, ὁ προσδήλως ἐναντίον ὡς τὸ νόμῳ ἀξίοις ὅτι τῆ θυσιαστικῆς κελεύοντι θεωρεῖσθαι ὅτι ἄρτους, ζυμωτὸν ὃ μισθολογῶν πᾶσαν γὰρ θυσίαν φησὶν ὡς ἂν θεωροῦντε κυρίῳ οὐ παίσετε ζυμωτόν· ἔπερ ἔτω σαφὲς διατεταγμένους ἐναντίον ὡς τὰς ζυμωτὰς θεωροῦντε ὅτι ἄρτους, ὑπερὸν οὐ δὴ αἰπάται δικάως αὐτὰς ὡς πάντῃ τὰ νόμῳ θεωροῦμενὰς θεωρήλως. « Καὶ εἶπατε ἐν τίνι ἡλισθησάμενοι αὐτὰς; », Καὶ τέτο φησὶν ποιῶντες, ἐδὲ συλλογίζεσθαι βάλεσθε τὴν γινόμενὰν τ' ἀποπίναν τὸ γὰρ ὁ εἶπατε, καὶ ταῦτα πάλιν τ' ἀφαιρῶσιν λέγει· ἵνα εἴπῃ ὅτι ὡς οὐδὲν θεωροῦμενοι ἀφαιρῶσιν, ἀναμνηστικὰ καὶ ἀποροσεξία τὴν τοσαύτῃ ἐργαζόμενοι πλημμελέσαν. « Ἐν τὰ λέγειν ὑμᾶς ξαπέζα κυρίῳ ἐξεδεωμένη ἔστι, καὶ τὰ ἐπιτίθεσθαι ἐξεδεωσάτε. », Πάλιν καὶ ταῦτα τὸ ἐν τὰ λέγειν οὕτω φησὶν, ὡς ἀντὶ τοῦ ἀγματος τ' ἀφαιρῶσιν δηλῶν· βούλεται γὰρ εἰπεῖν ἐπὶ τὸ ταῦτα ποιῶν ὑμᾶς, ἐχ' ἔπερ π καὶ ἀφαιρῶσιν ἔχοντας δείκνυσιν, ἐδ' ἑτέρως πῶς ἀφαιρῶσιν, ἀλλ' ἢ ὡς οὐτε τ' ξαπέζης τ' ἐμῆς τυγχάναν πινὸς ὀφειλόμενης ἀσπιδῆς, ἀναγκαίως τὸ ὁ ἐπιτίθεσθαι οὐδενὸς ὀφειλόντων ἀξίων εἶναι λόγου· τέτο δηλοῖ τὸ ἐξεδεωσάμεν ὑμᾶς ποιῶσθαι ἢ ἄρτων τ' p. 547.

nomen meum. „ Vos, quibus divinum ministerium commissum est, quique duces ceteris ad virtutem esse debetis, ita vivitis, ut nullo me dignum respectu ostendatis iis, qui mores vestros observant. “ Et dixistis: in quo despeximus nomen tuum? „ Similiter hoc etiam loco ait dixistis, pro, ob gravem socordiam vestram, ne sensum quidem tanti peccati habetis, sed ita animo affecti estis, quasi nihil incongruum gesseritis, quamquam tantam culpaе molem sustinetis.

Mox et rem gestam narrat. “ Obtulistis altari meo panes pollutos. „ Haud iuxta legis doctrinam, neque iuxta mosaicas constitutiones, accurate fecistis panum propositionem, sed communes et prout vobis occurrerunt praeter fas sumentes, mensae imposuistis. Pollutos autem appellat panes fermentatos; manifeste id enim contrarium legi erat azymos iubenti panes offerre, fermentatum nihil. Omnem enim inquit oblationem quam Deo afferetis sine azymo facietis. Quod cum tam perspicue mandatum fuisset, contrarium erat panum fermentatorum oblationi, cuius causa iuste cum iis expostulat, ut legi prorsus contradicentibus. “ Et dixistis: in quo polluimus ipsos? „ Atque ita, inquit, agentes ne considerare quidem voluistis rei actae absurditatem. Nam vocabulum dixistis, heic etiam pro animi affectione ponit: id est quasi nihil feceritis, ita animo affecti estis, socorditer et absque sensu tantam patrantes iniquitatem. “ In eo quod dicitis: mensa Domini despecta est, et res ei impositas despexistis. „ Rursus heic quoque dum ait, in eo quod dicitis, pro actu affectum animi dicit. Id est, dum ita vos agitis, nihil aliud mente agitare demonstratis, neque aliter vos esse affectos; vel quod mensa mea nulla sit digna respectu, ideoque ne imponendorum quidem panum delectum ullum habeatis: cuius rei in-

πρόθεσιν, οὐ φρονίζοντας ὅπως ἂν καὶ τὴν νομικὴν ὑπεπελεσθῇ δέταξιν· καὶ πρῶτον μὲν εἶπε τὸ τῆς ἄρτων, ὡς ἂν πρῶτον ἀμάρτημα· ἐπειδὴ περ ἐκείνης μάλιστα ὅτι ὅτι τῆς τραπεζῆς προσημενύας ἄρτοις ὑπεμελείας τυγχάνειν ἐχέτω, ὡς ὅσον πνὰ ὑπὲρ πάντων τῶν λαῶν προσημενύας· ἐπειδὴ περ ἐκέλευσεν αὐτὲς ὁ θεός, καὶ ἐξ ἐξ (H) ἀειθρόν δύο φυλὰν ἐν ἐκάστῳ γινωσκομένων, ὡς ἂν ἐν τοῖς ἐξ αἱ δώδεκα καὶ ἀλογίζονται φυλαί, ὑπὲρ ὧν δὴ τὸ πρόθεσιν ἐκέλευσε γίνεσθαι τῆς ἄρτων.

1. 8. Ἐξῆς ὃ ἐπάγῃ καὶ ἑτέραν αὐτῶν πλημμέλειαν. “ Διότι ἐὰν προσημαγῇτε τυφλὸν εἰς θυσίαν, οὐ κακόν· ἔὰν προσημαγῇτε χωλὸν ἢ ἄρρωστον, οὐ κακόν. „ Ἐν ὃ τῷ τοιαῦτα φησὶ προσφέρειν τῇ θεῷ θυσίας ἐνεκεν, οὐχ ἀμάρτανειν οἶεσθε· καὶ δεικνύς τῶν γινόμενων τὸ ἀποπίαν “ προσάγαγε δὴ αὐτὸ τῇ ἡγεμονίᾳ σε, εἰ προσδέξεται, εἰ λήφεται πρὸς σὲ, λέγει κύριος παντοκράτωρ. „ Ἀλλὰ γὰρ εἰ μὴ καὶ σαυτὸν σωρᾶς τῶν γινόμενων τὸ ἀποπνέον, παρέσθῃ αὐτὸ προσημαγῇ τῇ τῇ ἡγεμονίᾳ ὑμῶν πεπιστευμένων· ἔπειτα δὲ αὐτὸν δὴ εἰ δέξεται, εἰ αἰδοῖ τῇ πρὸς σὲ κομιστῇ τὸ ὑβεῖν· οὐχὶ δὲ τοιούτων ὡς ἂν ὑβεῖσθαι ὡς σὲ μᾶλλον ἢ τεπηκνῆσθαι, προσβείσας σε ἀποπέμψῃ μὴ τὸ προσκομιζάντων ὅντος τοιούτου; δέξας αὐτῶν ἀμφοτέρας τὰς ἀποπνέας τὴν τε ὅτι τῆς ἄρτων ἔπειτα τῇ τῇ θυμῶν, ἐπάγῃ.

1. 9. 2. 544. “ Καὶ νῦν ἐξιλιάσκεσθε τὸ πρὸς σὲ πρὸς τῶν θεῶν ὑμῶν, ἔπειτα δὴ πρὸς τῇ θυμῶν, ἵνα ἐλεήσῃ ὑμᾶς. „ Ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῖς μὴ τοιαῦτα διορθώσατε τὰ πρὸς σὲ ὑμῶν ἀμάρτηματα, καὶ παυσάμενοι τῶν τοιαῦτων διαπραγματεύων, ἐπὶ ὑπὲρ τῆς παρεληλυθότων αἰτήσατε συγχώρησιν τυχεῖν ὡς τῇ θεῷ. ἔπειτα φοβὰν εἰκότως. “ ἐν χειρὶ ὑμῶν γέγονε τοιαῦτα. „ Ἐγὼ δὲ γὰρ ἔχετε τῆς κακῶν τὴν πείραν· οἷς οὐ πρὸς πολλὰ πειπεπώκατε δὲ τὸ τῶν προσήκοντων ἀμείλιαν, ὧν τῇ μνήμῃ μάλιστα πάσαν ἔχον ὑμᾶς ὑπεμελείαν προσήκῃ τῇ καλῇ. “ Εἰ λήψομαι ὅτι ὑμῶν πρὸς σὲ ὑμῶν, λέγει κύριος παντοκράτωρ. „ Ἀφ’ ὧν ὑφύλετε εἰδέσθαι, ὡς οὐδὲ νῦν ὑμᾶς ἀμάρτανοντας αἰδεσθήσομαι, εἰ μὴ μετὰ μετὰ πνὰ διορθώσιν ἐπαγῇτε τοῖς πλημμελεζμένοις παρ’ ὑμῶν.

dicium est quod socorditer panum impositionem facitis, nullius pensi habentes legitimae institutionis observantiam: quoniam illos potissimum mensae imponendos panes curare oporteret, ceu pro universo populo oblatos. Nam Deus mandaverat, ut sex numero essent, duas tribus in singulis agnoscendo, ut in sex panibus duodecim tribus reputarentur, pro quibus panum propositionem fieri iubebat.

Aliud quoque mox subdit illorum peccatum. “ Quoniam si obtuleritis caecam victimam, non est malum. Et si obtuleritis claudam vel aegrotantem, non est malum. „ Dum eiusmodi, inquit, victimas offertis, peccare non existimatis. Et rei actae absurditatem ostendens “ offer id, inquit, duci tuo, si excipiet, si suscipiet faciem tuam, dicit Dominus omnipotens. „ Agesis, si per rei actae absurditatem non agnoscis, fac periculum in offerendo principi gentis tuae, et videsis num excipiat, num tui reverens hanc iniuriam dissimulet. Nonne contra a te magis offensus quam honoratus, contumeliose te reiiciet cum tali oblatione tua? Demonstrata vero utraque absurditate tum panum tum victimarum, addit. “ Nunc vero placate faciem Dei vestri, eumque deprecemini, ut vestri misereatur. „ Age iam abhinc priora emendate peccata, et his omissis, praeteritorum etiam postulate a Deo veniam. Iisque merito timorem incutiens “ in vestris inquit manibus haec sunt. „ Recens est calamitatum experientia, in quas paulo ante incidistis ob debiti officii negligentiam, quorum praecipue memores studium omne honestati debetis impendere. “ An ex vobis suscipiam facies vestras? dicit Dominus omnipotens. „ Hinc

“ Διότι καὶ ἐν ὑμῖν συγκαταθήσονται θύραι, ἃ οὐκ ἀνάψετε τὸ θυσιαστήριόν μου δω-
 τεάν. „ Οὐ γὰρ χαλεπὸν μοι καὶ νυῖ ἄβατον ὑμῖν ποιῶσαι (¶) ναὸν τὸ ἐμὸν, καὶ παύσαι
 πάλιν ὑμᾶς τῷ τῷ θυσιαστηρίῳ ὑπηρετεῖσθαι τῷ ἐμοί, διασπαρτομένους τῶν αὐτῶν. Ἐπερ οὐ
 ἤδη πεποίηκα, ὡς ἔλεγε, μὲν περὶ ναὸν, ἐπειδὴ πλημμελοῦντας ὑμᾶς ἀνήκεστα εἶδον
 ἐν αὐτῷ· αἰχμαλωσίᾳ ἣ ὑμᾶς ὡς ἔλεγε, ἐν ἣ καθεστῶτες, ἐδὲν τῷ εἰς ἱερατικὴν λειτουργί-
 ᾱν ἠκόντων ποιεῖν οἷοί τε ἦτε. “ Οὐκ ἔστιν ὀφειλὴ μου ἐν ὑμῖν, λέγει κύριος παντο-
 κράτωρ, καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν. „ Εὖ γὰρ ἴτε ὅτι ἄρχεις ἀν-
 τὶ τῶν αὐτῶν διασπαρτέεσθε, ἀποστέφομαι τε τὰ παρ’ ὑμῶν γινόμενα, καὶ τὰς θυσίας ὑμῶν οὐ
 προσέμα. ὥς ἐδὲ τὸ κέρδιον ἀπορίεσθε, ἔπερ οὐ ἐλπίδι τῷ θυσιῶν τὸ προσκομιδὴν
 ποιεῖτε. “ Διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἦλθε καὶ ἕως δυσμῶν αὐτὸ τὸ ὄνομα μου δοξάσθην τοῖς
 ἔθνεσι, ἃ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προστίγεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυσία καθαρὰ·
 διότι μέγα τὸ ὄνομα μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει κύριος παντοκράτωρ. „ Ἀπανταχῶς, φησί,
 γῆς τὸ ὀνομασίαν τὸ ἐμὸν ἅπαντες διώκουσιν οἱ ἔκαστος ποτὲ καθεστῶτες τῶν ἀνθρώπων· διὸν
 γὰρ σέβαν ἐσώδακεν ἕκαστος καὶ τὸ πᾶντε φερέειν ὀνομασίαν, ὥς ἀνδραπόδοι τε ἃ κυ-
 είου· ὅπερ οὐ ὄντως εἰμι ἐγὼ· ὥς εἰ καὶ πεπλανημένως οἷς οὐ προσέκειναι τὸ ὀνομασίαν
 ἀειπύεσθαι τὸ ἐμὸν, ὅκα τὸ ἐμὸν γε ὅπως φερέειν ἅπαντες, ἃ ἐπ’ ὀνόματι τῷ ἐμοί
 τὰς θυσίας ὀπιτεῖσθαι, πάντων μέγιστον καὶ πάντων ἐσφύρον νομιζόντων τὸ θεῖον· ὑμεῖς
 δὲ τὸ ὡς πᾶσιν οὕτω μέγα τε νομιζόμενον καὶ σεπτόν ἐξυβρίζοντες φαίνεσθε· ἐπειδὴ
 ἐν τῷ τῷ τῷ τῷ ἐμὸν κοινὴν ἡγήσασθαι, καὶ μηδὲν ἔχουσιν πλέον τῶν λοιπῶν,
 τὰ τε ὀπιτεῖσθαι μὴ δὲ μιᾶς ἀξία νομίζαντες ἀσχεδῆς, τῶν αὐτῶν τέ μοι προσφέραν, τῶν
 ἐμὸν ὀνομασίαν προσδήλως ἐνυβρίζοντες, φαίνεσθε ἐν οὐδενὸς μέρει πᾶν ἐμὸν τὸ θεῖον,

debetis cognoscere, me ne nunc quidem vos peccantes, respectu dignos habitu-
 rum, nisi paenitendo delicta vestra emendetis.

“ Quoniam et in vobis claudentur ostia, neque succendetis altare meum gra-
 tis. „ Non est enim mihi arduum, templum meum vobis inaccessum efficere, vo-
 bisque ministerio altaris mei interdicere, talia agentibus: quod reapse iam feci, igni
 templum tradendo, postquam vos intolerabiliter peccare in eo animadverti, nec non
 in captivitatem amandando, in qua constituti nihil ad sacerdotale ministerium per-
 tinens agere poteratis. “ Non est voluntas mea in vobis, dicit Dominus omnipo-
 tens; neque victimam accipiam de manibus vestris. „ Probe scitote, me quamdiu
 ita vos geritis, aversaturum quicquid fit a vobis, neque sacrificia vestra admissu-
 rum: quamobrem ne emolumentum quidem reportabitis, cuius spe sacrificia addu-
 citis. “ Quoniam ab ortu solis usque ad occasum eius, nomen meum honorificatur,
 et in omni loco incensum offertur nomini meo, et mundum sacrificium. Quia
 magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens. „ Ubique, in-
 quit, terrarum nomen meum cuncti sectantur cuiusque regionis incolae. Nam sin-
 guli Deum colere satagunt, eiusque nomen venerari ceu principis atque domini:
 cuiuscemodi revera ego sum: adeo ut, etiamsi errore decepti nomen iis quos non
 decet imponunt, nihilominus nomen adhuc meum quodammodo honorant omnes,
 et in nomine meo sacrificia perficiunt, dum omnium rerum maximam et excellen-
 tissimam iudicant divinitatem. Vos tamen rem omnium opinione magnam ac vene-
 rabilem contumelia prosequi videmini: quia dum mensam meam existimatis profa-
 nam, et nihilo pluris quam alias, et quae illic imponitis nullo delectu dignamini,
 et haec mihi offerentes nomini meo manifeste iniurii estis, hinc inquam Deum

ὁ ὧδ' ἀ πᾶσιν οὕτω τε μέγα καὶ φοβερὸν ὑπέληπται καὶ σεβάσμιον καὶ πάντων ἑδρεῖον δικαίως.

13. “ Καὶ εἶπατε, ταῦτα ἐκ κακοπαθείας ὅτι· ἃ ἐξεφύσησα αὐτὰ, λέγει κύριος παντοκράτωρ. „ Εἶτα ὑμεῖς μὲν φησὶ σεμνυνέσθε ὡς ἐκ πόνου καὶ ἰδρώτων ἃ κακοπαθείας 14. προσφέροντες ἰδίας, ἐγὼ ἢ αὐτὰ ἀπέρριψα, τοσαύτῳ ἔσαν ὑμῶν τ' ἐν τῇ προσκομιδῇ καὶ ἀφ' ἧς ἔσονται θεωρεῖν. “ Καὶ εἰσφέρετε ἀρπάγματα, ἃ καλὰ, καὶ τὰ ἐνοχλούμενα· καὶ προσφέρετε αὐτὰ εἰς θυσίαν· εἰ προσδέχομαι αὐτὰ ἐκ τῆς χερσὶν ὑμῶν, λέγει κύριος παντοκράτωρ. „ Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τῇ θυσίᾳ τοιαῦτα προσκομίζετε, ἐπὶ μᾶλλον αὐτὰ 15. ἀπεπεμπόμην ὡς φαῦλα καὶ ἐκ φαύλης προσφερόμενα γνώμης· εἶτα καὶ νόμον πιθεῖς *, 16. “ καὶ ὅπκατάρατο ὅς ἐστι δυνατὸς καὶ ὑπῆρχεν ἐν τῇ ποιμνίᾳ αὐτῆς ἄρσεν· καὶ ἡ εὐχὴ αὐτῆς ἐν αὐτῷ· καὶ οὗτος διεφθαρμένον τῷ κυρίῳ· διότι βασιλεὺς μέγας ἐγὼ εἰμι, λέγει κύριος παντοκράτωρ· καὶ τὸ ὄνομά μου ἐμφανὲς ἐν τοῖς ἔθνεσι. „ Πᾶς δὲ φησὶν εὐχλῶ ὅτι θυσία πεποιημένον, εἶτα εὐπορὸν ἃ διωάμενον ἐκ τῆς προσόντων αὐτῷ ποιμνίων προσαναγεῖν ἄρσεν τε καὶ δόκιμον ἃ οἶον προσάγεσθαι ἄρετον θεῷ· καὶ τὸ μὲν οὐ προσάγων, φαῦλον δὲ τὸ καὶ διεφθαρμένον θυῶν τῷ θεῷ, τὸ ἐχάτης ἄξιον ὅτι τιμωρίας· ἐπειδὴ θεὸς τῶν πάντων βασιλεύοντι, ἃ ὧδ' ἀ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίως ὅτι τῷ μεγέθει τὸ οὐκείας ἐγνωσμένῳ φύσεως, εὐπορὸν ὧν δεῖ, προσάγει τὰ μὴ τοιαῦτα.

ΚΕΦ. Β'.

1. “ Καὶ νῦν ἡ ἐντολὴ αὕτη πρὸς ὑμᾶς οἱ ἱερεῖς· εἴαν μὴ ἀκέσσητε ἃ εἴαν μὴ θέατε εἰς 2. τὴν καρδίαν ὑμῶν τὴ δουλίαν δόξαν τῷ ὀνόματί μου, λέγει κύριος παντοκράτωρ· ἃ ἐξάπτεσθαι ἐφ' ὑμᾶς τὴν κατάραν, ἃ ὅπκατ' ἀφ' ἧς ἐὺλογίαν ὑμῶν, καὶ κατ' ἀφ' ἧς

floci fieri a vobis constat, qui omnium iudicio magnus est et terribilis et augustus et res omnes merito excedens.

“ Et dixistis: haec ab aerumna sunt. Et exsufflavi ea, dicit Dominus omnipotens. „ Deinde vos, inquit, gloriamini quasi ex labore, sudoribus, aerumnaque propria offerentes; attamen ego haec reieci, tantum vestrum in offerendo contemptum videns. “ Et inferebatis rapinas, et clauda, et languida, et ea sacrificii loco dabatis. Num ego ea recipiam de manibus vestris, dicit Dominus omnipotens? „ Quoniam haec victimae causa afferebatis, equidem ut vilia vilique ex mente oblata respuebam. Mox et legem recitans: “ maledictus, inquit, qui dives erat, habebatque in grege suo masculum: et oratio eius in ipso: et sacrificat corrupta Domino. Quia rex magnus ego sum, dicit Dominus omnipotens, nomenque meum illustre in gentibus. „ Quicumque, inquit, precem facit sacrificando; et cum sit dives positque ex suis gregibus offerre masculum, et probatum, et quod Deo offeratur dignum; si id tamen minime offerat, sed vile aliquid et corruptum Deo sacrificet, is inquam summa dignus poena est: quia Deo omnium dominatori, et cunctis hominibus ob propriae naturae magnitudinem cognito, copiam rei dignae habens, deteriore offert.

CAP. II.

“ Et nunc mandatum hoc ad vos, o sacerdotes. Nisi audieritis, et nisi posueritis in corde vestro dare gloriam nomini meo, ait Dominus omnipotens; mittam super vos maledictionem, et maledicam benedictioni vestrae, et maledicam ei: et

αὐτῶν, ὃ δὲ ἀμαρτανεύουσιν τὴν ἐκλογὴν ὑμῶν· καὶ οὐκ ἔσται ἐν ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οὐ τίθεσθε ὅτι καρδίας ὑμῶν. „ Ἀλλὰ γὰρ ἰδοὺ ταῦτα ποιεῖ ὑμῶν ἀποφαίνομαι ὅτι ἐπὶ τῇ ἱερατικῇ καὶ ἐσώτων λειτουργίας· ὅτι εἰ μὴ νῦν γὰρ βαλὴθεὶντε σπερμὰ τοῖς παρ' ἐμὲ λειτουργοῖς προσ-
ερχομένων, ὃ τῇ τῇ λειτουργίας ὁπτιμελίας τὴν φερσὴν τε καὶ ὁφειλομένην ἀποτίσαι πρὸς θεοῦ δόξαν, μετρίως ὑμῖν ἐπάξω πτωχείαν, ὃ τὴν πτωχὴν ἢ ταῦτ' ἡς ἀπολαύετε νῦν, εἰς ἀπ-
μῖαν τε ὃ πείραν μετρήστω κακῶν, πᾶσαν τε ὑμῶν τὴν ἱερατικὴν ἀφελὰ πτωχὴν, ὡς μη-
δένα ὅτι ὑμῶν ἐπὶ δόξαν τῆς ἀξίας χυμέναι ταύτης· εὐδὴλον γὰρ ὅτι κατάραν μὲν τὴν
πτωχείαν λέγει, καὶ τὴν πείραν τῶν κακῶν· ἐκλογὴν δὲ, τὴν ἀγαθῶν τὴν ἀπολαύσιν· ὅθεν
ἔπειτα καὶ τὴν ἱερατικὴν ὀνομάζει, ὡς πολλῶν ἀγαθῶν αἰτίαν τοῖς τε ἔχουσι ὃ τοῖς ὑπὲρ ὧν
ἐπιτελεῖσθαι συμβέβηκε ταύτῃ.

Εἶπα εἰς μέγιστα ἠδ' αἶψιν τὴν ἀγανακτίσεως τὴν οἰκείας “ ἰδὲ ἐγὼ ἀφορίζω ὑμῖν (A) v. 3
 ὤμον, καὶ σκορπίαν ἔνυστρον ὑπὲρ τὰ πονήματα ὑμῶν, καὶ λήψομαι ὑμᾶς εἰς τὸ αὐτό. ”
 Κεκελεύσμενον ὡς ἐν τῷ νόμῳ ὡς πὶ ὀξυρέτεον ἐκ τῆς συστάς ἀφαιρεῖσθαι τῇ θεᾷ (A)
 ὤμον· ἐκέπτε οὐδ' οὐσίαν ἐδὲ τέτο δέξομαι παρ' ὑμῶν, ἐπεὶ μηδὲν δέομαι εἰς ἀτέλειαν
 ὑμῶν διὰ τὴν ἀνάγκην ἔχει γίνεσθαι· ἐπειδὴ ἡ ἐν ἰσότητι τὴν ἀδελφὴν ἐμὴν δεικνύντες ἀμέλειαν,
 τέτω με οἶσατε πᾶν, τῇ τὴν ὤμον ἀφαιρῶν μοι, ὑμῖν αὐτὸν ἀποστέλλω, τὴν ἀγανακτίσεως
 ἐλεγχον παρεχόμενον τὴν ἐμῆς· ἔατο ἡ ὑμᾶς καρπῶν ἐκ τῆς μὲν τὴν κύριος τῆς ζῶντος·
 ἐπειδὴ τέτο ὑμῖν ἐν τῇ εὐοχαίᾳ προστάξει ὡς πᾶν, ὡς τῇ κακίᾳ τῇ καταπολέμων μολύ- p. 519
 νετε, κοινῶς τε ἅπαντες ὑμῖν τὴν ὑπὲρ τῆς καταπολέμων ἐπάξω πτωχείαν· τέτο γὰρ ὅτι τὸ
 λήψομαι ὑμᾶς εἰς τὸ αὐτό. “ Καὶ ὁπηνώσατε διότι ἐγὼ κύριος ὁ καταπύσσων πρὸς ὑμᾶς
 τὴν ἐπιτολήν (αὐτῶν, τὴν ἐμὴν) τὴν ἀφαιρῶν μοι πρὸς τὰς λευίτας, λέγει κύριος παντοκράτωρ. ”
 Τότε ἐκ τῆς ἀφαιρῶν μοι ὑμῖν ἀπῆλθεν τὴν καὶ πτωχείας αἰσθῆσατε ἀκριβῶς τὴν τε ὀξυ-

dissipabo benedictionem vestram, et non erit in vobis, quia vos non ponitis in corde vestro. „ En ego haec de vobis decerno, qui sacerdotali ministerio fungimini; quod nisi nunc velitis sedulo dictis meis adtendere, et ministerii sedulitate debitam convenientemque Deo gloriam reddere, maximam vobis poenam inferam; et hunc honorem quo interim fruimini, in dedecus et aerumnarum experimentum convertam; vobisque omnem sacerdotalem detrahā honorem, ita ut nemo vestrum dignitati huic succedat. Patet enim maledictionem dici pro poena et aerumnarum experimento: benedictionem vero, pro bonorum fruitione. Quamobrem sic sacerdotium quoque appellat, ceu bonorum multorum causam tum his qui illud possident, tum etiam illis quorum gratia id exerceri contingit.

Deinde ob magis demonstrandam indignationem suam “ ecce ego, ait, proiciam humerum, et dispergam ventriculum in facies vestras, et suscipiam vos in id ipsum. „ Mandatum erat a lege, ut quasi electum aliquod, separaretur Deo humerus. Haud ultra igitur ne hoc quidem a vobis recipiam; etenim nulla re ego indigens, utilitatis vestrae gratia sic fieri constitueram. Nunc autem quia tantum mei contemptum ostenditis, ut me re tali honorare putetis, humerum nimirum mihi offerendo, vobis hunc retroago, ut indignationis meae argumentum vobis exhibeam. Sinam vero vos hoc etiam vesci cum animalium stercore; quoniam hoc a vobis in sollemnitatibus offerri dignum est, quas nequitia polluitis; communemque ob ea quae egistis poenam adducam. Id enim significant verba: suscipiam vos in id ipsum. “ Et sciatis, quod ego Dominus miserim ad vos praeceptum hoc, ut esset testamentum meum ad levitas, dicit Dominus omnipotens. „ Tunc ex corri-

σίας καὶ τῇ δυνάμει τῇ ἐμῇ. ὅτι ἐγὼ μὲν εὐποιῶν ὑμᾶς βεβλόμην· ὃς ἀρχῆς εἰς τὴν ἱερατικὴν παρήγαγον ἀξίαν, τοιαύτας πνᾶς τέμνουν πρὸς ὑμᾶς τὰς συνθήκας, ἵνα τὸ παρ' ἐμῶν δοθείσης ὑπολαύοντες πρῆς, ἅπαντα πρὸς τὴν ἐκείνων ὠφέλειαν ποιῆτε ὑπὲρ ὧν μέπετε τῶν ἱερουσίλων· ὑμεῖς ἡ ἐδένα τέτων ἐποιήσατε λόγον, ἀλλὰ τὸ τε δοθείσης ὑμῖν ὑπορίδετε πρῆς, ὅτι ἀμελεία τοσαύτη τὴν ἐμὴν πρὸς ἀδελφώκατε λατρυϊάν.

- Εἶτα ἐπεὶ δὴ τὰ τῶν ἱερουσίλων ἐκ τῆς Ἀαρὼν εἴληφε τὴν ἀρχὴν ὃς πρὸς ἀρχιερεὺς καὶ δέαν πρὸς βολὴν ἀπεδείχθη, ἐπάγει. « Ἡ δευτέρα μετ' ἐμῶν τῇ ζωῇ ὅτι εἰρήνης· ὅτι ἐδωκα αὐτῷ φόβον φοβεῖσθαι με, καὶ ὑπὸ προσώπῳ ὀνόματός με σέλλεσθαι αὐτόν· νόμος ἀληθείας με ἐν τῇ σωματι αὐτῷ, ὅτι ἀδικία ἐκ νύρεθι ἐν χεῖρεσιν αὐτῷ· ἐν εἰρήνῃ κατὰ θυμὸν ἐπορεύθη μετ' ἐμοῦ, καὶ πολλοὺς ἀπέσπεψεν ὑπὸ ἀδικίας· ὅτι χεῖλη ἱερέως φυλάσσεται γνώσιν, ὅτι νόμον ἐκζητήσασιν ἐκ τῆς σωματι αὐτῷ, ὅτι ἄγγελος κυρίου παντοκράτορς ἐστίν. », Ἐκείνον γὰρ πρὸς πρῶτον φησὶν ἐπιλεξάμενος, συνθήκας πρὸς αὐτὸν ἐδέμην, ἐπισημαίνον μὲν αὐτῷ ὅτι ζωῇ μακρῇ καὶ εἰρήνῃ ὑπόλαυσιν, κλεψύσας ἡ τὴν φόβον ὅτι τῇ δεινότητι ἐχέειν ἐμὸν, ὅτι πολλοὺς τῶν δέας καὶ τὴν μνήμην ποιῶν τῶν ἐμῶν· ἡκολούθησε ἡ ἄρα καὶ τὰ παρ' ἐκείνου πρέποντα τῇ πρῇ τῇ παρ' ἐμῶν· ἐπειδὴ τέθεικε μὲν αὐτῷ νόμον τὸ ζῆν τε σὺν ἀληθείᾳ, καὶ ἅπαν ὑποσφραῖσθαι ψεύδῃ· ἐφθέρξατο δὲ ἐδεπέποτε ἀδικον οὐδέν, οὐδ' ὁ βλάβης αἶπον τοῖς ὑπὸ τῇ ἱερουσίλῃ ἐρίμετο· ὑπὲρ δὲ τέτων ἀκολουθῶς τῇ ἐπαγγελίᾳ τῇ ἐμαῖς, αὐτὸς τε ἐν εἰρήνῃ διήγητο, ἐν οὐδενὶ πώποτε πρὸς με διενεχθεῖς, ἐδέει πρὸς ἐμοὶ δευτέρα ἀμνησθῆναι ἐναντίων· τέτο γὰρ λέγει τὸ ἐν εἰρήνῃ κατὰ θυμὸν ἐπορεύθη μετ' ἐμῶν· ὅτι πολλὰς ἡ ὅσους ὅτι τὸ κρεῖττον ἐκ τῆς χεῖρος ἐπανηγήτο· σωτόμως τε εἶπεν ὁ μέγιστος πρέπον μετ' ἐμῶν διεσφραῖσθαι; διδάσκων μὲν τῇ ἀληθείᾳ τὴν γνώσιν, πρὸς δὲ τὸν νόμον τὸ θεῖον ἅπαντας ὅτι ὑπ' αὐτὸν ἐπαναγῶν, ὅτι διδάσκων ὅπως ἀνὰ χολοῖντο πάντοτε πρὸς αὐτόν· τέτο γὰρ ἱερέως ἔργον, ἀγέλας

piente vos ignominia poenaeque accurate cognoscetis potentatum virtutemque meam; et quod ego bene faciendi vobis causa iam inde ab initio ad sacerdotalem extuli dignitatem; haec vobiscum foedera componens, ut concessa a me fruentes honore, cuncta ad utilitatem ageretis illorum propter quos sacerdotium tenetis. Vos vero nullius haec pensi habuistis, sed datum vobis conculcastis honorem, meumque ministerium socordia tanta gessistis.

Exin quia sacerdotium ex Aarone initium ceperat, qui primus pontifex divina electione processit, prosequitur. « Foedus meum fuit cum eo vitae et pacis, et indidi ei timorem ut timeret me, et a facie nominis mei formidaret. Lex veritatis fuit in ore eius, et iniquitas non est inventa in labiis eius: in pace dirigens ambulavit mecum, et multos convertit ab iniquitate. Quoniam labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini omnipotentis est. », Cum illo itaque primo omnium electo foedus pepigi, promittens ei longae vitae pacisque usum, mandansque eidem ut mei timorem mente retineret, multaque cum reverentia mentionem mei faceret. Et quidem ille legem sibimet constituit, veritatem per omnem vitam servandi, et omne genus mendacii vitandi. Nihil autem umquam iniustum locutus est, vel quod vituperationis occasio sacerdotibus fieret. Propterea promissis meis consentaneae, et ipse pacificam exegit vitam, nulla mecum inimicitia suscepta, nihilque mihi contrarium agens. Sic enim fere sonant verba: in pace dirigens ambulavit mecum. Plurimos item ad meliorem frugem ex deteriore transtulit. In summa, quicquid praecipue sacerdotem decebat egit, veri-

τινὲς τῶν ἐπὶ τὴν τέλει τῶν ἁγίων τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις, καὶ πάντας ὅτι τὸ ἀρετὴν ἐπανά-
 γοντο, ὅπερ οὐ καὶ τοῖς ἀγγέλοις καὶ ἡμᾶς ἔργον ποιῶν. Αὐτὰς μὲν δὴ πρὸς τὸν
 Ἀαρὸν ἐπέμειλε τὰς συνθήκας, ὅς καὶ ἀκόλουθα τοῖς ἐμοῖς διεωράσθητο νόμοις· ὑμεῖς δὲ
 οἱ τὴν ἱερουργίαν διαδέξαμενοι τὸ ἐκείνου, πάντοτε τῶν ἐσὲ κεχωρισμένοι· πῶς καὶ
 πῶς τὸν ἱερόν;

“ Ὑμεῖς ἡ ἐξελίνατε ἐκ τῆς ἐδῆ, καὶ ἠδυνήσατε πολλὰς ἐν νόμῳ, διεφθείρατε τὴν
 διαθήκην τῆς Λαοῦ, λέγει κύριος παντοκράτωρ. „ Ἐξεβάπτετε γὰρ τὸ καὶ αὐτὰ ἀπαρ-
 ῶστε ἐν τῇ λοιπῇ, ῥαθύμως καὶ τὸν νόμον ποιῶσαι· ἔγω τε πάσας συντόμως εἰπεῖν τὰς
 συνθήκας, ἃς πρὸς ἐκεῖνον ἐπέμειλε, βεβόησαν αὐτὰς ἐν τῇ ἐκείνῃ διαδόχων κε-
 ταῖν, τῇ οἰκίᾳ διεφθείρατε κακίᾳ. “ Καὶ ἐγὼ δέδοκα ὑμᾶς ἐξεδενωμένους καὶ παρειμέ-
 νους εἰς πάντα τὰ ἔθνη· ὧν ὑμεῖς οὐκ ἐφυλάξατε τὰς ὁδοὺς μου, ἀλλ’ ἐλαμβάνετε
 πρὸς ὅσα ἐν νόμῳ. „ Καλὰς ἐκ τῆς πρὸς βεβόησιν γεγόνων αὐτὰς σφραγίσας· τοιαῦτα
 γὰρ φησὶν ὑμᾶς διαπρατομένους εὐρεῖν, αἰχμαλωσίᾳ ὡς δέδοκα τὸ μηδὲν ἀποδείξας,
 καὶ πάντῃ τῇ ἱερουργίᾳ ἔξω κατέστησας πρὸς ἄνδ’ ὧν ἐδὲνα λόγον ποιῶσαι τὸ πρὸς αὐ-
 γμάτων ἐβάλετε τῇ ἐμῇ, συνεωράσθητε ἡ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀμελεῖν τὸν νόμον, ὅς σφρα-
 γίσας παρ’ ὑμῶν δίκαιον ὡς· τέτο γὰρ λέγει τὸ ἐλαμβάνετε πρὸς ὅσα ἐν νόμῳ, ἀντὶ τῆς
 ἐλέγχον τὸν ἀμάρτανοντα ὡς τὸ πρὸς νόμῳ δοκῶν ἐκ ἐβάλετε. “ Οὐχὶ θεὸς εἰς ἐκπ-
 σεν ὑμᾶς; ἐχὲ πατὴρ εἰς πάντων ὑμῶν; τί ὅτι ἐγκατελίπτετε ἑκαστὸν τὸ ἀδελφὸν αὐτοῦ
 τὸ βεβόησαι τὴν διαθήκην τῇ πατέρῃ ὑμῶν; „ Καὶ τοῖς γε φησὶν καὶ ὑμεῖς κακῶν,
 λέγει ἡ τὴν Ἀαρὸν, ὅς ἐνός τε γεγόνετε θεῷ, καὶ ἐμὸν τὸ καὶ πρὸς ἡμῶν τὴν αὐτῇ
 κοινῇ γὰρ καὶ πρὸς ὑμᾶς ἔφω τὸ, ἐγὼ εἶπον θεοὶ ἐστέ, ἐν ὑμῖν ὑφίστα πάντες· ὅπερ δὴ μά-

tatis tradens notitiam, atque ad Dei legem cunctos sibi subiectos pertrahens, et
 quomodo eam observarent docens. Hoc est enim sacerdotis opus, ut sit nimirum
 angeli instar ceteris hominibus datus, ut omnes ad virtutem deducat, quod ipsorum
 angelorum erga nos officium est. Haec ego cum Aarone foedera pepigi, qui reapse
 consentaneos legi meae mores prae se tulit. At enim vos sacerdotium illius succes-
 sione sortiti, mirum quantum a praedictis moribus abhorretis. Quomodo id, inquam?

“ Vos autem declinastis a via, multosque in lege infirmastis, corrupistis Levi
 foedus, ait Dominus omnipotens. „ Tantopere ab huius officii observantia declina-
 stis, ut ceteros etiam circa legem socordes feceritis: atque ita, ut breviter dicam,
 malitia vestra corrupistis foedera quae cum Aarone pepigeram, volens ea cum illius
 quoque successoribus permanere. “ Et ego dedi vos contemptos et abiectos in om-
 nes gentes, propterea quod vias meas non custodistis, sed accipiebatis personas in
 lege. „ Praeclare ex iis quae paulo ante acciderant illos commonet: talia enim,
 inquit, cum vos patrare comperissem, captivitati tradidi, ad nihilum redactos, et
 omni sacerdotali honore spoliatos: quandoquidem nullam mandatorum meorum ra-
 tionem habere voluistis, immo et aliis aequae legem negligentibus cooperatores fui-
 stis, quos potius a vobis emendari oportebat. Sic enim intelligenda sunt verba: ac-
 cipiebatis personas in lege; id est reprehendere adversus legem peccantes noluistis.
 “ Nonne Deus unus vos creavit? nonne pater unus omnium vestrum? Cur ergo
 unusquisque sivistis fratrem vestrum profanare testamentum patrum vestrorum? „
 Atqui et vos, inquit, et ille, id est Aaron, ab uno Deo creati estis, quos etiam
 pari cura atque honore dignatus fuit: aequae enim illi vobisque dixit: ego dixi, dii
 estis, et filii Altissimi omnes: quod dictum eos apprime respicit qui sacerdotalem

λιστα τοῖς τ' ἱερατικῆς πορεδρίας ἐπαιλημμένοις, καὶ ἡγμένοις ἐντεῦθεν τ' λαῖ ἀρμότιον· πόθεν τοίνυν τοιαῦτα ὅτι τῷ ζώπῳ ἐρχήκατε τ' διαφθεράν; ὥστε ἐκείνων μὲν ἐπαγορεύει ὁ καὶ ἑαυτὸν, ἐπεὶ πρὸς τὸ δέον ἐπανάγιν' ἀπεδῆ, ὑμᾶς ὅ παρορᾶν ὁ καὶ ὑπὸ τ' ἱερατικῶν ὄντας ἀδελφεὺς ὄντας ἰδίως, ὁξαμύρτάνοντας τὸ ἔπος, ἐπεὶ μονονεχὲ πατέντας τῷ νόμῳ τ' ἐμῷ τ' ἀκρίβειαν· τοιγαρὶν τί γέρονες;

- Α. 11. « Ἐγκατελείφθη Ἰέδας, καὶ ἐδύλυγμα ἐχλύετο ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ· διότι ἐβεβήλωσεν Ἰέδας τὰ ἅγια κυρεῖς ἐν οἷς ἡγάπησε, καὶ ἐπετήδυσεν εἰς θεὸς ἄλογος. », τοιγαρὶν ἐπειδὴ καὶ οἱ τὸ λαῖ τὸ μὴ δέον ἔπεισιν, καὶ ὑμῖν τοῖς ἱερεῦσι λόγος ἐστὶς ἡ δὲ τ' ἐκείνων διορθώσεως, ἀφεδέντες τ' πορονοίας τ' ἐμῆς εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπεληλύθατε· ὑπὲρ ὧν δὴ τ' θεραπείας ἀμελήσαντες τὸ θεοῦ, ἡ δὴ μάλιστα μὴ πολλῆς ὑμᾶς μετέπειτα ποροσῆκον ἡ δὲ ἀπεδῆς, εἰς εἰδῶλων ὁξεφάπτετε θεραπείαν· ἔπος δὲ τ' ἱερέων εἰς ἅπαντας ἐκβαλὼν (V) λόγον, ὡς ἂν τῇ τέτῳ κακία καὶ τ' λοιπῶν γερονότων τρέπον, εἰς σωπορονομίαν ἅπαντων κοινῇ λοιπὸν ἐπάγῃ. « Ἐξολοθρεύσθ' κύριος (V) ἀνθεροπον τ' ποιῶντα ταῦτα, ἕως ἂν ἐπεπαινωθῇ ἐν σκηνωμάτων Ἰακώβ, καὶ ἐν ποροσ-
Α. 12. αζόντων θυσίαν τῷ κυρίῳ παντοκράτορι. », Ἄλλ' εἴ γε μὴ τέτῳ ὁποσάιντε, φησὶ, παν-
Γ. 13. τῆς ἀπύλεια λήψεται πάντας ὑμᾶς, ὥστε εἰς τ' ἐχάτῳ ἐπείνωσιν τὸς τε λοιπὸς ἀγῆ-
ναι, καὶ δὴ καὶ ὑμᾶς ὁ καὶ ἱερατεύειν τὸ ἐπὶ τὰς ὑπὲρ ἑτέρον θυσίας ποροποιεμένους, οὐδὲν ἔτε ὑμῶν ἔτε ἐκείνων τῇ ποροσπορῇ τῷ θυσιῶν ὠφελείῃσιν ὅσων τε ὄντων· ἐντεῦθεν ἐπὶ ἑτέραν ὡπὼν μετέπειτα ὁξανομίαν· ἐπανελδύντες γὰρ ὁ καὶ αἰχμαλωσίας, καὶ τ' ὑπὸ τῇ θεοῦ ὁξαχεδείσης αὐτοῖς ἐπείρωσις μετεχνηκότες, εἰς ἀκόλαστον ἐκπαπέντες βίον· τὰς ποροσῶν ἑαυτῶν γυναικας ἡφίσταν, ἐπὶ ἑτέρας ὅπως ποτὲ ζέποντες τὸ ὄμμα· ἐπεὶ τὰς μὲν ἐν μακρῷ τῷ χρόνῳ συζεύοντες αὐτοῖς, καὶ δὴ καὶ τῷ καὶ τ' αἰχμαλωσίαν κακῶν τῷ τε αὐτόθι ταλαιπωρίαν κεκοινωνηκίας αὐτοῖς ἀπέβαλλον ἀδελῶς, ἐπὶ ἑτέρας ὅ ἐξεί-

dignitatem, vel ducatum populi tenent. Unde igitur tantam morum corruptelam traxistis, ut ille quidem sui temporis homines emendaverit, atque ad officium diligenter impulerit; vos autem subiectos sacerdotio fratres vestros negligatis, tantopere peccantes, ac propemodum legum meam observantiam pedibus conculcantes? Quid ergo accidit?

“ Derelictus est Iudas, et abominatio facta est in Israhel et Hierusalem: quia contaminavit Iudas sancta Domini quae dilexerat, et alienis diis studium impendit. „ Igitur, quia et populus illicita patrabat, et vobis sacerdotibus nulla fuit corrigendi illum sollicitudo, destituti providentia mea in captivitatem abiistis: quia nimirum cultu Dei neglecto, quem a vobis potissimum vehementi cura observari oportebat, ad idolorum obsequium conversi estis. Atque ita a sacerdotibus ad omnes verba transferens, quasi et reliqui in eadem sacerdotum nequitia versarentur, communis castigationis ergo haec addit. “ Perdet Dominus hominem qui haec fecerit, donec humilietur de tabernaculis Iacob, et de offerentibus omnipotenti Domino sacrificium. „ Nisi ab hoc vitae genere recesseritis, omnimoda vos ruina cunctos corripiet, ita ut in extremam abiectionem tum reliqui deveniant: tum et vos ex sacerdotii functione et sacrificiis quae pro aliis offerre simulatis, nullam seu vos seu illi utilitatem capietis. Posthinc ad aliud illorum transit peccatum. Namque a captivitate reversi, et data a Deo felicitate potiti, ad lascivam versi vitam, priores suas uxores dimiserant, atque aliis oculum cupiditatis adiecerant: et illas quidem quae longo cum eis tempore vixerant, et malorum etiam captivitatis participes illic fue-

ποντο ὅς ἀκολασίας· εἴτ' ἐδὲ μιᾷς ἐντεῦθεν βοηθείας προσαγομένης κακῶς παγίστας τῆ γυναικίν, ἐδὲ πρὸς τοῖς γινόμενοις ὀπιπρῆστος, ἀναγκαίως τὴν τε ὑβρίν ἐ τ' ἀπρίαν αἱ γυναῖκες οὐ φέρουσιν, αὐτὴν ὅπῃ τ' θεὸν κατέβηχον, πολλοῖς μὲν τοῖς δάκρυσι, πολλαῖς δὲ τ' οἰμωγαῖς κεχηρμέναι, καὶ τ' ὡς δὲ θεὸς θεωρίας ὡς ἐν ἀβοηθήτοις ἀξιόουσι τυχεῖν· ὑπὲρ δὲ τούτων ἔγω φησί.

“ Καὶ ταῦτα ἃ ἐμίσητε ἐποιεῖτε· ἐκαλύπτετε δάκρυσι τὸ θυσιαστήριον κυρίου, καὶ κλαυθμῷ ἐ στεναγμῷ ἐκ κόπων· ἐπ' ἄξιον ὀπιβλέψαι εἰς θυσίαν ὑμῶν, ἢ λαβεῖν δεκτὸν ἐκ τῆ χρεῶν ὑμῶν; „ Ἐκαλύπτετε δάκρυσι τὸ θυσιαστήριον κυρίου, καὶ κλαυθμῷ ἐ στεναγμῷ· οὐ πρὸς δεῦ ὀδυρμένους φησὶν, ἀλλὰ πρὸς δεῦ αἰτίας τέτα· οὐ γὰρ δὴ τ' ὑπὸ τσαύτης ἀνάγκης τε ἐ ἐπηρείας ὅπῃ (W) θεὸν κατέβηχον ἀναγκαζομένης καὶ τὰ συμβεβηκότα αὐταῖς ὀποδυρμέναις κακὰ, μέμψεσθαι ἢ μελλεν ὑπὲρ ὧν ταῦτα ποιῶσιν, ἀλλ' εὐφηλον ἐπ' τοῖς ἀδικῶσι καὶ τῇ τριτοῦ οἰμωγῶν τε καὶ δακρύων αἰτίαις ὀπιμέμψεται δικαίως· τὸ οὖν ἐκαλύπτετε λέγει ἀντὶ τῆ παρεσκευάζετε καλύπτεσθαι· ἐποιεῖτε δὲ φησὶ ἐ τὸ τοῦ πάντων μάλιστα ἀπερημένον ἡ ἐμοί, καὶ πολλὰ γε μίστις φανόυον ἄξιον· οἷς καλὰς ἐπήγαγε τὸ ἐπ' ἄξιον ὀπιβλέψαι εἰς θυσίαν ὑμῶν, ἢ λαβεῖν δεκτὸν ἐκ τῆ χρεῶν ὑμῶν; πῶς γὰρ δὴ φησὶ καὶ δυνατὸν ἢ θυσίαν ἢ ἄλλο τι τ' παρ' ὑμῶν θεωροποιζομένων δέξασθαι με, τῆ γυναικῶν τ' ὑμετέρων ὅπῃ τσαύταις ἀδικίαις τε ἐ παροινίαις αἱ ὑπομένεσαι παρ' ὑμῶν, τσαύτω μὲν κλαυθμῷ τσαύτοις ἢ ὀδυρμαῖς ἐπ' ἐμὰ κεχηρμένων; ὡς παριδεῖν ἐκ εὐφρεπὲς ἐμοί· ὥστε εἰ ἐ τὰς εἰς ἐμὰ γινόμενας ὑμῶν πλημυθείας παρίδοιμι, ὅγ' οὐ π γε τὰς ἀδικίας παρόφμαι τ' γαμετῶν τ' ὑμετέρων· ἔμοιον δὲ ὅτι τῇ τ' κυρίῃ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις λέγοντος *, ἐὰν θεωρῶσις τὸ δῶρον σε ὅπῃ τὸ θυσιαστήριον, ἐ καὶ μνησθῆς ὅπῃ ὁ ἀδελφός σε ἔχῃ π καὶ σε, ἀφίς ἐκὰ τὸ δῶρον σε ὅπῃ τὸ θυσιαστήριον, καὶ

* Matth. V. 23.

rant, nunc temere eiecerant, atque aliis per libidinem adhaerebant. Iam quum nullum miseris mulieribus ferretur auxilium, nec quisquam facta haec obiurgaret, necessario iniuriam ignominiamque non ferentes ipsae mulieres, idcirco ad Deum confugiebant multis cum lacrymis multisque eiulatus, Deique providentiam ut in re desperata implorabant. Propterea sic loqui pergit.

“ Et haec quae oderam faciebatis: operiebatis lacrymis altare Domini, et planctu ac gemitu de laboribus. Adhuc ne dignum est respicere sacrificium, aut suscipere acceptabile de manibus vestris? „ Operiebatis lacrymis altare Domini, et planctu ac gemitu; quod non de lugentibus dicit, sed de iis qui lugendi causa erant. Non enim Deus mulieribus quae ex tantis angustiiis atque iniuria ad se confugere cogebantur, suamque calamitatem delfebant, exprobraturus erat quod ita se gèrent; sed patet, Deum iniuriam facientibus et huiusmodi ploratum ac lacrymarum auctoribus merito irasci. Ergo operiebatis dicit, pro, operiendum curabatis. Id vero agebatis quod a me praecipue vetitum est, multoque odio dignum apparet. Quibus praeclare addit: num dignum adhuc est me ad vestrum sacrificium respicere, vel quodlibet de manibus vestris munus accipere? Nam qui fieri poterit ut ego sacrificium vel quidvis aliud a vobis oblatum admittam, quamdiu mulieres vestrae in tot iniuriis ac petulantiiis quas a vobis patiuntur, tanto me gemitu ploratuque pulsant? quas aspernari, indecorum mihi foret: adeo ut si forte peccata vestra adversus me negligerem, haud tamen vestrarum uxorum iniurias aequo animo passurus sim. Par vero hoc est Domini in evangeliis effato: si offeras munus tuum ad altare, ibique recordatus fueris fratrem tuum habere aliquid adversus te, relinque ibi mu-

ἔπαγε πρῶτον δευτέρῳ παρ' ἀδελφῶν σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρον σου ὡς γὰρ ἐκεῖ πενήτω ἐστὶ λέγει ὅτι προσκομιδὴν μὴ τῷ ἡδικημένῳ παραδίδεντο πρῶτον, ἕτως καὶ ταῦτα φησὶν, ὅτι μὴ διωκτὸν με δεῖξαι πᾶρ' ὑμῶν προσφερόμενον, τὰς τοιαῦτα παρ' ὑμῶν ἡδικημένας ὁρῶντα.

- α. 14. « Καὶ εἶπατε, ἔνεκεν τίνος; », καὶ ταῦτα πάλιν τὸ εἶπατε ὁμοίως εἰπὼν ἀντὶ τῆς καὶ δευτέρῃς τοσούτου κακῶν, ὡς ἐδὲν ἐργαζόμενοι, τοιαύτην τινὰ δέξασθαι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ κεκτημένοι πρῶτον καὶ εἶτα δακνὺς τῆς γνομένης τῇ ἀπορίᾳ, ἐπάγει. « ὅτι κύριος διέμψυξε ἀνὰ μέσον σου καὶ ἀνὰ μέσον γυναικὸς νεότητος σου, ὡς ἐγκατέλιπες, καὶ αὐτὴ κοινῶς σου, καὶ γυνὴ δευτέρῃς σου. καὶ ἐκ ἄλλος ἐπέστη, καὶ ὑπόλοιπον πνεύματός σου. », Ἐγὼ μὲν γὰρ φησὶν ἄνωθεν καὶ ἐκ πρῶτης διεταξάμενος τῇ δημοφιλίᾳ πατέρας τε καὶ μητέρας ἀφίεντας, τῇ γυναικὶ προσκολλησάμενος τῇ ἰδίᾳ, ὡς ἂν εἶεν εἰς σάρκα μίαν οἱ δύο. ὑμεῖς ὅμως τοσούτον τῶν νόμων ἡμελίκατε τῷ κυρίῳ, ὥστε τῇ ἐκ νεότητός σου συναρθεῖσαν πρὸς γάμον, καὶ κοινῶν σοι τῆς βίβης γεγονῆναι, παντὸς ἀφίεναι δίχα λόγῳ τῇ οἰκίας ἐξαπομύχου * τῇ ἰδίᾳ, πρὸς τὴν τοιαύτην σοι δὲ τῇ γαμικῶν νόμων εἰσὶν αἱ συνθεταί. ὡς ἂν μία τε εἴητε σὰρξ, καὶ κοινὰ ἡγοῖσθε τὰ ἀλλήλων. εἶτα ταῦτα ἀφίεις τῇ ἐπὶ τοιούτοις σοι συναρθεῖσαν, ἐφ' ἑτέραν μετήεις ἐξ ἀπολαύσεως. οὐδὲ ἐκείνο λογισάμενος ὅτι ἐπὶ δευδοχῇ γήρους ὁ γάμος συνίστηεν, ἵνα θανάτῳ δευδοχέμενον τὸ γῆρμα ἀνασώζηται τῇ τεκνογονίᾳ. ὥστε ὁ γάμος μηχανήματα τῇ δευδοχῇ εὐρηται πρὸς τὴν δεῦρ' ἔστω γὰρ λέγει τὸ ὑπόλοιπον πνεύματός σου, ἀντὶ τῇ ἐπαρθεῖς ἀποπείθεαι μέλλας τῇ παρόντος βίβης τῇ ζωῇ, οἷον ὅτι τὸ ἐξελεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτὸ καὶ ὁπρὸς εἰς τὸ γῆρμα αὐτὸ *, ὡς ἂν μὴ παντελῶς ἀπώλλουσαι δοκούσης, ὑπελίπετό σοι τῇ δευδοχῇ μνημόσυον ὁ θεός, καὶ λείψανον

* cod. v pro s.

α. 15.

* Eccle. XII. 7.
Sap. XVI. 13.

nus tuum in altari, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offer munus tuum. Namque ut illic vanam esse dicit oblationem ante quam laeso satis fiat; ita nunc ait non posse aliquid de vobis suscipi oblatum, quamdiu has ita a vobis iniuriōse tractatas cerno.

« Et dixistis, cur? Hoc etiam loco rursus verbum dixistis ait pro, tantum malum egistis; et quasi nihil egeritis, hoc animi habitu estis in tanta nequitia. Postea ostendens rei actae pravitatem, addit: « testis est Dominus inter te et uxorem adolescentiae tuae, quam deseruisti; quamquam ipsa, particeps tua erat, et uxor foederis tui. Haud alius hoc fecit (id est nuptias copulavit, nisi Deus) et sunt reliquiae spiritus tui. », Equidem, inquit, olim et ab initio constitui creatio- nis, ut viri, patre ac matre relictā, uxori propriae adhaerent, ut duo essent in carne una: vos vero tantopere leges meas neglexistis, ut feminam tibi nuptiis ab adolescentia copulatam, et vitae tuae sociam, nulla interveniente causa domo propria pulsam dimittatis; cum qua tamen tam grave extiterat ex nuptialibus legibus foedus; ut nempe caro una essetis, et communia omnia inter vos haberetis. Postea nihilominus hac dimissa, tam legitime tibi copulatam, ad aliam libidine stimulante transilis. Neque illud reputas, nuptias ob generis successionem constare, ut stirps humana, quae morte extinguitur, liberorum genitura conservetur. Quamobrem nuptiae successionis machinamentum a Deo inventae sunt: id enim aiunt verba, reliquiae spiritus tui, id est cum praesentis temporis vitam deponere debeas (prout dictum est, exhibet spiritus eius, et revertetur homo in pulverem suum) ne totus perire videaris, reliquit tibi Deus successionem memoriae instar, et residuum substantiae personae tuae. Ea propter respicientem te ad nuptiarum causam, oportet

τὴν τε ὑποστάσεως τὴν σῆς· ὥστε ἐπὶ τοὺς τὴν αἰτίαν ὁρῶντας τὴν γάμον, δειδύκασθαι τὴν ἀπαρχὴν ἐξελῶν, καὶ μὴ πλημμελεῖν εἰς τοὺς πάλαι τεθέντας νόμους ἀνωθεν ᾧ τὸ θεῶν, φυλάτταν δὲ αὐτοὺς ἀκεραίους τῶν μέναι ἐπὶ τῷ περὶ τοῦτον, ὡς ἔγωγε τε ἐπὶ τέτοις ἡγάγεσθε, μὴ μὲν ὅτι ἀκολασίας ἀφίεναι μὲν τὰς παλαιάς, μὴδὲ αὖτε ἢ ἐφ' ἑτέρας.

Καὶ θυμωσάμενοι ἐπήγαγε. “ Καὶ εἶπατε, τί ἄλλο ζητεῖ ὁ θεός, ἢ σέμα; „ Ἐπειδὴ ἐδόκουν καὶ ἐκ τῶν ὡσανύτως συναπτομένων γυναικῶν παροδοποιῶσθαι, τότε φησὶν, οὐχ ὡς νόμοις αἰδεῖσθε τοὺς θεοὺς πάλαι τεθέντας ᾧ τὸ θεῶν, ἀλλ' ὡς δίκην ἀλόγων εἰς σιουσίαν τὴν καὶ τῶν ἡκτεν μόνον ἐκκείμενοι. ἐπὶ τῷ γερονότοις ᾧ τὸ θεῶν, ἔγωγε τὰς μὲν παλαιὰς ἀφίετε, ἐφ' ἑτέρας ἢ ἔρχεσθε, οὐ δὲ μίαν διαφορὴν εἶναι νομίζοντες, ἢ ὅτι ἐκείνων τεκνογονοῦν ἢ ἐκ τέτων· δεῶν εἰδέναι, ὅτι τὸ μὲν ἀδελφὸς τὴν διαδοχὴν ἀλόγοις ἀρμότιον, τοῖς δὲ λόγου μεταληπτοῖς ὁρέπον τὸ μὲν τῶν νόμων τὴν θεῶν p. 160 μεμνῆσθαι τὴν τῶν γάμων, καὶ τὴν ἐπιτεῦθεν σέμα διαδοχὴν· καὶ ταῦτα γὰρ τὸ εἶπατε, οὐ συνὸν λέγει, ἐπεὶ μὴ ἢ οἷόν τε ἡ αὐτοὺς τὸτο εἶπαι, ὅτι ἐδὲν ἄλλο ζητεῖ θεός ἀλλ' ἢ σέμα, ἀλλ' ἵνα τὴν διαδοχὴν εἶπαι τὴν διαδοχὴν μοχθηρὰν ἔσαν. ἐπὶ ἔγωγε πάντα ἔπειτα, οὐχ ὡς ἄνθρωποι λογικοὶ νόμοις ζῆν ὁφείλοντες τοῖς, ἀλλ' ὡς δίκην ἀλόγων πάλαι τεθέντας νόμους ἀνωθεν ᾧ τὸ θεῶν, μίαν μόνον καὶ τὴν διαδοχὴν ἐκκείμενοι. εἶτα καὶ νόμον πάλαι “ καὶ φυλάττεσθε ἐν τῶν πνεύματι ὑμῶν, ἐπὶ γυναικῶν ἐκείνων· σὲ μὴ ἐγκαταλίπης. „ Τοιγαροῦν πᾶσαν ἐπιμέλειαν ποιήσατε τὴν λοιπὴν τὴν μὲν τὴν παλαιᾶς διαδοχῆς τὴν γαμεταῖς συνεῖναι, ὡς ἀνωθεν εἰλήφατε, μὴ μὲν ἀφίεναι ταῦτα· καὶ ἐπειδὴ αὐτοὺς διὰ Μωϋσέως βιβλίον ὑποστασίου προσέταξε δίδοσθαι τὴν γυναικί, δεικνύς ὅπως ἐπὶ τὸ διαφορὴν, ἐπάρη.

“ Ἀλλ' ἐὰν μισήσης ὁξυπόστονον, λέγει κύριος ὁ θεός τῷ Ἰσραὴλ. „ Ὅτ' ἂν μὲν v. 16. γὰρ ἐκ διστολίας γυναικός, ἢ πνέου μεχρησθῆς, ἢ ὅπως ἑτέρον πᾶν τῶν ἀξίων αὐτῷ τῷ

tebat rem hanc revereri, neque peccare contra leges de his a Deo antiquitus positas, sed eas inviolatas custodire, et in priorum coniugio perseverare, quas praedictas ob causas duxistis, et non potius suadente libidine, dimissis primis, ad secundas transire.

Tum mirabiliter admodum addidit. “ Et dixistis: quidnam quaerit Deus aliud quam semen? „ Quoniam videbantur ex illegitimis etiam uxoribus liberos suscipere, hoc ait facitis, non quia sacras reveremini leges de nuptiis a Deo positas, sed quia more pecudum ad coitum tantummodo atque ad gignendum incumbitis; et tamquam a Deo sic comparati, ita priores uxores dimittitis, atque ad alteras transitis, nihil interesse putantes utrum ex his liberos suscipiatis an ex illis: cum scire deberetis, liberam propagationis licentiam brutis convenire; rationalibus vero, nuptiarum iuxta Dei leges vinculum, atque ex his velle sibi successionem comparare. Etenim hoc etiam loco verbum, dixistis, haud vocem denotat; nam nec fieri poterat ut dicerent, Deum nihil aliud quam semen quaerere; sed improbam mentis adfectionem vult demonstrare; et quod omnia agerent, non tanquam homines rationales, qui legibus debent divinis vivere, sed more pecudum coitum tantummodo et propagationem affectarent. Deinde legem quoque ponit: “ et custodite in spiritu vestro; et uxorem iuventutis tuae ne deseras. „ Omni itaque sedulitate date in posterum operam, ut non absque decento affectu cum uxoribus vivatis quas olim duxistis, nedum has dimittatis. Et quia ipse Deus per Moysem libellum repudii dari iussit uxoribus, quanta sit inter utramque rem differentia ostendit dicens.

“ Sed si odio habueris, dimitte, dicit dominus Deus Israel. „ Si quando ex

ἀπλῶς, ἀλλ' ἀσέβειαν· πολλοὶ γὰρ ἢ ἀνθρώπων τὰ μὲν παρ' αὐτῶν ἀμάρτανόμια ἔραν ἐκ ἐθέλουσιν, ἀλλ' ἐδέετο πάχιν ὑπὲρ τέτων ἔχοντα· τὸναντίον μὲν οὐκ ἔδουλούντο ἐν πείρᾳ καθιστάμενοι λυπηροί, ἔτι αὐτὰ ἡτόν πολλὰκις πάχοντες τὴν ἀξίαν· ὑπὲρ ἑτέρων ἢ μέμψον· τῇ δὲ θεῷ προσχέουσιν, ὡς ἀμάρτανόντων μὲν πλεῖστα, δίκας ἢ οὐκ ἰδόντων. Τάτο δὴ καὶ παρ' ἐνίων ἢ ἐν τοῖς Ἰσραηλίταις τότε γινόμενον, ἐν ταῖς αἰπώμασι τοῦ θεοφύτου ἔπω θυσίαν. « Οἱ παροξυνόντες (Φ) θεὸν ἐν τοῖς λόγοις ὑμῶν· καὶ εἵπατε, ἐν ᾧ ἡμεῖς παρωξυνάμεθα αὐτόν; ἐν τῇ λέξει ὑμῶν, πᾶς ποιεῖν πονηρὰ, καλὸν ἐνώπιον κυρίου, ἔτι ἐν αὐτοῖς αὐτοὺς νυδόκῃσι καὶ πᾶ ὅστις ὁ θεὸς τὴν δικαιοσύνην; », Ἀλλὰ γὰρ ἐδέετο ἐκείνων ἡμῶν παρήσω τὴν ἀσέβειαν, ἐφ' ἧς εἰς ἀνανάκτησιν κατ' ἐαυτῶν κινούντες (Φ) θεὸν ἐκ αἰσθάνεσθαι τὸ γὰρ, καὶ εἵπατε ἐν ᾧ ἡμεῖς παρωξυνάμεθα αὐτόν, καὶ αὐτὰ ὅτι τὸ δεισιπείθως αἰπώμεθα λέγει, ὡς ἐδέετο τὴν ἀσέβειαν ὑπὲρ ταῖς αἰσθάνεσθαι ἔχοντες· τί ἢ ὡς τὸ ἀσέβημα δηλοῖ, αὐτὸ θυσίαν ὅτι ἔοικεν ἀσέβειαν τοῖς τὰ κακὰ δεισιπείθως οὐκ ἔστιν. ἔτι τὰτο δὴλον ὅτι ὡς ὑπὲρ ταῖς πλημμελείαις οὐκ ἰδόντων ἀνθρώποι δίκας· καίτοι γε ἂν πᾶς λόγος τὴν δικαίαν τῇ θεῷ, προσκύνωντες ἀν' αὐτοῖς κόλασιν ἐπαγαγόντι τὴν ἐχάτην. Τί ἔν;

ΚΕΦ. Γ'.

« Ἴδὲ ἐγὼ ὄξαπτεσθαι (Φ) ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸς προσώπῳ μου· ἔτι ὄξαιφιν ἢ εἰς (Φ) ναὸν ἐαυτοῦ κύριον ἐν ὑμῖν ζητῶν, καὶ ὁ ἄγγελος τὴν δεισιπείθειαν ἐν ὑμῖν δέλεται. », Ἐπειδὴ τοῦτω αὐτὰ φαίνεται, καὶ τὸ πρὸς τὸν δεισιπείθειαν ἐξ ἡμῶν πτωχείας ἐπιζητῶν παρ' ἡμῶν, ὅπως γὰρ μὲν ἄγγελον ἐπισκοποῦντος τοῖς ἐμοὶ δοκῶν τὸ γὰρ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸς προσώπῳ μου, τὰτο λέγει· αὐτὸ γὰρ, ὡς αὐτοῦ ἐξέστη, ὡς πᾶς προσώπῳ, δεισιπείθειαν τὰ ἐμοὶ γε δοκῶντα· παρῶν δὲ ἀφ' ὧν ἐν

tantummodo sed impietatem. Multi enim homines peccata sua spectare nolunt, sed nec quicquam ob haec patiendum sibi putant. Contra potius, aegre ferunt si quid molestum eis accadat, etiamsi id infra ipsorum meritum saepe sit. Verum ad alios quod attinet, irascuntur facile Deo, quod ii plurimum peccent, nec poenas luant. Quod quum apud nonnullos quoque Israhelitas tunc contingeret, hoc reprehendens propheta sic ait. « Qui provocatis Deum in sermonibus vestris. Et dixistis: in quo provocavimus eum? In eo nempe quod vos dicitis: omnis qui male facit, bonum est coram Domino, et in his ipse complacuit. Et ubinam est Deus iustitiae? », Sed ne illam quidem praetermittam impietatem vestram, qua vos nescitis quantopere Deum exasperetis. Nam verbis « et dixistis, in quo eum provocavimus », heic pariter illorum animum accusat, ceu qui sic loquendo, impios se esse non sentirent. Et quanam esset impietas, declarans; dicitis, inquit, videri Deum delectari male agentibus; idque inde apparere, quod ob talia peccata poenas homines non persolvant. Quod si Deus iuris rationem haberet, merito illis supremum supplicium decerneret. Quid ergo?

CAP. III.

« Ecce ego mitto angelum meum, et inspiciet viam ante faciem meam, et statim veniet ad templum suum Dominus quem vos quaeritis, et testamenti angelus quem vos vultis. », Quia igitur haec dicitis, et iustitiae curam ut punitio fiat, a me exquiritis, mittam angelum qui placitis meis subserviat. Nam verba, inspiciet ante faciem meam, hoc dicunt; id est iste dabit operam, ceu quidam praecursor,

αὐτῷ καὶ ὁ δὲ τῶν ἔργων ἐμαυτὸν δακνὺς ἐν τῇ ναφί· ὅπῃ δὲ ἐν ἅπασιν τοῖς γιγνομένοις
 ὡς δὲ ἢ μὴ ὑπεργία νοεῖται τὸ ἀγγέλων, θεὸς ἢ ὁ ἐν αὐτοῖς ἐργαζόμενος δι' ὧν ὅπ-
 τῆς γίγνεται· ἔγω δὲ τὸ μόνον ἐσθλὸν ἀγγέλων μὴ ὡς ὑπηρετιστῶν λέγει· ἄρτον
 γὰρ φησιν ἀγγέλων ἔφαγον ἀνθρώπων· θεὸς ἢ, ὡς κελεύσαντο δοθῶναι· ἐνετάλατο γὰρ
 νεφέλαις ὑψάνωθεν, καὶ θύρας ἑρανεῖ ἀνέωξε, δὲ ἐβρέξεν αὐτοῖς μάννα φαγεῖν *. Τὸ ἢ
 ἦξεν, συνήδως λέγει ὡς ἂν ἐν τοῖς ὑπεργίαις τῶν ἀγγέλων γιγνομένοις θεοῦ δειφανομένου τὸ
 τὸ ὑποπελαγίων αἰπῶν· οἷον ἐστὶ δὲ ὡς τὸ περὶ μακαρίου Δαυὶδ τὸ *, ἐκλίπεν ἑρανεὶ καὶ
 κατέβη, καὶ γνῶσθαι ὑπὸ τοῦ πόδας αὐτοῦ· ἵνα εἴπῃ ὅπῃ ὡς ἀγγελοῦ εἰς βοήθειαν
 ἡμετέραν, ἐκ τῶν ἔργων ἐλάβομεν αἰδισιν· ὅθεν εἰπὼν ὅπῃ ἦξεν εἰς τὸ ναὸν ἑαυτοῦ κύριος
 ἐν ὑμῖς ἐπιτετε, ἐπήγαγον καὶ ὁ ἀγγελὸς δὲ δειθήκης ἐν ὑμῖς θέτετε. ,, Δακνὺς
 ἐπὶ ἐν τοῖς ὑπεργίαις τῶν ἀγγέλων γιγνομένοις τὸ παρῶν ἐκ δειθήκης τὸ οἰκίαν ὁ θεός· ἐγὼ
 τε αὖ φησὶν ἐλεύσομαι, ὅν πμωρὸν ὅπῃ ἐπιτετε τῶν πλημμελιῶν· παρέτα ἢ καὶ ὁ ἄγ-
 γελος ὁ τὸ πμωρὸν ὑπηρετιστῶν αἰς πεπίνκα θεὸς ὑμᾶς πολλάκις· ὅν ὅπῃ ἐπιτετε
 εὐρίστετε τῶν θεὸς ἐν πμωρὸν ὑμῶν πμωρὸν τὸ ὡς ἔλασαν. Ταῦτα μὴ δὲ τοῖς
 θεοῦ ἐκ δειθήκης ἀκολούθως εἰσκειν ὁ θεοῦ τῆς πὲ ἢ ὅπῃ τὸ μακαρίου Ἰωάννου τὸ βαπτιστῆ
 παρῶν τὸ τῶν εὐρίσκειν αὐτῶν *, οὐ θαυμάσον, ἐκ τῶν πμωρὸν ἐπαληθεύσεως
 τότε τὸ τῶν, περὶ ὡς ἔλασαν μὴ θεοῦ ἐκ δειθήκης καὶ ὑπηρετῶν τῶν ὡς ἔλασαν τὸ μακα-
 ριον Ἰωάννου, ἅμα ἢ αὐτῶν παρῶν τῶν εὐρίσκειν καὶ (τῶν) ὑπὸ αὐτῶν μμωρὸν δειθήκης
 Χειρὸν, ἐν ὡς ἢ πάντων ἀνθρώπων ἡμελλεν οἰκοδομεῖσαι σωτηρία.

* Ps. LXXVII. 23

* Ps. 560.
Ps. XVII. 10.* Matth. XI. 10.
Marc. I. 2. Luc.
I. 17. VII. 27.

* .

* 561.

Ἀκολούθων μὴ τοῖς θεὸς ἐκ δειθήκης ἑαυτοῦ, ἐπάρχει· “ ἰδὲ ἔρχεται, λέγει κύριος παν-
 τοκράτης· δὲ πμωρὸν ἡμέραν εἰσὶν αὐτῶν; ἢ πμωρὸν ἐκ δειθήκης ἐν τῇ ὡς ἔλασαν αὐτῶν; ,,
 Ἐπειδ' ἂν γὰρ ὡς ἔλασαν φησὶν ὁ θεὸς πμωρὸν ὅπῃ ἐκ δειθήκης τὸ οὐ δειθήκης γιγνομένοις,

ut voluntatem meam exsequatur. Repente autem adero illi ego quoque, operibus
 memet manifestans in templo: quandoquidem in cunctis quae Dei decreto fiunt,
 ministerium quidem angelorum intelligitur, sed Deus in ipsis operans per ea quae
 fieri praecipit. Sic etiam manna cibum angelorum ceu ministrorum dicit: panem,
 inquit, angelorum manducavit homo; Dei autem ceu dari iubentis: mandavit enim
 nubibus desuper, et ianuas caeli aperuit, et pluit illis manna ad manducandum.
 Porro verbum “ veniet ,, consuevit dicit tamquam in rebus angeli ministerio actis,
 Deo facto conspicuo qui negotii peracti causa est. Veluti est apud beatum Davi-
 dem: inclinavit caelos, et descendit; et caligo sub pedibus eius. Id est ipsius ad
 auxilium nostrum venientis, ex operibus sensum capimus. Quare postquam dixit:
 veniet in templum suum Dominus quem quaeritis, addidit “ et testamenti an-
 gelus quem vos vultis: ,, demonstrans, quod in rebus ministerio angeli effectis,
 praesentiam suam Deus ostendet. Ego igitur veniam, inquit, quem peccatorum vin-
 dicem exquiritis. Aderit simul angelus foederibus inserviens, quae saepe vobiscum
 pepigi; quem quaerentes, ultorem comperietis transgressionis illorum. Haec consen-
 tanea prioribus dixit propheta. Hanc autem de beati Iohannis baptistae adventu
 pronunciatam fuisse locutionem, non est mirandum, quia ex rebus verum tunc
 evasis effatum, postea quam praecursor atque minister decretorum Dei advenit bea-
 tus Iohannes; cum eoque apparuit etiam ille, cui testimonium dabat, Christus do-
 minus, in quo omnium hominum perficienda salus erat.

Mox sibi consentaneus propheta prosequitur. “ Ecce venit, ait Dominus om-
 nipotens. Et quis sustinebit diem introitus eius? Aut quis ferre poterit aspectum

ἡθεὶς ὑμῶν τὰ αὐτὰ νῦν λέγειν Ἑλκμώντων ὑποσέσεται τὴν πτωχείαν τὸ μέγα θ. δὲ λέγει
 δὲ ὅτι ἐν τέτοις τὰ ὅτι τῶν Μακκαβαίων ἀπὸ τῶν μωυῶν κακὰ, ἀπὸ τῶν ἑαυτῶν ἔνεκεν
 ὑπομεμνήκασι κακίας· ὡς ὅ γε αὐτῶν τὴν φωνὴν ἀκούσαν οἰόμεθα τὰς διαστότας Χριστῶ
 ὡς ἂν αὖτε ἀπὸ τοῦ ἐχ' ἐτέρω τῶν ῥηθεῖσαν (1), ἔειπεν ἀγνοεῖν τὸ δόξα εἶναι τὴν
 γεγραμμένων, ἐπὶ τῶν ὅτι τὴν παρσείας οἰκονομηθέντων τῶν διαστότας Χριστῶ, ὡς εἰ καὶ καὶ
 δίκην δέκεινεν ἐν Ἰουδαίοις ὅτι φαύλοις ἀπὸ τῶν κρείττωνων, ὅτι μὲν ἐπ' αὐτὴν πεπι-
 στεικότας ὅτι τὸ κρείττον μετὰ τῆς, ὅτι ἡπισκώτας ἢ ὡς αὐτὸς πτωχεῖα, ὅτι εἰδὼν
 ἐπὶ τῶν κοινῶν λόγῳ σκοπὸν τὴν οἰκείας ἔχκει παρουσίας, ὃν ὁ μακάριος Ἰωάννης δεδή-
 λωκεν εἰπὼν, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἰετον τὴν ἀμύρτιαν τῶν κόσμων καὶ τὰ ἐφεξῆς δὲ ἐπὶ
 μᾶλλον δέκνυσαι τῶν ῥημάτων (2) σκοπὸν ἐπαγγέλλει.

“ Διότι αὐτὸς εἰσπορεύεται ὡς πῦρ χρονόθεις, ἐπὶ ὡς πᾶς πληυόντων καὶ καθαίρει
 χρονεύων καὶ καθαίρει ὡς τὸ ἀργύριον ἐπὶ τὸ χρυσίον καὶ καθαίρει ὅτι ὑποὺς Ἀβὶ, καὶ
 ἐκκαίει αὐτὰς ὡς τὸ χρυσίον καὶ ὡς τὸ ἀργύριον. ἐπὶ ταῖς τῶν κυρίῳ προσάγοντες συ-
 στίαν ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀρίστη τῶν κυρίῳ συστία Ἰεδο ἐν Ἱερουσαλὴμ, καθὼς αἱ ἡμέραι τῶν
 αἰῶνων, ἐπὶ καθὼς τὰ ἐπὶ τὰ ἡμερῶν. „ Ἀλλὰ γὰρ ἔσται πᾶς ἐπὶ κείνῳ ἐκ τῶν ἐπα-
 χησομένων τότε πτωχείας ὑμῶν· δίκην μὲν γὰρ πρὸς ἐν χρονεῖα ἀργύριον τε καθαίροντος
 καὶ χρυσίον, ἢ καὶ πᾶς δὲ τῶν πληυόντων καθαίρεσθαι εἰδήται, τῶν συμφορῶν τῶν τῶν καὶ
 ἐπαγομένων ὑμῶν καθαίρει πάντας ὅτι τὴν Ἱερουσαλὴμ Ἑλκμώντας ἐκτελεῖν ἀδοκίμως
 ὡς αὐτὸς τοῖς ὀφειλομένοις σωφρονισθέντας κακοῖς προσάγει λατὸν τῶν θεῶν συστίας, ὡς

eius? „ Cum venerit, inquit, Deus publicus haud recte factorum vindex, nemo vestrum qui haec dicere nunc audet, punitionis gravitatem sustinebit. Evidenter autem his verbis praedicat illis ea quae sub Maccabaeis eventura mala erant, quae scilicet ob suam populus nequitiam pertulit. Ideo qui hanc dictionem convenire existimat Christo domino, nec de alio quam de eo pronunciatam, videtur ignorare rerum heic scriptarum differentiam ab illis quae in Christi domini adventu per dispensationem actae sunt: qui quamvis officio iudicis discrevit Iudaeorum improbos a melioribus, credentes sibi ad meliorem frugem traducens, incredulos poena adficiens; attamen exploratum est, quod generali ratione scopum habuerit adventus sui illum quem beatus Iohannes declaravit dicens: ecce agnus Dei qui tollit peccatum mundi. Tum in sequentibus propheta magis adhuc aperit verborum suorum scopum. Addit enim.

“ Quia ipse ingreditur quasi ignis conflatorii, et quasi herba fullonum. Et sedebit conflans et purgans sicut aurum et sicut argentum. Et erunt Domino adducentes sacrificium in iustitia. Et placebit Domino sacrificium Iudae in Hierusalem sicut dies saeculi et sicut anni pristini. „ Verumtamen aliquid vobis emolumenti continget ex impacta poena. Namque ignis instar in conflatorio argentum purgantis et aurum, vel herbae etiam quae fullonum operā vestem emundat, calamitatibus tunc vobis inflictis purgabit Deus illos qui sacerdotium improbe tractare audent: ut hi incumbens malis emendati, Deo posthinc offerant sacrificia, prout Deum

(1) Rectius omnino in commentariis Hieronymus, Cyrillus ac Theodoretus Malachiae verba de Iohannis tantum praedicatione Christique adventu explicant. Noster autem more suo rem illam potius καὶ ἐκβασι, id est secundum eventum pleniorē, mavult intelligere, et huic quoque loco maccabaica tempora importune admiscere et accommodare nititur. Notae propterea sunt contra Mopsuestenum, quasi ἰουδαϊσμοφρονα, veterum criminationes. Cum praedictorum autem aliorumque patrum christiana magis praesentis loci interpretatione recentiores etiam critici uno ore consonant.

νόμιμον προσάγειν θεῷ προσέωπ' ἢ δικαίως, ὃ δὴ μὴ πολλὰ ἢ δέος ἢ λήτρηγιαν προσ-
 ἦκον ἐκπληροῦν, ὡς εἶδόν τι τιμωρεῖσθαι εἶναι καὶ μελεῖν ἐθέλοντας αὐτῶν· τότε δὴ φησὶν
 Ἰουδαῖοι ὅτι τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀρετὰς προσήσουσι πρὸς θεῷ θυσίας· ἀνάλογον πρὸς προσέειν
 χρὸν, ἐν ᾧ περ τοῖς γερονόσι καὶ καθεὶν δικαίοις ὀπιμελισταμένοις ἢ προσήκοντο, τὰς
 αὐτῶν προσάγειν θυσίας νόμιμον ἔστιν. ἔτε ἢ τὸ καθαρεῖν εἶναι ἢ ἡς Λαοὶ, ἔτε τὸ ἀείσαι
 πρὸς κυρίῳ θυσία Ἰουδα ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἀρμόσθ, εἰ πρὸς δεωότη Χριστῷ ἢς προσήκον
 εἶσιτο τὰ λεγόμενα· ἐδὲ γὰρ οἱ τῶ Λαοὶ μόνοι (1) καθαρὸν ἐδέξαντο τότε, ἀλλὰ πάντες
 ἄνθρωποι· οἷον οὐκ ἀρμόσθαι ἢ ἢ μακαρεῖς Παῦλος φωνῇ *, ἐκκαθάρατε τὴν παλαιὰν
 ζύμην, ἵνα ἡτε νέον φεσμα, καθὼς ἐστὶν ἄζυμοι· ἀλλ' ἐδὲ ἢ Ἰουδα θυσία ἐν Ἱερουσαλὴμ
 δεκτή τότε γέρονε πρὸς θεῷ· τεταρτίον μὲρ οὐκ πεπαυμένη ἀπάσης νομικῆς θυσίας ἐν
 Ἱερουσαλὴμ γινομένης, ἀπὸς εἰς συγκαταληγμένης τῇ ἢ τὸ πρὸς ὡσαύτως, ἀνεδείχθη θυσία
 ὑποφύουσα τὴν καὶ λογικὴν (1), ἡ ἐπὶ μνημοσύνῃ ἢ τὴν πᾶσις ἢ δεωοπικῇ καὶ τὴν ἐκείθεν
 ἀναστάσεως, οὐκ ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ πανταχοῦ γῆς οἱ πεπαιδευμένοις ὀπιτελῶν ὁμοίως·
 πίστις γὰρ μοι φησὶν γινώσκω ὅτι ἔρχεται ὥρα ὅτε ἔτε ἐν Ἱερουσαλὴμ ἔτε ἐν τῷ τόπῳ
 τῷ προσκυνήσετε πρὸς πατρί. * καὶ τὴν αἰτίαν λέγων, πνεῦμα ὁ θεός, εἰ εἶναι προσκυνῶν-
 τας αὐτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνῶν· εἰ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτοις ζητᾷ εἶναι
 προσκυνῶντας αὐτὸν· σαφὲς δακνὺς ὅτι ἐκείνους μὲν ἀπεπέμψατο, εἶναι τῇ Ἱερουσαλὴμ
 καὶ τῇ Σαμάρειᾳ θεωροῦντας τὴν προσκυνῶν τὴν θεῖαν, ἀλλὰ πολλὰ ἢ ποιῶν τέτοις
 εἶναι ἐκείνους τὴν ἀληθείας, οἱ πανταχοῦ γῆς ὁμοίως προσάγουσι τὴν θυσίαν πρὸς τὴν ἀπάντων
 ποιῶν θεῷ, καὶ πανταχοῦ γε παρόντι ὁμοίως.

Ἀρμόσθοντος δὲ αὐτὰ πρὸς καὶ εἶναι Μακαριαίους εἶρηται καθάρ, ὅτε πλείους ὅσους,

deceat iustitiae vindicem, cui certe multo cum timore sacrum ministerium persolven-
 dum est, ceu valenti contemptores suos punire. Tunc Iudaei, inquit, in urbem Hie-
 rusalem grata Deo adducent sacrificia, superioris aetatis more, in qua a iustis per
 tempora existentibus, recti officii studiosis, sacrificia propria offerri legitimum erat.
 Nam neque verba “ purgabit filios Levi, neque item illa “ placebit Domino sa-
 crificium Iudae in Hierusalem, convenienter dicta fuerint, si quis ea Christo do-
 mino congruere iudicet. Neque enim filii Levi tantummodo tunc purgationem ex-
 perti sunt, sed omnes homines: quibus idcirco congruit beati Pauli locutio: expur-
 gate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Sed neque Iudae
 sacrificium in urbe Hierusalem tunc acceptabile Deo fuit; immo contra, cessante
 omni secundum legem apud Hierusalem sacrificio, quia simul cum loci possessione
 desivit, extitit posthinc sacrificium inauditum atque rationale, quod ob memoriam
 passionis dominicae ac resurrectionis, non in urbe Hierusalem, sed ubique terra-
 rum quotquot credidimus pariter offerimus. Crede enim mihi, inquit, o mulier,
 quia venit hora quando neque Hierosolymis neque in loco isto adorabitis patrem.
 Reique causam dicens: spiritus, inquit, Deus est, et eos qui adorant eum, in spi-
 ritu ac veritate oportet adorare: nam pater tales quaerit qui adorent eum: manifeste
 ostendens, se illos quidem repudiasse, qui intra Hierusalem ac Samariam Dei ado-
 rationem circumscribebant; plurimi autem facere hos veritatis amatores, qui ubique
 terrarum perinde offerunt sacrificium creatori omnium Deo ubique pariter praesenti.

Verumtamen convenienter haec Maccabaeorum temporibus dicta fuerunt; quo cum

(1) *Rationale sacrificium*, id est absque materiali victima. Confer tamen quae nos adnotavimus
 T. VI. ad Theodori andidensis de ss. missa tractatum p. 558.

τὸ ἡ μάρτυς ἔχουσιν, ἵνα εἴπῃ ὁ ζῶν ἐπαύρων τὴ πτωρίαν, ὡς ἂν ἀκρεβῶς τὰ καθ' ὑμᾶς
 ἐπιστάμενοι· ὅτι πάντας δὴ τέτις φησὶν, καὶ καθάπαξ δὲ ἐφ' ἅπαντας ὅτι τὴ φόβου
 κατὰμελουῦντες τὴ ἐμὴ τῶν χείροσιν ἀδελφῶν προσετήκασι τῷ αὐτῷ ἐπαύρων πτωρίαν· εἴτα
 ἐπαύρων. “ Διότι ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, καὶ ἐκ ἡλλοίωμαι· ὁ ὑμᾶς υἱοὶ Ἰακώβ ἐκ ἀπὸ-
 χρεῖτε ἀπὸ τῶν ἀμύρτων τὴ πατέρων ὑμῶν, ὅτι ἐκκλίνετε νόμιμά μου, ὁ ἐκ ἐφυλάττετε. “
 Ἐγὼ μὲν γὰρ αὐτὸς εἰμι πάντοτε ἐμῶν, καὶ ἀνεξίκακῶν ὅτε προσήκεν εἰδῶς, ὁ πτω-
 ρίας καμὸν ἐπιστάμενος· ὑμεῖς ὁ ἀκρεβῶς ἐστὲ μισηταὶ τὴ παύρων ἀμύρτων, ὡς ἀ-
 πλησίως ἐκάνοις, τῶν τε νόμων ἐκταπέντες τὴ ἐμῶν, ὁ τὴ φυλακῆς αὐτῶν οὐδένα πσιού-
 μνοι λόγον, ὑπὲρ ὧν δὴ ὁ τὴ πτωρίαν δέξεσθαι δικαίαν.

Μετίσταται δὲ πάλιν ὁ προσφῆτης ἐφ' ἑτέραν πλημμέλειαν, ἧς καὶ τὰς ἀπαρχὰς
 ἐπλημμέλουσιν καὶ τὰς δεκάτας, ἀποδιδόναι τούτας καὶ τὴ νόμον δέξασθαι ἐκ ἐδέχοντες.
 “ Ἐπιστρέψατε πρὸς με, καὶ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς, λέγει κύριος παντοκράτωρ. “
 Νεύσατε ὁ πρὸς με φησὶν, ὡς ἂν ἀκόλαστα ὑμῖν ὑπάσχοιεν καὶ τὰ παρ' ἐμοῦ. “ Καὶ εἴ-
 πατε ἐν πνι ἐπιστρέψομαι; “ Ἀλλὰ γὰρ οἶσθε φησὶ μὴ δὲ δεῖσθαι πνὸς ἐπιστροφῆς οὕτως
 ἀνάσθην πνὰ ἀπ' ἐμὴ πεπνῶσθαι τὴν ἐκδοκίαν. “ Εἰ πνερνίζῃ ἀνθρώπων θεῖν; Διότι
 ὑμεῖς πνερνίζετε με; “ Καὶ τούτα φησὶν οὕτω νομίζετε, ἀπατᾶν με οἰόμενοι· ὅπερ αὐτὸ
 ἐπλημμέλουσιν ἀνθρώποις καὶ θεῶν, τὴ ἐχάτης ἐστὶν εὐνοίας τὴ καὶ μαρίας. “ Καὶ εἴπατε,
 ἐν πνι ἐπιστρέψομαι σε; “ ἀλλ' ἐδὲ τὴ πνι πνιπντες, ἀνίσθην ἔχετε τὴ ἀπορίας τὴ γνη-
 μῶν· εἴτα τὸ ἀμάρτημα λέγων “ ὅτι τὰ ἐπιδέκατα καὶ αἱ ἀπαρχαὶ μὲν ὑμῶν εἰσὶ· καὶ
 ἀποβλέποντες ὑμεῖς ἀποβλέπετε εἰς αὐτό· καὶ ὑμεῖς ἐμὲ πνερνίζετε. “ Τὰς γὰρ δεκάτας
 καὶ τὰς ἀπαρχὰς οὐ καὶ τὸ νομισμῶν προσάγετε τῶν ἱερῶν, ἀλλ' ἔχετε παρ' ἐαυτῶν·
 εἴτα τὴ κέρδος ἐαυτοῖς ἐντεῦθεν προσάγετε νομίζοντες, ὁ ὡς ἐπὶ πνι μερίσθαι ὡς ἐλθαι
 ἀπορῶντες, εἰς τούτα δὴ ἀπαρ' ὑμῶν ἀποδιδόναι προσήκεν ἧς, τὴ πνι εἰλικρίνειας

“ testis velox „ dicit pro, celerem poenam adducam, quippe qui vestra omnia ac-
 curate scio; et adversus omnino cunctos, quotquot libere, omisso timore meo, ne-
 quitiae adhaerent, hanc poenam indicam. Mox addit. “ Quia ego dominus Deus
 vester, et non immutor. Et vos filii Iacob non receditis a peccatis patrum vestro-
 rum, declinastis a legitimis meis, nec ea custodistis. „ Ego, inquit, semper mihi
 consto, et quandonam patienter ferendum sit scio, et puniendi pariter tempus novi.
 Vos vero summi estis imitatores paternorum peccatorum, aequae ac illi legum mea-
 rum praevaricatores, nec de earum observantia solliciti; quam ob rem iustam pa-
 tiemini punitionem.

Transit denuo propheta ad aliud peccatum, quod circa primitias decimasque
 commiserant, nolentes eas iuxta legis constitutum persolvere. “ Revertimini ad me,
 et ego revertar ad vos, dicit Dominus omnipotens. Respiciate ad me, inquit, ut
 consentanea vobis a me eveniant. “ Et dixistis: in quo revertemur? „ Quippe exi-
 stimatis, inquit, nulla reversione indigere: adeo insensatum a me discessum feci-
 stis! “ Num supplantabit homo Deum, quia vos supplantastis me? „ Quod profecto
 homines adversus Deum audere, extremae stultitiae insaniaeque est. “ Et dixistis:
 in quo supplantavimus te? Sed neque, dum ita ageretur, sensum vestrae absurdi-
 tatis habuistis. Mox peccatum recitans, ait: “ quoniam decimae primitiaeque apud
 vos sunt. Et vos respicientes respicitis in id ipsum. Et vos me supplantastis. „ Nam
 decimas atque primitias nequaquam prout legitimum est sacerdotibus offertis, sed
 ipsi retinetis. Attamen quasi aliquod emolumentum capere existimantes, et quasi

πιαίν οὐκ ἐθέλετε· βραχύνει δὲ πῶν καὶ εὐτελῶν ποροαγωγῇ, τὸ νόμιμον ὑποδιδόναι
 ποροποιεῖν· ὅπερ οὐκ ἐδὲν ἕτερον ὅστιν, ἀλλ' ἢ ἀπατᾶν με νομιζόντων· ἀπάτης γὰρ εἶναι
 αὐτὸ τὸ μὴ εἰλικρινῶς τὸ νόμιμον χρέον ὑποπληροῦν, πανουργεῖν ἢ αὐτὴν τοῦ ὑποπλη-
 ροῦσαι παρεῖναι. Εἶτα ἐπάγει. “Τὸ ἔτος συνετήθηδεν· ἐκείνην γὰρ πάντα τὰ ἐκφύετα
 εἰς τοῦτον θησαυρὸν, ἐκείνην γὰρ ἀρπαγὴν τὴν πῶν καὶ ἐν τοῖς οἰκοῖς ὑμῶν. ὡς, τὸ μὲν γὰρ ἔτος εἰληφε
 πέρας, ἐκείνην γὰρ τοῖς τοῖς καὶ ἐκείνην δὲ ἀποκλείειν πεπληρώκει τὴν οἰκίαν
 ἀφ' ὧν ἢ τὴν καρπῶν γέρονε πορὰ· εἶτα ὑμᾶς ἐντελεῖς τοῦτον ὑπὸ τῇ γῆς κομιστάμενοι καρ-
 πός, δέον ὑπὲρ τέκων ὑποτίσαι τὰς τοῖς τὴν εὐχαιρίαν δὲ τὴν ἀπαρχῶν καὶ τὴν δεκα-
 τῶν ποροκομιδῆς, τὸ μὲν οὐ ποιοῦκατε· βραχύνει δὲ πῶν μονοουχὶ ποροεῖψαντες
 τοῖς ἱερεῦσιν, εἰς τοῦτον θησαυρὸν ἀπαντα τοὺς οἰκίους ἐκείνην λογιτάμενοι,
 ὅτι ἐδὲν ἀπέποιεν τὸτο, τὴν τὴν πενήτων διαρπαζόντων τοῖς, ὑπὲρ ὧν ταῦτα δίδωσθαι κελεύ-
 σαι παρ' ὑμῶν· ἐκείνην γὰρ ὡς αὖν οἱ τε τὰς δυσιασπέρων λειτουργοῦντες, οἱ τε δὲ πενίαν τὰ νὰ
 ποροσφρεύοντες τὰ ἐμὰ (1), τοὺς ἀναγκαίους κομίζονται χρεῖας· οἷς ἀποκρίθως ἐπιπαρῶν.

v. 10.
p. 567.

“ Ἐπιτρέψατε δὴ ἐν τῷ τῷ, λέγει κύριος παντοκράτωρ· ἐὰν μὴ ἀποξῶ ὑμῖν τὸν κατάρρακτος τὸ ἐραγῆ, ὁ ἐκχαλὺς ὑμῖν τὴν εὐλογίαν μου ἕως τῆς ἰκανοθῆαι, καὶ δευτελῶς ὑμῖν εἰς βοῆσιν, καὶ οὐ μὴ ἀφαισθήσῃ ὑμῶν (ὧ) καρπὸν τῆς γῆς ὁ οὐ μὴ ἀδενήσῃ ὑμῶν ἢ ἀμπελῶν ἐν τῷ ἀγρῷ, λέγει κύριος παντοκράτωρ· καὶ μακαριεῖσιν ὑμᾶς πάντα τὰ ἐσθιν, διότι ἔσσεσθε ὑμεῖς γῆς δελητῆ, λέγει κύριος παντοκράτωρ. “ Ἀλλὰ γὰρ φησὶ μετὰ βαλόμενοι, διόρθωσιν τέκτον δὴ ποιήσατε πάντων· ὅφειδε γὰρ ἔπος μὲν ὑμῖν πλούσιον παρέξω τὴν ὑπερῶν, ὅπως ἢ ὑμῖν τὴν καρπὸν παρέξω τὴν ἀφθονίαν εἰς κόρον· τὸ γὰρ λέγει,

V. 11.

v. 12.

maximam aliquam utilitatem spectantes, nempe si quod opus est reddatis, nequaquam integre id vultis facere, sed exiguorum aliquot atque vilium oblatione, quod legitimum est praestare simulatis. Quod sane nihil aliud est, quam hominum me decipere putantium facinus. Nam fraus est, debitum legitimum integrè non persolvere, sed malitiose cum Deo circa hanc solutionem se gerere. Tum pergit dicere. “ Annus completus est. Et intulistis omnes fructus in horrea, et rapina pauperum in domibus vestris est. „ Anni certe exitus est, et anni conversiones iuxta meam ordinationem periodum suam compleverunt, unde fructuum confectio fit. At vos maturis de tellure sublatis fructibus, cum pro his gratias referre Deo debuissetis, primitias decimasque adferendo, nihil huiusmodi egistis; sed exigua quaedam sacerdotibus proiicientes, omnia in horrea vestra intulistis: ne hoc quidem putantes, perinde id esse ac si alimenta pauperum diripiatis, quorum gratia haec a vobis suppeditari iussum est: nempe ut et qui altari deserviunt, et qui egestatis causa templo meo adsident, necessaria vitae subsidia hinc referant. Quibus subnectit.

“ Revertimini ergo in hoc, dicit Dominus omnipotens. Nisi aperuero vobis cataractas caeli, et effundam in vos benedictionem meam donec sufficiat. Et distribuam vobis in cibum, et non corrumpam vestras terrae fruges, et vitis vestra in agro non infirmabitur, ait Dominus omnipotens. Et beatos vos dicent omnes gentes; quia eritis terra desiderabilis, ait Dominus omnipotens. „ Agesis, inquit, conversi haec omnia emendate. Videbitis enim, quomodo vobis ego copiosum imbrem praebebo, et quomodo frugum copiam ad satietatem suppeditabo. Id enim

(1) Vides sub lege etiam mosaica morem pauperibus templo adsidentibus largiendi eleemosynam praesertim ex sacris opibus. Sic et ille claudus apud portam templi speciosam eleemosynam a Petro apostolo petebat. Act. III. 3.

p. 568. τὴν εὐλογίαν μου ὥς τε ἰκανωθῆναι, ὥς τε πλεσίαν ἔχον ὑμᾶς τὸ ἐξ αὐτῶν δόξαυσιν· τὸ γὰρ καὶ δ/αφελαθ' ὑμῖν εἰς βροχίν, τὸτο σημαίνε· δ/αφυλαχθήσονται τὸ ὑμῖν ἀδ/αφτες παντὲς οἱ καρποὶ, πλεσίαν ὑμῖν καὶ τὸ ἀμπέλαι τὸ οἰκίαν δόξαυσιν παρεχόμενος· ὥς τε ὅτι τῆς πολιτοδομῆς ἐν ὑμῖν εὐθλίας, ἀπαντας δὴ ἐδὼ ἐκτὸς μακαρίζαν ὑμᾶς, ὅτι ὄντως ὑμῖν τὰ κάλλιστα βεβέληται θεός, ὥς τε καὶ τῇ γῇ τῇ ὑμετέρᾳ πλείω πλεονάζοντες λοιπὸς παρέχον τὴν ἀφθονίαν τῆς καρπῶν.

Εἶτα ὅτι ἐδὼ πρόθεν ἀναξέχ' λόγους, ὡς ἂν δυσσεβεῖς ἐμὲ μετρητὴς δευτέρας ἀξίαν
v. 13. νευτείας, ἐμὲ φησίν. “ Ἐβαρύνετε ἐπ’ ἐμὲ τὰς λόγους ὑμῶν, λέγει κύριος παρτοκεάτωρ· ὡς γαλεπαῖς φησὶ λοιδοροῖς ἐχρήσαδε κατ’ ἐμῶν. “ Καὶ εἶπατε, ἐν τίνι κατηγάλησα μὲν σὺ; ὡς εἶπα οὐδὲ αἰδοῖσιν τὸν τοσαύτης λαμβάνετε δυσφημίας· διόλου γὰρ ὁ ποροφῆτης ἐδὼ τὸ εἶπατε τέθεικεν, ὡς περὶ οὐαδίζων αὐτοῖς ἀναδοῖσαν πολλῶν, μὲν ἡς ἔωρατον τὰ ἄποτα, ἐδὲ μίαν ἐπ’ αὐτοῖς λαμβάνοντες αἰδοῖσιν, ὅτι οὕτως ὅτι τοῖς ἀμῆρτῆμασι δ/αφδεμῶν
v. 14. τοῖς ἐαυτῶν, ὡς μὴ ἢ ἀμῆρτῆμα ἡγεῖται· εἶτα λέγων τὸ ἀμῆρτῆμα “ εἶπατε φησίν ὡς ἀνωφελὲς πρὸς θεῷ δ/αλεύειν. ὡς ἐδὲ γὰρ ἡμῖν ποροσεχόμετο τί ὄφελος ὅτι μελεθεῖσι τὸ φυλακῆς τῆς παρ’ αὐτῶν ποροσεχόμενων· ἀλλ’ ἐδὲ δεηθεῖσιν αὐτῶν πολλὰς, ἐδὲν ὑπῆρξε
p. 569. πλεονάζοντες ἢ εἰς τὸτο τὰ ποροσάματα, ὥς τε ἡμᾶς μὲν εἶναι ἐν ἀνάγκῃς ἐμὲ θλίψις, μακαρίζαν ἢ ἐτέρους, ἐδὲνα τὴν αὐτῶν δοκούτων πεπονημῆς λόγον, οἷς ὅτι τὸ κρεῖττον ποροβαίνε τὰ ποροσάματα, ἀνθεσθησὶ μὲν αὐτῶν πάντοτε, βλαπτομῶν ἢ ἐδὲν ἐκ τῆς.
v. 15. “ Ταῦτα κατεγάλησαν οἱ φοβέμενοι τὸν κύριον, ἕκαστος πρὸς τὸ πλησίον αὐτοῦ. ὡς, Ταῦτα δὴ φησὶ πρὸς ἀμῆρτῆς λέγειν οὐκ ὠκνοῦν, οἱ ποροποιούμενοι πρὸς πάντας ἐδὲν ἀμῆρτῆς τὸ φόβον ἔχον τὸ ἐμὸν· οἷς ποροσεχικῶς ὁ θεός, ἐν γραφῇ τὴν μνήμην αὐτῶν τοῖς μετέπειτα κατελέγειν, ἐπὶ τῇ μὲν δώσουσι δίκας οἱ τοῖς τοῖς ποροσῆμασι λέγοντες, καὶ πορο

denotant verba “ benedictionem meam donec sufficiat, ut ex his pingue vos habeatis nutrimentum. Nam verba “ distribuam vobis in cibum, id significant. Conservabuntur autem vobis incolumes fructus omnes, largum vobis vite etiam vestra potum praebente: ita ut ob generalem apud vos copiam, cuncti etiam exteri vos beatos dicturi sint, et quod vere vobis Deus optima quaeque decernit, dum terrae vestrae plurimam prae ceteris frugum abundantiam concedit.

Deinde ad priores redit sermones, quasi nova admonitione dignans improbos illos ac impios, aitque: “ adgravavistis super me sermones vestros, dicit Dominus omnipotens. ὡς, Asperis, inquit, conviciis me appetivistis. “ Et dixistis: in quo tibi oblocuti sumus. ὡς, Siccine ergo ne sensum quidem tantae blasphemiae habetis? Ubique enim hic propheta verbum “ dixistis, ponit, quasi ipsis exprobrans gravem stupiditatem, qua improbe agebant, nullum rei sensum capientes, sed ita in suis peccatis versantes ceu si non peccasse existimarent. Mox quale fuerit peccatum edisserens “ dixistis, inquit, inutile esse Deo servire. ὡς, Neque enim nobis aliqua utilitas accidit mandata servantibus: neque Deum saepe deprecantibus boni quicquam accessit. Eò demum res nostrae cesserunt, ut nos in angustiis pressurisque languentes, beatos alios dicamus qui nullam divinae voluntatis rationem habent, quibus in melius res procedunt, quamquam Deo semper adversantibus, a quo tamen nihil detrimenti patiuntur: “ Haec oblocuti sunt, qui timebant Dominum, unusquisque ad proximum suum. ὡς, Haec quidem, inquit, inter se invicem loqui non dubitarunt, qui simulabant se prae omnibus alienigenis timorem meum retinere. Quibus Deus attendens, memoriam eorum scriptam posteris reliquit, pro-

πάν εἶδος ὠφθαλμίας ἐαυτὲς ἐκδεδωκότες· ὡς εἶπα ἢ πάν ὃ π ἀγαθὸν τοῖς ὅποιος ὅππ-
μελομένοις τῶ νόμων τ' ἐμῶ, ὅς περ ἐν ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ καὶ ὃν πμωρήσομαι ὅσον
φαύλοις, τ' κηδεμονίας ἀξιώσω τ' ἐμῆς· ἔτις αὐτὲς ἐν τοῖς οἰκίστατοις ἔχῃ ἀνέμυρος,
καὶ πάν ὅπ κἀλλισον ὡς αὐτὲς δοκιμάζων ποιῶν ὡς ἀν εἴ τις ὡς ὅν ἐαυτὲ δὲτε-
δεῖν, πολλὰ τ' εὐγνωμοσύνην ὅππδεδειγμένον πάντοτε ὡς αὐτόν· εἶπα ἐπάχῃ.

“ Καὶ ὅππραφῆσατε, καὶ ὅψεσθε ἀνὰ μέσον δικαίᾳ, ἔ ἀνὰ μέσον ἀνόμου, καὶ ἀνὰ
μέσον τῶ δουλεύοντῳ θεῷ, καὶ ἀνὰ μέσον τῶ μὴ δουλεύοντῳ αὐτῷ. „ Τότε φανερὰ
γινῆσεται ἡ δέξικρισις τῶ τε δικαίων, καὶ τ' ὠφθαλμίων, ἔ τ' δαλεῖν τῶ ἐσπεδακτόν
θεῷ, ἔ τ' μηδένα τῶ ποιῶν λόγον ἐσελόντων, τ' τε τοῖς κακοῖς ἐπαγομένης πμω-
είας, καὶ τ' τοῖς εὐγνώμοσι ὡφειγνομένων ἀγαθῶν, ἔ τῶ ὄντων κακῶν σαφῇ ποικιμένων
τ' δέξικρισις, τῶ τε ὄντων ἀγαθῶν καὶ τ' ὄντων κακῶν· λέγῃ ἢ ἔ ταῦτα ἀκολέως τοῖς
περὶ αὐτὸν ὡς τῶ ἐσπόμενων καὶ (τῶ) τῶ Μακκαβαίων καμῶν, ἔτε δὴ μάλιστα βαρυτίτῳ
μὲν οἱ κακοὶ τῶ λαοῦ τ' πμωείαν ἐδέξαντο, μερίσης δὲ ἐν ὅππσι τ' θεῖς ἔτυχεν ῥοπῆς
οἱ τῶ κρείττοντῳ ἐρατῇ· ὅθεν εἰς βεβαίωσιν τῶ εἰρημένων ἐπάχῃ.

ΚΕΦ. Δ'.

“ Ὅπ ἰδὲ ἡμέρα ἔρχεται καιρομένη ὡς κλίβανος, καὶ φλέξῃ αὐτῆς· ἔ ἔσονται πάντες
οἱ ἀμωρῆς ἔ πάντες οἱ ποιῶντες ἄνομα, καλῶν καὶ ἀνὰ τῶ αὐτῶν ἡ ἡμέρα ἡ ἐρχο-
μένη, λέγῃ κύριῳ παντοκράτῳ· ἔ οὐ μὴ ὑπολαφθῇ αὐτῶν ῥίζα ἔδὲ κλῆμα. „ Ἐν
ἐκείνῳ γδ φησὶ τῷ καιρῷ ὡς ὑπὸ πυρὶ φλεχθήσονται οἱ τε ἀμωρῆς πάντες, ἔ οἱ τ' ἀνο-
μίας ἐργάται καλῶν δίκῳ ὑπὸ τ' περσπιπύσης αὐτοῖς ἀφανίζοντες πμωείας· καὶ
ὡς μὲν οὐδ' ὅσον κακοὺς ταῦτα φησὶ· τοῖς δὲ φοβημένοις τί; “ Καὶ ἀνατελῇ ὑμῖν τοῖς

eo tempore quo poenas persolvent hi qui huiusmodi utuntur sermonibus, seque
omni generi nequitiae addicunt. Secus vero, nihil boni non eveniet iis, qui meas
vere leges observabunt; quos equidem tempore illo quo malos puniam, providentia
mea dignabor: sic nimirum declarans, se hos habere in suorum necessariorum nu-
mero, et omnia optima illis retributurum: quemadmodum aliquis erga proprium
filium adficeretur, qui multum sibi amorem omni tempore ostendisset. Deinde addit.

“ Et convertemini, et cernetis inter iustum et iniustum; et inter famulan-
tem Deo, et non famulantem eidem. „ Tunc manifesta fiet distinctio iustorum ab
iniquis, et eorum qui servire Deo studuerunt ab illis qui nihil pensi id habue-
runt: item inter inflictam improbis poenam, et inter bona probis impertita: om-
nino discretio erit inter malos, et inter bonos. Ait autem haec consentanee dictis
antea de rebus aetate Maccabaeorum futuris, quo tempore quotquot fuere mali
in populo gravissimum passi sunt supplicium; maximumque vicissim nacti sunt a
Deo auxilium qui virtutis sectatores fuerunt. Quare ob dictorum confirmationem
sic prosequitur.

CAP. IV.

“ Quia ecce dies venit ardens sicut clibanus, et comburet eos. Eruntque om-
nes alienigenae omnesque agentes iniqua, sicut stipula. Et succendet eos dies ve-
niens, dicit Dominus omnipotens; et non supererit illorum radix aut ramus. „
Illo, inquit, tempore tamquam ab igne comburentur alienigenae omnes; et nequi-
tiae operatores stipulae instar a corripiente eos poena destruentur. Et de improbis

φοβημένοις τὸ ὄνομα μου ἡλιθιοὶ δικαιοσύνης, καὶ ἴασις ἐν τῇ πτέρυξιν αὐτοῦ. „ Ὑμῖν δὲ πολλὴ μὲν φεικίται λαμπρότης δικαίως ὑμῖν ὡς δὲ χρηγυμείνη ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν εὐνοίας· ἀπαλλάξτε ἢ ὑμᾶς παντὸς κακοῦ, ὥσπερ πτὶ πτέρυξιν τῇ κηδεμονίᾳ σκέπταν τῇ οἰκίᾳ· ὁ δὲ διοίσετε φησὶν ἐδὲν μοχαρίων ὑπολυθέντων τὸ ἐκ δεσμῶν καὶ μὴ πολλῆς σκεπτόντων τῇ ἡδοῇ· κρατήσετε γὰρ ὁ τῶν ὡδανομοιύτων, οἱ ἀποδὲ δίκλιν ὑπὸ τοῖς ποσὶν ἔσονται τοῖς ὑμετέροις, καὶ τῷ καρὸν ἐκείνων ἐδὲ μίας ὑπμελείας ἢ πρὸς ἀξιάμφοι διορθώσεως ἔπ· λέγει ἢ ταῦτα, ὡς πολλάκις ἔφην, ὅτι τὸ καρὸν γερονότα τῷ Μακκαβαίων, ἐπὶ τῷ τῷ αὐτῷ ὡδανῶν ῥοπῶν ὁ θεὸς ἐπρωρήσατο μὲν οὖν κακοῦς, ἐν ἀνέσθ δὲ καὶ εὐφραγία κατέστησε οὖν τῶν αὐτῶν νομίμων ἀντεχόμενοι· οἱ δὲ ἐπρωρήσαντο καὶ κατεκέσθησαν παντελῶς τῶν ἐναντίων, οὐ τῷ ὡδὰ τοῖς ἀλλοθίοις μόνον, ἀλλὰ γὰρ ὁ τῶν οἰκίᾳ· ἀφ' ὧν δὴ καὶ δὴλὸν ἅπανιν ἐχέτο ὅσον ἐστὶ τὸ μεταξὺ τῶν τε δαλδόντων διαδ', ὁ τῶν πάντων φερσιούπων, ἀφ' ὧν οἱ μὲν βαρυτάτῳ ἐδέξαντο πτωρίαν, οἱ δὲ ἐν εὐθλίᾳ τε καὶ εὐφραγία κατέστησαν πλείῃ. Ἡ μὲν δὲ πρὸς τὸν λαὸν πρὸς τὰ μακαρίου Ἀγγέλου τὸν ἔχει τῷ ζῶντι, καὶ πρὸς τὸν αὐτοῖς πρὸς τὸν κατὰ τε τῷ καρὸν ἐκείνων, κατὰ τε τῷ τῷ Μακκαβαίων ἐποίησατο.

Ἐπειδὴ ἡ τελευταία ἔπος ἐχέτο πρὸς πάντων τῷ γραφῇ τὰς αὐτῶν ὡδανῶν πρὸς τὸν λαὸν, καλῶς ἔχον ἡγήσατο λοιπὸν δαῖζαι μὲν τὸ ἰόμου τῷ κατὰ λυσιν, δαῖζαι δὲ τὰ μὴ τὸ ἐσόμενα διὸ φησὶ. „ Μνήσιντε νόμου Μωσῆ τὸ δούλω με, κατὰ τὴν ἐνταλάμῳ αὐτοῦ ἐν Χωρὶβ πρὸς πάντα τῷ Ἰσραὴλ πρὸς τὰ δεικνύματα ὁ δεικνύματα· καὶ ἰδὲ ἐγὼ ὑποσελά ὑμῖν Ἠλίαν τῷ δεσπότην, πρὶν ἢ ἐλθεῖν τῷ ἡμέραν κυρίου τῷ μεγάλῳ καὶ ἐπιφανῇ, ὃς ὑποκαταστήσῃ καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν, καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, μὴ ἐλθὼν πατάξω τῷ γλῶσσῳ αὐτοῦ. „ Ἀλλὰ γὰρ ἐφ' ἅπανσι τοῖς εἰρημύοις

quidem ait haec. De timoratis vero quid? „ Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiae, et sanitas in pennis eius. „ Vobis quidem multa, ut par est, gloria erit, a Deo propter vestram erga eum benivolentiam concessa. Tum et omni malo expediet, alis veluti providentia sua tegens. Nihilque differetis a vitulis qui vinculis soluti multa cum voluptate exsiliunt. Dominabimini etiam iniquis, qui quasi cinis pedibus vestris suberunt, quia illo tempore cura mea nulla vel levamento digni habebuntur. Haec autem ait, ut saepe dixi, de rebus quae Maccabaeorum tempore contigerunt, cum suum praebens auxilium Deus, malos poena implicuit, in solatio autem et prosperitate eos constituit qui leges ipsius protegebant: qui certe puniverunt atque domuerunt omnino adversarios suos, non ex alienigenis tantum verum etiam ex popularibus suis. Ex quo cunctis innotuit quid interesset inter Deo servientes, et inter contrarium agentes; quae de causa hi gravissimam poenam pertulerunt, illi autem prosperos successus felicitatemque plurimam nacti sunt. Et prophetia quidem beati Angeli ita se habuit, quam de rebus tum aetate illa, tum sub Maccabaeis, ad Israelitas pertinentibus fecit.

“ Quia vero postremus hic omnium prophetarum fuit, qui suas scripto prophetias mandarunt, recte se facere iudicavit demonstrando deinde legis cessationem, et quae postea essent consecutura. “ Mementote legis Moysis servi mei, sicut ei praecepi in Choreb ad universum Israhelem mandata et iustificationes. Et ecce ego mittam vobis Eliam thesbitem, ante quam veniat dies Domini magna et illustris, qui reconciliabit cor patris erga filium, et cor hominis erga proximum suum, ne ego veniens funditus omnia percutiam. „ Veruntamen praeter omnia quae dicta

ἐχάτω ταύτω ὑμῖν ὡς δίδωμι τὸ ἐν πολλῷ, ἵνα ἔχητε τὸ νόμον ἐν μνήμῃ τὸ ἐμὸν, ὃν
 δὲ τὸ Μωσέως πρὸς ἅπαντα δέδωκε τὸ Ἰσραὴλ, ἅπαντα παρέσταν αὐτὸς ἐφ' ἐκάστῳ ῥῆ-
 σατός εἰρηκώς· ὥσπερ οὖν θεῶν, τὸ πάθειναι παρέξετε γνώρισμα, τὸ (V) δευτέρῳ
 ὡς ἀγαθόντα δέξασθαι Χριστὸν, ὑπὲρ τοῦ ἀπάντων ἀνθρώπων φανούμενον σωτηρίας, ὃς
 παύσῃ μὲν τὸ νόμον, ἐκφανῇ ἡ τὸ τελείωσις τὸ οἰκίαν· ἔπερ ἐν καλῶς μὲν εἶχεν ὑμᾶς
 εὐδὺ καὶ ἡ ὡς φάσιν φανέντι πιστεύσαι, ἐν γὰρ τὸν ὄντα ἐκείνον ὃν Μωσὴς τε καὶ πάν-
 τες ἐμύκουν οἱ θεοφῆται, τέλος μὲν ἐπιθήσονται τῷ νόμῳ, τὸ κοινὸν δὲ ἀπάντων ἐκκα-
 λύψοντα σωτηρίαν· ὥς ἐκείνο δὴλον ἅπασιν γινώσκον, ὅτι δὴ τὸ τοῦ πάσης τοῦ καὶ τὸ νόμον
 οἰκονομίας ὅτι τὸ τε κεφάλαιον ἐν τῷ μέγιστον ἀγαθόν, τὸ πάντας ἀνθρώποις τῷ δευτέρῳ
 ὡς ἀγαθὸν Χριστὸν ὅτι τοῖς ποσάτοις ἀγαθοῖς καὶ τὸ καμὸν φανερώμενον τὸ οἰκίαν· ἐπειδὴ
 ἡ καὶ ὅτι ἐκείνους δίδωκε τὸ ἀγνωστοῦν ἐπιδείξετε τὸ οἰκίαν, Ἡλίας ὑποσπλήσεται p. 573.
 πρὸς ὑμᾶς ὁ μακάριος, πρὸς τὸ δόξας τὸ δευτέρῳ Χριστὸν παρσῆας, ὡς ἀπ' ἐρανῶν
 ποιήσεται· ὥς ὅτι δὲ τὸ εὐσέβειαν πρὸς ἀγγέλοις διηρημένους σιμάφαι, ἐν δὴ καὶ πατέ-
 ρας δὲ καὶ τὸ εὐσέβειαν ἐπιγνώσεως εἰς τὸ τῶν τέκνων ἀγαθὸν ὁμνῶν, διηρημένους
 πρὸς τὸν ἐκ τὸ εὐσέβειαν αἰτίας· πάντας τε ἀνθρώποις σιμάφαι εἰπῶν εἰς μίαν
 καὶ τὸ αὐτὸν καταστήσει σιμάφαι· τῶν ἐν ἀσεβείᾳ τότε καταλαμβανόμενων, διηρημένων
 μὲν παρ' αὐτῶν τὸ ἀληθείας ἐπίγνωσιν, ἐχόμενων ἡ ἐν τὸ ἐν τῷ πρὸς τὸ εὐσέβειας
 κοινωρίαν· ταῦτα ἡ ποιήσεται τὸ ἀπάντων ἀνθρώπων φρονήτων σωτηρίας ὁ θεός· ὡς ἀν-
 μὴ μένοντες ὅτι τὸ ἀσεβείας, φοβεῖσθαι αὐτῶν τὸ παρουσίας παραδῶσιν, ὅτι ἀφανισμῶ
 παντελεῖ τῶν μοχθηρῶν γινόμενης.

ΤΕΛΟΣ.

fuerunt, hoc vobis postremum mandatum trado, ut legis meae memores sitis, quam
 per Moysem universo Israheli imposui, quaecumque ab eo fieri oporteret, mani-
 feste edicens. Sic ergo in primis obedientiae dabitis indicium si dominum venien-
 tem exceperitis Christum, qui propter omnium hominum salutem apparebit; quique
 legi finem imponet, et perfectionem propriam demonstrabit. Profecto bene fuisset
 vos statim, et in primo eius adventu credere, atque hunc agnoscere illum esse
 quem Moyses cunctique prophetae innuerant, finem legi impositurum, et commu-
 nem omnium palam effecturum salutem: ex quo illud quoque omnibus innotuisset,
 hoc esse oeconomiae totius legis caput maximumque bonum, nempe ut omnes ho-
 mines ad Christum dominum adducerentur, qui tanti boni gratia tempore suo ad-
 venturus erat. Sed quia praesenti illi malivolentiam vestram ostendetis, beatus ad
 vos mittetur Elias, ante secundum Christi domini adventum qui de caelo futurus
 est, ut eos qui religionis causa inter se dissident copulet, nec non ut parentes
 per ipsius religionis notitiam ad concordiam cum liberis pertrahat, dissidentes antea
 eiusdem religionis causa: in summa, ut omnes homines, uno eodemque vinculo
 constringat: ita ut qui tunc inventi fuerint irreligiosi, ab eo notitiam veritatis su-
 scipiant, et cum religiosis deinceps conspirent. Haec faciet qui omnium hominum
 salutis curam gerit Deus; ne forte in impietate perseverantes, tremendum adven-
 tum eius experiantur, qui ad supremum improborum exitium fiet.

THEODORI ANTIOCHENI MOPSUESTIAE EPISCOPI

LUCULENTUS ET INTEGERRIMUS IN XII. PROPHETAS COMMENTARIUS

EXPLICIT.

ΕΚ ΤΩΝ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΩΣ

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ (1).

Ψαλμός β'.

Cod. B. f. 5.
v. 1.

Θεοδώρου ἀνποχέως. Οὐ λέγει τὰ ἔθνη μὴ τῇ ἄρθρου, ἵνα πάντας περιλαμβάνεσθαι νομίσης, ἀλλ' ἔθνη, ὅπῃ μερικόν π' ἄγων τὴν ἔννοιαν· ἐπειδὴ γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι λαβόντες (τ' Χριστὸν) τοῖς ἔθνεσιν αὐτὸν ἐξέδωκαν, διὰ τὸ τοῦτο, φησὶν, πᾶς ἡ Ἰσραὴλ αἰτία, ἢ πᾶς τὸ γένος, ὡς καὶ εἶπεν λαὸς συγκληθῶν κατ' αὐτὴν, ἢ εἰς χεῖρας αὐτὸν περιδοῦναι τῷ ἔθνει; τὸ ἢ ἐφύλαξαν, ἀντὶ τ' ἡλαζονεύοντο.

v. 9.
Cod. A. f. 39.

Οὐχ ὥστε ὑπολέσται ἢ ἀναλίσται σωξίβη, ἀλλ' ὥστε ἀναπλάσται· πρὸς τὸ γὰρ σκοπεῖς πρὸ κεραμεῖ, σωξίβην τὰ οἰκεία σκευή· ὅταν μὴ ὑγίῃ ἢ ἀκέραιον σώζῃ τ' κεραμείως τ' δὲ πλάσῃ, ἐδέπω πρὸς περιστομικότητα· τέτοις ἢ μέρτυται καὶ ὁ μακάριος Ἱερεμίας ὁ περιφύτης λέγων ὡς ἐκ θεοῦ. * καὶ καθὼς ὁ κεραμεὺς εἶδεν οὐ δυνήσομαι τὸ ποιῆσαι ὑμῖν οἶκον Ἰσραὴλ, λέγει κύριος; ταῦτα, ἔτι καὶ ἢ ἀπαπλάσας ἀναπλάσας, καὶ πάλιν εἰς τὸ ἀρχαῖον ὑποκαταστήσας. — Ἀπορίξ ἡμᾶς ἔχουσιν τ' τὴν κυρίαν διδασκαλίαν βελύμηνται, εἰκότως τῇ τ' δρᾶσθε φωνὴν κέχρηται.

* Hier. 18. 6.

v. 12.

Ἐπειδὴ γὰρ φοβηθέντες τὴν δεσποτίαν, τὰ περισσέοντα διαπεραζόμεθα, πλάσσω ἐκ τ' περιχθέντων ἡμῖν ἔχοντα τὴν εὐφροσύνην ἐχνομήναι, τ' συνεδότη ἀγαθὰ μὲν τυγχάνοντα, μερίσσω ἢ ἐμοὶ τὰς τ' χαρὰν παρεχόμενα. Ἐν ἔομφ, ἢ ταῦτα ἐν κατάνυξι, μὴ ποτε ἢ τὴν θεὸν χαρὰ εἰς τ' τ' κόσμῳ μετέπηση χαρὰν.

v. 11.
B. f. 10.

Ψαλμός γ'.

v. 2.
A. f. 39. b.

Τὰς σανερότερον δείκνυσιν ὅπῃ τὴν Δαυίδ λέγεσθαι δεῖν (ὅτι) ψαλμόν. Τὸ γὰρ ἐπανίστασθαι κυρίως λέγεται ὅπῃ τῷ πρὸς τὸν μὲν ἐν ὑπνῶντων τάξει καθεστῶτων, μὴ ἢ τοῦτο πόλεμον ἀεμμένων.

Ψαλμός δ'.

v. 9.
A. f. 42

Τὸ ἐδήγησόν με καὶ τὸ κατεύθυνον ἐνώπιόν σου τ' ἐδόν μου, τὸ αὐτὸ λέγει ἀντὶ τῆς ἐπανάστασιν· τὸ γὰρ ἐνώπιόν σου, ἀντὶ τῆς πρὸς σε με κατεύθυνον τ' ὁδόν, ἵνα ἐπανεέλθω πρὸς σε καὶ τ' ἰουδαϊκῶς ἐπὶ τὴν ὁδὸν, ὡς ἐν τῇ Σιών ὅρῃ τ' θεὸς δέχοντα· τὸ οὐκ ἔνεκα τῷ ἐλθεῖν με διὰ μέσας πρὸς ἀμφοτέρω ἔχον τ' ἀντιπρόσωπον· ἐπανάστα γὰρ με, φησὶν, ὥστε ἀπαλλάξαι τὴν κατεχόντων ἐλθεῖν, ἢ ἐπειδὴ εἶπεν ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου, ταῦτα ἐστὶν καθὼς ἐθῆς σοι ὅτι κλέπτει δικαίως, δείκνυσιν εὐδὲς ὅπως αὐτὸν ἀπαλαγνύει δίκαιον τῷ ἐλθεῖν· ὁπότε τὸ ἐκείνῳ ἔοικεν τ' ἀποδείξειν ποιέμενον.

Ψαλμός ε'.

v. 2.
B. f. 23.

Ἐξομολογῶμαι πρὸς θεόν ὁ μακάριος Δαυὶδ πρὸς τὴν ἰδίαν ἀμάρτιαν, ὡς εἰρηάζειτο συγκαθάρσας τῇ Βερσαβέ· λέγει ἢ τοῦτο ἐν συμφορᾷ ὦν, ἐν αἷς καὶ ἐξηπτόζετο διὰ τ' ἀμάρτιαν.

(1) Speravi quidem maiores me partes editurum commentariorum Theodori mopsuesteni ad psalmos; verumtamen non semel comperi reliquias eius in catenis obvias, modo esse Theodori incerti, modo etiam Theodoretum; praeter multas a Corderio praeoccupatas. Itaque ne quid ambiguum ederem, illa tantum mihi segmenta vindicavi, quae Theodori nominatim antiocheni nomen gerebant, quo titulo semper intelligi Theodorum illum, qui fuit Mopsuestiae episcopus, exploratum est. Edita item ab aliis, recudenda non iudicavi; et cum otio minime abundem, duos tantum evolvi codices, nempe praestantem ac veterem vat. 754. (A), et recentiorum sed multo copiosiorum vat. 1682. (B.) Latinam denique brevium horum excerptorum translationem aliis si volent faciendam permisi. Mihi integrum in prophetas commentarium de graeco latinum fecisse satis est.

Ψαλμός ζ'.

Τὸ αὐτὸ μαρίζωνος εἶπεν· τὸ μὲν γὰρ ἐπαράχθη τὰ ὅσα μὲν, τὸ ἰχυρὸν δὲ σωζήσῃ καὶ ἡ ἄσπετος παρίσῃσιν· τὸ δὲ καὶ ἡ ψυχὴ μὲν ἐπαράχθη σφόδρα, ταῦτα σωζήσασσά μιν τὸ σῶμα διέδωκε μέχρις αὐτῆς τῆ ψυχῆς ἡ ἄσπετος. — Εἰ ἐποίησα τέτοιο ὁ νῦν πάχω, ταῦτα εἰ ἡδίκησα· ὅθεν φανερότερον ἐπὶ γὰρ λέγων· εἰ ἔστιν ἀδικία ἐν χερσὶ μὲν, ἀντὶ τῆς εὐρημας τῆς ἀδικον ἐργασάμεν, εἰ ἀντεπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδόναι κακὰ· ἀλλὰ τὸ μᾶλλον δεύτερον ταῦτα τῆς ἐλάττωσιν· μᾶλλον τοῖνυν ὅν τε ἀδικουῦντας ὑποφέρειν, τὸ μὴ ἀρῆσαι ἀδικίας, δεύτερον λέγει. — Οὐχ ὅτι αὐτὸς ὑφίσταται, οὐ γὰρ περὶ δέχεται ὑφώσεως, ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ δαμονίᾳ ἡμῶν τοιαύτη ἐγίνετο ἔννοια πρὸς αὐτὸν· ἐπειδὴν τί ποιήσῃ φοβερόν σημεῖον· διὰ τὸ λέγει, ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐχθρῶν μὲν, ταῦτα πάντας περιλαβὼν τῇ πτωχείᾳ σὺν ἐχθροῖς, γνώριμον ἅπασιν τὸ ὑψηλὸν σε καὶ τὸ ἰχυρὸν· τέτοιο γὰρ μάλιστα ἐγνωρίζετο ὅτι τὰ πάντας πτωρηθῶμαι.

Ἐπειδὴ διηρέθη πρὸς ἑαυτὸν ὅτι τῇ Ἀβεσσαλώμ ἡ βασιλεία, τῇ μὲν τῷ Δαυίδ, τῇ δὲ τῷ Ἀβεσσαλώμ περὶ σφύρων, ἀκολουθῶν εἶπεν ὅτι τῇ ἐπαναστάντων καὶ δίκην δεικνύοντων καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν τὸ σὸν, ἅπαντα μὲν ἡ νῦν τοῖς λαοῖς ἐκείνῃ . . . παυθήσεται, σωζήσονται ἢ πάλιν εἰς ἐν ταῖς καθήκουσας σοὶ εὐχρησίας ἀποδιδόντες· διὰ γὰρ τέτοιο ὑψηλὸς διαθήσεται. — Ἀκακίαν ἢ ἔτε τῇ ἀπλήτῃ, ὅτι τὸ μηδὲν ἐργάσατο κακῶν λέγει· ὡς περὶ τοῖνυν, φησὶν, ἐγὼ κακῶς μὲν αὐτὸς οὐ διέθηκεν, πάχω ἢ νῦν ὑπὲρ ἐκείνων κακῶς, ἔτω μοι κείνον ἀδικησάντα μάτῳ καὶ μὴ δικαίως παχόντι. — Ἀντὶ τῇ σωτηρίᾳ, ἀπαρπαθήτω ὁ Σύμμαχος τέλει, ἢ μάταια, φησὶν, διαθήσεται τῇ κακίᾳ συζώντων ἢ πονηρίᾳ ἀποδιδόντες τῇ ἀρετῇς ἔσφιμοι τῇ περὶ αὐτοὺς ποιεῖν ποιήσονται.

Ταῦτά μοι δοκῇ ῥηταῖς ἐκ τῆς λέξεως πεπληροῦσθαι ὅτι τῇ Ἀχίσιελ. καὶ γὰρ τῇ τῇ Χερσὶ συμβαλίαν ἐκπεσὼν αὐτὸς τῇ σκοπῇ, ὡς ἂν παρὰ δόκιμη θείας, ἐκ μὴ οἷός τε φέρειν (A) ἰσχύον, καὶ περὶ αὐτὸν ἄτε δανὲς ὡν κατὰ σοφίαν τὸ μέλλον ὡς περὶ δέδοται τὰ τῇ Ἀβεσσαλώμ πρὸς αὐτὸν, μέλλει τῇ ὅσον ἐκ αὐτὸς ἔτω ὑπὸ τῇ Δαυίδ ἀπαλλάττειται, γνῶντος ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῇ ἀγχοῖν αὐτὸν ὡς δαδίδωσιν, ἐκ πάντα ὅσα τοῖς αὐτῇ λογισμοῖς ὡδίνουσιν, συνάγων καὶ συλλαμβάνων ἐν τῇ αὐτῇ πονηρίᾳ ὡς περὶ μὲν πονηρίας καὶ τῇ Δαυίδ ταῦτα ἐπὶ ὁλέθρῳ τῇ αὐτῇ ἀπέτεκεν. — Βαθυτέρα, φησὶν, ἐργάσατο τῇ ὁπλοκλῇ, ἐκ μετὰ φορὰς τὸ δολερόν ἐκ βαθὺ τῇ βελῆς ἀφασίτας. — Ἐγὼ ἢ τοιαύτης ὡς τῇ θεοῦ περὶ τοῖς τυχόν, ὑμνήσω (B) εὐεργέτῃ διανεκῶς τῇ κρίσεως τὸ δίκαιον διηγέμεν.

Ψαλμός η'.

Καὶ ἐν τέτῳ τῇ (A) Χερσὶν ἡμῖν περὶ σφύρων ὁ μακάριος Δαυίδ· περὶ αὐτῇ ὅτι ἡ τῇ πνεύματος ἐνεργεία ὡς ἂν ὑμνήσωσιν αὐτὸν ἐν τῇ ἰσχύϊ οἱ παῖδες οἱ τε οἱ ὑποτάκτοι ἐκ οἱ ἔτεροι νήπιοι· φασὶ δὲ πῖες καὶ εἰς (B) κοινὸν εὐχόμεθα ἀνθρώπων ἐν τῇ τῇ σπλωσπηρίᾳ ἐορτῇ τέτον λελέχθη (C) ψαλμὸν ὑπὸ τῇ μακαρίᾳ Δαυίδ, καὶ ὅτι ἡ τῇ καρπῶν συγκομιδῇ γίνεται· ἐκ δὲ τέτοιο ὁπληγρῶνται ὡς τῇ τῇ λωδῶν.

Ψαλμός θ'.

Μετὰ γὰρ τῇ διήγησιν τῇ σὼν θαυμασίῳ περὶ σφύρων καὶ τὸ εὐφραίνεσθαι ἐπὶ σοὶ ἀναμνηστικῶν τῇ σὴς ἐνεργείας. — Σύμμαχος ἔδρασε κείνῃ τῇ θένον αὐτῇ, ταῦτα βεβαίαν τῇ κείνῃ ταῦτον ἐποίησατο, ἐκ μετὰβολῇ τὰ ὑπὲρ αὐτῇ κείνῃ ἐκ ἐπιδέχεται (1). — Ἀντὶ τῇ ἐκ γνῶσται κατὰ φύσιν· τέτοιο γὰρ ἡ ἀκολουθία βέβαια· ἐκ ἐκλατταται ἢ ὁ χρόνος. — Εὐχαριστῶ γὰρ ἢ βοήθεια καὶ τῇ τῇ θλίψεως θυμοκλῇ κακῶν. — Κάντα ἔτω πάλιν ὑπαλλάγη χρόνος, ἀντὶ τῇ, ἡλέπεν γὰρ ἐλέπεν φησὶν· ἔτω ἐκ Ἀκύλας φησὶν ἔτω.

(1) Grammaticalem temporum enallagen saepe adnotavit apud prophetas noster Theodorus, qui et in sua psalmorum explanatione, ut nunc et posthinc fit, de eadem se lectores admonuisse narrat.

ρήσατό μοι κύριος εἶδεν κακῆρίαν με· τέτο ἡ ἑ ἀκολαθία βέλεται. — Τέτο, φησιν, ὅτι τὸ τέλος τῶν ἀγαθῶν, ἢ τὸ φθινοῦς ἀπαλλαγὴ, ἑ τῶ θανάτῳ κατέλυσας, ἥς ὀπ-
λύνοντες εἰς αὐτὰς τὰς εὐεργεσίας ὑμνήσωμεν.

v. 15.
B. f. 36. d.

Πύλας θανάτῳ (ὧ) κίνδυνον καλεῖ τὸ ἄγοντα ἐπὶ (ὧ) θάνατον. — Σιών καλεῖ τὸ
ἐπουράνιον πόλιν, ὡς ὁ μακάριος Παῦλος ἐδίδαξεν· πύλας ἡ ἐκείνης τὰς ἀπανταχοῦ
τῆς ἐκκλησίας, δι' ὧν εἰς ἐκείνῳ εἰσίσιν οἱ πνεύοντες· ἐν αὐτῷ τοίνυν, φησὶν, ἀγα-
λόμενοι ἑ χορεύοντες, ἐπὶ τῇ ἐλπίσιν τῇ ἀναστάσεως, (ὧ) τέτων περὶ ζῶντος ἀνυμνήσωμεν.
καὶ ἐπειδὴ τὸ τὸ θανάτῳ κατέλυσεν ἐμνημόνευσεν, εἰκότως ἐπήγαγνεν. — Διὰ τὸ ὑποβ-
λῶν, φησὶν, τὸ ὑποφωτισίας αὐτῶν, καὶ τὸ θυμῷ τῷ κτ' τῷ πενήτων, οὐκ ἐκζητῇ τὸ δεω-
τῶν, ἐδὲ νοεῖ ὅτι ἀπαρέσκον αὐτῶν τὸ γινόμενον. — Ἐναλλαγὴ καὶ αὐτῶν χροῖον, ἀντὶ τῇ
κατακυριεύει· τὸ γὰρ γινόμενον ὑπὸ τῇ ἀδικουῦτος διηγείται, ἀντὶ τῇ δὲ τῷ πάντων κρα-
τῇ, ἑ πάντας ἀφαιδῶς ἀδικεῖ· σαφέστερον ἡ Σύμμαχος εἶπεν, πάντας ὅντι ἐλθὼν αὐτῶν
ἐκφυσῶν. — Σαφέστερον τέτο ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν, οὐ φειξαμένης εἰς γῆρας καὶ
γῆρας, ὅτε ἔσομαι ἐν κακῶσι· ἑ αὐτῇ κέρχεται τῇ φρασεύῃ, καὶ ἡγίται μηδὲν δεινὸν
ὑποσέσθαι, πάντα μετὰ τὸ κακίας τὰ εἶδη.

B. f. 39.

Ps. hebr. v. 4.

v. 16.
B. f. 40. d.

Ἐν τέτῳ γὰρ μάλιστα φησὶ παράξυνε τὸ δεωτῶν ὁ ἀσεβὴς ἐν τῇ πολυήσῃ ἐνοήσῃ
ὡς αὐτῶν ὅτι ἐκδίκησιν τῷ ἀδικουμένῳ οὐ ποιεῖται. — Περιφύσσειν ὅτι τὰ ῥήματα·
ἀντὶ γὰρ τέτο ὅτι βλέπεις, καὶ τὰ βλέπεις· ὅτι τέτο ἡ ὑπὸ τῇ ἐρμηνείᾳ γρηγύεται τῇ ἐβραϊ-
κοῦ· ἐπειδὴ γὰρ ὡς τῷ ἀδικουμένῳ εἶπεν, τὸ εἶπεν γὰρ ἐν καρδίᾳ αὐτῶν οὐκ ἐκζητῶν,
ἐπήγαγνεν τὸ βλέπεις, ὅτι οὐκ ὄντος ἑ θυμὸν κατένοε, τέτο βελέμενος ὡς περὶ τῇ θεῷ
εἶπεν ὅτι περὶ τῇ δὲ ἐκείνος ὁ ἀδικὸς αὐτῶν λογίσσας, ὅτι μὴ μέλῃ σοι ὡς τῇ ἀδικ-
μένων, μηδὲ ἐκζητῶν τὰ γινόμενα, ἐπειδὴ ὅσον αὐτῶν τῇ ὀργῇ ἑ τῇ ποινῇ, ἐκ εὐθὺς
ἐξέρχῃ τοῖς γινόμενοις, ἀλλὰ κατένοε, τέτοι μὲν, ὡς ἂν ἐκ τῇ πλήθους τῷ ἰδίῳ
κακῶν ἑαυτῶν ἐκείνοι τῇ σῶς ὡς αὐτῶν χροῖον, τὸ πλήθος τῇ οἰκείας ἀδικίας ὅπως αὐ-
τῶν καὶ ἑαυτῶν τῇ πτωσίαν· τέτο ἡ λέξις ἐκ μετὰ φθοῶς τῇ μέχρῃ μὲν ἐνός ἑ δευτέρῃ
κακῶς μὴ ἰσχυμένων, τὸ ἡ πληθύνει τῇ γινόμενων ἑαυτῶν ἄγοντων εἰς τὰ δικαστήρια τὸ τῷ
ἀδικουμένων πλήθος· βέλεται ἡ δαῖμα τῇ περὶ τῇ μακροθυμίαν. — Ἐπιθυμίαν ἐν αὐτῷ
ἀντὶ τῇ τῇ περὶ τῇ λέξι· ἐπειδὴ ἀπὸ ποθεῖν γίνεσθαι, αὐτῶν καὶ εὐχέσθαι φιλεῖν.
— Μάταια ἀντὶ τῇ δουλεύει κοινῶς ἡ μάταια εἶδεν ἅπαντα καλεῖν τὰ ἄτοπα, ὡς εἰκὴ
ὡς τῇ περὶ τῇ γινόμενα. — Μετὰ δόξα φησὶν ὁμήλοις περὶ τῇ λέγονται, ἑ ὅπως
τοῖς χροῖον χροῖον εἰς τῇ τῇ πέλας καρδίαν τὰ ψάδῃ ὡς αὐτῶν περὶ· καὶ ἐκείνος πάλιν
ὁμοίως ἀνταπέμπε τὰ ὅμοια· ἐντεῦθεν λοιπὸν αὐτοῖς ἀπαιεῖ πτωσίαν.

v. 17.
B. f. 44.

B. f. 44.

Ψαλμὸς ια'.

v. 5.

Λέγουσιν γάρ, φησιν, ὅτι ἐπ' ὀξυσεῖας ἡμῶν ὅτιν αὐτὸν βουλόμεθα φθιγγεῖν· τίνα γὰρ
ἐχόμενον δεωτῶν, ὃν καὶ δεῖται δεῖ; τέτο ἡ (ἐκ) ὡς πάντως λεγόντων ἐκείνων φησὶν,
ὅτι ὡς τῇ περὶ τῇ δακνύων τὸ ὅπως ἀδεῶς ἅπαντα περὶ τῇ, ὡς ἐκ ὅντος κερτε.
— Ἐπειδὴ ὅντι ὑπὸ τῇ ἀσεβείᾳ κυκλωθέντας οὐκ ἔνεσιν ἑτέρως τῇ τέτων ἀπαλλαγῇ
εὐεργεῖται μὴ τῇ περὶ τῇ βοήθῃ χροῖον.

v. 8.
B. f. 45.

Ψαλμὸς ιβ'.

v. 2.
B. f. 45.

Εἰκὸς ὡς αὐτῶν τέτοι μόνον φρονίζοντα τέτον θεῷ ἔχῃ, ἑ καπιλλαγόμενος ἐκάστοτε
δολορρίζεσθαι φοβέμενος ἐν τῇ ψυχῇ· ἀεὶ κατήλκταί μοι ὁ θεός; ἀεὶ πέπαυ) τῇ κατ'
ἐμῇ ὀργῇ; ἢ ὀργίζεται ἐπὶ; καὶ ὅσα τοιαῦτα· τέτο οὐδὲ φησὶν· ὡς τότε τὰ τοιαῦτα ἐνθυ-
μηθῆσθαι, ἑ βελεύεσθαι μέχρῃ ὀξυσεῖας τὸ περὶ τῇ, φησὶν, τέτοι ὀργίζῃ κατ'
ἐμῇ; ἀνάγκη μὴ αὐτὰ ὑποπτεῖν ἑ αὐτὰ λογίζεσθαι· ἀντὶ οὐ Σύμμαχος ἔφη μεριμνῶν
ἐν τῇ καρδίᾳ με κατ' ἡμέραν· αὐτῶν ἡ ἐγγραφὴ περὶ νουθεσίαν ἡμῶν, πῶς δεῖ μετὰ νοεῖν
ἐφ' ἀμνησθήσιν ἐκδιδάσκοντα τοῖς παρῶσι ῥήμασιν, οἷα ἡ φαρμάκοις χροῖον.

Τὸ θεὸς πάχαιν συγκεχωρηκός· δὲ τ' ἀμύρπαι, ἰχυροὶ μὲν ἦσαν οἱ πολέμοιοι κατ' αὐτὸ πάντες ἢ μὴ πολλῆς τ' ἀδείας τὰ δοκῆντα διαπθέασαν· ἦσαν ἢ τότε οἱ ποδὶ τ' Ἀβυσταλὸν πελεμῶντες αὐτόν· τὸτο ἔν φησιν· μέχρι ποτὲ οἱ ἐχθροὶ ὑψηλοὶ κατ' ἐμὲ ἔπονται·

Ψαλμὸς ιγ'.

Πτωχοῦ τὸ Ἐξέκλει ἐνταῦθα λέγει· δὲ τὸ ὀλίγοις ἔχον ὅδ' ὑπ' αὐτόν· βαλὼν ἢ λῶ συνεβόλῃσεν τοῖς Ἰσραήλ τοις λέγων καταφρονεῖν μὲν ὁκαίον, πεποιθέναί ἢ ἐπὶ τ' δεσποτῶν· ὑμεῖς μὲν, φησὶν, ἐγελᾶτε τ' βαλὼν αὐτὸν, ὃ ἢ κύριος ἐλπίς αὐτὸν ἔστιν. — Ἐπειδὴ καὶ τὰς θυσίας ἐν τῇ ὁρῇ Σιών ἀναφέρῃν προσετρεγμένοι ἦσαν, ἃ τὰς προσφορὰς καὶ πᾶσαν αὐτῶν τ' λαβείαν ὁκαὶ ὅπτελαιν ἦσαν νενομοθετημένοι, εἶχον τε δόξαν ὡς ὁκαὶ ἃ τ' θεὸς τυγχάνοντες· δὲ τὸτο φησὶν, τίς δώσῃ ὅκ Σιών τὸ σωτήριον τὸ Ἰσραήλ; τῆστιν τ' ὑπὸ τ' Σιών ὅροις παρέξῃ τ' σωτηρίαν καὶ τ' βοήθειαν ἡμῖν; ἴν' εἴπῃ, ὁ θεὸς καὶ ὑποσώπῃ, ὡς ὁμολογέμενον σημῆνας τὸ μηδὲν ἔτερον εἶναι ἐν τῇ Σιών (ὧ) σώζαι ὑπὸ κινδύνων, ἢ θεὸν μόνον.

Ψαλμὸς ιε'.

Ἐπειδὴ χοινοῖς αἰὲ μετὰῖται πέφυκεν ἡ γῆ, ὥσπερ ἢ ἔκαστον ἔθνος ἰδίαν εἶχε γλῶ κατ' αὐτὴν, οὕτω καὶ τῇ λαῷ τῇ Ἰσραηλιτῶν, ὥσπερ ἰδίαν πνὴ γλῶ ἀπεκλήροσεν τ' τ' ἐπαγγελίας, τὸτο βούλεται λέγειν, ὅτι ὥσπερ καὶ διαμέρισιν ἐκκληρώθη μοι τὸ ἄριστον μέρος τ' γῆς· τὸ γὰρ ἔπεισεν ἀντὶ τὸ ἐκκληρώθη ὅκ μετὰφορᾶς τῇ κλήρον, ὡς καὶ ἐν τ' περὶ φησὶν, ἃ ἔπεισεν ὁ κληρὸς ἐπὶ Ματθίαν. — Οὐκὲν εὐχαριστήσω σοι ὑπὲρ πάντων, ὅτι οὐ μόνον γλῶ μοι δέδωκας ὁξαίρετον εἰς κτήσιν, ἀλλ' ὅτι ἃ σῶσιν παρέχεις καὶ σωσίαν τ' περὶ αὐτὴν αἰὲν νομοθετίας ποδὶ τ' τ' περὶ αὐτῶν ἃ τ' μὴ τρεῖτων. — Διὰ τὸτο πῶς; ἐπειδὴ περὶ αὐτὴν κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός, καὶ ἐκ ἀπεσφάλῃ, φησὶν, τ' ἐλπίδων· ἀλλ' ἐπειδὴ αἰὲ τ' ὡδὴ σὲ περὶ αὐτὴν βοήθειαν ἔτυχον ὡς ὁξήτοιον, ἃ ἐν εὐδωρεσίᾳ κατέστω πολλῇ. — Καὶ ἐνταῦθα πάλιν ὑπὸ τ' ψυχῆς τὸ ὅλον καλεῖ· ὑπολαύσω ἢ τῆστιν, φησὶν, ἐπειδὴ με αὐτὸς φυλάττων ἐκ ἐὰς ἐναπολείδῃ τοῖς κινδύνοις, εἰδὲ ὡδὴ δώσῃ με διαφθαλῶν ὑπὸ αὐτῶν, ὅσιν καὶ ἐνταῦθα (ὧ) λαὸν καλὸν περὶ ἀντιδιασολῶν ἐκείνων ὡς ἔχοντα τ' θεὸς τ' γνῶσιν. — Ἀντὶ τ' ὅκ προσώπῃ σε, τῆστιν ἐκ τ' ὅπτελαιν σὲ ἃ τ' ὡδὴ σε βοηθείας πληρῆμαι εὐφροσύνης. — Ἐπισημαίντεον ἢ καὶ ἐνταῦθα ὅτι τοῖς τελούταιοις τ' ψαλμῶν ὁ μακάριος ὑπόστολος Πέτρος ἐν τ' περὶ αὐτῶν ὡς ποδὶ τ' κυρίου εἰρημένους ἐχρήσατο· ἴσέον πῶς ὅτι καὶ ἐνταῦθα καὶ τ' αὐτῶν ἔννοιαν ὁξείληπται τῇ μακαρίᾳ ὑποσολῇ, ἐπειδὴ ἐνταῦθα μὲν περὶ αὐτῶν πῶς ἐχρησάται κυρίως ἢ ἃ καὶ τ' ἀληθῆ ἔννοιαν τ' περὶ αὐτῶν τῇ ῥητὴ λέγειν τ' ἐκβασιν ἐξ ὅτι τ' κυρίου, ἐφ' οὗ καὶ τῇ μῦθῃ ἐχρησάτο· ὡς τ' τ' περὶ αὐτῶν ἐκβάσεως ἐπ' αὐτὸν κυριώτερον τ' μῦθῃ ἐκβαίνοντες.

Ψαλμὸς ις'.

Ἐναλλαγῇ χρόνῃ γεγρήνται, ἀντὶ τὸ αἶρον τ' ὅτι ἐπακούεις μοι, ὅτι ἐπήκουσάς μου. — Τῆστιν ἀνδρεσνικῶν τῇ βοηθείᾳ σε· ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, ὁ σώζων ὅδ' ἐλπίζοντας ἐπὶ σοί· τοῖς ἢ ἐλπίζουσιν ἐπ' αὐτῷ αὐτὸς ἐπαμύνη καὶ βοηθεῖ, ὅδ' ἀνδρεσνικῶς τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπ' αὐτόν τῇ αὐτῇ βοηθείᾳ καλοῦς ἔφισεν. — Οὕτω, φησὶν, εἰσὶν εὐπαθείς, ὡς μὴ διαδύωαι αὐτῶν (ὧ) λιπασμόν· ἐπειδὴ γὰρ τὸ συγκεκλεισμένον ἐν ἀσφαλείᾳ πλείσῃ κατέστηκεν, τὸτο λέγει τὸ συνέκλεισαν, ἀντὶ τ' τ' εὐθιγῆν αὐτῶν ἐν πλείσῃ ἔχουσιν ἀσφαλείᾳ, ὡς μηδὲ περὶ αὐτῶν διαπεσεῖν, ἴν' εἴπῃ ὅτι ἐκ ἀπέβαλον τ' βίβς τ' εὐπείαν. — Περὶ τὸτο ἀφορᾶσιν, καὶ περὶ τὸτο ἔχουσιν πᾶσαν τ' ἀσφάλειαν, ὡς ἐμὲ τ' γῆς ἐκβαλεῖν τ' κληρονομίας, τῆστιν τ' γῆς τ' ἐπαγγελίας. — Τινὲς ῥομφαία σε ἀναγινώσκουσιν ἐπὶ τ' δοτικῆς πῶσεως λέγοντες· ἔστιν ἢ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ ῥομφαίας σὲ τῇ γῆν πῶς λεγόμενον· ἔτι γὰρ Ἀκύλας εἶπε μαχαίρας σε· ὃ ἢ βέλεϊ εἶπεν, τῆστιν ἔστιν ῥῶσαι τ' ψυχῇ μου, τῆστιν ἐμὲ ὑπὸ τέτων τῇ ἀσεβῶν, ἃ ὑπὸ τ' ῥομφαίας τ' ἐχθρῶν

τῆς χειρὸς σὲ ῥομφαίαν γὰρ καλῶ τὴν κατ' αὐτὴν γνομῶνιν ὑπ' αὐτῶν μηχανῶν πάσης
μαχαίρας κατ' αὐτὴν τμητικωτέραν τ' ὀπιβεβλῶν ἐργαζομένην· ἐχθρὸς ἢ τ' χεὶρς τῆ θεοῦ
καλῶ σὺν ἐχθρῷ σὺν αὐτῇ, ἐπειδὴ τ' ὑπ' αὐτῇ χριζόντα εἰς βασιλεία ἐλθὼν ἐσπεδοκί-
τες, αὐτῇ δὴλοι ἦσαν ἐχθραίνοντες πρὸ θεοῦ, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῇ γνομῶνις ἀντίστασις ἐσπε-
δοκίτες. — Τὸ μὲν οὖν ἀπολλύων ἄπο τ' γῆς εἶπε πρὸς τ' θεὸν ὡς ἂν αὐτὴ τ' τ' θά-
νάτε ἀπόφασιν καὶ τῇ ἀνθρώπων ἐξενέγκαντο. Ἰν' εἴπῃ ὅτι σὺ ὁ πάντας ἀποθνήσκων
ποιῶν· τὸ δὲ μέριπον ἀντὶ τ' δὲ σκορπίζοντων πάντως τῆδε χάριτος
μερίζεσθαι· τὸ ἢ τ' κεκρυμμένων ἀντὶ τ' τ' πμωείαν σε ὧν ἔχῃς ἐν ἀποκρύφῳ, ἃς ὅτε
1. 38. b. θέλεις ἐκφέρεις πμωρέμους ἀποροδοκίτας σὺν ἀιθρόποις ἃ ὡς ἐκ ἴσασιν. — Τετέσιν
ἐκάνιοι μὲν τοῖς τοιαῦτα δὲ πμωείας ἀπολαύσαι· ἐγὼ δὲ καὶ
δικαιοσύνης σοὶ φανείς, τετέσιν ἐδὲν ἄδικον εἰς αὐτὰς δὲ πμωείας ἀπολαύσαι, πληροθίσωμαι
τ' σῆς βοήθειας, καὶ ἀπολαύσω τ' δόξης σε ὡς δὲ σὲ.

Ψαλμὸς ιζ'.

1. 39. b. Τὸ ἢ πμωείας με τοιαῦτα π λέγειν βούλεται· τοιαῦτα, φησὶν, καὶ τοιαῦτα κατ'
ἐμὲ τῇ ἐχθρῷ ὀπιβεβλῶν γηρόνασιν, ὡς πμωείας με καὶ τ' λογισμὸν, ἃ μὴδὲ καμὸν
ἐνδοιῶμαι καὶ κατάνοσιν ἃ πρὸς τὸ ἀφιδεῖν πνὶ ἢ ἔστω τ' φυγῶν τ' δὲ αὐτῶν ποί-
1. 40. σασι. — Πρὸς γὰρ ὅτι πολὺ γηρόμενος, ἀνθρώπος ὅτι πολὺ γηρόμενος συμβαίνει· δι' ὅλων
βεληθεὶς εἶπαι, ὅτι ἅμα τε ἤκαστον εὐχαρίστη, ἃ ἐκινήθη καὶ τῇ ἐχθρῷ, ἃ εὐδὺς μὲν
ἅπαντα ἐσπεδοκίτες· ὑπεφάνετο δὲ αὐτῇ καὶ μέριπον καὶ δὲ τῇ πμωείας ἢ ὀργῇ, καὶ
μὲν ἀπορῶμενος πμωείας σὺν πολεμικῇ πμωείας ἢ ἃ σφοδρότερον αὐτὰς κολάζοντος·
εἶτα τ' ὡς δὲ πμωείας καὶ παντελῶς αὐτὰς ἀφανίζοντο· τότε γὰρ ἐδὲν ἃ πμωείας
1. 41. σὺν ἀνθρώποις, ἐπειδὴ τὸ πῦρ ὅτι πλείον γνομῶνιν τὰς ὑποκειμένης ὕλης κατὰ φλέξη
τῇ ἔστω. — Ἀλλ' ἔταν ἄπο τῆ χηματισμῆ εἶδη πνὶ ἀφιδεῖν ὑποφαινόμενον, ἢ
ἀπαινότητα τῇ παρενέσθῃ τῇ ἐν μέσῳ, πάλιν αὖτις τ' λόγον, οἷον εἶπεν ὅτι κατέβη ἐκ
τ' ἐρατῶν ἃ εἶχεν γνόφον ὑπὸ σὺν πόδας αὐτῇ· ἐπειδὴ πόνῳ ἀπαινὴ τῆς ἐντεῦθεν ὑπε-
φαίνεται ἢ παρουσία, παρένθηκεν τὸ ἐπέβη ὅτι Χερουβὶμ, δεικνύς αὐτὸν ὡς βασιλεία ὑφ'
ἃσματῶ ὀχρόμενος, ἃ ἔτω ὡς γνομῶνιν· εἶτα τ' ἀκκλεσίας λαβόμενος πάλιν εἶπεν
τὸ, καὶ ἐδὲν σκότος ἀποκρυφῶν αὐτῇ, ἀκόλαστον ἐν τὸ ἃ γνόφῳ ὑπὸ σὺν πόδας αὐτῇ·
ἀλλ' ἐπειδὴ πολὺ πρὸς τῆ σκότους ἐποίησατο (τῇ) λόγον, ὡς ὄντο ὑπὸ σὺν πόδας αὐτῇ
ἃ ἀποκρύπτοντο αὐτὰς, ἐδὲν ἢ τῆς ἀφιδεῖν ἐκινήθη τὰ χηματισμῆ, ἀσφαλιζό-
μενος τὸ ὑποπίπτον κύκλῳ αὐτῇ, φησὶν, ἢ σκλήν αὐτῇ· ἀλλὰ τὸ μὲν σκότῳ, φησὶν, καὶ
τ' ἐχθρῷ πμωείας ἀποκρύπτων αὐτὸν, ἃ ἐδὲν ὀργῇ τοῖς ἐκαστοῖς πμωείας· πρὸς αὐτὸν
ἢ ἢ σκλήν αὐτῇ καὶ, Ἰν' εἴπῃ τὸ φῶς, ὡς ἃ ὁ μακάριος Παῦλος * πρὸς αὐτὴν φησὶν, φῶς
οἰκῶν ἀφιδεῖν· τῆς γὰρ αὐτῆς ἐνοίας ἔχεται ἀμφοτέρω· ὡς γὰρ φῶς οἰκῶν λέγεται,
ἔτω ἃ ἢ σκλήν τ' πρὸς λέγοιτο ἂν κυρίως τὸ φῶς σκοτεινὸν ὕδαρ ἐν νεφέλαις ἀέρον πα-
ρενέσθῃ τὸ κύκλῳ αὐτῇ ἢ σκλήν αὐτῇ πάλιν ἀποκρύπτων τοῖς πμωείας τὸ ἃ ἐκαστοῖς
σκότῳ ἀποκρυφῶν αὐτῇ, ἐκινήθη σκωταίνον ὕδαρ ἐν νεφέλαις ἀέρον· ἀκόλαστον γὰρ αὐτὸ
τὸ γνόφος ἃ σκότος· συνέχεν γάρ, φησὶν, ἅπαντα γνομῶνιν χηματισμῆ τ' πρὸς τ' ὀργῇ·
ἢ γὰρ τ' ἀέρο σκωταίνον πάντως γνόφον ἐργάσατο· τοιαῦτα εἶδ' ἃ τὸ ὕδαρ ἐν τ' νεφέλαις με-
λανθίσαις τῇ τῆ ἀέρο σκωταίνον.

* 1. Tim. VI. 16.

Abhinc usque ad psalmum XXXII. nihil est Theodori antiocheni in hoc co-
dice 1682 (B.) Quamobrem puto defuisse Catenae auctori quaterniones aliquot co-
dicis Theodori; unde excerpta sumebat.

Ψαλμὸς κς'.

Col. A. 1. 82. b

Ἡνίκα σὺ πλείον ἐποι γηρόνασιν, ὡς καὶ ἀποκρύψαί μοι καὶ τῇ σαρκῶν, τῆτο γὰρ
βούλεται εἶπαι τὸ τῆ σαρκῶν τὰς σάρκας με, ὡς δὲ εἶξαι αὐτῶν τ' ὀργῇ, ἃ τ' ὀργῇ

μὴ ἥς ὤρμην ἐπ' αὐτὰς· τὸ ἧ ἐχρίζαν, ἀντὶ τῆ ἡνίκα ἔτω πλησίον γερόντασι, ὡς μηδὲν ἤσπιαν πορὸς τὸ ἐκπλήροσιν τῆ ποροδέσεως αὐτῶν· καλῶς ἡ αὐτὰς κακῆτας ἐκάλεσεν, ὡς δὲ τὸ ποροσοῦσαν αὐτοῖς ἰχυρὸν ἅπαντας μυρίοις παρβαλόντας κακοῖς. — Καλῶς τὸ αὐτοῖ· ἐπ' ἡμᾶς μὴ ἡδίκησαν ἐδὲν, ἔπαθεν ἡ ταῦτα αὐτοῖ, ἅπερ ἡμᾶς δεσθεῖναι ποροδεόκων· ἐμφαντικώτερον ἢ τὸ ἡδένησαν ἐπείπεσον, ἀντὶ τῆ ἐχ' ὑπὸ πολεμίων ἀνῆρέθησαν, ἐδὲ ὑπὸ ἀνθρώπων ἔπαθεν π θανόν, ὅμὰ παρβαλόντως ἀντὶ πάσης ἀνθρώπειας χρεός, ὡς αἰφνης εἰς ἀδένθαν τῇ τῆ δεῖ κατνύχθησαν πτωρία. — Ὅπ' ἀπόδειξιν ἔχον αὐτάρκη τὰ γερονότα τὸ τῆ δεῖ βοηθείας, παρεμβολῆς ὅλης κινηθείσης καὶ πολέμου, δέδοικα οὐδένα, ταύτη πεποιθὼς τῇ τῆ θεοῦ συμμαχίᾳ· τὸ γὰρ ἐν ταύτῃ τετέστι τῇ βοηθείᾳ καὶ τῇ συμμαχίᾳ τῆ θεοῦ. — Ὡς πᾶσι πνι σκωπῇ τῇ οἰκείᾳ σκεπάσας βοηθείᾳ, μὴ πολλῆς με τὴ ἀσφαλείας ἐφύλαξεν· σκωπῇ γὰρ τῆ δεῖ καλῶ τῆ βοήθειαν, ὡς σκεπάσασαν αὐτὸν ἀπὸ τῆ κακῶν· τὸ ἧ ἐκρυψεν, ἀντὶ τῆ ἐφύλαξεν, ἀπὸ τῆ κατακρύπτειν αὐτὸν ἀπὸ τῆ βουλομένων τῆ φυλάττειν· ἐν ἡμέρᾳ δὲ κακῶν μου, ἐν τῇ κακῶν τῆς συμφορῆς, ὅτε πολλὰ ποροδεόκωντα παρβαλόντας κακῶν.

Ψαλμὸς κη'.

Περὶ ταύτης τῆς ἀβύσσου τῆς λογισμῶν ὑδάτων φησὶν ὁ Δαυίδ· φωνὴ κυρίου ὅπῃ τῆς ὑδάτων.

Ψαλμὸς κθ'.

Ἀντὶ τῆ ταῦτα ἔλεγον· ἐὰν ἀποθάνω, τί τὸ ὄφθος; ἀποθανὼν γὰρ δεσθεῖσθαι, τέφρα γινόμενος ἐ πορός. — Ὁ σάκκος κακίαν ἐ ἀγνοσίαν σημαίνει, ἐπειδὴ καὶ αἱ τρίχες τῆς ἐρίφου ἦσαν τῆ ἰσαμύρων ἐξ εὐωνύμων ἐ τῆ ἀποπομπῆς τῆς. — Εἰπὼν ἐ μὴ κατακρύπτω, ἀντὶ τῆ οὐ μεταγνώσκω ὅπῃ τῇ ψαλμῶδιᾳ, ἐπήγαγον εἰς τὸ αἰῶνα ἐξομολογήσομαι, τῇ ταύτῃ δεσθεῖσθαι σοὶ ἀπαύτως εὐχαριστῶν· αἰῶνα κακῶν τῆ τῆ οἰκείας ζωῆς χρόνον.

Ψαλμὸς λ'.

Ἐπὶ μὴ φθάνῃ ἡ ἡμετέρα κραυγὴ πορὸς τὸ σὸν ὕψος, κλίνον τὸ οὖς σε πορὸς ἐμὴ δὲ συγκαταβαίνειν με. — Παρίδας ἐκάλεσε τὴ αἰχμαλωσίαν ἐφ' ἣ στυγερῶς, ὡς πρὸς εἰς πρὸς κίνδυνον ποροφάν· τὸ ἧς ἐκρυψεν μοι, ἀκολούθως εἶπεν τῇ παρβαλόντως, ἐπειδὴ παρίδα τὴ αἰχμαλωσίαν ἐκάλεσεν· ἴδιον ἢ τὴ παρίδα τὸ λανθάνοντως πρὸς κρυπτόμενον, ἔτω τε ἀποροπῶς λαμβάνειν ἀπὸ ποροφάν. — Διὰ τὸ γὰρ, φησὶν, ἡμῶς δικαίως ἀπὸ ἀλλῶς, ἐπειδὴ ἐκείνους ἐμίστηας καὶ ἀπεστράψης, ἀπὸ μὴ πολλῆς ἐπιμελείας τὰ ἅτοπα δεσθεῖσθαι ποροφάν· οὐ γὰρ ἀπὸ στυγερῶς δεσθεῖσθαι τὸ κακόν, ἀλλ' ὡς πρὸς π ἀναγκαῖον, τῆ κακῆ φυλάττειν τὴ ποροφάν· τὸ ἧ δὲ κενὴς, ὅπ' ἐδὲν ὡφελουῖται ἐκ τῆ πορὸς τὸ κακόν ποροφάν ἐπιμελείας, δὲ τὸ μισεῖν αὐτὰς καὶ πρὸς ποροφάν, καὶ μὴ ἐὰν εἰς π πέρας ἄρην αὐτὰς τὸ ποροφάν.

Usque ad finem huius codicis 751. (A) nihil Mopsuesteni reperiēbam.

Ψαλμὸς λβ'.

Καλὴ ἡ ἐπαγωγὴ τῆς ῥήτης, καὶ μάστις τῆς ἐξῆς ἔνεκεν· ἐπειδὴ γὰρ τὸν εὐφροσύνην αὐτοῖς εὐηγγελίστατο, ἡμελλεν ἢ ὅπῃ τὸν ὑμῶν καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς γερονότων εὐχαριστῶν ποροφάν, ἐξῆς βελόμην αὐτὰς ἐμφοβους πορὸς τὸ ποροφάν κατῆσθαι, ὡς μὴ τῆς ποροφάν γνησιότητος ἀναπέμψαι τὸ ὑμῶν καὶ τὸ εὐχαριστῶν τῇ θεῷ, ποροφάν τοῖς εὐδέσι φησὶν τὴ αἰεσιν ποροφάν, ἵν' ἀκρίβως ὅπ' μὴ πάντων ὅσιν ὑμῶν (N) θεόν, ὅμὰ μόνον τῆς μετ' εὐθύτητος λογισμῶν τῆς ποροφάν, οἷς ἐ ποροφάν ὅσιν τὸ ὑμῶν ὅπῃ τοῖς παροῦσιν ἀγαθοῖς· ἐπείπερ καὶ τῆ τυχεῖν αὐτῶν ἄξιοι κατῆσθαι, μὴ πολλῆς εὐλαβείας ποροφάν τῇ τῆ δεῖ ὑμῶν.

Psalmorum 34. et 54. proemia sive argumenta Mopsuesteni nostri iam nos edidimus, in hac bibliotheca T. III. p. 453-456.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΩΣ

ΜΟΥΣΟΥΕΣΤΙΑΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ (1).

Cap. I. 4.
Ccd. vat. reg. IX.
f. 6. b.

ΤΟ ΜΟΥΣ. **Τ**ινες οὕτως ἀνέγνωσαν, ὁ γέροντες ἐν αὐτῷ, ἀντὶ τῆ δι' αὐτῷ λέγοντες· πῶς ἢ ἐκ εὐηθες εἰ τὸτο ἐμελλεν λέγειν ὁ εὐαγγελιστὴς, ὡς πὶ διδασκων ἡμᾶς καμὶὸν καὶ τοῖς ἀιθροῦσις ἀγνωστον; ὁ καὶν ὁ πυλὼν εἰπᾶν ἡδυνήθη καὶ παρὶ τῆ τυχόντῳ, χωρεῖς αὐτῷ ἐγγύετο οὐδὲ ἐν τῷ δι' αὐτῷ γερονότων· πᾶς γὰρ ὅστις οὐκ καὶ παρὶ πάντων τὸτο ἐρεῖ· ἐπὶ περ δὴλον ὡς ὅτι πάντως τὸ ὅτι ποτε δὲ παρὰ τομῶν ἐκ ἀν εἰπὶ πῶς ἐτέρως ἢ ὅτι τὸ δι' αὐτῷ γερονότων ἐδὲν γέροντες χωρεῖς αὐτῷ· πῶς ἢ ἐτέρως ἀνέγνωσαν, ὁ χωρεῖς αὐτῷ ἐγγύετο ἐδὲ ἐν· εἴτα, ὁ γέροντες ἐν αὐτῷ, ζῶν λῷ. ὁ τὸτο ἢ εὐηθες ἐκ ἑλαπὼν τῆ παρὰ τομῶν· οὐ γὰρ εἰ πὶ γέροντες δι' αὐτῷ, τὸτο ζῶν λῷ· πολλὰ γὰρ αὐτοῦ ζῶν ὅτι, ὡς γὰρ καὶ ἔρη· ἐσιν ἐν πλοκῇ ὁ βεβαίωσις τὸ παρὰ τομῶν· εἴτα καὶ ἡ σαφύεια· εἰπὼν γὰρ ὅτι πάντα δι' αὐτῷ ἐγγύετο, ἐπὶ γὰρ καὶ χωρεῖς αὐτῷ ἐγγύετο ἐδὲ ἐν ὁ γέροντες τῆ τῆ σιωπῶν εἰπᾶν, οὐδὲν τῷ γερονότων ἀντὶ αὐτῷ γεγῆνται, μὴν τῆ παρὰ τομῶν ὑπεξηκμῶν τὸ αὐτῷ πῶς οὐκ αὐτῷ πνεύματι· ἐπὶ περ ἀντὶ σιωπῶν αὐτῷ, εἰκότως καὶ καὶ τὸ τὸ ἑλὼν δὴ μικρῶν αὐτῷ κεκοινώνηκε.

v. 12.
f. 11. b.

Οὐκ ἀπερδὲς τὸ παρὰ τομῶν ἐγγύετο τοῖς δεξαμῶν αὐτῶν· τὸ γὰρ παρὰ τομῶν καὶ μῆνισον αὐτοῖς ἀγαθὸν ἐχαρίσατο τὸ παρὰ τομῶν ἐαυτὸν ἰσοπῆσαι, μικρῶς δεδωκὼς καὶ ὅσον λῷ ἐν ἐξῆς· εἴη τὸ ὑπόπῃ τὸ ὑπόπῃ αὐτοῖς χαρισμῶν· ἢς ἀπῆλθον οὐ καὶ τῷ οὐκ εἴη ἐν πάλιν, δεδωκὼς πῶν σωματικῶς πικτόμῶν, ἀλλὰ δεῖα δυνάμει δὲ τὸ παρὰ τομῶν αὐτῶν ὁμοιότητος τε καὶ σιωπῆς τὸ γῆνισον δεδεχόμενοι (2). φίλανθροπον γὰρ ὡν ὁ θεὸς ὁ εὐεργετικὸς, βία μὲν ἐδὲ ἀνάγκη, παρὰ τομῶν ἢ καὶ τῷ ποιῆν εὐ ὅτι βελομῶν ἀπαντας ἐλκε παρὰ τομῶν· καὶ δὲ τὸτο ἐλδόντα αὐτὸν οἱ μὲν ἑλαβον, οἱ ἢ οὐκ ἐδέξαντο· ἀνθροπον μὲν γὰρ ὅτι ἐν χεῖρα καθεστῶτες τὸ τὸ οὐκ εἴη δεκτικῶν, ὁ βελομῶν πολλὰς παρὰ τομῶν δεκτικῶν κατέχευσι νόμῳ· ὁ ἢ θεὸς ἀνενδεὴς ὡν, τὸ ἢ ἡμετέρας ἐνεκεν σωτηρίας μόνον ἀπαντα παρὰ τομῶν, ἡμᾶς αὐτοῖς ποιῆ τῆ τε κυρίως· πὶ οὐκ κολάζει, φησὶ, ὅτι ἐκ ἔχοντας ὑπακούειν αὐτῷ; ὅτι καὶ μὴ παρὰ τομῶν ἡμῶν λῶν κήδετα, σφόδρα ὡν ἀγαθὸς, καὶ ὑποπῆδων καὶ φέρων οὐκ ἀφίσταται· ἀλλ' ἐπὶ περ παρὰ τομῶν εὐεργεσίας ἐδὲν ἀποσάμεδα, τὸ δὲ τὸ πῶς καὶ τὸ παρὰ τομῶν εὐ, τὸ ἐτέρων ἡμῶν ἐπαισθήσει τὸ δὲ τὸ κολάσεως καὶ τῷ πτωχῶν, ὅπως δὲ μὴ πῶν τὸ τοῖς λαβεῖν, καὶ ἀκούτες σιωπῶν· ἐπὶ καὶ οἱ νομοδέται πολλὰς καὶ χαλεπὰς καὶ τὸ ἡμῶν πῶν πῶν· ὁ ὅμως αὐτοῖς ἐκ ὑποπῆδων· δὲ ταῦτα ὁ μᾶλλον πῶν τὸ κολάσεων χάριν· εἰ ἢ τῶν δυνάμει εὐταξίαν εἰσάγοντας ἐν τῷ βίῳ, οὐ πολλὰ μᾶλλον (3) δεὸν ἐκπλήττειται

(1) Quantopere vel unus interdum codex sacris litteris prosit, demonstrat inter ceteros etiam reginae svecae codex IX. qui in catena patrum ad Iohannis evangelium nobiles has atque copiosas commentariorum Mopsuesteni reliquias suppeditat. Immo et paulo plures inerant, quas cum ex aliis codicibus seu Corderius seu nuperus anglus Cramerus ediderint, nos praetermisimus; nisi forte ubi pars inedita continuabatur interdum cum aliqua edita, ita ut loci sententia abrumpenda non fuerit. Habeant igitur sacri philologi novum hoc a Mopsuesteno (sic enim semper in codice ΜΟΥ.) exegeseos subsidium, quod nos ad alia properantes graece tantum exhibebimus.

(2) Hactenus fragmentum est etiam apud Corderium in catena. Pergit vere multo ulterius codex noster.

οὐ καὶ ἀγαπᾶν τὸ ἑαυτοῦ· κινδυνεύοντις ἔγενεν· Θαυμάσαι δ' ἂν τις ᾗ μαθητὴ μὴ αἰ-
 χινώμενον ὅτι τῇ τῆ διδασκαλίου ἀπμεία, ὅμως μὲν παρήσσιας ἢ εἰς αὐτὸν γεληγμένῳ
 ὑβρίν ἀναγράφοντο· καὶ τέτοιο ὃ οὐ μικρὸν τὸ φιλάληδες αὐτῶν ἔσπου τε τεκμήριον· καὶ
 ἄλλως ἢ (F) αἰχινώμενον ὑπὲρ τῆς ὑβρικότων ἐχ' ὑπὲρ τῆς παροινηθέντος αἰχινώεσθαι
 χρή· ἔτιω γὰρ ταύτη μάλλον ἔλαμψεν, καὶ μὲν ἢ ὑβρίν ἑαυτοῦ τῆς ὑβρικότων ποιού-
 μενον ποιεῖσθαι· οὐκ οἱτοὶ ἢ ἀγνώμονες καὶ μαερί πᾶσι πᾶσιν ἐφάνησαν (G) ὅτι ἑαυτῶν
 πᾶσι γεληγμένον ἀγαθῶν ὡς ἐχθερὸν ἀποστέρησι καὶ πολέμιον· οὐ ταύτη μόνον ἐβλάκη-
 σαν, ὅμως καὶ τῶ μὴ τυχεῖν ὧν ἔτυχον οἱ λαβόντες αὐτόν.

Τὸ ὅπισω ἔμπεσαν, καὶ τὸ δόξαν λέγει καὶ τὸ ὠδᾶ ἀνθρώποις ὑπόληψιν· εἰ ἡ γέ-
ρονες εἶπεν ἀντὶ τῆ γηήσεως, οὐ θαυμαστόν· πρὸς γὰρ τῷ χυδῶν εὐρίσκεσθαι ταύτην ἐν
τῇ θείᾳ γραφῇ τὸ σωήθησαν, ἔπ καὶ τὸ εὐαγγελιστὴ ἐν ταῖς ἀνωτέροις ἔκδοσις εἰρηκότα ἐδεί-
ξαμεν, τὸ οὐ κατέλαβεν σαφῶς εἰπόντα, ἀντὶ τῆ ἐκπέ λήψεται.

Μηδὲν ὑποερόμεν μὴ τὴν θεωρητικὴς ἐλευθερίας τὰ θεῖα τὰ Χριστῷ πᾶσιν ἀνακη-
 ρύτῃς ὁ μακάριος Ἰωάννης· διὰ γὰρ τούτο καὶ (X) τόπον ὀψιμαίνεται ὁ εὐαγγελιστής, ἵνα
 ἡ παρρησίαν δείξῃ τῆ μεγαλοφρονότητος κήρυκε· ἡ γὰρ Ἰουδαίῳ κατὰ λαβὼν, ἐν μέσῳ
 τῶ πλήθους παρόντων πάντων τῶ ὑπ' αὐτὴ βαπτίζομεν, βαπτίζοντι γὰρ ἐπίσηςαν οἱ
 Ἰουδαῖοι, ἡ θυμωμένῳ ἐκείνῳ ἐρήνιζε φωνῶν· οὐκ εἰμι ἱκανὸς λῦσαι ἡ ἰμάνα τὰ ὑπο-
 δήματ' αὐτῆ. Ταῦτα ἡ ἐρρύτο ἐκ ἐν τῇ Βηθανίᾳ, ὅγ' ἐν τῇ Βηθαρά, ὡς τὰ ἀκρεβῆ
 περιέχῃ τῶ ἀντηράφων· ἡ γὰρ Βηθανία ἐχ' πέραν Ἰουδαίας, ἐδὲ ὅπ' τ' ἐρήμῳ λῶ, ἀλλ'
 ἐγγὺς πρὸς τῶ Ἱεροσολύμων· ὅθεν ἡ τόποις ὀψιμαίνεται ὡς τὰ θεῶ μικρῶ συμβάντα ἡ
 χρονο διεγείδω μέλλων, καὶ ὅθεν παρόντας καὶ θεωμένους μάρτυρας ποιούμεν τὴ ἀλη-
 θείας τῶ λεγομένων.

Εἰρηκώς ἐνταῦθα ο βαπτισθὴς ὅτι οὗτος ἔστιν ὁ αἶρον τ' ἀμύρτιαν τὸ κόσμος, ἐκ εἶπεν
ὁ μονογενὴς υἱός, ἔδε δ' ὢν ἐν τοῖς κόλποις τῆ πατρὸς, οἷα φαίνεται ἐν τοῖς ἀνωτέροις εἰρη-
καίς· καὶ τοι ἑδούξεν ἂν νυνὶ ἀκολουθεῖσθαι αὐτῇ τὸ μέγεθος λέγειν τ' φύσεως εἰς ὅπως εἶχεν
τ' ἐπιγασίας τ' δι' αὐτῆς δοθησομένων. ἡμεῖς τετο μὲν ἐκ ἔφην, ἀμύνον ἢ αὐτὸν ἐκάλεσαν
τῆ θεᾶς· ὅπερ ἡ νόμος τ' πάσαις σημαντικόν· ἐπειπερ ἐν τῷ πάθῃ τ' ἀμύρτιαν κατέλυ-
σεν· ταύτης γὰρ ἐν τῇ θνητότητι τ' ὀπίστασις δεξαμένης, τῆ δὲ θανάτου πάλιν ὑπ' ἐκείνης
καθ' ἡμέρην σφιγμέντος, ἐληλυθὸς ὁ κύριος ἡμεῖς ὁ σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός, ἐκείνον τὸ ἐμὲ
τ' ἀμνησίαν ἐδαρήσατο, καὶ (W) θάνατον διὰ τῆ οἰκίας λύσας θανάτου, ἀνέβη μὲν τ' ἐν
τῇ φύσει τ' θνητότητι ἐρρίζομένῳ ἀμύρτιαν, ἀθανάτοις δὲ ἥδη μὲν τῇ ἐπαγγελίᾳ, εἰς
ὑστερον ἢ καὶ τῷ ποράγματι ἐργασάμενος τῷ σώματι τ' ἀθανασίας, ἐ τ' ἀμύρτιαν κα-
τέλυσεν· ἀκολουθεῖσθαι τοίνυν ἐνταῦθα τῇ τ' ἀμύρτιαν ποροσηγορία χρῆσθαι. Φαίνεται μάλιστα
καὶ τὸ ἵδε ὁ ἀμύρτιαν τῆ λέγων ὡς ἂν ἥδη μὲν αὐτὸν ποροδοκέωμεν, παρόντα ἢ νυνὶ
τοῖς ὁμοῖον ὑποδεικνύς, καὶ τετο ἐκ ἡλικιότητος· ἐπειδὴ γὰρ καὶ τ' Ἡσαΐας φωνῶν τὴν ὡς
πορεύσασθαι ὅτι σφαγιώ ἤχη, ἐ ὡς ἀμύρτιαν ἄφωνος ἔναντι τῆ κείραντος αὐτόν· ποροδο-
κᾶν αὐτόν τῇ ποροφητικῇ κατὰκολοιωτάς ἥδη φωνῇ, ὡς ἐλευσεται πρὸς ὅς ὑπὲρ πάντων
παθῶν λύσει τὰς ἀπάντων ἀμύρτιαν εἰκότως. Τὸ ἢ ἵδε ὁ ἀμύρτιαν τ' θεᾶς, τέστιν ὁδοῖς ἐκεῖ-
νος πορὶ οὐ ποροεῖρηκεν Ἡσαΐας· καὶ κείνων μὲν τοι ποροσκετίον ὅπως ὁ εὐαγγελιστής τὸ μὲν
ὅτι πορὸς αὐτόν ἐλήλυθεν, εἶπεν· ὅτι ἢ ἐβαπτίσθη, οὐκ ἔπει· ἔπει δὲ ὅλα φαίνεται τὰ μὲν
ποροαγγελλόμενα ποροδάζων εἶπεν, τὰ ἢ εἰρημένα δευτερεῖν, ποροπὸν νομίζων (I). Δῆλον
δὲ ἐντεύθεν ὡς ἐν εἶδι ποροσερεῖς χρομένη ἢ τῆ πνεύματος κατέστειτο, οὐ πᾶσιν ὡδοῖ
τοῖς παρῶσιν, ἡμεῖς κατὰ πνα πνευματικῶν θεωρίαν μόνῳ ὡδοῖ τῷ Ἰωάννῃ, κατὰ ἕθος
ἡ τοῖς ποροφήταις ἐν μέσω πολλῶν τὰ πᾶσιν ἀποδείξασθαι βλέπαι. Εὐηδέστατον ἀρα κα-

(1) Posthinc usque ad τὸ φαινόμενον legitur apud Corderium.

καίνο τὸ ᾠδὴ πίων λεγόμενον, ὡς ἑλπίον ἐντεῦθεν τῆ χειρὸς δεικνύται τὸ πνεῦμα, ἐπειδήπερ ᾠδιστὴρ ἐλάττων ἀνθρώπων· ὁπασία γὰρ ὡς οὐ φύσις τὸ φαινόμενον· εἰ ἡ μὴ εἶπεν ὁ μονογενὴς υἱός, ἢ ὁ ὢν εἰς (ὧ) κόλπον τῆ πατρὸς, ἐπεὶ τὸ αἶρην ἀμύρτης μόνος θεῶ, διὰ τῆ ἀμνῆ τῆ οικονομίαν ἐδήλωσεν· ἃ δὲ τῆ ὁπφειρομένης τὸ ἴδιον τῆ θεότητος, ὅπερ ἤρμοσε τῷ ἀμνῷ διὰ τῆ ἀφρασον ἔνωσιν, καὶ διὰ τὸ ἐν ἃ τὸ αὐτὸ ἀσυγχύτως τῆτο τὴ καίνο.

1. 47.
2. 30. 1.

Ἡ Ναζαρέτ πάνυ διαβέβληται ᾠδῇ τοῖς Ἰσρααίοις ἀνωθεν δηλονότι ὡς ὑπὸ ἐθνικῶν οἰκούμενον τὸ χρεῖον, καὶ ἀγαθὸν ἐνεγκαῖν οὐδέποτε π ἐκ τῆ Γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται· χαλᾶς οὐδὲ καὶ ὁ Φίλιππος πρὸς (ὧ) Ναθαναὴλ, ἔρχε καὶ ἴδε· ἐπειδὴ γὰρ μοι, φησὶ τῆ παλαιᾶν περβάλλη δόξαν, ἐγὼ σοι τὰ πρᾶγματα δεικνύω ἐπαγγέλλομαι· εἶτα ὡς Ἰησοῦ πόρρωθεν δεασαμένης (ὧ) Ναθαναὴλ, καὶ εἰπόντος, ἴδε ἀληθὴς Ἰσραηλῆτης ἐν ᾧ δόλῃ ἐκ ἐστὶ καὶ τῆ Ναθαναὴλ εἰπόντος, πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· πρὸς τῆ σε Φίλιππον φωνήσας, ἃ ἐξῆς· ὅθεν καὶ ὁ Ναθαναὴλ ἔργοις αὐτοῖς τῆ ὑπόδειξιν λαβὼν φησὶ· σὺ εἶ ὁ υἱὸς τῆ θεῶ ὁ βασιλεὺς τῆ Ἰσραήλ. Ταῦτα δηλονότι πρὸς τῆ Χριστῶ προσηδύκων ὡς οἰκισμένους ᾠδῇ πάντας θεῶ, ὡς βασιλείας τῆ Ἰσραήλ, εἰ ἃ ἀμυδρότερον αὐτὰ καὶ σωματικώτερον τῶς προσηδύκων· οὔτε γὰρ ὅπως ὡς υἱὸς θεοῦ Ἰουδαίους τότε εἰδέναι δυνάτον ὡς, ὅτι ἐδὲ ὅπως βασιλεὺς· ἀλλ' ἐδὲ ὡς τῆ Ναθαναὴλ εὐθύς ἐκείνο ὁππρᾶναι, ὁ μακρὰ χρόνῳ καὶ ὅτῳ ὑποδόλαις ὕστερον ἐγνωκότας ὅτι ἐν εὐρεῖν· ἐπείπερ ἐθεώρῃ μὲν ἀνθρώπων· τὰ δὲ ᾠδῇ τῆ κυεῖς λεγόμενα πρὸς αὐτὸν, ἔγω τῶ αὐτῶ ὡς, ὡς τῶ φύσιν ἐκείνῳ ἐμφαίναν· ἐπεὶ καὶ περφητῶν ἔργον τῆτο ὡς· ἀμέλει ἃ Ἐλισαῦος ἐλέγχῃ (ὧ) οἰκίον μαθητῶν τῆ χρυσίον λαβόντα ᾠδῇ τῆ Νεεμᾶν, καίτοι γε πλείω τῶ διὰ τῆ ματὶ πόρρωθεν· ὅτι ὅμως ἃ τὸ πρᾶγμα ὅπως ἐγέρτο ὑποκρίτω τῆ συκῆς πιστεύεις; μείζονα πᾶν ὅτι· ἃ ὅπως ἐδείξεν ὅτι ἐδὲν μέγα τὸ παρ' αὐτῶ λεγόμεν, μηδὲ ὅτῳ ἱκανὸν ὡς ἀκριβῶς αὐτὸν ὅτις εἶναι ᾠδῇ τῆσιν.

Cap. II. 3.
f. 32.

Ἄξιον ζητῶναι πόθεν ἐπῆλθεν τῇ μητρὶ μέγα τῆ φαντασίῳ πρὸς τῆ πατρός· σημειῶν γὰρ ἐδὲν ὡς πεποικνῆς· αὐτῶ γὰρ φησὶν ἀρχὴν τῆ σημείων ἐποίησεν ἐν Κανᾷ τῆ Γαλιλαίας· εἰ ἡ λέξις τις μὴ εἶναι τῆτο τεκμήριον ἱκανὸν τῆ αὐτῶ ἀρχὴν εἶναι τῆ σημείων ἐγχαρῶν ἐκείνῳ πρὸς τῆ, μὴ μέντοι πάντως πρὸς τῆ· αὐτὸν ἀλλαχοῦ πεποικνῆσαι ἔτετρα· ἐκείνο πρὸς αὐτὸς ἐγέρτω, ὅτι Ἰωάννης φησὶν ὅτι ἐγὼ ἐκ ἡδὲν αὐτὸν, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῶ Ἰσραήλ, διὰ τῆτο ἡλθον βαπτίζων· εἰ γὰρ καὶ ἡλικίαν ἐθαυματούργῃ, ἐκ ἀν' ἐδείκνυν οἱ Ἰσραηλῆται τῆ αὐτὸν φανερώσαντες· τὰ τε γὰρ γινόμενα ᾠδῇ δόξαν· ἀν' ἐδοξεν εἶναι, ἅτε ᾠδῇ μαρτυρίας γινόμενα· ἐν ἡ μόνον ἐμάρτυρουν αὐτῶ ὁ Λουκάς, ὅτι ἐκαδέζετο δαδευατῆς ὢν τῆ διδασκάλων ἀκροώμενος, ἃ δὲ τῆ ἐρωτήσεως ἐδόκει αὐτοῖς θαυμάσιος εἶναι· εἰκότως δὲ ἃ καὶ λόγον οὐκ ἤρξατο τῆ σημείων ἐκ πρὸς τῆς ἡλικίας, ἵνα μὴ δόξωσι φάντασμα εἶναι. Πόθεν οὐδὲ ἐπῆλθεν τῇ μητρὶ μέγα φαντασίῳ πρὸς αὐτῶ, φησὶν, ὑποκαλύπτειν λοιπὸν ἤρχετο· ἃ εἶναι Ἰωάννης κατέδεικναι ὡς, ἐκ τῆ πρὸς ὅτῳ μαθητῶν εἰρημένων αὐτῶ· καὶ πρὸς τῆ πᾶντων, αὐτῇ ἡ σύλληψις, καὶ τῶ πρὸς τῆ σύλληψιν γινόμενα, μερίσιν αὐτῇ πρὸς τῆ πατρός ἐνέσκηκεν τῶ (δόξαν) καὶ ὡς συμβάλλουσα, φησὶ, πάντα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς· ὅτε οὐδὲ οἶδεν ὅτι Ἰωάννης δι' αὐτὸν ἡλθεν καὶ ἐμάρτυρῃ αὐτῶ, καὶ ὅτι μαθητῶν ἔχεν, τότε λοιπὸν διαρρῶσα παρὲν· ἐβούλετο γὰρ αὐτῶ λαμπερότεραν ποιῶναι ἐκείνοις τῆ χάριν καταδείξαι· ἃ τῶ γὰρ γὰρ ἀνθρώπινον π' ἐπαχε, κατὰπερ ἃ οἱ ἀδελφοὶ αὐτῶ λέγοντες· δείξον σεαυτὸν τῶ κόσμῳ· βεβούλῃ τῆ ἐκ τῆ θαυμάτων δόξαν καρπύσαντα.

f. 32. b.

Ἀρχὴ κλινον λέγει (ὧ) ἐξάρχοντα τῆ ὑπηρεσίας ἃ τῆ εἰς τῆ γάμον ᾠδῇ σκευῆς· εἰκὸς δὲ ὡς καὶ (ὧ) νυμφίον ἐγκαλέμενον, καὶ ἀκίαντα διαπορῶναι, εἰδὸτα ὡς ἐκ ὡς αὐτῶ οἶναι ἔτερον, καὶ ἐρωτῶν μὲν ὅθεν ὁ οἶναι, μαθεῖν δὲ τὸ γενοῖς· ἀλλ' ὅμως ἐδὲν

τέτων προσέθηκεν, ἀλλὰ μόνον τὸτο ἐμνημόνευσεν ὥστε δηλῶσαι οὐ μόνον τὸ ὕδωρ εἰς εἶναι μετεποίησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς σαυμασίῳ πᾶσι φύσιν οἶνου· τὰ μὲν τοι λοιπὰ ὡς περ εἶπα, μηδὲν τῇ χρείᾳ συμβαλλόμενα παρητήσατο.

Ὅλα ταῦτα πρὸς τὰ γεγνηότα τὸ τῆς βαπτιστῆς κατεύρξεως τῇ λοιπῇ εὐαγγελιστῶν, εὐθὺς μὲν τῆς κυρίας βαπτίσματος, καὶ ὅτε δὲ δαβόλῃ παρασμός, Ματθαίου μὲν εἰπόντων, ἀκέσας ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν ὑπὸ τῇ Ἰουδαίᾳ εἰς τὴν Γαλιλαίαν· εὐθὺς μὲν τοι ὅτι ἐν Λεκάῃ τὸ αὐτὸν ἐκείνοις ἀπολαύσαν ἐζήλωσεν τὸ διδασκαλίας, ὡς φαίνεται ὅτι δὲ καταλείποντων ἐκείνων τὰ πρὸς τὸ Ἰωάννη κατεύρξεως ὑπὸ τῆς κυρίας γεγνηότα, ταῦτα μάλιστα αὐτὸς ἐφρόντισεν· εἰ δὲ πῃ λέγει, καὶ μὲν ὁ Ματθαίος εἰπὼν βεβαπτίσαι (ᾠ) Ἰησοῦν, καὶ τὸ πνεῦμα ἐπ' αὐτὸν καταβηκέναι, ὡς αὐτὸς ὅπως ἐκβάλλει τὸ πνεῦμα αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον, λεκτέον ὡς ἡ, τότε, λέξις οὐκ αὐτὸ τὸ ὡς αὐτὸς σημαίνει, ἀλλ' ἐστὶ ὅτι καὶ τὰ μὲν πλεονέχον συμβησόμενα· ὡς τὸ, τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φθγγέτοσαν, ὡς καὶ τὸ εὐθύς.

Εἰπὼν ὅτι οὐ δύναται ὁ υἱὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν ἕδεν, τὸ αἰτίαν ἐπήγαγεν, ἐὰν μὴ π ἐλέγη, φησὶ, τὸ πατέρα ποιῶντα· ἃ καὶ ἂν ἐκείνος ποιεῖ, ταῦτα ἐὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ· οὐ καὶ ἕτερα μὲν τὰ παρ' ἐκείνου γινόμενα, ἕτερα ἢ τὰ παρ' ἐμοῦ· καὶ ὁμοιότητα τῇ παρ' ἐκείνου χρομῶν, ἀλλ' ἅπερ ἐκείνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ἐγὼ ποιεῖ, κοινῆς ἔσσης τῆς ἐργασίας, τὰ αὐτὰ ἐμοῦ τὸ καὶ ἐκείνου ὅπτελουται· ἐπεὶ οὐκ εἶπεν ἀπλῶς ὅτι ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ποιεῖ, ὥστε μὴ δοκεῖν ὡς ἐτέρον ἐν αὐτοῖς ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ πρὸς τὸ ὁμοίως, ὥστε δεῖξαι ὡς οὐ μόνον κοινὰ τὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐργασίας ὁ ἑστὶν, καὶ τὸ δύναμει, ἐπεὶ τὸ βουλήματι ἢ ταύτης· ὥστε καλῶς ἔφησε τὸ μὴ δύνασθαι ἀφ' ἑαυτοῦ μηδὲν ποιεῖν· ἔτι καὶ κοινὰ τε τὰ γινόμενα, ἐπεὶ τῆς ἐργασίας ὁ ἑστὶν, πῶς ἂν δυνατὸν διασπᾶσθαι τὸ βολῶν καὶ τὸ πρὸς τὸν τὸ γινόμενον; Τὸ δὲ, ὁ πατὴρ οἰεῖται (ᾠ) ὕψος, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ, ὅπως ἐρμηνεύεται· ἐπειδήπερ ὁ κύριος ἡμῶν καὶ σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Θεὸς ὢν ἐστὶν ἄνθρωπος, ἐπεὶ μὲν διὰ πάντα πρὸς ἡμᾶς ἐμφύτως, πᾶσι ἂν ἀνθρώποις πάντα πρὸς ἐγὼ ἐγένετο ὡς ἐκείνου, διὰ τὸ πρὸς ἐκείνου σωματικῶς, εἰκότως ὡς ἄνθρωπος παρ' αὐτῶν ἐγκαλόμενος ὅτι ὡς αὐτῶν τὸ σάββατον, ὑπὸ τῆς τῆς διὰ λόγου ἀξιοπιστίας, τὸ μὴ ὡς αὐτῶν νομίζουσιν, ὅτι αὐτῶν πάντα ποιεῖν ὡς ἂν βούληται· καὶ διὰ τὸτο τὸ φύσεως ἐκείνης λέγει τὸ ἀξίωμα· τὸ Ἰουδαίων μέμνηται ἀφορμὴν λαβὼν εἰς τὸ ὡς αὐτῶν δεῖξαι τὸ οἰκεῖον φύσιν, καὶ ὅσον ἐνὶ ὧ, οἶα τίς ὅστις· διὰ τὸτο ἀκολουθῶν ἐπὶ τὸ ἀνθρώπινον ἐν τῷδε μῆτιςται, ἐπειδήπερ ἐπὶ πολὺ ἀπάγοντα τὰ φαινόμενα τὰ λεγόμενα.

Πᾶς ἐκ ἀναβαίνει εἰς τὸ ἑορτῶν, ἀλλὰ πάντων ἐπὶ τῶν ἑορτῶν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, αὐτὸς εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἔρχεται; λοιπὸν ὑπεξέλυσε (ᾠ) νόμον, ἀφορμὴν λαμβάνων ὑπὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς πονηρίας· ὅπτεμαίνεται ἢ ὁ εὐαγγελιστῆς καὶ ὃν ἔμελλεν τὸ σημεῖον ποιεῖν, ὡς ἂν φαίνοιτο ταῦτα πρὸς ὀλίγον τὸ ἑορτῆς γεγενησθαι τε ἐπὶ ἡμεῖς αὐτῶν ἀδελφῶν μέλλει. Καὶ ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς ὅρα ὅχλον πολὺν· δείκνυσιν ὅτι ἐδέποτε ἀπλῶς ἐκάθητο μὲν τὸ μαθητῶν, ἀλλ' ὅπως ἀκριβοστερόν· πᾶς πρὸς αὐτὸς, καὶ ὅπτερον πρὸς αὐτὸν, ὃ μάλιστα αὐτῶν τὸ κηδημονίαν ἐνδείκνυται, καὶ τὸ τῆς πεινῆς καὶ τὸ συγκαταβατικὸν τὸ πρὸς ἐκείνους· συνεκλήθητο καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἐφρόντες· εἶτα ἀναβλέψας ὅρα τὸ ὅχλον, ἐπὶ τὰ ἐξῆς.

Δύο καὶ ταῦτα ἐν τοῖς ἀνωτέροις ἔφη, ὅτι τὸ πιστεῦσαι πάντας πρὸς αὐτὸν, ἐπὶ τοῖς πιστεύουσι τὸ αἰώνιον πρὸς τὸν ζῶντος καλῶς οὐκ ἀμφοτέρω ἐξήρησε τὸ δελήματι τὸ παρὲν, αὐτῶν δὲ λήμα εἶναι φήσας, ἐπὶ τὸ πιστεῦσαι πάντας εἰς αὐτὸν, καὶ τὸ πιστεύσαντας τὸ δι' αὐτῶν κομίσασθαι σωτηρίαν· ὡς φανῆναι δι' ἀμφοτέρω αὐτῶν τῶν δελήματι τὸ παρὲν μαρτυρίας.

Σκληρὸς καὶ ἀληθὺς ὁ λόγος ὁ νομιζόμενος σαρκόφθορος πᾶς ἐπὶ αἰμοβόροις· ὅτε ἀκούοντας ὑποτίθην· τοῖς δὲ καὶ πνευματικῶς τὰ πνευματικὰ ἐκλαμβάνουσιν ἕδεν ἐφαίνεται

Cap. III. 24.
f. 45. b.

Cap. V. 19.
f. 67.

Cap. VI. 6.
f. 73. b.

V. 41.
f. 79. b.

V. 61.
f. 89. c.

συληθόν, ἀλλὰ ῥήματα εὐσεβείας ὑπάρχοντα, τὰ αἰώνιον αὐτοῖς φρουτανεύοντα ζωὴν (1). Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι γογγίζουσιν ἐν ἑαυτοῖς, ἃ γὰρ καὶ τὸτο τῆς αὐτῆς δέειπται, τὸ τὰ δαυορρήτα φέρειν εἰς μέσον, ἔλεγχε· τὸτο ὑμᾶς σκανδαλίζει; εἰάν οὐκ ἴδετε (A) ὅτι τὸ αἰθερόπτερον ἀναβαίνοντα ὅπως ἔω τὸ φερότερον; τὸτο ἢ ἐπὶ τῇ Ναθαναὴλ ἐποίησεν λέγων, ὅτι εἶπον σοι ὅτι εἶδον σε ὑποκάτω συκῆς, ἃ τὰ ἐξῆς· τί ἐν δαυορείᾳς δαυορείας συνάπτης; ἐγὼ, μὴ γήροιστο· ἀλλὰ τὰς μεγάλας τὰς δογματῶν καὶ τὰς πλήθους ἐπαγάγεσθαι αὐτὸς βέλεται· ὁ μὲν γὰρ εἰπὼν ἀπλῶς ὅτι ἐκ τῆς ἑρανῆς καταβέβηκα, ἃ μηδὲν πλέον φερόμενος, μᾶλλον ἂν ἐσκανδαλίσεν· μᾶλλον ἢ εἰπὼν ὅτι τὸ σῶμα μετὰ ζωὴν τὸ κόσμου· καὶ ὁ εἰπὼν ὅτι καθεὺς ἀπέσταλέ με ὁ ζῶν πατήρ, καὶ γὰρ ζῶ δὲ (A) πατέρες· καὶ ὁ εἰπὼν ὅτι ἐκ τῆς ἑρανῆς καταβέβηκα, τὴν δαυορείαν λύειν· ὁ μὲν γὰρ ἐν πλείονα φερεῖ ἑαυτὸς φερόμενος, καὶ ὑποπτεῖται ὡς πλάττων· ὁ ἢ τοῦτα εἶχον, ἐφεξῆς πᾶσαν ἀναρετὴν τὴν ὑπολείπει· πάντα δὲ ποιεῖ καὶ λέγει ὥστε αὐτὸς ἀπαγαγεῖν τὴν νομίζαν αὐτὴν πατέρα (A) Ἰωσήφ· οὐ τοίνυν τὸ σκανδαλὸν ὀφθαλμοῖς θέλων τὸτο ἔλεγχε, ἀλλὰ λύσαι μᾶλλον· ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς Ἰωσήφ αὐτὸν εἶναι νομίζων, ἐκ ἂν παρεδέξατο τὰ λεγόμενα· ὁ ἢ πεισθεὶς ὅτι ἐκ τῆς ἑρανῆς καταβέβηκεν, καὶ ἐκτὴν ἀναβήσεται, εὐκολώτερον ἂν φερόμενος τοῖς λεγομένοις.

Cap. VII. 19.
f. 88.

Ἐπειδὴ περ ἐν τῇ φερότερα ἑορτῇ ἦσαν ἐγκληκτικότες αὐτῇ ἐπὶ τῇ φερόλυτι τὴν τὴν νόμον φερόβασιν, τὴν δοκῶσαν δαυολογίαν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν ἀνέλων, τὴν φερεῖ ἐκείνου λόγον ἀναλαμβάνει πάλιν, καὶ φησὶ· οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον; ἃ εἰδὼς ὅτι ὑμῶν ποιεῖ (A) νόμον, ὅτι με ζητεῖτε δαυοκτεῖναι· ἐκείνος μὲν γὰρ νομοθετῶν, μισοφονίας ἀπέχεσθαι κελεύει· ὑμεῖς δὲ ἡδὴ δι' ἀκρότητα πονηρίας φερεῖ τὴν ἐμῆς ἀναρετῆς βελεύεσθαι. Ἡ καὶ ἔπος· ἀλλὰ (A) Μωσέως, φησὶν, ἐκδικεῖτε νόμον· δέξατε τοίνυν ὅτι τῇ φερόν τὸν νόμον τὴν φυλακὴν, καὶ εἶπατε τὴν αἰτίαν ἧς ἐνεκα ἀνελθὼν με βελεύεσθαι, ὁ πάντων ἀνοσιούτατος τῇ νόμῳ νεόμισται· οἱ ἢ φερεῖ ὑβρίν δαυοκτείνοντες εἶπον· δαυοκτόνιον ἔχες· τίς σε ζητεῖ δαυοκτεῖναι; ὁρῶν τὸ ῥῆμα καὶ θυμοῦ ἃ ψυχῆς ἀναισθητήσεως ἐπὶ τῇ φερόδῳ ἐληλέχθαι. Εἶτα ἄφικτον βελόμενος ἐργασασθαι (A) ἐπιβεβελόμενος, δὲ τὴν ἀρήσεως, τὸτο ποιεῖ· αὐτὸς ἢ ἀφ' αἰσῶν ἐλέγχει τὸτο, ὥστε μὴ ἀναισθητοτέρως ποιεῖν, πάλιν τὴν δαυολογίαν ἀπὸ τῆς σαββάτης, ἀπὸ τῆς νόμου συλλογιστόμενος αὐτὸς· καὶ ὅρα πῶς τιμωρῶ· οὐδὲν θαυμαστόν, φησὶν, εἰ ἐμοῦ φερακούετε, ἔπου γε οὐδὲ αὐτὴν τὸν νόμον ἠκούσατε· ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγον ὅτι Μωσῇ λελάληκεν ὁ θεός, τὸτον ἢ οὐκ οἶδα μὲν πόθεν ἔστιν, δέικνυσιν ὅτι καὶ εἰς ἐκείνον ὑβρίζει.

v. 88.
f. 91.

Τὸ δαυοφιλὲς τὴν χεῖρτι αἰνιπτόμενος, ὅπερ ἀμαχοῦ φησὶ, πηγὴ ὕδατος ἀπομύρου εἰς ζωὴν αἰώνιον, τῆς πολλὰν ἔχει χεῖρτι, ἀμαχοῦ μὲν ζωὴν αἰώνιον λέγει, ἐν τῇ φερόν ἢ ὕδατος ζῶν, τῆς ἐνεργουῦ αἰεί· εἰ γὰρ τὴν πνεύματι χεῖρτι, ἐπειδὴ εἰς καθεστὸν δέκνοισιν ἔλθει καὶ ἐνδρυομένη, πάσης πηγῆς μᾶλλον ἀναβλύζει, ἃ οὐ δαυολεμπάνης, οὐδὲ ἴσταται ἐδὲ κενεῖται· καὶ ἴδοις ἂν τὸ λεγόμενον σαφῶς ἐν τοῖς δαυοσόλοις, πῶς ἐδὲν αὐτῆς ἐφοβήθη οὐδὲ ὕψιστο, οὐ δῆμων θυμὸς, οὐ τυράννων ἐπαναστάσις, ἀλλ' ὡς ποταμὸς πολλὰ τῇ ροίζῳ φερόμενος, ἔπου πάντα φερόμενοις ἀπέειπεν.

Cap. VIII. 26.
f. 96.

Πολλὰ ἔχον ὑμᾶς ὅτι πολλοῖς αἰτιάζεται, δικαίως ἂν οὐδὲ τὴν ἐμῆς ἡξίωσα ζωὴν· ἐδὲ γὰρ ὁ πέμψας με ἐνεχέρησεν εἰπῶν τίς φερεῖ φερεῖ ὑμᾶς, ἀληθῆς ὢν καὶ πάντα, ἃ τῇ ἀληθείᾳ μόνῃ πάντοτε χεῖρτι· οὔτε δὲ ἐγὼ ἔτετα φερεῖ τὰ ἐκείνῳ δοκούμενα φερεῖ· ὥστε δικαίως ὑμῖν ἀπιστῶσιν ἐγκαλεῖν δυνάμενοι, ὡς φερεῖ τὴν ἀληθείαν δαυομαχομενος, δικαίως ἂν καὶ τῇ λαλῶν φερεῖ ὑμᾶς ἀπέειπεν.

v. 26.
f. 97.

Ἦτα περ ὁ δαυοφίης ἐκβάλλει τὴν οἰκίας (A) δέλον κακογνωμοσύνην ὅτι ἃ βέλεται, ἃ πτωρείας αὐτὸν ὑποβάλλει τὴν δοκῶσαν αὐτῇ· ὁ ἢ ὅς ὡς δαυοφίης ἐκ ἔχει τὴν ἔχεται.

(1) Hactenus fragmentum apud Corderium sub nomine Theodori heracleotae. At in vat. cod. sub Mof. ut semper. Et prosequitur.

ὅμως ὁ μὲν τῇ ἀμάρτιᾳ δεδωλωμένος ἔξω καθεστὼς ἀπάντων ὁμῶς τῷ πνεύματι θεῷ καλῶν, τῇ διωκεῖσιν πτωρίᾳ πνευματικῶς διδομένη· ὁ δὲ τῇ ἐλευθερίᾳ ἀπολαύσας καὶ ἐν ᾧ τὰς καταστάσεις διωκεῖ τῇ πνεύματι θεῷ ἀγαθῶν δέχεται τὴν ἀπόλαυσιν.

Τέτο βέλεται εἰπεῖν· ἀλλ' εἶπω, φησὶν, ὑμῖν ἵνα οὐ σιωπῆτε τὰ παρ' ἐμοῦ λεγόμενα; ἀπὸ τῆς εἰπεῖν, πρὸς τὸ χεῖρον ῥέπετε· φεύγων τὸ ἐλέγχε τὸ φερόμενον, ἐκώλυσε (ᾠ) λόγον, ἐπειδὴ, φησὶν, οὐ δύνασθε· εἶπα ὥστε δεῖξαι καὶ πὺ οὐ δύνασθε· ἐκείνου γὰρ πρὸς τὸ ψεύδος ῥέποντος ὅσον ἔχετε τὸ πρὸς αὐτὸν οἰκειότητα, τοσαύτην ἐχέτω ὑμᾶς ἀνάγκη πρὸς τὴν ἀλήθειαν τὴν ἀποκρίσιν· ὅταν γὰρ λαλῇ ἀπὸ τῆς ὁ δὲ ἀποκρίσιν ὁ δὲ πρὸς τὸν πατέρα, ὅς ἐπειδὴ περὶ αὐτὸ καὶ γελήνηκεν· πρὸς αὐτὸν πειθαρχῶν ἐν τῇ πρὸς Ἀδὰμ φωνῇ ἑτέρᾳ τε πρὸς αὐτὸν ἀντὶ ἑτέρου εἰπεῖν τὰς ἰδίᾳ κέρχεται ἔργον· τὸ οὐδ' ἐπὶ ψεύσεως ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἵνα εἴπῃ ὅτι ἐπὶ ψεύσεως πρὸς αὐτὸν χρησάμενος, ὡς φαίνεται τὸ ἄρθεον παρεγκείμενον, καὶ τὴν ἐν τῇ δειᾷ γραφῇ τῆς φερόμενης ἀδελφοφιλίας· δεῖ τέτο τοῖσι οἰκειῶς ἔχοντες πρὸς τὸ ψεύδος, τὴν παρ' ἐμοῦ λεγόμενὴν ἀλήθειαν εἰκότως οὐ φερόμενοι· τέτο ἡ ἀπέδωτο πρὸς τὸ, δεῖ τί τὴν ἀλήθειαν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν (ᾠ) λόγον μου· τὸ γὰρ αἰτίαν εἶπεν δι' ἧν οὐ δύνασθε, ὥστε φανῶμαι ἐν τῇ αὐτῇ φερόμενᾳ ἐκ ἐν τῇ φύσει, τὴν τὴν φερόμενᾳ ἀδυναμίαν καμνύει ἐν τῇ πρὸς τὰ χεῖρα ῥοπή καὶ φιλία· οὐ φερόμενων τῇ λεγόμενῇ τὴν ἀλήθειαν· δεῖ τέτο οὐδὲ σιωπῆτον τὰ λεγόμενα, ὡσπερ πὺ συλλογισμοῦ συμπέρασμα τέτο ἀπέδωτο τὸ, ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετε μοι.

Εὐλογον μὲν αἰτίαν εἶπεν τὴν συμβάντων ὁπίσθον, καὶ ἐκ ἀν ἀπλῶς αὐτῷ συμβῶναι τὸ πάθος, τὴν θεῷ τὸ ἀνθρώπινον ὁπιμελημένον φερόμενων· καὶ ἡ τὴν ἀνθρώπινον ἀντιμεταστασίαν, οὐδὲν πλέον ὑπολαβεῖν δυνασθέντες, τὴν τὴν συμβάντων αἰτίαν ὁπί ἀμάρτιαν μόνον ἀνέφερον, ἥτοι γινέων ἡ καὶ αὐτὴ πεπονθέντων· οὐχ ὡς δεῖ τὸ ἀμάρτιαν παθεῖν, πῶς γὰρ οἷόν τε τὴν ἀμάρτιαν τὴν μηδέπω γινέμεναι; ἀλλ' ὡς ἀν δεῖ τὸ μέλλειν ἀμάρταναι, τὴν θεῷ καὶ φερόμεναι αὐτὸν τῇ πάθῃ πειθαρχῶν.

Εἰπὼν ἵνα φανερωθῇ ἡ δόξα τῇ θεῷ, πρὸς αὐτὴν φησὶν οὐ πρὸς τὴν πατέρα, ἐκείνου γὰρ ἡ δόξα φανερὰ ἐστὶ· ἐπειδὴ γὰρ ἡκούον ἐπὶ ὁ θεὸς ἐπέτισε (ᾠ) ἀνθρώπον χρυῖ λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, δεῖ τέτο καὶ αὐτὸς ἐπέτισεν· τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν ἐπὶ ἐγὼ εἰμι ὁ ἐπὶ τότε πλασματικῶς τὸ ἀνθρώπον, φερόμεναι ἐδόκει τοῖς ἀκούσι· δεῖ ἡ τὴν ἔργον τέτο δεικνύμενον, ἐκείνῳ λοιπὸν φερόμενον· διὸ δὴ καὶ αὐτὸς λαβὼν χρυῖ ἀπὸ τῆς γῆς, ἐπὶ φερόν τῇ πύσματι, οὕτως τὴν κεκρυμμένῃ αὐτῷ δόξαν φανέρωσε· οὐ μικρὰ γὰρ δόξα τὸν δημοκρὸν αὐτὸν νομιζέμεναι τὴν κήσεως· εἰ γὰρ πρὸς τὴν μέζοντων ἡ κήσις, καὶ τὸ ἑλαττον ἐβεβαίε· κήσεως γὰρ ἀπάσης πρῶτον ὁ ἀνθρώπος, καὶ τῇ ἐν ἡμῖν μελὶν πρῶτον ὁ ἐσφαλμένος· ἐκ ὕλης δὲ ἕτερα (ᾠ) πρὸν λαμβάνει, ἀλλ' αὐτὸν εἶπεν διδάσκων δημοκρὸν καὶ ἵψας ἀπολύει· ἐπὶ πρὸς αὐτὴν, φησὶν, ἵνα φανερωθῇ ἡ δόξα τῇ θεῷ, ἐπὶ γὰρ ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι, τέτοι δὲ με φανερώσῃ ἐμαυτὸν καὶ πειθῶμαι τὰ δυνάμενα· δεῖ καὶ τὰ αὐτὰ τῇ πατρὶ ποιῶντα, ὁ μέζοντων ἐστὶν ἀποδεδειγμένος.

Ὅτι μὲν ἡ πρὸς τὴν πρῶτον φερόμενη αὐτῷ τὴν λυσιστελῆς ἐχέτω, τὴν πάσης τὴν ἀπαλλαγῇ ἀφορμὴν λαβόντι τὴν τὴν μενοικίους ὁπινώσεως, καὶ ἕτεροι δὴ πολλοὶ τὴν ἐπὶ αὐτὸν πρὸν ἀπάντων φερόμεναι ἐπαμειβόμενοι, εὐδελον· ἐπὶ ἡ τέτο ἕσεται ἐπὶ πρὸς τοῖς λυσιστελῇ (ᾠ) τὴν πρῶτον αὐτῷ σιωπῆσαι, ἅπαντας ὅτι ἀνθρώπος πρὸ τῆς ἐκβάσεως ἀγνοεῖν τὴν ἀνάγκη· ἕως νῦν ἀπὸ τῆς παρόντων ὁπιστάμενοι τὰ λοιπὰ· ἐπειδὴ ἀφόρετος ἐν τοῖς χρομῇ δυνάμεσιν τὴν οἰκίαν ἀγνωμοσύνην ἐπεδείκνυτο Ἰσραὴλ ὡς ἐκ τῇ φερόμενῃ ἐγνωμῇ· μάλιστα ἡ ἐν τῇ τῇ σαββάτῃ φερόμενη ἡμέρα, καὶ δίδωκεν αὐτὸν ὡς ἀσεβῆ πρὸς τὴν ἀποδεδειγμένην ἐπαιθῆναι· σάββατον ἡ τὴν κατ' ἐκείνῃ τὴν ἡμέραν ὅταν φερόμενην ἐμελλεν (ᾠ) ἐκ γρηπῆς πρῶτον· ἔθεν καὶ οἱ φαρισαῖοι ἀνπλέξαν πρὸς τὸ δυνάμεναι.

Y. 43.
I. 99.

Cap. IX. 2.
I. 102. B.

Y. 43.
I. 102. 1.

Ibidem.

οὐ δυνάμενοι, ὅπο δ' ἡμέρας διαβάλλαν τὸ γεγενὸς ἐπέφθοντο λέγοντες· ὅτι δ' ἄνθρωποι οὐκ ἐστὶ ὡρὰ θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ· καλῶς περιλαβὼν φησὶν· ἐμὲ δ' εἰ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τῆ πέμψαντός με· οἶδα, φησὶν, ὅτι μαχίονται φαρισαῖοι πρὸς τῆς ἡμέρας, ὅτι ἀσεβῆ καὶ ὡρᾶν ὡς τὸ σάββατον λύοντα ἀποκαλέσονται· ἀλλ' οἱ μὲν ταῦτα ὅτι λέγέτωσαν καὶ ποιήσωσαν, ἐμὲ δ' ὅτι πέμψαντός ἔργα ποιῶν περὶ σῆς, ταῦτα διαπερατίζοντες ἅπαντες ἔργα κατέστηκεν ἐκείνους, ἐάν καὶ (Ϟ) τὰ ἔργα καμὸν παραῖναι συμβαίνει· ἔσται γὰρ καμὸς ὁπλίσκει παύσασθαι δὲ με τῶ ἔργων τέτων· ὡς γὰρ τοῖς ἀνθρώποις ἡμέρα τε διακρίνεται καὶ νύξ, ὅτι μὲν ἐργασίας ἐπιτήδειον καμὸν εἶναι νομίζουσι, τὸ δ' ἀναπαύσεως, καὶ δὲ ἐν ἐργασίᾳ πεινῶν, ἔτω καμὸς καμὸς τὸ τῶ θανάτου ἐργασίας μέχρι τῆ πάσης, ἐν ᾧ τῶ περιουσίᾳ ἔχοντες περὶ πάντα ἐπιμελουῦνται, ἀ σύμφωνα μὲν ἐστὶ τῇ γνώμῃ τῆ πατρὸς· γνωρίζῃ δ' ἐμὲν ἀξίαν, ἢ πῶς ἐστὶ μὲν δὲ τὸ πάθος ἀνάγκη παύσασθαι με τέτων ἀπάντων, ἀπολιμπάνοντα τὰς ἐπὶ γῆς διαβίβας. Ὅταν ἐν τῇ κόσμῳ ᾧ, φησὶ, φῶς εἴμι τῇ κόσμῳ· ἀντὶ τῆς, ὡς ὁ ἡλίου τὴν ἡμέραν ἀποτελεῖν, τὰ ἔργα τὰ ἀφορμὴν παρέχῃ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τὸνδε τὸ βίον εἴμι, ὡς ὁ ἡμέραν ἀποτελεῖν διὰ τὴν οἰκίας παρῆς, τὰς περὶ σῆς διαβίβας ἐπιτελεῖ. Ταῦτα περὶ τῆ θανάτου εἰρηκώς, ὅτι δείξας ὅτι τὴν ἀναγκαιότητα εἰδὼς, ἐκ ἀφίσταται τῶ θανάτου, καὶ ὅτι δοκούσιν ὅτι περὶ γίνεται τὰ γινόμενα, καὶ ὅτι μηδὲν ὄφελος ἐκείνοις ἐκ τῆ δόκειν αὐτὸν γίνεσθαι, ἔτε παρῆς πῶς περὶ τῆ δέοντος καμὸς θανάτου, οὔτε ἄλλοι τὴν περὶ σῆς ἐκείνης ἀποσινοῦντος τὴν θανάτου ἐργασίας, ἐπὶ αὐτῶν ὁρμᾷ λοιπὸν τῆ θανάτου τὴν ἐργασίαν.

v. 17.
f. 106.
* cod. heic
ἐαυτοῦ.

Ὅμως ὅπο δ' εἰς ἀμήλους φιλονεικίας, ἐπὶ τῇ τυφλὸν πάλιν μίθισαντα, ὡς περὶ δικαστῶν αὐτὸν τὴν οἰκίας αἰρέμενοι διαφορᾶς, καὶ φασὶ περὶ αὐτόν· οὐ τί λέγῃς περὶ αὐτῶν * ὅτι ἡνοῖξέ σου ὅτι ὁφθαλμοῦς; καὶ ἐρῶσιν δὲ ἐπαναγνώσκοντες, ἐπιπλάττοντας τὸ οὐ τί λέγῃς περὶ αὐτῶν, καὶ ὅτι ὡς οἶξέ σε ὅτι ὁφθαλμοῦς; οὐ μὲν διελόντας αὐτό· οὐ γὰρ τὸ τὴν τυφλὸν ἡρώτων, εἰ ὅτι ὁφθαλμοῦς αὐτῶν ἡνοῖξεν· περὶ τὸν γὰρ ὡς τὸ βλέποντας ἐρετῶν, ἀλλὰ πῶς περὶ αὐτῶν λέγῃς, ὑπὲρ ὧν ὡς οἶξέ σε ὅτι ὁφθαλμοῦς, ὅτι θανάτου διὰ τὸ γεγεννημένον, ἢ ὡς οἶξέ σε διὰ τὴν τῆ σαββάτου λύσιν; ὅθεν καταλλήλως καὶ ὁ τυφλὸς ἀπεκρίνατο, ὅτι περὶ σῆς ἐστὶν· ἀντὶ τῆς, αὐτῶν ἔχω περὶ αὐτῶν τὴν δόξαν.

Cap. X. 6.
f. 112.

Ταῦτα μὲν ὡς ἀπολογιστικῶς εἰπὲν, ὁ κύριος ἐδικαίωσεν, ὥς περὶ μὴ δοκεῖν φορητὸν εἶναι, ταῦτα μεγαλαυχουῦντα περὶ αὐτῶν· καὶ λέγοντας φανερῶς ἐπὶ οὐχ ὑμῖν, ἀλλ' ἐμοὶ περὶ σῆς μᾶλλον τὸ διδασκαλικὸν ἀξίωμα ἐκ τῆ περὶ σῆς αὐτῶν· ἐντεῦθεν δ' λοιπὸν περὶ αὐτῶν μόνος διηγέμενος· οὐ γὰρ ἔτω φορητὸν περὶ αὐτῶν λέγειν πᾶσι, ὅτι καὶ ὡς ἀπολογιστικῶς ἐτέρων ὑπερῶντα αὐτὸν δεικνύει, καὶ μάλιστα ἐκείνων περὶ σῆς διελόμενος· καὶ ταῦτα ἀρχὴν τότε δοκούσιν τῆ λαῶν σαφές εἶναι ἀρχεται λέγειν, ὅτι περὶ σῆς αὐτῶν ἢ τὴν ποιητῶν ἀξία.

v. 7.
f. 113.

Θύραν αὐτὸν ὠνόμασεν, οὐκ ἐναντία λέγων ἐκείνοις· διὰ τῆς θύρας αὐτὸν εἰσεῖναι φησὶν· ἐπειδὴ γὰρ περὶ σῆς φαρισαῖους διελόμενος καὶ νόμον ἀρχοντας τῇ λαῶν, ὡς ἂν οὐ δικαίως (Ϟ) ποτὲ τυφλὸν ἐκβάλλοντας, εἰκότως αὐτὸν συγκρίνων αὐτοῖς καὶ τῇ νομικῇ ἀγωγῇ· ὡς ἂν μᾶλλον αὐτὸς τὴν ἀκρίβειας ἐπιμελησάμενος τῆ νόμου, καὶ διὰ τὸ κυριώτερον ἀρχοντας τῶν περὶ σῆς αὐτὸν διὰ τὴν θύρας εἰσεῖναι ἔφη, ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ὑπὸ (Ϟ) νόμον γινόμενος, καὶ τῇ νομικῇ χηρῶν εἰσόδῳ· ἐνταῦθα δὲ αὐτὸν φησὶ τῶν περὶ σῆς εἶναι τὴν θύραν· ὡς ἂν αὐτὸς πᾶσα ἀρχὴ τὴν εἰς τὴν ἀλήθειαν εἰσόδῳ κατεστάμενος· δι' ἐμοῦ, φησὶ, εἰ πῶς εἰσελθῇ σωθήσεται· καὶ γὰρ οἱ περὶ σῆς ἐμοῖς, ὅτι δι' ἐμῶν περὶ σῆς ἀληθείαν διελόμενοι, ὅτι σωτηρίας ἀπολαύουσιν ἀληθῆς, καὶ τῇ ἐνδοξαίᾳ τῇ ἀληθείᾳ πολλῶν ἔχοντες τὴν ἀδύνατον, διαφιλῶς καὶ τὴν νομῆς ἀπολαύοντες τῶν διδασκάλων, καὶ τῆς διωκτικῆς ζωῆς· τὸ γὰρ λέγειν, ἵνα περὶ σῆς ἔχωσι, τὴν ἀνάστασιν αἰνιτίζοντος· διὰ τῆς

ἢ ὅτι κλέπτῃς ἢ ληστὴς κατ' ἐκείνους ἐκ ἑστ' βέλεται δαΐζαι λοιπὸν, ὅτι μὴδὲ ποιμὴν μισθωτός ἐστιν, ὡς οἱ πῶρ' αὐτῶν εἰς τὸ ποιμαίνειν λαμβανόμενοι, ἀλλ' ὡς δεσπότης καὶ ἴδια ποιμνίων· τὸτο ἢ ἢ καὶ πῶρ' αὐτοῖς τῶν τε φαρισαίων καὶ τῶν γραμματέων δείκνυσιν καὶ ὅλως τῶν καὶ νόμον ἀρχὴν δοκούντων, οἱ κλέπτει μὲν καὶ ληστὰς χρηματίζοντες, οὐκ ἠδυνώοντο ἀκολουθεῖν πνί, δοκούντες τὴν ἀρχὴν ἐγκρίνειν καὶ λαβῶν ὡς δεσπότης ἢ ἐκ ἐποίμανον, ἀλλ' ὡς μισθωτοὶ πῶρ' αὐτῶν δεσπότης πρὸς ἑαυτὸν ληφθέντες· ὥς τῶν δαΐζαι, ὅτι μὴδὲ κατ' αὐτὰς ποιμὴν ἐστὶ τῶν περὶ αὐτῶν, φησὶν ὅτι ὁ μὲν μισθωτός, οὗ ἔκ εἰσι τὰ περὶ αὐτῶν ἴδια, ἀν' ἴδῃ (Κ) λύκον ἐρχόμενον, τῶν περὶ αὐτῶν ἀμελήσας, μόνῃς τῇ οἰκείᾳ φρονήσει σωτηρίας· μισθωτός γὰρ ὢν, ὑπὲρ ὁμοξίων κινδυνεύειν ἐκ ἀνέχεται.

Ad v. 22. fragmentum est apud Corderium, sed deest ibi clausula: ἢ καὶ τῶν περὶ αὐτῶν φησὶν ἐορτῶν, καὶ τῶν ἐπέλεσε τὰ ἐγκαινία ὁ Σαλομῶν.

v. 22.
f. 115. b.

Ὁ λέγει, τὸτο ἐστὶ εἰ οἱ χεῖρι τὸτο λαβόντες ἐκ ἐγκαταλείπεται δεῖς ἑαυτὰς ὀνομαζόντες, καὶ ταῦτα λόγῳ φιλοφρονέμενα, οὐ γὰρ εἰς φύσιν δεῖς κατέστησαν, ἀλλὰ φιλῇ χεῖρι τῶν φωνῶν ἐδέξαντο τὴν δεῖς· τὸτο ἢ οὐ πρὸς τῶν κειμένων εἴρηται μόνων, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντων τῶν δεῖς δεξαμένων λόγον.

v. 35.
f. 117. b.

Ἐπισημαίνεται ὅτι αὐτὴ ἡ Μαρία μὲν ἀλείψασα τὸ κύριον μύρω· σαφῶς ἐνδεικνύμενος ὅτι ἐν παρόντι τῶν γυναικῶν εἰσὶν βούλεται τὴν ἀρετὴν, συνελοῦσαν εἰς παρθεῖαν τοῖς ἐντυγχάνουσιν· τὸ μὲν οὖν περὶ αὐτῆς γέγονεν ὕστερον τοῖς καὶ τῶν Λαζάρου καὶ τὸτο δείκνυσιν ὁ εὐαγγελιστὴς, ὕστερον αὐτὸ λέγων· ἐπειδὴ ἢ ἐμελλεν μνημονεύειν καὶ τῆς καὶ τῆς ἀκολουθίας ὡς γεγονότος, περὶ λαβὼν ὡς τῶν μελλόντος σαφηνίσας, τίς ἡ γυνὴ ὑπὲρ ἧς ἐν ταῖς ἀρεταῖς λέγει, ἐπισημαίνεται ὅτι αὐτὴ ἡ καὶ ἐκεῖνο ἐργασαμένη, καὶ νῦν ὅτι τῶν Λαζάρου. Τὸ ἢ, ἴδε ὃν φιλεῖς ἀδελφεῖ, πολλὰς πίστεως ἀποδείξιν ἔχει· οὕτω γὰρ ἡδεῖσαν πολλὰν περὶ αὐτῆς κυρίῳ δυνάμιν, ὡς θαυμάζειν ὅτι κατεῖκετο ἀδελφείαν ἀνδρὸς φιλοῦμένου παρ' αὐτῆς. Ἐκεῖνο ἢ θαυμάσων, εἰ τῶν Λαζάρου τελευτήσαντι, ὁ κύριος οὐ πρὸς θάνατον ἐξῆλθε φησὶ τῶν ἀδελφείαν· οὐ γὰρ μὲν αὐτῶν θάνατος καὶ βραχὺ μελλόντι πάσιως ἀνίσταται, ὅπερ φανερόν ποιεῖ μικρὸν ὕστερον, ὅτι οὐ θάνατος. Τέτοις περιστάσεσιν ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅτι ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς τῶν Μάρθαν καὶ τῆς Μαρίας καὶ τῶν Λαζάρου· εἰς τὸ δαΐζαι τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀρετὴν, σύμφωναν ἐχόντων τῶν πρὸς τὸ γινώσκον.

Cap. XI. 2.
f. 120.

v. 3.

v. 4.

v. 5.

Ad v. 6. fragmentum est apud Corderium; sed deest ibi clausula haec: τίς ἢ ἐκ ἀν' ὠφελιθείᾳ ἀσκήσων ἐξ' Ἰησοῦ μαθητῆς, ὁμοίως χωρεῖν τοῖς κινδύοις ὑπὲρ σωτηρίας καὶ τοῖς τῶν πῶρ' αὐτῶν ἀνθρώποις ἀπεγνωσμένων;

v. 7.
f. 120. b.

Συνεπῶς σφόδρα καὶ τὸ λάθρα ἐκάλεσε τὴν ἀδελφὴν, δὲ τὸ παρῆναι αὐτῇ Ἰεσσαίης, ἢ ἡδὲ καὶ πρὸς μόνον τὴν ἀκοὴν φορητῆς διακαμήνης· ἐκείνη γοῶν, φησὶ, μὴ πολλὰς ἐγγείρεται τῇ ἀρχῇ, ὥς πρὸς (Κ) κύριον ἐλθεῖν· οὐ γὰρ ἐλήλυθε πρὸς τὴν κάμιν ὁ Ἰησοῦς, ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ μὲν πρὸς τὴν πόλιν, ἐν ὧστερ καὶ τῇ Μάρθᾳ ὑπαντήσας πωλέβη· οἱ μὲν οὖν παρόντες Ἰεσσαῖοι καὶ πῶρ' αὐτῶν οἱ δὲ τὸ πένθαι, μὴ πολλὰς ἀναστῶσαν διασάμηναι τῇ ὀξύτητι, καὶ οἰσθέντες ἀπείναι ὑπὲρ τὸ κλαῦσαι (Κ) νεκρὸν, ἀκολουθῶντες ὡς κατέχοντες μὴ περὶ τῆς ἀπορρέουσας ὑπὸ πᾶσις ποιῶσαι περαχθῇ· ὁκονόμητο ἢ τὸτο εἰς τὸ ἀκούσας πῶρ' αὐτῶν, καὶ μὲν τῶν μελλόντων γινώσκων θάνατον. Ἡ μὲντοι καὶ Μαρία πῶρ' αὐτῶν πρὸς (Κ) κύριον, εὐθὺς ἔπεσεν εἰς αὐτὴν πόδας αὐτῆς, τὰ αὐτὰ λέγουσα τῇ Μάρθᾳ· οὐκ εἶπεν ὅτι τοῖς ποσὶ περισέπτεσεν, ἀλλ' ὅτι ὑπέστησεν μόνον· οὐδὲ ὅτι ἀρχῇ καὶ ἀπορρέουσας περὶ αὐτῆς τῇ γὰρ Μαρία καὶ τὸτο δέδεικεν ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι τῇ Μάρθᾳ περιστοχῶς φιλοῦν τὸ, ὅτι ὑπέστησεν αὐτῇ· τὸ ἢ ἐλθεῖν τὸ ὑπαντήσας ὑποδέεσθαι· ὡς φαίνεται δὲ πολλὰν τῇ Μαρίαν πλείονα τῇ ἀγάπῃ πρὸς (Κ) Ἰησοῦν ἔχουσαν.

v. 28.
f. 124.

Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἀπιστοσύνη· συνεβάλλετο δὲ πρὸς ἀποδείξιν τῆς θαύματι· ἴσα γὰρ ἐφαίνετο λυθεῖς τὸ σῶμα, καὶ καὶ φύσιν τῇ μετὰβολῇ ἐπιδείξασθαι, τῶν μελλόντων

v. 39.
f. 126.

ἐδείκνυτο τὸ πρὸς αὐτὸν γινόμενον· διὸ ὁ κύριος ὁνειδίζων αὐτῇ φησὶν· ἐκ εἶπον σοι, ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς ὅτι τὸ δυνάμειν τῆς θεᾶς· τοῖς μὲν μαθηταῖς ἔφη ἵνα δοξασθῇ ἐν αὐτῇ ὁ υἱὸς τῆς θεᾶς πρὸς τὸ πατρὸς ἔφη· ὁρᾷς ὅτι ἡ ἀδένεια τῇ ἀκόντων τῇ διαφορᾷ τῇ λεγομένων αἰτία ἡ; ἄλλως δὲ ἢ τῇ υἱὲς δόξα τῆς πατρὸς ὅτι· μᾶλλον ἢ ἔσσης δόξης, τῇ θεᾷ ὅτιν ἢ δόξα· ἀναμιμνήσκῃ δὲ ὧν διηλέχθη πρὸς αὐτῶν, χεδὸν ἐπιπλήρῃ ὡς ἀμνημονέσσης· οὐ γὰρ ἐβέλετο τέως ταράξαι τὸν δεατάς.

Cap. XII. 3.
f. 131.

Ταῦτα διηγόμενος ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, σφόδρα διεξοδικῶς τὴν μνήμην αὐτῆς ἐποιήσατο· ἔτε γὰρ τὴν ἀλείψασαν πρὸς μύρον ἥπας ὅτιν ἔφη, ὅτι ἀπλῶς ὁ ἀνωμότως γυναῖκα ἐκάλεσεν· ἔτε (A) αἰπασάμενον, ὅτι Ἰσδάς· ὅτι ἀπλῶς κοινῶν αὐτὰ ἔφη τῇ μαθητῶν γυνεῇ φωνῶν, ἀπάντων κατηγορήσας βελόμενος· ὅτι ἀπλῆστερον πρὸς τὴν διήγησιν ὁρμήσας ὁ μὲντοι μακάριος Ἰωάννης καὶν τέτρω τὴν πρὸς τὴν Χριστὸν ἀγάπης τὴν ἐπιπασίαν ἐπεδείξατο· ἔτε γὰρ ἀμνημονέσας τὴν γυναῖκα ὡς ἔλεγετο, καὶ τῆς περὶ τὴν (A) ζώον φανερώς ἐξεκάλυψεν· καὶ κεῖνο ἢ ἐπισημαντέον, ὅτι Ματθαῖος μὲν εἶπεν ὡς ὅτι τὴν κεφαλῇς ἐξέχεν τὸ μῦρον, Ἰωάννης δὲ ὅτι ὅτι πόνδας ἤλειψεν καὶ ἐξέμασε τὴν θειξίν· ὡς δηλονότι ἐντεῦθεν ὅτι ἀμφοτέρω γέγονεν· ἀλλ' ὁ μὲν μόνον ἔφη τὴν κεφαλῇς ἀπεξεργάσασθαι· ὁ δὲ ὅτι πόνδας, τὸ πρὸς αὐτὴν ἐκείνη εἰπόν· ὁ μᾶλλον ὁ πολλῶν εἶχε τὴν ἀποδείξιν τὴν πρὸς (A) Χριστὸν ἀγάπης· εἴρηται ἢ ἐν τοῖς εἰς τὸν Ματθαῖον ὑπομνήμασι (1) ὅπως οἱ ἐξηγησάμενοι τὰ εὐαγγέλια διαφορᾷ φασὶν ὅτι τὰς γυναῖκας, οὐ τὴν αὐτῶν πρὸς Ματθαῖον ὁ Μάρκω καὶ Ἰωάννη· καὶ ὁ βουλόμενος, ἐκείνη ἐντυγχανέτω, καὶ γνώσεται τὰς πρὸς τῶν διαφορᾷ.

v. 13.
f. 132.

Ὅρᾷς ὅτι τῆτο μάλιστα αὐτὴς ἀπέπνιγε τὸ πειθύναι πάντως ὅτι ἐκ ἔσιν ἀντίθετος· καὶ τῆτο μάλιστα ἡρῶς τὴν δῆμον τὸ λέγειν αὐτὸν πρὸς τὴν πατρὸς ἡκεῖν· διὰ τῆτο ὁ αὐτοὶ ἐβέων, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, τρεῖς μὴ φοβοῦ σύγατερ Σιών· ἐπειδὴ πάντες αὐτῶν οἱ βασιλεῖς ὡς ὅτι τὸ πολὺ ἄδικοι πνὲς ἦσαν πλεονέκται, καὶ παρέδωκαν αὐτοῖς τοῖς ἐχθεροῖς, καὶ τὸ πλῆθος διέσπερον ὁ ὑπόδικους ἐποίουν τοῖς πλεμίοις· θάρρῃ, φησὶν, ὡς οὐ τοῖς, ὅτι πρὸς καὶ ἐπικηρῇ· ὁ δὲ δεικνύται ὅτι ὅτι οὐ γὰρ φρατόπεδον ἐπισυρέμενος εἰσῆλθεν, ὅτι ὄνον ἔχων μόνον.

v. 16.

Ὅρᾷς ὅτι τὰ πλείονα ἀγροῦντες ἐποίουν, καὶ αὐτὸς ἐκ ἀπεκάλυψεν· ὁ γὰρ ὅτι εἶπεν λύσατε (A) ναὸν τῆτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερᾷ αὐτὸν, ἐδὲ τῆτο ἡδίσταν· ὅτι τῆτο μὲν εἰκότως ἐκρύπτετο, ὡς μεῖζον ὅτι ἢ κατ' αὐτῆς· διὸ ὁ ἕτερος εὐαγγελιστὴς λέγει, ὅτι κατ' ἐκαστον ἡλθον καὶ ἦσαν ἐν κατηφείᾳ· τῆτο δὲ ἔπαχον ἐκ τῆ μὴ εἰδέαι (A) πρὸς ἀναστάσεως λέγον.

v. 21.
f. 132. b.

Ἐπειδὴ διὰ τὴν ἐκάστοτε γινόμενων πρὸς τὸν Ἰσδαῖος θαυμάτων σφόδρα καὶ τὴν ναὸν αὐτὸν σπῆν ὅτι συνέβαινεν, πολλοὶ καὶ τῇ ἐλλύων, ἢ ὁ μὴ πάντες, μετῆχον τὴν νομίμων· ἀνίσταντο γοῦν πρὸς θεῶν περὶ αὐτῶν ὄντων, καὶ τὴν ἑορτῆς κατ' ὅσον οἶον τε μετέχοντες· ἐχρῆς ὄντες λοιπὸν τῆς περὶ αὐτοῦ γυνεῇ τὴν φήμης οὐκ ἀποδοθείσης, οὗτοι περὶ αὐτὸν Φιλίππω καὶ ἡρώτων αὐτὸν λέγοντες, κύριε θέλωμεν (A) Ἰησοῦ ἰδεῖν· ὁ δὲ Φίλιππος πρὸς Ἀνδρέα ἔτε πρὸς αὐτῶν ὄντων, ὁ τὸ πρὸς αὐτῶν κοινῶν· ὅτι ἐδὲ πρὸς αὐτὸς αὐθεντεῖ· ἡκεῖν γὰρ ὅτι εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε· διὰ τῆτο μὲν τὴν μαθητῶν κοινωσάμενος, πρὸς διδασκάλω ἀναφέρει· ἀμφοτέρω γὰρ εἶπον αὐτῶν· ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς λέγων· ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· κατέστι ὅτι φησὶ ὅτι τὸ πάθος ἐλθεῖν, πάντων πεπληρωμένων· ἐπὶ οὐκ ἐμελλεν ἀφῆσθαι τὸν μαθητῶν ἐπὶ τὰ ἐθνη λοιπὸν ἵνα μὲν (A) σωρὸν, ὅτι ἢ αὐτῶν περὶ αὐτῶν, φησὶν· κατέστι ὅτι τὸν (A) σωρὸν ἐλθεῖν· οὐ περὶ γὰρ αὐτῶν εἶπεν, ἵνα ἢ εἰς μέρτυριον αὐτοῖς· ὡς γὰρ διὰ τῇ ἔργων αὐτὸν διεκρού-

(1) Citat ergo suos in Matthaeum commentarios Mopsuestenus, qui pariter iamdiu vixerunt.

Cap. XIV. 1.
f. 148. b.

Ταῦτα πρὸς (ᾧ) κορυφαῖον τῆ κυρίας εἰρηκότου, ἀμφιβάλλειν οὐκ ἔχονται πρὸς τῇ εἰρημύων οἱ λοιποὶ μέζονα πρὸς ἑαυτῶν (ᾧ) ἀγῶνα ἐχνηότα, οὐκέτι χρῆσόν ἐδὲν ἐλπί-
ζαν ἡδυνάπτο, οἰόμενοι πάντως δὲ τὴ ἀρνήσεως, ἔξω πάντων ὁμῶς τὴ ἐλπιζομένων ἀγα-
θῶν καταστήσεσθαι· τῆτο λύων αὐτοῖς τὸ δέου, ὅπο τὴ Πέτρικ πάλιν ὅτι πάντας (ᾧ) λόγον
μῆτιςσι, καὶ φησί· μὴ θεωρᾶσθε ὑμῶν ἡ καρδία· ἀντὶ τῆς, ὅπο τῇ εἰρημύων εἰς ὑπό-
γνωσιν ἐμπεσόντες θεωρᾶσθε τὴ ψυχῶν· τὴ δέουσι αὐτῶν τὴ δυνάμειν ἐνδεκνύμενοι,
ὅτι ἂν τῇ τὴ ψυχῶν εἶχον ἐκείνοι, αὐτὰ οἶδεν εἰς μέσον ἀγαγεῖν.

v. 2.
f. 149.

Μονὴν εἶπεν τῷ διωκεῖ τῇ ἀγαθῶν ὑπόλαυσιν, ὅπο τῆς ἐν οἰκίαις ἡμῶς πᾶσαν
ἀνεσιν καὶ ὑπόλαυσιν ἔχον· ἐπεὶ δὲ ἔθου ὅτι τοῖς ἀνθρώποις, ἐντα μάλιστα πολλῶν
εἶναι τῇ τῶπων συμβαίνει τῷ σένωσιν θεωρηταλαμβάνεσθαι ὅδον τῶποις, ἐντεῦθεν ἡβου-
λήθη εἰπεῖν ὅτι τάχα ἂν ὑμῖν καὶ ἐκείνους τὸ πρὸς τοῖς ἀνθρώποις κρατουῖν εἶπον, εἰ μὴ
πολλή τις ἡ ὑπόλαυσις τοῖς μὴ βουλομένοις, ὅταν μὴ ἐκ ποδῶν τῇ θεωροδωκωμένων
ἀγαθῶν καταστῇ.

v. 6.

Οὐ χρεία πόνων ὑμῖν, φησὶν, πρὸς τὸ γινῶναι τὴ ὁδόν· τὴ ἐμῆς ἔχετε γνώμης, ἐπεὶ
ἐμῶς γνώσεσθε μὴ τὴ ἀλήθειαν, τεύξεσθε ἢ καὶ τὴ αἰωνίᾳ ζωῆς, μὴδέετε δὲ καὶ ἐκείνων τῇ
ἀγαθῶν, ἔσομαι δὲ ὑμῖν ἐν ὁδῷ τάξι, δι' ἐμῶς θεωρητοκωμένων ὑμῶν πρὸς τὴ θεω-
ροδωκωμένων ὑπόλαυσιν· ἐπεὶ σφίγῃν τὰ εἰρημύων φησὶν· ἐδὲ ἐρχεται πρὸς τὴ πατέρα
εἰ μὴ δι' ἐμῶς· ἐδὲ γὰρ δυνάται γινῶναι (ᾧ) πατέρα, ἢ τὴ πρὸς αὐτὸν γινῶσιν ἐπεὶ οἰκείωσιν
ἐτέρους δέξασθαι.

v. 10.
f. 151. b.

Τὸ ἴσον τὴ ἀντιστροφῆς etc. ut apud Corderium, cui tamen deest sequens clausula:
εἶδες ἐχρηστέου ὑπερβολῶν, ἐπεὶ μᾶς οὐσίας ὑποδείγμα· τοσαύτων ἔχον πρὸς αὐτὸν οὐ-
σιώδη τὴ ἐμφέρειαν, ὡς αὐτῶν τὰς ἐμῶς εἶναι φωνάς· καὶ ἄπερ ἂν δρᾷ ἐγὼ, αὐτὰ αὐτῶν πι-
στεύεσθαι εἶναι κρατοδωμάτα.

v. 20.
f. 154.

Τότε ἀπ' αὐτῶν μαθήσεσθε τὴ θεωρημάτων ὅτι ἀληθῆ τὰ παρ' ἐμῶς λεγόμενα, ὅτι
ἐγὼ μὲν ἐν τῇ πατρὶ δὲ τὴ πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητι καὶ συναφείας· ὑμεῖς ἢ ἐν ἐμοὶ δὲ
τὴ εἰς ἐμὲ πίστεως καὶ ἀγάπης, ἐπεὶ ἐπεὶ τὴ πνεύματος δυνάμειος τὴ πρὸς ἐμὲ κοινωνίαν
λαμβάνοντες· καὶ γὰρ δὲ νῦν ὑμῖν ὡς εἰκός· ἢ γὰρ συναφείας τῆτο θεωρητοκωμένων ὡς ἀνα-
χρηστέων ὑμῶν τῇ δυνάμει τὴ πνεύματος, ἐπεὶ ἐν τάξει μοι σώματος χυρομένων, κεφα-
λῆς χώραν ὑμῖν ἐπέχον ἐμὲ· πᾶς ἢ ὁ ἀγαπῶν με ἐπεὶ φυλάσσω τὰς ἐντολὰς, ὑπολαύσῃ
μὲν τὴ παρ' ἐμῶς τὴ καὶ τὴ πατρὸς ἀγάπης, τεύξεσθαι δὲ με ἐπεὶ τὴ καὶ τὴ ὁπίγνωσιν ὁφείας·
μηδὲν ἐλαττωμένος ὅπο τῆς μὴ σωματικῶς ἰδεῖν· ἐπεὶ καὶ τέτοις ἐν τῇ κατὰ τὴ ἀναστά-
σεως ὑπολαύσῃ, ὅτι ἐρατὴ με θεωρητοκωμένον ὁφόμενος.

Cap. XV. 4.
f. 157. b.

Ὡς περὶ ἡ ἀμπελῶν, φησὶν, ὅτι τὴ γῆς κατὰβληθεῖσα οἰκίαν ἔχει τὴ ζωῇ, ὡς ὅπο
τὴ γῆς ἀπαξ ἐδέξατο, κλήματα δὲ ἐκδίδωσιν, ἀναφέρει μὲν (ᾧ) οἰκίαν καρπὸν μέγας
ἂν ἐν τῇ φυτῇ μέναι συμβαίνει, ἀφαιρεθέντα δὲ, ἐκείνους (ᾧ) καρπὸν δίδωσι, οὕτω καὶ
ἐφ' ὑμῶν νομισέον, ὅτι ἀμπελὶς μὲν τάξιν ἐπέχουσι θεωρητῶν πᾶσαν ἐν ἑαυτῇ τὴ χάριν
δεξάμενος καὶ τὴ κοινωνίαν· κλήματα δὲ ὑμεῖς τῇ ἀναχρηστέᾳ τῇ πνεύματι ἐμοὶ σω-
ματικοί, etc. Reliqua fragmenti pars legitur apud Corderium.

Cap. XVII. 1.
f. 170.

Βέλεται εἰπεῖν ὅτι δὴλον σε πᾶσιν ἐποίησα τοῖς ἀνθρώποις, ἐδὲν βασιλείας τὴ διδα-
σκαλίας· οὐ μὲν πάντες ὁμοίως ὁπίστυσαν· ἀλλ' ἢ μὲν ἐμὴ φιλοπρέμια, πάντας μαθεῖν
ἐβέλετο· ἢ δὲ θεωρήσεις, ὅτι οἰκίαις δέκεσθαι· ὅπο γὰρ τῇ κόσμου παντός οἱ ἀληθῶς
θεωρήσκοντες τῇ τὴ γνώμης σε οἰκείᾳ, εἶποι τοῖς ἐμοῖς λόγοις ὁπίστυσαν· αὐτὰ ἢ πρὸς
βεβαίωσιν ἔφη τῇ μαθητῶν.

Cap. XVIII. 31.

Εἰ μὲν ἑαυτοῖς, φησὶν, ὁπίστυτε τὴ κρίσιν, αὐτοὶ καὶ τὴ ἐξέτασιν ὡς βούλεσθε ποιή-
σατε· εἰ δὲ ἐπ' ἐμοῦ βέλεσθε κριθῆναι (ᾧ) ἄνδρα, τὴ αἰτίαν ὑμῶς εἰπεῖν ἀναγκαῖον· τί
ἐν Ἰουδαίῳ; ἡμῖν ἐκ ἔξουσις ὑποκτεῖναι ἐδὲνα δὲ τὴ τὴ πάχα ἡμέραν· ὡς ἂν τῇ θεω-

δοῦναι (Ⓜ) Ἰησοῦ εἰς θάνατον, μὴ φονεύειν αὐτὸν νομίζοντες· καὶ ἐπάγχῃ ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅνα ὁ λόγος (Ⓜ) τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῇ ὃν εἶπεν, καὶ τὰ ἐξῆς.

Περὶ δὴ κὴ μαλλὸν ἔσσι τοῖς κότεοις μὲν αὐτὸ πρὸς τὴν φιλοπόνων ἔξωθεν, εἰς ὧς ἀσπασιν
τὰ πλείονα τῶν γεγραμμένων ἐστὶ τὰ γεγραμμένα ὧς τὴν κυρίως θαύματα· καὶ μέρθ δὲ
ὕψ' ἐπέστη ἀγνοία τὰ ὡς τὰ τυχερὰ ἔσσι τὴν πρὸς, καὶ μέρθ τὴν τὰ εὐαγγελίου γραφῆς γινώ-
σκον· εἴτα τὴν χροὺς ἐστὶ τὴν συνηθείας δὲ πάντων αὐτὸ τὴν εὐαγγελίων φέρεται ὧς ἀσπασιν
σαντ· ἔπειτα βεβαίαν ἐχρηκότος ὧς πᾶσαν τὴν δόξαν τοῖς πιστοῖς ὡς ἀληθῶς μέρθ ἐν
καὶ τέλος ὧς τὰ εὐαγγέλιον γραφέντων (I).

(1) Scholion hoc recitat graece cum varietate etiam Frid. Matthaeius (N. T. Rigae 1786.) et in aliis aliquot compertum codicibus fuit. Sed nemo, quod sciam, dixerat esse Mopsuesteni, ut nunc regius vat. codex affirmat. Ceterum id nullius esse ponderis, patet ex ipsis auctoris verbis, qui mentis suae commentum esse fatetur. Evangelistae quidem clausulam hyperbolice scriptam intelligunt S. Cyrillus et Theophylactus; ipsam tamen habent plerique omnes codices, quos inter vetustissimi duo vaticanus et alexandrinus, cunctaque pariter agnoscunt priscae versiones.

*Theodori mopsuesteni scholia uberrima in Pauli ad Romanos epistolam edidimus nos in Spicilegio rom. T. IV. p. 499-573. (quadriennio ante angli Crameri catenam) ex catena vaticana pulcherrima cod. 762. Nunc ad eundem codicem converso oculo, comperimus p. 4. b. ad cap. I. 8. praetermissum fuisse nescio quo casu a nobis fragmentum hoc. Θεοδώρου. Προσεκτέον δὲ πάντα ὅσα τὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως οὐκ ἐπὶ διακονίας κέχρηται, ὡς * δοκεῖ τοῖς αἰρετικοῖς, ἀλλ' αἰτίας· οὐ γὰρ δὲ διακονῶ τῷ Χριστῷ κέχρησθαι ὁ ἀπόστολος ἐμελλεν τῆς εἰς τὸν θεὸν εὐχαριστίας· λέγει δὲ ὅτι τῷ θεῷ εὐχαριστῶ ὑπὲρ ὑμῶν, τοῦ Χριστοῦ ταύτης ἡμῖν τῆς εὐχαριστίας τὴν αἰτίαν παρασχομένου. Nunc alia occurrebant in eodem codice vat. scholia Theodori in epistolas ad Corinthios. Verumtamen illa in priorem comperimus edita anno 1841. in Crameri catena, ideoque omittimus. Illa tamen pauciora in posteriorem non habet Cramerus, qui ab se editorum ad hanc scholiorum nullum auctorem appellat. Itaque ea nos infra exponimus.*

Cap. XXf
vers. ult.
f. 197. b.

* cod. mendose
οὐ δὲ κεῖ.

ΤΟῦ ΑΥΤΟῦ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΕΥΤΕΡΑΝ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ.

Συνεπὸν τὸ διὰ εὐχαριστίας καὶ μὴ διηρηματικῆς ἄρξασθαι τῆς συμβεβηκότων αὐτοῖς ὥστε μὴ δοκεῖν μεγάλη φρεναῖν ἐπ' αὐτοῖς· καὶ ἐδὲ διὰ τὴν θλίψεως ἤρξατο, ἀλλ' διὰ τὴν ἀδρακλήσεως ὥστε φαίνεσθαι τὸ μὴ περὶ αὐτοὺς αὐτοῖς τὴν ὑπὲρ τὴν ἀδρακλήσεως εὐχαριστίαν· ὑπὸ ἧς τὴν ἀποκοσμίαν τὰ λόγια δοκεῖν εἰς (ὧ) αὐτῶν τῶν θλίψεων ἀξενελέχθαι λόγον· εὐλογητὸς ὁ θεός· ἐνταῦθα ὑποσκηπτόν, ἵνα ἡ κατ' ἑλλειψιν νοσῆται γὰρ τὸ ἡμῶν, ἀντὶ τῆς εὐλογητὸς ὁ θεός ἡμῶν.

Cap. l. 3.
l. 44.

Ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦ ὡς ὑμεῖς ἐλπίζοντες, πάχυν αἰρέμεθα.

Τὸτο εἶπεν, ἐπειδὴ διέβαλλον αὐτὸν οἱ ἐκ περικομῆς λέγοντες, ὅτι αὐτὸς φυλάττει
 (W) νόμον, εἰ καὶ ὑμῖν ὡς ἀπὸ ἐθνῶν εἰσιν ἐτέρως διδάσκειται.

v. 6.
f. 342.
v. 12.
f. 355.

Ἐν ξεπικώτατον τὸ καὶ ταύτη, ὡς ἐχ' ὁμοίως ἐπὶ παρρησὶν δυνάμει, πρὸ μετακλιῆσθαι αὐτὰς ἐχ' ὁποίως εἶν' ὡδὲ αὐτόν· ἐκ τ' λεγομένων ἢ δῆλον, ὡς πολλὰ περὶ αὐτὰς ἔστωκε τ' δίδασιν.

v. 15,
f. 50^v, b.

⁷ Ἐστὶ, φησὶ, τὸ ἀμὲν φωνὴ συγκαταβάσεως ἐπὶ εὐχαριστίας ἢ εἰς τὸ θεὸν γνωμῆς, ὡς ἐν τῇ περὶ αὐτοῦ φησιν· ὁ ἀναπληθεὺς τὸ τόπον τῆς ἰδιότητος, πῶς ἐρεῖ τὸ ἀμὲν ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ;

V. 21.
f. 318.

Ἄνεον τὸ πνεύματος καλεῖ τὸ δυναθῶν π χρέσθαι κατέλληλον τ' τ' πνεύματος
δόσεως. Ταῦτα ἢ ἡ ἢ ἐτέρον ὠφέλεια· ἐδὲ γὰρ ἔπειτα ὑπολαβεῖν ὅτι Παῦλος ἀνθρωπίνως
ἔπαιον θλίψεως τὸ διδάσκειν ὑφάρθετο, εὐρηκας εἶναι τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα ἀξιαδὲ-
ξασθαι δυναμίδος.

Cap. II. 12.
f. 352.

Οὐκ εἶπεν ἡ διακονία τῶ νόμου, ἐπειδὴ εἶχεν ἀξιοπρίαν πνὰ κατ' αὐτὴν ἡ τῶ νόμου
πρωτοχρεία, ὁμ' ἡ τ' θανάτου· ὑπὸ τ' ἀποτήματος αὐτὸ μᾶλλον εἰρηκώς, ὥσε τ' αὐτὴ

αὐτῷ μακάσαι φαντασίαν· καλὰς ἢ ἐπὶ τὸ καταργεῖν εἰς αὐξήσιν τῆς πορείας· ἀντὶ
 τὸ καὶ αὐτὰ καταργεῖν· καλὰς ἢ ἐπὶ τὸ ἔσται, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς μελλόντων πιστεύεται τῇ
 κτλ (V) Χριστὸν τὸ μέγεθος· εἰ γὰρ τὸ καταργεῖν δὲ δόξης, πολλὰ μᾶλλον τὸ μέγεθος
 ἐν δόξει· καλὰς ὅτι μὴ ἐκείνους εἶπεν δὲ δόξης, ἐπειδὴ πρὸς τὴν μηδὲν ἕτερον μετὰ
 χάριν τῷ ὁμοίῳ· ἐπὶ αὐτὸς Μωϋσῆς πρὸς ὀλίγον τοῖς ἐγγύς· ἐν αὐτῷ ἢ τὸ ἐν δόξει,
 ἅτε δὴ αὐτὸς τε τῆς Χρείας ἐπὶ τῶν κοινωνούντων τῇ δόξης ἀπὸ τῶν αὐτοῖς ἐσομένων.

λ. 17.
f. 361.

Εἰ τὸ κύριον πνεῦμα εἰπεῖν ἐβέλετο, πνεῦμα ἂν εἶπεν ἀπλῶς, ἐπὶ τὸ πνεῦμα μὴ τὸ
 ἄρθετε πορεύεσθαι· ὥστε πνεῦμα ὁ θεὸς, εἰ ἐπὶ τὰ μάλιστα εἰρηδες τὸ εἰπεῖν· οὐ γὰρ ὡς
 ἐν ἐκείνοις πρὸς τὴν σαμάρειαν διαλεγόμενοι οἰομένῳ ἐν τόπῳ ἐπὶ τὸ θεῖον, ἀναγκαίως
 ἔφησεν αὐτὸ πνεῦμα ἐπὶ ἀσώματος· ἔπειτα γὰρ αὐτῷ δεικνύει ὅτι ἀσώματος ὁ κύριος πρὸς τὸ
 σὺν τῷ πορεύεσθαι· φανερὸν γὰρ ὡς ἐν ταῖς σκοπῶν αὐτῶν· ἐπὶ δὴ ἢ οὐ πνεῦμα εἶπεν, ἀλλὰ τὸ
 πνεῦμα μὴ τὸ ἄρθετε, δηλὸν ὅτι μὴ (V) κύριον πνεῦμα λέγειν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα κύριον·
 ἐπεὶ γὰρ ἔχει ἂν τις δὲ πάσης δεικνύει τὴν καμίνην διαθήκης τῇ τῷ πνεύματος φωνῇ τῇ πατρὶ
 καὶ (V) ὅτι ὑποσημαινόμενον· ἐπὶ ἐπὶ τὸ λέγει πνεῦμα ὁ θεός, οὐ τῇ τῷ πνεύματι
 αὐτὸν σημαίνει πορεύεσθαι, ἀλλὰ θεὸν μὲν ὀνομάζει· πνεῦμα ἢ ἐπὶ φησὶν, ἐκ τῆς σημα-
 σίας τῇ κτλ τὴν ὀνομασίαν αὐτὸ τῆς καμίνης, ὡς τὸ θεός καὶ κύριος ἐπὶ πατὴρ καὶ υἱὸς καὶ ὅσα τοιαῦτα
 ἐπὶ τῷ θεῷ καὶ τῇ γραφῇ, ἀλλὰ εἰς διδασκαλίαν τὴν μὴ περὶ γραφῶν ἐν τόπῳ εἶναι.

Cap. IV. 14.
f. 367. b.

Καλὰς τὸ εἶδότες, ὡς ὅτι δὴ ὁμολογούμενης παρ' αὐτοῖς τῇ τῇ Χρείας ἀνασάσεως,
 ἢ πάντως εἶπετο ὅμοια καὶ ἐπὶ τῇ λοιπῶν πιστεύειν αὐτῶν· ἐπισημαίνει ἢ ἐπὶ τὸ σὺν ὑμῖν,
 ὡς ἂν μὴ νομοθετῇ ἴδιον αὐτῶν μόνον ἐπὶ τὸ πορεύεσθαι λέγειν.

Cap. V. 9.
f. 370. b.

Τὸ φιλοπρηνόμενα τέθεικεν, πολλὰ ἐμφαίνων σπουδῶν ὡς τὸ ἐπὶ τὸ ἐπιδείκνυσθαι
 ἡμῶς βέλεται· εἴτα δείκνυσθαι καὶ ἐτέρωθεν ἀναγκαίαν ἔσαν τῇ κτλ τῇ ἀρετῇ.

λ. 11.
f. 371.

Ἀπὸ τῆς εἰδότες οὐδὲ (V) φόβον τῇ κυρίῳ καταπτόμενοι αὐτῶν παρενέειπεν· λοιπὸν
 δὲ τὰ ἀκόλουθα τοῖς πορευομένοις ἀποδείκνυσθαι καὶ γὰρ συνεχόμενα, φησὶν, ὑπὸ τῷ
 (V) Χριστῷ ἀγάπης εἰς τὸ πάντα πορεύεσθαι καὶ τὸ δοκοῦν αὐτῶν.

Cap. VII. 6.
f. 381.

Πορεύεσθαι, φησὶ, πρὸς πάντων γράφειν, καὶ ὡς οὐδὲν ποιοῦμαι λόγον, εἰς μίζονα
 δέξασθαι ὑμῶς τῇ βαρύτητι τῇ ῥημάτων ἐξελεγκόμενοι.

Cap. X. 5.
f. 393.

Ἀντὶ τῆς ἐπὶ τῇ πληροθυμῶν ὑμῶν τῇ ὑπακοῇ· βέλεται γὰρ εἰπεῖν ὅτι ὅτι ἀπειθεῖς
 εἴτε τῷ ἁγίῳ εἴτε καὶ τῇ οἰκίᾳ πτωχόμενα τῇ τῇ πνεύματι ἐνεργείας· ἐπὶ τῇ δὲ
 πάντων ὑμῶν τῇ πιστεύοντων, τῇ ὁφειλόμενῳ τῇ Χρείᾳ πληροῦσαι ὑπακοῇ.

λ. 7.
f. 394. b.

Κατ' ἐρώτησιν etc. fragmentum hoc dicitur in codice Theodori et simul Theo-
 doreti, apud quem postremum exiit, ideoque a nobis omittitur.

Cap. XI. 30.
f. 402.

Ὡς ἐν αὐτῇ ὡς τῇ πάθῃ, ὡς ἐν αὐτῇ τῇ ἀρρώστια, ἔπος δορυβῆμα ἐπὶ τῇ πορείᾳ.

Ἐπὶ δὴ τῇ θεῷ δείκνυσθαι τὰ γινόμενα, φησὶν, ὑπὲρ τῆς τοῖς καυχώσεσθαι· εἰ ἢ ὑπὲρ
 ἑμαυτοῦ καυχώσεσθαι ἀναγκαζόμενοι, τὰς ἀδυναμίας πορευομένους μόνον· τὸ ἢ ἡκούσεν ὡς
 ἀπὸ τῆς ἀποκαλύψεως εἶπεν, ὡς ἂν δίκῃ ἀκοῇ τῇ γνώσιν αὐτῶν δέξασθαι, οἷον ὅτι τὸ
 τῇ πορεύεσθαι· ἢ ἐπὶ τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; ἀκοῇ λέγοντες τῇ ἀποκαλύψειν, δι' ἧς ὡς
 δὲ πνθ ἀκοῇ τῇ πορευομένων τῇ γνώσιν ἐλάμβανεν· τὰ ἢ ῥήματα, πορεύεσθαι ἐπὶ
 φησὶν· ἐωρακέναι γὰρ αὐτὸν τῇ πορεύεσθαι τὸ κάλλος εἶδος, καὶ τὰς ἐν ἐκείνῳ τῇ ἀγίᾳ
 χρείας, καὶ τῇ παναρμόνιον τῇ ὑμνοδίας φωνῇ.

Denique in codice vat. 765. saec. X, reperiebam Theodori nostri fragmenta duo (catenae Cramerii addenda) commentariorum in epistolam ad Galatas. Nempe f. 95. b. ad cap. III. 3. Θεοδώρου. Πνεῦμα
 τὴν χάριν ἐκάλεσε, σάρκα δὲ τὴν κατὰ νόμον πολιτείαν. Item ad cap. III. 22. Θεοδώρου. Διηλεγξεν ἡ θεία γραφή
 καὶ τοὺς πρὸ νόμου καὶ τοὺς ἐν νόμῳ· τοὺς μὲν, τῆς φύσεως· τοὺς δὲ, τὸν μωσαϊκὸν παραβαίνοντας· ἀλεξιφάρ-
 μακον δὲ τούτων κακείνων τὴν ἐπηγγελμένην διὰ τῆς πίστεως προσενηνόχε σωτηρίαν· πάλιν γὰρ τὸ συνέκλεισεν ἀπὸ
 ἡλεγγξεν τῆς θείας.

NOVAE PATRUM BIBLIOTHECAE

VOLUMINIS SEPTIMI

PARS SECUNDA.

EDITORIS PRAEFATIO.

I. Altera haec voluminis nostri pars quatuor complectitur priscos Proverbiorum Salomonis interpretes, Origenem satis uberem, Didymum, Hippolytum, et Apollinarem: Apollinarem rursus et Polychronium Ezechielis explanatores: tertio adhuc eundem Apollinarem ad Esaiam, et denique copiosissimum omnium Didymum in cunctos Psalmos. Et hi quidem omnes ex mss. vaticanis catenis non sine gravi labore ac studio delibati fuerunt. Agmen ducit Origenes ex codice vat. 1802. sumptus, membraneo splendido et satis prisco, unde iam Chrysostomum, super iisdem Proverbiis scribentem, in quartum nostrum volumen derivavimus. Deperditarum enim Origenis ad divina Proverbia lucubrationum reliquiae paucae in Ruaei editionis tomo tertio extabant; quarum etsi aliquot lemmata vaticanus quoque codex tenebat, nos haec tamen omisimus, quia partes tantummodo ineditas constitutum nobis erat vulgare; ut futuris videlicet magni Adamantii editoribus non paenitentiam mantissam praepararemus. Laudatissimum vero Origenem cur iam opus sit a nobis laudari? Utique praeter tantae gloriae tantique meriti nomen, sunt in his vaticanis Origenis paginis eximiae pietatis semina, altae de Deo sententiae, dogmatum interdum contra haereses adfirmationes, mystici passim sensus, suasiones virtutis, vitiorum detestationes: quibus aliisque huiusmodi origenianis, cum opus erit, dogmaticae moralisque scientiae magistri uti poterunt.

II. A Didymo quoque alexandrino Salomonis Proverbia commentariis fuisse explanata, evidenter testantur catenae, latina nempe Peltani, graecae autem codicum vaticanorum 1802. (A); vat. ottob. 117. (B); vat. reg. 77. (C), ne alia ab extranearum bibliothecarum codicibus testimonia frustra accersam. Habere se Didymi hoc opus, aiebat Cassiodorus inst. div. litt. cap. V. « In quo libro (Proverbiorum) Didymum expositorem in graeca lingua reperimus, qui ab amico nostro, viro disertissimo Epiphanio, in latinum sermonem diligentissime translatus est.» Quum iam nos volumine quarto Didymum in secundam ad Corinthios, et ad Iohannis evangelium, quantum licuit, collegerimus; nunc haud inviti reliquias eius ad divina Proverbia corrasimus, quae quindecim ferme paginas nobis confecerunt.

III. Hippolytum (quantae antiquitatis meritique virum!) ad idem Salomonis opus commentantem vaticanus codex 1802. iam nobis obtulerat; sed mox alia quoque mss. exemplaria accesserunt, ita ut definito pridem spatio comprehendi nequiret Hippolytus, nisi minoribus typorum formis uteremur. Et primum quidem alterumque fragmentum extabant sed latine tantum apud Peltani catenam, indeque apud Fabricium opp. Hipp. T. I. p. 269. 270: nosque graece protuleramus in Script. vet. ed. 1. T. I. part. 2. p. 223. Nunc vero haec quoque ceteris quae postea invenimus adiungenda fuerunt: namque alia Hippolyti scholia ab aliis evulgata, ideoque a nobis praetermissa, enumeravimus in praedicto Scriptorum veterum tomo p. 164. et p. 221. Porro notissima est S. Hippolyti vetus statua in vaticana bibliotheca prostans, ubi marmorea in sella catalogus operum beati viri sculptus est; et quidem in secundo versu acephalo legitur . . . ΙΑΣ, quod legendum esse εἰς τὰς παραμίας (*in proverbias*) nemo dubitabit; siquidem in sequente sellae versiculo legitur εἰς ψαλμοὺς (*in Psalmos*); qui reapse in publicis bibliis contigui libri sunt.

IV. Didymum in libro nostro subsequitur Apollinaris laodicensis, magnae famae magnaeque doctrinae homo, cuius reliquiae etsi oppido paucae ad Proverbia, negligendae non fuerunt. Denique ne minuta quidem Iuliani, Arethae, Olympiodori, Aquilae, et Symmachi fragmenta contempsimus. Atque hos quidem Proverbiorum enarratores latina quoque in veste producendos curavimus. Reliquos omisimus, nempe in priore codice 1. Anonymum. 2. Basilium. 3. Procopium. Ceterum nos Procopii in Proverbia copiosissimam explanationem iam impressimus in class. AA. tomo nono. Frequentissimus demum occurrebat in codice interpres quidam, haud valde antiquus, cuius constanter nomen hoc compendio scribitur Σί^υ, quod post multas dubitationes et coniecturas legendum credebam Σικυδίτου. Etenim Glycae Sicyditae catena in vetus testamentum Neapoli extat, ut nos certe in codicum farnesianorum, qui illic sunt, catalogo legimus. De hoc Sicydita, id est Michaële Glyca, sermo item est in editione Damasceni T. I. p. 653.

V. Iam quia prophetis illuminandis tantam huius voluminis partem impenderam, duos quoque Ezechielis interpretes subiungendos putavi, quorum primum eundem Apollinarem ex ingenti codice vat. ottob. 452., unde olim longam quoque in Danihelem Patrum catenam traximus. Sed enim ad Ezechielem quod attinet multo ceteris uberius in eodem codice adfuit Polychronius, et illam suam ad Danihelem lucubrationem non exaequans solum sed superans. Polychronii genus interpretandi valde simile illi est Theodori fratris, historici nempe sensus tenax, perspicuum, liberum, et ab allegoricis commentatoribus (contra quos Theodorus quinque libros scripserat) longe recedens. Itaque et locum eius insignem ex pagina nostra graeca 111, hac latine transferimus. Scilicet ad Ezechielis capitulum, 28. ubi de Tyri principe sermo est, ita Polychronius severe acriterque scribit, «Volunt nonnulli, haec » non de homine dici sed de diabolo; nimirum sponte satagentes quominus divi- » narum scripturarum mentem sectentur, sed ut ad propriam phantasiam verba » pertrahant. Verumtamen ex ipsis verbis coarguentur illorum sermones. Huius ve- » ro allegoriae princeps fuit Origenes, quem secuti sunt quidam, qui ceteroquin » in suis commentariis, tamquam ab ipsa veritate coacti, de homine verba prophe- » tam facere confessi sunt: sed tamen de diabolo quoque intelligendum esse tex- » tum contendunt. Quod dum agunt, non pudet eos et simul veritatem proponere, » et eandem oppugnare; cum perspicue tota veritas demonstret, Tyriorum regis am- » bitionem a propheta obiurgari, qui ob rerum gestarum magnitudinem, opumque » copiam, Deo se parem imaginabatur.» Ita Polychronius; quem cum fratre Mopsuesteno, genuinum antiochenae scholae alumnum agnoscimus, quae tamquam alexandrinae adversaria, litteralem ss. biblicorum sensum adamavit et sectata est. Sic nimirum magnus Chrysostomus et ipse antiochenus, sic Diodorus tarsensis episcopus, et alii de eadem schola praestantes interpretes. Etenim vice versa, alexandrina schola quantopere mystico sensui indulserit, demonstrat etiam Macarii aegyptii sermo, qui mihi prae manibus est, hoc titulo. Περὶ τοῦ πῶς δεῖ πάσας τὰς γραφὰς πνευματικῶς ἀναλαμβάνειν πρὸς τὴν ὠφελίαν τῆς ψυχῆς ἡμῶν, δι' ἣν πάντα ἐγράφη, καὶ μηδὲν σαρκικὸν ἢ ἰουδαϊκὸν ἐννοεῖν. *Quod oporteat cunctas scripturas intelligere ad animae nostrae utilitatem, cuius gratia omnia scripta sunt, et nihil carnale aut iudaicum cogitare.* Postremo codicis egregii memor, quem tomo sexto part. 2. p. 213. satis descripsi, Apollinaris quaedam ad Esaiam ἀποσπασμάτις, quantum nempe illic inerat, decerpere non detrectavi.

VI. Venio nunc ad Didymi in psalmos perquam copiosam et piam lucubrationem. Namque hunc non partem sed integrum psalmorum corpus explanavisse, certissimo testimonio docet Hieronymus de vir. ill. cap. 109, et in epistola CXII. 20., idque passim catenae tum mss. tum editae oculis reapse subiiciunt. Iam etsi multae Didymi partes in corderianae catenae voluminibus sunt, attamen longe plures in vaticanis codicibus erant, quos inter praetuli duos, nempe vat. 1789. perveterem, ubi Didymi auctoritates prolixae et luculentae sunt, sed non ultra quinquagesimum psalmum. Reliquas vero Psalterii partes duas, sive Didymi in eas commentarium, beneficio codicis recentioris vat. 1682, cui connectitur 1683, continuavi. Corderii catenam initio contuli, deinde hac omissa, Didymum prout in praedictis codicibus erat, multum atque praeclarum, secure transcripsi. Modo enim in corderiano libro nihil erat Didymi, veluti in psalmis 2. 4. 5. 12. 14. 19. 20. 22. 25. 26. 28. 29. 30. 41. 42. 43. 45. 46. 48. 61. 62. 63. 91. 115. 119. Modo prae nostris oppido pauca, veluti in psalmis 3. 10. 13. 23. 24. 27. 31. 34. 36. 37. 38. 40. 47. 66. 94. 96. 114. Alicubi tamen Corderius nova habebat et plura; sed nos hoc institutum tenuimus, saltem post psalmum 23, ut ex corderiano libro nihil, ex codicibus omnia, ut in marginibus dictum est, exscriberemus sive nota Corderio sive secus, nam et lectionum vatas utilis est. Ille est apud Corderium defectus maximus, quod post 120. psalmum nihil Didymi habetur, nostri vero codices usque in finem psalterii Didymum exhibent. Didymi autem quae mens fuerit et institutum in psalmis explicandis, cognoscimus ex eius prooemio, ubi laudatis novi testamenti verbis, quae psalmorum vaticinia ad Christum referunt, ait hanc sacrae scripturae partem spirituali praesertim sensu esse intelligendam. Ceterum citatis a Didymo testimoniis addendum est aliud maximum ore ipsius Christi prolatum Luc. XXIV. 44: *quae scripta sunt in psalmis de me*. Et priorum quidem quindecim psalmorum explanationem Didymi nostra latinitate donavimus; reliquum opus graece tantum impressimus, cuius rei causam, cum iustis etiam erga Didymum laudibus, p. 178. narravimus.

VII. Verumtamen ut ad Origenem revertar, lector mihi concedat. Dixi enim inferius p. 91. extare in eodem cum Apollinari ad Ezechielem codice, certum fragmentorum Origenis numerum, quae Ruaeus in editione non habet. Reapse enim dicta editio T. III. p. 437. non ultra capitulum XXX. v. 6. procedit; eiusque ultimum fragmentum Μαγδολά ἐστιν ἀρχὴ τῆς Αἰγύπτου, legitur in codice nostro f. 220. b. Ecce autem, praeter quam quod in praecedentibus quoque foliis partes aliquot erant Ruaeo incognitae, id est editis ab eo intermixtae; post illam certe codicis paginam usque ad prophetae finem, fragmenta omnia, etsi perexigua, inedita sunt; quae heic transcribere, ne diutius lateant aut pereant, non piget.

Cod. f. 221. a. Cap. XXX. 25. Βραχίονες εἰςὶ Φαραὼ ἡ κακία ἐν πράξει ἀμαρτίας, καὶ ἐν νόμοις ἀσεβείας τὸ φρόνημα τῆς σαρκός· οὗς βραχίονας ὁ Θεὸς συντρίβει ὡς ἀγαθός· ὁ Φαραὼ τῷ διαβόλῳ ἐστὶ σύμβολον τῷ ἄρχοντι τῆς ἐν ἀνθρώποις ἀμαρτίας.—Συντρίβει ὁ κύριος τὸν βραχίονα τῶν ἀμαρτωλῶν, ἵνα μὴ δύνενται * ἐπιλαβέσθαι μαχαίρας.

Cod. f. 222. a. XXXII. 6. Καὶ τοῦτο ἐν τοῖς μάλιστα τὴν ἀλληγορίαν δείκνυσιν τῆς γραφῆς· ὁ γὰρ Φαραὼ σωματικῶς εὐκὼς ἀνὴρ ἀπὸ τῶν προχωρημάτων αὐτοῦ ποτίσαι τὴν γῆν, ἀλλ' ἡ σκυβαλώδης ἔκκρισις τοῦ ἀντικειμένου ποτίζει τὰ γῆινα.

Cod. f. 222. b. XXXIII. 22. Ὁ ἑβραῖος ἐν μήκει λάκκου ἔχει· τὸ γὰρ ἱερὸν κατὰ τὴν ἑβραίων φωνὴν θασέως προφερόμενον, καὶ μηρόν, καὶ μῆκος σημαίνει· τὸ δὲ αὐτῆς πρὸς τὴν συνα-

* ita cod. o pro
ω, ut in cod. bib.
vat.

γωγὴν ἔχει τὴν ἐπίδοσιν· λάκκον οὖν καλεῖ τῆς ταφῆς τὸ βάθος· μῆκος δὲ, τῆς ταφῆς τὴν ἔκτασιν.

Cod. f. 232. b. XLIV. 1. Πολλὰς πύλας διαγράφει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου Ἰεζεκιήλ, καὶ περὶ ἐκάστης διηγήσατό τι· νῦν δὲ διηγεῖται τοῖς ἔχουσι ὧτα, περὶ τῆς πύλης τῶν ἁγίων τῆς βλεπούσης κατὰ ἀνατολάς· περὶ ἧς γέγραπται ὅτι ἡ πύλη αὕτη κεκλεισμένη ἔσται, καὶ τὰ ἐξῆς.—Οὐ μόνον ὅτι κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ διέρχεται διὰ τῆς πύλης, κέκλειται, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ ἡγούμενος κάθεται ἐν ἐκείνῃ τῇ πύλῃ τοῦ φαγεῖν ἐναντι κυρίου κατὰ τὴν ὁδὸν Αἰλὰμ, ὅπερ ἐρμηνεύεται πρόθυρον πύλης.—Πύλη ἐστὶ κεκλεισμένη, τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ τὰ ἀκατάκλειστα.—Ἡ γνῶσις κλειδὸν ἔχει, ὡς ὁ κύριος λέγει τοῖς νομικοῖς· ἄρα πύλη ἐστὶ τοῖς μὲν ἀνθρώποις κεκλεισμένη· τὰ γὰρ ἔνδον τῆς πύλης ἐστὶν ὁ ὁφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὐκ ἤκουσε, καὶ τὰ ἐξῆς.—Ὅμοιον δὲ τῆς πύλης ταύτης ἔχει νοῦν καὶ τὸ γεγραμμένον ἐν τῷ Ἑσάτῃ βιβλίῳ ἐσφραγισμένον· τὸ αὐτὸ τοῦτο βιβλίον λευκοτέρως εὗρησαι καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει Ἰωάννου, καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα· καὶ πῶς ἠνοιξεν ὁ ἐκ φυλῆς Ἰούδα τοῦτο καὶ μόνος· μέχρι γὰρ οὗ ἦλθεν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, ἐκέλειστο ὁ νόμος, ὁ λόγος ὁ προφητικὸς· καὶ κάλυμμα ἦν ἐπὶ τούτων ὁ λίθος τῆς πωρώσεως, ὃν ἀφείλεν ὁ Ἰακώβ ἐκ τοῦ φρέατος· ἐν πολλοῖς γὰρ τόποις τὸν νοῦν τὸν περὶ τῆς πύλης ταύτης ἡ γραφὴ ἠνοιξεν.

Quoniam in Origene adhuc versamur, particulam quoque commentariorum eius in quinquagesimum psalmum, qua Ruaci editio, nec non ipsa Corderii in psalmos catena caret, ex alio codice vaticano subiungam.

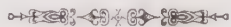
v. 7. Ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην. Οὐκ ἐν τῇ γαστρὶ μόνον, ἀλλ' ἐπειδὴ παρέλαβόν με τὰ ἔργα τῆς ἀνομίας, τὰ τοῦ φόνου, καὶ τὰ τῆς ἀλλοτριᾶς κοίτης ἣν παρανόμως ἐσύλησα.

v. 8. Ἰδοὺ γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας. Ὁ νοῦς οὗτος· σὺ, φησὶ, κύριε ἀληθὲς ὢν καὶ ἀλήθειαν ἀγαπῶν, βουλόμενος ἡμᾶς ἐν ἀληθείᾳ διάγειν, ἀποκαθαρίεις ἡμᾶς τῆς ἀρχαίας ἀμαρτίας· καὶ οὕτως ἀποκαθαρίσεις ὡς ὑπὲρ χιόνα λευκανθῆναι· ἡ δὲ ἀποκάθαρσις ἡμῶν δι' ὑσώπου γενησέται· ὑσώπῳ δὲ ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνέργεια ἀφορμιούται, θερμαίνουσα καὶ πάντα τὸν ἐν ἡμῖν ῥύπον ἀποσμήχουσα· ἰδοὺ γὰρ ἀποταξαμένου μου τῷ σατανᾷ.—Ἠγάπησας. Σοφία μὲν τοῦ πατρὸς δηλονότι ὁ λόγος· ἄλλα δὲ καὶ κρύφια τοῦ λόγου, ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγος· καὶ ἐπὶ τούτοις πᾶσιν ἀμελήσας ὠλίσθησα καὶ κατέπεσον. Οὕτω δέ, φησι, κρινεῖς καὶ τοὺς μὲν κλάσεις, τοὺς δὲ στεφανώσεις, ἐπειδὴ τὴν ἀλήθειαν στέργεις· τὴν δὲ ἀλήθειαν στέργων, καὶ τῆς φύσεως εἰδὼς τὴν ἀσθένειαν, μετάδος συγγνώμην τοῖς αἰτούσι τὰ φάρμακα· ὅτι σοφιστικῶς ἔξει γεγυμνασμένος ἐπὶ θεωρίᾳ τῆς ἀληθείας· τὸ μέγεθος αὐτῆς γινούς, ἀγάπην πρὸς ἐαυτὴν ἔσχε τελείαν· οἱ μὴ γὰρ τοῖς ψεύδεσιν ἐγγυμνασάμενοι, δικρατικώτεροι γεγεννημένοι καθαρῶσι τῆς ἀληθείας τὸ ἀξιάγαστον κάλλος· οἷος ἐστὶ Μωϋσῆς καὶ Δαυιδ· μετὰ γὰρ τὸ πειραθῆναι σοφιστικῶν λόγων, ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀληθεῖν σοφίαν ἀναβάντες, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μαρτυρίαν ἔσχον, ὡς ὄντες τέλειαι σοφοί· δηλώσαντος αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ τὰ ἄλλα καὶ κρύφια τῆς σοφίας αὐτοῦ, ὡς μηδὲν αὐτοῖς ἀσαφὲς ἢ ἀπεσκιασμένον εἶναι· ταύτης τῆς ἔξεως καὶ ὁ Δαυὶδ τυγχάνειν. διὰ τοῦ προκειμένου στοίχου· εὐ γὰρ μόνον μὲ τοῖς βιωτικαῖς ἐνίδρυσας θώκαις, ἀλλὰ καὶ προφητικῆς ἡξίωσας χάριτος, καὶ τὰ μικρὸν ἐσόμενα προδεδήλωκας, καὶ τὰ τοῖς ἄλλοις ἀπόρρητα ἐμοὶ δῆλα πεποιήκας, τὴν τε τοῦ μονογενοῦς σου ἐνανθρωπήσιν, καὶ τῆς οἰκουμένης ἐκείδεν τὴν σωτηρίαν.

ΕΚ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΕΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ

ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ.

EX ORIGENIS
IN PROVERBIA SALOMONIS

COMMENTARIIS.

C A P. I.

Proverbium est sermo arcanus, qui per alium manifestum significatur.

Propterea in Israhele regnavit, ut cognosceret sapientiam ac disciplinam. Sapientia est scientia spiritalis, quae de Deo, incorporeis, iudicio, et providentia continet doctrinam, quaeque rei ethicae, physicae ac theologiae theoriam revelat. Vel, sapientia est cognitio corporalium et incorporeorum, nec non iudicii ac providentiae quae in his spectatur. Disciplina est moderatio cupiditatum, quae in parte animae patibili et irrationali consideratur. Quin etiam si quis enixe theologiae vacet, is sapientiam cognoverit.

Nempe ut sit rectum et invertibile criterium. Qui enim imperitus aequi iuris fuerit, controversias haud recte discernet. Nam neque Salomon rectam sententiam meretricibus tulisset, nisi accuratam aequi iuris doctrinam observasset. Recte autem, et non oblique, iudicabimus, si virtuti obsequemur, et nequitiam damnabimus. Tria porro nostra criteria sunt, sensus, oratio, mens. Et sensus quidem, sensibilia respicit: oratio, verba et cogitationes: mens denique, in intellectualibus rebus versatur.

Sicut mens ad sensibilia intenditur, ita etiam per virtutes intellectualia observat. Quamobrem mentem sensus quoque continere rationem, sapiens Salomon nos docet.

Qui nequitiam habent, quatenus improbi sunt, sapientiam aspernantur: et quia timore carent, qui sensus initium facit, ideirco facti sunt et sapientiae contemptores. Quid ita?

Παροιμία ἐστὶ λόγος ἀπόκρυφος δι' ἑτέρου προδήλου σημαίνόμενος.

Τούτου χάριν ἐβασίλευσεν ἐν Ἰσραὴλ, τοῦ γινῶναι σοφίαν καὶ παιδείαν· ἡ σοφία ἐστὶ, γνῶσις πνευματικὴ, τοῦς περὶ θεοῦ, καὶ ἀσωμάτων, καὶ κρίσεως, καὶ προνοίας περιέχουσα λόγους, ἡ τὴν περὶ ἠθικῆς καὶ φυσικῆς καὶ θεολογικῆς ἀποκαλύπτουσα θεωρίαν. Ἡ ἡ σοφία ἐστὶ γνῶσις σωμάτων καὶ ἀσωμάτων, καὶ τῆς ἐν ταύτῃ θεωρουμένης κρίσεως καὶ προνοίας· παιδεία ἐστὶ μετριοπάθεια παθῶν περὶ τὸ παθητικὸν ἢ ἄλογον τῆς ψυχῆς μέρος θεωρουμένη· καὶ θεολογῶν δὲ τις ἐπιτεταμένως, ἔγνω σοφίαν.

Τουτέστιν ὁρθὸν καὶ ἀδιάστρεφον εἶναι τὸ κριτήριον· ἀνεπιστήμων γὰρ τις ὢν δικαισύνης, οὐκ ἂν διέλαι τὰς ἀμφισβητήσεις ὁρθῶς· εὐδὲ Σολομὼν γὰρ ἔκρινεν ὁρθῶς ταῖς πόρναις, μὴ σώζων ἀκριβεῖς τοῦ δικαίου τοῦς λόγους· ὁρθῶς δὲ καὶ ἀδιαστρόφως κρινοῦμεν, εἰ παιδόμεθα μὲν ἀρετῇ, καταγινώσκουμεν δὲ κακίας· τρία δὲ κριτήρια ἐν ἡμῖν, αἴσθησις, λόγος, καὶ νοῦς· καὶ ἡ μὲν αἴσθησις, τῶν αἰσθητῶν· ὁ δὲ λόγος, τῶν ῥημάτων καὶ τῶν νοημάτων· ὁ δὲ νοῦς, θεωρία τῶν νοητῶν.

Ὡς περὶ διὰ τῶν αἰσθήσεων ὁ νοῦς ἐπιβάλλει τοῖς αἰσθητῶσι, οὕτω καὶ διὰ τῶν ἀρετῶν ἐποπτεύει τὰ νοητά· διόπερ καὶ αἰσθήσεως αὐτὸν λόγον ἐπέχειν ὁ σοφὸς Σολομὼν ἡμᾶς διδάσκει.

Οἱ κτώμενοι κακίαν, τῷ κακοῖ εἶναι, ἐξουθενοῦσι σοφίαν καὶ μὴ ἔχοντες φόβον τὸν ποιοῦντα ἀρχὴν αἰσθήσεως, ἀναισθητοῦσι καὶ ἐξουθενοῦσι σοφίαν· πῶς; τῷ μὴ πράττειν μὴ δὲ με-

Cod. vat. 1802.
v. 1.
Cod. f. 1. a.

Cod. f. 1. b.

v. 3.
Cod. f. 3. a.

v. 7.
Cod. f. 6. a.

v. 7.

τιέναι· πᾶς γὰρ ὁ τὰ φαῦλα πράττων, μισεῖ τὸ φῶς· ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν εἰκείαν φύσιν ἀτιμάζεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἐκείνων ἄγνοιαν· ἀλλ' εἰ εὐσεβεῖς αἰροῦνται τὴν παιδείαν, ἵνα τὴν ψυχὴν καθαρθέντες, εἰσδέξωνται τὴν εἰς κακότεχνον ψυχὴν μὴ εἰσιεῖσαν σοφίαν· οἱ δὲ μὴ ἔχοντες φόβον Θεοῦ, τὸν πωλοῦντα ἀρχὴν αἰσθήσεως, ἀναισθητοῦσι σοφίας καὶ παιδείας, καὶ ἐξουθενοῦσιν ἀμφοτέρω 1)· ὥς εἰ τὴν παλαιάν μὴ δεχόμενοι, καὶ τὸν δημιουργὸν ὡς ὠμὸν διαβάλλοντες.

v. 9.
cod. f. 7. a.

Ὡς περ ἡ κορυφὴ καὶ ὁ τράχηλος δηλαδὴ ἐνταῦθα τὸν νοῦν, οὕτω καὶ ὁ σέφανος καὶ ὁ κλοιός, ἐνταῦθα σημαίνει τὴν γνώσιν· αὕτη γὰρ ἡ συνήθεια τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, πολλοῖς ὀνόμασιν ὠνόμασε τὸν Θεόν τε καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ τὸν νοῦν, καὶ τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν γνώσιν, καὶ τὴν ἀγνοσίαν, καὶ τὴν κακίαν, καὶ αὐτὸν τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ· οὐχ ἀπλῶς δὲ τίθησι τὰ ὀνόματα, ὥς τινες εἶναι· διαφόρων ἐνεργειῶν εἰς γνώρισμα· Θεοῦ δὲ διὰ τῶν ἀγγέλων ἡμῖν ἐνεργούντος, καὶ ἡμῶν ἐν αὐτῷ, δαιμόνων τε πρὸς ἡμᾶς.

v. 14.
cod. f. 8. b.

Οὗτοι συγληρονέμοι τῶν ἀντικειμένων εἰσιν, εἰ τῆς αὐτῆς αὐτοῖς κακίας μεταλαμβάνοντες· κοινὸν δὲ ἐστίν, ὃ μὴ τοῦ ἐνὸς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ· ὅρα δὲ ὁμόνοιαν πονηρὰν καὶ ὅλεθρον.

v. 17.

Δίκτυόν ἐστι κόλασις αἰώνιος, καὶ πελοσχιδὴς τιμωρία παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ ταῖς ἀκαθάρτοις προσαργόμενῃ ψυχᾷς ἐπ' ἀπωλείᾳ τῶν κακῶς ἐκφύτων πτερῶν· πτερωτὰ δὲ, ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἰ δύναμιν ἔαν δέλωμεν ἔχοντες τοῦ ἀναπτῆναι.

v. 20.
cod. f. 9. a.

Ἐξοδὸν νῦν ὀνομάζει τὴν ἐξελεῖσθαι ψυχὴν ἀπὸ κακίας καὶ ἀγνοσίας· τιαυτὴ δὲ ἔξοδος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἡ μετὰ τὴν ἐκ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ καὶ διδασκαλίας γένεσιν γεγονυῖα τὴν αὐτὴν δὲ ψυχὴν καὶ πωλατείαν λέγει· πλάτυνον γάρ, φησι, τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό· καὶ πλατύνθητε, φησὶ, καὶ ὑμεῖς ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ὁ Παῦλος· καὶ ὑπὸ μὲν τῆς οὕτως ἐξερχομένης ψυχῆς, ὑμνεῖται ἡ σοφία· ἐν δὲ γῇ πλάτυνόμενη διὰ τῶν ἀρετῶν, παρρησίαν ἄγει· Ἀκρὼν δὲ τειχέων αὐτῆς, τὴν ἀκρὰν ἀπάδειαν λέγει· εἴπερ οἱ ἀγαπῶντες τὸν νόμον, παραβάλλουσιν ἑαυτοῖς τείχος· ὑπὲρ οὗ τείχους εὐχεται καὶ ὁ Δαυὶδ λέγων· οἰκοδομηθήτω τὰ τείχη Ἱερουσαλὴμ, ταυτέστι τῆς τοιαύτης ψυχῆς τὰ κακαπεπτωκέντα, δηλονότι ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου προφάσεως.

v. 26.
cod. f. 10. a.

Πῶς οὖν ἐμπροσθεν φησὶν ὁ Σολομών, ὃ δὲ

1) Haec partim repetuntur ex superioribus; sed tamen ita se habet codex.

quia neque agunt, neque intelligunt. Quisquis enim male agit, lucem odit. Neque eos propria natura dehonestat, sed ipsorum inscitia. Verumtamen pii homines disciplinam amplectuntur, ut mundato animo, excipiant illam, quae in malivolam animam non ingreditur, sapientiam. Secus, qui Dei timore carent, qui sensus initium facit, neque sapientiam neque disciplinam sapiunt, sed utramque aspernantur: velut illi qui vetus testamentum non admittunt, et creatorem crudelitatis insimulant.

Sicut vertex et collum heic denotat mentem, ita etiam corona et torques significant hoc loco scientiam. Solet enim Spiritus sanctus multis nominibus indigitare Deum et angelos eius, mentem ac virtutem, scientiam et insipientiam, malitiam, ipsumque diabolum cum angelis eius. Haud vero temere nomina imponit, ut quidam existimant, sed ea diversarum operationum sunt indicia: Deo quidem per angelos in nobis operante; et nobis in eo vicissim; pariterque diabolo erga nos agente.

Hi sunt adversariorum coheredes, qui eandem cum ipsis participant improbitatem. Commune porro est, quod non est unius Dei. Animadvertite autem concordiam improbam et exitiosam.

Rete est aeterna poena, et varia punitio quae a iusto iudice impuris animabus imponitur, ut male natae alae perdantur. Iam vero penati nos homines dicimur, quia volandi viribus, siquidem velimus, praediti sumus.

Exitum nunc appellat egredientem a malitia et insipientia animam. Ille autem est filiorum Israelis exitus, qui fit post genesim ex iudicio Dei ac magisterio. Iam ipsam animam dicit plateam: dilata enim, inquit scriptura, os tuum, et implebo illud. Et vos quoque dilatamini, ait in secunda ad Corinthios Paulus. Et ab anima, quidem, quae ita evasit, celebratur sapientia, et in terra virtutibus spatiosa confidenter degit. Summos autem muros dicit ipsius summam a cupiditatibus tranquillitatem: quandoquidem qui legem diligunt, murum sibi circumdant. Cuiusmodi muri gratia precatur David dicens: aedificentur muri Hierusalem: id est huius meae animae prostrati muri propter Uriae negotium.

Quomodo ergo dixit antea Salomon: qui

pereunte gaudet, non erit innocens? Vel igitur ita gaudet sapientia, prout de pereunte publicano Matthaeo gavisa est, nec non de pereunte latrone qui Christo credidit? Certe heic latronem sapientia, illic vero publicanum pessumdedit.

Obsessio est moralis doctrina, quae male aedificatam animam subiugat obsidenti Deo.

Sicut infantes medii sunt inter iustos et iniustos, sic etiam cuncti homines medii inter angelos daemonesque sunt, quia neque angeli sunt neque daemones ante saeculi consummationem. Iniuriam autem inferebant, inquit, parvulis, de quibus Christus dixit: cavete nequem ex his parvulis scandalizetis.

Cupiditatibus homo liber nullam pravam cogitationem experitur, et paulo post in regno Dei habitabit: quippe qui mandata eius custodiverit, quia speravit in eum.

ἐπιχαίρων ἀπολλυμένων ἐν ἀθωότησει; ἢ τὰ χα εὖτως χαίρει ἡ σοφία, ὡς ἐχάρη ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ Ματθαίου τοῦ τελώνου, καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ ληστοῦ ἀπωλείᾳ πιστεύσαντος τῷ Χριστῷ; τοῦ μὲν γὰρ, τὸν ληστὴν ἡ σοφία τοῦ θεοῦ, τὸν τελώνην ἀπώλεσε 1).

Πολιορκία ἐστὶ διδασκαλία ἠθικὴ, τὴν κακῶς οἰκοδομηθεῖσαν ψυχὴν καταστρέφουσα ἐπὶ τῇ τοῦ θεοῦ πολιορκίᾳ.

Ὡς περ τὰ νῆπια μεταξὺ δικαίων καὶ ἀδίκων εἰσιν, εὖτω καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι μεταξὺ ἀγγέλων τε καὶ δαιμόνων εἰσὶ, μήτε δαίμονες ὄντες μήτε ἄγγελοι χρηματίζοντες, μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· ἡδίκουν δὲ νηπίους, εἶπε, περὶ ὧν Χριστὸς ἔφη· μὴ σκανδαλίσητε ἓνα τῶν μικρῶν τούτων.

Ὁ ἀπαθὴς ἡσυχάζει ἀφόβως ἀπὸ παντός κακοῦ λογισμοῦ, καὶ μετ' ὀλίγον κατασκηνώσει ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ· ὡς ἀκούσας καὶ φυλάξας τὰ προσταγμάτων αὐτοῦ, ὅτι ἤλπισεν ἐπ' αὐτόν.

C A P. II.

Sic Dei praeceptum abscondit, qui illud observat, vel qui haud ob vanam gloriam observat. Quare et daemones, dum nos non sinunt illud observare, rapere dicuntur.

Tunc intelliges quomodo timor Domini initium sapientiae sit, et quomodo agnitionis Dei dator sit, quotiescumque cum fide et desiderio fies Deo supplex. Sed anteire debet sapientia et intelligentia, prius quam Domini timorem comprehendere mente queas. Haec iis inculcamus qui sapientiam et intelligentiam aspernantur; et tamen ad Dei timorem accedere volunt, tamquam ad facile negotium.

Nisi Christus nos liberet, mala via quasi bona pergemus. Sancti certe fideliter omnia dicunt, et quae sunt secus. Diabolus vero nihil fideliter, id est fide dignum. Namque hic diabolus viri nomine denotat, ut in evangelis, siquidem illic malus homo zizania sevit. Maximarum certe insidiarum instar est, cum aliquis in pravum consilium incidit, atque in homines dolosos, fallaces, et improbos.

Si cuicuiusmodi consilium contritum, id est obscuratum, mentis commotio est, cur adolescentiae disciplinam deseruit; cur divini foederis oblita est? Nam veluti cum rationali

Ὡς τὼς κρύπτει ἐντολὴν τοῦ θεοῦ ὁ ποιῶν αὐτήν, ἢ ὁ μὴ ἐπὶ κενόδοξίᾳ ποιῶν· ὁ θεὸς καὶ οἱ δαίμονες ἐν τῷ μὴ συγχωρεῖν αὐτὴν ποιεῖν ἡμᾶς, ἀρπάζειν λέγονται.

Τότε συνήσεις πῶς ὁ φόβος τοῦ κυρίου ἀρχὴ σοφίας ἐστίν, καὶ πῶς τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως γίνεται πρόξενος, ὅταν ἐν πίστει καὶ πόθῳ αὐτῷ ὑπάρχης προσδεής· προϋπάρχει δὲ δεῖ σοφίαν καὶ σύνεσιν, πρὸς τὸ δυνηθῆναι συνεῖναι φόβον κυρίου· προσάξωμεν δὲ ταῦτα τοῖς τὴν σοφίαν καὶ σύνεσιν ἐξουθενούσι· καταφεύγειν δὲ βουλομένοις ἐπὶ τὸ φοβεῖσθαι τὸν θεόν, ὡς ἐπὶ εὐχερὲς πρᾶγμα.

Χριστοῦ γὰρ μὴ ῥυομένου, ὡς ἀγαθὴν ὀδεύομεν τὴν κακὴν· ἅγιοι μὲν γὰρ πάντα λέγουσι πιστά· τὰ δὲ εὖ· ὁ δὲ διάβολος οὐδὲν πιστόν, ἀντὶ τοῦ πίστεως ἄξιον· ἄνδρα γὰρ νῦν τὸν διάβολον λέγει, ὡς ἐν εὐαγγελίοις· εἰ γε ἄνθρωπος πονηρὸς ἔσπειρε τὰ ζιζάνια· μεγίστη δὲ ὡς εἰκεν ἐπιβουλὴ, τὸ περιτυχεῖν βουλῇ κακῇ, καὶ ἀνδράσι δολοῖς καὶ ὑπόλοις καὶ πονηροῖς.

Εἰ ἡ ποίᾳ βουλῇ συντετριμμένη ἦγεν ἐσκοτισμένη, νῦν κίνησις ἐστίν, πῶς αὕτη ἀπέλειπεν διδασκαλίαν νεότητος; πῶς δὲ καὶ θείας ἐπελάβετο διαθήκης; ὡς γὰρ περὶ ζώου λογικοῦ,

1) Locutus de variis σοφίας generibus Origenes, heic quidem pravam serpentis, seu diaboli, sapientiam indigitat.

v. 27.
cod. f. 10. b.

v. 32.
cod. f. II. a.

v. 33.

v. 1.
cod. f. II. b.

v. 3.
cod. f. 112. a.

v. 12.
cod. f. 12. b.

v. 17.
cod. f. 13. b.

τῆς κακῆς βουλῆς ἡμῖν διαλέγεται. Ἡ νῦν βουλὴν κακὴν τὸν διάβολον λέγει· οὗτος γὰρ κακῶς ἐβουλεύσατο, εἰπὼν· ἐπάνω τῶν ἀστρῶν θήσω τὸν θρόνον μου, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ· ἐπελάβετο δὲ τῆς θείας γνώσεως, καταλιπὼν τὴν διδασκαλίαν τῆς νεότητος· ἥτις νεότης τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν δηλοῖ, καθ' ἣν καὶ ζηλωτὸς ἦν· εἰ δὲ νέους δύναται συνετίζειν ἐνθά πολὺ τὸ δυσήνιον, μὴ παρούσης, πολλῷ μᾶλλον πρεσβύτῃ ὠφέλιμος.

v. 19.
cod. f. 14. a.

Ἵσσοι καταλαμβάνονται ὑπὸ ἐνιαυτῶν ζωῆς, διὰ τῶν ἔργων τῆς μελλούσης αἰζώου ζωῆς, οὗτοι καταλαμβάνουσι τρίβους εὐθείας τῆς ἀταράχου καὶ ἀδιαστάτου ζωῆς· οὐ καταλαμβάνονται ὑπὸ τῶν σικτερισμῶν αὐτοῦ εἰς τὰς τρίβους τῆς εὐθείας αἰζώας.—Διῶκοντας γὰρ δικαιοσύνην ἀγαπᾷ κύριος· καὶ οὐ μὴ συγκαταλάβηται αὐτοὺς ἢ τοῦ πονηροῦ βουλὴ· οὐ καταλαμβάνουσι δὲ τρίβους εὐθείας ζωῆς· οὐδὲ μὴ ἀντιστρέψουσιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, οἱ τῷ διαβόλῳ πεποιθότες.

v. 19.

C A P. III.

v. 1.
cod. f. 14. b.

Οὗτος ἐπιλανθάνεται τοῦ νόμου, ὁ μὴ νομίζων βιάς· οὗτος δὲ μέμνηται τοῦ νόμου, ὁ ζῶν κατ' αὐτόν· καὶ οὗτος τηρεῖ τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ, ὁ μὴ μόνον ποιῶν αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις συμβουλευόμενος. οὗτος δὲ ἀπόλλυσιν αὐτὰ, ὁ μὴ βουλόμενος πράττειν αὐτὰ, καὶ ἑτέρους κωλύων· οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δικαιωθίσονται.

v. 8.
cod. f. 15. b.

Ἰασις ἐστὶν ἡ ἐξ ἀρετῆς υἱεία τῇ πολιτείᾳ σου· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ ἐπιμελεία τῶς λογισμοῖς σου καὶ διανοήμασιν· ὅταν αἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ἡγουν αἱ ἀρεταί, ἐπιμελείας τύχωσι, τὸ τνηκᾶντα ἐρεῖσι πάντα τὰ ὁσᾶ μοῦ· κύριε κύριε, τίς ὅμοιος σοι; ἐπιμελείας γὰρ τυχεύσα ἡ μεμενηυτική δύναμις τῆς ψυχῆς, πάντως ἐρεῖ τὸ, ἐμνήσθην τοῦ Θεοῦ καὶ εὐφράνθην· ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ὀπτική· λέξει τὸ, κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐξέστην· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἐπιθυμητική· κύριε, ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου· ἐρεῖ δὲ καὶ ἡ λογική· διελογισάμην ἡμέρας ἀρχαίας· κατὰ ταῦτα συμβήσεται καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων.

v. 15.
cod. f. 17. b.

Τουτέστι τοῖς βουλομένοις οὐδὲν δυσκόλον ἔχει, καθάπερ ἡ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία· νοῦς καθάρως ἐγγύζει σοφίᾳ· ἐπειδὴ τὸ εὖ γινώσκει· ὁ δὲ ἀκάθαρτος μακρυνθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

animali de pravo consilio nobiscum loquitur. Vel nunc malum consilium dicit diabolus. Hic enim improbe secum deliberavit, dicens: super astra ponam thronum meum, eroque similis Altissimo. Sed oblitus est divinae agnitionis, abiecta adolescentiae disciplina. Adolescentia autem intelligitur prior eius status, quo felix erat. Quod si adolescentes disciplina erudire valet, quae aetas absque disciplina valde contumax est; utique multo erit utilior homini seni.

Quicumque apprehenduntur ab annis vitae, per opera futurae aeternae vitae, hi rectas semitas invenient imperturbatae quietaeque vitae. (Qui secus) misericordia Dei non compelluntur in vias rectas aeternae vitae.—Nam sectatores iustitiae diligit Dominus, neque eos capiet consilium malum. Qui autem non apprehendunt rectas vitae vias, non convertentur ad regnum Dei, quia scilicet diabolo confidunt.

Ille obliviscitur legis, qui legitime non vivit: meminit vero legis, qui ex eius norma vitam componit. Ille item verba Dei custodit, qui non ea tantummodo exsequitur, sed et aliis idem facere suadet. Is autem verba Dei pessumdat, qui nec ipse ea exsequi vult, et alios insuper impedit. Non enim auditores legis iustificabuntur.

Sanitas, quam virtus praebet, medela est vitae tuae: sic etiam Dei gratia et cura cogitationibus tuis et consiliis. Cum animae vires, id est virtutes, divinam curam sortitae fuerint, tunc omnia ossa mea dicent: Domine quis similis est tibi? Nam divino praesidio impetrato, memorialis facultas animae, prorsus dicet: memor fui Dei, et lactata sum. Similiter contemplativa facultas dicet: intellexi opera tua, et obstupui. Desiderativa aequè dicet: Domine, coram te omne desiderium meum. Denique rationalis facultas dicet: cogitavi dies antiquos. Reliquae pariter facultates ita se gerent.

Sapientiae studiosis nihil molestum erit, sicut etiam in pecuniae cupiditate usuvenit. Mens pura propinquat sapientiae, quia quod bonum est dignoscit. Verumtamen impura mens sapientia procul aberit.

Hoc lignum post transgressionem gustare Adamus prohibetur; quippe quia a iustitiae fructibus nascitur arbor vitae. Arbor vero vitae, sapientia Dei est. Merito autem tangere lignum hoc interdicitur iniquo cuivis.

Deus sapientia sua terram quoque fundavit, et sensu eius eruperunt abyssi, et nubes rore manarunt. Quam ergo heic Salomon terram dixit, Paulus latitudinem appellavit: et qui hoc loco caeli dicuntur, altitudinem ille vocat in epistola ad Ephesios: et quae tropice dicuntur abyssi, eas profunditatem dicit: roriferas denique nubes, longitudinem. Haec porro omnia rationalium naturarum symbola sunt, quae ornatu et corpore differunt secundum propriae constitutionis analogiam. Congruit sapientiae nomen etiam Dei filio. Sed et anima fidelis, terra est centuplicem fructum reddens: quae quidem ex pinguedine, id est sapientia, sapiens fit; Deo sapientiam super ea fundante. Facit enim hanc animam doctrinae cumulum, sapientiae cinnum; atque ex ea semper proficiente, caelum efficit, purissimam creaturam, angelorum atque intellectualium substantiarum habitaculum, existentis Dei sensu praeditam, rerum intimae naturae peritam, et variorum Dei iudiciorum.

Sapientiae tantummodo praevalere nequeunt daemones, qui *pravas* cogitationes in cor sapientis non sinuntur iniicere. Nam mens sapientiae contemplationibus intenta, impuris cogitationibus fit impervia.—Mens pura appropinquat sapientiae, quia quod rectum est agnoscit. Secus vero impura mens a sapientia longe discedit.

Scandalum rationalis naturae est cogitatio impura, vel falsa cognitio. Qui autem divina voluntate circummunitus est, in ante dicta non incurrit.

Neque incursio, inquit, malarum cogitationum sapientem terrefacient; neque impii exterius irruentes, virtutem eius infringent, dum cum naturalibus bonis spoliare volunt. Namque inexpugnabilem quis expugnet? Quamquam revera impio homine nihil est audacius. Quin adeo ipsam quoque immanissimam feram superabis, mitis si fueris et benignus, Deo tibi adistente. Hinc intelligimus, ab eleemosyna extingui malas cogitationes, quae noctu nobis eveniunt, vel per phantasiam. Neque

Τούτου τοῦ ξύλου μετὰ τὴν παράβασιν ὁ Ἀδὰμ μεταλαμβάνειν κωλύεται· εἴπερ ἀπὸ καρπῶν δικαιοσύνης φυτεύεται δένδρον ζωῆς· τὸ δὲ δένδρον ζωῆς, ἡ τοῦ θεοῦ σοφία ἐστὶ· δικαίως δὲ ἀψάσθαι κωλύεται τούτου τοῦ ξύλου πᾶς παράνομος.

v. 18.
cod. f. 18. a.

Ὁ θεὸς τῇ μὲν σοφίᾳ καὶ τὴν γῆν ἐθεμελίωσε· διὰ δὲ τῆς αἰσθησεως αὐτοῦ ἐρρύησαν ἄβυσσοι, τὰ δὲ νέφη ἐρρύησαν ὀρόσους· ἦν οὖν ἐνταῦθα γῆν εἶπε, Παῦλος ὁ ἅγιος πλάτος ὠνόμασε· καὶ τοὺς ἐνταῦθα οὐρανούς λεγομένους, ὕψος ἐκεῖνος ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους καλεῖ· καὶ τὰς λεγομένας τροπικῶς ἀβύσσους, ὀνομάζει βάθους· τὰ δένδρῳμένα νέφη, μήκος καλεῖ· ταῦτα δὲ πάντα λογικῶν ἐστὶ φύσεων σύμβολα, διαρυσμένων κόσμους καὶ σώματι κατὰ ἀναλογίαν τῆς καταστάσεως· ἀρμόζει τούτο καὶ νῦν τῇ υἱῷ τοῦ θεοῦ· ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ ἡ πιστὴ, γῆ ἐστὶν ἑκατονταπλάσιον καρποφοροῦσα· αὕτη δὲ ἐκ τῆς πίστεως, ἥτις ἐστὶ σοφία, σοφῇ θεμελιεῦντος αὐτὴν ἐπ' αὐτῇ τοῦ θεοῦ· ἐδράζει γὰρ αὐτὴν τὴν συναγωγὴν τῆς διδασκαλίας, καὶ πῆξιν ἀπὸ σοφίας παιεύμενος· καὶ αἰὲ προκοποῦσθαι οὐρανὸν ἀπεργάζεται, καθαρώτατον κτίσμα, ἀγγέλων τὲ καὶ τῶν νηρῶν οὐσιῶν εἰκητήριον, λαβοῦσαν τὲ αἰσθησιν τοῦ ὄντος, καὶ κατανοοῦσαν τὴν τῶν πραγμάτων ἀκρίβειαν, εἰσνεὶ τὸ πολὺμυθον τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων.

v. 19.

Πρὸς μόνην τὴν σοφίαν ἀδυνατοῦσιν εἰ δαίμονες, λογισμοὺς ἐμβάλλειν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ σεσοφισμένου μὴ συγχωρούμενοι· ὁ γὰρ νῦν τῷ τῆς σοφίας ἀντιπαιεύμενος θεωρήμασιν, ἀνεπίδεκτος γίνεται λογισμῶν ἀκαθάρτων.—Νῦν καθαρὸς ἐγγίξει σοφίᾳ, ἐπειδὴ τὸ εὖ γινώσκει· ὁ δὲ ἀκάθαρτος μακρυνθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

v. 18.
cod. f. 17. a.

cod. f. 17. b.

Πρόσκομμα λογικῆς φύσεως ἐστὶ λογισμὸς ἀκάθαρτος, ἡ γνώσις ψευδής· ὁ δὲ τῇ τοῦ θεοῦ βουλῇ περιστοιχειούμενος, ἐν τούτοις οὐ προσκόπτει.

v. 23.
cod. f. 19. a.

Οὔτε ἐφοῦς, φησι, πονηρῶν λογισμῶν φοβήσεται τὸν γεγονότα σοφόν, οὔτε ἀσεβεῖς ἔξωθεν ἐπίοντες τὴν αὐτοῦ καθαιρήσουσι δύναμιν, ἐρημῶσαι θέλοντες τῶν φύσει καλῶν· τὸν γὰρ ἀνάλωτον οὐδεὶς δυνήσεται λαβεῖν· καὶ τοι, τί τοῦ ἀσεβοῦς αὐθαδέστερον; ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ φησι τοῦ παντοδαποῦ θηρίου περιγενήσῃ, πρῶτος ὢν καὶ ἐπεικῆς, τοῦ κυρίου ὄντος μετὰ σοῦ· ἐντεῦθεν δὲ μανθάνομεν, ὡς ἡ ἐλεημοσύνη περιαιρεῖ φοβερὰς φαντασίας, νύκτωρ ἡμῶν συμβαινούσας, ἢ καὶ θεωρητικῶς· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τῶν

v. 25.

ἐν τῇ μεταστάσει πονηρῶν κατηγορίων, καὶ τῶν ἐν τῇ κρίσει βλαπτικῶν κολάσεων περιαιρεῖ τοὺς εὖτω φρονεῦντας· τὸ αὐτὸ δὲ ποιεῖ καὶ πράοτης καὶ ἀοργησίας καὶ μακροθυμίας, καὶ ὅσα πέφυκε καταστέλλειν τὸν θυμὸν ταρασσόμενον· εἴπερ ἐκ τῆς ταραχῆς τοῦ θυμοῦ τὰ φοβερά φάσματα εἴωθε γίνεσθαι.

cod. f. 19. b.

Οὐ μόνον τῶν ἐδωδίων μὴ ἀπόσχη εὖ ποιεῖν ἐνδεῇ, ἀλλὰ καὶ γνώσεως Θεοῦ καὶ σοφίας καὶ ἐντολῶν· καὶ πᾶν ὅτιοῦν Θεῷ φίλον καὶ πρὸς αὐτὸν οἰκιστὸν, μὴ ἀπόσχη εὖ ποιεῖν τῷ ἐνδομῆνι σου.

v. 30.
cod. f. 20. a.

Αὕτη ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἔχθρα ἀπεργάζε-
ται τινὰ κακόν, οὐ μόνον σωματικόν, ἀλλὰ καὶ
ψυχικόν.

v. 33.

Ἄγνοια κυρίου ἐν οἴκοις ἀσεβῶν, γνώσις δὲ
Θεοῦ ἐν ψυχαῖς δικαίων· ἐπαύλεις δικαίων εὐλο-
γοῦνται, ὅταν ὁ Χριστὸς ἀπονέμῃ τὰ γέρα ἐκά-
στω κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν· τοῖς ἀσεβέσι δὲ κατ-
άραν καὶ οὐκ εὐλογίαν.

v. 34.

Ἡ ἄκρα κακία καὶ εἰς τέλος ἐπηρμένη, ὑπερ-
φανία καλεῖται· ἀντιτάσσεται δὲ κύριος τοῖς
μὲν ἀδίκους, ὡς δικαιοσύνη· τοῖς ψεύσταις, ὡς
ἀλήθεια· τοῖς δὲ ὑπερηφάνοις, ὡς ταπεινοφροσύνη·
διὸ καὶ τοῖς ταπεινὰ φρονεῦσι φίλος ἐστὶ τοῦτου
γάρ ἐστι τὸ, δίδωσι χάριν ταπεινοῖς· τοῖς δὲ
ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται.

v. 35.
cod. f. 20. b.

Δόξαν εὐράνιον κληρονομήσουσιν οἱ τὴν ἐνθεον
σοφίαν μαθόντες τὴν καὶ διδάξαντες· ὕψωσαν δὲ
ἐαυτοῖς ἀτιμίαν οἱ ἀσεβεῖς, ἐνώπιον ἀγγέλων
καὶ ἀνθρώπων παρὰ τοῦ Χριστοῦ.

C A P. IV.

v. 1.
cod. f. 20. b.

Παιδείαν, τὴν ἠθικὴν ἀρετὴν λέγει· ἔννοιαν,
τὴν Θεῖαν γνῶσιν· υἱὸς δὲ ἀρετῶν ὁ κατ' αὐτὰς
πεποιωμένος, ὅς οὐκ ἄλλου χάριν, ἀλλ' ἑνεκα
τῆς ἀρετῆς τὰ κατ' αὐτὴν ἐνεργεῖ.

v. 2.

Δῶρον ἀγαθὸν δωροῦμαι ὑμῖν, τὴν ἐπουρά-
νιον βασιλείαν, ἐὰν τὸν νόμον μου μὴ ἐγκατα-
λίπητε· σημειωτέον δὲ ἐνταῦθα, ὅτι δῶρον ἀγα-
θὸν ἐνομαζέει τὸν νόον, διὰ τὸν λαμβάνοντα δῶρα
ἐν κόλπῳ ἀδίκως, καὶ μὴ κατευοδούμενον· ἐκείνα
γὰρ δῶρα ἄδिका, τὰ πράγματα λέγει τοῦ πονη-
ροῦ, ἅπερ ὁ νόμος δεχόμενος, οὐ κατευοδῶται
ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.

cod. f. 21. b.

Στέφανος χαρίτων αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ εἰσιν,
αἵτινες τὸν Στέφανον τῆς βασιλείας ἀντιπαρέχου-
σι τοῖς ποιῶσιν αὐτάς· Στέφανος δὲ τρυφῇ ἢ

id tantummodo; sed a malis in vitae transitu
accusationibus, et a molestis iudicii poenis li-
berat eos qui hac mente sunt. Idem praestant
mansuetudo, lenitas, patientia, et quaecum-
que ad cohibendas irae commotiones spectant:
siquidem ex irae perturbatione terribiles phan-
tasiae fieri solent.

Non alimoniae tantummodo largus esto in-
digenti, verum etiam notitiae Dei sapientiae-
que eius et praeceptorum. Et quicquid Deo
gratum est, eique nos adpropinquans, ne tri-
buere abnuas ei qui ope tua indiget.

Haec adversus proximum inimicitia, male
facit hominis non corpori tantum sed etiam
animae.

Ignorantia Dei in domibus impiorum; Dei
contra notitia in animabus iustorum. Domicilia
iustorum benedicuntur: cum scilicet Christus
ipsorum operibus praemia retribuet; verumta-
men impiis maledictionem non benedictionem.

Summa et consummata nequitia, superbia
appellatur. Adversatur autem Deus iniustis,
quatenus iustitia est, mendacibus quatenus ve-
ritas, superbis quatenus modestia est. Pro-
pterea et humilium amicus est. Ita enim sig-
nificant verba: humilibus dat gratiam; at su-
perbis adversatur.

Caelestem gloriam hereditabunt, qui divi-
nam sapientiam didicerint et docuerint. Cu-
mulant vero sibi ignominiam impii, coram an-
gelis et hominibus, a Christo.

Disciplinam dicit moralem virtutem; intel-
lectum, divinam scientiam. Filius autem vir-
tutum est, qui illis est informatus; quique haud
alterius rei gratia, sed propter ipsam virtu-
tem, in ea se exercet.

Donum bonum do vobis caeleste regnum,
si legem meam non deserueritis. Haec porro
animadvertendum est, donum bonum dici ab
eo mentem, propter illum qui dona in si-
num accipit iniuste, et nec prospero successu
utitur. Nam iniqua illa dona dicit pro in-
probi hominis negotiis, quae si mens exci-
piat, in viis suis non fortunatur.

Corona gratiarum, mandata Domini sunt,
quae regni coronam vicissim retribuunt ob-
servantibus ipsa. Corona vero deliciarum cog-

nitio Dei, quae nos protegens, omnem laeivam cogitationem, omnemque falsam scientiam repellit.

Hae complures viae ad unam vergunt viam, quae dicit: ego sum via. Multas autem vias dixit virtutes, quae ad Dei cognitionem deducunt. Multiplicabuntur autem anni vitae homini, qui in prophetarum voce audit caelestem patrem, recipitque per unigenitum filium verba illius, ut in vitae iustae viis dirigatur, quò salvus fiat in aeterna vita.

Horum castrorum statio est nequitia, et falsa scientia, et quicquid Deo invisum est. Hostes enim sunt impiae cogitationes, quae animas perimunt.

Dilectis suis largitur Deus somnum; at impii dilectione eius non fruuntur, quibus certe somnum Dominus non concedit. Hinc credibiliter ostendi potest, haud esse idoneam capiendi somno daemonum naturam.

Anteunt nobis virtutes, nosque illuminant in praesente vita; quae si cum futura comparatur, quae dies est, nox dicetur; donec exsurgat dies, in qua iustitiae sol orietur. Vel dicit, quoad tuto in loco nos constituent, non recedunt. Est enim diei proprium, ut tenebras dispellat. Quod sane Christus etiam aiebat: qui ambulat in die, non offendit. Contra fit in viis impiorum; qui cum neque sciant neque intelligant, in tenebris ambulant et offendunt; neque ullam veniam inveniunt, quasi ignorantia prolapsi fuerint: ipsi enim sibi tenebras obduxerunt. Et videsis, quod virtus in mediis etiam tenebris lucem diffundit; nequitia autem, in luce quoque tenebrescit. — Sed neque quomodo peccant impii sciunt, neque causam offensionum suarum norunt: denique ne ipsum quidem peccatum suum animadvertunt; quod extremae nequitiae indicium est.

Fontes dieit virtutes, unde scatet aqua vivens divinatorum verborum, id est Christi cognitio. David quoque: apparuerunt, inquit, fontes aquarum, et revelata sunt fundamenta orbis terrarum, sub adventu videlicet servatoris nostri Iesu Christi.

Oculi tui, inquit, recta videant, id est ea tantum quae Deo sunt placita; nempe quae a prophetis manifestata nobis fuerunt de solo Christo discipulisque eius: quaecumque de-

γνώσις ἡ τοῦ θεοῦ, ἥ τις ὑπερασπίζουσα ἡμῶν, πάντα λογισμὸν ἐμπαθῇ, καὶ πᾶσαν γνώσιν ψευδοῦ ἀπωθεῖται.

Αὗται αἱ πολλαὶ ὁδοὶ εἰς μίαν ἄγουσιν ὁδὸν, τὴν εἰποῦσαν· ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός· πολλὰς δὲ εἰρηκεν ὁδοὺς, τὰς ἀρετὰς τὰς φερούσας ἐπὶ τὴν γνώσιν τοῦ θεοῦ. Πληθυνθήσεται δὲ ἔτη ζωῆς τοῦ ἀκούοντος διὰ τῶν προφητῶν τοῦ ἐπουρανίου πατρὸς, καὶ δεχομένου διὰ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦς λόγους αὐτοῦ, εἰς τὸ κατευθυνθῆναι ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς δικαιοσύνης τοῦ βίου, ὅπως ἀποσωθῇ εἰς τὴν αἰῶνον ζωὴν.

Τούτου τοῦ στρατοῦ ὁ τόπος ἐστὶν ἡ κακία καὶ ἡ ψευδολογία γνώσις, καὶ πᾶν ὁτιοῦν ἀθεκτον τῷ θεῷ· πλέμει γὰρ εἰσιν οἱ ἀσεβεῖς λογισμοί, ψυχὰς ἀποκτείνοντες.

Ἐν τοῖς ἀγαπητοῖς αὐτοῦ δίδωσιν ὁ κύριος ὕπνον· οἱ δὲ ἀσεβεῖς οὐκ εἰσὶν αὐτοῦ ἀγαπητοί· τοῖς ἀσεβέσιν ἄρα οὐ δίδωσιν ὕπνον ὁ κύριος· ἐντεῦθεν δὲ ἐστὶ καὶ πειθανῶς δεῖξαι, ὅτι οὐ καλὸν πεφύκασι θαλίμνες.

Προπορεύονται ἡμῶν αἱ ἀρεταί, καὶ φωτίζουνσιν ἡμᾶς ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ὃς πρὸς τὸν μέλλοντα, ἡμέραν ὄντα, νύξ λέγεται· ἕως κατορθώσει ἡ ἡμέρα ἐν ἣ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἀνατέλλει. Ἡ ἀντὶ τοῦ, ἕως ἡμᾶς ἐν ἀσφαλείᾳ καταστήσουσιν, οὐκ ἀφίστανται· τούτο γὰρ ἡμέρας ἴδιον, τὸ σκότος διαλύειν· ὅπερ οὖν καὶ Χριστὸς ἔλεγεν· ὁ περιπατῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει· τούτων ἀντίον δὲ αἱ τῶν ἀσεβῶν· ἐπεὶ οὖν οὐκ ἐγνωσαν οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκότει διαπορεύονται· προσκόπτουσιν, ἀλλ' οὐκ ἔχουσι συγγνώμην ὡς ἀγνοία προσπταίοντες· αὐτοὶ γὰρ ἑαυτοῖς τὸ σκότος εἰργάσαντο· ἔρα δὲ ὡς ἡ μὲν ἀρετὴ, καὶ ἐν σκότει φῶς ἐπέσκησεν. ἡ δὲ κακία καὶ ἐν φωτὶ, σκότος.—Οὐδὲ τὸν τρόπον πῶς ἁμαρτανουσιν, οἱ ἀσεβεῖς ἐπίστανται· οὐδὲ τὴν αἰτίαν γινώσκουσιν, πόθεν προσκόπτουσιν· ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο ἴσασιν, ὅτι παρανομοῦσιν· ὅπερ ἐστὶν γνώρισμα τῆς ἐσχάτης κακίας.

Πηγὰς λέγει τὰς ἀρετὰς, ἀφ' ὧν γεννᾶται τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν τῶν θείων ρημάτων, ὅπερ ἐστὶν ἡ γνώσις τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ Δαυὶδ· ὤρθησαν γὰρ, φησιν, αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων, καὶ ἀνεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης, παρὰ τὴν ἐπιδημίαν δηλονότι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Οἱ ὀφθαλμοί σου, εἶπεν, ὁρᾷ βλέπῃσιν, τουτέστι τὰ θεῶν μόνᾳ φίλα, ἡγουν τὰ παρὰ τῶν προφητῶν ἡμῖν σαφηνισθέντα περὶ τοῦ Χριστοῦ μόνου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· καὶ ὅσα παρὰ

v. 10.
cod. f. 21. b

v. 15.
cod. 22. b.

v. 16.

v. 18.
cod. f. 23. a.

v. 19

v. 21.

v. 25.
cod. f. 23. b.

τινος πρὸς τὸν Χριστὸν οἰκειοῦντα λαληθεῖν καὶ μένεν.

v. 27.
cod. f. 24. a.

Συμφωνεῖ ταύταις τὸ, εἰ μὴ κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον, καὶ φυλάξῃ πόλιν· τουτέστιν εἰ μὴ κύριος δώῃ ἡμῖν ἰσχύ· τοῦ κατευθύναι τὰ πρὸς αὐτὸν διαβήματα, μάτην ἡμεῖς κειώμεν, αἱ μὴ ἐν παρακλήσει αὐτὸν ἐπικαλούμενοι, ἀλλ' ἐν αὐθαδεῖ ἐπιχειροῦντες.

C A P. V.

v. 1.
cod. f. 24. b.

Σταμυλεύονται γὰρ αἶτε πρόδηλοι πόρνοι, καὶ αἱ τῶν ἑτεροδόξων διδασκαλίαι, ἀπατῶσαι διὰ τῆς χρηστολογίας τὰς τῶν ἀνάκων καρδίας· μεγίστη οὖν ἀσφάλεια τὸ μὴ ἀλῶναι τὴν ἀρχήν· ἀλόντα γὰρ, δύσκολον διαφυγεῖν.

v. 3.
ibid.

Μέχρι μὲν τῆς ἀκτῆς αὐτῶν, τὸ καλόν. σημαίνει δὲ τὸ λίπος τὴν ἡδονήν, ἀφ' ἧς τίκεται ἡ ἀκαθαρσία· ἧς ἔκγονον, κακία καὶ ἄγνοια· ὧν οὐδὲν ἐστὶ πικρότερον ἐν τοῖς γεγενησιν εὐρεῖν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

v. 9.
cod. f. 25. b.

Ἐντεῦθεν γινώσκμεν ὅτι τὸ θυμικὸν μέρος ἐπικρατεῖ ἐν τοῖς δαιμοσιν· ἀνελετήμων γὰρ, φησι, θυμὸς, καὶ ὀξεῖα ὀργὴ αὐτῶν· θηρεύουσι γὰρ εἰς ἀπόλειαν τοὺς πειδαρχοῦντας αὐτοῖς· εὐτω γὰρ τιμῶσι τοὺς τιμῶντας αὐτούς.

v. 11.
cod. f. 26. a.

Διὰ τῶν κακιῶν οἱ πονηροὶ κατατρίβουσι τὰς σάρκας τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ αἷμα καταναλίσκουσι, κινὸν αὐτὸ ἡγασάμενοι 1)· ὁ τρώγων γὰρ μου, φησὶ, τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ γὰρ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ· ὁ δὲ ἀναξίως ἐσθίων τὸ σῶμα καὶ πίνων τὸ αἷμα τοῦ κυρίου, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει.

v. 14.

Ἦν ὅτε οὐκ ἦν κακόν, καὶ ἔσται ὅτε οὐκ ἔσται· ἀνεξάλειπτα γὰρ τὰ σπέρματα τῆς ἀρετῆς· πεῖθει δὲ με καὶ οὗτος παρ' ὀλίγον, καὶ οὐ τελείως ἐν παντὶ κακῷ γεγευνὸς ὁ πλεῦσις ἐν τῷ ᾧ διὰ κακίαν κρινόμενος, καὶ οἰκτεῖρων τοὺς ἀδελφούς 2)· τὸ δὲ ἐλεῖν, σπέρμα τυγχάνει τὸ κάλλιστον τῆς ἀρετῆς.

v. 15.
cod. f. 26. b.

Ἡ γνώσις καὶ φρέαρ ἐστὶ καὶ πηγὴ· ταῖς μὲν γὰρ προσελθοῦσι ταῖς ἀρεταῖς, βαθεῖ φρέαρ εἶναι δοκεῖ· ταῖς δὲ ἀπαθείσι καὶ καθαροῖς, πηγὴ· εὐτω καὶ ὁ σωτὴρ ἐκαστέζετο ἐπὶ τῇ πηγῇ, ὥρα ἦν ὥσπερ ἔκτῃ· πηγὴν δὲ νόει τὴν θείαν γνώσιν, καὶ οὐ τὸ φρέαρ τοῦ ὕδατος· ὥσπερ δὲ ἡ πηγὴ πρόκειται ἀκόπως, τουτέστι τὸ τρέχον ὕδωρ ταῖς

nique abs quovis dicentur ad Christum tantummodo deducunt.

His consonant illa: nisi Dominus aedificaverit domum, et custodiverit civitatem. Idest, nisi Dominus nobis vim suppetitaverit dirigendi ad ipsum gressus nostros, frustra nos laboramus, qui nequaquam eum precibus invocamus, sed cum audacia rem gerimus.

Blaterant enim tum publicae meretrices, tum heterodoxorum scholae, pulchro eloquio ingenuorum corda decipientes. Est itaque tutum maxime, ne initio decipiamur; nam deceptus, difficile evadit.

Auditionis tenus, delectatio. Pinguedo autem voluptatem denotat, ex qua impuritas gignitur: cuius progenies, nequitia et inscitia. Atqui his vitiis nihil invenietur amarius in die iudicii.

Hinc cognoscimus qualitatem iracundam in daemonibus praevalere. Immitis enim est, inquit, furor eorum, et ira acuta. Venantur quippe ad interitum eos qui sibi obtemperant. Sic videlicet honorant eos, qui ipsos honorant.

Peccatis suis improbi homines Christi carnes conterunt, et sanguinem consumunt, rem profanam existimantes. Attamen ait Christus: qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam, et ego resuscitabo eum in novissimo die. Iam vero qui indigne corpus manducat et sanguinem bibit Domini, iudicium sibi manducat et bibit.

Olim non fuit malum, et hoc ipsum aliquando non erit: sunt enim indelebilia virtutis semina. Hoc mihi propemodum suadet dives ille qui non omnino totus malus fuerat, etsi ob nequitiam inferis adiudicatus: ecce enim ille misericordiam erga fratres retinebat. Atqui misericordia, semen est virtutis optimum.

15. Scientia puteus simul est et fons: etenim illis qui ad virtutem primum accedunt, profundus puteus videtur: at imperturbatis atque puris, fons. Sic etiam Salvator sedebat supra fontem hora circiter sexta. Tu vero fontem intellige divinam scientiam, non aquae puteum. Et sicuti fons prostat absque labore,

1) Animadvertit catholicum doctissimi et antiquissimi Origenis testimonium de sacrosancta eucharistia.

2) Haec innuit Origenes errorem illum suum de futura, post vitam, conversione impiorum, et poenarum fine.

utpote aqua discurrens sitientibus, ita puteus laborem requirit volentium exantllare. Et sicuti fons incessanter manat, ita sensibilis scriptura perennem habet fluxum, faciliterque his qui sitiunt Deum donat. Et sicuti puteus laborem creat exantllantibus, ita et scientia contemplativa iis qui volunt virtutes recte exercere animae corporisque, et divina intelligere, et caelorum regnum adipisci.

Heic mulieris vocabulo scientiam Dei denotat; quae nobis iam inde ab adolescentia tradita fuit; et quam superius Salomon iuventutis magisterium dixit. Fili enim, inquit, ne te capiat consilium malum (id est diabolus malorum consiliorum molitor) quo doctrina iuventutis deseritur, et divinum foedus oblivioni traditur. Oblivio autem et derelictio, possessu scientiae deteriores sunt, veluti sanitate longe peior morbus, et infra vitam mors. Simul tamen ipsa scientia et mater dicitur et uxor atque soror: mater, quia qui docuit me, per scientiam me genuit, ut Paulus per evangelium Galatas: uxor, quia mihi copulata parit virtutes et recta dogmata; siquidem reapse scientia parit viro prudentiam: soror, quia ego pariter atque illa ex uno geniti fuimus Deo patre. Dic enim, inquit, sapientiae, ut soror tua sit.

Gratia et amicitia liberant. Virtus autem et scientia, rationalem animam liberant. Nam gratia et amicitia, virtus et scientia sunt. Iam si cervus ex amicitia, et pullus ex gratiis gignitur; cervus quidem est contemplationis symbolum, pullus autem quietis a cupiditatibus; quorum alterum ex virtutibus, alterum ex scientia confieri comparatum est.—Cervus est contemplationis symbolum circa corpora et incorporea et scientiam Dei: amicitia autem, dilectionis erga Deum et homines: pullus denique, imperturbati animi. Et theoria quidem scientiae Dei, ex animae virtutibus procreari solet: dilectio, ex sapientia: tranquillitas, ex virtutibus corporis. Hortatur vero nos ut cum huiusmodi gratiis semper versemur: nam qui cum iis consuescet, non ad Deum solum accedet, sed cum illo etiam habitabit.—Propria rationalis naturae est virtus, quae amicitia appellatur, et Deo conciliat, copulatque eos qui se sequuntur per scientiam Dei.—Nam qui virtutis scientiaeque amore ducitur, quotuscumque meliorum est.

διψῶσιν, οὕτω τὸ φρέαρ ἐν κόπῳ τοῖς θέλουσιν ἀντλεῖν· καὶ ὥσπερ ἡ πηγὴ ἀπαυστός ἐστι τοῦ ῥεῖ, οὕτω ἡ αἰσθητικὴ γραφὴ ἀένναον ἔχει τὸν δρόμον, καὶ εὐκόλον τοῖς διψῶσι τὸν Θεὸν γεραίρειν· καὶ ὥσπερ τὸ φρέαρ κόπον παρέχει τοῖς ἀντλοῦσιν, οὕτω καὶ ἡ θεωρητικὴ γνῶσις τοῖς θέλουσι δι' αὐτῆς τὰς ἀρετὰς κατορθῶσαι, ψυχῆς τε καὶ σώματος, τὰ τε θεῖα ἐννοεῖν, καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀντιποιηθῆναι.

Γυναῖκα ἐνταῦθα τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν σημαίνει· αὕτη δὲ ἐκ νεότητος ἡμῖν ἐδόθη· ἦν τινα ἀνωτέρω διδασκαλίαν ὁ Σολομὼν νεότητος λέγει· υἱέ, γάρ φησι, μὴ σε καταλάβῃ βουλή κακὴ (τὸν διάβολον λέγων, ὡς κακῶς βουλευσάμενον) ἡ ἀπολιποῦσα διδασκαλίαν νεότητος, καὶ διαθήκην θείαν ἐπιλησμένη· λήθη δὲ καὶ ἀπόλειψις, γνώσεως κτήσεως δεύεται· ὥσπερ καὶ ὑγείας νόσος ἐσχάτη, καὶ ζωῆς θάνατος δεύτερος· ἅμα δὲ καὶ ταῦται τε, ὅτι ὅπερ ἡ αὐτὴ γνῶσις, καὶ μήτηρ λέγεται καὶ γυνὴ καὶ ἀδελφή· μήτηρ μὲν, ἐπειδὴ ὁ διδάσκει με, δι' αὐτῆς με γεγέννηκεν, ὡς Παῦλος διὰ τοῦ εὐαγγελίου Γαλάτας· γυνὴ δὲ, ὅτι συνοῦσα μοι τίκει τὰς ἀρετὰς καὶ δόγματα ὁρθὰ· εἰ γὰρ ἡ σοφία ἀνδρὶ τίκει φρόνησιν· ἀδελφή, ὅτι ἐγὼ τὴν καὶ αὕτη ἐκ τοῦ ἐνὸς γεγόναμεν Θεοῦ καὶ πατρὸς· εἰπὼν γάρ, φησι, τὴν σοφίαν, σὴν ἀδελφὴν εἶναι*.

Ἡ χάρις καὶ ἡ φιλία ἐλευθερεῖ· ἡ δὲ ἀρετὴ καὶ γνῶσις, ἐλευθεροῦσι ψυχὴν λογικὴν· ἡ χάρις γάρ καὶ ἡ φιλία, ἀρετὴ καὶ γνῶσις ἐστίν· εἰ δὲ ἔλαφος ἐκ τῆς φιλίας, ὁ πῶλος ἐκ τῶν χαρίτων γεννᾶται· ἡ οὖν ἔλαφος ἐστὶ τῆς θεωρίας σύμβολον· ὁ δὲ πῶλος, τῆς ἀπαθείας· ἡ μὲν γάρ, ἐξ ἀρετῶν· ἡ δὲ, ἐκ τῆς γνώσεως γίνεσθαι πέφυκεν.—Ἡ μὲν ἔλαφος ἐστὶν θεωρίας σύμβολον, σωμάτων καὶ ἀσωμάτων καὶ γνώσεως Θεοῦ· ἡ δὲ φιλία, τῆς πρὸς Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης· ὁ δὲ πῶλος τῆς ἀπαθείας· καὶ ἡ μὲν θεωρία τῆς πρὸς Θεὸν γνώσεως, ἐξ ἀρετῶν εἴωθε γίνεσθαι ψυχικῶν· ἡ δὲ ἀγάπη, ἐκ τῆς σοφίας γίνεσθαι πέφυκεν· ἡ δὲ ἀπάθεια, ἐκ τῶν τοῦ σώματος ἀρετῶν· παραινεί δὲ ἡμᾶς ταῖς τοιαύταις χάρισιν ἀεὶ προσκοιλεῖν· ὁ δὲ τούτοις ἐμφιλοχωρῶν, οὐ μόνον τῷ Θεῷ προσκοιλήσει, ἀλλὰ καὶ σύνδικος γενήσεται αὐτῷ.—Ἰδίᾳ τῆς λογικῆς φύσεως ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, ἣ τις καλεῖται φιλία, καὶ συμφιλιάζει τῷ Θεῷ τοὺς ἐπομένους αὐτῇ διὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ.—Ἐν γάρ τῇ τῆς ἀρετῆς φιλίᾳ καὶ τῇ τῆς γνώσεως, ὁ συμπεριφερόμενος πολλοστός ἐστὶ τῶν ὠφελουμένων.

v. 18.
cod. f. 27. a.

* Prov. VII. 4.
v. 19.
cod. f. 27. b.

v. 20.
cod. f. 28. a.

Τινὲς μὲν τοῦτο περὶ τῆς ἐξωθεν σοφίας νομίζουσι λέγεσθαι, πρὸς ἣν χρονίζειν οὐ καλὸν διὰ τὰς ἐν αὐτῇ ἀπάτας· τινὲς δὲ περὶ τῆς κακίας καὶ τὸ μὴ πολὺν εἶναι πρὸς αὐτὴν, ἐρμηνεύουσιν οὕτως· ὅτι ἀδύνατον μὲν παντάπασι ἀπέχεσθαι ἀνθρώπου πενηρῶν λογισμῶν μὴ ἐγχρονίζειν μὲν τοι ἐν αὐταῖς, δυνατόν· οὐς καὶ ἀγκάλας καλεῖ.

Nonnulli hoc de profana sapientia dici putant, in qua diu versari non expedit, propter haerentes in ea errores. Alii de improbitate, quominus videlicet familiares ei simus, interpretantur sic: nempe quia etsi impossibile est hominem malis cogitationibus omnino carere; attamen in iis non immorari, possibile; quas auctor ulnas appellat.

C A P. VI.

v. 3.
cod. f. 29. a.

Πᾶς ὁ τὸν φίλον τὸν Χριστὸν ἐγγυώμενος, ὡς δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν, παραδίδωσι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς εἰωθόσι πολεμεῖν τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τὴν πρὸς τὸν σωτῆρα φιλίαν· φιλία γάρ ἐστι πνευματικὴ, γινώσις Θεοῦ, καὶ ἣν καὶ οἱ ἅγιοι φίλοι Θεοῦ χρηματίζουσιν, ὡς ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής φίλος ἦν τοῦ νυμφίου, Μωϋσῆς τε καὶ οἱ ἀπόστολοι· οὐκ ἐστὶ γάρ, φησιν, ὑμᾶς καλῶ δούλους, ἀλλὰ φίλους.

v. 4.
cod. f. 29. a.

Ὅραξ ἀγῶνα καὶ ἀγρυπνίαν· ὕπνος μὲν ἐστὶ ψυχῆς ἢ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτία· νυσταγμὸς δὲ, τὸ πρῶτον ἐν τῇ ψυχῇ συνιστάμενον ἀκάθαρτον νόημα· ἐπινυσταγμὸς δὲ ἢ πρὸς τὰ χεῖρα ῥοπή· κωλύει οὖν ὁ μὲν νόμος, τὸν ὕπνον· τὸν δὲ νυσταγμὸν τὸ εὐαγγέλιον· εἰ γε ὁ μὲν περικόπτει τὴν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτίαν· τὸ δὲ, τὴν κατὰ διάνοιαν πρῶτον συνισταμένην κακίαν· ἐβρέθη γάρ, φησι, τοῖς ἀρχαῖαις, οὐ φινεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, οὐκ ὀργισθήσῃ.

v. 6.
cod. f. 29. b.

Σημειώτεον ἐνταῦθα, ὅτι τὴν τοῦ μύρμηκος φυσικὴν ἐναρμόνιον κίνησιν, σοφίαν καλεῖ· καὶ γὰρ ὁ σοφώτερος σοφοῦ, σοφώτερος λέγεται· πῶς δὲ καὶ οὐκ ἐστὶν ὑπὸ δεσποτῆν, εἰ γε τὰ σύμπαντα δοῦλα τοῦ Θεοῦ; ἢ μὴ ποτε ὁ Θεὸς λέγεται δεσποτῆς διχῶς, ὡς δημιουργός, καὶ ὡς γνωσκόμενος; διὸ καὶ Παῦλος γράφει*. « νυνὶ δὲ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, δουλωθέντες δὲ τῷ Θεῷ (δηλονότι κατ' ἀρετὴν καὶ γνῶσιν) ἔχετε τὸν καρπὸν ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν, τὸ δὲ τέλος ζωὴν αἰώνιον »· εἰ δὲ τοῦ ταύτου τέλους καὶ τῆς γνώσεως ἅμοιρος ἐστὶν ὁ μύρμηξ ἄλογος ὢν, δηλὸν ὅτι καὶ τῆς ταύτης δουλείας ἐλεύθερος· καλῶς οὖν λέγεται μὴ εἶναι ὁ μύρμηξ ὑπὸ δεσποτῆν, κατὰ ταύτην τὴν δεσποτείαν· εἶναι δὲ πάλιν ὑπὸ δεσποτείαν λέγεται, ὑπὸ τὸν Θεόν, ὡς ὑπὸ δημιουργόν.

* Rom. VI. 22.

v. 8.
cod. f. 30. b.

Διὰ μὲν τοῦ μύρμηκος ἔοικεν ὁ Σολομών τὴν πρακτικὴν ὁδὸν ἡμῶν ὑπογράφειν· διὰ δὲ τῆς με-

Quicumque sibi amicum Christum despondet, tamquam iustitiam ac veritatem, is animam suam inimicis contradit, qui homines oppugnare solent propter ipsorum erga Salvatorem caritatem. Nam caritas spiritualis, est scientia Dei, cuius causa sancti viri Dei sunt amici, ut Iohannes baptista amicus sponsi erat, Moysesque, et apostoli: iam enim, inquit, non appellabo vos servos sed amicos.

Viden' certamen et vigilantiam? Animae quippe somnus est peractum peccatum: dormitatio autem conflatus in anima impurus cogitatus: denique indormitatio, declinatio ad deteriora. Vetat somnum lex, dormitationem evangelium: illa enim amputat peccati consummationem, hoc suborientem menti nequitiam. Nam dictum fuit antiquis: non occides; ego autem dico vobis, non irascaris.

Heic animadvertendum est, formicae naturalem concinnum motum, vocari ab auctore sapientiam. Nam qui est sapiente sapientior, is dicitur sapientior. Quomodo autem formica sub domino non est, quandoquidem omnia Deo famulantur? nisi quod Deus dupliciter dicitur dominus, et quia creator, et quia cognitus. Quare et Paulus scribit: « nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo (idest secundum virtutem ac scientiam) habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam ». Iam si finis huiusmodi atque scientiae expers est formica utpote irrationalis, constat eam esse huiusmodi quoque famulatu liberam. Bene ergo dicitur formica non esse sub domino, secundum huiusmodi dominatum. Attamen sub Dei dominatu vicissim dicitur, sub eo scilicet tamquam creatore.

Formicae similitudine videtur nobis Salomon viam agendi describere: ape autem theoriam

actarum rerum ipsiusque actoris denotare: quam theoriam seu doctrinam puri aequae atque impuri, sapientes ac fatui, ad suae animae sanitatem adhibent. Et mihi videtur favus, ipsorum negotiorum locum tenere: haerens autem ei mel, symbolum esse theoriae ipsorum. Et favus quidem praeteribit; nam caelum, inquit, et terra praeteribunt: mel tamen non praeteribit, quia salvatoris nostri Iesu Christi verba non praeteribunt. De quibus dicit Salomon: favi mellis, pulchri sermones; et dulcedo horum, animae medela. David etiam: dulciora, inquit, faucibus meis oracula tua, plus quam mel ori meo. Effectum vero laboris virtutum atque scientiae, laborem nominavit. Reges porro et idiotas, non dicit vel eos qui diademate ornantur, vel de sterquilinio pauperes; sed homines qui erga Deum mentem bene eruditam atque in virtutibus obfirmatam habent, hos reges dicit.

Somnus hic rationali tantum animae obrepit. Namque heic significat insipientiam et insecitiam. Evigilatio quidem facit hominem tamquam struthionem solitarium in domo.

Heic attendendum est, ne forte ex huiusmodi corporis motibus cognoscant adversarii cogitationes intra nos versantes. Nam cordium quidem solum Deum cognitorem esse credimus.

Quicumque Christi carnes manducat, et eius sanguinem bibit, sanguinem iustum possidet; quo si privetur rationalis anima, ea mori dicitur. Nam anima quae peccat, ipsa morietur. Quod si quis sanguis iustus est, utique erit et iniustus, quem sibi attrahunt qui comedunt datum in escam populis Aethiopum (draconem) pane mendacii nutritum. Et sane qui diis alienis sacrificant, iustum sanguinem suum pessumdant: qui autem semet sacrificium Deo soli offerunt, ii sanguinem iniustum disperdunt. Subsequetur autem omnino iniusti sanguinis corruptio. Verumtamen id non nisi praesente tempore accidit; sed ab initio non fuit sic. Non enim in morbi corruptione valetudo puerorum fuit, qui sani initio geniti fuerunt.

Reprehendit mutua mendacia, quae ipsos ad disceptationes conferunt atque lites. Vel

λίσης, τὴν θεωρίαν τῶν γεγονότων σημαίνει καὶ αὐτοῦ τοῦ ποιήσαντος, ἢν τινὰ καὶ καθαρὸν καὶ ἀκάθαρτον, καὶ σοφὸν καὶ ἀνόητον, πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ὑγίαν προσφέρονται· καὶ φαίνεται μὲν μοι ὁ κηρὸς, αὐτῶν τῶν πραγμάτων λόγον ἐπέχειν· τὸ δ' ἐναποκείμενον αὐτῷ μέλι, σύμβολον εἶναι τῆς θεωρίας αὐτῶν· καὶ ὁ μὲν κηρὸς παρελεύσεται· ὁ οὐρανὸς γάρ, φησι, καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται· τὸ δὲ μέλι οὐ παρελεύσεται· οὐδὲ γὰρ οἱ λόγοι παρελεύσονται τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· περὶ ὧν λέγει ὁ Σολομών *· κηρία μέλιτες, λόγοι καλῶν· γλυκάσμα δὲ αὐτῶν, ἴσους ψυχῆς· καὶ ὁ Δαυὶδ *, ὡς γλυκύτερα φησι τῷ λαρυγγί μου, τὰ λόγια σου ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου· τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τοῦ πόνου τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς γνώσεως, πόνον ὠνόμασε· βασιλεῖς δὲ καὶ, ἰδιώτας, οὐ τοῦς τὸ διάδημα ἔχοντας, ἢ τοὺς ἐν κοπρίᾳ πένητας λέγει, ἀλλὰ τοὺς πρὸς τὸν θεὸν τὸν νῦν σεσφισμένον καὶ ἐρρωμένον ταῖς ἀρεταῖς ἔχοντας, βασιλεῖς λέγει.

Ὁ ἕρκος οὗτος μόνῃ πέφυκεν ἐπισυμβαίνειν ψυχῇ λογικῇ· σημαίνει γὰρ ἐνταῦθα [ἄγνοιαν] καὶ ἄγνωσίαν· ὧν ἡ ἀγρυπνία ποιεῖ τινὰ, ὡς σφυθιον μενάζον ἐπὶ θωρατος.

Προσεκτέον ἐνταῦθα μὴ ποτε ἄρα διὰ τῶν ταυμάτων κινήσεων τοῦ σώματος γινώσκωσιν οἱ ἀντικείμενοι τοὺς αὐτῶν λογισμοὺς ἐν ἡμῖν σφραγισμένους· ἐπειδὴ καρδιογνώστην μόνον τὸν θεὸν πεπιστεύκαμεν εἶναι.

Πᾶς ὁ τρώγων τὰς σάρκας τοῦ Χριστοῦ καὶ πίνων τὸ αἷμα αὐτοῦ 1), κτᾶται αἷμα δίκαιον· οὐ στερισκομένη ψυχὴ λογικὴ, λέγεται ἀποβηθήσκειν· ψυχὴ γάρ, φησιν, ἡ ἀμαρτάνουσα, αὕτη ἀποθανεῖται· εἰ δὲ ἔστιν αἷμα δίκαιον, ἔστι δηλονότι καὶ αἷμα ἀδίκον· ὅπερ συνάγουσιν ἐν ἑαυτοῖς οἱ κατεσθιόντες τὸ δεδομένον βρώμα λαοῖς τοῖς Αἰθίοφι *· καὶ τρεφόμενον τῇ ἄρτῳ τοῦ ψεύδους· καὶ οἱ μὲν θύοντες θεοῖς ἄλλοτρίοις, τὸ δίκαιον ἑαυτῶν αἷμα καταναλίσκουσιν· οἱ δὲ ἑαυτοῖς θυσίαν τῷ μόνῳ θεῷ, τὸ ἀδίκον διαφθείρουσιν αἷμα· ἀκολουθήσει δὲ πάντως τῇ μὲν φθαρτῇ τοῦ ἀδίκου αἵματος· ἀλλὰ τοῦτο μὲν πάντως νῦν πέφυκε γίνεσθαι, ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐχ οὕτως· οὐ γὰρ κατὰ φθορὰν νόσου, ὑγεία τῶν παιδῶν, μετὰ τῆς ὑγείας ἀπ' ἀρχῆς τιτρώμενον.

Διαβάλλων τὸ ψεῦδος ἀλλήλοις, αὐτοὺς εἰς διακρίσεις φέρει καὶ ἀντιδικίας· ἡ ἀδελφοί εἰσιν οἱ

* Prov. XVI. 21.

* Ps. CXVIII. 103

v. 9.
cod. f. 31. a.

v. 12.
cod. f. 32. a.

v. 17.

* Ps. LXXXIII. 11.

v. 19.
cod. f. 32. b

1) Rursus Origenis de ss. eucharistia sententia catholica, quam et in aliis eiusdem scriptis late exponit atque tuetur Huetius in origenis lib. II. dissert. XIV. 2.

τὸ τῆς υἱοθεσίας ἔχοντες χάρισμα, καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὄντες πατέρα Χριστόν· οὗς χωρίζειν ἐπιχειρεῖ ὁ μάρτυς τῆς ἀδικίας, παραχᾶς ἐν αὐτοῖς ἐμβάλλων καὶ κρίσεις· τὸ δὲ ἐκκαίει, ὡς οἶμαι, προστίθεται διὰ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, ἀνάπτουτας θυμὸν μὲν, πρὸς ὀργὴν καὶ μῖσος· ἐπιθυμίαν δὲ, πρὸς αἰσχροῦς ἐργασίας· τούτους τοὺς λογισμοὺς καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος * ὠνόμασε τοῦ πονηροῦ βέλη πεφυρωμένα, τιτρώσκοντα τὴν ψυχὴν, καὶ θάνατον ἐργαζόμενα.

* Eph. VI. 16.

v. 20.
cod. f. 33. a.

Τὴν μητέρα ἐπαγεσθαι προστάσσει, ἥ τις ἐστὶν ἡ σοφία γεννώσα ἢ μὲν κατὰ θεόν· αἱτοὶ ἐχρήν αὐτὸν εἰπεῖν τὸν πατέρα· οὗτος γὰρ πρὸς τὸ συνεῖναι τῷ υἱῷ μᾶλλον ἐπιτηδειότερος· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ δυνατόν, αὐτὸν γινῶναι τὸν θεόν πρὸ τῆς τῶν γεγονότων θεωρίας, τούτου χάριν τὴν μητέρα καὶ οὐ τὸν πατέρα προστάσσει ἐπαγεσθαι· ἵνα διὰ τῆς μητρὸς ὁ υἱὸς ἴδῃ τὸν πατέρα· ἐὰν γὰρ αὐτὴ μὴ γεννήσῃ, οὐ βλέπει τὸ φῶς, ὅπερ ἐστὶ γνῶσις αὐτοῦ τοῦ θεοῦ.

v. 21.

Ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ νόμου λύχνος ἐστὶ καὶ φῶς· καὶ τάχα λύχνος, ἡ παλαιὰ διαθήκη ἐστίν· ἐκεῖνος γὰρ ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων φῶς, ἡ νέα διαθήκη· ἐγὼ γάρ, φησιν, εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ἔλεγχος μὲν τῶν κακῶν, παιδεία δὲ τῶν ἀγαθῶν· διὰ γὰρ νόμου ἐπιγινώσκεις ἀμαρτίας.

v. 26.
cod. f. 31. a.

Τοσαύτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἡδονὴ τῆς κακίας, ὅση καὶ ἐνός ἄρτου.

v. 30.
cod. f. 34. b.

Ἐὰν ἀλῶ ὑπὸ γνώσεως ἀληθεύς, ἀποθήσεται πᾶσαν γνῶσιν ψευδῆ, ὁ πρότερον κλέπτων, δι' ἐνδειαν γνώσεως, ἀπὸ τῆς μωρανθείσης ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γνώσεως καὶ σοφίας· ἀποτίσειν δὲ λέγεται ἐπταπλασίονα, τὸ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας αἰνεῖν τὸν θεόν· καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ αἰσθητήρια δεὺς τῷ θεῷ, ῥύσεται ἑαυτὸν ἐκ τῶν ἡτοιμασμένων τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦτι μωρίων.

Πᾶς ὁ κοινωνήσας τῇ κακίᾳ, μοιχός ἐστι τοῦ διαβόλου τοῦ πρώτου γήμαντος τὴν κακίαν, καὶ ἀπ' ἀρχῆς γεγονότος ἀνθρωποκτόνου· καὶ σὺν αὐτῷ ἀπώλειαν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ περιποιεῖται.

v. 4.
cod. f. 35. a.

Ἀδελφὴ ἡμῶν σοφία ἐστὶ, διότι ὁ ποιήσας τὴν ἀσώματον φύσιν πατὴρ, καὶ ταύτην πεποίηκεν σοφίαν δὲ ἐνταῦθα λέγει οὐ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὴν θεωρίαν τῶν σωμάτων καὶ ἀσωμάτων, καὶ τῆς ἐν αὐτῇ κρίσεως καὶ προνοίας ἐγκείμενα.

fratres sunt, qui adoptionis gratiam habent, et sub uno sunt patre Christo; quos invicem distrahere conatur testis iniquitatis, perturbationes ipsis immittens et iudicia. Verbum autem « accendit » apponitur, ut credo propter vitiosas cogitationes, quae animum ad iram odiumque inflammant cupiditatem autem ad turpia opera. Huiusmodi cogitationes Paulus quoque appellavit maligni tela ignea, quae animam vulnerant mortemque adducunt.

Matrem secum habere eum iubet, quae est sapientia generans, nempe illa secundum Deum. Atqui oportuisset patrem potius nominare, namque hic ad filii existentiam plus confert. Sed quia fieri nequit, ut ipse Deum cognoscat ante factarum rerum notitiam, ideo matrem potius quam patrem secum habere iubet; ut per matrem filius patrem cognoscat. Nam nisi ipsa eum pepererit, lucem non aspicit, quae videlicet ipsius Dei agnitio est.

Quia mandatum legis, lucerna est et lux. Et fortasse lucerna testamentum vetus est: illud enim erat quasi lucerna quae incendebatur et apparebat. Lux vero, novum testamentum est; ego enim, inquit, lux sum mundi; improborum redargutio, bonorum eruditio. Nam per legem cognitio peccati.

Tanta est enim nequitiae voluptas, quanta unici panis.

Si a vera scientia corripietur, scientiam quamlibet falsam abiiciet, qui antea furabatur, ob scientiae indigentiam, ex infatuata a Servatore nostro scientia ac sapientia. Redditurus autem septuplum dicitur, quia septies in die laudabit Deum: et cunctis sensibus suis Deo traditis, liberabit se a paratis diabolo et angelis eius suppliciis.

Omnis qui iniquitati communicat, moechus est, diaboli scilicet qui primus uxorem duxit nequitiam, et ab initio homicida fuit. Idem cum illo animae propriae exitium infert.

C A P. VII.

Soror nostra sapientia est, quatenus ille qui incorpoream naturam fecit pater, hanc quoque fecit. Sapientiam autem hoc loco dicit non filium Dei, sed corporalium et incorporealium notionem insitque divini iudicii ac providentiae.

Hominis carnem nunc fenestram appellat: per hanc quippe malignus fucum hominibus facit, qui lata spatiosaque via incedere volunt ad perditionem ducente. Heic vero animadvertendum est quid dicat de nequitia Salomon, nempe quod non ipsa hominem initio in plateam ducit, neque cogit pergere in vicos aedium suarum, neque ad angulum propinquare, aut in vespertinis tenebris colloqui: sed postquam hominem viderit sponte se voluptatibus tradentem, tunc ei fit obviam meretricia forma adsumpta, quae iuvenum corda facit exilire.

Qui in plateis temere inambulant, de adulterio, scortatione, furtoque, facile cogitant. Qui vero extra haec loca otiantur, contrarias naturae voluptates sectantur, masculorum concubitus affectantes, et alia quaedam vetita opera meditantes. Cave autem nec haec criminatio in sanctos quoque viros incidat: nam nisi quis solitudinem adamet, sed potius temere vagetur, is quidem inhonestae mulieris infamiam participabit.

Cogitationes aliae purae sunt, aliae impurae. Lineae pariter aliae rectae sunt aliae inflexae. Angulus autem est inflexa linea. Porro intellectualiter angulus est impura cogitatio. Igitur in omnibus angulis venari iniquitatem, perinde est ac omni impurarum cogitationum genere animam propriam decipere.

Institis atque croco et aliis huiusmodi, fallaces imaginationes variasque perturbationes significat. — Specta nequitiam haud ex se ipsa initium sumentem, sed a virtutis primordiis. Nam sodalem sacrificii assumere, bona res est. Sed quum te expugnaverit, tunc venenum tibi mulier inspirabit, amatoria loquens, quae omnia decipiendo idonea sunt; haud equidem ex propria natura, sed ob audientium stultitiam. Intellectualiter vero, nequitia satagit faciem nostram implere ignominia, institis, et cubili, et tapetibus, et croco ac cinnamomo: quae malas variasque voluptatum passiones significant, a vitiorum inventoribus excogitata.

Verba haec: post dies multos revertetur ad domum suam, spiritaliter omnino et ad oeconomiam relata spectans Paulus, postremum hostem ait evacuatum, id est mortem, quam ceu hominem iniquitatis Salomon describit: qui crumenam velut argento plenam in manibus

Τὴν σάρκα τοῦ ἀνθρώπου θυρίδα ὀνομάζει νῦν· διὰ γὰρ ταύτης ὁ πονηρὸς τὰς ἀπάτας τοῖς ἀνθρώποις ἐργάζεται, τοῖς βουλομένοις ὁδεύειν τὴν πλατείαν ὁδὸν καὶ εὐρύχωρον, καὶ ἀπάγευσαν ἐπὶ τὴν ἀπώλειαν· ἐνταῦθα δὲ προσεκτεῖν τί φησιν ὁ Σολομὼν περὶ τῆς κακίας· ὅτι οὐκ αὕτη τὸν ἄνθρωπον ἐν ἀρχαῖς ἐπὶ τὴν πλατείαν ἄγει· οὐδὲ ἀναγκάζει παρεῦεσθαι διόδοις αἰκῶν αὐτῆς, ἢ προσεγγίζειν γωνία, ἢ λαλεῖν ἐν σκότει ἐσπερινῷ· ἀλλ' ἐὰν ἴδῃ τινὰ ἑαυτὸν ἐπιθιόντα ταῖς ἡδοναῖς, εὐθὺς συναντᾷ αὐτῇ τὸ εἶδος ἔχουσα πορνικὸν, ἢ παιεῖ τὰς νέων ἐξίπτασθαι καρδίας.

Οἱ μὲν ἐν ταῖς πλατείαις βεμβόμενοι, μαχείας καὶ πορνείας καὶ κλοπῆς λαμβάνουσι λογισμούς· οἱ δὲ ἐξω τούτων βεμβόμενοι, τὰς παρὰ φύσιν ἡδονὰς μετέρχονται, ἀρσενικοιτεῖν ἐπιζητοῦντες, καὶ ἄλλων τινῶν ἀπαγερευομένων πραγμάτων φαντασίας λαμβάνοντες· ὅρα δὲ μὴ κατηγορήμα εἴη τοῦτο καὶ ἀγίων ἀνδρῶν· καί τις μὴ ἡσυχάζων ἀλλὰ βεμβόμενος, ταῖς κατηγορήμασι κοινωνήσῃ τῆς ἀτίμου γυναικός.

Τῶν λογισμῶν, οἱ μὲν καθαροὶ εἰσιν, οἱ δὲ ἀκάθαρτοι· καὶ τῶν γραμμῶν αἱ μὲν εὐθεῖαι καλῶνται· αἱ δὲ κεκλασμέναι· γωνία δὲ ἐστὶ κεκλασμένη εὐθεία· ἡ γωνία νοητῶς ἐστὶν ὁ ἀκάθαρτος λογισμὸς· τὸ οὖν παρὰ πᾶσαν γωνίαν ἐνεδρεύειν τὴν κακίαν, δηλοῖ τὸ διὰ πάντων τῶν ἀκαθάρτων λογισμῶν αὐτὴν ἐξαπατᾶν τὴν ψυχὴν.

Διὰ τῶν κειρίων καὶ τοῦ κρόκου καὶ τῶν λοιπῶν, τὰ ἀσπατῆλὰ θεωρήματα, ἢ τὰ διάφορα πάθη σημαίνει. — Ὅρα τὴν κακίαν, οὐκ ἔχουσαν ἀφ' ἑαυτῆς ἀρχὴν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν τῆς ἀρετῆς προαιμαζομένων· τὸ γὰρ κοινωνὸν λαβεῖν θυσίας, ἀγαθόν· ὅτε δὲ αὐτοῖς κατεπάλεσαι, τότε ἐνίστι τὸν ἰόν, τὰ τοῖς ἐρῶσιν ἐπιθυμητὰ καταλέγουσα, ἃ πάντα ἱκανὰ καταγοητεύσαι, οὐ περὶ τὴν εἰκελίαν φύσιν, ἀλλὰ περὶ τὴν τῶν ἀκούοντων ἀφροσύνην· κατὰ δὲ διάνοιαν ἡ κακία ζητεῖ τὸ πρόσωπον ἡμῶν καταισχύναι, διὰ τῶν κειρίων καὶ τῆς κλίνης καὶ τῶν ἀμφιτάπων καὶ τοῦ κρόκου καὶ τοῦ κινναμώμου· ὅπερ κακὰ καὶ διάφορα πάθη σημαίνει ἡδονῶν παρὰ τοῖς ἐφευρεταῖς τῶν κακῶν γινόμενα.

Τὸ δὲ ἡμερῶν πολλῶν ἐπανήξει εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, πᾶν πνευματικῶς ἐνατενίσας τῇ αἰκονίᾳ ὁ Παῦλος, ἔσχατον ἐχθρὸν λέγει καταργεῖσθαι τὸν θάνατον· ἐν καὶ ἄνθρω εἶναι τῆς πονηρίας Σολομῶν προδιέγραψε· τὸν ὡς βαλαντίον ἀργυρίου λαβόντα ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὴν ἀνθρωπο-

v. 6.
cod. f. 36. a.

v. 12.
cod. f. 36. b.

v. 12.

v. 16.
cod. f. 37. a.

v. 20.

τητα, εἰ καὶ αὐτοῖς ἐν τῇ ἀμαρτάνειν οὐ πάρεσι προβλέπειν τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον· διότι κήδεται ἀνεχόμενος τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων· ἐπεὶ εἰ μὴ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον προέβλεπε, ῥυζηθὲν πάντας ἂν ἀπώλετο.

V. 22.
cod. f. 37. b.

Τῶν ἐρρώδιων τρία γένη εἰσὶν, ὅτε κέμφορ, καὶ ὁ λευκός, καὶ ὁ ἀσέρισκος καλούμενος· τούτων ὁ κέμφορ ἀκρατῶς ἔχων περὶ τὰς μίξεις, χαλεπῶς εὐνάζεται καὶ ὀχεύει, κρόζει τὲ, καὶ ὀχεύων αἷμα ἀφίησιν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ τίκτει φαύλως καὶ ἐδυνηρῶς· ἔσκει δὲ ἡ γραφὴ ἀπὸ τῆς ἱστορίας τοῦ ζώου τούτου, τοὺς πειθόμενους τῇ πονηρίᾳ κεμφωμένους καὶ ἐξωμοιωμένους τῶν ὀρνέων δι' ἀκολασίαν· ἔστι δὲ καὶ ἄλλο εἶδος κέμφους ἐν τῇ θαλάσῃ κατ' ἀγέλας ἱπτάμενον ᾧδὲ κῆκῆϊς· ὁ δὲ πλωτῆρες πολυάγκυστρον δελεάσαντες σχῆζον, ἀγρεύουσι· καὶ οὐ μόνον οὐ φεύγει βλέπων τὰ θηρευθέντα, ἀλλὰ καὶ ἄλλος ἄλλω προτρέχει ἀγρευθῆναι· οὕτως ἐοικασιν οἱ τῇ κακίᾳ προσομιλῶντες, ἄλλος ἄλλον νικᾶν σπεύδοντες διὰ τῶν ἡδονῶν, ἐπολέθρου θανάτου ἑαυτοῦ περιπεύρουσι.

C A P. VIII.

V. 8.
cod. f. 38. b.

Καρδίαν ἐνταῦθα τὴν ἀρετὴν εἴρηκε, τὴν ἐπισυμβαίνουσαν τῇ καρδίᾳ· ἢ τὴν ὑπὸ θεοῦ κτιζομένην τὴν πνευματικὴν.

V. 11.
cod. f. 39. a.

Τὴν σοφίαν ἐνταῦθα ὡς γένος ἔλαβε τῆς παιδείας καὶ τῆς γνώσεως· παιδείαν γὰρ καὶ γνώσιν προτάξας, ἐπάγει· κρείσσων γὰρ σοφία λίθων πολυτελῶν, ὡς τῆς παιδείας καὶ τῆς γνώσεως περισχομένης ἐν τῇ σοφίᾳ 1), ἥπερ διὰ τοῦ πνεύματος διδεται, λόγος σοφίας· τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο λέγεται καὶ πνεῦμα νόθεσις.

V. 13.

Σημειώτεον ὅτι ἀδικίαν καὶ ὕβριν καὶ ὑπερηφανίαν, τὸν ἀδικὸν ὕβριστὴν καὶ ὑπερήφανον λέγει, ἀπὸ τῆς χειρίστης ἕξεως ὀνομάζων αὐτόν.

V. 14.
cod. f. 39. b.

Τουτέστι παρ' ἐμοῦ τὸ εὐβουλον καὶ ἀσφαλές· ὅπου γὰρ τοῦτο, κῆκῆϊς· ὅρας πανταχοῦ προτιθέμενα τὰ ἀσώματα τῶν σωματικῶν καὶ κρατούντα· εἴτα εἰπὼν καὶ αὐτὸ τὸ βασιλεύειν δι' αὐτῆς γινόμενον, ἐπήγαγε, καὶ ὁ πολλῶ μείζον ἔστι· τοῦτο γὰρ βασιλεύειν, τὸ δύνασθαι δικαίως κεχρησθαι τῇ ἀρχῇ, βέλτιον· ἔνιοι δὲ, βασιλεῖς μὲν τοὺς ἀγίους καὶ μεγιστάνας· τυ-

tenet, id est humanitatem; si forte denuo dum peccat, divinum timorem omittere queat. Propterea angitur dum genus humanum tolerare cogitur. Nam nisi diabolus Dei timorem prae oculis haberet, cunctos magno impetu pesum daret.

Herodiorum tria genera sunt, ille qui cemphus, et qui albus, et qui asteriscus appellatur. Hos inter cemphus intemperante ad coitum libidine, dire concumbit et veneri indulget, clamatque dum libidinatur, sanguinem oculis emittens, generatque aerumnose et non sine cruciatu. Iam vero videtur ex huius animalis historia delineare istos cemphi imitatores ac similes propter intemperantiam. Est et aliud in mari cemphorum genus, gregatim hac illac volitans; quos nautae multa esca funi imposita venantur. Hi enim non modo non fugiunt si quos captos vident, sed alius alium praecedere festinat ad capturam. Sic videntur, qui in vitio volutantur, alius alium superare voluptatibus gestientes, exitiali morte semet implicare.

Cor hoc loco dicit pro virtute, quae cordi accidit. Vel cor dicit illud creatum a Deo et spiritale.

Sapientiam heic pro quodam disciplinae et scientiae genere accipit. Nam disciplina scientiaeque nominatis, addit: melior est enim sapientia lapidibus pretiosis: quasi disciplina et scientia contineatur in sapientia, quae a spiritu datur, id est verbum sapientiae. Id ipsum vero dicitur etiam spiritus adoptionis.

Adnotandum est, iniquitatem et iniuriam et superbiam, dici heic pro homine iniusto, contumelioso, et superbo, quem ex hoc pessimo animi habitu indigitat.

Id est a me rectum consilium et tutum procedit: ubi enim illud, ibi hoc quoque est. Viden' ubique anteposita et praestantia incorporea corporalibus? Deinde postquam dixit, regnum ipsum a se conferri, addit quod multo maius est: nam hoc reapse regnare est, si quis dominatu iuste sciat uti. Nonnulli interpretes regum nomine heic intelligunt sanctos

1) Apud Augustinum contra Acad. II. 16. extat famigerata definitio: *sapientia est rerum humanarum divinarumque scientia*.

et procures; tyrannos autem illos, qui adhuc cum carne decertant, et cupiditates suas violenta vi premunt.

Maiorem dilectione heic amorem introducit, quando eodem ordine non ponitur. Ecce enim Servatore dicente Petro, amas me? hic alloquentis bene gnarus, quod minus erat sibi tribuit dicens: diligo te. Tertio autem audiens: Simon Iouae, diligis me? aegro animo fuit, quia tertia hac vice minoris significatus vocabulum secum adhibuisset.

Solus sapiens, dives illustrisque est: etenim multiplex apud eum possessio est, et sapientiae semina; quae in spiritu serens, vitam metit. Cum autem suas esse dicit divitias, dicere videtur, nihil opus tibi esse expensis, nec re nova aliqua, ut amore meo potiaris; tantum diligas, et redamaberis. Immo quod est mirabile, nempe in divitiis esse iustitiam, id quoque apud me est, et aliud quodlibet bonum.

Substantia cum sit Dei sapientia, ante saecula nata est, et ante creaturas sempiterna. Quum autem relationem erga creaturas admisit, tunc initium viarum Dei facta est, creationis videlicet et providentiae; consociato nimirum initio cum creaturis, quibus dedit initium, id est relationem erga creaturas habere coepit. Attamen ipsa sapientia sempiterna est, substantialiter ante saecula apud Deum existens.

Impietas est adversus Deum peccatum. Impie agit etiam contra animam suam, qui congerit animae suae punishmentem, impiis praeparatam. Consentaneum quoque est, ut ii mortem ament qui sapientiam oderunt; siquidem sapientia vita est.

C A P. IX.

Sapientiam hoc loco dupliciter intelligi aio: nempe illam quae a sancto Spiritu datur religiosi hominibus, per quam Dei quoque notitia mundo inclaruit. Pari modo etiam enhypostaticum filium ac Verbum Dei, a cuius sapientia omnia ex nihilo ad existendum educta fuerunt.

Victimas hoc loco dicit prophetas, quotquot Christi adhortatione signati et immolati fuerunt, dum in scientiae cratere propinarent

ράννους δὲ, τοὺς ἔτι πολεμοῦντας τὴν σάρκα, καὶ τῶν παθῶν τυραννοῦντας.

Μεῖζω φιλίας εἰσάγει τὴν ἀγάπην ἐνταῦθα, ἥνικα μὴ κατὰ τοῦ αὐτοῦ τάττεται· ἀμέλει τοῦ σωτήρος τῷ Πέτρῳ λέγοντος ἀγαπᾷς * με; τὸν προσδιαλεγόμενον εἰδώς, τὸ ἦττον δίδωσιν ἑαυτῷ, τὸ ὅτι φιλῶ σε· τὸ δὲ τρίτον ἀκούσας, Σίμων Ἰωνᾶ φιλεῖς με, ἐλυπήθη ὅτι τὸ ἦττον τρίτον αὐτῷ προσέειπε 1).

v. 17.
cod. f. 39. b.

* Ioh. XIX. 15.

Ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος καὶ εὐκλής· ἔστι γὰρ ἐν αὐτῷ κτήσις πολλῶν καὶ γεννήματα σοφίας· ἃ καὶ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, θερίζει· ζῶνι· ὅμοιος δὲ διὰ τοῦ ἑαυτῆς λέγειν τὸν πλούτον, ταιεῦτόν τι λέγειν, ὅτι οὐ χρεῖα σοι θαπάνης, οὐδὲ καινοτομίας, εἰς τὸν πρὸς ἐμὲ ἔρωτα, ἀλλ' ἀρκεῖ τὸ φιλῆσαι μόνον, καὶ ἀνταγαπηθῆσθαι· ἀλλὰ μὴν, καὶ ὁ θαυμαστόν ἐστι, τὸ ἐν πλούτῳ εἶναι δικαιοσύνην, παρ' ἐμοὶ καὶ ταῦτό ἐστι, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀγαθά.

v. 18.
ibid.

Οὐσία οὕσα ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία, πρὸ αἰώνων γεγέννηται, καὶ πρὸ κτίσεως αἰδίου ἦν· ὅτε δὲ σχέσιν πρὸς τὰ γεννητὰ ἐδέξατο, τότε ἀρχὴ τῶν ὁθῶν τοῦ Θεοῦ γέγονε τῶν ποιητικῶν καὶ πρνοητικῶν· σύζυγος οὖν ἡ ἀρχὴ ταῖς κτίσμασιν ὧν γέγονεν ἀρχή, ταυτέστιν ἡ πρὸς τὰ γεννητὰ σχέσις· ἡ δὲ σοφία αἰδίου, οὐσιωδῶς πρὸ αἰώνων παρὰ τῷ Θεῷ ὑπάρχουσα.

v. 22.
cod. f. 41. a.

Ἀσεβεία μὲν ἐστὶν ἡ εἰς θεὸν ἀμαρτία· ἀσεβεῖ δὲ καὶ εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ σωρεύων κόλασιν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, τὴν τοῖς ἀσεβέσιν ἡταιμασμένην· ἀκόλουθον δὲ καὶ τὸ ἀγαπᾶν θάνατον τοὺς σοφίαν μισοῦντας, εἴπερ ἡ σοφία ζωή.

v. 36.
cod. f. 42. a

Τὴν σοφίαν ἐνταῦθα δισσωῶς ἐπιλαβεῖν, τὴν ἐκ πνεύματος ἁγίου φημὶ ἐν λόγοις καὶ γραφῇ δοθεῖσαν ταῖς Θεόφοροις, δι' ἧς καὶ ἡ ἐπίγνωσις τοῦ Θεοῦ τῷ κόσμῳ ἐγνωρίσθη· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν ἐνυπόστατον υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐξ οὐκ ὄντα εἰς τὸ εἶναι παραγάγοντα τὰ σύμπαντα τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ.

v. 1.
cod. f. 42. b.

Θύματα ἐνταῦθα φησὶ τοὺς ὅσοι προφῆται τῇ παραινέσει Χριστοῦ σφραγισθέντες καὶ σφραγισζόμενοι, διὰ τὸ κινᾶν αὐτοὺς τῷ τῆς γνώ-

v. 2.
cod. f. 43. a

1) Accuratam distinctionem facit graecus inter ἀγαπᾶν et φιλεῖν, quod secus in lat. vulgato fit.

σεως κρατῆρι τὴν ὡς οἶνον ἡδὺν ἐπιγνώσιν αὐτοῦ τοῖς ἐχέφροσι· λέγων, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ θυμαμένον ἀποκτεῖναι· καὶ γὰρ αὐτὸς αὐτοὺς ἐσφαγίασε, καὶ σφαγιάζει, διὰ τὸ παρακελεῖν αὐτὸς τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς αὐτὸς ὑπὲρ ὑμῶν ἀποθνήσκει.

v. 3.
cod. f. 43. b.

Εἰ Παῦλος ὁ ἀπόστολος δοῦλος Χριστοῦ, ὁ δὲ Χριστὸς σοφία ἐστὶ, Παῦλος γὰρ ὁ ἀπόστολος δοῦλος τῆς σοφίας ἐστίν· ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν λειπῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν τὸν λόγον συναξομεν, δοῦλους τῆς σοφίας αὐτοῦ ἀποδείξαντες.

v. 8.
cod. f. 44. b.

Οὐ δεῖ ἁμαρτάνοντας ἐλέγχειν τοὺς κακοὺς, ἀλλὰ περὶ θείου φόβου αὐτοὺς ὑπομιμνήσκειν, ὅστις αὐτοὺς ἀποστήσει τῆς κακίας· ἢ κακοὺς τοὺς ἀπὸ ἁμαρτίας ἐπιστρέφοντας, καὶ θέλοντας ἐλθεῖν πρὸς μετάνοιαν· ἀκμήν δὲ κακοὺς ὄντας καὶ τυφλώττοντας ὑπόμενε· καὶ μὴ καθ' ἐν σφάλμα ἐλεγχε, ἵνα μὴ εἰς μῖσος ἐκ προαιμιῶν ἔλθωσιν· ὅταν δὲ γένωνται σοφοί, καὶ σερεωθῶσιν, ἔλεγχε. Καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς μαθητάς ἐτι νέους ὄντας, οὐκ ἤλεγχε, διὰ τὸ μὴ τοὺς παλαιὸς ἀσκούς εὐθέτους εἶναι πρὸς νέον οἶνον. Ἡ κακοὺς λέγει τοὺς ἄφρονας καὶ μοιρούς· ἢ τοὺς πάντη ἀλλοτρίους τῆς θείας διδασκαλίας, οὓς οὐκ ἐλέγχειν ἀλλὰ νουθετεῖν δεῖ καὶ διδάσκειν· εἰ δὲ καὶ ἠλέγχοντο Ἀχαάβ καὶ Ἡρώδης, ἀλλ' ἤδη μετέσχον τοῦ θείου νόμου, εἰ καὶ παρέβησαν· διὸ καὶ τούτους δεῖ ἐλέγχειν. Ἡ ἔοικε ταῦτα πρὸς τοὺς τότε λέγειν, τοὺς νηπιωδεστέρους· ἐπεὶ τίνος ἔνεκεν ἠέλεγχεν Ἰωάννης καὶ Παῦλος;—Οὐ δεῖ ἁμαρτάνοντας ἐλέγχειν τοὺς κακοὺς· ὁ γὰρ εἰς πρόσωπον ἔλεγχος, ἀναισχυντότερον ποιεῖ τὸν ἁμαρτάνοντα· χρή δὲ ἡμᾶς ἐπὶ σοφῶν καὶ δικαίων τοῦτο ποιεῖν· ἀναμεταξὺ μὲν τοῦ ἐλεγχομένου καὶ ἐλέγχοντος, οὐκ ἐπὶ πολλῶν δέ.

v. 11.
cod. f. 45. b.

Ὁ παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας περιφερόμενος, ναυαγήσας περὶ τὴν πίστιν, ὡς ὑπ' ἀνέμῳ ἑαυτὸν τὲ καὶ ἄλλους ποιμένας, ἀπώλεσεν· ἀπέλιπε γὰρ τῶν ἐντολῶν τὰς ὁδοὺς, τοῦ εἰπόντος, ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα, καὶ ὁ πατὴρ μου ὁ γεωργός.—Ὁ μὴ συναγων σὺν ταῖς ἀρεταῖς τὴν θείαν γνῶσιν, οὗτος οὐ συνάγει τῆς αἰωνίου βασιλείας τὴν ἀθάνατον εὐκαρπίαν· ἀκαρπία δὲ ἐστὶ κακία καὶ ἀγνοία.

v. 17.
cod. f. 46. b.

Τῶν ὡς ἄρτων ζωτικῶν, θείων λόγων ἡδέως ἀψασθαι, καὶ τῶν ἐν τῇ κρυπτῇ τοῦ νοῦ θεωρίᾳ θείων νουμάτων.—Ἄρτοι εἰσὶ τῆς ψυχῆς αἱ ἀρε-

quasi dulce vinum bonae mentis hominibus Christi notitiam, dicentis: ne timeatis eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Certe ipse illos quodammodo immolavit, et adhuc immolat, dum mandat iis qui sibi credunt ita mori, prout ipse pro vobis mortuus est.

Si Paulus apostolus servus Christi, Christus autem sapientia est, Paulus utique apostolus servus sapientiae est. Pari modo et de reliquis apostolis et de prophetis syllogismus concludemus, servos eos sapientiae Christi adfirmantes.

Non oportet malos qui peccant arguere, sed ipsos admonere potius divini timoris, qui eos a nequitia retrahet. Vel malos dicit, qui tamen a nequitia iam resipiscunt, et ad paenitentiam volunt accedere. Verumtamen illos qui summe mali sunt et caecutiunt, sustine; neque ad singula peccata argue, ne statim initio odium suscipiant: sed cum demum sapientes fient et firmiores, tunc argue. Nam ne Christus quidem discipulos adhuc recentes increpabat; quia veteres utres novo vino haud erant idonei. Vel malos dicit homines stultos et bardos, vel illos qui a divina doctrina prorsus alieni sunt; quos non increpare sed admonere oportet ac docere. Quod si nihilominus obiurgati fuerunt Achaabus atque Herodes, hi quidem iam imbuti fuerant divina lege, quam erant transgressi. Quàmobrem et hos redargui par fuit. Vel haec videtur dicere de sui temporis rudioribus hominibus. Cur enim Iohannes quoque et Paulus reprehendebant?—Malos qui peccant non oportet obiurgare; nam reprehensio in faciem obiecta, impudentiorem facit eum qui peccat. Arguere potius oportet sapientes ac iustos; verumtamen, reprehensio ac reprehendente, non autem multis, praesentibus.

Qui omni vento doctrinae circumfertur, fidei naufragium faciens, se procella veluti et alios quos regit perdet. Dereliquit enim vias mandatorum eius qui dicit: ego sum vitis, vos palmites, et pater meus agricola est. — Qui sibi non coacervat virtutibus divinam scientiam, hic non coacervat aeterni regni immortalem fructum. Est autem sterilitas, nequitia et inscitia.

Ceu panes vitales, divina verba libenter gustare, et in mentis penetrati divinorum sensuum contemplationem. — Panes animae sunt virtu-

tes, quas noster quoque Servator nobis imperavit, ieiunium scilicet, continentia, oratio, et similia. Clam vero haec agenda, ne in conspectu hominum sint.

ταί, αἵτινες καὶ παρὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν προσετάγησαν παρ' ἡμῶν γίνεσθαι· τούτους νηστεία, ἐγκράτεια, προσευχή, καὶ τὰ ὅμοια· κρυφῇ δὲ, πρὸς τὸ μὴ θεωρῆσθαι αὐτὰ τοῖς ἀνθρώποις.

C A P. X.

Virum dicit doctrinā pauperem; manus, sapientiae actus.

Vir cordatus, ab aerumnis et calamitatibus non amburitur, et iustitiae germina profert: at iniquus, ex re quoque bona damnum patitur.

Disciplinam increpatione carentem dicit animae malam agendi rationem, quae et errorem et exitium ei confert. Sed via vitae, non solum ab aeterna aerumna, verum etiam abs qualibet vitae molestia, eos qui malitiae sunt expertes, defendit. Malitia vero carentes dicit illos, qui male ab aliquo passi, innocentiam tamen cum caritate retinent. Vel disciplinam ἀνεξέλεγκτον dicit illam, quae speciem quidem pietatis habet, sed tamen caret experimento et exploratione. Nam qui non fuerit exploratus, neque aliis mentem suam cogitationesque patefecerit, is in vana praesumptione versatur.

Operiunt dicit pro, non sinunt apparere. Vel inimicitiam ait pro malitia, cuius causa invis evadimus Deo. At enim inimicitiam adversus Deum et homines, nostris in cordibus a maligno insitam, viri iusti expellunt, Deumque labiis celebrant, cum ita malignus eos tentaverit. Si enim cum inimici essemus, inquit Paulus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius. Quod si inimicitia vitium est, utique amicitia virtus et agnitio Dei, qua efficimur amici eius et sanctarum potestatum. Iam qui tali amicitiae genere Deo fuerint amici, utique et invicem amici erunt.

Domine, ante te omne desiderium meum, inquit David. Id est quicquid Deo gratum est, et iustos decet, id optandum est, ut acceptabilis sit oratio nostra coram Deo. At impius perditione perpetua circumagitur, dum quae Deo minime grata sunt, cupit agitare.

Si timor Dei addit dies, initium autem sapientiae timor Domini, utique hi dies partes sapientiae sunt a iustitiae sole concessae. Nam vir proficiens, auget notiones et illuminationes. Pro diebus autem huiusmodi orat David

Ἄνδρα, τὸν τοῦ λόγου πτωχεύσαντα· καὶ χεῖρας, τὰς τῆς σοφίας πράξεις.

Cap. X. 4.
cod. f. 47. b.

Ὁ νοσημὸν ὑπὸ τῶν ἐλπίσεων καὶ τῶν συμφορῶν μὴ συγκαίόμενος, γεννήματα δικαιοσύνης φέρει· ὁ δὲ παράνομος, καὶ ὑπὸ τῶν βελτιόνων διαφθείρεται.

v. 5.
cod. f. 48. a.

Παιδείαν ἀνεξέλεγκτον ὀνομάζει τὴν κακὴν τῆς ψυχῆς πολιτείαν, ἥτις καὶ ἀπωλείας καὶ πλάνης αὐτῇ γίνεται πρόξενος· ἡ δὲ ὁδὸς τῆς ζωῆς, οὐ μόνον ἐκ τῆς αἰωνίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ πάσης κακότητος τοῦ βίου δυσχερείας τοὺς ἀνάγκους φυλάσσει· ἀνάγκους δὲ λέγει τοὺς κακῶς ἐκ τινος ὑπομένοντας, καὶ ἀκακίαν ἀσκήντας ἐν ἀγάπῃ. Ἡ οὕτως· Ἀνεξέλεγκτος, ἡ πρόσχημα μὲν εὐσεβείας ἔχουσα, ἀγύμναστος δὲ οὕσα καὶ ἀνεξέταστος· ὁ γὰρ μὴ ἐλεγχόμενος, καὶ φανερῶν καὶ ἐτέροις τὰ φρονήματα καὶ τοὺς διαλογισμοὺς αὐτοῦ, πλανᾶται οἷσιν.

v. 17.
cod. f. 49. b.

Τὸ καλύπτουσιν, ἀντὶ τοῦ οὐκ εἶσιν ἀνανεῦσαι. ἢ ἔχθραν τὴν κακίαν λέγει, δι' ἧς ἐχθροὶ γινόμεθα τοῦ Θεοῦ· τὴν δὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἔχθραν ἐγγινόμενῃν ἡμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, αὐτὴν μὲν ἀποσειόνται οἱ δίκαιοι, τῆς δὲ χαίλῃσι τὸν Θεὸν ὑμνοῦσιν, ὅταν οὕτως αὐτοῖς ὁ πονηρὸς ὑποβάλλῃ· εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες, φησὶν ὁ Παῦλος *, κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· εἰ δὲ ἢ ἔχθρα, κακία ἐστίν, ἡ φιλία ἀρετὴ καὶ γνώσις Θεοῦ, δι' ἧς φίλοι γινόμεθα αὐτοῦ καὶ τῶν ἁγίων δυνάμεων· ἐπὶ δὲ τῆς φιλίας ταύτης, οἱ ὄντες αὐτοῦ φίλοι, καὶ ἀλλήλων εἰς φίλοι.

v. 18.

* Rom. V. 10.

Κύριε, ἐναντίον σου πᾶσα ἡ ἐπιθυμία μου, φησὶν ὁ Δαυὶδ *. τούτεστιν ὅσα τῷ Θεῷ ἀρεστά, καὶ δικαίως ἀρμόζει, ἐπιθυμῶν χαρῇ, ἵνα θεοπῇ ἢ προσευχῇ ἡμῶν γένηται ἐναντίον τοῦ Θεοῦ· ὁ δὲ ἀσεβὴς, ἀπωλεία αἰωνία περιφέρεται ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ πράττειν τὰ μὴ Θεῷ φίλα.

v. 24.
cod. f. 50. a.

* Ps. XXXV. 10.

Εἰ φόβος κυρίου προστίθῃσιν ἡμέρας, ἀρχὴ δὲ σοφίας φόβος κυρίου, αἱ ἡμέραι αὗται, μέρη τῆς σοφίας· εἰσὶν ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης γινόμεναι· προκόπτων γὰρ προστίθῃσιν γνώσεις καὶ φωτισμούς· ὑπὲρ δὲ τεισῶν ἡμερῶν εὐχεται καὶ

v. 27.
cod. f. 50. b.

* Ps. CI. 25.

Δαυὶδ λέγων· μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου· ταύτας δὲ τὰς ἡμέρας καὶ Ἀβραὰμ πληρώσας ἀπέθανε πρεσβύτερος καὶ πλήρης ἡμερῶν· καὶ τὰς θείας ὁράσεις ὡς ἡμέρας προστίθησι κύριος τοῖς ἐν πίστει φεβουμένοις αὐτόν· τὰ δὲ τῶν ἀσεβῶν ἔτη, ἄσφα ὁραθέντα καὶ θείας χάριτος ἄνευ, ὠλιγώθησαν.

v. 30.

Αἰῶνα τὸν ἀνθρώπου βίον λέγει, ὡς ὁ Παῦλος· εὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω· τὸ γὰρ συμπαρακτεινόμενον τῇ συστάσει τῆς ζωῆς αὐτοῦ, αἰῶνα ὠνόμασεν· οὐκ ἐνδώσει γάρ, φησιν, ὁ δίκαιος ἀμαρτῆσαι ἐνοχλούμενος ὑπὸ τοῦ πονηροῦ. αἱ δὲ ἀσεβεῖς ἀμαρτάνοντες εὐ μόνον ἐκπεσύνται τῆς βασιλείας, ἀλλὰ τὸ πῦρ καὶ εὐ τὴν γῆν εἰκήσουσιν.

* I. Cor. VIII. 13.

v. 32.
cod. f. 51. a.

Ἀντὶ τοῦ, χάριτος ἀνάπλευς ἐστίν· εὐσεβεὺς δὲ στόμα νῦν τὸν νοῦν λέγει καὶ τὴν καρδίαν, ὡς διὰ τῶν χειλέων ὑμνεῦσαν τὸν Θεόν· τὸ δὲ λαλοῦν πονηρὰ στόμα τῶν ἀσεβῶν, ἀποστρέφεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ εἶναι τῷ πονηρῷ· ὅρα δὲ τί ἀπ' ἐκείνου, τί δὲ ἀπὸ τούτου.

C A P. XI.

cod. f. 51. b.

Εἰχων γὰρ πρὸς τὰ μέλλοντα τὸν σκοπὸν, τυγχάνει πάντως ὧν προσεδόκησε τελευτήσας ὁ δίκαιος. Ἡ εἰς τὴν ἀνάστασιν ἡμᾶς παραπέμπει· καὶ, ἐπὶ τούτου μὲν, μένει τὰ ὄντα καὶ οὐκ ἀφανίζεται· ἐπ' ἐκείνου δὲ καὶ τὰ ὄντα σβέννυται· ἐν γὰρ τῷ παρόντι μόνον αἰῶνι καυχῶνται· περὶ ὧν εἴρηται· ὧν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν *.

* Philip. III. 19.

v. 8.
cod. f. 52. a.

Οὐχ ὡς ὑποκειμένου τοῦ εὐσεβοῦς τῇ δίκῃ φησὶ τὸ ἀντ' αὐτοῦ παραδίδεται ἀσεβῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ παγίς ἐστὶν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ κατὰ τοῦ δικαίου, τούτου ῥυομένου περιπίπτει ταύτῃ ὁ ἀσεβής· ἐξαρθάζεται ὁ εὐσεβής ὑπὸ τοῦ. ὁ δὲ ἀσεβής ἐγκαταλείψεται, περιπίπτει κατὰ το, ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτοῦ συνελήθη ὁ ἀμαρτωλός *. Ἡ ἐπειδὴ ὁ δίκαιος ὑπόκειται τισὶν ὡς ἄνθρωπος ἀμαρτήμασιν, ἐλθὼν ὁ ἀσεβής καὶ κακοποιήσας τὸν δίκαιον, τῶν μὲν ἀμαρτιῶν καὶ τῶν κολάσεων τῶν μελλουσῶν ἐρρύσατο, εἰς ἑαυτὸν δὲ τὰς τιμωρίας ἀνεδέξατο. παραδίδεται δὲ ὑφ' ἑαυτοῦ ὑπὸ τῆς ἰδίας κακίας, ὡς παραδοὺς ἑαυτὸν εἰς ἀδόκιμον νοῦν.

* Ps. LX. 17.

v. 14.
cod. f. 52. b.

Ἦτοι διάκρισις ἡ περὶ τῶν πρακτέων, ἢ μή· ἢ ὥστε τὸν ἑαυτῶν βίον εἰκονομεῖν· κλυδώνιον γὰρ ἐστὶ μέγα καὶ ἀφόρητον· αἱ τοιοῦτοι γὰρ παντὶ ἀνέμῳ περιφερόμενοι ναυαγοῦσι περὶ τὸν

dicens: ne revoces me in dimidio dierum meorum. Hisce diebus expletis, Abrahamus quoque obiit senex plenusque dierum. Divinas quoque visiones, quasi dies, addit Dominus cum fide timentibus se. At vero impiorum anni, insipientes comperti, et absque divina gratia, breviati fuerunt.

Saeculum dicit humanam vitam, ut Paulus: non manducabo carnem in saeculum, ne forte fratrem meum scandalizem. Quippe demensum vitae suae spatium, saeculum nominavit. Non delabetur, inquit, iustus ad peccandum propter illatas sibi a maligno molestias. At impii peccantes non regno tantum excident, verum ne terram quidem habitabunt.

Pro eo ac si dicat, gratiae plenus est. Religiosi hominis os nunc pro mente dicit et corde, quae quasi labiis Deum concelebrant. Quod autem prava loquitur os impiorum, retorquetur a Deo in ipsum impium. Videsis autem quid ab illo, et quid ab hoc.

Qui scopum sibi proponit res futuras, prorsus acquirit expectationem suam moriens iustus. Vel ad resurrectionem nos amandat auctor. Et iusto quidem manent quae habet, nec pereunt: iniusto autem et quod habet, extinguitur. Quippe eiusmodi homines praesenti tantum saeculo exultant; de quibus dictum est: quorum gloria in ignominia ipsorum.

Non quia suppositus damnationi fuerit vir pius, dicit: impius traditur pro eo; sed quia laqueum improbus iusto tetenderat; hoc erepto, incidit in illum improbus. Eripitur a Deo pius; impius vero derelictus laqueum incurrit. Iuxta illud: in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Vel: quia iustus obnoxius est, utpote homo, quibusdam peccatis, superveniens impius et affligens iustum, a peccatis et futuris poenis hunc liberat, in se autem poenas illas attrahit. Proditur nimirum a sua ipsius malitia, postquam se in improbam mentem coniecit.

Nimirum rerum agendarum aut non agendarum discretio; vel propriae vitae administratio, quae certe magna procella est et intolerabilis. Hi enim omni vento circumferuntur in vitae aut fidei naufragio, et tamquam

arboris folia decutiuntur a Deo, quibus Dei sapientia non inest. Quod si salus in consilio veritur, neque in consilio simpliciter sed in eius copia, non igitur corporibus divitiisve innitur: neque ab indole propria quis salvatur; quod aio contra eos qui indolis haeresim invehunt.

Haec evidenter vocabulum anima pro corpore posuit. Et quidem Christus in evangeliiis corpus dicit pro anima: lucerna, inquit, corporis est oculus; lucernam nempe dicens pro mente, quae scientiae capax est. Corpus autem concupiscibilem esse animi partem, quam quidam irrationalem, alii autem patheticam appellant. Homo autem ex iis, quae fecit doctique, bonis, nunc quidem cognitionem corporalium et incorporalium, in posterum autem regnum caelorum acquirit sibi discipulisque suis. Pessumdat vero non suum tantum corpus; sed etiam animam, cum iis qui ei obaudiunt, igni exitiali contradit.

Ille manui manus inserit iniuste, qui pravorum fit operum dogmatumque magister. Ille autem iustitiam serit, qui de virtutibus et Dei scientia profert sermones.

Iis qui in propriis serunt, et plura efficiunt, opponuntur illi qui minora colligunt. Qui ergo in propriis serunt, ii sunt qui in spiritu serunt, et vitam metunt. Qui autem minora colligunt, ii sunt qui in carne serunt, et corruptionem sibi coacervant.

Fru mentum est divinum verbum, quod Iudaei occultantes, gentibus dereliquerunt. Simile est huic etiam illud a Servatore nostro in evangeliiis dictum: nemo lucernam accendens, ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sicut enim frumentum alimonia est corporis; ita Dei cognitio, est animae. Qui vero utrumque alimentum habet, nec tamen praebet, sed mercedem pro his exigit ab iis qui dare non habent, totum id daemonibus relinquet. Dicit eum fore etiam populi execrationem, quia ei ab angelorum cunctorumque iustorum populo in die iudicii maledicetur.

Fabrica secundum spiritum, est practicum bonarum virtutum exercitium. Qui Deo debita exsequitur, quaerit alios Deo gratos homines, qui aequae Deo debita peragenda suscipiant, ut sicut ipse, ita et illi se gerant. Secus vero, eos qui pro bonis mala agunt, vitabit.

βίον ἢ τὴν πίστιν, καὶ ὡς φύλλα δένδρου πίπτουσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, αἷς μὴ ὑπάρχει σοφία Θεοῦ· εἰ δὲ ἡ σωτηρία ἐστὶν ἐν βουλῇ, καὶ οὐχ ἀπλῶς βουλῇ, ἀλλὰ καὶ πολλῇ, οὐκ ἄρα ἐν σώμασιν ἢ χρήμασιν, εὐδὲ κατὰ φύσιν τίς σώζεται κατὰ τοὺς τὰς φύσεις εἰσάγοντας.

Ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν ἀντικρὺς προεῖπεν σῶμα· καὶ ὁ Χριστὸς δὲ ἐν ταῖς εὐαγγελίαις, σῶμα τὴν ψυχὴν ὀνομάζει· ὁ λύχνος λέγων τοῦ σώματος ἐστὶν ὁ ὀφθαλμὸς*. λύχνον μὲν εἶπε τὸν νῦν· αὐτὸς γάρ ἐστιν γνώσεως δεκτικός· σῶμα δὲ τὸ θυμικόν καὶ ἐπιθυμητικόν μέρος τῆς ψυχῆς· ὅπερ τινες μὲν, ἄλογον· τινὲς δὲ, παθητικόν μέρος καλοῦσιν. ὁ δὲ ἐξ ὧν ἐπαίει καὶ διδάσκει ὀρθῶν, ἐντεῦθεν μὲν γινώσκειν σωμάτων καὶ ἀσωμάτων, ἐν τῇ μέλλοντι δὲ βασιλείᾳ κυριανῶν, περιπατεῖται ἑαυτῷ καὶ ταῖς μαθητιώσιν· ἐξελθὺν δὲ εὐ μόνον τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν, σὺν ταῖς πεποιημέναις αὐτῷ, τῷ κυρίῳ συναπολλύουσιν.

Οὗτος χειρὶ χειρὸς ἐμβάλλει ἀδίκως, ὁ κακῶν γινόμενος πραγμάτων· καὶ δογματῶν διδάσκαλος· οὗτος δὲ σπεῖρει δικαιοσύνην, ὁ περὶ ἀρετῶν καὶ Θεοῦ γνώσεως προϊέμενος λόγους.

Ταῖς εἰς τὰ ἴδια σπεύρουσι, καὶ πλείονα ποιῶσιν, ἀντίκεινται οἱ συνάγοντες καὶ ἐλαττούμενοι· οἱ γὰρ τὰ ἴδια σπεύροντες, εἰσὶν οἱ εἰς τὸ πνεῦμα σπεύροντες, καὶ ζωὴν θερίζοντες· οἱ δὲ συνάγοντες καὶ ἐλαττούμενοι, εἰσὶν οἱ εἰς τὴν σάρκα σπεύροντες, καὶ φθορὰν συνάγοντες ἑαυτοῖς.

Σίτος ὁ θεῖος λόγος, ὃν κατακρύψαντες οἱ Ἰουδαῖοι, κατέλιπον αὐτὸν ταῖς ἔθνεσιν.—Ὅριον ἐστὶ τούτῳ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡρώων ἐν ταῖς εὐαγγελίαις λεγόμενον*. τὸ, εὐδὲς λύχνον ἄψας, τίθῃσιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ὑπὸ τὴν λυχνίαν, τοῦ φαίνειν πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ· ὥσπερ γὰρ ὁ σίτος τροφή ἐστὶν τῷ σώματι, οὕτως ἡ θεία γνώσις τῇ ψυχῇ· ὁ δὲ τὴν τῶν ἀμφοτέρων τροφήν ἔχων καὶ μὴ παρέχων, ἀλλ' ὑπὲρ τούτων μισθὸν ἀπαιτεῖ τοῖς οὐκ ἔχουσι δοῦναι, ὑπολίπειτο αὐτὸν ταῖς δαίμονι. γράφει δὲ καὶ δημοκατάρατον, ὅτι ὑπὸ τὸν δῆμον τῶν ἀγγέλων καὶ πάντων τῶν δικαίων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἐπινατάρατος ἐσται.

Τεκτονικὴ ἐστὶ κατὰ πνεῦμα ἢ πρακτικὴ τῶν ἀγαθῶν ἀρετῶν ἐργασία· ὁ δὲ τὰ θεῖα ἐποφειλόμενα πράττει, ζητεῖ θεαρίστους ἀνδρας, δεδομένους τὰς θεῖα ἐποφειλάς, ἵνα ὥσπερ αὐτὸς καὶ αὐτοὶ ἐμπερεῶνται· τοὺς δὲ μὴ τὰ καλὰ, ἀλλὰ τὰ κακὰ ζητοῦντας, παρήσεται.

v. 17.
cod. f. 58. a.

* Matth. VI. 22.

v. 21.
cod. 53. b.

v. 24.
cod. f. 54. b.

v. 26.

* Matth. V. 15.

v. 27.
cod. f. 55. a.

v. 30.
cod. f. 55. b.

Τοῦτο τὸ δένδρον τῆς ζωῆς ἐστὶ τὸ φυτευθὲν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εὖ ἄψασθαι μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκωλύθη ὁ Ἀδάμ, τὰ σπέρματα τῆς δικαιοσύνης ἀπβαλὼν, ἀπ' ὧν φύεται τὸ δένδρον τῆς ζωῆς.

Haec est vitae arbor in medio paradiso plantata, cuius contactu interdictum fuit Adamo, qui post peccatum semina iustitiae abiecerat, unde arbor vitae producitur.

C A P. XII.

v. 2.
cod. f. 56. a.
Ps. XXVII. 1.

Μήποτε παρασιωπήσης ἀπ' ἐμοῦ, φησὶν ὁ Δαβὶδ *, καὶ ὁμιωθήσομαι τῷ καταβαίνουσιν εἰς λάκκον· ἀνὴρ παράνομος παρασιωπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τουτέστι μισηθήσεται, καὶ οὐκ ἐλεηθήσεται, ὅταν τὰ γέγραπτα τῶν χάριν τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας αὐτοῦ δεξαμένους, ἀπονέμῃ, καθά φησιν· ἐν εὐαγγελίῳ, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος*.

Ne quando taceas a me, ait David, et assimilabor descendentibus in lacum. Vir iniquus tacebitur a Deo, id est odio habebitur, nec misericordia fruetur, cum praemia iis qui incarnationis suae gratiam admiserunt Christus distribuet; prout dicitur in evangelis: et gratiam pro gratia.

C A P. XIII.

v. 22.
cod. f. 62. a.

Πλούτος ἀσεβῶν κακία· οἱ δὲ δίκαιοι ἐξαναλώσουσιν αὐτοὺς, δηλονότι διὰ τῆς ἀγαθῆς διδασκαλίας· τοίνυν καὶ ἐν τῇ μέλλοντι αἰῶνι ἐπάνω πεντεκαίδεκα πόλεων γενόμενοι· τὴν γὰρ κληροδοσίαν τὴν οὐράνιον τὴν ἡμελλόν ἀπολαβεῖν οἱ ἀσεβεῖς αὐτοὺς ἐκδόσαντες, ταύτην κληρονομήσουσι δίκαιοι, καθά καὶ Παῦλος φησὶν * κατὰ δὲ τὴν σκληρότητά σου καὶ ἀμετανόητόν σου καρδίαν θησαυρίζεις σεαυτῇ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως καὶ δικαιοκρίσιος Θεοῦ· ὁ δὲ ἀγαθὸς κληροδοτήσαι ποιήσει τοὺς ὡς υἱοὺς πατρὶ πειθόμενους αὐτῷ, καὶ τοὺς ἐκείνῳ * υἱοθετήσαι τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν.

Divitiae impiorum nequitia, quos iusti destruent, recto videlicet magisterio. Ea propter in futuro saeculo quindecim civitatibus praepositi erunt. Nam caelestem hereditatem quam capturi erant ii, qui nunc se impietati addixerunt, iusti consequentur, sicut et Paulus ait: secundum duritiam autem tuam et inpaenitens cor, thesaurizas tibi iram in die irae et revelationis iusti iudicii Dei. Sed bonus (Deus) heredes efficiet illos, qui, ut patri filii, ei obtemperarunt, atque in regnum caelorum adoptabit.

C A P. XIV.

v. 7.
cod. f. 63. a.

Ὅσπερ ἀήττητά εἰσὶ, καθάπερ τὰ ὅπλα τὴν ἀσφάλειαν περιποιεῖ· οὐδὲν γὰρ π. νηρὸν ἀντιστήσεται τῇ σοφίᾳ, διότι ὅπλον ἐστὶν ἀκαταμάχητον· μόνον γὰρ πρὸς ταύτην ἀδυνατοῦσιν οἱ θαίροντες· τῷ δὲ ἄφρονι τὰ τε ὁρατά καὶ ἀσώματα πάντα ἐναντία.

Ita sunt invicta, quemadmodum arma praestant tutelam. Nulla quippe improbitas resistet sapientiae, quae est inexpugnabilis armatura. Huic uni non praevalent daemones. Imprudenti autem visibilia aequae et incorporea contraria sunt.

v. 9.
cod. f. 64. a.

Οἰκίας ἐνταῦθα τὰ σώματα λέγει· οἰκίαι γὰρ εἰσι τῶν ψυχῶν· οφείλονται δὲ παρὰ τῶν τὴν θεοσεβείαν εἰδότων καὶ τὴν θεωρητικὴν γινώσκον, οἱ παράνομοι τὴν θεογνωσίαν μαθεῖν οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τῶν ζωοποιῶν ἐντολῶν· ἵνα καθαρὰ γενόμενοι, ἴδωσι τὸν θεὸν τοῖς νοεροῖς ὀφθαλμοῖς· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ μακάριον τέλος, ὅπερ πάσῃ φύσει λογικῇ τετήρηται· αἱ δὲ οἰκίαι τῶν δικαίων ἑτοιμαί εἰσιν εἰς δοχὴν πάντων ὡς κελεύει ὁ κύριος.

Domos hoc loco corpora dicit, quae sunt animarum domicilia. Debent autem ab iis, qui divini cultus et theoreticae scientiae sunt periti, discere impii non solum Dei cognitionem, sed et universam salutarium mandatorum rationem; ut emundati videant Deum intellectus oculis. Hic enim est beatus finis, qui omni rationali naturae reservatur. Iustorum vero domus paratae sunt omnium receptioni, prout iubet Dominus.

Cogitationes nunc dixit divinas visiones et habitus virtutum, quas viis hominis temerarii opponit. Namque ex abundantia cordis loquuntur labia, inquit Dominus. Haud enim male sed bene facere bonus vir meditatur. Temerarius vero imprudenter agens ac loquens, replebitur flagellis, et rei domesticæ detrimentis, et denique animam suam perdet.

C A P. XV.

Correptiones dicit mandata; hæc enim nos peccantes corripiunt. Qui vero illa oderunt, et peccatorum turpitudini commoriuntur, cum improbo illorum inventore tabescent. A prae-tereuntibus autem nequitiam, cognoscitur disciplina inpeccantiae hominis insontis.

Quies est abstinencia a nequitia actuosa et a spectaculis, qua boni quiete fruuntur. Mentis autem et corporis oculi improborum omni tempore meditantur prava.

Vir cordatus in inferno peccantium non versatur. Viae vitae, meditationes sunt divinorum verborum et operum. Vir cordatus semper hæc agit et docet, ut cum discipulis suis declinans ab inferis salvus sit.

Qui Dei mandatis non obtemperant, inimici eius sunt; sed eiusdem amici fiunt, cum ut malos actus suos confiteantur, ad iustos homines se conferunt; a quibus deducti, salutare vias aequae ac illi persequentur. Paulo clamante: qui aliquando inimici erant, reconciliati sunt Deo per mortem filii eius. Animadvertendum, quomodo omnes inimici, iustorum opere fiant amici; ut omnibus demum dicat Christus: iam non amplius vos servos appello sed amicos.

C A P. XVI.

Rursus ibi quoque sapientia opus est, ut clementiam impetret. Vel qui punishmentis decretum scit angelus, furor Dei dicitur. Peritus autem divinorum verborum et operum, ceu ipsi mente conformis, haud eum extimescet.

Nidi sapientiae sunt ecclesiae, vel caelestia habitacula. Sapientia vero Iesus Christus est, Dei filius. Nidi autem prudentiae, praestantio-

Διανοήματα νῦν εἶπεν τὰς θείας ὁράσεις καὶ τὰς ἔξεις τῶν ἀρετῶν, αἷς περ ταῖς ὁδοῖς τοῦ θρασυκαρδίου ἀντίδεικνεν· ἀπὸ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὰ χεῖλη, εἶπεν ὁ κύριος. * εὐ γὰρ κακοποιῆσαι ἀλλ' ἀγαθοποιῆσαι ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ διανοεῖται· ὁ δὲ θρασυκάρδιος ὡς ἄφρων πρᾶττων καὶ λέγων, ἐμπλησθήσεται μαστίγων, καὶ πραγμάτων ἀφαιρέσεως, καὶ τέλος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει.

v. 14.

* Matth. XII. 34.

Ἐλέγχους νῦν τὰς ἐντολὰς εἶπεν· αὐταὶ γὰρ ἡμᾶς ἀμαρτύνοντας ἐλέγχουσιν· οἱ δὲ μιστύντες αὐτάς, καὶ τῇ αἰσχρότητι τῶν ἀμαρτιῶν συναποθυήσονται, σὺν τῇ πονηρίᾳ αὐτῶν ἐφευρετῇ πονηρῶς τακήσονται ὑπὸ δὲ τῶν παριόντων τὴν κακίαν, γνωρίζεται τῆς ἀναμαρτησίας ἡ παιδεία τοῦ ἀνθρώπου.

v. 10.
cod. f. 66. b.

Ἡσυχία ἐστὶν ἀποχὴ κακίας ἐμπρόκτου καὶ ὁράσεων, ἣν οἱ ἀγαθοὶ ἡσυχάζουσιν· οἱ δὲ τοῦ νοῦ καὶ σώματος ὀφθαλμοὶ τῶν κακῶν, πάντα τὸν χρόνον ἐπινεοῦνται κακά.

v. 15.
cod. f. 67. a.

Ὁ δὲ συνετὸς σὺν ἐστὶν ἐν ᾧ τοῦ τῶν ἀμαρτωλῶν· ὁδοὶ ζωῆς, διανοήματα θεῶν λόγων καὶ ἔργων· ὁ δὲ συνετὸς αἰεὶ ταῦτα ποιῇ καὶ διδάσκει, ἵνα σὺν ταῖς μαθητιῶσιν ἐκκλίνας ἐκ τοῦ ἁῶν σωθῇ.

v. 21.
cod. f. 67. b.

Οἱ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ πρᾶττοντες, ἐχθροὶ αὐτοῦ εἰσὶν· φίλοι δὲ αὐτοῦ γίνονται ἐπ' ὅν τῆς δικαίας προσδράμωσιν, ἐξευλογούμενοι τὰς πράξεις αὐτῶν τὰς πονηράς 1). ἐξ ὧν ἐνηθύντες ὡς ἐκείνοι τὰς ζωσπαιύς ὁδοὺς πορεύσονται· Παύλου κηρύξαντος *, οἱ ποτὲ ὄντες ἐχθροὶ, κατηλλάγησαν τῷ θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· προσεκτέον ὅτι πάντες οἱ ἐχθροὶ, διὰ τῶν δικαίων φίλοι γίνονται ἵνα καὶ πᾶσιν εἴπῃ Χριστός *. εὐκτεὶ ὑμᾶς καλῶ δούλους, ἀλλὰ φίλους.

v. 28.
cod. f. 68. a.* Rom. V. 10.
cod. f. 68. b.

* Joh. XV. 15.

Πάλιν καλεῖ τῆς σοφίας χρεῖα, ἵνα ἐξιλάσθαι· ἢ ὁ τοὺς περὶ κολάσεως ἐπιστάμενος λόγους ἄγγελος, θυμὸς τοῦ θεοῦ λέγεται. ὁ δὲ σοφὸς ἐν θεαῖς ἔργοις καὶ λόγοις, ὡς ὁμόφρων αὐτῷ ὧν, εὐ ποτηθήσεται αὐτόν.

v. 14.
cod. f. 70. a.

Νοσσηαὶ σοφίας εἰσὶν αἱ ἐκκλησίαι, ἢ αἱ ἐν τῷ οὐρανῷ σκηναί· σοφία δὲ, Ἰησοῦς Χριστός, ὁ τοῦ θεοῦ υἱός ἐστιν. νοσσηαὶ δὲ φρονήσεως

v. 16.

1) Nihil evidentius videtur, quam hæc Origenis doctrina de peccatorum apud sacerdotem facienda confessione, eiusdemque salutaribus monitis audiendis. Notent hoc heterodoxi tantopere a confitendo abhorrentes.

αἰρετώτεραι ὑπὲρ ἀργύριον, αἱ πρακτικαὶ ἀρεταί. δικαιοσύνη, γνώσις, σοφία, σωφροσύνη, ἀνδρεία, μακροθυμία, ἀνεξικακία, ἀργησία, ἐλεημοσύνη, πίστις σὺν ἐλπίδι καὶ ἀγάπῃ· δι' αὗς ὡς κλίμακος βασιλεύσας, εἰς τὰς τῆς σοφίας σκηνὰς εἰσιέναι ἀκώλυτον τοὺς ἀνιέναι καὶ οἰκῆσαι βουλομένους.

V. 17.
cod. f. 70. b.

Παιδείαν λέγει φόβου Θεοῦ, νηστείαν, ἐγκράτειαν, ἀγρυπνίαν, ὕμνον, καὶ τὴν ἐν νόσοις πρὸς δοκιμὴν Θεοῦ ἐπερχομένην ἡμῶν παιδείαν. Ἐλέγχους λέγει τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ· αὐτὰ γὰρ ἡμεῖς ἐλέγχουσιν ἁμαρτάνοντας. Ὅθεν ἐνταῦθα τὰς αἰσθήσεις φησὶν· ὁ δὲ φυλάσσων αὐτάς, τηρεῖ ἐκ θανάτου τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν πρὸς ζωὴν· ζωὴ γὰρ ἐστὶν ἡ πάντα ζωῶσα, καὶ ἐξ οὗ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγῶσα Τριάς ἁγία· ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ζωὴν, καὶ ἀεὶ ζῆν αὐτῇ ἐμμένει, φέρεται στόματός αὐτοῦ ἐκ τῶν μὴ Θεοῦ λόγων καὶ ἔργων, καὶ τῇ γνώσει τοῦ Θεοῦ προσέξει.

V. 22.
cod. f. 71. a.

Ζωὴ ὁ Θεός ἐστὶ τῆς δὲ τρισσοφαῦς αὐτεξούτης ἡ πηγὴ, ἡ σοφία καὶ ἡ γνώσις καὶ αἱ ἀρεταί εἰσιν· ἐξ ἧς πηγῆς οἱ πίνοντες, ἀθανάσιος μετέχουσι καὶ αἰετήσας· τοῖς δὲ κεκοιμημένοις τὴν τριαυτὴν πηγὴν, ἔννοια λόγων ζωῆς ἐστὶ· ἡ δὲ παιδεία ἀφρόνων, ἡ κακία ἐστὶν· ἡ δὲ ἀνεξέλεγκτος παιδεία, ἡ ἀφροσύνη ἐστίν.

V. 23.

Τὴν γνώσιν ἐπιγνωμοσύνην εἶπε, παρὰ τὸ τὰ πάντα αὐτὴν ἐπιγινώσκειν τὰ πράγματα· ἡ δὲ καρδία τῶν σοφῶν νοεῖ τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος ἐν τε κρίσει σωμάτων καὶ ἀσωμάτων, καὶ ἅπερ αὐτὴ παιεῖν διδάσκει καὶ πράττει.

V. 28.
cod. f. 71. b.

Λόγους οἱ δαίμονες παρὰ τοῦ διαβόλου μαθάνοντες, ἐπιχειροῦσι ταῖς ἁγίαις, καὶ πειρᾶσθαι χωρίζειν αὐτοὺς ἐπισκοποῦνται ἀπὸ τῆς γνώσεως, ἥ τις πέφυκε συνάπτειν αὐτοὺς πρὸς φιλίαν ταῖς ἐπουρανίαις δυνάμεσι· τὸ δ' αὐτὸ τούτο καὶ ὁ Σολομῶν ὡς εἶμαι διὰ ταύτης τῆς παρειμίας δευτέλωκε· σκολιὸν μὲν ἄνδρα λέγων τὸν σατανᾶν περιουμένους δὲ λαμπτήρας δόλου τοὺς διδασκαμένους παρ' αὐτοῦ κακοὺς δαίμονας φησὶ· φίλους δὲ, τοὺς ἁγίους, τοὺς διὰ τῆς γνώσεως ἀπτομένους τῷ θεῷ καὶ ἀλλήλοις.

V. 29.
cod. f. 72. a.

Ἄνθρωπος παράνομος ὁ διάβολος ἐστίν· ἀποπειράται δὲ φίλους Θεοῦ, καὶ ἀπάγει αὐτοὺς ταῖς πρὸς ἀπώλειαν ὁδοῖς καὶ οὐκ ἀγαθαῖς· ὅταν δὲ τινὰ τῶν ἁγίων ἀπατήσῃ, στηρίζει νοήματα ταῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, καὶ λογίζεται διεστραμμένα, μὴ πως σωθῇ μετανοήσας ὃν ἐθήρευσε· κινεῖ δὲ τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ ἐν ταῖς ὡσὶν ἐκείνου πάντα

V. 30.

res argento, practicae virtutes sunt, iustitia, scientia, sapientia, temperantia, fortitudo, longanimitas, patientia, lenitas, eleemosyna, fides cum spe et caritate; per quas ceu scalarum gradus in sapientiae habitacula ingredi, nihil vetat eos qui illuc conscendere et habitare voluerint.

Disciplinam dicit timorem Dei, ieiunium, continentiam, vigiliis, hymnologiam, et eam quam nobis Deus experimenti causa morborum inducit castigationem. Reprehensiones dicit mandata Dei; haec enim peccantes nos reprehendunt. Vias hoc loco dicit sensus, quos qui custodit, morte ereptam servat animam suam ad vitam. Porro vita est quae omnia vivificat, et ex nihilo ad existentiam adduxit Trinitas sancta. Qui autem vitam diligit, semperque vivere optat, os suum continebit, quominus nonnisi de Deo verbis et operibus loquatur, et Dei cognitioni studium impendet.

Vita Deus est. Fons autem vitae tripliciter per se existentis, sapientia, scientia, et virtutes sunt; quo ex fonte qui bibunt, immortalitatem sempiternamque vitam participant. Iam qui dicto fonte potiti sunt, ii verba vitae meditantur. At vero insanorum disciplina, improbitas est: tum et quae dicitur sine correptione disciplina, stultitia est.

Scientiam appellavit cognitionem, quia haec omnia negotia cognoscit. Cor sapientium cogitat quae ab ore proprio, in iudicio de corporeis et incorporeis: et quod ipsi facere docent, pariter agunt.

Diaboli doctrina eruditi daemones, sanctos oppugnant, eosque a scientia Dei arcere conantur, quae solet ipsos copulare anicitia cum caelestibus potestatibus. Hoc ipsum Salomon quoque, ut arbitror, hoc effato significat, perversum quidem hominem dicens Satanam: transeuntes doli faces, eruditos ab illo malos daemones: amicos, sanctos qui scientia sua Deum attingunt et inter se.

Vir iniquus, diabolus est, qui Dei amicos tentat, inducitque in vias perditionis et non bonas. Postquam vero sanctorum aliquem deceiverit, obfirmat sibi prae oculis machinationes, cogitat perversa, ne forte paenitens salvetur is quem venatus est. Inspirat autem auribus eius pravas quaslibet cogitationes, desperationem et omnimodam intemperantiae

voluptatem. Haec est omnis nequitiae fornax, in qua comburuntur animae eorum qui illuc labuntur. Sed enim huius quoque fornacis discentit flammam divinus Spiritus, insibilans sapientiam roris. Adhuc vero multi hoc pacto improbi homines, patrem suum diabolum solent imitari.

Sinus heic corda dixit iniquorum. Puto autem sinum ubique significare aut mentem aut scientiam. Et improbos quidem gestat in sinu diabolus, iustos Dominus.

C A P. XVII.

Si omnis qui facit peccatum, servus est, omnis vicissim qui a nequitia recedit propter virtutem, daemonibus vesanis dominis praevallet. Hic etiam mysteriorum Dei domicilium fiet, pro status conditione singulis fratribus spiritalem scientiam distribuens. Sic etiam Paulus Corinthios lacte, Ephesios solidiore cibo pascebat, de longitudine, latitudine et profunditate loquens, spatiis his significans rationalis naturae diversitatem, quae Dei de iudicio ac providentia sermones comprehendit, profundos equidem, et humanam conditionem excedentibus.

Fornaces sunt tentationes. Etenim postquam per tentationes corda purgavit, tum demum, immaculata sibi eligit Deus.

Homo haereticus irreligiosorum dogmatum linguam obaudit; at ecclesiae fideles nulla hanc attentione dignantur. Dum autem haereticus auscultat, voluntatem suam demonstrat contra Dei sapientem providentiam peccandi.— Ille improborum linguas audit, qui iniquas ab eis suscipit meditationes, et paria his agere satagit. Quibus homo iustus dicitur non attendere, seu visibilibus, seu invisibilibus; id est illorum consilia diutius mente non alere.

Fidelis inquit, homo videbit rationes mundi huius, quas auctor tropice divitias appellavit. Incredulus autem ne minimae quidem rei rationem cognoscet propter animae suae imputatam. Quod vero divitiae animae, agnitio Dei sit, Paulus docet dicendo: in omnibus divites facti estis in omni scientia et omni sapientia. Quod si quis ostendere velit non hunc esse huius effati sensum, dicat sane quomodo

τὰ κατὰ ἐνθυμήματα· ἀπογνώσιν τε καὶ πᾶσαν ἡδονὴν ἀκολασίας· οὗτος καμινος ἐστὶ πάσης κακίας· καὶ φλέγει ἐν αὐτῇ τὰς ψυχὰς τῶν ὀλισθησομένων· ἀλλὰ ταύτης τῆς καμίνου ἐκτινάσσει τὴν φλόγα πνεῦμα θεῖον, διασπρίζον σοφίαν δρόσου· πολλοὶ δὲ ἐτι τῶν κατ' αὐτὴν πονηροὶ ἄνθρωποι, εἰδῶθαι μιμῆσθαι τὸν πατέρα αὐτοῖς διάβολον.

Κόλπους ἐνταῦθα τὰς καρδίας εἴρηκε τῶν ἀδίκων· εἶμαι δὲ ὅτι καὶ πανταχού ὁ κόλπος ἢ τὸν νοῦν, ἢ τὴν γνώσιν σημαίνει· καὶ τοὺς μὲν πονηροὺς ὁ διάβολος ἐγκολπίζεται, τοὺς δὲ δικαίους ὁ κύριος.

v. 33.
cod. f. 72. b.

Εἰ πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλος ἐστὶ, πᾶς ὁ ἀποστάς τῆς κακίας διὰ τῆς ἀρετῆς, τῶν δαιμόνων ἀφρόνων ἔντων δεσποτῶν ἐκράτησεν· ὃς καὶ εἶκος μυστηρίων θεοῦ γενήσεται, κατὰ ἀναλογίαν τῆς καταστάσεως, ἐκάστῳ τῶν ἀδελφῶν διδοὺς γνώσιν πνευματικὴν· οὗτω καὶ Παῦλος τοὺς μὲν ἐν Κορίνθῳ γαλαποτίζων, τοὺς δὲ ἐν Ἐφέσῳ τρέφων στερεωτέραν τροφήν, περὶ ὕψους καὶ μήκους καὶ πλάτους καὶ βάθους διαλεγόμενος· καὶ διὰ τούτων τῶν διασημάτων, τὴν τῆς λογικῆς φύσεως σημαίνων διαίρεσιν, ἥτις τοὺς περὶ κρίσεως καὶ προνοίας τοῦ θεοῦ λόγους ἐμπιμπέχει, πανυβαθυτάτους ὑπάρχοντας, καὶ ἐκφεύγοντας τὴν ἀνθρωπίνην κατάστασιν.

v. 2.
cod. f. 72. b.

Κάμινος οἱ πειρασμοὶ· διὰ γὰρ τῶν πειρασμῶν καθάρας καὶ ἀκηλεθώτους τὰς καρδίας τῶν ἐκλεκτῶν, ὁ θεὸς ἐκλέγεται.

v. 3.
cod. f. 73. a.

Ὁ αἰρετικὸς ὑπακούει γλώσσης τῆς τῶν ἀθέων δεγμάτων· οἱ δὲ τῆς ἐκκλησίας, οὐδὲ προσέχουσιν. Διὰ τοῦ ὑπακούειν, τὸ ἐκούσιον δεικνυσιν, ὡς εἰς τὴν τοῦ θεοῦ σοφὴν διοίκησιν ἐξαμαρτῶν.—Οὗτος ὑπακούει ταῖς γλώσσαις τῶν παρὰ νόμων, ὁ τοὺς ἀδίκους δεχόμενος παρ' αὐτῶν λογισμῶν, καὶ σπενδῶν ἐνεργεῖν κατ' αὐτούς· αἷς ὁ δίκαιος λέγεται μὴ προσέχειν, ἐρατῶν τε καὶ ἀοράτων, ταυτέστι μὴ ἐπὶ πλέον τρέφειν ἐν ἑαυτῷ.

v. 4.

Ὁ πιστός, φησιν, ὁφεται τοὺς λόγους τοῦ κόσμου τούτου, οὗς τινὰς χρήματα προπιπῶς τοῦ νοῦ προσηγόρευσεν· ὁ δὲ ἄπιστος οὐδὲ τοῦ τυχόντος πράγματός γινώσκει λόγον, διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ· ὅτι δὲ πλοῦτος ψυχῆς ἡ γνώσις ἐστὶ τοῦ θεοῦ, ὁ Παῦλος διδάσκει λέγων τὸ, ἐν παντί ἐπλευτίσθητε, ἐν πάσῃ γνώσει καὶ πάσῃ σοφίᾳ*. εἰ δὲ τις βούλειτο δεῖξαι μὴ ταύτην τὴν ἔννοιαν εἶναι ταύτης τῆς παραιρίας, λεγέτω πρὸς

v. 5.

* I. Cor. 1. 5.

εὐσφόρησαν χρημάτων οἱ περιελθόντες ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείαις δέρμασι, κακουχούμενοι, βλιβόμενοι, στενοχωρούμενοι *; πῶς δὲ καὶ ὁ ἄπιστος οὐχ ἔξει ὀβολόν, πολλῶν ἀπίστων περιβεβλημένων πλεῖτον πλύν, λέγω δὲ βασιλείων καὶ ἀρχόντων τοῦ κόσμου τούτου;

cod. f. 73. b. ^{v. 17.} Χείλη πιστὰ τοὺς ἀγαθοὺς λογισμοὺς φασίν· ἄφρονι δὲ δεκτοὶ ἐσονται πονηροὶ λογισμοί· τίς γὰρ μετοχή δικαιοσύνης πρὸς ἀδικίαν; εἰ μὴ πῶς μετανοήσας δέξηται φρόνησιν τε καὶ πίστιν.

v. 19. ^{v. 9.} Διὰ μὲν τῆς δικαιοσύνης, τὴν ἀδικίαν κρύπτουмен· διὰ δὲ τῆς σωφροσύνης, τὴν ἀκολασίαν· καὶ πάλιν διὰ τῆς ἀγάπης, τὸ μῖσος· καὶ διὰ τῆς ἀφιλαργίας, τὴν πλεονεξίαν· κρύπτουμεν δὲ καὶ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ὑπερηφανίαν, καὶ διὰ τὴν πραύτητα, τὴν θρασύτητα· ζητοῦντες τὴν πνευματικὴν φιλίαν, ἥτις τὴν ἀγίαν γινώσκει σημαίνει· καὶ παρὰ τῷ Παύλῳ * δὲ συμπλέτται τινὲς τῶν ἀγίων λέγονται γεγονέναι, καὶ οἰκεῖν τῆς ἁγῆς Ἱερουσαλήμ· ἐπαικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ Σεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν προφητῶν.

* Ephes. II. 19. ^{v. 13.} cod. f. 74. a. Οἶκον ἐνταῦθα φησί τῆς μὲν ψυχῆς, τὸ σῶμα· τὴν δὲ ψυχὴν πάλιν, οἶκον τοῦ νοῦ· ὁ δ' αὐτὸς πάλιν νοῦς, τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸς λέγεται· ὁ δὲ τὴν ἐνδεον γινώσκει καὶ σοφίαν μαδῶν, ἑαυτὸν δὲ ἐκδοὺς τῇ κακίᾳ, καὶ ἀντὶ ἀγαθῶν πονηροὺς λόγους ἐκφέρων, πρὸς δὲ τὸ ἐπιστρέφειν καὶ σωθῆναι μὴ βουλομενος, τοῦ σωματικῷ οἴκῳ οὐκ ἀναχωρήσει· ἡ κακία καὶ ἡ πονηρία· ἀλλὰ μένουσιν ἐδραῖως ἐν αὐτῇ, ἵνα τὰ τέλεια κακὰ ἐπέλθῃ, ἐν αὐτῇ ἀκίνητα μένοντα ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς κυρίου.—Τὸ ἐκ τῆς γῆς παρὰ κυρίου πιασθὲν ἡμῶν σῶμα, οἶκον ἐνταῦθα φησί· τὸ δὲ οὐ κινήσεται, ἀντὶ τοῦ οὐκ ἀναχωρήσει ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὀργὴ καὶ θλίψις, διὰ τὰ ἀνθρώπων καὶ δαιμόνων ἐκπεμπόμενα παρὰ κυρίου· κατὰ τοῦ ἀντὶ ἀγαθῶν κακὰ ἀποδίδαντες τῷ ἀγαθοποιῷ αὐτοῦ ἀνθρώπῳ.—Εἰ δὲ κακὰ ἀντὶ κακῶν ἀποδίδους παράνομος, πόσω μᾶλλον ὁ κακὸς ἀντὶ ἀγαθῶν ἀποδίδους παρανομώτερος; ταιούτος δὲ ἐγένετο κατὰ τὴν ἔρημον ὁ Ἰσραὴλ· πρὸς ἐν ὃ Μωϋσῆς * ἐν τῷ δευτερονομίῳ φησί· γενεὰ σκελὴ καὶ διεσπασμένη, ταῦτα κυρίῳ ἀνταποδίδετε;

* cod. Ἱεροσ.

* Deut. XXXII. 5.

v. 14.
cod. f. 74. b.

Ἐνταῦθα ἀρχὴν, τὴν γινώσκειν φησί· δικαιοσύνη δὲ ἐπισταὶ τῇ γνώσει· ἐκ γὰρ τῆς γνώσεως ἡ δικαιοσύνη τίττεται· ἐνδεῖα δὲ ἐστὶ ἀγνοία· στάσις δὲ καὶ μάχη, πᾶσα κακία· προσηγείται δὲ τῆς ἀγνοίας, ἡ κακία· τίνος ἕνεκεν πάλιν τῶν πονηρῶν κατηγορεῖ; ἀπάγων ἡμᾶς ἀργίας· οὐκ ἄρα ἀπὸ χαιροτενίας ἢ ἐξουσίας· ὥστε εἰ βούλει

divitiis abundaverint illi, qui circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, afflicti, pressi, angustii? Quomodo item homo incredulus obolum non possidebit, quum reapse multi increduli lautis divitiis affluent, reges inquam et principes mundi huius?

Labia fidelia dicit bonas cogitationes. Vesano tamen placebunt cogitationes malae. Nam quae participatio iustitiae cum iniquitate? aut quae communio lucis cum tenebris? nisi forte ille paenitens prudentiam fidemque receperit.

Iustitiā iniquitatem obruimus; temperantia luxuriam, pariterque amore odium, et liberalitate avaritiam. Obruimus item humilitate superbiam, et mansuetudine ferociam, quae rentes spiritalem amicitiam, quae sanctam Dei agnitionem significat. Et quidem apud Paulum quidam dicuntur cives sanctorum facti, et habitatores supernae Hierusalem, superaedificati super fundamentum apostolorum et prophetarum.

Domum animae dicit heic corpus; vicissimque animam mentis domum. Item ipsa mens, dicitur animae oculus. Iam qui divinam scientiam ac sapientiam didicerit, et nihilominus se improbitati tradiderit, et pro bonis iniquos sermones protulerit, nec respicere et salvari voluerit, ex eius quidem corporali domo iniquitas improbitasque non discedet, sed in ea firmiter manent, ut suprema mala eveniant, quae illi immobiliter haerebunt usque ad diem irae Domini.—Fabricatum a Domino nobis corpus, domum heic appellat. Non movebitur autem dicit, pro: non abscedet a domo eius ira et tribulatio, quae per homines daemonesque a Deo immittuntur, adversus illum qui mala pro bonis reddidit benefico sibi homini.—Si qui mala pro malis retribuit, peccat; quanto magis qui mala pro bonis remuneratur, peccator est? Talis fuit in deserto Israhel; cui Moyses in deuteronomio aiebat: generatio prava atque perversa, haecine Domino redditis?

Hoc loco initium dicit scientiam. Iustitia autem subsequitur scientiam; namque ex scientia gignitur iustitia. Egestas, est ignorantia: seditio et rixa, omnis iniquitas. Ante ignorantiae iniquitas. Cur vero pauperes rursus vituperat? Scilicet ut ab otiositate nos abducatur. Non oritur ex electione potestas. Quod si ve-

lis cum fiducia incedere, iustus esto. Prae-
cedit egestatem seditio et rixa; nempe iniustus
praecedat virtutis inopia.

Similis est huic qui dicit amarum esse dulce,
et dulce amarum; et qui lucem appellat te-
nebras, vicissimque tenebras lucem.

Opes nunc dicit sapientiam et Dei scientiam
dicit. Vesano autem cur fiat sapientiae et di-
vinæ scientiae magisterium? Nam sicut fieri
nequit ut in mari sit vitis, ita in stultis sa-
pientia fructum virtutis proferre nequit. Sunt
enim vesani hominis opes, in singulis nego-
tiis eius stoliditates. Per has quippe factus
excors, possidere sapientiam nequit.—In om-
ni negotio quisquis se extollit, humiliabitur;
quia Deus superbis resistit. Qui oblique quae-
rit res divinas discere, malo iudicio prola-
betur.

Amicum heic dicit Christum, qui propter
suam erga hominem amicitiam factus est ho-
mo. Non iam servos vos dico, ait discipulis,
sed amicos. Omni certe tempore Christus tibi
amicus sit. Filii vero Christi, invicem sunt
amici: angeli scilicet et iusti homines, mu-
tuo sunt fratres, Spiritu adoptionis geniti.
Hanc enim ob causam angeli ex sapientia
gignuntur, ut sint hominibus duces a vitio
ad virtutem, et ab inscitia ad Dei cogni-
tionem.

Ille est volubilis, qui facile a virtute ad vi-
tium declinat, malis cogitationibus abstractus.

Patrem nunc dicit Deum; matrem, benig-
nitatem eius erga homines, quae et illi in-
carnationem suasit, et pro nobis pati. Noster
autem pater Deus, non laetatur adoptivo fi-
lio, qui Dei sapientiam atque notitiam non
sit edoctus, sed nequitiae et improbitati de-
ditus. Prudens filius laetificat matrem suam,
id est Dei benignitatem. Vel etiam adducit
nos ad Deum patrem, ut filios iam ablacta-
tos, et spiritalis solidioris cibi cupidos. Ut
ob similitudinem frater noster effectus, filius
eius Iesus Christus, ita et nos actu et sermo-
ne vivamus. Est mater nostra etiam eccle-
sia, quam per Spiritum sanctum Deus pater
sibi sponsam copulavit. Gignit enim sibi per
ipsam semper filios filiasque: et de edoctis
Dei notitiam atque sapientiam liberis laetatur
pater noster Deus materque ecclesia. Et de

μετὰ παρρησίας βαδίζειν, δίκαιος ἔσσι· προηγεῖ-
ται δὲ τῆς ἐνθείας στάσεως καὶ μάχη, ἥτοι τοῖς
ἀδικούσιν ἐνθεὶα ἀρετῆς.

Ομοίος ἔστι τούτῳ ὁ λέγων τὸ πικρὸν γλυκὺ, v. 15.
καὶ τὸ γλυκὺ πικρὸν· καὶ το μὲν φῶς, ἐνομάζων
σκότος. τὸ δὲ σκότος, φῶς.

Χρήματα ἐνταῦθα τὴν σοφίαν καὶ τὴν γνῶσιν v. 16.
φησὶν· ἄφρονι δὲ, ἵνα τί ὑπῆρξεν ἡ τῆς σοφίας
καὶ γνώσεως μάθησις; ὡς γὰρ ἀμπελον ἀδύνατον
ἐν θαλάσῃ γενέσθαι, οὕτως ἐν ἄφροσιν ἡ σοφία
ἀρετὴν καρπώσασθαι· χρήματα γὰρ ἄφρονός ἐστι,
αἱ περὶ καθ' ἑκάστα αὐτοῦ πράγματα ἀφροσύναι·
διὰ ταύτας γὰρ καὶ ἀνάρητες γέγοντες, κτήσανται
σοφίαν ἀδυνατεῖ.—Ἐν παντὶ πράγματι, πᾶς ὁ
ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· ὅτι κύριος ὑπερηφά-
νους ἀντιτάσσεται· ὁ δὲ σκολιάζων τοῦ μαθεῖν τὰ
πράγματα τοῦ θεοῦ, ἐμπεσεῖται εἰς κακὰ περὶ τὴν
κρίσιν.

Ἐνταῦθα φίλον τὸν Χριστὸν φησὶν, ὃς διὰ v. 17.
τὴν πρὸς ἀνθρώπων φιλίαν, ἀνθρώπους γέγονεν.
οὐκ ἐτι γὰρ λέγω ὑμᾶς δούλους, εἶπεν τοῖς μα-
θηταῖς, ἀλλὰ φίλους*. ἐν παντὶ δὲ καιρῷ ὁ Χρι-
στὸς συνυπαρχέτω σοι φίλος· εἰ δὲ εἰ τοῦ Χρι-
στοῦ υἱεὶ, ἀλλήλων εἰσὶ φίλοι, εἰ ἄγγελοι καὶ εἰ
δίκαιοι ἄνθρωποι. ἀλλήλων εἰσὶν ἀδελφοί, τῇ
τῆς υἰοθεσίας γεννωμένοι πνεύματι τούτου χά-
ριν καὶ γεννῶνται ὑπὸ τῆς σοφίας, ἵνα ἀνθρώ-
πους ἐδηγήσων ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν· καὶ
ἀπὸ ἀγνοσίας εἰς ἐπίγνωσιν θεοῦ.

Οὗτος ἐστὶν εὐμετάβλητος, ὁ ῥαδίως ἀπὸ ἀρε-
τῆς εἰς κακίαν μεταβαλλόμενος, τοῖς πονηραῖς λο-
γισμαῖς συναπαχθεῖς.

Πατέρα ἐνταῦθα τὸν θεὸν φησὶ· μητέρα, τὴν v. 21.
φιλανθρωπίαν αὐτοῦ· ἡ καὶ πεποίηκεν αὐτὸν σαρ-
κωθῆναι, καὶ πάθη ὑπεμῖναι δι' ἡμᾶς· ὁ δὲ θεὸς
καὶ πατὴρ ἡμῶν, οὐκ εὐφραίνεται ἐπὶ υἱῷ υἰο-
θετηθέντι μὲν, μὴ πεπαιδευμένῳ δὲ τὴν τοῦ θεοῦ
σοφίαν καὶ γνῶσιν, ἀλλὰ κακίᾳ καὶ πονηρίᾳ ἑαυ-
τὸν ἐκδόντι· υἱὸς δὲ φρόνιμος εὐφραίνει τὴν μητέρα
αὐτοῦ, τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν· ἡ καὶ προσάγει
ἡμᾶς αὐτῷ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, ὡς υἱοὺς ἀπογαλα-
κτισθέντας, καὶ τῆς πνευματικῆς στερᾶς τροφῆς
ἐπιειμένους· ἵν' ὡς κατ' ὁμοιότητα ἀδελφὸς ἡμῶν
γέγονῃς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰησοῦς Χριστὸς, οὕτως καὶ
ἡμεῖς πράξει καὶ λόγῳ πολιτευώμεθα· ἔστι δὲ μήτηρ
ἡμῶν, καὶ ἡ ἐκκλησία, ἣν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ
ἑαυτῷ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν αὐτοὺς εἰς γυναικα-
τίκει· γὰρ αἰεὶ δι' αὐτῆς ἑαυτῷ υἱοὺς καὶ θυγα-
τέρας· καὶ ἐπὶ μὲν τοῖς πεπαιδευμένοις τὴν τοῦ
θεοῦ γνῶσιν καὶ σοφίαν, εὐφραίνεται καὶ ὁ πατὴρ

v. 16.
cod. f. 75. a.

v. 17.

* Joh. XV. 15.

v. 20.
cod. f. 75. h.

ἡμῶν θεός, καὶ ἡ μήτηρ ἡ ἐκκλησία· ἐπὶ δὲ τοῖς ἀπαιδευτοῖς, πᾶν μὲν κήδεται καὶ λυπεῖται, οἷς μὴ θελόντων ἡμῶν ἐπιστρέψαι καὶ σωθῆναι, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ προσμένειν.

v. 24.
cod. f. 76. a. Πρόσωπον ἐνταῦθα τὴν θεωρίαν φησί· θεωρία γὰρ νοημάτων συνετοῦ ἀνδρός, σοφία καὶ γνώσις καὶ δικαιοσύνη· εἰ δὲ νοεραὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἄφρονος, καὶ ἐν σώματι ἐν ἁκρᾷ κακίας καὶ πονηρίας.

v. 25.
cod. f. 76. b. Ὁργὴ τῷ ἄφρονι υἱῷ παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός ἐκπέμπεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως· τῇ δὲ ἐκκλησίᾳ τῇ γεννησαμένῃ τῷ πνεύματι, καὶ τῇ τῶν ἁγίων χρεία, ὁδὴν τότε πάντως εἶσαι ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ ἄφρονος υἱοῦ· καὶ ὅτι ὁ μὲν φρόνιμος υἱὸς καὶ τεκοῦσαν ἔχει καὶ μητέρα· εἰ δὲ ἄφρων μόνην τεκοῦσαν· ἡ γὰρ μήτηρ καὶ τεκοῦσα· ἡ δὲ τεκοῦσα, οὐ πάντως ἔσται καὶ μήτηρ· εἰ γὰρ ἀπαθάνη τὸ τεχθέν ἐν κακίᾳ καὶ ἀγνωσίᾳ, τεκοῦσα μὲν ἔστι, μήτηρ δὲ οὐκ ἔστι· διότι μηδὲ τοῦ τῆς υἱοθεσίας μετέσχηκε πνεύματος τὸ τεχθέν· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν μητέρων νεηθήσεται, καὶ ἐπὶ τοῦ θανάτου τοῦ αἰσθητοῦ· τὴν γὰρ μητέρα ἐρεῦμεν καὶ τεκοῦσαν· οὐκέτι δὲ μητέρα τοῦ παιδὸς ἀποθανόντος.

v. 26. Πλημελεῖ τις, τοῦ δικαίου τὸ δίκαιον ἀφαιρῶν, ἢ διασρέφων αὐτοῦ πρὸς ἀδικίαν τοὺς μαθητάς, ἁμαρτάνει· κτήσιν γὰρ αὐτοὺς ἔχων, ἐξημιώται· οὐ γὰρ ζητεῖσι τὰ ἡμῶν, ἀλλ' ἡμᾶς· δυνάστας δὲ λέγει τοὺς ἐν Χριστῷ βασιλεύοντας.

ineruditus tristatur magnopere ac dolet, quia nolumus converti ac salvari, sed in nequitia perseverare.

Vultum hoc loco dicit meditationem. Nam meditatio cogitationum cordati viri, sapientia est, atque scientia, et iustitia Intellectuales vero oculi viri insani, in corpore quoque summam habent nequitiam et improbitatem.

Ira in filium imprudentem a Deo patre effunditur in die iudicii. Ecclesiae autem quae Spiritu peperit, et sanctorum coetui, dolor prorsus erit propter filii imprudentis perditionem. Et animadvertite, quomodo prudens filius et parentem habet et matrem; imprudens autem solam parentem. Nam mater, utique et parens est; sed non vicissim parens, mater quoque est. Nam si qui partus fuit filius moriatur in nequitia et incitia, illa quidem parens est, non mater. Quamobrem ne Spiritus quidem adoptionem participat is qui partus fuit. Similiter et de materialibus dicetur matribus, et de morte materialis filii: nam matrem quidem dicemus etiam parentem, nequaquam tamen matrem pueri mortui.

Delinquit aliquis, cum iustitiam iusto eripit; et cum eius discipulos ad iniquitatem distorquet, peccat. Nam cum hos quasi possessionem haberet, damno adficetur. Non enim nostra quaerunt, sed nos. Dynastas denique dicit, qui in Christo regnant.

C A P. XVIII.

v. 2.
cod. f. 77. a. Ὁ ἀγόμενος τῇ τῶν δαιμόνων ἀφροσύνῃ, οὐ χρεῖαν ἔχει σοφίας θεοῦ ἢ γνώσεως· διότι ἡγάπησε μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· καὶ ἀφροσύνη χαίρει, οἶεται μὴ χρεῖαν ἔχειν σοφίας.

v. 4.
cod. f. 77. b. Ὡςπερ τὸ ὕδωρ ζωογονεῖ τὰ φυτὰ, οὕτως ταῖς ἀρεταῖς ἀνδρὸς ἐστομωμένον λόγος ἀναψύχει, καὶ πρὸς θεὸν πτερὰ τοὺς ἐξέλκυστας σοφιστῆναι· ποταμὸν δὲ ἀναπηδῶντά φησι, τὴν ἀνεκδιήγητον τῶν χαρίτων σοφίαν τοῦ παναγίου πνεύματος, τὴν ἀείρρυστον σοφίαν τῆς τρισσοφαυῆς ἐνικίας θεότητος.

v. 6. Ὁ τὴν ὑπάρχουσαν τῷ διαβόλῳ κακίαν ἀποδεχόμενος, καὶ κατ' αὐτὴν ἐνεργῶν θεωρία καὶ λόγος, οὗτος θαυμάζει τὸ πρόσωπον τοῦ ἀσεβοῦς· τὸ δίκαιον δὲ ἐν κρίσει, ἐν λόγῳ τὸ σωμάτων, οὐ καλὸν ἐκκλίνει· ἔστιν.

Qui daemonum insania agitur, sapientiam Dei scientiamque non requirit: quia tenebras magis dilexit quam lucem: et stultitia sua gaudens, putat se sapientiae ope non indigere.

Sicut aqua vivificat plantas, ita hominis virtutibus roborati sermo recreat, atque ad Deum extollit eos qui fieri sapientes volunt. Fluvium scaturientem dicit inenarrabilem gratiarum sapientiam sanctissimi Spiritus, perennem sapientiam tripliciter fulgentis unicae Trinitatis.

Qui propriam diaboli nequitiam in se admittit, et ex eius norma agit cogitando et sermocinando hic miratur impii personam. Porro iustitiam in iudicio, et corporalium ratione, non decet a viro sancto deseri.

Ferox audacia a mansuetudine abstrahens animam, morti tradit.

Pigros ad paenitentiam non Dei timor impellit sed daemonum, qui illos ad desperationem incitant. Vel timor Domini abstrahit eos ab ignava mora, suscitaturque ex vitio ad bona opera ac paenitentiam. Semivir est enim animo et corpore, homo dissolutus et mollis, qui neque se ipsum docere valet, neque ab aliis vult erudiri. Vel desides ad virtutem timor impendentium malorum impellit, quia de futuro fiduciam non habent. Vir qui habitu est femina, nutricem virtutem non habebit. Esurient potius, cum ex adverso regnum conspiciant, in cruciatibus exercitati.

Divitias scientiae Domini, et efficaciam verbi fortitudinem dicit. Deus enim solus scit praeterita, praesentia, ac futura. Ipse praecepit dicens: fiat lux. Moxque caelum, et terra, et quidquid in eis est, ex nihilo ad existentiam deducta sunt. Haec ipsum dominum Deumque esse solum ostendunt. Ad hunc per rectam vitam iusti accurrunt, et contemplatione attolluntur. Vel quia, ex creatis rebus earumque magnificentia Deus cognoscitur esse omnipotens.

Utendum est hoc dicto adversus illos, qui cum a Deo scientiam non acceperint, alios docere adgrediuntur. Nam David ait: ut audiam vocem laudis tuae, et tunc aliis enarrem mirabilia tua. Salomon quoque dicit: quae viderunt oculi tui, dic. Multi enim nondum virtutis coepto cursu, alios recte agere non modo hortantur, verum etiam cogunt et imperant.

Hominis nomine nunc dicit Deum. Namque illius in iudicio furorem lenit sibi qui mandatis eiusdem obsequitur. Sic fit etiam in materialibus. Et sicut Dominus noster panthera catulis orba fieri dicitur contra peccatores, et petra scandali incredulis, sic pusillanimis erga peccantes. Vel pusillanimum dicit pro improbo, et pro omni daemone qui a virtute scientiaque exciderit.

Rectam itaque vitam dicit hominis donum, quantum quisque id ampliat, et cum plenitudine offert digna Deo: idque etiam cathedram dynastarum nominat, id est sanctorum

Ἡ θρασυτής, ἀπὸ τοῦ πράου χωρίζουσα τὴν ψυχὴν, τῷ θανάτῳ δίδωσιν.

v. 6.

Ὁ κνηρὺς εἰς μετάνειαν καταβαλεῖ οὐ φόβος θεοῦ, ἀλλ' ὁ τῶν δαιμόνων διαγείρουσι γὰρ αὐτοὺς εἰς ἀπόγνωσιν· ἢ ὁ τοῦ κυρίου [φόβος], χωρίζων αὐτοὺς τοῦ κνηροῦ, καὶ διεγείρων αὐτοὺς ἐκ τῆς κακίας δι' ἔργων ἀγαθῶν εἰς μετάνειαν· ἀνδρόγυνος δὲ ἐστὶ ψυχὴν καὶ σῶμα, ὁ ἐκκεχυμένος, ὁ μαλακὸς, ὁ μήτε διδάσκειν δυνάμενος ἑαυτὸν μήτε μαρτυρεῖν παρ' ἑτέρων βυβλούμενος· ἢ τοὺς ὀκνεῦντας πρὸς ἀρετὴν ὁ τῶν κακῶν φόβος προκαταβάλλει, τὸ παραθαρρύνει πρὸς τὸ μέλλον οὐκ ἔχοντας· ἀνὴρ δὲ τὴν προαίρεσιν διήλυσεν, οὐχ ἔξει τὴν τρέφουσαν ἀρετὴν· πεινᾶσθαι δὲ, ὅτε ἐξ ἐναντίας ἴδωσι τὴν βασιλείαν, ἐν τῇ βασιάνῳ βασιανιζόμενοι.

v. 8.
cod. f. 78. a.

Τὸν πλεῖστον τῆς γνώσεως τοῦ κυρίου, καὶ τὸ ἐνεργητικὸν τοῦ λόγου, ἰσχυρὸν φησὶν· αὐτὸς γὰρ μόνος γινώσκει τὰ πρόην, καὶ τὰ ἐνεστώτα, καὶ τὰ μέλλοντα· αὐτὸς καὶ ἐνετείλατο εἰπὼν, γενηθήτω φῶς· οὐρανὸς, καὶ γῆ, καὶ τὰ ἐν αὐαῖς, ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παρήχθησαν· αὐτὰ δὲ δείκνυσιν αὐτὸν κύριον καὶ θεὸν μόνον εἶναι· καὶ διὰ μὲν τοῦ ὁρῶντος βίου προστρέχουσιν αὐτῷ οἱ δίκαιοι, διὰ δὲ τῆς θεωρίας ὑψοῦνται ἢ ὅτι ἐκ τῶν κτισμάτων, ἢ τῆς μεγαλοσύνης αὐτῶν, φανερόν ἐστιν ὅτι ὁ θεὸς παντοδύναμος.

v. 10.

Χρηστὲν τούτῳ τῷ ῥητῇ πρὸς τοὺς μὴ λαβόντας μὲν γινώσκειν παρὰ θεοῦ, διδάσκειν δὲ ἄλλους ἐπιχειροῦντας· ὁ γὰρ Δαυὶδ φησὶ· τοῦ ἀκούσαι μὲν φωνῆς αἰνέσεώς σου, καὶ τότε διηγῆσθαι ἄλλοις τὰ θαυμάσιά σου· καὶ ὁ Σολομὼν φησὶ· ἃ εἶδον οἱ ὀφθαλμοί σου, λέγε· πολλοὶ γὰρ καὶ ἀρετῆς μὴ ἀπαρξάμενοι, ἄλλους κατορθώσαι οὐ μόνον παραινέουσιν, ἀλλὰ καὶ βιάζονται καὶ παρακινεῦσιν.

v. 13.
cod. f. 78. b.

* Ps. XXV. 7.

* Prov. XXV. 7.

Ἄνδρα ἐνταῦθα τὸν θεὸν φησὶ· τὸν γὰρ θυμὸν αὐτοῦ τὸν ἐν τῇ κρίσει καταπραΰνει ἐφ' ἑαυτὸν ὁ θεραπεύσας αὐτὸν ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ὡσπερ δὲ ὁ κύριος ἡμῶν πάρεδραβε ἀπερρυμένη λέγεται γίνεσθαι πρὸς τοὺς πλημμελοῦντας, καὶ πέτρα σκανδάλου πρὸς τοὺς ἀπιστοῦντας, οὕτω καὶ ἐλιγψυχος ἐπὶ ταῖς ἀμαρτανύουσι θύναται δὲ ἐλιγψυχον λέγειν καὶ τὸν πονηρὸν, καὶ πάντα δαίμονα ἀρετῆς ἐκπεπτωκότα καὶ γνώσεως.

v. 14.
cod. f. 79. a.

Τὸν βίον τὸν ὁρθὸν τίνυν εἶπεν δόγμα ἀνθρώπου, ὅστις αὐτὸν πλατύνει καὶ παρέχει τοῦ πληρώματος ἄξιον τοῦ θεοῦ· ὅπερ κατέδρανον δυναστῶν ὀνομάζει, ἡγεῖν τῶν ἀγίων δυνάμεων·

v. 16.

νοῦ γὰρ καθέδρα ἐστὶν ἕξις ἀρίστη, δυσκίνητον ἢ ἀκίνητον διατηροῦσα τὸν καθεζόμενον.

v. 18.
cod. f. 79. b.

Ἀνοίαν πᾶναι γνώσεις· αὕτη γάρ ἐστιν ὁ κληῖρος τῆς φύσεως τῆς λογικῆς· καὶ ἐν δυνάσταις ὀρίζει γίνεσθαι τι, καὶ πειῦσι· τῷ γὰρ γνώσιν ἔχοντι θεῖαν, κλίνονται πάντες· ἢ ἀντιλογίας ἐνταῦθα τοὺς ἐκ τῶν δαιμόνων καθ' ἡμῶν ἐγειρομένους λογισμοὺς φησὶ, τοὺς τῇ ἀρετῇ ἀντιπάλους, καὶ τοῦ Θεοῦ χωρίσαι ἡμᾶς σπεύδοντας· πᾶναι δὲ ταύτας ἀφ' ἡμῶν ὁ τῆς γνώσεως κληῖρος, καὶ τοὺς δυνάστας δαίμονας ὀρίζει ἀναχωρεῖν, ὡς κεκληρωμένοις τῷ Θεῷ, ἐξ αὐτοῦ τὴν καὶ ἄλλων ὡς θεῖαν γνώσιν ἔχων.

v. 21.
cod. f. 80. a.

Ἡ τὴν ψυχὴν λέγει, ζωῆς καὶ θανάτου δεκτικὴν, ἀφ' ὧν τὸ αὐτεξούσιον δείκνυται τῶν νῦν τὴν καὶ τῶν μελλόντων τοὺς καρποὺς αὐτῆς ἀπολαῦσαι καλῶν τὴν ἢ κακῶν.

v. 22.

Ὅς εὔρε σοφίαν ἀγαθὴν, εὔρε χάριτας Θεοῦ· Ὁ κατέχων κακίαν, ἄφρων καὶ ἀσεβής, ὡς ἐφευρετὴς αὐτῆς διάβολος.

C A P. XIX.

v. 4.
cod. f. 80. a.

Πλεῖστος γνώσεως καὶ σοφίας προσέθηκεν ἡμῖν ἄγγελος πηλὸς· ὁ δὲ ἀκάθαρτος, ὃν πένητα φησὶ, καὶ ἀπὸ τοῦ θεθέντος αὐτῷ ἐκ παιδὸς ἀγγέλου χωρίζεται· ἡ γὰρ πνευματικὴ φιλία, ἀρετῇ ἐσι καὶ γνώσει Θεοῦ, δι' ὧν συναπτόμεθα πρὸς φιλίαν ταῖς ἀγίαις δυνάμεσιν· εἰ γε οἱ μετανοοῦντες ἄνθρωποι, χαρᾶς αἰτίαι γίνονται ταῖς ἀγγέλοις· εὐτὼ καὶ ὁ σωτὴρ φίλους καλεῖ, τοὺς δούλους ποτὲ, τῆς μείζονος αὐτοῦ θεωρίας καταξιώσας· εὐτὼ καὶ Ἀβραὰμ πλουτίσας ἐν γνώσει, τὴν μυστικὴν ἐκείνην παρατίθησι τράπεζαν τοῖς κατὰ τὴν μεσεμβρίαν φανέσι φίλοις αὐτοῦ· Σαυὺ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ὑπάρχοντος φίλου διὰ τὴν κακίαν χωρίζεται· γέγραπται γάρ·¹⁾ καὶ ἀπέστη πνεῦμα κυρίου ἀπὸ Σαυὺ· καὶ πνεῦμα πονηρὸν παρὰ κυρίου ἔπνιγε τὸν Σαυὺ· καὶ πνεῦμα κυρίου λέγων τὸν ἄγγελον· ὁ παιὼν, γάρ, φησι, τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον·²⁾ ὅτι δὲ ἄγγελοι τοὺς ἀνθρώπους ἐμπεπίστευνται, διδάσκει ἐν ταῖς εὐαγγελίαις ὁ κύριος· ὁρᾶτε, λέγων³⁾, μὴ καταφρονῆτε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διὰ παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· καὶ πάλιν ὁ Ἰσακὰβ· ὁ ἄγγελος σου ὁ βούμενός με ἀπὸ πάντων τῶν κακῶν.

I. Reg. XVI. 14.

Ps. CIII. 7.

Matth. XVIII. 10.

Gen. XLVIII. 16.

potestatum. Mentis enim cathedra est, optima consuetudo quae firmum immobilemque tenet sedentem in illa.

Amentiam extinguit scientia; haec enim est rationalis naturae dos. Ipsa dynastis quoque definit quid agant; et hi faciunt. Nam ei qui divinam scientiam habet, cuncti obsequuntur. Vel contradictiones hoc loco dicit concitatas adversus nos a daemonibus cogitationes, virtutis inimicas, nosque a Deo separare satagentes. Has vero in nobis extinguit scientiae dos, dynastasque daemones fugere iubet; tamquam Deo addicti simus, ab eoque aliarum quoque rerum scientiam quasi divinam habeamus.

Vel animam dicit, vitae mortisque capacem, unde liberum eius arbitrium monstratur, ad carpandos tum praesentis tum futuri status fructus, bonorum scilicet vel malorum operum.

Qui sapientiam bonam invenit, gratias Dei invenit.—Qui nequitiam retinet, vesanus est et impius, ut inventor illius diabolus.

Divitiae scientiae ac sapientiae addunt nobis angelos complures. At impurus, quem auctor pauperem nominat, etiam dato sibi ex pueritia angelo privatur. Nam spiritalis amicitia, virtus est ac scientia, a quibus amice copulamur cum potestatibus sanctis: quandoquidem paenitentes homines gaudii causa fiunt angelis. Sic etiam Dominus amicos vocat, qui antea servi erant, maiore sui cognitione dignans. Sic item Abrahamus scientia abundans mysticam illam apponit mensam, apparentibus sub meridiem amicis suis. Saul contra ab inhaerente sibi amico ob nequitiam dividitur. Scriptum est enim: et discessit spiritus Domini a Saule; et spiritus malus a Domino Saulem soffocabat. Et spiritum Domini dicens angelum, qui facit, ait, angelos suos spiritus, et ministros suos ignem urentem. Iam quod angelis homines sint commendati, docet in evangeliiis Dominus dicens: cavete ne contemnatis unum ex his pusillis, quia angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in caelis est. Item Iacob: angelus tuus, qui eruit me de cunctis malis.

1) Vices doctrinam de custodibus hominum angelis heic et infra.

Quotquot de iudicio et providentia ignorantes doctrinam, creatorem blasphemant, testes sunt mendaces; neque impunes erunt in die iudicii. Quotquot item a suis cupiditatibus irretiti, existimant impossibilem esse virtutem, hi legis latorem iniuste accusant.

Vulgares homines non quia dignitatem honorent, reverentiam exhibent, sed assentantes respectum personae habent. At enim vir verax haud adulabitur rei malae, sed reprehendet.

Quicumque odit inopem fratrem, hic iuxta illud: beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum, a Dei et angelorum amore procul erit. Vel, quicumque fratrem virtutis inopem odit, ab affectu quoque amicitiae procul erit in vita.—Bonam cogitationem appellavit Dei agnitionem qui, eam habentibus corde puro, solet appropinquare. Qui ergo hanc disciplinam docilis suscipit, prudens est, et inveniet eam.—Qui multa mala facit verbo et opere, is malitiam consummat, quae omne genus peccati complectitur. Qui vero adversus homines sermones exitiosos sine limite effundit, et in Deum blasphemias, hic non salvabitur.

Neque animae neque corporis deliciae vesano prosunt. Nam spirituales, cum sit sus voluptarius, pedibus conculeabit: a sensuum autem voluptate caro eius ad cupiditates commovebitur, et in Deum blasphemias iactabit. Etiam si e servo nuper sit libertinus, ita se geret.

Si qui recte gloriatur, in Domino gloriatur; Dominus autem noster sapientia est; sequitur ut qui recte gloriatur, in sapientia gloriatur. Gloriatio igitur longanimis et misericordis, sapientia est et agnitio Dei. Supervenit autem peccatoribus absterrens eos a malo, nunc quidem, quoad fieri potest; in futuro autem saeculo, necessario.

Dominus noster ignis consumens est, et iratus leo. In peccatoribus amburit consumitque, ut ligna foenum aut stipulam, militan-tem adversus spiritum carnem. Lux vero et ros recte agentibus, monstrans illis actarum rerum rationes, et extinguens ignita tela maligni, refrigeransque illum qui ab agendo contingit ardorem.

Impuram animam scortum appellavit; et hu-

Ἵσσοι τοὺς περὶ κρίσεως καὶ προνοίας ἀγνοοῦντες λόγους, τὸν δημιουργὸν βλασφημοῦσι, μάρτυρές εἰσι ψευδεῖς· οὐκ ἀτιμώρητοι δὲ διαμένουσιν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως· καὶ ὅσοι πάλιν ὑπὸ τῶν ἰδίων παθῶν ἐνσχυλούμενοι νομίζουσιν ἀκατόρθωτον εἶναι τὴν ἀρετὴν, οὗτοι τῷ θεωκοῦντι τὸν νόμον ἐγκαλοῦσιν ἀδίκως.

Οἱ χυδαῖοι οὐ τὸ ἀξίωμα τιμῶντες ἀποδιδό-
ασιν τὸν φόβον, ἀλλὰ κόλακες ὄντες προσωπολη-
τεῦσιν· ὁ δὲ ἀληθὴς ἀνὴρ οὐ κολακεύσει τὸ κα-
κόν, ἀλλ' ἐλέγξει·

Πᾶς ὃς μισεῖ τὸν πτωχὸν ἀδελφόν, κατὰ τὸ
μακάριον οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐσιν
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ ἀγάπης θεοῦ καὶ
ἀγγέλων μακρὰν ἔσται· ἡ πᾶς ὃς ἀδελφὸν ἀρε-
τῆς πτωχὸν ὄντα μισεῖ, καὶ τῆς πρὸς τὰ πά-
νη φιλίας μακρύνεται τῷ βίῳ.—Ἀγαθὴν ἐν-
νοίαν τὴν τοῦ θεοῦ γινώσκιν ὠνόμασε· καὶ τοῖς
εἰδόσιν αὐτὴν τοῖς καθαροῖς τῇ καρδίᾳ, εἰ-
θε τοῦτοις ἐγγεῖν· ὁ δὲ πειθόμενος τοῦτοις εἰς
μάθησιν, φρόνιμος ἐστὶ, καὶ εὐρήσει αὐτήν.
—Ὁ πολλὰ κακοποιῶν δι' ἔργων καὶ λόγων,
τελεσιουργεῖ κακίαν, ἣ ἐστὶν πᾶσα ἁμαρτία· ὃς
δὲ τελεσιουργεῖ κατὰ ἀνθρώπων λόγους εἰς ἀπώ-
λειαν, καὶ βλασφημίας κατὰ θεόν, οὐ σωθήσε-
ται οὗτος.

Οὔτε ἡ κατὰ ψυχὴν τρυφή, οὔτε ἡ κατὰ
σῶμα συμφέρει τῇ ἀρετῇ· τὴν μὲν γὰρ κατα-
πατήσει τοῖς ποσὶ χοῖρος φιλήδονος ὢν· ὑπὸ δὲ
τῆς αἰσθητικῆς τρυφῆς ἡ σὰρξ αὐτοῦ πρὸς πᾶ-
νη κινηθήσεται, καὶ κατὰ θεοῦ βλασφημίας
ρίψει· εἰ καὶ ἀπὸ δεύλων ἐλεύθερος, τοῦτο πει-
θήσει.

Εἰ ὁ καυχώμενος ὀρθῶς, ἐν κυρίῳ καυχᾶ-
ται, ὁ δὲ κύριος ἡμῶν σοφία ἐστίν· ὁ καυχώ-
μενος ὀρθῶς, ἐν σοφίᾳ καυχᾶται· τὸ καύχημα
τοίνυν τοῦ μακροθύμου καὶ ἐλεήμονος, ἐστὶν ἡ
σοφία καὶ ἡ γινώσις αὐτοῦ· ἐπέρχεται δὲ τοῖς
παρανόμοις ἀπαλλάττων αὐτοὺς κακίας, νῦν μὲν
ἐνδεχομένως, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀναγ-
καίως.

Ὁ κύριος ἡμῶν πῦρ μὲν καταναλίσκον καὶ
λέων ὀργιζόμενος· πρὸς δὲ τοὺς ἁμαρτανούντας κα-
τακαῖον καὶ ἀναλίσκον, ὡς ξύλα χόρτων καλὰ μὴν,
τὴν στρατευομένην σάρκα κατὰ τοῦ πνεύματος·
φῶς δὲ καὶ θρόσος πρὸς τοὺς κατορθοῦντας, δεικνύς
αὐτοῖς τῶν γεγονότων τοὺς λόγους, καὶ κατασβεν-
νύων τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ ποσηρῶ, καὶ περιψύ-
χων τὸν ἐκ τῆς πράξεως συμβαίνοντα καύσανα.

Τὴν ἀκάθαρτον ψυχὴν, ἐταῖραν ὠνόμασε· καὶ

v. 5.
cod. f. 80. b

v. 6.

v. 7.

cod. f. 81. z

v. 10

v. 11.
cod. f. 84. b

v. 12

v. 13.
cod. f. 82. z

ταύτης τὸ μίσθωμα, τὴν κατάστασιν εἴρηκεν αὐτῆς, ἀφ' ἧς οὐ καθαραὶ γίνονται προτευχαί.

v. 14. Τὸ μὲν διδάσκειν τοὺς υἱοὺς περὶ ἀρετῆς καὶ γνώσεως τοῦ Θεοῦ, τῶν πατέρων ἐστίν· τὸ δὲ σοφίαν δοῦναι τοῖς παισὶ, τοῦ κυρίου ἐστὶ· γυναῖκα γὰρ ἐνταῦθα τὴν σοφίαν λέγει· ἐράσθητι γὰρ φησι τῆς σοφίας, καὶ τηρήσει σε· τίμησον αὐτήν, ἵνα σε περιλάβῃ.

v. 16. Αἱ ἐντολαί, ὡς πρὸς μὲν τὸν ἐντειλάμενον Θεόν, καλεῦνται ἐντολαί· ὡς δὲ πρὸς τὸν ὁδεύοντα νοῦν ἐν αὐταῖς, καλεῦνται ὁδοί· καὶ ὁ μὲν φυλάσσω, τηρεῖ ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ· ὁ δὲ καταφευγὼν, τὸν ἀπέραντον θάνατον θανέεται.

v. 17. Ἐπὶ μὲν τῶν αἰσθητῶν εὖτως ἔχει· ὅσον δὲ ὁ ἥλιος τῆς σελήνης ὑπερφυῆς, τοσούτου ὁ ἐλεῶν τοὺς ἐν πτωχείᾳ ἀρετῶν καὶ ἀνακτώμενος αὐτοὺς ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ κυρίου· δόμα δὲ διδοῦναι τῷ Θεῷ, τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας ὠνόμασε· κατὰ ἀναλογίαν γὰρ τῆς ἀπαθείας ἡμῶν καταξιούμεθα γνώσεως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

v. 19.
cod. f. 82. b. Ὁ λέγει τοιοῦτόν ἐστι περὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ· ἐγὼ δὲ νυμίζω, τὴν μὲν πολλὴν ζημίαν, στέρησιν περιέχειν τῆς Θεωρίας τῶν γεγονότων· τὴν δὲ προσθήκην τῆς ψυχῆς, ἀφανισμόν τῶν φυσικῶν περὶ Θεοῦ ἐννοιῶν, πάντάπασιν αὐτῆς εἰς ἀλογίαν καταπεσούσης· καὶ ὁ σωτὴρ δὲ ἐν ταῖς εὐαγγελίοις φησί· τί ὠφεληθήσεται ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ καὶ ζημιωθῇ· ἐνταῦθα ἡ ἀπώλεια τὴν ἀγνοίαν σωματικῶν καὶ ἀσωμάτων ἐμφαίνει· ἡ δὲ ζημία, τὴν ἐσχάτην ἀλογίαν περιστησιν.

* Matth. XVI. 26.

v. 23.
cod. f. 83. a.

Εἰ φόβος κυρίου εἰς ζωὴν ἀνδρὶ, φόβος δὲ κυρίου σοφία καὶ παιδεία, ἡ ζωὴ τοῦ ἀνδρὸς ἄρα σοφία ἐστὶ καὶ παιδεία· τὸ οὖν γινῶναι σοφίαν καὶ παιδείαν, γινῶναι ἐστὶ τὸν Χριστὸν καὶ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν· ὁ οὖν ἄφοβος, ἐστὶ ἐν κακίᾳ καὶ ἀγνοσίᾳ, ἐν αἷς οὐκ ἐστὶν ὁ Χριστός· εἰ οὖν ἐν κακίᾳ καὶ ἀγνοσίᾳ ζῶντες, οὐκ ἐπισκέπτονται ἐν αὐτοῖς τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἔλεος ἐπ' ἑαυτοῖς μὴ ἐλπίζοντες· οὐδὲ Χριστός ἐστιν ἐν αὐτοῖς, παρὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτούς.

v. 24. Ὁ μὴ ὀρθῶς βιοῦς, κρύπτει ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὰς χεῖρας ἀόκως, τὴν ἑαυτοῦ γῆν ἐργάσασθαι μὴ βουλόμενος, ταυτέστι τὸ σῶμα· μὴ δὲ ἐμπλησθῆναι ἄρτων ψυχικῶν· αἱ γὰρ πρακτικαὶ ἀρεταί, χειρῶν ἔχουσι λόγον, αἱ τὸν ἄρτον τῷ στόματι ἡμῶν προσφέρειν, τὸν ἀπὸ τῶν

ius mercedem, dixit eiusdem substantiam, ex qua non purae fiunt oblationes.

Docere liberos virtutem et notitiam Dei, parentum officium est. Sed sapientiam pueris indere, Domini est. Nam mulierem heic dicit sapientiam. Ama, inquit, sapientiam, et conservabit te: honora eam, ut te complectatur.

Praecepta quatenus sunt a praecipiente Deo, ita appellantur: quatenus vero mentis iter dirigunt, viae dicuntur. Qui illa custodit, servat animam suam de morte ad vitam: qui contemnit, aeternam mortem incurret.

In rebus quidem sensibilibus ita fit. Quanto sol luna praestantior, tanto praestat ille qui virtutibus inopes miseratur, recreans eos disciplina et monitis Domini. Donum autem Deo oblatum, dicit cordis munditiam. Nam pro rata parte innocentiae nostrae, scientia donamur a Deo.

Quod dicit, ita reapse in mundi rebus contingit. Ego vero existimo, grave quidem damnum, intelligi privationem notionis eorum quae fiunt: animae vero traditionem, obscuracionem esse naturalium de Deo notionum, cum anima in omnimodam vesaniam incidit. Salvator quoque in evangeliiis ait: quid proderit homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae exitiale detrimentum patiat? Hoc loco perditio ignorantiam corporalium incorporaliumque rerum denotat: detrimentum, extremam vesaniam significat.

Si timor Domini ad vitam viro est; timor autem Domini sapientia et disciplina; sequitur ut vita viri sit sapientia ac disciplina. Ergo nosse sapientiam ac disciplinam, idem est ac nosse Christum eiusque doctrinam. Qui ergo sine Dei timore est, in nequitia et ignorantia versabitur, in quibus certe Christus non comoratur. Igitur qui in nequitia et ignorantia vivunt, non animadvertunt in se timorem Dei, neque misericordiam eius sibi sperant; neque Christus in eis est, quia ipsi nolunt.

Qui recte non vivit, manus in propria anima abscondit iniuste, terram suam nolens excolere, id est corpus, neque spiritualibus saturari panibus. Nam practicae virtutes manuum tenent rationem, eaeque panem ori nostro admovent, panem inquam qui de caelo descen-

dit, vitamque mundo dat per divinam sapientiam et scientiam.

οὐρανῶν καταβάντα, καὶ ζωὴν διδόντα τῷ κόσμῳ δι' ἐνθέου σοφίας καὶ γνώσεως.

C A P. XX.

Si furor draconum, vinum eorum; est autem res intemperans vinum; ergo intemperans furor, intemperantes seu effrenes faciens homines. Est item contumeliosa ira, quae fit ex ardente furore. Quod si vino Nazaraei iuxta legem abstinent, extra furorem esse Nazaraeos lege statutum est.

Hoc loco Christum evidenter appellavit regis nomine. Nam qui Christum peccatis irritat, adversus animam suam peccat.

Sicut stultus exprobratus non erubescit, ita qui foenore accipit frumentum ad serendum in messe. Certe ex eius agro reddetur sors foeneranti, etiamsi interim mori contigerit ei qui cum foenore acceperat.—Iam triticum cum foenore accipi messis tempore, ab iis qui agrum suum sex annis erant operati, hoc significat illorum ante Christi adventum sex aetatibus clarorum iustorum atque prophetarum virtutes imitari oportere, qui etiam septimo anno nutrierunt viduas et orphanos; ut sibi redderetur in regno caelorum merces exertae virtutis, qui immo fuerunt virtutum primitiae.

Quos secundum virtutem quis genuit, eos imaginem et laudationem relinquet posteris vir immaculatus, et ad iustitiae nutrimentum usque in finem.

Mori dixit et alibi maledicum. Sed et Christus: qui ecclesiae male dicit, privabitur fide, quae lux ei erat ante obtrectionem. Dicit fortasse etiam de tenebris exterioribus: ideo et de futuro dicitur. Et ipse Christus, pater materque dici potest: pater quidem habentium spiritum adoptionis; mater indigentium lacte et non solidiore cibo. Namque et in Paulo loquens Christus, pater Ephesiorum fiebat, sapientiae ipsis revelans mysteria: mater vero Corinthiorum quibus lac praebebat.

Excogitatam nobis a maligno voluptatem, quam partem in primis appellat, brevi quidem guttur inungere senties, mox tamen felle amariorem.

Cave dicas superbia commotus, ego solus cum hostibus pugnam conseram; sed Domi-

Εἰ θυμὸς δρακόντων ὁ εἶνος αὐτῶν, ἀκόλαστον δὲ ὁ οἶνος, ἀκόλαστος ἄρα ὁ θυμὸς, ἀκόλαστους παῖων τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ὑβριστικὴν ἡ ὀργή· γίνεται γὰρ ἀπὸ ζέοντος θυμοῦ· εἰ δὲ οἶνου οἱ ναζιραῖοι κατὰ τὸν νόμον ἀπέχονται, θυμοῦ ἄρα τοὺς ναζιραίους ἐκτὸς εἶναι νενομιστέται.

v. 1.
cod. f. 83. b.

Ἐνταῦθα τὸν Χριστὸν ἀντικρυς εἶρηκε βασιλέα· ὁ γὰρ τοῦτον διὰ τῶν ἁμαρτιῶν παρεξύνων, ἁμαρτάνει εἰς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.

v. 2.
cod. f. 84. a

Ὅσπερ ὁ ἄφρων τὸ ἐνεδος οὐκ αἰσχύνεται, οὕτως ὁ δανεισάμενος σίτον σπείρειν ἐν ἀμητῇ· ἤδη ὅτι ἐκ τοῦ γεωργίου αὐτοῦ ἀποδοθήσεται τῇ δανείσαντι, καὶ τύχῃ ἀπαθανεῖν τὸν δανεισθέντα. —Εἰ ἔστιν ἐν ἀμητῇ σίτον δανείσασθαι παρὰ τῶν ἐργασαμένων ἐν ταῖς ἐξ ἔτεσι τὴν ἑαυτῶν γῆν, τουτέστι παρὰ τῶν τῆς πρὸ τοῦ Χριστοῦ παρυσίας ἐν ταῖς ἐξ αἰῶσι λαμπρότων δικαίων καὶ προφητῶν· τὰς ἀρετὰς μιμήσασθαι, τῶν καὶ τρεφόντων ἐν τῇ ἐβδόμῃ ἔτει γῆραν καὶ ἐργαζομένους, εἰς τὸ ἀνταποδοθῆναι αὐτοῖς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν τὸν μισθὸν τῆς ἐνδείξεως τῶν ἀρετῶν, ὡς ἀπαρχὴ γεγενῆσθαι τῶν ἀρετῶν.

v. 4.

Οὗς κατ' ἀρετὴν δηλονότι γεγέννηκέ τις, εὐκλόνα καὶ μακαρισμὸν καταλείψει ταῖς μετέπειτα ὁ ὁμῶμος, καὶ δικαιοσύνην ἀνατροφῆς ἕως τέλους.

v. 7.

Τελευταῖον γὰρ εἶπεν ἀλλαχοῦ τὸν κακολογούντα· ἀλλὰ καὶ Χριστὸς*· καὶ ὁ τὴν ἐκκλησίαν κακολογῶν, στερηθήσεται τῆς πίστεως, ἥτις ἦν αὐτῷ φῶς πρὸ τῆς διαβολῆς· λέγει δ' ἂν καὶ περὶ τοῦ ἐξωτέρου σκότους· διὸ καὶ ἐπὶ μέλλοντος εἴρηται· καὶ ὁ Χριστὸς δὲ, πατὴρ καὶ μήτηρ δύναται λέγεσθαι· πατὴρ μὲν τῶν ἐχόντων πνεῦμα υἰοθεσίας· μήτηρ δὲ τῶν δεομένων γάλακτος καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς· καὶ γὰρ καὶ ὁ ἐν Παύλῳ λαλῶν Χριστὸς, πατὴρ μὲν τῶν Ἐφεσίων ἐγένετο, σοφίας αὐτοῖς ἀποκαλύπτων μυστήρια· μήτηρ Κορινθίων, γάλαποτίζων αὐτούς.

v. 20.
cod. f. 84. b.
* Matth. XVIII.
17.

Τὴν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐφευρεθεῖσαν ἡμῖν ἥδονην, ἣν μερίδα φησὶν ἐν πρώτοις, πρόσκαιρον μὲν λιπαίνει σὸν φάρυγγα, ὕστερον μὲν τοι πικρότερον χολῆς εὐρήσει.

v. 21.

Μὴ εἶπῃς κατ' ὑπερηφανίαν κινούμενος· ἐγὼ μόνος ταῖς ἐχθροῖς πελεκήσω, ἀλλ' ὑπόμενον

v. 22.

τὸν κύριον καὶ ἐπικαλεῖ, ἵνα σοι βοηθήσῃ· μὴ
 δάρρει σαυτῷ ὡς χωρὶς κυρίου δυνάμενος· ὅτι
 γὰρ χωρὶς αὐτοῦ οὐκ ἔστι βοηθός· λέγει Δαυὶδ
 κύ· γὰρ ἐπὶ τῷ τόφῳ μου ἐλπῶ*.

Ps. XLIII. 7.
 v. 10.
 cod. f. 86. a.

Ἐπὶ μὲν τῶν αἰσθητῶν, στάθμιον μέγα καὶ
 μικρὸν φαινόμενον εἶναι, ἐν οἷς χρυσός, ἄργυρος,
 χαλκός, μετὰ 4), καὶ ὅσα ἄλλα σταθμίζονται·
 μέτρα δὲ τὰ ἐν ἀγγείαις μετρούμενα, οἶτος, οἶ-
 νος, ἔλαιον, καὶ ὅσπρια· ἄλλως τε δὲ τὸν πα-
 ρά τις θρασυδείλον λεγόμενον, μέγα καὶ μι-
 κρὸν εἶναι στάθμιον νομίζω· κατέλγει δὲ πᾶ-
 σαν ὑπερβολὴν καὶ ἑλλειψιν· τοῦτο στάθμιον μέ-
 γα καὶ μικρὸν ἐστίν· ἐκάτερα γὰρ κακία, καὶ
 μέτρα δισά· ἄλλως τε, καὶ ὁ εὖ μὲν πᾶ-
 σχειν ὑφ' ἐτέρων βουλόμενος, αὐτὸς δὲ ὁμοίως
 ἄλλους ἀναπαύειν μὴ προαιρούμενος, μέτρα ἔχει
 δισά· μὴ πειδόμενος τῇ ἐντολῇ τῇ λεγούσῃ,
 πάντα ὅσα θέλετε ἵνα ὑμεῖς ὁμοίως ποιῆτε αὐ-
 τοῖς*.

* Luc. VI. 31.

v. 12.
 cod. f. 86. b.

Οὐχὶ τὸ κακῶς αἰκῶν οὖς, ἔργον ἐστὶ τοῦ
 κυρίου, ἀλλὰ τὸ ἐπὶ καλοῖς προσέχον· καὶ οὐχὶ
 κακῶς ὀφθαλμοὺς, ἔργον ἐστὶ τοῦ κυρίου,
 ἀλλ' ὁ ὀφθαλμὸς καὶ φανταζόμενος τὰ θεῖα· ὁ γὰρ
 ἀκούων τοῦ κυρίου, καὶ βλέπων τὰς ἐντολάς αὐ-
 τοῦ, ἔργον ἐστὶ τοῦ κυρίου· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλ-
 λων μερῶν τοῦ σώματος ὡσαύτως λεκτέον· χρή-
 ση δὲ τῷ ῥητῇ τούτῳ πρὸς τοὺς κατηγοροῦν-
 τας ἡμῶν τοῦτο τὸ σῶμα, καὶ τὸν θεὸν ἐνυ-
 βρίζοντας.

v. 13. Τουτέστι μὴ κάθεινδε πολλὰ, ἀλλ' ἄγρυπ-
 νος· ἔσο· ἵνα μὴ ἐξαρθῇ εἰς τὴν γέενναν, μὴ
 καταλάλει· καὶ διὰ μὲν τῶν ἀρετῶν, ἀνοιγε τοὺς
 ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς σου· διὰ δὲ τῆς σοφίας,
 νοητῶν ἐμπλήσθῃ ἀρετῶν.

v. 23. Τὸ σταθμιεῖν ἑαυτὸν τίς ἐπὶ τοῖς τοῦ κυ-
 ρίου καὶ τοῦ διαβόλου ἔργοις, βδέλυγμα κυ-
 ρίου· ζυγὸν δὲ δόλιον λέγει τὸν νοῦν, τὸν πεφυ-
 κῶτα μὲν δικαίως χρῆναι τὰ πράγματα, παρεκ-
 κλίνοντα δὲ τῇ τοῦ αὐτεξουσίτου ῥοπῇ διὰ φίλους
 ἢ χρήματα.

v. 26. Μὴ ταχέως, φησὶν· ἐπὶ τὴν ἐπαγγελίαν πρὸς
 τὸν θεὸν κινεῖ, ἵνα μὴ τῆς χρείας σε πολλῶς,
 ἢ τῆς τοῦ πλείονος ἐπιθυμίας ἐλούσης, ἀρξῇ
 μετανοεῖν, καὶ ὑβρίσης θεόν, προτιμήσας αὐ-
 τοῦ ἑτέρου· ἢ ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς δὲ μετάνοια,
 οὐ δικαίως συμβαίνει, ἀλλὰ ἀδίκως· ἀδικοὶ δὲ
 μηδὲν ἀπερισκέπτως ὑπισχνείτωσαν τῷ θεῷ· μετὰ
 γὰρ τὸ εὐξασθαι, μετανοεῖν γίνεται.—Τὸ ταχύ

num expecta et invoca, ut tibi auxilietur. Ne
 tibi confidas quasi absque Domino aliquid va-
 leas; quia praeter illum non est auxiliator. Ait
 David: non enim in arcu meo sperabo.

In rebus quidem sensibilibus stateram mag-
 nam ac parvam esse dicimus, in quibus au-
 rum, argentum, aes, sericum, et alia quae-
 vis ponderantur. Alia vero vasis metimur,
 frumentum, vinum, oleum, legumina. Aliter
 vero, etiam homo quem appellant θρασυδείλον,
 audacem simul et timidum, stateram magnam
 et parvam esse puto. Omnino quicquid est hy-
 perbolicum et diminutivum, statera magna par-
 vaque est. Utraque mala est, nempe mensu-
 rae duplices. Aliter denique, et qui beneficio
 adfici ab aliis vult, nec ipse vicissim alios so-
 lari deliberat, mensuram habet duplicem: nec
 praecepto obtemperat dicenti: quaecumque
 que vultis vobis fieri ab hominibus, haec vos
 similiter illis facite.

Nequaquam est opus Domini auris male au-
 diens, sed illa quae bonas res auscultat. Item
 nequaquam male videns oculus, opus Domini
 est, sed qui videt et sibi repraesentat res divi-
 nas. Nam quae auris Dominum audit, et qui
 oculus spectat mandata eius, haec opera Domi-
 ni sunt. Et de ceteris corporis partibus simili-
 ter est dicendum. Hoc autem uteris dicto ad-
 versus eos qui nostrum hoc corpus vituperant,
 et Deo conviciantur.

Id est ne diu dormias, sed esto, vigilans.
 Ne in infernum proiciaris, noli obtrectari:
 et per virtutes aperi oculos animae tuae. De-
 nique per sapientiam intellectualibus saturare
 panibus.

Alternatio inter Domini et diaboli opera,
 abominatio Domino. Dolosam stateram dicit
 mentem, quae cum naturā comparata sit ad
 recte de rebus iudicandum, declinat tamen li-
 beri arbitrii pondere, propter affectiones aut
 pecuniam.

Ne festines, inquit, promittere Domino; ne
 forte te usu rerum aliquo, ut fit, vel maiore
 cupiditate trabente paenitere incipias, Deoque
 iniuriam facias, praelato alio. Ceterum bonis
 viris paenitentia non accidit, sed potius non
 iustis. Iniusti itaque caveant ne quid inconsi-
 derate, ne quid inconsiderate promittant; nam
 votum paenitentia subsequitur.—Subito vo-

1) Notemus μετὰ apud Origenem, quod immerito nonnulli vocabulum barbaricum existimantur.

vere Deo, id est ei aliquid suorum consecrare, et mox celeriter rei paenitere, laqueus viro fit.

Ventilator impiorum Christus est; isque impios insequitur, ut leo feras. Rota in area paleas a tritico secernens. Vel rotam immittet, id est poenam irrevocabilem.

Ventris receptacula intellige mentem, cor, scientiam, ubi omnes simul divinae et impiae doctrinae reponuntur. Ac veluti aliquis lucernam accendit, reperire aliquid in receptaculis positum volens; ita Dominus scientiae suae lumine scrutatur receptacula humanorum verborum et operum. Attamen habentibus scientiam Domini hominibus, lux inde oboritur. Si ergo lux Domini, scientia Domini est, lux autem Domini aspiratio vitae est hominibus, utique scientia Domini aspiratio vitalis hominibus est. At vero diabolus, qui in inscitia apparere videtur, lucernam appellavit quae mentem bonis notionibus evacuat, nec non transfiguratum in angelum lucis. Quia vero lucem Domini noluerunt agnoscere, neque in ea ambulare, inscitiam lucis instar aestimaverunt impii. Quod si inscitiam lucis loco habuerunt, utique et opera eius, qui inventor inscitiae est diaboli faciebant. Reliquum ergo est, ut qui cum inscitia illius iter fecerunt, cum eodem sint per saecula saeculorum: qui vero cum scientia Domini, cum Domino sint.

συντάξασθαι τῇ κυρίῳ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀγιάσαι τί τῶν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τούτῳ θᾶττον μεταμεληθῆναι, παγίς ἐστὶ τῇ ἀνδρί.

Λικμήτωρ ἀσεβῶν ὁ Χριστός ἐστίν· ἐπιβαλεῖ δὲ τοῖς ἀσεβέσιν ὥσπερ λέων θήρας· τροχός δὲ, ἄλωνος χωρίζων τὰ ἄχυρα ἀπὸ τοῦ σίτου· ἡ τροχὸν ἐπιβαλεῖ τὴν ἀναπόδιστον τιμωρίαν.

Ταμιεῖα καλίας ἐστὶν ὁ νοῦς, ἡ καρδιά, καὶ ἡ γνώσις, ἐνθα πάντα τὰ θεῖα τὰ καὶ ἀσεβῆ ἐναποτίθενται διδάγματα· ὥσπερ δὲ τις λύχνον ἄψας, τῶν ἐν τοῖς ταμιεῖς κειμένων εὗρεῖν τι βούλεται, οὕτως ὁ κύριος τῇ φωτὶ τῆς γνώσεως αὐτοῦ ἐρευνᾷ τὰ ταμιεῖα τῶν ἐν λόγοις καὶ πράξεσιν ἀνθρώπων· τοῖς δὲ τὴν γνώσιν τοῦ κυρίου ἐπισταμένοις ἀνθρώποις, φῶς ἐστὶν αὐτοῖς· εἰ οὖν τὸ φῶς τοῦ κυρίου, ἡ γνώσις τοῦ κυρίου ἐστὶ, τὸ δὲ φῶς τοῦ κυρίου ἡ πνευὴ τῶν ἀνθρώπων, ἄρα ἡ γνώσις τοῦ κυρίου πνευὴ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ· τὸν δὲ ἐν ἀγνοίᾳ διάβηλον φαίνειν δοκοῦντα, λύχνον ἀνόμασεν ἐκκενοῦντα τὸν νοῦν τῶν ἀγαθῶν γνώσεων, καὶ μετασχηματιζόμενον εἰς ἄγγελον φωτός· ἐπεὶ δὲ τὸ φῶς τοῦ κυρίου, οὐχ εἴλαντο γινῶναι οὐδὲ παρεύεσθαι ἐν αὐτῷ, τὴν ἀγνοίαν ὡς φῶς ἐλογίζοντο οἱ ἀσεβεῖς· εἰ δὲ τὴν ἀγνοίαν ὡς φῶς εἶχον, θηλονότι καὶ τὰ ἔργα τοῦ τῆς ἀγνοίας ἐφευρετοῦ διαβόλου ἔπραττον· οἱ δὲ τῇ ἀγνοίᾳ αὐτοῦ συμπορευθέντες, σὺν αὐτῷ ἔσονται εἰς αἰῶνας αἰώνων· οἱ δὲ τῇ γνώσει τοῦ κυρίου, σὺν τῷ κυρίῳ.

C A P. XXI.

Excludit effatum hoc irrationalium animalium sacrificium. Nam sacrificium Deo spiritus contritus.

Si sancta et recta sunt opera Domini; unum vero ex operibus eius est etiam mens; ergo recta creata est et sancta a Deo mens, quam nos rectam conservare debemus erga ipsum, contra ingruentia nobis a diabolo mala.

Domum calce litam et communem comparavit angulo subdiali. Iam si domus calce lita et communis, nequitia intelligitur; utique angulus subdialis, virtus est. Angulus subdialis igitur est actus meditatione accensus, et a sole iustitiae illuminatus. Egregie vero etiam Paulus pontificem Iudaeorum parietem calce litum seu dealbatum appellavit, et a Deo percutiendum. Et Dominus in evangeliiis pharisaeos

ἐκβάλλει τὸ ρητὸν τοῦτο τὴν διὰ τῶν ἀλόγων ζώων θυσίαν· θυσία γὰρ τῷ θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον.

Εἰ ἀγνά καὶ ὀρθὰ ἔργα κυρίου, ἐν δὲ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐστὶ καὶ ὁ νοῦς, ὀρθὸς ἄρα ἐκτίσθη καὶ ἀγνὸς παρὰ τοῦ θεοῦ ὁ νοῦς, καὶ ὀρθὸν ὀφείλομεν διαφυλάττειν αὐτὸν πρὸς αὐτὸν ἐκ τῶν ἐπερχομένων ἡμῖν παρὰ τοῦ πονηροῦ κακῶν.

Τὸν οἶκον τὸν κεκοιναμένον καὶ κοινὸν, τῇ ὑπαίθρῳ γωνία ἀντέθεικεν· εἰ δὲ ὁ οἶκος ὁ κεκοιναμένος καὶ κοινὸς, ἡ καλία ἐστίν, ἡ ὑπαίθρος γωνία ἡ ἀρετὴ ἐστίν· γωνία τοίνυν ὑπαίθρος ἐστίν, πρᾶξις θεωρίας ἐφαπτομένη, καὶ φωτιζομένη ὑπὸ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου· καλῶς δὲ καὶ ὁ Παῦλος * τὸν ἀρχιερέα τῶν Ἰουδαίων, τοῖχον εἶπε κεκοιναμένον τυφλοποιούμενον * ὑπὸ τοῦ θεοῦ· καὶ ὁ σωτὴρ ἐν εὐαγγελίᾳ τοὺς φαρισαί-

v. 3.
cod. f. 86. b.

v. 8.
cod. f. 87. a.

v. 9.

* Act. XXIII. 3.
* cod. τυφλοποιούμενον.

* Matth. XXIII.

27.

* Matth. XXI. 42.

ους, τάφους εἶπε κεκονιαμένους *. εὖ δὲ καὶ τὸ ἐπὶ γωνίας εἶπεν *, ἔνθα ὁ λίθος κεῖται ὁ ἀποδοκιμασθεὶς ὑπὸ τῶν οἰκοδόμων, καὶ γενόμενος κεφαλὴ γωνίας, ὅς ἐστι Χριστός· κοινὸν δὲ ἔστιν, ὁ μὴ τοῦ ενός ἐστι Θεοῦ.

v. 14
cod. f. 87. b

Δύοσις λάθριος ἐστὶν, ὁ ποιεῖ ἢ δεξιὰ, μὴ γινώσκει δὲ ἡ ἀριστερά· θυμὸν ἐγείρει κατ' αὐτοῦ ἰσχυρὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὁ τῶν πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς δόρων φειδόμενος.

v. 16.
cod. f. 88. a.

Ἡ συναγωγὴ τῶν γιγάντων, ἡ κακία καὶ ἡ ἀγνοσία ἐστίν· γίγαντες δὲ οἱ δαίμονες· τουτέστιν ἐν μεγάλαις ἀμαρτίαις ἀναπαύσεται ὁ πλανώμενος ἐξ οὗ δικαιοσύνης.

v. 19.

cod. f. 88. b.

Ps. LXII. 3.

Ἀγύναειν εἶναι κρείττεον, ἢ ταιαύτῃ συνεῖναι· καὶ ὁ Δαυὶδ φησὶν *· ἐν γῇ ἐρήμῳ καὶ ἀβάτῳ καὶ ἀνδρῶ, οὕτως ἐν τῷ ἀγίῳ ὁφθῆναι σοι· ἐρημος ταύτην γῆ ἐστὶν ἡ ἀρετὴν ἔχουσα ψυχὴ, καὶ μὴ ἔχουσα τοὺς παλαιούς ἀνθρώπους ἐνοικεῦντας, τοὺς φθειρομένους κατὰ τὰς παλαιὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης· διὸ οὐδὲ εὕρισκεν ἐν αὐτῇ ἀνάπαυσιν ὁ διάβολος· εἰ γε δυσχερῶς δι' ἀνδρῶν τόπων ζητῶν ἀνάπαυσιν, καὶ οὐχ εὕρισκεν αὐτὸς γὰρ βασιλεύς ἐστι πάντων τῶν ἐν τοῖς ὕδασι, τουτέστι τῶν ἐν ἀναπαύσει καὶ ἀπολαύσει σαρκικῶν ἡδονῶν. Καὶ πάλιν. Τῆς σοφίας σεγαῖα αἱ διατριβαὶ οἰκῶν αὐτῆς· εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ εὖν καὶ ἡ γυνὴ ἢ μάχιμος καὶ γλωσσώδης καὶ ὀργίλος, ἡ κακία ἐστίν, ἢ τις τὸν συζῶντα αὐτῇ ποιεῖ μάχιμον καὶ γλωσσώδη καὶ ὀργίλον.

v. 20.

Σοφία κυρίως ἀναπαύσεται ἐν καρδίᾳ δικαίου σοφῶν ἄφρονες δὲ ἄνδρες διαβάλλουσιν αὐτὴν τοῦ φθεῖραι.

v. 21.

Ἡ σοφία ἐστὶ πόλις ὀχυρὰ, ἐν ᾗ οἱ σοφοὶ κατοικοῦσι, λογισμοὺς καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ. — Πόλις ὀχυρὰ φησὶν τὰς ὀχυρωθεῖσας καὶ κατακρατηθεῖσας ψυχὰς ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν δαιμόνων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐπαιρομένων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ὧν τὸ ὀχύρωμα ἐπιβάς ὁ σοφός, καὶ τὴν δοκοῦσαν ἀσφάλειαν αὐτῶν, τῇ οὕτως σοφίᾳ περιφραχθεὶς καθεῖλεν.

v. 23.
cod. f. 89. a.

Στόμα καὶ γλῶσσαν καὶ νοῦν, θυμὸν καὶ ἐπιθυμίαν ὅς φυλάσσει, διατηρεῖ ἐκ τῆς ἐν κρίσει θλίψεως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

v. 24.

Αὐτός ἐστι διαφόρως ἐπινοούμενος· θρασὺς μὲν γάρ, ὁ πᾶν ὀτιοῦν ἀφόβως ἐπιτελῶν· αὐθάδης, ὁ ἀνεπικρίτως ἐλευθεριάζειν βουλόμενος· ἀλαζών, ὁ μείζοσιν ἑαυτὸν ἥπερ ἔχει σεμνύνων· λοιμός, ὁ πρὸς τῷ ἑαυτὸν καταβλάπτειν, καὶ ἐτέροις μεταδίδους· τοσοῦτον γὰρ ἐστὶ βλαπτικός,

dixit sepulchra dealbata. Bene etiam super angulo dixit, ubi lapis ponitur ab aedificantibus reprobatus, qui tamen factus est caput anguli, qui est Christus dominus. Porro illud est commune, quod unice Dei non est.

Munus occultum illud est quod dat dextera, et a sinistra ignoratur. Furorem contra se vehementem in die iudicii concitat, qui tribuere egentibus munera parcat.

Congregatio gigantum est nequitia et inscitia. Gigantes vero sunt daemones. Id est magnis in peccatis iacebit, qui de via iustitiae aberrat.

Sine coniuge praestat esse, quam tali convivere. David quoque ait: in terra deserta et invia et inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Deserta igitur terra, anima est virtute praedita, et quae priscos homines non habet habitatores, qui corrupti erant in antiquis cupiditatibus erroris. Quare ne diabolus quidem requiem in ea invenit; siquidem aegre per aridos locos quaerens requiem, non invenit. Ipse quippe rex est omnium in aquis degentium, id est hominum qui in otio et delectione carnalium voluptatum versantur. Item Sapientiae aedium tectae sunt mansiones. Quod si ita est, ergo mulier rixosa dicax et iracunda, nequitia est, quae contubernalem suum facit rixosum et dicacem et iracundum.

Sapientia Domini requiescet in corde iusti ac sapientis; vesani autem homines calumniantur eam ut pessumdent.

Sapientia est urbs munita, in qua sapientes habitant, mentes suas purgantes ab omni elatione quae contra Dei scientiam extollitur. — Munitas urbes dicit animas circumvallatas et subiugatas ab impiis daemonibus scelerisque hominibus qui adversus Dei scientiam extolluntur: quorum circumvallationes superans sapiens, apparentem illorum securitatem, tali sapientia munitus difflat.

Os, linguam, mentem, iram, et cupiditatem qui cohibet, is animam suam a futuri iudicii tribulatione custodit.

Idem est diverse consideratus: audax qui quodlibet intrepide adgreditur: ferox qui inconsiderate liberi hominis conditionem usurpat: superbus qui maiora veris merita iactat: pestilens, qui non sibi ipsi tantummodo sed et aliis noxius est. Tantopere enim est exitio-

sus, ut aliis quoque labem propriam impertiat. Qui denique iniuriarum est memor, peccat.

Est etiam bona cupiditas: quippe angelorum est nihil umquam pravum cupere; daemonum, semper male concupiscere; hominum denique, modo concupiscere, modo secus. Iam verba, tota die, ponuntur pro tota vita. Sic est illud: in timore Domini esto tota die, id est tota vita.

Equum dicit mentem, a diabolo oppugnatam, cui tamen ipsa repugnat. Ascendes enim, inquit, super equos tuos; et equitatus tuus, salvatio. Et de Paulo Dominus: ut portet, inquit, nomen meum.

ὥς καὶ ἄλλοις μεταδιδόναι κακίας· ὅς δὲ μνησι-
κακεῖ, παράνομος.

Ἔστι γὰρ καὶ ἀγαθὴ ἐπιθυμία· ἀγγέλων μὲν
μὲν οὖν τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν ποτὲ ἐπιθυμίας κακίας·
δαιμόνων δὲ τὸ αἰεὶ κακὰς ἐπιθυμεῖν ἀνθρώπων,
τὸ ποτὲ μὲν ἐπιθυμεῖν, ποτὲ δὲ μὴ· τὸ δὲ
ὅλην τὴν ἡμέραν, ἀντὶ δὲ ὅλου τοῦ βίου· τοι-
οῦτός ἐστι καὶ τὸ, ἐν φόβῳ κυρίου ἵσθαι ὅλην
τὴν ἡμέραν*, ἀντὶ τοῦ δι' ὅλου τοῦ βίου.

Ἰππον λέγει τὸν νοῦν, τὸν πολεμούμενον ὑπὸ
τοῦ διαβόλου, καὶ ἀντιπολεμῶντα· ἐπιβήσῃ γάρ,
φησιν, ἐπὶ τοῦ ἵππου σου· καὶ ἡ ἰσχύς σου,
σωτηρία*· καὶ ἐπὶ τοῦ Παύλου ὁ κύριος· τοῦ
βασάσαι τὸ ὄνομα μου φησὶ*.

v. 25.

* Prov. XXIII. 17.

v. 31.
cod. f. 89. h

* Hab. III. 8.

* Act. IX. 15.

C A P. XXII.

Significatam a proprio nomine virtutem, nomen dixit bonum. Nam illud bonum est nomen, quod habet bonum ex suo bono opere significatum. Sic neque iniustam mulierem, si forte Iustitia appelletur, laudabimus; sed illam potius quae iustitiam habeat, etiamsi ei Iniustitia nomen sit. Supra argentum porro est et supra aurum, divina sapientia.

Obviant sibi, dives quidem eleemosynis iram extinguens, et amorem sibi concilians; pauper autem, a conditione sua humilitatem edoctus. Hunc vult erudiri; illum largiri; ut alter sit gratus, alter misericors.

Vitam et gloriam et divitias caelestes consequetur qui sapientiam timoremque Dei habet. Cuncta enim haec genera habuit Noë; eadem Abrahamus; eadem illi etiam qui a Petro fuerunt eruditi.

In futuro saeculo, qui omnimoda scientia ac sapientia divites fuerint, dominabuntur impuris et iis omnibus qui illis divitiis caruerint. Quinam vero sint famuli et quinam domini, non est necesse vulgare, quia de hac re sermo mysticus est et altior. Et ipsis verbis heic demonstratur humanae vitae inconstantia. Sed etiam in oligarchiis divites inopibus dominantur: atque insuper, qui scientia sunt praediti, in eos qui aliter se habent, imperium exercent. Denique qui ex gentibus crediderunt, Israelitis qui antea imperabant, magisterium foenerantur: quamquam illi antea gentibus foenerabantur multis, iisque dominabantur. Nunc vero erepto iis regno, contrarium fit.

Τὴν σημαίνουμένην ἀρετὴν ὑπὸ οικείου ὀνόμα-
τος, ὄνομα εἶπε καλόν· τούτο γὰρ ἐστὶ καὶ κα-
λὸν τὸ ὄνομα, ὅπερ ἔχει τὸ σημαίνουменον ἀγα-
θόν· οὕτως οἷδὲ τὴν ἀδικὴν γυναῖκα δικαιοσύνην
καλουμένην ἐπαινέσμεν, ἀλλὰ τὴν ἔχουσαν τὴν
δικαιοσύνην, καὶ ἀδικία νουμίζηται· ὑπὲρ δὲ ἀρ-
γύριον καὶ χρυσίον, σοφία θεϊκή.

Συναντῶσιν ἀλλήλοις, ὁ μὲν πλούσιος διὰ
τῶν ἐλεημοσυνῶν καθαιρῶν τὸν θυμὸν, καὶ κτώ-
μενος τὴν ἀγάπην· ὁ δὲ, διὰ τῆς πενίας τὸ
ταπεινοφρονεῖν διδασκόμενος· τὸν μὲν γὰρ, θέ-
λει παιδεύεσθαι· τὸν δὲ, μεταδιδόναι· ὥστε τὸν
μὲν εὐχάριστον εἶναι, τὸν δὲ ἐλεήμονα.

Ζωὴν καὶ δόξαν καὶ πλοῦτον οὐράνιον κλη-
ρονομήσει ὁ σοφίαν καὶ φόβον κυρίου ἔχων· πά-
σας γὰρ τὰς γενέσεις ἔσχε Νῶε· ταύτας Ἀ-
βραάμ· ταύτας καὶ οἱ παρὰ Πέτρου μαθητευ-
θέντες.

Ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι οἱ ἐν παντὶ πλου-
τισθέντες, ἐν πάσῃ γνώσει καὶ σοφίᾳ, ἄρξουσιν
τῶν ἀκαθάρτων καὶ ἐσερρημένων τούτου τοῦ πλοῦ-
του· τίνες δὲ οἱ οἰκείται καὶ τίνες οἱ δεσπόται,
οὐκ ἀναγκαῖον δημοσιεύειν, διὰ τὸ εἶναι τὸν περὶ
αὐτῶν λόγον μυστικὸν καὶ βαθυτέρον· καὶ πρὸς
ῥητὸν δὲ δείκνυσιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τὸ ἄστα-
τον· ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ὀλιγαρχίαις οἱ πλούσιοι
τῶν πτωχῶν ἄρχουσιν· καὶ ἄλλως οἱ γινώσκοντες ἔχον-
τες, τῶν μὴ ταυτέρων ἄρχουσιν· καὶ οἱ ἀπὸ τῶν
ἐξ ἔθνῶν πιστοὶ, τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, οἷς ἐκέλευεν
πρόσθε, διδασκαλίαν δανείζουσι· καὶ τοι πρότε-
ρον ἔδνεσιν ἐδάνειζον ἐκείναι πολλοῖς, καὶ τού-
των ἦρχον· νῦν δὲ τῆς βασιλείας ἀπ' αὐτῶν ἀρ-
δείσης, ἔμπαλιν γέγονε.

v. 1.
cod. f. 90. a.

v. 2.

v. 3.

v. 7.
cod. f. 90. b.

v. 8.
cod. f. 91. a.

* Rom. XII. 8.

Τὸν ἐν ταῖς ἐντολαῖς ἱλαρὸν ἄνδρα, καὶ ἐν ἐλεημοσύναις δότην, ἀγαπᾷ ὁ Θεός· καὶ ὁ Παῦλος φησὶν *, ὁ ἐλεῶν ἐν ἱλαρότητι· τὴν δὲ ματαιότητα τῶν ἔργων διὰ τῆς ἀρετῆς ὁ κύριος καὶ τῆς γνώσεως, συντελεῖ.

v. 9.

Δῶρα τοῦ ἀνθρώπου τὰς τῆς ψυχῆς ἀρετὰς ὀνομάζει, δι' ὧν νικῶν τὸν διάβολον, τίμειν ἑαυτὸν παρέχει τῷ Θεῷ, καὶ ἀφαιρεῖται τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπὸ τῶν κτησαμένων αὐτὴν δαιμόνων.

v. 10.

Τῆς χειρίστης ἔξεως τὸν ἄνθρωπον ἐκβάλλεσθαι βούλεται διὰ πνευματικῆς διδασκαλίας μεθ' ἧς εἶχε φιλονεικίας· καὶ λοιμὸν δὲ τὸν διάβολον ὄντα τῆς ψυχῆς ἐκδιώκεσθαι δεῖ· ἐὰν γὰρ ἐν αὐτῇ καθίσῃ, διὰ τῆς ἀκαθαρσίας πάντας τοὺς ὀρθοὺς λογισμοὺς ἀτιμάζει· συνέδριον γὰρ τὴν ψυχὴν καὶ ὁ ἀπόστολος δείκνυσιν *, δι' ὧν λογισμοὺς κατηγοροῦντας, ἢ καὶ ἀπολογουμένους εἰσάγει μετὰξὺ γὰρ, φησιν, ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγοροῦντων ἢ καὶ ἀπολογουμένων· ὅπου δὲ κατηγορία καὶ ἀπολογία, ἐκεῖ καὶ συνέδριον· ἀλλὰ καὶ ὁ λοιμὸς ἀτιμάζει πάντας ὡς ὑβριστής· ἢ ὡς τὰ ἴδια συστήσαι βουλόμενος, τὰ τῶν ἄλλων ἀτίμως ἐκβάλλει· ὃν ἐκβαλεῖ ἐκ συστήματος πνευματικοῦ· καὶ οὐ μόνον αὐτὸς ἐκβληθήσεται, ἀλλὰ καὶ τὰ συνόντα αὐτῷ, ἔριδες, φιλονεικίαι, μάχαι, καὶ ὅσα λοιμὸν ἀποτελεῖ.

v. 12.
cod. f. 91. b.

* Ioh. XI. 14.

Ὁ διατηρῶν τὰς ψυχὰς ἡμῶν κύριος, οὗτος καὶ διὰ τῆς πνευματικῆς ἡμῶν γνώσεως ποιμαίνει συγκαταβαίνων καὶ λέγων *. ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὃν ἀτιμάζει ὁ παράνομος· εἰ δὲ βασιλεὺς μὲν ἐστὶ τῶν βασιλευμένων ὁ Χριστός, ποιμὴν δὲ ὁ προβάτων, ἐστὶ περὶ μόνος βασιλεὺς τῶν προβάτων, εἰς τὸ βασιλικὸν μεταβάλλων ἀξίωμα.

v. 13.
cod. f. 92. a.

Ὁ ἐχθρὸς ἡμῶν διάβολος ὡς λέων περιέρχεται ζητῶν τίνα καταπῆν· ὃν τίνα φοβούμενος ὁ ὀκνηρὸς, πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἀρετῶν ἀναδύεται· εἰ δὲ λέων ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς δικαιοσύνης ζητεῖ θηρεῦσαι τινὰ, ὃς ἐστὶν ὁ διάβολος· ἐν δὲ ταῖς πλατείαις ταῖς πρὸς τὴν ἀπώλειαν φερούσαις, μετὰ τὴν φάλαγγα τῶν δαιμόνων αὐτοῦ, αὐτὸς φονεὺς τοὺς αὐτῷ πειδισμένους.

v. 14.
cod. f. 92. b.

Βόσρος βαΐς ὁ διάβολος ἐστίν· ὁ δὲ μισηθεὶς παρὰ κυρίου, ὁ μὴ ἑαυτῷ προσέχων ἀσφαλῶς· ὁ δὲ Ἰωβ εὐ μισηθεὶς ὑπὸ κυρίου, ἀλλὰ δοκιμῆς χάριν εἰς τὸ τοῦ παρανόμου πέπτωκε *· ὁ δὲ μισηθεὶς ὑπὸ κυρίου, εἰς τέλος καταλιμπάνεται ἐν τῷ βόσρῳ, φιλήδονος ὧν ἐν γνώσει ἀμαρτίας.

* cod. πεπώκε.

v. 15.

Μακρὰν ἀπὸ τῆς καρδίας τοῦ ἄφρονος ἐστὶν ἡ ῥάβδος ἢ ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσαὶ ὁ Χριστός, ὃς παι-

Hilarem in exsequendis mandatis virum, et eleemosynis indulgentem, diligit Deus. Sicut etiam Paulus ait: qui miseretur cum hilaritate. Vanitatem autem operum, per virtutem ac scientiam consummat Dominus.

Dona hominis, virtutes animae appellat, quibus diabolus vincens, honorabilem se Deo exhibet; suamque animam ab occupantibus eam daemonibus eripit.

Hominem per spiritalem doctrinam extrahi vult de pessimo animi habitu, cum eius comite rixa. Diabolus quoque, animae pestem, oportet effugare: nam si illic resideat, rectas omnes cogitationes impuritate contaminare solet. Namque et apostolus tribunal ostendit esse animam, quatenus cogitationes accusantes, simulque defendentes inducit. Interim, inquit, invicem accusantibus cogitationibus et defendentibus. Ubi autem accusatio atque defensio, ibi tribunal. Sed et diabolus pestilens cunctos vituperat utpote contumeliosus; vel quia propria commendare volens, aliena contemptim deprimit: quem tu de spiritali conventu fac eicias: neque ille tantummodo expelletur, sed et comitatus eius, iurgia, contentiones, rixae, et quaecumque exitium inferunt.

Qui animas nostras conservat Dominus, idem pariter spiritali scientia nos pascit, condescendens dicensque: ego sum pastor bonus; quem tamen homo iniquus aspernatur. Quod si rex quidem subditorum Christus est; pastor vero ovium; erit aliquando solus ovium rex, ad regalem dignitatem translaturum.

Adversarius noster diabolus tamquam leo circuit quaerens quem devoret; quem timens piger, ad virtutum exercitium se comparat. Quippe leo in viis iustitiae quaerit aliquem venari, id est ut diximus diabolus, et in plateis quae ad perniciem deferunt, praeter quam quod daemonum phalangem circumfert, ipse quoque sibi obnoxios interficit.

Fovea profunda diabolus est. Invisus autem Domino est, qui propriae securitati non consulit. Iobus quidem non erat invisus Domino, sed experimenti causa, in os maligni diaboli incurrit. Verumtamen qui Domino invisus est, perpetuo deseritur in fovea, quia voluptarius est et peccati sui conscius.

Longe a vesani hominis corde est virga de radice Iessae Christus, qui pascet populum

suum novum Israhelem in pascuis ovium suarum.

Sicut diabolus calumniatur nos apud Deum, tollens a nobis virtutes quas ipse non dederat; ita et nos calumniatur illum cum tollimus ab eo iniquitates quas ei non dedimus. Et quatenus quidem accipimus ab eo iniquitates, tamquam ab inope virtutum accipimus. Quatenus vero virtutes ei cedimus, nostro cum detrimento tamquam diviti iniquitate cedimus. Ne forte, inquit, tamquam exigua dans principi, apud quem calumniatur plura lucrans, gravius animae detrimentum patiatur.

Qui sapientissimis Dei verbis attendit, et eius observat mandata, hic cor confirmat, et bona esse cognoscit. Ille audit Dei verba, qui quae mandantur ab illis exsequitur. Non enim auditores legis iusti apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Quod si confirmaveris cor tuum ad sciendum aequae et agendum; manifestabit tibi Deus viam suam quae dicit: ego sum via et veritas.

Qui dilatat puritate cor suum, Dei doctrinas intelliget, practicas, eruditas, theologicas. Namque omnis salomonicae scripturae materia, trifariam dividitur, in ethicam, physicam et theologicam. Pertinent vero ad primam proverbia, ad secundam ecclesiastes, ad tertiam canticum canticorum: quae intellecta per puritatem cordi inscribuntur; ut respondere possis, te esse paratum ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea quae in te est spe; sive discendum sit sive contradicendum. Vicissim tu quoque eos interroga, qui possunt interrogari; neque tamen vim facias ei qui scientiae est inops. Idcirco addit: neque inhonores infirmum in portis.

Qui pravos admiserint cogitationes, atque ita maligno diabolo honorem detulerint, hi pro viribus eurent bonis meditationibus deteriores commutare. Nisi enim id agere valerint, auferetur eis stratum desub costis animae, id est virtus.

Qui transfert religionis terminos, is substitutionem vel ipsam impietatem prae se fert. Et qui fortitudinis transfert terminos, is audaciam vel timiditatem substituit. Similiter de virtutibus aliis, et de dogmatibus, et de ipsa fide existimandum est. Praecipue vero hoc observandum est circa sanctam Trinitatem.

μανεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ τὸν νέον Ἰσραὴλ ἐν τῇ νομῇ τῶν ἑαυτοῦ πρεσβύτων.

Ὡς περ ὁ διάβολος συκοφαντεῖ ἡμᾶς πρὸς τὸν Θεόν, λαμβάνων παρ' ἡμῶν τὰς ἀρετὰς, ἃς μὴ δέδωκεν ἡμῖν, εὖ τω καὶ ἡμεῖς συκοφαντοῦμεν αὐτὸν λαμβάνοντες παρ' αὐτοῦ τὰς κακίας ἃς μὴ δεδώκαμεν αὐτῷ· καὶ καθὼ μὲν λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ τὰς κακίας, ὥς παρὰ πένητος ἐν ἀρεταῖς λαμβάνομεν· καθὼ δὲ τὰς ἀρετὰς ἡμῶν διδόμεν αὐτῷ ἐπ' ἐλαττώσει ἡμῶν, ὥς πλουσίῳ ἐν κακίᾳ διδόμεν· μήποτε δέ, φησιν, ὥς ἐλίγα διδὺς ἀρχοντι· παρ' ᾧ συκοφαντεῖ τὰ πλείω κερδαίνων, πλέον καὶ βλάπτεται τὴν ψυχὴν.

Ὁ τοῖς πανσόφοις λόγοις προσέχων τοῦ Θεοῦ, καὶ ποιῶν τὰ προστασσόμενα ὑπ' αὐτοῦ, εὖτος ἐπέστησε τὴν καρδίαν, καὶ ἔγνω ὅτι καλοὶ εἰσιν· εὖτος ἀκούει τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων, ὁ ποιοῦν τὰ προσασσόμενα ὑπ' αὐτῶν· οὐ γὰρ οἱ ἀκραταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται*. ἐὰν δὲ ἐπισήσης σὴν καρδίαν τοῦ γνῶναι καὶ ποιῆσαι, γνωρίσει σοὶ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ τὴν εἰπουσαν· ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια.

Ὁ πλατύνας διὰ τῆς καθαρότητος τὴν καρδίαν αὐτοῦ, νοήσει τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους, τοὺς τε πρακτικοὺς, καὶ τοὺς σοφιστικοὺς, καὶ τοὺς Θεολογικοὺς· πᾶσα γὰρ ἡ κατὰ τὴν γραφὴν πραγματεία, τέμνεται τριχῶς, εἰς ἡθικὴν καὶ φυσικὴν καὶ θεολογικὴν· καὶ ἀκολουθεῖ τῇ μὲν πρώτῃ, αἱ προαιμίαι τῇ δὲ δευτέρᾳ, ὁ ἐκκλησιαστής· τῇ δὲ τρίτῃ, ἄσμα ἁσμάτων· ὅπερ νοηθέντα διὰ καθαρότητος ἐναπογράφεται τῇ καρδίᾳ, τοῦ ἀποκρίνασθαι σε, ὥς ἔτιμον εἶναι πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ ἐπερωτῶντι σε λόγον περὶ τῆς ἐν σοὶ ἐλπίδος*. εἴτε διὰ τὸ μαθεῖν, εἴτε διὰ τὸ ἀντιτεθεῖναι· ἀντεράττα δὲ καὶ σὺ τοὺς δυναμένους ἐρωτᾶσθαι μὴ μὲν τὰ βιάζου τὸν ἐν γνώσει πενόμενον· διὸ ἐπάγει· καὶ μὴ ἀτιμάσης ἀσθενὴ ἐν πύλαις.

Οἱ τοὺς φαύλους ἀνδεχόμενοι λογισμοὺς, καὶ ἐν τούτῳ τιμῶντες τὸν πονηρὸν, σπουδαζέτωσαν ὅση δύναμις διὰ τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν ἀποδιδόναι τοὺς χεῖροντας· ἐὰν γὰρ μὴ ἐσχύσωσι τοῦτο ποιῆσαι, λήψονται τὸ στρώμα τὸ ὑπὸ τὰς πλευράς τῆς ψυχῆς, τουτέστι τὴν ἀρετὴν.

Ὁ μετατιθεὶς τὰ ὅρια τῆς Θεοσεβείας, δεισιδαιμονίαν ἢ ἀσεβειαν αὐτὴν ἀποδείκνυσιν· καὶ ὁ μετατιθεὶς τὰ ὅρια τῆς ἀνδρείας, θρασυτητα ἢ δειλίαν αὐτὴν ἀπεργάζεται· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, καὶ ἐπὶ τῶν δογμάτων, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς πίστεως νοητέον· μάλιστα δὲ τοῦτο τηρητέον ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος· ὁ γὰρ μὴ θεο-

v. 16.
cod. f. 93. a.

v. 17.

* Iac. I. 22

* Ioh. XIV. 6.
v. 20.
cod. f. 94. a.

* I. Petr. III. 15.

v. 22.

v. 26.
cod. f. 95. a.

v. 27.

v. 28.

λογῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, διαλύει τὸ βάπτισμα· ὁ δὲ καὶ ἄλλους τινὰς ὀνομάζων θεοὺς, δῆμυν εἰσάγει θεῶν· ἢ καὶ τὰς περὶ πράγματος ἐκάστου πατρικᾶς διατάξεις, καὶ τούτων χάριν μένειν ὀφειλούσας, μὴ μετακινεῖν δεῖ.

Nam qui Deum non dicit sanctum Spiritum 1), baptisma destruit: qui vero alios quosdam nominat deos, is deorum populum introducit. Item de rebus singulis patrum constitutiones (quae propterea perseverare debent) nequaquam oportet commovere.

C A P. XXIII.

cod. f. 95. b.

Δυναστίην ἐνταῦθα τὸν διάβολον φησὶν τράπεζαι δὲ αὐτοῦ εἰσὶ ψευδομαρτυρίαι, λαιδερίαι, καταλαλῖαι, συμβουλῖαι κακαί, ἐπιθυμίαι αἰσχυραί, καὶ πᾶν ὅτι οὖν σατανικὸν ἐπιτήδευμα ταῦτα δὲ παρατιθέμενά σοι ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, νοητῶς νόει, καὶ ἐπίβαλε τὴν διάνοιάν σου, ὃ ἐστὶν ἡ χεὶρ· εἰδὼς ὅτι ταῦτα σε δεῖ παρασκευάσαι, αἷα καὶ συμπαρεστέλλαι σοι ὀφείλουσιν ἐν ἡμέρᾳ κυρίου, ὅτε ἀπονέμει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· εἰ δὲ ἀπληστότερος εἶ, καὶ ὀρέγη τῶν ὑψηλῶν καὶ πλειόνων καὶ μειζόνων, ἃ τίνα εἰσὶ θεῖα καὶ θεῶν, μὴ ἐπιθυμεῖ τῶν τοῦ πονηροῦ ἐδεσμάτων· ταῦτα γὰρ ἔχεται ζωῆς προσκαιρου, ὃ ἐστὶ ψευδοῦς· δεῖ δὲ τὴν θεῖαν γραφὴν νοητῶς νοεῖσθαι καὶ πνευματικῶς· ἡ γὰρ κατὰ τὴν ἱερῆαν αἰσθητὴ γνῶσις, οὐκ ἔστι ἀληθὴς 2).

cod. f. 96. b.

Ἐὰν ἐλκύσαι τὸν θεῖον νῦν πρὸς τὸ ῥητὸν κατὰ τὴν ἐξω μόνον ἔρασιν ἐδελήσῃς, ἀσύστατος ὢν εἰς τὸν ἴδιον οἶκον ἀποφοῖτα, ὃς ἐς τὸ κατὰλληλον αὐτοῦ θεωρήμα· πτέρυγας ἔχων τὰς ὑπὸ τοῦ προσεστηκότος αὐτοῦ ἁγίου πνεύματος κατασκευασθείσας αὐτῷ, ἅπερ εἰσὶ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα· ἀπεισιν οὖν ὑψηλὸς ὑπὲρ αὐτὸν ὡς εἰπεῖν τὸν αἰθέρα· τὸ οὖν μὴ ὑπεράνω χωρεῖν τοῦ ῥητοῦ, ἀλλ' ἀπλήγως ἔχειν πρὸς αὐτὰ, ζωῆς ἐστὶ ψευδοῦς.

cod. f. 97. a.

Εἰ ὁ βάσκανος σῖτα ἀσεβείας ἐσθίει, καὶ εἴη παρανόμῳ μεθύσκειται, εὐ δεῖ δὲ συνδυεῖν τούτῳ· εὐ γὰρ αἶμα εἶναι ἀσεβῆ καὶ παράνομον· αὐταὶ γὰρ αἱ κακίαι λαιμαίνονται γνῶσιν πνευματικὴν.

Μηδὲν λέγε συνετόν, φησι, τούτεστι βαδῶ

Dynastam nunc diabolum dicit: mensae autem eius sunt falsa testimonia, convicia, obtruncationes, coniurationes malae, turpes cupiditates, et omne quodlibet satanicum opus. Haec omnia tibi apposita a maligno, spiritualiter intellige, et mentem tuam intende, quae heic dicitur manus, sciens a te talia esse apparanda, quae tibi patrocinari possint in die Domini, cum is remunerabitur singulos secundum opera eorum. Quod si insatiabilior es, cupisque alta et plura atque maiora, quae sunt caelestia ac divina, cave ligurias circa maligni edulia: haec enim brevi vita fruuntur, id est fallaci. Oportet autem divinam scripturam intellectualiter ac spiritualiter intelligi: nam quae secundum historiam est materialis notio, vera non est.

Si trahere divinum sensum, iuxta litteram, ad externum tantummodo conspectum volueris, is fundamento carens ad proprium domicilium revertetur, quae est conveniens illi theoria. Sed alas habens a dirigente ipsam sancto Spiritu fabricatas, quae sunt spiritalia charismata, abit sublimis super ipsum ut ita dicam aetherem. Ergo nolle conscendere supra litteram, sed mordicus huic inhaerere, falsae vitae proprium est.

Si invidus triticum impietatis comedat, et vino illegitimo ebrietur, non oportet cum hoc convivari; neque enim expedit fieri impium ac peccatorem: nam huiusmodi iniquitates spiritalem scientiam pessumdant.

Nihil dicas prudens, id est grave ac my-

1) Animadverte testimonium Origenis de Spiritus sancti divinitate.

2) Vides Origenis dictum insigne pro mystico s. scripturae sensu, qui tantopere ipsi in deliciis fuit, [eoque interdum abusus, ut scimus; quae causa fuit Theodoro mopsuesteno opus condendi contra allegoricos, praesertimque Origenem. Et quidem consule sis Huetium in origenianis quaest. XIII. p. 240. seqq. *Origenes*, (inquit S. Hieronymus in prologo ad lib. V. in Esaiam) *liberis allegoriae spatii evagatur, et interpretatis nominibus singulorum, ingenium suum facit ecclesiae sacramenta*. Recta item eidem Origeni contradicere videtur S. Gregorius PP. qui etsi plurimum allegorico anagogicoque sensui indulsit, attamen in calce primi libri moralium in lobum, ita sapienter concludit. *Hoc mag-nopere petimus, ut qui ad spiritalem intelligentiam mentem sublevar, a veneratione historiae non recedat*. Nihilominus in libris Origenis infinitus ac pretiosissimus est mysticarum moraliumque interpretationum thesaurus; et ipse Chrysostomus in Proverbiorum a nobis edita *explicatione spiritales sensus libenter sequitur*.

sticum; non enim te oportet margaritas proicere ante porcos.

Terminos aeternos religionis ne transferas; neque ad regionem accedas eorum qui se a Deo seiunxerunt, et possessionem daemonum malitiam retinent, cuius causa caelesti patre orbati sunt. Qui enim eos vindicavit ex tenebris in splendidissimam lucem, fortis est.

Filius bene moratus labia sua in sapientia exercabit; vicissimque sapientia cum eo colloquetur ac permanebit. At perversus illam amittet.

Si timore Domini declinat aliquis a malo, pulchre hortatur, ut per omnem vitam ab omni malo declinemus.

Quisquis malitia est ebrius, et ex sapientia ad inscitiam quasi moechus transilit, divinae gratiae erit inops: neque veste nuptiali induetur quisquis in daemionica nocte dormitans, carnem suam detriti instar panniculi vulneratam atterens, facit incendium gehennae.

Ait senior quidam, animam esse matrem mentis; animae vocabulo denotans patheticas animae qualitates, impetum et cupiditatem: etenim virtutum exercitio in lucem mentem educit: siquidem fortitudine ac temperantia sapientiam adipiscimur et scientiam Dei, quae sunt virtutes, impetūs et cupiditatis. Fortasse aliquis dicet matrem esse testamentum vetus quod suae contemni nequit.

Homines hoc loco dicit magistrorum scripta volumina. Qui vero operati simul sunt et docuerunt, iterque in caelum fecerunt, ambulationes nominavit. Multi enim doctores nequaquam ad caelum iter fecerunt, quia dicta propria non observarunt. Nam qui disserit in ambulationibus (hoc est enim facere et docere) digne ambulat vocatione qua a Deo vocatus fuit.

Mentis peccatum simile phialae, operae peccatum poculo. Ὑπερον vero est quod a coquis τριβεὺς appellatur. Multa enim pulsatur ὕπερον (pistillus) neque tamen aperit locum quem pulsatur. At vero discipulis aiebat Servator: pulsate, et aperietur vobis.

Mens quae alienum consilium aut disciplinam suscipit, malas cogitationes fovebit. Qui autem cautum se geret, is vitae compos fiet.

Mala res socordia indolens. Nam postea dices conscientiam tuam pulsans, non laboravi non fui sollicitus praemia adipiscendi, et cruciatus vitandi. Illuserunt mihi, id est mihi

καὶ μυστικόν· οὐ δὲ γὰρ σε βαλεῖν τοὺς μαργαρίτας ἐμπροσθεν τῶν χοίρων.

Ὅρια αἰώνια θεωρεῖσθαι μὴ μεταίρει· εἰς δὲ γῆν τῶν ἀπερφανισάντων ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ θεοῦ, κτήμα δὲ δαιμόνων τὴν κακίαν ἔχοντας, μὴ εἰσέλθῃς, δι' ἣν ἐξερέθησαν τοῦ ἐπουρανίου πατρὸς· ὁ γὰρ λυτρούμενος αὐτοὺς κύριος ἐκ τοῦ ὑπερλάμπρου φωτὸς ἀπὸ σκότους, ἰσχυρὸς ἐστίν.

Υἱὸς ὁρθὸς ἐνδιατρίφει τὰ χεῖλη αὐτοῦ σοφίᾳ, καὶ ἡ σοφία πρὸς αὐτὸν συλλαλήσει καὶ διαμνεῖ· ὁ δὲ στρεβλὸς ἐκπεσεῖται ἀπ' αὐτῆς.

Εἰ τῷ φόβῳ κυρίου ἐκκλίνει τις ἀπὸ κακοῦ, καλῶς παρανεῖ διὰ πάσης τῆς ζωῆς ἐκκλίνειν ἡμᾶς ἀπὸ παντὸς κακοῦ.

Πᾶς ὁ ἐν κακίᾳ μέθυσος, καὶ ὁ ἐκ σοφίας πρὸς ἀγνώσταν καταπρνέων, πτωχεύσει ἐκ θείας χάριτος, καὶ οὐκ ἐνδύσεται ἔνδυμα τοῦ γάμου· πᾶς ὁ ἐν τῇ δαιμονιώδει νυκτὶ ὑπνώδης, ἀλλὰ τὴν ὡς ῥάκος τετρακυματισμένην σάρκα διαθλίβειν γεέννης φλόγα.

Ἐφη τις τῶν γερόντων, τὴν ψυχὴν εἶναι μητέρα τοῦ νοῦ, ψυχὴν λέγων τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς, θυμὸν τὸ καὶ ἐπιθυμῖαν· διὰ γὰρ τῶν πρακτικῶν ἀρετῶν εἰς φῶς προάγει τὸν νοῦν· διὰ γὰρ ἀνδρείας καὶ σωφροσύνης κτώμεθα σοφίαν καὶ γινώσκιν θεοῦ, ἅπερ εἰσὶν ἀρεταὶ θυμοῦ καὶ ἐπιθυμίας· λέγει δ' ἂν ἴσως μητέρα καὶ τὴν παλαιὰν διαθήκην οὐ καταφρόνητον.

Ἀνθρώπους ἐνταῦθα, τῶν διδασκάλων τὰς συγγραφὰς φασί· τοὺς δὲ ποιήσαντας καὶ διδάξαντας, καὶ τὴν πορείαν πρὸς οὐρανὸς ποιησάμενους, περιπάτους ὠνόμασε· πολλὰ γὰρ ὁδοῶντες, οὐ πρὸς οὐρανὸν τὴν πορείαν ἐποιήσαντο, ὅτι οὐκ ἐφύλαξαν· ὁ γὰρ ὁμιλῶν ἐν περιπάτοις, τουτέστι ποιεῖν τὰ καὶ διδάσκειν, ἀξίως περιπατεῖ τῆς κλήσεως ἧς ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ.

Ἡ μὲν κατὰ δυνάμιν ἁμαρτία εἶκε φιλή· ἡ δὲ κατ' ἐνέργειαν, ποτηρίῳ ὕπερον δέ ἐστι, τὸ παρὰ τῆς μαγείρας λεγόμενον τριβεὺς· πολλὰ γὰρ κρούει τοῦτο τὸ ὕπερον, καὶ οὐκ ἀνοίγει τὸν τόπον ὃν κρούει· τοῖς δὲ μαθηταῖς ὁ κύριος φησί· κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν*.

Νεὺς δεξιόμενος ἄλλοτριν νόημα ἢ μάθησιν, μελετήσει λογισμὸς κακός· ὁ δὲ τηρήσας ἑαυτὸν, κληρονομήσει ζωὴν.

Δεινὸν ἡ ἀναληγσία· εἴτα ἐρεῖς τυπτόμενος τὴν συνείδησιν, οὐκ ἐπόνεσα φροντίσαι τῶν μὲν γερῶν τυχεῖν, ῥυσθῆναι δὲ τῶν βασάνων· ἐνέπαιξάν μοι, τουτέστι προσωρεύισάν μοι· ἐγὼ δὲ

v. 10.

v. 16.
cod. 97. b.

v. 17.

v. 24.
cod. f. 98. a.v. 24.
cod. f. 98. b.v. 31.
cod. f. 99. a.

cod. f. 99. b.

* Matth. VII. 7.

v. 34.

v. 35.
cod. f. 100. a.

Σέλων οὐκ ἔδειν τότε ὄρθρος ψυχῆς, καὶ ἐπίγνωσις ἁμαρτίας.

conviciati sunt. Ego vero sponte nescivi quandonam diluculum animae, et peccati cognitio.

C A P. XXIV.

cod. f. 110. b.

Ὁ οἶκος τῶν ἀρετῶν μετὰ θείας σοφίας οἰκοδομεῖται, καὶ μετὰ συνέσεως φόβου θεοῦ καὶ γνώσεως ἀνορθοῦται.

cod. f. 101. a.

Ὁ περὶ τὴν πίσιν, ἢ τινὰ τῶν ἀρετῶν ναυαγῶν, ἀκυβέρνητος πρὸς πόλεμον τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, τῇ τε θεολογίᾳ καὶ ταῖς ἀρεταῖς· ὁ δὲ μετὰ κυβερνήσεως πολεμῶν, ἔσκειν ἐπὶ γῆς νεῦν ἔχειν· προηγείται δὲ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας, καρδία βουλευτική, ἢ πάντα μετὰ βουλῆς ποιῶσα· δυνατὸν δὲ καὶ ἐπὶ πάσης ἀρετῆς τὸ αὐτὸ τοῦτο εἰπεῖν· ἐστὶ γὰρ καὶ περὶ σωφροσύνης ναυάγιον, καὶ περὶ ἀγάπην, καὶ φιλαργυρίαν, καὶ περὶ ἑκάστων δὲ δόγμα ὁμοίως τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας συμβαίνει ναυάγιον· εἰ δὲ μετὰ κυβερνήσεως πολεμεῖν θεῖ τοῖς ἀντικειμένοις, ναυμαχία παραπλησίως ἡμῖν ἐστὶν ὁ βίος ἐπὶ τῆς γῆς· ἐὰν γὰρ σέλωμεν ἡμεῖς, ποντίζομεν αὐτοὺς ἐν προσευχῇ καρδίας, καὶ διανοία πρὸς θεὸν τετραμμένη· ἐὰν δὲ μὴ θέλωμεν, ποντίζομεθα· ἐὰν δὲ καὶ πολεμούμεθα ὑπὲρ ἐκείνων, εἰ καὶ πολὺς καὶ σφοδρὸς ὁ πόλεμος αὐτῶν, οὐθέν ἐστι· νηστεία μόνον καὶ ἐγκρατεία περιφράζωμεν ἑαυτοὺς, καὶ ὡς ἀράχην αὐτοὺς τὲ καὶ τὰ ἔπλα αὐτῶν συγκόψομεν· ἐὰν δὲ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν*, ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς, ἡ καρδία, ὁ νῦς, καὶ ἡ ψυχὴ, συμφωνήσουσι δὲ ἐν ἐντολαῖς αὐτοῦ περιέχεσθαι, ὁ κύριος μεθ' ἡμῶν.

* Matth. XVIII. 20.

cod. f. 101. b.

Πάντα γὰρ ὅσα πράττει ὁ θεὸς νοοῦντες, καὶ ὅσα διδάσκει πράττοντες, κατ' οὐδὲν παραβαίνουσι τὸν λόγον αὐτοῦ· πύλαι δὲ σοφῶν αἱ πρακτικαὶ εἰσὶν ἀρεταί, καὶ ἡ τοῦ νεῦ θεωρία, δι' ὧν εἰσέρχεται σοφία θεοῦ· οὐκ ἐκκλίνουσι δὲ, οὔτε δεξιὰ οὔτε ἀριστερά, ὅτι λογίζονται ἐν συνεδρίαις εἶναι καλοῦ καὶ κακοῦ καὶ τοῦ μὲν καλοῦ, ἀντιπαιδύονται, τὸ δὲ κακὸν προσαικνυοῦσιν.

v. 8.

Τοῖς μὴ σέλουσιν ὑπὸ τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν καὶ γνώσιν παιδευοῦνται, διὰ τοῦ ἐνεστώτος θανάτου συναντᾷ ὁ αἰώνιος· ἄφρων δὲ ἐστὶν ὁ γλυκανθεὶς μὲν ἐν σοφίᾳ θεοῦ, εἴτα καταλιπὼν αὐτήν, τῇ δὲ ἀφροσύνῃ συνάξει· διὸ καὶ συναπέθανεν ταῖς ἁμαρτίαις· εἰ δὲ ἀρετὴν ἢ κακίαν μετῴ, καὶ τὴν κακίαν δηλονότι ἢ ἀρετὴ διαφθείρει· τοῦτο δὲ γενήσεται ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, ὥς

Sapientiae domus cum divina sapientia aedificatur; et cum intellectu timoris Dei atque eius agnitione erigitur.

Qui fidei vel cuiuslibet virtutis naufragium patitur, sine duce pugnat cum adversariis potestatibus, id est sine theologia et virtutibus: qui vero sub regimine pugnat, videtur mentem in hoc mundo habere. Praeit autem divino auxilio cor deliberans, quod nihil sine consilio agit. Idque adeo de qualibet virtute dici potest. Est etiam circa temperantiam naufragium, et circa caritatem, et propter pecuniae amorem, et circa singula pariter dogmata catholicae et apostolicae ecclesiae contingit naufragium. Si ergo non sine regimine pugnare oportet cum adversariis, vita nostra in terra pugnae navali similis est. Nam si nos noluerimus, demergemus adversarios oratione cordis, et mente ad Deum conversa. Si vero noluerimus, nos utique demergemur. Et si ab illis oppugnemur, quantumlibet diuturna acrisque pugna sit, nihil interest. Ieiunio tantum et oratione nosmet communiamus, et tamquam aranei telam ipsos et eorum arma concidemus. Quod si secundum Domini dictum, alicubi sint duo vel tres, cor nimirum, mens, et anima, si modo consenserint intra illius praeceptorum fines consistere, Dominus nobiscum est.

Qui cuncta quae Deus facit cogitant, et quae docet faciunt, nullatenus doctrinam eius transgrediuntur. Portae vero sapientium sunt practicae virtutes, et mentis contemplatio, per quas ingreditur sapientia Dei. Haud porro declinant sive dextrorsum sive sinistrorsum, quia se reputant velut in tribunalibus versari, ubi de recto et pravo contenditur. Et rectum quidem tuentur, pravum autem repellunt.

Iis qui nolunt sub Dei sapientia scientiaque erudiri, per ingruentem mortem obviam fit aeternus Deus. Excors est, qui gustata sapientia Dei, deinde hac omissa, stultitiae adhaeret: quare et in peccatis moritur. Quod si virtutem nequitia deminuit, profecto nequitiam quoque vice versa virtus dissipat. Hoc autem fiet in futuro saeculo, quo nequitiae

finis imponetur. Namque inquinabitur dixit pro dissipabitur. Dissipatur vero immunditia vel practica virtute, vel acerbâ punitione.

Utendum est hoc dicto adversus eos, qui sunt adepti divinae scientiae beneficium, quominus susceptam doctrinam negligant, quoniam multi a malitia in mortem pertracti fuerunt. At illos qui insontes ad necem ducuntur, ne renuas proprio sanguine redimere: redime saltem data pecunia, vel utili verborum patrocinio. Quod si dixeris: non novi hunc, argueris mendacii; erisque dupliciter reus et de falso et de homicidio. Nam qui fecit spiritum, is novit singula quae singulis dedit, pro cuiusque qualitate, bonum bono, malo mala. Nam quod non secundum quantitatem cuiusque det, patet: non enim sunt condignae passionibus huius temporis ad futuram gloriam. Quod si quis secundum quantitatem intelligere malit, pro portione virium cuiusque retributionem fieri existimet: sicut etiam Spiritus charismata pro fidei rata parte dantur.

Mel comedit, qui a divinis scripturis iuvatur. Qui autem ab ipsis extundit factis doctrinas, unde hauserunt sancti prophetae et apostoli, agendi et docendi rationem, hic favum comedit. Et mel quidem comedere cuique volenti prostat; sed favum, nonnisi mundus homo potest. Vel mel dicendum est allegoriam esse; favum autem, eam quam dicimus speculationem et indagationem, quae habent abstrusorem sensum et profundiorē: inest enim favo mel. Guttur dicit alimentariam animae facultatem, vi cuius cibi in ventrem mittuntur. Si ergo haec recte constitueris, et quae ad mentem pertinent et quae ad indagationem, erunt tibi ex sapientiae sensu sapientia ipsa dogmata. Nam si inveneris spiritalem scripturae sensum, bona tibi continget mors, ut dicas: pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Nec vero de futuris spem abicies.

Ne praeferas diabolum iustitiae Dei, qua sancti pascuntur. Neque ludificeris, ut stultis mortiferisque doctrinis cor tuum, quod ventris instar est, satures.—Ne voluptatis causa Deum prodideris: hic enim iustos pascit, neque te derelinquet.

Avertit Deus iram suam ab eo qui cadit, misertus eius: irascitur autem ei qui extollitur ob lapsum inimici sui. Quisquis enim de

ἂν ἐκλήπῃ ἢ κακία· τὸ γὰρ ἐμολυνθήσεται, ἀντὶ τοῦ διαφθαρθήσεται· διαφθείρεται δὲ ἡ ἀκαθαρσία, ἥτοι ὑπὸ πρακτικῆς, ἢ ὑπὸ θριμείας κηλάρσεως.

v. 9.

Χρηστὲς τούτῳ τῷ ῥητῷ πρὸς τοὺς καταξιώσαντας θείας γνώσεις, ἵνα μὴ ἀμελῶσι τῆς διδασκαλίας, πολλῶν ἀπαγορευμένων ὑπὸ τῆς κακίας εἰς θάνατον· τοὺς δὲ κτενομένους ἐξ ἀκακίας εἰς θάνατον, μὴ φείσῃ πρίσθαι τῷ ἰδίῳ αἵματι· ἐκπριεῖ δὲ, διδοὺς χρήματα ἢ λόγον ὠφέλιμον· ἐὰν δὲ εἴπῃς σὺν οἶδα τοῦτον, ἐλέγξει σε ψευδόμενον, καὶ ἔσῃ ἐνοχος θυτῶν, ἡγοῦν ψευδεὶ καὶ φόνῳ· ὁ γὰρ πλάσας πνοὴν, αὐτὸς οἶδε πάντα ὅσα ἀποδίδωσιν ἐκάστῳ κατὰ τὸ ποιόν· ἀγαθὸν ἀγαθῷ, καὶ πονηρῷ πονηρῷ· ὅτι γὰρ σὺ κατὰ τὸ ποσόν, ὁ ἅλων· σὺ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δοῖαν· εἰ δὲ καὶ ἐπὶ ποσῷ τίς ἐκλαβεῖν ἐθέλει, κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐκάστου δυνάμεως τὴν ἀνταπόδοσιν εἰσάδῳ· ὡς καὶ τὰ τοῦ πνεύματος χαρίσματα κατ' ἀναλογίαν τῆς πίστεως δίδονται.

v. 11.
cod. f. 102. a.

* Rom. VIII. 18.

Ἐσθίει μέλι ὁ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν ὠφελούμενος· ὁ δὲ ἀπ' αὐτῶν ἐχάλλων τῶν πραγμάτων τοὺς λόγους, ἀπ' ὧν εἰλήφασιν ἄγιοι προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἐν τῷ ποιεῖν τὸ καὶ διδάσκειν, τρώγει κηρίον· καὶ τὸ μὲν μέλι φαγεῖν, τοῦ βουλομένου παντός· τὸ δὲ κηρίον, μόνου τοῦ καθαροῦ· ἢ καὶ μέλι ῥητέων τὴν ἀλληγορίαν· κηρίον δὲ, τὴν ῥητὴν ἐπίσκεψιν καὶ ἱστορίαν, πρὸς τὸ ἔχειν τὸν ἀποκεκρυμμένον νοῦν καὶ βαθυτέρον· ἐνεστὶ γὰρ τῷ κηρίῳ μέλι· φάρυγγα δὲ τὴν θρησκευτικὴν τῆς ψυχῆς δύναμιν δι' ἧς αἱ τροφαὶ παραπέμπονται εἰς τὴν κοιλίαν· ἐὰν οὖν ταῦτα κατερθώσῃς, τὰ τε κατὰ διάνοιαν, καὶ τὰ κατ' ἱστορίαν, ἔσονται σοὶ αἰσθήσει τῆς σοφίας αὐτὰ τὰ σοφὰ δόγματα· ἐὰν γὰρ εὖρῃς τὸν πνευματικὸν τῆς γραφῆς νοῦν, ἔσται καλὴ ἡ τελευτὴ σου, ὡς λεχθῆναι· τίμιος ἐναντίον κυρίου ὁ θάνατος τῶν ὁσίων αὐτοῦ· σὺν ἀποβαλεῖς δὲ τὴν εἰς τὸ μέλλον ἐλπίδα.

v. 13.
cod. f. 102. b.

Μὴ προτιμήσῃς τὸν διάβολον τῆς τοῦ θεοῦ δικαιοσύνης, ἣν οἱ δίκαιοι νομεύονται· μηδὲ ἀπατηθῇς μοιρολογίαις σατοικηφόροις χερτάσαι σου τὴν καρδίαν σου, ὃ ἐστὶ κοιλία.—Μὴ ἔνεκεν ἡδονῆς προδῷς τὸν θεόν· εὖτος γὰρ νεμὴ δικαίου, καὶ σὺ μὴ ἐγκαταλείψῃ σε·

v. 15.

Ἀποστρέφει μὲν ὁ θεὸς τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πεσόντος, ἐλεήσας αὐτόν· ὀργίζεται δὲ τῷ ἐπαρθέντι ἐπὶ τῷ πτώματι τοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ·

v. 18.
cod. f. 103. a.

πᾶς γὰρ ὁ ἐπιχαίρων ἐπὶ ἀπολλυμένῃ ψυχῇ, ὁμοίως ἐστὶ τῷ διαβόλῳ τῷ μὴ θέλοντι πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν· καὶ γὰρ ὁ κύριος ἐν ταῖς εὐαγγελίαις* νενομόθετηκεν εὐχέσθαι ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, ἥγουν τῶν ἀνθρώπων.

* Matth. V. 44.

Ἡ μάχαιρα 1) δὲ τοῦ πνεύματος, ἥ ἐστὶ ῥήμα θεοῦ, ἐν σαρκὶνῃ, ἀντὶ τοῦ ἐν αἰσθητῇ ὅς δ' ἂν παρὰδοθῇ πταίσας αὐτῇ, συντριβήσεται ὅσῃ ὑπὸ ὑπέρου τυπτόμενα· καὶ ἀφανισθήσεται ὅσῃ ὑπὸ πυρὸς καυσούμενα· ἢ ὅς δ' ἂν παρὰδοθῇ αὐτῇ εἰς μετάνειαν, συντριβήσεται τῷ λόγῳ τῆς σοφίας αὐτοῦ ὡς σῖτος, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸν ἡδὺν ἄρτον.—Τοὺς φθειρομένους καὶ παλαιωθέντας ἀνθρώπους κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, ἀναλίσκει ἡ μάχαιρα τοῦ θεοῦ εἰς ἀφανισμόν παντελῆ. Ἡ τοὺς ἐκ κακίας εἰς θεογνωσίαν ἐλθόντας ἀνθρώπους, σὺν νεύροις ἀναλίσκει ἐκ τῶν πράξεων τῶν πονηρῶν· ἵνα ἀποθέμηναι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἐνδύσωνται τὸν νέον τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα, ὅς καὶ ἄβρωτος ἐστὶ δαίμων ὑπὸ τοῦ κυρίου καθαρισθεὶς καὶ ἀπεχόμενος πάσης κακίας· ἐπάγει γὰρ, ὥστε ἄβρωτα εἶναι νεοσσῆς αἰετῶν· ἢ καὶ ὅτι συγκαέντα καὶ τεφρωθέντα λοιπὸν ἄβρωτα γίνονται τοῖς αἰετῶσι· περιπέφρασθαι γὰρ τοὺς ἐμὲς λόγους κ. τ. λ.—Τίς συνήγαγεν ἀνέμους ἐν κόλπῳ; Τὸν ταχύτερον ἀνέμου νέον ἢ πῖσις συνήγαγεν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης ἐν τῇ γνώσει τοῦ θεοῦ, καὶ δίδωκεν αὐταῖς θεωρίαν πνευματικὴν ἐναποθεῖναι ταῖς ἀρεταῖς· ἡ γὰρ γνῶσις ἡ τοῦ θεοῦ, κόλπος τοῦ θεοῦ ἐστίν, ἐν ᾧ ἐγκολπίζεται καὶ περικρατεῖ πάντας τοὺς θεόφρονες, ὥσπερ τις χρυσὸν ἐν κόλπῳ.—Ὁ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης συναγαγὼν πάντα τὰ γηγενῆ ἔθνη, καὶ πικνῶσας αὐτὰ ταῖς ἀρεταῖς ἐν τῇ εἰς αὐτὸν πίστει, Χριστὸς ὁ θεός, καὶ τὸ ἐπουράνιον ὕδωρ ἐναποθέμενος· τὸ ῥέον ἐκ τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς, τουτέστι τὴν γνῶσιν καὶ τὴν σοφίαν, καθὼς αὐτὸς ὁ Χριστὸς φησὶν*· ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου, οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ* πιστεύων εἰς ἐμὲ, ποταμοὶ ῥεύσουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ὕδατος ζῶντος.—Οὗτος κλέπτει γνῶσιν, ἐν ᾧ ὁ τοῦ προλαβόντος λαμβάνων, ἀλλ' ὁ ἐκ τῆς ψευδωνύμου ὑφαίρουμένος γνώσεως· καὶ γὰρ πάντες οἱ πεπιστευκότες Χριστῷ, ἀπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν καὶ ἀποστόλων λαμβάνοντες θεωρήματα, οὐ λέγονται κλέπτει ἀλλοτρίων θεωρη-

cod. f. 104. b.

cod. f. 105. a.

* Joh. IV. 14.

* Joh. VII. 38.

cod. f. 106. a.

pereunte anima gaudet, similis diabolo est, qui non vult omnes homines salvos fieri, neque ad agnitionem veritatis venire. Nam et Dominus in evangeliiis mandavit, ut oremus pro inimicis nostris, utpote hominibus.

Gladius spiritus, quod est verbum Dei, non carnalis, id est non materialis. Qui victus ei tradetur, conterentur eius ossa pistillo contusa, et igne combusta evanescent. Vel, qui tradetur ei ad paenitentiam, conteretur verbo sapientiae illius quasi triticum, ut dulcis ex eo panis fiat.—Corruptos et veterascentes in desiderii erroris homines consumit Dei gladius exitio internecivo. Vel, venientes ex iniquitate ad Dei agnitionem homines, usque ad nervos consumendo purgat pravis actibus; ut deponentes veterem hominem, induant novum creatum secundum Deum: qui quidem non erit esca daemonibus, utpote a Domino purgatus, et omni nequitia alienus. Addit enim, ita ut aquilinarum pullorum esui non sit aptus. Vel quia combustus et in cinerem redactus, iam non sit aquilis comedendus. Periphrasi enim dilatavit sermonem.—Quis congregavit in sinu ventos? Velociorem vento mentem fides congregavit ex oriente et occasu, ex aquilone ac mari, ad Dei agnitionem, deditque eis spiritalem theoriam collocare in virtutibus. Nam Dei agnitio, sinus Dei est, in quo insinuat continetque omnes homines; velut aliquis aurum in sinu gestat.—Qui ab oriente et occasu, ab aquilone et mari congregavit terrigenas gentes, et virtutibus densavit in fide erga ipsum, hic Christus Deus est, qui et caelestem aquam apposuit, de vitae fonte manantem, id est scientiam atque sapientiam, sicut ipse Christus ait: qui bibit ex hac aqua, non sitiet in aeternum. Et, qui credunt in me, flumina fluent de ventre eius aquae viventis.—Furatur scientiam, non qui a praecedente accipit, sed qui a pseudonyma scientia sibi sumit. Ecce enim omnes qui Christo crediderunt, a sanctis prophetis et ab apostolis doctrinas quum acceperint, non idcirco fures dicuntur alienarum doctrinarum. Furatur aliquis alienas doctrinas, ut famelicam mentem expleat. Verum-

1) Sequuntur perturbati, ut in editionibus bibliorum, versiculi et capitula. Hac autem super re consule sis celebriora biblia, romana in primis, tum etiam Breitingeri, Bossii, Iageri etc. cum editorum observationibus. Neque enim heic spartam hanc adornare vacat.

tamen hoc ante Servatoris adventum fiebat. Nunc vero Paulus dicit: qui furabatur, iam non furetur, sed operetur potius iustitiam, ut adeptus scientiam, communicet etiam necessitatem habenti. Quid enim est, quod nostrum non sit, ut furari opus sit nobis qui in Christo credidimus? Omnia enim nostra sunt, nos autem Christi, per quem omnia sunt facta. Christus autem, Dei est.—Mentem a nequitia profugam, ne denuo nequitiae tradas: siquidem omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Peccatum vero nunc appellatur, is qui peccatum operatur diabolus.—Filius malus etc. Blasphemia menti, quae ipsam depromit, maledicit; et mentis matri, id est animae, non benedicit.—Vana gloria possessum a se subvertit ludificatque, ut iustum semet existimet, neque mala sua consideret, sed saepe se solum bene agere existimet.—Superbia eum, cui inest, facit ut amicos inopes despiciat, parentes ut molesta edulia abigat, iustos et pios abominetur, subditos suos subvertat, et ipse semet superaltet. Ira omnem, quem ipsa corripuit, nihil aliud quam alios adfligere et castigare cogit: obrectandi quoque et conviciandi calumniandique nullum finem facit.

Qui hominem praxi et theoria male meditantem, et mentem suam in opus conferentem, admiratur, maledictus erit ab angelorum populis, et iis qui ex ethnicis ad salutem accesserunt invisus, quando omnes unus grex fient et unus pastor. Qui autem vituperant et in medium deferunt per confessionem actus suos, et melioris iam mentis deliberationes, excelsi videbuntur Domino, et prae omnibus commendati. Supervenietque ipsis in praesenti quidem saeculo bona benedictio actuum atque laborum, et intellectualis theoria sapientiae: in futuro autem, a Domino praemium.

Qui ambulat post Dei mandata, instauratur ad iustitiam et sanctificationem. Etenim cum sapientia aedificatur domus, quae ex anima et corpore constat, ad Dei habitaculum. In malitiosam autem animam non introibit sapientia.

Tum spinae tum pecora pessumdant agrum nisi illas aliquis purget, haec vero custodiat. Ita et in homine bardo accidit: nequitia extimulat eum ad illa ambienda quibus regnum obtinetur.

Sepes est tranquillitas animae rationalis ex

μάτων κλέπτει γάρ τις ἀλλότρια θεωρήματα, ἵνα νοῦν ἐμπλήσῃ πεινῶντα· ἀλλὰ τοῦτο μὲν πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτῆρος ἐγένετο· νυνὶ δὲ Παῦλος φησὶν *. ὁ κλέπτων, μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ ἐργαζέσθω δικαιοσύνην, ἵνα γνῶσιν κτησάμενος, μεταδῶ καὶ τῷ χρείαν ἔχοντι· τί γὰρ καὶ ἔστιν, ὃ μὴ ἔστιν ἡμέτερον, ἵνα κλέψωμεν εἰ πεπιστευκότες Χριστῷ; πάντα γὰρ ἡμῶν ἔστιν· ἡμεῖς δὲ Χριστοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· Χριστὸς δὲ, θεοῦ.—Φυγόντα νοῦν τὴν κακίαν, μὴ πάλιν παραδῶς τῇ κακίᾳ· εἴπερ πᾶς ὁ παιὼν τὴν ἀμαρτίαν, δεῦλος ἐστὶ τῆς ἀμαρτίας· ἀμαρτία δὲ νῦν ὀνομάζεται ὁ ἐνεργῶν τὴν ἀμαρτίαν διάβολος.—Ἐκγονοὶ κακὸν κ. τ. λ. Ἡ βλασφημία τὸν αὐτὴν ἐκφέροντα νοῦν καταρᾶται· τὴν δὲ τούτῳ μητέρα, ἡγουν τὴν ψυχὴν, σὺν εὐλογεῖ.—Ἡ κενδοξία τὸν αὐτὴν ἔχοντα ὑποβάλλει καὶ χλευάζει, δίκαιον ἑαυτὸν λογιέσθαι, μὴ ἐννοῶν τὰ κακὰ· ἀλλὰ πολλὰίς μόνον καλὰ ποιεῖν.—Ἡ ὑπερηφανία τὸν κεκτημένον αὐτὴν ποιεῖ παρορᾶν φίλους πτωχοὺς, γονεῖς ὡσαύτως βρώματα εἰς τὰ ἀποσείεσθαι τοὺς δικαίους καὶ εὐσεβεῖς βδελύττεσθαι, τοὺς ὑπὸ χεῖρα ὑποσκελίσαι, καὶ αὐτὸς ὑπερاناβῆναι.—Ὁ θυμὸς πάντα τὸν ἔχοντα αὐτὸν, οὐδὲν ἄλλο, ἢ ὅτι κακοποιεῖν καὶ ποναλίζειν βιάζεται, καταλαλεῖν τὸ καὶ ὑβρίζειν, καὶ συκοφαντεῖν οὐ παύεται.

Ὁ τὸν πράξει καὶ θεωρίᾳ κακῶς ἐννοοῦντα, καὶ τελειουργεῦντα νοῦν ἑαυτοῦ, ἢ ἄλλον τινὰ τῶν ἀνθρώπων ἐφωρῶμενος, ἐπικατάρματος ἔσαι παρὰ τοῖς τῶν ἀγγέλων λαοῖς, καὶ παρὰ τοῖς τῶν ἐξ ἐθνῶν σεσωσμένοις μισητός, ὅταν πάντες μία ποίμνη γενήσεται καὶ εἰς ποιμὴν· εἰ δὲ ἐλέγχοντες καὶ φρατριζόντες δι' ἐξαγορεύσεως τὰς ἑαυτῶν πράξεις 1), καὶ τὰς τοῦ βελτίου νοῦ ἐνθυμήσεις, φανοῦνται ὑψηλοὶ παρὰ κυρίου, ἐπὶ πᾶσιν ἀνακηρυττόμενοι· ἐπ' αὐτοὺς δὲ ἡξει, ἐν μὲν τῷ νῦν αἰῶνι ἡ ἀγαθὴ εὐλογία τῶν πράξεων τῶν ἔργων, καὶ ἡ νοητὴ τῆς σοφίας θεωρία· ἐν δὲ τῷ μέλλοντι, ἡ παρὰ τοῦ κυρίου διανομή.

Ὁ πορευόμενος ὀπισθεν τῶν τοῦ θεοῦ προσταγμάτων, ἀνοικοδομεῖται εἰς δικαιοσύνην καὶ ἁγιασμόν· μετὰ γὰρ σοφίας οἰκοδομεῖται οἶκος, ὃ ἐν ψυχῇ καὶ σώματι εἰς κατοίκησιν Θεοῦ· εἰς δὲ κακότεχνον ψυχὴν σὺν εἰσελεύσεται σοφία.

Εἴ τε γὰρ ἀκανθᾶι, εἴ τε κτήνη, ἀπόλλυσιν αὐτὸ, ἐὰν μὴ εἴη ὁ περικοθαίρων καὶ φυλάττων· ὡσαύτως καὶ ἄφρων· ἡ κακία ἐστὶν ὁ νύσσων αὐτόν, εἰς τὰ τὴν βασιλείαν προξενεῦντα.

Φραγμός ἐστιν ἀπάθεια ψυχῆς λογικῆς, ἐκ τῶν

* Ephes. IV. 28.

cod. f. 166. b.

v. 24. cap. 30.
cod. f. 107. a.

v. 27.
cod. f. 107. b.

v. 29.

1) Adhuc laudatur ab Origene peccatorum confessio.

πρακτικῶν ἀρετῶν συνεσθῆσαι κατασκάπτεται δὲ καὶ ἀφανίζεται τῇ τοῦ ἄφρονος προαιρέσει.

virtutum exercitio proveniens. Haec vero extinguitur et extinguitur a stulti hominis arbitrio.

(C A P. XXX. vulg. lat.)

v. 15.
cod. f. 109. b.

Ηφθορά ταῦτα ἀγαπᾷ τὰ πράγματα, ἄσθην, ἔρωτα, καὶ γυναῖκα πορνικὴν· εὐδὲ γὰρ ταῦτα πέρας εὐδὲ κόρον ἔχει· τρία δὲ ἐστὶν ἃ καὶ πλησθήσεται καὶ ἡ τετάρτη, οὐκ ἠρκέσθη εἰπεῖν ἱκανόν· ἄσθης, καὶ ἔρωτος γυναικός, καὶ γῆς ἐμπιμπλαμένη ὕδατος· καὶ ὕδωρ, καὶ πῦρ, οὐκ εἶπεν ἀρκεῖ· ἀεὶ τὰ σπέρματα δέχεται, οἷα ἐὰν καταβάλλῃς, ἐφίεται· οὕτω καὶ ὁ θάνατος καὶ τὸ πῦρ, ἐφ' οἷσπερ ἐφίεται, διαφθείρει τοιοῦτόν τι καὶ ἡ πενία· ἀναλωτικὰ ταῦτα τὰ πράγματα τοιοῦτόν τι καὶ ὁ ὄκνος καὶ ἡ ἀργία· ἐπειδὴ γὰρ θανατῶν ἴσως τίς, διὰ τί κόρον οὐκ ἔχει ὁ ἄσθης, καίτοι θάνατον τὸν ἀνδρῶν, διὰ τοῦτο φησὶν εὐδὲ ταῦτα κόρον ἔχει, εὐδὲ ἴστανται πῶς· ἔρα δὲ τίνα παρέβαλε τὴν πορνείαν τῇ ἄσθῃ.

* III. Reg. XVII. 6.
v. 17.
cod. f. 110. a.

Οὗτοι αἱ κόρακες, τοὺς μὲν δικαίους τρέφουσι * μυστικῶς, τοὺς δὲ ἀδίκους κολάζουσι, τοὺς τῆς ἀδικίας ὀφθαλμοὺς ἐξορύττοντες· διότι τοῦ πάντων πατρός καὶ Θεοῦ κατεγέλασαν, καὶ τὴν γενῶσαν αὐτοὺς ἀρχαίαν γνώσιν ἠτίμασαν· ὀφθαλμοὺς δὲ τοῦ πατρός ἐστίν, ὁ ἐν δικαιοσύνῃ δεδεμένος ἡμῖν παρ' αὐτοῦ νόμος· καὶ τοὺς μὲν ἐξορύσσοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀσεβοῦς, κόρακας εἶπεν· τοὺς δὲ ὅλον αὐτὸν κατεσθίουσας, ὠνόμασεν αἰετοὺς, διὰ τὸ τοὺς μὲν τὴν μερικὴν, τοὺς δὲ τὴν καθόλου κάθαρσιν πεπισεῦσθαι· θέλει γὰρ ὁ Θεὸς καὶ τοὺς ἀσεβεῖς σώζεσθαι.

v. 31.
cod. L. 115. b.

Ὁ ἀλέκτωρ τὸ ὄρνεον παρ' ἡμῖν ἄλεκτα λέγεται· παρὰ δὲ ταῖς συνήταις αὐτῷ θελείαις γνωριστά· παρέπονται δὲ αὐτῷ αἱ τῶν ὀρνέων ἀγέλαι, διὰ τὸ πᾶσας ἴσως περινοστεῖν τῇ περὶ αὐτὸν ἡδονῇ· εὐψυχος δὲ ἐστὶ πᾶσαις αὐτὸς εἰς ἀγάπην· οὕτως τῷ πάντων Θεῷ αἱ τῶν ἀγγέλων τάξεις οὐ μόνον φόβῳ ἀλλὰ καὶ ἀγάπῃ ὑπέκουσιν *, ὅτε θέλει αὐτὸς νοεῖν αὐτάς· τὸ πρόσταγμα αὐτοῦ καὶ ποιεῖν· ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ ταῖς πῶν δικαίων ψυχαῖς πρέσβευεν· ὅσαι γὰρ ὑποκίονται τῷ προστάγματι αὐτοῦ, οὐ μόνον τὰ ἐν ταῖς γραφαῖς ἐναποκείμενα μυστήρια καὶ βάθη εὐδοκῇ γινώσκουσιν, ἀλλὰ καὶ

Corruptio res huiusmodi adamat: infernum, amorem, mulierem fornicariam: haec enim nullum habent finem aut satietatem. Tria tamen sunt quae aliquando satiantur; attamen quartum, numquam se contentum dicere valet. Infernus, et amor mulieris, et terra numquam aquis saturata, et aqua, et ignis, numquam dicunt sufficit. Semper terra semina recipit; quantalibet inieceris, adhuc desiderat. Sic etiam mors et ignis quotquot corripuerint corrumpunt. Ita etiam paupertas. Hae quippe res vim consumendi habent. Ita se habent etiam pigritia et otium: Nam quia fortasse aliquis miratur, cur insatiabilis sit infernus, quamquam hominem consumat, idcirco ait, ne haec quidem satietatem habere, neque consistere. Videsis autem quomodo comparaverit scortationem inferno.

Corvi hi iustos alunt mystice, et iniustos puniunt, nequitiae oculos effodientes, quia patrem universalem ac Deum irriserunt, et ipsorum genitricem antiquam scientiam aspernati sunt. Oculus vero patris est, data nobis ab eo cum iustitia lex. Et eos quidem qui impii oculos effodiunt, dixit corvos: qui vero totum hominem vorant, aquilas vocavit: ideo scilicet, quia aliis partem, aliis omnimodam purificationem commisit. Vult enim Deus etiam impios salvare.

Gallus (ἀλέκτωρ) avis a nobis (Alexandrinis) ἄλεκτα 1) dicitur; si vero referatur ad coeuntes cum illo feminas, γνωριστά (cognitor.) Sequuntur hunc altitium greges, quia omnes ambiunt capere ex eo voluptatem, qui alacri erga omnes amore est. Sic universali Deo angelorum ordines non metu tantum sed ex amore etiam obsequuntur, cum ab eis ipse cognosci vult mandata sua et operi compleri. Sic etiam circa iustorum animas fieri comparatum est. Nam quotquot mandatis eius obtemperant, non modo quae in scripturis proposita sunt mysteria et res abstrusae, placet ei ut cognos-

1) Adnotandus est hic locus grammaticis, praesertim cum Sturzio de dialect. alex. p. 134. seq. primi casus nonnisi terminationem ας memoret eius dialecti. Et quidem nos de hac re locuti sumus olim in adn. ad Ciceronis pro rege alexandrino fragmenta, quae edidimus, quem regem priscus interpres pro *Alexandro* dicit *Alexam*.

seant, sed quaecumque etiam in mundo fieri solent hominibus, vel ab hominibus ipsis vel a daemonibus, vel mentis illuminatione per divini Spiritus gratiam, horum inquam praevisionem iis impertitur, vel per angelorum monitionem, vel per visionis alicuius revelationem.

(C A P. XXXI. vulg. lat.)

Dynastas heic dicit iustos homines, qui adversus daemones et cupiditates viribus polent, quas vocabulo iracundiae denotavit. Ne bibant, inquit, ex eo quod mentem ebriat, et cerebrum turbat, acido vino haereticorum, quod Dei sapientiae et agnitioni contrarium est: ne forte eo epoto, obliviscantur sapientiae Dei; et recte diiudicare atque intelligere scientiae theoriā haud valentes, deinceps iam non possint suae et aliorum infirmiorum animabus prodesse.

Iis qui peccatis anguntur et desperatione, date de vinea Domini bibere ad ebrietatem, id est ieiunium, orationem, continentiam, confessionem, et quaecumque animam exhilarant. At iis qui sunt in principatibus, date peccati dolores bibere ad satietatem, ut his epotis obliviscantur diabolicae inopiae. Nam qui ebrius est agnitione Domini, obliviscitur dolorum proxim.

Inopem dicit hominem scientia carentem; infirmum, peccatis inquinatum.

C A P. XXV.

Qui spiritali verbo veterem hominem occidit, corruptum illum scilicet secundum erroris cupiditates, restaurat ad iustitiam mentem eius, quae dicitur thronus esse Dei: nusquam enim solet alibi sedere sapientia et scientia atque iustitia, nisi in rationali natura. Haec autem omnia Christus est.

Qualis es, talis appareas, neque te iactes, sed coram sapientibus sile, et inter seniores esto auscultator. Ne dicas: super astra ponam thronum meum, et ero similis Altissimo. Ne affectes primam cathedram, sed extremum locum specta. Melius est enim ut tibi dicatur: ascende ad me, quam ut in postremum locum reiciaris cum ignominia in conspectu dynastae. Neque te prudentem praedices, neque te

ὅσα ἐν τῇ βίῳ πέφυκε γίνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις, παρὰ ἀνθρώπων τε καὶ δαιμόνων, ἢ δι' ὁράσεως νοῦς, χάριτι θεοῦ πνεύματος παρέχει πρόγνωσιν, ἢ δι' ἀγγέλου μύησιν, ἢ δι' ὁράματος ἀποκάλυψιν.

Δυνάστας ἐνταῦθα τοὺς δικαίους φησὶν, αἵτινες κατὰ τῶν δαιμόνων καὶ τῶν παθῶν τὴν δύναμιν ἔχοντες, ἢν τινα θυμὸν ἐκάλεισε· μὴ πινέτωσαν ἐκ τοῦ τὸν νοῦν μεθύσκοντος, καὶ τὰς φρένας θολῶντος ἐξώδους αἵνου τῶν αἰρετικῶν, τοῦ κατὰ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας γνώσεως τί ἔχοντος· ἵνα μὴ πιόντες, ἐπιλάβωνται τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, καὶ ὁρᾷ κρίνειν καὶ νοεῖν τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως, οὐκέτι εὖ μὴ δύνανται ἑαυτοὺς τε καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους ὠφελεῖν κατὰ ψυχὴν.

Τοῖς ἐν ἁμαρτίαις ὀδυνομένοις καὶ ἀπεγνωσμένοις, ὅτε ἐκ τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ κυρίου πιεῖν εἰς μέθην, τοιούστιν νηστείαν, προσευχὴν, ἐγκράτειαν, ἐξεμλόγησιν, καὶ πάντα ὅσα εἰς εὐφροσύνην ψυχῆς· τοῖς δὲ ἐν ἀρχαῖς, ὀδύνας τῆς ἁμαρτίας πιεῖν εἰς κόρον, ἵνα πιόντες ἐπιλάβωνται τῆς δαιμονιώδους πενίας· ὁ γὰρ μεθυθεὶς ἀπὸ τῆς γνώσεως τοῦ κυρίου, ἐπιλανθάνεται τὴν πρᾶξιν τῶν ὀδυνῶν.

Πένητα λέγει τὸν ἐστερημένον τῆς γνώσεως, ἀσθενῆ δὲ τὸν ἀκάθαρτον ταῖς ἁμαρτίαις.

v. 4.
cod. f. 117. b.

v. 6.
cod. f. 118. a.

v. 9.
cod. f. 118. b.

Ο λόγῳ πνευματικῷ τὸν παλαιὸν ἀνθρώπου ἀποκτείνων, τὸν φθειρόμενον κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης, κατορθοῖ ἐν δικαιοσύνῃ τὸν αὐτοῦ νοῦν, ὃς λέγεται θρόνος εἶναι θεοῦ· οὐδαμῶς γὰρ πέφυκεν ἀλλαχρῶ καθεύεσθαι σοφία καὶ γνώσις καὶ δικαιοσύνη, εἰ μὴ ἐν φύσει λογικῇ· ταῦτα δὲ πάντα ἐστὶν ὁ Χριστός.

Οἷος εἶ, τοιοῦτος φαῖνου, καὶ μὴ ἀλαζονεύου, ἀλλ' ἐπὶ σοφῶν σίγα, καὶ ἐπὶ πρεσβυτέρων ἀκροῦ· μὴ εἴπῃς, ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀστρῶν θήσω τὸν θρόνον μου, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ· μὴ ἔρα τῶν πρωτείων τῆς προκαθεδρίας, ἀλλὰ τὸν ἔσχατον τόπον ἀπόβλεπε· κρεῖσσον γὰρ ῥηθῆναι σοι, ἀνάβηθι πρὸς με, ἢ πρὸς τὸν ἔσχατον τόπον ἀποδοθῆναι σε μετ' αἰσχύνῃς ἐν προσώπῳ θυνάστου· μήτε γὰρ φρόνιμον ἑαυτὸν κή-

v. 5.
cod. f. 119. b.

v. 6.

ρουτε, μήτε δίκαιον λογίζου· κρείσσον γάρ ῥη-
θῆναι περὶ σοῦ· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύ-
ψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν
ὄνομα *.

* Phil. II. 9.
cod. f. 120. a.

Ὅπισω λέγει τὰ προγεγονότα· φίλος δὲ ἡμῶν
ἔστιν ὁ θεὸς, ὃς διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλίαν, ἄνθρω-
πος γέγονεν· εἰρηκεν γὰρ αὐτὸς πρὸς τοὺς μαθη-
τάς *· οὐκέτι λέγω ὑμᾶς δούλους, ἀλλὰ φίλους·
ἡνίκα ἂν σε ἐνειδίξῃ ὁ φίλος, ὁ Χριστὸς λέγει, διὰ
τὴν ἁμαρτίαν, ταύτης ἀπέχεσθαι, μὴ κατασφύρει,
ἀλλ' ἀναχόρει καὶ ὑπόσφρε πρὸς τὴν πρώτην σω-
φροσύνην, τουτέστι πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν.

* Ioh. XV. 15.

v. 10.

Χάριν, τὰς τοῦ θεοῦ ἐντολάς φησί· φίλιαν δὲ,
τὴν πρὸς τὸν θεὸν καὶ πλησίον ἀγάπην. ὁ δὲ
ἀγαπῶν τὸν θεὸν τηρησάτω αὐτὰς ἐν ἑαυτῷ, ἵνα
μὴ ἐπενειδιστος γένηται παρ' αὐτῷ, ὅτε τὰ κατ'
ἀξίαν ἐκάστω ἀπονέμη· καὶ ὁ σωτὴρ ἐν εὐαγ-
γελίῳ πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους
φησὶν *. ἐὰν ὑμεῖς μένητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ,
ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστέ· καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευ-
θερώσεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου· εἰ σὺν ἡ
φιλία ἐλευθερεῖ, καὶ ὁ σωτὴρ ἐλευθερεῖ· Χρι-
στὸς δὲ ἐστὶν ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ φιλία. Ἔστιν
καὶ πάντες οἱ ἔχοντες γινώσκιν Χριστοῦ, φίλοι
ἀλλήλων εἰσὶν· οὕτω καὶ ἐπὶ ταύτης μόνον τῆς
φιλίας εἰ τοῦ αὐτοῦ φίλοι, καὶ ἄλλων εἰσὶ φίλοι.

* Ioh. VIII. 31.

v. 11.
cod. f. 120. b.

Ὁ διδασκάλος περὶ τῶν ἀρετῶν, καὶ ταύτας
ἐνεργῶν, τὰ σαυτοῦ φυλάσσει εὐσυναλλάκτως.

Ἐμβαλε σάρδιον πολυτελὲς εἰς ἐνώτιον χρυ-
σοῦν, καὶ σοφίαν κυρίου εἰς νοῦν ἀπαθῆ καὶ εὐή-
κον κερῆν.

v. 12.

Ὅσπερ τὸ ἐν χίονος ἐκρέον ὕδωρ ἐν ἀμπελῷ
κατὰ καύμα ὠφελεῖ, καὶ ἀναψύχει καύσωνα,
οὕτως ὁ θεὸς ἐπὶ τοῖς δεχόμενοις τὴν τε γινώσκιν
καὶ σοφίαν, καὶ τὰ προσταγμάτων αὐτοῦ· καὶ
ὥσπερ χιὼνα τήκει καύσων, οὕτω κακίαν ψυχῆς,
δικαίου παραινέσεις·

v. 14.
cod. f. 121. a.

Ὅσπερ ἄνεμος καὶ νέφη πλωτῆρσιν ἐπιφανέ-
σταται τοῦ μὴ ναυαγῆσαι, οὕτω τοῖς ἐν σοφίᾳ
θεοῦ ἢ ψευδὲς γινώσκουσιν, τοῦ μὴ σὺν τοῖς καυ-
χομένοις ἐν αὐτῇ ἀπολέσθαι.

Ὅσπερ τῷ σώματι τὰ ὀστά ἰσχυρὰ καὶ ἀσφά-
λεια βάρους, οὕτω τῇ ψυχῇ αἱ ἀρεταὶ πεφύ-
κασιν· συντρίβει δὲ ταῦτα τὰ ὀστά μὴ παρα-
φύλασσεμένη τοῖς ἁμαρτίαις· τινὲς δὲ τὴν δυ-
μῶδα ψυχὴν ὠνόμασαν μαλακὴν, ἥτις συντρίβει
τὰ ἑαυτῆς πρὸς θεὸν πνευματικὰ ὀστά, τὰ πε-
φυκῶτα λέγειν· κύριε κύριε, τίς ὅμοιός σοι *;

* Ps. XXXIV. 10.

v. 19.
cod. f. 121. b.

Κακὸς ὁδὸς, ἡ κακία ἐστὶ καὶ πῶς παρα-
νόμου, ἡ παρανομία ἔστιν· ἀπολείται δὲ ἐν ἡμέ-

iustum existimes. Melius est enim ut de te
dicatur: propterea illum Deus superexaltavit,
et donavit illi ei nomen quod est super om-
ne nomen.

Retro dicit, res quae fuerunt. Amicus vero
noster Deus, qui propter suam erga nos car-
itatem factus est homo. Ait enim ipse disci-
pulis: iam non dico vos servos, sed amicos.
Et cum te increpabit amicus, Christus inquit,
ut a peccato abstinas, noli contemnere; sed
cede, atque ad priorem modestiam revertere,
id est ad Dei benignitatem.

Gratiam dicit Dei praecepta; amicitiam ve-
ro, amorem erga Deum, et proximum. Qui
vero Deum amat, observet ea apud se, ne de-
spectissimus coram illo sit; cum unumquem-
que pro meritis suis remunerabitur. Et in evan-
gelis Salvator iis, qui sibi crediderant, Iu-
daeis ait: si vos in verbo meo manseritis, vere
discipuli mei estis, et veritas liberavit de le-
gis maledictione. Si ergo caritas liberat, Sal-
vator quoque liberat: Christus autem est ve-
ritas et caritas: unde omnes qui habent Christi
notitiam, amici invicem sunt. Et sancti om-
nes amici eius sunt: atque ita ob hanc unice
caritatem, amici Dei, amici invicem sunt.

Qui edoctus fuit virtutes, easque opere exer-
cet, res suas facile custodit.

Pone lapidem sardinum pretiosum in au-
rea inaure, et sapientiam Domini in mente cu-
piditatibus libera et obsequente Deo.

Sicut ex nive fluens aqua in messis calore
prodest, et aestum refrigerat; sic est Deus
erga illos qui susceperunt sapientiam atque
scientiam itemque praecepta eius. Et sicut ni-
vem liquefacit aestus, ita animae nequitiam
iusti viri admonitio.

Sicut venti et nubes nautis evidenti indicio
sunt, quominus naufragium incurrant; ita
habentibus Dei sapientiam, falsa scientia ne
cum gloriantibus in ea pereant.

Sicut corpori ossa fortitudinem roburque
conferunt, ita se habent erga animam virtu-
tes. Conterit autem ossa haec, quae peccata
non praecavet anima. Nonnulli partem animae
iracundam, mollem appellaverunt, quae sua
frangit erga Deum spiritalia ossa, quae dicere
deberent: Domine, Domine, quis similis tibi?

Hominis nequam via, nequitia est: et pes
improbi, improbitas est. Peribit autem in die

iudicii. Consuetudo hominis in vocabulo viae, opera in vocabulo pedis intelligitur.

Sicut acetum vulneri, quod iam putrescere coepit, inutile est, quamquam cibus confert iucunditatem; ita mulieris conspectus et colloquium cor dilacerat viri, qui se virtuti addicere coeperat. Nam quae incidit in cor commotio, nequitia est; qua qui carent, dicuntur imperturbabiles.—Mooror est ceduca caducae voluptatis privatio: sed ille est laudabilis moeror, qui ob privationem virtutum scientiaeque Dei contingit.

Panem hoc loco solidam mandatorum Dei escam animae dicit. Potus vero divinam scientiam significat. Carbores ignis appellat sacrosancti Spiritus dona, quae amburant purgantque hominum vitia. Etenim ignito carbone tetigit aliquando seraphinus Isaiae labia: qui purificatus, cunctis postea, discite iustitiam, clamabat. Hae itaque vitae bonitate ac rectitudine purgans mentem tuam, igneas sancti Spiritus gratias coges eam non solum recipere, sed studiosum tui eundem Spiritum efficies ad omne beneficii genus: quippe qui omnia quae sunt Deo placita tibi impertitur.

Diabolum dixit faciem impudentem, quippe qui animam ad vitium irritat, excitatque, veluti nubes aquilonares, pravos in anima cogitationes. Ubique vero Salomon linguam pro mente dicit. Huiusmodi ergo faciem in iudicio revereri non deest.

Heic ergo dicitur mens iusta cadere coram satana, dum impuram cogitationem, aut falsum dogma suscipit. Fontem sapientiae is obstruit qui eius notitiam respuit, et fluxum scientiae Dei sordidat. Iam mentis cogitationes, modo lapsus dicuntur, modo surrectiones, modo sedes, modo status, aliae ambulationes, aliae offendicula vocitantur; aliae duerae, aliae molles, et odoriferae et putentes, et dulces atque amarae, et planae atque erectae et salebrosae. Et insuper. Res eiusdem (mentis) partim vocantur spinae ac triboli, nec non lux, tenebrae, vita, mors. Aliae morbus, sanitas. Aliae praeterea dicuntur mendacium, veritas: et plura alia nomina imponit scriptura animae rebus et cogitationibus eius. Sed pauca e multis dicere placet; nempe mentem, animam, cor, hominem, virum, mulierem, servum, domesticum, patrem, filium, spiritum, ocu-

rae tñs κρίσεως· ἕξις διὰ τñs ὁδοῦ, καὶ ἐνέργεια διὰ τοῦ ποδοῦ νοηθήσεται.

Ὡςπερ τὸ ὄξος ἐν ἔλκει τοῦ ἀρχὴν σῆψιν ἔχοντος ἀσύμφορον, καὶ τοὶ βρώματος * ὄντος εἰς ἡδύτητα, οὕτω γυναικὸς θεωρία καὶ ὁμιλία καρδίαν σπαράσσει τοῦ πρὸς ἀρετὴν ἑαυτὸν ἐκδόντος καὶ ἀρχὴν ἔχοντος. τὸ γὰρ προσώπτον τῇ καρδίᾳ πάθος, ἡ κακία ἐστίν· ἥ κατὰ στέρησιν τινὲς ἀπαθεῖς ὀνομάζονται.—Λύπη ἐστὶ φθαρτὴ σέρησις φθαρτῆς ἡδονῆς· λύπη δὲ ἐστὶν ἐπαινετὴ σέρησις ἀρετῶν καὶ γνώσεως Θεοῦ.

Ἄρτον ἐνταῦθα τὴν στερεάν τῶν ἐντολῶν τῆς ψυχῆς τροφὴν φησί· πόμα δὲ, τὴν θείαν γνῶσιν δηλαῖ· ἄνθρακας δὲ πυρὸς τὰς τοῦ παναγίου πνεύματος ὀρεάς, τὰς φλογίζουσας καὶ καθαίρουσας τὰς τῶν ἀνθρώπων ἑυτιδας· ἄνθρακι γὰρ πυρὸς τῶν Ἡσαίου σεραφεῖμ δίνει χιλιῶν ποτέ· ὁ δὲ κασμηράμενος, δικαιοσύνην μάθετε, πᾶσιν ἐκκαθαίρει· διὰ γὰρ ταύτης τῆς χρηστότητος καὶ εὐπαιτίας κασπαρίζων αὐτοῦ τὸ ἡγεμονικόν, τὰς προσφύουσας χάριτας τοῦ ἁγίου πνεύματος ποιήσεις αὐτὸν βίαισθῆναι, εὐμένειαν προσλαβέσθαι, ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴν σοῦ αὐτὸν ἐργάσῃ ἐν πάσῃ ἀγαθοεργίᾳ, ὡς προξένου σοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἐν πᾶσι τῷ θεῷ φίλεις.

Τὸν διάβολον εἶπε πρόσωπον ἀναιδὲς, ἐρεθίζοντα τὴν ψυχὴν πρὸς κακίαν, καὶ ἐγείροντα ὡς βεβήλας νέφη λογισμοὺς τῇ ψυχῇ πονηροῦς· πανταχοῦ δὲ ὁ Σολομὼν γλῶσσαν τὸν νοῦν λέγει· τούτο οὖν τὸ πρόσωπον αἰδεῖσθαι ἐν κρίσει εὐ καλόν.

Ἐνταῦθα οὖν πίπτει δίκαιος νοῦς ἐνώπιον τοῦ σατανᾶ, λογισμὸν ἀκάθαρτον, ἢ ψευδὲς δόγμα ὑποδεξάμενος· τὴν δὲ πηγὴν τῆς σοφίας φράσσει τις, ἀποστρεφόμενος τὴν γνῶσιν αὐτῆς, καὶ τὴν διέξοδον τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ ἀπορρίπων *. τὰ δὲ νοήματα τοῦ νοῦ, τὰ μὲν πτώματα λέγονται, τὰ δὲ ἐγέρσεις, τὰ δὲ καθέδρα, τὰ δὲ στάσις, καὶ ἄλλα περίπατος, καὶ τινὰ αὐτῶν προσκόμματα ὀνομάζεται, καὶ ἄλλα σκληρὰ καὶ μαλακά, καὶ εὐώδη καὶ δυσώδη, καὶ γλυκεῖα καὶ πικρά, καὶ λεῖα καὶ ὀρθὰ, καὶ σχολιὰ καὶ πάλιν, τὰ μὲν αὐτοῦ καλεῖται ἄκανθα καὶ τρίβοι, τὰ δὲ φῶς καὶ σκότος καὶ ζωὴ, καὶ θάνατος· τὰ δὲ, νόσος καὶ υἰγία, καὶ ἄλλα πάλιν ὀνομάζεται, ψεῦδος καὶ ἀλήθεια, καὶ πολλὰ ἕτερα ὀνόματα τίθῃσιν γραφῇ, κατὰ τε τῆς ψυχῆς καὶ τῶν νεημάτων αὐτῆς· ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν ἐστὶν εἰπῶν· ἐστὶ δὲ ταῦτα· νοῦν, ψυχὴν, καρδίαν, ἄνθρωπον, ἄνδρα, γυναῖκα, δεῦλιν, οἰκέτην, πα-

v. 20.

* I. m. βρώμα-
σιν.v. 21.
cod. f. 122. a.

v. 26.

v. 26
cod. f. 122. b.* cod. ἀπορρίπ-
των.

τέρα, υἶόν, πνεῦμα, ὀφθαλμόν, σῶμα, χεῖλη, γλῶσσαν, λάρυγγα, κιλίαν, κόλπον, βραχίονα, δάκτυλον, μυκτῆρα, πρόβατον, ἔμφον, ποιμένα, καὶ ἄλλα πλείονα ὀνόματα τῆς ψυχῆς, ἃ εὖ δυνατόν νῦν παραδέσθαι κατ' εἶδος.

v. 28.
cod. f. 123. a.

Βουλὴν εἶπεν ἐνταῦθα τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ῥοπήν τῆς καρδίας· ὅταν τις εὐκ' ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ ἐν ἑαυτῷ, εἰς βουλὴν ποιήσῃ τί ἀγαθὸν μετὰ σκέψεως, ἀλλὰ αὐθαδῶς καὶ ἀλαζνευόμενος ἄρξῃται· οὐ τελεσθήσεται δέ, ἀλλὰ συμπτωθήσεται ὁ ἐπιχειρεῖ, ὅτι εὐ περιετείχισεν ἑαυτὸν τῇ βοηθείᾳ τοῦ θεοῦ εἰς βουλὴν.

C A P. XXVI.

v. 3.
cod. f. 123. b.

Ἴππον ἐνταῦθα, φησὶ, τὸν ταχὺν εἰς μάθῃσιν σοφίας, καὶ δικαιοσύνης δεκτικὸν ἀνθρώπου· δι' αἰνιγμάτων δὲ μαστίζει· ὄνρ δὲ κέντρον· τὸν βραδὺν ἐν τούτοις τοῖς λόγοις σκληροῖς κεντρῶν, ῥέβον ἐμπαιζύντας· ἔδνει δὲ ἄφρονι ῥάβδω τύπτεσθαι, τοὺς ἀναισθήτους οἰκέτας ἢ ὑποχειρίους ἐρίξεται· ἡ ῥάβδος γὰρ σύμβολόν ἐστι κολάσεως.

v. 6.
* ποδῶν pro
ἑστων.

Ἐκ τῶν ποδῶν * αὐτοῦ κ. τ. λ. Πόδας ἐνταῦθα τοὺς οἰκέτας φησὶν· ὄνειδος δὲ ἐξ αὐτῶν ὁ δεσπότης ἑαυτῷ ποιεῖται, ὁ ἀποστέλλων λόγον δι' ἀγγέλου ἄφρονος, ἢ βουλή, ἢ σοφίας, ἢ πρεσβείας, ἢ συμμαχίας, ἢ λόγων συμπαθείας. ὁ γὰρ ἄφρων ἡττάται ἐν παντί· καὶ γὰρ ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις φησὶν*· εὐ δεῖ τοῖς κυσὶ διδόναι τὰ ἄγρια, οὐδὲ βάλλειν τοὺς μαργαρίτας ἐμπροσθεν τῶν χοίρων.

* Matth. VII. 6.

v. 7.
cod. f. 124. a.

Περίελε ἄφρονες ὁδὸν κακὴν, καὶ γινώσιν ψευδῆ μακρὰν ποίησον ἀπ' αὐτοῦ.

v. 8.

Ὁ μεταδιδούς ἄφρονι γινώσιν, ὁμοίός ἐστι τῷ λίθου ἄτιμον ἐν σφενδόνῃ χρυσῇ προσωπῆξαντι· ἡ λίθου ἔντιμον ἐν σφενδόνῃ λιθοβολούσῃ λιθάσαντι.

v. 10.
cod. f. 124. b.

Ἐὰν συντριβὴ ἢ ἔκστασις τῶν ἀφρόνων, καθ' ἣν ἐξέστησαν θεοῦ, πάλιν καθαροὶ γενόμενοι προσέρχονται τῷ θεῷ· πᾶσα γὰρ σὰρξ ὀφεται τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ*. Προσεκτεῖν δὲ ἐνταῦθα, ὅτι τὰς παχυνθείσας ψυχὰς ἀπὸ τῆς κακίας, σάρκες ἀφρόνων ὠνόμασεν· εὐτω καὶ ὁ κύριος φησὶν*· εὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμα μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκες.

* Luc. III. 6.

* Gen. VI. 3.

v. 11.

Ὁ ἀποβαλὼν, φησι, κακίαν αὐτοῦ, καὶ πρὸς αὐτὴν πάλιν ἐπιστρέψας, ὁμοίός ἐστιν κυνὶ ἐσθίουτι τὸν ἴδιον ἔμετον· οἷα ἦν ἡ τοῦ Λωὶ γυνή, καὶ πρὸς ὃν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐπέστρεψεν.

v. 17.
cod. f. 125. a.

Χρηστὸν τοῦτ' αὖ τῷ ῥητῷ πρὸς τοὺς ψηφίζόμε-

lum, os, labia, linguam, guttur, ventrem, sinum, brachium, digitum, nares, lignum, ovem, haedum, pastorem, et alia plura nomina animae, quae nunc singillatim proferri nequeunt.

Consilium nunc dicit cordis ad virtutem motum. Cum aliquis Dei auxilium sibi non invocaverit quasi ad consilium, ut boni aliquid considerate faciat; sed audacter atque superbe initium rei fecerit; ad exitum non deducet, sed cum re sua suscepta corrueat: quia non se communit Dei auxilio ad consilium.

Equum nunc dicit celerem ad sapientiae perceptionem, et iustitiae capacem hominem. Aenigmatibus autem flagellat: asino stimulus; tardum duris verbis compunge, incusso timore. Genti vesanae virgae percussione, nec non stupidis famulis subditisque decernit. Nam virga punishmentis symbolum est.

Ex pedibus suis etc. Pedes nunc dicit famulos. Opprobrium sibi conciliat, qui verbum per stultum nuncium mittit, sive consilii, sive sapientiae, sive legationis, sive bellicae societatis, vel consolandi causa. Nam stultus, in omni re imbecillus. Quare et Dominus in evangeliiis ait: non oportet sancta dare canibus, neque margaritas ante porcos proiicere.

Fac vites stulti viam malam, et falsam scientiam a te procul amove.

Qui impertitur vesano scientiam, similis est ei qui vilem lapidem in aureo anulo collocat; vel lapidem pretiosum in funda quae lapidem lapidanti remittit.

Si dissipetur imprudentium stupor, quo a Deo recesserunt, denuo mundi facti ad Deum accedent: omnis enim caro videbit salutare Dei. Haec est animadvertendum, quod incrassatas peccato animas, carnes stultorum nominavit. Sic etiam Dominus dixit: non permanebit spiritus meus in hominibus, quia carnes sunt.

Qui postquam peccatum suum abiecit, denuo ad illud revertitur, similis est cani vomitum suum resument. Sic fuit Loti uxor, et ille ad quem immundus spiritus rediit.

Utendum est hoc effato adversus eos qui

suffragiis nonnullos indignos eligunt ad sacerdotium, clerove adscribunt. Neque enim quisquam ex nobis iusti iudicii ius ac libertatem in ecclesia constituit: neque haec praerogativa nostra est, sed Christi, qua iudicavit, semet iustificans tradere neci, et sanguinem pro illa fundere. Sic etiam quisquis ecclesiae clavum occupare optat, debet semet ipsum tradere, et maligni caudam tenere, et eos qui sub nequitia iacent liberare, et ad Christi agnitionem adducere.

Sicut in lignis flamma, ita in pravis cogitationibus gliscit et urit mentis ad passiones ardor. Ubi autem non sit duplex commotio, id est animi ambiguitas, sed vel Dei vel mammonae amor, cessabit in homine alteruter. Nam si vincat Dei mandatum, illud maligni evanescet, et a malitia otiaabitur homo. Sin ambo retinere voluerit, vita excidet, et temporalibus etiam spoliabitur.

Labia hoc loco cogitationes dicit. Qui autem mentis labia non aperit contra malignum, Deo confitens vitia sua, quotquot ei ille inseruit adversus Deum, sed potius celat, hic moerore obruit cor suum, stulte existimans se non habere peccatum, neque interim agnoscit Dei clementiam: quia potius, nempe his ita sperantibus et haec ei confitentibus, coronas tribuit, ceu quotidie propter eum dimicantibus.

C A P. XXVII.

Illudit, pro gaudet, intellexit. Nam pura anima, dum deliciatur in scientia scripturarum, gaudet bene satura. At impura anima falsam quoque scientiam putat omnino esse veram.

Vel cordis locus, est virtus ac scientia; a quibus alienatus homo, incidit in nequitiam atque inscitiam, fitque servus peccati quod patrat. Nam quatenus homo rationalis est, locus eius virtus est.

Mens cupiditatibus libera multimodis deletatur, sapientia, et scientia, atque hymnodia. Mens contra passionibus obnoxia, ignorantia et iniquitate proscinditur, fitque magna ruina et paene irreparabilis.

Amicus noster et antiquorum patrum et posterorum nostrorum, Deus est. Ipse enim dixit: me dereliquerunt fontem aquae viventis, et effoderunt sibi cisternas dissipatas.—Hoc

νους τινὰς τῶν ἀναξίων ἐν ἱερουσύνη, ἢ ἐν κλήρῳ· οὐ γὰρ ἐκ τῶν κατ' ἡμᾶς τίς τὴν δικαιοκρισίαν καὶ ἐλευθερίαν τῆς ἐκκλησίας ἐποίησατο· ἢ ἡμετέρας ἐστίν, ἀλλὰ Χριστοῦ, δι' ἣν ἐκρίνε δικαιοῦσας ἑαυτὸν σφαγῇ δοθῆναι, καὶ χυθῆναι τὸ αἷμα αὐτοῦ ὑπὲρ αὐτῆς· οὕτως καὶ ὁ πᾶς τις ἐκκλησίας ὁλόκαυτος ἐγκεχειρίσθαι ἐπιθυμῶν, ὀφείλει ἑαυτὸν ἐκδοῦναι, καὶ τῆς κέρκου τοῦ πονηροῦ κρατῆσαι, καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ κακίαν ἐλευθερώσαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐπίγνωσιν προσαναγαγεῖν.

Ὡς περ ἐν ξύλοις τὸ πῦρ, οὕτως ἐν πονηροῖς λογισμοῖς θάλλει καὶ καίει ὁ πρὸς τὰ πάθη τοῦ νοῦ θυμός· ὅπερ δὲ οὐκ ἔστι δίθυμος, τουτέστι δίψυχος, ἀλλ' ἢ τῷ θεῷ, ἢ τῷ μαμωνᾷ, ἡσυχασθήσεται ἐξ αὐτοῦ τὸ ἐν τοῦ ἐτέρου· ἢ τὸ τοῦ θεοῦ πρόσταγμα νικήσαν, τὸ τοῦ πονηροῦ τακῆσεται, καὶ τῇ κακίᾳ προσειρηνεύσει· εἰ δὲ τὰ δύο ἔλαιοι, καὶ τῆς ζωῆς ἐκπέσει, καὶ τῶν προσκίρων στερεθήσεται.

Χεῖλη ἐνταῦθα τοὺς λογισμοὺς φησὶν· ὁ δὲ τὰ χεῖλη τοῦ νοῦ μὴ ἀνοίγων κατὰ τοῦ πονηροῦ, πρὸς τὸν θεὸν ἐξομολογούμενος τὰ κακὰ, ὅσα ἐνσπείρειεν αὐτῇ κατὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ κρύπτει, λύπη καλύπτει ἑαυτοῦ καρδίαν, ἐξ ἀφροσύνης μὴ νομίζων ἔχειν ἀμάρτημα ἐν τούτοις· οὐκ εἰδὼς τὴν τοῦ θεοῦ εὐσπλαχνίαν· ὅτι μᾶλλον τῷ οὕτω ὑπομένουσιν καὶ ἐξαγγέλλουσιν αὐτῇ ταῦτα, στεφάνους ἀπονέμει ὡς καθ' ἐκάστην ἀθλοῦσι δι' αὐτόν.

v. 20.
cod. f. 125. b.v. 24.
cod. f. 120. a.

Εμπαίζει ἀντὶ τοῦ χαίρει ἔλαβε· ψυχὴ γὰρ καθαρὰ, κατατρυφῶσα τῆς γνώσεως τῶν γραφῶν, χαίρει ἐμπιπλάμενη· ψυχὴ δὲ ἀκαθάρτος, καὶ τὴν ψευδῶν μὲν γινώσκει, ἀληθῆ πάντως νομίζει.

Ἡ τόπος καρδίας, ἀρετὴ καὶ γνώσις, ἀφ' ὧν ἀποξενωθεὶς ἄνθρωπος πίπτει εἰς κακίαν καὶ ἀγνωσίαν, καὶ γίνεται δεῦλος τῆς ἀμαρτίας ποιῶν αὐτήν· καθὼ γὰρ λογικός ἐστίν, τόπος αὐτοῦ ἡ ἀρετή.

Νοῦς ἀπαθῆς ποικίλοις τέρπεται, σοφία, καὶ γνώσει, καὶ ὑμνωδίᾳ· νοῦς δὲ ἐμπαθῆς, ἐν ἀγνωσίᾳ καὶ κακίᾳ καταβρῆγνυται, καὶ εἰς πτώμα ἔρχεται δυσίατον καὶ μέγα.

Φίλος ἡμῶν καὶ τῶν πρόπαλαι πατέρων, καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς, ὁ θεός ἐστίν· αὐτὸς γὰρ εἶπεν· ἐμὲ ἐγκατέλειπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὠρυξάν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους.—Ἐν-

v. 7.
cod. f. 127. a.

v. 8.

v. 9.
cod. f. 127. b.

v. 10.

* Hier. II. 13.

ταῦτα ἀδελφός ὁ Χριστός ἐστὶ κατὰ χάριν· εἰς
 δε τὸν οἶκον τοῦ ἀδελφοῦ σου, ἀνευ τῶν ἐντολῶν,
 ὧν ἡμῖν δέδωκεν, εἰς ἔξουσίαν τοῦ εἰσελθεῖν εἰς
 τὸν οἶκον αὐτοῦ, τούτεστιν εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν
 βασιλείαν, μὴ εἰσέλθης ἀτυχῶν τούτων· ταῦτες
 γὰρ ἦν καὶ ὁ εἰσελθὼν εἰς τὸν γάμον, μὴ ἔχων
 ἔνδυμα γάμου· δεθεῖς δὲ χεῖρας καὶ πόδας ἐξε-
 βλήθη τοῦ γάμου.— Ἀδελφός ἡμῶν ἐνταῦθα ὁ
 τῶν ἀγγέλων χορός ἐστὶ· κατὰ γὰρ τὴν τῶν ἀγγέ-
 λων φύσιν πρὸ τῆς παραβάσεως καὶ πτώσεως
 ὁ διάβολος, τῶν ἀγγέλων καὶ ἡμῶν ὑπῆρχε· φί-
 λος δὲ ἡμῶν ἐστὶν ὁ Θεός· κρείσσον δὲ τῷ ἐγ-
 γυτέρῳ καὶ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν καὶ φίλῳ ἐγγύς
 καὶ πλησιεσέως οἰκεῖν, ἢ τῷ μακρᾷ ἀπ' αὐ-
 τοῦ ἑαυτὸν ποιήσαντι διαβόλῳ, ὅς ἀδελφῷ ὑπέι-
 κειν, εἰς τὸ συναπολέσθαι αὐτῷ.— Κρείσσων ὁ
 συναπτόμενός μοι διὰ τῆς ἀληθεύς γνώσεως,
 ὑπὲρ τὸν συναπτόμενόν μοι μόνον διὰ τῆς φύ-
 σεως.

cod. f. 128. a.

v. 15.

Τοῦ ἀνθρώπου οἶκος, ἡ ἀρετὴ· ἐὰν οὖν μὴ
 σπουδαίως ταύτης ἐπιμελῇται, ἐν καιρῷ πειρα-
 σμῶν ἐκπίπτει αὐτῆς.

v. 18.
cod. f. 129. a.

Συκὴ ἐνταῦθα ἡ δικαιοσύνη ἡ τοῦ Θεοῦ ἐστίν,
 ἣν οἱ φυτεύοντες ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐτέροις μετὰ-
 φυτά διδόντες, τὸν καρπὸν αὐτῆς φάγονται ἐκ
 χειρὸς κυρίου τοῦ μόνου δικαίου, καὶ τὴν δικαιο-
 σύνην βραβεύσαντος· καὶ τοῖς τὴν δικαιοσύνην
 αὐτοῦ φυλάξασιν σὺν ἑαυτῷ συντάττων, ἀπονέμει
 δικαιοσύνην, τὴν καὶ ἀγγέλους δικαιοῦσαν, ἐν τῇ
 ἀτρέπτῳ τῆς δικαιοσύνης λαμπρότητι· ὅς δὲ φυλάσ-
 σει τὸν λόγον τοῦ κυρίου, τὸν κύριον φυλάσσει ἐν τῇ
 καρδίᾳ αὐτοῦ ἀχώριστον εἶναι ἀπ' αὐτοῦ· τιμηθίσε-
 ται δὲ οὐ μόνον ἐντεῦθεν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ καὶ
 ἐν τῷ μέλλοντι ὑπὸ τοῦ τῶν ἀγγέλων δημιουργοῦ.

v. 22.

Οἶον, οὐκ ἀτιμάζων τὸν ἄφρονα ἀποστήσεις
 τῆς ἀφροσύνης, ἀλλὰ διδάσκων αὐτὸν ὁποίας
 ἀτιμίας ἡ ἀφροσύνη γίνεται πρόξενος· ὁ γὰρ εἰς
 πρόσωπον ἑλεγχος, ἀναισχυντότερον ποιεῖ τὸν
 ἁμαρτάνοντα.

v. 27.
cod. f. 130. a.

Τῶν τοῦ Θεοῦ ῥημάτων, τὰ μὲν εἰς υἱῶν
 ζωὴν, τὰ δὲ εἰς θανατὸν γέγραπται.

loco frater, Christus est per gratiam. Sed in
 domum fratris tui, absque praeceptis quae de-
 dit nobis, ut copia esset ingrediendi in domum
 eius, id est in caelorum regnum, ne introeas si
 his inquam careas. Nam talis erat, qui ad nu-
 ptias introiit absque veste nuptiali, qui ligatis
 manibus ac pedibus de illo loco pulsus fuit.—
 Vel, frater noster hoc loco est angelorum
 chorus. Nam pro sua angelica natura ante
 transgressionem et lapsum diabolus et ange-
 lorum et nostri frater erat. Sed amicus no-
 ster Deus est. Iam vero melius est, proximi-
 ori veroque Deo nostro atque amico, prope
 et proximius habitare, quam ei qui ab
 illo procul se submovit, obsequi tamquam
 fratri, id est diabolo, ut cum eodem pereamus.—
 Melior est qui cohaeret mihi per veram
 scientiam, quam qui mihi cohaeret solius vi
 naturae.

Hominis domus, est virtus. Nisi ergo hu-
 ius diligentem curam gerat, tentationum tem-
 pore ab ea excidet.

Ficus hoc loco iustitia Dei est, quam in
 se ipsis plantantes, aliisque surculos trans-
 plantandos cedentes, fructum eius comedunt
 de manu Domini, qui solus iustus est, et ius-
 titiam muneratur. Et iis qui iustitiam custo-
 diunt, apud se positis, concedit iustitiam il-
 lam quae angelos ipsos iustificat aeterna ius-
 titiae claritate. Quisquis Domini verbum cu-
 stodit in corde suo, Dominum ipsum custo-
 dit, ne longe fiat ab eo. Porro honorabitur
 non modo nunc ab angelis, sed etiam in fu-
 turo saeculo ab angelorum creatore.

Id est, non per illatum dedecus stultum re-
 vocabis a stultitia sua, sed potius eum do-
 cendo quanti dedecoris stultitia sit causa. Nam
 reprehensio in faciem obiecta impudentiorem
 facit peccatorem.

Dei verba partim ad filiorum, partim ad fa-
 mulorum regendam vitam scripta fuerunt.

C A P. XXVIII.

v. 3. **Εἰ** ἔστιν ἀνδρεῖος ἐν ἀσεβείαις, ἔστιν ἀν-
 δρεῖος καὶ ἐν ἀρεταῖς· καὶ εἰ ὁ ἀνδρεῖος ἐν ἀσε-
 βείαις συκοφαντεῖ πτωχοῦς, ὁ ἀνδρεῖος ἐν ἀρε-
 ταῖς παρακαλεῖ πτωχοῦς· σὺκοῦν πᾶς ὁ παρακα-
 λῶν πτωχοῦς ἐν ἀσεβείαις συμπράττειν, συκοφαν-

Si est fortis in impietatibus, est etiam for-
 tis in virtutibus. Et si fortis in impietatibus
 calumniatur pauperes, qui fortis est in vir-
 tutibus confortat pauperes. Ergo qui paupe-
 res confortat ad participandas impietates,

calumniatur eos apud Deum; id est vicissim criminatur, ut una pereant.

Vehemens pluvia non solum fruges pessumdat, verum etiam terrae faciem, quae fruges profert, devastat. Est etiam mitis pluvia, quae floridam facit terrae faciem, nutriens ac vivificans fruges eius. Et vehemens quidem, pessumdati frugibus, homines simul extinguit; at mitis alendo fruges, hominum vitam conservat.

Est lex iniusta, et item lex iusta. Iniusta obtemperantes sibi perdit; iusta non modo longitudinem dierum tribuit, sed etiam regni caelorum fit donatrix obtemperantibus sibi, quia lex Dei est. Quisquis vero Deum amat, legem quoque eiusdem amat; et quae lex mandat, operatur. Iam quisquis legi morem gerit, perturbationum quietem consequitur et Dei agnitionem. Quod si legis amatores muro se communiunt, nunc murus quietem a perturbationibus significat, et Dei scientiam; quae solae rationalem naturam custodire queunt.

Si divitiae sunt impiorum nequitia, viri autem sapientes eas abiiciunt, patet nequitiam pessumdari a iustis atque sapientibus, dum per spiritalem doctrinam impuros ad virtutem reducant.

Nequaquam lex preces cuiusquam aversatur, sed qui tulit legem Deus aversatur eius preces qui aurem suam avertit, quominus audiat legis auctorem. Et Paulus ait: praescia autem scriptura futuri: pro eo ac dicat, qui scripturam dedit, praesciebat futurum.

Qui sata in eius corde a maligno mala non confitetur Deo, aut Deo grato homini, non consequetur felicem de maligno victoriam. Qui autem confitetur, diligitur a Deo et ab angelis eius. Et Iacobus ait: confitemini alterutrum peccata vestra, ut sanemini. Psalmista quoque ait: confitebor adversus me iniustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei.

Iniqui regis proventus, iniquitates sunt et falsa dogmata. Haec enim eidem pendunt subditi eius. Calumniantur autem Deum, qui maligno obediunt; quia non Deo, sed inimico eius diabolo subiecti sunt. Quia vero Deus odit diabolum ob perversa opera eius, hic vicissim calumniatur homines apud Deum. Qui odit

τεῖ αὐτοὺς πρὸς τὸν θεόν, ταυτέσιν ἀντιδιαβάλλει ὅπως συναπολεσθῶσιν αὐτῷ.

Ὁ λαῦρος υἱετός ἐν μόνον τοὺς καρπούς ἀπόλλει, ἀλλὰ καὶ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, τὸ τοὺς καρπούς διδοῦν, ἐκθαφίζει· ἔστι δὲ καὶ υἱετός εἰρηνικός, ποιῶν εὐθαλές τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, καὶ τρέφων καὶ ζωογονῶν τοὺς ἐν αὐτῇ καρπούς· καὶ ὁ μὲν λαῦρος, διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν καρπῶν ἀποκτείνει τοὺς ἀνθρώπους, ὁ δὲ εἰρηνικός, διὰ τῶν καρπῶν ζωογονεῖ.

Ἔστι καὶ νόμος παράνομος, καὶ νόμος δίκαιος· καὶ ὁ μὲν παράνομος τοὺς αὐτῷ πειθομένους ἀπόλλει· ὁ δὲ δίκαιος ἐν μόνον μακρότητα ἡμερῶν δωρεῖται, ἀλλὰ καὶ βασιλείας οὐρανῶν πρόσξενος γίνεται τοῖς αὐτῷ ὑπέκουσιν, ὅτι τοῦ θεοῦ ἐστὶ πᾶς δὲ ὁ ἀγαπῶν τὸν θεόν, ἀγαπᾷ τὸν νόμον αὐτοῦ, καὶ πειεῖ τὰ τοῦ νόμου· πᾶς δὲ ὁ ποιῶν τὸν νόμον, ὁπάθειαν κτάται καὶ γνῶσιν θεοῦ· εἰ δὲ οἱ ἀγαπῶντες τὸν νόμον, παραβάλλουσιν ἑαυτοῖς τείχος, νῦν τείχος τὴν ἀπάθειαν σημαίνει καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ θεοῦ, ἅπερ μόνα πέφυκε φυλάσσειν τὴν φύσιν τὴν λογικὴν.

Εἰ πλεῖστοι ἀσεβῶν κακία, ἄνδρες δὲ σοφοὶ ἀπολέσουσιν αὐτὸν, ὅτι ὡς κακίαν ἀπολλύουσιν οἱ δίκαιοι καὶ σοφοὶ, διὰ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας τοὺς ἀκαθάρτους πρὸς ἀρετὴν ἐπαναγόντες.

Οὐχ ὁ νόμος βυβλύσεται τις τὴν προσευχὴν, ἀλλ' ὁ θεωκῶς τὸν νόμον θεός, τοῦ ἐκκλίνοντος τὸ εὖς αὐτοῦ, καὶ μὴ εἰσακούειν ποιῶντος τοῦ νόμου· καὶ ὁ Παῦλος φησὶ *· προειδύσα δὲ ἡ γραφὴ τὸ μέλλον, ἀντὶ τοῦ ὁ τὴν γραφὴν θεωκῶς παρέδει τὸ μέλλον.

Ὁ τὰ ἐνσπειρόμενα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ κακὰ, μὴ ἐξαγγέλλων αὐτὰ κυρίῳ τῷ θεῷ ἢ θεοφιλεῖ ἀνθρώπῳ 1), οὐκ εὐδοθήσεται ἐν τῇ κατὰ τοῦ πονηροῦ νίκῃ· ὁ δὲ ἐξαγγέλλων ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ· καὶ ὁ Ἰακώβος φησὶν *· ἀλλήλοις ἐξαγγέλλετε τὰ παραπτώματα ὑμῶν, ὅπως ἰαθῇτε· καὶ ὁ ψαλμωδὸς εἶπεν *· ἐξαγρεύσω κατ' ἐμεῦ τὴν ανομίαν μου κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφήκας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου.

Αἱ πρόσδοι τοῦ πονηροῦ βασιλείως, εἰσὶν αἱ κακίαι καὶ τὰ ψευδῆ δόγματα· ταῦτα γὰρ αὐτῷ προσδεύουσιν οἱ βασιλευόμενοι ὑπ' αὐτοῦ· συκοφαντοῦνται δὲ τῷ θεῷ οἱ τῷ πονηρῷ πεισαρχοῦντες· ὅτι ἐν τῷ θεῷ ἀλλὰ τῷ ἐχθρῷ αὐτοῦ τῷ διαβόλῳ ὑποκείται· ἐπεὶ δὲ ὁ θεὸς μισεῖ τὸν διάβολον διὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ τὰ πονηρὰ, οὗτος πάλιν διὰ τῶν

cod. f. 130. b.

v. 4.

v. 8.
cod. f. 131. 3.

v. 9.

* Gal. III. 8.

v. 13.
cod. f. 131. b.

* Iac. V. 16

* Ps. XXXI. 5.

v. 16.
cod. f. 132. a.

1) Videmus Origenis auctoritatem pro confitendo religiosi viris peccata. Item infra p. 54.

ἔργων αὐτοῦ συκκοφαντεῖ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὸν Θεόν· ὁ δὲ μισῶν ἀδικῆσαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, τὸν μακρὸν τοῦ ἀπεράντου αἰῶνος χρόνον βιώσεται.

Ἄνδρα ἐνταῦθα φονέα τὸν διάβελον φησὶν· ὁ δὲ ἐγγνώμενος τὴν ἀδικίαν, ἐγγυᾶται τὸν σα-
v. 17. τανᾶ, ὑπισχνούμενος αὐτῷ ἐκεῖνος, τοὺς τῆς ἀδικίας ἀποδώσειν καρπούς.—Ἐθνος παράνομον, τὰ δόγματα τῶν δαιμόνων ἐστὶν, εἰς οὗχ ὑπα-
κύει ὁ παιδευθεὶς υἱός· υἱὸν δὲ τὸν νοῦν φησὶν· ὁ δὲ ἐποχὴν παιῶν τοῦ νοῦ τοῦ μὴ παραρίπτεσθαι ἐν τῇ τοῦ πονηροῦ ἔθνους κακίᾳ, ὡς περιτραχή-
λιον κόσμον προξενεῖ λαβεῖν τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ ἀφ-
ἑαυτοῦ ἐκ χειρὸς κυρίου.

Ὁ καθαιρών ἑαυτὸν ἐκ τῶν παθῶν, καὶ ἐρ-
γαζόμενος τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, τοῦ ψυχρο-
v. 19. φρου ἄρτου σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ ἐμπλησθή-
σεται· ὁ δὲ διώκων σχολὴν τοῦ μὴ ποιεῖν τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, πλησθήσεται πενίας.

Οἱ νῦν ἐλεήμονες, ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι
ἐλεηθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ γενομένοι ἄγγελοι,
v. 22. ἄρξουσιν τῶν βασκανῶν καὶ πλουσίως ἀσεβῶν·
cod. f. 136. a. τοιοῦτον δὲ ἀξίωμα καὶ ταῖς μαθηταῖς αὐτοῦ
ὑπέσχετο δώσειν κύριος *, τὸ καθίσαι αὐτοὺς ἐπὶ

δωδεκά θρόνων, κρίνοντας δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσ-
* Luc. XXII. 30. ραήλ· θρόνος δὲ ἐστὶν ἐν ᾧ ὁ νοῦς καθέζεται, πλή-
ρης γνώσεως πνευματικῆς, τοὺς πλανηθέντας ἀπὸ
τῆς θεοσεβείας ἐπισυνάγουσα· τὸ δὲ κρίνειν ἐν-

ταῦθα, τὸ διδάσκειν σημαίνει· ὡς καὶ τὸ *, ἀνοιγε-
* Prov. XXXI. 9. σὸν στόμα λόγῳ Θεοῦ, καὶ κρίνε πάντα ὑγιῶς,
ἀπὲ τοῦ διδάσκει· ἅμα δὲ καὶ τοῦτο ἴσμεν, ὅτι ὁ ἐλεήμων κρατήσας τοῦ βασκανοῦ, αὐτὸς μὲν
οὐ γενήσεται βάσκανος, ἐλεήμονα δὲ μᾶλλον
ποιήσει τὸν βάσκανον.

Ἐὰν ἀποθῶνται οἱ ἀσεβεῖς τὸ εἶναι ἀσεβεῖς,
γενήσονται δίκαιοι· ἡ γὰρ ἀπώλεια νῦν τὴν ἀνεί-
v. 27. ρεσιν τῆς ἀσεβείας σημαίνει· οὕτω καὶ Ματθαῖον
cod. f. 133. b. τοῦ τελωγείου ἀπολέσας ὁ κύριος, δικαιοσύνην αὐ-
τῷ ἐχαρίσατο· πληθύνονται γὰρ οἱ δίκαιοι, ὅταν
οἱ ἀσεβεῖς καταλειψωσι τὴν ἀσεβειαν, καὶ σὺν
ταῖς δικαίαις γενήσονται δίκαιοι· ζήνουνσι δὲ καὶ οἱ
δίκαιοι καὶ ὀδυνῶνται, ὀρῶντες τοὺς ἀσεβεῖς ἐν τό-
πῳ τῆς ἀσεβείας ἱσχυμένους, καὶ μὴ μετανοοῦντας.

laedere animam suam, longum infiniti saeculi
tempus vivet.

Virum heic homicidam dicit diabolum. Qui
spondet pro iniustitia, spondet pro satana, qui
promittit ei vicissim, fructus iniquitatis se da-
tutum.—Gens iniqua, dogmata daemonum
sunt, quibus non attendit bene institutus fi-
lius. Porro filium dicit pro mente. Qui vero
menti impedimentum ponit, quominus ad pra-
vae gentis nequitiam semet abiciat, is tam-
quam colli immortalem ornatum parat animae
suae de manu Domini recipiendum.

Qui se purgat animi perturbationibus, et
Dei mandata exsequitur, nutritore animarum
pane, sapientia nimirum et agnitione Dei,
saturabitur. Qui vero otium sectatur, quomi-
nus Dei mandata exsequatur, is quidem inopia
obruetur.

Qui nunc sunt misericordes, in futuro sae-
culo misericordiam a Deo nacti, factique an-
geli, imperabunt invidis et impiis divitibus.
Hanc dignitatem daturum se spondebat disci-
pulis Dominus, nempe sessuros eos super duo-
decim thronos, iudicantes duodecim tribus Is-
rahelis. Thronus autem est in quo mens sedet,
plena scientiae spiritalis, quae a religione
devios reducit. Iudicare autem hoc loco, do-
cere significat. Ut illud: aperi os tuum verbo
Dei, et integre de omnibus iudica, id est do-
ce. Simul et hoc sciendum est, quod si mi-
sericors vineat invidum, ipse quidem non fiet
invidus, sed illum misericordem potius faciet
qui erat invidus.

Si impietatem suam deponent impii, iusti
fient. Nam perditio hoc loco, iniquitatis ex-
tinctionem significat. Sic Matthaeum de telo-
nio exterminatum Dominus iustitia donavit.
Multiplicantur enim iusti, cum impii impieta-
tem omiserint, et cum iustis iusti fient. In-
terim gemunt dolentque iusti, quamdiu im-
pios vident in impietatis loco consistere, et
nondum resipiscere.

C A P. XXIX.

Κρείσσων γὰρ ἀνὴρ ὁ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθε-
σίᾳ κυρίου ἐλεγχων, ἢ ὁ ἐν σκληρᾷ καρδίᾳ παρ-
αιῶν καὶ ὑπισχνούμενος συναπολαῦσαι αὐτῇ
cod. f. 134. a. τῶν ἐν κακίᾳ ἑξαπίνης γὰρ φλεγόμενου αὐτοῦ
ἐν τῇ ὀρέξει τῶν παθῶν, ὁ ἐπὶ πάντας θάνα-

Melior est enim vir qui cum disciplina et mo-
nitibus Domini reprehendit, quam qui duro cor-
de animos peccatori addit, promittens insuper
se fore ei sodalem gaudii mali. Repente enim,
dum ille in passionum appetitu exaestuat, de-

creta omnibus morte, ingruente eius complicitibus, medela non supererit animae ipsorum. Non autem dixit: cessante flamma haud fore medelam; sed ipsi exaestuanti non fore medelam, habenti cupiditatum incentiva, ligna, foenum, stipulam. Nam et ambustis post cauterem solet sanitas redire

Laudatis a Domino iustus in iudicii die, qui sunt in illorum factione populi laetabuntur. Quotquot autem sunt sub principatibus et potestatibus ac rectoribus huius mundi, hi omnino tunc ingemiscunt.

Patrem heic dicit Deum. Deus autem et pater domini nostri Iesu Christi, illos qui a Christo sunt denominati, et verbo atque opere ac sapientia illum subsequuntur et imitantur, aspiciens laetatur in ipsis. Pastor vero bonus, est mens, imperturbatas cogitationes habens. Quod si ita est, ergo haedus est cogitatio vitiosa; ovis autem, cogitatio ingenua. Propterea Dominus haedos collocat in sinistra parte, oves in dextra: haedos dicens eos, qui habent cogitationes vitiosas. Sic etiam habentes zizania, vocabulo zizaniorum appellavit; et habentes triticum, dixit triticum; nempe a pessima vel optima qualitate eos denominans. Tale est et Pauli dictum: caritas non inflatur, id est qui caritatem habet.

Christus quidem erigit rationalem naturam mandatis suis; scelestus vero Antichristus ad perniciem concitat humanum genus.

Ubique verbum iudicare dicitur pro docere. Nam et qui inter duos vel plures de aliquo negotio iudicat, is aequitatem docet, et ab iniquitate absterret. Similiter et in virtutibus et in quavis re bona, indicare pro docere dicitur. Virum autem heic iudicantem gentes, Petrum dicit, qui mundum universum docuit Christi fidem ac religionem. Paulum item et reliquos per tempora magistros. At virum pravam dicit Theudam, et Iudam, et Samosatensem, et eorum sententiae homines. De pravo quidem homine ait David: super eum ridebunt, et dicent: ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum.

Viri sanguinum daemones sunt, qui homines in Christo viventes sanguinis effusione oc-

τος, ἐπελθὼν ἐπὶ τοὺς κατ' αὐτῶν συμπράκτορας, οὐκ ἔστιν ἴσας τῇ ψυχῇ αὐτῶν· οὐκ εἶπεν δὲ ὅτι παυσαμένης τῆς φλογὸς οὐκ ἔσται ἴσας, ἀλλὰ φλεγομένου αὐτοῦ οὐκ ἔσται ἴσας, ὡς ἔχοντος δηλονότι τὰ τῶν παθῶν ὑπεκκαύματα, ξύλα, χόρτον, καλάμην· εἶπερ καὶ τοῖς καιομένοις μετὰ τὸν καυτῆρα πέφυκεν ἡ ὑγεία προσγίνεσθαι.

Ἐγκαυμαζομένων τῶν δικαίων ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐν τῇ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ, οἱ τῆς αὐτῶν μερίδος λαοὶ εὐφρανθήσονται· ὅσοι δὲ εἰσιν ὑπὸ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας καὶ τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ κόσμου τούτου, οὗτοι πάντως τότε σέθενται.

Πάτέρα ἐνταῦθα τὸν θεὸν φησὶν ὁ δὲ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοὺς κατὰ Χριστὸν ἐκονομαζομένους, ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ καὶ σοφίᾳ ἐπομένους τὴν καὶ μιμουμένους αὐτὸν, θεωρῶν αὐτοὺς, εὐφραίνεται ἐπ' αὐτοῖς· παιμὴν δὲ ἐστὶν ἀγαθὸς νοῦς, ἀπαθείς λογισμοὺς κεκτημένος· εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ οὖν ἐριφός ἐστιν, λογισμὸς ἐμπαθείης· καὶ πρόβατόν ἐστι λογισμὸς ἀπαθείης· διὸ καὶ τοὺς ἐρίφους ὁ κύριος ἔσθω ἐξ ἀρισερῶν, τὰ δὲ πρόβατα ἐκ δεξιῶν· ἐρίφους λέγων τοὺς κεκτημένους λογισμοὺς ἐμπαθείης· αὐτῷ καὶ τοὺς ἔχοντας τὰ ζιζάνια, ζιζάνια προσηγέρουσιν· καὶ τοὺς τὸν σῖτον ἔχοντας, σῖτον, ἀπὸ τῆς χειρίσεως καὶ ἀρίσεως ἔξωθεν ὀνομάσας αὐτοὺς· τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον· ἡ ἀγάπη οὐ περιερεύεται, ἀντὶ τοῦ ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην.

Ὁ μὲν Χριστὸς ἀνίστησι τὴν φύσιν τὴν λογικὴν διὰ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ· ὁ δὲ παρανομὸς ἀντίχριστός, πρὸς ἀπόλειπον ἐρεθίζει τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

Ἐν παντὶ τὸ κρίνειν, διδάσκειν λέγεται· καὶ γὰρ ὁ μεταξὺ δύο ἢ καὶ πλείονων, περὶ ἐνὸς πράγματος κρίνων, διδάσκει τὸ δίκαιον, καὶ ἀπέχεσθαι ἀδικίας· ὡσαύτως καὶ ἐπὶ ἀρετῶν, καὶ ἐπὶ πᾶν ὅτι οὖν ἀγαθόν, τὸ κρίνειν διδάσκειν λέγεται· ἄνδρα δὲ ἐνταῦθα κρίνειν ἔθνη, τὸν Πέτρον φησὶ, τὸν τὴν αἰκουμένην διδάξαντα τὴν εἰς Χριστὸν πίσιν καὶ εὐσέβειαν 1)· καὶ Παῦλον, καὶ τοὺς λοιποὺς μετέπειτα διδασκάλους· ἄνδρα δὲ φαῦλον, τοὺς κατὰ Θεοῦ καὶ Ἰουδαν καὶ Σαμοσατέα 2), καὶ τοὺς τούτων ὁμόφρονας· ἐπὶ δὲ τὸν φαῦλον· φησὶν ὁ Δαυὶδ· καὶ ἐπ' αὐτὸν γελάσονται, καὶ ἐροῦσιν· ἰδοὺ ἄνθρωπος, ὃς οὐκ ἔσχετο τὸν θεὸν βοηθὸν αὐτοῦ.

Ἄνδρες αἱμάτων οἱ θαίμενες εἰσιν, οἱ τοὺς ἐν Χριστῷ ζῶντας ἐκχύσει αἵματος ἀποκτείναν-

v. 2.

v. 3.

* I. Cor. XIII. 4.

v. 4.
cod. f. 134. b.v. 9.
cod. f. 135. a.* cod. παυλον.
* Ps. LI. 8.

1) Animadvertite quomodo Origenes dicat Pétrum fidei ac religionis extitisse mundo magistrum.

2) Quo pacto Samosatensem (si Paulum intelligit) nominat Origenes, qui aliquanto senior illo fuit, quamquam intra idem tertium Christi saeculum? Sane in codice nostra Origenis huic quoque fragmento appingitur; sed nihil vetat quominus, vel amanuensius mendum sit, ut in catenis facile usuvenit, vel quaelibet interpolatio.

v. 10. τες· οἱ δὲ εὐθεῖς ἐκζητήσουσι ψυχὴν αὐτοῦ· οὗτοι
οἱ τὰ αὐτῶν πρακτέα καὶ νουημένα ποιῆσαι καὶ
νοῆσαι βουλόμενοι.

cod. f. 135. b. v. 11. "Οὕτως ὁ ἄφρων ἀκράτητον ἔχει τὸν θυμὸν
αὐτοῦ· οὗτος δὲ ταμιεύεται κατὰ μέρος, ἡγουν
ἐπὶ ταῖς δικαίαις ἐργιζόμενος πράγμασι. καὶ πρὸς
μὲν τοὺς ἀπλουστέρας λεκτέον τοῦτο· πρὸς δὲ
τοὺς σπουδαίους, ὁ διὰ τῆς μακροθυμίας κατ-
αναλίσκων τὸν θυμὸν κατὰ μέρος.

cod. f. 136. b. v. 18. Τοῖς μὲν φυλάσσει τὸν νόμον ὑπάρξει ἐξηγητὴς
ὁ κύριος ἐν τῇ βασιλείᾳ· ταῖς δὲ παρανομήσασιν,
ἐξηγητὴς μὲν εὐχ ὑπάρξει, κολαστὴς δὲ ὑπάρξει.

v. 19. "Οτι οὐδεὶς κατὰ φύσιν σκληρὸς, παρίστησι
τὸ, ἐὰν γὰρ καὶ νουῇ εὐχ ὑπακούσεται * ὁ γὰρ
κατὰ φύσιν σκληρὸς, εὐχ ἂν ὀρθὸν τί νοήσει
ποτέ· τοῦτο δὲ λέγω διὰ τὸν Φαραὼ σκληρυ-
θέντα ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ οὐ λόγους ἀλλὰ μά-
στιγι παιδευσέντα.

v. 21. Εἰ τὸ κατασπαταλᾶν, ἀμαρτάνειν ποιεῖ, πᾶς
δὲ ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν, δοῦλος ἐστὶ τῆς ἀμαρ-
τίας, πᾶς ἄρα ὁ σπαταλῶν, δοῦλος ἐστὶ τῆς
ἀμαρτίας· ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ εὐχ ὀλίγα ἐφ'
ἐαυτοῦ ὀδυνηθήσεται.

cod. f. 136. b. v. 23. Ὑβριστὰς ταπεινοῖ κύριος, ταπεινοὺς δὲ δέ-
δοσιν δόξαν.—Ὑβριν τὴν κακίαν φησὶν· ὕβριν
δὲ καὶ ταπείνωσιν ἀπωλείας προξενεῖ ἡ κακία
ταῖς πράττουσιν αὐτήν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρί-
σεως· τοὺς δὲ ταπεινόφρονας ἡ δόξα, ἣν ἐδό-
ξαζον τὸν Θεὸν ἐν ὕμνοις καὶ τηρήσει τῶν ἐν-
τολῶν αὐτοῦ, θεοῦ αὐτοὺς· δόξα γὰρ θεῷ τὸ
ποιεῖν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ· καθὼς αὐτὸς φησὶν
ὁ κύριος * ἀλλ' ἡ τοὺς θεοῦ ἀκούσας με θεοῦ
ἡ δὲ κακία ὕβριν λογικῆς ψυχῆς προξενεῖ.

v. 24. Κλέπτην εὐχ ἄλλον τινα, εἰ μὴ τὸν διάβολον
λέγει· ὁ δὲ μεριζόμενος, ἡγουν μέρος μὲν τῶν
τοῦ θεοῦ προσταγμάτων τηρῶν, μέρος δὲ τοῦ πο-
νηροῦ ποιῶν, οὗτος μισεῖ τὴν ἐαυτοῦ ψυχὴν· μι-
κρὸν γὰρ ὅσον καὶ τέλειον αὐτὸν κλέψας ὁ διά-
βολος, δούσει ἐαυτῷ· ὁ κλέπτης γάρ, φησιν,
εὐχ ἔρχεται, εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπο-
λέσῃ *.—Ὁρκὸν εἶπε τὸν νόμον· ὥσπερ γὰρ ὁ ὅρ-
κος τίθησι τὸν θεὸν ἐν ψυχῇ, οὕτω καὶ ὁ νόμος
εἰσάγει θεὸν εἰς ψυχὴν καὶ ὃν τρόπον πάλιν ἀναι-
ρεῖ ἡ ἐπιτοκία θεὸν ἐκ ψυχῆς, οὕτω καὶ ἡ πα-
ρανομία ἐκβάλλει θεὸν ἀπ' αὐτῆς· ἐὰν οὖν, φη-
σιν, νόμῳ τηθέντος ἀκούσαντες μὴ ἐξαγχεύσωσιν
ἐαυτῶν τὰς ἀμαρτίας, φοβηθέντες καὶ αἰσχυ-
θέντες ἀνθρώπους, ὑποσκελισθήσονται πρὸς ἀπώ-
λειαν· οὕτω φησὶ καὶ ὁ Δαυὶδ *· εἶπα, ἐξαγχεύσω
κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μου τῷ κυρίῳ, καὶ σὺ ἀφῆ-

* Ioh. X. 10.
cod. f. 137. a.

* Ps. XXXI. 5.

cidunt. Recti autem exquirent animam eius. Hi sunt qui illorum acta et cogitata, mente et opere imitari volunt.

Revera insanus iracundiam suam continere nequit. Hic (sapiens) autem dispensat per partes, id est in rebus iustis irascitur. Et ad simpliciores quidem dicendum est hoc. Ad doctiores autem: qui cum longanimitate consumit iracundiam per partes.

Observantibus legem enarrator erit Dominus in regno: transgressoribus non erit enarrator sed punitor.

Neminem suapte natura durum esse demonstrat dictum illud: nam etsi intellexerit, non obediit. Qui enim suapte natura durus est, nihil rectum intelligit. Hoc autem aio propter Pharaonem induratum contra Israelelem, et non verbis sed castigationibus eruditum.

Si luxui indulgere, peccare facit; quisquis vero facit peccatum, servus est peccati; profecto omnis luxuriosus servus est peccati. Extrema vero die haud leviter sui causa dolebit.

Contumeliosos humiliat Dominus, humilibus autem gloriam tribuit.—Contumeliam heic dicit pro nequitia, quia reapse contumeliam et ruinae depressionem nequitia auctoribus suis conferet in die iudicii. At humiles ipsa gloria, qua Deum glorificaverunt hymnis, et mandatorum observantia, extollet. Gloria enim Dei est praeceptis eius obedire. Quemadmodum ipse dicit Dominus: honorantes me honorabo. Nequitia vero contumeliam rationali animae infert.

Furem haud alium dicit quam diabolus. Qui vero in partes scinditur, id est partim quidem mandata Dei exsequitur, partim vero maligni, hic animam propriam odit. Sed hunc propediem totum suffurans diabolus, sibi immolabit. Fur enim, inquit Christus, non venit nisi ut furetur et mactet et perdat.—Iusiurandum dixit legem. Sicut enim iusiurandum Deum in anima ponit, sic etiam lex Deum in animam inducit. Et quemadmodum periurium Deum ex anima delet, ita legis violatio Deum ex illa abigit. Si ergo stante lege, peccata sua confiteri noluerint, metu ac pudore hominum, exitialiter subvertentur. Sic ait et David: confitebor adversus me iniustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem cordis mei. Et: dic tu prior pec-

cata tua, ut iustificeris. Item Salomon ait: qui operit iniquitatem suam, non prosperabitur: qui autem enarrat et vituperat, hic diligitur.

Quicumque mandata Dei observamus, angelos demeremur. Ipsi duces nostri sunt, suscepta ab initio tutela nostra, cum dividebat Altissimus gentes, statuebatque fines populorum secundum numerum angelorum Dei. Age vero demerendo duces nostros angelos, Dominique voluntate adimplenda, iustum a Domino praemium illa die consequemur, quia mundum iudicabit cum iustitia: quandoquidem omne iudicium pater filio tradidit.

C A P. XXXI.

Fortitudo est optima qualitas animae rationalis, qua adversantes sibi inimicos anima superat.

Superata adversaria potentia, manubias inde capimus, litteraturam eius discendo: ut vitia eius palam facientes, non modo caveant a laqueis simpliciores, sed etiam quotquot irretiti fuerant facile effugiant.

Lanam linumque net anima, cum animatarum et inanimatarum doctrinas meditatur; vel cum practicae et physicae scrutatur methodos: vel cum incorporeorum theoriam practica ad se trahit consuetudine.

Noctu exsurgentem animam, vigilem invenit sponsus iustitiae sol, nec non enixe orantem ut ne in tentationem incidat, dicentemque: vigilavi et facta sum velut passer solitarius. Est autem cibus animae, meditatio divinorum eloquiorum: opera, sunt virtutes: ancillae, sensus. Haec ergo confert domicilio suo corporali aestimabilior pretiosis lapidibus anima.

Animam viri frugi dicit ecclesiam, lignum scientiae et lignum vitae habentem; scientiae ut legis, vitae ut verbi. Ipsa enim est ecclesia quae de latere Christi processit, eiusque sponsa inventa est, pudica et fortis mulier, fidem huic servans, eumque sponsum de caelis iterum expectans.

Fusus, est pura mens, virtutem virtuti agglomerans, et dogma dogmati: vel sermo

κας τὴν ἀσέβειαν τῆς καρδίας μου· καὶ λέγε σὺ πρῶτος τὰς ἁμαρτίας σου, ἵνα δικαιωθῇς*. καὶ πάλιν ὁ Σολομὼν φησὶν*. ὁ ἐπικαλύπτων ἀσέβειαν αὐτοῦ, οὐκ εὐδοθήσεται· ὁ δὲ ἐξηγούμενος καὶ ἐλέγχων, ἀγαπηθήσεται.

Ὅσοι κατορθοῦμεν τὰς ἐντολάς, θεραπεύομεν τοὺς ἀγγέλους· αὐτοὶ γὰρ εἰσιν αἱ ἡγούμεναι ἡμῶν¹⁾, ἀπ' ἀρχῆς λαβόντες ἡμᾶς, ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, καὶ ἔστησεν ἔθνη ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ θεραπεύειν ἡμᾶς τοὺς ἡγούμενους ἡμῶν ἀγγέλους, ἐν τῷ θελήματι τοῦ κυρίου, ἐν τῇ κρίσει δίκαιον ὑπάρχει ἡμῖν παρὰ τοῦ κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὅτε κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ· εἰ γε πᾶσαν τὴν κρίσιν ὁ πατὴρ δέδωκε τῷ υἱῷ.

* Is. XLIII. 26.
* Prov. XXVIII. 13.

v. 26.

Ἀνδρεία ἐστὶν ἕξις ἀρίστη λογικῆς ψυχῆς, καὶ τῶν ἀντικειμένων αὐτῇ κεκράτηκεν ἐχθρῶν.

v. 10.
cod. f. 137. b.

Νικήσαντες τὴν ἀντικειμένην δύναμιν, σκυλεύομεν αὐτήν, τοὺς περὶ αὐτῆς λόγους μαθάνοντες· ἵνα τὰ κατ' αὐτήν φαῦλα δῆλα ποιήσαντες, ἀπαγίθουται μένους, μὴ μόνον οἱ ἀπλάττειν, ἀλλὰ καὶ οἱ συλλαγωγῆσέντες ῥαδίως ἐκφεύγωσιν ἀπ' αὐτῆς.

v. 11.

Μιμνῆται τὸ ἔριον καὶ λίνου ψυχὴ, τοὺς περὶ ἐμψύχων καὶ ἀψύχων λόγους γυμνάζουσα· ἢ τοὺς περὶ πρακτικῆς καὶ φυσικῆς ἐξετάζουσα λόγους· ἢ τὴν περὶ σωμάτων καὶ ἀσωμάτων θεωρίαν διὰ τῆς πρακτικῆς ἔλκευσα πρὸς αὐτὴν ἔξεως.

v. 13.

Ἡ καὶ τὴν ἐκ νυκτὸς ἀνισταμένην ψυχὴν, γρηγοροῦσαν εὐρίσκει ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος νυμφίος· πάντως δὲ καὶ προσευχομένην τοῦ μὴ ἐμπεσεῖν εἰς πειρασμόν, λέγουσαν τὸ, ἡγρύπνησα καὶ ἐγενόμην ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δόματος*. βρώμα δὲ ἐστὶ ψυχῆς, ἡ μελέτη τῶν θείων λόγων· ἔργα δὲ, αἱ ἀρεταί· θεραπευνίδες δὲ, αἱ αἰσθήσεις· ταῦτ' οὖν παρέχει ἡ τιμιωτέρα λίθων πολυτελοῦν ψυχὴ τῷ σωματικῷ αὐτῆς οἴκῳ.

v. 15.
cod. f. 138. a.

* Ps. CI. 8.

Τὴν τοῦ σπουδαίου ψυχὴν φησὶν ἔχουσαν ἐκκλησίαν ξύλον γνώσεως, καὶ ξύλον ζωῆς· γνώσεως μὲν ὡς νόμου, ζωῆς δὲ ὡς λόγου· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἐκ πλευρᾶς Χριστοῦ προελθούσα, καὶ νύμφη τούτου εὐρεθεῖσα, ἡ σώφρων καὶ ἀνδρεία γυνή, ἡ τὴν πίσιν τούτου τηρήσασα, καὶ τοῦτον νυμφίον ἀπ' οὐρανῶν πάλιν προσδοκῶσα.

v. 16.

Ἀπραγμός ἐστὶν νοῦς καθαρὸς, συμπλέκων ἀρετὴν ἐπ' ἀρετῇ, καὶ δόγματι δόγμα· ἢ λόγος

v. 19.
cod. f. 138. b.

1.) Observa Origenis testimonium de custodibus hominum angelis.

προφορικὸς, ἔλκων ἀπὸ τοῦ νοῦ πνευματικὴν θεωρίαν.

v. 21.
cod. f. 138. a.

Οὐκ ἂν προέλθοι νοῦς, οὐδὲ ἐν θεωρίᾳ γένοιτο τῶν ἀσωμάτων, μὴ τὰ ἐνδοξασάμενος ἢ γὰρ ταραχὴ τῶν αἰκείων ἐπιστρέφειν αὐτὸν εἴωθε πρὸς τὰ ἀφ' ὧν ἐξελήλυθεν· ἀπάθειαν δὲ κτησάμενος, χρονίσει τὲ ἐν τῇ θεωρίᾳ, καὶ οὐ φροντίζει τῶν ἐν οἴκῳ ἐνδέδυνται γὰρ πάντες αἱ παρ' αὐτῆς· ὁ μὲν θυμὸς, πρῶτα καὶ ταπεινοφροσύνη· ἡ δὲ ἐπιθυμία, σωφροσύνη καὶ ἐγκράτειαν.

v. 27.
cod. f. 138. b.

Σίτα ὀκνηρά, τὰ ὀκνοποιῶντα τυχεῖν τῆς βασιλείας τοῦς ἀπλευσέτους καὶ ἀφελεστέτους, ἢ εὐγνώμων καὶ θεοφιλὴς ψυχὴ οὐκ ἐσθίει, οὔτε μὴν τούτων γέγεται, εἰ τάχα τύχοι αὐτῶν ἐπιθυμῆσαι τὰς κακίας γὰρ φησι σίτα ὀκνηρά.

v. 30.
cod. f. 140. v

Ψευδεῖς ἀρέσκαιαι, καὶ μάταιον κάλλος. Ἡ ἀφρονεστάτη ψυχὴ οὐ μόνον ἐννοεῖ καὶ φαντάζεται τὸ αὐτῇ ἀρεστὸν, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἐγχειρεῖ πληρῶσαι τὴν θεωρίαν· εἰ δὲ ἀρχὴ σοφίας φόβος κυρίου, δικαίως ἡ τυχεῖσα σοφίας ψυχὴ αἰνεῖ τὸν φόβον τοῦ κυρίου, ὅς γεγενεν αὐτῇ τῆς ταιαύτης γνώσεως πρόξενος.

Cap. I. 13. cod.
ottob. 117. p. 16.

Ἰσασι γὰρ ὅτι τὴν μὲν περὶ τὰ πρακτέα κείται γνώσιν, ἀρετῆς μὲν αἵρεσιν, φυγὴν δὲ κακίας, καὶ ὅτι κτῆσιν ἔχει τοῦς διδασκομένους ὑπ' αὐτοῦ φασὶν οὖν ὡς αὐτὸν ἐλόντες, καὶ τούτοις χειροῦμεθα· ἄλλως δὲ κτῆσις τοῦ δικαίου, σοφία καὶ φρόνησις, σύνεσις τε καὶ ἀρετὴ καταλαμβάνονται δὲ τὴν κτῆσιν ταύτην οἱ ἀσεβεῖς, πείθοντες τὸν δίκαιον ποιῆσαι τι τῶν ἀπηγορευμένων· θεῶν ἵνα τυφλωθεὶς ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας ὁ νοῦς ἐκπέσῃ τῶν ἀγίων τούτων κτημάτων.

Cap. X. 8. cod.
reg. 77. p. 310.

Τὸ μὲν συνετῶ δικαίῳ, καὶ τὰ δυσχερῇ τῶν πραγμάτων εὐκόλῃ γίνεται τῶ δὲ ἐτέρως ἔχοντι, καὶ τὰ εὐκόλῃ καὶ ἀνάψυξιν τινα ἔχοντα, δυσχερῇ καθίσταται.

v. 21.
cod. p. 318.

Λόγον γὰρ ἔχουσι θεωρημάτων ἐπιστήμενα, μηδὲν ἔχοντες ὑψηλόν.

externe prolatus, qui ex mente deducit spiritalem theoriam.

Mens non proficiet, neque theoriam incorporeorum adsequetur, nisi interiora sua recte composuerit. Nam proprii status perturbatio, solet mentem eo revocare, unde discesserat. Sed tranquillitatem cupiditatum adepta, demorabitur in contemplatione, et domesticarum rerum curam seponet: sunt enim omnes vestiti familiares eius: furor, lenitate et humilitate cupiditas, temperantia atque continentia.

Otiosas escas, et quae pigros ad regnum consequendum reddunt homines simpliciores, aut ineptiores, fidelis ac religiosa anima non comedit; et ne gustat quidem, si forte illorum cupiditas ei accadat. Porro iniquitates dicit escas otiosas.

Fallaces gratiae sunt et vana pulchritudo. Stultissima quaeque anima non modo cogitat et imaginatur, quod sibi est libitum, sed etiam in opus conferre adgreditur meditatam suum. Quod si initium sapientiae est timor Domini, merito anima sapientiam adepta, timorem Domini commendat, qui ei talis scientiae conciliator fuit.

ADDITAMENTUM.

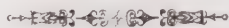
Norunt enim, eum agendarum rerum scientiam possidere, et in propria potestate habere alumnos suos. Aiunt itaque, tamquam eo capto, hisce dominamur. Alioqui vero possessio iusti viri est sapientia, prudentia, intelligentia atque virtus. Occupant autem eiusmodi possessionem improbi, si quando iusto suadent ut aliquid a Deo vetitum perpetret: nempe ut mens peccato excaecata, a sancta huiusmodi possessione excidat.

Sapienti iusto difficilia quoque negotia fiunt facilia. At ei qui aliter se habet, facilia etiam et solatium quoddam habentia, difficilia evadunt.

Theoreticam doctrinam habent, sed excelsum nihil.

ΕΚ ΤΩΝ ΔΙΔΥΜΟΥ
ΕΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ

ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ.

EX DIDYMI

IN PROVERBIA SALOMONIS

COMMENTARIIS.

C A P. I.

Proverbium est veluti si dicas: dulce est inexperto bellum. Et, gutta perpetua cavat lapidem.

Proverbii denominatio inde orta est, quod cum olim viae nullis signis interstinctae essent, illa nunc a Romanis appellata miliaria, antea vero dicta signa, prisci homines quibusdam in locis statuerunt, hisque inscripserunt aliquas quaestiones. Id porro duplici de causa factitabant tum ut viae quantitatem viatori indicarent, tum ut dum is legeret inscriptionem, et dum in huius intelligentia occuparetur, labore levaretur. Namque *ὄμιος* (hinc *παροιμία*) via dicitur.

Cognoscere verba prudentiae, officium praecipue virtutis est, quod et ceteri interpretes satis declarant, qui non scripserunt prudentiae sed intelligentiae. Vel verba prudentiae dicit illa quae sunt sophistica et callide elaborata.

Reprehendens sacer sermo illos qui iustitiam simulant, et eam prout oportet se habere dicunt, ait: si vere utique iustitiam loquimini, recta iudicate, filii hominum.

Audio Theodotionis interpretationem, quam in editione sua posuit etiam Symmachus; hi enim problema scripserunt. Quid est igitur tenebrosus sermo? confusus scilicet sensu et phrasi; velut ille apud Isaiam prophetam. «Vae » terrae navium, trans flumina Aethiopiae! » Qui mittit in mare obsides, et epistolas » papyraceas super aquas. » Nihil enim horum sive in ratione parabolae dictionem perspicuam habet, sive alicuius historiae manifestam narrationem. Iam vero aenigmati-

Παροιμία ἐστὶν, ὅτι, γλυκὺς ἀπείρου πόλεμος· καὶ ῥάνις ἐνδεδεγυῖσα κοιλάινει πέτραν.

Ἡ παροιμία εἴρηται· ἐν ἀρχῇ γὰρ ἔτι τῶν τριβῶν εὐσθῆν ἀσκήρων, τὰ νῦν προστηγρευόμενα μίλια παρὰ Ῥωμαίοις, τότε σημεῖα καλούμενα, οἱ παλαιοὶ κατὰ τινὰς τῆς ὁδοῦ τόπους ἐτίθεσαν, καὶ ταύταις ἐπέγραφον τινὰ ζητήματα· τοῦτο γὰρ ἐποίουν δυοῖν ἕνεκεν, τοῦ τε γνωρίζειν τὸν ὁδόντα τὸ πᾶσιν τῆς ὁδοῦ, καὶ τοῦ ἀναγινώσκοντα τὸ ἐπίγραμμα, καὶ περὶ τὴν τοῦτου σαφένειαν γινόμενον, τοῦ καμάτου ἐπικουφίζεσθαι. Οἶμος γὰρ λεγεται ἡ ὁδός.

Τὸ γινῶναι λόγους φρονήσεως, κυρίως ἐστὶ τῆς ἀρετῆς δηλονότι, ὥσπερ καὶ οἱ λοιποὶ ἑρμηνευταὶ σαφηνίζουσιν, ἐκδεδωκότες ὡς οὐ φρονήσεως ἀλλὰ συνέσεως λόγους. Ἡ λόγους φρονήσεως φησὶ τοὺς σοφισματώδεις καὶ πανουργημένους.

Ἐλέγχων ὁ λόγος τοὺς ἐπιμορφαζομένους τὴν δικαιοσύνην, καὶ λέγοντας ἔχειν αὐτὴν ὡς θεῶν, φησὶν· εἰ ἀληθῶς ἄρα δικαιοσύνην λαλεῖτε, εὐθείας κρίνατε υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων.

Ἀκούω τοῦ Θεοδοτίωνος ἑρμηνείαν, ἣν ἐξέδωκε καὶ Σύμμαχος, ὅτι πρόβλημα ἐκδεδωκάσιν· τί οὖν ἐστὶν ὁ σκοτεινὸς λόγος; ὁ συγκεχυμένος κατὰ τε λόγον καὶ διάνοιαν καὶ φράσιν· εἶναι τὸ παρὰ τῷ προφήτῃ Ἡσαΐα· « εὐαὶ γῆς πλοίων, » ἐπέκεινα ποταμῶν Αἰθιοπίας· ὁ ἀποστέλλων » ἐν θαλάσῃ ὄμματα, καὶ ἐπιστολὰς βιβλίνους » ἐπάνω τοῦ ὕδατος· » οὐδὲν γὰρ τούτων οὔτε ἐν παραβολαῖς τὴν λέξιν σαφῆ ἔχει, οὔτε μὲν ἱστορίας διήγησιν φανεράν· καὶ τοῦ μὲν αἰνίγματος ἐστὶ νοεῖν τὸ ῥητόν, τοῦ δὲ σκοτεινοῦ

Cod. A. f. I. vat. 1802.
B. f. 5. C. reg. p. 28.
Cat. latin. Pelt. p. 6.

v. 3.
B. ot. f. 7.
C. p. 117. 42.

v. 3.
A. l. 2. b.

v. 6.
B. f. 12. b.
C. p. 74.
Pelt. lat. p. 36.

* Is. XVIII. 1.

B. f. 13.
C. p. 78.
Pell. lat. p. 38.

λόγος οὐδὲ τὸ ῥητόν.—Σκοτεινὸς μὲν λόγος, γενική ἐστι φωνή· ἡ δὲ παραβολή, ἰδική· σκοτεινὸς δὲ οὗ τὸν κατὰ στέρησιν φωτὸς, ἀλλὰ τὸν κεκρυμμένον, ὡς σκοτίζεσθαι τὸν ἀγνοῦντα. ῥήσεις δὲ τὰ καλλιπεπῆ ἀποφθέγματα· αἰνίγμα δὲ λόγος μετ' ἐπικρύψεως σημαίνων τὸ ἄληθές· ὁποῖον ἐστὶ τὸ, διανοίξον ὁ Λίβανος τὰς πύλας σου, καὶ καταφαγεῖτω πῦρ τὰς κέδρους σου.

V. 7.
A. f. 5. b.

Ἀληθὴς γὰρ φόβος, ἡ κατὰ σεβασμὸν εὐλάβεια· σύνεσις δὲ ἀγαθή. Εἰς τόδε ὑποστικτέον· οὐκ ἀρκεῖ γὰρ εἰς μακαριότητα τὸ εἰδῆναι τὸ ἀγαθόν, εἰ μὴ καὶ πράττοι τις αὐτό· εὐσέβεια δὲ εἰς Θεόν, ἀρχὴ συνέσεως.

V. 8.
B. f. 14. b.
C. p. 92.
Pell. lat. p. 46.

A. f. 6. b.

Πατὴρ μὲν δικαίων ὁ Θεός· πᾶς γὰρ ὁ πειῶν τὴν δικαιοσύνην, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται· μήτηρ δὲ ἡμῶν ἡ ἐκκλησία, ἥς νυμφίος ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Θεσμιὶ δὲ αἱ ἀποστολικαὶ διατάξεις 1)·—Εἰ καὶ ἀναγωγὴν ἔχει τὰ προκείμενα, ἀλλ' ἐφαρμόζονται καὶ ταῖς κατὰ φύσιν γενεῇσιν, ὅταν Θεοσεβεῖς ὄντες ἀνατρέψωσι τὰ τέκνα· ὅντος δὲ ἀνδρὸς τοῦ διδασκάλου τοῦ γεννήσαντος διὰ τοῦ εὐαγγελίου τοὺς παιδευομένους, σύζυγος τούτῳ καὶ μήτηρ τῶν τεχθέντων ἐστὶν ἡ ἐκκλησία, μᾶλλον δὲ ἡ ἐκκλησιαστικὴ γνώμη καὶ πολιτεία· ἣν τοίνυν ἐμεῦ, φησὶ, τοῦ παροικιστοῦ, νῦν ὡς κατηχητοῦ καὶ πατρὸς, νῦν δὲ σοφίας καὶ ἀρετῆς ἀντὶ μητρὸς κατακούσης, σεφδῆσιν χαρίτων στεφάνῳ, καὶ τὸν τράχηλον κοσμηδῆσιν κλειῶν, ἐκ νεοῦ χρυσοῦ καὶ κόσμου κατεσκευασμένῳ· ὕλη γὰρ σεφάνου ὃν ἀναδεικται ἡ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου κεφαλὴ, ἡ τῶν ἀρετῶν περιτχή, χάριτες ὀνομαζόμεναι τυγχάνουσι συμφάνως τῷ στεφάνῳ νεοτῷ ὄντι, ἐκκληπέειν καὶ τὸν χρυσοῦν κλειὸν ἐπιβαλλόμενον τῷ τῆς ψυχῆς τραχήλῳ, ταυτέστι τῷ ὑποτακτικῷ αὐτῆς.

V. 9.
B. f. 15. a.
C. p. 94.
P. lat. p. 47.

V. 10.

Κορυφὴν δὲ καὶ τράχηλον λέγει τὸν νεόν· κλειὸν δὲ χρύσειον, τὴν γνώσιν καὶ τὸν νεοτὸν τῆς ψυχῆς κόσμον· ἡ κλειὸς χρύσειος ἡ ὑποταγὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ τῶν Θεῶν λογίων περιοχή.

Καὶ τὸ σὺν ἄλλοις μὲν ἁμαρτάνειν, κόλασιν ἐπιφέρει· ἄνδρες γε μὲν ἀσεβεῖς, οἱ ἐν κακίᾳ τέλειοι.

V. 11.
B. f. 15. b.

Κρύπτουσιν εἰς γῆν, οὗς ἂν πείσωσι τὰ ἐπίγεια φρονεῖν· ἄνδρα δὲ δίκαιον νοήσεις τὸν οὐράνιον ἔχοντα φρονεῖν· δύναται δὲ ταῦτα νοεῖσθαι καὶ εἰς Χριστόν, καὶ εἰς τὸν τῶν Ἰουδαίων λαόν.

V. 12.
B. f. 16. a.

Τὸ ἱκανὸν ἡ γραφὴ δηλοῖ διὰ τοῦ καταπιεῖν,

quidem saltem dictum intelligi potest, tenebrosi vero sermonis ne dictum quidem.—Tenebrosus sermo, est generalis vox; parabola, peculiaris. Tenebrosus haud ob lucis defectum, sed quia abtrusus est, ita ut tenebrae ignorantiori oboriantur. Effata sunt venusta apophthegmata. Aenigma, oratio occulte significans rem veram; velut illud: aperi, Libane, portas suas, et devoret ignis cedros tuas.

Verus timor est in religione reverentia. Intellectus autem bonus. Heic interpungendum est. Non enim sufficit ad beatitudinem cognoscere bonum, nisi quisque id etiam opere exercent. Pietas vero in Deum, initium intelligentiae.

Pater iustorum Deus. Quisquis enim iustitiam exerceat, ex Deo natus est. Mater nostra ecclesia, cuius sponsus dominus noster Iesus Christus. Leges, sunt apostolicae constitutiones.—Etsi autem anagogen quoque habent supradicta, attamen accommodantur etiam naturalibus genitoribus, cum pro sua in Deum pietate liberos educant. Iam quum sit vir, magister ille qui gignit per evangelium alumnos suos, coniux huius, et matrum mater, ecclesia est, immo potius ecclesiastica doctrina et vivendi ratio. Si ergo me, inquit, proverbiorum auctorem, modo ut patris enarratorem, modo ut sapientiae et virtutis, id est matris, audies, cingēris gratiarum corona, et collum tuum torque ornabitur, ex intellectuali auro et ornamentis confecto. Materia enim coronae, qua interioris hominis caput cingitur, est virtutum circulus, quae gratiae appellantur. Itaque consonanter coronae intellectuali intelligendus est etiam torques aureus animae collo injectus, id est obedientiae eius.

Verticem collumque dicit mentem: torqueum vero aureum scientiam et intellectualem animae ornatum. Vel torques aureus, est subiectio Deo, et divinorum eloquiorum munimentum.

Peccare quoque cum aliis, non caret poena. Viri impii sunt, in nequitia consummati.

Obbruunt eos sub terra, quibus suaserint terrena cogitare. Virum iustum illum reputabis, qui caelestem habet animi sensum. Posunt haec etiam de Christo et de iudaico populo intelligi.

Quod multum est, scriptura vocabulo de-

1) Animadvertite testimonium Didymi de apostolicis constitutionibus.

glutiendi denotat; ut illic: ne abundantiore tristitia deglutiatur qui huiusmodi est. Aiunt itaque: hominem hunc caelesti animi sensu praeditum, devictum comprehendentes ad nos transferemus, ut terrena cogitet. Vivens autem deglutitur, qui rectam habens circa res agendas sententiam, hanc abiicit.

C A P. II.

Consilium dicit, animi propositum, quo constituimus facere quae debemus, vel secus. Cogitationem vero dicit quae est circa visibilia, ut haec omittamus, et ad Deum accedamus, et mandata eius pro viribus observemus.

C A P. III.

Qui virtutum consuetudinem habet, nec facile ad illarum exercitium torpet, hic habet eas inscriptas in tabula cordis sui, in penetrabili videlicet animae suae seu perpetui adfectus, ne umquam adversarius te subvertat.

Corpus esse aio, animae virium congeriem. Ossa, sunt firmæ vires eius: omnia enim ossa nostra dicent: Domine Domine.

Dextera eius, est divinarum rerum scientia, unde aeterna vita. Sinistra, est rerum humanarum cognitio.

Heic rursus vitae lignum appellat crucem. Nam iis qui sincere Christo adhaerent, multiplex ex ligno manat vita: et innitentibus basi eius, munita firmitas stat indeclinabiliter, velut iis qui in Domino tute sunt fundati.—Quod si vitae lignum sapientia Dei est, merito prohibitus est eam Adamus participare. Etenim in malitiosam animam sapientia non introibit, quoniam ex iustitiae fructibus pululat arbor vitae. Non inveniens autem cui comparet sperantem in Dominum, in se convertit sermonem quasi loquatur de Domino: nam qui in eam incumbit, tamquam in Dominum, securus est.

Congruit hoc nunc quoque filio Dei, qui sapientia et prudentia Dei est. Sed et fidelis anima, terra est fructum centuplicem reddens. Illa vero ex pinguedine sapientiae fit sapiens, stabiliente eam in hac Deo patre. Fundat enim in ea doctrinae magisterium, eamque sapientia coagmentat, atque in melius semper pro-

ως ἐν τῷ· ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ τοιαῦτος· φασὶν οὖν, ὅτι τὸν οὐράνιον ἔχοντα φρόνημα κατέλόντες καὶ νικήσαντες, εἰς ἑαυτοὺς μεταστήσωμεν, ὥστε τὰ ἐπίγεια φρονεῖν· ζῶν δὲ καταπίεται, ὃ δόξαν ἔχων ὀρθὴν περὶ τῶν πρακτέων, καὶ ταύτην ἀπεβαλὼν.

Βουλὴν δὲ λέγει τὴν προαίρεσιν, καθ' ἣν αἰρούμεθα τὰ πρακτέα ποιεῖν, ἢ καὶ μὴ· ἐννοιοῦν δὲ τὴν περὶ τὰ θεωρητὰ, ὥστε καταλιμπάνειν αὐτὰ, καὶ θεῷ προσεικεῖσθαι, τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ὅση δύναμις φυλάττεσθαι.

v. 11.
B. f. 20. b.

Εν ἔξει τὰς ἀρετὰς ἔχων, μὴ ἐπιπολαίως καταβράδυων αὐτῶν, οὗτος ἔχει αὐτὰς γεγραμμένας ἐπὶ πλακὸς τῆς ἑαυτοῦ καρδίας, ἐπὶ τοῦ βάθους δηλαδὴ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ἥτις τῆς διηνεοῦς ἐπιθυμήσεως, ἵνα ὃ ἐξ ἐναντίας μὴ παρατρέπη σε.

v. 3.
C. p. 136.

Σῶμα τὸ ἄθροισμα τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς λέγω· ὅσα, αἱ στερεαὶ δυνάμεις αὐτῆς· πάντα γὰρ τὰ ὅσα ἡμῶν ἐροῦσι, κύριε κύριε.

v. 8.
A. f. 16. b.

Δεξιὰ αὐτῆς, ἡ τῶν θεῶν ἐπιστήμη, ἐξ ᾧ ἡ αἰώνιος ζωὴ· ἀριστερά δὲ ἡ τῶν ἀνθρωπίνων γνώσις.

v. 16.
C. p. 146.

Ἐνταῦθα πάλιν ξύλον ζωῆς, τὸν σταυρὸν ἐνομαζέει· τοῖς γὰρ εὐληκρινῶς ἐξηρητημένοις ἐν τῷ Χριστῷ, ἡ διάφορος ἐκ τοῦ ξύλου ἀποστάζει ζωὴ· τοῖς δὲ ἐπηρειδομένοις ταῖς κηπησίαις αὐτοῦ, βεβαίως οὐρα πώπην γεν ἀκλινῶς, οἷα δὴ καὶ ἐπὶ κύριον ἀσφαλῶς ἰδρυμένοις.—Εἰ δὲ ξύλον ζωῆς ἡ σοφία τοῦ θεοῦ, δικαίως κεκάλυπται μεταλαβεῖν αὐτῆς ὁ Ἀδάμ· εἰς γὰρ κακότηχον ψυχὴν σοφία οὐκ εἰσελεύσεται· ἐπεὶ περ ἀπὸ καρπῶν δικαιοσύνης φύεται δένδρον ζωῆς· μὴ εὐρηκῶς δὲ τινι ἐμοιώσει τὸν ἐλπίζοντα ἐπὶ κύριον, εἰς ἑαυτὸν μεταστρέφει τὸν λόγον, λέγων ὡς ἐπὶ κύριον· ὃ γὰρ ἐπηρειδόμενος ἐπ' αὐτῇ, ἅτε δὲ εἰς θεὸν ἐλπίζων, ἐστὶν ἀσφαλής.

v. 18.
B. f. 24. b.

Ἀρμόττει τοῦτο καὶ νῦν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, σοφία καὶ φρονήσει ὄντι θεοῦ· ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ ἡ πιστὴ, γῇ ἐστὶν ἐκατονταπλασίονα καρποφοροῦσα· αὕτη δὲ ἐκ τῆς πίστεως τῆς σοφίας γίνεται σφῆ, θεμελιούντος αὐτὴν ἐπ' αὐτῇ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός· ἐδράζει γὰρ αὕτη τὴν εἰσαγωγὴν τῆς διδασκαλίας, πῆξιν ἀπὸ σοφίας ποιεῦμενος

v. 20.
B. f. 25. C. p. 150.

ἐν αὐτῇ· καὶ αἱ προκόπτουσιν αὐτὴν ἀποδεικνύς· οὐρανὸν δὲ ἐργάζεται καθαρῶτατον κτίσμα, ἀγγέλων καὶ τῶν νοερῶν οὐσιῶν οἰκητήριον· λαβούσα δὲ αἴσθησιν τοῦ ὄντος, καὶ κατανοοῦσα τὴν τῶν πραγμάτων ἀκρίβειαν, οἶον τὸ πολύβυστον τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων, νέφη ταῦτα προσεῖπεν· ἢ νέφη τοὺς προφήτας ἐκάλεσε, ὁρόσον τὴν διδασκαλίαν.

v. 21.
A. f. 18. b.

Μὴ ἐκτός γενῇ τοῦ ποτίμου τῆς ζωῆς ὕδατος· βουλὴν δὲ λέγει τὴν περὶ πρακτέα κίνησιν· ἐνομοίαν, τὴν περὶ τὰ θεωρητικά· τράχηλον τὴν αὐτὴν ψυχὴν εἶπε, τὴν βαστάσασαν τὸν ζυγὸν τοῦ κυρίου· ὥσπερ δὲ ὁ τράχηλος τοὺς σθητοδέσμους περιέκειται, οὕτως ἡ ψυχὴ τὰ τοῦ θεοῦ γέρα κομιεῖται ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὡς καὶ ἐν τῇδε τὰς ἐντολάς αὐτοῦ.

v. 33.
A. f. 20. a.

Τῶν ἀσεβῶν καὶ τὰ ἐπίδοξα κεκατήρταται· τῶν δὲ δικαίων καὶ τὰ εὐτελέστερα νύλογηται· οἶον δὲ λέγει, τῆς λογικῆς ψυχῆς τὰς δυνάμεις· ἐπαύλεις δὲ, τὰς τοῦ Συμμεῦ καὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ· ἐν αὐταῖς γὰρ τὰ ἄλογα διατρίβουσι πάθη.

vehens, caelum veluti efficit, creaturam purissimam, angelorum et intellectualium substantiarum habitaculum. Illa autem sensu rerum existentium percepto, et illarum accuratam rationem considerans, quasi abyssum multam iudiciorum Dei, nubes ea nominavit. Vel nubes, prophetas appellavit; rorem, doctrinam.

Ne longe abeas a potabili vitae aqua. Consilium autem dicit, erga res agendas motum; meditationem, eam quae fit circa theoretica. Collum dicit ipsam animam, quae iugum Domini portat. Sicut autem collum pectoralibus praecingitur, sic anima dona Dei in regno gestabit, sicut hic mandata eius.

Impiorum res etiam splendidae maledictione feriuntur; at iustorum etiam viles benedicuntur. Domum dicit, rationalis animae facultates: tuguria, partem iracundam et concupiscibilem: ibi enim irrationales habitant passionες.

C A P. IV.

v. 8.
A. f. 21. b.

Τιμὴ σοφίας, ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν· σοφία δὲ ὁ Χριστὸς, οὗ νύμφη ἡ διὰ τῶν ἀρετῶν τιμῶσα αὐτὸν ψυχὴ, ἣτις ὑπ' αὐτοῦ περιληφθήσεται.

v. 20.
A. f. 23. a.

Καθάπερ νηπιῷ τινὲ παιδίῳ ἐπαθλα αἰεταῖς προσοχαῖς τίθησι, καὶ διεγείρει ἔξω πον διεπτοημένον· πηγαὶ δὲ ζωῆς αἱ ἀρεταί, ἀφ' ὧν τὸ ζῶν ὕδωρ, ἡ γῶσις ἡ τοῦ Χριστοῦ. Τῷ κατὰ σοφίαν προκόπτουσι, πολλαὶ πηγαὶ καὶ οὐ μία γίνεται, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλήθος τῶν ἀρετῶν· ταῖς τὰς παραινέσεις, φησὶ φυλάττουσι ταύτας, ζωὴ γίνονται αὐταὶ τὸ ἄδελον.

v. 26.
A. f. 23. b.

Τὴν κατὰ τὸν βίον πορείαν ὁρθῶς βιάδιζε, φησὶ· πόδες εἰς τῆς ψυχῆς αἱ μεταβατικαὶ ταύτης ὁρμαί· μεσότης γάρ ἐστιν ἡ ἀρετή.

Honor sapientiae, mandatorum observantia. Sapientia Christus, cuius sponsa est, quae eum virtutibus honorat anima, quam ille amplexabitur.

Simplici veluti puerulo praemia semper proponit attentionibus eius, erigitque extra aliquando prolapsus. Vitae fontes, virtutes; unde aqua vivens, Christi agnitio. Proficienti sapientiā multi fontes, non unus, sed pro virtutum numero. Iis qui observant has monitiones, vita fiunt. Item praemia sunt.

Vitae iter recte persequere, inquit. Pedes sunt, tralaticii huius motus; nam virtus medium tenet.

C A P. V.

v. 3.
A. f. 24. b.

Μὴ πρόσχε ἀπατηλῇ διδασκαλίᾳ, διὰ τῆς χρηστολογίας δολοφονία, ταυτέστιν αἰρέσει καὶ τῇ εἰδωλολατρίᾳ καὶ ματαιαῖς ῥήμασι.

v. 3.
A. f. 24. b.

Μέχρι τῆς ἀκοῆς αὐτῶν τὸ καλὸν τριαύτη γὰρ ἡ ἀπάτη· τὸ μὲν ὀλέθριον κρύπτειν εἴωθε, προβάλλεται δὲ τὸ ἥδον, ὥστε ἐλεῖν· ἢ γὰρ ἂν εὐθεως ἀπεπῆδησαν ὁ δὲ θεὸς οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τὸ ἥδον ἀποκρύπτει, τὸ δὲ ἐπίπονον προτίθηται· καὶ οὐκ εἶπεν ἀπορρεῖ, ἀλλὰ ἀποστάζει, ὡς μὴ

Cave adtendas fraudulentae doctrinae, quae per dulces sermones inescat, id est haeresi et idololatriae et vaniloquiis.

Auditus tenus, harum rerum bonitas. Talis est erroris natura, perniciem celare solet, iucunditatem prae se ferre, ut decipiat; aliter enim, statim homines recederent. Non ita Deus, qui dulce celat, laboriosum proponit. Neque dixit defluit, sed destillat, ne satiatura vi-

deatur amaritudo; nam postea felle amarior sentietur. Non quanta est (vitii) dulcedo, tanta etiam amaritudo, sed multo maior.

Viae nomine mentem quae ad virtutem tendit, heic denotavit. Vel fortasse mandat virtuti ut nos a nequitia separet.

Id est in senectute. Vel carniū contritione denotat intemperantiam quae est quaedam corruptio.

Introducitur hominem corruptum, qui semet vituperat quia disciplinam oderit, aitque: perii et contabui conterendo carnes meas in luxuriis, et vitam propemodum proieci. Ideo palam facta est punitio mea in medio ecclesiae ac synagogae. Est enim haec poenitentis vox, qui nondum est in ea extremitate cui proximus fuit. Par illud est: paene effusi sunt gressus mei. Namque evigilans, sentiensque, ubinam inquit prope fui? Quomodo igitur possumus ex natura orienti insaniae mereri.

Scientia, simul est puteus ac fons: his qui ad virtutes accedunt, puteus: illis qui in eis sunt perfecti, fons. Scientia dicitur etiam mater, uxor, soror: mater, quia per eam a magistro gignimur: uxor quia copulata parit virtutes et recta dogmata: soror, quia ex uno Deo existimus. Et dixi sapientiae: soror mea es.

Videsis quomodo non modo abundantia facilitatem ostendit, sed et neminem habendo gaudii participem. Duplicat autem eam rem, et possessionem appellat: novit enim eiusdem rei voluptatem.

C A P. VI.

Ipsam brutorum naturalem operam imitare. Vel, vade dictum est pro scias. Multi enim theoriae tenus et auditus bene agunt, non autem usque ad disciplinam.—Apes dicit prophetas atque apostolos, quorum labores utiles sunt tum alta conditione praeditis tum etiam humilibus. Favum dicit negotia; mel, horum theoriam. Sicut ducit capellas cicur animal, ita rex apes. Pulchra res itaque in omni vita ordo est.

Insipiens est atheus, qui theoreticam abolet; iniquus, qui practicam.

προσκορῇ γενέσθαι τὴν πικρίαν· ὕστερον μὲν τοι πικρότερον χολῆς· οὐχ ὅσον τὸ ἡδὺ, τσαυτὶν τὸ πικρὸν, ἀλλὰ πολλῷ πλέον.

Ὅδόν· εἶπεν ἐνταῦθα, τὸν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν ὁδεύοντα νοῦν· ἢ τάχα τὴν ἀρετὴν προστάσσει χωρίζειν ἡμᾶς ἀπὸ κακίας.

Τουτέστιν ἐν γήρᾳ· ἢ διὰ τοῦ κατατριβῆναι τὰς σάρκας, τὴν ἀσπλαγίαν δηλοῖ φθορὰν τινα οὔσαν.

Εἰσάγει τὸν διαφθαρέντα κακίζοντα ἑαυτὸν ὡς μισήσαντα παιδείαν, καὶ φησὶν· ἀπολόμην ἂν καὶ διεφθάρην, κατατρίψας τὰς σάρκας μου ἐν ἀσωτίαις, καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν μικροῦ δεῖν προκάλμην. διὸ φανερόν ἐγένετο τὸ ἐπιτίμιόν μου ἐν μέσῳ ἐκκλησίας καὶ συναγωγῆς· μετανευρηκότος γὰρ ἡ φωνὴ, καὶ μὴ γεγυότος ἐν ᾧ παρ' ὀλίγον γεγένηται ὅμοιον καὶ τὸ, παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου· ἀνανήψας γὰρ καὶ αἰσθηθεῖς, πῶς ἐστὶ, λέγει, τὸ παρά μικρόν· πῶς οὖν ἐνὶ τὴν ἐκ τῆς φύσεως μαρίαν παραμυθήσασθαι;

Ἡ γνώσις, καὶ φρέαρ ἐστὶ καὶ πηγὴ· τῆς μὲν προσερχομένης ταῖς ἀρεταῖς φρέαρ· ἐστὶ τῆς δὲ κατ' αὐτὰς τελειοθεῖσι, πηγὴ· λέγεται δὲ ἡ γνώσις καὶ μήτηρ, καὶ γυνὴ, καὶ ἀδελφὴ· μήτηρ ὅτι δι' αὐτῆς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου γεγεννημέθα· γυνὴ, ὅτι συνεῦσα τίκτει ἀρετὰς καὶ ὀρθὰ δόγματα· ἀδελφὴ, ὅτι ἐξ ἐνὸς θεοῦ γεγόναμεν· καὶ εἶπα τὴν σοφίαν ἀδελφήν.

Ὅρα ὡς οὐ μόνον τῇ ἀφρονίᾳ τὴν εὐκλίαν ἐνδεκνυται, ἀλλὰ καὶ τῷ μηδένα κοινωνόν ἔχειν τῆς ἀπολαύσεως· διπλασιάζει δὲ αὐτὸ, καὶ κτήσιν ἀποκαλεῖ· εἶδε γὰρ τὴν τοῦ πράγματος ἡδονήν.

Κἄν τὴν φυσικὴν τῶν ἀλόγων ἐργασίαν μίμησαι· ἢ ἴσθι, τουτέστι πορεύου· πολλοὶ γὰρ ἀγαθοεργεῦσιν ἀπὸ θεωρίας ἢ ἀκοῆς, καὶ οὐκ ἐξ ἐπιστήμης.—Μελίσσας λέγει προφήτας καὶ ἀποστόλους, ὧν οἱ πόνοι χρήσιμοι ταῖς τε μεγάλοις τὴν ἔξιν καὶ ταῖς βραχεσί· κηρὸν μὲν οὖν λέγει τὰ πρᾶγματα· μέλι δὲ, τὴν τούτων θεωρίαν. Ὡς περ ὁδηγεῖ τὰς αἴγας ὁ κτήλος, οὕτως ὁ ἐσσην τὰς μελίσσας· καλὸν οὖν παρὰ πάντα τὸν βίον ἢ τάξεις.

Ἄφρων ὁ ἄθεος, ὁ τὸ θεωρητικὸν ἀπολέσας· παράνομος δὲ, ὁ τὸ πρακτικόν.

v. 8.
A. f. 25. b.

v. 11.
A. f. 26. a.

v. 12.
ibid.

v. 14.

v. 15.
A. f. 26. b.
B. f. 31. b.
C. p. 180.

v. 16.
A. f. 27. a.

v. 17.

v. 8.
A. f. 30. b.
B. f. 33. b.
C. p. 214.

v. 12.
A. f. 31. b.

C A P. VII.

v. 1.
A. f. 35. a.

Κατὰ κοινῷ φύλαξον, ἵν' ἡ σοι, φησὶ, καὶ βιώῃαι ζωὴν αἰώνιον, καὶ διωρατικῶς γενέσθαι· πολλῶ γὰρ τοῦ τῶν ὁμμάτων φωτὸς λαμπρότερον αἰ τῶν θείων ἐντολῶν τηρήσεις ἡμῖν ἀναλαμβάνουσιν.

v. 3.
C. p. 247.

Χεὶρ ἡ ὁλοσχερὴς πρᾶξις, δάκτυλος δὲ ἡ μερικότερα· πειδόμενος δὲ μοι, πλατεῖαν ἔξεις τὴν καρδίαν εἰς ὑποδοχὴν τῶν ἀρετῶν.

v. 19.
A. f. 7. a.

Συνικεῖν ἀνδρὶ προσπειθεῖται ὡς κατὰ νόμον βιῶσα· καὶ ἀναιρεῖ πάντα τὰ φεβερὰ καὶ κωλυτικά, τὴν ἀποδομίαν προβαλλομένη τοῦ συνικούντος.

v. 27.
C. p. 304.

Ὁ γὰρ οἶκος αὐτῆς ὁδοὶ ἅδ' εἰς ταμεῖα θανάτου κατὰγυσαι· οἱ γὰρ πειδόμενοι αὐτῇ, χυκοὶ γίνονται παρ' αὐτῆς καὶ γήϊνοι, οὕτως ἀπολοῦνται· τὸ δὲ ἐπὶ πέταυρον ἅδου, οἱ λοιποὶ ἐν βάθει εἶπεν.

C A P. VIII.

v. 22.
A. f. 10. b.
B. f. 10.
C. p. 271.

Πολλὰ σημαίνουσα, καθάπερ εἵπομεν, ἡ ἀρχή, ὡς τὸ αἰτίον θελοῦ, καὶ τὸ αἴτιον, καὶ τὸ ποιητικόν· ἡ δὲ ἀρχή, τινῶν ἐστὶν ἀρχή καὶ σημαίνει σχέσιν, ἀλλ' οὐκ οὐσίωσιν· τὰ γὰρ πρὸς τι, ταιαῦτα· ὡς τὸ δεξιὸν καὶ ἀριστερόν· οὐσία τίνων οὐσα ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία, οὐκ ἀρχή τινῶν ἐστὶ· καὶ πρὸ κτίσεως γὰρ ἔχει τὸ εἶναι σοφία 1)· ἡνίκα δὲ σχέσιν τὴν πρὸς τὰ γενητὰ δέξεται, τότε ἀρχή γίνεται τῶν ὁδῶν τοῦ Θεοῦ ποιητικῶν καὶ προνοητικῶν, εἰς τὰ ἔργα αὐτῆς ὑπαρξὶν ἐν τοῦ δημιουργοῦ ἔχει, μηδὲν αὐτῇ συνευγρόντα πρὸς τὸ εἶναι σοφίαν· ἀλλ' ἡ σχέσις καθ' ἣν ἀρχή καὶ δημιουργὸς λέγεται, τότε ὑπέστη ὅτε καὶ τὰ γενόμενα ἀρχή γὰρ οὐ προὑπάρχει ὧν ἐστὶν ἀρχή· οὕτε ταῦτα μετ' ἐκείνην ὑπάρχειν λέγεται, εἰ τὴν οὐσίαν ἔχουσιν ἐν χρόνῳ τὰ κτίσματα· οὐσα γὰρ αἰδίοις ἡ σοφία, οὐκ ὑπόκειται χρόνῳ σύζυγος οὐκ ἡ ἀρχή τοῖς κτίσμασι προὑπάρχων τῆς κτίσεως, σοφία ὧν, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ λέγει, κύριος ἐκτίσέ με, μὴ οὐσίωσιν τὴν νόησιν ἔχη, ἀλλ' εἰς σχέσιν τὴν πρὸς τὰ κτίσματα· εἰς ἔργα γὰρ ἐκτίσθαι φησὶν, ἐπὶ τῇ ἀρχῇ εἶναι τῶν ποιητικῶν καὶ προνοητικῶν ὁδῶν τοῦ Θεοῦ, τοῦτο ἐστὶν αἰτία εἰσαγωγικῶς γε μὴν ἔτι εἰπεῖν· ὁ

1) Valent haec contra redivivos pantheistas.

Lato sensu dicitur custodi; ut tibi contingat, inquit, vita aeterna frui, et esse speculativo. Ceterum multo oculorum luce splendidius divinorum mandatorum observantia fulget.

Manus est tota actio; digitus, pars eius. Si mihi obediveris, latum cor habebis ad virtutum receptionem.

Habitare cum marito simulat, quasi ad legis normam vivens: omnesque timores et impedimenta aufert, peregrinationem praetendens coniugis sui.

Domus eius viae inferni, quae ad mortis clavia ducunt. Nam qui huiusmodi mulieri morem gesserint, lutei ab ipsa facti et terreni, sic peribunt. Quod autem heic dicitur «ad petaurum inferni» ceteri interpretes scribunt profunditatem.

Quum initium multa, ut diximus, significet, nunc aeternum significat, et causale, et creativum. Iam initium, alicuius rei est initium; et relationem demonstrat, non substantiam. Haec enim ratio est eorum quae sunt ad aliquid, ut dextrum atque sinistrum. Substantia itaque cum sit Dei sapientia, non est alicuius rei initium; nam et ante creationem sapientia erat. Sed postquam relationem erga res creatas habere coepit, tunc initium facta est viarum Dei, agendi ac providendi, ad opera quae existentiam a creatore habent, quae tamen nihil ei conferunt ut sit sapientia: sed relatio, ob quam initium dicitur et creatrix, tunc subsistentiam habuit quando etiam res creatae. Namque initium non existit ante illa quorum est initium: neque illa post hoc dicuntur esse; etsi creaturae substantiam in tempore accipiunt. Iam sempiterna cum sit sapientia, tempori non subest. Socium est itaque initium creaturis. Sed enim qui ante creaturas existit, utpote sapientia, filius Dei, etiamsi dicit Dominus creavit me, id non de substantia intelligendum est, sed de relatione erga creaturas. Ad opera enim se conditam dicit, ut sit

initium activarum et providentialium viarum Dei, id est causa, ut scholastico more loquamur. Dei filius factus est homo, adsumpta servi forma; isque licet sit ante saecula aeternus, quatenus Dei Verbum est, nihilominus creatus dicitur postquam nativitatem de Maria habuit, factus caro: ut qui voluerint secundum Deum ambulare, et ad Deum, hoc utantur magistro, exemplari optimae vitae, et doctrinam adseclis tradenti. Denique quod vocabulum « creavit » non ubique significet facere substantiam, testis David qui ait: cor mundum crea in me Deus. Postulat enim, non quasi cor non habeat, sed quia id inquinaverat, recuperare mundatum cupit. Paulus quoque dum ait, duos creare in unum novum hominem, non substantiam collatam hominibus, sed unitatem ex concordia ostendit. Quod interpretes, creavit me ediderunt.

Dicit hoc pro, causam protulit et fundamentum creaturarum. Secundum illud: omnia in se constituit, et ipse est ante omnia. Et ipse Dominus dicit: ego sum principium creaturae Dei. Nam sicut fundamentum ecclesiae volens esse, homo fieri sustinuit, ut ea in ipso stabiliretur immobilis; ita etiam creaturae volens existentiam dare, ad eius normam se accommodavit, praedictam relationem inducens, factus futuris rebus initium et causa. Attamen quamvis secundum haec fui creatus, ante omnia me Deus genuit, qui videlicet est filius.

Thronum pro suo regno, ventos autem pro intellectualibus spiritibus dicit. Vel quomodo David: qui ambulat super pennas ventorum; quibus verbis levem atque incorpoream substantiam Dei vult denotare.

Specta distribuentes inter se opera, sapientiam atque Deum. Ille faciebat, inquit; ego disponebam. Cur autem valida? quia nullo fundamento egent, nam sola Dei voluntate consistunt.

Vel, quia statim ac appareo, vitam praebeo. Vel, quia per revelationem condescendens infirmitati eius, tunc egreditur. Nam cum vita sit, et extra hominum conspectum, vitam praebeo. Voluntatem vel pro amore dicit; vel quia fecit nos liberi arbitrii compotes, ut ad agenda quae oportet parati simus.

υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος γέγενεν ἀναλαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν· καὶ πρὸ αἰώνων ὧν καὶ ἄλ-
διος κατ' ὃ Θεὸς λόγος ἐστίν, ἐκτίσθαι λέγε-
ται ὅτι γέννησιν τὴν ἐκ Μαρίας ἔσχε γε-
νόμενος· σὰρξ· ὡς ἂν οἱ θέλοντες κατὰ Θεὸν
ὁδεύειν καὶ πρὸς Θεόν, χρῶνται διδασκαλίᾳ,
ὑπογραμμὸν ἀρίστου βίου καὶ διδασκαλίαν τοῖς
ἐπομένοις παρέχοντα· ὅτι δὲ τὸ ἐκτίσεν εὐ-
δοκῶ πάντως εὐσώσιν, δοκῶ λέγων ὁ Δα-
βὶδ· καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός·
αἰτεῖ γὰρ οὐχ ὡς μὴ ἔχων, λαβεῖν, ἀλλ'
ὡς ῥιπώσας αὐτὴν, ἀναλαβεῖν αὐτῇς κεκα-
θαρμενὴν· καὶ Παῦλος δὲ λέγων τοὺς δύο κτί-
ζεσθαι εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, οὐκ εὐσώ-
σιν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐνωσιν ἐξ ὁμοιοῦς θε-
λοῦ· ὅσπερ οἱ ἐρμηνεύσαντες, ἐκτίσατό με ἐξέ-
δωκαν 1).

Ἀντὶ τοῦ κατέβαλεν αἰτίαν τε καὶ κρηπίδα
τῶν κτισμάτων· κατὰ τὸ, πάντα ἐν αὐτῷ συν-
έστησε, καὶ αὐτὸς ἐστὶ πρὸ πάντων καὶ αὐτὸς
δὲ φησιν ὁ κύριος *, ἐγὼ εἰμι ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως
τοῦ Θεοῦ· ὡς γὰρ θεμέλιος βυλόμενος εἶναι τῆς
ἐκκλησίας, ἄνθρωπος ὑπέμενε γενέσθαι, ἵν' ἐπ'
αὐτῷ ἰδρυθῇ μὴ σαλευσμένη· εὖτω καὶ τῇ κτί-
σει παρασχεῖν τὸ εἶναι βυλόμενος, κατ' αὐτὴν
γέγενεν, τὴν προειρημένην σχέσιν εἰσάγων, γι-
νόμενος τοῖς ἐστέμοις ἀρχὴ καὶ αἰτία· ἀλλ' εἰ
καὶ κατὰ αὐτὰ φησὶν ἐκτίσθαι, ἀλλὰ πρὸ πάν-
των γεννᾷ με Θεός, ὅπερ ἐστὶν υἱόν.

Θρόνον τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν, ἀνέμους δὲ τὰ
νοερά πνεύματα λέγει· ἢ κατὰ Δαυὶδ, ὁ πε-
ριπατῶν ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων· τὸ κορυφώτερον
αὐτοῦ τῆς εὐσίας καὶ ἀσώματον παραστήσαι
βυλόμενος.

Ὅρα διαιρουμένους τὰ ἔργα, τὴν σοφίαν
καὶ τὸν Θεόν· ὁ μὲν ἐποίησε, φησὶν· ἐγὼ δὲ
ἤρμοζον· ἰσχυρὰ δὲ, πῶς; οὐ δεόμενα τινὸς
ὑπεβάθρας· βυλήσει γὰρ μόνη κατέχεται τοῦ
Θεοῦ.

Ἡ ὅτι ἅμα τῷ φανῆναι παρέχω ζωὴν, ἢ
ὅτι ὅτι ἀποκαλύψει τινὲ συγκатаβαίνων πρὸς
τὴν ἐκείνου ἀσθενείαν, τότε ἐξέρχεται· ζωὴ γὰρ
ὧν, καὶ ἐξω γινόμενος τοῖς δυναμένοις ἰδεῖν αὐ-
τόν, ζωὴν δίδωσι· θέλησιν δὲ ἡ ἀγάπη φησὶν,
ἢ ὅτι ἐποίησεν ἡμᾶς αὐτεξουσίου εἰς τὸ ἐταί-
ρους εἶναι πράττειν ἃ δεῖ.

V. 23.
B. f. 42. a.

* Ioh. VIII. 25.

V. 27.
A. f. 41. b.

V. 29.
A. f. 41. b.

V. 35.
A. f. 42. a.

1) Citat hunc locum suum Didymus apud nos in commentario ad II. Cor. cap. V. 17, quod est veri huius operis testimonium. (ubi corrige n. 1. pro 3.)

C A P. IX.

v. 4.
A. f. 43. b.

Εκκλινάτω, ἵνα φρόνησιν λάβῃ· ῥώννυται γὰρ ὁ ἀτελής ὑπὸ τῶν τῆς σοφίας λόγων καὶ μυστηρίων.

v. 5.
A. f. 44. a.

Ἡ αὐτὴ τροφή καὶ κρέα ὀνομάζεται καὶ ἄρτος καὶ γάλα καὶ οἶνος. πλὴν οἱ ἄφρονες ὡς ἄρτου αὐτῶν μεταλαμβάνειν λέγονται καὶ ὡς οἶνου κεκρασμένον· εἰ δὲ τοῦτο, πῶς νήσομεν, ἄρτον ἀγγέλων ἔφαγεν ἄνθρωπος; ἄρτον δέ μοι νόει τὰς στερεὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ, καὶ οἶνον, τὴν ἐκ μελέτης τῶν θείων γραφῶν ἐπίγνωσιν αὐτοῦ· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ θεῖον σῶμα καὶ τίμιον αἷμα αὐτοῦ.

Declinet, inquam, ut prudentiam discat: nam roboratur imperfectus a sapientiae verbis atque mysteriis.

Eadem esca nominatur et caro, et panis, et lac, et vinum. Verumtamen insipientes tamquam panem se sumere dicunt et vinum mistum. Quod si ita se haberet, quomodo verba illa intelligemus: panem angelorum manducavit homo? Nunc panem mecum intellige solida Dei mandata; et vinum, agnitionem Dei ex divinarum scripturarum meditatione. Similiter divinum quoque corpus et pretiosum sanguinem eius.

C A P. X.

v. 5.
C. p. 210.

Ακούει ὁ φυσικὸς νημέων, ἡμέρας ὁ ἥλιος οὐ συγκαύσει σέ, οὐδὲ ἡ σελήνη τὴν νύκτα· τὰς βιωτικὰς φροντίδας καῦμα καλεῖ· τοὺς ὑπ' αὐτοῦ δὲ ξηραίνοντες, καλεῖ χόρτον· ὁ δὲ σωτὴρ διὰ τῆς παραβολῆς τὰς θλίψεις δηλοῖ· τὰς κατὰ τοῦ λόγου δὲ καὶ τοὺς διωγμοὺς ἐκάλεσε καῦμα.

v. 18.
A. f. 49. a.

Ὁ σοφὸς ἐπιτιμητικῶ λόγῳ εἰς αἴσθησιν ἄγει τὸν βαρυκάρδιον.

Audit cordatus physicus: per diem sol non uret te, neque luna per noctem. Mundanas curas aestum vocat; et qui ab eo exuruntur, dicit foenum. At Salvator in parabola tribulationes esse ostendit; et illas contra sacram doctrinam, nec non persecutiones, appellavit aestum.

Sapiens increpatorio sermone ad sensum revocat hominem excordem.

C A P. XI.

v. 7.
A. f. 54. a.

Ορᾷς ὅτι οὐ τὸ ἐπιθυμεῖν πονηρὸν, ἀλλὰ τὸ τοιῶςδε ἐπιθυμεῖν, πονηρὸν; τῶν δὲ ἀσεβῶν καὶ ἐλπίδες πονηραί· πᾶν γὰρ ὃ ἐλπίζει, ἀπώλεια.

v. 8.
C. p. 330.

Τὸ ἀντ' αὐτοῦ, οὐχ ὡς ὑποκειμένου τοῦ εὐσεβοῦς τῇ δίκῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ παγὶς ἔστηκεν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ κατὰ τοῦ δικαίου, ὁ μὲν εὐσεβὴς ῥύεται ἐξ αὐτῆς παρὰ τοῦ θεοῦ, ὁ δὲ ἀσεβὴς ἐγκαταλειφθεὶς παρὰ τῆς θείας προνοίας, πίπτει ἐν αὐτῇ· ἢ ὅτι ἐπειδὴ ὁ δίκαιος ὑπόκειται τισιν ὡς ἄνθρωπος ἁμαρτίαις, ἐλθὼν δὲ ὁ ἀσεβὴς καὶ κακοποιήσας τὸν δίκαιον, τῶν μὲν ἁμαρτιῶν καὶ τῶν μελλουσῶν κολάσεων ἐρρύσατο αὐτόν, εἰς ἑαυτὸν δὲ τὰς τιμωρίας ὑπεδέξατο, παραδίδεται δὲ οὐχ ὑπὸ τινος ἄλλου, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἰδίας κακίας, ὡς προπαραδούς ἑαυτὸν εἰς ἀδόκιμον νοῦν.

v. 24.
A. f. 54. b.

Οἱ συνάγοντες φθορὰν, ἐλαττύνονται τῶν ἀρετῶν· ἢ εἰ λόγους συνάγοντες, καὶ μὴ μεταδίδόντες.

Viden' quod non desiderium malum sit, sed quod tali modo desiderare, malum? Sed tamen impiorum spes ipsae improbae sunt. Nam quidquid impius optat, perditio est.

Verba «pro iusto» non ita dicuntur quasi hic damnationi sit obnoxius; sed quia cum laqueus positus fuerit ab improbo adversus iustum, pius quidem inde eripitur a Deo, impius vero a divina providentia derelictus in illum cedit. Vel quia cum etiam iustus peccatis aliquibus, utpote homo, obnoxius sit; si impius superveniens adfligit iustum, a peccatis eum et futuris suppliciis eruit, sed in se poenas illas derivat. Traditur autem non ab alio, quam a sua propria malitia, quoniam antea iam se tradiderat in mentem reprobam.

Qui corruptelam augment, minuuntur virtutibus. Vel intelliguntur ii qui litteraturam suam augentes, aliis non communicant.

Qui ad singulos familiae suae defectus stomachatur, sine familia erit. Serviet autem insipiens prudenti.

Impius ille est, qui Deum odit; peccator, qui actibus nequam est. Iustum hoc loco dicit virum actuosum tum verbis tum scientia. Multus enim est iustitiae rigor.

C A P. XII.

Hec melior non est comparativum sed pro bono dicitur.

Vir actuosus, etsi idiota, honorabilior est eo qui verbo pompaticus est et iners.

Id est radices iustorum non extirpabuntur, bonae scilicet consuetudines.

Quidquid dixerit, operibus testatur, et si quid opere credibilis est. Vel ita dicit, pro, perspicuam, probatam, irreprehensibilem, idoneam denique ipsam demonstrare. Rei vero iniquae testem dicit eum, qui etiamsi iniusta faciat, ea defendit; dolosum autem, qui nihil rectum habet.

Sermo de punitionibus terret eum qui nuper ad practicam vitam accessit; recreat autem promissionum nuncius. Nam perfectus quidem iustus non timebit ab auditione mala, Domini timorem habens qui omnibus superior est.

Iustus humanae conscius infirmitatis ignorat, etiamsi amicus peccaverit. Vel quia sciens factum esse amicum ad imaginem Dei, consonat sibi modeste sentiens, seque cohibens; et nihil hostilis malitiae retinens, tranquillae fovet cogitationes.

C A P. XIII.

Iustus finem virtutis suae consequetur, sed iniusti fructum non carpent maturum. Terrebit se ipsum iniquus, non inveniens defensionem peccato suo.

Lex naturalis, ex qua pullulat vitae causa. Iusto enim lex non est posita; poena ad mortem, irretito peccatis. Fons vitae, mandatorum executio. Iustis gentilibus circumcisorum opes obtingent.

‘Ο ἐφ’ ἐκάστῳ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ἰδίου οἴκου δυσχεραίνων, ὁ οἶκος ἐστὶν δουλεύσει δὲ ἄφρων φρονίμῳ,

v. 29.
A. f. 55. a.

Ἀσεβὴς τοίνυν, φησὶν, ὁ τὸν Θεὸν μισῶν· ἁμαρτωλὸς δὲ, ὁ περὶ τὰς πράξεις πονηρός· δίκαιον δὲ ἐνταῦθα τὸν πρακτικὸν μετὰ λόγου καὶ ἐπισήμης λέγει· πολλὴ γάρ ἐστιν ἡ τῆς δικαιοσύνης ἀκρίβεια.

v. 31.
C. p. 348.

Τὸ κρεῖσσον εὐ συγκριτικόν, ἀλλ’ ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ 1).

v. 2.
C. p. 348.

‘Ο πρακτικὸς καὶ ἰδιώτης, τοῦ ἐν λόγῳ καὶ κομφεῖ καὶ ἀπράκτου, τιμιώτερος 2).

v. 9.
A. f. 57.

Αἱ ρίζαι τῶν δικαίων οὐκ ἀξαρθήσονται, τούτῃ ἐστιν αἱ ἀγαθαὶ ἔξεις.

v. 12.
A. f. 56. a.

‘Ο ἐὰν λέγῃ, φησὶ, πιστεύεται τοῖς ἔργοις· καὶ εἰ ἔργου ἐστὶ πιστότερον ἢ ἀντὶ τοῦ φανεράν, βεβαιωμένην, ἀνέλεγκτον, ἱκανὴν αὐτὴν ἐπιδειξάμενος· ἀδίκων δὲ μάρτυς, ὁ συνιστᾷ ἐπιχειρῶν ὅτι ἂν ἄδικα πράττη· δόλιος δὲ, ὡς εὐδὲν ἔχων εὐδείς.

v. 17.
A. f. 58. b.

‘Ο μὲν τῶν κολάσεων λόγος ταράσσει τὸν ὄρτι φειδόμενος τῇ πρακτικῇ βίῳ· εὐφραίνει δὲ ὁ τῶν ἐπαγγελιῶν· ὁ γὰρ τέλειος δίκαιος εὐφραίνεται ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς, φόβον ἔχων κυρίου τὸν ὑπεραίροντα πάντα.

v. 25.
A. f. 59. b.

‘Ο μὲν δίκαιος εἰδὼς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, συγγινώσκει, καὶ ἁμάρτημα ἢ τὸ παρὰ τοῦ φίλου ἢ ὅτι ἐπιγινώσκων ὅτι κατ’ εἰκόνα Θεοῦ ἐστὶν ὁ φίλος, συμφωνοῦς ἑαυτοῦ ἐστὶ μετριοφρονῶν, καὶ φυλάττει ἑαυτὸν, καὶ μηδὲν τῆς ἐχθρας κακίας ἔχων, ἀστασιάστους ἔχει τοὺς λογισμούς·

v. 26.
ibid.

‘Ο μὲν γὰρ ἔχει τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς, αἱ δὲ καρπὸν οὐχ ἔξουσιν ὥριμον· πτόησει δ’ ἑαυτὸν, οὐχ εὐρίσκων συστήναι τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ.

v. 2.
ibid.

Νόμος ὁ φυσικὸς, ἀπ’ οὗ βρύνει τὸ τῆς ζωῆς αἴτιον· δικαίῳ γὰρ νόμῳ εὐκταί· τιμωρία δὲ ἐπὶ θάνατον τῷ παγιδευθέντι κακίᾳ· ἡ πηγὴ ζωῆς, τὰ ἔργα τῶν ἐντολῶν. Δικαίους τοῖς ἐξουσιάζουσιν ὁ τῶν ἐκ περιτομῆς πλοῦτος προσγενήσεται 3).

v. 14.
A. f. 61.

1) Sic fere etiam sanctus Cyrillus in commentario epistolae ad Hebr. I. 4, cuius nos commentarii deperditi reliquias edidimus in hac PP. nova bibliotheca T. III

2) Iuxta vetus illud: *odi hominem ignava opera, philosopha sententia.*

3) Sicuti Iob circumcisorum (non tamen idolorum cultori) sua naturalis iustitia profuit.

C A P. XIV.

v. 10.
A. f. 64. a.

A. f. 64. b.

Ο νοῦς αἰσθανόμενος ἀμαρτίας, ὁδυνᾷ τὴν ψυχὴν· οἰκίαι δὲ τῶν ἀσεβῶν, ἔξεις καὶ διὰ-θέσεις· σκηναὶ δὲ εἰσὶν αἱ προαιρέσεις· ἔστι δὲ ὁδὸς, ἣ δοκεῖ ὁρθὴ εἶναι, ἣ τῶν ὄντων τὰ δοκῶντα προκρίνουσα. Κατερικῶς τὸ πρακτέον λογίζεται. Μερὶδα σχήσουσιν, ἢ συμμερίσονται· ὁ θρασὺς γὰρ οὐκ ἂν εἴη δειλός.

v. 20.
A. f. 64. b.

Τούτο ἐμαὶ δοκεῖ ὡς οὐκ ἐν τάξει παραινέσεως τέθεικεν, ἀλλὰ τὰ συμβάντα ἀπαγγέλλει· εἴτα διορθωτικῶς τὸ ἐπαγόμενον· τὸ, ὁ ἀτιμάζων πένητα, ἀμαρτάνει· τὰ γὰρ αὐτότε δὴλα κακὰ· οὐ δὲ διορθεῖται τίς, οὐκ ἂν καταγνοίῃ τῶν ταυμάτων· τίς δ' ἂν τοὺς ἄλλους ἐπαινέσειεν; Ὁ ὑπὲρ ἀρετῆς φροντίζων, περιττεύει πρᾶξει καὶ γνώσει· καὶ γὰρ ὁ περὶ τῶν πρακτέων αἰετ σκοπῶν, ἔξει τί πλέον· ὁ δὲ ἡδὺς καὶ ἀνάληπτος, ἦγον· ὁ τοὺς πόνους ἐκτρεπόμενος, ἐν ἐνδείᾳ ἔσται τῶν ἀρετῶν.

v. 20.
A. f. 65. a.

C A P. XVI.

v. 16.
B. f. 64.
C. p. 444.
Pelt. p. 233.

Τὰ νοσησιὰ ποτὲ τὸν τόπον σημαίνει, ποτὲ δὲ τὰ ἐνσσεύοντα ζῶα· ἢ τείνου ὁ τόπος τῆς σοφίας, τὰ θεωρήματα ἐν αἷς οἰκεῖ, αἰρετώτερά ἐστι τῆς ψευδονόμου γνώσεως· ἢ τὰ κηρύματα τῆς σοφίας· ὥσπερ γὰρ χρυσὸς ἀργύρου κρείσσων, οὕτω καὶ σοφία φρονήσεως· ἢ μὲν γὰρ ἐν τῇ γνώσει ἐστίν, ἢ δὲ ἐν τῇ ἐρμηνεύσει τὰ γνωσκόμενα· ἢ νοσησιὰς σοφίας, τὰς ἐκκλησίας, ἢ τὰς τῶν ἀγίων ἐκεῖθεν μονάς· σοφία δὲ ὁ Χριστός.

v. 17.
A. f. 65. a.

Τὸ γὰρ ἀδιάστατον τῶν πρᾶξεων ἔχουσαι, τὸ τῆς ζωῆς τῆς καταλλήλου μῆκος ἔχουσιν, ἀπὸ κακῶν ἐκκλίνουσai, ταυτέστι θανάτου.

v. 20.
A. f. 65. a.

Ἐνταῦθα ἄνθρωπον παράνομον διάβολου καλεῖ, ὃς ἀποπειρᾶται τῶν ἀνθρώπων, γινῶναι θέλων τινὲς εἶσιν ἐξ αὐτῶν ὁμοιοὶ αὐτῷ καὶ θέλοντες παρανομεῖν· καὶ ἀπάγων αὐτοὺς εἰς ὁδοὺς ἥτοι εἰς πράξεις οὐκ ὀρθάς· ὁ αὐτὸς δὲ ἐστὶν ὁ ζηρῖζων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐφ' ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων, καὶ νοῶν ἀκριβῶς πρὸς ποῖον πάθος ἐπιρρεπὴς τις ἔχει· καὶ γινῶν ἐκ τῶν κινήματων, ἵστα αὐτοῦ παγίδα· καὶ συλλαβὼν ἀπάγει αὐτὸν εἰς πάντα τὰ κακὰ· ὀρίζει δὲ τοῖς χείλεσιν εἶπεν, διότι ταῖς πενηταῖς αὐτοῦ ὑποβελᾷς, ἐργοῖς τελειῶσαι σπουδάζει διὰ τῶν ἀνθρώπων

Mens peccati conscia dolere facit animam. Domus impiorum, animi habitus et consuetudines: tabernacula, sunt animi proposita. Est via quae videtur recta, ea quae videntur existere, existentibus auteponens. Constanter quod agendum est deliberat. Partem tenebunt, vel inter se partientur. Nam ferox, non erit timidus.

Hoc mihi videtur non adhortationis gratia dicere, sed quod contingere solet, narrare. Deinde correctionis rationem habent sequentia: qui despicit pauperem, peccat: mala enim hinc consequentia patent. Nisi aliquis corrigat, quemnam horum poeniteat? Quis alios laudaverit? Qui virtutis studiosus est, abundat opere et scientia. Nam de officio semper cogitans, magis proficiet. At mollis et indolens, id est laborum fugitans, virtutum egestate laborabit.

Nidus modo significat locum, modo ipsa quae sunt in nido animalia. Vel igitur locus sapientiae, id est theoremata in quibus diversatur, praeferenda sunt falsae scientiae; vel sapientiae foecturae intelliguntur. Nam sicut aurum est argento melius, ita sapientia praestat prudentiae: illa enim in cognoscendo versatur, haec incognita interpretando. Vel nidos sapientiae intellige ecclesias, vel sanctorum in supernis mansiones. Sapientia autem Christus est.

Actuum perpetuam seriem tenentes, consentaneae vitae diuturnitatem habent, a malis declinantes, id est a morte.

Heic virum iniquum dicit pro diabolo, qui homines tentat, scire volens quinam ei sint similes et peccare volentes; atque hos in vias id est ad acta non bona impellit. Idem est, qui oculos obfirmat super unumquemque hominem, sedulo observans cuinam cupiditati sit proclivis; quod ubi ex commotionibus novit, laqueos suos intendit; illumque captum ad quaevis mala transfert. Definire autem labiis dicit, quia pravis suis suggestionibus opere compleri curat per homines, quidquid ei libitum fuerit. Haec est

autem nequitiae fornax, quae captum inescationibus suis ad quamlibet iniquitatem inflammat.

Oculus pulchra spectans, id est quaenam pulchra sint discernens. Quaenam vero sint bona, quaerendum est. Aurum non cernens, maeret: aut venustum corpus spectans, enecatur. Atqui audi, quaenam sint pulchra: caelum, terra, mare, et universa possessio. Haec spectate, quae animam iucundant. Quid enim prodest delectari oculum, nihil vero capere utilitatis, immo animae perniciem pati?

Quum iam multas diaboli nequitias retro dixerimus, praedictis reliquas addemus. Praeter omnes suas hyperbolas, ita quoque suis adseclis loquitur: res haec necessaria est: (phantasiam ad malum acuens) ergo ea utendum. Voluptas naturalis est: fruendum illa. A Deo sunt opes: gaudendum illis. Quae quum omnia adseclae suo persuaserit, tunc facit illum in mente gloriari, quasi magnas iustitias operetur, et in senectutis honoribus id reponit.

C A P. XVII.

Fidelis homo, qui sensibilibus non studet, cuncta habere videtur. Secus, qui illis studet, nihil videtur habere. Nam qui amat pecuniam, non satiabitur ea. Vel, fidelis spectabit quaecumque de hoc mundo dicuntur, tamquam mentis divitias tropice narratas. At infidelis nullius rei doctrinam attinget ob animae impuritatem.

Ἐνεὸς videtur, vel qui silentio ignorantiam suam silentio tegit, vel qui animi perturbationem aut apud se abdit, aut proximos celat.

Non omnem perficit nequitiam, impossibile enim est, sed ea patrat quae consistere queunt; sed a male faciendo non desinit. Vel cogitationem bonam dicit Christum; ipse enim eam praestat. Et quisquis bene agit, inveniet eum. Nam prudentem, quicumque opus bonum facit, appellat.

Qui non recte vivit, abscondit in anima sua manus iniuste. Agrum suum nolens excolere, quomodo saturabitur panibus? Nam practicae virtutes manuum locum tenent, panem nostrum ori admoventes, panem qui de caelo descendit. Nequit igitur, qui eiusmodi est, ne ab initio quidem iuvari, quia piger est.

πάντα τὰ αὐτῷ καταθύμια· οὗτος δὲ ἐστὶν ἡ κάμινος τῆς κακίας, ἡ φλέγουσα τὸν ὑποδεξάμενον τῆς δελεάσματος αὐτοῦ εἰς πᾶσαν κακίαν.

Ὁφθαλμὸς θεωρῶν καλὰ, ἦται διακεκριμένος· τίνα δὲ τὰ καλὰ, ζητητέον· καὶ μὴ θεωρῶν χρυσόν, λυπεῖται· εἴτε σῶμα λαμπρόν, πάλιν κατατίθεται· ἀλλὰ τίνα ἐστὶ τὰ καλὰ, ἀκούσον· τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ τὴν κτῆσιν πᾶσαν· ὥστε τὰ τοιαῦτα βλέπετε, οἷον τὴν ψυχὴν εὐφραίνει· ἐπεὶ τί ὄφελος τερφθῆναι μὲν τὸν ὀφθαλμόν, μηδὲν δὲ γενέσθαι πλέον, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν διαφθαρεῖν;

Τὰ πολλὰ τῆς κακίας αὐτοῦ ἀνώτερόν εἰπόντες, τοῖς εἰρημένοις τὰ λείποντα προσθήσομεν· μετὰ τῶν ὑπερβολῶν αὐτοῦ πάντων· λέγει καὶ ταῦτα τοῖς πειδομένοις αὐτῷ· τοῦτο τὸ πρᾶγμα κατ' ἀνάγκην ἐστὶ [τὸ διαρακτικὸν ἀκονήσας εἰς τὸ κακόν] χρηστέον αὐτῷ· ἡ ἡδονὴ φυσικὴ ἐστὶ, χρηστέον αὐτῇ· ἐκ Θεοῦ τὰ χρήματα, ἀπολαύσας αὐτῶν· ὁπόταν δὲ εἰς πάντα καταπίσῃ τὸν ὑπὸν αὐτοῦ, τότε ποιῇ αὐτὸν ἐγκαυχᾶσθαι κατὰ διάνοιαν, ὡς δικαιοσύνας μεγάλας ποιῶν, καὶ ὅτι ἐν τοῖς γηραιῇς ταῦτα ὑποτίθεται.

v. 30.
C. d. 132.

v. 31.
C. p. 154.

Οπιστὸς μὴ σπεύδων περὶ τὰ αἰσθητὰ, ὡς πάντα ἔχων ἐστίν· ὁ δὲ περὶ ταῦτα σπεύδων, ὡς μηδὲν ἔχων ἐστίν· ἀγαπῶν γὰρ ἀργύριον, εὐπλησθήσεται ἀργυρίου· ἡ καὶ, ὁ πιστὸς ὀφείται τοὺς λόγους τοῦ κόσμου τούτου, ὡς χρήματα τοῦ νεῦ τροπικῶς εἰρημένους· ὁ δὲ ἄπιστος, εὐδὲ τοῦ τυχόντος ὀφείται πράγματα τῶν λόγων δι' ὀκαθαρσίαν ψυχῆς.

Ἐνεὸς, ὁ τῇ σιωπῇ τὴν ἑαυτοῦ ἀμαθίαν, ἢ τὸ πᾶθος κρύπτων παρ' ἑαυτῷ ἢ τοῖς πέλας, δεκεί.

Οὐ πᾶσαν ἐκτελεῖ τὴν κακίαν, ἀδύνατον γάρ, ἀλλὰ πράττει τὰ συνυπάρχειν δυνάμενα· ἐστὶ δὲ κακοποιῶν εὐκ' ἐπαύσατο. Ἡ ἔννοια ἀγαθὴν τὸν Χριστὸν λέγει· αὐτὸς γὰρ αὐτὴν ἐγγυᾷ· καὶ πᾶς δὲ ὁ ἀγαθὰ πράττων, εὐρήσει αὐτόν· φρόνιμον γάρ, τὸν πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ποιῶντα λέγει.

Ὁ μὴ ὀρθῶς βιούς, κρύπτει ἐν τῇ ψυχῇ τὰς χεῖρας ἀδίκως· τὴν ἑαυτοῦ γῆν ἐργάσασθαι μὴ βουλόμενος, πῶς ἐμπλησθήσεται ἄρτων; αἱ γὰρ πρακτικαὶ ἀρεταὶ χειρῶν ἐπέχρυσι λόγον, τὸν ἄρτον ἡμῶν προσφέρουσιν τῷ στόματι τὸν ἀπ' οὐρανοῦ καταβάλλοντα· εὐ δύναται τοίνυν οὗτος εὐδὲ τὴν ἀρχὴν ὠφελῆσθαι, ἐκνηρὸς ὢν.

C. 6.
p. 461.

v. 28.
A. f. 77. a.

Cap. XIX. 7.
C. p. 498.

v. 25.
C. p. 510.

Cap. XXI. 21.
B. f. 76. b.
A. f. 87. b.

Ἦγουν ἡ κρίσις καλύπτει τὴν ἀπολογία τῶν ἀσεβῶν. Ὑπερβάλλει γὰρ ὁ Θεὸς τοὺς εὖ ποι-
οῦντας ταῖς ἀμειβαῖς.

Cap. XXII. 26.
B. f. 80.

Μὴ δίδου σεαυτὸν εἰς τὸ ὑπερτίθεσθαι με-
τανοεῖν, αἰσχυρόμενος τινά· ἐὰν γὰρ ἀποθάνῃς,
καὶ οὐκ ἔχῃς καιρὸν τοῦ μετανοῆσαι, οὐκέτι ἔξεις
ἀνάπαυσιν.

Cap. XXIII. 6.
A. f. 96. b.

Εἰσάγει δὲ παρ' ἑαυτοῦ τὸν βάσκανον διά-
βολον, καὶ τρώγει τὸν ψωρὸν αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ,
ὁ μετὰ κενδοξίας, ἢ ἀνθρωποπαρεσκείας ποιῶν
τί τῶν ἀγαθῶν ἔργων· ὁ γὰρ ταυτοῦς ἀπέχει τὸν
μισθὸν αὐτοῦ· καὶ γὰρ ὁ διάβολος φανερεῖ αὐ-
τὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα διὰ τοῦ ἐπαινεῖ τοῦ πρὸς
τὸν ἀνθρωποπαρεσκον λαιμανῇται καὶ ἀποστερή-
σῃ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν.

Cap. XXIV. 20.
A. f. 103. a.

Οὐ γεννήσουσι πονηροὶ ἀρετὰς καὶ δόγματα
ἀρετᾶ (ταῦτα γὰρ ἐστὶ γεννήματα τῆς ψυχῆς)
διὰ τὸ μὴ φοβεῖσθαι αὐτοὺς τὸν κύριον· οἱ δὲ
ὄντες ἐν φόβῳ κυρίου, ὅλην τὴν ἡμέραν ἔξου-
σιν ἔκγονα, καὶ ἡ ἐλπίς αὐτῶν οὐκ ἀποστήσεται·
ἀκολουθεῖ δὲ ταῦτα ταῖς εἰρημέναις· οἱ μὲν γὰρ
ἐχθροί, φησι, πονηροὶ ὄντες, ἐτέρων ἐπέχαιρον
πτώμασιν· ὁ δὲ μέμφῃ σὺ, μὴ ζηλώσης· τὸ γὰρ
ἰαμπρὸν θῆθεν αὐτῶν καὶ ἀπατηλὸν, μέχρι πού-
του τοῦ βίου, καὶ σβέννυται τελευτῇ· πολλὰκις
δὲ καὶ ἔτι ζῶντων διελεγχθέντων ἐσβεσθή.

Vulg. XXX. 7.
A. f. 105. b.
B. f. 86. a.

Ὁ σοφὸς ταῦτα τῇ σοφίᾳ φησὶν, ἢ ὁ τοῦ
Χριστοῦ δούλος τῷ κυρίῳ· οὗο δὲ φήσας, περὶ
πλειόνων αἰτεῖ· ἀλλὰ τὸ δοκεῖν πρῶτον προ-
αιτητικόν ἐστι τοῦ τυχεῖν ὧν αἰτεῖ λέγοντος,
μὴ μου παρακύσῃς, ἀλλὰ δίδου τὴν χάριν, ἐφ'
ᾧ τὸ πρῶτον ἐπήγαγεν αἷτημα· μάταιον λόγον,
τὴν ψευδῶν μὲν μακρὰν μὲν παῖσιν, ἵνα μὴ
πλησθεῖς, ψευδὴς γένομαι· ὁ κόρος ὑπερηφα-
νίαν παιεῖ, καὶ τὸ δοκεῖν ὑπὲρ ἔλεγχον εἶναι·
λόγῳ καὶ ἔργῳ, ὡς ἀναμάρτητον· τὸ γὰρ, τίς
με ὁρᾷ, ἀντὶ τοῦ ἐλέγχει φησὶν, ἵνα μὴ πλη-
σθεῖς σοφίας, ἀκατάληπτος εἶναι δοξῶ ταῖς
ἄλλαις, ἢ καὶ ψεύστης δοξῶ τὰ ὑπὲρ τούτους
ἰσχυρῶν.

Vulg. XXX. 13.
B. f. 87. b.
C. p. 617.

Ἡ βδέλλα τίκεται μὲν ἐν ταῖς γλυκέσι τῶν
ὕδατων, σκοληκευιδὲς εὔσα τι ζῷον· λειοτάτη δὲ
ἐστὶ τῇ ἀφῇ, ἥτις ταῖς χανθόν τοῦ ὕδατος με-
ταλαμβάνουσι, λεληθότως ὑπαισέρχεται τῇ λει-
οτήτι· εἴτα περιπλανεῖσα ἔνδον τινὶ τῶν μερίων,
οὐ πρότερον ἀπορρήγνυται, ἕως ἂν τῇ ἐκπύσει
τοῦ αἵματος ἀποκτείνῃ τὸν ἀνθρώπον· αἰμοπότης
γὰρ ἐστὶ, καὶ ἐντεῦθεν τρέφεται καὶ αὐξεται·
ταύτη νῦν εἵκασε τὸν διάβολον, ὅστις βίᾳ τῶν

Id est iudicium obruit impiorum defensio-
nem. Superat enim Deus bene agentes remunera-
tionibus suis.

Ne tradas te ad differendam poenitentiam,
reverentia cuiuslibet. Nam si moriaris, neque
tempus poenitendi habueris, numquam re-
quiem invenies.

Introducitur ad se invidum diabolus, come-
ditque bucellam suam cum eo, is qui vanae
gloriae causa, vel ut hominibus placeat, bo-
norum quidquam operum facit. Nam homo
huiusmodi habet mercedem suam. Nimirum
diabolus talia opera hominibus facienda pro-
ponit, ut laudibus humanae adprobationis
pessumdet, et aeternis bonis spoliēt.

Haud gignent virtutes improbi neque recta
dogmata (sunt enim hae generationes animae)
quia Dominum non timent. Qui autem in ti-
more Domini manent, progeniem quotidie
ex se reddent, et spes eorum non recedet.
Praedictis haec subsequuntur. Inimici, inquit,
improbi cum essent, aliorum lapsibus laetaban-
tur: sed quod tu vituperas, cave imiteris. Nam
mundanus eorum splendor atque illusio, hac
vita tenuis, et morte extinguitur: saepe etiam,
viventibus adhuc reis, evanescit.

Haec vel sapiens ipsi sapientiae dicit, vel
Christi servus Domino. At duo dicens, plura
petit. Sed quae videtur prima postulatio, ea
exordium potius postulandi est; orat enim
impetrare quod petit, dicens: ne meis precibus
aures obstruas, sed gratiam largire. Post quae,
primum subdit postulatum: vanum sermonem
falsamque sententiam procul me pelle, ne his
satur, mendax fiam. Saturitas superbiam creat
facitque ut homo superiorem se reprehensio-
nibus putet, verbo et opere insontem. Nam
verba, quis me videt? dicit pro, quis me re-
prehendet? Ne forte sapientia plenus, in-
comprehensibilis aliis videar: vel etiam mendax
appaream, superiora horum captui loquens.

Hirudo in duleibus aquis nascitur, de specie
vermium animal, laevisissima tactui, quae iis
qui aquam ore patulo ebibunt, latenter ob
suam laevitatem subit: deinde parti alicui
interiori insinuata, haud ante dirumpitur,
quam sanguinem ebibendo hominem intere-
merit. Est enim sanguisuga, et inde alitur
atque crescit. Huic nunc diabolus comparat,
qui quum vi nequeat hominibus potiri, tri-

bus potissimum utitur adversus eos incursionibus, voluptate, delinimento, dolo; atque ita pedetemptim latenterque ipsos perimens, primo quidem per falsi dogmatis vias ducit ad perditionem, quam infernum vocat: ipso vindictae fine, magnitudinem peccati demonstrans. Deinde luxuriae dulcedine obruit, quem mulierum amore appellat. Postea pecuniae amore seu avaritia, quam etiam terram aqua numquam saturatam dicit; namque arenosa certe, insatiabilis est. Hae igitur passiones sunt, quas malignus ad hominum perniciem excogitavit; quasque ipse haud secus diligit fovetque quam proprias filias. Quartum dicit, horum actuum frequentiam et consuetudinem. Neque enim qui semel pravam sententiam suscepit, aut scortatus est, aut plura concupivit, subito incidit in has passiones, sed consuetudine potius et sensu victus. Tales comperies qui falsis opinionibus sunt obruti, numquam scilicet satietate carum capi, sed passiones suas latius semper proferre, in tantum ut alios quoque ad easdem hortentur. Velut aqua et ignis suppeditata materia congrua non desinunt, neque dicunt sufficit, sed incrementum potius accipiunt; itemque aqua influxu aquae, non subsidet sed augetur. Quae tu cognoscens, o puer, ab his abstine, ne inscius paulatim tamquam mollissimae hiru- dini, voluptati praeda fias.

Vestigia aquilae volantis, sapientis est anima, quae etsi sapiens, attamen haud potis est cognoscendis per se ipsam intellectualis aquilae volatibus. De qua scriptum est: aquila magna et praelonga, plena unguibus, non habens vestigium praesentiae diaboli, utrum ad me alicunde advolaverit, nescio. Nam declinante a me maligno, non sensi, quia nulum eius mihi desiderium inest. Talis est via adulterae, nempe spuria doctrina.

Populus nimirum ethnicus, qui antea peccati et diaboli servus erat. Sic illud: in gente insipiente irritabo vos. Et stolidus saturabitur escis vitae. Et, odibilis mulier, id est meretrix. Quae enim nunc ex gentibus est ecclesia, ea fuit olim meretrix, deorum alienorum sectatrix. Et ancilla eiiciet dominam suam; gentium ecclesia, synagogam quae domina erat; huic enim obnoxii sunt lex et prophetae.—Intellectualis doctrinae serva erat illa

ἀνθρώπων κρατεῖν οὐ δυνάμενος· τρισὶ γὰρ κέχρηται μάλιστα κατ' αὐτῶν ὀρμητηρίαις, ἡδῶν, θέλγων, ἀπατῶν, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ μικρὸν λεληθότως αὐτοὺς ἀναιρῶν· πρῶτον μὲν γὰρ αὐτοὺς ταῖς τῆς ψευδοδοξίαις ὁδοῖς ἐνάγει πρὸς ἀπώλειαν, ὅπερ δὴ καὶ ἄθην καλεῖ· τῇ τέλει τῆς δίκης δεικνὺς τῆς ἁμαρτίας τὰ μέγεθός· ἔπειτα περιβάλλων τῇ τῆς ἀκολασίας ἡδυπαθείᾳ, ὃ δὴ καὶ ἔρωτα καλεῖ γυναικῶν. ἐπὶ ταύταις φιλαργυρία ἦται πλεονεξία, ὅπερ δὴ καὶ γῆν οὐκ ἐμπιπλᾶμένην ὕδατος ἔφη· ταιαύτη γὰρ ἡ ψαμμώδης ἀπληστος· ταῦτα τοίνυν εἰσὶ τὰ πάθη, ἃ τινὰ ἐξεύρηται τῷ πονηρῷ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀπώλειαν, ὅπερ οὕτως φιλεῖ καὶ στέργει, ὡς ἂν θυγατέρας ἰδίας· τὸ τρίτον δὲ καλεῖ τὴν ταύτων τριβὴν καὶ συνηθειαν· οὐδὲ γὰρ ὁ πρὸς ἅπαξ ψευδοδοξήσας, ἢ πορνεύσας, ἢ ἐπιθυμήσας τοῦ πλείονος, εὐθὺς ὑπέπεσε ταῖς παθήμασιν, ἀλλ' ὁ τῇ συνηθείᾳ λοιπὸν καὶ τὴν αἰσθησιν ἡπτήθει· ταῦτους γὰρ ὃν εἴρεις τοὺς ταῖς ψευδοδοξίαις ἐντεταμμένους, οὐδέποτε κόρον λαμβάνοντας, ἀλλ' αἰεὶ προεπιτείνοντας τὰ πάθη, ὡς καὶ ἑτέροις ἐπὶ ταῦτα πορτρέπessαι· ὡς περ οὖν καὶ ὕδωρ καὶ πῦρ τῇ χρησίμῃ τῶν προσφόρων οὐ παύεται, οὐδὲ λέγει ἄρκει, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαύον γίνεται· τότε ὕδωρ τῇ ἐπιρροῇ τοῦ ὕδατος, οὐ λήγει ἀλλ' αὐξεται· ἃ καὶ σύ, φησιν, ὦ παῖ γινώσκων, ἀπέχου τούτων, ἵνα μὴ λάθῃς κατὰ βραχὺ, καθάπερ βδέλλη λεισάτη, τῇ ἡδονῇ τὸν βίον ἀποσυλῶμενος.

Ἰχνη αἰετοῦ πετομένου, ἡ τοῦ σφοῦ ψυχῇ, ἡ σφοδρὸς οὐσα, ἀδυνάτως ἔχει πρὸς τὸ γινῶναι ἑαυτῆς τὰ τοῦ νοητοῦ αἰετοῦ πετάσματα· περὶ οὗ γέγραπται· αἰετὸς ὁ μέγας καὶ ὁ μακρὸς τῇ ἐκτάσει καὶ πλήρῃ ἐνύγων, οὐκ ἔχων ἰχνη· τῆς παρουσίας τοῦ διαβόλου, εἰ καὶ πρόεπται μοι πόσον οὐκ αἶδα· ἐκκλίνοντος γὰρ ἀπ' ἐμοῦ τοῦ πονηροῦ, οὐκ ἐγίνωσκον, τῷ μὴ ἔχειν με πρὸς αὐτὸν πόσον. Ταιαύτη οὖν μοιχαλίδος, ἡ νενοθευμένη διδασκαλία.

Ὁ ἐξ ἐθνῶν λαός, δοῦλος ὢν τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ διαβόλου τὸ πρότερον· οὕτως, ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργισθὲν ὑμᾶς· καὶ ἄρῃων πλησθεῖσι σιτίων τῶν τῆς ζωῆς· καὶ μισσητὴ γυνή, ὃ ἐστὶ πόρνη· πόρνη γὰρ ἦν ἡ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησία, ὁπίσω θεῶν ἀλλοτρίων πορευομένη· καὶ οἰκέτις ἐκβάλλῃ τὴν ἑαυτῆς κυρίαν, ἡ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησία τὴν συναγωγὴν οὖσαν κυρίαν· ταύτης γὰρ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται δέονται.—Τῆς διανοητικῆς ἐπισκέψεως δοῦλη ἡ κατὰ τὸ γράμμα, ἣν

Vulg. XXX. 19.
A. f. 111. a.

20.
Ibid.

Vulg. XXX. 22.
A. f. 113. a.

Ἰουδαῖοι μὲν ὡς θέσπαιναν προετίμων· τὰ δὲ ἔθνη μεταλαμβάνοντα, τὸ ῥητὸν εἰς τὸ πνευματικόν, τὴν ὡς θέσπαιναν παρ' ἐκείνοις ἐξέβαλον, τὴν σωματικὴν τ.υ νόμου παρατήρησιν.

v. 25.
A. f. 114. a.

Τὰ ἔθνη φησὶν, οἷς οὐκ ἔστιν ἰσχύς, καὶ θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς δι' ἔργων ἀγαθῶν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Καὶ οἱ χοιρογρύλλιοι· εἶδος ἰχθύος, ἦτοι οἱ λαγῶαὶ οἱ καλυμμένοι οἰστρί, τὰ πρῶην ἀσθενῆ ἔθνη, καταφυγόντα πρὸς τὸν Χριστόν· πέτρα γὰρ καταφυγὴ τοῖς χοιρογρύλλιοις, οἱ ἐποίησαντο ἐν πέτραις· Καὶ σὺ οὖν, φησί, καὶ ἀσθενὲς ἦς ζῶν, ἐπιλαβεῖς τῆς πέτρας· τῆς ἀληθοῦς πίστεως, καὶ πρὸς αὐτὴν τὸν βίον ἀπεύθυνε.

v. 25.
Ibid.

Πράξεσιν ἐρειδόμενος εἰς τὴν βασιλείαν εἰσέρχεται· οὐκοῦν καὶ σὺ, φησί, μὴ διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς πίστεως ἀπιστήσης τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ, ἀλλὰ πιστεύων τῇ περὶ αὐτῆς ὑποσχέσει, τὰ ταύτης ποιητικὰ μετέρχου προστάγματα. Λέων Χριστός· πάντα γὰρ τὰ λογικὰ πρὸς αὐτὸν, κτήνη εἰσὶ· Μωϋσῆς γὰρ φησὶν, ἐγὼ δὲ ἄλγος 1) εἰμί.—Τὸ τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν, ἀνεμπαδίστως διαβαίνειν λέγεται.

Ibid. b.

A. f. 15. a.

v. 31.
Ibid.

Ὁ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσενεχθεὶς, καὶ ἐν ὕψει βαίνων, ἔχει ἐφεπομένην αὐτῷ τὴν ἀγέλην· ὅταν γὰρ ὑψωθῶ, φησί, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν· Ὁ ἀλεκτριῶν διδασκάλου πρόσωπον φέρει, ἐς τὸν λόγον σπεύρων ἐν ταῖς ψυχαῖς, ἰσχυρῶς ἐστὶ προσαγγέλλων τὸ φῶς· μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· οὗτος ἦν ὁ ἀπ' ἀρχῆς διυπνίζων τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνσάρκου αὐτοῦ παρουσίας διὰ πολλῶν προμηνύων· καὶ σκότος ἐκθλίβων, καὶ τὸ φῶς αἰώνιον πᾶσι φανερώς ὑποδεικνύων. Ἐμπεριπατῶν ἐν θηλείαις εὐψύχως, τούτέστιν ἐν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, εὐψύχως καὶ γενναίως, ὡς φησὶν· ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμὶ πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

Ibid. b.

v. 32.
A. f. 116. b.

Ἡ καὶ εἰς τὸν νοῦν τῶν γραφῶν καθιῆς σεαυτόν· ἢ εἰ μὴ ἔχῃς μαθητικὸν εὖς, ἀλλ' ἀντιλογητικὸς εἶ, ἀκούσης· εἰ δέ τις φιλόνηκος εἶ, ἡμεῖς ταιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν.

Vulg. XXXI. 3.
A. f. 117. b.

Ἡδοναῖς ἢ διδασκαίς ἀλλοτρίαις τὸν σὸν πλεῖστον μὴ δώσεις. Μετὰ βουλῆς οἰνοπότει. Τὸν τῆς ἀληθινῆς ἀμπελου πίνων αἶνον, τὴν τῶν γραφῶν ἐρμηνείαν, καὶ τὴν τῶν ὄντων θεωρίαν, μετὰ πολλῆς προσερχοῦς ὑποτίσεως τῇ τῆς διανοίας ἐπισκέψει.

quae secundum litteram est, quamque Iudaei ut dominam antea revereabantur. At ethnici materiale verbum in spiritale convertentes, illam quae apud ipsos domina erat expulerunt, nempe corporalem legis observantiam.

Gentes dicit, quibus non sunt vires, et tamen sibi thesaurizant bonis suis operibus vitam aeternam. Et choerogryllii. Piscis genus, vel lepores qui appellantur histrices, id est ethnici prius infirmi, ad Christum postea confugientes. Petra enim choerogrylliis confugium est, in quibus degunt. Tu quoque igitur, inquit, quamquam infirmum es animal, confuge ad petram verae fidei, ibique vitam emenda.

Operibus fretus in regnum ingreditur. Itaque et tu, inquit, ne propter fidei infirmitatem, de caelorum regno desperes; sed confidens promissionibus, opera aggredere quae illud promerentur. Leo Christus: cuncta enim rationalia prae illo, iumenta sunt. Moyses enim ait: ego autem infans sum.—Propter naturalem alacritatem, libere incedere dicitur.

Nempe ille pro peccatis hostia oblatus, et alte incedens, habet sequacem gregem. Cum exaltatus fuero, inquit, omnes ad me traham. Gallus magistri personam gerit, qui doctrinam in animabus serens, voce valida diurnam lucem annunciat. Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum. Hic ab initio corda hominum e somno suscitabat, et adventus sui in carne diem multis indiciis portendebat; tenebras pellebat, et aeternam lucem cunctis aperte ostendebat. Ambulans inter feminas alacriter, id est in ecclesiis alacriter fortiterque, ut ipse ait: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad saeculi consummationem.

Vel, si te in sensum scripturarum immitas. Vel, nisi habueris docilem aurem, sed contumax fueris, num audies? Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus.

Voluptatibus aut doctrinis alienis cave des opes tuas. Prudenter vinum bibe; nempe verae vitis vinum pota, scripturarum scilicet interpretationem, et rerum contemplationem: multa cum discretione mentem exerce.

1) Exod. VI. 12. ἄλγος infans. Sed nunc a Didymo intelligitur iumentum.

Nunc moerorem dicit pro labore. Qui ergo propter Deum laborant et dolent, postquam pinguedine domus Domini inebriati fuerint, dolorum obliviscuntur.

Propositum tuum ad verborum meorum observantiam obfirma, quae Dei ipsius sunt.

Ventus boreas diabolus est, qui incitat atque tentat sanctos in excelsitate positos, quos nollet operari. Vel, verba commovens contra sua dogmata.

Ergo sicuti haec ad officium animalia impellunt, ita virga, id est obiurgatio, gentem iniquam corrigit.

Horum, inquit, extingue potius principatum, et neque practicum neque theoricum regimen iis concede.

Si ex iustitiae fructibus nascitur arbor vitae, quisquis obruit iniquitate iustitiam, quae manus dicitur, non comedet de vitae arbore.

Discipulorum tuorum, ne ex consuetudine tantum magisterium exerceas.

Actarum rerum meditationem, nec non sanctae Trinitatis theoriam, indumentum esse ait hominis puri, ex bysso et purpura.

Νῦν λύπην εἶπε τὸν πόνον· οἱ οὖν διὰ θεὸν κοπιῶντες καὶ ὀδυρόμενοι, ἐπ' ἂν μεθισθῶσι τῇ· πρὸς τοῦ οἴκου κυρίου πίότητος, τῶν ὀδυνῶν ἐπιλανθάνονται.

v. 6.
A. f. 119. a.

Τὴν προκαίρεσίν σου ἔχε εἰς τὸ προσέχειν τοὺς λόγους μου, εἰρημένους ὑπὸ θεοῦ.

v. 8.
Ibid. b.

Ἄνεμος βορέας, ὁ διάβολος, διεγείρων καὶ πειράζων τοὺς ἁγίους ὑψηλοὺς αὐτοὺς ὄντας, καὶ μὴ θέλων ἐργάζεσθαι ἢ ἐγείρων λόγους κατὰ τῶν ἑαυτοῦ δογμάτων.

Graec. cap. XX.
v. 23.
A. f. 122. a.

Ὡς περ οὖν ταῦτα μεταφέρει μᾶλλον ἐπὶ τὸ εὖ ἔχον τὰ ζωᾶ, οὕτως ἡ ῥάβδος, τουτέστιν ἐπιτιμία, τὸ παράνομον ἔθνος ῥυθμίζει.

Gr. cap. XXVI.
v. 3.
A. f. 123. b.

Τῶν τοιούτων, φησὶ, περιαίρει μᾶλλον τὴν δυναστείαν, καὶ μήτε πρακτικὴν ἀρχὴν μήτε λογικὴν τούτοις ἐγχείριζε.

v. 7.
A. f. 124. a.

Εἰ ἀπὸ καρπῶν δικαιοσύνης φύεται δένδρον ζωῆς, πᾶς ὁ κρύπτων τὴν δικαιοσύνην τῇ ἀδικίᾳ, ἥτις λέγεται χεῖρ, οὐ βρώσεται ἐκ τοῦ τῆς ζωῆς δένδρου.

v. 15.
A. f. 125. a.

Τῶν μαθητῶν σου, ἵνα μὴ πρὸς τὴν ἔξιν ἐπάγῃς τὴν διδασκαλίαν.

Gr. cap. XXVII.
v. 23.
A. f. 129. b.

Τὴν θεωρίαν τῶν γεγονότων, καὶ τὴν θεωρίαν τῆς ἁγίας τριάδος, ἐνδυμα εἶναι λέγει νοῦ κα-
θαροῦ, ἐκ βύσσου καὶ πορφύρας.

Vulg. cap. XXXI.
v. 22.
A. f. 139. a.

EX ΤΩΝ ΑΓΙΟΥ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ.

ΙΠΠΟΛΥΤΙ. Proverbia igitur sermones exhortatorii sunt, qui universae vitae moderandae conferunt: nam iis qui iter ad Deum instituunt, duces quidam fiunt ac veluti indices, qui laborantes a viae longitudine recreant. Porro haec proverbia Salomonis sunt, pacifici nimirum, sive Christi servatoris. Quia vero Domini sermones, propterea quod Domini sunt, idcirco eos sine offendiculo cognoscimus; nequis forte nos nominis paritate falleret, addit quis haec scripserit, et cuius gentis rex fuerit. Sic enim dicentis auctoritas commendatiorem sermonem attentioresque auditores faciet. Verba enim Salomonis illius sunt, cui dixit Dominus: dabo tibi cor prudens atque sapiens: nemo tui par in orbe fuit, neque postero tempore existet; et reliqua de eo scripta. Iam is sapiens a sapiente genitus fuit: quare adtexitur Davidis nomen, unde Salomon procreatus fuit: idem a puero sacris litteris eruditus; neque sorte vel vi aliqua regnum obtinuit, sed iudicio Spiritus et decreto Dei.

Ad sciendam sapientiam et disciplinam. Qui Dei sapientiam novit, is ab eodem quoque eruditur, ita ut intelligat sermonum mysteria. Iam qui veram caelestemque sapientiam tenent, ii mysteriorum sententiam facile percipiunt. Idcirco ait: *ad capiendas sermonum strophas.* Nam quae praeposteris veluti verbis a sancto Spiritu dicta fuerunt, ea illis, qui fideli erga Deum corde sunt praediti, expedite innotescunt.

ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ. Παροιμίαι τοίνυν εἰσὶ λόγοι προτρεπτικοὶ παρὰ πᾶσαν ὁδὸν τοῦ βίου χρησιμεύοντες· τοῖς γὰρ ἐπὶ τὸν θεὸν τὴν ὁδὸν ποιούμενοις, ὁδηγὸς τις γίνεται παραπλησίως τῷ ὑποδείγματι, τοὺς κάμνοντας διὰ τὸ τῆς ἐξουμῆκος ἀνακτώμενη· εἰσὶν οὖν αὐταὶ αἱ παροιμίαι Σολομωντος, ὁ ἐστὶν εἰρηνικοῦ, ἥτοι τοῦ σατῆρος Χριστοῦ· ἐπειδὴ δὲ τοὺς τοῦ κυρίου λόγους, ὅτε δὴ κυρίου τυγχάνοντας, ἀπταιστως ἐπιστάμεθα, ἵνα μὴ τις ἐκ τῆς ὁμωυμίας ἡμᾶς ἀφαρπάσῃ, φησὶ τίς ὁ γράψας ταῦτα, καὶ τίνων ἦν βασιλεὺς· ἵνα ἡ τοῦ λέγοντος ἀξιοπιστία εὐπαράδεκτον τὸν λόγον καταστήσῃ καὶ προσεχέας τοὺς ἀκούοντας. Σολομώντος γὰρ εἰσιν ἐκεῖνοι, πρὸς ὃν εἶπεν ὁ κύριος· δώσω σοι καρδίαν φρονίμην καὶ σαφὴν· ὥς σύ οὐ γέγονεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ μετὰ σέ οὐκ ἀναστήσεται ὁμοίός σοι· καὶ τὰ λοιπὰ περὶ αὐτοῦ γεγραμμένα· ἦν δὲ σφόδρ ἐκ σοφοῦ· διὸ πρόσκειται τὸ Δαβὶδ, ἐξ οὗ Σολομὼν γέγονε, ἐκ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμματα παιδεύόμενος, καὶ οὐ κλήρω τὴν ἀρχὴν λαβόμενος οὐδὲ βίβα, ἀλλὰ κρίσει τοῦ πνεύματος καὶ ψήφῳ θεοῦ.

Ex catena vat
ms. Cap. I. 1.

Γινῶναι σοφίαν καὶ παιδείαν. Ὁ γινούς τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ καὶ παιδείαν, ἐκμανθάνων δι' αὐτῆς τὰ τοῦ λόγου μυστήρια· καὶ οἱ γινόντες τὴν ἀληθῆ καὶ ἐπουράνιον σοφίαν, εὐκόλως νοήσουσι τοὺς ὑπ' αὐτῶν λαλουμένους λόγους· διὸ φησὶ, δέξασθαι στροφὰς λόγων· τὰ γὰρ ἀντιστρέφως ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος λε-
λαλημένα, ταῦτα τοῖς πιστῇ καρδίᾳ ἔχουσιν πρὸς θεὸν εὐγνώστα γίνεται.

v. 2.

* III. Reg. III. 12.

Cod. vat. 1802.
sive A. f. 7. b.
Cap. I. 11.

Ταῦτα εἰς τὸν τῶν Ἰουδαίων δῆμον καὶ τὴν κατὰ Χριστοῦ μαιφονίαν ἐξέκληφεν· ὦντο γὰρ αὐτὸν ἐπὶ γῆς μόνον ἔχον τὸ πολίτευμα.

Cap. III. 35.
A. f. 20. b.

Οὐχ ἀπλῶς λήφονται, ἀλλὰ κληρονομήσουσιν· οἱ δὲ ἀσεβεῖς, εἰ καὶ ὑφούνται, ἀλλ' ὥστε μείζονα γενέσθαι τὴν ἀτιμίαν αὐτῶν ὥς γὰρ τις τὸν δυσειδῆ καὶ διεστραμμένον, εἰ ὑψώσῃεν, οὐκ ἐδόξασε, ἀλλ' ἠτίμασε πλέον, καταδήλον αὐτοῦ τὸ αἰσχος πλείοσι καταστήσας· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ὑφοῖ τοὺς ἀσεβεῖς, ἵνα ἐμφανῇ καταστήσῃ τὴν ἐκείνων ἀσχημοσύνην· ὑψώθη καὶ Φαραὼ, ἀλλ' ὥστε τὴν οἰκουμένην κατήγορον ἔχῃεν.

Cap. IV. 2.
A. f. 20. b.

Σημειώτεον ὅτι δῶρον ἀγαθὸν ὀνομάζει τὸν νόμον, διὰ τὸν λαμβάνοντα δῶρα ἐν κόλποις ἀδίκως· οὗτος δὲ ἐγκαταλιμπάνει νόμον, ὁ παραβαίνων αὐτὸν· νόμον δὲ ἦτοι ὃν λέγει, ἢ ὃν καὶ αὐτὸς ἐφύλαξεν.

V. 8.
A. f. 21. a.

Καὶ πῶς ἐστι περιχαράκωσον; λογισμούς αὐτῇ κύκλῳ περίδης ἱερούς· πολλῆς γὰρ σοὶ δεῖ τῆς ἀσφαλείας, ἐπεὶ καὶ πολλὰ τὰ ἐπιβουλεύοντα τῇ τοιαύτῃ κτήσῃ· εἰ δὲ ἐφ' ἡμῖν ἐστι τὸ περιχαράκωσεν αὐτήν, αἱ δὲ ἀρεταὶ ἐφ' ἡμῖν, χάρακες ἄρα εἶναι, αἱ ὑφύσσαι τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ· οἶον, ἀσκησις, μελέτη, καὶ ὁ ἄλλος τῶν ἀρετῶν ὀρμαδός· ὥς ὁ τηρῶν, τὴν σοφίαν τιμᾷ· μισθός δὲ, τὸ πρὸς αὐτὴν μετεωρισθῆναι καὶ περιλῆφθῆναι ὑπ' αὐτῆς ἐν τῇ ὑπερκοσμίῳ παστῷ.

V. 14.
A. f. 22. b.

Ἀσεβεῖς μὲν οἱ ἑτεροδόξοι, παράνομοι δὲ οἱ παραβάται τοῦ νόμου· ὧν τὰς ὁδοὺς, ἦτοι τὰς πράξεις, μὴ ἐπελθεῖν φησί.

V. 25.
A. f. 23. b.

Ὅρθα ὄρα, ὁ λογισμούς ἔχων ἀπαθεῖς· καὶ δόγματα ἀληθῆ, ὁ μὴ περὶ τὰς ἐξω φαντασίας ἐττοημένος· ὅταν λέγῃ ὅτι οἱ ὀφθαλμοί σου ὄρθα βλέπέτωσαν, τὴν ὄρασιν δηλοῖ τῆς ψυχῆς· καὶ ὅταν παραινῇ, φάγε μέλι, υἱέ, ἵνα γλυκανθῇ ὁ φάρυγξ σου, μέλι τροπικῶς τὴν δειάν λέγει διδασκαλίαν, ἥτις τὴν πνευματικὴν καταρτίζει τῆς ψυχῆς γνώσιν· ἀλλὰ καὶ ἄπτεται ψυχῆς ἡ σοφία· ἐρασθητὴ γὰρ φησιν αὐτῆς, ἵνα σε περιλάβῃ· ψυχὴ δὲ διὰ περιπλοκῆς σοφία ἐνωθεῖσα, ἀγιασμοῦ πληροῦται καὶ καθαρότητος· ἐτι γε μὴν τῶν Χριστοῦ μύρων ἡ τῆς ψυχῆς ἀντιλαμβάνεται ὁσφρησις.

V. 27.
A. f. 24. a.

Ἡ ἀρετὴ μεσότης· διὸ καὶ τὴν ἀνδρείαν μεταξὺ τῆς δρασύτητος καὶ τῆς δειλίας εἶναι φησί· νῦν δὲ ὀνομάζει δεξιὰ· οὐ τὰ φύσει δεξιὰ ἐστὶν αἱ ἀρεταί, ἀλλὰ τὰ φαινόμενα σοὶ δεξιὰ διὰ τὰς ἡδονάς· ἡδοναὶ δὲ εἰσιν, οὐ μόνον ἀφροδίσια, ἀλλὰ καὶ πλοῦτος καὶ τρυφή· ἀριστερὰ δὲ, φθόνος, ἀρεπαγαί, καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια· βορέας γὰρ φησι, σκληρὰς ἀνεμους, ὀνόματι δὲ ἐπιόξιος καλεῖται· βορέαν γὰρ συμβολικῶς τὸν πονηρὸν καλεῖ ἦτοι τὸν διάβολον, ἀφ' οὗ ἐξεκαύθη πάντα τὰ κακὰ ἐπὶ τῆς γῆς· ὀνόματι δὲ οὗτος ἐπιδέξιος, ὅτι ἄγγελος καλεῖται δεξιῷ ὀνόματι.—Σὺ φησὶν ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ τῷ θεῷ μελήσει τοῦ τέλους· προπορεύεται γὰρ σου καταλύων τοὺς πολεμίους, ὥς ἐν εἰρήνῃ σε βαδίσεις.

Cap. V. 19.
A. f. 27. b.

Δείκνυσι γὰρ καὶ διὰ τοῦ ζώου, τὸ τῆς ἡδονῆς καθαρὸν· καὶ διὰ τοῦ πώλου, τὸ τῆς γυναικὸς παρίστησι γαῦρον καὶ ποθεινόν· καὶ ἐπειδὴ πολλὰ οἶδε τὰ παροξύνοντα, ἀσφαλίζει· ἀρράγῃ τὸν τῆς φιλίας αὐτοῖς δεσμὸν ἐπιτίθησι, τὸ ἀδιάρρηκτον αὐτοῖς μηχανώμενος· ἄλλως δὲ ἡ σοφία, ἥτοι οὐκ ἔλαφος, τοὺς τῶν ἑτεροδόξων ὀφιώδεις λόγους πέφυκεν ἐλαύνειν καὶ ἀναιρεῖν· αὕτη οὖν, φησί,

Haec de Iudaeorum populo, et de Christi caede, intelligit. Putabant enim illum in terra tantummodo habere conversationem.

Non accipient tantum, sed etiam hereditabunt. Impii vero etiamsi extolluntur, id ad maiorem ipsorum ignominiam redundat. Veluti si quis hominem deformem atque distortum in alto colloset, non honorat sed magis dehonestat, manifestam constituens pluribus turpitudinem eius. Sic item Deus extollit impios, ut publicum faciat dedecus illorum. Exaltatus fuit etiam Pharaon, sed ut mundum accusatorem haberet.

Animadvertendum est, donum bonum dici ab eo pro lege, propter illum qui dona in sinum iniuste accipit. Ille legem deserit, qui eam transgreditur. Legem porro vel quam diserte nominat, vel quam idem observavit.

Quid est circumda? Sanctas ei circumiace cogitationes. Multo enim tibi opus est munimine, quoniam multa sunt tali possessioni insidiantia. Quod si in nostra potestate est, eam circumvallare, munimina quidem nobis erunt virtutes, quae Dei scientiam extollunt, veluti ascetica, et meditatio, et reliquae virtutum chorus; quas qui tenet, sapientiam honorat: merces vero est, ad ipsam extolli, et cum ea deliari in caelesti thalamo.

Impii sunt heterodoxi: peccatores autem legis transgressores; quorum vias et actus sectari vetat.

Recta videt qui cogitationes habet perturbatione liberas: et vera dogmata, is qui exterioribus phantasiis non percellitur. Cum dicit: oculi mei videant aequitatem, de visione animae loquitur. Et cum hortatur: comede mel, fili, ut sit dulcedo gutturi tuo, mel tropice dicit divinam doctrinam, quae spiritalem conficit animae scientiam. Sed et animam tangit sapientia. Ama enim eam, ut amplexetur te. Iam anima per complexum virtuti copulata, sanctitate repletur et puritate. Insuper Christi unguentorum anima affectat odoratum.

Virtus medium tenet. Quare etiam fortitudinem dicit esse mediam inter audaciam et timorem. Nunc vero dicit dextera, non quae sunt naturaliter dextera, cuiusmodi sunt virtutes, sed quae dextera propter voluptates tibi videntur. Voluptates autem sunt non solum venereae, verum etiam divitiae ac deliciae. Sinistra vero, caedes, rapinae, et his similia. Nam boreas rigidus ventus, dexter appellatur. Quippe boream symbolice, malignum diabolus vocitat, a quo mala omnia incenduntur in orbe. Eidem nomen est dexter, quia angelus vocatur dextro id est fausto nomine.—Tu, inquit, declina a malo, et Deo cura erit finis tui. Anteibit enim te, hostes profligans, ut pacifice gradiaris.

Nempe per cervam denotat voluptatis in coniugio innocentiam; et per pullum, alacritatem mulieris exprimit et amabilitatem. Et quia multa cernit ad vitium incitantia, caute consulit, et indissolubile coniugibus vinculum iniicit, constantiam illis concilians. Alioqui sapientia, cervi instar, heterodoxorum serpentinas doctrinas repellere valet et extin-

guere. Haec igitur, inquit, tecum sit quasi pullus, ut omnem virtutem innovet. Et quia non est mulieri similis sapientia, haec potius sit tibi dux. Sic enim bonas procreabis cogitationes.

Ne forte dicas: cur noceant oculi, cum plane non sit necesse eum perverti qui cernit? ostendit tibi concupiscentiam esse ignem; carnem, vestimentum; hanc quidem facile capi; illam vero esse tyrannicam. Quod vero non modo est inclusum, verum etiam colligatum, haud ante egredietur quam sibi exitum fecerit. Iam qui spectat mulierem, etiamsi diffugiat, non tamen purus concupiscentia discedet. Cur autem opus est negotia habere, si absque ipsis possumus esse pudici? Observa quid dicat Iobus: foedus pepigi cum oculis meis, ne de muliere aliena cogitarem. Hic nimirum illusionis vim agnoscebat. Paulus etiam hanc ob causam castigabat corpus et in servitutem redigebat. Spirituali autem sensu, ille alligat in sinu ignem, qui impuram cogitationem immorari in corde sinit: incedit autem super carbones is qui peccatum operando propriam animam perdit.

Cemphus est lari species: qui tam effrenis ad voluptatem est, ut oculos sanguine implere in coeundo videatur; et incautus saepe in laqueos aut hominum manus incidit. Huic ergo virum meretrici deditum comparat ob libidinem. Vel ob eius avis stultitiam, etenim et haec tamquam stolidam quemque sectatur. Aiunt etiam cemphum tantopere spuma delectari, ut si quis navigans spumam manu teneat, ille manui insideat. Parit etiam cum dolore.

Novisti eius damnum; cave itaque ne concupiscentiam admittas; mors enim eius immortalis est. Ceteroqui vulnerat quidem sermonibus, occidit vero peccatis eos qui sibi indulgent. Nam multa nequitiae genera stultos ad inferna deducunt. Conclavia mortis, vel profunditas, vel divitiae. Quis ergo effugiet?

Novam Hierusalem, sanctam carnem dicit. Columnas septem, septenarium sancti Spiritus in ea quiescentis. Veluti testatur Esaias dicens: immolavit victimas suas.

Animadvertite, oportere sapientem multis esse utilem; adeo ut qui utilis sibi soli est, non sit sapiens. Valde enim improbatur sapientia, si vim suam ad unum sui possidentem redigat. Sicut venenum non est noxium alteri corpori, sed recipienti tantummodo; ita qui fit improbus, se ipsum laedit, non alium. Nemo quippe virtute praeditus, ab improbo laeditur.

Fructus iustitiae et arbor vitae, Christus est; qui quatenus homo tantummodo, omnem iustitiam implevit; et tamquam suapte vita, scientiae et virtutis fructus quasi arbor protulit, unde comedentes vitam aeternam adquirent, et vitalem paradisi arborem gustabunt, cum Adamo et omnibus iustis. At animae peccatorum abripiuntur immaturae a facie Dei, qui eas derelicturus est in tormenti igne.

Non hominum sed Dei potius gratiam inveniat. Ille interrogat sapientiam, qui voluntatem Dei

συνέστω σοι πῶλος οὖσα τῷ νεῷξιν ἅπασαν ἀρετὴν· καὶ ἐπεὶ μὴ ὅμοιον γυνή καὶ σοφία, αὐτὴ τούναντίον ἡγείσθω σοι· οὕτω γὰρ ἀποκυήσεις λογισμοὺς ἀγαθοὺς.

"Ἰνα μὴ λέγῃς· τί γὰρ βλάβος τοῖς ὀφθαλμοῖς, μὴ πάντως οὕσης ἀνάγκης τὸν ἐνορῶντα τραπῆναι; δεικνυσί σοι, ὡς ἡ μὲν ἐπιθυμία, πῦρ ἐστίν· ἡ δὲ σὰρξ, ἱμάτιον· τὸ μὲν, *εὐάλωτον· ἡ δὲ τυραννικὴ· ὅταν δὲ οὐχ ἀπλῶς ἐγκείμενον ᾗ, ἀλλὰ καὶ ἀποδεδεμένον, οὐ πρότερον ἐξελεύσεται, ἕως ἑαυτῷ ποιήσῃ διέξοδον· ὁ γὰρ ἰδὼν γυναικα, εἰ καὶ διέφυγεν, ἀλλ' οὐκ ἐπιθυμίας καθαρός ἀνέχωρσεν· τί δὲ δεῖ πραγμάτων, παρὸν ἀπραγμόνως σωφρονεῖν; ὅρα τί φησὶν ὁ Ἰωβ· διαδῆκην διεδέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, τοῦ μὴ κατανοῆσαι γυναικα ἄλλοτριαν· οὕτως οἶδε τὴν τῆς ἐπηρείας ἰσχύν· καὶ ὁ Παῦλος δὲ τοῦτου ἔνεκεν ὑπεπῆξε τὸ σῶμα καὶ ἐδουλαγώγει· κατὰ δὲ θεωρίαν, ἀποδεσμεύει πῦρ ἐν κόλπῳ ὁ συγχωρῶν ἀκάθαρτον λογισμόν· ἐγχρονίζειν τῇ καρδίᾳ περιπατεῖ δὲ ἐπάνω ἀνδράκων, ὁ διὰ τῆς κατ' ἐνέργειαν ὁμαρτίας τὴν ἰδίαν ἀπολλύων ψυχὴν.

Κέμφος ἐστὶν εἶδος λάρου, ὃς οὕτως ἀκρατῶς ἔχει πρὸς ἡδονήν, ὡς αἱματος πληροῦσθαι δοκεῖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν τῷ ὀχεύειν· καὶ λανθάνει ἀναισθητῶν βρόχοις πολλαῖς ἡ χερσὶ περιπίπτων ἀνθρώπων· τούτῳ οὖν τὸν προστιδόμενον τῇ πόρῃ, δι' ἀκολασίαν ἀπείκασεν· ἡ δὲ τοῦ ζώου εὐθες· καὶ γὰρ καὶ οὗτος ὡς ἄφρων ἐπηκολούθησε· φασὶ δὲ αὐτὸν τοσοῦτον χαίρειν ἄφρῳ, ὥστε εἴ τις πλέων ἀφρὸν ἐπὶ χειρὸς ἔξει, ἐπικάθεται τῇ χειρὶ· τίχτει δὲ καὶ ἐν ὁδῷ.

Εἶδες αὐτῆς τὴν βλάβην· μὴ ἀναμείνης δέξασθαι τὴν ἐπιθυμίαν· ἀθάνατος γὰρ αὐτῆς ἡ τελευτὴ· ἄλλως δὲ τιτρώσκει μὲν λόγους, ἥτοι λογισμοὺς, φονεύει δὲ ταῖς ὁμαρτίαις τοὺς πειδομένους· πολλὰ γὰρ εἶδη κακίας τοὺς ἀνοήτους εἰς ἄδου κατὰγοντα· ταμεῖα δὲ θανάτου, ἡ τὸ βάθος ἡ ὁ πλοῦτος αὐτοῦ πῶς οὖν ἐστὶ διαφυγεῖν;

Τὴν νέαν Ἰερουσαλήμ καὶ ἁγίαν σάρκα· στύλους ἐπτά, τὴν ἐβδόμηδα τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπ' αὐτῇ ἀναταυρομένου, ἐσήμανε· καὶ ὡς Ἡσαΐας μαρτυρεῖ· λέγων· ἔσφαξε τὰ ἐαυτῆς ὄμματα.

Σημείωσαι ὅτι τὸν σοφὸν πολλοῖς εἶναι χρησίμον ἀναγκαῖον· ὡς ὁ γε ἑαυτῷ χρησίμος μόνον, οὐκ εἶη σοφός· πολλὰ γὰρ τῆς σοφίας κατηγορία, εἰ μέχρι τοῦ κεκτημένου τὴν δύναμιν ἔξει· ὥσπερ δὲ ἰὸς οὐκ ἂν εἶη βλαβερός ἐτέρῳ σώματι, ἀλλὰ τῷ διχομένῳ μόνῳ· οὕτως καὶ ὁ ἀποβάς κακός, ἑαυτὸν βλάψει, οὐκ ἄλλον· οὐδεὶς γὰρ ἐνάρετος παρὰ κακοῦ βλάπτεται.

Καρπὸς δικαιοσύνης καὶ δένδρον ζωῆς, ὁ Χριστὸς ἐστίν· ὁ μόνος ἀνθρωπίνως πᾶσαν δικαιοσύνην πληρώσας· καὶ ὡς αὐτοζῶν τοὺς τῆς γνώσεως καὶ ἀρετῆς καρποὺς ὡς δένδρον ἐβλάστησεν, ἐξ οὗ οἱ ἐθιόντες ἀειζῶνται λήψονται, καὶ τοῦ παραδείσου τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς ἀπολαύσονται, σὺν Ἀδὰμ καὶ πᾶσι τοῖς δικαίοις· αἱ δὲ τῶν παρανόμων ψυχαὶ ἀφαιροῦνται μὲν ἄωροί ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, παρὰ τὸ παρορᾶν αὐτοὺς αὐτοὺς ἐν τῇ φλογὶ τῆς βασάνου.

Οὐ παρὰ ἀνθρώπων, ἀλλὰ παρὰ τῷ Θεῷ δύναμιν εὖρη.

Οὗτος ἐρωτᾷ σοφίαν, ὁ γινώκει ζητῶν τί τὸ θέλημα τοῦ

Cap. VI. 27.
A. I. 34. a.

Cap. VII. 22.
A. I. 37. b.

v. 26.
A. I. 38. a.

Cap. IX. 1.
A. I. 43. a.

Cap. IX. 12.

Cap. XI. 30.
A. I. 55. b.

Cap. XII. 2.
A. I. 56. a.
Cap. XVII. 26.
A. I. 77. a.

Θεοῦ ἐνεόν δὲ ἑαυτὸν ποιήσας, περὶ οὗ μαθεῖν ἤλθεν, οὗτος δόξει φρόνιμος εἶναι· εἰ οὗτος ἐρωτᾷ περὶ σοφίας, ὁ βουλούμενος τί περὶ σοφίας μαθεῖν· οὗτος δὲ σιωπᾷ ἀπὸ σοφίας, ὁ μὴ μόνον οὐδὲ δέλων γινώσκει περὶ σοφίας, ἀλλ' ἀποπαύων καὶ τοὺς πλησίον διὰ καὶ φρονιμώτερος λέγεται εἶναι ὁ πρότερος τοῦ δευτέρου.

Vulg. cap. XXX.
A. f. 109. a. et
cod. vat. 432. f.
90., sive B.
* cod. φθόνος.

Τῇ βδέλλῃ τρεῖς θυγατέρες ἦσαν τῇ ἀμαρτίᾳ ἀγαπώμεναι ἀγαπήσει, ἡ πορνεία, ὁ φόνος*, καὶ πειδωλοατρεία· αἱ τρεῖς οὐ ἐνεπλήθησαν αὐτήν· οὐ γὰρ ἐμπιπλάται διὰ τούτων τῶν πράξεων νεκροῦσα ἡ ἀμαρτία τὸν ἄνθρωπον, μηδέποτε ἠλλοιωμένη, ἀλλὰ πάντοτε ἐπαύξουσα· ἡ γὰρ τετάρτη, φησὶν, οὐκ ἠρέσθη εἰπεῖν ἱκανόν, ἡ κατὰ πάντα πονηρὰ ἐπιθυμία· τετάρτην λέγων, τὴν μετὰ πάντων ἐπιθυμίαν ἐσήμανεν· ὥσπερ γὰρ ἐν μὲν ἐστί τὸ σῶμα, μέλη δὲ πολλὰ ἔχει, οὕτω καὶ ἡ ἀμαρτία μία οὖσα, πολλὰς καὶ ποικίλας ἐπιθυμίας ἐν ἑαυτῇ ἔχει, δι' ὧν ἐπιβουλὰς τῶν ἀνθρώπων γίνεσθαι· ὅθεν τοῦτο διδάξει βουλούμενος, διὰ παρρησιαστικῶν δὴ φησιν, ἄδης καὶ ἔρως γυναικός, καὶ τάρταρος, καὶ γῆ οὐκ ἐμπιπλάμενη ὕδατος· καὶ ὕδωρ, καὶ πῦρ, οὐ μὴ εἴπωσιν ἀρκεῖ· οὐδένα γὰρ τρόπον ὁ ἄδης, οὐ διαλείπει δεχόμενος ψυχὰς ἀνόμων ἀνθρώπων· οὐδὲ ὁ ἔρως τῆς ἀμαρτίας ὡς γυναικὸς παύεται ἐκπορνέων. προδότης τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ὅστις γενόμενος ὡς τάρταρος δέ, αἰεὶ ἐν λυγρώδει καὶ ζωφώδει τόπῳ ὑπάρχων, οὐ καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀκτίνος φωτός, οὕτως δὲ πᾶς ὁ ἐν παντὶ πάθει σαρκὸς τῇ ἀμαρτίᾳ δουλεύων, ὡς γῆ οὐκ ἐμπιπλάμενη ὕδατος, μηδέποτε εἰς ἐξομολόγησιν καὶ λουτρὸν παλινγενεσίας ἐλθεῖν δυνάμενος, ὡς ὕδωρ καὶ πῦρ μὴ λέγοντα ἀρκεῖ.

Vulg. XXX. 19.
A. f. 111. a.

Ὁν γὰρ τρόπον ὅφιν ἐπὶ πέτρας ἰχθυοποιῆσαι οὐ δύναται. οὕτως οὐδὲ ὁ διάβολος ἐπὶ σῶμα Χριστοῦ ἀμαρτίαν ἡδυνήθη εὐρεῖν· λέγει γὰρ ὁ κύριος· ἰδοὺ ἔρχεται ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρήσεται οὐδέν.—Καθὼς γὰρ ναὺς διαπλέουσα ἐν τῷ πελάγει, ἵχνη καὶ ὁδοὺς οὐ καταλείπει, οὕτως οὐδὲ ἡ ἐκκλησία ἐν κόσμῳ περιπλεούμενη ὡς ἐν πελάγει, καταλείπει τὴν ἰδίαν ἐλπίδα ἐπὶ τῆς γῆς, ἔχουσα τὴν ζωὴν ἀποκειμένην ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἥς ἐπὶ βραχὺ παρελθούσης, οὐκ ἐστὶν ἰχνηλατῆσαι τὴν ὁδόν.—Τῆς ἐκκλησίας μὴ καταμιπανούσης ἐν κόσμῳ τὴν ἐλπίδα, τῆς τὰ πάντα φερούσης Χριστοῦ σαρκώσεως, τρίβον νεκρώσεως ἐν ἄδου οὐκ ὑπέλιπετο.—Τίνος, ἀλλ' ἢ τοῦ ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ πατρὸς γεγεννημένου; ὃς τὸν τέλειον ἄνθρωπον ἀνανεώσας ἐν κόσμῳ ἐπιτελεῖ τὰς δυνάμεις, ἀρχάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου, ὡς καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς μαρτυρεῖ· ἦν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος ὡς ἐτῶν τριάκοντα· τούτου οὖν τὸ νέον καὶ ἀκμαῖον τῆς ἡλικίας, ὃς διοδεύων κατὰ πόλεις καὶ χώρας, ἰατρὸς τὰς νόσους καὶ τὰς ἀσθενείας τῶν ἀνθρώπων.

B. f. 90.

Ὁ φθαρτὸς καταγελῶν τὰ πατρός καὶ ἀτιμάζοντα γῆρας μητρός. Βλασφημοῦντα τὸν Θεόν, καὶ μητέρα ἐξουθενούντα Χριστοῦ τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν, ἐκκόψασαν αὐτὸν κόρακες ἐκ τῶν φαράγγων, τὰ ἀκάθαρτα καὶ πονηρὰ πνεύματα, τὸ διορατικὸν τῆς εὐφροσύνης ὄμμα· καὶ καταφαγοῖεν αὐτὸν νεοσσοὶ αἰσῶν· καὶ καταπατημένα ἐσονται τοῖς ποσὶ τῶν ἁγίων.

A. 19.

Τρία ἐστὶν ἀδύνατά μοι νοῆσαι, καὶ τὸ τέταρτον οὐκ ἐπιγινώσκω· ἵχνη ἀπὸ πετομένου. τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀναλήψιν. Καὶ ὁδοὺς ὅφειμι ἐπὶ πέτρας, ὁ διάβολος οὐχ εὗρεν ἵχνος ἀμαρτίας ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τρεῖ-

explorat. Rudem se eius rei praebens, quam discere venit, videbitur prudens. Si quis interrogat de sapientia, scire volens partem eius; alter vero silet, non solum a sapientia nihil discere volens, sed et ceteros ab eius studio detertere; procul dubio prior prudentior posteriore aestimabitur.

Hirudini. Tres erant peccato dilectae admodum filiae, scortatio, homicidium, idololatria. Neque tamen hae tres saturant illud, quoniam est insatiabile. Per hos quippe semper actus perimens hominem peccatum, numquam mutatur, sed augetur perpetuo. Quarta enim, inquit, numquam ait: satis est; quarta esse significans universalem concupiscentiam. Sicut enim unum est corpus, multa vero membra habet; sic et peccatum multas ac varias concupiscentias in se habet, quibus insidias homini struit. Quod volens demonstrare, utitur exemplis inferni, et amoris mulierum, tartari, et terrae numquam imbre repletae. Et aqua, et ignis numquam adest, sufficit. Nullatenus etiam infernus desinit a recipiendis affligendisque improborum hominum animabus. Neque peccati amor, id est erga mulierem, cessat a scortando, factus animae propriae proditor. Sicut vero tartarus in tristi ac tenebroso loco reconditus, radios non recipit; ita etiam omnis qui in qualibet carnis passione servit peccato. Sicut terra numquam aquis repleta, ita hic ad confessionem et lavacrum regenerationis venire non valens, aquae instar et ignis, numquam dicit, sufficit.

Quemadmodum serpens in petra vestigium facere nequit, sic neque diabolus in Christi corpore invenire peccatum potuit. Dicit enim Dominus: ecce venit princeps huius mundi, et in me nihil inveniet. —Sicut enim navis mare tranans, vestigium viasque post se non relinquit; sic neque ecclesia in mundo tamquam in pelago versans, spem suam in mundo relinquit, quia vitam suam in caelis reposuit: atque interim brevi tempore transiens, vestigia transitus in via non imprimit. Quum ecclesia spem suam non dimittat, quam habet erga omnis boni fontem, Christi incarnationem, semitam mortis in inferno non facit. —Cuiusnam, nisi nati de Spiritu sancto et virgine? qui perfectum hominem in mundo renovans prodigia edidit, capto initio a Iohannis baptismo, sicut evangelista testatur. Erat autem Iesus incipiens quasi annorum triginta. In hae igitur iuvenili et flore aetate, circumiens civitates et regiones, hominum morbos et infirmitates sanabat.

Oculus qui subsanant patrem, et qui despiciet senectutem matris. Nempe oculum blasphemantis Deum, et Christi matrem sapientiam Dei, effodiunt eum corvi de vallibus; impuri scilicet malique spiritus visualem laetitiae oculum, eumque comedant pulli aquilarum: nempe qui sunt eiusmodi, conculcentur pedibus sanctorum.

Tria ego intelligere nequeo, et quartum penitus ignoro: vestigium aquilae volantis; nempe Christi ascensum. Viam serpentis in petra; nempe diabolum non invenit peccati vestigium in corpore Christi. Et

semitam navis mare decurrentis; nempe ecclesiae in huius mundi pelago fluctuantis, et ob spem suam in Christum a cruce quasi gubernaculo rectae. Denique vias viri in adolescentia; nimirum Spiritus sancti, qui virgini supervenit. Ecce enim, inquit scriptura, vir cui nomen oriens.

Talis est via mulieris adulterae, quae ubi rem paravit, abstergens se, nihil ait se mali egisse. Videlicet ita se gessit ecclesia, quae postquam cum idolis fornicata fuerat, his abrenunciatis atque diabolo, et peccato eluto, veniaque impetrata, nulli iam pravitati se obnoxiam affirmat.

Per tria movetur terra; nempe per Patrem, Filium, et Spiritum sanctum. Et quartum non potest sustinere, id est postremum Christi adventum.—Si servus regnaverit. Israel in Aegypto servus, in regione promissa regnator.—Stultus dapibus plenus. Hic scilicet facile regionem adeptus, et comedens, atque repletus, recalcitravit.—Et ancilla si expulerit heram suam. Domini interfectrix synagoga, Christi carnem cruci suffixit.

Tria sunt minima in terra, et haec sunt sapientiora sapientibus; fornicatae, gens infirma, quae parant sibi in messe cibum. Gentes similiter per fidem in Christum parant sibi vitam aeternam operibus bonis. Choerogryllii, populus aequè invalidus, curant sibi in petra cubilia. Gentes super spiritali lapide Christo aedificatae sunt, qui factus est in caput anguli. Stelio qui manibus innititur, et facile capitur, hic moratur in regum castellis. Latro extensis in cruce manibus Christoque innixus, in paradiso habitat, quae est arx trium regum Patris, Filii, et Spiritus sancti.

Regem locusta non habet, et tamen tamquam ad unius iussum in aciem procedit. Sine rege erant gentes, quia peccato erant subiectae: nunc autem Deo credentes caelestem militiam exercent.—Tria sunt quae bene gradiuntur, et quartum quod incedit feliciter. Angeli nimirum in caelis, sancti in terra, animae iustorum sub terra. Quartum, nempe Dei verbum incarnatum, pertransiit feliciter per virginis vulvam; reformatoque Adamo, pertransit caelorum ianuarum, primitiae resurrectionis itemque ascensionis factus.

Leonis catulus bestiarum fortissimus. Christus in Iuda a Iacob praedictus.—Gallus inter feminas incedens alacriter. Paulus in ecclesiis intrepide praedicans doctrinam Christi Dei.—Hircus caprarum dux. Idem Christus propter mundi peccata immolatus.—Et concionans in populo. Christus super gentes regnans, praedicat per prophetas atque apostolos doctrinam veritatis.

Stabilitum in nequitia. Apostolus autem, peccantes, inquit, coram omnibus argue. Vel facile perversum.—Quinam sunt choerogryllii, nisi nos, qui olim similes suibus eramus, et in omni huius mundi spurcitia volutabamur? sed nunc postquam Christo credidimus, aedificamus domos nostras super sanctam Christi carnem*, tamquam super petram.

Terrae motus significat rerum in mundo conversionem. Peccatum itaque, quod suapte natura ser-

βους νηὸς πόντοπορεύσης, τῆς ἐκκλησίας ὡς ἐν πελάγει τῷ βίῳ τούτῳ, τῇ εἰς Χριστὸν ἐλπίδι διὰ τοῦ σταυροῦ κυβερνωμένης. Καὶ ὁδοὺς ἀνδρὸς ἐν νεότητι, τοῦ ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς παρθένου γεννημένου· ἰδοὺ γὰρ φησιν ἄνθρωπος, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτοῦ.

Τοιαύτη ὁδὸς μοιχαλίδος, ἡ ὅταν πράξῃ ἀπονηψαμένη, οὐδὲν φήσῃ πεπραχθῆναι ἄτοπον· τοιαύτη ἐστὶν ἡ ἀναστροφὴ τῆς ἐκκλησίας πιστευούσης Χριστῷ, ἡ μετὰ τὸ πορνεῦσαι τοῖς εἰδώλοις, ἀποταξαμένη τούτοις καὶ τῷ διαβόλῳ, καὶ ἀπολουσαμένη τὰς ἀμαρτίας, καὶ λαβοῦσα ἄφῃσιν, οὐδὲν φησὶ πεπραχέναι ἄτοπον.

Διὰ τριῶν σείεται ἡ γῆ· διὰ πατὴρ, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος· καὶ τὸ τέταρτον οὐ δύναται φέρειν τὴν ἰσχάτην ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ.—Ἐὰν οἰκέτης βασιλεύσῃ. Ὁ Ἰσραὴλ ἐν Αἰγύπτῳ δούλος γενόμενος, καὶ ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας βασιλεύσας. Καὶ ἄφρων πλησθεὶς σιτίων. Τὴν γῆν ἐξ ἐτοίμου λαβὼν, καὶ φαγὼν καὶ ἐμπλησθεὶς ἀπελάκτισε.—Καὶ παιδίσκη ἔαν ἐκβάλλῃ τὴν ἑαυτῆς κυρίαν. Ἡ κυριοκτόνος συναγωγὴ σταυρώσασα τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ.

Τέσσαρα εἰσὶν ἐλάχιστα ἐπὶ τῆς γῆς, ταῦτα δὲ τῶν σωτῶν σοφώτερα· οἱ μύρμηκες οἷς οὐκ ἔστιν ἰσχύς, ἐτοιμάζονται θέρους τὴν τροφήν. Καὶ τὰ ἔθνη διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐτοιμάζουσιν ἑαυτοῖς τὴν αἰώνιον ζωὴν δι' ἔργων ἀγαθῶν. Καὶ οἱ χοιρογρύλλιοι ἔθνος οὐκ ἰσχυρόν ἐποίησαν ἐν πέτραις τοὺς ἑαυτῶν οἴκους. Τὰ ἔθνη ἐπὶ τῇ πνευματικῇ πέτρᾳ Χριστῷ ὠκοδόμηνται, ἥτις ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. Ἀσκαλαβώτης χερσὶν ἐρειδόμενος καὶ εὐάλωτος ὢν· οὗτος οἰκεῖ ἐν ὀχυρώμασι βασιλεύων. Ὁ ληστής ἐν τῇ ἐκτάσει τῶν χειρῶν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ ἐπερειδόμενος, οἰκεῖ ἐν τῷ παραδείσῳ, τῷ ὀχυρώματι τῶν τριῶν βασιλεύων, πατὴρ καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος.

Ἀβασίλευτον ἡ ἀκρίς, καὶ ἐκστρατεύει ἄφ' ἐνὸς κελύσματος εὐτάκτως. Ἀβασίλευτα ἦσαν τὰ ἔθνη, ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας γὰρ ἐβασίλευον· νῦν δὲ πιστεύσαντες τῷ θεῷ, στρατεύονται τὴν ἐπουράνιον στρατείαν.—Τρία ἐστὶν ἃ εὐόδως πορεύεται, καὶ τὸ τέταρτον ὃ καλῶς διαβαίνει. Ἄγγελοι ἐν οὐρανοῖς, ἅγιοι ἐπὶ τῆς γῆς, ψυχαὶ δικαίων ὑπὸ γῆν· καὶ τὸ τέταρτον, ὃ θεὸς λόγος σαρκωθεὶς, διέβη καλῶς μήτρην παρθένου· ἀνάπλασιν τοῦ Ἀδάμ ποιοῦμενος, διέβη πύλιν οὐρανῶν, ἀπαρχὴ ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως πᾶσι γενόμενος.

Σκύμνος λέοντος ἰσχυρότερος κτηνῶν. Χριστὸς ἐν τῷ Ἰουδα ὑπὸ Ἰακώβ προφητευόμενος.—Ἀλέκτωρ περιπατῶν ἐν θηλείαις εὐψύχως. Παῦλος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις προθύμως κηρύσσων τὸν λόγον Χριστοῦ τοῦ θεοῦ.—Γράγος ἡγούμενος αἰπολίου. Ὁ ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ κόσμου ἁγιοσθεὶς.—Καὶ βασιλεὺς δημηγορῶν ἐν ἔθνει· Χριστὸς βασιλεύσας ἐπὶ τὰ ἔθνη, δημηγορεῖ διὰ προφητῶν καὶ ἀποστόλων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.

Τὸν πεποιωμένον ἐν τῇ κακίᾳ ὃ δὲ ἀπόστολος, τοὺς ἀμαρτάνοντας φησὶν ἐνώπιον πάντων ἔλεγε· τὸν ἐκτραπέντα πρὸς ὀλίγον.—Τίνες οἱ χοιρογαρίλλιοι, ἀλλ' ἡ ἡμεῖς; οἱ εἰκόμαμεν ποτὲ χοίροις, ἐν πάσῃ ῥυπαρίᾳ τοῦ κόσμου ἀναστρεφόμενοι, νυνὶ δὲ πιστεύσαντες Χριστῷ, ἐπικοδομοῦμεν τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ τὴν ἁγίαν σάρκα Χριστοῦ, ὡς ἐπὶ πέτρᾳ.

Ὁ σεισμὸς δηλοῖ τὴν ἐπὶ γῆς πραγμάτων μεταβολήν· ἡ ἀμαρτία τοίνυν δούλη οὖσα φύσει, ἐβασίλευσεν ἐν τῷ

B. f. 91.

Gr. cap. XXVII. 22.

v. 26.

* s. communio in baptismo. v. 31.

A. f. 112. a.

Δητῶ τῶν ἀνδράπων σώματι, ἀπαξ μὲν ἐπὶ τοῦ κατακλισμοῦ· δεύτερον ἐπὶ τῶν Σοδομιτῶν, μὴ ἐνεγκάντων τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ξένους βιασαμένων· τρίτον ἐπὶ τῆς μισητῆς Αἰγύπτου τῆς λαχούσης, ἄνδρα τὸν Ἰωσήφ, σιτομετροῦντα πᾶσιν, ἵνα μὴ διαφθαρέωσι λιμῶ· ἀλλ' οὐκ ἤνεγκε τὴν εὐτυχίαν, εἰς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐξυβρίσασα· οἱκέτις δὲ ἐκβαλοῦσα τὴν ἑαυτῆς δέσποιναν, ἡ ἐξ ἔθνων ἐκκλησία, ἡ δούλη οὖσα καὶ ξένη τῶν ἐπαγγελιῶν, τὴν εὐγενίδα καὶ κυρίαν συναγωγὴν ἐκβαλοῦσα, γέγονε κυρία καὶ νύμφη Χριστοῦ.—Διὰ πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος σείεται πᾶσα ἡ γῆ· τὸ τέταρτον οὐ δύναται φέρειν· ἡλθε γάρ τὸ μὲν πρῶτον διὰ νομοδιδασκάλων· δεύτερον δὲ διὰ προφητῶν· τρίτον διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἑαυτὸν φανερῶς ἐπιδεικνύς· τέταρτον κριτὴς ζώων καὶ νεκρῶν ἐρχόμενος· οὗ τὴν δόξαν σύμπασα κτίσις οὐ μὴ βαστάξῃ.

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΟΙΜΙΑΣ.

Cap. I. 4.
A. f. 4. a.
Pelt. lat. p. 29.

ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ. Τοὺς μὲν ἀδελφεὶς φησὶ καὶ τὴν διάνοιαν ἀπρολήπτους, φρονίμους ποιήσῃ· νῦν γὰρ τὴν φρόνησιν πανουργίαν ὀνομάζει· τοὺς δὲ ἔτι νέους καὶ διὰ τοῦτο παιδεύσεως χρῆζοντας, σοφοὺς καταστήσειεν, ὃ ταύτῃ τῇ βίβλῳ προσέχων τὸν νῦν κατ' ὃ δεῖ διὰ γὰρ τοῦτο τὴν αἰσθησιν πρὸ τῆς ἐννοίας ἔταξεν, ἵνα καὶ τὸν ἀρμοδιώτερον τρόπον ὑποδείξῃ τῆς τῶν νέων διδασκαλίας· ὅτι περ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ τὴν διάνοιαν ἀναχθέντες, ἔσονται σοφοὶ καὶ αὐτοί· ἀλλ' ἐπειδήπερ ἀκάκων καὶ νέων ἐμνήσθη, ἵνα μὴ παρὰ τῶν ἐν ἀκμῇ τοῦ τε φρονεῖν καὶ τῆς ἡλικίας καταφρονηθῇ, ὡς νέων ἐς καὶ μειρακίων παιδευτήριον ἦδε ἡ βίβλος.

Παιδευτὴς ὁ παροιμιαστὴς, καὶ τῆς τῶν νέων στοχαζόμενος ἔξεως, ἐν ἀπαγορεύσει τῆς μαιφονίας, ἐν πρότερον τίθησι τὰ δοκοῦντα ἐξ αὐτῆς περιγίνεσθαι κέρδη, ὡς ἂν μὴ λάθῃ δι' ὧν ἀποτρέπει τὸν φόνον, μᾶλλον προτρεπόμενος· ἀλλὰ πολλὰ τὰ ἐκ ψιλῆς τῆς προσηγορίας ἀποτρέποντα τὸν ἀκούοντα προθεῖς, ὅφρ' ὅποτε ἐπάγει τὰ ἀπὸ τῶν τοιούτων τοῖς τοιούτοις περιγενομένα κέρδη· μὴ ὑπόσχῃς οὖν τὴν ἀκτὴν ἀσβεβῶν διδάγμασιν· σκόπησον γὰρ πρότερον ἐφ' οἷαν σε κοινωνίαν προτρέπονται, καὶ τίνων ἐργάτην γενέσθαι παρακαλοῦσιν· ἐν γὰρ ἐπὶ περίαν ὀνήσιμον ἄγουσιν, οὐκ ἐπ' ἐργασίαν ἐλευθέροις προσήκουσαν, ἀλλ' ἐκχυσιν αἵματος, καὶ τούτου δικαίου, οὐκ ἀφορμὴν δεδοκότος, ἐν λύπῃς αἰτίαν παρεσχηκότος, ὡς καὶ αὐτοὶ συνομολογοῦσι καὶ λέγουσιν· ἐλθε μεθ' ἡμῶν, κοινωνήσων αἵματος, κρύψωμεν εἰς γῆν ἄνδρα δίκαιον.

Cap. VI. 6.
A. f. 31. a.

Ὡστε μὴ πρόφασιν ἔχειν τὸν ἐκνηρὸν εἰς ἀσθένειαν καταφεύγειν, παρέλαβε ζῶον ἀσθε-

vile est, regnavit in corpore hominum mortali, semel quidem diluvii tempore: iterum apud Sodomitas qui terrae fertilitate non contenti, hospitibus quoque vim faciebant: tertio denique in exosa Aegypto, quae nacta virum Iosephum, cunctis triticum distribuentem ne fame perirent, non tulit sapienter felicitatem suam, filios Israhelis iniuria adficiens. Ancilla vero expellens dominam, ecclesia ex gentibus est, quae ancilla cum esset et extranea promissionibus, nobilem et dominam synagogam eiiciens, facta est domina et sponsa Christi.—A Patre et Filio et sancto Spiritu terra universa concutitur. Quartum ferre non potest. Venit primo per legislatores: secundo per prophetas: tertio per evangelium ipse semet palam ostendens. Quarto iudex vivorum et mortuorum veniet, cuius gloriam universa creatura ferre non poterit.

APOLLINARIS. Incautos, inquit, et improvida mente homines faciet prudentes: namque astutiam hoc loco dicit pro prudentia. Adhuc autem adolescentulos, ideoque institutione egentes, sapientes reddet, si quis huic libro mentem ut par est intendet. Ideo enim sensum cogitationi praemisit, ut convenientiorem locum ostenderet adolescentulorum institutionis: quia a sensilibus ad intellectualia mentem provehentes, ipsi quoque fient sapientes. Sed quia innocentium et adolescentium fecit mentionem, cavet ne ab iis, qui in prudentiae atque aetatis flore sunt, liber hic spernatur, tamquam adolescentium ac puerorum magisterium.

Puerorum institutor, hic proverbiorum auctor, et adolescentium divinans indolem, dum a caede deterret, haud prima statim ponit quae illinc videntur confieri lucra, ne incautus dum dehortatur, ad caedem potius impellat: sed multis praemissis quae vel solo nomine audientem detertere possunt, sero demum addit ea quae improbis ab eiusmodi criminibus lucra accedunt. Ne praebeas itaque aurem impiorum magisterio: immo in primis expende ad quamnam te sodalitatem invitent, et quae agere suggerant. Non enim ad utilem vitae rationem trahunt, nec ad opus liberis hominibus dignum, sed ad sanguinis effusionem, et quidem iusti, nec occasionem facinori praebentis, nec molestiam alicui creantis; ut et ipsi confitentur, dum aiunt: veni nobiscum; particeps esto sanguinis; obruamus sub terra hominem iustum.

Ne piger praetextum obtendat infirmitatem suam, sumit exemplum de infirmo animali,

et tamen ob operae sedulitatem laudato : et cuius non solum utile est opus, sed mirabile ac sapiens : emendat enim naturae defectum, artis sollertia, seque fortioribus anteponit. Vel, per formicam quidem practicam videtur inuere vitae rationem; per apem vero rerum contemplationem, quam puri aequae ac impuri, sapientes et insipientes, ad animae sanitatem referunt.

Opus naturale nostrum, veritas atque virtus. Sicut ergo qui relictis agriculturae laboribus vagatur, ita etiam hic doctrinam vitaeque regulam omittens, et vias ad rectitudinem ducentes, vanum laborem exantlat.

Quoniam qui iustitiam operatur, ex Deo est; Deus autem vita est; impius vero tendit ad mortem, quae vitae contraria est. Vel quia omni studio impius ad propriam mortem decurrit.

Nonnullorum dissipatio, fit redituum accessio, Deo illis addente cū fidelibus oeconomis alias opes. Aliorum autem cocervatio, fit causa deminutionis. Neque id tamen in cunctis accidit, ne virtus fiat coacta Ceterum qui in corpus congregat, corruptionem parat.

Pati iniuriam mavult, quam inferre. Dominus gloriatio eius est, vindexque eius fit, puniens qui illum inique laedunt.

Affectiones eius utpote absurdas, desideria non voluntates appellavit, quas inertes dicit; ne si forte voluptaria optaret, etiam ad honesta torpens, necaretur.

Ne temere testimonium dicas apud magistratus, qui aliquid rescire volunt : nam si res aliter apparuerit, ad te debitum recidet quod non poteris solvere. Nemo enim pro alio bonus, sed sibi soli vix sufficiet. Exigent certe, quae tu spoponderis, magistratus. In moralibus, opera exigitur : in intellectualibus recte de Deo et mundo opinandum est. Quae nisi fiant, auferent operimentum tuum, et spiritualium virium tuarum solamen. Nam latera, vires significant. Sicut apud Iobum de diabolo : latera eius aenea, id est vires vocis ministræ. Montes Sionis latera aquilonis. Sancti montes sunt Sionis et latera eius, sive virtutes, oppositæ boreae. Vel sic : qui olim erant latera boreae, nunc Sionis montes sunt.

Invidum dicit hominem illiberalem, et divinæ scripturae contemptorem. Cave igitur ne cum hoc mediteris de sacrae scripturae

νές διὰ τῆς ἐργασίας ἐπαινούμενον· εὐ γὰρ δὴ τὸ χρήσιμον μόνον ἔχει αὐτῆς τὸ ἔργον, ἀλλὰ καὶ τὸ θαυμαστὸν καὶ σοφόν· διωρδῶσατο γὰρ τὸ τῆς φύσεως ἐλλιπὲς τῇ τῆς τέχνης σοφίᾳ, καὶ τῶν ἰσχυρῶν προτέθειται· ἢ διὰ μὲν τοῦ μύρμηκος, τὴν πρακτικὴν ἔεικε δηλοῦν ὁδόν· διὰ δὲ τῆς μελίττης, τὴν τῶν ὄντων θεωρίαν, ἣν τινὰ καθαρὸν καὶ ἀκάθαρτον, σοφὸν καὶ ἄσοφον, πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ὑγίαν προσφέρονται.

Ἡμῶν γὰρ ἔργον κατὰ φύσιν ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀρετὴ· ὡς εὖν ὁ τοὺς πόνους τῆς γεωργίας ἀφίεις πλανᾶται, οὕτως καὶ οὕτως καταλιπὼν τὴν διδασκαλίαν καὶ πολιτείαν, καὶ τὰς ἐπ' εὐθείαν φερούσας ὁδούς, μάταιον πόνον ἀντλεί.

Ἐπεὶ ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, ἐκ θεοῦ γέγονεν, ὁ δὲ θεὸς ζωὴ ἐστίν, ὁ δὲ ἀσεβὴς διώκεται εἰς θάνατον τὸν τῆς ζωῆς ἐναντίον· ἢ ὅτι πᾶσα ἡ σπουδὴ τῷ ἀσεβεῖ καὶ ὁ δρόμος πρὸς θάνατον αὐτοῦ ἐστίν.

Τῶν μὲν ὁ σκορπισμὸς, προσόδου ὑπόθεσις γίνεται, τοῦ θεοῦ προστιθέμενος αὐτοῖς ὡς πιστοῖς οἰκονόμοις ἕτερα χρήματα· τῶν δὲ ἡ συναγωγὴ, ἐλαττώσεως· οὐ συμβαίνει δὲ ἐπὶ πάντων, ἵνα μὴ ἀναγκαστὸν γένηται ἡ ἀρετὴ· καὶ ἄλλως δὲ, ὁ μὲν εἰς τὸ σῶμα, φθοράν.

Ἀδικηθῆναι γὰρ οὐκ ἀδικῆσαι αἰρεῖται· ὁ δὲ κύριος καύχημα αὐτοῦ ὢν, ἐκδικητὴς αὐτοῦ γίνεται, τιμωρούμενος τοὺς ἀδικούντας αὐτόν.

Τὰς ἔξεις αὐτοῦ ὡς ἀλόγους εὔσας, ἐπιθυμίας εὐ βουλήσεις ἐκάλεσεν, ἃς ἀνιήτους εἶναι φησί, μήποτε δὲ τῶν ἡδέων ἐπιθυμῶν, καὶ πρὸς τὸ καλὸν ὁκνῶν ἀναίρεται.

Μὴ μαρτύρει προπετῶς διδασκάλοις περὶ τινων βουλευμένων μαθεῖν· ἄλλοις, γὰρ ἐκείνους φανέντες, ἐπὶ σὲ τὸ χρέος ἥξει μὴ δυνάμενον ἀποτίσαι· οὐδεὶς γὰρ ὑπὲρ ἄλλου ἀγαθός· αὐτῷ γὰρ μόγις ἀρκέσει· ἀπαιτήσουσι δὲ οἷς ἐνηγγύησω διδασκαλοὶ· ἐν μὲν ἡθικαῖς, πράξεις· ἐν δὲ γνωσεσιν, ὀρθῶς περὶ θεοῦ καὶ κόσμου νοεῖν· ὧν μὴ ἀποδιδόμενων, λήφονται τὸ σκέπον καὶ διαναπαύου· τὰς ψυχικὰς σου δυνάμεις· αἱ γὰρ πλευραὶ, θυνάμεως ἐμφαντικά· ὡς καὶ ἐν τῷ Ἰωβ περὶ τοῦ διαβόλου, αἱ πλευραὶ αὐτοῦ, πλευραὶ χαλκῆται· τουτέστι δυνάμεις φωνῆς διάκονοι· ὅρη Σιών τὰ πλευρὰ τοῦ βερόρᾳ· αἱ ἅγιοι ὅρη εἰσὶ τῆς Σιών, καὶ πλευραὶ αὐτῆς· ἥτοι δυνάμεις ἀντικείμεναι τῷ βερόρᾳ. Ἡ οὕτως· οἱ πάλαι ὄντες πλευραὶ τοῦ βερόρᾳ, νῦν εἰσὶ τῆς Σιών ὅρη.

Βάσκανον τὸν μικροπρεπῆ καὶ τὴν θείαν γραφὴν ἐξευτελιζόντα φησί· μὴ συσκέπτου εὖν περὶ θεωρημάτων γραφῆς τῷ τοιούτῳ, μηδὲ ἀποκαλύ-

Cap. IX. 12.
A. f. 45. b.

Cap. XI. 19.
A. f. 53. b.

v. 24.
A. f. 54. a.

Cap. XIX. 11.
A. f. 81. b.

Cap. XXI. 25.
A. f. 89. a.

Cap. XXII. 26.
A. f. 94. b.

Cap. XXIII. 5.
A. f. 96. b.

ψης αὐτῇ τὰ μυστικὰ τῆς γραφῆς· τῷ γὰρ ἑτεροδόξῳ καὶ κακοδιδασκάλῳ οὕτε μεταδιδόναι δεῖ τῶν ἁγίων λόγων, οὔτε μετέχειν τῶν αὐτοῦ. Διὰ δὲ τοῦ παραδείγματος τῆς πόσεως τῆς τριχῆς, τοὺς τῶν ἑτεροδόξων λόγους δηλοῖ, δηλητήρια μᾶλλον ὄντας ἢ τροφάς· ἐξεμέσει γὰρ αὐτὸν καὶ λοιμανεῖται· ἐντεῦθεν δείκνυται ὅτι οὐ περὶ αἰσθητοῦ θείπου τοῦ λελεγμένα, περὶ δὲ λόγων καλῶν.

Cap. XXIII. 32.
A. f. 99. b.

Καθ' ὅσον γὰρ ὑπὸ ὀφειῶς δηχθεῖς, εὐδίας μὲν οὐκ ἔχει τὴν αἰσθησιν τῆς οἰκίας, ὕστερον δὲ ἀπολείπεται, οὕτως καὶ ἐνταῦθα· ὁ δὲ κεράστης ζῶν πονηρότατον, ἀποκρύπτων μὲν αὐτοῦ τὸ σῶμα πᾶν ἐν ταῖς ψάμμοις, ἄνω δὲ νεύοντα καταλιμπάνων τὰ κέρατα, ὥστε ἐπὶ σκολήκων σαλεύων τὰ τοῦτοις ὡς τροφῇ προσέχοντα διαφθείρει ζῶν.

v. 34.
ibid.

Ὁ παντὶ ἀνέμῳ διδασκαλίας περιφερόμενος, ναυαγήσει ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· χωρεῖ γὰρ εἰς βυθὸν ταιούτος· οὐκ ἐπινηχεται χωρὶς οἰκίας, προσβόλῃς προσαρτάτων καὶ πέτραις δόγμασιν ἁλλοτριῶν· καὶ κατακείσεται ἐν νεκρῶν καὶ λέγων· δικαία ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ· ὅτι τὴν καλλίστην διδασκαλίαν μαθὼν, οὐ προσεῖχον, ἀλλὰ τῆς εἰς ἀπώλειαν φερούσης ἐφρόντισα.

v. 35.
B. f. 100.

Μετανεύοντες ἐφ' οἷς ἡσέβησεν ὑπέκειται πρόσωπον· οὕτως εἰρησθαι νομίζω καὶ τὸ, ὃ γὰρ κατεργάζομαι, οὐ γινώσκω, ἀναισθητῶν πρὸς τοὺς αἰκισμοὺς αὐτῶν· ἡγνόουν, φησὶν, ἀσεβῶν ὅτι μὴ σώζειν αἶθεν ἀσέβεια· τὴν δὲ σφίαν σώζειν μαθὼν, ἔγνω· ὡς πρὸς τῶν ἀδελφῶν ἀναισθητῶς ἐτυπτόμην δόγματων· ἀπηληγνῶς οὖν, πότε γίνεται ὁρθρὸς ἡγνόουν, ἀνατέλλοντός μοι τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου, ἵνα ζητήσω μετὰ τῶν συνελευσόμενος.

Cap. XXIV. 3.
A. f. 100. b.

Ὁ σοφὸς ἄνθρωπος συμπληροῦται καὶ κομμεῖται θεωρητικῇ καὶ πρακτικῇ βίῃ· σοφία, τῇ γνώσει· συνέσει, τῇ ἐπιστημονικῇ ἔξει· αἰσθήσει, τῇ πράξει.

Vulg. XXX. 21.
A. f. 112. a.

Μετατίθεται τὰ ἔθνη· σεισμόν γὰρ νῦν οὐ τὸν κλονόν φησὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ τὴν ἀνατροπὴν τῆς καθεστῶσης πολιτείας· τὸ δὲ τέταρτον, αἱ μαρμαρυγαὶ τοῦ φωτός τῶν ἐξ ἔθνων βαροῦσι τοὺς ἀσθενεῖς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὀφθαλμοὺς, οὐ δυναμένους ἐνατενίσκειν αὐτῇ.

v. 24.
A. f. 113. b.

Ἐλάχιστα ἐπὶ τῆς γῆς οἱ προσελθόντες Χριστῷ· τὰ γὰρ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ μωρὰ ἐξελέξατο· οἱ σοφώτεροι εἰσὶ τῶν σοφῶν καὶ μέγιστοι ἐν οὐρανῶν· οὗς διδάσκει ὁ κύριος ἐργάζεσθαι ἕως ἡμέρας ἐστί· καὶ λευκαὶ εἰσὶν αἱ χώ-

sensibus, neque ei reveles scripturae arcana. Namque heterodoxo et malo magistro haud communicare oportet sanctas litteras, neque partem cum eo habere. Exemplo autem potati pili, heterodoxorum sermones denotat, qui venena sunt potius quam alimenta: namque his vescentem, vomere potius facient, et corrumpent. Hinc patet, non de materiali convivio dici haec, sed de sermonibus bonis.

Sicut enim a serpente percussus haud ilico sensum doloris experitur; ita heic etiam. Cerastes autem animal improbissimum, totum suum abscondit in arenis corpus, cornibus tantum superextantibus, quae vermium instar commovens, animalia quae ad pastum veluti accedunt, invadens perimit.

Qui omni vento doctrinae circumfertur, naufragium in futuro saeculo patietur. Ruit enim heic in abyssum, nec innatat carens gubernaculo, in extantes petras impingens dogmatum extraneorum. Deinde iacebit meditans dicensque: iustum iudicium Dei, quia cum optimam didicissem doctrinam, in ea non substi- ti, sed eius quae ad interitum ducit fui studiosus.

Poenitentis eorum quae peccavit, proponitur persona. Hoc sensu dictum quoque illud fuisse puto: quod operor, non cognosco; obduratus ad illorum flagella. Dum impie agerem, inquit, nesciebam, ab impietate non conferri salutem. Attamen sapientiam esse salutiferam non ignorabam. Interim irreligiosis dogmatibus sine sensu pulsabar. Ergo stupore oppressus, quandonam manere fieret nesciebam, et sol mihi iustitiae oriretur, ut quaerem qua in societate deinceps essem futurus.

Homo sapiens perficitur atque exornatur theoretica simul et practica vita: sapientia, ut Dei agnitione: prudentia, ut exercitatio animi habitu: sensu, ut praxi.

Transfert gentes. Nam terrae motum nunc nequaquam concussionem dicit terrae, sed praesentis vitae eversionem. Quartum autem, nimirum splendores lucis laedunt gentilium infirmos terrigenarum oculos, qui in illos intendere aciem nequeunt.

Minimi in terra sunt qui ad Christum accedunt (namque infirma mundi et stulta elegit) qui sapientibus sapientiores sunt et maximi in caelis; quos monet Dominus operari quamdiu dies est. Et, albae sunt regiones ad

messem. Et, parate alimoniam ante venturam irae hiemem. Symbolum vero sunt choerogrylli fidelium in vitae petra Christo habitantium. Quae autem intellectualis Pharaonis regnum destruxit ecclesia ex gentibus conflata, locustae propter hominum contemptum comparata, ducatu eius contra artificia diaboli militat, et Aegyptiorum labores diffilat. Idem vero ex ethnicis populus, voce absonus, veluti stellio, id est mentem confusam gerens, barbarum idioma loquens, quia tamen virtutibus innititur, in caelorum regno incolatum tenebit.

Absque rege est locusta; nam ne haec quidem, aequae atque apes, ducem habet; sed unaquaeque sibi dux: quia sponte quisque sua moventur, qui supra terrena se extollentes ad propositam iter faciunt vitam.

Cum accedis ad virtutem Deique agnitionem, isagogicum magisterium quaere. Nam postquam lacte potatus fueris, idque satis digresseris, erit tibi cibus solidus. Sin elementis omissis, ad perfectiora violenter irruperis, animae mortem pro esca invenies.

Scito, inquit, quod qui committit gloriam stulto, principatum, aut dynastiam, idem facit ei qui ligans in funda lapidem, et in altum iactans, sibi et aliis hac vana ostentatione male facit.

Fraudulenti heterodoxorum sermones suaviora vi penetrant in simpliciorum animas.

Rogat nos Satanas modo impuris cogitationibus nos titillans, et voluptatis mollitie attrahens: modo etiam articulatam si victus fuerit vocem emittens: cui resistendum est, bellum inexpiabile contra nos habenti.

Anima munda, divinac scientiae confidens, aut ea fruens, externas litteras non ut alimoniam sed ut bellaria sumit. Impura autem anima, falsam etiam scientiam, veram existimat.

Hypocrisis eius, qui in indumentis ovium lupus est, reprehende. Nam contumeliosus adversus veritatem, alienis ovibus nocet. Vel, reliquias virtutum ac scientiae ab iis tolle, qui male eisdem utuntur.

Qui peccatum suum celat, non ut poeniteat, sed ut clam peragat, hic bono non utetur successu, sed male semper vitam deget. At ille qui ad poenitentiam confessionemque venerit, misericordiam consequetur.

1) Animadvertite testimonium pro peccatorum confessione.

ραι πρὸς θερισμόν. καὶ ἐτοιμάζεσθε τὴν τροφήν πρὸ τοῦ μέλλοντος τῆς ὀργῆς τοῦ χειμῶνος· σύμβολον δὲ οἱ χοιρογρύλλιοι τῶν κατοικούντων πιστῶν ἐν τῇ τῆς ζωῆς πέτρᾳ τῷ Χριστῷ· ἡ δὲ τὴν τοῦ νεκροῦ Φαραὼ ἀπετήσασα βασιλείαν, ἐξ ἔθνῶν ἐκκλησία, ἀκρίδι διὰ τὸ πρὸς τῶν ἀνθρώπων μὲν καταφρονεῖσθαι παραβαλλομένη, τῷ αὐτοῦ κελύσματι κατὰ τῶν μεθεσίων στρατεύει τοῦ διαβόλου, καὶ τοὺς τῶν Αἰγυπτίων ἀφανίζει πόνους· ὁ αὐτὸς δὲ ἐξ ἔθνῶν λαὸς φωνὴν ἄσημον, ὥσπερ ἀσκαλαβώτης, τοῦτεστι συγκεχυμένην νόησιν, καὶ ἄγροικον λόγον προϊέμενος, ὅταν ἀρετῶν πράξεις ἐπερεΐδεται, ἐν τῇ τῶν οὐρανῶν βασιλείᾳ τὴν οἰκασιν σχήσει.

Ἀβασίλευτος ἡ ἀκρίς· σὺ γὰρ ἔχουσι τὸν ἡγούμενον ὡς αἱ μέλιτται, ἀλλ' ἐκάστη ἐαυτῇ ἡγείται· πρὸς τὸ ἀσυμφώνως κινεῖσθαι οἱ προαιρέσει κουφιζόμενοι τῶν γῆινων, καὶ εἰς τεταγμένην ὁδεύοντες τὴν ζωὴν.

Προσερχόμενος ἀρετῇ καὶ γνώσει, τὸν εἰσαγωγικὸν ζητεῖ λόγον· ποθεῖς γὰρ ὡς γάλα, καὶ περθεῖς, ἔσται σοι στερεὰ τροφή· ἐὰν δὲ τὰ στοιχειώδη ὑπερβάς τοῖς τελειοτέροις προβιάσῃ, θάνατον ψυχῆς ἀντὶ τροφῆς εὐρήσεις.

Γίνωσκε γὰρ φησιν ὅτι ὁ ἐγχειρίζων διέξαν ἄφρονι, ἀρχὴν καὶ δυναστείαν, ἑμοίός ἐστι τῷ ἀποδεσμεύοντι λίθον ἐν σφενδόνη, αὐτὸν τε κουφίζων, καὶ ἑτέρους δι' αὐτοῦ κακοποιῶν τῇ τούτων ἀλαζυνείᾳ.

Οἱ ἀπατηλαὶ τῶν ἑτεροδόξων λόγοι διὰ πειθανόητος εἰσδύνουσιν εἰς τὰς τῶν ἀφελεστέρων ψυχὰς.

Δέεται ἡμῶν ὁ σατανᾶς ποτὲ μὲν διὰ τῶν ἀμαθάρτων λογισμῶν γαργαλίζων ἡμᾶς καὶ τῷ λείῳ τῆς ἡδονῆς ἐπισπώμενος· ποτὲ δὲ καὶ φωνὴν οὕτως ἐναρξάμενος, ὡς ἡττηθεὶς προϊέμενος· ὅτι ἀντιστατὸν ἀσπνδον τὸν πρὸς ἡμᾶς ἔχοντι πέλεμεν.

Ψυχὴ καθαρὰ, θείας γνώσεως κατατολμῶσα ἢ κατατρυφῶσα, τοὺς τῶν ἔξω λόγους, οὐχ ὡς τροφήν, ἀλλ' ὡς χαρίεντας μόνον προσίεται· ἀκάθαρτος δὲ, καὶ τὴν ψευδώνυμον γνώσιν ἀληθῆ νομίζει.

Ὑπόκρισιν τοῦ ἐν ἐνδύμασι προβάτων λύκου ἔλεγε· ὕβριστής γάρ ὢν τῆς ἀληθείας, τὰ ἀλλότρια λυμαίνεται πρόβατα· ἢ τὰ τῶν ἀρετῶν λείψανα, καὶ τῆς γνώσεως τῶν κακῶς αὐτοῖς χρωμένων λαμβανει.

Ὁ κρύπτων τὴν ἑαυτοῦ ἁμαρτίαν οὐκ ἐπὶ τῷ μεταγνῶναι, ἀλλ' ἐπὶ τῷ λανθάνοντα πράττειν, οὗτος οὐκ εὐδοκῆσεται, ἀλλ' αἰεὶ κακῶς ὁδεύσει τὸν βίον· ὁ δὲ εἰς μετάνοωσιν ἐρχόμενος καὶ ἐξομολογούμενος 1) εὐκτετριθήσεται.

V. 17.
A. I. 111. a.

V. 32.
A. I. 117. a.

Cap. XXVI. 8.
A. I. 124. a.

V. 22.
A. I. 125. b.

V. 23.
A. I. 126. a.

Cap. XXVII. 7.
A. I. 127.

V. 12.
A. I. 128. a.

Cap. XXVIII. 13.
A. I. 131. b.

Cap. XXIX. I.
A. f. 133. b.

Ὁ μὲν γὰρ ἐλέγχων ἰᾶται· ὁ δὲ σκληροτρά-
χηλος ὑβρίζων, οὐκ ἰᾶται, ἀλλὰ καταισχύων
ἐρεθίζει.

v. 3.
A. f. 134. b.

Ὅς παιμαίνει ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, ἀπόλλυσι
τὸν πνευματικὸν πλοῦτον.

v. 19.
A. f. 136.

Ῥέπων γὰρ πρὸς κακίαν, οὐχ ὑπανέχεται
λόγοις ἀλλ' ἢ τιμωριῶν ὡς Φαραώ.

v. 24.
ibid.

Ὁ σπαταλῶν ἁμαρτάνει, καὶ δοῦλος ἐστὶ τῆς
ἁμαρτίας, ὕστερον δὲ ἐν αἰσθήσει γενόμενος,
εἰ κακῶν ἐστίν, ὀδυνηθήσεται.

Vulg. XXXI. 10.
A. f. 37. b.

Γυνὴ ἐν παροιμία, ἡ σοφία, καὶ ἡ ἐκκλησία,
καὶ ἡ κατ' ἀρετὴν ψυχὴ· ἀνδρεία δὲ, ἡ τῶν ἀν-
τικειμένων κρατούσα.

v. 14.
B. f. 38. a.

Οἱ γὰρ ὑπὸ τῆς σοφίας κατασταθέντες διδά-
σκαλοι, τοὺς πολυτίμους ἐμπρεύονται μαργαρί-
τας, οὐκ ἐκ μόνων τῶν κοινῶν ἐννοιῶν, ἀλλὰ καὶ
τῶν ἐναντίων.

FINIS APOLLINARIS.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ.

Cap. I. 4.
A. f. 3. b.
B. f. 10. b. qui
est Ottob. 117.

Παιδίῳ δὲ νέῳ φησὶν, οὗ τοῦ ἔξω ἀνθρώπου,
ἀλλὰ τοῦ ἐντὸς, σωματικὴν δίδωσιν αἰσθησίν·
συνεπιγεννῶνται γὰρ ἡμῖν αἱ σωματικαὶ αἰσθή-
σεις· ἐπειδὴ δὲ διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος κατὰ Παῦ-
λον, καὶ παιδικὴ τις ἐστὶ κατάστασις τῆς ψυ-
χῆς, καὶ ἀκμαιστὴ, καὶ πρεσβυτικὴ· οἱ γοῦν
ἐν Κορίνθῳ οἷα νήπιοι ἔτι ἐδεοντο γάλακτος τῆς
εἰσαγωγικῆς τοῦ εὐαγγελίου διδασκαλίας. Νεα-
νίσκος δὲ, ὁ τοῖς εἰδεσι τῆς ἀρετῆς πρὸς τὸ τέ-
λειον ἀπληρτισμένος· ἦται ὁ ζέων τῷ πνεύματι,
ὡς σφρυγῶν πρὸς πᾶν ἔργον τῆς εὐσεβείας. Πρεσ-
βύτερος κατὰ τὴν ψυχὴν, ὁ τέλειος τὴν φρόνη-
νησιν κατὰ Δανιὴλ· καὶ νῦν ἄρα παιδίον νέον
φησὶ, τὸν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς πωλιγενεσίας
ὡς παιδίον νέον γενόμενον, καὶ εὐθετον εἰς τὴν
βασιλείαν τῶν οὐρανῶν 1). τῷ δὲ οὕτως ἀρτιγενεῖ
παιδίῳ τὸ λογικὸν καὶ ἀθλόν τι γάλα ἢ τῶν
παροιμιῶν δίδωσι βίβλος, δι' αὐτῆς γεγυμνασμέ-
νη, αἰσθησίν τε τῶν παρόντων, καὶ ἐννοίαν
τῶν μελλόντων, ὡς μὴ ἐπιπτοεῖσθαι πρὸς ἡδο-
νάς, ἢ τοῦ βίου τὸ μάταιον. Ὡς δὲ τοῦ ἔσω
ἀνθρώπου τυγχάνουσιν ἡλικίαι, οὕτω καὶ αἰ-
σθήσεις τῆς ψυχῆς καὶ δυνάμεις· ὥστε λέγων,
ἐμοῖς λόγοις παράβαλε σὸν οὖς, τὸ εὐήκοον
ὑπεμφαίνει τῆς ψυχῆς· ὅταν λέγει, οἱ ὀφθαλ-
μοί σου βλεπέτωσαν ὁρᾶ, τὴν ὁρασὶν δηλοῖ
τῆς ψυχῆς· καὶ ὅταν παραινῇ λέγων, φάγε μέλι
υἱέ, ἵνα γλυκανθῇ σου ὁ φάρυγξ, τροπικῶς μέλι

IULIANI DIACONI.

Puero novello, inquit, non exterioris sed
interioris hominis, corporalem dat sensum.
Sunt enim nobis congeniti corporales sensus.
Sed quia duplex est homo, iuxta Paulum, et
est etiam quidam puerilis status animae, nec
non iuvenescens, et denique senilis; ideo Co-
rinthii quasi infantes adhuc lacte egebant ele-
mentaris doctrinae evangelii. Adolelescens au-
tem, qui virtutis formis perfecte instructus
est, sive fervens spiritu, et ad omne pietatis
opus alacer. Senex animo, qui perfectam ha-
bet prudentiam, sicuti Daniel. Et nunc qui-
dem forte dicit recentem puellum, scilicet
per regenerationis lavacrum, factum veluti
puerum, et regno caelorum idoneum. Huius-
modi autem nuper genito infanti rationale
quoddam et absconsum lac suppeditat liber
proverbiorum, (si modo in ipso exerceatur)
sensusque praesentium rerum, et futurarum
intelligentiam, ne voluptatibus vitaeque va-
nitati succumbat. Sicut autem interioris homi-
nis sunt aetates, ita etiam animae sensus ac
vires. Quare cum dicit: sermonibus meis au-
rem tuam praebe, animae attentionem in-
nuit. Cum vero dicit: oculi tui videant ae-
quitatem, animae visum denotat. Postremo
cum hortatur, dicens: comede mel, o fili,
ut dulcorentur fauces tuae, tropice mellis vo-

1) Sic in homiliis patrum latinorum, v. gr. S. Augustini, *infantes* dicuntur etiam ii qui adulta iam aetate baptismum suscipiebant, tamquam vitae spiritalis initium.

cabulo appellat divinam doctrinam. Sed enim animam quoque sapientia attingit; dilige enim, inquit, illam ut te complectatur. Insuper et animae odoratum, Christi scilicet unguentorum, sectatur: in odorem quippe unguenti tui, inquit, ego Christi sponsa curro. Licet etiam in vocabulo novelli pueri, humanum genus intelligere; inveteratum autem, Deum, uti apud Daniele. Namque inveteratus dicitur qui antiquus est.

ARETHAE.

Id est in medium progressa ac dilatata bonorum operum exhibitione, fiduciam sumens ex concordia scientiae cum moribus. Quantum enim dilatantur bona et diffunduntur, tanto maiorem confidentiam capit, fore ut non confundatur: qua spe freta, in altitudinem insuperabilem attollitur, incrementorum accessionibus amplificata. Atque inde cunctis urbibus inelamat, et illarum dynastas subiugat.

OLYMPIODORI.

Parabola apud scripturam dicitur non modo sermo per similitudinem inductus, sed etiam quilibet sapientia conditus sermo. Namque et Balaamus assumpta parabola loquebatur. Et David: aperiā, inquit, in parabolis os meum. Quo loco non similitudines exponit, sed sapientes sermones.

Hauri doctrinas ex divinis scripturis, et potum ex puteis pietatis. Fons nimirum appellatur copulata nobis a Deo iam inde ab initio scientia, unde potus scaturit mentem laetificans, qui et in plateas diffunditur, in quibus sapientia confidenter versatur. Non sinit autem nostri fontis aquas extra effundi, ut in alienos deriventur; sed res augustas, iubet clam habere hominibus suam vitam agentibus.

AQUILAE ET THEODOTIONIS.

An qui corda ponderat, ipse non intelliget? Significant autem ponderatam alicui a Deo sive misericordiam sive punctionem. Id est ponderante Deo cogitationes et consilia cordium toto illorum vitae tempore. Flatum vero dicit animam.

SYMMACHI.

Ne publica quidem reprehensio insipientem emendat.

φησὶν τὴν θείαν διδασκαλίαν. Ἀλλὰ καὶ ἄπτεται τῆς ψυχῆς ἡ σοφία· ἐράσθητι γὰρ αὐτῆς, φησὶν ἵνα σε περιλάβῃ· ἔτι γε μὴν ὁσφρησιν τῆς ψυχῆς τῶν Χριστοῦ μύρων, ἀντιλαμβάνεται· εἰς ὁσμὴν γάρ, φησι, μύρου σου, ἡ νύμφη Χριστοῦ δραμεύμαι. Ἔστι δὲ παῖδα νέου ὑπονοεῖν, καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν γένεσιν· παλαιὸν δὲ τὸν θεόν, ὡς ἐν τῷ Δαυὶδ· παλαιὸν γὰρ τὸ ἀρχαῖον.

APEΘA.

Ἀντὶ τοῦ διεξοδευμένη καὶ πλατυνομένη τῇ ἐπιδείξει τῆς ἀγαθοεργίας· ἐν τῷ σύνδρομον ἐράσθαι τῇ γνώσει τὸν βίον, τὸ πεπαρρησιασμένον εὐρίσκουσα· ὅση γὰρ πλατύνεται τὰ χρηστὰ καὶ ἐξαπλῶνται, τοσούτῳ καὶ τῇ ἀκατασχύντῳ τὴν παρρησίαν καταπλουτεῖ· οὗ σύμβατος, αἶρεται πρὸς ὕψος ἀμήχανον τῇ τῶν ἐπιιδόντων ἀναβάσει πυργουμένη, καὶ ἐκείθεν κηρυττομένη πόλεσιν ὅλῃς, καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς χειρουμένη δυνάσας.

ΟΛΥΜΠΙΟΔΩΡΟΥ.

Παραβολὴ εἶρηται παρὰ γραφῇ οὐ μόνον ὁ καθ' ἐρώσιον εἰσαγόμενος λόγος, ἀλλὰ καὶ πᾶς λόγος σοφός· καὶ Βαλαάμ γὰρ ἀναλαβὼν τὴν παραβολὴν ἔλεγε. Καὶ ὁ Δαυὶδ· ἀνοίξω γὰρ ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου· οὐχ ὁμιώματα διεξιὼν, ἀλλὰ λόγους σοφούς.

Πίνε διδάγματα ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν, καὶ πόματα εὐσεβείας ἀπὸ φρεάτων· τῆς συνεισθεύσεως ἡμῖν ἀπ' ἀρχῆς, παρὰ τοῦ θεοῦ γνώσεως πηγῆς προσαγρευμένης, ἀφ' ἧς ἀναβλύζει πόματα εὐφραίνοντα νῦν, ἅπερ πορεύεται ἐν ταῖς πλατείαις, ἐν αἷς ἡ σοφία παρρησίαν ἄγει· οὐκ ἐπιτρέπει δὲ ὕδατα τῆς ἡμετέρας πηγῆς πρεκχύσθαι, ὥστε εἰς ἀλλοτρίους χωρεῖν, ἀλλὰ κρύπτειν τὰ σεμνὰ, ἀπὸ τῶν χειρῶν βίον ἔχοντων.

ΑΚΥΛΑ ΚΑΙ ΘΕΟΔΟΤΙΩΝΟΣ.

Μὴ τι ὁ σταθμίζων καρδίας, αὐτὸς οὐ συνήσει· ἐμφαίνουσι δὲ τὴν γινομένην σταθμῶν, εἴτε ἐλεευσύνην ἀπὸ κυρίου τινι, εἴτε κολάσεις· οἷον ἐν σταθμίζοντος τοὺς διαλογισμοὺς καὶ τὰς βουλάς τῶν καρδιῶν, ὅλου τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς αὐτῶν· πνεύνη δὲ λέγει τὴν ψυχὴν.

ΣΥΜΜΑΧΟΥ.

Ὅτι οὐδὲ δημοσία ἐπιτιμήτης σωφρονίζει τὸν ἄφρονα.

FINIS COMMENTARIORUM IN PROVERBIA.

ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕΖΕΚΙΗΛ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ.

EX APOLLINARIS IN EZECHIELEM COMMENTARIIS.

CAP. I.

Cod. ottob. vat.
452. f. 192. a.

v. 1.

v. 4.

v. 7.
cod. f. 192. b.

v. 8.

v. 10.

Καρ' ὕδαρ τιτάμιεν ἐν ῥᾷ καὶ Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ ὀπτασίας εὐ μάτην· ἐπεὶ καὶ ὕδατι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπεικάζεται.—Φωτεινὰ γὰρ τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα, καὶ ἡ τοῖς πάσχουσιν ἐνίοτε σκυθρωπά· τὰ γὰρ ἐνδοθεν τῶν φοβερῶν καὶ κολαστικῶν, φαιδρὰ καὶ τερπνὰ· χρηστότης δὲ αὕτη καὶ σωτήριος τοῦ παντός πρόνοια, συμφερόντως καὶ τὰς ἐπιτιμήσεις ἐκπέμπουσα.

Ἀκαμπής ἡ στάσις, καὶ μετέωρος εὐκ ἐπίγειος, καὶ βροῆς ἡ χήλη γεπτόντου καὶ ἡμέρου ζῶου διὰ τὴν περὶ ἀνθρώπους καὶ περὶ γῆν ἐνέργειαν ἀγαθουργόν.—Φαιδρὰ γὰρ τὰ εὐράνια καὶ ἀσκότιστα.

—Καὶ ἐν τούτῳ πάλιν τὸ λογικὸν τῶν δυνάμεων· μόνουσι λέγων· νόει ἐν ταῖς ῥηθεῖσιν, μὴ τὰς εὐρανίους μόνον δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τὰ ὁρώμενα ἅπαντα· ἐπεὶ καὶ εἰς τῶν ἀπάντων δημιουργός· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τύποις τῶν ἐρωμένων φαίνονται, οὐχ ὥστε ἡμᾶς τερατόμορφα τινα νοῆσαι τὰς ἀγγελικὰς φύσεις, ἀλλ' ὥστε τὴν τε πρὸς ἡμᾶς συμφωνίαν μαθεῖν τῶν ἀοράτων δυνάμεων, καὶ τὴν κατὰ πάντων τοῦ Θεοῦ δεσποτείαν· αὐτίκα εὐκ ἀλόγων μόνον μορφὰς ὁρᾷ, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων· καὶ ταύτας εὐ διηρημένας ἀλλὰ συνημμένας· εἰ γὰρ καὶ πολὺ τὸ διάφορον ἡμῶν τε καὶ τῶν ἀλόγων, ἀλλ' εὐν εὐ κατὰ πάντα ἀλλήλων διηρήμεθα· ἀλλ' ἔχουμεν καὶ πρὸς τὰς λογικὰς δυνάμεις τινὰ κοινωνίαν, πρὸς μὲν τὰ φαινόμενα διὰ τοῦ σώματος, πρὸς δὲ τὰς ἄνω δυνάμεις διὰ τῆς ψυχῆς. Καὶ μεθ' ἕτερα. Καὶ διὰ μὲν τῶν ἀνθρώπων τὸ λογικὸν μηνύουσι, διὰ δὲ τοῦ λέοντος καὶ τοῦ μόσχου, ὡς καὶ ἡμέρων καὶ ἀγρίων δεσπότης ἐστὶν ὁ Θεός, πάντα πρὸς τὸ λυσιτελοῦν ἐξ ἀρχῆς πεποιηκώς· τὸ δὲ τοῦ ἀετοῦ, ὁμοῦ τὴν τῶν νηκτῶν καὶ πτερυγίων φύσιν

σημαίνει, ἐπεὶ περ ἐκ τῶν ὑδάτων ἐκατέρων τούτων φύσις γεγένηται· καὶ ὥπερ οἱ Ῥωμαῖοι τὰς βασιλικὰς εἰκόνας γράφοντες, τοὺς τε δορυφόρους παριστῶσι, καὶ τὰ ἔθνη ὑποτεταγμένα παιοῦσι, τὸν ὁμοῖον τρόπον κἀνταῦθα, ἐπειδὴ ὡς βασιλέα διὰ τῆς ὀπτασίας σχηματίζει τὸν θεὸν ὡς ἐπὶ θρόνου ὀχούμενον, πάντων τῶν ἐπὶ γῆς δέικνυσι τὰς εἰκόνας, τῷ τε σχήματι τὸ πρέπον ἀποδίδου, καὶ τὴν κατὰ πάντα τοῦ Θεοῦ διδάσκων δεσποτείαν.—Δηλοῖ δὲ πάλιν καὶ τὸ λογικὸν ἐν τούτῳ καὶ τὸ ἰσχυρὸν, καὶ τὸ εἰς ἡμᾶς εὐποιητικόν, μετὰ τοῦ κατάγεισθαι, μήτε ταπεινῶσθαι τῇ τῶν ταπεινῶν προνοίᾳ, ἀλλ' ὑψηλὸν εἶναι καὶ εὐράνιον.—Αἱ γὰρ πρὸς Θεὸν ἀνατάσεις, καὶ ἡ ἐν αὐταῖς ἐπιφαινεμένη κυφότης εὐρανοπόρος· εὐδαμῶ γὰρ γυμναὶ τῆς εὐρανίου φρονήσεως φαίνονται, εὐδὲ ἀπρεπεῖς διὰ γυμνότητα καθάπερ ἄνθρωποι, τὰ πρὸς Θεὸν ἐν ἐκστάσει μεγαλυνόμενοι τὰ κατ' αὐτοὺς ἐν πράξεσι ταπεινῶνται.

Τὴν ἐν κύκλῳ τῶν πραγμάτων περιφορὰν σημαίνει, τὴν ἐν ἀρχῇ καὶ ἐπιδοσει καὶ τέλει· καὶ κρίσει τὰς καὶ ἐλέῳ τῷ παρὰ Θεοῦ κυκλοῦν διαδοχὴν ἐξειλιττουσιν· κινήσεις δὲ ἰδία τοῦ τροχοῦ κατὰ πνεύματος ἐνέργειαν· ὅτι τὰ πράγματα περιάγεται ῥαδίως καὶ εὐ βίᾳ· ἀλλ' εὐν ἀκολούθητι κατὰ περιαγωγὴν πρὸς τὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος βούλημα· καὶ πάλιν διὰ τὰς ἐν πολλοῖς γένεσι καὶ χρόνις ἐγκυκλίους περιαγωγὰς τῶν πραγμάτων.—Ἐπαναλαμβάνεται τοῦτο διὰ τὸ δοκεῖν μὴ εἰς τοῦμπροσθεν ὁδεύειν τὰ πράγματα, ὅσον τῇ τοῦ κόσμου μεταστροφῇ καὶ ῥοτῇ.

Ἡ ὁρασις ὑποδείκνυσι τὸ ὑποκείσθαι Θεῷ τὰς λειτουργικὰς δυνάμεις, ὡς ἄρμα ἐκυσίως τρέ-

v. 11.

v. 18.
Cod. f. 192

v. 28.
cod. f. 193

χον ὑπὸ δεσπότη ἄνευ ἡνίων· τὸν δὲ Θεὸν ἐπάνω πάσης εἶναι θυνάμεως ἀπορροβίας καὶ ἀμνητὶ κρα-
τεῦντα καὶ ὑπάρχοντα ὑπερουράνιων καὶ ὑπὲρ
ἅπαν ὕψος.

C A P. II.

Ἐστῶτες γὰρ ἡ Θεία ἀκρόασις, οὐκ ἀνατε-
τραμμένον.

C A P. III.

Χωριζόμενος γὰρ αὐτῶν ἐπὶ πεταμοῦ ἐκαδέ-
ζετο, διὰ τὸ μὴ ἀρέσκεσθαι αὐτοῖς· ἐμφαίνει
δὲ διὰ τούτων τὴν τῶν ἐθνῶν κλησιν εὐκλωτέ-
ραν, εἰ καὶ δύσκολον ἀλλογλώσσους καλεῖν.

Ὁρᾷ γὰρ ἀτοπίας ἐπὶ πολὺ, παρὼν οὐ συν-
δικαίῃται αὐτοῖς, ἀλλ' ἡσυχὴ κάθηται θυμῷ κατ-
εχόμενος ἐκ τοῦ πνεύματος.—Σιωπῶν γὰρ τις
οὐκ ἀκίνδυνον ἔξει τὴν ἡσυχίαν· παρρησιαζόμενος
δὲ τὴν ἐκ τῆς σιωπῆς ἐκφεύγει τιμωρίαν, καὶ τὴν
ἐπὶ τῇ σωθέντι εὐφροσύνην λήπτει, καὶ ὁ ἀπό-
στολος δὲ κατακαίόμενον λέγει σωθήσεσθαι τὸν
ἐργάτην, διὰ πυρὸς δοκιμασθέντα, εἰ ἀνάτις
τοῦ ἑλῆθρου τῶν κατακαιομένων μαθητῶν· οὗτοι
γὰρ τὸ ἔργον.—Ἀντὶ τοῦ, ἤδη εὐτρεπὲς εἶδον τὸ
δικαστήριον.—Διὰ δὲ τῶν πραγμάτων κελεύει
γενέσθαι τὴν προφητείαν, καὶ προδηλωθῆναι δι'
ᾧ ὁ προφήτης παιεῖν ἐκελεύεται τὴν τῆς Ἱερου-
σαλήμ πολιτείαν.—Οὐδὲν ἡμερον διαλέγεται,
ἀλλ' ἀπηνὲς καὶ τραχὺ καὶ τιμωρίαν ἔχον.

Παιδοτρίβου δίκην ὁ δεσπότης καθάπερ τινα
ἀθλητὴν τὸν προφήτην ἀλείφει· προλέγων μὲν
αὐτῷ τὰ ἐσόμενα λυπηρά, καὶ τὰ ἐπαχθησόμενα
παρὰ τοῦ λαοῦ σκυθρωπά, ὑπομένειν καὶ καρτε-
ρεῖν παρακελεύεται, καὶ σιγὴν ἄγειν ἕως ἂν αὐ-
τὸς ἐπιτρέψει λαλεῖν.

Διδάσκων μὴ θεοιδέειν τοὺς θεὸν ἀθεῶς παρ-
ξύνειν ἐπιτηδεύοντας· εὐκαταφρόνηται γὰρ εἰ πα-
ράνομοι.

C A P. IV.

Θεοδορίτου καὶ Ἀπολιναρίου. Τοῦ Θεοῦ τὸν
τύπον ἐπέχειν ὁ προφήτης κελεύεται· διὸ καὶ τή-
γανον σιδηρεῶν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν τῇ

πολίνῳ διαγραφόμενης πόλεως εἶναι πρεσά-
τεται· διδασκόμενος ὅτι παρὼν ὁ Θεὸς καὶ ἐφ-
ρῶν τὰ κατὰ Ἱερουσόλων γινόμενα, οὐδεμίαν
αὐτοῦ ἀξιώσει προνοίας, ἀλλ' ὥσπερ τινι τει-
χείῳ σιδηρῷ διειργόμενος, οὔτε ὅρῳ δόξει τὰ
γινόμενα, οὔτε τῶν ἱκετευόντων ἀκούσεται.

Τὸ ἐν ποιῇ χοῖς δύο.—Εἰς ἐνδειξιν τῶν
ἐσμένων αὐτοῖς ἐν ταῖς ἐθνεσιν μiasμάτων. Καὶ
μετ' ὀλίγα. Σημαίνων δὲ καὶ τὴν τῶν ξύλων καὶ
φρυγάνων ἐνδειαν, διὰ τὸ μὴδὲν ἐπέισαντον ἔχειν.

C A P. V.

Ἀπολιναρίου καὶ Θεοδορίτου. Ἀνάγκη γὰρ
ἦν, ἅτε δὴ αἰχμαλώταις καὶ ἄλλοφυλοῖς ἐθνε-
σιν ἐπιμιγνυμένους οὐ κατὰ νόμον πολιτεύεσθαι,
ἀλλὰ πολλὰς ἐκ τῆς ἐπιμιξίας ἀφορμὰς εἰς πα-
ρανομίαν παραλαμβάνειν.—Δεικνὺς οἷς ἐνεστιν
τινὰ δόξα τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας ἔξω τῆς τῶν
πολεμίων γενέσθαι χειρὸς· εἴεν ὃ ἂν εὔται αἱ
μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ὑπὸ Μα-
κεδόνων φειρόμενοι.

Προσημαίνει καὶ τὰς μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐπ'
Ἀντιόχου τοῦ ἐπιφανοῦς γενομένας στάσεις· διὸ
ταῖς μυρίαις ἐκείναις περιέπεσαν συμφοραῖς· δια-
φερόντως δὲ προσαγγρεῖν τὴν κατὰ τοῦ δεσπότη
Χριστοῦ μανίαν, καὶ τὴν μετὰ τὸν σταυρὸν
γενομένην αὐτῶν πανελευθρίαν, καὶ εἰς πᾶσαν
τὴν εἰκουμένην διασποράν.

Ἀπολιναρίου καὶ Πολυχρονίου. Ταῦτα αὐτοῖς
ἐρμηνεύει μετὰ βραχεία· καὶ καλεῖ πῶρ τὸν λι-
μὸν καὶ τὸν θάνατον· διὸ τὰ δύο τέταρτα προσ-
έταξε τῷ πυρὶ παραθεσθῆναι· ὡς καὶ τούτου κα-
κείνου δίκην πυρὸς ἐπινεμεσμένου τοὺς αὐτοὺς· διὰ
δὲ τῆς ῥωμαίας, τὴν τῶν πολεμίων ἐφοδὸν ἐσή-
μανε, καὶ τὰς ὑπ' ἐκείνων γενομένας σφαγὰς,
τὸν διασκορπισμὸν, τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ τὴν
ἐσμένην διασποράν.

C A P. VII.

Ἐβλάστησεν ἡ ῥάβδος, ἤνθησεν ἡ ὑπερφη-
νία· ἵνα ἐπιτρέπηται τοῖς ὑπερφηάνοις ἡ κρίσις,
καὶ τοῖς πλεονέκταις ἐξουσία κατὰ τῶν ἀξίων·

Τὸ ἄφυκτον τῆς ὀργῆς δείκνυται, πανταχόθεν

v. 11.
cod. f. 195. b.

v. 8.
cod. f. 196. a.

v. 9.
cod. f. 196. a.

v. 17.
cod. f. 196. a.

v. 10.
cod. 197. b.

v. 15.
cod. f. 198. a.

τῶν δεινῶν περιεστώτων· τὸ γὰρ πεσεῖν ὑπὸ γῆν,
 v. 10. οὐδὲ ἀνταῖρειν ἔξ τῆς ἐχθροῦς.—Ὁδυρόμενοι γὰρ
 καὶ θρηνηῦντες περιστέραῖς μελετώσαις ἀπεικα-
 σθήσονται· στένουσι γὰρ ἔοικε τῶν περιστερῶν
 ἡ φωνή.—Οὐκ ἀδίκως ἐπάγω τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ
 v. 20. τὰς ἀξίας ἕκαστον ἀπαιτήσω δίκας.—Ὅρων γὰρ
 ἀόνητον τοῦ ἀργυρίου καὶ τοῦ χρυσοῦ τὴν κτή-
 σιν, περιόφονται αὐτὰ ἐρρίμμένα, εὐκέτι τὴν
 προτέραν ποιούμεναι φυλακὴν.

Θεοδωρίτου καὶ Ἀπολινάριου. Ποίαν γὰρ αὐτοῖς
 ὄνησιν παρέξει χρυσὸς ἢ ἀργυρὸς; λιμοῦ πολεμούν-
 των, καὶ τῆς σπάνεως τῶν ἀναγκαίων νέπικειμένης,
 δι' ἣν κεναὶ μὲν τροφῆς αἱ γαστέρες, αἱ δὲ ψυ-
 χαὶ τῶν σιτῶν ἐφίενται.—Τὸ γὰρ χρυσοῦ καὶ τὸν
 ἀργυρον κατὰ τοὺς τιμίους λίθους ὕλην ἔσχεν ἀλα-
 ζονίας ὁμοῦ καὶ ἀσεβείας· πολυτελεῖ μὲν κόσμον
 ἐκεῖθεν κατασκευάζοντες, εἰς εἰδώλων δὲ ἐργα-
 v. 27. σίαν τὰ πλεῖστα δαπανῶντες.—Ταύτας αὐτοῦς,
 φησιν, εἰσπράττειν τὰς δίκας, ὑπὲρ ὧν ἐπλεμ-
 μήλησαν ἀπαιτῶν τὰς εὐδύνους.

C A P. VIII.

v. 4. Οὐκ ἐκπλήσσεται νῦν ὁ προφήτης, οὐδὲ πίπτει,
 συνηθισμένος ἦδη τῷ θείῳ θείαματι.

v. 9. Οὐχ ἀπλῶς δὲ εἶπεν ἀνομίας, ἀλλὰ μεγα-
 λας· καὶ οὐκ ὁ θείνα ἢ ὁ δεινά, ἀλλὰ πάντες
 cod. f. 199. a. κατὰ ταυτὸν· ἐπαινέτι δὲ καὶ ἡ τοῦ ὄντος προσ-
 θήκη, ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ ναῶ.

v. 18. Καθάπερ γὰρ αὐτοὶ οὐ τὰ τῆς εὐσεβείας ἐξέ-
 cod. f. 199. b. τεῖλαν κλήματα, καὶ τὴν τῶν γειτόνων ἐπέτει-
 ναν βλάβην, οὕτως ἀφειδῶς ἐγὼ τὴν ἱατρικὴν
 ἐπάξω τομήν.

C A P. IX.

v. 10. Πολυχρονίου καὶ Ἀπολινάριου. Οὐκ ἀνήμερος,
 cod. f. 200. a. ἀλλ' ὡς δίκαιος μετὰ τοῦ φιλανθρώπου· τὸ μὲν
 γὰρ δίκαιον, ἐν τῇ τιμωρίᾳ γίνεται· τὸ δὲ φι-
 λανθρώπων, ἐν τῇ ἀναστάσει καὶ τῇ προρρήσει
 τῶν δεινῶν γνωρίζεται· διόπερ ἄξια ὧν ἔπραξαν
 ἀπέλαβον· ὅπερ ἐστὶ δικαιοσύνης τεκμήριον· τὸ
 δὲ ἐπόμενον, φιλανθρωπίας ἀπόδειξις.

C A P. XI.

v. 15. Οὐ καλὸν τοίνυν τὸ ἐπιβαίνειν τοῖς πάσχουσι
 cod. f. 201. a.

τὰ ἀπὸ κρίσεως Θεοῦ· οὐδ' ὅτι μὴ πέπονθέ τις
 ἦδη τὰ αὐτά, διὰ τοῦτο νομίζειν ὅτι προέκρι-
 ναι τοῦ πεπονθότος.—Τέως μὲν γὰρ αὐτοῦς φη-
 v. 16. σιν αἰχμαλώτους καὶ μετοίκους καὶ σποράδας πε-
 πόνηκα· ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ μετοικίᾳ τῇ προσδοκίᾳ
 τῆς τῶν συμφερῶν μεταβολῆς, καὶ ἐλπίδι τῶν
 ἀγαθῶν, παραψυχὴν αὐτοῖς παρέξομαι· τοῦτο
 γὰρ παρεδήλωσεν εἰπὼν, ἔσομαι αὐτοῖς εἰς ἀ-
 γίασμα μικρὸν.

C A P. XII.

Σημεῖον τῆς Σεδεκίου τυφλώσεως· ταῦτα δὲ
 πρὸς τὸ ἐξαγγελθῆναι τοῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ
 τῷ Σεδεκίᾳ.

C A P. XIII.

Οὐ γὰρ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων.

Κατὰ γὰρ τὰς τοῦ Ἱερεμίου φωνὰς ὁ βαβυ-
 λώνιος ὡς προφητεύοντας κατ' αὐτοῦ ἐτιμωρήσατο·
 ἡνίκα δηλονότι καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀπάτης ἐπιγνώ-
 mones γέγονασιν.

Ἀναφελῇ ποιῆσαι φησὶ τὴν χρῆσιν, ἀντὶ τῆς
 εἰρήνης ἣν προφητεύσατε, συντρίβειν καταγαγῶν
 ὡς κατὰ τοίχου τὴν διὰ λέλαπος.—Τρωτικῶς
 v. 20. διὰ τούτων τοὺς ἀπαλωτέρους καὶ χρηστοτέρους
 ἠνίκατο λόγους· τὰ τε γὰρ ὑπαυχένια καὶ τὰ ὑπαγ-
 κώνια ἀνάπαυλάν τινα καὶ θεραπέϊαν προσφέρει
 τοῖς μέλεσιν αἷς ὑποτίθεται· καὶ οἱ χρηστότεροι
 λόγοι καὶ ψευδεῖς ὄντες, πρὸς καιρὸν μὲν τὴν
 ἀκοὴν γαργαλίζουσι, διαστροφὰς δὲ παντοδαπὰς
 προσφέρουσι ταῖς ψυχαῖς· οὕτω καὶ αἱ ψευδοπρο-
 φήτιδες, τῇ μὲν λαῷ τὴν κατὰ ψυχὴν βλάβην,
 ἑαυταῖς χρηματικὸν περιεποιεῦντο κέρδος, τὰ
 δακνύοντα χρηστὰ προφητεύουσαι.—Ἵνα εἴπῃ ὅτι
 τοῖς περιάπτοις κέχρηται, καὶ κατὰ κεφαλῆς
 καὶ κατὰ βραχίονος, ὃ ἔτι καὶ νῦν παρὰ τισὶν
 ἐστὶν ἰδεῖν πολιτευόμενον· ἃ δίκαιως ἐπὶ τὸ πολὺ
 ὑπὸ γυναικῶν εἰώθε καὶ γυναικῶν γίνεσθαι.

Ταῦτα, φησὶ, ποιῶσαι, παντελῶς ἀφεῖλκον
 τῶν θείων νομίμων.—Τοῦ κέρδους τὸ εὐτελὲς
 λέγει.—Σμικροῦ γὰρ ἔνεκεν κέρδους, τοὺς μὲν
 ἐπηρεῖτε μάτην ἔτι τοῦ λαοῦ, τοὺς δὲ τιμωρίας
 εἶναι ἀξίους ἐλέγετε, τῇ τοῦ λαοῦ κουφότητι καὶ

v. 7.
cod. f. 201.v. 7.
cod. f. 202.
v. 9.
ibid.v. 12.
cod. f. 202.

v. 20.

v. 22.

εὐκολία κακῶς ἀποχρώμενοι.—Τουτέστι ποτὲ μὲν ἐπὶ σωτηρίᾳ ἑαυτῶν αἰτεῦσι γίνεσθαι παρὰ τῶν τὰ τριαῦτα ποιοούντων· ποτὲ δὲ πρὸς θάνατον τῶν ἔχθρων· τὸ γὰρ ἀποκτεῖναι ψυχὰς αἷς οὐκ ἔδει ἀποθανεῖν, ἀντὶ τοῦ ἀναιτίους· ὡς πολλῶν κατ' ἔχθραν τὰς μαγγανίας ταύτας αἰτεούντων γενέσθαι πρὸς ἄμυναν τῶν ἔχθρων.—Ὡς τῶν εἰς ἀσέβειαν ἐξοκειλάντων καὶ τῶν ταῦτα πραττομένων, κατὰ μὲν τὸν νόμον ὑπευθύνων ὄντων τῷ θανάτῳ· σχηματιζομένων δὲ τούτων δῆθεν πρὸς σωτηρίαν τῶν ὑπευθύνων τιμωρία.

C A P. XIV.

Οὐ τυγχάνουσι δὲ ἀποκρίσεως περὶ ὧν ἐπιζητοῦσιν, ὅτι μὴ ἐν καρδίᾳ ζητοῦσι θεόν, ἀλλ' ἐν προσώπῳ καθάπερ ἄνθρωπον.

Δῆλον δὲ ὅτι οἱ μετανόιας ὑπάρχοντες ἔρημαι, οὐδεμίαν ὠφέλειαν ἐκ τῶν δικαίων καρποῦνται· ὅτι γὰρ ἀκολουθεῖ τῇ μετανόια ἡ σωτηρία, μάρτυς ἡ θεία γραφὴ πανταχοῦ τοῦτο διδάσκουσα· Νινευῖται γὰρ οὔτε τὸν Νῶε οὔτε τὸν Ἰωβ οὔτε τὸν Δανιὴλ ἔχοντες, ἀλλὰ τὸν Ἰωάνν οὐχ ὑπερευχόμενον ἀλλ' ἀληθεύοντα, βουλόμενοι διὰ μετανόιας ἦραν τὴν σωτηρίαν· διδάσκει τοίνυν ὁ προφητικὸς λόγος ὡς οὐδεμίαν ἔξουσι συγγνώμην οἱ παρανομία συζῶντες, καὶ τῇ μετανόια χρησασθαι μὴ βουλόμενοι, δικαίους συναικῆν σεμνυνόμενοι.

C A P. XVI.

Ὑδατι, τῷ νόμῳ· τὸ αἷμα τὸ ἐν θυσίαις ἀσεβείαι, καὶ τοῖς σαρκὸς καὶ αἵματος πλημμελήμασιν.—Τῶν ἐν τοῖς ἄρχουσι πνεύματος.

Τὴν πορείαν σου κατεκόσμησα καὶ ἐφαίδρυνα.—Πρὸς ἐμὴν διακονίαν νῦντρέπισα ὡς εἶχεν ἐπὶ τῶν ἱερέων.—Τὸ εὐπρεπὲς διὰ πάντων καθ' ἣν ἔσχον δόξαν, καὶ τὰς νίκας ἐμφαίνων.—Οὐ γὰρ ἐν εἶδος τῆς κοσμοῦσης αὐτὴν λατρείας θεοῦ, ἀλλὰ διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων τῶν περὶ σῶμα.

Ἀπολιναρίου καὶ Θεοδώριτου. Ὀνομαστάτη φησὶ γενομένη, καὶ μέγα διὰ τοῦτο φρονήσασα, ἐμοῦ μὲν ἀπέστης, εἰς ἐσχάτην δὲ ἀκολασίαν

ἐξώκειλας, οὐχ ἓνα ἐραστὴν οὐδὲ δύο δεχομένη, ἀλλὰ πάντα τὸν διὰ σοῦ παρελθεῖν ἐθελήσαντα.

Ἀπολιναρίου καὶ Θεοδώριτου. Ταύτη τῶν κακῶν ἡ ἀρχή, τὸ καταλιπεῖν μὲν τὴν θείαν ἐλπίδα, τοῖς δὲ οἰκείοις ἐναβρύνεσθαι κατορθώμασιν.

Βρῶμα δαιμόνων, οἱ πρὸς ἡδονὴν αὐτῶν θυόμενοι.

C A P. XVII.

Θεοδώριτου καὶ Ἀπολιναρίου. Τὸν Ναβουχοδονόσορ διὰ τοῦτο ἠνίξατο, μέγαν μὲν ὀνομάσας, διὰ τὸ πολυθρύλητον γενέσθαι· μεγαλοπτερυγὸν δὲ, ὡς πλείστον τὴν ἡγεμονίαν ἐκτείναντα· μακρὸν δὲ τῇ ἐκτάσει, ὡς μεγαλόφροντα καὶ ἀλαζόνα· πλήρη δὲ αὐτὸν ὀνύχων ἐκάλεσεν, ὡς πολλὴν στρατιὰν ἔχοντα, καὶ τὸ ὀξύ καὶ τὸ δυνατὸν εἰς τὸ πλήττειν θηρίου δίκην τοῖς ἀντιλέγειν ἐπιχειροῦντας.

Ἐνταῦθα σαφῶς ἐδίδαξεν ὅτι οὐκ αὐτόματος εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐλήλυθεν, ἀλλ' ἀεράτως τοῦ θεοῦ παρακινήσαντός τε καὶ ἀγαγόντος. Λίβανον γὰρ τὴν Ἱερουσαλὴμ προσηγόρευσεν, οὐχ ὡς ἐπίσημον μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς κομῶσαν τηνικαῦτα καὶ οἰκητόρων πλήθει, καὶ τῶν κατὰ νόμον ἱερέων καὶ προφητῶν τὰ θεῖα προδεδωκότων.

Τὸν Ἰεχονίαν διὰ τούτων ἠνίξατο· ἐπίλεκτα δὲ ἔφη τῆς κέδρου διὰ τὴν βασιλείαν· ἄκρον δὲ τῆς ἀπαλότητος οὐ μόνον διὰ τὸ ὑψηλόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας· νέος γὰρ ὢν ἔτι, καὶ τὴν βασιλείαν ἐδέξατο, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ὑπέμεινεν· ἄρμυδιως δὲ καὶ τὸ ἀπέκνισεν τέθεικεν, ἐπειδὴ αἰτὸν αὐτὸν προσηγόρευσεν πλείστοις ὄνυξι κεχρημένον.—Τὴν Βαβυλῶνα διὰ τούτων ἐσήμανε· πάλιν δὲ αὐτὴν Χαναὰν ἐσήμανε διὰ τὴν τῶν τρόπων συγγένειαν.—Ἐπὶ τῷ αἰγυπτίῳ, φησὶ, τὴν ἰδίαν αὐξῆσιν ἔθετο, καὶ παρ' ἐκείνου προσεδόκησεν ἀρθείαν αὐξητικὴν κάτωθεν ἐκ ριζῶν ἀνάγειν αὐτὸν εἰς ὕψος δυναμένην.—Θαρρέειν δὲ αὐτὸν καὶ τῇ χώρᾳ φησὶν, ἣν ἔχει πρὸς αὐξῆσιν αὐτῷ συμβαλλομένην.—Οὐ τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει ταῦτα διαπραΐζεται, ἀλλ' ἐγώ σε δίκας εἰσπράξομαι, οὐχ ἁπλῶς σε τιμωρησάμενος, ἀλλὰ καὶ τῆς βασιλείας στήσας τὴν διαδοχὴν.

cod. f. 207. a. v. 7.

Ἀπολινάριου καὶ Πολυχρονίου. Ἀντὶ τοῦ μὴ ἀποβαλοῦσα τὴν ἀξίαν ἣν ἔλαβεν· τὸ οὖν ἡ ἀμπελος αὐτῇ περισπλεκόμενη ἐαυτὴν, ἐν τῷ αἰγυπτίῳ φησὶν ἐπεχειρίσεν ὁ Σεδεκίας ἐαυτὸν γῆσαι, τὸν βαβυλωνιον ἀπολειπὼν, οὐ βουλήσει τὴν ρίζωσιν ἔσχειν ὑφ' ὃν κυζάνετο μεγέθει μικρῇ τῇ μεθ' ὑπακοῆς.

C A P. XIX.

cod. f. 209. a. v. 1.

Σημαίνει δὲ τὰ μετὰ τὸν Ἰωσίαν συμβάντα· τέσσαρας γάρ, φησι, βασιλεῖς ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τῆς Ἰερουσαλήμ ἡγήσαντο, Ἰωαχὰς, Ἰωακείμ, Ἰεχονίας, Σεδεκίας.—Τὸν Ἰωαχὰς λέγει, ὃς Ἰωσίαν τὸν πατέρα διαδεξάμενος, καὶ περὶ τὸ θεῖον ἐγένετο δυσσεβῆς, καὶ περὶ τοὺς ὑπηκόους παράνομος· ἀλλὰ τοῦτον Φαραὼ Νεχαὼ τῶν Αἰγυπτίων τῆς παρανομίας τὰς δίκας ἐξέτισε· καὶ τοῦτο ἐσήμανεν εἰρηκῶς, συνελήφθη ἐν τῇ ἰδίᾳ διαφθορᾷ αὐτοῦ.

cod. f. 209. b. v. 14.

Δῆλον δὲ ὅτι τὰ πρὸ τῆς ἐπανόδου λέγει· τηκικαῦτα γὰρ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐρηνεῖτο· τὰς δὲ ἄλλοτρίαις παροιμίᾳ ἐγένετο θρήνου· εἰθῆσαι γὰρ οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τῶν μεγίσταις συμφοραῖς περιπιπτόντων λέγειν, μὴ πάσσοιμι διὰ ὃ θεῖνα πέπονθε· τοῦτο τοίνυν παραβελὴν ἐκάλεσε θρήνου.

C A P. XX.

A, f. 209. b. v. 1.

Οὔτοι πονηρὰ συζῶντες, καὶ τῷ τῆς μεταμελείας φαρμάκῳ ἰαθῆναι μὴ βουληθέντες ἐρωτᾶν ἐπειράθησαν τὸν δεσπότην, εὐχ' ἵνα πάντως τὰ κελευόμενα πράξωσιν, ἀλλ' ἵνα μάθωσιν, εἰ συμβαίνουνσι τοῖς οἰκείοις λογισμοῖς οἱ θεοὶ χρησμοί.—Ἀντὶ τοῦ μὴ φροντίσης αὐτῶν οἷα κηδεμῶν αὐτῶν ὑπάρχων· μὴ δέξῃ αὐτὴν τὴν ἐπερώτησιν.—Τούτοις, φησὶν, οἱ προφῆται, τοῖς πρὸς σε παραγενομένοις, καὶ τὰς ἐμὰς ὑπόδειξιν εὐεργεσίας, καὶ τὰς τῶν πατέρων ὑμῶν ἁμαρτίας ἀπρίσμησαι.—Οὕτως προσαγορεύσας τὰ τοῦ μέλιτος πεπληρωμένα κηρία· ἔχει δὲ ὁμοῦς ἐκάστη λέξις πολλὴν τὴν ἔμφασιν τῆς τοῦ θεοῦ ἀγαθότητος.—

cod. f. 210. a. v. 8.

Καὶ ταῦτα δὲ ὁ Θεσπέσιος διδάσκει Μωϋσῆς, λέγων πρὸς τὸν Θεόν, ὅτι ἐὰν πατάξῃς αὐτοὺς, ἀκούσεται Αἰγυπτος, καὶ ἐρεῖ· παρὰ τὸ μὴ θυ-

νηθῆναι κύριον εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν, ἣν ἐπηγγέλατο τοῖς πατράσιν αὐτῶν, κατανάλωσεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ.—Τοὺς γὰρ παρανόμους ἐκείνους διαφόροις παραδύς τιμωρίαις, τὰ τέκνα αὐτῶν οὐδὲν ἀμείνω ἐκείνων διατεθήσεσθαι μέλλοντα διαφύλαξεν, καὶ εἰς τὴν ἐπηγγελημένην τοῖς προγόνοις εἰσήγαγε γῆν.

Λέγει δὲ διὰ τούτων τοὺς δέκα λόγους τοῦ νόμου· παρέβησαν δὲ ταῦτα, καὶ πατοῦντες ἀδεῶς διετέλεσαν.—Ἐπειδὴ τὰ δ.θέντα, φησὶν, ἡδη χρηστὰ προστάγματα οὐκ ἐφυλάξαντο, ἑτέροις αὐτοὺς προστάγμασι προσέδωκε καὶ προσήλωσα, ζωὴν αὐτοῖς εὐδελίαν δυναμένοις παρέχειν· τῇ δὲ περὶ αὐτὰ φυλακῇ τε καὶ ἀσχολίᾳ τὴν ἀναγκαίαν νόμων παράβασιν παύονται· αἰνίττεται δὲ διὰ τούτων τὰς περὶ λέπρας, καὶ ὁστέου νεκροῦ, καὶ θνησιμαίου, καὶ γενεῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων ἐντολὰς, καὶ τὰ συχνὰ ταῦτα περιφαντήρια, καὶ τὰς ὑπὲρ τούτων προσφερομένας θυσίας· Καὶ μετ' ὀλίγα· Οὔτε γὰρ κακίαν ἐδίδασκεν, οὔτε ἀρετῆς αὐτὰ κατ' αὐτὰ ποιητικὰ ὄντα ἐτύγγανεν, ἀλλὰ συχνῶς φαιτῶν εἰς τὸν Θεὸν νεῶν, καὶ τῷ προσεδρεύειν ἠνάγκαζεν· αὐτὰ τοίνυν κατ' αὐτὰ οὐ καλὰ· οὐ γὰρ τῷ Θεῷ συνέβαινε σκοπῆ, ἀλλὰ τῇ τῶν νομοθετουμένων ἡρμυττειν ἀσθενείᾳ.

Τινὲς μὲν οὖν ταῦτα εἰς τὴν τῶν εἰδώλων ἔλαβον Θεραπείαν· ἔδωκε, ἀντὶ τοῦ συνεχώρησα νενοσηκότες· δῆλοι δὲ εἰσιν εὐδαμῶς τὴν τῶν εἰρημένων κατεिल्ησότες διάνοιαν· τὴν γὰρ τῆς ἀσεβείας τῶν εἰδώλων θρησκείαν οὐδεὶς ἂν εὖ φρονῶν εἴποι εὐ καλὴν, ἀλλὰ λίαν κακὴν.—Συνεχώρησα γὰρ αὐτοῖς· μιαινέσθαι τοῖς σφῶν αὐτῶν ἐπιτηδεύμασιν, ἐν τῷ διὰ πυρὸς παραγαγεῖν τὰ παιδία καὶ τὰ πρωτότοκα τῶν τέκνων προσφέρειν τοῖς δαίμοσιν.—Δόγματα μὲν οὖν λέγει τὰ παρὰ Ἰουδαίων ὁπωσὺν διδόμενα.—Διανοῶν δὲ μήτραν λέγει τῶν πρωτοτόκων τὴν προσκομιδὴν· ἡγοῦμαι τοίνυν ἐνταῦθα εὐ κατὰ τῶν λοιπῶν μένον ἀποφαίνεσθαι τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτῶν τῶν λευιτῶν· ἐπειδὴ γὰρ τῶν λοιπῶν ἀμείνους ἐνομίζοντο, καὶ ὡς Θεῷ ἀνάκειμενοι, ἀπειλεῖ κατ' αὐτῶν τούτων ἐνέγκαι τὴν

τιμωρίαν· ὥστε τῇ σφοδρότητι τῶν λόγων δυσωπηθῆναι τοὺς ἀγνώμονας· τὸ εὖν ἐν τοῖς δόγμασιν αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς παρ' αὐτῶν δοθεῖσιν, ἵνα εἴπῃ τὰς λευίταις.

v. 25. Οὐκ ἠρέσθησαν, φησι, τῇ ἐν Αἰγύπτῳ ἀντιλογίᾳ, καὶ ταῖς ἐν τῇ ἐρήμῳ παρανομίαις, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπαγγελθεῖσαν αὐταῖς εἰσελθόντες γῆν, καὶ πολλῆς αὐτὴν ἀσεβείας ἐνέπλησαν, ἐν ἅπασι τὰς βουνοῖς δειράμενοι, καὶ εἰδῶλα ἰδρυσάμενοι, καὶ σπονδὰς αὐτοῖς καὶ θυσίας διαφόρους προσε-
v. 29. νεγκόντες.—Τόπως αὗτος ἐπίσημος ἐκ τῆς περὶ
v. 31. τὰ εἰδῶλα δυσσεβείας γεγεννημένος.—Τοῦτο ἐλπίζετέ, φησι, τῆς πατρῴας παρανομίας καὶ τῆς δυσσεβείας ἐν ὑμῖν πολιτευομένης· καὶ τούτων ἀπάντων ὧν διεξῆλθεν ὑφ' ὑμῶν τολμωμένων· ἀποκρίσεως τυχὸν παρ' ἐμοῦ τυχεῖν, μὴ ἐξαπατᾶτε ὑμᾶς αὐτοὺς· τῶν γὰρ ἀδυνάτων ἐμὲ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀποκρίνεσθαι πύσεις, τῆς ἀσεβείας ἔτι
v. 33. παρ' ὑμῶν τολμωμένης.—Οὐ μὴν δὴ οὐδὲ ἐκεῖνος ὑμῶν λογισμὸς πέρας λήψεται, ὅτι πᾶσι παραπλησίως τοῖς ἔθνεσι τὰ ξύλα καὶ τοὺς λίθους θεοποιούντες, τῷ θεῷ πρέπον αὐτοῖς προσάσετε γέρας.

Ἀπολιναρίου καὶ Θεοδορίτου. Μὴ ἐκφεύξεσθε, ὁ λόγος ἀπειλεῖ αὐτοῖς, τοῦ βαρβάρου τὰς χεῖρας· ἐκεῖθεν τὲ αὐτοὺς ληφθέντας τὴν ἐσχάτην ὑφέξειν δίκην.—Ἀπολιναρίου καὶ Θεοδορίτου.
p. 36. Καθάπερ γὰρ, φησι, τοὺς προγόνους τοὺς ὑμετέρους πολλὰς τὰς ἀποδείξεις τῆς ἐμῆς δυνάμεως λαβόντας, καὶ κατὰ τὴν ἔρημον γενομένους, ἀγνωμόνως διατεθέντας ἐκόλασα, τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ ὑμᾶς διαθήσω.—Τῶν αὐτῶν. Τὸν διὰ τῶν πραγμάτων ἔλεγχον παραδηλοῖ. Καὶ πάλιν. Ὡς περ τοῖνον πρὸς τοὺς ὑμετέρους πατέρας ἐν τῇ ἐρήμῳ διακριθεὶς, ὀλέθρῳ αὐτοὺς παντελεῖ παραδédωκα, οὕτως καὶ ὑμῖν ἐπάξω τὴν τιμωρίαν.—Τῶν αὐτῶν. Τοὺς διαριθμῶ ἀξίους καὶ
f. 211. a. τῆς ἐμῆς ἀξιώσας προνοίας· ἐσήμανε διὰ τούτων τὸν τε ἀποστολικὸν χορὸν, καὶ τοὺς δὲ ἐκείνων τῷ θείῳ πεπιστευκότας κηρύγματι.

C A P. XXII.

Τῷ δὲ τῶν λεόντων παραδείγματι τὸ δυνατὸν τῶν ληϊζομένων τοὺς πένητας παρέστησεν· τὸ δὲ

ωρούμενον, τὴν περὶ τὸ κακὸν αὐτῶν προθυμίαν ἐμφαίνει· τὸ δὲ ἀρπάζοντες ἀρπάγματα, ἵνα εἴπῃ ἅπερ ἂν νομίωσι κάλλιστα. Ἐμφαίνει ὡς καὶ περὶ τοὺς φόνους ἡσυχολοῦντο τῶν μὴ προχείρως τὰ ἑαυτῶν προῖεμένων.—Τῶν γὰρ ἀνδρῶν ἀνελεμένων, δηλονότι ἡ χηρία χώραν ἐλάβανεν· ἐντεῦθεν ἐπὶ τοὺς ἱερέας τὸν κατηγορικὸν μεταφέρει λόγον.

C A P. XXIII.

Τὸ μὴ μόνον τοῖς ἔξωθεν προστίθεσθαι συμβάσασιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν χώραν ἐπαγαγέσθαι αὐτά.—Καλῶς καὶ λίαν ἀρμεδιῶς τὸ τῶν εἰδῶλων ἀδρανὲς ἐκωμώδησεν, διδάξας οὐδὲν ἕτερον ὅντα ἢ χρώματα καὶ σχήματα καὶ τέχνης ἀποτελέσματα.

C A P. XXIV.

Δηλοῖ ὅτι οὐδεὶς τὰς ἐπιτελεσθείσας διέφυγε συμφοράς, οὐδὲ ἐκκληρώθησαν οἱ μὲν εἰς ἐλεῖπον, οἱ δὲ εἰς σωτηρίαν· καθάπερ ἐν ταῖς ἡδὴ πρότερον γεγεννημέναις πολιερκαῖς συνέβη· ἀλλὰ πάντες ἀπαξιαπλῶς οἱ μὲν λιμῷ, οἱ δὲ λοιμῷ παρεδόθησαν· οἱ δὲ ταῦτα διαφυγόντες, ἢ πολεμοῦντες ἀνῆρθησαν, ἢ πολιερικηθέντες ἐξηνδραποδίσθησαν. Διδάσκει δὲ τῶν κακῶν τὴν αἰτίαν, καὶ φησὶ ταῦτα ὑπομενῶσι, τῆς ἄγαν μαιφονίας τείνοντες δίκας· ἐπὶ Χριστὸν δὲ ὁ λόγος ἐρχόμενος, αἰκίῳς ἔχει τὸ ἐν αἵμα, καὶ τὴν ἀείμνηστον ἐπὶ τοῦτο δίκην· διήκει γὰρ ἡ προφητεία καὶ εἰς τὰ τότε καὶ εἰς τὰ ὕστερον.

C A P. XXVII.

Διὰ τὸ ἐνάλιον εἶναι τὴν Τύρην διέξεισιν αὐτῆς τὰ λαμπρά, ὡς ἐπὶ νεστοιχοὺς τὲ λέγων καὶ ἰστὸν καὶ κέρας καὶ ἄρμενον καὶ σκέπαστρον, ἕκαστον αὐτῶν ἐπίλεκτον τῇ καλλονῇ. Ἰνα εἴπῃ ἐπὶ ἡλύδας ἔσχες τοὺς ἄγαν ἐν συνέσει διαβρωμένους, ὥστε καὶ τῆς πόλεως τὴν διοίκησιν ἐγχειρισθῆναι· καὶ τὰ δυσχερῆ μὲν διωθόμενοι, τὴν δὲ εὐπρέπειαν αὔξαντες.—Καὶ ἐκ τῶν ὑπηρετούντων δείκνυσιν τὸ σεμνὸν καὶ τίμιον αὐτῆς, οἷον ἐν νεῶς ναυτῶν ὄντων καὶ κυβερνήτων.

V. 14.
cod. f. 217, b.

Ἰνα εἶπῃ Ἰωάννης, Καππάδοκας, καὶ Ἰβήρας
κομίζειν ἀνδράποδα.

C A P. XXVIII.

V. 2.
cod. f. 218, a.

Βδελυρὰ μὲν ἅπαντα τῆς ἀμαρτίας τὰ εἶδη·
βδελυρωτάτη δὲ πάντων ἡ ὑπερφηανία. πᾶν γὰρ
ὑψηλόν, φησι, βδέλυγμα ἐναντίον κυρίου· καὶ
ὁ Θεὸς ἀπόστολος, μὴ νεόφυτόν φησι, ἵνα μὴ
τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπεσῇ τοῦ διαβόλου· ταύ-
την ἔσχε τὴν νόσον καὶ ὁ τῆς Τύρου ἄρχων,
ὅτε ὁρώμενος ὁ τε ἀόρατος· καὶ γὰρ ἡμεῖς αἱ
εὐσεβεῖς βασιλευόμεθα μὲν κυρίως καὶ ἀληθῶς
ὑπὸ τούτων ὄλων Θεοῦ· καὶ Τύρος τοίνυν παρα-
πλησίως ἡμῖν καὶ τὸν Θεὸν ἔχει βασιλέα, καὶ
τοὺς ὑπ' αὐτοῦ βασιλεύειν ταχθέντας ἀνθρώ-
πους· πάλαι δὲ ἄγνοιαν νοσοῦσαν Θεοῦ, καὶ τῇ
ἀσεβείᾳ δουλεύουσαν, ἄρχοντα εἶχε καὶ βασι-
λέα τὸν τῆς κακίας καὶ ἀσεβείας εὐρετὴν ὁμοῦ
καὶ διδάσκαλον διάβολον· ἔσχε δὲ καὶ ὁρώμενον
ἄρχοντα, τὸν ὑπὸ τούτου κακῶς ἐνεργούμενον,
καὶ τῇ δυσσεβείᾳ δεδουλωμένον· πρὸς ἀμφοτέρους
τοίνυν ὁ λόγος· ἀλλ' οὔτε τούτῳ οὔτε ἐκείνῳ
πάντα ἀρμόττει, ἕνια δὲ ἀμφοτέροις, τινὰ δὲ
Σατέρῳ, τὰ δὲ νῦν ἀναγκασθέντα ἐκατέρῳ· ὁ
τε γὰρ διάβολος εἰς ἐκείνην τὴν μανίαν ἐξώκει-
λεν, καὶ λυττήσας Θεὸν αὐτὸν ἀνηγόρευσε, καὶ
τῷτο προσέφερεν ἑαυτῇ τὸ σέβας, τοὺς ἀνθρώ-
πους ἀναπείθων· καὶ ὁρώμενος τῶν Τυρίων ἄρ-
χων, τοῦτον νοήσας τὸν τύφον, καὶ εἰς τὴν οἰ-
κίαν ἀφερῶν εὐημερίαν, ὑπέλαβεν εἶναι θεός·
διὸ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός, φησι, σὺ δὲ εἶ ἀνθρώ-
πος καὶ οὐ Θεός.

V. 15.
cod. f. 218, b.
cod. f. 219, a.

Τὰ πρὸ τῆς ἐκτροπῆς τῶν δυνάμεων τούτων
διηγέεται. Τὸ ἐντὸς αὐτοῦ γενόμενον ἐκκαλύπτει
κακὸν, τὴν ὑπερφηανίαν, ἣ τὸ κάλλος λυμαί-
νεται τῶν λογικῶν, ἅτε δὴ χωρίζουσα τῆς τοῦ
καλλίστου οἰκειώσεως, διὰ τὸ νομίζειν πεπληρω-
σθαι, οἷον τὸ, ἥδη κεκορεσμένοι ἐστέ.—Πολλὰ γὰρ
ἦν ἄμα ἡ πρὸς Θεὸν ἀν οικειότης, ὁ πρὸς τοὺς
καλλίστους φθόνος, ἡ πρὸς τὸν ὁμοῖον ἀνθρώπον
ἐπιβουλευτικὴ πονηρία· διὰ περ εὐκείῃ ἄξιος τῶν
καθαρῶν οἰκήσεων ἦν τῶν οὐρανίων καλουμένων·
ἡ εἰς γῆν οὖν πτώσις τὸν περιίγειον αέρα· ἐπεὶ

καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἐπουρανίοις εἶναι λέγεται· ὡς
πρὸς τὴν ἡμετέραν οἴκησιν ὑπάρχοντες οὐκ ὀλί-
γον.—Ὡς ἐπὶ τοῦ τυπικοῦ λέγων ἄρχοντας δη-
λοῖ τὸν ἐπὶ τῶν οὐρανῶν δυνάμεων καταισχυρό-
μενον διὰ τὴν ἔπαρσιν.—Ἐκ τῆς περιέργου σπου-
δῆς ἀπέβαλες τὸ ἴδιον κάλλος.—Αἴτιον γὰρ τῶν
κολάσεων τὸ ἐν ἡμῖν κακόν· ὡς πρὸς ἀνθρώπους
λέγεται, πορεύεσθαι τῇ φλογὶ ἥ ἐκαύσατε.

C A P. XXIX.

Αἶνιγμα δὲ πάλιν ἐστὶν εἰς τὸν ἀόρατον Φα-
ραὸν θεοποιῶντα ἑαυτὸν, καὶ ἀγέννητον εἶναι
λέγοντα, καὶ οὐχ ὑπὸ Θεοῦ πεποιῆσθαι.

V. 2.
cod. f. 219

C A P. XXXI.

Ἄνεισιν ἐπὶ τὴν ἀντικειμένην δύναμιν ὁ λόγος
ὡς ὑπερβάλλουσιν τὰς ἄλλας τὰς ἐν ἀρχῇ τιμίας.

V. 5.
cod. f. 221.

Τοῦ θεοῦ ζηλωτὴν ταῖς συντεταγμέναις δυνάμε-
σι δηλοῖ ταύτην γενέσθαι δι' ὑπερβολὴν κάλλους
καὶ γνώσεως, ἅπερ ἐστὶν αὐξήσις πνευματικῆ.

V. 9.
cod. f. 22

Πτώσιν μεγάλην τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τῆς
σὺν αὐτῷ δυνάμεως τῆς πολλῆς ὑπερφανείας τὸ τοῦ
Ναβουχοδονόσορ ὁμοίωμα, ὡς δένδρου τινὸς ὑπερ-
φυοῦς συντριβὴν, καὶ πανταχοῦ σκεδασμόν· αἰ-
νίσσεται δὲ καὶ τῆς ἀοράτου δυνάμεως τὴν εἰς
ἄθρου καταγωγὴν παράδοξον καὶ ἐν ἅπασιν ταῖς
κάτω διαβόητον καὶ ἐπιφανῆ· θάνατος καὶ δαι-
μόνων ἢ εἰς γῆς βάθος καταγωγῇ.

V. 12.

C A P. XXXIV.

Τὰ μὲν περὶ τῶν ὑπολειμμένων ἐν ταῖς Ἱε-
ρουσαλὴμ ἐριπίοις ἐν καιρῷ προεῖπεν· ἡνίκα ἡ
πόλις ἡρημώθη· καὶ τὰ γε περὶ τῶν αἰχμαλώτων
τῶν ἐν Βαβυλῶνι, ὅτι οὐκ ἄξιαι τῆς ἐπανόδου
διὰ τὴν ἄχρι νῦν ἀπίθειαν· ὥστε οὐδὲτεροι τῆς
γῆς ἄξιαι· ἐν καιρῷ δὲ καὶ περὶ τῶν ποιμένων,
δι' οὓς κακῶς ποιμένοντας ἡ ἄλωσις γέγονεν· οἷς
ἐγκαλεῖ τὸ μὴ φροντίζειν τῶν προβάτων εἰς τὸ
ἀγαθόν, ἀλλ' ἑαυτῶν εἰς τὴν τρυφήν.

V. 2.
cod. f. 22

C A P. XXXV.

Τοῦτο δὲ οὐ μόνον τὴν ἀπληστίαν καὶ πλεο-
νεσίαν ἐλέγχει, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς ἀσεβείας

V. 10.
cod. f. 22

δείκνυσιν ὑπερβολήν· καὶ τοῖς τοῦ Συναχερεὶμ ἀλαζονικοῖς ἔειπε λόγοις· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔλεγεν ὅτι οὐ μὴ ῥύσεται κύριος τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκ χειρὸς μου· καὶ Ἰδουμαῖοι ὡσαύτως ἔλεγον θρασυνόμηναι, ὅτι ἂν ᾗ ὁ κύριος ἐν Ἱερουσαλήμ, τὰς οὖν καθεξόμεν χώρας· καὶ μὴν ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἐξ Αἰγύπτου τὸν Ἰσραὴλ ἐξαγαγών, οὐκ εἶασεν αὐτὸν πολεμῆσαι τοῖς Ἰδουμαίοις· οὐ πολέμησας γὰρ, ἔφη, πρὸς αὐτοὺς, ὅτι ἀδελφοὶ σου εἰσίν· διὸ καὶ τῆς ὁδοῦ κωλυθέντες, τὸ ὅρος ἐκύκλωσαν, καὶ τὴν ἔρημον, ὡς προσεστέχθησαν· καὶ περὶ τῆς γῆς ἐκείνης ἀπάσης ἔφη τῷ Ἰσραὴλ ὁ Θεός, οὐ δώσω σοι αὐτήν· τῆς γὰρ υἱοῖς Ἡσαὺ δέδωκα αὐτήν ἐν κλήρῳ· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀρκεσθέντες Ἰδουμαῖοι τοῖς θεοσδότοις ἀγαθοῖς ἠλπισαν καὶ τὴν Ἰουδαίῳ κληρονομήσαι γῆν· ὅθεν εἰκότως ὁ τῶν ὄλων θεὸς ἀπειλεῖ τὰς τιμωρίας, καὶ ὄρκῳ βεβαιοῖ τὴν ἀφόφασιν.

v. 11.

Καὶ κύριος ἐκεῖ ᾗ, ἀσεβείας ἢ κολάσις· ἥξει δὲ ἐπὶ τοὺς διαδόχους ἀπογόνους ὄντας τῆς αὐτῆς γνώμης· ὡς καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἡ τιμωρία, διὰ τοὺς πρότερον ἐπὶ τοὺς ὕστερον· οὕτω γούν καὶ ἡ τοῦ Ἀντιχρίστου κατ' αὐτῶν ἀπάτη, διὰ τοὺς ἡπιστηκότας Χριστῷ, εἰσίνοντας· τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.

CAP. XXXVI.

Οὐ τὰ ὅρη γινώσκονται, ἀλλ' οἱ ἐν τοῖς ὄρεσιν οἰκούντες· ταῦτα δὲ πέρας ἔλαβεν μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον· καὶ μαρτυρεῖ τὰ πράγματα· πλήρεις γὰρ τῆς Παλαιστίνης αἱ πόλεις τῶν ἐνοικούντων· ἀνωκοδόμονται πᾶσαι, καὶ λαμπρότητι διαπρέπουσιν.

Ὑδωρ δὲ καθαρὸν τὸ τῆς παλιγγενεσίας ὠνόμασεν ὕδωρ, ἐν ᾧ βαπτισθέντες τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων ἐλάβομεν· καὶ τὰ ἐπιφερόμενα βεβαιοῖ τὰ εἰρημένα.—Λιθίνην δὲ καρδίαν καλεῖ τὴν ἀντίτυπον καὶ ἀπειθῆ· σαρκίνην δὲ τὴν εὐπειθῆ καὶ εὐήκοον, καὶ τῶν θείων γραμμάτων δέξασθαι δυνάμενην τοὺς τύπους.—Τοῦτο δὲ τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος ἴδιον· αὐτὴ γὰρ συνεργοῦσα τῷ ἡμετέρῳ αὐτεξουσίῳ, κατ-

ορθοῦνται παρασκευάζει τὰ εἰρημένα 1).—Καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ καινὸν ἐπάγει τὸν λόγον, καὶ ἀπὸ τῶν πνευματικῶν ἐπὶ τὰ σωματικά μεταφέρει τὸν λόγον.—Οἶδα μὲν οὖν ὅτι πνευματικῶς τούτων ἕκαστον ἐκλαβεῖν δυνατὸν, ἀλλ' ὅμως ἡγοῦμαι τὸν προφητικὸν λόγον, τὰ σωματικά νῦν τοῖς Ἰουδαίοις ὑπισχνεῖσθαι· ἐπειδὴ γὰρ ἐρημία πολλὴ κατέειχεν τὴν καὶ τὴν γῆν, ὥς ὑπισχνεῖται αὐτοῖς τῶν παντοδαπῶν καρπῶν τὴν ἀφθονίαν, καὶ τὴν ἐντεῦθεν δὲ ἐσομένους ὠφέλειαν προαγερεύει.—Τούτων φησὶν ἀπολαύοντες τῶν ἀγαθῶν, καὶ μαυθάνοντες ἡλίους ἢ δικαιοσύνη φέροι καρπὸς, τῆς προτέρας ἀναμνησθήσεσθε πονηρίας, καὶ τῆς δι' ἐκείνην ὑμῖν τιμωρίας ἐπενεχθεῖσαν· καὶ μισήσετε σφόδρα τὴν προτέραν παρανομίαν· τὸ γὰρ προσεχθεῖτε, ἀντὶ τοῦ βδελύξασθε τέθηκε.—

Γνωστὸν ἔστω, οἶκος Ἰσραὴλ· οὐχ ὑμεῖς, φησὶν, ἀξιοὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, ἀλλ' ἐγὼ τὰ τῇ ἐμῇ φύσει πρέποντα ποιῶ.—Μὴ ἀναλγήτως, φησὶ, μηδὲ ἀναισθητῶς φέρετε τὰς παντοδαπὰς ὑμῶν τιμωρίας· ἀλλ' ὅψε γούν ποτὲ εἰς νοῦν λαβόντες τῶν ὑμετέρων ἐπιτηδευμάτων τὴν πονηρίαν, ἐπὶ τοῖς τετολημμένοις ἐρυθριάσετε.

Ὅταν, φησὶν, ἄφεσιν ὑμῖν τῶν ἀμαρτημάτων χαρίσομαι, καὶ καθαρὸς ὑμᾶς ἀσπῆνω τῇ συγχωρήσει, τὴν καὶ τὰς πόλεις τὰς οἰκοδομίας, καὶ τῇ γῇ τὰς φυτευγίας παρέξομαι· καὶ ἀντὶ τῆς προτέρας ἐρημίας, ἣν ἅπαντες ἑώρων οἱ παριόντες, οἰκεῖσθαι παρασκευάσω.—Ὅσπερ γὰρ, φησιν, ἅπαντες πάλαι τὴν σὴν ἐρημίαν ἐν τοῖς στόμασι περιέφερον, οὕτω νῦν ἔση πολυθρύλλητος, καὶ θαῦμα παρέξεις πᾶσιν τῆς μὲν ἐρήμου σου γῆς τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς εἰκαζομένης· τῶν δὲ ἀσκήτων πόλεων καὶ ἀναστάτων γεγεννημένων, ὁχυροῖς περιβάλλεις τειχιζομένων.—Μαθήσονται δὲ τὰ ἐκ γειτόνων ἔθνη ὅτι ἐγὼ καὶ τὰ σκυθρωπὰ πρότερον, καὶ νῦν τὰ θυμῆρ παρέχω.—Δεσπότης γὰρ ὢν καὶ παιῆσαι δυνάμενος οἷς εἶπον ἐπιθήσω τὸ πέρας.—Πρὸς ταῖς προτέρας, φησὶν, εὐεργεσίαις καὶ ταύτην προσθήσω, καὶ τῆς ἀνακλήσεως αὐτοὺς ἀξιώσω.—Ἐπειδὴ γὰρ δίκην αὐτοῖς προβάτιον ὡς

1) Animadvertite Apollinaris testimonium de divinae gratiae auxiliis et humani arbitrii libertate.

τὴν ἐμὴν ἀφόριστα κηδεμενίαν, ποιμασινικῆς αὐ-
τοῖς ἐπιμελείας μεταδώσω.

C A P. XXXVII.

cod. f. 227. a. v. 3.

Περὶ τῆς εὐθὺς ἀναστάσεως ἐπέτρεπε Θεῷ
γινώσκειν, ἣν οὐκ οἶδεν ἐσομένην· αὐτὸν περὶ τῆς
εἰς ὕστερον τῆς καθόλου ἢ πάντως ἔσται· περὶ
τούτων οὖν τῶν ὁρωμένων ἦν τὸ ἐρωτώμενον, αὐ-
τὸν περὶ πάντων.—Σημειώτεον, ὡς καὶ ταῦτα προ-
φητεῖαν λέγει τὴν πρὸς τὰ ὅσα ὁμιλίαν, διὰ
τί ἐπειδὴ μὴ ἱστορία χρηταί, ἀλλ' ἀπὸ τῶν
ὁρωμένων προλέγει τὰ μέλλοντα;

v. 4. Ἐπεισιῦσα δὲ ἦν ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου σώ-
ματι παρὰ Θεοῦ ἐπιπεπομένη διὰ τοῦ κοσμικοῦ
πνεύματος· ὁ δὲ καὶ ἐπεισάγει τὰς ὁστέας κατὰ
τὴν ὄρασιν· αὐτὸν γὰρ τὸ νοητὸν ἔρχεται, καθ' αὐ-
τὸ, ἀλλ' ἐν τούτῳ καὶ ὡς ταῦτο ὃν οὐχ ὡς ἕτε-
ρον, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς ἀνθρωποποιίας
λέγεται πνεῦμα ζωῆς ἐμπεφυσσεσθαι κατὰ μυκτῆ-
ρον ἀνθρώπου· ὅπερ ἐστὶ τὸ αἰσθητόν.—Θεοῦ
δὲ πρόσταγμα, καὶ σείεται ἡ κτίσις μεταστά-
σεως γινόμενης τῶν πραγμάτων εἰς ἀποκατάστα-
σιν τῶν διαλυμένων· τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ
λαοῦ σωτηρίας, κινήσεις κοσμικῆς πρὸς τὴν ἐπι-
v. 6. συναγωγὴν τοῦ λαοῦ.—Ἀκολουθεῖ τῇ προτέρᾳ
δημιουργίᾳ καὶ ἡ δευτέρα ἀνάγκη· ὥσπερ γὰρ
τοῦ προστάτορος Ἀδὰμ πρότερον τὸ σῶμα διεπλά-
σθη, καὶ τότε διεπνεύσθη αὐτῷ ἡ ψυχὴ, οὕ-
τως καὶ ἐνταῦθα συνῆλθε μὲν τὰ ὅσα πρὸς
εἰκείαν ἀρμονίαν, ἔφυσε δὲ σάρκα καὶ νῦρα
καὶ ἐκαλύφθη τῷ δέρματι, ἔκειτο δὲ ἄπνοα τινὰ
καὶ ἀκίνητα· ἀλλὰ τυγχάνει πάλιν καὶ ζωτικῆς
αἰσθήσεως διὰ τοῦ Θεοῦ βουλήματος.

Νεκρῶν ἀναβιώσις ἐδείχθη, ξηρῶν ὁστέων ζωο-
ποιθέντων ἐν τύπῳ λαοῦ ἀναβλαστήσαντος ἐξ
αἰχμαλωσίας καὶ ἀδοξίας.—Δείκνυται τὸ τῆς
ἀναστάσεως, ὅτι οὐ φύσει σώματος, ἀλλὰ δυνάμει
Θεοῦ γίνεται περὶ τὸ λείψανον τῶν σωμάτων
ἐνεργούση, ὅτι περ ἂν εἴη τοῦτο λειπόμενον, εἰ
καὶ μὴ ὅσα ἀλλὰ χυὸς ὡς ἐξ ἀρχῆς. Καὶ πά-
λιν. Τοῦ πνεύματος ἄρα τοῦ ἀερίου γίνεται εἰς-
πνευσις εἰς τὸ σῶμα, καὶ τοῦτο τὸ ζωτικόν· τὸ
δὲ νεκρὸν οὐκ ἀπὸ κόσμου ἀλλ' ἄνωθεν ἄμα τοῦ-

τῷ παραγίνεται, αὐτὸ καλούμενον ἀλλ' ἐκπεπό-
μενον· παρὰ Θεῷ γὰρ ἡ νοερά οὐσία τῷ Θεῷ
πνεύματι περιεχομένη.

Ἔστι καὶ τύπος ἀναστάσεως· πνεύματι
οὖν ἐνὶ φαίνονται ζωογονούμενοι πάντες, ὥσπερ
καὶ ἐνὶ πνεύματι τῷ ζωτικῷ πάντες ἐκ διαδοχῆς
ἀνθρώποι ζωοῦνται· ἴδιον μὲν τῷ πατέρα ἐκά-
στου· ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ἀληθοῦς ἀναστάσεως ἐπι-
στρέφη πρὸς τὸ ἴδιον σῶμα· ὡς ἐν τῇ εὐαγγε-
λίᾳ γέγραπται, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς.

Ἰστέον δὲ ὡς καὶ Ἀπολλινάριος ταύτῃ ἐκλή-
σατο τῇ ἐρμηνείᾳ· ὁ δὲ Πολυχρόνιος τὰ μετὰ τὴν
ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπάνοδον τῶν Ἰουδαίων
διὰ τούτων σημαίνεσθαι φησιν, Ἰουδαϊκῶς αὐτὰ
ἐκλαμβάνων, καὶ ὡς τὰ πρότερα τὰ τούτων πα-
ραπλήσια.

C A P. XXXVIII.

Ὡς καὶ Ἰωὴλ καὶ Μιχαίας, καὶ ἄλλοι
προφῆται περὶ τούτων τῶν ἐθνῶν προεξέσπισαν·
Ἰσοπέ * μὲν γὰρ λέγει. «Καὶ διαθήσομαι αὐτοῖς
» διαθήκην ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ μετὰ τῶν θη-
» ρίων τοῦ ἀγροῦ, καὶ μετὰ τῶν πετεινῶν τοῦ
» οὐρανοῦ, καὶ μετὰ τῶν ἑρπετῶν τῆς γῆς· καὶ
» τόξον καὶ ῥομφαίαν καὶ πόλεμον, συντρίψω
» ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ κατοικηῶσαι ἐπ' ἐλπίδι.»
Καὶ Ἰωὴλ * δέ· «Ἰδοὺ, φησιν, ἐγὼ ἐν ταῖς
» ἡμέραις ἐκείναις καὶ ἐν τῇ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅταν
» ἐπιστρέψω τὴν αἰχμαλωσίαν Ἰούδα καὶ Ἰε-
» ρουσαλήμ, καὶ συνάξω πάντα τὰ ἔθνη, καὶ
» κατὰξω αὐτὰ εἰς τὴν κοιλάδα Ἰωσαφατ· καὶ
» διακριθήσομαι πρὸς αὐτοὺς ἐκεῖ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ
» μου καὶ τῆς κληρονομίας μου Ἰσραὴλ·» Μι-
χαίας * δὲ οὕτω φησιν· «Ὡδινε καὶ ἀνδρίζου θυ-
» γατερ Σιών ὡς τίκτουςα, διότι νῦν ἐξελεύσῃ
» ἐκ πόλεως, καὶ κατασκηνώσεις ἐν πεδίῳ, καὶ
» ἥξεις ὡς Βαβυλῶνος· ἐκεῖθεν ῥύσεται σε,
» κύριος ὁ Θεός σου ἐκ χειρὸς ἐχθροῦ σου· καὶ
» νῦν ἐπισυνήχθη ἐπὶ σὲ ἔθνη πολλὰ, αἱ λέ-
» γοντες, ἐπιχρυσύμεθα, καὶ ἐπόψονται ἐπὶ
» Σιών αἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν· καὶ αὐτοὶ οὐκ ἐγνω-
» σαν τὸν λογισμὸν κυρίου, καὶ οὐ συνήκαν τὴν
» βουλήν αὐτοῦ· ὅτι συνάγαγεν αὐτοὺς ὡς θράγ-

v. 10.
cod. f. 227.

v. 24.
cod. f. 227.

v. 17.
cod. f. 228.

* Os. II. 1

* Joel. II.

* Mich. IV

» ματα ἄλωνος· ἀνάστηθι, καὶ ἀλόα αὐτοὺς θυ-
 » γάτηρ Σιών· ὅτι τὰ κέρατά σου θήσονται σιδη-
 » ρά, καὶ τὰς ὀπλάς σου θήσονται χαλκᾶς, καὶ
 » κατατήξεις ἐν αὐτοῖς ἔθνη, καὶ λεπυνεῖς λαοὺς
 » πολλοὺς, καὶ ἀναθήσεις τῷ κυρίῳ τὸ πλῆθος
 » αὐτῶν, καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν τῷ κυρίῳ πάσης
 » τῆς γῆς » Καὶ Ζαχαρίας δέ φησιν. « Οὗτος
 » ὁ λόγος τοῦ κυρίου πρὸς Ζοροβάβελ λέγων· οὐκ
 » ἐν δυνάμει μεγάλη, ἀλλ' ἐν πνεύματί μου,
 » λέγει κύριος παντοκράτωρ· τίς εἶ σὺ τὸ ὄρος
 » τὸ μέγα, τὸ πρὸ προσώπου Ζοροβάβελ κατ-
 » ορᾶσαι; » Ἐξ ὧν δῆλον ὡς μετὰ τὴν ἐπ' ἀν-
 » οδον ἐπεστράτευσεν τὰ ἔθνη ταῦτα, καὶ κατε-
 » λύθη θεία χάριτι.

C A P. XXXIX.

Οὐχ ἀπλῶς εἶπεν ἐπὶ τοῦ ὄρους, καὶ περ
 γνωρίμου ὄντος ἐφ' οὗ πόλις· ἀλλ' ἐπ' ὄρους ὑψη-
 λοῦ σφόδρα· ὑψωθήσεται γὰρ αὐτὸ, φησὶν, ὑπὲρ
 τὰ ὄρη. Μιχαίας καὶ Ἡσαΐας· ἀπὸ τοῦ νότου
 δὲ ἡ οἰκοδομὴ φαίνεται τῷ ἀπὸ βερβῶ προσίοντι.
 --Τὴν μὲν γὰρ τῶν οἰκοδομημάτων διαγραφὴν ἰδεῖν
 δεῖ· τὴν δὲ τῆς λειτουργίας διάταξιν ἀκοῦσαι,
 καὶ τὰς διαιρέσεις τῆς χώρας· εὐγνωστον μὲν

οὖν ὡς ἡ μεγάλη καὶ ἐνδοξος αὕτη κατασκευὴ
 οὐκ ἔστιν ὑπὸ Ζοροβάβελ, ἡ ὑπὸ τῶν λειψάνων
 τῆς αἰχμαλωσίας εὐτελῶς ποιηθεῖσα· διὰ τὸ μὴδὲ
 ἐγγὺς ἦκειν αὐτοὺς τῆς Δαβὶδ καὶ Σολομῶντος
 δυνάμεως· διὸ καὶ κλαυθμὸς ἐπὶ τῇ οἰκοδομῇ
 τοῦ ναοῦ μείζων τῆς σαλπύγγων βοῆς, ἅτε δὲ
 ὄντων ἔτι πρεσβυτέρων, ὡς γέγραπται, οἱ ἑω-
 ρακέναι φασὶ τὸν πρὸ τούτου οἶκον πρὸς τὴν
 τούτου οἰκοδομήν· ἀναντιρρόητον δὲ περὶ τῶν προ-
 ειρημένων ἐπὶ τῇ κατασκευῇ τοῦ ναοῦ, ὅτι οὐκ
 ἦν ταῦτα, τῆς ἐπὶ Ζοροβάβελ ἀνανεώσεως, οἶον
 ἢ τῶν ἱερέων καὶ λευιτῶν διάκρισις τῶν τε εἰ-
 δωλολατρησάντων· καὶ μὴ εἰς τὸ μὴ προσιέναι
 τῇ λειτουργίᾳ τοὺς μὴ συνεξαμαρτῶντας τῷ λαῷ·
 ἀλλὰ τὸ Σαδδουκ γένος τὸ μὴ ἐκπεσὸν εἰς ἀσέ-
 βειαν· καὶ ὁ ἀφορισμὸς τῆς χώρας τῆς περὶ τὴν
 πόλιν εἰς πέντε καὶ εἴκοσι χιλιάδας πηχέων μῆ-
 κος, καὶ εὖρος δέκα χιλιάδας τοῖς ἱερεῦσιν, καὶ
 λευίταις, καὶ τῷ ἀφηγουμένῳ· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν,
 οὐ βούλεται τὰ εἰρημένα τῷ προφῆτῃ περὶ τῆς
 ἐπανόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ τῆς ἐπὶ Ζοροβάβελ
 ἐκλαβεῖν, ἀλλὰ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιγείου
 βασιλείας· ἣν αὐτῷ ὁ κακὸς Ἀπολινάριος ἐαυτῷ
 ἀνεπλάσατο, ἐν τῇ δευτέρᾳ φάσκῳ αὐτοῦ παρυσ-
 σία ταῦτα ἐπιτελεῖσθαι 1).

1) Clausula haec non Apollinaris est, sed nescio cuius Apollinarem ceu millenarium reprehendentis. Abhinc autem nihil subsequi Apollinaris in codice videbatur, usque ad prophetae finem.

M O N I T U M.

1. Ex ineditis graecis Ezechielis prophetae explanatoribus tres prae ceteris sunt copiosi, Origenes, Apollinaris, et Polychronius; quae res antea constabat ex opere Pradi ac Villalpandi in hunc prophetam, ubi latine tantum permulta praedictorum patrum graecorum fragmenta, et quidem ex vaticana ut aiunt catena, recitantur. Nos vero graeca ubique originalia quaeritantes, Apollinarem iam supra scripsimus; nunc autem ad Polychronium magis adhuc uberem pergimus; Origenem postea, si otium fuerit, daturi; quamquam reapse Origenis graeca etiam selecta fragmenta multa in eius editione sunt. Utique Polychronio mihi semet revelare non semel libuit; etenim peramplum eiusdem in Danibelem commentarium alio tempore divulgavi, et nunc contemporaneum huic prophetam a se explanatum, idem nobis Polychronius in manus tradit.

ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΥ
ΕΚ ΤΩΝ ΕΙΣ ΙΕΖΕΚΙΗΛ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ.

EX POLYCHRONII
IN EZECHIELEM COMMENTARIIS.

PROLOGUS 1).

God. vat. ottob.
452. f. 191. b.

Πσαν δὲ κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν καὶ ψευδο-
προφῆται, ἀπατῶντες τὸν λαόν, οὐκ-ἐν τῇ Ἰου-
δαίᾳ μόνον ἀλλὰ καὶ ἐν Βαβυλῶνι· ὁ δὲ λαὸς
ρέπων ἐπὶ τὴν ἀσέβειαν, μᾶλλον ἐπαιδοτρίβετο
τῇ τῶν ψευδοπροφητῶν ἀπάτῃ· καὶ παντελῶς ἐνό-
μιζον ψευδῆ τὰ παρὰ τῶν προφητῶν λεγόμενα·
ἦσαν οὖν οὐ μόνον ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας εἰ διαστρέ-
φειν τὸν λαὸν βουλόμενοι· ἢ γὰρ ἂν ἤρκεσεν Ἱε-
ρεμίας πρὸς τὴν τούτων παραίνεσιν· ἀλλὰ καὶ
ἐν Βαβυλῶνι ἦσαν ψευδοπροφῆται ταῦτα λέγον-
τες τοῖς ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας· πρὸς οὓς ἀν-
διστάμενος εἰσηγεῖτο τοῖς ἐν Βαβυλῶνι καὶ ὁ
Ἰεζεκιήλ τὰ προσήκοντα· ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀλλήλων
ἢ τε τὴν Ἰουδαίαν εἰκνύοντες, εἴ τε εἰς ἀποικίαν
ἀπειλῶντες πρὸς κακίαν ἐστρέφοντο, ἀναγκασίως
ἐν ἐκατέρᾳ γῇ ἐδείχθησαν προφῆται, τῶν τε
ἀπόντων ἐλέγχοντες τὴν κακίαν, καὶ τὸ πλῆθος
εἰς εὐσέβειαν χειραγωγῶντες· οὔτε γὰρ ἐν τῇ
ἀποικίᾳ ἡγούσιν τὰ ὑπὸ Ἱερεμίου λεγόμενα· καὶ
οἱ ἐπὶ Ἰουδαίας ἠπίσταντο τὰ ὑπὸ Ἰεζεκιήλ
χρηματιζόμενα· οὕτω γοῦν φαίνονται καὶ δι' ἐπι-
στολῶν ἀλλήλοις ὁμιλοῦντες· λέγει γοῦν Ἱερε-
μίας· οὗτοι οἱ λόγοι τῆς βίβλου, ἧς ἀπέστειλε
Ἱερεμίας ὁ προφήτης ἐξ Ἱερουσαλὴμ πρὸς τοὺς
πρεσβυτέρους τῆς ἀποικίας καὶ πρὸς τοὺς ἱερεῖς
καὶ πρὸς τοὺς ψευδοπροφῆτας καὶ πρὸς πάντα
τὸν λαόν, ἐπιστολὴν εἰς Βαβυλῶνα. Διδάσκει δὲ
ὁ αὐτὸς προφήτης ὅτι Σεμείας ὁ ἐλαμίτης ἀπὸ
τῆς Βαβυλῶνος γράφει τοῖς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, τῷ
μὲν λαῷ ἄδειαν τῶν ἀπειλουμένων μηνύων, τῷ
δὲ Σοφονίᾳ μεμφόμενος, ὅτι μὴ τὴν ἱερέως τά-

ξιν ἔχων δεσμοτηρίῳ καθεῖρξεν Ἱερεμίαν ἄλλωσιν
ἀπειλοῦντα τῷ πλῆθει· ἐν ταιαύτῃ δὲ καιρῶν δυ-
σχερίᾳ γεγενοῦς ὁ μακάριος Ἰεζεκιήλ, ἐξηλεγκμέ-
νος σχεδόν, καὶ τῷ εἶδει τῆς προφητείας χρῆ-
ται· οἱ μὲν γὰρ λοιποὶ προφῆται διὰ λόγων μό-
νον φαίνονται τὴν πρόρρησιν τῆς ἀλώσεως ποι-
οῦμενοι· πλὴν εἰ μὴ που κατὰ τὸ σπάνιον τοῖς
ἄλλαις τρόποις τῆς προφητείας ἐχρήσαντο· ὁ δὲ
Ἰεζεκιήλ οὐ παραπλησίως· οἶον Ἡσαΐας, ὁ
Ἐσηὲ, ὁ Ἀβδιῶν, καὶ ὅσοι κατ' ἐκείνους ἐγέ-
νοντο τοὺς χρόνους ἀπειλοῦντες μόνον καὶ παρ-
αινοῦντες προύλεγον τὰ δεινὰ· ὁ οὖν Ἰεζεκιήλ
τὰ πολλὰ τύπῳ καὶ πάθει τὴν πρόρρησιν ποιεῖ-
ται· τύπῳ μὲν γὰρ ἐστὶ προφητεία, τὸ ἐπὶ τῆς
πλίνθου διαγράψαι πόλιν καὶ δεῦναι περιοχὴν,
καὶ σχηματίσαι προμαχώνας, καὶ περιβαλεῖν
χάρακα, καὶ δεῖξαι παρεμβολάς· πάθει δὲ τὸ
ἐπὶ τοῦ πλευροῦ κοιμηθῆναι ἐνεσθῆκοντα καὶ ἐκα-
τὸν ἡμέρας, καὶ κρίδας καὶ κύαμον καὶ φακόν
καὶ κέγχρον καὶ ὀλύραν ἀρτοποιεῖσθαι, καὶ μὴν
καὶ βελήταις κόπρου ἄρτον κατασκευάσαι· τοῦ
αὐτοῦ εἶδους καὶ τὸ ξύρασθαι τὴν κεφαλὴν, καὶ
τῶν τριχῶν τὰς μὲν κατακαῦσαι πυρὶ, τὰς δὲ
κατατεμεῖν μαχαίρᾳ, τὰς δὲ ἐκδεῦναι τῇ τοῦ
ἀνέμου φορᾷ· εἰ καὶ μικτόν πως εἶναι δοκεῖ· πά-
θους δὲ ἐστὶ καὶ τὴν γυναῖκα ἀποβαλεῖν καὶ
μὴν καὶ τὸ κρεῖττον προσταχθῆναι τὸν λογισμὸν
δεῖξαι τῆς συμφορᾶς, καὶ μήτε θαυμάσαι, μή-
τε τί τῶν νενομισμένων πληρῶσαι, καὶ ὅσα
ταῦτα· ἐπειδὴ γὰρ ἐκτὸς τρόπου σωφρονῆσαι
τοῦ λαοῦ ἠβούλετο, τοῖς πάθεσι τῶν προ-

1) Prologus hic editus olim fuit ab Hoëschelio, qui tamen repetendus a nobis fuit, ne acephalum commentarium efficeremus.

φητῶν ἐπιστεῦτο τοὺς λόγους· χρόνου μὲν γὰρ ὕστερον ἐσομένων, ἤρκει καὶ ὁ λόγος· ἐνεστῶτων δὲ τῶν κακῶν, καὶ τῶν ἀκουσάντων προ-

βυσάντων τῇ ἀσεβείᾳ τὰ ὧτα, ἀναγκᾶς οὗτος τῆς διδασκαλίας ὁ τρόπος, ἀναμφισβήτητον παρέχων τῶν προλεγομένων τὴν ἀλήθειαν.

Ε Ξ Η Γ Η Σ Ι Σ

CAP. I.

Οὐχ' ἀπλῶς ἐπεσημῆματο τὸν τόπον, ἀλλὰ δεικνύει τὴν κατάστασιν τῶν ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας τυγχανόντων· ὡς μὲν γὰρ ἐπιχώριοι, εὐ συνανερίγνυντο τοῖς Ἑβραίοις· ἐπεὶ περ καὶ ὡς πρὸς οἰκέτας ἀπήξιεν τὴν πρὸς τούτους συνουσίαν.

Οἷόν ἐστι τὸ τοῦ Δανιὴλ, ἐν αἷς εἶδε τὰ θηρία· εὐ τῆς φύσεως τοῦτο ἐπιδεχομένης, τῆς δὲ ὀφθαλμοῦ πάντα ὡς ἀληθεῖς δεικνύουσας· τὸν θάμνον τρόπον κἀνταῦθα ἐπὶ τῆς ὀπτασίας, ὁμοῦ τε βλέπει τοὺς οὐρανούς ἀνεφωγμένους, καὶ τὴν νεφέλην κατιῦσαν· καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ βορείου μέρους ἀρχομένην.

Ἀπὸ τῆς πατρωνυμίας, καὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἱερέως ἐχαρακτήριζε τὸ πρόσωπον· τὸ δὲ, καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου, ἀντὶ τοῦ περιέχει οὐκ ὀπτασίας μόνον τὸ βιβλίον, ἀλλὰ καὶ ἐλέγχους τοῦ προφήτου, οὗς οὐκ ἀπὸ τῆς οἰκείας αἰθεντίας ἐποιήσατο, ἀλλ' ἐκ θείου προσαγματος, πολλὰ διὰ τούτων παραδηλῶν· πρῶτον μὲν ὅτι τὸ θεῖον ἀπερίγραπτον, καὶ οὐκ ἐν μόναις Ἱεροσολύμοις ἔχων τὴν ἐξουσίαν, οὐδὲ μόνων Ἰουδαίων δεσπόζων, ἀλλὰ πάντων ὑπάρχων καὶ ποιητῆς καὶ δεσπότης καὶ πρύτανης.

Δεικνύς τῷ προφῆτῃ διὰ τῆς ὀπτασίας τὴν κατὰ πάντων πρόνοιαν, καὶ ὡς οὐ τῷ νῶφ περιγράφεται· ἡ τοίνυν νεφέλη ὥσπερ σχῆμα τι φαίνεται τῆς θείας φύσεως· τὸ δὲ πνεῦμα αἰνεῖ δορυφόρων τάξιν ἐπέχει· τὸ δὲ φέγγος τὸ κύκλω, τὴν τοῦ θεοῦ παρυσίαν διδάσκει· τὸ δὲ αὐτὸς ἐπαγόμενον πῦρ ἐξαστράπτει, πρὸς κατάπληξιν δέδεικται τε καὶ εἴρηται.—Ἰνα τὸ ἀξιόπιστον μὲν τῆς φύσεως, φωτός τινος ἀπροσίτου κυκλῶντος τὸν θεόν, καὶ φῶς αὐτὸν ὄντα νοήσωμεν.—Κἀνταῦθα τὸ μὲν πῦρ καὶ τὸ φέγγος μὴ οὐκ τοῦ θεοῦ τὴν παρυσίαν· τὸ δὲ ἤλεκτρον

οἰονεὶ τὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν. Καὶ μετ' ὀλίγα. Δεικνύς ὅτι θεὸς καὶ πάντα περιέχει, καὶ ἐντός ἐστὶ πάντων, εὐ κατὰ τινὰ περιγραφὴν, ἀλλὰ κατὰ ἀσώματον δύναμιν.—Σαφέστερον δὲ ὁ ἑβραῖος λέγει· φησὶ γὰρ, ἐν μέσῳ αὐτοῦ ὡς θρασὶς ἱριδος· καὶ αὕτη διειδὴς ἦν ἐν μέσῳ αὐτῶν· ἀντὶ τοῦ ἤλεκτρον ἱρίν σημάνας· ἵνα εἴπῃ τὸ, ὁ θεὸς φῶς ὣν περιεῖχε τὴν νεφέλην, ἐν ἧπερ ἐγνώριζετο καὶ ἐνείγη ἐν αὐτῇ.

Ζῶον καλεῖται λογικόν καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἄγγελος· ἀλλ' ὁ μὲν, λογικὸν θνητόν· ὁ δὲ λογικὸν ὁ θάνατον· τίς δ' ἂν θνηθείη σαφῶς ἐρμηνεύσαι τὴν ἀποκάλυψιν, αὐτοῦ τοῦ προφήτου περὶ τὴν διήγησιν ἀτουήσαντος; εὐ γὰρ ἀπλῶς ἔφη θεωρεῖσθαι τέσσαρα ζῶα, οὔτε μὲν ὁμοίωμα τέσσαρων ζώων· ὡς εἶναι θῆλον, ὅτι οὐκ αὐτὰς ἐθεώρουν τῶν ἀοράτων τὰς φύσεις οἱ θεσπέσιαι προφῆται, ἀλλ' εἰκόσματα τινὰ καὶ ἐκτυπώματα εἰς χρεῖαν ἐκάστην ὑπὸ τοῦ μεγαλοδόρου δεικνύμενα.—Αὐτοῦ τοῦ θεοῦ σαφῶς λέγοντος· ἐγὼ ὀράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν ἐν χερσὶν προφητῶν ἀραιοῖσθαι· οὕτω καὶ τῆς παρυσίας ὀπτασίας εὐ παράδοξόν τινα φύσιν ἐστὶν νοῆσαι ἐξ ἀπάντων τῶν ἐπὶ γῆς ζώων συγκεκμημένην, ἀλλ' ἐνέργειαν θεῖαν πρὸς παιδαγωγίαν τῶν ἀνθρώπων.

Ταυτέστιν ἀμετάβλητον τὴν ἐπὶ τῇ λειτουργίᾳ γνώμην ἐκείνην, πάσῃ δυνάμει τὸ πρεσβατιζόμενον τελούσας.—Ταυτέστιν συμφώνῳ τῇ γνώμῃ, ἐτέλεον ἅπαντα.—Μεγάλαι γὰρ αἱ τοῦ θεοῦ δυνάμεις καὶ ὑψηλαὶ καὶ φεβεραί. Ὅπερ ἐρμήνευε τοῦ χρόνου τὴν περίδον, καὶ τῶν ἐνιαυτῶν τοὺς κύκλους· ἵνα μὴ τῇ τῶν ἀγγέλων ἐξουσίᾳ ἐπιγράψωμεν τῶν φαινόμενων τὴν διαίκασιν, ἐξηγησάμενος κατὰ ἀκρίβειαν τὰ προλαβόντα ἥρτησεν τῆς γνώμης τοῦ καθεμένου τὸ πᾶν· ἵνα μάθωμεν ὅτι ὡσπερ τινὲς βασιλεῖς δορυφόροι, οὕτως ἄγγελοι

v. 8.

v. 2.

v. 1.

cod. f. 192. b.

v. 9.

v. 14.
cod. f. 193. a.
15.

ὑπακούοντες τὰ προσταττόμενα ποιῶσιν.—Ἵνα εἴπῃ κατὰ τὴν τῶν ἀγγέλων ἐπιστάσιαν ὅπαντα ἐνεργεῖται ἐπὶ γῆς. Βούλεται γὰρ δεῖξαι ἐνταῦθα τὴν ἐν τῇ κτίσει εὐταξίαν.

C A P. II.

v. 1.
cod. f. 193. b.

- Τουτέστι, μὴ φοβεῖ· οὐ γὰρ ἐπὶ τιμωρίᾳ ἦκω, ἀλλ' ἐπὶ τῇ σὲ τοῦ λαοῦ χειροτονῆσαι προφήτην· ὥστε μὴ μέλλε τοῖς ἐμοῖς διακονεῖσθαι λόγοις.—
- v. 2. Φοβερὸν προείριον λόγου τὸ ἀποφαίνειν αὐτοὺς τοιοῦτους καὶ τὸ ἀνεξίκακον, ὅτι ἀποστέλλει πρὸς τοὺς ἀναξίους ἀγγέλους Θεοῦ· ἀποστέλλει δὲ οὐκ εἰς τόπον ἐκ τόπου, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ὕψους πρὸς τοὺς κάτω κειμένους.
- v. 3. Τουτέστιν, οὐκ ἄγνοῶ τὴν κακίαν τῶν μελόντων παρὰ σοῦ διδάσκεσθαι· καὶ γὰρ ἀναίσχυντί εἰσι πρὸς τοὺς ἐλέγχους καὶ ἀσεβεῖς τὴν γνώμην· σκληροπροσώπους γὰρ ἐκάλεσε τοὺς μὴ ἐνυθριῶντας ἐφ' οἷς ἠλέγχοντο ἀσεβήμασι.—
- v. 4. Τὸ δὲ ἀδυνατῆν καὶ αὐτὸ τὸ κύριος σημαίνει· ἔχει γὰρ καὶ σμικρὰν τινα ἐτέραν ἔμφασιν· τάδε γάρ, φησι, λέγει κύριος ὁ κύριός μου· τὸ δὲ ἐβραῖον ἔχει ἀδυνατῆν ἐλωε.
- v. 6. Προλαβὼν δὲ λέγει τὰ δεινὰ, καὶ τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀγνωμοσύνην. ὥστε μὴ ἀπροσδεκῆταις τοῖς δεινοῖς περιπεσόντας ἀπογνῶναι· οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ὁ δεσπότης ποιεῖ Χριστός· προλαβὼν λέγει τοὺς διωγμούς, τὰς συμφοράς, τὰς πληγὰς, τὰ δικαστήρια· ἵν' ὁμοῦ τε πρὸς τὰ ἐπαχθησόμενα δεινὰ παρασκευάζονται· καὶ τῆς ἐκβάσεως γενομένης, ἐκπλαγῶσι τῆς προρρήσεως τὸ ἀληθές.—Τουτέστι μήτε τὰς διὰ τῶν λόγων λαιωρίας φύγῃς, μήτε αὐτοὺς ὁμοσε χωρεῦντας πρὸς φόνον δειλιάσης.—Λόγησαι γὰρ ὡς καὶ κατ' ἐμοῦ τοῦ δεσπότην τοιοῦτοι πεφνήνασιν, οὐκ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἀλλ' ἐπὶ πολλῷ· καὶ ὁρῶν τὴν πρὸς ἐμὲ κοινωνίαν, ἀρκοῦσαν θέχου παραμυθίαν.
- Τουτέστι, πειθαρχεῖ· μὴ μίμησαι τὴν τούτων κακίαν, μὴ δὲ ἀσεβῶν εἰς ἐμὲ, κατὰ γε τοῦτο ὁφθαῖς αὐτοῖς παραπλήσιος· καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τούτων τῶν λόγων ὀκνηρότερος ἐστὶ, ἢ πρὸς τοὺς
- v. 8. ἐλέγχους ἐπάγει, χάνε τὸ στόμα.—Οὐκ ἀπὸ

τῶν λόγων αὐτὸν μόνον βούλεται παραθαρσύναι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων· οὐ γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ φησὶ φθέγγεσθαι μέλλεις, ἀλλὰ τῆς πρὸ ἐμοῦ χάριτος ἀξιοθεῖς, καὶ θαρσαλεώτερος ἀπὸ τῆς ἐμῆς συνεργείας γινόμενος.

C A P. III.

Κεφαλίδά δὲ καλεῖ τὰ εἰλητὰ βιβλία· οὕτως γὰρ οἱ παλαιοὶ τὴν τῶν συγγραμμάτων ἐφύλαττον μνήμην· Ἰουδαῖοι δὲ καὶ μέχρι τοῦ παρόντος ἐν τοιοῦταις εἰλήμασιν ἔχουσι τὰς γραφάς.—Τουτέστιν ἡ τῶν λεγομένων ἀλήθεια πλείστην σοι παρέξει παρρησίαν· ἀπωσάμενος οὖν πᾶσαν δειλίαν, μετὰ παρρησίας φθέγγου, μικρὰ φροντίζων τῆς ἐκείνων κακίας.

Μηδεὶς δὲ αἰσθητὴν καὶ σωματικὴν ὑπολάβῃ τῆς κεφαλίδος τὴν βρῶσιν· ὥσπερ γὰρ ἐκείνην τὴν θεωρίαν πνευματικῶς ἐθεάσατο, οὕτως καὶ ταύτης πνευματικῶς μεταλαμβάνει τῆς γεύσεως. Καὶ μετ' ὀλίγα· ὥσπερ δὲ οἱ μάντις εἰς παραρρησίαν χωρεῖσιν, τοῦ δαίμονος ἀναισθησίαν αὐτοῖς ἐμποιοῦντος, οὕτω καὶ τοῖς προφήταις αἰσθησίς τις γίνεται, τῆς ψυχῆς φωτιζομένης ἐκ τῆς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας.—Ὡς γλυκεῖα γὰρ, φησιν ὁ Θεὸς Δαβὶδ, τὰ λόγια σου τῷ λάρυγγί μου· ὑπὲρ μέλι κηρίον τῷ στόματί μου· γλυκὺς δὲ καὶ λίαν ἡδὺς καὶ τῶν ἁμαρτημάτων ὁ Σπῆνος.

Ἀλλὰ καὶ Νινευῖται ἐδυσώπησαν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰωνᾶ κηρυχθεῖσαν αὐταῖς διδασκαλίαν.

Μὴ τοῦτο, φησὶ, λογίση, εἰ μόνος πρὸς πολλοὺς μέλλεις διαλέγεσθαι· ἀλλ' ἐννόησον κρείττω.

Ἀντὶ τοῦ μετεώρησεν ἀφ' οὐρα ἡμῖν τόπου.

Τουτέστιν ἕμους ἀνέπεμπον τῷ θεῷ, ἐκπληκτόμενοι τοῦ θεοῦ τὴν ἀγαθότητα, ὅτι καὶ πρὸς ἀπειθεῦντας οὕτω φιλάδελφος.—Ἄπαντα ἐτελείτο οὐ δι' ὀργὴν τὴν κατὰ τοῦ προφήτου, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν, καὶ ὥστε αὐτὸν δυσωπηθῆναι μετὰ παρρησίας φθέγγεσθαι πρὸς τὸ πλῆθος.—

Ὁ μὲν δώσει δίκην, ἅτε ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐλεγχόμενος, ὥς οὐκ ἀγνοία τοῦ κρείττονος τὸ χεῖρον μετέρχεται· σὺ δὲ οὐκ ἀνεύθυνος ἔση, προτιμήσας τὴν τοῦ φαινομένου ἀξιο-

v. 1.

v. 3.
cod. f. 194.

v. 7.

v. 12.

πιστίαν τῆς ἐμῆς αὐθεντίας·—Ἐπειδὴ ἔτι ἔμει-
νεν ἀπειθείης καὶ ἡσυχίαν ἤγεν, διὰ τοῦτο αὐ-
θις αὐτὸν εἰς τὸ πεδῖον, ἐνθά περ πρότερον τῆς
ὀπτασίας ἡξιώθη, ἐξιέναι κελεύει ὥσπερ ἐπὶ δι-
καστηρίου πρὸ βήματος πάλιν μέλλοντος τοῦ ἄρ-
χοντος καθεξέσθαι, καὶ ἐκεῖ τὴν κρίσιν τῶν πα-
ραβαινόντων τοὺς νόμους ποιῆσθαι.—Τοῦτο ἐποί-
ησεν ἐταίμως· εὐ γὰρ ὡς δυσπειθῆς οὐκ ἤκουσεν,
ἀλλὰ μείζονα τῶν προσαττόμενων τὸν φόβον ἔχων.

Πάλιν αὐτὴν σημαίνει τὴν χάριν τοῦ πνεύμα-
τος.—Τουτέστιν εὐ βαδίζων, ἀλλὰ δι' αἰέρος
φερόμενος.—Ἐνταῦθα, φησὶν, ἤγαγε τοῦ πνεύ-
ματος ἢ χάρις, ὅπου περ πρότερον προσταχθεὶς
ἐλθεῖν οὐκ ἠβουλήθη, καὶ δεῖσας περιεῖν τῶν
προσταχθέντων λόγων ἄρξασθαι βυλόμενος.

Εἰ γὰρ αἱ δεσφαὶ παρὰ ἀνθρώπων ἐγίνοντο,
οὐκ ἂν αὐτὸς ἔφη ἀφωνία αὐτὸν καταδικάζειν·
εὐθελὲν ταῖνυν ὡς ἅπαντα ταῦτα κατὰ θεῖαν
ἐγένετο συγχώρησιν, ἵνα μάθῃ ὡς ἄμεινον μετὰ
παρρησίας λέγοντα, τὰ παρὰ τοῦ πλήθους ὑπο-
μένειν, ἢ ἐπ' οἴκου καθεζόμενον παραβαίνειν τοὺς
θεῖους νόμους.

Τουτέστιν, ἐπειδὴ παρ' ἡσυχίαν βούλη ἄγειν,
ἐκ πολλῆς σοὶ περιουσίας, τὰ τῆς ἐπιθυμίας
ἀποπληρώσω· ἰδοὺ γούν ἀφωνία σε καταδικάζω,
ὥστε μηδὲ βυλόμενον δύνασθαι φθέγγεσθαι,
ὅπως μὴ δεδειωῶς τυγχάνῃς.

Ἐνταῦθα μὲν οὖν σέ φησιν, διαθήσω· ἐπει-
δὴν δὲ ἐκ τῶν πραγμάτων καμφοῖς τὴν γνώμην,
καὶ τῇ διανοίᾳ ἱκετεύσης, καὶ μάθῃς ὡς λυσι-
τελὲς τὸ ὑπακούειν τῷ ἐμοὶς προστάγμασι, τότε
ἀφείσω σε τῶν δεσμῶν.—Τουτέστιν ἀλλὰ βού-
λομαι σε φθέγγεσθαι, τὴν ἐμὴν προβαλλόμενον
δεσποτείαν.—Τουτέστιν τὰ παρὰ σεαυτοῦ ποιή-
σον· ἔα σου δὲ ἐκείνους τὴν οἰκίαν ἐπιδείξασθαι
γνώμην ἐπὶ τῇ σῇ διδασκαλίᾳ.—Οὐ γὰρ σέ ἀπαι-
τῶ τὴν τῶν ἀκούοντων εὐπείθειαν, ἀλλὰ μόνον
διδασκαλίαν.

C A P. IV.

Φεβερόν, φησι, νενόμισται τῷ ἐξεναντίας
πλήθει διαλέγεσθαι, καὶ προλέγειν τῆς πόλεως
τὴν πόρῃσιν, καὶ τοῦ ναοῦ τὴν κατασκαφὴν,

καὶ τὰ ἐκ τούτου συμβησόμενα θεινά· ἐτέρως
τοῦτο μῆνυσον, ὃ κἀκείνους σωφρονίζει καὶ σοῦ
δείκνυσιν τὴν ἐπιείκειαν.—Ἐπιγεγράφω δὲ τῆς
πόλεως ἢ προσήγορία, ὥστε γνωρίζεσθαι ταύτην
οὖσαν τὴν Ἱερουσαλήμ.—Ἵνα εἴπῃ στρατοπέ-
δου πλήθος· αἱ δὲ δυνάμεις κατὰ τάξιν πολεμι-
κὴν προῖέτωσαν· τοῦτο γὰρ λέγει παρεμβολὰς,
ἀντὶ τοῦ τάγματα στρατιωτικά· παρέστωσαν δὲ
οὕτοι τοῖς λοιπῶν μὴ μόνον περιπεφραγμένοι
ὅπλοις, ἀλλὰ καὶ τὰ μηχανήματα ἐπιφερόμενοι,
οἷς καθαίρησιν τὰ τε τείχη· ταῦτα γὰρ μνηύει
τὰς βελιστάσεις· θανασιώτατα δὲ μόνον, τὴν
περὶ τὴν πόλιν ἐπιστάσαν τοῦ πλήθους μνηύει,
ἵνα πρὸ τῶν θεινῶν τῷ φόβῳ καταπλήξας, ἀπο-
στήσῃ αὐτοὺς τῆς παρανομίας.—Τὸ τήγανόν,
φησι, περίστησεν τῇ πόλει, ὥστε εἶναι μῆνυμα
τῆς βαρύτητος τῶν πολεμίων, καὶ ὡς ἥκιστα
διαφεύξονται, εἰ τοῖς ἀναρτήμασιν ἐμμένειν.

Ἀντὶ τοῦ ὥστε μὴ δοκεῖν ἀσφαλῆσαι πρὸς
τὴν πόλιν· ἵν' ἢ μῆνυμα τοῦ μὴ ἀπὸ προαιρέ-
σεως τὰ θεινά ἐξαγγελεῖν.—Τουτέστιν, ὡς εἴ-
ρηκα, σχήματι περίφραξεν, ὥς φαίνεσθαι, ὡς
ἀναπόδραστοις αὐτοῖς.—Τουτέστι διδασκαλία τοῖς
ἀκούουσι τὰ γινόμενα ἔσται.

Δύο δὲ ἀδικίας λέγει ὑπὲρ ἐκατέρας βασιλείας,
τουτέστι καὶ ὑπὲρ τῶν δύο. Δῆλον ὅτι ἐν ταῖς
ἐκατὸν πεντήκοντα ἡμέραις, αἷς προλαβὼν εἶπεν·
εἶτα μνησεν καὶ τῶν τεσσαράκοντα ἰδίᾳ.—Ἀν-
τὶ τοῦ μῆνυμα τῆς αὐτῶν παρανομίας ἔσω τὸ γινό-
μενον.—Οὐ περὶ τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν μόνον
λέγει, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐκατὸν πεντήκοντα.

Ἡ δὲ ταιαύτη βρωῖσις ἐνδείας καὶ σιτοδείας
σημεῖον· καὶ ὁ σταθμὸς δὲ πάλιν τὴν σπάνιν
σημαίνει· ἢ γὰρ σίκλοι ποιεῖν γ' οὐγκίας καὶ
μικρόν τι πρὸς, ὡς φασὶν αἱ τὰ στάθμα καὶ
μέτρα ἱκρίβοιμένοι.—Τὴν τοῦ σίκλου προσήγο-
ρίαν ἐβραϊκὴν φασὶν τινες μνηύειν οὐγκίας· εἰ-
αὶ δὲ δραχμὰς κ', ὥσπερ εἰσὶν δραχμαὶ π'· τὸ δὲ
ἀπὸ καιροῦ ἕως καιροῦ, ἀπὸ ἔτους ἕως ἔτους,
Ἀπολινάριος βούλεται. Πολυχρόνιος δὲ ἀπὸ ἐσπέ-
ρας εἰς ἐσπέραν.

Τὸ ἵν' φησὶν ἐβραϊκὸν ὄν, σημαίνει τοῦ ξέστου
τοῦ ὄγδον.

C A P. V.

v. 1.
cod. f. 196. a.

Τὰ δὲ ἐκ τῆς πολιορκίας συμβησόμενα κατὰ προμηνύσας, διδάσκει τὴν ἐκ τοῦ πολέμου αὐτοὺς καταληφθεῖσάν. συμφορὰν.

v. 2.

Ἀπολιναρίου καὶ Πολυχρονίου. Ταῦτα αὐτοῖς ἐρμηνεύει μετὰ βραχέα, καὶ καλεῖ πῦρ τὸν λιμὸν καὶ τὸν θάνατον· διὸ τὰ δύο τέταρτα προσέταξε τῇ πυρὶ παραδοθῆναι, ὡς καὶ τούτου ἀρκείου δίκην πυρὸς ἐπινεμεσμένον τοὺς ἀνθρώπους· διὰ δὲ τῆς ῥομφαίας τὴν τῶν πελεμίων ἔφοδον ἐσήμανε, καὶ τὰς ὑπ' ἐκείνων γενομένας σφαγὰς, τὸν διασκορπισμὸν, τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ τὴν ἐσπεμένην διασποράν.—Καὶ γὰρ μετὰ τὸ γενέσθαι δορυαλώτους, μυρία θανάτου ὑπέμειναν εἶδη.

v. 4.

Ἐνταῦθα δείκνυσιν ὡς οὐκ ἐν ὀργῇ ἐπὶ τοσούτων ἐπήγαγεν τὰς συμφορὰς, ἀλλὰ φειδοῦ οὕτω γούν καὶ τοὺς ἀξίους ἐλέου ἀνασώζεσθαι κελεύει.

v. 5.

Ἵνα τὴν εὐετηρίαν διδάξῃ τῆς πόλεως, ἐσχημάτισεν δὲ ὡς ἐπὶ εἰκόνας τὸν λόγον· τὴν μὲν ὥσπερ προκαθήμενὴν δείξας, τὰς δὲ λοιπὰς δορυφορούσας.—Τουτέστιν ἐπειδὴ περ ἐκείνους ἐξηλώσατε.—Τουτέστιν οὐκ ἐφυλάξατε τὰ πρὸς ἀλλήλους δίκαια.—Τουτέστιν οὐκ ἠσεβήσατε εἰς ἐμέ.—Τουτέστιν οὐδὲ τῶν ἀσεβῶν τὴν περὶ τὰ εἰδωλα θρησκείαν ἐμιμήσασθε τῇ εἰς ἐμέ εὐσεβείᾳ· αἱ μὲν γὰρ ἔμειναν τῇ ἀπάτῃ, σέβοντες τοὺς οἰκείους θεοὺς, καὶ οὕτε ἢ τούτων ἀσθένεια, οὕτε τῆς ὕλης τὸ εὐτελές, οὕτε τὸ παρὰ ἀνθρώπων γεγενῆσθαι, οὐδὲ τὸ μηδεμίαν συμμαχίαν παρέχειν αὐτοῖς, ἢ κινδύνων μὴ ἀπαλλάττειν, ἀπέστησεν αὐτοὺς τῆς αὐτῶν προσκυνήσεως· ὑμεῖς δὲ τάναντία πάντα ἐπράξατε.

v. 6.

Ὡς εἰδέναι πάντας ὅτι ἐκ τῆς ἐμῆς ὀργῆς ἐπενέχθη σοι ἡ τιμωρία παιδεύσασά σε ἐφ' οἷς πρότερον οὐκ ἔμαθες τὰ προσήκοντα, τῶν ἀγαθῶν παρ' ἐμοῦ ἀπολαύουσα.—Ἰκανὴ γὰρ ἡ τοῦ προσώπου δῆλωσις τὴν ἀλήθειαν δεῖξαι.—Καὶ ἐπάξω ὑμῖν τὰ θειά· ἔτ' ἂν ἀμεταμέλητα παίη τις, ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων γνῶνῃτε ὡς οὐκ οἰκεία δύναμει ὁ βάρβαρος τῆς πόλεως περιγίνεται, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμῆς ἀποφάσεως.

i cod. f. 196. b.

Ὡς εἰδέναι πάντας ὅτι ἐκ τῆς ἐμῆς ὀργῆς ἐπενέχθη σοι ἡ τιμωρία παιδεύσασά σε ἐφ' οἷς πρότερον οὐκ ἔμαθες τὰ προσήκοντα, τῶν ἀγαθῶν παρ' ἐμοῦ ἀπολαύουσα.—Ἰκανὴ γὰρ ἡ τοῦ προσώπου δῆλωσις τὴν ἀλήθειαν δεῖξαι.—Καὶ ἐπάξω ὑμῖν τὰ θειά· ἔτ' ἂν ἀμεταμέλητα παίη τις, ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων γνῶνῃτε ὡς οὐκ οἰκεία δύναμει ὁ βάρβαρος τῆς πόλεως περιγίνεται, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐμῆς ἀποφάσεως.

C A P. VI.

v. 3.
cod. f. 197.

Τουτέστι πρὸς ἐκεῖνα ἀπόβλεψεν ὥσπερ γὰρ ὁ Δανιὴλ προσευχόμενος ἐπὶ τὰ Ἱερουσόλυμα κλίμα ἀπεβλέπων τῇ φαντασίᾳ, ἐδόκει ἐν αὐτῇ εἶναι τῇ πόλει, οὕτως ἐκέλευσε καὶ τὸν προφήτην πρὸς ἐκεῖνα ἀφιεῖν, καὶ τὴν προφητείαν ποιῆσαι, ὥστε ἐναργέστερον τὸν λόγον γενέσθαι.—Τουτέστιν εἰ ἐκεῖ τὴν θεραπείαν ποιούμενοι, εἴτεον ἐν τοῖς ὀρεωτέροις τόποις αἰκοῦντες.—Ἀντὶ τοῦ πᾶσα ἐπίνοια εἰδούλων ἀπολεῖται ἥτοι οἷς αὐτῶν κατασκευαζόντων τὰ εἰδωλα ἢ τὴν περὶ ἔθονα γενομένην θεραπείαν σημαίνων.

v. 6.

Ἵστε ταῖνον φησὶν, ὡς οὐκ ἀπλῶς κατὰ πάντων ἀπεφηνάμην, ἀλλὰ κατὰ τῶν ἀνίατα νοσούντων· αὐτίκα γούν οὐκ ἅπαντας ἀπλέσω, ἀλλ' ἔσονται τινες εἰ διασωθῆσόμενοι, καὶ ὁμείνους ἐκ τῶν συμφορῶν γενησόμενοι.

v. 8.

C A P. VII.

Τουτέστιν οὐκ ἐξ ἀπάτης τὴν ἀσεβειαν εἰργάσαντο, ἀλλ' ἐπιμελῶς τὰς παρανομίας ἐπραξαν, καὶ ὅλοι πρὸς ἐκείνους εἰσὶ τεταμένοι.

v. 9.
cod. f. 197.

Διηγησάμενος αὐτῶν τὰ κακὰ, οὐκ ἔστιν μέχρι τῶν εἰρημένων, ἀλλὰ καὶ ἐπισυνῆψε τὰ νῦν ῥηθέντα· τουτέστιν οὐκ ἠπέλιπσα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὠμώμικα· ὥστε πληροφορηθέντας περὶ τῶν ἐσομένων κακῶν μεταβάλλεσθαι τὸν τρόπον· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὕτως ἀμείνους γεγόνاسι τὴν γνώμην.

Τουτέστιν ἐπὶ τούτοις στενάχον, καὶ ὀδυρτικὴν ἄφες φωνὴν, ἀλγῶν ἐπὶ τοῖς πᾶσχοις ἐπὶ τὸ συμφορᾶς μέγεθος.—Ἀντὶ τοῦ λυπηθῆναι εἰς τσαύτην γὰρ παρανομίαν ἐληλάκασιν ὥς καὶ ἐπισπᾶσθαι τρόπον τινα τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ δίκην.—Τουτέστιν ὅσοι διαφεύξονται τῶν πολέμων τὴν δεξιάν, πινώμενοι διαφθαρήσονται, οὐδεμίαν ἀφορμὴν σωτηρίας ἔχοντες· ὁ δὲ πλησίον ληφθεὶς, τὴν διὰ ξίφους δώσει δίκην.—Ὅσοι δέ, φησι, κατὰ τὴν πόλιν εὐρεθῶσιν, οὗτοι ἐν ἐνδείᾳ θανατοῦνται.—Τουτέστι πέρας ἐπιθήσω τοῖς λόγοις, τὴν κατ' αὐτῶν ἐνέγκας τιμωρίαν.—Ἐπειδὴν εἶδητε φησὶ μὲν ἅπασιν τοῖς τόποις τοῖς παρ' ὑμῶν προσκυνουμέναις τοὺς νεκροὺς ὑμῶν ἐρριμμένους, τότε γνώσεσθε τῆς

v. 11.

v. 15.

in peace.
ap. VI.

ἐμῆς δυναστείας τὸ μέγεθος.—Τὴν Δεβλαθα λέγουσιν εἶναι Δάφνην τὴν πρὸς Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας· ἐμνημόνευσε δὲ αὐτῆς νῦν ὡς κατὰ μῆκος τῆς γῆς Ἰουδαίας ἄχρι ταύτης ἐκτεταμένης· ἵνα δείξῃ ὅτι κατὰ πάντων ἐξήνεγκε τὴν ψῆφον· ἄλλως τε καὶ φαίνεται ὁ βοβυλώνιος ἐπὶ ταύτης καθεζόμενος ἀναμένων τοῦ πολέμου τὸ τέλος· ἐνταῦθα γὰρ καὶ ὁ Σεδεκίας ὁλοὺς ἤχθη πρὸς τὸν Ναβουχοδονόσορ, καὶ τῆς τῶν συνθηκῶν παραβάσεως εἰσεπράχθη δίκη. Καὶ μετ' ὀλίγα· τὸ δὲ ἀπὸ τῆς ἐρήμου εἶπεν, ὡς ἦδη ἀπωκισμένων τῶν αὐτότε πρότερον κατοικοῦντων.

C A P. VII.

Τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν περίφραξιν ἣν περίεβαλον τῇ Ἱερουσαλὴμ οἱ Βαβυλώνιοι, πλοκὴν ἀποκαλεῖ· ἔχει δὲ τινα ἔμφασιν τὸ λέγειν τὸν κατοικοῦντα τὴν γῆν, ἣν σὺδεσπότη φησιν ἀλῶναι ἡλπισας, ἢ παθεῖν τι κακὸν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν· διὰ τοι τὸ ἐν αὐτῇ τὸν θεῖον ἐστάναι ναόν.

v. 7. Τούτέστιν οὐ δεσπόμενος πόνων, ἀλλ' ἀρκεῖ μόνον ἐπελθὼν ἀπολέσαι τοὺς ἐνοικοῦντας.

v. 9. Ἐπαναλαμβάνει δὲ συνεχῶς τὰ αὐτά, τὸν κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων ἐμφαινὼν θυμόν· ἴδιον γὰρ τῶν ὀργιζομένων συνεχεῖ τῇ ἀειλογίᾳ κεχρησθαι, τῆς μνήμης τῶν ἐπταισμένων, αὐξάνουσης τῆς διανοίας τὴν πύρωσιν, ἐκ τῶν λόγων τὴν δευτέρωσιν ἐργαζομένης.

v. 10. Ἡ ῥάβδος ἠνέθησε, τούτέστιν τοῦ Ναβουχοδονόσορ ἡ βασιλεία· ἄνθρωπος δὲ καλεῖ τὴν αὐτῆς εὐπρέπειαν.—Τούτέστιν ἡ κατὰ τοῦ θεοῦ ἀλαζονία ἀπολείπεται, ἣ τε περὶ τὰ εἰδωλα θεραπεία, καὶ κατὰ τῶν θεῶν νόμων ὑπεροψία.—Τοῦτο ἀντὶ τοῦ οὐκέτι ἑάσει τὰς κατὰ νόμον τελεῖσθαι λατρείας, καὶ ταύτας ἀθροῦτως ποιῆσθαι φησὶ καὶ ἀμογητί.

v. 12. Τὸ οὐκέτι ἦν ζωὴ τὸ ζῆν αὐτῶν, ἀντὶ τοῦ οὐ συνήθει χρῆσονται ἀγωγῇ, ἐν ἧπερ εὐδοχοῦντες καὶ τρυφῶντες διῆγον, ἀλλ' ἀντίστροφον ἔξουσιν τοῦ βίου τὴν κατάσασιν.—Τουτέστιν οὐκέτι ἔξουσι χώραν περὶ τῶν αὐτῶν διαλέγεσθαι ἀλλήλοισ.

Τουτέστιν οὐδεὶς περιέσται τῆς ἐπενεχθείσης συμφορᾶς· πάντες δὲ τῷ λίνῳ σαγηνευθήσονται.

Ἐθνος δὲ τῷ θεῷ ἐν ταῖς μεγάλαις μάλιστα ἀποφάσσειν, εἰς κρίσιν ἔλκειν τὸ πλῆθος, ὥς δεῖξαι ὡς οὐκ ἄκριτον ἐκφέρει τὴν ψῆφον κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων, καὶ μειζόνως καθεύεσθαι τῶν ὑπὸ τὴν τιμωρίαν κειμένων· ὡς τὸ, κρίνατε ἐν ἐμοὶ καὶ ἀναμέσον τοῦ ἀμπελῶνος.—Ἀντὶ τοῦ σὺδ' εἰς χεῖρας ἔξουσιν τῷ βαρβάρῳ.

Πολυχρονίου καὶ Θεοδορίτου. Ὡς ὑπὸ δειλίας τῆς φυσικῆς αὐτῆς ἐκκρίσεως ἀθρόως ἐσήμενον· εὐδῆλον δὲ ὡς τὸν ὑπερβάλλοντα ἔδειξε φόβον.

Ὅταν γάρ, φησιν, ἴδωσι τῶν ἐπιφερομένων κακῶν τὸ νέφος, καὶ σὺδεμίαν οὐδαμόθεν φαινόμενν βοήθειαν, τότε ἀπαγορεύοντες ῥίψωσιν μὲν τὰ πολεμικὰ ὅπλα, τὸ δὲ πένθιμον ἀναλήψονται σχῆμα, ὅπερ διὰ τοῦ σάκκου καὶ τῆς ἐξυρισμένης κεφαλῆς ἐμφαίνεται· ταῦτα γὰρ εἰώθασιν οἱ τινικᾶδε πενθοῦντες ἐπιτηθεύειν.

Ἡ ἐπειδὴ οὐκ ἐλάττους χρημάτων ἔσονται οἱ πολέμιοι, σὺδὲ περὶ τὴν τούτων ἀρπαγὴν ἀσχοληθέντες, παύσονται τῆς σφαγῆς τῶν ἀλόντων.

Παρασκευάσω, φησὶ, τοὺς πολέμιους περιδεῖν αὐτά· ὡς γὰρ χρήματα λήψονται, καὶ οὐχ ὡς θεοὺς θεραπεύσουσιν.

Ἐπειδήπερ, φησὶν, εἰς παντελῇ παρανομίαν οἱ ἐνοικοῦντες ἐξέκλιναν, σὺδὲ τοῦ εἰκου ποιήσονται πρόνοιαν.—Οὐχ ἀπλῶς κρατήσουσιν, ἀλλὰ τελείως δεσπόσουσιν.—Τουτέστιν ἀσθενῇ δείξω πάντα ἐφ' οἷς ἐφρόνουν μεγάλα.

C A P. VIII.

Ὡς τελείας ἀπωλείας καταψηφισθείσης τῆς πόλεως, συνέρρεον πρὸς αὐτὸν, μανθάνειν τί πλέον σπουδάζοντες· φιλεῖ γὰρ τὸ τε ἄθλον μείζονα τὴν ταραχὴν ἐμποιεῖν, καὶ ἡ ὁπωσὺν ἀποκρισὶς φέρει τοῖς ἐν συμφοραῖς παραμυδίαν.

Οὐ δὲ ἀγγέλων μὲν τοὺς λόγους ποιεῖται, ἀλλὰ δι' ἑαυτοῦ πληροφρίαν μείζονα ἐντιθεῖς τῷ προφῆτῃ, καὶ φόβον ἐμπαιῶν τοῖς παρανόμοις.

Εἰδὼλον ἦν ἐκεῖ παρανομίας ἰδρυμένον· ζήλου δὲ αὐτὸ καλεῖ ἐκ μεταφορᾶς τῶν μοιχευομένων γυναικῶν, καὶ τοὺς μὲν ἄνδρας καταλιμπανουσῶν, ἑτέροις δὲ μιγνυμένων, καὶ εἰς ζηλοτυπίαν τοὺς ἄνδρας ἀγροσῶν.

v. 11.
cod. f. 199. a.

v. 12.

cod. f. 199. b.

Οἶμαι δὲ Ἰερχινίαν εἶναι τὸν υἱὸν Σαφάν, ἐν Ἰερεμίας Σοφονίαν λέγει· αὐτὸς γὰρ δὴ Σοφονίας κατὰ τὴν Ἰερεμίου φωνήν, ἱερεὺς ἦν τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ, πρὸς δὲ ὃν ὁ Σαμείας ἀπέστειλε, διαθεῖναι κατὰ τὸν Ἰερεμίαν.—Ἵνα εἴπῃ οὐ μόνον ἔδρων αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ τοσαύτη περὶ τὸ κακὸν ἐχρῶντο φιλοτιμίᾳ, ὥστε μηδὲ κατὰ τοὺς οἴκους ἀπέχεσθαι τῆς τῶν εἰδώλων θρησκείας.

Οὐ γὰρ ζητῶ τῆς φωνῆς τὸν τόνον ἀλλὰ τῆς γνώμης τὴν μεταβολήν.

C A P. IX.

v. 2.

Οὐ μόνον ἐπειδὴ ἐκεῖ πρῶτον εἶδεν τὴν ἀσέβειαν, ἀλλ' ἵνα καὶ Βαβυλωνίων ἐνδείξηται τὴν ἔφροδον.—Δείκνυσι πρῶτον ὡς οὐχ ἡδεταὶ τῷ θανάτῳ τὸν ἁμαρτανούντων ὁ Θεὸς, καὶ ὅτι μετὰ ἀναβελῆς τὴν κατὰ τῶν ὑπευθύνων τιμωρίαν ἐπάγουσιν αἱ ἀόρατοι δυνάμεις· διὰ τοῦτο φησὶν ὅτι εἰσελθόντες, ἔστησαν ἐχόμενοι τοῦ θυσιαντηρίου τοῦ χαλκοῦ.—Οὐχ οἶδόν τε γὰρ ἦν τοῦ Θεοῦ τῷ τόπῳ παραμένοντες, ἀπηχέει τι γενέσθαι περὶ τὸν ναόν.

v. 4.

Ἦσαν γὰρ πολλοὶ δίκαιοι, ὡς ὁ Ἰερεμίας, ὡς οἱ υἱοὶ Ῥηχάβ, ὡς ὁ Οὐρίας, καὶ ὅσοι τὴν αὐτὴν γνώμην τῷ προφῆτῃ ἐκέκτηντο· εἰ δὲ παρὰ τῷ Ἰερεμίᾳ κῆται, περιέλαθε ἐν ταῖς ὁδοῖς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἴδετε ἐὰν εὑρητε δίκαιον ἐν αὐτῇ, ἵλεος ἔσομαι λέγει κύριος ἐν αὐτῇ, οὐ θαυμαστόν· οὐ γὰρ περὶ τῶν δικαίων λέγει, ἀλλὰ περὶ πάντων τῶν τῇ θεῷ ψήφῳ εἰς παρανομίαν ἐκκλινάντων.

v. 6.

Δείκνυσι τῶν ἀοράτων δυνάμεων τὴν περὶ ἀνθρώπων κηδεμονίαν· ὡς γὰρ ὀκνοῦντας πρὸς τὸν φόνον προτρέπεται τῷ λόγῳ ἀφειδῶς τοὺς φόνους ἐργάζεσθαι.—Δόξει δὲ λίαν ἀτοπώτατον τὸ κατὰ τῶν νηπίων φέρεσθαι τὴν ψῆφον, τῶν μηδέπω ἁμαρτησάντων· ἀλλ' ἔχει σύντομον τὴν λύσιν· πάντων γὰρ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκκλινάντων, ὥστε καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἀσέβειαν καὶ τὰ νήπια χειραγωγεῖσθαι, ἀναγκάτως τοὺς μὲν ἀσεβεῦντας ἐκόλασεν, τῶν δὲ προανείλε τὴν ἀδικίαν, ὥστε μὴ ἐπὶ πολὺ χυθεῖσαν τὴν παρανομίαν, παντα-

πασιν ἀφανῆ καταστήσαι τὴν ἀσέβειαν· εἴποι δ' ἂν τίς καὶ κατ' ὀπτασίαν οὐ μόνον γεγενῆσθαι ταῦτα, πρὸς φόβον τῶν ἀσεβῶν, ἢ καὶ ἐπὶ τινῶν ἴσως ἐκβεβληκέναι· πολλὰς, ὡς ἐπὶ πολὺ, τῶν πολέμων ἐχόντων τὰς ἐπιτάσεις.

Οὐχ ἀπλῶς δὲ ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν ἀλλ' ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, τοιτέστι τῶν ἡγουμένων, εἰ καὶ ἑτέρους ἐπαυδοτρίβουν εἰς κακίαν.—Τουτέστι μηδεμίαν παιήσασθαι φειδῶ· οὐ γὰρ ἔτι ἐμὸν λογίζομαι τοῦτον, ἐν ᾧ περ τὸ πλῆθος τῶν εἰδώλων ἔστησαν· τὸ δὲ μιάνατε ἔφη κατὰ τὴν ἰουδαϊκὴν ὑπόληψιν, ἐπειδὴ ἀκάθαρτος ἐνομίζετο ὁ ἀφάμενος νεκροῦ.

Πολυχρονίου καὶ Ἀπολιναρίου. Τοιτέστιν οὐκ ἀρκεῖ τῇ αἰχμαλωσίᾳ τῶν προτέρων, ἀλλὰ καὶ τοὺς πάντας εἰς ἀποικίαν πέμπεις, μᾶλλον δὲ ἀφανίζεις τὸ γένος.

Καὶ εἰς βίον δὲ αὐτοὺς διαβάλλει, καὶ εἰς τὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ λειδορεῖν.

Πολυχρονίου καὶ Ἀπολιναρίου. Θαυμαστόν δὲ εἰ ἐν τοῖς κατόπιν φήσας τινὰ σεσημειῶσθαι ἐπὶ τὸ μὴ παθεῖν, νῦν πάντας ἀπολωλέναι εἴρηκεν· τὸ μὲν γὰρ ἦν τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος, τὸ δὲ τοῦ πάθους τοῦ προφῆτου· εἰωδῶτων πῶς ἡμῶν ἐν ταῖς μεγίσταις συμφοραῖς μείζονα τῶν ὁρωμένων φαντάζεσθαι.—Εἰ δὲ καὶ ἐνταῦθα ἐθεάσατο τινὰ καθήμενον, ἀλλ' εὐδῆλον ὡς τοῦτο μνηνεῖ ὑπομνήσεως γὰρ ἔνεκεν τῶν ἐμπροσθεν λεχθέντων, ταῦτα προσέθηκε.

Πολυχρονίου καὶ Ἀπολιναρίου. Οὐκ ἀνήμερος ἀλλ' ὡς δίκαιος μετὰ τοῦ φιλανθρωπῶ· τὸ μὲν γὰρ δίκαιον ἐν τῇ τιμωρίᾳ γίνεται, τὸ δὲ φιλανθρωπῶν ἐν τῇ ἀναστάσει καὶ τῇ πρὸς ἐμψύχῳ τῶν δεινῶν γνωρίζεται· διόπερ ἄξια ὧν ἔπραξαν ἀπέλαβον, ὥστε ἐστὶ δικαιοσύνης τεκμήριον· τὸ δὲ ἐπόμενον, φιλανθρωπίας ἀπόδειξις.

Δηλονότι ὁ καθήμενος· ὡς γὰρ ἀρκεσθεῖς τῇ ὑπομνήσει συνυφῆναι καὶ τὸ παραλειφθέν· διὰ τοῦτο οὖν ἐνέφανεν τὸ παραλειφθέν· δῆλον γὰρ ὅτι ἦν τις καθήμενος, ὃς εἶπε πρὸς τὸν ἄνδρα.

C A P. X.

Ἵνα τὸ θαψιλὲς δεῖξῃ τῆς τιμωρίας, καὶ ὅτι

cod. f. 20

v. 1

v. 9.

v. 10.

v. 1.

κατὰ πάσης ὁμοῦ τῆς πόλεως ἀποφαίνεται πανταχόσε γράφουσιν, ὡς ἔτυχε διασπείρων τὸ πῦρ, πάντας ὁμοῦ τῇ συμφορᾷ περιλαμβάνων.

v. 3.
f. 200. b.

Ἐπειδὴ οὐχ οἶόν τε ἦν τοῦ Θεοῦ ἔνδον ὄντος, ἢ δοκῶντος γενέσθαι τι περὶ τὸν ναὸν τραχὺ, σχηματίζει διὰ τῆς ὁπτασίας τὸν Θεὸν ὥσπερ ἐξιστάμενον τοῦ οἴκου· τὸ οὖν εἰστήκει ἐκ δεξιῶν τοῦ οἴκου, ἐσχημάτιζεν ὡς ἂν εἴ τις ὀργιζομένου καὶ ἐπιτάττοντος τὴν κατασφαγὴν.—Οὐ κατὰ τὸ παρὸν τοῦτο γεγενῆσθαι λέγει ἀλλ' ὅτι οὕτως ἐξ ἀρχῆς ὥφθη ἡ δειχθεῖσα ὅψις πληροῦσα τὸν οἶκον διὰ τῆς νεφέλης· οἶκον δὲ λέγει τὸν ἐνδοτάτω ὅπου τῶν ἁγίων τὰ ἅγια.—Μέγιστον, φησὶν, ἥχος ἀποτελεῖ τὸ τῶν πτερύγων κινουμένων τῶν χερουβιμ, ὡς ὑπολαμβάνειν βροντὴν εἶναι ἢ θείαν φωνήν· τὸ γὰρ ὡς φωνὴ σαδδαῖ, ἱκανοῦ Θεοῦ βροντὴν ὁ Σύμμαχος καὶ Θεοδοτίων ἡρμηνεύσαν· τούτέστιν εἰκάσασαν τὸν ἥχον τοῦ ἱκανοῦ καὶ θνατοῦ Θεοῦ, φωνῇ τῇ κατὰ θείαν ἐνέργειαν ἀποτελεσμένη βροντὴν.

C A P. XI.

v. 1.

Ἀναλαμβάνει τὰ ἥδη ἔμπροσθεν εἰρημένα· οὐ γὰρ ἄλλην νῦν ἔφη παρ' ἧν ἔφη ἥδη πρότερον, ἔνθα τοὺς εἴκοσι πέντε ἄνδρας ἐδεάσατο τῷ ἡλίῳ προσκυνῶντας.

v. 7.

Ἐπισυνάπτει ἕτερον ἔγκλημα, ὡς οὐ μόνον οὐ πειθαρχούντων αὐτῶν τοῖς παρὰ τῶν προφητῶν λεγόμενοις, ἀλλὰ καὶ χλευαζόντων.—Μάλιστα μὲν τούτέστιν οὗδ' οὕτως διέψευσται ἢ πρόβησις· λέβητα γὰρ πεποιήκατε τὴν πόλιν, κατασφάζοντες ἐν αὐτῇ τοὺς πένητας, καὶ ἀντὶ πυρὸς αὐτῇ γεγονότες· ἴστε δὲ καὶ ὡς ἡ κατὰ τῆς πόλεως ψῆφος αὐτίκα μάλα ἐπαχθῆσεται, καὶ χείρωνα τῶν ἡδικημένων πείσεσθε.

v. 13.
f. 201. a.

Θαυμάσαι δὲ ἐστίν, ὅπως ἕνα ἑωρακῶς τετελευτηκότα, περὶ πάντων ὁμοῦ διαλέγεται· οὐ γὰρ δήπου ἐν τῷ θανάτῳ τοῦ ἑνὸς εἰ λοιποὶ συναπόλλυνται· ἀλλὰ τοῦτο τῆς περὶ λαὸν διαδέσεως τοῦ προφήτου τὴν ἀπόδειξιν ἔχει.

Εἰ γὰρ καὶ τινες μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἐξέκλιναν, ἀλλ' οὖν γεγόνασιν δίκαιοι, ὡς ὁ Ματθίας καὶ Ἰούδας ὁ μακκαβαῖος, καὶ πάντες εἰ ὑπὲρ

τῆς εὐσεβείας ἐλόμενοι τὸν θάνατον τὸν ἐπὶ Ἀντιόχου.

Ἔστι δὲ τοῦτο τὸ ὅρος τῶν ἐλεῶν, ὃθεν ἡ ἢ κατὰ σάρκα ἀνάληψις τοῦ σωτῆρος ἐγένετο· κατὰ γὰρ τῆς Ἱερουσαλήμ τὴν ψῆφον ἐξενεγκῶν εἰς τὸ ὅρος τοῦτο χωρεῖ, καθεῖθεν ποιεῖ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν· μετὰ γὰρ τὸν θάνατον καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ πάλιν ψῆφον ἐξενεγκῶν, ὅτι οὐ μὴ μείνῃ ὧδε λίθως ἐπὶ λίθῳ ὅς οὐ μὴ καταλυθῇ, εἰς τὸ ὅρος ἐκεῖνο μετὰ τῶν μαθητῶν ἀνελθὼν, ὑπὸ νερῶν καὶ ἀοράτων φερόμενος δυνάμεων εἰς οὐρανοὺς ἀνελήφθη· τύπος τοίνυν τῶν ἐσομένων κατὰ τῷ προφῆτῃ δειχθέντα αἰσθητά.

Ἐπειδὴ γὰρ ὅψις καὶ ἀκοή μόνη τῶν πραγμάτων δέχεται τὴν παραίνεσιν· ἡ γὰρ ὁρῶντες ἐν ἐτέροις τὰς συμφορὰς, σωφρονέστεροι γινόμεθα· ἡ ἀκούοντες τῶν θείων νόμων, σπουδαιότεροι περὶ τὴν ἀρετὴν κατιστάμεθα· ἄλλη δὲ αἵσισησις οὐκ ἐστίν ὁδηγούσα εἰς εὐσέβειαν.

C A P. XII.

Ἄγε δὴ οὖν, φησιν, ἐφ' ἕτερον εἶδος ἐλθὲ διδασκαλίας, πρὸς τὰ τῶν ποιούντων καὶ πασχόντων πάσῃ σεαυτὸν μετασκευάζων.

Ἀντὶ τοῦ, τὴν μὲν φύσιν μήνυσεν τῷ τοίχῳ διαδὺς μὴ μὴν αὐτὸς σεαυτῷ τοῦτο ποιήσεις, ἀλλ' ὑφ' ἑτέρου φερόμενος, ὡς ἂν ὑπὸ δειλίας ἀφηρημένος, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βαθίζειν δύναμιν· εἰ γὰρ αὐτὸς ἀξίων φεύγειν προσετίττετο, οὐκ ἂν ἐκαλύψαντο· ὥστε μὴδὲ ὁρᾶν τί τῶν ἐν ποσὶν· πῶς δὲ ἔτι καὶ ἀποδιδράσκειν ἡδύνατο, ἀφηρημένος τοῦ βλέπειν· τὸν μὲν οὖν τοίχον διορύττειν ἐπ' ὅψεσιν αὐτῶν ἐκελεύετο· ἐπὶ μετεώρου δὲ ὄντα εἰς φυγὴν τραπῆναι, καλυψάμενον πανταχόθεν, ἵνα διὰ τῆς προφητείας μηδὲνα λάσῃ τὰ προφητευόμενα· διὰ δὲ τοῦ σχήματος τὴν συμφορὰν διδασχῶσι.

Τοῦτο δὲ φησιν οὐχ ὅτι κατὰ τὸν πᾶρόντα καιρὸν ἐν ᾧπερ ὁ προφήτης ταῦτα λέγει, πέρας εἶχε τὰ κατὰ Ἰουδαίους, εὐθελὲν γὰρ ὡς κατὰ τὸ ἔκτεον τῆς βασιλείας Σεδεκίου ταῦτα ὁ προφήτης λέγει, συνέβη δὲ κατὰ τὸ ἐνδέκατον ἔτος τῆς

τούτου βασιλείας τὴν ἐσχάτην ἄλωσιν ὑπομείναι τὴν πόλιν· ἀλλ' ὁ βουλευται εἰπεῖν τοῦτο ἐστίν· ἴστε ὡς αὐτίκα μάλα ἐπαχθήσεται τὸ δεινόν, οὐκέτι ἑτέρου βασιλείως διαδεξάμενεν τὸν Σεδεκίαν· ἐπὶ γὰρ τούτου τῶν προρρήσεων ἐκβήσεται τέλος.

C A P. XIII.

v. 4.
cod. f. 202. a.

Ἐπειδὴ ἡ γραφὴ πολλοῦ ἀμπελῶνα καλεῖ τὸν λαόν· ἀμπελὸν γάρ, φησιν, ἐξ Αἰγύπτου μετήρας· καὶ πάλιν ἀμπελῶν κυρίου σαβαώθ· καὶ πάλιν· ὑμεῖς δὲ ἀνεπυρίσατε τὸν ἀμπελῶνά μου· τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ νῦν τῷ παραδείγματι τῶν ἀλωπέκων ἐβουλήθη τὸ φιλοκερδὲς τῶν ψευδοπροφητῶν, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν κατὰ τοῦ λαοῦ σημᾶναι λύμην· ὥσπερ γὰρ φησιν ἀλώπεκες λανθάνουσι τοὺς φύλακας τῶν ἀμπελώνων, καὶ εἰσιόντες κερδὸν οὐδὲν ποιεῖσι τῶν δὲ γησόνων τὸν καρπὸν ἀφαιροῦνται, παραπλησίως καὶ οὗτοι δουρῶ τῷ σχήματι πολλοὺς λανθάνοντες ὡς ἐπὶ τινὶ ὠφελείᾳ λαλοῦντες, πρὸς τὸ ἑαυτῶν βλέποντες κέρδος, τὰ πρὸς ἡδονὴν διαλέγονται.—Ἀντὶ τοῦ, οὐδὲν ἀληθὲς ἐφθέγγξαντο, οὐδὲ ἡδυνήσαν τὴν ὑπ' ἐμοῦ διὰ τῶν προφητῶν γενομένην ἀπόφασιν ἀνακαλέσασθαι.—Ἐδειξεν αὐτῶν καὶ τὴν ἀλαζυνίαν καὶ τὴν ἀσθένειαν· ὡς μὲν γὰρ ποιμένες, φησι, καὶ κηδεμόνες τῶν προβάτων ἡβουλήθησαν συγκροτεῖν τὸν λαόν, ἠλέγχθησαν δὲ ὑπὸ τῶν πραγμάτων· τοῦ γὰρ πολέμιου ἐπιστάντος, οὐ μόνον εἶρξαι τοῦ Βαβυλωνίου τὴν ἔφοδον οὐκ ἡδυνήθησαν, ἀλλὰ καὶ ὀρώντες πολυλάχοθεν διασπειρόμενον τὸ πλῆθος, καὶ ὑπὸ λιμοῦ καὶ ξύφους καὶ πυρὸς διαπανώμενον, ἐφωράθησαν τὴν τῶν ἀλλοτρίων, καὶ οὐ τὴν τῶν ποιμένων, ἔχοντες τάξιν.

Οἱ μεγαλαυχούμενοι τίσιν φησὶ πρὸ τῆς πείρας τῶν δεινῶν· καὶ τὸν τοῦ θεοῦ χρησμὸν προβαλλόμενοι, δειλοὶ καὶ ἄτολμοι πρὸς τὸ κακὸν πεφύνασιν· τὸ οὖν ὡς ἐν πολέμῳ, οὐχὶ κατὰ παραβολὴν κείται, ἀλλ' ὡς ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας—Τῷ ὀνόματί, φησι, τῷ ἐμῷ κατεχρήσθαι ψευδεῖς μαντείας· τῷ λαῷ προσφέροντες· ἐγὼ δὲ οὐχ ὑμῖν τούτων ἐξέπνευσα.

Τούτῳ ἐπειδὴ περ εἰς τὸ κακὸν ἐξέκλιναν, καὶ ἀπὸ καρδίας πλάττεσθαι ἡβουλήθησαν, ἐξ ἀνάγκης ἔσχον δαίμονας ἐναικύντας, τοῦ θεοῦ ἀλλοτρίους ἑαυτοὺς κατασκευάσαντες· ἐπιστάμενοι γὰρ τῶν προφητῶν τὴν ἀλήθειαν, ἐπὶ τοὺς ἐναντίους ἐχώρησαν λόγους.

Ὅτ' ἂν διὰ τῶν πραγμάτων μάθωσί, φησι, ψευδεῖς τὰς ὑμετέρας προρρήσεις, καὶ πόλεμον καὶ σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν ἀντὶ τῆς ἐλπίσθεις εἰρήνης, οὐκ ἐρῶσιν ὑμῖν, ποῦ οἱ χρηστοὶ ὑμῶν λόγοι, καὶ τῆς εἰρήνης αἱ ἐπαγγελίαι; Καὶ μετ' ἐλίγα. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐπὶ τοίχῳ καὶ οἰκοδομῇς ἔλαβεν αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν, παρέλαβε τοῦ θεοῦ τὴν ἀπόφασιν, καὶ τὴν ἐπαγομένην αὐτοῖς τιμωρίαν κατακλυσμῷ.

Τὸ κακότεχνον αὐτῶν τῆς γνώμης παριστῶν. —Μέμφεται γὰρ οὐ μόνον τοῖς χρησιμοῦσιν πειρωμένοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς κεχρημένοις περιάμμασι καὶ ἐπωδαῖς τίσιν.

Εἰς τὸ πωτᾶσθαι, τουτέστι διὰ τὸ περιάπτων ὑμᾶς κεχρηῆσθαι πρὸς ἀπάτην τοῦ λαοῦ, καὶ ἀναρρίπιζεσθαι αὐτοὺς ἀσέβειαν τῇ κατ' ὑμῶν ὀργῇ χρῆσθαι· προσκεφάλαια γὰρ ἐνταῦθα τὰ περιαιπτά ἔφη, ὡς ἤδη εἴρηται· τὸ δὲ ἐφ' ᾧ ὑμεῖς ἐπιστρέφετε ἐκεῖ ψυχὰς, ἀντὶ τοῦ ἐφ' ᾧ ὑμεῖς συνάγετε τοὺς πολλοὺς ἐλπίδι κρείττονι.

Τουτέστιν αὐτοῖς ὑμᾶς τοῖς ἔργοις πείσω, ὡς ἀνόητος ὑμῖν ἡ περὶ τὰ ταιαῦτα εὐπείθεια· διὰ μὲν γὰρ τῶν ἔμπροσθεν πρὸς τὰς ποιούσας φησιν, ἐνταῦθα δὲ πρὸς τοὺς κεχρημένους ἀπεφύετο.—Τουτέστι τὰ περιάμματα δεῖξω κενά, ὥστε ὑμᾶς αὐτοὺς πρὸς τὸ ἀνόητον ἀφερῶντας, γνῶναι τῶν ταιούτων τὸ μάταιον.

Τουτέστιν ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔργων πείσω αὐτοὺς ὡς οὐδὲν ἔχουσι κέρδος ἀπὸ τῶν γινομένων.—Ἀτὶ τοῦ ἀνελεῖν ἐπεχειρεῖτε τοὺς ἀνευθύνους.—Καὶ ταῦτα πάντα, φησι, ποιοῦντες, ἐπ' ἐρῇ ἀναφέρετε τῶν γινομένων τὴν αἰτίαν, ὃ καὶ μεγίστην κατηγορίαν ἔχει τῆς γνώμης.—Ἀντὶ τοῦ τὰς πράξεις τοῦ ἀσεβοῦς βεβαιούτε διὰ τῶν οἰκείων λόγων πολλὴν αὐτοῖς προσμαρτυροῦσαι τὴν ἐσχὺν, καὶ οὐδὲν ἀναιτιθέντες θεῷ τῷ τῶν ὄλων δεσπότη.—Ἐνταῦθά, φησιν, εἰ καὶ τις

v. 12.
cod. f. 202.

v. 18.

v. 21.

v. 22.
cod. f. 202.

ὑμῖν ἐλπίς σωτηρίας, καὶ ταύτην ἀφαιρεῖτε· ὅλους σαυτῶν ποιῶσαι * διὰ τῆς ὑποσχέσεως τῶν γινομένων.—Ταύτης ἕνεκεν τῆς αἰτίας, φησὶν, οὐκέτι ἐν ἀπειλῇ στήσω τὸ θεινόν· ἀλλ' ἐπαγαγὼν τοὺς βαρβάρους, πικρίας παρ' ὑμῶν εἰσπράξομαι τιμωρίας.—Τουτέστιν ἀπαλλάξω τὸ πλῆθος τῆς ὑμετέρας ἀπάτης.

C A P. XIV.

v. 1. Τουτέστι κατ' οἶκόν σου ἦλθον πρὸς με, καὶ ὡς φίλοι ἐκαθέζοντο.—Πρεσβυτέρους, τοὺς τοῦ λαοῦ ἐξάρχους καλεῖ.

v. 2. Ἀγνοοῦντί μοι, φησὶ, τῆς παρουσίας τὴν αἰτίαν, ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς τὰ ἐν ἀπορρήτῳ τῆς διανοίας τυγχάνοντα.

Τουτέστιν ὡς ἀπογνώστες ἅπαντα διαπράττονται, μικρὰ φροντίζοντες τῆς ἀπειληθείσης τιμωρίας.

v. 3. Ἐπειδὴ γὰρ ἦτον μὲν ἐκεῖνοι ἀπόκρισιν τὸν προφήτην, πανταχοῦ δὲ ὁ δίκαιος ἀναμένων τοῦ Θεοῦ τὴν ἀποκάλυψιν, τὴν πρὸς τὸ πλῆθος ἐποιεῖτο διάλεξιν, ἀναγκαίως ἐν ἀπορρήτῳ τῆς διανοίας τῷ προφῆτῃ γνωρίζει καὶ τὴν ἐκείνων γνώμην.

v. 9.
f. 203. b. Ἄλλ' οὐκ ἔστιν ἴδιον τοῦ δικαίου κριτοῦ καὶ πλανᾶν τὸν προφήτην, καὶ πλανηθέντα κολάζειν. Οὐ τοίνυν κατ' ἐνέργειαν λέγει τὸν προφήτην πλανᾶν, ἀλλὰ κατὰ συγχώρησιν.—Οὐ μάλιστα φησὶ ταύτην ἐπεινοῖς ἐξάξω τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐκείνων ὀλέθρου εὐεργετῶν, καὶ τῆς ἐκείνων εὐσεβείας ἐλευθερῶν· βούλομαι γὰρ αὐτὸν ἔχειν λαόν, καὶ εἶναι αὐτῶν θέλω Θεός, πᾶσαν αὐτῶν κηδεμονίαν ποιούμενος.—Τὴν ἴσιν τιμωρίαν ἀπειλεῖ καὶ τῷ κακῶς ἐρωτῶντι, καὶ τῷ κακῶς ἀποκρινομένῳ.

v. 20.
f. 203. b. Ἐὰν ἁμαρτήσαν ἔθνος κολάσει βουληθῶ καὶ λιμῷ παραδοῦναι, μετανοία δὲ χρήσασθαι μὴ βουληθῶσιν οἱ κολαζόμενοι, οὐδεμιᾶς τεύξονται συγγνώμης, οὐδὲ εἰ Νῶε καὶ Ἰωβ καὶ Δανιὴλ εὐρεθείη ἐν αὐτοῖς· ἀλλ' οὗτοι μὲν τῆς οἰκείας δικαιοσύνης τρυγήσωσι τοὺς καρπούς, καὶ τῆς σωτηρίας ἀπολαύσονται, ἐκείνους δὲ τῆς ἐπαγομένης οὐκ ἀπαλλάξωσι τιμωρίας.

Τούτων δὲ τῶν ἀνδρῶν ἐμνημόνευσε Νῶε, τοῖς εἰρημένους τῶν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτῶν γενομένων λίαν συμβαινόντων· ὃ τε γὰρ Νῶε ἐν ἁσέβων εὐρεθεῖς γενεᾷ, οὐκ ἴσχυσε τῆς τοῦ κατακλισμοῦ πανολεθρίας, ἀπαλλάξαι τοὺς μετανοίας χρήσασθαι μὴ βουληθέντας· καὶ ὁ Δανιὴλ ὡσαύτως κατὰ τὸν τῆς αἰχμαλωσίας γερόμενος καιρὸν, τοὺς μὲν ἄλλους διὰ τὴν πολλὴν ἀσέβειαν οὐκ ἐλευθέρωσε τῶν ἐπενεχθέντων κακῶν· αὐτὸς δὲ καὶ δορυάλωτος γερόμενος τῶν πολεμίων ἐκράτησεν καὶ τοὺς ἀνδραποδήσαντας ἔλαβεν ὑπηκόους· οὐδὲ οἱ τοῦ Ἰωβ δὲ παῖδες τῆς τοῦ πατρὸς δικαιοσύνης ἀπώσαντο· μόνος δὲ κρείττων τῆς τοῦ πολεμήσαντος ἐπιβουλῆς ἀπεφάνθη.—Νῶε γὰρ πεισόμενος ἔσχε τοὺς τῆς οἰκίας ἅπαντας· καὶ Ἰωβ προσελθόντων τῶν φίλων, τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἐπαίησατο ἰκεσίαν· καὶ Δανιὴλ ὑπὲρ αἰσθημένων τοῦ πταίσματος ἐποιεῖτο τὴν πρεσβείαν· ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ἐνταῦθα ὁ προφήτης περὶ τοῦ λαοῦ ἰκέτευεν, βουλόμενος αὐτὸν παραμυθήσασθαι ὑπὲρ ὧν οὐ προσδεκτέα γίνεται αὐτοῦ ἡ προσευχή, δείκνυσιν μὲν αὐτῷ τὸ ἀμετάβλητον τῆς γνώμης τοῦ λαοῦ· ἄγει δὲ εἰς παράδειγμα τοῦ γινομένου ἀνδρας ἀγίους καὶ ἐναρέτους, τὸν Νῶε, τὸν Ἰωβ, τὸν Δανιὴλ.

Οὐκ ἐπειδὴ πάντες εἰς τὸ χεῖρον ἐξέκλιναν, καὶ τοὺς ἀναιτίους ὑπάγω τῇ δίκῃ· οὕτω γοῦν εἰ καὶ οἱ δίκαιοι εἰς ἀποικίαν ἀπῆλθον, ὡς οἱ περὶ τὸν Δανιὴλ, καὶ Ἐzekiήλ, καὶ Ἱερεμίαν· ἀλλ' οὖν οὐδὲ ἐβλάβησαν ἀπὸ τῆς ἀποικίας· ἐπιφανέστεροι γοῦν ἐκεῖ γεγονόασιν.

Θεοδώριτος καὶ Πολυχρόνιος. Θάνατον δὲ καλεῖ τὴν αἰφνίδιον τελευτήν· βρομφαίαν δὲ τὴν σφαγὴν· λιμὸν δηλονότι τὴν ἐνδειαν· θηρία πονηρά, τοὺς ὡμῶς ἐξανδραποδήσαντας.

Γινὼς αὐτῶν τὸ ἀμετάβλητον τοῦ τρόπου, παραδείγματι λοιπὸν βούλεται δεῖξαι καὶ τὴν αὐτοῦ περὶ τὸ πλῆθος κηδεμονίαν, κἀκείνων κατὰ σύγκρισιν τῶν περιόικων περιφανεστέραν τὴν περὶ τὸ κακὸν ἐπιμέλειαν.

C A P. XV.

Εὐλα δὲ δρυμοῦ λέγει τὰ ἄγρια, οἷον κυπά-

cod. f. 204. a.

v. 21.

v. 2.

ρισσιν, κέδρον, πίτυν, καὶ ὅσα τριαῦτα· τὰ μὲν γὰρ πρὸς τε οἰκοδομήν, καὶ ἐν ἑτέροις πλείοσιν ἐστὶν ἐπιτήδεια, ἡ δὲ πρὸς τὸ καρποφορεῖν μόνον· ὅπερ εἰ μὴ προσεῖη, παντάπασιν ἄχρηστος εἰς ἐργασίαν καθέστηκεν· ἵνα εἴπῃ, τοῖς μὲν ἔθνεσιν ὕπεστιν ἐλπίς σωτηρίας, διδασκάλων ἐπιστάσια, προφητῶν λόγοι, ἀποστόλων κήρυγμα, οἰκονομία ἡ διὰ τοῦ Χριστοῦ, τὰ ἐσόμενα θαύματα· τούτοις δὲ οὐδὲν τούτων ἐνέλειψε· καὶ γὰρ καὶ προφῆται καὶ πατριάρχαι, καὶ παραδόξων μεγαλουργία, καὶ τῶν δεδομένων ἀγαθῶν τύποι, καὶ εἰκόνες, καὶ προρρήσεις· οὐ μὴν σωφρονέστεροι κατέστησαν τὸν τρόπον.—Ταυτέστι, τί λέγω; εἰς τί τῶν ἀναγκαίων οὐκ ἐπιτήδευον τὸ φυτόν; ἀλλ' οὐδὲ εἰς τὴν τυχεῦσαν χρεῖαν· ἵνα εἴπῃ ὅτι οὔτε ἄλλοις εἰσὶ χρήσιμοι, ὅπερ ὤφειλον, ἐκ τοῦ νόμου παιδευόμενοι· ἀλλ' οὐδ' ἑαυτοῖς ἐπιτήδευοι γερόνασι.—Ἡ γὰρ πρὸς καρποφορίαν λοιπὸν ἄχρηστος, εἰς οὐδὲν ἕτερον ἢ εἰς καῦσιν τοῖς γεωργοῖς ἐγκριταί.

C A P XVI.

Οὕτω πλήξας αὐτοὺς τῇ τοῦ Χαναάν δυσγενείᾳ, κατὰ μέρος καὶ τὴν αὐτῶν παρὰ νουμίαν, καὶ τὴν ἰδίαν διηγῆται εὐεργεσίαν.—Οὐ διὰ τὴν τοῦ τρόπου μόνον ὁμοιωτικὰ, ἀλλὰ διὰ τὸ τοῦ χρόνου ἀρχαῖον.—Ταυτέστιν ἔτι τὴν αἶνον τοῦ καταλύσαι ἐχθρὸν καὶ ἐκδικητὴν.

Τοῦτο ἐκ μεταφορᾶς τῶν βρεφῶν, τῶν μετὰ τὸν τόκον λουμένων καὶ ἀπονιπτομένων καὶ τοῦ μητρίου αἵματος ἀπαλλαττομένων· σὺ, φησὶ, τούτων οὐκ ἀπηλλόγητος, ἀλλ' ἔτι καὶ σήμερον φέρεις τῆς μητρίδος υἱόους τὰ σημεῖα.—Οὐκ ἐδέξω, φησὶ, τὰ τῆς διδασκαλίας, οὐδὲ τὰ προσενεχθέντά σοι διὰ τοῦ νόμου σπάργαντα· ἵνα εἴ τι ἂν τῶν μελῶν ἐν ταῖς ὁδίσι σου εὐθὺς παρατραπῇ διευθύνηται, τὸ προσῆκον ἀπολαμβάνει σχῆμα.—Βούλεται οὖν εἰπεῖν, φησὶν, ὅτι ἐν πολλῇ ἐτίγχανες ταλαιπωρία, ὥς μηδὲ ζῆν δύνασθαι, ἵνα καὶ τὰ νενομισμένα ἐπὶ τοῖς τικτομένοις ἐπὶ σοὶ γίνηται.

Ἐκδηλον ὡς αἰνίττεται κατ' ἐκείνου καιροῦ καταλιπεῖν Ἑβραίους τὸν Θεὸν ἐν ταῖς συμφο-

ραῖς.—Ἴνα εἴπῃ, προσέταξα, καὶ ἐξ ὀλίγων πλείους γεγόνατε· καὶ ταῦτα τῆς κακουχίας καλυψούσης τὴν πολυγονίαν, καὶ τοῦ νόμου ἀναίρουντος τὰ τικτόμενα.—Οὐ μόνον, φησὶν, ἐσώσα, ἀλλὰ καὶ εἰς πλῆθος ἐπιδιῶναι, δίκην τῶν ἀπὸ γῆς βλαστημάτων.

Ἴνα τὴν περιουσίαν δείξῃ τοῦ πλοῦτου, ὃ ἐπὶ τῶν βασιλείδων μάλιστα γίνεσθαι φιλεῖ.—Ἀντί τοῦ, ἀπήλλαξά σε τοῦ φόβου τοῦ ἐπισητημένου ἐκ τοῦ νόμου τοῦ Φαραῶ· καὶ δι' ὅλου σχηματίζει τὸν λόγον ὡς ἐπὶ ἀνδρὸς γυναικα καλλωπίζοντας.

Ἄλλο τί εἶδος περὶ τὴν κεφαλὴν τιθεμένον, πολῦτιμον μὲν ὄν, ἔχον δὲ δίκηκοντα μαργαρίτην μέχρι τοῦ μυκτῆρος.—Ἴνα εἴπῃ βασιλίδι πρέπουσαν τιμὴν δέδωκα, ὥστε παρὰ πάντων θαυμάζεσθαι.

Τὸν γυναικεῖον κόσμον.—Ἐκεῖνα μὲν οὖν ἐπικατασκευὴ τῶν εἰδώλων εἰργάζου, ταῦτα δὲ ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν γινομένων· οὐ νομιζομένη ὡς πολλῶν γε ἀμείνων ὁ πεποικῶς τοῦ παιηθέντος.

Ἀποτροπιασμός λέγεται ἡ ἐπὶ τῷ μή τι κακὸν γενέσθαι θυσία τελευμένη· ὅπερ ὁ νόμος ἀποπορπαῖον ἐκάλεσε, κελύσας τὸν τράγον ὡς ἀποτάτω ἀπαγόμενον ἀφίσσας κατὰ τὴν ἔρημον.

Ἐκθεμα δὲ λέγει, οἶον τὲ προαγόνειον, ἐνθα τὰς πόρνas τρέφειν εἰώθασιν.—Ὅτι πάντων τῶν ἐθνῶν τὴν ἀσέβειαν ἐμιμήσαντο· τὸ γὰρ ἐν ἀρχῇ πάσης ὁδοῦ, ἵνα εἴπῃ κατὰ τὰς ὁδοὺς τὰς ἐπαγούσας ἐπὶ τὰ ἔθνη· ὥστε ἀπὸ τόπου τοὺς ἐναικοῦντας σημάσαι.—Ταυτέστι, διέφθειράς σου τὴν εὐπρέπειαν, καὶ τὸν κόσμον ἀπώσω, τοῖς εἰδώλοις προθεῖσα.—Ἐχρήσατο μὲν οὖν ἔτι τῇ τῆς πόρνης μεταφορᾷ· βούλεται δὲ εἰπεῖν ὅτι εὐκόλος πρὸς ἀπάτην ἐγίνου.

Τοῦ ναοῦ τὸν κόσμον, τῆς βασιλείας τὴν κατάστασιν, τὰ λοιπὰ οἷς εἴωθε πόλις φαιδρύνεσθαι.—Γυμνὴν μὲν διὰ τὸ μὴ ἔχειν τὴν ἀνωθεν ῥοπὴν· ἀσχημονοῦσαν δὲ, διὰ τὸ ἐπὶ τοῖς εἰδώλοις πεποιθέναι.

Οὐ τοῦτο δὲ λέγει, ὅτι μετὰ τὸ λιθοβοληθῆναι κατασφάττει, ἐπεὶ μὴ δυνατόν ἦν, ἀλλὰ τοῦ μὲν νόμου ἐμνημόνευσε τοῦ λίθους βάλλεσθαι

v. 3.
cod. f. 204. b.

v. 4.

v. 6.

v. 7.

v. 10.

cod. f. 204. b.

cod. f. 205. a.

v. 13.

v. 21.

v. 24.
cod. f. 205. b.

v. 35.
cod. f. 206. a.

v. 40.

ὑπὸ πάντων τὰς μαιχαλίδας παρακλειυόμενου, ἵνα παραστήσῃ τὸ δίκαιον.

v. 44. Ἀρμόττει σοι, φησὶν, ἡ περιφερομένη παρ-
μία, ὅτι τῇ μητρὶ ἔσκειν ἡ θυγάτηρ· μητέρα
δὲ αὐτῆς ἄνω τὴν χετταΐαν ὠνόμασεν.—Ἀν-
δρα δὲ αὐτῆς λέγει τὸν βασιλέα τέκνα δὲ τῆς
πόλεως τὸ πλῆθος.—Αἰνιττόμενος τὰς ἰ φυλάς·
εἰ γὰρ καὶ Χαναάνιους, φησὶ, καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη
ἀγνοεῖν σχηματίσῃ, οὐδεμίαν σοι ἀπολογίαν παρ-
έξει τὰ ταῖς ἰ φυλαῖς συμβαίνοντα· ἐπεὶ μηδὲ
ἀρχαῖα, ἀλλ' ἐφ' ὧν αὐτῶν τὰ κατ' αὐτοὺς
γεγένηται.

v. 48. Σημειωτέον ὡς οὐκ ἐπὶ τῆς τιμωρίας ὤμωσεν·
ἀνέμενε γὰρ τὴν μετάνοιαν, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐλέγ-
χων ἦν γὰρ ὁμολογούμενον ἀπὸ τῶν ἔργων.

Εἰ καὶ ἐτιμωρησάμην αὐτοὺς, εὐ καταλείψω
τέλεον ἐν ταῖς συμφοραῖς· λέγει δὲ τὰς πέραν
τοῦ Ἰερδάνου φυλάς, ὡς εἴρηται.—Τουτέστιν
ἐπανάξω καὶ σὲ μετ' αὐτῶν· τὸ δὲ ἐν μέσῳ
αὐτῶν, ἐμφαίνειν, ὅμαι τὸ τὴν οἰκίαν ἀξίαν
τὴν βασιλικὴν ἔξιν φυλὴν.—Ταῦτα δέ, φη-
σιν, ἔσται μετὰ τὸ δεῦναι σε τιμωρίαν τῶν
πλημμελημάτων, ἐπειδήπερ ταῖς συμβουλαῖς πεισ-
θῆναι οὐκ ἐβουλήθης.—Σαφῶς γὰρ διὰ τούτων
ταῖς δύο ἡμισυφυλαῖς ἐπισυνάπτει τὰς λοιπὰς.—
Ὅπερ γὰρ πολλαχῶς ποιῇ, πάντων ὁμοῦ τὴν ἐπά-
νοδον προλέγων τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ὑπισχνεῖται.

v. 49. —Εἰ μὴ ἔμεμαθήκεις, φησὶ, τῶν Σοδόμων τὴν
τιμωρίαν, καὶ περιεφέρετο ἐν τῇ στόματί σου ἡ
ἐκείνων πανολεθρία, ὃν τρόπον νῦν ἡ σὴ πολιορκία
ἐν ταῖς τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης πόλεσι· τί
γὰρ πλέον ἂν εἰργάσω κακόν; οὐδὲ γὰρ τὸ ἐκεί-
νων ὤνησεν σε παράδειγμα, ἀλλ' εἰδυῖα τά τε
ὑπ' αὐτῶν τεληθεύοντα, τά τε ἐπενεχθέντα αὐ-
ταῖς κακὰ, οὐδὲν ἥττον ἐπέμεναις παρανομοῦσα.

v. 57. Ἐπειδὴ τοίνυν, φησὶν, οὐκ ἔλαττον ἐκείνων,
ἀλλὰ καὶ μῖζον εἰς ἀσέβειαν πεφόρασαι, θέ-
ξαι τῶν σῶν ἔργων τὴν ἐπικαρπίαν.

v. 61. Τουτέστι τῇ ἐμῇ φιланθρωπία ἐργάσομαι ταῦ-
τα.—Ταῦτα δέ, φησι, τοῦτον ἐργάσομαι τὸν
τρόπον, ἵνα ἐκ παραλλήλου λογιζομένη, ὡς
ἀσεβοῦσα μὲν ἀτίμως τε τῆς ἐνεγκούσης μεταν-
έστης, καὶ εἰς ἐσχάτην ἐκ τῶν συμφορῶν πε-

ριπέτωκας αἰσχύνῃ· νέυσασα δὲ πρὸς ἀρετὴν,
ἀπηλλάγης μὲν τῶν δυσχερῶν, ἀπείληφας δὲ τὸ
οἰκεῖον ἀξίωμα.—Τουτέστι παρέξω σοι ὥστε αὐ-
ξησιν τῶν ἀγαθῶν λαμβάνειν, οὐκ ἐκ τῆς σῆς
ἀγνωμοσύνης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐμῆς φιλανθρωπίας.

C A P. XVII.

Πρόξενον ἔχει, φησὶ, κρατῆσαι τῶν Ἱεροσο-
λύμων. Λίβανον γὰρ καλεῖ τῆς γῆς τὴν ἐπαγ-
γελίαν, ἐπειδὴ μέχρι τῶν τόπων ἐκτείνεται ὁ
Λίβανος.—Ἦδη γάρ, φησιν, ἐπιβάς τῶν Ἱε-
ροσολύμων, πᾶν εἴ τι λαμπρὸν κατὰ τὴν πόλιν
εὑρύχανε, τοῦτο λαβὼν ὄχρετο· ἡνίκα καὶ τὸν
Ἰωακείμ ἀνελὼν, ἄταφον ἔρριψε πρὸ τῶν τοιχῶν,
ὡς μαρτυρεῖ Ἱερεμίας, καὶ Δανιὴλ ἐπισημαίνε-
ται· ἐκλεκτὰ δὲ καλεῖ τῶν κειμηλίων τὸν κόσμον·
κέδρον δὲ αὐτὸν τὸν βασιλέα, ὅτε τῶν ἀπάντων
κρατεῖντα.

Ἴνα εἴπῃ ὅτι οὐ τοῦτον μόνον ἀπέκτεινεν, ἀλ-
λά καὶ τὸν παῖδα τούτου αἰχμάλωτον ἔλαβεν·
ἄκρον γὰρ ἀπαλότητος αὐτῆς ἔφη τῆς κέδρου,
ἵνα εἴπῃ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως· λέγει δὲ τὸν Ἱε-
χονίαν· οὗτος γὰρ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωα-
κείμ κατέσχευεν, οὐκ ἀπὸ τοῦ Βαβυλωνίου ἀπο-
δειχθεὶς, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀκολουθίας λαβὼν τὴν βα-
σιλείαν· οὐ μὴν ἐπὶ πλείστον ἐκράτησεν, ἀλλὰ
τοῦτον μεταστήσας ἐχειροτόνησεν τὸν Σεδεκίαν·
τὸ οὖν ἀπέκτισεν, ἀντὶ τοῦ ἀπώτεμεν, ἐπειδὴ
μὴ κατὰ τὴν προτέραν ἀκολουθίαν ὡς παῖδα τοῦ
Ἱεχονίου κατέστησε βασιλέα, ἀλλὰ τὸν τοῦ πα-
τρὸς ἀδελφόν· θεῖος γὰρ ἦν τοῦ Ἱεχονίου ὁ Σε-
δεκίας.—Τουτέστιν μετέστησεν αὐτὸν ὥστε εἶ-
ναι ἐν ἀσφαλείᾳ· φαίνεται γὰρ ἐν δεσμοῖς τὸν
ἅπαντα βίον τοῦ Ναβουχοδονόσορ διανοίσας.—
Δίκην, φησὶ, φυτοῦ ἀρδευομένου ἡβούλετο αὐτὸν
θάλλειν, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν κομᾶν, ἵνα τε-
τραμμένα ὧσιν εἰ κλάδι αὐτοῦ πρὸς αὐτόν.—
Μόνον γὰρ τοῦτο ἀπῆλθεν αὐτόν, πρὸς αὐτόν
βλέπειν καὶ ἐπιγινώσκειν τὸν εὐεργέτην.—Ὡς
γνωρίζον εἶναι πᾶσιν ὡς παρ' αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν
λαβὼν ἔχει.—Τουτέστιν πλέον τοῦ θέντος ἐπεκ-
τεῖναι τὴν ἀρχὴν ἡβουλήθη.—Τουτέστιν ὑπερέ-
βη τοὺς ἔρους πρὸς Αἰγυπτίους χωρήσας.—Ὡς

v. 3.
cod. f. 207. a.

v. 4.

ἔχοντα ὑπηκόους, πλείονας, οὐ μὴν προσέθηκε καὶ μακρὸς τῇ ἐκτάσει ὥς ἐπὶ τοῦ Βαβυλωνίου· ἐπειδὴ μὴ τοσαύτην τὴν ἀρχὴν ἔσχευ ὅσην ἐκεῖνος.

cod. f. 207. a.

Τούτεστι παρέξω, ὥστε αἰνιγματωδῶς ποιῆσασθαι αὐτῷ τὴν προφητείαν διακελεύεται, ἵν' ἀγνοῦντες οἱ ἀκούοντες τὰ λεγόμενα, σπουδαίοντες περὶ τὴν τούτων γένωνται ζήτησιν, καὶ δι' ἐρωτήσεως παρὰ τοῦ προφήτου δέξωνται τὴν ἐρμηνείαν.—Ἵνα μὴ τραχύτεροι γινόμενοι πρὸς τὴν ἀκράσιν, ἀποπνηθῶσι τῆς διδασκαλίας.

Τουτέστιν τοὺς ὀφειλομένους φόρους τῷ Ναβουχοδονόσορ, ἀπέστειλε τῷ αἰγυπτίῳ.

Τούτεστιν ἀνάγγειλον τὴν ἐμὴν ἀπόφασιν.—

τ. 9. Ῥίζαν ἀπαλότῃος νῦν λέγει τῆς βασιλείας τὸ γένος, αἰνιττόμενος ὥς οὐκέτι κατὰ τοὺς προλαβόντας εἰς ἑτέρας παρεπόμεναι τὴν ἀρχήν.—Τουτέστιν ἀπωλείται ἐξουσία, δασμῶν τε εἰσφοραὶ, ἡλοιπὴ τῆς βασιλείας φαντασία.—Τουτέστιν οὐδεὶς τοῦ γένους ἄρξῃ· εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ γένους ἐφυλάχθη ἡ τιμὴ, διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπαγγελίαν, ἀλλ' οὖν τὸ τηνικαύτα τῶς ἡ βασιλικὴ κατὰστασις παρὰ Ἰουδαίοις ἐπαύσατο.—Ἵνα εἴπῃ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ὑποτάξαι ἐβουλήθη τῷ αἰγυπτίῳ.

τ. 13.
Cod. f. 207. b.

Πεποίνηκεν ἑαυτὸν τῆς χώρας, φησὶν, ἄρχοντα, συνθήκας μετ' αὐτοῦ θέμενος· ἄρα γὰρ τὰς συνθήκας, καὶ τὸν ὅρκον φησί.—Ἀντὶ τοῦ, ἀποστάς τοῦ Βαβυλωνίου, προσεκλήθη τῷ αἰγυπτίῳ.—Ἀλλ' οὐ κατευσυνθήσεται ὁ ποιῶν ἁμαρτίαν· ἀλλ' εἰ παραβαίνοντες, φησὶ, τοὺς ὅρκους τῆς διαθήκης, οὐ σωθήσονται.—Ἵνα δείξῃ ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ συμμαχῶν τῷ Βαβυλωνίῳ φησὶν· ὥς Φαραὼ πολεμήσει τῷ Βαβυλωνίῳ οὐκ ἔχοντι ὄχλον πολύν· ἀλλὰ καὶ οὕτως αὐτοῦ διακειμένου, τουτέστι μετ' ὀλίγων ὄντος, εὐρεθήσεται πολὺ αὐτοῦ ἀσθενέστερος αἰγύπτιος· ὥς πολιορκῆσαι αὐτὸν Βαβυλώνιον χάρακα βαλλόμενον, καὶ βελοστάσεις οἰκοδομοῦντα· πολὺ δὲ ἐπικρατέστεροι οἱ πολιορκοῦντες τῶν πολιορκουμένων. ὥς ἐπὶ δικαστηρίου ἔφη, ἵνα τὸ εὐλογον τῆς ἀποφάσεως σημαίνῃ.—Τουτέστιν δίκας αὐτὸν εἰσπράξομαι ὑπὲρ πάντων τῶν ὑπὲρ ὧν ἀποφεύγων

τὴν φυλακὴν τῶν ἐμῶν νομίμων, ἐξεκυλίετο εἰς ἀμαρτήματα.

Κέδρον καλεῖ τὸ βασιλικὸν γένος· ἐπίλεκτον δὲ ἔφη ἐξελεγμένον παρὰ θεῷ παρὰ πάντας τοὺς τῆς φυλῆς· τὸ δὲ ἐκ κορυφῆς, ἵνα εἴπῃ ἐκ τῶν δοκιμασμένων ἐν ἀρετῇ.—Τὸ ἀπὸ κεφαλῆς ἀντὶ τοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς· τὸ δὲ παραφυσάδων, ἵνα εἴπῃ τοῦ γένους τὸ ἀπὸ καρδίας, ἀντὶ τοῦ τὰ δόκιμον, ἀπὸ τοῦ πᾶσαν τὴν ἰσχὺν τοῦ κέδρου ἐν τῷ βάθει κεῖσθαι.—Τὸ δὲ ἀποκνεῖω ἀντὶ τοῦ λήψομαι· ἵνα εἴπῃ ὅτι οὐκ ἐκ τινος ἀκολουθείας ἔσται ὑμῖν τὰ χρηστὰ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐμῆς δυνάμεως.—Τουτέστιν ἐν περιφανείᾳ αὐτὸν καταστήσω.—Τουτέστι πάντων ὑψηλότερον ἐργάσομαι· τῷ δὲ μετεώρῳ, ἀντὶ τοῦ πᾶσιν εἶναι γνώριμον.—Ἀντὶ τοῦ κατὰ διαδοχὴν ἔσονται ἐπίδοξαι, ὥς οὐκέτι διατηρησομένου τοῦ γένους.—Τουτέστι κατορθώσει πολλά· λέγει δὲ τὰ περὶ τοῦ Ζοροβάβελ· καὶ γὰρ ἐπίδοξος ἀνὴρ γεγέννηται τῇ θεοῦ βοηθείᾳ.—Τουτέστιν οὐ κατὰ τοὺς νῦν βασιλέας φανεῖται, μόνον ἔχων τοῦ βασιλέως τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ περιβλεπτος αὐτοῦ ἔσται ἡ ἐξουσία.—Ἵνα εἴπῃ, πολλοὶ τῆς αὐτοῦ θεηθῆσονται προφασίας· ὅρνεα γὰρ καλεῖ τοὺς πρακτικούς, πετεινὰ δὲ τοὺς κατὰ πόλεμον ὀξεῖς· κλάδους δὲ τοὺς ὑπηκόους, εἵκυν τὸ βασιλικὸν γένος· σκιὰν δὲ τὴν κατὰ τῶν ὑπηκόων ἐξουσίαν· τὸ δὲ ἀναπαύσονται, ἀντὶ τοῦ ἡσθήσονται αὐτοῦ τῇ ἀρχῇ· ἵνα εἴπῃ οὐδεὶς ἔσται πρὸς αὐτὸν διαστασιάζων.—Ἀντὶ τοῦ ἐν προτέρᾳ ἔσται καταστάσει, ἔχων τοὺς ὑπηκόους μετὰ ἀσφαλείας αὐτῷ δουλεύοντας.—Τουτέστι τοὺς ἐνυσχύοντας, καὶ πάντων τὴν ἀφθονίαν ἔχοντας· τούτους ἀφαιρούμενος τῶν προσόντων.

v. 22.

cod. f. 208.

C A P. XVIII.

Οὐχ ἀπλῶς δὲ τὴν ἐν ὄρεσι βρώσιν κωλύει, ἀλλὰ τὴν περὶ τὰ εἰδωλα θραπείαν ἐκκόπτων.

v. 6.
cod. f. 208. a.

Συντόμως δέ, φησι, λέγω· οὗτος φανεῖται δίκαιος, ὅς οὐκ ἐμιμήσατο τῶν προγόνων τὴν παρανομίαν· καλῶς δὲ τὰ ἐνθυμήματα, ἵνα δείξῃ παρ' αὐτῶν νοσηθέντα.

v. 7.
f. 208. b.

Αὐτὸς ἑαυτοῦ τῆς τιμωρίας καὶ τοῦ θανάτου ἑνόχως εὐρέσθη.

v. 10.

Πάλιν ἐκ τοῦ ἐναντίου κατασκευάζει ἀνελεῖν παντελῶς τὴν παραβλὴν ἐκείνην· βουλόμενος· φησὶν οὖν, ὡς ὁ λαιμὸς ἀνδρωπὸς ποιήσας παῖδα χρηστὸν, εὐ δι' αὐτὸ τὸ εἶναι αὐτοῦ πατὴρ αἷτιος αὐτῇ γενήσεται τιμωρίας εἰ δικαιοπραγῇ, ἀλλ' ἄθως μενεῖ, εἰ καὶ προγόνους ἔσχε πονηροτάτους· οὐκοῦν ὑμεῖς τιμωρεῖσθε, φησὶ, οὐχ ὅτι προγόνους ἔσχετε πονηροὺς, ἀλλ' ὅτι μιμηταὶ τῶν προγονικῶν γεγόνατε κακῶν.—Ἵνα δείξῃ ὅτι ἐκ πολλῆς σπουδῆς αὐταῖς ἐπράττετο τὸ κακόν.

Ἐπερωτήσετέ, φησι, διὰ τι διῆκε εἰς τοὺς παῖδας ἡ τιμωρία τοῦ πονηροῦ πνεύματος; ἀκούσεσθε ὅτι οὐκ ἐμιμήσατο τὴν πονηρίαν ἐκείνου.—Οὕτω φησὶ δικαίως ἐρίζω πρὸς τὰς ἐκάστου πράξεις, ὡς καὶ ταῖς ἀμαρτάνουσι πολλὰ, καὶ μετανοοῦσιν ἐξ ὅλης καρδίας, συγγνώμην νεῖμαι καὶ ταῖς δικαιοπραγήσασί ποτε, εἴτα μεταβαλλομένοις, καὶ ἀνίατα ἀμαρτάνουσι, τὰς τιμωρίας ἐπάγειν· οὔτε γὰρ χρὴ πρὸς ὀλίγον εἶναι χρηστούς, εἴτα πονηροὺς· δεκῶμεν γὰρ καὶ τὸν ἔμπερσθεν χρόνον οὐκ ἐπιμελεῖα καὶ πόθῳ τῇ περὶ τὸ καλὸν αὐτὸ κατεργάζεσθαι, ἀλλ' ἀπλῶς ἔθει φερόμενον. Καὶ μετ' ὀλίγα. Μὴ ταταττέτω ἡμᾶς τὸ λέγειν, παραπτώματι αὐτοῦ· τὸ γὰρ παράπτωμα ἐπὶ τῆς ἐμμόνου μεταβολῆς τέθηκε, καὶ τῆς ἀμεταβλήτου περὶ τὸ καλὸν ἔξεως.

v. 11.
f. 209. a.

Κατ' ἐρώτησιν ἀναγνώστην. Ὅδον μὲν οὖν λέγει τὴν πράξιν· ὡς τὸ· οὐκ ἐπερεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν καὶ ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν· βούλεται δὲ εἰπεῖν, μὴ ἄρα τὰ παρ' ἐμοῦ γινόμενα οὐκ ἐπαινετά; ἢ τὰ ὑμέτερα, κατηγορίας ἄξια;—Ἐγὼ γάρ, φησι, τὸν εὐσεβείας ἐπιμελόμενον, εἴτα ρεύσαντα ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐξετάζων, τῶν ἀμαρτημάτων ἀπαιτῶ τὴν δίκην· λαμβάνει δὲ ἐνταῦθα τὸν ἀμετάβλητον πταιόντα· τούτο γὰρ σημαίνει τὸ καὶ ἐναποθεσθαι ἐν αὐτῷ, ἀντὶ τοῦ διαπαντός τοῦ βίου.—Αὐτὰ γὰρ βεῖα τὰ πράγματα ὅτι αἱ μὲν κρίσεις ὀρθαὶ καὶ δίκαιαι, ἡ δὲ ὑμέτερα προαίρεσις παρανομίας ἔχει μεστέ.—Τουτέστι ἂν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ναοῦ ἐστήσατε τὰ εἴ-

δωλα, καὶ ἂν ἐμολύνατε τὰ ἁγία μου, καὶ ἐξυβρίσατε εἰς τὸν νόμον· νῦν οὖν μεταγνώτε, ἄλλην διάνοιαν ἐπὶ ταῖς προτέροις λαβόντες.—Ὡς περ ἤδη παλαιωθέντων ἐπὶ ταῖς ἀμαρτήμασιν.

C A P. XIX.

Ἀντὶ τοῦ, μήνυσον αὐτῷ τῶν συμφερῶν τὸ μέγεθος.—Ἀντὶ τοῦ, τὸ βασιλέως ἔσχεν ἀξίωμα.—Τουτέστι τὸν περὶ αὐτοῦ ἐδέξαντο λόγον, ὡς περιφανοῦς δηλονότι.—Τουτέστιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν γενόμενος πρόκειται πρὸς τὸ παθεῖν καὶ διαφθαρῆναι· λέγει δὲ τὸν Ἰωάχας.—Ὡς ἐπὶ ἀλόγου, αὐτὸν δὲ τὸν Ἰωάχας φησὶν· ἐλθὼν γὰρ ὁ αἰγύπτιος, καὶ δῆσας αὐτὸν ἄποιον εἰς αἰγυπτίους ἔλαβε.—Τὸ δὲ ἀπώλετο ἡ ὑπόστασις αὐτῆς τὸν Ἰωακείμ, τὸν ὑπὸ τοῦ αἰγυπτίου καταστάντα ἀλῶναι ὑπὸ τοῦ Βαβυλωνίου.—Ἀντὶ τοῦ ἕτερον ἔταξε βασιλέα· λέγει δὲ τὸν Ἰεχονίαν.—Καὶ πάλιν αὐτός, φησι, τῷ αὐτῷ φρονήματι ἐκέχρητο.—Τουτέστι κατὰ τῶν ὁμοφύλων ἐπῆρετο.—Ἵνα εἴπῃ καὶ μικροὺς καὶ μεγάλους ἀδικῶν διετέλει, ἀπὸ τῆς ἀπειλῆς τῆς βασιλικῆς.

v. 1.
cod. f. 209. a.

v. 2.

Ἵνα εἴπῃ τοὺς ὑποτεταγμένους τῷ Βαβυλωνίῳ.—Ταῖς ὑποτεταγμέναις, φησὶν, ὑπέστρεψε πολιρκεῖν.—Ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ γενόμενος, πρόκειται εἰς τὸ παθεῖν.—Ἵνα τὴν ἐσχάτην εὐτέλειαν παραστήσῃ, ὅτι οὐχ ὡς λέοντα συνέλαβεν, ἀλλ' ὡς τι τῶν εὐτελεστάτων.—Καλῶς δὲ τὸ ἐν κημῷ προσηγόρευσε, Ἵνα τὴν εὐτέλειαν παραστήσῃ· ἡνίκα γὰρ τὸ φρόνημα παραστήσαι ἐβούλετο, λέοντι παρέικασεν· ὅτε δὲ τὴν συμφορὰν παρέστησεν, εὐτελεῖ παραδείγματι ἔδειξε τοῦ κρατοῦντος τὴν ταλαιπωρίαν.—Οὐ γὰρ ἀνδρεῖος ἀνῆρέσθῃ, ἀλλ' ὡς εὐτελὲς δέσμιος ἦγετο.—Αὐτὴ, φησιν, τιαυτα παθεῖσα, αἰά περ προλαβὼν ὁ λόγος ἔδειξεν, οὐδὲν διέφερεν ἀμπέλου πολυφόρου.—Ἵνα εἴπῃ ἐκ τῆς φυλῆς κατὰ τοὺς θεῖους χρησμούς οἱ βασιλεῖς διῃπον· αἰνιττεται δὲ ὅτι αἱ μὲν δέκα φυλαί, ἐπειδὴ μὴ κατὰ θεῖαν ἐπαγγελίαν εἶχεν τὸν κρατοῦντα, ἄλλος παρ' ἄλλου τὴν βασιλείαν λαμβάνων, οὐ τῆς διαδοχῆς τοῦ γένους σωζομένης, τοῦ δὲ δυνα-

v. 8.
cod. f. 209. b.

v. 10.

στεύοντες εἰς τὸ δικαίειν καθισταμένους· ἐπὶ δὲ Δαυὶδ οὐχ οὕτως, ἀλλ' αὐτός τε λαμπρὸς δι' ἀρετὴν γεγένηται, καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ τῆς βασιλείας παρεπέμφατο γέρας. Καὶ πάλιν. Τὸ οὖν ἐγένετο αὐτῇ, ἵνα εἴπῃ παρεσχέθη αὐτῷ παρὰ
 v. 11. θεοῦ τὸ ἀξίωμα.—Τὸ δὲ ῥάβδος ἰσχύος, ἀντὶ τοῦ βασιλεῖς κρατοῦντες.—Ἀντὶ τοῦ περιβλήπτες γέγονεν ἔχουσα τοὺς βασιλεύοντας.—Ἀντὶ τοῦ ἅπαντες ἐμαρτύρουν τῇ περιφανείᾳ τῆς πό-
 v. 18. λεως.—Τροπικῶς ἅπαντα καὶ παραβολικῶς, ὡς ἐπὶ ἀμπέλου καὶ ῥοᾶς.—Ἀντὶ τοῦ ἐξελεξάμην· τουτέστιν οὐχ ὑμεῖς ἐμὶ προσέλθατε, ἀλλ' ἐγὼ προσενόησα ὅλου τοῦ γένους.—Τουτέστιν οὐδὲν ἤτησα παρ' ὑμῶν ἐπιγινώσκειν μου τὴν δεσπο-
 τείαν.

C A P. XX.

v. 11.
cod. f. 210. a.

Τὰ προστάγματα φησὶ τὴν δεκαλόγον εἶναι τὰ δὲ δικαίωματα, τὴν ἐπὶ τῇ λατρείᾳ τοῦ θεοῦ διάταξιν, καὶ τᾶλλα τὰ τῆς δεκαλόγου χωρὶς προσταχθέντα.—Ἰνα εἴπῃ, ὥστε αὐτοὺς μνημονεύειν μου, καὶ ἀφθόνην τῆς παρ' ἐμοῦ ἀπο-
 v. 12. λαύειν εὐεργεσίας.—Συνεχῶς δὲ μέμνηται τῆς περὶ τοῦ σαββάτου ἐντολῆς, ἐπειδήπερ τοῖς ῥαθυμοῖς ὁδὸς τίς ἦν ἐπὶ τὴν θείαν ἄγρυσα γνῶσιν. Καὶ πάλιν. Ὅτι ἐν ἑξ ἡμέραις ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ λέγειν τοῦτο τῆς πᾶσι παραινέει· ὡς διὰ τῆς συνεχεῖς μελέτης ἐν ἔξει τινὶ καταστῶσι τῶν κρειττόνων.

cod. f. 210. b.

Προστάγματα καὶ δικαίωματα καλεῖ τῶν θυσιῶν τὰς διατάξεις· τὸ δὲ, οὐ καλὸν, ἐπεὶ μὴ ὡς ἀναγκαῖα προσετάγη, διὰ δὲ τὴν τῶν δεξαμένων ἀσθενείαν· ὡς ἂν μὴ δυσχερὴς αὐτοῖς φανείη ἢ ἐπὶ τὴν τελειότητα ἀθρόα μεταβολή· τὸ δὲ, οὐ καλὰ, θαυμασιῶς ἐνεδείξατο, ὅτι οὐ πρόπευσα θεῶν ἢ θυσία· διὸ καὶ διὰ τοῦ Ἡσαΐου φησὶν, ὀλοκαυτώματα κριῶν καὶ στέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι, καὶ τὰ ἐξῆς· τὸ οὖν, προστάγματα οὐ καλὰ, οὐ τὴν νομοθεσίαν τοῦ θεοῦ διαβάλλει, ἀλλὰ τὴν πρὸς τοὺς ἀτελεῖς συγκατάβασιν αὐτοῦ μνηύει.

v. 21.
cod. f. 211. a.

Ἰνα εἴπῃ τοῦ γένους τῶν ἐξυβριζόντων τῶν θέν·—Οὐχ ὡς βλάβην δυναμένου τοῦ θεοῦ ὑπο-

μῆναι, ἀλλ' ὥστε μὴ τὴν αὐτοῦ περσιγορίαν κινήν τῶν πεπονημένων εἶναι.—Ἐπεὶ μὴδ' ἐτέρως φησὶν οὐκ ἔνεστι θεραπεῦσαι θεόν· ἢ τῶν δαιμόνων φεύγονται, καὶ τὴν νενομισμένην αὐτῷ ἐκτελοῦνται θεραπείαν ἐν τῷ ἤδη ἀφορισθέντι τόπῳ.—Τοῦτον φησὶ μεταβληθέντας τὸν τρόπον οἰκειώσασθαι.—Τοὺς ναζιραίους λέγει, καὶ εἰ τινες ἦσαν ταιῦτοι κατ' εὐχὴν ἀνακειμένοι τῷ θεῷ.—Τὸ δὲ ἀγιασθήσομαι, ἀντὶ τοῦ δοξασθήσομαι
 v. 41. τέθηκεν· ὁρῶντες γὰρ ἅπαντες καὶ τὰς ἐμὰς εὐεργεσίας, καὶ τὴν ὑμετέραν εὐγνωμοσύνην, πολλὴν ὠφέλειαν καρπώσονται· τῶν μὲν καλυμμένων αὐτῶν θεῶν βλέποντες τὴν ἀσθενείαν, τὴν δὲ ἐμὴν διὰ τῆς περὶ ὑμᾶς εὐεργεσίας δύναμιν θεωροῦντες.

Θαιμᾶν τὸν προφήτην, ἐγὼ γέ φημι, κατὰ τὸ παρὸν αὐτὴν τὴν Ἱερουσαλήμ. Τὸν δαροῦν δὲ λέγει τὰ ἅγια· τοῦτο γάρ, ὡς φασι, ἐκ τῆς Ἑβραίων γλώττης μεταφερόμενη ἢ λέξις ἐρμηνεύεται· εἰσνεὶ καὶ κατὰ τῆς πόλεως καὶ κατὰ τοῦ ναοῦ.—Ναγέβ κατὰ μὲν τὸ πρόχειρον, ὄνομα σημαίνει τόπου· ὁ δὲ Σύμμαχος σαφέστερον ἡρμήνευσε τὴν λέξιν· φησὶ δὲ, ἐπὶ δρυμὸν τῆς χώρας τῆς μεσεμβρινῆς· βούλεται δὲ εἰπεῖν, ὅτι μῆνυσον ὡς οὐ μόνον ἀλώσεται ἡ πόλις, ἀλλὰ καὶ κατὰ πάσης τῆς χώρας ἤξει τὸ κακόν.

Δρυμὸν οὖν λέγει τῶν αἰκητόρων τὸ σύστημα, καὶ οὗς ἐνόμισεν ὁ Σεδεκίας ἔχειν συμμάχους· ἵνα πανταχόθεν αὐτῶν τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἐκκόψῃ.

C A P. XXI.

Τοῦτο οὖν φησι, πρὸς ἐκείνην ἀποβλέπων ποιῶν
 v. 2. τοὺς λόγους· καὶ μὴ μόνον κατὰ τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ναοῦ ἐνεργῶν τὴν ἀποφασιν, καὶ μὴν καὶ κατὰ πάντων τῶν ἐνοικούντων τὴν χώραν.

Τινὲς εἰρήκασιν τοῦτο μνηύειν τοῦ πολέμου τὴν βαρύτητα, ὡς τοῦ πλήθους τοῦ αἵματος διὰ παντός τοῦ σώματος· τινὲς δὲ τὴν ἐπίτασιν ἔφασαν τῆς δειλίας ὡς ἰδρωτι ῥεσμένον· ἢ τῆς τοῦ σώματος δυνάμεως λύομένης κατὰ τὴν φυσικὴν ἔκκρισιν ἀδράως γεννημένης.
 v. 7.
cod. f. 211.

v. 9. Ἰνα εἶπῃ, ὅστε εὐχερῶς ἀποτελεῖν τὸ ἑαυ-
τῆς ἔργον· τὸ γὰρ περὶ τὸν φόνον ἀκώλυτον τῆς
μαχαίρας παραστήται βυλόμενος, ἔδειξε τῇ σχή-
ματι τοῦ λόγου μὴ μόνον αὐτὴν παρῶσαν, ἀλλὰ
καὶ ἐπιτηδεῖαν πρὸς φόνον. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἰνα
εἶπῃ ἐπιτηδεῖαν αὐτὴν ἐποίησεν πρὸς τε τὸ κρα-
τεῖσθαι, καὶ ῥαδίως τὸ ἑαυτῆς ἐκτελεῖν ἔργον.

v. 12. Κοινωνήσαντες γὰρ τῷ λαῷ τῆς παρανομίας
οἱ ἱερεῖς, ἐκαινώνησαν καὶ τῆς τιμωρίας· τούτους
γὰρ ὠνόμασε παρικοῦντας, ἅτε δὴ ἔνδοθεν ἐν
τῷ ναῷ διάγοντας, καὶ τὰς ἱερατικάς λειτουργίας
πεπιστευμένους.

v. 15. Μία γὰρ γέγονεν, ἥνικα τὸν μὲν Ἰωακείμ
ἀπέκτεινε, πλείστα δὲ τῶν κειμηλίων ἐσύλησε.
δευτέρα δὲ ἡ ἐπὶ Ἰεχονίου, ἕτε καὶ εἰς αἰχμα-
λισίαν αὐτὸν ἀπαγαγὼν, κατέστησε τὸν Σεδε-
κίαν βασιλέα· τρίτη δὲ ἐν ᾗ ὁ τε Σεδεκίας ἀποι-
κίσθη, καὶ ἡ πόλις ἐάλω, καὶ ὁ ναὸς ἐνεπλήσθη.

Τουτέστι τὰς προτέρας ὑπερηκόντισε τιμω-
ρίας.—Ἀντὶ τοῦ οὐκ ἀρκέσουσιν ἀντιστῆναι τῷ
βαρβάρῳ.—Ἰνα εἶπῃ εἰς ἔσχατον φόβον κατα-
στήσονται.—Μηνύει ἐνταῦθα τὴν πρὸ τῆς ἀλώ-
σεως αὐτῶν τῆς πόλεως τολαιπωρίαν· φαίνονται
γὰρ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ τὰ χεῖριστα πεπινδότες.—
Διὰ τὴν πολλὴν θέλειν φυγεῖν λανθάνοντας τοὺς
κρατοῦντας εἶρηται.—Τουτέστιν ἄλλ' οὐ διαδυνή-
σονται τῶν πολεμίων τὰς χεῖρας.

Ἀντὶ τοῦ τὰ κελευσθέντα εἰς πέρας ἀγετε-
ῖνα γὰρ μὴ νομίσωσιν ὅτι ἀπὸ τῆς περιπαθείας
οὐκέτι ἐπίσει αὐτοῖς τὰ δεινὰ ὁ Θεὸς, ἀναγ-
καίως ἀπὸ τῶν πασχόντων ἐπὶ τοὺς ποιοῦντας
μεταγαγὼν τὸν λόγον, οὐδ' ἀσκεῖ τοῦ πράττοντος
τὴν ἰσχύν, ἵνα μειζρόνως φοβήσῃ τοὺς ἀκούοντας.

f. 212. a. —Ἀντὶ τοῦ, ἐὰν ἐπαγάγῃ ὁ Θεὸς τὴν δίκην
πρόσωπον δὲ ξίφους ἐκάλεσεν αὐτὴν τὴν ἀκμήν.
—Ταῦτά, φησι, ποιήσω ὑπὸ παλαιᾶς ἀγανακ-
τήσεως· οὐ γὰρ τοῦτο λέγει, ὅτι ἐπιχαρήσομαι,
ὅτι οὐδὲ ὑπ' αὐτῶν τῶν δεινῶν ἀμείνους γε-
v. 21. γόνασαι.

Τὸν τρόπον τῆς πλάνης λέγει· ὁδὸν γὰρ ἐν-
ταῦθα τὴν πρᾶξιν ἔφη· ἀρχαίαν δὲ, ἵνα εἰπῇ
τὴν συνήθη.—Ἀντὶ τοῦ, τοῦτο δὲ ἀποσκοπεῖ
διὰ μαντείας μαθεῖν, ὡς ἔθος ἔχει.—Δυσ βού-

λεται δεῖξαι, ὅτι τὴν χρησμὸν ἐβούλετο λαβεῖν
παρὰ τῶν ξοάνων, καὶ ὅτι καὶ συμβόλοις τισὶν
ἐκέχρητο πρὸς τὸ προκείμενον. Καὶ μετ' ὀλίγα.

Ἀντὶ τοῦ ρίψαι βέλη· ταύτη γὰρ τῇ λέξει
ἐχρήσατο καὶ ὁ ἐβραῖος.

Προσέκει δὲ εἰδέναι, ὅτι τῶν ἐσομένων οὐδὲν v. 22.
οἱ δαίμονες ἴσασι, καταστοχαζόμενοι δὲ τῶν
πραγμάτων προλέγειν ἐπιχειροῦσι· καὶ ἔστι μὲν
ὅτι κατ' εὐθὺ φέρονται, πολλάκις δὲ καὶ δια-
μαρτάνουσι· καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἀπὸ τῶν πραγ-
μάτων ἔστιν ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς Θείας
διδαχθῆναι γραφῆς· πρειπόντες γὰρ διὰ Σεδεκίου
τοῦ προφήτου νίκην τῷ Ἀχαάβ, τῆς ἀληθείας
ἐξέπεσαν· οὐ γὰρ μόνον ἠττήθη παραταξάμενος,
ἀλλὰ καὶ ἀνῆρέθη· καὶ ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸν δε-
δομένον τῷ Ἰσραὴλ ἐπιστάμενοι νόμον, καὶ τὴν
ἔξω τῶν τούτου διαγορεύσεων πολιτείαν ὁρῶντες,
καὶ μέντοι καὶ τῶν προφητικῶν προρρήσεων, ἐπαϊ-
όντες πανταχόθεν τὴν Θεῖαν ἀγανάκτησιν ἐδι-
δάσκοντο· ταύτην τοίνυν καὶ διὰ τῶν μαντείων
τῷ θυσεβεῖ προσήμανον βασιλεῖ, ὅτι δεῖ πρῶ-
τον τῇ Ἱερουσαλὴμ ἐπιστρατεῦσαι, καὶ χαρακώ-
μασι καὶ χώμασι χρήσασθαι, καὶ τοῖς ἄλλαις
πολεμικαῖς μηχανήμασιν.—Ἀντὶ τοῦ ἐπαλαλάξαι
τοῖς ὑπεναντίοις· οἱ γὰρ ἐκ τοῦ κρείττους ἐν
τοῖς πολεμίοις γινόμενοι, μετὰ βοῆς κατὰ τῶν
τραπέντων χωρεῖν εἰώθασιν.—Ἀντὶ τοῦ διατά-
ξαι πρὸς πόλεμον τὸ στρατόπεδον.—Βελοστάσεις
μὲν λέγει τὰ πολεμιστήρια ὄργανα, δι' ὧν λί-
θους ἢ ξίφη, ἅτινα τοιαῦτα κατὰ τῶν τειχῶν
τῶν πολεμίων ρίπτουσιν.—Τουτέστι μαντεύεται
ὁ Βαβυλώνιος, καὶ τοῦ μέλλοντος χρησμὸν ἀπαι-
τεῖ παρὰ τῶν εἰδώλων, ὅνπερ τρόπον καὶ Ἰου-
δαῖοι παιῦσιν· ἀπαιτοῦνται γὰρ οὗτοι παιδόμενοι
τοῖς κατὰ δαιμονικὴν ἐνέργειαν καλοῦσιν.

Ἀντὶ τοῦ, ἐλέγχων αὐτοὺς ἐπ' ἀδικίαν· ἵνα εἴ-
πῃ τὴν παρασπόνδην.

Τὸ εὖν ᾧ καθέκει μηνύει τὸν Ζοροβάβελ καὶ v. 27.
τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν Ἰωσεδεκ, τὸν μὲν ἐν βα-
σιλέως τάξει ἐπόμενον τῷ πλήθει, τὸν δὲ ἱε-
ρέως· τὸ δὲ ἔως οὗ ἔλθῃ, ἀντὶ τοῦ ἄχρις οὗ
ὁ τῆς ἐπανάδου καιρὸς ἀφίκεται.—Ἐμαντεύσατο
cod. f. 212. b. οὐκ ἡ ῥομφαία, ἀλλ' οἱ ταύτη χρησάμενοι· ψευ-

δὴ δὲ τὴν μαντείαν καὶ ματαίαν τὴν ὄρασιν προσηγόρευσεν, ὡς ἄλλοτρίαν δὴ τῆς ἀλεθείας ὑπόρχουσιν· εἰ γὰρ καὶ τότε ἀληθῆ προεσήμα-
νεν, ἀλλὰ τῶν θεῶν προφητῶν προσηγορευκότων τὴν θεῖαν ἀπόφασιν· ἅπερ γὰρ ἐκείνων ἤκουσαν, προμηνύειν ἔδοξαν· πονηρίᾳ γὰρ συζῶντες οἱ ἀλι-
τήριοι δαίμονες, τῷ μὲν Ναβουχοδονόσορ διὰ τῶν μαντείων τὰ παρὰ τῶν προφητῶν διεσφύμενον·
τοῖς δὲ Ἰουδαίοις διὰ τῶν ψευδοπροφητῶν τάναν-
τία προσηγόρευον, εἰρήνην αὐτοῖς ὑπισχνόμενοι καὶ τῶν πολεμίων φυγὴν· ἵν' ἀπειθοῦντες τῷ θεῷ, καὶ ἀντιλέγοντες, καὶ γυμνοὶ τῆς συνήθους προ-
μηνείας γινόμενοι, παραδωθῶσι τοῖς πολεμίοις ὑπὸ τῆς δίκης, καὶ ἀληθεῖς ἀποφανθῶσιν αὐτῶν οἱ χρησμοί.—Οὕτως ἐντειλάμενος τῇ ῥομφαίᾳ τοῖς τραχήλοις ἐπιτεθῆναι τῶν ἀνόμως καὶ πα-
ρανόμως βεβιωκότων, ὡς τοῦ τέλους αὐτὸν ἐφ-
θακότως παρακλεῖνεται λέγων, ἀπόστρεφε τὸν κολῆν σου, καὶ μὴ καταλύσης ἐν τῷ τόπῳ τού-
τῳ ᾧ γεγέννησαι· ἐν τῇ γῇ τῇ ἰδίᾳ σου κρινῶ σε· ὑμᾶς δὲ φησι ὁ Βαβυλωνίος, εὖς ῥομφαίαν ὀνυμάζω, πάντα πεποιηκότας ἃ παρεγγύησα· ἀλλ' οὐκ ἐν τῇ οἰκίᾳ γῇ δίκας ἀποιτήσω τῆς ἀσε-
βείας.

v. 31.
cod. f. 212. b.

Τὸ εὐκόλον τῆς θείας δυνάμεως διὰ τούτων ἐδήλωσεν· ὥσπερ γάρ, φησι, τὸ ἐμφυσῆσαι ῥά-
διον, οὕτως εὐπετὲς καὶ λίαν εὐμαρὲς παραδύ-
ναί σε παντοδαπῇ τιμωρίᾳ.—Τὴν Μηδῶν καὶ Περσῶν ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Βαβυλωνίως διὰ τούτων ἠνέξατο, οἱ πᾶν εἶδος μηχανημάτων τοῖς περιβόλοις περιτριφεῖντες προσήνεγκαν, καὶ νύκτωρ ἐν ἑορτῇ εἶσω τοῦ ἄστεως γεγενότες, ἅπασαν μὲν ἐχειρώσαντο τὴν πόλιν· ἐνέπρησαν δὲ τὸ πλεῖστον· αἱμάτων δὲ καὶ τὰς οἰκίας καὶ τὰς ἀγυὰς ἀπάσας ἐπλήρωσαν.

C A P. XXII.

v. 12.
cod. f. 213. a.

Τὸ γὰρ συντελέσω, ἀντὶ τοῦ πάντα ἐπραξας τὰ κακά· τὸ δὲ εἰς συντέλειαν, ἀντὶ τοῦ μετ' ἐπιτάσεως, ἀλλ' οὐ παρέργως.—Ἐν ἐνὶ γὰρ ἡγουμένῳ καὶ προφήτῃ τὸ ὅλον σάκεται, εἰ εὐ-
ρεθῇ ὁ τοιοῦτος· μὴ εὐρεθείσης δὲ οἶονεὶ ζύμης τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ πᾶν διαφθείρεται.

Οὐκ εἶπεν δὲ ἐξ ἡμῶν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν παν-
τελῶς διορίσας τῶν δικαίων τοὺς ἀσεβεῖς· ἐπει-
δὴ πονηρῶς περὶ τοὺς κηρύττοντας διέκειντο.—
Ἀντὶ τοῦ μεταβαλλόμενον τῆς προτέρας κακίας.
—Καὶ δεικνὺς τῆς τιμωρίας τὸ δίκαιον, ἐπὶ-
γαγεν· τὰς ὁδοὺς αὐτῶν, εἰς κεφαλὰς αὐτῶν
δέδωκα, λέγει ἀδυνατὶ κύριος.

C A P. XXIII.

Οἱ μὲν οὖν, φασι, πόρνους εἶναι ταύτας ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ πρὸς ὕβριν παραβάλλειν ἐκείνας τὰς πόλεις· εἰληφέναι δὲ αὐτοὺς οἶμαι τὴν ἐν-
νοϊαν, ἀπὸ τοῦ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ αὐτῶν ἀσέβειαν ἐλέγχειν τὸν τρωφίτην.—Ἄλλαι δὲ ἔφασαν τὸ ὁλὰ μωκισμὸν σημαίνειν, τὸ δὲ ὀλιβὰ μεμωκι-
σμένην, οἶονεὶ μυκτηριζομένης καὶ εὐτελεῖς παρὰ πάντας· ἐγὼ δὲ ἐβραίου τινὸς ἤκουσα λέγοντος, ὅτι τὸ μὲν ὁλὰ, σκηνὴ σημαίνει· τὸ δὲ ὀλιβὰ, σκηνὴ μεῦ· καὶ σκηνὴν μὲν καλέσαι τὰς ἰ φυλάς, ἅτε καὶ αὐτὰς ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας τυγ-
χανούσας· σκηνὴν δὲ μου καλέσαι τὴν Ἱερουσα-
λήμ, ὡς αὐτόθι τοῦ ναοῦ καθεστῶτος.

v. 2.
cod. f. 213. b.

Ἵνα εἴπῃ ἀσέβειαν λογιζομένη· περισκοποῦσα γὰρ τοὺς περιόικους, πρὸς τὸν ἐκείνων ἐξομαίωτο τρόπον.—Ἵνα τὸ πλῆθος παραστήσῃ τῆς ἀσε-
βείας· πολλὴ γὰρ παρ' Αἰγυπτίαις δυσδιαιμονία.
—Τουτέστι παντελῶς αὐτοὺς τῆς εὐθείας ἐξε-
κλιναν ὁδοῦ· λέγει δὲ Βαβυλωνίως.—Τουτέστιν ἐπέμεινεν τῷ κακῷ.—Διαβάλλειν δὲ αὐτοὺς ἐει-
κεν ἐνταῦθα οὐκ ἐπὶ εἰδωλολατρείᾳ μόνον, ἀλ-
λὰ καὶ ἐπὶ ἀσελγείᾳ, ἀναγκαίως γὰρ ἀκλου-
θεῖ τῇ εἰδώλων θεραπείᾳ, τοῦ βίου ἢ διαφ-
θερά· σαφέστερον δὲ αὐτὸ ὁ ἐβραῖος ἔχει φη-
σὶ γάρ· καὶ αἱ διεγέρσεις αὐτῶν ὡς ἵππων, τῆς ἐπίθυμίας τὴν μανίαν παριστῶν.—Ἀντὶ τοῦ τῷ μεγέθει τῶν δεινῶν, καὶ τοῦ φρονεῖν ἐκστήσῃ, εὐδαμῶς εἶα τε οὖσα αὐχεῖν, ἐφ' οἷς ἀγαθοῖς ἡβρύνου.—Κάλλιστα δὲ τῷ σχηματι-
σμῷ ἐχρήσατο· τὸ ἐπελάδου μου ὡς ἐπὶ ἀνδρὸς πολλὰ εὐεργετήσαντος καὶ εἰς τιμὴν ἀγαρόντος.
—Ὡς ἐπὶ γυναικὸς μοιχαλίδος ἀποστρεφομένης μὲν τὸν ἴδιον ἄνδρα, ἀσπαζομένης δὲ τὸν μοι-
χόμενον.

v. 20.
cod. f. 214.

cod. f. 214.

v. 5.

Πολυχρονίου καὶ Θεοδορίτου. Πολλή δὲ ἡ τῆς ἀσεβείας ὑπερβολή· πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸ τὸ σφάζειν τοὺς παῖδας, ὅρος ἔσχατος ἀσεβείας· τὸ δὲ καὶ τοῖς δαίμοσι τὰ τοιαῦτα προσφέρειν σφάγια, πάλιν ἐπίτασις τοῦ κακοῦ· τὸ δὲ καὶ ἐν σαββάτῳ ταῦτα τολᾶν, ἐν ᾧ καὶ ἡ ἀναγκαία ἀπείρητο ἐργασία, μείζονα πολλῇ δείκνυσιν τὴν ἀσεβείαν· τὸ δὲ καὶ μετὰ τοιαύτην ἐργασίαν, τῶν θεῶν ἐπιβαίνειν προθύρων, ποῖαν ἀσεβείας ὑπερβολὴν καταλείπει; διὸ καὶ τελευταῖον αὐτὸ τέθηκε. Τῶν αὐτῶν. Ταύτην, φησὶ, τὴν ἀσεβείαν ἐν τῇ ἀφιερωμένῃ μοι τετολμήκασιν οἰκω.—Τουτέστιν τῶν εἰδώλων.—Εὐφροσύνη γὰρ δαιμόνων ἢ τῶν ἀνθρώπων ἀπώλεια.—Τί γὰρ ἐρημότερον τῶν τὰ εἶδωλα προσκυκνύντων; ἐξ ἐκείνων φησὶ τῶν ἐρήμων ψυχῶν τὰ τῆς ἀσεβείας ἐκομίζετό σοι διδάγματα· καὶ ἐδέχου ταῦτα ἐν μουσικαῖς ὀργάνοις ἀνακρουμένη τὴν ἡδέαν ἤχην.—Οὐδὲ γὰρ παρὰ τῶν εἰδώλων λαμβάνουσιν οἱ τούτοις λατρεύειν αἰρούμενοι· ἀλλὰ τὰ θεόδοτα δῶρα τούτοις προσφέρουσι, παντοδαπὸν αὐτοῖς κόσμον περιτιθέντες.

Ἐλεγον γάρ, φησιν, ὀργάνοις χρωμένους ταῖς προφήταις, ὅτι ἐν τούτοις ταῖς ἀψύχαις ἡ μισχία ὑμῖν τολμᾶται· καὶ πορνικὰ ὑμῶν τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα.—Τὸ δὲ δίκαιον τέθηκεν, οὐ δικαιοσύνην αὐτοῖς μαρτυρῶν· ἀδικώτατοι γὰρ καὶ παρανομώτατοι, καὶ λίαν ὑπῆρχον δυσσεβέστατοι, ἀλλ' ἐκ παραθέσεως τῶν αὐτῶν ἀσεβημάτων, τὸ δίκαιον τέθηκεν· ἀντὶ τοῦ οὐ παρεξεταζόμενοι ὑπάρχουσιν.—Μισαιφονίας, φησὶ, καὶ μισχείας τίσσυσι δίκας, τοὺς ἐραστῶν αὐτῶν λαμβάνουσαι δικασάς· καὶ ταῦτα πείσονται ἅπερ αἱ μοιχεύτραι γυναῖκες καὶ ἀνδροφόναι.

Τούτων γάρ, φησι, ταῦτα ὑπεμενουσῶν, καὶ λίθαις καὶ ξίφεσι καὶ πυρὶ διδομένον, πᾶσα πόλις ὠφέλειαν καρπώσεται, μανθάνουσαι εἰς τῆς ἀσεβείας τὰ ἐπίχειρα· γυναῖκας πάλιν ἐνταῦθα τὰς πόλεις ὠνόμασεν. Τοὺς τῆς ἀσθενείας ὑμῶν, φησι, κομίσασθε καρπούς· οὐ γὰρ ἀνάγκη ταύτην ἐδέξασθε ἀλλὰ γνώμη καὶ πόθος· ἐκ δὲ τῆς τιμωρίας ὠφέλειαν μεγίστην τρυγήσετε τὴν τῆς ἐμῆς δεσποτείας ἐπίγνωσιν.

C A P. XXIV.

Ἐπειδὴ γὰρ νηπιώδεις ἦσαν τὸν λογισμόν, καὶ τὰ αὐτὰ ἀκούοντες, γέλωτα ἐνόμιζον, ἀναγκαίως ποικίλει τῶν λόγων τὴν διήγησιν, πρὸς καταπληξιν τῶν ἀκούοντων.—Λέβητα προσαγορεύει τὴν πόλιν, ὕδωρ δὲ ἐκχέομενον τὰς παντοδαπὰς συμφοράς, καὶ διχτομήματα δὲ καὶ σκέλη καὶ ὦμους ἐξ ἐπιλέκτων κτηνῶν· τοὺς δὲ ἐν εὐπορίᾳ καὶ πλούτῳ καὶ δυνάμει, ἄρχοντάς τε καὶ ἡγεμένους καὶ ἱερέας κατὰ ταυτὸν παραδιδομένους ταῖς συμφοραῖς· ὅσται δὲ ὑποκαίόμενα, τοὺς πένια συζῶντας προτέρους τῇ λιμῇ παραδωθέντας· πῦρ δὲ τὸν Βαβυλώνιον καὶ τὴν τούτου παράταξιν.

Ἀντὶ τοῦ ἤφατο μὲν αὐτῶν ἡ συμφορὰ, καὶ ἄχρηστα πρὸς πάντα γεγονόασιν· τὸ γὰρ ἐξέζησεν ἀντὶ τοῦ ἀπερρίφη, ἐκ μεταφορᾶς αὐτὸ λαβὼν τοῦ ἀναπαφλάζοντος καὶ δεχμένου πρὸς ἀπώλειαν.—Ἐδίδαξεν ἡμῖν ἐνταῦθα ὅτι καὶ ἄνω λέβητα τὴν πόλιν ὠνόμασεν· ἰὼν δὲ τοῦ λέβητος τὴν ἁμαρτίαν καλῶν· μεγίστη δὲ κατηγορία, ὅτι οὐδὲ τοσεῦτον πῦρ τῶν συμφορῶν τὸν τοῦ λέβητος ἰὼν ἐδαπάνησεν.

Τουτέστι πένθος ἐστὶν ἔχων ὑπόδειγμα τῶν ἀναιρουμένων κατὰ τὴν πόλιν.—Ἀντὶ τοῦ βαρυὸς καὶ ἀφόρητος, οὐ δεχόμενος τὴν ἐξ ἐτέρων παράκλησιν· ἔλαβε δὲ αὐτὸ ἐκ μεταφορᾶς τῶν τῇ πενθικῇ σχήματι καθεμένων, καὶ μηδὲν τῶν συνήθων διαπραττεμένων.—Ἰνα καὶ πρὸς τὸ παράδειγμα τῶν γινομένων ἐκπλαγέντες, ἐρωτήσωσι τὴν αἰτίαν· εἴτα μαθόντες σωφρονέστεροι γίνωνται.

C A P. XXV.

Ἀντὶ τοῦ μετὰ παρρησίας πρὸς ἐκείνους διαλέχθητι.—Ταῦτα δὲ λέγει, οὐχ ὥς ἐκείνων ἀκούοντων, ἀλλὰ σωφρονίζων τοὺς Ἰουδαίους· τὰ γὰρ περὶ τούτους γινόμενα, κοινὴ ἦν ἀπάντων διδασκαλία· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπιδοξους αὐτοὺς κατὰ τὴν Βαβυλῶνα πεποίηκε, καὶ παρὰ τῶν κρατούντων τιμηθῆναι παρεσκεύασεν· ἵν' ἡ τούτων εὐδοξία, κοινὴ τῶν λαϊκῶν τῆς εὐσεβείας γένηται παιδαγωγία.—Ἀναγκαίως μετὰ τὴν προαγόμενους τῶν καταληφθέντων δεινῶν Ἰουδαίους, τρέπει κατὰ Ἀμμανιτῶν τὸν λόγον· ὁμοῦ δὲ ταῖς

v. 3.

v. 10.

v. 17.
cod. f. 215. b.v. 2.
cod. f. 216. a.

v. 3.

v. 2.

ἀκούουσι δεικνύς ὡς ἀπεχθεία τῇ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους διαλέγεται, καὶ διδάσκων αὐτοὺς ὡς πάντων δεσπότης ἐστὶ Θεός, τοὺς τε οἰκείους εἰσπραττόμενος δίκας ὑπὲρ τῶν εἰς αὐτὸν πλημμελημάτων· τῶν τε ἀλλοτρίων ἀλαζονευομένων καταστέλλων τὸ θράσος εἰς τὸ μὴ δοκεῖν τὴν Ἱερουσαλήμ, Θεσσεβειαν, ὑπὸ τῆς ἐν ἔθνεσι ἐιδωλολατρείας νενικῆσθαι· ὅπερ ἂν ἡ κοινὴ βλάβη τοῦ κόσμου.—Οἱ ἄλλοι ἐρμηνευταὶ υἱοὺς ἀνατολῶν ἡρμήνευσαν· εἰσὶν δὲ οὗτοι οἱ ἀπὸ Ἰσραὴλ τὸ γένος κατὰγοντες.—Τὸν οἶκον τοῦ Ἰασιμεὺθ εἰδώλου οὕτως καλουμένου.—Ἐπειδὴ γὰρ οὐ μόνον παρακλησίως Μωαβίταις καὶ Ἀμμωνίταις ἐφῆσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ τὴν οἰκίαν ἐπεδείξαντο πονηρίαν· καὶ πρότερον ἐκείνην μῆνιν φυλάξαντες· ἐνεκότες γάρ, φησι, τῷ Ἰακώβ περὶ τῆς εὐλογίας ἧς εὐλόγησεν αὐτὸν ὁ πατήρ αὐτοῦ· τούτου χάριν οὐχ ἑτέροις αὐτὸν πολεμίοις παραδώσω, ἀλλ' αὐτῷ τῷ ὑπ' αὐτῶν ἡδικημένῳ λαῷ μου· ὥστε διὰ τῆς παντελοῦς ἐρημίας μάσειν αὐτοὺς τῆς ἐμῆς δεσποτείας τὴν δύναμιν.

C A P. XXVI.

Cod. f. 216. b.

Ἀντὶ τοῦ ἰσόπεδον αὐτὴν δεῖξω· λεωπετρίαν γὰρ νῦν λέγει τὴν ἐκ τοῦ χρόνου κεκρατημένην γῆν.

Θαυμάσαι μηδεὶς λογίζομενος ὡς ἐνταῦθα ὁ προφήτης οὐδὲ τὴν ἐς ὕστερον ἐλπίδα κατέλιπε τῇ πόλει· νυνὶ δὲ ἐν ἡμέρᾳ καθέστηκε· μάλιστα μὲν γὰρ ἀναγκαίως ἔφη ταῦτα, ἰσόρροπον τῇ τοῦ κρατοῦντος ἀλαζονίᾳ τὴν ἀπόφασιν ποιούμενος· ἔπειτα λογιστέον ὡς πανταχοῦ ἀπειλεῖ μεγάλα, οὐκ ἐπάγειν βουλόμενος, ἀλλὰ φοβῆσαι. διόπερ τὴν σύμμετρον τιμωρίαν εἰσπραξάμενος τοὺς ἐνσικούντας, οὐκ ἐφθόνηι μετὰ ταῦτα τῆς οἰκήσεως τοῦ τόπου· ἐπεὶ περ εὐ τὴν γῆν ἡμίνατο, ἀλλὰ τῶν ἐνσικούντων κατήνεγκε τὸν τύπον· τούτο ἐποίησε καὶ ἐπὶ Νινευιτῶν.

C A P. XXVII.

Cod. f. 217. a.

Θρήνος ἐπὶ τὴν Σόρ. Φιλανθρωπίας Θεοῦ καὶ ἀγαθότητος ὑπερβολὴν σημαίνει τὰ εἰρημένα· διδάσκει δὲ ἡμᾶς ὁ λόγος παιδεῖαν τινὰ τῷς ἁμαρτάνουσιν ἐπιφέρουτας, μὴ δυσμενεῖα τινὲ καὶ

ἀπεχθεία κεκρημένους τούτο ποιεῖν, ἀλλὰ συμπάσχοντας καὶ λίαν ὠδυνώμενους· καὶ γὰρ αὐτὸς ἐνδίκως καὶ μάλα δικαίως δικάζων, θρηνεῖν τῷ προφῆτῃ τὴν κλαζομένην παρακελεύεται πόλιν, παραδηλῶν τὴν διάθεσιν, ἣ κεκρημένος ἐκόλαζεν.

Ἡ Αἴγυπτος, φησι, προσέφερε σοι στρωμνὰς παικίλας καὶ παντοδαπὰς· δηλοῖ δὲ τοὺς τάπητας καὶ τᾶλλα τὰ ἐκεῖθεν κομιζόμενα· ἡ δὲ Ἑλλάς περιβόλαιά σοι ἔπεμπε παντοδαπὰ, τὰ μὲν ἀλουργὰ, τὰ δὲ ὑακινθίνην περικείμενα χροιάν. Ἐλισσά γὰρ τὴν Ἑλλάδα καλεῖ.—Ἀντὶ τοῦ τὴν ἀπάντων ἀναδεδεγμένην φροντίδα.—Κωπηλάτας λέγει ἐνταῦθα οὐκ αὐτοὺς ἐν θαλάττῃ ἐργαζομένους, ἀλλὰ τοὺς δικαίους· ἐπειδὴ γάρ, φησι, παράλιος ἡ Τύρος καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐμπορίας ἐκαυχᾶτο, τῇ τῶν κωπηλάτων μεταφορᾷ τοὺς τῇ πόλει ἐπιστατοῦντας ἐδήλωσεν.—Ἴνα εἴπῃ ἐκ διαφόρων τόπων ἐν ταῖς ἐσχάταις οἰκούντων· βεβύλεται οὖν εἰπεῖν ὅτι οὕτω ζηλωτὴ ἡ πόλις, ὥστε καὶ τῶν οἰκησιν αὐτῆς μεταδιώκειν ἅπαντας.—Ὅτι ἀπὸ τῆς προσουσης ἀσφαλείας τῇ πόλει, καὶ αἱ ἀποσθεν ἐθάρρουν ἐμπορεύεσθαι ὡς ἐπ' ἀσφαλῇ λιμένα τῇ πόλει καταφύγοντες.

Βούλεται εἰπεῖν ὅτι ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἄλλα τέ τινα ἐκομίζετο καὶ χαλκός· ἀντίδοσιν δὲ τῶν κομιζομένων ἐλάμβανον ἀνθρώπους εἰς δουλείαν, κατὰ τινα δυναστείαν· τινὰς εἰς δουλείαν ἔλκοντες· ὡς ἂν μὴ τῷ χρόνῳ τὴν ἐλευθερίαν ἐλέγξωσιν, εἰς ἐσχάτην ταλαιπωρίαν καθιστάντες ἀπεδίδοντο ξένοις· τούτο γὰρ σημαίνει τὸ ἐν ψυχαῖς ἀνθρώπων.—Τοὺς Καππαδοκίας, ἡτεῶν Γαλάτας.—Ἴνα εἴπῃ ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐνοικούντων εἶχες τοὺς ταῦτα μετιόντας.

Θαρσεῖς τὴν θάλασσαν λέγει· τὸ δὲ ῥαμῶθ, τὸν ἀμέδυστον λίθον· τὸ δὲ χολχῶδ τὸ λεγόμενον ἀλαβάνδηνον.—Τοσαύτη γὰρ, φησιν, ἦν ἐκ τῆς ἐκδοαῖκῆς ἐμπορίας προσφερομένη σοι ἡ ἀφθονία, ὅτι σὺν σοὶ καὶ οἱ ἐν σοὶ ξένοι καὶ μέτεσσι τῶν εἰσφερομένων ἀπῆλυσαν ἀγαθῶν.—Τὰ παρὰ σοῦ, φησι, γινόμενα ἢ Δασμασκὸς ὠνεῖτο· ἐνεπορεύου τοίνυν καὶ ταύτῃ ἀπεμπολεῦ-

v. 7. cod. f. 217. a.

v. 8.

v. 13. cod. f. 217. b.

* cod. δυστῆ

v. 16.

σα τὰ περιττά, καὶ τὸ ἐντεῦθεν χρυσίου συλλέγουσα.—Χελβὼν λέγει τὴν Μάλλαβα λεγομένην κόμην· παρὰ γυνὴ Σύροις Μαελβὴ καλεῖται. Κιλικίας δὲ κόμη ἐστὶν ὑπὸ Ἀναξαργρόν· τὴν δὲ Δάν φησι τὴν νῦν λεγομένην Παλμύραν. Ἰουῶν δὲ καὶ Μεωζέλ ὀνόματα χωρίων παλμυρηνῶν.—Ἰουῶν, τὴν Ἰωνίαν· Δαιδάν δὲ, πόλιν Ἰδουμαίας· ἡ δὲ Χελβὼν κόμη τίς αὐτῆς ἦν πλησιόχωρος· πανταχόθεν σοί, φησι, προσεφέρετο τὰ ἀγαθὰ· οἶνος ἡδὺς καὶ ἀνθοσμίας, ἐκ τούτου καὶ ἐκ τούτου τοῦ ἔθνους· τὸ κάλλιστον ἔριον ἀπὸ τῆς Μιλήτου· πόλις δὲ καὶ αὕτη, πάλαι μὲν τῆς Ἰωνίας, νῦν δὲ τῆς Καρίας· τὸ δὲ Χελβὼν, Χαλβάνην ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσε.—Ἀσὲλ εἶναι φησὶ τὴν καλουμένην Γερμανικίαν. Καὶ μετ' ὀλίγα. Τὸ δὲ τροχὸς ἐν τῷ συμμίκτῳ σου, ἵνα εἴπω ὅτι οἱ ἐξ ἀξιοπιστίας τυγχάνοντες ἔτρεχον πρὸς σέ, ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν πόλιν φήμης ἐλκόμενοι πρὸς τε θεωρίαν καὶ τὰ αὐτόθι κέρδη. Κηθάρ δὲ νῦν καλεῖ τὸν λεγόμενον Γαβουλάν, ἔρημον μὲν ὄντα νῦν, πάλαι δὲ μεγίστην καὶ τῆς Ἀραβίας, ἡτοῦν τῶν νῦν λεγομένων Σαρακηνῶν μητρόπολιν.—Εἰσὶ μὲν οὖν οὗτοι τοῦ Χάμ ἀπόγονοι, ἀπὸ τοῦ Χυὺς παιδευθέντες· δῆλον οὖν ὡς τὴν περιέκρινον χώραν ὄκουν.

v. 21.

Σημαίνει τῶν κομιζομένων τὸ πλῆθος, ὡς μηδὲ ὑποζυγίαις κεχρῆσθαι ἀλλὰ ναυσίν.—Τούτοις κατὰ παράληψιν εἰρηται, ἵνα εἴπω πᾶσι καὶ τοὺς τὴν Ἀφρικὴν εἰκούντας, ὅσα τε καὶ εἴα οὗτοι ἐκόμιζον.—Τουτέστι διακερὴς ἐτύγγανε ἐκ τῶν προσόντων ἀγαθῶν.—Τουτέστι πανταχοῦ γῆς ἦσθα περίφημος· τῶν τε εἰσπλέοντων καὶ ἀπσπλέοντων διαγγελλόντων τῆς πόλεως τὴν εὐημερίαν.—Ὡς ἐπὶ νηὸς ἢ ἐπιφορὰ τῶν κακῶν· ἐπέμεινε γὰρ τῇ μεταφορᾷ καὶ τῶν οἰκείων ἐκστήσονται ἔργων οἱ διὰ χειρὸς ἔχοντες τῆς πολιτείας τὴν διοίκησιν· καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ τὸ πλῆθος ἔσαι, καὶ πάντα τὰ τῶν θρηγνούντων ποιήσουσιν.

Οὐκ εἶπεν, ἀνθ' ὧν εἶ μέγας· ἀλλ' ὑφ' ὧν ἡ καρδιά σου· δεικνύς τοῦ λογισμοῦ τὸν ὄγκον.

C A P. XXVIII.

Βούλονται τινες ταῦτα μηκέτι περὶ ἀνθρώπου

λέγεσθαι· ἀλλὰ περὶ τοῦ διαβόλου ὡς περ φιλοτιμύμενοι μὴ αὐτοὶ τῇ τῶν θείων γραφῶν ἀκολουθῶσαι ἐννοία, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἑαυτῶν φαντασίαν ἐκβιβάζεσθαι τὰ ῥητά· σαφῶς δὲ ἐξ αὐτῶν τῶν ῥητῶν δειχθήσεται ψευδῆ τὰ πρὸς ἐκείνων εἰρημένα· ταύτης δὲ τῆς ἀλληγορίας ἡγεμὼν γέγονεν Ὁριγένης*· ἠκολούθησαν δὲ καὶ ἑτεροί τινες, οἱ ἐν τοῖς οἰκείαις συγγραμμάσιν ὡς περ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀληθείας βιαζόμενοι ὁμολόγησαν περὶ ἀνθρώπου εἶναι τῷ προφήτῃ τὸν λόγον· δεῖν δὲ φασὶ καὶ περὶ τοῦ διαβόλου νοεῖν τὰ κείμενα· οὐκ αἰσχυρόμενοι καὶ τιθέναι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀντικρυς πρὸς αὐτὴν μάχεσθαι, διαρρήθην ἀπόσης τῆς ἀληθείας δεικνύσης ὡς τὸ φιλότιμον ἐγκαλεῖ τῇ Τυρίῳ βασιλεῖ· καὶ ὡς διὰ τὸ τῶν κατορθωμάτων μέγεθος, καὶ τοῦ πλούτου τὴν περιουσίαν ἰσοθεῖαν ἐφαντάσθη.

Σκοπητέον δὲ ὡς τῇ τῶν ῥημάτων ἐχρήσατο ἁρμονίᾳ· προθέμενος γὰρ εἰπεῖν κατὰ τῆς πόλεως, διεῖλε τὸν λόγον εἰς τὸ πλῆθος καὶ τὸν κρατοῦντα· τῷ μὲν γὰρ ἐγκαλεῖ ὡς ἄρχοντι τῶν κακῶν, τῷ δὲ ὡς ἐπομένῳ τῇ ἀσεβείᾳ· ὅτι μὲν οὖν κατὰ τὸ δέκατον ἔτος τῆς βασιλείας Σεδειάκου τὴν προφητείαν ταύτην παιεῖται Ἰεζεκιήλ, σαφῶς αὐτὸς διδάσκει προτάξας ἐν τῇ ὁράσει ταύτῃ τὸν χρόνον· ἦν δὲ τούτο τὸ ἔτος ὀκτωκωδέκατον τῆς τοῦ Ναβουχοδονόσορ δυναστείας, ἡνίκα τὴν εἰκόνα στήσας, ἤξισεν παρὰ πάντων προσκυνοῦσθαι· τοῦ τοίνυν Ναβουχοδονόσορ πάντων κατεσχηκός, ὥστε καὶ ἰσοθεῖαν φαντάζεσθαι, οὐ δυναθέντος δὲ περιγενέσθαι τῶν τοῦ Τύρου, ἐφρόνει μεγάλως, σοφία τε καὶ δυναστεία πάντας νικῶν· καὶ ὅσῳ μεγίστη ἦν ἡ τοῦ Βαβυλωνίου δόξα, τοσούτῳ πλέον ἐφυσᾶτο, μείζονα φρονῶν ἢ κατὰ ἀνθρώπου, ὡς καὶ τοῦ πάντων κρατοῦντος Ναβουχοδονόσορ ἀμείνων ὤφει.

Οὐκ εἶπεν ἐλογίσω, ἀλλὰ καὶ ἐφθέγξω, τουτέστιν ἐκύρωσας τὴν γνώμην· εἶτα τῆς ἐννοίας ἢ κατασκευῆς κατοικίαν θεοῦ κατέκμηκεν ἐν καρδίᾳ θαλάσσης· πανταχοῦ φαίνεται καρδίαν θαλάσσης καλέσας τῶν ἐξ αὐτῆς ἀγαθῶν τὸ ἐξαίρετον.—

Ὡς περ γὰρ, φησι, θεὸς ἐν οὐρανῷ τὴν κατοικίαν ἔχων, ἀσύγκριτον ἔχει τὴν ἰσχύν, οὕτω

* Origenes reprehenditur.

v. 2.

v. 2.

καὶ αὐτοὶ παράλιον κατεικῶν πόλιν, τὰ ἐκ τῆς
 θαλάττης κομιζόμενα ἀγαθὰ κρείττων κατὰ τε
 σοφίαν καὶ ἰσχὺν τυγχάνων ἀπάντων.—Τουτέστι
 διέφυσαι τὸν λογισμόν.—Τουτέστι μείζονα τῆς
 φύσεως ἐφρόνησας.—Σοφὸς καλέσας τοὺς βα-
 βυλωνίους μάγους τὲ καὶ μάντις, καὶ τῶν ἀπο-
 βησομένων αὐχοῦντας τὴν εἰδήσιν.—Ἀντὶ τοῦ,
 μὴ ἤρκεσας αὐτῷ πρὸς τὴν φυλακὴν τῶν προσ-
 όντων· δύναμιν γὰρ νῦν ἐκάλεσε καὶ τὴν ἀπὸ
 τῶν συμμάχων ἰσχύν.—Ἀντὶ τοῦ, ὧν δοκεῖς
 καταφρονεῖν, τούτους σοι συμφεράν ἐποίησω.—
 Ἀντὶ τοῦ τῆς σῆς πόλεως εὐπρέπειαν περιαι-
 ρήσουσιν· κάλλος γὰρ καλεῖ τὴν περικειμένην τῇ
 πόλει δόξαν.—Ἀντὶ τοῦ ἐδαφισῶσι τῆς πόλεως
 τὴν εὐπρέπειαν.—Ἰνα εἶπῃ, παντελῶς διαφθε-
 ροῦσιν.—Τουτέστι θανάτου δίκην εἰσπράττομαι
 σε, ὥστε σοι μηδὲν κέρδος γενέσθαι τῶν ἐκ θα-
 λάσσης ἀγαθῶν.—Ἡὔξησε τὴν τιμωρίαν διὰ τού-
 των· σὺ γὰρ, φησιν, ὁ πάντων δόξας κεκρατη-
 κέναι, παρανόλημα τῆς τῶν πολεμίων γενόμενος
 δεξιᾶς, οὐδὲ τάφῳ καταλείψεις τὴν μνήμην· θαυ-
 μασίως δὲ τὸ, θανάτοις ἀπεριτμήτοις ἔφη· ἐπει-
 δὴ γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν ἡρημένοι ὑπὸ Βαβυλω-
 νίων, ἀπ' ὧν μάλιστα καὶ κατὰ θεοῦ ἠλαζονεύ-
 σαντο, βουλόμενοι δεῖξαι ὡς οὐ περικλείεται τῇ
 Ἰουδαίων βασιλείᾳ ἡ αὐτὴ δυναστεία, ἐκείνους
 ὑπερέτας τῆς αὐτοῦ ἀποφάσεως εἶναι τοὺς νομι-
 ζομένους, ἀλλοτρίους τὲ δεῖξαι ὅτι ἀπάντων κύ-
 ριος καθεστῶς κατὰ τὸ δοκῶν ἅπαντα γίνεσθαι
 κελεύει.—Ἡ ἐμή, φησιν, ἀπόφασις κρείττων φα-
 νεῖται τῆς προσεύχης σοι ἰσχύος.

Κελεύεται θρῆνον λαβεῖν εἰσὶν ἐπιπρομηθεύσαι
 τὴν ἐπὶ τὸ ἐναντίον τῶν πραγμάτων μεταβολὴν,
 καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀλλοτρίωσιν.—Τὸ δὲ ἐν
 μέσῳ τῆς μνήμης τῶν λίθων κῆσθαι ἀργύριον
 καὶ χρυσιόν, οὐ παραλλαγὴν δείκνυσιν πρὸς τὰ
 παρὰ τοῦ Μωϋσέως εἰρημένα, ἀλλὰ τὴν τῶν λί-
 θων ὑφὴν σημαίνει, δι' ὧν συνέχοντο περισφιγ-
 γόμενοι.—Ἐκ γὰρ τῆς πρὸς Σολομῶνα φιλίας, καὶ
 τῆς περὶ τὸν ναὸν σπουδῆς, εἰς τε δόξαν καὶ πλοῦ-
 τον ἐπέδωκεν.—Τουτέστιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ πλεο-
 νεξίας καὶ τῆς εἰς τὸν θεὸν ὕβρεως, κατὰ τε γῆν
 καὶ θάλατταν ἐδυνήθη τσοσῦτον πλοῦτεον ἀγεῖραι.

Μετήχθης οὖν ἀπὸ τῆς τῶν ἀγίων διατριβῆς
 καὶ κατήχθης ὑπὸ τῆς ἄνω δυνάμεως.—Ἐγώ,
 φησιν ὁ θεός, ἀπὸ τῶν χερουβιμ χρηματίζων,
 ὃν ἐγνώρισαν οἱ πρόγονοί σου, καὶ τοῖς εἰς ὕψο-
 ρον μετέδωκαν τῆς εὐσεβείας τὴν διδασκαλίαν,
 δίκην σε εἰσπράττομαι· δι' ὧν τε εὐδοκῶντα ἠὔξησα
 ἐν ἀγαθοῖς, καὶ παρανεμοῦντα κολάζων.—Λί-
 θους πυρίνους λέγει τὰς πλάκας τὰς ἐχούσας
 τὰς φωνὰς τὰς διὰ τοῦ πυρὸς ἐνεχθείσας· τὴν
 γὰρ δεκάλογον ἀπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἐν τῷ Σινᾷ
 ὅρει δειχθέντος διηγόρευεν ὁ θεός. Καὶ πάλιν.
 Ἀντὶ τοῦ πείραν ἐσχηκας τῶν ἐμῶν νομίμων,
 ἀπ' ὧν δέικνυται ὡς οὐκ ἄμειρος τῆς εὐσεβείας ἦν.
 —Ἐφρόνησας τῆς φύσεως μείζονα, ἀπὸ τῆς πρσο-
 κύσης δόξης· κάλλος γὰρ νῦν τὴν βασιλείαν λέ-
 γει.—Ἀντὶ τοῦ τὴν ἐντρέχειον καὶ τὴν φρόνησιν
 ἐλεγχθήσῃ ἀποβαλὼν καὶ τὴν δόξαν.—Τὸ δὲ εἰς
 γῆν ἔρριψά σε, πρὸς τὴν ἐκείνου ὑπόληψιν εἴ-
 ρηκεν.—Τουτέστι παρ' αἷς ἐπίδοξος ἐγένεο, ὑπὸ
 τούτων ἔση καταγέλαστος.—Τουτέστι, εὐθεμίαν
 ἐλπίδα ἔξεις ἀνακλήσεως.—Ἰνα εἶπῃ τὸ προσάν
 σοι ἐξαίρετον ἀπόλεσας· ὥς μηδὲν τῶν πολλῶν
 διαφέρειν τοῦτο δὲ ἔφη ἐπειδὴ Ἰουδαίους τιμω-
 ρούμενος ῥητῇ χρόνῳ, ἀριθμοῦ περιέρισε τὴν
 συμφεράν.—Ὅτι μὲν οὖν εἰσὶ τινες καὶ ταύτην
 τὴν ὅρασιν οὐ περὶ ἀνθρώπου βουλόμενοι λέγε-
 σθαι, ἀλλὰ περὶ διαβόλου, οἶδα σαφῶς· ἐγὼ δὲ
 πολλῆς ἀπάτης γέμειν καὶ ταύτην τίθεμαι τὴν
 ἔννοιαν.

Ἐμφαίνει διὰ τούτων τῶν ῥημάτων τὴν κατὰ
 τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων ἀλαζονίαν.—Τουτέστιν ἐκβα-
 λῶ σε τῆς ἰδίας χώρας.—Ἀντὶ τοῦ οὐχ ὑπο-
 στήσεις αὐτοῦ τὴν ἔφοδον.—Ἀντὶ τοῦ, πᾶν τὸ
 πληθὺς μετὰ σοῦ διαφθερῶ.—Ἀντὶ τοῦ ἄταφος
 ἔση κείμενος, διὰ τὸ καινὸν ἅπαντας τὴν συμφο-
 ράν τοῦ θανάτου καταλήψεσθαι, καὶ μὴ εἶναι
 τὸν πληροῦντα τὰ νενομισμένα ἐπὶ ταῖς τετελευ-
 τηκόσι.—Σημαίνει δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰωακείμ βοή-
 θειαν ὑπὸ τοῦ αἰγυπτίου γενομένην Ἰουδαίαις,
 κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς τούτου βασιλείας,
 ἥνικα ὁ μὲν Ἰωακείμ ὑπὸ φόρον τυγχάνων τῷ
 Ναβουχοδονόσορ, ἀποστατῶν ὠμολογημένων, ὁ

cod. f. 218. b.

v. 10.

v. 14.

v. 17.

cod. f. 219. b.

XXIX. in-
in praec.
voc. ἐμ-
ι.

v. 7. δὲ αἰγύπτιος ὑποσχνεῖτο τὴν αὐτοῦ βοήθειαν· καὶ ἡττηθεὶς ἀνεχώρησεν, ὡς καὶ ταῖς βασιλείαις εἶρηται, καὶ σαφέστερον ὁ Ἱερεμίας ἐν τοῖς αἰκείαις διδάσκει λόγοις· τὸ οὖν ἐγενήθη

v. 8. ῥάβδος καλαμίνη τῇ οἴκῳ Ἰσραὴλ, ἀντὶ τοῦ ὑποσχόμενος τὴν βοήθειαν, ὠφέλησας μὲν εὐδὲν, ἐβλαψας δὲ, δίκην καλάμου περιπαρεῖς τοῖς ἐπιστηριζομένοις.— Ἀντὶ τοῦ ὅτ' ἂν παρὰ γνώμην ἐμήν τὴν σὴν ἐπικαλεσάμενοι βοήθειαν, ἐγνωσας ἐκ τοῦ τέλους τῆς ἀποστασίας τὸ ἐπιβλαβές.—

v. 10. Τὸ δὲ ἀπὸ Μαγδωλῦ, ὁ ἐβραῖος ἀπὸ Μαγδά ἔχει· σημαίνει δὲ ἡ λέξις εἰς τὴν ἐλλάδα μεταφερομένη γλωτταν, πύργος· ἵνα ἡ ταιεὺτός τις νοῦς· ἵν' ἀπὸ τοῦ πύργου τῆς Συήνης καὶ ἔως τῶν ὀρίων Αἰθιοπῶν ἐπάξω τὴν τιμωρίαν— Αἰθίοπας δὲ λέγει τὰς παρὰ τοῖς παλαιαῖς λεγόμενας αἰγυπτίας Θήβας· ἐπεὶ καὶ νῦν μὲν εἰσι κειχωρισμέναι, πολλῶν δὲ πλέον τότε οὐ κατὰ πατρίδας καὶ γένη μόνον πάντων διηρημένων ἀλλὰ καὶ κατὰ τόπον ὄντων τῶν κρατούντων.— Ἐνταῦθα ποῦ πληροῦσθαι τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς αἰχμαλωσίας, οὐκ ἔστι δῆλον, ἐπεὶ μηδὲ τὴν ἀρχὴν τῶν ἐτῶν ἐδήλωσεν ὁ προφήτης. Καὶ μετ' ὀλίγα. Θαυμάσειε ὃ ἂν τις ὅτου περ ἔνεκεν νῦν μνηύει Αἰγυπτίῳ ἐπάνοδον, ἐπ' εὐδενὸς αὐτὸ τῶν λοιπῶν ἐθῶν πεποιθώς· καὶ τοῦτο προσέθηκε, δεικνὺς τὸ εὐλογον τῆς ἐφ' ἐκάστῳ τιμωρίας· ἐπειδὴ γὰρ οἶμαι καταφυγόντας Ἰουδαίους εἰς Αἴγυπτον μετὰ τὴν τοῦ Γοδολίου τελευτὴν, εὐδὲν αὐτοῖς κακῶς διατεθείκασιν, Αἰγύπτιοι καὶ ταῦτα τοῦ Ἱερεμίου προλέγοντες τῆς χώρας τὴν ἀπώλειαν· τῆς εἰς Ἰουδαίους οἶμαι ἡμερότητος ἀμοιβὴν αὐτοῖς ἀντιτιδοὺς ἐπηγγείλατο αὐτοῖς τὴν ἐπάνοδον χαρίζεσθαι.

v. 17.
od. f. 220. a.

Ἐβδομον μὲν οὖν καὶ εἰκοστὸν ἔτος λέγει τῆς βασιλείας Ναβουχοδονόσορ, ἀρχὴν δὲ τῆς βασιλείας τίθησι τὸ τέταρτον ἔτος τῆς τοῦ Ἰωακείμ βασιλείας· οὕτω γὰρ ἀριθμεῖν τοὺς χρόνους τοῦ βαβυλωνίου ἔτος τῇ θείᾳ γραφῇ, ὡς καὶ ἐν ἐτέροις δέδεικται, καὶ μάλιστα τοῖς εἰς τὸν Δανιὴλ ἡμῖν ποιηθεῖσιν 1)· ὡς εἶναι τὸ ὄγδοον ἔτος παντελοῦς ἀλώσεως Ἱεροσολύμων τέλος τοῦ ἐβ-

δόμου καὶ εἰκοστοῦ ἔτους· ἐπεὶ μὲν οὖν τῆς Ἰουδαίων ἀλώσεως τῇ προπούσῃ τάξει κέχρηται, ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Σεδεκίου· ἐπεὶ καὶ μέχρι τῶν τοῦ Γοδολίου χρόνων ἔληξε προφητεύων· ἐπειδὴ δὲ χρόνους τῆς αἰγυπτιακῆς ἀλώσεως ἔδει μνημονεύσαι, ἀφείς τοὺς ἐβραϊκοὺς, ὡς ἂν μὴ σύγχυσιν ἐργάσθαι, μετήλθεν ἐπὶ τοὺς χρόνους τῆς ἐξουσίας τοῦ κρατούντος, οὐδὲ τοὺς καιροὺς ἀδιακρίτους καταλιμπάνων, καὶ τοῦτον διδάσκων προσηκόντως· τοῦτο τοῖνυν τὸ ἔβδομον καὶ εἰκοστὸν ἔτος, ἔστιν ὄγδοον τῆς παντελοῦς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων· τίθησι γὰρ κατὰ τὸ σύνθηες τῇ γραφῇ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς τοῦ Ἰωακείμ βασιλείας, πρῶτον τῆς ἀρχῆς τοῦ Ναβουχοδονόσορ· λογιστέον τοῖνυν ὅτι τῶν μὲν τοῦ Ἰωακείμ ἔτη· ἔνδεκα δὲ τοῦ Σεδεκίου, ἡνίκα καὶ τὴν παντελῆ ἄλωσιν ὑπέστη ἡ Ἱερουσαλήμ· καὶ ὅτι ἕτερα ὅτ' ἂν καὶ τῆς κατ' Αἰγυπτίων θρώσεως ἤρξατο ὁ βαβυλωνίος· ἐπεσημαίνετο δὲ τοῦτον τὸν χρόνον ὁ προφήτης οὕτως ὡς ἐν τούτῳ παιδύμενος τὴν προφητείαν, ἀλλ' ὡς ἐνταῦθα ἐκβαίνουσας τῆς κατ' Αἰγυπτίων προρήσεως· τίνας ἔνεκεν; ἵνα ἀπὸ τούτου λοιπὸν συλλογιζώμεθα καὶ τὸν χρόνον τῶν μ' ἐτῶν, ὧν ἐν τῇ ἀποικίᾳ Αἰγυπτίους ἐφασκεν ἔσεσθαι· τεύξεσθαι τινὸς παραμυθίας μετὰ τοῦτον τὸν χρόνον εὐρήσει κατὰ τὸν τεσσαρακονταετῆ χρόνον πληρούμενον κατὰ τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐπάνοδον· τὸ τοῖνυν ἔβδομον καὶ εἰκοστὸν ἔτος τῆς παντελοῦς αἰχμαλωσίας Ἱεροσολύμων· ὡς λείπεσθαι λοιπὸν ἄχρι τοῦ πρώτου ἔτους Κύρου τοῦ βασιλέως ἐνιαυτοὺς μγ'· εἰ δὲ οὖν τις κατὰ τοῦτον τὸν καιρὸν ἐννοήσῃ τὸν βαβυλωνίον ἐπιδεδραμηκότα τὴν Αἴγυπτον, καὶ λογίσεται τρεῖς ἐνιαυτοὺς ἢ δύο τῆς τοῦ πολέμου τριβῆς, εὐρήσει κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς Κύρου βασιλείας πληρούμενον τὸν τεσσαρακονταετῆ χρόνον.

Ἴνα εἴπῃ ἐπὶ πολὺ πονῆσαι τὸν στρατὸν πε-
ποίηκε.— Ἐνταῦθα λέγει τὴν περὶ τὸ σῶμα τα-
λαιπωρίαν τῶν πεπονηκότων· εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς
καὶ ἀρρώστημάσι τισὶ περιπεσεῖν ἐκ τῶν πόνων·
τὸ γὰρ πᾶς ὥμος μαδῶν, ἀκριβῶς τοῦ πόνου

v. 18.

1) Commemorat Polychronius explanationem suam in Danihelem, quam nos edidimus in tomo I. Script. vet.

ἐμφαντικὸν κατέστηκεν.—Τὴν πόλιν ἐλὼν ὁ βαβυλωνίως, οὐδὲν ἀπήλαυσε τῶν ἐν τῇ πόλει ἀγαθῶν παράλιος γὰρ ἦν ἡ πόλις καὶ πλεῖον κατὰ θάλατταν ἢ τῆς τείχεσιν ἴσχυεν εἰκὸς εὖν θεασαμένους ἑαυτοὺς ἐν δεινοῖς ἐξεταζομένους μετασκευάσαι τὸν πλοῦτον. Καὶ μεθ' ἕτερα. Ἀλλ' ἴσως τισὶ θαυμαστόν εἰ διακόνῃ θεὸς κατὰ τῶν ὑπευθύνων χρησάμενος τῷ βαρβάρῳ, τοὺς μὲν εἰσεπράξατο τὴν δίκην, τοῦτον δὲ ἔρημον τῶν πόνων ἔδειξεν· λῶν τείνου τὸ ἀπορούμενον ὀξέως ἐπάγει, διὰ τοῦτο τάδε λέγει ἀδοιναὶ κύριος.—Παρακλητοὺν γὰρ αἶμαι ἐνταῦθα τὸν προφήτην ὡς ὁ Ναβουχοδονόσορ ἠκλάσεν μὲν πρότερον πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Τύρου, προσεδυμήθη δὲ λογιζόμενος τὰ κατὰ Ἰουδαίους, καὶ πιστεύων ὡς ἀποφάσει πέπειστο Ἰουδαίων περιγενέσθαι· μάρτυς Ἰερεμίας· λέγει γὰρ τὸν Ναβουζαρδὰν εἰπεῖν πρὸς τὸν προφήτην· κύριος ὁ θεός σου ἐχηρμάτισε τὰ κακὰ ταῦτα ἐπὶ τὴν πόλιν ταύτην ἐποίησε κύριος κατὰ ἐλάλησεν, ὅτι ἡμάρτετε αὐτῷ, καὶ οὐκ εἰσηκούσατε τῆς φωνῆς αὐτοῦ· ἐντεῦθεν θαρρῶν καὶ τῇ κατὰ Τυρίων νίκη, προσέδρευσε τῇ πολιορκίᾳ.

v. 21. Ἵνα εἴπῃ τὸ τηνικαῦτα, ὅτι ἐκείνοι τούτων τῶν δεινῶν ἀπαλλαγῶσιν.—Οὐκ ἐν τῇ ἐπανόρθῳ λέγει, ἀλλὰ τούτων ἐνβάτων τῶν εἰρημένων κατ' Αἰγυπτίων· ἐπειδὴ γάρ, φησι, νῦν ἀγνώμοσι, συμβαίνει δὴ πάντας ἀποαίκευς εἰς Βαβυλῶνα γενέσθαι, μέλλεις τότε σὺν αὐτοῖς διατρίβειν· ἐπειδὴν παρ' ἐλπίδας θεάσονται τὴν Αἴγυπτον ἐρεθεῖσαν, καὶ μηδὲν ἀπωναμένους τῆς εἰς τὸν προφήτην παρακοῆς τοὺς εἰς Αἴγυπτον ἐλθόντας· τότε μετὰ παρρησίας φθέγγῃ ἐλέγχων αὐτῶν τὴν ἀγνωμοσύνην· ὅπερ λέγει πεποιηκέναι ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων, γράψας μὲν τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐπέστη ὁ βαβυλωνίως πᾶσι Ἱεροσολύμοις· ἐλέγξας δὲ αὐτοὺς τῆς πρὶν ἐρήσεως ἐκβόσης.

C A P. XXX.

cod. f. 220. b.

Τοῦτο δὲ οὐ μόνους Ἰουδαίους ἐπληττεν, ἀλλὰ καὶ Αἰγυπτίους· οὐ μικρὰν γὰρ ἐνόμιζον ἔχειν συμμαχίαν, τούτων τὴν συνουσίαν.—Ἵνα εἴπῃ ὅτι ὡς περ ἤδη τοὺς πρότερον τὴν Τύρον

αἰκισύντας, καὶ τοὺς μὲν ἐν στρατηγῶν ὄντας τάξει, τοὺς δὲ συντελοῦντας τί εἰς κάλλος τῆς πόλεως, τοὺς δὲ αὖξοντας τῇ ἐμπορίᾳ τῶν αὐτότεσι, τὸν πλοῦτον πάντα ἀπώλεσα· οὕτως καὶ αἰγύπτιος εἰ καὶ τοὺς ἀπανταχοῦ συναγάγειν πρὸς συμμαχίαν, οὐδὲν αὐτοῖς ἔσται πλεον ἀπὸ τοῦ πράγματος· οὐδενὸς ἀρκοῦντος πρὸς τὴν ἐμὴν ἀπόφασιν.—Τουτέστιν οὐδὲν ἔξουσιν ἀσφαλὲς ἔχουσαν σωτηρίας, καὶ ἐλεγχθήσονται μάτην ἀλαζονεύμενοι.

Κἀνταῦθα Μαγδαλὸν, οὐ πόλιν ἔφη, ἀλλ' ὡς ἐμπροσθεν εἶπομεν, ἀπὸ τοῦ πύργου τῆς Συήνης ὥς Αἰθιοπίας· ἵνα δείξῃ ὅτι ἐκάτεραι αἱ χώραι τῆς συμφορᾶς ἀπολαύσουσιν.—Τουτέστιν, οὐδὲν πλεον ἔξει τῶν λοιπῶν, οὗς ἠτήτησας ὁ βαβυλωνίως ἔσχευ ὑποχειρίους.—Τουτέστιν, ὅτι ἂν δίκην πυρὸς ἐπελθεῖν τῇ Αἰγύπτῳ ποιήσω τὸν βαβυλωνίον, καὶ πάντα ἐπινείμασθαι· τότε γὰρ καὶ ἄκοντες ὁμολογήσουσί μου τὴν δεσποτείαν.—Τὰ ἐν ταῖς ἀλώσεσιν ἐξ ἀνάγκης συμβαίνοντα προσέθηκε· τὸ τηνικαῦτα γάρ, φησι, ὅτι ἂν ὁ βάρβαρος ἐπελθὼν ἀνύποιστος ἢ πᾶσιν, οὐκ ἀρκοῦντες πρὸς τὸ δεινόν, οἱ πολλοὶ εἰς ἐτέρας ἀποφυγόντες χώρας, ἔσονται ἄγγελοι τῶν αἰγυπτιακῶν συμφορῶν.—Ἡ δὲ προσθήκη τοῦ ἰδεὺ ἦκει, ἀντὶ τοῦ ἐπεὶ μὴ δυνατόν ἦν παρελκυσθῆναι τὸν χρόνον τῆς τῶν Αἰγυπτίων ἀπωλείας.

Βούλεται δείξαι ὡς οὐ τὴν ἐπ' εὐθείαν μόνον ὁ βάρβαρος τὰς ἐμπωπτύσας διαφθείρει, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀποδεν καὶ τὰς παρεκότερα κειμένας· τοῦτο γὰρ μνηύει τὸ ἔκρηγμα, ἀπὸ μεταφορᾶς αὐτὸ λαβὼν τῷ σφοδρῷ ὑδάτων ἀναβήγγυνον τῶν χωμάτων τὰς κατασκευάς.—Ἀκολουθῶς τῇ μεταφορᾷ κεχρημένος, τὸ εὖ-κολον τῆς ἐφόδου γνωρίζων.—Ἔοικεν ἐπεμφαίνεσθαι ὡς ἐπ' ὀχυρωτέραν μὲν ταύτην τὴν πόλιν καταδραμοῦνται, τῶν λοιπῶν ἀποχωροῦντες· πρὸς δὲ τὴν τοῦ βαρβάρου ἐφοδον, εἰς ἐσχάτην ἀπόγνωσην καταστήσονται, ἐκ τῶν προλαβόντων, καὶ ταύτης αἰρήσεσθαι ἐλπίζοντες· ὥστε τῷ μεγέθει τῆς συμφορᾶς, μηδὲν διαλλάττειν τῶν ἐν τῷ σκότῳ ἐξεταζομένων.—Τουτέστι καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς ὁμοίως περιβαλῶ—Τουτέστιν

v. 14.

ἐνόμισεν ἀρκεῖν κατὰ πόλεμον.—Ἵνα εἴπῃ τοὺς ἰσχυροὺς εἰς πόλεμον.—Οὗς ἤδη πρότερον συνετριψα ἰσχύοντας.—Εἰς τσαύτην ἀσθενείαν αὐτὸν καταστήσω, ὥστε μὴδ' ἀντάραι χεῖρας εἰς πόλεμον δύνασθαι.

C A P. XXXI.

Ἐνδέκατον ἔτος λέγει τῆς Σεδεκίου βασιλείας· τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ἔτος ἐν ᾧ περ καὶ τὴν ἐσχάτην ἄλωσην Ἰουδαίῳ ὑπέμειναν.—Λίβανον λέγει τῆς γῆς τὴν ἐπαγγελίαν, ἀπὸ τοῦ καὶ μέχρις ἐκεῖ διατετάσθαι τὸν Λίβανον.—

Ἵδωρ καλεῖ τοὺς παρὰ τῶν ἔθνων δασμοὺς, καὶ τῆς βασιλικῆς τραπέζης τὴν πολυτέλειαν, καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου αὖξονται τὰ λεγόμενα.—

Ἵνα εἴπῃ τῶν ὑπηκόων τὸ πλῆθος· ἀνηγόρευσε τε βασιλέα, καὶ τῇ θεραπείᾳ ἐπίδοξον πεποίηκεν.—

Ποταμοὺς καλεῖ τὰ τάγματα τὰ στρατιωτικά· τὸ δὲ κύκλῳ τῶν φυτῶν αὐτοῦ, Ἵνα εἴπῃ ἐν τῇ περὶ αὐτοῦ θεραπείᾳ.—Τουτέστιν ἐπὶ πλείστον ἐξέτεινε αὐτοῦ τὴν ἀρχήν.—Παραφυάδας λέγει τοὺς ἄρχοντας, τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη παρ' αὐτοῦ ἐκπεμπομένους.—Ἀντὶ τοῦ ὑπερφηανῆς τὸν βίον κατὰ τὸν βίον καὶ περιβλήπτοι ἦσαν ὑπὸ τὴν τούτου διοίκησιν.—Ἵνα εἴπῃ τῆς αὐτοῦ προστασίας πάντες ἐδέοντο.—Ἀντὶ τοῦ λαμπρὸς κατὰ τὴν βασιλείαν ὥφθη, πολλοὺς καὶ καλοὺς ἔχων τοὺς ὑπηκόους.—Ἵδωρ τὰ παρ' ἐκάστου τέλη λέγει, ἀφ' ὧν εἶωθεν αὖξεσθαι ἡ βασιλικὴ θεραπεία.

v. 1.

v. 3.

Παράδεισον Θεοῦ καλεῖ τὴν τῆς γῆς ἐπαγγελίαν· βούλεται δὲ εἰπεῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ βασιλέων εὖτω γέγονεν λαμπρὸς καὶ περίβλεπτος· οὐδεὶς γὰρ αὐτῶν ἐξέτεινε τὴν ἀρχὴν εἰς ὅσιν ἀσσύριος.—Ἐκλάβοιμεν οὖν ἀντιτὰς πίτυς καὶ τὰς ἐλάτας εἰς ἄρχοντας· οὐκ ἂν δέ τις ἀμάρτοι λαμβάνων καὶ τοὺς κριτὰς κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, καὶ τῶν δέκα φυλῶν τὴν βασιλείαν· ἄρχοντας δὲ μεταφορικῶς εἴποι ἂν τις κλάδους τῶν βασιλέων· Ἵνα πόντα τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς τῆς παρὰ Ἰουδαίοις τῇ βασιλείᾳ Ἀσσυρίων ἀντεξετάσας, δείξῃ ἐλάττονας τούτους γενομένους.

Τοὺς κατὰ πόλεμον λαμπροὺς ἐνταῦθα λέγει, οὐ τοὺς κατὰ θεῖαν χάριν περιφανεῖς γεγεννημέ-

νους.—Τουτέστιν ἐπεδύμησαν ἀπολαῦσαι τῆς ἐκείνου δόξης.—Τὸν εἰς τοσοῦτον ἐκτείναντα τὴν βασιλείαν, καὶ ζηλωτὸν παρὰ Ἰουδαίους γενομένου, ἐπειδή περ οὐκ ἔγνω χάριν τῷ δεδωκότι, εἰσεπραξάμην δίκην.—Ἵσως μὲν οὖν καὶ τόπον νῦν λέγει, ἐν ᾧ περ τοῦ πολέμου ἡ κρίσις γεγεννηται· ἐστὶ δὲ τοῦτο λαβεῖν καὶ κατὰ μεταφορὰν ὡς ἐπὶ δένδρου· τοῦτο γὰρ ὑπερφαίνει καὶ τὸ ἐπαγόμενον.—Ἀκολουθῶς ἔμπροσθε ταῦτα ἐπαγαγόν.—Ἵνα εἴπῃ ὅτι τὴν ἀρχὴν παντελῶς κατέλυσα.—Ἵνα εἴπῃ κατεφρόνησαν αὐτοῦ, ἔγνωκότες ἐτέρῳ δεῖν ὑπακούειν.—Τουτέστι καὶ συνεπραξάν τῷ κρατοῦντι εἰς τὴν ἐκείνου ἀπώλειαν.—Τουτέστιν οὐκέτι οἱ ἐπίδοξοι ἐπ' ἐκείνῳ ἐφρόνου μεγάλα.—Τὸν ὁμῖον, φησὶ, τρόπον τοῖς λαμπροῖς καὶ ἐπιδόξοις κατὰ τὸν βίον καὶ οἱ λοιποὶ πάντες διετέθησαν· Ἵνα εἴπῃ· οἱ ἤδη πρότερον ἐπ' αὐτῷ πεποιθότες, τῆς βασιλείας ὑπερίδον.—

Ταῦτα δέ, φησι, περὶ ἐκείνων πεποίηκα, ὡς ἂν v. 13. ἕκαστος ἐν ὑπερφηανίᾳ γεόμενος, ἐπίγνωσιν τε λαμβάνῃ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὅλων, καὶ γιγνώσκη χάριν τῷ δεδωκότι τὴν τιμὴν.—Ἵνα εἴπῃ ὅτε, φησιν, καὶ περιγένοιτο Ἰουδαίων, μὴ εἰσονται αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ κεκρατηκέναι, ἀλλὰ λογίζονται ὡς ἐκείνων διὰ τὴν εἰς ἐμὲ πλημμέλειαν ἀμείνους ὥφθησαν.—Ὡστε, φησὶν, μὴ ἀπὸ τῆς τιμῆς τῆς περὶ αὐτοῦ γενομένης τρεπὼν τινα ἀντοφθαλμεῖν τῷ θεῷ.—Ἵνα εἴπῃ οἱ ἀπολαύοντες τῶν κατὰ τὸν βίον λαμπρῶν.—Ἔστι δέ, φησιν, οὐκ ἐπὶ τοὺς Ἀσσυρίους μόνον ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν πάλοις εἰς ἐμὲ ἐξυβρισάντων, διαδραμεῦσαν τὴν δίκην.—Ἀντὶ τοῦ πάντες ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῇ ἀθρόᾳ μεταβολῇ τοῦ ἀσσυρίου.—Ἀντὶ τοῦ πάντες οἱ πρότερον τιμῶντες ἀσθενήσαντι ἐπέβησαν.—Τουτέστιν ὁ στρατὸς πρὸς τὸν βαβυλωνίον μετετάξατο.—Οὐκέτι ἐκείνῳ ἐτέλουν τοὺς φόρους.—Τουτέστιν ἅπαντας πολλὰς φόβος κατέληψε.—Τουτέστιν ἐξάκουστος γέγονεν ἡ κατ' αὐτοῦ τιμωρία.—Τουτέστιν οὐκ ἀνδρείος ἐτελεύτησεν ἀλλὰ παραπλήσιον ἔσχε τὸ τέλος.

Ἐύλα τρυφῆς λέγει Ἰουδαίους, ὡς ἀφθόνως v. 16. ἀπολαύοντας τῶν παρὰ θεῷ καλῶν, ὁμοίως τῇ με-

v. 1.
od. f. 221. a.
v. 3.

v. 10.
od. f. 221. b.

v. 1. 1. 222 a

ταφορᾷ κεχρημένους.—Ἰνα εἶπῃ τοὺς λαμβάνοντας παρὰ τῶν ὑπηκόων φόρους πλείστους διέφθειρα, καὶ τοῖς ἐναντίοις ἐξέδωκα, ἐλέγχων αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν.—Ομοίως γὰρ φαίνονται, φησὶ, τῷ Ἀσσυρίῳ καὶ Ἰουδαίῳ πολλοὶ ἀπολωλότες· ἀντίκειται δὲ τῶν δέκα φυλῶν τὴν αἰχμαλωσίαν, ἥδη γεγενημένων πιστούμενος τὴν κατ' Αἰγυπτίων ἀπὸ τῶν ἀπόφασιν.—Ομοίως μὲν εὖν Ἰουδαίους, φησὶ, τὸν Ἀσσύριον διέφθειρα· ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀνάκλησιν ἐπηγγειλάμην, ἐκείνου δὲ παντελῶς τὴν βασιλείαν καθέλειον.—Μηδεμίαν, φησὶν, ὧς οὗτος, ἐλπίσης σωτηρίαν, λογιζόμενος ὡς οὐδὲ Ἰουδαῖοι τῆς παρ' ἐμοῦ πολλῆς ἀπελευσάντες προνοίας διέφυγον τὴν τιμωρίαν ἐπτακότες εἰς ἐμέ· ὁ γὰρ τῶν οἰκείων ἁμαρτανόντων μὴ φεισάμενος, πολλῶν μᾶλλον σὲ τῆς ἀλαζονίας εἰσπράξασθαι τὴν δίκην.—Καλῶς ἀκριβέστατα διεξελθὼν τὰ κατὰ τὸν Ἀσσύριον, καὶ μνημονεύσας τῶν δι' ἁμαρτίας ἀπολωμένων Ἰουδαίων, ἠρέσθη τῷ τε παραδείγματι καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ μνήμῃ, ἵνα καὶ ἀπὸ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ εἰρηκότος, καὶ ἀπὸ τῶν ἥδη ὁμιλησθέντων ἀναμφισβήτητος γένηται τῆς ἀποφάσεως ἡ ἀλήθεια.

C A P. XXXII.

v. 2. Ἀντὶ τοῦ παραπλήσιος ἐγένετο τῷ Ἀσσυρίῳ, ὡς λέοντος θύειν ἐπὶ τῶν λαοῖς, πάντα εἶρει κατ' ἐξουσίαν· κατὰ δὲ τὸ οἰκείον ἔδος πρότερον τὴν περιφάνειαν, καὶ τὴν κατὰ πάντων ἰσχὺν λέγει τοῦ Αἰγυπτίου, ἵνα ἡ ἥττα μὴ ἀπὸ τῆς ἀσθενείας τοῦ νικωμένου δειχθῇ· καὶ οὕτως ἐπειδὴ εὖν ἐπισχύει μόνον, ἐξάρρει ὥσπερ ὁ Ἀσσύριος, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ τῇ τοῦ τόπου ὀχυρότητι ὥσπερ τῆς χώρας διὰ τὸ πανταχόθεν τοῖς ποταμοῖς περικλύζεσθαι δυσάλωτον τυγχανούσης.—Ὡς δρᾶντα μὲν εὖν λέγει τὸ μέγιστον καὶ θαλάττειν κῆτος, περὶ οὗ πολλαχοῦ μὲν διδάσκει ἡ γραφή, μάλιστα δὲ Θεὸς πρὸς τὸν Ἰωβ. διαλεγόμενος· βούλεται δὲ εἰπεῖν· ὅπερ ὁ λέων τοῖς ἐν γῇ τετράποσι, καὶ δράκων ἐν θαλάττῃ ἰχθύσι, τοῦτο ἦεν αὐτὸς τοῖς λαοῖς εἶναι ἀνδρώπων· ὥστε μηδένα σοι τῶν ἀπανταχοῦ παραβάλλεσθαι.—Τουτέστι πάντας ἐφάρβησε τῆς ἑαυτοῦ χώρας

τυγχάνων.—Ἀντὶ τοῦ πολλοὺς εἰς ταραχὴν καθίστης, καὶ ἐφόβεις τῇ προσούσῃ σοι δυναστείᾳ· ὕδωρ γὰρ οὖν καλεῖ τὸ πλῆθος.—Ἰνα εἶπῃ καὶ τοὺς ὑποτεταγμένους σοι ἡθίκεις.—Ἐπέμεινε τῇ v. 3. μεταφορᾷ, ὡς ἐπὶ ἰχθύος ποιούμενος τὸν λόγον.—Τουτέστι γυμνῶσαι τῶν προσόντων ἀγαθῶν· κατὰ μεταφοράν δὲ, θύειν μὲν ἐκάλεσεν τοῦ στρατοῦ τὸ πλῆθος· ἀγκυστρεφὲς δὲ τὸν Ναβουχοδονόσορ, ἥτ' οὖν αὐτὴν τὴν συμφορὰν ἣ κατὰσχεθήσεται.—Ἔστι μὲν εὖν εἰπεῖν ὅτι μεταφορᾷ κέχρηται ὡς ἐπ' ἀναιρημένου ζώου, ἅτε τῶν πτηνῶν ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν ὡς ἐπὶ κοινὴν τρεχόντων θοιρὴν· ἔστι δὲ πάλιν περὶ τινα ἐκλαβεῖν τῶν ἐθνῶν τοὺς ἐπιδόξους· ἵνα σημάνη, ὡς ἄνδρες πολεμισαὶ ἐπελθόντες τὴν τε χώραν καθέξουσιν, καὶ τοὺς ἐνοικοῦντας διασπράξουσιν.—Ἰνα εἶπω, καὶ ἐν πεδίοις καὶ ἐν ὄρεσιν οὐδαμοῦ ἀντιστῆναι τῷ βαρβάρῳ δυνάμενος.—Διδάσκει ὡς πάντα μὲν τόπον καταλήψεται φεύγων, οὐδεμίαν δὲ ἔξει σωτηρίας ἀσφαλείαν.—Τῆς συμφορᾶς σκότους δίκην περιχυθείσης, καὶ τὴν ἐκ τῆς ζωῆς ἡδονὴν ἀφαιρούμενοι, ὥσπερ τινος σκότους καταλαβόντος διατεθήσονται.—Τουτέστιν οὐκ ἐν ἡμέρᾳ οὐκ ἐν νυκτὶ ἔξουσιν ἄνεσιν, πανταχοῦ τοὺς πολεμίους ἐπιέναι νομίζοντες.

Τῶν συμφορῶν μνηύει τὴν ἐπίτασιν.—Οὐ γὰρ v. 4. θῆλυς εἰς τὸ πάθος περὶ αὐτὸν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην ἐγένετο καὶ τὰ ἄστρα· οὐκ Αἰγύπτῳ μόνον ἦσαν τοῦ συμβαίνοντος, ἀλλὰ καὶ οἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης.—Ἐπίτασιν ἔχει τοῦτο τοῦ προειρημένου· οὐ γὰρ ἐν ἀποικίᾳ, φησὶ, καὶ δουλείᾳ καταστάς ἔχεις τινὰ παραφυχὴν παρὰ τῶν δεσποζόντων· μεμνημένοι γὰρ τῆς προτέρας σου κακίας, εἰς τὸν κατὰ σοῦ χωρήσουσι θυμόν.—Οὐ θρηνεῖν τινὰς ἑαυτῷ λέγει, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τῷ συμβαίνοντι ἐκπληξιν δηγεῖται· ἴσως δὲ καὶ τοὺς κατὰ τὴν Αἴγυπτον πορευομένους λυπηθῆσθαι προλέγει· οὐδὲ τοὺς παθόντας, ἀλλὰ διὰ τὴν σφῶν αὐτῷ χρείαν.—Ὡς προσδεχόμενοι τὴν πτώσιν αὐτῶν.—Καὶ πρὸς τὴν ἐφοδον, φησὶ, τῶν βαρβάρων ἐκπλαγήσονται, πρὸ ὀφθαλμῶν ὀρώντες τὸν θάνατον, καὶ πρὸ τῆς πείρας τῶν κακῶν τῷ θέει τεθνήσκειν.

v. 11.
ch. f. 222. b.

Τουτέστιν ἐπελεύσεται ὁ Ναβουχοδονόσορ πολ-
λοὺς ἄγων ἰσχυροὺς.—Ἴνα εἶπῃ, ἔσται δὲ ταῦ-
τα διὰ τὴν σὴν ἀλαζονίαν· ὥστε τῇ πείρᾳ γού-
των κακῶν παιδευθῆναι σε ὡς μάτην ἡῦχαις· ἐπὶ
ταῖς προσϋσιν σοι.—Τουτέστι μετὰ τῶν προσόν-
των αὐτῶν κακῶν διαφθερῶ τοὺς εἰκότερας· τὸ
δὲ ἐφ' ὕδατος πολλοῦ, ἔφη ὡς τοῦ ποταμοῦ πάν-
τά τε αὐτοῖς ἄλλα γινόμενου, καὶ τῶν καρπῶν
τὴν εὐετηρίαν παρέχοντος.—Τουτέστι εὐκείνῃ τῇ
ὁμοίᾳ χρήσονται ἐργασίᾳ.—Ἀναγκαίως γὰρ τοῦτο
συνέβαινε πάντων ἀπολωμένων.—Τούτων, φησί,
γινόμενων εὐθεὶς ἔσται περὶ τοῦ ποταμοῦ ἐρ-
γασίαν πονούμενος.—Τουτέστιν ἀληθῶς ἔσται
τὰ εἰρημένα.—Οἱ πανταχοῦ, φησι, τὰ κατὰ
τούτων διηγήσονται, καὶ ὡς θρήνων ἄξια πεί-
σεται.

v. 17.

Τινὲς μὲν ἐνταῦθα ἡβουλήθησαν δωδέκατον
ἔτος λέγειν τὸν προφήτην ἀπὸ τῆς κατὰ Ἰου-
δαίων ἀρχῆς τοῦ Ναβουχοδονόσορ, ὅπερ ἦν
τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωακείμ· ἔχει
δὲ παρὰ πόδας τὸν ἔλεγχον· εὐρίσκεται γὰρ
τὸ δωδέκατον ἔτος, τέταρτον ἔτος τῆς Σεδε-
κίου βασιλείας, ἥνικα οὐδὲ προφητεύων φαί-
νεται ὁ Ἰεζεκιήλ· σαφῶς γὰρ ἐν ἀρχῇ τῆς βί-
βλου λέγει, ὡς κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς αἰχ-
μαλωσίας ἤρξατο τῆς προφητείας· τοῦτο δὲ ἦν
πέμπτον τῆς Σεδεκίου βασιλείας· ἵστέον ταύτην
ὡς δωδέκατον ἔτος συνάγεται εἰς τὸ πρῶτον ἔτος
μετὰ τὴν παντελῆ τῶν Ἱερουσαλὴμ ἄλωσιν, ἐν-
δεκα τὰ πάντα βασιλεύσαντος τοῦ Σεδεκίου, μεθ'
οὐπὲρ ἔτους ἥλω ἡ πόλις· ἐπειδὴ γὰρ μετὰ τὴν
τῆς πόλεως ἄλωσιν, καὶ τοῦ Γοδολίου τελευτῆν,
ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον κατέφυγον Ἰουδαῖοι, μικρὰ τῶν
Ἱερεμίου φροντίσαντες λόγων· κατὰ τὸν αὐτὸν
καιρὸν ἐκελεύετο Ἰεζεκιήλ ταῦτα εἰπεῖν κατ' Αἰ-
γυπτίων, καὶ τρόπον τινὰ ἀπιστοῦμενα τὰ παρὰ
Ἱερεμίου βεβαιοῦν τοῖς παρ' ἐαυτοῦ λόγοις.—
Παρειώπησε μὲν οὖν εὐδαμῶς, οὐδὲ κατὰ τὴν
τοῦ πλήθους ἀπόφασιν ἐν τῷ κατὰ τοῦ Φαραὼ
θρήνῳ. ὅμως νῦν ὥσπερ ἐπεξερχόμενος τὰ εἰρη-
μένα, κέχρηται τοῖς παρῶσι λόγοις.—Ἀντὶ τοῦ
ἐκ τῆς προτέρας περιφανείας ἐκπεσεῖσθαι ὕδατα
μὲν γὰρ καλεῖ συνήθως τὸ πλήθος· εὐπρεπῆ δὲ

διὰ τε τὴν τῶν προσόντων εὐετηρίαν, καὶ τὴν
ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον περιφανείαν.

Καὶ πάλιν. Τὸ κατὰβηθὶ ἐναργεστάτην μεταβο-
λὴν τῶν πραγμάτων παραδηλῶν.—Οὐχ ὡς Ἰου-
δαίους, φησὶν, καὶ τοὺς ἐμὲ διαφέροντας τιμωρή-
σεται, ἀλλ' ὡς ἄλλότρινον κολάσεται.—Ἔργον,
φησί, γενήσῃ τῆς τῶν πολεμίων δεξιᾶς.—Συνα-
γωγὴν καλεῖ τὸν στρατὸν· τούτοις, φησὶν, ὁμοίως
ἀπέθανες.—Λάκκον μὲν οὖν λέγει τῆς ταφῆς τὸ
βάθος· μῆκος δὲ καλεῖ τὴν κατ' ἔκτασιν οἰκοδομήν·
τὸ οὖν ἔδωκαν τὰς ταφὰς αὐτῆς, ἵνα εἶπῃ· οἱ
ἀποκτείναντες αὐτοὺς ταφῆναι παρασκεύασεν.—
Τὸ ἐπὶ τῶν τελευτώντων ὑπὸ τῶν προσηκόντων
πολλάκις γινόμενον ἔφη, μονοσυχὶ βιάωντες καὶ λέ-
γοντες ὡς ματαῖα ταῖς χρησαμένοις γεγνηται.—
Τουτέστι τῶν πενητῶν πράξεων τοῦτο ἔσχατον τὸ
τέλος· οὐ μόνον τετελευτηκότες, ἀλλὰ καὶ τῆς
σφετέρως παρνομοίας δίκην δεδοκότες.—Τουτέστιν
ἅμα σφαγῆν.—Τὸ μὲν παρακληθήσεται ὡς ἐπὶ
τῶν ἐν συμφοραῖς ἐξεταζομένων ἔφη· ἔχει δὲ σχῆ-
μα ὁ λόγος· οὐ γὰρ θήσκει μετὰ θανάτου τίς
παρακαλεῖται· βούλεται ταύτην εἰπεῖν ὅτι ἐν τῇ
συμφορᾷ ἐξετασθεῖς, καὶ λογιζόμενος τοὺς οὕτως
ἰσχυροὺς καὶ κατὰ πόλεμον γενναίους ἀπολωμέ-
νους, εἴσεται τῆς φύσεως τὴν ἀσθένειαν.

C A P. XXXIII.

Τί τοῦτο λέγων; ὅτι παραπλήσιον καὶ αὐ-
τὸς πεποίηκα· ἐπειδὴ γὰρ πολλὴν τὴν κατὰ τῆς
πόλεως παρατάξιν ἔβλεπον τοῦ βασιβάρου, καὶ
ὡς ἀμαρτανόντων ἡμῶν ἰσχύσει, ὥσπερ τινα σκο-
πὸν λαβὼν τὸν προφήτην, ἐπὶ μὲν τῆς Ἰουδαίας
τὸν Ἱερεμίαν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀσσυρίας τὸν Ἰεζεκιήλ,
μηνύειν ἐκέλευσα τὸ μέλλον θεινόν· ὡς ἂν τῷ
φόβῳ τῶν ἐπαχθησομένων μεταβαλλόμενοι τὴν
γνώμην, δέξονται τῶν κινδύνων τὴν ἀπαλλαγὴν·
εἰ μὲν οὖν τὰ παρ' ἐμοῦ γεγνητο, ἀναγκαίως
ἐπὶ ταῖς συμβαίνουσι ἐμέμφοντο· εἰ δὲ ἡ πρόβ-
ρησις ἐδίδου τὸ φυλάττεσθαι, οὗτοι δὲ ἐπελο-
δοκούντες τῆς χειρόνος γεγόναις μείρας, ὅθλον ὅτι
ὁ θεὸς μὲν καθαρὸς μέρψους, Ἰουδαῖοι δὲ πάσης
ἄξιοι τιμωρίας, οὐδ' ἐν ἐσχάταις κακοῖς τῆς ἀσε-
βείας ἀποστάντες.

v. 20.

ch. f. 223. a.

v. 1.

Ἐάν, φησιν, ἀμελήσας ὁ κατασταθεὶς κα-
τάσκοπος, μὴ σημάνη τῷ λαῷ τὴν ἔφοδον τῶν
πολεμίων, οἱ μὲν ἀλίσκόμενοι, δίκας ὧν ἐπλημ-
μέλησαν τίσουσιν· τῆς δὲ γεγεννημένης, ὑπὸ τοῦ
σκοποῦ προδοσίας αὐτὸς ὑφέξει τὰς εὐθύνas.
ταῦτα ἔφη, σπουδαιότερον τὸν προφήτην περὶ τὴν
τοῦ λόγου διακονίαν παιῶν.—Ὅπερ ἐν τοῖς πο-
λεμίοις εἶωθε παιεῖν ὁ κατάσκοπος, τοῦτο σε
δρᾶν ὧς προφῆτα προσήκει, καὶ τὰ παρ' ἐμοῦ
λεγόμενα μετὰ πάσης προθυμίας διαπορθεύειν.

v. 4. —Ἐάν, φησι, καταψηφίσωμαι τινὸς θάνατον,
καὶ μὴ γνωρίσης αὐτῷ τὴν ἐξελεγχθεῖσαν κατ'
αὐτοῦ ψῆφον, ἵνα διὰ μετανοίας λύσῃ τὴν ψῆ-
φον, ἐκεῖνος ἄξιον εὐρήσει τοῦ βίου τὸ πέρας· σὲ
δὲ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ εἰσπράξομαι τὰς εὐθύνas.

v. 11.
cod. f. 223. b.

Τίς ἂν ἀξίως θαυμάσειε τοῦ δεσπότης τὴν
ἀγαθότητα; ἀγνωμονούμενος γὰρ καὶ ἀχαριστού-
μενος κηδεταὶ τῶν ἀχαρίστων, καὶ πᾶσαν αὐ-
τῶν παιεῖται προμήθειαν, ἰδεῖν αὐτῶν βουλούμε-
νος τὴν μεταβολήν· διὸ καὶ ἐπάγει πατρικῆς φι-
λοστροφίας πεπληρωμένην παραίνεσιν· ἐπιστροφῇ
ἐπιστρέψατε ἀπὸ τῆς ἐδοῦ ὑμῶν τῆς πονηρᾶς·
καὶ τὰ ἐξῆς.—Οὐ τοῦτο λέγει ὅτι εἴπερ ἀμάρ-
ται ὁ δίκαιος παρωσάμενος τὰς πράξεις αὐτοῦ
τὰς πολλὰς, καὶ τῆς ἀρετῆς τὰ κατορθώματα
δίκην εἰσπράττεται· ἀλλ' ἕάν τις δίκαιος εἶναι
νομιζόμενος μὲν, οὐκ ὂν δὲ, τῷ χρόνῳ φωραθῇ,
οὐκ ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν ὑπολήψεως τὴν σωτη-
ρίαν παρέχῃ, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀληθείας τῶν πραγ-
μάτων τὴν ψῆφον ἐκφέρῃ.—Τοῦτο γὰρ ἔχει κα-
τηγορίαν, τὸ πρὸ τῆς ἀληθείας τὴν τῶν ἀνθρώ-
πων τιμὴν.—Οὐχ ὡς οὕτων μὲν, ἀμνημονούντος
δὲ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο γὰρ ἀλλότριον τῆς τοῦ Θεοῦ
ἀγαθότητος· ἀλλ' ὡς νομιζόμενων, ἐλεγχόμενων
δὲ τῷ χρόνῳ· καὶ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀπὸ τῆς ἀνθρω-
πίνης εἰρήσεως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀληθείας τῶν πραγ-
μάτων τὴν ψῆφον φέροντος· εὖ γὰρ ἴστε, φησὶν,
ὅτι καὶ πάλιν τίς μυρία ἡμαρτηκῶς ἦ, καὶ πάν-
τας παραβεβηκῶς τοὺς νόμους, καὶ πλημμελή-
σας εἰς Θεόν, μεταβαλλόμενος ὅλος τῆς εὐσε-
βείας γένετο, οὐδεμίαν τῶν προτέρων ποιησάμε-
νος μνήμην, ἀπὸ τῶν παρόντων καταλλήλων τῶν
ὑπὲρ ἀρετῆς πόνων, τὴν ἀμειβὴν ὀρίζω.

Καὶ μετ' ὀλίγα. Ταιγαροῦν, φησιν, ὡς εἴ τις v. 3.
προσχήματι τὴν εὐσέβειαν μετιῶν, τῷ χρόνῳ φω-
ραθῇ εἰς ἀμαρτίας ἐκκλίνας, τιμωρήσεται τὸν
τοιούτον· ὥστε πρέκειται ὑμῖν ἢ παιδαρχοῦσι σώ-
ζεσθαι, ἢ ἀντιλέγουσι δίκην ὑπέχειν, ἐμοῦ ἴσθιν
καὶ δικαίαν τῆς παρ' ὑμῶν νόμοις ἐκφέροντος τὴν
ψῆφον. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἔστιν ἄρα τί γινόμε-
νον ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀμελείας ἢ σπουδῆς, δι'
οὗ λύεται τὸ αὐτεξούσιον ἐν τῷ προδιατετάχθαι
πάντα παρὰ θεῷ· συμπεριεῖληπται γὰρ ἡ τοῦ αὐτ-
εξουσίου ῥοπή τοῖς ἐπ' αὐτῇ προριζήμενοις· καὶ
οὐ καλύπτεται οὐδὲ ἀναγκάζεται προαίρεσις, ἀλλὰ
καὶ τὰς ἐκβάσεις ἐπ' αὐτῇ παιεῖται Θεός· ἵνα
καὶ τῆς ἰδίας ἑκάστοι προαίρεσεως ἔχωσι τοὺς
καρπούς· μὴ βιαζομένης τῆς προνοίας ἀνακόψαι
τούτους, καὶ παρὰ λόγον ποιεῖ ζῆν τὸν μὴ συ-
λαζάμενον.

Ὅτι δὲ πολλαχῷ τὰ τῶν χρόνων ἐν ταῖς v. 21.
θείαις γραφαῖς διασφάλλεται, πολλὰκις εἴρηται·
σκοπήσας γὰρ τις ἀκριβῶς εἴσεται ταύτας τὰς
βίβλους περὶ τῶν αὐτῶν ἐν τὰ αὐτὰ λεγούσας·
ὁ μὲν οὖν Ἀμώς κατὰ μὲν τινὰς τῶν ἐρμηνευ-
τῶν δώδεκα ἐβασίλευσεν· κατὰ δὲ τοὺς ὁ, δύο·
καὶ ὁ μὲν Ἰερεμίας τὴν κατὰ τῆς πόλεως ἐπι-
στράτιαν τοῦ βαρβάρου ἐνάτῳ ἔτει λέγει γεγε-
νησθαι τῆς Σεδεκίου βασιλείας μηνὶ δεκάτῳ· ἐν
δὲ ταῖς βασιλείαις ὁ ἱστοριογράφος, ἐνάτῳ ἔτει
μηνὶ δευτέρῳ· πάλιν περὶ μὲν τῆς πωλυτελοῦς
ἀλώσεως, ὁ μὲν ἱστοριογράφος φησί· καὶ ἦλθεν
ἡ πόλις εἰς συνοχὴν ἕως τοῦ ἐνδεκάτου ἔτους
Σεδεκίου τοῦ βασιλέως, ἐνάτῃ τοῦ μηνός· ἐν
συμφώνῳ δὲ αὐτῷ Ἰερεμίας· καὶ ἐν τῷ ἐνδεκά-
τῳ γάρ, φησιν, ἔτει τοῦ Σεδεκίου, ἐν τῷ μηνὶ
τετάρτῳ, ἐνάτῃ τοῦ μηνός, ἐρράγη πόλις· ταῦτα
δέ φημι, οὐχ ἵνα μαχρμένην τὴν θείαν γραφὴν
δείξω πρὸς ἑαυτήν, ἀλλ' ὥστε γινῶναι, ὅτι ὅπου
μὲν τῶν πραγμάτων τὴν διδασκαλίαν ὁ χρόνος
ἐποιεῖτο, πολλῇ τῇ ἀκριβολογίᾳ ἐχρήσατο· ὅπου
δὲ δυνατὴν ἦν καὶ ἐκάστου χρόνου τὰ πράγματα
διδαχθῆναι, οὐ πολὺ περὶ τοῦτο κατεγέγοντο τὸ
μέρος· καὶ ὅτι ὥσπερ ἐν ταύταις ἀδιαφόροις τῶν
χρόνων ἡ ἐπισημασία γενομένη, ἔδοξε μάχην
τινὰ ἐν ταῖς προκειμέναις δεικνύναι· οὕτω καὶ

κατὰ τὸ παρὸν, τὸ δωδέκατον ἔτος κείται, οὐκ ἀκριβῶς τῶν γεγραφότων ἐπισημνησμένων τὸν χρόνον· αὐτίκα τὸ ἐβραϊκὸν, ὡς εἰ περὶ ταῦτα ἔμπειροι ἔφασαν, δωδέκατον ἔτος οὐκ ἔχει, ἀλλὰ καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐβδόμῳ μηνὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐνδεκάτῃ τοῦ μηνός· ὁμολογησαμένου γὰρ ὡς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐνδεκάτου ἔτους τὴν ἀλωσιν ὑπέστη ἡ πόλις, περιττὴ ἦν λοιπὸν ἡ ἐπισημασία τοῦ χρόνου ἐν τῇ κατὰ τὴν πόλιν διηγήσει· ἡ δὲ τοῦ μηνός ἀναγκαῖα εἴσα ἐτύγχανεν· ἐπειδὴ περ τῆς ἀλώσεως γενομένης, εἰκὸς ἦν εὐθὺς τὸν ἀγγέλλοντα εἰς Βαβυλῶνα στείλασθαι.

Οὐδὲν ἕτερον μνηύει ἢ τὴν ἐπὶ ταῖς λεγομένοις παρῥησίαν τοῦ δικαίου.—Τὸς ὑπολειφθέντας μετὰ τὴν πόρθησιν τῆς πόλεως λέγει.—Ἵνα εἴπῃ, εἰς τί ἀμφισβητοῦσιν, ὡς ὑπὸ τῆς αὐτῶν κακίας τὰ δεινὰ συνέβη τῇ πόλει; σκόπησεν τῶν νῦν αὐτόθι κατεικύντων τὴν γνώμην· τσαῦτου γὰρ φησι δέουσιν αὗτοι ἀμείνους γενέσθαι τὸν τρόπον, ὥστε καὶ συγκρίνειν ἑαυτοὺς τῷ προπάτερι τολμῶσιν, τῶν μὲν εἰκείων ἔργων οὐδεμίαν ποιούμενοι μνήμην, κατὰ δὲ σύγκρισιν τοῦ δικαίου τὰ ἑαυτῶν συνιστᾶν βουλόμενοι.

C A P. XXXIV.

Δηλονότι ὁ λόγος αὐτῷ πρέπει πρὸς αὐτοὺς περιλειφθέντας τῶν τοῦ βασιλικῆς γένους· εἰ καὶ τὴν κατ' αὐτῶν εἶχεν ἡγεμονίαν τὸ τυνικαῦται· οὐ γὰρ ἱερεῖς αὐτοῖς ἐχρήματιζεν, τότε τοῦ ναοῦ καθηρημένου.—Ἀντὶ τοῦ πρὸ τῆς προφητείας τέως τὸν ἔλεγχον πειῆσαι· πρὸς πολλοὺς δὲ, οὐ πρὸς ἓνα διαλέγεται· ἐπεὶ μηδὲ ἐσώζετο τῆς βασιλείας ἡ εὐταξία.—Πολυχρόνιος δὲ ἱστορικῶς ταῦτα ἐκλαμβάνων, περὶ μόνῃς τῆς ἐπανόδου εἰρήσθαι ταῦτα φησι τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ποιμένα τὸν Ζορβάβελ φάσκων, καὶ πᾶσαν ἀκολουθῶς τὴν ἐρμηνείαν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ παρατιθέμενος.

C A P. XXXV.

Δόξει ἂν τῷ μηδεμίαν ἔχειν ἀκολουθίαν ταῦτα πρὸς τὰ ἡγούμενα· πλείστη δὲ κἀνταῦθα ἡ τάξις σώζεται τῶν λεγομένων, εἴ τις ἀκριβῶς

ἕκαστον ἐπεξίει· ἐπειδὴ γὰρ ὡς εἴρηται μνηύσας αὐτῶν τὴν ἀνοδὸν, ὥσπερ θεοδικίας μὴ τῶν αὐτῶν αἰτίαι λάβωσι πείραν, παραμυθεύμενος αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔφη, καὶ διαθήσομαι τῷ Δαυὶδ διαθήκην εἰρήνης· καὶ ἀφανιῶ θηρία πονηρὰ ἀπὸ τῆς γῆς· καὶ κατεικήσουσιν ἐν τῇ ἐρήμῳ πεποιθότες, καὶ τὰ ἐξῆς· ἤμελλον δὲ εἰ καὶ μὴ ἐν ἀποικίᾳ γενέσθαι, ἀλλ' οὖν οὐ μικραῖς περιπίπτειν συμφοραῖς· πάντων μὲν τῶν περιούκων βασιλάνως περὶ αὐτοὺς διακείμενων, ἐξαιρέτως δὲ Ἰδουμαίων· ἀναγκαίως τοίνυν μέμνηται καὶ τούτων, καὶ τῇ τούτων ἀγαθῇ ὑποσχέσει ἐπισυνήψε τὴν κατὰ Ἰδουμαίων ἔρασιν, οὐ τὰ κατ' ἐκείνου καιροῦ, ὡς ἐγὼ νομίζω, ἐκβησόμενα μνηύων, ἀλλὰ τὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδον, καὶ τὴν κατὰ Ἰδουμαίων πλεγὴν ὑπὸ Ἰουδα τοῦ μακκαβαίου ἐσομένην.

Δύο δὲ ἔθνη λέγει τὰς δέκα φυλάς καὶ τὰς δύο· δύο δὲ χώρας τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Σαμαρείαν· τὸ δὲ κύριον ἐκεῖ ἔστιν, ὁ ἐβραῖος καὶ ἐκεῖ ἦν, ἀντὶ τοῦ οὐκ ἔλαθεν Θεὸν τῶν ῥημάτων ἡ μεγαλαυχία· εἰ καὶ ἀνεξικακία παρεπέμφατο τὴν αὐτίκα δίκην.—Ὑψηλὰ καλέσας διὰ τὰ ἐπ' αὐτοῖς παράδοξα γεγεννημένα· αἰώνια δὲ διὰ τὸ ἐπὶ πολλῷ χρόνῳ αὐτόθι κατεικῆσαι Ἰουδαίους· Ἵνα εἴπῃ, ὅτι οὐκ ἀγνοῶν τὴν ἐμὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐκ πολλῶν πείραν λαβὼν, ὥσπερ ἐπιλαθόμενος τῶν προτέρων, εἰς ὄνειδος ἐχώρεις.—Πανταχοῦ φαίνεται ὁ Θεὸς ἀφορμὴν ζητῶν τὴν εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν· ὥσπερ κἀνταῦθα οὐδὲ μετὰ τὴν συμφορὰν τῶν Ἰουδαίων βελτιωθέντων, ἔλαβε τῶν ἐναντίων τὰ ὄνειδα εἰς ὑπόθεσιν σωτηρίας· ἐπειδὴ τοίνυν χαλεπῶν, φησιν, ἐλάβετε πείραν, καὶ τῆς προτέρας εὐνομίας ἐκπετώκατε, ὥστε μὴ μόνον τοῖς ἀποθῆναι, ἀλλὰ τοῖς περιούκῃς ὄνειδος γενέσθαι, πάντων ὑμῖν τῶν ἀγαθῶν παρέξω τὴν ἀπόλαυσιν· Ἵνα γινώσιν ὅτι ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ τυγχάνοντες, ἐξ ὀλίγων πολλοὶ γεγόνاسιν κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν, οὕτω κατὰ τὸ παρὸν εἰς πληθὺς ἐπιδουλοῦσιν.

Ἐπειδὴ τοίνυν, φησὶν, Ἰδουμαῖοι, καὶ πάντες αἱ περίοικοι ἔργον ἔθεντο τοῦ ἄρθῃν ἀπολέσαι τὸν

v. 22.
f. 224. a.
v. 24.

v. 10.
cod. f. 225. b.

v. 1.

v. 2.

f. 224. b.

v. 13.

v. 2.
f. 225. a.

v. 15.

λαὸν, ἥδονήν οἰκίαν τιθέμενοι τὴν ὑμετέραν συμφορὰν, ἀγανάκτησας κατ' αὐτῶν ἀποφαίνομαι.—Σημειωτέον ὡς εὐδαμοῦ Ἰουδαίους ἀξιόους δείκνυσιν τῶν παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν, ἀλλ' ἄνω καὶ κάτω τῆς εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας τὴν αἰτίαν παρέχων.—Τουτέστι κατὰ τούτων χρῆσθαι τιμωρία, καὶ τῆς προσούσης δόξης ἐκτὸς καταστήσονται.—Ἐπειδὴ δὲ ἐδόκουν πῶς ἀμφιβάλλειν εἰ μετὰ τούτῃ ἐρημίαν, τὴν τε οἰκίαν ἀπολήψονται, καὶ ἐν ἀφθονίᾳ διάξουσιν, ἀναγκαίως ἐπὶ τὰ ἤδη γεγονότα τῇ μνήμῃ αὐτοὺς ἀνάγει. Καλῶς τὸ γεννήσω, ἵνα δείξῃ αὐτοῦ ἔργον τὸ ἐσόμενον.—Ὡς περ γάρ, φησιν, νῦν ἐν ἀφθονίᾳ διάγοντας ὑμᾶς ἐδοκίμασα τοῖς ἐχθροῖς παραδοῦναι, καὶ ὁρᾶτε τῶν λόγων τὴν ἐκβασιν, οὕτως αὖθις ὑπισχνόμην ὑμῖν τὴν ἀνδρῶν, καὶ μὴκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖσθε.

C A P. XXXVI.

v. 17.
cod. f. 226. a.

Ταῦτά, φησι, τὰ πράγματα μαρτυρεῖ τῇ δικαίᾳ τῆς τιμωρίας· οὐ γὰρ μόνον τὰ παντοδαπά εἶδωλα θεραπεύοντες διετέλεσαν, ἀλλὰ καὶ πᾶν εἶδος ἐπετηδευσαν παρανομίας, ὡς πάσης βλασφημίας καὶ βδελυγμίας καὶ μίσους ἀναπλησθῆναι· καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸν νόμον λίαν ἀκάθαρτος ἀπεικαζομένη ἐδόκει, τουτέστιν ἡ ἐν ῥύσει αἵματος, ἐκείνῃ τῇ περιπτώματι τῆς παρανομίας ἀπεικάζει τὴν βδελυγμίαν.

Καὶ πάλιν τῆς τιμωρίας τὸ δίκαιον δείκνυσιν.—Ἀῖψα δὲ ἐνταῦθα ἐκλήκεν οὐ μόνον τὰς ἄλλας μαιφονίας, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν τέκνων θυσίας, ἃς τῆς αἱμαβόρας καὶ πονηρῶς προσέφερον θαύμασιν.—Ἐτρύγησάν, φησιν, ὧν ἐφύτευσαν τοὺς καρπούς.—Πονηρίᾳ, φησὶ, συζῶντες, βλασφημίας μοι γεγέννηται πρόξενον πρῶτον μὲν γὰρ ὑπέλαβον τὰ ἔθνη, διὰ τὴν ἐμὴν ἀσθένειαν τούτους ἡττηθῆναι, καὶ ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γενέσθαι· ἔπειτα, πείρα τὴν πονηρίαν αὐτῶν μεμαθηκότες, κατ' ἐμοῦ τὴν βλασφημίαν ἐκίνησαν, ὡς παιούτοις ἐπιτηδεύμασιν χαίροντες, καὶ τοὺς οὕτω πονηροὺς ἀνθρώπους οἰκίαν λαὸν ὀνομασάντες.

v. 22. Οὐχ ὑμεῖς, φησιν, ἄξιοι τῆς σωτηρίας, ἀλ-

λὰ τὰ ἔθνη προσήκει θεραπείας τυχεῖν, ἀφορμὴν τῆς κατ' ἐμοῦ βλασφημίας παρ' ὑμῶν εἰληφότε· λυθῆσεται δὲ ἡ βλασφημία διὰ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας τῆς ἐμῆς δεικνυμένης δυνάμεως· μαθόντες γὰρ ὅπως μέγα μου τὸ ὄνομα, καὶ ἀρκοῦν εἰς τὴν τῶν προσοικειωμένων σωτηρίαν, δοξάσουσί μου τὴν δεσποτείαν καὶ ὑμνήσουσιν.

Πᾶσαν ταύτην τὴν ὄρασιν κατὰ τὸ ῥητὸν ὁκλύδως τοῖς προτέροις ἐξέλαβε· τὸ ῥανὼ ἐφ' ὑμᾶς ἦθ' ὁ καθαρὸν ἐρμηνεύσας εἰς τὴν ἐν νόμῳ λατρείαν· καὶ ὡς ἐκ τοῦ λοιποῦ τῆς ἀσεβείας ἀποστάντες, τοῖς θεοῖς προσέξουσιν νόμοις· καὶ τὸ θῶσω δὲ ὑμῖν καρδίαν καινὴν καὶ πνεῦμα καινόν, ἀμείνονα φησὶν ὑμῶν ἀπεργάσασθαι τὴν προαίρεσιν.—Τοῦτο πᾶσιν τοῖς ἐπανεληθούσιν ἀρμόττει· οἱ γὰρ ἐπανεληθεῖν βουληθέντες, ἔτυχον τῆς ἐπαινόδου.—Τὴν οὖν περὶ τὸ καλὸν γνησιότητα νῦν παραστήσαι βουλόμενος, καρδίαν ἔφη καινὴν καὶ πνεῦμα καινόν, ἀντὶ τοῦ ἐτέραν παρὰ τὴν οὐσαν· οἱ γὰρ νῦν, φησιν, οὕτως ἀνένδοτον ἐσχολότες τὸν λογισμὸν, τσαύτην ἔξονται τηνικαῦτα μεταβολήν· ὥστε καὶ πολλὴν σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὴν εὐσέβειαν· καὶ οὐ μόνον, φησὶν, ὑμῖν γῆν τοῖς προγόνους ἐπαγγελλθεῖσαν εἰς ἀπόλαυσιν θῶσω, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀμαρτημάτων τὴν ἀμνησίαν παρέξομαι.

C A P. XXXVII.

Θεὸς μὲν οὖν τσαύτην Ἰουδαίους τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀφθονίαν ὑπέσχετο· αἱ δὲ ἀπὸ τῆς κατεχούσης ταιλαιπωρίας οὐκ ἐδέχοντο τῶν λόγων τὴν εὐφημίαν· ἀπὸ γὰρ τῶν ἤδη συμβάντων, καὶ τοῦ πλήθους τῶν τεθνηκότων ἑαυτῶν ἀπεγίνωσκον, καὶ εἰς ἀπιστίαν καδίσταντο· εἰ μετὰ τσαύτας συμφορὰς τὴν ἑαυτῶν γῆν ἀπολήψονται· ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ὀλιγοψυχῶντας αὐτοὺς παραμυθούμενος Θεὸς, δι' ὀπτασίας ἄγει τὸν προφήτην ἐπὶ τὸ πεδίον, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ, ὅσῳ τὸ κατεψυγμῶν ἵκνησιν καὶ νεκρῶν ἀνάστασιν· ὡς ἂν μὴ μόνον ἀπὸ ψιλῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἐκ τοῦ παραδόξου τῶν φαινομένων πιστήσῃ περὶ τῶν λεγομένων.

Καλῶς δὲ τὸ μετὸν, ἐπειδὴ πᾶσι κατὰ ταν-

v. 25.
Cod. f. 226.

v. I.
cod. f. 227.

v. 2.

τὸν τὴν ἄνδρυν ἡμελλεν ἐπαγγέλλεσθαι· τὸ δὲ περιήγαγέ με φησὶν, ἵν' ἐπὶ τὸν Θεὸν ἀνενέγκῃ
 v. 3. τὸ γινόμενον.—Ἐπειδὴ δὲ καὶ παρῆσαν τινες, ἐνθουσιασμένου τοῦ δικαίου πυνθάνεται, ἵνα τὰ πρὸς τὸν προφήτην λεγόμενα, κοινὴ διδασκαλίᾳ τῶν ἀπάντων γένηται.

v. 9. Βούλεται δεῖξαι ὅτι θεὸς ἐστὶν ὁ ταῦτα ποιῶν, ὁ καὶ ἐξ ἀρχῆς παραγαγὼν τὸν ἄνθρωπον· καὶ ὡς περ ἐν τῇ πρώτῃ δημιουργίᾳ τὸ σῶμα πλάσας, εἶασεν νεκρὸν, εἶτα τοῦτο ἐξωσωσάμενος τῇ τῆς ψυχῆς εἰσόδῳ, τὸν ὁμοιον τρόπον καὶ νῦν τοῦ σώματος τὴν πλάσιν ἐργασάμενος, κατέλειπεν ἐπὶ τοῦ σχήματος.—Οὐ τοῦτο βούλεται εἰπεῖν ὅτι μία ψυχὴ εἰς ὅλα τὰ σώματα εἰσεδύετο, ἀλλ' ὅτι προσετάρχθη ἐκάστη ἀπολαβεῖν τὸ ἐαυτῆς ὄργανον· καὶ μνησθεῖς τοῦτο, τὸ εἰπεῖν ἐκ τῶν τεσσάρων πνευμάτων, ἀντὶ τοῦ πανταχόθεν· οὐ κενὴν δὲ μίαν ψυχὴν τῇ ὑποστάσει ἐκ διαφόρων τόπων συνδραμεῖν· ὅτου τείνου ἔνεκεν ἐπὶ πλήθους βλέπει τὴν ὀπτασίαν· καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων πνευμάτων ἔφη, ἐπειδὴ περ κατὰ διαφόρους τόπους καὶ μικροῦ πανταχοῦ γῆς ἦσαν διεσπαρμένοι Ἰουδαῖοι· ἵνα αὐτοὺς πείσῃ ὡς ἐκ παντὸς αὐτοὺς ἐπανάξει τόπου.—Ταῦτα, φησὶν, εἴρηται εὐχὴ ὡς ἀληθῶς ἀναστάσεως γενομένης, ἀλλ' ὡς κατὰ πνευματικὴν θεωρίαν δειχθέντων τῇ προφήτη.
 v. 10. τη.—Σαφῶς δεικνύς ὅτι νεκροὺς ἐκάλεσε τοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ ταῖς συμφραῖς τρόπῳ τινα τεθνηκότας, διὰ τὸ μηδενὸς τῶν ἐν βίῳ λαμπρῶν ἀπολαύειν.

C A P. XXXVIII.

v. 1. Ἄντὶ τοῦ, ὅρα διὰ τῆς πνευματικῆς ἀποκαλύψεως πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτερα τῇ πληθει συμβησόμενα· τὸ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τοῦ Μαγαγὼν ἄρχοντα Ῥῶς, Μωσὶχ, καὶ Θόβελ, ἵνα σημάνη τῶν συμμάχων τὸ πλῆθος· καὶ τὸ μὲν Ῥῶς εὐδηλον ὡς ὄνομα πόλεως ἢ χώρας τυγχάνει· τοὺς δὲ ἀπὸ Βελ Ἰβηρας· τὸ δὲ Ῥῶς ἢ Ἑβραίων φωνὴ κεφαλὴν ἐρμηνεύει· εὐτὼ γὰρ καὶ ὁ σύρος ἡρμηνεύσεν· καὶ ὁ Ἀκύλας δὲ κεφαλὴν
 v. 2. Μωσὶχ· τὸ Ῥῶς, Μωσὶχ ἡρμηνεύσεν.—Ἀντὶ τοῦ ἐφ' ὑμᾶς τὸ πλῆθος· ἐπάγει γοῦν ἄρχοντα

Ῥῶς Μωσὶχ καὶ Θόβελ, ἵνα εἴπῃ τοὺς ἐκ διαφόρων συλλεγέντας ἔθνων· ὡς δὲ καὶ πρὸς ἕνα, οἶμαι, τὸν Ἀντίοχον εὐ διαλέγεται, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ τὸ σύστημα· ἐπειδὴ περ εὐκ αὐτὸς ἐπραξε τὸν πόλεμον, οἱ στρατηγὸι δὲ μιγάδας ἐκ διαφόρων λαβόντες ἔθνων, πρὸς μάχην ἐχώρησαν.

Τουτέστι κωλύσω σε εἰς ἔργον ἐκβαλεῖν τὴν.
 v. 3. πρόθεσιν· καὶ βουλόμενος δεῖξαι τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, διηγείται τὴν ἰσχὺν τοῦ πολέμου.—Ἔσονται δὲ φησὶ μετ' αὐτῶν καὶ ἕτερα ἔθνη· Φοῦδ δὲ φησὶν εἶναι τοὺς Φιλιστιαίους, ἢ κατὰ τινας ἕτερον ἔθνος Λίβυσι προσοικοῦν.—Θοργαμά δὲ λέγει κατὰ μὲν τινὰς Ἀρμενίους καὶ Ἰβηρας· κατὰ δὲ ἑτέρους Καππαδόκας καὶ Γαλάτας.
 v. 6. —Ἀντὶ τοῦ, παρασκευάσαι μετὰ τῶν εἰρημένων εἰς πόλεμον, καὶ ἐπαγάγου καὶ ἑτέρους πλείονας.—Ἀντὶ τοῦ, συγχωρήσω σοι πάντα κατὰ γνώμην διαπραξάσθαι, τῇ παρουσίᾳ φυλάττων τὴν ἀπόφασιν.—Τουτέστιν ἐκ μακροῦ χρόνου πρὸς
 v. 11. τὸν πόλεμον εὐτρεψισαί· εἰ γὰρ τις λογίσαιτο τῶν ἔθνων τὴν διαφορὰν, καὶ τῶν ὅσων τὴν παρασκευὴν, εὐρήσει εὐ μικροῦ τινος χρόνου τῶν ταυτῶν τὴν συλλογὴν.—Ἄρτι γάρ, φησὶ, τῆς δουλείας ἀπαλλαγέντες, μόλις ἐν εἰρήνῃ διήγον.—Ἄλλ' ὅμως, φησὶν, οὐδεμίαν ἀναψυχὴν συγχωρήσας αὐτοῖς γενέσθαι, πρὸς τὸν κατ' αὐτῶν ἐχώρησας πόλεμον· ἀλλὰ διὰ μὲν τοῦ κατὰ τὸν ὑετὸν παραδείγματος, ἐσήμανεν τὸ πλῆθος· διὰ δὲ τῆς καταιγίδος, τὸ σφοδρὸν τῶν πολεμίων· διὰ δὲ τῆς νεφέλης, τὸ φοβερόν.—Τουτέστι πείσῃ ταῦτα, ἅπερ ἑτέροις διαθῆναι ἐσπούδασας σὺν πᾶσι τοῖς συμμάχοις.

Πολλῇ γάρ, φησὶ, πενητρία κεχηρημένοις, εὐκ ἐνθυμύμενος τοῦ λαοῦ ἢν ὑπέστησαν ταλαιπωρίαν· σκεπῶ δὲ ὡς εὐαλότους ἔξεις, ἄρτι μὲν τῆς ἀλλοτριᾶς γῆς ἐπανελθόντας· ἡσυχάζειν δὲ διευνοηκότας ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῶν ἐπιστρατεῦσαι βουλεύει.—Φαίνεται γὰρ ὁ Ἀντίοχος μετὰ τὴν ἀπ' Αἰγύπτου ὑποστροφὴν, τῆς μὲν πόλεως κατεσχηκῶς, συλήσας δὲ τὸν ναὸν, περιελὼν τε τὸ τεῖχος, καὶ πολλοὺς κατασφάξας.—Ἀλλὰ τούτων, φησὶ, γενομένων, αὐτὸς εἰς βοήθειαν καταστήσεται τῶν ἀδικουμένων· καθάπερ ἦδη πρό-

τερων ἀπαλλάξας αὐτοὺς τῶν πολεμίων, καὶ πανταχόθεν τὲ αὐτοὺς συναγαγὼν καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκαταστήσας, καὶ δοὺς τῆς γῆς τὴν ἑπαγγελίαν· ὁμοφalon γὰρ τῆς γῆς καλεῖ τῆς γῆς τὸ πινύτατον.

v. 13.
cod. f. 228. a.

Ὁ μὲν Σαβὰ καὶ Δαϊδὰν ἀπόγονοί εἰσι τοῦ Χάμ, οἱ κατόκησαν τὴν νῦν λεγομένην Περσίδα καὶ Βαβυλῶνα μέχρις Αἰθιοπίας· φασὶ δὲ ταύτας τὰς πόλεις, ἡτοῦν τὰ χωρία ἐπ' ὄνομα θέντα τῶν οἰκιστῶν μεταξύ κείσθαι Αἰθιοπίας καὶ Βαβυλῶνος.—Τὸ δὲ ἔμπροσθα Θαρσεῖς λέγειν, βούλεται εἰπεῖν ὅτι εἰς τὸν κατὰ Ἰουδαίων σεν παρασκευαζομένου πόλεμον ὡς ἐπὶ ὁμολογημένη τῇ νίκῃ πλείστοι εἰς ἐμπορίαν ἀφίχονται, οἱ μὲν ἀπὸ Σαλαττίας, οἱ δὲ ἀπὸ Αἰθιοπίας τρέχοντες.—Δείκνυσιν τὴν κακίαν τοῦ Ἀντιόχου, ὅτι κατέχων τῆς χώρας, οὐδὲ ὡς οἰκείων ἐφείσατο, παντολεθρία δὲ αὐτοὺς ἀπολέσαι ἐβουλεύσατο· ἔστι δέ, φησιν, οὐ μέχρι τούτων, ὥστε τὸν λαὸν διαθῆναι τὰ χεῖριστα, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐξέτεινε τὴν τόλμαν· εἰς γὰρ τὸν ναὸν παρανόμως εἰσελθὼν, τὰ ἐν αὐτῷ ὄντα ἔλαβε.—Τὸ δὲ ἀπενέγκασθαι κτήσιν, ἀντὶ τοῦ ἰδία αὐτοῦ ποιήσασθαι τὰ Θεῷ ἀνακείμενα.—Ἵνα εἴπῃ τὰ ἐκ πολλῶν συναχθέντα εἰς τὴν τιμὴν τοῦ Θεοῦ, ταῦτα λαβεῖν ἐσπούδασεν.—

Ἐπειδὴ τοῖνυν, φησὶν, εἰς τοσοῦτον ἐλήλθακας τόλμης, ἴσθι ὡς πρὸς ἐμὲ τείνεις τὴν τόλμαν· ἐπειδὴ περ καὶ τὸν λαὸν ἐν εἰρήνῃ κατόκησας· περθεῖν διέγνωκας, οὐδὲν πρὸς ἀπώλειαν παραλειμψάνων τοῦ πλήθους.—Οὐχ ὑπερψία τοῦ λαοῦ ταῦτα γενέσθαι συγχωρήσω, ἀλλ' ὥστε πᾶσι διαγνωσθῆναι μου τὴν δύναμιν.—Διαλύσω σου, φησὶ, τὴν δύναμιν, ὥστε ἐκπεσεῖν τὰ ἐν ταῖς χερσὶ σου φερόμενα τόξα· θαυμασιώτατα δὲ ἀποτεινᾶξω τὸ τόξον σου· ὡς οὐ τῶν περὶ τὸν Ἰούδαν νικῶντων, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἑαυτοῦ δεικνύντος βοήθειαν.—Τὸ δὲ κληθήσεται, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ μνήμη τῶν γινομένων διατεθήσεται· ἕκαστος γὰρ περὶ τοῦτο πολὺ ἐρωτῶν, ἐμάνθανε τὸ κατόρθωμα.

Ἐνταῦθα οὐ κατὰ τὸ συνεχὲς τῶν νεκρῶν θαπτομένων λέγει καθαρῶς τὸν τόπον, ἀλλ'

ὅτι μετὰ τοὺς πολέμους παυθῆναι καὶ ἡσυχίαν γενέσθαι τῶν θειῶν πολλῶν ὡς εἰκὸς διεσκηδασμένων, διὰ τὸ πλῆθος τῶν τεθνεώτων ὀφθήσεται μέχρις ἑπταμηνοῦ· καὶ κατὰ τὸ μέσον ἐρριμμένον τί τῶν ὀσέων, ὃ συνάγοντες, ρίψουσιν εἰς τὸν ἀφορισμένον τόπον.—Ἀκαθάρτου γὰρ νομιζομένου τοῦ νεκροῦ, ἀναγκαίως ἅπερ ὁ λαὸς καὶ μάλιστα εὐσεβεῖν διεγνωκὼς, ὡς ἂν μὴ μελύναιτο τὰ παρ-ευσκόμενα τῶν τεθνεώτων λείψανα, ἀπερρίπτου εἰς τὸν ἰδιάζοντα τόπον.—Τουτέστιν σὺν ἔλαττον τῶν πώποτε γενομένων, καὶ τὰ συμβησόμενα ἐν διηγήσει ἔξουσιν.—Ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἀπτόμενος νεκροῦ ἀκάθαρτος ἦν κατὰ τὸν νόμον, ὡς ἂν μὴ πάντες μελύναιτο τῇ ταφῇ τοῦ νεκροῦ, ἀναγκαίως τινὰς ἠφόρισαν εἰς τοῦτο.

C A P. XL.

Παραπλησίως τῷ Δανιὴλ ἐν ἐκπλήκτῃ τῇ θεᾷ ὡς ἂν μὴ τῇ συνηθεῖα εὐκαταφρόνητος νομισθῇ τῶν εὐαγγελίων ἢ προρρήσεως.—Ἀκολουθῶς τῇ προκειμένη ὁπτασίᾳ ἡ ὄψις δείκνυται· ἐπειδὴ τοῖς οἱ οἰκοδόμοι κεχρησθῆναι εἰώθασιν.—Ἐνθάπερ πρότερον οἱ δικάζοντες ἐκάθεντο, ἐνθα καὶ Ἱερემίας πλείστους ἐποίησατο τῶν λόγων, ὡσανεὶ παρρησιαζόμενος ἐπὶ ταῖς λόγοις, καὶ τὸ βέβαιον τῶν δεικνυμένων διδάσκων, ὡς καὶ εἰς τὴν προτέραν εὐνομίαν ἀποκατασταθήσεται τὰ πράγματα.

v.
cod. f. 229.

Εἰδέναι δὲ δεῖ ὡς οὐ δυνατόν ἐστιν μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα ἐπεξελεῖν τὰ ρήματα· πλείστην γὰρ ἔχειν δεκτικὴν τὴν ὑπερβολὴν· ἀληθὴς δὲ οἶμαι τῆς ἀληθείας εὐρεσις, τῶν ἀδυνάτων ἢ μάθησις· καὶ βραχέων τινῶν ἐπιμνησθεῖς, συντόμως πειράσσομαι δείξαι τὸ προκείμενον· πρῶτον μὲν σὺν ἀποροίῃν ἂν τις τί λέγει προτείχισμα, πότερον δεύτερον τεῖχος παρὰ τὸ πρότερον, ἢ τόπον τινὰ πρὸ τοῦ τεύχους; ἀλλὰ τὸ μὲν δεύτερον, οὐχ οἷόν τε ἐκλαβεῖν, ἐπεὶ καὶ ὕψος καὶ πλάτος λέγει τοῦ μετρουμένου· τὸ δὲ πρότερον τῆς ῥηθισμένης μεγαλοφυΐας σὺν ἄξιον τὸ πῆχες μόνον ἐξ εἶναι τὸ ὕψος τοῦ τεύχους, καὶ μάλιστα τοσοῦτου ὄντος καὶ τοῦ πλάτους· πῶς δὲ ὅλως οἷόν τε ἦν ἴσιν εἶναι τὸ ὕψος τῷ πλάτει; ἄλ-

v.
cod. f. 230.

λως τε εὐδὲ φαίνεται οὗο τειχῶν μνημονεύων ὁ προφήτης.

Οὕτως εὖν ὁ Πολυχρόνιος πάντα τὰ περὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ναοῦ διεξέλεω, καὶ ἐν πᾶσι διαπορήσας, καὶ τὸ ἀδύνατον δείξας τῶν γεγραμμένων· διὸ καὶ περιττὸν ᾤησθαι ἐνθῆναι ταῦτα τῇ δε τῇ βίβλῳ· ὕστερον ἐπιφέρει ταῦτα. Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, εὐδὲν ἀπεικὸς καὶ νῦν τὸν μὲν προφήτην μετὰ πάσης ἀκριβείας δεῖξασθαι παρὰ τοῦ πνεύματος τῶν προκειμένων τὴν ἀποκάλυψιν, καὶ αὐτὸν σημειώσασθαι ἀκλούθως ὁμοίως τῇ ἀποκαλύψει· μὴ μὴν τοὺς μετὰ ταῦτα διάγοντας ἀσυνάρτητον ὁρᾷ τῶν ρητῶν τὴν ἀκλουσίαν ἐκτίθεσθαι ὁ τοίνυν τὸν εἰρημένον τρόπον καταμαθῶν, ἀναγκάως εὐδὲν ἀκριβολογησάμενος τῶν κατὰ μέρος διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν ὀφεται τοῦ Θεοῦ τὴν πρόνοιαν· εὐ γὰρ ἅπερ ἡμεῖς μὴ καταλαμβάνομεν, ταῦτα εἰς κατηγορίαν τοῦ κηδεύοντος ἔλκειν ὀφείλομεν, ἀλλὰ θαυμάζειν μὲν τῆς προνοίας τὸν Θεόν, ὁμολογεῖν δὲ τὴν οἰκίαν ἀσθένειαν ἐν αἷς μὴ ἐφικνύμεθα τῶν γεγραμμένων.

C A P. XLIII.

Ἐπειδὴ ἐν ταῖς κατὰ τῆς πόλεως λόγους ἔφη ὅτι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ ἐπέβη ἐπὶ τῶν χερουβὶμ, καὶ τότε τὰ Χερουβὶμ ἀπέπη τὸ ναοῦ, ὥστε ἔρημον καταλειφθῆναι τὸν οἶκον, ἀναγκάως νῦν περὶ τῆς οἰκοδομῆς διαλεχθεῖς, αὐτοὶς εὐδοκούντα τῷ ναῷ πάλιν δεικνύουσιν τὸν θεὸν καὶ τρόπον τινα ἐνικνεῖν τῷ τόπῳ προαιρούμενον.—Βούλεται δὲ εἰπεῖν ὡς παραπλήσιον τι βασιλικῇ εἰσόδῳ ἐγίνετο, πάντων εἰς εὐφημίαν κινουμένων τῶν πρὸς λειτουργίαν ἐτείμων· τὸ γὰρ πλήθος τῶν ἀοράτων δυνάμεων παραστῆσαι βουλόμενος, παρεμβολὴν ἐκάλεσεν· εἶποι δ' ἂν τι τὸ διπλασιαζόντων, ὡς εὐ μόνον τῇ φωνῇ πρὸς ὕμνον ἐτρέποντο, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας ἐκίνουν· εἶον δὴ φιλεῖ γίνεσθαι ἐπὶ τῶν θεμετῶν τῶν τὰς ὁθόνας τῇ τῆς φωνῆς ἐκβυσήσει ἐπισειόντων τῷ ἀρχαῖον.

Δόξαν καλεῖ τοῦ φωτὸς τὰς λαμπηδύνας· τὸ δὲ κύκλωθεν οἶμαι εἰρησθαι ἀκλούθως τῇ προτέρα

ὀπτασίᾳ· εὐδὲν γὰρ τοῦτου διαλλάττειν νομίζω τὸ φέγγος κύκλω αὐτοῦ· ἵνα δείξῃ ὅτι εὐκ ἄλλοθεν ποθεν τὸ φῶς ἀπετελεῖτο, ἀλλ' ἀπ' αὐτοῦ τοῦ φαινόμενου βασιλείως τῇ τῆς φύσεως ἐξαιρέτῃ, ἐκπληξὶν τινα τῷ Σεωμένειοι θαυμασίως παρέχοντος· καὶ διδάσκων ὡς εὐχ ἕτερον ἰδεῖν παρ' ὃν ἦδη πρότερον τεθεάται ἐπὶ τοῦ ναοῦ.—Αὐτὴν δὲ ἐσωτέραν λέγει ἐνθα ἦδη πρότερον θεάσατο τοὺς ἄνδρας, τὰ μὲν ὁπίσθια δεδωκότος τῷ θυσιαστήριῳ, προσκυνούντας δὲ τῷ ἡλίῳ· δεικνύς ὅτι τὰ πάλαι διὰ τὴν ἀμαρτίαν αὐτῶν ἀπελωλότα, νυνὶ διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητα αὐτοὺς τὴν οἰκίαν ἀπολαμβάνει δόξαν.

Ἐκεῖνοι μὲν εὖν τῶν εἰρημένων ἔνεκεν ἔδωκαν δίκας· ἡμεῖς δὲ ἐκεῖνων φυγόντες ζήλων, ἀσεβείας τε καὶ τῆς λοιπῆς ἀδικίας ἀπέχεσθαι.—Εἰ ταύτην, φησὶν, ἐπεδείξαντο τὴν προαίρεσιν, τὰ ἐπαγγελθέντα πληρῶ· θαυμασίως δὲ τῇ τῶν ἀγαθῶν ὑποσχέσει συνῆψε ταῦτα, ὡς ἂν μὴ ἀναντίρρητον τὴν ἐπαγγελθέντων τὴν ὁσίον νομίσαντες, ἀδελῶς ἀμαρτανῶσι· προσκύντες δὲ τῶν οἰκείων τὴν ἀπόληψιν, πονῶσι περὶ τὴν ἀρετὴν· ἐπειδὴ τοίνυν, φησὶ, τσαύτην τὴν περὶ αὐτοὺς προήρημαι ἐπιδείξασθαι εὐνοίαν, τὰ κατὰ τὸν ναὸν αὐτοῖς διάγραψιν, παραινέσας καὶ τῶν προσκυνόντων αὐτοῖς φυλάττεσθαι· εἴ πως ἰφέ γ' εὖν ποτὲ ἐγνωκότες ὡς ἀξίαν τῶν πλημμελημάτων ἔδωκαν δίκην, τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον λάβωσι ῥοπήν.

Ἰλαστήριον δὲ τινὲς μὲν φασὶ πένταλον εἶναι ὑπὸ τὰ χερουβὶμ ἐκτεταμένον, ἀφ' οὗπερ Θεὸς χρηματίζειν ἐλέγετο· τινὲς δὲ αὐτῆς τῆς κιβωτοῦ τὸ πῶμα, ὡσανεὶ τοῦ Θεοῦ κάτωθεν ἀπὸ τῶν τῆς νομοθεσίας πλακῶν τὴν φωνὴν ἐκπέμποντες.—Τὸ ἀριτὴλ, φησὶ, πηχέων τεσσάρων σημαίνεσθαι φασὶ τὸ θυσιαστήριον· τὸ γὰρ ἀριτὴλ ἀπὸ τῆς ἐβραϊδὸς γλώττης εἰς τὴν ἐλλάδα μεταφερόμενον, ἕρος Θεοῦ ἑρμηνεύεται· οὕτω δὲ τὸν προφήτην πρὸς τὸ παρὸν καλεῖν τὸ θυσιαστήριον.

C A P. XLIV.

Οὐ τοῦτο λέγει ὅτι ἐνθεν εἰσιόντα ἐσθίειν τὸν

v. 11.
 cod. f. 232. b.

ἀρχιερέα, ἀλλὰ τοῦ νομίμου τοῦ περὶ τῶν προσκομιζομένων ἄρτων ὑπομνήσκει προστέτακτο, γὰρ καὶ ἑκάστην ἐβδομάδα ἀπὸ σαββάτου εἰς σάββατον ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἑπτὰ τίθασθαι ἄρτους· μετὰ δὲ ταῦτα λαμβανόμενους ἐσθίειν παρ' αὐτῶν τῶν ἱερέων, οὐκ ἐπ' οἴκου ἀλλ' ἐν τόπῳ κεχωρισμένῳ ἐν τῇ ναῷ, ὃν καὶ ἅγιον προσαγορεύουσι.—Ταῦτο δὲ ἔφη πρὸς μείζονα εὐλάβειαν, ὡς τὸν εἰσιόντα τρόπον τινα ἀναποδίξοντα τὴν ἐξοδὸν ποιῆσθαι, εὐδαμῶς νῶτα διδόντα τῷ θυσιαστηρίῳ.

Ζητητέον ἐνταῦθα τίνας ἔνεκεν τοὺς ἐκ τοῦ Σαδδουκ' ἔφη ἱερατεύειν, ἀλλ' οὐχ ἀπλῶς τοὺς ἐκ τοῦ Λευί· τί οὖν ἐστίν; τὴν λευιτικὴν φύλιν θεὸς ἀφορίσεν εἰς λειτουργίαν τοῦ ἱεροῦ· τὸ δὲ τοῦ Ἀαρὼν γένος εἰς ἱερωσύνην· τοῦ δὲ Ἡλεί ἡμαρτηκότες, θεὸς τὸν Σαμουὴλ χειροτονεῖ ἱερέα, ἐκβαλὼν τοῦ Ἡλεί τὸ γένος· τούτου γὰρ παῖδα τὸν ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ Ἀβιάθαρ διδάσκει ἡ θεία γραφή, μεταστήσας αὐτὸν Σολομῶν, τὸν Σαδδουκ' ἀνέδειξε, οὗ συγγενῆ ὄντα μόνον τῶν ἀπὸ τοῦ Ἀαρὼν, ἀλλὰ καὶ ἀπόγονον· ἐπειδὴ τοῖνυν ἡμαρτηκότες κοινῶς ἅπαντας ἐξέβαλε, ὑπισχνεῖται δὲ αὐτοῖς θεὸς ἅπαντα λαμπρὰ καὶ περιβλεπτά παρέξειν· ἦν δὲ τὸ κύρος τῶν ἀγαθῶν, ἡ τῆς ἱερωσύνης λατρεία· ἀναγκαίως καὶ τῆς ἱερωσύνης μέμνηται καὶ ταύτης οὐχ ἀπλῶς ἀλλὰ τοῦ Σαδδουκ', ὃς τὴν ἀρχαίαν ὑπόσχεσιν ἐφ' ἑαυτῷ δείξας θείᾳ χάριτι ταῖς μετὰ ταῦτα παρεδόκειν.—Κατὰ σύγκρισιν παιῖτα τὸν λόγον, ἵνα εἴπῃ, ὥσπερ πάλαι ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως ἡμαρτηκότες τοῦ λαοῦ ἐπὶ τῆς μοσχοποιίας, τοὺς λευίτας ἐξελεξάμην οὗ κοινωνήσαντας τῷ πλῆθει, τῆς εἰδωλολατρείας, οὕτω καὶ νῦν ἅπασιν μὲν παρέξω τὴν ἄνοδον· τοὺς δὲ Σαδδουκ' ἱερατεύειν ἀποδείξω· λέγει δὲ Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ἰωσεδέκ.

C A P. XLV.

Χοίника κατὰ τὸν ἑβραϊὸν σημαίνει τὸν παρ' ἡμῶν λεγόμενον κάβον· τὸ δὲ γομὸρ οἰονεῖ ξέσαι τρίακοντα· εἰ δὲ κόρον καλοῦσι· τὸ δὲ ὑφὶ λέγουσι σημαίνειν τριμόδιον· τὸ αὐτὸ καὶ σάτον καλοῦσι· τίνας δὲ ἔνεκεν καθήκειν εἰς τὴν περὶ τού-

των ἀκριβολογίαν, καὶ μάλιστα ἐν τῷ περὶ τοῦς ἱερέας λόγῳ; ἐπειδὴ προσέταξεν αὐτοὺς δεκάτας λαμβάνειν πάντων, οἴνου καὶ ἐλαίου καὶ σίτου, ταῦτα δὲ μέτρῳ πάντως ἐδίδοντο, ὡς ἂν μὴ ὑπὸ πλεονεξίας περὶ τὰ μέτρα κακυργῶσι, καὶ τούτου αὐτοὶ τὲ βλασφημοῦνται, καὶ βλάπτονται εἰ προσκομίζοντες, τοὺς ἐτέρων διδασκάλους ὀρώντες πρὸς πλεονεξίαν βλέποντας, ἀναγκαίως περὶ ταῦτα κατεγέμετο, ὡς ἂν καὶ αὐτοὶ ἔχαιεν τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ τῇ περὶ τὸ θίκαιον ἀκριβείᾳ, ἀξιώσιστοι εἶεν περὶ τῶν προσηκόντων διαλεγόμενοι.—Οἱ ὀβελοὶ ἐρμηνεύονται γράμματα· τὸ δὲ μνᾶ τινὲς μὲν φασὶ πέμματα σημαίνειν, τινὲς δὲ πᾶν τὸ εἰς τιμὴν τῷ θεῷ διδόμενον.—Σίκλος μέτρον ἐστὶν ἑβραϊστὶ λεγόμενον· τὸ γὰρ σεκέλ κατὰ τὴν Ἑβραίων φωνήν, μέτρον σημαίνει εἰς τὴν ἐλλάδα μεταφερόμενον γλῶσσαν.

C A P. XLVI.

Τὸ δὲ ὅτι πρόσωπον αὐτοῦ ἐβλεπεν κατὰ ἀνατολὰς, οὐχ ἀπλῶς προσκεῖται, ἀλλ' ἵνα διδάξῃ ὡς ἐκ τῶν ἀνατολικωτέρων ἐχώρει πρόσωπον γὰρ τοῦ ναοῦ αὐτὴν λέγει τὴν θέσιν, οἰονεῖ τοῦ ναοῦ τὴν ἀρχὴν, ὡσανεὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου μέρους τινὸς εἰσιόντες ἐπ' ἀνατολὰς βλέποντες ἐκεῖθεν τοῦ ὕδατος ἐπὶ πρόσω φεγγόμενον καὶ θεικνύς· ὡς οὐκ ἐν μέρει γῆς τὸ εὐαγγέλιον κηρυχθήσεται ὡς ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης διασπαρήσεται ὁ λόγος.—Οὐ τοῦτο βούλεται σημαίνειν, ὡς ἕτερον ὕδωρ παρὰ τῇ ἐκ τοῦ οἴκου ἐκπορευόμενον, ἐφέρετο ἀπὸ τοῦ νοτιωτέρου μέρους, ἀλλ' ὅτι αὐτὸ τὸ ὕδωρ ἐξὶόν ἀπὸ τῶν προθύρων τοῦ ναοῦ, ἐφέρετο κατὰ τὸ θεῖον κλίμα· ἐκεῖ γὰρ καὶ τὸ θυσιαστήριον εἰστήκει μετὰ τὸν ναὸν ἔξω ἐν τῇ αὐλῇ· βούλεται δὲ τῇ τῶν κλιμάτων ὀνομασίᾳ τὴν πᾶσαν οἰκουμένην δηλῶσαι· φήσας γ' οὖν τὸν λόγον ἀπὸ τῶν ἀνατολικωτέρων ἀρχεσθαι μερῶν, εἴτα τοῦ νοτίου μνημονεύσας, δύο λιπομένων ἔτι κλιμάτων, τοῦ τε βορείου καὶ τοῦ δυτικῷ, οὕτε τοῦτο καταλιμπάνων, ἐπάγει τὰ ἑξῆς.—Ἴνα εἴπῃ περιγαγὼν με διὰ τοῦ βορείου μέρους, ἔστησεν ἐπὶ

V. 12.

V. 12.

V. 12.

V. 11.
cod. f. 233. b.

τοῦ δυτικῷ μέρους· ἐν ᾧ περ τίς ἐστὼς πρὸς ἀνατολὰς βλέπει. διὰ τοῦτο οὐδὲ εἶπεν ἐνταῦθα πρόσωπον, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸς τὴν πύλιν τῆς αὐλῆς, ἔνθα περ τὰ ἅγια ἦν· τὸ ἀντιτεταμένον διδάσκει μέρος.—Τὸ δὲ κατὰ τὴν ὁδὸν τῆς πύλης ἔξωθεν σημαίνειν μοι δοκεῖ, ὅτι καὶ ἐπὶ τοὺς ἀνημέρους τῶν ἀνθρώπων διαδοθήσεται ὁ λόγος· καὶ ὁρῶμεν τοῖς λόγοις συμφωνοῦντα τὰ πράγματα, οὐκ Ἑλλήνων μόνων ἀλλὰ καὶ βαρβάρων, πολλάκις μὲν καὶ ἄλλοτε, μάλιστα ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς δεξαμένων τὸν λόγον· ὅπου γε Πέρσας τε καὶ Μάυρους, καὶ πλείστα κατὰ τὸ ἀρκιῶν. Σκυθικὰ γένη ἴσμεν εὐμενεία τοῦ κρείττονος ὑπελθόντα τοῦ Χριστοῦ τὴν δεσποτεῖαν.

CAP. XLVII.

v. 1.

Οὐκ ἐναντίον ἐστὶν τοῦτο τῇ ἔμπροσθεν εἰρημένῳ, ὡς τὸ ὕδωρ, ἐξεπαρέετο ὑποκάτω τοῦ αἰθέριου· ἄνω μὲν γὰρ ἔφη ἐξ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ φέρεσθαι τὸ ὕδωρ· ὥσαντι ἀπὸ τοῦ νόμου τὴν ἀρχὴν λαβόντος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος· νυνὶ δὲ ἀπὸ τοῦ δεξιῷ μέρους τὴν πολλὴν φορὰν ποιῆσθαι τὸ ὕδωρ λέγει, ἔνθα περ εἰστίηκει τὸ θυσιαστήριον, ὥσαντι οὐχ ἑτέρως τῶν ἀγαθῶν ἡμῶν τευξομένων, ἢ ἀπὸ τῆς περὶ τὸν Θεὸν θεραπείας, ἣν ἐπεδειξάμεθα, τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου κηρυττόμενον δεξάμενοι· τὸ οὖν καθὼς ἔξοδος, ἵνα εἴπῃ κατὰ τὴν ἔξοδον.

v. 3.

Τὸ δὲ ἀνδρὸς ἐξ ἐναντίας, ἵνα εἴπῃ κατάντικρυς τοῦ ὕδατος ἐξιόντος εἶδεν τὸν ἐστῶτα· Τὸ μὲν ῥητὸν μηνύει ὡς τινος ἐνδοθεν τοῦ οἴκου ἐξιόντος.—Σαφέστερον δὲ αὐτὸ ὁ ἑβραῖος ἔφη· φησὶ γάρ· καὶ ἰδοὺ ἐν τῷ ἐξιέναι τινα ἄνθρωπον, εἰστίηκει ἐξ ἐναντίας· φήσας γὰρ ἀνωτέρω, καὶ εἰστίηγαγέ με εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ οἴκου, ἵνα μὴ νομισωμεν ἐνδοῦν αὐτὸν εἰσεληλυθέναι, ἔφη αὐτὸν κατὰ τὴν ἔξοδον ἐστάναι, ἃ παρέλειπεν ἀνωτέρω νῦν προστιθεῖς. ἐπειδὴ γὰρ ὕδατι παρέβαλε τὸ κήρυγμα, τοῦτο ἔφη ἄρχεισθαι μὲν ἀπὸ τοῦ ναοῦ, χωρεῖν δὲ ἐπὶ τὸ νοτιώτερον μέρος, ἔνθα περ τὸ θυσιαστήριον εἰστίηκει· ἐκεῖθεν τε περιφερόμενον ἄγεισθαι ἐπὶ τὸ βορείον, χωρεῖν δὲ

ἐπὶ τὴν δύσιν, οὐδὲν τῶν ἔξωθεν καταλιμπάνων· τὸ δὲ κήρυγμα οὐχ ἀπλῶς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἔτρεχεν, ἀλλὰ κηρυττόντων τῶν ἀποστόλων, συνεργούντων δὲ τῶν ἀγγέλων, βοηθοῦντός τε τοῦ Θεοῦ. Ἐθεάσατό τινα καὶ ἐν ἀνθρωπίῳ σχήματι παρ' αὐτὸν τὸν τόπον, ἐν ᾧ περ ἐφέρετο τὸ ὕδωρ, ἐστῶτα· μηνύων ἀγγέλου τὴν φύσιν, καὶ δι' ἐκείνου τὴν ταῖς ἀποστόλοις δεδησομένην συνεργεῖαν παρ' αὐτῶν τῶν ἀγγέλων προστάγματι Θεοῦ· τοῦτο γάρ, εἶμαι, καὶ ὁ Χριστὸς διδάσκει λέγων· ἀπάρτι ὄψεσθε τοὺς οὐρανοὺς ἀνεργμένους, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, οὐρανοῦ ἀναιξιν λέγων τὴν πρὸς ἀνθρώπους λοιπὸν κοινωνίαν τῶν ἀγγέλων· πρὸ γὰρ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, τῆς ἁμαρτίας κεχυμένης, καὶ πανταχοῦ τῆς ἀσεβείας κρατούσης, τρόπον τινα διήρητο τὰ ἐπουράνια τῶν ἐπιγείων· ἐλθὼν δὲ ὁ Χριστὸς κατήλλαξεν ἀμφοτέρα, λύσας μὲν τὴν ἁμαρτίαν, δεδωκὼς δὲ τὴν δικαιοσύνην, καὶ τῆς υἱοθεσίας τὸ ἀξίωμα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων δωρησάμενος.

Μέτρον καλεῖ τὸν χρόνον ὡς εἰς πολλὰ διη- v. 1.
ρημένον· καὶ ὁ μακάριος δὲ λέγει Δαβίδ· ἰδοὺ παλαισάς ἔφθου τὰς ἡμέρας μου· οὐ γὰρ ἀθρόως πανταχοῦ κατήγγειλαν τὸ κήρυγμα οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ κατὰ μέρος ἔσχ'ε τὴν ἐπίδοσιν· ἡδύνατο μὲν γὰρ θεὸς σημείαις τισὶν ἅπαντας ἀγαγεῖν εἰς πίστιν, ἠβούλετο δὲ τοὺς ἀνθρώπους, μὴ ἀνάγκη ἀλλὰ γνώμῃ δεξασθαι τὸν λόγον. τὸ δὲ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἵνα εἴπῃ τῇ τῶν ἀγγέλων συνεργείᾳ.

Λέγει δὲ τετρακισχιλίους πήχεις μεμετρηῆσθαι· οὐκ ἔφη δὲ αὐτῶν ὕψ' ἐν γεγενῆσθαι τὴν μέτρησιν, ἀλλ' ἀνά μέρος ἐπίδοσιν καθ' ἐκάστην γεγεννημένην μέτρησιν· ἐπειδὴ περ ἀπὸ μικροῦ τὸ κήρυγμα ὀρεξάμενον ἐπέδωκεν· ὅπερ ὁ κύριος διδάσκων ἐν ταῖς εὐαγγελίαις φησὶν· δομῶ οὐκ οὐρανὸν ἢ βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σιναπίως, ὁ μικρότερόν ἐστι πάντων τῶν σπερμάτων· ὅτ' ἂν δὲ αὐξηθῇ, μεῖζεν πάντων τῶν λαχάνων γίνεται, ὥστε κατασκηνώσαι ἐν ταῖς κλάδαις αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλὰ τούτους τοὺς πήχεις

προϊὼν ὁ προφήτης, μήνας προσαγορεύει ὡς εἶ-
ναι πάντας κατὰ τὸν προφήτην μήνας τετρακισ-
χιλίους, εἰ παύσιν ἀριθμὸν ἐνιαυτῶν τριακοσι-
τριάκοντα τριῶν σὺν μηνὶ τέτρασι.

Cod. f. 235. a.

Εἰ δέ τις λογίσῃ τούτων τῶν ἐτῶν τὴν πρὸς-
τητα, ἀφ' οὗπερ ὁ δεσπότης Χριστὸς ἐπεδήμησε
τῇ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐκ παρθένου τεχθεὶς,
εὐρήσει συναγόμενον τὸν χρόνον ἐπὶ τὴν τοῦ μα-
καρίου Κωνσταντίνου βασιλείαν· ἀφ' οὗπερ μάλιστα
τὴν ἐλευθερίαν ἔλαβον Χριστιανί· ἐπεὶ καὶ τὴν
ἀρχὴν τῆς εὐσεβείας ἔσχευ ἐξ ἀποκαλύψεως, ἐν-
τεῦθεν θερμὸς ἐραστὴς εὐσεβείας γεγονώς, τοὺς
ἀπανταχοῦ ἐπισκόπους τιμᾶν διεγίνωσκεν.—Ση-
μειοτέον δὲ ὡς φήσας τὸ ὕδωρ φέρεσθαι ἕως τῆς
ὀσφύος, οὐκέτι ἔφη ὡς ὑπῆρε τὴν κεφαλὴν τοῦ φαι-
νόμενου ἀνδρός, ἀλλὰ μόνον τὸ ῥαγδαῖον τῆς φο-
ρᾶς ἐδίδαξεν· ἐπειδὴ ὅσῳ περ ἤξει τὸ εὐαγγελικὸν
κήρυγμα, τοσούτο μῖζον ἢ εὐκολία τῆς κηρύτ-
τουσιν ἐγίνετο· ὡς γὰρ εἶμαι, ὁ Δανιὴλ διὰ τῶν
ἐβδομάδων σημαίνει, τὸν μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ
παρουσίας χρόνον, ὡς ἀκριβέστερον ἐν ἐκείναις
δέδεικται 1). οὕτως ὁ Ἰεζεκιὴλ τῷ ὀνόματι τῶν
πηχέων, ἡτεῦν τῶν μηνῶν παρέστησε τῶν ἐτῶν
τὸν ἀριθμὸν· οὐκ ἂν δὲ τις ἀμάρται εἰς τέσ-
σαρας χιλιάδας φήσας τὸν ἅπαντα διηρηθῆναι
χρόνον, ἀκλυότως τῇ τῶν κλιμάτων ὀνομασίᾳ·
ἵνα καὶ τῇ διαιρέσει τοὺς ἀπανταχοῦ σημῶναι·
καὶ τῇ συναφείᾳ τῶν προειρημένων παραστήσῃ
χρόνον.

Καὶ τὸ πάντων τῶν ἀντισταμένων περιέσε-
σαι ὁ προφήτης μνηύει διὰ τοῦ, καὶ ἰδοὺ χει-
μάρρους οὐκ ἡδύναντο διελθεῖν, ὅτι ἐκβράχυν τὸ
ὕδωρ, ἀντὶ τοῦ ἀθρόως φερόμενον, καὶ πᾶν τὸ
πρὸςπίπτειν παρασύρειν.—Ἴνα εἶπῃ, ῥαγδαίως
φερομένου καὶ ἀνυπαίσευ.—Ἴνα εἶπῃ, αὐθις πε-
ριαγαγὼν ἔστησέ με ἐπὶ τοῦ προτέρου τόπου·
ἐνθά περ ἐδεάσατο τοῦ ὕδατος τὴν ἐξοδὸν, ἵνα
μάθωμεν, ὡς εἰ καὶ ἀρχὴν τὸ εὐαγγελικὸν κή-
ρυγμα ἔσχευ ἀπὸ τῆς ἐκ παρθένου γεννήσεως,
ἀλλ' οὖν ἢ εἰς ἀνθρώπους εἰκονομίᾳ εὐ νεω-
τέρα καθέστηκεν, ἀλλ' ἀρχαία καὶ ἄγαν πρεσβυ-
τάτη.

Ποταμὸν μὲν καλεῖ τοῦ ὕδατος τὴν φορὰν· v. 7.
χείλος δὲ ποταμοῦ τὸν τόπον δι' οὗ φέρεται τὸ
ὕδωρ· τὸ γὰρ χεῖλος νῦν ἀντὶ ἀρχῆς ἔφη· τὸ δὲ
δένδρα πολλὰ ἐνθεν καὶ ἐνθεν, τοὺς ἐν τῷ νό-
μῳ λέγει προφήτας· εἰ γὰρ, ὡς ἔφην, ὁ Χρι-
στὸς ἐφ' ὕσέροις καιροῖς ἀφίκετο κατὰ τὴν ἐναν-
θρώπῃσιν, ἀλλ' οὖν καὶ τοῖς ἀρχαίοις κατὰ τὴν
θείαν φύσιν παρέσχε τὴν χάριν.—Ἀντὶ τοῦ
ἐπὶ τοὺς ἐρήμους εὐσεβείας· ὁ δὲ ἑβραῖος καὶ
τούτο ἄμεινον διδάσκει· φησὶ γάρ· καὶ ἐρχόμε-
νον ἐπὶ δυσμᾶς· ἡ δὲ ἀσάφεια γεγέννηται ἀπὸ
τοῦ διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων, καὶ τὰς δυσμᾶς,
καὶ τὴν ἀρίκῃτον παρὰ τῶν ἑβραίων γράφεσθαι·
τὸ γὰρ ἄρχμα κατὰ τὴν ἑβραίων φωνὴν ἐκά-
τερα σημαίνει· ὅθεν καὶ ἀντὶ δυσμῶν, ἀρίκῃτον
ἔφασαν.

Ὁ δὲ γε ἑβραῖος φησὶ ἐπὶ τὸ ὕδωρ τῆς ἀλ- v. 11.
μυρᾶς θαλάσσης· θάλασσαν τροπικῶς ὀνόμασεν
τὴν πᾶσαν οἰκουμένην, ἀλμυρὰν δὲ διὰ τὴν ἁμαρ-
τίαν· πανταχοῦ γὰρ μικροῦ φαίνεται ὁ προφήτης
μεταφοραῖς κεχρημένος, καὶ δι' ὅλου ἐπιμένειν τῷ
χρηματισμῷ. Καὶ μετ' ὀλίγα.—Ἀντὶ τοὺς ἐπὶ
τὸ ὕδωρ τῆς ἐπὶ πολὺ διηκούσης, αἰονεὶ τὴν ἐξω-
τάτῳ ὥς τῶν μὲν ἐλληνικῶν τὴν ἐσχατιὰν ση-
μάναι, τῶν δὲ ἑβραίων τῆς γνώμης τὸ ἀνήμερον.
—Τουτέστι τῆς προτέρας ἀποσφίσσεται κακίας,
ὕγιαν καλέσας τὴν ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβολήν.
σαφέστερον δὲ ὁ ἑβραῖος ἔχει καὶ τούτο· ἀντὶ γὰρ
τοῦ ὑγιαίνει, γλυκάνωσιν ἔχει.

Τουτέστιν ὅπασιν πρόκειται ἡ σωτηρία, καὶ
τῆς ζωῆς ἡ ἀπόλαυσις.—Τουτέστιν ἐπὶ τοῦ τὴν
ὑφ' ἡλίῳ ἅπασαν χωρήσει τὸ κήρυγμα, καὶ ἅπαν-
τες τῆς διὰ τοῦ βαπτίσματος τεύξεσθαι σωτη-
ρίας.—Ἀντὶ τοῦ ἁπειρι τῷ πλήθει, τὴν παρὰ
τοῦ Χριστοῦ ἀναμένοντες σωτηρίαν.—Δαψιλῆς,
φροσὶν, ἔσται ἡ παρὰ τοῦ δεσποῦ δεδομένη
χάρις· ἕκαστος γὰρ τῶν προσιόντων, τῶν τε
ἁμαρτημάτων λήψεται τὴν ἄφεσιν, καὶ τῶν αἰ-
ωνίων ἀγαθῶν τὴν μετουσίαν καρπώσεται.

C A P. XLVIII.

Τινὲς δὲ ἔφασαν ταῦτα ὀνόματα χωρίων εἶναι, v. 1.

1) Rursus Polychronius memorat explanationem suam in Danielem.

οἷς τὰ ὄρια περιεγράφετο τῆς Παλαιστίνης· ἕτεροι δὲ φασὶν σημαίνειν ἀπὸ τίνος τόπου ἕως τῆς θαλάσσης τῆς μεγάλης.—Ἀντὶ ἀργήσῃ ἅπαν ἑναντίον δόγμα· ἐχρήσατο δὲ τῷ ὀνόματι, ἐπιμείνας τῇ μεταφορᾷ.—Ἀντὶ τοῦ ἢ περὶ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία ἀκινώνητος ἔσται ταῖς λοιπαῖς θρησκείαις· Ἑλλήνων μὲν γὰρ ἦν ἑναντία, Ἰουδαίων δὲ μείζον· τὰ γὰρ ἐκείναις λείποντα ὁ δεσπότης ἐλθὼν προσέθηκεν.—Ἰνα εἴπῃ, ἀπειροὶ ἔσονται οἱ τῷ Χριστῷ πιστεύοντες.—Ἀντὶ τοῦ, πολλῶν πλείους ἔσονται τῷ Ἰουδαϊκῷ γένει· εἰ γὰρ καὶ ἐπέδοσαν ἐκείνοι ἀδιαφόρως ταῖς παιδοποιΐαις κεκρημένοι, ἀλλ' οὖν ταῖς ἀπανταχοῦ οἰκοῦσιν συγκρινόμενοι, πολλῶν ἐλάττους ἠύρισκοντο.

Πέλαγος λέγεται τῶν ὑδάτων τὸ σύστημα· ἐπιμείνας οὖν τῇ μεταφορᾷ, τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη ἀπιστοῦντας ἐσήμανεν· ἔστι μὲν γὰρ ἔθνη πλείεσσα ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς τοῦ βορείου καὶ νοτίου μέρους, θηριωδεστέραν τὴν διαίταν ἔχοντα· κατὰ μὲν τὸ βόρειον, Σκυθῶν γένη διάφορα, ὧν οἱ μὲν ἵπποφάγοι, οἱ δὲ ἀνθρωποφάγοι καλοῦνται· οὗτοι δὲ καὶ πλείεσται ἕτεροι ἄχρι τοῦ Ὠξέως καλουμένου ποταμοῦ διήκοντες, λέγονται εἶναι νομάδες· ἕτεροι δ' αὖ πάλιν κατὰ τὸ νότιόν εἰσι τὸν ὅμοιον τρόπον τοῖς προειρημένους διακείμενοι, καὶ κατὰ ἄλλα μέρη τῆς γῆς οὐκ ἀπεικὸς εἶναι θηριωδεστέρους· εἰσὶ δὲ ἕτεροι οἱ ἐν δι' ἀγριότητα φύσεως ἀπαράδεκτον εἶχον τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ διὰ τρόπον δυσκολίαν· ἵνα τοῖνυν μή τις ἀκούσας ὡς ἀπὸ τῆς ἐώας ἄχρι τῆς ἐσπέρας διαγγεληθῇται τὸ κήρυγμα, δόξει ἐλέγχειν τὰ εἰρημένα τοῖς λόγοις συγκρίνων τὰ πράγματα θανατοῦ, καὶ ταύτῃ τῇ ἐπισημασίᾳ ἐχρήσατο· οὐδὲ γὰρ ἐκείνο, φησὶν, ἀγνοῶ, ὡς ὁ μὲν λόγος ὁ εὐαγγελικὸς ἄρξεται μὲν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, χωρήσει δὲ ἄχρι τῆς ἐσπέρας· οὐδὲν δὲ τῶν ἐθνῶν ἀπειράτου ἔσται τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς ἐφη· κηρυθήσεται τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, εἰς μαρτύριον αὐταῖς· ἀλλ' ὅμως φησὶ, τούτου γινόμενου, ἔσονται πολλοὶ οἱ ἀπιστήσαντες· τὸ γὰρ οὐ μὴ ἰαθῶσιν, οὐδὲν ἔτε-

ρον διδάσκει, ἢ ὅτι τὴν οἰκίαν πονηρίαν μείζονα ἐπιδείξονται τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος.

Τουτέστιν ἄχρηστοι φανθύνονται, οὐ δεξάμενοι τὴν ἀνωθεν σωτηρίαν. Περὶ μὲν οὖν, φησὶν, ἐκείνων οὐκ ἀγνοῶ ὡς τοῦτον διατεθήσονται τὸν τρόπον. (ἀλλὰ καὶ) πλείεσσι ἐκ διαφόρων τρόπων προσελθόντες τῷ Χριστῷ, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ τετυχότες χάριτες, κάλλιστον καὶ ἐπωφελῆ τὸν καρπὸν ἐκδοῦσιν· τὸ γὰρ βρώσιμον, ἡδὺ καὶ προσηγνές, ὅπερ μνηύει τῆς ἀρετῆς τὴν πρᾶξιν.—Ἀθάνατον γὰρ ἔστι τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ δῶρον· τὰ μὲν γὰρ ἀνθρώπινα οὐ μένει, ἀρετὴ δὲ καὶ μετὰ θάνατον κόσμος ἔστι τῷ κекητημένῳ.—Εἰ γὰρ καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον ὑπεξέρχονται οἱ πιστοὶ, ἀλλ' οὖν μείζονα τὴν δόξαν μετὰ θάνατον κέκτηνται· οὕτω γοῦν τοὺς ἀποστόλους ὁρῶμεν κατὰ μὲν τὸν παρόντα βίον διωχθέντας, αἰδούμεν δὲ τὴν δόξαν πανταχοῦ μετὰ θάνατον κησαμένους· ὡς καὶ ὁ μακάριος ἀπόστολος λέγει· πάντοτε τὴν νέκρωσιν τοῦ κυρίου ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν· τὸ αὐτὸ ἂν εὖρῃς ἐπὶ τῶν προφητῶν, ἐπὶ μαρτύρων, ἐπὶ τῶν δικαίων, ἐπὶ πάντων τῶν τῇ εὐσεβείᾳ συναναστροφέντων.—Θαυμασιώτατα δὲ καὶ τὸ τῆς καινότητος αὐτοῦ· ἐπειδήπερ ἀνακαινίζόμενοι, τρόπον τινα ἕτεροι ἐξ ἐτέρων γινόμεθα· ὡς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις.

Ἀντὶ τοῦ, ταῦτα δὲ, φησιν, ἔσται τὸν εἰρημένον τρόπον· ἐπειδήπερ θαυσιλῶς ἡ θεία χάρις εἰς ἀνθρώπους ἐκκέχυται, ἀρξαμένη μὲν κατὰ τὴν οἰκονομίαν ἀπὸ τοῦ . . . χωρήσασα δὲ κατὰ τὸ λείον τῆς διδασκαλίας καὶ εἰς ἅπαντας τοὺς νῦν πιστεύοντας. —Ἀντὶ τοῦ, τῆς ἀρετῆς πρᾶξις ἡδονὴν ἔχει οὐ μικράν.—Αἰμάθ δὲ τὴν Ἐπιφάνειαν καλοῦσι· τινὲς δὲ τὴν Νέμισαν (Ἐρησαν?) καὶ ἡ θεία γραφὴ δύο ὁμωνύμους λέγει.—Πρὸς δὲ νότον ἕως ὕδατος Μαρημῶθ Χάδης, ὅπερ οἶμαι σημαίνων ὁ Ἰησοῦς Μάρων καλεῖ, παρατεινομένη ἄχρι τῆς Σιδῶνος.—Καὶ οἱ ἐν ἐκίστη, φησὶ, φυλῇ συνεικύντες προσήλυτοι μετὰ τῆς αὐτῆς φυλῆς τὴν κληρονομίαν λαβέτωσαν.

cod. f. 235. b.

v. 28.

EX TON ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ
ΕΙΣ ΤΟΝ ΗΣΑΙΑΝ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ.

EX APOLLINARIS
IN ESAIAM COMMENTARIIS.

Cap. XXX.
Cod. Vat. 755.
v. 2.
cod. f. 211.

Ἀπολιναρίου. Ἐπρωτήσαν δι' Ἱερεμίου, ἀλλ' οὐχ ὥς ἔδει τοὺς ἐπερωτῶντας θεόν, ἐφ' ᾧ τε πεισθῆναι.

v. 13.
cod. f. 122.

Ὅτι μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, εἰς Αἴ- γυπτον καταφύγοντες, καὶ ἐκεῖ συνετρίβησαν, ὥς μη- δένα ἐπανελθεῖν· διὸ ἐπάγει, ὥς περὶ κεραμίου εἰς λεπτὰ λυθέντος· σαφῶς δὲ ταῦτα ὁ Ἱερε- μίας ἐν αὐτῷ τῷ χρόνῳ διδάσκει.

v. 18.

Cap. XLII.
v. 1.
cod. f. 155.

Ἐν τῇ ἐπανάδῳ τῇ ἐπὶ Κύρου. Εἰς ἀπόδειξιν θεότητος τοῦ πατρὸς ὁ υἱός· καὶ κατὰ τὴν δουλείαν τὴν ἀνθρωπίνην, δι' ἧς τὰ εἰς σωτηρίαν ἀνθρώπων διὰ τοῦτο ἡ χρίσις· καίτοι ὄντος φύσει καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἀγίου, καὶ ἐκ πνεύματος γεννηθέντος.

v. 3.
cod. f. 156.

Ὁρθῶς κρίνει τοὺς ἀδίκως ἀντιστάντας, ἐλεγ- χθέντας πρότερον ἐν τῇ τοῦ κριτοῦ μακροθυμίᾳ.

v. 4.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ κριτικῇ παρουσίᾳ.

v. 5.

Ἐπεὶ ἄνθρωπος ἐκ θεοῦ ὁσέως ἐψύχεται.— Ὡς ἄνθρωπον προκεχειρισμένον· εἰς ὃν καὶ ἐν ὀνό- ματι αὐτοῦ ὡς Θεοῦ τὰ ἔθνη ἐλπιοῦσιν.

v. 6.

Τοῦτο ἐπὶ μὲν ἔθνων ἤδη γίνεται· ἐπὶ δὲ Ἰσραὴλ, ὕστερον.

v. 7.

Ἡμεῖς μὲν τῆς ὑπὸ διαβόλου κατοχῆς, ἐκεί- νους δὲ καὶ τῆς ὑπ' ἀνθρώπων.

v. 8.

Τοῦτο ἴδιον Θεοῦ ἐν Χριστῷ· Χριστὸς γὰρ ὁ κύριος. Τὴν δόξαν μου ἐτέρῳ οὐ δώσω, οὔτε τὰς ἀρετάς μου ταῖς γλυπτῶις· οὐ παραδώσω, φησὶν, εἰδώλοις τὴν ἐξουσίαν· ἐν Χριστῷ δὲ ἡ ἐξουσία ἡ Θεοῦ· καὶ κατὰ ταύτην οὖν οὐ διαρίζεται πα- τρὸς, οἰκειότητα ἔχων ὡς λόγος πρὸς τὸν Θεόν.

Cap. XLIII.
v. 10.
cod. f. 160.

Μάρτυς μου, φησὶν, ἔσται Χριστὸς, ἔργῳ πληρῶν ἃ προεῖπεν ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

v. 11.
cod. f. 161.

Οὔτε γὰρ ἦν πρὸ τῆς μόνης ἀρχῆς ἑτέρα τίς αἰδιος ἀρχὴ, οὔτε νέος ἐπιγενήσεται θεὸς ὁ οὐκ ὢν ἀπ' ἀρχῆς· οὐδὲ γὰρ Θεὸς, ὁ μὴ ὢν αἰεῖ

ταῦτα δὲ οὐδαμῶς πρὸς τὴν ἰδίαν θεοῦ δύναμιν, τὴν μετὰ Θεοῦ τε οὔσαν, καὶ σὺν Θεῷ δοξαζο- μένην.

v. 12.

Μόνος Θεὸς ἑαυτοῦ μάρτυς· καὶ διὰ τοῦτο καὶ Χριστὸς, ὁ θεοῦ δύναμις, καὶ ἐγὼ, φησὶ, μάρ- τυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἀληθείας μου ἡ μαρτυρία.

Cap. XLVI.
v. 1.
cod. f. 170.

Εἰς αἰχμαλωσίαν φεράθην κρμιζόμενα· ἔλεγ- χος ἀσθενείας τῶν σεβασμάτων· οὐ γὰρ διὰ κα- κίας τῶν σεβόντων, ὅποτε ταῖς κακίαις ἦδονται καὶ συνεργοῦσιν οἱ Ἑλλήνων θεοί. Ἐγὼ ἐποίησα, καὶ ἐγὼ ἀρῶ, καὶ ἐγὼ βαστάσω· ὡς πεινμάτων φείδομαί, φησὶν· οἱ δὲ μὴ ποιήσαντες, οὐ φει- δονται.

Οὐ δεῖ ταῖς παρούσαις εὐπραγίαις πεποιθῆναι, προορᾶν δὲ τὰς εἰς ὕστερον ἐσομένης μεταβολάς.

Cap. XLVII.
v. 6.
cod. f. 170.

Οὐ δεῖ ταῖς ὑπὸ Θεοῦ ταπεινωμένοις ἐπεμ- βαίνειν, ἀλλὰ παιθευθέντας ἐλεεῖν· προορᾶν δὲ τὰς εἰς ὕστερον ἐσομένης μεταβολάς.

v. 7.
cod. f. 173.

Οὐκ ἐπιδεικτικῶς, ἀλλ' ἐπ' ὠφελείᾳ προλέ- γει, ἵνα μὴ ταῖς εἰδώλοις ὡς ἐπιφέρουσι τὰ συμ- βαίνοντα προσέχαιεν· προλέγων δὲ τὰ μέλλοντα ὁ κύριος ἐπὶ τούτων προλέγει· ἵνα πιστευστέ, φησιν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν· οὕτω καὶ τῷ Φα- ραῶ προελέγετο, καὶ ἐπεφέρετο, ἵνα εἶδῃ τὸν ἐπιφέροντα.

Cap. XLVIII.
v. 5.
cod. f. 171.

Διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ἤνοιξε τὸν νεῦν τῶν ἀπο- στόλων τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς· τότε δὲ καὶ τὰ ὅσα ἀνοίγεται, ὁ τε νεῦς· οὐ γὰρ μάτην ἀκούει.

Τῇ προγνώσει οὕτως ἀπηλλοτριώθησαν οἱ ἁμαρ- τωλαὶ ἀπὸ μητρῶς.

v. 8.

Τοῦτο πρὸς τοὺς οὐκ ὄντας Θεοὺς, περὶ ὧν λέγεται· Θεοὶ αἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν ἀπολέσθωσαν· εἰ δὲ χεὶρ Θεοῦ, μὴ ἔστιν ὡς μέρος, ἡ τελεία αὐτῶν εἶη, δι' ἧς ἐρ- γάζεται ἡ ἐξ αὐτοῦ δύναμις ἐγγυτάτη αὐτῶν.

v. 13.
Cod. f. 173.

Κατὰ δὲ τὸν Ἀκύλαν, τούτου εἴρηται τὸν

v. 11.

τρόπον· τίς ἐν ἀνθρώποις ἀπήγγειλε ταῦτα; κύριος ἠγάπησεν αὐτόν· ὁμοίως τῇ Συμμάχῳ φήσαντι· τίς αὐτῷ ἀπήγγειλε ταῦτα; αὐτὸς οὖν οὗτος ὃν κύριος ἠγάπησεν, ἀκουστά ἐποίησε ταῦτα ἀνθρώποις· ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος, ὃν ἠγάπησε κύριος, τὸ δέλημα τοῦ πατρὸς ἐνεργήσει. Τὰ προλεχθέντα διὰ τῶν ἔμπροσθεν κατὰ τῆς Βαβυλωνίως ἐπάξην· καὶ ἀνακαλεσάμενος τὸν ἑαυτοῦ λαὸν ἀπὸ τῆς πολεμίας γῆς, ἐπανάξω τὸν αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ὁδηγήσω τὴν ὁδὸν αὐτοῦ· ταῦτα μὲν οὖν κατὰ καιρὸν τὸν μέλλοντα ποιήσω· ὑμεῖς δὲ ταῦτα προμεμαθηκότες οὐκ ἐν κρυφῇ λαλούμενα, ἀλλὰ μετὰ παύρησίας ὑμῖν ἀπαγγελλόμενα, ἵκετε πρὸς με σπεύδοντες· καὶ γὰρ ὅτε ἐβουλεύετο ταῦτα ὁ πατήρ, παρ' αὐτῇ ἤμην· καὶ νῦν ὁ αὐτὸς κύριος ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς κύριος ὢν, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγιωσύνης αὐτοῦ ἀπέστείλε με τὰ ἅπαξ ὠρισμένα ὑπ' αὐτοῦ διαπράττειν.

v. 16.

Χριστοῦ πρόσωπον προσκαλουμένου τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τῇ δολώσει τῆς σωτηρίας τῆς δι' αὐτοῦ, οὐκ ἀπ' ἀρχῆς ἐν κρυφῇ ἐλεόληκα· μὴ οὐκ ἐκ παλαιού, φησι, προείπεν ἐπικεκαλυμμένης ταῦτα διὰ προσώπων; ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦ γενέσθαι αὐτό, ἐπεὶ ἤμην· πρὶν ἢ γενέσθαι τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν, ἀράτως γεγονέναι ταύτην λέγει παρὰ Θεοῦ· κατὰ τὸν προσρισμὸν τὸν πρὸ καταβολῆς κόσμου· ἅτε δὴ ὄντος αὐτοῦ παρὰ Θεοῦ· ἐξεξέτατο ἡμεῖς, φησιν, ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου. "Ὅπερ ἦν, φησι, παρὰ Θεοῦ ἀράτως αἰεὶ, τούτο νῦν ἀρατῶς ἐν κόσμῳ γίνεται· ἡ ἐμὴ ἀποστολή Θεοῦ πέμποντες· λέγει δὲ ὡς ἀνθρώπους· ἀνθρωπειοῦς γὰρ ἡ ἀποστολή· θεὸς γὰρ αἰεὶ πάρεστι τοῖς πᾶσι· ἀλλὰ καθ' ὃ ἄνθρωπος, κατὰ τοῦτο καὶ πέμπεται παρὰ Θεοῦ καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος ἁγίου γεννᾶται.

Εἰ μὲν οὖν σωματικώτερον ταῦτα τίς ἐκδέχεται, ὡς πρὸς Ἰουδαίους σαρκίους ὄντας καὶ σωματικωτέρους, εἶποι ἂν εἰρησθαι τὴν ἐπαγγελίαν, σεμνυγόμενος ἐπὶ τῇ τῶν παίδων πολυπληθείᾳ, διὰ τὸ μηδὲν σεμνὸν μηδὲ θεοπρεπὲς νοεῖν· εἰ δὲ πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ τὸ ἀξίωμα τοῦ λέγοντος ἀπίδαις, νοεῖ μοι σπέρμα δι' αὐ-

ἐδηλοῦτο ἀποστολικὸς χαραξ, καὶ πάντες οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐξ Ἰουδαίων γενόμενοι μαθηταί, οἱ πατέρες κατέστησαν τῶν τῆς οἰκουμένης ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦ πλήθους τῶν ἐν αὐταῖς κατὰ θεὸν ἀναγεγεννημένων, οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.—Ἐκ παρανομίας ἐπίσπαστον ὁλοῖ κάκωσιν.—Τῆς νομοθεσίας ὑπομιμνήσκαι πρῶτον.—Διὰ τοῦς ὑπολειπομένους, ἐν οἷς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ λόγος· οὐκ ἔστι χαίρειν τοῖς ἀσεβέσι, λέγει κύριος, τοῖς ἀπολυμένοις καὶ μὴ κοινωνοῦσι τῶν ἐπαγγελιῶν.

Ἐπειδὴ τῷ πνεύματι τῶν χειλέων αὐτοῦ ἀνελί ἀσεβή· τοῦτο δὲ ἐκ Θεοῦ.

Οὐ γὰρ ἐξήλειπται παρὰ Θεοῦ τὰ ἐπὶ γῆς ἐξηλειμμένα, ἀλλ' ἔστιν αὐτῷ καὶ τὰ μὴ ὄντα· οἷον ἐν τινι ξηγραφίᾳ προκειμένη τῇ Θεοῦ γνώσει διὰ παντὸς, ὅσα καὶ πρέποντα τῇ Θεοῦ αὐθεντείᾳ, καὶ ἔχοντα τὴν πρὸς αὐτὸν οἰκείωσιν· καὶ κατὰ τοῦτο ἐν δυνάμει αὐτοῦ στηριζόμενα· οὕτως ἡ Ἱερουσαλήμ διὰ τοῦς ἐξ αὐτῆς ἁγίους μετ' ὧν καὶ ἡ πόλις αὕτη τιμᾷ, καὶ ὡς ἁγίων μῆτορ ἀναγενομένη, οὕσα τείχος τῆς ἁνω Ἱερουσαλήμ.

Τῆς οὖν ἁνω μητρὸς τύπος ἐστὶ τῆς πνευματικῆς, καὶ αὐξήσεται εἰς μέγεθος, ὡς ὁ Ζαχαρίας προλέγει.

Ταῦτα πρὸς τὴν βασίλισσαν τὴν ἐκ δεξιῶν Χριστοῦ παρισταμένην ὁ μὲν λέγει φαλμὸς, ἣν καὶ ἐξ ἄλλοφυλῶν εὔσαν ὁλοῖ· ὅμοια δὲ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα ὁ αὐτὸς οὐκοῦν περὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν κυρίῳ τὰ λεγόμενα πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ τὴν δεξιολογίαν ἔχει τὴν Χριστοῦ.

Μήτις καταιτιάσω ὡς ἐμεῦ βιβλίον ἀπρασίου δωδωκῶτος τὴν πάλαι χώραν, γαμετῆς ἐπεχούση παρ' ἐμοὶ μητρὶ ὑμῶν· ἀλλὰ μηδὲ ἐκβιάσθαι ὑπὸ χρεωστῶν τινῶν πεπρακέναι ὑμᾶς νομιζέτω εἰς ἀπόδοσιν τοῦ χρέους· τούτων γὰρ οὐδὲν ἐξ ἐμοῦ γεγέννηται· εἰ δὲ χρὴ τάλανθῃ λέγειν, ὑμεῖς ἑαυτοὺς πεπράκατε ταῖς ὑμετέραις ἁμαρτίαις· ἐγὼ γὰρ ἐλευθέρως εὐσεως ἅπαξ τὸν ἀνθρωπινὸν βουληθεὶς εἶναι, καὶ αὐτεξούσιον αὐτὸν κατασκευάσας, οὐκ ἂν ποτε αὐτὸν δεύλον

v. 17.

v. 19.

Cap. XLIX.
v. 2.
Cod. f. 176.

v. 16.
cod. f. 179.

v. 20.
cod. f. 180.

v. 23.

Cap. L.
v. 1.
cod. f. 181.

ἐτέρων ποιήσαιμι· εἰ δὲ δουλεύσειεν ποτὲ τισιν, ἑαυτὸν καταδουλώσας τοῦτ' ἂν πάθαι.—Ὡσπερ νύμφης· ἐν τύπῳ γάρ ἐστι τῆς νεραῆς νύμφης τῆς ἀχωρίστου ἀπὸ Θεοῦ.

Ὁς ἐλθὼν, ἔρημεν ἡῦρε τὴν πόλιν· τὸ γὰρ ἀνέκον πληθὺς οὐκ ἂν λελόγισθαι εἶναι· οἱ δὲ ὑπακούσαντες ὀλίγοι, ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τοῦ ἔθνους, ὡς μὴ ἀριθμεῖσθαι εἰς τὸν τοῦ ἔθνους λόγον· διὸ καὶ ὑπεξαίρεθησαν, ὡς ὁ Λὼτ ἀπὸ Σοδόμων.—Πρὸς τοὺς δυσφημοῦντας Θεὸν ὡς οὐ δυνηθέντος σῶσαι τὸν λαόν, ὅποιον καὶ ὁ σωτὴρ πρὸς τοὺς αἰσόμενους αὐτὸν ἀκούοντα πάσχειν, ἐπιδείκνυσιν τὴν τῶν ἀγγέλων παράστασιν, πλεόν ἢ δώδεκα λεγεῶνων παραστῆναι δυναμένων αὐτῷ παρὰ πατρός.—Τὴν ἐξουσίαν ἐπιδεικνύει, μὴ μόνον ἐπ' ἀνθρώποις ἰσχύουσαν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ πᾶσιν κτίσει διὰ μόνης ἀπειλῆς· εἶον τὸ ἐπὶ Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ θύμιον.

Ὡς ἐσόμενα ταῦτα ἐν τῇ δίκῃ τῇ κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἐπερχομένη. Εὐθύς ἐπὶ τῇ πραγμολογίᾳ τὸν σωτῆρα εἰσάγει τοῖς ἐκλυμένοις ἀπαγγελλόμενον ὑποσημιχόμενον ἐν λόγῳ Θεοῦ· ἵνα καὶ ἄνθρωπος ὢν, καὶ μὴ κατ' ἀνθρώπων σώζων φαίνεται.

Καὶ ἐπιστάντος τοῦ καιροῦ τῶν ὑμετέρων τοιμημάτων, βουλομένου τοῦ πατρὸς σιωπὴν ἦγον, ὡς μηδὲν ἀποκρίνεσθαι συκοφαντούμενον· αὐτίκα γ' οὖν καὶ τύπτειν βουλομένοις παρῆχον τὸν ἑαυτοῦ νῶτον· ὑβρίζουσί τε αἰσχροῦς καὶ κατὰ τοῦ προσώπου τύπτουσι παρῆχον τὰς σιαγόνας, καὶ τὸ πρόσωπον δέ μου πληρούμενον τῶν ὑμετέρων σιέλων οὐκ ἀπέστρεφον, ἔμενον δὲ ἀδιάτρεπτος, τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἐκδοτον παντεσὶς ἀτιμίαις καὶ ὕβρεσι παρέχων, μηδένα κατὰ μηδὲν ἀμυνόμενος· ἀπέρκει μαι γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ πατρικὸν, ᾧ γινόμενος ὑπὸ ἰσχύος, τῶν ἀπάντων ἡνεχόμην· εἰδὼς ὅτι κύριος βοηθός μοι παρήν.

Παντὶ δεικνύει καὶ σχεδὸν οὐδένα τὸν πληροῦντα ἐν αὐτοῖς τὰ τῆς εὐλαβείας ἢν ἐδόκειν μετέρχεσθαι. Λογισμὸς εἰς τὸ μὴ φοβεῖσθαι τὰ ἐξ ἀνθρώπων τῶν ἀπολλυμένων, καὶ ἔνδειξις τῆς τοῦ λέγοντος ἀφραδίας.

Ὡς ἀλλοτρίους Ἰουδαίων τούτους καλεῖ· πάντας γὰρ προεῖπεν πῦρ καίειν, ἐν ᾧ καὶ κατεκαύθησαν.

Πλούσιος ἦν ὁ Ἰσραὴλ, πένης δὲ τὰ ἔθνη· σαφῶς δὲ ὁ Χριστοῦ θάνατος, καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα τῷ Ἰσραὴλ δι' αὐτὸν, καὶ ἡ ζωὴ ὅτι ὑπ' αὐτοῦ.

Ὅτι νομικὰς τηρήσεις παρέχονται, νῦν, ἐπ' οὐδενὶ κέρδει κωπιῶντες ἀνόνητα.

Ὑμεῖς γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας τὰς βουλὰς ποιεῖσθε, ἐγὼ δὲ πρὸς αἰῶνα, καὶ ἀμεταμέλητός εἰμι μέχρι τοῦ παντός.

Δεῖ, φησι, τὴν ἐπάνοδον ὑμῶν γενέσθαι, ἣν καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἔκρινα καὶ ἐπηγγειλάμην.

Οὐ τόπος οὖν τὸ ὕψος, ἀλλὰ σχέσις· τῇ γ' οὖν πρὸς τὸν ἅγιον σχέσει, καὶ κάτω πάρεστιν ἄξιός δὲ καὶ ὁ ταπεινόφρων ἐπὶ ταῖς προσημαρτημένοις.

Οὐδεὶς οὖν ὁδοῦς Θεοῦ γινώσεται μὴ δίκαιος ὢν.

Τὸν μὲν περυσθέντα στυγνὸν ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, καὶ τοῦ πνεύματος συντριβὴν ἐν τῷ βίῳ καὶ ταῖς πράξεσιν ἔχοντα, εἶπεν, ἰάσεται· τὸν δὲ τὴν ἐφήμερον ἐν νηστεία ταπεινώσιν σχηματιζόμενον, οὐ προσίεται.

Βεῖθ δὲ, ἡ ἐκτενὴς ἔντευξις, ἧς καὶ ἡ νηστεία συνεργός· προσηύχον γὰρ μετὰ νηστειῶν οἱ ἅγιοι· οὕτω Δανιὴλ, οὕτως οἱ ἀπόστολοι. Ἔτι λαλῶντος αὐτοῦ, ἐρεῖ ἰδοὺ πάρεμι· τῷ ἔργῳ δεικνὺς τὴν παρουσίαν· ὡς καὶ τῷ Δανιὴλ ἐδηλώθη μετὰ τὰς τρεῖς ἐβδομάδας τῶν νηστειῶν· ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἠκολούθησαν οἱ λόγοι αὐτοῦ.

Ὡς ὁ Ἰούδας ἀπὸ τῆς αἰσχροκερδείας ἐπὶ τὴν χειρίστην αἰσχροκερδεῖαν διὰ μελέτης προήχθη· αἱ γὰρ τρίβιαι αὐτῶν διεστραμμέναι· διαστρεφὴ γ' οὖν τοῦ ὁρθοῦ τὸ κακόν.

Ἔσχεν ἡ ἀδικία χώραν κατ' αὐτῶν, ὥστε ὑπὸ ἀσεβῶν ἀρπασθῆναι εἶον ὑπὸ ἀσσυρίων.

Καὶ θρασεῖς κατὰ τῶν ἀσθενεστέρων, καὶ δειλοὶ πρὸς τοὺς ἰσχυτέρους.

Μηδεμίαν ἰσχύν ἔχόντων αὐτῶν πρὸς τοὺς ἔχθρους διὰ τὰς ἁμαρτίας, ἐν ἰσχύει Θεοῦ ἡ νίκη, καὶ ἡ σωτηρία πάρεστι διὰ Χριστοῦ.

Cap. LII. v.

Cap. LIII. v. cod. f. 191.

Cap. LV. v. cod. f. 195.

v. 8. cod. f. 196.

v. 12.

Cap. LVII. cod. f. 200.

Cap. LVIII. cod. f. 201.

v. 5.

v. 9. cod. f. 202.

Cap. LIX. cod. f. 204.

v. 9.

v. 11.

v. 16. cod. f. 205.

cod. f. 182.

v. 8.

v. 4.

v. 5.

v. 6.

v. 10.

v. 11. cod. f. 183.

ΔΙΔΥΜΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

ΕΙΣ ΨΑΛΜΟΥΣ.

DIDYMI ALEXANDRINI

IN PSALMOS.

PROOEMIUM.

In novo testamento, dictionum de psalmo-
rum libro sumptarum testimonia extant, tam-
quam a divino Spiritu pronunciatarum. Pau-
lus quidem in epistola ad Hebraeos ex nona-
gesimo quarto psalmo capitulum sumens, san-
cti Spiritus illud esse dictum scribit, dicens:
sicut ait Spiritus sanctus: «hodie si vocem eius
audieritis » et reliqua. Praeterea summus Pe-
trus in actibus apostolorum paria dicit, nem-
pe oportuisse impleri scripturam quam Spi-
ritus sanctus praedixit per os Davidis de Iu-
da qui factus est dux eorum a quibus com-
prehensus est Iesus, et reliqua. Et paucis in-
teriectis addidit: « scriptum est enim in libro
» psalmorum: fiat commoratio eius deserta,
» et non sit qui habitet in ea, et episcopa-
» tum eius accipiat alter. » Nihil vero mirum
est, quandoquidem ipse potissime Servator ea
confirmat. Nam facta in evangelio mentione
initii centesimi noni psalmi, quod ita se ha-
bet: dixit dominus domino meo, sede a dex-
tris meis, donec ponam inimicos tuos sca-
bellum pedum tuorum » pharisaeos interro-
gavit: si David in Spiritu sancto Christum
dominum dixit, quomodo filius eius est? Si
ergo spirituales sensus continent psalmi, non
perfunctorie in ipsorum contextu versandum
est.

Εν τῇ καινῇ διαθήκῃ λέξεων ἀπο τῆς βίβλου
τῶν ψαλμῶν παραληφθεῖσων μαρτυρίαι κείνται,
ὡς ὑπὸ ἁγίου πνεύματος εἰρημέναι. Παῦλος μὲν
ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ ἀπὸ τοῦ ἐνενη-
κοστοῦ τετάρτου ψαλμοῦ κεφάλαιον λαβὼν, ὑπὸ
τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀπηγγέλλεται αὐτὸ γράφει,
φάσας· καθὼς λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· σήμε-
ρον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, καὶ τὰ ἐξῆς·
πρὸς τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἀποστόλων πρόκριτος Πέ-
τρος ἐν ταῖς πράξεσιν τῶν ἀποστόλων σύμφωνα
λέγει ὅπου μὲν ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ἣν
προέειπεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δα-
βὶδ περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδοῦ τοῖς συλ-
λαβοῦσιν Ἰησοῦν, καὶ τὰ ἐξῆς· αἷς ὀλίγα ἐπει-
πὼν ἐπέηλθεν· « γέγραπται γὰρ ἐν βίβλῳ ψαλ-
» μῶν· γεννηθήτω ἡ ἑπαυλις αὐτοῦ ἔρημος, καὶ
» μὴ ἔστω ὁ κατοικοῦν ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν ἐπι-
» σκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος. » Οὐδὲν δὲ ξένον
εἰ οἱ ἀπόστολοι ταῦτα γράφουσιν, αὐτοῦ μάλιστα
τοῦ σωτῆρος ταῦτα ἐπισφραγίζομένου· μνήμης γὰρ
γεναιμένης ἐν τῇ εὐαγγελίῳ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἑκατο-
στοῦ ἐννάτου ψαλμοῦ ὅδε ἐχούσης· εἶπεν ὁ κύριος
τῇ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἃν θῶ
τοὺς ἐχθρούς μου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου, ἐπεί-
θετο τῶν φαρισαίων, εἰ Δαυὶδ ἐν πνεύματι ἁγίῳ
τὸν Χριστὸν κύριον εἶπεν, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν; Εἰ
τοίνυν τὰ πνευματικὰ νοήματα περιέχουσιν οἱ ψαλ-
μοί, εὐχὴ ὡς ἔτυχεν ἐντεκνέον τῇ γραφῇ αὐτῶν.

cod. A. f. 3. ser
val. 1789.

PSALMUS I.

Peccatorum viam dicere licet diabolum, cui
viae qui institerit, caveat ne ibi moretur; iuxta
illud: resistite diabolo, et fugiet a vobis. Nam qui
in dicta via non steterit, ad Dominum veniet

Εστι δὲ ἀμαρτωλῶν ὁδὸν εἰπεῖν τὸν διάβο-
λον· ἐν ᾗ ὁ γεόμενος μὴ ἐμμενέτω· κατὰ τὸ,
ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν·
ὁ γὰρ μὴ στάς ἐν αὐτῇ, πρὸς κύριον ἔξει τὸν

v. 1.
cod. B. f. 2. sive
val. 1682. Item
apud Corderium

εἰπόντα, ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός· ἐν τῇ γενόμενος κατὰ σκοπὸν ὁραμῶν τεύξεται τοῦ βραβεῖν.

V. 3.
B. f. 2. b. et Cord.

Ὁμοιωθεὶς τῇ σοφίᾳ, ὁμοιος γίνεται θεῷ τῷ ποιότητα ταιάουδε χαριζομένῳ· δικαιοσύνη γὰρ ἐμαυτοῦ αὐτῷ ὁ δίκαιος, καὶ ἀγιότητι ἅγιος, καὶ τῇ σοφίᾳ σοφός, σπᾶσας ἀπ' αὐτῆς τὸ εἶναι σοφός, κατὰ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος· ἀρκετὲν τῷ μαθητῇ, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ· ὁ δὲ ὁμοιούμενος τῷ τῆς ζωῆς ξύλῳ, γίνεται μὲν ἐν τῷ παραδείσῳ ἵνα σὺν αὐτῷ φυτευθῇ· ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ θεοῦ φησὶν Ἡσαΐας· κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ἔσονται αἱ ἡμέραι τοῦ λαοῦ μου· οὐκ οὖν συνδιαίωνίζει ὁ δίκαιος τῷ ξύλῳ, γινόμενος συμφορῆς κλάδος αὐτοῦ, καὶ κλήμα γινόμενος ἐπὶ τῷ θεῷ καρπὸν ἀγαγεῖν· ἀμπελος γὰρ ἀληθινή, τὸ ξύλον τῆς ζωῆς τυγχάνον, φησὶ πρὸς τοὺς μαθητάς· « ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινή, ὑμεῖς τὰ κλήματα, ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός· πᾶν κλήμα ἐν ἐμοὶ μένον, καθαίρει αὐτὸ ὁ πατήρ, ἵνα καρπὸν πλείονα φέρῃ.

V. 3.
B. f. 3. a.

Ὁ δὲ τοιοῦτος κατευοδῶνται· ταῖς γὰρ ἀγαθῶσι τὸ θεῖον, πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν· παρὰ κυρίου γὰρ φησὶ τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται· ἀσφαλῶς δὲ τὸ πάντα εἶπε, μετὰ τὸ δεῖξαι τὴν τελειότητα· τῇ γὰρ θεῷ νόμῳ τὸ εὐκτεῖν θέλημα συναρμόττων, οὐδὲν ἐναντίον ποιήσειεν· εἰ δὲ γέγραπται, ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδῶνται, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἀσεβῶν εἴρηται· εἴρηται γὰρ· ἔστιν εὐδία ἐν κακῇ ἀνδρί.

V. 3.
B. f. 3. b.

Τοῦτο δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ θεοῦ σοφία· καρπὸς μὲν ἐστὶν ἡ μυστικὴ καὶ πνευματικὴ τῶν γραφῶν διάνοια· φύλλα δὲ σκέπνυντα τὸν εἰρημένον καρπὸν, αἱ πρόχειροι λέξεις, αἱ πρὸς τὸ ποιεῖν τὸ ἴδιον ἔργον ἐν τῷ φυλάττειν τοὺς καρπούς, καὶ τροφή γίνονται τῶν ἀκραιωτέρων ἀνθρώπων, τῶν δι' ἀπλότητα κτηνῶν λεγομένων· κατὰ τὸ, ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις κύριε.

V. 4.
B. Ibidem Cord.

Νοήσεις δὲ ἄνεμον τὸν ἄνω κάτω τούτους διαρρίπτοντα, τὸν τιμωρούμενον αὐτοὺς ἄγγελον, καὶ τὴν ὁρμὴν τῆς πλάνης αὐτοὺς διδασκαλίας, περιφερομένους παντὶ ἀνέμῳ διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ.

PSALMUS II.

V. 5.
B. Ibid. Cord.

Ἦγουν ἐν κρίσει οὐκ ἀναστήσονται· ἀλλ' ἀναστήσονται μὲν, οὐκ κρινθήσονται δὲ, τυγχάνοντες αὐτοκατάκριτοι· ὁ γὰρ μὴ πιστεύων εἰς ἐμέ, φησὶν, ἥδη κέκριται 1).

dicentem: ego sum via; quam qui sectatus fuerit ad scopum pergens, praemium consequetur.

Qui sapientiae assimilatur, similis ei fit qui hanc qualitatem largitur. Nam iustitia similis evadit Deo iustus, sanctitate sanctus, et sapientia sapiens, hauriens ab ipsa ut sit sapiens, iuxta Salvatoris dictum: sufficit discipulo ut sit sicut magister eius. Qui autem ligno vitae se fecit similem, in paradiso consistit, ut pariter complantetur. Quemadmodum in persona Dei Esaias propheta dicit: quot dies ligni vitae sunt, totidem erunt dies populi mei. Igitur simul perennat iustus, cum vitae ligno complantatus, cuius fit ramus et palmes ob divinum fructum faciendum. Nam vera illa vitis, quae vitae lignum est, discipulis aiebat: ego sum vitis vera, vos palmites, pater meus agricola est: omnem palmitem in me manentem, purgat pater meus, ut fructum plus adferat.

Qui huiusmodi est, prosperatur. Nam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. A Domino enim, inquit, diriguntur gressus hominis. Accurate autem «omnia» dixit, ut rei perfectionem ostendat. Qui enim Dei legi propriam voluntatem conformat, nihil contrarium aget. Quod si etiam alicubi scribitur, via impiorum prosperatur, haud simpliciter id dicitur, sed cum additamento impiorum, iuxta illud: est viro prosperitas in malitia.

Arbor, est Dei sapientia: fructus eius, mysticus et spiritualis scripturarum sensus: folia praedictum fructum tegentia, sunt externa vocabula, quae praeter quam quod propriam operam impendunt tegendis fructibus, fiunt etiam pabulum bonorum virorum, qui ob suam simplicitatem iumenta dicuntur, iuxta illud: homines et iumenta salvabis, Domine.

Ventum, qui hos sus deque dispergit, angelum vindicem esse putabis, nec non fallacis ipsorum doctrinae impetum; qui nempe omni vento doctrinae circumferuntur, in nequitia hominum, in astutia.

Id est ad iudicium non resurgent. Nam resurgent quidem, sed non iudicabuntur, cum per se fuerint praeiudicati. Qui enim, inquit, non credit, iam iudicatus est.

1) Consonat prorsus sibi Didymus in fragmentis commentarii in ep. 2. ad Cor. apud nos T. IV. part. II. p. 147.

Quum omnes homines sponte moveantur, quia libero sunt praediti arbitrio, nemo naturaliter vel bonus est vel malus. Et quoniam is solus qui virtutis est compos, Deo fit familiaris, quisquis huiusmodi est, hereditas Dei est. Quamdiu igitur Israhel bonus fuit, de eo dicebatur: factus est portio Domini Iacob, funiculus hereditatis eius Israhel. Sed non sortito tantum ita se habuit hic, verum etiam ob morum probitatem talis extitit, veluti de Deo loquuntur sancti homines: elegit nobis hereditatem suam, speciem Iacob quam dilexit. Quod si mandatorum observantia et fide in Deum, fit aliquis Dei hereditas; qui vicissim Dei praecepta transgreditur, et a fide erga eum desciscit, hoc honore depellitur: quemadmodum contra, qui declinat a malo et facit bonum, fit Dei hereditas, quamquam antea non esset. Quae cum ita se habeant, qui populus olim propter pietatem heres Dei Israhelis erat, a Deo aversus, sorte sua excidit, quia non excepit illum, qui ut ei potissimum bene faceret, deinde etiam aliis hominibus, salvator advenit. Oportuit itaque alium introduci populum, ex pluribus conflatum gentibus, qui ad evangelium accederet. Verba igitur: postula a me, et dabo tibi; nostri causa, non filii, dicta sunt. Significant enim non ipsi filio addi aliquid, sed indigentibus illo: sicut magistro et medico datur virtus, ut homines fiant sani ac sapientes ope illius. Sed et verba possessionem tuam terminos terrae, simplicius intelligentur sic: usque ad terminos terrae doctrina tua vim oblinebit, praedicato nimirum evangelio creaturae universae quae sub caelo est. Fortasse etiam vocabulo «termini» eos hoc loco appellare licet, qui vitae suae mentisque excellentia terrenos terminos excedunt.

Didymi simul et Theodoret. Quod si de Iudaeis dicitur: tamquam vas figuli confringes eos; utique verum evadet illud: filii Sionis inclyti, argento superbientes, quomodo reputati sunt ceu vasa lutea, opera manuum figuli? Atque hoc aio congruenter prophetae dicenti: et erit ruina, peccatoris nimirum populi, tamquam urbis captae, et tamquam vasis lutei minutatim contriti. Unde . . .

Πάντων ἀνθρώπων προαιρετικῶς κινουμένων, αὐτεξούσιοι γάρ, οὐδεὶς κατ' οὐσίαν ἀγαθὸς ἢ κακός ἐστιν· καὶ ἐπεὶ ὁ ἀρετῆς κατέχων οἰκειῶται θεῷ μόνος, καὶ πᾶς ὁ τοιοῦτος κληρονομία θεοῦ τυγχάνει· ὅτε οὖν ὁ Ἰσραὴλ ἀγαθὸς ὑπῆρχεν, ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ· ἐγενήθη μερὶς κυρίου Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ· παρίσταται ὡς οὐκ ἀποκληρωτικῶς μόνον τὸ ἔθνος τοῦτο, ἀλλὰ διὰ καλοκαγαθίαν οὕτως ἐχηρμάτισεν, ἐκ τοῦ περὶ θεοῦ λεγομένου ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀνθρώπων· ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, τὴν καλλονὴν Ἰακώβ, ἣν ἠγάπησεν· εἰ δὲ τηρήσει ἐντολῶν καὶ πίστει τῇ εἰς θεὸν κληρονομία τις γίνεται θεῷ, ὁ παραβαίνων τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως μεταπίπτων, ἐκβάλλεται τῆς τοιαύτης τιμῆς· ὡς αὖ ὁ ἐκκλίνας ἀπὸ τοῦ κακοῦ, καὶ τὸ ἀγαθὸν ποιῶν, γίνεται θεοῦ κληρὸς, καίπερ οὐκ ὦν πρότερον· ταύτης μενούσης τῆς ἀποκληρώσεως, ὁ πάλαι διὰ θεοσεβείαν ὦν κληρονόμος θεοῦ Ἰσραὴλ, ἀποστάτης θεοῦ γενόμενος, μετέπεσεν, οὐ δεξιόμενος τὸν ἐπ' εὐεργεσίᾳ προσηγυμένως αὐτοῦ εἶναι καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐληλυθότα σωτήρα· ἔδει τοίνυν ἀντισταθῆναι ἕτερον, συμπληρούμενον ἐκ πλείονων ἐσῶν καὶ προσερχόμενον τῇ εὐαγγελίᾳ· τὸ οὖν αἰτῆσαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι, ἡμῶν ἕνεκα, ἀλλ' οὐ τοῦ υἱοῦ εἴρηται· δηλοῖ γὰρ ὡς οὐκ αὐτῷ προστίθεται τι, ἀλλὰ τοῖς θεομένοις αὐτοῦ· ὡς γὰρ ἰατρῷ καὶ διδασκάλῳ δίδεται, ἵνα ὑγιαίνοντες καὶ ἐπισήμνες ἐξ αὐτοῦ γένωνται· ἀλλὰ καὶ τὸ, τὴν κατὰσχυσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς, ἀπλούστερον νοηθεῖν οὕτως· μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς ἢ σὴ κρατήσῃ διδασκαλία, κηρυττομένῃ τοῦ εὐαγγελίου ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν· εἰ δυνατόν πέρατα τῆς γῆς καλεῖσθαι ἐνταῦθα τοὺς βίῃ καὶ φρονήματι περάσαντας τὴν γῆν.

Διδύμου ὁμοῦ Θεοδορίτου 1). Εἰ δὲ περὶ τῶν Ἰουδαίων λέγεται, ὡς σκεῦος κεραμῆως συντρίψεις αὐτοὺς, πληρωθήσεται τὸ, υἱοὶ Σιών εἰ τίμιοι ἐσηρμέναι ἀργυρίῳ, πῶς ἐλογίσθησαν εἰς ἀγγεῖα ὀστράκινα, ἔργα χειρῶν κεραμῆως; ὡς μηδὲν ἔτι χρήσιμον ὑπ' αὐτῶν ὑπολείπεσθαι· εἴρηται δὲ μοι ταῦτα συμφορομένως τῷ προσφῆτι λέγοντι· καὶ ἔσται τὸ πτώμα, τοῦ ἁμαρτωλοῦ λαοῦ δηλονότι, ὡς πόλεως ἐαλωκυίας, καὶ ὡς συντριβὴ σκεύους ὀστρακίνου εἰς λεπτά· ἐξ ὧν 2)...

V. 8.
A. I. S. D. et B.
E. 7. D.

B. f. s.

V. 9.
A. f. 10. b.

1) Atqui apud Theodoretum nihil huiusmodi legitur. Scimus tamen eum nonnisi ex catenis decerptum nobis superesse.

2) Desunt in codice paginae quatuor.

V. 10.
B. f. 8.

Νόει δὲ τὸ, καὶ νῦν βασιλεῖς, ἀντὶ τοῦ, καὶ νῦν τοῦ σταυρωθέντος (ἀλλ') ἀναστάντος ἐκ τῶν νεκρῶν· καὶ φοβησῆτε οἱ ἄρχοντες, ἐγνοήσατε ὡς ἐστὶ Θεός· ὅπως ἂν τῆς ἐν φόβῳ δουλείας προκοπτικῶς πεπαιγμένης, ἀγαλλίασις ὑμῖν ἐπιγενήται· τοιοῦτον καὶ τὸ *, ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως, ὅτι κύριος ὕψιστος φοβερός· τοιοῦτον γὰρ ὄντες, ἀνάγκη μετὰ τρόμου τὴν ἀγαλλίασιν ἔχειν.

V. 10.
B. f. 9. b.

Δύναται δὲ καὶ πρὸς τὸ, δράξασθε παιδείας, εἰρησθαι δηλοῦν τὸ ἔτι ὄντες ἐν τῷ βίῳ τούτῳ παιδεύσθαι.

V. 10.
B. Ibid.

Οὐκ ἀλλότριον τῆς χρηστότητος τοῦ σωτῆρος τὸ τοῖς παραστᾶσιν βασιλεῦσιν τῆς γῆς μετὰ τῶν ἀρχόντων τῶν συναχθέντων κατ' αὐτοῦ, λέγειν τὸ, καὶ νῦν βασιλεῖς σύνετε· εἰ γὰρ καὶ πρότερον ἀγνοήσαντες ἐπεβουλεύσατε, ἀλλὰ συνέντες μετανενοήσατε ἢ σύνεσιν λάβετε, ἀναστάντες ἐκ νεκρῶν τοῦ σταυρωθέντος· ἐντεῦθεν μεταβάς ὁ λόγος, διδασκαλίαν ἐκτίθεται τοῖς ἀρχουσιν καὶ τοῖς βασιλεῦσιν τοῖς ὑπὸ τῇ σιδηρᾷ ῥάβδῳ ποιμανησομένοις· καὶ φησὶν, ὅτι γινώσκοντες, οἱ οὗτοι, καὶ συνέντες ὅπως ἢ τις ἢ δύναμις τοῦ παρὰ τοῦ πατρὸς εἰληφότος τὰ ἔθνη κληρονομίαν· καὶ ἐποῖα τις τυγχάνει ἢ σιδηρὰ ῥάβδος ἢ κατ' ὑμῶν ἐπεγειρομένη, παύσασθε πλεμμεύοντες αὐτῷ· ἀναλαβόντες δὲ μᾶλλον σύνεσιν, ἐπίδοτε ἑαυτοὺς τῇ λογικῇ παιδείᾳ.

V. 11.
A. f. 11.
B. f. 10.

Τὸ ἐν τάχει, τῷ δράξασθε παιδείας ἀποδοτέον κατ' ὑπερβατον εἰρημένον· ὡς εἶναι τὸ ἀκόλουσον τῆς φράσεως οὕτως· δράξασθε παιδείας ἐν τάχει, καὶ ἔτι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τυγχάνοντες· μήποτε ῥαθυμούντων ὑμῶν, ὀργισθῇ κύριος, καὶ ἀπολεῖσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας.—Τὸ δὲ πεποιθῆναι, ἐμφαίνει πίστιν μετ' ἐλπίδος ἀπώτατον βεβαιωτάτην· οὐδὲ γὰρ ἐν ταῖς δοκῶσι χαλεπωτάτοις καιροῖς ὁ πεποιθὺς ἀπογινώσκει τὴν τοῦ κυρίου εἰς αὐτὸν παρουσίαν.

Intellige autem verba « et nunc reges » pro : etsi nunc crucifixus est, attamen mox resurget : timete itaque, o principes, et scitote hunc esse Deum : ut servili timore utiliter deinde cessante, laetitia vobis oboriatur. Sic est etiam illud : iubilate Deo in voce exultationis, quoniam dominus excelsus terribilis. Quod cum ita sit, necesse est non sine tremore exultationem fieri.

Iam dictio apprehendite disciplinam, potest hoc etiam significare : quamdiu hac vita utimini, disciplinam condiscite.

Non est alienum a Servatoris benignitate, ut adstantibus terrae regibus, cum principibus adversus se congregatis, dicat : et nunc, reges, intelligite. Etiam si enim per incitiam antea insidiati estis, at nunc edocti resipiscite ; vel ad intellectum redite, postquam a morte surrexit qui fuerat crucifixus. Hinc pergens oratio, disciplinam tradit principibus regibusque, quos ferrea virga rectorus est, atque : heus vos ! eruditi iam, et intelligentes quanta sit vis illius qui gentes hereditatis instar a patre accepit ; et qualis quantaque virga sit adversus vos intenta, ab eo oppugnando desinite : sed prudente potius animo imbuti, rationali vosmet tradite disciplinae.

Locutio « in brevi » referenda est ad illam apprehendite disciplinam, tamquam fuerit per hyperbatum posita : ut sit dictionis series haec : apprehendite disciplinam brevi ; dum adhuc hac luce vitali utimini : ne forte pigrescentibus vobis, irascatur Dominus, et de via iusta pereatis.—Verbum autem « confidere » fidem denotat, cum spe indeficiente, firmissimam. Etenim ne in rebus quidem, quae videntur asperrimae, vir pia fiducia pollens, de adfuturo sibi Domini auxilio desperat.

P S A L M U S III.

V. 1.
B. f. 10. b. Cord.

Ἀφήσει δὲ Θεὸς πολλὰς θλίβειν τὸν δίκαιον, διδοὺς ἀφορμὴν αὐτῷ βάρους δεξέης, ἀπὸ τῶν ὑπερβαλλουσῶν θλίψεων ὑφισταμένης· καὶ εἰ ποτὲ ὁ δίκαιος ἐπαπορῶν λέγει τῷ Θεῷ· κύριε, τί ἐπληθύνθησαν οἱ θλίβοντές με ; ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, εἰπὼν ἰδοὺ παρρημὶ ἀποκρίνεται, ἵνα βάρους δόξης ἐργάσῃται σοι τὸ παραυτίκα ἐλαφρόν τῆς θλίψεως κατ' ὑπερβολήν· διὸ πολ-

Sinit Deus hominem iustum a multis affligi, dans illi occasionem pondus gloriae adquirendi, quae ex copia tribulationum conficitur. Et si aliquando iustus augustiis pressus dixerit Deo : Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me ? adhuc eo loquente, ecce adsum respondet Dominus, ut pondus gloriae tibi protinus levem faciat tribulationem, ita per hyper-

bolem dictam. Unde illud: multae tribulationes iustorum. Et ne salus absque Deo esse videatur, ideo David adiungit « in Deo. »

Quoniam psalmus tamquam ex persona Domini pronunciatur, dicendum est ipsius quoque caput exaltari, quod Dei est; cum nempe eius deitas, demonstratione externa fidelibus fit manifesta. Significat capitis vocabulum hoc loco principem. Idcirco sanctorum virorum princeps Christus, merito rex eorum est; atque ita caput eorumdem est.—Namque eius, qui cum Christo surrexit, et quae sursum sunt sapit non quae super terram, exaltabitur caput a Domino qui Verbum est. — Gloria eius qui ipsum selegit, quam ab eo solo postulat, is qui gloriam hominum non accipit.

Mons sanctus Dei, eximia illius cognitio potest intelligi. Mons sanctus Dei, unde supplices exaudit Deus unigenitus filius Dei. De quo monte dictum est: erit conspicuus mons Dei novissimis diebus. Quae locutio manifestationem illius denotat futuram, cum in saeculorum consummatione adveniet.

Cubare significat reclinationem, post quam supervenit somnus. Quia ergo animam suam sponte deposuit, postea decumbens soporatus est. Sed mox a mortuis resurgens, Deo suscipiente, primogenitus mortuorum factus est.

Decet virum sanctum, Deo confidentem, extra metum versari. Sic in vigesimo sexto psalmo: si consistent adversus me castra, non non timebit cor meum. Praedicat autem haec etiam Salvator innumeros cernens qui eum crucifici postulaturi erunt; contra quos se praebuit interritum.

Temere inimicos habet, qui odii atque inimicitiae causam non praebuit. Tales sunt omnes qui persecutionem patiuntur, propterea quod pie vivunt in Christo Iesu. Quibus a Servatore dicitur: beati estis cum exprobraverint vos, et dixerint omne malum mentientes propter me, et reliqua. Hoc morum instituto cum esset etiam David, multos habuit sine causa inimicos, ut Saulem et Abesalomum horumque stipatores. Nam sancto viro, et qui multam mansuetudinem bonitatemque erga eos saepe expromperat, sine causa infensi erant.

Quaenam est benedictio populo superveniens, nisi patris voluntas de filii in mundum adventu?

λαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων· εἰ δὲ ἐστὶ σωτηρία μὲν οὐκ ἐν τῷ θεῷ, Δαυὶδ τοῖς τέως προσκεῖται τὸ ἐν τῷ θεῷ.

Ἐπειδὴ δ' ἐλέχθη ὡς ἐκ προσώπου κυρίου ὁ ψαλμὸς ἐπαγγέλλεται, ῥητέον ὡς καὶ αὐτοῦ ὑψοῦται ἡ κεφαλὴ ὁ θεὸς εὖσα, ὅτ' ἂν ἡ θεότης αὐτοῦ φανερά δι' ἀποδείξεως τοῖς πιστοῖς γίνηται· σημαίνει τὸ τῆς κεφαλῆς ὄνομα ἐν ταῖς ἀρχονταῖς διὰ τῶν ἀνδρῶν ἀρχῶν ὁ Χριστὸς ἅγιον ὄντων, βασιλεὺς αὐτῶν εὐκρίτως ἐστίν· καὶ ταύτῃ κεφαλῇ αὐτῶν χρηματίζει.—Εἰ γὰρ συνηγέρθη Χριστῷ, καὶ τὰ ἄνω φρονεῖ οὐ τὰ ἐπὶ γῆς, ὑψωθήσεται αὐτῷ ἡ κεφαλὴ ἀπὸ τοῦ κυρίου ὃς ἐστὶν ὁ λόγος.—Δόξα ἂν τοῦ χωρίσαντος αὐτόν· ἦν ἀπὸ τοῦ μόνου ἐζήτησεν ὁ μὴ λαμβάνων δόξαν ἀνθρώπων.

Ὅρος ἅγιον θεῷ, ἡ ὑπερφυῆς γνώσις αὐτοῦ δυναται [νεύσθαι]· ὅρος ἅγιον τοῦ θεῷ, ἐξ οὗ εἰσκακύνει τῶν εὐχομένων θεὸς ὁ μονογενὴς υἱὸς αὐτοῦ· περὶ οὗ εἴρηται· ἔσται ἐμφανὲς τὸ ὅρος κυρίου ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν· δηλώσεως τῆς λέξεως ταύτης τὴν γενομένην αὐτοῦ φανέρωσιν κατὰ τὴν ἐπισημίαν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων.

Τὸ μὲν κοιμηθῆναι σημαίνει τὴν ἀνάκλισιν μεθ' ἧν ὁ ὕπνος ἐπιγίνεται· ἐπεὶ οὖν ἐκουσίως τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκεν, κατὰ τοῦτο κοιμηθεὶς ὕπνωσεν· ἐξεγερθεὶς δὲ ἐκ νεκρῶν, ἀντιλαβομένου θεῷ, πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν γεγένηται.

Πρέπει δὲ ἁγίῳ πεποιθότι θεῷ τὴν ἀφορίαν ἀσκήειν· οὕτως ἐν κς' λέγει ψαλμῷ· εἰς παρατάσσεται ἐπ' ἐμὲ παραβολή, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου· προλέγει δὲ ταῦτα καὶ ὁ σωτὴρ τὰς μυριάδας βλέπων τῶν αἰτουμένων αὐτὸν σταυρωθῆναι, πρὸς ἃς ἀταράχως διέκειτο.

Ματαιῶς ἐχθροὺς ἔχει ὁ μὴ παρέχων μίσους καὶ ἐχθρας πρόφασιν· τοιαῦται δὲ εἰσιν πάντες οἱ διωκόμενοι διὰ τὸ ζῆν ἐν σεβῶνι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· πρὸς οὓς λέγεται ὑπὸ τοῦ σωτῆρος· μακάρι· εἰστε ὅτ' ἂν ἐνεδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ εἰπωσιν πᾶν πονηρὸν ψευδόμενοι· ἔνεκεν ἐμοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς· ταύτης τῆς παρεξέσεως ὧν καὶ ὁ Δαυὶδ, πολλοὺς εἶχεν ματαιῶς ἐχθροὺς, ὡς τὸν Σαούλ, καὶ τὸν Ἀβεσαλώμ, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς· τοῦ γὰρ ἁγίου πολλὴν πράοτητα καὶ ἀγαθότητα εἰς αὐτοὺς πολλὰκις ἐνδείξαμένου, μάτην ἦσαν ἐχθροί.

Τίς ἡ εὐλογία ἡ ἐπὶ τὸν λαὸν ἐρχομένη, ἡ βούλησις τοῦ πατρὸς ἡ περὶ τῆς ἐπισημίας;

V. 4.
A. f. 11.

V. 4.
B. f. 11. b.

V. 5.
B. f. 12.

V. 6.
B. f. 12. b.

V. 7.
B. ibid.

V. 8.
A. f. 16.

V. 9.
B. f. 13.

P S A L M U S IV.

V. 2.
A. f. 19. b.
B. f. 14. et 15.

Πλατύνει δὲ ἐν θλίψει ὁ Θεός, οὐ παύων τὴν περίστασιν, οὐκ ἀνατρέπων τοὺς κακοῦντας, ἀλλὰ παρέχων μεγαλοφυχίαν γενναίως φέρειν τὰ περιστάτικά· κατὰ ταύτην τὴν διάνοιαν ἀκουσέον καὶ τὸ, πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ὀύσεται αὐτοὺς, ὑπομένην χαριζόμενος· ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἔξω τῶν περιστάσεων ποιῇ τὸν μεγαλοψύχως πρὸς τὰς περιστάσεις στάντα, ὡς τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸν Ἰωβ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν περὶ οὗ τὰ προκείμενα.

V. 3.
A. f. 20. b.
B. f. 15.

Υἱοὶ ἀνθρώπων περίφρασις ἐστὶ, ὡς παρ' Ἑλλήσι τὸ, υἱὲς Ἀχαιοῶν· πολλὰ δὲ τοιαῦτα φέρεται καὶ ἐν τῇ γραφῇ· ὧν ἔστιν καὶ τὸ, βροτὸς γὰρ γεννητὸς γυναικός· καὶ τὸ, ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, Ἰωάννου εὐθεὶς μείζων ἐστίν· καὶ αὗται γὰρ αἱ λέξεις ἀντὶ τοῦ ἀνθρώπου εἰρηνται.

V. 3.
A. f. 22. b.

Ἡ οὖν θαυμαστοῦται ὁ ὁσιος τοῦ Θεοῦ ὅτ' ἂν θλίψεις φέρει μεγαλοψύχως, δοκούσας ὑπὲρ ἀνθρώπων εἶναι· ἀλλὰ καὶ ὅτ' ἂν ἐπικαλούμενος Θεὸν ἐπινεύοντα εὐθέως ἔχη· ὅπερ πάντα ἀγνοεῖ ὁ βαρεῖαν καρδίαν, τοῦτ' ἐστὶν νόησιν μετὰ κακίας ἔχων· ἢ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἴρηται πρὸς Ἰουδαίους ὁ λόγος, διὰ τὸ βαρυκαρδίον οὐκ ἔτι Θεοῦ ἀλλ' ἀνθρώπων υἱός· πῶς γὰρ οὐκ ἐθαυμάστωσεν ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ πληρώσας προφητείας, παραδέξων δυνάμεων γενομένων δι' αὐτοῦ· ἔτι μὲν καὶ ἀναστάντος ἐκ νεκρῶν· γνώσεσθε δὲ ἀποβαλόντες τὸ βαρυκαρδίον, καὶ ἐρευνήσαντες τὰς περὶ τοῦ ὁσίου γραφάς· ἐρευνήσασι γὰρ ὑμῖν, ἡ καινότης τοῦ πνεύματος εὐρεθήσεται.

V. 6.
A. f. 23. b.
B. f. 16.

Ταύτην τὴν λέξιν παραλαβὼν ὁ ἀπόστολος, ἐπήγαγεν αὐτῇ· ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυετω ἐπὶ τῇ παραφροσύνῃ ὑμῶν, μὴ δὲ οἴδετε τόπον τῇ διαβολῇ· ὁ ταύτην καταδεξάμενος τὴν ἀποστολικὴν προτροπὴν, ὀργισθεὶς οὐχ ἁμαρτάνει, τοῦ κατ' ὀργὴν διακείμενου ἐπίμονον αὐτὴν ἔχοντος, ὃν καὶ μνηστῆρ 1) ἔθος καλεῖν· βεβαίῳ ταύτην τὴν νόησιν τὸ ἐξῆς ἐπιφερόμενος· ἃ λέγετε γάρ, φησιν, ὀργισθέντες ὁληνότητι, ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐπὶ ταῖς κοίταις κατανύγητε, ὥστε ἀναστάντες ἐξ ὑπνου μηδὲν πρᾶξαι ἢ εἰπεῖν τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ ἐν ὀργῇ διεσκημένων.

V. 7.
A. f. 27. b.
B. f. 8. b. id
est cod. reg. vat.
40.

Δυνατὸν φῶς τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ, τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως καὶ εἰκόνα αὐτοῦ τοῦ ἀσράτου Θεοῦ εἰπεῖν· ὅπερ φῶς ἀπεντεύθεν ἐση-

Dilatat in tribulatione Deus, non calamitatem sedans, neque maleficos cohibens, sed magnanimitatem praebens fortiter ferendi calamitatem. Hoc sensu illud quoque intelligendum: multae tribulationes iustorum, et ex his omnibus eripiet eos, patientiam scilicet suppetitans. Quandoque etiam e calamitatibus reapse eripit Deus iustum hominem qui fuit contra illas magnanimus, veluti Iosephum ac Iobum, et hunc de quo nunc sermo est.

Filii hominum periphrasis est, velut apud ethnicos, filii Achaeorum. Multa huiusmodi in in sacra quoque scriptura feruntur; veluti mortalis est, de muliere natus. Item: inter natos mulierum, nemo maior Iohanne. Nam et hae locutiones nihil praeter hominem dicunt.

Vel dignus admiratione est vir Dei sanctus, cum tribulationes magno animo fert, quae supra hominis patientiam videntur; praesertim quia Deum invocans, ilico sibi annuentem experitur. Quae omnia ignorat gravis cordis homo, id est qui mentem pravam habet. Vel, de Christo sermo fit ad Iudaeos, propter cordis durtiam iam non Dei sed hominum filios. Quid enim in se perque se mirabilis Christus sit, completis vaticiniis, et stupendis miraculis per ipsum patrat, et demum a mortuis resurgens? Quae vos agnoscetis, si omissa cordis durtie, scripturas de sancto loquentes scrutabimini. Namque a vobis scrutantibus novitas spiritus invenietur.

Hanc arripiens locutionem apostolus, mox subiecit: sol non occidat super iracundiam vestram, et ne detis locum diabolo. Qui hanc admiserit apostolicam adhortationem, ad iracundiam commotus non peccat: quia ille potius qui iram fovet, habet illam perseverantem; quem irae tenacem mos est appellari. Confirmat hunc loci sensum, quod mox subsequitur, nam quae dicitis, inquit, irati scilicet in cordibus vestris, de his in cubilibus compungimini; ita ut somno experrecti nihil eorum agatis vel dicatis quae in corde per iram deliberastis.

Possumus lumen vultus Dei dicere figuram substantiae et imaginem ipsius Dei invisibilis. Quod lumen deinceps signatum fuit super nos,

1) Animadvertite vocabulum μνηστῆρ.

ad eius imaginem conformatos. Non est ignorandum quosdam legere sic: quidam ostendet nobis bona. Nam non multorum, sed unius est, bona ostendere. Hic autem unigenitus est filius Dei. Iis qui ita intelligunt, vocabulum quis (quidam) significat id quod proprie appellatur certa tali qualitate praeditum, et individuum, atque una numero substantia. Utuntur autem hoc testimonio: homo quidam nobilis. Nam et hoc loco quis (quidam) aliquid denotat quod proprie tale est.

Quamquam hi iucundis sibi rebus videntur expleri, attamen ego saeculum expectans futurum rectaeque vitae mercedem, extra omnem perturbationem propter spem constitutus, in id ipsum recumbam et soporabor; reclusionem somnumque dicens ex hac vita discessum. Iam causa narrata, cur recubuerit et in pace dormiverit, statim addit: quoniam in pace constituisti me. Quippe etiam apud Oseam dicitur animae ex persona Dei: constituam te in pace. Facit hoc autem Deus, futurorum spem divinorum honorum exhibens constitutis ab eo in intellectuali practicaque virtute, et in veritatis dogmatibus et ecclesiasticis legibus.

P S A L M U S V.

In finem. Ob gratiarum actionem hymnus canitur, pro anima seu ecclesia ad divinam hereditatem evecta, non materiale sed spiritalem. Attolluntur enim Dei famuli, secundum apostolum, ad hereditatem incorruptibilem, incontaminatam et inmarcescibilem, in caelis conservatam. Ad quam Servator invitans, ait: venite qui a dextris meis estis, benedicti a patre meo, possidete paratum vobis regnum: quod is, qui heic loquitur, cupiens, preces extollit ad illius praeparatorem Deum.

Verbum *ἐνώτισαι*, quod insuetum est, constanter in scriptura sacra ponitur, significans quod in aurem excipiat is qui audit sermones ab aliquo pronunciatos, cui proximus ipse est. Porro autem Deo proximi affectu sunt iusti homines. Unde fit, ut iustorum preces audire dicatur Deus, et aures postulatis illorum praebere. Rex autem simul et creator Deus est illorum, qui manus suas ad alienum Deum non extendunt, neque sub peccati dominio sunt.

μειώθη ἐφ' ἡμᾶς μορφωθέντας κατ' αὐτόν· οὐκ ἀγνωστέον ὡς ἀναγινώσκουσιν τινες τὸ, τίς δείξει ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ, οὕτως· τὰ ἀγαθὰ οὐ πολλῶν ἐστίν, ἀλλ' ἐνός ἐστίν· δείξει· οὕτως δὲ ὁ μονογενὴς ἐστὶ τοῦ Θεοῦ υἱός· σημαίνει τοῖς οὕτως ἐκλαμβάνουσι τὸ τίς, τὸ ὀνομαζόμενον ἰδίως παῖον ἢ ἄτομον καὶ μίαν τῇ ἀριθμῷ εὐσίαν· συγχρῶνται μαρτυρίῳ τὸ, ἄνθρωπος τίς εὐγενής· καὶ ἐνταῦθα γὰρ τὸ τίς δηλοῖ τὸν ἰδίως παῖον.

Εἰ καὶ οὗτοι ἀπὸ τῶν ἡδέων αὐτοῖς ἔδοξαν πληθύνεσθαι, ἀλλὰ γε ἐγὼ προσδοκῶν αἰῶνα μέλλοντα καὶ μισθὸν ὁρῶν πολιτείας, πάσης ταραχῆς ἐκτός διὰ τὴν ἐλπίδα γεγενώς, ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοινηθήσεται καὶ ὑπνώσει· κίευσιν καὶ ὑπνον λέγων τὴν ἀπὸ τοῦ βίου ἀναχώρησιν· ὁ ἀποδιδὼς τὴν αἰτίαν τοῦ κοιμηθῆσαι καὶ ὑπνοκέναι ἐν εἰρήνῃ, εὐδὺς ἐπήγαγεν· ὅτι ἐπ' ἐλπίδι κατόικισάς με· εἴρηται δὲ καὶ ἐν Ὡση πρὸς τὴν ψυχὴν, ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ, « κατοικίῳ σε » ἐπ' ἐλπίδι· » ποιεῖ δὲ τοῦτο θεός, ἐλπίδα μελλόντων Θεῶν ἀγαθῶν προτείνων τοῖς κατοικοῦμένοις ὑπ' αὐτοῦ ἐν διανοητικῇ καὶ πρακτικῇ ἀρετῇ, καὶ ἐν δόγμασιν ἀληθείας, καὶ θεσμοῖς ἐκκλησιαστικῶς.

V. 3.
A. f. 28. b.
B. f. 18.

Εἰς τὸ τέλος. Χριστήριος ὕμνος ἄδεται ὑπὲρ τῆς ἀναφερομένης ψυχῆς ἥτοι ἐκκλησίας εἰς θεῖαν κληρονομίαν οὐκ αἰσθητὴν ἀλλὰ νοητὴν· εἰσάγονται γὰρ οἱ τὸν Θεὸν θεραπεύοντες κατὰ τὸν ἀποστολὸν εἰς κληρονομίαν ἀφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον τετηρημένην ἐν οὐρανῶς· εἰς ἣν καλῶν ὁ σωτὴρ ἔφη· δεῦτε εἰ ἐκ δεξιῶν μου οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν· ἣν ὁ λέγων ποθήσας, εὐχὴν ἀναπέμπει τῷ εὐτρεπίσαντι αὐτὴν Θεῷ.

Τὸ δὲ ἐνώτισαι, μὴ φερόμενον ἐν τῇ συνήθειᾳ, ἐν τῇ γραφῇ κεῖται συνεχῶς, δηλοῦν τὸ εἰς τὰ ὅσα δεχέσθαι τὸν ἀκούοντα τοὺς ἀπαγγελλομένους λόγους τοῦ λέγοντος αὐτοῦς, διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι· σχέσει δ' ἐγγὺς εἰ δίκαιαι θεοῦ ὄθεν εὐχαῖς δικαίων ἐπακούειν εἴρηται ὁ Θεός, καὶ τὰ ὅσα ἔχειν εἰς δόξιν αὐτῶν βασιλεὺς ὁ ἅμα καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός τυγχάνει, τῶν μὴ διαπετασάντων χεῖρας αὐτῶν πρὸς Θεὸν ἀλλότριον, μὴ δὲ βασιλευμένων ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας.

V. 2.
A. f. 32. b.
B. f. 19.

V. 4.
C. f. 9. id est Reg.
a0.

Κατὰ θεωρίαν δὲ, ἥ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ἀνέτειλεν, ἐν ἀρχῇ νοητῆς ἡμέρας γεγενῶς, χαριστήριον αἶνον προσφέρων τῷ αἰτίῳ τοῦ φωτισμοῦ, τὸ πρῶτον ἔφη εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς μου· τι γὰρ ἔδει χάριν ὁμολογῆσαι ὑπὲρ τηλικούτου ἀγαθοῦ, ἢ σοὶ ὡς δεσπότῃ τῷ ἀνατείλαντί μοι φῶς, αἰτίον μοι μεγίστης θεωρίας ὑπάρχον; αἰεὶ γοῦν ἔρως εἰσέρχεται πρὸ ταῖς ὑπαρξάσαις θεωρίαις, καὶ ἔτι θέλει βλέπειν τὰ κάλλη τῆς ἀληθείας· παρίσταται τοῦτο ἐκ τοῦ καὶ ἐπόψομαι· ὡς γὰρ τὸ ἐπέρχομαι ἀκατάπαυστον πρόσωπον θηλοῖ, οὕτω τὸ ἐπόψομαι, συνεχῶς προσδεμένην κατανόησιν ἐμφαίνει· πῶς γὰρ οὐκ αἰεὶ βλέπει ὁ ἐπαγγελίας τυχαῖν τῆς, ἔσται σοὶ κύριος φῶς αἰώνιον, καὶ φῶς δικαίαις διὰ παντός; ἐπεὶ δὲ καὶ ἑτέρα γραφή ἔχουσα, παραστήσωμαί σοι, ἐπ' ὅψει με· ὅπερ οὐ παντός λέγειν, ἀλλὰ τῶν κατὰ τὸν μέγαν Ἡλίαν διὰ τὴν ἀπὸ τῆς πολιτείας παρρησίαν λέγειν παρρησιάζων· ζῇ κύριος ὃ παρέστη ἐν ὧσιν αὐτοῦ σήμερον.

V. 6.
B. f. 20. b.

Τούτου ἀληθεύς ὄντος, οὐκ ἔστιν ἐκ Θεοῦ τὸ κακὸν κατὰ τοὺς λέγοντας ἐνυπόστατον τὴν κακίαν ¹⁾· ἐκ σόματος γὰρ ὕψιστον οὐκ ἐξελεύσεται τὸ κακὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, βουλομένου μένου εἶναι τὸ ἀγαθόν· οὗ ὄντος, οὐκ ἂν ἐν τινι συσταίη κακόν· ἀπόλλυσι δὲ τοὺς ψεύστας κατ' ὃ ψεύσται εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας· πάντων δὲ τῶν λαλούντων τὸ ψεῦδος ὑπὸ Θεοῦ ἀπολλυμένων, ἀπόλλυται καὶ ἑῶς περὶ οὗ εἴρηται· ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἔστιν κατ' οὐσίαν κακός· οὐ γὰρ ἅμα τὸ γενέσθαι καὶ εἰς ὑπόστασιν ἐλθεῖν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα τραπέεις, ἀρχὴν τοῦ λαλεῖν τὸ ψεῦδος ἔσχεν, ἐσχυρῶς ποτὲ ἐν ἀληθείᾳ εἶναι δηλοῦται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν οὕτω περὶ αὐτοῦ γεγραμμένων, ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔστηκεν, ὅτι ἀληθεῖα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῇ· ὃ γὰρ πεντὸς ὢν διὰ τὸ μὴ ἐξάναι, φανερώς ἔστιν πειραθεὶς τούτων τῶν διαθέσεων· κριτέον δὲ ἐκ προθέσεως ἀλλ' οὐκ ἐκ μόνης φωνῆς τὸν ψευδόμενον, ἵνα μὴ ὥσιν ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν οἱ εἰκονομικῶς ποτὲ τοῦτο πεποιηκότες, ὡς Ῥαάβ· ἔδοξε γὰρ ψεύδεσθαι πρὸς τοὺς ἀναζητοῦντας ἐπὶ τῷ ἀποκτεῖναι τοὺς κατασκόπους ἀγαθοὺς ἄνδρας ὄντας· ὑπὸ Ἰησοῦ γὰρ τοῦ Ναοὶ ἀποσταλέντες, ἐπαινέται ἦσαν· τῆς προθέσεως τῆς ἀνθρώπου πολὺ τὸ σπουδαῖον ἐχούσης, οὐκ ἀκόλουθον ἔσται τάξαι αὐτὴν ἐν ταῖς ἀπολλυμένοις ἢ ἐν ταῖς ψεύδους λαλοῦσιν· ὥσπερ δὲ οὐχ ὅπως ποτὲ κτείνας ἀνθρώπων, φρονεῖς ἐσι·

Contemplativa ratione autem, is cui iustitiae sol exoritur, initio spiritalis diei apparens, laudem grati animi causa recitans luminis auctori, mane inquit exaudies vocem meam. Nam cuinam gratiam habere tanti boni oporteret, nisi tibi Domine qui lumen mihi extulisti, quod mihi maximae illuminationis causa est? Semper itaque praeit amor illuminationibus, et pulchrae veritatis cognoscendae voluntas. Hoc demonstrat etiam vocabulo videbo: nam sicut «advenio» personam inquietam ostendit, ita «videbo» perpetuo intentam contemplationem ostendit. Quid ni enim semper videt, qui promissionem meruit: erit tibi Deus lumen aeternum, et lux iustis in perpetuum? Namque et alia scriptura occurrit: exhibebo me conspectui tuo. Quod non cuilibet licet dicere, sed magni Heliae similibus, qui ob vitae suae actae fiduciam audent dicere: vivit Dominus, in cuius conspectu hodie sto.

Quod verum cum sit, non est a Deo malum ut illorum opinio est, qui substantivam malitiam esse dicunt. Nam ex ore Altissimi non exhibit malum et bonum, volentis tantummodo esse bonum. Quod quum ita se habeat, nemini congenitum malum est. Perdit autem mendaces, quatenus mendaces sunt, ut cognoscatur veritas. Iam quum omnes qui loquuntur mendacium, a Deo perdantur; is quoque peribit, de quo dictum est: cum loquetur mendacium, de suo loquetur: quod si ita est, non est substantialiter malus. Id demonstratur ex his quae de illo sunt scripta: in veritate non stetit, quia veritas in eo non est. Nam qui reprehensibilis est quia non stetit, manifeste his passionibus obnoxius fuit. Verumtamen mendacium ex animi proposito non ex sola voce iudicandum est; ne sub hanc imputationem cadant ii qui prudente aliquo consilio id egerunt: veluti Rhaab, quae visa est mentiri apud quae-rentes interficere exploratores, bonos viros; qui a Iesu Navi filio missi, laudabiles erant. Quum huius feminae propositum valde esset honestum, non est consentaneum ut ea collocetur inter perditos, vel inter eos qui mendacium loquuntur. Sicuti ne ideo quidem quia aliquis hominem occidit, homicida est; nec qui sanguinem utcumque fuderit, vir sanguinum est. Nam nec homicidas nec viros san-

1) Reprehendit Manichaeos, adversus quos extat peculiare Didymi nostri opus.

guinum dicimus viros illos qui ex divinae legis norma morte cos adfecerunt qui talia pati digni erant. Alioqui Samuhelem quoque atque Eliam ita appellare oporteret, qui pro recta religione multos interimendos curarunt.

Improbis ac legis transgressoribus tecum non habitantibus, neque sub benivolo conspectu tuo manentibus, ego inquit te misere domum tuam ingrediar. Sic enim dicere potero: mane adstabo tibi et videbo, et tamquam misericordiam consecutus, pie te adorabo in spiritu ac veritate. Iam vero firmus in virtute status, templum Dei est, quod qui tenent confidenter aiunt: Christus tamquam filius herilis domi suae est, quam domum ipsi constituimus, qui nostri similibus dicimus: templum sanctum estis; et corpora vestra templum Spiritus sancti sunt; apud quos filius paterque mansionem faciunt. Ecclesiasticum quoque dogma et doctrina, domus Dei templumque sunt; velut apud Timotheum: quomodo te oporteat in domo Dei conversari, quae est ecclesia Dei viventis. Utroque autem sensu ingreditur aliquis in domum, et adorat ad templum Domini, videlicet misericordia Dei potius quam sua vita frugi et recta.—Carco, inquit, virtutibus quae me Deo coniungere, et in eius domum introducere queant; sed tamen benignitati tuae confido, et ea fretus ingrediar. Neque deinceps contemptui erit apud me, qui recte egerit ducatu tuo ac providentia. Partem virium mearum violentiorem subtrahunt, ceu viae cuiusdam obstacula; ut sic iustitiam veram tenens, eiusdem quoque fortitudinem habeam contra adversarios.

Qui sibi proposuit recte sapere et agere, multos experitur adversantes homines atque daemones, emolumentis bene agentium ob invidiam infensos: contra quos se debilem sentiens, auxiliarem implorat Deum.—In aliquot exemplaribus scribitur: coram me viam tuam. Nam si via nostra coram Deo recta fuerit, nullum experiemur errorem. Et si via Domini prae oculis nobis fuerit, per eam incedemus alaeriter. At Symmachus pro dirige, complana inquit; iuxta Esaiam dicentem: fient obliqua in rectam, et aspera in vias planas. In alio quoque psalmo dictum est: a Domino gressus hominis diriguntur. Ceteroqui cum demisso animo haud postulat iustitiae suae causa, quae

οὕτως οὐ καθάπαξ ὁ ἐκχέων αἷμα, ἀνὴρ αἱμάτων ἐστίν· εὐ γὰρ λέγομεν φονέας ἢ αἱμάτων ἀνδρας τοὺς κατὰ νόμον θεῖον ἀποκτείνοντας τοὺς ἀξίους παθεῖν τοῦτο· ἐπεὶ ὥρα λέγειν τοῦτο Σαμουὴλ καὶ Ἡλίαν, οἱ ἐπ' εὐσεβείᾳ πολλοὺς ἐκτείναν.

Τῶν πενηντησέων καὶ παρανόμων οὐ παροικούντων σοι, οὐδὲ διαμενόντων ὑπὸ τὴν θεωρίαν σου, ἐγὼ φησὶν ἐλέω τῇ σῇ εἰσελεύσμαι εἰς τὸν οἶκόν σου· οὗτοι γὰρ καὶ λέγειν θυνήσονται τὸ, πρῶτ' παραστήσομαι σοι καὶ ἐπιόφομαι, καὶ ὡς ἡλεημένος σὺν εὐλαβείᾳ προσκυνήσω σε πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· ἡ δὲ κατ' ἀρετὴν κατάστασις, ναὸς ἐστὶ Θεοῦ, ἣν οἱ ἔχοντες, μετὰ παρρησίας φασί· Χριστὸς δὲ ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκόν αὐτοῦ, οὗ οἶκος ἐσμὲν, ἡμεῖς τοῖς ἁμαρτίαις ἐροῦντες, ναὸς ἅγιος ἐστὶ καὶ τὰ σώματα ὑμῶν, ναὸς τοῦ ἁγίου πνεύματος· πρὸς οὗς ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατὴρ μονὴν ποιῶνται· καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ δὲ γνώμη τε καὶ διδασκαλία, οἶκος Θεοῦ καὶ ναὸς, κατὰ τὸ πρὸς Τιμόθεον· πῶς θεὸς σὲ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἥ τις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος· κατ' ἀμφοτέρους δὲ τὰς θεωρίας εἰσέρχεται τις εἰς τὸν οἶκον, καὶ προσκυνεῖ πρὸς τὸν ναὸν κυρίου, ἐλέω Θεοῦ μᾶλλον ἢ οἰκείᾳ πολιτείᾳ καὶ φρονήσει·—Οὐκ ἔχω, φησὶν, ἀρετὰς αἰτινὰς με τῇ Θεῷ συνάψαι καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ αὐτοῦ εἰσαγαγεῖν θυνήσονται· φιλανθρωπία δὲ τῇ σῇ θαρρῶ, καὶ δι' αὐτῆς εἰσέρχομαι· οὐκ ἐτι δὲ καταπεφρονημένος εἶη φησὶν παρ' ἐμοὶ κατορθούμενος τὸ δίκαιον ὁδηγῶν τῇ σῇ καὶ προνοίᾳ· τὰ βιαιότερα τῆς ἐμῆς θυνάμειος ὑψαιροῦσιν, κατὰ περ ὁδοῦ τινὸς ἐμπόδια, ἵνα τῆς δικαιοσύνης τὸ ἀληθὲς ἔχων, καὶ τὸ ἰσχυρὸν ἔχωμι αὐτῆς κατὰ τῶν ἐναντίων.

Ὁ προτιθέμενος ὁρθῶς φρονεῖν καὶ πράττειν, πολλοὺς ἐναντίους ἔχει ἀνθρώπους καὶ δαίμονας, ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν κατεργαζόμενων διὰ φθόνου ἀνικώμενους· πρὸς οὗς ἐξασθενῶν ἐπικαλεῖται σύμμαχον τὸν Θεόν.—Ἐν τισὶ δὲ γράφεται, ἐνώπιόν μου τὴν ὁδόν σου· εἴαν τε δὲ ἡμῶν ἡ ὁδὸς κατευθύνθαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, πλάνης οὐ ληψόμεθα πείραν· εἴαν τε τοῦ Θεοῦ ἡ ὁδὸς ἐνώπιον ἡμῶν, αὐτὴν ὁδεύσωμεν προθύμως· Ἀντὶ δὲ τοῦ κατευθύνον, ὁ Σύμμαχος ὁμάλισεν εἴρηκεν, κατὰ τὸν Ἡσαΐαν εἰπόντα· ἔσται τὰ σκοτὰ εἰς εὐθείαν, καὶ ἡ τραχεία εἰς ὁδοὺς λείας· εἴρηται δὲ καὶ ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ, παρὰ κυρίου τὰ διαβήματα ἀνθρώπου κατευθύνεται· οὐκ αἰτεῖ δὲ ταπεινοφρόνως διὰ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην, ἢ κληρονομία

v. 7.
B. f. 20. b

B. f. 21.

v. 8.
B. f. 21. et partim. Cord.

κατευθύναι, διὰ δὲ τοὺς ἀσεβῶς αὐτῇ πολεμούν-
τας· εἴτα κατὰ μέρος ἐπεξέρχεται τῇ γὰρ ψεύ-
δει συζῶσι, καὶ συμφώνους ἔχουσι τῇ γλωττῇ
τοὺς λογισμοὺς, καὶ τὴν δυσωδίαν πρόσθλου ἔχου-
σιν ἐπὶ λύμῃ τῶν ἄλλων· λέγει δὲ τὴν κατὰ
τοῦ θεοῦ βλασφημίαν, καὶ τῆς ἀκολασίας τὰ ῥή-
ματα· ἀλλὰ καὶ χαλεπώτερα τῶν προφερομένων
ῥημάτων τὰ κεκρυμμένα δόλῳ κατὰ τῶν πέλους
τυρεῦντα.—Πῶς δὲ ὁδηγεῖται τις τῇ τοῦ Θεοῦ
δικαιοσύνῃ, ἐξεταστέον, μήπω τ' οὖν ὁ κατὰ
τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην (αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ γνη-
σία ἀρετὴ) προκόπτων ἐπόμενος Θεῷ· κατὰ τὸ,
ὁπίσω κυρίου τοῦ Θεοῦ σου πορεύσῃ, ὁδηγεῖται
ὑπὸ τοῦ χρηγεῦντος τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ, τοῦ
Θεοῦ δηλονότι.

11.
A. f. 35. b.

Καὶ ἐπεὶ ἀνθρώπινον τὸ παρεπίκρανον, σκο-
πητέον πῶς ἐκλαβεῖν αὐτὸ δεῖ περὶ Θεοῦ εἰρη-
μένον· ὁ Θεὸς ἀναλλοίωτος καὶ ἀτρεπτος ὑπάρ-
χων· ἔχουμεν τὰ γὰρ ἡμέτερα ὡς ἐκεῖνα ἐγγι-
ζόμενα νομίζεται, οἷον ἡ λήθη ἣν ἔχομεν περὶ
αὐτοῦ, ὑπολαμβάνεται αὐτοῦ εἶναι· περὶ ἡμῶν
γούν εἶπεν· ἐπελάθου νόμου Θεοῦ σου, καὶ γὰρ
ἐπιλήσονται τέκνων σου. Ὅμοιον τῷ ῥήτῳ τούτῳ
τὸ γραφόμενον ὑπὸ Παύλου· εἴ τις ἀγνοεῖ, ἀγ-
νοεῖται· ὁ δὲ ὅτι ὑπὸ τοῦ εἰπόντος πρὸς τοὺς
φάουλους· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ ἐργάται ἀνομίας·
οὐδέποτε ὑμᾶς ἐγνων· ὡς οὖν ταῦτα ὁ παραπι-
κραίνων ἑαυτοῦ τὸ ἦθος, διὰ τῆς πικροτάτης κα-
κίας ἀντάξια πάσχων ὧν ἔδρασεν, οἶεται τὸν
Θεὸν κατ' αὐτοῦ πικράζεσθαι· εἶπεν γούν τοῦτ'
αὐτό· ψυχὴ δίκῃ ὑποπεσούσα ψήφῳ θεοῦ δι' ἁμαρ-
τήματα· ἐγὼ παραπεικράινουσα παρεπεικράνθην·
ᾧθεν καὶ συνερῶσα τὴν τοῦ κρίματος ἀκολευθίαν
εἶπεν· δίκαιός ἐστιν ὁ κύριος, ὅτι τὸ στόμα αὐ-
τοῦ παρεπίκρανα.

12.
A. f. 36.

Ῥηθεῖν τὰ προκείμενα καὶ περὶ τῆς τοῦ σω-
τῆρος ἐπιδημίας, εὐφρανθέντων πάντων τῶν κα-
τασκύντων αὐτοῦ τὴν ἐνανθρώπησιν· ἠλπίζετο
γὰρ αὕτη τοῖς προφήταις καὶ τοῖς νοοῦσι τὰς
προφητείας· ἐπεδήμησεν γὰρ ὁ Θεὸς λόγος σὰρξ
γεγενώς πρὸς . . λόγος γάρ, φησι, σὰρξ ἐγένετο
καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· οὕτω σκηνώσαντος αὐτοῦ,
εἰς αἰῶνα ἀγαλλιάσονται οἱ ὑποδεξάμενοι αὐτὸν
ἐν ἑαυτοῖς· ὄψονται γὰρ τοῦ κατασκηνώσαντος
ἐν αὐτοῖς διὰ σαρκὸς λόγου τὴν δόξαν ὡς μονο-
γενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀλη-
θείας· οὐ τοῦ χρόνου τούτου εἰς αἰῶνα ἀγαλλιώ-
μενοι, ἔργῳ Θεασάμενοι τὴν ὡς μονογενοῦς πα-
τρός δόξαν, οἱ φασὶν· εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ
σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι γινώσκουμεν·

recte agere sortita sit, sed propter eos qui se
impie oppugnabant. Deinde particulatim pergit
dicere: etenim plenam mendacii vitam degunt,
et linguae consonas habent cogitationes, foe-
toremque manifestum olent ad aliorum corru-
ptelam. Designat nimirum blasphemiam adver-
sus Deum, et intemperantis lasciviae verba:
immo et peiora verbis, dolo tecta adversus
proximum molimina.—Quomodo autem homo
dirigatur a iustitia Dei, quaerendum est. Ille
scilicet qui secundum Dei iustitiam (talís enim
est germana virtus) proficiens in sequendo
Deum; iuxta illud: post dominum Deum tuum
ambulabis; ille, inquam, a largiente sibi vir-
tutem Deo ducitur.

Quia humanum est exacerbari, consideran-
dum superest quomodo id de Deo dictum intel-
ligi oporteat. Deus cum sit immutabilis . . ha-
bemus. Nostra enim tamquam ei propinquan-
tia aestimantur, veluti oblivio qua circa Deum
nos laboramus, Dei esse reputatur. Ergo de
nobis dixit: oblitus es legis Dei tui; ego quo-
que obliviscar filiorum tuorum. Simile est dic-
to huic, quod a Paulo scribitur: si quis ig-
norat, ignoratur; videlicet a Deo qui dixit im-
probis: discedite a me operarii iniquitatis; non
novi vos. Similiter ergo qui mores suos exa-
cerbat, dum acerbissimae suae nequitiae pa-
ria meritis experitur, is e contrario existimat
Deum sibi esse exacerbatum. Hoc ipsum ita-
que dicit anima poenae supposita decreto
Dei propter peccata: ego exacerbans exacer-
bata fui. Unde et cernens iudicii effectum
ait: iustus est Dominus, quoniam os eius exa-
cerbavi.

Haec dici possunt etiam de Servatoris ad-
ventu, gestientibus cunctis qui ipsius incar-
nationem expectabant. Sperabant enim hanc
prophetae et quotquot prophetias intellige-
bant. Venit quippe Dei Verbum, caro factum
ad . . Verbum enim caro, inquit, factum est,
et habitavit in nobis. Sic eo inhabitante, ae-
ternaliter exultabunt, qui eum intra se rece-
perunt. Videbunt enim habitantis intra ipsos
incarnati Verbi gloriam quasi unigeniti a pa-
tre, plenum gratiae et veritatis. Haud huius
temporis saeculo exultant, qui reapse viderunt
gloriam quasi unigeniti a patre; qui aiunt: et-
si agnovimus secundum carnem Christum,
nunc tam iam amplius non cognoscimus, ha-

bentes contemplationem gloriae eius, qua unigenitus a patre est

Armatura et corona scutum est: armatura pugnantis, corona victoris: armatura militibus laborum patientibus, corona regnantibus.

P S A L M U S VI

Quum diviniorem sensum psalmus habeat, hymnis continetur. In finem autem canitur, quia perfectissimae sunt illae de octava contemplationes. Iam qui spiritalem habet circumcisionem, Deo circumciditur; qui carnalem, non item. Idcirco ait propheta: circumcidimini Deo vestro, et nolite circumcidi in carne praeputii vestri. Et rursus: cunctae gentes incircumcisae carne, domus autem Israelis incircumcisi cordibus suis. Sicut ergo qui materialiter circumciditur, partem aliquam genitalis membri aufert; ita qui omnem generandi curam abiicit, corde circumciditur; veluti veri caelibes quae sunt Domini cogitantes, ut ei placeant. Octava autem die haec circumcisio peragitur; quia oportet extollendo se supra hunc sex diebus conditum mundum, pervenire ad septimam quae est verum sabbatum, sanctum et deliciosum. Et quia non sufficit ad perfectam beatitudinem, vacare a creaturis mundanis, supermundialem necesse est supraque praecedentem assumere vitae statum, quae est octava; quam qui consequi optat, neque mundum diligit neque quicquid in eo est. Quod autem reapse lex ad huiusmodi scopum deduceret, constat inde quod necis minas intendebat puero octava die non circumciso; et non potius adversus parentes aut pueri nutritores: quum alioqui consentaneum non esset, necem ei comminari, qui praecepto observando par non erat.

Homo autem sensum a castigatione adeptus, dicit: iram Domini perferam, quia illi peccavi, donec iustificet causam meam, et auferat poenam meam, atque in lumen me educat. Sciebat enim opis ferendae gratia fieri iudicium, atque hunc exitum rei fore. Sed iracunda reprehensione melior est verbalis admonitio quae voluntariam paenitentiam provocat; melior, inquam, quam illa quae non omnino voluntaria est. De verbali quidem castigatione

ἔχοντες θεωρίαν τῆς δόξης αὐτοῦ, καθ' ἣν μενογενῆς παρὰ πατρός ἐστιν.

Ὅπλον καὶ στέφανος ὁ θυρεὸς, ὅπλον διὰ τοὺς πολεμοῦντας, στέφανος διὰ τοὺς νικῶντας· ὅπλον διὰ τοὺς στρατιώτας συγκακοπαθήσαντας, στέφανος διὰ τοὺς βασιλεύοντας.

v. 13.
B. f. 22.

Θειοτέραν δὲ νόσιν ὁ ψαλμὸς ἔχων, ἐν ἡμνοῖς ἐμπεριέχεται· εἰς δὲ τὸ τέλος ἄδεται τῷ τελειώτατα εἶναι τὰ περὶ τῆς ὁγδόης θεωρήματα· τὴν πνευματικὴν δὲ τις ἔχων περιτομήν, θεῷ περιτέμνεται τὴν δὲ σαρκικὴν, ἐν πάντως· διὸ φησὶν ὁ προφήτης· περιτμήθητε τῷ θεῷ ὑμῶν, καὶ μὴ περιτέμνεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν· καὶ πάλιν· πάντα τὰ ἔθνη ἀπερίτμητα σαρκί, ὁ δὲ ἱσὺς Ἰσραὴλ ἀπερίτμητοι καρδίαις αὐτῶν· ὥσπερ τοίνυν ὁ αἰσθητῶς περιτεμνόμενος περιαιρεῖ τι τοῦ ὑπηρετοῦντος γενέσει μέλους, οὕτως ὁ πάντα φίλον γενέσει λογισμὸν ἐμβαλὼν, περιτέμνεται τὴν καρδίαν· ὥς οἱ γνησίως ἄγαμοι μεριμνῶντες τὰ τοῦ κυρίου, ἵνα αὐτῷ ἀρέσωσιν· ἐν ὁγδόῃ δὲ ἡμέρᾳ ἡ τριαύτη καταρθεῖται περιτομή· θεὸς γὰρ ὑπερβάντα τὸν ἐν ε' ἡμέραις γεγόμενον κόσμον, ἐν τῇ ἐβδόμῃ γενέσθαι οὕση ἀληθινῷ σαββάτῳ ἁγίῳ καὶ τρυφερῷ· καὶ ἐπεὶ οὐκ ἀρκεῖ πρὸς τελείαν μακαριότητα τὸ τῶν κοσμητικῶς γενομένων ὀργῆσαι, θεὸς προσλαβεῖν τὴν ὑπερκόσμιον ὑπὲρ ταύτην κατάστασιν οὕσαν ὁγδόην· ὁ ταύτης περαθῆναι ποθῶν, οὐκ ἀγαπήσει τὸν κόσμον οὐδὲ τὰ ἐν αὐτῷ. Ὅτι δὲ πρὸς ταύτην ὁ νόμος τὴν νοήσιν ὀδηγεῖ, θῆλον ἐκ τοῦ φέρειν ἀπειλήν ἐξολοθρευσεως κατὰ τοῦ μὴ τῇ ὁγδῇ περιτμηθέντος ἡμέρᾳ παιδίου, ἀλλὰ μὴ κατὰ τῶν γονέων, ἢ τῶν ἄλλως τὸ παιδίον ἀνατρεφόντων· οὐ γὰρ ἀνέλουθον ἀπειλεῖσθαι θάνατον τῷ μὴ δὲ τηρεῖν θυναμένῳ τὴν ἐντολήν.

v. 1.
B. f. 22. b. et
Cord.

Αἰσθῆσιν δὲ τις ἐπὶ παιδείᾳ λαβὼν, λέγει· ὀργὴν κυρίου ὑπέσω, ὅτι ἤμαρτον αὐτῷ, ἕως οὗ δικαιοῦσαι τὴν κρίσιν μου, καὶ ἀποιεῖν τὸ κρίμα μου, καὶ ἐξάξει με εἰς τὸ φῶς· οἶδε γὰρ ὡς βοηθείας χάριν ἡ κρίσις, καὶ τοιοῦτον ἔχει τὸ πέρας· ἀλλὰ τοῦ μετ' ὀργῆς ἐλέγχου, ὁ διὰ λόγου διδασκαλίας ἀμείνων, τὴν μεταγνώσιν ἔχων ἐκούσιον, ἐκείνου μὴ πάντα τὸ ἐκούσιον ἔχοντος· περὶ δὲ τοῦ διὰ λόγου καὶ Παῦλος ἔφη· τὰ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦνται· ἡ γὰρ

v. 2.
B. f. 23. et Cord.

παιδεία διὰ φωτός, φανέρωσίς ἐστιν, ἀποδείξεις τρέπον γενεμένη· οὐχ ἁμαρτωλῶν μόνων ἀλλὰ καὶ δικαίων, φωτίζοντος τοῦ θεοῦ τὰ κρυπτά, δι' ἀγνοίαν καὶ κακίαν σκότος ἐνομασμένον· καὶ φανεροῦντος τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν τῶν δικαίων· πλὴν εἰ καὶ πονηροὺς ὁ θυμὸς ἄγει καὶ ἡ παιδεία, ἀλλ' ἐπὶ τέλει χρηστῇ κοιλυτικοὺς ὄντας κακίας καὶ ἀσεβείας· τὴν γὰρ οὐκ ἐπειράδεις τοῦ διὰ τούτων χρησίμου, εὐλογῶ σε, κύριε, φησὶν, ὅτι ὀργισθῆς μοι εἰς σωτηρίαν· ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου καὶ ἠλέησάς με· καὶ αὐτὸς δὲ φανεροῖ τὴν ἐγκεκρυμμένην ὁ θεὸς ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ ἀγαθότητα λέγων· ὅταν ὀργὴ τοῦ θυμοῦ μου γένηται, πάλιν ἰάσομαι· εἰ γὰρ καὶ ἀποκαλύπτεται ὀργὴ θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ, ἀλλ' ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων, ἀφανιστικὴ τούτων ὑπάρχουσα· ὅτι δὲ μὴ πάθος ἐπὶ θεοῦ ἡ ὀργή, δηλαῖ λέγων ὁ Μωϋσῆς· ἀπέσειλας τὴν ὀργὴν σου, καὶ κατέφαγεν αὐτοὺς ὥσπερ καλὰμην· ἡ ὀργὴ γὰρ τὸ πάθος οὐκ ἀποσέλλεται, θυμικὴ δύναμις οὐσα ψυχῆς· τὴν δὲ τῶν ἐπιπόνων ἐπαγωγὴν τοῖς ἁμαρτωλοῖς, ὀργὴν ἐν τούτοις φησὶν.

A. f. 27.
V. 3.

Ἰασις ἀσθενείας ψυχῆς, ἡ ἐκ θεοῦ δύναμις· ὡς λέγειν τὸν ταύτης τυχόντα, πάντα ἰσχύω ἐν τῇ ἐνδυναμῶντι με Χριστῷ· ὅτι δὲ οὐκ εἶπεν τῆς γραφῆς εἴρηται ὅστ' αὐτῷ πάντως περὶ τῶν αἰσθητῶν ἐστὶν τὸ δηλούμενον, ἐπιστατέον τῷ, πάντα τὰ ὅστ' αὐτοῦ ἐρεῶσιν, κύριε κύριε, τίς ὁμοίός σοι; καὶ τῷ, διεσκορπίσθη τὰ ὅστ' αὐτῷ παρὰ τὸν ἄδην.

B. f. 23. D.
V. 4.

Καὶ σὺ κύριε ἕως πότε; ἐπίστρεψον κύριε ῥῦσαι τὴν ψυχὴν μου· σῶσον με ἕνεκεν τοῦ ἔλεους σου. Ὡς ἀποστραφέντος δὲ αὐτὸν ἐν οἷς ἡμάρτανε τοῦ θεοῦ· διὸ πάντα τὰ κατ' αἶκον γέγονεν αὐτῷ δυσχερῆ, καὶ ἡ τοῦ παιδὸς ἐπανόστασις· ἐπίστρεψόν, φησι, κύριε, γενόμενος λαὸν εὐμενῆς, καὶ τὴν ἐμὴν ἀνάσωσον ἐκ τῆς ἀσθενείας ψυχῆς, διὰ τὴν σὴν μόνην φιλοπρίαν.

A. f. 37. B.
V. 5.
B. f. 24.

Τὸ ἐπίστρεψον, διττῶς νοεῖται· δηλοῦται γὰρ ὅτε μὲν, νόησις τῆς αὐτῆς· ἐπεὶ ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ· διὰ τι μοι χρησίμου παρακαλῶ ὅπως ἐπιστρέψῃς, καὶ ἐπιφάνῃς μοι αὐτό· ὅτε δὲ, παρίσται θεωρία τῆς αὐτῆς· ἐπεὶ ἡ ψυχὴ μου ἁμαρτάνουσα ἀπεστράφη ἐπὶ κακῷ τῷ ἑαυτῆς, ἐπιστρέψας αὐτὴν πρὸς ἑαυτὸν ἀνακαλούμενος (κατὰ τὸ, ἐπιστρέψατε υἱὲ ἀφεστηκότες) λύτρωσαι αὐτὴν ἀπὸ τῶν μακρυάντων ἁμαρ-

Paulus quoque ait : omnia coarguta a lumine manifestantur. Nam quae per lumen correptio fit, ea manifestatio est, ad instar demonstrationis, non peccatoribus tantummodo, verum etiam iustis exhibita: Deo occulta illuminante, quae ob ignorantiam seu malitiam tenebrae appellantur, et cordium iustorum deliberationes manifestante. Sed enim quamvis improbos ira Dei exagitat et castigatio, attamen non nisi ad bonum finem, cum ita a malo et impietate se retrahunt. Qui ergo utilitatem ex his percepit, benedicam te, inquit, Domine; quia iratus es mihi ad salutem. Avertisti faciem tuam; et misertus es mei. Immo ipse Deus manifestat latentem in ira sua bonitatem dicens: cum ira furoris mei erit, tunc sanabo. Etsi enim revelatur ira Dei de caelo, ea tamen adversus omnem impietatem et iniustitiam hominum tendit, ut eas de medio tollat. Quod autem ira Dei passio non sit, docet Moyses dicendo: misisti iram tuam, et devoravit eos tamquam stipulam. Atqui illa ira, quae passio est, non mittitur, cum sit animae irascibilis facultas. Sed calamitatum immissionem in improbos heic iram appellat.

Sanatio animae infirmae est, Dei virtus; ita ut hanc expertus dicat: omnia possum in Christo qui me confortat. Quod vero sicubi in sacra scriptura nominantur ossa, haud semper de materialibus sermo sit, vel hinc cognoscitur: omnia ossa mea dicent, Domine Domine, quis similis sibi? Et rursus: dispersa sunt ossa nostra apud inferos.

Et tu, Domine, quousque? Convertere, Domine; eripe animam meam; salva me propter misericordiam tuam. Sic ait, quasi ab ipso Deus sit aversus propter peccata: cuius causa res cunctae domesticae factae sunt ei calamitosae, et ipsius filii rebellio obtigit. Convertere inquit, Domine; et deinceps esto benivolutus, meamque serva ex infirmitate animam, propter tuam unice benignitatem.

Verbum convertere, dupliciter intelligitur. Aliquando enim sensus est hic: quoniam avertisti faciem tuam a me, propterea rogo ut clementem eam ad me convertas, mihi que ostendas. Aliquando significatio eius haec est: quoniam anima mea aversa est in malum proprium, tu convertens ipsam atque ad te revocans (iuxta illud: convertimini qui aversi estis) redime ab elongantibus eam pec-

catis, et a causantibus haec malis potestatibus.

Qui opinantur dici haec de communi morte, falluntur vel potius irreligiose sentiunt. Nam sancti homines, non tunc tantummodo Dei sunt memores, cum communem hanc vitam retinent, sed multo tunc magis cum a corruptibili hoc corpore separantur. Quid ergo ait? quia nemo, qui tui meminerit, in mortem illam incidit, quam parit peccatum; haec enim mors illa est quae peccantem animam a virtutis vita separat; ego vero cupio memor esse tui, in id ipsum vergens benivolentiam tuam, salva me, ne praevalente adversus me infirmitate mea atque animi perturbatione, in mortem absorbear. Non itaque dictum est: non est memor tui qui moritur; sed qui memor est tui, in illam mortem non incidit, de qua Servator aiebat: qui sermonem meum audit, mortem non videbit in aeternum.

Videsis, an et alius sensus esse possit verborum: inveteravi inter inimicos meos. Cum iuste vivebam, iuvenescebam semper vivens secundum novitatem spiritus et novum foedus. Postquam vero ob humanam socordiam, a probro vitae genere excidi, inveteravi secundum illius hominis vetustatem quam exuere Paulus hortatur (loquitur scilicet de vitiosa vita) ut induamur novo homine, qui est secundum Deum creatus in sanctitate et veritatis agnitione. Est autem haec vita immaculata.

Haec dici intelliges etiam contra insidias illi struentes invisibiles hostes et malas potestates, quae ipsius erga Deum profectui invidebant, et post patratum peccatum perverso cum gaudio aiebant: non est salus ipsi in Deo eius.

Laudabili mentis proposito pro inimicis orat: vult enim ipsos pudere actuum suorum, quibus et iustorum et Dei hostes erant. Id autem ipsis utile futurum erat: nam qui ex sensu intimo pudorem contrahit, et ob patratum a se scelus perhorrescit, paenitentia tactus peccare ulterius desinet. Explanatio haec confirmatur a subsequente commate: convertantur conturbati hostes retrorsum, haud ulterius malitiâ suâ proveci, sed ad probam illam quam deseruerant vitam reversi. Quod utinam bonum ipsis, haud post diu-

τημάτων καὶ τῶν ἐνεργουσῶν αὐτὰ πονηρῶν δυνάμεων.

Οἱ περὶ τοῦ κοινῷ θανάτου ὑπονοοῦντες εἰρησθαι τὰ προκειμένα, σφάλονται, μᾶλλον δὲ ἀσεβοῦσιν· εἰ γὰρ ἄγιοι ἄνδρες οὐ τότε μόνον μνήμην ἔχουσι Θεοῦ, ὅτε τὴν κοινὴν ζωὴν ἔχουσιν, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ὅτε χωρίζονται τοῦ φθαρτοῦ σώματος· τί οὖν φησὶν; ἐπεὶ οὐδεὶς μεμνημένος σου ἐν θανάτῳ γίνεται, ὃν ἡ ἁμαρτία ἀποτίκτει· οὗτος δὲ ἔστιν ὁ χωρίζων ἐναρέτου ζωῆς τὴν ἁμαρτάνουσαν ψυχὴν· πεθῶ δὲ μνήμην σου ἔχειν, εἰς τοῦτ' αὐτὸ ῥέψας τὴν ἀγαθότητά σου, σῶσόν με, ἵνα μὴ ἰσχυσάσης κατ' ἐμοῦ τῆς προσοψῆς ἀσθενείας καὶ ταραχῆς, καταπεθῶ ὑπὸ τοῦ θανάτου· οὐ γὰρ εἴρηται, οὐ μέμνηται Θεοῦ ὁ ἐν θανάτῳ, ἀλλ' ὁ μνημονεύων αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν θανάτῳ, περὶ οὗ φησὶν ὁ σωτήρ· ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων, θάνατον οὐ θεωρεῖ εἰς τὸν αἰῶνα.

V. 6.
A. f. 38.
B. f. 21.

Ὅρα εἰ δύναται τὸ ἐπαλαιώθην ἐν πᾶσι τοῖς ἐχθροῖς μου, καὶ ἑτέραν νόησιν ἔχειν· ὅτε σὺν δικαιοσύνῃ ἔζων, ἐνέαζον αἱ ζῶν κατὰ τὴν κοινότητα τοῦ πνεύματος καὶ τὴν κοινὴν διαθήκην· ἐπειδὴ δὲ ἐξ ἀπροσεξίας ἡμετέρας μετέστην τοῦ ἐπωαινετοῦς ζῆν παρὰ τοῖς ἐχθροῖς γενόμενος, πεπαλαιώμαι, κατὰ τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου παλαιότητα, ὃν ἐνδύσασθαι Παῦλος παραινεῖ· φαῦλος δὲ βίος οὗτος, ἵν' ἐνδυσώμεθα τὸν νέον ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν ἐσιότητι καὶ γνώσει τῆς ἀληθείας· οὗτος δὲ ἔστιν ὁ βίος ὁ ἀκηλίδωτος.

V. 8.
A. f. 38. h.
B. f. 24. h.

Νοήσεις δὲ ταῦτα λέγεσθαι καὶ πρὸς τοὺς τὴν συσκευὴν αὐτῷ κατεργασαμένους ἀοράτους ἐχθροὺς καὶ πονηρὰς δυνάμεις, τὰς διαφθονομένους τῇ κατὰ Θεὸν αὐτοῦ προκοπῇ, καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐπιχαρησικῶς λεγούσας, οὐκ ἔστιν σωτηρία αὐτῷ ἐν τῷ Θεῷ αὐτοῦ.

V. 9.
A. f. 38. h.

Ἀγαθῇ προθέσει εὐχεται ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν· θέλει γὰρ αὐτοὺς αἰσχυρῆσθαι ἐφ' οἷς ἔπραττον, δι' ἃ καὶ ἐχθροὶ τῶν δικαίων καὶ τοῦ Θεοῦ ἦσαν· ἔσται δὲ τοῦτ' αὐτοῖς ἐπωφελές· ὁ γὰρ ἐξ αἰσθήσεως αἰσχυρθεὶς, καὶ ταραχθεὶς ἐπὶ τῇ ἐνεργουμένῃ ὑπ' αὐτοῦ κακίᾳ, καταγνοὺς αὐτῆς πεπαύσεται τοῦ ἐνεργεῖν ἔτι· οὕτως βαβαιούται ἡ ἐξήγησις ἐκ τοῦ ἐπιφερομένου στίχου οὕτως ἔχοντος· ἐπιστραφείσαν ταραχθέντες εἰ ἐχθροὶ εἰς τὰ ὀπίσω, μνητέτι τῆς κακίας ἔμπροσθεν ἐλαύνοντες, ἀλλ' ἀνακάμπτοντες εἰς ἣν κατέλιπον ἐνάρετον πολιτείαν· τοῦτο δὲ αὐτὸ πρὸς

V. 11.
A. f. 39.
B. f. 24. h. et partim Cord.

ἀγαθοῦ γινόμενον αὐτοῖς, μὴ ἐν ὑπερθέσει χρο-
νικῇ ἢ ἀνειμένως, ἀλλὰ σφόδρα διὰ τάχους.

turnam moram vel lente fiat, sed valde ve-
lociter !

P S A L M U S VII.

A. f. 39. B. f. 25.

Χουσι υἱὸς Ἰεμενὶ ἐκλήθη, ἀπὸ τοῦ δήμου
ὅθεν ἦν ὁ Σαούλ καὶ ὁ Σεμεὶ καὶ ὁ τὴν ἀγγελίαν
καταμηνύσας τοῦ Σαούλ· υἱὸς δὲ Ἀραχὶ ἀπὸ
τοῦ πατρὸς· ἀρχιεταῖρος δὲ, ὁ ἄρχων τῶν φίλων
καὶ παλαιὸς κατὰ τὴν φιλίαν· ἄδει δὲ τὸν ψαλ-
μὸν, πρακτικῶς ἅμα καὶ θεωρητικῶς αὐτὸν προ-
φέρων· εἴρηται δὲ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ τετάρτου 1),
ὡς πρᾶξιν ὁ ψαλμὸς, θεωρίαν δὲ ἡ ὠδὴ δηλοῖ·
καὶ ἐπεὶ εἰσὶν ἐπιγραφαὶ ἔχουσιν ψαλμὸν ὠδῆς,
ἡ ὠδὴν ψαλμοῦ, ῥητέον περὶ αὐτῶν, ὡς ψαλ-
μοῦ μὲν ὠδὴ ἐστίν, ἡ περὶ πρακτικῶν καὶ ἠθι-
κῆς παιδευσεως θεωρία· ψαλμὸς δὲ ὠδῆς, ἡ ἀναγ-
καίως ἐν τῇ θεωρεῖν τὴν ἀλήθειαν παραλαμβα-
νομένη πρᾶξις· πολλὰ γὰρ πράττεται ὑπὲρ θεω-
ρίας τῆς σοφίας, ἃ ψαλμὸν ὠδῆς, οὐκ ἀπὸ
σκοποῦ τις ἐρεῖ· τούτων ὡς θεωρουμένων, εἰ-
κότως τὸν προκειμένον ψαλμὸν ἄδει ὁ Δαυὶδ πρακ-
τικὸν ὄντα, θεωρῶν περὶ ἐκάστου τῶν πραττο-
μένων σοφῶς καὶ πάνυ θεωρητικῶς· γινώσκει θέλων
τί ἕκαστον δηλοῦται ἐκ τῶν οὕτως αἰσθητῶς ἐπι-
τελουμένων· ἐκθετέον δὲ καὶ αὐτὰς τὰς τοῦ ψαλ-
μοῦ λέξεις οὕτως ἀρχομένας· κύριε ὁ θεός μου
ἐσπί σαι ἤλπισα κ. τ. λ.

A. f. 39. B. f. 25.

Τίς δὲ οὗτος ἢ ὁ εἰπὼν, σώζων οὐκ ἐστίν
πάρῃ ἐμοῦ; ὁ ἐληλυθὼς ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ
ἀπελωλός, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον
ἀντὶ πολλῶν· ταῦτα δὲ δηλοῖ, ὡς ὁ πατὴρ θεός
ὢν, σώζει διὰ υἱοῦ θεοῦ λόγου ὄντος· ὅθεν οὐ-
δὲ ἐν ταῖς προκειμέναις διαιρετέον τὴν θεότητα
πατρὸς καὶ υἱοῦ, ὡς ἔδοξε τισιν 2).

v. 6. Cord.

Λεγέσθω καὶ οὕτως· Ὑψηλὸν ἐν ταῖς περαιο-
σί τῶν ἐχθρῶν ὁφθῆναι παρακαλεῖ τὸν θεόν· οὕτω
γάρ, φησι, τέλος ἔξει τὰ τῆς ἀδικίας, δι' ὧν
ἐχθροὶ μοι τυγχάνουσιν· λέγει δὲ ἂν καὶ πέρ-
ρατα ἐχθρῶν τὰς ἀλαζονείας, ἐφ' αἷς φθάσαν-
τες, τὸ βέβαιον ἔξειν ἐν τέλεσιν ἀρίστοις νο-
μίζουσιν.

A. f. 39. B. f. 25.

Μενουσυχὶ κατὰ τὴν ἀνακίαν καὶ δικαιοσύνην
τὴν ἐμὴν, ἐπάγαγέ σцу τὸ κρίμα· οὕτω γὰρ καὶ
δικαιωθήσομαι, ἀδικίας οὐκ εὐμισνομένης ἐν ταῖς

Chusi Iemini filius dictus est, ex gente unde
Saul et Semei oriundi erant, et qui Saulis nun-
cium attulit: filius autem Arachi, qui eius pater
erat; amicus summus, id est amicorum prin-
ceps, et vetere amicitia coniunctus. Canit autem
psalmum, practice simul et theoretice eum pro-
ferens. Dictum porro fuit a nobis in quarti psal-
mi titulo, vocabulo psalmi denotari praxim,
cantici vero theoriam. Et quoniam sunt etiam
tituli, in quibus scribitur psalmus cantici, vel
canticum psalmi; dicendum est, psalmi cant-
icum esse theoriam practicae vitae et morum di-
sciplinae: cantici vero psalmum, illam esse ne-
cessario, ad veritatis contemplationem, adijun-
ctam praxim. Multa enim fiunt supra sapien-
tiae contemplationem, quae psalmum cantici
haud incongrue dicas. His ita observatis, apte
praesentem psalmum canit David in re gesta
versantem, speculans simul circa rem quamlibet
gestam sapienter ac plane divinitus: cognoscere
avens, quid horum singula significant, quae
materialiter sic aguntur. Sed age ipsa psalmi
verba ponemus, quae ita exordiantur: domine
Deus meus, in te speravi etc.

Quis vero iste est? nisi qui ait: non est qui
salvet, praeter me. Qui venit quaerere et sal-
vare quod perierat, et dare animam suam re-
demptionem pro multis. Haec autem osten-
dunt, quod Deus pater per filium Deum sal-
vat. Quamobrem non est in praedictis verbis
distinguenda deitas patris ac filii, secus ac
quibusdam visum est.

Vel ita dicatur. Excelsum in inimicorum fi-
nibus apparere orat Deum. Sic enim, in-
quit, finem habebit iniquitas, cuius caasa
mihī inimici sunt. Fortasse etiam fines ini-
micorum dicit superbiam, in quam elati, fir-
mitatem se habituros in optimis finibus arbi-
trantur.

Nonnisi pro merito innocentiae ac iustitiae
meae, tuam infer sententiam. Sic enim iusti-
ficabor, nulla inventa in actibus meis iniqui-

1) Hanc Didymi expositionem in titulum psalmi quarti iam edidimus nos in tertio huius bibliothecae volumine
part. I. p. 456.

2) Innuit Arianos, quibus vivente Didymo adhuc redundabat Alexandria.

tate. Innocentia vero haud hoc loco fatuitas quodammodo intelligenda est, iuxta illud: innocens homo fidem adiungit omni verbo; sed simplicitas potius doli pura: quo sensu dictum est ab hoc sancto viro: innocentiam meam suscipe. Item: in innocentiam mea ambulavi. Quod autem in quibusdam exemplaribus legitur: iudica me, Domine, secundum iustitiam tuam; dictio sic est explananda: est quaedam iustitia Dei, quam homines adsequi possunt, quaeque abs deteriore alia iustitia distincta est. Paulus itaque de harum differentia circa Iudaeos scribens: «testor, inquit, illis quod zelum Dei habeant, sed non secundum scientiam. Nescientes enim iustitiam Dei, suamque stabilire volentes, iustitiae Dei non obdixerunt.» Dei nimirum iustitiam dicens illam, quae cunctis credentibus per Iesum Christum datur: quam ipse quoque habere cupiens, omnibus dicit valedixisse, quibus iudaice iustus erat, ut habere comperiretur illam quae ex Deo est iustitiam, nequaquam vero suam. Hanc discipulos quoque habere volens Iesus, aiebat eis: nisi abundaverit iustitia vestra plus quam scribarum et pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum. Age vero hac statuta differentia humanae iustitiae ab illa Dei, secundum Domini iustitiam psalmista vult iudicari; probe sciens, salutare sibi fore, ita iudicari.

Cum de Deo sermo est, verba «examinare corda atque scrutari» nequaquam denotant quaerere et investigare, sed omnimodam potius comprehensionem habere. Renes autem intelligere oportet intellectuales animae facultates. Certe de stultis dictum est: prope es eorum, sed renibus procul.—Virtualiter hoc docet: si rectos corde salvat, iustum postulo auxilium. Ab ipso, inquit, salvabor, quia rectum cor habeo et omni dolo vacuum. Quamobrem secundum innocentiam meam iudicari rogo.

Qui parturit iniquitatem, conceperat laborem, ut pareret iniustitiam. Partus hi perniciem parienti inferunt, propter suam iniquitatem atque iniustitiam puniendo: quarum causa laborem in punitione experietur, vel in ipso patrandi peccato. Gravissima enim est et permolesta iniquitatis operatio, et quae plumbi talento comparari queat: nihil enim ponderosius est nequitia, quae semper ad ima inclinat homi-

πρόξενον μου ἀκακίαν δὲ ἐν τούτοις, φησὶν, εὐ τὴν εὐήθειαν ἐκλήπτειον, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἀκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ· ἀλλὰ τὴν ἀπλότητα τὴν δόλου κατὰρκεύουσιν· καὶ ὃν σημαίνονμενον εἴρηται πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὸ τοῦ ἁγίου· ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου· καὶ τὸ, ἐν ἀκακίᾳ μου ἐπορεύθην. Φερομένου δὲ ἐν τισιν ἀντιγράφοις, κρίνον με κύριε κατὰ τὴν δικαιοσύνην σου, ἐξηγητέον τὴν λέξιν οὕτως· ἐστὶ τις δικαιοσύνη Θεοῦ ἀνθρώποις ἐφικτὴ, διασπασμένη πρὸς δικαιοσύνην ὑποδεστέρα. Παῦλος γὰρ περὶ τῆς διαφορᾶς τούτων γράφων περὶ Ἰουδαίων· «μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς, ἔφη, ὅτι ζῆλον Θεοῦ ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν· ἀγνοοῦντες γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν θέλουντες στήσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑπετάγησαν.» Θεοῦ δὲ δικαιοσύνην λέγων, τὴν εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γινομένην· ἣν καὶ αὐτὸς ἔχειν ποθήσας, λέγει πάντα ἀποπεπόμεναι δι' αὐτοῦ ἰουδαϊκῶς δικαιοῦς ὑπῆρχεν, ἵνα εὐρεθῇ τὴν ἐκ Θεοῦ διὰ πίστεως δικαιοσύνην ἔχων, καὶ μὴ τὴν ἑαυτοῦ· ταύτην καὶ τοῖς μαθηταῖς ὑπαρχθῆναι ὁ Ἰησοῦς θέλων, εἶπεν πρὸς αὐτούς· ἐὰν μὴ περισεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεον τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ταύτης τῆς διαστολῆς εὐσεύς, ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ βούληται κριθῆναι· εἰδὼς ὡς ἀποβήσεται αὐτῷ εἰς σωτηρίαν τὸ οὕτω κριθῆναι.

Ἐπὶ Θεῷ τὸ ἐξετάζειν καὶ ἐρευνᾶν καρδίας, εὐ τὸ ζητεῖν καὶ ἀνιχνεύειν θηλεῖ, ἀλλὰ παντελῇ κατάληψιν ἔχειν. Νεφρὺς δὲ, ψυχῆς νεητάς ἀκουστέον δυνάμεις· ἀμείλει περὶ φαύλων εἴρηται· ἐγγὺς εἶ τοῦ στόματος αὐτῶν, πόρρω δὲ ἀπὸ τῶν νεφρῶν.—Δυνάμει τούτο διδάσκει· εἰ τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ σώζει, ἀπαιτῶ δικαίαν βοήθειαν· παρ' αὐτοῦ, ἔφη, σωθήσομαι, εὐθείαν καρδίαν ἔχων ἐκτὸς οὖσαν παντὸς δόλου· διὸ καὶ ἐπὶ τῇ ἀκακίᾳ μου κριθῆναι θέμει.

Ὁ ὠδινήσας ἀνομίαν, συνέλαβεν πόνον ἐπὶ τῷ τεκεῖν ἀδικίαν· ταῦτα τὰ γεννήματα ὀλεσθῆναι τῷ κηθήσαντι πρόξενῳ κολασθησόμενῳ δι' ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν ἃ ἐποίησεν· οἷς καταλλήλως, καὶ πόνον τὸν ἐν τῇ κολάσει συλλήψεται· ἢ πόνον τὸν ἐπὶ τῷ ἀμαρτάνειν· βαρυτάτη γὰρ καὶ ἐπαχθῆς ἡ τῆς ἀνομίας ἐργασία παραβαλλομένη τάλαντῳ μολίβου· οὐδὲν γὰρ κατωφερέστερον τῆς κακίας, ἀεὶ κάτω φερούσης τὸν κατ' αὐτὴν ποιω-

V. 10.
B. f. 28.

V. 15.
A. f. 15.
B. f. 29.

θέντα· εἴρηται· τισιν ὡς διὰ τὸ ἄτακτον τῆς κακίας, πρὸ τῆς συλλήψεως τῆς ὠδινήσεως λεχθείσης· ἐπὶ γὰρ τῶν κυουσῶν μετὰ τὴν σύλληψιν, ἢ ὠδὴν, μεθ' ἣν τὸ τεκεῖν· ἐνταῦθα δὲ πρὸ τῆς συλλήψεως ἢ ὠδὴν ὠνόμασται, τῷ μηδὲν τῶν ἐν κακίᾳ εἰρμὸν καὶ τάξιν ἔχειν. εὖ δὲ καὶ τὸ προτετάχθαι τῆς ἀδικίας τὴν ἀνομίαν· ἐκ ταύτης γὰρ ἀνομος γεγενῶς τις, οὐκ ἔτι ὑπὸ τὸν νόμον ἐστὶν τῆς δικαιοσύνης· ὡς λοιπὸν καὶ κατὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἐπιτίθεσθαι ἐπὶ τὸ ἀδικεῖν αὐτούς· εὐρίσκεται τοῦτο μάλιστα περὶ τοῦ Καὶν· πρότερον γὰρ ἀνομος γεγενῶς, τῷ μὴ ἐρῶς διαίρειν ἃ ἔδει θεῷ δύναι· ὕστερον καὶ ἀδικίαν ἔτεκεν, φονικῶς ἐπιθέμενος τῷ ἀδελφῷ· μάλιστα δὲ τῷ διαβόλῳ προσοικειοῦνται αἱ φωναὶ αὐταί, ἀρχεκάκῃ ὄντι, διὰ τὸ πρὸ πάντων νυμηνέαι καὶ ἠδικέναι καὶ πᾶς δὲ ἁμαρτάνων πρῶτον ἑαυτὸν, εἴτα ἄλλον ἢ ἄλλους βλάπτει· ἐπιζημιῶν γὰρ καὶ βλαπτικὸν ὂν τὸ κακόν, πρὸ πάντων τὸν μετέχοντα αὐτὸν ζημιῶι καὶ βλάπτει. Ἄφροσύνη γὰρ ἀνδρὸς λαμβάνεται τὰς « ὁδοὺς αὐτοῦ· » ὅθεν προσφυῶς εἴρηται τὸ « ἁμαρτάνοντας καταδιώξεται κακά. » Τίς δὲ ὁ λάκκος ὃν ὥρυξεν ὁ ψεγόμενος, ἢ ἣν ἐποίησεν κακίαν; γέγραπται γὰρ περὶ ἁμαρτανούσης ψυχῆς· ὡς ψυχεὶ λάκκος ὕδωρ, οὕτως ψυχεὶ κακία αὐτῆς· βόστρος δὲ πολλαχρῶ τῆς γραφῆς ἀντὶ κακίας λαμβάνεται· ὡς τὸ, τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι ἐμπεσοῦνται εἰς βόστρον· καὶ ἐνταῦθα γὰρ τοὺς ὑπ' ἀνοίας καὶ ἄλλης κακίας τυφλοὺς διδασκάλους καὶ μαθητὰς ἐκλεπτέον.

v. 18.
A. f. 46.

Ἀπὸ τοῦ ἐλπίζειν ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν αὐτοῦ ἀρξάμενος τοῦ ψαλμοῦ, εἰς εὐχαριστίαν καταπαύει, ὡς εἰκὸς, τυχῶν τῶν αἰτηθέντων, ἢ πιστῶς προσδοκῶν αὐτὰ· εὐχαριστίαν γὰρ θελοῖ ἐνταῦθα τὸ ἐξομολογήσεται· διὸ καὶ συνέξενεται αὐτῷ τὸ ψαλμῷ· ἐξομολογεῖται δὲ οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν δικαιοσύνην τοῦ θεοῦ· καὶ ψάλλει οὐ παρέργως, ἀλλὰ τῷ ὀνόματι κυρίου τοῦ ὑψίστου· ὡς ἦδη σχῶν ἐπικεκλημένον ἑαυτῷ αὐτό· διὸ καὶ ὑψηλὸς κατὰ ἀγιότητα καὶ ἀρετὴν ἐστίν· οὐδεὶς γὰρ ταπεινὸς ἀλλὰ μόνος ὁ ὑπὲρ εὐσεβείας μετεωριζόμενος, μετέχει τῆς τοῦ ὑψίστου προσηγορίας.

nem ipsa suffarcinatum. Aiunt nonnulli, propter nequitiae perturbatam indolem, dictam esse parturitionem ante conceptionem: nam certe in gravidis post conceptionem fit dolor, et post hunc partus: heic autem ante conceptionem dolor nominatur, quia nullum habet nequitia ordinem vel sequelam. Bene item iniquitas ante anarchiam nominatur. Namque iniquitate factus homo transgressor, iam deinceps sub iustitiae lege non est: immo et ceteris hominibus animum intendit, ut eos iniuria adficiat. Hoc in Cain praecipue compertum est: qui primo factus iniquus, quia non recte quae Deo sacrificanda erant divisit; deinde etiam iniustitiam peperit, parricidalem manum fratri inferens. Sed diabolo in primis conveniunt dictiones hae, malorum origini, quia ante omnes iniquus iniustusque fuit. Sane qui peccat primo se ipsum, deinde alium vel alios laedit. Nam cum damnosum noxiumque sit peccatum, id apprime peccantem laedit mulcatque. Siquidem « viri stultitia vias eiusdem pessumdat. » Unde commode dictum est: « peccatores persequentur » mala. » Quis vero puteus quem, sibi effodit ille qui heic reprehenditur, nisi ipsum quod perpetravit peccatum? Scriptum est enim de anima peccatrice: sicut frigefacit puteus aquam, ita frigefacit animam nequitia ipsius. Porro fovea saepe in scriptura pro nequitia sumitur, veluti: si caecus caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadent. Namque et hoc loco intelligendi sunt magistri simul atque discipuli ve-cordia et reliqua nequitia caecutientes.

Qui a spe erga dominum Deum suum psalmi initium fecerat, nunc in gratiarum actione desinit, ut par est, postulata consecutus, aut fiducialiter praestolans. Nam gratiarum actionem heic continet verbum confitebor; quare et psallam ei connectitur. Confitebatur autem non quolibet modo, sed secundum iustitiam Dei: et psallit non perfunctorie, sed Domini altissimi nomini, ceu si illud invocatum, iam sibi impetraverit, quia celsus per sanctitatem et virtutem est. Nemo enim abiectus, sed is tantummodo qui pietate in altum elatus fuerit, altissimi appellationem participat.

Uniuscuiusque hominis vita apud sacras scripturas vinea appellatur. Idcirco etiam Nabuthes mori maluit, quam tyrannice spoliari ab illo qui ex ea hortorum olusculorum facere volebat. Significabat enim illa vinea hanc militan-tem vitam, practicam simul et theoreticam, quam improbi trahere ad temporalia volunt, atque ad cito marcescentia negotia, cuiusmodi olera sunt: nam sicut olera, celeriter decident. De his vineis sponsa dicit: filii matris meae pugnaverunt contra me; posuerunt me custodem in vineis; vineam meam non custodivi. Qui in hac vinea fructificat botros veritatis, uvam quoque fert; quam suo tempore decerpere oportet, et in torcularia congerere, ut compressa vinum efficiat cor hominis laetificans. Et alii quidem veritatis doctrinas, alii opera spiritalia germinant. Neque unum est torcular: multae enim practicae virtutes, et singularum fructui peculiare paratum est torcular: veluti ad pudicitiae torcular hi qui caelibatum recte tenent suos fructus conferunt, nec non illi qui torum immaculatum servant; sic et ceteri. Multa etiam theoreticae vitae sunt torcularia, ad quae deferunt dogmata ii qui veritatis theorematum germinant. Iam vero haec dicimus, haud perimentes virtutum nexum atque sequelam; sed quia non ad omnes virtutes cuncti inclinantur: ideo quam quisque magis participat, ex ea peculiariter inlarescit. Hinc etiam in evangeliiis diversae sunt beatitudines. Sed et in proprio numero ode haec ponitur, quae est octava: habet enim congruentiam multam cum resurrectionis dominicae die, in qua vinearum multarum vindemia fuit, quia missi fuerunt discipuli ad dandum ei qui resurrexerat testimonium usque ad extrema terrae.

Olim quidem de Deo dictum fuit: in Israel magnum nomen eius: at nunc impletum est de illo vaticinium, quod dicit: omnes gentes servient ei. Ipse enim est expectatio gentium. Idcirco admirabile est apud omnes nomen eius. Cuius rei causam esse dicit eiusdem assumptionem: quoniam magnificavit super omne nomen sanctum suum, in alio psalmo ait. Non est autem alia prae eius incarnatione elevata magnificentia. Quid enim in ipsa

Ὁ γὰρ ἐκάστου βίος ἀμπελὼν κατὰ τὰς γραφὰς καλεῖται· διὸ καὶ Ναβουθαὶ τεθνάναι μάλ-
λον εἴλετο, ἢ τυραννικῶς ἀφαιρεθῆναι παρὰ τοῦ
θελήσαντος κῆπον αὐτὸν λαχάνων ποιῆσαι· ἦν γὰρ
ἀρπελῶν περιμάχητος βίος ὡς πρακτικὸς αἷμα
καὶ θεωρητικὸς, ὃν πονηροὶ κατασπῆν εἰς πρόσ-
καιρα βούλονται καὶ ταχὺ μαραινόμενα πράγ-
ματα, ὅποια τὰ λάχανα· ὥσπερ λάχανα γὰρ τα-
χὺ ἀποπεσεύονται· περὶ τοιούτων ἀμπελῶνων ἡ
νύμφη φησὶν· υἱοὶ μητρός μου ἐμαχῆσαντο ἐν
ἐμοί. Ἐθεντό με φυλάκισαν ἐν ἀμπελῶσιν· ἀμ-
πελῶνα ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα. Ὁ κατὰ τὸν τοιοῦτον
ἀμπελῶνα καρποφορῶν βότρυς ἀληθείας, καὶ σα-
φυλὴν φέρει, οὗς ὅτε καιρὸς δρέψασθαι προσή-
κει καὶ εἰς ληνοὺς ἀπαγαγεῖν, ὡς ἂν ἐκδελιβέντα
οἶνον παρήσῃσι τὸν εὐχαρίσιντα καρδίαν ἀνθρώ-
που· τῶν μὲν ἀληθείας θεωρήματα, τῶν δὲ ἔρ-
γα καρποφορούντων πνευματικά· οὐ μίαν δὴ ἡ λη-
νός· πολλὰ γὰρ αἱ πρακτικαὶ ἀρεταί, καὶ τοῦ
καρποῦ ἐκάστης οἰκεία τίς ἐστὶ ληνός· οἷον ἐπὶ
τὴν τῆς σωφροσύνης ληνὸν οἱ ἀγαμίαν πατερθώ-
σαντες φέρουσι τοὺς καρπούς, καὶ οἱ κοίτην τη-
ροῦντες ἀρίαντον· οὕτως ἐπὶ τῶν ἄλλων· πλείους
δὲ καὶ τοῦ θεωρητικοῦ βίου τυγχάνουσιν αἱ λη-
νοί, εἰς αἷς τὰ δόγματα φέρουσιν οἱ καρποφοροῦν-
τες τῆς ἀληθείας τὰ θεωρήματα. Ταῦτα δὲ φα-
μὲν, οὐκ ἀναιροῦντες τῶν ἀρετῶν τὴν ἀντακο-
λουθήσιν, ἀλλ' ἐπεὶ μὴ πρὸς πάσας οἱ μετιόντες
ροπὴν ἔχουσιν· ἀφ' ἧς δὲ μᾶλλον ἕκαστος μετέ-
χει, καὶ γνώρισμα φέρεται· διάφορα γὰρ καὶ ἐν
εὐαγγελίοις ἐντεῦθεν εἰσὶν οἱ μακαρισμοί· ἀλλὰ
καὶ ἐν ἀριθμῷ οἰκείῃ ἡ ὁδὸς αὕτη τέτακται,
οὕσα ὁ γόος· ἔχει γὰρ συμφωνίαν πολλὴν πρὸς
τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν τοῦ κυρίου· ἐν ἣ τρυ-
γετὸς πολλῶν ἀμπελῶν γέγονεν, ἀποσταλέντων
τῶν μαθητῶν μαρτυρῆσαι τῷ ἀναστάντι ἕως ἐσ-
χάτου τῆς γῆς.

Πάλαι μὲν οὖν ἐρρέθη περὶ θεοῦ ἐν τῷ Ἰσ-
ραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ· νῦν δὲ πεπληρωται
περὶ αὐτοῦ ἡ λέγουσα προφητεία· πάντα τὰ ἔθνη
δουλεύσουσιν αὐτῷ· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ τῶν ἐθ-
νῶν προσδοκία· διὸ καὶ θαυμαστὸν αὐτοῦ παρὰ
πᾶσι τῶν ὀνόμα· καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει, τὴν ἀνά-
ληψιν τὴν αὐτοῦ· ἐμεγάλυνε γὰρ ἐπὶ πᾶν τὸ
ὄνομα τὸ ἅγιον αὐτοῦ, ἐν ἄλλῃ λέγει ψαλμῷ·
οὐκ ἄλλη δὲ τῆς εἰκονομίας αὐτοῦ ἢ ἐπαρθεῖσα
μεγαλοπρέπεια· τί γὰρ ἐστὶν ἐν αὐτῇ μὴ ἔχον ἐν

N. T. 39

Cord. p. 160.

μεγάλαις τὸ πρέπον; αὐτὴ τόνον ἐπήρθη, κα-
τίσαντος ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης ἐν ὑψηλοῖς,
μετὰ τὸ καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν πεποιηκέναι·
οὕτω νετέον, καὶ ὑψηλότερον αὐτὸν τῶν οὐρα-
νῶν γεγονέναι μετὰ τὴν ἀνάστασιν· νήπιοι δὲ
πάντες οἱ προσελθόντες τῇ πίστει, νηπιάζοντες
τῇ κακίᾳ· τοὺς ἔτι δὲ θηλάζοντες οἱ νηπιάζον-
τες ὑπερέβησαν ἡλικία, καὶ τούτοις τὸ μετὰ τὸ
γάλα βρώμα κατάλληλον· τοιοῦτοι δὲ πάντες οἱ
στραφέντες καὶ γενόμενοι ὡς τὰ παιδία 1).

V. 4.
B. f. 12. et Cord.

Ἔστι δὲ τῷ ἀκριβῶς κατανοοῦσι προσδοκία
τοῦ δύνασθαι μαθεῖν τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὰ ἐν
αὐτοῖς τίνα τρόπον τεθεμελιώται πρὸς οὐσίαν
ἐλθόντα· λέγεις δ' ἂν καὶ οὐρανοὺς τοὺς τὰ ἄνω
φρονούντας, καὶ οὐ τὰ πρόσκαιρα· οὗτοι γὰρ οἱ
οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Θεοῦ· σελήνην δὲ τὴν
ἐκκλησίαν· καὶ ἀστέρας τοὺς ἀκούσαντας, ὑμεῖς
τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὡς εἶναι ταυτὸν τοῦτο τῷ
τοὺς ἀνθρώπους ἔργα εἶναι τῶν τοῦ Θεοῦ χειρῶν·
ἔργα γάρ, φησι, τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρα-
νοί· εἰ μὴ τις λέγει τὰ μεγαλοφυέστερα τῶν κτι-
σμάτων Θεοῦ γενέσθαι χερσίν, τὰ δ' ἄλλα θακ-
τύλαις αὐτοῦ· σαφηνίζων δὲ ὡς κατὰ τὸ σῶμα
τὸν ἄνθρωπον ἔλαβεν, ἐπάγει τὸ, ἢ υἱὸς ἄν-
θρώπου· κατὰ σῶμα γάρ, οὐ κατὰ ψυχὴν, υἱὸς
τίς ἀνθρώπου ἐστίν· μετ' ὃν δεικνύς τὴν λογι-
κὴν οὐσίαν, ταύτης τὸ μέγεθος ἐπιφέρει.

V. 5.
B. f. 32.

Οὐκ εἶπε δὲ ὅτι ἐπλάσας αὐτὸν, οὐκ γὰρ
περὶ δημιουργίας ἀλλὰ προνοίας νῦν διαλέγεται·
ἐτραγῶδεϊ δὲ πολλάκις ἡ γραφὴ τὴν ἀνθρωπί-
νην εὐτέλειαν· ἄνθρωπος γάρ, φησιν, ματαιότητι
ὡμοιώθη· αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὡς σκιαί παράγουσι·
καὶ πάλιν· ἄνθρωπος, ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι
αὐτοῦ· ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ, οὕτως ἐξανθήσει·
ὅτι πνεῦμα διήλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει,
καὶ οὐκ ἐπιγνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ.

V. 8.
A. f. 47. B.
B. f. 33.

Ὅρα τὴν ἀκολουσίαν· οὐ κατὰπαξ πάντων
θνητῶν ζώων ἄρχειν τέθειται, ἀλλὰ τῶν ἡμέ-
ρων· οὐ γὰρ κρατεῖ μόνον ἐρωτος, οὐδὲ τῶν ἄλ-
λων ἰσχυρῶν τὲ καὶ ἀγρίων παρίσταται ὡς ἡμέ-
ρων ἄρχειν, ἐκ τοῦ πρόβατα καὶ βόας πάσας,
ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου, καὶ τὰ ἐξῆς·
νομίζω τοῦτο καλῶς εἰρησθαι· πρὸ γὰρ τῆς πα-
ραβάσεως καὶ τούτων ἦρχεν ὁ ἄνθρωπος· οἱ δὲ
καὶ τούτων μετὰ τὴν παράβασιν ἄρχου-
σιν· ὡς Δανιὴλ ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων βλη-
θεὶς, καὶ μηδεμίαν ἐξ αὐτῶν ὑποστάς βλάβην·
καὶ ὁ Παῦλος τὴν ἔχιδναν τῆς ἑαυτοῦ χειρὸς
ἐκτινάξας ἐπὶ τὴν πυράν· θῆρες γὰρ ἄγριαι, φη-

est nisi magnificentissimum? Ipsa igitur exaltata
est, illo post expiationem peccatorum sedente
ad dexteram maiestatis in excelsis. Et sic intel-
ligendum illud, quod nempe post resurrectio-
nem caelis excelsior factus sit. Infantes vero
sunt omnes, qui accedentes ad fidem, parvuli
sunt malitiâ. Illos tamen lactentes, hi qui parvuli
sunt, aetate superant, estque ipsis, post lac, cibis
dandus idoneus. Istiusmodi autem sunt omnes
qui conversi sunt, et effecti tamquam parvuli.

His qui sedulo speculantur, spes quaedam est
cognoscendi caelos et in eis contenta, et quem-
admodum fundata sint cum primo coeperunt.
existere. Potes etiam dicere caelos homines
qui superna sapiunt et non temporalia. Nam-
que hi reapse caeli enarrant gloriam Dei. Lu-
nam potes intelligere ecclesiam. Sidera illos
qui audierunt: vos estis lux mundi. Quare pe-
rinde est ac si dicat homines esse opera ma-
nuum Dei. Opera enim manuum tuarum sunt
caeli. Nisi forte dicit grandiora opera, creatu-
ras esse manuum Dei; reliqua, digitorum eius-
dem. Ut autem ostendat se de hominis corpore
loqui, addit: aut filius hominis. Nam corpore
non anima quisque est hominis filius. Postea
rationalem substantiam esse denotans, huius
praestantiam subiungit.

Non dixit formasti eum; neque enim de
creatione sed de providentia nunc loquitur.
Deplorat autem saepenumero scriptura huma-
nam vilitatem: homo, enim, inquit, vanitati
similis factus est; dies eius sicut umbra praete-
reunt. Et rursus: homo, sicut foenum dies
eius; sicut flos agri, ita effloreat: quia spi-
ritus pertransit in illo, et non subsistet, et
non cognoscetur amplius locus eius.

Videsis quid sequitur. Haud cunctis prorsus
mortalibus animantibus imperare homo dici-
tur, sed cicuribus: non enim monoceronti do-
minatur, neque aliis validis ac silvestribus,
tamquam cicuribus, dominari adfirmatur, sed
ovibus et omni boum generi, agri iumentis,
et reliquis. Atque haec praeclare dicta puto;
etenim ante transgressionem, feris quoque im-
perabat homo. Immo iusti homines post trans-
gressionem quoque his imperitaverunt; veluti
Danibel in leonum lacum coniectus, nullumque
ab his detrimentum passus. Item Paulus colu-
brum manu sua excussit in ignem. Ferae enim

1) Confer novum S. Augustini sermonem 35. apud nos T. I. cum adn.

silvestres, inquit, pacificae erunt tibi. Praeterea in iumentis agri comprehenduntur etiam ferae ut ex genesi discimus.

Domine noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra! Decebat, canticum in Salvatoris resurrectione dictum, similem initio habere finem. Nam reapse et incipiens et desinens, eadem locutione utitur, docente Spiritu, ut initio finis respondeat. enique Dverba, quam admirabile est nomen tuum, consonant illis: universa terra adoret te, tibi que psallat.

P S A L M U S IX.

Filii vocabulum in multis scripturae locis indefinite ponitur. Certe cum non adiciatur cuiusnam sit filius, constat hunc esse Salvatorem, qui saepe sic est ostensus ac nominatus. Itaque in epistola ad Hebraeos Paulus: «Christus,» inquit, tamquam filius in domo sua, cuius «domus nos sumus.» Et rursus: «in fine die» horum locutus est nobis in filio. » Tum et ipse Salvator de se in evangelio: «si ergo» vos filius liberaverit, vere liberi eritis. » Bene insuper dictio «in finem» ad praesens victorale canticum refertur: namque huiusce finis causa advenit Salvator: de quo princeps apostolorum scribit: «reportantes finem fidei» salutem animarum: de qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophetae. » Et paucis interiectis: «praenuntiantes quae in Christo» sunt passiones, et posteriores glorias. Fortasse Iudaei de Abessalomo psalmistae filio titulum loqui dicent; quem tamen non bene interpretari arguuntur, quippe qui ubique ob omissam scripturarum scrutationem peccant. Nam quid probabile dicere habent de dictione «pro occultis?» nisi forte de occulta Abessalomi coniuratione dictionem «pro occultis» positam aiunt. Atqui admodum fatue hoc ab ipso dicitur.

Theodoreti, simulque Origenis, ac Didymi. Perfectorum hominum mos est totum suum Deo cor offerre, eique universam mentem dicare. «Diliges enim, inquit, dominum» Deum tuum ex toto corde tuo, et ex totis viribus tuis, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua. » Qui autem non est ita affectus, haud potest vere dicere: confitebor tibi, Domine, toto corde meo. Propheta au-

σιν, εἰρηνεύσουσίν σοι· πρὸς δὲ τούτοις διὰ τῶν κτηνῶν τοῦ πεδίου περιεῖληπται καὶ τὰ θηρία, ὡς ἐν τῇ γενέσει μεμαρτύκαμεν.

Ὁ κύριος ἡμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Ἐπρεπεν τὴν ἐπὶ ἀνασάσει τοῦ σωτῆρος λεγομένην ὠδὴν ὅμοιον ἔχειν τῇ ἀρχῇ τὸ τέλος· καὶ γὰρ ἀρχόμενος καὶ λήγων, τῇ αὐτῇ κέχρηται λέξει, διδάσκοντος τοῦ πνεύματος, τὴν ἀρχὴν τῷ τέλει καθ' ὑποκείμενον εἶναι· συνάδει τῷ, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ· καὶ τῷ πᾶσι ἡ γῇ προσκυνησάτωσάν σοι καὶ ψαλλάτωσάν σοι.

Εν πολλοῖς δὲ τῆς γραφῆς ἀορίστως εἴρηται· μὴ προσκειμένου δὲ τοῦ τίνος ὁ υἱὸς ὑπάρχει, φανερόν ὅτι ὁ σωτὴρ ἐστίν, δηλούμενος πολλὰ· οὕτως ὀνομαζόμενος· ἐν γούν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ ὁ Παῦλος «Χριστός,» εἶπεν, ὡς «υἱὸς ἐπὶ τὸν εἰκὼν αὐτοῦ, οὗ εἰκὼς ἐσμεν ἡμεῖς. » Καὶ πάλιν· ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν τούτων «ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ. » καὶ αὐτὸς δὲ ὁ σωτὴρ περὶ ἑαυτοῦ ἐν εὐαγγελίῳ· «ἐάν οὖν ὁ υἱὸς» ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ἐλεύθεροι ἔσεσθε. » Εὖ δὲ καὶ τὸ εἰς τέλος, ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τὴν προσκειμένην ἐπινίκιον ὠδὴν· τοῦ γὰρ τέλους ἐκείνου χάριν ἐπεδήμησεν ὁ σωτὴρ· περὶ οὗ ὁ πρόκριτος τῶν ἀποστόλων γράφει· «κομιζόμενοι τὸ τέλος» τῆς πίστεως σωτηρίαν ψυχῶν· περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζητήσαν καὶ ἐξηρεύνησαν προφῆται. » Καὶ μετ' ὀλίγα· «παραμυττούμενοι τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας. » Ἴσως Ἰουδαῖοι περὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ· ὄντος υἱοῦ τοῦ ψάλλοντος ἐροῦσιν τὴν ἐπιγραφὴν εἶναι, ἐλεγχομένοι ὡς οὐ καλῶς αὐτὴν ἐξειλήφασιν, ἅτε διὰ πάντων ἐσφαλμένοι τῷ μὴ ἐρευνᾶν τὰς γραφάς· τί γὰρ καὶ πειθανὸν εἰπεῖν ἔχουσιν εἰς τὸ περὶ τῶν κρυφίων; εἰ μὴ ἄρα περὶ τῶν κρύβδην γενομένων σκέψεων τοῦ Ἀβεσσαλώμ ἐροῦσιν τὰ ὑπὲρ τῶν κρυφίων κεῖσθαι· ἔχει δὲ πολλὴν εὐήθειαν τὸ λεγόμενον ὑπ' αὐτῶν.

Θεοδαρήτου ὁμοῦ Ὀριγένους καὶ Διδύμου· Τῶν τελείων ἴδιον τὸ πᾶσαν ἀνατιθέναι τῷ Θεῷ τὴν καρδίαν, καὶ πᾶσαν αὐτῷ καθιεροῦν τὴν διάνοιαν· «ἀγαπήσεις γάρ, φησὶ, κύριον τὸν» Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεως σου· ὁ δὲ μὴ οὕτω διακείμενος, οὐ δύναται εἰπεῖν ἀληθεύων, ἐξομολογήσομαί σοι, κύριε ἐν ὅλῃ καρδίᾳ μου· ὁ δὲ προφήτης πνευματικοῖς ὁφ-

v. 1.
A. f. 48. b.
B. f. 34. et part.
C ord.

v. 2.
A. f. 20.
B. f. 34.

Ψαλμοῖς, τὰ ἐσόμενα προειδώς, οὐκ ἐξομολογεῖται μόνον ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, ἀλλὰ καὶ διηγείται αὐτοῦ πάντα τὰ θαυμάσια, κοινωνοὺς τοὺς ἀκούοντας τῆς ὑμῳδίας ποιούμενος· ἀνατραπέντων γὰρ τῶν ἐχθρῶν μου ὀπίσω μου καὶ ἀπολομένων ἐκ προσώπου σου, τὰς σὰς ἁδῶν εὐεργεσίας διατελῶ· καὶ εὐφραίνόμενος ἐν σοὶ τῷ Θεῷ μου, ἔχων χαρὰν τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος· καὶ ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου ὑψηλῶς καὶ ἐπηρμένως θεωρήσας ὃ διηγοῦμαι θαυμάσιά σου· ταῦτα δὲ ὁ προφήτης ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπείας διεξέρχεται φύσεως, ἅτε δὴ τοῦ ἀλάσφορος ἀπαλλαγείσης, καὶ τὴν ἀλευθερίαν διὰ τῆς θείας φύσεως δεξαμένης· οὐ γὰρ ὡς τινες ὑπέλαβον ἐξ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος εὗτος εἴρηται ὁ ψαλμὸς, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς εὐεργέτην ὑπὸ τῶν εὐ πεπονθότων, ὡς αὐτὰ διδάξει τὰ ῥήματα « ὅτι ἐποίησας τὴν κρί- » σιν μου καὶ τὴν δίκην μου· » τίνα τρόπον; « ἐκάτισας ἐπὶ θρόνου ὁ κρίνων δικαιοσύνην· » καὶ ψῆφον ὁποίαν ἐξήνεγκεν; « ἐπετίμησας ἔθ- » νεσιν, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής· τὸ ὄνομα αὐ- » τοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰ- » ὶνα τοῦ αἰῶνος. » Οὐ γὰρ ἠνέσχευ, φησὶν, ἐπὶ πλείστον περιιδεῖν τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν ὑπὸ τοῦ πικροῦ τυράννου δουλουμένην κακῶς· ἀλλ' οἶόν τις δικαστὴς ἐπὶ θρόνῳ· τινὸς ὑψηλοῦ καὶ φοβεροῦ βήματος προκαθίσας τοιαύτην αὐτῷ τιμωρίαν ἐπὶνεγκεας· ὥστε λήθῃ παντελεῖ τούτου παραδοθῆναι τὴν μνήμην. Τὸ δὲ ἐπετίμησας ἔθνεσιν, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής, ταύτην ἔχει τὴν διάνοιαν· διὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν μετ' ἐκείνους τῶν τῆς ἀληθείας κηρύκων, προσένεγκεν τοῖς ἔθνεσιν τὰ θεῖα διδάγματα· ἐκείνων δὲ δεξαμένων, καὶ τῆς πλάνης ἀπαλλαγέντων, ἀπώλετο ἀσεβής, τοὺς ἀπατωμένους καὶ προσκυνούντας οὐκ ἔχων· οὕτως Βαρνάβας καὶ Παῦλος θῦσαι πειραθεῖσι Λυκάοισιν ἐπετίμησαν βεῶντες· « τί » ποιεῖτε, ἄνδρες; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ὑμῖν ἐσμεν » ἀνθρώποι, ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων πρὸς τὸν » Θεὸν ὑμᾶς ἐπιστρέφοντες· » Οὕτω Γαλάταις ὁ μακάριος ἐπετίμησεν Παῦλος βεῶν· « ὅτι ἀνέλεται Γα- » λатаι, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανεν, οἷς κατ' ὀφθαλμοῦς » Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη ἐσαυρωμένος; Οὐ- » τω Κορινθίαις· » ὅλως ἀκούεται ἐν ὑμῖν περνεῖα, ἥτις οὐδὲ ἐν ταῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται; Ἐπετίμησας τοῖνυν ἔθνεσιν, καὶ ἀπώλετο ὁ ἀσεβής, τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξήλειψας εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ἐσβέσθησαν γὰρ παντελεῖς αἱ τελεταί, καὶ λίθῃ παντελεῖ παρεδόθησαν ὡς μηδὲν τῶν νῦν ἀνθρώπων εἰδέναι καὶ τῆς ἀσεβείας μυστήρια.

tem spiritalibus oculis futura praevidens, non confitetur solum toto corde, sed etiam enarrat illius mirabilia omnia, participes hymnodiae faciens auditores omnes. Nam post me profligatis inimicis cunctis, et coram me pereuntibus, tua pergam beneficia canere: atque in te laetabor Deo meo, fructum spiritus habens gaudium: psallamque nomini tuo sublimiter elata voce, tua quae concelebro mirabilia demirans. Haec propheta pro humana eloquitur natura, quae et ex malo daemone erepta est, et libertatem a divina natura accepit. Non enim, ut nonnulli existimarunt, ab ipso Salvatore psalmus hic recitatur, sed potius ad eum dicitur ab his qui beneficio usi sunt, ut ipsa verba demonstrant: « quia fecisti iudicium » meum et causam meam » Quonam modo? « sedisti super thronum qui iudicas iustitiam. » Quamnam vero sententiam intulit? « incre- » pasti gentes, et periit impius; nomen eius » delevisti in aeternum. » Non enim passus es, inquit, diutius negligere humanam naturam, ab acerbo tyranno malo servitio oppressam; sed iudicis instar celso in throno tremendoque tribunali sedens, hanc ei poenam decrevisti, ut ipsius memoria sempiternae oblivioni tradatur. Iam verba « increpasti gen- » tes, et periit impius » hanc habent significationem, nempe per sacros apostolos, et illorum successores veritatis praecones, obtulit gentibus divinas doctrinas; quibus has recipientibus, et ab errore discedentibus, periit impius, nullos iam errore deceptos et adoratores habens. Sic Barnabas atque Paulus ad Lyaonas sibi sacrificare volentes cum increpatione inelamarunt: quid agitis, o viri? Nos quoque vestri similes sumus mortales homines, et ab his vanitatibus ad Deum vos convertimus. Ita Galatas beatus increpuit Paulus clamans: « o insensati Galatae, quis vos » fascinavit, quibus ante oculos Iesus Chri- » stus praescriptus fuit crucifixus? » Sic Corinthiis: « omnino auditur inter vos forni- » catio, quae ne inter gentes quidem no- » minatur. » Increpasti igitur gentes, et periit impius; nomen eius delevisti in aeternum, et in saeculum saeculi. » Abolitae omnino sunt initiationes illae, et perpetuae oblivioni traditae; ita ut iam nemo impietatis mysteria nunc cognoscat.

Sessio huiusmodi eum iudicem esse significat, non autem supra cathedram aliquam sedentem. Et videsis utrum adhuc dicere liceat: increpitis gentibus, irreligiosos illarum mores perire, ita ut iam nullatenus supersint. Hoc autem eveniet, cum illud antea dictum complebitur: via impiorum peribit.

Origenis et Didymi. Verbum increpasti, emendationem denotat, quod constat ex verbis argue, increpa, commune. Videlicet utilitatis causa increpationem fieri apparet.

Frameae inimici fortasse sunt haereticae doctrinae, et nequitiae singulae, quae defecerunt, ita ut iam non possint civitates quas occupabant tueri, quae et ipsae destruuntur. Sunt autem turbarum instar civitates impie constitutae et administratae. Nam de illarum fundatore scriptum est: « qui aedificat urbes » in sanguinibus, qui exstruxit civitates in nequitiiis. Nam materia illarum iniquitates, et effusio sanguinis scandalizantium est. » Has destruxit adventu suo Salvator, inimicum profligans qui urbes tyrannice retinere volebat, quas se possidere putabat. Iam qui praeclarum hoc facinus sublimi oculo spectant, victori plaudentes, una veluti voce, gratiarum actionem concinunt, ita exordientes: « domine » Deus, laudabo te, celebrabo nomen tuum, » quia mirabilia opera fecisti, consilium antiquum verum. Ita Domine! quoniam civitates foveam effecisti, urbes impiorum in aeternum non aedificabuntur. » Et videsis num irreparabilis Hierosolymorum ruina denotetur, postquam Salvator ibi fuit crucifixus, et cives illi deinceps impiorum in numero habiti propter Domini caedem.—Cum sonitu, id est non sine militari clamore vincentibus. « Paravit in iudicio thronum suum: et ipse » iudicabit orbem terrae in aequitate: iudicabit populos in iustitia. » Admonent haec ut a malitia atque impietate recedamus, et virtutem pietatemque sequamur. Nam quis cordatus, si modo his credat, non extimescet ne in manus incidat iuste recteque iudicantis propter suos vituperabiles actus et impias cogitationes? Etenim tali sub iudice damnationem non vitabit.

Rem hanc demonstrat, quod ab ipso Deo dictum est: « tempore acceptabili exaudivi te.

Ἡ ταύτη καίσις κριτὴν αὐτὸν σημαίνει, ἀλλ' οὐ τὸ ἐπὶ τινος καθέδρας ἰδρύσθαι· ἐπίστησεν, εἰ χώραν ἔχει ἔτι εἰπεῖν· ἐπιτιμηθέντων τῶν ἔθνων, ἀπόλλυσθαι ἀσεβῆ τὸν ἄπειρον τρόπον αὐτῶν, ὥστε μηκέτι χρηματίζειν αὐτούς· συμβησεται δὲ τοῦτο, πληρουμένου τοῦ πρώτου εἰρημένου ἔχοντος οὕτως ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπωλείται.

Ὁριγένους καὶ Διδύμου. Τὸ ἐπιτίμησας, διόρθωσιν σημαίνει· ὅπερ δῆλον ἐκ τοῦ ἐλεγξεν, ἐπιτίμησεν, παρακάλεσον· δηλοῦται γὰρ ὅτι ἐπ' ὠφελείᾳ ἐστὶν ἡ ἐπιτιμία.

Ῥερφαῖαι δὲ τοῦ ἐχθροῦ εἶεν ἂν ἴσως αἱ αἰρετικαὶ διδασκαλίαι, καὶ αἱ κατ' εἶδος κακαί, αἱ τινες ἐξέλιπον, ὥς μηκέτι δύνασθαι ὑπεραγωνίζεσθαι ὧν εἶχον πόλεων, καὶ αὐταὶ κατὰ δόξαν ἀθροίσματα δὲ αἱ πόλεις παρανόμως συστάσαι καὶ διοικούμεναι· γέγραπται γὰρ περὶ τοῦ ἰδρυσαμένου αὐτῆς ὡς « εἴη οἰκοδομῶν πόλεις » ἐν αἵμασιν, καὶ ἐταιμάζων πόλεις ἐν ἀδικίαις· » ἡ γὰρ ὕλη αὐτῶν ἀδικήματα, καὶ ἐκχυσις αἱμάτων τῶν σκανδαλιζομένων ἐστίν. » Ταύτας καθαιρεῖ ἐπιδημήσας ὁ σωτὴρ, καθελὼν τὸν ἐχθρὸν τυραννικῶς κρατεῖν θέλοντα, ὧν ἅετο ἐσχηκέναι πόλεων· οἱ ταύτην τὴν ἀνδραγαθίαν ὁμματα· δειρὴ θεασάμενοι εὐφημοῦντες τὸν ἀριστέα φασίν, ὡς ἐκ μιᾶς φωνῆς τὴν χαριστήριον προσφέροντες φωνὴν, ἀρχόμενοι ὧδε· « Κύριε ὁ θεός » μου διζάσω σε, ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου· ὅτι » ἐποίησας θαυμαστὰ πρᾶγματα, βουλὴν ἀρχαίαν » ἀληθινήν· γένοιτο κύριε, ὅτι ἔδικας πόλεις » εἰς χάμα, πόλεις τῶν ἀσεβῶν εἰς τὸν αἰῶνα » οὐ μὴ οἰκοδομηθῇ. » Ἐπίστησεν εἰ σημαίνει τὸ ἀνέγερτον πῶμα τῆς Ἱερουσαλὴμ, τοῦ σωτῆρος ἐν αὐτῇ σταυρωθέντος, τῶν πολιτῶν αὐτῆς ὄντων λοιπὸν ἀσεβῶν διὰ τὴν κυριακτονίαν.— Τὸ μετ' ἤχους, ἀντὶ τοῦ, οὐ σὺν ἐρημίᾳ ἀλλαγματῶν νικησάντων τὸ κατόρθωμα ὑπῆρκεται. « Ἡτοίμασεν ἐν κρίσει τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κρίνει τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ· κρίνει λαοὺς ἐν εὐθύτητι. » Προτρέπει τὰ προκείμενα ἀναχωρῆσαι μὲν κακίας καὶ δισσεβείας, προσελθεῖν δὲ ἀρετῇ καὶ εὐσεβείᾳ· τίς γὰρ νοῦν ἔχων, πιστεύσας τῇς οὕτως εἰρημένοις, οὐ φοβηθήσεται μὴ ὑποπέσῃ τῷ κρίνοντι ἐν δικαιοσύνῃ καὶ εὐθύτητι, διὰ πράξεις ψεκτάς καὶ φρόνημα ἀσεβές; οὕτω γὰρ κρίνοντος αὐτοῦ, ἀναπόδραστον τὸ κρίμα ἐστί.

Τούτου δηλωτικὸν τὸ ἐκ προσώπου λεχθὲν τοῦ θεοῦ· « καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου. Καὶ τὸ ἐν

Λ. f. 50.

Y. 7.
A. f. 10. b.
B. f. 35. b.

v. 10.

Y. 10.
A. f. 51.
B. f. 36.

ἐκατοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ οὕτω ἔχον· « σὺ ἀνα-
στὰς οἰκτειρήσεις τὴν Σιών, ὅτι καιρὸς τοῦ οἰκ-
» τειρῆσαι αὐτήν, ὅτι ἦκει καιρὸς.

V. 11. Καὶ ἐλπίσάτωσαν ἐπὶ σὲ οἱ γινώσκοντες τὸ
ὄνομά σου· ὅτι οὐκ ἐγκατέλιπες τοὺς ἐκζητοῦν-
τάς σε, κύριε· πάσης ἀνθρωπίνης πεποιθήσεως
ἀνωτέρω χωρήσαντες· γινώσιν γὰρ τοῦ ὀνόματός
σου ἔχοντες ἀσφαλῆ καὶ τελείαν, ἐπ' οὐδενὶ ἐκεί-
νων ἐλπίσουσιν· ζητοῦσι δὲ θεὸν οἱ πάντα παρ'
αὐτοῦ θέλοντες ὑπαρχθῆναι ἃ ἐξ ἑαυτῶν ἔχειν
οὐχ οἰοί τε εἶσιν· ὅθεν οὐκ ἐγκαταλείπονται ὑπ'
αὐτοῦ· ὁσῶς καὶ φρονίμως καὶ ταύτης τῆς λέ-
ξεως ἀκοῦσαι προσήκει· εἰ γὰρ νομίσοι τις μὴ
ἐγκαταλείπεσθαι ὑπὸ θεοῦ τὸν ἐν τοῖς βιωτι-
καῖς εὐδοκούμενον, σφάλλεται· πολλοὶ γὰρ ἄσε-
βεῖς διάγουσιν οὕτως· ἐπεὶ ὦρα λέγειν τὸν Ἀβελ
ἐγκαταλείφθαι, ἀνῆρέθῃ γὰρ· ἀλλὰ καὶ τοὺς
προφῆτας καὶ ἀποστόλους· ἐθλίβησαν γὰρ διη-
νεκῶς, καὶ τέλος ἀνῆρέθησαν ὑπὸ ἀνθρώπων οἱ
πλεῖστοι αὐτῶν· οὕτω διαστολῆς γεγενημένης,
φαιμέν μὴ ἐγκαταλείφθαι τὸν μέχρις ἐσχάτης
ἀναπνεύσεως περιεχόμενον ὑπὸ θεοῦ, καὶ μυριάκις
ὑπ' ἐχθρῶν πάθῃ· τοῦτο γὰρ ἀληθῶς τὸ μὴ ἐγ-
καταλείφθῃναι ὑπὸ κυρίου ἐστίν· παρίσταται ὁ
τρόπος ὡς δεῖ ζητεῖν τὸν θεόν, ἐκ τῶν ἐν τῇ
σοφίᾳ οὕτως ἔχόντων· « φρονήσατε περὶ τοῦ κυ-
» ρίου ἐν ἀγαθότητι, καὶ ἐν ἀπλότητι καρδίας
» ζητήσατε αὐτόν· ὅτι εὐρίσκεται τοῖς μὴ πει-
» ράζουσιν αὐτόν, ἐμφανίζεται δὲ τοῖς μὴ ἀπι-
» στοῦσιν αὐτῷ. »

V. 12.
A. f. 52.
B. f. 36.

Ἦμνον εἰπεῖν προτάττεται οἱ πνεύματι καὶ
νοῖ τὸ ψάλλειν ἐσχηκότες· ψάλλουσιν δὲ οὕτοι,
εὐσεβεῖ νοήσει καὶ ἐπιπνεΐᾳ τοῦ πνεύματος· προ-
τάττεται γὰρ ἄδειν καὶ ψάλλειν τῇ καρδίᾳ,
οἱ οὕτω ψάλλοντες τῷ κατοικοῦντι ἐν τῇ Σιών
κυρίῳ κατ' ὑφήγησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ
ἐτέραν πρόσταξιν δέχονται πρὸς αὐτοῦ, ἐν τῷ
ἀναγγεῖλαι ἐν ταῖς ἔθνεσιν τὰ ἐπιτηδεύματα αὐ-
τοῦ· ταῦτα δὲ ἐστίν, ὅσα θαυμασίως ἐπέειπεν
ἐπιδημήσας νοητὰ τε καὶ αἰσθητά. Ῥηθεῖν δ' ἂν
ἢ δευτέρα πρόσταξις μάλιστα τοῖς ἀποστόλοις
V. 13. πεμφθεῖσιν μαθητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ὅτι
ἐκζητῶν τὰ αἵματα αὐτῶν ἐμνήσθη τῶν ἀναιρε-
θέντων ὑπὸ τῶν πεπωρωμένων βελῶν τοῦ πονη-
ροῦ· τούτοις, φησὶν, ἐπιφέρεται τὸ, οὐκ ἐπ' ἐλά-
ξετο τῆς κραυγῆς τῶν πενήτων· περὶ οὗ ἐπαπο-
ρήσει τις λέγων· πῶς ἐκραζον πρὸς θεόν οἱ ἀπὸ
ἐθνῶν πένητες ὄντες, καὶ τοὶ ἀναιρεθέντες ὑπὸ
τῆς κατεχούσης πολυθεοῦ ἀπάτης καὶ τῶν ἐνερ-
γούντων αὐτὴν ἀσράτων ἐχθρῶν; πρὸς ὃ λεκτέον,

Item quod in nonagesimo primo psalmo ita se
habet: » tu consurgens misereberis Sionis, quia
tempus miserendi eius, quia venit tempus.

« Et sperent in te qui agnoscunt nomen
» tuum. Quia non dereliquisti quaerentes te,
» Domine. » Videlicet humanae spei cuilibet
superiores effecti. Nam cognitionem nominis
tui perfectam habentes, nulli alteri rei confi-
dunt. Deum autem quaerunt illi, qui omnia
ab eo sibi fieri volunt, quae ipsi viribus pro-
priis comparare nequeunt. Quamobrem ab illo
non derelinquuntur: quod verbum pie atque
prudenter intelligendum est: nam si quis pu-
tet non derelinqui a Deo hominem, qui mun-
danis in rebus prospere agat, fallitur. Etenim
complures impii ita se habent. Secus, Abelem
fuisse derelictum dici oporteret, qui interfe-
ctus fuit: quin etiam prophetas atque apo-
stolos; namque et hi perpetuo ad afflicti fuerunt,
tandemque ab hominibus plurimi eorum inter-
empti. Hac ergo facta distinctione, dicimus
non derelinqui illum qui usque ad extremum
spiritum cum Deo est, etiamsi innumera ab
inimicis patiat. Id enim recte dicitur,
non derelinqui a Deo. Iam qua ratione quae-
rendus sit Deus, cognoscitur ex iis qui ita sa-
pienter se gerunt: « sentite de Deo cum boni-
» tate, et cum simplicitate cordis quaerite il-
» lum: quia invenitur ab iis qui non tentant
» illum, et apparet iis qui ei non discredunt.

Hymnum dicere iubentur, qui spiritu ac men-
te psallere solent: namque hi demum pio in-
tellectu, ac Spiritus instinctu psallunt. Nam
iubentur canere atque psallere corde, qui ita
habitanti Sionem Domino psallunt, Spiritu san-
cto chorum ducente. Aliud insuper mandatum
ab eo accipiunt, nempe ut inter gentes annun-
tiant studia eius: illa scilicet quae mirabili-
ter in adventu suo fecit tum intellectualia tum
sensibilia. Porro alterum hoc mandatum apo-
stolis praecipue dari credendum est ad omnes
gentes docendas missis. Et quia requirens san-
guinem eorum, recordatus est interfectorum ab
ignitis diaboli telis; his subiungitur: non est
oblitus clamorem pauperum. Quo in loco am-
biget aliquis, dicens: quomodo clamaverunt
ad Deum ethnici, qui pauperum nomine vo-
citantur, etsi polytheismi errore suffocati erant,
et ab illius sectatoribus inimicis invisibilibus?
Cui respondendum est, operibus illos clamorem

emittere, velut Abelis sanguis clamat ad Deum: et sicut operariorum merces negata: « ecce » enim, inquit, merces metentium agros vestros, quam non solvistis, clamat. » Clamor nimirum erat negatae mercedis, quae non apud operarium erat, sed apud agri demessi possessorem. Alium quoque loci sensum dicamus. Haud prorsus ethnici, quorum sanguinis recordatus est, pauperes illi sunt quorum clamorem non est oblitus benefactor Deus: namque hi panperes fortasse sunt prophetae illi, qui de ethnicis vaticinia ediderunt; quorum alius dixit: ad te gentes venient ab extremis terrae. Alius vero: omnes gentes, quascumque fecisti, venient et adorabunt coram te. Pauperes vero heic dicuntur, quia multa divinae opum parte destituebantur ac divinae scientiae. Illatenus enim, ex parte tantum prophetabant.

In infernis partibus mors illa est, de qua scriptum est: devoravit mors praevalens. Inimici dant operam ut illic sint quoscumque ipsi humiliaverint vel afflictione vel peccato. Extra huiusmodi mortem ac depressionem misericordia Dei fieri possumus. Nam qui adhuc in hoc mortis genere est, et in mundi passionibus, atque animi depressione, si malorum suorum sensum perceperit, et divinae bonitatis notionem, precantis more dicet: miserere mei, et vide humilitatem meam, quam ab inimicis meis patior. Hi enim me humiliaverunt inferne trabentes. Tu vero solus ob substantialem tuam bonitatem me de portis mortis potes exaltare.

Origenis et Didymi. Portae mortis, mortalia peccata, de quibus ille exaltatur qui peccatum ne cogitatione quidem admisit; qui et solus potest laudes omnes Domini annuntiare.

Filias Sionis intellige homines illius incolae. Aequae ac cum dicuntur alii filii lucis et pacis et sapientiae. Portae filiae Sionis, contrariae portis mortis, actus sunt laudabiles, et secundum virtutem sapientiamque Dei peractae meditationes.

Quoniam virtus appellatur incorruptio illo loco: gratia sit cum diligentibus dominum nostrum Iesum Christum in incorruptione; illa quae prorsus contraria est nequitia, corruptela et corruptio consentaneae nominabitur. Porro

πραγματικῶς αὐτοὺς τὴν κραυγὴν ἀναφέρειν, ὡς τοῦ Ἀβελ τὸ αἷμα βοᾷ πρὸς τὸν Θεόν· καὶ ὁ μισθὸς ὁ ἀποσπερθεὶς τῶν ἐργατῶν. « ἰδοὺ γάρ, » φησιν, ὁ μισθὸς τῶν ἀμνησάντων τὰς χάρας » ὑμῶν κράζει ὁ ἀποσπερθεὶς ἀφ' ὑμῶν. » κραυγὴ γὰρ ἡ τοῦ ἀποσπερθεμένου μισθοῦ, τῷ μὴ εἶναι παρὰ τῷ ἐργασαμένῳ, ἀλλὰ τῷ κτήτορι τῆς χάρας τῆς ἀμνηθείσης· ῥηθεῖν δὲ καὶ ἑτέρα διάνοια· οὐ πάντως οἱ αὐτοὶ τῶν ἀπὸ ἔθνῶν ὧν ἐμνήσθη τὰ αἵματα, οἱ πένητές εἰσιν, ὧν τῆς φωνῆς οὐκ ἐπελάβετο ὁ εὐεργέτης· δύνανται γὰρ οὗτοι εἶναι οἱ περὶ ἐθνῶν προφητικῶς προαναφωνήσαντες· ὧν ὁ μὲν εἶπεν· πρὸς σε ἔθνη ἤξουσιν ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς· ὁ δὲ, πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἐποίησας ἤξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου· πένητες δὲ καὶ ἐν ταύταις εἴρηνται, οἱ πολὺ τοῦ πλούτου τῆς θεότητος ἀπολειπόμενοι, ἢ καὶ τῆς θείας γνώσεως· τῶς γὰρ ἐκ μέρους προσφίτευσιν.

Κάτω που τυγχάνοντος τοῦ θανάτου ἐκείνου, περὶ οὗ γέγραπται, κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχυρὰς· οἱ ἐχθροὶ ποιῶσιν ἐν αὐτῷ γενέσθαι τοὺς ὑπ' αὐτῶν ταπεινουμένους, ἥτοι διὰ κακώσεως ἢ τοῦ ἁμαρτάνειν· τούτου τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ ταπεινώσεως, δύνατον ἐκτός γενέσθαι ἐλέῃ Θεοῦ· ὁ γὰρ ἔτι περὶ τὰ τῆδε ἔχων, καὶ προσπάσχων τῇ κτίσει, ἐν ταπεινώσει τυγχάνων, εἰ λάβοι αἴσθησιν τῶν οἰκείων κακῶν, καὶ γνώσιν τῆς τοῦ Θεοῦ αγαθότητος, εὐχῆς τρόπῳ ἔρει· ἐλέησόν με, καὶ ἴδε τὴν ταπεινώσιν μου ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου γεγενημένην· αὐτοὶ γὰρ ἐταπεινώσαν κατελκυσάντές με· σὺ δὲ μόνος δύνασαι δι' αγαθότητα, οὐσιωδῶς προσοῦσαν ὑψώσθαι με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου.

Ὡριγένους καὶ Διδύμου. Πύλαι δὲ τοῦ θανάτου αἱ πρὸς θάνατον ἁμαρτίαι, ἀφ' ὧν ὑψῶνται ὁ μὴ δὲ λογισάμενος αὐτὰς ἁμαρτεῖν· ὃς καὶ μόνος δύναται ἐξαγγεῖλαι πάσας τὰς αἰνέσεις τοῦ κυρίου.

Θυγατέρας τῆς Σιών ἀκούθει* τοὺς μετέχοντας ταύτης καταλλήλως, τῇ λέγεσθαι τίνος υἱὸς φριτὸς καὶ εἰρήνης καὶ σοφίας· πύλαι τῆς θυγατρὸς τῆς Σιών ἀπεναντίως ταῖς πύλαις τοῦ θανάτου ἔχουσιν, πράξεις εἰσὶν ἐπαινεταί, ἐπιτελεσθεῖσαι κατ' ἀρετὴν καὶ σοφίαν Θεοῦ θεωρίαι.

Τῆς ἀρετῆς ἀφθαρσίας λεγομένης, ἐν τῷ, ἢ χάρις μετὰ τῶν ἀγαθῶν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ, ἢ ἀπεναντίως ἔχουσα κακία, διαφθορά καὶ φθορά ἀκολούθως κληθῆσεται· παρίσταται τὸ φθορὰν τὴν κακίαν λεγε-

v. 16.
A. f. 33.
B. f. 36.

B. Ibid.

* ita cod.
v. 16.
B. f. 37.

v. 16.
A. f. 33 b.
B. f. 37.

σθαι, ἐκ τοῦ « εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ φθεί-
 » ρει· καὶ ἐκ τοῦ ἐν τῷ προφήτῃ λεγομένου πρὸς
 τοὺς φαύλους. « ἔνεκεν ἀφθαρσίας διεφθέρητε
 » φθορᾷ » σύμφωνον τούτοις καὶ τὸ, τῇ διαφθο-
 ρᾷ σου Ἰσραὴλ τίς βοηθήσει; ἢ οὕτω λεγομένη
 διαφθορὰ ἐν τῷ πράττεισθαι τὸ εἶναι ἔχουσα,
 πεπεισθαι ὑπὸ τῶν ἐχόντων αὐτὴν ἐπαγγέλλε-
 ται· φησὶν ὁ λόγος ἐμπεσπῆχθαι τὰ ἔθνη ἐν ᾗ
 ἐπίησαν διαφθορᾷ· οὐ γὰρ ἄλλος τῇ ἄλλου ἀσε-
 βείᾳ καὶ ἁμαρτίᾳ ἐνέχεται. ἕκαστος γὰρ τῇ ἑαυ-
 τοῦ ἁμαρτίᾳ ἀποθανεῖται· εἴτ' ἐπεὶ οἱ κακοὶ πρό-
 τερον ἑαυτοὺς βλάβαντες, καὶ ἑτέροισιν εἰς τὴν
 αὐτὴν βλάβην δι' ἀπάτης ἄγειν πειρῶνται, σκευ-
 ᾶζουσιν κεκρυμμένως παγίδας ἐν ταῖς δουλείαις
 φρονήμασιν καὶ λόγοις αὐτῶν, ἐπὶ τῷ ἀγρεύσει
 τὸν ἀποροράτως ἔχοντα· αὐτῇ δὲ τῇ παγίδι ἢ
 ἐκρυψαν τιμωρεῦνται· δίκας γὰρ διδόναι καὶ δι'
 οὗς ἠπάτησαν· γίνεται δὲ τὸ παθεῖν οὕτως, δια-
 κρίσει τοῦ προνοουμένου θεοῦ· πῶς γὰρ οὐ κρίμα
 αὐτοῦ, τὸ ἐν ταῖς ἔργοις αὐτοῦ συλλαμβάνεσθαι
 τὸν ἁμαρτωλὸν, ἔχοντα τὴν πρόφασιν τοῦ κα-
 ταδικάζεσθαι ἐξ ὧν ἔδρασεν πονηρῶς; τούτῳ συν-
 ἴδει τὸ ὀλίγω πρότερον λεχθὲν, ἔχον ὥδε· ὁ
 ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον, ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν.

Περὶ τοῦ διαψάλματος εἰρηκότες ἦδη, περὶ
 τῆς τοῦ διαψάλματος ὥδης νυνὶ λεκτέον· ἀρξα-
 μένου τοῦ προκειμένου ψαλμοῦ ἀπὸ τοῦ ἐξομολο-
 γήσομαί σοι κῆριε, παρέτεινεν ἡ ἀπαγγελία,
 ἕως τοῦ συνελήφθαι ὁ ἁμαρτωλὸς· μεθ' ἧν λέξιν
 ὥδης ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ ἀποστροφῆτως, ἀνό-
 λουθεν τῷ διαψάλματι συμπλέξαι τῆς ὥδης τὸ
 ὄνομα· εἰ γὰρ ὁλος ὁ ψαλμὸς ὥδῃ εἴρηται τρό-
 πῳ καὶ δυνάμει, καὶ πρὸ αὐτοῦ πάντως ἐτάτ-
 τετο ἡ ὥδης προσηγορία, ὥς ἐπὶ πλείονων ψαλ-
 μῶν ἀποδείκνυται· τῷ δὲ μὴ οὕτως ἔχειν, ἀρ-
 χὴν δὲ λαμβάνειν μετὰ τὸ διάψαλμα τὸ ῥῆμα,
 εἰκότως ὥδῃ διαψάλματος μετὰξὺ τίθεται· δειχ-
 θήσεται ὡς ὥδης διάνοιαν ἔχει τὰ ἐξῆς, τῶν
 λέξεων αὐτῶν ἐκτεθεισῶν « ἀποστραφῆτωσαν οἱ
 » ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ἄδην, πάντα τὰ ἔθνη τὰ
 » ἐπιλανθανόμενα τοῦ θεοῦ· ὅτι οὐκ εἰς τέλος
 » ἐπιλησθήσεται ὁ πτωχός· ἡ ὑπομονὴ τῶν πε-
 νήτων οὐκ ἀπολείπεται εἰς τέλος.

Ἀποστραφῆτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ, οἱ πολεμίων
 δίκην ἐπιτηδύμενοι, εἰς τὸν ἄδην· ἐρμηνεύων δέ
 τινες οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐπήγαγεν ὡς τὰ ἐπιλανθα-
 νόμενα ἔθνη οὐκ ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ
 ἀσάρκευς δυνάμεις ἐκλαβεῖν δεῖ· εἰ γὰρ μὴ ση-
 μαίνει οὐσίαν ἀλλὰ ποιὸν ἢ ἁμαρτωλὸς φωνή,
 παρωνυμία οὖσα ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, οὕτως ὄνο-

nequitiam corruptionis nomine indigitari, vel
 hinc constat: si quis templum Dei corruperit.
 Item ex propheta improbis dicente: «propter
 incorruptionem corrupti estis corruptione.
 Consonat etiam illud: corruptioni tuae, o Is-
 rahel, quis auxiliabitur? Vel corruptio sic ab
 opere dicta, ab eius auctoribus creata dicitur.
 Haec dicuntur infixae gentes in corruptione
 quam fecerunt. Non enim quisquam alterius
 impietate et peccato tenetur; nam unusquisque
 in proprio peccato morietur. Deinde quia im-
 probi sibi ipsis prius nocentes, deinde alios in
 idem damnum fraudulentè nituntur impellere;
 ideo struunt clam laqueos dolosis consiliis suis
 atque sermonibus, ut improvidum quemque
 capiant. Sed ipsomet, quem absconderant, la-
 queo puniuntur: nam eos ipsos, quos decepe-
 runt, vindices habent. Haec vero punitio, pro-
 vidi Dei iudicio fit. Quid ni enim Dei iudicium
 sit, propriis operibus peccatorem compre-
 hendi, quandoquidem causam suae damnatio-
 nis habet, ex iis quae improbe egit. Conso-
 nat quod paulo ante dictum est: « qui fo-
 » veam effodit proximo suo, incidet in illam.»

Quum de diapsalmate iam dixerimus, nunc
 de diapsalmatis cantico dicendum est. Quum
 praesens psalmus inceperit a verbis confite-
 bor tibi Domine, pergit oratio usque ad com-
 prehensus est peccator. Post quam dictio-
 nem, cantico incipiente a verbo avertantur,
 consentaneum est copulare diapsalmati no-
 men cantici. Nam si totus psalmus canticum
 diceretur tenore proprio ac vi, utique ei can-
 tici appellatio praeposita fuisset, ut in com-
 pluribus psalmis fit. Sed cum aliter res se ha-
 beat, et post diapsalma revera canticum inci-
 piat, merito interponitur titulus canticum dia-
 psalmatis. Constat autem, sequentia habere
 psalmi sensum, his prolatis verbis: «avertan-
 » tur peccatores in infernum, omnes gentes
 » quae obliviscuntur Deum: quoniam non in
 » finem oblivio erit pauperis: patientia pau-
 » perum non peribit in finem.»

Avertantur peccatores, hostium instar mo-
 lesti, in infernam. Tum explanans quinam
 sint peccatores, pergit ita loqui, ut gentes
 quae obliviscuntur, non homines tantummodo
 sed immateriales quoque potestates intelligere
 oporteat. Nam si non significat substantiam
 sed qualitatem vox peccator, quod nomen a

peccato deducitur, pari modo gentes quoque denominari putabis: et veluti qui nondum in caelis localiter est, quia adhuc in tellure ambulat, attamen conversatione ac mente illic esse potest; ita qui nondum in infernis locis consistit, potest signa gestare mortis atque peccati, quasi iam in inferis habitet, etsi adhuc in corpore vivit. Porro dicitur pauper, tum qui peccato miser est, tum etiam modestus et humilis, et qui aliquid accipere a Deo indiget. Et quidem omnis homo natus ita se habet. Iam qualibet ex his ratione dictus pauper, a Dei memoria non excidit, quamvis ob causam aliquam utilem videatur interdum traditus oblivioni; quae tamen perpetua non est. Quid autem intersit inter pauperem et inopem, infra dicemus, ubi occasio de his loqui tulerit.

Tu es Domine, qui tumidos ac ferocientes a vituperabili celsitudine facis excidere, ac superbis resistis: ne itaque roborentur hi, sed abs te iudicentur: hinc enim ipsis summa utilitas accidet. Possumus etiam interpretari verba ne confortetur homo, quasi de diabolo dicta; qui in zizaniorum parabola inimicus homo dicitur. Quin etiam in prophetia: hic est homo exasperans terram. Et quoniam homo huiusmodi validus erat ante Salvatoris adventum, aiebatque: mundum universum manu instar nidi capiam, et tamquam derelicta ova tollam: non est qui effugiat aut resistat mihi; non ferens hominum genus superbos illius sermones, precem Servatori extollit dicens: exsurge Domine, veni ad nos, ne diutius hic qui superbit adversus nos homo praevaleat. Porro hominis nomine dicitur diabolus, non quod mortale logicum sit animal, sed quia aequae ac homines a divina conditione excidit: quibus Deus, ego dixi inquit vos dii estis et filii Excelsi omnes: vos vero tamquam homines morimini.

Utique diabolus istiusmodi eligit, qui mendacibus verbis divites esse videntur, cum quibus sedet occultus, latere volens, ut interficiat innocentem, ipsum ardentibus suis sagittis trahens: letiferae enim sunt, utpote quae a vita proba avellunt. Posset etiam illud, in occultis, cum praecedente et sequente sententia coniungi. Verumtamen non potest sagittis suis conficere illum, qui indutus est armatura Dei. Unde

μαρξέν, καταλλήλως τούτοις καὶ τὰ ἔθνη ἐκλήφη· ὥσπερ δὲ οὐκ ὧν τις ἐν οὐρανῷ τοσικῶς, ἐτι ἐπὶ γῆς περιπατῶν, δύναται ἐκεῖ πολεμεῖν καὶ νοήσει τυγχάνειν, εὖτω μὴ διατρίβων τις ἐν ἀθῇ τοπικῶς, δύναται σημεῖα φέρειν νεκρότητος, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀμαρτάνειν, ὡς εἰκεῖν αὐτὸν τὸν ἄθῃν ᾤδη, καὶ ταῖς ὄντα ἐν τῇ μετὰ σῶματος ζωῇ· πτωχὸς δὲ λέγεται καὶ ὁ πτωχεύων δι' ἀμαρτίαν, καὶ ὁ μέτριος καὶ ἄτυφος, καὶ ὁ χρήζων θεῶσθαι παρὰ θεοῦ· ἕκαστος δὲ γενητός ἐστι ταιῦτος· κατὰ πάντας τούτους τοὺς τρόπους ὁ λεγόμενος πτωχὸς, μνημονεύεται θεῷ, καὶ διὰ τι συμφέρον θόξῃ λήθη τις αὐτοῦ γίνεσθαι οὐκ εἰς τὸ παντελὲς δὲ παραμένει αὐτῇ· καὶ διὰ τοῦτο οὐκ εἰς τέλος ἐπιλησθήσεται· τίνας δὲ δισίσει πτωχὸς, πένητος, προϊόντες ἐροῦμεν, ὅτι ἂν καιρὸς καλέσῃ εἰπεῖν περὶ τούτων.

Σὺ κύριε ὁ τοὺς ὀγκυλλομένους καὶ ἀπαυσαδιζομένους πίπτειν πτωχῶν ἀπὸ τοῦ ψεκτοῦ ὕψους, ἀντιταττόμενος τοῖς ὑπερηφάνοις· μὴ τοίνυν κραταιούσῃσαν, ἀλλὰ κριθῆτωσαν ἐνώπιόν σου· ἔψεται γὰρ αὐτοῖς ὑπερβάλλουσά ὠφέλεια· ἐρμηνεύει δὲ τὸ μὴ κραταιούσῃσαν ἄνθρωπος, ὡς λεχθὲν περὶ διαβόλου· περὶ οὗ εἴρηται ἐν τῇ παραβολῇ τῶν ζιζανίων, ὡς ὄντος ἀνθρώπου ἐχθροῦ· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ προφητείᾳ, εὖτος ὁ ἄνθρωπος ὁ παροξύνων τὴν γῆν· καὶ ἐπεὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐκραταεῖτο πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος καθόδου, λέγων· τὴν οἰκουμένην ὅλην ἀπολήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιᾶν, καὶ ὡς ὅλα καταλειμμένα ἀρῶ· οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεται με· ἢ ἀντίειπὲ μοι· οὐκ ἐνεγκὼν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων τοὺς μεθ' ὑπερηφανίας αὐτοῦ λόγους, πρεσβείαν προσάγει τῷ σωτῆρι λέγων· ἀνάστη ὦ θέσποτα, κατὰβηθι πρὸς ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἐπὶ πολὺ ὁ κατ' ἡμῶν ὑπερηφανεύμενος ἄνθρωπος κραταιωθῇ· ἄνθρωπος δὲ εἴρηται ὁ διάβολος, οὗ τῷ θνητὸν λογικὸν ζῶν εἶναι, ἀλλὰ τῷ θεούτικῳ ἀποπεπτωκέναι ὡσαύτως ἐκείνοις· πρὸς οὗς ὁ θεὸς ἐγὼ εἶπα « θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες· » ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε.

Ἦγουν ὁ διάβολος ἐπιλέγεται, δοκῶντας εἶδὲ πλουσίους ἐν λόγῳ ψευθεῖ, μεθ' ὧν καθεῖσται κρύφα, λανθάνειν βουλόμενος, ὡς ἂν ἀθῶν ἀποκτείνῃ, τρώσας αὐτὸν τοῖς πεπρωμένοις αὐτοῦ βέλεσι, θανατικὰ γάρ ἐστιν, ἀπὸ τῆς σὺν ἀρετῇ ζωῆς κατασπώντα. Δύναται δὲ τὸ, ἐν ἀπειρίαις, συνταχθῆναι καὶ τῷ προσάγειν ῥητῷ, καὶ τῷ μετ' αὐτό· πλὴν οὐ δύναται τοῖς ἰδίαις ἀποκτεῖναι βέλεσι τὸν ἐνδεδωμένον τὴν τοῦ

V. 20.
A. f. 55.
B. f. 38.

Cord. 198.

θεοῦ παντοπλίαν. Διὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ὡς εὐάλωτον ἔχει τὸν πέννητα, τὸν αὐτὸν ὄντα τῷ ἐνπυριζομένῳ πτωχῷ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀσεβοῦς ὑπερηφανίᾳ· τὸν τοιοῦτον δὲ ἀρπάζει διὰ λόγων ἀπατηλῶν ἢ καὶ πράξεων, πρὸς τὴν ἰδίαν παγίδα, κατασχεῖν αὐτὸν ὡς λέων ἐθέλων· ἐνεδρεύει δὲ, ἥνικα περὶ οἰκονομίας τυχόν, ὁμιλῶν, τὸν περὶ τῆς φυλαργυρίας λόγον ἐγκρύψῃ, ἢ καὶ τῷ σωφρονεῖν βουλομένῳ ὑποβάλλει τρόπον ἀκολασίας· ὡς καὶ τῇ Ἐυᾷ διὰ τῆς ἰσχυρίας ἐνέβαλε τὴν παράβασιν. Τὸ δὲ κύψει, δηλοῖ ὡς κάτω στρέψας τὸν ὀφθαλμόν, ἔπασσε· τῶς δὲ εὐ κάτω βλέπει λέγων, ἐπιλέλησται ὁ θεός, καὶ τὴν πρόνοιαν ἀπετεῶν;

Cord. p. 100.

Ἐν τῇ ἐντελῇ τῇ δοθείσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ ἤρπασε πτωχόν, καὶ εἴλκυσεν ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ, ὥστε ἐν αὐτῇ ταπεινωσάι τὸν ἀρπασθέντα· πάλιν ἐνεδρεύσας ἐν ἀπικρύφῳ, ἤρπασε πτωχόν γενομένον τὸν Ἰούδαν διὰ φυλαργυρίας, ὃν καὶ ἐλκύσας πρὸς ἑαυτὸν, ἐν ᾗ ἐκρυψε παγίδι ἐταπείνωσεν αὐτόν.

(Psalms X. secundum Hebraeos, sed adhuc IX. secundum Latinos et Graec. vatic.)

V. 1.
B. f. 30.

« Ἰνα τί κύριε ἀφέστηκας μακρόθεν, ὑπερορᾷς ἐν ευκαιρίαις, ἐν θλίψεσιν; ἐν τῷ ὑπερηφανεύεσθαι τὸν ἀσεβῆ, ἐμπυρίζεται ὁ πτωχός. » Ὁ προφήτης ὡς ἄνθρωπος ἐρωτᾷ, καὶ πυθάνεται τοῦ θεοῦ λέγων Ἰνα τί κύριε ἀφέστηκας μακρόθεν; εἶπεν δ' ἂν ὁ λόγος πρὸς αὐτὸν ἀποκρινόμενος, ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ θεοῦ εἰς μετάνειαν ἄγει τοὺς ἁμαρτάνοντας· ἀφέστηκεν δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν μακρὰν ὁ θεός, τῆς ἁμαρτίας αὐτῆς διορίζουσας καὶ μακρὰν ἐλαυνούσας τοὺς ἁμαρτάνοντας, κατὰ τὸ εἰρημένον· « αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν διίστωσιν μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν. » Ἄλλως γὰρ ὁ θεός αἰεὶ τοῖς πᾶσι παρῇ, καὶ τὰ πάντα πληροῖ πανταχοῦ τυγχάνων· διὸ λέλεκται ἐν προφητείαις· « θεός ἐγώ γίξω ἐγώ εἰμι, λέγει κύριος, καὶ εὐ θεός πόρρωθεν. » Θλιβομένων δὲ κατὰ τὸν ἐνεσῶτα βίον τῶν δικαίων καὶ ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν καταπονουμένων, ὥσπερ μακρὰν ἀφεστῶς, καταλείπεις αὐτοὺς, φησὶν, ὦ κύριε, καὶ ὑπερορᾷς· διὸ αὐξεί ἡ ὑπερηφανία τῶν ἀσεβῶν· τὸν δὲ σὸν πέννητα καὶ πτωχὸν ἐμπυρίζεις, ζηλοῦντα τὸν θεοσεβῆ ζῆλον, καὶ ἐνδοθεν φλεγόμενον τὴν ψυχὴν.

V. 3.
A. f. 56.
B. f. 38. D.

Καὶ μάλιστα οἱ θείου πολύτου καὶ σοφίας σερούμενοι, καὶ μὴ ἀκαρεῖς ὄντες περὶ τὰ θεγ-

oculos in pauperem, ut captu facilem, coniecit, qui idem est cum isto paupere superbiā impiī incenso: istiusmodi autem verbis, aut etiam operibus dolosis trahit in rete suum, ut ipsum tamquam leo devoret. Insidiatur porro, cum de rei, puta, domesticae administratione loquens, avaritiae verba latenter ingerit: vel etiam illi qui caste vivere statuerat, lasciviae modum suggerit: sicut etiam Evam, sub specie divinae aequalitatis, ad praevaricandum induxit. Illud autem, inclinabit se, significat, quemadmodum deorsum convertens oculum, corruerit. Quomodo enim non deorsum oculos vertit, qui dicit: oblitus est Deus, etiam providentiam contemnens?

In praecepto quod in paradiso datum fuerat, rapuit pauperem, et traxit in laqueum suum, ut in illo raptum humiliaret. Rursus insidiatus in occulto rapuit Iudam factum pauperem per avaritiam; quem etiam ad se trahens, humiliavit in laqueo quem absconderat.

« Ut quid, Domine, recessisti longe, de »
» spicis in opportunitatibus, in tribulatione? »
» Dum superbit impius, incenditur pauper. »
Propheta tamquam homo interrogat, et ex Deo sciscitatur dicens: cur Domine procul recessisti? Sed enim huic scriptura respondet, nempe quod Dei bonitas ad paenitentiam adducit peccatores. Longe autem recessit a peccatoribus Deus, peccato ipso dirimente, et peccatores procul expellente, prout dictum est: « peccata vestra intervallum inter me vosque »
» efficiunt. » Nam ceteroqui Deus cunctis adest, atque omnia implet, ubique existens. Ideo in prophetiis dicitur: « Deus propinquans ego »
» sum, dicit Dominus, et non Deus longinquus. » Attamen cum in praesenti vita promuntur iusti et ab impiis adfliguntur, quasi procul abscedens derelinquis eos, ait, o Domine, atque despicias. Propterea impiorum superbia augebitur: inopem vero tuum ac pauperem cura urit, zelo religioso zelantem, et intimo animo inflammatum.

Eiusmodi praecipue sunt, qui divinis opibus et sapientia carent, neque religionis dog-

mala accurate tenent. Hi quippe sapientis providentiae iudicia incurrunt, dum peccatorem laudant desideriis propriis indulgentem: cum satis appareat, peccatorem non meliora, sed iucunda tantum et voluptaria expetere. Insuper eodem errore iudicant in benedictione versari eos qui divitias et humanam temporalemque gloriam habent, aiuntque iniquos a Deo benedici. Oportebat autem credere, Dei benedictionem iustis tribui.

Etiam si videatur procul esse et negligere Deus homines adflictos, et ob impii superbiam conturbatos, nihilominus valde irascitur superbo qui scandala infert, atque ut cum scriptura loquar, pauperem incendit, et bonis Dei providentia ipsi suppeditatis male utitur. Hoc enim in sequentibus verbis traditur. Dicitur enim: exacerbavit Dominum peccator; est autem hic superbus impius, et in desideriis suis laudatus. Tantopere autem exacerbavit Dominum, ut iram erumpere fecerit, quam ipse sibi congererat; iuxta illud: « se- » cundam duritiam tuam et impaenitentis cor » thesaurizas sibi iram ad diem irae. » Sed quantumvis multam peccator sibi iram congererit, haud tamen pro multitudine ac magnitudine eius quaestio exercebitur in die iudicii, propter indicantis Dei bonitatem. Nam si pro irae magnitudine quaestio institueretur, funditus et ilico perirent improbi. Quod ipsum animadvertentes, Deo bonitatem prae se ferenti, dicunt: « si iniquitates obser- » vaveris Domine, Domine, quis sustinebit? »

Cur autem Dominum exacerbet peccator, causa haec est, quod illum prae oculis non habet, quia se avertit a Deo. Ita enim quisquis peccat se gerit. Ea propter de cunctis huiusmodi ait Deus, « converterunt ad me » dorsa, et non vultus. » Huius impietatis Cain parens, exiit a conspectu domini Dei, id est ab illo se avertit. Quod si de hominibus peccatoribus dicuntur haec, multo potius et de diabolo Deum exasperante eumque prae oculis non habente: nam de ipso potissimum sequentes lectiones dicuntur: inquinantur viae illius omni tempore. Nam cuiusnam hominis omni tempore inquinantur viae? quoniam impii quoque multa saepe honeste agunt. Pergit autem profane non ad vitiosos tantummo-

ματα τῆς εὐσεβείας· οὗτοι γὰρ τοῖς τῆς σαργὸς προνοίας προσκόπτουσιν κριμασίαις, ἐπαινούντες τὸν ἁμαρτωλὸν ἐφ' οἷς ἐπιθυμεῖ· φανεροῦ ὄντος ὡς εὐ τῶν αἰρετῶν ἀλλὰ τῶν ἡθέων καὶ ἐν πικρῶν ὀρέγεται ὁ ἁμαρτωλός· πρὸς τοῦτοις ἐκ τοῦ αὐτοῦ σφάλματος εὐλογίαν ἠγοῦνται τοῦ πολυῦτον καὶ δόξαν ἀνθρωπίνην καὶ πρόσκαιρον ἔχοντες, ὁρῶντες τοὺς ἀδικούντας πρὸς Θεοῦ εὐλογεῖσθαι· ἔδει δὲ τοσάσαι ὡς ἡ τοῦ Θεοῦ εὐλογία δίδεται δικαίαις.

Εἰ καὶ ἔδοξεν μακρὰν ἀφροσῶναι καὶ ὑπερ-
ρῶν Θεὸς τοὺς θλιβομένους διὰ τὸ ταράττεσθαι
ὑπὸ τῆς τοῦ ἀσεβοῦς ὑπερηφανίας, ἀλλ' οὖν
πάνυ ἀγανακτεῖ κατὰ τοῦ ὑπερηφάνου σκανδαλί-
σαντος· καὶ ἵνα κατὰ τὴν γραφὴν εἶπω, ἐμπυ-
ρίσαντος τὸν πτωχόν, καὶ διὰ τὸ κακῶς κεχρη-
σθαι τοῖς ὑπάρξεσιν αὐτῷ τῇ Θεοῦ προνοίᾳ· τοῦτο
γὰρ ἐκ τῶν ἐξῆς λέξεων παρίσταται· εἰρηται
γὰρ, παρώξυνε τὸν κύριον ὁ ἁμαρτωλός· οὗτος
δ' ἐστὶν ὁ ὑπερηφανευόμενος ἀσεβής, καὶ ἐπὶ
ταῖς ἐπιθυμίαις ἑαυτοῦ ἐπαινούμενος· εἰς τοσοῦ-
τον δὲ παρώξυνεν τὸν κύριον, ὡς ἐπιτεταμένην
ὀργὴν γενέσθαι, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ ἐψησαύρισε, κατὰ
τὸ λεχθὲν « κατὰ τὴν σκληρότητά σου καὶ
» ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀρ-
» γὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς. » Πλὴν εἰ καὶ πολλὴ ἡ
ψησαυρισθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ὀργή, ἀλλὰ γε οὐκ
ἐστὶ κατὰ τὸ πλῆθος καὶ μέγεθος αὐτῆς ἐκ-
ζητήσεις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, δι' ἀγαθότητα τοῦ
κρίνοντος Θεοῦ· εἰ γὰρ ἐκζητήσεις κατὰ τὸ πλῆθος
τῆς ὀργῆς ἐγένετο, ἄρδην ἀπώλλυντο καὶ παρ-
αὐτὰ οἱ κακοὶ τοῦ· αὐτὸ θεωρήσαντες, τῷ ἀγα-
θότητι ἐνδοικνυμένοι φασίν· « εἰάν ἀνομίας πα-
» ρατηρήσῃ κύριε, κύριε, τίς ὑποστήσεται; »

Πρόφασις δὲ τοῦ παροξύναι τὸν ἁμαρτωλὸν
τὸν κύριον, τὸ μὴ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ἐνώπιον
αὐτὸν ἔχειν, ἐπεὶ περ ἀπεστράφη Θεὸς· πᾶς γὰρ
ἁμαρτάνων, τοῦτο πράττει διὸ φασίν ὁ Θεὸς περὶ
παντὸς τοιοῦτου « ἐς ρεῖψαν ἐπ' ἐμὲ νῶτα αὐτῶν
» καὶ οὐχὶ πρόσωπα. » Ταύτης τῆς ἀσεβείας ὁ
Καὶν πατὴρ γεγωνὼς ἐξῆλθεν ἀπὸ προσώπου κυ-
ρίου τοῦ Θεοῦ, ἀποστραφεὶς αὐτὸν θηλονότι· εἰ
περὶ ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν λέγεται ταῦτα, πολ-
λῷ μᾶλλον καὶ περὶ διαβόλου παροξύναντος τὸν
Θεόν, καὶ οὐκ ἔχοντος αὐτὸν ἐνώπιον αὐτοῦ·
μάλιστα γὰρ αἱ ἐπόμεναι λέξεις περὶ αὐτοῦ λέ-
γονται· βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ και-
ρῷ· τίνας γὰρ ἀνθρώπου βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ ἐν
παντὶ καιρῷ, τῶν ἀσεβῶν καθηκόντως πολλὰ
πολλάκις ἐπιτελούντων; βαδίζει δὲ βεβήλως οὐκ

Y. 4. c. 11.

B. f. 38. b.

B. f. 39.

v. 5.

εἰς μόνας πράξεις ἐπιλήπτους ἄγων τοὺς ἀνθρώ-
πους, ἀλλὰ καὶ ἀπρονοήσιαν ὀρίζων· πολλοὺς
γοῦν ἔπεισεν ἀπροσασίαςτον τὸν κόσμον δογμα-
τίσαι, πρότερος αὐτὸς ἐκπεσὼν τῆς ὀρθῆς περὶ
δικαιώσεως τοῦ καὶ κρίσεως γνώμης· παρίσταται
τοῦτο ἐκ τοῦ λεγόμενου τῷ θεῷ περὶ αὐτοῦ ἀν-
αναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐ-
τοῦ, πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει·
οὐχ ὡς πάντως τοῦτο σχήσουτες, ἀλλὰ διὰ τὸ
αὐτὸν τοῦτο προτεθεῖσθαι· ψεῦδος γάρ, τὸ κύ-
ριον αὐτὸν πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ εἶναι ἢ
γενήσεσθαι· μάλιστα γὰρ ἐχθροὶ αὐτοῦ εἰσὶν οἱ
ἐν ἀγιότητι τέλει· ὧν οὐδενὸς βασιλεύει, μό-
νων δὲ τῶν πεισῶν τὴν ἁμαρτίαν κατακυριεύει·
εἴρηται γάρ· « πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν,
» δοῦλός ἐστιν τῆς ἁμαρτίας. » κατακυριεύεται
ὑπὸ τοῦ διαβόλου τοῦ ἐνεργήσαντος ἐν αὐτῇ τὴν
ἁμαρτίαν.

Κατὰ δὲ τὸ ἀκόρετον τῆς κακίας αὐτοῦ, ἐστὶν
τὸ ἐξῆς ἐπιφερόμενον· « εἶπεν γάρ, φησιν· εὖ
» μὴ σαλευθῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν· ἀνευ κα-
» κού· » δηλαδὴ τὸ ῥῆμα τῆς ἀλαζονείας αὐτοῦ
ἡράσας ὁμοῦ καὶ ἀναισχυντίαν· ταύτῃ τῇ φωνῇ
ἐπιστήσας τις, ἐρμηνεύσει περὶ μόνων τῶν ἀν-
θρώπων ἐχθρῶν αὐτοῦ κατακυριεύσει· εἰ γὰρ ἀπὸ
γενεᾶς εἰς γενεάν εἶπεν ἐν τῇ καρδίᾳ ἀνευ κα-
κού μὴ δὲ πώποτε κεκλονῆσθαι, φανερόν ὡς περὶ
τῶν κατὰ διαδοχὴν ἐχόντων τὸ εἶναι μόνων ἀν-
θρώπων εἴρηται· πλὴν οὐδὲ τοῦτο πάντως ἀλη-
θές· τῶν γὰρ ἁγίων πατριαρχῶν καὶ προφητῶν
καὶ ἀποστόλων οὐκ ἐκυριεύσεν· μᾶλλον γὰρ αὐ-
τοὶ αὐτὸν ὑπὸ πᾶσας ἔσχον, τοῦ Ἰησοῦ τὴν
ἐξουσίαν ταύτην ὀρέξαντες.

« Οὐ ἄρα τὸ στόμα αὐτοῦ γέμει καὶ πι-
» κρίας καὶ δόλου· ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ κό-
» πος καὶ πόνος. » Ο τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ ἐκ-
πεσὼν, τῆς ἀληθείας καὶ εὐλογίας πόρρω ἑα-
τὸν ἀπαγαγὼν, τὸ στόμα πλήρες ἔχει ἁρᾶς,
δι' ὧν λέγει πειρώμενος ὑπὸ κέλασιν καὶ ἁρᾶν
ποιεῖν τοὺς ἀπατωμένους· ἔχει δὲ αὐτοῦ ὁ λόγος
σὺν τῷ δολερῷ πολλὴν δεινότητα· διὸ σὺν τῇ
ἁρᾷ καὶ πικρίᾳ καὶ δόλῳ ὁ λόγος αὐτοῦ πλή-
ρης ἐστίν, [λόγῳ] στόμα αὐτοῦ καλούμενος·
καὶ ἐπὶ τούτων ἐπὶ τὸ βλάψαι καὶ ἀπολέσαι
προφέρει ὑπὸ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ· αὕτη δὲ ὁ
λόγος ὁ δολερὸς ἐστίν, πόνος καὶ κόπος ὑπάρ-
χει· οὐδὲν γὰρ προσηνὲς ἢ χρηστὸν, ἀλλ' εἰ τι
κόπον καὶ πόνον ἐμπαιδῶν προφέρει.

Διὰ πάντων βλαπτικὸς καὶ ἀπωλείας προέ-
-

do actus trahens homines, verum etiam Dei providentiam negans. Multis itaque suadet, mundum sine Dei gubernatione credere, postquam ipse primus a recta excidit de Dei gubernatione et iudicio sententia. Hoc probatur ex his quae Deo de peccatore dicuntur: auferuntur iudicia tua a facie eius, omnium inimicorum suorum dominabitur; non quod omnino id sit consecuturus, sed quia id potius sibi faciendum proposuerit: namque falso diceretur, ipsum omnium inimicorum suorum dominum esse vel fore. Praecipui enim inimici sunt homines sanctitate perfecti, quorum neminem possidet, sed illis tantummodo qui peccatum faciunt dominatur. Dictum est enim: « omnis qui facit peccatum, servus est pec- » cati. » Ergo a diabolo imperio premitur, qui in ipso peccatum operatur.

Ex immodica autem malitia eius, quae sequuntur dimanant. « Dixit enim: non move- » bor a generatione in generationem, sine ma- » lo. » Quae dictio superbiae ipsius audaciam impudentiamque demonstrat. Verumtamen hac adversa locutione, aliquis interpretari volet, quod hominibus tantummodo inimicis suis dominabitur: nam si a generatione in generationem dixit in corde suo, se mali expertem numquam iri commotum, constat de hominibus tantum serie generis sibi succedentibus verba fieri. Atqui ne hoc quidem prorsus verum est. Nam sanctis prophetis et apostolis non est dominatus; sed ipsi potius eum pedibus suppositum habuerunt, hanc Iesu potestatem tradente.

« Cuius maledictione os plenum est, et ama- » ritudine ac dolo: sub lingua eius labor ac » dolor. » Qui a Dei sanctitate excidit, et a veritate ac benedictione se abducit, os habet maledictione plenum, datus operam scilicet ut poenae et maledictioni obnoxios faciat quos ipse decepit. Habet autem oratio eius multam cum fallacia vim. Propterea maledicto, amaritudine, ac dolo sermo eius redundat; os dicens pro sermone eius: atque ut noceat et perdat, haec gerit sub lingua sua; talis vero sermo dolosus est, dolor laborque: nihil enim habet blandum bonumve; sed quicquid dolorem laboremque ingerit, id eloquitur.

Cum usquequaque se noxium et exitiosum

esse decreverit, deligit sibi socios homines qui divite oratione esse videntur, fallacibus nimirum verbis utentes: cumque iis clam sedens, ut qui sit lateat, insidias struit, quibus innocentem interimat, igneis suis illum vulnerans telis: sunt enim haec mortifera, utpote quae a comite virtutis vita abstrahunt hominem his armis confixum. Attamen sic etiam interpungere possumus: sedet in insidiis cum divitibus: dehinc facta interpunctione prosequemur, ut in occultis innocentem occidat: nam quia in occultis amphiboliam habet, utrimque interpungi potest: quod nuper primo fecimus interpungendo: sedet in insidiis, cum divitibus in occultis. Postea vero legere malimus: sedet in insidiis cum divitibus, ut in occultis innocentem occidat. Attamen quamvis insidiatur, cum praedictis divitibus sedens ut capiat occidatque innocentem, nihilominus sciendum est, ab eo neminem qui secundum Deum sit sapiens posse feriri, utpote armatura Dei munitum. Unde oculos in inopem intendit, sperans ipsum capere; quasi ille esset pauper, qui uritur ob impii superbiam. Insidiatur in abscondito ceu saevus leo in spelunca sua, ut pauperem dolosa oratione abripiat, et quandoque etiam operibus: quem etiam, postquam laqueo comprehendit, ad apostasiam trahet. Immanis enim fera est, immo vero leo. Igitur saepe insidians, dum de parsimonia disserit, latenter avaritiam suadet: et de pudicitia loquens, luxuriae aliquam speciem insinuat. Sic Evam fraudulenter in paradiso ad mandati transgressionem perpulit, parem illam fore Deo dictitans. Sic Iudam avaritiâ illaqueavit.

Quod incurvatus iacet, demonstrat eum fixo deorsum oculo procubuisse. Quid ni enim ille deorsum spectat, qui providentiam negat, dum ait: oblitus es Deus, et reliqua?

Quum sine mora possis superbum humilitare, qui turbatos ab ipsius audacia opprimis, cur inquam quum possis optime his auxiliari, sinis eos tempore aliquo in pressuris versari? cuius certe rei aerumnam a te spectari scitum est. Verum ita contingit, ut qui a temporali calamitate eruditi fuerint, sponte se tradant in manus tuas, cupientes posthinc a te regi atque doceri. Tibi ergo derelictus est pauper: tu salutis eius negotium

μενος εἶναι αἴτιος, ἐπιλέγεται δοκῶντας εἶναι πλουσίους ἐν λόγῳ, ψευδώνυμον λόγον ἔχοντας ἀνθρώπους· καὶ σὺν αὐτοῖς καθεζόμενος κεκρυμμένος ἐπὶ τὸ λανθάνειν τίς ἐστίν, ἐνεδρεύει πειρᾶται ἵνα ἀδῶν ἀποκτείνῃ, τρώσας αὐτὸν τοῖς πεπυρωμένοις αὐτοῦ βέλεσιν, θανάτου γὰρ παιητικά ταῦτα, κατασπῶντα ἀπὸ τῆς σὺν ἀρετῇ ζωῆς, τὸν ὑπὸ τῶν βελῶν βαλλόμενον· σίξαι δυνατόν καὶ οὕτως ἐγκάθῃται ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων· μεθ' ὃ σίξαντες ἐπιφέρομεν, ἐν ἀποκρύφῳ ἀποκτείναι ἀδῶν· τὸ γὰρ ἐν ἀποκρύφῳ ἀμφιβολίαν ποιῶν, ἐκατέρως διατέλλεται· ὅπερ ἤδη πεποιθήκαμεν πρότερον, στίξαντες ἐγκάθῃται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων ἐν ἀποκρύφῳ· ὕστερον οὕτως ἀναγνόντες ἐγκάθῃται ἐν ἐνέδρᾳ μετὰ πλουσίων, ἐν ἀποκρύφῳ ἀποκτείναι ἀδῶν· πλὴν αἱ καὶ ἐνεδρεύει, πλουσίοις τοῖς παρεξηγημένοις συγκαθήμενος ἐπὶ τῷ ἐλεῖν καὶ ἀποκτείναι ἀδῶν, ἀλλὰ γε ἐπιστατέον ὡς εὐδένα τῶν κατὰ θεὸν σοφῶν τρώσας δύναται ἐνδεδυμένων τὴν πανοπλίαν θεοῦ· θεὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν πένητα ἔχειν, πειθόμενος αὐτὸν ἔχειν ἀλωτὸν, τὸν αὐτὸν ὄντα τῇ ἐμπυριζομένῳ πτωχῷ ἐπὶ τῇ τοῦ ἀσεβεῦς ὑπερηφανίᾳ· ἐνεδρεύει ἐν ἀποκρύφῳ οἷα ἄγριος λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ αὐτοῦ, τοῦ ἀρπάσαι πτωχὸν διὰ λόγων ἀπατηλῶν, ἔστιν ὃ ὅτι καὶ διὰ πράξεων· ὃν καὶ ἐλύσει μετὰ τὸ ἀρπάσαι ἐν τῇ παγίδι αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ καταφυγῇ· θῆρ γὰρ ἄγριος ἐστίν, μᾶλλον δὲ αὐτὸ τοῦτο λέων· πολλάκις γοῦν ἐνεδρεύων, περὶ οἰκονομίας θῆθεν ἐμιλῶν, ἐγκρύπτει τὸν περὶ φιλαργυρίας λόγον· ὡς περὶ σιγηροσύνης φθειγόμενος, τρόπον δικηλαγίας ὑπεβάλλει· οὕτως τὴν Εὐάν ἡπατήσεν ἐν τῇ παραδόσῃ διὰ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς, ἰσοθέϊαν ὑπεβάλλων· καὶ τὸν Ἰούδαν διὰ φιλαργυρίας.

Τὸ κύψαι κείμενον δηλοῖ, ὡς κάτω στρέψας τὸν ὀφθαλμὸν ἔπαισεν· πῶς γὰρ αὐτὸν κατὰ τὴν βλέψιν ἔχει ὁ ἀδελφῶν πρόνοιος διὰ τοῦ λέγειν, ἐπιλέλησται ὁ θεὸς, καὶ τὰ ἐξῆς; v. 10.

Δυνάμενος παραχρῆμα ταπεινώσαι τὸν ὑπερήφανον καταδυναστεύοντα τοὺς τατατομένους ἐπὶ τῇ θρασυτείᾳ αὐτοῦ, διὰ τι χρησίμους βοηθῆσαι αὐτοῖς δυνάμενος, εἰσάσας αὐτοὺς χρόνον τινὰ θλιβῆναι; v. 12. A. I. 59.

ἐφ' ᾧ γινόμενῳ ἐγνώσθησιν αὐτοῖς ὅτι μόνον καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ πόνον καταναῶν· γέγονε δὲ τοῦτο, ἵνα εἰ ὠφεληθέντες διὰ τῆς προσκαίρου κακώσεως, ἐκυσίως ἑαυτοὺς παραδώσιν εἰς τὰς χεῖρας σου, πόθον λοιπὸν ἔχοντες παρ- v. 13. v. 14.

ταλέλειπται ὁ πτωχός· σὺ τὰ περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ οἰκονομήσεις, ἵνα πλούσιον αὐτὸν ποιήσης ἀγαθὰ οὐρανόθεν παρασχών· εὖτω καὶ ὀρφανῷ αὐτὸς βοηθεῖ, προϊστάμενος καὶ ἀνατρέφων αὐτὸν εἰς υἱοῦ τάξιν· ὀρφανὸν ἐν τούτοις ἐκλαβεῖν δεῖ τὸν ποτὲ ἔχοντα τὸν πατέρα τὸν διάβολον διὰ κακίαν· νῦν δὲ αὐτὸν ἀποβαλόντα μετανοίας τρόπῳ ἁμαρτωλὸς δὲ τίς καὶ πονηρός, μετὰ τοῦ ἄρθρου εἰρημένος, ἢ ὁ διάβολος; τούτου ὁ βραχίον ὑπὸ κυρίου συντρίβεται, καὶ ἡ ἁμαρτία αὐτοῦ ζητούμενη εὐχὴ εὐρίσκεται, ἔχυσσα ἐν τῷ ἐπιτελεῖσθαι τὸ τέλος λαβεῖν· εὐ γὰρ εὐσία τίς ἐστὶν τὸ κακόν, ἀλλὰ ποιότης· καὶ οὕτως ἐνστήσεται τὸ ἐπὶ πᾶσι τέλος, οὗ χάριν τὰ ἄλλα πάντα γέγενεν· αὐτὸς δὲ οὐδενὸς ἕνεκα ἐστίν.

» Βασιλεύσει κύριος εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς » τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· » ὡς τῆς βασιλείας αὐτοῦ μὴ εἶναι τέλος· εὐ γὰρ αἶόν τε τὸν αὐτὸν ὑπὸ δύο κυρίους καὶ βασιλεῖς εἶναι· ὅτε ἐκυρίευσεν καὶ ἐβασίλευεν ἡ ἁμαρτία, τοῦ αὐτὴν ποιούντος, ὁ θεὸς εὐ κύριος, εὐ βασιλεὺς τοῦ ἁμαρτάνοντος ἦν· ἐπειδὴ δὲ ζητηθεῖσα ἡ ἁμαρτία ἡ βασιλεύουσα τοῦ ἐνεργούντος αὐτὴν εὐχὴ εὐρέθη, « κύριος εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύει καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ἀπολεῖσθε ἔθνη ἐκ τῆς γῆς » αὐτοῦ. » Γῆ τοῦ θεοῦ, ἡ ἀγαθὴ καρδία εἰρηται· ἐκ ταύτης τῆς γῆς ἔθνη ἀπόλλυνται, ὅτ' ἂν ἐκβληθῇ πᾶν ἐνθὺμήμα φαῦλον καὶ λογισμὸς πονηρός· ἔθνη γὰρ τὰ φαῦλα ἐνθὺμήματα καὶ λογισμοὶ εὐεργεσία θεοῦ ἀπολλύμενα· εἰ δὲ καὶ τὴν τῶν πρᾶξων γῆν δηλοῦσθαι τις βούλεται, κυρίου γὰρ καὶ αὐτὴ, ἀπόλλυνται ἐκ τῆς γῆς ταύτης ἔθνη· πᾶς γὰρ ὁ ἁμαρτάνων εὐκ ἐπιτρέπόμενος εἰς αὐτὴν ἀναβῆναι· μόνοι γὰρ ἅγιοι κληρονομήσουσιν αὐτήν· εἰρηται γὰρ πρὸς τινος ἁγίου, πιστεύω τοῦ ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ κυρίου ἐν γῇ ζώντων· καὶ πρὸς ἄλλον ὁ θεὸς εἶπεν· ἀναβιβάσω σε ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς.

» Τὴν ἐπιθυμίαν τῶν πενήτων εἰσήκουσας, » κύριε, τὴν ἐτοιμασίαν τῆς καρδίας αὐτῶν προσ- » ἔσχε τὸ εὖς σου· » ἐπιθυμία τῶν πενήτων ὑπῆρχεν τὸ πρᾶξιν τὸν τυραννικῶς κατακυρεύσαντα αὐτῶν· ἐπεὶ εὖν ὑπῆρκεται αὕτη, συντριβέντος τοῦ βραχίονος τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ, εἰκότως θεῷ τῷ τὰς καρδίας ἐπισημένῳ καὶ τὸ κρυπτὸν εἰδότει, ἡ ἐπιθυμία αὐτῶν πεφανέρωται, ἐνεργῆς οὖσα πρὸς εὐχὴν εἰσήκουσεν δὲ αὐτῶν ὁ κύριος, προσχόντος τοῦ ὡτὸς αὐτοῦ τῇ ἐτοιμασίᾳ τοῦ ἡγεμονικοῦ αὐτῶν· πῶς γὰρ εὐχ

curabis, ut eum divitem supernis bonis efficias. Sic etiam orphano ipse auxiliatur, patrocinans atque alens in filii loco. Orphanum heic intelligere oportet hominem, qui olim diabolum habuit patrem ob suam malitiam; nunc vero illum per paenitentiae mores abiecit. Iam quinam peccator sit et improbus, praesertim si (more graeco et italico) cum articulo proferatur, nisi diabolus? Huius brachium a Domino conteritur; et peccatum eius conquistum non invenitur, quia in quo patratum articulo, in eodem desinit: non enim substantia aliqua est peccatum, sed qualitas. Ita eveniet ut sit quidam supremus finis, cuius causa omnia fiunt; ipse autem a nulla causa est.

« Regnabit Dominus in aeternum, et in saeculum saeculi » ita ut regni eius nullus sit finis. Neque enim fieri potest, ut idem homo sub duobus dominis regibusve sit. Cum dominabatur regnabatque peccatum, eius qui illud patrabat non erat Deus dominus, neque rex peccatoris audiebat. Postquam vero conquistum quod dominabatur auctori suo peccatum, inventum non est, « Dominus in aeternum regnat et in saeculum saeculi. Peribitis gentes de terra ipsius. » Terra Dei, cor bonum dicitur: de terra hac gentes pereunt, quando scilicet prava quaelibet animi molitio et omnis mala cogitatio expellitur. Nam gentium nomine denotantur prava animi molimina et cogitationes, quae Deo favente pereunt. Quod si quis terram mansuetorum heic designari vult, nam et haec Domini est, pereunt ex hac terra gentes: siquidem nemo peccator in hanc ingredi sinitur: nam sancti tantummodo eam possidebunt. Dictum est enim a quodam sancto viro: credo videre bona Domini in terra viventium. Atque alii Deus dixit: extollam te ad bona terrae.

« Desiderium pauperum exaudisti, Domine: » praeparationi cordis eorum intendit se auris » tua. » Desiderium pauperum fuit, ut is caderet, qui tyrannide ipsos premebat. Quia vero id contigit, fracto peccatoris atque improbi brachio, recte Deo cordium cognitori et arcanorum conscio, desiderium pauperum patefactum est efficaci prece. Audivit autem eos Dominus, voluntati ipsorum aurem praebens. Quid ni enim paratum cor haberent propriae saluti, qui praedictorum bo-

norum cupidi erant, suamque animam ad promissum Dei regnum capiendum comparaverant?

Duplici heic quoque sensu hominis vocabulum est accipiendum; nempe et de mortali logico animante in superbiam elato; et de diabolo dicente: « mundum universum manu capiam; neque erit qui me effugiat, aut mihi resistat. » Utique iam ulterius non gloriabitur, sanctis pede potentiam eius prementibus, propter datam ipsis abs Iesu facultatem.

P S A L M U S X.

« **I**n Domino confido, quomodo dicitis anime mae meae etc. Ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas in pharetra, et reliqua. » Quibus dictis adhortatur animam suam, ut se attollat passeris instar alis virtutis, ut altos transcendens spiritales montes, incolumis maneat. Verum utcumque huius lectionis distinctio facienda sit, certe in Domino confidendum est.

Spiritali autem sensu, multis calliditate polentibus tum visibilibus tum etiam invisibilibus hostibus, qui intentam voluntatem habent, et qui ob paratam vim arcui intento comparantur. Sed et parata tela, sermones deserti sunt. Haec tibi configendo adsunt. Tu tamen (o anima) celsis in montibus mansionem habes: illic posita, nequaquam vulneraberis. Dictum porro est, diviniore scripturarum sententias, montium appellatione designari; nec non etiam sapientes magistros apostolos ac prophetas. Verbum transmigra in montes sicut passer, possumus hoc sensu dictum a Spiritu reputare, hortante ad secessum animam, quae venenata sagittariorum tela vitare velit. Quod si forte invisibiles ipsae potestates et arcitenentibus similes, dicant: transmigra in montes sicut passer, dici hoc irridenter putabimus, dum eos denotare volunt qui toto corde Deo confidunt. Item quia tenebrarum noctisque filii sunt, qui hac sophistica oratione utuntur, tamquam sagittarii per obscuram noctem tela vibrare constituunt adversus homines recto corde praeditos.

Si vel de Patre, vel etiam de ipso Salvatore ante incarnationem sermo est, sanctum eius

ἔτοιμον τὴν καρδίαν ἔχον πρὸς τὸ σωθῆναι οἱ τῶν προλεχθέντων ἔχοντες ἐπιθυμίαν, καὶ ἔτοιμον ἑαυτῶν ποιῶντες τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ἐπηγγελμένην αὐτοῖς βασιλείαν τοῦ Θεοῦ;

Διχῶς καὶ ἐνταῦθα τὸν ἄνθρωπον ἐκληπτέον, εἰς τε τὸ θνητὸν λογικὸν ζῶον ἀλαξενεύομενον, καὶ εἰς τὸν λέγοντα διάβολον « τὴν οἰκουμένην » ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφευξεται με, ἢ ἀντείπη μοι » οὐ γὰρ ἔτι μεγαλαυχήσει συντριβόμενος ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἁγίων πατούντων αὐτοῦ τὴν δύναμιν, Ἰησοῦ τοῦτο χαρισαμένου.

v. 18.
A. f. 60

« **Ε**πὶ τῷ κυρίῳ πέποιθα, πῶς ἐρεῖτε τῇ ψυχῇ μου κ. τ. λ. Ἰδοὺ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐνέτειναν τὸ ζῶον, ἠτοίμασαν βέλη εἰς φάρετραν, καὶ τὰ ἐξῆς. » Ἐφ' οἷς εἰρημένοις παρορμᾷ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ μετεωρισθῆναι δίκην στρουθίου πτεροῖς ἀρετῆς, ἵνα περάσας ἐπὶ τὰ ὕψος ἔχοντα ὄρη πνευματικά, ἀβλαβῆς διαμείνη· ὅπως δ' ἂν ἔχη τὰ τῆς διαστολῆς τοῦ ἀναγκασματος, πειραισθῆναι ἐπὶ κύριον προσήκει.

Κατὰ θεωρίαν δὲ, πολλῶν σοφιστικῶς παρεσκευασμένων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, ὡς ἦδη τὸ ἡγεμονικὸν ἔχειν τεταμένον, δι' ἐτοιμασίαν τόξῳ ἐντεταμένῳ ἐοικός· ἀλλὰ καὶ βέλη ἐτοιμα, λόγοι δὲ ἡ πιθανοί· ταῦτα πρὸς τὸ κατατοξεῦσαι σε· ἔχεις διατριβὴν ἐν ὑψηλοῖς ὄρεσιν ἐνταῦθα γεναμένη οὐ τρωθήσῃ· εἴρηται δὲ ὡς τὰ βειότερα τῶν γραφῶν νοήματα τῇ τῶν ὁρῶν προσηγορίᾳ σημαίνεται· πρὸς τούτοις καὶ οἱ σοφοὶ διδάσκαλοι ἀπόστολοι καὶ προφῆται, δυνατόν ὑπὸ τοῦ πνεύματος εἰρημένον ἐκλαβεῖν τὸ μετανάστευε ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίου, προτρεπομένου ἀναχωρεῖν, τὸν διαδράναι θέλοντα τὴν ἰσχύον τῶν τῶν τοξοτῶν· εἰ δὲ καὶ ἀόρατοι δυνάμεις αἱ αὐταὶ εὔσαι, ἢ συγγενεῖς τοῖς τοξόταις, λέγοιεν τὸ μετανάστευε ἐπὶ τὰ ὄρη ὡς στρουθίου, χλευαστικῶς αὐτὸ εἰρημένον ἐκληψόμεθα, ὑποδηλῶσαι θέλόντων τοὺς ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐπὶ Θεὸν πεποιθότας· εἴτ' ἐπεὶ σκότους υἱοὶ καὶ νυκτός εἰσιν οἱ πρὸς τὸ αὐτῶς σοφιστεῦν παρεσκευασμένοι, τοξόται ἐν ἀφεγγεῖ νυκτὶ κατατοξεύειν προτίθενται τοὺς εὐθείαν καρδίαν ἔχοντας.

Εἰ ἢ περὶ τοῦ πατρὸς, ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ναὸν ἄγιον αὐ-

v. 1.
A. f. 60. b.

v. 3.
B. f. 12.

v. 5.
A. f. 61.

τοῦ ἐκληπτέον τὴν περὶ αὐτοῦ ἀγίαν καὶ οὐρά-
νιον νόησιν, ᾧ ἐν ναῷ ἁγίῳ καὶ τὸν θρόνον ἔχει
ἐν οὐρανῷ, θεῶν καὶ ἐπουρανίων βασιλεύων·
ἐσημειωσάμεθα καὶ ἐν ταῖς πρότερον ἀντὶ βασι-
λείας τὸν θρόνον λαμβάνουσιν· αἱ δὲ ἐποπτικαὶ
καὶ ἑφοροὶ τοῦ θεοῦ δυνάμεις, ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ
καλυμμένοι, πρὸς τὸν πᾶντα γινόμενοι, φρου-
ροῦσιν αὐτὸν ἀβλαβῆ· τούτων περὶ αὐτὸν εἰκονο-
μησέντων, τὰ βλέφαρα τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεοῦ
ἐξετάζει τὰς πράξεις καὶ τοὺς λογισμοὺς τῶν
ἀνθρώπων· ἐκ τούτου παρίσταται τοῦ κριτοῦ τὸ
φιλάνθρωπον· εἰ γὰρ ὀφθαλμοῖς ἐξήταζεν καὶ
βλεφαρίαις, ἀνύποιστος ἦν ἀνθρώποις ἢ κρίσει-
τῇ δὲ ταῖς βλεφαρίαις ἑαυτοῦ ἐξετάζειν τὰ κατ'
αὐτοὺς, εὐ παρατηρεῖται πάντα τὰ ἁμαρτήματα
τῶν κρινόμενων, οὐδὲ οἷον μεγέθους ὑπάρχει ταῦ-
τα. εὐ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν, τοὺς μὲν ὀφθαλμοὺς
αὐτοῦ ἐπὶ τὸν εὐεργετούμενον εἶναι, καὶ εἰς πέ-
νης ὑπάρχει· τὰ δὲ βλέφαρα ἐπὶ τοὺς πολλοὺς
ἀνθρώπων υἱοὺς, ἵνα αἱ μὲν εὐεργεσίαι θαυμάσιως
παρρησίᾳ ἐπιτελῶνται· αἱ δὲ κολάσεις πολὺ τὸ
κεκρυμμένον ἔχουσι περὶ θεοῦ· καὶ ταῦτα λέξει
διανοούμενα, οὐδὲν αἰσθητὸν βλέφαρον ἢ ἕτερόν
τι τοιοῦτον ἐμφανίσουσιν· ὅθεν καὶ ταῦτα θεοπε-
πῶς νοητέον.

«Κύριος ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν ἄσε-
βῆ.» Ὁ Χριστός ἐστιν οὗ τῇ βήματι φανερω-
θῆναι πάντας θεῖ, ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ
τοῦ σώματος πρὸς ᾧ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴ-
τε κακόν· εἰπόντων δὲ ὑπὸ κυρίου ἐξετάσιν γινόμε-
νην τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἄσεβοῦς, ἐπιφέρει· ὡς
μισῶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ὃ τὴν κακίαν εὗσαν
ἀδικίαν ἀγαπῶν, ποιῶν αὐτὴν κλαστέαν, διὰ
τοῦ ἁμαρτάνειν· ᾧ ἐναντίον ποιῶν ὁ δίκαιος ἐνεργ-
ῶν, ἀγαπῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ τὸν πλη-
σίον ὡς ἑαυτὸν, ὃ εἰς ἀρετὴν αὐτὸν ἄγων. Οὐ
μάχεται τὸ δίκαιος ἐξετάζει τὸν δίκαιον καὶ τὸν
ἄσεβῆ, τῷ μὴ ἀνίστασθαι ἄσεβεῖς ἐν κρίσει· τὸ
μὲν γὰρ, τοὺς πάντας ἀθέτους σημαίνει· τὸ δὲ,
τοὺς διὰ τὸ ἁμαρτάνειν καταφρονούντας θεοῦ·
πλέοντες γὰρ γραφαὶ δηλοῦσι τοῦτο, μάλιστα ἡ
λέγουσα, ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἄσεβης, ἐν γε-
νήσει.

B 1. 12. b.

«Ἐπιβρέξει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς παγίδας» τοῦτ'
ἐστὶ κολάσεις παγιδεύουσας, καὶ ἐντὸς ἀρκούν
ποιούσας τοὺς ἀφροσύνας· εἰ μὴ ἄρα τὸ πα-
ραδιδοῦναι αὐτοὺς ὑπὸ αὐτοῦ ταῖς ἐπιθυμίαις
τῶν καρδιῶν αὐτῶν τοῦτο δηλοῖ, καὶ πάθειν
ἀτιμίας, καὶ ἀδολογίας· καὶ ὅρα εἰ μὴ διὰ

templum intelligendum est, ipsum esse san-
ctum caelestemque intellectum, in quo ceu san-
cto templo suo thronum habet quasi in caelo,
ubi scilicet divine et sublimiter regnat. Iamque
in anterioribus diximus thronum pro regno ac-
cipi. Inspectrices autem ae providae Dei virtu-
tes, quae oculi eius appellantur, pauperi in-
tentae, incolumem eum servant. His circa pau-
perem curatis, oculorum Dei palpebrae, actus
cogitationesque hominum explorant. Atque hoc
dicto benignitas iudicis ostenditur. Nam si ocu-
lis simul et palpebris suis exploraret, intolera-
bile hominibus iudicium fieret: nunc quum pal-
pebris suis tantummodo res singulorum explo-
ret, haud omnia iudicandorum hominum pec-
cata observari constat, neque horum magnitu-
do quanta sit. Bene item dicitur, oculos eius
ad eum qui beneficio adficatur intendi, etiamsi
unus de pauperum numero sit: palpebras autem
ad multitudinem filiorum hominum; ut benefi-
cia quidem copiose alacriterque dentur; at poe-
nae multo occultius a Deo proveniant. Atque
haec ad litteram considerata, nullam materialem
palpebram, aut quidlibet huiusmodi denotant;
nam decente Deum modo intelligenda sunt.

«Dominus explorat iustum et impium.» Do-
minus videlicet Christus est, ante cuius tribu-
nal manifestari omnes oportet, ut referat unus-
quisque propria in corpore suo, prout gessit,
sive bonum sive malum. Iam postquam dixit a
Domino explorari iustum et impium; subdit,
eum odio habere animam suam qui malitiam
seu iniquitatem diligens, facit eam poenae ob-
noxiam peccando. Secus vero agit qui iustitiam
sectando, animam suam diligit, nec non pro-
ximum tamquam se ipsum, quem etiam ad
virtutem deducit. Neque dictio «explorat iu-
stum et impium» repugnat illi «non resur-
gent impii in iudicio:» nam haec dictio ho-
mines omnino irreligiosos significat: illa autem
homines qui peccandi tantum causa Deum asper-
nantur. Multi enim sacrae scripturae textus id
ostendunt; et illa praecipue geneseos verba:
erit iustus sicut impius.

«Superpluet peccatoribus laqueos» id est
poenas quae illaqueant, ac veluti retibus ve-
naticam praedam capiunt. Nisi forte hoc in-
nuit, tradi eos a Deo cupiditatibus cordium
saorum, et passionibus ignominiae reprobo-
que sensui. Et vide num ideo forsitan dixerit

superpluet, et non pluet, laqueos: nam iam illaqueatis, adhuc superpluuntur laquei. Id illa quoque dictione demonstratur: « decli-
» nantes autem in obliquitates adducet Do-
» minus cum operantibus iniquitatem. » Utri-
que sensui accommodabis illud quod in pro-
verbiis scriptum est de perversis: « vias per-
» versas aversabitur Deus. » Nam iuxta prio-
rem sensum, poenae loco erunt perversae viae,
hominibus malitia perversis oblatae: poste-
riore autem sensu traditiones intelliguntur il-
lorum, quibus traduntur sponte peccantes:
quae sunt passiones ignominiae, et alia ibi-
dem numerata.

« Ignis et sulphur et spiritus procellae,
» pars calicis eorum. » Molestae punitiones
denotantur saepe apud scripturam calicis vo-
cabulo; veluti in Esaia: « exsurge exsurge Hie-
» rusalem, quae bibisti calicem ruinae, cra-
» terem furoris, et reliqua. » Sed etiam apud
Hieremiam idem sensus aperitur hac locutio-
ne: « dixit Dominus omnipotens, Deus Is-
» raelis: sume calicem vini meri de manu
» mea, eoque potabis gentes, ad quas ego te
» mittam. » Num ergo congruenter his, prae-
sente quoque loco punitionem denotat pars
calicis ipsis distributi? praesertim quia ple-
nitudo calicis huius est ignis, sulphur, et
spiritus procellae: cuius symbola erant, quae
in genesi scribuntur, poenarum genera So-
domis et Gomorrae inflictarum a Domino. Et
ignis quidem significat inflammatas minas:
sulphur, impetum quo ignis magis incendi-
tur: denique spiritus procellae, tentationis
turbinem quemdam demonstrat. Quod autem
tentationem procella significet, perspicue pos-
sumus discere ex Esaia scribente: « et sicut
» procella per desertum transiens, in proximo
» terribilis saevaue visio nunciata mihi est. »
Fugiamus ergo impietatem, ut huiusmodi ca-
lix procul nobis sit, et pie vivamus; ut hiba-
mus ad ebrietatem quod est optimum. Ex quo
illud quoque fortasse dictum est: « Dominus
» pars hereditatis meae et calicis mei. Quo-
» niam iustus Dominus, et iustitiam diligit,
» rectitudines videt vultus eius: » ideoque
super pauperem oculos intentos habet, de sa-
lute ipsius sollicitus. Sed tamen super pec-
catores laqueos immittit. Non enim temere
Dei providentia ac iudicia fiunt: quippe Deus

τὸ τοῦτο ἐπιβρέξει ἀλλ' αὐτὸς βρέξει παγίδας, εἴρηται·
ἤδη γὰρ παγιδευθεῖσιν ὑπὸ ἑαυτῶν ἐπιβρέχονται
παγίδας· τὸ τοῦτο δηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ « τὰς δὲ
» ἐκκλίνοντας εἰς τὰς στραγγαλίας ἀπάξει κύ-
» ριος μετὰ τῶν ἐργαζόμενων τὴν ἀνομίαν. »
Ἐφαρμόσεις πρὸς ἑκατέρας τὰς ἀποδόσεις τὸ οὖ-
τω γεγραμμένον ἐν παροιμίαις πρὸς τοὺς σκο-
λιούς « σκολιὰς ὁδοὺς ἀποσελεῖ ὁ Θεός· » πρὸς
μὲν γὰρ τὴν προτέραν ἀπόδοσιν, κολάσεις εἶεν
αἱ σκολιαί ὁδοὶ τοῖς διὰ κακίαν σκολιαῖς γεγενη-
μένοις ἐκπεμπόμεναι· πρὸς δὲ τὴν ἑτέραν, αἱ
παραδόσεις εἰσὶν αἷς παραδίδονται εἰ ἐκουσίως
ἁμαρτάνοντες· αἱ δηλοῦνται διὰ τῶν παθῶν τῆς
ἀτιμίας, καὶ τῶν κατηριζυμένων.

« Πῦρ καὶ θεῖον καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἡ
» μερίς τοῦ ποτηρίου αὐτῶν. » Αἱ ἐπίπνοι ἀν-
αποδόσεις δηλοῦνται πολλάκις ἐν τῇ γραφῇ ἐνό-
ματι τοῦ ποτηρίου· ὡς ἐν Ἡσαΐα « ἐξεγείρου ἐξε-
» γείρου Ἱερουσαλὴμ, ἡ πισύσα τὸ ποτήριον τῆς
» πτώσεως, τὸ κόνδυλον τοῦ θυμοῦ » καὶ τὰ ἐξῆς·
ἀλλὰ καὶ ἐν Ἱερεμῇ παρίσκειται τὸ αὐτὸ ἐκ τῆς
ἐχύσεως οὕτω φωνῆς· « εἶπεν κύριος ὁ παντοκρά-
» τωρ, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ· λάβε τὸ ποτήριον
» τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου ἐκ χειρὸς μου· καὶ πο-
» τείς αὐτὸ πάντα ἔθνη πρὸς οὓς ἐγὼ ἀποσε-
» λῶ σε. » Μήποτ' οὖν συμφώνως ταύταις καὶ
ἐν τοῖς προκειμένοις κολάσιν δηλοῖ ἡ μερίς τοῦ
ποτηρίου τοῦ μερισθέντος αὐταῖς; μάλιστα ὅτι
τὸ πλήρωμα τοῦ ποτηρίου τούτου, πῦρ καὶ θεῖον
καὶ πνεῦμα καταιγίδος ἐστίν· οὗ σύμβολα τὰ ἐν
γενέσει ἀναγεγραμμένα εἶδη κολάσεων ἐλθόντων
ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα παρὰ κυρίου· πρὸς τού-
τω τῷ πυρὶ καὶ τῷ θεῷ, καὶ πνεῦμα καταιγι-
δος ἐστὶν ἐν τῷ ποτισμῷ τοῦ ποτηρίου· δηλοῖ τὸ
πῦρ τὴν διὰ καύσεως ἀπειλήν· τὸ δὲ θεῖον, τὴν
διεγείρουσαν εἶτι μᾶλλον τὸ πῦρ ἀφορμήν· πρὸς
ταύταις τὸ πνεῦμα τῆς καταιγίδος, πειρασμοῦ
τινὸς συσροφὴν δηλοῖ· ὅτι δὲ πειρασμὸν, ἡ κα-
ταιγὶς δηλοῖ, σαφῶς ἐστὶν μαθεῖν ἀπὸ τοῦ ἐν
Ἡσαΐα γεγραμμένου « ὡς καὶ καταιγὶς δι' ἐρή-
μου διέλθοι ἐρχομένη, ἐγγὺς φοβερόν τὸ ὄραμα
καὶ σκληρὸν ἀνηγγέλη μου. » Φύγωμεν τοίνυν τὴν
ἀσέβειαν, ἵνα τοῦτο τὸ ποτήριον μακρὰν γένη-
ται ἀπὸ ἡμῶν, καὶ ἐν εὐσεβείᾳ ζήσωμεν, ἵνα
πίωμεν τὸ μεθύσκον ὡς κράτιστον· περὶ οὗ κα-
κῆνο λέλεκται· « κύριος ἡ μερίς τῆς κληρονο-
» μίας μου καὶ ποτηρίου μου· ὅτι δίκαιος κύριος
» καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν, εὐθύτητας εἶδεν τὸ
» πρόσωπον αὐτοῦ » καὶ τούτου χάριν ἐπὶ τὸν
πένητα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχει, φροντίζων αὐτοῦ τῆς

σωτηρίας· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς παγί-
θας ἐπιπέμπει· οὐ γὰρ ὡς ἔτυχεν εἰκὴ γίνεται
τὰ τῆς προνοίας καὶ Θεοῦ κρίσεως· δίκαιος δὲ
κύριος κατ' οὐσίαν, ἀλλ' οὐ μετοχὴ δικαιοσύνης
ἐστίν· πλὴν εἰ καὶ οὕτως ἔχει φύσεως, ἀλλ' οὖν
ἀγαπᾷ τὰς ἐν ταῖς πολλαῖς δικαίαις δικαιοσύνας,
τὴν ἐκάστου πρόθεσιν ἀποδεχόμενος· ἔστιν καὶ
ἄλλως εἰπεῖν ἀγαπᾷ αὐτὸν δικαιοσύνας· ἐπεὶ
ἐκάστου κρίματος ἐστὶν τις δικαιοσύνη· πολλὰ
δὲ τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ, περὶ ὧν γέγραπται· τὰ
κρίματα τοῦ κυρίου ἀληθινὰ, δεδικαιωμένα ἐπὶ τὸ
αὐτό· ἀνάγκη καὶ τὰς δικαιοσύνας πολλὰς εἶναι·
ὥσπερ δὲ δίκαιός ἐστιν, οὕτω καὶ εὐθύτητα βλέ-
πων· εὐθύτητα δὲ ἐρεῖς γνώμην τὴν πρὸς ὀρθὸν
λόγον κανονιζομένην· ταύτην ὁρᾷ χαίρων ἐπὶ τοῖς
ἔχουσιν· ῥηθεῖα καὶ περὶ τῆς εὐθύτητος ἀρμονίως
τῇ περὶ τῶν δικαιοσυγῶν δευτέρᾳ νοήσει, ὑπαρχού-
σῃ ἐν τοῖς κρίμασιν τοῖς ἀνεξερευνήτοις αὐτοῦ· ἦν
διὰ τὸ πᾶν ἀποδέχεσθαι, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
ὁρᾷ ἐπιφαίνεται γὰρ παρὼν ὁ Θεὸς τοῖς ἔργοις τῆς
προνοίας καὶ τοῖς ἀποτελέσμασιν τῶν κρίματων.

P S A L M U S XI.

Οὐ γὰρ τὰ μέλη τοῦ σώματος ἐξολοθρευόμενα
ἡγῆσθαι δεῖ, ἀλλὰ τὴν χρῆσιν τὴν δολίαν αὐ-
τῶν καὶ τὸν μεγαλορῆμονα λόγον· καὶ γὰρ ἐν
παροιμίαις εἴρηται «περίελε σεαυτοῦ σκολιὸν στό-
μα, καὶ ἄδικα χεῖλη μακρὰν ἄψωσαι ἀπὸ
σου.»

«Τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῶν ἐστίν· τίς ἡμῶν
κύριος ἐστίν;» Ἀπὸ ταύτης τῆς θρασυτέ-
τος ὁ ἄσεβης εὐδοκῶν ἐν τῇ τυγχάνειν ὧν
ἐπιθυμεῖ, προσφέρει φωνὴν τὴν ἐν τῇ Ἰωβ· λέγει
δὲ κυρίῳ· «ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ ὁδὸς σου εἰδέναι
οὐ βούλομαι· τίς ἱκανὸς, ὅτι δουλεύσωμεν αὐ-
τῷ.» Καὶ γὰρ οὗτοι τῆς προσούσης αὐτοῖς εὐ-
πραγίας αἵτιοι νομίζοντες εἶναι, λέγουσι κυρίῳ
ἀπόστα, μὴ φανεροῦ μοι τὰς ὁδούς σου· εἰδέναι
γὰρ αὐτὰς οὐ θέλω· τί γὰρ πλεον ἡμῶν ἔχων
ἱκανὸς εἶ, ἵνα δουλεύσωμέν σοι;

Ἐπὶ τῶν ἄσεβῶν μέγα φρονούντων ὡς μεγα-
λορῆμονα γλῶτταν καὶ χεῖλη δόλια αὐχεῖν, αἰ-
πτωχοὶ ταλαιπωροῦσιν, καὶ στενάζουσιν αἱ πέν-
ητες, τὸ τυραννικὸν αὐτῶν οὐ φέροντες· τούτου
χάριν φησὶν ὁ κύριος· ἀναστήσομαι νῦν, ἵνα
θήσομαι τὴν βουλήν ἐν σωτηρίῳ· παρρησιάσομαι
ἐν αὐτῷ κατὰ τῶν ἐναβρυνομένων ὑπερφηφάνως τῶν
ὑποδεεστέρων· ἀπολύσω δὲ τοῦ ταλαιπωρεῖν καὶ
στενάζειν τοὺς πτωχοὺς καὶ πένητας· πτωχοὺς

substantialiter iustus est, non autem iusti-
tiae particeps: qui cum ita natura propria
sit comparatus, diligit pariter in multis iu-
stis esse iustitiam, bonum cuiusque propo-
situm adprobans. Possumus et aliter expla-
nare quomodo Deus iustitias diligit; quoniam
singulorum iudiciorum est quaedam iustitia:
multa vero sunt iudicia Dei, de quibus scri-
ptum est: iudicia Domini vera, iustificata in
id ipsum. Et quidem opus est multas esse iu-
stitias. Et quomodo iustus est, ita etiam recti-
tudinem esse dices voluntatem illam quae ad
rectam rationem exigitur. Eam Deus liben-
ter in iis qui habent spectat. Dicendum vero
est de rectitudine, sensu congruo secundae
illi de iustitiis notioni, quam in inscrutabi-
libus Dei iudiciis constituimus: quamque ob
omnimodam adprobationem facies eius spe-
ctare dicitur. Nam Dei praesentia, ex pro-
videntiae actibus et ex iudiciorum effectibus,
innotescit.

Nequaquam existimandum est corporis mem-
bra heic destruenda dici, sed illorum dolo-
sum usum, et arrogantem sermonem. Nam
et in proverbiiis dicitur: «aufer a te os per-
» versum, et iniqua labia a te procul re-
» pelle.»

«Labia nostra a nobis sunt; quis no-
» ster dominus est?» Hac audacia impius
elatus dum expetita re potitur, vocem emit-
tit, cuiusmodi apud Iobum est, dicitque Do-
mino: «recede a me, vias tuas scire nolo.
» Quid prodest, si ei nos serviamus? Nimi-
rum hi propriae felicitatis putantes se esse
auctores, dicunt Domino: recede, ne mihi
vias tuas manifestare velis; namque eas cog-
noscere nolo. Quid enim nobis utilitatis ac-
cedet, si tibi famulemur?

Dum impii tumida mente sunt, linguaque
magniloqua et dolosis labiis insolescunt, pau-
peres moerent, inopes gemunt, tyrannicum
illorum morem minime ferentes. Propterea di-
cit Dominus: nunc exurgam, ut ponam con-
siliū in salutari: fiducialiter agam in eo,
contra illos qui superbe se extollunt supra
infirmiores. En solvam a sua miseria, ne ge-
mant, pauperes ac inopes. Porro pauperes at-

Α. Γ. 4.
B. Γ. 63. D.
B. Γ. 44.

Α. Γ. 6.
B. Γ. 64.

que inopes nunc quoque dices eos, qui semet tueri ob virium infirmitatem nequeunt, vel qui propter nequitiam suam ad huiusmodi statum redacti sunt. Hi celsiores calamitate et gemitu facti sunt eo tempore, quo Christus ad nos venit et resurrexit; ita ut salvi apparuerint, crepti aerumnis atque plorantibus. Praedictis itaque consentaneum est verba illa audire: infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis huius? Quo dicto, confidenter deinde ait: gratias ago Deo per Iesum Christum. Per haec enim ostenditur, Iesum Christum, qui calamitosum hominem corporis mortalis causa liberavit, illum esse qui ait: nunc exsurgam, dicit Dominus.

Venit in mentem nonnullis dicere, pauperes quidem esse qui patrimonio eversi sunt; inopes autem illos qui labore operae victum comparant. Atque hoc sensu pauper quidem, necessario est inops; neque tamen vicissim inops, pauper est. Immo quod de paupere dicitur, fortasse etiam a scriptura argumentum habet, ubi dicitur: divites eguerunt. Et pauperes admodum facti sumus. Consonanter his accipietur, etiam quod de Salvatore dicitur: qui pauper propter nos factus est, cum esset dives, ut illius paupertate nos divites essemus. Favet item sensui vocabuli inopis «dictio»: gemitus inopum; qui nimirum semper gemunt plorantque propter laborem, quem ob rerum necessariorum inopiam tolerant. Dictio «ponam in salutari» significat definiam et faciam. Sicut in verbis: quem posuit heredem nniversorum; id est quem decrevit constituitque heredem. Similiter intelliges: posuit Deus in ecclesia primum quidem apostolos, et reliqua. Nec non illud quod ecclesiae senioribus dictum fuit: posuit vos Spiritus sanctus episcopos regere ecclesiam. Nam verbum posuit, electionem demonstrat, qua constituti sunt et facti apostoli atque episcopi.

Hac notione verbi «servare» Salvator quoque de discipulis aiebat patri: «pater sancte, » serva eos. Quamdiu fui cum ipsis, ego servabam eos, neque hos attingebat malignus. » Hoc autem sensu sum heic ego locutus, quia in genesi dicitur de Adamo serpenti: ipse ser-

καὶ ἐν ταύταις καὶ πένητας ἐρεῖς τοὺς μὴ εἰδὺς τε ἐπαμύνῃν ἑαυτοῖς δι' ἀσθενεῖαν προσοῦσαν· ἢ διὰ τῆς εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἄγουσαν κακίαν· οὗτοι ἀνώτεροι ταλαιπωρίας καὶ τοῦ στεναίνειν γηγένηται, τοῦ κυρίου κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρὸν ἀναστάντος καὶ πρὸς ἡμᾶς ἐληλυθότος· ὡς θανερωθῆναι τὴν σωτηρίαν τῶν ἔξω ταλαιπωρίας καὶ τοῦ στεναίνειν γεγεννημένων· ἔστιν γοῦν καταλλήλως τοῖς προκειμένοις ἀκούσαι τὸ, ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος. τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου; ἐφ' ᾧ λεχθέντι παρόρσιαζόμενος ἐξῆς λέγει· εὐχαριστῶ τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· δείκνυται γὰρ διὰ τούτων, ὡς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ὁ ῥυσάμενος τὸν ταλαιπωροῦντα δι' ὃ εἶχεν σῶμα θανάτου, ὃ εἰπὼν ἐστὶ· νῦν ἀναστήσομαι, λέγει κύριος.

Ἐπὶ ἧλθεν τισιν εἰπεῖν πτωχοὺς μὲν εἶναι τοὺς μεταπεσόντας τοῦ πλούτου· πένητας δὲ τοὺς ἐκ πόνου δι' ἐργασίας γινόμενου τὸ ζῆν ἔχοντας 1)· καὶ ἐστὶν γε κατὰ ταύτην τὴν νόησιν ὁ πτωχὸς, πένης ἐξ ἀνάγκης, οὐκ ἀντιστρέφοντος τὸν πένητα πτωχὸν εἶναι· καὶ τόχα γε τὰ εἰρημένα περὶ τοῦ πτωχοῦ κατασκευάζεται καὶ ἐκ τῆς γραφῆς· εἴρηται γάρ· πλούσιοι ἐπώχευσαν· καὶ ὅτι ἐπώχευσamen σφόδρα· συμφώνως τούτοις ἐκλήφεται, καὶ τὸ περὶ τοῦ σωτῆρος λεχθέν· ὡς ἐπώχευσεν δι' ἡμᾶς πλούσιος ὢν, ἵνα ἡμεῖς πλουτήσωμεν τῇ αὐτοῦ πτωχείᾳ· συναίνῃ καὶ τοῖς περὶ τοῦ πένητος τὸ, στεναγμοῦ τῶν πενήτων, στενόντων αἰεὶ καὶ ὀλοφυρομένων, ἐπὶ τῷ πόνῳ τῷ ἐκ τοῦ ἀπορεῖν τῶν ἐπιτηδείων προσόντι. Τὸ εἶσθαι ἐν σωτηρίᾳ, δηλοῖ τὸ ἐρίσω καὶ ποιήσω· ὥσπερ καὶ ἐν τῷ, ὃν ἔθηκεν κληρονόμον πάντων· δηλούσης τῆς λέξεως, ὃν ὥρισεν καὶ ἀνέδειξεν κληρονόμον· εἰς ταῦτα λήφει τὸ, ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ τὸ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας εἰρημένον· ὑμᾶς ἔθετο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν· τὸ γὰρ ἔθετο, ἀπόδειξιν τὴν διὰ τοῦ ὥρισθαι καὶ πεποιῆσθαι ἀποστόλους καὶ ἐπισκόπους δηλοῖ.

Κατὰ τοῦτο τὸ σημαίνόμενον τοῦ διατηρεῖν, καὶ ὁ σωτὴρ περὶ τῶν μαθητῶν ἔλεγεν τῷ πατρί· «πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτούς· ὅτε ἡμην » μετ' αὐτῶν, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτούς, καὶ ὁ πο- » νηρὸς εὐχῇ ἥπτετο αὐτῶν. » εἶπεν δὲ κατὰ τοῦτο τὸ σημαίνόμενον, διὰ τὸ ἐν τῇ γενέ-

V. S. A. I. G. 1

1) Adnotent graeci lexicographi hanc vocabulorum πτωχός et πένης distinctionem. Omnino et Itali adhuc retinent distinguuntque *pifocco* (ex graeco πτωχός) et *povero*.

σει λεχθέν περὶ τοῦ Ἀδάμ πρὸς τὸν ὄφιν· « αὐ-
τός σου τηρήσει κεφαλὴν· σὺ δὲ τηρήσεις αὐτοῦ
πτέρναν· σὺκέτι γὰρ ἐνταῦθα ταῦτόν τὸ φυλάξαι
καὶ τὸ τηρεῖν· φαίνεται γὰρ ἐξ αὐτοῦ τὸ, αὐτός
σου ἐπιτηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ αὐτοῦ πτέρναν·
ἀναπέμπει τὴν εὐχὴν ὁ φάσκων· σὺ κύριε φυλά-
ξεις ἡμᾶς, μετὰ τὸ πάντα ποιῆσαι τὰ παρ'
ἐαυτοῦ, ἐν τῇ τηρεῖν τὴν λέγουσαν παραίνεσιν
« πᾶση φυλακῇ τήρει σὴν καρδίαν· » καὶ ἐπεὶ
τούτων κατορθουμένων, εὐκ αὐτάρκη πρὸς τὸ ἀνε-
πιβούλευτον τὰ ὑφ' ἡμῶν σπουδαζόμενα· « ἐάν
» γὰρ μὴ κύριος φυλάξῃ πόλιν, εἰς μάτην ἡγρῦ-
» πνησεν ὁ φυλάσσων αὐτήν· » εἰρμός ἄγει μετὰ
τὸ φρουρηθῆναι ἡμᾶς ὑφ' ἐαυτῶν, προσευχὴν
προσαγαγεῖν τὴν λέγουσαν· σὺ κύριε φυλάξεις
ἡμᾶς, καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς· αὐτοῦ γὰρ φυλάτ-
τοντος θαρσύνωμεν, ὡς ἀνεπιβούλευτοι εἰς τὸν
αἰῶνα ἐσόμεθα· ὕψιστος γὰρ ὢν, θέσποτα, καὶ ἐν
ὑψηλοῖς ὑπάρχων κατὰ τὸ προσὸν ὕψος τῇ ἀγα-
θότητί σου, τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐπολυώ-
ρησας, κρίνας αὐτοὺς ἀξίους εἶναι τοῦ προστα-
σίαν ἔχειν ἐκ προνοίας τῆς σῆς.

v. 9.

P S A L M U S XII.

A. f. 68. D.

Εἰ καὶ πρεσβείας τρόπῳ ὑπὸ τοῦ ἁγίου λέγε-
ται ταῦτα, ἀλλὰ γε εὐχὴ ὑποκείμενος λήθῃ θεοῦ,
ἀλλὰ τὰ ἄλλων εἰς ἐαυτὸν ἀναδεξάμενος, λέγει
τὰ τῆς αἰτήσεως. Πάντα δὴλον ὡς εὐ περὶ αἰ-
σθητοῦ φωτισμοῦ ἢ ὕπνου καὶ θανάτου τὰ τῆς
αἰτήσεως ἐσιν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐκ γνώσεως θεοῦ
φωτισμοῦ· « φωτίσατε γὰρ ἐαυτοὺς φῶς γνώσεως,
» καὶ προσέλθετε τῷ κυρίῳ καὶ φωτισθήτε· »
Γίνεται ὁ φωτισμός· εὐτος, εὐ περὶ τὸ τῆς σαρ-
κὸς ὄμμα· ὁρατικὸν γὰρ τοῦτο ἡλίον, καὶ εἴ τε
ἕτερον αἰσθητὸν φῶς τῶν ὁράντων τὸν τῆς δικαι-
οσύνης ἥλιον, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὁφθαλμῶν
εὐ σώματος, ἀλλὰ καρδίας ὄντων· τοῦ γὰρ ἔσω
ἀνθρώπου ὁφθαλμοὶ αἱ νοητικαὶ δυνάμεις· τῷ
εὐτῷ φωτιζόμενῳ, ἔπεται ζωὴν μακαρίαν ἔχειν·
« ἐγὼ γὰρ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ὁ κύριος
» λέγει· ὁ περιπατῶν ἐν ἐμοί, φησὶν, ἐν τῇ
» σκοτεινίᾳ οὐ μὴ μείνῃ, ἀλλ' ἐξεῖ τὸ φῶς τῆς
» ζωῆς· » τῆς ζωῆς παραχρησμένης εἰς τὸν φω-
τισθέντα, ἄπεςιν αὐτοῦ τὸ ὑπνώσαι εἰς θάνα-
τον, ὑπνῶντος καὶ ἀπεθνήσκοντος τοῦ ὄντος ἐν
σκοτεινίᾳ ἀγνοίας· ὁ γὰρ θεὸς δι' ἀμελείας καὶ
ῥαθυμίας εἰς ὕπνον τοὺς ὁφθαλμοὺς αὐτοῦ, εὐ-
δείως τεθνήσκειται, ἐκπίπτων τῆς σὺν ἀρετῇ ζωῆς·
ὅθεν φευκτέον τὸν ψεγόμενον ὕπνον τούτου καὶ

v. 5.

v. 6.

vabit (observabit) caput tuum; et tu serva-
bis (observabis) calcaneum illius: non enim
hoc loco idem est observabis et servabis: ap-
paret enim dicendum esse: ipse observabit ca-
put tuum, et tu vicissim illius calcaneum.
Precatur nimirum dicens: « tu, Domine, cu-
» stodies nos; postquam omnia quae suarum
» virium erant, praestitit; admonitione nem-
» pe illa observata: omni custodia serva cor
» tuum. Quamquam his rite curatis, non-
dum satis adversus omnes insidias curae no-
strae sunt: « nam nisi Dominus custodierit
» civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.»
Consentaneum ergo est postquam nosmet cu-
studierimus, precem pronunciare dicentem: tu
Domine custodies nos, et conservabis nos.
Etenim eo custodiente, fiducialiter agemus, et
tamquam ab insidiis tuti in aeternum erimus.
Nam cum altissimus sis, Domine, et in ex-
celsis habites, prout celsitudinem bonitatis tuae
deceat, filios hominum multiplicasti, dignos eos
iudicans tutelam providentiae tuae experiri.

Quamquam orantis specie haec a sancto viro
dicuntur; haud is tamen quasi a Deo oblivio-
ni traditus, sed quasi aliorum persona indu-
tus, hanc precem recitat. Prorsus constat, non
de materiali lumine, neque de somno et morte
verba orationis loqui, sed de lumine quod a
Dei cognitione nanciscimur; « accendite enim
» vobismet lumen scientiae, et accedite ad Do-
» minum atque illuminamini. « Fit autem haec
illuminatio, non in carnis oculo, qui non nisi
solem aspicit, et si quod est aliud materiale
lumen: sed fit illis qui solem iustitiae aspi-
ciunt, quod verum est lumen, non corporis sed
cordis oculorum. Namque interioris hominis
oculi, sunt vires intellectuales. Homini sic illu-
minato vita beata contingit. « Ego enim sum lux
» mundi, ait Dominus. Qui in me, inquit, am-
» bulat, in tenebris non manet, sed lumen vi-
» tae habebit.» Quam vitam postquam illumi-
natus adeptus est, caret mortis somno; dum
contra obdormiscit et moritur is qui in tene-
bris ignorantiae versatur. Nam qui per negli-
gentiam atque socordiam tradit somno oculos
suos, statim morietur, ab agenda cum virtute
vita discedens. Quamobrem fugiendus est hic

vituperabilis somnus atque mors; ut sic conservato oculorum animae lumine, haud queat inimicus dicere: praevalui adversus eum; iamdiu se praevaluisse existimans, cum nos peccavimus.

« Qui tribulant me, exultabunt, si motus » fucro; ego autem in misericordia tua spe- » ravi: exultabit cor meum in salutari tuo. » Qui iustos tribulant inimici, malo gaudio exultant si qua evenierit ex peccato ruina, quum contra opus esset condolare cadentibus. Sed quamvis illi ob alicuius lapsum exultaturi sint, ego Domine de tua sperans misericordia, non patiar ea quae in me videre illi exoptant. Expecto enim salutare tuum quantocius venturum, cuius causa cor meum exultat. Quid ni enim laetetur exultetque is qui salutem a Deo expertus est? Quod vero etiam prophetia extet de venturo salutari Dei Christo, animadvertite sis. Hic enim ad mundi salutem veniens, perdidit eos qui de ruina animarum gaudebant; una cum iis profligans inimicum superbe se extollentem: lucem oculis tribuit, ne quis animae mortem videret. Hic mundum ingressus, respiciens exaudivit, dolorem sedavit. Quibus feliciter actis, homo beneficio accepto, hymnum gratiarum actionis canit dicens: « cantabo Domino, qui bona tribuit » mihi, et psallam nomini Domini altissimi. » Quippe opere ipso edoctus, quid sit illud orantibus praeclare dictum a Domino: « adhuc » te loquente, dicam: ecce adsum. » Dicit nimirum sibi adstantibus: bene habeo, qui voti compos sum factus; ideoque nomini Domini altissimi psallam. Superest ut ad singula tributa nobis beneficia nos quoque praesentem hymnum canamus dicentes non meditatione tantummodo verum etiam psallendo. Porro canere, meditationem significat; psallere autem, practicum opus.

Θάνατον, ἵνα πεφωτισμένων τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ψυχῆς, μηκέτι εἴπῃ ὁ ἐχθρὸς, ἰσχυσα πρὸς αὐτόν· πάλαι νορίζων ἰσχυκέναι, ὅτε ἡμάρτεμεν.

« Οἱ θλίβοντές με ἀγαλλιάσονται, ἐὰν σαλευ- » θῶ· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τῷ ἐλέει σου ἠλπισα· ἀγαλλιά- » σεται ἡ καρδία μου ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου. » Ἐπεὶ χαίρεκακοὶ ὄντες οἱ θλίβοντες τοὺς δικαί- » цус ἐχθροὶ ἀγαλλιώνται, εἰ συμβαίῃ ἐξ ἁμαρ- » τίας γενεῖναι κλόνον, θέον λυπεῖσθαι ἐπὶ ταῖς πίπτουσιν· ἀλλ' εἰ καὶ ἀγαλλιώνται ἐπὶ τῷ σα- » λυεσθαι τινα ἐκείνοι, ἐγὼ, ὃ δέσποτα, ἐλέει τῷ σῶ ἐλπίζων, οὐ πείσομαι ὃ ἰδεῖν ἐν ἐμοὶ πο- » θεύσιν· προσδοκῶ γὰρ τὸ σωτήριόν σου θάττον παραγενόμενον, ἐφ' ᾧ ἀγαλλιάται ἡ καρδία μου· πῶς γὰρ σὺκ εὐφραίνεται καὶ ἀγαλλιάται ὁ πεί- » ρα Θεοῦ σωτηρίαν ἔχων; εἰ δὲ καὶ προσφητεία ἔστιν δηλουμένη περὶ τοῦ ἐλεύσεσθαι τὸ σωτή- » ριον τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστόν, ἐπίσκειψαι· οὗτος γὰρ ἐλθὼν ἐπὶ σωτηρίᾳ κόσμου, κατέβλεπεν τοὺς ἐφθαρμένους ἐπὶ ταῖς κλυουσμέναις κατὰ ψυχὴν, καταβαλὼν σὺν αὐταῖς τὸν ἐχθρὸν τὸν ὑψου- » μενον ὑπερηφάνως· ἐφώτισεν τοὺς ὀφθαλμούς, ἵνα μή τις ἴδῃ τὸν τῆς ψυχῆς Θάνατον· οὗτος ἐπιδημήσας, ἐπιβλέψας ἤκουσεν, ὁδύνην ἔπαυ- » σεν· ὧν κατορθωθέντων, ὁ εὖ παθὼν χαρι- » στήριον ἐπινίκιον ᾠδὴν ἄδει λέγων· « ἄσω τῷ » κυρίῳ τῷ εὐεργετήσαντί με, καὶ ψαλῶ τῷ » ὀνόματι κυρίου τοῦ ὑψίστου. » πραγματικῶς μαθὼν τὸ πρὸς τοὺς εὐχομένους καλῶς λεγόμε- » νον ὑπὸ κυρίου « ἔτι σου λαλοῦντες ἑρῶ, ἰδοὺ » πάρειμι. » λέγει δὲ ταῦτα πρὸς τοὺς συνόν- » τας ἡδὴ· εὖ πέπονθα τυχὼν ὧν ἡτήσάμην· ὅθεν ψαλῶ τῷ ὀνόματι κυρίου τοῦ ὑψίστου διὸ ἐφ' ἐκείνης εὐεργεσίας γινόμενης εἰς ἡμᾶς, ὑμῶ- » μεν καὶ ἡμεῖς τὸν προκείμενον ὕμνον, λέγον- » τες μὴ θεωρεῖν μόνῃ, ἀλλὰ καὶ τῷ ψάλλειν. Θεωρεῖν τὸ ἄδειν, ἐνέργειαν δὲ πρακτικὴν τὸ ψάλλειν δηλοῖ 1).

P S A L M U S XIII.

Insipiens heic intelligitur non ille qui communi sensu sit expers vel sollerti mentis acumine, sed qui una ex virtutibus caret prudentia, de qua scriptum est: « qui possidet prudentiam, diligit se ipsum. Et qui custodit prudentiam, inveniet bona. » Reapse quod hic

Αφρων δὲ εὐ κοινωνῶν ἐννοιῶν λειπόμενος, ἢ τῆς σὺν θειοτητι ἐντρεχείας, ἀλλὰ τῆς μιᾶς τῶν ἀρετῶν φρονήσεως, περὶ ἧς γέγραπται· « ὁ » κτόμενος φρόνησιν, ἀγαπᾷ ἑαυτόν· καὶ ὁ φυ- » λᾶσσω φρόνησιν, εὐρήσει ἀγαθά· » ὅτι δὲ εἶχεν τὴν φυσικὴν ἐντρέχειαν, παρίστησιν ἡ

V. I. 68
A. I. 46. b.

1) Recole quae nos diximus p. 144. adn. 1.

διάλεξις, δηλοῦσα ὡς οὐκ εἰς ὑπήκουσιν τινῶν, ἀλλ' ἐν τῇ ἑαυτῶν καρδίᾳ λέγει μὴ εἶναι θεόν· ἥδει γὰρ ὅτι οὐδεὶς ἐδέχετο τοὺς περὶ ἀρνήσεως θεοῦ λόγους· πάντων σχεδὸν ἀνθρώπων ἀδιάστροφον τὴν περὶ θεοῦ ἔννοιαν ἔχόντων 1).

Ἐχει πολλὴν οἰκειότητα ὁ πρῶτος στίχος, ὡς εἰρημένος περὶ διαβόλου· καὶ γὰρ ἐκεῖνος οὐ τινὶ ἢ τισιν εἶπεν, ἀλλ' ἐν διανοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ «εἰς τὸν » οὐρανὸν ἀναβήσκει, ἐπάνω τῶν ἄστρον τοῦ » οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου, ἔσομαι ὅμοιος » τῷ ὑψίστῳ· » ὥσπερ γὰρ ὁ γινώσκων ἔχων θεοῦ τηρεῖ τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ εἰς ἔργα μεταβάλλει, οὕτω πᾶς ἁμαρτάνων, ἀγνῶν θεὸν εἰς τοῦτο ἔρχεται· γράφει γοῦν Ἰωάννης ὡς πᾶς ὁ ἁμαρτάνων, μακρὰν ἐστὶ τοῦ ἔχειν γινώσκιν θεοῦ· ὡς πᾶς ὁ ἁμαρτάνων οὐχ ἐώρακεν αὐτόν· ἐκβαλὼν γὰρ ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὴν προύχουσαν καὶ βασιλεύουσαν τῶν ἀρετῶν εὐσέβειαν, συναναχωρεύσας αὐτῇ ἔχει τὰς ἀρετάς· ὅτι δὲ αὕτη ἡ νόσις ἐρρώται, δῆλον ἂν γένοιτο ἐκ τῶν γεγραμμένων περὶ τῶν υἱῶν Ἠλεί· οὐκ εἰδότες γὰρ οὗτοι τὸν κύριον, λοιμοὶ ἀποδεδειγμένοι, ἡμάρτανον, μᾶλλον δὲ ἡσέβουν περὶ τὴν ἱερωσίαν, διασείροντες ἐν ἐπιτηδεύμασιν τοῖς τῆς νομοθεσίας τε καὶ θεοσεβείας. Λήψη τὰ προκείμενα καὶ εἰς τὰ ἐν Ἱερειᾷ ἐπαγγελλλόμενα οὕτως· «τόκος ἐπὶ τόκῳ, ὄσλος ἐπὶ ὄσῳ» λέον· πάντες μοιχῶνται· σύνδοξ· ἀπειτούντων· » ὅτι ἐκ κακῶν εἰς κακὰ ἐξηλθον, ἐμὲ δὲ οὐκ » ἤδεισαν, λέγει κύριος· » πῶς γὰρ οὐκ ἐμέλ-
λον ἄγνοϊαν θεοῦ ἔχοντες, παραβάται εἶναι τῶν νόμων αὐτοῦ; ταῦτα κατόλου θεωρούμενα πείθει διὰ μνήμης ἔχειν θεόν, ἵνα ἐν ἐπιτηδεύμασιν ἐπαινετοὶ ἀποδειχθῶμεν· ἀρθάρ-
τω προσέσει αὐτὰ μεταδιώκοντες· «Οὐκ ἔστιν ὁ ποιῶν χρηστότητα οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός» ἐν τοῖς βδελυχθεῖσιν τῷ διαφθείρειν ἐν τοῖς ἐπι-
τηδεύμασιν, οὐδεὶς ποιῶν χρηστότητα εὕρισκε-
ται· πάντες γὰρ εἰσὶν πονηροί, πᾶσαν χρηστο-
τητα ἐκτεμηθέντες διὰ σκληρότητα καρδίας.

2. «Κυριοὶ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς » υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστιν συ-
» νῶν ἢ ἐκζητῶν τὸν θεόν· » τῆς ἀσωμάτου εὐσίας οὐχ ὑποκειμένης περιγραφαῖς καὶ τόπων διατριβῆς, εἴ ποτ' οὖν περὶ θεοῦ λέγεται, πῶς ὑπάρχοντος ἐν τόπῳ ἢ ἐξ ἐτέρου ἢ εἰς ἕτερον

homo naturalem sollertiam retineat, demonstrat locutio quae ait, eum non ad aures aliquorum, sed intra cor suum dicere, non esse Deum; noverat enim neminem passurum audire orationem quae Deum neget; quandoquidem cuncti propemodum homines, firmam de Deo opinionem habent.

Habet multam primus hic versiculus adfinitatem cum illo qui de diabolo dictus fuit. Nam et diabolus non alicui vel aliquibus, sed intra propriam mentem aiebat: «in caelum conscendam, » super astra caeli thronum meum collocabo, » similis ero Altissimo.» Nam sicuti qui scientiam habet Dei, observat verba eius, et eiusdem praecepta in rem confert, ita quisquis peccat, ideo quia Deum ignorat, sic agit. Scribit itaque Iohannes: quicumque peccat, longe abest ut Dei scientiam possideat. Item, qui peccat non vidit illum. Eiiciens enim ex anima praecipuam reginamque virtutum religionem, discedere pariter cum illa experitur virtutes. Quod autem sententia haec firmo nitatur fulcro, ex iis quae Heli liberis acciderunt constat. Namque hi Dominum nescientes, evaserunt pessimi, immo munus sacerdotale impie gesserunt, legalia et religiosa officia male tractantes. Hactenus dicta cognosces etiam comparatione eorum quae apud Hieremiam dicuntur: «foenus supra foenus, dolus supra dolum: omnes fornicantur: » conciliabulum contumacium: quoniam de » malo in malum prolapsi sunt, et me ignoraverunt, dicit Dominus.» Qui enim fieri poterat, ut Deum ignorantes, transgressores legum eius non evaderent? Haec si bene considerentur, Dei memoriam retinere suadebunt, ut laudabili vitae genere uti videamur, sanae mentis proposito id sectantes. «Non est qui faciat » bonum, non est usque ad unum.» Inter eos qui abominandis studiis semet impiaverunt, qui boni aliquid faciat nemo comperitur. Omnes enim reprobi sunt, omnemque bonitatem ob suam cordis duritiem abiecerunt.

«Dominus de caelo prospexit super filios » hominum, ut videat an sit intelligens vel » requirens Deum.» Quum incorporea natura neque circumscriptionibus obnoxia sit neque locorum mansionibus, si Deus aliquando in loco esse dicatur, vel de loco in locum trans-

1) Adnotemus Didymi dictum de universali hominum consensu circa Dei existentiam. Item mox eiusdem Didymi effiatum: praecipua et regina virtutum religio est; qua deficiente, virtutes pariter discedunt.

sire, id digna Deo ratione intelligendum est, sicut et alia pari modo de eodem dicta; veluti quod pedes habeat et manus et oculos, et quod consurgat et sedeat. Quoniam itaque haec conclusio religiosa est, Deum habitare in caelo intelligemus, quatenus veluti templo suo utitur augustis potestatibus, quae in caelo appellationem, locis in quibus sunt homonymam, habent. Sic enim etiam homines terra veluti sunt, ut cum dicitur: universa terra adoret te. Et, omnis terra clamat cum laetitia. Tum quia Deus in hominibus etiam versatur, qui caelestem imaginem retinent, dici potest in caelis habitare. Praeterea, tertia quoque ita loquendi causa dicitur. Quoniam opus eius orbis terrarum est; ipse autem creationis ac providentiae ratione in omni creatura versatur; a pulcherrima mundi parte, quae caelum est, demonstratur Deum esse in mundo. Veluti: pater noster, qui es in caelis. Et, Deus in caelo superne. Praeter haec dicta, aliter quoque in multis divinae doctrinae locis apparet, caeli appellatione denotari intellectualem substantiam, in qua potissimum Deum exquirere decet. Caelum quippe caeli Domino. Ex hoc indulgenter prospectat, observans inferioris naturae homines, ut videat quinam ex his prudente sensu praediti Deum exquirant, invenire eum studentes, ut eiusdem beneficia impetrent. Tunc autem id praecipue fit, cum inter homines malitia multa, non sine impietate, versatur, ut iam dicatur: « non est misericordia, neque » veritas, neque Dei cognitio in terra: maledictio et mendacium et furtum et adulterium » inundaverunt in terra, et sanguis sanguini » miscetur. » Ad homines tantopere calamitosos nonne oportebat bonum Salvatorem respicere, ut si in aliquo intelligentiae vestigium comperiret, id augeret vel potius compleret? Et si quis foret Dei studiosus, illi se inveniendum praeberet? Apparet enim iis, qui sibi fidem non denegant.

Sicut in malitiosam animam non ingredietur sapientia, neque habitat in corpore peccatis obnoxio, ita non recipit Dei scientiam is qui adhuc iniquitates operatur. Nullus enim peccator videt aut agnoscit Deum, prout in Iohannis epistola scribitur: quamobrem qui sapiens fieri cupit, iustitiam serit, metit vitae fructum, ut ita sibi comparet scientiae

χώρον μεταβαίνοντες, θεοπροπῶς προσήκει νοεῖν, ὡς καὶ τὰ ἄλλα τῶν παραπλησίως περὶ αὐτοῦ ἐπαγγελιομένων ὡς εἶη πόδας καὶ χεῖρας καὶ ὀφθαλμούς ἔχων, ἀνιστάμενός τε καὶ καθήμενος· ταύτης τῆς ἀκολουθίας εὐσεβοῦς εὐσεβείας, τὸ κατοικεῖν αὐτὸν ἐν οὐρανῶς νοηθεῖν, ὡς εἶη χρώμενος νοῶν ταῖς θεαῖς δυνάμεσιν ταῖς ἐν οὐρανῷ ὁμωνύμως καλούμεναι ταῖς ἐν οἷς εἰσὶ τόποις· οὕτω γὰρ καὶ οἱ ἄνθρωποι χρηματίζουσιν γῇ, ὡς ἐν τῇ, πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτωσάν σοι· καὶ πᾶσα ἡ γῆ βοᾷ μετ' εὐφροσύνης· ρηθεῖν δὲ καὶ ἐν ταῖς ἀγίαις ἀνθρώποις τυγχάνων, δι' ἣν φορεῖσιν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, κατοικεῖν ἐν οὐρανῶς· πρὸς τούτοις καὶ τρίτον τι λελέγεται· εἰπεὶ πρῶτον αὐτοῦ ὁ κόσμος ὑπάγχει· ἔστιν δὲ θαυμαρχίας πρόση καὶ προνομίας ἐν πάσῃ τῇ κτίσει, ἐκ τῶν καλλίστων μερῶν τοῦ κόσμου, ταῦτα δὲ εἰσὶν οἱ οὐρανοὶ, δηλοῦται ὅτι ἐν τῇ κόσμῳ ὡς τὸ πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν ταῖς οὐρανῶς· καὶ θεὸς ἐν τῇ οὐρανῷ ἄνω· πρὸς ταῖς εἰρημέναις, καὶ ἑτέρως θεωρηθεῖν πολλαχρῶς τῆς θείας παιδείσεως, ὅτι ἡ τοῦ οὐρανοῦ προσπεγρία δηλοῖ τὴν νοητὴν εὐσίαν, ἐν ᾗ μάλιστα θεὸς ζητεῖν προσήκει· ὁ οὐρανὸς γὰρ τοῦ οὐρανοῦ τῇ κυρίῃ ἐκ τούτου συγκαταβατικῶς διακόπτει ἐπισκοπῶν τοὺς τῆς ὑποδεστέρας καταστάσεως, τοῦ ἰδεῖν τίνες αὐτῶν σύνεσιν κεκτημένοι ἐνζητοῦσιν τὸν θεόν, εὐρεῖν αὐτὸν βουλόμενοι, ἐπὶ τῇ τυχεῖ τῶν παρ' αὐτοῦ δωρεῶν· τότε δὲ μάλιστα γίνεται τοῦτο, ὅτ' ἂν ἐν ἀνθρώποις πολλὴ κακία σὺν ἀσεβείᾳ γένηται· ὡς λέγουσιν· « οὐκ ἔστι ἔλεος, οὐδὲ » ἀλήθεια, οὐδὲ ἐπίγνωσις θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς· » ἀρὰ καὶ ψεύδος καὶ κλοπὴ καὶ μοιχεία κέ- » χυται ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ αἵματα ἐφ' αἵμα- » σιν· » οὕτω τῶν ἀνθρώπων ἄγαν βλαβέντων, πῶς οὐκ ἔδει τὸν ἀγαθὸν σωτῆρα ἐπιβλέψαι, ἵν' εἰ εὖροι ἐν τινι ἀφορμῇ συνέσεως, ταύτην πληθύνῃ, μᾶλλον δὲ πληρώσῃ; εἰ δὲ καὶ ἐνζητοῦντα τὸν θεόν, ἵν' εὐρεθῇ ἐκείνῳ; ἐμφανίζεται γὰρ τοῖς μὴ ἀπιστοῦσιν αὐτῷ.

Ὡς εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία, οὕτε κατοικεῖ ἐν σώματι καταχρέω ἁμαρτίας, οὕτως οὐ δέχεται γνῶσιν θεοῦ ὁ ἐτι ἀνομίας ἐργαζόμενος· οὐδεὶς γὰρ ἁμαρτάνων ἐρεῖ ἢ γνωστικὸν θεόν, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐν τῇ Ἰωάννου ἐπιστολῇ· ὅθεν ὁ γνωστικὸς εἶναι πῶθον, σπείρει εἰς δικαιοσύνην, τρυγᾷ καρπὸν ζωῆς, ἵν' οὕτω φωτίσῃ ἑαυτῷ φῶς γνωσεως· καὶ ἐπεὶ ἐρ-

γάται ἀνομίας τυγχάνουσιν οἱ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ
 τοῦ Θεοῦ, ὡς κατεσθίειν αὐτὸν οἷα ἄρτον, γνώ-
 σεις Θεοῦ στερούνται· κατεσθίειν δὲ τις τινὰ,
 βλάπτειν αὐτὸν προτιθέμενος· κατὰ τὸ, εἰ ἄλ-
 λήλους θάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπὸ
 ἀλλήλων ἀναλωθῆτε· καὶ ἐν Ἡσαΐα δὲ γέγραπ-
 ται οὕτως· « Συρίαν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν, καὶ
 » τοὺς Ἕλληνας ἀφ' ἡλίου δυσμῶν, τοὺς κα-
 » τεσθίνοντας τὸν Ἰσραὴλ ὅλην τῇ στόματι »
 πλὴν ἅν ποτε θυνησῶσιν κατεσθίειν τὸν τοῦ
 Θεοῦ λαὸν περαδοσέντα αὐτοῖς δι' ἁμαρτίας,
 δίκην ὑφέξουσιν· ἅγιος γὰρ Ἰσραὴλ τῇ κυρίῳ,
 ἀρχὴ γεννημάτων αὐτοῦ· πάντες οἱ ἐσθίνοντες αὐ-
 τὸν πλημμελήσουσιν· κακὰ ἦξει ἐπ' αὐτούς, φη-
 σὶ κύριος, οἱ προκείμενοι κατεσθίειν τὸν Θεοῦ
 λαὸν, ἄρτου δίκην. Τὸν κύριον οὐκ ἐπεκαλέσαντο,
 τῇ αὐτῶν θυνάμει πάντα ἀνύειν, καὶ καταδυνα-
 στευκέναι τὸν Θεοῦ λαὸν οἰόμενοι· εἰ γὰρ ᾔσαν
 εἰδότες, ὡς δι' ἁμαρτίας κρίσει Θεοῦ παρέλαβον
 αὐτὸν, ἅν ἐφροβήθησαν ἔτι μᾶλλον τὸ μέτρον
 ἐπιθέσθαι κατὰ τοῦ παραδοσέντος, ὥνα μὴ κρί-
 ματι τῇ αὐτῇ ὑπερπέσωσιν.

Διὸ λέγεται πρὸς αὐτούς πέρα τοῦ προσ-
 ἡκοντος ἐξαγριωθέντας· ἀντ' ὧν ἐγὼ μὲν ὤρ-
 γίσθην ὀλίγα, αὐτοὶ δὲ συνεπέθεντο εἰς κα-
 κά· οὕτως καταδυναστεύσαντες τὸν λαὸν τοῦ
 Θεοῦ ἀδίκως, εἰς θειλίαν ἐπέπεσαν, ἔνθα οὐ-
 δὲ φοβεῖσθαι ἔδει· φόβος γὰρ οὐκ ἦν, εἰ πα-
 ραλαβόντες τοὺς κρίσει Θεοῦ παραδοθέντας, ρι-
 λανθρωπῶς καὶ ἡμέρως περισσεύοντες ἦσαν·
 ἐπειδὴ δὲ σκληρῶς καὶ ἀνελεημένως πάντα ἐποί-
 ησαν, ἐθειλίαν, περιπεσόντες εἰς ἄλλους
 οὐδέσθην· ὑπῆρξαι δὲ ταῦτο, ἐπεὶ ἐν γενεᾷ
 δικαίων ὁ Θεός· γενεὰν δὲ δικαίων ἐρεῖς ἦται
 τὴν τῶν δικαίων πραγμάτων συμφωνίαν, ἐν ᾗ
 ὁ δικαίος κριτὴς εὐρίσκεται· ἢ τὴν τῶν δικαίων
 ἀνδρῶν ὁμοφροσύνην, καὶ τὴν εἰς ταῦτόν σύ-
 νειν· εἰ γὰρ ἔνθα δύο καὶ τρεῖς συνέρχονται
 ἐπὶ τῇ αὐτοῦ προσηγορίᾳ, παρὼν εὐρίσκεται ὁ
 κύριος, πόσῳ μᾶλλον εὐρεθῆναι ἂν ἔνθα ὅλη
 δικαίων γενεά; ὅτι δὲ οἱ τῆς αὐτῆς γνώμης
 καὶ βίου τοῦ αὐτοῦ, μίαν συμπληροῦσι γενεάν,
 ἅν ἐν διαφοροῖς χρόνοις γένωνται, μετὰ ταῦ-
 τα ρηθεῖν, ὅτ' ἂν εἰς ταῦτο καλέσῃ και-
 ρός· θειλιᾷ τις φόβῳ οὗ οὐκ ἦν φόβος, καὶ
 ὁ φοβούμενος ἄνθρωπον, καὶ ἀπαξωπῶς τοὺς
 ἀποκτείνοντας τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ
 θυμαίνους ἀποκτεῖναι· εἴρηται γὰρ, πλὴν τοῦ
 Θεοῦ μὴ φοβοῦ ἄλλον· τούτῳ τῇ πᾶσαι συ-
 σχεθεῖσαν τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ κύριος ἐλέγγει

lumen. Et quia operadores iniquitatis sunt tan-
 topere inimici plebis Dei, ut eam veluti pa-
 nem devorent, ideo scientia Dei carent.
 Videtur autem homo hominem vorare, cum
 ei nocere studet; iuxta illud: si invicem mor-
 detis et comeditis, cavete ne ab invicem consu-
 mamini. Item in Esaia sic est scriptum: « Sy-
 riam ab ortu solis, et Graecos a solis occasu,
 Israhelem toto ore devorantes. » Sed enim
 quamquam plebem Dei aliquando forte de-
 vorent, peccatorum causa iis traditam, poe-
 nas tamen luent. Sacer est enim Deo Israhel,
 primogenitus filiorum eius. Mala iis evenient,
 dicit Dominus, qui sibi plebem Dei panis in-
 star devorandam proposuerunt. Dominum non
 invocaverunt, quia viribus suis omnia posse
 perficere, et populo Dei dominari, putave-
 runt. Etenim si cognovissent, se nonnisi iudi-
 cio Dei peccatorum vindicis, captivum illum
 fecisse, utique veriti essent, mensuram malo-
 rum populi traditi cumulare, ne in par iudi-
 cium incurrerent.

Ideo dicitur illis praeter debitum ferocien-
 tibus: quia ego parumper iratus fui, isti ae-
 rumnis inferendis incubuerunt. Atque ita Dei
 populum dominatu iniusto prementes, in
 metum deciderunt, ubi nihil timeri oportebat.
 Nullus enim imminabat timor, si modo
 captivos Dei iudicio eis traditos, clementer
 humaniterque tractassent: sed quia dure at-
 que inclementer omnia egerunt, timore cor-
 repti sunt, et in mala quae aliis intulerant in-
 currerunt. Hoc vero fiebat, quia cum gene-
 ratione iustorum Deus est. Porro generatio-
 nem iustorum dices vel iustorum operum con-
 gruentiam, cuius iudex vir iustus comperitur;
 vel iustorum virorum concordiam, et in idem
 propositum convenientiam. Nam si ubi duo
 vel tres congregantur in nomine eius, prae-
 sens comperitur Dominus, quanto magis ibi
 invenietur ubi universa iustorum generatio
 est? Quod autem homines eiusdem sententiae
 eiusdemque vitae, unam efficiant generatio-
 nem etiamsi diversis temporibus fuerint, post-
 hinc dicetur cum nos occasio ad id invitave-
 rit. Formidat aliquis timore ubi non erat ti-
 mor, etiam ille qui hominem timet, nomi-
 natimque illos qui corpus occidunt, sed ani-
 mam occidere nequeunt. Dictum est enim:
 praeter Deum, neminem metuas. Morbo hoc

laborantem Hierusalem reprehendit Dominus: cur tu mortalem hominem timuisti?

Quaenam esset populi captivitas, prius est animadvertendum, ut deinde reditum eius videamus. Qui ob suam ignaviam a bene operando deficit, captivatur lege peccati, adeo ut in diaboli tyrannidem decadat, qui mortis potestatem habet. Huiusmodi hominem ab hostibus captum, et extorrem patria, id est virtutis societate, revocat per paenitentiam Dominus, simulque ei peccatorum remissionem promittit. Atque hoc significant verba « redimi captivos, et converti captivitatem. » Quo facto per dominicam crucem, nempe universo credente ex infidelitate populo, exultat Iacob: qui profecto idem est homo (atque Israhel) nec nisi mentis conceptu distinguitur. Nam si honeste agens, et virtuti dans operam, cupiditates et vitia et tentantium malas potestates supplantaverit, in tantum ut illarum victor existat, Iacob est exultans. Quod si post practicum vitae genus, cor mundum possidens Deum viderit, tunc Israhel fit, id est mens Deum videns. Sic enim in Graecorum linguam vocabula haec transferuntur « exultans divina exultatione. » nihilque obstat quominus pari sensu dictum fuerit exsultet et lactetur.

P S A L M U S XIV.

Quum omnes ab aequitate declinaverint, sequitur ut illo egeamus qui potest peccata dimittere ac salvare. Dicitur vero ex Sione, quoniam ille de semine Israhelis est; iuxta illud: veniet de Sione qui liberat. Et rursus: ex Sione species decoris eius. Dices etiam ex superna Sione; ideo spes nostra est regnum caelorum. Quum autem omnes gentes salvabuntur, tunc qui vere in Israhel sunt iusti ac prophetae lactabuntur, gratulantes nobis completa sua vaticinia. Namque et Simeon postquam lumen ad revelationem gentium Salvatorem dixerat, addidit: et gloriam plebis tuae Israhel.

Qui in praecedentibus descriptus est, quum sit benivolutus et sodalitatis studiosus, dat operam ut sit sapiens cum sapientibus versans, remis velisque stultos defugiens, ne forte de illorum numero esse videatur. Si ergo homines improbos vitat, et cum bonis sociatur, nam

λέγων· τίς οὕτω εὐλαβήθη ἀπὸ ἀνθρώπου θνητοῦ;

Τίς δὲ ἦν ἡ αἰχμαλωσία τοῦ λαοῦ, πρῶτον θεωρητέον, ἵνα καὶ ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἐπομένως ἴδωμεν· ὁ ἐκπίπτων παρ' ἰδίαν ῥαθυμίαν τῆς τοῦ ἀγαθοῦ ποιήσεως, αἰχμαλωτίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας, ὡς γενέσθαι ὑπὸ τὸν καταδυναστεύοντα τυραννικῶς διάβολον, ἔχοντα τὸ κράτος τοῦ θανάτου· τοῦτον οὕτως ἐλόντα τοῖς πολεμίοις, ἔξω τῆς πατρίδος, αὕτη δ' ἐστὶν ἡ τῆς ἀρετῆς μετουσία, γεγεννημένον ἀνακαλεῖται μετανοίας τροπὴ ὁ κύριος, ἅμα καὶ ἄφεισιν τῶν προημαρτημένων ὑπισχνούμενος· καὶ τοῦτο ἐστὶν τὸ λυτρωθῆναι τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἐπιστραφῆναι τὴν αἰχμαλωσίαν· πληρωθέντος δὲ τούτου, τῇ κυριακῇ σταυρῷ, ὡς πάντα τὸν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν πιστευόντα λαὸν λελυτρώσθαι, ἀγαλλιά· Ἰακώβ, ὁ αὐτὸς κατὰ τὸ ὑποκείμενον ἐστὶν ἐπινοία μόνῃ ἔχων τὴν διαφορὰν· εἰ μὲν γὰρ πράττων τὰ καλὰ, καὶ ἐνεργῶν τὰ κατὰ ἀρετὴν, πτερνίζει τὰ πάθη καὶ κακίας καὶ τὰς ἐνεργούσας πονηρὰς δυνάμεις, ὡς νικητῆς αὐτῶν ἀναστάναι, Ἰακώβ ἐστὶν ἀγαλλιώμενος· εἰ δὲ μετὰ τὸν πρακτικὸν βίον, καρδίαν καθαρὰν κεκτημένος ὁρᾷ τὸν Θεόν, Ἰσραὴλ ἐστὶν νοῦς ὁρῶν Θεόν· οὕτω γὰρ μεταλαμβάνεται εἰς Ἑλλήνων φωνὴν εὐφραίνόμενος Θεῖαν εὐφροσύνην· οὕθεν λυπεῖ λαβεῖν ἐκ παραλλήλου τὸ ἀγαλλιασθαι καὶ εὐφραίνεσθαι εἰρησθαι.

Πάντων ἐκκλινάντων ἐκ τοῦ [δικαίου] λαὸν χρεῖα δυναμένου τὰς ἁμαρτίας ἀφῆναι καὶ σῶσαι· ἐν Σιών δὲ λέγεται διὰ τὸ ἐκ σπέρματος εἶναι Ἰσραὴλ· κατὰ τὸ, ἥξει ἐκ Σιών ὁ ῥυόμενος· καὶ πάλιν· ἐκ Σιών ἡ εὐπρέπεια τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ· λέγεις δ' αὖ καὶ ἐκ τῆς ἀνω Σιών· διὸ καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· τῶν δὲ ἐθνῶν σοιζομένων, οἱ ἀληθεῶς Ἰσραὴλ δίκαιοι καὶ προσήτοι ἀγαλλιάσονται συγχαίροντες ἡμῖν, καὶ πληρουμένης αὐτῶν τῆς προφητείας· καὶ Σιμεὼν γὰρ φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν τὸν σωτῆρα φήσας, ἐπάγει καὶ ὁόξαν λαοῦ σου Ἰσραὴλ.

Ὁ διαγραφόμενος ἐκ τῶν προκείμενων φιλάληλος καὶ φιλέταιρος ὑπάρχων, σπεύδει σοφὸς εἶναι σοφῶς συνδιατρίβων, παντὶ σθένει τῶν ἀφρόνων ἀπάγων ἑαυτὸν, ὅπως μὴ γνωσθῇ εἰς ὧν αὐτῶν· εἰ τοίνυν ἐκτρέπεται τοὺς φαύλους, σύνεστι δὲ τοῖς ἀγαθοῖς, ἀγαδοὶ γὰρ οἱ σοφοί,

v. 7.

v. 1.
B. f. 48.v. 3.
A. f. 73. b.
B. f. 19. b.

σοφαί εἰς συμπαρέσσειαν προτιθέσθαι, ὀνειδισμόν οὐ δέχεται ἐπὶ τοῖς ἐγγίζουσιν αὐτῷ· ὀνειδιζομένων αἰεὶ τῶν ἐχόντων κακοὺς ἐγγίζοντας αὐτοῖς· ὡς αὖ ὑμνουμένων τῶν πλησίων καὶ φίλους ἀγαθούς ἐχόντων· τούτῳ αὐτῷ ἀπαρέσκεται ὁ φάσκων· « παρευόμενος ἐν » ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτος μοι ἐλειτούργει· λαλῶν » ἄδικα εὐ κατηύθυνεν ἐναντίον τῶν ὀφθαλμῶν μου. »

V. 4. Εἰ δὲ καὶ ποτε τῶν πρὸς εὐς ὁ λόγος χάριν, καὶ θεοῦ μάρτυρος χρεία, ἀπεριέργως καὶ τούτο ποιῇ, ὡς ὁ θεσπέσιος ἀπόστολος, τύπον καὶ ἀγωγὴν ἔρκων καταλιπὼν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, ὅπου μὲν φησὶν· μάρτυς μοι ἐστὶν ὁ θεὸς ᾧ λατρεύω ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ὅπου δὲ, μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλεῖται ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν καὶ πάλιν· οἶδεν ὁ ὢν θεὸς ἐπὶ πάντας, οὐ ψεύδομαι· αὕτη γὰρ ἡ ἀνεπίληπτος πίστις· καὶ γὰρ ὅρκος οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ λόγος μετὰ θεοῦ μαρτυρίας· ἢ πρᾶγμα βεβαιούμενον μετὰ θεοῦ μαρτυρίας· ὅπως δ' ἂν ἔχη ὁ ὅρκος, οὐκ ἀδεστέῃ ὁμνῶν τῇ πλησίον.

B. f. 50. b. Ἔστιν δὲ καὶ δανείζειν πνευματικῶς ἄνευ τόκου, καὶ ὁ σημαινόμενος εἴρηται τοῖς μαθηταῖς Ἰησοῦ πρὸς τὸ διδασκάλου καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, μὴ ἀποστραφῆς· πῶς γὰρ ἂν αἰσθητῶς τούτο φήσειεν τις εἰρησάσαι τοῖς λέγουσιν, ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολούθησάμεν σοι, τί ἄρα ἐστὶν ἡμῖν; καὶ τοῖς λέγουσιν, ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι; Ἐπεὶ τοίνυν περιγράφεται τὸ αἰσθητῶς δανείζειν τοὺς ἁγίους 1), ἂν ποτε λέγονται τούτο ποιεῖν, πνευματικῶς αὐτὸ ἐκλαβεῖν δεῖ, δανείζοντος παν. τὸς νοητῶς τὸν διδάσκοντα λόγον ὄντα ἀργύριον ἐπὶ τῷ κερδῆσαι τι σωματικόν· εἰ γὰρ καὶ σπείροντες τὰ πνευματικά ἐν τῷ διδάσκῃ, τὰ σαρκικά δέχονται πρὸς μόνον τὸ τραφῆναι, ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ, ὅμως οὐ δανείζουσιν· οὐ γὰρ τὸ κατ' ἀξίαν τῶν δεδέντων λογικῶν, ἀργύριον δέχονται, ἀλλ' ἢ μόνον τροφήν.

B. f. 50. b. Οὐ σαλευθήσεται δὲ εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ βίου μένων αἷς κατώρδωσεν ἀρεταῖς· ταυτὲν γὰρ τὸ λεγόμενον ἐνταῦθα τῷ, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα· ἄσειστος εἰς τὸν αἰῶνα μένει ὁ ἀκούσας τῶν Ἰησοῦ λόγων καὶ ποιήσας αὐτούς· ἔχει γὰρ τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας, οἰκίας ὀνομαζομένης, τοὺς θεμελίους ἐπὶ τὸν Χριστὸν

sapientes boni sunt, quibuscum versari constituit, sequitur ut opprobrium causa sibi propinquantium non suscipiat. Secus enim, semper accidit ut illi mala fama laborent, qui improbos homines sibi propinquantes, id est familiares, habent: ii vero contra laudentur qui familiares amicosque bonos habent. Sententiae huic consonat ille qui dicit: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.

Si aliquando apud eos quibuscum loquimur opus est Dei quoque testimonio, non incuriose hoc quoque facimus, sicut divus apostolus typum disciplinamque iurandi reliquit in epistolis ubi ait: testis mihi Deus, cui servio in evangelio filii sui. Et alibi: testem Deum invoco in animam meam. Et rursus: scit omnium Deus; non mentior. Haec est enim irreprehensibilis fides. Nam iusiurandum nihil aliud est quam sermo cum Dei testimonio, vel res testimonio Dei confirmata. Sed quidquid sit iusiurandum, quod iuravit proximo suo nemo irritum facit.

Possumus etiam spiritualiter fenerari absque usura. Quo sensu dictum fuit discipulis a Iesu magistro: et qui voluerit a te mutuari, ne averseris. Nam quomodo de re sensibili dictum hoc quis fuisse existimet aientibus: reliquimus omnia et secuti sumus te; quid ergo erit nobis? Itemque aienti: argentum et aurum non est mihi. Quia igitur vetitum est materialiter fenus exercere iustis, siquando id agere forte dicuntur, spirituali sensu accipiendum est, nempe spiritualiter fenerari quemlibet doctrinae auctorem, quae instar argenti est quo materialia lucra fiunt. Et quidem ii qui docendo spiritualia serunt, carnalia recipiunt, quatenus alimento satis est (dignus est enim operarius alimento suo) neque propterea fenerantur: non enim pro datorum spiritualium merito, argentum accipiunt, sed alimoniam tantummodo.

Hic autem non commovebitur in aeternum, sed per omnem vitam in virtutum exercitio permanebit. Nam praesens locutio similis illi est: non manducabo carnem in aeternum. Immotus scilicet in aeternum manet, qui Iesu sermones audit, eosque exsequitur. Habet enim vitae suae, quae domus vocabulo denotatur, funda-

1) En etiam Didymus fenus improbat, id est a iustis hominibus non esse exercendum docet.

menta in Christo iacta, qui petra dicitur. Sic illi firmi erant, de quibus Christus dixit: sunt quidam de hic adstantibus etc. Praeterea de quibus scribit apostolus: fundati et radicati in caritate. Fortasse etiam locutio « non com- » movebitur in aeternum » maiorem temporis extensionem innuit, aequae ac dictum illud: omnis qui vivit et credit in me, vivet in aeternum. Nam sancti dum in caelo conversationem habent, in terra Dei habitant, etiamsi adhuc in hac infera terra degant.

Possis etiam dicere hoc modo: peccatorum actus minime permanent. Temporaria enim dicta est peccati voluptas, et non superfuturum esse crimen peccatoris ac mali; quaesitum enim non invenitur. At non eiusmodi est vita sanctorum; siquidem invisibilia et aeterna contemplando sectantur: de quorum unoquoque dicitur, iustitia eius manet in saeculum saeculi. Est enim vita eorum quasi columna, et symbolum victoriae. Ceterum etiam columnas vocant ea loca, ubi decreta legum affiguntur, quae κύρβεις, seu tabulas, appellant: quam appellationem quoque doctrinae sanctorum sortiuntur, non in tabulis lapideis inscriptae, sed in tabulis cordis carnalibus; facile enim cedunt, et scripturam suscipiunt.

P S A L M U S XV.

Dei voluntates sunt, virtutes singulae; ut illic: inveni Davidem Iessae filium, virum iuxta cor meum, qui faciet omnes voluntates meas has. Mirabilis Deus in sanctis suis, qui prae reliquis hominibus virtutes exercent. Incomparabiliter certe eminuerunt fortitudine apostoli, prophetae, ac martyres; castitate Iosephus atque Susanna; alii aliis pariter virtutibus. Sic ergo homo mirabilis redditus, suam agnoscit infirmitatem, et quantopere divinae potentiae inferior sit. Verumtamen infirmitates eatenus manent, quatenus agnoscuntur: protinus vero recedunt, quia sancti roborantur a Christo, dicuntque: in Deo faciemus virtutem.

Haud simpliciter ait se non congregaturum conventicula eorum, sed addit de sanguinibus. Neque absolute ait se memorem non fore nomen eorum, sed per labia mea. Num ergo, quia sunt nonnulli, qui conventicula ex san-

ιδρυμένους, καλούμενον πέτρων, αὐτῶ βέβαιαι ἦσαν· περὶ ὧν Ἰησοῦς εἶπεν· εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων κ. τ. λ. καὶ ἔτι περὶ ὧν ὁ ἀπόστολος γράφει· τεθεμελιωμένοι καὶ ἐρρίζωμένοι ἐν τῇ ἀγάπῃ· εἰ δὲ τὸ εἰς τὸν αἰῶνα μὴ σαλευέσθαι, καὶ πλείονά τινα παρέκτασιν αἰῶνος ἐμφαίνει, παραπλησίως τῷ εἰρημένῳ· καὶ πᾶς ὁ ζῶν ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐν οὐρανῷ γὰρ οἱ ἅγιοι τὸ πολίτευμα ἔχοντες, ἐπὶ γῆς αὐτοῦ διατρίβουσιν, καὶ ἔτι ὥσιν ἐν ταύτῃ τῇ γῇ.

Λέγεις δ' ἂν καὶ οὗτος· αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν οὐ παραμένουσι πράξεις· πρόσκαιρος γούν τῆς ἁμαρτίας ἀπόλαυσις εἴρηται, καὶ τὸ μὴ ἔσσεσθαι τὴν ἁμαρτίαν τοῦ ἁμαρτολοῦ καὶ πονηροῦ· ζητουμένη γὰρ οὐχ εὐρεθήσεται· ἀλλὰ οὐκ ὁ τῶν ἁγίων βίος τοιοῦτος· σκοποῦσι γὰρ τὰ μὴ βλεπόμενα, καὶ αἰώνια, περὶ ὧν ἐκάστου λέγεται· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· στήλη γὰρ πῶς ὁ τούτων βίος, καὶ σύμβολον νίκης· ἀλλὰ καὶ στήλας φασίν, ἔνθα γραφαὶ περὶ νόμων ἀνάκεινται, αἱ κύρβεις καλοῦσι καὶ πίνακας· ὁποίας ἔτυχεν προσηγορίας αἱ τῶν ἁγίων διδασκαλῖαι, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίνῃς γραφεῖσαι, ἀλλ' ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίνας· εὐεκεῖται γὰρ εἰσι, καὶ δέχονται τὴν γραφήν.

Cord. p. 272.

Θελήματα δὲ θεοῦ αἱ κατ' εἶδος εἰσιν ἀρεταί· ὡς ἐν τῇ· εὗρον Δαυὶδ τὸν τοῦ Ἰεσοῦ, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματα μου ταῦτα· θαυμαστός ὁ θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἄμεινον ἀσκῶσι τὰς ἀρετάς· ἀσυγκρίτως γὰρ ὑπερέσχον κατὰ μὲν ἀνδρείαν ἀπόστολοι τε καὶ προσφῆται καὶ μάρτυρες· κατὰ δὲ σωφροσύνην Ἰωσήφ καὶ Σουσάννα· καὶ κατὰ τὰς ἐτέρας ὁμοίως· οὕτω δὲ τις θαυμαστωθεὶς, αἰσθάνεται τῆς ἰδίας ἀσθενείας, πολὺ τῆς θείας ἰσχύος ἀπολειπόμενος· αἱ δὲ ἀσθενεῖαι μέχρι τοῦ ἐννοῆσαι μόνον αὐτὰς παραμένουσιν, ταχέως ἀπίασιν, διὰ τὸ ἐνδυναμοῦσθαι τοὺς ἁγίους ὑπὸ Χριστοῦ λέγοντας, ἐν τῇ θεῷ ποιήσωμεν δύναμιν.

Οὐ καθάπαξ μὴ συναγαγεῖν τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, ἀλλ' ἐξ αἱμάτων οὐδ' ἀπολειπόμενος λέγει μνησθῆσεσθαι τῶν ἐνομάτων αὐτῶν, ἀλλ' ἢ διὰ χειλέων μου· μή ποτ' οὖν ἐπεὶ εἰσὶν τινες συναγόμενοι συναγωγὰς ἐξ αἱ-

V. 3.
B. f. 51. b.V. 4.
B. f. 52. b.

μάτων, ἐκχέοντες αὐτάς διὰ τοῦ βλάπτειν τοὺς συναγομένους, αὐτὸς ὠφελῶν μᾶλλον δὲ ζωοποιῶν τοὺς προκαλουμένους, οὐκ ἐξ αἱμάτων ἀλλ' ἐξ ἀθανασίας συνάγει αὐτοὺς, τῶν προσηγοριῶν αὐτῶν μεμνημένος, οὐχ ἐξ ἐπιπολῆς, ἀλλ' ἐκ διαθέσεως βλάβος ἐχούσης; Λελέξεται καὶ οὕτως· εἰ καὶ πολλοὶ ἀπεκτάνθησαν προφῆται καὶ ἀπόστολοι, ἐκχυθέντες τοῦ αἵματος αὐτῶν, ἀλλ' οὐκ ἐν ταύταις ταῖς πολλοῖς αἱμασιν συνάξω τὰς συναγωγὰς αὐτῶν, ἀλλ' ἡ μόνω ἐνὶ αἱματι ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ· τοῦτο γὰρ τιμὴ δέδοται, ἵνα λυτρωθῶσιν ἐκ τῆς ματαίας πατροπαραδότου αὐτῶν ἀναστρεφῆς· τῶν οὕτω λελυτρωμένων μεμνήσεται οὐ προφορᾷ μόνη ἀλλὰ βαθεῖα νήσει.

v. 5.
B. f. 53. b.

Ὁ Θεὸς ἔχων, ἀρμονίως καὶ τὰ αὐτοῦ ἔξει· ὅθεν ὁ τὸν κύριον μερίδα τῆς κληρονομίας ἔχων, καὶ τῶν αὐτοῦ ἀπολαύσει λέγων· σὺ εἶ ὁ ἀποκαθιστῶν τὴν κληρονομίαν μου ἐμοί· ἡ οὐκ ἀποκαθίστησιν ταύτην φάσκων, θεῦτε κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν (μερίδα); Μερὶς μου εἶ ἐν γῇ ζώντων· τῆς οὕτως πνευματικῆς κληρονομίας πρὸς ἀναλογίαν πίστεως καὶ ἀρίστου βίου δεδομένης ταῖς κληρονομίαις, εἰκότως ἐπενήνκεται τὸ, σχοινία ἐπέπεσέν μοι ἐν ταῖς κρατίστοις· σύμβολον δὲ μέτρου καὶ κλήρου τὸ σχοινίον· ἀμέλει γούν καὶ τῆς αἰσθητῆς γῆς, εἰς ἣν εἰσῆχθησαν ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ οἱ Ἑβραῖοι, μεριζομένης· πολλάκις ἀναγέγραπται· ἐπεσεν δὲ τὸ σχοινίον τῇ φυλῇ Ἰουδα ἡ Ρουβὴν ἢ ἐτέρου τινὸς τῶν δώδεκα ἐπὶ τόδε τὸ κλίμα τὸ ἀνατολικὸν φέρε ἢ ἄλλο παρὰ τοῦτο· τοῦτων ὥδε θεωρημένων, ὁ λέγων σχοινία ἐπέπεσέν μοι ἐν ταῖς κρατίστοις, παρίστησιν ὡς ἀγαθὰ αὐτῷ ἐμερίσθη, εἰς τὰ κρατίστα τῆς κληρονομίας ἐλθόντος τοῦ κλήρου αὐτοῦ· ὃν δηλοῖ διὰ τῶν πνευματικῶν ταύτων γεωμετρικῶν σχοινίων· ταῦτο σχοινίον ἀγγελος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κατέχων ὡφθη Ζαχαρίας τῷ προφῆτῃ ἐπὶ τῷ μετρηθῆαι πόσον τὸ μῆκος καὶ πλάτος τῆς ἀληθινῆς Ἱερουσαλήμ. Οἷς ἐπενήνκεται. «Καὶ γὰρ ἡ κληρονομία μου κρατίστη μοί ἐστιν.» Σημαίνει, ἀληθῶς ἡ κληρονομία μου τυγχάνει κατὰ τοῦτο, τὸ σημανόμενον κράτιστος ἦν ὁ Θεόφιλος ὃν γράφει Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστής.

v. 7.
A. f. 79.

Εὐλογῶν τὸν κύριον τὸν συνετίσαντά με· «ἔτι δὲ καὶ ἕως νυκτὸς ἐπαίδευσάν με οἱ νεοφροί μου». Συνέσεως θεόθεν τυχών, ἀλλὰ

guinibus congregant, immo potius dispergunt, propterea quod congregatos damnis adficiunt, num inquam Deus iuvans potius et vivificans quos ad se advocat, non ex sanguinibus sed ex immortalitate illos congregat, nominum eorum memor; nec superficialia ratione sed alto animi affectu? Sed et alio modo explanare licebit. Etiam si multi occisi sunt prophetae atque apostoli, sanguine ipsorum fuso; nequaquam tamen ob horum sanguinum copiam congregabo conventicula eorum, sed ob unum tantum agni immaculati et mundi Christi sanguinem. Hic enim datus est in pretium, ut redimerentur ex ipsorum tradita a patribus inani conversatione. Redemptorum huiusmodi memor erit non exteriore tantum pronuntiatione, sed intima cogitatione.

Qui Deum habet, consonanter etiam quae sunt illius habebit. Quamobrem qui habet Dominum partem hereditatis suae, bonis quoque illius fruetur, dicetque: tu es, qui restituis hereditatem meam mihi. Nonne videlicet hanc ei restituit, qui ait: venite possidete paratam vobis portionem? Pars mea tu es in terra viventium. Hac itaque spiritali hereditate hereditus data, ob fidei et optimae vitae analogiam, congrue subiungitur: funes ceciderunt mihi in praeclaris. Symbolum autem mensurae et hereditatis est funiculus: quippe etiam in materialis terrae, ad quam introducti a Iesu Navi filio Hebraei fuerunt, divisione saepe id vocabulum scriptum est: cecidit funiculus tribui Iudae, vel Rubeni, vel alterius cuiuslibet duodecim tribuum, ad orientalem regionem, puta, aut aliorum. His ita explicatis; qui ait funes mihi ceciderunt in praeclaris, denotat bona ipsi obtigisse; praeclaram scilicet hereditatis partem ei sortito obtigisse, quam his spiritalibus geometrarum funiculis demonstrat. Huiusmodi funiculum angelus manu tenens apparuit Zachariae prophetae, ob dimetiendam longitudinem latitudinemque verae Hierusalem. Postea additur. «Namque hereditas mea praeclara est mihi.» Significat: vere hereditas mea est. Secundum hunc significatum praeclarus erat Theophilus ad quem Lucas evangelista scribit.

«Benedicam Dominum qui tribuit mihi intellectum; insuper et usque ad noctem increpuerunt me renes mei.» Intellectu do-

natus a Deo, praetereaque a renibus suis eruditus noctu, benedicit bonorum horum datorem. Fit autem eiusmodi intellectus ex divinarum rerum consideratione menti obiecta. Namque a facie eius, inquit, scientia et intellectus. Ita semet revelans Servator homini mandata eius observanti, intelligentiae auctor fit. Quid vero insuper significat dictio, erudiri hominem a renibus suis? Perspicuum est, non de materialibus sed de intellectualibus hoc dici, qui una cum corde sic nuncupantur, in illo dicto: scrutans corda et renes Deus. Hi nimirum renes, cum sint perfectae intellectiones, erudiunt his immorantem, lumen scientiae suppeditantes, donec ignorantiae nox illa dispellatur, de qua dictum est: nox praecessit, dies autem appropinquavit. Nox enim finem capiet, die succedente qui conficitur a renium eruditione. Quod si etiam profundiores intellectiones noctu fiunt, quatenus est quidam sermo obscurus et mysticus, patet quod per huiusmodi noctem erudiunt renes, res arcanas et aenigmaticas patefacientes. Cognosces hanc de qua agitur renum efficaciam, si parumper corporeos renes consideres. Dicuat ergo in materialibus renibus seminalem vim et genituram elaborari, ex quibus in genitales poros profectae, causa fiunt generationum. Praedictorum similitudine utens, videbis num sint animae vires, unde prodeunt pares seminibus quaedam intellectiones, quibus interioris hominis geniturae confiunt, quae in bonis actibus, et veritatis contemplationibus consistunt. Qui autem putare velit a praedictis verbis materiales renes denotari, dicet summam temperantiam . . . a renibus suis hominem edoctum, non sine pudica cogitatione corporalem genituram facere.

« Providebam Dominum in conspectu meo » semper, quoniam a dextris est mihi, ne » commovear. » Quia haec ex Christi persona dicuntur; conservatur autem absque ulla mutatione persona illa quae heic dicit: a Domino pars hereditatis meae, si quis hos quoque versiculos ceu a Domino dictos accipiat, a veritate non aberrabit. Qui autem circa Deum non habent satis firmas cogitationes, intelligunt localiter a dextris esse Patris Filium, pro-

καὶ παιδεύθεις πρὸς τῶν ἑαυτοῦ νεφρῶν ἕως νυκτός, εὐλογεῖ τὸν τούτων τῶν ἀγαθῶν δοτῆρα· ὑπάρχει δὲ τὸ συνετισθῆναι φαντασίας δεϊκῆς γενομένης τῷ νῷ· « ἀπὸ προσώπου γὰρ φησι αὐτοῦ, γνώσις καὶ σύνεσις· » οὕτως ἐμφανίζων ἑαυτὸν ὁ σωτὴρ τῷ ἔχοντι τὰς ἐντολάς αὐτοῦ καὶ τηροῦντι αὐτάς, συνέσεως αἵτιος γίνεται. Τί δὲ βούλεται καὶ τὸ παιδεύεσθαι τινα ὑπὸ τῶν σφετέρων νεφρῶν; φανερόν δὲ ὡς εὖ περὶ τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ περὶ τῶν νοητῶν εἴρηται τοῦτο τῶν σὺν τῇ καρδίᾳ ἐνομαζομένων ἐν τῷ, ἐτάζων καρδίας καὶ νεφρὸς ὁ θεός· οὗτοι γὰρ, νοήσεις τέλειαι τυγχάνοντες, παιδεύουσιν τὸν ἐριστάνοντα, φῶς γνώσεως παρέχοντες, ἕως ἡ τῆς ἀγνείας λυθῇ νύξ ἐκείνη, περὶ ἧς εἴρηται· ἡ νύξ προσέκψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν· (νύξ) γὰρ τέλος λήφεται, ἡμέρας διαδεξαμένης, συνισταμένης ἐκ τῆς τῶν νεφρῶν παιδείσεως· εἰ δὲ καὶ τὰ βαθυτέρα τῶν νοημάτων διὰ τῆς νυκτός παρίσταται, καταλλήλως τῷ εἶναι τινα λόγον σκοτεινόν, τοῦτ' ἐστὶ μυστικόν, φανερόν ὅτι καὶ ἕως ταύτης τῆς νυκτός παιδεύουσιν οἱ νεφροὶ, τὰ ἀπόκρυφα καὶ αἰνιγματώδη σαφηνίζοντες. Γνωσὴ τῶν προκειμένων νεφρῶν τὴν ἐνέργειαν, ὅλγῃ αὖττα τῶν σωματικῶν θεωρήσας· λέγεται τοίνυν ὡς ἐν ταῖς αἰσθητοῖς νεφροῖς, σπερματικαί τε δυνάμεις καὶ γοναὶ συνίστανται, ἀφ' ὧν εἰς τοὺς γεννητικὰς πόρους χωρεῦσαι, αἵτιαι γίνονται γεννημάτων· τοῖς οὖτω λεχθεῖσιν εἰκόνι χρυσάμενος, ὅφει εἰ εἶεν ψυχῆς δυνάμεις, ἀφ' ὧν πρῶτασιν ἀναλογεῖντα σπέρμασί τινα νοήματα, καὶ ἃ συνίσταται τὰ τοῦ ἑσῶ ἀνθρώπου γεννήματα, ἐν πράξεσιν ἐπαινεταῖς καὶ θεωρίαις τῆς ἀληθείας ἔχοντα τὸ εἶναι· ὁ βουλόμενος περὶ τῶν σωματικῶν νεφρῶν σημαίνειν τὸ προκείμενον, ἐρεῖ τὴν ἀφαινεστάτην σωφροσύνην ἔχοντα πεπαιδευ... 1) τῶν νεφρῶν αὐτοῦ, ἐπεχόμενον σῶφρονι λογισμῷ ῥεῖν τὰς σωματικὰς γονάς.

« Προσώμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου διαπαν· » τὸς, ὅτι ἐκ ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ » σαλευθῶ. » Ἐπεὶ ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ λέγεται τὰ προκείμενα, φυλάττεται δὲ χωρὶς πάσης μεταβολῆς τὸ λέγειν ταῦτα πρόσωπον ἀπὸ τοῦ κυρίου, ἡ μερὶς τῆς κληρονομίας μου, καὶ τοὺς τίχοντες ὑπὸ κυρίου εἰρημένους ἐκλαμβάνων τις, εὐχ' ἀμαρτάνει· οἱ μὴ ἔχοντες δὲ περὶ θεοῦ ἐννοίας διεφθαρμένους, τοπικῶς ἐκλαμβάνουσιν ἐκ δεξιῶν εἶναι τοῦ πατρὸς τὸν υἱόν, διὰ τὸ,

v. s.

1) Deest unus scripturae versiculus propter infimam praecisam codicis A membranam, quod non semel incommo-
dam infra quoque recurrit.

κάθου ἐκ δεξιῶν μου· ἢ κεκαθηκέναι τὸν σωτήρα μετὰ τὴν ἀνάληψιν ἐκ δεξιῶν τῆς μεγαλοσύνης· οἷς ἀδύνατόν τι εἰπεῖν· εἰ γὰρ ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς τοπωτικῶς, ἀδύνατον ἐκ δεξιῶν τοῦ υἱοῦ εἶναι τὸν πατέρα κατ' αὐτὸ τὸ σημαινόμενον· ἀλλὰ λέγει ὁ υἱὸς· προσωρμῆν τὸν κύριον ἐκ δεξιῶν μου· ὅθεν ἐτέρως ἢ κατὰ τόπον ἐκληπτέον τὸν υἱὸν δεξιὸν τοῦ πατρὸς καὶ τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ, ὡσαύτως τῷ, ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν.

Σκοπητέον δὲ, ἀνθρώπου καὶ θεοῦ ἅμα τοῦ σωτῆρος νοουμένου πότε . . . ἐρμηνεύσαι, ἢ ἐπὶ τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα οἰκονομίας· ἀλλ' οὐ δυνατόν εὐσεβῶς ἐκλαβεῖν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λόγου εἰρησθαι ἔχειν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τὸν πατέρα καὶ ἐνώπιον ἑαυτοῦ διαπαντός, ἕως ἀκλόνητος διαμείνῃ· ἀτρέπτος γὰρ ὁ Θεὸς λόγος, οὐδὲ κατὰ πρὸς κλόνον ὑφιστάμενος· καὶ ἐπεὶ ἀπερφαίνει αἰτίαν εἰπεῖν τοῦ μὴ σαλευθῆναι τὸν Θεόν λόγον, ὅντος ἐν ᾧ αὐτοῦ καὶ ἐκ δεξιῶν διαπαντός τοῦ πατρὸς· αὐτὸς γὰρ ἐν τῷ πατρὶ τυγχάνων, καὶ ἔχων αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ ἐκ δεξιῶν τινος καὶ ἐνώπιον διαπαντός ὑπάρχων, αἴτιος κασισταται τοῦ μὴ κλονεῖσθαι τὸν ὄντα αὐτὸν καὶ ἐκ δεξιῶν αὐτὸν ἔχοντα· ἐπεὶ τοίνυν ἀπερφαίνει, μᾶλλον δὲ ἀσεβές ἐστίν περὶ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ αὐτὰ ἐκλαβεῖν χωρὶς τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα οἰκονομίας, ἀρμενίως ἐκδοτέον εἰρησθαι αὐτὰ ὅτε γέγονεν ἀτρέπτως ἄνθρωπος καὶ ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν καὶ ἐπτώχευσεν πλούσιος ὢν· αὐτοῦ γὰρ γέγονε τὸ ἀνθρώπινον ἐμωσθῆν ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας· ἀλλ' οὐδὲ ἄψυχος ἦν αὐτοῦ ἡ σὰρξ· οὐ γὰρ σὰρξ ψυχὴν οὐκ ἔχουσα ἐρεῖ ἐκ δεξιῶν ἔχειν Θεόν, καὶ προσεῖν αὐτὸν διαπαντός, ἵνα μὴ ἁμαρτανῇ· ἁμαρτικὴ γὰρ κίνησις ἐκ τοῦ σαλευθῆναι παρίσταται· εἰ δὲ ἀδύνατα ταῦτα, σῶμα γὰρ οὐ προσεῖν Θεόν, οὐ νόησιν ἔχει τοῦ ὄντος ἐκ δεξιῶν καὶ ἐνώπιον διαπαντός, λείπεται κατ' οἰκονομίαν ἀνθρωπίνως εἰρησθαι ταῦτα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ λόγου σαρκωθέντος ἀτρέπτως καὶ τελείως καὶ ἀληθῶς· ὡς ἐξ ἐνός γὰρ προσώπου τὰ πάντα λελέγεται, τὰ τε Θεοπεπητὰ καὶ ἀνθρώπινα· ὡς ἄνθρωπος τοίνυν ὅτε γέγονεν ἐκ δεξιῶν ἔχων τὸν Θεόν, οὐ κλονηθεῖν, καὶ πικρὰ περιεστηκότα ἦ, καὶ παραστώσιν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ συναχθῶσιν οἱ ἄρχοντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ· εὐτω γοῦν μὴ κλονηθεῖς κατὰ ψυχὴν, ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ,

ter verba: sede a dextris meis. Vel illa quae dicunt, sedere Servatorem post resurrectionem a dextris maiestatis. Quibuscum impossibile est disputare: nam si a dextris Patris localiter Filius est; impossibile est ab ipsius Filii dextris esse Patrem; quod tamen ait Filius: providebam Dominum a dextris meis. Unde aliter intelligendum est, Filium a dextris Patris esse, et Filii Patrem: aequae ac illud, ego in Patre, et Pater in me est.

Observandum porro est, cum Deus et homo simul sit Salvator, nunc . . . interpretari, vel de eius in carne dispensatione. Sed pie non potest tamquam ex persona Dei Verbi dici, habere a dextris suis Patrem, vel coram se semper, ut immobilis permaneat. Immutabilis est enim Deus Verbum, et nullam omnino patitur commotionem. Ac insuper causam se dicere innuit, cur sit immobilis Deus Verbum, quandoquidem in conspectu illius est semper atque a dextris Patris: nam quia ipse in Patre est, et hunc in se ipso habet, in causa est cur non commoveatur qui eum videt, quique a dextris eundem habet. Quoniam itaque id innuit, immo irreligiosum foret de unigenito filio Dei ea verba intelligere, absque eius in carne dispensatione, congrue concedendum est, ea dicta esse verba de tempore quo immutabiliter homo factus est, seque humiliavit pauperemque fecit qui dives est. Namque eius humanitas assimilata est nobis per omnia absque peccato. Sed neque inanimis fuit eius caro: non enim caro anima carens diceret se habere a dextris Deum, atque eum semper coram videre, ne peccaret. Etenim peccati motum indicat commotio. Quod si haec impossibilia sunt, corpus enim non providet Deum, non habet notionem stantis ad dexteram neque omnino in conspectu, superest ut secundum humanam dispensationem haec a Deo Verbo, invertibiliter, perfecte, et vere incarnato, dicta sint. Nam tamquam ex una persona omnia pronuntiabuntur et quae Dei sunt et quae hominis. Ceu homo igitur, cum talis factus est, a dextris Deum habens, non erat commovendus, quantumlibet acerba eum circumdarent, etiamsi terrae reges adstarent, et congregarentur principes adversus Dominum et adversus Christum eius. Sic itaque minime commotus in anima, peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius, tenta-

tus alioqui per omnia pro similitudine absque peccato. Deinde pergit dicere, quomodo laetatum sit cor eius, et lingua eius exultaverit, propterea quod haberet a dextris et in conspectu suo Dominum semper. Laudabilis exultatio gaudiumque est, cum haud in re quilibet, sed in Dei contemplatione versatur!

« Insuper et caro mea habitabit in spe. Et » non derelinques animam meam in inferno, » neque dabis sanctum tuum videre corruptionem. » Ex his quoque dictionibus praecipue demonstratur perfecta Domini humanitas. Etenim carne ipsius in sepulcro deposita, anima eiusdem in terrae corde fuit tribus diebus tribusque noctibus: post quod tempus resurgens resumpsit carnem, quam nuper ab anima separaverat. Dicta est autem in spe habitasse caro, propter futuram statim resurrectionem. Non enim resoluta, aut corruptionem aliquam passa, sed inlibata manens, rursus coniuncta est haud derelictae in inferno animae. Quod si anima de qua loquimur, a carne separata mansit, et apud inferos fuit, ubi rationales erant hominum animae; perspicuum est, eam haud irrationalem esse potuisse. Etenim irrationalis anima, corpore separata, non subsistit, neque ad inferos proficiscitur. Atqui anima Iesu utrumque experta est. Fuit enim in humanarum animarum habitaculo, et extra corpus vixit et substitit. Ergo rationalis est, et hominum animabus consubstantialis; sicut et caro consubstantialis est hominum carni, utpote ex Maria profecta. Quod si visa est in cruce pati, non tamen corruptionem experta est, incolumibus simul manentibus anima et carne; ex quibus recompositis, denuo extitit sanctus Dei, quin corruptionem fuisset expertus, sed et causa aliorum mortuorum resurrectionis existens. Nam propter eundem primogenitum mortuorum, corruptibile nostrum incorruptionem induens, immortalitatem adipiscitur cum illo qui corruptionem ignoravit sancto Dei.

« Notas mihi fecisti vias vitae, adimplebis » me laetitia cum vultu tuo: delectatio in » dextera tua usque in finem. » A mortuis resurgens incarnatum Dei Verbum hymno celebrat, quatenus homo est, non desinens pariter esse Deus, illum qui sibi ostendit vias

πειρασθεὶς κατὰ πάντα καὶ ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας· ἐξῆς ἐπιφέρεται ὡς εὐφράνθη ἡ καρδιά αὐτοῦ καὶ ἡ γαλλιάσατο ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἔχειν ἐκ δεξιῶν καὶ ἐνώπιον ἑαυτοῦ τὸν κύριον διαπαντός· ἐπαινετὴ ἀγαλλίασις καὶ εὐφροσύνη τυγχάνει, ὅτε οὐ διὰ τι τῶν τυχόντων γίνεται ἀλλ' ἐπὶ κατανόσει Θεοῦ.

« Ἐτι δὲ καὶ ἡ σὰρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι· ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου » εἰς ἄθην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅτιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. » Καὶ ἐκ τούτων τῶν συλλαβῶν δηλοῦται μάλιστα τελείως ἐνθυρωπηνέειν τὸν κύριον· τῆς γὰρ σαρκὸς ἀποτεθειμένης ἐν τῷ μνημείῳ, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ γέγονεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας· μεθ' οὗ ἀναστὰς ἔλαβε τὴν σάρκα, ἣν τέως διαζεύξας ἦν ἀπὸ τοῦ πνεύματος· εἴρηται δὲ ἐπ' ἐλπίδι κατεσκηνωκέναι ἡ σὰρξ, διὰ τὴν ἐσπεμένην παραυτὰ ἀνάστασιν· οὐ γὰρ διαλυθεῖσα ἡ φθοράν τινα παθεῖσα, ἀλλ' ἀβλαβῆς διαμείνασα συνεζεύχθη πάλιν τῇ μὴ ἐγκαταλειφθείσῃ εἰς τὸν ἄθην ψυχῇ· εἰ δὲ ἡ προκειμένη ψυχὴ σαρκὸς χωριζομένη ὑφέστηκεν, καὶ ἐν τῷ ἄθῃ γίνεται, ἐνθα αἰ λογικαὶ τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ, δῆλον ὅτι οὐ δύναται ἄλογος εἶναι· ἡ γὰρ ἄλογος ψυχὴ χωριζομένη σαρκὸς, οὐχ ὑφίσταται ¹⁾, οὐδὲ εἰς τὸν ἄθον πορεύεται· ἀλλὰ μὲν ἡ τοῦ Ἰησοῦ ψυχὴ ἐκατέρωθεν πείραν ἔσχεν· γέγονε γὰρ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ τῆς σαρκὸς ἐκτὸς γενεμένη ζῇ καὶ ὑφίσταται· λογικὴ ἄρα καὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ὁμοούσιος· ὅσπερ καὶ ἡ σὰρξ ὁμοούσιος τῇ τῶν ἀνθρώπων σαρκὶ τυγχάνει, ἐκ τῆς Μαρίας προελθεῖσα· εἰ δὲ καὶ ἔδοξεν πεπονθέναι διὰ τὸν σταυρὸν, ἀλλ' εἴν οὐκ αἶθεν διαφθοράν, ἀβλαβῶν διαμεινάντων τῆς τε ψυχῆς καὶ τῆς σαρκὸς, ἐξ οὗ συντεθέντων ἀνεδείχθη πάλιν ὁ ὅσιος τοῦ Θεοῦ οὐχ ἐωρακῶς διαφθοράν· ἀλλὰ καὶ αἷτιος τῆς τῶν ἄλλων νεκρῶν ἐγέρσεως· δι' αὐτὸν γὰρ πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν γεγεννημένον, τὸ φθαρτὸν καὶ θνητὸν ἡμῶν ἀφθαρσίαν ἐνδυσάμενον συναπαθανατίζεται τῷ μὴ ἐωρακῶτι διαφθοράν ὁσίῳ τοῦ Θεοῦ.

« Ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· πληρώσεις με » εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου σου· τερπνότης » τῆς ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος. » Ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς ὁ σαρκωθεὶς τοῦ Θεοῦ λόγος, ὑμνῶν καὶ ὁ ἄνθρωπος γέγονε, μὴ ἀπολιπὼν καὶ τοῦ εἶναι θεός, τὸν φανερώσαντα αὐτῇ τὰς ἀγέρας

v. 9.
A. f. 80.

1) Animadvertite Didymi opinionem de brutorum anima, sive de eius post corporis obitum abolitione.

ὁδοὺς ἐπὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ἵνα καὶ εὐφροσύνης πληρωθῇ τελείας, ὁ πάσης εὐφροσύνης πνευματικῆς ἐμπιπλῶν τοὺς ἁγίους· θεοῦ δὲ πρόσωπον, ἡ εἰκὼν αὐτοῦ καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· τί δὲ ἀκολουθεῖ τῷ ὁδεύσαντι τὰς γνωσθείσας ὁδοὺς τῆς ζωῆς, ἢ τὸ θείαν τέρψιν ἔχειν ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, εὐσχη ἀληθεία καὶ σοφία; αὕτη δὲ ἐστὶν ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ υἱός· καὶ ἐπεὶ ἀνυπερέβλητος τυγχάνει ἢ ἐν τῇ δεξιᾷ τοῦ θεοῦ τέρψις, τέλος ἐστὶ ἐσχατον ὀρεκτόν οὗσα· εὐ γάρ ἄλλου χάριν, ἀλλ' αὐτῆς ἕνεκα τὰ πάντα· εἰ τοίνυν υἱὸς τοῦ θεοῦ λόγος, καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, πῇ μὲν ὡς θεὸς πῇ δὲ ὡς ἄνθρωπος διελέγετο, καὶ σταυρὸν ὑπέμεινεν αἰσχύνῃς καταφρονήσας, καὶ ἀπέθανεν, καὶ ἀνέστη, καθὰ καὶ ὁ πρόκριτος Πέτρος δημηγορῶν ἐν ταῖς πράξεσιν περὶ τοῦ Δαυὶδ ἔλεγεν· «προ-»
 «φῆτης οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς ὅτι ὄρκω ὥμο-»
 «σεν αὐτῷ ὁ θεὸς ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐ-»
 «τοῦ ἀναστήσειν κατὰ σάρκα τὸν Χριστόν,»
 «πρεῖθ' ἑκάλησεν περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐ-»
 «τοῦ·» Τὸ δὲ κατὰ σάρκα προσκείμενον, δείκ-
 νουσιν ὅτι καὶ θεὸς ἦν· ἦν ὡς ἄνθρωπος τὰ ἀν-
 θρώπινα ἐκουσίως ἐσπένδετό τε καὶ ὑπέμεινεν
 μετὰ τοῦ εἶναι θεός.

ad vitam aeternam ducentes; ut et perfecto gaudio repleatur ipse qui ceteroquin omni spiritali laetitia sanctos replet. Dei autem vultus, est imago eius et forma substantiae ipsius. Quid autem obvenit terenti vias quas vitae esse novit, nisi ut divinam delectationem habeat in Dei dextera, quae est veritas ac sapientia? Hic est nimirum unigenitus Dei filius. Et quia exquisitissima est in dextera Dei delectatio, ipsa erit desiderabilis postremus finis. Non enim alterius cuiuslibet causa, sed propter ipsam sunt omnia. Si ergo filius Dei est Verbum, tunc etiam cum factus est homo, modo uti Deus, modo uti homo loquebatur, et crucem sustinuit ignominia contempta, et resurrexit, sicuti summus Petrus in actibus concionans de Davide aiebat. «Propheta igitur cum esset, et sciret quia iureiurando»
 «iurasset illi Deus de fructu lumbi eius su-»
 «scitare secundum carnem Christum, provi-»
 «dens locutus est de resurrectione eius.» Iam quod addidit «secundum carnem» ostendit Deum quoque fuisse, et quod tamquam homo sponte immolabatur patiebaturque, cum simul esset Deus.

Ex recitato hactenus Didymi in quindecim Psalmos commentario, cum latina translatione nostra, satis ut credimus agnovere lectores quanti pretii sit in hoc quoque opere Didymus, quamque dignus ad omnium notitiam usumque efferri. Ceteroqui nos aliis curis abstracti, nostram haec interpretationem abrumpimus, solum deinde graecum textum prosequentes ex aliquot vaticanis catenis collectum. Neque tamen defuturos aliquando speramus, qui et ipsum originale graecum consultis pluribus codicibus augeant, et latinum totum faciant; et hunc denique auctorem, in alexandrina schola percelebrem, divinis exponendis christiano sensu libris aptissimum, adserendis dogmatibus, moribusque informandis, fovendae etiam asceticae pietati perutilem, pro dignitate tandem exornatum publico commodo exhibeant. Sed cur nos Didymum laudamus? a laudatissimo viro iamdiu laudatum, id est Hieronymo, qui in quinquagesima epistola ad Domnionem, ubi auctores in varia litteratura summates enumerans, sic magnifice de nostro Didymo scribit: Didymus scientia scripturarum omnes sui temporis vincit tractatores. Praeter ergo edita a nobis Didymi reliquias ad Proverbia, ad Iohannis evangelium, ad II. ad Corinthios, et nunc ad Psalmos, alia meminimus legere reliquias eius in catenis mss. vaticanis v. gr. ad Iobum, ad Canticum, ad Hieremiam, et alios interdum veteris testamenti libros, et in epistolam ad Romanos. Nunc igitur eius in Psalmos adnotationes prosequamur. Etenim Didymum in totum psalterium scripsisse testatur praedictus Hieronymus de vir. ill. cap. 109, nec non in epistola CXII. 20.

PSALMUS XVI.

Αλαζονείαν καταψηφίζονται τινες τοῦ εὐχομένου, φάσκοντες, ὡς τῶν μετρίων τὸ ἦθος, εὐδεῖς λέξει τὸ εἰσάκουσον, κύριε, δικαιοσύνης μου καὶ τὸ, ἐκ προσώπου σου τὸ κρίμα μου ἐξέλθοι· ἀλλ' οὐκ ἀλαζών ὁ Δαυὶδ, παιῶν πάντα τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ σὺν ἀγαθότητι κριθῆναι θέλων, παρεκάλει ἐξελεῖν αὐτοῦ τὸ κρίμα ἐκ τοῦ θεικοῦ προσώπου. «Οἱ ὀφθαλμοί μου ἰδέ-»
 » τωσαν εὐθύτητας »· εὐχεται τῆς ὀφθαλμοῦς τοῦ ἔσω ἀνθρώπου εὐθύτητας ἰδεῖν, καθ' ἣν κρινεῖ ὁ Θεὸς ἐξάγων τὸ κρίμα ἐκ προσώπου ἑαυτοῦ· ἢ εὐχεται τὴν ἀρετὴν εὐθύτητας θεάσασθαι· εἰ δὲ εὐχεται αὐτὴν ἰδεῖν, εὐπω παρῴσαν αὐτὴν ἔχει· ᾧ ἔπεται τὸ μὴ ἀλαζνεύεσθαι αὐτὸν εὐτὼ τὴν εὐχὴν ἀναφέροντα· ταῦτα περὶ τῆς παντελοῦς ἀρετῆς εἰρησθαι ἡγητέον, ἥ τις ὅψε ποτε παραγίνεται πλείστον ἔσων προδιανυσθέντων.

Καὶ διὰ τῶν προκειμένων ἐμφαίνεται πολλὴ παρουσία τοῦ λέγοντος· εἰ γὰρ ταῦτα ἐπὶ Θεοῦ λέγει, πολλὴν ἑαυτοῦ ἐμφαίνει καθαρότητα· «δοκιμάζεται γὰρ ἡ καρδιά παντός τοῦ σκυθρωπῶ ὑπομένουτος, ὅτ' ἂν ἐν παντὶ θλιβόμενος μὴ στενοχωρῇται, ἀλλ' ὑπομένουσιν εἰς τέλος ἀποδείκνυται δίκαιος· ὅς τις ἦν Ἰαβὶ, ᾧ εἶπεν ὁ Θεός· «οἷ με ἄλλως σι κεχηρηματικέσαι, ἢ ἵνα ἀνα-»
 » φανῇς δίκαιος· » πρὸς τὸ δοκιμασθαι τὴν καρδίαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ κυρίου, καὶ πεπυρῶσθαι καὶ μὴ εὐρέσθαι ἐν αὐτῷ ἀδικίαν· τί σημαίνεται ἐκ τοῦ ἐπεσκέψω νυκτός· καὶ ὅρα εἰ τὴν κατὰ σασιν τῶν σκυθρωπῶν διὰ τὸ ἀφεγγές καὶ μηδὲν ἱλαρὸν ἔχειν νύκτα καλεῖ, ἐν ᾗ ἐπισκεψάμενος αὐτὸν ὁ Θεός, δοκιμον ἀπέφηεν, καὶ πυρώσας διὰ τῶν θλιβερῶν, καθαρόν πάντων ἀδικημάτων ἀνέδειξεν.—Ῥηθεῖν τὸ ἐπεσκέψω νυκτός καὶ εὐτως· ἐπεὶ τῆς καρδίας τὰ κρύφια οὐκ εἰσὶν φανερά· ἢ μόνῳ τῷ πρὸς ὃν εἴρηται, σὺ μόνος γινώσκεις τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, νύξ ὡνέμασθη· ἃ καὶ αὐτὰ καὶ τοι τῆς ἄλλης ὄντα σκοτεινὰ διὰ τὸ ἀκατάληπτον· σοὶ τῷ δοκιμάσαντί με διὰ τὸ ἐπεσκέψαι με νυκτός πεφανέρωται·

ταῦτα συνάθει τὸ, εἰ ἀδικίαν ἐθεώρουν ἐν καρδίᾳ μου, μὴ εἰσακουσάτω μου κύριος.

Τὸ ἀπαγγέλλειν τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων πράξει καὶ διαθέσει, ἔτι μὴν καὶ λόγῳ, φαύλων τίνα δὲ τὰ ἔργα τούτων, ἢ ἐκεῖνα περὶ ὧν ὁ ἀπόστολος γράφει· «ὅπου γὰρ ἔρις καὶ ζήλος ἐν » ὑμῖν, οὐχὶ ἀνθρώποι ἐστε, καὶ κατὰ ἀνθρώ-»
 » πον περιπατεῖτε; » κωλυτικὸν τοῦ λαλεῖν τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων τυγχάνει καὶ τὸ μὴ εὐρέσθαι ἐν αὐτῷ ἀδικίαν, ὑπὸ Θεοῦ πυρωθέντι διὰ πειρασμῶν καὶ τῶν παραπλησιῶν.

Τρίβοι δὲ τοῦ κυρίου καὶ τῶν ἀγίων αὐτοῦ, αἱ τηρήσεις τῶν ἐντολῶν τυγχάνουσιν, μᾶλλον δὲ αἱ κατ' ἀρετὴν ἐνέργειαι, λεῖται καὶ ὁμαλαί ἀναδειχθεῖσαι, ἐκ τοῦ συνεχῶς πατεῖσθαι πρὸς τῶν σπουδόντων φθάσαι ἐπὶ τὸ τέλος αὐτῶν· τέλος δὲ αὐτῶν ἡ μακαριότης καὶ ἡ τῶν ἐπαγγελιῶν ἀπόδοσις ἐστίν· δράμωμεν τοίνυν κατ' αὐτάς, ἵνα σωτηρίας τύχωμεν· οὐ κλονουμένων τῶν διαβημάτων, τοῦτ' ἐστίν οὐ σφαλλομένων· ὅτ' ἂν ὁ κύριος ἐν ταῖς τρίβοις αὐτοῦ καταρτίσῃ αὐτά· ὁ ταύτης τῆς αἰτήσεως τυχὼν, φησὶν, «ἀνεμίας ἔδραμον καὶ κατηύθυνα· καὶ τὸ, ὁδὸν ἐντολῶν σου ἔδραμον, ὅτ' ἂν ἐπλάτυνας τὴν καρδίαν μου.

» Ἐγὼ ἐκέκραξα ὅτι εἰσήκουσάς μου ὁ Θεός· » κλίνον τὸ εὖς σου ἐμοί, καὶ εἰσάκουσον τῶν » ῥημάτων μου· θαυμάστωσον τὰ ἔλεη σου ὁ » σώζων τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ σέ. Τὸ κεκραῖσθαι, πνευματικῶς ἀκουστέον· οὐ γὰρ γεγωνότερα τῇ φωνῇ πρὸς τὸν ἀόρατον Θεὸν κεκραγέαι δεῖ, ἀλλ' ἐπιτεταμένη νοήσει· αὕτη δὲ ἡ κραυγὴ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου. Θαυμαστοὶ τὰ ἔλεη αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν, ὅτ' ἂν πα-
 » ραδοξότερόν τι ἔχωσιν τὰ δι' εὐεργεσίαν ἔλεη γενόμενα· ὡς τοῦ Θεοῦ κλίνοντος πρὸς ἡμᾶς εἰσακούει τῶν ῥημάτων τῆς φωνῆς ἡμῶν, οὐκ ἄλλο τι τυγχάνον, ἢ ἡ συγκαταβαίνουσα δι' ἀγαθότητα δύναμις αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ δέχεσθαι τοὺς ἡμετέρους λόγους· εἰς τοῦτο λήψῃ τὸ, οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους· καὶ ὥτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν. Τῆς δεξιᾶς τοῦ Θεοῦ οὐχ ἑτέρας εὐσεύς τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ· ὡς καὶ μικρῷ πρότερον

f. 82.
f. 55. et par-
Cord. p. 293.

v. 2.
B. f. 55.

f. 82.
f. 55. b. par-
Cord. p. 294.

v. 4.
A. f. 82.

v. 5.
B. f. 55. b.

v. 6.

v. 7.

v. 7. et 8.
A. f. 84. b.
B. f. 56. b.

εἶρηται, ὅτε πρόκειτο τὸ, τερπνότης ἐν τῇ δεξιᾷ σου εἰς τέλος· ἀνθιστάμενοι ταύτῃ διαβόλος, καὶ οἱ τούτου ἄγγελοι, καὶ πρὸς τούτοις ἄνθρωποι γόητες καὶ πονηροὶ, ἀφ' ὧν ἀβλαβὴς διαμείναι ποθῶν ὁ ἅγιος λέγει τῷ θεῷ· φύλαξόν με ἀπὸ τῶν ἀνθισταμένων τῇ σῇ δεξιᾷ κατὰ τὴν ὀφθαλμοῦ μου κόρην· ἵνα ἀβλαβὴς ὁ νοῦς μου διαμείνῃ· ἀλλὰ καὶ ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου σκέπασόν με ἀπὸ προσώπου ἀσεβῶν τῶν περιβαλεῖν με ταλαιπωρίᾳ ποθοῦντων· δυνατόν δὲ ἀσεβεῖς καὶ ἀνθεστηκότας τῇ δεξιᾷ τοῦ θεοῦ, κατ' ἐπίνοιαν διαφόρους εἰπεῖν κατ' ὑποκείμενον τοὺς αὐτοὺς τυγχάνοντας· οὐ παντὸς δὲ ἡ φωνὴ ἡ φύλαξόν με ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ, ἀλλὰ μόνου τοῦ πεφωτισμένου κατὰ τὴν ψυχὴν, ἔχοντος τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας πεφωτισμένους· τὸ δὲ ἐν σκέπῃ τῶν πτερύγων σου σκεπάσεις με, πνευματικῶς ἐκληπτέον· αἱ γὰρ σκεπαστικαὶ τοῦ θεοῦ δυνάμεις, πτέρυγες αὐτοῦ καλοῦνται, δι' ὧν σκεπεί καὶ εἰς εὐθυμίαν ἄγει τὸν παρακαλοῦντα ἐξαίρεθῆναι ἀπὸ ἀσεβῶν τῶν ταλαιπωρίαν κατ' αὐτοῦ διανοοιμένων· οὗτοι δὲ ἀόρατοί τινες εἰσὶν ἐχθροὶ, ταλαιπώρους ποιοῦντες τοὺς ἀλίσκομένους πρὸς αὐτῶν τῷ ὑποβαλεῖν αὐτοὺς ἁμαρτίᾳ.

v. 9. « Οἱ ἐχθροὶ μου τὴν ψυχὴν μου περιέσχον· »
 v. 10. « τὸ στέαρ αὐτῶν συνέκλεισαν· τὸ στόμα αὐτῶν »
 A. f. 85. v. 11. « ἐλάλησεν ὑπερηφανίαν, ἐκβαλόντες με νυνὶ πε- »
 « ριεκύκλωσάν με· τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἔθεν- »
 « το ἐκκλίνειν ἐν τῇ γῇ. » Τὸ ἄγριον καὶ ὠμόν τῶν ἀνθισταμένων σημαίνει διὰ τοῦ εἰπεῖν περιέχεσθαι τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, συγκλεισάντων τὸ στέαρ αὐτῶν διὰ τὴν πρὸς ὕλην προσπάθειαν· ὅλοι γὰρ δι' ὅλων ὕλικοὶ καὶ σάρκινοι πεπραγμένοι ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν τυγχάνουσιν, καὶ ἀπὸ πολλῆς εὐθυμίας καὶ τρυφῆς στέατος ὥσπερ καὶ πωμελῆς ἐπωληροῦντο· διὸ ὁ Σύμμαχος, τῷ στέατι αὐτῶν ἀπεσφράγησαν· διὸ καὶ λαλεῖ τὸ στόμα αὐτῶν ὑπερηφανίαν, εὐδὲν φιλικὸν ἢ καθῆκον εὐσθαῶς προφερόντων· οὗτοι οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ πολλῆς ἀλαζονείας ἐκβάλλοντες οἰοῦναι τὸν ταῦτα λέγοντα, περικυκλοῦσιν ἐπὶ τὸ βλάψαι καὶ ἀπολέσαι τὸν ἐν τὸς ἀρκύων γεγεννημένον· εὐ γὰρ χρηστόν τι ἢ

ἀγαθὸν ἐπιτηδεύουσιν· ἐπεὶ παραβάται θείων νόμων γεγεννημένοι, διὰ τοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐν τῇ γῇ τεθεῖσθαι, ἐκκλινόντων καὶ παρὰ νόμον γινόμενων· τοῦτο γὰρ παρίσταται ἐκ τοῦ ἐν τῇ γῇ· τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν τεθεικέναι, σκοπεῖν θέλοντας τὰ πρόσκαιρα, καὶ φρονεῖν τὰ ἐπίγεια, ἐκκλιναντας ἐκ τοῦ τὴν εὐθείαν ὁδὸν μὴ βούλεσθαι βαθεῖν, ἀλλὰ τὰς σκολιάς ἅς ὁ ἔχων ταλανίζεται· « ὦ γάρ, φησιν, οἱ ἐγ- » καταλείποντες ὁδοὺς εὐθείας, τοῦ περεῦεσθαι » ἐν ὁδοῖς σκότους· ὦν αἱ ὁδοὶ σκολιαί, καὶ » καμπύλαι αἱ τροχιαί αὐτῶν· » οὗτοι μὲν ἐπὶ τὸ ἐκκλίνειν ἔθεντο τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐν τῇ γῇ· τῶν φορούντων τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, τιθέντων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐπὶ τῷ κατορθῶσαι εὐθείαν ὁδὸν τὴν εἰς οὐρανὸν ἀναφέρουσιν.

Ἐπεὶ μακροθυμοῦντες σου κοιμᾶσθαι σε ἔδοξαν, μὴ παραιτᾶ δίκην εἰσπραττόμενοι ἐφ' οἷς φονικῶς διέκειντο, ἀνάστηθι λαιπὸν, ὦ κύριε, ἵνα προφθάσῃς αὐτοὺς ἐπὶ τῷ ὑποσκεισθῆναι· συνοίσει γὰρ αὐτοῖς παθεῖν τοῦτο, ἵνα μὴ αἰεὶ ἐπὶ τὸ κακὸν τρέχοντες αὐξάνωσι τὴν ἀπώλειαν αὐτῶν· περισχόντες γὰρ τὴν ψυχὴν μου καὶ τὰ ἄλλα ποιοῦντες, εἰ μὴ κωλυθεῖν, τὰ μέγιστα αὐτὴν βλάπτουσιν· ὅθεν ὑποσκέλισον αὐτοὺς, ἵνα μηκέτι κατ' ἐμοῦ δύνωνται, σοῦ ῥυσαμένου τὴν ψυχὴν μου ἀφ' ἐκάστου ὄντος ταιούτου· καὶ διὰ τοῦτο ἀσεβοῦς ὀνομαζομένου· ῥῦσαι γὰρ τὴν ψυχὴν μου ἀπὸ ἀσεβοῦς, τὴν ῥομφαίαν ἑαυτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν λήψεται· εἶχον γὰρ αὐτὴν εὐλόγως δεθεῖσαν, αἶρεται δὲ ἀπ' αὐτῶν εὐχρωμένων ὡς δεῖ· διὸ καὶ ἐν τῇ γῇ ἐλιγύνονται, τοῦτ' ἐστὶν εὐτελίζονται· οἱ γὰρ περὶ τὰ ὕλικά καὶ χροῖκά γινόμενοι προσπαθοῦντες αὐτοῖς, ἀποβάλλουσιν τῆς ψυχῆς τὸ ἀνάστημα καὶ τὸν πλοῦτον ὃν εἶχον, εἰ μὴ τὰ ὕλικά προτίθεντο· διὰ τοῦτο καὶ μὴ ὄντες ὀνομάζονται· ὡς ἐν τῷ, μὴ παραδῶς τὸ σκήπτρον σου τοῖς μὴ οὖσιν· διαμέρισον αὐτοὺς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν.

Ἐχορτάθησαν υἱὼν, καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα v. 16. τοῖς νηπίοις αὐτῶν, τῶν ἐπὶ κακῷ συμφωνούντων καὶ ἐμονοούντων, τῆς ζωῆς ὁ μερισμὸς ὠφέ-

v. 13.
B. f. 86
A. f. 57. b.

λιμοι· ὁ γὰρ πρῶτα προτέθειτο κακὸν ὁμοφρονούντες, τοῦτο ἀποβάλλουσιν ἀτελεῖς γινόμενον, διαστασιάζουσιν πρὸς αὐτοὺς, ὡς γέγονεν ἐπὶ τῶν προτεθειμένων πύργων καὶ πόλιν εἰκοδομησαί ἐπὶ κακῇ τῇ ἑαυτῶν· εὐεργετῶν γὰρ αὐτοὺς ὁ θεὸς, συνέχεεν τὰς γλώσσας αὐτῶν, ὡς μηκέτι εἰδέναι ἕκαστον τὰ παρὰ τῶν πλησίον λεγόμενα, ἵνα ἡ προκαταλαβούσα ἄγνοια διαστασιάζειν αὐτοὺς πρὸς ἑαυτοὺς παρασκευάσασα, ἀτελῇ τὴν πρόθεσιν αὐτῶν ἀποδείξῃ· τοῦτο οὖν ἐστὶ τὸ δηλούμενον ἐν τῷ διαμέρισον τοὺς ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν.

Καὶ τῶν κεκρυμμένων σου ἐπλήσθη ἡ γαστήρ αὐτῶν. Κεκρυμμένα δὲ θεοῦ τὰ ἀνάξια τῆς μνήμης αὐτοῦ· ὧν πάντων τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις κατέλειπον μετὰ τὸ πλησθῆναι τὴν κοιλίαν αὐτῶν· ὅτι δὲ ἀνάξια τῶν ὄψεων τοῦ Θεοῦ τὰ ἐπιλήπια, παρίσταται ἐκ τοῦ Καῖν· ἐξῆλθεν γὰρ εὖτος ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐκ τοῦ, εὐδὲ διαμένονσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου· τούτων τῶν μακρὰν Θεοῦ τυγχανόντων ἐμφορηθέντες, τὰ κατάλοιπα εἶσαν τοῖς νηπίοις αὐτῶν· χορτασθέντες υἱῶν, τούτ' ἐστὶν ἀκαθάρτων· πάντων γὰρ τῶν μολυνόντων χαλεπώτεροι αἱ καὶ ἑαυτοὺς βλάπτουντες καὶ ἐτέρων αἰτίαι γινόμενοι· ὁ δηλοῦται καὶ διὰ τοῦ, καὶ ἀφῆκαν τὰ κατάλοιπα τοῖς νηπίοις αὐτῶν· τέλειον γὰρ ἀπατῆσαι, οὐχ οἷοί τε εἶσιν· διὸ περὶ αὐτῶν γέγραπται· « ἀνθ' ὧν γὰρ ἠδίκουν νηπίους, φο- » νευθήσονται· καὶ ἐξετασμός ἀσεβεῖς ὀλεῖ. » Φέρεται γραφὴ ἔχουσα ἐχορτάσθησαν υἱῶν, δι' οὓς υἱονοὺς εἰς κόρον ἔσχον· διαμερισθέντες ἐν τῇ ζωῇ ἑαυτῶν, πολύτροπον τὴν βλάβην ἔσχον· οὐ μόνον γὰρ αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ αἱ νήπιοι αὐτῶν ἐκορέσθησαν τῶν κεκρυμμένων τοῦ Θεοῦ.

v. 15.
B. f. 58. b.

Εκεῖνοι μὲν οὕτω, φησὶν, καθὰ εἴρηται· « ἐγὼ » δὲ ἐν δικαιοσύνῃ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ σου. » οὐ γὰρ τῶν κρυπτομένων ἀπὸ σοῦ ἡ ἀρετὴ ὡς ἡ ἐκείνων κακία· καὶ οὐ μὲν αὐθάδεις ὄντες καὶ αἰόμενοι πάντων εἶναι πλήρεις, μηδὲν ἔχοντες· ὡς ἀπεντεῦθεν δοκεῖν αὐτοὺς κεχορτάσθαι· ἐγὼ δὲ ἐκ μέρους γινώσκων ἄρτι, τότε χορτασθήσομαι ὅτ' ἂν ὀφθῇ ἡ δόξα σου ὑφισταμένη κατὰ

τὸ ἐρχόμενον τέλειον· ὃ προσβάλλειν τότε δυνατόν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· δυνατόν ὀφθησόμενιν Θεοῦ δόξαν ἐκλαβεῖν τὸν μονογενῆ υἱόν, περὶ οὗ γέγραπται· « ὥφεται πᾶσα σὰρξ τὸ σω- » τήριον αὐτοῦ· καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα κυρίου. » πληροῦται τούτων ἕκαστον, ὅτ' ἂν θεωσόμεθα τὴν δόξαν τοῦ υἱοῦ, δόξαν ὡς μονογενεὺς παρὰ πατέρες, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.

PSALMUS XVII.

Τέλος δὲ λέγεται τίς οὗ χάριν τὰ ἄλλα, αὐ- τὸ δὲ εὐθενὸς ἔνεκα· διὰ τοίνυν τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκην αἱ πόλεμοι, καὶ πάντα τὰ πρὸς ἀριστείαν βασιλείας συντείνοντα ἦδη καὶ τέλος ἐκάλεσεν καὶ δικ.. δεῖν ὑμολογίας τὸν αἴτιον, πρὸς ὃν Ἑσθρας εἶπεν, παρὰ σοῦ ἡ νίκη· οὗ δὴ καὶ πᾶς καὶ Θεραπευτὴς ὁ Δαυὶδ· καὶ οὕτω τὴν ἀλήθειαν ἐν ἡμέρᾳ, τουτέστιν ἐν τῷ φωτισμῷ προσάγει, ἵνα πάντες καὶ ὁ Σαουλ κατελύθησαν, μηδὲν βλαβέντος ὑπ' αὐτῶν τοῦ Δαυὶδ.

Ἡ καὶ χεῖμαρρος ἀνομίας, διὰ τὸ εἰς ἀνομίαν ἔρχεσθαι τοὺς μὴ γενναίως ὑφισταμένους πειρατήρια· καὶ μὴν ὠδίνες θανάτου καὶ ἄθου τὰ πρὸς θάνατον ἁμαρτήματα· οὐκοῦν καὶ χεῖμαρρους ἀνομίας ἐρεῖς τὰ ρεύματα τῆς κακίας· καὶ θανάτου κακίας, τὰς πρακτικὰς ἁμαρτίας.

Σύμφωνα δὲ ταῦτα τῇ, ἡμῖν δὲ εἰς Θεὸς ὁ πατήρ, καὶ εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστός· εἰ μὴ ἄρα κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἀμφοτέρω λέγεται, πατέρες καὶ υἱοὶ Θεοῦ καὶ κυρίου ὄντος, διὰ τὸ ταυτὸν τῆς Θεότητος καὶ κυριότητος· εἰσακουσθεῖς δὲ πιστεύει· πάλιν εἰσπελευσέσθαι ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν ἰδίαν κραυγὴν· ἢ ὅτι ἥσθετο τοῦ Θεοῦ ἐπινεύσαντος, καὶ Σαρρείϊ περὶ τῆς ἐκβάσεως.

Ἄλλος ἔφη· τὰ ὅρη ταῦτα μεθίστησιν ἀπὸ τῶν ὑπακείμενων, ὁ ἄπασαν ὡς κόκκον σινάπεως ἔχων πίστιν· εἰ γὰρ, φησὶν ὁ Παῦλος, ἔχων πίστιν ὥστε ὅρη μεθίστανειν· τούτων ὑπῆρχε καὶ τὸ πνεῦμα τὸ σκληνισμῶ, περὶ οὗ φησὶν ὁ σωτὴρ, εἰ εἴχετε πίσιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῷ ὅρει τούτῳ μετάρθῃ ἐνθεὶ ἐκεῖ. Ἀνέβη δὲ καπνὸς ἐν ὀργῇ αὐτοῦ, τῆς μεχθερᾶς ὕλης θαπανωμένης, ἀναλογίαν ἐχούσης πρὸς τὰ

v. 1.
B. f. 58. b.

v. 4.
B. f. 56. b. et par-
tim Cord. p. 327.

v. 6.
B. f. 60.

v. 7.
B. f. 60.

v. 8.
Cord. p. 328.

ἐπικοιδοιμένα ἐπὶ τῇ Χριστῷ θεμελίῳ ὄντι ὑπὸ φαύλων ἀνθρώπων, ξύλα, χόρτον, καλάμην· φαύλαι δὲ ταῦτα πράξεις καὶ γινώμαι· οἱ δὲ ἄνθρωποι, ποτὲ μὲν τὰς κολάσεις σημαίνουσιν· ὡς ἐν τῷ· ἂν πινῷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν· ἂν διψῷ, πότιζε αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρωπος πυρὸς σωρεύσεις ὑπὸ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· καὶ τὸ, πεσοῦνται ἐπ' αὐτοὺς ἄνθρωποι πυρὸς, καὶ καταβαλεῖς αὐτούς· οὗτοι ἔσονται σοὶ βοήθεια· πότε δὲ τοὺς διαπύρους τοῦ Θεοῦ λόγους καθαιρόντας τοὺς τῆς ψυχῆς λογισμούς· καὶ θῆλον ἐξ Ἡσαίου φήσαντος· καὶ ἀπεσάλη ἐν τῶν σεραφίμ, καὶ ἔλαβεν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου· πυρὶ τοίνυν εἰς φαιδρότητα τοὺς λογισμούς τῆς ἐκείνου πρὸς τοῦτο ψυχῆς· ἁμαρτολούς δὲ καθαίρει, τὰς πράξεις αὐτῶν καταφλέγων· τὸ δὲ πῦρ, εἰ μὴ δέξωνται τοῦτο, καταφλέξει τὸ πῦρ αὐτοὺς τὸ αἰώνιον. Ἡ δὲ κατάβασις, τῇ τοῦ σωτήρος ἀκόλουθος οἰκονομία· κατέβη

Cord. p. 329.

v. 9. δὲ αὐτὸς τοπικῶς, ἀλλὰ τῇ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, μορφὴν δούλου λαβεῖν· τὸ δὲ ἀσαφές καὶ λανθάνον τῆς τοῦ θεοῦ γνώσεως, διὰ τοῦ γνώφου παρίσταται· εἰς τοῦτο γὰρ καὶ Μωϋσῆς, ὡς ἦν ἀνθρώπων δυνατόν, εἰσελήλυθεν· τιαυτή καὶ ἡ δεῦρο ἐπιδημία τῷ μὴ δι' ὅλων ἐγνωσθαι τοῖς γενητοῖς.

v. 10. Τὸ δὲ χερυῦβ ἐρμηνεύεται πληθυσμὸς γνώσεως· τοῖς οὖν λογικοῖς τούτοις ζήοις, ἡ καὶ ταῖς τιαυταῖς ψυχαῖς, ἐπιβάς ὁ Θεὸς ἵσταται διὰ τῆς ὀξύτατης νοήσεως· ἀνέμους δὲ εἰ μὴν τοὺς αἰσθητοὺς λάβοις, τῇ λόγῳ τῆς προνοίας ἐπιβαίνει τούτων ὁ Θεός, ἄγων αὐτὸς ὡς βούλεται· ἐξάγων γὰρ ἐστὶν ἀνέμους ἐκ θρασυρῶν αὐτῶν· εἰ δὲ τοὺς πνεύματι μετεωριζομένους, καὶ ὡς ἀνέμους πνοὰς ἐκπέμποντας, σοφούς ἄνδρας νοήσεις, ὅτι καὶ τούτων ταῖς πτέρυξιν ὁ Θεὸς ἐπιβαίνων ἵπταται πανταχοῦ, τουτέστι ταῖς ὑψιπετέσι νοήσασιν· καὶ ἀνέμους δὲ διδασκαλίας περὶ ἑτεροδόξων λέγων, εἶπεν ὁ ἀπόστολος· παντὶ ἀνέμῳ διδασκαλίας ἐν τῇ κυρίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδίαν τῆς πλάνης· τῶν δὲ ταιεύτων ἀνέμων ταῖς πτέρυξιν ἐπιβαίνει πνεύματα πλάνης· τῆς δὲ ἀλη-

θεῦς ὁ Θεὸς ἐπιβαίνων διδασκαλίας, ὅπου βούλεται πνεῖ.

Σκοτεινῶν νεφελῶν εἰς φῶς διὰ σαφηνείας προελθουσῶν, οὐδεμίας ἀπολογίας ὑπολείπεται πρόφασις τοῖς ἁμαρτάνουσιν· διὸ εὐθέως τηλαυγήσει τῶν νεφελῶν, ἀκολουθεῖ χάλαζαν καὶ ἄνθρωπος πυρὸς εἶναι· εἶδη δὲ κολάσεων διὰ τῶν προσηγοριῶν σημαίνεται, καὶ τῶν περὶ Χριστοῦ προφητευμένων ἐκβάσεως τετυχηκότων· ὁ Θεὸς εὐθύς οὐρανόθεν βροντᾷ· ἥτοι διὰ τῆς μεγαλοφωνίας τῶν πληρουμένων λόγων ὑπὸ Ἰησοῦ, ἡ τῇ ἐκαστῇ διανοίᾳ ἐμβάλλειν θεολογίας ὑψηλοτάτους λόγους τὸν θεὸν περὶ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ· μονονουχὶ τοῦτο κεκραγώς, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ κηδόνησα· ἀλλὰ καὶ ἀποκαλύπτων τὸν υἱὸν αὐτοῦ, φωνὴν δίδωσιν ὁ ὑψιστος τοῖς ὑψηλῶς περὶ Χριστοῦ διαλαβοῦσιν, ὅτε οὐχ αἷμα καὶ σὰρξ αὐτοῖς ἀπεκάλυψεν, ἀλλ' ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος τὸν ἴδιον υἱόν· ὥσπερ δὲ τοῖς παρασκευασμένοις τὸν νοῦν πρὸς θεοπτίαν καὶ τὴν ἀκοήν τοῦ ἔσω . . . ὁ κύριος καὶ ὁ ὑψιστος τὴν φωνὴν αὐτοῦ δίδωσιν, ἵν' ὑπὸ τῆς οὐρανόθεν ἐρχομένης βροντῆς μετεωρισθέντες, ἐκστῶσι μὲν τῶν γῆινων προσπελάσωσι δὲ τῇ οὐρανῷ, τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου φέροντες, καὶ τὰ ὑψηλὰ τῶν νοημάτων πρὸς τοῦ ὑψίστου διδόμενα λάβωσιν· οὕτω τοῖς ἐναντιῶς διακειμένοις ἐξαποστέλλει βέλη ὁ κύριος ἱκανῶς ἔχοντα συνταράξαι τοὺς πρότερον περὶ τὸ κακὸν ὁμονοῦντας· βέλη δὲ νῦν λέγει τοὺς προαναφωνοῦντας τὰς κολάσεις λόγους· ἱκαναὶ γὰρ αἱ ἀπειλαὶ ἐκταράξαι καὶ θορυβῆσαι τὴν ψυχὴν· ὅτ' ἂν δὲ καὶ τὰς μετ' αἰνιγματῶν λεγομένας ἀπειλὰς σαφηνίσῃ, καὶ φωτίσῃ ἀστραπῶν δίκην τοὺς ὑπὸ τῶν βελῶν τῶν πρειαρημένων σκορπισθέντας συνταράξῃ· οἱ γὰρ σκορπιζόμενοι τὴν πρὸς τὸ κακὸν συμφωνίαν ἀποβάλλουσιν ὡς ἐν ταραχῇ καὶ συγχύσει γινόμενοι.

Πολυαχοῦ τῆς γραφῆς αἱ νεφέλαι τοὺς προφήτας σημαίνουσιν· ἀμπελῶνα γὰρ τὸν εἶκον Ἰσραὴλ εἰπὼν, ἐντέλλεται ταῖς νεφέλαις τοῦ μὴ βρέχειν ἐπ' αὐτόν· οὐκέτι γὰρ παρ' ἐκείνοις τὸ, τάδε λέγει κύριος· καὶ τὸ, ἐγένετο λόγος κυρίου

v. 11.
A. f. 9f.
B. f. 61. et Cor.
p. 33.

v. 12.
B. f. 61. l.

πρὸς με· μέχρι τούτων τῶν νεφελῶν ἢ ἀλήθεια λάμπει· αὐταὶ ταῖς ψυχαῖς ῥέουσai λόγων πνευματικῶν, ὑετὸν οὐ γῆς ἀλλ' ἀέρος εἰσὶν τοῖς ἐπὶ γῆς ἀποσαζάμεναι, ὑπὸ τε τῆς σφῶν ἀρετῆς καὶ τοῦ ἐνεργοῦντος πνεύματος μετεωριζόμεναι· τὸ ἐν αὐταῖς οὖν ὕδωρ πρὸ τῆς διὰ τοῦ σωτήρος ἐκβάσεώς τε καὶ σαφηνείας εἶναι λέγεται σκοτεινόν· ὅταν δὲ λαλήσαντες τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ υἱῷ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, πληρωθῶσιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως καὶ τῆς ἐπιλάμπσεως, ἐνώπιον αὐτοῦ συνελεύσονται νεφέλαι φανεραὶ γινόμεναι διὰ τὸ τὸν ὑπ' αὐτῶν προαναφωνηθέντα παρῆναι.

v. 16.
B. f. 62.

« Καὶ ὠφθησαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων. » Τῶν προειρημένων ἀπάντων συμβεβηκότων, ὀφθήσονται αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων· καὶ εἰ μὲν πηγὰς τις λέγει ὑδάτων τὰς ἐβε . . τῶν καλῶν ἐννοίας, ὀφθήσεσθαι ταῦτα ἔρεϊ, ἀναβαλλομένης τῆς ἐπικειμένης τῇ ψυχῇ ἀγνοίας καὶ κακίας· αὐταὶ γὰρ περιαιρεθεῖσαι, οὐκέτι κρύψουσιν τὰς ἐν ἡμῖν πηγὰς τῶν ἀγαθῶν· εἰ δὲ καὶ πᾶσαν θεόπνευστον γραφὴν πνευματικὴν ὑπὸ ἀσφαλείας κεκαλυμμένην, πηγὰς ἔρεϊ ὀφθησμέναις, ἐπίστησεν· ὅτ' ἂν οὖν ἐπισρεψάντων ἡμῶν πρὸς κύριον περιαιρεθῇ τὸ τῆς ἀγνοίας καὶ ἀσφαλείας κάλυμμα, ὀφθήσονται αἱ ἐκκείμεναι τῶν ὑδάτων πηγαὶ, ὡς εὐκόλως ἐφ' ἐκάστης ἀρύεσθαι κατὰ τὸ, ἀντλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου· τοῦτο γὰρ τὸ ὕδωρ εὐφρασίας ἐστὶν παρεκτικὸν οὐσῶν σωτηρίου πηγῶν, αἱ ἀπενεμήθησαν τῷ δικρατικῷ, καὶ νῦν ὄραν τὸν θεὸν ἔχοντι γένει *· κατὰ τὸ, ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν, κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ.

* ita cod.

« Καὶ ἀνεκαλύφθη τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης ἀπὸ ἐπιτιμῆσεώς σου κύριε. » τῆς οἰκουμένης ἐπικουδομούσης δι' ὧν πράττει καὶ λέγει καὶ νοεῖ· θεμελίαις τισὶν προκαταβεβλημέναις, οὐκ ἂν ἁμάρταις τὰς ἔξεις καὶ διαθέσεις . . μένης· ὅτ' ἂν διασκορπίσῃ τοὺς φαύλους ταῖς βέλεσιν αὐτοῦ καὶ συνταράξῃ ἐκλάμψει τῶν ἀστραπῶν αὐτοῦ, τῶν κρυπτῶν τῶν ἀνθρώπων φανερῶν γινεμένων, φωτίζοντας τοῦ θεοῦ τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανεροῦντος τὰ θεμέλια τῆς οἰκουμένης, ἀνακα-

λύψει βαθεῖα ἐκ σκότους ἀπὸ τῆς ἐπιτιμῆσεως τῆς οἰκουμένης ὑπ' αὐτοῦ κατὰ πάντων· εἰ δὲ καὶ θεμέλια οἰκουμένης λέγει τις τοὺς θεῖους ἀνδρας, διὰ τὸ εὐτονεν τοῦ βίου καὶ τὴν στερεότητα τῆς ἀρετῆς, ἐφ' οἷς ἐπικοδομοῦνται οἱ κατὰ Χριστὸν πολιτευόμενοι, ἀνακαλύπτεσθαι καὶ τούτους τοὺς θεμελίους συμβήσεται, ἐπιτιμῆσεως γινομένης κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων· τῆς γὰρ κολάσεως τούτων μὴ ἀποτμήνης τῶν θεμελίων, φανέρωσις καὶ ἀνακάλυψις αὐτῶν ἔσται· « Ἀπὸ » ἐμπνεύσεως πνεύματος ὀργῆς σου· » Οὐ παρ' αὐτὰ τοῖς ἁμαρτάνουσιν Θεὸς ἐπαφῇ τὰς τιμωρίας· εἰ γὰρ τοῦτο ἐγένετο, τὸ πᾶν ἄρδην ἀπώλ-λυτο, ἀλλ' ἀγαθότητι καὶ φιλάνθρωπία πολλῇ, ἐκάστοτε πλήθους ἁμαρτημάτων γινόμενου· οὐ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐμπνέειν αὐτὸν πνεῦμα τῆς ὀργῆς ἑαυτοῦ διὰ τὸ προαναφωνεῖν τῆς ὀργῆς τὰς κλάσεις· παιδεύσω γὰρ αὐτοὺς ἐν τῇ ὀργῇ τῆς Σιλίψεως αὐτῶν.

Ἐξ ὑδάτων πολλῶν, ἦται τῶν ταραχωδῶν καὶ ἀλμυρῶν πραγμάτων τοῦ βίου· τροπικῶς θαλάττης ὀνομαζομένων, ἢ ἀντικειμένων καὶ τεταραγμένων· ἐπίστησεν δὲ, εἰ καὶ ὀνόματα τῆς ἀθεότητος ὕδωρ ἐστὶν πολὺ οὐ δυνάμενον σβέσαι τὴν ἀγάπην· δυνατοὺς δὲ ἐχθροὺς ἐξ ὧν ῥύεται ὁ Θεός, τοὺς ἀράτους ρητέον· τάχα δὲ καὶ τοὺς ἐν ὑπεροχαῖς ἀνθρώπους, καὶ τοὺς ἀπατῶν προτεθειμένους διὰ ψευδωνύμου γνώσεως, ὅτ' ἂν θεινοὶ περὶ σφιστεῖαν ὦσιν· οὐχ ἁμάρται δὲ τις καὶ τοὺς ἰδίους λογισμοὺς, ὅτ' ἂν δυσαρεσῶνται τῇ προνοίᾳ ἢ καὶ περὶ ἄλλην ἀσέβειαν ἐπανέχουσιν, ἐχθροὺς δυνατοὺς λέγων, καὶ ῥυσθῆναι ἐκ τῶν μισούντων, ὅτ' ἂν ὑπὲρ αὐτὸν κραταιωθῶσιν ἀξιοῖ, μισούντων δὲ μάτην· οὐδὲ εἰς γὰρ διὰ τὸ φαῦλος εἶναι μισούμενος, παρῆρσιιάσεται πρὸς Θεὸν ταύτην τὴν εὐχὴν εἰπεῖν· ἀλλ' ὅτ' ἂν διὰ Χριστὸν καὶ τὸν ὅρθον βίον μισῇται παρὰ τῶν ἁμαρτωλῶν τῶν τὴν θεοσέβειαν βδελυττομένων· ἔλεγχον γὰρ τῆς ἑαυτῶν πολιτείας ἡγούται τὴν τοῦ δικαίου ἀναστροφὴν· οὗτοι δὲ οἱ μισητικῶς πρὸς τὸν δίκαιον ἔχοντες, τότε μάλιστα ἐπιτίθενται ὅτ' ἂν κακώσεως καιρὸς ἐνστῇ· τὸ γὰρ κρίμα τῆς προνοίας ἀγνοοῦντες, οὐ δι' ἄλ-

v. 17.
B. f. 63. 1a.

λότι, ἢ δι' ἁμαρτίας θλίβεσθαι τὸν δίκαιον ὑπολαμβάνουσιν· ὡς οἱ διαλεγόμενοι τῷ Ἰωβ· τοῦ γὰρ Θεοῦ θλίψουσιν αὐτὸν ὑποβαλόντος ὅπως ἀναδειχθῇ δίκαιος, ἔφασκον ἐκείνοι ἀσεβείας καὶ ἁμαρτίας χάριν τούτοις περιπεπτωκέναι τὸν ἄνδρα· ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ πταίνοντος ἰσχυροὶ πάντες οἱ ἀλιτῆριοι θαίμονες καὶ ὁ διάβολος, ὡς νοεῖσθαι νῦν κάκωσιν τὴν ἁμαρτίαν.

v. 19. «Καὶ ἐγένετο κύριος ἀντιστήριγμά μου.» Ἐν ἡμέρᾳ γὰρ κακώσεως ὅτ' ἂν τις πρὸς τὸν Θεὸν καταφύγῃ, ἔξει αὐτὸν ἀντιστήριγμα αὐτοῦ γινόμενον, τοῦτ' ἐστὶν ἀντιστηρίζοντα αὐτόν, ἵνα μὴ κλονηθεῖς καταπέσῃ· καὶ περὶ τῆς τελείας γούν ψυχῆς, ἀντιστήριγμα τὸν Θεὸν λόγον ἐχούσης, θαυμαστικῶς οἱ ἀποδεχόμενοι τὴν ἀνάβασιν καὶ λάμπρυνσιν αὐτῆς, φάσκουσιν· «τις αὐτῇ ἢ ἀναβαίνουσα λελευκανθισμένη, ἐπιστηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς;

v. 20.
A. f. 36.

«Καὶ ἐξήγαγέν με εἰς πλατυσμόν.» Ἀντιστήριγμα γὰρ ὁ κύριος γινόμενός τι, ἐξάγει αὐτὸν ἐκ τῆς στενότητος τῶν θλίβεων, πλατυσμόν αὐτῷ θωρούμενος· κατὰ τὸ, ἐν θλίψει ἐπλάτυνάς μοι· ἐν θλίψει δὲ πλατύνεται τις, οὐκ ἔξω τῆς θλίψεως πάντως γινόμενος, ἀλλὰ γενναίως καὶ εὐλαβῶς πρὸς αὐτὴν τεταμένος·

v. 20. «Ῥύσεται με, ὅτι ἠθέλησέν με.» Κἂν ὅτι μάλις πλείστην ἔχωσι δύναμιν, ἠθέλησεν γὰρ

v. 21. με, πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ποιοῦντα. «Καὶ ἂν ἀνταποδώσει μοι κύριος κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου, καὶ κατὰ τὴν καθαριότητα τῶν χειρῶν μου ἀνταποδώσει μοι.» Πάνυ γε καθαροῦ καὶ τελείου ἢ παρρησίας, μηδὲν κἂν τὸ βραχύτατον καταγινώσκοντος ἑαυτοῦ· ὅθεν οἱ τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἐκ προσώπου τοῦ σωτῆρος εἰρῆσθαι θέλοντες, καὶ αὐτὴν τὴν λέξιν προσάπτουσιν αὐτῷ πεπειραμένῳ κατὰ πάντα κατὰ ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας· δικαιοσύνην δὲ, τὴν καθόλου πρακτικὴν ἀρετὴν λέγει· καθαριότητα δὲ χειρῶν, τὰς πρακτικὰς ἐνεργείας καθαρὰς καὶ ἀμολύντους γινόμενας τῷ ἀπὸ βελτίστης λέξεως ἐπιτελεῖσθαι· πολλαχοῦ γὰρ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν πρακτικῶν δυνάμεων λεγομένας ἐστὶν εὐρεῖν.

v. 20.
B. f. 63.

Θελεὶ θεὸς τὸν ποιοῦντα αὐτοῦ τὰ θελήματα.

«Ὅτι ἐφύλαξα τὰς ὁδοὺς κυρίου, καὶ οὐκ ἐσέ- B. f. 22.

» βησα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου.» Ταῦτα δὲ οὐκ ἀλαζονικῶς φησὶν, ὡς τινεὶ οἶονται, ἀλλ' ἀνατιθεὶς τῷ Θεῷ τὴν αἰτίαν τῶν κατορθωμάτων· φυλάσσει δὲ τὰς ὁδοὺς κυρίου, ὁ ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ πορευόμενος, καὶ οὐκ ἀσβεῖ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἑαυτοῦ· ὁ ὁρῶς περὶ τῶν τῆς ἀληθείας δογμάτων διειληφώς, ἀμέμπτως περὶ Θεοῦ ἐννοῶν, καὶ ἀγίως περὶ Χριστοῦ διαλαμβάνων, καὶ εὐσεβῶς περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνθυμούμενος, καὶ περὶ τῶν ἄλλων δογμάτων ὃν δεῖ τρόπον δοξάζων.

«Ὅτι πάντα τὰ κρίματα αὐτοῦ ἐνώπιόν μου.» v. 23.

Εἰ γὰρ καὶ ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ καὶ ἀβύσσοι εἰκότα διὰ τὸ ἀκατάληπτον, ἀλλ' οὖν γε δυνατόν ἐνώπιον αὐτὰ ἔχοντα, μὴ δυσαρεξεῖσθαι τῇ προνοίᾳ, μηδὲ ἀσεβεῖν εἰς τὸν προνοούμενον· εἰ γὰρ καὶ μὴ καταλαμβάνωμεν, ἀλλὰ γε διατεθέντες ὅτι Θεοῦ κρίσει ταῦτα ἐπιτελεῖται, εὐαρεστούμεθα αὐτοῖς· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα τὸ κρίματα, τὴν ὁρμότητα τῆς δικαίσεως σημαίνει· ἐμπεριέχεται γὰρ καὶ συνεξακεύεται τῷ κατὰ δικαιοσύνην γεγονέναι, τῶν παρὰ τὸ ὁρμὸν ἐπιτελεσμένων κριμάτων αὐτὸ τοῦτο ἀδίκων καὶ διεσραμμένων. «Ἐνεκεν γὰρ τοῦ-» του, φησὶν, ἐξελεύσεται τὸ κρίμα διεσπράμ-» μένον καὶ τὰ δικαίωματα αὐτοῦ οὐκ ἀπέσπασα» ἀπ' ἐμοῦ.» Τῶν τοῦ Θεοῦ, φησὶ, δικαιωμά-» των ἀντέχομαι· ἀναχωροῦσι γὰρ ἐκείνων τῶν μὴ περιεχομένων αὐτῶν· δικαίωματα δὲ ρητέον τὰ κατ' ἰσότητα καὶ δικαιοσύνην νενομοθετημένα· ὡς τὸ «ἐὰν κτήσῃ παῖδα ἐβραῖον, καὶ τὰ ἐξῆς·» τούτων γὰρ ἀπάντων προτέτακται καὶ ταῦτα τὰ δικαίωματα· αἷς παραθήσεις καὶ τὰ ἐξῆς· δύνα-» ται δὲ τὰ ἅμα ταῖς δικαιομασίαις ὠνομασμένα σημαίνειν τοὺς δεδοκιμασμένους καὶ ἐξητασμένους τοῦ Θεοῦ λόγους· οὗτοι γὰρ διὰ τὸ μὴ ἐλέγχε-» σθαι ἢ ἀνατρέπεσθαι κεκριμένοι ὄντες, κρίματα εἶρηται· ταύτῃ γὰρ καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν δικαίων κρίματα, τοῦτ' ἐξιν ἠκριβωμένοι· καὶ αὐτὸ τοῦ-» το κανόνειν εἰκότες.

Τάχα οἱ μὴ διὰ Θεὸν ἀλλὰ διὰ δόξαν ἢ ἑτε-» ρόν τι τὸ ἄμωμον ἔχοντες καὶ ἀναμάρτητον, ἄμωμοι μὲν εἶναι δύνανται, οὐ μὴν μετὰ Θεοῦ· οἱ

v. 24.
A. f. 63. b.

δὲ διὰ θεὸν τὸ ἀγαθὸν καὶ μὴ ἄλλου τοῦ χάριν ἀσπασάμενοι, μετὰ Θεοῦ εἰσὶν ἁμώμιοι· αὕτη γὰρ ἢ πρὸς Θεὸν ἔνωσις, ἁμώμους καὶ ἀγαθοὺς φυλάττει· οἱ δὲ ἀποζευγνύμενοι καὶ χωριζόμενοι Θεοῦ, μωμητοὶ εἰς αὐτὸς γίνονται, τέκνα μωμητὰ διὰ τὸ ἁμαρτεῖν γινόμενα· «Καὶ φυλάξομαι ἀπὸ » τῆς ἀνομίας μου·» Ὁ τὰ προειρημένα πάντα κατορθώσας, πῶς ἰδίαν αὐτοῦ ἀνομίαν λέγει; ἐπιστήσεις μή ποτ' οὖν ὁ βουλεται λέγειν ἐστὶν τοῦτο· ἢ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐγκείται ἐπιμελῶς ἐκ νεότητος, ὡς ἐπιρρέπων ἔχειν πρὸς τὸ ἁμαρτάνειν ἡδονὴν θελγόμενος· ὁ οὖν τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ ἑαυτὸν ἐπιθεωρῶν, φυλάττεται ἀπὸ τῆς ἐνοικητωσάσης τῶν ἀνθρώπων ἀνομίας· τάχα δὲ καὶ τὸ λεγόμενον ἐν ἡμῖν τῆς σαρκὸς φρόνημα ἔχθρα ὄν πρὸς Θεόν, καὶ τῷ νόμῳ αὐτοῦ μὴ ὑποταττόμενον, ἀνομία τοῦ ἀνθρώπου ἐστίν, ἀφ' ἧς φυλάττεται τις, πνεύματι, τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατῶν, καὶ ἀπεχόμενος τῶν τῆς σαρκὸς ἔργων.

«Καὶ ἀνταποδώσει μοι κύριος κατὰ τὴν δικαιοσύνην μου.» Δικαιοσύνην ἐνταῦθα καλεῖ τὴν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ συνισταμένην· δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ πεφανέρωται ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας· τῷ γὰρ ὁρθῶς πιστεύοντι, ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην λογίζεται· συζύγως δὲ καθαραιότητα χειρῶν ἐρεῖς τὰ λαμπρῶς καὶ ἀμελύτως ἐνεργούμενα τῆς πίστεως ἔργα· ὧν χωρὶς, ἡ πίστις νεκρά ἐστίν.

Ἀδρώως μεταβολῆς προσώπου γεγεννημένης, ἐρεῖ τις πρὸς τὸν θεὸν τοὺς προκειμένους εἰς τοὺς λέγεσθαι διὰ τὰ ἐπόμενα· οὐκ ἄλλῃ γὰρ ἐρεῖ τὸ, ὅτι σὺ λαὸν ταπεινὸν σώσεις, καὶ ὀφθαλμοὺς ὑπερηφάνων ταπεινώσεις, ἢ τῷ Θεῷ ἄλλος δὲ λέξει μὴ πρὸς τὸν θεόν, ἀλλὰ πρὸς ἀνθρώπων ταῦτα λέγεσθαι, τῷ τὸν ὁσίοις συνδιατρίβοντα μιμεῖσθαι ἐκείνων τὴν ἀρετὴν· τὸν δὲ σὺν φανύλαις ἔντα, διαστρέφειν ὑφίστασθαι, ἢ φησὶν ἡ θεία τῶν παροιμιῶν γραφή· ὁ συμπορευόμενος σοφῶς, σοφὸς ἔσται· ὁ δὲ συμπορευόμενος ἄφροσιν, γνωσθήσεται· ἐρμηνεύσεις οὕτως μετὰ τοῦ ὁσίου, ὡς δέσποτα, ὁσιωθήσῃ, παρέχων αὐτῷ τὴν ἐκ σοῦ χρηρηγυμένην ὁσιότητα, ἵνα τελειωθέντα κατ'

αὐτὴν εἰς τὴν ἀρμόζουσαν ἐπαγγελίαν εἰσάξῃς, καὶ τὰ ἄλλα ἀκολουθῶς τῷ πρὸ αὐτοῦ. Εὖ δὲ φησὶ καὶ τὸ εἰπεῖν, διαστρέψεις· δυναμένου γὰρ εἰπεῖν, μετὰ στρεβλοῦ διαστρέφῃ, τοῦτο μὲν οὐκ εἴρηκεν, ἀλλὰ διαστρέψεις· τὴν γὰρ πρὸς τὰ φανύλα πορείαν κωλύων ὁ Θεός, διαστρέφει τὸν ἔπειτα κατατρέχοντα, φράσσων τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐν σκώλει, καὶ τὰς τρίβους αὐτοῦ ἀνοικοδομῶν· ἀρχὴ γὰρ εὐεργεσίας, τὸ κωλύεσθαι τῶν κακῶν· ὁ δὲ δὴ ἐπ' ἀνθρώπου ἐξεληλῆφθαι βουλούμενος, ἐρεῖ τὸν συνόντα ὅσιον ἄνδρα, ἐκ τῶν πραττομένων ὁσίων ὁσιῦσθαι· ὡς Ἐλισσαιὲ μετὰ τοῦ Ἡλίου, καὶ Τιμόθεος μετὰ τοῦ Παύλου· καὶ ὁ σὺν τῷ ἀδῶφ σπεύδων εἶναι, τὴν ἐκείνου ἀρετὴν σπατάμενος, ὁλοῶς ἔσαι ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνδρὶ ἐκλεκτῷ συνδιατρίβων, καὶ ὁ στρεβλῷ δὲ συνὼν κατὰ τὸ ἐθέλειν αὐτῷ ἐξομειῦσθαι, διαστρέψει ἑαυτοῦ τὸν βίον· ὁ δὲ οὕτως τοὺς στίχους σαφηνίσας, μεταβαλεῖ πρὸς τὸν Θεὸν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοῦ «ὅτι σὺ λαὸν » ταπεινὸν σώσεις.

«Ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου, κύριε· ὁ Θεός μου φωτιεῖς τὸ σκότος μου.» Τὸ δεκτικὸν φωτὸς τῆς ψυχῆς μέρος, ἦτοι δύναμις, τοῦτ' ἐστὶν ὁ νοῦς ὁ καὶ λογιστικὸν τινες καλοῦσιν, λύχνος αὐτῆς εἶναι λέγεται· οὐκ ὡς αὐτὸς κατ' οὐσίαν φῶς, ἀλλὰ φωτὸς δεκτικός· τὸ δὲ σκότος αὐτῆς, τὸ θυμειδὲς καὶ ἐπιθυμητικὸν ἐστίν· ὅτ' ἂν οὖν ὁ νοῦς φωτισθῇ ὑπὸ τοῦ κυρίου, μεταδόντος αὐτῷ τῶν ἰδίων αὐγῶν, τὸ τηνικάδε καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἄλογα κινήματα, φωτίζεται ἐπιστημονικῶς ἐπιτελούμενα· οὐχ ὅτι ἐξ αὐτῶν τὰ ἄλογα μετέχει φωτὸς, ἐπιστήμης γὰρ ἀνεπίδεκτα, ἀλλ' ὅτι ὑπὸ τοῦ πεφωτισμένου, ὑπὸ ἐπιστήμης καὶ ἀρετῆς, ὃν θεῖ τὸν τρόπον ἄγονται· ὅτ' ἂν οὖν ὑπὸ τοῦ κυρίου φωτισθῇ ὁ νοῦς, ὃς εἴρηται λύχνος, ἀναγκάτως ἀκολουθήσει καὶ τὸ φωτισθῆναι τὸ εἰρημένον ἡμῶν σκότος· εἰ δὲ τὸ ἐν ἡμῖν πεφυκὸς φωτίζεσθαι, τοῦτ' ἐστὶν ὁ νοῦς, δι' αὐτοῦ καὶ ἀνεπισημοσύνην σκότος εἴη, πολλῷ πλεοναί ἄλλοι τῆς ψυχῆς δυνάμεις, οὐκ ἔχουσαι πεφωτισμένον ἡγεμόνα, ἐπιτεταμένον εἶναι σκότος. Καὶ τοῦτο ἐστὶν ὁ φησὶν ὁ σωτήρ·

εἰ οὖν τὸ ἐν σοὶ φῶς, σκότος ἐστίν, τὸ σκότος πόσον; εἰ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ σώματος, τοῦτ' ἐστίν ὁ νοῦς ὀφείλων εἶναι λύχνος ἐσέρηται φωτὸς, πολλῶν πλεον τὸ ἄλλο, ἴν' εὐτως εἴπω, σῶμα τῆς ψυχῆς σκότος ὑπάρχει· σῶμα δὲ οὐχ ὁ περιέκειται ἀνθρώπινον, ἀλλὰ τὸ κατὰ τὴν ἀλογον σύστασιν αὐτῆς τυγχάνον· τάχα δὲ καὶ εἰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας πεφωτισμένοι, ἐξημμένον ἔχουσι τὸν λύχνον, τοῦ κυρίου αὐτοῖς τοῦτο δεδωκότος· τὰς δὲ πράξεις κατ' ὀρθὸν ἄγοντες ἐκ τοῦ πεφωτισθαι τὸν νοῦν, καὶ τὸ σκότος αὐτῶν ἔχουσι φωτιζόμενον. Οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τοῦτο ῥηθεῖν· εἰ θεωρίαν ἐπιστημονικὴν περὶ τῶν νοητῶν καὶ ἀοράτων πραγμάτων ἐσχηκότες, πεφωτισμένον ὑπὸ κυρίου ἔχουσι λύχνον· ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αἰσθητῶν εὖ μάλα κατὰ τὴν γνώμην διακείμενοι, τὴν αἴσθησιν φωτεινῶς ἀντιλαμβάνομένην τῶν πραγμάτων ἔχουσιν, ἥ τις σκότος ἐστὶν τῷ μὴ πεφυκέναι καθ' ἑαυτὴν φωτίζεσθαι, τοῦτ' ἐστὶν ἐπιστήμην δέχεσθαι· ἥ γὰρ ἂν καὶ τὰ ἄλογα ἐπιστήμην ἐδέχοντο, αἰσθησιν ἔχοντα.

γ. 30.
Α. Γ. 95.

« Ὅτι ἐν σοὶ ῥυσθῆσθαι ἀπὸ πειρατηρίου, » καὶ ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβῆσθαι τεῖχος. » Οὐκ ἄλλως ῥυσθῆναι δυνατόν ἀπὸ τῶν περιεσκότων πραγμάτων πικρῶν, ἢ ἐν Θεῷ γινόμενον· ἐν Θεῷ δὲ τις γίνεται, μετέχων αὐτοῦ· ὡς γὰρ ἐκ τῶν ἀγνωσμάτων ῥύεται τις ἐν ἐπιστήμῃ γεγεννημένος, εὐτως ἐν Θεῷ τις σπεύδων εἶναι, ῥυσθῆσεται ἀπὸ πειρατηρίου, εἰς πειρασμὸν μὴ εἰσερχόμενος· οὐ τῷ ἐκτὸς πειρασμοῦ γενέσθαι· ἀλλὰ τῷ μὴ ἀλῶναι ταῖς παγίσιν αὐτοῦ· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁμολογῶν Ἰησοῦν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἐν αὐτῷ ἐστίν· « πᾶς γὰρ ὃς ἂν » ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, » ὁμολογήσῃ καὶ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου ἐν τοῖς οὐρανοῖς· » ὁμολογεῖ τις γὰρ Ἰησοῦν μετέχων αὐτοῦ, καὶ ὁμολογεῖται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ τυγχάνων· διατειχίζει δὲ ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τὸ πλῆθος τῶν πρὸς ἡμῶν παραλόγως πραττομένων· καὶ διείησιν ἡ φησὶν ὁ προφήτης· « μὴ σὺκ ἰσχύει ἡ χεὶρ κυρίου ῥύσασθαι; » ἢ ἔβαρυνεν τὸ εὖς αὐτοῦ τοῦ μὴ εἰσακεῦσαι; » ἀλλὰ τὰ ἀμαρτήματα ὑμῶν διίστῶσιν ἀνα-

» μέσιν ὑμῶν καὶ τοῦ Θεοῦ. » Καὶ ὅτ' ἂν εὖν ἐν Θεῷ τις γένηται κολλώμενος αὐτῷ πρὸς αὐτὸν γινόμενος, ὑπερβαίνει τὸ τῶν ἀμαρτημάτων τεῖχος, εἰς νοῦτον καὶ ὀπίσω αὐτὰ ῥίπτων, ἵνα μὴ ὑπὸ μηδενὸς διῆργόμενος τοῦ Θεοῦ προσβάλλῃ αὐτῷ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· τάχα δὲ καὶ ὁ τῶν σωματικῶν καὶ αἰσθητῶν ὄγκος, χωρῶν μεταξὺ τῆς νοήσεως ἡμῶν καὶ Θεοῦ, διαζεύγνυσιν ἡμᾶς αὐτοῦ· ὅτ' ἂν εὖν ἐπιστημονικῶς κατὰ τὸ δυνατόν τῇ περὶ Θεοῦ ἐννοίᾳ ἀνωτέρω πάντων σωματικῶν καὶ αἰσθητικῶν αὐτὸν καταλάβωμεν ἐνωθῆναι αὐτῷ γλιχόμενοι, ἀναχωροῦμεν τῶν αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν, ὡς ὑπερπηδῆσαι τὸν κόσμον καὶ τὰ ὀρατὰ πάντα, ἴν' εὐτω τῷ Θεῷ παραστήναι δυναθῶμεν.

Ὁ ἡμέτερος θεὸς ἄμωμον ἔχει τὴν πρὸς αὐτὸν ἄγυσαν ὁδόν· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ ἀρετὴ, ἣν ὁδεύοντες διὰ μελέτης καὶ ἀσκήσεως, ἄμωμοι ἀποδειχθῶμεθα πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι· μάλιστα δὲ ἄμωμος εἶη ὁδὸς Θεοῦ ὁ εἰπὼν, ἐγὼ εἰμι ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· διὰ ταύτης γὰρ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸν πατέρα ἐλθεῖν ἐστίν· « τὸ » λόγιον κυρίου πεφυρωμένον· τῷ ἄδολον καὶ καθαρόν εἶναι, ἢ τῷ πῦρ εἶναι θερμαίνον τοὺς μετέχοντας ἀναλίσκειν τὴν τῆς ὕλης ἀχυρμίαν, ὑπερασπιστὴς ἐστὶν πάντων τῶν ἐλπίων ζόντων ἐπ' αὐτόν· » Οἱ ἐπιγινώσκοντες τῆς προσκύσεως αὐτοῖς ἀσθενείας, ὅτ' ἂν ἰσχυροτέρους φωράσωσι τοὺς προσπλεμούντας, ἐπὶ θεὸν πλὴν ἐλπίδα ῥίψαντες, ὑπερμαχὸν ἔχειν αὐτὸν ἀξιοῦσιν· πολέμησον λέγοντες τοὺς πολεμούντας με· καὶ εὐτως θεὸς, τῇ ἑαυτοῦ ἀσπίδι ὑπερμαχεῖ αὐτῶν· κατὰ τὸ, ὅπλῳ κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ.

« Ὅτι τίς θεὸς πάρεξ τοῦ κυρίου; » Οὐδεὶς γὰρ ἀληθῶς κύριος Θεός, πλὴν τοῦ Θεοῦ λόγου, ὡς καὶ μενογενὴς Θεὸς εἴρηται, διὰ τὸ μόνος εἶναι ὡς ὁ πατὴρ θεός· πάντες οἱ ἄλλοι παρουσίᾳ Θεοῦ λόγου θεοὶ κατασκευάζονται· ἐκείνους γὰρ θεοὺς, εἶπεν, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο· ὁ δὲ γε σωτὴρ οὐ μετέχων θεότητος, Θεός ἐστιν, ποιητικὸς ἂν Θεῶν· καὶ τίς Θεὸς πλὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν; εἰπὼν μηδένα Θεὸν κυρίως εἶναι πλὴν τοῦ κυρίου, λέγει μηδὲ θεὸν εἶναι τινὰ ὡς τὸν θεόν

γ. 31.
Β. Γ. 65.

γ. 32.

ἡμῶν. οὐδεὶς γὰρ τῶν κατὰ μετοχήν θεῶν ὡς ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι δύναται· ἢ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὡς ὁ τοῦ μονογενοῦς πατὴρ· ἡμῖν γὰρ εἷς θεὸς ὁ πατήρ· καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς ὁ Χριστός· εἰ δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου οἱ δύο στίχοι εἰρησθαι δύνανται, καὶ αὐτὸς ἐπιστήσεις.

Ἐνταῦθα περιζωννύων με δύναριν λέγεται· παρὰ δὲ Παύλῳ τὴν ἀλήθειαν περιζώννυται εἰ τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ ἐνδυσάμενος· ἐξ οὗ συνάγεται, τὴν ἀλήθειαν εἶναι τὸν Χριστὸν τὴν θεοῦ δύναμιν· φησὶ γὰρ ὁ σωτὴρ, ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια· ὁ δὲ Παῦλος Χριστὸς θεοῦ δύναμις.

v. 31. Καὶ ἔθετο ἄωμον τὴν ὁδόν μου, τοῦτ' ἐστὶν ἀπέδειξεν· τὸ γὰρ θεῖναι νῦν, τὸ ἀποδείξει σημαίνει· ὥσπερ καὶ τὸ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων· καλῶς δ' ἔχει καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ στίχου ἐκ προσώπου Χριστοῦ τὸν ὅλον ψαλμὸν ἀπηγγέλλει· ὁ ταῦτα δὲ λέγων, ἀναιρήσας τὰς ὀφιώδεις κακίας, καὶ τὰς ἐνεργησάσας αὐτὰς πονηρὰς δυνάμεις ὑπὸ θεοῦ, τοὺς τοῦ ἔσω ἀνθρώπου πόδας, τοῦτ' ἐστὶν τὰς πορευτικὰς δυνάμεις, κατηρτισμένους ἔχει, ἵνα δυνηθῇ εἰπεῖν «ἀνευ ἀνομίας ἔδραμον, καὶ κατηύθυνα» καὶ πληρώσας τὴν πορείαν ἐν ταῖς ὑψηλαῖς, ἀκούσεται πρὸς τοῦ θεοῦ· σὺ δὲ αὐτὸς στήσῃ μετ' ἐμοῦ· καὶ τὸ ἐστάναι δ' ἐν ταῖς ὑψηλαῖς, οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ τις ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ ἔχει.

«Διδάσκων χεῖράς μου εἰς πόλεμον.» Ὡσπερ τὰ ἄλλα καλὰ, οὕτω καὶ τὸ πολεμεῖν πρὸς τὰς ἀντικειμένους δυνάμεις πρὸς τοῦ θεοῦ διδασκόμεθα· τὰς γὰρ χεῖρας τῆς ψυχῆς, λέγω δὴ τὰς δραστηρίους αὐτοῦ δυνάμεις τυποῖ· ὥστ' ἐπιστημονικῶς κατέχειν τὴν νοσητὴν ἀσπίδα καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, καὶ ἄλλα ὅσα πνευματικὰ ἀμυντήρια, καὶ τὸ πῶς χρῆσθαι δεῖ ταῖς τοιούτοις παιδεύων· ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ σωτὴρ ἀνθρώπος γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν πολεμήσας, ἐδίδαξεν ἡμᾶς καταπαλαίειν καὶ καταπολεμεῖν τὴν ἀντικειμένην ἀνάμιν· καὶ εἰς εὐχὴν δὲ, φησὶ, τὰς χεῖρας ἐκτείνων περιγίνομαι τῶν δυσμενῶν· «Καὶ ἔθετο τόξον χαλκοῦν τοὺς βραχίονάς μου, » διδάξας τὰς χεῖράς μου εἰς πόλεμον· » συμβολικῶς βραχίονας ὀνομαζομένους, χαλκοῦν ἔθε-

το τόξον· διὰ μὲν τοῦ χαλκοῦ, τὸ ἄτρωτον ἢ εὐτερον παριστάς· διὰ δὲ τοῦ τόξου, τὸ ἀπολύεσθαι βέλη ἀπὸ τῶν βραχίωνων τῶν ἡμετέρων, τρωῖσαι δυνάμενα τοὺς ἀντιταγμένους.

«Καὶ ἔδωκάς μοι ὑπερασπισμὸν σωτηρίας·» v. 36. πρὸς τοῦτοις ἅπασιν καὶ ὑπερασπισμὸν σωτηρίας μοι δέδωκας τὸν σὸν υἱὸν κατασπένψας τῇ ἰδίᾳ ἀσπίδι ὑπὲρ ἐμοῦ μαχησόμενον. «Ἀλλὰ καὶ ἡ παιδεία σου, φησὶν, ἀνώρθωσέν με εἰς τέλος· » ἦτοι ἡ παιδευτικὴ διδασκαλία, καὶ ἡ ἐπίπνοος ἀγωγή· εἰς τέλος δὲ, τοῦτ' ἐστὶν εἰς τελείαν ἀνάσασιν καὶ στάσιν με ἤγαγεν· ἡ γὰρ παιδεία σημαίνει τὴν παιδευτικὴν ὡς ἐν τῇ, ἐπιλαβεῖν ἐμῆς παιδείας, μὴ ἀφῆς· ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπίπνοον, διὰ τοῦ μὴ ὀλιγώρει παιδείας κυρίου. αὕτη δὲ ἡ ἐκατέρως παιδεία σου, διδάσκαλος τῶν καλῶν μοι γεγένηται. Σύμμαχος δὲ ἐξέδωκεν, καὶ τὸ ὑπακούειν με αὐξήσει με· ὁ δὲ Ἀκύλας, καὶ πρῶτος σου ἐπλήθυνέν με.

«Ἐπλάτυνας τὰ διαβήματά μου ὑποκάτω v. 37. » μου. » Τὰ διαβήματα κατὰ ἐκ κακίας εἰς ἀρετὴν, καὶ ἐξ αἰσθητῶν ἐπὶ νοητὰ, καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα διαβαίνων· ἐπλάτυνας ὑποκάτω μου· κατ' ἀρχὰς γὰρ σενὰ καὶ ἐπίπνοα φαινόμενα, τῇ τὴν τεθλιμμένην ὁδεύειν ὁδόν, ὑπερόνω αὐτῶν τῇ προκοπῇ γεγεννημένες, πλατυθέντα αὐτὰ ἔθεσάμην· ὁ γὰρ ἀνωτέρω τῶν προκοπῶν γεγεννημένες, τῇ ἐπὶ τέλος ἐφθάνειν, οὐκέτι αἰσθεται τῆς στενότητος τῶν πόνων καὶ ἰδρώτων τῶν ἐπὶ ταῖς προκοπαῖς, ἐν εὐρυχωρίᾳ γεγεννημένες· «Καὶ οὐκ » ἠσθένησε τὰ ἴχνη μου· » Εἰ διηνεκὼς ἐν τῇ πᾶν εἶναι ἐτέλεον, καὶ ἠσθένησε τὰ ἴχνη μου, τοῦτ' ἐστὶν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου τὰ σκέλη· ἐπειδὴ δὲ μετὰ τοὺς ὑπὲρ ἀρετῆς καρότους ἀνάπαυλα διαδέχεται, οὐκ ἀσθενεῖ, ἀλλ' ἰσχυροποιεῖται τὰ ἴχνη μου· ὥστ' ἂν εἰπεῖν ἔσθης ἐν εὐρυχωρίᾳ τοὺς πόδας μου· ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐπόμενος, ἐπακολουθεῖ ταῖς ἴχνυσιν αὐτοῦ, ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατεῖν τὴν τετριμμένην ὑπὸ Ἰησοῦ ὁδὸν ἰσχυρὰ κτᾶται τὰ ἴδια ἴχνη· ὡς ἔργῳ φαναι, οὐκ ἠσθένησε τὰ ἴχνη μου.

Διὰ μυρίων συνεργηθεὶς ὑπὸ θεοῦ, θάρσας

v. 38.
B. f. 38.
B. f. 63.

ἀνέλαβεν καταδιῶξαι τοὺς ἐχθρούς· τῆς δὲ καταδιώξεως τέλος, ἢ ἐκείνων εἰς τέλος ἐκλείψις·
 v. 39. οὐ γὰρ κόπος οὔτε φόβος μοι ἐνεπόδισεν· « Ἐκ-
 » θλίψω αὐτούς, καὶ οὐ μὴ θύνωνται στῆναι. »
 Φειδόμενος τῶν ἐχθραίνοντων ἐκθλίβει αὐτούς,
 ὅπως μὴ βέβαιαι καὶ ἀμετακίνητοι ἐν τῇ ἐχθρᾷ
 γένωνται· οὐ γὰρ ἀπολέσαι αὐτοὺς προελόμενος
 v ita cod. θλίψει περιβαλεῖ, ἀλλ' ἵνα αἰσθηθέντες οἱ * κα-
 κῶν εἰσιν, παύσωνται τῆς φιλέχθρου προαιρέ-
 σεως· « Πεσύνται ὑπὸ τοὺς πόδας μου. » Τὸ
 πεσεῖν τοὺς ἐχθρούς ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ ἁγίου,
 οὐκ ἄλλο τι σημαίνει ἢ ὑποταγὴν τῶν διαφορῶν·
 ὡς γὰρ φαῦλον τὸ ἐν τῇ χειρίστῃ ἔξει, ἀρχὴ
 σωτηρίας τὸ πεσεῖν· πεσὼν γὰρ τις ἀπ' αὐτῆς,
 οὐκέτι ἀντιτείνει.

v. 40.
A. f. 99.

Πάντας τοὺς ἐπανισταμένους ἐπ' ἐμὲ συνεπό-
 πόδισας, οὐκ ἐπιτρέπων αὐτοῖς ἐμπροσθεν τῆς
 κακίας ἐλαύνειν· κωλυθέντες γὰρ τῆς ἐπὶ τὸ κα-
 κὸν ὁρμῆς, ὑποκάτω μου γενήσονται, οὐκέτι διά-
 φορόν με λογιζόμενοι, ἀλλ' ἄρχοντα καὶ κεφαλὴν
 αὐτῶν. Οὕτω γὰρ ἀντὶ μισούντων γένειντο φί-
 λαι· οὐ γὰρ κατὰ τὴν εὐσίαν, ἀλλὰ καθ' ὃ μι-
 σοῦσιν ἀπώλουντο· θεοῦ γὰρ ἀγαθοῦ τὸ κακὸν ἀφα-
 νίζειν, ἀλλ' οὐ τὴν εὐσίαν ἢ συμβέβηκεν τεύ-
 το. Φησὶ γὰρ πρὸς τινάς· « καὶ ἐὰν πλεθύνητε
 » τὴν θῆσιν, οὐκ εἰσακούσεται ὑμῶν, τῷ τὰς
 » χεῖρας ὑμῶν, τοῦτ' ἔστι τὰς πράξεις, φονι-
 » κὰς καὶ πλήρεις αἵματος εἶναι. »

v. 41.
B. f. 65.
C. f. 36. D.

v. 42.
A. f. 99. D.

« Καὶ λεπυνῶ αὐτοὺς ὡς χυῖν κατὰ πρόσωπον
 v. 43. » ἀνέμου, ὡς πηλὸν πλατειῶν λεανῶ αὐτούς. »
 Τούτους τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος παχυδεύοντας τῷ
 τὰ ἐπίγεια φρονεῖν καὶ ὕλικούς γεγεννημένους, φο-
 ρεῦντας τὴν εἰκόνα τοῦ χυῖκος, λεπτινῶ διὰ προ-
 τρεπῶν, νουθεσιῶν, ἀπειλῶν, ἐπιπόνου ἀγωγῆς,
 ἵν' ὡς χυῖς γεγεννημένοι κατὰ πρόσωπον τοῦ
 Θεοῦ πνεύματος, ἀνέμου τρεπτικῶς ἐνετραφεμέ-
 νου, ἅπαν τὸ χυϊκὸν διαρρίψεν ὑπ' αὐτῶν ὑπὸ
 τῆς πνεύσεως τοῦ πνεύματος, καθαρὸν παντὸς χυῖ
 τὸ ὑποκείμενον αὐτῶν ἔαση, ὡς συμβεβήκει χυϊ-
 κῇ εἶναι· εἶεν δὲ καὶ ἐκουσίως ἐπὶ τούτῳ καλούμε-
 νοι· οἷς φησὶν ὡς πρὸς ὅλην πόλιν ὁ κύριος ἐκ-
 τινάζει τὸν χυῖν σου Ἱερουσαλήμ· αὐτοὺς δὲ τού-
 τος καὶ ὡς πηλὸν πλατειῶν λεανεῖ· ἦτοι ὁ κύ-

ριος, ἢ ὁ μιμητὴς αὐτοῦ δίκαιος· λεανόμενος δὲ
 οὕτως ὁ πηλὸς, θυνήσεται ἄγχος ἐστράκινον γε-
 νέσθαι χρησιμεύον ἐν τῇ μεγάλῃ οἰκίᾳ ἐν ᾗ χρυ-
 σᾷ καὶ ἀργυρᾷ καὶ ξύλινᾳ καὶ ὀστράκινᾳ σκευὴ
 ἐστίν· ἀλλ' ἐπεὶ τὰ μὲν χρυσᾷ καὶ ἀργυρᾷ εἰς
 τιμὴν, τὰ δὲ ξύλινᾳ καὶ ὀστράκινᾳ εἰς ἀτιμίαν
 ἐστίν, ὁ ἐκκαθαίρων ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, γίνε-
 ται σκευὴς τιμῆς ἡγιασμένον καὶ εὐχρηστον τῷ
 δεσπότῃ εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον·
 τοὺς ὄντας τέως πηλὸν πλατειῶν τοῦτ' ἔστι βόρ-
 βρον ἡδονῶν καὶ ἐπιθυμιῶν, ἀπαλλάττων πά-
 σης τραχύτητος τῆς ἀπὸ τῶν πασῶν ὁ ταῦτα
 λέγων ὁμαλότητα διὰ τοῦ λεανίνειν ἐμποῶν, αὐ-
 τοὺς σκευὴ ὀστράκινᾳ ποιήσει, ἵν' αὐθαίρετῳ ἔρ-
 μῃ ἑαυτοὺς ἐκκαθάρωσιν ὡς εἰς τιμὴν σκευὴ γε-
 γενῆσθαι χρύσεια ἢ ἀργύρεα· ὡς γὰρ ἑαυτοὺς τι-
 νές ἐκ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν σκευὴ ὀστράκινᾳ γε-
 γόνασιν· « οὐκοῦν γὰρ Σιών οἱ τίμιοι ἐπηρμέναι ἀρ-
 » γυρίᾳ πῶς ἐλογίσθησαν εἰς ἀγγεῖα ὀστράκινᾳ
 » ἔργα χειρῶν κεραμέως; » οὕτω γὰρ οἰκείας προ-
 αιρέσεως ἐξ ὀστρακίνων χρυσᾷ ἢ ἀργυρᾷ γενή-
 σονται.

Διττεῖ δὲ τοῦ τῆς γνώσεως ὀνόματος σημαί-
 νομένου, δηλοῖ ὅτε μὲν τὸ ἐπίστασθαι, ὅτε δὲ
 τὸ ἠνῶσθαι καὶ ἀνακεκράσθαι τὸν γινώσκοντα τῷ
 γινωσκόμενῳ κατὰ τὸ πρότερον σημαίνοντα,
 πάντας γινώσκει ὁ θεὸς, καὶ οὐ τοὺς σπουδαίους
 μόνους· πρὸς γὰρ τοὺς φαύλους ὁ σωτὴρ εἶπεν·
 « ὑμεῖς ἐστέ οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐμπροσθεν
 » τῶν ἀνθρώπων· ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρ-
 » δίας ὑμῶν. » Καὶ ἐν τῇ προσφῆτῃ· « διότι
 » ἔγνωι πάσας τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν. » Κατὰ δὲ
 τὸ δεύτερον σημαίνοντα, μόνους τοὺς δικαίους
 εἰδέναι λέγεται· ἔγνω γὰρ κύριος τοὺς ὄντας αὐ-
 τοῦ· τοὺς δὲ φαύλους ἠγνόει· ἢ φησὶν πρὸς αὐ-
 τοὺς ὁ σωτὴρ· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ ἐργάται ἀνε-
 μίας, οὐδέποτε ἔγνωι ὑμᾶς· καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἐθ-
 νῶν οὖν λαὸς μὴ γινωσκόμενος ὑπὸ τοῦ σωτῆρος
 ὅτε εἶδωλα καὶ δαιμόνια ἐθεράπευσεν, καὶ τὴν
 ἄλλην ἅπασαν ἔπραττεν κακίαν, μεταβαλὼν διὰ
 μετανόας, δουλεύειν τῷ Χριστῷ προσελήλυθεν·
 εὖ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν ὃν οὐκ ἔγνω· οὐ γὰρ εἶπεν,
 λαὸς ὃν οὐ γινώσκω ἐδούλευσέν μοι· ὁ γὰρ ἔτι

v. 45.
A. f. 101.

τα τῆς κακίας ἐνεργῶν, εὐ γινώσκειται· ὁ δὲ παυσάμενος τῶν ἁμαρτημάτων, οὐκ ἐγνώσθη μὲν πρότερον, γινώσκειται δὲ νῦν· τούτοις συνάδει τὸ ἀποστολικὸν φάσκον· ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδότες Θεὸν ἐδουλεύσατε τοῖς γούσι μὴ οὖσιν Θεοῖς· νῦν δὲ γινόντες Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ· ὅτε γὰρ ἠγνόουν Θεόν, ἠγνοοῦντο ὑπ' αὐτοῦ· γινόντες δὲ αὐτόν, ἐγνώσθησαν ὑπ' αὐτοῦ· ἴσως δὲ δόξειεν τισιν παρέλκον εἶναι τὸ εἰρημένον εἰς ἀκὴν ὡτίς ὑπήκουσέ μοι, τῷ πάντα τὸν ὑπακούοντα ὡτίῳ ὑπακούειν· εὐ παρελκόντως δὲ εὐδὲ περιττῶς πρόσκειται τὸ ὡτίον τῷ πάντα τὸν ὑπακούοντα τῷ Θεῷ μὴ ἀνθρωπίνῃ καὶ θνητῇ ἀκοῇ χρᾶσθαι, ἀλλ' ὡτίῳ Θεῷ, ἐκ προσθήκης τῷ ἔχοντι παραγινόμενῳ· προσέθηκεν γὰρ μοι ὡτίον ἀκούειν.

«Υἱοὶ ἀλλότριαι ἐπαλαιώθησαν, καὶ τὰ ἐξῆς.» Τῶν ἀγαθῶν ἀρχὴ καὶ πηγὴ τυγχάνων ὁ θεὸς, πατὴρ γίνεται τῶν ἀγαθοεργούντων· καὶ ἔσεν ἐν τῷ ποιῆν τὰ θέοντα τυγχάνουσιν οὗτοι ἴδιοι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μετέχοντες τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ αὐτοῦ· εἰ δὲ ἀπροσεκτῆσαντες, τῶν ἐναντίων μεθεξουσιν· ταῦτα δ' ἐστὶν τὰ κακὰ ἀλλοτριωθεῖεν Θεοῦ· οἷς ἀκολουθήσει καὶ τὸ παλαιωθῆναι· καινῶν οὖν γὰρ τῇ ἀρετῇ, λαμπρᾷ καὶ ἀμαράντῳ σοφίᾳ καὶ ἀγῇρᾳ αἰὲ νεάζοντες ἐτύγγανον· μεταπεσόντες δὲ εἰς τὴν κακίαν, παλαιωθεῖεν ὑπὸ τῆς φθορᾶς αὐτῶν· ἴν' οὕτως εἴπω τριβαλούμενοι· καὶ ἔτι ἐπεὶ περὶ Ἰουδαίων ἐστὶν ὁ στίχος, οὗτοι δὲ παρεκάθηνται τῇ παλαιότητι τοῦ γράμματος, οὐδὲ κατὰ πρῶτον ἔπασθαι τῇ καινότητι τοῦ πνεύματος ἀνεχόμενοι, υἱοὶ ἀλλότριαι καὶ πεπαλαιωμένοι γεγέννηται· οὗτοι δὲ καὶ ἐπαμφοτερίζαι καὶ διψυχοὶ γεγεννημένοι, χωλεύειν ἀπὸ τῶν σφῶν τριβῶν λέγονται· τὸ γὰρ ἐπαμφοτερίζειν, χωλεύειν Ἡλίας εἶπεν φάσκον· «ἔως » πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ἰγνύαις; εἰ » ἐστὶν κύριος, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ.» Καὶ τάχα πᾶς ὁ τὴν Θεῖαν γραφὴν προσσηκόμενος, μὴ ὡς δεῖ διανοούμενος αὐτὴν χωλεύειν ἐν αὐτῇ λέγεται· τοῦ μὴ παραδεξαμένου αὐτὴν, μὴ τε βαδίζοντος μήτε χωλεύοντος ἐν αὐτῇ.

ζῆν ὁ θεὸς, εὐ ζωῆς μεταλαμβάνων, ἀλλὰ ταύτην παρέχων· καὶ αὐτὸς γούν περὶ ἑαυτοῦ πολ- λάκις τὸ ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος, φησὶν· ἀλλὰ καὶ ὁ σωτὴρ φάσκον, καθὼς ἀπέστειλεν με ὁ ζῶν πατὴρ, καὶ γὰρ ζῶ διὰ τὸν πατέρα, παρίστησιν ὅτι ζῇ, εὐ κοινωνία ζωῆς, αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ζωὴ· ἐξ οὗ συνάγεται ὁμοούσιον εἶναι τῷ πατρὶ τὸν υἱόν· εἰ γὰρ ζωὴ ὁ υἱὸς οὐ μετουσία ζωῆς, ἀλλὰ ζωοποιῶν αὐτὸς τοὺς μετέχοντας αὐτοῦ· ζῇ δὲ καὶ ὁ πατὴρ χορηγῶν ζωὴν κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ υἱῷ, τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἀποδομένης πρὸς πατρός καὶ υἱοῦ· ἡ αὐτὴ εἴη πατὴρ καὶ υἱοῦ οὐσία· καὶ αὕτη δὲ ἡ λέξις τοῦτο παρίστησιν· ζῶν φησὶν ὁ πατὴρ, καὶ γὰρ ζῶ διὰ τὸν πατέρα, ὡς εἰ ἔλεγεν διὰ τὸ τοιοῦτον ἔχειν πατέρα ὃς κατ' οὐσίαν ζῇ· καὶ αὐτὸς ζῶν ὑπάρχει, αὐτὸς ὁ ζῶν Θεὸς καὶ εὐλογητὸς ἐστὶν, εὐλογήσας τοὺς ἁγίους ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις· ῥηθεῖν ἂν εὐλογητὸς, τῷ πᾶσαν εὐλογίαν περὶ αὐτόν εἶναι· πᾶν γὰρ τὸ περὶ αὐτοῦ λεγόμενον καὶ φρονούμενον, καὶ εὐλόγως λέγεται καὶ φρο- νεῖται. «Καὶ ὑψωθείτω ὁ Θεὸς τῆς σωτηρίας μου.» Ὁ τῆς σωτηρίας μου θεὸς ὑψοῦται, αἰσθησὶν μου λαβόντος τοῦ μεγέθους αὐτοῦ· ὦν γὰρ μεγάλα τὰ ἔργα, καὶ αὐτοὶ μεγάλοι· ἐπεὶ οὖν ὑψηλὸν ἔργον ἡ σωτηρία τοῦ λογικοῦ ζῆν, ἀνάγκη ὑψηλὸν εἶναι τὸν ταύτης αἴτιον· ὑψοῦται δὲ Θεὸς οὐκ ἐκ ταπεινῶ τόπου εἰς ὑψηλὸν με- ταβάλλων, ἀλλ' ἡμῶν μεγάλα περὶ αὐτοῦ φρο- νεῖν διεγνωκότων.

Ἡ τοι γὰρ εὐχαριστῶν ὑπὲρ τῆς τούτων προ- κοπῆς καὶ σωτηρίας, ἐξομολογεῖται ἢ τὰς ἁμαρ- τίας αὐτῶν εἰς ἑαυτὸν ἀναδεξάμενος, τῆς με- τανοίας αὐτῶν πρεσβευτῆς γινόμενος· ἀμφοτέρα γὰρ σημαίνει ἐξομολογήσασθαι σοι φωνή· ἀλλὰ καὶ ψάλλει ὀνόματι τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς, πάντα ἐργαζόμενος κατὰ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς· «Με- » γαλύνων τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλείως αὐτοῦ.» Τὰς σωτηρίας τοῦ βασιλείως Χριστοῦ μεγαλύνων ὁ πατὴρ οὐχ ἅς αὐτὸς ὁ βασιλεὺς σώζεται, ἀλλ' ἅς παρέχει τοῖς πρὸς αὐτοῦ σωζόμενοι· Θεοῦ δὲ ἐστὶν ὁ βασιλεὺς, οὐχ ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ βασιλεύων, ἀλλὰ τῶν τῷ Θεῷ ἀνακειμένων·

v. 50.
A. f. 102.

v. 51.

v. 17. «Ζῇ κύριος καὶ εὐλογητὸς ὁ θεός.» Λέγεται

καὶ γὰρ τὸν ἄρχοντα, ὅτε μὲν τῶν ἀρχομένων εἶναι λέγομεν ὡς ἡγούμενον αὐτῶν· ὅτε δὲ τοῦ βασιλείως ἄρχοντα κατὰ τοὺς νόμους αὐτοῦ.

A. f. 103.

« Καὶ ποιῶν ἔλεος τῷ χριστῷ αὐτοῦ. » Ἐλεος ποιεῖ τῷ χριστῷ, ἐλεῶν τοὺς ὑπὸ χριστόν· ὑπὲρ ὧν ἱεράται καὶ ὧν βασιλεύει· ἱερέα γὰρ καὶ βασιλέα σημαίνει ἡ χριστὸς φωνή. « Τῷ » Δαυὶδ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἕως αἰῶνος. » Εἰ μὲν περὶ τοῦ Δαυὶδ, τουτέστι παντὸς ἱκανοῦ τῇ χειρὶ εἶη ἡ λέξις, δηλαδὴ ἐλεοῦντα τὸν θεὸν τοὺς πρακτικὸς ἀνδρας, ἱκανοὺς ὄντας ἐν ταῖς ἐνεργείαις· καὶ εἴ τινες σπέρμα αὐτῶν τυγχάνουσιν, ἐκ διδασκαλίας καὶ μιμήσεως τοῦ σφῶν βίου· ὃν δὲ ποιεῖ τοῖσις ἔλεον, οὐ πρόσκαιρος καὶ πρὸς ὀλίγον ἐστίν, ἀλλ' ἕως αἰῶνος· εἰ δὲ περὶ θεοῦ τοῦ ἀληθοῦς Δαυὶδ ὁ λόγος, ἀναστήσω γὰρ ὑμῖν ποιμένα ἕνα τὸν δεῦλον μου Δαυὶδ, αἰώνιον ἔλεος αὐτῷ ποιεῖ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τῷ τὸ χρίσμα καὶ τὴν ἱερωσύνην αὐτοῦ ἀκατάλυτον εἶναι· τῆς γὰρ παλαιᾶς ἱερωσύνης μετατιθεμένης, ἀπαράβατος ἡ Χριστοῦ ἱερωσύνη.

PSALMUS XVIII.

Γ. 2.
A. f. 104.
B. f. 67.

Οἱ οὐρανοὶ οὖν τὴν θεοῦ διηγούνται δόξαν· δόξα δὲ θεοῦ ἥτοι ὁ μενογενὴς κατὰ τὸ τῆς δόξης ἀπαύγασμα· κατὰ τὸ, καὶ ἐφθάρηται ἡ δόξα κυρίου· ἡ ἡ διάταξις καὶ ἡ ὑπερβολὴ τῆς βασιλείας αὐτοῦ· ταύτην οὖν διηγούνται ὑμνεῦσαι καὶ θεολογεῖσαι αἱ οἰκεῖαι ταῖς οὐρανῶς δυναμεις· ἐκινῶντες οἷς οἰκοῦσιν οὐρανῶς ὀνομαζόμεναι, κατὰ τὸν τῆς μετωνυμίας τρόπον· τὴν δὲ ποίησιν τῶν δραστηρίων θεοῦ δυνάμεων, χειρῶν αὐτοῦ ὀνομαζομένων, ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα, οὐ τοσούτον λόγους ὅλλ' ἔργοις αὐταῖς.

B. f. 67. b.

Ἀλλὰ καὶ εἰ τὸν θεωρητικὸν ἀσπαζόμενοι βίον θησαυρίζουσιν ἐν οὐρανῷ, καὶ τὴν καρδίαν ἔχοντες, οὐρανοὶ εἰσιν διηγούμενοι τὴν προειρημένην θεοδόξαν διὰ θεωρίας τῆς περὶ τῶν νοητῶν πραγμάτων· οἱ πρακτικοὶ δὲ σφερέωμα εἰσιν, ἐδραῖοι τυγχάνοντες, καὶ ἀπαγγέλλουσι τὴν ποίησιν τῶν τοῦ Χριστοῦ χειρῶν, ἐργαζόμενοι τὰ θεοῦ, καὶ τούτου τυγχάνοντες ἔργα· καὶ ἡ φω-

τεινὴ δὲ νόησις ἡμέρα οὔσα· ἐκάλεσε γὰρ ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν· ἑτέρα φωτεινὴ νόησις σύμφωνος οὔσα ἐρευνεῖται ῥῆμα ὡς ἡ παλαιὰ γραφὴ τῶν πνευματικῶν πληρωθεῖσα τροφῶν ἀπὸ τοῦ πληρώματος ἐρευγομένην προσφέρεται ῥήματα τῇ καινῇ διαθήκῃ· ἡ δὲ νύξ ἡ βαθυτάτη τῶν μυστηρίων πραγμάτων διάληψις πρὸς ἑτέραν ἡμᾶς ἀσφαλειαν ὁδηγεῖ, ἥνπερ διάληψιν δίδωσι τὸ τοῦ θεοῦ πνεῦμα τοῖς ἔχουσιν αὐτὸ, τὸ καὶ τὰ βάθρα ἐρευνῶν τοῦ θεοῦ· ἡ λαλιά δὲ προπαῖ * ταῖς * ita cod. λόγοις· οἱ δὲ λόγοι τὴν ἐπιστήμην ἐπάγουσιν, τὰς ἀποδείξεις παρέχοντες· ἀμφοτέρω δὲ διὰ τοῦτο παρὰ θεοῦ λέλεκται ὥπως ἂν ἀκουσθῶσιν· διὸ ταῖς ἀπειθεῖσιν οὐκ ἔστιν ἀπολογία· χωροῦσι δὲ τὸν φθόγγον ἔσαι τυγχάνουσι γῇ πρὸς σπόρον ἐπιτήδεια· τὴν λέξιν τὴν κατὰ τὸ αἰσθητὸν τῆς γραφῆς· εἰ δὲ ταῖσις ὑπερβεβηκότες καὶ πέματα χρηματίζοντες, δέχονται τὰ ῥήματα σαφῶς παιδεύμενοι· οὗ φθόγγου γὰρ ὁ Πέτρος ἀκούων ἔλεγε, ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις· καὶ ὁ σωτὴρ ἔφη· τὰ ῥήματα ἃ ἐλάλησα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστιν· ἀποστόλοις γὰρ ἔλεγε πέματα τυγχάνουσιν αἰκουμένης.

Κατὰ δὲ τὸν τῆς ἀναγωγῆς νόμον, σκηνώμα θεοῦ ἡ ἐκκλησία εἶναι δύναται, τεθεῖσα ἐν τῇ ἡλίῳ, τοῦτ' ἐστίν ὅσον καὶ ὅπου ἡλιος φαίνει· συντρέχει γὰρ ταῖς ἡλιακαῖς. . τα αὐτοῦ εἰς τὰ πέματα τῆς αἰκουμένης φθάσαντα· δύναται δὲ καὶ ἕκαστος τῶν χωρῶντων θεοῦ δόξαν, σκηνώμα αὐτοῦ ὀνομαζόμενος, ἐν τῇ ἡλίῳ τῆς δικαιοσύνης, τοῦτ' ἐστίν Χριστῷ τεθεῖσθαι· τῶν γὰρ ταιούτων σκηνωμάτων κρηπίς καὶ θεμέλιος τὸ φῶς τοῦ κόσμου· καὶ φῶς ἀληθινόν, καὶ ἡλιος δικαιοσύνης ὁ σωτὴρ λέγεται· οὐχ αἰὼν τε τούτου τοῦ φωτὸς νόησιν εἰληφέναι, ἀγνοοῦντα τὸ αἰσθητὸν φῶς· ὁ προσβαλὼν τῷ ἐπερέχοντι τῶν αἰσθητῶν· ἔστιν δὲ ὁ ἡλιος, ἐκ τῆς τούτου νοήσεως φαντασίαν λαμβάνων τοῦ νεροῦ φωτὸς, ὥσπερ οἰκοῦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν ἐν τῷ αἰσθητῷ ἡλίῳ εὐρήσει· οὐ γὰρ προσεκτείν τισὶν ἐτεροδόξοις λέγουσιν ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν τὴν ἐκ νεκρῶν ὁ σωτὴρ ἐν τῇ ἡλιακῇ σφαίρᾳ ἀπέθετο ὁ ἐφόρεσεν σῶμα, φυλάττεσθαι μέχρι τῆς δευτέρας

Γ. 2.
A. f. 107. b.

καὶ ἐνδόξου αὐτοῦ καρυσίας. « Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθε-
 » το τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ » καὶ τὰ ἑξῆς, πρὸς τῇ
 λέξει νοήσεις κατὰ ἀναγωγὴν, ὅτι ὁ ἥλιος τῆς δι-
 καιοσύνης ἐκ πασῶν τῶν κόλπων τῶν πατρικῶν . .
 Θεοῦ ἦτοι πράγμασιν, ἦτοι πονηραῖς δυνάμεσιν
 φείσεται δὲ τοῦ ἑαυτοῦ δούλου ὁ Θεός, ὅτ' ἂν
 μὴ φείσεται τοῦ ἰδίου υἱοῦ ὑπὲρ πάντων παρα-
 δοῦς αὐτόν; τὸ γὰρ φείσασθαι τοῦ υἱοῦ; πάντων
 ἀπώλεια· τὸ δὲ μὴ φείσασθαι, πρὸς τῇ σωτηρίᾳ
 πᾶσιν γενέσθαι καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ἐκτὸς ἔσται
 πάσης βλάβης, ταύτην δέχεσθαι οὐδ' ὅλως πε-
 φυκός.

Ἀξιοπίστος ὁ Θεὸς μαρτυρῶν ἀγαθοῖς ἔργοις
 καὶ γνώσει τῆς ἀληθείας· κατὰ τὸ, πιστὸς ὁ
 λόγος· οὐ γὰρ πιστεύουν, ἀλλ' ὡς πιστευόμενος·
 καὶ πάλιν ὁ Θεὸς πιστὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία
 ἐν αὐτῷ· καὶ πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε,
 ἤγουν ἡ μαρτυρία πιστὴ διὰ τὸ βέβαιον· αὕτη
 δὲ σεφοῦς ποιεῖ τοὺς στραφέντας καὶ γενομένους
 ὡς τὰ παιδία· σφίζει δὲ καὶ τὰ διὰ τοῦ εὐχα-
 γελίου ἀρτιγενῆ βρέφη· ἴσως δὲ καὶ τοὺς ἀπει-
 ρους ἀνθρωπίνης σοφίας ἀγραμμάτους καὶ ἰδιώ-
 τας· τὰ δικαιώματα δὲ μηδὲν ἔχοντα σκολιόν,
 εὐθεῖς δὲ τοὺς παραδεχομένους ποιεῖ· οἱ περ λυ-
 πην οὐκ ἔχοντες, ἐν εὐφροσύνῃ γίνονται θεῖα· ὡς
 μὴ παθητικὸς δὲ ὁ Θεὸς φόβος ἀγνός· οὐ γὰρ
 ἔστι κατὰ τὸν ἐκβαλλόμενον ἀπὸ τῆς θείας ἀγά-
 πης, ὁ αὐτὸς ὢν, ἐν εὐλαβείᾳ καὶ σεβασμῷ, ὅς
 καὶ ἀγνὸς ἀπεργάζεται, καὶ πρόσκαιρος οὐκ ἔστιν·
 ἃ δὲ κρίνει θεὸς κρίματα, διὰ τὴν ἀλήθειαν λέ-
 γεται καθ' ἣν κρίνει. Λέγει καὶ Παῦλος· εἶδα-
 μέν γὰρ ὅτι τὸ κρίμα τοῦ θεοῦ ἐστὶν κατὰ ἀλή-
 θειαν ἐπὶ τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας· ἔστι δὲ
 καὶ ψευδῇ καὶ ἀδικα κρίματα, πρὸς ἃ καὶ διέ-
 στείλιν· ταῦτα δὲ τὰ θεῖα μετ' ἀλλήλων ἡρτη-
 μένα γνωρίζεται τῇ δὲ τῶν εἰρημένων ἡδονῇ,
 φησὶν, οὐδὲν ἐν βίῳ τίμιον παραβάλλεται· τῇ
 γὰρ τῶν νοητῶν γλυκύτητι, τῶν αἰσθητῶν οὐδὲν
 ἀπεικάζεται· ὢν αἴσθησιν ψυχικὴν ὁ μετασῆσας
 ἀπὸ τούτων εἰς ἐκεῖνα τὴν ἐπιθυμίαν ὅλην λαμ-
 βάνει· ταῦτα γὰρ πᾶς ὁ τοῦ θεοῦ δούλος φυλάτ-
 τει, πολλὴν ἔξω τὴν ἀνταπόδοσιν, ὅπερ οὐκ ἔστιν
 ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν.

Μεγάλην δὲ ἁμαρτίαν τὴν ἀποτελεσματικὴν
 φησὶν· εἰ γὰρ μὴ ἀπὸ τῶν κρυφίων μου καθα-
 ρισθεῖν, ἐπιμένοντα ταῦτα τὰ παραπτώματα,
 εἰς πράξιν φαύλην μεταφέρει, καὶ γίνομαι ὑπεύ-
 θυνος ἁμαρτία μεγάλη. « Καὶ ἔσονται εἰς εὐδο-
 » κίαν τὰ λόγια τοῦ σώματός μου. » Ὅτ' ἂν
 ταῦτα μοι ὑπαρχθῇ παρὰ σοῦ, τότε εἰς εὐδοκίαν
 ἔστιν τὰ λόγια τοῦ σώματός μου, ἃ προήνεγκα
 εὐχόμενός σοι ὑμῶν σε, εὐχαριστῶν σοι· εἰς εὐ-
 δοκίαν δ' ἔστιν τὰ λόγια, τὰ ἀποδοχῆς ἄξια.
 « Καὶ ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου ἐνώπιόν σου »
 . . λογισμῶς καὶ νοήσεων, ἐκτὸς οὕσα παντὸς
 μόμου, ἐνώπιόν σου τυγχάνει διαπαντός· τὸ μὲν
 τοι τῆς μελέτης ἁμερπτον οὐκ ἄλλοθεν ἢ ἐκ
 σοῦ ὑπῆρκεται καθάρισαντός με ἀπὸ τῶν κρυφίων
 μου· « Κύριε βοηθέ μου καὶ λυτρωτά μου. » Σὺ
 βουθεῖς, ὦ δέσποτα, οὐδενὶ ὑποσπίπτω τῶν
 πνευματικῶς προσπολεμούντων· εἰ δὲ καὶ παρ'
 ἐμὴν ἀπροσεξίαν ἀλῶναι τῆς ἐναντίας συμβῇ,
 σύ με ἐκ τῶν κρατησάντων λύτρωσαι, ἅμα βοη-
 θὸς καὶ λυτρωτής μου εὐρισκόμενος.

PSALMUS XIX.

Δίδωσι Θεὸς κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ εὐχομέ-
 νου, ὅτ' ἂν ταιαῦτα αἰτῇται ἃ καὶ Θεῷ πρέπει
 διδόναι, καὶ τῇ λαμβάνοντι συμφέρει· ἡ γὰρ
 περὶ τούτων αἰτήσεις ἐρῶς γενεμένη, ἔξει τὸν
 Θεὸν παρέχοντα. « Καὶ πᾶσαν τὴν βουλήν σου
 » πληρώσαι » βουλήν, τουτέστιν τὴν βούλη-
 σιν ἐρῶς γενεμένην πληρῶσαι· πληρῶται δὲ
 βούλησις, ὅτ' ἂν μὴ διαμάρτη ἐν ταῖς σκέψε-
 σιν, ἀλλ' ἐκεῖνα ἀπαντήσῃ περὶ ὧν προεβουλεύ-
 σατο· « Ἀγαλλιασόμεθα ἐν τῇ σωτηρίᾳ σου. »
 Ἐστὶ δὲ τούτο περὶ οὗ εἴρηται, ἰδοὺ ἐτέχθη ἡμῖν
 σῆμα σωτῆρ ὅς ἐστιν Χριστὸς κύριος· λέγεται
 σωτήριον λέγειν τὴν σωτηρίαν ἣν σώζεται ὃ ἐπα-
 κούει Θεὸς ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, ἐρ' ἡ σωτηρία
 ἀγαλλίασις ἔσται. « Καὶ ἐν ὀνόματι κυρίου θεοῦ
 ἡμῶν μεγαλυνησόμεθα. » Ἄλλων ἐπὶ κοσμικαῖς
 πράγμασι μεγαλυνομένων, ἡμεῖς ἐν ὀνόματι κυ-
 ρίου θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνησόμεθα· σημαίνει δὲ
 τὴν ἐν τῇ ὄντως ἀγαθῇ προκοπῇ τὸ μεγαλυνό-
 μεθα· οὐ γὰρ εἶπεν μεγάλα ἐσμέν· ταύτη ται

v. 13.
B. f. 69.

v. 15.

v. 5.
A. f. III.

v. 6.

καὶ ὁ Ἰσαὰκ προβαίνων μείζων ἐγένετο ἕως μέγας ἐγένετο σφόδρα· μεγαλύνεται δέ τις ἐν ὀνόματι κυρίου, τὰ γνησίου καὶ τελείου δούλου ἐπιτελῶν.

v. 7.
B. f. 69. b.

« Πληρώσαι κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου. » Ἐγκώμιον μέγα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος τὸ πληρωθῆσθαι ὑπὸ κυρίου πάντα τὰ αἰτήματα αὐτοῦ, οὐδὲν αἰτουμένου ὧν μὴ παρέχει ὁ Θεός· πλήρωσις δὲ αἰτήσεων τὸ ἐκβῆναι καὶ εἰς ὕπαρξιν ἐλθεῖν ἐκεῖνα ὑπὲρ ὧν τις ἠξίωσεν. « Νῦν » ἔγνω ὅτι ἔσωσεν κύριος τὸν χριστὸν αὐτοῦ. » Τῆς χριστοῦ φωνῆς ὅτε μὲν ἐπὶ τοῦ ἱερέως, ὅτε δὲ ἐπὶ τοῦ βασιλέως, ὅτε δὲ ἐπὶ τῆς κατὰ σάρκα τοῦ Θεοῦ λόγου οἰκονομίας· ὁ μὲν τις φῆσει ἐπὶ τοῦ Δαυὶδ, ὁ δὲ ἐπὶ Ἐzekίου, περὶ οὗ καὶ τὴν ὑπόθεσιν εἴληφεν τοῦ ψαλμοῦ· ὁ δὲ καὶ εἰς τὴν οἰκονομίαν ἀνθρωπίνως εἰρημένον.—Τάχα δὲ καὶ τῶν πισευόντων ἀπάντων συμπληρούντων τὸ σῶμα Χριστοῦ, κατὰ τὸ, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐν σῶμα, πολλὰ δὲ μέλη· σώζεσθαι λέγεται ὁ Χριστός, ὅτ' ἂν αἱ γενόμενοι αὐτοῦ σῶμα καὶ μέλη σωτηρίαν ἔχωσιν· εὖ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν νῦν ἔγνω· νῦν γὰρ, τοῦτ' ἐστὶν ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι, γινώσκωμεν τὸν Χριστὸν σωζόμενον, τῷ ἀπεντεῦθεν ἀρράβωνι σωτηρίας δέχεσθαι. « Ἐπακούσεται αὐτοῦ ἐξ οὐρανοῦ ἁγίου » αὐτοῦ· ἐν δυναστείαις ἡ σωτηρία τῆς δεξιᾶς » αὐτοῦ. » Ἐπακούει τοῦ Χριστοῦ κατὰ πᾶσαν ἀπόδοσιν προειρημένην· τὰ δεξιὰ δὲ τοῦ Θεοῦ, τοῦτ' ἐστὶν ὁ λόγος αὐτοῦ, σωτηρίαν παιεῖ· οὐχ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἐν δυναστείαις, εἴα στρατηγὸς ἢ βασιλεὺς ἄριστος.

v. 8.
« Ἴππους μὲν νῶν τὰ σκιρτητικὰ τῶν παθῶν, αἷς ἐπιβαίνουσιν αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις· ἄρματα δὲ τὴν σύμπνοιαν τῶν ὀρμητικῶν παθῶν, ἐν αἷς παρασκευάζονται κατ' ἡμῶν· ἀλλ' εἰ καὶ οὗτοι ἐν τούτοις, ἀλλ' ἡμῶν ἀμυντήριον ἀκαταμάχητον ἢ τοῦ Θεοῦ προσηγορία.

PSALMUS XX.

v. 2.
« Κατασταθεὶς βασιλεὺς ἐπὶ Σιών ὄρος, κυρίως καὶ ἀληθῶς βασιλεὺς ἐστὶν, εὐφραυνόμενος θείαν εὐφροσύνην ἀπὸ τῆς παρούσης αὐτῷ δυνά-

μεως Θεοῦ· πᾶς δὲ ὁ ψαλμὸς ἐρμηνευθεῖη περὶ Χριστοῦ βασιλέως καὶ τοῦ συμβασιλεύοντος αὐτῷ, ἵνα μὴ ἐφ' ἐκάστης λέξεως τοῦτο σημαίνειν ἀναγκαζώμεθα. « Καὶ ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σου ἀγαλ- v. 2. 3.
» λιάσεται σφόδρα· τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδίας » αὐτοῦ ἔδωκας αὐτοῦ, καὶ τὴν θέλησιν τῶν » χειλέων αὐτοῦ οὐκ ἐσέρησας αὐτόν. » Ὁ ἐπιθυμίαν σαρκὸς μὴ τελῶν, τῷ πνεύματι περιπατεῖ· οὗτος ἀνακραθεὶς τῷ πνεύματι, ἐπιθυμίαν καρδίας λαμβάνει ἀπὸ Θεοῦ· οὐ γὰρ τῶν τῆς σαρκὸς ὀρεκτῶν ἀπεσχημένος, ἀ' ὀρέγεται ἡ καρδία αὐτοῦ, τοῦτ' ἐστὶν ὁ νοῦς, λαμβάνει παρὰ Θεοῦ ἐμπισπλύντος ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ τυχὼν τις ὧν δεῖται, οὐκ ἐστερήθη ὑπὸ κυρίου τῆς δέσεως τῶν χειλέων αὐτοῦ.

Ὁ Χριστὸς ἔλαιον παρὰ τοῦ ὑψίστου λαβὼν, v. 5.
B. f. 70. b.
τῷ κεχρίσθαι ἐλαίῳ ἀγαλλιόσεως, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἐκ τῆς κρίσεως ἱερωσύνην κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· οὐ γὰρ πρόσκαιρος ἔσαι, μὴ σαλευόμενος.

Λέγοις δ' ἂν ὅτι ἐκλιναν εἰς αὐτὸν κακὰ ἢ v. 12.
B. f. 71. b.
ἄθεα δόγματα περὶ τοῦ Θεοῦ· ἢ τὴν αἰτίαν τῆς κακίας προσῆψαν αὐτῷ· ἐξέκλιναν δὲ εἰς τὸν σωτῆρα κακὰ εἰ τε προδοταὶ καὶ ἐχθροὶ αὐτοῦ· σημειωτέον δὲ ὅτι κατ' ἐγκλισιν ἐπιτελεῖται τὰ κακὰ, καὶ οὐ κατ' εὐδυστήτα· ἀλλὰ δυνατοῖς ἐπιχειροῦσι διασφαφέντες αἱ φαῦλοι· τῷ γὰρ οὐχ ὑπομένοντι βλάβην ἐπιβουλεύουσιν· καὶ ἄλλως τε πᾶς κακὸς ἔχει τὴν κακίαν ἀβέβαιόν τε καὶ ἄστατον· οὗς δὲ Θεὸς ἀποστρέφεται τίθησι νῶτον, δυναμένους πρόσωπον εἶναι· καὶ τοὺς μὴ καθαρὰν δὲ καρδίαν ἔχοντας, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ τοῦτο μὴ δυναμένους ἰδεῖν, τίθεται τὰ ὀπίσθια κατανοεῖν τὰ μετ' αὐτὸν δηλονότι δημιουργήματα διὰ τῆς κτίσεως εἰς αὐτὸν παρέχων ἀνάγεσθαι περίλοιπα γὰρ τοῦ Θεοῦ τὰ ἀνωτέρω τὸν αἰσθητῶν κτισμάτων αὐτοῦ ἐστίν.

Ὑψώθητι ἐν τῇ δυνάμει σου. » Ἐπεὶ συγκα- v. 14.
ταβαίνων τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν ἀσθενές τι ἀνείληφας, ὅπερ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν· εἰς ἀσθενείας, ὑψώθητι ἐν τῇ δυνάμει σου. « Ἀσμεν καὶ ψαλῶμεν τὰς δυναστείας »· Τὸ ἄδειν ἐπὶ θεωρίας ληπτέον, τὸ δὲ ψάλλειν

ἐπὶ τῷ κατὰ ἀρετὴν ἐνεργεῖν· θεωροῦντες οὖν τὸ νοσητὸν τῶν δυναστειῶν καὶ πράττοντες κατ' αὐτάς, ἄσσομεν καὶ ψαλμοῦμεν τὰς δυναστείας σου, αἷς ἐδυνάστευσας οἷα τροπαιοῦχος βασιλεὺς κατὰ διαβόλου καὶ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων· δύναται δὴλεῖν καὶ τὸ χαριστηρίους αἶνους ἀνακρουσόμεθα· σὺ οὖν δυναστεύσαντι κατὰ τοῦ θανάτου.

PSALMUS XXI.

A. f. 114.

Ἀντίληψις ἐωθινή κατορθοῦται, τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἀνίσχοντος, καὶ ἀρχὴν ἡμέρας κατασκευάζοντος· ἡ γὰρ ἀνατολὴ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, τῇ νυκτὶ τῆς ἀγνοίας καὶ πλάνης τέλος ἐπιθεῖσα, ἔω πνευματικὴν ἀνέλαμψεν· αὕτη δὲ ἀρχομένη, ἐπὶ τέλος φωτισμοῦ τελείου καταντήσῃ· δι' οὗ φωτισμὸν, πάντα τὰ ἄλλα πνευματικὰ καὶ πνευματικῶς ἐτελέσθη τῷ τέλει εἶναι· οὗ χάριν τὰ ἄλλα πάντα, αὐτὸ δὲ εὐδενὸς ἔνεκα· ὁ καὶ ἔσχατον ὀρεκτὸν καλοῦσιν, τῷ μὴ εἶναι ἀνωτέρω τούτου, οὗ τίς ὀρεχθείη τῷ τούτου εἶναι τὸ τελειώτατον ἀγαθόν· ἡ προγραφή οὖν τοῦ προκειμένου ψαλμοῦ εἰς τέλος ἄθεται τῆς ἐωθινής ἀντιλήψεως τῷ Δαυὶδ, ταυτέστιν τῷ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα γεγεννημένῳ· καὶ τούτο δὲ τηρητέον, ὅτι φυλάττει πρόσωπον ἐν λόγον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ὁ ψαλμὸς, εὐδαιμόνως μεταβολῆς εὐρισκομένης περὶ τὸ λέγον πρόσωπον· καὶ ἐπεὶ ἡ καινὴ διαθήκη λέξις ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ ἔλαβεν ὡς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ῥηθείας, ἀνάγκη πάντα αὐτὸν ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ἐρμηνεύσαι· δηλώσομεν δὲ τὰς λέξεις αἷς ἡ καινὴ διαθήκη ἐχρήσατο, ἐπ' αὐτάς ρηθῶσάντες.

B. f. 72.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ὀρθῇ πτώσει ἀντὶ κλητικῆς κέρχεται· ἀντὶ γὰρ τοῦ εἰπεῖν θεέ μου θεέ μου ἵνα τί; ὁ θεὸς ὁ θεός μου εἶπεν· ἔσθω δὲ τῇ γραφῇ ἐν πολλοῖς τούτο παιεῖν· ὁ οὖν βούλεται εἰπεῖν, ταῦτό ἐστιν· ὁ καθόλου καὶ ἀληθινὸς θεός, θεός μου τυγχάνων, πρόσχες μοι πωλεμουμένῳ, καὶ πολλοῖς ἐπιπόνοις περιτυχόντι· ἵνα τί γὰρ ἐγκατέλιπες με; συνθανομένου δὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως ἡ φωνή· ἐπεὶ γὰρ συνήδει ἐαυτῷ ἄκραν καθαρότητα, οὐκ ἦδει γὰρ

ἁμαρτίαν, ἡπίστατο μὴ ἐπὶ ἁμαρτίᾳ ἐγκαταλείφθαι, ἀλλὰ δι' ἑτερόν τι τῷ παντὶ συμφέρον· τοῦτ' οὖν βούλεται φανερόν γενέσθαι, εὐ δὲ ἑαυτὸν πάσχοντα, ἀλλὰ διὰ τοὺς ὀρώντας αὐτόν· γινόντες γὰρ ὅτι δι' αὐτοὺς ἐγκαταλείφθη, ὑμνήσουσιν αὐτόν ὡς σωτῆρα.

Λεκτέον τοίνυν, λόγους παραπτωμάτων, οὗ τὰς περὶ τῶν παραπτωμάτων προσφράς· ὡς γὰρ φάμεν λόγον οὐρανοῦ καθ' ὃν γέγενεν, καὶ λόγον ἡλίου δι' ὃν ὑπῆρκεται, οὕτω καὶ λόγον παραπτωμάτων ἐροῦμεν, καὶ οὐκ αὐτὰ τὰ παραπτώματα ἀνελήφεναι τὸν σωτῆρα εἰς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα· τούτους δὲ τοὺς τῶν παραπτωμάτων λόγους πρὸ τοῦ πάθους ἔφερον αὐτοῦ τὸ σῶμα· ἀναστὰς δὲ ἐκ νεκρῶν, ὅτι καὶ σεσῶσθαι λέγεται, μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ τοὺς λόγους τῶν προειρημένων ἁμαρτημάτων ἔσχεν, ἀπεκδυσάμενος τὰς ἐνεργούσας τὰ παραπτώματα ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας· ὅτε ἐξιδάμβυσεν αὐτάς ἐν αὐτῷ παρήρησιασάμενος ἐπὶ τῷ σταυρῷ.

«Ὁ θεός μου κεκράξομαι ἡμέρας πρὸς σε» καὶ οὐκ εἰσακούσῃ, καὶ νυκτὸς καὶ οὐκ εἰς «ἄνοιαν ἐμαί.» Οὐ μόνον ἐπιπόνοιον καὶ σκυθρωπῶν περιεσηκῶτων ἡ νύξ ἀλληγορικῶς ἐστίν, βεῶν πρὸς σὲ θεέ μου, ὅπως μὴ πάθω τι· ἀλλὰ γὰρ καὶ φαιδρῶν καὶ λαμπρῶν ὄντων τῶν κατ' ἐμὲ πάλιν κράζω, ὅπως μὴ βλαβερόν τι ἐξ ἐπάρματος γένηται· ταῦτα δὲ περὶ ἡμῶν ἐξομολογούμενος ὁ σωτὴρ λέγει· οὕτω δὲ μου βιώντος εἶδῃ ὅτι εἰσακούσῃ· μεθ' ὑποστιγμῆς γὰρ ἀναγνώσει· καὶ νυκτὸς διακεκράξομαι οὐκ ἀνίας μου λογιζομένης, ὅτε τὰ περιεσηκῶτα ἐστὶν σκυθρωπά, τῶν πολλῶν ἐν ταῖς περιστάσεσιν σκοτιζομένων· ὡς καὶ αὐτὸ, τί θεῖ κράζοντα πρὸς θεὸν λέγειν, ἀγνοεῖν· ἐπίσταμαι γὰρ ἐγὼ τίνας ἔνεκα περὶ ἐμὲ νυκτερινὴ κατάστασις ἐστίν.

Καὶ αἱ πατέρες δὲ ἐξ ὧν εἰμὶ τὸ κατὰ σάρκα, οὗτοί εἰσιν αἱ πατριάρχαι, ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν προσδοκῶντες τὴν ἐμὴν ἐπίλαμψιν· ἀλλὰ καὶ ἐλπίσαντες οὐκ ἀπέτυχον· ἐρρύσθησαν γὰρ ἀπὸ θανάτου καὶ διαβόλου, ἐμοῦ λυτρωσαμένου καὶ ῥυσσμένου αὐτούς· πρὸς σε γὰρ καὶ αὐτοὶ βόησαντες, τὴν δι' ἐμοῦ καὶ ἐξ ἐμοῦ σωτηρίαν ἔσχον

A. f. 116.
B. f. 72. b.

οὐ γὰρ κατησχύνθησαν ἐπὶ σέ ἐλπίσαντες· ἀπέσχον γὰρ τὰ ἐλπίδος καὶ προσδοκίας.

V. 5.
B. f. 73.
C. f. 41. b.

Ἰστώσαν δὲ οἱ ταῦτα λέγοντες νομομαθεῖς εἶναι ἐπαγγελλόμενοι, ψευδοζοῦντες ἐπὶ τῆς προνοίας· τὰ γὰρ αὐτὰ λέξειεν ἂν τις Ἡσαίου πριζομένου, καὶ οἱ τινες ἄλλοι ὑπὲρ εὐσεβείας πεπόνθασιν· ἡμεῖς γὰρ τὸ ῥυσθῆναι καὶ σωθῆναι ἐκ τῶν περιεστηκότων ἐσιπόνων, οὐ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν γενέσθαι φαμέν, ἀλλὰ τὸ ἀνδρείως καὶ τλητικῶς αὐτὰ ἐνεγκεῖν ὥστε μὴ βλαβῆναι τὴν διάνοιαν, ἐκκρουσμένης τῆς ἐρᾶς προθέσεως ἐκ τῶν πόνων· τοὺς γοῦν μάρτυρας τῆς ἀληθείας, μυρία ὅσα παθόντας, καὶ ἐναποθανόντας ταῖς βασάνοις, ἐρρύσθαι καὶ σεσῶσθαι ἐκ τῶν θλίψεων λέγομεν· οἱ γὰρ ἐκτὸς τῶν θλιβερῶν δι' ἀρνήσεως γεγεννημένοι, οὐ μόνον οὐκ ἐρρύσθησαν καὶ ἐσώθησαν ἀπὸ τῶν πειρασμῶν, ἀλλὰ καὶ κατεπόθησαν ὑπ' αὐτῶν.

V. 10.
P. f. 73.

Τάχα γὰρ ὁ ἐκ σπέρματος συλληφθεὶς ἐν τῇ γαστρὶ, πληρωθέντος τοῦ καιροῦ τῆς ἀποτέξεως, ὑπ' αὐτῆς τῆς μήτρας ἐπὶ τὰ ἔξω βάλλεται· μόνον δὲ τὸν σωτήρα ὁ πατὴρ ἐκ τῆς γαστρὸς τῆς παρθένου ἐξασπᾶ, οὐκ ἔξωθεν σπέρματος αὐτῇ καταβληθέντος, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τοῦ Θεοῦ τόκου ἐξεσπασμένου· « Ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν » τῆς μητρός μου, ἐπὶ σέ ἐπερρύφην ἐκ τῆς » μήτρας. » Τίτις ἄλλοις ἀνθρώποις τὸ ἐλπίζειν καὶ προσδοκᾶν τὰ μέλλοντα, μετὰ συμπλήρωσιν τοῦ λόγου ἐφ' ἡλικίας γενομένοις ἐπέρχεται, μόνον δὲ τὸ ἐκ Μαρίας βρέφος ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός ἐλπίζει τελειότητα· Θεὸν γὰρ ἔχει τὴν ἐλπίδα· οὐδέποτε γὰρ ἐν κακίᾳ γεγέννηται· πάντων ἀνθρώπων μετὰ ἄγνοιαν καὶ πονηρίαν τὸ ἀγαθὸν ἀσπαζομένων· καὶ τοῦτο ὑπεδῆλθον Ἡσαΐας ἔλεγεν· πρὶν ἢ γινῶναι αὐτὸν ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἀπειθεὶ πονηρίᾳ τοῦ ἐκτέλεισθαι τὸ ἀγαθόν.

V. 11.

« Ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου, θεὸς μου εἰ σύ. » Πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὁ Ἰησοῦς μόνην τὴν πρὸς πατέρα ἔφερεν οἰκειότητα· ἦν γὰρ αὐτοῦ πατὴρ ὁ Θεός, καὶ αὐτὸς υἱὸς Θεοῦ· ἀφ' οὗ δὲ σὰρξ γενόμενος ἐκ κοιλίας προῆλθεν, σχέσιν ἔσχεν τὴν πρὸς τὸν πατέρα, τὴν πρὸς Θεόν· διὸ φησὶν· εἰ καὶ ἀεὶ πατὴρ μου τυγχάνεις, ἀλλὰ καὶ

Θεός μου εἶναι ἤρξω ἐκ κοιλίας μητρός· μὴ ἀποστῆς ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι θλίψεις ἐγγύς, ὅτι σὺ ἔσιν ὁ βοηθῶν· παρούσης θλίψεως συνὼν ὁ θεός, οἷός τέ ἐστιν καρτερίαν παρασχεῖν ὡς γενναιάζειν τὸν θλιβόμενον· ἀπόντος δὲ Θεοῦ ἰσχυρὰ τὰ περιεσκηότα· εὐχεται σὺν ὁ τὸν ψαλμὸν λέγων, τίπος ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις γινόμενος, καὶ διδάσκων ἡμᾶς ἐν πειρασμοῖς οὕτω προσεύχεται, μὴ ταιαῦτα αὐτῷπραχθῆναι ἐφ' οἷς ἂν χωρῇ θεός, ἵνα παρόντος Θεοῦ καταπαλαίσῃ τοὺς ἐγείροντας τὴν θλίψιν· εἰ γὰρ ἀποσαίῃ τινὸς ὁ θεός, οὐχ ὑπάρξει ἐκείνῳ βοηθός.

Μόσχοι δ' ἂν εἶεν καὶ αἱ περὶ τὰ γῆινα καὶ σωματικὰ ἐνεργεῖσαι πονηραὶ δυνάμεις· γεωπόνων γὰρ τοῦτο τὸ ζῆλον· αἱ δὲ ψευδοδοξίας προεϊστάμεναι, δι' ἀπατηλῶν λόγων καὶ σοφισμάτων κερατίζουσαι, ταῦροι τυγχάνουσιν πίονες ὄντες, διὰ τὸ θῆθεν πολυμαθὲς καὶ κεκοιμημένον τῆς φράσεως δυνατόν δὲ καὶ τοὺς Ἰουδαίους κατὰ νόμον βουθυτοῦντας, ἐξ ὧν ἐπιτηδεύουσιν μόσχους ὠνομασμένους, περικυκλοῦν ἐχθρικῶς τοῦ κύριον· Πόντιος δὲ Πιλάτος, καὶ εἰ τινες ἄλλοι ἐν ὑπερχῇ ταῦροι κερατισταὶ ὑπάρχοντες, περιέχειν σπουδάζουσιν αὐτόν· λέγει δ' ἂν ταῦτα ὁ σωτὴρ καὶ περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ τῆς ἐκκλησίας, ἰδὼν ἀνθρώπους χαμαιπετεῖς καὶ γῆν ἐργαζομένους πολεμικῶς, περικυκλοῦντας αὐτοῦ τὸ σῶμα· τὸ ἐκύκλωσάν με μόσχοι πολλοί· τοὺς δὲ ἄρχοντας τοῦτου τοῦ αἰῶνος σοφίαν ἐπαγγελλομένους ἑωρακῶς περιδέοντας αὐτοῦ τὸ σῶμα ἐρεῖ· ταῦροι πίονες περίεσχόν με.

Παριστάς δὲ αὐτῶν τὸ ἐξηγριωμένον τῆς πονηρίας καὶ τὸ ἔτοιμον εἰς τὸ θλίψαι, φησὶν· ἦνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν, ὡς λέων ἀρπάζων καὶ ὠρύόμενος· στόμα γὰρ ἠνεωγμένον αὐτῶν εἰς τὸ ἀρπάσαι τοὺς ἀπατωμένους, ὁ σοφιστικὸς εἶη λόγος· τάχα δὲ ὡς λέων ὁ ἀρπάζων καὶ ὠρύόμενος ἀναφέρεται ἐπὶ τὸν διάβολον· ἀφ' οὗ λέοντος ἐξέσπασεν ὁ παιμὴν ὁ καλὸς δύο σκέλη, καὶ λαβὼν ὠτίου καταπίοντος· διὰ μὲν παρακοῆς, τὸ οὗς τοῦ ἀνθρώπου τῆς ψυχῆς· διὰ δὲ τῶν σκελῶν, τὴν πορείαν αὐτῆς.

« Ὡσεὶ ὕδωρ ἐξεχύθη καὶ διεσκορπίσθη πάντα »

V. 13.
A. f. 118.
B. f. 73. 1b.
C. f. 42

V. 14.

V. 15.

τὰ ὀστέα μου· ἐπεὶ σῶμα Χριστοῦ εἰ πεπιστευ-
 κότες εἰσιν, τὰ τῶν πεπιστευκότων πάθη εἰς
 ἑαυτὸν ἀναλαβὼν πεπονθέναι λέγει ταῦτα, ἃ
 συμβέβηκεν τοῖς συμπληροῦσιν αὐτοῦ τὸ σῶμα·
 ἐπεὶ οὖν σκορπισμὸν ὑπέμειναν τὰ πρόβατα πα-
 ταχθέντος τοῦ ποιμένος, φησὶν ὡσεὶ ὕδωρ ἐξε-
 χύθη· τὸ γὰρ ἐκκενωθὲν ὕδωρ, σκορπίζεται· ἄλ-
 λά καὶ περὶ τῶν ἀποστόλων φησὶ τὸ διεσκορπί-
 σθαι πάντα τὰ ὀστέα μου· αὐτοὶ γὰρ ὅσα αὐτοῦ
 τυγχάνουσιν διὰ τὸ εὐτονον, καὶ διακρατεῖν πᾶν
 τὸ σῶμα. « Ἐγενήθη ἡ καρδιά μου ὡσεὶ κηρὸς
 » τηκόμενος ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου· ἐξηράνθη
 » ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου. » Τάχα γίνεται
 τινὸς ἡ καρδιά τηκομένη εἰς κηρὸς ἐν μέσῳ τῆς
 κοιλίας, ὅτ' ἂν ἴδῃ τοὺς ὠδυνηθέντας καὶ γεννη-
 θέντας ὑπὸ αὐτοῦ συμφεράν ὑπομένοντας· ἐπεὶ
 τοίνυν καὶ τὰ προειρημένα περὶ τοῦ μαθητῆς
 Ἰησοῦ γέγονεν, ἡ καρδιά αὐτοῦ διακειμένη πρὸς
 αὐτοὺς ἀγαπητικῶς πυρυνμένη, κηροῦ πάθος ἀνε-
 δέξατο ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας συμπαθείσης εἰς
 ἔτεκεν· ἀλλὰ καὶ τὸ γλυκὺ τῆς καρδίας ὅτε κη-
 ρὸς ὑπῆρχεν ἐτάκῃ· ὅτε τροφή γέγονεν καὶ εἰς
 γαστέρα ἐχώρησεν· τὰς γὰρ νοήσεις τῆς καρδίας
 ὡς κηρὸν τραφέντας εἰς κοιλίαν κατέβαλεν τηκό-
 μενον καὶ λεπυνόμενον διὰ τῆς συνεχῆς μελέ-
 τῆς, ἐπὶ τῇ εἰς τὴν σύστασιν τοῦ τραφέντος
 ἀναδοθῆναι· ἀλλὰ καὶ ἰσχύς εἰς τὴν κάμινον τοῦ
 βίου εἰσαχθεῖσα, ὁσράκη παραπλησίως ἐξηράνθη·
 μετὰ πῆραν γὰρ θλιβερῶν ὡς ἐκ καμίνου τις ἐξαφ-
 θεῖς, ξηρασίαν ὁσράκου ἀναδέχεται, οὐκέτι ὑγ-
 ραινόμενος εἰς πληρὸς ἐπὶ τῆς ὑγρότητος τοῦ πη-
 λεῦ καὶ τοῦ ρευστοῦ τῶν ἡδονῶν.

v. 16.

v. 17.

« Καὶ ἡ γλῶσσα μου κεκόλληται τῇ λάρυγγι
 » μου. » Τῶν ἀκρατῶν διεσκορπισμένων, οὐκέτι
 παρόντων εἰς οὗς ἡ γλῶττα ἐνήργει διδάσκου-
 σα καὶ διαλεγμένη, ἀνεέργητος εἴη τῇ λά-
 ρυγγι κεκολλημένη· ἡ γὰρ προ . . Τὸ οὖν ὀρύξαι
 τὴν τῶν ἡλίων σημαίνει διάτρησιν· ἐξαριθμῆται
 δὲ σώματος ὀστέα ἡνίκα ἐγυμνώσῃ τῶν συμπε-
 παρμένων ὀστέων· ὀστέα μὲν οὖν αὐτοῦ εἰ ἀπόστο-
 λαι· σάρκες δὲ εἰ ἐπιπολαώτερον καὶ σωματικώ-
 τερον πιστεύσαντες· ὅταν οὖν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔστι
 τὸ σῶμα, τὰ μὲν ὀστέα διακρατεῖ τὰς σάρκας·

αἱ δὲ σάρκες περὶ τὰ ὀστέα τυγχάνουσιν καλύπ-
 τουσαι αὐτά· ὅταν οὖν φόβος ἐκταράξῃ φευγόν-
 των τῶν ἐπιπολαίων πιστῶν καταλείπονται εἰ
 στερροὶ καὶ εὐτονοὶ ζώονται, καὶ γυμνωθέντες
 τοῦ πλήθους ἐξαριθμοῦνται ῥαδίως. Πρὸς τῇ ἰσο-
 ρία νοήσεις ἱματισμὸν Ἰησοῦ τὰς προχείρους τῶν
 γραφῶν λέξεις· ἕκαστος γὰρ αὐτῶν τὰς μὲν δέ-
 χεται τῶν γραφῶν, τὰς δὲ οὗ· καὶ τούτου οὐ
 χιτῶνος Ἰησοῦ ἀσπίστου τυγχάνοντες, διὰ τὸ
 εἶναι ὄρραφον· οὐ γὰρ βεβιασμένην ἔνωσιν, ἀλλὰ
 συμφυῇ ἔχει· ἔστιν δὲ καὶ ἄνωθεν διὰ τὸ θεόπ-
 νευστος εἶναι· ὕφαντος δὲ ὅλου, διὰ πάσης γὰρ
 δυνάμεως ἡ γραφή ἄνωθεν ἐστίν· ἡ δὲ ἐκκλησία
 οὐ μερίζεται τὰ ἱμάτια, οὐδὲ κλῆρον βάλλει ἐπ'
 αὐτοῖς· ὅλα γὰρ ἔχει καὶ ἐνδεδυται παραστᾶσα
 ἐκ δεξιῶν Ἰησοῦ εἰς βασιλὶς ἐν ἱματισμῷ δια-
 χρύσῳ περιβεβλημένη πεποικιλμένη· ὑπεραναβᾶ-
 σα δὲ ταῦτα τὰ ἱμάτια, καὶ αὐτὸν Ἰησοῦν ἐν-
 δύσεται ὄντα σοφίαν καὶ δύναμιν πατρός σοφῇ
 καὶ δυνατῇ γινομένη.

v. 18.

B. f. 74.

v. 19.

v. 20.

v. 21.

« Σὺ δὲ, κύριε, μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν
 » μου, εἰς τὴν ἀντίληψίν μου πρόσχες. » Ταῦτα
 δὲ ποιούντων ἐκείνων, μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειαν
 μου· σοῦ γὰρ βουλεύοντος, καὶ εἰς τὴν ἀντίλη-
 ψίν μου προσέχοντος, τριταῖς ἀναστὰς ἐκ νε-
 κρῶν, ματαίαν τὴν κατ' ἐμοῦ ἐπιβουλήν ἀνα-
 δείξω. « Ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχὴν μου »
 Ἐπεὶ εἰ περικυκλῶντές με ἐχθροὶ κατ' ἐμοῦ φο-
 νῶντες μάχαιραν ἔχουσιν, οὐ σῶμα ἀλλὰ ψυχὴν
 τρώσαι δυνατὴν, ῥῦσαι ἀπὸ τῆς τούτων ῥομφαίας
 τὴν ψυχὴν μου, ἀβλαβῆ αὐτὴν ἀπὸ ταραχῶν καὶ
 δειλίας φυλάττων· εἰ γὰρ καὶ ἱκανῶς παρεσκευά-
 σται ἡ ἡμετέρα ψυχὴ, ἀλλὰ γε θεωρεῦσα τὸν
 διάβολον μετὰ πάσης τῆς τῶν δαιμόνων φάλαγ-
 γος καὶ τοῦ στίφους τῶν ἀντικειμένων ἐνεργειῶν
 καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων ὑπ' αὐτῶν ἐνεργουμένων
 ταραχθεῖσα, τρεπτῆς γὰρ ἐστὶ φύσεως, σύμ-
 μαχον ἔχειν παρακαλεῖ τὸν δυνάμενον ῥύσασθαι
 ἀπὸ τῆς ῥομφαίας τῶν πολεμίων· τάχα δὲ καὶ
 αὐτὸς ὁ διάβολος ἀλληγορικῶς ῥομφαία λέγεται,
 ἐπὶ τολμᾷ κατὰ πάσης ψυχῆς, τρώσαι αὐτὴν
 προαιρούμενος· καὶ ἐκ ταύτης τοίνυν τῆς ῥομ-
 φαίας ῥυσθῆναι παρακαλεῖ.

«Καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου.» Οὗς πρότερον πληθυντικῶς περικυκλώσαντας αὐτὸν κύνας εἶπεν, νῦν ἐνικῶς διὰ τὸ γένος καλεῖ· μονογενῆ δὲ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν εἶπεν, διὰ τὸ μεμνησθαι καὶ κεχωρίσθαι τῶν ἄλλων ψυχῶν· πᾶσαι μὲν γὰρ ἐκείναι ἐγνώσαν ἀμαρτίαν, αὕτη δὲ οὐ· ἀρκύναις μὲν ἐκ διαλειμμάτων ἐπιφοιτᾷ καὶ σύνεσιν ὁ θεὸς λόγος, ταύτη δὲ ἀχωρίστως καὶ ἀδιαστάτως μέχρι τέλους ἀδιάζευκτος διαμενεῖ· ταῦτ' οὖν τὰ ἐξαίρετα αὐτῇ συνόντα μονογενὴς εἶναι αὐτοῦ λέγεται· τάχα δὲ καὶ ἡ παραστᾶσα αὐτῷ ἐνδοξος ἐκκλησία, οὐκ ἔχουσα σπῆλιν ἢ ρυτίδα συμπληρωμένη ἐκ τῶν ἀμώμως τελείων, μονογενὴς αὐτοῦ τυγχάνει ὧν προκοπτόντων εἰς τάγματα πολλὰ διηρημένων διὰ τὴν ἐκ τῆς προκοπῆς διαφορὰν· ἐξήκοντα γοῦν εὐσῶν βασιλίδων, καὶ ὀγδοήκοντα παλλακῶν, καὶ νεανίδων ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς, μία αὕτη ὑπὲρ πάσας ἐστὶν περιστέρα τελεία, μονογενὴς οὖσα τῇ μητρὶ αὐτῆς τῇ ἁνῷ Ἱερουσαλήμ;

v. 22. «Σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκεράτων τὴν ταπεινώσιν μου.» Ἀπὸ τοῦ μικροῦ πρόσθεν εἰρημένου λέοντος διαβόλου, νῦν σωθῆναι παρακαλεῖ· ἀλλὰ καὶ τὴν ταπεινώσιν ἑαυτοῦ, καθ' ἣν ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν ὑπήκοος γενόμενος τῷ πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ· σωθῆναι δὲ βούλεται καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκεράτων, ἄλλου εἶδους ἀντικειμένης δυνάμεως βασιλείαν ἐπαγγελλομένης· βασιλείας γὰρ σύμβολον τὸ κέρας· εἰσὶν δὲ οἱ νομίζοντες τὸν σταυρὸν σημαίνεσθαι ἀπὸ τῆς προκειμένης λέξεως κέρατος σχῆμα φέροντα.

v. 23.
B. f. 71. Καὶ ταύτην τὴν λέξιν ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ εἰρησθαι, ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ φησὶν, ἀναφθεγγομένου πρὸς τὸν πατέρα· ὦ πάτερ, τὸ σὸν ὄνομα, τοῦτ' ἐστὶν τὴν σὴν ιδιότητα τὴν ἐννοίαν σου διηγέσθαι, φανεράν αὐτὴν ποιῶν τοῖς γεναμένοις μου ἀδελφοῖς, οἷς τὸ ἐμὸν πνεῦμα κατέπεμψας· πρὸς οὗς ρηθῆναι ἂν, ὅτι ἐστέ υἱοὶ, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν· οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας ἐκ θεοῦ λαβόντες, ἵνα τοῦ θεοῦ μὲν υἱοὶ, ἀδελφοὶ δὲ τοῦ

μονογενεῶς ὧσιν· καὶ ἐκ νεκρῶν γοῦν ἀναστὰς, ἐπιφανεῖς ταῖς γυναῖξιν, πορευθεῖσαι ἔφη εἶπατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ὅτι ἠγέρθη· ἐν μέσῳ δὲ τῆς ἐκ τούτων συναγομένης ἐκκλησίας ὑμνήσει τὸν πατέρα αἰνους καὶ παιᾶνας.

Κατὰ πλείονας τρόπους τοῦ Ἰακώβ ὄνομαζομένου σημαίνει γὰρ ἡ προσηγορία αὕτη ὅτε μὲν τὸν θεῖον ἄνδρα, υἱὸν μὲν Ἰσαὰκ, πατέρα δὲ τῶν δωδεκα πατριαρχῶν· ὅτε δὲ τὸν ἐκ τούτου προελθόντα· δωδεκάφυλον λαόν· ὅτε δὲ τὰς δέκα φυλὰς μόνας ἀποσχισθείσας τοῦ οἴκου Δαυὶδ καὶ ἀκολουθησάσας τῷ Ἱερεβοάμ· ὅτε δὲ τὸν σωτήρα αὐτὸν κατὰ τὸ, Ἰακώβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ· Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχὴ μου· ταύτην γὰρ τὴν προφητείαν περὶ τοῦ σωτήρος ὁ Ματθαῖος εἰρημένην ἔγραψεν· ζητητέον κατὰ τί τῶν σημαινομένων εἴρηται τὸ, ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακώβ δοξάσατε αὐτόν· καὶ ὁ μὲν πολὺς ἐρεῖ τῷ πατριάρχῳ Ἰακώβ τὸ σπέρμα τὸ δωδεκάφυλον ἐντραφέν τῇ ἀναγνώσει τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, δοξάσαι βούλεται τὸν θεόν, καὶ διὰ νοημάτων καὶ λόγων καὶ ἔργων ἀγαθῶν· τάχα δὲ ἐπὶ ψεύδος εἶη τοῦτο, πολλῶν ἐκ τοῦ Ἰακώβ γεγεννημένων ἀπίστων καὶ προδότων Ἰησοῦ, λέξει τις ὅτι τοῦ Ἰακώβ τοῦ πτερνιστοῦ καὶ καταπαλαίσαντος τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀντικειμένην δύναμιν· Ἰησοῦς δὲ ἐστὶν οὗτος, τὸ σπέρμα αὐτοῦ, τὸ γεγνημένον ἐκ διδασκαλίας δοξάσαι τὸν θεὸν ἅπαν δυνήσεται· ἐπειδὴ δὲ καὶ Ἰσραὴλ ἐστὶν ὃν προσεδέξατο ἡ ψυχὴ τοῦ θεοῦ, ἐκλεκτὸν ὄντα σπέρμα αὐτοῦ, ἢ Ἰσραὴλ ἐστὶν, φοβηθήσεται τὸν θεόν· καὶ ἕκαστος δὲ τῶν μιμητῶν Ἰησοῦ, εἰ μὲν ἔχει τὴν πάλην πρὸς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας καὶ κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, Ἰακώβ ἐστὶν πτερνίζων τοὺς ἀντιπάλους· εἰ δὲ καρδίαν ἔχει καθαρὰν, καὶ νῦν διαυγῇ, ὁψεται τὸν θεόν, Ἰσραὴλ κατὰ τοῦτο τυγχάνων· πάντος οὖν τοῦ ταιούτου τὸ σπέρμα θεὸν φοβηθήσεται.

Ἐπεὶ οὐκ ἐξουδένωσεν ἐμοῦ τοῦ πτωχοῦ τὴν δέσιν, οὐδὲ προσώχθισεν μυχιζῶν αὐτήν, τούτου χάριν εὐχάριστοι γινόμενοι ἐπὶ τῷ ἐπηκουσθαι ὑπὸ κυρίου τὴν δέσιν ὑπὲρ ἡμῶν γινόμε-

v. 24.
B. f. 74. b.

v. 25.
A. f. 120.

νην, αἰνέσατε καὶ δοξάσατε καὶ φοβήθητε αὐτόν· εἰ γὰρ καὶ ὡς πτωχὸς . . . ὀφείλετε, ὅτι ἐγὼ πλούσιος ὢν, θησαυρὸς ὢν τοῦ πληρώματος τῶν ἀγαθῶν, δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσα, ἵνα διὰ τῆς ἐμῆς πτωχείας πλουσίους ὑμᾶς ποιήσω· οὐ γὰρ οἶοί τε ἦτε σάρκα περικείμενοι, δέξασθαί μου τὸν πλοῦτον· τέως ἐκ μέρους γινώσκοντες καὶ προφητεύοντες· πτωχεύσας οὖν δι' ὑμᾶς, ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς κύριον ἐκέκραξα, καὶ ὑπήκουσέν μου, δοὺς ὑμῖν ἐκεῖνα, ἐφ' οἷς πλούσιοι ἀπεφάνθητε· οὕτω γὰρ μου περὶ ὑμῶν πρεσβευμένον, οὐκ ἀπέστρεψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐπέλαμψέ μοι αὐτό· διὸ καὶ τὴν κραυγὴν προσήκατο.

V. 20.
B. f. 71.

Ἀνδρωποι μὲν ἐπὶ φανεροῖς ἔργοις καὶ ἐπιτηδεύμασιν ἐπαινεῦσιν· θεὸς δὲ τὸ κρυπτὸν ὁρῶν, ἐπὶ τελείᾳ ἀρετῇ καὶ γνώσει ὑπερβαλλούσῃ ἐπαινεῖ· μεγάλου τινὸς οὖν ἐστὶν μετὰ παύρησίας εἰπεῖν, παρὰ σοῦ ὦ Θεέ ὁ ἔπαινός μου· οὐκ ἐπὶ τῶν τυχόντων, ἀλλ' ἐπεὶ ἐκκλησίας μεγάλης· μεγάλη δὲ ἐκκλησία, ἥ ἐκ τῶν κατ' ἕκαστον μεγάλων συναγερμένη· ὡς ἐκκλησία πολλή· ἡ ἐκ πολλῶν συναγομένη.—Εὐχὴ ἐστὶν ἐμολογία γινόμενη εὐχαριστίας, εἰ τῶν δὲ τινῶν Θεὸς ἐν τεύξειτο.

Ἀλλὰ καὶ οἱ περάσαντες ἀπὸ τῆς γῆς τῷ ἔχειν ἐν οὐρανῷ τὸ πολίτευμα, πρὸς αὐτὸν ἐπιστρέφουσιν· τὰ δὲ πάλαι μὴ δυνάμενα προσκυνεῖν ἔθνη κατὰ τὸν νόμον Ἱερουσαλήμ διὰ τὸ πόρρω τυγχάνειν τὴν Σοφονίου πληροῦσι προφητείαν· καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, πᾶσαι αἱ νῆσοι τῶν ἐθνῶν.

Πίνοντες γῆς εἶναι δύνανται οἱ τοῖς γήναις ἐντεθραμμένοι· πνεύματι δὲ οἱ τινες εἰς μετάνειαν κεκλημένοι, πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦντες, ὡς μηκέτι τὰ ἐπίγεια φρονεῖν, φαγόντες τὴν ὑπὸ Ἰησοῦ ὀρεγομένην πνευματικὴν τροφήν, προσεκύνησαν τῷ Θεῷ πνεύματι. Λέγεις ὃ ἂν καὶ πίνοντας τοὺς σοφίᾳ διαφέροντας, ἦτοι κοσμικὴν σοφίαν μετερχομένους, ἢ πλυντοῦντας καὶ ἄρχοντας αἰσθητικῶς· καὶ οὗτοι γὰρ φαγόντες τὴν παρὰ Ἰησοῦ τροφήν, ἀλεξήτῃριον οὗσαν τῶν προκαταλαβόντων κακῶν, προσκυνή-

σουσι τῷ Θεῷ, εὐρόντες αὐτὸν ὑπὲρ πᾶσαν ἡν εἶχον σοφίαν καὶ πλοῦτον καὶ ἀρχήν· καταβαίνοντας δὲ εἰς γῆν εἴποι ἂν τις τοὺς ἐξ οὐρανῶν εἰς γῆν κατιόντας ἀγγέλους πάντας, καὶ τῷ δεσπότῃ καὶ σωτῇρι προσκυνούντας κατὰ τὸ, προσκυνήσάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ· ἐπίστησεν δὲ εἰ καταβαίνειν εἰς γῆν δύνανται οἱ τὸν καινὸν ἀναδεχόμενοι θάνατον, οἱ τινες προσκυνήσουσιν τὸν κύριον, ὑπὲρ αὐτῶν εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς γερόμενον.

« Ἀναγγελήσεται τῷ κυρίῳ γενεὰ ἐρχομένη, v. 32.

» καὶ ἀναγγελοῦσιν τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ » τῷ τεχνησομένῳ ὃν ἐποίησεν ὁ κύριος. » Τὸ γενεὰ πορεύεται καὶ γενεὰ ἔρχεται, ἐπὶ τῶν δύο λαῶν ἐκλαμβάνοντες τινες, γενεὰν πορευομένην τοὺς ἐκ περιτομῆς εἰρήκασιν, τῷ ἀποπεφοιτηκέναι τοῦ κυρίου διὰ τὸ, γενεὰ σκολιὰ καὶ πονηρὰ γεγονέναι· ἐρχομένη δὲ γενεὰ, ἡ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κληῖσις . . . ἐπειγόμενη· αὕτη οὖν ἀναγγελήσεται τῷ κυρίῳ πρὸς τῶν πρεσβυόντων ὑπὲρ αὐτῆς, λεγόντων πρὸς σέ, ἔθνη ἤξουσιν ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς· καὶ πάντα ἔθνη ὅσα ἐποίησας ἤξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου· ταύτην γὰρ πρὸς αὐτὸν ἐρχομένην τὴν γενεὰν οὐκ ἐκβάλλει ὁ λέγων σωτήρ, τὸν ἐρχόμενον πρὸς με· οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω· εὖ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν τὸν ἐρχόμενον, καὶ οὐ τὸν ἐλθόντα· τὸν γὰρ αἰεὶ ἐνεργούντα τὸ πρὸς αὐτὸν ἦκειν, τῷ πράττειν τὰ τῆς ἀρετῆς, οὐκ ἐκβάλλει ἔξω· καὶ γενεὰ οὖν περὶ ἧς ὁ λόγος, οὐκ ἦλθεν ἀλλ' ἔρχεται πρὸς αὐτόν, τὰ τῆς πίστεως περιέπευσαν· αὐτοὶ δὲ οὗτοι οἱ ἀναγγέλλοντες τῷ κυρίῳ τὴν ἐρχομένην γενεάν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας ἐνεργουμένην, ἀναγγελοῦσιν τῷ τεχνησομένῳ Θεῷ τὸν τοῦ λαοῦ. « Ὡς ὁ κύριος ἐποίησεν » περιποιησάμενος αὐτόν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος, καλέσας τὸν λαὸν ἑαυτοῦ.

A. f. 123.

PSALMUS XXII.

Ὁ διὰ τὸ κατεργᾶσθαι τὸ πρῶτον καὶ εὐσταθὲς Χριστοῦ πρόβατον χρηματίσας, περὶ τοῦ καλοῦ ποιμένος ἐρεῖ, κύριος ποιμαίνει με, καὶ

V. 1.
A. f. 124.
B. f. 76.

V. 30.
A. f. 122. b.
B. f. 75. b.

Cord. p. 404.

A. f. 121. b.

οὐδὲν με ὑστερήσει· ἀπάγει γὰρ με ἐπὶ τὴν σω-
τήριον νομὴν ἔνθα θεῖται βοτάναι· περὶ ἧς αὐ-
τὸς ὁ ποιμὴν περὶ τοῦ ἰδίου προβάτου φησὶν εἰς-
ελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ νομὴν εὕρησει· τά-
χα δὲ τόπος χλόης, ἡ θεία παιδείσις εἶναι δύν-
αται, ἔνθα πνευματικὴ πόα εὐρίσκεται, ἡδικὴ
οὖσα διδασκαλία· ἐν τούτῳ οὖν τῷ τόπῳ κατ-
εσκηνώσεν με ἀλλ' οὐ κατόκησεν· βούλεται γὰρ με
εἰς ὅσον προκόπτω, χρᾶσθαι με τῇ τοιαύτῃ νο-
μῇ τελείως· παυσάμενος γὰρ προκοπῆς, οὐ ποι-
μένος ἀλλὰ παιδευτοῦ καὶ διδασκάλου ἐκ προβά-
του ἀνθρώπου γεγωνὸς πειραδίστομαι· οὐκέτι πρό-
βατον ὦν, ὃ τε καὶ δι' ἁμαρτίαν πλανηθεὶς τῆς
νομῆς, ἐπὶ ταύτην πάλιν ἐπέστρεψεν ὑπὸ τοῦ
ποιμένος, τοῦτο ἀπολωλὸς ἐπιστρέφοντος, τῷ
δεκτικὸς ἐπιστροφῆς εἶναι πρὸς τὸ ὅθεν ἐξέβη·
ἐπισυνέβη γὰρ ἡ ἁμαρτία τοῖς ἀποσραφεῖσι θεόν.

1. 2. « Ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέδρεψεν με. » Τὸ
γὰρ ἡδικὸν μάθημα οὐ μόνον ἄκος ἐστὶν δίψης,
ἀλλὰ καὶ λύσειν ἁμαρτημάτων παρέχει.

1. 3. « Τὴν ψυχὴν μου ἐπέστρεψέν με. » Εἰ γὰρ
καὶ πρόβατον ὢν πεπλάνηται ἐκτὸς τῆς νομῆς
διὰ τοῦ ἁμαρτάνειν γεγωνὸς, ἀλλ' ὁ ἐπιστρέφων
τὸ πεπλάνημένον ποιμὴν, τὴν ψυχὴν μου ἐπέ-
στρεψεν· σημειώτερον ὅτι οὐδεὶς κακὸς φύσει, τῷ
δεκτικὸς εἶναι ἐπιστροφῆς· ἐπιστρέφεται δὲ τις
ἐκεῖ, ἔνθα τὴν ἀρχὴν διῆγεν· συμβεβηκυῖα ἄρα
ἡ ἁμαρτία τοῖς ἀποσραφεῖσι θεόν· διὸ καὶ ἀναι-
ρεσθεῖ. « Ὁδήγησέν με ἐπὶ τρίβους δικαιοσύνης
» ἔνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. » Περὶ τοῦ ποι-
μένος φησὶ τὸ ὠδήγησεν με προάγοντος καὶ ὁδο-
ποιεῦντος, ἵν' ἐπιβαίνωμεν αἷς αὐτὸς ἔτριψε τρί-
βοις, ἐπακολουθεῦντες τοῖς ἵχνεσιν αὐτοῦ· ὅτ'
ἂν γὰρ τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν
αὐτῶν πορεύεται, καὶ τὰ ἴδια πρόβατα αὐτῷ
ἀκολουθεῖ· δικαιοσύνην δὲ λέγει τὴν ἔξιν, κατ'
τὴν πρακτικὴν τῶν δικαίων ἐσμένην· τρίβους δὲ αὐ-
τῆς τὰ κατ' αὐτὴν ἐπιτελούμενα· ἡ τάχα δικαιο-
σύνη ἐστὶν ἡ καθόλου καὶ γενικὴ ἀρετὴ· τρίβοι
δὲ αὐτῆς αἱ κατ' εἶδος ἀρεταί· ἔνεκεν οὖν τῆς
ἐπικληθείσης αὐτοῦ ἐπ' ἐμέ προσηγορίας, ὠδή-
γησέν με ἐπὶ τὰς προειρημένους τρίβους τῆς δι-
καισύνης.

Ἄν συνῇ θεός, οὐδὲν τῶν ἐπιβλαβῶν
βλάβαι ἢ ζημιῶσαι δύναται, ὡς φησὶν ὁ προ-
φήτης· ἰδοὺ κύριος βοηθήσει μοι, τίς κακώσει
με; εἴ ποτ' οὖν καὶ πορευθεῖν ἐν θλιβεροῖς καὶ
ἐπιπόνῳς ἀ λέγεται σκιά θανάτου, οὐ φοβηθή-
σμαι τὰ κακωτικά, θεὸν ἔχων μετ' ἐμαυτοῦ·
κακὰ δὲ ἐνταῦθα οὐ τὰ κυρίως λέγει, ἀλλὰ τὰ
ἐπίπονα, πενίαν, νόσον, δυσφορίαν, καὶ τὰ πα-
ραπλήσια, περὶ ὧν ὁ Ἰωβ· τὰ κακὰ οὐχ ὑπεί-
σμεν; οὐ γὰρ θεὸν τις ἔχων μετ' ἑαυτοῦ, γί-
νεται ἔνθα κακὰ τὰ ἀντικείμενα τοῖς κυρίως
ἀγαθῶς.

Ἄλλαι τὴν μὲν ῥάβδον ἐπιτιμῶν φασὶ καὶ
παιδεύειν· κατὰ τὸ, τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω
πρὸς ὑμᾶς; τὴν βακτηρίαν ὑποστηρίξειεν διὰ
συμβουλῆς, προτροπῆς τε καὶ παραινέσεως. « Ἡ-
» τοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν ἐξεναντίας
» τῶν θλιβόντων με. » Τί βούλεται τὸ ἐξεναν-
τίας τῶν θλιβόντων με; ἔχει τι μυστήριον ἀπόρ-
ρητον· ἵνα τίς εὐχῆται θλίβεσθαι· ἐπινόει μοι
ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀγώνων τῶν μεγάλων ἄθλους
ἐπικειμένους καθ' ἑκάστον ἀγώνισμα, οὕτως καθ'
ἐκάστην θλίψιν, ἵνα ἂν τὸ θλίβον παρῇ, καὶ
αἱ θλίβουσαι δυνάμεις αἱ ἀντικείμεναι, νύει μοι
ἀντικείμενην τράπεζαν πνευματικὴν καὶ νοητὴν
διὰ ταύτην τὴν θλίψιν· ὥσπερ γὰρ ἐὰν θλι-
βῆς, τοσαυτάκις καὶ τράπεζά σοι παρατίθεται
πνευματικὴ· μόνον ἔχει ὀφθαλμοῦς τοὺς βλέπον-
τας τραπέζας μου, ἵν' εὐχαριστῶν λέγῃς μετὰ
τοῦ ἀποστόλου· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώ-
μενοι ἐν ταῖς θλίψεσιν. Ἐν ἀρχαῖς ἐφάσκειμεν,
τὸν ἐν ταῖς προκοπαῖς ὄντα κατασκηνοῦν εἰς τό-
πον χλόης· ἐπεὶ οὖν ὁ προκόπτων καὶ ἐπὶ τὸ
τέλος φθάσειεν, οὐκέτι μέινας πρόβατον, ἀλλὰ
λογικὸς ἀναδειχθεὶς, τράπεζαν ἔχει λογικῶν προ-
φῶν πύτρεπισμένην ὑπὸ κυρίου· τῷ γὰρ κυρίῳ
τυγχάνοντι καὶ σοφία ἡτοιμασμένη τὴν ἑαυτοῦ
τράπεζαν, ἐφ' ἣ τὰ ἴδια θύματα παρέσθικεν εὐ-
χαριστῶν φησὶν· ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τρά-
πεζαν, οὐκέτι ἐπαγωγικὴν καὶ ἡδικὴν διδασκα-
λίαν κατὰ πρότερον, ἀλλὰ μυστικὴν καὶ τὴν
τῆς ἀληθείας θεωρίαν· ἐπίσθικον δὲ εἰ καὶ ὅσον
τίς ἐστὶν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ δι' ἐσώπτρου καὶ δι'

Y. 4.
A. I. 124. b.
B. I. 76. b.

Y. 4.
A. I. 125.

αἰνίγματος τὴν ἀλήθειαν βλέπων, πρόβατόν ἐστιν ὑπὸ πεινῶν ἀγόμενον· μεταβάς δὲ ἐπὶ τὸν μέλ-
λοντα αἰῶνα, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον προσβάλλων τῇ ἀληθείᾳ, πνευματικῇ προσβάλλει τρα-
πέζῃ· κατὰ τὸ, καὶ γὰρ διαθήσομαι ὑμῖν διαθή-
κην, ἐσθίειν καὶ πίνειν ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ
πνεύματος ἐν τῇ ἀληθείᾳ· ὅθεν καὶ τὸ ἡτοίμα-
σας εἴρηται· ἀπεντεύθεν γὰρ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς
« ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσεν,
» καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐ κατέβη, ἃ ἡτοι-
» μασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. » Καὶ τὸ
ἐνώπιον δέ μου δηλοῖ, πεφανερῶσθαί μοι καὶ
ἐγνωσθῆναι μοι τὴν τράπεζαν ἐξουαντίας τῶν θλι-
βόντων με, πολλῶν ἐχθρεύειν μοι βυζομένων,
καὶ διὰ τοῦτο θλιβόντων με. Ἐνίστασθαί μοι
ἰσχυρῶς πρὸς αὐτοὺς ὁ κύριος θέλων, ἡτοίμασεν
ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐν ᾗ ἐπικείται στερεὰ
τροφή, ἵνα ταύτης ἀθλητικῶς ἐμφορηθεῖς, ἀν-
τιστῆναι γενναίως πρὸς τοὺς θλιβόντας δυναθῶ·
καὶ γὰρ ὅτε ἀγαθῶν τελείων τυγχάνομεν, ἰσχυ-
ροὺς καὶ πλείονας ἔχομεν τοὺς ἀντικειμένους· ἢ
φησὶν ὁ ἀπόστολος· Δύρα γὰρ μοι ἀνεωγμένη,
καὶ οἱ ἀντικείμενοι πολλοί.

Τούτ' ἐστὶν, τὸν νοῦν θαυσιλῶς ἐπιχέων αὐτῷ·
τούτῳ δὲ τὸ χρίσμα ἱερατικόν ἐστὶ μύρον, εὖ
σύμβολον ἔφερεν Ἀαρών· ὡς μύρον γὰρ, φησὶν,
ἐπὶ κεφαλὴν τὸ καταβαίνειν ἐπὶ πώγωνα τὸν
Ἀαρών· « Καὶ τὸ ποτήριόν μου μεθύσκον ὡς κρᾶ-
» τιστον· » Ἐπεὶ μὴ μόνον τράπεζαν ἡτοίμασεν
ἡ σοφία, ἀλλὰ καὶ εἰς κρατῆρα ἐκέρασεν τὸν
ἐαυτῆς οἶνον ἐξ αὐτῆς γεγεννημένον, εὐσης ἀμ-
πέλου ἀληθινῆς· ἐκέρασεν δὲ τούτῳ τὸν οἶνον
καταμίξασα τὰ θεῖα θεωρήματα λέξεσιν ἀνθρω-
πίναις· ἐκ τούτου τοῦ κρατήρος μερίζουσα ἐκά-
στω δίδωσι ποτήριον· ὅπερ ποτήριον κράτιστον,
τούτέστι τίμιον καὶ ἐξάριτον τοῦ λαβόντος λέ-
γεται, ὡς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον χρηματίζει
τοῦ εὐληφότος αὐτὸ φησὶν, καὶ τὸ ποτήριόν μου·
εἰ δὲ φέροιτο τὸ ποτήριόν σου τριαύτην ἔχον διά-
νοιαν, σοῦ τοῦ κυρίου τὸ ποτήριόν ἐστίν, ὅπερ
ἵνα πῶς δέδωκας· εὖ γὰρ ἀνθρώπινον τὸ πρεϊ-
ρημένον κρᾶμα τὸ πρὸς τῆς σοφίας προτεινόμενον.

1) Animadvertite laudata nominatim hexapla a Didymo.

« Καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώκετάί με πάσας
» τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου. » Οὐ τοσοῦτον
ἐξ ἔργων τις καρποῦται σωτηρίαν, ὅσον ἐκ χά-
ριτος Θεοῦ ἐλεήμενος ὄντος· ὁ γὰρ Θεὸς πλου-
σιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ πολλὴν προσεῦσαν αὐτῷ
πρὸς ἀνθρώπους ἀγάπην, Χριστῷ συνεζωοποίη-
σεν τοὺς νεκροὺς δι' ἀμαρτήματα καὶ τὰ πα-
ραπτώματα γεγεννημένους· ὅθεν καὶ ὁ ἅγιος φη-
σὶν· καὶ τὸ ἔλεός σου καταδιώκεται αἰεὶ ἐπερ-
χόμενον καὶ ἐπιχεόμενόν μοι· εὖ γὰρ ποτὲ μὲν,
ποτὲ δὲ οὐ· ἀλλὰ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς
μου καταδιώκει με· πᾶσαι δὲ αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς,
ἦται εἰ διαφόροι φωτισμοὶ τῆς ἀληθείας, καὶ
οὗς ζωοποιούμεθα τυγχάνομεν· ἢ ὁ διὰ βίου πα-
ρὼν ἡμῖν Χριστός· καὶ τὸ κατοικεῖν με ἐν οἴκῳ
κυρίου, εἰς μακρότητα ἡμερῶν· εἰς τόπον μὲν
χλῆς κατασκηνοῖ, ἐν οἴκῳ δὲ κυρίου κατοικεῖ,
οὐκ ἐπὶ τινι καιρῷ, ἀλλὰ πάσας τὰς ἡμέρας
τῆς ζωῆς τῆς ἀθανάτου, ἀδιασάτως καὶ ἐπαλ-
λήλως φωτιζόμενος· πεποιθὼς τῷ σῷ ἐλέει καὶ
τῇ σῇ χάριτι, εἶδ' ὅτι οὐκ ἐκπεσῶμαι τῆς παρὰ
σοῦ ἐλπίδος παιδαγωγούμενος πάσας τὰς ἡμέρας
τῆς ζωῆς μου ὑπὸ τοῦ σου ἐλέους· τούτο γοῦν
τὸν σὸν ἔλεος καὶ αἰτή σου ἡ χάρις κατηξίωσέν
με οἰκητήριον κτήσασθαι τὸν σὸν οἶκον καὶ τὴν
σὴν ἐκκλησίαν, ἔνθα τὰς διατριβάς παινύμενος
ὡς ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἱερῷ καὶ ἀγίῳ ναῷ, μακρότη-
τες τῶν παρὰ σοὶ ἡμερῶν καὶ ζωῆς αἰωνίου τεύ-
ξομαι· τὸ γὰρ κατοικεῖν με ἐν τῷ σῷ οἴκῳ καὶ
μνηστέτε αὐτοῦ ἐξίστασθαι μὴδὲ ἀπνεύειν, αἰεὶ
δὲ εἶσαι περιβόλον ἱερῶν τὰς διατριβάς ποιῶ-
σθαι, ταῦτά μοι αἰτία γενήσεσθαι πιστεύω μα-
κρότητας ἡμερῶν τῶν ἐκ τοῦ σοῦ φωτός ὑφιστα-
μένων. Ἀντὶ δὲ τοῦ εἰς μακρότητα ἡμερῶν, εἰς
μῆκος χρόνου ὁ Σύμμαχος ἡρμένευσεν, τῆς κατὰ
Θεὸν ζωῆς τὸ ἄπειρον καὶ ἀθάνατον σημήνας.

PSALMUS XXIII.

Εν ἐνίοις ἀντιγράφοις εὑρεν τῆς μιᾶς τῶν
σαββάτων, ἐν δὲ γε τῷ ἐξαπλῷ 1) τούτῳ εὖ
πρὸςκείται· πλὴν ἵνα μὴδὲ τούτῳ καταλίπωμεν

v. l.
B. l. 126. b.
B. f. 77.

ἀνερμήνευτον, εἰδέναι χρή ὡς τὴν δεσποτικὴν ἀνάστασιν προσημαίνει.

v. 11.
A. f. 127. b.
A. f. 127. b.
B. f. 77. b. par-
tium Cord. p. 429.

Μυστικώτερον δὲ τοῦ κυρίου γέγονεν ἡ γῆ, ὁπνῆκα κατελθὼν ἡλευθέρωσεν αὐτὴν τῶν τυραννικῶς κρατούντων αὐτὴν δαιμόνων, καταλύσας πάντα τὰ ἐπ' αὐτῆς ἀπατελῶς ἐπιτελούμενα, μαγείαν, φαρμακείαν, τὰ χρηστήρια τῶν ἐπὶ γῆς δαιμόνων, σὺν τοῖς περὶ ἀγαλμάτων καὶ οὐσιῶν νόμοις· ἀλλὰ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς τοῦ περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν, ὡς ἀναχωρῆσαι τῶν φαύλων· κατὰ τὸ, ἐλέους κυρίου πλήρης ἡ γῆ· καὶ ἡ καθολικὴ δὲ ἐκκλησία πρὸς τῶν πιστῶν οἰκουμένη, μετ' αὐτῶν τῶν οἰκούντων αὐτοῦ ἐσιν, φρονούντων τὲ καὶ βιούντων ἐκκλησιαστικῶς· ἢ τις ἀμετακίνητον ἔχει τὴν ἔδραν, ὅταν τῆς τῶν πειρασμῶν ἀλμυρίδος καὶ τρικυμίας προσβαλόντων, ἄσειστος ἐπιμείνη τῇ πόσει· ταύτην δὲ καὶ ἐπὶ ποταμῶν ἡτοίμασεν εὐτρεπῇ ποιήσας διὰ τῆς θείας νομοθεσίας πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀφ' οὗ καθάπερ ἐκ πηγῆς τὰ ποικίλα χαρίσματα ρέουσιν ποταμοὶ ὕδατος ζωῆς.

B. f. 77. b.

Διδύμου καὶ Εὐσεβίου· Ἡ καὶ ὁρος κυρίου τὸ τελικὸν ἀγαθόν, καὶ τὸν θεὸν λόγον· σπάνιος γὰρ ὁ πρὸς τὴν ἀκράρειαν αὐτοῦ διὰ προκοπῆς ἀναβῆναι δυνάμενος.—Διδύμου καὶ Ὁριγένους· Ὁ γὰρ τελειωθείς μηκέτι περαιτέρω χωρεῖν οἶός τε ὢν, ἵσταται βέβαιος, καὶ χρηματίζων ἅγιος τόπος Θεοῦ. ὀπίσω γὰρ κυρίου πορευόμενος ἀναβαίνει, τῶν μὲν ὀπισθεν ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐκτεινόμενος, τέλος ἔχων τὸ στήναι μετὰ Θεοῦ ἐν τόπῳ ἁγίῳ αὐτοῦ, ἐφ' ὃν δεῖ ἀναβῆναι καὶ σῆναι τὸν εὐαγγελιζόμενον τὴν Σιών. πρὸς ὃν ἐφθασκότες τῷ Μωϋσῇ φησὶν ὁ Θεός· σὺ δὲ αὐτοῦ στήθι μετ' ἐμοῦ· ἀλλὰ καὶ ἔστησεν ἐπὶ πέτραν τοὺς πόδας μου· ὡς ἐφ' ἕτερον ἁγίασμα φασὶν ὁ προφήτης· ἐπεὶ πέτρα ἦν ὁ Χριστός.

B. f. 77.

Ἀλλὰ τίς ὁ τῶν ἐπαγγελιῶν τούτων τευξόμενος; οὗτος οὐκ ἔλαβεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· τάχα δὲ καὶ λαβὼν τις ψυχὴν λογικὴν, δεκτικὴν ἀρετῶν καὶ ἐπιστημῶν, καὶ μὴ δεξιόμενος ταῦτα τὰ ὧν ἐστὶν δεκτικὸς, ἀλλ' ἀπάτη τοῦ βίου καὶ μερίμνη βιωτικῇ καταξανθεὶς ἡδοναῖς καὶ πάθεσιν, ἐπὶ ματαίῳ τὴν ψυχὴν

εἴληφεν· ὁ δ' ἐναντίως τούτῳ διακείμενος, οὐκ ἐπὶ ματαίῳ αὐτὴν ἔλαβεν· καὶ ὅλος ματαιιότης ματαιιοτήτων ὁ τῶν πολλῶν βίος ἐστίν.

Ἐπεὶ μὴ περὶ ἐνὸς τινος ἀναβαίνοντος εἰς τὸ ὕψος τοῦ κυρίου, καὶ ἵσταμένου εἰς τόπον ἅγιον αὐτοῦ ἐρώτησις γέγονεν, εὐδὲ ἀποκρίσις περὶ ἐνός, ἀλλὰ περὶ παντός ἀσώου χερσὶν καὶ καρδίᾳ τῇ καρδίᾳ· διὸ καὶ ἐπιφέρει τὸ, αὕτη ἡ γενεὰ ζητούντων τὸν κύριον, ἀντὶ τοῦ πάντες οἱ τοιοῦτοι, καὶ τὴν ἐκ τῶν προειρημένων ἀρετῶν ἐσχηκότες, γενεὰ ζητούντες εἰσι, τὸν κύριον ζητοῦντες δὲ, ἐπὶ τῷ εὐρεῖν τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ, ὃν θεωρῆσαι θέλουσιν, ἵνα βελτιωθέντες ἐκ τῆς κατανοήσεως καὶ ἐκλάμψεως αὐτοῦ εἴπωσιν· ἐσημείωθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου κύριε.

v. 3.
A. f. 128.

Προτρέχοντες θεῖοι ἄγγελοι προσεφώνουν τοῖς ἐφεστηκόσιν ταῖς εὐρανίαις πύλαις· ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν τὰς ὑμετέρας καὶ φύλακες ἐς· ὡς γὰρ κατιῶν κλίνας εὐρανὸν καὶ οὐκ ἀνείξας κατήλθεν, οὕτως ἀναληφθεὶς οὐκ ἀνείχσεισιν πυλῶν εἰσῆλθεν, ἀλλὰ αἰερούντων· εἴτα ἐπεὶ αὗται αἱ πύλαι καὶ λογικαὶ τυγχάνουσιν, καὶ πρὸς αὐτάς οἱ ἄγγελοι φασίν· ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι· αὗται δὲ αἱ πνευματικαὶ πύλαι, οὐ πρόσκαιροι, ἐπὶ μὴ σωματικαὶ ἀλλ' αἰώνιοι διὰ τὸ ἄϋλον καὶ ἀκήρατον· πλήν φάσκοντες ἀρθῆναι καὶ ἐπαρθῆναι τὰς πύλας, οὐχ' ἓνα τῶν ἐπιδοξῶν εἰσελεύσεσθαι, ἀλλὰ τὸν βασιλέα τῆς δόξης φασίν· βασιλεὺς δὲ δόξης ὁ σωτὴρ, πρὸς ἄρχειν πάντων τῶν ἐπιδοξῶν· κατὰ Θεὸν εἴρηται καὶ ὡς τὴν παρὰ πάντων κομιζόμενος δόξαν καὶ τὴν ἀληθεῖα καὶ μόνιμον ἔχων βασιλείαν· ταύτην δὲ παρέχων τοῖς ἀξίοις· καὶ κύριος αὐτῆς εἴρηται, κατὰ τὸ· εἰ γὰρ ἐγνώσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν· ἀλλ' ἐπεὶ μὴ μόνος ὁ Θεὸς λόγος ἀνῆλθεν, ἀλλ' ἐπιφερόμενος ἦν ἀνείληφεν σάρκα ἐψυχομένην ψυχῇ νοερᾷ, ξενιζόμενοι αἱ ἄνω δυνάμεις ἐπυνθάνοντο τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης· σάρκα γὰρ περιεκείμενον τὸν λεχθέντα βασιλέα τῆς δόξης ἰδοῦσαι, ἐθαύμαζον.

v. 7.
A. f. 128. b.
B. f. 78.

Πάλιν δὲ οἱ προτρέχοντες· «κύριος ἔλεγον κρα-

A. f. 129.

v. 8. ταιὸς καὶ δυνατός. » Ἀντίκρυς τοῦτο βιώντες, ὃν ἴστε παμβασιλέα καὶ τῶν ὅλων δεσπότην κραταῖον καὶ δυνατόν, οὗτός ἐστιν σῶμα περικείμενος, ἀριστεύσας κατὰ τῶν ἀφ' ἡμῶν πεσόντων, καὶ τυραννικὴν ἔξιν ἀναλαβόντων· κύριος ὢν δυνατός ἐν πολέμῳ ὀφθαίς τῇ πάντας καταλελυμέναι, ἀντιδοξῆσαι καὶ ἀντίστασθαι θελήσαντας· ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἄρχοντες μετὰ καὶ τῶν αἰωνίων πυλῶν αὐτῶν, οὐκ ἠρέσθησαν τὸ προσταχθεὶν μόνον παιῆσαι, ἀλλὰ καὶ ταῖς ὑπερέτῃ δυνάμεσιν ἐπιστατούσαις, καὶ αὐταῖς ταῖς πύλαις τῶν ἀνωτέρων εὐρανῶν· ἅπερ ἤκουσαν, ἀνήγγειλαν, κηρύττουσαι τὸ ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ πυθομέναις πάλιν αὐταῖς ἀπεκρίναντο ἣν ἔσχον καὶ αὐταὶ ἀπόκρισιν.

v. 13.
B. f. 78. b.

Κύριος τῶν δυνάμεων εἰποῦσαι· αὐτός ἐστιν » ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. » Δυνάμεων δὲ κύριον αὐτὸν εἶπον, ὡς ἄρχοντα στρατοπέδων· Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ τὰ Ἑβραϊκῶν ἡμεμβωκότες φασίν, τὴν σαβαώθ φωνὴν ἐν τῇ ἑβραϊκῇ κειμένην εἰς ἐλλάδα φωνὴν οἱ ἑβδομήκοντα μεταλαμβάνοντες, ὅτε μὲν τὸ κύριος τῶν δυνάμεων, ὅτε δὲ κύριος στρατῶν· ὅτε δὲ τὸ παντοκράτωρ ἔταξαν λέγουσι γούν καὶ ἐν τῇ τόπῃ τούτῃ κειμένου τοῦ σαβαώθ, μετάληψις εἰς τὸ κύριος τῶν δυνάμεων γέγενεν· εἰ δὲ τὸ σαβαώθ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος εἴρηται, ἐρμηνεύεται δὲ καὶ εἰς τὸ παντοκράτωρ, εἰκότως ἢ παντοκράτωρ φωνή, τοῦ σωτῆρος κατηχησθῆναι· εἰ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ γέγενεν, καὶ αὐτός ἐστιν πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῇ συνέστηκεν, κρατεῖ δὲ προσηκτικῶς τῶν δι' αὐτοῦ πάντων γεγεννημένων, καὶ πρὸ πάντων ἔστιν τῶν ἐν αὐτῇ συστάντων, ἀκλούδως παντοκράτωρ λέγεται· αὐτοῦ γούν ἐστι πρόσωπον λέγον ἐν Ζαχαρίᾳ· οὕτως λέγει κύριος παντοκράτωρ· ὅπισω δόξης ἀπέστειλέν με· καὶ γνώσῃ, » ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἀπέστειλέν με πρὸς » σε· » παντοκράτωρ γὰρ ὑπὸ παντοκράτορος ἀποστελλόμενος, ὁ υἱός ἐστιν ὑπὸ τοῦ πατρὸς πεμπόμενος· ἀριθμηλότατα δὲ ἐν τῇ Ἰωάννου ἀπο-

καλύψει, παντοκράτωρ ὁ σωτὴρ λέγεται. « τὰδε » γὰρ λέγει κύριος ὁ μάρτυς ὁ πιστός καὶ ἀληθινός, ὁ ἦν, καὶ ὁ ὢν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, κύριος ὁ θεὸς παντοκράτωρ· » ἀναμφισβήτητος γὰρ ταῦτα περὶ τοῦ υἱοῦ εἴρηται 1).

PSALMUS XXIV.

Ὁ δὲ ἐπ' ἄλλῳ τινὶ παρὰ τὸν θεὸν πεποιθώς, εἶον ἐπὶ πλούτῳ, καταγελασθήσεται ὅπερ οὐ πείσεται, πεποιθώς ἐπὶ σοί· ἐχθροὶ δὲ ὁ διάβολος μετὰ δαιμόνων καὶ τῶν ἀσεβούντων ἀνθρώπων· ἴσως δὲ καὶ προσῆ τοῦ σωτῆρος τὴν ἐνανθρωπήσιν, μεθ' ἣν ὁ τῶν ἐχθρῶν πέπαυται γέλως.

v. 2.
B. f. 79.

Λέγει δ' ἂν ὁδοὺς καὶ τὰς ἐντολάς, ὧν ἄξιοι v. 1.
καὶ τὰς τρίβους μαθεῖν, ἃς οἱ προσδεύσαντες ἔτριψαν· ἵνα τοῖς ἵχνεσιν ἀκολουθῶν ἐκείνων, ἀπλανῇ πενήσῃται τὴν πορείαν· ὡς οὐκ ἀρκούντος δὲ πρὸς σωτηρίαν τοῦ πρακτικοῦ προλαβεῖν ἱκετεύει καὶ τῆς ἀληθείας τὴν θεωρίαν.

Πᾶσαι αἱ πρὸς κύριον φέρουσαι ὁδοὶ, ἡ ἃς αὐτὸς βαδίζει τὸν εἰρημένον τρόπον, κατ' ἀλήθειαν κατορθύνονται, καὶ σὺν χρηστότητι γινόμεναι, ἔλεος εἰσὶν καὶ ἀλήθεια· δεῖ γὰρ ἐλεσθῆναι πρότερον, ἵνα τις ἐπιβῇ αὐταῖς, καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ τοῦ ὁδεύειν ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν φθάσῃ· οὐ πᾶσιν δὲ ἔλεος καὶ ἀλήθεια θεωρεῖται αἱ ὁδοὶ τοῦ κυρίου, ἀλλὰ τοῖς ἐκζητεῦσι τὴν διαθήκην αὐτοῦ καὶ τὰ μαρτύρια αὐτοῦ· ὁ γὰρ ἐκτός ὢν τῆς διαθήκης καὶ τῶν μαρτυρίων, ἄπειρός ἐστιν τῆς χρηστότητος καὶ τοῦ κάλλους τῶν κυριακῶν ὁδῶν· ἐκζητητέον οὖν τὴν διαθήκην ἣν διέθετο ὁ θεὸς τοῖς πατέρασιν, ἐξάγων αὐτοὺς ἐκ τῆς πνευματικῆς Αἰγύπτου, τουτέστι τῆς πολυθείου πλάνης· ἐκζητήσαντες γὰρ καὶ ἐρευνήσαντες αὐτήν, εἰσόμεθα καὶ τὴν καινὴν διαθήκην ἣν ἐβεβαίωσεν Ἰησοῦς τῷ αἵματι τῇ ιδίῳ· πᾶσα γὰρ διαθήκη ἀνίσχυρος, μὴ δυνάτου ἐσχηκός τοῦ διατιθεμένου, ἢ φησιν ὁ ἀπόστολος· διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκρῷς βεβαία, ἐπεὶ

v. 10.
A. f. 141.

1) Praeter citatum a nobis in praecedente pagina fragmentum corderianum Didymi, aliud erat, ad hunc psalmum pertinens, apud eundem Corderium p. 430; quod quia a nostris codicibus aberat, omisimus. Hoc enim deinceps institutum tenebimus, ut Didymum ex codicibus tantum vaticanis sumamus, suis peculiaribus Corderio relictis. Interim quippe nos brevitati studentes, Didymum undique colligendum augendumque futuris editoribus permittemus.

μήποτε ἰσχύει ὅσον ζῇ ὁ διατιθέμενος· διὸ πλη-
ρῶσαι τὴν ἑαυτοῦ διαθήκην ὁ Ἰησοῦς βυλόμε-
μενος, θάνατον ἀνεδέξατο· ἐκζητέον δὲ ἐν τῇ
διαθήκῃ καὶ τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, τοὺς με-
μαρτυρηκότας καὶ ἐμπνευσθέντας ὑπ' αὐτοῦ λό-
γους.

v. 11.
A. f. 131. b.

Ἐνεκα τῆς σῆς προσηγορίας, ὦ δέσποτα, ἐγὼ
ὁ σὸς οἰκέτης ἐκζητήσω τὴν διαθήκην σου, ἐλευ-
θερίαν ἐξ αὐτῆς προσδοκῶν ἢ κληρονομίαν, ἣν
ὡς υἱὸς γενομένην ὤρισας· ἀλλὰ καὶ ἰλάσθητι τῇ
ἁμαρτίᾳ μου, οὐ τῇ ἐτι ἐνεργουμένη, ἀλλὰ παυ-
σαμένη· πολλὴ γάρ ἐστιν, οὐ κατὰ ποσότητα,
ἀλλὰ κατὰ σύγκρισιν τῆς προσεῖναι ὀφειλεύσης
καθαρότητος.

v. 12.
A. f. 132. b.
B. f. 80.

Ἡ ψυχὴ τοῦ εὐλαβοῦς, τῶν ἀγαθῶν περαι-
τέρω μὴ γινομένη, ἐν αὐτοῖς αὐλίζεται, ἐνερ-
γοῦσα αὐτὰ ἀεὶ· διὸ καὶ καθόλου τεύξεται τὸ
σπέρμα ἔχειν κληρονομοῦν τὸν γῆν, οὐ τὴν ὑπὸ
πόδας, ἀλλὰ τὴν τῶν πρῶτων.

v. 16.
A. f. 132. b.
B. f. 80.

Μονογενὴ ἑαυτὸν φάσκει, κατὰ τὸν λέγοντα·
ἐγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχὴν
μου· διὸ καὶ πτωχὸς εἰμι, οὐκ ἔχων τὴν ἐκ τῶν
ὁμοζήλων ἀρωγὴν· ἴστέον δὲ ὅτι τὸ μονογενὲς
ἐρεῖ· οὐ ταυτὸν ὃν τῷ μονογενεῖ υἱός· ὅπου γὰρ
πρόσκειται τῷ μονογενεῖ υἱός, ἢ παρὰ πατρός
μονογενὲς λέγεται τὸ μόνον ἐξ ἐκείνου τυγ-
χάνον· Ὡλίψεις δὲ τῆς καρδίας νοήσεις, καὶ
τοὺς διοχλοῦντας ἐναντίους λογισμούς· ἀναγκαῖαι
δὲ περιστάσεις, τῆς προθέσεως ἐκπεσεῖν βια-
ζόμεναι.

v. 21.
B. f. 133. b.
B. f. 80. b.

Ἀκάκους λέγει ἢ τοὺς στερομένους κακίας, ἢ
τοὺς ἀπλευστέρους· εὐθεῖς δὲ τοὺς κατορθώσαν-
τας τὴν τελειάν ἀρετὴν· εὐτοὶ οὖν ἐκολλῶντό μοι
δι' ὁμοφροσύνην, ὅτι ὑπέμεινά σε κύριε· τάχα δὲ
καὶ ἀκάκους λέγει τοὺς ἐξ ἀνθρώπων σπουδαίους·
εὐθεῖς δὲ τοὺς θείους ἀγγέλους κολλωμένους αὐ-
τῷ, τῷ καὶ θείας δυνάμεις· γίνεσθαι περὶ τὸν
σπουδαῖον.

PSALMUS XXV.

v. 2.
A. f. 131.
B. f. 80. b.
C. f. 80.

Οὐδεὶς ἁμαρτάνων κριθῆναι βούλεται ἐφ' οἷς
πεσέεικον, καὶ μάλιστα πρὸς τοῦ τὰ κρυπτὰ

ἐρῶντος· ὁ δὲ ἐν κακίᾳ πορευθεὶς, τευτέστιν
προκόψας, ἀξιοῖ τούτου τυχεῖν· εἶδεν γὰρ μι-
σθῶν ἢ κληρονομίας τευζόμενος· ἢ ἀκακίαν κα-
λεῖ τὸ μὴ μετασχεῖν τῆς φαυλότητος καὶ τῆς
κακίας τῶν ἰδίων καὶ τῆς ἀπονοίας τῶν ἄλλο-
φύλων καὶ ἐπὶ τῷ κυρίῳ ἐλπίζων, οὐ μὴ ἀσθε-
νήσω ὅσον περιέχομαι τῆς πρὸς Θεὸν ἐλπίδος,
ὑπ' αὐτῆς ἐνδυναμούμενος οὐκ ἀσθενήσω. Φέρε-
ται γραφὴ λέγουσα, οὐ μὴ σαλευθῶ καὶ διὰ
ταύτης οὖν δηλεῦται· ἐπεὶ ἡ ἐλπίς ἢ πρὸς Θεὸν
ἔδραν μοι βεβαίαν καὶ ἀμετακίνητον παρέχει,
ἐλπίζων ἐπὶ τῷ κυρίῳ οὐ μὴ σαλευθῶ. Οὐκ ἂν
ἠξίωσα παθεῖν τὰ προειρημένα ἐπίπονα, εἰ μὴ
κατανευθήκειν τὸν ἑλῆν σου συμμαχοῦμένον μοι
εἰς τὸ ἐνεργεῖν αὐτά.

Τὰς πρακτικὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις, χεῖρας
τροπικῶς καλουμένας, ἐν ἀσθύνει νίπτεται τις,
οὐδὲν φαῦλον ἀλλ' εἴ τι σπουδαῖον ἐνεργῶν ἐν
αὐταῖς· τάχα δὲ καὶ ὁ μολύνων αὐτάς, ἀνθ'
ὑδατος χράμενος τῇ ἀγαθοεργίᾳ.

v. 6.
B. f. 81.

Ὁ τὸν κύριον ἐξ ὅλης ψυχῆς ἀγαπῶν, καὶ
τὰ τοῦ Θεοῦ πάντα, ὧν ἦν καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ
οἴκου αὐτοῦ τυγχάνει, ἀγαπᾷ· εὐπρέπεια δὲ τοῦ
οἴκου τοῦ Θεοῦ, ἢ τῶν δογμάτων ἀλήθεια, καὶ
ἡ διαταγὴ τῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας οἴκου νοου-
μένης. πρὸς ταῦτα δὲ, καὶ τὸ σκῆνωμα τῆς
δόξης τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ ἀγαπᾷ φησί· καὶ τά-
χα μὲν ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἦν Μωϋσῆς κατε-
σκεύασεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τὸ σκῆνωμα τῆς δό-
ξης τοῦ Θεοῦ ἐστίν· σύμβολον δὲ προκοπῆς τούτου·
ὃν δὲ ὠκοδόμησεν Σολομὼν μετὰ τὴν οἰδοιποιρίαν
εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, οἶκός ἐστιν, οὗ τὴν εὐπρέ-
πειαν ἀγαπᾷ, τελειότητος τύπον φέρων· εὐχεται
δὲ μὴ ὡσαύτως τοῖς ἀσεβέσι διατεθεῖναι, ἵνα
μὴ συναπόληται αὐτοῖς ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· εὐσεβῇ
γάρ τις γνώμην ἔχων, οὐ πείσεται τούτο· πα-
ρακαλεῖ δὲ μηδὲ φονικὸς γενέσθαι, ὅπως ἡ ζωὴ
αὐτοῦ ἀνδράσις αἱμάτων μὴ συναπόληται.

Εἰς τὸ λυτρωσαί με καὶ ἐλέησόν με· εἰ καὶ
τὰ κάλλιστα συνειδὼς αὐτῷ τὰ προειρημένα εἴ-
πεν· εὐλαβοῦμενος μὴ οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωται,
λανθανόντων πολλάκις τῶν ἐν κρυπτῷ ἁμαρτη-
μάτων, λυτρωθῆναι καὶ ἐλεηθῆναι ἀξιοῖ.

v. 11.
A. f. 137.
B. f. 81. b.

PSALMUS XXXVI.

V. 1.
A. f. 138.
B. f. 81. D.

Θεοδωρήτου καὶ Διδύμου. Ἐν τισιν ἐπιγέγραπται ψαλμὸς τοῦ Δαυὶδ πρὸ τοῦ χρισθῆναι· ταύτην ἐν τῷ ἑξαπλῷ 1) τὴν ἐπιγραφὴν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν, ἀλλ' ἐν ἐνίαις ἀντιγράφοις· ἐντεῦθεν δὲ ὁμως τινὲς ἔλαβον ἀφορμὴν τοῦ πάσας τὰς ἐπιγραφὰς ὡς οὐκ ἀληθεῖς ἐκβαλεῖν· πῶς γάρ φησιν οἶόν τε ἦν μηδέπω χρισθέντα τὸν Δαυὶδ, μηδὲ τοῦ παναγίου πνεύματος τὴν χάριν δεξάμενον, προφητικούς γράφαι ψαλμούς; ἄλλως τε καὶ νέος ἦν τῆνικαῦτα, πρόβατα παιμαίνων, οὐ βασιλείαν ἰσθύνων, οὐδὲ ὑπὸ τινων διωκόμενος δυσμενῶν· ἔδει δὲ αὐτοὺς συνιδεῖν, ὡς δὲ λέγει χρισθῆναι τὸν Δαυὶδ ἢ τῶν βασιλέων ἱστορία, μᾶλλον δὲ τρίς· πρῶτον μὲν ἐν τῇ Βηθλεὲμ ὑπὸ Σαμουὴλ τοῦ προφήτου· δεύτερον δὲ ἐν Χεβρων ὑπὸ τῆς τοῦ Ἰοὺδα φυλῆς μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Σαουλ· τὸ δὲ τρίτον ὑπὸ πασῶν φυλῶν μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Μεμφιβοσθέ· τὸν τοίνυν ψαλμὸν τοῦτον εἴρηκεν πρὶν τὴν δευτέραν δεξασθαι χειροτονίαν, καὶ προφανῶς ἐγχειρισθῆναι τὴν τῶν πραγμάτων οἰκονομίαν· ἔτι τοίνυν διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σαουλ, τεύταις ἐχρήσατο ταῖς λέξεσι, ἥτινα πρὸς Ἀχιμέλεχ εἰσῆλθεν τὸν ἱερέα, καὶ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ σκηνῇ προσευξάμενος, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἀρίστων ἄρτων εὐλογίαν λαβὼν, διέφυγεν τοῦ πολεμοῦντος τὰς χεῖρας· τούτο δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ψαλμῷ λέγει, ὅτι ἐκρυφέν με ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ, ἐν ἡμέρᾳ κακῶν μου· τότε δὲ καὶ Δωὶκ ὁ ἰδορυαῖος τὰς βασιλικὰς ἡμιόνας νέμων ἐκεῖ, τοῦ Δαυὶδ τὴν φυγὴν τῷ Σαουλ κατεμήνυσεν· διόπερ καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ λέγει, ὅτι ἐπανεστήσαναι μοι μάρτυρες ἄδικοι.

V. 1.
A. f. 138. B.
B. f. 82.

Σωτήρ ἡμῶν ὁ Θεὸς ἐστίν, ρυόμενος ἡμᾶς ἐξ ἁμαρτιῶν καὶ τοῦ θανάτου· φωτισμὸς δὲ, λύων τὴν ἀχλὺν τῆς κακίας καὶ τῆς ἀγνοίας, καὶ ἐναυγάων τῷ φωτὶ τῆς ἀγνώσεως· οὕτως οὖν ἐνωθεὶς καὶ πεφωτισμένος ὑπὸ τοῦ κυρίου, τίνα φεβηθήσεται; οὐδεὶς γὰρ αἰὼς τοῦ ἐστίν βλάψαι τὸν ἀγαθῶν ταισούτων καὶ ἀσφαλείας τετυχηκότα.

Ῥηθεῖν ταῦτα καὶ περὶ αἰσθητῶν ἐχθρῶν,

1) Rursus hexaplorum mentio apud Didymum.

καὶ περὶ φάλαγγος ἀοράτων πολεμίων· ἐὰν γάρ φησι ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ τῇ μὴ φοβουμένῃ αὐτοὺς καρδίᾳ μου ἐλπίζω, ὑπέρμαχον Θεὸν ἔχειν παρρησίας.

Αἰτεῖ τὴν ἐκκλησίαν οἰκεῖν διὰ τοῦ φρονεῖν τὰ ἐκκλησιαστικά· πάσας τὰς ἡμέρας τῆς πεφωτισμένης αὐτοῦ ζωῆς· ἐπὶ γῆς δὲ φησὶ τυγχάνων, εἰ καὶ πολλῶν δεῖ μοι τῶν ἀγαθῶν, μίαν αἴτησιν τίως αὐτῷ· ἀδρόως γὰρ ἐν πᾶσιν οὐχ οἶόν τε γενέσθαι ταῖς ἀγαθαῖς, μὴ ποτε δὲ λείπει τὸ μεγάλην ἢ ἐξαίρετον.

V. 4.
B. f. 82.

Καὶ ἄλλως δὲ πολλάκις εἴρηται, τὴν μὲν σκηνὴν δηλοῦν προκοπὴν, τὸν οἶκον δὲ τελειότητα· οὐδεὶς οὖν ἐνεστηκυῖας αὐτῷ τῆς τῶν κακῶν ἡμέρας, ἐν οἷῳ εἶναι δύναται τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ σκιᾷ κρύπτεται τῷ τὴν προκοπὴν σκεπάσειν τὸν κακίας ἀπαλλακτόμενον· τὰ μὲν ἐς προφανη, τα δὲ μυστικά· οὐκ ἐν ταῖς ἐπιπολαίαις οὖν ὁ Θεὸς τὸν προκόπτοντα σκέπει· αὐτοῦ δὲ εἴσω σκηνὴν, ἐπὶ μὴ πᾶσα εἰς Θεὸν προκοπὴ· διεδέξατο δὲ τὴν προκοπὴν ἢ πέτρα τῆς τελειότητος· κατέλιπεν δὲ τῇ μὲν προκοπῇ τὸ ἐκρυψε, τῇ δὲ τελειότητι τὸ ὕψισεν· λέγει· ὃ ἂν σκηνὴν καὶ τὴν διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἀγωγὴν, ἧς ἐν τῷ κρύπτειν τὸν παιδευόμενον ὁ Θεὸς ὕψων αὐτὸν ἐν τῇ πέτρᾳ Χριστῷ.

V. 5.
B. f. 82. D.
C. f. 82. D.

Ἐπιστάμενος ὁ ταῦτα λέγων εὐχαῖς δικαίων ἐπακούοντα τὸν Θεόν, ἀπὸ τῆς αὐτῆς διαθέσεως ταῖς δικαίαις κεκραγῶς, εἰσακουσθήσεσθαι ἀξιῶ. Οὐδεὶς γὰρ ἀξίως εἰσακουσθῆναι παρὰ Θεοῦ μὴ ἐλεούμενος· ταῦτα δὲ, φησὶν, οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς εἶπον χειλέων ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς καρδίας· ταιαύτης γὰρ εἰσακούει φωνῆς ὁ Θεός.

V. 7.
A. f. 141.
B. f. 83.

Νομοθέτησόν με, ἵνα ταιούτων νόμον παρὰ σοῦ λαβὼν, ὁδεύσω τὸν εἰπόντα, ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός· καὶ ὁδηγήσόν με τῇ εὐθείᾳ καὶ ἀκαμπεὶ ὁδῷ σου, ἕνεκα τῶν ἐπικειμένων ἐχθρῶν σκάνδαλα ἐχόμενα τρίβου τιζέντων μοι· ἔτι μὴν τῆς ἀρετῆς μεσότητος οὔσης, ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως τοῦ τηρεῖν τὸ σύμμετρον· σὺ δέσποτα ὁδήγησόν, φέρων με εἰς τὸ τέλος αὐτῆς, ἕνεκα τῶν ἐχθρῶν μου, τῶν ἐνεργούντων τὴν κακίαν

B. f. 83. D.

V. 11.

V. 3.
A. f. 138. B.
B. f. 82.

καθ' ὑπερβολὴν ἐνεργεῖντες, παρὰ θυραν ιστάμενοι τῆς ἀρετῆς, δι' ἀπάτης λαμβάνουσιν τοὺς μὴ ἐφιστάνοντας τῇ διαφορᾷ, μεσότητος καὶ ὑπερβολῆς· εἰ δὲ καὶ εὐθείαν ὁδὸν τὴν τῶν ἀληθῶν δογμάτων πορεύαν λέγοις, ἴσθι ὅτι μὴ ὁδηγῶντος θεοῦ, οἱ τὰ παρακείμενα ψευδῇ δόγματα τῆς ἀληθείας ἄγοντες ἄρχοντες τούτου τοῦ αἰῶνος, ἐχθροὶ εἰσιν· ὧν ἕνεκα, ὅπως μὴ ἐκπέσωμεν εἰς τὴν ἀπάτην αὐτῶν, παρακαλοῦμεν ὁδηγηθῆναι ὑπὸ κυρίου τὴν εὐθείαν ὁδόν·

V. 12.
A. f. 142. b.
B. f. 83.

Ἐπεὶ εἰλόμην ὁδεύειν τὴν εὐθείαν ὁδόν, πάντες οἱ πονηροὶ θλίβειν με προτέθινται· σὺ δὲ κύριε κηδόμενός μου, μὴ παραδῶς με εἰς ψυχᾶς αὐτῶν· ἥτοι εὐχόμενος μὴ παραδοθῆναι αὐτοῖς, ἢ μὴ συναριθμηθῆται ταῖς ψυχαῖς αἷς εἶχον οἱ θλίβοντες, αὐτὸ τοῦτο μάρτυρες ἀδικοὶ εἶναι ἐλόμην· ἀλλ' ἡ ἀδικία ἥ ἑαυτοὺς προσφκείωσαν, ἀσύστατος καὶ ἀβέβαιος οὖσα, ἐψεύσατο ἑαυτῇ· οὐχ οἷα γὰρ εἶναι ἐπαγγέλλεται τοιαύτη εὐρέσθαι· ἢ γὰρ ἐψεύσατο φωνή, οὐκ ἀεὶ τὸ ἐναντίον τῇ ἀληθείᾳ σημαίνει· ὡς ἐν τῇ παρεφθιγῇ ἄλῳν καὶ οἶνος ἐψεύσατο αὐτοῦς· ἀντὶ τοῦ, οὐχ ὡς ἐπαγγέλλετο κατ' ἔτος ἢ ἄλῳν καὶ οἶνος εὐρεθέντα.

v. 13.

Γῇ ζώντων ἐκλήθη ἡ ἐν ἐπαγγελίαις γῇ, κατὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν· ἐπεὶ οὐδεὶς ἐν αὐτῇ μετέχει τοῦ ἐπομένου τῇ ἁμαρτίᾳ θανάτου· αὕτη δὲ ἡ γῇ ἐν τοῖς μὴ βλεπομένοις καὶ αἰωνίοις ἱδρυται, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐστὶν τὰ ἀληθῶς· καὶ κυρίως τοῦ θεοῦ . . . τοιοῦτόν ἐστιν· πιστεύω ζωῆς αἰώνου μετασχεῖν, ἵνα κατ' αὐτὴν ζωὴν μετακισθῶ εἰς τὴν τῶν ζώντων γῇ, ὥστε ἰδεῖν τὰ ἐπ' αὐτῆς τοῦ κυρίου ἀγαθὰ, τὰ κατὰ τῆς ἐπαγγελίας ἀποκείμενα τοῖς ὁσίως βεβιωκόσιν· εὖ δὲ εἰπεῖν καὶ τὸ ἰδεῖν καὶ μὴ φαγεῖν καὶ ἄψασθαι, ἢ ἕτερόν τι· τὸ γὰρ ὅλον ἐν τῷ θεωρεῖσθαι τὰ δεῖα ἀγαθὰ παρέχει τὴν ὠφέλειαν.

A. f. 143. b.

V. 14.
C. f. 54.

Ἐν ἀνδρείᾳ, φησὶ, ψυχῆς καὶ ἀκρατεῖα σώματος ἀνδρίζου· πρὸς ἐχθρούς γὰρ ἰσχυροὺς καὶ ἀσάρκους μαχόμεθα· ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ὑπομονῆς νίκην ὁμοῦ καὶ τὰ παρὰ θεοῦ ἐπαγγελμένα ἀγαθὰ κερδαίνουμεν.

Σημαίνει δὲ τὸ ὄνομα τοῦ λάκκου καὶ τὸν τόπον τὸν φυλάττεντα τοὺς κατακρίτους.

V. 1.
A. f. 144. b.
B. f. 84.

Ἐπεὶ οὖν πολλῶν ἐνδεῆς ὢν, ἔγνω πρὸς σου ταῦτα ἀναπληροῦσθαι δύνασθαι, πρὸς σέ βοῶν ἀξιῶ, εἰσακούσαί σε τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου, ἐν τῷ θέεσθαι· εὐ πρὸς ἄλλον τινα ἢ σέ· οὐδὲ γὰρ ἄλλως ἀναπληρῶσαι δύναται τὰ ὧν ἐλλειπῆς εἰμι. — Ὁ ναὸς δὲ τοῦ θεοῦ, δόξα ἐστὶν τοῦ θεοῦ· ναὸς δὲ θεοῦ εἴη ἂν καὶ ὁ ὑπερκυράνιος χώρος, καὶ αἱ ἐν αὐτῷ δυνάμεις χωροῦσαι παρυσίαν θεοῦ, κατὰ τὸ ἐφικτόν· εἴη δὲ καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, ὁ φάσκων· ὁ πατὴρ μένων ἐν ἐμοὶ, ποιῇ τὰ ἔργα.

V. 2.
A. f. 145.

B. f. 84.

Εὐχεται οὖν λέγων· ἐπεὶ πάντως τῷ ἀδικεῖντι ἀπώλεια ἔπεται, δικαιοσύνην παρέχων μοι, ἐάσης με ἐν ἀδικίᾳ γενέσθαι, ὅπως μὴ ἀπώλωμαι μετὰ τῶν ἐργαζομένων αὐτήν.

V. 3.
A. f. 145. 1v.
B. f. 84.

Ὁ διδρακτικὸς ἐπιστημονικῶς τοῖς πράγμασιν προσερχόμενος, ὡς βλαπτικά τὰ φαῦλα ἀποσρέφεται, αἰρούμενος τὰ ἀγαθὰ ὡφέλιμα ὄντα· ὁ δὲ φαῦλος· ἡδονῇ διελγόμενος, ἐργάζεται κακὰ, οὐχ ὁρῶν αὐτῶν τὸ βλαβερόν· ἐπεὶ οὖν λογικῶς οὐκ αἰσθάνεται τῶν βλαβερῶν, εὐχεται ὁ ἅγιος ἀποτίσαι τῷ φαύλῳ κατὰ τὰ ἔργα ἐπίπονα, ὅπως καὶ διὰ τοὺς πόνους, ἀποστραφῇ τὰ κακὰ αἷτια κολάσεως αὐτῷ γεγεννημένα.

V. 4.
Ibid.

Ὡς πράττει ὁ ἄνθρωπος, τὰ μὲν αὐτοῦ ἔργα, τὰ δὲ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐστὶν· αὐτὸς γὰρ κατὰ διάθεσιν ἐργάζεται· αἱ δὲ ἐνεργητικαὶ δυνάμεις, χεῖρες αὐτοῦ καλούμεναι, ἐπιτελοῦσι τῶν ἁμαρτημάτων τὰ πρακτέα· ἀξιῶ οὖν καθ' ἕτερα ἀνταπόδοσιν γενέσθαι, ὅτι εὐ συνῆκαν εἰς τὰ ἔργα κυρίου καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ· τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ τὰ μὲν ὁρατά, τὰ δὲ ἀόρατα τυγχάνει· τοὺς γοῦν μὴ συνέντας τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἀνταπολαβεῖν βούλεται τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν· αὐτοὶ γὰρ πραιοιρετικῶς εἴλοντο τὸ μὴ συνέναι τὰ ἔργα· ὧ ἡκολούθησε τὸ τιμωρίαις αὐτοὺς ὑποπεσεῖν.

Ἐπὶ τῷ βοηθῇ καὶ ὑπερασπιστῇ κυρίῳ ἐλ-

V. 7.
A. f. 147.
B. f. 84. b.

πίσασα ἡ καρδία μου, ἐβηθηθήκη, ὡς μηδὲν ἐν αὐτῇ εἶναι ἐνθύμημα αἰσχροὺν ἢ δόγμα φαῦλον· βηθηθούμενης γὰρ καρδίας· ἐστὶν τὸ σύγκατα τίθεσθαι αἷς δεῖ, καὶ ἀνανεύειν πρὸς τὰ ἐναντία· οὕτω δὲ τῆς καρδίας μου βηθηθείσης, ἀνέθαλιν ἡ σὰρξ μου ἐν τῇ πράττειν αὐτά· τάχα δὲ καὶ ἡ ἐλπίζουσα καρδιά βηθηθείη ἀπολαμβάνουσα κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν ἀνατεῖλასαν τὴν σάρκα· παραπλήσιον τούτῳ τὸ, καὶ τὰ ὁστᾶ ἡμῶν ὡς βοτάνη ἀνατελεῖ· σπέρματος γὰρ λόγον τὸ νῦν ἡμῶν σῶμα ἔχει πρὸς τὸ ἐξ ἀναστάσεως· αὐτὸ γὰρ τοῦτο σπαρὲν ἐν φθορᾷ, ἀναθάλλει ἐν ἀφθαρσίᾳ σπειρόμενον· ὅθεν καὶ καὶ τῷ παραδείγματι τῷ σπειρομένῳ, εἰς τὰ περὶ ἀναστάσεως ἐχρήσατο Παῦλος.

Τῷ γὰρ τοῦ θεοῦ λαῷ τί ἕτερον ἔρυμα, πλην τοῦ κυρίου· πᾶς δὲ Χριστοῦ μετέχων, ὁμωνύμως καλεῖται Χριστός· ὧν οὖν σώζεται σωτηρίων, οὕτω Χριστὸς αὐτὸς ὑπερασπιστής ἐστιν· ἡ καὶ τοῦ ὄντως Χριστοῦ ὑπερασπιστῆς τῶν σωτηρίων ἐστὶ καθ' ἃ σώζει.

Σῶσιν τὸν λαόν σου τοῦτον, αὖ κραταίωμα τυγχάνεις, εὐλογῶν τὴν κληρονομίαν σου, οὐκ ἄλλην τοῦ λαοῦ σου οὕσαν· εὐλόγησιν δὲ αὐτὴν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν ταῖς ἐπουρανίαις, ἐπάρας καὶ μετεωρίσας δι' ἀρετῆς αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ ποιμαίνων αὐτοὺς εἰς πάντα τὸν αἰῶνα τοῦτον· ἐν γὰρ τῷ μέλλοντι ὑπερβάντες τὴν θρημμάτων κατάστασιν, παιδευτῇ καὶ διδασκάλῳ σοι χρήσονται.

PSALMUS XXVIII.

Ὁ προκείμενος ψαλμὸς, μέγιστα περιέχων μυστήρια, εἰκότως κατὰ τὸν εἰκοσὸν ὄγδον ἀριθμὸν τέτακται, ὄντα δυνάμει ἐβδομάδα· ἐὰν γοῦν συνθῇς τοὺς ἐξῆς ἀριθμοὺς ἀπὸ μονάδος ἕως ἐβδομάδος, εἰκοστὸς ὄγδος ἀπαρτίζεται· ὅθεν καὶ τρίγωνός ἐστιν, ἐκάστης αὐτοῦ πλευρᾶς συγκειμένης ἐξ ἐβδομάδος· ἐστὶν δὲ καὶ τέλειος ἀριθμός, δεύτερος μετὰ τὸν ἑκτον· τέλειον δὲ ἀριθμὸν φασὶν, τὸν ἐκ τῶν μερῶν ἑαυτοῦ συντιθέμενον, ὥστε μὴ ὑπερβάλλειν μηδὲ ἐλλείπειν

καὶ ὁ παρὼν οὖν ἀριθμὸς μέρη ἔχει ἡμισυ τέταρτον, ἑβδομον τεσσαρεσκαίδεκατον, εἰκοστὸν ὄγδον· ἅπερ συντεθέντα ἀπαρτίζει ἑαυτόν· ιδ'· ζ'. δ'. β'. α'.

Προστάττει ἥτοι ταῖς ἀγγέλοις, ἥτοι ταῖς τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας ἔχουσιν ἀνθρώποις ἐνεγκεῖν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τὰ πρὸς θεραπείαν.—Οἱ τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας λαβόντες, ἀλλὰ τε προστάττονται καὶ υἱοὺς κριῶν ἐνεγκεῖν· κριεὺς δὲ νοητέον τοὺς εὐτόνους κατὰ θεοσέβειαν βίον ἐπαυλομένους, δίχα τοῦ λογικῶς θεωρεῖν τὴν ἀλήθειαν· διὸ καὶ ἄρχειν εἰσὶν ἱκανοί· υἱοὶ δὲ κριῶν οἱ μιμήσει τῆς πολιτείας γεννηθέντες ὑπ' αὐτῶν. Δόξαν μὲν οὖν φέρουσιν οἱ τὸ προσήκον περὶ τριάδος δοξάζοντες· τίμην δὲ πάντες οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολάς· εἴπερ καὶ ὁ παραβαίνων τὸν νόμον διὰ τοῦ παραβαίνειν, τὸν θεὸν ἀτιμάζει. Ἐν αὐτῇ δὲ προσκυνεῖ ἀγία, ὁ κατὰ τὰ θεῶν δόγματα καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας τῷ λατρεύων.

Προχειρότερόν τις ἐπιβάλλων, ἐρεῖ τὸν Ἰωάννην βαπτίζοντα ἐν τῷ Ἰερδάνῃ ποταμῷ, φωνὴν εἶναι κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων.—Ἐτι μὴν εὐ-
τονον καὶ αὐστηρὸν βίον ἀναλαβὼν ὁ Ἰωάννης, διδεδούσιμον τὸν φλογμὸν τῶν ἡδονῶν τοῦ βίου ποιήσας, φωνὴ ἐστὶν κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός.

Ψυχὰς δηλοῦσιν ἂν ἔλαφαι, πνεύματι τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατούσας· καὶ πνεύματι διὰ χειλέων κατὰ μίμησιν θεοῦ ἀναιροῦντας τὸν ἀσεβῆ ὄφιν.—Ὅπως φανερά γίνονται τὰ ἐν αὐταῖς φωλεύοντα θηρία, ἅπερ ἀνείμονται ἔλαφοι· σύμφυτος γὰρ τόπος ξύλων ἀκάρεων ἐστὶν ὁ θρυμὸς, κοπτομένων ὑπὸ τῆς ἀξίνης τοῦ λόγου καὶ εἰς πῦρ βαλλομένων.—Ὅτε τὰ ἐπισκιάζοντα τῇ τῶν ἀνθρώπων προκοπῇ, περιαιρεθῇ, τότε πᾶς τίς τὴν πολυθεον πλάνην ἐάσας, ὁξάν ἐρεῖ ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ.

Ἡ δὲ καθίδρυσις τὸ ἄτρεπτον παρίσκει τοῦ θεοῦ διαστελλεῖ γοῦν αὐτὴν ταῖς δι' ἀλλοίωσιν ἀπολλυμένοις, φάσκων συγκαθήμενος τὸν αἰῶνα, καὶ ἡμεῖς ἀπολλύμενοι τῶν αἰῶνα· τὸ τοίνυν μό-
νιμον αὐτοῦ τῆς βασιλείας παρέστηκεν.

V. I.
A. f. 149. b.

B. f. 85. b.

V. 2.
A. f. 141.
B. f. 86. b.

V. 7.
A. f. 153. b.
B. f. 88.

V. 9.
B. f. 88. b.

V. 10.
B. f. 89.

V. 8.
B. f. 81. b.

V. 9.
A. f. 147. b.
B. f. 85.

V. I.
A. f. 148. b.

PSALMUS XXIX.

v. f. 99. b.

Ο ἄληθως Δαυὶδ, ὁ ἐκ σπέρματος Δαυὶδ τὸ κατὰ σάρκα γενόμενος, εἰκοδομήσας τὴν ἐκκλησίαν, ἥς τὸν θεμέλιον αἵματι τῇ ἰδίᾳ κατέβαλεν, λέγων τὸν οἶκον τὸν ἁγίου μου θεμελιώσω, ταύτην ἐγκαίνισαι προῦθετο, ἀρχὴν τῆς ἐν αὐτῇ οἰκήσεως διδούς τοῖς πιστεύουσιν· ἐφ' ᾧ ψαλμός ᾠδῆς εὐχαριστικῶς ἀνακρούεται· τὸν αἰσθητὸν δὲ οἶκον εἰκοδομησάμενοι προθυμηθεὶς ὁ Δαυὶδ ἀκήκουεν, οὐ σὺ εἰκοδομήσεις μοι οἶκον διὰ τὸ ἀνὴρ πολεμιστῆς εἶναι ἐκ νεότητός σου, ἀλλ' ὁ ἐξερχόμενος ἐκ τῆς ὁσφύς σου, οὗτος εἰκοδομήσει μοι οἶκον· τὰς οὖν ὕλας προετοιμάσας τῷ παιδί, καὶ τὸν ψαλμὸν ὡς ἓν τι τῶν ἀναγκαίων κατέλειπεν, ὡς ἂν συμπληρωθέντος εὐχαριστικῶς ἀνακροῦνται.

v. 1. Σώζει δὲ θεὸς ἢ μὴ συγχωρῶν εἰς θάνατον κατελθεῖν, ἢ καταβαίνοντας ἀναστῶν· νηθεῖν δὲ ταῦτα καὶ ἐκ προσώπου Χριστοῦ τοῦ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ δόντος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἀναστάντος ἐκ νεκρῶν εὐδικῆς τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς.

v. 6. B. f. 90. b.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἔθνη τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν κηλαῖουσιν, ἐν ἀρχῇ νυκτὸς γεγενῆσθαι· εἰς δὲ ἀνατέλλει τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος, χαίρουσιν· ἔθνη καὶ τῇ προτέρᾳ λαῷ, καὶ ἔκλαυσαν· ἀνέτειλε δὲ τοῖς ἔθνεσιν, καὶ ἠγαλλιάσαντο.

v. 7. Διδύμου καὶ Βασιλείου. Ἀρμόττει καὶ τῷ Ἀδάμ πρὸ τῆς παραβάσεως, καὶ τῷ Ἐξεκίᾳ νενικηκότι· ἐν γὰρ ταῖς παραλειπομέναις ὑψωθῆναι λέγει τὴν τούτου καρδίαν.

v. 91. B. f. 91.

Κάλλος δὲ ψυχῆς ἢ τῶν ταύτης δυνάμεων συμφωνία· ἐπεὶ καὶ σώματος ἢ τῶν μελῶν συμμετρία· τοῦτο μοι τείνουν τὸ κάλλος παράσχου, ὅπερ ἀνέλαβον παιήσας σου τὸ δέλημα καὶ τοῦ ἐν οὐρανῷ πατρός· ἐπεὶ πᾶς ὁ σύμμερος γεγενῶς τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, κάλλος Θεόθεν ἔσχεν ἐνωθεὶς τῇ κυριακῇ δελήματι.

v. 11. B. f. 92.

Διὰ δὲ τοῦ, κύριος ἐγενήθη βοηθός μου, δέκνυται τὸ ἐγενήθη, μὴ πάντως οὐσίωσιν ἀλλὰ καὶ σχέσιν πρὸς τι δηλοῦν τοῦτο τείνουν νητέον καὶ περὶ τοῦ σωτήρος εἰ ποτε λέγοιτο· ὁ δὲ κυρίως κοσμητὸς, ὅταν κόπτωσι τὸ στῆθος αἱ

χεῖρες· ἀφ' οὗ λέγεται τὸ ἐν συναισθήσει τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων γινόμενοι διὰ χειρῶν πνευματικῶν μεταβαλεῖν τὸν θρῆνον εἰς εὐφροσύνην, χαρὰν τὸν καρπὸν ἀναλαβόντα τοῦ πνεύματος· τὸ δὲ οὐ μὴ μεταγνῶ· δόξα δὲ τοῦ ψάλλοντος ὁρθή πολιτεία, καὶ γνῶσις ἐστὶν εὐακρινής.

PSALMUS XXX.

Αλλὰ καὶ ὁ τοῦ μακαρίου τέλους ἐλπίζων τυχεῖν, ὃς δὲ μὴ κατασχυνόμενος· ἀξιοῖ δὲ πολεμούμενος ῥυσθῆναι τῇ μονογενεῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνη τυγχάνοντι· καὶ ἐπεὶ μὴ φθάνει, φησὶν, ἢ ἡμετέρα κραυγὴ πρὸς τὸ σὸν ὕψος, κλίνον τὸ εὖς σου πρὸς με διὰ συγκαταβάσεως, ὅπως ἂν καὶ τάχος ἐπιθεῖης αἰτούμενος—Καὶ νῦν δὲ τὸ γενῶ μοι, σχέσιν δηλοῖ τοῦ ὑπερασπίζοντος πρὸς τὸν ὑπερασπιζόμενον· ἀξιοῖ δὲ καὶ φρενὴν αὐτῇ γενέσθαι, τοὺς ἐχθροὺς ἀποφυγόντι, καὶ τὸν οὐρανὸν ἄρτον τραφῆναι.

Ἀγαλλιώμαι καὶ εὐφραίνομαι, λύπην καὶ τὰ λοιπὰ πάθη καταπατήσας. Ἡ δὲ ταπεινότης ποτὲ μὲν τὴν ἀτυφίαν δηλοῖ, ποτὲ δὲ τὴν ὑπ' ἐχθρῶν κἀκωσιν· ἀγαθὸν δὲ τὸ ἐπιθεῖν τὸν Θεὸν τὴν ἐκατέρωθεν ταπεινῶσιν· δηλοῖ δὲ νῦν τὴν κἀκωσιν, τὰς ἀνάγκας ἐπαγαγόν· ἀνάγκας γὰρ τὰς περιστάσεις ἐκάλεσεν· εἰ τὸ εὐρύχωρον δὲ ταυτὸν τῇ ὁδῷ τῇ πλατείᾳ καὶ εὐρυχώρῳ δηλοῖ, ἥτις ἐστὶν ἡ φιληθευρία, εὐχαριστεῖ διότι ἐν τῇ περιγίᾳ τόπῳ τυγχάνων, ἐν ᾧ διὰ τὰς ἐμφωλευσας τὸ ζῆν ἐστὶν ἐπισφαλές, στάσιν ἔσχε τοῦ μὴ τῇδε κἀκεῖσε πρὸς τῶν παθῶν περιφέρεσθαι· ἡδέως, ἐπαινετὸν φησι τὸ εὐρύχωρον, ὁμολογεῖ χάριν ὅτι οὐ στενοχωρεῖται, πλατυνόμενός τε καὶ τοῖς πόντοις ἐγκαρτερῶν.

Κατὰ μὲν τὸ αἰσθητὸν, οὐ πάντως οὕτε πτωχεύων τις ἀσθενεῖ, οὕτε μὴν ἀσθενῶν πτωχεύει· ἐν δὲ ταῖς πνευματικαῖς, ἐπεὶ ταυτὸν ἰσχύς τε καὶ πλοῦτος, ὁ πλοῦτων ἐν ἔργοις ἀγαθειῶν, ἰσχὺν ἔχει· λέγει τοίνυν ὡς ἰσθένησα τὸν βλέποντα πλοῦτον ἀποστραφεῖς· ἰσχὺν δὲ φησὶν ἀντὶ τοῦ ταύτην ἔχοντος τὴν ἔξιν, εἰπὼν· ὡς γὰρ οὐκ ἐστὶν ἀγνοεῖν ἐπισήμην, οὕτως οὐδὲ ἰσχὺν ἀσθε-

v. 2. B. f. 92. b.

v. 8. B. f. 92. b.
v. 8. B. f. 93.

v. 11. B. f. 92.

νεῖν· τριούτεν παρὰ Παύλῳ τὸ, ἵνα δικαιοσύνη γενώμεθα θεοῦ ἐν αὐτῷ, ἀντὶ τοῦ δικαίῳ.

Οἱ ἐχθροὶ φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι τυγχάνοντες, εὐ μόνον εὐκ αἰσχύνονται εὐδ' ὄνειδος ἔχειν δοκοῦσιν ἐφ' οἷς πράττουσιν κακοῖς, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου σεμνύνονται· ὡς λεχθῆναι περὶ αὐτῶν, ὧν ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν· καυχῶνται δὲ ἐφ' οἷς ὄνειδιστέει γίνονται· αἰσχύνητε γὰρ ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν ἐναντίον κυρίου· ὅθεν καὶ ἀναστήσονται εὗτοι εἰς ὄνειδισμόν καὶ αἰσχύνην αἰώνιον· ὁ δὲ αἰσθόμενος ἐν τῇ προειρημένη πτωχείᾳ ἑαυτὸν γεγονέναι, ὁμολογῇ ὄνειδιστέος εἶναι· διὸ φησὶ, παρὰ πάντας τοὺς ἐχθρούς μου ἐγενήθην ὄνειδος· ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσιν ταῖς πωλησιάζουσίν μοι κατὰ τὴν οἰκῆσιν, τευτέσιν ταῖς ὁμοδοξεῦσιν, αἵπερ κατανησάσαντες ἐξ αἵου πλούτου πρὸς αἶαν πτωχείαν ἐξέπεσαν, εὐλαβοῦμενοι παθεῖν ἴσα, τὴν κατάστασιν ἀπέφυγον τὴν ἐμὴν, ὅτι σκεῦος ὦν πάλαι τίμιον καὶ εὐχρηστον τῷ δεσπότη, τσοῦτεν ἡχρειώθην ὡς ἀπολωλέναι δοκεῖν· φόρου δὲ ἀκούει διδάσκαλος παρὰ τῶν δοκούντων εἶναι περὶ αὐτὸν μαθητῶν, τῷ δὲ μὴ ταῖς μαθήμασιν ἐμμένειν, μὴ κατεικόντων ἐν αὐτοῖς· ἴσως δὲ καὶ ψεγομένων ἐκείνων τῷ παροικεῖν, σκεῦος ἐγενόμην ἀπολωλός· κατὰ τὸ, τίς ἀσθενεῖ, καὶ εὐκ ἀσθενῶ; τίς

v. 16. σκανδαλίζεται, καὶ εὐκ ἐγὼ πυρῶμαι;—Ἐγενήθην φόβος ταῖς γνωστοῖς μου, διὰ τὸ δεδιέναι, φησὶν, αὐτοὺς συγενέσθαι μοι, μὴ ταῖς ταῖς ἐμοῖς ἐχθρῶς περιπίσωσιν.

Χεῖρας δὲ φησι τὰς φρουρούσας δυνάμεις, ἐν αἷς φησὶν εἶναι πάντα τὰ συγκληρωθέντα κατὰ κρῖσιν αὐτῷ· θείαν ἥτοι παθεῖν ἢ ῥυθῆναι· μὴ δὲ γὰρ εἶσθαι ταῦτα συμβαίνειν συντυχικῶς.—Ἐν ταῖς σκεπαζούσαις καὶ φρουρούσαις δυνάμεσι χερσὶν σου χρηματιζούσαις, οἱ κληροὶ μου τυγχάνουσιν· τευτέστιν, πάντα τὰ συγκληρωθέντα μοι κατὰ κρίσιν σὴν ἥτοι ῥυθῆναι ἀπ' αὐτῶν, ἢ παθεῖν· εὐδὲ γὰρ τι συντυχικῶς οἶομαι συμβαίνειν· ἔτεροι δὲ τὴν λέξιν σαφηνίζουσιν οὕτως· αἱ δεδομένοι ἐξουσίαι φησὶν, ἥτοι ὡς ἄρχουσιν, ἢ διδασκάλοις, ἢ ἀλλήν τινα ὑπερχὴν ἔχουσιν, κληροὶ αὐτῶν ἐνομαζέσονται· εὗτοι

εὐν ἐν ταῖς χερσὶν τοῦ θεοῦ εἰσὶν· ὡς γὰρ αὐτὸς καθιστᾷ, οὕτως καὶ μεδιστᾷ βασιλεῖς· καὶ τίνυν διὰ τὴν παροῦσαν μοι ὑπεροχὴν ἐπέρχωνταί τινες μετακινήσαι αὐτὴν βουλομένοι, οὐ δύνησονται, τῷ πάντα τὰ κατ' ἐμὲ ἐν ταῖς χερσὶν σου εἶναι.

Οὐχ ἀπλῶς κρύπτει τὴν χρηστότητα ταῖς φεβουμένοις αὐτόν· πολὺ γὰρ αὐτῆς ἦδη καθορώσιν· ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἵνα μὴ βλαβῶσιν· εὐ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν ταῖς φεβουμέναις σε· αὐταῖς γὰρ αὐτὴν ταμιεύεται· φανέρωσεν αὐτὴν αὐταῖς, ὅτ' ἂν τελεία ἀγάπη γενόμενοι, ἔξω βάλωσι τὸν φόβον· αὐτὰ δὲ ταῦτα ἃ ἔκρυψας ταῖς φεβουμέναις σε, ἦδη κατ' ἐνέργειαν ἐφανέρωσας ταῖς πλείν τοῦ φόβου τὴν ἐλπίδα ἔχουσιν ἐναντίον τῶν υἱῶν ἀνθρώπων· ἀνθρώπους δ' ἐρεῖς τοὺς τὸ λογικὸν καὶ κατ' εἰκόνα ἀδιάστροφον φυλάξαντας· υἱοὺς δὲ αὐτῶν τοὺς λογικῶς μαθητὰς καὶ μιμητὰς αὐτῶν γενομένους· ἀπόκρυφον δὲ τοῦ προσώπου τοῦ θεοῦ ἐρεῖς, τὸ μὴ ἐφικτὸν νῦν πρὸς γνώσιν, φανερωθήσμενον δὲ τότε ὅτε ὁφόμεθα αὐτὸν καθεῶς· ἐστὶν τούτῳ τὸ ἀποκρύφῳ ἀντιδιατέλλεται τὸ λεγόμενον παρὰ Παύλῳ, γνωστὸν αὐτοῦ φανερωθῆν ταῖς ἀνθρώποις, τευτέστιν τὸ δημιουργὸν καὶ προνοητικὸν αὐτοῦ· ἐξῆς γὰρ τὸ, ὁ θεὸς ἐξανέρωσεν, εἴρηται· τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ταῖς ποιήσασιν νοούμενα καθοράται· τάχα καὶ ὁ σωτὴρ πρόσωπον ὦν θεοῦ, ἀπόκρυφον ἔχει πᾶν τὸ κατὰ τὴν θεότητα, ἐμφανὲς δὲ τὸ κατὰ τὴν οἰκονομίαν· ὅτ' ἂν εὐν ὁ λόγος γενόμενος σὰρξ σκηνώσῃ ἐν ἡμῖν, κατὰ κρυπτόμεθα ἐν τῷ ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ὁφόμενοι αὐτὸ, ὅτ' ἂν ὁφόμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατέρες, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας· ἐπίστησεν δὲ εἰ καὶ τὰ προφανῆ ἔργα τῆς προνοίας, πρόσωπον αὐτοῦ εἶναι δύναται· δι' αὐτῶν γὰρ θεὸν φανταζόμεθα· ἀπόκρυφον δὲ αὐτοῦ οἱ ἀπέρρητοι λόγοι καθ' οὓς γίνεται τὰ γινόμενα· εὐς ἐπὶ τέλει τῶν πραγμάτων εισόμεθα, ἀπὸ ταραχῆς ἀνθρώπων· εἰ ἀνθρώπινα δόγματα ἐπαγγελλούμενοι, ἀνθρωπώεῃ εἰσιν ταραχὴν πρεβαλλόμενοι, δι' ἧς ταραττουσιν τοὺς ἀνευματίστους· ταύτης τῆς ταραχῆς ἐκτὸς

v. 19.
A. f. 156. b.
B. f. 94.

v. 12.
A. f. 154. a.
B. f. 93. b.

B. f. 93. b.
A. f. 154. b.

παιῶν τοὺς ἐλπίζοντας ἐπὶ αὐτὸν ὁ θεὸς, κατακρύπτει αὐτοὺς ἐν ἀποκρύφῳ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, κατὰ πάντα τοὺς εἰρημένους τρόπους· ὁ δὲ προκόπτων ἔτι, καὶ ἐν σκηνῇ χρήζει σκέποντος ἐν αὐτῇ τοῦ θεοῦ διὰ τὸ τὰς ψευδοδοξίας ἀποφυγεῖν ἃς ἐκάλεσε γλώσσας· πρὸς δὲ τὸν τέλειον πάσης ἀπαλλαγέντα προκοπῆς, καὶ κατανοοῦντα λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν λέγεται, καὶ πᾶσα φωνὴ ἢ ἀναστήσεται ἐπὶ σέ εἰς κρίσιν, πάντας ἡττήσεις.

Οὐ τοσοῦτον θαύματος ἄξιον ὅτ' ἂν ἐμφαίνεται ὁ ἔλεος τοῦ θεοῦ ἐν ταῖς ἀντικαῖς καὶ ἠπλωμέναις πόλεσιν, ὅσον θαυμαστούμενος τότε, ὅτ' ἂν ἐν πόλει περιοχῆς γένηται· ὡς καὶ διὰ τοῦτο εὐλογητὸν εἶναι τὸν θεόν· πάντοτε εὐλογούντων τῶν ἐκ πλείονος περιστάσεως ῥευσμένων· τὸ δὲ τῆς ἐκστάσεως ὄνομα σημαίνει τὴν παραφροσύνην, δηλοῖ δὲ καὶ τὸν θαυμασμόν μετ' ἐκπλήξεως γινόμενον· σημαίνει ἢ παρῶσα λέξις τὸ δεύτερον τῶν σημαινόμενων· ὁ γὰρ λέγει ἔστι ταιούτων· ἐν ἐκστάσει, τουτέστι ἐν ἐκπλήξει γεγεννημένος εἶπα· ἀπερίβημαι ὅρα ἀπὸ προσώπου τῶν ὀφθαλμῶν σου, τουτέστι μακρὰν ἑδοῦξα εἶναι τῶν ἐποπτικῶν καὶ ἐπισκοπευτικῶν σου δυναμέων· καὶ ἐπεὶ οὕτως διατεθεὶς παρεκάλεσα μὴ ἀπερίβημένός μεῖναι, ἀλλ' ἐπιφανῆναι μοι τὸ πρόσωπον τῶν ὀφθαλμῶν σου, διὰ τοῦτο εἰσήκουσας τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου ἐν τῇ κεκραγέναι με πρὸς σέ.

Μία ἀληθεία εὐσεβείας τῆς εἰπούσης, ἐγὼ εἰμι ἢ ἀλήθεια, πολλαὶ συνίστανται ἐν ταῖς μετέχουσιν τῆς μιᾶς ἐκάστης ψυχῆς ἀλήθειαν ἐχούσης· ὃν ἐδέξατο τύπον ἐκ τῆς μονογενεῖς ἀληθείας· ἐπεὶ οὖν πάσας τὰς ἀληθείας ταύτας ἐκζητῇ κύριος, τιμῆσαι ἐπ' αὐτάς βούλεται τοὺς ἔχοντας αὐτάς· τούτου χάριν οἱ ὅσοι αὐτοῦ ἐκζητήσατε αὐτόν· οὐκ ἀμισθὶ καταλύοντες ἐφ' ἣ ἔχετε ἀληθείαν.

PSALMUS XXXI.

Καὶ ἐπὶ πολλὰ κεχυμένα ὁ ψαλμὸς ἔχει, συνέσεως χρεῖα τῷ ἐντυγχάνοντι, ἵνα συνιέναι δυναθῇ ἕκαστα τῶν ἀσαφῶς εἰρημένων· Ὁ ἀνα-

μάρτητος, οὐχ' ἀπλῶς ἄνθρωπος, ἀλλ' ἀνὴρ διὰ τὴν τελειότητα λέγεται. Οὕτω γοῦν ὁ θεὸς εὐλογίζεται ἁμαρτίαν, ἥτοι τῷ ἀφίεσθαι αὐτήν, ἢ τῷ μὴ ὅλως γεγονέναι· ἀρμόσει γὰρ τοῦτο μάλιστα τῷ Χριστῷ κατὰ τὴν εἰκονομίαν· καὶ τὸ οὐκ ἔσιν ἐν τῇ στόματι αὐτοῦ ὁ λόγος, οὐσίως ἐκδεκτέον· ἢ τὸ ἀποβεβληκέναι, ἢ τὸ μὴ ἐσchenkέναι ὁ λόγος· οὐκ ἔστιν δὲ ὁ λόγος ἐν στόματι τοῦ λόγον ἀληθῆ καὶ ἀκατάγνωστον ἔχοντος.

Ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς καταυγαζόμενος ἐν ἡμέρᾳ διήγον, καὶ ἐν ὅλῃ ταύτῃ ἐκράζον ὑμῶν εὐχόμενος· ἐπεὶ οὖν ἀπὸ ταύτης τῆς κραυγῆς ἐξ ἀπροσεξίας εἰσήγησα, ἐπαλαιώθη τὰ ἰσχυρὰ καὶ τὰ εὐτετα τῶν δογμάτων, ὅσα μου ἐνομαζόμενα· σημαίνει δὲ τὴν μετάπτωσιν τοῦ ταυτὰ λέγοντος, τῷ πεπαλαιῶσθαι, καὶ μὴ φύσει παλαιὰ εἶναι τὰ ὅσα αὐτοῦ.

Ταῖς ἀνομίαις ταῖς χωρὶς νόμου, τὰς διὰ νόμου παραβάσεως ἁμαρτίας ἀντιδιέσειλεν· ἀλλ' αἱ μὲν ἀνομίαι ὀφίενται· χωρὶς γὰρ εἶναι νόμου, συγγνώμης τυγχάνουσιν· αἱ δὲ ἁμαρτίαι παντὶ μὲν οὐκ ὀφίενται, ἐξ ἀγάπης δὲ μόνον ἐπισκιάζονται· ἀγάπη γὰρ καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν, ὅταν παρακούσαντες τοῦ νόμου, ὕστερον μετανεστήσωσιν· ἐπεὶ τοίνυν διὰ λευτεροῦ μὲν ἢ ἄφεσις, διὰ δὲ μετανεστίας ἐπικάλυψις, ἀμφότερα περιέλαβεν· τινὲς δὲ τὴν μὲν ἄφεσιν, ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν φασίν, τὴν γε μὲν ἐπικάλυψιν ἐπὶ τῶν ἐκ περιτομῆς πιστευσάντων.

Καὶ ἐν ταῖς προάγουσιν εἴρηται, ὡς ἐν πολλοῖς τόποις τῆς γραφῆς ἢ κλαστικῇ τοῦ θεοῦ δύναμις χεῖρ αὐτοῦ ὀνομάζεται· ταύτην οὖν βαρέως ἐπικεῖσθαι αὐτῷ ἡμέρας καὶ νυκτός, τουτέστιν συνεχῶς, λέγει, διὰ τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρου μεταβολὴν· τὰς βιωτικὰς μὲν ται μερίμνας ἡδονὰς τε τούτου τοῦ αἰῶνος, ἀκάνθας ἠρμήνευσεν ὁ σωτὴρ· ὅτ' ἂν οὖν ταυῦτη ἄκανθα ἐμπλαγῇ τινι, εὐθὺς εἰς ταλαιπωρίαν στρέφεται· ἵστέον ὅτι κατὰ μεταβολὴν καὶ τροπὴν ταλαιπωρός τις γίνεται, μὴ φύσει ὡν ταιούτος· σημαίνει δὲ ἢ λέξις τὸν οἰκτρὸν καὶ ἐλεεινόν· καὶ τὸ ἐμπαγῆναι δὲ ἄκανθαν, τὸ μὴ φύσει δηλοῖ, ἀλλ' ἐξωθεν ἐπεισιεῦσαν· νυττόμενος οὖν ὑπὸ ταύτης,

V. 3.
A. f. 158. b.
B. f. 95.

B. f. 95.

V. 4.
A. f. 159. a.
B. f. 95. b.

V. 20, 21.
A. f. 157.
B. f. 91. b.

V. 21.
A. f. 157. b.
B. f. 95.

V. 1.
A. f. 157. b.

V. 2.
A. f. 158.

ἐστράφη εἰς ταλαιπωρίαν, τὴν διὰ τῆς μετανοίας, καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ κυρίου παιδευτικῆς νοουσείας· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται· ἔγνωμεν δὲ ἐν ταῖς βασιλείαις, ὅσα ὑπέμεινεν διὰ ταύτην τὴν ἁμαρτίαν ὑπὸ κυρίου παιδευόμενος ὑπὸ κυρίου διὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ δικαιοσύνην, ἣν ἐκείνης τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς δι' αὐτὴν τιμωρίας ἀπαλλαγείς, τὴν προτέραν ὑγίαν ἀναλήφεται.

Ὁ εἰς ἁμαρτίαν ἐμπεσὼν, ὅσον ἐνεργεῖν αὐτὴν βούλεται, σκέπει καὶ κρύπτει αὐτήν· ὁ δὲ μισήσας αὐτήν, φανεράν ποιεῖ τῇ δυναμένῳ ἰσασθαι, δι' ἐξομολογήσεως ἐξαγορεύων αὐτήν· ἀλλὰ καὶ τὴν ταύτην κατάλληλον ἀνομίαν ἀποκαλύπτει· εἶδος γὰρ ἁμαρτίας ἡ ἀνομία· πᾶς γὰρ ὁ ἀνομῶν, ἁμαρτάνει· οὐ παντὸς ἁμαρτάνοντος ἀνομιούντος, δύναται ἐκ παραλήλου εἰρησῆσαι· μάλιστα διὰ τὸ, ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ· καὶ ἁμαρτία ἔστιν ἡ ἀνομία· πραγματικῶς δὲ εἰπὼν ἐξαγορεύει κατ' ἐμαυτοῦ ἦν πεποίηκα ἀνομίαν, πλέον εὖ ἠτησάμην ἔσχον· οὐ μόνον γὰρ ταύτην, ἀλλὰ καὶ τὴν τῆς καρδίας ἀσέβειαν ἀγῆεν· ὁ θεὸς· ἀσέβεια δὲ καρδίας· εἶναι δύναται, ἡ συμβαίνουσα τοῖς πολλαῖς δυσἀρεστοῖς τῆς προνοίας, ἐκ τῆς δοκίμης τῶν πραγμάτων ἀνομιίας.

Εἰ καὶ πρακτικῆς ἀνομίας καθαρεύουσιν αἱ ὅσαι, ἀλλὰ γε χρονομένους ἔχουσι τοὺς λογισμοὺς πολλάκις ἐκ τῆς εἰρημένης καρδίας ἀσέβειας· καὶ τοι οὐ περὶ ἀνομίας ἥς οὐκ ἔχουσιν αἱ προσευχόμενοι, ὑπὲρ τῆς ἀσέβειας προσεύχονται, ἄφες αὐτῆς αἰτεῖται ἐν εὐθέτῳ καιρῷ· εὐθετος δὲ καιρὸς προσευχῆς περὶ τῆς εἰρημένης ἀφέσεως, ὅτε τις ἀπὸ πρᾶξεως ῥυπαρᾶς καθαρῆται, καὶ ὥσπερ τις τραυματίας ὄλος ὢν, περὶ ἀμυχῆς οὐκ ἀπαιτήσῃ ἱατροῦ θεραπείαν· ἀλλ' ὅλον τὸ σῶμα ὁλόκληρον ἔχων ἐν μόνῃ τῇ ἀμυχῇ τυγχάνων· οὕτως οὐδεὶς πρᾶξων ἐναγῶν πεπληρωμένος, περὶ καθαρότητος λογισμῶν προσεύχεται, ἀλλὰ μόνος πᾶς ὅσιος.—(1)· ἂν κατακλυσμός πολλῶν πνευματικῶν ὑδάτων γένηται, ἐσχηκότες τινὸς ἐν ἑαυτῷ πηγὴν ὑδάτος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον, τουτέστιν τῶν

υδάτων ἐξαφανιζόντων πάντα τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς ἀσέβειαν τῆς καρδίας, οὐκ ἐγγιῶσιν ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ ἀνομία τῇ ὑπὲρ αὐτῶν προσευχαμένῳ.

Τῆς περιεστηκυίας θλίψεως ἀπαλλαγὴν, οὐκ ἄλλως εὐρίσκειν ὁ ταῦτα λέγων νομίζει, ἢ καταφυγὴν πρὸς Χριστόν.

Τουτέστιν μὴ τὸ λογικῶς ἐνεργεῖν ἀπεβαλόντες, εἰς ἄλογον πρὸς τὴν κατάστασιν· ὥστε ἵππῳ διὰ τὸ θηλυμανὲς ὁμοιωθῆναι, ἢ ἱμῖον διὰ τὸ ἐστερεῶσθαι πρὸς τὰ κακά.—Οἱ μὲν εὐεῖκτοι καὶ εὐήνιοι, ἐκουσίᾳ ὁρμῇ ἐγγίξουσιν τῷ θεῷ· αἱ δὲ πραιρεμένοι, ὡς ἵππος καὶ ἱμῖνος διὰ τὸ ἀσύνητον γεγονότες, τῇ πραιρεμένη ἀνόγκῃ τῶν πωλοδαμνῶν ἀχθῆσονται πρὸς σέ.

PSALMUS XXXII.

Οἱ τὸν ἡθικὸν καθαρῶσαντες βίον, δίκαιοι εἰσὶν ἀγαλλιωμένοι ἐν τῷ κυρίῳ· εὐθεῖς δὲ οἷς πρέπει αἴνεσις, αἱ πᾶσαν σκευετήν· ψευδοδοξίας διαφυγόντες· ταῦτοι γὰρ ἀρμόζει θεῶν αἰνεῖν· ἐπεὶ οὐκ ὁραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ.

Ἡ ἐξομολόγησις ἡ ἐνταῦθα τὴν εὐχαριστίαν δηλαῖ· ταύτην οὐκ ἐν κινήσει ποιητέον· καὶ εἰ μὲν κινήσει εἴη τῷ σῶμα, νευραὶ τεταμέναι οὐκ ἄλλαι τῶν αἰσθησέων εἶεν, αἷς ἐπαινετικῶς χρώμεναι, εὐρύθμως καὶ ἐναρμονίως ἐξομολογούμεθα τῷ κυρίῳ· εἰ δὲ τὴν ψυχὴν ὑπὸ ἄβῳ τις κινήσαν, αἱ δυνάμεις αὐτῆς εἰς μνημονικὴ καὶ συγκαταθετικὴ καὶ ἀνανευτικὴ καὶ ἄλλαι κατὰ λόγον κρούμεναι νευρῶν δίκην ὑπὸ νοῦ μυστικῶς ἐξομολογήσονται τῷ κυρίῳ· ψαλτήριον δὲ πρὸς κινήσαν διαφερόν εἶναι λέγουσι μουσικοὶ τοιαύτην· τὴν μὲν κινήσαν ἐκ τῶν κάτω μερῶν ἀποτελεῖν ἦχον φασίν· τὸ δὲ ψαλτήριον ἐκ τῶν ἄνω μερῶν, μετὰ τοῦ καὶ εὐδύτατον εἶναι δι' ὅλον τῆς οὐ ψυχῆς ἀποδοθείσης εἶναι κινήσαν, τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ, οὐκ ἕτερον τάχα τοῦ νοῦ τυγχάνον, ψαλτήριον ἐστὶ, ψάλλον οὐκ ἄλλῃ τινὶ ἢ τῷ θεῷ· ὅτε γὰρ χρώμεθα νύκτεσιν ὁρθαῖς, καὶ τῷ πνεύματι τῷ ἡμετέρῳ τὸ ἅγιον προσλαμβάνομεν πνεῦμα, τὸ

B. f. 96.

B. f. 160. b.

v. 9.
A. f. 161.
B. f. 96.

A. f. 161. b.

v. 1.
B. f. 96. b.v. 2.
A. f. 161.
B. f. 97.

τηνικάδε φάλλομεν ἐν ψαλτηρίῳ δεκαχόρδῳ· ἡ τάχα ἐκ τοῦ δέκα χόρδας ἔχειν, τὸ τέλειον αὐτοῦ παρίσταται· τὸν γὰρ τοιοῦτον ἀριθμὸν συνελθὼς ὑμνεύμενον ἐν ταῖς γραφαῖς ἐστὶν εὐρεῖν· καὶ τῷ ἱεροφάντῃ γούν Μωϋσεῖ οὐ πλείων δέκα γενικῶν λόγων ἐχρημάτισεν ὁ θεός· καὶ δεκάτας προσφέρειν ὁ λαὸς προστάσσεται.

v. 3.
B. f. 97. b.

Ὁ διὰ πάντων γὰρ ὑμῶν τὸν θεὸν, καὶ διὰ φωνῆς ἀλαλάζει· ὁ γὰρ ἀλαλαγμὸς φωνὴ τίς ἐστιν ἀθρόως καὶ ἀσήμεως κατὰ νευικημένων ἐν πολέμῳ γινόμενῃ, ὅτι καὶ καλῶς ἀλαλάζεται· τὸ δὲ καινὸν ἄσμα συγγενὲς τῇ καινῇ διαθήκῃ καὶ τῇ καινότητι τῇ τοῦ πνεύματος.

v. 4.
B. f. 98. b.

Ὁ τοῦ κυρίου λόγος ὃν δίδωσι τοῖς τὰ τῆς γνώσεως μεταδιώκουσιν, οὐδὲν ἀπάτης ἐστὶν ἔχων ἢ σκολιόν· τούτῳ τῷ λόγῳ καὶ τὰ ἔργα καταλήλα, ἃ δὴ πράττεουσιν αἱ ἐργάται τούτου ἐν πίστει ὄντα καὶ βέβαια, ἐπεὶ καὶ τὰ ἔργα τοῦ λόγου ἀμετακίνητα· καὶ ὁ λόγος δὲ εὐθὴς ἐστὶν καθ' ὃν προνοεῖ· εἰ δὲ καὶ εὐθὴ τὸν θεὸν λόγον νοήσωμεν, ἅπερ ἐν αὐτῷ ποιεῖ ἔργα ἐν πίστει ἦσαν τῶν ἐν οἷς ὁ Ἰησοῦς ἄσαν ἐποίει παράδοξον, κατὰ γὰρ τὴν πίστιν σου γεννηθήτω σοι.

v. 6.
B. f. 99. b.

Καὶ τούτῳ τῷ ῥητῷ συναγορεύουσιν εὐσεβεῖς ἄνδρες, τῷ δημιουργικὸν εἶναι τὸ ἅγιον πνεῦμα 1).

v. 7.
Ibid.

Ἐπεὶ προσκαλούμενος τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, ἐκχέει αὐτὸ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν διὰ τῶν ὑετῶν τῷ προστάγματι αὐτοῦ ἄσκει δίκην, ἀνεμώμενον τὸ ὕδωρ ὑπεράριον ποιεῖ, ὡς συσασῶν νεφελῶν ὄμβρον ἐπὶ γῆς ἐνεχθῆναι· ἀλληγορικῶς δὲ ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων πολλαχῶς θάλαττα εἴρηται διὰ τὸ ἄστατον καὶ ἀλμυρὸν ἦθος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὅπερ ὡς ἐν ἀσκή συνήγαγεν ὁ σωτὴρ ἐν ᾧ ἀνείλθε σώματι γαληνὸν τε ποιήσας καὶ εὐδιδόν· δείκνυσιν δὲ καὶ μηδὲν ἀτάκτως τῶν ἐν τῇ κτίσει φερόμενον· ὡς ἐν θησαυρῷ δὲ πάντα συνέχει τῷ ἰδίῳ βουλήματι, ἀμέλει καὶ τοὺς ἀνέμους μὴ κατ' ἰδίαν κινουμένους φεράν, ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ ἐξάγειν λέγεται, οὐ κατ' ἰδίαν φεράν τούτων φερόμενων· οὕτω τοίνυν καὶ τὸ

πολὺ τῶν ὑδάτων πληθὺς κατ' ἰδίαν κρίσιν οἰκονομεῖ πρὸς τὸ δοκεῖν ἐπέχων ἢ πέμπων τοὺς ὄμβρους· ὁ καὶ δι' Ἡλίου τοῦ προφήτου πεποίηκεν.

Ἀλλὰ καὶ τὸν θησαυρὸν τὸν ἀγαθὸν οὐρανὸν ἀνοίγων δίδωσιν υἱετὸν τῷ σπέρματι τῆς γῆς· ὥσπερ αὖ καὶ ἐπέχει τὸν υἱετὸν, κλείων τὸν οὐρανόν· καὶ τὰς ἀβύσσους οὖν ἰκανῶς ἐχούσας διὰ τὸ πληθὺς τὸ ἀπεριόριστον τῶν ὑδάτων βλάψαι, ἐν θησαυρῷ τίθεται περικλείων αὐτάς· ἵνα ὅτε βούληται χρησθῇ αὐταῖς ὡς συμφέρει κατὰ καιρὸν· δύναται δὲ καὶ τὰ ἀκατάληπτα τῶν νοημάτων καὶ ἀνεξερεύνητα τῶν κρυπτῶν αὐτοῦ τυγχάνοντα, ἀβύσσους τεθεικέναι ἐν τοῖς ἀποκρυφοῖς θησαυροῖς τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας· ὡς μηδὲν ἐξ αὐτοῦ τούτου τυγχάνειν, εἰ μήπω ὁ θεὸς παράσχοι.

Ἐπεὶ αὐτοῦ εἰπόντος ἐγενήθησαν, καὶ αὐτοῦ ἐντειλαμένου ἐκτίσθησαν, σαλευθήτωσαν ὑπ' αὐτοῦ· τοῦ γὰρ πεποιηκότος καὶ τὸ ἀλλοιοῦν ἐπὶ τὸ καλὸν ἐστὶν σημαίνει δὲ τὸ ἐγενήθησαν τὴν εὐσίωσιν τῶν εἰς τὸ εἶναι ἡγμένων· τὸ ἐκτίσθησαν 2) δὲ, τὴν διακόσμησιν τὴν μετὰ τὴν εὐσίωσιν γεγεννημένην· εἰ δὲ εἰπόντος καὶ ἐντειλαμένου θεοῦ ἐγενήθη καὶ ἐκτίσθη τὰ πάντα, ἐστὶν ᾧ εἶπεν καὶ ἐνετείλατο οὐκ ἄλλος τοῦ δημιουργικοῦ λόγου· ἐστὶν δὲ οὗτος ὁ τοῦ θεοῦ υἱός.

Διδύμου καὶ Βασιλείου· Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνικῶν ἥθη καὶ δόγματα δεσκέδασται· μόνη δὲ τῷ κόσμῳ ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου ἐμπολιτεύεται· πολλὴ γὰρ βουλὴ ἐν ἀνθρώποις, ἀλλ' ἡ βουλὴ τοῦ κυρίου ἐκράτησεν· καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς δὲ ταῖς ἡμετέραις ἔση βέβαια, ἥνικα προδιασκεδάσωμεν τὰς ἀνθρωπίνους βουλάς, καθάπερ ἐν δέλτῳ τῶν προγραφέντων τύπων λεαινομένων· τότε γὰρ καθαρῶς ἡ ψυχὴ τὰ θεῖα ὑέχεται λόγια· διὸ ἐπήγαγεν, ὁ διασκεδάσας τὰς βουλάς τῶν ἀθείων ἐθνῶν, ἀνατρέψας τὰ λαόπλانا αὐτῶν ἥθη καὶ πάτρια, καὶ τοὺς κατὰ τῆς ἀληθείας λογισμούς, τουτέστιν συλλογισμούς, ἀθετήσας ἀθετῶν τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν· ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκ

v. 7.
B. f. 100.

v. 9.
B. f. 101.

v. 10.
Ibid.

1) Apte Didymus hoc animadvertit, qui et librum de Spiritu sancto scripsit, abs Hieronymo latine nobis conservatum.

2) Observent sacri critici differentiam verborum ἐγενήθησαν et ἐκτίσθησαν; prout latine in theologicis distinguimus genuit a fecit, et a creavit.

περιτομῆς λαῶν, πολλὰ κατὰ Ἰησοῦ λογισμέ-
νων, τοὺς λογισμοὺς ἀθετήσῃ ὁ κύριος· ἀθε-
τήσῃ δὲ καὶ τὰς βουλὰς τῶν ἀρχόντων Ἡρώδου
καὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ τῶν ἐνεργούντων αὐ-
τοὺς ἀράτων ἀρχόντων τούτου τοῦ αἰῶνος.

Ὡςπερ τὰ ἄλλα ἀφ' ὧν εἶδαμεν ἀνθρωπίνων,
περὶ Θεοῦ λέγει, ὡς χεῖρας καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ
τὰ ἄλλα ἔχοντος, οὕτω καρδίαν αὐτοῦ τὴν ἴν'
οὕτως εἶπω βουλευτικὴν καὶ νοητικὴν αὐτοῦ ἐνέρ-
γειαν· ταύτης οὖν οἱ λογισμοὶ ἀραρότες καὶ βέ-
βαιαι τυγχάνοντες παρατείνουσιν ἀπὸ γενεᾶς εἰς
γενεάν, τουτέστιν κατὰ πᾶσαν τὴν ἐν γενεᾷ δια-
δοχὴν οἱ αὐτοὶ θεοὶ λογισμοὶ μένουσιν· ἢ τάχα
οὗς ἐνέβαλεν λογισμοὺς τῇ ἐκ περιτομῆς γενεᾷ,
τούτους ἐμβάλη τῇ ἀπὸ τῶν πιστευόντων ἐθνῶν
γενεᾷ· οὐ γὰρ ἐπ' ἄλλοις κέκληται τὰ ἔθνη,
ἀλλ' ἐκείναις οἷς ἔσχον οἱ ἐκ περιτομῆς σιγᾷ
κρυπτομένοις.

Κατοικῶσι δὲ τὴν γῆν οὐκ ἄνθρωποι μόνον,
ἀλλὰ πνεύματα ἀόρατα, καὶ τὰ ἄλλα θνητὰ
ζῷα· εἰς πάντας οὖν τοὺς ἐπὶ γῆς παρατείνει
ἡ τοῦ Θεοῦ κηδεμονία ἐφορῶντος αὐτοὺς ἐκ τοῦ
προεξημένου κατακτητοῦ αὐτοῦ.

Ὅτι δὲ οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν δύ-
ναμιν, μαθήσῃ ἐκ τῆς ἱστορίας· Φαραὼ . . .
ἀλλὰ τὰ ἄρματα καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρρι-
ψεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν θάλασσαν· πλήρης δὲ τῶν
τοιούτων πᾶσα ἡ ἱστορία· καὶ γίγαντα δὲ τοῦ
ὑπερβαλλόντως ἰσχυρὸν οὐ σωθήσεσθαι ἔρη ἐν
τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἰσχυρῷ· ὅφει δὲ τοῦτο ἐπιστή-
σας τῷ κατὰ τὸν Γελιάδ· εἰ δὲ καὶ τὸν Θεο-
μάχον ἢ προσηγορίαν θηλαῖ, οὐδὲ οὕτως σωθή-
σεται ἐν πλήθει ἰσχύος ὧν ἔχει θυγμάτων ἀθε-
τητος· τὸν μὲν οὖν ἰσχυρὸν οὕτω καλούμενον ἔστιν
εὑρεῖν ἐν Ἡσαΐα λέγοντι, γίγαντα καὶ ἰσχύ-
οντα· τὸν δὲ Θεομάχον πάλιν παρὰ τῷ αὐτῷ
χαίροντες ἔρχονται πληροῦσαι τὸν θυμὸν μου·
χαίροντες ἅμα· καὶ ἐν γενέσει, καὶ ἦν Νεβρώδ
γίγας κυνηγὸς ἐναντι κυρίου.

Τάχα δὲ καὶ οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας ἑαυ-
ταῖς βοηθεῖν μὴ θυνάμενοι, ὑπομένουσι τῇ προσ-
δοσίᾳ τὸν ἐσόμενον βοηθὸν καὶ ὑπερασπιστὴν
σωτῆρα· ἐφ' ᾧ καὶ μόνῃ τὴν καρδίαν οἱ πιστοὶ

πάντες εὐφραίνονται, μηδενὶ τῶν προσκαίρων ἡδύ-
μενοι.

Παύρησίᾳ δὲ τὸ φῆσαι, τῇ ἐμῇ ἐλπίδι τὸν
ἔλεον μέτρησον· τοῦτο μέντοι καὶ ὁ σωτὴρ ἐδί-
δαξε φήσας· ὃ μέτρω μετρεῖτε, ἀντιμετρηθή-
σεται ὑμῖν.

PSALMUS XXXIII.

Ὡςπερ οἱ ἐν τῇ καρδίᾳ βληθέντες ἐν Βαβυ-
λῶνι ἐπὶ τὸ μὴ βεβλάσθαι ὑπὸ τοῦ πυρός, θεὸν
ὑμνοῦντες, πᾶσαν τὴν κτίσιν παρέλαβον εἰς
τούτου, εἰδότες μὴ αὐταρκεῖς εἶναι πρὸς τηλι-
κοῦτον, μέγα γὰρ τὸ Θεὸν ὑμνεῖν, οὕτω καὶ
ὁ λέγων μεγαλύνετε τὸν κύριον σὺν ἐμοί, ἢ
πᾶσαν τὴν κτίσιν, ἢ τοὺς πρᾶξεις συνδραμεῖν
αὐτῷ τοῦτο βούλεται· τὸ δὲ μεγαλύναι τὸν θεόν,
οὐκ ἀνξῆσαι μέγεθός ἐστιν αὐτοῦ (ἀμεγέθης
γάρ, σωμάτων γὰρ ἴδιον τοῦτο, ὁ δὲ θεὸς ἀσώ-
ματος) ἀλλὰ τὸ μεγάλα εὐχ ὡς πρὸς αὐτὸν ἄλ-
λὰ πρὸς ἡμᾶς φρονῆσαι καὶ εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ·
ὑψῶσι δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τὸ αὐτοὶ οἱ κατ-
ηρισμέναι τῷ αὐτῷ καὶ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ·
ὑψῶται δὲ πρὸς τῶν γεννητῶν ἢ τοῦ Θεοῦ προσ-
ηγορία, οὐκ ἐκ ταπεινοῦ μετεωριζομένη, ἀλλ'
ἔταν οἱ φρονεῦντες αὐτὴν μηδὲν χαμαιπετές ἀλλὰ
ὑψηλὰ καὶ οὐράνια διανοεῖνται· ὡς γὰρ βεβλησῶ-
σιν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, οὐκ αὐτοῦ χραίνουμένου
τοῦ ὀνόματος, ἀλλ' ὅσον ἐπὶ τοὺς περικειμένους
βέβληκα πράττοντας καὶ φρονεῦντας, οὕτω καὶ
ἀγαζεται ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐνεργημάτων· θθεν ὁ
σωτὴρ πρὸς ἐτέροις καὶ τοῦτο λέγει ἐν τῇ εὐχῇ
διδάσκων τὸ ἁγιασθῆτω τὸ ὄνομά σου, οὐκ αὐ-
τοῦ τοῦ ὀνόματος καθ' ἑαυτὸ ἐκ μὴ ἁγίου, ἁγίῳ
γινόμενον· εὐκτέον γὰρ ἁγιασθῆναι αὐτὸ ἐν ἡμῖν,
ἁγίως νοούντων καὶ πραττόντων ἡμῶν, καὶ οὕτως
ἢ περὶ Θεοῦ διάληψις ἢ κατ' ἐννοιαν Θεοῦ ἡρι-
βωμένην ἔχομεν, ἢ τοῦ Θεοῦ προσηγορία ἐστίν·
ταύτην ἁγιαζομένην ἔξομεν, ἔταν καθ' ἁγιότητα
πάντα ἐπιτελῶμεν· ὅσον γὰρ ἐν πλάνῃ καὶ ἀγνοίᾳ
ἐνίαι τῶν ἀνθρώπων εἰσὶν, ἢ τοῦ Θεοῦ προση-
γορία τρόπον τινα χραίνεται, ἐλκομένη ἐφ' ἃ μὴ
θεῖ· Θεὸς γὰρ ἀγάλατα καὶ τὴν σφῶν κοιλίαν
ἐκάλεσάν τινες.

v. 29.
Ibid.v. 4.
B. f. 106.v. II.
A. f. 164.
B. f. 101. b.v. 14.
A. f. 402. b.v. 16.
A. f. 165. b.
B. f. 103.v. 20.
B. f. 104. b.

V. 7.
B. f. 107.

Πτωχὸν ἐνταῦθα καλεῖ τὸν μὴ δυνάμενον ἐκ τῶν παρυσῶν θλίψεων ἑαυτὸν σῶσαι· πάντες δὲ ταύτην τὴν πτωχείαν ἔχουσιν· ὥστε περὶ παντὸς λέγει χρηζόντες ἐκ Θεοῦ σωτηρίας τὸ, εὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξεν, καὶ ὁ κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ.

V. 8.
B. f. 107. b.

Εἰ τελείους ἐκλαμβάνοιμεν τοὺς Θεὸν φοβούμενους, παρεμβάλλοντα κύκλῳ αὐτῶν ἄγγελον ἐπὶ τὸ ρύεσθαι αὐτούς, οὐκ ἄλλον ἐρῶμεν ἢ τὸν τῆς μεγάλης βουλῆς Θεὸν σωτήρα· τούτου ἀκλόουθον καὶ τὸ ὑπὸ Ἰακώβ λεγόμενον, ὁ ἄγγελος ὁ ρυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν· οὐχ εἷς τε ρύεσθαι ἄγγελος, ἀλλ' ὁ σημαίνόμενος σωτήρ.

V. 9.
Ibid.

Ἐπεὶ Θεοῦ τὸ χρηστὸν, ταυτὸν τῷ ἀγαθῷ σημαίνει· ἐπεὶ εὖν καὶ τρόφιμός ἐστιν ἄρτος ὡν ζωῆς, προστάττει τὸ πνεῦμα τοῖς μὴ ὀρεκτικῶς ἔχουσιν, ὥστε αὐτοῦ ἐμφορηθῆναι, καὶ μόνον γεύσασθαι αὐτοῦ· ἡ γὰρ γεῦσις ἱκανή ἐστιν ὀρεκτικὸς αὐτοὺς ποιῆσαι, ὡς καὶ κατατρυφῆται αὐτοὺς θελήσαι τὸ γεύσασθαι δηλοῖ, καὶ ἄλλως γέ πως ἐκζησαι καὶ ἐξετάσαι· περὶ Θεοῦ· μακάριος δὲ ὁ διὰ τελειώσεως ἀνελλείπῳς ἐλπίζων ἐπὶ τὸν κύριον ὑπάρχων ἀνὴρ.

V. 12.
B. f. 109.

Οὐδὲ γὰρ φόβον νῦν λέγει τὸν εἰσαγωγικόν, ὃς καὶ τὰς ἐντολάς κατορθοῖ· κατὰ τὸ, τὸν Θεὸν φοβῶ καὶ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ φύλασσε· νῦν γὰρ ἅγιους καλεῖ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὠδευκότας ἐπὶ τὴν τελειότητα, αἷς καὶ φόβον ὑποβάλλει τὸν πληροῦντα παντὸς ἀγαθοῦ.—Σημειώτέον, ὅτι ὡς τὰ ἄλλα ἀγαθὰ, εὖτω καὶ ὁ Θεὸς φόβος διδασκός ἐστιν· ἐξ εὗ μαρτυρόμεν μὴ τὸν παθητὸν δηλοῦσθαι φόβον· εὗτος γὰρ ἀδιδασκτος τῇ φύσει, οὐ μόνον ἀνθρώποις ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ζῴσις ἐνυπάρχει.

B. f. 109. b.

A. f. 109.

Ἐπεὶ αἱ ἐπιβλέπουσαι τὸ πᾶν τοῦ Θεοῦ δυνάμεις, τροπικῶς ὀφθαλμοὶ λεγόμεναι, ἐπιβλέπουσι ἐπὶ τοὺς δικαίους, ἀλλὰ καὶ τὰ ὅσα αὐτοῦ ἔτοιμα εἰς τὸ δέξασθαι τὴν δέσιν αὐτῶν, τούτου χάριν, φησὶν, εἰ θέλετε τούτων ἀπολαῦσαι, ἐκκλίναντες ἀπὸ κακοῦ, τὸ ἀγαθὸν ποιήσατε.—Προνοεῖται γάρ φησιν τῶν δικαίων ὁ Θεός· ὀφθαλμοὺς γὰρ ἐνταῦθα οὐχ ἀπλῶς καλεῖ τὸ ἐποπτικῶς, ἀλλὰ τὸ ἐπ' εὐεργεσίᾳ καὶ προνοίᾳ παρὰ τοῦ Θεοῦ γινόμενον.—Ἐφορῶντες δὲ τούτους τοῦ

B. f. 110. b.

Θεοῦ, ἐκκλίνον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν.

Τὰ ὅσα τῶν δικαίων, ἦται δόγματα ἀληθείας, ἡ ψυχῆς δυνάμεις, φυλάξει ὁ κύριος, οὐκ ἔων οὐδὲ τὸ τυχόν αὐτὸν συντριβῆναι· τὸ μὴδὲ τὰ δόγματα τῶν δικαίων μὴδ' αὐτάς δυνάμεις αὐτῶν ἀνατρέπεσθαι.

V. 21.
C. f. III. b.

Ὁ ἁμαρτάνων στερεῖται τῆς ζωῆς τῇ ἐπιτηρήσει τῶν ἐντολῶν παραγινόμενης, θανάτῳ πονηρῷ περιπίπτων· πονηρὸς δὲ θάνατος, ἦται ὁ ἐναντίος τῇ ἀγαθῇ ζωῇ, ἡ ὁ πόνον ἐμπειῶν τῷ ὑποκειμένῳ· εὖτως γὰρ καὶ ἔλκει πονηρῷ ἐπαίσθη ὁ Ἰὼβ, τῷ δηλονότι πόνον ἐμπαιῶντι.

V. 22.
B. f. 112.

Σημειώτεον, ἡ κυρίως λύτρωσις ψυχᾶς ἀπὸ αἰχμαλωσίας ἐλευθεροῖ· εἰ γὰρ ποτε καὶ σώματα λυτρεῖται, οὐ παρεργουμένως ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός· καὶ ψυχὴν δὲ ρύεται οὐκ ἄλλη ἀλλ' ἡ τῶν θεούων αὐτοῦ.

V. 23.
B. f. 112. b.

PSALMUS XXXIV.

Ἐπεὶ πολλοὶ οἱ διὰ ψευδοδοξίας καὶ τῆς ἀληθινῆς κακίας πολεμῶν τε τρουσέντες, τούτου χάριν σὺ αὐτ' ἐμοῦ πολέμησον αὐτοῖς· ἀναντιρρήτως γὰρ καταλυθήσονται, ἐπεὶ κύριος συντρίβων πολέμους ὑπάρχεις.—Σημαίνει δὲ τὸ ἀδικεῖν, βλάβην, ἐν τῇ « ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω » ὅφρων καὶ σκερπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν » τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήση.

V. 1.
B. f. 113.

A. f. 113. b.

Τὰ ὅπλα κατάλληλα χρὴ νοεῖν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ.—Ὅδός ἀσεβῶν ὁ βίος ὁ μοχθηρός· μὴ ἔστω δὲ καὶ φέγγος ἐν αὐτῇ, φησὶν, εἰ καὶ πλατεῖαν ταύτην ἐνόμισαν· εὐχεται δὲ μὴδὲ γάσιν αὐτοῖς εὐρεῖν ἐν αὐτῇ· καὶ αἱ δυνάμεις δὲ τῶν ἀγγέλων ὅπλα τυγχάνουσι τοῦ Θεοῦ.—Δηλοῖ δὲ ὡς κατὰ τὴν πράξιν ἕκαστος τιμωρεῖται· ἀντὶ δὲ τῶν εὐκτικῶν χρηταὶ προσκατικαί.

V. 2.
B. f. 113. b.V. 6.
B. f. 114. c.

Οἱ πάντα ψιλῆς τῆς λέξεως καὶ οὐδὲν ἀλληγορικῶς ἐκλαμβάνειν προσοῦντες, ἐλεγχέσθωσαν καὶ ἐκ τοῦ προκειμένου στίχου· οὐδὲν γὰρ εὖτως ἡλίδιον ἐστίν, ὡς νομισαὶ τὰ αἰσθητὰ ὅσα ἐννοίαν ἔχειν Θεοῦ, ὥστε ὑμνεῖν αὐτὸν καὶ εἰδέναι ὅτι οὐδεὶς ἄμειος αὐτῷ· περὶ γὰρ τῶν ἐσῶν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, δυνάμεις δὲ αὐτοῦ καὶ δόγματα ἀληθῆ ταῦτα εἴρηται τὸ, πάντα τὰ ὅσα

V. 10.
B. f. 115.

μου· διὰ πάσης γὰρ ἐννοίας καὶ δόγματος ἀληθινῶς ἐβεβαιώθη, μηδὲν αὐτῶν γεννητῶν ὅμοιον εἶναι τοῦ κυρίου· μόνος γὰρ ὁ υἱὸς εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀράτου καὶ χαρακτηρ θεϊκῆς ὑποστάσεως ἐστίν.—Ἐνδέχεται δὲ τὸν αὐτὸν εἶναι πτωχὸν τε καὶ πένητα· τὸ μὲν, ὡς ἀποπεπτωκότα πλούτου· τὸ δὲ, ὡς μετὰ πόνου τὰ πρὸς τὸν βίον περιποιούμενος.

Τοῦ κελῶς προσευξαμένου ἢ προσευχῇ, εἰς αὐτὸν ἀνακάμπει, φέρουσα τὰ ἀγαθὰ ὑπὲρ ὧν γέγενεν· καὶ ἀποστραφῆσα εἰς κόλπον συστρέφεται τοῦ ἀναπέμψαντος αὐτήν· σημαίνει δὲ ὁ κόλπος τὸ ἡγεμονικὸν αὐτῶν· οὕτω γὰρ ὁ φανλισμὸς αὐτῶν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ, εἰς κόλπον αὐτῶν καὶ, εἰς κόλπον ἐπέρχεται πάντα τοῖς ἀδίκαις· καὶ ταύτῃ καὶ πάντες οἱ δίκαιοι εἰς κόλπον Ἀβραὰμ χωροῦσιν, τούτεστιν εἰς τὴν αὐτὴν αὐτῷ γνώμην καὶ ἐπαγγελίαν.

Ἐξηγητικὸν τὸ παρὸν εἶναι δύναται τοῦ ἀνταποδιδόσάν μοι πονηρὰ ἀντὶ καλῶν· ἐμοῦ γὰρ ὑπὲρ αὐτοῦ πενθοῦντος καὶ σκυθρωπάζοντος ἐφ' ᾧ ἔχουσιν νεκρότητι, αὐτοὶ κατ' ἐμοῦ συναρόμενοι εὐφροσύνην εἶχον ὡς ὑποχείριόν με ληψόμενοι.

Κατ' ἐμοῦ συναχθέντες καὶ εὐφρανθέντες, καὶ ὅμως καὶ οὕτως σκεδασθέντες, οὐ κατενύγησαν, τούτεστιν οὐ μετέγνωσαν ἐφ' οἷς κακῶς ἐβουλεύσαντο, ἀλλ' αὐθις τοῖς αὐτοῖς ἐπεχείρησαν.

Ὁ ἅγιος φησὶν, κύριε πότε ἐπόψει· ἐποψόμενος γὰρ οἰκήσεται τὰ προειρημένα ἅπαντα συναπύοντα τοῖς δρώσιν αὐτά· μονογενὴ δὲ λέγει τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ τῷ μόνῳ αὐτῇ ἐσχηκέναι· οὐ γὰρ προσεκτέον τῇ περὶ μετεμψυχώσεως μυθεποιία 1)· ἢ τάχα μονογενὴς ἄλλη παρὰ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἢ οὐσία τοῦ συνεζευγμένου τῇ ψυχῇ πνεύματος ἐστίν· μονογενὴς γὰρ αὕτη τῷ ἀποκεχωρισθαι ἀπὸ πάντων τῶν ἐν ἡμῖν κατὰ Σεϊότητα.

Πολλὴ ἐκκλησία ἢ ἐκ πολλῶν ἁγίων συναγομένη· λαὸς πολλὸς, ὁ βέβαιος καὶ στιβαρὸς, ἐπιπολαίη καὶ εὐχερεῖ ἀντιδιαστέλλόμενος.—Ἐπεὶ σοῦ παρόντος μοι, οἱ ἐχθροὶ μακρὰν, μὴ ἀπεσῇς ἀπ' ἐμοῦ, ὅπως μὴ ἐπέλθωσιν μοι μονωθέντί σου.

Ἐπεὶ πολλαχοῦ ἢ τοῦ θεοῦ μακροθυμία, ὕπνος αὐτοῦ λέγεται, ἐπιτριβομένων τῶν ἐχθρῶν, διανίστησιν εἰς ἀγανάκτησιν τὸν κύριον λέγων· ἐξεγέρθητι κύριε καὶ πρόσχες τῇ κρίσει μου, τούτεστιν ἐπίστησον τὴν ἔφορον δύναμιν σου, ὅπως ἐξετασθῇ τὰ κατ' ἐμὲ πρὸς τοὺς ἐχθρούς μου· πατὴρ ἀγαθῶ γὰρ τοῦτο, ἐπεὶ ἀδίκως ἐχθραίνουσίν μοι. Λαίπν δὲ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ τὸ τέλος τοῦ παντός λόγον ἐπισφραγίζεται φάσκων· καὶ ἡ γλῶσσα μου μελετήσῃ τὴν δικαιοσύνην σου.—Δίδυμος ἐξέβαλεν τὸν ψαλμὸν ἀορίστως εἰς δίκαιον.

Ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν ἐχθρῶν ταῦτα λέγεται, τῷ αἰσχυνοθῆναι αὐτοὺς καὶ ἐντραπήναι καὶ αἰσθησιν λαβεῖν τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων, καὶ εἰς τοῦπίσω χωρῆσαι τῆς ἐδοῦ ἧς ὠδευσαν.

PSALMUS XXXV.

Ὁ καδ' ἔξιν παράνομος ἐν ἑαυτῷ λογιζόμενος λέγει, οὐκ ἄλλο τι ἢ τὸ ἀμαρτάνειν· συγκαθέμενος γὰρ τις κατὰ διάνοιαν πρότερον, ἐπὶ τὸ πρακτικῶς ἀμαρτάνειν διαβαίνει· δύναται δὲ καὶ ἐν τῷ ἐν ἑαυτῷ λέγειν ἀμαρτάνειν· οἷόν ἐστιν τὸ, σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ διανοίᾳ σου, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, καὶ τὰ ἐξῆς.—Τούτεστιν ἡγείται μηδὲνα βλέπειν αὐτοῦ τὰ βουλευμάτα.

Ἑτέρα ἐστὶν γραφὴ φάσκουσα· τὰ ῥήματα τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἀνείμια καὶ κόπος· τούτεστιν ἐπαχύνῃ, ὡς κόπον ἐμπαιεῖν τοῖς προσέχουσιν. Οὐκ ἐβουλήθη συνεῖναι τοῦ ἀγαθοῦ· ὅλῳ ἐκ τῶν εἰρημίων, ὡς ὁ παράνομος οὐκ ἐκ κατασκευῆς ἐστὶ τεικῶτος· τὸ γὰρ μὴ βούλεσθαι σύνεσιν ἔχειν ἐπὶ τῷ ἀγαθοποιεῖν, αὐτεξουσίου.

Καὶ ἐν Ἰσαΐᾳ ἅμα ταῖς νεφέλαις μνημονεύεται οὕτως· εὐφρανθήτω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ αἱ νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην· αἰσθηταὶ δὲ νεφέλαι οὐ δικαιοσύνην ἢ ἀλήθειαν, ἀλλ' ὑπερὸν ῥέουσιν· αἱ οὖν δικαιοσύνην ῥέουσαι νεφέλαι, θεοὶ ἄνθρωποι τὸν πνευματικὸν ὑπερὸν, τούτεστιν τὸν κατ' ἀρετὴν λόγον, προχέουσιν· ὑπεράνω δὲ τούτων οὐρανὸς εὐφραίνόμενος, ἦτοι αἱ μακάριοι φύσεις αἱ οἰκῶσαι τὸν οὐρανὸν τυγχάνουσιν· ἢ ὁ

v. 23.
A. f. 173. b.

v. 26.

v. 2.
A. f. 175.

v. 4.
A. f. 175. b.
B. f. 121. b.

v. 6.
B. f. 122. b.

1) Videsis metempsychoseos reprehensionem.

σωτήρ ἀλληγορικῶς οὕτως ἐνομαζόμενος· ἀνωθεν γὰρ ὁ οὐρανὸς οὗτος, τουτέστιν ὑπεράνω φύσεως πάσης γεννητῆς τυγχάνει, καὶ ὑπὲρ τῆς πάντων ὠφελείας εὐφραίνεται· καὶ ἐνταῦθα οὖν ἐν μὲν τῷ οὐρανῷ φημι τῷ σωτῆρι ἔστιν τὸ ἔλεος τοῦ κυρίου πάντα ἐλεούντος· ἡ δὲ ἀλήθεια αὐτοῦ ἥτις καὶ τοῖς τύποις ἀντιδιασπλεγμένη, ἐν ταῖς προειρημέναις νεφέλαις ἐστίν· εἰ γὰρ καὶ κατὰ σκιὰν ἐβίουσι οἱ προφῆται, ἀλλ' οὐκ ἠγνόουν τὴν ἀλήθειαν, ἥς αὕτη σύμβολον.

V. 6.
B. f. 121.

Ἀνθρώπους τοὺς κατ' εἰκόνα καὶ τὸ λογικὸν κίνημα τηρεῦντας σωτηρίας τυγχάνειν, οὐ θαῦμα· ὅταν δὲ καὶ ἀποκτηνωθέντας ἤδη καὶ ἱπποὺς θηλυμανεῖς γεγεννημένους, καὶ τῶν ἄλλων ἀλόγων ζώων ἡθὺς ἀναλαβόντες ἐπὶ σωτηρίαν ἐρχομένους ἴδοι τις, ἐκπλαγεῖς ἐπὶ τῇ τοῦ θεοῦ ἀγαθότητι ἐρεῖ· ἐπεὶ τὸν ἑλεόν σου ἐπλήθυνας, ὦ θεέ, οὐκ ἄνθρωποι μόνον ἀλλὰ καὶ κτῆνη σώζονται. τὰ γὰρ μεγάλα ἁμαρτήματα μείζονος καὶ πολλοῦ ἑλέου δεῖται.

V. 8.
B. f. 121. b.

Οἴκου θεοῦ τῆς ἐκκλησίας τυγχανούσης, πίστεως αὐτοῦ ἡ ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία τυγχάνει· ἀπὸ ταύτης νηφάλιον μεθυσθήσονται μέθην οἱ περιεχόμενοι αὐτῆς· εἰ δὲ οἶκος θεοῦ εἴη ὁ σωτήρ· ἀπὸ τῆς παιδεύσεως αὐτοῦ οὗσης πίστητος μεθυσθήσονται ἀπλάυντες αὐτῆς.

V. 9.
B. f. 121. b.

Ἐπεὶ παρά σοι πηγὴ ζωῆς, αὕτη δὲ ἐστὶν ὁ εἰπὼν, ἐγὼ εἰμι ὁ εἰπὼν, εἰκότως καὶ τὸν χειμάρρου τῆς τρυφῆς σου ἐρχόμενον ἀπὸ τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς ποτιεῖς τοὺς μεθυσθέντας ἀπὸ πίστεως τοῦ οἴκου σου.

V. 10.
A. f. 176.

Πηγὴ ζωῆς ὁ σωτήρ, τῷ μὴ ἔξωθεν ἔχειν, ἀλλὰ παρέχειν αὐτὴν αὖτις πᾶσι τοῖς ζώσιν, οὐκ ἀνθρώποις μόνον ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑπερανάβιβηκόσι κατὰ τὰ αὐτὰ, πηγὴ σοφίας λέγεται· χεῖμαρρος δὲ τρυφῆς τὸ ἅγιον πνεῦμα, τῷ τρυφᾶν τοὺς πεπωκότας ἀπ' αὐτοῦ, δεχομένους τὰ διάφορα αὐτοῦ χαρίσματα. «Ἐν τῷ φωτί σου ὀψό» μεθα φῶς. » Φῶς τοῦ θεοῦ τὸ ἀληθινόν· φῶς τὸ ἀπαύγασμα τοῦ φωτὸς τοῦ αἰδίου· ἐν τούτῳ οὖν τῷ φωτί, ὀψόμεθα φῶς, σε τὸ αἰδίον φῶς, περὶ οὗ εἴρηται· ὁ θεὸς φῶς ἐστίν· συμβα-

λεῖς τούτῳ, ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς, ἑώρακε τὸν πατέρα.

Οἶδεν ὁ θεῖος λόγος ταῖς λεγομέναις μεταφοραῖς χρᾶσθαι· ὥσπερ ἐνταῦθα τῆς ὑπερφανίας οὐ ζῶον ποδωτοῦ, ἀλλ' ἔξεως οὐσῆς, πόδα ὠνόμασεν· καὶ ἐν παραιμίαις «τῆς γὰρ ἀφροσύ» νης οἱ πόδες κατάγουσιν. » Ὁ γοῦν εὐχεται, τοῦτό ἐστι· μὴ λάβει χώραν ἐν τῇ ψυχῇ μου ἐπελθεῖν ἡ ὑπερφανία· ἀλλὰ μηδὲ χεῖρ τουτέστι πρᾶξις ἁμαρτωλοῦ σαλεύσαι με· εἰ γὰρ πρᾶξιμαι τὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, κληνηθήσομαι ἀπὸ τῆς ἀρετῆς.

V. 12.
A. f. 177.

PSALMUS XXXVI.

Αὕτη ἡ χρηστότης παρεξενήσει σοι τὸ κατασκηνοῦσαι ἐπὶ τῆς ἁγίας γῆς, ὥς παραινέσθαι ἐπὶ τῷ πλοῦτῳ αὐτῆς· ἔξεις γὰρ ποιμένα τὸν ἀληθινὸν ἄγοντά σε ἐπὶ θείαν νομὴν, ἥτις πλοῦτος τῆς γῆς ἐκείνης ὠνόμασται.

V. 3.
A. f. 179.

Διὰ πάντων ὠφελίμων ἡμῖν ἑαυτὸν παρέχων ὁ κύριος, καὶ τροφή καὶ ποτὸς εὐρίσκεται· ὅταν οὖν τροφόμεν αὐτὸν τυγχάνοντα ἄρτον ζωῆς, καὶ ἐμφορηθῶμεν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος ὄντων βρώσεως καὶ πόσεως ἀληθινῆς 1) κατατρυφήσαντες αὐτοῦ, ἔξομεν αὐτὸν ὀρέγοντα τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας, τουτέστιν τοῦ νῦν, οὐ τὰ αἰσθητά, ἀλλὰ πνευματικὰ καὶ νοητά.

V. 4.
B. f. 126.

Ολέθριον πᾶθος τυγχάνει ἡ ὀργή, ὥς καὶ τοὺς φρονίμους ἀναιρεῖν· ὀργὴ γὰρ ἀπώλλυσι καὶ φρονίμους· ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς ἀρετῆς ἐστὶν ἐμπωτικὴ· ὀργὴ γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην θεοῦ οὐκ ἐργάζεται· διὸ παῦσαι ἀπὸ ὀργῆς καὶ ἐγκατάλειπε θυμὸν, ζηλωτῆς παύτητος καὶ ἡμερότητας γινόμενος δῖνα. . .

V. 8.
A. f. 179. b.

Ἄλλ' οὐδὲ ὑπάρξει ὁ ἁμαρτωλὸς καταργουμένης τῆς κακῆς ἔξεως κατ' ἡν τοιοῦτός ἐστιν· τόπος δὲ μὴ εὐρισκόμενος ὥς ἐν τάξει νοείσθω· εἶεν ἄλλη τάξις μαθητοῦ καὶ διδασκάλου· μέχρι τὴν ὁμοίαν ἐπισημὴν ἀναλαβὼν, εἰς τὴν αὐτὴν αὐτῷ καταστήσεται τάξιν, τοῦ μαθητοῦ τὸν τόπον ἀπολιπὼν· οὕτω τῆς κακίας ἀναιρουμένης, οἱ ταύτην ἐλόμενοι, τόπων οὐχ ἔξουσιν· ἔσται δὲ πληθὺς εἰρήνης ἐπὶ τῆς τῶν παλαιῶν γῆς,

V. 10.
B. f. 127.

1) Vides Didymi manifestum de Christi praesente in eucharistia corpore testimonium.

ὅτε πάντες οἱ ἐχθροὶ πρὸς αὐτὸν ἔχομεν τὸν πό-
λεμον καταλυθῶμεν.

Λεχθεῖν δ' ἂν καὶ περὶ τοῦ διαβόλου· μετὰ
γὰρ ἄρθρου τοῦτον εἶπεν ἁμαρτωλόν· καὶ εἰ ἁμαρ-
τωλοὶ οὐδὲ αὐτοὺς ἐν κακοῖς πλουτοῦντας τιτρώ-
σκουσιν· οὐδὲ σφάττουσι δὲ τοὺς σκολιούς τῇ
καρδίᾳ φίλους ὄντας αὐτοῖς.

Ἐπεὶ ὁ ἁμαρτάνων τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ ἀποθ-
νήσκει, καὶ τούτων ὁ ῥομφαία ἦν κατ' ἄλλων
ἠκόνησαν βλάβει αὐτοὺς εἰσερχομένη εἰς τὴν καρ-
δίαν αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ τὰ τόξα αὐτῶν συντριβείη,
ὅπως μηδένα τοξεύσαι δυναθῶσιν· τόξα δὲ αὐ-
τῶν ἐντεταμένα, οἱ πονηροὶ εἰσι λογισμοί· ῥομ-
φαία δὲ ἠκονημένη κατὰ τῶν διαφορῶν, ὁ ἀναι-
ρετικός ἐστὶν λόγος αὐτῶν.

Νόει δὲ βραχίονας τὰς πρακτικὰς τῆς ψυχῆς
δυνάμεις. Πρὸς διάνοιαν κρείττον τῷ δικαίῳ ὑλί-
γον γνώσεως ἔχειν μετ' εὐσεβείας, ὑπὲρ πλοῦ-
τον μετὰ δυσσεβείας τῶν ἁμαρτωλῶν· ἐν πλου-
τεῖν εἰδέναι τινες, τὰ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως
μετερχόμενοι.

Καιρὸς πονηρὸς ἐστὶν ὅτε ἐπιπονὰ τις ἀπο-
λαμβάνει ἁμαρτημάτων ἕνεκα· ἐν τοιούτῳ εὖν
καιρῷ οὐ καταισχυνηθῶσιν οἱ ἄμωροι, οὐκ ἔχον-
τες πράξεις ἐφ' αἷς ἐστὶ τούτο παθεῖν.

Πρὸς διάνοιαν, ἐκ νεαροῦ καὶ ἀβεβήαις ἡθους,
καθ' ὃν νεωτερίζω νεώτερος ἤμην, μεταβολῶν
εἰς γῆρας ἦλθον, βίον ἀκηλίδωτον καὶ πολλὰν
φρόνησιν κεκτημένος· ὅμως οὖν οὕτω προκόψας
οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλειμμένον, τῷ τὸν θεὸν
ἔχειν τρέφοντα καὶ ἄρτους θείους παρέχοντα ὡς
μὴ ζητῆσαι ποτὲ ἄρτους τὸ τοῦ δικαίου σπέρμα,
τουτέστιν τοὺς κατὰ διδασκαλίαν γεγεννημένους·
ὅλην γοῦν τὴν ζωὴν ἑαυτοῦ κατὰστασιν εὖσαν
ἡμέραν ἐλεεῖ κοινωνικός ὢν, καὶ θανείζει ἥτοι μα-
θήματα τοῖς ἀκροαμένοις ἢ θεῷ· καὶ τὸ ἐλεῶν
πτωχόν, θεῷ θανείζει, ἐπὶ τὸ κερδῆσαι τόκους
σοιτηριώδεις· ὥστε καὶ τὸ σπέρμα αὐτῶν εὐλο-
γημένον εἶναι πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ.

Ὁ δίκαιος πᾶσαν τὴν ἡθικὴν κατορθώσας
ἀρετὴν, ἦλθεν ἐπὶ θεωρίαν· διὸ καὶ ὁ λόγος
αὐτοῦ τροπικῶς στόμα καλούμενος, οὐκ ἄλλο τι

ἢ τὴν ἐν τῇ θεωρεῖν σοφίαν μελετᾷ· εἰς τοῦτο
παραλήψη τὸ « διήγησις εὐσεβεῶς, διὰ παντός
» σοφία· ὁ δὲ ἄφρων ὡς σελήνη ἀλλοιοῦται·
καὶ ἡ γλῶσσα δὲ τοῦ δικαίου οὐκ ἀνέξετάστωρ,
οὐδ' ὡς ἔτυχεν φθέγγεται· κρίνας γὰρ καὶ ἐξε-
τάσας διαφορὰν λεκτέων καὶ οὐ λεκτέων, τὰ μὲν
ἐρεῖ, τὰ δὲ ἡσυχάσει· τοιοῦτόν ἐστιν τὸ « χεῖλη
» σοφῶν δέδεται αἰσθήσει· τῷ ἡσθημένῳ καὶ
λέγειν καὶ σιωπᾶν· αἰσθήσει, δεσμῷ τῶν χει-
λέων κέχρηται.

Ὅν κατὰ φύσιν ἔχομεν νόμον ἐν καρδίᾳ, καθ'
ἐν διακρίνομεν τὸ παιητόν καὶ οὐ παιητέον, οὐκ
ἄλλου ἐστὶν, ἢ τοῦ πεπονηκότος ἡμᾶς κατὰ τὴν
ἑαυτοῦ εἰκόνα θεοῦ 1). ἀμείλει δ' ἂν σώζομεν
ἀδιασρόφους τὰς ἐννοίας, τῶν χειρόνων ἀπεχό-
μεναι, τῶν κρείττονων ἀντιποιούμεθα· τούτῳ τῷ
νόμῳ ἡγεμόνι τῆς ὁδοῦ χρώμεναι, ἀνευ ὑποσκε-
λισμοῦ διαβαίνομεν ἐφ' ἣν ἐπειγόμεθα τέρμα·
δυνατὸν δὲ τὸν εὐαγγελικὸν νόμον δηλοῦσθαι διὰ
τῆς παρουσίας λέξεως.

Τῷ δικαίῳ ᾧ κατανοεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς ζητῶν
αὐτὸν θανατῶσαι, λέγεται ὑπόμεινον τὸν κύ-
ριον, εἰ καὶ πολλοὺς ἔχεις τοὺς φονῶντας κατὰ
σοῦ, ἐκ θεοῦ δέχου τὴν σωτηρίαν· οὕτω γὰρ δια-
τεθέντι σοι ἀκολουθῆσαι τῷ ὑψωθῆναι, ὥστε
κατακληρονομησάι τὴν πολλὰκις ἡδὴ εἰρημένην
γῆν· σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν ὕψει ποῦ κείσθαι τὴν
τῆς ἐπαγγελίας λέγει γῆν· ὑψοῦται τις, ἀλλὰ
τὴν ἄνω ποῦ ἰδρυμένην· καὶ ἐν Ἡσαΐα γοῦν, ἀνα-
βιβάσει σε κύριος ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, ἐρη-
ται· καὶ ἐν εἴῳ δὲ ὕψει τυγχάνει αὐτὴ ἡ γῆ σκό-
πει, ὡς θεοῦ ἀναβιβάζοντος ἐπ' αὐτὴν καὶ ὑψούν-
τος, ὥστε αὐτὴν κληρονομῆσαι, τῷ μὴ εἶόν τε
εἶναι τινα ἑαυτῷ ἐπ' αὐτὴν γενέσθαι.

Παρελθὼν, φησι, τῇ διανοίᾳ ἐπὶ τὸν μέλ-
λοντα βίον, οὐκέτι εὖρεν τὸν ἀσεβῆ, ὡς ζητῆ-
σαι τὸν τόπον, καὶ μὴ εὐρίσκεισθαι τοὺς φαύλους
μετὰ ταῦτα, ἐν τῆς οὐσίας αὐτῶν ἀφανίζμέ-
νης, ἀλλὰ τῆς παιότητος, καθ' ἣν εἰσιν τοιού-
τοι· καὶ περὶ τοῦ μὴ εὐρίσκεσθαι τὸν ἐν τάξει
τόπον αὐτῶν, προαποδέδεικται· Εἰ δὲ περὶ τοῦ
σατανᾶ ταῦτα λέγοιτο, ἐπεὶ ἄρχων τοῦ κόσμου

1) Optima Didymi sententia, quod lex naturae, lex Dei sit.

v. 12.
f. 127. b.

v. 14.
B. f. 128.

v. 17.
B. f. 128.

v. 19.
B. f. 128. b.

v. 25.
B. f. 130.

v. 30.
A. f. 181.
B. f. 131.

v. 31.
A. f. 181.
B. f. 131.

v. 34.
B. f. 132.

v. 36.
A. f. 181. b.

τούτου εἴρηται, παρέρχεται δὲ οὗτος ὁ κόσμος, ζητήσας τις ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τὸν τόπον τούτου τοῦ ἄρχοντος οὐχ εὑρήσει· εἰ δὲ καὶ ἁμαρτία τόπος ἐστὶν τοῦ διαβόλου κατὰ τὸ, μὴ δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ, τῆς κακίας ἀφανιζομένης, οὐχ εὑρέθη ὁ τόπος τοῦ ἀσεβεῦς.

V. 37.
A. f. 182.
B. f. 132. b.

Διαφορὰν ἀκακίας καὶ εὐθύτητος εἶποι ἂν τις τοιαύτην· εἰ μὲν ἀκακία ἦ ἢ τῶν κακῶν ἀπραξία, εὐθύτης εἴη ἢ ἕξις καθ' ἣν ἀπαθῶς πάντα ἐνεργεῖται· εἰ δὲ ἀκακίαν λέγει τὴν τοῦ ἥθους κατόρθωσιν, εὐθύτης εἴη ἢ ἀκαμπῆς τῶν δογμάτων τῆς ἀληθείας θεωρία· ἐκατέρως προστάσσει φυλάσσειν ἀκακίαν καὶ ἰδεῖν εὐθύτητα, τῇ εἶναι ἐγκατάλειμμα εἰς τὸν μέλλοντα βίον τῇ εἰρηνικῇ ἀνθρώπῳ πεφυλακῇ διττὴν ἀκακίαν, καὶ τεθεωρακῇ τὴν προειρημένην διττὴν εὐθύτητα τῶν ἐγκαταλειμμάτων τῶν ἀσεβῶν ἐξολοθρευομένων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ ἅμα κατὰ τὸν τῆς κρίσεως καιρὸν· σωτηρία δὲ τῶν δικαίων γίνεται παρὰ κυρίου ὑπερασπίζοντος αὐτῶν ἐν καιρῷ θλίψεως· ὑπάρξει δὲ αὐτοῖς καὶ τὸ βοηθείας παρὰ τοῦ κυρίου τυχεῖν, καὶ τὸ ῥυθιῆναι ἐκ πολεμίων· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξαιρεθῆναι ἐκ χειρὸς ἁμαρτωλῶν, τουτέστιν πράξεως ἢ δυνάμεων πονηρῶν, διότι ἤλπισαν ἐπ' αὐτόν· διὸ καὶ ὁ ψαλμὸς οὗτος ἐν οἰκίῃ ἀριθμῷ τῶν λεγομένων ἐν αὐτῷ τέτακται· ἐστὶν γὰρ τριακοστὸς ἕκτος· οὗτος δὲ ὁ ἀριθμὸς ὁμοῦ τρίγωνος καὶ τετράγωνός ἐστιν πλευρᾷ τῇ ὀρθᾷ· ἐξὶν δὲ ἡ ὀρθὸς ἀναστάσιμος τοῦ σωτῆρος ἡμέρα· ἡ δὲ τετράγωνος πλευρὰν ἔχει τὸν ἐξ ὄντα ἀριθμὸν τέλειον· ἐξάκις γὰρ ἕξ, τριάκοντα ἕξ· τρίγωνος δὲ κατὰ τοῦτο· εἰ γὰρ ἀπὸ μονάδος ἐξῆς ἕως ὀρθοῦ ἀριθμήσεις, οὐκ ἄλλον τούτου εὑρήσεις ἀριθμόν.

PSALMUS XXXVII.

V. 2.
A. f. 183. b.
B. f. 133. b.

Ἐξομολογούμενον πρόσωπον εἰσάγεται ἐν τῷ ψαλμῷ τούτῳ· εἰ πεπρακταί μοι, φησὶν, τοιοῦτο ἐφ' οἷς ἀξίον ὑπὸ θυμοῦ ἐλεγχθῆναι, ἀλλὰ γε μετανήσας παρακαλῶ, ὑπὸ λόγου καὶ μὴ ὑπὸ θυμοῦ ἐλεγχθῆναι, καὶ ὑπὸ διδασκαλίας καὶ μὴ ὑπὸ ὀργῆς παιδευθῆναι· καὶ τὸ εὐλογεῖν τῆς αἰτήσεως ἐπιφέρει λέγων· ὅτι τὰ βέλη σου ἐνεπά-

γησάν μοι καὶ ἐπεστήρισας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρα σου· οἱ λόγοι τοῦ κυρίου βέλη εἰσὶν· αὐτὸς τοίνυν ὁ σωτὴρ φησὶν· ἔθηκεν με ὡς βέλος ἐκλεχτόν, καὶ τῇ φαρέτρᾳ αὐτοῦ ἔκρυψέν με· ὁ λέγων οὖν τὸν λόγον τοῦ κυρίου, βέλος ἀφήσιν· καὶ ἐπὶ λέγει ἐπιστρεπτικὰ, τῷ βέλει τούτῳ τιτρώσκει τὸν συνετὸν ἀκροατὴν· ὁ οὖν δυνάμενος ἐκ τοῦ τετρωθῆναι νενοηκέναι καὶ ἡλπικέναι, θαρραλεῖ ὅτι οὐκ ἔπесεν τὰ βέλη τοῦ θεοῦ τὰ λογικὰ, οὐδ' ἔξω γέγονεν αὐτοῦ, ἀλλὰ κατέκτετο αὐτοῦ· ὡς λέγεσθαι ἐώρακας, ὡς κατενύγη ὁ δεῖνα· καὶ ἐπεστήρισας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου· λέγει ἂν τῷ τύπτοντι διδασκάλῳ ἢ παιδαγωγῷ ὁ τυπτόμενος, ὅτε οὐ παρέργως τύπτεται, ἐπεστήρισας ἐπ' ἐμὲ τὴν χεῖρά σου· τῆς γὰρ χειρὸς κυρίου ἐπικειμένης τῷ ἀφίεντι τὰ λογικὰ βέλη, τιτρώσκεται καὶ ἐμπύηνται τὰ βέλη εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος. Δηλοῖ δὲ ποτε ἡ τῶν βελῶν προσηγορία καὶ τὰς κολάσεις, ὡς ἐν ταῖς προάγουσιν εἴρηται· φησὶ τοίνυν· ἐπεὶ ἁμαρτίας πεποίηκα, αἷς ἀκλουθεῖ κόλασις, τὰ βέλη σου ἦδη ἐνεπάγησάν μοι.

Τὰς μὲν ἀνομίας ὑπερῆρκεναι τὴν κεφαλὴν ἐαυτοῦ φησὶν, ὥστε πιῆσαι καὶ βαρύναι τὸ ἡγεμονικὸν αὐτοῦ τρεπτικῶς κεφαλὴν ἐνεραζόμενον· ταύτας δὲ καὶ τρόπον φορτίου βεβαρύνθαι ἐπ' αὐτόν· τῆς γὰρ κακίας φύσει κατωφερεῖς καὶ βαρυτάτης οὐσης, ὡς ταλάντῳ μελίβδου παραβάλλεσθαι, μόνος ὁ μετανοῶν αἰσθῆσιν τοῦ βάρους αὐτῆς λαμβάνει, οἰομένου κορυφαίᾳ αὐτὴν ὑπάρχειν τοῦ σὺν ἡδονῇ ἐνεργεῦντος αὐτήν· ὅθεν Ἰησοῦς τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους διὰ μετανείας ἦκειν πρὸς αὐτὸν καλεῖ, αἰσθηθέντας τοῦ ἄχθους τῆς ἁμαρτίας, καὶ κοπιᾶσαντας ἀπ' αὐτοῦ· τοὺς δὲ μάλωπας οὓς ἔσχεν ἀπὸ τῶν πεπωρωμένων τοῦ πονηροῦ βελῶν, εἰς σῆψιν καὶ δυσωδίαν τετράφθαι φησὶν ἀπὸ προσώπου ἧς ἔσχεν ἀφροσύνης· σὺν ἀφροσύνῃ γὰρ οὐχ ἡ τυχεῖσα συνίσταται κακία· ὡς αὖ μετὰ φρονήσεως τὰ κατ' ἀρετὴν ἐυεργετεῖται. Τὰ δ' ἐξῆς τάχα οὕτως ἀναγνωστέον· ἐπεὶ ἕως τέλους, τουτέστιν διὰ βίου κατεκάμφθην, τὰ κάτω φρονῶν καὶ ἐπὶ γῆν βλέπων, ἠκολούθησεν τὸ οἰκτρὸν καὶ ἐλεεινόν με εἶναι· ὁ παρίσταται ἐκ τοῦ ἐταλαιπώρησα.

V. 5.
A. f. 186.
B. f. 134.

ν. 6. et 7.
A. f. 186. b.

Ἦτοι τῶν λογισμῶν μου, ἢ τῶν πονηρῶν πνευμάτων· τούτου ἕνεκα διὰ βίου σκυθρωπάων ἐπορεύομην, πάσης ἰλαρίας ἀφαιρεθείσης· ἐπειδὴ δὲ φέρονται γραφαί, ὧν ἡ μὲν ψῆμα μου, αἱ δὲ αἱ λαγόνες μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμῶν, ῥήτεον ὅτι ἐπεὶ περὶ τὰς ψύας καὶ τὰς λαγόνας συνίσταται τὰ σπέρματα εἰς παιδοποιῶν συντείνοντα, ἐμπαιγμῶν ἐμπύμπλονται ταῦτα, ὅταν μὴ εἰς παιδοποιῶν, ἀλλὰ πορνικῶς ἐπιτελεῖται.

ν. 9.
A. f. 187.
B. f. 137.

Ἀπὸ βάθους μετανόιας τοὺς ἐπὶ μετανόιας σεναγμοὺς προσφέρων, οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς καὶ ἐπιπλάσεως ὡς οἱ μετανόιας ὑποκριταί· διὸ καὶ Δαρρῶν λέγει σοι κύριε, ὡς ἄρα ἡ ἐπιθυμία τῆς καρδιάς μου ἐναντίον σου ἐστίν· πᾶσα μὲν γὰρ φαύλων ὀρεῖς μακρὰν σου καὶ κέκρυπται σε· ἡ δὲ τῆς ἐμῆς καρδιάς τῷ μετελθεῖν ἐκ κακίας εἰς ἀρετὴν . . . σίαν μετάνοιαν ποθεῖσα, ἀγαθὴν ἐπιθυμίαν ἔχει, ἥτις ἐν ὄψεσιν οὐ τυγχάνει· δύναται καὶ περὶ τῆς φαύλης ἐπιθυμίας λέγειν· ἐπεὶ ἡ ἐγκειμένη μοι πονηρὰ ὀρεῖς οὐκ ἔλαθόν σε, περὶ ταύτης ἐξομολογούμενος στεναῶ, ὡς τὸν στεναγμὸν τὸν περὶ αὐτὸν εὐπαρήσιαστος ὄντα μὴ κεκρύφθαι ἀπὸ σοῦ.

ν. 10.
A. f. 187.
B. f. 137.

Τῆς καρδιάς μου, τουτέστι τῆς διανοητικῆς μου δυνάμεως τάραχον ὑπομενεύσης, ἡ ἰσχὺς μου ἢ κατὰ τὰς κοινὰς ἐννοίας ἐγκατέλιπέν με· ἀλλὰ ἡ τῶν ἀληθῶν γνώσις, φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου, τουτέστιν τοῦ νοῦ, τυγχάνουσα, οὐκ ἐστίν μετ' ἐμοῦ· διατεθεὶς γὰρ κατὰ τὰ ἄλογα, οὐδὲ ἐννοεῖσθαι φωτεινῶς, ἢ ἰσχυρῶς διανοεῖσθαι δυνήσκει· δύναται καὶ ἰσχὺς εἶναι τοῦ ταῦτα λέγοντος, καὶ φῶς ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, ὁ ὀρθὸς λόγος κατ' ὃν ἐστίν λογικός· αὗτος οὖν ἐγκατέλιπεν αὐτὸν, καὶ οὐκέτι εἶναι μετ' αὐτοῦ δοκεῖ, ταρχαθείσης αὐτοῦ τῆς καρδιάς ἰσχύος ὀνομαζομένης, κατὰ τὴν τῶν πρακτικῶν ὑφήγησιν· φῶς δὲ ὀφθαλμῶν, κατὰ τὸ φωτίζειν τῇ σαφηνείᾳ τῶν ὁρώντων· καὶ οὗς δὲ εἶχον, φησὶν, φίλους καὶ πλησίον, φιληδόνως ζῶν, τούτους ἀντικείμενους καὶ πολεμικοὺς ἔσχον, ῥέψας ἐπὶ τὸ ἐκκλίνειν τοῦ κακοῦ, καὶ τὸ ἀγαθὸν ποιῆσαι· οὗτοι δὲ καὶ ἐγγιστά μου πρότερον ὄντες σχέσει καὶ διαδέσει, ἀπὸ μακρὰν πολεμίων ἕστησαν τρέ-

πον. Ῥητέον δὲ καὶ εὐτὼς· ὅτ' ἂν τις περιστάσεις περιπέσῃ, ἐγκαταλείπεται ὑπὸ πάντων τῶν πρότερον ἐγγιζόντων καὶ φίλων καὶ πλησίον ὄντων . . . τὸν πόλαι ποθεύμενον· τούτων εἰκόνας εὖροις ἐν τῷ Ἰώβ· καὶ οἱ βλαπτικῶς δὲ καὶ φιλονείκως ἐκζητεῖν τὴν ψυχὴν μου προσελόμενοι, καὶ βίᾳ περιβαλεῖν με ἠθέλησαν, ἀναγκαστικῶς λόγους, ὡς δὴθεν ἀποδεικτικῶς ὑπαγαγεῖν με νομίζοντες· ἀλλὰ τὰ πρὸ τούτων λεγόμενα ἐπὶ ἐκζητήσει τῶν κακῶν οἷς ὑποβάλλειν με ἐσπευδον, ὁφθησάν μοι ματαιότης· ἤκουον γὰρ οὐχ ὡς ἀποδείξεως, ἀλλ' ὡς ματαίας καὶ ἀπατηλῆς σοφιστείας· ματαιότητα δὲ δι' ὧν σοφίζονται φεγγόμενοι δι' ὅλης ἡμέρας, τουτέστι διὰ βίου δολιότητα μελετῶσιν· οὕτε ἀποδείξεις τότε τοῖς πράγμασιν ἐπιφέροντες, ἀλλὰ σοφιστικῶς συναρπάξιν κρίναντες.

Ὁ κρίνας φυλάττει τὸ οὐ παραδέξῃ ἀκοήν· ματαίαν· πρὸς τοὺς δολίους καὶ ἀπατηλοὺς λόγους κεκώφεται, οὐδ' αἰσθήσιν αὐτῶν τὴν ἐξ ἀκοῆς ἔχειν βουλόμενος· πολλῷ δὲ πλέον ἀλάλου δίκην οὐδ' ἀποκρίνεσθαι πρὸς τοὺς ταιούτους λόγους ἢ ἐλέγχειν αὐτοὺς βουληθεῖν· εἴρηται γὰρ ἐν ἄλλοις, ἡλιθίον εἶναι τὸ ἐξελέγχειν τοὺς λίαν εὐήδεις λόγους· ἐγενόμην οὖν φησὶν πρὸς τοὺς ταιούτους ἀνδρώπους ὡς οὐκ ἀκούων, οὐδ' ἔχων ἐν σῶματί μου ἐλεγμούς· κίνδυνον γὰρ ἔχει πηλάκις τὸ δυσφήμων λόγων ἀκούειν, καὶ τὸ διαλέγεσθαι περὶ προβλημάτων ὑποκειμένων κολάσει· διὸ μακάριον κεκώφωσθαι πρὸς τὰ ταιαῦτα, καὶ νομίζεσθαι μὴ εἶόν τε εἶναι αὐτὰ ἐλέγχειν.

Ἐπεὶ πάντων τῶν ἄλλων καταφρονήσας, ἤλπισα ἐπὶ μόνῳ σοι, ὦ κύριε τυγχάνων μου καὶ θεὸς σὺ εἰσακούσῃ, ὃν εὐξάμενος εἶπον, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ κυρίου, μὴ τῇ θυμῷ σου ἐλέγξης με· πολλάκις γὰρ οἱ συνόντες μοι ὅτε ἡμάρτανον ἀλιτήριοι θαίμονες ὀνειδίζουσιν, τὰ προπεπραγμένα εἰς μέσον φέροντες, ὡς διὰ τούτου ἐμποδίσαι τὴν μετάνοιάν μου πειράμενοι, καὶ ἀπόγνωσιν σωτηρίας ἐμποιῆσαι· ἐγὼ γοῦν πρὸς οὓς ὑποβάλλουσιν ταιούτους λογισμοὺς κωφὸς καὶ οὐκ ἀκούων γεγέννημαι, οὐδ' ἐλέγξει αὐτοὺς βουλόμενος, ὥπως μὴ περὶ τοῦτο καταγινόμενος,

ν. 11.
A. f. 189.
B. f. 137. b.

ν. 12.
B. f. 137.

ἐκλύσω τὴν σύντονον περὶ τὴν μετάνοιαν προθυμίαν· ἐπεὶ οὖν ἠλπίζον, ὦ κύριε, θαρρῶν εἰσακουσθήσεσθαι.

V. 18.
A. f. 139.
B. f. 138.

Ἔτοιμος καὶ εὐτρεπὴς πρὸς τὰς ἐξ αἰσθήσεως μάστιγας εἰμί· ἀμέλει οὖν καὶ ἡ ἀλγηδὼν μου, καθ' ἣν ἀλγῶ ἐπὶ τοῖς προπεπραγμένοις ἐνώπιόν μου ἐστίν, τιτρώσκουσα καὶ μαστιζουσά με.

V. 18.
B. f. 138. b.

Ἡ πρὸς ἡμᾶς δηλονότι συμπάθεια, ἥς ἕνεκα τοῦ οἰκείου πάθους ἔχει διὰ παντὸς τὴν ἀνάμνησιν, ἀφ' ὧν γὰρ πέπονθεν, ὁ Παῦλός, φησιν αὐτὸς πειρασθεῖς, δύναται τοὺς πειραζομένους βοηθεῖσαι.

v. 19.

Ἔστι μεριμνῶν ὑπὲρ τῆς ἀμαρτίας αὐτοῦ τινα σπένδοντα κατὰ τὸν μετανόιας ἔργα ἀμαρτίαν ἑαυτοῦ, τὴν τοῦ γένους τοῦ ἡμετέρου καλεῖ, ὡς ἀπαρχὴ γεγονώς τοῦ ἡμετέρου φυράματος· ὡς νέος Ἀδάμ ἐν ἑαυτῷ τὸν παλαιὸν ἀναπλάσαι βυλόμενος, ὑπὲρ οὗ τῆς ἀμαρτίας μεριμνῶν τινα καθάρη τρόπον μεριμνῶντος γὰρ ἦν ὅπερ ἐν εὐαγγελίῳ ἐφωδέξατο ῥήματα· πῦρ ἦλθεν βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί ἤθελον εἰ ἥδη ἀνήφθη, φησὶν· ἐκεῖνο γὰρ ἔλεγεν, ὁ τὰς ἡμετέρας ἀκύνθας ἐδαπάνησεν.

V. 20.
B. f. 139.

Θεοδωρήτου καὶ Διδύμου. Ὅσον ἐπὶ τὸ μετανοεῖν ἐπὶ ἀμαρτήμασιν, ἀγαπᾷ τὸς ὀφειλὴν εἶναι· αὐτοὶ δὲ πρὸς τὸ μὴ ἀγαπᾶν, ἀπερρίπττον με δίκην νεκροῦ βδελυκτοῦ διὰ τὸ ὠδυνεῖναι.

V. 21.
B. f. 149. b.

Εἰ κακῆνοι ἀπερρίψαν με ὡς νεκρὸν ἐβδελυμένον, ἀλλὰ σὺ σέπε με ὑπὸ τὴν κραταίαν σου χεῖρα σου γὰρ παρόντος, ἀνίσχυρι καὶ ἀσθενεῖς οἱ ἐχθροί.

PSALMUS XXXVIII.

A. f. 191. b.

Ὁ βασιλεὺς Δαυὶδ τὴν κιβωτὸν τοῦ Θεοῦ ἀγαγὼν εἰς Ἱερουσαλήμ, ὧδούς τινας ἀνδρας ἱεροὺς ἔταξεν ἀπ' αὐτῆς τῆς λειτουργίας τὴν καὶ τάξεως, ὥστε τοὺς ὕμνους τοῦ Θεοῦ ᾄδειν· εἰς οὖν ἦν τούτων καὶ ὁ Ἰδιουὺς ὡς ἐν τῷ καταλόγῳ καὶ ἐξαριθμῆσαι τῶν προειρημένων ὧδων· ἐν ταῖς παραλειπομέναις φέρεται τί τοιούτων· τὸν προκείμενον αὐτῷ ψαλμὸν αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ Δαυὶδ ποιήσας ἦσεν, ἢ ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ γενόμενον αὐτὸν παραλαβὼν ἀπήγγειλεν· ἐστὶν δὲ καὶ ἐν τῷ

προειρημένῳ ψαλμῷ ἐν μετανόιας εἰς ἀρετὴν εἰσαγόμενον πρόσωπον τὸ ἀπαγγέλλον.

V. 2.
A. f. 139. b.
B. f. 140.

Ἐπεὶ σχεδὸν ἀπάσης ἀμαρτίας ἀρχὴ διὰ λόγου γίνεται, ὁ φυλάξαι προθέμενος τὰς διὰ τῶν πράξεων ὁδοὺς αὐτοῦ, πρὸς σεαυτὸν συνθήκας τίθεται ὅπως μὴ ἀμαρτῇ τῇ γλώττῃ· εἰ γὰρ τὸ ἀναμάρτητον περὶ τὸν λόγον αὐτῷ τηρηθεῖν, ἀκολουθήσει τὸ καθαρεῖσθαι ἀπὸ τῶν κατ' ἐνέργειαν ἀμαρτημάτων· ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου, φησὶ, δικαιοθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ· καὶ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, περὶ παντὸς ῥήματος λόγου δώσετε ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

V. 2.
B. f. 140.

Ὁ ἀμαρτωλὸς ἐνταῦθα καὶ ὁ διάβολος, ἢ καὶ ὁ παρὼν τῷ ἀνθρώπῳ πονηρὸς ἄγγελος λέγεται· ὅταν οὖν τις πρὸς ἑαυτὸν εἴπῃ τὰς ὁδοὺς φυλάξαι ἑαυτὸν, καὶ θεῖναι φυλακὴν τῷ σώματι, τὸ τηλικαῦτα συνιστανόμενος ὁ ἀμαρτωλὸς ἀντιπαρατεταγμένος ἐναντίον τοῦ μετανουοῦντος ὑπομνήσκει τὰ πρότερα ἐπ' ὀνειδισμόν, εἰς μέσον αὐτὰ φέρων· ἢ γαργαλίσαι διὰ τῆς ὑπομνήσεως θέλων, ὅπως κατασπάσῃ εἰς τὴν προτέραν ἀμαρτίαν τὸν ἀποστάντα αὐτῆς· οὕτω γοῦν, φησὶν, συστάντος τοῦ ἀμαρτωλοῦ κατενώπιόν μου, κωφθεῖς πρὸς τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐσίγησα ἀφ' ὧν ἠρξάμην λέγειν ἀγαθῶν· ἀρξάμενος γὰρ ἡμῖν περὶ ἀναμαρτησίας λέγειν, ἢ ἐξ ἀγαθῶν δογματῶν.

V. 3.
A. f. 193.
B. 140. b. et 141.

Ἐκ τῶν λόγων τοῦ συστάντος κατενώπιόν μου ἀμαρτωλοῦ, ἐπερμάσθη διαπυρωθεῖσα ἡ καρδία μου· ἐπεὶ δὲ μηδὲν ἐφωδεξάμην ἐκ τῶν τοιούτων λογισμῶν, ἐντός μου ἡ θέρμανσις ἐφυλάχθη, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ· Ὁ μὴ ἐκλύτως ἀλλὰ σπουδαίως καὶ διαπύρως μελετῶν τὰ θεῖα, ἐρεῖ τὸν προκείμενον, ἐξαπτομένου πυρὸς ἐκ τῆς τοιαύτης μελέτης διεσθίουτος τὴν προϋπάρχουσαν πονηρὰν ἑξιν.—Πρὸς μὲν τὸν ἀμαρτωλὸν, φησὶν, ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην καὶ ἐσίγησα· πρὸς δὲ τὸν θεὸν ἐλάλησα ἐν γλώσσῃ μου· ὁ ἀπὸ γνησίου πόθου καὶ φρονήματος προσφέρων λόγους, ἐν γλώσσῃ τῇ ἑαυτοῦ λαλεῖ, τοῦ θολερῶς φθεγγόμενου γλώσσῃ ἀλλοτρίᾳ λαλῶντος· καὶ ἔτι ἐπεί ἔχομεν καὶ ἐν τῷ ἔσω ἀνθρώπῳ γλῶσσαν, κυρίως ἡμῶν αὕτη γλῶσσα ἐστίν, καθ' ἣν ἀπὸ διαφύσεως ἔσιν λαλεῖν.

V. 3.
B. f. 141.

Ἐπεὶ πᾶς συνειδὸς πράσσει καὶ ἐνεργεῖ ἐπὶ τέλει τινί, ὃ καὶ σκοπὸς καλεῖται, δεῖ δὲ τούτου γνώσιν ἔχειν, εὐχεται γινῶναι τί τὸ τέλος καθ' ὃ ζῆν προτέθειται, καὶ τίς ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὰ θεωρήματα τῆς ἀληθείας ἡμερῶν· εὐτω γὰρ εἴσεται τί αὐτῷ ὑστερεῖ πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ.

V. 6.
B. f. 141.

Ἰδοὺ παλαιστάς ἔθου τὰς ἡμέρας μου.

Ἐξ οὗ εἰς τὸν βίον παρῆλθεν εἰς τὸ ἀγωνίσασθαι ἀνεγράφη· ὡς κατὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἔχειν τὴν πάλην πρὸς αἷμα καὶ σάρκα· ὑπερβάς δὲ τὸν παῖδα καὶ ἀνὴρ γενόμενος, πρὸς ἀρχάς, πρὸς ἐξουσίας κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου· εἰναί μοι τὸν ἀγῶνα· σημαίνει οὖν τὸ παλαιστάς εἶναι ταυτὸν τῷ ἐν ἀγῶνι ἔθου τὰς ἡμέρας μου· δύναται νῦν ὑπόστασις ἀντὶ οὐσίας λέγεσθαι, ἵν' ἡ τὸ λεγόμενον ταιούτων.

V. 5.
A. f. 194. B.

Ἐτέρᾳ δὲ περιέχει γραφή, ἰδοὺ παλαιὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου οἰκειότητα ἔχουσα πρὸς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ὃν ἐνεθυσάμην· διὸ καὶ ἡ ὑπόστασις μου καθ' ἣν ὑφιστάμην τὰ πρὸ τῆς πίστεως πράγματα, ὡς οὐδὲν ἐστιν ἐνώπιόν σου. Πλὴν τὰ σύμπαντα ματαιότης· πάντα ματαιότητα λέγει τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ζῶα, φυτὰ, καὶ τὰ παραπλήσια· μόνος ὁ ἄνθρωπος ζῶν ἐστιν, παρὰ ταῦτα μετέχων ἀθανάτου ζωῆς.

* ita cod.
V. 8.
B. f. 142.

Ὑπομονὴ ἢ προσδοκία. Καὶ ἡ θησία * ἀντὶ τῆς ὑποστάσεως λέγεται, καὶ αὕτη παρὰ Θεοῦ ἐστιν ὡς ἐκ δημιουργοῦ καὶ κατ' ὃ ὑφιστάμεθα, καὶ αὕτη ἡ ὑπόστασις ἡμῶν παρ' αὐτοῦ ἐστιν ἐνδιδόντος ἡμῖν τὸ ὑφίστασθαι τὰ συμβαίνοντα, καὶ ἐπίποντα ἡ.

V. 7.
A. f. 195.
B. f. 141. B.

Ὁ ἐν τῷ προκόπτειν διαπορευόμενος, εἰκὼς θείας μετέχων τοῦτο ποιῇ, ὡς σύμμορφος εἰκὼς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ ἔτι μέντοι γε πᾶς ἄνθρωπος ζῶν ἐν εἰκόνι διαπορεύεται, ἥτοι τῇ τοῦ Θεοῦ, τηρῶν τὸ κατ' εἰκόνα, ἢ ἄλλου τινὸς ζώου· ἵππος θηλυμανῆς, ἢ ἄλλό τι ἄλογον κατὰ τὸ ἦθος γινόμενος· καὶ ἔτι ὁ αἰσθητὸς καὶ φαινόμενος κόσμος, εἰκὼν ἐστὶ τοῦ νοητοῦ καὶ ἀοράτου· αὐτεξουσίως οὖν διαπορεύεται ὁ ἄνθρωπος ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ὅς ἐστιν εἰκὼν· εἰπὼν δὲ

περὶ τοῦ κοινοῦ ἀνθρώπου τὰ εἰρημένα περὶ τῶν κατ' ἕκαστα φησὶν, ὡς μάτην ταρσασσμένων ἐν ταῖς περὶ τὰ θνητὰ σπουδαῖς· περὶ ἑκάστου γούν ἐπιφέρει τὸ θησαυρίζει καὶ οὐ γινώσκει τίτιν συνάγει αὐτά· ὁ γὰρ θησαυρίζων ἐπὶ γῆς οὐκ εἶδεν τίς διαδέχεται τὸν πλοῦτον ὑπὲρ οὗ αὐτὸς ἐσπούδασεν· ὁ δὲ θησαυρίζων ἐν οὐρανῷ, ἑαυτῷ καὶ οὐκ ἄλλῳ θησαυρίσας, εἶδεν τίτιν· ἐπιστάμενος τὸν πλοῦτον ὄντα ἀναφαίρετον αὐτοῦ.

V. 10.
B. f. 142. B.

Καὶ ἐκ τῆς παρεύσεως λέξεως μαθάνομεν τὰς λεγομένας μαστιγὰς τοῦ Θεοῦ μὴ ἄλλας εὔσας ἐλέγχων· μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, ἀπόστησεν ἀπ' ἐμοῦ τὰς μαστίγας σου, ἐπενήνεκται τὸ ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας εἶναι αὐτάς· τίς γὰρ ὑπὲρ ἀνομίας προσφερομένοις ἐλεγμοῖς παιδεύεται ἄνθρωπος, ἐκτεταμένης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ τῷ ἀποβαλεῖν πᾶσαν σαρκώδη παχύτητα· τότε γὰρ κατὰ τὴν ἀράχην ὑφαίνειν δύναται οὐκ ἐξωθεν ὑποκειμένην ὕλην, ἀλλ' εἰκοθεν ταύτην καὶ ἐξ ἑαυτοῦ προσφέρειν.

V. 12.

Ἐπεὶ ρυθθῆναι ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν μου ἀξιόσας, τίως τούτου οὐ τετύχηκα, ἐνειδίξει ὁ ἄφρων, ὡς τὸ σὸν ποίημα ὑποχείριον ἔχων· ἀπὸ γὰρ τῆς ἰσχύος τῆς χειρὸς σου ἐγὼ ἐξέλιπον· ὅτ' ἂν γὰρ ἡ κολάζουσα χεὶρ ἰσχυρῶς μαστιγῇ, ἐκλείπει ὁ κολαζόμενος, καθ' ὃ ταιούτος ἐστιν.

A. f. 197. B.
B. f. 142. B.

Ἐπεὶ εἶδεν ἔτι ἑαυτὸν πολλῶν δεόμενον, παρακαλεῖ ἐνδοθῆναι αὐτῷ ἔτι ἐνδιατρίψαι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ὅπως ἀναψύξῃ κατατρυφήσας ἐν τελείῳ ἀγαθῷ· εἰ γὰρ μὴ οὕτως, ἀλλ' ἔτι λείπων ἀπέλθαι, οὐκέτι μὴ ὑπάρξῃ, οὕτω καταστρέφειν εἰς τὸ μὴ ὄν, ἀθάνατος γὰρ καὶ ἀνώλεθρος ἡ ψυχὴ, ἀλλὰ τῷ μηκέτι ἐν μετοχῇ τοῦ ὄντος ὑπάρχειν· τοῦτο γὰρ τὸ ἀληθῶς εἶναι τυγχάνει, τὸ μετέχειν τοῦ εἰρηκότος, ἐγὼ εἰμι ὁ ὡς λεγομένων μὴ εἶναι τῶν ταύτην τὴν μετοχὴν οὐκ ἐχόντων, κατὰ τὸ λελεγμένον ἐν εὐχῇ πρὸς τὸν Θεόν· μὴ παραδῶς τὸ σῆπτον σου τίς μὴ οὖσιν· ταύτης τῆς ὑπόβρεως μετασχεῖν παθῶν· εὐχεται καιρὸν αὐτῷ δοθῆναι τοῦ ἀναψέξαι τῇ μετουσίᾳ τοῦ ὄντος, ἵν' ἀληθῶς ὑπάρξῃ.

V. 14.
A. f. 194.
B. f. 142.

PSALMUS XXXIX.

v. 3.
B. f. 144.
* ita cod

Υπὲρ τῆς λέξεως μηδὲν δηλοῦσθαι ἐν τῇ γραφῇ νομίζοντες λέγετε, ὡς ἂν πληλὺς * ἀγαθοῦ τυχὸν ὁ ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς πέτρας τοὺς πόδας τοῦ σώματος στάς· οὕτως εὐχαριστεῖ τῷ τούτῳ δωρησαμένῳ· ἡμεῖς δὲ φαμέν, ὅτι ὁ τῶν προειρημένων λάκκου καὶ πηλοῦ ἀπαλλαγείς, ἐπὶ τὴν ἀρραγῇ καὶ ἀπλόνητον κατ' ἀρετὴν τελειότητα ἰδρυθεὶς ἀπαγγέλλει τὰ προκείμενα· τῷ γὰρ οὕτω στάσῃ ἐπὶ πέτρῳ, ἀκολουθεῖ καὶ τὸ κατευθύνεσθαι τὰ διαβήματα αὐτοῦ ὑπὸ κυρίου, διαβαίνοντες ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν, καὶ ἀπὸ θνητῶν εἰς ἀθάνατα, ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶσαν τροκοπὴν.

v. 4. Οἰκεῖον τῇ καινότητι τοῦ πνεύματος· καὶ τάχα ἄσμα καινὸν ὁ ἡθικός ἐστὶ λόγος· ὕμνος δὲ, θεολογία.

v. 5.
B. f. 145.

Ματαιότητος ἡγήτεον λέγειν αὐτὸν τὰς βιωτικὰς σπουδὰς, μανίας δὲ ψευδεῖς τὰς ψευδεῖς διδασκαλίας καὶ ψευδοπροφητείας· σημειωτέον δὲ ὅτι ὡς εὐσῶν ἀληθινῶν μανιῶν προσέειπεν τὸ ψευδεῖς ταῖς μανίαις· τάχα γὰρ οἱ προφητικῶς κατεχόμενοι, ἀληθῆ ἔχουσιν μανίαν· οἱ δὲ ψευδομάνεις, μανίαν ψευδῆ.

v. 6. Διαλογισμοὺς θεοῦ λέγει τοὺς, ἢ οὕτως εἶπω, ἐκλογισμοὺς τῶν κατὰ πρόνοιαν θεοῦ γινομένων· τούτοις οὖν φησὶν τῆς διαλογισμοῦς σου οὐχ εὐρεθείη τις τῶν γενητῶν ὁμοιούμενος τὸ μηδὲνα εἶναι τὸν γινώσκοντα νεῦν κυρίου.—Τὰ θαυμάσια καὶ οἱ διαλογισμοί σου· ὅταν γὰρ τις περὶ βαθέος τινὸς διεξέλθῃ ἐθέλει, τότε μᾶλλον ἀσάφεστερον εὐρήσει αὐτὸ ἢ πρότερον· εἶπα γὰρ, σοφισθήσομαι καὶ αὐτοὺς ἐμακρύνθη ἀπ' ἐμοῦ μακρὰν ὑπὲρ οὖν καὶ βαθεὺ βάθος· τίς εὐρήσει αὐτήν;

v. 7.
B. f. 146.

Τούτους δὲ τοὺς εἰχους ἐκ προσώπου τοῦ σωτῆρος εἰρησάει, ἢ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστελὴ φησὶ λέγουσαι διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον λέγει· θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατετίσω μοι· δίδωσιν ἀφορμὴν ὅλον τὸν ψαλμὸν ὡς ἐκ προσώπου τοῦ σωτῆρος εἰρημένον νεῖν· θέλημα δὲ λέγει πατὴρ, καθ' ὃ ἤρε τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου τυθεὶς ὑπὲρ τῆς ἀπάντων ἁμαρ-

τίας· ὡς ἂν ἀφέσεως γενομένης, μηκέτι χρεῖα τις ᾗ τῆς περὶ ἁμαρτίας θυσίας.

Κεφαλίδᾳ βιβλίου πᾶσαν τὴν θεόπνευστον γραφὴν νομικὴν τε καὶ προφητικὴν λέγει· ἐν ταύτῃ γὰρ γέγραπται περὶ τῆς θεοῦ φοιτήσεως τοῦ σωτῆρος· κεφαλίδᾳ δὲ εἶπεν διὰ τὸ τὴν πᾶσαν εἰς ἓν ἀνακεφαλαιοῦσθαι. Ἔστι δὲ τὸ τὸν σωτῆρα ἄνθρωπον γενέσθαι, ὅπως ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ κυρίου βουληθῇ. Ἀκύλας δὲ καὶ Σύμμαχος τὸ εἰλημμά φασι· οὕτω δὲ τὰς θείας γραφὰς μέχρι καὶ σήμερον Ἰουδαῖοι κατασκευάζειν εἰώδασιν.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ συντρέχον βούλημα, ἐξ ἄλλου ἐτέρῳ θελήματι, παραστατικόν ἐστὶ τοῦ ὁμοούσιον εἶναι τὴν βουλευτικὴν ὑπόστασιν τῇ τοῦ θέλontos οὐσίᾳ. Καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κολίας μου ἔγραψας αὐτὸν τῷ ἡγεμονικῷ μου· καὶ πᾶς δὲ ὁ κατὰ τὸν νόμον τὸν πνευματικὸν ποιωθείς, ἔχει ἂν τὸν νόμον ἐν τῇ καρδίᾳ, τοῦτο ἐστὶν ἐν τῇ ἔξει τῇ ἑαυτοῦ· ἐκ μεταφορᾶς δὲ τοῦτο εἶρηκεν τῶν εὖ περὶ τινα διακειμένων, καὶ ἔνθεν ἐφιεμένων ἐμβάλλειν τὸν περσόμενον· λέγει τίνυν ὅτι πᾶσαν ἔχω σπουδὴν τὰς σὰς πληρῶν ἐντελὰς, καὶ κατὰ σὸν πολιτεύεσθαι θέλημα· ταῦτα δὲ οὕτε τῷ Δαυὶδ, οὕτε ἄλλῳ τινὶ τῶν προφητῶν ἀρμόσει λέγειν· τοῦ νόμου κρατοῦντες, ὁλοκαυτώματα καὶ θυσίας προσεφέροντο τῷ θεῷ· ὁ δὲ προφητικὸς λόγος ἐβαλὼν πάντα τὰ τοιαῦτα, τὴν λογικὴν θυσίαν ὑπέδειξεν.

Μεγάλη ἡ ἐκκλησία ἡ ἐκ μεγάλων καὶ τελείων συμπληρωμένη, ἐν ᾗ εὐαγγελίζεται δικαιοσύνην τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ· ἔγνω δὲ αὐτοῦ ταύτην ὡς ἀποδεξάμενος τε καὶ οἰκειούμενος· ὡς ἀδιαστάτως δὲ ἀπαγγέλλων ἔφη, τὰ χεῖλη μου οὐ μὴ κωλύσω.

Δηλοῖ δὲ διὰ τούτων τὴν κατ' ἔλεον γενομένην ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ἀλήθειαν δὲ τὴν ἀντιδιασελ- λομένην τῇ σκιά.

Ὅ τὰ καλὰ γινώσκων θεός, καὶ τὴν τοῦ λέγοντος ἔγνω δικαιοσύνην, ἀποδεξάμενος αὐτήν.

Πολλὴν συναγωγὴν τὴν ἀπὸ πάντων ἐθνῶν συνηγμένην λέγει, ἐν ᾗ τὸν ἔλεον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν μετὰ παρρησίας ἐπαγγέλλων φη-

v. 8.
B. f. 146.

v. 9.

v. 10.
B. f. 148. b.

v. 11.
A. f. 201.

v. 11.

v. 11.
B. f. 146. b.

οὐ μὴ κεκρυφέναι αὐτά· καὶ τάχα ἔλεον μὲν ἐπαγγέλλει, δηλῶν τὴν κατ' ἔλεον γινομένην ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ἀλήθειαν δὲ, τὴν ἀντιδιασελλομένην τῇ σιγῇ.

Ἐπεὶ μονοπρόσωπος ὁ ψαλμὸς ὢν ἀπὸ Χριστοῦ λέγεται, ῥητέον καὶ πρὸς τοὺς μένον σώμα πεφορεῖσθαι τὸν κύριον λέγοντας, χρωμένους τῷ, τὸ σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι, ὅτι καὶ ψυχὴν ὁμολογεῖ ἔχειν ἣν ζητοῦσιν ἀνόληθρον οὖσαν ἐξάραι· οἱ τούτῳ ἐσφαλμένως νομίζοντες· οὗς καὶ αἰσχυρῶσαι ἔχεται· ὥσπερ δὲ οἱ σπεύδοντες ἐπὶ τὴν ἀρετὴν, ἐντολὴν ἔχουσιν μὴ στραφῆναι εἰς τὰ ὀπίσω, ὁλέθριον γὰρ τούτο, οὕτως οἱ πρὸς τὰ κακὰ ἐπειγόμενοι, σπευδέτωσαν ἀποστρέφασθαι εἰς τὰ ὀπίσω, ἀφεστῶντες τὴν φαύλην πρόθεσιν· τότε γὰρ καὶ τὸ ἐξ αἰσθήσεως αἰσχυρῶσαι ἔξουσιν.

PSALMUS XL.

Ἡμέρα πονηρὰ ἡ τῆς κρίσεως δύναται, ἐν ᾗ τὸν ἐλέησαντα ἐλεῶν ὁ Θεός, ῥύεται πάσης κολάσεως· τάχα δὲ καὶ πᾶς ὁ ἐνεστικῶς βίος, ἡμέρα ἐστὶν πονηρὰ, ἐν ᾗ καὶ αὐτῇ ῥύεται κύριος ἀπὸ τῶν περισσότητων.

Ζώσκει αὐτὸν τὴν ἀληθινὴν ζωὴν ἐν τῇ γῇ τῶν πράξεων.—Οὐ παραδίδοται δὲ εἰς ψυχὰς ἐχθρῶν αὐτοῦ ὁ κωλυόμενος εἶναι ταιῦτος.

Ἐκ τούτων μαρτυρούμεν ὅτι νόσος καὶ τρώσις ψυχῆς ἁμαρτία.

Τὰ δ' ἐξῆς κυρίως ἀρμύττειν ταῖς περὶ τοῦ πάθους τοῦ σωτήρος λόγοις πάντες φασίν· τὸ δὲ ἡμαρτόν σοι, ὅτι εἰς τοὺς σοὺς ὦ θεσποτα πεπαρήνικα νόμους· πᾶσα γὰρ ἡμῶν ἡ ἁμαρτία καταφαρᾶται ταιαύτη.

Ἐξω τοῦ σωτήρος καὶ τῆς τῶν ἀποστόλων καταστάσεως ἤδη γενόμενος ὁ Ἰούδας, ἀφ' οὗ προέθετο προδοῦναι τὸν διδάσκαλον, εἰσιῶν προσποιητῶς ὡς ἂν ἔτι ἀπόστολος, μάτην ἐλάλει, ῥαββὶν καὶ διδάσκαλον προσαγορεύων τὸν Ἰησοῦν, τῆς καρδίας αὐτοῦ ἀνομίαν συναγορεύσας· βαλόντες γὰρ τοῦ διαβόλου εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ φιλοχρηματίαν, ἐπισυνήγαγε καὶ τὸ προδοῦναι τὸν Ἰησοῦν· οὗτος δὲ καὶ ἐκπορευόμενος, τουτέστιν

ἐξω γενόμενος τῆς Ἰησοῦ μαθητείας, ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτὸ τοῖς Φαρισαίοις κατὰ τοῦ σωτήρος· καὶ ἐπεὶ λάθρα συνετίθετο τὸ περὶ τῆς δόσεως τῶν τριάκοντα ἀργυρίων, κατ' αὐτὸν ἐψιδυρίζον· τὸ γὰρ ψιδυρίζειν, ἀπορρησίαστον φθέγμα· ἐλογίσαντο δὲ κακὰ, περιβαλεῖν τὸν σωτῆρα θανάτῳ διανοοῦμενοι, λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' αὐτοῦ· τὸ γὰρ αγοράζειν καὶ πιπράσκειν αἷμα ἀθῶον, παράνομον συνθήκης ἔργον.

Θαυμαστὸν εὐθὺς, ἐρεῖ ὁ σωτῆρ, εἰ οἱ ἐχθροί μου κατέθεντο κατ' ἐμοῦ ταιαῦτα· καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης ὁ εἰρηνεύων μοι, καὶ τὴν ὑπὲρ ἐμοῦ εἰρήνην σπουδάζων, ἐφ' ᾗ καὶ θαρσῆσαι ἐλπίσαντα ἐπ' αὐτὸν συνέβαινον... ὁμοδίαίτός μοι γὰρ τυγχάνων, καὶ τῶν αὐτῶν ἁλῶν μεταλαμβάνων, μᾶλλον δὲ τοὺς ἐμὺς ἄρτους ἐσθίων, ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρναν πολεμίας ἐπῆρυν, φάσκων θάλαττος, χαῖρε ῥαββί· καὶ εἴ τι ἄλλο πανουργούμενος εἴπεν· σαφῶς τοίνυν ἐνταῦθα περὶ τοῦ Ἰούδα φησὶν ἐν ταῖς πρὸς τοῦτο ἐπικεικαλυμμένως περὶ αὐτοῦ διηγουμένους.

Διὰ τοῦ ἀντιεσάξαι μοι ἀντὶ τοῦ ὀπβληθέντος ἑτέρου λαόν, καὶ ἀντὶ Ἰουδα Μαθητῆαν· ἀλλὰ καὶ ἀνάσσης με ὅπως ἀνταποδώσω αὐταῖς τῆς ἀνταποδώσεως πρὸς καλεῖ αὐταῖς γεννησομένης.

Εὐλογούμενος μὲν ἐστὶν ὅταν ὧσιν οἱ εὐλογῶντες· εὐλογητὸς δὲ τουτέστιν ἄξιος τοῦ εὐλογεῖσθαι αἰωνίως εὐλογητοῦ τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ ὄντος ἐπεύχεται τὸ γένοιτο, γένοιτο· οὐκ ὅτι ἡ εὐχὴ, εὐλογητὸν τὸν θεὸν παιεῖ· ὥσπερ εὐθὺς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἀγιάζει ἡ εὐχὴ τῶν λεγόντων ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· εἴρηται δὲ περὶ τούτων ἐν ἀνωτέροις.

PSALMUS XLI.

Τρεῖς δὲ ἦσαν οἱ υἱοὶ Κερὲ τεταγμένοι μετὰ ἄλλων εἰς τὸ ἄθαιν τοὺς θεῖους ψαλμοὺς, οὗς καὶ ἡμεῖς ἡ γραφὴ καλεῖ, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα γέρεται ἐν παραλειπομένοις· οὗτοι οὖν οἱ τρεῖς τῷ αὐτῷ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ κατηρτισμένοι, ἐνωθέντες τῷ περὶ πάντα συμφώνως ἔχειν, ἐνικῶς τὰ ἐν τῷ προκειμένῳ ψαλμῷ προσφέρνται πάντα.

v. 15.
A. f. 149. D.

v. 2.
B. f. 149.

v. 4.
Ibid.

v. 1.
B. f. 149. D.

v. 3

v. 7.
A. f. 207.

v. 19.
Ibid.

v. 19.
B. f. 149.

v. 19.
B. f. 149.

v. 19.
A. f. 207.
B. f. 149.

Α. f. 210. b.
B. f. 156.

Θεία πηγή ὁ πατήρ εἰπὼν, ἐμὲ ἐγκατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζῶντος· καὶ ὁ σωτὴρ περὶ οὗ εἴρηται πρὸς τινα, ἐγκατέλιπες τὴν πηγὴν τῆς σοφίας· καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ὑπὲρ οὗ ἀπήγγελλται τὸ, ὅς ὁ ἄν πῆν ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον· τάχα δὲ καὶ πᾶσα θεόπνευστος γραφή, πηγαὶ σωτήριοι τυγχάνουσιν· ὁμοιοῦται οὖν ἡ προφῆσις τοῦ σπουδαίου πρὸς τὸν θεόν, τῷ πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων πόσῳ τῆς ἐλάφου· καὶ ἐπεὶ αἶθεν ἐν τῷ παρόντι βίῳ δι' ἐσώπτερου προσβάλλοντα αὐτὸν τῷ θεῷ, τοῦ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἀποκειμένου εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, εὐχεται ἐνστηναὶ καιρὸν, καθ' ὃν ἐλθὼν ὀφθείη τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ· καὶ ἔτι ἐπεὶ σκιὰν καθόλου περιέχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐστίν καὶ αἱ ἐορταὶ καθ' αἷς ὡπτανέτο τὰ ἀρσενικὰ τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ, σκιὰ καὶ σύμβολά εἰσιν μελλουσῶν ἐορτῶν, εὐχεται ἐλθεῖν εἰς τὰς πνευματικὰς ἐορτάς, ὅπως, τελείως ὀφθῇ τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ· οὐχ ἑτέρου τυγχάνοντος τῆς εἰκόνος τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου.

Α. f. 152. b.

Ἡ ἐλάφος τὸ ζῶον πελεμῶς ἔχουσα πρὸς τοὺς ὄφεις καὶ ἐσθίειν αὐτοὺς, εἴ ποτε φαγεῦσα ἀπὸ τοῦ δίψους φλέγοιτο τοῦ ἐγγινομένου ἀπὸ τοῦ ἰοῦ ὧν ἔφαγεν ἐρπετῶν, ζητεῖ διὰ σπουδῆς πηγὰς ὑδάτων, ἐπὶ τὸ ἀκίεσθαι τὸ δίψος· εἰσὶ δὲ λέγοντες ὅτι καὶ ἐσπετρίσασθαι θέλουσα ἐν τοῖς ὕδασι, ἱχνεύει τὰς πηγὰς, ὅπως ἴδῃ τὸν περὶ αὐτὴν γενόμενον μελυσμὸν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ὄφειν, ἵν' ἀπονίψῃται αὐτόν· ἐν γὰρ τῷ σπαράττεσθαι τοὺς ὄφεις, ἀποσειόμενοι ῥαντίζουσιν εἰς αὐτὴν τὸ ἴδιον αἷμα· καὶ ὁ ἅγιος οὖν ἀναιρῶν τοὺς ὄφεις καὶ σκερπίους, καθὼς ἔσχεν ὑπὸ Ἰησοῦ ἐξουσίαν ἀλλὰ καὶ ἐκδικῶν πᾶσαν παρὰκλιν, πνευματικὸς ὧν ἐλάφος, σπεύδει ἀνιχνεύειν θείας πηγὰς ὑδάτων.

Α. f. 153. b.

Ὁ μὴ μάτην θαυρῶν ἀλλ' ἀπὸ διαθέσεως, τῷ ὑπὲρ ἀρετῆς πονεῖν, ἐκεῖνος τὰ θαύρα αὐτοῦ ἄρτου δίκην τραφήσεται, οὐκ ἐν τοῖς ἀνετικῶς μόνοις, ἀ' ἡμέραν καλεῖ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς περιστάτικῶς, ἀ' νύκτα ἐνομάζει.

Τελείου δ' ἐστὶν τὸ δύνασθαι τοῦτο λέγειν· ἐπεὶπερ ὁ ἀτελής, ταραχῆς ἐμπιμπλάμενος ὑπὸ τῶν ἐξωθεν ταραττόντων, ἐξω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐκχεῖ ἀσχημονῶν καὶ ἐλεγχόμενος παρὰ τοῖς πᾶσι, διὰ τε τῆς φωνῆς αὐτῆς, καὶ δι' ὧν προφέρεται λόγων τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀποσυμνῶν.

Οἱ περὶ πάντα ἡπατημένοι σφάλλονται καὶ περὶ τὸ νομίζειν τὸν θεόν ἐν τόπῳ εἶναι· ὀνειδίζοντες γοῦν λέγουσιν, πῶς ἐστὶν ὁ θεὸς σου;—

Μετὰ γὰρ τῆς ἐπιθυμίας ταύτης ἐπέτεινέ μοι τὴν ἀθυμίαν καὶ τὸ ὀνειδίζεσθαι παρὰ τῶν κατεχόντων ὡς σὺν ὄντος τοῦ βοηθεύοντος· καὶ πρὸς τοῦτοις ἡ μνήμη τῶν ἐπιτελουμένων ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις εἰς θεραπείαν σὴν· τὸ δὲ, ταῦτα ἐμνήσθην καὶ ἐξέχεα ἐπ' ἐμὲ τὴν ψυχὴν μου, ἀντὶ τοῦ ἀπὸ τῆς ἀθυμίας διελυόμεν.

Εἰ γενόμην ἐν τῇ γῇ τοῦ Ἰερδάνου, τευτέστιν εἰ ἀξιώθεϊν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, τὸ τηνικάδε σου μνησθήσομαι· διερμηνεύουσι δὲ καὶ τὸ Ἑρμωνιέμ, ἐδὸς λύχνου, ὡς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὁδὸν αὐτοῖς ἀνιγνύντες φωτισμοῦ καὶ αὐγῆς τῆς εἰς νοῦν καὶ καρδίαν.

Κατὰρράκται τοῦ θεοῦ εἰ περὶ αὐτοῦ βαδύταται λόγοι, ἢ εἰ θεῖοι, προφῆται· ἢ τῶν ταῖνυν Ἰησοῦ διδασκαλία, ἄβυσσος οὖσα, ἐπικαλεῖται τὴν ἄβυσσον ἐκ τῆς παλαιᾶς γραφῆς· τάχα δὲ καὶ ἐπεὶ τὰ κρίματα ἐτέρων εἴρηται κρίματων, κακείνα ἄλλων πάντων ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ, ὃ εἴρηται μικρόν· ὅρος γὰρ μέγα, φησὶν, ὁ θεὸς λόγος· ὅρος δὲ μικρόν δι' ἣν ὑπέμεινεν ἐξελεύσειεν κένωσιν δ' ἡμᾶς. Πάντες εἰ μετεωρισμοὶ σου καὶ τὰ κύματά σου ἐπ' ἐμὲ διήλθον· θαλάττης τροπικῶς ὄντος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ὃ μὴ ναυαγῶν ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ κατ' ὀρσὸν πλέων, πείραν τρικυμιῶν καὶ τῶν ἀπὸ χειμῶνος τῆς θαλάττης ἔχων, ἐπὶ τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας ἐλθὼν ἐρεῖ τὸν στίχον· σὺ γὰρ εἶπεν ἐπ' ἐμὲ διέρχονται, ἀλλὰ διήλθον.

Παρήρσιζομένου ἡ φωνή· ὁ γὰρ λέγων, διὰ τί μοι ἐπελάθου, θαρρεῖ μηδὲν πεποινηκός, δι' αὐτὸ ἐπιλανθάνεται θεός· καὶ ἐπεὶ ἐκθλίβοντες ἐχθροῦ, σκυθρωπάζων παρεύομαι, συνθάνομαι τί

v. 4.

v. 4.

v. 6.

v. 7.
A. f. 215. b.
B. f. 154. b.

v. 8.
A. f. 216.
B. f. 155. b.

v. 10.
A. f. 218.

τὸ αἷτιον τούτου· ἴν' εἰ ἐξ ἐμοῦ εἶη, ἀναιρήσω
διὰ μετανείας αὐτό· πάντες γὰρ διειλήφαμεν περὶ
θεοῦ φανερώς, ὡς ἐλεήμονες· εἰ καὶ μὴ πάντες
ἐρώμεν πῶς ἐλεεῖ· πολλάκις γὰρ τὰ κατὰ ἐλεη-
μοσύνην αὐτοῦ γινόμενα τῷ ἐπίπονᾳ εἶναι, εὐχ
ἡθέως ἔχοντες, εὐδ' ἔλεον εἶναι νομίζομεν· καὶ
διὰ τοῦτο λέγομεν, ἵνα τί μου ἐπελάθου; ὁ δὲ
διειληφώς ὅτι πᾶν ὁ ἐπαγάγη ὁ Θεός, συμπε-
ρόντως ἐπάγει, εὐδὲν ἐρεῖ τισιῦτον, εἰ μὴ τὴν
μετάνειαν ἑαυτοῦ πραγματευόμενος.

Ὅσα δὲ ψυχῆς διὰ τῶν προαγόντων καὶ τὰ
εὐτενα αὐτῆς δόγματα καὶ αἱ δυνάμεις εἴρηνται·
ἐπεὶ εὖ λαμβάνει πολλάκις ὑπὸ δεινῶν σοφιστῶν
καταθλασθῆναι τὰ ὅσα, ὀνειδίζουσιν οἱ ἀπατεώ-
νες, εὐκ ἄλλα λεγόντες ἢ τοῦ ἐστίν ὁ Θεός σου;
ἐφ' ᾧ νῦχῆς λέγων τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ πεπαιδευθῆναι·
ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου τοῦ πάθους πρὸς τὴν ἑαυτοῦ
ψυχὴν διαλέγεται φάσκων· ἵνα τί περίλυπος εἶ;
ἐλπίσας γὰρ ἐπὶ κύριον ἐξομολόγησαι· πάντως
γὰρ ἐπιλάμψει σοι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, εὐκ ἄλλο
ὢν τῆς ἀληθείας, ὡς ἔχοντά σε τὴν ἐκ θεοῦ ἀλή-
θειαν λύειν δύνασθαι τὰς ἀπάτας τῶν καταθλα-
σόντων τὰ προκείμενά σου ὅσα.

PSALMUS XLII.

Τὸ πρόσωπον τοῦ σωτῆρος παρεισῆγαγεν λέ-
γον πρὸς τὸν πατέρα τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ· καὶ ἔθ-
νος μὲν εὐχ ὅσιον, τοὺς Ἰουδαίους ὀνομάζον·
Ἰδοὺ δὲ καὶ δόλιον, τὸν Ἰούδαν· ἀλλ' εὐκ ἔδυ-
νήθη συναρμόσαι τοῖς ἐξῆς τὰ λεγόμενα· πῶς
γὰρ οἶόν τε ἦν αὐτὸν λέγειν, ἐξαπόστειλον τὸ
φῶς σου, καὶ τὴν ἀλήθειάν σου, καὶ τὰ ἐξῆς;

Ἐπεὶ φῶς ἀληθινὸν ὁ σωτὴρ καὶ αὐτὸς ἡ
ἀλήθεια εἶναι φησὶν, οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας ἀν-
θρωποι ἐκ τῶν προφητευομένων μαθόντες ὡς ἐπι-
λάμψει τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ, παρε-
κάλουν ἀποσταλῆναι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τὸ
φῶς καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὅπως ὁδηγηθῶσιν ὑπ' αὐ-
τῶν ἐπὶ τὸ ὅρος τὸ ἅγιον, τὸν περὶ τῆς τριάδος
ὑψηλότερον λόγον, καὶ τὰς αἰωνίους σκηνάς·
εὐχ ἕτερον δὲ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας κατ' οὐσίαν·
ἀμφοτέρα γὰρ ἐστίν ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἀλλ' ἐπι-

νοία μόνῃ· ἡ γὰρ, σκιᾶς καὶ ψεύδους ἐλευθε-
ροῖ· ἡ δὲ, πλάνης καὶ ἀγνοίας φῶς ἐστίν.

Τὸ εἰσελεύσασθαι εὐ παρέργωγος εἴρηται· ὁ γὰρ
ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ θυσιαστηρίου φαντασίαν τοῦ
νοητοῦ λαβὼν, εἴσεισιν πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν
ἀσράτως ἐπ' αὐτῷ ἀναφέρων θυσίας.

PSALMUS XLIII.

Οἱ δὲ διαβάλλοντες ὡς εὐκ ἀκριβῆ· τὴν γρα-
φὴν φασί· τίνοι γὰρ εἶχον ἀκούειν ἢ τοῖς ὠσίν;
ἀγνοοῦντες, ὡς εὐ κοινοῖς ὠσὶν ἀλλὰ τοῖς ἀνθρώ-
πων φησὶν ὅσοι λογικῶς ἀκροῶνται· ὡσεὶ καὶ
μουσικαὶ ἄνθρωποι μαθήματα μουσικὰ τοῖς τῶν μου-
σικῶν ὠσὶν παρεδίδεσαν· ὅποιόν ἐστίν τὸ, ὁ
ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω· λέγοις δ' ἂν πατέ-
ρας καὶ τοὺς κατὰ παίδουσιν.

Κακώσας τοὺς ἐκ περιτομῆς λαοὺς ὁ Θεός,
ἐξέβαλεν ἐκ τῆς ἱερᾶς τοῦ νόμου παιδείσεως· εὐ
νόμῳ δὲ πολέμου νικήσαντες οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν
πιστεύσαντες ἐκκληρονομήσαν τὴν ἑναγχοῦς εἰρη-
μένην γῆν· εὐδὲ ὁ βραχίον αὐτῶν ἔσωσεν αὐ-
τοὺς, τευτέστιν ἡ ἐργασία αὐτῶν· χάριτι γὰρ
τὴν σωτηρίαν ἐσχήκασιν ὑπὸ τῆς σῆς δεξιᾶς
καὶ τοῦ βραχίονος, τευτέστι τοῦ μενεγενοῦς υἱοῦ·
φωτισμός δὲ ὁ φωτίζων πρόσωπόν σου τυγχά-
ναι· ὅτι κινδυνώσας ἐν αὐτοῖς τοῦ σῶσαι αὐτοὺς
τῇ χάριτι, εὐκ ἐξ ἔργων αὐτῶν, ἵνα μὴ καυ-
χίσονται.

Τὰς τοῦ Ἰακώβ σωτηρίας τοῦ πτερνίζοντος
τὰ φῶτα κατ' ἃ σώζεται, ἐντέλλεται ὁ Θεός
τοῖς ἁγίοις πνεύμασιν, τοῖς εἰς διακονίαν ἀπο-
σελλομένοις διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σω-
τηρίαν.

Κέρατα δὲ τοῖς ἁγίοις καὶ αἱ τοῦ Χριστοῦ
δυνάμεις εἰσὶν, κατ' ἃς τοὺς ἐχθρούς αὐτῶν
κερατίζουσιν· διὸ καὶ πάντα τὰ ζῶα τὰ κέρασι
χρώμενα καθαρά ὄντα, ἢ ἐπὶ τὸν θεῖον βωμὸν
ἀπάγεται, ἢ τροφή τῇ μερίδι τοῦ θεοῦ τυγχάνει.

Ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν τῇ Θεῷ εἶπεν ζωὴν,
ἥτις συνέστηκεν ἀπὸ ἀπαθείας καὶ γνώσεως θεοῦ.

Ἀποθεῖται ὁ θεὸς ἀφ' ἑαυτοῦ εὐ πάντως δι'
ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλας ἃς οἶδεν αὐτὸς
αἰτίαι· εὐ πᾶς δὲ ὁ εἰς τὰ ὀπίσω ἀποστρεφό-

V. 4.
B. f. 158.V. 2.
B. f. 159.V. 3.
A. f. 222.
B. f. 159. b.V. 5.
A. f. 223.
B. f. 160.V. 6.
Ibid.V. 9.
B. f. 160. b.V. 10.
A. f. 224. f.
B. f. 161.

V. 11.

V. 11.
A. f. 218.
B. f. 159.V. 1.
f. 219. b.
B. f. 157.V. 3.
B. f. 157. b.

μενος ψεκτῶς τοῦτο ὑφίσταται· εἰ γάρ τις τὰ φαῦλα καταλιπὼν, μακρὰν φύγοι ἀποχωρῶν ἀπ' αὐτῶν, οὗτος εἰς τὰ ὀπίσω σφαγεῖς ἐφ' ᾧ κατὰλέλειπεν, ὀλέθρῳ περιπίπτει· εἰ δέ τις τὴν Σιών τουτέστι τὴν ἀρετὴν καταλείψας, ἐπείγεται ἐπὶ τὴν κακίαν, Βαβυλῶνα καλυμένην, ἀποστροφόμενος εἰς τὰ ὀπίσω, μακάριον ἀναδέχεται πρᾶγμα· πλὴν οἱ τὰ προκείμενα λέγοντες ἐπεὶ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς γεγόνασιν, εἰς τὰ ὀπίσω ἀποστροφέντες ψεκτοὶ περιέπεσαν.

γ. 12. Ἐοίκασιν οἱ ταῦτα λέγοντες ἅγιοι τινὲς ὄντες, παραπλησίως τῷ ὥς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγομένῳ δεδόσθαι, ὥς πρόβατα βρώσεως τροφὴ γινόμενοι τοῖς ἐπ' ὠφελείᾳ τοὺς λόγους καὶ βίον αὐτοῖς προσιεμένους· ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσιν οὗτοι ὑπὸ θεοῦ διεσπάρσαν, δίκην σπέρματος, γεωργικῶς καταβαλλόμενοι, ἵνα μεταποιήσαντες τὰ ἔθνη εἰς τὴν αὐτὴν αὐτοῖς παιότητα ἀγάγωσιν· οὐ γὰρ προσεκτέον τοῖς λέγουσιν διεσπάρθαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν τὴν τοῦ Θεοῦ μερίδα αἰχμαλωσίας τρόπῃ.

γ. 16. B. f. 162. Ἐπεὶ τοῖς προειρημέναις ἀπειρημέναις ὑπεπέσαν· διὰ βίου ἐντροπόμενοι ἔλθον τὴν ἡμέραν ἐναντίον τὴν ἐντροπὴν ἑαυτῶν ἔχοντες, τῆς αἰσχύνης τοῦ προσώπου ἡμῶν καλυπτύσεως ἡμᾶς, ὥς μηκέτι παρρησίαν ἔχειν ἀνακαλυμμένῳ ὡς προσώπῳ τῆς ψυχῆς κατεπτρίζεσθαι τὴν δόξαν κυρίου.

γ. 17. B. f. 162. Ἐκ τῆς τοῦ ὀνειδίζοντος καὶ δίκην παραπαίοντος καὶ παρακαλῶντος, ὅλην ἐντροπὴν τὴν ἡμέραν εἶναι κατενώπιον ἑαυτοῦ θεωρεῖ· ἀπὸ δὲ τοῦ ἐπιδεικνύντος ἑαυτοῦ φοβερόν τὸ πρόσωπον ἐκδιώκοντος ἐχθροῦ ἡ αἰσχὺν ἐκάλυψεν τὸ πρόσωπον αὐτῶν.

γ. 18. B. f. 162. Τελείαν ἀνδρείαν ἀναλαβόντων ἡ φωνή· πολλῶν γὰρ καὶ διαφόρων θλίψεων ἐπ' αὐτοὺς ἤκουσιν καὶ ἐκβιαζομένων ἐπιλαθέσθαι τοῦ Θεοῦ, ἐξεναντίας αὐτῶν ἀνεπώλεον Θεόν· ὥς ἕκαστον εἰπεῖν, ἐν θλίψει τοῦ κυρίου ἐμνήσθην.

γ. 19. A. f. 226. b. B. f. 162. b. Ἐκκλίνει τὰς τρίβους τινὸς ὁ Θεὸς ἐκ τῆς ἑαυτοῦ ὁδοῦ, παραδιδούς αὐτὸν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς καρδίας ἑαυτοῦ καὶ εἰς ἀδόκιμον νοῦν.

γ. 20. B. f. 163. Τόπος κακώσεως ὁ περὶ γῆν καὶ ὁ καταχθόνιος χώρος, ἐνθα ταπεινοῦνται οἱ πείραν ἔχοντες τοῦ σώματος τοῦ θανάτου 1). - Τὰς ἐν καρδίᾳ τυπώσεις, αἷς καὶ ἐξῆς προσαγορευτέον.

γ. 26. B. f. 168. b. Εἰ μὲν τροπικῶς ταῦτα λέγοιτο, τὸ δηλούμενον ἐστὶν τοιοῦτο· ἐπεὶ χοῦν περικείμεθα τῶν ἐξ ἡδονῶν καὶ τῶν ἄλλων παθῶν συγκείμενον, διὰ τοῦτο ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν χαμαιριφῶν γενομένων· ἀλλὰ καὶ εἰς γῆν ἐκολλήθη ἡ γαστήρ ἡμῶν, οὐδὲν εὐράνιον τρεφεμένων, ἀλλὰ κατὰ τὸν ὄφιν γῆν ἐσθιόντων πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἑαυτῶν· εἰ δὲ πρὸς ἀληγορίαν ἐξηγηθῇ τὸ προκείμενον εἰς τὸ σῶμα ἐμβατεύουσα ἡ ψυχὴ ἐρεῖ, ἐταπεινώθη εἰς χοῦν ἡ ψυχὴ ἡμῶν· αὕτη καὶ τῆς μακαρίας ζωῆς τῆς ἐπουρανίου ἐκπεσεῦσα ἐν τῷ τὰ κάτω φρονεῖν, ἐρεῖ τὸ, ἐκολλήθη εἰς γῆν ἡ γαστήρ ἡμῶν· οὐκ ἄλλα γὰρ τῶν γῆνιων τρέφεται.

γ. 27. B. f. 168. Λέγει ἐνταῦθα καὶ πρὸς τὸν σωτήρα, ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς διατρίβοντα κατὰ τὸν τοῦ πάσους καιρόν· ἵνα ἀναστὰς, ἀρωγὴν παράσχοι καὶ λύτρα, διδούς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

PSALMUS XLIV.

Διδύμου καὶ Εὐσεβίου. Τινὲς ᾠήθησαν ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς λέγεσθαι τὴν ᾠδὴν περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος πρὸς αὐτὸν λόγου, ὃν ἐκ τῆς κύνει καρδίας ἡ αὐτῶν τῶν σπλάγχχνων, φησὶν, προήγαγεν, καὶ ἀπὸ ἀγαθῆς καρδίας ἀγαθὸς λόγος προήλθεν· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ταῦτα ἐπὶ τὸ προφητικὸν ἀναφέρεσθαι πρόσωπον· τὸ γὰρ ἐφεξῆς τοῦ ρητέυ, οὐκέτι ὁμοίως ἐξομαλίζει ἡμῖν τὴν περὶ τοῦ πατρὸς ἐξήγησιν· οὔτε γὰρ ἂν περὶ τῆς ἑαυτοῦ γλώσσης ὁ πατὴρ εἶπεν ὅτι ἡ γλῶσσα μου κόλαμις γραμματέως ὀξύγραφου· ὥραις καὶ ἀλλοῖς παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· οὐ γὰρ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους συγκρίσεως τὴν ὑπερχὴν τοῦ κάλλους ἔχει· καὶ πρῶτον δὲ φησὶν· διὰ τοῦτο ἔχρισέν σε ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλίαςεως· οὐ γὰρ εἶπεν ἔχρισα σε ἐγὼ ὁ Θεός, ἀλλ' ἔχρισέν σε ὥστε ἐκ τούτου παρίστασθαι ἕτε-

1) Animadvertite Didymi testimonium de inferiorum poeuis.

ρον εἶναι τὸ διαλεγόμενον πρόσωπον· ποῖον οὖν ἐστὶν τοῦτο, ἢ ὁ προφήτης ὁ χρηρῆσας τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰς ἑαυτὸν γενομένην ἐνέργειαν; ἐξηρεύετο, φησὶν, ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν.

V. 2.
B. f. 165.

Γραφεία μὲν ἔρεῖ τὸν Θεὸν λόγον, ἐγγράφοντα ταῖς διανοαῖς τοῦς Θεοῦς αὐτοῦ νόμους· κάλαμον δὲ τοῦ ὀξυγράφου γραφέως ὃν ἀνέλαβεν γράψαντα ἄνθρωπον τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου ἐν ἀπάσῃ γῇ τουτέστιν ψυχῇ ἀνθρώπου.

V. 3.
B. f. 166.

Γραφόντων καὶ αὐτῶν παιδεύσεις τινάς· ὡς γὰρ ὁ λόγος τοῦ εὐαγγελίου κόκκῳ συνάπewis παραβαλλόμενος, εἰ γεωργίας τύχει, μείζων γίνεται τῶν ἀνθρωπίνων λόγων, λαγάνων διὰ τὸ πρόσκαιρον ὀνομαζομένων, οὕτως ἡ γράφει ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος καλὰ μὲν ἰδίῳ καιρίως ἐπιδεινύεται αὐτὰς παρὰ τὰς τῶν ἀνθρώπων συγγραφάς.

Ἐπεὶ περὶ τὸν μηρὸν ἐνεργεῖται τὰ γενέσεως πράγματα, φύονται δὲ περὶ ταῦτα αἰσχυραὶ ἐπιθυμίαι, χρεῖα τοῦ τιμητικοῦ λόγου ῥομφαίας ὀνομαζομένου, ἵνα περὶ τὸν μηρὸν ζωσθεῖς ἐκτέμνῃ τὰς ἀκολάστους ἡδονάς· ὁ σωτὴρ οὖν κατὰ τὸν ἄνθρωπον τύπον ἀρίστης πολιτείας καταβαλλόμενος ὑπὲρ αὐτετελεύς ἀγνείας περιζώνεται ῥομφαίαν ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ· ὡραιότητα ἔχων καὶ κάλλος διὰ τὴν προσεῦσαν ἐν ἀναμαρτησίᾳ ἀρετῇ· ὅτι δὲ σύμβολον ὁ μηρὸς τῶν προειρημένων, ἥδη προεῖρηται· δύναται ὁ γενομένης σὰρξ λόγος, ἥ μὲν λόγος, ῥομφαία εἶναι· ἥ δὲ σὰρξ, μηρὸς τῷ ἐκείθεν τὴν ἀρχὴν ἔχειν τὴν σάρκα· οὗτος δὲ, πρὸς ὃν ὁ λόγος, πᾶσαν ἀσθένειαν διαφυγὼν δυνατός ἐστι τὴν κακότητα τῆς Θεότητος, κάλλος καὶ ὡραιότητα ἔχειν.

V. 5.
B. f. 167.

Ἐντείνας δὲ εἶα τοξότης ἄριστος τόξον, κατευοδῶν τιτρώσκων εἰς ἔρωτα θεῖον τοῦς βαλλομένους· ἀναγνωστέον δὲ καὶ κατευοδῶν, ἴσον τῷ εὐοδίᾳ ἀπέχε· καὶ πρὸς τοῦτοις βασιλεύει τῶν βεβλημένων πόθῳ· ἡ δὲ αἰτία τοῦ βασιλεῦσαί σε, τελειότης ἀρετῆς ἐστίν, οὐκ ἐν πράξει μόνῃ ἀλλὰ καὶ γνώσει· τὸ γὰρ ἔνεκεν ἀληθείας καὶ πραύτητος καὶ δικαιοσύνης, τοῦτο σημαίνει· βασιλεύει γάρ, φησὶν, ἔνεκα τοῦ γνωσθῆναι τὴν ἀληθειαν, καὶ πραύτητα, καὶ δικαιοσύνην κατορθωθῆναι τοῖς ὑπὸ τὴν σὴν ἀρχήν. Καὶ ὁδηγήσει

σε θαυμαστῶς ἢ θεξιά σου· ἐκ κατὰ Θεὸν πάντα πράττων, ὑπὸ τῆς τῶν καλῶν πρακτικῆς δυνάμεως, θεξιάς οὐσης, θαυμαστῶς ὁδηγεῖται, ἡγεμονία αὐτῆς χρώμενος τῆς ἐπὶ τὸν σωτήρα ὁδοῦ· καὶ ὁ σωτὴρ οὖν ἐπιτελῶν θεξιώ· παραδόξους δυνάμεις, ὑπὸ θεξιάς αὐτοῦ θαυμαστῶς ὁδηγεῖται.

Καὶ φαύλην εἶσιν ἔχοντα τῷ ἐν κακοῖς ἰδρύσθαι πλεγέντα τοῦτοις τοῖς βέλεσιν, ὑποκάτω αὐτοῦ πεσεῖν, τουτέστιν ὑποταγεῖν αὐτῷ καὶ ὑπ' αὐτὸν γεγονέναι. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ βασιλείας Χριστοῦ πάντες αἱ ἀμαρτάνοντες· ὅταν οὖν ἐν τῇ καρδίᾳ τούτων τὰ προειρημένα βέλη γένηται, πίπτουσιν ἀπὸ τῆς ἔχθρας, τὸν βασιλεῖα γονυπετοῦντες· ἢ τάχα αἱ ἐσθνικότητες ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλείας κατὰ τὸ βούλημα τῆς ἔχθρας αὐτῶν βεβαιαῖται, βληθέντες ὑπὸ τῶν βελῶν γενήσονται ὑπὸ Χριστόν, τῇ καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ καταπεσόντες.

Εἰ δὲ εἴη πρὸς τὸν μεγαλὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ταῦτα, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ μισήσας τὴν πρὸ τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ πολιτευομένην ἀνομίαν, ἀγαπήσας δὲ τὴν ἐκ τῆς παρυσίας αὐτοῦ φερόμενην ἐκ πίστεως δικαιοσύνην, ἐπιδίδωκεν ἑαυτὸν εὐδοκίᾳ πατρικῇ ἀνθρώπος γενέσθαι, καὶ χρισθῆναι ἐλαίῳ ἀγαλλιάσεως, τουτέστιν τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

Βασιλεῖς ἐνταῦθα ῥητέον τοῦς Χριστῷ συμβασιλεύοντας, ὧν αὐτὸς βασιλεὺς βασιλεύοντων· τούτων θυγατέρες γεγονάσιν κατὰ διδασκαλίαν, ἃς παιδεύουσιν ψυχάς· μᾶλλον δὲ ἐκκλησίας, αἵπερ θυγατέρες ἐν τιμῇ τοῦ ὑμνουμένου οὔσαι κῆρυξαν τὸν βασιλεῖα Χριστόν ἀπὸ βαρέων ἐλεφαντίνων· βαρεῖς δὲ ἐλεφαντίνες ἐρεῖς τὰς ὑψηλὰς θεολογίας· τὸ γὰρ ἐλεφάντινον ὁδὸς τυγχάνων, λόγου σύμβολόν ἐστιν· φωνητικὰ γὰρ ὄργανα καὶ αἱ ὁδόντες· βάρεις εἰσὶν αἱ μεγάλαι αἰκίαι· ἐπεὶ οὖν τὸν αὐτῶν λόγον οὕτως ἐμεγάλυναν ὡς αἶκον μέγιστον θεωρίων τῶν περὶ Θεοῦ γενέσθαι αἱ πολλαὶ τῶν βασιλέων θυγατέρες, ἀπὸ τῶν προειρημένων βασιλέων ἐλεφαντίνων κῆρυξαν Χριστόν.

Μεταβολὴ προσώπου εὐφραίνεται γενομένη· θεὸς γάρ ἐστιν ὁ προσφώνων τῇ ἀπὸ ἐθῶν ἐκ-

V. 6.
A. f. 237. b.

V. 8.
A. f. 239.
B. f. 168. b.

V. 10.
B. f. 170.

V. 11.
B. f. 171.

κλησία, ἣν καὶ θυγατέρα αὐτοῦ ἐνομάζει· φησὶν γοῦν· δεξαμένη τοὺς ἐμοὺς λόγους, ὦ θύγατερ, ἀκουσον καὶ ἴδε αὐτῶν τὴν διάνειαν, ἐπιστήσασα αὐτοῖς· ἔτι γὰρ μᾶλλον πλεῖον θελήσεις τὸ οὗς σου κλίνει ἐπὶ τὸ πλειόνως αὐτὰ καὶ ἐξεργαστικώτερον ἀκούσαι καὶ ποθεῖσαι· ἀκολουθήσει δέ σε λήθη τῶν ὁμοφύλων, μηκέτι θελήσῃς σου τὰ αὐτὰ ἐκείνα περιστέλλειν ἔθνη καὶ πάτρια· ἐπιλήσει δὲ καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου γεννήσαντός σε κατὰ κακίαν τοῦ διαβόλου.

Διὰ τοῦτο σε καλῶ, θύγατερ, φησὶ πρὸς αὐτὴν ὁ Θεός, ἐπὶ τῇ ποιῆσαι τὰ προσηταγμένα σοι· ἐπεὶ περ ὁ ἐμὸς υἱὸς βασιλεὺς ὢν ἐπεθύμησεν τοῦ ἐνυπάρχοντός σοι κάλλους κατ' εἰκόνα καὶ κατ' ὁμοίωσιν ἐμὴν γενενημένης· αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ βασιλεὺς ἐπιθυμοῖν τοῦ κάλλους σου, οὐχ εἷς τῶν ὁμοτίμων σου τυγχάνει· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ κύριός σου· οὐ γὰρ ἄγγελος ἢ ἀρχάγγελος ἢ τις ἄλλος γεννητὸς ὢν ὑπάρχει· αὐτῷ γὰρ καὶ προσκυνεῖσαι πάντες· ἐπεὶ οὖν θεῷ τὸ προσκυνεῖσθαι, ἴσθι Θεὸν ὄντα τὸν βασιλέα τὸν ἐπιθυμοῦντα τοῦ κάλλους σου· ὅς καὶ κύριός σου ἐστίν.

v. 13. Πρὸς τούτοις ἴσθι ὅτι πολλὴν μεταβολὴν ἔσχες· θυγάτηρ γὰρ Τύρου εὔσα δὲ ἦν εἶχες θεισிடαιμονίαν, ἐμοῦ θυγάτηρ ἐρημάτισας, ὡς λιτὰς τῷ προσώπῳ σου προσάγειν πάντας τοὺς πλουσίους τοῦ λαοῦ, ὅσοι πλουτοῦσιν κατὰ πίστιν καὶ τὴν τοῦ εὐαγγελίου ἀλήθειαν, σοὶ προσέρχονται, τὸ πρόσωπόν σου λιτανεύοντες, διὰ τὸ σύζυγον τῷ βασιλεῖ γεγονέναι· ὡς γὰρ παλαιὸ ἀπὸ τῶν ἔθνων τῇ κατὰ θεὸν θεραπείᾳ προσερχόμενοι τῷ Ἰσραὴλ προσηλύτευον, τὸ πρόσωπον αὐτῷ παρακαλοῦντες, οὕτως νῦν οἱ ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων μετανοοῦντες προσφεύγουσιν τῇ τῶν ἔθνων ἐκκλησίᾳ, ἀξιοῦντες ὑποδεχθῆναι παρ' αὐτῆς.

v. 14. Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς βασιλέων Ἑσβεβίων 1). Ἑσβεβίων ἐρμηνεύεται λογισμοί· ὁ βασιλεὺς δὲ τῶν λογισμῶν τῶν δικαίων ὄντων, ἔστιν

κύριος· τῆς οὖν ὑμνουμένης θυγατρὸς Τύρου ἡ δόξα οὐκ ἄλλοθεν ἐστίν, ἢ ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν λογισμῶν· ἰστέον δὲ ὅτι πολλὰ τοῦ τῶν γραφῶν ἀντὶ τῆς νοητῆς εὐσίας λαμβάνεται ὁ χρυσός· ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς ἐνδύμασιν αὐτῆς τυγχανούσαις ἀρεταῖς συγκατύφονται καὶ ὁ περὶ τῶν νοητῶν λόγος μάλιστα ὁ περὶ τῆς τριάδος, κροσσωτὰ χρυσᾷ περιβέβληται, ὄντα πεποικίλμένα διὰ τὸ πολύτροπον καὶ πολυειδὲς τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας.

Εἰ καὶ πολλὰ ἀδιάφοροι εἶεν ψυχαὶ ἃς παρένευς ἔθος καλεῖν, ἀλλ' οὐ πᾶσαι ἤδη ἀποφέρονται τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' αἱ πλησίον καὶ ἐγγὺς γενόμεναι τῇ διαδέσει τῆς τελείας νύμφης· οὗ δὲ καὶ τὸ ἀπενεχθῆσονται· αἱ γὰρ πείραν μὴ ἔχουσαι τοῦ νυμφίου λόγου, οὐχ οἷα τε εἰσὶ δι' ἑαυτῶν πρὸς αὐτὸν ἵεναι· ἄγουσι δ' αὐτὰς πρὸς αὐτὸν αἱ τὰ προπαιδευμένα αὐταῖς παραδιδόντες· εἰσὶν δὲ οὗτοι νόμος καὶ προφῆται·

Τῆς λέξεως ἀσάφειαν ἐχούσης, ἐξ ἄλλης τὴν διάνειαν αὐτῆς ληψώμεθα· ἐν τῷ ἄσματι τῶν ἁσμάτων τὰς διαφορὰς τῶν Χριστῷ προσερχομένων ψυχῶν ἐρμηνεύων ὁ λόγος φησὶν· εἰσὶν βασιλίσσαι, καὶ παλλακαὶ, καὶ νεανίδες ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός· μία ἐστὶν περιστέρα μου, τελεία μου· ὡς περὶ ταύτης εἰρησθαι· εἶδον αὐτὴν θυγατέρας καὶ μακαριῦσιν αὐτήν, βασιλίσσαι καὶ παλλακαὶ, καὶ αἰνέσουσιν αὐτήν· ἐξ ὧν δείκνυται ἄλλη εὔσα παρὰ τὰς θυγατέρας αἱ εἰρηνται νεανίδες καὶ παλλακαὶ καὶ βασιλίδες· δηλοῦται δὲ ἐκ τῶν λέξεων τούτων, ὡς ἄρα αἱ Χριστῷ προσερχόμεναι ψυχαὶ, αἱ μὲν οὕτω καιρὸν ἔχουσαι γάμου, νεανίδες εἰσὶν· αἱ δὲ συνελθούσαι αὐτῷ ἤρῃ ἀνακραθῆναι αὐταῖς· αἱ μὲν εὐγενίδες καὶ ὑπεραναβεβηκυῖαι τὸν ἐν ἑξ ἡμέραις γενομένου κόσμον, ἐξήκο τά εἰσι βασιλίσσαι· αἱ δὲ τὴν ὀκτῆμερον περιτομὴν λαβεῖν ἀκμὴν, τὸ τῆς δουλείας ἔχουσαι πνεῦμα, ὁδοσκήντα παλλακίδες εἰσὶν· ἢ δὲ πάσας ὑπερέχουσα κατὰ τὸ πνεῦμα πεπειωμένη, ὥστ' εἶναι περιστερὰν, τε-

v. 13.
A. f. 242. b.
B. f. 171. et 172.

v. 15.
A. f. 143. b.
B. f. 272.

v. 15.
B. f. 171.

1) En Didymus alexandrinus legebat Ἑσβεβίων, ut est in codice antiquissimo omnium vaticano septuaginta interpretum. (Recole quae nos diximus T. III. ad S. Cyrill. in ps. part. lat. p. 205.) Ceterum recte heic interpretatur Didymus; reapse enim רְבִיבָה est cogitatio.

λεια τοῦ λόγου ἡ ἐνδοξὴς ἐκκλησία ἐστίν, ἡ μὴ ἔχουσα σπῖλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν ταιούτων· ταύτην τὴν ἐκκλησίαν ὑμῶν ὁ ψαλμῶδὸς ἐν τοῖς πρὸ τούτου στίχοις, τὰ νῦν μετ' ἐκείνην φησὶν ἐνεχθήσεσθαι τῷ νυμφίῳ αὐτῆς βασιλεῖ, τὰς πάλαι μὲν ὥραν συμβιώσεως οὐκ ἐχούσας, νῦν δὲ διὰ τὸ τετελειώσθαι, προσαγομένης εἰς τὸν θάλαμον, ὅπως συγκαθευδήσασαι τῷ βασιλεῖ ἀναληφθῶσιν εἰς τὸ μέλη γενέσθαι τῆς μιᾶς τελείας νύμφης, οὐκέτι ἄλλαι παρὰ ταύτης τυγχάνουσαι, ὡς ὅτε ἀτελεῖς ἦσαν.

Ἐπεὶ πρὸς Χριστὸν λέγεται σχεδὸν τὰ πάντα τοῦ ψαλμοῦ, καὶ οὗτος ὁ στίχος λέγει· ἀντὶ ὧν εἶχες κατὰ σάρκα πατέρων, τουτέστι τῶν ἐκ περιτομῆς, ἐγενήθησάν σοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους υἱοί, προσπλάμενοι τὸν εὐαγγελικὸν λόγον· τούτους δὲ καὶ κατέστησας ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσιν τὴν γῆν, φέροντες αὐτοῖς· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη.

Διὰ τοῦτο λαοὶ εὐχαριστικῶς ἐξομολογήσονται, οὐκ ἐφ' ἓνα ἢ δεύτερον αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· τὴν γὰρ ἐφ' ἁμαρτίας ἐξομολόγησιν οὐ τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος αὕτη γίνεται· μόνον γὰρ ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι μετανοεῖν ἐξομολογεῖσθαι εἰδόντες· εἰ δὲ μνησθήσονται ἔχει καθ' ἑτέραν γραφὴν, ἀντὶ τοῦ οἱ πρὸς σου ἄρχειν κειχειροτονημένοι, τοῦ ὀνόματός σου μνησθήσονται ἐν ψάλλῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ, τῷ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας παρατείνειν σου τὴν βασιλείαν.

PSALMUS XLV.

Ἐπειδὴ τὰ ἀσαφῶς λεγόμενα οὗ ἐκινεῖται τινὰ κρύβει καλεῖν· κατὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία ἐν μυστηρίῳ ἀποσκευασμένη ἐστίν· οὕτω καὶ οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ γνώσεως ἀπόκρυφτοι εἰρηνται· ἐστὶν οὖν καὶ τούτων τῶν κρυφίων τέλος εἰσὶν σκοπὸς, ἥτοι τὸ λαθεῖν τοὺς ἀναξίτους τὴν τῶν θείων γνώσιν· ἡ οἱ λαοὶ * πόθον ἔχοντες καταλήψεως τῆς θείας γνώσεως, πόνους καὶ ἀσκήσεις ἐπιδόντες ἑαυτοὺς τύχῳσι τοῦ σκοποῦ.

Οὐ πάντων ἐστὶν ὁ Θεὸς καταφυγή, μόνον δὲ τῶν ἀποταξαμένων ταῖς ἀνθρωπίναις ἐπικου-

ρίαις· τούτων γὰρ ἀσφάλεια γίνεται καὶ δύναμις, τὸ μετέχειν αὐτοῦ κατὰ τὸν ἀπόστολον εἰρηκότα, πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμειντί με Χριστῷ· τὸ δὲ, ταῖς εὐρεύσαις ἡμᾶς σφύδρα, ἢ πρὸς τὸ βοηθὸς ἀποδοτέον, ἢ πρὸς τὸ θλίψεσιν.

Ὅρη μετατιθέμενθα ἐν καρδίαις θαλασσῶν, οὐ τὰ αἰσθητὰ τυγχάνοντα μέρη γῆς ἡγητέον, ἀλλὰ πονηρὰς δυνάμεις μετατιθεμένους εἰς τὰς τετάρτας γὰρ ὑπὸ τρικυμιῶν πασῶν ψυχὰς, ἔνθα ἄλμυρόν τι καὶ πικρότης ἡθῶν· ἀμείλει καὶ ὁ σωτὴρ πρὸς τοὺς μαθητάς, ἐὰν ἔχητε, ἔφη, πίστιν ὡσεὶ κόκκον σινάπεως, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσεται, ἀλλὰ καὶ τῷ ὅρει τούτῳ εἴπητε, ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν· δεικνύμενον δὲ ὅρος ὑπὸ τοῦ σωτῆρος, οὐκ ἄλλο τῆς ἀντικειμένης δυνάμεως· καὶ γὰρ περὶ τοῦ κινούντος τὸν σεληνιασμένον δαίμονος πάλιν εἶπεν· ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὅρει τούτῳ μεταβῆναι ἐντεῦθεν ἐκεῖ· ἔσκει δὲ τὴν τελειοτάτην πίστιν κόκκῳ σινάπεως παραβάλλειν· καὶ γὰρ ὁ ἀποστόλος ἐὰν ἔχω, φησὶν, πᾶσαν τὴν πίστιν ὥστε ὅρη μεδιστάνειν.

Τῇ Χριστοῦ κραταιότητι ἐταράχθη τὰ πονηρὰ πνεύματα ψυχῶν καὶ σωμάτων τῶν προκατεσχρημένων ἐλαυνόμενα· μέγα γὰρ ἐφ' ἑαυτοῖς τὰ ὅρη ταῦτα φρονεῦντες, ἐξαπιναιῶς ἰδόντα τὸν μετ' ἐξουσίας ἐλαύνοντα ἐνέπεσον εἰς ταραχήν.

Πόλιν Θεοῦ ἦτοι τὴν ἐκκλησίαν, ἢ τὴν Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐπιουράνιον νυμιστέον λέγεσθαι ταύτην τὴν ἐκατέρως χρηματίζουσαν πόλιν Θεοῦ εὐφραίνουσιν τὰ ὁρήματα τοῦ ποταμοῦ· ποταμὸς δὲ ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος ὁ ἐξ Ἑδὲμ τῆς θείας τρυφῆς ἐκπορευόμενος, καὶ πάντα τὸν πνευματικὸν παράδεισον ἐπαρδόμενος, καὶ πάντας καλῶν πρὸς ἑαυτὸν, εἰ τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω· ὁρήματα δ' αὐτοῦ αἱ κατὰ μέρος διδασκαλῖαι, ἡ ἐννοιαὶ αἱ ὑποβάλλει τῇ ψυχῇ.

Διδύμου καὶ Βασιλείου. Σκηνώμα δὲ τοῦ ὑψίστου νοήσεις καὶ τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν τοῦ Θεοῦ· συνωδὸν τούτῳ τὸ, γεννόμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ· δίδωσι δὲ τῇ πόλει τὴν βεβήθειαν ἐν

v. 3.
B. f. 174. b.

B. f. 175.

v. 5.
B. f. 175.

B. f. 175. b.

v. 17.
A. f. 234. b.

v. 18.
A. f. 234. b.
A. f. 173. b.

v. 1.
B. f. 173. b.

* Cod. vatic.

v. 2.
A. f. 246. b.
B. f. 174.

ταῖς πρώταις ἀνατολαῖς τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἡμέραν ἐμποιοῦντες τῷ δεξαμένῳ, καὶ τῆς νυκτός τῆς ἀγνοσίας αὐτὸν ἀπαλλάττοντες· ἡ νύξ γὰρ πρόεκοψε, φησὶν, ἡ δὲ ἡμέρα ἡγγικεν· ἡ τάχα ἐπειδὴ ὄρθρου βαθείας ἡ ἀνάστασις ἦν, αὐτὴν καλεῖ τὴν βοήθειαν.—Ο ὕψιστος κατ' οὐσίαν ἅγιος ὑπάρχων, μεταθετικός ἀγιότητός ἐστιν· ὅθεν ἁγιάζει πάντας τοὺς ἐν αἷς κατασκηνῶν, σκηνώμα αὐτοῦ καλουμένους· δύναται δὲ καὶ ὁ ἀνέλαβεν σῶμα ἐκ τῆς παρθένου, σκηνώμα αὐτοῦ τυγχάνει ἁγιάζειν ἐν αὐτῷ γεγεννημένον.

Y. 6.
A. I. 248.
B. I. 176.

Διδύμου καὶ Κυρίλλου. Ἐτέρα δ' ἔστιν γραφὴ ἡ λέγουσα, βοηθήσει αὐτῇ ὁ θεὸς τῷ προσώπῳ· σώζει γὰρ αὐτῆς τὸ κάλλος ἄτρωτόν τε καὶ ἀπαράφθονον, τὸ νοητὸν δηλονότι· ὅτ' ἂν ταραχὴν δέξηται ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων· ἔως μὲν γὰρ ἀδιάβλητον ἔχει τὴν πίστιν ἐν ἑαυτῇ ψυχῇ, καὶ τοὺς ἐξ ἀπάσης ἀρετῆς ὠραϊσμοὺς ἑαυτῇ περιτίθησιν, κάλλος ἔχει τὸ νοητὸν, ᾧ καὶ αὐτὸς ἐπιγάννυται Χριστός· παρενεχθεῖσα γε μὴν τοῦ εἰδεχθῆς εἰκότος παραχρῆμα καὶ ἀτερπὲς ἔχει· ἀλλ' οὐ πείσεται τούτο φησὶν ἡ ἐκκλησία· σώζει γὰρ αὐτῆς τὸ κάλλος.

Ὁ θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῆς μὴ σαλευόμενος διὰ τὴν προσοῦσαν αὐτῇ ἀναμαρτησίαν· σαλευέται γὰρ ἀπὸ τῶν ἀμαρτανόντων· ὅθεν καὶ τῷ Ἀδὰμ μετὰ τὸ ἀμαρτεῖν περιπατῶν εὐρίσκεται καὶ ἐν τῷ Ζαχαρίᾳ φησὶν· πορεύσεται ἐν σάλῳ ἀπειλῆς ὁ κύριος.

Y. 7.
A. I. 248. b.
B. I. 176.

Ἔθνη τὰ στίφη τῶν κατ' αὐτῆς σφαγευόμενων δαιμόνων ἐνομάζει· ὅτ' ἂν οὖν ταῦτα θεάσωνται τοῦ σωτῆρος τὴν ἐνσαρκον ἐπιφάνειαν, ταραττόνται κατὰ τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, ἡ καὶ θέους πληροῦνται· τηνικαῦτα δὲ ἀκολουθήσει καὶ τὸ κληθῆναι τὰς ψεκτὰς βασιλείας καθ' ἃς ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀμαρτία· εἰ δὲ καὶ βασιλείαν λέγεις τοὺς βασιλευμένους, ἐκλήθησαν καὶ οὗτοι ἐκ πλάνης εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἐκ κακίας εἰς ἀρετὴν ῥέψαντες· τοῦ γὰρ θεοῦ σιωπῶντος, βεβαιότητα καὶ στάσις ἔχειν δοκεῖ τὰ γῆϊνα καὶ ὑλικά πράγματα κλονούμενα θεοῦ φωνῇ δευδωκότες· ὅτ' ἂν γὰρ ὁ θεὸς ἐμβοήσῃ

τῇ διανοίᾳ, εὐθὺς μετακινεῖται ταύτης πᾶν εἴ τι γεῶδες· θεοῦ τὴν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον φωνὴν δευδωκότες, ἡ γῆ σεσάλευται, μετατιθεμένων ἀπάντων τῶν ἐπ' αὐτῆς ἐθνῶν νομίμων, πατριῶν χρησιμῶν, καὶ εἴ τι ἕτερον τῆς δυσσεβεῦς ἀπάτης ταραττόμενον τῶν ἐθνῶν καὶ κλινουσῶν τῶν βασιλείων τῆς γῆς σαλευομένης· ἡμεῖς παρρησιάζομεθα· ἑαυτῶν ἔχοντες τὸν τῶν δυνάμεων κύριον ἀντιλαμβανόμενον ἡμῶν τὸν θεὸν Ἰακώβ· ὥσπερ δὲ ὁ παιὼν τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ, τέκνον αὐτοῦ ἐστίν, οὕτως ὁ τὴν ἀσκησιν τοῦ Ἰακώβ μιμούμενος, τυγχάνει υἱὸς αὐτοῦ, ἀντίληψιν ἔχων παρὰ τοῦ θεοῦ Ἰακώβ.

Καλεῖ δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ τὴν ταύτων κατανόησιν τοὺς ὁξὺ καθαρῶντας διὰ τοῦ θεῖτε, συνεγγύζειν αὐτοῦ· διὰ δὲ τοῦ ἴδετε, ἀτενίζειν τῇ ἀληθείᾳ παρασκευάζων.—Ἐπλήρωσαν δὲ καὶ τεράτων τὴν οἰκουμένην οἱ ἀπόστολοι πανταχῇ διατρέχοντες, τὰ τε δι' αὐτοῦ γεγονότα διηγούμενοι, καὶ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ θαυματουργοῦντες· δύναται καὶ καλεῖν ὁ λόγος τὰ ἔθνη ἐκ τῶν ὀρωμένων περὶ τὴν κτίσιν θαυμάτων τὸν ταύτης ἐπιγινῶναι δημιουργόν.

Ἐλθὼν καὶ καταλύσας διάβλεπον τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, καὶ τὰς ἄλλας πονηρὰς δυνάμεις, ἀντανείλεν πολέμους ἕως τῶν περάτων τῆς γῆς, τουτέστιν τῶν περασάντων ἀπὸ τῶν γῆινων συντριβῶν τὸ τόξον, ἀφ' οὗ ἠφιέτο τὰ πεπυρωμένα τοῦ πονηροῦ βέλη· ἀλλὰ καὶ πυρὶ κατακαύσει τὸν θυμὸν τῆς ἀπιστίας ἐναντίως ἔχοντα τῷ θυρεῷ τῆς πίστεως.

Y. 9.
A. I. 149. b.

Y. 9.
B. I. 177.

Y. 10.
B. I. 177.

PSALMUS XLVI.

Ἐπεὶ αἱ χεῖρες ἀντὶ τῶν πράξεων πολλάκις εἰρηνται, ἔπραττε δὲ τὰ ἔθνη διάφορα κατὰ τὰ ποικίλα πάτρια πρὸ τῆς ἐπιδημίας, ὁ σωτὴρ εἰς ἀνθρώπους φοιτήσας προστάττει κρότον γενέσθαι, τουτέστιν συμφωνίαν τῶν πρακτικῶν δυνάμεων τῶν ἐθνῶν τροπικῶς χειρῶν ὀνομαζομένων.—Οὐ μόνον ἀπαρκεῖ πρὸς σωτηρίαν πράξεις συμφωνία, εἰ μὴ καὶ φρόνημα ὁρᾶν σὺν ταῖς εἰρη· διὸ καὶ ἀλαλάζειν ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως μετὰ τοῦ κρότου προσατάττει τοῖς ἔθνεσιν.

Y. 2.
B. I. 178. b.

—Οὐκ ἀμφίβολον εἰ τῶν ὑπερκειμένων βασιλεύει· περὶ τῆς γῆς δὲ ἀμφιβαλλόντων τινῶν, εἰ καὶ αὐτῆς κρατεῖ, λέγεται προκείμενος στίχος, καὶ μάλιστα διὰ τοὺς περιγράφοντας τὴν πρόνοιαν μέχρι τῆς σεληνιακῆς σφαίρας 1), οὐ βουλομένους τὰ ἐπὶ γῆν ὑπὸ πρόνοιαν εἶναι.

Ἔστιν δὲ φοβερός καὶ τῷ σεβάσμιος εἶναι, ὡς εὐλάβειαν εἰς αὐτοὺς ἔχειν τοὺς ἐννοοῦντας αὐτούς.

Νοήσεις δὲ καὶ οὕτως· ὑπέταξεν ταῖς ἀγίοις ἀποστόλοις τοὺς ἐκ περιτομῆς λαοὺς, καὶ τὰ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν, πάντων ἀνθρώπων ἄρχοντας καὶ διδασκάλους χειροτονήσας αὐτούς. Ἐκ λεξάμενος τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ, οὐχ ἑτέραν εὔσαν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰακώβ τὴν ἐκλογὴν, ἣν αὐτὸς ἐκλεξάμενος ἠγάπησεν· Ἰακώβ δὲ τὸν πάντα λαὸν τῶν Ἑβραίων φησὶν· ἐκ τούτου γνωρίζεται τὸ ἀπροσωπόληπτον τοῦ θεοῦ, τὴν καλλομένην οὐκ ἄλλο τι τοῦ Ἰακώβ ἀγαπήσαντος· ἐν παντὶ γὰρ ἔσθαι ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην, δεκτὸς αὐτῷ ἐστίν.

Φωνὴ δὲ ἄσημος καταπεσόντων πολεμίων ὁ ἀλαλαγμός, ἐν ᾧ ἄναισιν αὐτοὺς· ἀναβαίνει δὲ ὑπεράνω τῆς νήσεως ἡμῶν εὐρισκόμενος· ἔαικεν τὴν μεγαλοφωνίαν καὶ τὸ διάτερον τῶν δογμάτων φωνὴ σάλπιγγος ἐνομάζεσθαι· ἐπεὶ γὰρ τοῦ φανερῶ καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ σάλπιγξ λαμβάνεται, ὡς ἐν τῷ λέγειν· σὺ δὲ ποιῶν ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσσης ἔμπροσθέν σου, ὃ ἐστὶν μὴ φανερώσης.

Τὸν φάλλοντα δεῖ καὶ νόησιν τῶν προφερομένων ἐν τῇ ᾧδῇ ἔχειν· οὐ γὰρ περὶ τὴν κλάσιν καὶ τὸ μέλος τῆς φωνῆς καταγίνεσθαι προηγούμενος δεῖ, ἀλλὰ συνεῖναι τὰ ψαλλόμενα· τοὺς γὰρ μὴ οὕτω φάλλοντας, ἀλλὰ μόνον ἦχον ἀποτελεσύντας παραιτεῖται θεὸς λέγων· μετὰς τσου ἀπ' ἐμοῦ ἦχον εἰδῶν σου, καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι· ψάλλει δὲ συνετῶς ὁ πράττων κατὰ τὰ θεῖα παιδεύματα, καὶ νῶν αὐτά.

Οἱ τῶν λαῶν ἄρχοντες, ἢ οἱ ἀπύστολοι, ἢ οἱ ἡγούμενοι τῶν ἐκκλησιῶν εἰσὶ συναγόμενοι μετὰ τοῦ Ἀβραάμ, ἵνα προσάγωσιν τοὺς πρὸς αὐτῶν ὠφελεμένους λαούς· καὶ γὰρ αὐτῶν θεός

ἐστὶν τέκνων γενομένων τοῦ Ἀβραάμ· ἐπίστησεν δὲ εἰ ἄρχοντες τῶν λαῶν εἶναι δύνανται ἄγγελοι περὶ οἷν εἴρηται· ἔστησεν θρία ἐδνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ, οἳ τινες καὶ συνάγονται μετὰ τοῦ θεοῦ Ἀβραάμ, ἐπεὶ διὰ πίστεως υἱοποιήθησαν τῷ Ἀβραάμ αἱ μερίδες ὧν τυγχάνουσιν ἄρχοντες.

Κραταῖοι τῆς γῆς οἱ ἐξ αὐτῶν ὀρθῶς πολитеυσάμενοι, ἐπαιρόμενοι τῷ ἄνω φρονεῖν, τῇ τὰ ἄνω ζητεῖν· οὗτοι γὰρ σφόδρα ἐπαρθεῖντες γνώσει θεῖα, καὶ ἀρετῇ μετεωριζόμενοι, τοῦ θεοῦ γεγενῆνται· οἱ γὰρ κραταῖοι τῆς γῆς, τοῦ θεοῦ κτῆμα γεγεννημένοι ἐπήρθησαν.

PSALMUS XLVII.

Τὸ μέγας εἶναι καὶ αἰνετὸς σφόδρα, οὐ πανταχοῦ ἐπιδείκνυται, ἀλλὰ ἐν τῇ τοῦ θεοῦ πόλει ἦτοι τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπουρανίᾳ Ἱερουσαλήμ· αὕτη δὲ ἡ πόλις οὐ χαμαίζηλος οὐδὲ ἐν τόπῳ ταπεινῷ καὶ κίλῳ, ἀλλ' ἐν ὄρει μάλιστα ἁγίῳ ἱδρυταί· τοῦτο δὲ τὸ ἅγιον ὄρος, ἦτοι ἡ τελειοτάτη ἀρετὴ καὶ γνώσις τοῦ θεοῦ, λόγος ἐστίν· καὶ γὰρ αὐτὸς θεμέλιος ταύτης τῆς πόλεως, ὥσπερ καὶ οἰκοδόμος.

Τὸ πάσης τῆς γῆς ἀγαλλίαμα εὐρίζεν καὶ ἀγαθὰς ρίζας ἔχον, ἐστὶν τάχα οὐχ ἕτερον ὃν τοῦ εἰπόντος, ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν τὸ ἀγαλλίαμα πάσης τῆς γῆς, αἴτιος καὶ χορηγὸς τυγχάνων ἀγαλλιάσεως.— Ἡδῶν τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰκὸς εἶναι ψυχὰς ἐγκύμενας ἀπ' αὐτοῦ ὄντος καὶ νυμφίου γεγεννημένας, αἱ καὶ μερῶσασαι τὰς παρ' αὐτοῦ καταβεβλημένας γενὰς, καιρὸν ἔχουσιν ἀποτέξεως.

Οὐκ αἰδ' ὁπόθεν κινηθέντες τινὲς ᾤκηθησαν ἐνθα πέπονθεν ὁ σωτὴρ σημαίνεσθαι ἐκ τῆς προκειμένης λέξεως· φασὶ γὰρ τὸν σωτῆρα ἐσανρωσθαι ἐν ταῖς βορείαις πλευραῖς τῆς Σιῶν, ἐκεῖσε τυγχάνοντος τοῦ κρανίου τόπου· ἡμεῖς δὲ φάμεν ἐπόμενοι πολλαῖς γραφαῖς, τὸν βορρᾶν οὐκ ἄλλον εἶναι, ἢ τὸν διάβολον κατὰ τὸ, ἐξεγείρου βορρᾶ, καὶ ἔρχου νότε· τούτου οὖν πλευρὰ οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι, ὥσπερ καὶ ἄρχοντες

1) Nempе Aristoteles, ut iam diximus cum S. Cyrillo T. III. part. lat. p. 160.

v. 3.
A. f. 281. b.
B. f. 178. b.

v. 4.
A. f. 281. b.
B. f. 179.

v. 5.

v. 6.
A. f. 281. b.
B. f. 179.

v. 7.
B. f. 180.

v. 10.
B. f. 180.

v. 10.
B. f. 180. b.

v. 2.
B. f. 180. b.

v. 10.
B. f. 181. b.

B. f. 182. b.

v. 3.
A. f. 287. b.

πλευρὰ φασιν τοὺς δορυφόρους αὐτοῦ· οἱ πονηροὶ οὖν ἄνθρωποι, οἱ δορυφοροῦντες τὸν διάβολον, πλευρὰ αὐτοῦ πρότερον ὄντες, εἰ τοσοῦτον μεταβάλλοντες κατὰ ἀρετὴν διεπρε... Σιών χρηματίσαι, ἀλλ' ὅρη αὐτῆς ἀποδειχθῆναι. Παῦλος οὖν ὅτε διακτής ἦν, πλευρὰ τυγχάνων τοῦ βορρᾶ, μεταβαλλόμενος ὅρος τῆς ἐκκλησίας τυγχανούσης. Σιών ἐχρημάτισεν· καὶ ἐπεὶ ἡ γυνὴ πλευρὰ λέγεται, καὶ αἱ γινόμεναι πλευραὶ σύζυγοι τῇ διαβόλῳ πλευραὶ αὐτοῦ τυγχάνουσαι τῇ πρὸς ἐκείνου κοινωνίᾳ, ὅρη τῆς Σιών διὰ μεταβολῆς γεγέννηται· ὡς καὶ πόλιν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου βασιλέως Χριστοῦ χρηματίσαι.

Ἐν τῇ πόλει οἱ βασιλεῖς ἐληλυθότες, καὶ εἰς αὐτὴν συναχθέντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ γεγεννημένοι, καταρτισθέντες τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ· εἰσὶν δὲ οἱ βασιλεῖς οὗτοι οἱ κατὰ Θεὸν βασιλεύσαντες, οἷος ἦν Ἀβραάμ πρὸς ὃν εἶπον τινὲς καὶ ται οὐχ αἰσθητῶς βασιλεύοντα, βασιλεὺς παρὰ Θεοῦ σὺ εἶ ἐν ἡμῖν· οὗτοι ἰδόντες τοὺς πάλαι πλευρὰ ὄντας τοῦ βορρᾶ εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀναβάντας, ὡς εἶναι τῆς Σιών ὅρη, ἐθαύμασαν ἐκπλαγέντες τὴν περὶ τὴν λογικὴν φύσιν γινομένην τροπὴν· ὅτ' ἂν δὲ καὶ ἐκ φαύλων σπουδαίους καὶ σοφοὺς γινομένους ἴδοι τίς, θαυμάσας τὴν μεταβολὴν, εἰσκοπήσει ὅτι ἀναπαλιν ἐνδέχεται γενέσθαι τοὺς σπουδαίους καὶ σοφοὺς μεταπεσεῖν δυναμένους· τουτέστιν νοσηθέντες καὶ τοῖς πάνυ προκόψασιν κατ' ἀρετὴν, τάρραχον ἐμποιήσει καὶ κλόνει, ὡς τὸν ἐκ θεοῦ τρόμον ἐπιλαβέσθαι αὐτῶν· τούτῳ συνωδὸν τὸ, ἐν τόποις ἀσεβῶν γένουσιν δίκαιοι· ἐκείνων πιπτόντων, κατάφοβοι γίνονται.

Πρὸς διάνοιαν, πλοῖα τῶν ψυχῶν τὰ σώματα πολλαχῶς τῆς γραφῆς λέγεται· ὥσπερ καὶ οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν θάλασσαν ἐν πλοίοις· ταῦτα οὖν τὰ σώματα αὐτοῖς συντρίβεται τουτέστιν διαλύεται, ἵνα κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν ἄφθαρτα ἰσχυρὰ ἐπίδοξα πνευματικὰ ἐκ φθαρτῶν ἀσθενῶν καὶ ἀτίμων καὶ ψυχικῶν γένηται· οὐχ ἀπλῶς δὲ, ἀλλὰ Θαρσεῖς ἐστὶν τὰ πλοῖα ταῦτα μεταλαμβάνομενας ἑλλάδι φωνῇ... χαρᾶς· τότε γὰρ ἐπωαινετῶς συντρίβε-

ται τὰ σώματα ὑποπιεζόμενα καὶ νεκρούμενα, ὅταν κατασκοπῶσιν οἱ περικείμενοι αὐτὰ τὴν θεῖαν χαρὰν.

Ὅνομα τὴν θεῖαν δόξαν λέγειν ἔθος τῇ θεῇ γραφῇ· ὑμνεῖται δὲ παρὰ τῶν βρώντων ὁ θεὸς, τίς ὁμοιωθήσεται σοι· πέρατα δὲ γῆς οὐ μόνον τὰς ἐσχατίας αὐτῆς ἠγητέον εἶναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς περάσαντας ἀπὸ τῆς γῆς εἰς οὐρανὸν, ἐφ' οὗς τὸ ὄνομα καὶ ἡ αἰνέσεις τοῦ Θεοῦ ἔφθασεν.

Τῆς ἐκκλησιαστικῆς γνώμης σκοπευτικῆς τῆς ἀληθείας τυγχανούσης, καὶ διὰ τοῦτο Σιών καλουμένης, τῇ φρονήσει περιλαβεῖν αὐτὴν προσήκει· ἵνα περινοήσαντες τὰ τῆς ἀληθείας δόγματα, ὡς ἐν κύκλῳ περιγράφωμεν αὐτὰ τῇ ἑαυτῶν νοήσει· καὶ ἐπεὶ ἡ τοῦ Θεοῦ πόλις πάντοθεν ὠχυρῶται διὰ τοὺς ἐπερχομένους πολεμίους καὶ πύργους ἐγκατασκευασμένους ἔχει, ἀφ' ὧν ἐστὶν κατασκοπῆσαι τοὺς ἐπερχομένους ἐχθρούς, ἀνάγκη τοὺς ἐν τοῖς πύργοις ὄντας αὐτῆς διηγεῖσθαι· συνάδει καὶ τὸ «ἐπὶ τῶν τειχέων σου» κατέστησαν φύλακας ἡμέρας καὶ νυκτός, οἱ «διὰ τέλους οὐ σιωπήσονται, μιμνησκόμενοι κυρίου». Ταύτη καὶ ἡ σοφία ἐπ' ἀκρῶν τυχέων κηρύττεται· θέσθε τοίνυν τὴν καρδίαν ὑμῶν τουτέστι τὸν νοῦν ἐπιστημονικῶς ἐφιστάνοντες εἰς τὴν δύναμιν τῆς Σιών, αὕτη δ' ἐστὶν ἡ ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία, καὶ καταδιέλεσθε διαιρετικῶς ἐκάστοις ἐφιστάνοντες· ὡς γὰρ ἐστὶν λογικῶς διελεῖν τὰ ὄντα εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκός, καὶ τὰ γένη εἰς εἶδη, οὕτω καὶ τὴν δύναμιν τῆς Σιών καταδιελεῖν εἰς τὰς βάρεις αὐτῆς δυνατόν· βάρεις δὲ αὐτῆς αἱ κατ' ἕκαστον θεωρίαι ἐν αἷς οἰκεῖ τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα· τούτο δὲ πράξτε ὅπως διηγήσεσθε εἰς γενεὰν ἐτέραν, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ Θεὸς ἡμῶν· ἐπεὶ ἡ προτέρα γενεὰ ἢ τὴν πόλιν καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς παραλαβοῦσα, πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς καὶ σχολιὰ καὶ διεσραμμένη ἐξ ἰδίας αἰρέσεως ἠλέγχθη· ἐπιστήσαντες τῇ δυνάμει τῆς πόλεως καὶ καταδιελόντες τὰς βάρεις αὐτῆς, γνώσεσθε τὰ περὶ τῆς κλήσεως τῶν ἀγίων, ἧτις ἐστὶν ἐτέρα γενεὰ παρὰ τὴν προτέραν· ἥπερ καὶ διηγήσεσθε, ὅτι οὗτος ὁ Θεός ἐστιν, ὁ τὰ προειρημένα παράδο-

V. II.
B. I. 183.

V. 13.
A. f. 263. b.
B. f. 483. b.

V. II.
B. I. 184.

B. f. 184. b.

ἔα ποιήσας, ἀποβαλὼν τὴν προτέραν γενεάν, καὶ ἄλλην καὶ ἄλλους καλέσας. Οὗτος δὲ ὁ θεὸς περὶ οὗ ἡ προκειμένη θεολογία, εἰ κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχει εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ ἡμᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας, κατὰ τὸ εἰρημένον· καὶ στήσεται, καὶ ὀφεται, καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχυρί κυρίου.

PSALMUS XLVIII.

v. 3.
B. f. 185. D.

Ἐπεὶ ἐν ταῖς καλουμέναις ἔθνεσιν εἰς ἀκρόασιν, εἰ μὲν εἰσιν γεῶδεις ὅλοι τῆς ὕλης καὶ τοῦ γήινου φρονήματος· γεγεννημένοι δὲ υἱοὶ ἀνθρώπων κατ' ἐπιστήμην καὶ παιδεύουσιν εἰσὶν ὅσοι μαθήμασιν καὶ λόγοις ἐξητασμένοις ἐπανεχουσιν· καλεῖ δὲ οὐ μόνον τοὺς ἀγελαίους καὶ βοσκημάτων, ἀλλὰ καὶ τοὺς συνετούς· ἐρεῖ, ἀκούσατε ταῦτα οἱ ἐν ταῖς ἔθνεσιν γηγενεῖς καὶ ἀνθρώπων υἱοί· ὀφειλεται γὰρ οἱ διδάσκαλοι οὐ μόνον σοφῶν ἀλλὰ καὶ ἀνέγκων εἰσὶν.

v. 4.
B. f. 185. D.

Προφέρω ἐκ στόματος τὴν σοφίαν, προμέλετήσας ἐν καρδίᾳ σύνεσιν· τότε γὰρ ἀλήπτως θυνήσεται τις σοφὸν προσενέγκασθαι λόγον, ὅταν συγγεγυμνασμένην κατὰ σύνεσιν ἔχει τὴν διάνοιαν.

v. 6.
A. f. 168.

Εἰ ἄρα κυκλώσει με τῆς πέτρης μου ἡ ἀνομία οὐκ ἄλλη εὖσα τῆς πατροπαράδοτου, ἧς ὁ ὄφις ἐνῆεν τῇ πέτρῃ τοῦ Ἀδάμ.

v. 7.
B. f. 187.

Διούμου, Βασιλεῦ, Ὁριγένους. Ἀποτείνεται πρὸς τοὺς γεγενεῖς καὶ πλουσίους· τῶν μὲν, τὸ ἐπὶ τῇ δυνάμει· τῶν δὲ, τὸ ἐπὶ τῇ πλούτῳ φρόνημα καθαίρων· ἀκούσατε γάρ, φησιν, οἱ διὰ σώματος ἰσχύον ἢ πλούτου ἀθλότητα καμίζοντες ἀρκεῖν ἑαυτοῖς· λύτρων ἡμῖν δεῖ πρὸς τὸ ῥυθῆναι τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας· δεῖ δὲ ἀξιοχρεῶν εἶναι τὸ λύτρον, καὶ οὐκ ὁμογενὲς ταῖς κατεχομένοις· οὐδεὶς οὖν ἄνθρωπος πείσαι θυνήσεται τὸν διάβολον, οὐδὲ ὑπὲρ ἀδελφῶν τις διδόμενος· ἄνθρωπος οὖν οὐδὲ ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων αἰὼς τὲ ἐστὶν ἐξίλασμα δοῦναι τῇ θεῷ· τί δὲ ταιούτων αὐτῷ ὡς ἀντιδοθῆναι τῆς τιμῆς ψυχῆς; διότι καὶ κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὴν ἐγένετο· ἢ πόσα κοπιῶν ἄνθρωπος ἀξίον τι ποιήσει τῆς μελλούσης ζωῆς; διὰ τούτων ἱκανῶς

ὁ λόγος καθαίρει τῶν ἀνθρώπων τὴν αἴσιν· ῥηθεῖα δ' ἂν ὑψηλότερον περὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, εἴ τε ἰσχύς καὶ ὁ πλοῦτος· οὐδεμία γὰρ ἑαυτῇ ψυχῇ πρὸς σωτηρίαν ἀρκεῖ· καὶ γὰρ ἐὰν τέλειος τις ᾗ ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ θεοῦ σοφίας ἀπουσίας, εἰς οὐδὲν λογισθήσεται· καὶ πλοῦτον ἀνθρωπίνων ἔχη θεωρημάτων, μανθανέτω τὴν ἰδίαν δουλείαν αἰχμάλωτος ἡγμένος ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας· καὶ ὅτι μηδεὶς ὑπὲρ ἀνθρώπων διδόμενος ἄνθρωπος, εἰς ἀνάληψιν ἧς ἀπώλεσεν ἐλευθερίας ἐστὶν ἱκανός· πάντες γὰρ ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν· μὴ ζήτηι τοίνυν εἰς ἀπολύτρωσιν ἀδελφὸν ἢ φίλον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀνθρώπων θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν, μόνον ἐξίλασμα δοῦναι δυνάμενον ὑπὲρ ἡμῶν τῷ θεῷ· ὅτι αὐτὸν πρόθετο ὁ θεὸς ἰλαστήριον διὰ τῆς πίστεως· ὃν τῷ αὐτοῦ αἵματι ἀδελφὸς ἦν τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Μωϋσῆς, καὶ οὐκ ἠδυνήθη τούτων λυτρώσασθαι· πῶς οὖν ὁ τυχὼν λυτρώσεται ἄνθρωπος; διὸ τὸ λυτρώσεται ἄνθρωπος ἐρωτηματικὸν μετὰ βαρύτητος· οὐ γὰρ τῆς ἀμαρτίας ἡλευθέρωσεν ὁ Μωϋσῆς τὸν λαόν, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ τὴν ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ κίνησιν παρητήσατο· ἀλλὰ καὶ γενόμενος ἐν παραπτώματι, οὐκ ἠδυνήθη παρασχεῖν ἐξίλασμα ὑπὲρ ἑαυτοῦ τῷ θεῷ· ὅτε μετὰ τούτων καὶ τηλικαῦτα σημεῖα διστάζων ἔφη· μὴ ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξωμεν ὕδωρ ὑμῖν; διὸ φησὶν ὁ θεός· διὰ τούτου οὐκ εἰσάξετε ὑμεῖς τὴν συναγωγὴν ταύτην εἰς τὴν γῆν ἣν ἔδωκα αὐτοῖς· ἐδόθη οὖν εἰς τιμὴν λυτρώσεως τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὸ ἅγιον καὶ πελυτίμητον αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· διόπερ καὶ τιμῆς ἡγοράσθημεν· εἰ δὲ ἄνθρωπος οὐ λυτρουῖται, ὁ λυτρωσάμενος ἡμᾶς οὐκ ἄνθρωπος μόνος, οὐ χρεῖαν ἔσχε δοῦναι τῷ θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ· διότι ἀμαρτίαν οὐκ ἐπέειπεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ὃς ἐλυτρώσατο ἡμᾶς οὐ μετὰ λύτρων οὐδὲ μετὰ δώρων κατὰ τὸν Ἡσαΐαν, ἀλλ' ἐν τῷ ἑαυτοῦ αἵματι, οὐκ ἀδελφούς ἀλλ' ἐχθρούς ἡμᾶς γενομένους ταῖς παραπτώμασιν· καὶ μετὰ τὴν ἐλευθερίαν ἣν χαρίζεται ἡμῖν, καὶ ἀδελ-

φοὺς ἡμᾶς ἑαυτοῦ προσαγορεύει· ἀπαγγεῶν γὰρ φησι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, οὐ κατὰ φύσιν θεότητος ὑφ' ἧς ἐλυτρώθημεν, ἀλλὰ κατὰ συγκατάβασιν χάριτος, οὐ δέόμενος ἐξίλασμοῦ ὡς αὐτὸς ἱλαστήριον· ταιεῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς ὅσιος ἄκακος ἀμίαντος καὶ τὰ ἐπὶ τούτῳ· ὅστις ὡς ἡ αὐτὴ ζωὴ, ἡ ἀκάματος φύσις, ἐκοπίασεν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ· ἦν γὰρ κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέσθη ἐπὶ τῆς πηγῆς.

v. 7.
B. f. 186. b.

Πάντες οἱ γεννητοὶ ὁμογενεῖς καὶ ἀδελφοί· οὐδεὶς δὲ τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφὸν ἀμαρτάνοντα λυτρώσασθαι δύναται· μόνος γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐκείνος λυτρώσεται, περὶ οὗ εἴρηται· ἀποστελεῖ αὐτοῖς ἄνθρωπον, ὃς σώσει αὐτούς· ὃς καὶ περὶ ἑαυτοῦ φησὶν· νῦν δέ με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα· οὗτος δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπεὶ οὐκ ἔγνω ἀμαρτίαν οὐδὲ ἐποίησεν ἀμαρτίαν, οὐ δώσει τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ τὸ ὑπὲρ τῶν ἀμαρτανόντων διδόμενον· ἀλλ' οὐδὲ τιμὴν ὀρέξει λυτρώσεως αὐτοῦ τῆς ψυχῆς· κοπίσας δὲ κατ' ἀρετὴν ζήσεται εἰς τέλος, οὐδεπώποτε ἔτι τεθνηξόμενος· δύναται δὲ καὶ περὶ τοῦ λυτρουμένου λέγεσθαι τὸ, οὐ δώσει τῷ Θεῷ ἐξίλασμα ἑαυτοῦ· οὐ γὰρ ἔκαστος περὶ ἑαυτοῦ οἶός τέ ἐστιν ἐξίλασμα δοῦναι, Χριστοῦ πάντας ἱλασκομένου ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι· ἀλλ' οὐδὲ δοῦναί τις τιμὴν ἱκανὴς τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δόντος Χριστοῦ ὑπὲρ πάντων λύτρον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· εἰ καὶ οὐ δώσει δὲ ἐξίλασμα οὐδὲ τιμὴν τῆς λυτρώσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ γε μετὰ τὸ ἀπολυτρωθῆναι, ἐντολὰς δέχεται, ἵνα κατ' αὐτὰς κοπίσας ζῆσαι εἰς τέλος θνητῇ ἐσχηκὼς τὴν αἰώνιον ζωὴν.

v. 10.
B. f. 188.

Ὁ λυτρωθεὶς ὑπὸ Χριστοῦ, οὕτω βεβαίως ἔξει τὴν σωτηρίαν, ὥς μὴ εὐσεϊστος καὶ εὐκίνητος εἶναι· καὶ γοῦν τοὺς αἰομένους . . . σοφοὺς δι' ὧν ἀμαρτάνοντας ἀποθνήσκοντας· ἐπειδὴ οὐ σκανδαλίζεται ὥς διαφθοράν ἰδεῖν· μικρὸν γὰρ τὸ βλάπτεσθαι ἐπὶ τὸ ὁρᾶν πταίοντας τοὺς νομιζομένους σοφοὺς.

v. 11.
B. f. 189. b.

Ὁ ἄφρων καὶ ἄνους ἀγνοήσαντες ἑαυτοὺς τί-

νες εἰσὶν, ἐδοξάν ὅτι κατὰ τὰ ἄλγεα ζῶν οὐκ ἐπιδιαμεινύσης αὐτῶν τῆς ψυχῆς εἰσὶν· φασι γὰρ, φάγωμεν καὶ πῖωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν· οὗτοι τοὺς τάφους ἐν οἷς εἰσὶν ἐντετυμβούμενοι εἰσὶν αἰκίας αὐτῶν εἶναι εἰς τὸν αἰῶνα, ἀνάστασιν νεκρῶν οὐ προσδοκῶντες· ἀλλὰ καὶ σκηνώματα αὐτῶν ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ εἰσὶν εἶναι τὰ μνήματα, ἐν μόνῃ ταύτῃ τῇ ζωῇ ἐλευσινῶς ἡλπιότες· τάχα δὲ καὶ μηδὲν ζωτικὸν ἐνεργούντες ἀλλὰ νενεκρωμένοι δι' ὧν ἀμαρτάνουσιν· ἐν τάφῳ καταβαλλόμενοι, εἰσὶν τὸν τάφον οἰκίαν αἰώνιον.

Ἄνουν οὐ τὸν πάντῃ ἐκτετμημένον, ἀλλὰ τὸν κακόνουν καὶ κακόφρονα φησὶν· καὶ γὰρ τὸν κακοτρόσωπον, ἀπρόσωπον· καὶ τὸν κακότεχνον, ἄτεχνον λέγειν εἰδώσαμεν· οὕτως οὖν ὁ κακόνους καὶ κακόφρων, ἅμα τιμωρίαν ὑφέξουσιν· αὕτη γὰρ αὐτῶν ἡ ἀπώλεια, δι' ἣν τὸν πλοῦτον αὐτῶν ὃν κακῶς ἐθαύρισαν, καταλείψουσιν ἄλλοτρίαις· οὐδεὶς γὰρ ἴδιος τοῦ ταῦτα λέγοντος κληρονόμος πλουσίου ἄφρονος καὶ ἄνου.

Ὁ προκείμενος πλούσιος οὐκ εἰδὼς ἄλλην ζωὴν ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ, ταύτῃ εὐλογεῖσθαι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ νομίζει· καὶ τότε μόνον ἐξομολογεῖται ὅταν ἀγαθύνῃς αὐτῷ διὰ δόσεως τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν υἱικῶν—Εἰ καὶ τὰ προειρημένα τοῖς πλείστοις τῶν ἀνθρώπων συμβέβηκεν, ἀλλὰ γε τὴν ἐμὴν ψυχὴν λήψεται ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ ἄδου ἥδη κρατοῦντος αὐτὴν καὶ καταπιεῖν θέλοντες· καὶ ἐπεὶ ἐν ἄθῃ κατὰ τὴν κατάστασιν ὁ ἀμαρτάνων ἐστίν, ὁ ἄφρων τῶν κρατούντων αὐτὸν ἀμαρτημάτων τῶν ἔχων, εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ λαβόντι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπ' αὐτῆς τῆς χειρὸς τοῦ ἄδου.

Πατέρας ἔσχεν ἔργois φαύλοις καὶ χειρίστω φρονήματι γεννήσαντας αὐτόν· ὡσαύτως αὐτοῖς ὁρῶν ἐμιμήσατο τοὺς γεννήτορας, ἕως τῆς γενεᾶς τῶν πατέρων ἐξομαϊόμενος αὐτοῖς εἰσελεύσεται· οὗτος δὲ τὴν παρούσαν μόνην ζωὴν ἀποδεξάμενος, οὐκ ἔσπευσεν τὸ φῶς θεωρῆσαι· διὸ καὶ ἕως αἰῶνος εἴρηται μὴ προσπελάζειν αὐτῷ· τάχα γὰρ ἐν ἐξωτέρῳ σκότῳ καταδικασθεὶς οὐκ ἐπιτραπήσεται τὸ αἰώνιον φῶς ἔτι θεάσασθαι.

v. 11.
A. f. 172.
B. f. 189.

v. 19.
B. f. 190. b.

v. 20.
B. f. 191. b.

PSALMUS XLIX.

Εὐσεβίου καὶ Διδύμου. Χερσὺ ψαλτῶδων χοροδιδάσκαλος οὗτος, ὡς ἡ τῶν παραλειπομένων ἐδίδαξεν ἱστορία. Θεὸς Θεῶν κύριος ἐλάλησεν, καὶ ἐκάλεσεν τὴν γῆν· τοῦτο οἱ τρεῖς ἐτέροις ἡρμήνευσαν, ἰσχυρὸς Θεὸς λαλήσας ἐκάλεσεν τὴν γῆν· οἱ δὲ ἐβδομήκοντα, Θεὸς ἐντομίζουσιν τοὺς ἄρχην λαχόντας καὶ κρίνειν πεπιστευμένους, ὅπερ ἴδιον νόμου Θεοῦ· τοῦτο ἡμᾶς ὁ ὁγδοηκοστὸς πρῶτος διδάσκει ψαλμὸς, καὶ αὐτὸς τῇ Ἀσάφ ἐπιγεγραμμένος· εἰρηκῶς γὰρ ὅτι » ὁ Θεὸς ἔστι ἐν συναγωγῇ Θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ » Θεὸς διακρινεῖ, ἐπήγαγεν· ἕως ποῦτε κρίνετε » ἀδικίαν, καὶ πρόσωπα ἁμαρτωλῶν λαμβάνετε; κρίνατε ὀρφανῶ καὶ πτωχῶ· ταπεινὸν καὶ » πένητα δικαιοῦσατε. » Τοῦτο δὲ ἱερέων ἴδιον καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι τὸ δικάζειν ἐνεχειρίσθησαν· οὕτω καὶ ὁ νόμος διαγορεύει· Θεὸς οὐ κακολογήσεις, καὶ ἄρχοντας τοῦ λαοῦ οὐκ ἐρεῖς κακῶς· εὐλόγως δ' ἂν Θεοὶ κληθεῖεν οἱ τὸ κατ' εἰκόνα φυλάξαντες· ὁ τούτων Θεὸς πᾶσαν συνάγει τὴν εἰκουμένην εἰς τὸ κριτήριον.

Καὶ πάλιν τοῖς ἀπὸ ἀνατελῶν ἡλίου φησὶ καὶ μέχρι δυσμῶν ἐπέλαμψεν· ἐκ γὰρ τῆς ἄνω Σιὼν καὶ δευτέραν παρουσίαν ποιήσεται. Καλέσας οὖν τὴν γῆν, ταυτέστιν τοὺς ἐπὶ γῆς, ἐπέλαμψεν αὐτοῖς ὡς προσβάλλοντας αὐτῷ γινῶναι ὅτι ἐκ τῆς Σιὼν ἡ εὐπρέπεια τῆς ὡραιότητος αὐτοῦ γεγένηται· ἐδείχθη γὰρ ἐκ σπέρματος Δαυεὶδ κατὰ σάρκα.—Αὐτὸς ὁ τῶν Θεῶν Θεός, ὁ πᾶσαν τὴν γῆν ἐπὶ τὸ μετασχεῖν αὐτοῦ καλέσας, οὐ κρύβδην οὐδὲ ληλθότως ἀλλ' ἐμφανῶς ἤξει κατὰ τὴν δευτέραν ἐν δοξῇ μετ' ἀγγέλων αὐτοῦ παρουσίαν· οὐ παρασιωπήσεται, ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα καὶ τὴν πρᾶξιν κρίσιν ποιῶν· καὶ σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν τῇ παρόντι ψαλμῷ ἀμφοτέρως τὰς Χριστοῦ παρουσίας δηλαῖ· τὴν μὲν πρώτην, διὰ τοῦ ἐκ Σιὼν ἡ εὐπρέπεια· τὴν δὲ δευτέραν, διὰ τοῦ ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἤξει.

Οὐρανὸν δὲ φησὶν τὰς θείας δυνάμεις· γῆν δὲ τοὺς ἐνοικεῦντας ἐπ' αὐτήν, ἐπὶ τὸ διελεγχθῆναι αὐτοὺς ἐπ' αὐτῶν τούτων υἱοποιηθέντας.

Ἐπεὶ ἡ δόσις τοῦ νόμου ἐπὶ μάρτυσιν οὐρανῶ καὶ γῇ δέδοται, ὡς ἐν δευτερονομίᾳ γέγραπται, ἀνάγκη τὸν λαὸν διακρινόμενον ἐπὶ μάρτυσιν ἐφ' ὧν τὸν νόμον ἔλαβεν ἐξετασθῆναι, παραβεβηκότα τοὺς θείους νόμους· προσκαλεῖται οὖν τὸν οὐρανὸν ἄνω, ταυτέστιν τὰς θείας δυνάμεις· καὶ τὴν γῆν, λέγω δὲ τοὺς ἐνοικεῦντας ἐπ' αὐτῇ, ἐπὶ τὸ διελεγχθῆναι τοὺς ἑαυτῶν υἱοποιηθέντας· ἄκουε γὰρ οὐρανὲ καὶ ἐνωτίζου γῆ, ἐκκηρυττομένων τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ· ἐφ' ὑμῖν γὰρ τὸν νόμον λαβόντες, οὐκ ἐφύλαξαν· δηλαῖ δὲ διὰ τούτων τοὺς ἐν οὐρανῷ τε καὶ ἐπὶ γῆς.

Ἀγγέλοις τάχα προσάττει ἢ ἀνδράσιν ἱεροῖς, ὅπως τοὺς ἐσίους αὐτοῦ συναγαγὼν ἐπὶ τὸ διαλέσθαι καὶ συνδέσθαι τὴν διαθήκην αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ θυσίαις πνευματικαῖς· θυσίας δὲ πνευματικὰς τὴν τῆς αἰνέσεως καὶ εἰ τις ἄλλη παραπλησία· τὰς οὖν θυσίας ἐφ' ἃς ἡ πνευματικὴ διαθήκη ἀποδεχόμενος συναχθῆναι αὐτῷ τοὺς ἐσίους αὐτοῦ προσάττει, ἵνα τὰ περὶρημένα ἐπιτελέσωσιν.

Δικαιοσύνην προσαναζόμενοι ἀναγγελοῦσιν οἱ οὐρανοὶ, ἄνδρες ὄντες ἱεροὶ φοροῦντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

Ἄλλ' οὐδ' ἐπὶ τῇ διαδέσει καθ' ἣν προσφέρεις ταύτας, ὡς καὶ τὸν Καῖν ἐπὶ τῷ μὴ ὀρθῶς διηρηκέναι διήλεγξα.—Ἐλέγχει Θεὸς οὐκ ἐπ' αὐτὰ τοῖς προσαγομένοις, ἀλλ' ἐπὶ τῇ διαδέσει καθ' ἣν προσάγεται ταῦτα· καὶ τὸν Καῖν γοῦν ἐπὶ τὸ μὴ ὀρθῶς διηρηκέναι ἃ ἔδει προσάγειν, ἤλεγξεν· καὶ πνευματικὴν οὖν θυσίαν προσφέρει τίς εἰς ὀλοκαυτώματα διὰ παντελῶς ἀγαμίας τὸ σῶμα ἑαυτοῦ, ὀρθῇ γνώμῃ τοῦτο ποιεῖτω· οὐ γὰρ ἐπὶ τοῖς πραττομένοις ἐπαινετοῖς οὖσιν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ γνώμῃ οὐκ ὀρθῶς ἐπιτελοῦσιν ἐλέγχεται τις.

Ἐπεὶ οἱ ἐν τῷ οἴκῳ σου τροπικῶς λεγόμενοι μέσχοι πολέμοι τῷ σωτῆρι ὤφθησαν, λέγοντες, ἐνέκλωσάν με μέσχοι πολλοὶ, ταῦροι πόνες περιέσχον με· τούτου χάριν οὐ δέξομαι αὐτούς, οὐδὲ τοὺς συγκαταλεγμένους αὐτοῖς χιμάρους· καὶ οὕτω γὰρ ὑπὲρ ἁμαρτίας προσάγοντες ἑαυτούς, οὐδὲν ἥττον ἁμαρτάνουσιν· γίνωσκε γὰρ ὅτι οἱ ποτὲ θῆρες τοῦ θρυμνῶ οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν

ἐξηγριωμένοι ἄνθρωποι τῇ θεῇ διδασκαλίᾳ τι-
τασσεύμενοι ἐμὶ γεγέννηται, τὸ πρότερον ἀκαρ-
πία συνόντες· ταύτης γὰρ σύμβολον ὁ δρυμός·
ἀλλὰ καὶ τὰ κτήνη αἰνεῖ πρόβατα Χριστοῦ, καὶ
αἱ βόες οἱ ὑπερανabάντες σου τὸν αἶον, τουτέ-
στι τὴν τοῦ νόμου σκιά, ἐν ταῖς δόγμασιν τοῦ
εὐαγγελίου, διὰ τὸ ὕψος ὁρεσιν εὖσιν διατρίβον-
τες, κτῆμα ἡμετέρον εἰσίν. Παῦλος οὖν βού-
λων ἐπὶ τὰ ὄρη, τὸν περὶ βού-
των ἐκθέμενος νό-
μον, ἐπήγαγεν τὸ, μὴ τῶν βούων μέλει τῷ θεῷ;
ἢ πάντως περὶ ἡμῶν λέγει· ἀλλὰ καὶ ὑψιπετεῖς
γενόμενοι ψυχὰς ἐπτερωμέναι νοήσεσιν καὶ ἐνεργεί-
αις ὁρεσῶν, πετεινὰ οὐρανοῦ χρηματίζουσιν,
ἀ ἐγνωκα· ἐγὼ γινώσκων γὰρ εἰμι τοὺς ὄντας
ἐμεῖ.

v. 11.
B. f. 104.

Ἡ δεξαμένη ἀγαθὴ γῆ, τουτέστιν καρδία
ὀρθὴ τὸν ὑπὸ Ἰησοῦ βαλλόμενον σπέρρον καὶ καρ-
ποφορήσασα ἑκατὸν, ἐξήκοντα, τριάκοντα, τὸν
πλήρη καὶ ὄριμον καρπὸν ἔχουσαν, ὁραϊότης ἐστὶν
ἀγροῦ, οὐ μακρὰν εὔστα τοῦ σπορέως· αὐτὸς γὰρ
φῆσιν, ὁραϊότης ἀγροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστίν.

v. 12.
B. f. 104.

Πεινᾷ ὁ σωτὴρ τὴν τινῶν σωτηρίαν, ὥσπερ
ἀμέλει περὶ τῆς σωτηρίας τῆς Σαμαριτίδος πρὸς
τοὺς μαθητάς φησιν· ἐγὼ βρωσὶν ἔχω φαγεῖν ἢ
ὑμεῖς οὐκ εἶδατε· καὶ ἐμὸν βρωμὰ ἐστὶν ἵνα ποιή-
σω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με· ἐπεὶ οὖν εἰ
ἐκ περιτομῆς ἐχόμενοι τῆς σκιάς, ὡς πεινῶντι αὐ-
τῷ προσάγουσιν τὰς αἰσθητάς λατρείας, φησὶν·
εἰάν πεινάσω, οὐ μὴ σι εἴπω· ἔχω γὰρ κτῆμα
μου γεγεννημένην τὴν ἐνδοξον ἐκκλησίαν οἰκουμέ-
νην χρηματίζουσαν· καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, πλή-
ρωμα δ' αὐτῆς τὸ εὐαγγέλιον, μὴ ὁ τύπος ἢ
σκιά· τρεφόμενος οὖν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν,
οὐκ ἀπαιτήσω σε κατὰ σκιάν τροφήν· εἰ δὲ θέλῃς
με τῷ ὄντι θραπεύειν θεόν σου τυγχάνοντα,
v. 14.
v. 14.

Ἄλλὰ καὶ τῷ ὑψίστῳ τῷ πατρὶ ἀπόδος δι'
ἐμοῦ ἃ νοητῶς ἠύξω· ἐπίγνωσις γὰρ θεοῦ εἴη
ἀληθείης καὶ ἀκραιφνεστάτη διὰ τῆς εἰς Χριστὸν
πίστεως.

A. f. 181. B.

Ἐπεὶ εὐχ ὥραϊος (ἔπαινος) ἐν στόματι ἀμαρ-
τωλοῦ, τῷ ἀμαρτάνοντι ἐπιπλήττει ὁ θεὸς φά-
σκων· ἵνα τί διηγῇ τὰ δικαιώματά μου, ἃ ἐπι-
τελεῖν οὐ θέλεις; ἀλλὰ καὶ ἵνα τί ἀναλαμβάνεις
τὴν διαθήκην μου διὰ στόματος; ἔδει γὰρ ἐν
καρδίᾳ σε αὐτὴν δεξάμενον, καὶ τυπώσαντά σου
κατ' αὐτὴν τὰς νοήσεις, οὕτω προσφέρειν τοὺς λό-
γους τῆς διαθήκης μου· τούτῳ συνάδει ὁ κηρύτ-
των· μὴ κλέπτων κλέψεις, καὶ τὰ ἐξῆς.

v. 16.
B. f. 195.

Πρὸς δὲ διάνοιαν νοήσεις καὶ οὕτως. Εἴ πο-
τε ἐσθώρεις ἑτεροδοξῇ γνώμῃ κλέπτοντα τὸ βού-
λημα τῆς ἀληθείας, συναινῶν συνέτρεχες αὐτῇ·
ἀλλὰ καὶ τοὺς μοιχεύειν πειρωμένους τὴν Χριστοῦ
νόμῳ τῷ περισπᾶν εἰς αὐτοὺς τὰς ἐκκλησια-
στικὰς ψυχὰς, ὁμογνωμονῶν αὐταῖς, ἢ μὴ ἐκ-
τρεπόμενος αὐτοὺς, μετὰ τῶν μοιχῶν ὄντων τὴν
μερίδα σου ἐτίθεις· ὁρμύζειν ἐρεῖς τὴν λέξιν ταύ-
την ταῖς ἐπαγγελιομένοις μὲν ἐκκλησιαστικαῖς εἶ-
ναι, εἰς κοινωνίαν δὲ ἐρχομένοις μὴ ἐκκλησιασι-
καῖς ἀνδράσιν.

v. 18.
A. f. 262. B.

Ὁ ἀγνῶν τὸ ἀγαθόν, πράττων δὲ τὸ κακόν,
ἥττιν ἀμαρτάνει· ὁ δὲ μετὰ τὸ ἐπίστασθαι τὸ
ἀγαθόν ἀμαρτάνει, ἐπιταυνομένην ἔχει κακίαν·
διὸ καὶ ὁ ἐγνωκὼς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου δεῦ-
λος, θαρῆσεται πολλὰ μὴ ποιῶν αὐτό· δύναται
δὲ καὶ οὕτως· ἐπεὶ διὰ στόματος ἀναλαβὼν τὴν
θεοῦ διαθήκην, τὴν καρδίαν πλήρη εἶχεν ἀμαρ-
τίας, πρὸς ὃν ὁ λόγος· ἀμαρτωλὸς γὰρ ἐστὶν
ἐκ τοῦ περισσέυματος τῆς καρδίας φαύλου, ὅ-
πως ἐν τῷ στόματι πλεοναζομένην εἶχεν κακίαν,
ὡς τὴν γλώσσαν αὐτοῦ δι' ὧν σοφίζεται περι-
πλέκειν δολιότητα· περιπλέκει γὰρ καὶ συντίθει
τοὺς αἰρετικὰς λόγους ὄντας σοφίσματα.

v. 19.
B. f. 195. B.

Σιγὴ θεοῦ λέγεται ἢ πρὸς τοὺς ἀμαρτωλοὺς
μακροθυμία· ὅταν γὰρ παρ' αὐτὰ τιμωρεῖται,
οὐ σιωπᾷ ἀποφαινόμενος κατ' αὐτῶν ἃ δεῖ αὐ-
τοὺς παθεῖν· τοῦτον τὸν νοῦν ἔχει καὶ τὸ, ἐσιώ-
πησα ἀπ' αἰῶνος, μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι καὶ
ἀνέξομαι, λέγει κύριος πρὸς τὸ ἐλεγχόμενον εὖν
ταῦτα ἐποίησας ἃ προέλεγκται ἀμαρτήματα καὶ
ἐσίγησα, διὰ μακροθυμίαν τόπον διδοὺς μετα-
νοίας· σὺ δὲ ὠφεληθῆναι ἐκ τῆς ταιαύτης σιωπῆς
ἐκ τοῦ ἐναντίου ὑπέλαβες πρὸς οἷς εἶχες κα-

v. 21.
B. f. 196. B.

καὶς ἀνομίαν, καὶ ἥν νομίζεις με ὁμοίον σοι τυγχάνειν· ἐδοξάς με γὰρ χαίροντα οἷς πράττεις μὴ ἐπεξέρχεσθαι κατὰ σοῦ.

γ. 23.
B. f. 196.

Οὐκ ἐνταῦθα ἐν τῇ αἰσθητῇ λατρείᾳ, ἀλλ' ἐκεῖ τῇ θείᾳ τυγχανούσῃ αἰνέσεως, ἥ ὁδὸς ἐστὶν ἥν δείκνυσαι φωτίζων ὁ Θεὸς τὸ σωτήριον ἑαυτοῦ τὸν μονογενῆ υἱὸν σωτῆρα ὄντα, ἥ αὐτὴν τὴν σωτηρίαν, ὅτε δὲ τὸν σωτῆρα Χριστὸν σημαίνει.

PSALMUS L.

γ. 1.
B. f. 197.

Ἀλλὰ μηδεὶς ἐπερβαίνειτω τῷ μεγάλῳ Δαβὶδ, δικαιοῦσάντος γὰρ τοῦ Θεοῦ, οὐδεὶς ἔσαι ὁ κατακρίνων· ἀλλὰ καὶ τοσούτου χρόνου ἐν βασιλείᾳ γεγονότος, τοῦτο μόνον αὐτοῦ φέρεται ἁμαρτήματα, καὶ τὸ μεμετρηκέναι τὸν λαὸν παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἁμαρτίαν ἐπίμονον ἔσχεν· βασιλεὺς δὲ τοσούτος ὑπὲρ ἰδιώτου διελεγγθεὶς, μηδὲν ἀγανακτήσας, ἐκάκισεν ἑαυτὸν, ὡς τὸν προφήτην εἰπεῖν· καὶ κύριος παρήγαγεν τὴν ἁμαρτίαν σου· τῷ γὰρ εἰπεῖν, καὶ κύριος, καὶ τὸν Δαυὶδ ἔδειξεν αὐτὴν διὰ μετανόιας παρενεγκνόντα σφόδρα· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι ἄνθρωποι καταπίπτουσιν ἐν ταῖς ἁμαρτίαις, αἱ δὲ ἅγιοι τρέχοντες τῆς σωτηρίας τὸν δρόμον, εἴ τι καὶ πάθουσι ἀπροσεκτοῦντες, οὐ καταπίπτουσιν ἀδιασάφῳ δρόμῳ, μὴ δὲ προσκεκοφῆναι δοκῶντες· ἀνεγράφη δὲ τῶν ἁγίων τὰ πλημμελήματα πρὸς τὸ μὴ ὀκνεῖν ἡμᾶς πρὸς ζῆλον τούτων ἐλθεῖν, προφασίζεσθαι τὸ θείον εἶναι μοῖραν καὶ ἀνεπίδεκτον ἁμαρτίας τοὺς ἁγίους· ἔθεν δέδωκεν ἡ πρόνοια πρόφασιν ἁμαρτίας γενέσθαι περὶ αὐτοῦ· ἵν' ὥσπερ ἀρετῆς οὕτω καὶ μετανόιας ὥσι διδάσκαλοι· τάχα δὲ καὶ μὴ πλημμελοῦντες ἐπεγράφον ἂν ἰδίᾳ δυνάμει τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὐ Θεοῦ συνεργείᾳ· παρρωῶσα τοίνυν ἡ θεία χάρις τὸ μέγα τῆς οἰήσεως ἀποκωλύει τούτοις ἁμαρτήματα πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς φυσικῆς ἀσθενείας καὶ τῆς ἐπὶ Θεὸν προσφυγῆς.

Πεντηκοστὸς δὲ ψαλμὸς ἀναγέγραπται, ἐπειπερ ἀνομίαν ὁ ψαλμὸς ἔχει πρὸς ἄφεσιν· ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν τὸ συγγραφικὸν πνεῦμα προὔταξεν αὐτὸν τοῦ νά, καὶ νύ, καὶ τῶν ἐφε-

ξῆς, εἰ καὶ ἱστορίαν ὑπῆρξεν ἡ τάξις· ὁ γὰρ νά περὶ τῆς Δωῆκ τοῦ σύρου καὶ τῆς πρὸς τὸν Σαδὺλ αὐτοῦ διαβολῆς ἐπιγέγραπται· τὸ δὲ πρὸ τῆς βασιλείας ἦν τοῦ Δαυὶδ· καὶ ὁ νύ περὶ τῆς πρὸς τὸν Σαδὺλ τῶν Ξιφάκων * διαβολῆς· ὅτι * ita cod. δὲ ἀναλογίαν ὁ ἀριθμὸς ἔχει πρὸς ἕλεον, ὁ σωτὴρ περὶ ἀφέσεως διδάσκων, χρεώστας παρέλαβεν ὑπευθύνους ν' καὶ φ' ὁ δηναρίαις ἀφέσεως ἑκατέρωθεν γεγεννημένης, διὰ τὸν ν' καὶ τὸν συγγενῆ χρεωστῆν ἀριθμὸν· ἀμέλει τοῦ σφαγέντος ἀρνέου τοῦ Θεοῦ καὶ ἀναστάντος καὶ πεπειρηκότες ἡρῶν τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἄφεσιν· ἐπὶ ν' ἡμέρας διάγομεν εὐφραινόμενοι, τῇ πεντηκοστῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκχύσεως τοῦ πνεύματος ἀξιοῦμενοι· καὶ ὁ ἰωβηλαῖος δὲ διὰ τῶν ν' παρ' Ἑβραίοις ἄφεσιν ὡς χρεῶν ἀποκοπτομένων· ἐν ᾧ καὶ τῶν Ἑβραίων ἐλευθερία, καὶ κτήσεων ἀποκαταστάσεις, ὡς εἶναι τὸν ἐνιαυτὸν ἐορτήν· εἰκότως οὖν πεντηκοστὸς ὁ τῆς μετανόιας ψαλμὸς· ἐστὶ δὲ καὶ ἐξ ἐβδομάδων ζ' καὶ μονάδος, ὡς εἶναι ἐβδομάδα ἐβδομάδων ἀριθμὸν, ἐν ᾧ ἄδει γενέσθαι τὸν ἀποβάλλοντα τὸ ἄχθος καὶ τὸ ἔργον τῆς ἁμαρτίας.

Ὁ σφοδρῶς μετανῶν καὶ τοὺς προσήκοντας τῇ μετανόια καρποὺς ἀγαπῶν, αἰτεῖ καὶ τὸν πατέρα Θεοῦ μέγα ἐλεον εἰς αὐτὸν γενέσθαι, οὐκ ἐπαρκούσης τῆς μετανόιας, ἀνευ ἐλέου Θεοῦ· οὐδὲ τοῦ ἐλέου Θεοῦ, ἀνευ τῆς ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν μεταγνώσεως πρὸς σωτηρίαν.

Ὡς περ αἱ δυσέκλυτοι βαφαὶ οὐ μιᾶς πλύσει· ἀλλὰ πολλὰς ἐξίτηλοι γίνονται, οὕτω καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἀνομιῶν πολλοῖς οἰκτιρμοῖς Θεοῦ ἀπαλείφεται.—Τὴν θνητὴν ἐνέργειαν ἀνομίαν καὶ ἁμαρτίαν καλεῖ, τῷ κατὰ τὴν ἐνέεικτον διαφέρειν· τῷ ἀνευ μὲν νόμου συνίστασθαι ἀνομίαν· τῷ δὲ κατὰ παράβασιν νόμου συνίστασθαι ἁμαρτίαν· πλὴν ἑκατέρωθεν αὐτὴν ἐκπλῆθῃν καὶ καθαρῶς δύναμεν ἀπὸ τῆς προειρημένης ἔξεως.

Ὁ δὲ τὴν ἁπαλὴν πράξεισαν ἁμαρτίαν ἐνώπιον αὐτοῦ ἔχων, οὐκ ἀνάσχειτο ἑτέραν παιῖσαι· τῶν γὰρ προτέρων ἐπιλανθανόμενοι, ἑτέρας ἐνεργῶμεν ἡμεῖς.

γ. 3.
A. f. 287. b.
B. f. 197. b.

γ. 4.
B. f. 197. b.

γ. 4.
Ibid.

γ. 4, et 5.
A. f. 295.

V. 6.
A. f. 288. B.
B. f. 198.

Ὅσον ἐπὶ τῇ εἶναι βασιλεὺς οὐχ ὑπέκειτο ἀνθρώπινῳ νόμῳ· ὅθεν οὐδὲ τινὲ τῶν νομοθετῶν ἤμαρτεν, εὐθὺς ἐνόμιον τινος αὐτῶν τὸ πονηρὸν ἐποίησεν· ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὸ βασιλεὺς, καὶ θεοσεβής εἶναι βούλεται, ὑπέκειτο τῷ τοῦ θεοῦ νόμῳ· διὸ καὶ ἡμαρτεν μόνῳ Θεῷ, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνόμιον αὐτοῦ ἐποίησεν.—Καὶ πάλιν. Ἐπεὶ Θεὸς εἶπεν ἐπιφύρεσεστέραν εἶναι τὴν διάνοιαν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τὰ πονηρά· καὶ τὸ, οὐκ ἔστιν ἀνθρώπος ὃς οὐχ ἁμαρτήσεται, ἁμαρτανόντων καὶ αὐτῶν τῶν τελείων, δικαιοῦται ὁ θεὸς ἐν ταῖς λογίαις ἑαυτοῦ, ἐν αἷς εἶπεν πάντας ἐκκεκλικότας, ἅμα ἡχρεῖσθαι ταύτῃ δὲ καὶ νικᾷ κρινόμενος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀποδεικνύς αὐτοὺς ἁμαρτωλοὺς· συνηθὸν τεύταις τὸ, εἰάν εἴπωμεν, οὐχ ἡμαρτήκαμεν, ψευστὴν ποιῶμεν αὐτόν· ὁ γὰρ ἀναμαρτησίαν αὐχῶν, ὅσον εἰς αὐτόν, ψεύστην ἀποφαίνει τὸν Θεόν.

V. 10.
B. f. 199. B.

Ὁ τῇ σοφιστικῇ ἐξεί γεγεγυμνασμενος ἐπὶ θάρρα τῆς ἀληθείας, τὸ μέγεθος αὐτῆς γινούς, ἀγάπην πρὸς αὐτὴν ἔσχεν τελείαν· οἱ γὰρ τοῖς ψεύδεσιν ἐγγυμνασάμενοι διερατικώτεροι γεγεννημένοι, καθορῶσι τῆς ἀληθείας τὸ ἀξιάγαστον κάλλος· αἷς ἔστιν Μωϋσῆς καὶ Δανιήλ· μετὰ γὰρ τὸ πειραθῆναι σοφιστικῶν λόγων, ἐπ' αὐτὴν τὴν ἀληθεῖ σοφίαν ἀναβάντες, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μαρτυρίαν ἔσχον, ὡς ὄντες τέλειοι, σοφῶς δηλώσαντες αὐτοῖς τοῦ Θεοῦ τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρυφία τῆς σοφίας αὐτοῦ, ὡς μηδὲν αὐτοῖς ἔτι ἀσαφὴ ἐπεσκιασμένον εἶναι ταύτης τῆς ἐξέως, καὶ ὁ Δαυὶδ τυγχάνων ἀνεψδέγξατο τὸν προκείμενον στίχον.

V. 10.
B. f. 200.

Πολλάκις ἤδη ὁσμάτα, καὶ ψυχῆς δυνάμεις εἶναι εἰρηται· τὰ ὁστὰ ταπεινῶνται ταῦτα ὑπὸ ἁμαρτίας καὶ σοφιστικῆς γοητείας· Θεοῦ ἀκουτίσαντες, ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην ἀγαλλιᾶται τὰ τεταπεινωμένα ὁστὰ.

V. 11.
B. f. 200. B.

Ἐξαλείφονται ἁμαρτίαι ἀπὸ τῆς μετουσίας τῶν ἀρετῶν· ὡς γὰρ ἡ ἐπιστήμη εἰς ψυχὴν ἐλθούσα ἀφανίζει καὶ εξαλείφει τὴν ἄγνοιαν, οὕτως παρουσία ἀρετῆς τελείας εξαλείφεται ἁμαρτία πᾶσα.

V. 13.
B. f. 201.

Τῶν σπουδαίων ἀδιασάτως τῷ τοῦ Θεοῦ προ-

σώπῃ παρισσόμενον, ὁ ἁμαρτάνων ἀπορρίπτεται· μὴ πάσσοιμι δὲ τοῦτο, φησὶ, περιεχόμενος τῆς θείας κατανοήσεως· μὴ δὲ τοῦ θεοῦ πνεύματος γυμνωθεῖν.

Προσδιδόν τὴν δεῦρο κάθοδον τοῦ σωτῆρος, ἐφ' ἣ ἀγαλλίασιν τελείαν ἔχειν συμβαίνει, παρακαλεῖ τὸν πατέρα φάσκων· ἀπόδος μοι τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου, ὥπως καὶ πνεύματι ἡγεμονικῇ καὶ τελείῃ στηρίξης με· ἐκατέρως δὲ καὶ ἐν ταύταις πνεῦμα λέγει ἥται τὸ ἅγιον ἄρχιν καὶ ἡγεμονικόν· ἢ τὸ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ ἕτερον ὃν τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς.

Καὶ ἐν τῇ προγραφῇ τοῦ ψαλμοῦ ἐφάσκειμεν παρέραν ποτὲ τὸν Θεὸν τοὺς σπουδαίους ὥστε ἁμαρτίαν ποιεῖν, ἵνα μετανοῶντες ἔργῳ καὶ τὴν περὶ μετανόιας διδασκαλίαν ἐπιδείξωνται· ἰδοὺ γοῦν καὶ ἐνταῦθα βεβαιῶ τῷ Θεῷ ῥῆμα· διὰ γὰρ τῆς ἐξομολογήσεως τῆς πρὸς Θεόν, διδάσκειν ὑπὸσχνεῖται ἀνόμους αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ τὰς ὁδοὺς· ἵνα τούτων ἐπιβάντες, εἰ καὶ πότε ἠσέβησαν ἐξ ὀλιγορίας, ἐπιστρέψωσιν πρὸς αὐτόν.

Ἐπεὶ δὲ ὢν ἐποίησα πρὸς θάνατον ἁμαρτιῶν πλήρης εἰμι αἱμάτων, ἐκ τούτων ῥυσαί με ὁ καθάρων Θεὸς ὢν καὶ ἡμέτερος.—Ὁ λόγος ὁ ἡμέτερος γλωῖσσα μου καλούμενος, ἐν τῇ αἰετῇ περὶ δικαιοσύνης σου φερέγγεσθαι, ἀγαλλιάσεται τὴν δικαιοσύνην σου.

Ἐκείνου ἀνείλου τὰ χεῖλη ὁ Θεὸς τοῦ λαβόντος λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος· διὸ καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ἐξαγγέλλει τὴν αἴνεσιν τοῦ Θεοῦ, αἰετῶν καὶ εὐχαριστοῦν αὐτῷ.

Ὁ περὶ ἁμαρτίας ἰδίαις ἐξομολογούμενος, τί βούλεται περὶ τῆς Σιών καὶ Ἱερουσαλήμ διαλέγεσθαι; ἀλλ' ἐπεὶ εἶπωμεν μὴ πάντως αὐτὸν βεβλάφθαι ἐκ τοῦ ἐπταικέναι ἐν τῷ συντόνῳ ὁρῶμῳ, τούτου χάριν προφητικὴν ἔτι ἔξιν ἔχων, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος κοινωνίαν, εὐχεται καὶ προφητεύει, ἀγαθὺν λέγων τὴν Σιών ἐν τῇ εὐδοκίᾳ τῇ νῦν σου γεγεννημένην, καὶ τῷ πνεύματι συνεγγιζούσαν· ἀλλὰ καὶ οἰκοδομεῖται τὰ τεῖχη τῆς Ἱερουσαλήμ· ἀγγέλων δὲ φρουραὶ ταῦτα, ἢ ὁσμάτων ἀκαταλύτων ἰδρυσις.

Δικαιοσύνην φησὶ τὴν διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χρι-

V. 14.
B. f. 201. B.

V. 15.
Ibid.

V. 16.
B. f. 202.

V. 17.
B. f. 202.

V. 20.
B. f. 202.

V. 21.
B. f. 203.

στοῦ εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας συνιστάμενην· αὕτη δὲ ἡ δικαιοσύνη ἀναφορά καὶ ὁλοκαυτώματα πνευματικά τυγχάνει· καὶ τὸ θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸ πνευματικὸν θυσιαστήριον ἀνίσταται μόσχους γεσσόνους ἔλκοντας ἄρωτρα ψυχᾶς, οὐκ ἄλλας τυγχανούσας τῶν ψυχῶν τῶν μαρτύρων, ὁφθεύσας παρὰ τὸ ἐπουράνιον θυσιαστήριον, ἀναφερομένας ἐπ' αὐτῷ μόσχων δίκην· ἐν γὰρ τῇ ἀποκαλύψει Ἰωάννου αἱ τῶν πεπελεκισμένων ψυχῶν διὰ τὸ ὄνομα Ἰησοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ, ὑπὸ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἐπουράνιον τεθεωρῶνται 1).

PSALMUS LI.

B. f. 204. 1.

Ὡς γὰρ συνέσεως δεῖται τῆς ἐκ Θεοῦ ἡ τῶν ἐμφορομένων λόγων διάνοια· τινὰ δὲ θεὸς τὴν εἰς τσαύτης τραγωδίας πρέφασιν παρασχεῖν ἢ τὸν νομῆα τῶν ἀλόγων ζώων; ἀγγελάρχης γὰρ ἦν (Δωὴκ) ἡμιόνων· ὁ γοῦν Δαβὶδ συνιῖς τὴν πολλὴν αὐτοῦ κακίαν ἢ τὸν κινήσαντα ἐν αὐτῷ τὸν φθόνον διάβηλον, ὡς πρὸς παρόντα τὰς λέξεις ἐφδέξατο τοῦ ψαλμοῦ.

V. 3.
B. f. 204. b.

Τὸ ἡμέρα ἐνταῦθα φανέρωσιν δηλοῖ, ἢ ἔλεον τὸν χρόνον κατ' ὃν ἀνομεῖ.

V. 8.
B. f. 205. b.

Διδύμου καὶ Εὐσεβίου. Οἱ πάνυ εὐλαβεῖς ὅταν καταπίπτοντας ἐξ ἀρετῆς τὴν κακίαν ἴδωσι τινὰς, φόβον λαμβάνουσι μὴ τὰ αὐτὰ πάθωεν· οὗτοι δὲ καὶ ἐπικερτομεῖς εἶναι κατὰ τοῦ λαλοῦντος, ὡς ἐπ' αὐτῷ γελᾶν, ἐροῦντες ἰδοὺ ἀνθρώπου, καὶ τὰ ἐξῆς.

V. 9.
Ibid.

Τάχα πᾶς πλουτῶν ἐν κακίᾳ ψευδονύμῳ γνώσει ἐν τῷ μεγαλοφρονεῖν ἐπὶ τούτοις ἐπελπίζει ἐπὶ τῷ πλῆθει τοῦ τυφλοῦ πλούτου· ἀλλὰ καὶ ἐνδυναμῶσθαι νομίζει· ἀρχὼν ἀννομίας, καὶ σείρωσιν πρὸς πᾶν ἄγαθον ἔχων ἔργον.

V. 10.
B. f. 206.

Ἐν τῇ οἰκῇ τοῦ Θεοῦ διὰ πίσεως φυτευθεῖς ἀρετὴν φέρει ἀλέξουσιν τὰς ἐκ παθῶν καὶ ἁμαρτημάτων νόσους, καὶ τρέφουσιν τὸ φῶς τῆς γνώσεως· ὁ τοιοῦτος ἐλεημόνας καρποφορήσας ἐλπίζει ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, εἰδὼς ὅτι οἱ ἐλεή-

μενες ἐλεηθήσονται· ἔχει δὲ τὴν ἐλπίδα οὐκ ἐφ' ἓνα αἰῶνα, ἀλλ' εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

PSALMUS LIH.

V. 2.
B. f. 207.

Ἀφρωνα ἡγητέον λέγεσθαι τὸν φρονήσεως θείας στερούμενον· φαίνεται γὰρ αὐτὸς περὶ τοῦ ὁ λόγος, μὴ σώζων κοινὴν φρένα· εἰδὼς γὰρ πάσῃ ψυχῇ ἐννοιῶν Θεοῦ καταβιβλημένην ἀθεότητα, ἀσπαζόμενος οὐδενὶ ἄλλῳ εἰ μὴ τῇ ἑαυτοῦ καρδίᾳ μὴ εἶναι θεόν.

V. 3.
A. f. 207.

Διδύμου καὶ Εὐσεβίου. Ὁ παρὼν στίχος προνοητὴν εἰσάγει τὸν Θεόν, οὗ τῶν κατ' οὐρανὸν μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ γῆς· ἐξ οὐρανοῦ γὰρ ἐφορᾶν προνοητικῶς τοὺς υἱοὺς τοῦ ἀνθρώπου εἴρηται· οὐκ ἔξωθεν κατὰ τὸ σῶμα μόνον ἐπιβλέπων αὐτούς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ κρυπτόν τῆς καρδίας· ἐπιβλέπει γοῦν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴσῃ εἰ ἔστιν ὁ διὰ τοῦτο καλὸν ποιεῖν συνιών, καὶ διὰ τοῦ ἐξετάζειν τὴν ἀλήθειαν ἐκζητῶν τὸν Θεόν· ἀνθρωπίνως δὲ καὶ ἀφ' ὧν ἴσμεν εἴρηται τὸ διακρύπτειν ἐξ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ἰδεῖν εἰ ἔστιν συνιών· μεγάλη γὰρ, ἴν' οὕτως εἴπω, προσβολῇ βλεψέως, τοῦ πάντως κρυπτοῦ γνώσιν ἔχει.

V. 4.
Ibid.

Ἐκ δὲ προκειμένης λέξεως μανδάνομεν κατὰ παράβασιν νόμου τὴν ἁμαρτίαν συνίστασθαι· ὃ ἀκολουθεῖ, μὴ εἶναι τινὰ φύσει πονηρόν· πάντες γὰρ ἐξέκλιναν· ἡ δὲ ἐκκλισις ἁμαρτία ἐστίν, ἀποτυχία οὕσα τῆς εὐθείας ὁδοῦ· ἅμα δὲ καὶ ἡχρεώθησαν οἱ ἐκκλίνοντες, ἀχρεῖς λέγων ἢ κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν παθῶν, ἢ τὴν ἄνοιαν τοῦ μὴ νοῦντες συγχρομένου τῷ μετεῖναι ἐξ ἐτέρων εἰς ἕτερα πράγματα.

V. 4.
B. f. 207. 1.

Διδύμου καὶ Εὐσεβίου. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐν τῇ ἰγ' ἐδηλοῦτο, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τῆς παρ' ἡμῖν ἐρμηνείας λέξεις τινὰς ἐνπληξαμένας περιέχειν δοκεῖ· ἐκεῖ γὰρ διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασιν ἔχει, ἐνταῦθα δὲ διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἀνομίαις· παρὰ δὲ τοὺς ἐρμηνεύσαντας ἡ ἐναλλαγὴ φέρεται· σημαίνει δὲ διὰ τούτων ὁ λόγος τὴν ἐκπτώσιν τῶν

1) Hactenus ex codice vat. 1789. (A). At vero ex cod. vat. 1682. (B) ab initio et hactenus, et deinceps usque ad paginam suo loco indicandam. Exin usque ad finem psalterii ex cod. vat. reg. 40. (C), et ex vat. 754. (D), et ex vat. 1685. (E).

κοινωνῶν περιενουῶν τὸν δυσσεβῆ καὶ ἄθεον λογι-
σμὸν τῆς ἀνθρωπότητος ἀπάσης πρὸς τῆς τοῦ
σωτήρος ἐπιφανείας ἐπικρατήσαντα· καὶ ὡς διέφ-
θειραν τὰ σπαρέντα ἐν αὐταῖς ὑγιῇ περὶ Θεοῦ
σπέρματα, καὶ τῇ τῶν βδελυρῶν εἰδώλων λα-
τρεία ἑαυτοὺς παραδédωκαν, τὴν ἀσέβειαν διελό-
μενοι, εἴτε παντελῶς ἀθείαν καὶ πολυθείαν, καὶ
τὰ ἀκόλουθα θρῶντες, καὶ τοῖς ἀθέοις καὶ ἐν-
διαστροφῆς αὐτῶν ἐπιτηδεύμασιν.

V. 4.
B. f. 145. b.

Ὁ γὰρ κακῶς περὶ Θεοῦ φρονήσας, καὶ εἰς
τὴν ἄλλην ἔρχεται κακίαν· τὴν γὰρ εὐσέβειαν
τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐκβάλλων, συνεκβέβληκεν αὐ-
τῇ πᾶσαν ἀρετὴν ἀκολουθεῦσαν ὡς βασιλίδι τῇ
εὐσεβείᾳ· οἱ γοῦν δι' ἀφροσύνην λέγοντες μὴ εἶ-
ναι Θεόν, διέφθειραν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἐν
ἀνομίαις αἷς ἔπραξαν· ἐξ ὧν ἐβδελύχθησαν, τευ-
τέστι βδελυκτοὶ ἐγένοντο.—Ἡ παντῶν ἁμαρ-
τανούτων, ἥ καὶ αὐτῶν τῶν δοκούντων ἀγαθῶς
ποιεῖν, οὐ κυρίως καὶ ἀληθῶς ποιοῦντων.

V. 5.
A. f. 208.

Ἐπεὶ εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται
σοφία, οὐ γινώσκονται αἱ δεῖ εἰδέναι κατὰ θείαν
γνώσιν· οὐ κατὰ πεῦσιν δὲ, ἀλλὰ κατ' ἀπόφα-
σιν ἀναγνωστέον 1).

V. 6.
Ibid.

Τὸ ἐφροβήθησαν ἀντὶ τοῦ φοβηθήσονται, εἴ-
ρηται· τὸ οὖν ἐκεῖ φοβηθήσονται φόβον, εἴ οὐκ
ἦν φόβος, δύναται ἀναφέρεισθαι εἰς τὸν μέλ-
λοντα αἰῶνα· φοβηθήσονται γὰρ οἱ ἐπιφερόμενοι
τὰ ἐφ' οἷς κλασθήσονται ἐν ᾧ ἔδει θάρος
ἔχειν· διὰ τοῦτο δὲ φοβηθήσονται, ὅτι τοὺς ὑπο-
κριτὰς γενόμενους ἐνταῦθα καὶ σκοπὸν ἔχοντας
ἀνθρώποις ἀρέσαι, ἐφανέρωσεν ἐκεῖ ὁ θεὸς σκορ-
πίσας αὐτῶν τὰ ὄσα, δόγματα καὶ τῆς ψυχῆς
ἐνδωμήσεις ἔντα.

PSALMUS LIII.

V. 3.
B. f. 210.

Δύναμις τοῦ πατρὸς ὁ Χριστὸς· αὐτὸς δὲ
κρινεῖ τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων· παρακαλεῖ δὲ
μὴ ἄλλοις κριταῖς, ἀλλὰ τῇ δυνάμει τοῦ ἀγα-
θοῦ Θεοῦ εἰς εξέτασιν παραδοθῆναι· εἶδε γὰρ
συγγνώμης τευξόμενος ἐφ' οἷς παρῆδεν· ἐκδικίαν
δὲ γενησεμένην κατὰ τῶν αὐτῶν περθεύτων μα-
ταίως.

1) Juxta Didymum igitur dicendum esset non, pro nonne, in hoc versiculo.

Ἀλλοτρίους φησὶν τοὺς ἐναντίαν προαίρεσιν
τοῖς σπουδαίαις ἔχοντας· κραταιοὺς δὲ, τοὺς πο-
νηροὺς δαίμονας· καὶ φησὶν· ἐπεὶ οὐ προέδεντο
τὸν Θεὸν ἐνώπιον αὐτῶν ἀποστραφέντες αὐτὸν,
καὶ νῶτα δεδωκότες ἐπανέστησαν τῷ δικαίῳ, καὶ
ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ.

V. 5.
Ibid.

Θεὸν βοηθὸν ἔχειν ὁμολογεῖ· τάχα τὸν πα-
τέρα καὶ κύριον ἀντιλαμβανόμενον τῆς ψυχῆς
αὐτοῦ· ἵνα εἴπῃ τὸν υἱὸν, ὃς ἀποστρέψει τὰ
κακὰ τοῖς ἐχθροῖς μου· ἃ γὰρ ἐπαγαγεῖν μοι βε-
βούληνται κακόν τι, κατ' αὐτὰ πρὸς αὐτοὺς ἀνα-
στρέψει, τοῦτο τοῦ κυρίου κρίνοντος εὐτῷ· συν-
αἶθε· τούτῳ τὸ, ποιήσατε αὐτῷ ὃν τρόπον ἐπονη-
ρεύσατο ποιῆσαι τῷ πλησίῳ.

V. 6.
B. f. 210. b.

v. 7.

Διδύμευ καὶ Θεοδορήτου. Τούτων συμβεβηκό-
των, φησὶν, αὐθαίρετῳ γνώμῃ ἐπ' εὐχαριστίαν
ἐρχόμενος ἐκουσίως θύσω σοι, οὐκ ἀνάγκης ἢ
βίας εἰς τοῦτο καλούσης, ἀλλ' αὐτοκελεύστου
προθυμίας εἰς τοῦτο καλούσης.

V. 8.
B. f. 211.

PSALMUS LIV.

Προσευχὴν ἀναφέρων Θεῷ, παρακαλεῖ αὐτὸν
ἐγγίσει αὐτῷ, ὅπως εἰς τὰ ἴδια ὦτα δεξῆται
ἢν προσήγαγεν προσευχήν· ἐνωτίζεται γὰρ ὁ ἐγ-
γὺς ὢν τοῦ λέγοντος, εἰς τὰ ὦτα δεχόμενος
τὸν λόγον· καὶ ἐπεὶ φησιν θεόμενον, οὐκ ἄλλοθεν
θαρρῶν τὰ λείποντά μοι ἀναπληρωθῆναι, ἢ ἐξ
οὗ μὴ ὑπερίδῃς τὴν ὑπὲρ ὃ θέομαι παράκλησιν,
πρόσχε· δέ μοι ἐπαίροντι ἐσίους χεῖρας χορὴς ἔρ-
γῆς καὶ διαλογισμῶν, κοσμητικῶς καὶ ἱεροπρεπῶς
παρισταμένη σοι, καὶ εἰσακούσῃ τῶν λόγων ἧν
ἐκ καθαρᾶς συνειδήσεως ἀναπέμπω.

V. 2.
B. f. 212. b.

Δύναται ὁ ἐχθρὸς ὁ αὐτὸς εἶναι τῷ ἁμαρτω-
λῷ, σχέσει μόνῃ τῆς διαφορᾶς εὐσεβείας· θλίβοντος
οὖν τοῦ ἁμαρτωλοῦ δι' ὧν πρᾶττει κακῶς καὶ
ἄθεα φεγγόμενου τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας
ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολοσχίᾳ μου· ἐκτέτακα ἔως
νῦν· περὶ γὰρ τῆς προσευχῆς αὐτῆς τοῦτο λέ-
γει· ὁ ἅγιος οὖν φησὶν, τὸν ἐχθρὸν ὑπερήφανα
φεγγόμενον καὶ θλίβοντα τὸν ἁμαρτωλὸν ὁρῶν,
πρὸς τὸν Θεὸν δι' εὐχῆς ἀδολοσχῶν ἐλυπήθην,
τοὺς ὁμοουσίους καὶ ὁμοεθνῆς μοι ἔρῶν· εἰς βί-

V. 1.
B. f. 213.

Θος κακίας πεσόντας, ὡς καὶ ταραχθῆναι ἐπὶ τῇ- τρεπτῇ τῆς φύσεως, μή πη ἄρα καὶ γὰρ ταύτην ὑποσῶ τὴν τροπὴν· τάχα δὲ καὶ κηδεμονικώτατα λυπεῖται καὶ ταραττεται, ὁρῶν τοὺς φάυλους παραπαίοντας· ὡς εἴ τις πατὴρ λυπεῖ τῷ ἐπιμανέντι υἱῷ· καὶ γὰρ τὸν ψαλμὸν τοῦτον ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον ἐπαγγέλλουσιν τινες, ὅτι καὶ ἀρμόζει περὶ τῶν βλαπτομένων λυπεῖσθαι.

v. 6.
B. f. 214.

Ἐπίσταιται πᾶς σπουδαῖος ἕτερον εἶναι τὸ ἐν λογισμῷ ἀμαρτάνειν, ὃ καὶ ἀνεκτόν ἐστιν· καὶ ἕτερον ἐν πράξει καὶ λόγῳ, ὃ καὶ ἐπικίνδυνον καὶ βαρύν· διὸ καὶ εἴ ποτε ἐν λογισμῷ συμβαίνει κλόνον καὶ βλάβην γενέσθαι, ἐν ἑαυτῇ φυλάττων αὐτά, οὐδὲ προσφέρει λόγον κατὰ τὸ ἐν κρυπτῇ ἀμαρτήματι, οὐδὲ πράττει ἀποτελεσματικῶς, εὐδῶς ἰάσιμον εἶναι τὸ ἐνδύημα· τὸ δ' ἐν πράξει καὶ λόγοις δυσίατον· ἔστω τε ἡ καὶ ἀνίατον· διὸ φησὶν, ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐν ἐμοί· σὺ γὰρ ἡρμήνευσας τὴν ταραχὴν, ἡ ἔπραξα τι κατ' αὐτήν, ἀλλὰ καὶ δειλίας ἐπιπεσεύσης θανάτου τοῦ ἀκολουθεῖντος τῇ ἀμαρτίᾳ, ἐν ἑμαυτῇ αὐτὴν κατέσχον· συμβαίνει γὰρ ἐκ τοῦ ἔξω τὴν δειλίαν φανῆναι, καὶ ἐτέρων πρόσκομμα γενέσθαι τὸν θηλωθέντα.

v. 17.
B. f. 217. b.

Τῶν κατὰ τοῦ σωτῆρος τεληκθισμένων ταυμάτων ὄντων, ἐγὼ πρὸς τὸν θεὸν ἐκέκραξα, καὶ ἔσχον εἰσακουσμένην ὑπὸ κυρίου τὴν φωνὴν μου· μόνος γὰρ εἰσακουέται ὑπὸ κυρίου ὁ πρὸς τὸν θεὸν κεκραγώς· σὺ γὰρ πᾶς κράζων, πρὸς θεὸν βοᾷ· περὶ Σοδομιτῶν γέγραπται· φωνὴ Σοδόμων καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται, σὺ πρὸς θεὸν κεκραγόντων.

v. 18.
ibid.

Ἐπεὶ διήγησις εὐσεβεὺς διαπαντὸς σοφία, εὐσεβὴς ὧν καὶ διαπαντὸς διηγούμενος σοφίαν ὁ ψάλλων φησὶν ἐσπέρας, ὅταν θύνη μοι τὰ τῆς κακίας, καὶ τὸ σβεννύμενον φῶς τῶν ἀσεβῶν· ἀνατέλλει δέ μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος ὡς ἐν πρώτῃ με ποιῆσαι· σὺ ἀκμάσας, ἐν τῇ μεσημβριῇ γενόμενος διηγῆσθαι τὰ τῆς προειρημένης ἐσπέρας καὶ τοῦ προσηγγελέμενου πρώτῃ καὶ τῆς προειρημένης μεσημβρίας· ἀπαγγέλλοντες δέ μοι ταῦτα εἰσακούσεται ὁ θεὸς τῆς φωνῆς μου,

ἀποδεχόμενος καὶ ἔν' οὕτως εἴπω τερούμενος ἐπὶ τῇ φωνῇ μου τῇ πάντα διηγησαμένῃ.

Ἐπάρχοντα πρὸ τῶν αἰώνων φησὶν τὸν θεόν, σὺ γὰρ ὑπάρξαντα· εἰ γὰρ εἴρηκεν ὑπάρξαντα, καὶ αὐτὸς ἀρχὴν ἔχων μεμετρημένῳ τινὲ διαστήματι πρὸ αἰώνων ὑπῆρχεν· διὰ τοῦτο οὖν εἶπεν, ὁ ὑπάρχων, ἀναρχον καὶ ἀτίδιον αὐτοῦ ὑπαρξίν τιθέμενος· διὰ δὲ τοῦ πρὸ αἰώνων, ἀρχὴν ὑπάρξεως τῶν αἰώνων καταλαμβάνομενος· δεῖ δὲ τῶν αἰώνων ἀκοῆν*, ὡς παρεκτάσεων εὐσῶν τῶν κτισμάτων· καὶ ὁ σωτὴρ δὲ ἀτίδιος ἐξ αἰδίου τυγχάνων πρὸ τῶν αἰώνων ἐστίν, τῷ καὶ αὐτοῦ τοὺς αἰῶνας δι' αὐτοῦ γεγονέναι· καὶ Παῦλος δὲ, καὶ αὐτὸς ἐστὶν φησὶν πρὸ πάντων· ἴσεν δὲ τὸ ὑπάρχων τῷ, αὐτὸς ἐστὶν πρὸ πάντων· σὺ γὰρ εἶπεν καὶ αὐτὸς γέγονε πρὸ πάντων.

v. 20.
B. f. 218. b.

* ita cod.

Οὐ γὰρ ἐστὶν αὐτῆς ἀντάλλαγμα τῶν ἀμαρτημάτων, τὰ μὲν δυσίατα ἢ καὶ ἀνίατα, τὰ δὲ ἰάσιμα· καὶ περὶ μὲν τῶν ἰασίμων ἐστὶν ἀντάλλαγμα εὐρεῖν τὴν ὑπὲρ ἀμαρτιῶν προσαγομένην δυσίαν, ἀλλὰ καὶ ἐλεημοσύνην καὶ νησιάν μετὰ προσευχῆς· ταῦτα γὰρ βύεται ἐκ θανάτου τῶν δὲ ἀνίατα ἡμαρτηκόντων οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα· λύτρον καὶ...καταθέσθαι· ἐὰν γὰρ ἀμαρτιῶν ἀμαρτή ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεῦζονται περὶ αὐτοῦ, ἔστι τούτων ἀντάλλαγμα· ἐὰν πρὸς κύριον τὸν θεὸν προσεῦξηται περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι γὰρ τῶν ταυμάτων ἀντάλλαγμα.

v. 20.
B. f. 218. b.

Ἐξέτεινε τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐν τῇ ἀποδιδόναι τὰ ἀντάξια ὧν ἡργάσαντο· ἐπεὶ γὰρ προδέται καὶ φωναῖς Χριστοῦ γεγέννηται... ἡλεκτα ἡνομικότες, ἅξιοι ὑπεπεσεῖν τιμωρίᾳ ὥφθησαν· ἐβεβήλωσαν γὰρ τὴν διαθήκην τοῦ θεοῦ, σὺ προσηκόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἀναιρήσαντες τὸν ὑπ' αὐτῆς προσητευόμενον· τάχα δὲ καὶ ἐπεὶ μέχρι καιροῦ ὥριστο τηρεῖσθαι κατὰ τὸ αἰσθητὸν ἢ διαθήκη, πληρωθέντος τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἔδει ἐκ τοῦ κατὰ σάρκα ἐπὶ τὸ κατὰ πνεῦμα αὐτὴν μεταβαλεῖν, ἐμμέναντες τῇ τυπικῇ λατρείᾳ, ἐβεβήλωσαν τὴν διαθήκην αὐτοῦ· διὸ καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα τὴν κολαστικὴν, ἀπέδωκεν αὐτοὺς, ὡς φθάσαι τὴν ὁργὴν αὐτοῦ εἰς τέλος· ὑφ' ἧς καὶ διμερίσθησαν ἐν παντὶ ἔδνει διεσκορπισμένοι.

v. 21.
A. f. 219.

Λ. 12.
B. I. 220.

Ἦγγισεν ὁ θεὸς τοῖς ἀνθρώποις, φησὶν, συγκαταβαίνων· λόγους δὲ προσφέρων ἐλαίου οἶκην ἰωμένους καὶ λύοντας τὰς ἀλγηδόνας τῶν καμνόντων· οὗτος δὲ οἱ ὑπὲρ ἑλαίου ἀπαλοὶ λόγοι τῆς καταφρονούσιν εὐρίσκονται βολίδες κολάζοντες τοὺς καταφρονούντας· πολλαχοῦ δὲ ἐπὶ τῶν κολάσεων κεῖται ἡ βέλους προσηγορία· βέλος δὲ καὶ βολὴς ταυτὸν ὑποκείμενον· εἰ καὶ ἀπαλοὶ εἶναι καὶ λείοι νομιζόμενοι Ἰουδαῖοι, διὰ τὸ μετ' ὑποκρίσεως αὐτοὺς προσφέρειν, βολίδες ἦσαν ἀναιρετικά καὶ ἰσὺ πλήρεις.

Λ. 24.
B. I. 220. D.

Οὗς εὐχεται ταπεινωθῆναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑπάρχοντος πρὸ τῶν αἰώνων, οὐ φοβηθέντας Θεόν, ἀλλὰ καὶ βεβελώσαντας τὴν διαθήκην αὐτοῦ· ἄνδρας αἱμάτων λέγει εἰπόντας, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν, ὄντας καὶ ἐνόχους παντὸς αἵματος ἐκκεχυμένου τῶν δικαίων· οἱ δ' αὐτοὶ καὶ δολιότητες εἰσὶν ἄνδρες, δολερῶς αἰὲν τῷ σωτήρι καὶ ταῖς ἀγίαις προσερχόμενοι· τούτους οὖν εὐχεται μὴδ' ἐπὶ τὸ ἥμισυ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν φθάσαι· ἐπεὶ γὰρ ἀποσραφέντες τὴν ἡμέραν τὴν ἐκ τῆς λάμψεως τοῦ ἀληθινοῦ φωτός συναξαμένην, ἑαυτοὺς ἡμέραν θῆθεν φωτισμοῦ διὰ μυθικῶν παραδόσεων ἐπενόησαν, πονηρὸν δὲ τὸ ἐν τούταις ἀναπληρωθῆναι αὐτῶν τὰς ἡμέρας, παρακαλεῖ μὴ ποτε ἐπὶ τὸ ἥμισυ αὐτῶν τῶν ἡμερῶν ρηθῶσιν, ἀνατεῖλαι αὐταῖς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, ἵνα ἐν ἡμέρᾳ κυρίου γένωνται. Καὶ πρὸς τὸ ρητὸν δὲ βιάσαιτο τις ταιαῦτα· ἐπεὶ ἐν τῷ βίῳ διαμένοντες ἀμετανοήτως προαιρέσει κακὰ δρῶσιν, φειδόμενος αὐτῶν, ἄξιόν ὥπως μεσούσης τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀρπαγῶσιν τοῦ βίου, ἵνα ὑπὲρ ὀλίγων ἀμαρτημάτων καὶ μὴ πολλῶν τιμωρηθῶσιν.—Τούτων, φησὶν, οὕτω διακειμένων, ἐγὼ τὴν προσδοκίαν καὶ ἐλπίδα ἐπὶ σέ ἔχω κύριε.

PSALMUS LV.

Λ. 1.
B. I. 222.

Τὸ καταπατεῖσθαι ἐπὶ καταφρονήσεως τάττει ἡ γραφή, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ μειωραμένου ἄλλος λέγεται ἐξω βάλλουσιν αὐτὸ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καὶ ὁ ἀπόστολος πόσον δοκεῖται χείρωνος ἀξιοδύναμις τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ

Θεοῦ καταπατήσας; Καὶ ὁ ἅγιος οὖν ἐξευτελιζόμενος ὑπὸ τοῦ διὰ φαυλότητα ἀνθρώπου ὄντος· κατὰ τὸ, ὅπου γὰρ ἔρις καὶ ζῆλος ἐν ὑμῖν· οὐχὶ ἄνθρωποι ἐστέ ἐλεηθῆναι ὑπὸ Θεοῦ ἄξιον· οὗτος δὲ ἀδιάστατος πολέμιος καὶ φονικὸς ὢν, ὅλην τὴν τοῦ βίου ἡμέραν ἐκθλίβει πολέμων τὸν δίκαιον· οὐδὲ καὶ πρὸς εἰρηνικὸς εἶναι βουλόμενος· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐν τῇ παραβολῇ τῶν ζηζανίων ὁ τούτων σπορεύς πονηρὸς ἀνθρώπος ὁ διάβολος ἡρμηνεύεται, ἐπίστησεν εἰ καὶ περὶ αὐτοῦ ρηθεῖται τὰ προκείμενα.

Ἀρξάμενοι ἀπὸ πολλοῦ τοῦτο ποιεῖν φησὶν· ἡ τάχα ἀπὸ ὑψηλοτέρας ἡμέρας καὶ ζωῆς καταπεσόντες ἐπὶ τὸ ἐχθροὶ μου εἶναι ἐληλύθασιν.

Σάρκα δὲ ἡ τὸν ἀνθρώπον λέγει, ἡ ἐκείνην ἥς τὸ φρόνημα ἐχθρὰ εἰς Θεόν, τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτασσόμενη· ὁ γὰρ ἐν αὐτῇ τῇ σαρκὶ γινόμενος, θεῷ ἀρέσαι οὐ δύναται· οὐ φοβεῖται οὖν μὴ τι ποιήσει αὐτῷ σὰρξ, ὁ ἐν πνεύματι γινόμενος, ὡς ἂν τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς νεκρώσας· οὕτω γὰρ ἀληθῶς ἐπὶ Θεὸν ἠλπισεν.

Σὺ ὑπέσχευ νομοθετῶν, τῶν ἀδικουμένων ὑπακούειν στενόντων· στενάζει γὰρ πρὸς με, καὶ πεσπλήρωκα τὴν ὑπόσχεσιν· καὶ ἐτι λαλοῦντος μου ἔφη, ἰδοὺ πάρεμι, κατὰ τὰς ἀναφευθεῖς σου ἐπαγγελίας.

Τὸ ἐπὶ τῷ θεῷ καὶ διὰ τὸν θεὸν προσφερόμενον ρῆμα, αἰνετὸν ἐστίν· ὡσαύτως καὶ ὁ λόγος· ἦτοι δὲ ἐκ παραλλήλου κατὰ τοῦ αὐτοῦ τὸ ρῆμα καὶ τὸν λόγον κατηγορεῖ· καὶ ἐπ' ἄλλου καὶ ἄλλου τίθεται τὰς ταιαύτας προσηγορίας· ἐπεὶ γὰρ τὸ ρῆμα μέρος ἐστὶ λόγου, ὁ εἰς τὴν Θεοσέβειαν εἰσαγόμενος πληρεστάτης λόγος μήπω δυνάμενος κοινωνεῖν, ἀπὸ ρήματος ἀρχεται, τουτέστιν μερικῷ λόγῳ· ἀμέλει πρότερον τὸ ρῆμα κυρίου γίνεται ἐπὶ Ἰερειάν, καὶ τότε λόγος κυρίου· καὶ ἐν Ἡσαΐα, ἀκούσατε ρῆμα κυρίου οἱ τρέμοντες τὸν λόγον αὐτοῦ· ἀκούετε δὲ ρῆμα κυρίου τῷ ἐν εἰσαγωγῇ γινόμενῳ δι' αὐτοῦ· εἰ δὲ τις ἐνστήσεται ρῆμα λέγων διδόναι ταῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ, εἰς τὸ πρὸς τὴν μέλλουσαν γνῶσιν καὶ διδασκαλίαν ρῆμα λαμβάνειν· νῦν ἐκ μέρους γινώσκοντας καὶ προσφητεύοντας·

Λ. 24.
B. I. 222. D.

Λ. 24.
B. I. 222.

Λ. 24.
B. I. 222.

Λ. 24.
B. I. 222. D.

ἀποδεχόμενος ὧν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν πληρεστάτην τοῦ λόγου ἐπιφοίτησιν, ἐπὶ τῷ θεῷ αἰνεῖ ῥήματι καὶ λόγῳ.

V. 12.
B. f. 226.

Ὁ εὐχόμενος ὅτε καταλλήλως διάκειται εἰς ἐπαγγέλλεται διὰ τῆς εὐχῆς· ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὰς εὐχὰς τῆς αἰνέσεως ἃς ἀποδώσει τῷ θεῷ· εὐχαὶ δὲ αἰνέσεως αἱ περὶ αἰνέσεως· ὡς γὰρ εὐχεται τις παιῆσαι ἢ ἀποδοῦναι τῷ θεῷ τόδε τι, οὕτως εὐχεται τις αἰνέσαι τὸν θεόν.—Ἐπεὶ περ ἀκολουθεῖ τῷ θανάτουμένῳ τὸ θρηνεῖσθαι καὶ ὁ ἀκούων ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι, οὐκ ἄλλος δὲ θρηνεῖ τὸν κατὰ ψυχὴν τεθνηκότα ἢ αὐτὸς ἑαυτὸν, εἰκότως μετὰ τὸ βεβῆσθαι τὴν ψυχὴν ἐκ θανάτου, καὶ αἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ θακρῶν ἡλευθέρωνται· ἐρρύσαστο δὲ ἀπὸ ὀλισθήματος τοὺς πόδας, ὑποδήσας αὐτοὺς ὑπόδημα, μετεωρίζον καὶ ἀνω τῆς γῆς παιεῖν· μετεωριζόμενον οὖν τοῦ ὑποδεξιόμενου, ἀκολουθεῖ τὸ βεβῆσθαι ἀπὸ ὀλισθήματος τοὺς πόδας αὐτοῦ· ῥύεται δὲ τις ἀπὸ τῶν προειρημένων ἐπιβλαβῶν ἐπὶ τῷ εὐαρεστῆσαι τῷ θεῷ ζῶντα καὶ πεφωτισμένον· ὁ γὰρ εὐαρεστῶν τῷ θεῷ, ἐν φωτὶ ζῶντων τοῦτο ποιεῖ. ζῇ δὲ καὶ πεφωτισταὶ πᾶς μετέχων θεοῦ· αὐτὸς γὰρ ζῶν ὢν, ὥς ἐστιν τῶν ἀνθρώπων· αἱ μὲν γὰρ ἐχθροὶ, τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς ἤλυνον, καὶ ἐξεβλάζοντες εἰς θάνατον ἐκπεσεῖν· ἐλάνυνοντες γὰρ με, καὶ μέσον ἀλλοφύλων καὶ ἀλλογενῶν ἐθνῶν εἰκεῖν καταναγκάζοντες, τὴν ψυχὴν μου τὸ ἐπ' αὐτοῖς ἐθάνατον, ἀναγκάζοντες συνάπτειν τῇ τῶν ἀλλοφύλων εἰδωλολατρείᾳ· ἀλλ' ἡ σὴ χάρις καὶ τὸ ἔλεος οὐ συνεχώρησεν τοῦτο γενέσθαι ἀλλὰ καὶ παρὰ ταῖς ἀλλοφύλοις με ὄντα περιέγραττες, ὡς μηδὲν καταβλάπτεισθαι ἐκ τῆς τούτων συνουσίας· οἷο εὐχαριστῶ ὅτι ἐρρύσω τοὺς πόδας μου τῆς ψυχῆς ἀπὸ ὀλισθήματος.

PSALMUS LVI.

B. f. 226. b.

Ιστέον ὡς τινες τοῦτον αὐτῷ εἰρησάσαι φασὶ τὸν ψαλμὸν ἵναικα τὸν Σαουλ ἀπεκρύβη ἐν τῷ σπηλαίῳ. Ἠγγαδὸν· καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν ἀποσκευάσασθαι, δυνηθεῖς ἀνελεῖν, οὐκ ἀνέειλε.

Ὁ ἐπιθεπλασιασμός δηλοῖ, ὅτι καὶ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐλέους θεοῦ χρή-

ζομεν· σκιάν δὲ περύγων τὴν θείαν κηδεμονίαν καλεῖ· εἰ δὲ προδιασέλλοιτο ἡ σκιά τῇ ἀληθείᾳ, ὁ βούλεται ταιούτῳ ἐσιν· ἐν τῷ βίῳ τούτῳ τυγχάνουν, ἐν τῇ σκιά τῶν περύγων εἰμὶ· ἐλπίζων καὶ ἐπ' αὐτάς τὰς πτέρυγας ἐλθεῖν ἐπιτερωμένος ἀρετῇ καὶ νοήσει πνευματικῇ· πτέρυγες δὲ θεοῦ αἱ σκεπαστικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις, ἡ αἱ ὑψιπτερεῖς περὶ αὐτοῦ νοήσεις.—Τὸ παρόρρησθαι τὴν ἀνομίαν, δηλοῖ πρόσκαιρον αὐτὴν εἶναι· ὥσπερ οὖν παρερχομένη, οὕτως καὶ ἀπὸ τινος χρόνου ἀρξαμένη ἐστὶν ἡ ἀνομία· περὶ γὰρ τινος εἵδους αὐτῆς εἴρηται· οὔτε ἦν ἀπ' ἀρχῆς, οὔτε εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται.

Ἐπεὶ γὰρ ἡ ἀνομία ἐρπιστικὴ καὶ χαμαιπετής ἐστὶν, ὁ ταύτης ἀπαλλακτιῶν, πρὸς τὸν ὕψιστον βεῖα, ἵν' εἰς ὕψος αἰρόμενος τῇ βεῇ, μακρὰν ἀπὸ τοῦ βλαβεροῦ θηρὸς γένηται· διὰ τοῦτό φησι, τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον.

V. 3.
B. f. 227.

Ὁ ἀποσταλεὶς ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὸ σῶσαι, ὁ κύριος ἐστὶν φασκὼν, καταβέβηκα ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ· τοῦτον γὰρ ὄντα λόγον αὐτοῦ ἐξαπέστειλεν ὁ θεός, καὶ ἴασατο τοὺς τετρυμένους ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν· ζητήσει δ' ἂν τις τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἀπεσταλῆναι, εἰ τοπικὴν ἐκ τοῦ σωματικῷ οὐρανοῦ ἐκπομπὴν δηλοῖ; δόξει γὰρ ἄλογον εἶναι τοπικὴν κατάβασιν τῷ θεῷ προσάπτειν· μή ποτ' οὖν σημαίνει ἡ οὐρανὸς φωνὴ τὴν ἀσώματον καὶ νοητὴν οὐσίαν· κατὰ τὸ, θησαυρίζετε ἐν οὐρανῷ ἄνω· ὁ ἐν μορφῇ τείνου θεοῦ καὶ ἴσα θεῷ ὑπάρχων, μορφὴν δούλου λαβὼν εἰς ἀνθρώπους· ἦκεν· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἀποστεῖλαι, ἵνα ὁ θεός λόγος σὰρξ γένηται, καὶ ἐπὶ γῆς ὡφθῇς, ἀνθρώποις συναναστρέφῃ. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος μυσταγωγῶν ὁ Πέτρος γράφει· ἃ νῦν ἀνεγγέλη ὑμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισαμένων ὑμᾶς, πνεύματι ἁγίῳ ἀποσταλέντι ἀπ' οὐρανοῦ· ἀποσταλεὶν γὰρ ἐκ τοῦ νοητῆς οὐσίας τυγχάνειν τὸ πνεῦμα ἀνθρώποις ἐνωκίσθη τοῖς εὐαγγελισαμένοις ὑμᾶς.

V. 4.
Ibid.

Ἐν τῷ πράγοντι στίχῳ εἰπὼν ἐξαπέστειλεν ἐξ οὐρανοῦ, οὐκ εἰρηκῶς τί τὸ ἀποσταλεὶν, νῦν ἐρμηνεύει ὅτι τὸ ἔλεος καὶ ἡ ἀλήθεια· ἅπερ οὐχ ἕτερα κατ' οὐσίαν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἀμφο-

V. 5.
B. f. 228.

τερα ρύόμενος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ γενομένην μετα-
ξὺ ἐχθρῶν τῶν καταπατησάντων· οἱ δὲ διὰ τὸ ἄγριον
καὶ ὠμόθυμον εἰσὶ σκύμνοι.

V. 5.
B. f. 228. b.

Ἡ κοίμησις τὴν ἀνάπαυλιν δηλοῖ πολλάκις·
ὡς ἐν τῷ, ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι
καὶ ὑπνώσω· ὃ οὖν βούλεται λέγειν, τοῦτό ἐστιν·
εἰ καὶ ἐταράχθην καταπατούμενος ὑπὸ ἐχθρῶν,
καὶ θαμβούμενος τῶν σκύμων τῶν μέσσω με
λαβόντων, ἀλλ' οὐ παρέμεινεν ἡ ταραχή· ἐκοι-
μήθην γὰρ τεταραγμένος, οὐχὶ τεταραγμένος
γρηγορῶν ἔμεινα, ἀλλ' ἐκοιμήθην ἀποβαλὼν τὴν
ψυχὴν μου τούτου σύμβολον ἦν ἡ συνεχομένη
πνεύματι ἀσθενείας γυνή, συγκύπτουσα καὶ μὴ
δυναμένη ἀνακύβει εἰς τὸ παντελές, ἣν ἔλυσεν
Ἰησοῦς ἀπὸ τῶν βρόχων τῶν σατανικῶν, θυγα-
τέρα οὖσαν Ἀβραάμ· τάχα δὲ καὶ πᾶς ὁ κάτω
οὐρανὸν κατακακαμμένην ἔχει τὴν ψυχὴν, οὐ δυ-
αμένην τὰ ἄνω σκοπεῖν ὅσον ἐστὶ τῆς αὐτῆς.

V. 10.
B. f. 230.

Λαοὺς δὲ νοήσεις καὶ τοὺς ἐκ περιτομῆς· ἔθνη
δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων μετανεστήσαντας· ὡς
μία γενέσθαι ἐκκλησία.

PSALMUS LVII.

V. 3.
B. f. 231.

Οὗτος γὰρ καρπὸς δικαιοσύνης καὶ ἐν παροι-
μίαις· νοῆσαι τε δικαιοσύνην ἀληθῆ, καὶ κρίμα
κατευθύνειν· συμπλέκει δὲ ἀδικίαν, ἁμαρτίας συν-
άπτων, ἐν τῷ ἀδιαστάτως ἐνεργεῖν τὸ κακόν·
τούτῳ ἰσοδυναμεῖ τὸ, σειραῖς τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρ-
τιῶν ἕκαστος σφίγγεται· οὐ μάτην πρόσκειται τῷ
ἀννομίᾳ ἐργάζεσθαι, τὸ ἐν τῇ γῇ· καὶ γὰρ ἐν
καρδίᾳ τις ἀνομίαν ποιήσῃ, ἐν τῇ γῇ, τουτέστι
περὶ τὰ ὑλικά, ἐνεργεῖ αὐτήν.

V. 4.
B. f. 232.

Τὸν μέγαν κριτὴν, φησὶν, οὐδὲν λανθάνει
τῶν κατὰ διάνοιαν ἐκάστῳ λογιζομένων· καὶ γὰρ
δοκῇ τίς ἀνθρώπων ὀφθαλμοὺς κρύπτειν, ἀλλ'
οὐκ ἂν λάθοι Θεόν, ὅποτε καὶ πρὶν εἰς φῶς
προελθεῖν, πάντα εἰδότε πρὸ γενέσεως ἐγνωρί-
ζοντο· διὸ πρὶν γεννηθῆναι αὐτοὺς, ὡς ἤδη ὑπε-
στώτας καὶ τοιούτους ὄντας οἶα νῦν εἰσι προεώ-
ρα· ἦδη τε ἐξ ἐκείνου ἀπόβλητοι ἦσαν παρ' αὐ-
τῷ· ἀποηλωτριώθησαν γοῦν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ
μήτρας· καὶ εἰ καὶ τὰ μάλιστα σήμερον δικαιο-

σύνην λαλεῖν προσποιῶνται, τοῖς ἔργοις τὰ ἐναν-
τία μετερχόμενοι· ἀλλ' οὐχὶ καὶ παρὰ θεῷ συν-
εφάνησαν τοιοῦτοι, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ γαστρὸς
προελθεῖν αὐτοὺς, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ συλ-
ληφθῆναι, ἐν πεπλανημένοις ἐλογίσθησαν παρ'
αὐτῷ, καὶ μέλλοντες ἔσεσθαι τοιοῦτοι· οὐκ ἡγ-
νοῦντο 1).

V. 5.
Ibid.

Οἱ διαβάλλειν δὲ τὰς γραφὰς ἀποτολμῶντες,
καὶ ταύτην τὴν λέξιν διέσυραν λέγοντες· μὴ εἶ-
ναι οἶόν τε ἀπὸ γαστρὸς πλανηθῆναι καὶ ψεῦδος
λαλήσαι· συμπεπληρωκότων γὰρ τὸν λόγον φασὶ
τὸ ἁμαρτάνειν· ἀλλὰ φαμέν τὸ ἀρτίτεκον βρέ-
φος δεκτικὸν ἀρετῆς καὶ κακίας ἐστὶν δύναμις,
τότε δεχόμενον κατ' ἐνέργειαν ὁποτέραν τούτων
τῶν ἔξεων, ὅταν γινώσιν ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ σχῆ·
τότε γὰρ καὶ συμπληρῶνται ὁ λόγος, ὅταν κατ'
ἀρετὴν ἄρξηται ἐνεργεῖν, ἐκ κοιλίας μητρὸς λέ-
γεται καὶ ἀγαθὸν πεποιηκέναι· τοιούτων καὶ τὸ
παρ' Ἰωβ· εἰ δὲ καὶ τὸν ψῶμον μου ἐφαγον
μόνος, καὶ ὀρφανῷ οὐ μετέδωκα· ἐκ κοιλίας γὰρ
μητρὸς ὠδήγουν αὐτοὺς καὶ ἐξέτρεφον ὡς πατήρ·
καὶ οὗτοι οὖν ὁμοίως, περὶ ὧν ὁ λόγος, φθά-
σαντες ἐπὶ συμπλήρωσιν τοῦ λόγου ἀπὸ πλάνης
ἤρξαντο ἐνεργεῖν· καὶ σημαίνει τὸ κατ' αὐτήν τὴν
λέξιν φθέγγεσθαι τὸ λελαληκέναι ψευδῆ· τάχα
δὲ καὶ οἱ τεχθέντες ἀπὸ φαύλης διδασκαλίας,
ἀπ' αὐτῆς τῆς γαστρὸς τῆς αὐτοῦς τεκούσης εἴ-
χον καὶ τὸ πεπλανῆσθαι καὶ ψευδῆ λελαληκέναι.

V. 8.
B. f. 234.

Καὶ πρότερον εἶπομεν τὰ βέλη σημαίνειν ποτὲ
τὰς κολάσεις· τόξον δ' ἐστίν, ἀφ' οὗ ἀφίεται τὰ
βέλη ταῦτα, ἡ κριτικὴ τοῦ θεοῦ δύναμις· τοῦ-
το οὖν τὸ τόξον ἐντείνει οὐκ ἂν εἰς αὐτὸ ἕως οὗ
ἀσθενήσωσιν οἱ βαλλόμενοι, πρὸς ἀγαθὸν δὲ
αὐτοῖς τὸ ἀσθενῆσαι, καὶ καὶ αἰρουμένης ἥς εἶχον
ἰσχύος περὶ τὴν κακίαν. ὥσπερ δὲ ὁ τηκόμενος
κηρὸς ἀναιρεῖται, καθ' ὃ τηκτὸς καὶ παχύτητα
ἔχων, τοῦ πρώτου ὑποκειμένου εἰς πῦρ μεταβα-
λόντος, οὕτως καὶ οἱ φαῦλοι κολάσεως πεπειρα-
μένοι, τὴν ἐκ μοχθηρᾶς ἔξεως παχύτητα ἀπο-
βάλλουσι· πρὸ κολάσεως δὲ ἐστὶ τὸ φῶς τὸ ἀλη-
θινὸν τυγχάνων δικαιοσύνης ἥλιος, οὐχ οἶόν τε
προσβάλλειν τῇ λαμπρόνι τοῦ νοητοῦ ἡλίου· ἔθεν

1) Vides quae sit divina praedestinatio apud Didymum. Reliqua item doctrina praeclara.

ἐνταῦθα εἴρηται, ὡς ἄρα ἐπιπεσόντος τοῦ κο-
λαστικοῦ φωτός, οὐκ εἶδον τὸν ἥλιον εἰ τῇ κολά-
σει περιπεσόντες· οἱ δὲ συνέντες τὰ ἴδια πά-
θη ἀλληγορικώτερον ἀκάνθας ὀνομαζόμενα, οὐ
πειρασθήσονται κολαζούσης ὀργῆς, πρὸ τοῦδε συν-
ιέναι τὰς πνευματικῶς λεγομένας ἀκάνθας καὶ
ῥάμνον, οἷσεϊ ζῶντες ὑπὸ ὀργῆς καταποθήσονται·
οὐ γὰρ ζῶντες ἀλλὰ ζῶσιν ὅμοιοι τυγχάνοντες
ὑπὸ ὀργῆς συλληφθήσονται· τὸ γὰρ καταπιεῖν
κατὰ τὴν γραφὴν τὸ κρατῆσαι καὶ νικῆσαι ση-
μαίνει τοῦ καταποθέντος ἤδη κειρατημένου καὶ
νενικημένου· καταπίνεται γοῦν τὸ θνητὸν ὑπὸ
τῆς ζωῆς, κρατούσης καὶ νικώσης τῆς ζωῆς τὸν
θάνατον.

PSALMUS LVIII.

V. 5.
B. f. 237.

Εὖ δὲ καὶ τὸ ἔδραμον· τελέσαντος γὰρ τὸν δρό-
μον ἢ φωνή· εἰ δὲ τις ἀντερεῖ πρὸς τὴν τοῦ Οὐ-
ρίου ἀμαρτίαν ὕστερον γενομένην, μὴ ἀληθεύειν
νυνὶ ὡς ἤδη τελέσαντος τὸν δρόμον αὐτοῦ, φα-
μέν ὅτι τὴν πρὸς τὸν Σαουλ ὑπηρεσίαν ἀνευ ἀνο-
μίας κατευσυνώκηται φησὶ, καὶ μάτην ἐκείνον
ἐπιβουλεύειν· ἢ καὶ ὅτι τότε θραυῶν ἀνευ ἀνο-
μίας καὶ κατευθύνας ἦν πάντα τὰ διανυθέντα
αὐτῷ· ἀλλ' ἐπεὶ τρεπτὸς καθόλου πᾶς ἀνδρω-
πος, μετὰ ταῦτα πταίσας, ὡς μὴ ἔχων συνή-
θειαν πρὸς τὸ ἀμαρτάνειν, ῥᾶστα μετενόησεν.

V. 12.
B. f. 240.

Ὡς πρὸς ἱστορίαν τοὺς ἐπικειμένους ἐχθρὸς
ἐπιτιμηθῆναι πρὸς Θεοῦ, ἀλλ' οὐκ ἀποθανεῖν
ἀξιό· οἶδεν γὰρ ὅτι εἰ μένοντες φάῦλαι ἀποθά-
νοιεν, λήθην ἔξουσι τοῦ Θεικοῦ νόμου· διασκορ-
πισθέντες δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει εἰς αἰχμα-
λωσίαν παραδοθέντες στενάξουσι πρὸς θεὸν πεί-
ραν κακώσεως· ἐσχηκότες· βούλεται αὐτοὺς καὶ
καταχθῆναι ἀπὸ ὕψους ἧς ἔχουσιν ὑπερηφανίας,
παίζοντες αὐτὸ τοῦ ὑπερασπίζοντος κυρίου τοῦ τὴν
οἰκίαν ἀναφέροντος· ἢ γὰρ παντελὴς τιμωρία εἰς
ἀπόγνωσιν παρασκευάζει καὶ προτρέπεται· ὅτι δὲ
φειδόμενος αὐτῶν τοῦτο ὁ Δαυὶδ ἐπρεσβεύετο,
ἵνα τῇ μετριωτέρᾳ τιμωρίᾳ σωφρονισθέντες νή-
ψωσιν, ἐπάγει τὰ ἐξῆς· ἐὰν γὰρ διασκορπισθῶ-
σιν ὁμοῦ καὶ τιμωροῦνται, καὶ συναχθῆναι πάλ-
ιν θυνήσονται μετανοήσαντες· ὁμοίως δὲ καὶ

καταχθῆναι τουτέστιν ταπεινωθῆναι βούλεται
ἀμαρτίαν στόματος αὐτῶν, λόγον χειλέων αὐτῶν
συμφέρειν αὐτοῖς τε τοῖς ταπεινουμένοις καὶ τοῖς
πλείοσιν· ὥς μὴ παροξυνθῆναι πρὸς ζῆλον τῶν
ἐν ὑπερηφανίᾳ λαλούντων καὶ φθεγγόμενων ἁδι-
κα· εἰ γὰρ μεθ' ὑπερηφανίας λελαληκότες, οἱ
κατὰ τοῦ δικαίου ψευσάμενοι, ὅταν ἐναντίαν τοῖς
ἔργοις τὴν ἔκβασιν ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ τῶν οἰκείων
λόγων συλλαμβάνονται, ὡς παράνομοι καταληφ-
θέντες ἐξελέγχονται.

PSALMUS LIX.

V. 6.
B. f. 244.

Τίς ἢ σημείωσις ἣν δίδωσιν ὁ θεός, ἡ ὁ φω-
τισμός κατ' ὃν δυνατόν διάκρισιν ἔχειν πνευμά-
των ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ· ταύτης γὰρ τῆς γνώσεως
ὑπαρξάσης, φεύγομεν ἀπὸ τῶν χειρόνων μακρὰν,
κακοῦ ἔργου καὶ πνεύματος πονηροῦ γινόμενοι·
δίδοται δὲ οὐ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ τοῖς κατὰ
Θεὸν εὐσεβέσιν αὕτη ἡ σημείωσις.

V. 11.
B. f. 245. b.

Θεὸς λαλεῖ ἐν παντὶ μετέχοντι ἀγιότητος·
οὕτω γοῦν καὶ ἐν Παύλῳ ἀγία ὄντι ἐλάλει θεὸς
καὶ ἐν παντὶ προφήτῃ· εἰ δὲ περὶ τοῦ πατρὸς
ἐκλαμβάνεται ἡ φωνή, ἅγιος ἐν ᾧ λαλεῖ, ὁ σω-
τὴρ ἂν εἴη· συμφώνως τῷ, ὁ πατὴρ ὁ μένων ἐν
ἐμοὶ ποιεῖ τὰ ἔργα· καὶ ἐντολὴν δέδωκέν μοι
ὁ πατὴρ, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω· καὶ ἀρμύζει
ταῦτα μάλιστα τῇ οἰκονομίᾳ.

PSALMUS LX.

V. 3.
B. f. 248. b.

Ὁ ἐνταῦθα εὐχόμενος, πόρρω τυγχάνοντα ἐαυ-
τὸν εἰδὼς τοῦ ᾧ τὴν εὐχὴν ἀναπέμπει ἐκ τῶν
περάτων εἶναι τῆς γῆς, καὶ κεκραγῆναι πρὸς
Θεὸν τότε, ὅτε ἀκηδιᾷ· κατὰ γὰρ φησὶν ἐν τῷ
ἐκκλησιαστῇ, ὁ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ
σύ ἐν τῇ γῇ κάτω· σημαίνεται δὲ διὰ τῆς λέ-
ξεως οὐ διάστασις τοπικὴ ἀλλ' οὐσίας, ἀκτίστου
καὶ κτισμάτων διαφορᾶς, τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπάρ-
ξεως, δι' ὑπεροχὴν τιμῆς, ἄνω ἐν οὐρανῷ λεγο-
μένης· τῆς τοῦ ἀνθρώπου κάτω εἰς γῆν τυγχα-
νούσης, τῷ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι ἐλη-
λυθῆναι εἰς ταύτην τὴν διαφοράν. Καὶ ὁ βαπτι-
στής σκοπῆσας τὸν σωτῆρα, ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ

εἶναι λέγει· τὸν δὲ ἄνθρωπον ἐκ τῆς γῆς τυγχάνειν καὶ λαλεῖν· προσφέρει γὰρ ἅ κτίσματι δυνάτουν εἰπεῖν.

A. f. 249. b.

Πέτραν σημαίνεσθαι ἐκδεχόμεθα ῥέουσιν πνευματικὸν πόμα τὸν Χριστόν· ὁ ἐν ταύτῃ τῇ πέτρᾳ γινόμενος τῷ μετέχειν αὐτῆς, ὑσάρχει γὰρ σοφία καὶ δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός, μετewρίζεται κατὰ τὸν νοῦν ὑψούμενος ἀπὸ Θεοῦ· καὶ οἱ ἔπεσσαι δὲ τῷ σωτήρι προδόμενοι κατὰ τὰς αὐτοῦ προτροπὰς λέγοντος δεῦτε ὀπίσω μου, ὁδηγῶ αὐτῷ χρώμενοι, σὺν ἄλλου ἐλπίσαντες ἡγεμόνα εὐρήσειν τῆς ἀγωγῆς πρὸς τῶν πάντων αἵτιον ὁδοῦ· ταύτης τῆς δωρεᾶς τυχὼν καὶ Δαυὶδ, μεθ' ὅνμου λέγει τῷ κυρίῳ· ὠδήγησάς με ὅτι ἐγενήθης ἐλπίς μου· σὺ μόνον δὲ ὁδηγὸς ἀλλὰ καὶ πύργος γέγονάς μοι ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ· σὲ γὰρ ἰσχὺν ἔχων καὶ ἰσχύος πύργον, ἀβλαβῆς διέμεινα· καίτοι τοῦ ἐχθροῦ τυγχάνοντες ἀντιπροσώπου, καὶ πολεμεῖν με θέλοντος· δύνάται ἀναφορὰν ἔχειν εἰς τὸ ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ καὶ τὸ, ὠδήγησάς με εἰρμῷ τοιούτῳ, ὠδήγησάς με ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ, ἐλπίς μου γεγεννημένος· ἀλλὰ καὶ πύργος ἰσχύος πρὸς τῷ ὠδηγηκέναι με ἀπὸ προσώπου ἐχθροῦ, γέγονάς μοι ἐλπίς τῶν ἁγίων ἀληθινὴ καὶ ἀδιάπτωτος ὁ σωτήρ· ἢ φησὶν Παῦλος, καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν καὶ ἡ προφητεία, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιδύσιν· αὐτὸς γὰρ ὁ προαναφωνηθεὶς ἔσεσθαι ἐσθλῶν προσδοκία, παροικεῖ δὲ τις τελειωθείς ἐν ἀγιότητι εἰς τοὺς αἰῶνας ἐν ἐκείνῳ τῷ σκηνώματι· ὁ δὲ ὁλοῦ τὸ, τίς κατασκηνώσει ἐν ὅρει ἁγίῳ σου; αἰώνιον γὰρ τοῦτο, ταυτὸν ἐν τῇ σκηνῇ ἦν ἐπηξεν ὁ κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος· πλὴν εἰ καὶ οὕτω τελειότητος ἔχει ἢ τοιαύτη σκηνή, ὡς καὶ ἄγρια ἁγίων εἶναι, ἀλλ' οὖν ἐστὶν μετ' αὐτὴν κατὰστασις ὑπερέχουσα τῶν λογικῶν, καθ' ἣν ἔσονται ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ, μᾶλλον δὲ τῇ τριάδι· παροικεῖν εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀλλ' οὐ κατ-ικεῖν ἐν τῷ σκηνώματι εἴρηται· ὁ ἐν τούτῳ τῷ εἴκῳ γεγενηὸς, σκεπασθήσεται ἐν τῇ τῶν πτερύγων τοῦ Θεοῦ σκέπῃ.

Πλούσιος γὰρ ὢν, φησὶ, καὶ μεγάλας δωρεὰς παρέχεις, μᾶλλον δὲ χαριζόμενος τοῖς τελείαις ἀνθρώποις τὸ γενέσθαι σου υἱός, κληρονομίαν αὐτοῖς δέδωκας· εἰ γὰρ καὶ προσδοκᾶται δοθησομένη μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι 1), ἀλλὰ γε τῷ ἤδη εὐτρεπεῖσθαι δέδοται τοῖς εἰς αὐτὴν κατὰ καιρὸν τὸν δέοντα ἀχθησκομένοις· τὸ ὄνομα αὐτοῦ πιστευόντων αὐτῷ καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· ἐπεὶ πολλάκις εἴρηται, ὑπὸ δὲ ἐτέρους εἶναι τοὺς οἰκειωθέντας τῇ τοῦ θεοῦ προσηγορίᾳ τῶν ἐνωθέντων αὐτῷ τῷ θεῷ· ὅρα ὡς καὶ τοῖς φοβουμένοις τὸν θεὸν δέδοται ἡ κληρονομία· εἰ γὰρ τοῖς ὑποδεεστέροις ὑπῆρκεται ἡ χάρις αὐτῇ πολλῷ πλέον τοῖς ὑπερανάβεβηκόσιν.

Ὁ τυχὼν τῶν ἐρμηνευομένων δωρεῶν βασιλεὺς τίς ἐστι· καθ' ὃ σημαίνοντες εἴρηται περὶ τῶν Θεοσεβῶν ὡς εἶπαν βασιλείου ἱεράτευμα, ἔσθνος ἅγιον· τούτῳ τῷ σημαίνοντι βασιλεύσαι καὶ οἱ ἀπόστολοι προσδοκῶντες, λέγουσι Κορινθίοις· ἡμῶν ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν. Τῷ οὕτω γενομένῳ βασιλεῖ ἔτη ὑπὸ τοῦ κυρίου προστίθεται, ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας ἀγομένης· δεῖ γὰρ ἐκ προλαβούσης ζωτικῆς καταστάσεως εἰς ἑτέραν οὐκ αὐτῶς ἔχουσιν μετὰβασιν γίνεσθαι, ὡς ἐκ τοῦ τῶν ἡμερῶν ὀνομαζομένων συμπληροῦσθαι τὰ ἔτη τὰ αἰώνια· περὶ ὧν εἴρηται, καὶ ἔτη αἰώνια ἐμνήσθην· παρατείνει δὲ ἡ ζωὴ τῶν ἡμερῶν ἐφ' ἡμέρας προσλαμβάνοντων ἕως ἡμέρας γενεᾶς γενεῶν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. Ἐλεος καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τίς ἐκζητήσει; πολλαχοῦ τῶν θείων παιδευμάτων, ἅμα τῇ ἀληθείᾳ τοῦ Θεοῦ τὸ ἔλεος αὐτοῦ συνέξυκται· μήποτ' οὖν ἐπὶ τὸ γινῶναι ἀκραιφνῶς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ, οὐχ οἶόν τε περικείμενον τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν· τούτου ἕνεκα ἔλεος Θεοῦ χρεῖα πρὸς τὸ συνιέναι τὴν ἀλήθειαν· συντείνει πρὸς τὸ προκείμενον τὸ θέλειν πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν· πρῶτον μὲν γὰρ σωθῆναι ἐλέω Θεοῦ, δι' ἣν ἐπόμενος ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας ὑπάρχει· ἔργον γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐλεημοσύνης ἡ ἀνθρώ-

v. 6.
B. f. 25.

h. 1.

v. 6.

) De animarum corporibus solutarum praemiis, recolantur quae nos diximus in hac bibl. nov. T. VI. part. II. p. 535. seqq.

πων σωτηρία· ἐξαπέστειλεν γὰρ ὁ θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐπεὶ ὦν ἠξίωσα, παρὰ σοῦ τέτευχα, εὐχάριστος οὕτω γεγενώς, ψαλῶ τῷ ὀνόματί σου, ὕμνων δὲ ἔργων νοσημάτων καὶ λόγων ἀγαθῶν τὴν ἐπ' ἐμοὶ κληθεῖσαν προσηγορίαν σου· καὶ πρὸς τεύτῳ ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἃ ἠϋζόμην ἀποδώσω, ὥσπερ ὁ Ἰακώβ φησὶν· ἐὰν δῶ μοι ὁ θεὸς ἄρτιον φαγεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς· πάντα μοι ὅσα ἐὰν ὀψῶ, δεκάτην ἀποδεκατώσω σοι αὐτά· πρὸ γὰρ τούτων τῶν λόγων φέρεται τὸ, ἠϋζατο ὁ Ἰακώβ λέγων τὸ, ἐὰν ᾗ ὁ κύριος μετ' ἐμοῦ, ἕως τοῦ, δεκάτην ἀποδεκατώσω αὐτά· εὖ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὰς εὐχὰς ἀποδοῦναι, ψάλλειν τε τῷ ὀνόματι τοῦ θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· τῇ τὸ μὲν ψάλλειν τῷ ὀνόματι τοῦ ὕμνουμένου, παρεκτείνειν ἕως τοῦ μέλλοντος αἰῶνος· τῇ δὲ τὰς εὐχὰς ἀποδοῦναι, πληρῶσθαι ἕως ἔτι ὁ ἐξ ἡμῶν συμπληρούμενος χρόνος ἐστίν. οὗτος δέ ἐστιν ὁ παραμετρούμενος τῇ ἐκάστῳ ζωῇ· ἕως οὖν ἐν βίῳ ἐσμέν τὰς εὐχὰς ἀποδώσωμεν, ἵνα καὶ ψάλλαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τῷ ὀνόματι τοῦ θεοῦ δοξησόμεν.

PSALMUS LXI.

B. f. 253.

Σαλευέται πᾶς ὁ ἐξ ἀρετῆς εἰς κακίαν μεταπίπτων· ἀλλ' οὐκ ἄθρόως συμβαίνει τούτο, προτέρως γινομένης παρακῆς ἐν λογισμῶς διὰ παθῶν μεθ' ἧν εἰ προσληφθεῖν κατάλληλος πρᾶξις τῆς τεταραγμένης λογισμῶς κλόνος καὶ πτώμα γίνεται ἀρχομένης ταραχῶν αἰσχυρῶς ἐπιθυμίας, ἢ ἐτέρου τινὸς ἀλόγου κινήματος, ἐπισχεῖν δεῖ τῷ εὐσεβεῖ λογισμῷ, συλλαμβανομένου θεοῦ τὴν ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ὁρμήν, ἵνα μὴ ἐπὶ πλείον κλόνος γένηται 1)· ταῦτα ὁ σωτὴρ σαφῶς ἐν τῇ εὐαγγελίᾳ διδάσκει, τὰς ἀρχὰς τῶν ἀμαρτημάτων ἀναιρῶν, ἵνα μὴ μενόντων αὐτῶν, τὸ ἐπὶ πλείον σαλευθῆναι πρακτικῶς γένηται.

Ὁ ἐν ἀγάπῃ τεθεμελιωμένος καὶ ἑρριζομένος, ἀσειστός ἐστι τῷχος, καὶ φραγμὸν ἔχει ἡσφαλισμένον, ὅπως μὴ τρυγῶσιν αὐτὸν οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδὸν φαῦλοι ἄνθρωποι καὶ πονη-

ραὶ δυνάμεις· τὸν οὕτως ἀσφαλῶς ἔχοντα φραγμὸν ὁ θεὸς περιβάλλει φάσκων, καὶ ἐχαράκωσα καὶ φραγμὸν περιέθηκε· σύγκειται γὰρ οὗτος ὁ φραγμὸς, ἐξαγγέλλων φρουρούντων καὶ δογμάτων ἀληθείας καὶ πράξεων κατ' ἀρετὴν ἐλπίζομένων· τούτου μένοντος, οὐδεὶς βλάψαι τοὺς θείους καρπούς τοῦ πνευματικοῦ φυτοῦ δυνήσεται· εἰ δὲ συμβαίη ποτὲ ἀντὶ σταφυλῶν ἀκάνθας ἐξενεγκεῖν τὸν φρουρούμενον ἀμπελῶνα, ἐγκαταλιπὼν αὐτὸν ὁ θεὸς λέγει· ἀφελῶ τὸν φραγμὸν αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς διαρπαγὴν· καὶ καθελῶ τὸν τῷχος αὐτοῦ, καὶ ἔσται εἰς καταπάτημα· εἰ δὲ τούτο συμβαίνει διὰ τὸ φαῦλον καρπὸν γενέσθαι ἐξ ἡμῶν, κεκλιμένος ὁ τῷχος, καὶ ὡσμένος, γίνεται ὁ φραγμὸς.

Ἀρετὴ καὶ εὐσέβεια, τιμὴ τοῦ σοφοῦ· κατὰ τὸ, δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν· ἀτιμία τίνυν ἐστὶν ἢ κακία, εἰς ἣν οἱ ἐκπεσόντες, ὁ πεπόνθασιν αἰσθανόμενοι λέγουσιν, ἐπεκάλυψεν ἡμᾶς ἡ ἀτιμία ἡμῶν εἰς θλίψιν· καὶ τὸ, ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὦν οὐ συνῆκεν· οὐκ ἔφη δὲ ἀπώσαντο τὴν τιμὴν μου, ἀλλ' ἐβουλεύσαντο· βίαν γὰρ οὐκ ἐπάγουσιν ἀλλ' ἀπάτην αἱ θαίμενες· ὦν συγγενεῖς αἱ περὶ ὧν ἔγραψε Παῦλος· δι' εὐλογίας καὶ χρηστολογίας ἐξαπατῶντες τὰς τῶν ἀκάκων καρδίας· τοιοῦτον καὶ τὸ, ἐὰν θέταις σου ὁ ἐχθρὸς σου μεγάλην τῇ φωνῇ, μὴ πεισθῇς· ἐπὶ γὰρ εἰσι πονηρίαι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐγγινόμεναι, τάχα ἀπὸ τῶν ζ' πνευμάτων, ὧν παραλαμβάνει τὸ ἀνάθαρτον πνεῦμα πονηροτέρων αὐτοῦ ὑπαρχόντων· μὴ πεισθῇς οὖν αὐτῷ κλακεύοντι.

Λέγει δ' ἂν καὶ ὅτι ἀντιλαμβανομένου θεοῦ, μετανάστες οὐ γέγονα· αὐτὸς οὖν μοι σωτὴρ, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ φησιν ἐμαυτῷ· αὐτὸς γὰρ καὶ δόξαν δίδωσι τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν, καὶ σωτηρίαν οὐ σαρκῶν ἀλλὰ ψυχῆς λογικῆς, ἣν ἔχει τις εἰς τὴν πατρίδα πιστεύσας κατὰ τὸ, κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως σωτηρίαν ψυχῶν· διὸ καὶ πάλιν εἰς σάλον μὴ βιάζεται, ἐπ' αὐτῷ τὴν ἐλπίδα ποιῶμαι πολλὰς με σώσαντι.

Πάσαι αἱ τῶν λαῶν τῶν πιστευσάντων ἀπὸ

V. 5.
B. f. 253. D.V. 7.
B. f. 254. E.V. 9.
B. f. 254. B.

1) Videmus egregiam et apprime christianam Didymi doctrinam de vitando interiore peccato.

ἔθνων συναγωγαί, ὅπως μηκέτι ἄθεοι καὶ ἐλπίδα μὴ ἔχοντες· ἢ καὶ ἐλπίσατε ἐπ' αὐτὸν ἄνευ πάσης πανουργίας, ἐνώπιον αὐτοῦ φανερώσαντες τὰς καρδίας ὑμῶν· γενήσεται γὰρ ὑμῖν ὁ Θεὸς βοηθός· ταυτὸν τὸ, ἐκχεῖν ἐνώπιον τὴν καρδίαν, τὸ ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς ἀγαπᾶν αὐτόν.—Ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι, μὴ προσέλθετε αὐτῷ ἐν καρδίᾳ δισσῇ· ἀλλ' ὡς γέγραπται, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου.—Ἡ καὶ τοὺς ἐξ ἔθνων προτρέπεται ὡς ἂν μηκέτι ὧσιν ἄθεοι καὶ ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, χωρὶς πανουργίας φανερώντες τῷ θεῷ τὰς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς ἀγαπῶντες αὐτόν· ἐπιδαφιλείας γὰρ πλάγκας ἢ ἐκχυσας· ὡς ἐν τῷ, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκκέχυται ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου.

τ. 10. Οὐ γὰρ δυνατόν Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ· οὐδὲ μὴν ἐπ' ἀδικίαν ἡλπίσαι καὶ τὸν θεόν; καὶ γὰρ δοκεῖ ρέειν καὶ μειοῦσθαι τοῦ μὴ ἀδικούντος ὁ πλοῦτος· εὐ δεῖ προστίθεσθαι καρδίαν τῇ μειώσῃ λειπούμενον· ἀδικίαν δὲ ἢ τὴν περὶ κοινωνίαν ἀνισότητά λέγει· καὶ τὸ, ἀλλ' ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε καὶ ταῦτα ἀδελφούς καὶ μάλιστα διὰ τὸ συνεζυῦχθαι ἀρπάγματα καὶ πλοῦτον ρέοντα· ἢ τὴν πρακτικὴν κακίαν καθ' ὃ λέγεται, ἀδικίαν ἐμίσησα καὶ ἐβδελυξάμην· καὶ τὸ, ὁ δὲ ἀγαπῶν τὴν ἀδικίαν· καθόλου γὰρ εὐσεύς κακίας· εἶδος ἢ ἀρπαγή.

πρὸς τοὺς τοιούτους ἐρρήθη· ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα, καὶ ζητεῖτε ψεῦδος; καὶ τοὶ παραγγέλλονται μὴ στάθμιον ἔχειν μικρὸν καὶ μέγα, ἀλλὰ ζυγὸν ἀληθινόν· ἐπείπερ βδέλυγμα κυριῶ ἐστὶ δυσσὸν στάθμιον· μετανοοῦνται δὲ καὶ οἱ περὶ ματαίαν συμφωνίαν σπουδάζοντες· υἱοὺς δὲ ἀνθρώπων ἢ περιφραστικῶς τοὺς ἀνθρώπους φησὶν, ἢ τοὺς ὡς ἀνθρώπους ἀποθνήσκοντας, τῷ μηκέτι Θεοῦ ἢ υἱοὺς ὑψίστου τυγχάνειν· ὅπου γὰρ ἔρις καὶ ζῆλος, φησὶν, ἐν ὑμῖν, εὐχὴ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἄνθρωπον περιπατεῖτε;

Ἀγένητος ὢν ὁ θεὸς καὶ νοστήν ἔχων οὐσίαν, μονοειδῶς καὶ ἄσυνδέτως λαλεῖ· ὁ δὲ προσφῆτης ὡς γενετός, δύο κατὰ τὴν ρεῖξιν ἤκουσε ταῦτα·

τὸ γὰρ ταῦτα φωνὴ δεικτική· καθαρᾷ τοῖνυν νοήσει καὶ ἄσυνδέτῳ φωνῇ λέγοντος αὐτό· οὐ γὰρ ἐπέστη μου τῇ φαντασίᾳ τὸ παρά τισι λεγόμενον λεκτὸν ἄρρητον ὑπάρχων, καὶ μήποτε ἄρρητα ῥήματά· καὶ ὁ Παῦλος ταῦτά φησιν· οὐ γὰρ διὰ συλλαβῶν ἐξεφωνήθη· διὸ ἄρρητα ῥήματα δὲ διὰ τὸ ἔχειν νόησιν ἀληθῆ· ἔνθα γὰρ τὸ ἀληθές, ἐκεῖ πρότασις ἢ τις ἐκ ῥήματός ἐστι ῥητή· ἀλλὰ καὶ Θεοῦ τυχὸν αἰσθητῶς ἐντελλομένου περὶ θυσίας ἡμεῖς αἰσθητῶς ἀκούμεν καὶ πνευματικῶς· εὐτὼ καὶ τὴν περιτομήν· λέγεις δ' ἂν θεὸν μὲν εἶναι τὸν πατέρα, κύριον δὲ τὸν υἱόν, ἢ καὶ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρω· ἀλλὰ πῶς ἀποδίδωσιν ἐκάστῳ καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ; εἰ μήτε ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεισθαι· μήτε πρὸς ἄξιαν τιμωρεῖται τοὺς ἁμαρτάνοντας· εἰ γὰρ ἀνομίας παρατηρήσῃ; κύριε κύριε τίς ὑποστήσεται; μήποτε τοῖνυν οὐ κατὰ τὴν ποσότητα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ποιότητα γίνεται· καὶ δηλοῦται δὲ ποσότης, ἐκ τῆς λέξεως, ἐπὶ μὲν τῶν ἀγαθῶν μείζων ἢ ὅσους ἐπὶ δὲ τῶν κακῶν ἐλάττω ἢ τιμωρία· εὐ γὰρ κατὰ τὴν ἐπανορθωτικὴν δικαιοσύνην ἡ ἰσότης, ἀλλὰ κατὰ τὴν διανεμητικὴν τὸ ἴσον καὶ ἀνίσον.

PSALMUS LXII.

Ταῦτα λέγει, τίς ἂν ἀγνοίας καὶ κακίας ἀπηλλαγμένος, ὡς φάναι δύνασθαι· ἢ νύξ παρεκοψεν, ἢ δὲ ἡμέρα ἡγῆκεν· συνηδὸν δὲ τούτῳ τὸ, ἐκ νυκτὸς ἐρρηρίζει τὸ πνεῦμά μου πρὸς σε ὁ θεός· τῷ δὲ πράττοντι τὰ τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ σκότους, οὐκ ἐπέλαμψεν ὄρθρος· τὸ δὲ πρὸς σέ, οὐ τοπικόν, οὐ γὰρ ἐν τόπῳ θεός, ἀλλ' ἐν διαθέσει καὶ σχέσει πρὸς θεὸν γινόμενον τοῦ τὰ αἰσθητὰ ὑπερπηθήσαντος· ἔφη δὲ, ὁ Θεὸς ὁ θεός μου· ὁ γὰρ τῶν ἁγίων Θεὸς λατρευόντων αὐτῷ, καὶ καθάπαξ Θεός ἐστιν, οὐ πάντων τῶν ἐχόντων τὸ εἶναι τινῶν καὶ ἀπολελυμένως ὄντων.—Πρὸς σέ δέ μου τὸν πόθον ἀπὸ πάντων μετέστησα, ὀρέζοντά μοι πηγὴν ὕδατος ἀλλομένου· εἰς ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς φωτιζομένης, καὶ ἡ σὰρξ ὡς οἶόν τε μεταλαμβάνει· καὶ αὕτη δι-

τ. 10.
B. f. 255. b.

τ. 12.
B. f. 256.

τ. 2.
B. f. 256. b.

ψᾶ πρὸς Θεόν· καὶ εἰ μὲν ὁ λόγος πρὸς τὸν πατέρα δύναμις, καὶ δόξα αὐτοῦ ὁ μονογενής· Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις· καὶ ὁφθῆσεται ἡ δόξα κυρίου· εἰ δὲ πρὸς τὸν υἱόν, ἡ περὶ αὐτοῦ θεολογία, δύναμις αὐτοῦ καὶ δόξα καὶ ἡ ἐπιτελεστικὴ τεράτων ἐνέργεια· κατὰ τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, δύναμις ἐξ αὐτοῦ ἐξήρχετο καὶ ἴατο πάντας· καὶ πάλιν, δύναμις ἦν Θεοῦ εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτόν· περὶ δὲ τῆς δόξης, ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενεῦς· καὶ πάλιν, δόξασόν με πάτερ τῇ δόξῃ ἣν εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι· ἀκλουύως ἑκατέρω νοήσεις ἐκλήψει καὶ τὸ, ἐν τῷ ἀγίῳ ὤφθην σοι· ὅρα δὲ μὴ διὰ τῆς ἐρήμου καὶ ἀβάτου καὶ ἀνύδρου, ὁ περὶ γῆν τόπος δηλονότι, ἐρημος ὢν τελειότητος· καὶ ἀνυδρος, τῷ μὴ ἔχειν θαψιλῶς τὰ χαρίσματα τοῦ πνεύματος· ποταμοὶ γὰρ ὕδατος ζωῆς εἰρηται· διὸ καὶ ἀβάτος ἐστίν, οὐθενὸς ἐπ' αὐτοῦ διατρίβοντος τῶν πάντων κατὰ τὸ δυνατόν ὁμοιωμένων Θεῷ· καὶ εἰκότως ἐρημος· ἐκ μέρους γὰρ ἡ γνώσις ἐν αὐτῷ, καὶ ἄρραβὼν μόνον τοῦ πνεύματος· τὸ σπάνιον γὰρ ἄλλ' οὐ παντελῆ ζήρουν αἱ λέξεις δηλοῦσιν.

Γέγραπεν ὁ ἀπόστολος, ὡς πρὸς πάντα ὠφέλιμος οὖσα ἡ εὐσέβεια, ἐπαγγελίαν ζωῆς ἔχει τῆς τε νῦν καὶ τῆς μελλούσης· τῆς δὲ νῦν εἰπὼν, οὐ τῆς κοινῆς λέγει τῶν ζώων, ἀλλὰ τῆς ἐν βίῳ δυνατῆς ὑπαρχθῆναι· περὶ ἧς φησὶν ὁ σωτὴρ· ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσιν σὲ τὸν μόνον καὶ ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν· ταύτης τῆς νῦν ζωῆς καὶ τῆς μελλούσης, ἥτις κατὰ τὴν τελειότητα γίνεται τοῖς προσβαλοῦσι τῇ ἀληθείᾳ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· κρεῖσσόν ἐσι τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ τῷ δι' αὐτὸ καὶ καθ' αὐτὸ γενέσθαι ἐν ταῖς ζωαῖς τὸν εἰς αὐτάς ἀναγόμενον· οὐ γὰρ κατ' ἀξίαν πράξεως καὶ θεωρίας, ἀλλ' ἀγαθότητι καὶ ἐλέει Θεοῦ ἔρχεται τις ἐπὶ τὸ ζῆν κατ' ἀμφοτέρας τὰς ζωάς· κρεῖσσον οὖν ὡς αἰτίον αἰτιατοῦ, ὥπερ τὸν Θεὸν λόγον δηλοῖ, περὶ οὗ φησιν, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀληθειαν αὐτοῦ.

Ὅρα εἰ στέαρ ἐστὶ πληροῦν τὴν ψυχὴν ἢ ἔσφαξε θύματα ἢ σοφία, καὶ ἡ ἀληθινὴ βρώσις σὰρξ τοῦ λόγου καὶ πίότης εὐφραίνουσα τὸν ἔσω ἄνθρωπον· ὁ τρυγώμενος οἶνος ἐκ τῆς ἀμπέλου τῆς ἀληθινῆς· καὶ ἀληθινὴ πόσις τῆς σοφίας τὸ αἶμα· κληθεὶς γὰρ ὁ ταῦτα λέγων εἰς τὸ μετασχεῖν τῆς ἐτοιμασθείσης τραπέζης ὑπὸ τῆς σοφίας σφαξάσης τὰ ἑαυτῆς θύματα, καὶ τὸν ἑαυτῆς κερασάσης οἶνον· ἐμφορηθεὶς ἦδη τῆς θείας ἐστιάσεως καὶ πρόσδοκῶν, οὕτως εἶπεν, ὥσει στέατος καὶ πίότητος ἐμπλησθεῖν ἡ ψυχὴ μου· καὶ ἐπεὶ ὁ ταύτης τῆς εὐωχείας μεταλαμβάνων πίνει διὰ τὸ τῆς ὀρέξεως τοῦ νοῦ ἀκόρεστον ἐμπλησθεῖν φησὶν, καὶ οὐκ ἐνεπλήσθη ἡ ψυχὴ μου, καίπερ ἦδη θαψιλῶς μετεिल्ῶς τῆς τροφῆς καὶ τοῦ πόματος, μάτην ἄρα τινὲς ἐλπίζουσιν μετὰ τὴν ἀνάστασιν βρώματά τε καὶ πόματα αἰσθητά· οὐ σῶμα γὰρ ἀλλὰ ψυχὴν εἶπεν ἐμπλησθήσεσθαι στέατος καὶ πίότητος, πληροῦντος τοῦ Θεοῦ ἐν ἀγαθῶι τὴν ψυχῆς ἐπιθυμίαν, ὡς εἶπεν ἐν ἑτέρῳ ψαλμῷ· πληρωθεὶς δὲ τῆς εὐφροσύνης, χάριν ἐμολογεῖ τῇ ταύτην ὀρέξαντι λέγων, καὶ χεῖλη ἀγαλλιάσεως αἰνέσει τὸ ὄνομά σου· περὶ οὗ ἐλεγε· τὰ χεῖλη μου ἐπαινέσουσίν σε· δυνατόν δὲ ἀγαλλιάσεως χεῖλη λέγειν ὡς ἀγαλλιάσεως ὀνομασμένης τῆς ἀρετῆς· ὡς λέγεται ἀφροσύνης, μελέτης γὰρ ἀφροσύνης οἱ πόδες κατάγουσι τοὺς χρωμένους αὐτῇ.

Δύναται δὲ ταῦτα λέγειν ὁ ἀνομία σχελᾶζων, ἵνα μεριμνῶν τὰ τοῦ κυρίου ἀρέσῃ αὐτῷ· καὶ ὁ κοίτην ἀμίαντον ἔχων, τῷ κατὰ τοὺς ἀγίους ἄνδρας τιμίως συνεῖναι τῇ γαμετῇ.—Ὡς περὶ δὲ ἐστὶν τὸν τρέχοντα ἐπὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσέβειαν τέλος ἐπιθεῖναι κατὰ τὸ λεχθὲν, τὸν δρόμον τετέλεκα· καὶ τὸ, ἄνευ ἀνομίας ἔδραμον καὶ κατεύθυνα· τελέσαντες γὰρ ἐσι τὸ ἔδραμον· οὕτως ὁ ἐπόμενος Θεῷ κατὰ τὸν Ἱερεμίαν, ἐγὼ δὲ οὐκ ἐκπίασα κατακλυζῶν ὀπίσω σου· καὶ κατὰ τὸν Ὡσιε, ὀπίσω κυρίου περεύσμαι· καὶ καθὰ φησὶν Μωϋσῆς, ὀπίσω κυρίου τοῦ Θεοῦ σου πορεύσῃ· τελέσει ἂν ποτε τὴν ὀπίσω τοῦ Θεοῦ πορείαν ἐπ' αὐτὸ φθάσας τὸ τῆς μακαριότητος τέλος, ὅτε ἀκούσεται πρὸς Θεοῦ, σὺ δὲ στήσι

μετ' ἐμοῦ· καὶ ὁ κολληθεὶς τοίνυν ἡνωμένος ἐν-
κέτι πορεύεται· ὥσπερ οὖν ἦνωνται καὶ εἰ ἀπο-
στυγούντες τὸ πονηρὸν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ·
ἐποῖον καὶ τὸ, ὁ κολλώμενος τῷ κυρίῳ, ἐν πνεύ-
μα ἐστίν, ὅπερ τελειότερον τοῦ κολληθῆναι ἐπί-
σω αὐτοῦ· εἰ γὰρ καὶ τέλος πορείας τὸ κολλη-
θῆναι ἐπίσω αὐτοῦ, ἀλλὰ κρεῖττον τὸ κολληθῆ-
ναι πρὸς τὸν κύριον, ἐπὶ τὸ ἐν πνεῦμα πρὸς αὐ-
τὸν γενέσθαι· πλὴν ὡς ἂν ἔχη ὁμολογεῖ καὶ
κολλᾶσθαι ἐπίσω τοῦ θεοῦ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ,
ἀνταναστασθῆναι τῆς θεοῦ δεξιᾶς, ἥτις ἐστίν
ὁ μενοεινός, θεοῦ δυνάμις· ἥς κρατεύσης, εἰ
ἐχθροὶ μεματαίωται ὁρατοὶ καὶ ἀόρατοι, μὴ
ἔχοντες ἀρπάσαι τὸν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ
θεοῦ περιεσπόμενον.

Ταυτέστι πονηρῶν δυνάμεων, διὰ τὸ πανουργ-
γον καὶ κακοηδὲς αἰώποκες.—Ὅμοιον δὲ τῷ
προκειμένῳ καὶ τὸ, ἀποστραφέντων εἰ ἁμαρ-
τωλοὶ εἰς τὸν ἄδην· τὴν ἐκεῖ δὲ τιμωρίαν ἡ ῥεμ-
μα ἀποδοῦναι ταύτης δὲ χεῖρας ἡ τοῦς ὑπ' αὐτῆς
πύλους, ἡ τοῦς ὑπερκεκρυμένους αὐτῇ, σκεῖν λεγι-
όνους ἐγγύς· διὰ δὲ τὴν πανουργίαν αἱ πονηραὶ
ἐκείναι, ἀλλήλικες λέγονται.

Μετὰ ταῦτα τοῖς λοιποῖς ἅπαντες· καὶ ἐννο-
μεῖται βασιλεῖα, καὶ κατὰ τῆς τούτου σωτηρίας
ἐκκινεῖται, αὐτῇ διδόντες τὴν συγκοινοῦσαν, ὡς
ἐνεργαίᾳ τῷ θανάτῳ τὰ στόματα· ὁ δὲ ποιῆ-
σαι ζῶντος ἐφοβούντο Σαουλ, τοσούτων ἀποσφα-
γόντων διὰ τὸν Δαυὶδ ἱερέων.

PSALMUS LXIII.

Συστρεφὴν τὴν ὁμόνοιαν καλεῖ, καὶ τὴν εἰς
αὐτὴν συστροφὴν, ἥς ἀντιβολὴ κρεῖττων ἀπο-
φανθῆναι· οἷον τιτὶ τοιχείῳ τῇ θείᾳ κηδεμονίᾳ
περικυκλούμενος· συγκοινοῦσας γὰρ κατ' ἐμοῦ ῥάπ-
τοι, τὸν κατ' ἐμὸν πορεύοντες πόλεμον.

Εἰ ἐνδομῶς ἐπιστοί, τὸν ἐφορῶντα μὴ σκε-
πτόντες θεοῦ.—Καὶ εἰ ἐτεροδόξοι φασὶ μηδὲνα
εἶναι τὸν καταλαβεῖν δυνάμενον τὴν κεκοιμη-
μένην αὐτῶν καὶ σεσορισμένην διδασκαλίαν.

Ἐκλειπόντων ἔρευναν ἐξερευνήσεις, διὰ τὸ

σφόδρα ἐξερευνηκέναι τὴν ἀνομίαν, ὡς καὶ λό-
γον ἑαυτοῖς κραταιῶσαι πονηρὸν, καὶ παγίδας
κρύψαι ἐν τοῖς διηγήμασιν ἑαυτῶν, τῷ δοκεῖν
μηδὲνα φερόσαντα λῦσαι· προσελεύσεται ἀνθρώ-
πος ἀληθινός, τὸ κατ' εἰκόνα διασώζων καὶ διαρ-
θρώσας τὸ λόγιον εἶναι καὶ νόησιν ἔχων βαθείαν
εἰς ἔλεγχον· ὡς ὑψωθῆναι τὸν θεὸν δραττόμε-
νον τῶν σοφῶν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν· οὕτως
ἐφανέρωσε Ἐλύμα τοῦ μάγου τὸν δόλον· ὑψῶ-
ται γὰρ θεὸς δι' ἀνδρῶν ἀγίων τῆς ἀπάτης ἐλεγ-
χομένης, ὡς ἠλεγξε Μωϋσῆς τοῦ Φαραῶ τοὺς
ἐπαυδούς καὶ φαρμάκους· καὶ πάντες τὸν θεόν,
τῆς βαθείας διδομένης καρδίας παρὰ τοῦ πάντα
ἐρευνῶντος πνεύματος.

Οἱ θεασάμενοι αὐτοὺς τῶν ἐγχειρημάτων δια-
μαρτόντας, θορόβου καὶ δέους ἐπλήσθησαν, καὶ
τὴν θείαν ἐθαύμασαν πρόνοιαν· τοῦτο γὰρ τὰ
μετὰ ταῦτα δηλοῖ.—Ὡς ἀβλαβῆ τῶν νηπιῶν
τὰ βέλη, οὕτω καὶ τῶν σοφιστῶν ἀδελῇ καὶ πρᾶγ-
μα πικρὸν, ὡς ἀσθενῆσαι τοὺς λόγους αὐτῶν
παρὰ τοῖς ἀναλαμβάνουσι τὸν τῆς πίστεως θυ-
ρεόν· διόπερ ἐφοβήθησαν εἰ πάλαι τούτους θαυ-
μάζοντες, τῆς ἀπάτης παυσάμενοι, κατ' ἡν
ἐπίσθησαν μήτε πρόνοιαν εἶναι, καὶ τὰ ὄντα
ὑπάρχειν αὐτόματα, καὶ ἀνθρώπους εἶναι φύσει
ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς καὶ ὑφ' εἰμαρμένην τελεῖν·
ὧν δὲ κληρονομήσαντων, ἐδόξασαν τάναντία ἐκ τοῦ
μεγέθους καὶ κάλλους τῶν κτισμάτων τὸν δημιουργ-
τὸν θεωρήσαντες.

PSALMUS LXIV.

Εἴρηται δὲ πρότερον, ὡς πράξιν μὲν ὁ ψαλ-
μός, θεωρίαν δὲ ἡ εὐδὴ δηλοῖ 1)· ὁ θεωρητικὸς
γὰρ ἅμα τῷ πρακτικῷ θεωρούμενος βίῳ, ἄνδρα
τέλειον ἀποδείκνυσιν.

Ὁ ἐλεγεὶς δι' ἀγιότητα, ἐὰν ἐπιμείνῃ τῇ
ἐκλογῇ, προσλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὡς μετ-
αισθεύοντα τοῦ περὶ γῆν τόπου, κατασκευῶσαι
ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ ἐκλεξαμένου· περὶ ὧν εἴρη-
ται· εἰσελθατε εἰς τὰς αὐλὰς αὐτοῦ ἐν ὕμνοις·
ὧν ἀπ' ἐντεῦθεν πόθεν τίς ἔχων εἶπεν· ἐπιπο-

1) Dixerat hoc Didymus in titulo psalmi quarti, quem locum nos, speciminis instar, in tomo tertio p. 456. gr. edi-
deramus ex alio codice; quemque idonee repetere in huius commentarii serie obliti sumus.

Θεὶ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ κυρίου· καὶ ἐπεὶ οὐκ ἐν ταῖς αὐλαῖς τὸ τῆς μακαριότητος τέλος, κατασκηνῶ ἐν αὐταῖς ὁ ἐκεῖ παραληφθεὶς, ἵνα προκόψας ἐπ' αὐτὸν τὸν αἶκον κατοικῇ μακαριζόμενος· μακαρία γὰρ οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ οἰκῇ σου, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων αἰνέσουσίν σε· ὅτι τελειότερον τοῦ ἐκλεγῆναι τὸ προσληφθῆναι ἐκ τοῦ ἐκλεξαμένου, ὅτι ἐκ τοῦ, ἐν τῇ βουλῇ σου ὠδήγησάς με, καὶ μετὰ δόξης προσελάβου με· ὅταν γὰρ ὁ ἐκλεγείς πάντα κατὰ βούλησιν Θεοῦ πράττῃ, τότε μετὰ δόξης εἰς τὰς ἐπαγγελίας προσλαμβάνεται· τὰς δὲ λέξεις ταύτας προφέρουσιν οἱ τοὺς ἀπαλλαγέντας τοῦ βίου δοξολογοῦντες.

V. 8.
B. f. 261.

Πῶς δὲ οὐκ ἐφροβύντο πάντες καὶ ἐταράσσοντο χρηστήριον καταλυθέντων, καὶ τῶν ἱατρείαν καταγγελλομένων· δαιμόνων μαγείας τε καὶ φαρμακείας καὶ αὐτοῦ τοῦ σατανᾶ, τοῦ τὸ κράτος ἔχοντος τοῦ θανάτου· ἀμέλει διὰ τῶν σημείων γνόντες αὐτοῦ τὴν Θεότητα λοιπὸν ἔγνωσαν, ὡς καὶ τῶν κατ' οὐρανῶν αὐτὸς πρεσβεῖ νόμοις αὐτοῦ ἀνατέλλει τὰ ἄστρα καὶ δύεται· ἐξοδοὶ γὰρ πρωίας μὲν αἱ ἀνατολαί· ἑσπέρας δὲ αἱ δύσεις, ἐφ' αἷς οἱ πιστεύοντες τέρπονται ταῦτα ποιεῖν, ἐγνωκότες τὸν γεγόμενον ἄνθρωπον καὶ τῆς ἀπάτης ἐλευθερώσαντα.

V. 10.
B. f. 264. b.

Υἱὸν πνευματικὸν διδούς, προΐμον μὲν διὰ τῆς παλαιᾶς, ὁψιμον δὲ διὰ τῆς καινῆς διαθήκης· δι' ὃν μεθυσθεῖσα ἡ ἀλληγορουμένη γῆ· ψυχὴ δὲ ἀνθρώπου αὕτη ἐπλουτίσθη, παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει καὶ ἔργοις ἀγαθῶς πληθύνοντος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ.—Θεοῦ ποταμὸς καὶ ζωῆς πηγὴ ὁ λόγος αὐτοῦ· καὶ ὅτι τάχα πρὸς Θεὸν ὁ λόγος πηγὴ· ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς ποταμὸς εὐρισκόμενος¹, ὅτε τὴν κτῆσιν ποτίζει τὴν λογικὴν· οὗ δὴ τὰ ὀρμήματα, καὶ αἱ κατὰ μέρος διδασκαλίαι εὐφραίνουσι τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκκλησίαν· καὶ ἐπεὶ τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος ἐν αὐτῇ κατοικῇ, πεπληρωμένος ὑδάτων ἐστίν, καὶ ὁ λέγεται περὶ αὐτοῦ· ἐδεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξα αὖ ὡς μενογενεὺς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀλεθειᾶς· ἐκ τούτων τῶν ὑδάτων, ὧν πλήρης ὁ ποταμὸς ἐστίν, ποτίζε-

ται πᾶσα ἡ λογικὴ κτίσις· ἀλλὰ καὶ τροφὴν ἔχει Θεόθεν ἐτοιμαζομένην, σπεύροντος σίτου σπορὰν ἑκατονταπλασίονα καρποφορεῦσαν· ἐκ τοῦ τοῦ ποταμοῦ οἱ αὐλακες τῆς γῆς, ἐφ' ἣν βέβληται τὸ πνευματικὸν ἄροτρον, μεθύσκονται· πίνοντες ἐπ' εὐφροσύνῃ, ὡς καὶ τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐξανόμενα ἐν αὐτῇ πληθύνεσθαι· περὶ ὧν εἴρηται, σπεύρατε ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην, τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς· καὶ ἔτι, ἐκζητήσατε τὸν κύριον ἕως ἔλθῃ ὑμῖν γεννήματα δικαιοσύνης· καὶ ἐπεὶ μὴ ἐκ τοῦ ποταμοῦ μόνον μεθύουσιν οἱ τῆς γῆς αὐλακες, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ πνευματικοῦ ὑετοῦ ὃν ῥαίνουσιν αἱ νεφέλαι· κατὰ τὸ, καὶ αἱ νεφέλαι ῥαίνέτωσαν δικαιοσύνην, εὐφραίνεται ἀνατίλλουσα ἡ γῆ ἐν ταῖς σαγόσιν ταῖς ἐπ' αὐτὴν ἐρχομέναις ταῖς τῶν θεοπνεύστων γραφῶν λέξεσιν καὶ νοήμασιν.

Τινὲς δὲ κοιλάδας τὰς τεταπεινωμένας εἶπεν ψυχὰς, τῇ μὴδὲν ἔχειν ἑσάρμα, αἱ τινες σίτον ἐπλήθυναν ὃν ἀρτοποιῆσαι τις δύναται· καὶ τὸ, διάνοιξον τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἐμπλήσῃσι ἄρτων· ψυχῆς γὰρ ἀνιχνεύοντες ὀφθαλμοὶ φωτὸς μεταλαμβάνουσι γνώσεως· οὗ δὴ γεγονότος οἱ ἄρτοι πληθύνονται, αἱ πρακτικαὶ ἀρεταί, τρέφοντες τὸν ἕσω ἄνθρωπον.—Ὁ νυμφίος ἐν τῇ ἁσμάτι τῶν ἁσμάτων φησὶν, ὅς ἐστιν ὁ σωτὴρ, ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων· πεδίον τῶν περὶ γῆν τόπων εἰπὼν, οὗ γέγονεν ἄνθος· ὡς ἂν ἀρχὴν καρποφορίας οἱ ἄνθρωποι λάβωσιν· κοιλάδας δὲ τὰς ἐν ἄδου ψυχὰς αἷς γέγονε κρίνον, νέκρωσιν ἀναλαβάν· καὶ κόκκος δὲ γέγονεν σίτου, ὡς αὐτὸς εἶπεν· ἄμην λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ πεσὼν ἀποθάνῃ, πλείονα καρπὸν φέρει· διὰ τοῦ θανάτου τοίνυν πλείονα ποιήσας καρπὸν, καὶ ἐν ἄδου γέγονεν αἴτιος ταῖς κοιλάσι πληθύναι σίτον.—

Ἰστέον δὲ ὡς τινες τῶν συγγραφέων μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον εὐετηρίαν ἔφασαν γεγονέναι, καὶ πληθὺς ὄμβρων καὶ πολλὴν ῥεῦσαι τὸν Ἰερδάνην, ὃν ἔφασαν εἰρῆσθαι τοῦ Θεοῦ ποταμόν· καίτοι γεγονότες ἐν πλείστη πενίᾳ, καὶ ἑσθέρως ἐδίδαξαν, καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν

V. 14.
B. f. 265. b.

κλήσεως ἀπαιτούσης ἀκόλουθα τὰ λοιπὰ τοῦ ψαλμοῦ· οἱ δὲ μυθικῶς φασὶν ἔσεσθαι ταῦτα μετὰ τὴν Ἰουδαίων ἐν ἐσχάτοις ἀνάκλησιν αἰκοδομηθῆσμενοις τὴν Ἱερουσαλήμ.

PSALMUS LXV.

Αλαλάζουσι δὲ κατὰ τῶν ἐαλωκότων οἱ νενικηκότες ἀσήμεναι καὶ μεγίστη φωνῇ· ἐπεὶ τοίνυν χάριτι θεοῦ τοῦ σωτῆρος ὑπὲρ παντὸς γευσάμενου θανάτου οἱ νεκροὶ ἐγείρονται, καταλυθέντος τοῦ διαβόλου τοῦτο κράτος ἔχοντος τοῦ θανάτου, προστάττει ἀλαλάζειν τῷ θεῷ πᾶσα ἡ γῆ, πάντων ἐγειρομένων δικαίων τε καὶ ἀδίκων.—Ἀλλὰ καὶ τῆς κατὰ μετάνοιαν ἀναστάσεως πᾶσι προκειμένης πάντες ἀλαλαζέτωσαν· πρὸς ἑκάστον γὰρ λέγεται, μή τι ὁ πεισὼν οὐκ ἀνίσταται; καὶ πρὸς ἅπασαν τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίαν ὁ κύριος λέγει· ἀνάστα, ἐλθε ἡ πλησίον μου· ὁ γὰρ ἀναστὰς διὰ τῆς μετανόιας, σὺκέτι πόρρω Χριστοῦ γενομένης δὲ τῆς ἐν ἀλλαγαμῇ κατὰ τῶν ἡττημένων φωνῆς, οἱ ἐλευθερωθέντες πρὸς τὰ τῆς νίκης αἰτίῳ ψάλλαι θεῷ· δόξαν δὲ δίδωσιν αἰνέσει αὐτοῦ ὁ ἔχων τῇ αἰνέσει πρᾶξιν κατὰλληλον· τοῖς γὰρ εὐθέσει πρέπει αἰνεσις· διὸ κωλύεται ὁ φαῦλος τοῦτο ποιεῖν, οὐκ ὄντος ὡραίου αἴνου ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ.

Διελέγχει δὲ ταῦτα τοὺς ἄλλους μὲν λέγοντας εἶναι τὸν ἐκεῖνα ποιήσαντα, ἄλλους δὲ τὸν ἐν εὐαγγελίῳ θαυματουργήσαντα· Ἰησοῦς γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ τὸν λαὸν ἔσωσεν, ὡς ἐν ἐπιστολῇ φησὶν ἀποστολικῇ· πῶς δὲ σὺ θείας ὄντως βουλής, ἀγνείαν καὶ ἀκτημοσύνην καθὼς δὴ κατεργασθῆναι τρόπον; κυματούμενα γὰρ τὰ πάθη μετέβαλεν βαλὼν πῦρ ἐπὶ γῆς λόγον ξηραίνοντα πᾶσαν ὑγρότητα, ὡς βαδίζειν εὐχερῶς τὴν ὁδὸν· οὕτω συμβολικῶς ὁ Πέτρος ἐπὶ θαλάσσης ἐβάδισεν, τῷ σωτῆρι πιστεύσας· ὁ δὲ ποταμὸς, λόγος ἐστὶν ὡχυρωμένος ἐλληνικῇ σοφίᾳ καὶ τέχνῃ, κωλύων τὴν ὁδὸν τὴν ἐπὶ τὴν ἀγίαν ἀπάγουσαν γῆν· ἀλλὰ καὶ τοῦτον μετέστρεψεν δραστήριοις τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν· καὶ βασιλεὺς ἀπειργάσθη τοῖς πορευομένοις εἰς ἀγίότητα.

Καὶ ἡ δύναμις δὲ πᾶσα ἡ ἐναντία παραπικραίνει· τοῖς γὰρ ἔθνεσι τοῖς ἐξ αὐτῶν ἀφισταμένοις ἠπείλουν, ἃς δὲ φοβῶν, παραδάρβυνων δὲ τοὺς ἀφισταμένους αὐτῶν· οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ τὰ ἔθνη, φησὶν, ἐπιβλέπουσιν, τὴν ἐκ θεοῦ σημαίνων φρενῶν.

Οὐ δίδονται εἰς σάλον οἱ πόδες τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, ὅταν τις ἰδρυνθῇ ἐπὶ τὸν ἀρράγην καὶ ἰσχυρώτατον τοῦ θεοῦ λόγον· ὡς χαρισηρίως εἰπεῖν, ἔρησας ἐπὶ πέτρᾳ τοὺς πόδας μου.—Τίθεται δὲ εἰς ζωὴν ἡ ψυχὴ τοῦ τέλους κομιζομένου τῆς πίστεως σωτηρίαν· ὡς εἰπεῖν πιστῇ προσέσει, καὶ ἡ ψυχὴ μου αὐτῷ ζῇ· ζῇ δὲ ψυχὴ ἀρετὴν ἔχουσα καὶ σοφίαν· ὡς, ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα ἀπεθάνειται· ὡς εἰπεῖν τῷ θεῷ, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζήσων με· οὐ σαλεύεται δὲ τοὺς πόδας ὁ τῷ ὀχυρωτάτῳ τοῦ θεοῦ λόγῳ ἐνιδρυθείς.

Διὰ γὰρ πολλῶν θλίψεων εἰσελθεῖν δεῖ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' εἰ καὶ ἐπεβίβασας ἀνθρώπους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡμῶν, ἀλλ' οὐκ ἀρρῶμεν διὰ ὑπομονῆς μετεωρίσαι αὐτάς, κατασπυμένους ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐπικειμένων πολεμίων ἀνθρώπων.

Ἄνευ προσφορᾶς ἐν διανοίᾳ κατὰ τὸ σιωπώμενον ὕψωσα.—Καθαρεύοντα γὰρ με τοιούτων λογισμῶν θεασάμενος, φιλοτιμῶς τῶν οἰκείων ἡξίωσε δωρεῶν.—Καὶ τὸ μὴ θεωρεῖν δὲ ἀδικίαν ἐν τῇ καρδίᾳ, σύμφωνον τῷ, οὐδὲν ἐμαυτῷ συνῶδα, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμα· καθὰ Παῦλος ὁ μέγας φησὶ, τῷ δύνασθαι τὸν θεὸν ὁρᾶν, ἅπερ ἡμεῖς οὐχ ὁρῶμεν· ὅμοιον καὶ τὸ, παραπτώματι συνήσει, ἀπὸ τῶν κρυφίων μου καζάρισόν με.

PSALMUS LXVI.

Επιφαίνεται δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ πάντων δημιουργοῦ τῷ πληροῦν ἡμᾶς εὐλογίας καὶ αἰκτιρμῶν· ἐπιφανέντος ἡμῖν τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, καὶ ἐμφανίσαντος τοῖς ἀξίσις· ἢ φησὶν αὐτὸς περὶ τοῦ τηροῦντος τὰς ἐντολάς αὐτοῦ· ἐπεὶ γὰρ εἰκὼν ἐστὶ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀεράτου, ὁ νῶ κατὰρῳ προσβάλλων αὐτῷ, ὁρᾷ τὸν

V. 7.
B. f. 267. b.V. 9.
B. f. 268. b.V. 11.
A. f. 263. b.V. 17.
B. f. 269. b.V. 18.
Ibid.V. 2.
A. f. 270.

πατέρα· ὁ ἐμὲ γάρ, φησιν, ἑώρακώς, ἑώρακε τὸν πατέρα· τότε τοὺς εὐεργετούμενους οἰκτίζει καὶ εὐλογεῖ πᾶσιν εὐλογία πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

V. 3.
B. f. 270.

Γνωσθεῖσθαι δὲ τῆς ὁδοῦ ἐν τῇ γῇ, καὶ τοῦ σωτηρίου τοῦ θεοῦ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ἐλευθερωθέντα πάσης κακίας καὶ πολυθέου ἀπάτης, τὰ ἔθνη εὐφραίνεται κατορθούντα ἡθικὴν ἀρετὴν, καὶ ἀγαλλιᾶται λαβόντα θεοῦ γνώσιν.— Λαοὶ δὲ καὶ ἔθνη ἐκ παραλλήλου οἱ αὐτοί· οἱ λαοὶ μὲν, οἱ ἐκ περιτομῆς, ἔθνη δὲ, οἱ ἀπὸ ἐθνῶν, τοὺς αὐτοὺς λέγει δίκαιον αὐτοὺς φησὶν εὐφραίνεσθαι, ἐπεὶ μετὰ πάσης ὀρθότητος δικάσας αὐτοῖς ἀδικουμένους, ἐπανάγεις τὸ αὐτοὺς καὶ ἄγεις εἰς τὴν οἰκίαν γῆν ὥσπερ ὁδηγὸς αὐτοῖς γιγνόμενος, διὰ τὸ ἐπανάγειν τῇ οἰκίᾳ δυνάμει.

V. 6.
B. f. 270. b.

Πῶς γὰρ σὺκ ἡμέλλε πᾶσα ἡ γῇ, τουτέστιν οἱ ἐπ' αὐτῆς ἄνθρωποι αἰνέσεως πληροῦσθαι, καὶ καρπὸν εὐσεβείας φέρειν, ἐν παντὶ τόπῳ προσαγομένου θυμιάματος καὶ θυσίας καθαρᾶς ἐν τοῖς ἔθνεσιν;

PSALMUS LXVII.

V. 2.
B. f. 272.

Ἡ δὲ προσευχὴ ῥήμασι πραγματικοῖς ἀναπέμπεται σύνηδες τοῦτο καὶ τῇ γραφῇ· λέγεις δ' ἂν ἐχθροὺς θεοῦ σκερταζομένους τοὺς περὶ τὴν γνώσιν ἀσεβούντας τῆς ἀληθείας· μισούντας δὲ συγὰς ἐσμένους τοὺς περὶ πρακτικὰ ἁμαρτάνοντας· οἱ γὰρ ἀγαπῶντες τὸν θεόν, τηροῦσι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· εὐχαίτο δ' ἂν καὶ ἀναστῆναι τὸν κατελθόντα σκυλεύσαι τὸν ἄδην ἐπὶ τῇ σκερπίσαι τοὺς μετὰ δαιμόνων Ἰουδαίους συνεστηκότας· ἀναστάντι γὰρ ἀντιβλέπειν σὺκ ἔχοντες φεύζονται.—Μισούντας δὲ θεὸν φεύγοντας ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοὺς περὶ πρακτικὴν κακίαν ἔχοντας· εἰ γὰρ ὁ ἀγαπῶν αὐτὸν τηρεῖ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ὁ μὴ τηρῶν αὐτάς σὺκ ἀγαπᾷ τὸν θεόν.—Ἐχρησμοθεῖντο κατὰ πάντα τόπον μαυτείας καὶ θεραπείας ἐπαγγελλόμενοι, ὥς τοὺς δεισιδαίμονας θύειν αὐτοῖς δι' ὑπερβολὴν μαυρίας καὶ τὰ αὐτῶν φίλτατα· νῦν δὲ ἐκείνων

πάντων ἀφανισμὸς καὶ ἐρημία ἀπολείας γέγονεν, ὥς μὴδὲ μνήμην αὐτῶν ἐπιλείπεσθαι.

V. 4.
B. f. 272.

Ὅποιον δὲ ἐστὶν τὸ μὴ ἀπλῶς εὐφραίνεσθαι καὶ ἀγαλλιᾶν, ἀλλ' ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ παρὰ τῷ θεῷ τούτων ἀπολαβεῖν, ἡδονῇ τε θείᾳ καὶ ἐντροφᾷ, σὺκ ἔσιν ἐπαξίως λόγῳ διηγῆσασθαι.

V. 6.
B. f. 272. b.

Ἡ δικαιοσύνη γὰρ σὺκ ἀπόλλυται, καθάπερ σὺκ ἡ κακία· γέγραπται γάρ, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα· συνωδὸν δὲ τούτοις καὶ τὸ, ὥσπερ ὄμφαξ ὁδοῦσι βλαβερόν, καὶ καπνὸς ὄμμασιν, οὕτω παρανομία τοῖς χρώμενοις αὐτῇ· τροπικῶς γὰρ ὁδόντες ψυχῆς, αἱ δυνάμεις αἷς τέμνει καὶ λεαίνει τὰς τροφὰς τὰς πνευματικὰς, καὶ ὅμματα αἱ νοήσεις· ὁμφίτεραις ἡ κακία λυμνάζεται, τῆς οὐσίας τῆς ψυχικῆς ἀδιαφθόρου μενύσης· οὐδὲ γὰρ ὁ τηκόμενος κηρὸς, εἰς τὸ μὴ ὄν καταστρέφει, εἰς δὲ τὴν τοῦ πυρὸς ἀναδίδεται οὐσίαν, ἀπολλυμένης αὐτοῦ τῆς ποιότητος, ὥσπερ τῆς καθ' ἣν τίς ἐστὶν ἁμαρτωλὸς· σὺ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν ἀπόλλυσθαι τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἀλλὰ πρὸ προσώπου τοῦ θεοῦ ἀγαλλίασις, χαρὰ τις οὐσα, καρπὸς ἐστὶ τοῦ πνεύματος· ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη· εὐφροσύνη δὲ ἡ διαχέουσα τῆς ψυχῆς τὸ φρονεῖν εὐπάθεια.

V. 6.
B. f. 273.

Οὐκ ἂν δὲ τις πράξει τὸ ἀγαθόν, μὴ ἀποστάς τοῦ κακοῦ· ἀσυνύπαρκτα γάρ· οὐδ' ἂν ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης φωτίζεται, μετέχων ἔτι τοῦ μετασχηματιζομένου εἰς ἄγγελον φωτός, καὶ τὸν ἡλίον ὑποκρινόμενον τῆς δικαιοσύνης, καλούμενον δὲ φωτὸς ἀσεβείας· φῶς γὰρ ἀσεβῶν σβεσθήσεται· τούτου γὰρ καταδυμένου, ἐκεῖνος ἐν ταῖς ἡμῶν ἀνίσχει καρδίαις, ἐπιβαίνων ταῖς ἐκείνου δυσμαῖς· ὁδὸς γὰρ εὐτρεπῆς αὐτῷ τῆς φαύλης ἡμέρας ἡ δύσις· ἐνθα ἐκβέβληται τοῦ κατὰ ἀνατολὰς πεφυτευμένου παραδείσου Ἀδάμ, ἐπὶ τῷ πάλιν εἰς ἀνατολὰς αὐτὸν εἰσαχθῆναι· ὅπερ καὶ πεποίηκεν ὁ Χριστὸς τῷ μετανοοῦντι φήσας ληστῇ, σήμερον ἔσῃ μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ παραδείσῳ.

V. 6.
B. f. 273. b.

Εὐφραίνει γὰρ τοὺς κατακυριευομένους ὑπὸ τοῦ σατανᾶ, δεικνὺς αὐτοῖς τὸ ἐπικουρῆν· σπουδαστέον τοίνυν καταλιπεῖν τὸν πρότερον πατέρα γεννήσαντα κατὰ κακίαν, καὶ τὸν ἀνέμῳς ἀν-

δρα συνωκηκότα, ὅπως ἔχομεν πατέρα τε θεόν
 καὶ τὰς θείας ἡμῖν ἐνιέντα γονάς.—Τόπος δὲ
 ἅγιος αὐτοῦ ἢ ὑπὸ Χριστοῦ ἐκκλησία ἡγιασμέ-
 νη, τῶν πεπιστευκότων ἕκαστος· ἢ καὶ τὸ ἅγιον
 αὐτοῦ σῶμα ἐμφυχόν τε καὶ λογικόν.—Ἀλλὰ
 καὶ ἐκ τάφων ἐξάγει τοὺς νεκροὺς· κατὰ τὸ,
 ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν
 τοῖς μνημείοις· ἢ γὰρ ὁρόσος ἢ παρὰ σοῦ, ἴα-
 μα αὐτοῖς ἐστίν· ὁποῖον καὶ τὸ ἐν εὐαγγελίῳ,
 ἐλευσεται ὥρα ὅτε πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις
 ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ, δηλονότι τοῦ υἱοῦ,
 καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, εἰς
 ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς
 ἀνάστασιν κρίσεως.

Ἦγουν ἐν τῷ ἐκπορεύεσθαι τὸν θεὸν ἐνώπιον
 τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ἢ ἐκ μέσου αὐτοῦ ὅτε εἶπεν,
 ἰδοὺ ἀφίσταται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν· κατὰ τὸ παρ'
 Ἱερεμίου, ἐγκατέλειπεν τὸν οἶκον μου· ἀφῆκα τὴν
 κληρονομίαν μου. Ἐν τῷ διαβαίνειν αὐτὸν ἐν τῇ
 ἐρήμῳ τῇ ἀπὸ τῶν ἔθνων ἐκκλησίαν· τότε γῆ μὲν
 ἐσείσθη, τὸ γράμμα καὶ ἡ τοῦ νόμου σκιά, τῶν
 οὐρανῶν σταζάντων τὸν θεὸν νοῦν, κατὰ τὸ ζω-
 παιὸν πνεῦμα τῶν θείων γραφῶν· οὐρανοὶ δὲ νῦν
 ἦτοι Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται καὶ τὰ μυστικά
 θεωρήματα ἐγκεκρυμμένα ταῖς λέξεσιν αὐτῶν·
 ταιαύτας γὰρ στάζουσι σταγόνας νεφέλαι ῥηθέν-
 τες· ἐν τῷ, νεφέλαι βράντασαν δικαιοσύνην· ἐφ'
 ὧν ἐνυποκείμενον νεφέλαι καὶ οὐρανός· ἀλλὰ καὶ
 τῶν τῆς εἰδωλολατρείας μετατεθέντων ἔθνων
 ἐσείσθη ἡ γῆ, κρατούσης τῆς εὐαγγελικῆς δια-
 τάξεως, ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν
 λοιπῶν διδασκάλων τὰς πνευματικὰς σταζόντων
 γονάς.

Ἄλλος σημαίνειν ἔφη τοὺς κλήρους καὶ τοὺς
 τῶν ὑδάτων ἀγωγούς· εἴρηται γὰρ ἐν γενέσει πε-
 ρὶ τοῦ Ἰσάχαρ ὡς κληθεὶς ἀνὴρ γεωργός ἀνά
 μέσων τῶν κλήρων ἀνεπαύετο· ὁ δὲ τρεπτέον νῦν
 εἰς τὴν παλαιὰν καὶ καινὴν διαθήκην· αὐταὶ
 γὰρ ἄγρουν τὸν νεκτὸν ταῖς ψυχαῖς ποταμὸν ἐπὶ
 καρποφορίᾳ πνευματικῇ· ὧν ἐν μέσῳ τίς καθέ-
 δει, θεῶν ἀμφοτέρως ἐνὸς εἶναι θεοῦ, ὡς δια-
 στέλλειν τὸ πνεῦμα ἀπὸ τοῦ γράμματος· οὕτω
 γὰρ καὶ πτεροῦται κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα νοῶν·

δεῖ δὲ τὰς πτέρυγας ταύτας εὐσας νεήσεις ἐπαι-
 ρούσας τὴν πτερωμένην ψυχὴν, καὶ ἐκ τῶν θείων
 μαρτυρεῖσθαι λογίων, ἃ εἴρηται ἀργύριον πεπυ-
 ρωμένον· διὸ περιηργυρωμένοι τυγχάνουσιν· τὸ
 δὲ χρυσίον πολλαχοῦ τῆς γραφῆς ἐπὶ ἀκραιφνέ-
 στατον λαμβάνεται νοῦν· ὅπερ ὡς ἔχων ζωὴν
 τὴν τῶν ζώντων φυτῶν ἔχει χλωρότητα. Λέγοις
 ὃ ἂν εἰς τὸ ἀναμέσση τῶν κλήρων· καὶ οὕτως
 ἐν τῷ λευιτικῷ τῇ τοῦ ἱλασμοῦ ἡμέρᾳ δύο προσ-
 ηγάγοντο τράγω εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου·
 εἶτα κλήρου βληθέντες, ὁ εἰς ἐπὶ τὸ θυσιαστή-
 ριον ἦγετο τυθνηόμενος τῷ κυρίῳ· τοῦ ἐτέρου τῷ
 ἀποπομπαίῳ εἰς τὴν ἔρημον ἐκπεμπομένου· σύμ-
 βολα δὲ ταῦτα ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ ὧν ἐν μέσῳ
 γενόμενον χρὴ διακρίναντα· τὸ μὲν ἀγαθόν, ἰε-
 ρουργεῖν τῷ κυρίῳ· τὸ δὲ κακόν, ἐκπέμπειν τῷ
 ἀρεσκομένῳ· ἐπεὶ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἔλα-
 βεν· οὕτω γὰρ τίς σχήσει τὰς περιηργυρωμένας
 πτέρυγας καὶ τὴν χλωρότητα τοῦ χρυσοῦ ἐν
 τοῖς μεταφρένεις.

Διασαλεῖσι τοῖς βασιλεῦσιν ἀκολουθήσει χι-
 νοθήσονται ἐν Σελμών, τουτέστι πληρωθήσονται
 χιόνων· αὐταὶ δὲ εἰσιν αἱ ἀρεταί, ποτίζουσαι
 νάμα τὸν νοῦν καὶ καταψύχουσαι τῶν παθῶν
 τὸν φλογμόν· οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ πλυνεῖς με, καὶ
 ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι, περὶ αἰσθητῆς χιό-
 νος ὁ λόγος· ἀσύμβατος γὰρ αὕτη πρὸς λαμπρό-
 τητα κεκαθαρμένης ψυχῆς· τοιούτων καὶ τὸ, εἰ
 ὧσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς κόκκινον, ὡς χιόνα
 λευκανῶ· καὶ τὸ, ἐκαθαρώθησαν οἱ ναζωραῖοι
 αὐτῆς ὑπὲρ χιόνα. Σαλμών δὲ σκιά μερίδος ἐρ-
 μινεύεται· μήποτε τοίνυν ἐπεὶ οἱ βασιλεῖς οὗτοι
 ἀπόστολοι ἐκδοαῖσαν ποτὲ τηρῶντες τὸν κατὰ
 σκιὰν νόμον, μερίδος εἰσὶν σκιᾶς, ἔχοντες μὲν
 πνευματικὴν μερίδα· πεπειραμένοι δὲ καὶ τῆς
 σκιᾶς· ὁποῖος ὁ λέγων, ἐβραῖος ἐξ ἐβραίων, κατὰ
 νόμον φαρισαῖος· ἢ ἐπειδὴ ἡ μερίς μὲν ἦν τῶν
 Χριστοῦ μαθητῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· κατὰ τὸ,
 ἰκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τῶν ἁγίων ἐν
 φωτί· οὐπω δὲ ἔφθασαν ἐπ' αὐτήν, καὶ ἐν οὐ-
 ρανοῖς ἔχουσι τὸ πολίτευμα, ἐπὶ γῆς ἔτι περι-
 πατοῦντες, ἐκ μέρους γινώσκοντες, καὶ ἐκ μέ-
 ρους προφητεύοντες, καὶ ἀρράβωνα τοῦ πνεύμα-

v. 15.
 B. f. 277.

τες ἔχοντες, ἐν σκιᾷ τῆς ἑαυτῶν μερίδος εἰσίν· διὸ καὶ μέγα τυγχάνει τὸ ἐν ταύτῃ τυγχάνοντα χιονοιστῆναι, βίον ἀκηλίδωτον ἔχοντα.

Ταῦτα τῶν ἀγίων φησὶν ὁ χορὸς τῷ εἰς ὕψος ἀναβάντι τοῦ σταυροῦ, κἀκεῖθεν αἰχμαλωτίσαντι τοὺς ὑπὸ τῆς τυραννίδος τοῦ σατανᾶ, λύτρον δεδωκότι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀντὶ πολλῶν· οὕτω γὰρ κηρύξας αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, ἐλυτρώσατο πάντας ἐκ τῆς ματαίας αὐτῶν ἀναστροφῆς· ἔλκει δὲ καὶ τοὺς ἀπειθοῦντας ἔσθ' ὅτε διὰ νόσου καὶ περιστάσεων· πολλοὶ δὲ καὶ δι' ὁραμάτων ἦλθεν εἰς τὸ κατασκήνωσαι παρὰ τῷ Ἰησοῦ.

Ὁ Θεὸς ἡμῶν, Θεὸς τοῦ σώζειν ἐστίν, σωτηρίαν διδούς αἰώνιον· λέγει γοῦν, σώζων οὐκ ἐστὶν ἀρῆς ἐμοῦ· διὸ παρέχει διεξόδους δι' ὧν τις ἐξέρχεται διὰ μετανόιας, τοῦ τῇ ἁμαρτίᾳ παρεπομένῳ θανάτου· καὶ ὁ διάβολος γὰρ οὕτως ὠνόμασται ἐν τῷ, κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας· παρέχει δὲ τὰς διεξόδους τοῦ θανάτου τῷ ὑψωθέντι ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου· κεφαλαὶ δὲ ἐχθρῶν, ἢ οἱ ἄρχοντες, ἢ τὰ ἡγεμονικά· ὡς ἐν τῷ, ἀπὸ κεφαλῆς ἀρχόντων ἐθνῶν· τὸ δὲ ἡγεμονικόν, ἐν τῷ, τὰς ὁδοὺς αὐτῶν ἔδωκα εἰς κεφαλὰς αὐτῶν· καὶ τῷ, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου· ἀμφοτέρω δὲ ἴσως δηλοῖ τὸ, ἔβαλας εἰς κεφαλὰς ἀνόντων θάνατον· εὐεργετοῦντος Θεοῦ ὅπως μείζωσιν ἔτι πονηρῶς περιγραφείσης τῆς κατ' ἁμαρτίαν ζωῆς· ἐχθροὶ δὲ οὗτοι ὄντες ἐκ τοῦ πλημμελεῖν διαπορεύονται ἐν πλημμελείαις αὐτῶν.

Ἄλλος φησὶ Θεωρίας τὰς νοήσεις ἐκάλεσεν Θεοῦ γὰρ πορεῖαι δι' ὅπως οὐ καταλαμβάνονται.

Ψάλλοντες, τοὺς τὸν πρακτικὸν κατορθοῦντας βίον λεκτέον· νεανίδας δὲ τυμπανιστρίδας, τὰς νεκρωσάσας τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν περιφερούσας ψυχάς· τούτους τοὺς ψάλλοντες πρόεφασαν οἱ κατὰ διδασκαλίαν ἄρχοντες, τῷ καὶ αὐτοὺς ἀπὸ πρακτικῆς ἀρετῆς ἤρχθαι· ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ νεανίδων εἰσὶν οἱ ἀπόστολοι τῶν διὰ τὸ ἀρχὴν ἔχειν τοῦ τυμπανίζειν, τούτεστι νεκρῶν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς νεανίδων εἰρημένων·

Ἐντεῖλαι τῇ δυνάμει σου, ὡς ἂν ἐπιδημήσα-

σα λύσῃ τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθενείαν ἀπὸ τοῦ ναοῦ σου παραγενομένη, δι' ἧς ἐνδυναμοῦται τὸ ἡμῶν ἕνεκα τεχθῆναι τὸν Ἐμμανουήλ· ταύτη γὰρ καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς οὕση λόγῳ Θεοῦ γενηθῆναι τὰ πάντα· καὶ ἐντεῖλατο ἵνα κτισθῶσι διαφορα· λυθείσης δὲ τῆς ἀσθενείας οἱ βασιλεῖς οἰσουσι δῶρα ἐπὶ τὴν πνευματικὴν Ἱερουσαλήμ, ἥτις τὴν ἐκκλησίαν· καὶ βασιλεῖς, ἢ οὗς διέσειλεν ὁ ἐπουράνιος ἐν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ· οἱ τοὺς ἐξ αὐτῶν προσάγουσιν ὠφεληθέντας· ὡς ὁ Πέτρος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἀνδρέαν, καὶ Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ, καὶ πάντες τοὺς ἑαυτῶν μαθητάς· ἡγοῦν οἱ πιστοί, κατὰ τὸ, καὶ ὄφελόν γε καὶ ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν· ὦν τὰ δῶρα, νοήματα· καὶ λόγοι, καὶ ἔργα ἐπαινετά.

Ὁ δὲ Σύμμαχος ἔφη· διὰ τὸν ναὸν σου τὸν ἐπάνω τῆς Ἱερουσαλήμ· ὡς ἄλλην ὑπάρχειν ἀρχὴν, τὸ, σοὶ οἴσουσι δῶρα· διὰ τὸν ναὸν δὲ φησιν, ἐξ ἡμῶν ἀνείληφας, καὶ ἐκάθισας ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως· Ἱερουσαλήμ γὰρ τὴν ἄνω πόλιν καλεῖ, ἥτις κατὰ Παῦλον ἐλευθέρα ἐστίν· αἰτοῦσιν οὖν διὰ τὴν συγγένειαν τὴν πρὸς τὸν ναὸν, τὴν δεδωμένην βεβαιωθῆναι χάριν· καὶ διὰ τὴν ἀπαρχὴν τῆς δοθείσης δωρεᾶς ἀπολαῦσαι τὸ φύραμα.

Νοήσεις καὶ θηρία καλόμου τοὺς τὴν ψευδώνυμον πρεσβεύοντας γινώσκιν· περὶ ὧν λέγοις ἂν τὴν προφητείαν τὴν, οὐαὶ ταῖς γράφουσιν πονηρίαν.

Δηλωθεὶς δ' ἂν διὰ μὲν τῆς Αἰγύπτου, ἢ πᾶσα γῆ ἧς ἐξῆρχεν ὁ νοητὸς Φαραὼ· διὰ δὲ τῆς Αἰθιοπίας, τὸ σκοτεινὸν τῶν ἐν ἁμαρτίαις ψυχῶν· καὶ ἐτέρωθεν γὰρ φησι· καὶ ἰδοὺ ἀλλόφυλοι καὶ Τύροι καὶ λαὸς τῶν Αἰθιοπῶν, οὗτοι ἐγενήθησαν ἐκεῖ, δῆλον ὡς ἐν τῇ πνευματικῇ Σιών· καὶ Σοφονίας δὲ λέγει· τότε μετατρέψει ἐπὶ λαοὺς γλῶσσαν, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἓνα· Ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας οἴσουσι θυσίας μοι· ὅτι γε μὴν Αἰθιοπία πάντα τὰ ἔθνη δηλοῖ, παρίστησιν ἢ διὰ μετανόιας λέγουσα νόμῳ· μέλαινα εἰμὶ καὶ καλή· μέλαινα μὲν καὶ θυσιεδῆς διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τὴν κακίαν τὴν πρακτικὴν·

v. 19.
B. f. 279.

v. 21.
B. f. 280.

v. 30.
B. f. 282.

v. 25.
B. f. 280. b.

v. 26.
B. f. 281.

v. 31.
B. f. 283. b.

v. 32.
B. f. 283. b.

v. 29.
B. f. 282.

καλή δὲ διὰ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀναχώρησιν· ὑπῆρξε δὲ αὐτῇ φωτεινὴ γενέσθαι προφθασάση χεῖρα Θεῷ· ὡς τοὺς ὄρωντας αὐτήν, σὺν τῷ εὐεργετήσαντι λέγειν· τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνουσα λελευκανδισμένη;

V. 36.
B. f. 291. D.

Εὐχαρίστους γινόμενους ἔργῳ καὶ λόγῳ, δοξάζειν δεῖ τὸν θεὸν ὕμνοις καὶ θεολογίαις, ἵνα τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτοῦ δυνήθῃτε χορηῆσαι ὄρωντες θεόν, τῇ καρδίᾳ ἔχειν καθαράν· τοῦτο γὰρ Ἰσραὴλ· ἡ γὰρ ὑπερφυῆς Θεοῦ γνώσις ἐν μεγάλοις τὸ πρέπον ἔχουσα σύνεστι μόνῃ τῇ ἁγιασμὸν ἔχοντι καὶ εἰρήνῃ.

PSALMUS LXVIII.

V. 1.
B. f. 281. D.

Ὡς ἐξ ἑνὸς δὲ προσώπου λεγομένων μέχρι τέλους εἰρμῷ χρητὴ λαβεῖν τὴν διάνοιαν τοῦ ἐξ ἁμαρτωλῶν καὶ ἀπίστων ἡμῶν ἁλλοιωσάντος· ἀλλὰ καὶ οἱ πιστεύσαντες ἐκ περιτομῆς, ἡλλοιώθησαν κατὰ τὸ πνεῦμα ζῶντες τοῦ νόμου· ἡλλοιώνονται δὲ καὶ ὅσοι πρὸς τὸ χεῖρον ἐτράπησαν· ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἁλλοιωσιν· κατὰ τὸ, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα, δηλουμένου τούτου διὰ τοῦ πάσους οὗ μείνεται· ὃς τοῦ θανάτου ἀκαλυψήσαντος ἐπὶ κελύβητι καὶ τὸ πάντας ἐγείρεσθαι.

V. 2.
B. f. 285.

Ὡς ἐξ ἡμῶν δὲ τὰ πλεῖστα τοῦ ψαλμοῦ φησὶν ὁ σωτὴρ φέρων ἡμῶν τὰς ἀσθενείας, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυρόμενος· οὐδὲ γὰρ ἁμαρτίας ἐποίησεν ὑπὲρ ὧν ἐξομολογεῖται, ὥσπερ οἱ βασιλέως ὑπὲρ ἡμαρτηκότων δεόμενοι· συνηγοροῦντες γὰρ ἐκείνοις, εἰς ἑαυτοὺς ἀναλαμβάνουσι τὰ λεγόμενα· καὶ οἱ ἅγιοι δὲ περὶ ἐτέρων λέγοντες φασὶν ἡμάρτωμεν, ἡνεμήσαμεν, ἡδικήσαμεν· πόθῃ μᾶλλον ὁ σωτὴρ ὑπερβαλλούση κηδεμονία πρὸς τὸν παράκλητον ὑπὲρ ὅλου γέγονε τοῦ κόσμου τῶν αἰτουμένων ὡς θεὸς χορηγὸς ὑπάρχων· αἶρει γούν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἐρέγει τοῖς προσερχομένοις· ἐπεὶ οὖν οὐ δι' ἑαυτὸν ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἦλθεν εἰς θάνατον, καταγίς με φησὶν εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης κατεπόντισεν, τὸν πειρασμὸν καταγίδα καλῶν· ὡς ἐν τῷ, καταγίς δι' ἐρήμου διέλθαι· καὶ τὸ, προσεδεχόμεν τὸν σώζοντα ἀπὸ ὀλιγοψυχίας καὶ ἀπὸ καταγίδος· πῶς οὖν ὡς αὐθαίρετως ἀναδε-

ξάμενος τὸν θάνατον εἶπεν, οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαυτοῦ; ἐπειδὴ μὴ νόσῃ μηδὲ τινι ταιούτῳ, σταυρῷ δὲ τὸν θάνατον ὑπέμεινεν, καὶ τοῦτον ἐκουσίως ὑπέστη, καὶ καταγίδα τοῦτον ἐκάλεσεν.

V. 5.
B. f. 286.

Παραστατικὸν δὲ τῆς τῶν Ἰουδαίων κοφώσεως, τὸ ἐν κραυγῇ κοπιᾶν αὐτόν· ἐμφαίνει δ' ἂν καὶ τὸ μὴ δεῖν ἀπαγχερεῖν νυκτὸς καὶ ἡμέρας εὐχόμενον· συμφώνως τῷ, μετὰ κραυγῆς ἰσχυράς· καὶ ὁ πᾶσαν δὲ τὴν προσδοκίαν τείνας εἰς Θεὸν εἶποι ἂν τὸ, ἐξέλιπον οἱ ὀφθαλμοί μου, δῆλον ὡς οἱ τῆς καρδίας· μάτην δὲ διώκεται καὶ μισεῖται ὁ τῶν ταῦτα ποιούντων συνεργητικός· ὡς ὁ σωτὴρ πᾶν εἶδος ἀσθενείας ἐν Ἰουδαίαις ἰώμενος, καὶ νεκροὺς ἐγείρων, δι' αὐτὸν περιβλεπτος ἡ τούτων ἐγένετο πόλις. Τῷ γε μὴν ὑπερβολικῇ τρόπῳ χρηταὶ συνήθως καὶ ἡ γραφὴ ὡς νῦν ὑπὲρ τὰς τρίχας εἰπούσα τῆς κεφαλῆς μου· εἰ δὲ καὶ ἀπέδωκεν αὐτῇ μὴ ἥρπασεν, ἀλλ' οὖν ἡμᾶς ἐλυτρώσατο, ἐξαλείφον τὸ κατ' ἡμῶν χειρόγραφον, ὅπερ ἀποτινύειν ἡναγκαζόμεθα.

B. f. 286.

Οὕτως καὶ ὁ Παῦλος ἀνεγκλήτως τοῦ Χριστοῦ τὸ πάθος, καὶ ἀσθένειαν τὸν σταυρόν· ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ, σφωτέρον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν· καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ, ἰσχυρώτερον τῶν ἀνθρώπων· εἰ δὲ καὶ ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ, ἐπεὶπερ ἐξαίρετοι τινὲς εἰσὶν οἱ τῆς Θεοῦ γνώσεως ἡξιωμένοι· καὶ ἡ ἀφροσύνη αὐτοῦ λεγόμενη, ἀξία τῆς γνώσεως τυγχάνουσα τοῦ Θεοῦ, μέγαν τινὰ καὶ βαθύν· εἶχε λόγον· τὴν δοκῶσαν γὰρ ἀφροσύνην, κατ' ἡν ἐκένωσεν ἑαυτὸν, μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ μέχρι θανάτου παρελθὼν, οὐκ ἡγνόησεν ὁ Θεός· αὐτοῦ γὰρ κρίσει γεγένηται· ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ κατὰ τὸν ἀπόστολον τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστίν, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστίν· εὐδόκησε γὰρ ὁ Θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας· εἰ γὰρ καὶ Ἕλλησιν ἐδόκει μωρία, κατὰ λόγους γούν· ἐτελεῖτο βαθεῖς. Ὁ δὲ Σύμμαχος τὴν ἀπειρίαν μου, ἐξέδωκεν· τῆς γὰρ ἐν ἀνθρώποις κακίας ἀπειρος ὢν, τὴν καλὴν ταύτην ἀπειρίαν ἀνατίθησι τῇ γνώσει τῇ τοῦ πατρὸς· εἰ δὲ καὶ

ἦσαν πλεμμέλειαι δι' ἃς ἐσταυρώθην, οὐκ ἂν σε τὸν ταῦτα εἰδότα διέλαθον· ἀλλ' οὐκ ἦσαν· ὡρεῖς ἄρα με μισοῦντες ἐδίωκον, καὶ ψευδομαρτυρίας συστάντες κατ' ἐμοῦ ἐξέπραττον ἃ οὐκ ἔρπασα· καὶ ἄλλως δὲ ὡς κατὰ γνώμην τοῦ πατρὸς τὰς ἡμετέρας ἀναλαβὼν ἀμαρτίας ταῦτά σην· κατὰ τὸ, οὗτος τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις· γέγραπται δὲ καὶ ὅτι κατὰρα γέγενεν ὑπὲρ ἡμῶν.

Οὐδέ τις γε μὴν ἀμαρτωλὸς ἔχει γνωσκόμεν-
νην ἀπὸ Θεοῦ ἀφροσύνην ἢ πλεμμέλειαν, ἐπεὶ πρόσθεν αὐτοῦ μενούσας οὐ διαμένων τῶν παρὰ νόμων ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ· οὐ μακρὰν δὲ ἀφροσύνη τῆς ἀγνοίας, καθ' ἣν λέγει πρὸς τινος, οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· καὶ καθ' ἣν οὐκ εἰδέναι λέγει τὴν ἡμέραν ἢ τὴν ὥραν τῆς κρίσεως· εὐσεβῶς οὖν τούτων νοουμένων, καὶ τὴν ἀφροσύνην εὐτῷ νοήσωμεν· καὶ γὰρ διδάσκαλος τελείαν ἔχων ἐπιστήμην διὰ συγκαταβάσεων τοῖς εἰσαγομένοις ταῦτα φαίνεται γινώσκων, ὧν εἰσιν ἐκείνοι χωρητικῇ, τρέποντι τινὰ συναισθημένους αὐτοῖς τὴν τοιαύτην συγκατάβασιν ἀπεδέξατο πῶς ἄγνοιαν, πῶς καὶ ἀφροσύνην, ὑπάρχουσιν· ἐπεὶ τοίνυν καὶ Ἰησοῦς πλούσιος ὧν ἐν σοφίᾳ, ἐπὶ ὧχευσεν δι' ἡμᾶς· ὡς μὴ σοφία δοκεῖν ἔσχεν ἀφροσύνην δι' ἧς ἐπλουτίσθημεν ἐν παντί λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει· καταλλήλως δὲ καὶ τὰς πλεμμελείας νοεῖν· εἰ δὲ τις προσκόπτει, σκοπεῖτω τὰ χεῖρῳ δοκούντα τούτων εἰρημένα περὶ Θεοῦ, λήθην, μεταμέλειαν, θυμὸν, ὀργὴν, καὶ τὰ τοιαῦτα 1).—Ταῦτην δὲ τὴν ῥῆσιν καὶ ὁ τοῦ Χριστοῦ ἔχων ἐν αὐτῷ Παῦλος ἐξέδετο λέγων· ἕκαστος ἡμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθόν· καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῇ ἤρεσεν, καθάπερ γέγραπται· οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων ἐπέπεσαν ἐπ' ἐμέ.

Εἶποι δ' ἂν τις μὴν φάγου καὶ οἰνοπότου θόξαν ἠνέγκατο παρὰ τοῖς κακοθέσιν· πρὸς ὃ ῥητέον ὡς οὐκ αἰετὸ τοῦτο ἐπραττεν οὕτε αὐτὸς οὐτε οἱ μαθηταί, ἀλλ' ἡνίκα πρὸς ἐστίκασιν ἕκα-

λεύντο τοῦ ὀφελῆσαι χάριν καὶ ποιῆσαι σημεῖα· καὶ δηλοῦσιν οἱ εὐαγγελισταὶ τὰ ἐν ταῖς τοιαύταις γεγόμενα θαύματα· σπανίως δὲ καλούμενος ἀπίει πρὸς τὰ συμπόσια· τοίνυν ὀρώντες οἱ διαβάλλοντες τούτοις ἐχρῶντο τοῖς λόγοις, τὸν λοιπὸν τῆς αὐτοῦ διαίτης ἀγνοοῦντες καιρὸν πλὴν ἀρκείτω πρὸς ἀπόδειξιν ἢ ἐν τεσσαράκοντα αὐτοῦ ἡμέραις συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπος γενομένη νηστεία 2). Καὶ ἐπειδὴ τῆς ἐξ ἀλόγων παθῶν ἐπάρσεως κωλυτικὴ ἐστὶν ἡ νηστεία, συνέκαμψας φησὶν ἐν νηστείᾳ τὴν ψυχὴν μου· σύνηδες δὲ τοῖς φάλοις ὀνειδίξειν τοῖς ἀγαθοῖς δι' ἃς ἔχουσι καλοκαγαθίας· βδέλυγμα γὰρ ἀμαρτωλῷ θεοσέβεια· ὁ δὲ σάκκος αἰνίττεται τὴν σκληράν καὶ κακωτικὴν διαίταν ἣν ἔσχε περὶ ἡμῶν ἐξουλογούμενος· τινὲς δὲ διὰ τούτου δηλοῦσθαι φασὶν ὁ ἀνείληφε σῶμα.

Ὑπάκουσόν, φησιν εἰς καιρὸν διὰ τὸ πολὺ σου ἔλεος τὴν ἀληθεῖα σωτηρίαν παρέχων τοῖς ὑπὲρ ὧν ἀξιῶ· τούτο δὲ ποιήσεις ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντα σώσας διὰ τῆς ἀναστάσεως ὑπὲρ αὐτῶν γὰρ ἀναδέχμαι ζωὴν τε καὶ σωτηρίαν· ἡ δὲ κατὰ Θεὸν σωτηρία ἐν ἀληθείᾳ τυπικῆς εὐσεβείας τῆς ὑφ' ἱατρῶν καὶ στρατηγῶν σωτηρίας· εἰ καὶ ἄλλοτε τοίνυν ἔφησεν ὅτι ἐν ἐμοὶ εὐδόκησας, ἐν τῇ καιρῷ τοῦ πάθους δείξον τὴν εὐδοκίαν σου, ὑπὲρ αὐτῶν με ἀναστήσας· σὺν ἐμοὶ γὰρ ζωοποιήσονται οἱ δι' ἀμαρτίας νεκροί· ταῦτα μυσταγωγῶν ὁ ἀπόστολος εἶπεν· «ὁ Θεὸς πλούσιος ὧν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀγάπην ἣν ἡγάπησεν ἡμᾶς, νεκροὺς ὄντας διὰ παραπτώματα καὶ ἀμαρτίας τῷ Χριστῷ συνεζωοποίησεν.»

Ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἐμπαγῆναι πολλῷ ὑπὲρ ἡμῶν εὐχεται, ἵνα μὴ διὰ παθῶν ἐμπαγῶμεν τῷ σώματι· πολλὸν δὲ ἴσως καὶ τὰς ἀμαρτίας ἀνέλαιβεν ἐπὶ τὸ ἑαυτοῦ σῶμα, ὅπως ταύτας ἀνέλῃ· ῥυσθῆναι δὲ καὶ τῶν πειρασμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀξιᾷ· σὺν αὐτῷ γὰρ νικῶμεν τῶν ὑδάτων τὰ βάθη· ἐν ᾧ γὰρ ὤκωνσεν αὐτὸς, πει-

1) Macte pulchram et curiosam explanationem dicti evangelii Matth. XXIV. 36! quam quidem expilare naviter videtur S. Cyrillus apud nos in bibl. nov. T. II. p. gr. 482. Sed et alibi interdum agnovimus Didymum a suo populari Cyrillo in sacris exegesisibus expressum.

2) Habet haec ad litteram Cyrillus comm. ad hunc eundem Ps. apud nos T. III. p. gr. 391.

ραθείς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι· εἰς δὲ τὰ βᾶθη ταῦτα πίπτουσιν οἱ μὴ γενναίως τοὺς πειρασμοὺς ὑπομένοντες, Θεοῦ μόνου ῥυόμενου· πρὸς ὃν καὶ φησὶν, ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι κύριε· καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις δὲ ὑπὲρ ἡμῶν αἰτεῖ· οὐδὲν γὰρ αὐτὸν φοβεῖ τῶν ἄλλους βλαπτόντων· καὶ ἐκθλίβεται τοίνυν πρὸ θανάτου καὶ ἀθνημονῆ, ἡμῶν μὲν ἕνεκα προηγουμένως· μάλιστα δὲ ἵνα καὶ ἄνθρωπος δειχθῇ γενόμενος ἀληθῶς, ἀναδέχεται ταῦτα τὰ πάθη.

V. 20.
B. f. 289.

Τὴν τοῦ Θεοῦ δὲ χρηστότητα ἐπὶ τοὺς ὑπὲρ ὧν ἀξιοῖ γενέσθαι παρακαλεῖ· λύσει γὰρ αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας· διὸ καὶ πλῆθος οἰκτιρισμῶν ὡς ὑπὲρ πάντων αἰτεῖ· οὐ γὰρ ἐπὶ τὸ κρίναι τὸν κόσμον ἀλλὰ σῶσαι ἐπέμφθη· τὸ δὲ χρηστὸν τῷ ἐλέει προσέθηκεν πρὸς ἀντιδιαβολὴν τοῦ κολαστικοῦ· τῷ γοῦν κολάζοντι φησὶν ὁ Θεός· εὐφρίσεται ὁ ὀφθαλμός μου ἐπ' αὐτῷ, οὐδ' εὐ μὴ ἐλεήσεις αὐτόν· παῖδα δὲ διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐκάλεσεν ἑαυτόν· εἰ καὶ τὸν υἱὸν ἡ λέξις δηλαῖ· ὁμοιωθεὶς γὰρ ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ τὰ φυσικὰ ἡμῶν καὶ ἀδιάβλητα οἰκειωσάμενος πάθη, ταῦτά φησιν· ἐλυτρώτο δὲ αὐτοῦ ἡ ψυχὴ μὴ ἐν ᾧ κατεχομένη, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκεῖ λυτρουμένην· ὅπερ οὐκ ἂν εἴποι τις περὶ ἀλόγου ψυχῆς οὕσης ἀνυποστάτου καθ' ἑαυτὴν ἀλλὰ καὶ λυτροῦσθαι λογικῆς ἐστὶ ψυχῆς δυνατόν· λέγοις δὲ ψυχὴν αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν οἰκειωθεῖσαν αὐτῷ· ὡς ἄνθρωπος Θεοῦ ὁ ἅγιος λέγεται. οὕτω γὰρ καὶ ἡ κολληθεῖσα ψυχὴ καὶ ἐν πνεῦμα μετ' αὐτοῦ γενομένη ἦν· καὶ λυτροῦται διδοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἣν ἀνείληφεν· ὡς καὶ τὸ σῶμα ὑπὲρ σώματος, ἵν', ὅλως ἄνθρωπος ὑπὲρ ἀνθρώπου δεσθῇ· οὗς δι' ἑαυτοῦ ῥυσθῆναι ζητεῖ διὰ τῆς ἀναστάσεως, ὅπως οἱ ἐχθροὶ καταλυθῶσι, καὶ ὁ τὸ κράτος ἔχων τοῦ θανάτου διάβολος· οὗς οὐκ ἀγνοεῖς φησιν ἐνώπιόν σου τυγχάνοντας· εἰ μὴ δὲ θλίψεις τὸ καταπονέσθαι τοὺς ὑπὲρ ὧν ἀπεσάλην· διδάσκει δὲ διὰ τούτων τὴν ὑπὲρ ἡμῶν φειδῶ τοῦ Θεοῦ, δι' ἣν οὐκ ἐφείσατο τοῦ ἰδίου υἱοῦ· διὰ δὲ τοῦ ὀνειδισμοῦ καὶ τῆς ταλαιπωρίας ἐδήλωσε τὸν σαυρόν.

V. 21.
B. f. 289. b

Πρὸς δὲ ἀλληγορίαν, τοῦ Ἰησοῦ προσδοκῶν-

τες ὀνειδισμόν καὶ ταλαιπωρίαν, ἵνα ὑπὲρ τοῦ κόσμου παθῶν, ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ· οὐδεὶς τῶν κατὰ σάρκα Ἰσραηλιτῶν συναποθανεῖν ἠθέλησεν αὐτῷ· ἵνα συνλυπηθῇ περίλυπον ἔχων τὴν ψυχὴν ἕως θανάτου· οὐδὲ παρεκάλεσεν αὐτόν, συγκαταστέμενος ταῖς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ προφητεῖαις· τὸ δὲ ἐναντίον, χολὴ καὶ ὄξος ὁ καρπὸς αὐτῶν ἐγεγονεί, μὴ τηρησάντων τὴν ἐξ ἀρχῆς φυτείαν ἣν ὁ θεὸς ἐφύτευσεν, τὴν ἰσχυαῖκὴν πληθύν ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινήν· στραφεῖσα δὲ εἰς πικρίαν, ἐγένετο ἄμπελος ἀλλοτρία. Εἰρήται γοῦν περὶ αὐτῶν ἐχθρῶν καὶ ἀνείτων γεγενημένων· ἐκ γὰρ ἀμπέλου Σκοδῶμων ἡ ἄμπελος αὐτῶν· καὶ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόρρας· σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτῆς· θυμὸς δρακόντων ὁ οἶνος αὐτῶν, καὶ θυμὸς ἀσπίδων ἀνίατος· ταύτην τὴν τῆς σταφυλῆς χολὴν, καὶ τῆς πικρίας τὸν βότρυον προσήγαγον αὐτῷ πότον, καὶ τοὶ διψῶντι τὴν αὐτῶν σωτηρίαν· οἶνου γὰρ παράβασις, ὄξος· πλήν ἐν τῇ κλήσει τῶν ἐσθῶν εὐρίσκεται συνλυπούμενος καὶ παρακαλῶν· φασὶ γοῦν· εἰ συναπεσάνομεν, καὶ συζήσομεν· καὶ σύμφυτοι τοῦ θανάτου αὐτοῦ γεγόναμεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐσόμεθα.

Τὰ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀναλαβὼν εἰς τὸ σῶμα τραύματα, διὰ τὸ ταύτας ἰάσασθαι· ἃ δὴ πεπόνθαμεν ὑπὸ ληστῶν ἐν τῷ καταβαίνειν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼ, κέκληκεν ἴδια τραύματα· ἀληθδὸνα δὲ ταῦτα, ἐφ' ὅσον ἡμεῖς ἁμαρτάνομεν, ἔχει· εἰ δὲ καὶ διωγμὸν κατ' αὐτοῦ προσθήσωμεν, προσθήκην ἀληθδόνων ποιούμεν τῷ μηκέτι ὑπὲρ ἁμαρτωλῶν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ διωκόντων αὐτὸν ἀλγεῖν.

Ὅτι γὰρ οἱ ἀρετὴν καὶ γνῶσιν ἔχοντες Θεοῦ, ζῶσιν, δηλοῖ τὸ, αὕτη ἡ ζωὴ σου, καὶ ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν σου, ἀγαπᾶν σε κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης καρδίας καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς σου· καὶ τὸ, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· βίβλος δὲ ἐν ἣ· οἱ οὕτω ζῶντες ἐγγράφονται, ἡ Θεοῦ γνῶσις ἐστὶν γινώσκοντος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· ᾧ ἔπεται τοὺς ἀναξίτους ἐξαλείφεισθαι τῆς αὐτοῦ μνήμης.

V. 27.
B. f. 290.

V. 28.
A. f. 291.

V. 34.
B. f. 202.

Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ λύων τοὺς πεπεδημένους, καὶ ἐξάγων ἐκ δεσμῶν δεδεμένους, καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς.—Οἱ τε πάλαι λεγόμενοι προφῆται καὶ Θεοφιλεῖς ἄνδρες, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ὑπηρέται καὶ διάκονοι τοῦ εὐαγγελίου.

PSALMUS LXIX.

V. 1.
B. f. 293.

Σωτηρία δὲ παντός μετανεύοντος ἡ ὧν ἐπελάβετο μνήμη· μνησθήσονται γὰρ καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς· ἀγαθοῦ γὰρ μνήμη τέλος ἐπιστροφῆς· πάντες γὰρ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ, γεγονότες ἐννοίας ἔχουσιν ἐσπαρμένας περὶ Θεοῦ· καὶ ἐξ ἀμελείας τίς ἀμάρτη, μετανεύων ἀναμνησκέται τοῦ ἀγαθοῦ, οὗ κατὰ φύσιν ἔχει τὴν ἐννοίαν.

V. 3.
B. f. 293. b.

Ἠγεῖται δὲ τῆς ἀμαρτίας ἀναισθησία καλῶν· διὸ σὺν ἡδονῇ καὶ παρρησίᾳ πολλὰκις πράττεται τὸ κακόν· κατὰ τὸ, ὧν ἡ θόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν· πρὸς οὗς ἡ προφητεία φησὶν, αἰσχύνητε ἀπὸ καυχήσεως ὑμῶν· φέρε γὰρ φόγον τε καὶ ἀπώλειαν· αἰσχυνοῦντες γὰρ πεπαιδύμενοι τοῦ κακοῦ, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀκολουθῶς ποιήσουσιν· οὗς καὶ νῦν ἐχθροὺς ὄντας ἐντραπήναι προσεύχεται, μνησθέντες ἃ διεπράξαντο· ἐζήτησαν γὰρ μου τὴν ψυχὴν, ἢ πλημμελεῖν ἐμοίως ἢ ἀποκτεῖναι μὴ συντρέχουσιν αὐτοῖς εἰς ἀπόστασιν, καθ' ἣν ἐκτός εἰσὶ τοῦ Θεοῦ· τοῦ δὲ κατὰ κακίαν δρόμου ἀποστραφῆναι, διὰ τὸ συμφέρον αὐτοῖς ἐξαίτεϊ, καὶ μὴν αἰσχυνοῦνται ἐφ' οἷς ἐβουλήθησαν καὶ αὐτὸν γινέσθαι κακόν, λέγοντες· εὖ γε, τοῦτο ἐστὶ κρατήσομεν σοῦ φεύγοντος ἀφ' ἡμῶν· ἔρα δὲ ὅτι μέχρι τοῦ βουληθῆναι κακῶσαι δύναμιν ἔχουσιν, τὴν βλάβην οὐ δοῶντες εἰ μὴ θεὸς αὐτοῖς παραδῶ.

V. 5.
Ibid.

Τοῦτο δὲ τὸ σωτήριόν ἐστιν ὁ Χριστός, ὁ αἷτις αὐτοῖς αἰώνιου σωτηρίας, ὧν τοῦτο τὸ σωτήριον ὀφείτῃ πᾶσα σὰρξ.

PSALMUS LXX.

V. 1.
B. f. 294. b.

Ὁ ἔχων εἰς Θεὸν ἐλπίδα μέχρι τοῦ παντός αἰῶνος οὐ κατασχύνεται, καθάπερ ὁ ἐπὶ τι πεπειθὸς ἕτερον ἥνικα τῆς ἐλπίδος ἐκπέσῃ· ὁ πεπειθὸς γὰρ ἐπὶ πλούτῳ, φησὶν, οὗτος πεσεῖται·

« καὶ μὴ ἐλπίζετε ἐπ' ἀρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σωτηρία· καὶ ἐπὶ τὰς τάρατος ὅς ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἀνθρώπων· εὐλο- » γημένος δὲ ἄνθρωπος ὅς πέπειθεν ἐπὶ τῶν κυ- » ρίων, καὶ ἔσαι κύριος ἐλπίς αὐτοῦ· » περὶ ἧς γέγραπται, ἀναγεγεννημένοι εἰς ἐλπίδα ζῶσαν, ἣν ὁ ἔχων, φησὶν, οὐ κατασχυνοῦται εἰς τὸν αἰῶνα· ἐν τῇ δικαιοσύνῃ δὲ ῥύεται τίς, μηδὲν ἀδικῶν· ἐν τε σοφίᾳ πάλιν ὁ ταύτην πεσῶν, αὐτοῖτο δ' ἂν καὶ ἀπὸ τῶν ἀδικούντων ῥυσθῇ· ναι· πρέπει γὰρ τοῦτο κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῖς ἑτέρων χάριν αἰχμαλώτοις γεγεννημένοις· δικαίως γὰρ αὐτοῖσι ῥυσθῆναι· ἀλλὰ καὶ ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ δικαιοσύνη ὠνόμασται, ὡς ἀδικία πᾶσα ἢ ἐν πράξει ἀμαρτία· ἀξιῶ τοίνυν ἐκ τῆς ἀδικίας ἐν τῇ δικαιοσύνῃ ῥυσθῆναι· ἣν ὁ ἀγαπῶν μισεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν· ὅτι δὲ ἡ καθόλου ἀρετὴ δικαιοσύνη, δηλοῖ τὸ, ὁ περιεόμενος ἐν δικαιοσύνῃ, ἄμωμος· καὶ τὸ, πᾶσαν κακίαν ἀδικίαν εἶναι, τὸ ἀδικίαν εὐίστησιν καὶ ἐβδελυξάμεν. καὶ τὸ, αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ καθαρῶς ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας· ἐρεῖ τὴν φωνὴν καὶ ὁ τὴν τοῦ νόμου σκιὰν ὑπερβῆναι βουλόμενος, ἵνα σχῇ Θεοῦ δικαιοσύνην, πιστεύσας εἰς Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ μὴ δικαιοσύνην ἰδίαν τὴν ἐκ τοῦ νόμου.

V. 2.
B. f. 294. b.

Πῶς δ' ἂν οἱ ἄνθρωποι τοσούτον καὶ τῶν περὶ σὲ κτισμάτων λειπόμενοι βοήν ἀφείναι τῶν σῶν ἀκῶν ἐφικνομένην δύναμεδα; ἀλλ' ὡς ἀγαθὸς τρόπῳ συγκαταβάσεως κλίνου τὸ οὗς σου πρὸς με περὶ σωτηρίας θεόμενον.

V. 6.
B. f. 295. b.

Δύναται ἐπὶ πάντων ἀρμόζειν· εἰ μὴ γὰρ Θεοῦ δύναμις ἐφροῦρε καὶ ἐφύλαττεν τὸ κατὰ γαστρός κυσκόμενον, οὐκ ἂν συνέστη, οὐκ ἂν μετέσχε ζωῆς.—Σωματικῶς οὐ νοστέον τὸ ἐκ γαστρός· οὐ γὰρ ἅμα τῷ τόπῳ τὸ λογικὸν ἐνεργεῖ· γέγραπται γὰρ καὶ τὸν Σαμουὴλ πρὶν γινῶναι τὸν Θεόν, καίτοι Θεοσεβῶς ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἀνηκτο· λέγει δὲ καὶ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πάντα τὰ παι- » θία ὅσα μετ' ἡμῶν σήμερον, ἃ οὐκ οἶδεν ἀγα- » θὸν ἢ κακόν, εἰσελεύσεται εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγ- » γελίας· πῶς οὖν τηνικάδε Θεὸν εἰδὼς ὁ λέγων, ἐπεστηρίζετο προαιρετικῶς ἐπ' αὐτῷ; λέγει τοί- » νυν, ὡς ἀνέστηκά σοι τὴν ἀρχὴν τοῦ νεῖν τε

καὶ ἐνεργεῖν· ἀφ' οὗ νῦν σε μόνον εἰδώς· τοῦτο δὲ οὐκ ἂν εἶποι τις ἀπὸ κακίας μετανοεῖν, ἀλλ' ὁ μείνας ἐξ ἀρχῆς ἐν θεῷ, λέγων καθάπερ Ἰωβ· εἰ δὲ καὶ τὸν ψόμον μου ἔφαγον μόνος, καὶ ὀρφανοῖς οὐ μεταδέδωκα, εἰ μὴ ἐκ κοιλίας μητρός μου ὠδήγουν αὐτοὺς καὶ ἐξέτρεφον, ὡς πατήρ θῆλον, ἐξ οὗπερ ἤρξατο λογικῶς ἐνεργεῖν· ὥσπερ αἱ λέγοντες, εἰ ἐπελαθόμεθα τοῦ ὀνόματός σου· εἰ διεπετάσαμεν χεῖρας ἡμῶν πρὸς Θεὸν ἄλλότριον, ἀφ' οὗ φρονεῖν ἤρξαντο θηλαθῆ· ἀρμόττει δ' ἂν καὶ τῷ ἐκ θείας διδασκαλίας καὶ ἐξ ὑδατος καὶ πνεύματος γεννωμένῳ, καταλλήλως τῇ γεννήσει ταύτῃ γαστρός καὶ κοιλίας νοουμένων ἀφ' ὧν γεννηθεῖς νοητῶς προελήλυθεν.

Y. 7.
B. f. 296.

Βδελυγμα γὰρ ἁμαρτωλῷ θεοσεβεία· καὶ φάσκουσιν αἱ τοιοῦται δῆσαιμεν τὸν δίκαιον ὅτι δύσχητος ἡμῖν ἐστίν· διὸ ταῖς πολλοῖς ἔφη, τουτέστι φαύλοις τε καὶ χυδαίαις, ἐξ ὧν ἀβλαβῆ μὴ διατηρεῖς· διὸ συμφώνως ὁ ἀπόστολος εἶπεν· ὥσπερ περικαθάρματα τοῦ κόσμου καὶ πάντων γεγενῆσθαι περίφημα· τοιοῦτον καὶ τὸ, ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν· καὶ τὸ, δοκῶ γὰρ ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους· καὶ τὸ, θέατρον τῷ κόσμῳ ἐγενήθημεν· τοιοῦτον καὶ τὸ τοῖς ἁμαρτωλοῖς εἰρημένον ὑπὸ θεοῦ· καὶ ἔσται ὑμῖν Ἰεζεκιήλ εἰς τέρας· ὡσαύτως φησὶν ὁ προφήτης διὰ τὰ συμβολικῶς μάλισα γινόμενα παρ' αὐτοῦ· οἷον τὸ, ἐπὶ τοσάδε κατακαθῆναι τοῦτον ἡμέρας ἐπὶ πλευροῦ θεξιοῦ, καὶ τόσας πάλιν ἐπὶ εὐωνύμου· καὶ τῶν τριῶν τοῦ σώματος ξύρσιν· εἰ δὲ καὶ ταῖς πολλοῖς ἐδόκουν τοιοῦται, ἀλλὰ θεῷ καὶ τῷ θείῳ λαῷ σοφίαι τε ἦσαν καὶ δίκαιοι· πολλοῖς δὲ καὶ ὁ σωτὴρ διὰ τὸν σταυρὸν ἔδοξε τέρας.

Y. 10.
B. f. 297.

Εἰ γὰρ Χριστὸς ὁ λέγων, ἔπεται τῶν, εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν· τοῦτο γὰρ καὶ τὰ ἐπὶ τούτων περὶ τοῦ Ἰούδα φησὶν.

Y. 12.
B. f. 297. b.

Σὲ βουθὸν κτώμενος, οἶδα ὅτι ὄψομαι κατ-
αισχυμένους πάντας τοὺς ἐχθρούς μου.

Y. 16.
B. f. 298.

Τῶν ἐμῶν αἰσχυνομένων ἐχθρῶν, τῷ κατ' ἐμοῦ μάτην ἐσπουδακέναι, προστίθημι καὶ νῦν ἐπινικίως αἰνῶν σε τῇ προλαβούσῃ αἰνέσει, περὶ ἧς ἔφην· ἐν σοὶ ἡ ὑμνησίς μου διαπαντός·

ἐνδιέβαλλεν δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ αἱ λέγοντες, ὁ Θεὸς ἐγκατέλειπεν αὐτόν· μεγίστη γὰρ δηλοῦται κατὰ τοῦ ἐγκαταλειπομένου διαβολή· πρὸς ὃ τὸ, ἐγὼ δὲ διαπαντὸς ἐλπιδῶ, φησὶν· δεικνύς ὡς οὐδεμίαν ἐγκαταλείψει παρέσχετο χώραν· καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ φόνων τῶν μηδεμίαν βλάβην προστριψαμένων ἐξαγγέλλει· παρ' ὅλον δὲ κατὰ τὸ γράμμα τὸν νόμον οὐκ ἐξωσμένων ἐπὶ τῆς λέξεως καὶ τῆς σκιᾶς εἰσελεύσομαι κατὰ τὸ ζωοποιῶν πνεῦμα, δυναστεύων βασιλικῶς· τοῦτό μοι δεδοκός· Θεοῦ τὸ μὴ φροντίζειν τῆς κατὰ σκιὰν τοῦ νόμου δικαιοσύνης· περὶ ἧς γράφει Παῦλος, κατὰ τὴν ἐν νόμῳ δικαιοσύνην γινόμενος ἄμεμπτος, πάντα τὰ σκιώδη· ὃ ἦν αὐτοῦ πρότερον κέρδη ἐξημιῶσθαι, σκύβαλά τε νομίζειν διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ· ἐν τισι δὲ γράφεται πραγματείας, δηλοῦν τὸ πάσης πόρρω γενέσθαι βιωτικῆς πραγματείας διὰ τὴν ἀδικίαν τὴν ὡς τὰ πολλὰ παρεπομένην αὐτῇ τὸν μνησθέντα Δείας δικαιοσύνης.

B. f. 298. b.

Ταῦτα δὲ τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα γέγονεν ἐπιδημήσαντες τοῦ Χριστοῦ τεχθέντες γὰρ ἐκ τῆς παρθένου, πληθος οὐρανίου στρατιᾶς δόξα ἔλεγον ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, καὶ ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία· τῆς γὰρ εὐδοκίας ταύτης γεγεννημένης, τὰ ἐπὶ γῆς πάντα κατελύθη πολέμια, καὶ δόξα γέγονεν ἐν ὑψίστοις, εἰς τὰ ὑψιστα τῶν σωζομένων ἀναβαινόντων· διὰ γὰρ τὸ γεγονέναι τελείους ὡς ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος τέλειος ἐστίν, καὶ σχεῖν ἀνυπερέβλητον ἀγιότητα, τὸν Θεὸν ἔσχον ἐν ἑαυτοῖς πάντα ἐν πᾶσι γινόμενον· ἔφη γοῦν ὁ σωτὴρ ἐν εὐαγγελίοις· θέλω, πάτερ, ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, καὶ οὗτοι ὧσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμήν.

Y. 20.
B. f. 299.

Προσκείμενου τοῦ ἐκ τῶν ἀβύσσων ἀνήγαγός με τοῦ πάλιν, εἰ μὲν ἡ ἀβύσσος σημαίνει τὸν ἐν ταῖς περιστατικαῖς βυθοῖς μόνος ἐρμηνεύεται ἀκόλουθον ἐκλαβεῖν· ὡς πολλάκις ἐστὶν ἐκεῖθεν ὑπὸ Θεοῦ ἀναχθῆναι, αἰεὶ εὐεργετῶντος μαρτύριον τοῦτο τὸ φερόμενον· οὕτω, πολλὰ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς κύριος.—Ἀγαθότῃ γὰρ ὁ Θεὸς ἐπάγων μεταδίδωσιν ἀνειμησάμενος ἐκ βάθους κακῶν τὸν

κατενεχθέντα· ἐπεὶ γὰρ τὰ κακωτικά ἐκταθέντα κατάργειν εἰς ἄθου δοκεῖ, ἀκλονύθως καὶ τὸ τούτων τέλος ζωοποιεῖν τὴν καινὴν ταύτην ζωὴν· ἐκ προσώπου δὲ ταῦτα λέγει τῆς ἀνθρωπότητος, κακῶν ἔσων πειρα ἐντων καὶ θλίψεων πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος ἐπιδημίας, μεθ' ἣν ἡμᾶς ἐζωοποίησε, οὐκ λύτερον ἀνθ' ἡμῶν τὴν ἰδίαν ψυχὴν ὥς τούς πιστοὺς ζωὴν ἔχειν αἰώνιον· καὶ καταβὰς εἰς ἄθου, τοὺς ἐκεῖ γενόμενους δι' ἀμαρτίας ἰδίας, ἀνήγαγεν.—Εἰ μὲν ἡ ἄβυσσος σημαίνει τὰ περιστατικά, τὸ πάλιν δηλοῖ τὸ πωλλάκις εὐεργετηθέντα τὸν ἐκ τούτων ἀποφυγεῖν βυθισμόν· πολλαὶ γὰρ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων, καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύσεται αὐτοὺς ὁ κύριος· εἰ δὲ τὸν ἄθου δηλοῖ, πῶς πάλιν ἐκεῖθεν ἐσώθη; μία γὰρ εἰς τὸν βίον εἰσοδός τε καὶ ἐξοδος· εἰκεν οὖν πρὸς τὸ ἐζωοποιῆσθαι τὸ ἐξ ἄθου ἀνελθεῖν, εἰρησθαι πάλιν, ὡς ἂν δευτέρας αὐτοῦ εὐεργεσίας.

Καὶ ἄλλως δὲ φησι μετὰ ψαλτηρίου καὶ κιθάρας ὑμνήσω τὸν μετὰ τὰ κακὰ ζωοποιεῦνα θεὸν τὸν ἀγιάζοντα τὸν Ἰσραὴλ· δηλοῖ γὰρ τὸν ἀγιάζοντα ἐκ τοῦ ἁγίου Θεοῦ ὡς ἐν τῷ λέγειν τινας ἁγίου Θεοῦ· λέγεται γὰρ καὶ περὶ Χριστοῦ ὡς ἐγενήθη ἡμῶν σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις· ταῦτα γὰρ γίνεται τοῖς κατ' αὐτὰ ποιωθεῖσιν· καὶ ἀλλαχού δὲ λέγει, παρωξύνετε τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ· Ψυχὴν δὲ λυτροῦται λογικὴν, ταιάυτην ὑπὲρ αὐτῆς παρασχών, ὡς καὶ ὑπὲρ σωμάτων ὁμοσύσιν σῶμα.

PSALMUS LXXI.

Οὐ γὰρ ἀρμόττει τῷ αἰσθητῷ Σαλαμωνι ἀλλὰ τῷ πνευματικῷ καὶ οὕτως εἰρηνικῷ· τοῦνομα γὰρ τοῦτο δηλοῖ, ὡς καὶ φησὶν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδομι ὑμῖν· περὶ αὗ γέγραπεν ὁ θεολόγος· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν· καὶ τὸ, εὐηγγελίζετο εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακρὰν, εἰρήνην τοῖς ἐγγύς, λύσας τὴν ἔχθραν τὴν διαιρούσαν Ἑβραίους ἀπὸ τῶν Ἑβραίων· ὥστε μίαν πόλιν συστήναι τῷ ἐκ Δαυὶδ καὶ παρθένου κατὰ σάρκα· τοῦτο γὰρ τὸ, βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ.

Καὶ τῆς τοῦ θανάτου κατακρίσεως ὑπὲρ αὐτῶν χάριτι θανάτου γευσάμενος· λέγει δὲ λαόν, μὲν τὸν ἐκ περιτμῆς, πτωχοὺς δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν διὰ τὴν ἐξ ἀπιστίας καὶ κακίας πενίαν· λέγει δ' ἂν καὶ περὶ αὐτῶν τὸ, μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι.

Ταυτὸν τὸ, σὺ εἰ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· τῷ δὲ πρὸ τῆς σελήνης, ταυτὸν τὸ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με· συμπαρμενεῖ δὲ τῷ ἡλίῳ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἡν ἠνώσεν ἑαυτῷ σάρκα ἐμψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νεφῇ, τὴν ἔνωσιν ἀδιαίρετον ἔχουσα· ἐστὶ δὲ καὶ πρὸ τῆς ἀναλόγως λεγομένης σελήνης τῷ τὴν ἐκκλησίαν ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ ἰδρύσθαι, συγκειμένην ἐκ πάντων τῶν γενεῶν ἐχόντων ἀνθρώπων· οὗτοι γὰρ ἔχουσιν ἐκ γενεᾶς καὶ γενεᾶς τὴν διαδοχὴν· εἴρηται δὲ καὶ περὶ τῆς ὡς νύμφης ἐκκλησίας· τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος, καλὴ ὡς σελήνη ἐκλεκτή;

Ἀλλὰ καὶ ὡς περ ὑετὸς αἵτιος εὐκαρπίας τῇ γῇ, οὕτω τοῖς πιστοῖς ὁ σωτὴρ γεννημάτων σημαίνει δ' ἂν ὁ μὲν πόκος τὸν Ἰσραὴλ, ἡ δὲ γῆ τὰ ἔθνη· ἐπεὶ πρότερον ἐπὶ πόκον κατήλθεν, εἴτ' ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν γῆν, ἐξ ἀπειθείας τοῦ Ἰσραὴλ, πάσης ἐκ τῶν σαρόνων ποτισθείσης τῆς γῆς ἐπὶ τῷ καρποῦ ἐνέγκαι πνευματικῶς.

Ἐλέγομεν τὴν σελήνην τὴν ἐκκλησίαν δηλοῦν· ἡ γὰρ σελήνη νόθον ἐξ ἡλίου δέχεται φῶς, καὶ (μὴ) αἰκένει ἔχει· ὡς ἡ ἐκκλησία ὅσον ἐστὶν ἐπὶ γῆς, ἐκ μέρους γινώσκει, καὶ οὐ γνησίως ὅλη πεφώτισται λήγουσα ποτὲ ἐσομένη κατὰ τὸν ἥλιον, ὅτε τὸ τέλειον καὶ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἔλθῃ, ὅτι καὶ ἡ σεληνικὴ κατάστασις τῆς ἐκκλησίας ἀναρρέσθεται κατὰ τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ἐσομένης· ἐκλαμπάντων ὡς ὁ ἥλιος τῶν συμπληρούντων τὴν ἐκκλησίαν δικαίων ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν· διὸ λέγεται πρὸς τὴν νύμφην, τίς αὕτη ἡ ἐκκύπτουσα ὡσεὶ ὄρθρος, ὀρχὴν φωτισμοῦ ἔχουσα; εἴτ' ὡς σελήνη πλησιφαῆς ἐσομένη, μεθ' ὃ ὡς ὁ ἥλιος θάμβος ἐσται.

Ὑμνήσουσι τὸν αὐτοῦ πατέρα, παρ' αὐτοῦ τοῦτο μαθόντες, κατὰ Παῦλον εἰπόντα· εὐχα-

V. 2.
B. f. 301.V. 3.
B. f. 302.

B. f. 299. b.

V. 22.
B. f. 300.V. 6.
B. f. 302.V. 7.
B. f. 302. b.V. 1.
B. f. 300. b.V. 15.
B. f. 301. b.

μιστῶ τῇ Θεῷ μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ πάλιν δι' οὗ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν πρὸς τὸν πατέρα· καὶ ὁ σωτὴρ δὲ φησιν· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ· τοῦτον τοίνυν ὑμνήσουσιν ἐφ' οἷς ἔτυχον ἐξ υἱοῦ συνυμνοῦντες καὶ τὸν δι' οὗ τούτων ἡζίνονται.

V. 16.
B. f. 304. D.

Ἄλλα δὲ τούτων τῶν ὁρέων, αἱ τῶν πρηνυφωνήσεων ἐμβάσεις εἰσὶν· ἐφ' ᾧ φθάσας ὁ προφητεύμενος, στήριγμα γέγονεν ἐν τῇ γῇ.

PSALMUS LXXII.

B. f. 306. D.

V. 1.
B. f. 307. D.

Οἱ δὲ μελοποιὸν καὶ τῶν ἀδόντων χοροδιδάσκαλον.—Ἰσραὴλ δὲ, ὁρῶν θεὸν ἐρμηνεύεται· διὸ καὶ νοῦντες ὃν ὁρῶσιν, ἴσασιν ὅτι ἀγαθός ἐστιν, ἐπὶ συμφέροντι τοῖς ἀνθρώποις ἐπαύγων τὰ δυσχερῆ.

V. 9.
B. f. 308. D.

Ἐνεχόμενοι πρακτικῇ κακίᾳ καὶ ἀσεβείᾳ, τὴν ἀδικίαν καθόλου πρακτικὴν οὖσαν κακίαν περιβέβληνται, καὶ σὺν αὐτῇ τὴν ἀσεβειαν περὶ Θεοῦ προνοίας ἀμαρτάνοντες μάλιστα· ἐξέρχεται δὲ ἀδικία ἐκ τῶν γεννάντων διατρυφῆν, στέαρ εἰρημένων λογισμῶν πρακτικῶς γενομένη· οὐ γὰρ μέχρι διαθέσεως ἐστήσαντο κακόν, καὶ ἄλλους βλάπτειν ἐθέλοντες· διὸ μετὰ τὴν διάθεσιν ἀπατηλῶς ἐλάλησαν, ἀγαθὰ δὴθεν ἐπαγγελλόμενοι· βλασφημοῦντες δὲ κατὰ τῆς θείας προνοίας πᾶσιν ἐγνώσθησαν τοῖς ἐν τῇ γῇ, μὴ δικαίως αὐτὴν διαβάλλοντες· ὅποιοι τινές εἰσιν οἱ τῇ φορᾷ τῶν ἀστέρων ἀνατιθέντες τὰ προαιρέσει γινόμενα· οἱ καὶ Θεοποιοῦντες τὰ ἄστρα, καὶ τὴν κτίσιν παρὰ τὸν κτίσαντα, εἰς οὐρανὸν ἔθεντο τὸ εἶμα αὐτῶν· ἀλλ' ὅμως ὑπὸ τῶν σοφῶν διελέγχονται ὡς θνητὰ καὶ ἀνθρώπινα λέγοντες.

V. 11.
B. f. 309. D.

Τῶν ἀσεβῶν ὑπερήφανα λελαληκότων, ὁ τοῦ Θεοῦ λαὸς ἀφορμὴν ἔσχευ ἐπιστροφῆς, φωτεινῶν ἐθέλων ἀπολαύσαι θεωριῶν, ἃς ἡμέρας ὁ λόγος καλεῖ· τὸ δὲ ἐνθάδε, ἐνθα ὁ λέγων τοῦτο θεός· ὅποιον τὸ λεχθὲν Μωϋσῇ· σὺ δὲ αὐτοῦ στήθι μετ' ἐμοῦ.—Καὶ πάλιν τὸ πῶς γινώσκεται, ὡς τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ μὴ ἔχειν αἰσθητικὴν ἡγευσιν ὀργανικὴν δύναμιν τῶν ἐπὶ γῆς προνοεῖν πραγμάτων ἀδυνατοῦντος, διὰ τὸ τὴν νόησιν αὐτοῦ τύπους τῶν λεγομένων ἢ γινομένων μὴ δέχεσθαι

καίτοι τὸ πῶς γινώσκεται, ὁμολογίαν ἔχει τοῦ γινώσκειν τὸν Θεόν, ἀγνωστομένου τοῦ τρόπου τῆς γνώσεως· μετὰ ταῦτα δὲ καὶ ἀγνοεῖν αὐτὸν λέγουσιν, εἰπόντες· εἰ ἔστι γνώσις ἐν τῷ ὑμῖσι, πεπλάνηται δὲ νομίζοντες αὐτὸν ἔχειν διάθεσιν τὴν κατὰ ποιότητα· πατὴρ γὰρ σοφίας καὶ ἀληθείας καὶ θείας ἐπιστήμης ἐστίν· εἴρηται γοῦν Θεὸς γνῶσεων κύριος· καὶ ὁ διδάσκων ἀνθρώπων γνῶσιν· καὶ κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ πῶς ὧν διδάσκει καὶ δίδωσι λείπεται· νεμεσητικῶ δὲ πάθους τὸ θέλειν ἕκαστον τῶν πρὸς ἀξίαν τυγχάνειν· τοῦ ἀληθῶς σοφοῦ τὴν εὐπραγίαν ἢ δυσπραγίαν οὐκ ἐν ἡδονῇ ἢ λυπηρόις τιθεμένου· ἀλλὰ τὴν μὲν ἐν ἀρετῇς κτήσει καὶ εὐσεβείας, τὴν δὲ τῇ τούτων στερήσει· ἐπεὶ τοίνυν ἑκατέρωσιν συμβαίνει ἀπὸ τῆς καὶ λυπηρὰ, οὐκέτι ὡς εὐσεβέσιν ἢ ἀμαρτωλοῖς, τοῖς μὲν ταῦτα, τοῖς δὲ ἐκείνα συμβαίνει, ὅπερ διὰ τοῦ προκειμένου κατασκευάζεται· ὡς ἂν μὲν το λεχθῆναι τὰ ταράττοντα, λύσις εὐσεβῆς ἐπενεχθῇ· τοιοῦτο ἐν τῇ Μαλαχίᾳ φησὶν ὁ Θεός· « ἐβαρύνετε ἐπ' ἐμὲ τοὺς λόγους ὑμῶν· καὶ εἴπατε, ἐν τίνι κατελαλήσαμεν σοι; καὶ εἴπατε, μάταιος δουλεύων Θεῷ καὶ ἰδοὺ μακαρίζομεν ἄλλοτρίους· καὶ ἀναισθητοῦνται πάντες ποιοῦντες ἄνομα· ἀνέστησαν Θεῷ, καὶ ἐσώθησαν· οὐδὲν ἡμῶν πλεονέχοντων τῶν δουλεύόντων αὐτῷ· καίτοι ἰκῆται προπερευόμενοι τοῦ προσώπου αὐτοῦ. » Πρὸς δὲ τοὺς ταῦτα λέγοντας ἐπάγει μεθ' ἑτερα· εἴπατε πᾶς ποιῶν πονηρὰ, καλὸν ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτὸς εὐδόκησεν.

Οὐδεὶς διίσταται τοπικῶς τοῦ μὴ ἐν τόπῳ Θεοῦ σχέσει δὲ τὸ ἀδικον καὶ πονηρὸν, μακρὰν νοεῖται τοῦ δικαίου καὶ ἀγαθοῦ, ὅπερ ἀπόλλυσιν· ὡς καὶ σώζει τὸ ἐγγίξειν ἀρετῆς ἀναλήψει Θεῷ· ταυτὸν γὰρ τὸ μακρύνεσθαι Θεοῦ, τὸ ἀμαρτάνειν· οὐκ εἶπεν δὲ οἱ μακρύναντες· δυνατόν γὰρ μετανοοῦντας σωθῆναι, μηκέτι μακρύνοντας ταύτη καὶ ὁ ποιῶν. ἀλλ' οὐχ ὁ ποιήσας τὴν ἀμαρτίαν, δεῦλός ἐστι τῆς ἀμαρτίας; πολλῶν δὲ πολλὰ περὶ ἀγαθοῦ φιλοσοφούντων, συντόμως ὁ

V. 27.
B. f. 313.

σοφῆς τὸ προσκολληῖσθαι τῷ Θεῷ τοῦτο φησὶν ἐπ' αὐτῷ τίθεσθαι τὴν ἐλπίδα· αἱ εἰσαγωγαὶ δὲ ἀρεταὶ πρὸς τελειότητα, πύλαι Σιών, ἧς θυγάτηρ, ἡ κατ' αὐτὴν γινομένη ἡ καὶ συνηθεῖσα ψυχὴ.

V. 23.
B. f. 312.

Οὐχ ἀπλῶς δὲ κτηνώδης εἶπεν ἐγενήθην, ἀλλὰ παρὰ σοί· ὡς γὰρ πρὸς τὸν πατέρα τῆς σφίος καὶ θεὸν τῆς γνώσεως πᾶν ἀγνοεῖ γεννητόν· καὶ Μωϋσῆς γὰρ ἰδὼν τὸν θεὸν ἔφη, ἐγὼ ἄλογός εἰμι ἰκανὸς πρὸ χθρὸς καὶ τρίτης ἀφ' οὗ ἤρξας λαλεῖν τῷ Σεράποντί σου ἰσχυρόφωνος καὶ βραδυλόγισσος ἐγὼ εἰμι· οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν ὁ λογιώτατος, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἤρξατο λαλεῖν τῷ Σεράποντί σου· πρὶν γὰρ ἀκούσαι θείας φωνῆς δοκῇ τις λόγιος δέξῃ· τε καὶ μεγαλόφωνος εἶναι· καὶ Ἀβραάμ ἔλεγε πρὸς τὸν κτίστην· ἐπεὶ ἤρξαμην λαλεῖν πρὸς τὸν κύριον, ἐγὼ δὲ εἰμι γῆ καὶ σποδός, ὅπερ ἡγνοεῖ πρὶν λαλῆσαι θεῷ· τοιούτος καὶ ὁ κτηνώδης παρ' αὐτῷ, μὴ γινώσκων ὁμοίως τὸ προνοῦντι θεῷ· διαπαντός δὲ μετ' αὐτοῦ, ὁ διαπαντὸς κατορθῶν ἀρετὴν καὶ πᾶσαν εὐσέβειαν ἄνευ τινὸς περὶ ταύτης ἀνωμαλίας ἐν διαλείμμασιν.

PSALMUS LXXIII.

V. I.
B. f. 314.

Πυνθάνονται δὲ τῶν κακῶν τὴν αἰτίαν, ἵνα σὺν ἐκείνῃ καὶ ταῦτα κωλύσωσιν· ἀπωθεῖται δὲ θεὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ μακρύνοντα ἑαυτόν· τὸν γὰρ ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς—Ὁργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ θυμὸν, μὴ κατ' ἡμᾶς νόμιζε· ἄπαγε τῆς ἀτοπίας· περὶ γὰρ τὸν Θεὸν οὐδὲν πάθος ἀνθρώπινον, ἀλλὰ τὴν ὑπερβάλλουσιν ἀποστροφὴν διὰ τῶν εἰρημένων αἰνιττεται λέξεων, ἣν ὑπομένειν φησὶ πρόβατα νομῆς αὐτοῦ· νομὴ δὲ τοῦ θεοῦ τὰ λόγια τοῦ πνεύματος, νόμος εἶναι καὶ προσῆται, ἐν αἷς καθάπερ πρόβατα τοὺς δικαίους νέμει.

V. 19.
B. f. 318. b.

Ὁ ταῦτά, φησιν, ἅπαντα πεπονηκώς ὁ τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων δημιουργός, μνήσθητι ταύτης.

V. 18.
B. f. 319.

Ἐχθρὸς ὀνειδίζων τὸν κύριον, ὁ διάβολος· ἄφρων δὲ λαὸς, ὁ τῶν θαιμόνων χροός·—Ἀλλὰ

Καϊάφας ὢν ἀρχιερεὺς ὀνειδίσεν τὸν Χριστόν· ὁ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἄφρων λαὸς παρώξυνεν αὐτοῦ τὸ ὄνομα κεκραγώς, αἶρε αἶρε, σταύρωσον αὐτόν· θηρίαις δὲ λέγει, πρὸς ὧν εἴρηται, πρόβατον παλανώμενον Ἰσραὴλ· λέοντες ἔξωσαν αὐτόν· ὧν δὴ τὰς μύλας συνέτριψε κύριος· ὧν ἐστὶν ὁ σατανᾶς κατὰ Πέτρον εἰπόντα· ὁ ἀντίδικος ἡμῶν διάβολος περιπατεῖ ὡς λέων ὀρυσόμενος ζητῶν τίνα καταπιῇ· ἄλλως γὰρ οὐδὲ πάντες οἱ μάρτυρες ὑπὸ θηρίων ἐβρώθησαν. Πένητες δὲ αὐτοῦ οἱ λέγοντες, ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι· καὶ πάλιν οἱ ἀπεβαλόντες πλεῖστον τὸν ἐν ψευδοδοξίᾳ τὴν καὶ κακίᾳ, οἱ αὐτοὶ τάχα τοῖς πτωχοῖς τῷ πνεύματι ὄντες· εἴτα παρακαλεῖ μνησθέντα τῆς πρὸς Ἀβραάμ διαθήκης, τοὺς ἀπὸ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ μὴ τελῶς καταλιπεῖν· οἱ δὲ τῇ γῇ προσπελάζοντες, διέπερ ἔχουσι σῶμα, τὸν πολυφροντίδα νεὺν σκοτισθέντες δι' ἄγνοιαν πλήρεις οἰκῶν ἀνομιῶν γεγονάσιν.

PSALMUS LXXIV.

Τῆς δὲ φθορᾶς ἦται διαφθορᾶς πολλάκις ἐν τῇ γραφῇ δηλούσης τὴν ἀμαρτίαν, τὴν ἀρετὴν ἢ ἀφθαρσία σημαίνει· ἡ χάρις γὰρ φησι μετὰ τῶν ἀγαπώντων τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν ἐν ἀφθαρσίᾳ· καὶ ἐπεὶ τὸν ἀρξάμενον ἔργου ἀγαθοῦ, δεῖ τοῦτο πρὸς τέλος ἐνέγκαι, μὴ διαφθείρης μέχρι τούτου, φησὶ, μέχρι φυγῶν τὴν φθορὰν ἐν ἀφθαρσίᾳ γενήσεται μετὰ δὲ τοῦτο· διὸ συμπληρωθέντες αὐτοῦ ψαλμὸς ὠδὴς ἀναπέμπεται· φθάσαντες οὖν ἐπ' αὐτῷ ἐξομολογοῦνται τῷ τῶν κατορθωμάτων αἰτίῳ Θεῷ· οἱ μὲν οὖν οὐπω τέλειαι, ἐξομολογοῦνται μὲν περὶ ὧν ἔσχον, ἐπικαλοῦνται δὲ τῶν λειπομένων τυχεῖν· οἱ δὲ τέλειαι περὶ πάντων ἐξομολογοῦνται, περὶ φυλακῆς αὐτῶν ἐπικαλοῦνται βεβαίως.

V. I.
B. f. 319. b.

Ἐρμῶν δὲ φησιν ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας· σημειῖν δὲ τῆς πονηρίας αὐτῶν, τὸ διὰ θυσιῶν αὐτοὺς ἀποτροπιάζεσθαι· ὡς δὴ βλάπτοντας εἰ μὴ λαβὴν, καὶ καπνόν, καὶ κνίσσαν λάβειν· ἀλλ' εἰ εὐσεβεῖς Θεὸν εἰδότες τοῦ φρονεῖν εἰμαρμένην καὶ γητείαν ἐλευθεροῦ·

V. 7.
B. f. 321. b.

PSALMUS LXXV.

B. f. 327. b.

Διωκτέον ἄρα πάσης κακίας πολέμου εὔσας· τὴν ὑπερέχουσιν πάντα νοῦν εἰρήνην ἔχοντες, τόπος γενόμεθα τοῦ Θεοῦ καὶ κατοικητήριον, σκοπεύοντες πᾶσαν ἀλήθειάν τε καὶ ἀρετήν· σκοπητήριον γὰρ ἡ Σιών· τόπος δὲ Θεοῦ καὶ ἡ ἀγία ἐκκλησία ἐν εἰρήνῃ καθιδρυμένη· ἀλλ' ἐπεὶ χάριτι Θεοῦ, καὶ οὐχ ἡμῶν δυνάμει ταῦτα κατορθώται, αἰτίαν τῆς εἰρήνης ἀναφέρων ὁ λόγος φησίν.—Διὰ δὲ τοῦ ἐνύσταξαν, τὴν τοῦ θανάτου ἐδήλωσε εὐκολίαν· καθάπερ γὰρ ὁ νυστάζων ῥᾶδιον ἐξελήσας καθεύδει, οὕτως ἐκείναι σύντομον ἐδέξαντο τοῦ βίου τὸ πέρας.

PSALMUS LXXVI.

B. f. 327. b.

Οτε δὲ πόρρω διέστηκεν ὁ λέγων τοῦ πρὸς οὖν ὁ λόγος, ἐπιτεταμένης χρεία φωνῆς· ἐπεὶ ταῖνον τοῦ ποιήσαντος ἡ γενετὴ οὐσία κεχώρισται, κραυγῆς τῆς κατὰ διάνοιαν δεῖ· Θεὸν δὲ καλεῖ, τῷ πάντα πεποινημένοι· κύριον δὲ, τῷ δεσπόζειν τῶν ἐξ αὐτοῦ γεγονότων· λέγει δ' ἂν καὶ Θεὸν μὲν τὸν πατέρα, κύριον δὲ τὸν υἱόν· ἡμέρα δὲ τῷ λέγοντι Σλίψεως πᾶς ὁ βίος αὐτοῦ, ἦγον αἰῶν ὁ ἐνεσηκώς, ἐν ᾧ πρὸς τὸ ῥυσθῆναι ζητεῖ τὸν θεόν· ὡς ἂν τις ἰατρὸν ἐπὶ νόσῳ διοχλοῦσιν καλῶν ζητεῖ δὲ πράξει καὶ διαθέσει μὴ ἀπατόμενος κατὰ τοὺς τῶν περιστατικῶν ἀγνοῦντας τὸ τέλος, ὡς ὁ Σαυὺλ πρὸς ἐγγαστρίμυθον ἀπελθὼν ἠπατήθη· ὁ δὲ ἅγιος ὅσον ἐνσχεῖται, ζητεῖ τὸν Θεὸν ἐν τῇ τῶν περιστατικῶν ἀγνοίᾳ, καλυμένη νυκτὶ, κατὰ τὸ παρ' Ἡσαΐα· « ἐν » θλίψει, τοῦ κυρίου ἐμνήσθην » ἀδολασχῶν πρὸς αὐτὸν ἐπαινετῶς· οὕτω γὰρ κεῖται πολλὰκις ἐν τῇ γραφῇ προσευχὴ συνεχὴς· ὑπὸ γούν τοῦ παιδὸς τοῦ ἱερέως ἡ Ἄννα προσκαρτερῆσαι κωλυμένη τῇ προσευχῇ, φησίν· ἐκ πλῆθους ἀδολασχίας μου ἐκτέτακα ἕως τοῦ νῦν· ἀλλὰ καὶ Ἰσαὰκ ἐξῆλθεν ἀδολασχεῖν εἰς τὸ πεδίον· ἐπὶ ψεκτοῦ δὲ τὸ, διηγῆσαντό μοι παράνομοι ἀδολασχίας· τήνδ' οὖν λέξιν ἡ τοῦ προσώπου διαστέλ-

λει ποιότης· 1) νῦν ταῖνον καὶ τὸ πρόσωπον καὶ ἡ λέξις ἐπαινετά, οὗ τὸ πνεῦμα ὀλιγοψύχησεν, δηλοῦν τὴν ψυχὴν· οὕτω γὰρ καὶ Στέφανος ἔλεγε· κύριε Ἰησοῦ δέξαι τὸ πνεῦμά μου· ὀλιγορήσας δὲ διὰ τοὺς ἐπικειμένους ἐχθρούς, ἐπεδῶκεν ἑαυτὸν τῷ θεῷ.—Προπαθεία τινὲ γεγέννηται, ὡς τά-
ραχον ὑπομῖναι· ἀλλ' οὐκ ἐφθεγξάμην ταραχῶ-
δες οὐδὲν, διαθέσει τινὲ θεορυβημένη γεγέννηται.

B. f. 327. b.

Περιτρέχοντα γὰρ πανταχοῦ τὰ τοῦ θεοῦ βέ-
λη, διεπερεύοντο κηρύττεντα.—Διὰ τὸ ἀκατά-
λυτον εἶναι τὸν τῆς πορείας αὐτοῦ λόγον.

v. 17.
B. f. 329. b.v. 20.
B. f. 330. b.

PSALMUS LXXVII.

Νόμον νῦν ἔφη τὴν παλαιὰν πᾶσαν γραφὴν, ἦγον διδάσκει τὰ μὲν φεύγειν, τὰ δὲ κατορθοῦν, ὅπερ ἔργον νόμου, τὰ μὲν ἀπαγορεύοντες, τὰ δὲ καὶ προστάττοντες.

v. 1.
B. f. 331.

Οἱ Χριστοῦ νοῦν ἔχοντες ταῦτα συνῆσαν πνευματικῶς· διηγῆσαντο γὰρ αὐτοῖς αἱ κατὰ πνεῦμα πατέρες· καὶ αὐτοὶ δὲ ἐπισήμης ἐτέρους ἐγέννησαν, ὅπως ἀρκῖνοι αἷς μετ' αὐτοὺς διηγῶνται.

B. f. 331. b.

Τὸ δυνάμενον καταφλέξει ἐπ' εὐεργεσία αὐτῶν τὴν ὕλικὴν προαίρεσιν.

v. 21.
B. f. 334. b.

Τάχα δὲ καὶ τεθνηκυίας αὐτὰς ἐν τοσούτῳ κακῷ ἐμακάρισαν μῶλλον ἢ ἐκλαυσαν.

v. 63.
B. f. 338. b.

Πάλιν δὲ τὰς ἄλλας καταλειπὼν φυλὰς, μόνης μέμνηται τῆς Ἐφραΐμ, τὴν ἐσομένην προσ-
βῶν τυραννίδα· ἐκ ταύτης γὰρ ὁ Ἱεροβοὰμ ὀρμώ-
μενος τὰς δέκα φυλὰς ἐκ τῆς δαυιτικῆς ἀπῆρ-
ξε βασιλείας.

v. 67.
B. f. 339. b.

Διὰ γὰρ τούτου δοκιμὴν δεδοκότα αὐτὸν ὁ Θεὸς πίστεως καὶ εὐσεβείας, τῆς τε τῶν ὑπ' αὐτῶν προνοίας ἐξελέξατο ἐπὶ τὴν τῶν λογικω-
τέρων θρεμμάτων ἀρχήν.

v. 70.
B. f. 340.

PSALMUS LXXVIII.

Οἱ δὲ τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων αἰχμαλωσίαν με-
τὰ τὴν εἰς τὸν Χριστὸν παροίαν· ἄλλοι δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ ἐπιφανοῦς Ἀντιόχου. Οὐ μακρὰν οὐδὲ πόρρω τῆς Ἱερουσαλὴν, ἀλλὰ κύκλῳ αὐ-
τῆς (αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ τῆς εἰρήνης ὄρασις·)

v. 1.
B. f. 341.v. 2.
B. f. 341. b.

1) Non hic solum sed et alibi apud nostrum hunc Didymum invenient hellenistae vel nova vocabula vel novos illorum sensus.

ἐπεὶ οὖν ὁ σκαδαλιζόμενος ἔξω γίνεται τῆς Ἰερουσαλήμ, τῆς τῶν δογμάτων ἑρμηνεύσεως, περὶ αὐτὴν καὶ κύκλῳ αὐτῆς ἐκχεῖται τὸ προειρημένον αἷμα, καὶ οὐκ ἦν θάπτων, οὐδὲ ταφῆς ἀξιώσων, διὰ τὸ ὑπεραίρειν αὐτοῦ τὰ ἀμαρτήματα· τοιαῦτα δὲ τὰ μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας πταιόμενα· ἐπεὶ οὖν συνθάπτεται Χριστῷ ὁ βαπτιζόμενος, δεύτερον δὲ οὐκ εἶη λουτρὸν, εἰκότως οὐκ ἦν ὁ θάπτων τοὺς μετὰ τὸ λουτρὸν ἡσεβηκότας.

v. 4.
114d.

Ταῦτα δικαιολογίας· ἤρτηται δ' ἐκ τῆς παρὰ θεῶ· εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἀξιοί, φησιν, ὧν πεπόνθαμεν, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τὸ σὸν ἡμῖν συνονειδίξεται· ὥσπερ καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς διὰ τοῦ Ἡσαΐου λέγει· δι' ὑμᾶς πάντας τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν ταῖς ἔθνεσιν· γείτονας δὲ καλεῖ τοὺς Ἰδουμαίους, Ἀρμενίτας, καὶ Μωαβίτας, καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη τὰ ὄμορα, ὥσπερ αὐτοῖς ἀντίπαλα καὶ πολέμια καλεῖ.—Κύκλῳ δὲ ἡμῶν εἰσὶν ἐλλήνων οἱ σοφοὶ μυκτηρίζοντες καὶ χλευάζοντες ἡμᾶς ὡς ἀνεξετάστως καὶ μωρῶς πισεύοντες.—Πεσπαίδευκας, φησὶ, τοὺς Ἰδουμαίους ἱκανῶς· ἤδη ποτὲ μετὰγάγε τὴν ὀργὴν σου ἐπὶ τα ἔθνη τὰ οὐσσεβῆ καὶ ἐπὶ βασιλείας ἀλλοτρίας τοῦ σοῦ σεβάσματος.

v. 5.

v. 13.
B. f. 343.

Μυσικώτερον δὲ ἐρεῖς· ἐν τῇ παρόντι καὶ ἐν τῇ μέλλοντι βίῃ· ἢ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς γενεαῖς, τῇ τε ἐκ περιτομῆς, καὶ τῇ κλήσεως τῶν ἐθνῶν· ὥπως καὶ αὐταὶ μάθωσιν θεὸν αἰνεῖν.

PSALMUS LXXIX.

v. 2.
A. f. 343. b.

Ὁ ὀργεῖ καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν προστιθεμένους ὡσεὶ πρόβατα, τουτέστιν ὡς τὰ ἑαυτοῦ πρόβατα τοὺς Ἰσραηλίτας· Ἰωσήφ γὰρ ἐρμηνευόμενος κυρίου πρόσθεσις, σημαίνει τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ταῖς ἐκ περιτομῆς προστιθεμένους.—Καθήμενος δὲ ἐπὶ τῶν χειρῶν οὗτος ὁ κύριός ἐστιν, ὡς ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ παρίσταται· ἐφέπεται δὲ τοῖς ἐν ταῖς ζωαῖς οὖσιν, τετευχόσι ταύτης τῆς προσηγρίας ἀπὸ τῆς προσεύσεως αὐτοῖς σοφίας· πλήθους γὰρ γνώσεως ἐρμηνεύεται τὰ χειρῶν.

v. 12.
A. f. 344. b.

Ἠφίει τὰς παραφυσίας αὐτῆς ἕως καὶ αὐτῶν τῶν πεταυῶν τῶν ποτιζόντων αὐτήν, ἐπὶ τὸ τὸν

κατάλληλον καρπὸν ἀποδοῦναι.—Εἰσὶ δὲ οὗτοι v. 13.
ψευδοδιδάσκαλοι, καὶ τὰ τῆς πλάνης πνεύματα· τρυγῶσι δὲ αὐτὴν ἔχουσιν σταφυλὴν χολῆς καὶ βότρυν πικρίας αὐτοῖς· γέγονε γὰρ τοιούτων εἰστική· καὶ ὅτε μὲν ἀντὶ τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν πάθη καρποφορεῖ, ἀκούσας ἀντὶ σταφυλῶν ἡγαγεν· ὅτε δὲ περὶ τὰ τῆς γνώσεως ἀμαρτάνει, σταφυλὴν χολῆς καὶ βότρυν πικρίας φέρει.

Τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, φησὶν, ἐκραταίωσας ἑαυτῷ, μὴ συγχωρήσας αὐτὸν ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς τὴν σύσασιν ἔχειν τοῦ σώματος· ἐπελθόντος γὰρ πνεύματος ἁγίου τῇ παρθένῳ, καὶ τῆς τοῦ ὑψίστου δυνάμεως, ὁ ἅγιος οὗτος τόκος ὑπέστη, ὅστις ἡτοιμάσατο τὴν ἀμπελὸν πρὸς καρποφορίαν.

v. 18.
B. f. 345. b.

PSALMUS LXXX.

Ἀλλότριον δὲ θεὸν πρόσφατον, τὸν πεπλανημένως παρὰ τοῖς ἔθνεσιν νενομισμένον ὠνόμασε τὴν πολύθεον εἰδωλολατρῆϊαν οὕτω παραπεμπόμενος.—Ταῦτα τὴν Ἀρείου καὶ Εὐνομίου παραπληξίαν ἐλέγχει· εἰ γὰρ οὐχ ὁμοούσιος, ἀλλότριος ἄρα καλεῖτ' ἂν εἰκότως· καὶ εἰ ἦν ὅτε οὐκ ἦν, πρόσφατον προσεκύνουν τὸν θεόν· μὴ συνιέντες τὸ εἰρημένον, ὁ δὲ θεὸς ἐν μέσῳ βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰώνων.

v. 10.
B. f. 347.

PSALMUS LXXXI.

Ἐπικρύπτοντες τὰ ἴδια αὐτῶν πρόσωπα, καθὰ κατ' εἰκόνα τοῦ θεοῦ ἐστέ.—Καταπενηνμένους βύόμενοι ἐκ τῶν πλεονεκτούντων ἀμαρτωλῶν· ἀλλὰ καὶ τοῖς κατ' ἀρετὴν θεοποιηθεῖσι λέγεται ὅπως τὸν ἀναβάλλοντα τὸν φαῦλον πατέρα, καὶ τὸν τῆς πονηρίας πλεῦτον κρινῶσιν ἀξίως τῆς πρὸς αὐτὸν διὰ παιδείσεως προστασίας· δικαιούτωσαν δὲ καὶ τὸν δι' ἀτυρίαν ταπεινὸν, καὶ πένητα διὰ τὸ πονεῖν ὑπὲρ εὐσεβείας γεγεννημένον.

v. 2.
A. f. 348. b.

Ἀποθνήσκουσι δὲ οὐχὶ εἰ ἄνθρωποι τὸν κοινὸν θάνατον, ἀλλὰ τὸν ἐπόμενον τῇ ἀμαρτίᾳ θάνατον, πίπτοντες παραπλησίως τῇ πεσόντι ἐνὶ τῶν ἀρχόντων· οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ διάβολος· τοῦτο δὲ γέγονε διὰ τὴν πρὸς τὸν ὄφιν συγκατάβασιν.

v. 7.
B. f. 349.

PSALMUS LXXXII.

V. 14.
B. f. 350.

Τροχῷ φύσις ερεπτή καὶ οὐκ ἐστῶσα ἐν ταυ-
τῷ· τοιοῦτος δὲ πᾶς ὁ τῶν ἀσέων βίος, καιρῷ
μὲν εἰς ὕψος ἐπαυρόμενος, εἶτα στροφήν ποι-
ούμενος τὴν ἐπὶ τουναντίον, τροχῷ παραπλη-
σίως.

V. 19.
A. f. 350. B.

Εἰ καὶ ἄλλοι ὕψηλοι καὶ ὑψίστου ἐκ θεοῦ γε-
γέννηται, ἀρετῇ μετεωριζόμενοι καὶ ὑψούμενοι,
ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ ἐκείνων ἐξ ἑαυτοῦ καὶ κατ' ἐν-
σίαν ἐστὶν τοιοῦτος· μόνος γὰρ θεὸς ὕψιστος, ποιῶν
ἀλλ' οὐ γινόμενος, ὡς μόνος σοφός ἐστιν καὶ
μόνος ἀληθινὸς παρέχων σοφίαν καὶ ἀλήθειαν.

PSALMUS LXXXIII.

V. 12.
A. f. 352. B.

Δίδωσιν ὁ θεὸς χάριν τοῖς σωζομένοις χάρι-
τι κατὰ τὸ, χάριτι ἐστὲ σεσωσμένοι.

PSALMUS LXXXIV.

V. 2.
B. f. 352. B.

Εὐδοκεῖ τὴν ἀγαθὴν καὶ σπουδαίαν καρδίαν
γῆν ὑπάρχουσαν αὐτοῦ, κύριος· τὸν παρ' αὐτοῦ
γὰρ δεχομένη σπόρον, ἀνὰ ἑκατὸν ἀποδίδωσιν·
εἰς τὴν ἀποσρέφει καὶ τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλω-
τισθέντων ὑπὸ πονηρῶν δυνάμεων λογισμῶν ἰα-
κωβόντας * διὰ τὸ τοῖς πάθεσι μάχεσθαι· τοῦτο
δὲ θράσας, ἄφεςιν παρέχει πᾶσιν ἁμαρτιῶν· καὶ
ἐφαμαρτῶσιν, ἐπικαλύπτει δὲ ἀρετῆς οὐκ ἐγκρυπ-
τούσης αὐτάς, ἀλλὰ δι' ὅλον ἀφανίζούσης· ὡς,
καὶ ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν· ὡς γὰρ
ἐπιστήμη καλύπτει τὴν ἄγνοιαν, οὕτως ἀγάπη
θεῖα ἢ αὐτὴ οὖσα τῇ ἀρετῇ, καλύπτει τὰς ἁμαρ-
τίας, ὧν ἂν εὐδοκήσει κρίνας εὐεργετεῖν· εὐδόκη-
σε δὲ τὸν υἱὸν ἀποσεύλας τὸν ἑαυτοῦ, ὀφθῆναι
τε ποιήσας ἐπὶ γῆς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανα-
στραφῆναι· οὗ δὴ καὶ τεχθέντος ἐλέγετο· δόξα
ἐν ὑψίστοις θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώ-
ποις εὐδοκία· ἐντεῦθεν δὲ δῆλον, ὡς οὐ πάθος
ἢ ὀργὴ τοῦ θεοῦ, ὑποστῆναι δὲ οἰκονομεῖται δι'
ἁμαρτίας· ὧν ἀναιρουμένων, καὶ αὕτη συναπέρ-
χεται· ὀργὴ δὲ καὶ θυμὸς ὁμωνύμως, καὶ οἱ
τούτοις ὑπηρετοῦμενοι, ὀργῆς λεγόμενοι σκευή.

V. 4.
Ibid.

Ὡς δὲ θεὸν σωτηριῶν αἰτεῖ, μετανόιας προ-
φασιν αὐτοῖς εἰς ἐπιστροφὴν παρασχεῖν, ὡς ἂν

λύσωσι καὶ ὃν ἐξήψαν αὐτοὶ δι' ἁμαρτίας θυ-
μόν· οὐδὲ γὰρ πῦρ ἐστὶν ἐτι τῆς καυστικῆς ὕλης
ἀνηλωμένης· ὅτε καὶ θεὸς ζωῇ τοὺς πρὸς αὐτὸν
ἐπιστρέφοντας ἐκ τῆς προτέρας ἐπιστροφῆς, ἤγουν
καὶ αὐτὸς ἐπιστρέφει πρὸς οὓς ἀπαιστέραφεν δι'
ἁμαρτίας.

Ἔτι καὶ τῶν σωτηρίων θαυμάτων, νεκρῶν V. 19.
B. f. 353. B.
μὲν ἀνισταμένων, τυφλῶν δὲ βλέπόντων, καὶ
λεπρῶν καθαριζομένων, καὶ τῶν ὁμοίων γινόμε-
νων θαυμάτων· ὡς δὲ μακρὰν ἀπὸ ἁμαρτιῶν
σωτηρία, ἐνεργούντων τὰ τῆς ἀπωλείας, οὕτως
ἐγγὺς τῶν διὰ φόβον θεοῦ τὰ τῆς σωτηρίας πρατ-
τόντων ὁ κύριος· καὶ τοῦτον ἔχουσιν αὐτοῖς ἀχω-
ρίστως, οὐκ ἐστὶν ὑστέρημα· ὧν μὴ κατασκη-
νοῖ δόξαν ἐν τῇ καρδίᾳ· ταύτην γὰρ αὐτῶν ἐκά-
λεσε γῆν καρποφοροῦσαν αὐτοῖς ἀνὰ ἑκατὸν· κα-
τὰ τὸ, ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς λάμψαι,
ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμὸν
τῆς γνώσεως τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ· οὕτω καὶ
ἐν τῷ σώματι κατὰ τὸ, δοξάσατε τὸν θεὸν ἐν
τῷ σώματι ἑαυτῶν, τῶν τελείαν σωφροσύνην
ἐχόντων.

Δύναται καὶ ἐντεῦθεν ἡ τῶν ἀρετῶν ἀντακκο- V. 11.
Ibid.
λουθήσας δεικνυσθαι ἀντισρεφόντων ἀλλήλοις τοῦ
τε ἐλεητικοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ τε δικαίου
καὶ εἰρηνικοῦ· ἡ δὲ συζυγία καὶ ἐν τῷ, τὸ ἔλεος
σου καὶ ἡ ἀλήθεια διαπαντὸς ἀντελέβετό μου·
καὶ ἐν τῷ, ἐξαπόστειλον τὸ ἔλεος καὶ τὴν ἀλή-
θειάν σου.—Ὡς καρποφορεῖ γὰρ ὑετοῦ δοθέν-
τος ἢ γῆ, οὕτω χρηστότητι θεοῦ καρπὸν ἢ
νοητὴν δίδωσι γῆ, κατ' εἶδος πᾶσαν μετερχο-
μένη τὴν ἀρετὴν.

PSALMUS LXXXV.

Οἱ ἅγιοι πάντες ἀνχοῦσιν ὡς ἐπ' ἀξιώματι με-
γάλῳ τῷ δοῦλαι εἶναι θεοῦ· τοιγαροῦν Ἰωάννης ὁθεν
ἐστὶν ἐρωτώμενος, δοῦλος εἶπεν εἰμὶ θεοῦ, καὶ
τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ σέβουμαι· καὶ μὴν οἱ ἀπό-
στολοι μαρτυροῦνται πρὸς τοῦ σωτῆρος καλῶς αὐ-
τὸν κύριον δι' ἔργων ὁμολογούντες καὶ λόγων·
ὡμεῖς γὰρ φωνεῖτέ με ὁ κύριος καὶ ὁ διδασκα-
λος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γὰρ· τοῦτο γοῦν
καὶ ὡς ἀξίωμα μέγα τῶν ἰδίων συγγραμμάτων

V. 2.
A. f. 354. B.

V. 5.
B. f. 355.

προτάττουσιν· Ἰακώβος γάρ, θεοῦ καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δούλος· καὶ Παῦλος, δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθάπερ οἱ ἐκ τῶν περὶ αὐτοὺς ἀξιωματῶν ἐν ταῖς βιωτικαῖς συγγραφαῖς χρηματίζεον ἐθέλοντες.—Οὐ κυρίως δὲ τὴν ἐπιείκειαν, εἶπεν ἐπὶ θεοῦ, ἀνθρωπίνην τυγχάνουσαν ἀρετὴν, ἀλλ' ὡς τὸ χαίρειν καὶ εὐφραίνεσθαι καὶ μνημονεύειν.

V. 8.
Ibid.

Θεοὺς πάλιν λέγει τοὺς ἁγίους, οὐ τοὺς δαίμονας ἢ τὰ ἀγάλματα· μόνος γὰρ ὁ κύριος ὡσαύτως ἐστὶ θεὸς τῷ πατρὶ· πᾶς δὲ ἅγιος μετουσία τῇ τούτου, θεὸς τὸν θεὸν λόγον δεξάμενος· κατὰ τὸ, ἐκεῖνος εἶπε θεοὺς πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο· γεγεννηται μὲν γὰρ κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν, οὐδεὶς δὲ κατ' οὐσίαν θεός, ὁμοιωθησομένων ἀλλ' οὐκ ὄντων ὁμοίων τῇ κυρίῳ αὐτῶν· ἔσεσθε γὰρ ἅγιοι, διότι ἐγὼ ἅγιος εἰμὶ· αὐτοῦ μὲν ὄντος ἁγίου, αὐτῶν δὲ ἐσμενών· περὶ ὧν ἀληθὲς εἰπεῖν· τίς ἅγιος ἐστὶν ὡς σὺ κύριε; σοὶ γὰρ, ἔφη, τίς ὁμοιωθήσεται ἐν θεοῖς κύριε; ἀλλὰ τίς ὁμοίός σοι; ὁμοιοὶ γὰρ αὐτῷ ἔσονται κατὰ τὸ ῥηθὲν, ὁμοιοὶ αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁφόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστίν· οὐδεὶς οὖν ὁμοιος τῷ κυρίῳ τῶν προκειμένων θεῶν· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· διὸ φησὶν ἐν εὐαγγελίοις· εἰ μὴ τὰ ἔργα ἐποίησα ἐν αὐτοῖς, ἃ οὐδεὶς ἄλλος ἐποίησεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· ἂν τὰ αὐτὰ μὲν γὰρ ἔσθ' ὅτε ὁρῶσι κατὰ τὸ ὑποκείμενον, ὃ δὲ τρόπος διάφορος· οἱ μὲν γὰρ εὐχῇ καὶ πίσει, ὃ δὲ μετ' ἐξουσίας ἐποίει· ἱκανὰ δὲ περὶ τούτων εἴρηται καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ πρὸ ψαλμοῦ 1).

V. 11.
B. f. 355. b.

Ὁ τὰ ἀγαθὰ αἰρούμενος, δι' αὐτὰ τῇ τούτων ἐνευφραίνεται κτήσει· ὁποῖον καὶ τὸ, φοβεῖσθαι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, διὸ μετ' εὐφροσύνης αὐτοῦ τυχεῖν.

PSALMUS LXXXVI.

V. 6.
B. f. 358.

Εὐ ἢ ἐγγράφονται οὐ μόνον ἄρχοντες ἀλλὰ καὶ λαοί, ἢ τις ἐστὶν ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανῷ· ὧν ἀναγραφὴ εὐ συλλεβῶν τε καὶ ὀνομάτων, ἀλλὰ τῶν ψυχῆς δηλοῦ-

των ποιότητα· ἣν ὁ μόνος ἐρῶν, μόνος δύναται καὶ τὴν γραφὴν αὐτῶν διηγήσασθαι· ἐκ δὲ τοῦ ἐναντίου, φησὶν Ἱερεμίας, ἀφεστηκότες ἐπὶ τῆς γῆς γραφήσονται· ὁῦλον ὡς τινι τινὰ τοῦ χοίκοῦ περικείμενοι φρονεῦντες ἐπίγεια, ὥσπερ ἐκείνοι τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπ' οὐρανῷ φρονεῦντες ἔχουσιν ἐν οὐρανῷ τὸ πολίτευμα εὐταγέντες βίβλη θεοῦ.

PSALMUS LXXXVII.

V. 1.
B. f. 358. b.

Υπὲρ μαλεῖθ, τουτέστιν ὑπὲρ χοροῦ χορείας τῶν υἱῶν Χερὲ, ὑπὲρ συνετῶς ἀποκρίνασθαι τῷ τὸν θεὸν φοβουμένῳ, καὶ διὰ τοῦτο τυγχάνοντι ἀληθῶς ἰσραηλίτῃ. Αἱμᾶν γὰρ ἐρμηνεύεται φόβος αὐτῶν, ὡς πάντα τὸν ἔχοντα τὸν θεὸν φόβον, Αἱμᾶν εἶναι· ὃ προσήκει σύνεσιν ἀποκρίνασθαι, σύνεσιν ἔχοντι πρὸς ἀκρίας μετὰ χορείας θείας, τοῦ ψαλμοῦ τὴν ᾠδὴν ἀπαγγέλλουτες.

V. 2.
Ibid.

Εὐ ἡμέρα μὲν οὖν καὶ πραγμάτων εὐφορία παραμεῖναι μοι τὴν τῶν ἀγαθῶν μετουσίαν αἰτῶ· ἐν νυκτὶ δὲ καὶ δυσκολίᾳ, ὅπως τέλος λαβούσης τῆς νυκτός, τὸ πνεῦμα μου πρὸς σὲ ὀρδύσῃαι δυνήσεται· καὶ ἀπλούστερον δὲ λέγαιτο κατὰ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος· ὁ πατήρ μου ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν τέκνων αὐτοῦ τῶν βωόντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός· ὁ γὰρ τὸν νόμον κυρίου μελετῶν ἡμέρας καὶ νυκτός, αὐτῷ τούτῳ κέκραγε πρὸς τὸν θεὸν τῆς σωτηρίας αὐτοῦ ἡμέρας καὶ νυκτός· ἢ σωτηρίαν αἰτῶν, ἢ φυλαχθῆναι παροῦσαν· πολλῆς δὲ παρρησίας, τὸ εἰσελθῆναι ἐνώπιόν σου ἢ προσευχή μου, ὡς ἂν τὰ ἔντως ἀγαθὰ βουλομένου, ἃ καὶ αὐτῷ συμφέρει, καὶ θεῷ φίλον διδόναι, καὶ κλίνειν πρὸς τὸν αἰτεῦντα συγκαταβάσει τὸ οὖς· κέκραγα δὲ πρὸς σὲ, ἔφη.

V. 6.
B. f. 359.

Ὡς γὰρ οἱ νεκροί, φησι, ἐλπίζουσιν οὐκέτι βροθήθειαν ἀνθρωπίνην εὐδαιμόν, οὕτως καὶ γὰρ τοῦ προσδοκᾶν τι χρηστὸν ἡλευθέρωμαι· τουτέστιν ἀνέλπιστά μοι πανταχόθεν ἐστίν.—Οὐ γὰρ ἐκ τῆς σῆς ἀπόστασιν χαιρὸς· τὸν ὑπὸ ταύτης γὰρ φρουρούμενον οὐδεὶς ἀρπάσαι δυνήσεται· καθά φησιν αὐτὸς ὁ σωτὴρ· ὅσον γὰρ τις περιέχεται τοῦ

1) Utique ad ps. 82. v. 19. Ceteroqui initium commentarii ad dictum psalmum non est inventum in catena nostra.

V. 6.
B. f. 359. b.

θεοῦ ἀήττητος τοῖς ἀρπάζειν ἐθέλουσιν, ἧς ἀπω-
θεῖται τίς ἁμαρτάνων, εὐκείη ταύτης ἀξίων.
—Ὡς ἂν ἐκείθεν αὐτοὺς εἰς τὸν παράδεισον
ἀνιμῶσθαι τοῦ θεοῦ· εἰ δὲ καὶ δι' αὐτοὺς ἐν
θανάτῳ γεγέννηται, ἀλλ' οὐχ ἐν αὐτῷ τῇ κυ-
ρίως θανάτῳ, ἀλλ' ἐν τῇ τούτου σκιᾷ· ἔφθασα
γὰρ τριήμερος ἀναστάς· ἀλλὰ καὶ ἐν σκοτειναῖς
ὑπ' αὐτῶν τεθειμένους κατηύγασα αὐτοὺς ὡς μη-
κέτι τούτους ἐν σκότει διαίρειν ἀλλ' ἐν ἐμοὶ τῷ
φωτί.

V. 15.
B. f. 360. b.

Ἀρμόττει τῇ Ἰησοῦ παρρησίᾳ τὸ, ἵνα τί ἀπω-
θεῖς· σὺ γὰρ ἐστίν αἴτιον· διὸ τὴν ἐμὴν ἀπωθεῖς
προσευχὴν ἡμαρτηκότος οὐδέν· θεζάμενος σὺν αὐ-
τῇ, τοὺς ὑπὲρ ὧν πρεσβεύμαι σῶσον, τὸ πρόσω-
πον αὐτοῖς ἐπιλάμπων τὸ σόν.

V. 17.
B. f. 361.

Ἀνέλαβε γὰρ τὰς ὑπὲρ ἡμῶν ἡμαρτηκότων
ἐργάς· οἱ δὲ τοῦ πατρὸς φοβηρισμοὶ μόνον αὐτὸν
ἐξετάραξαν, οὐδὲν ἐνεργῆσαι κατ' αὐτοῦ δυνα-
στεύοντες μὴ ποιήσαντες ἁμαρτίαν· ὅργαι δὲ καὶ
φοβηρισμοὶ θεοῦ, δυνάμεις ὑπηρετούμεναι ταῖς τι-
μωρίαις, ἐργῆς λεγόμεναις σκευῇ· δι' ἧς ἔλεγεν
ὁ σωτὴρ, νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρχεται· τελειοτά-
την μὲν γὰρ ἔσχεν ψυχὴν· ἀλλ' ἐν πλήθει το-
σοῦτων ἐχθρῶν προσπάθειαν ἔσχεν, μάστιγα πε-
ριπνιγόντων αὐτὴν πανταχόθεν ὡς ὕδωρ, ἀλλὰ
τὸν μὴ ἐπιστάμενον νήχεσθαι· αὐτὸς δὲ τούτοις
ἄριστα διενήχετο· ὕδωρ γὰρ πολὺ σὺ σβέσει ἀγά-
πην· ἡ γὰρ τελεία καὶ πρὸς θεὸν τεθεῖσα δι'
ἀγάπης, ἐξῆς ἄσβεστός ἐστιν, ἥ τις ἐνυπάρχει
τῇ Ἰησοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον.

PSALMUS LXXXVIII.

V. 1.
B. f. 362.

Ἀλλὰ καὶ πολλάκις εἰρήκαμεν ὡς ἐνθα διττῶς
ἡ γενεὰ φέρεται, σημαίνει τὸν ἐκ περιτομῆς λαόν,
καὶ τὸν ἐθνικόν· εἶτα λέγει τὴν αἰτίαν δι' ἣν
ἄδει τὰ ἔλεα κυρίου· ὅσον γὰρ ἐνέστηκεν ὁ πα-
τὴρ αἰὼν, προδήλως εὐεργετῇ πολλῶν εὐεργετου-
μένων ἐλέη θεοῦ· ὡς εἰ τις ἐκ πολλῶν λίθων
οἰκοδομὴ γινόμενη, τάχα δὲ ἔλεος οἰκοδομεῖται,
τῆς σοφίας οἰκοδομῆς ἐαυτῇ οἶκον· ἡ γὰρ ἐναν-
θρώπησις αὐτῆς, θεμέλιος καὶ πέρας τῆς οἰκοδο-
μίας τοῦ ἔλεος ἐστίν, πάντων ἀφαιρέσει τῆς προσ-
λαμβανούσης ἁμαρτίας ἐλευσμένων· ἐτοιμάζεται

δὲ ἐν οὐρανῶις ἡ ἀλήθεια τοῖς ἀπεντεῦθεν προ-
παρασκευασαμένοις ὡς αἰνῶνται προσβαλεῖν αὐτῇ
δι' ἐσόπτρου καὶ δι' αἰνίγματος, δι' ὧν εἰ ἐπὶ
γῆς αὐτὴν φανταζόμεθα· τὸ γὰρ πρόσωπον αὐ-
τῆς κάλλος ἐκεῖ, καὶ τῆς ἀληθείας τὸ τέλος κατ-
ηργημένης τῆς μερικῆς διαλήψεως· ἐτοιμάζεται
δὲ τοῖς ἔχουσιν ἐν οὐρανῶις τὸ πολίτευμα τῷ φέ-
ρειν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, δι' ἣν καὶ χρη-
ματίζουσιν οὐρανοί.

Διὸ μηδὲ πέρας ἔξιν αὐτοῦ τὴν βασιλείαν
φησὶν· ἀλλ' σὺ κατὰ προσωποληψίαν ὥμοσε τῷ
Δαυὶδ, ἀλλὰ δεύλῃ ὄντι θεοῦ· καὶ σημείον αὐ-
τοῦ τῷ εἰκῶ παρεσχετο, παρθένον τε τεκεῖν
τὸν μετ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων θεόν· τοῦτο γὰρ
τὸ Ἐμμανουήλ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἐταιμαζόμενον σπέρ-
μα τοῦ Δαυὶδ· ἐφ' οἷς δὲ βεβαίως χαρίζεται
θεός, ὁμῶναι λέγεται, διὰ τὸ παρ' ἀνθρώποις ἔρ-
κη πισοῦσθαι τὸν λόγον· ἀτρέπτου τοίνυν ὄντας
θεοῦ, ὅρκος αὐτοῦ τὸ ἀμετάτρεπτον τῆς βουλῆς.

—Τοῦτο δὴλον, ὅτι οὐκ εἰς αὐτὸν τὸν Δαυὶδ νο-
εῖται· πῶς γὰρ τὸν γε ἀποθανόντα; ἀλλ' εἰς
τὸν Χριστὸν τὸν ἐξ αὐτοῦ καταγόμενον, τὸν διη-
νεκῶς ζῶντα καὶ βασιλεύοντα.

B. f. 362. la.

Ἀλλ' οὐδὲ τῶν τὴν υἱοθεσίαν δεξαμένων, καὶ
κατὰ τοῦτο γεγεννημένων ἐκ θεοῦ, τῷ ἀληθευόντι
τις γεννήματι ἐμοιωθήσεται· πῶς γὰρ ὁ μετέ-
χων τῷ ἀμεθέκτῳ; τοιγαρὺν ὁ Παῦλος εἰπὼν,
χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν,
εὐλαβαθεῖς μὴ δόξη τισὶν ἰστομίαν ἐαυτῷ νέ-
μειν πρὸς τὸν υἱὸν τὸν μετγενῆ, προσέθηκε,
καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἰ γὰρ καὶ χάριτι
γένονεν ἡμῶν πατὴρ, ἀλλ' ἐστίν ὁ κατὰ φύσιν
υἱός, σὺ καὶ δεῦλοι πάντες κυρίου τυγχάνοντος·
διὸ καὶ νῦν τίς ὁμοιωθήσεται τῷ κυρίῳ, φησί;
οὐδεμία γὰρ κατ' οὐσίαν ὁμοιώσις, ἀλλὰ κατὰ
ποιότητα· αὐτὸς γὰρ ὁμοούσιος ἐστὶν υἱὸς τῷ πα-
τρί· κατὰ ποιότητα γὰρ καὶ σικτεῖρμονες γινόμε-
θα, ὡς ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος σικτεῖρμων ἐστὶ· καὶ
τέλειος ὁ πατὴρ· ἅγιοι γὰρ ἔσεσθε, ὅτι ἐγὼ
ἅγιος εἰμί.

V. 7.
B. f. 363.

Οὗτος δὲ ὁ κύριος ἔρχεται μετὰ δυνάμειος
καὶ δόξης πολλῆς, καὶ οἱ ἅγιοι ἀρπαγῆσονται
ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου εἰς αἴρα

ἐπὶ τῷ πάντοτε σὺν κυρίῳ εἶναι· τοῦ τοίνυν νῦν κυρίου καὶ τῶν ἁγίων ἐν νεφέλαις ὄντων, εὐδαίς τῶν ἀρπαγέντων ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ ἐρχομένῳ ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ θυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς· εἰ γὰρ καὶ ἕκαστος μετὰ θυνάμεως καὶ δόξης ἡρπάγη, ἀλλ' οὐ πολλῆς· ἐκείνην γὰρ τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν εἶχεν ἢν ἔλαβεν· ὁ δὲ σωτὴρ μετὰ πολλῆς ἥς παρέχει· καὶ οἱ μὲν ἐν νεφέλῃ· ὁ δὲ ἐπὶ τῶν νεφελῶν, ὅπερ αὐθεντικὸν καὶ βασιλικόν· ἔτι μὴν ἑκάστου τῶν ἁγίων νεφέλης ὄντος πνευματικῆς εὐσῆς τὸν νοσητὸν υἱετόν· αἱ νεφέλαι γάρ, φησι, ῥανάτωσαν δικαιοσύνην· εὐδαίς ἰσωθήσεται τῷ κυρίῳ, καὶ αὐτῷ νεφέλη τυγχάνοντι· ἑκάστη γὰρ ἐκείνων ὀλίγους ποιεῖ, αὕτη δὲ οὐ πάντας ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ λογικά.—

V. 8.
A. f. 363. b.

Καὶ ταῖς ἐναντικίς δὲ κολάσεις ἐπιφέρων ἔστι φοβερός· πελάζων γάρ τις αὐτῷ διὰ τοῦ τὴν θείαν δέδεκται διδασκαλίαν, τῷ ἁμαρτάνειν ἐγγὺς γίνεταί τοῦ πυρός· διὸ φησὶν ὁ σωτὴρ· ὁ ἐγγύς μου, ἐγγὺς τοῦ πυρός· ὁ δὲ μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ, μακρὰν ἀπὸ τῆς βασιλείας 1)· καὶ νῦν οὖν φησὶ ταῖς περικύκλω τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ παρακινέουσι, φοβερός μέγας ὄντως ταῖς δι' ἀρετὴν ἀντεχόμεναις αὐτοῦ.

V. 10.
B. f. 364.

Τοῦ δεσπόζειν σὺν τῇ λοιπῇ κτίσει καὶ τῆς θαλάττης, πίστις τὸ λέγεσθαι ἐν Ἰωῶ· ἐξήγειρε κύριος κλύδωνα ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ πάλιν· θελήσει αὐτοῦ ἔσθῃ ἡ θάλασσα ἐκ τοῦ σάλου αὐτῆς· ταύτη δὲ καὶ Ἰησοῦς ἐπέτιμήσεν, δεικνύς ὡς ἔστιν υἱὸς τοῦ δεσπότου τοῦ κράτους αὐτοῦ· εἰ δὲ τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ἡ θάλασσα δηλοῖ, κράτος αὐτῆς ὁ πονηρός ἐν ᾧ ὁ κόσμος ὅλος κεῖται, ταυτέστιν ἡ θνητὴ καὶ ἐπίκαιρος πολιτεία· ὃν ἐκνευρίσας ὁ κύριος, θέδωκε ταῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καταπραΰνων τὰς ἀσάτους ὁρμὰς, κύματα καλυμέναις αὐτῆς· ὡς ἂν καὶ βάσιμος ταῖς ἐπιβαίνουσι γένηται· ὧν ὁ Πέτρος εἰκὼν· εὐδαίς γὰρ χωρὶς Ἰησοῦ πατεῖν δύναται τοῦ βίου τὴν θάλατταν, τὰς

τεύτου νικῶν ἡδυπαθείας τε καὶ μερίμνας, ἀλλ' οὖν συμβαδίζοντας· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ περιπατῶν ὡς ἐπ' ἐδάφους ἐπὶ θαλάσσης· πρὸς ὃν εἴρηται, ἐν τῇ θαλάσσῃ ἡ ὁδός σου, καὶ αἱ τρίβιαι σου ἐν ὕδασι πολλαῖς· τρίψαντος ἐν τῷ βίῳ τὰ τε πάθη καὶ τὰς μερίμνας, ὧν ἐπιβαίνειν ἔνεστι ταῖς ἴχυσιν ἐπακλουθεύοντας αὐτοῦ.

Ἀνάγκαις δ' ἂν εὐτως· οἱ ἐρμηνευόμενοι οὐρανοὶ ἐξομολογούμενοι τὰ θαυμάσια αὐτοῦ, καὶ ἡ τὴν Ἰησοῦ δεχόμενη σπέρου καὶ καρποφοροῦσα εἰς ῥ' καὶ ξ' καὶ λ' γῆ αὐτοῦ τυγχάνουσα· κτῆμα δὲ αὐτοῦ καὶ ἡν ἐθεμελίωσεν ἅμα τῷ πληρώματι αὐτῆς εἰκονημένη δηλοῦσα τὴν ἐκκλησίαν· ἐν ταύτῃ γὰρ εἰκοῦσι ψυχαί, τὸν ἀληθῆ προσηκόμεναι λόγον· καὶ θυνάμεις ἱεραὶ παρεμβολοῦσαι κύκλῳ τῶν φοβευμένων αὐτόν· ἐν ᾗ θεμέλιον, φησὶ Παῦλος, εὐδαίς ἄλλον δύναται θεῖναι παρὰ τὸν καιμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός, ἐφ' ᾧ τὸ πλήρωμα τῶν ἀρετῶν καὶ δογμάτων εὐσεβῶν, καὶ τῶν τοῦ θεοῦ πνεύματος ὁρητῶν· ἔκτισε δὲ τὸν βεβρῶν ὁ κύριος καὶ τὰς θαλάσσας ἐπὶ τῇ μηκίτι εἶναι ὁ πρότερον ἦσαν· ὡς ὁ κτίσας τοὺς β' εἰς ἕνα καινὸν ἀνθρώπον· ἐκ οὗο, ταύτους ἕνα πεποιήκεν· καὶ κτιζομένη δὲ καρδία καθαρὰ, ἐς οὐ καθαράς γεγένηται καθαρὰ· κτίζει δὲ καὶ τοὺς ἐκτός τῆς πίστεως, ἵν' ἐν Χριστῷ καινὴ γένωνται κτίσεις.

Ἔστι δὲ τὸ μὲν θαβώρ, ἐλεκτός· τὸ δὲ Ἑρμωνιεύμ φωτὸς μετεωρισμός· ὁ γὰρ τυγχάνων ἐκλογῆς θείας, καὶ ὑπὸ φωτὸς μετεωριζόμενος, ὅπερ ἐφώτισεν ἑαυτῷ φῶς γνώσεως, ἀγαλλιᾶται τῷ ὀνόματι τοῦ θεοῦ· ἐρμηνεύεται δὲ τὸ θαβώρ καὶ λάκκος· διδῶσι γὰρ θεοὺς τισὶν ελοῦγίας τρόπῳ λάκκου λελατομημένους οὓς οὐκ ἐξελατόμησαν οἱ λαβόντες· καὶ ἐπὶ ψόγου δὲ τίθεται μεταβαλὼν ὁ εὐτως ὠνομασμένος, ὡς χρηματίζει φρέαρ ἢ πηγή, ἀγαλλιάσεται ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυρίου.

Χρηματίζει ὁ μονογενὴς καὶ βραχίων ἐν τῷ, καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη· καὶ ἐν τῷ, ὑψηλός σου ὁ βραχίων καὶ οὐκ ἡδαιμεν· καὶ

V. 12.
B. f. 364. b.

V. 10.

V. 14.
et 365. b.

1) Haec recitari videntur a Didymo ex aliquo, praeter quatuor, evangelio, puto secundum Aegyptios. Id etiam alibi suspicatus sum.

χειρ ἐν τῷ, ἡ χειρ σου ἡ ὑψηλὴ ἐποίησε ταῦτα πάντα· καὶ δεξιὰ ἐν τῷ, δεξιὰ κυρίου ὑψώσε με· λέγει δὲ ὑψωθήτω ἡ χειρ σου παραδόξοποιεῦσα· φησὶ γοῦν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Θεόν· δὸς ταῖς δούλαις σου ἀφόβως μετὰ παρρησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου· ἐν τῷ ἐκτείνειν τὴν χεῖρα σου εἰς ἱάσιν καὶ σημεῖα καὶ τέρατα· ὑψοῦται δὲ καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ μετεωρίζουσα πάντα τὸν μισητήν· προπορεύεται δὲ σου τῆς παρουσίας ἔλεος καὶ ἀλήθεια· τίς γὰρ προσβαλεῖ σου τῷ προσωπῷ μὴ προσηλημένος, καὶ ἐνωμιληκῶς τῇ ἀληθείᾳ; λέγοις δ' ἂν πάλιν ἔλεος καὶ ἀλήθειαν τὸν μονογενῆ· ὡς ἐν τῷ, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ· ὡς προεπιδημῶν ταῖς διανοαῖς ἐμφανίζει τὸν συνηρμωμένον αὐτῷ πατέρα· ὁ γὰρ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν πατέρα· καὶ ἐλευσόμεθα ἐγὼ τὸ καὶ ὁ πατήρ· εἰκὼν γὰρ ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, τῷ καθαρῷ νῷ δείκνυσιν ἑαυτὸν, δι' ἑαυτοῦ δεικνὺς τὸν πατέρα· ἔστι δὲ καὶ πρόσωπον τοῦ πατρὸς, χαρακτηρ ὢν τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ· καὶ δεῖ προεῖναι τῇ καρδίᾳ τῶν αὐτὸν ἐν καθαρότητι δυναμένων ὁρᾶν· ἔλεον μὲν δι' ἡθικῶν ἀρετῶν, ἀλήθειαν δὲ διὰ γνώσεως εὐσεβοῦς· κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἡθικὴν ἐνέργειαν ἐλευσόμεθα, κατὰ δὲ τὴν γνώσιν τῇ ἀληθείᾳ προσβάλλομεν· διὸ πολλὰ τοῦ τῆς γραφῆς ἀλλήλοις ταῦτα συνομαρτάζονται.

v. 16.
B. f. 365. b.

Ὅρα δὲ ὡς ὁ γινώσκων εἶπεν, ἀλλ' οὐκ ἐγνοιώσῃ· θεὸς γὰρ αἰεὶ τὸ νικᾶν ἐνεργεῖν τὸν αἰεὶ πρὸς ἀντιπάλους ἔχοντα τὸν ἀγῶνα· τοῦτο γὰρ αὐτὸν πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας θεωρίαν προσάγει· καὶ τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ φωτιζόμενος ἔσται λοιπὸν ἐν αἰωνίῳ ἡμέρα, ἐν ᾗ μετὰ τῶν ὁμοίων ἀγαλλιάσεται, τὴν σωστικὴν τοῦ Θεοῦ προσηγορίαν περιεχόμενος· αὕτη γὰρ τῆς ἀγαλλιᾶσεως πρέφασις· ὑψωθήσεται δὲ καὶ τῇ σῇ δικαιοσύνῃ τῷ γινόμενῳ σοφία καὶ ἀγιοσύνη καὶ ἀγιασμός· ἡτις ἐστὶν ὑψηλὴ, καὶ διὰ μετευσίας ἔλκει πρὸς ἑαυτήν· ὑψοῦται δὲ τις καὶ τῇ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ δικαιοσύνῃ εἰς πάντας τοὺς πιεζούντας· εἰ γὰρ καὶ ἔχουσι δύναμιν, καθ' ἣν δυνατῶς πράττουσιν τὸ καὶ θεωρεῖσιν, ἀλλὰ παρὰ

σοῦ λαβόντες καυχῶνται· κατὰ τὸ, ὁ καυχώμενος, ἐν κυρίῳ καυχάσθω· καὶ λέγοντες, αὐτὸς γὰρ δίδωσιν ἰσχὺν τοῦ ποιῆσαι δύναμιν· διὸ καὶ σὺν παρρησίᾳ φασὶν, ἐν τῷ θεῷ ποιήσωμεν δύναμιν· καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ κέρας ἡμῶν· ὑψώθη γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ Χριστὸς εὐδοκία πατρὸς εἰπόντος· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδούκησα· ἐν αὐτῷ γὰρ ἡμᾶς εὐδόκησε σῶσαι· καὶ ἀντίληψις αὐτοῦ ἐστὶν ὑπερμαχεύντος ἡμῶν· ὅστις ἅγιος βασιλεὺς ὢν τοῦ ἀληθινοῦ Ἰσραὴλ, τὸν Θεὸν ὁρῶντος, ὑπάρχον αὐτὸς ὁ Χριστὸς τε καὶ κύριος· δύναται δὲ ἡ ἀντίληψις καὶ τοῦ κυρίου εἶναι ὡς ἐνεργουμένη ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ ὡς ὑπομένοντος αὐτήν· ὡς ἅγιον εἶναι νῦν τὸν ἀγιαζόμενον ἐν τῷ νῷ καθαρῶν αὐτὸν, ἵνα ἡ ὑπέρβατον· ὅτι τοῦ κυρίου βασιλείως ἡμῶν ἡ ἀντίληψις καὶ τοῦ ἁγίου Ἰσραὴλ.

Ἀκούει μόνον τοῦ λαλοῦντος ὁ μὴ νεῶν· ὁ δὲ καὶ συνιεί, ἀντιλαμβάνεται τῇ ὁράσει τοῦ νεῦ τῆς τοῦ λέγοντος προσφῶς· ὁ δὲ Θεὸς τοῖς τελείαις λεγομένοις υἱοῖς δείκνυσιν μᾶλλον ἢ λέγει· διὸ τὸ ἐν ὁράσει κατὰ τὸ, καὶ ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνὴν κυρίου, τουτέστιν ἐνόη· ταιαῦται τῶν προφητῶν αἱ ὁράσεις, οὐκ αἰσθητὰ βλεπόντων, ἀλλ' ὁρώντων τὰ νοητά· ἐπὶ δυνατὸν δὲ τὸν ἐκ ρίζης Ἰεσσαὶ βοήθειαν ἔθετο πόση βεηθεύσαν τῇ κτίσει, τὸν ὑψωθέντα τοῦ λαοῦ κατὰ σάρκα, καθ' ἣν καὶ ἐκλεκτός ἐστι καὶ προσεδέχθη· καὶ γὰρ ἐστὶν ἐκλεκτός· ἀπὸ μυριάδων, ὡς ἐν τῷ ἁσματι τῶν ᾠσμάτων· καθ' ὃ καὶ ὑψωσεν αὐτὸν πατήρ· χαρισάμενος αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα λεγομένου δούλῳ τε καὶ Δαυὶδ, εὐπερ ἦν ἐκ τοῦ σπέρματος· δυνατὸς καὶ ἰκανὸς ὢν χειρὶ πρὸς τὸ διδάξαι τὴν λογικὴν κτίσιν δουλεύσαι θεῷ, εἰς ὃ καὶ ἐχρίσθη πνεύματι ἁγίῳ ἀρχιερεὺς τε καὶ βασιλεὺς κατὰ πάντων ἀποδείχθεις· περὶ οὗ χρίσματος τὸ, ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλεον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου· χεῖρ δὲ καὶ βραχίον· δι' ὧν ἀντελάβετο καὶ κατήσχυσεν αὐτὸν τοῦ μενεγενεῦς ἡ Θεότης, μεγάλη δὲ αὐτοῦ κατεργασαμένη· καὶ κρείττων δὲ τοῦ διαβόλου γεγένηται, μὴ ποιήσας ἁμαρτίαν μήτε δά-

v. 20.
B. f. 366.

λεν ἐσχηκώς ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ, δι' ὧν ὠφελεῖν ἐκεῖνος δοκεῖ· σὺ μὴν οὐδὲ κατ' ἀνομίαν τίς γεννηθεὶς κακώσῃ δι' ἀμαρτίας αὐτόν· τὸ δὲ ὠφελεῖν ἐπ' ἐχθροῦ, τὸ ἀνύσαι δηλοῖ, ὡς ἐν εὐαγγελίοις ἱερεῖς καὶ φαρισαῖοι φασὶ πρὸς ἀλλήλους· θεωρεῖτε ὅτι σὺν ὠφελεῖτε σὺδέν· ἴδε, ὁ κόσμος ὅλος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.

Μὴ δοκεῖ δὲ μέχρι τούτου παραπεῖναι τὸν Χριστοῦ θρόνον μέχρι πληρώσεως οὐρανοῦ· ὁ οὐρανὸς γάρ φησι, καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, εἰ δὲ λόγοι μου σὺ μὴ παρελθῶσιν· τῶν δὲ λόγων μὴ παρερχομένων, βασιλεύσει καὶ μετὰ πάροδον οὐρανοῦ τε καὶ γῆς· σὺ γὰρ ἕως τοῦ παρελθεῖν εἶπεν τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ· καὶ μετὰ τὴν πάροδον γὰρ οὐρανός ἐστιν· σὺ γὰρ ἴσεν τῷ φθαρῆναι, τὸ παρελθεῖν αὐτόν· λέγοις δ' ἂν καὶ γῆς μὲν ἡμέρας τὰ λαμπρά τοῖς ἀνθρώποις δοκῶντα περιμάχητα, οὐρανοῦ δὲ τὰ φωτεινὰ τῆς ἀληθείας μυστήρια· εἰς ὅμοιος ὁ θρόνος τοῦ σωτῆρος ἀσάλευτος.

Ἐπὶ τοῖς διηγεσίοις καὶ μένουσιν ὁμνῶσιν ὁ Θεός· τῷ τίνυν κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἀπαράβατον ἱεροσύνην διδῶς, σὺ μεταμέλειται καὶ τῷ Ἀβραάμ μεθ' ἔρκων ἐπαγγέλλεται ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἐνευλογηθῆσθαι πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς· πρόσκαιρον δὲ τι διδούς, σὺ ὁμνῶσιν ἐπ' αὐτῷ· καὶ μεταμέλεισθαι λέγεται, καθάπερ χρίσας εἰς βασιλεία Σαδὺλ· διὸ καὶ τῷ Δαυὶδ ὁμνῶσι περὶ τοῦ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τὸν σωτῆρα γενέσθαι Χριστόν, συνδιακονίζοντας τοῦ θρόνου τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ αὐτῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου· καὶ ἡ σελήνη δὲ φησι τῶν ὑπὸ Χριστοῦ φωτιζομένων τὸ ἄθροισμα τὸν αἰῶνα μένει πλησιφάνης, πληρουμένου τοῦ ἡλίου· ἐκλαμψόντων τῶν δικαίων ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν· περὶ δὲ τοῦ ταῦτα εὐτως ἔξιν ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ, περὶ οὗ φησι Ἰωβ· ἰδεὺ γὰρ ἐν οὐρανοῖς ὁ μάρτυς μου, καὶ ὁ συνίστωρ μου ἐν ὑψίστοις.

Εἰπὼν, ὃ δέσποτα, τοῦ Χριστοῦ τὸ σπέρμα εἰς τὸν αἰῶνα μένει· ἀπόσω τὸ σπέρμα αὐτοῦ· καὶ μὴ βεβηλώσιν εἰπὼν τὴν πρὸς αὐτόν διαθήκην ἐβεβήλωσας· τὸ ἁγιαστῆριον αὐτοῦ εἰς τὴν

γῆν ἦται εἰς θάνατον καὶ μνημα τὸ σῶμα παρθοῦς αὐτοῦ· ἢ τὴν ἐκκλησίαν εὔσαν εἰκόν καὶ ἁγιαστῆριον αὐτοῦ συγχωρήσας κατὰ καιροὺς καὶ παραδοθῆναι τοῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἐπενεχθεῖσιν αὐτῇ διωγμοῖς· Θεοῦ δὲ δούλος ὁ Χριστός, ὡς ἀναλαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, γενόμενος ἐκ τῆς εἰκύσεως τῷ ἀγγέλῳ, ἰδεὺ ἡ δούλη κυρίου, γενοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου· ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τῶν υἱῶν αὐτοῦ καθεῖλες ὀχυρωτάτην βοήθειαν, ὡς προκίεσθαι πρὸς πᾶσαν ἐπιβουλὴν· φραγμοὶ γὰρ κατὰ τὴν γραφὴν αἱ θείαθεν φρουραί· λέγοντο δὲ φραγμοὶ ἀμπελώνος τοῦ Χριστοῦ, καὶ αἱ θεῖαι ἀπόστολοι, εἰς καθαιρεῖσθαι ὑπὸ Θεοῦ φασὶν αἱ ὀρώντες αὐτοὺς ἐσκορπισμένους καὶ σκανδαλισθέντας ἐν τῇ νυκτὶ τῆς παραδόσεως Ἰησοῦ· εἰπερ καὶ ὀχυρώματα λέγονται, κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν περιπεσόντες· θειλεῖα· ὃ ἰκνευθήσε τὸ διηρπάσθαι Χριστόν, ὃ ἐστὶν αὐτοῦ τὸ σῶμα· ὑμεῖς γὰρ ἔστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέλους· ὀχυρώματα δὲ αὐτοῦ καὶ πανταχοῦ ἐκκλησίαι· ἐγένοντο δὲ καὶ ἐνείδος τοῖς διὰ τὸ περὶ αὐτὸν εἶναι γείτοσιν καλουμένοις· οἱ τινες εἰσὶν αἱ δοκῶντες τῆς γραφῆς αὐτοῦ περιέχεσθαι, καὶ τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχειν ἐγγύς, δι' οὗς ἐνεδίδεται κακῶς φρονούντας ἢ πράττοντας· ὥσπερ εὖν διέχουσι αὐτὸν αἱ ὀρθῶς φρονεῖντες ἢ πράττοντες, αἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ κατεπαίρονται ὡς ἰδίᾳ δυνάμει πράττοντες· ἃ δὲ παθεῖν συνεχώρησας· ἐφ' οἷς καὶ αἱ μισοῦντες εὐφραίνονται, μηδμίαν ὀρώντες ἀνίληψιν ἐν τῇ συμβάλλειν εἰς πόλεμον αὐτῷ τοὺς ἐχθρούς· ὥστε θήσαντας αὐτὸν ἀπαγαγεῖν ἐπὶ τὸν σταυρόν, καὶ ὅσα πρὸς ὕβριν ἐπενεγχεῖν.

Ταῦτα φασὶν αἱ Χριστόν μὲν παθεῖντες καὶ πρόνοιαν ἡγουμένοι, τὸν σκεπὲν δὲ μὴ καθερῶντες, καθ' ὃν σὺ φεισάμενος ὁ πατήρ τοῦ ἰδίου υἱοῦ, ἐκδοτεν αὐτὸν ἀφῆκε τοῖς ἐπανασταῖσιν αὐτόν· παύσονται δὲ τῶν ῥημάτων μαθόντες τὴν κατορθωμένην σωτηρίαν διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· σὺ μόνον τοῦ πατρὸς ὑπὲρ ἡμῶν παραδόντος αὐτόν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἑαυτόν· δέδωκε γὰρ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν· τῶς γε μὲν ὦντο καὶ ἀπὸ τοῦ καθαρισμοῦ καταλελυ-

v. 30.
B. f. 367, D.

v. 36.
B. f. 368.

v. 37.
B. f. 369.

σθαι Χριστόν, οὗ εἰργάσατο διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ· κατερράχθαι δὲ εἰς γῆν τὸν θρόνον αὐτοῦ, καίτοι τοῦ Θεοῦ τεθεικότος αὐτὸν ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ· ὁρῶντες γὰρ αὐτοῦ τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρὸν, ἔδοξαν τέλος εἰληφέναι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ σμικρυνθεῖσαν καὶ ἀνατραπείσαν ἐπὶ τῇ κατὰ τὸν σταυρὸν αἰσχύνῃ γεγεννημένη· περὶ ἧς ὁ ἀπόστολος εἶπεν· ὅς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς, ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας, ἵν' ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, μηκέτι ἢ καταλελειμένος ἀπὸ καθαρισμοῦ· ἀλλ' ἐνεργῶν αὐτὸν αἶρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· κατὰ τὸ, καθαρισμὸν ἁμαρτιῶν ποιησάμενος, ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τῆς μεγαλοσύνης ἐν ὑψηλοῖς, ἀνωρθωμένον ἔχων καὶ βεβαίως ἰδρυμένον τὸν θρόνον τὸν μακροήμερον καὶ αἰώνιον διαμενόντα.

v. 48.
B. f. 369, b.

Μνήσθητι, φασὶν οἱ τὰῦτα λέγοντες, ὅτι τρεῖς τοὶ φύσιν ὑπάρχοντες, ὄντες αὐτεξούσιοι, μήπως εἰς ἀσεβείαν ἐξοκείλωμεν· λέγοις δ' ἂν ὑπόστασιν καὶ τὴν καθ' ἡν ὑποστῆναι τίς δύναται τί τῶν ἐπιπόνων.

v. 49.
Ibid.

Ἡ δὲ τῆς φωνῆ ποτὲ μὲν λέγεται πευστικῶς, ὡς ἐν τῷ· τίς ἀναβήσεται εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου; ποτὲ δὲ σημαίνει τὸ σπάνιον, ὡς ἐν τῷ· τίς ἄρα ἐστὶν ὁ θεῦλος πιστὸς καὶ φρόνιμος; καὶ τίς σοφός, καὶ συνήσεται ταῦτα; καὶ τὸ ἀδύνατον, ὡς ἐν τῷ· τίς ἔγνω νοῦν κυρίου; καὶ ἐν τῷ· τίς συνήγαγεν ἀνέμους ἐν κολπῷ; δηλοῖ δὲ καὶ τὸν εὐτελεῖ, ὡς ἐν τῷ· εἰ ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; καὶ ἰδοὺ κύριος βροθήσει μοι, τίς κακώσει με; κείται καὶ ἐπὶ τοῦ καλουμένου παρά τισιν ἰδίως πόλου· παρά δὲ ἄλλοις, ἀτόμου, καὶ ἐνὸς ἀρισμῷ· ὡς ἐν τῷ, ἀνθρωπῶς δηλωτικὸν τοῦ οὐδαί· τίς γὰρ τὸν κινὸν ὑπευφύζεται θάνατον 1); ὁ γὰρ θάνατος, φησὶν, εἰς πάντας ἀνθρώπους διήλθεν· καὶ καθὼς ἁμαρτία τῷ ἀποπεποκέναι θεότητος· εἶεν τὸ, ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε· καὶ τὸ, ὅπου γὰρ ἕρις καὶ ζῆλος ἐν ὑμῖν, οὐχὶ ἄνθρωποι ἐστέ, καὶ κατὰ ἀνθρώπων περιπατεῖτε; ὁ δὲ τοιῶτον ἐμῶνυμεν, οὐ διαφεύγεται θάνατον· τοῦτο γὰρ τῶν γενομένων θεῶν μετουσία θεότητος· ζῶσι γὰρ αἰεὶ με-

ταπεινόμενοι τῆς αἰώνιου ζωῆς, ἥτις ὑπὲρ ὅθην ἔστι ρυζμένου Θεοῦ.

PSALMUS LXXXIX.

Ἀνάγων εἰς ὕψος ἐκ τῶν χαμαιζήλων πραγμάτων τὸν ἄνθρωπον, μὴ πρὸς ταῦτα πάλιν ἀποστρέψῃς αὐτόν.

v. 3.
B. f. 371.

Πᾶς οὖν ὁ χρόνος ὁ παρεκτείνων τῇ ἡμετέρᾳ μετὰ σώματος ζωῇ, φανερός καὶ πεφωτισμένος σοι τυγχάνει, ὡς ὁρᾷς πᾶν ἁμάρτημα πρακτικὸν καὶ ἐν λογισμοῖς.

v. 9.
B. f. 373.

Ἡ δέησις ἐπισταμένων ἐστίν, ὅτι δεξιὰν ἔχει θεός, καὶ ποθεύων ταύτην ἰδεῖν, δι' ἧς ἐδημιούργησε τὴν καὶ πρὸς αὐτὸν κόσμον· ὅπως μὴ δι' οὖν ἐνεργεῖ καταλάβωσιν, ἀλλὰ τῷ προσβάλλειν αὐτήν· οἷοιτο δ' ἂν καὶ αἰτήσεις εἶναι τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ· τότε γὰρ γνωρισμός ἡ τοῦ Θεοῦ δεξιὰ γέγονεν, ὅτε ὁ λόγος σὰρξ γενόμενος ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· ἐθεασάμεθα γὰρ τὴν δόξαν αὐτοῦ ὡς μονογενοῦς πορὰ πατρός· τότε σὺν αὐτῇ φανερωθέντας ἐγνωμεν καὶ τοὺς πεπαιδευμένους τῇ καρδίᾳ ἐν σοφίᾳ, οἳ τινες εἰσὶν οἱ φάσκοντες· σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις· ἅμα δὲ καὶ οἱ προφῆται οἱ τότε λέγοντες ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ πεφανέρωνται, ἵσως ἂν ὑποπτευθέντες πρὸ τῆς ἐκβάσεως, ὡς μὴ τῇ τοῦ Θεοῦ σοφίᾳ πεπαιδευμένοι τὴν καρδίαν· ὅπως ἐστὶν ὁ τὸν νοῦν σεσοφισμένος, καὶ διαμαρτάνῃ λόγῳ προφητικῷ· ἐρεῖ γὰρ ἀληθεύων, εἰ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ τῇ γνώσει.

Γράφεται δὲ καὶ πεπεδημένους· αἱ γὰρ τῆς σοφίας οὐ συγχωροῦσι πένθος χωρὶς εὐσεβείας ὀδεύειν· ἐν ταύταις γὰρ ἐμβαλεῖν τοὺς πόδας τῆς ψυχῆς προστετάχμεθα· ἀπελιγεροῦσι δὲ λέγοντες· ἕως πότε; ταυτέστι τὸ πρόσωπόν σου καὶ τὴν δεξιάν σου ἀποστρέφεις ἀπ' ἡμῶν; καὶ βραχεῖα γὰρ ἀναβολὴ πρὸς τοῦτο, χρόνος ἐστὶ μακρότατος· ἀλλ' ἐπιστρέψον πρὸς τοὺς ἀποστραφέντας τὰ σὰ προστάγματα· εἴτα φησὶν· ὡς ἐπιλάμψασα ἡμῖν ἡ σὴ δεξιὰ, ἥλιος οὖσα δικαιοσύνης ἀρχὴν ἡμέρας νοκτῆς κατεσκεύασεν, δι' ἧς ἐπληρώθημεν τοῦ ἐλέους τοῦ σοῦ, ὡς

v. 12.
A. f. 372.

1) Animadvertent grammatici varium vocabuli τίς usum.

πάσας εὐφραίνεσθαι τὰς ἡμέρας, ἃς ἡμῖν τὸ φῶς σου ἐφώτισε τὸ ἀληθινὸν ἐμπαιεῖν ἐν αἷς εἰσέρχεται καρδίαις παικίλως· καὶ μὴν ἀνατέλλειν ἐν ταῖς πρᾶξεσι καὶ νήσεσι, πολλὰς ἐν ἡμῖν ἡμέρας ποιεῖ· ὡς ἀγαλλιωμένους λύσαι τὸ τῶν κακωτικῶν ἡμερῶν σκυθρωπὸν, ἐν αἷς ἐταπεινώθημεν, αἰχμαλωσίᾳ παραδοθέντες διὰ κακίαν καὶ ἄγνοιαν, ἐν κακίᾳ γεγονότες ἢ τοῖς ἐναντίοις τῶν κυρίως ἀγαθῶν, περὶ ὧν εἴρηται ἄφρων ἐν γέλῳτι πρᾶττει κακὰ· ἢ τοῖς ἐπιπόνοις, περὶ ὧν εἶπεν Ἰωβ, εἰ τὰ ἀγαθὰ ἐκ χειρὸς κυρίου ἐδεξάμεθα, τὰ κακὰ οὐχ ὑποίσμεν· ἐπιβλεψὼν τοίνυν ἐπὶ τοὺς δούλους σου, καὶ τοὺς κατὰ διδασκαλίαν καὶ μίμησιν ἀρετῆς γεννηθέντας ἡμῖν εὐτόνους καὶ ἄρρενας ὁδήγησεν ἐπὶ τὴν τῆς σωτηρίας ὁδόν· εὐτὼ γὰρ καὶ ἡ λαμπρότης σου ἔσται ἐφ' ἡμᾶς ἐκλάμπαντας ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ σου· θαρρύνοντες δὲ ἐφ' αἷς δεδράκασιν, ἀξιοῦσι κατευθυνθῆναι, καὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτῶν ἐπ' αὐτοὺς, ὅπερ ὁ φαῦλος εὐβούλεται, λήσῃ δὲ μᾶλλον παραδοθῆναι.

PSALMUS XC.

Ἀμα γὰρ τῷ θέλειν πλησιάζει τῷ σπουδαίῳ, πίπτει ἡ φάλαγξ τῶν ἐναντιῶν· ἐν τῷ ἐγγίξειν γὰρ ἐπ' ἐμὲ κακοῦντας, τοῦ φαγεῖν τὰς σάρκας μου, οἱ ἐλίζοντές με καὶ οἱ ἐχθροί μου, αὐτοὶ ἠσθύνθησαν καὶ ἔπεσαν.

PSALMUS XCI.

Θεολογίας καὶ θεωπετίας ὑπόθεσις τυγχάνων, τέλος ἔχει τὴν ἀλήθειαν, ἣν ἀναγγέλλειν προσήκει, οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς καὶ ἐκ τῶν φανερῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐκ βαθέων καὶ ἀπεκρύφτων, διαγνωσέως ὑπερβολὴν τὴν δὲ σοφίαν τὴν ἐν ταῖς τοιούτοις ὠνόμασεν νύκτα· φύσει γὰρ τὰ περὶ Θεοῦ εὐσεβῶς καὶ ἐρῶς λεγόμενα, τῆς τῶν πολλῶν γνώσεως, διὰ μέγεθος δυνάμεως, ἀποδηρεῖ· νύξ δὲ ἐστὶ διὰ τὸ δυσκατάληπτον· αὕτη δὲ νύξ ἀναφαιρὰν ἔχει πρὸς τὸ σκότος, ὃ ἔθετο ὁ θεὸς ἀπεκρυφὴν αὐτοῦ.

Ὅτε οἱ ἁμαρτωλοὶ εἶα χόρτος ἀνατέλλουσιν, καὶ ἐνεργεῖται ἡ ἀνομία, καὶ ἡ πρὸς θεὸν ἔχθρα

αὐτῶν ἐπιτείνεται· ἀγνοεῖται δὲ τοῦ Θεοῦ ὕψος καὶ μέγεθος, τυφλότης τῆς κακίας τὸ ὄμμα τοῦ νοῦ τὸ δυνάμενον προσβάλλειν τῇ κυρίῳ ὅταν δὲ κατὰ λυσις τῆς ἁμαρτίας γένηται, ὡς ἀπολέσθαι διὰ τὸ ἁμαρτάνειν ἐχθρὸς γεγεννημένους θεῷ, ἀπόλλυσθαι θέον, οἱ τοιοῦτοι εἰσὶ, τὸ τηνικάδε ὁ θεὸς ὁ ὕψιστος εἰς τὸν αἰῶνα εὐρεθῇσεται τῷ καθαρθέντι νῷ.

Τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἀπάντων ἀνθρώπων ταπεινουμένων ἀφ' ἧς εἶχον ὑψαυχενίας ἐπὶ ταῖς προσκαίρεις, ὑψεῖται κύριος, μένος βασιλεὺς ἀπάντων ἀποδεικνύμενος, ἀμέμπτως τὲ πάντων προσεσάμενος, καὶ διαταξάμενος τὰ ἔλα.

PSALMUS XCII.

Οἱ μιμούμενοι ποταμοὶ τὸν ποταμὸν τὸν εὐφραίνοντα τὴν πόλιν τοῦ Θεοῦ, ἐπαίρουσι πρότερον τὴν σφῶν νόησιν· εἶτα τὰς φωνὰς τὰς ἐρμηνεύουσας τὰ νοηθέντα αὐτοῖς· ὡς ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν τούτων ποταμῶν ὑδάτων φωνῆς, θαυμαστοὺς καὶ ἀπεδοχῆς ἀξίους γενέσθαι διὰ μετανόας καὶ ἀναλήψεως ἀρετῆς, τοὺς πάλαι δι' ἀλαξενίας καὶ πλοῦτον καὶ αὐθαδείας καὶ ὀξυρύνου μετεωρισμὸς ὄντας τῆς τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων θαλάττης· δυνατὸν δὲ καὶ τοὺς λόγους αὐτοὺς τῶν θεωπνεύτων γραφῶν καινῆς τε καὶ παλαιᾶς ποταμοὺς, διὰ τὸ τίμιον καὶ ζωτικὸν καὶ καρποφῆρας αἶτιον.

Μετεωρισμὸν θαλάττης, κατὰ τὴν παρούσαν διάνοιαν ὄντων τῶν καλυμμένων πειρασμῶν, εἰ καὶ θαυμαστὰ γενήσονται, σωτηρίας αἷτιαι ἀναφαινόμεναι ἀπὸ τῶν φωνῶν τῶν ποτίμων πολλῶν ὑδάτων· ἔστι γοῦν ἰδεῖν ἐπὶ ταῖς πειρασμοῖς καὶ ἀγῶσι τούτοις νικητὰς τινὰς ἀποδεικνυμένους· μακάριος γὰρ ἀνὴρ, ὃς ὑπομένει πειρασμὸν· καὶ τὰ ἐξῆς.—Ἐκ γὰρ τῶν πραγμάτων αὐτῆς, καὶ τῶν ἐν ἐαυτοῖς τῶν αὐτῶν ἐμβαινόντων, θαυμαστοὶ γίνονται οἱ μετεωρισμοὶ αὐτῆς λογικῶς καὶ προνίμως ἐταζόμενοι.—Ἐν ταῖς ὑψηλῇς καὶ ἐπηρεμέναις λόγοις θαυμαστός ὁ κύριος ἐστίν· ὡς πιστεύσθαι ἐπὶ τούτῳ τὰ μαρτύρια τὰ συγγενῇ ταῖς λεγομένοις δικαιομασίαι καὶ νομίμασι.

Οἶκος Θεοῦ πάντες οἱ προσηκόμενοι αὐτὸν εἰς

V. 9.
B. f. 378. b.

V. 3.
B. f. 381.

V. 4.
B. f. 381. b.

V. 5.
Ibid.

V. 7.
B. f. 377.

V. 3.
B. f. 377. D.

V. 5.
B. f. 378.

ἑαυτούς· οἷς καὶ πρέπει ἀληθῶς τὸ ἅγιός εἶναι, οὐκ ἐπὶ μίαν καὶ δευτέραν, ἀλλ' εἰς μακρότητα ἡμερῶν, ὅθεν ὁ μυσταγωγὸς βυζόμενος τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ εἰς μακρότητα ἡμερῶν ἁγίασμα ἔχειν, φησὶν· οὐκ αἰδате ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· εἰ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθείρει τοῦτον ὁ Θεός· ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, εἴτινες ἐστὲ ὑμεῖς· πρέπει γὰρ ἀληθῶς ἡ ἁγιότης καὶ τὸ ἁγίασμα παντὶ τῷ γινόμενῳ Θεοῦ οἰκῶ· ἢ ὡς περ Θεοῦ, ἅγιος· ἢ καὶ ὡς περ ἅγιος, οὕτω καὶ Θεοῦ.—Οἶκον αὐτοῦ εἴτε τὴν αὐτοῦ σάρκα λέγαις, εἴτε τὴν ἐκκλησίαν, εἴτε τοὺς ἀφιερωθέντας αὐτῷ· τούτων τὸ ἁγίασμα εἰς μακρότητα ἡμερῶν, τρυτέστιν εἰς αἰῶνα αἰώνων· διόπερ οἱ ἄλλοι ἐρμηνευταὶ μήκη χρόνων ἐκδεῶν· κασιν· οὐ τοίνυν περὶ τοῦ ναοῦ τῶν Ἰουδαίων ἡ προφητεία ἐκλαμβάνεσθαι δύναται· τούτου γὰρ πάλαι καὶ πρόπαλαι καθαιρεθέντες, ἁγίασμα πῶς ἔσται εἰς μακρότητα ἡμερῶν· ἀλλ' ἡμεῖς, εἴπερ ἡμῖν πῶτος ναὸς Θεοῦ προσαγορεύεσθαι, ἵνα ἐναικῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχωμεν, φυλάξωμεν τὸν ἁγιασμόν εἰς ἡμερῶν μακρότητα.

PSALMUS XCIII.

V. 1.
B. f. 382.

Τῷ γὰρ ἀκριβῶς ἐπίστασθαι τῶν κρινόμενων τὰ πράγματα, καὶ αὐτὴν τὴν πρόθεσιν τῶν ἐνεργούντων αὐτὰ, μετὰ παρρησίας ἐπάγει· ἐκδικήσεις, τῶν ἄλλων κριτῶν ἔσθ' ὅτε σφαλομένων· ὡς μὴ κατὰ ἀναλογίαν τῆς ποσότητος, τῶν ἁμαρτανόμενων ἐπάγειν τὴν τιμωρίαν· ἐφ' ᾧ καὶ αἰσχύνεσθαι συμβαίνει τὸν κρίνοντα, ὡς μὴ θεόντως ἐπιτιμήσαντα τοῖς ἐαλωκόσι τῇ κακίᾳ, μόνῃ παρρησιαζομένῳ, ἐν τῷ ἐκδικεῖν τοῦ λέγοντος, ᾧ μέτρη μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν· ἀποδιδούς γὰρ ἐστὶν ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

V. 8.
B. f. 382. D.

Δεῖξον ἅπανσι τῆς σῆς δεσποτείας τὸ ὑψηλόν, καὶ καταλύσον τὴν τῶν ἀλαζόνων ὄφρυν· διδάσκων διὰ τῆς πείρας, ὅτι σὺ εἶ τῆς οἰκουμένης κριτὴς, ὁ τοῖς ὑπερηγάνοις ἀντιτασσόμενος, καὶ τὴν ἀρμόζουσαν αὐτοῖς κόλασιν ἀποδιδούς· ἀναδειχθεὶς ταῦτα πάντα καὶ εἰς τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν· τότε γὰρ ἐπαρρησιάσατο ἀνα-

μάρτητος ἀνθρώπου γεγονώς· καὶ τοι θεὸς ἐκδικήσεως κύριος ὢν· ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν ἐκρινεν, ἁμαρτίας πλήρη αὐτὴν ἀποδείξας, αὐτὸς ἁμαρτίαν οὐ ποιήσας, οὐδὲ γινὼς ἁμαρτίαν· διὸ καὶ ἀνταπέδωκε τοῖς ὑπερηφανήσασιν αὐτὸν φαρισαίοις, καὶ τοῖς ἀρσάτοις ἐχθροῖς ἐπαρθεῖσιν ἐν τῷ σταυρῶσαι αὐτόν.

Σὺ δημιουργὸς ἡμῶν ὑπάρχων· καὶ θὴ καὶ φροντίζεις ἡμῶν, ᾧ δέσποτα· ὅθεν εἴ τι πάρεστιν ἡμῖν ἀγαθόν, ἴσμεν αὐτὸ ὅσον καὶ παρὰ σοῦ εἶναι· ἀλλ' ἐπεὶ ὀρώμεν φαύλους τινας κατὰ τῶν δικαίων φονῶντας, καὶ ἀθώους καταδικάζοντας, ἀναφεγγόμεθα πρὸς σέ, μὴ ἕτερος θρόνος βασιλείας σύνεστί σοι, ἢ προσέσεσθαι σοι, ὅτι ταῦτα κατὰ τῶν θεραπόντων ἐπιτελεῖται· ἀλλ' οὐ πρόσθεσί σοι ἀνομίας θρόνος· νόμον γὰρ τῶν πάντων βασιλεῖα ἀνέδειξας, καθ' ἣν τὸ πᾶν δικαιοῦται. Καὶ μετ' ὀλίγα. Θρόνος ἀνομίας ἢ μετὰ τυραννίδος ἀρχή· διὸ καὶ ὁμώτατος καὶ ἐπαχθῆς ὢν, βαρέα καὶ ἐπίμοχθα προστάττει, συμπράττων τοῖς πρὸς ἄγματος αὐτοῦ κόπον· ἀλλ' αἱ ἐντολαὶ σου Θεοῦ βαρεῖαι οὐκ εἰσὶ, κατὰ τὸν Ἰωάννην· ὅθεν καὶ ἀνθρωρεῖς εἰσιν, ἀνυψοῦσαι καὶ μετεωρίζουσαι τὸν μεταποιούμενον. Καὶ πάλιν. Διὸ κώλυσον αὐτούς τῆς ὁμωότητος κατὰ ἡμῶν ὁρμῆς.—Ἐπιμρφαζόμενοι δὲ καὶ τὸ κριταὶ καὶ δικασαὶ τυγχάνειν, καταδικάζουσιν ἀθῶον αἷμα.

PSALMUS XCIV.

Θεὸς λέγει εὖς ἀγγέλους ἡ γραφὴ καλεῖ· βασιλεύει δὲ καὶ κινῶν γενομένων θεῶν, πρὸς εὖς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ γεγένηται.

Πάσης τῆς γῆς ἐπιδραττόμενος ὁ λόγος, κατὰ τὸν τῆς προνοίας λόγον, ἐν τῇ χειρὶ ἑαυτοῦ ἔχει τὰ λεγόμενα τῆς γῆς πέρατα· ἢ κατὰσχέσις γὰρ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς ἐστίν.—Ὅρων ἔντων τῶν διηρημένων, βίῃ γὰρ καὶ φρονήματι θεοσεβῶν ἀνθρώπων· κατ' ἐξαιρέτην δὲ αὐτοῦ εἰσὶν ὑπερέχοντες, εὖς ὑψηλὰ τῶν ὀρέων προσηγόρευον.

Ταύτας τὰς λέξεις ἕως τοῦ τέλους τοῦ ψαλμοῦ, ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰρησθαι φήσας

V. 20.
B. f. 384. D.V. 1.
B. f. 385.V. 1.
B. f. 385.V. 8.
A. f. 385.

οἱ ἀπόστολος, ἔθηκεν αὐτάς ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ· ὁμοίως γε πῶς, καὶ ἐρμηνεύειν αὐταῖς ἐπαγαγών· ἡρμηνεύει δὲ τὸ σήμερον εἰς τὸν πάντα τὸν ἐνεστηκότα αἰῶνα, ἀναφέρων αὐτῷ· ἐκάστη γὰρ ἡμέρα τοῦ αἰῶνος σημαίνεται διὰ τοῦ σήμερον.

V. 10.
B. f. 387.

Προσώχθισα· προσκορῆς, φησὶν, ἐγενόμην, οὐ πάσῃ γενεᾷ, ἀλλ' ἐκείνῃ αἰεὶ πλάνῃ συμβίωσιν, διὰ τὸ μὴ ἐξέλειν γινώσκειν ἔχειν Θεοῦ· ἔφη τὸν Θεὸν ὀργισθέντα ὁμῶσαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ· ταῦτα δὲ ἐν ἐβδομηκονοῦ ἔβδ· ὁμοίως εἰπὼν, ἐξηγησαμένῳ δὲ καὶ Παύλῳ ταύτην τὴν λέξιν, οὐδὲ πλεον τῶν τότε ῥηθέντων ἐρεῦμεν· ταῦτα δὲ καὶ ἡμᾶς διαδέχονται, εἰ τῆς τοῦ Θεοῦ φωνῆς εἰσέτι καὶ νῦν κατὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν ἀνακαλουμένης ἡμᾶς ἀκούοντες, σκληρύνομεν τὰς ἑαυτῶν καρδίας· διαλήφεται γὰρ ἡμᾶς ὀργὴ Θεοῦ, καὶ ἀποπειρούμεθα τῆς παρ' αὐτοῦ καὶ σὺν αὐτῷ ἀναπαύσεως.

PSALMUS XCV.

V. 1.
B. f. 387, b.

Λεκτέον οὖν περὶ τῆς τριαυτῆς εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκαταστάσεως τοῦ οἴκου προφητικώτερον τὸν Δαυὶδ τεθεωρηκότα τὴν ὑπὲρ τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου τὴν ῥῆδην πεποινηκέναι· ἄδουσι δὲ τὴν ῥῆδην οἱ τὸν παλαιὸν ἀνδρωπεν ἐκδυσάμενοι καὶ τὸν νέον ἐνδύσαντες τὸν ἀνανεούμενον εἰς τὸ γενέσθαι κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτὸν, τῷ μαθητεύσθαι τῇ καινῇ διαθήκῃ, τὴν καινότητα τῆς Χριστοῦ διαθήκης καὶ διδασκαλίας προσηκάμενοι.

V. 2.
B. f. 388.

Οὗτοι οὖν πάντες οἱ ἄδόντες τῷ Θεῷ, πρὸς τὸ ἄδειν αὐτῷ καὶ εὐλογεῖν τὸ ὄνομα αὐτοῦ προστάττονται· διὰ γὰρ ἔργων ἀγαθῶν καὶ γνώσεως τῆς ἀληθείας εὐλογεῖ τις καὶ δοξάζει τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

V. 3.
Ibid.

Περὶ ὧν ἐν λζ' ψαλμῷ πρὸς Θεὸν εἴρηται· πολλὰ ἐποίησας σὺ κύριε ὁ θεός μου τὰ θαυμάσια σου· τὸν τούτων τῶν θαυμάτων αἷτιον ὑμνῶν Ἡσαΐας ὁ προφήτης φησὶν· κύριος ὁ Θεὸς δοξάσω σε, ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου· ὅτι ἐποίησας θαυμαστὰ πρᾶγματα, βουλήν· ἀρχαίαν ἀληθεινὴν· Θεὸς γὰρ ὁ σωτὴρ θαυμαστά πέποιθεν, ἐλευθερώσας πᾶσαν ψυχὴν ὑπὸ τοῦ διαβόλου κατα-

πνευμένην. Καὶ μετ' ὀλίγα. Εἰ δὲ καὶ τὰς τεραστίους δυνάμεις εἶναι βούλεται, τὰ ἐπαγγελόμενα ταῖς λαοῖς θαυμάσια, καὶ ὁ Ἰησοῦς νεκροὺς ἡγείρει, καὶ τυφλοὺς εἰς ὅψιν ἀποκαθιστᾷ, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτο ἀναγέγραπται, οὐκ ἁμαρτάνεις.

PSALMUS XCVI.

V. 1.
B. f. 390, b.

Τοῦ ἱκανοῦ χειρὶ· οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ πνευματικὸς Δαβὶδ, ὁ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα γεγονώς· ἡ γῆ τείνουν αὐτοῦ καθίστατο, πάντες θορύβου καὶ ταράχου πολεμικοῦ ὑπ' αὐτοῦ καταλυθέντες· ἡ καθίσταται γῆ, κατὰστασιν ἀναλαμβάνουσα, καὶ ὁ καρποφορεῖ ὃν ἐδέξατο σπόρον εἰς ἑκατὸν καὶ ἕξ καὶ λ' σπειράντων ἑαυτοῖς δικαιοσύνην, ἐπὶ τῷ γεννήματα δικαιοσύνης πληθῆναι τῶν ὑπὸ Ἰησοῦ σπαρέντων· διὸ καὶ βασιλεύει ὁ κύριος, οὐκ ἀπὸ τοῦ μὴ βασιλεύειν καθάπαξ ἐπὶ τὸ βασιλεύειν ἐληλυθώς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μὴ ἄρχειν τῶν ἁμαρτανόντων μετανεστήσαντων ἥκειν ἐπὶ τὴν βασιλείαν· ἀγαλλιάται οὖν πᾶσα ἡ γῆ τοῦτο πειεῖν προστατιομένη, ἐπὶ τῇ τὸν κύριον πάσης αὐτῆς βασιλευμένῃ.

Οὐ σωματικῶς· εἰ γὰρ τὰ κυκλοῦντα εἴη σώματα, καὶ ὁ κυκλούμενος εἴη σῶμα, ἢ σῶματί γε χρώμενος· ἀλλ' ἀσώματος, μᾶλλον δὲ ὑπὲρ ἐκείνα σωματίων, ὁ θεὸς καὶ ὁ μονογενὴς αὐτοῦ υἱός, καὶ ὁ Θεὸς λόγος ἐστί· λέγεται δὲ νῦν πρὸς παράστασιν τῆς ἀκαταλήφειας αὐτοῦ, περὶ αὐτὸν νεφέλη καὶ γνόφος εἶναι· καὶ τάχα μὲν ἡ νεφέλη τοῦ ἐξ αὐτοῦ ῥέοντος ποτίμους σημαίνει λόγους· ὁ δὲ γνόφος τὴν ἀσάφειαν τῆς ἀκαταλήφειας αὐτοῦ· εἴρηται γοῦν καὶ πρότερον, καὶ ἔκλινεν οὐρανὸς καὶ κατέβη, καὶ γνόφος ὑπὸ τοῦ πόδας αὐτοῦ· τὸ γὰρ δυσθεώρητον μᾶλλον δὲ ἀκατάληπτον τῷ νῷ τῶν αὐτοῦ γεννητῶν τῆς πορείας αὐτοῦ, καὶ ἦν πορεύεται δημιουργικῶς καὶ προνοητικῶς παρίσταται διὰ τοῦ, γνόφος ὑπὸ τοῦ πόδας αὐτοῦ.

V. 2.
B. f. 391.

Ἐχθροὶ τοῦ λόγου τῆς δικαιοσύνης οἱ ἀλόγως καὶ ἀδίκως πράττοντες, ὥσπερ αὖ διάφοροι τῆς ἀληθείας οἱ ψευδοεὐντες καὶ ψευδόμενοι· καὶ ἡ ριζὴ δὲ τοῦ κόσμου ἐχθροποιεῖν εἴρηται θεῷ.—

V. 3.
B. f. 391, b.

Οὐκ ἀναλίσκουν καὶ φθείρουν αὐτῶν τὴν οὐσίαν, ἀθάνατος γὰρ ἡ τῆς ψυχῆς αὐτῶν ὑπόστασις, ἀλλ' ἀφανίζων τὰ περὶ αὐτοὺς ἀναφύοντα τῆς σαρκὸς ἔργα καὶ ὑλικά φρονήματα· ὅθεν ὁ σωτὴρ εὐχεται ἀναφθῆναι· τὸ πῦρ βαλεῖν ἤλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπως ἀναφθῇ τὰ γῆινα πάντα.

Οἱ φωτινοὶ λόγοι τῆς θείας διδασκαλίας αὐτοῦ ἀστραπῶν τρόπῳ ἔφαναν πᾶσιν τῇ οἰκουμένῃ, καταυγάζοντες καὶ φωτίζοντες αὐτήν, ἐπὶ τῇ ἔχειν φῶς γνώσεως· ἀλλ' ἡ γῆ ταύτας τὰς ἀσραπὰς ἰδοῦσα, κλονηθεῖσα μετέβαλεν, ἀποβαλεῖσα τὴν γεοδὴ ποιότητα, ἐπὶ τοῦ ἀναλαβεῖν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου.

Ἰδοῦσα τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους, καὶ τὰ κατὰλληλα τούτοις ἔθνη, πάντες οἱ ἄνθρωποι τὰ σφέτερα πάτρια καταλιπόντες, τῇ εὐαγγελικῇ παιθεύσει προσεληλύθασιν· ἀλλὰ οἰκουμένη ἰδοῦσα τὰς ἀστραπὰς τοῦ κυρίου, ἐλλάμπεται· ἡ δὲ γῆ σάλευται διὰ τοῦ κλονεῖν, ἀρχὴν λαμβάνουσα πρὸς τὸ καὶ αὐτὴν οἰκουμένην χρηματίσαι, ἵνα φανῶσιν αὐτῇ ταιαύτη γεγεννημένη αἱ θεῖαι τοῦ κυρίου ἀστραπαί.

Οἱ προαναφηνήσαντες τὴν ἐνταῦθα ἐπιδημίαν τοῦ σωτήρος ὄντες δικαιοσύνης Θεοῦ, οἱ οὐρανοὶ εἰσιν, τῷ φέρειν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, καὶ ἔχειν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ, ἀναγγεῖλαντες τὴν τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνην οὐρανόθεν ἐλευσμένην. οὐκ ἄλλην τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ τυγχάνουσιν, ἀλλ' ἐπεὶ καὶ ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ πολλαχοῦ δικαιοσύνη καλεῖται, ταύτην ἀναγγέλλειν πραγματικῶς μόνον ἴσασιν οἱ οὐρανοὶ ὄντες ἄνδρες δίκαιοι· ἐπειδεικνυμένην γὰρ πίστιν ἀναγγέλλει δίκαιος, τῆς πίστεως αὐτῶν εἰς δικαιοσύνην λογισμένης.

Ἐναντίον καὶ ἐχθρὸν τῷ Θεῷ, οὐκ ἐν ἀντιτάσει φύσεως ὄν, οὐ γὰρ ἀντιδιαρρίθεται τῇ ἀγαθῇ φύσει πονηρὸν τὸ παρὰ φύσιν· οὐδὲ φύσιν τινα δεικνυμένην ὑπολαβεῖν ἐστίν, ἣν καλεῖ πονηρὸν· οὐδὲ γὰρ ἔχομεν τινα ταιαύτην ἐν γνώσει, ὅντιν ἐπιδέξασθαι, ἀλλὰ πονηρὸν ἅπαν τὸ κακίας ἔργον ἐπιστάμεθα· καὶ τὸ τοῦ μίσους, ἐάν περ εὖ φρονώμεν.

Εἰ ποτε ἐπιβούλευσέ τις τῶν ὁσίων μέχρι τῆς σώματος κακώσεως ἢ θανάτου τὰ τῆς ἐπιστά-

σεως ἰσχυσε, τῆς ψυχῆς ἀζημιώτου καὶ ἀμειώτου διαμεινάσης· τίς γὰρ οὖν οὐκ ὁμολογήσειε τοὺς τῆς ἀληθείας μάρτυρας πεφρουρηθῆσαι κατὰ τὰς ψυχὰς ὑπὸ τοῦ ὁμολογουμένου ὑπ' αὐτῶν κυρίου;

Τῷ τὴν πρακτικὴν ἀρετὴν κατερβώσαντι, δικαιοσύνην καλουμένην, ἀνέτειλε φῶς τῆς γνώσεως, οὐκ ἄλλο τυγχάνον τοῦ φωτός τοῦ ἀληθινοῦ· περὶ οὗ ὁ πατήρ εἶπεν· τῷ δὲ φεβουμένῳ τοῦ ὀνόματός μου ἀνατέλλει ἥλιος δικαιοσύνης.

PSALMUS XCVII.

Διαφέρει τοῦ Ἰακώβ ὁ Ἰσραὴλ ἐπινίκια ἀλλ' οὐχ ὑποστάσει· ὁ γὰρ αὐτὸς ὅτε μὲν Ἰακώβ, ὅτε δὲ Ἰσραὴλ ἐστίν· ὅτε γὰρ ἀσκητὴς τυγχάνων, τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς καταπαλαιῶν τὰ ἄλογα πύθη καὶ κακίας καὶ τὰς ἐνεργούσας αὐτὰς πονηρὰς δυνάμεις, Ἰακώβ ἐστὶ πτερνίζων τὸ εἰρημένον στίφος· ὅτ' ἂν δὲ ἀνωτέρω πάσης μοχθηρίας γεγενηθῇ διὰ καθαρότητα νοῦ προσβάλλει τῷ Θεῷ, Ἰσραὴλ προσαγερεύεται.

Κηρυχθέντες γὰρ τοῦ εὐαγγελίου ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ χρησμοδίαν, εἶδεν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς Χριστὸν τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.

Καὶ μετ' ὀλίγα οἱ περάσαντες τὴν γῆν καὶ ἀνωτέρω αὐτῆς γεγεννημένοι, τῷ μὴ ὑλικά καὶ ἐπίγεια ἔτι φρονεῖν, ἀλλὰ ζητεῖν καὶ φρονεῖν τὰ ἄνω, πέρατα γῆς ὄντες, εἶδον σωτήριαν καὶ τὸν αὐτῆς αἴτιον Θεοῦ λόγον, ὄντα σωτήριον τοῦ Θεοῦ.

Πᾶσαν τὴν γῆν, τοῦτέστι τοὺς ἐπὶ γῆς ἅπαντας ἀνθρώπους, προσάττει ἐπινίκιον αἶνον ἀναπέμπειν τῷ κυρίῳ κατελθόντι τοὺς πολεμίους τοὺς ἀσράτους ἐχθρούς τῶν ἀνθρώπων, διάβολου καὶ τοὺς ὑτασπιστάς αὐτοῦ.

Τίς δὲ ἡ κισθάρρα, πολλὰς εἶπομεν, τί τὸ φάλλειν ἐν αὐτῇ, τί τὸ πρακτικῶς ἐσι διὰ σώματος ἐνεργεῖν τὰ τῆς ἀρετῆς, ἢ διὰ πασῶν τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων.—Ἀντὶ τοῦ πρὸς τὸν ψαλμὸν, τὸν διὰ τοῦ ὀργάνου πληττέμενον· καὶ φωνή τις ἀδέσσω οὔσα ἢ περὶ τῶν πρακτέων θεωρία.—Σαλπίζουσιν ἐν ἐλαταῖς οἱ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας λαμπρῶς καὶ δικαίως προσφέρουσες οὐ-

v. II.
B. f. 393.

v. 3.
B. f. 394 r.

v. 4.
B. f. 395.

v. 6.
Ibid.

v. 8.
Ibid.

B. f. 395.

v. 10.
A. f. 395.

v. 11.
B. f. 395.

v. 12.
Ibid.

v. 6.

τοι γὰρ ἀληθῶς εἰς πνευματικὴν ἐσρτὴν διεγεί-
ρειν ἱκανοὶ, λέγοντες· ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ θεοῦ,
ὃς καὶ ἱκανοὺς διακόνους καινῆς διαθήκης τῶν
πλουτούντων παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει, μό-
νον τοῦτο δυναμένων προσφέρειν.

v. 7.
B. f. 395. b.

Διαφερόντως ἐν ταῖς πλουτανθρώποις πόλεσιν
ἔστιν ἰδεῖν τῆς προφητείας τὸ τέλος· θάλατταν
γὰρ κυμαίνουσαν τῶν εὐσεβῶν ἀνθρώπων ἐν ταῖς
ἐκκλησίαις μιμεῖται τὸ πλήθος· τριαύτη δὲ καὶ
ἡ τῶν ψαλλόντων ἡχή.

v. 8.
Ibid.

Πάλιν ποταμούς τοὺς τῆς διδασκαλικῆς μετα-
λαγχάνοντας ὠνόμασε, χάριτος καὶ ποταμῶν δι-
κην τὰ θεῖα προχέοντας νάματα, οὓς κροτεῖν
ἔφη θεὸν ἀνυμνεῖν νενικηκότων γὰρ πάλιν ὁ λό-
γος. Καὶ πάλιν. Ἰσως δὲ τὰ πλήθη τῶν σω-
ζομένων ποταμῶν συνερχομένων, καὶ φωναῖς
θεολογικαῖς ἀνυμνούντων τὴν τοῦ κυρίου βασι-
λείαν, διὰ τῶν ἐν χερσὶ δηλοῦται.

v. 9.
B. f. 396.

Κατ' ἐξοχὴν τοὺς οἰκειωθέντας αὐτοῦ χρημα-
τίσαι ἐν εὐδότητι κρίνει· ἐπεὶ εὐθείαν καρδίαν
καὶ εὐθείας πράξεις ἔχουσιν οἱ λαοὶ, ἀποδώσει
ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ.

PSALMUS XCVIII.

v. 2.
B. f. 396. b.

Πρότερον ἐν Σιών, κατὰ τὴν δόσιν τοῦ νόμου
καὶ τῶν προφητῶν μέγας ἐστὶν ὁ κύριος· εἰδ'·
οὕτως ὑψηλὸς τυγχάνει ἐπὶ πάντας τοὺς ἀπὸ τῶν
ἐθνῶν προσερχομένους τῇ πίστει λαός· ὁ δὲ
γὰρ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ
ἀγαθόν, ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ ἑλληνι· ὑψωθείς
γὰρ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐκλυσεν πρὸς ἑαυτόν.

v. 3.
B. f. 397.

Ὑψηλὸν παιεῖτε, κύκ' ἐκ τοῦ κάτω εἰς τὸ ἄνω
ἐπαίροντες αὐτόν, ἴδιον γὰρ σωμάτων τοῦτο,
ἀλλ' ὑψηλὰ καὶ ὑπεφυσὶς περὶ αὐτοῦ ἔχοντες
νοήσεις.—Λέγεται δὲ ὑποπόδιον αὐτοῦ ἐπὶ τὸ
πάλαι νεώ, ὡς ἐν Ἱερειᾷ γέγραπται· πῶς ἐγνό-
ησε κύριος ἐν ὀργῇ αὐτοῦ τὴν θυγατέρα, κα-
τέρρυψεν εἰς γῆν τὸ ἅγιον αὐτῆς, κύκ' ἐμ-
νήσθη ὑποποδίου αὐτοῦ· Καὶ μετ' ὀλίγα. Τὸ
ὑποπόδιον φησὶν προσκυνεῖν τὴν παγκόσμιον ἔξου-
σίαν τὴν τότε φανησομένην, ἢ μὴ μὲν τῶν ἡγια-
σμένων, ἀλλὰ καὶ πάντων κρατεῖ.—Ἐπειδὴ ἅγιοι
καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ προφῆται ἐλόγοντο ἅγιον δὲ

τοῦτον οὗ δέ τῳ ὑποποδίῳ προσκυνεῖν προσηγό-
ρευσε· δεῖξαι βούλεται πόσῃ εἶχεν διαφορὰν
πρὸς τοὺς λοιποὺς ἁγίους· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ τῶν
ἀγίων ἅγιος· διὰ τοῦτο Μωϋσέως μὲν ὡς νομο-
θέτου, Ἀαρὼν δὲ ὡς ἀρχιερέως, Σαμουὴλ ὡς
ἐξάρχου τῶν προφητῶν, ἐμνημόνευσεν.—Οὐ περὶ
μόνον τῶν ἀνθρώπων τούτων ταῦτα λέγεται, ἀλλὰ
περὶ πάντων τῶν ἐχόντων τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἀρε-
τήν. Καὶ μετ' ὀλίγα. Τί οὖν ἔχομεν περὶ τού-
των εἰπεῖν; ἢ ὅτι τοὺς τὰς αὐτὰς ἀρετὰς ἔχον-
τας, ὁμωνύμως αὐτοῖς ὠνόμασεν· εἰ δὲ τοῦτο
οὕτως ἔχει, δῆλον ὅτι καὶ οἱ πιστοὶ θεράποντες
γινόμενοι, πάντες κατὰ Μωϋσέα τυγχάνουσιν·
καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως.

v. 7.
B. f. 397. b.

Ἐπεὶ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος βέβαιος καὶ ἀκλινὴς
ἐστὶ, στύλος εἰκότως καλεῖται, ὡς τὴν καταδε-
ξαμένην αὐτὸν ἐκκλησίαν, στύλον καὶ ἐδραίωμα
τῆς ἀληθείας εἶναι· ἀλλ' ἐπεὶ καὶ πότιμος καὶ
καρπῶν αἰτίος ἐστίν, ἵετοῦ δίκην εἰς τὰς δια-
νοίας τῶν ἀνθρώπων ἐρχόμενος, στύλος νεφέλης
ἐστὶ· τάχα δὲ καὶ προθεσπίζετο διὰ τούτου ἡ
τοῦ σωτῆρος δεῦρο καθοδὸς, καθ' ἣν ἐπιβάς κού-
φης νεφέλης, εἰς Αἴγυπτον ἦκε τὸν περὶ γῆν
τόπον.—Τελείου δὲ ἀνδρὸς καὶ ἔχοντος πάσας
τὰς ἀρετὰς, τὸ πάντα τὰ μαρτύρια καὶ πρεσ-
τάγματα τοῦ θεοῦ φυλάττειν.

v. 8.
Ibid.

Σὺ ὁ ἡμέτερος καὶ κύριος καὶ θεός, λέγει ὁ
ὁ τῶν ἐθνῶν βασιλεὺς, αὐτὸς ἦσθα ὁ καὶ τὸν
ἀμφὶ Μωϋσέα καὶ Ἀαρὼν ἐκακούνων.—Ἐν οἷς
παιδείας ἐδέοντο, ὥσπερ τὸν Ἀαρὼν ἐπὶ τῇ μοσ-
χοποιᾷ, καὶ τὸν Μωϋσῆν ἐπὶ τῇ ἀπειθείᾳ τοῦ
ὑδάτος τῆς ἀντιλογίας.

PSALMUS XCIX.

Πύλαι τοῦ κυρίου αἱ κατ' εἶδος ἀρεταί, περὶ
ῶν καὶ ἐν ἄλλαις εἰρηται· ἀνοίξατέ μοι πύλας
αὐτοῦ, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ θεοῦ, ἐν τοῖς κατὰ
θεολογίαν ὕμνοις, εἰσεληλυθότες εὐχαρίστως ἐξο-
μολογήσονται τῷ θεῷ.

v. 1.
B. f. 398. b.

PSALMUS C.

Οὖν ἄδων πραῦνει καὶ καταστέλλει τὰ ἦθη
τῶν ἀκρατῶν διὰ τῆς ὁδοῦ, κριτὴν τὸν θεόν

v. 1.
Ibid.

τῶν παραπεμπένων ἀνθρώποις ὑμνῶν· εἴτ' ἐπεὶ ἀκριβὴς αὐτοῦ ἐστὶν ἡ κρίσις, οὐ τὰ φανερά μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας ἐξετάζουσα, σὺν χρηστῇ προθέσει ἐπάγει αὐτήν· εἰ γὰρ τῷ πρὸς ἀξίαν τῶν ἔργων καὶ λόγων καὶ ἐνθυμημάτων ἡμῶν σκοπήσῃ, ἄρδην ἀπολλύμεθα· ἵν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, πρὸ τῆς κρίσεως ἐλεεῖ· ἐὰν γὰρ ἀνομιὰς παρατηρήσῃ, κύριε, τίς ὑποστήσεται; καὶ ἐπεὶ παρὰ σου ὁ ἰλασμός ἐστίν, πηγὴ γὰρ τυγχάνεις ἀγαθότητος καὶ ἐλεημοσύνης, παρῶμεν ὅτι ἐλέη καὶ κρίσει ἐξετάζοντός σου τὰ καθ' ἡμᾶς, σωτηρίας τευζόμεθα.

V. 2.
B. f. 399.

Τῶν διαπορευομένων κατὰ τὰς τεῦ νόμου ἐνεργείας ὅσοι σὺν κακίᾳ κινεῖνται, ἐκτὸς ἑαυτῶν γίνονται, ἐμπαθῶς τοῖς αἰσθητοῖς προσκεχηνότες· ἔθος γοῦν λέγειν τοῖς τοιαύτους ἐκτὸς ἑαυτῶν καὶ ἐξεσηκώσας εἶναι· ὁ δὲ σὺν ἀκακίᾳ, τουτέστι σὺν ἀρετῇ, κινούμενος περὶ τὰ πρακτέα καὶ φρονητέα, πρὸς ἑαυτὸν κυλικῶς τρέφεται ὅλης τοῦ νῦν καὶ τῆς ἐπιμελείας τεῦ ἕσω ἀνθρώπου γινόμενος, διαπορεύεται μεθ' ἑξέως βελτίστης ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου αὐτοῦ· οἶκος δὲ ἐκάστου τῶν σπουδαίων ἦν κατορθοῦσιν τὴν ἀρετήν.

V. 3.
B. f. 399, b.

Οὐ σκοπὸν ἔχω καὶ προκείμενον τέλος παρανομῆσαι· καὶ ἐρῶσι γε τὸ ἐγκείμενον Ἰωσήφ, Σουσάννα, οἱ ἐν τᾷ κακίᾳ τρεῖς παῖδες, καὶ ὅσοι εἰς τὰ τάγματα τούτων συλλέγονται.

V. 3.
Ibid.

Γέγραπται ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ· ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον εὐδῆ· εἰ οὖν εὐδῆς γεγένηται, τὸ κατ' ἀρετὴν ἀρχῇθεν πεποιῶσθαι πᾶσα κακία καὶ σκολιότης ἡθῶν μακρὰν αὐτοῦ ἐστίν· ἔστις οὖν διέμεινε τηρῶν τὴν εὐδύτητα καὶ τὴν πρὸς θεὸν ὁμιότητα, ταύτην προσφέρει τὴν φωνήν.

B. f. 400, b.

Νεκρουμένων γὰρ τῶν μελῶν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὑποπιεζομένου καὶ δουλαγωγουμένου τοῦ σώματος, αἱ ἐκ τῆς σαρκὸς τῶν ἁμαρτημάτων ἀφορμαί, οἷαί τε εἰσὶν ἐγείραι λογισμοὺς τῇ ψυχῇ τοὺς σπεύδοντας δι' ἡδονῆς ἀπόλαυσιν τὴν ἀνομίαν ποιεῖν.

PSALMUS CI.

V. 1.
B. f. 401.

Πᾶς ὁ αἰτούμενός τι, οὐκ ἔχων ὁ αἰτεῖται, ἐπὶ τὸ τυχεῖν τούτου ἐρχόμενος διὰ τῆς αἰτή-

σεως, πτωχὸς ἐστὶ· πᾶς οὖν προσευχόμενος θεῷ, ἀγαθῶν αἰτεῖται μετουσίαν, ταύτην ἐξ ἑαυτοῦ ἔχειν οὐ δυνάμενος· ὅθεν καὶ πάντες πρὸς θεὸν πτωχοί· εἰ καὶ μέγας οὖν καὶ βασιλεὺς ὁ Δαυὶδ, ἐν τοῖς ἐκ Θεοῦ διδομένοις πτωχὸς ἦν· ὅθεν γινεὶς ἑαυτὸν πολλῶν ἢ πάντων τῶν ἐκ Θεοῦ χρηγυμένων λειπόμενον, ἀκηδίας ἀναπίμπλαται, ὡς σφόδρα ἀθυμῆσαι· εἴτα μετὰ τὸ οὕτω διατεθῆναι, ἐκχέει ἐνώπιον κυρίου τὴν δέησιν αὐτοῦ, αἰτούμενος παρὰ τεῦ διδόντος τὰ ἀγαθὰ τοῖς αἰτούσιν αὐτόν· ὁ γὰρ μὴ ταῦτα, ἀλλὰ τί τῶν προσκαίρων αἰτῶν, οὐκ ἔχει παρρησίαν ἐνώπιον κυρίου ἐκχέειν τὴν δέησιν αὐτοῦ, δι' ἐμπαθῆ προαίρεσιν.

V. 1.
B. f. 401, b.

Ἡ μὲν προσευχὴ τὴν ἱκετηρίαν δηλοῖ τὴν πρὸς τὸν θεόν, καὶ τὴν παράκλησιν· ἡ δὲ δέησις τὴν αἴτησιν, τὴν περὶ ὧν βούλεται αὐτῷ τῷ δεομένῳ παρασχεθῆναι· ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ κυρίως ἀγαθὰ, καὶ τῷ Θεῷ πρέπον διδόναι, καὶ τοῖς αἰτούσιν συμφέρει λαβεῖν· εἴρηται δὲ ἤδη περὶ κραυγῆς τῶν ἀγίων ὑμνούντων Θεὸν καὶ εὐχόμενων αὐτὸν μεγαλοφώνως, ὅτι ἐστὶν οὐχὶ ἐν προφορᾷ, ἀλλ' ἡ τῆς νοήσεως ἐπίστασις.

V. 4.
B. f. 401, b.

Εἴρηται πολλάκις ὅσα εἶναι τοῦ ἕσω ἀνθρώπου τὰ εὐτονα τῶν δογμάτων, καὶ αἱ στερεόταται τῆς ψυχῆς δυνάμεις, ἃ καὶ συνφύγγεται ὑπὸ τῆς τῶν ψυχικῶν παθῶν πυρώσεως· ξηρανθῆναι δὲ αὐτοῦ τὴν καρδίαν φησὶν, οὐδὲν ἱλαρὸν ἐφ' ᾧ ἐστὶν ἔχειν θυμηδίαν κεκτημένην· γέγονα γὰρ ἐν τοῖς προκειμένοις περιστατικοῖς τοσούτον, ὡς μηκέτ' οἶόν τε εἶναι τὸν κατάλληλον καὶ ἀρμόδιον τῇ τιμωτέρᾳ οὐσίᾳ αὐτοῦ ἄρτον τρέφεσθαι· τούτου γὰρ τεῦ ἄρτου μεταλαμβάνειν ἐστὶ, μὴ περιελκόμενον μηδὲ θολούμενον τῶν ἐκτὸς.

V. 17.
B. f. 403.

Προφτεύειν αὐτὸν οἶμαι ἐν τούτοις τεῦ Θεοῦ λόγου, αὐτοῦ δὴ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν εἰς ἀνθρώπους Θεοφάνειαν, αἰτίαν ἐσομένην τῆς ἀνοικοδομῆς τῆς Σιών· ἔνθα δὴ γεγόμενος, μὴ μοι τὴν ἐπὶ γῆς πόλιν ὑπολάβανε, μηδὲ τὴν ἐπίγειον Ἱερουσαλὴμ νόμιζε δηλοῦσθαι, ἀλλὰ τεῦ τῆς εὐσεβείας πολιτεύματος τὴν ἀνανέωσιν.

V. 17.
B. f. 404.

Ἐπειδὴ γὰρ εἰ τὰς θείας οἰκονομίας ἀγνοοῦν-

τες, ἀσθένειαν ὑπελάμβανον τοῦ θεοῦ, τὴν Ἰουδαίῳ δουλείαν καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐρημίαν, εἰκότως δόξαν ἐκάλεσε τοῦ θεοῦ τὴν τῆς πόλεως νευρῆσαν.

v. 17.
B. f. 405.

Ἡ γὰρ σκοπευτικὴ ψυχὴ Σιών τυγχάνουσα, ἔξει τοὺς ἐπαγγέλλοντας αὐτῇ διδασκάλους τὸ ὄνομα κυρίου, ἀπαγγέλλοντας δὲ καὶ τὴν αἶνεσιν αὐτοῦ, ἐν τῇ διὰ τὸ ὄραν τὴν εἰρήνην χρηματιζούσης Ἱερουσαλὴμ διανοίᾳ· ἡ δὲ Σιών καὶ Ἱερουσαλὴμ κατήγοροι τῇ τῆς ἐκκλησίας, διὰ τὸ σκοπεῖν τὰ κρείττενα, καὶ ὄραν τὴν εἰρήνην τῇ εἰρμῷ καὶ τῇ συμφωνίᾳ τῶν δογμάτων· εἰκότως καὶ ἐν αὐτῇ καλουμένῃ Σιών ἀναγγελθεῖν τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ ἡ αἶνεσις αὐτοῦ ἐν τῇ αὐτῇ προσαγορευθεῖσῃ Ἱερουσαλὴμ· ἐν ταύτῃ γὰρ κηρύσσεται τὰ τῆς θεότητος αὐτοῦ μυστήρια, τὰ τε τῆς πρὸ τῶν αἰώνων, καὶ τὰ τῆς δευτέρας αὐτοῦ καὶ ἐνδόξου παρουσίας.

v. 24.
B. f. 106.

Τίς ἀπεκρίθη αὐτῷ ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ, οὐ συμφαίνει ἡ λέξις, μήποτ' οὖν τὸν κτιζόμενον λαὸν ἐπὶ τῷ αἰνέσαι κύριον λέγειν· ὅπερ μᾶλλον τὸν ἐν τῇ προγραφῇ πτωχὸν ἀκηδιῶντα καὶ ἐνώπιον κυρίου ἐκχέοντα τὴν δεξιὴν αὐτοῦ ἡγητέον εἶναι τὸν ἀποκρινόμενον οὐ φωνῇ καὶ προφραῇ, ἀλλ' ἐν ὁδῷ ἰσχύος αὐτοῦ· ἰσχυρῶς γὰρ καὶ μετ' εὐτελείας ὁδεύοντα τὴν κατ' ἀρετὴν ὁδὸν τῶν πράξεων.

v. 25.
B. f. 405. b.

Ἐν ἡμίσει δὲ ἡμερῶν ἀνάγεται ὁ μὴ τελείως μηδὲ ὡς δεῖ ἐνταῦθα καρποφορήσας κατὰ τὴν ἀρετὴν· οὐκ ἐν χρονικῷ δὲ διαστήματι τοῦτο μεμέτρηται, ἐπεὶ τότε πλήρης ἡμερῶν κατὰ τὸν Ἀβραάμ παραλαμβάνομαι, ὅταν τελειωθῶ μετὰ τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἀρετῶν.

v. 26.
Ibid.

Τουτέστιν ἅμα τῷ οὐσιωθῆναι αὐτὴν πεποιήκας· συμφώνως δὲ τὸ, ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, δύναται τὸ κατ' ἀρχὰς κείμενον ἀναιρεῖν δόξαν τῶν λεγόντων πάντων τὴν γῆν στοιχεῖον εἶναι, ὡς πάντα ἐξ αὐτῆς γεγονέναι, οὐδενὸς προτέρου αὐτῆς ὄντος· φαίνεται γὰρ οὐκ ἀρχή, ἀλλὰ κατὰ τινὰς προεπινοούμενας αὐτῆς ἀρχὰς θεμελίους αὐτῆς ὑπάρχειν· εἴρηται καὶ τῷ Ἰωβ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου θεμελιώσαντος τὴν γῆν· πεῦ ἦς ἐν τῷ θεμελιῶν με τὴν γῆν; θεμελιῶντος δὲ τοῦ κυρίου, δι' οὗ

τὰ πάντα γεγένηται, τὴν γῆν· καὶ περὶ τοῦ πατρὸς λέγεται· ὁ θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν· καὶ τὸ εἰρημένον δὲ περὶ θεοῦ, κρεμάζων γῆν ἐπ' οὐδενὸς, ἐμφαίνει τὴν ἐν τῷ μέσῳ τὰ τοῦ παντός χώραν αὐτὴν ἐσχηκέναι.—Τῶν ἐνεργητικῶν σου δυνάμεων, χειρῶν ὀνειζομένων· ἐπεὶ γὰρ τῶν ἐν ἡμῖν τεχνιτῶν χειρὶν ἐργαζομένων τὰ ἔργα, παρίστησιν γνησίως αὐτοὺς ταῦτα πεποιηκέναι· τὸ κυρίως ἔργα τοῦ θεοῦ, τὰ κτίσματα εἶναι παρίσταται διὰ τὸ χειρῶν αὐτοῦ ἔργα λέγεσθαι.

v. 28.
B. f. 405. b.

Οὐ πεφυκὸς ἀλλοιοῦσθαι ἢ μεταβάλλεσθαι· κτισμάτων γὰρ ἴδιον τοῦτο· καὶ τὴν οὐσίωσιν αὐτοῖς ἀπὸ τροπῆς ἤρχθαι.—Παλαιουμένων πάντων τῶν ὑπὸ χρόνων· τὰ γὰρ χρονικὴν ἀρχὴν ἐν τῇ γίνεσθαι λαχόντα, πολλοῦ χρόνου παρατρέχοντος παλαιῶται. Καὶ μετ' ὀλίγα. Τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ ἐλίσσεσθαι αὐτοὺς σημαίνει, παρεληλυθέναι τὴν χρεῖαν, καθ' ἣν συνεβάλλοντο τῇ παρούσῃ διακοσμήσει· ὡς γὰρ τὸ περιβόλαιον ἐλίσσεται μετὰ τὸ πληρῶσαι τὴν χρεῖαν, οὕτως ἐπεὶ καὶ τὸν οὐρανὸν ἅμα τῇ γῇ πάλιν ἀναστειλείσθαι· μετὰ τὸ παρελθεῖν αὐτά· κατὰ τὸν λέγοντα σωτήρα, ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται· εἰκότως εἴρηται ὡσεὶ περιβόλαιον ἐλίσσεσθαι· τῇ ἐλίγῃ γούν αὐτῷ ἐπιφέρεται, τὸ καὶ ἀλλαγῆσενται.—Σοῦ, ὃ δέσποτα, αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτά καὶ ὡσαύτως ἔχοντος, οὔτε ἤρξατο, οὔτε χρονικῶς ἐκλαβεῖν τὰ ἔτη θελήσεις· ἄχρονος γὰρ περὶ οὗ ταῦτα λέγεται. Καὶ πάλιν. Μὴ ἐκλείπειν δὲ αὐτοῦ εἶπεν τὰ ἔτη τῷ ἐπάπειρον τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ μένειν ἀφθαρτον, οὕτως καὶ μότου ἀθανασίαν ἔχοντος.

v. 28.
B. f. 406.

v. 1.

Υἱοὺς δὲ θυλῶν τοῦ θεοῦ, οὐ πάντως κατὰ σάρκα διαλαβεῖν, ἀλλὰ κατὰ παιδείαν καὶ μίμησιν πολιτείας· ταύτη γὰρ καὶ οἱ υἱοὶ τῶν προφητῶν τινὲς ἐκαλοῦντο, τῷ κατὰ προφητικὴν ἔξιν ἴσως γεγενῆσθαι παρ' αὐτῶν.—Σπέρμα δὲ αὐτῶν οἱ πρὸς αὐτῶν ὀφειλόμενοι ἐτύγγανον.

v. 29.
Ibid.

PSALMUS CII.

Εἰ καὶ μὴ ἄλλος ὁ συνδετὸς ἄνθρωπος παρὰ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἐξ αὐτῶν γὰρ τούτων

v. 1.
B. f. 406. b.

συντέθεται, ἀλλὰ γε τοῦ ὅλου ἡ ψυχὴ λέγεται, ὡς ἄλλη αὐτοῦ· ὁ σύνθετος οὖν ἐστὶν ὁ παρορμῶν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἐπὶ τὸ εὐλογεῖν τὸν κύριον· καὶ οἱ τὴν ψυχὴν δὲ λέγοντες εἶναι τοῦ πνεύματος, οὐχ ὡς ψύχουσιν αὐτῷ φασίν, ἀλλ' ὡς ὑπ' αὐτῷ καὶ τὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν τυγχάνουσιν· ἐντὸς δὲ αὐτοῦ καλεῖ πᾶσαν τὴν λογικὴν τοῦ ἀνθρώπου δύναμιν· οὕτω γὰρ ἀκουσέον καὶ τοῦ σωτῆρος λέγοντος τισὶν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν.

B. I. 107.

Ἰασαι φησὶν τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἡμαρτύνει· λυτροῦται δὲ ζωὴν ἐκ φθορᾶς, ἵνα μὴ κέτι κατὰ φθοράν καὶ ἐμπαθεῖ ζῆς ζωὴν, ἀλλ' ἐν ἀφθαρσίᾳ ἀγαπῶν τὸν κύριον Ἰησοῦν· καὶ ἀφθαρτον δὲ παρέχων σοι σῶμα ἐν τῇ ἀναστάσει, λυτροῦται ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν σου.

V. 6. Ibid.

Τῆς ὕλης τοῦ στεφάνου τούτου ἐλεημοσύνης καὶ εὐκτηριᾶς τυγχανούσης· ὡς γὰρ ἄλλαι τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον, καὶ τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον δέχονται ἐκ δικαιοσύνης καὶ δόξης ὁρῶντες πεπλεγμένον, οὕτω καὶ σὺ ἐξ ἐλέους καὶ εὐκτηριᾶς ὧν εἰργάσω στεφανοῦσαι· κατὰ τὸ, μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται· οὐ τοσοῦτον δι' αὐτὸν ἡνδραγαθήσῃ ἐν τῇ ἀγωνίᾳ, ὅσον διὰ τὸ ἐλεῆσθαι καὶ εὐκτηρίεσθαι ὑπὸ κυρίου.—Στεφανοῖ ἡμᾶς οὐ πρὸς τὴν ἡμετέραν σκεπὴν ἀθλήσιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ ἔλεον καὶ εὐκτηρίον.

V. 5. Ibid.

Διδούς γὰρ ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν· ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτὸ τὸ ἐπιθυμεῖν τῶν ἀγαθῶν, αἰτεῖσθαι αὐτὰ τυγχάνειν, διδούς σοι πάντα τὰ ὧν ὀρέγῃ, ἐμπιπλᾷ ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν σου τοῦ γὰρ δικαίου πᾶσα ἐπιθυμία ἀγαθὴ ἐστίν.—Ὡς γὰρ τὸ ὕρνεον τοῦτο γηρᾶσαν ἀποτιλλέεται, ἵνα αὐθις νέα ἕτερα φύσει, οὕτω καὶ ὁ συγγραφέας τῇ κακίᾳ ἀνανεωθῇ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς νεότητος σου ἐν ἀπολήσει γινομένη· ἐν οἷς ποτὲ γὰρ ἰσχυροὶς οὖσιν· καὶ νῦν γραιμὴν μετέωρος εἰς οὐρανὸν ἀρθεὶς πρὸς πάντας ἅμα σοὶ τὸν θεὸν ὑπομεμενηκίτας· εἰ γὰρ ὑπομένοντες τὸν κύριον ἀλλάξουσιν ἰσχὺν, πτεροφυεῖς εἰσὶν, ὡς ἀετοὶ δραμῶνται καὶ οὐ κοπιᾷουσιν.

B. I. 407. b.

Πατὴρ τῶν εὐκτηριῶν καὶ μένος ἀγαθὸς ὧν

ὁ κύριος, ἐλεημοσύνας ποιεῖ, πάντας ἐλεῶν εὐεργετῶν· ὁ θεὸς καὶ τοῖς ἀδικουμένοις ὑπὸ διαβόλου καὶ τῆς κακίας ποιῶν κρίμα, τὸν ἴδιον υἱὸν ἐπεμψεν ἐπὶ τὸ ἰάσασθαι καὶ ἐλευθερῶσαι τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ σατανᾶ.—Ὅπως διὰ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καθαρισθῶμεν ἀπὸ πάσης ἀδικίας· οὐ μόνον γὰρ καθ' ἣν ἡδικούμεθα, ἀλλὰ καὶ ἥς ἐπράττομεν· ἐντεῦθεν μανθάνομεν κατὰ τὴν Παύλου προτροπὴν μᾶλλον ἀδικεῖσθαι ἢ ἀδικεῖν· τοῖς μὲν γὰρ ἀδικουμένοις ὁ θεὸς ποιεῖ κρίμα, εὐεργετῶν αὐτούς· τοῖς δὲ ἀδικούσιν κόλασιν ἐπιφέρει· ὡς μὴ κληρονομεῖν αὐτοὺς θεῖαν ἐπαγγελίαν· ἀδικοὶ γὰρ βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν.

V. 7. Ibid.

Ἐκ παραλλήλου ἀρεταὶ καλοῦνται· ὁ γὰρ λέγων, τὰς ὁδοὺς σου κύριε γινώρισόν μοι, τὰς ἀρετὰς ἀξιῶ φανερὰς αὐτῇ γενέσθαι.

V. 8. Ibid.

Τούτων δὲ, φησὶν, αἷτια τῶν ἀγαθῶν, τῆς θείας ἀγαθότητος ἄβυσσος, ὁ ἀμέτρητος ἔλεος, τῆς φιλανθρωπίας τὸ πέλαγος.

V. 9. B. I. 408.

Ἔστι πάντα τὰ εἰρημένα ὁ κύριος, ἐπεὶ ὅσον ἀληθινὸς ἐστὶν θεός· ὧν δὲ θεὸς ἀληθινός, οὐκ ἐνέξει τῶν εἰρημένων ἀρετῶν, ἀλλὰ πηγὴ αὐτῶν· ὑπάρχει, δι' ἣν καὶ θαρρύνει· ὅτι καὶ ποτε ἀμαρτήσασιν ἡμῖν ὀργισθεῖν, οὐκ ἐπὶ τὸ συντελέσαι καὶ ἀποτελέσαι τοῦτο ποιεῖ· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ εἰς τέλος ὀργισθήσεται, τρυφᾷ παραμένειν τὸ, ὀργίζεσθαι ἕως τέλους καὶ φθορᾶς τῶν πρὸς αὐτὸν ἢ ὀργή· μὴ εἰς τέλος οὖν ὀργιζόμενος, οὐδ' εἰς τὸν αἰῶνα μνηεῖ.

V. 14. B. I. 408. b.

Εἰ γὰρ καὶ μὴ πᾶσα ἡ κατασκευὴ ἡμῶν ἐκ χροῦ ἐστίν, ἔχομεν γὰρ καὶ νεκρὰ φύσιν ἑαυτοῖς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν θεοῦ τυχούσαν, ἀλλὰ γε ἐν ταῖς πρὸς θεὸν ἰκεσίαις συλλήπτورا καὶ εὐεργέτην ἔχειν αὐτὸν ἀξιοῦντες τὸ ὑποδεέστερον καὶ ἀσθενέστερον τῶν ἐν ἡμῖν προσφέροντες φαιμέν, μνησθητι κύριε ὅτι χροῦς ἐσμέν· διὸ βοήθησον τῇ ἀσθενείᾳ καὶ τῇ εὐτελείᾳ ἡμῶν.

V. 15. Ibid.

Ἀκλουθῶς τῷ, μνησθητι κύριε ὅτι χροῦς ἐσμέν, οὐ περὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἔσω τὰ προκείμενα διαγερνεῖ· κατὰ γὰρ τὴν ἐνυλον καὶ μετὰ σαρκὸς ζωὴν, ἡμέρας τινὰς ἔχομεν τὰς συμπληρούσας ἡμῖν τὸν παρεκτείνοντα χρόνον τῆς

μετὰ σαρκὸς ζωῆς παραβαλλομένης· χόρτον ξηραίνοντο. Καὶ μετ' ὀλίγα. Παρίσχει δὲ ταύτας ἐν τῷ βίῳ ὑπαρχούσας ταῖς μετὰ σαρκὸς ζωῆς δοκούσας εὐημερίας, πλούτους, δόξας, ἀξιώματα, καὶ τὰς ἄλλας εὐπραγίας· ὥστε δίκην ἄνδρους καὶ χόρτου ἀπορῥεῖ καὶ μαραίνεται, ὡς μηδὲ γεγονέναι δοκεῖν.

Πνεῦμα τὴν ψυχὴν λέγει, ἥς παρουσίας καὶ ζῇ τὸ σῶμα καὶ ἐνεργεῖ· ἀποπτώσεως δὲ, κατασβέννυται καὶ φθείρεται, ὡς μηδὲ τοὺς προτέρους ἐπιγινώσκουσαι χαρακτηῖρας.—Δηλαδή τῶν ἐν τῷ παρόντι θνητῷ βίῳ.

Ἡ μὲν οὖν φύσις οὕτως ἐπικάϊρος· ἡ δὲ θεία φιλανθρωπία τὸν μακραίωνα χαρίζεται βίον, καὶ μέχρις ἐγγόνων διατηρεῖ τὴν τοῖς προγόνοις ὀφειλόμενὴν τοῖς δικαίοις ἀντίδοσιν· τοιαῦτα δ' ἂν μυρία εὗροις ἐν ταῖς ἱστορίαις· διὰ γὰρ τὴν τοῦ Ἀβραάμ δικαιοσύνην, καὶ διὰ τὴν τοῦ Ἰσαάκ τε καὶ τοῦ Ἰακώβ, τὸν ἐξ αὐτῶν φῦντα μετὰ ταῦτα λαὸν τῆς κλήσεως καὶ τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς κατηξίωσεν.—Υἱὸς τῶν δικαίων ἀνδρῶν τοὺς τῶν ἔργων αὐτῶν ζηλωτάς· οὕτω τὸ ἔλεος τὸ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτὸν ἀπερίγραφον ἐστίν, ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἔως τοῦ αἰῶνος παρατείνων· οὐ γὰρ ποτὲ μὲν ἔλεει, ποτὲ δὲ οὐ· φύσει γὰρ ἀγαθὸς ὢν, αἰεὶ ἔλεει. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἀλλὰ καὶ ἡ σύζυγος τῇ ἑλέει τούτῳ δικαιοσύνη, οὐδὲ αὐτὴ περιοριζομένη χρόνῳ, εἰς πάσας ἐκτείνεται τὰς γενεάς, ἐπὶ υἱὸς υἱῶν, καὶ εἰς πᾶσαν διαδοχὴν παραμένουσιν, ὡς αἰεὶ τὴν δικαιοσύνην ταύτην ἔχει, μετὰ τοῦ ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα ἐλέου.—Οἱ καὶ ἐναπεγράφησαν διὰ τοῦ πράττειν τὰ ἀγαθὰ κληρονόμοι τῶν μελλουσῶν ἐπαγγελιῶν.

Δέδονται γὰρ αὐταὶ οὐκ ἐπὶ τῷ μνήμην αὐτῶν φιλῆν, ἀλλὰ μνήμην εἰς τὸ ποιῆσαι· ὅτι δὲ εἰς τὸ παιεῖν δέδονται, καὶ ὁ σωτὴρ παρίστανται εἰπών· ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ ποιῶν αὐτάς, ἐκεῖνος ἐστὶν ὁ ἀγαπῶν με· τῆς γὰρ ποιήσεως, ἀλλ' οὐ τῆς μνήμης αὐτῶν μόνως, μισθὸς καὶ κληρονομία αἱ ἐπαγγελίαι.

Καὶ ἐν ἄλλοις εἴρηται οὐκ ἐν τόπῳ εἶναι τὸν θεόν, ἀκλουθία δὲ τινι καὶ οἰκονομία λέγεσθαι

αὐτὸν οἰκεῖν ἐν οὐρανῷ· ἀκλουθῶς οὖν ἐκείνοις καὶ ἐνταῦθα ἐν οὐρανῷ ἡτοιμακέναι, ταυτέστιν ἰδρυκέναι, τὸν θρόνον τῆς βασιλείας εἴρηται, τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ καὶ βασιλείας οὐ μόνον τῶν ἐν οὐρανῷ, ἀλλὰ καὶ πάντων ἀπαξιαπλῶς κρατούσης καὶ δεσποζούσης.

Οὐ τὸν προφήτην ἄνθρωπον ὄντα, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῷ πνεῦμα ἅγιον ἡγητέον προστάττειν τοῖς ἀγγέλοις τὰ ἐγκείμενα· πάντες γὰρ φησὶν οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, θηλονότι τοῦ κυρίου, εὐλογεῖτε αὐτόν· προσάπτων δὲ πᾶσι τοῖς ἀγγέλοις, τὸ πνεῦμα ἕτερον αὐτῶν κατ' οὐσίαν εἶναι· εἰ δὲ τοῦτο, πῶς θρασέως ἐτόλμησαν τινὲς τῆς τάξεως τῶν ἀγγέλων αὐτὸ φᾶναι καὶ τὸ ἀπάντων ἕτερον ὄν;

PSALMUS CIII.

Τὸν ἀνωτέρω ἡμῶν ἀέρα, καὶ νεύοντα πρὸς θεὸν αἰθέρα ὑδασι τοῖς κατὰ τὰς συστροφάς τῶν νεφελῶν στεγάζει· πρὸς δὲ διάνοιαν, τὴν νοητὴν οὐσίαν τὸν οὐρανὸν ὀνομάζει, ἐκτεταμένην καὶ ἀπλουμένην ἐπὶ σκέπειαν τοῦ νου· ὁ στεγάζων τοῖς νοητοῖς καὶ θείοις ὑδασι τὰ ὑπερῶα τῆς ψυχῆς, ταυτέστι τὰς δυνάμεις αὐτῆς τὰς ὑπεράνω τῶν αἰσθητῶν τυγχανούσας.

Τὴν ἀμέτρητον τοῦ θεοῦ γνῶσιν λέγει ἄβυσσος· ταύτην διὰ τὴν ἀκατάληπτον καλλωνήν, ἐνδεδυται καὶ περιβέβληται· διόπερ ἐστὶν ἀγνωστος ἐν τῷ μεγέθει τῆς γνώσεως.

Αἰσχύνεται εἶναι τὴν ψάμμεν ἡ θάλασσα· καθάπερ χαλινῷ τὸ ἔρρι τῷ θεῷ κωλυμένη ἀναχαιτίζεται πάλιν, καὶ εἰς τεύπισω χωρεῖ.

Τὸ γένος τῶν ἐλάφων πολεμίως ἔχει πρὸς τὸ τῶν ὄφειν γένος· σπεύδουσι γὰρ ἀνελεῖν αὐτούς· ταῖσδε δὲ πάντως οἱ Χριστοῦ μαθηταί, ἐτόίμοις ἔχοντες ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν· ἔσχον δὲ καὶ τὴν κατὰ τῶν νοητῶν ὄφειν δύναμιν ἐκ τοῦ ὀρέζοντος ἐξουσίας αὐτοῖς πατεῖν ἐπάνω ὄφειν καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.

Εἰς εὐκαιρον δὲ προσδοκῶσιν ταύτης τυχεῖν, ὅταν πάσης καχεξίας καὶ νόσου ὧσιν ἀπηλλαγμένοι· τότε γὰρ διδομένης ταύτης συλλέξουσιν, τσοῦτεν σπεύδοντες αὐτὴν λαβεῖν ὅσον εἰς κό-

v. 20.
B. f. 409.

v. 3.
B. f. 411. f.

v. 6.
B. f. 412. b.

v. 9.
B. f. 413.

v. 18.
A. f. 315. b.

v. 27.
B. f. 418.

v. 16.
B. f. 408. d.

v. 17.
Ibid.

v. 18.
B. f. 409.

v. 19.
Ibid.

B. I. 318. D.

ρον τραφήναι.—Περὶ τῶν λογικῶν μόνων εἴρηται· τὸ γὰρ προσδοκᾶν καὶ πρὸς θεὸν ἔχειν τὴν προσδοκίαν, τοῦτο αἰνίσσεται.

V. 31.
B. I. 419. D.

Οὐχ ὡς δεόμενος τέρπεται προσκυνούμενος, ἀλλ' ὡς σώζειν βουλόμενος τὴν ἀλήθειαν δείκνυσιν· καὶ κολάζειν δυνάμενος, οὐκ ἐπιφέρει τὴν κόλασιν.—Εἰ δὲ σοὶ βούλεται πνευματικῶς ἔχειν ταῦτα, ὡς ἂν ἐπιβλέπῃ θεὸς, κατὰ τὸ, ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ· καὶ ὀφθαλμοὶ κυρίου ἐπὶ δικαίους· τοῦτο οὐκ ἔστι κατὰ γῆνα, ἀλλὰ σιστοδινῶντα τρέμει, ὡς ἀποβληθῆναι καὶ παρελθεῖν τὴν ὀλικὴν ἔξιν.

V. 32.
B. I. 419. D.

Ἐραπτόμενος δὲ ὁ θεὸς καὶ τῶν πονηρῶν δυνάμεων διὰ τὴν ὑπερφηφάναν ὁρῶν καλουμένων, καπνίζει αὐτάς, ἐναύσματα ἤδη αὐταῖς ἐνιείς τῆς διὰ πυρὸς κολάσεως.

V. 33.
B. I. 419. D.

Τοῦτο τῆς ζωῆς τὸ κέρδος, ἐπὶ τοῦτο καὶ ζῆν ἄξιον· διὰ τοῦτο θεινὸς ὁ θάνατος, ὁ κατασιγάζων τὸν ὑμνητὴν· ἀπωλεία τε ὁ θάνατος· διότι οὐκ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, καὶ μόνον ἢ ὑπαρξίς ἢ ζωὴ· ὅτι· οἱ ζῶντες, σὲ φησὶν αἰνέσουσιν· ἐν γὰρ τῇ πρὸς τὸν ὄντα συναφείᾳ τὸ εἶναι ἔχομεν.—Τοῦ ἄσματος οὐκ ἐν φωνῇ ἀλλ' ἐν νοήσει τὴν ὑπαρξίν ἔχοντος· ψαλῶ δὲ καὶ ἐν πράξεσι τελείαις τῷ Θεῷ, ὥς ὑπαρξίν ἔχων, καθ' ἣν μετέχω τοῦ ὑπάρχοντος πρὸ τῶν αἰώνων, καὶ εἰπόντος, ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν.

V. 34.
B. I. 419. D.

Οὕτω γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν ἀποδεξάμενος φησὶν ἐν τῇ ἁσμάτι τῶν ἁσμάτων, ἢ φωνῇ σου ἠδεῖα.—Ἐπὶ δὲ δηλούμενος ἐνς τῇ καιρὸς, ὁ τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοκρισίας, ἐγὼ μὲν εὐφρανθήσομαι ἐπὶ τῷ κυρίῳ· εἴ γε νῦν κατὰ τὸν ἐνεστώτα καιρὸν ἡδυνθῆι αὐτῷ ἢ διαλογῇ μου.

PSALMUS CIV.

V. 4.
B. I. 421. D.

Ὡς περ κατὰ τὴν ἱστορίαν διηγεῖται Σαμουὴλ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου λειτουργῶν ἑώρα τὸ τοῦ Θεοῦ πρόσωπον, οὕτως οἱ συνεχῶς καὶ ἀδιαστάτως ἐξετάσει δογμάτων τῆς ἀληθείας καὶ πράξει τῶν ἀρετῶν ἐπιδεδωκότας σφᾶς, διὰ πάντος ζητοῦσι τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, ἰδεῖν αὐτὸ νοῇ καθαρῶ βυλόμενα· πρόσωπον δὲ Θεοῦ ὁ χα-

ρακτήρ τῆς ὑποστάσεως ἐστὶ, τυγχάνων εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου· δι' ὃ καὶ ὁ ὁρῶν αὐτὸν, εὐθὺς ὁρᾷ τὸν πατέρα.

V. 5.
A. I. 421. D.

Ἐπειδὴ γὰρ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ γεγεννημένων παιεῖται διήγησιν, προδιδάσκει τῆς Αἰγυπτίων τιμωρίας τὸ δίκαιον· στόμα δὲ αὐτοῦ, τὸν λόγον αὐτοῦ νοήσεις, ὃς καὶ νομοθέτου καὶ ἀκριβοῦς παιδευτοῦ δίκην κεκριμένα παιδεύματα καὶ παραγγέλματα ὑμῖν δέδωκεν.

V. 8.
B. I. 422. D.

Ὁ τῶν χιλίων γενεῶν ἀριθμὸς οὐ κατὰ πληθος εἴρηται, ἀλλὰ διὰ τὴν πρὸς μονάδα οἰκείωσιν· ὥσπερ καὶ ἐν τῷ, χιλιάδες εὐδηνεύντων· καὶ ἔτι· ἀγαθόν μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσίου καὶ ἀργυρίου.

V. 12.
B. I. 423. D.

Τὸ βραχεῖς ἀντὶ ὀλίγων εἶπεν· τὸ γὰρ βραχὺ ἐπὶ μεγέθους κεῖται· τὸ δὲ ὀλίγους, ἐπὶ ἀριθμῶν τάττεται.

V. 18.
B. I. 424. D.

Τοὺς πόδας αὐτοῦ μόνους ἐταπείνωσεν ἐν πέδαις, τῆς ψυχῆς αὐτοῦ οὐ συνδεθείσης, καὶ ἔξω τοῦ σιδήρου γεγεννημένης· ὅσαι γὰρ δεσμῶς περιβαλλόμενοι, ἀγεννώς τὴν περίστασιν φέρουσιν, καμφοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ σιδήρου τὴν ψυχὴν ἔχουσι· τοῦτο δὲ ὑπέμεινεν οὐχ εἰς ἅπαντα· περιορίζει γὰρ τῆς περιστάσεως τὸ τέλος, εἰπὼν αὐτὴν κεκρατηκέναι, μέχρις οὗ διήλθεν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, καὶ ὃν ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου μετασφαλῆς, κηδεμῶν καὶ τροφεὺς πάντων χειροτόνητο.

V. 19.
B. I. 424. D.

Ἐπὶ τῷ ζέειν τῷ πνεύματι καὶ ἐξημμένον αὐτῷ ἔχειν τῷ Θεῷ φωτί· καὶ ὁ καὶ τηρεῖν δυνατόν παραίνεσιν λέγουσαν, τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυται.

V. 20.
B. I. 425. D.

Καὶ αὐτὸς δὲ Ἰωσήφ οἶδεν τοῦτο τὸ δόγμα· διὸ πρὸς τοὺς αἰτίους ἔφη· οὐχ ὑμεῖς ἀπεστάλκατέ με ὧδε· ὑμεῖς μὲν γὰρ εἰς κακὸν ἐβουλεύσασθε, ὁ δὲ Θεὸς εἰς ἀγαθόν.

V. 22.
B. I. 425. D.

Ἐπεὶ μὴ πάντες οἱ εἰς τὴν ἐξ ἑαυτῶν ἀναχωρεῖν τῶν βλαβερῶν, ταῖς οὕτως ἀσθενούσιν ἀπεσελεῖ θεὸς τοὺς δυναμένους ὁδηγοὺς καὶ ἡγεμόνας τῆς ἐδοῦ τῆς ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ φερούσης· εἰσὶ δὲ οὗτοι ὁ Θεοῦ νόμος, Μωϋσῆς, καὶ ὁ ἀρχιερατικὸς λόγος, οὗ σύμβολον Ἀραὼν.

V. 26.
Ibid.

Τούτων ὁ παρὼν λόγος ὡς ἐν ὑμολογίᾳ μνημονεύει, διδάσκει βυλόμενος ὡς τοῦ λαοῦ κηδό-

μενος ὁ Θεός, τοὺς ἀδικήσαντας αὐτὸν Αἰγυπτίους μετήει καὶ ἐκόλαζεν, οὐ διὰ τι τῶν μεγάλων ἐπιφύων, οὐ γὰρ ἠπέρει ἡ παντοδύναμος χεὶρ ἀθρόον αὐτοῖς ὀργὴν ἐπιπέμψαι, ἢ θρασεῖς λέοντας ἢ ἄρκους ἢ λιμὸν ἢ θάνατον· διὰ δὲ τῶν εἰρημένων αὐτοὺς ἐτιμωρεῖτο, ἡρέμα καὶ αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν προκαλύμενος 1).

PSALMUS CVI.

V. I.
B. f. 434.

Καὶ ὁ προκείμενος ψαλμὸς περιέχων θεοῦ εὐεργεσίας καὶ ἐλεημοσύνας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γεγενημένας, ἐνὸς αὐτοῦ τυγχάνων προτεταγμένον ἔχει τὸ ἀλληλούϊα.

V. 19.
B. f. 437.

Ἐτι βαδίζόντων τὴν τῆς ἀνομίας αὐτῶν ὁδὸν, ἀντελάβετο αὐτῶν ὁ θεὸς ἐλέω· ἐπέπερ διὰ πληθους ὧν εἶχον ἀσεβειῶν ταπεινωθέντες ἠνίσχοντο τοῖς ἀφ' ὧν αὐτοὺς ἐξήγαγεν· καὶ ὅρα εἰ δύναται ἐφαρμόσαι τούτοις τὸ περὶ τοῦ ἐν τῷ σταυρῷ μετανοήσαντος ληστοῦ· ἔτι γὰρ ἐν ὁδῷ ἀνομίας ὄντος αὐτοῦ, διὰ ληστείαν γὰρ κέκριτο, καὶ ταπεινωθέντος κολάσει διὰ τὰς ἀνομίας αἷς εἶχεν, ἀντελάβετο αὐτοῦ, εἰπὼν πρὸς αὐτόν· σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.

V. 20.
B. f. 437. b.

Τίνες αὐτοὺς ἰάσατο, ἢ τοὺς προκατειλεγμένους; τούτους γὰρ τοὺς τοσαῦτα πεπονθότας, καὶ ἐν τοσούταις κακίαις ἐξητασμένους, ἀποσταλεῖς ἄνωθεν παρὰ τοῦ πατρὸς ὁ μονογενὴς υἱὸς ἰάσατο, καὶ ἑρρύσατο ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν· ὡς μὴκέτι κατὰ τὸ παλαιὸν πλανᾶσθαι, μὴδὲ τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, καὶ τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ, ἐφ' ἣν σπεύδειν ὁ λόγος παρακελεύεται ἀγνοεῖν δὲ μὴδὲ πεινεῖν καὶ διψεῖν * καὶ τὰς ψυχὰς λιμώττειν δι' ἐνδείαν καὶ σπάνιν λογικῶν τροφῶν· μὴδὲ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθέζεσθαι, μὴδὲ ἐν πτωχείᾳ καὶ σιδήρῳ πεπεδῆσθαι, μὴδὲ εἰλεῖσθαι περὶ τὰς τοῦ θανάτου πύλας, ἀλλὰ τούτων μὲν ἀπάντων ἀπηλλάχθαι· γνωρίζειν δὲ μὴ μένον ἀλλὰ καὶ ὁδεύειν τὴν ὁδὸν τὴν φερουσαν ἐπὶ τὴν οὐράνιον πόλιν, καὶ σπεύδειν τυχεῖν τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας.

V. 22.
B. f. 438.

Οὐ τὰς διὰ Μωϋσέως παρηγγελμένας, ἀλλὰ θυσίας τὰς διὰ τῆς καινῆς διαθήκης παραδεδ-

μένας· ὁ γοῦν Ἀκύλας ἀκριβέστερα ἡρμήνευσεν, εἰπὼν· καὶ θυσάτωσαν θυσίαν εὐχαριστίας· σαφῶς διὰ τῆς ταιαύτης ἐρμηνείας, τὰς τῆς καινῆς διαθήκης, αἷς καὶ εὐχαριστίας ἐνσπράττειν ἡμῖν ἔθος, παραστήσας τὰς λογικὰς καὶ ἀναιμάκτους 2)· θύοντας δὲ ταύτας, ἐξαγγέλλειν παρακελεύεται εἰς πάντας ἀνθρώπους τὰ εἰς αὐτοὺς γεγενημένα τοῦ Θεοῦ λόγου κατορθώματα, καὶ τοῦτο πράττειν ἐν ἀγαλλίασει.

V. 21.
B. f. 438.

Ἐξαγγέλλει δὲ ἐν ἀγαλλίασει τὰ ἔργα αὐτοῦ πᾶς ὁ τὰ εἰς ἑαυτὸν γινόμενα ἐξαγγέλλων, καὶ πείραν ἐσχηκὼς τῆς αὐτοῦ εὐεργεσίας, οὐχ ὁ ἀπλῶς εἰς ἑτέροισι γενόμενα διηγούμενος.

V. 26.
B. f. 438. b.

Καθ' ὑπερβολὴν εἴρηται· καὶ γὰρ τοῦ ταιούτου τρόπου εὐροῖς ἂν μυρία παραδείγματα ἐν τῇ γραφῇ· περὶ γὰρ τῶν πόλεων τῶν τοῦ Ἰσραὴλ ἐχθρῶν ὅτι τετειχισμένοι ἦσαν ἕως τοῦ οὐρανοῦ, διὰ τὸ ἄγαν ὑψηλοῖς τετειχίσθαι τείχεσιν· καὶ τὸ, ὑπὲρ χιόνα δὲ λευκανθήσονται.

V. 32.
B. f. 439.

Μετὰ τὰ εἰρημένα περὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῆς ἐκκλησίας, σαφῶς μνημονεύει καὶ τοῦ θεομένου ἐν αὐτῇ πρεσβείου· ἔδει γὰρ ὡς ἐν ἀγαθῶν εὐαγγελίοις, καὶ τούτων τὴν μνήμην παρελῆφθῆναι· προσάττονται δὲ αἱ δηλωθέντες ὑψοῦν τὸν ἑαυτῶν κύριον ἐκκλησίᾳ λαοῦ, καὶ ἐν καδέρῃ πρεσβυτέρων αἰνεῖν αὐτόν.

V. 33.
B. f. 439. b.

Τίνες οὗτοι; οἱ ἐκ τοῦ προτέρου λαοῦ τοῦ ἐκ περιτομῆς· μεγάλων γὰρ οὗτοι προτέρων ἀγαθῶν ἠξιωμένοι, εἰς τοῦναντίον περιετράπησαν. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἀπὸ κακίας τῶν καταικούντων ἐν αὐτῇ καὶ οὐκ ἐξ ἄλλου τινός· καὶ πᾶν δὲ τὸ ἔθνος αὐτῶν, πάντων ἐστέρηται τῶν πάλαι ὑπαρχόντων αὐτοῖς ἀγαθῶν· ὡς μὴκέτι προφητῶν ἀξιούσθαι, μήτε ἀγγέλων ἐπιφανείας· καὶ πάντα δὲ αὐτῶν τὰ σεμνὰ καθήρεται, ἢ μητρόπολεις, τὸ ἱερόν, τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, τὸ βασίλειον, ἢ ἱερωσύνη· ἀλλὰ καὶ δοῦλοι αὐτῶν ἐλευθέρων γέγονασιν, καὶ νόμοις ἐσθῶν ὑπήκοοι, αἱ πρὶν αὐτόνομοι κατέστησαν· καὶ ταῦτα πάντα ὑπομεμνήμασι διὰ τὰς αὐτῶν κακίας καὶ πονηρίας.

V. 35.
Ibid.

Ἡ ἐξ ἔθνων ἐκκλησία τὸ πρὶν οὔσα Θεοῦ ἔρημος καὶ πάντων ἀγαθῶν ἄχρονος τὴν καὶ ἀκαρ-

1) Nihil Didymi est ad ps. 105. sive in cod. vat. B, sive apud Corderium. — 2) Testimonium pro sacrificio ss. missae.

προς, μεταβέβληται εἰς λίμνας ὑδάτων· καὶ ἡ πάλαι πρότερον ἀνυδρος, γέγονεν εἰς διεξόδους ὑδάτων.

V. 36.
B. f. 439. D.

Καὶ κατόκησαν ἐν αὐτῇ οἱ πάλαι πεινῶντες καὶ οἱ πρὶν ἀπολλύμενοι, καὶ πάσῃ πολυθλίψει καὶ πλάνῃ καλινδύμενοι, ἀπὸ τῆς μακρᾶς πλάνης πύργου καταφυγῆς εὐρίσκοντες, καὶ ἀγαθὸν λιμένα τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν.—Τὴν ἑνθεον πολιτείαν τούτων δηλοῦντος τοῦ λόγου τὸν τρόπον· ἐνθα κατοικήσθησαν οἱ πρὶν πεινῶντες· αὐτοὶ δὲ οὗτοι, μετὰ τὴν εἰς αὐτοὺς ἀποστολήν, τοῦ Ἰησοῦ τοῦ θεοῦ, τυγχόντες καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας τὴν καὶ ὠφελείας, συνέστησαν πόλιν κατοικητήριον, καὶ κατόκησαν ἐκεῖ οἱ πάλαι πεινῶντες, παυσάμενοι μὲν τοῦ πάλαι πνέοντος αὐτοῖς θείων καὶ λογικῶν τροφῶν λιμεῖν, τῆς δὲ οὐρανοῦ τροφῆς ἀπολαύειν κατηξιωμένοι.

V. 37.
B. f. 440.

Οἱ ἀπὸ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβαλόντες, ὅπως εἰς ἔτι δεῦρο τὸν ἐπουράνιον σπέρρον, ὡς παῖς παρὰ πατρός διαδεξάμενοι διὰ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως, ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων κατασπείρουσι ψυχαῖς, φύτευσί τε ἀμπελώνας, τὰς ἀπανταχῶ γῆς ἐκκλησίας, καὶ ὁμοῦς εὐλογίας καὶ πληθυσμοῦ καταξιῶνται καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς ἰδιωτεστέρους καὶ ἀλογωτέρους, κτήνη προσαγχορευμένους, πληθύνειν ἕξεισιν ὀφθαλμοὺς παραλαμβάνειν, τὴν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐκχυθεῖσαν χάριν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν συνορῶντας.

V. 59.
Ibid.

Ἀδελφὸν ἂν εἴη τοῦτο τῆς σωτηρίου φωνῆς, ἡ φησὶν ἀρθήσασθαι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ προτέρου λαοῦ, καὶ δοθήσασθαι ἔθναι ποικῶντι τὸν καρπὸν αὐτῆς.

V. 43.
B. f. 441

Οὕτε τὸ συνιέναι καὶ διαγινῶναι τὰς φιλοφρόνους τοῦ σωτῆρος οἰκονομίας, οὕτε τὸ φυλάξαι τὰς θείας οἰκονομίας πάντως, ἀλλὰ τοῦ σοφία θεία καὶ συνέσει χρωμένου, καὶ βοῶντος πρὸς τὸν δεσπότην· ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια τοῦ νόμου σου.

PSALMUS CVII.

V. 2.
B. f. 441. D.

Δόξα αὐτοῦ ἡ πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ ἕξις καθ' ἣν δικάζεται πρὸς ἡθικὴν καὶ διανοητικὴν ἀρετὴν.

Οἷς ἀνέτειλε τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· πρὸς κύριον ἐρθρίσαντες ὡς ἐν ἡμέρᾳ εὐσχημόνως περιπατοῦντες, πληττόντες τὸ ψαλτήριον καὶ κρούοντες τὴν κιθάραν μελωδοῦσι τῷ πανσέφῳ θεῷ, εὐρύθμως καὶ ἐναρμονίως τοὺς ὕμνους ἀναπέμποντες.

V. 4.
Ibid.

Ἀπὸ τῆς πρώτης λέξεως, ἕως τοῦ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἡ δόξα σου, ὁ αὐτὸς ἐστὶν τῷ ν. 5. ἀπὸ δὲ τοῦ ἑξῆς στίχου μέχρι τελευτῆς, τῷ ν. 10. ὁδὸν ἔκαστα τῶν προκειμένων ἐκεῖ εἰρηκότες, νῦν ἐπιτεμνώμεθα.—Ἰψουμένου τοῦ θεοῦ ἐν τοῖς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ φοροῦσι, καὶ διὰ τοῦτο οὐρανοῖς καλουμένοις, ἡ δόξα αὐτοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἐκτείνεται τὴν γῆν τὴν δυναμένην καρποφορεῖν εἰς ρ' καὶ ξ' καὶ λ'. ἡ ὑψουμένου τοῦ θεοῦ ἐπὶ τὰς θεωρητικὰς τοῦ κόσμου φύσεις προσαγχορευόμενας οὐρανούς· ἡ δόξα αὐτοῦ ἐπὶ τὰς πρακτικάς· γῆν ὀνομαζομένης, τυγχάνει.

V. 6.
B. f. 442.

Οὐκ ἄλλως οἱ ἄγγελοι τοῦ ὑπὸ σοῦ ἀγαπᾶσθαι ῥυσθεῖν· ἀπὸ τῶν κατεχόντων πολεμίων, ἢ καὶ τῶν περιστάντων αὐτοῦ, ἢ σοῦ σώσαντος τῇ δεξιᾷ σου, καὶ ἐπακούσαντος ἐμοῦ τοῦ ὑπὲρ αὐτῶν πρεσβευομένου.—Δεξιὰν καλεῖ τὴν ἀγαθὴν ἐνέργειαν.

V. 7.
Ibid.

Ὡμίαςις ἐρμηνεύεται Σίκιμα, ἔργου σύμβολον εὖσα· ὑψωθείς εὖν ὁ κύριος ἐπὶ τὸν γαυρόν, ἀναβεβηκὼς διεμέρισε τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔργα, ὡς τὰ μὲν δικαιοῦσαι, τὰ δὲ ἀποδοκιμάσαι· κριτὴς γὰρ δίκαιός ἐστιν.

V. 8.
Ibid.

Γαλαὰδ μετοικισμός, Μανασσῆς δὲ Ἑβραϊμ καρποφορία ἐρμηνεύονται· ἐρεῖ εὖν ὁ σωτὴρ· ἐμὸς ἐστὶ Γαλαὰδ, καὶ ἐμὸς ἐστὶ Μανασσῆς, ἀπὸ τῆς κακίας ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν, ἡ γῆς εἰς οὐρανὸν μετοικιζόμενος· ἐμὸς δ' ἐστὶ καὶ ὁ λήθην τῶν κακῶν πᾶσαν ὑπερβάς, καὶ ἀπὸ ταύτης γεγεννημένος· ὁ γὰρ μετὰ λήθην εἰς μνήμην ἐρχόμενος, Μανασσῆς ἐστὶ, ταυτέστιν ἀπὸ λήθης ἀφείς καὶ καταλιπὼν τὴν λήθην, κατ' ἣν ἐπιλέληστο θεοῦ τῶν ἀγαθῶν.—Ἀλλὰ καὶ ἡ πολλὴ καρποφορία τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν, σκέπη καὶ ἀντίληψις τοῦ σωτῆρος γέγονεν. Ὡς γὰρ Παῦλος τοῖς πρὸς αὐτοῦ ὠφεληθεῖσιν γράφει, ὥσει αὐτοῦ χαρὰ καὶ

V. 9.
B. f. 442. D.

B. f. 443.

εἴφαντες, εὖτω καὶ ὁ σωτὴρ ἀντίληψιν ἔχει εἴφανεν αὐτοῦ πλεκομένους τοὺς δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν καρποφοροῦντας.—Καὶ Ἰούδας δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ ἐστίν, οὗ τῷ βασιλεύειν αὐτοῦ, ἀλλὰ τῷ βασιλείᾳ ὄντα προσοικειώσασθαι αὐτῷ· τοιοῦτος δὲ ὁ Δαυὶδ· ἢ τάχα πᾶς ὁ ἐξομολογούμενος, ἐφ' οἷς κατώρθωσεν. Ἰούδας ἐστὶν ἐξομολόγησις ἐρμηνευόμενος.

v. 10.
B. f. 443.

Ὁ μὲν Μωῶβ διὰ τὸ κολαστικὸς εἶναι τῶν αὐτῷ παραδεδωμένων ὑπὸ κυρίου, τῆς ἐλπίδος τοῦ λέγοντος λέβης ἐστίν· ὁ δὲ λέβης πολλαχού τῶν προφητῶν σημαίνει κολάσιν· ἐπεὶ οὖν χρηστικῇ προφῆσει αἱ κολάσεις ἐπάγονται, ἐλπίδα ἀγαθὴν διαδεχομένην ἔχουσαι· λέβης ἐλπίς καὶ προσδοκία ἀγαθῶν ἐστίν.—Εἰ πρόσωπον εἶη τοῦ σωτῆρος τὸ ταῦτα λέγον, ἐπεὶ μεταλαμβάνεται Ἰδουμαία εἰς τὸ γῆτιν, ἐρεῖ ἐπὶ τὴν γῆν καὶ τὰ γῆτινα πορείαν ποιήσασθαι· συμβόλον γὰρ κεκαλυμμένης πορείας τὸ ὑπόδημα· πάλαι μὲν οὖν γυμνῇ τῇ πορείᾳ ἐχρήτο κτίζων, πρηνούμενος· νῦν δὲ μετὰ σαρκὸς ἥ περικείται, καὶ ὑπόδημα αὐτοῦ τυγχάνει.

B. f. 443. b.

v. 11.
Ibid.

Ἀκούσας ὁ προφήτης τὰ τοσαῦτα περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως, ἀλλὰ καὶ μαθὼν τὰ διὰ τοῦ νθ' ψαλμοῦ περὶ τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔθνους εἰρημένα, γινύς τε ὅτι αἱ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλογενεῖς ὑποταγῆσονται καὶ φιλιώσουσι τῷ Θεῷ, μακαρίζει μὲν τοὺς τῆς τούτων πείρας καταξωθησομένους, εὐχεται δὲ εἶναι καὶ αὐτὸς αὐτῶν.—Αὐτῆς ἐκείνης τῆς παμμακαρίας γεννησμένης, ἐπειδ' ἂν καταξιώσῃ ὁ Θεὸς ἐπιβῆναι αὐτοῦ τῷ ὑποδήματι τῆς αὐτῶν χώρας. Καὶ μετ' ὀλίγα. Τίς τείνου ἐφρήσει με ἐπὶ τὴν χάριν τὴν δεησομένην τοῖς ἔθνεσιν; εἰ μὴ σὺ ὁ Θεός; εὖτω γὰρ ἡρμήνευσεν ὁ Σύμμαχος εἰπὼν, εἰ μὴ σὺ ὁ Θεὸς ὁ ἀποβαλόμενος ἡμᾶς;

v. 12.
Ibid.

Οὐ γὰρ ὑπερασπίξεις καὶ ὑπερμαχεῖς ἡμῶν, ἀλλὰ δούλους καὶ ὑποχείριους παραδεδωκας ἡμᾶς τοῖς ἐχθροῖς σου οὐκέτι ἐλευθέρους· οὐ γὰρ ἠτήθημεν ποτὲ, σοῦ στρατηγούντος καὶ τῆς φάλαγγος ἡγουμένου.

v. 13.
B. f. 444.

Οὐ γὰρ διὰ παρατάξεως ὀπλιτικῆς, οὐδὲ δι' ἀνθρωπίνης· Σύμμαχος δὲ, ἑλπίς ἡμῶν στῆναι

πρὸς τὰς μελλούσας ἐπανίστασθαι ἡμῖν θλίψεις.

Ἡμεῖς οἷς ἐπηγγέλλω ἐπιβῆναι τῷ σωτοῦ ὑποδήματι, καὶ καταξιώσειν τῆς ἐκρυπτῆς ὑποταγῆς τὴν καὶ φιλίας· εἰ μὲν γὰρ τούτων ἀπόβλητοι γενόμενοι ὠμολόγησαν ἀπεῶσθαι, διὰ τὸ μηκέτι ἐξίεναι τὸν Θεὸν ἐν ταῖς δυνάμεσιν αὐτῶν.—Καὶ αὐτὸς ἀεράτῳ καὶ κρυφαίᾳ χειρὶ ἐξυδενώσει τοὺς θλίβοντάς ἡμᾶς.

v. 14.
Ibid.

PSALMUS CVIII.

Οὐ πᾶσι τὰ αὐτὰ δεξιὰ, ἀλλὰ τῷ μὲν σπουδαίῳ τὰ νηπτά καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς· τῷ δὲ φαύλῳ, τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ τῆς κακίας· ἐν μὲν τοῖς δεξιαῖς τοῦ ἀγίου Θεοῦ ἵσταται, ἐν δὲ τοῖς τοῦ ἀμαρτωλοῦ διάβολος.

v. 6.
B. f. 445.

Ὅταν μὴ ἂν δεῖ, ἀλλὰ μὴ συμφέρεῖ αὐτῷ ἀξίῳ λαβεῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο κρίναντος αὐτόν· ἐπεὶ μηδὲ ἂν πρέπει Θεὸν διδόναι, μηδὲ αὐτῷ λυσιτελεῖν, ἡτήσατο.—Παντοῦ γὰρ τοῦ προδότης τῆς ἀληθείας γίνονται αἱ ἡμέραι ὀλίγαι, ἃς εἶχε φωτιζόμενος πρὶν προδῶ τὴν ἀλήθειαν, ὑπὸ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς φωτιζόμενος.—Λαμβάνει δὲ καὶ τούτου τὴν ἐπισκοπὴν, αὐτὸς αὐτοῦ διδάσκαλος γινόμενος, ὁ καὶ ἐμείνας καὶ προκόψας ἐν τῇ ἀληθείᾳ.

v. 7.
Ibid.

v. 8.

Πατέρες δὲ Ἰούδα εἰ παρὰ προδοσίαν γεννησαντες αὐτόν εἶναι δύνανται· εἴτε διὰ τῆς δόσεως τῶν ἀργυρίων εἰς τοῦτο αὐτὸν παρορμήσαντες· καὶ ἔτι ὁ βαλὼν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ σατανᾶς προδοῦναι τὸν κύριον· καὶ οἱ ἔχοντες σοφίαν τούτου τοῦ αἰῶνος ἄρχοντες· περὶ ὧν ὁ Παῦλος· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν.

v. 14.
B. f. 445. b.

Εὐεργετικὸν ὂν καὶ μεσὸν ἀγαθότητος.—Λέγοις δ' ἂν καρδίαν καὶ ἰσοφύχους αὐτοῦ τοὺς ἀποστόλους, τῶν ὑποδεεστέρων πεπιστευκότων τυγχάνοντων αὐτοῦ σώμα· ἐπεὶ οὖν ἐσκορπίσθησαν οἱ μαθηταὶ σκανδαλισθέντες ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ, ὅτε ἐπέστησαν ἐπὶ τῷ κρατήσῃ αὐτόν καὶ ὁ τῶν φαρισαίων ὄχλος, τεταράχθαι αὐτοὺς καρδίαν αὐτοῦ τυγχάνοντας συνέβη· πλὴν εἰ καὶ ἐταράχθη ἡ καρδία αὐτοῦ, ἀλλ' οὖν οὐκ ἀπέστη

v. 21. v. 22
B. f. 447.

αὐτοῦ περιεχομένη αὐτοῦ καὶ ἕνδον οὕσα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

V. 23.
B. f. 447. D.

Τοῦτο ἐρεῖ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὁ κύριος, ἐν μονίμου οὐδ' ἐστηκυίας οὔσης.

V. 23.
B. f. 447. D.

Αἱ ἀκρίδες δι' ἀσθενεῖαν φύσεως θάττον ἐκτεινάζονται σιβούμεναι· οὕτω καὶ γὰρ ἀσθενῆ ζωὴν δι' ἀνθρώπους ἀναλαβὼν, ἐπὶ τὸ σταυρωθῆναι ἐξ ἀσθενείας ἐξεδιώχθην, μετανάστασιν ἀναληφθεὶς· δύναται καὶ περὶ πάντων τῶν μαθητῶν τὸ περὶ αὐτοῦ λέγειν τὸ ἐξετειναχθῆναι ὥσπερ ἀκρίδες· ἐπεὶ περ διωκόμενοι καὶ ἐκτεινασσομένοι πρὸς τῶν κακοῦν ἐθελόντων, ἐν ταπεινοῦνται, ἀλλ' ἵπτάμενοι μετάρσαι φέρονται καὶ πάντες οὖν οἱ μάρτυρες ἐκτειναχθέντες ὥσπερ ἀκρίδες, ἐάσαντες τὰ κάτω, διώκουσι τὰ βραβεῖα τῆς ἄνω κλήσεως.

V. 31.
B. f. 448. D.

Ἐμοῦ δηλονότι τοῦ ὑπὲρ πάντων πτωχεύσαντος, ὅπως τῇ ἐμῇ πτωχείᾳ πλευτήσωσιν· παρίσταται δὲ ἐκ δεξιῶν τοῦ πάντα δεξιῶς πράττοντός τε καὶ φρονούντος· πάλιν δὲ τοῦ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ παρεστάναι τὸν Θεόν, τὴν πρόφασιν τιθεῖς λέγει τοῦ σῶσαι τὴν ψυχὴν μου.

PSALMUS CIX.

V. I.
B. f. 449.

Πληρώσαντι τὴν οἰκονομίαν, καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντι, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναληφθέντι τῷ υἱῷ κυρίου ὄντι, εἶπεν ὁ κύριος, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, καὶ τὰ ἐξῆς, τούτέστιν ὁ πατήρ. Παῦλος γοῦν οἶδεν μετὰ τὴν ἀνάληψιν ταύτην εἰρησθαι τὴν φωνὴν διὰ τοῦ φάναι, καθαρισμόν τῶν ἁμαρτωλῶν ποιησάμενος, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ πάλιν. Τίνι γὰρ ἀγγέλων εἰρηκεν ποτὲ, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; κύριος τίνυν ὧν ὁ πατήρ τῶν πρὸς αὐτοῦ γεγενημένων ἀπάντων, λέγει τῷ κυρίῳ τῆς κτίσεως· κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· λέγει δὲ ὁ πατήρ τῷ υἱῷ, ὡς ἂν εἶποι πατήρ υἱῷ, καὶ υἱὸς πατρί· οὐ γὰρ προφερᾶ χρώμενος διαλέγεται τῷ υἱῷ· αὐτὸς γὰρ αὐτοῦ νόσεις, ἀλήθειά τε καὶ σοφία καὶ λόγος· κάθηται δὲ ἐν τοῖς δεξιοῖς ὁ κύριος τοῦ κυρίου· εἰ γὰρ σῶμα ἦν, οὐ τοπικῶς, ἢ εἶχεν οὐ ταῦτα λέγων· καὶ ἐν τόπῳ τὸ δεξιὸν ἐξη-

τοῦμεν· δεξιοὶ τοιγαροῦν τοῦ Θεοῦ οἱ μετέχοντες αὐτοῦ, καθ' ὃ θεὸς καὶ ἅγιος καὶ ἀγαθὸς ἐστίν, ὃν οὐκ ἄλλως ἡγήσεται ἢ ὁ ἅμα τῷ πατρὶ βασιλεύων· τὸ γὰρ κάθου ἐκ δεξιῶν, συμβασίλευσιν τοῦ υἱοῦ δηλοῖ πρὸς τὸν πατέρα.

V. 3.
B. f. 450. D.

Τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα βασιλείαν ἐνταῦθα σημαίνει οὕσαν μετὰ τοῦ σωτῆρος ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἢ μετὰ ἀνάστασιν, ἣν ἀνέστη ἐκ νεκρῶν· εἰ γὰρ ἐσαυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως Θεοῦ· ἢ σημαίνων τὴν προσοῦσαν αὐτῷ σύμφυτον ἀρχὴν, καθ' ἣν κρατεῖ καὶ δυναστεύει.—Καθ' ἃς ἐξουσιν ὑπὸ τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς φωτιζόμενοι καὶ λαμπρυνόμενοι· ὥστε ἂν εἰπείν· ἔστω ἡ λαμπρότης κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμᾶς.—Πάντες οἱ ἐκκλησιαστικὸι οὐ νῦν πρότερον, ἀλλὰ καὶ αἰ, πρὸς τοῦ πατρὸς τὴν προκειμένην λέγουσι φωνὴν εἰρησθαι συναπτόμενην τῇ ἀρχῇ τοῦ ψαλμοῦ, οὕτως· εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· ἐκ γαστροῦ πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε· τῶν ἄλλων οἶμαι στιχίων διὰ μέσου εἰρημένων· καὶ εἰσὶ γὰρ καὶ ὁ ἀπόστολος ταύτῃ τῇ διανοίᾳ ἡκολουθητικῶς εἰρηκέναι· τίνι γὰρ τῶν ἀγγέλων εἰρηκε ποτὲ, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; μονοουχὶ λέγων, οὐθενὶ τῶν γεννητῶν, ἀλλὰ τῷ μονογενεῖ υἱῷ ἑαυτοῦ μόνῳ εἶπεν, κάθου ἐκ δεξιῶν μου· ἐπεὶ καὶ μόνος αὐτὸς μονογενὴς ἐστίν, ὧν ἐν κόλποις τοῦ πατρὸς.—Γνησίας γονῆς ὅταν λόγου ποιῶμεθα, γαστέρα ὀνομάζομεν· ἐπεὶ γὰρ εἰσὶ κυρίως τινῶν υἱοί· ἄλλοι δὲ εἰσποιητοὶ καὶ Θεοὶ, ὅταν μὴ τοὺς Θεοὺς, ἀλλὰ τοὺς κυρίους σημαίνωμεν, λέγομεν γεννήματα γαστροῦ αὐτοῦ τῶν τεκόντων· καὶ θεὸς οὖν γνήσιον υἱὸν καὶ ἐξ ἑαυτοῦ τὸν μονογενῆ παρασχῆσαι θέλων, γαστροῦ μνημονεύει. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἀλλ' οὐκ ἄγνοοῦντι τῷ υἱῷ τοῦτ' ὁ πατήρ λέγει, ἀλλ' ἵν' ἡμεῖς γινώσκωμεν τὴν οἰκειότητα τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν, καὶ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα, ἀνεγράφη ταῦτα. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἐωσφόρου δὲ φωτὸς οὐκ αἰσθητοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ νοητοῦ· εἰ δὲ καὶ τῶν νοητῶν, πρόδηλον ὅτι καὶ πάσης κτίσεως· κατὰ τὰ εἰρημένον, καὶ αὐτὸς ἐστὶ πρὸ πάντων.

V. 4.
B. f. 451.

Ὡςπερ ἡμῖν ὁ σωτὴρ ὄρκον ὀρίζει εἶναι τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὐ οὐ, οὕτω μᾶλλον δὲ πολλῶν πλέον θεὸς ἀληθεύων ὁμνῦναι λέγεται, οὐκ ἀπομωτικῶς ἢ καταταμωτικῶς χρησάμενος· ὥρσσε τείνου κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· ἐπεὶ περ ἀμεταμέλητα τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κλησίς δὲ μεγίστη εἰς ἱερωσύνην, ἡ τοῦ σωτῆρος· καὶ ἀμεταμέλητον χάρισμα, ἡ ἱερωσύνη οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν ἀλλὰ τοῦ Μελχισεδέκ εἰς τὸν αἰῶνα.

V. 5.
B. f. 451. b.

Τοῦ πατρὸς εἰπόντος, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, τῷ υἱῷ νῦν λέγεται, κύριος ἐκ δεξιῶν σου, ὡς φανερεῖσθαι μὴ τοπικῶς ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς εἶναι τὸν υἱόν· ἰδοὺ γὰρ ἅμα καὶ αὐτὸς ἐκ δεξιῶν ἐστίν, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐκ δεξιῶν· ὅπερ ἀδύνατον, εἰ τοπικῶς τὸ ἐκ δεξιῶν νοοῖτο· ὡς οὖν ὁ πατὴρ ἐν υἱῷ, καὶ ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρὶ, οὕτως ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς δεξιὸς, καὶ ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ.—Τοὺς νηπτούς βασιλεῖς οὐκ ἄλλους τυγχάνοντας, ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν καὶ κοσμοκρατόρων τοῦ σκότους· οἱ αὐτοὶ δὲ εἰσὶν οὗτοι, οἱ ὑπὸ πόδας τοῦ σωτῆρος τιθέμενοι ὅντες διὰ τὴν κακίαν καὶ πονηρίαν, ἣν εἴλαντο ἐχθροὶ αὐτοῦ· πλὴν συνθλασθέντες, παύσονται τοῦ εἶναι πολέμιοι, καταργουμένης ὑπὸ κυρίου πάσης ἀρχῆς καὶ πάσης ἐξουσίας τειαύτης· ἡμέρα δὲ ὀργῆς, ὁ καιρὸς τῆς ἅμα πάντων κρίσεως, ἐν ταῖς γραφαῖς λέγεται.

V. 6.
Ibid.

Οὐδένα κενὸν ἔων· καὶ ἀμέτοχον τῆς ἀπ' αὐτοῦ πληρώτητος, τῶν ἐπὶ σωτηρίᾳ πεισόντων, ἵν' ἀναστῶσιν εἰς αἰωνίαν ζωὴν.—Τῶν κεχυδωσθαι * διὰ τὴν κακίαν καλουμένων πολλῶν.

* ita cod.

V. 7.
Ibid.

Ὁ χεῖμαρρος πανταχῶ ὥσπερ καὶ ἐνταῦθα πειρασμὸν σημαίνει· πειρὴν δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐστὶν τὸ ἀναδεῖξασθαι αὐτόν· πεπείραται δὲ Ἰησοῦς ὑπὲρ σωτηρίας, γενόμενος ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων ὁδῷ, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος γράφων ὧδε· ἐν ᾧ γὰρ αὐτὸς πέπονθεν πειρασθεὶς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι· ὧν καὶ βασιλεὺς ἀναδειχθεὶς, δεθείσης αὐτῷ ἐξουσίας ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὑψωσέν κεφαλὴν, ἀρχῶν οὐ μόνον τῶν ἐπὶ γῆς ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς· ἐπὶ τὸ πᾶν γόνυ κάμψαι ὑπερανίων καὶ ἐπιγεῖων καὶ καταχθονίων,

καὶ πάσης γλώσσης ἐξομολογουμένης, ὅτι κύριος Ἰησοῦς εἰς δόξαν θεοῦ πατρὸς· ταύτης τῆς ὑψώσεως σύμβολον ὁ σταυρὸς φέρει.

PSALMUS CX.

V. 5.
B. f. 453. b.

Τροφὴν ἐξαιρέτως δίδωσι τοῖς φοβουμένοις αὐτόν, μετὰ τινος παραδοξοποιίας· ὡς τῷ Δανιὴλ τὸ ἄριστον τυγχάνοντι ἐν λάκκῳ τῶν λεόντων ἐν τῇ Βαβυλῶνι, ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ τὸν Ἀμβακυὺ μεταρσίεν ἄρας ἤγαγεν εἰς Βαβυλῶνα, κορίζοντα τὴν τροφὴν αὐτῷ τῷ Δανιὴλ· ἀλλὰ καὶ κόραξιν ἐντειλάμενος, ἄρτους τῷ πρῶτῳ καὶ κρέας τῇ δεύτῃ φέρειν τῷ Ἠλίᾳ, λιμοῦ μεγάλης τυγχανούσης, ἔθρεν αὐτὸν φοβούμενον τὸν κύριον· τῆς δὲ παλαιᾶς διαθήκης αὐτοῦ, ἕως καιροῦ διορθώσεως δοθείσης τέλους ἀπολαβούσης, μνησθήσεται εἰς τὸν αἰῶνα τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς καινῆς διαθήκης ἀδιαδόχου διαμενουσῆς.—Ὅτε πῶρως ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονε τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνων εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἀκήρατον καὶ δεδοξασμένην κληρονομίαν, μιμνήσκεται εἰς τὸν αἰῶνα τῆς πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τοὺς πατέρας αὐτῶν διαθήκης.

V. 6.
B. f. 451.

Φανερῶν αὐτοῖς οἷας δυνάμεις ἐστὶν ἕκαστον, ὧν προσέταξεν ἐργάζεσθαι τὸν λαόν, καὶ τοὺς λόγους τῶν γεγνότων.—Τῷ Ἰσραηλιτικῷ, ἵνα τῆς οἰκονομίας τὴν δύναμιν θεωρήσαντες σωθῶσι καὶ αὐτοὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνων· λαμβάνοντες θεόθεν τὴν προσκεκωθεῖσαν τοῖς ἔθνεσι κληρονομίαν.

V. 7.
Ibid.

Καὶ ταῦτα τῆς καινῆς διαθήκης οἰκία τυγχάνει, ἀρμόζοντα τῇ εἰσαγωγῇ καὶ τῇ στοιχειώσει τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας· τίνα δὲ ταῦτα; ἀλλ' ἢ τὸ γινῶναι ἡμᾶς καὶ μαθεῖν ὅτι τὰ καινῆς διαθήκης ἔργα οὐκ ἦσαν ἐν τύποις καὶ σκιαῖς καὶ συμβόλοις, οἷα τὰ παρὰ Μωϋσεῖ, ἀλλ' ἀλήθεια ἦν τὰ ἔργα αὐτοῦ· δι' ὃ καὶ λέλεκται· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο· πρὸς δὲ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ κρίσις ἦν τὰ ἔργα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διὸ εἴρηται ἐν Ἠσαΐᾳ περὶ αὐτοῦ· καὶ ἔστι δικαιοσύνη ἐξωσμένος τὴν ὁσφύν, καὶ ἀληθεία εἰλειμμένος τὰς πλευράς.—Ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου οἱ τοῦ

εὐαγγελίου μαθηταί, ἀλλ' ἐξ ἀκοῆς πίστεως τῆς σωτηρίας καταξιῶνται, κατὰ τὸν ἱερὸν ἀπόστολον.—Αἱ γὰρ Μωϋσέως ἐντολαί, πρόσκαιροι γεγόνασιν· αἱ δὲ τοῦ εὐαγγελίου, διαρκεῖς οὐκ εἰς τὸν παρόντα μόνον αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν μέλλοντα διαμένουσιν.—Ὡς γὰρ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἀλήθεια ἦν καὶ κρίσις, οὕτω καὶ αἱ ἐντολαί αὐτοῦ ὑπὸ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἐν ἀληθείᾳ καὶ εὐδύτητι ἐπιτελοῦνται.

V. 8.
B. f. 454. D.

Οὐχ ἕτερα ἐστὶν τοῦ εἰπόντος· ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δεῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν· τῷ αὐτῷ γεῖν τιμὴν αἵματι, χάριτι θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γευσάμενου θανάτου, ἐλυτρώθημεν ἐκ τῆς πατροπαραδότου ἀναστrophῆς ἡμῶν.—Ὅπως συντόνως καὶ τελείᾳ προθυμίᾳ ἐχόμενοι αὐτῆς, ἀθάνατον κληρονομίαν ἀπολάβωσιν κατὰ τὰς αἰωνίους καὶ ἀφάρτους ἐπαγγελίας.

V. 9.
Ibid.

Τὸ ὄνομα αὐτοῦ, φησὶν, τοῖς μὲν ἁγίοις ἄξιον· τοῖς δὲ μὴ ἁγίοις φοβερόν.

V. 10.
Ibid.

Ὡς περ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγαθῆς· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ θεωρία τῆς ἀληθείας ἀρχὴ τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια ὑπάρχει, οὕτως ἀρχὴ εἰσαγωγή εἰς τὴν θεοῦ σοφίαν, οὐκ ἄλλην οὖσαν τῆς θεωρίας τῆς ἀληθείας, ὁ θεὸς ἐστὶ φόβος ὁ αὐτὸς ἂν τοῖς πρακτικοῖς δικαίαις ὀνομαζόμενος· ὅν περ οὖν ἔχει λόγον τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια πρὸς τὴν ἀγαθὴν ὁδὸν, τοῦτον ὁ τοῦ θεοῦ φόβος πρὸς τὴν σοφίαν.—Οὐ τοῖς ἀνεὺ τοῦ ποιεῖν νουηκόσιν, ἀλλὰ τοῖς ποιῶσιν αὐτὴν τυγχάνει· τοῖς γὰρ ποιῶσι τὴν σύνεσιν, οὐχ ἑτέραν οὖσαν τῆς ἀρετῆς, ὠφελείας ἐσται· ἐξ ἧς ὠφελείας μανθάνουσι τὸ ἀγαθὸν αὐτῆς.—Τοῦτο γὰρ κατάλληλον πέρας τοῖς θεολογεῦσι τὸ λέγειν, ἡ αἰνεσις αὐτοῦ, τοῦ θεολογηθέντος δηλονότι, μένει ἐπ' ἀπείρον· ἐπεὶ γὰρ ὑμνούμενος ἀθάνατος, ἀνάγκη καὶ τὴν αἶνεσιν αὐτοῦ ἀτελεύτητον εἶναι, ὡς διαρκεῖν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

B. f. 455.

PSALMUS CXI.

V. I.
B. f. 455.

Ὅμη' ἄλλου τοῦ χάριν, ἢ αὐτῶν ἕνεκα ἐνεργῶν αὐτάς· εἶεν διὰ δόξαν ἀνθρωπίνην, ἢ διὰ τὸ μὴ περιπεσεῖν τῇ τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐπαγο-

μήν κολάσει, ἢ διὰ μισθόν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν αἰρούμενος καὶ ἐνεργῶν· οὕτω γὰρ ἔσαι ἀληθῶς ὁ τοιοῦτος μακάριος.

Εἰ μὲν προχείρως τίς καὶ ἰουδαϊκῶς ἐθέλοι τὸ σπέρμα ἐκλαβεῖν τοῦ μακαριζομένου, ἀσύντατος γένοιτ' ἂν αὐτῷ ὁ λόγος· μυρίων γὰρ ἁγίων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν καὶ προφητῶν οὐκ ἐφάνη δυνατόν ἐν τῇ γῇ τὸ σπέρμα· οὐ γὰρ τις δύναται δεῖξαι, φέρε τοῦ Μελχισεδέκ, ἢ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυι, ἢ τοῦ Ἡλίου, ἢ τοῦ Ἰερεμίου, ἢ τῶν λοιπῶν προφητῶν σπέρμα, τευτέσις υἱούς, καὶ διαδοχὰς υἱῶν, καὶ σπέρμα δυνατόν ἐν τῇ γῇ γεγεννημένον· κατὰ δὲ διάνοιαν νοήσεις τοῦ λόγου τὸ ἀποτέλεσμα, ἐπιστήσας ἐκάστη τῶν ἀποστόλων, ὧν τὸ λογικὸν σπέρμα ὅσης μετέσχε δυνάμεως, καταβληθὲν ὥσπερ εἰς χώρας εὐγείους καὶ καρποφόρους τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, εἶεν Παῦλος ὁ ἀπόστολος ἀπὸ Ἰερουσαλήμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικῷ συστησάμενος τῇ θεῷ μυριάνδρους ἐκκλησίας, δυνατόν ἐν τῇ γῇ ἐκτέλεσαι σπέρμα· ὁμοίως καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν ἕκαστος.—Καὶ μετ' ὀλίγα. Τοῦτο δὲ τὸ σπέρμα τῶν ἁγίων, σὺν αὐτοῖς τοῖς τὰ ταιαῦτα κατασπεύρουσιν, εὐλογεῖται, οὐκ ἐν τῇ τυχούσῃ γενεᾷ, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν εὐθέων.

Τοῦτο νοήσεις ἀκούσας Παύλου λέγοντος· ὡς πτωχεῖ, πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες· καὶ ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα κατέχοντες· τίς δ' ἂν γένοιτο πλουσιώτερος τοῦ κληρονόμου θεοῦ, συγκληρονόμου δὲ Χριστοῦ ἀποφανθέντος;—Ὁ τοῦ Ἰησοῦ λόγους, εὖς ἤκουσεν, ἔργα μεταβάλλων, εἰκοδομεῖ ἐπὶ τὴν πέτρην τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν, ἐπὶ τὸν ἀρραγῆ τοῦ θεοῦ λόγον, τὰς κρηπίδας τοῦ θεωρητικῷ καὶ πρακτικῷ βίου ἑαυτοῦ μεταβαλλόμενος· ταύτην οὖν ἣν ὠκοδόμησεν οἰκίαν ἕκαστος τῶν φοβουμένων τὸν κύριον, ἐπὶ τὸ ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ κυρίου θεολεηκέναι, τευτέσις τοῖς Ἰησοῦ λόγοις σφόδρα θεολεηκέναι, πληροῖ δόξης νοημάτων τῆς ἀληθείας, καὶ πλεότου συγκειμένου, ἐκ παντὸς λόγου καὶ πάσης γνώσεως καὶ ἔργων ἀγαθῶν.—Νοήσεις δὲ καὶ τοῦτο· ἐπιστήσας ὅτι ἐξ ἔργων νόμου οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἀλλ' ὁ

V. 2.
B. f. 455. D.

V. 3.

πειθήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν αὐταῖς· ἐκ δὲ ἀκοῆς πίστεως, πρῶτος μὲν ἐπίστευσε τῷ θεῷ Ἀβραάμ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην· ἔπειτα δὲ καὶ αἱ ὁμοίως αὐτῷ τὸ τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον διὰ πίστεως κατορθῶντες.

V. 9.
B. f. 437.

Κέρας τὸν θεὸν φησὶν· πάντες γὰρ οἱ δίκαιοι τούτῳ θαρρύνοντες φασὶν· ἐν σοὶ τοὺς ἐχθρούς ἡμῶν κερατιζόμεν· καὶ ὁ μακαριζόμενος τοίνυν τοὺς ἐχθρούς ἑαυτοῦ ἐν κυρίῳ κερατίσας, τὸ κέρας ᾧ αὐτοὺς καθεῖλεν ἐν δόξῃ ὑψύμενον ἔχει.

V. 10.
B. f. 437. D.

Ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ τυγχανόντων τῶν ἐπαγγελιῶν τῶν εὖ βεβιωκότων, τῶν ἀμαρτωλῶν ἕκαστος περιτυχὼν κολάσει ὀφείτοι· ὅν ἐπόρθησε δίκαιον καὶ ὀργισθήσεται, καθ' ἑαυτοῦ ἐν μεταμελείᾳ σφοδρῶτά τῃ γινόμενος· ὅτε καὶ βρῦξει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ κατακίησεται ἀποβαλὼν τὸν ὄγκον καὶ τὸ εἶδημα τῆς ὕλικῆς καὶ σαρκικῆς ἑξέως τὴν καὶ πραιρέσεως, τῆς τῶν ἀμαρτωλῶν ἐπιθυμίας ἀπολλυμένης.

PSALMUS CXII.

V. 1.
B. f. 438.

Ἀπολύτως εἰρημένον τὸ παῖδες, οὐκ ἐπιτρέπει νομίσαι ἀντὶ δουλῶν εἰρῆσθαι τοὺς παῖδας· ἀπλῶς γὰρ καὶ χωρὶς προσθήκης οἱ νέοι παῖδες καλοῦνται· αἱ δὲ δοῦλοι, παῖδες τινῶν· ὡς γὰρ δοῦλος, οὕτω καὶ τὸ πᾶς πρὸς δεσπότην ἔχει τὴν ἀναφοράν.

V. 3.
B. f. 438. D.

Καὶ τοῦ τάχα τῆς δικαιοσύνης ἡλίου εἶεν ἀνατολαὶ τινές, καθ' ἃς ἀνέτελλεν· αὗται δὲ συγγένειαν ἔχουσι, ἢ αὐταὶ αὐταῖς τυγχάνουσιν πρὸς τὰς ἀνατολὰς ἐν αἷς ὁ παράδεισος πεφύτευται· εἶεν δ' ἂν ταύταις ταῖς ἀνατολαῖς καταλλήλως ἔχουσιν· καὶ δύσεις καθ' ἃς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς, αἰνεῖν τὸ ὄνομα κυρίου προσήκει· ἔδυνε γὰρ τῷ Ἰσραὴλ, ἀνέτειλε δὲ ταῖς πιστεύουσιν ἔδυσεν.

V. 5.
B. f. 439.

Καὶ διὰ τῶν προκειμένων· λέξεων προνοοῦντα τὸν πάντων θεὸν μαυθάνομεν· περὶ οὗ ἀσυγκρίτως πρὸς ταῦτα τὰ γενητὰ ἔχοντες ὁ ἅγιος φησὶ· τίς ὡς κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν; οὐδεὶς γὰρ ἐστὶ κατ' αὐτὸν, ἐπεὶπερ μόνος αὐτὸς καὶ ποιη-

τῆς καὶ προνοητῆς ἀπόντων ἐστίν· ταῦτα δὲ φησὶν οὐκ ἀπομερίζων τοῦ πατρὸς τὸν υἱόν, ἢ τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα· μία γὰρ ἡ Θεότης· καὶ οὐκ ἄλλος θεὸς υἱός, καὶ ἄλλος ὁ πατὴρ ἐστίν, ἢ καὶ υἱός· καὶ ὁ πατὴρ υἱὸς πατὴρ ἐστίν 1).

V. 9.
Ibid.

Τὴν πρότερον διὰ στείρότητα ἀτεκνῶσαν, ἐν αἰκῷ κατοικήσει, μητέρα γεγεννημένην ἐπὶ πολυπαιδίᾳ, καὶ εὐφραυνομένην.—Καὶ μετ' ὀλίγα. Στεῖραν δὲ τὴν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίαν, ἀτεκνῶν οὖσαν· τὸ πρῶτον εἰς εὐφροσύνην καλεῖ λέγων· εὐφράνθητι στεῖρα ἢ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ καὶ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα· ἀληθῶς γὰρ πολυπαῖς καὶ καλλιπαῖς ἢ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐκκλησία γεγένηται, ὑπὲρ τὴν ἔχουσαν ἄνδρα νόμον Ἰουδαίων συναγωγὴν· ἐκάστη δὲ ψυχὴ διὰ στείρότητα ἄπαις οὖσα, κατοικίηται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐν αἰκῷ, τῇ τοῦ ζῶντος Θεοῦ ἐκκλησίᾳ· μήτηρ ἔργων, μαθημάτων, νοσημάτων τὴν καὶ λόγων, ἐπὶ τῷ εὐφραίνεισθαι ἅμα εἰς ἔσχεν γεννήμασιν, ὑπὸ τοῦ συνοικοῦντος αὐτῇ Θεοῦ λόγου· συνέβη δὲ ταῦτα καὶ κατὰ τὴν τῆς γραφῆς ἱστορίαν. Ἄννα γυνὴ ἡ μήτηρ Σαμουὴλ κατακίεσθαι ἐν αἰκῷ, μήτηρ λέγεται τέκνων εὐφραυνομένη, ὧν ἐξ τέκνων γενομένη μήτηρ· καὶ περὶ τῆς Σάρρας, καὶ Ῥεβέκκας, Ἐλισαβὲτ τὴν καὶ πρὸ ταύτης τῆς μητρὸς γενομένης τοῦ Σαμψὼν· λέγει τίς εὐλόγως περὶ ἐκάστης αὐτῶν ὅτι κατόικισεν αὐτὴν μητέρα τέκνων εὐφραυνομένην.

PSALMUS CXIII.

Σοῦ δεσποτα ἡμᾶς εὐεργετοῦντος οὐχ ἔξει χώ-
ραν τὰ ἔθνη λέγειν, ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν; ἐπεὶ γὰρ αὐτοὶ τοπικὸς θεὸς ἔχουσιν καὶ ἰδρυμένους ποῦ, καὶ περὶ σοῦ τοῦτο τοπαίξουσιν λέγοντες, ποῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς αὐτῶν; ἢ τάχα χλευαστικῶς τοῦτο φασὶν, οἰόμενοι μὴ ἔχειν ἡμᾶς Θεόν· ἀλλ' εἰ κἀκεῖνοι πλανώμενοι τοῦτο λέγουσιν, ἀλλ' οὖν γε ἡμεῖς ἡκριβωμένη ὑπολήψει ἴσμεν ὅτι Θεὸς ἡμῶν ἐν τῇ οὐρανῷ ἄνω ἐστίν. —Τὸ πᾶν διορατικὸν γένος, διὰ τὸν νοῦν ἔχειν

V. 1.
B. f. 441.

B. f. 442.

1) En praeclarum testimonium de filii divinitate a Didymo Arii cive. Et quidem passim ab eo id factitatum videmus.

ὀρώντα Θεοῦ, εἰκος Ἰσραὴλ χρηματίζει διὰ τοῦ τυγχάνειν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντες.

v. 10.
Ibid.

Καὶ ὁ οἶκος δὲ τῶν θεραπευόντων τὸ θεῖον, τῷ τυγχάνειν ἱερεῖς, ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, μείζονι καὶ τεθεωρημένη παρὰ τὸν Ἰσραὴλ ἐλπίδι· τῶν γὰρ ὑπεραναβεβηκότων θρωϊά καὶ οὐράζει μείζων ἢ ἐλπίς, μείζονως αἰτούντων βοηθὸν καὶ ὑπερασπιστὴν αὐτοῦ ἔχειν.—Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ προσήλυτοι, οἱ προστιθέντες τῇ νόμῳ ἀπὸ τῶν ἔθνων, ἐλπίσαντες καὶ αὐτοὶ ἐπὶ κύριον βοηθὸν ὑπερασπιστὴν αὐτὸν ἔχειν ἐπικαλοῦνται· καὶ ταῦτα λέγειν παιδεύονται οἱ κατὰ θεὸν παῖδες, ὡς ἂν εἴδειεν ὅτι καὶ αὐτοὶ συμπολιῖται γεγένασιν τῶν ἀγίων, καὶ οἰκίῳ τοῦ Θεοῦ ἐπιχοδομηθέντες ἐπὶ τῇ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν· καὶ ὡς ἂν ᾔδειεν ὅτι ὥσπερ οἱ παλαιοὶ ἤλπισαν ἐπὶ κύριον, καὶ εἶχον αὐτὸν βοηθὸν ὅτε καλῶς ἔπραττον, οὕτω καὶ νῦν οἱ νέοι ἡμεῖς οἱ παῖδες οἱ ἐξ ἔθνων προσεληλυθότες, καὶ τὸν φόβον ἀνειληφότες τοῦ αὐτοῦ κυρίου.

B. f. 462. b.

Ἐν μὲν τῇ πρὸς πολεμίους μάχῃ τὸν κύριον ἔχομεν ἡμεῖς οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον ὑπερασπιστὴν καὶ βοηθόν· ἐν δὲ ταῖς οἰκείαις πράγμασιν τοῖς τε κατὰ ψυχὴν καὶ κατὰ σῶμα, πάλιν αὐτὸν ἔχομεν εὐλογεῦντα ἡμᾶς· ὡς ἀπαρκεῖν ἡμῖν ἀντὶ τοῦ παντός καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, καὶ ἀντὶ παντός θησαυροῦ καὶ μεγάλου κτήματος, μένον αὐτὸν τὸν κύριον καὶ πρὸς τοὺς ἐκτὸς καὶ πρὸς τὰ ἔνδον· οὕτω δὴ ἡμᾶς εὐλογεῖ νῦν, ὡς πάλαι πρότερον νυλόγει τὸν πρότερον λαόν· μεταβέβηκε γὰρ ἐξ ἐκεῖνων εἰς ἡμᾶς ἡ χάρις· εἰς γὰρ ὧν καὶ ὁ αὐτὸς κύριος, καὶ τῶν παλαιῶν ὁμοίως πρόστατο, ὥσπερ οὖν καὶ τῶν νέων· καὶ πάλιν τοὺς νέους ὁμοίως εὐλογεῖ, ὥσπερ οὖν καὶ τοὺς παλαιούς· ὥστε εἶναι μίαν κλησίν, καὶ μίαν χάριν, καὶ ἓνα λαὸν τὸν ἐξ ἀμφοτέρων ταγμάτων τῷ θεῷ συνιστάμενον.

v. 23.
Ibid.

Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν οὗ τοὺς νόμους φυλάττομεν· ὥστε γὰρ μὴ νομίση τίς ἄλλου τινὸς τοὺς χρησμούς εἶναι, οὗς Μωϋσῆς διηκονήσατο, ἀπολύσεις ὁ ἱεροφάντης πρὸ τῆς τῶν νόμων θέσεως, τὰ περὶ τῆς κοσμοποιίας παραδέδωκε, δι' ἧς δι-

δάσκει ἓνα θεὸν εἶναι, πάντα δὲ τὰ τοῦ κόσμου μέρη.

PSALMUS CXIV.

Ἐκλινε δὲ, εἶπεν, τὸ οὖς αὐτοῦ ἐμοὶ, εὐχάριστην ἵνα τινα σωμάτων λάβοις ἔννοαν περὶ θεοῦ ὧτα ἔχοντος, καὶ αὐτὰ πρὸς τὸ εἰρημένον τῆς φωνῆς ὑποκλιναντος, ὅπερ ἡμεῖς ποιούμεν πρὸς τοὺς μικρὸν φθεγγομένους, ἵν' ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν νόησιν παραδεξώμεθα τῶν λαλουμένων, ἀλλ' ἐκλινεν εἶπεν, ἵνα τὸ ἑαυτοῦ ἀσθενὲς ἐπιόξῃται· ὅτι χαμαὶ κειμένῳ μοι συγκατέβη διὰ φιλανθρωπίαν· ἡ γὰρ θεία ἀκοή εὐ φωνῆς δεῖται πρὸς αἰθήσιν· οἶδεν γὰρ καὶ ἐν τῷ κινήματι τῆς καρδίας γνωρίσαι τὰ ἐπικείμενα. Καὶ μετ' ὀλίγα, τὴν ἀκουστικὴν αὐτοῦ δύναμιν.—Τουτέστι παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς μου ἐπεκαλεσάμην, ἐν ταῖς ἡμέραις μου ταῖς ὑπὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης γενομέναις, αἰὶ πεφωτισμένος ὧν ἐπεκαλεσάμην.

v. 2.
B. f. 463. f.

B. f. 461.

Τοσούτων φησὶν ἀπέσχον τοῖς πειρασμοῖς τούτοις ὑποπεσεῖν ὡς ἀκουσίαις, ὅτι καὶ πολλὰ τούτων πλείοσι κατὰ τὸ ἐκύσιον πειρασμοῖς ἑμαυτὸν προσεδέμην.—Τὰ ἐν λογισμοῖς πταιόμενα.—Κίνδυνος δὲ ἄδου τὰ πρακτικὰ τῶν ἀμαρτημάτων εἶναι δύνανται· οὐκ ἀπογνωστέον δὲ καὶ περὶ πονηρῶν δυνάμεων ταῦτ' εἰρῆσθαι, τῆς μὲν ὠδινώσεως ἐπὶ τῷ νεκρῶσαι δι' ἀμαρτίας τὴν ψυχὴν, τῆς δὲ ὑποδεχομένης εἰς τὴν τοῖς κινδύνους ἤδη ὁμοσε χωρήσανσαν.

v. 3.
Ibid.

Θαρσῶν ὅτι δυναμούμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, ὑποστήσομαι πάντα τὰ προειρημένα.—Θλίψιν καὶ ὀδύνην ὥσπερ ἐκὼν ἑμαυτῷ προσεξεῦρον· ἐν μὲν γὰρ τοῖς κατόπιν κίνδυνος ἄδου εἴροσάν με· ἐνταῦθα δὲ θλίψιν καὶ ὀδύνην εὔρον· ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖ ἀνευδότως ἔχων εὐρέσθην πρὸς τὰ παρὰ τοῦ πειράζοντος ἐπαχθέντα, ἵνα δείξω τὴν περιουσίαν τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης, προσέθηκα θλίψεις ἐπὶ τῇ θλίψει, καὶ ὀδύνην ἐπὶ τῇ ὀδύνῃ, οὐ τῇ ἑμαυτοῦ δυνάμει τῶν ἀλγεινῶν κατεπανιστάμενος, ἀλλὰ διότι τὸ ὄνομα κυρίου ἐπικαλεσάμην.

v. 4.
Ibid.

Πανταχοῦ συνάπτει ἡ γραφὴ τοῖς εἰκτερισμοῖς
B. f. 464. f.

B. I. 461. b.

τοῦ θεοῦ τὴν δικαιοσύνην, διδάσκουσα ἡμᾶς ὅτι οὕτε ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἄκριτος, οὕτε ἡ κρίσις ἀνελεήμων.—Ἐλεος ἐστὶ πάθος ἐπὶ τοὺς παρ' ἄξιον τεταπεινωμένους, παρὰ τῶν συμπαθῶς διατεθειμένων γινόμενον· ἐλεῶμεν τὸν ἐκ μεγάλου πλούτου πρὸς τὴν ἐσχάτην πενίαν μεταπεσόντα, τὸν ἐκ τῆς ἄκρας εὐεξίας τοῦ σώματος εἰς τὴν ἐσχάτην ἀσθενείαν καταβληθέντα· ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ἤμεν ποτὲ ἔνδοξοι, ἐγενόμεθα δὲ ἄδοξοι καὶ ταπεινοὶ, ἐκπεσόντες τῆς ἐν τῇ παραδείσῳ διαγωγῆς διὰ τὴν ἔκπτωσιν, ὁ θεὸς ἐλεεῖ ὁρῶν ἡμᾶς οἷα ἀνδ' εἰων γεγόναμεν.

v. 6.

Εἴ τε κατὰ τὸν φυσικὸν λόγον, οὐκ ἂν συν-έστη ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, μὴ τῶν κομιδῇ νηπίων καὶ ἔτι βρεφῶν ὑπὸ τοῦ κυρίου φυλασσομένων· πῶς γὰρ τὰ ἐν τῇ μήτρᾳ κυφορούμενα ἠδύναντο τρέφεσθαι ἢ κινεῖσθαι, ἐν οὕτῳ στενοῖς χωρίοις, καὶ μηδεμίαν ἔχουσιν ἀναστροφὴν, ἀλλ' ἐν σκοτεινῶς τόποις καὶ ἐνύγροις τὴν ζωὴν ἔχοντα; καὶ οὕτε ἀναπνεῖν θυνάμενα, εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ φυλακὴ διεκρατεῖτο. Πῶς δ' ἂν εἰς τὸν ἀηδῆ τοῦτον ἐκπεσόντα τόπον, καὶ ἀπὸ τῆς ἐν τῇ μήτρᾳ θερμότητος τῷ ἀέρι περιψυχόμενα, καὶ πρὸς τὸ βραχύτατον διήρκεσεν, εἰ μὴ παρὰ Θεοῦ διεσώζετο; φιλάσσω τὰ νήπια κύριος.—Ἐπειδὴ ἐταπεινώθη καὶ γέγονα ὡς τὸ νήπιον, καὶ ἐδεξάμην τὴν βασιλείαν τῶν εἰρωνῶν ὡς παιδίον, φυλάσσω τὰ νήπια ὁ κύριος ἔσωσέν με ἐκ τῶν ὠδίνων τοῦ θανάτου καὶ ἐκ τῶν κινδύνων τοῦ ὄθου.

v. 7.
B. I. 463.

Ἐαυτῷ προσάγει τοὺς παρακλητικὺς λόγους ὁ καλὸς ἀγωνιστής, παρακλησίῳ τῷ Παύλῳ λέγων· τὸν καλὸν ἀγῶνα ἠγωνίσμαι, τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, καὶ τὰ ἑξῆς.—Καὶ μετ' ὀλίγα. Πρόκειται γὰρ ἀνάπαυσις αἰωνία τῆς νομίμως τὸν ἐνταῦθα διαθλήσασαι βίαν, οὐ κατὰ ὀφλημάτων ἔργων ἀποδομήνη, ἀλλὰ κατὰ χάριν τοῦ μεγαλδοῦρος Θεοῦ τοῖς εἰς αὐτὸν ἠλπικῶσι παρεχομένῃ 1).

v. 8.
Ibid.

Συγκρίσει τῶν ὧδε τὴν μέλλουσαν ἀνάπαυσιν διαγράφει ἐνταῦθα γὰρ, φησὶν περιέσχον με

ὠδίνες θανάτου, ἐκεῖ δὲ ἐξείλατο τὴν ψυχὴν μου ἐν θανάτῳ· ἐνταῦθα εἰ ὀφθαλμοὶ τὸ ἐκ θλίψεως ἐπιχέουσι δάκρυον, ἐκεῖ δὲ οὐκ ἔστι δάκρυον ἐπισκοτῶν ταῖς κόραις τῶν εὐφραινομένων τῇ θεωρίᾳ τοῦ κάλλους τοῦ Θεοῦ· ἀφείλε γὰρ ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου· ἐνταῦθα πολὺς ὁ κίνδυνος τοῦ ὀλισθήματος, δι' ὃν καὶ Παῦλος ἔλεγεν· ὁ δοκῶν ἐστᾶναι, βλεπόμενος μὴ πέσῃ· ἐκεῖ δὲ πάγιοι αἱ βάσεις, ἀπερίτρεπτος ἡ ζωή.

PSALMUS CXV.

Ἐπιστεύσα. Ταύτης τῆς λέξεως τὴν διάνοιαν ὁ ἀπόστολος Κερινθίαις, ἔχοντες ἔφη τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐπίστευσα, δι' ὃ ἐλάλησα· καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, δι' ὃ λαλοῦμεν· πνεῦμα πίστεως λέγων, ἦτοι τὴν ἀπ' αὐτῆς ἐγγινόμενην ἢ τὸ ἐπιχωρηγούμενον ἐκ θεοῦ τῇ πίστει ἔχοντι πνεῦμα, τὸ ἐπίστευσα, δι' ὃ ἐλάλησα, συνάδων· καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν.—Οὐ κατὰ ἀφαίρεσιν ὕψους τοῦτο πῶς οὖν, ἀλλ' ἐκ τοῦ μείζονα καὶ ὑπὲρ ἑαυτὸν θεοῦσθαι.

v. 1.
B. I. 465. b.

B. I. 466.

v. 2.
B. I. 466. b.

Οὐχ ἑαυτῷ περιπίπτει κατὰ τὸν λόγον ὁ προσφῆτης, ὥσπερ τινες τῶν σοφιστῶν ἐπιχειροῦσιν αὐτὸν διελέγειν τῷ κατ' ἐπιτροπὴν ἐλέγχῳ, ἐκπεπτωκέναι λέγοντες τὸν προσφῆτην· εἰ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης, ἄνθρωπος δὲ καὶ ὁ Δαυὶδ, ψεύστης ἦν, καὶ οὐ πιστευτέον αὐτῷ περὶ ὧν ἀποφαίνεται· μὴ ὄντες δὲ ἀληθεῦς τοῦ λόγου τοῦτου, μηδὲ ὄντες παντὸς ἀνθρώπου ψεύστου, ἀφήσομεν καὶ τὸν Δαυὶδ τῆς τοῦ ψεύδους αἰτίας· εἰ δὲ οὐ ψεύδεται, πιστεύομεν αὐτῷ περὶ ὧν ἀποφαίνεται· πιστεύοντες δὲ, πάλιν εἰς τὴν τοῦ ἀπιστεῖν ἀνάγκην περιεκτισώμεθα· ὥστε εἰ μὲν ἀληθεύει Δαβὶδ, λύει τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἄνθρωπος ὢν καὶ μὴ ψευδόμενος· εἰ δὲ ψεύδεται, αὐτόθεν ἔχει τὸ μὴ πιστεύεσθαι· τίς γὰρ προσέξει ψευδολογούντι; ὥστε ἐπειδὴ ἅπας ἀπεφῆνατο πάντα ἀνθρώπων εἶναι ψεύστην, ψευδέσθω Δαβὶδ, ἵνα τὸν λόγον πιστώσεται ἡ ἀληθείᾳ αὐτὸς παρέλυσεν τὴν ἀπόφασιν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν

1) Vides Didymi testimonium de gratia Dei remunerante.

παιζόντων ἐστίν, καὶ ταῖς τῶν λόγων στρεφαῖς ἐπαγγελιομένοις πρὸς τοὺς ἀπείρους· τὸ δὲ ἀληθές οὕτως ἔχει. Ἄνθρωποι γὰρ λέγονται εἰ τοῖς ἀνθρωπίναις ἐτι κατεχόμενοι παθήμασιν· ὁ δὲ ὑψηλότερος ἤδη τῶν σαρκικῶν παθημάτων γινόμενος, καὶ διὰ τὴν τοῦ νοῦ τελείωσιν, πρὸς τὴν τῶν ἀγγέλων κατάστασιν μετελθὼν, οὗτος ὅταν περὶ τῶν ἀνθρωπίνων διαλέγεται, ἑαυτὸν ὑψεύεται· τῶν λοιπῶν δηλονότι· ἀψευδὴς γὰρ ὁ εἰπὼν, ἐγὼ εἶπα θεοὶ ἐστέ· πάντως καὶ εἴ τιτι ἄλλῳ καὶ τῷ Δαυὶδ ἢ τοιαύτη προσηγορία πρέπεται· καὶ γὰρ καὶ ὁ υἱὸς ὑψίστου, ὁ διὰ τῆς ἀρετῆς εἰκωμένος θεῷ, καὶ οὐκ ἀποθνήσκων ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ζῶντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν θεόν.

V. 3.
B. f. 466. b.

Εἰς αἴσθησιν ἐλθὼν τῶν μυρίων παρὰ θεοῦ θωρεῶν, ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήχθη· ὅτι ἀπὸ γῆς διαπλάσθεις λόγῳ τετίμηται, ἐν ᾧ καὶ τὴν εἰκόνα φρεῖν δύναται τοῦ ἐπουρανίου· ἔπειτα καὶ πρὸς τὴν ὑπὲρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων εἰκονομίαν ἀπειθὼν, ὅτι ἑαυτὸν ὁ κύριος ἔθηκεν λύτερον ἀντὶ πολλῶν ἡμῶν, ἐπαπορεῖ καὶ ζητεῖ ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτῷ, τί ἄξιον ἐξεύρει θάρον τῷ θεσπότη, οὐ θυσίας οὐδὲ ὀλοκαυτώσεις, ἀλλ' αὐτὴν πᾶσαν τὴν ἑμαυτοῦ ζωὴν.

V. 4.
B. f. 467.

Τὸ ἐν τοῖς ἀγῶσι τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας, τὸ μέχρι θανάτου πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαταστήναι, τὸ ποτήριον λέγων· ὅπερ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἐδίδαξεν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις· πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθάτω τὸ ποτήριον τοῦτο· καὶ πάλιν τοῖς μαθηταῖς· δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω· ἐδήλκυ δὲ τὸν θάνατον ὃν κατεδέχετο ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας.—Μὴ ὀκνήσητέ, φησιν, πρὸς τὸν ἀγῶνα τὸν καλόν, ὃ ἄνθρωποι, μὴ ἀποδειλιάσητε πρὸς τὸν θάνατον· οὐ γὰρ φοβρὰ ἐστίν, ἀλλὰ ζωῆς ἀφορμή· οὐκ ἀφανισμός ἐστὶ παντελής, ἀλλὰ μετάβασις πρὸς τιμήν· ἐὰν δὲ καὶ θάνατον ὁσίῳ θεοῦ σημαίνεται, καὶ ὃν συναποθνήσκουσι Χριστῷ, καὶ τὴν νέκρωσιν αὐτοῦ ἐν τῇ σαρκὶ περιφέρουσιν, καὶ οὕτω καλῶς ἂν εὐχαριστεῖν διέγνω, ληψόμενος τοῦ τοιούτου θανάτου σωτηρίου ποτήριον, ὃ καὶ ἀμέμπτως πίνεται ὁ ληψόμενος αὐτὸ, εἰ ἱστικά-

λοῖτο τὸ ὄνομα κυρίου ἐπὶ τῷ γενναίως αὐτοπιεῖν.

PSALMUS CXVII.

Ἐπεὶ ἀγαθὸς ὢν ὁ θεὸς βούλεται τὴν μετανοίαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἢ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὅσοι ὑπεύθυναι ἁμαρτίας ἐστέ, τὴν ἐκ μετανοίας ἐξομολόγησιν ἐπ' αὐτῷ ποιούμεναι, ἔξετε αὐτὸν ἀφιέντα τὰ ὑπὲρ ὧν ἐξομολογεῖσθε· ὁ γὰρ ἔλεος αὐτοῦ ἀχώριστον αὐτοῦ τυγχάνων, εἰς τὸν αἰῶνα εἴη· ἐπέπερ καὶ αἱ ἐλεωντος αὐτοῦ, οὐ νῦν πρότερον, ἀλλὰ καὶ πάλαι ἄνωθεν ἐξομολογούμενων αὐτῷ πάντων τῶν πῆραν ἐχόντων τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ.

V. 1.
B. f. 468.

Συναγαγὼν τὰ προηλωθέντα τέγματα, καὶ ἐν σώμα ἀπεργασόμενος καὶ λαὸν ἕνα, διδάσκει τοῦτον παρασκευάζεσθαι εἰς θλίψεις, μετὰ τοῦ ἀκριβῶς εἰδέναι ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει· διόπερ λέγειν διδάσκεται ὁ Χριστοῦ λαός, ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμεν τὸν κύριον· εὐχαῖς αὐτὸν εὖρε τὸν κύριον, πλατυσμένον αὐτῷ γενόμενον· ὡς ἐξ ἐτέρου μὲν μέρους, τοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ βίου τὴν στενὴν αὐτὸν ὁδεύειν καὶ τεθλιμμένην· καὶ διὰ τοῦτο λέγειν, ἐκ θλίψεως ἐπεκαλεσάμεν τὸν κύριον· ἐκ δὲ θατέρου μέρους πλατυσμένον ἔχειν καὶ εὐρυχωρίαν αὐτὸν τὸν κύριον· διὸ φησὶν ὁ Σύμμαχος, καὶ ἐπήκουσέ μου εἰς εὐρυχωρίαν.—Ὁ ἐν θλίψει γενόμενος δίκαιος οὐ τοσοῦτον παρακαλεῖ περὶ τοῦ ἐκτὸς αὐτῆς γενέσθαι, ἀλλ' ὅπως γενναίως καὶ ἱλαρῶς αὐτὴν ἐνέγκῃ· καὶ γὰρ ὁ ἐν σταδίῳ πρὸς ἀντιπάλους ἀποδυόμενος, αὐτὸν ἀγῶνα εὐχεται αὐτῷ παρελθεῖν, ἵνα μὴ ἐξαγώνιος γένηται· ἀλλὰ παρακαλεῖ τὸν παιδοτριβῆ συνεργεῖν αὐτῷ, ὅπως ἐγκατεργῶν τοῖς ἐπιφερομένοις πρὸς τοῦ ἀντιπάλου, ἐλπίδι νίκης καὶ σφάνου προσηγῇ θόξῃ εἶναι τὰ δι' ὧν ἀποδίδοται ὁ σφάνος· περὶ δὲ ἀσράτων πολεμίων εἰ τινες ἐχθροὶ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπεγεύρουσι καθ' ἡμῶν ἐκπολεμοῦντες αὐτούς πρὸς ἡμᾶς, καὶ φρονικῶς διατιθέντες καθ' ἡμῶν, εἰρήσεται καὶ τοῦτο.

V. 5.
B. f. 468. b.

B. f. 469.

Ἔτι διδάσκεται ὁ Χριστοῦ λαός προσδοκᾶν

V. 6.
Ibid.

μὲν ἐπιβουλάς ἀνθρώπων, μὴ πτήσσειν δὲ αὐτάς, μὴδ' ἀγωνιᾶν, ἀλλὰ λέγειν· κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ τὰ ἐξῆς.—Τὸς δι' οὐδὲν ἕτερον ἐχθρούς γενομένους τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ, ἢ διὰ τὴν εὐσεβῆ γνώσιν, καὶ τὴν κατὰ θεὸν πολιτείαν· ἐχθρούς δὲ λεκτέον ἀνθρώπους αἰσθητοὺς τε καὶ νοητοὺς, ἀσεβεῖς τε καὶ δαίμονας πονηρούς.

V. 8.
B. f. 469.

Οὐ κατὰ πάξ τὸ πεποιθέναι καὶ ἐλπίζειν ἐπὶ κύριον, συγκρινομένου τῷ πεποιθέναι ἐπ' ἀνθρώπων· καὶ ἐλπίζειν ἐπ' ἄρχοντας, ἀγαθόν ἐστιν· ἀπλῶς γὰρ, καὶ κυρίως ἀγαθὸν τοῦτο· τὸ δ' ἐπ' ἀνθρώπον καὶ ἄρχοντα πεποιθέναι καὶ ἐλπίζειν, οὐκ ἀγαθόν· ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἐπ' ἀνθρώπων πεποιθέναι, καὶ ἐν ἄρχοντι ἐλπίζειν σπουδάζοντας ἢ τοιαύτη προσάγεται παίδευσις, ὅπως μάθωσιν ἐπὶ τὸν αἰὲ μένοντα καὶ ἰσχυρὸν ὄντα καὶ παντοδύναμον θεὸν πεποιθέναι, καὶ μὴ ἐπ' ἀνθρώπων συνήτον καὶ ῥᾶστα φθειρόμενον.

V. 10.
B. f. 469. b.

Εἰ μὴ ὑπερβολικῶς εἴρηται, ἀδύνατον τὸ ἐπαγγελλόμενον· πῶς γὰρ ἓνα ἄνδρα ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ διατρίβοντα, πάντα τὰ ἔθνη ἐκύνλωσάν με; καὶ κυκλῶντες ἐκύνλωσαν αὐτὸν πολεμοῦντες, καὶ τῷ ὀνόματι κυρίου ἡμύνατο αὐτούς· αὐτὸ γὰρ ὄπλον καὶ ἀσπίς καὶ φρύριον, τοῦ φρενύντος αὐτὸ γίνεται· ἐπίστησεν δὲ, εἰ μὴ παραπλησίως τὸ, εἰς τὰς πρώτας ἀπέκτανον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, δυνατόν νοῆσαι τὰ προκείμενα, τῷ κυκλῶσθαι τὸν σπουδαῖον ὑπὸ πνεῦμα τῶν πονηρῶν ὑπερβαλλόντων τοὺς σαρκὸς γαργαλισμούς, καὶ τὰ ἄλλα πάθη μετὰ πάντων τῶν τῆς σαρκὸς ἔργων· ἔτι μὴν λόγους ἀθέτους, ἀνασκευάζοντας σοφιστικῇ δυνάμει τὰ τῆς ἀληθείας δόγματα. ἀλλ' εὐτόνως καὶ ἰσχυρῶς, καὶ τῇ τοῦ θεοῦ καθεστειμένῃ προσοικονομίᾳ ἀνατρέφει τὰ ἔθνη πάντα, εἰς φυγὴν τρέπων, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἀναιρῶν αὐτά.

V. 12.
B. f. 469. b.

Προσδοκᾶν δὲ θὴ μὴ ἄπαξ πολεμηθέντας παύσασθαι, καὶ λοιπὸν ἀνάπαυσιν κτήσασθαι κατὰ τὸν παρόντα βίον· ἀλλὰ καὶ δεύτερον διωχθήσεσθαι· μὴ ἀπονarciαν δὲ, μὴδὲ ἐξατνεῖν, ἀλλ' ἐπιμένειν τῇ πεποιθήσει τοῦ ὀνόματός σου ἕνεκεν οὗ τοὺς διωγμὸς ὑπομένουσιν.—Ὁμοιότητα φέρει πρὸς τὰς μελίσσας κηφῆνων τὸ γένος· αὐ-

ταὶ γὰρ εἰ καὶ μείζους τῶν μελισσῶν τῇ ὄγκῳ τυγχάνουσιν, ἀλλ' οὖν γε ἀπατῶσιν ἀνιστορήτους ὡς εὔσαι μελίσσαι· οὐδὲ μελισουργοῦσιν, ἢ πλάττουσι κηρίον, οὐδ' ἂν ἔχουσι τὸ ἀλεξοῦν τὰ βλάπτειν ἐπιχειροῦντα τὸν κηρόν· ἐν τοῦ ἐναντίου δὲ ἐσθιόντες τὸ μέλι, ἐκπολεμοῦσι κατ' αὐτὸν τὰς μελίσσας, ὡς χρησαμένας κατ' αὐτῶν τῷ ἰδίῳ κέντρῳ, σωρηθὸν ἀναιρεῖν τοὺς κηφῆνας, ὡς λυμαινομένους τῇ καρπῷ αὐτῶν· ἔστι δ' οὖν πρὸς ἀλληγορίαν μελισουργοῦσα καὶ κηρεπλαστοῦσα μέλιττα, ἢ τιμήσασα τὴν θεοῦ σοφίαν ἐκκλησίαν· ἥ ἐργατικὸς εὐσεβείας, ποθεινῆς τυγχανούσης καὶ ἐπιδόξου, τοὺς πόνους βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὕμνησιν προσφέρονται, καίπερ εὐσεβείας τῇ ῥώμῃ ἀσθενεῖς, τῇ τὸ κήρυγμα αὐτῆς μὴ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις εἶναι ὅμως δὲ ἔχει τὸ κέντρον, ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως θεοῦ τῆς πίστεως τὸν λόγον ἔχουσα, ὡς καὶ ἀναιρεῖν κηφῆνων δίκην τὰς αἱρέσεις, διχτομεῦσα αὐτάς ἐλέγχῃ τῆς ἀληθείας· καὶ μίαν μένει τιμήσασα τὴν σοφίαν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν, ὡς εἴρηται, δυνάμει θεοῦ τῶν πολεμούντων περιγενεμένη· αἱ δὲ ἀντικείμεναι, οὐ μελίσσαι, ἀλλ' ὡς μελίσσαι τυγχάνουσιν· ἃς εἶναι κηφῆνας λέγων, οὐκ ἁμαρτήσεις, κυκλούσας ὡς κηρίον ἐπὶ τὸ περὶ αὐτῷ μέλι· καὶ ἐκκαυθεῖσαι ὡσεὶ πῦρ ἐν ἀκάνθαις· ἐξάπτουσι γὰρ αἱ ἀπὸ τῶν αἱρέσεων καὶ τὸ τῶν αἰσχυρῶν καὶ ἐπιθυμιῶν πῦρ, ἣ φησὶν ὁ Παῦλος· τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐτῶν, αἰσχυρόν ἐστι καὶ λέγειν· ἀκάνθας δὲ τὰς ἡδονὰς ἡρμένευσεν τὸ εὐαγγέλιον.—Οὐ γὰρ ἀζήμιος μόνον ἔμεινεν, ἀλλὰ καὶ καθεῖλεν αὐτῶν πάντα σοφιστικὸν λογισμόν, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ· ἐπεὶπερ τὰ ὅπλα αὐτοῦ οὐ σαρκικά· ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ, οὐκ ἕτερα ὄντα τῆς τοῦ θεοῦ προσοικονομίας, ἡμύνατο αὐτούς.

B. f. 470.

Ταῦτα καὶ Ἰουδαίαις ἀρμόττει, καὶ τοῖς ἐξ ἐθνῶν πιστοῖς· κηκεῖναι γὰρ ὄλεθρον ὑπέμειναν παντελῆ, εἰ μὴ τῆς θείας ἀπήλαυσαν χάριτος· καὶ οὗτοι ἂν ἐξεπέτασαν εἰς ἀσέβειαν, μὴ τῆς θείας αὐτοὺς ὑπεριστάσεως ῥοπῆς.

V. 13.
Ibid.

v. 14.
B. f. 470.

Αὐτὸν τοίνυν ἔχουμεν καὶ δύναμιν καὶ νίκην καὶ πηγὴν ὑμνωδίας· παρ' αὐτοῦ γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσαντες μετ' εὐθυμίας τὸν ὕμνον προσφέρομεν.—Γινόμενος εἰς σωτηρίαν ὁ κύριος, οὐκ ἀρχὴν ἐκείνης δέχεται, αἰδιος γὰρ καὶ αἰώνιος ἐστὶ· γίνεται δὲ εἰς σωτηρίαν κατὰ τὸ ἀναλαμβάνειν σχέσιν τὴν πρὸς τοὺς σωζομένους, ὅθεν πάντα τὰ γεγονέναι εἰς Χριστὸν λεγόμενα, ταῦτα ὑποβάλλεται τῇ διανοίᾳ· οὐ γὰρ γέγονε θεὸς λόγος, οὐκ ἀλήθεια, οὐ σοφία, οὐκ υἱὸς, ἀλλὰ γέγονεν ἡμῖν καὶ δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις· ὧν γὰρ ἀπολῶς καὶ αἰδιος, ταῦτα ἡμῖν γεγονέναι κατ' ἀναφορὰν τὴν πρὸς ἡμᾶς λέγεται· εὐτὼ καὶ Χριστὸν καὶ κύριον πεποίηκεν αὐτὸν ὁ θεός· Χριστὸν μὲν, τευτέστιν βασιλέα καὶ ἱερέα ταῖς βασιλευμένοις καὶ ταῖς ὑπὲρ ὧν προσάγει τὰς δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τοῖς δουλεύειν ἐθέλουσιν αὐτῷ κύριον· καὶ καθόλου τὰ σχετικῶς περὶ αὐτοῦ λεγόμενα εὐτὼ διανοούμενος, οὐκ ἀσεβήσεις.

v. 15.
B. f. 470. b.

Σκηνὰς δὲ δικαίων νοήσεις τὰς παρὰ τῷ πατρὶ μνᾶς, κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τὸν ἐπαγγελιῶν περὶ ὧν ὁ σωτὴρ φησὶν· ὅταν ἐκλείπη δηλόνησι ὁ μαμωνᾶς, δέξονται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς· ἐν ταύταις σκηναῖς πάντες οἱ δίκαιοι εἰσὶν ἀγαλλιώμενοι· τετύχασι γὰρ τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν· ὅθεν καλῶς εἴρηται· φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐξομολογήσεως ἐν σκηναῖς δικαίων, ἀποδρασάσης λύπης καὶ στεναγμοῦ.—Ἀποβλήτων τῶν ἐχθρῶν, εἰρήνης τὲ λοιπὸν διαλαβούσης, καὶ τῶν σκηνῶν τοῦ θεοῦ, τευτέστι τῶν ἐκκλησιῶν αὐτοῦ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐγγεγερμένων, φωνὴ φησὶν ἔνθεν ἀκούεται ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν σεσωσμένων ἀγαλλιωμένων.

v. 16.

Καὶ μετ' ὀλίγα· Αὕτη γὰρ ἡ δεξιὰ, καὶ ἐνδυναμώσε τὸν ἑαυτῆς λαόν, κατὰ τὴν τῶν διωγμῶν καιρὸν· αὕτη καὶ τοὺς ἐχθρούς τοῦ κυρίου ταπεινώσασα, αὐτὸν ὑψώσε τὸν λαόν· αὕτη καὶ δύναμιν περιποιήσατο ταῖς πρότερον πολεμυμένοις, ὥστε μὴ ὑποπεσεῖν τῷ κατὰ ψυχὴν θανάτῳ, ἀλλὰ ζῆσαι τῷ θεῷ.—Ὡς ἕκαστος φᾶναι, πάντα ἰσχύει ἐν τῇ ἐνδυναμούντι με Χριστῷ· αὕτη τὸν μετέχοντα ὑψοῖ καὶ μετεωρίζει, ὡς

φαιδρότερον καὶ μειζόνως ὑπὸ τῆς δεξιᾶς κυρίου δυναμωθέντα· καὶ δεύτερον εἰπεῖν, δεξιὰ κυρίου ἐποίησεν δύναμιν.—Παίει δὲ δύναμιν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ ἐν παντὶ τῷ δεξιὰ φρονούντι καὶ πράττει· ἀλλὰ καὶ ὑψοῖ αὐτόν, ὡς καὶ δεύτερον γενέσθαι ἐν αὐτῷ τῆς προτέρας δυνάμεως δύναμιν· ἐφ' ἣ ἀθανασίαν νεκτημένος ἐρεῖ τὸ, οὐκ ἀποθανεῖν ἀλλὰ ζήσεται.

Οὐκέτι τεθνήξομαι τὸν ἐπόμενον τῇ κακίᾳ θάνατον, ἀλλὰ ζήσεται μετασχὼν τῆς ἐναντίας τοῦ πονηροῦ θανάτου ζωῆς, ἐπὶ τῷ διηγήσασθαι τὰ θεοῦ εἰς ἐμὲ γεγόμενα θαυμαστά ἔργα.

Τοῦ δὲ ὀνόματος τῆς δικαιοσύνης κατηγορούμενου, καὶ πάσης τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς, τὰς πύλας αὐτῆς τὰς ἰδικὰς ἀρετῆς λεκτέον, εἰς ἃς εἰσέρχονται οἱ δι' ἀσκήσεως καὶ ἐπιμελείας τῆς περὶ αὐτῶν κρούοντες αὐτάς· εἰσέρχονται δὲ ἐπὶ τῇ ἐξομολογήσασθαι ὑπὲρ ὧν ἔπραξαν, ἔξω τῶν πυλῶν τῆς δικαιοσύνης ὄντες· εἰσέρχεσθε δὲ εὐθὺς αὐτῶν ἀλλ' εἰς αὐτὰς φησὶν· οὐδὲ γὰρ ὑπερβατέον τὰς ἐνεργείας τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ προσδιτριπτέον αὐταῖς.—Πύλαι πάλαι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, δι' ὧν εἰσείη πρὸς θεὸν ὁ Ἰσραήλ· πύλαι δὲ νῦν ἡ πίστις, δι' ἣς οἰκειότερον νῦν προσαγγόμεθα, μαρτυρούμενοι ὑπὸ νόμου καὶ προφητῶν.—Ὑμνώσω ταιγαροῦν ἀνείξαντά μοι τῆς δικαιοσύνης τὰς πύλας, καὶ εὐχαριστῶ ὅτι εἰσήκουσάς μου, καὶ προσεδέξω τὴν θέησιν, καὶ παρέσχες τὴν σωτηρίαν.

Ὁ δὲ ἡμᾶς γεγόνως λίθος ἀποδοκιμασμένος, ἀλλ' ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομῶντες, μετὰ τὴν ἐκείνων ἀποβολὴν, ἐτέρας γωνίας κεφαλὴ γέγονεν. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἀκρογωνιαίον αὐτὸν ὠνόμασαν Ἡσαΐας, καὶ ἐκλεκτὸν καὶ ἔντιμον λίθον, διὰ τὸ συνάπτειν ὑπὸ μίαν γωνίαν δύο οἰκοδομάς· ζῶν δ' ἂν εἴη ὡς ἀληθεῶς καὶ ἐκλεκτὸς λίθος ὁ τοῦ θεοῦ υἱός· ὅπως ἂν τὴν κατὰ θεὸν οἰκοδομὴν συνδέων, καὶ τὰς δύο γωνίας τῆς τε παλαιᾶς οἰκοδομῆς τῶν ἐκ περιτομῆς, καὶ τῆς νέας τῆς ἐξ ἐθνῶν, ὑπὸ μίαν συνάπτων γωνίαν· τοῦτον μὲν οὖν τὸν λίθον οἱ ἐκ περιτομῆς πάλαι πρότερον οἰκοδομῶντες καὶ νομοδιδάσκαλοι καὶ ἀρχιερεῖς ἐξ αὐτῶν ἀπέβαλαν καὶ ἀπεδοκί-

v. 17.

v. 19.
B. f. 471.

B. f. 471. b.

v. 21.
Ibid.

v. 22.
Ibid.

μψαν· ὁ δὲ γέγονεν ἀρχὴ καὶ κεφαλὴ γωνίας
ἐτέρας τῆς ἐξ ἔθνων ἐκκλησίας· καὶ γέγονε πα-
ρὰ Χριστοῦ θῶρον αὕτη μέγιστον κεχαρισμένον.

V. 23.
B. f. 472.

Ὁ δὲ Σύμμαχος παρὰ κυρίου, φησὶν, ἐγένετο
τοῦτο, καὶ αὐτὸ παράδοξον ἡμῖν· παράδοξον γὰρ
ἀληθῶς καὶ ἐπέκεινα παντός θαύματος ἦν· οὐ-
δεὶς μηδέπω ποτὲ τὸν τοῦ θεοῦ υἱὸν ἀποβληθῆ-
ναι μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ προτέρου λαοῦ,
καὶ ὑπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς οἰκοδόμων ἀποδοκιμα-
σθῆναι, ἀρχηγὸν δὲ γενέσθαι καὶ κεφαλὴν τῶν
ἀλλογενῶν καὶ ἀλλοφύλων ἐθνῶν, τῶν πάλαι πλά-
ναις θαιμονικαῖς οἰκειωμένων. Καὶ μετ' ὀλίγα.
Καὶ αὕτη ἐστὶ θαυμαστὴ ἐν ἐφθαλμῶς ἡμῶν,
δηλαθὴ προλεχθεῖσα γωνία. Καὶ μετ' ὀλίγα.
Τοῦτον εἶδεν τὸν λίθον καὶ ὁ μακάριος Δανιὴλ
τμηθέντα ἄνευ χειρῶν, τὸν ἀκοινώνητον τῆς παρ-
θένου διδασκόμενος τέκνον.

V. 24.
B. f. 472. b.

Καὶ ταύτην τὴν φωνὴν αἱ εὐαγγελισταὶ περὶ
Χριστοῦ προφητεῖαν εἶναι ἐξεληύφασιν· αὐτὸς γὰρ
ἀληθῶς ἐστὶν ὁ αὐθεντικῶς καὶ ἐν ὀνόματι κυ-
ρίου ἐρχόμενος· πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀνδρῶν
ὁμοῦ καὶ ἀγγέλων ἐληλυθότων, ὡς κυρίου δού-
λων· ἀμείλει, τὰδε λέγει κύριος, ἕκαστος ἔφη·
καὶ ἕκαστος τῶν ἀγγέλων φησὶν, πρὸς ὃν ἔρχε-
ται, ὁ κύριος ἀπέστείλε με· ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἐν
ὀνόματι κυρίου ἐρχόμενος, εὐλογημένος ἐστί. Καὶ
πάλιν. Εὖ δὲ καὶ τὸ εἰπεῖν ὁ ἐρχόμενος, ἀλλ'
οὐχ ὁ ἐλθὼν· αἰ γὰρ ἔρχεται καὶ ἐπιδημεῖ τῇ
τῶν ἀνθρώπων γένει, εἰ καὶ μὴ διὰ σαρκός· οὐ
κινούμενος, οὐ μεταβαίνων αὐτὸς, ἄτρεπτος γὰρ
καὶ ἀναλλοίωτος καὶ πληρὸν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
γῆν θεϊκῇ παρουσίᾳ· ἡμῶν δὲ σχέσει καὶ διαθέ-
σει ἐγγιζόντων αὐτῷ, ἢ μακρυνόμενων αὐτοῦ.

V. 26.
B. f. 473.

V. 27.
Ibid.

Ἐξ οἴκου κυρίου, τῶν κόλπων τῶν πατριῶν
ἐστὶν ὁ ἐρχόμενος.—Τὸ γὰρ ἐλθεῖν αὐτὸν, οὐ
τόπον ἐστὶν ἀμείψαι, ἀλλ' ἐπιφανῆναι, πρότερον
οὐχ ὁρώμενον· ὑπάρχων γὰρ ἀόρατος τὸ εἶναι, εἰ-
κὼν θεοῦ ἀεράτου, μορφὴν δούλου λαβὼν καὶ γεν-
όμενος λόγος σὰρξ ὦφθη, ἵν' αὐτῷ φανεῖς χειρα-
γωγίῃ διὰ ταύτης τῆς κατανοήσεως εἰς τὸ καὶ
τὴν ὁδοῦν αὐτοῦ καταθεάσασθαι, ὁδοῦν ὡς μο-
νογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀλη-
θείας.

Δεξιολογῶν, Θεολογῶν σε λέγω, ἃ εἰς ἐμὲ
πεποιήκας θαυμάσια· ὕψωσας γὰρ με· καὶ πεποιή-
κας δύναμιν, ὡς μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζήσαντά
με διηγῆσασθαι τὰ ἔργα σου.

V. 28.
B. f. 473. b.

Πέρα ταιγαροῦν μαθῶν σου τὸ πολὺ ἔλεος
καὶ τὴν ἀγαθότητα· καὶ ἄλλους προτρεπόμενος
λέγω, ἐξομολογεῖσθε τῷ κυρίῳ, ὅτι εἰς τὸν αἰ-
ῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

V. 29.
B. f. 474.

PSALMUS CXVIII.

Πάσης σπουδῆς ἀπεστάντες, καὶ δι' ἔργων
ἀγαθῶν καὶ φρονήματος ὁμοῦ ἐγγίζοντες αὐτῷ.
εὖ δὲ τὸ μακαρίζειν οὐ τοὺς περευθέντας, ἀλλὰ
τοὺς περευμένους.

V. 1.
B. f. 475.

Ἐμφαίνει τὸ μηδέπω ποτὲ αὐτοὺς πεπειραῖσθαι
τοῦ θεοῦ νόμου, ὡς περὶ αὐτῶν εἶναι τὸ, ὅσοι
ἀνόμως ἤμαρτεν, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· οὗτοι
δὲ εἰσιν αἱ μηδέποτε· θείας διδασκαλίας ἀκη-
κότες· αἱ γὰρ μετὰ τὸ ταύτης μνησθῆναι, πταί-
σαντες ἐν νόμῳ ἡμαρτηκέναι, καὶ παραβάται
αὐτοῦ λέγονται.

v. 3.

Ὁ μετὰ πάσης εὐτενίας καὶ σφοδρότητος ἐρ-
γαζόμενος τὰ προστεταγμένα ὑπὸ τοῦ κυρίου,
οὗτος νενόηκεν τὸν προκείμενον στίχον.—Οὐ γὰρ
ἄλλως τὰ δικαιώματά σου φυλάξω, ἐὰν μὴ κατε-
υθύνθῃσιν ὑπὸ σοῦ αἱ ὁδοί μου· τίνα οὖν
τὰ δικαιώματα ταῦτα, ἃ παραθήσεις ἐνώπιον
τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ; ἐὰν κτήσῃται παῖδα ἑβραῖον,
ἐξ ἑτῆ δουλεύσει σοι, τῷ δὲ ἐβδόμῃ ἐξαποστε-
λεῖς αὐτὸν ἐλεύθερον· καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ μετ'
ὀλίγα. Ὁφελον οὖν, φησὶν, κατευθυνθείσιν αἱ
ὁδοί μου, ἵνα ὅσα ἐδικαίωσας, ταῦτα ἐκάστη
κατὰ τὸ πρέπον ἀποδῇ.

v. 4.

v. 7.

Ὁ μὴ ἐξ ἐπιπολῆς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ δε-
χόμενος, κρύπτει αὐτὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἵνα
τὴν γνώμην καὶ τὴν πρόθεσιν αὐτοῦ κατὰ ταῦτα
παιδείας, ἀναμάρτητος εἴη· Θεῷ τῷ τὸ κρυπτόν
ὁρῶντι· μὴ μόνον μὴ μαιχεύων, ἀλλὰ μηδὲ αἰσ-
χρὰν ἔρειν ἔχων.—Ὁ αἰσθόμενος τῆς αὐτοῦ
προκοπῆς ἀπὸ τοῦ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ἐκζητήσω τὸν
Θεόν, εὐλογεῖ αὐτὸν εὐχαριστῶν ἡδὴ, ἐφ' οἷς
ἡξιώθη· ἔχων γὰρ λόγια ἀπέρρητα καὶ κρύψας
ἄξια, εὐλογεῖ ἐπὶ τούτοις τὸν κύριον.

V. 8.
B. f. 476.

v. 13.
B. f. 476.

v. 14.
Ibid.

“Ὅσα γὰρ ἔμελλε ποιεῖν τοὺς ἀκρατοὺς μαν-
θάνοντας περὶ τῶν κριμάτων τοῦ θεοῦ, ταύταις
εἰς φανερόν ἔφερον.—Ὡς γὰρ τὸν αἰσθητὸν ἀπο-
δεχόμενος πλοῦτον, τέρπεται ἐπ’ αὐτῷ, εὐχ’ ὅτ’
ἂν μερικόν, ἀλλ’ ὅτ’ ἂν πάντα αὐτὸν ἔχει συμ-
πληρούμενον, ἐξ ἀκινήτων καὶ κινήτων ὑπαρχόν-
των, οὕτω καὶ ὁ τὸν πνευματικὸν πόθον πλου-
τῶν ἀπαρτιζόμενον, χαίρει ἐπ’ αὐτῷ κτησάμενος
αὐτὸν ἐν τῷ προκόπτειν ἐν τοῖς τοῦ Θεοῦ μαρ-
τυρίαις, καὶ ἐνεργεῖν τὰς ἀρετὰς λέγων· ἀντί-
πάντων ἐμοὶ τὰ μαρτύριά σου, εὐφροσύνη καὶ
πλοῦτος εἶναι.

B. f. 476. B.

“Ὅπως μὴ ἀμισθὴ δόξω πεπρακέναι τὰ δικαι-
ώματά σου, ἀνταπόδος μοι τὴν θείαν καὶ μα-
καρίαν ζωὴν, ἵνα ζώσας κατ’ αὐτὴν φυλάξω τοὺς
λόγους σου· μετὰ γὰρ τὸ μνημονεῦσαι αὐτῶν,
ἀκόλουθον φυλάξαι.

v. 18.
Ibid.

Ἐρχεται ὁ λόγος καὶ ἀποκαλύπτει τοὺς ὀφ-
θαλμοὺς, περιαίρων τὸ κάλυμμα· ἡνίκα γὰρ ἐπι-
σρέψῃ τίς πρὸς κύριον, περιαίρεται τὸ κάλυμμα·
ἦδαι ὁ προφήτης ὅτι σκιὰν ἔχει ὁ νόμος τῶν μελ-
λόντων ἀγαθῶν· ἐξήτει νοῆσαι τὰ ἀγαθὰ, ὧν
περιείχε σκιὰν ὁ νόμος· καὶ μὴ ἰουδαϊκῶς, ἀλλὰ
μεγαλοφρόνως καὶ προφητικῶς εὐχόμενος, παρε-
κάλει λέγων· ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου,
καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου,
ἵνα ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου
κατοπτρίζηται, τὴν εἰκόνα μεταμορφούμενος, καὶ
θεωρῶν τὰ θαυμάσια τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ νόμου αὐτοῦ.

v. 20.
B. f. 477.

Οὐ τὰ κρίματα ἀλλὰ τὰ δικαιώματα εἰπὼν
οὕτως ἐξηγήσατο τὰ Θεοῦ κρίματα εἶναι, αἰεὶ
ὠφέλημα, ἀγαθὰ κυρίως ὄντα· ἐπιθυμίαν οὖν
αὐτῶν ἔχων ἐν παντὶ καιρῷ ἐπεπόθησεν, οὐ θέ-
λων αὐτὰ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης ποιεῖν, ὡς
ποιῶσιν εἰ ἐνεργεῦντες αὐτὰ φόβῳ τοῦ περιπε-
σεῖν κολάσει, ἀλλὰ σὺν ὀρέξει καὶ ἐπιθυμίᾳ·
συμβήσεται γὰρ ἐκ τούτου σωφρόνως καὶ γεν-
ναίως πάντα φέρειν εὐ μένον τὰ ἡδέα, ἀλλὰ
καὶ τὰ ἐπίπικτα καὶ ἀηδῆ· καὶ πρὸς πᾶσαν πρᾶ-
ξιν σπουδαίαν σὺν πόθῳ ἵέναι.—Τί δὴ ποτε οὐκ
εἶπεν, ἐπεπόθησεν ἡ ψυχὴ μου τὰ κρίματά σου,
ἀλλ’ ἐπεπόθησε τοῦ ἐπιθυμῆσαι τὰ κρίματά
Θεοῦ; ὡς ἐπὶ τοῦ, ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου

διηγησάμεθα, ὅτι εὐ πάντων ἐστὶν εὐξασθαι τὸ
ἀνταπόδος τῷ δούλῳ σου, ἀλλὰ τῶν καθαρῶ τῇ
συνειδήσει λατρεύοντων τῷ θεῷ· οὕτως οὐ πάν-
των ἐστὶ τὸ ἐπιθυμῆσαι τὰ κρίματα ἐν παντὶ
καιρῷ, ἀλλὰ μόνων τῶν μὴ ἀμαρτανόντων· ἐν
ἐκείνῳ γὰρ τῷ καιρῷ ἐν ᾧ ἀμαρτάνω, εἰς ἐπι-
θυμῆσαι κρίματα, ἵνα κολασθῶ ἐπιθυμῶ· ἐπεὶ
τοίνυν τελείου ἐστὶν τὸ ἐπιθυμῆσαι τὰ κρίματα
τοῦ Θεοῦ ἐν παντὶ καιρῷ, διὰ τοῦτο ταῦτα φη-
σὶν ὁ προφήτης.

Ποτὲ γὰρ ἡμῖν ἡ ἀντικειμένη ἐνέργεια εὐ πα-
λαίει, εὐ μόνον ὅτ’ ἂν ὁμολογουμένως ἀνταγωνί-
ζεται ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ γενόμεθα ἐν τοῖς καλοῖς
καὶ διαφέρουσιν ἀγωνίζεται, πῶς ἡμᾶς φυσιῶσαι
καὶ ὑψηλόφρονας ποιῆσαι· ὁ Θεὸς δὲ ὑπερφηάνεις
ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν· διὰ
τοῦτο ὅσῳ μέγας εἶ, ταπεινὸν σεαυτὸν, καὶ
ἐναντι κυρίου εὐρύσεις χάριν· εἰσῆκαμεν δὲ ἡδὴ
ὡς δυνατόν ἐστιν ἐκκλίνειν, εὐ μόνον ἀπὸ τῆς
ἐνικῶς λεγόμενης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐντολῶν·
ὅπου γὰρ ἐντολὴ, δύναται ἐγκλησις γενέσθαι· ἡ
ἐντολὴ Θεοῦ εὐθεία ἐστίν.

Οὐκέτι οὖν ἀποπέστωκε μόνον τῆς ἐντολῆς
ἐπικατάρτες, ἀλλὰ καὶ ὅς καὶ βραχὺ ἐξέκλι-
νεν ἀπὸ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.—Ἐπεὶ ὀνειδί-
ζουσιν καὶ ἐξουθενώουσίν με τινὲς ἐπὶ τῇ ἐκ-
ζητεῖν τὰ μαρτύριά σου, περίελε τὸ ὄνειδος καὶ
τὴν ἐξουθένωσιν μου· πῶς δ’ ἂν περιαιρεθῇ ταῦ-
τα εἰς ἐπίγνωσιν ἐρχομένων ἀληθείας τῶν τῶς
ὀνειδιζόντων καὶ ἐξευτελιζόντων με ὑπάρξαντος
δὲ τούτου ἅμα ἐμοί, ἐκζητήσους καὶ αὐτοὶ τὰ
μαρτύριά σου.

Λέγει ταῦτα ὁ ἅγιος προσωποποιῶν τὸν μετα-
νοῶντα. Ἐτέρα γραφὴ τὰς ὁδοὺς μου φησὶν ἐξήγ-
γεῖλα, ἵνα εἴπῃ τὰς φερούσας περὶ σέ, εὐχ’ ἐτέ-
ρας οὕσας τῶν ἀρετῶν ὁδούς, οἱ δέσποτα πραγ-
ματικῶς ἐξήγγεῖλα σπουδαία προθέσει, καὶ κατ-
αλλήλοις αὐτῇ ἔργεις, καὶ ἐπώκευσάς μου· διὸ
πρὸς ὑπακούσαντα φησὶν· δίδαξέ με τὰ δικαιώ-
ματά σου.—Ἐὰν γὰρ τὴν ὁδὸν τῶν ἐν τοῖς δι-
καιώμασι μυσηρίων ὑπὸ σοῦ σύσεσιν λαβὼν νοή-
σω, ὡς καὶ ὁδεῦσαι αὐτὴν δυνήσομαι, τὰ δη-
λούμενα ἐν τοῖς δικαιώμασί σου θαυμάσια συνι-

v. 21.
Ibid.

v. 22.
Ibid.

v. 23.
B. f. 477. C.
v. 26.
Ibid.

B. f. 478.

εἰς ἀδελφεσχεῖν ἐν αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐμιλίαν ἐν τῇ περὶ τούτου ποιῆσαι λόγῳ.

Ὁ προαιρέσει ἀποστὰς τῆς ὁδοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ προσελθεῖν, τελειωθῆναι ταῦτα βούλεται πρὸς Θεοῦ, τοῦ τὰ τέλη τῶν ἀγαθῶν ἐπιφέροντος· ὡς γὰρ μισήσας ἦν εἶχεν ἄγνοιαν, τῷ πόθῳ ἐσχληκέναι τῆς ἀντικειμένης ἐπιστήμης, οὐχ οἶός τε ὦν τῆς ἀγνοίας ἀποστῆσαι, καὶ τῇ πίστει πρὸς αἰρῆσαι τὸν διδάσκαλον παρακαλεῖ, τὴν ἄγνοιαν ἀπόσῃσιν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ τῇ ἐπιστήμῃ σου ἐλέησόν με.

Ὁδὸς μὲν στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν· καρδία δὲ πλατεία καὶ εὐρύχωρος ὑπὸ τοῦ λόγου εὐρυνουμένη, ἡ ἀγία καὶ θεὸν ὀφειμένη, καὶ τὸν καλὸν ὁδὸν τρέχουσα τῆς ὁδοῦ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ· οὕτω μὲν καὶ ἡ πλατεία καὶ εὐρύχωρος ὁδὸς ἀπάγει ἐπὶ τὴν ἀπώλειαν· ἡ δὲ στενὴ καρδία καὶ μὴ χωροῦσα ἐν ἑαυτῇ μονὴν πατρὸς καὶ υἱοῦ, χωρίζει ἀπὸ Θεοῦ διὰ τὴν στενοχωρίαν τὸν τοιαύτην τῇ ἑαυτοῦ κακίᾳ περιπεποιηκότα.

Ἐπεὶ ἐπεθύμησα, φησὶν, τὰς ἐντολάς σου, διὰ τοῦτο ζωοποίησόν με, κατὰ τὴν σὴν δικαιοσύνην, καὶ ἄμειψαί με μὴ μόνον ποιήσαντά σου τὰς ἐντολάς, ἀλλὰ καὶ αἰρετικῶς πρὸς αὐτάς διατεθέντα· διὸ σὺ ἄλλου χάριν, ἀλλ' αὐτῶν ἕνεκα ἐπιτελῶν αὐτὸς φημί, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ζῆσον με, ὅπερ ἐστὶ ζῆσαι κατὰ ἀρετήν· καὶ ἐπεὶ δικαιοσύνη τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς, ὁ ἐν υἱῷ ζῆσαι βουλόμενος, τούτο φησὶν.

Εἰ καὶ ποτὲ πρὸς ἐμπιπτούσας ἀπορίας περὶ προνοίας, ὁμοιοτρόπων ζητημάτων μὴ ἔχοιμι λόγον ἀποδοῦναι, λύοντα τὰς ἀντιρρήσεις τῶν ἐπαπορούντων, ἀλλὰ σὺ τῇ αὐτοῦ ἀγαθότητι, ἀνείξαντί μοι τὸ στόμα, τῇ σὺ λόγῳ θὸς ἐρμηνευτικὸν τῆς ἀληθείας, ἵνα μὴ παντελῶς περιαιρέσεις τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ στόματός μου γένηται, ἀλλὰ δυναθῶ περὶ τῶν δυσασπτότων ἀμῶσγε πῶς λέγειν ὅτι ἤλπισα ἐπὶ τὰ κρίματά σου, ταῖς κεκριμένοις καὶ ἐξετασμένοις λόγοις καὶ πᾶσι κρίμασι κατὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ προνοεῖς τῶν ἀνθρώπων.

Τῶν ἑτεροδόξων ἀλαξενουσμένων κατὰ τοῦ νόμου τῷ διαβάλλειν αὐτὸν, ἐγὼ σφόδρα τῆς φυλακῆς αὐτοῦ περιηρόμην· καὶ κατὰ πόσον κλονῆσαι τὴν πρὸς αὐτὸν συνκατάθεσιν μὴ ἀνεχόμενος.

Ἔτι τὴν διάθεσιν κατανοήσομεν τοῦ δικαίου· μνησκόμενος, φησὶ, τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ τῶν ἀπ' αἰῶνος καὶ ἕως αἰῶνος ἀποσπασμένων ἐκαστῇ, παρακαλεῖται καὶ ἄλυπος μένει καὶ ἀτάραχος· καὶ λέγει σὺν ἅξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.

Μέτοχον νοήσομεν τὸν φίλον καὶ κοινωνόν, ὁ φησὶν ὁ ἐκκλησιαστής, ἐὰν ἐσθὴν ὁ εἷς ἐγερῇ τὸν μέτοχον αὐτοῦ· μή ποτ' εὖν τούτῳ βούλεται λέγειν, ὅτι φίλος καὶ κοινωνός, εἰ μὴ πάντων τῶν φεβουμένων τὸν κύριον, καὶ φυλασσόντων τὰς ἐντολάς αὐτοῦ;

Οὐσης περὶ τὸν Θεὸν χρηστότητες καὶ ἀποτομίας κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἡ μὲν χρηστότης γίνεται ἐπὶ τοὺς ἐστηκότας τῇ πίστει· ἡ δὲ ἀποτομία ἔστιν ἐπὶ τοὺς ἀφεστηκότας αὐτῆς· ἐπεὶ εὖν ὁ ἅγιος ἐβεβαίωτο ἐν τῇ πίστει, χρηστότητα εἶπεν ἐπαίψας μετὰ τοῦ δουλοῦ σου· σὺ δὲ ἔφη, παραστήσαι βουλόμενος μὴ κατὰ ἀποκλήρωσιν γινόμενῃ μετὰ τινος τὴν χρηστότητα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ δουλεύοντος αὐτῷ, ὅστις ποτ' ἂν ᾖ ὁ αὐτός· τὸ δὲ κατὰ τὸ λόγιόν σου προσκείμενον, δηλοῖ σὺν λόγῳ καὶ αἰτίᾳ λογικῇ γίνεσθαι μετὰ τινος τὴν τοῦ κυρίου χρηστότητα 1).

Παιδεῖαν μὲν, τὴν ἡθικὴν· γνώσιν δὲ, τὴν διανοητικὴν ἀρετὴν καλῶν.—Ἐπεὶ ὀρθῶς καὶ φρονίμως ταῖς παρὰ σοῦ ἐντολαῖς προσελθὼν ἐπίστευσας αὐταῖς ὡς τηρῆσαι αὐτάς, ὅρεξόν μοι σοφίαν, διδάξας με χρηστότητα καὶ παιδεῖαν καὶ γνώσιν· συνάδει τούτοις τὸ, ἐπεθύμησα σοφίαν, διδάξας με χρηστότητα καὶ παιδεῖαν καὶ γνώσιν· συνάδει τούτοις τὸ, ἐπεθύμησα σοφίαν· διατήρησον ἐντολάς, καὶ κύριος χωρηγήσει σοι αὐτήν.

Διττοῦ ὄντος τοῦ νόμου, τοῦ μὲν πνευματικοῦ καὶ πρὸς διάνοιαν, τοῦ δὲ κατὰ τὸ γράμμα καὶ τὴν σκιὰν διαταγέντος δι' ἀγγέλων ἐν χειρὶ

B. f. 481.

v. 52.
Ibid.v. 63.
B. f. 482.v. 65.
B. f. 482, b.v. 66.
Ibid.v. 72.
B. f. 483

μεσίτου, ὁ προφήτης ἀγαθὸν αὐτῷ λέγει τὸν νό-
μον τοῦ θεικοῦ γόματος ὑπὲρ πάντα τοῦ κόσμου
ἡδέα, ἃ διὰ χιλιάδων χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου ἐδή-
λωσε· πρὸς θεωρίαν δὲ λεκτέον τὸ ἀργύριον ἀντὶ
λόγου, τὸ δὲ χρυσίον ἀντὶ νοῦ.

V. 74.
B. f. 483. b.

Οἱ θεὸν φοβούμενοι τῷ μηδὲν αὐτοὺς ὑστε-
ρεῖν, τέλειαι εἰσὶν· ὄντες δὲ τιοῦται ἀγαθοὶ τυ-
χάνουσιν, κατὰ τὸν οὗ ἔχουσι φόβον· διὸ καὶ
εὐφραίνονται ἐπὶ ταῖς εὐαρεστοῦσι θεῷ.

Πάντα κρίματα τοῦ θεοῦ γίνεται καὶ ὅτι
δικαιοσύνη ἐστὶ τὰ κρίματα τοῦ θεοῦ, ὁ πιστὸς
πιστεύει, ἀλλ' οὐκ ἂν ἔγνω εἰ μὴ λάβοι λόγον
γνώσεως· ὁ δὲ ἄπιστος οὐδὲ πεπίστευκεν, ἀλλ'
ἐγκαλεῖ τῇ προνοίᾳ περὶ τούτων οὖν τῶν κριμά-
των, ὁ μὲν τίς πεπίστευκεν, ὁ δὲ ἀπιστεῖ· ὁ
δὲ βελτίων οὐ πεπίστευκε μόνον, ἀλλὰ καὶ τίς
ἢ ἐν ταύταις κρίσις τοῦ θεοῦ καὶ κατὰ τὰ συμ-
βαίνοντα ἀνθρώποις ταύτην τὴν γνώσιν ἀνείλκ-
φεν ὁ προφήτης. Καὶ μετ' ὀλίγα. Πολλὰκις δὲ
ἐτήρησα ὅτι τὸ ἐταπείνωσάς με, λέγεται πολ-
λαχοῦ, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς ψαλμοῖς, ἀντὶ τοῦ
πειρασμοῖς περιέβαλές με· χωρὶς γὰρ τῆς ἐν πολ-
λῇς ὀδυνηρῆς γυμνασίας καὶ τῆς παρ' ἐλπίδα
γινομένης θεοῦ βοηθείας, οὐκ ἔστι βεβαίως ἀν-
θρώπων ἐν ἀρετῇ παγῆναι.

Ὁ προφήτης ὡς γενναῖος ἀθλητὴς, καὶ με-
μασχηκῶς φέρειν τὰ συμβαίνοντα, εὐχεται οὐκ
ἀποστῆναι τὰ λυπεύοντα αὐτὸν, ἀλλὰ δεσθῆναι
αὐτῷ ἐν τῷ καιρῷ τῶν λυπηρῶν λόγον ἰσχυρὸν
παρακλήσεων, τὸν δυνάμενον αὐτῷ χαρίσασθαι
μετὰ πάσης εὐθυμίας καὶ ἀταραξίας φέρειν τὸ
συμβεβηκός· ἐν τούτῳ γὰρ με, φησὶν ἐλέησον,
ἵνα γένηται μοι παράκλησις καὶ παραμυθία.

V. 79.
B. f. 484.

Βούλεται ὡς προφήτης τοὺς φοβουμένους τὸν
θεὸν ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτὸν καὶ οἰκεῖν, ἵν' αὐ-
ταῖς μεταδῇ τοῦ χαρίσματος τοῦ ἐν αὐτῷ.

V. 83.
B. f. 484. b.

Ὁ τοῦ θεοῦ λόγος πνευματικὴ ὦν πάχνη·
ἐπεὶ καὶ ὁρόσος καὶ υἱετός πολλαχοῦ λέγεται,
καταψύχει μου τὸν ἀπὸ παθῶν ἀκόλαστον φλεγ-
μὲν, καὶ ἀσθενῇ μου τὴν σάρκα ποιεῖ, ὡς τὴν
νέκρωσιν Ἰησοῦ φέρειν ἐν αὐτῇ.

Πᾶσαι αἱ ἀνθρωπίναι ἡμέραι ὀλίγαι εἰσὶν· V. 81.
ἐπεὶ οὖν ὀλίγον χρόνον ζῶ ἐπὶ γῆς, βούλομαι B. f. 484. b.
δὲ ἰδεῖν τοὺς καταδιώκοντάς με κρινομένους, πα-
ρακαλῶ σε μὴ ὑπερδέσθαι· τινὲς δὲ εἰσὶν οἱ
περὶ ὧν εὐχεται ἵνα γένηται ἐπ' αὐτοὺς κρίσις·
εἰ καταδιώκοντες ἡμᾶς, ὁ σατανᾶς ἐστὶ καὶ τὰ
πνευματικὰ τῆς πονηρίας· ὅταν δὲ ἡμᾶς καὶ ἀν-
θρώπος δοκῇ καταδιώκειν, τῷ πρώτως καταδιώ-
κων, οὐκ ἄνθρωπος ἐστὶν, ἀλλ' ὡς παρέχειν
ἑαυτὸν τόπον ἐκείνος ἄνθρωπος.—Ποιήσεις δὲ B. f. 485
τοῦτο, συντρίβων τὸν σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας
μου ἐν τάχει, καὶ τὰς ἀντικειμένους σοι δυνά-
μεις ὑποτάσσων τῇ ψυχῇ μου, καὶ ποιῶν αὐτάς
καταπατεῖσθαι ὑπὸ τοῦ σοῦ λόγου γινόμενου ἐν
τῇ προαιρέσει μου.

Πολλοὶ γὰρ ἑρμηνεύειν ἐπιχειροῦσι τὰς θείας V. 85.
γραφάς, καὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἔξω Ibid.
ταύτης αἱρετικῶν τὲ καὶ ἰουδαίων ἢ σαμαρειτῶν·
ἀλλ' οὐ πάντες λέγουσι καλοῖς· σπᾶνιος γὰρ ὁ
ἔχων ἀπὸ τοῦ θεοῦ εἰς τοῦτο χάριν· πολλῶν
ἀδελοσχία καὶ φλυαρία· οὐ γὰρ δύναται λόγος
εὐτερον καὶ ἐρρώμενος καὶ σωτήριος εἶναι ἐν ψυ-
χῇ τοῦ παρανόμου 1).

Οὐ τύπος οὐδὲ σύμβολον αἱ ἐντολαὶ σου· ἀδί- V. 86.
κως κατεδιώξαν με, βοηθητόν με· ἔστι δικαίως Ibid.
καταδιωχθῆναι, καὶ ἀδίκως· δικαίως καταδιώκε-
ται ὁ παρανόμος βίους· ἀδίκως δὲ ὁ δίκαιος, ὁ
φιλαλήθης ἐχθρὸς ἀνθρώποις γινόμενος διὰ τὴν
ἀλήθειαν.—Οἱ καταδιώκοντές με προσπεπολε-
μήκασιν, ἕως τε μικροῦ θεῖν συντετελεκέναι με
αὐτοὺς, μικροῦ θεῖν ἐκ τοῦ διωγμοῦ αὐτῶν ἐτε-
λεύτησα· συντετέλεσθαί μου ὁ χρόνος τῆς ζωῆς
ἐπικειμένου μοι τοῦ θειλοῦ· καὶ ὁμως οὐκ ἐξέστην
σου τῶν ἐντολῶν, οὐκ ἐξεκάχησα, οὐκ παράνομόν
τι ἐποίησα, ἀλλ' ἐπέμενον τῇ ἀγάπῃ τῶν ἐντο-
λῶν σου. Καὶ μετ' ὀλίγα. Συντελεσθῆναι δὲ ἔστιν
ἐν τῇ γῇ οὐ τὸ καινῶς τεθῆναι, ἀλλὰ τὸ εἰς
τὴν ὕλην ἐξί, ἣν ἐκάλεσε γῆν, ὡς εἰς τέλος
ἐλθεῖν ἐπὶ τῷ κατ' αὐτὴν ποιωθῆναι.—Τὸ κα-
τὰ τὸ λόγιον τοῦ θεοῦ ζῆν, τὸ σὺν εὐσεβείᾳ
ζῆν ἐστίν, οὐχ ἀπλῶς τὴν αἰσθητὴν ταύτην

1) Notabile Didymi dictum de heterodoxis sacrae scripturae interpretibus. Consonat fere S. Athanasius in fragmentis apud nos T. II. p. 571. 577.

ζωὴν· τούτου γὰρ τυχὼν, ἐν εὐζωίᾳ ἔσται, ὃς ἐφύλασεν τὰ μαρτύρια τοῦ στόματος τοῦ θεοῦ μαρτυρηθέντα καὶ ἀποδειχθέντα ὑπὸ λόγου τοῦ θεοῦ, οὗ εἶπεν αὐτῷ στόματος εἶναι.

v. 88.
B. f. 485. b.

Ὁ μετὰ πάσης εὐτονίας καὶ σφοδρότητος ἐργαζόμενος τὰ προστεταγμένα ὑπὸ τοῦ κυρίου, οὗτος νενόηκε τὸν προειρημένον στίχον.

v. 92.
B. f. 486.

Ὡς τεταγμένως καὶ ὁμαλῶς περικυκλεῖν κατὰ τοὺς ἐτησίους κύκλους, οὐκ ἐξισαμένης τῆς ἡμέρας, οὐδὲ πώποτε ἧς ἔχει πρὸς νύκτα διατάξεως κατὰ τε ἰσότητα καὶ ἀνισότητα.

v. 98.
B. f. 487.

Οἱ ἐπικειμένοι ἐχθροὶ ἀόρατοι πειρῶνται διὰ πάσης σπουδῆς εἰς τὸ προτιμᾶν ἡδονὴν ἀγαγεῖν με, δι' ἧς ἡδονῆς συμβαίνει πρὸς πάντα τρόπων δυσχερῶς ἔχειν, ὡς καὶ τὴν θείαν ἐντολὴν σὺν ἰδρωτί κατορυσμένην παραιτεῖσθαι· κρείττων δὲ γίνεται τῆς ἡδονῆς, καὶ τῶν πρεσβεύοντων αὐτὴν ἐχθρῶν, ὁ τὴν θεοῦ ἐντολὴν σοφίζόμενος ὑπ' αὐτοῦ, ὥστε εἰς αἰῶνα αὐτὴν ἔχειν ὁμολογήσας τῆς πρὸς ὀλίγον οὔσης καὶ προσκαίρου ἡδονῆς· διὸ τῷ θεῷ εὐχαριστικῶς ὕμνων ἐρεῖ· ἐσώφισάς μοι τὴν ἐντολὴν σου, ἐξ οὗ καὶ ὑπὲρ τοὺς ἐχθρούς μου γεγέννημαι.

v. 105.
B. f. 488.

Λύχνος ὁ νόμος ἐστὶ τοῖς πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἐν νυκτὶ βαδίζουσι, τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς οὐ λύχνου ὄντος, ἀλλ' ἡλίου φωτίζοντος ἐκείνους, οἷς προέκοψεν ἡ νύξ, ἐγγισάσης τῆς ἡμέρας εὐσχομόνως περιπατεῖν ἐστίν.

v. 106.
B. f. 488. b.

Τί ποιεῖ ἐνθάδε τὸ ὄμωσα, ζητητέον· διέθετο διαθήκην πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ· καὶ ταύτην τὴν διαθήκην διαθεμένου τοῦ θεοῦ ὁ πιστευὼν παρεδέξατο, καὶ εἰσινεῖ ὄρκος ἐστὶν μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ πιστεύοντος τῇ τῆς διαθήκης τοῦ θεοῦ παραδοχῇ· συνθήκας γὰρ πρὸς τὸν θεὸν ἐποιησάμεθα, παραδεξάμενοι αὐτῷ τὴν διαθήκην, ὡς τηρῆσαι καὶ φυλάσσεσθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ· ἴσθημι δὲ αὐτὰ ἐν τῇ ἐμῇ ψυχῇ· ὅταν αὐτὰ στήσω, γίνεται μοι ἐκεῖνο τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ Σολομῶντι ἐν παροιμίαις, λογισμαὶ δικαίων, κρίματα· ἐκεῖνα τὰ κρίματα ἐστὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ θεοῦ πότε γενομένα, ὅτε ὄμωσα καὶ ἔσκησα αὐτὰ ἐν ἑμαυτῷ·

τὸ δὲ στήσαι ἐνταῦθα, τὸ βεβαίως ἐρίσαι δηλοῖ· καὶ τὸ ὁμῶσαι αὐτὸ τὸ θεὸν ὁμῶσαι, ἀλλὰ τὸ ἀμεταστέως τοῦτο προθέσθαι καὶ ἀπαράβατον φυλάττειν· τὸ ἔργον τοῦ ὄρκου δύναμαι ποιεῖν.

Οὐδεὶς δούλος τῆς ἀμαρτίας, δούλος ἐστὶ τοῦ θεοῦ· ὁ γὰρ δουλεύων, ἐν πάσῃ πράξει καὶ διανοήσει ποιῶν πάντα κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ, οὗτος λεγέτω, δούλός σου εἰμὶ ἐγώ· τοιοῦτος ὢν ὁ προφήτης ἀξιοῖ μισθὸν λαβεῖν τῆς δουλείας τοῦ, συνέτισόν με· ἔστι γὰρ σύνεσις διδομένη ἀπὸ θεοῦ, ἣ ἀπόκειται παρὰ τῷ θεῷ, ὡς ἐν θησαυροφυλακίᾳ· πνεῦμα γὰρ φησὶ σοφίας καὶ συνέσεως καὶ τὰ ἐξῆς, τῶν ἀγαθῶν τὰ χαρίσματα.

v. 125.
B. f. 491.

Ἀντὶ τοῦ καιρὸς τοῦ ποιῆσαι τῷ κυρίῳ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν διεσκεδάσε γὰρ τὸν νόμον ὁ Ἰσραὴλ ἐκεῖνος· οὕτω γὰρ ἦν καιρὸς αὐτοῦ τῆς ἐπιδημίας, ὅσον ἐκεῖνοι οὐκ ἦσαν διασκεδάσαντες τὸν νόμον τοῦ θεοῦ· ὡς προφήτης οὖν πνεύματι ἄδων φησὶν περὶ τούτου τοῦ καιροῦ· καὶ Ἡσαΐας προφητεύει, καὶ ὁ ἀπόστολος διηγῆται· Ἡσαΐας μὲν οὕτω λέγει· καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβόηθῃσά σοι· καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ τὸ ῥητὸν ἐκδέμενος, ἐπιφέρει· ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας· ὅτε καιρὸς γέγονε τοῦ ποιῆσαι τῷ κυρίῳ, διασκεδάσθέντος τοῦ νόμου ὑπὸ τῶν παραλαβόντων αὐτόν.

v. 126.
Ibid.

Τελειωτέρου ἐστὶν τὸ ποιεῖν μετὰ τοῦ ἀγαπᾶν· ἀτελεστέρου δὲ ποιεῖν μὲν, οὐ μετὰ τοῦ ἀγαπᾶν δέ· τῶν δὲ ἐν τῷ κόσμῳ τιμιώτατον δοκεῖ εἶναι χρυσός· παρακειμένῳ γοῦν πλοῦτου παντός, καὶ ἐντολῆς σου, οὐχ οὕτως ἐνερῶ τῷ πλούτῳ, ὡς τῇ ἐντολῇ σου.—Ταῦτα συνάδει τῷ, ἀγαθόν μοι ὁ νόμος τοῦ στόματός σου ὑπὲρ χιλιάδας χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου· καὶ τῷ, λάβετε παιδείαν, καὶ μὴ ἀργύριον· καὶ γινώσιν, ὑπὲρ χρυσοῦ δεδοκιμασμένου· κρεῖσσον γὰρ σοφία λίθων πολυτελῶν· πᾶν δὲ τίμιον οὐκ ἄξιον ἐστίν.

v. 127.
B. f. 491. b.

Διὰ τοῦτο εὐθὴς ἐστὶν ἡ κρίσις σου· ἐπεὶ δίκαιος ὢν κατὰ τοὺς τῆς δικαιοσύνης κανόνας, εὐθυτάτους ὄντας, κρινεῖς πάντας τοὺς δεξαμένους τὰ κρίματά σου.—Αἱ γὰρ θεῖαι σου γραφαί, αἷς ἀνθρώποις ἐνετείλω, οὐχ αἱ καιναὶ μό-

v. 137.
B. f. 492. b.

ναί ἀλλὰ καὶ παλαιαὶ, δικαιοσύνη κατὰ τὰ ἡθικά τυγχάνουσai, τουτέστιν ἡκριβωμέναι, ἣν ἂν ἐνετείλω ἡμῖν ποιεῖν κρίματα, ὅπως κρινώμεν κατὰ τὸν νόμον, καὶ τὸν μικρὸν κρίμα δίκαιον κρίνειν ὑποτιθεῖσαι καὶ εἰς πᾶσαν εὐθύτητα ἐμβιβάζουσai ἀληθεία καὶ δικαιοσύνη εἰσίν.

v. 144.
B. f. 493. b.

Ἄ δέδωκάς μοι μαρτύρια, οὐ πρὸς ὀλίγον ὄντα ὠφέλιμα, δικαιοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα τυγχάνουσai, δικαιοῦντα τὸν διαθέσει συνεγγίζοντα αὐτοῖς.

v. 152.
B. f. 494. b.

Ἐθεμελιώθη τὰ μαρτύρια ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς μηδὲνα δύνασθαι ζῆσαι, εἰ ἀνατρέψεται αὐτά· ὁ γὰρ σὸς λόγος σοφία· καὶ υἱὸς σου τυγχάνων, θεμέλιος αὐτῶν ὑπάρχων· διὸ καὶ παριστάς τὸ ἀκαταμάχητον καὶ ἀκαθαίρετον αὐτῶν ἔφη· εἰ λόγοι μου οὐ μὴ παρελεύσονται, καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρέρχονται.

v. 161.
B. f. 495. b.

Διττή ἐστὶν ἡ θειλία· ἡ μὲν ἄλογος περὶ τὸ θυμικὸν μέρος τῆς ψυχῆς καταγινόμενη, ἡ δὲ λογικὴ περὶ τὴν καρδίαν συνισταμένη καὶ τὴν νόησιν, οὐκ ἄνευ λόγου καὶ τάχα ἡ αὐτὴ τῇ Δεῖᾳ φόβῳ τυγχάνει ἢ δύναται.

v. 163.
Ibid.

Σχεδὸν ὁ λέγει τοιοῦτον ἐστίν· ἐκείνοι μὲν βδελύσσονται νῦν νεκρὸν, καὶ σῶμα ἀνθρώπου νεκρὸν ὡς καλαβωτὴν καὶ γαλήν· ἐγὼ δὲ τὸ ἄξιον τοῦ βδελυγμοῦ· τίς ὄφελος ἐκ τοῦ ἐκεῖνα βδελύξασθαι, ἀδικίαν βδελυξάμενη· μεγάλην ὠφέλειαν παρέχει τῷ βδελυξαμένῳ· ἐγὼ τὸν νόμον σου ἡγάπησα, οὐχ ὡς ἐκεῖνοι ἔλκοντες αὐτὸν ἐπὶ τὰ γῆνα, καὶ κατασπώντες αὐτὸν ἐπὶ τὰ κάτω πράγματα· ἡμεῖς γὰρ ὡς συναγερθέντες Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητοῦμεν, οὐ τὰ ἐπὶ γῆς· καὶ πνευματικῶς τὸν νόμον νοοῦμεν.

v. 170.
B. f. 496. b.

Παρακαλεῖ τοιαύτην εἶναι τὴν ἀξίωσιν, δοκιμον καὶ βέβαιον καὶ ἀκαταγώνιστον, ὥς εἰσελθεῖν ἐνώπιον κυρίου· γνώσκειν δὲ εἰ εἰσέλθαι ἐνώπιόν σου τὸ ἀξίωμα μου· ῥυσθεῖν ὑπὸ σοῦ κατὰ τὸν λόγον καὶ τὸ ἀξίωμα μου καὶ τὴν σοφίαν· ὁ γὰρ ἀνώτερος πάντων παθῶν γεγενῶς, καὶ μακρὰν ὅτι μάλιστα λόγων καὶ τῶν ἀπ' ἀλογίας ἐνεργουμένων κακιῶν χωρίσας, ἐρρύσθη

ὑπὸ θεοῦ, κατὰ τὸ λόγιον αὐτοῦ. Ἀντὶ δὲ τοῦ, τὸ ἀξίωμα μου, ὁ μὲν Ἀκύλας, δέσπας μου· ὁ δὲ Σύμμαχος, ἱκεσία μου, εἰρήκασιν· δύο δὲ οὖν αἰτεῖ, τὴν σύνεσιν τῶν ἱερῶν λογίων, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν καὶ ἐλευθερίαν τῶν ἐν τῇ βίῳ κακῶν, ὁ δὲ καὶ ἡμῖν ἀναγκαῖον.

Ἡ ἐρυγὴ ὡς ἐπίπαν γίνεται τοῖς κεκορεσμένοις· πληρωθέντες γὰρ, οὕτως ἐρευγόμεθα τὴν ποιότητα τῆς τροφῆς ἣν εἰλήφαμεν· οἶδεν οὖν ὁ Θεὸς λόγος πνευματικὴν τροφήν· αὐτὸς γοῦν ὁ λόγος φησὶν, ἄρτος εἶναι· ἐγὼ γὰρ εἰμὶ ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς· ὁ φαγὼν τοῦτον τὸν ἄρτον, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ φησὶν ὁ λόγος ἔχειν σάρκα, ἐν τῷ, ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, ἔχει ζῶν ἐν ἑαυτῷ· ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθής ἐστὶ βρώσις· ἐὰν οὖν κορεσθῶμεν τούτου τοῦ ἄρτου τοῦ λόγου, ἐρευγόμεθα ὕμνον· ποτὲ δὲ ἐξηρεύζοντο εὐχαί· τὸ γὰρ αὐτὸ γενέσθαι ἐπήγαγεν καὶ διὰ τῶν εὐχῶν· ὅταν διδάξης με τὰ δικαιοῦματά σου· ἐὰν μὴ διδαχθῶ τὰ δικαιοῦματά σου, τοιαύτην ἐρυγὴν ἐξερεύξασθαι οὐ δύναμαι.—Ἐκ τοῦ ἐνεργεῖσθαι καὶ τρανῶς ἐγγυῶσθαι μοι αὐτά, εὐχάριστον προσγινόμενον ὕμνον σοὶ προσενέγκωμαι ἐκ χειλέων μου τοῦ ἔσω ἀνθρώπου· ἡ δὲ ἐρυγὴ ὑμνηδία θεοῦ ὁπλοῦσι ἡ γινόμενη ψυχῆς τροφῇ, πληρεστάτη θεολογία τυγχάνει.

Αἱ διάφοροι ἐντολαὶ σου προσάξεις εὖσαι τῶν κατ' εἶδος ἀρετῶν, ἐν πᾶσαι τυγχάνουσai· ἡ καὶ καθόλου γενικὴ ἡ ἀρετὴ τῷ ἀντακολουθεῖν τὰς ἰδικὰς ἀρετάς, ὡς τὸν μίαν τελείως ἔχοντα, πάσας ἔχιν φθέγγομαι· τοῖς τοῦ ἔσω ἀνθρώπου χεῖλεσί μου τὸ λόγιόν σου· φθέγγεται δὲ κυρίως τὸν περὶ τῆς δικαιοσύνης λόγον, εὐχ ὁ φωνῇ μόνη αὐτὸ προσφέρων, ἀλλὰ καὶ ἔργοις καὶ προθέσει πρακτικῇ τῇ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον εὐθυνομένη.

Ἐπεὶ περ τῶν κριμάτων μνημονεύων καὶ ἐξεχόμενος κλινῶ τὸν ἐπόμενον τῇ ἀμαρτίᾳ θάνατον· οὐδὲ ἄλλως ἀμαρτάνων, ἀλλ' ἐνεργῶν ἐκεῖνα οἷς ἀκολουθεῖ τὸ ζῆσεσθαι τὴν ψυχὴν, καὶ αἰνέσαι σε εὐχαριστοῦσαν, ἔφη παράσχεις αὐτῇ ἀθανάτῳ ζωῇ 1).

v. 171.
B. f. 497. b.

v. 170.
B. f. 497. b.

v. 175.
B. f. 497. b.

1) Huc usque (post A. vat. 1789, qui desinebat in ps. 50. v. 6, apud nos p. 236.) codex B. vat. 1682, cuius pars posterior est cod. 1683. Exin sumimus ex codice C, id est vat. reg. 40; et ex cod. D. seu vat. 754; denique ex cod. E. vat. 1685, ut praediximus p. 237. Ex aliis quoque codicibus sperari poterant Didymi reliquiae; sed nos hactenus.

PSALMUS CXIX.

C. f. 281. D.

Ισέον δὲ ὡς ὁ ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ νεὼς ἀναβαθ-
μοὺς εἶχεν δεκαπέντε, καὶ ἐφ' ἑκάστον αὐτῶν
ἐν τῷ ἀναβαίνειν εἰς αὐτὸν ἐστηκότες οἱ εἰς τὸ
ὑμνεῖν τεταγμένοι ᾠδὴν ἔλεγον· διὸ καὶ συνέβη
εἰσαρίθμους ᾠδὰς τοῖς ἀναβαθμοῖς εἶναι· κεῖται
δὲ ἡ περὶ τῶν ᾠδῶν καὶ τῶν λεγόντων αὐτὰς
ἐφ' ἑκάστου τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ ναοῦ διατάξεις ἐν
ταῖς παραλειπομένοις· νηήσεις δὲ ναὸν εἶναι θεοῦ
ἅγιον νοητὸν ἅμα καὶ πνευματικὸν, τὴν θεοῦ
εὐσίαν.

PSALMUS CXXI.

C. f. 285.

Ερμηνεύει δὲ τὸ δι' αὐτῶν τῶν οἰκητόρων εἶ-
ναι τὴν ἔνωσιν λέγων· ἐκεῖ ἀνέβησαν αἱ φυλαί,
φυλαὶ κυρίου· εὐχ' ὅτι τείχη περιεβάλλοντο, διὰ
τοῦτο ἠνώθησαν, ἀλλ' ὅτι αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν μαρ-
τύριον μὲν τῷ Ἰσραὴλ, τὴν ἀλήθειαν δηλαδὴ
τὴν θαυμασίαν ἐπαγγελίαν ἐξομολόγησις χαρί-
των ὀφείλεται παρὰ τῶν ἐνεργουμένων· θρόνους
τὲ τοῦ εἰκὸς Δαυὶδ ἰδρυθῆναι ἐπ' αὐτῆς φησὶν,
ἐπεὶ καὶ βασιλείαν τῶν πάντων ὁ Δαυιδὴλ προ-
φητεύει· καὶ ἡ βασιλεία Δαυὶδ ἀνορθοῦται χά-
ριτι τοῦ Χριστοῦ, ὃς τοῖς δώδεκα ἔδωκεν ἀπο-
στόλους τὸ ἐπὶ δώδεκα θρόνοις καθεζομένους κρί-
νειν τὸν Ἰσραὴλ.

D. f. 314. D.

Τὸ δὲ ἐν τῇ δυναστείᾳ σου, διὰ τὸ δυνατῶς
αὐτὴν βασιλεύειν κατελευσάν ἅπαντα δυσμενῆ·
οἱ μεγάλοι δὲ πύργοι λέγονται πυργαβαρεῖς ἐν
τοῖς τείχεσι κατασκοπῆς χάριν τῶν ἐπιόντων γιν-
όμενοι· βάρεις ἐπιχωρίως λέγονται παρὰ Σύρις
αἱ μεγάλοι εἰκίαι. δηλοῦνται δὲ διὰ τούτων, οἱ
διὰ πολιτείας ὕψος καὶ θεωρίας μὴ μόνον σκοποῦν-
τες τοὺς ἐπὶ πόλεμον ἐρχομένους ἐχθροὺς, ἀλλὰ
καὶ βάλλειν ἐξ ὕψους τοῖς ἐλέγχοις δυνάμενοι.

PSALMUS CXXIV.

D. f. 316. D.

Αλλὰ καὶ τῶν τοῦ θεοῦ λόγων ἄσειστόν τε
καὶ ἀμετακίνητον ὅρος· ἄσειστοι δὲ καὶ οἱ τού-
του καθ' ὁμοιότητα μιμηταί· κατὰ τὸν αἰσθητὸν
πᾶν ὅρος ἀκίνητον· περὶ ἐκείνου νῦν ὁ λόγος,
περὶ οὗ τὸ πνεῦμα τῷ προφῆτῃ φησὶν· ἐπ' ὅρος

ὑψηλὸν ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών· ἡ μὲν
γὰρ σκοπευτικὴ τῶν ἀγαθῶν ἐκκλησία Σιών· ἡρ-
μηνεύεται γὰρ σκοπευτήριον ὑψηλὸν τῆς οὐρανίου
Σιών· περὶ οὗ τὸ προσελθῆναι Σιών ὅρει καὶ
πόλει θεοῦ ζώντος Ἱερουσαλὴμ ἐπευρανίῳ μακά-
ριον τοίνυν ἐπὶ θεὸν πεποιθέναι, κατὰ τὸ, πε-
ποιθὼς ἔσῃ ἐπὶ κύριον, καὶ ἀναβιβῆναι ἐπὶ τὰ
ἀγαθὰ τῆς γῆς, δηλαδὴ τῆς τῶν ζώντων καὶ
πράξεων· ἀρχὴ γὰρ ἡ εἰς θεὸν πεποιθήσεως τῆς
ἐπ' αὐτὴν ἀναβάσεως· λέγει δὲ τὴν ἐκκλησίαν
Ἱερουσαλὴμ ἡ γραφή· ὡς τὸ, φωτίζου ἡ νέα
Ἱερουσαλὴμ οἰκοδομουμένη· ἣν λέγεται κατοικεῖν
ὁ τὰ τῆς ἐκκλησίας φρονῶν, εἰς τὸν αἰῶνα μὴ
σαλευόμενος ἐκ τῆς τοιαύτης οἰκήσεως, ἃ δὲ φρο-
νῶν τε τε καὶ πράττων· ἀλλ' οὐδὲ τεθνήσκῃ τὸν
εἰς θεὸν ἔρωτα αὐτῶν, καὶ τὴν εἰς τὸ ἀγαθὸν
πρόθυμον ἔχων, οὐ σαλευθήσεται, λαβὼν ἐν
ταύτης τὸν ἀρράβωνα τῆς αἰωνίου ζωῆς· ὁ δὲ
πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐνδεὲς πόθου καὶ τῆς προσοχῆς
διὰ βραχυμίαν μετακινήσεται τῆς ἀσκήσεως·
διό φησιν ἐν παροιμίαις, δίκαιος εἰς τὸν αἰῶνα
οὐκ ἐνδύσει.

Ὁρῇ τὰ ὑψηλὰ τῆς ἀληθείας δόγματα, θεο-
μός τε καὶ κἀνονες ἐκκλησιαστικοί, ἅγιοι τε
πάντες οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας καὶ μετὰ ταύτην·
τούτοις γὰρ πᾶσιν ἡ ἐκκλησία περιτοιχίζεται·
οἱ τε παρεμβάλλοντες ἅγιοι κύκλοι τῶν φοβου-
μένων τὸν κύριον· μεῖζον δὲ πάντων ὁ κυκλῶν
αὐτῆς τὸν εἶκον . . . ὁρᾷς κύριε εὐ τοπικὸς με-
τὰ . . . ὁμένος συνών τε τούτοις νῦν τε καὶ ἐν
αἰῶνι μέλλουσι.

Ὁ κατὰ φύσιν ὢν ἀγαθὸς τοῖς ἐπιμελείᾳ γιν-
ομένοις ἀγαθοῖς συντήρησον τὴν πρὸς τὴν σὴν
ἀγαθότητα αὐτῶν συνδιάθεσιν ἀδιάσπαστον.—
Ἀγαθοὶ μὲν οἱ κεκτημένοι τὴν ἀρετὴν· εὐδεῖς
δὲ τῇ καρδίᾳ, οἱ φρονούντες εὐσεβοῦς· ἡ δὲ δια-
φορὰ, εὐ κατ' ὑπόστασιν, ἀλλὰ κατ' ἐπίνοιαν·
ἅμφω γὰρ ἔχουσιν οἱ κατοικοῦντες εἰς τὸν αἰῶνα
τὴν Ἱερουσαλὴμ· οἷς ἀγαθύνει θεός, προσθήκη
διδούς ἀρετῆς τε καὶ πίστεως, μετουσίαν τε χα-
ρισμάτων· ὡς ἂν αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τὴν βασιλείαν
εἰσαγάγοι τῶν οὐρανῶν. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ἐν
τοῖς ἄλλοις πᾶσι τοῦτο παρὰ τῆς θείας φιλο-

V. 2. D. f. 316. b.

V. 4. D. f. 317. E. f. 196.

σοφίας· δόγματα μανθάνομεν, ὅτι τοιοῦτον αἰεὶ γίνεται τὸ θεῖον ἡμῖν, οἷους ἂν ἑαυτοὺς τῷ θεῷ διὰ τῆς προαιρέσεως δείξωμεν· ἀγαθὸν μὲν γὰρ αὐτὸν εἶναι τοῖς ἀγαθοῖς, ὃ Δαυὶδ μαρτύρεται· τοῖς δὲ θηριωθεῖσι διὰ τοῦ βίου ἑτέροις τις τῶν προφητῶν ἄρκιον αὐτὸν λέγει καὶ πάρθαλιν· δι' αἰνιγματῶν τὰ εὐαγγελικὰ προεκτιθέμενος δόγματα, ἐν οἷς ἄλλος τοῖς δεξιαῖς, καὶ ἑτέρος τοῖς ἐξουωνύμοις, ὃ τῶν λόγων τοῦ βασιλέως χαρακτήρ καθορᾶται τοῖς μὲν ἀγαθός τε καὶ μείλιχος, τοῖς δὲ φοβερός τε καὶ ἀμείλικτος· μεγάλη τοῦ θεοῦ ἡ ἀγαθότης τε καὶ τοῦ δούλου τοῦ εἰς δεσμοτήριον καθεῖρξαντος τὸν σὺνδουλὸν ἡ ὁμότης· πενηρίαν δὲ ἐκάλεσε τῇ θείᾳ χρηστότητι τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀγαθότητα παρὰ βάλλων ὃ εὐαγγελικὸς χρησμὸς λέγων· εἰ οὖν ὑμεῖς πενηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν· γέγραπται δὲ, ἀγαθὺν κὺριε τοῖς ἀγαθοῖς· καὶ εἰ ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκφέρει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ τὰ ἀγαθὰ, πόσῳ γὰρ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτεῦσιν αὐτόν;

PSALMUS CXXVI.

Οὐχ ἦττον τῶν ἄλλων γραφῶν καὶ οἱ προκείμενοι στίχοι προνοητὴν ἀπάντων τὸν κύριον τέθεινται, τῶν ἀνθρωπίνων σπουδῶν ματαίων γινόμενων, εἰ μὴ τύχοιεν τὸ κατὰ ἄλληλον τέλος ἐκ τοῦ θεοῦ ἀπολαβεῖν· ὅθεν τί ποιῶντες, μὴ τὸ ὅλον ἑαυτοῖς δῶμεν, ἀλλὰ τῷ τελειοῦντι θεῷ· μὴδ' αὐτῷ τὸ πᾶν ἐάσαντες, ἅπρακτοι διατελώμεν· ἐκάτεραι γὰρ αἱ προκείμεναι διατελοῦσι λέξεις τό τε ἐξ ἡμῶν καὶ τοῦ θεοῦ, ματαίως λέγουσαι τὸν οἰκοδομοῦντα ἄνευ θεοῦ, τοῦτον μὴδ' ὅλως ἐνεργοῦντα.

Ἐξ αὐτῶν μακαρίζει τοὺς ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφεληθοσμένους· σαφῶς τὴν παρουσίαν τοῦ κηρύγματος δηλοῖ.

PSALMUS CXXVII.

Καρπὸς δὲ φησὶ νῦν ὡς ἀπὸ μέρους τὰς χεῖρας, τούτεστι τῶν πρακτικῶν σου δυνάμεων φάγεσαι τοὺς πόρους· τῷ φοβουμένῳ τὸν κύριον δώ-

ρον δίδεται οὐχ ἡ τυχοῦσα γυνή, ἀλλ' ἡ καρπὸς ἀγαθοῖς κεκοσμημένη· ὅπως ἂν ῥηθεῖν περὶ αὐτῆς γυνὴ ἀγαθὴ, μερὶς ἀγαθῆς.

PSALMUS CXXVIII.

Οἱ μὲν προσβολῇ πολεμίων ἀλισκόμενοι οὐ λήγαιεν τοῦτο, ἀλλὰ μόνος ὁ ἐκ νέου μέχρι γήρους εἰς φυγὴν τοὺς πολεμίους τρέπων, αἰεὶ νικητὴς καὶ προπαιεῦχος αὐτῶν γινόμενος.

Τοιοῦτοι καὶ οἱ τοῦ κόσμου σοφοὶ δοκοῦντες δι' ὧν φρονοῦσι καὶ πράττουσι, τὴν τῆς ἀνθρωπίνης οἰκισιν ὑπερβεβηκέναι ζωῆς· διὰ καὶ οὐατὸν ξηραίνονται, μήτε εἰς χέρσον τὰς αἰσθητάς βάλλοντες ῥίζας· μήτε μὲν ἀντὶ χόρτου νοσητὴ φυτεία σπεύσαντες εἶναι· ὅθεν καὶ πρὶν ἐκσπασθῆναι, ξηραίνονται δι' ἀπιστίαν· οὐκ ἀναστήσονται γὰρ οἱ ἀσεβεῖς ἐν κρίσει· καὶ, ὁ μὴ πιστεύων, ἥδη κέκριται· οὔτε δὲ χεῖρα οὔτε κόλπον πληροῦσι, τὸ μὴ παραλαμβάνεσθαι, πρῶτον μὲν εἰς κόλπον Ἀβραάμ, εἰτ' εἰς κόλπους τοῦ θείου ἀγγέλου· τοὺς γὰρ θειριστάς, ἀγγέλους ἡρμήνευσεν ὁ σωτὴρ· ἐν δὲ τῷ προφῆτῃ φησὶν· διὰ τοῦτο ἀπεθέρισα τοὺς προφῆτας ὑμῶν· αὐτοὺς γὰρ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, τῇ μὲν ἀπεσθῆκη τὸν σίτον διδοὺς, τῷ δὲ πυρὶ τῷ ἀσβέστῳ τὸ ἄχυρον· οἱ δὲ μισοῦντες Σιών καὶ οὐδὲ χόρτος ἀλλ' ὥσει χόρτος ὄντες εἰσὶ, τὰ ὑπὸ τοῦ πενηροῦ ἐπισπαρέντα ζιζάνια τῷ καλῷ σπέρματι, ὥπερ ἐν καιρῷ θειρισμοῦ πυρὶ παραδίδοται κατὰ τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα, σημαίνοντα τοὺς αἰρετικούς, πρὸς οὓς ὁ λόγος, τὴν ἀνθρωπίνην ὑπεραίρειν πολιτείαν δοκούντας, τὸ ἵνα τί ἀνέβητε πάντες εἰς δόματα μάταια; οἱ πολίται δὲ τῆς Σιών ἐπὶ δόματος ὄντες, μὴ καταβήτωσαν ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας· ἀλλὰ καὶ ὥπερ ἤκουσαν εἰς τὸ εὖς, κηρυξάτωσαν ἐπὶ τῶν δομάτων, ἵνα σπέρμα καλὸν διαμείναντες, καρποφορησαντες συναχθῶσιν εἰς τὴν ἄλωνα τῆς σωτηρίας· οἱ δὲ αἰρετικοὶ ἐπεὶ μέχρι τῶν προσκαιρῶν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ τε βίου καὶ τοῦ φρονήματος ἔσχον, παράγοντες εἰρηνται, μόνους ἑαυτοὺς νομίζοντες εἶναι μεγάλους, καὶ μηδενὶ προσφωνοῦντες εὐλογίαν· ἀλλ' ἡμεῖς οἱ τὸ ὄνμα κυρίου εὐλο-

V. f. 293.
C. f. 293.

V. 6.
C. f. 294. b.
D. f. 321.
E. f. 290.

V. f. 290. D.

V. 5.
B. f. 196. b.

V. 2.
D. f. 320.

γούντες, πρὸς πάντας ἔχοντες ἀγάπην, εὐλογίαν προσφωνοῦμεν τοῖς πρὸς οὗς ὁ λόγος ἡμῖν· ἢ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ὁ λόγος· οὐ γὰρ εἶπαν οἱ παράγοντες, εὐλογία ἐφ' ὑμᾶς, ἀλλ' οὐδὲ εἶπαν εὐλογῆκαμεν ὑμᾶς ἐν ὀνόματι κυρίου.

PSALMUS CXXIX.

V. 4.
C. f. 295.

Επεὶ παρά σοι ὁ ἱλασμός ἐστιν, ὁ ἱλασκόμενος καὶ ἀφείς τὰς ἁμαρτίας σωτήρ, μὴ παρατηροῦ ἐξετάζων ἀνομίας· εἰ γὰρ τοῦτο ποιήσεις, οὐδεὶς ὑποσέσεται· πάντες γὰρ ἐξέκλιναν, πάντες ἥμαρτον· διὰ μηδενὸς ὑφισταμένου τὴν παρά σου κρίσιν, χρεῖα τοῦ παρά σου ἱλασμοῦ ἱλασσομένου τῆς πάντων ἔνεκα σωτηρίας· ὅτι δὲ ἱλασμός ὁ σωτήρ, Ἰωάννης γράφει· καὶ εἰ τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστιν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνων ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου· καθὼς καὶ Παῦλος βοᾷ· πάντες ἥμαρτομεν, καὶ ὑπερευμένθα τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃν προέδετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ πίστεως ἐν τῷ αἵματι· καὶ τὰ ἐξῆς.

V. 5.
D. f. 322.
E. f. 201.

Ἐν νόμῳ δὲ ὑπομένει, ὁ κατ' ἐξιν αὐτὸν νομίμην ἐπιτελῶν· ὡς καὶ ἐν ἐπιστήμῃ καὶ ἀρετῇ γίνεται κατ' αὐτὰς διακείμενος, πρὸς τὸ πράττειν ἔχων καὶ τὸ νοεῖν· διὸ καὶ διαλαβὼν περὶ τῶν ἀγαθῶν τοῦ θεοῦ, προσδοκᾷ ταῦτα λέγων ἡλπιέμεναι ἐπὶ τὸν κύριον.

V. 6.
C. f. 295, b.

Ἀεὶ καὶ κατὰ πάντα καιρὸν ἐλπίζειν ἐπὶ τὸν κύριον δεῖ, οὐ μόνον ὅταν προσηνῇ, ἀλλὰ καὶ ὅτε σκυθρωπὰ περιεστηκότα· ἀπὸ φυλακῆς γοῦν πρῶϊνῃς ὅτε λαμπρὰ τὰ παρόντα, καὶ μέχρι νυκτὸς ὅτε αἰδιῇ καὶ ζοφώτερα τὰ περιεστηκότα, καὶ ἔτι ἀπὸ φυλακῆς πρῶϊας ἀνατέλλοντος τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, καὶ ἀρχὴν ἡμέρας νηπτῆς ποιῶντος, ὁ διορατικὸς νῦς, Ἰσραὴλ καλούμενος Ἑβραίων φωνῇ, ἐλπισάτω ἐπὶ τὸν κύριον· προσθήκη τῶν παιδρῶν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν σκυθρωπῶν προσδοκῶν παρ' αὐτοῦ, ὅτι παρ' αὐτῷ ὡς ἐν πηγῇ· καὶ παρ' αὐτοῦ τὸ ἔλεος, οὗ χρήζουσιν

οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτόν· ἀλλὰ καὶ πολλὴ παρ' αὐτοῦ λύτρωσις, τοῦ παρὰ τοῦ ἱλασμοῦ εὐχ' ἐτέρα οὔσα· ὅθεν αὐτὸς ἐκ πασῶν τῶν ἀνομιῶν λυτρώσεται αὐτὸν κύριος· εἰ γὰρ καὶ πολλάι αἱ τοῦ Ἰσραὴλ ἀνομίαι, ἀλλ' ἐκ πασῶν αὐτὸν λυτρώσεται.

PSALMUS CXXXI.

V. 1.
C. f. 296, b.

Τούτων αὐτῶν, φησὶ, μνήσθητι, κύριε, κατὰ τὸν τῆς εἰς ἀνθρώπους σου παρουσίας καιρὸν, ἐν ᾧ λύτρην σαυτὸν ὑπὲρ πάντων τῶν ἁμαρτωλῶν παρέξεις, ἄφεςιν ἁμαρτιῶν προξενῶν ἅπασιν ἀνθρώποις· μεθ' ὧν ἁπάντων μνήσθητι, ὦ κύριε, καὶ τοῦ Δαυὶδ, καὶ τῆς κακώσεως αὐτοῦ, ἣν αὐτὸς ἑαυτὸν τιμωρούμενος, ἐφ' οἷς ἥμαρτεν ἐκάκωσε κατ' ἐκείνου καιροῦ, ὅποτε κατὰ πρόσωπον τοῦ σοῦ ἁγιάσματος χαμαὶ ῥίψας ἑαυτὸν, μεθ' ὅρκου ἐβεβαιώσατο οὐ πρότερον ἀναστήσεσθαι ἐκ τοῦ ἐδάφους, μηδὲ ἀναχωρήσειν τοῦ τόπου κατ' ὃν πεσὼν προσεκύνει, ἢ γνῶναι καὶ μαθεῖν τίς πότε ἄρα ἔσαι ὁ τόπος τῆς τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους παρουσίας, προσγενομένης καὶ πρηνειμασμένης αὐτῷ, ἐπὶ ᾧ ἔσται τὸ σκῆνωμα τοῦ θεοῦ Ἰακώβ· μαθὼν γὰρ ἐξ ἁγίου πνεύματος καὶ τῆς προφητικῆς διδασκαλίας, ὡς ἄρα ἔσται ποτὲ αὐτοῦ τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους ἀφίξις, δι' ἧς ἄφεςις πᾶσιν ἀνθρώποις τῶν πρῶτων ἁμαρτημάτων προξενηθήσεται, διὰ ταύτης καὶ αὐτὸς σωθήσεται ἐλπίσας, σπεύδει γνῶναι καὶ μαθεῖν πότε ἔσαι, ἢ ποῦ γενήσεται, καὶ τίνα τρόπον ἢ τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους παρουσία· ταῦτα δὲ γνῶναι ποθῶν, εἰς τοσαύτην ἑαυτὸν ὑπέβαλε κάκωσιν, ὡς πᾶσαν μὲν παραιτήσασθαι στρωμνὴν, ἀποτάξασθαι δὲ τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, κεῖσθαι δὲ πρὸ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐρριμμένον, καὶ ποτινόμενον γνῶναι τὸν τόπον τοῦ κυρίου καὶ τὸ σκῆνωμα τοῦ θεοῦ Ἰακώβ· ἐπιμένοντι δὲ αὐτῷ τῇ προσευχῇ καὶ μὴ πρότερον ἀνισταμένῳ, εὐτόνως δὲ καὶ διαρκῶς ἐπὶ τοῦτο τὸ αἶτημα, καὶ μεθ' ὅρκου διαβεβαιώσεως αὐτὸν καταδήσαντι, ἐπινεύσει θεὸς οἶκτον λαβὼν αὐτοῦ, ὡς ἂν μὴ ψεύσαιοτο, ἅπαξ ὁμώσας μὴ ἀναστήσεσθαι ἢ τυχεῖν ὧν ἐπεσώδει· διὸ τὴν γνῶσιν αὐτῷ δωρεῖται διὰ τοῦ προφητικοῦ πνεύ-

D. f. 323.
E. f. 202. D.

ματος τῶν αἰτηθέντων.—Ἡ καὶ ὡς πρῶτος ὁ Δαυὶδ, κληρονομίαν αἰτεῖ τὴν τῶν πραγμάτων γῆν.

V. 7.
E. f. 203.

Τὸ ὅρος τῶν ἐλαίων φησὶν, ἔνθα πᾶς προσερχόμενος προσκυνεῖ· προσκυνῶμεν τὴν σάρκα τοῦ σωτῆρος, οὐ διὰ τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἐν αὐτῇ· καὶ ἡ μὲν σὰρξ προσκυνητὴ διὰ Χριστὸν, ὁ δὲ Χριστὸς διὰ τὸν Θεὸν λόγον τὸν ἐν αὐτῷ 1) Χριστὸν δὲ ἐνταῦθα φημί τὴν λογικὴν καὶ ἀγίαν ψυχὴν τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ λόγου ἐπιδημήσασαν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων· μόνη σὰρξ οὐ πέφυκεν δέχεσθαι Θεόν· διότι ὁ Θεὸς ἡμῶν σοφία ἐστὶ· ἐν καρδίᾳ ἀγαθῇ, φησὶ Σολομὼν ἀναπαύσεται σοφία· οὐδὲν δὲ τῶν συνεσῶτων τεσσάρων στοιχείων γνώσεως ἐστὶ δεκτικόν· γνωστός δὲ ἡμῶν ὁ Θεός.

V. 14.
D. f. 205.

Ἡ καὶ τὰ μάλιστα οὐχ ἀρμόττει ἐπὶ γῆς τῆς εἰς αἰῶνα αἰῶνος, ὅτ' ἂν παρέρχηται ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ· ὥστε περὶ τῆς ἐκκλησίας ὁ λόγος, περὶ ἧς εἰρηται· ψάλατε τῷ κυρίῳ τῷ κατοικοῦντι ἐν Σιών.

V. 15.
E. f. 204.

Ὅρα πανταχόθεν εὐμερίαν, ἀπὸ τοῦ μηδὲν τῶν ἀναγκαίων ἐνδεῖν, ἀπὸ τοῦ τοὺς ἱερεῖς ἐν ἀσφαλείᾳ εἶναι, ἀπὸ τοῦ τὸν λαὸν ἐν εὐφροσύνῃ, ἀπὸ τοῦ τὸν βασιλέα ἐν ἰσχύϊ· τοῦτον γὰρ λύχνον φησὶν, ἢ τὴν ἀντίληψιν· τὸ μέγιστον, τὸ τοὺς ἐχθροὺς ἐγκαλύπτεσθαι.

V. 16.
C. f. 297. b.

Τίς δὲ αἷτις τοῦ ἐνδύσασθαι τοὺς ἱερεῖς δικαιοσύνην, καὶ ἀγαλλιάσει ἀγαλλιᾶσθαι τοὺς ὁσίους, ἢ ὁ τῇ χειρὶ ἱκανὸς Δαυὶδ ἅγιος ὑπάρχων; ὅθεν ἐπενήνκεται τὸ ἔνεκεν Δαυὶδ τοῦ δεύλου μορφῇν ὅτε ἐκένωσεν ἑαυτόν.

V. 17.
C. f. 298. b.

Ἐκεῖ ἐν τῇ Σιών ἀνατέλλω κέρας τῷ Δαυίδ· τοῦτο τὸ κέρας τῆς βασιλείας ὑπὸ Θεοῦ ἀνατέλλεται ἐν οἴκῳ Δαυίδ· κατὰ τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ δευκαίου· ἡγειρεν κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ Δαυίδ· ἡτοίμασε δὲ τούτῳ τῷ κέρατι, Χριστῷ τυγχάνοντι, λύχνον ὁ πατήρ προτρέχοντα τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ Θεῖον νόμον· περὶ οὗ γέγραπται· λύχνος τοῖς ποσίν μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβόις μου· ἢ καὶ ὁ Ἰωάννης μέχρις οὗ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, λύχνός ἐστιν ἐτοιμαζόμενος τῷ Χριστῷ αὐτοῦ· περὶ οὗ ὁ σωτὴρ, ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καίόμενος καὶ φαίνων, οὗ ἠθελήσατε πρὸς ὥραν

ἀγαλλιασθῆναι τῷ φωτὶ αὐτοῦ· τούτων θεολογούμενων περὶ τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ τὸ κατὰ σάρκα, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ αἰσχύνην ἐνδύσονται, θέλοντες εἰ ἐγένοντο πυρίκαυτοι, ὅτι παιδίον ἐγεννήθη, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὥμου αὐτοῦ, αἰσχύνην πλείονα ὀφλισκάνοντες, ὅτι τὰ αὐτὰ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἀσπαζόμενοι, οὐκ ἔχει τὸν ὑπερاناβεβηκότα βίον· διὸ καὶ ἐπ' αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἀγίασμα αὐτοῦ· περὶ οὗ φησὶν ἐν Ἑσαΐᾳ· καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης ἀναβήσεται· ᾧ ἀκελούτως τὰ ἄνθη τῆς γῆς ὡφθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν· τὸ εἶναι ἄνθη ταυταῦτα εἰληφότα πρὸς τοῦ ἐξανδουμένου ὑπὸ κυρίου ἀγιάσματος· τοῦτο γὰρ τὸ ἐξανδοῦν ἀγιάζει τοὺς προσπελάζοντας αὐτῷ· αὐτὸ ὃν ἅγιον τῷ Θεῷ, ἅμα καὶ ἄνθος καὶ τὸ κρίνον τοῦ πεδίου καὶ τῶν κοιλάδων· εἰκότως ὡφθήσεται τὰ ἄνθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν, ἐξανατείλαντος τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγίασμα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ πεφωτισμένους καὶ νεάζοντας εἶναι ἐπὶ τὴν μακαρίαν καὶ πνευματικὴν ἐορτήν.

PSALMUS CXXXIII.

Εἰ καὶ εὐλογοῦσι τὸν κύριον οὐ μακρὰν αὐτοῦ βεβηκότες, ἀλλ' ἐν οἴκῳ αὐτοῦ, συνεγγίζοντες, κυρίῳ κατὰ τὸ φρόνημα τὸ ἐν γραφαῖς θείαις εἶναι καὶ δόγμασιν ἀληθείας· αὗται γὰρ αὐτοῦ αἱ αὐλαί· ἴστασι δὲ καὶ εἰκότως εὐλογοῦντες Θεόν· ὕπνος γὰρ οὐ κατακρατήσῃ τότε τῆς τῶν ἁγίων συνέδου, δυνάμει τῶν ἀφθάρτων σωμάτων.

V. 1.
D. f. 326.
E. f. 205.

PSALMUS CXXXIV.

Μετὰ τὸ πληρωθῆναι τὰς τῶν ἀναβαθμῶν ὡδὰς, ἀκόλουθον ἦν τοὺς εἰς αὐτὸν τὸν ναὸν ἀναβάντας αἰνέσαι χαριςπῆρως τὸν Θεὸν οὗ ναός ἐστι· διὸ καὶ ἀλληλουῖα ὁ ψαλμὸς ἐπιγέγραπται, σημαίνουσῃς τῆς προγραφῆς τὸ δεῖν ὑμνεῖσθαι τὸν ὄντα Θεόν.

Καὶ ὁ παρὼν ψαλμὸς εἰς εὐχαριστίαν προκαλούμενος προστάττει ἐξομολογεῖσθαι τῷ κυρίῳ, χρηστότητι καὶ ἀγαθότητι πολλῇ πάντα ποιοῦντι· διὸ καὶ ἐφ' ἐκάστου στίχου τρόπῳ ἐφωμνίου ἐπιλέγεται, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ

V. 1.
C. f. 301. b.

C. f. 304. b.

1) Observanda est theologica Didymi doctrina de unica Christi adoratione.

ἐπεὶ γὰρ οὐ ποτὲ μὲν ἔλεεῖ, ποτὲ δὲ οὐ, ἀλλ' αἰεὶ ἔλεεῖ, εἰκότως οἱ ἐφθυμνούντες λέγουσιν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Τοῦτο τὸ μνημόσυνον ἀπὸ τῆς προτέρας γενεᾶς τῶν Ἑβραίων, ἕως γενεᾶς τῆς κλήσεως τῶν Ἑθνῶν· περὶ ἧς τὸ ἀναγγελησεται τῷ κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη· διαμένει δὲ ταῦτα εἰζαντος τοῦ Θεοῦ τῇ τῶν δούλων αὐτοῦ περὶ τοῦ λαοῦ παρακλήσει, δι' ἣν ἤνικτειρε τοῦτον· τὸ συνεχές τοῦ λόγου τῇ δοξολογίᾳ διέκοψεν· ὡς καὶ γραφῶν τοῖς Γαλάταις ὁ Παῦλος ἔλεγεν· χάριν ὑμῖν καὶ εἰρήνην ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, τοῦ δόντος ἑαυτὸν, καὶ τὰ ἐξῆς· εἶτα ἐπήγαγεν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· καὶ ἀλλαχού· ὧν ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ δόξα καὶ ἡ λατρεία καὶ ἡ ἐπαγγελία· ἐξ ὧν Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν· καὶ νῦν ὁ προσφῆτης ἐννοήσας τὴν τε καθόλου πρόνοιαν καὶ τὰ συμβάντα τῷ Ἰσραὴλ, πυρωθεὶς ἀπὸ τῆς φιλανθρωπίας, δοξολογεῖ τὸν Θεὸν ὡς ἄλαστον ἔχουσα δόξαν· περὶ τοῦ λαοῦ δὲ φησὶ, ἢ ὅτι δίκην αὐτὸς ἀπαιτήσει, καὶ παύσεται μετὰ ταῦτα, ἢ ὅτι ἐκδικήσει μὲν τὸν λαόν, ἐπ' αὐτῷ δὲ παρακληθήσεται, οὐ διὰ τὴν ἐκείνων ἀξίαν· ὅπου γὰρ παράκλησις, συγγνώμης χρεία, καὶ φιλανθρωπίας καιρός.

PSALMUS CXXXV.

Μόνος γὰρ ποιεῖν θαυμάσια ἀνεγράφῃ μένων γὰρ ὁ πατὴρ ἐκ τῷ υἱῷ, παιεῖ τὰ ἔργα· ἀλλὰ καὶ ποιοῦντι τοὺς οὐρανούς ἐν συνέσει, καὶ στερεοῦντι τὴν γῆν ἐπὶ τὸ ὕδωρ, πάλιν ἀνθομολογητέον αὐτῷ· συνάδει δὲ τοῖς προκειμέναις τὸ, ὁ Θεὸς ἐν τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν· ἡτοίμασε δὲ οὐρανούς ἐν φρονήσει· σύνεσις δὲ καὶ φρόνησις δι' ἧς ἐτοιμάζονται καὶ στερεοῦνται αἱ οὐρανοὶ, τίς ἄλλη εἴη ἢ ἡ σοφία τοῦ δι' ἧς τὰ πάντα γεγένηται; περὶ ἧς ὁ Θεολόγος φησὶ· Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν, καὶ Θεοῦ σοφίαν· ἀλλὰ γὰρ καὶ αἱ φορεῦντες τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, νοητῶς οὐρανοὶ ὄντες γίνονται· ἐτοιμάζονται τοιοῦτοι ἐν τῇ προδεδηλωμένῃ συνέσει τὴν καὶ φρονήσει Θεοῦ· καὶ ἡ γῆ στερεοῦται ἐπὶ τὸ ὕδωρ· ἡ τὸν

ὑπὸ Ἰησοῦ βαλλόμενον σπóρον πρὸς τὸ καρποφορῆσαι δεξαμένη· ἐν τοῖς ῥευστοῖς γὰρ καὶ προσκαίροις τοῦ βίου πράγμασιν, ὕδασιν ἀλληγορικῶς, ἔτι διατρίβουσα στερεώσιν καὶ εὐτονίαν ἔσχεν ἐπὶ τῇ πληρέστατα καρποφορῆσαι· εἰκότως δὲ τοῖς ῥητοῖς ἅπασιν τὸν αἰῶνιον ἔλεον ὁ μεγάλους γραφος συνέχευεν, ἐπειδὴ οὐ διὰ χρεῖαν εἰκείαν, ἀλλὰ διὰ μόνην φιλανθρωπίαν ἐδημιούργησεν ὁ φιλόανθρωπος ἅπαντα· καλῶς δὲ τῷ ποιῶντι φησὶ θαυμάσια, καὶ οὐ τῷ ποιήσαντι, δεικνύς αὐτὸν διηνεκῶς ἐνεργούντα καὶ θαυματοποιούντα· ταῦτα δὲ οὐ πρὸς ἀδέτησιν τοῦ Χριστοῦ εἴρηται, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν δαιμόνων.

Τὸ μέγα μόνος ποιήσας, διὰ τοῦ εἰπεῖν, γεννηθῆτωσαν φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας τὸν ἥλιον, καὶ εἰς ἐξουσίαν τῆς νυκτὸς τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας· ἔταξεν, ὡς καὶ ἐν τῇ κοσμοποιίᾳ εἴρηται, γεγονέναι τὸν ἥλιον εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, καὶ τὴν σελήνην εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς, καὶ τοὺς ἀστέρας· οὐ μικρὸν δὲ ἡμῖν εἰς εὐταξίαν ζωῆς καὶ εἰς αὐτὴν ζωὴν ταῦτα συντελεῖ τὰ στοιχεῖα, τρέφοντα καρπὸς, πεπαίνοντα, ὧν ἄνευ ζῆσαι οὐκ ἔνι· καιροὺς ἡμῖν δεικνύντα, ὥρας χαρακτηρίζοντα, ὁρόμους ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰκάζοντα, ὁδοπόρους γῆς καὶ θαλάττης ὁδηγούντα, μυρίαν ἑτέραν χρεῖαν παρεχόμενα· ἴδε πῶς εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Ἀλλὰ πῶς ἔλεω τεκταίνεται θάνατος; διότι περὶ τοὺς ἀδικουμένους ἔλεος, τοῖς ἀδικοῦσιν γίνεται κόλασις· καὶ τὸ δίκαιον ἀμφοτέροις ἀρμόσσεται· καλεῖ δὲ χρεῖαν μὲν τὴν ἐνέργειαν, βραχίονα δὲ τὴν ἰσχύν, ἔλεος δὲ καὶ τὸ δεῦναι δίκην ἀμαρτωλοῖς, καὶ τὴν κακίαν ἐκκόπτειν, καὶ μειοῦσαν τὴν μέλλουσαν κόλασιν.—Ὡς ἀγνώμοσι δὲ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ συνεχῶς περιστρέφεται, τὴν τούτων λήθην ἐκκόπτουσα· Αἴγυπτος δὲ ἄλλως ὁ περὶ γῆν ὀνομάζεται τόπος· οὐ τινας πρὸς εὐεργεσίαν Ἰσραὴλ, τὰ πρωτότοκα πατάσσει Θεός· οὕτω γὰρ ὁ τὸν Θεὸν ὀρώς νοῦς ἐξω τούτου γίνεται ὑπὸ Θεοῦ ποδηγούμενος· ἐξάγει δὲ τοῦτον ἐκ μέσου Αἰγυπτίων λόγος ἑαυτοῦ καὶ σοφία· τοῦτο γὰρ αὐτοῦ βραχίων καὶ χεὶρ κρα-

Y. 7.
C. f. 330.

Y. 4.
C. f. 304.

Y. 10.
Ibid.

λία με, καὶ ἐπιθείς μοι τὴν χεῖρα σου· εἴτα ἐπεὶ διὰ πάντων τῶν προειρημένων φοβερός ἐθαυμαστώθης· μετὰ φόβου γὰρ ἐθαύμασα πάντα ἃ περὶ σοῦ διείληφα εἰς εὐχαριστίαν τρεπόμενος φημί· ἐξομολογήσασαί σοι ὅτι φοβερώς ἐθαυμαστώθης.

V. 13.
C. f. 314.

Κέκμηται ὁ Θεὸς τοὺς νεφροὺς τοῦ κατορθώσαντος τὴν ἐν σωφροσύνῃ καθαρότητα· ὁ τοίνυν ἀγαμία σχολάζων, τῇ Θεῷ τοὺς ἑαυτοῦ νεφροὺς καταγράφας ἐρεῖ· σὺ ἐκτίσω τοὺς νεφροὺς μου, κύριε· μεθ' ὃ κατορθώμα, γινώσιν ἔχων πάντων τῶν θαυμαστῶν ἔργων αὐτοῦ τῶν τῆς δημιουργίας καὶ προνοίας καὶ παραδοξοποιΐας, θαυμάσια ἔφη τὰ ἔργα σου. Καὶ ἡ ψυχὴ μου γινώσκει σφόδρα· τὸ σφόδρα ἢ ἐπὶ τὴν γινώσιν τῆς ψυχῆς, ἢ ἐπὶ τὰ θαυμάσια ἀναφέρεται. Καὶ τὸ ὅστων μου, φησὶν, ὃ ἐν κρυφῇ ποιοῦντας, ὡς οὐδένα τούτου τὴν σύμπληξιν εἰδέναι, ἀπὸ σοῦ κέκρυπται· πῶς γὰρ καὶ αἶν τέ σοι ποιητοῦ ὄντος ὥσπερ ὅλου τοῦ σώματος, εὖτω καὶ αὐτοῦ; εἴρηται δὲ καὶ τοῖς περὶ φύσεως τῶν ζῴων πραγματευσάμενοις, ὁράτεον εἶναι καὶ ἀκατάληπτον τὴν εἰς ὁστέον τοῦ αἵματος μεταβολήν· καὶ τοι τῶν ἄλλων σαρκῶν καὶ νέρων λέγω ὅπως ποτὲ ὡς ἔχουσι γενέσεως θεωρούντων, οὐκ ἐκρύβη δὲ ἀπὸ σοῦ οὐδὲ ἡ ὑπόστασις μήτε ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς φθάσασα· οὐδὲ γὰρ ἡ ψυχὴ ἐν ἄδη γεγεννημένη, οὐδ' αὐτὸ τὸ σῶμα κατορυγμένον, καὶ εἰς γῆν διαλυθὲν διαφεύγει τὴν θεωρίαν σου.

V. 18.
C. f. 315.

Ἀφ' ἑαυτοῦ λέγει τὴν τοῖς δικαίαις ἀποκειμένην ἐλπίδα, ἥτις ἐστὶν ἐξ ἀνασάσεως αἰωνία ζωή· ἀλλὰ καὶ σὺν τοῖς ἁγίοις ἐστὶν ὁ κύριος ἀπεντεῦθεν· ἀκηκόασι γὰρ αὐτοῦ· ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν ἐμὶ πάσας τὰς ἡμέρας· τότε δὲ δῆλον ὅτι ἐσται μετ' αὐτοῦ, ὅταν ἀποκτείνης φησὶν ἁμαρτωλοὺς, ὁ Θεός· τὸν διάβολον δηλονότι καὶ τὰς σὺν αὐτῷ πονηρὰς δυνάμεις ἁμαρτωλοὺς ὄντας.

V. 21.
Ibid.

Τοῦ αὐτοῦ ἂν εἴη καὶ τὸ ἀποδέχεσθαι καὶ τιμᾶν τοὺς φίλους τοῦ θεοῦ, καὶ μισεῖν τοὺς μισῶντας αὐτόν, καὶ ἐχθροὺς λογίζεσθαι, τῇ ἀσεβῇ καὶ ἄδικῃ περὶ τοῦ Θεοῦ φρονεῖν· πῶς γὰρ οὐκ ἐχθροὶ Θεοῦ οἱ διασρέφοντες ἀπὸ τῆς ἀληθείας τοὺς ἀπατωμένους, τοῦ Θεοῦ θέλοντες

πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν; τέλειον δὲ μῖσος ἐστὶν κατὰ τῶν ταιούτων, ὅτ' ἂν μὴ ἄλλουχάριν, ἀλλ' ἢ τῷ ἐχθροῦ αὐτοὺς εἶναι τοῦ θεοῦ, μισεῖ τις αὐτούς; καὶ ὥσπερ τελείαν ἀγάπην τίς ἔχει πρὸς τὸ ἀγαθόν, μὴ ἀλλ' ὅτου χάριν, ἀλλ' αὐτοῦ ἕνεκα περὶ αὐτοῦ· εὖτως ὁ μισῶν τοὺς ἐχθροὺς, ὡς ἐχθροὺς Θεοῦ μένον, ἀλλ' οὐ διὰ τι πάθος μισῶν, ἀλλ' ἢ ὅτι ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ εἰσιν, ἐκτεκόμενος ἐπ' αὐτοῖς κατὰ τὸν λέγοντα προφήτην· ζηλῶν ἐζήλωσα τῇ κυρίῳ παντοκράτορι, ἄνθ' ὧν κατέλειπόν σε υἱοὶ Ἰσραὴλ· εἰ ὁ τέλειος μισήσας τὸ πονηρὸν ἀπέχεται πάσης κακίας, ὁ μεταλαμβάνων εἰς τινος οὖν κακίας αὐτοῦ, τελείως οὐ μεμίσηκεν τὸν πονηρόν.

PSALMUS CXXXIX.

Ἀνθρωπος πονηρὸς, ὁ δολερὸς καὶ ἀπαταιῶν ἐστίν· ἀνὴρ δὲ ἄδικος ὁ τούτων ὑπερανάβητικώς ἐν κακίᾳ, ὡς διὰ τοῦ πανουργέεσθαι καὶ βλαδιουργεῖν, ἀδικεῖν σπεύδειν, τὴν λογικὴν φύσιν ἐξ ἀρετῆς εἰς κακίαν πανουργίᾳ τινὶ πειρώμενος μεταβιβάζειν· ἀπ' ἀμφοτέρων σωθῆναι βυυλόμενος ὁ τὰ προκείμενα φάσκων, Θεὸν παρακαλεῖ· ἐπέπερ ἀντ' αὐτοῦ ἀδικίαν ἐλογίσαντο, κρύπτοντες αὐτὴν ἐν καρδίᾳ ἑαυτῶν, ὅπως διὰ τοῦ λανθάνειν ὅτι εἰσὶν τοιούτοι, παγιθεῖν αὐτὸν δυνησῶσιν, πολερίως καὶ ἀντικειμένως πρὸς αὐτόν ἰστάμενοι δι' ὅλου τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς αὐτοῦ· διὸ εἴρηται· ὅλην τὴν ἡμέραν παρετάσσοντο πολέμους, οὐδένα καιρὸν εἰρήνης καὶ ἀναπαύσεως ἔχοντες· ἀντὶ δὲ ξίφους ἀκονήσαντες τὴν γλῶσσαν ἐπὶ τὸ ἀπατηλὸν καὶ τρωῶσαι δυνάμενον, λόγον προφέρειν, μιμήσει τῇ πρὸς τὸν ὄφιν τὸν φθείραντα τὴν Εὐάν ἐν τῇ πανουργίᾳ ἑαυτοῦ· ὅθεν καὶ ὑπὸ τὰ χεῖλη ἑαυτῶν τουτέστι τὴν προφορὰν δηλητηριῶν εἰκότα, ἔχουσιν νοήματα ὑποβληθέντα αὐτοῖς ὑπὸ δυνάμεων πονηρῶν διὰ τὸ βλαπτικὸν καὶ ἰδιώδες ἀσπίδων καλυμμένων· δυνατὸν δὲ καὶ περὶ διαβόλου καὶ τῶν ἄλλων ἀσάτων ἐχθρῶν ἐκλαβεῖν ταῦτα· ἄνθρωπος γὰρ πονηρὸς καὶ ἐχθρὸς ὁ διάβολος πολλάκις εἴρηται· ἀλλὰ

V. 2.
C. f. 316. D.
D. f. 317.

καὶ ὁ τῷ βουλήματι αὐτοῦ ὑπηρετούμενος, ἀν-
τίχριστος ἂν ῥηθεῖη.

V. 5.
C. f. 316.
D. f. 337. b.
E. f. 216.

Χεὶρ ἁμαρτωλοῦ ἢ ἁμαρτική πρᾶξις, ἀφ' ἧς
φυλαχθῆναι θεῷ φρουρούντος εὐχεται· καὶ πρὸς
τούτοις ἀξιῶ, ἵνα καὶ ἀπὸ τῶν ἀδικεῖν αὐτόν
τῇ προαιρέσει βουλομένων ἀνθρώπων ῥυθῇ· ἐπεί-
περ διελογίσαντο διὰ λόγων καὶ ἐνθυμημάτων
ἀπατηλῶν ὑποσκελίσαι τὰ διαβήματα τῶν ἐν τῷ
πρωκόπτειν διαβαινόντων ἐπὶ κρείττω· δυνατόν
ἐν τούτοις ἐκλαμβάνειν ἁμαρτωλὸν τὸν διάβολον·
ἀνθρώπους δὲ ἀδίκους ἦται τοὺς πενηρὺς ἀγγέ-
λους αὐτοῦ· ἢ εἰς οὓς ἐνεργεῖ ἀνθρώπους, εἰς τὸ
ψυχὰς ἀδικεῖν· οὗτοι δ' ἂν εἶεν καὶ ὑπερήφανοι
σοφίαν ἔχοντες ἀπατηλὴν, ἣν εὖ προφανῶς προ-
φέρουσιν, ἀλλὰ κρύπτουσιν αὐτὴν ὡς παγίδα,
ὑπὸ τοὺς σοφιστικὰς αὐτῶν λόγους· ἀλλὰ καὶ
σχισμὰ ἦται τὰς πολυπλόκους αὐτῶν πονηρίας,
ἢ τοὺς συντιθεμένους καὶ περιπλεκόμενους ὑπὸ
αὐτῶν σοφιστικὰς λόγους διατείνουσιν ἐπὶ τῷ
συλλαβεῖν τοὺς πόδας τῶν ὀρθῶς βαδιζόντων,
λογιζόμενοι διὰ τούτων τῶν σχισμῶν ὑποσκελίσαι
τὰ διαβήματα τῶν ἀπροσράτως ἐχόντων, ἃ τι-
θέασιν καὶ ἐχόμενα ἧς τις ἔτριψεν ὁδοῦ προ-
κόμματα ἃ καὶ σκάνδαλα εἶπεν· λογισμοὶ δὲ εἰ-
σιν οὗτοι ὑπεβαλλόμενοι ταῖς καλῶς καὶ κατ' ἀρε-
τὴν ἐδεύειν προαιρουμένοις· ἀλλ' ὁ γινὼς ἑαυτὸν
ὅτι οὐκ αὐτάρκης ἐστὶν πρὸς τὸ ἀβλαβὲς ἀπὸ
τῶν τοσούτων διαμείναι, πρὸς θεὸν καταφεύγων,
δύναμιν ἀπαιτεῖ· διὸ καὶ ἀπαγγέλλει τὰ περιε-
στικῶτα αὐτόν.

V. 9.
C. f. 317.

Ἵνα μὴ κατ' ἐμοῦ πολλὰ διαλογισάμενοι δυνη-
θῶσιν, μὴ ἐγκαταλείψῃς με, φύλαττον μὲ ἐν σκέ-
πη τῶν πτερυγῶν σου, καὶ ὑπὸ τὴν χεῖρα τὴν
κραταιάν σου, ἀφ' ἧς οὐδεὶς δύναται ἀρπάσαι,
ἢ ἐπαρθεῖναι ἀλαζονικῶς κατ' ἐμοῦ ὡς ἀλῶντος
ὑπ' αὐτοῦ.

V. 12.
Ibid.
D. f. 338. b.

Γλωσσώδη τὴν μάχισον καὶ λοιδοροῦ ἔσικε
λέγειν· οὐδεὶς γὰρ τῶν τοιούτων ὅσον ἐστὶν ἐν τῇ
γεώδει προαιρέσει, κατευθύναι δύναται ἀεὶ φρε-
βούμενος ἐκ τοῦ μάχιμος εἶναι· φιλαμαρτημένων
γὰρ τὸ χαίρειν μάχαις καὶ ὕβρεσιν καὶ λοιδο-
ρίαις· διὸ καὶ τὸ κατευθύνεσθαι ὑπὸ ἀρετῆς οὐ
δυνατὸν ἔχειν τὸν τοιοῦτον.

PSALMUS CXL.

Ἰκανὴ τυγχάνει αὐτῶν ἡ κακία, εἰ γενόμεν v. 5.
αὐτῶν κοινῶς διασκορπίσαι μου τὴν προσευχήν,
καὶ εἴσω τῶν κακιῶν αὐτὴν ὑποβαλεῖν.

Ὁ δὲ Σύμμαχος, ἔτι γὰρ καὶ ἡ προσευχή v. 6.
μου ἐντὸς τῶν κακῶν αὐτῶν ἐκτιλήσονται ἐν D. f. 340. b.
χερσὶ πέτρας εἰ κριταὶ αὐτῶν ἀκούσονται ῥή-
σεις μου ἡδίστας, ὥσπερ γεωργὸς ὅτ' ἂν ῥήσῃ
τὴν γῆν· ὡς ἐσκορπίσθη ἡμῶν τὰ ὁσᾶ παρὰ
τὸν ἄδην.

Πρὸς σέ, ὦ κύριε, ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, v. 8.
ἐλπίσας ἐπὶ σέ· διὸ μὴ ἀντανέλης τὴν ψυχὴν C. f. 319.
μου, ὡς τέλειον αὐτὴν ἐκπεσεῖν· εἰ γὰρ καὶ
διεσκορπίσθη τὰ ὁσᾶ ἐκάστου ἡμῶν παρὰ τὸν
ἄδην, ἀλλ' οὖν ἐλπίζω ὅτι συνάξας ἀσκοκατα-
στήσεις αὐτὰ τῇ εὐκλείᾳ συμφωνίᾳ καὶ ἁρμονίᾳ·
οὗ γενομένου τῇ σῇ ἀγαθότητι, εὖ μόνον οὐκ
ἀναιρεθήσεται, σοῦ φυλάττοντός με, ἀφ' ἧς
συνεστήσαντό μοι παγίδας· οὐκ ἐκ μόνης δὲ ταύ-
της, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σκανθάλων τῶν ἐργαζομένων
τὴν ἀνομίαν φυλάξης με.

PSALMUS CXLI.

Εὐκαιρῶς εἶα δὴ ἀποκλεισμένος εἰς τὰ ἐσώ- v. 8.
τατα τοῦ σπηλαίου, προσεύχεται λέγων κατὰ C. f. 320. b.
τὸν Σύμμαχον· ἔξω πείσῃς ἀπὸ συγκλεισμοῦ τὴν
ψυχὴν μου· σαφὴ δὲ καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ ἀνα-
γωγὴν δὲ ἡ κακία καὶ ἡ δυσσέβεια πᾶσα, ὥσπερ
φρουρά τις ἔνδον τὰς ψυχὰς περιλαβεῦσα κατεῖ-
χεν, ἀφ' ἧς φυλακῆς ἐκάστη ἀναπέμπει τὴν προ-
κειμένην εὐχὴν, ὡς ἐπινεύοντα τὸν κύριον ἐλη-
λυθῆναι ἐπὶ τὸ ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους·
καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθετημένους ἐν σκότει· εὖ
πάντων δὲ ἐστὶν τοῦτο λέγειν· ἐκβαλε ἐκ φυλα-
κῆς τὴν ψυχὴν μου, ἀλλ' ἡ τῶν δυναμένων διὰ
καθρότητα καρδίας, καὶ χωρὶς τοῦ σώματος τού-
του ἐπιβαλεῖν τῇ θεωρίᾳ τῶν γεγονότων. Ὁ δὲ
Ἀκύλας, ἐξάγαγε ἐξ ἀποκλεισμοῦ τὴν ψυχὴν
μου· ὡς ἐν εἰρκτῇ γὰρ τινι καὶ δεσμοτηρίῳ κατ-
είχετο, τῶν πολεμίων τῇ θύρᾳ τοῦ σπηλαίου
προσκαθεμένων· ὑπισχνεῖται δὲ τῆς σωτηρίας
τυχὼν ὕμνοις τὰς εὐεργεσίας ἀμείβεσθαι.

PSALMUS CXLI.

C. f. ^{v. 1.} 321. b.

Ο μὲν τρίτος ψαλμὸς ἐπιγέγραπται ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ ὅποτε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσαλώμ τοῦ υἱοῦ· ἐνταῦθα δὲ ὅτε αὐτὸν ὁ υἱὸς κατεδίωκεν· οὐχ οὕτω δὲ δεινὸν τὸ φυγεῖν ἀπὸ τινος ὡς ἐκείνον διώκειν· ἐνδέχεται γὰρ καὶ ἐξ ὑπονομίας μόνης φεῦγειν· τὸ μὲν τοι τὸν διωκόμενον ἐλαύνεσθαι ἐμφαίνει τὴν ὁμότητα καὶ ἀγριότητα τοῦ διώκοντος· φησὶν οὖν, πολλῶν ἐπιθεῖς ὦν, κατέφυγον πρὸς σέ, ἐπιστάμενος ἀκριβῶς ὅτι πληρώσης με πάντων ὧν ἐλλειπής εἰμι, ἐνωτισάμενος τὴν θέσιν μου, ἐν τῇ ἀληθείᾳ τῇ εἰπόντι ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια· ἢ ἐπὶ ἐν εἰκόνι καὶ σικῆ τέως λατρεύω, εὐχομαι καὶ τὸ λοιπὸν μοι δοθῆναι· ἔστι δὲ τὸ υπερβῆναι τὴν τυπικὴν θεραπείαν ἐπὶ τῇ γυμνῇ τῇ ἀληθείᾳ σου προσβαλεῖν, ἵνα πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ σοι προσκυνήσω· ἐπακούσόν μου ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου, δικαιώσας με ἐν αὐτῇ· ἢ γὰρ ἐμὴ δικαιοσύνη, ὡς οὐδὲν ἐναντίον σου λογισθήσεται· διὸ καὶ ἀξιῶ ὅπως μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετ' ἐμοῦ· εἰμὶ γὰρ σου δοῦλος, καὶ κριθῆναι πρὸς σέ ἢ ἐπὶ σοῦ φεθῶμαι· ἐξετάξεις γὰρ οὕτως λόγους, ἢ τὰ ἔργα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόθεσιν, ἃφ' ἧς ταῦτα· ὅθεν τῶν ζώντων οὐδεὶς, καὶ ἀκροτάτην ἀρετὴν ἔχῃ, δικαιωθῆναι ἐνώπιόν σου δυνησεται· πάντες γοῦν οἱ δίκαιοι συγκρίνοντες τὴν σφῶν δικαιοσύνην τῇ σῇ, ἀπὸ διαθέσεως ἀληθευούσης φησὶν, ὡς ῥάκος ἀπκαθημένης πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν ἐναντίον σου· δικαιούμεθα δὲ δωρεάν τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔχοντες τὴν δικαιοσύνην τὴν χωρὶς . . . φανερωθεῖσαν μαρτυρουμένην ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν.

C. f. ^{v. 3.} 323.

Ἔστι μὲν κατὰ ἀναγωγὴν καὶ τὸν διάβολον εἰπεῖν· οὐ παύεται γὰρ ἐκεῖνος διώκων· πῶς οὖν ἀπαλλαγείμεν τοῦ διώκεσθαι; εἰ τόπου εὑροίμεν ἔνθα εἰσελθεῖν οὐ δύναται· καὶ πῶς οὕτως ἐστὶν ἀλλ' ἢ ὁ οὐρανός; καὶ πῶς δυνατόν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῆναι; νῦν ἀκουσον Παύλου λέγοντος· τὰ ἄνω φρονεῖτε, οὗ ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καθήμενος· καὶ ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν

οὐρανοῖς. Ἐταπείνωσεν εἰς γῆν τὴν ζωὴν μου· πολλὰ σημαίνει τῆς ταπεινώσεως τὸ ὄνομα· ἔστι γὰρ καὶ ἀρετῆς ταπείνωσις· ὡς ὅταν λέγει, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ θεὸς οὐκ ἐξουθενώσει· ἔστιν καὶ ἀπὸ συμφερῶν ταπεινώσις καὶ ἀπὸ ἀμαρτημάτων. ἐνταῦθα μὲν τοι τὴν ἀπὸ τῶν συμφερῶν λέγει· διὸ καὶ ἐπήγαγεν· ἐταπείνωσεν εἰς τὴν γῆν τὴν ζωὴν μου· ἐκάθισέν με ἐν σκοτεινοῖς· καὶ ὅτι ὡς νεκροῦς αἰῶνος· διπλῆν λέγει τὴν συμφορὰν, ὅτι καὶ ἐν σκοτεινοῖς, καὶ ὅτι ὡς νεκροῦς αἰῶνος, τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν φυγὴν αἰνιτιζόμενος· ἐπειδὴ γὰρ ἐστὶν καὶ ἐν σκοτεινοῖς, οἶδα τί πράττειν λύχον ἀψαντα· μετὰ ἐπιτάσεως δεῖξαι βεβυλόμενος τὴν υπερβολὴν τῶν κακῶν, καὶ τῷ ὀνόματι τῶν νεκρῶν, ὡγκωσεν τὴν τραγωδίαν· νεκροὶ δὲ αἰῶνος εἶεν ἂν καὶ οἱ τῆς ἐν θεῷ ζωῆς ἐστερημένοι· περὶ ὧν φησὶν· ἄφες τοὺς νεκροὺς θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκροῦς.

Ταύτην τὴν ἀνυθρὸν γῆν καὶ τὰς παραπλησίους ψυχὰς ἀνθρώπους τόπους εὐσας διέρχεται τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον οὐχ εὐρίσκον παρ' αὐταῖς μονὴν ἢ ἀνάπαυσιν· πλην εἰ καὶ ἐν ἀνθρώπῳ τυγχάνουσιν ἐσερημέναι τῶν φαύλων ὑδάτων, διώκουσι τὸν κύριον. ἐπὶ τὸ ὡς ὅρῳρον ἔτοιμον εὑρεῖν αὐτὸν, ὅτε καὶ ἤξει αὐταῖς ὡς υἱετὸς παῖς καὶ ὄψιμος· διὸ καὶ ἔνυδρος γενήσονται, πληγὰς ἐν αὐταῖς ἔχουσιν ὑδάτος ζῶντος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Ἀπὸ ἐνὸς ἐχθροῦ καταδιωχθείσης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὡς ἀρτίως εἶπεν, ἀπὸ πλήθους ἐχθρῶν ἐξαιρεθῆναι νῦν παρακαλεῖ· ἀλλ' οὐ μάχονται αἱ εὐται διάφοροι λέξεις· τὴν μὲν γὰρ ἀρχηγέτην τῆς κακίας ἐχθρὸν ἔνα εἶπεν· τὴν δὲ στρατιάν αὐτοῦ, πλεθυστικῶς ἐκάλεσεν ἐχθρούς· ἀπαιτεῖ δὲ τὸ ἐξαιρεθῆναι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν δικαιοτάτα· ἐπεὶ περ πρὸς οὐδένα ἢ πρὸς αὐτὸν μόνον κατέφυγεν.

Δίδαξόν με, φησὶ, μὴ εἰδέναι μόνον, ἀλλὰ καὶ παιεῖν τὸ θέλημα σου· οὐ γὰρ τὸ ἐπίσθαι αὐτῷ, ἄνευ τοῦ ἐνεργεῖν, ἀγιαστικὸν καὶ μακαριοποιόν ἐστιν, ἀλλ' ἐνεργούμενον καὶ πραττόμενον· διὸ καὶ ὁ σωτὴρ φησὶν· οὐ πᾶς ὁ λεγόν

V. 6.
D. f. 342. b.

C. f. 324.

V. 10.
Ibid.

μενος κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς· φανερῶν δὲ ὅτι ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπίσταται αὐτό, οὐ πάντως τοῦ εἰδότος καὶ ποιῶντος· τούτῳ συνάδει καὶ τὸ, μάθετε καλὸν πειεῖν· τίς δὲ αὕτη ἡ μάθησις τοῦ θείου θελήματος, ἡ ἐξῆς σημαίνει λέξις, ὅτι ὁδῆγησις τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐστὶν εἰς τὴν εὐθείαν γῆν· ὁ γὰρ μαθὼν τὸ ἐν ἡθικαῖς ἀρεταῖς τοῦ θεοῦ τὸ θέλημα, ὁδηγηθήσεται δωρεᾷ θεοῦ ὑπὸ πνεύματος ἁγίου τοῦ ἐνεργούντος ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν πᾶσιν· γῆ δὲ εὐθεία ἢ ἡ ἀγαθὴ καὶ καθαρὰ καρδία ἐστὶν, ἐν ᾗ ὁ Ἰησοῦ καρποφορήσει σπόρος, ἢ ἡ τῶν πραγμάτων.

V. 11.
C. f. 324. b.

Ἔνεκα τοῦ ἐπικεκλημένου ὀνόματός σου, σὸς χρηματίζω· ζήσεις με ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου, κατὰ ταύτην δικαιοῶν με· οὕτω γὰρ συμβήσεται τὸ ζήσεσθαι με ἐν αὐτῇ· εἰκότως δὲ εἰς μέλλοντα χρόνον ἐνέκλεινεν τὸ ζήσεις με, ἐπεὶ περ ἐνταῦθα ὥσπερ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ μερικῶς, οὕτω καὶ τὸ ζῆν ἔχομεν, ζησόμενοι τελείως τὸ τηνικαῦτα ὅταν φανερωθῇ ὁ Χριστὸς ἡ ζωὴ ἡμῶν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ, ἐν ᾗ ζήσεται ὁ προσβαλὼν αὐτῇ.

PSALMUS CXLIII.

V. 2.
C. f. 325. b.

Ἀπὸ τῶν πραγμάτων τὰς προσηγορίας ἐποιήσατο· σὺ γάρ, φησιν, ἔλεός μου· παρὰ σοῦ γὰρ ἐδεξάμην τὰς τοῦ ἐλέους πηγὰς· σὺ καταφυγὴ μου· πρὸς σοῦ γὰρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην βοήθειαν ὑπερβάς καταφυγὼν διεσώθην· σὺ ἀντιλήπτωρ μου· τῆς γὰρ σῆς ἀπολαύσας ῥοπῆς κρείττων ἐγενόμην τῶν πολεμίων· σὺ ῥύσης μου καὶ ὑπερασπιστής μου· σὺ γάρ με καὶ περιέφραξας πολεμούμενον, καὶ ἐρύσω περιωκνύμενον· τὴν εἰς σὲ τοίνυν ἐλπιδά σχίσω βεβαίαν.

PSALMUS CXLIV.

V. 4.
C. f. 328. b.
D. f. 346.

Ἐπεὶ πάντα ἃ ἐποίησεν ὁ θεός, μένει εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικόν, ἐκάστη γενεὰ βλέψουσα αὐτοῦ τὰ ἔργα, ἐπαινεῖ αὐτὰ ὑπὲρ πάντα ἔπαινον τυγχάνοντα αὐτὰ ὁρῶσα· καὶ ἀπαγγέλλουσιν τὴν δύναμίν σου, καθ' ἣν εἰς

ὑπαρξιν ἤγαγες αὐτά· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ σοφία καθ' ἣν πάντα πεποίηκας· δύναμις δὲ καὶ σοφία σου τὸ γέννημα τὸ μενογενές σου· Χριστὸς γὰρ θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία.

Ὅσαι μὲν εἰλήφασιν τῆς ἀγιότητος τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς δόξης αὐτοῦ μεταποιῶνται, καὶ μεγαλοπρεπῶς ὑμνῶσιν τὸν οὗ ἡ ἀγιότης καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς δόξα αὐτῆς· οὐ φιλήθ' ἀλλὰ πρὸ ταύτης ἔργοις καὶ ὀρθῇ διαθέσει ἀγίως καὶ ἐπιδόξως, ἀλλὰ καὶ μεγαλοπρεπῶς νοῶντες ἐνεργούντες καὶ λέγοντες.

Κρατεῖ θεὸς πάντων ἃ διὰ τῆς σοφίας αὐτοῦ καὶ τοῦ λόγου πεποίηκεν, καὶ παντοκράτωρ ἐστίν· εἰ δὲ καὶ τῶν αἰώνων ἐστὶ ποιητής· εἴρηται γάρ· δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν· καὶ αὐτῶν ἄρα βασιλεύει· λέγει δὲ καὶ Παῦλος· τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ ἀσάτῳ μόνῳ σοφῷ θεῷ.

Εἰ οὖν ὁ πατὴρ βασιλεὺς τῶν αἰώνων, καὶ τοῦ οὐνοῦ ἡ βασιλεία, βασιλεία ἐς πάντων τῶν αἰώνων· εἴη οὕτως δὲ καὶ ἀναρχος, καὶ ἀτελεύτητος ὑπάρχει ἡ βασιλεία αὐτοῦ, καὶ πρὸ τῶν αἰώνων καὶ μετ' αὐτοῦ βασιλεύοντος αὐτοῦ· ἥς γὰρ βασιλεύων τὸν αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι, καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν βασιλεὺς πρὸ αἰῶνος, τουτέστι πρὸ παντὸς αἰῶνος· ἀκολούθως δὲ τῇ βασιλείᾳ καὶ ἡ δεσποτεία αὐτοῦ παρατείνει εἰς πάσας τὰς γενεάς, καὶ δεσπόζει μὲν τῶν ὑπὸ χρόνον καὶ γενεὰν ὄντων, βασιλεύει δὲ τῶν ὑπερανταβηθικῶν τὰ πρόσκαιρα διὰ τὸ σκοπεῖν τὰ μὴ βλεπόμενα καὶ αἰώνια.

Τάχα καταπίπτειν οἱοί τέ εἰσιν οἱ ἐν ἐπιθυμίαις καὶ φάυλοις λογισμοῖς ἄνευ πράξεως ὄντες· κατεβράχμενοι δὲ, οἱ ἐνεργητικῶς ἁμαρτάνοντες· πλὴν ἐκατέρωιν βοηθῶν, τοὺς μὲν ὑποστηρίζει, ἐντελλόμενος ἐκάσῳ, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναικα τῷ πλησίον σου, καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ τὸ, μή σε νικήσει κάλλους ἐπιθυμία, παραινῶν διὰ σοφοῦ ἀνδρός· καταπίπτοντες δὲ εἶεν ἂν οἱ ἁμαρτάνοντες μὲν ἐν ἡθικαῖς, περιεχόμενοι δὲ τοῦ χριστιανισμοῦ καταβράχθεντες δὲ, οἱ ἀποσάντες αὐτοῦ.

Ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αἷς ἐπιπορεύεται προ-

V. 5.
C. f. 325. b.

V. 13.
D. f. 347.
E. f. 325. b.

C. f. 329. b.

V. 14.
C. f. 336.

V. 17.
Ibid.

κωῶν, δικιωῶν, κρίνων, εὐεργετῶν, χαριζόμενος, κολάζων, δίκαιος εὐρίσκεται· Θεὸς γὰρ πιστὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἀδικία· εἰ δὲ καὶ ὁδοὺς αὐτοῦ λέγουσι τὰς ἀρετὰς, φέρουσι γὰρ πρὸς αὐτὸν τὸν πρακτικῶς καὶ διανοητικῶς ὁδεύοντα· καὶ ἐν ταύταις δίκαιος ἀναφαίνεται· οὐδεὶς γοῦν σπουδαῖος καὶ κατ' ἀρετὴν βιωῶν αἰτιᾶται τὴν πρόνοιαν, ἀλλ' εἴ τις φαῦλος καὶ ἔξω τῶν ὁδῶν αὐτοῦ βεβηκώς.

v. 18.
E. f. 326. b.

Εἰσαγωγικώτερον δὲ τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ὅθεν ἐγγὺς αὐτῶν εἴρηται, τελείων ὄντων τῶν ἐπικαλουμένων αὐτόν· ὡς Μωϋσῆς καὶ Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ καὶ Σαμφὼν ἐπεκαλοῦντο τὸν κύριον· ὁ δὲ τὸν ἀνθρώπινον ἀρνησάμενος θέλημα, τῷ Θεῷ λέγει, διδάξόν με τοῦ ποιεῖν τὸ θέλημα σου· ὅτι ὁ Θεός μου εἶ σύ· ὅπερ εἰς ἔργον καταβάλλει Θεός· θελήματα μὲν οὖν αὐτῶν αἱ κατ' εἶδος ἀρεταί· θέλημα δὲ ἡ κοινὴ τε καὶ γενικὴ φυλασσομένου δὲ τοῦ ἀγαπωμένου ὑπὸ Θεοῦ· ὁ δὲ πονηρὸς κατ' οὐδὲν αἰσθεται αὐτοῦ· ἀπὸκείται δὲ τὸ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας καὶ ἰσχύος ἀγαπῶντι, ἃ ὁ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὓς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

PSALMUS CXLV.

Ἐπεὶ ἅμα τῶν δικαίων, μνημονεύει τῶν προσηλύτων ἢ προκειμένη λέξις, τοὺς μὲν ἀγαπωμένους ὑπὸ κυρίου, δικαίους λεκτέον τοὺς κατὰ παλαιὰν γραφὴν εὐαρεστήσαντας αὐτῷ· προσηλύτους δὲ, τοὺς ἀπὸ τῶν ἔθνων κληθέντας ἐπὶ τὴν τοῦ εὐαγγελίου διδασκαλίαν· πρὸς τούτοις ἐπίστησον, μὴ ποτε οἱ ἄρτι τῇ Θεοσεβείᾳ προσερχόμενοι προσήλυτοι· οἱ δὲ διαβεβηκότες καὶ τελειωθέντες ἐν αὐτῇ, δίκαιοι εἴρηνται· ὅθεν τοὺς μὲν δικαίους ἀγαπᾷ, φυλάττει δὲ τοὺς προσηλύτους· οἱ γὰρ εὐθέως προσεληλυθότες τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, ὡς μήπω ἰσχυροὶ καὶ βέβαιαι δέονται τοῦ φυλάττεντος κυρίου ἐπὶ τῷ ἀβλαβεῖς διαμῖναι· τῶν δικαίων διὰ τελειότητος αἰκισμένων αὐτῷ καὶ ἀγαπωμένων ὑπ' αὐτοῦ.

Ἡ Σιών ἡ σκοπευτικὴ καὶ ἐξεταστικὴ τῆς

v. 10.
C. f. 333.

ἀληθείας· ἥτοι ψυχὴ τελεία, ἡ ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντες. Βασιλεύσει σου ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα· οὐ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος, παρατεινύσης τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ εἰς γενεὰν καὶ γενεάν· εἴρηται ἐν τῷ πρὸ τούτου ψαλμῷ περὶ τῆς ἀτελευτήτου βασιλείας αὐτοῦ διατεινύσης εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας· καὶ ὡς δεσπόζει εἰς γενεὰν καὶ γενεάν· βασιλεύσει γὰρ κύριος εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ Θεός σου Σιών εἰς γενεὰν καὶ γενεάν.

PSALMUS CXLVI.

Ψάλατέ, φησιν· ἀγαθὸν γάρ ἐστι καὶ ὠφέλιμον· ὡς κατὰ τοῦτο, ψαλμὸν αἴνου διαφέρειν οὐδέν· καὶ μᾶλλον ὅταν ψάλλει τις πνεύματι καὶ τῷ νῷ· εἰ δὲ ψάλλειν ἔτι τὸ πρακτικῶς ἐνεργεῖν, τοῖς τὸν ἀγαθὸν τούτον ψαλμὸν κατορθώσασιν παραινεῖ καὶ διὰ θεολογίας αἰνεῖν τὸν θεόν, ὡς ἂν πράξει καὶ νοήσει τελειωθέντες εὐφραίνωσι τὸν θεόν· θυσία γάρ, φησιν, αἰνέσεως δοξάσει με· καὶ τῷ δυναμένῳ προσάγειν αὐτὴν προσάττει τὸ πνεῦμα, θύσον τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως.

Τοιούτοις δὲ λογικοῖς δεσμοῖς ἰάσατο τὸν τραυματισθέντα καὶ συντριβέντα ἐν τῷ καταβαίνειν ὁπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἱεριχὼ.

v. 1.
D. f. 349. b.

v. 3.
D. f. 350.

PSALMUS CXLVII.

Ὡςπερ ἡ ἐκ Θεοῦ σοφία οὐκ ἔστιν ἐπίγειος, οὐ ψυχικὴ, οὐ δαιμονιώδης, ἀλλ' ἄνωθεν ἐξ αὐτοῦ κατερχομένη, οὕτω καὶ τὸ λόγιον αὐτοῦ οὐκ ἐκ γῆς ὑπάρχον ἀποστέλλεται ἐν τῇ γῇ γινόμενον πρὸς ἕκαστον τῶν διακονῶν αὐτῷ δυναμένων, τυγχάνον τὸ αὐτὸ τῷ διδόμενῳ ὑπὸ κυρίου ῥήματι τοῖς εὐαγγελιζομέναις δυνάμει πολλῇ· εἴτα δεθὲν τοῦτο νεμόμενον πλείονας ψυχὰς, ἕως τάχους δραμεῖται λόγος ὢν Θεοῦ, πληρουμένῳ τοῦ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν· ἅμα οὖν γέγονεν ἡ ἀνάληψις αὐτοῦ, καὶ εὐθέως διέβη ὁ εὐαγγελικὸς λόγος ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ἥτις ἐστὶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν. Πρὸς τὰ εἰρημένα φαίνεται ἡμῖν εἰσνεῖ ἐν παραβολῇ τῷ τρόπῳ ταῦτα ἐπήχθαι· τῶν τῆς κοσμικῆς δημιουργίας ἔργων παρατιθεμένων καθ' ὁμοί-

v. 4.
C. f. 336.

ωσιν τῇ περὶ τὴν ἐκκλησίαν οἰκονομία· ὥσπερ γὰρ χιὼν εἰς τινα καταρρυεῖσθαι τόπον, καὶ πᾶν μετὰ ταῦτα λύεται, καὶ ὕδατα προχέει, οὕτως ὁ Θεὸς λόγος εἰς Ἰουδαίους κατασκήψας τὰ πρῶτα, μετὰ τοῦτο ἐπὶ πάντας διακέχυται· διὸ καὶ ἡ τοῦ λόγου ἀποστολή, καὶ ἡ τοῦ πνεύματος πνεύσις καλῶς διὰ τῶν κοσμικῶν ἔργων ὑποδηλοῦται· ὅτι δὴ λόγου παραγενομένου εἰς κόσμον, καὶ τοῦ πνεύματος πνεύσαντος, ἐξῆλθεν ἐξ Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὁ λόγος τῆς ἱερᾶς καὶ σωτηρίου διδασκαλίας, κατ' ἀλληγορίαν νήσης τὴν χιόνα καὶ τὸν κρύσταλλον καὶ τὴν ὁμίχλην πειρασμούς ἐπαγομένους τοῖς ἁγίοις πρὸς δοκιμήν· οὗτοι γὰρ ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων ἐπαγόμενοι ψύχειν πειρῶνται τὴν ἐν αὐτοῖς ἀγάπην· ἐπεὶ ὡς ψύχει λάκκος, οὕτως ψύχει κακία αὐτῆς. Κατὰ πρόσωπον τοῦ ψύχους τούτου τίς ὑποστήσεται; εἰ μὴ ὁ κατὰ Πέτρον καὶ Παῦλον καὶ τὸν Ἰωβ καὶ τὸν Ἰακώβ τὸν εἰπόντα, ἐγενόμενος συγκαίόμενος τῷ καυστικῷ τῆς ἡμέρας καὶ τῷ παγετῷ τῆς νυκτός· πρὸς ταῦτα λήψη καὶ τὰ ὑπὸ Μωϋσεως εἰρημένα· προσδοκάσθω ὡς υἱεὶς τὸ ἀπόφθεγμα μου, καὶ καταβήτω ὡς δρόσος τὰ ῥήματα μου, ὥσπερ ὄμβρος ἐπ' ἀγρόστην, καὶ ὥσπερ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον· ὃ γὰρ λέγω τὰ ῥήματα Μωϋσεως, τούτοις ὁμοιῶνται, τούτῳ τῷ λόγῳ τὸ ἀποσταλὲν τῇ γῇ τοῦ Θεοῦ λόγισιν, διαιρεῖται εἰς πάντα τὰ εἰρημένα.

Ὁ προνοητικὸς τοῦ Θεοῦ λόγος ἀποστελλόμενος τῇξει τὴν χιόνα καὶ τὰ συναριθμημένα αὐτῇ· ἀλλὰ καὶ πνεύσαντος αὐτοῦ τὸ πνεῦμα, ὕδατα ῥυήσεται· πνεῦμα δὲ τὸν νότον φασὶν εἰς ταῦτα μεταβαλλόντων τῶν προσωμασμένων τῆς χιόνος καὶ τῶν παραπλησίων· εἰ δὲ καὶ πνευματικῶς καὶ τούτων ἀκούσαι δεῖ, ὁ σαφηνιστὴς τοῦ Θεοῦ λόγος τῶν λελαλημένων μετ' ἐπικρύψεως ἀποσα-

λεῖς, τῇξει τὴν ὁμίχλην τὸν κρύσταλλον τὴν χιόνα, ἐπὶ τῷ στίγμα αὐτὰ ποιῆσαι ἅμα τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ πνεύσαντος· ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀποστελλόμενος εἰς τὴν καρδίαν τῶν αὐτὸν παραδεχομένων, τοὺς αὐτοὺς πειρασμούς καὶ ἀφανεῖς καταστήσει· οἱ τε τῷ πνεύματι ζέοντες, γενναίως τοὺς ταιούτους ὑπομένοντες, πειρασμούς διαλύουσιν αὐτούς.

PSALMUS CXLVIII.

Ἄγγελοι μὲν ἂν εἶεν οἱ ἐν οὐρανῶις, δυνάμεις δὲ καὶ τούτων ὑπεράνω τοῖς ὑψίστοις προσήκουσαι, ὑπὲρ τὸ διαγγέλλειν ἀνθρώποις εἶσαι· ἐν δὲ μόνῃ τῇ παρὰ Θεῷ βεβαιότητι διπνεκεῖ τὸ μακάριον ἔχουσαι, ὅπῃαι καὶ αἱ καλούμεναι παρὰ τῷ ἀποστόλῳ Θρόνοι ἐνδεικνυμένου τοῦ ὀνόματος τὸ ἐφιδρῦσθαι αὐταῖς τὸν Θεόν· τὰς δὲ ὑποκεῖσθαι τῇ θείᾳ καὶ ὑπὲρ κτίσιν μεγαλειότητι· ἐν τούτῳ δὲ καθεστηκυίας αἰεὶ, καὶ τὸ στάσιμον καὶ πεπηγὸς ἐχούσας ἐν τῇ τῆς θείας δόξης ὑποδοχῇ.

PSALMUS CLXIX.

Οἱ τὸν νέον ἄνθρωπον ἐνδυσάμενοι, ἄδειν δύνανται μόνον τὸ καινὸν ἄσμα, τὸ φρονεῖν καὶ πράττειν τὰ τῆς καινῆς διαθήκης, δουλεύοντες καινότητι πνεύματος, καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος· οἱ καὶ συμπληρῶσιν ἐκκλησίαν ὁσίων, κατ' ὁμοιωσύναν τὰ ὅσια Δαυὶδ τὰ πιστά· καὶ ὁσιωτάτην ἔχοντες δικαιοσύνην πρὸς τὸν θεόν· δι' ὧν κατορθωμένων αἰνοῦσι τὸν κύριον 1).

PSALMUS CL.

Ὁ μὴ ἐπαισχυνόμενος Ἰησοῦν καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ, μετὰ παρρησίας σαφῶς καὶ μεγαλοφώνως τὰ τῆς Θεολογίας προσφέρων, αἰνεῖ αὐτὸν καὶ

V. 5.
C. f. 336. b.
D. f. 356. b.

V. 2.
C. f. 337. b.

V. 1.
C. f. 340.
D. f. 354.

V. 3.
C. f. 342. b.

1) Ita adamussim S. Augustinus in sermone vaticano XXIV. 2. Iam vero ibi nos animadvertimus, Augustinum sequi presse Origenem, cuius verba nomenque ipsum nos ibi protulimus. Nunc autem videmus Didymum quoque ab Origenis verbis vix discedere. Obiciet aliquis: quomodo Augustinus, graece prope ignarus, Origenem legebat? Nempe, inquam ego, in latina Rufini interpretatione quae iam extabat; sicut apud eundem Rufinum legebatur ab eodem Gregorius nazianzenus, qui latine inter Rufini scripta adhuc superest (V. nostr. praef. ad T. I. cap. 20.) Adhuc unum addam. Didymum scripsisse etiam in Ecclesiasten commentarios, constabat ex Damasceni parallelis ubi laudantur p. 685. Nunc in codice vaticano per vetusto 750. f. 23. b. in catena ad Iobum perspicue legitur ΔΙΔΥΜΟΥ ΕΙΣ ΤΩΝ ΕΚΚ. Didymi autem verba ad Iob. II. 7. sunt: πονήρω παροξυτόνως ἀνάγνωδι, ἵνα σημαίνῃ τὸ ἀπεχθές καὶ ἐπίπονον; quae quidem extant in Iunii catena p. 77, sed perverse adiuncta Polychronio, erepta Didymo.

τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐν ἡχῇ σάλπιγγος· ἔθεν καὶ οἱ τῆς ἀληθείας κήρυκες ἐπὶ τῷ παρήρησιέσενον καὶ σαφῶς ἀπαγγέλλειν τὴν διδασκαλίαν, ἐντολήν ἔχουσιν ὡς σάλπιγγι ἑαυτῶν ὑψῶν τὴν φωνήν· εἴρηται γοῦν πρὸς αὐτούς· σάλπίσατε σάλπιγγι ἐν Σιών, κηρύξατε ἐν ὄρει ἁγίῳ μου· ὅλλα καὶ ἡ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις, ὅπως πᾶσι τοῖς ἀνισαμένοις φανερά καταστή, διὰ σάλπιγγος σημαίνεται· σάλπισει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται ἄφθαρτοί· καὶ ἐν ἐτέρᾳ ἐκισολῇ· ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπὸ οὐρανοῦ ἐπὶ τῷ τοὺς κεκοιμημένους ἐν Χριστῷ ἀναστῆναι· ὡς οὖν τὸ πρόσταγμα τῆς ἀναστάσεως φανερούμενον πᾶσιν ἐπὶ τῷ δικαίους καὶ ἀδίκους ἀναστήναι τῷ μεγαλοφώνῳ τῶν ὀργάνων, γνωρίζεται ἀκόλουθον καὶ τοῦ Θεοῦ αἶνους ταυτῇ τῷ ὀργάνῳ προφέρεσθαι. Αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ. *Οτι τὸ ψαλτήριον καὶ ἡ ἡ κιθάρα, καὶ ποίαν ἔχουσι πρὸς ἀλληλα διαφορὰν, ἐν τοῖς προσάγουσιν εἴρηται *. Αἰνετέον οὖν Θεὸν ψάλλοντες ἐν πνεύματι καὶ νῷ· τοῦτο τὸ ψαλτήριον· τὸ γὰρ πνεῦμα καὶ ὁ νοῦς ἄνωθεν ἐκ Θεοῦ δι' ὑψηλότητα δογμάτων συνηχεῖ.

Δηλοῦσθαι νομίζω διὰ τὸ αἰνεῖσθαι αὐτὸν ἐν κυμβάλοις εὐήχαις, τὸ δεῖν καὶ φωνῇ τῇ κατὰ προσφορὰν ὑμνεῖν διὰ Θεολογίας τὸν κύριον· παρίσταται δέ μοι τοῦτο νοεῖν ἐκ τῆς τοῦ ἀποστόλου λέξεως γράφοντος εὐτω· γέγονα χαλκὸς ἡχῶν καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον· εἰ γὰρ, φησὶ, μὴ νῷ . . γλώσση λαλήσω, μὴ δὲ ἐρμηνεύων ἕκαστα τῶν ὑπὸ τῆς γλώττης εἰρημένων, ἀντιλήπει τοῦ ἀκροατοῦ μόνῃς φωνῇς ἄνευ διανοίας ἔχοντος, ὡς δοκεῖν αὐτῷ βάρβαρον εἶναι τὸν λαλοῦντα· φωνῇς ἡχοῦ μόνον αἰσθῆσιν ἔχοντος, γίνεται αὐτῷ χαλκὸς ἡχῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον, κροῦν καὶ περιβομβεῖν μόνον τὴν ἀκοὴν αὐτοῦ· δεξιολογῶμεν

τοῖνον Θεόν, καὶ στη . . προσφερῶ μιμούμενοι τοὺς τελείους δικαίους ἄνδρας· εἴρηται γὰρ περὶ ἐκάστου τούτων τὸ, διήγησις εὐσεβοῦς διὰ παντός σοφία· ὁμοίως καὶ, στόμα δικαίου μελετήσεται σοφίαν, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ λαλήσει κρίσιν· ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, τουτέστιν νῷ καὶ γλώσση καὶ στόματι ὑμνεῖ Θεόν· εὐῆχον δὲ κύμβαλον εἶπεν τὴν ἐμμελῆ καὶ μεμουςμένην φωνήν, ἀριδῆλως σημαίνουσιν τὰ πράγματα· τὴν δὲ αὐτὴν κύμβαλον ἀλαλαγμοῦ φησὶ προσφερόμενον ἐπινίκια κατὰ ἀλώντων καὶ ὑπὸ (χεῖρα) γινόμενων τῶν ἐχθρῶν.

*Οτε πάντα ἐν πᾶσιν ὁ θεὸς γενήσεται, πληρωθήσεται ἡ προκειμένη λέξις· βοηθῶν γὰρ τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν, νόησιν πνεύς Θείας ἡμῖν ἐνθίδωσιν, ὡς καὶ περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἀναγγέλλεται τὸ, ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν· ζωὴ γὰρ καὶ πηγὴ ζωῆς ὁ εἰπὼν, ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· περὶ ἧς ζωῆς εἴρηται τῷ πατρὶ, παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς· ταύτης τῆς μακαριοποιου καὶ ἁγιαστικῆς ζωῆς πνοὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐρχομένη, ζῶσαν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ παρασκευάσει, ὥστ' ἂν εἰπῇν εἰσχαιρικῶς τὸν τούτου τυχόντα, ἡ ψυχὴ μου αὐτῷ ζῇ· ταύτης τῆς δωρεᾶς μόνος ἀπολαύει ὁ τὸν Ἰησοῦ λόγον δεξάμενος, καὶ πιστεύσας τῷ ἀποστείλαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ταύτην τὴν πνοὴν ἃ . . αὐτῷ . . ὀρεγεί . . τῷ ὑπερανάβεβηκόσιν τὰ αἰσθητὰ καὶ πατοῦσιν . . τὰ κα . . μένεις λαῶν αὐτοῦ, ὡς εἶπεν ὁ προφήτης περὶ αὐτοῦ· εὐτω λέγει κύριος ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ στερεώσας τὴν γῆν, ὁ διδοὺς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς, καὶ πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν· φανερῶν δὲ ὅτι τὴν γῆν· εἴρηται δὲ καὶ πρὸς τινος ἀρχαίου *· πνοὴ δὲ παντοκράτερός ἐστιν ἡ διδάσκουσά με.

Ῥ. 6. C. f. 313. b.

Confer p. 144. et 218.

V. 5. C. f. 313.

* Job. XXXII. 9.

Vacuum paginam occupabo, ut soleo, παρεργῶ non importuno. Nota sunt S. Augustini de doct. ch. lib. IV. cap. XII. verba: « qui Scripturas ex hebraea lingua in graecam verterunt, » numerari possunt, latini autem interpretes nullo modo. » Ergo ex innumerabilibus latinis unus incognitus est interpres (saltem psalterii) in prisco codice, quem vidi serenissimi Ludovici Bourbonii Lucae Principis; ex quo, benigne ipso annuente Principe, habui psalmum XLIV., quem heic exhibere, et cum hebraico comparare placet, ut lectores cognoscant quantum vel ex unico interdum codice sacra crisis proficere queat.

PSALMUS XLIV.

EX VETERE INCOGNITO INTERPRETE.

Frequentat 1) cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Pulchrior es filiis Adam 2), effusa est gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in sacculum 3). Accingere gladio tuo super femur, potentissime, dignitate et decoritate tua 4). Et decoritate tua prospere caballica 5) per verbum veritosum 6), et mansuetudine iustitiae 7), et docebit te terribiliter 8) dextera tua. Sagittae tuae acutae, populi sub te cadent, in corde inimicorum regis. Thronus tuus, Deus; in saeculum et in aeternum 9): sceptrum aequitatis, sceptrum regni tui. Dilexisti iustitiam, et odisti impietatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo gaudii prae sociis 10) tuis. Smyrna et aloë 11) et casia in cunctis vestimentis tuis, de templis 12) eburneis, menni 13). Laetificaverunt te filiae regum in honore tuo: stetit coniunx in dextera tua, in petalo 14) ophyr. Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui. Et desideret rex pulchritudinem tuam: quoniam ipse est dominus 15) tuus, et adora 16) eum. Et filia 17) Tyri in muneribus: faciem tuam deprecabuntur divites populi. Omnis honorata 18) filia regis intrinsecus: de fimbriis aureis indumentum eius. In deomatis 19) adducentur ad regem virgines post eam, proximae eius adductae 20) sunt tibi. Ducentur in laetitia et exultatione, venient in templum 21) regis. Pro patribus tuis erant 22) filii tibi: pones eos principes in tota terra. Recordabor 23) nominis tui in omni generatione et generatione. Propterea populi consitebuntur te in saeculum et in aeternum.

1) Hebr. שִׁחֵן. Rabbi Parchon in lexico explicat *agit.* Potest etiam dici *mover se*; ex quo *frequentat*.

2) Ex hebr. אָדָם. — 3) Ex hebr. לְעוֹלָם.

4) Quatuor haec verba desunt in 70. et vulg. sed habet hebr.

5) Accurate ex hebr. רֶכֶב. Latini verbi *caballico* sunt exempla apud Cangium.

6) Presse ad hebr. דְּבַר אֱמֶת. Latinum autem vocabulum *veritosus* addatur Cangio. Et quidem apud Mart. Capellam *verosus*.

7) Sic est constructio hebraica.

8) Presse ad hebr. Sic etiam Symmachus et Hieronymus, et chaldaeus.

9) Ex hebr. יָלַעַד. — 10) Ex hebr. חֲבֵר.

11) Ex hebr. רִיחַן.

12) Sic etiam Hieronymus in variis lectionibus.

13) Conservat noster ipsum vocabulum hebr. in quo Chaldaeus intelligit *Armeniam*, id est *ebur armenium*. Confer Hieremiam LI. 27. Fortasse ponitur pro integro חֲרֻמֵּי. Videsis Bochartium Phaleg. lib. I. 3, et Michaëlis Supple-

menta ad lex. hebr. n. 1422. Ceterum recte 70. עֵץ אֵז, et vulg. *ex quibus*.

14) Egregie noster ex hebr. כֶּתֶם. *Petalum* vero explicat auream laminam Isidorus, intelligitque illam quae erat in fronte pontificis Hebraeorum.

15) Deest reapse *Deus* in hebr., nec non apud Hieronymum.

16) Sic in hebr.

17) Sic numero sing. hebr. et syr.

18) Ex Hebr. כְּבוֹדָה.

19) Quid est hoc? Certe ex hebr. רֶקֶבֶת, quod in polyglottis explicatur consonanter *recamatis*. Noster autem cum corruptis litteris *deomatis*, confusa certe רֶקֶבֶת cum רֶקֶבֶת.

20) Hoc quoque ex hebraico participio passivo.

21) Heic pariter vulg. *templum*. Noster vero etiam superius sic explicabat constanter idem vocabulum hebraicum הֵיכַל.

22) Num pro *erunt*? Hoc minime necessarium, quia et 70. et vulg. tempore praeterito.

23) Ex hebr. futuri temporis.

NOVAE PATRUM BIBLIOTHECAE

VOLUMINIS SEPTIMI

P A R S T E R T I A .

AD BONIZONEM PRAEFATIO.

I. **D**e Bonizonis, sutrini primum deinde placentini episcopi, vita variisque scriptis, et de eius martyrica paulo ante saeculi undecimi finem nece, satis ea sunt quae dixit cum Pagio Baronius ad an. 1044. 1085. 1089., nec non Ughellius in sutrinis et in placentinis episcopis, tum Mansius in additamentis ad Fabricii bibliothecam latinam, Muratorius in antiq. medii aevi T. III. col. 599, Campius hist. eccl. placent. lib. XI, et plurimis verbis Oudinus, postremo prae ceteris accurate Ballerinii fratres opp. S. Leonis T. III. p. 307. seq. Quod si quid adhuc Bonizonis notitiae deest, hoc quod nos modo vulgamus opus tam graphice doctrinam virtutesque auctoris demonstrat, ut quamlibet de ipso historiam facile superet. Hactenus vero tres huius tractatus codices innotuerant. Primus priscus vindobonensis, de quo Lambecius Bib. Caes. T. II. ed. nov. col. 619. seq. cui tres priores libri desunt, ex quo contigit, ut epitome historiae rom. Pontificum quae est initium libri IV, dicatur mendose a Lambecio prooemium operis. Secundus est codex item priscus brixiensis, unde librorum decem (tot enim opus constat) initia Ballerinii sibi communicata habuerunt. Tertius romanus apud bibliothecam S. Petri in vinculis, qui nihil aliud est quam brixiensis apographum recens, quod brevi dictione illustravit rev. episcopus laodicensis Vinc. Garofalus. Etenim vaticanus codex 7143. vix in hoc ordine poni potest, quandoquidem solam habet rom. Pontificum epitomen, ex vindobonensi vel alio exscriptam, quam nos partim Spicilegii rom. sexto tomo inseruimus. Sed quartus denique nunc accedit romanus codex, quem pro sua benignitate communicavit mecum vir nobilis et eximie eruditus Franciscus de Rubeis, qui his annis insignem codicum et rariorum editionum copiam in suis quirinalibus aedibus cumulavit. Codex hic romanus brixiensi in multis similis est, namque et praefatio deest, amisso ut videtur primo folio, et scriptura utriusque (aeque ac vindobonensis) videtur paulo post ipsum auctorem exarata, cuius nos specimen in tabulis palaeographicis exposuimus; et nihilominus ab eodem brixiensi nonnullis dictionibus differt, ita ut exemplar eius dici non queat. Codex romanus incipit sic. *In epistola de parvulis. Cur peccatis parentum filii non tenentur obligati, quemadmodum per fidem illorum in baptismo sunt salvati. Augustinus ad Bonifacium episcopum. Queris a me utrum parentes baptizatis parvulis suis noceant* etc. Quis non videt acephalum esse codicem, qui et titulo generali et qualibet introductione vel exordio caret? Deinceps tamen ad finem usque est integerrimus, librosque decem habet, videlicet I. De baptismo. II. De episcopis. III. De ordinationibus. IV. De excellentia romanae ecclesiae. V. De secundi ordinis sacerdotibus. VI. De monachis. VII. De regibus et iudicibus et de his qui in laicali ordine in sublimitatibus 1) sunt constituti. VIII. Quomodo subditi vitam debeant instituere. IX. Medicinalis sive paenitentialis. X. De iudiciis criminum. Generalis, ut diximus, titulus operis deest; nam codex vindobonensis tres priores libros desiderat; brixiensis autem et hic romanus primum saltem folium. Ad operis titulum quod attinet, Anonymus quidem mellicensis cap. 112. dicit *excerpta de canonibus*. Lambecius coniecturaliter *decretale sive syntagma decretorum ecclesiasticorum*. In bri-

1) Verba *in sublimitatibus* desunt in specimine brixiensi apud Ballerinos loc. cit. Sed nonnisi mendose desunt, ut apparet ex initio libri octavi, ubi ait Bonizo se in superiore libro egisse *de praelatis in laicali ordine positis*.

xiensi codice aliena manus adnotavit in margine *de authenticis canonibus ad Gregorium presbyterum*. Veruntamen id nomen a calce operis ad titulum annotator brixien- sis et alii transtulerunt. Nos simpliciter, Gratiani exemplo, *decretum* inscripsimus.

II. Post traditam codicum Bonizonis notitiam, sequitur ut editionis nostrae rationem breviter explicemus. Statim ac enim non oculis tantum inspeximus, sed et mente codicem qui erat in manibus complexi sumus; visum est, magis tum publicae utilitati tum ipsius auctoris famae consultum iri, si copiosa potius excerpta rerum omnium utilium et tutiorum aut novarum fierent, quam si opus universum indistincte typis committeretur; primum quia plurima patrum, conciliorum etc. testimonia erant notissima et publica, ita ut chartae et labori parcendum videretur: iterum quia et spuria non deerant, bono quidem Bonizoni, ut et aliis eius saeculi hominibus, in pretio habita, nunc tamen criticorum iudiciis expuncta. His igitur quasi impedimentis sepositis, dignissimus erat Bonizo, qui ad huius temporis usum, ad ecclesiae ornatum, ad clericorum eruditionem, ad omnium denique ordinum aedificationem proponeretur. Legant episcopi quae de ipsorum dignitate et officiis gravissime dicit. Videant sacri politici doctum de romana ecclesia tractatum: liturgici divinarum caerimoniarum regulas: sacerdotes, monachi, reges, magistratus, milites, negotiatores, artifices, ceterique, sua quisque officia ex divino humanoque iure praescripta: denique et animae vulneribus medicinam salubriter adhibendam condiscant. Me certe legentem pauci libri aeque ac Bonizo delectarunt. Sunt etiam insperatae quandoque notitiae, veluti de quibusdam sedibus olim metropoliticeis, de magna hibernensi synodo, de libris aliquot deperditis, vel Pontificum romanorum, vel ipsius Bonizonis vel lucensis Anselmi, amici sui optimi, quem uti sanctum prodigiisque fulgentem celebrat. Vitae Pontificum nonne ipsa brevitate delectant, et reconditas aliquando notitias tradunt? Nolo diutius Bonizonis hoc scriptum commendare, quod ceteroqui plerisque gratum fore confido.

P A R E R G O N

DE NOVO PROLOGO ET PARTITIONE OPERIS CANONICI S. ANSELMI LUCENSIS EPISCOPI.

Inter varios anselmianae collectionis codices vaticanos, de quibus multi eruditum veteres tum recentiores verba fecerunt, unus hactenus latuisse videtur, cui praefatio operis inest, in ceteris cunctis desiderata, ut nos olim Spic. rom. T. VI. p. 313. questi sumus; quae quidem praefatio ad definiendam de huius collectionis auctore controversiam, diu multumque agitatam, mirifice iam valebit. Non est sane operis negandus honor Anselmo parenti, cuius nomen etsi in multis exemplaribus deest, in nonnullis tamen perscribitur. Nunc autem collectionis auctorem Clerus ipse lucensis ecclesiae se facit, qui pastorem suum Anselmum in hoc prologo alloquitur. Quare vix iam dubito, quin hoc opus vel ab ipso Anselmo vel ab aliis postea variatum fuerit aut auctum, quandoquidem non sine multa diversitate in codicibus comperitur; et illae etiam editae a nobis, supradicto in libro, ex alio codice Anselmi rubricae, in multis differunt. Sed meam admirationem hoc nunc cumulavit, quod priores quatuor libros (seu partes) qui sunt in praedicto codice, descriptos vidi ad litteram in antiquissimo alio (aeque eruditus ut reor incognito) de quo infra p. 75. dicendum erit. Interim si quis vel hanc de auctore controversiam, vel quamlibet Anselmi notitiam cognoscere avet, is legat Andream Rotam S. I. hist. comment. de Anselmo, Ballerinius opp. S. Leonis T. III, Theinerum disquisit. can., denique rev.

episcopum Vinc. Garofalum, qui post editam a se Anselmi quandam epistolam, catalogum scriptorum de Anselmo eiusque operibus loquentium contexuit, quin tamen ullam huius prologi notitiam tradiderit, quem nos modo cum operis distributione vulgamus. Sic ergo prologus.

« Domino magnifico vigilantissimo pastori ac praecellentissimo archiepiscopali Anselmo, nos minimae gregis ipsius oviculae, et peculiare quodammodo vernulae, pontificale decus inenarrabile votis sedulis imprecamur. Laudibus providentiae vestrae praefendum, inclyte Pastor, acumen ecclesiasticis utilitatibus provide ac sollerter prospiciens, et ad communem gregis sibi commissi profectum, interius semper exteriusque decertans, nostram quoque parvitatem inter reliquos suorum famulorum commonere frequentius, et ad potiora studia incitare non abnuit, praecipiens omnimodis et iniungens, ut sacrorum instituta canonum, quaecumque ab ipsis christianae fidei primordiis, sanctae atque catholicae ecclesiae magistri, apostoli videlicet atque apostolici viri, ad posteritatis instructionem scriptis indidere suis, condunandi et id coaptandi in unam formulam, pro modulo ingenioli nostri, qualemcumque diligentiam haberemus. Nos vero imperitiae, exiguitatis atque imbecillitatis nostrae admodum conscii, opus tam arduum nulla prorsus temeritate aggrediendum, nulla audacia praesumendum duceremus, nisi vestri compelleret censura mandati. Praesertim cum in hoc ipso robustiores perspicacioresque viros tam graecos quam et latinos certum sit desudasse. Nam in altero Ferrandus carthaginiensis ecclesiae diaconus; in altero autem Cresconius quidam eiusdem operis imitator, ecclesiasticarum sanctionum quandam videtur fecisse concordiam. Nobisque magnopere cavendum, ne forte id idem resarciendo, aut compilatorum aut derogatorum denotemur infamia. Ut ergo vestrae praeceptioni, quae nos supra modum cogit, vestroque ardentissimo amoris aliquatenus satisfacere valeamus, post divinum praesidium, vestrae nobis ante omnia paternae benedictionis adesse precamur suffragium, quatenus inter alios vestrae dominationis alumnos, etsi non de proprio, saltem de alieno labore, vestro prudentissimo iudicio non penitus appareamus immunes. Ad exsequendum igitur nostrae exiguitatis opusculum, prout bonorum opifex Dominus conferre dignatus fuerit incrementum, universas paternorum canonum conciliorum atque decretalium paginas in duodecim partes, instar apostolici stemmatis, censuimus distinguendas, ita duntaxat ut sua singulis partibus congruentia capitula praenotentur, quae propositae causae velut quidam veracissimi testes, evidens testimonium praeferant, atque avido lectori patulum inveniendi quod desiderat aditum ostendant: quem petimus moleste non ferat, si de unaquaque re quid singuli magistrorum senserint, non improvide subiciamus, quandoquidem rata magis atque inconvulsa videtur sententia plurimorum iudicum auctoritate subnixa.

Prima itaque pars huius, quod Deo iuvante aggredimur, operis continet de primatu et dignitate romanae sedis, aliorumque primatum, patriarcharum, archiepiscoporum, atque metropolitanorum.

Secunda pars continet de honore competenti ac dignitate, et diverso negotio episcoporum et chorepiscoporum.

Tertia pars continet de synodo celebranda et vocatione ad synodum, de accusatoribus et accusationibus, de testibus et testimoniis, de expoliatis iniuste, de iudicibus et de iudiciis ecclesiasticis et saecularibus.

Quarta pars continet de congruenti dignitate, et diverso negotio presbyterorum, et diaconorum, seu reliquorum ordinum ecclesiasticorum.

Quinta pars continet de clericorum instructione ac nutrimento vel qualitate vitae. Sexta pars continet de praeposito monachorum, et professione sanctimonialium ac viduarum.

Septima pars continet de laicis, imperatoribus scilicet, principibus, ac reliquis saeculi ordinibus.

Octava pars continet de norma fidei christianae, et gratia Christi, ac divinorum mandatorum exsecutione.

Nona pars continet de sacramento baptismatis, et baptizandis ac baptizatis.

Decima pars continet de templorum divinorum institutione et cultu ac praediis, de sacrificiis, oblationibus ac decimis.

Undecima pars continet de sollemnitate paschali, et reliquis festivitibus ac feriis.

Duodecima pars continet de haereticis, schismaticis, iudaeis, atque paganis.

Nunc ex parte quinta, quae est de clericorum institutione etc. titulos quosdam praecipuos heic describemus, quos conferre iuvabit cum titulis libri septimi in Spicilegio nostro editis.

1. De his quos ab infantia parentes clericatus officio manciparunt.
2. Quid cavendum de his qui ab infantia in ecclesia educantur.
3. Quod non oporteat ad clerum statim post baptismum promoveri.
4. De clericorum conversatione.
5. De grandaevis.
6. De officiis clericorum.
7. Quales magistri in episcopatu debeant constitui.
8. Ut clerici ecclesiae fideliter servientes debita stipendia consequantur.
9. De saecularibus negotiis inhibendis secundum canones.
10. Cavenda clericis consortia mulierum.
12. Ut si laicus viduam duxerit, clericus non fiat.
13. De clericis et monachis, quibus cura pro parentelae proximitate committitur.
14. Ut clerici vel continentes ad viduas vel virgines non accedant.
15. Quod non oporteat peregrinos clericos sine commendatiis litteris ministrare.
16. Quod minime clericos transmigrare conveniat.
17. De non ordinandis clericis alienis sine consensu episcopi.
18. De peregrinorum susceptione.
19. De suscipiendis his qui persecutionem patiuntur.
20. Ut alienus clericus minime suscipiatur ab alio.
21. Quales clerici ad ministerium eligantur.
22. Ut nullus sacerdos vel clericus inobediens existat suo episcopo.
23. Ut nemo clericorum, quae de sacramentis delegata sunt neglegere audeat, et sacramenta divina nequaquam neglegenter contrectet.
24. Quod parum sit homini religioso non exercere inimicitias aliorum male loquendo, nisi eas curet extinguere bene loquendo.
25. Ut unusquisque parcat a laceratione vel detractone linguae suae.
26. Ut clerici abstineant ab usuris.
27. De clericis usuras accipientibus.
28. Ut hi qui in sacrario serviunt usuras non exigant.
29. Quod usuras non solum clerici exigere non debeant, sed nec laici christiani.
30. Ut clericus nec suo nec alieno nomine fœnus exerceat.

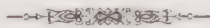
31. Ut clerici nulla negotia inhonesta nec turpia sectentur.
32. Si clericus in nundinis vel in foro absque necessitate deambulat.
33. De clericis vel vendendi vel emendi consuetudinem habentibus.
34. De clerico praestitum faciente.
35. De avaritia.
36. De clerico pulsato super criminibus.
37. Quod clerici non saecularia iudicia, sed episcopos aut apostolicam sedem expetant.
38. Ut nullus clericus examinetur in publico, neque intret in curiam quae a cruore dicitur.
39. Quod nullus ecclesiasticorum in tabernis comedere debeat.
40. Clerici in tabernas, nisi in peregrinis, non ingrediantur.
41. Quod clerici, aut laici, si permanserint in alea, communione priventur.
42. Non licere clericis ludicris spectaculis interesse;
43. De clerico scurrili et ioculari.
44. De clerico per creaturas iurante.
45. De clerico inter epulas cantante.
46. De clerico absque necessitate ieiunium rumpente.
47. De clericis mutuo se caedentibus.
48. De clericis qui in quacumque seditione arma sumpserunt.
48. De clericis qui in obsidione positi humanum sanguinem fuderint.
50. Absque certa necessitate per plateas clericum discurrere non debere.
51. Si clericus vigiliis deest.
52. De clerico adulatore et proditore.
53. De clerico maledico.
54. De clerico furtum ecclesiae faciente.
55. De discordantibus clericis et inobedientibus.
56. Ut clericus haereticorum et schismaticorum consortia vivet.
57. De clerico qui sine permissu episcopi saecularem iudicem pulsat.
58. Ut negotia clericorum ecclesiasticis iudiciis terminentur.
59. Ut clerici de iudicii sui cognitione non cogantur in publico dicere testimonium.
60. De clerico invalido.
61. De clerico verbo Dei erudito.
62. Quod non oporteat episcopos, clericos, et monachos praedia aliena conducere.
63. De clericis qui oblationes parentum, vel testamenta, vel quod ipsi ecclesiis donaverunt, retinere conantur.
64. De clericis qui agellos vel vineolas in terra ecclesiae fecerint.
65. De clericis comam relaxantibus.
66. Quod non liceat clericis post mortem episcopi res ad eum pertinentes diripere.
67. De eo qui clericum alibi consistentem ordinandum putat.
68. De iis qui in duplicata matrimonia inciderunt, si alligari clericatui voluerint.
69. De religiosis viris.
70. De pauperibus clericis.
71. De vitanda ebretate.
72. De tonsura clericorum.
73. De conspiracyonibus.
74. De clericis insidiantibus episcopis suis.

AD DEUSDEDIT PRAEFATIO.

Contemporalis episcopo Bonizoni fuit Cardinalis Deusdedit, cuius in iure praesertim canonico magnum nomen est. Huius tria saltem opera nota sunt, etsi typis nondum impressa. Primum opus inscriptum fuit: *de privilegiis romanae ecclesiae*, ad Victorem III. pontificem, narrante Baronio ad annum 1080. n. XX, qui et particulam exordii recitat, concluditque: «est apud nos exscriptum volumen, fine tamen carens.» Secundum: *collectio canonum* in quatuor libros distributa, cuius nobilissimus codex auctori coevus in vaticana bibliotheca conservatur, de quo nos quoque breviter locuti olim sumus in Spicilegii romani tomo sexto p. 314. Id quoque opus ad praedictum Victorem III. a Cardinale missum fuit. Tertium denique opusculum quod nunc vulgamus *contra invasores simoniacos et schismaticos*, ad clericos romanae ecclesiae scriptum, vivente Urbano II. Victoris successore, ut ipse ait auctor in libro nostro p. 94. De secundo et tertio Baronius ad annum 1087. n. XXII. sic perhonorifice loquitur. «Extat Cardinalis Deusdedit lucubratio tanto viro digna» in vaticana bibliotheca, *collectio canonum* nominata. Extat apud nos alia eiusdem Deusdedit nobilis lucubratio *adversus invasores, simoniacos, et reliquos schismaticos*, egregium opus, elaboratum ab eo tempore Urbani papae successoris Victoris.» Rari admodum sunt hi codices, et fortasse singulorum operum unici; nisi forte aliquod exemplar ex his derivatum fuit. Namque illud *de privilegiis* nusquam ego vidi, et ipse Baronius nonnisi fine mutilum habuit, prout ad an. cit. 1080. narravit. Secundum, ceteris multo abundantius et pretiosius, nonnisi codice unico, ut diximus, vaticano contineri videtur. Tertium contra *invasores* etc. nunc agnovimus feliciter inter codices vatic. ottobonianos; etsi titulus initio codicis scriptus *canonum collectionem* falso denotabat. Porro tria haec Cardinalis opera confuderunt bibliographi Oudinus, Fabricius, aliique, qui modo duo, modo unum fecerunt. Atque haec de purpurati viri codicibus praefanda a nobis fuerunt. Interim vero dum primum opus *de privilegiis* latet; secundum autem cum sua mole luctatur, nec adhuc proximum nativitati videtur (exceptis praefatione et rubricis iamdiu vulgatis) tertium hoc *contra invasores* etc. typorum luce impertiri, et Bonizoni non incongruum comitem dare decrevimus. Neque tamen, ut in Bonizone, lautis excerptis contenti fuimus, sed integrum dare placuit, quia non tanta huius latitudo erat, quae brevitatem suaderet. Illud potius molestum fuit, quod hunc auctorem critica et elaborata editione indigere cognovimus; quam operose curare, totque ab eo testimoniorum citatorum fontes recognoscere ac repurgare, dubia aut spuria documenta a probatis discernere, praesentis otii mei non erat; et tamen egregium opus, ut Baronius appellat, in unico apud nos codice periclitari diutius non sum passus. Quod si posthinc fortasse volent tot consurgere auctori nostro emendatores, quot Gratiano τῶ πάνυ, ab Ant. Augustino usque ad Richterum contigerunt, en liber adest, non iam codicum pluteis reconditus, sed in litterariae reip. lumine collocatus.

EX LIBRIS DECRETI
BONIZONIS EPISCOPI
EXCERPTA.

EX LIBRO I, QUI EST DE BAPTISMO.

BONIZO EPISCOPUS 1).

1. **Q**uibusdam non ambigo videri mirabile, cum Spiritus sanctus sit Cod. R. I. 9. 5 pacis et non dissensionis, quid est quod sancti viri Spiritu sancto pleni, multum de sacramentis inter se diversa dixisse videantur? Nam sanctus Ambrosius, lilium ecclesiae, cuius mellifluo ore catholica redolet ecclesia, et inclytus martyr Cyprianus et doctor, carthaginiensis episcopus, et Pelagius papa, et totius veteris ac novi testamenti dilucidator Hieronymus, et alii quamplures eruditi viri religiosi adfirmant, sacramenta haereticorum et schismaticorum suscipientibus non prodesse, immo vero obesse; et quod peius est, nec dici quidem debere sacramenta. Beatus vero Augustinus difficultum quaestionum enodator, sacramenta per bonos et malos, et ab his qui intus sunt, et foris, dari posse et haberi testatur in primo libro de baptismo, contra Donatistas disputans. Sed absit hoc a fidelium mentibus credere, tantos viros diversa sensisse. Nam cum admirabilis doctor Augustinus sacramenta a bonis et malis, et ab his qui intus, et foris, sunt posse dari et haberi testatur, hoc de sacramento tantum, non de effectu, putandum est sensisse sacramenti. Gratia enim Spiritus sancti nonnisi per columbam, vel per filios columbae, dari potest. Nulli tamen sacramento, ut iteretur, iniuria facienda est. Sed sicut ii qui intus baptizantur ab hypocritis vel ab avaris et foeneratoribus, ab homicidis et a libidinis, a baptizatoribus, si catholicae ecclesiae concordant, non contrahunt offensam; sic qui foris baptizantur, postquam catholicae se conglutinauerunt ecclesiae, per manus quidem impositionem gratiam suscipiunt Spiritus sancti, sacramento baptismi non iterato, nec aliqua labe haereticorum contaminato.

2. Sed longe aliter de ordinationibus sentiendum. Nam qui scienter ab haeretico ordinationem suscepit (haereticos autem eos esse credimus qui in defendendis suis sceleribus perdurantes excommunicati sunt, et omnes qui in superba mente adversus catholicam et apostolicam ecclesiam eriguntur) talem haeticum esse et excommunicatum, nulli dubium est. Si vero talis ad unitatem ecclesiae, cognoscens delictum suum, aliquando redierit, secun-

1) Ponitur hic titulus in codice quotiescumque fere inter aliorum doctrinas interponit se Bonizo. Alibi vero, cum ipsum solum seriatim loqui apparet, nomen Bonizonis repetere supervacaneum fuisset.

* cod. *ordinato*.

dum decreta papae Innocentii, pro magno illi sit, ut ea carens dignitate, quam superbe acquisierat, in eo maneat gradu, quem in catholica suscepit: promovendi vero ulterius sibi omnem canonica auctoritate sublatam esse potestatem. Si quis autem nesciens ordinatorem suum excommunicatum vel haereticum, et a tali ordinatore * secundum scita canonum ordines receperit; et postquam cognoverit se ab excommunicato vel ab haeretico ordinatum (haereticos autem et schismaticos pro uno hic accipio) statim officio se indignum iudicaverit, et ab eodem cessaverit, hic talis si bonae vitae fuerit et meriti, utilitatis causa vel necessitatis, potest quidem ministerio frui, quod canonice ab eo quem credebat catholicum assecutus est. Hoc habebit pro naevo omni tempore, ut ulterius a quoquam non promoveatur. Quia vero boni et mali ministrando, sibi tantum noceant, et non aliis, satis aperte declarat Anastasius papa scribens ad Anastasium imperatorem de Acacio in hunc modum 1). « Nam secundum catholicae ecclesiae consuetudinem, sacratissimum serenitatis tuae pectus agnoscat, » quod nullum de his vel quos baptizavit Acacius, vel quos sacerdos sive » levitas secundum canones ordinavit, ulla eos ex nomine Acacii portio » laesionis attingat, quo forsitan per iniquum tradita sacramenti gratia minus firma videatur. Nam et baptismum, quod procul fit ab ecclesia, sive » ab adultero vel a fure fuerit datum, ad percipientem munus pervenit illibatum. Quia vox illa quae sonuit per columbam, omnem maculam humanae pollutionis excludit; qua et declaratur et dicitur: hic est qui baptizat in spiritu et igne. Nam si visibilis solis istius radii cum per loca » foedissima transeunt, nulla contactus iniquatione maculantur; multo » magis illius qui istum visibilem fecit virtus, nulla ministerii indignitate » constringitur? Ideo ergo et hic, cuius nomen dicimus esse reticendum, » male bona ministrando, sibi tantum nocuit. Nam inviolabile sacramentum, quod per illum datum est, aliis perfectionem suae virtutis obtinuit. »

cod. I. 10. a.

3. Scio autem, nostris temporibus quosdam promotos qui voluntarie coinquinati sunt temporibus coinquinationis; et quod peius est, reordinatos et reordinasse; quod licet non approbem, canonibus interdicentibus, omnino tamen vituperare non audeo, quia audio et hoc romanae ecclesiae factum esse auctoritate. Ut enim beatus Nicolaus [scribens ad Michaëlem imperatorem ait, licuit semperque licebit romanis Pontificibus novos canones eudere, et veteres pro consideratione temporum immutare. Sed non omne quod libet expedit. Verum donetur necessitati quod factum est. Ergo quod necessitas reperit, secundum decreta Innocentii papae, cessante necessitate, debet pariter cessare quod urgebat. Quia aliud est ordo legitimus, aliud usurpatio, quae ad praesens tempus facere impellit. Videant alii quid sentiant de talibus; mea autem sententia de recens actis haec est: difficile bono consummantur exitu, quae malo sunt inchoata initio.

1) Extat haec Anastasii II. PP. epistola.

EX LIBRO II, QUI EST DE EPISCOPIS.

4. **Q**uod autem ante sit docendus omnis quam baptizandus, quid sit baptismum, et quot modis fiat, et a quo sumpserit (initium), quando et quomodo fieri debeat, superiori libro breviter prout potuimus enarravimus. Dein catechumenum per exorcismi insufflationem, et per olei exorcizati unctionem purgatum certis temporibus ad fontem usque perduximus, in quo tertio inmissus vel immersus, propria oris confessione, vel suscipientium fide, se credere in Deum patrem omnipotentem, et in Iesum Christum filium Dei et hominis crucifixum, et in Spiritum sanctum, praesentibus angelis testatus est. De quo ascendens vel sublatus, oleo principali delibutus, caelestis mensae convivio participatus est. Quia vero, teste Iacobo apostolo, fides sine operibus mortua est, superest nunc opera digna fide enumerare, ut velut sapiens architectus possit domum super fundamentum, quod Christus est, aedificare; quam nec venti nec flumina nec imbres valeant eradicare. Nunc vero Dei confisi misericordia adoriamur sermonem. Prima ac principalis christianorum virtus est obedientia, humilitatis filia, quae traxit Dei filium de sinu patris ad publicum nostrum, qui factus obediens patri usque ad mortem, quam protoplasti nobis propinaverant, evacuans mortem sua morte delevit. Huic contraria est inobedientia, superbiae filia vel contra praelatos rebellio, quae teste propheta Samuehe, peior est idololatria, et omni peccato ariolandi vel magica. Quisquis hanc adipisci, vel adeptam custodire voluerit, in primis humilitatem sectetur, superbiamque procul de corde suo repellat; ut maioribus deferens, modum mensuramque suam cognoscat; ut in eo quo vocatus est gradu, ordinate assuescat, prout decet vivere christianum. Et ut hoc possit fieri, christianorum faciens divisionem, quid singulis ordinibus speciale conveniat, dicere curabo.

5. Christianorum alii sunt clerici, alii sunt laici: et in his conditionibus, alii subditi alii praelati. Praelatorum in clericali ordine positorum alii sunt episcopi, alii secundi ordinis sacerdotes, alii abbates, alii praepositi. In laicali vero ordine alii reges, alii iudices. Semper ergo cavendum est, ut non ostiarius adversus exorcistam, non exorcista adversus lectorem, non lector adversus acolythum, non acolythus adversus subdiaconem, non subdiacon adversus diaconem, non diacones adversus presbyterum, non presbyter adversus episcopum, audeant se superba mente extollere; sed unusquisque modum suum cognoscens, maioribus sua iura conservans, praelatis in omnibus debitam offerat obedientiam. Sic et de laicis sentiendum est, ut non plebs adversus milites, non milites adversus principes, non iudices adversus reges, in aliquo rebelles existant; nisi forte, quod absit, utriusque ordinis praelati illud praecipiant, quod christianae religioni omnino videatur esse contrarium. Et a capite repetentes, ab episcopis ordiamur.

cod. f. 10. a.

cod. f. 10, b.

6. Episcopatus licet unus sit toto orbe diffusus, licet secundum episcopalem benedictionem talis sit nepesinus ut romanus, talisque laudensis ut mediolanensis, tamen esse in eo aliquos gradus, nostri maiores nobis tradidere: nam alios esse volunt primates, quos patriarchas vocant; alios archiepiscopos, alios vero simpliciter episcopos. Patriarchas vero tres esse tantum antiqua nobis commendat traditio, romanum scilicet et alexandrinum et antiochenum. Sunt vero multi, qui ob dominicae crucis ac sepulturae reverentiam, quartum asserunt Aeliae civitatis episcopum. Sunt qui ob regiae civitatis excellens fastigium, quintum addunt constantinopolitanum episcopum. Nonnulli vero Aquileiensis civitatis totius Venetiae metropolis episcopum, sextum volunt esse patriarcham. Qui in hoc differunt a romano episcopo, quia quicquid dignitatis habent vel privilegii, a romana habent ecclesia: romana vero ecclesia nullis synodicis constituta sed ipsius est Domini voce fundata dicentis ad beatum Petrum: *tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*. Cui addita est societas beati Pauli apostoli magistri gentium; ut quae erat electa caput gentium, sedes esset apostolorum principis et magistri gentium. Sunt qui hos dicunt esse patriarchas, quos supra memoravimus: alios vero primates, ut Lugdunensem* in Gallia, et Trevirensensem in comata Gallia, et Maguntinum in Germania: alios vero archiepiscopos, ut Remensem in Gallia, et Mediolanensem in Liguria: alios vero metropolitanos, ut Augustidunensem in Gallia, et Morinensem* in comata Gallia, et et Bambergensem in Germania, et Papiensem in Italia, et Veronensem in Venetia. Alios vero simpliciter dicunt esse episcopos. Quia vero omnes licet primates vel archiepiscopi, episcopali tamen censentur nomine, ab episcopis incipiendum est, et quid ipsum nomen episcopi significet, discutiamus.

* cod. *Laudunensem** cod. *Motinen-
sem*

7. Episcopus dicitur superintendens, eo quod super suam et populi intendat actionem. Curet ergo episcopus sollicite ut eius vita aedificet et non scandalizet subditos. Talis enim debet esse vitae singularis omniumque bonorum morum praerogativa decoratus, ut ad eius comparisonem subdita plebs, grex debeat appellari. Hi sunt qui vicem apostolorum tenent in ecclesia, quibus ligandi solvendique in ecclesia Christus tribuit potestatem. Hi sunt oculi qui in Christi corpore, quod est ecclesia, nitidi; quorum decore universa membrorum compago circumspecta, ad decorem capitis ornatur ac custoditur. Hi sunt quos Dominus in evangelio participatione sui nominis decoravit dicens: *vos estis lux mundi*. Et in alio loco: *vos estis sal terrae*. Et cum omne quod offertur in sacrificio, praecepto Moysi, salis semper sit aspersum condimento, hoc pro certo significat, nihil Dei placere voluntati, quod sacerdotali non est benedictione roboratum. Sed valde terribile est quod subsequitur: *quod si sal evanuerit, in quo salietur? ad nihilum est, nisi ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus*; quia quanto gradus altior, tanto casus gravior, et potentes potenter tormenta patientur. Quod Salvator satis aperte declarat, quando scandalizanti unum de pupillis, expe-

dicere ei dicat, ut suspendatur ei mola asinaria, et demergatur in profundum maris: quia multo satius esset ei in huius laboriosae vitae volvi curriculo, quam in regimine posito, verbo et exemplo scandalizare subiectos.

8. Sed videamus qualis eligi debeat episcopus, et singillatim ipsa verba apostoli discutiamus. *Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Opus itaque, non dignitatem ¹⁾. Et hic ambitum reprimat, venalitatem excludit. *Oportet ergo episcopum inreprehensibilem esse.* Omnes virtutes uno sermone complectitur, et paene rem impossibilem dicit. Nisi forte inreprehensibilem intelligamus esse sine querela, id est sine crimine. *Monogamum.* Et quia in primitiva ecclesia positus, quae magnam partem ex Iudaeis constabat, praecepta dabat apostolus, eos recepit episcopos qui incontinentiae non tenerentur naevo obnoxii, continentes scilicet et in coniugali ordine monogamos. Et licet non eligat virgines, non tamen putandum est ut aspernetur angelicae vitae sectatores. Non enim poterat ut virgines essent praecipere, qui sciebat de virginibus non sibi aliquid imperatum. Nostris autem temporibus, ut ait beatus Hieronymus in apologetico ad Pammachium, episcopi, presbyteri, diacones aut continentes eligantur aut casti, aut post ordinationem in perpetuum pudici. *Sobrium.* Sacerdotes qui ministrant in templo Dei, prohibentur siceram et vinum bibere, ne in erapula et ebrietate aggraventur corda eorum. Nos vero qui non in umbra ambulamus sed in veritate, sic vini utentes potione sobrios nos esse convenit, ut sensus noster officium exhibens Deo, vigeat semper et tenuis sit. *Prudentem.* Quod autem infert prudentem, exclusit eos qui sub nomine simplicitatis excusant stultitiam sacerdotum. Nisi enim cerebrum sanum fuerit, omnia membra in vitio erunt. *Ornatum.* Qui virtutibus pollet, ornatus est. Sunt enim quidem ignorantes mensuram suam, et tantae stoliditatis ac vecordiae, ut et in motu et incessu et in habitu et in sermone communi risum expectantibus ²⁾ tribuant; et quasi non intelligentes quid sit ornatus, comunt se vestibus et munditiis corporis, et lautioris mensae epulas parant; cum omnis istiusmodi ornatus et cultus sordibus foedior sit.

9. *Doctorem.* Quod autem doctrina a sacerdotibus expectetur, et veteris praecepta sunt legis, et ad Titum plenius scribitur. Innocens enim et sine doctrina conversatio quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet. Nam latratu canum baculoque et sibilo pastorum, rabies luporum deterrenda est. Et idcirco errant qui dicunt innocentiam, et ciborum continentiam posse sufficere sacerdotibus. Et cum in Malachia scriptum sit: *labia sacerdotis custodiunt scientiam*, quomodo custodit scientiam qui peccatis suis exigentibus adhuc dogmatizandi non meruit scientiam? Et in lege scriptum est: *interroga sacerdotes legem*, sacerdotum est enim interrogantibus respondere de lege. Quod si legem ignorat, ipse se arguit Domini non esse sacerdotem. Et ideo si contigerit de simplicibus Dei iudicio et cleri et populi consensu aliquando electionem fieri, oportet ut discant quae ante non

cod. f. II. a.

1) Ita fere et S. Augustinus in sermone vat 104. — 2) Pro *spectantibus*, ut alibi saepe in codicibus.

didicerant; et non erubescant non solum a clericis sed etiam a laicis discere ea quae ad ministerium pertinent sacerdotum. Ad ministerium enim sacerdotum pertinet sacros libros utriusque testamenti legere, et canones sanctorum patrum non ignorare; non poëtarum fabulis insudare, nec dialecticae dare operam. Quantum vero iusta rusticitas ab erudita differat iustitia, Danihel in fine sacratissimae visionis ostendit dicens iustos fulgere ut firmamentum; et qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellas in perpetuas aeternitates.

10. *Non vinolentum, non percussorem.* Virtutibus vitia opposuit. Didicimus quales esse debeamus, discamus quales esse debeant sacerdotes. *Non vinolentum.* Vinolentia scurrarum est et comessatorum; venter enim mero aestuans, cito despumat in venerem. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, vivens mortuus est. Ergo qui inebriatur, mortuus et sepultus est. *Non percussorem.* Percussorem vero episcopum ille condempnat, qui dorsum posuit ad flagella, et maledictus non remaledixit. *Sed modestum.* Duobus malis unum opposuit bonum, ut temulentia et ira refrenetur modestiâ. *Non litigiosum.* Nihil est impudentius arrogantia episcoporum *, qui garrulitatem auctoritatem putant, et parati semper ad lites in subiectum sibi gregem tumidis sermonibus tonant. *Non avarum.* Avaritiam in sacerdotibus esse vitandam, et Samuhel docet, nihil coram populo eripuisse cuiquam probans; et apostolorum paupertas, qui refrigeria sumptuum a fratribus accipiebant, et praeter victum et vestitum nihil se aliud nec habere nec velle gloriabantur. *Domum suam bene regentem.* Non ut opes augeat, non ut regias paret epulas, non ut caelatas pateras struat; non ut gemma bibat, sed ut quod populis praecepturus est, primus a domesticis exigat. *Filios habentem subditos cum omni castitate.* Ne imitetur filios Heli, qui dormiebant cum mulieribus in vestibulo templi excubantibus. *Non neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli.* Iudicium vero et * ruina diaboli nulli dubium est quin arrogantia sit. Incidunt in eam qui in puncto nec dum discipuli, incipiunt esse magistri. *Oportet autem eum et testimonium habere bonum ab his qui foris sunt.* Quale principium, talis et clausula. Qui inreprehensibilis est, non solum a domesticis verum etiam ab alienis consono ore laudatur. Alieni et extra ecclesiam, sunt Iudaei.

11. Talis ergo sit pontifex Christi, ut qui religioni detrahunt, vitae eius detrudere non audeant. Et ideo omni diligentia oportet ut se custodiat pontifex Christi, ut verbo et exemplo aedificet, et non scandalizet subditos. Nam ob id pectusculum accipit lege mosaica, et armum separatum in prandio. In pectore mundas cogitationes, et notitiam accipere scripturarum: in brachio bona opera, pontificalia scilicet et singularia, et exertam manum contra pugnam diaboli: ut hoc, quod in te conceperis, opere probes et praedicatione clarifies. Unde rationale iudicii quod pectori inseritur, sacerdotis veritas et doctrina et manifestatio inscribitur, ut quae

cod. f. 11 b.

cod. rustico-
rum.

cod. ex.

docere debet, vera esse cognoscat; et quae vera esse cognoverit, omni sublato terrore ad aedificationem subditis ministrare non differat. Et solerter intuendum est quomodo lex vetus novae conveniat. Id ipsum Moyses quod apostolus: ille sacerdotem ornat in vestibus, hic discipulum instruit disciplinis. Et cum Moyses lotum aqua Aaron vestibus induat sacerdotalibus, sola feminalia sibi vestit sacerdos; quia de omnibus virtutibus, utpote de sapientia et humilitate et temperantia et de ceteris harum similibus possunt humani sensus diiudicare; de sola vero temperantia humani oculi certi arbitri esse non possunt, excepto de his qui brutorum passim animalium in coeno libidinis volutantur. Unde et apostolus dicit: *de virginibus praeceptum Domini non habeo*. Quasi Moyses dicat, feminalibus ego non vestio, nec impono alicui necessitatem. Qui vult sacerdos, ipse se vestiat.

Qualiter consecrari debeat episcopus.

12. Nonnisi in dominicis diebus consecrationes episcoporum posse fieri, nec minus quam a tribus, ceteris autem assensum praebentibus, beato Anacleto (qui Clementi successit in pontificatum, quique etiam a beato Petro per mensem decembrim presbyter romanus ordinatus est) referente cognovimus. Et hoc vero ordine ut veniens electus intra quintum mensem ab electione sua, nisi forte gravis necessitas differre ulterius coegerit, ante praesentiam metropolitani scrutinio diligenter habito, ceteris episcopis cum eodem metropolitano manus sibi imponentibus, et evangelia super humeros eius aperta tenentibus, rite consecratur. Quod si provincia metropolitano caruerit, tres episcopi congregati, ceteris assensum praebentibus, consecrent episcopum. Si vero tres in eadem provincia non potuerint inveniri, ad alterius provinciae confugiendum est episcopos, usque dum trinus episcoporum numerus possit computari. Quod si, peccatis exigentibus, evenerit ut in provincia nonnisi unus superstes inveniatur episcopus, et ille per malitiam manus electo imponere noluerit, liceat electo secundum decreta Hosii episcopi in sardicensi concilio, ad alterius provinciae transire metropolitanum, vel quod multo melius est, ad sanctae romanae ecclesiae, a qua omnis episcopatus sumpsit exordium, patrocinium convolare. Igitur postquam electus digne et regulariter fuerit consecratus, sedula meditatione secum quid spoponderit, et cui, et ubi, diu noctuque recogitet, et quod catholicum esse et orthodoxum praesentibus se professus est, omnemque haeresim extollentem se adversus sanctam ecclesiam anathematizaverit; et quod omnibus modis romano Pontifici et consecratori suo, secundum privilegium archiepiscopis a romano Pontifice concessum, obedientiam praebiturum testatus est.

cod. f. 12. a.

13. Memineritque qualiter episcopus evangelia super humeros eius tenente, caput chrismatis unctione sit delibutum, ut principale suum, quod est mens, oleo laetitiae habens exhilaratum, in regale assurgat sacerdotium: et nazaraeus evangelista effectus, virgam pastoralis iudicii, et anulum fidei

Cod. f. 12. b.

in brachio suscepit dextro; ut totus dexter pro minimo habeat temporalia, et pro magno aeterna: in Christo spem suam ponat, et non in humana. Novus christus effectus audit per consecratoris, immo per ipsius omnipotentissimae Trinitatis, vocem: qui maledixerit tibi, sit ille maledictus; et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Et cum manus sacrosancto chrismate perungerentur, audivit: quaecumque benedixerint, benedicta sint: et quaecumque consecraverint, sint consecrata. Hae sunt manus quae sanctum chrisma conficiunt, cuius infusio salutaris, septiformis spiritus tribuit gratiam. Hae sunt manus quae cum Deus omnium rerum sit creator, res in aliam transformant, naturam dum panis et vini substantiam in corpus transfundunt et sanguinem Iesu Christi. Hae sunt manus quae sacerdotes ordinant et levitas, quibus datum est praedicare et baptizare et infirmos oleo tangere, et animarum et corporum languoribus medicari. Quid plura? ipsos lapides insensibiles in aliam transformant naturam, dum domum manufactam, per consecrationem habitaculum faciunt Trinitatis et angelorum. Tales ergo ac tantae oportet ut mundae sint manus; et non solum opera, quae per manus significantur, munda debent esse et singularia, verum etiam ab omni inquinamento et ab illecebroso tactu oportet esse alienas. Videant igitur ne graventur corda eorum in crapula et in ebrietate, et in curis huius saeculi. Crapula et ebrietate quod non oporteat episcopum gravari, superius dum verba apostoli tractaremus, satis aperte disseruimus. Quod vero non oporteat episcopum saecularibus curis involvi, satis aperte apostolus demonstrat, cum resuscitados quae sursum sunt sapere admonet, non quae super terram. Quod si omnibus praecipitur christianis, quid de episcopis sentiendum est? qui debent dicere cum apostolo: nostra autem conversatio in caelis est. Et quomodo poterunt alios verbo et exemplo ad caelestia sublevare, si ipsi, quod absit, saecularibus tenentur faecibus inretiti?

De mensa episcopi.

14. Mensa episcopi cum clericis et hospitibus sit semper, in qua lectio divinarum scripturarum assidue recitetur; ut quos reficit corpore, recreet et spiritu: in qua cibi secundum qualitatem loci et possibilitatem ita nitidi et ordinate apponantur, ut esuriem repellant, et non generent nausiam; neque sic parci, ut convivantibus materiam tribuant murmurationis. Illud enim laudabile est ieiunium, quando quis ieiunans alios non cogit ieiunare. Ut enim ait beatus Augustinus, nemo invitus bene facit, etsi bonum sit quod facit. Nec ideo dico quod non sint cogendi fideles verbo et exemplo ad ieiunandum; sed quia scio nonnullos, qui cum episcopali polleant fastidio, eremitice quidem et non episcopaliter vivere; tum quia illis hoc est naturale, tum ut opes augeant, et habeant unde aliis detrahant. Et illi quidem cum Simone crucem portent post Iesum, et non ascendant; et cum pharisaeis et discipulis Iohannis ieiunent; nos vero sobrie cum discipulis Christi manducabimus; scientes quia omne quod intrat in os non coinqui-

nat hominem; sed quae procedunt ex corde, haec sunt quae coinquinant hominem. Et illud sollerter cavendum est, ut si quando ieiunat, Domino ieiunet et non sibi; si quando eleemosynam tribuit, Domino tribuat et non sibi. Et ut breviter cuncta comprehendam, omnia quae ad profectum animae videntur operari, Domino operetur, et non sibi. Et sollicite caveat ne vana gloria eius actibus se aliquando interserat, neve regina sibi osculum porrigat.

Quales vestes debeant esse episcopi.

15. De appetitu pretiosarum vestium quid dicam, nisi quod inter utrumque incedat Domini pontifex? ut nec speciosas appetat, nec sordidas affectet. Si enim appetitus pretiosarum vestium culpa non esset, nequaquam Dominus in evangelio purpuratum divitem notasset, nec Iohannem baptistam pro asperitate vestimentorum laudasset; nec apostolorum princeps mulieres ab huiusmodi appetitu compesceret dicens: *non auro vel argento vel in veste pretiosa, nec intortis crinibus auro et margaritis radiantibus*. Vestes itaque communes, ut toga, vel bombycinus, sint comptae et unius coloris, non artatae ad mensuram membrorum, ut pugilum, sed laxae ut cito exuantur, ut cum exsurgendum fuerit a somno, non habeant cubicularii unde conquerantur. Nec magnopere curandum est si pes in laxa pelle follescat. Similiter cavendum est episcopis, ne pulchras vel sordidas vestes affectent; pretiosae enim, luxuriam; sordidae vero, vanam gloriam expetunt: nec cilicia circa collum defluentia et usque ad nodos manuum dependentia ostentent; quia valde inhonestum est, ut qui vita et doctrina Deo et hominibus placere student, sola inhonestate vestium cupiant honorari. Sunt autem nonnulli, quos valde decet vestimentorum abiectio, ii qui ex monachis fiunt episcopi. Hi si quando excellentis vitae merito, utilitatis causa vel necessitatis, ad episcopale fastigium pervenerint; talibus multo satius est, ad instar beati Martini, morum probitate et praedicationis instantia, incomptis capillis et incompressa veste Deo placere et hominibus, quam crucem Domini sub albo canisio contegentes, abscondant quod sunt, et velint apparere quod non sunt. Scio nostris temporibus sanctum Anselmum lucensem episcopum 1), quem Deus post mortem multis et variis et magnis glorificavit miraculis, humilitatem quam gestabat in corde, usque dum vixit vestium propalasse in habitu.

cod. f. 13. b.

Cod. f. 14. a

Quod sacrae vestes sint speciosae.

16. De vestibus vero sacratis nil aliud sentiendum est, nisi quod Moyses mandavit fieri in exodo, et David fecisse legimus in paralipomenon, ut secundum possibilitatem ecclesiae sic induantur qui ministrant nitidis et pretiosis, ut qui non reverentur eos propter iustitiam, saltem admoniti reveantur inaequalitate vestium.

De ornatu ecclesiae.

17. Cura sit episcopo ut ecclesiae parietes nitcant, et pavimenta sint

1) Hic est magni de iure canonico operis auctor, cuius nos summaria edidimus in spicil. rom. T. VI.

erata, ut ecclesia variis picturis sit decorata, ut lychni laquearibus dependeant, ut trabes quae imagines sustinent sint depictae, et ut altare resplendeat, et ut evangelia auro et gemmis sint radiantia, et ut pallae et altaris lintheamina sint candida, et ut dominica vasa sint pretiosa.

De choro clericorum.

18. De choro clericorum ita episcopo curandum est, ut in choro non assistat qui aut bene legendo aut bene psallendo non aedificet audientes: quos victu et vestitu non patiaturs egere, sed per oeconomum larga eis stipendia subministret. Turpe est enim episcopum divitiis affluere, et clericum miserum egere.

Quod episcopus sacculum de turpibus lucris non impleat.

19. Caveant ergo episcopi ne turpibus lucris sacculum sibi velint farcire; illud audientes primi Leonis capitulum: non licet episcopo a monasteriis et a piis locis nec a subiectis clericis exactiones exquirere quasi sub nomine pensionum, nec in angariis sollicitare; sed velut pius pastor pro omnibus esse sollicitum, ut oves sibi commissae ab illo pascantur et non depraedentur; illud assidue recogitantes apostolorum principis ad episcopos praeceptum: *pascite qui in vobis est gregem Domini, non quasi dominatores in clero, sed forma facti gregis*. Et Paulus divinus apostolus inter cetera sic scribit: *non debent thesaurizare filii parentibus, sed parentes filiis*. Scio nonnullos nostri ordinis, qui sub praetextu religionis ita affligunt subditos, ut paene nudatos facultatibus, ad stipem publicam petendam oporteat, licet erubescant, transire. Hi veluti lupi Arabiae non aspicientes ad ortum solis, possessiunculas ecclesiae et Christi dona, fidelium vota animarum, clericis auferunt, per quasdam novitatum vanitates, quas palliata iustitia commentantur, laicorum freti adiutorio, cum quibus velut triumphantes spolia dividunt. Et videas eos tumidis vocibus rabidisque conviciis in subiectos sibi clericos velut lupum inter oviculas fremere, ut dicas eos, si non cognosceres, thracii regis esse germanos.

Quod episcopo assidue sit orandum et legendum.

20. De assidua vero oratione quid aliud episcopis sentiendum est, nisi quod Dominus in evangelio discipulos admonet dicens: *vigilate et orate, ut non intretis in temptationem*. Qui enim vult temptationes evadere inimici, vigilet, et velut in castris positus orationis fultus adiutorio, municipatus sui iura defendat. Quis enim umquam suis viribus, nisi gratia Dei adiutus, callidi hostis sustinere poterit insidias? Unde iuxta illud apostoli sine intermissione orandum est. Et quid diebus ac noctibus orandum est, nisi ut, fuga nostra non fiat hieme vel sabbato? Et licet omnibus horis orandum sit, sunt tamen horae ad orandum determinatae, quae non solum ab episcopis sed etiam ab omnibus christianis sunt suscipiendae, ut est vespertinalis synaxis, iuxta illud psalmistae: *elevatio manuum mearum, sacrificium vespertinum*. Et nocturnae vigiliae, iuxta illud: *media nocte surgebam ad confitendum tibi*. Et matutinalis synaxis, in qua dominus Iesus Christus resur-

gens a mortuis mulieribus apparuit dicens: *ite nuntiate fratribus meis, praecedam vos in Galilaeam*. Et hora diei prima, ut omnis nostra operatio a Christo incipiatur. Et secunda diei hora, in qua solvitur capitulum. Et hora diei tertia, in qua Christus linguis Iudaeorum crucifixus est, et in qua die pentecostes Spiritus sanctus in linguis igneis super centum viginti discipulos apparuit. Et hora diei sexta, in qua Christus pro salute nostra crucifixus est. Et hora diei nona, in qua emisit spiritum. Et completorium, ut omnis nostra operatio a Christo coepta, in Christum finiatur, quae ab omnibus sunt venerandae et explendae. Episcopus autem orationi et lectioni semper debet esse intentus, iuxta illud psalmographi: *beatus vir qui in lege Domini meditatur die ac nocte*. Et quid beatius quam audire Dominum colloquentem? Cum enim oramus, cum Deo confabulamur; cum vero legimus, Deus nobiscum loquitur, ad cuius vocem nox et tenebrae et nubilum, confusa mundi et turbida, Christo veniente, vanescunt.

De hospitalitate episcopi.

21. Curent episcopi ut hospitales sint; ex hoc enim quidam placuerunt Deo, angelis hospitio receptis. Et cum omnibus laudabile sit hospitalitatem prout vires expetunt sectari, de episcopo ita scriptum est: qui hospites non suscipit, inhumanus est. Et ideo canonibus sancientibus definitum est, ut de omnibus redditibus ecclesiarum et decimis duae partes concedantur episcopo, una ad sustentandam familiolam suam; altera peregrinis et hospitibus profutura; tertia fabricis ecclesiae deputetur; ultima clericis pro singulorum meritis dividatur.

De susceptione confratris episcopi.

22. De susceptione autem confratris episcopi, a sede sua pro catholica fide expulsi, nil aliud sentiendum videtur, nisi quod in sardicensi concilio Hosium episcopum cordubensem dixisse legitur. Hosius episcopus dixit: « Suggestente fratre nostro Olympio etiam hoc placuit, ut si aliquis vim » perpressus est et expulsus propter disciplinam et catholicam confessionem, » vel propter defensionem veritatis effugiens pericula, innocens et devotus » ad aliam venerit civitatem, non prohibeatur immorari quamdiu aut re- » dire poterit, aut iniuria eius remedium acceperit; quia durum est, eum » qui persecutionem patitur, non recipi. Etiam larga benivolentia et hu- » manitas est ei exhibenda. Omnis synodus dixit: universa quae constituta » sunt, catholica ecclesia in universo orbe diffusa custodiet. » Scio quosdam ex fratribus, qui siquando confratrem infirmum deprehenderint*, ante quam amicus dicere valeat, se pauperes esse et sub magno fœnore iacere conqueruntur; ut audiens amicus, ab eis aliquid petere desistat. Et cum Croesi divitias exaequant, si forte audierint aliquos vel clericos vel monachos vel laicos liberalitati studere, nacti occasionem quasi hoc non possit inveniri venale in suis civitatibus, pro cinnamomo et pipere et aliis pigmentis mendicant. Quid plura? Iam poscunt aera. Hi solent dicere infirmis

* cod. decreverint.

confratribus: argentum et aurum non est mecum; quod autem habeo, hoc tibi non do.

De eleemosyna.

cod. f. 15. a.

23. Quantum vero ad promerendam Dei omnipotentis gratiam, et ad extinguenda mortalia peccata eleemosyna valeat, Salvator in evangelio aperte declarat dicens: *date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis*. Nec vilipendendum est opus compassionis, per quod ab omnibus mundamur offensis. Et licet Christus finis sit ad salutem omni credenti, et postquam beamur * re, superfluum sit laborare de figura, tamen quia non venit Christus solvere legem sed implere; et qui priscis loquebatur temporibus in prophetis, in evangelio dixit: *ecce adsum*; operae pretium est quantum veteris testamenti et incitemur documentis, et provocemur exemplis ad misericordiae opus faciendum, non profuse sed compendiose disserere.

* ita cod.

24. Cum mosaica lege praeceptum sit, Deum mente et corde totis viribus diligere, proximum quoque sicut nos diligere eodem mandato constringimur. Pauperibus vero et advenis et peregrinis septimo anno terrae sabbatismus indicitur: et iubilaeo anno omnes possessiones redeunt ad dominum: et cum pro gratiarum actione et pro voto offertur Domino, pauper et advena et peregrinus simul et levita invitantur ad prandium. Etiam ille, cuius non est cor exaltatum, secundum cor Domini electus, cum laudes iusti viri psalleret, inter cetera sic ait: *tota die die miseretur et commodat. Et semen eius in benedictione erit*. Et post pauca: *iocundus homo qui miseretur et commodat, disponet sermones suos in iudicio, quia in aeternum non commovebitur. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in saeculum saeculi*. In evangelio vero dominum Iesum Christum, qui coepit facere et docere, misertum legimus bis pavisse turbas. Et in ultima caena post Petri ceterorumque apostolorum pedum lavacrum, et post tradita discipulis sacramenta corporis et sanguinis sui, post panem intinctum et datum Iudae, legimus ei dixisse: *quod facis, fac citius*. Hoc autem, ut fert evangelista, nemo scivit discumbentium; credentes eum dixisse emere ea quae sunt necessaria ad diem festum, vel egenis aliquid dare. Hoc aperte demonstrans Dominum et victum et vestitum discipulis, et egenis eleemosynam per oeconomum procurasse. Quod apostoli boni magistri imitantes exemplum, post sancti Spiritus donum die pentecostes caelitus illis collatum, in primitiva ecclesia facere studuerunt, quando de pecunia quae ante pedes ponebatur, dividebatur singulis prout cuique opus erat. Paulus vero divinus apostolus ecclesiis ex gentibus, quas parturivit Domino, epistolis mandat ut per unam sabbati collectas faciant, ut refrigeria sumptuum mitterentur sanctis qui erant in Hierusalem.

25. Et licet magnus sit fructus eleemosynae, et omnibus proficiuus christianis, praecipue tamen episcopis est ita proprius, ut qui episcopus est, et prout vires ecclesiae suppetunt, huic operationi non studet, non solum esse sed nec dici quidem poterit episcopus. Curet ergo episcopus, ut si-

quando eleemosynam tribuit, propter caritatem faciat non propter mundi gloriam; et si ex caritate fit, ut ordinate fiat, ut prius a domesticis fidei incipiatur, et sic postea aliis erogetur. In vulgi enim pauperibus sustentandis sola manu opus est; in sanctis vero pauperibus manu et intellectu. Unde David dicit: *beatus qui intelligit super egenum et pauperem*. In sanctis vero intelligitur, opus est ut illi tribuat qui erubescit accipere, et dolens accipit, metens temporalia et seminans spiritualia. Quod Salvator in evangelio satis aperte demonstrat dicens: *facite vobis amicos de mammona iniquitatis; ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula*. An illi, inter quorum sordes et inlucies * corporum et sordidos pannos ebrietas et flagrans libido dominatur, recipient nos in aeterna tabernacula, qui nec praesentia habent bona nec futura? Sed et pro redemptione animarum illis donanda est eleemosyna, qui omnia sua pro Christi nomine reliquerunt, ut sancti sunt monachi, vel qui pro defendenda iustitia dampna rerum temporalium sustinent vel exilia: et qui erubescit petere, viri morum honestate praeclari, camino coquuntur paupertatis. Nec a propinquis longe fieri debet eleemosyna; qui enim dicit *diliges proximum*, non contradicit diligere proximiorum. Quod si proximis non esset larga impedenda munificentia, nequaquam Dominus pharisaeos notasset, quod calliditate et palliata iustitia, patris et matris non miserentes dicebant: *munus quodcumque est ex me, tibi proderit*. Sed parentibus et propinquis primitus donanda est eleemosyna, deinde extraneis, ita dumtaxat ut ex bonis ecclesiae sustententur sed non ditentur.

* cod. *inglucies*.

cod. f. 15. b.

De assidua praedicatione.

26. Curent igitur episcopi ut semper sint vocales, ut audiatur sonitus ex eis, et non moriantur. Sacerdos enim in veteri testamento tintinnabulis ambiebatur, ut ingressus eius in templum posset audiri, et regressus ne moreretur. Sacerdos vero ingrediens templum et egrediens moritur, si de eo sonus praedicationis non auditur. Quanta vero comminatione eis praecipitur, ut a clamando non desistant, in Ezechiele aperte describitur ita. *Fili hominis speculatorem posui te domui Israel. Quod si speculator viderit gladium venientem, et non insonuerit bucina, et veniens gladius occiderit hominem vel iumentum, ipsi quidem in iniquitatibus suis mortui sunt, sanguinem autem de manu tua requiram. Quod si insonuerit bucina, et ipsi quidem audire contempserint, et veniens gladius interfecerit quemquam ex eis, ipsi quidem in iniquitatibus suis mortui sunt, tu vero animam tuam liberasti*. Quapropter oportet episcopum pro se et pro ovibus sibi commissis sollicitum semper esse in specula. Et ideo per prophetam ei dicitur: *super montem excelsum ascende tu quidem evangelizans Sion*; ut eius vita ab imis sequestrata, quae sursum sunt sapiat, non quae super terram; quia cuius vita despicitur, restat ut et praedicatio contempnatur.

27. Oportet autem episcopum et assidua lectione instructum, et longo

⁹ Job. XXXVIII.
36.

exercitio in divinis scripturis esse exercitatum, ut possit iuxta illud evangelii de thesauro suo proferre nova et vetera. Et hoc a Deo sibi donari, assiduis orationibus flagitare non desinat. *Quis enim dedit gallo intelligentiam? aut quis posuit spiritum in visceribus hominis?* ille scilicet a quo omnis sapientia procedit, et omne datum optimum, et omne donum perfectum. Qui enim galli nomine, nisi sancti doctores significentur (1)? Gallo enim a Domino datur intelligentia, ut nocturnas temporis horas discernat, et a se torporem excutiens, surgentis aurorae et diei venturae lucem propinquam annuntiet, clamans: hora est iam nos de somno surgere. Et sicut periti medici est alios levioribus fomentis, alios vero gravioribus medicinalibus, quosdam vero cauterio adurere, sic episcopo scire convenit quae quibus vulneribus opponere medicamenta conveniat. Aliter enim admonendi sunt senes, aliter iuvenes, aliter adulescentes, aliter pueri, aliter continentes, aliter coniugati, aliter viri, aliter feminae, aliter docti, aliter indocti, aliter hebetes, aliter veloces, aliter qui peccata praeterita deflent, aliter qui peccata perpetrata defendunt, aliter qui iustos se esse simulant, aliter qui se peccatores esse cognoscunt. Et ut breviter cuncta comprehendam, diversis hominibus, diversis culpis, diversa praedicationum adhibenda medicamina. Quod si quis huiusce rei gnarus esse voluerit legat assidueque meditetur pastorem curam admirabilis doctoris Gregorii romani pontificis, et de eadem re brevem ac compendiosum libellum eruditissimi viri Gregorii nazianzeni episcopi, et illic inveniet modos praedicationum contra vitia quaeque ordinate digestos (2). Neque enim mei propositi est modos praedicationis intexere, sed quantum potero, Dei iuvante gratia, vitam episcopalem depingere.

De vitando malo hypocriseos.

cod. f. 16. a.
interiectio

28. De vitanda vero hypocrisi Dominus aperte in evangelio discipulos admonet dicens: *attendite a fermento pharisaeorum, quae est hypocrisis. Et cum oratis, nolite orare in propatulo sicut hypocritae.* Et cum Verbum caro factum visibiliter apparuit in terris, peccatores, et publicanos, et meretrices a suo consortio non fecit alienos; hypocritas vero aeternae vae * dampnatos caelesti regno iudicavit extorres, dicens: *vae vobis scribae et pharisaei hypocritae, qui clauditis regnum caelorum, nec ipsi intratis, nec alios intrare permittitis.* Et in die iudicii, quando redditurus est unicuique iuxta opera sua, hypocritis dicentibus: *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et daemonia eiecimus, et virtutes multas fecimus?* *Respondet: discedite a me operarii iniquitatis, nescio vos.* Qualiter vero cavendum sit a talibus, et qualiter a veris Christi discipulis pseudo possent discerni discipuli, evidentius Christus declarat dicens: *in hoc cognoscent*

1) Hinc galli figura poni solita in turribus ecclesiarum campanariis. Vide Sycardum cremonensem, in nostris ex eo excerptis, Spicil. rom. tom. VI.

2) Intelligit praestantem illum de sacerdotum, et praesertim episcoporum, officiis sermonem qui est secundus in editione maurina.

omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem. Nemo enim hypocrita Deum et proximum poterit unquam pura mente diligere.

29. Beatus vero Paulus magister gentium prophetat novissimis temporibus surrecturos homines periculosos, amantes semet ipsos, avaros, invidos, superbos, sua quaerentes non quae Iesu Christi, novitatum inventores et amatores, cauteriatam habentes conscientiam. Nostris autem temporibus, in quos fines saeculorum devenerunt, hae pestes validissime emergere. Nam quia tempora Antichristi imminet, secundum dominicam et apostolicam prophetiam, insurrexerunt nostris temporibus pseudo Christi et pseudo prophetae, qui per quasdam novitatum vanitates, simulata iustitia, corpus Christi, quae est ecclesia scindere non timuerunt, modo margaritas ante porcos ponentes, modo se ipsos iustificantes et alios condemnantes, modo passiones sanctorum patrum suscipientes, modo inter apocryphas iudicantes, modo responsoria et hymnos suscipientes, modo velut frivola contempnentes. Ili sunt qui spoliunt *mulierculas oneratas peccatis, semper discentes et numquam ad notitiam veritatis pervenientes*. Et quamvis mulierculas simplices animas nullo virili robore firmatas quidam accipere velint, ego autem vim litterae inferre non audens, mulierculas illas credo oneratas peccatis, quas apostolus viventes mortuas notat dicens: *vidua in deliciis vivens, mortua est*. Quas hypocritae prius spoliunt castitate, dehinc omnibus mundanis divitiis et probitate. Videas eas maritorum immo moechorum sequentes vestigia, alpes devias superare, et flumina transmeare, et urbes ignotas quaerere studio orationis, et sub praetextu religionis ut eorum releventur alloquio, et nocturnis vigiliis diabolo instigante, aliquando intra sacella impudico foveantur amplexu. Sed ut verbis utar apostoli, *si quis aliter mihi praedicaverit quam praedicatum est, anathema sit*. Et si quis aliter senserit de tenellis viduis quam apostolus docuit, anathema mihi est. Ego autem non sum incredulus vicarium ibi deesse diaboli, ubi solus cum sola nocturnis horis confabulatur.

De castitate ab episcopis observanda.

30. Timendum est episcopo et valde retractandum illud dominicum praeceptum: *sint lumbi vestri praecincti, et lucernae ardentes in manibus vestris*. Qui enim vult cum prudentibus virginibus lucernas ardentes portare in manibus, lumbos praecingat. Sine castimonia enim nemo videbit Deum, quanto minus episcopus? Episcopus enim qui mente et corpore castus non est, etsi vivere videatur, mortuus tamen et sepultus est; et ideo mulierum colloquia devitet et praecipue agapetarum. Quid enim episcopus cum mulieribus confabuletur? Nemo sibi de propinquitate blandiatur. Sororem Thamar concupivit Amon. Non quaerit diabolus quae sua sunt, nec illos quos babylonius rex succendit in olla. Iob subvertere cupit; et devorato Iuda, cribrandi in apostolos expetit potestatem. De ecclesia semper rapere festinat. Esca eius, secundum Abacuc, electa. Monasteria virginum raro

cod. f. 16. b.

adeat, et non sine testibus, quarum vultus inspiciat cum omni castitate. Est etenim visus castus, est et incestus; si enim omnis visus castus esset, nequaquam in evangelio Dominus diceret: *qui viderit mulierem ad concupiscendum, iam moechatus est eam in corde suo.*

Quod episcopus non habeat familiarem infamem.

31. Curet ergo episcopus ut familiares tales habeat, de quorum vita et conversatione non infametur. Non enim sufficit ut manus ipse eustodiat suas, nisi custodiat et familiarium. Non enim sanctior esse poterit Elisaeo, cuius Giezi dum avaritiae studet, mercatus est maculam sempiternam.

Ut bellorum tumultibus se non inmiscat episcopus.

32. Ut bellicosus rebus animum non intendat suum, omnis fere sanctarum scripturarum series contradicit. Dominus enim Iesus Petro volenti, ne caperetur, gladio prohibere sic ait: *mitte gladium tuum in vaginam. An putas quia non possum rogare patrem meum, et exhibebit mihi plus quam duodecim mille legiones angelorum?* Sed et sancti qui efficacia miraculorum et sanguine suo fundarunt ecclesiam, possent quidem armis resistere, si vellent tumultum populorum ad seditionem invitare; sed potius frementes animos populorum sedare curaverunt dicentes: nolite, fratres, quietem domini nostri Iesu Christi in tumultum convertere. Et beatus Ambrosius de episcopis sic loquitur: « vis Domini cognoscere censores? iubentur incedere sine virga, et condere gladium, non quaerere aurum. » Et beatus Augustinus inter cetera sic scribit. « Quod in veteri testamento de Eliae et Phinees zelo laudatur, quorum alter zelo confixit adulteros, alter vero gladio peremit idololatrias, hoc in novo testamento de degradationibus et excommunicationibus sentiendum est, cum in ecclesia visibilis gladius fuisset cessaturus. » Nec ideo dico ut non sint admonendi fideles, et praecipue reges et iudices et milites, ut schismaticos et excommunicatos armis persequantur; si enim hoc non esset, superfluum videretur ordo pugnatorum in christiana legione, quos Dominus primitias sibi elegit ex omnibus hominibus sub romano imperio degentibus. Scilicet admoneantur, ut iustum est, milites dominis suis fidem servare, et pro salute eorum et pro re publica usque ad mortem decertare, schismaticos et haereticos debellare. Tantum ne aliorum mortibus pii foedentur obtutus, a bellorum apparatu suam debent (episcopi) arcere praesentiam.

De adulatione et detractone vitanda.

33. Adulatoribus vero et detractoribus facilem non praebeat aurem; naturali enim ducimur malo, et adulatoribus libenter favemus: et licet callidus rubor suffundat ora, ad laudem interius mens laetatur, et quodammodo extra se vana gloria rapitur; ita ut etiamsi falsa sint, quae de eo adulantis voce promuntur, credit tamen, quia vult vera esse quae falsa sunt. De detractoribus autem quid dicam? nisi quia cum illorum capite, quod est diabolus, cuius invidiâ mors intravit in mundum, episcopali sunt omnino removendi familiaritate.

De bene morigerato eius sermone et incessu.

34. Sit eius sermo omni suavitate dulcoratus et sale sapientiae conditus. Non nutibus loquatur oculorum, non innuat digitis; sed sermo eius sit semper placidus et tranquillus, facies eius nulla sit varietate notabilis; sed siquando laetus, non dissoluto risu, non cachinnis ora distorqueat. Si vero severus, si ieiunus, tristitia faciem non exterminet. Sit eius incessus placidus, nec multum citus nec multum tardus, non elumbis vel fluxus incedat. Huc usque secundum apostolum qualis debeat eligi episcopus, et quando, et a quibus, et qualiter post consecrationem debeat vivere, Dei iuvante gratia, compendiose narravimus. Superest nunc ut qualiter in missarum sollempniis, in privatis, in festivis, in confectione chrismatis, in reconciliatione paenitentium, et qualiter ordines secundum canones debeat celebrare, breviter dilucidemus.

De missa sollempni.

35. In missarum quidem sollempniis aliqua debet esse diversitas. Nam in maioribus sollempnitatibus, ut in nativitate Domini et eius epiphania, et in sancto pascha et ascensione, et die pentecostes, et in sollempnitate omnium sanctorum, et in festis sanctae Mariae, et in nativitate Iohannis baptistae, et in natale apostolorum principum, et in dedicatione ecclesiae, et in propria ipsius episcopi festivitate, si possibilitas ecclesiae requirit, postquam cantor antiphonam imposuerit, procedat pontifex duodecium sacerdotum vallatus adiutorio, et septem diaconorum, iuxta decreta sanctorum patrum fultus testimonio, tribus hypodiaconis ad obsequium paratis. Et veniens ad altare, his dextra laevaue compositis, acolythis septem cereostata tenentibus, et si non minus quam duobus, exhomologesim incipiat: qua finita, dans pacem omnibus tam sacerdotibus quam levitis, ascendat in sedem in qua spectante clero et populo resedeat, donec kyrie eleison a clero sollempniter decantetur, et quamdiu laudes romano pontifici, et omnibus episcopis, imperatori quoque et imperatrici, iudicibus, et cuncto exercitui christiano sollempni cum reverentia fuerint decantatae. Sic stans in eadem sede hymnum intonat angelicum. Quo finito, collectam inibi offerat super populum.

cod. f. 17. a.

36. Post lectum vero apostolum, et graduale cum alleluia et eius sequentia decantatum, post recitatum evangelium, descendat ad pulpitum, et sermone ibi decenter habito ad populum, eundem benedictione confirmet episcopali: et tunc demum accedens ad altare, alta voce symbolum incipiat, a clero et a populo decantandum. Postquam vero et populum salutaverit, et eos ad orandum invitaverit, dum offertorium a clero decantatur, oblationes suscipiat populorum. Dein rediens ad altare, lotis manibus nitidus et purgatus, oblata de manu suscipiat diaconi, et ea super corporale nitidum, non ex serico nec tincto panno, sed ex mundo lino contextum, decenter in modum crucis imponat. Postquam vero aquam in calice subdiacono vel acolytho subministrante immiscuerit, tunc diaconus cum

eodem calice crucem faciens, iuxta oblata ad dexteram partem illam imponat, et desuper mundo linteamine cooperiat; et hoc propter munditiam: ceterum secundum meram veritatem, et secundum romanam consuetudinem, nullo opertorio debet velari. Post odoramentum thuris in memoriam passionis Christi, vel quod multo significantius est, orationes significans sanctorum, super oblata et calicem sollempniter impositum. Et postquam lenta voce clerum et populum ad adorandum invitaverit, obsecrationes quae super oblata dicuntur secrete incipiat recitare.

37. Quibus finitis, praefationes incipiat non histrionico ritu harmonizando decantatis, non cava nare verba subsannans, non ita tenuiter ut vix a circumstantibus possit audiri, nec tam clamose, ut a voce transire oporteat ad gractilem*, sed considerata magnitudine ecclesiae et multitudine populorum, sic sonora decantet, ut ab omnibus decenter possit audiri; et ad aram simplicitatis accedens, nulla sit duplicitate notabilis*. Et hoc sibi sol-
* ita cod.
* cod. nobilis. lenter cavendum est, ne dum lacrymas vult elicere, immo vero extorquere invitas, in conspectu omnium singultus emittat, ora distorqueat: lacrymae enim compunctionis non debent extorqueri sed promereri; et quibus proveniunt, non tristes reddunt, sed videas eos ex fletu hilarescere. Dum vero orationes canens tacite inceperit recitare, quibus caelestia terrenis iunguntur, et ad quarum preces verbo Dei cooperante creantis omnia, materies panis et vini secundum Christi veridicam vocem in corpus et sanguinem transformatur eiusdem domini nostri Iesu Christi, totus ibi assistat in consideratione divinae misericordiae, et in commemoratione passionis et resurrectionis et ascensionis eiusdem domini nostri Iesu Christi; sperans et pro certo sciens, quia sicut Deus per passionem unigeniti filii sui gratuito mundo subvenit perduto, sic cotidie per eiusdem filii sui commemorationem passionis, virorum fidelium ac defunctorum relaxet delicta.

38. Finito vero canone, postquam ad eum locum ventum est, ubi episcopus corpus Domini super patenam in tres dividit portiones, ante quam particulam ponat in calicem, benedictiones super clerum et populum faciat pontificales. Dehinc alta voce dicat: *et pax eius sit semper vobiscum*. Sic ponat particulam in calicem, et communicet tam ipse quam ceteri ministri; et tali quidem ordine, ut presbyteri et diaconi post acceptum sacramentum, ab episcopo pacis confirmentur osculo; subdiaconi vero non, sed sicut ceteri clerici vel laici similiter accipiant communionem. Post acceptam communionem, gratiarum actione sollempniter Deo patri reddita, dicat diaconus ad populum: *ite, missa est*; et sic missa suo ordine finiatur. Si vero possibilitas ecclesiae tot sacerdotum et levitarum non requirit adiutoria, sufficiat trium levitarum testimonium, totidemque sacerdotum adiutorium. In privatis vero diebus unius sacerdotis adiutorio, et unius levitae testimonio, tribus subdiaconibus (1) ad obsequium praeparatis, poterit missam celebrare.

1) Ita codex modo *subdiacon* modo *subdiaconus*, et ita *diacon* *diaconus*. Et sic in patrum variis scriptis liturgiisque legitur latinis et graecis.

39. In caena Domini antiqua traditione a sanctis patribus accepimus reconciliari specialiter debere paenitentes, ideo quia in ea sacramentorum baptismi 1) scilicet et sanguinis Domini apostolis a domino Christo donata fuit traditio. Et quia hoc officium, scilicet reconciliatio et consecratio christi-
cod. f. 17. b.
 smatis, solis debetur episcopis, operae pretium visum est apostolis et apostolicis viris, quia nemo potest ecclesiae Dei *sociari*, nisi divinae mensae fuerit convivio sociatus, eo *die* debere celebrari mysterium, quo sacramentorum traditio sumpsit exordium. In primis vero dicendum quot modi sint excommunicationis: postea quomodo quisque excommunicatus debeat reconciliari. Nam excommunicatorum alii sunt in anima, alii in corpore, alii in anima et corpore. excommunicati vero in anima ii sunt, quos apostolos in epistola sua a regno Dei iudicat alienos dicens: *nolite errare; neque fornicarii, neque avari, neque maledici, neque fures, neque raptores, neque molles, neque masculorum concubitores, neque adulteri, neque similibus passionibus inretiti, regnum Dei possidebunt*. Quos tamen ecclesia tolerat velut zizania cum tritico usque ad ventilabrum. Alii vero in anima et corpore excommunicati, evangelica falce ab ecclesiae societate succisi; cum quibus nec orare nec vesci licet, quos etiam nec salutare oportet. Qui si quando sancti Spiritus iuvante gratia ad ecclesiae voluerint redire unitatem, qualiter ab episcopo recipi debeant, qualiterve redintegrari, in novo libro 2), si vita comes fuerit, plenius enarrabo.

40. Nunc vero de his qui iuxta apostolum traditi sunt satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini, qualiter in caena Domini secundum ecclesiasticum morem ab episcopo debeant reconciliari, breviter enarramus. Mediante hora diei prima episcopus concilium, sollempnibus vestimentis indutus, cum presbyteris ceterisque ad hoc dispositis, celebret secundum canonum instituta. Peracto autem concilio, sedente episcopo pro foribus ecclesiae, paenitentibus eminentibus cum archidiacono iussum illius praestolantibus dicat pontifex antiphonam: *venite filii*. Et diaconus ex parte paenitentium: *flectamus genua*. Tunc omnes stantes genua flectunt paenitentes. Quo facto, dicat diaconus ex parte pontificis: *levate*. Similiter agatur secundo, repetente episcopo antiphonam: *venite filii*. Et diaconus ex parte paenitentium: *flectamus genua*, ut antea. Et sic ad medium pavimentum solo tenus veniant. Quando autem tertio dominus episcopus annuntiaverit antiphonam *venite*, prosequatur diaconus *flectamus genua*. Mox cum diacono paenitentes corruant ad pedes episcopi, sicque prostrati iaceant, usque dum dominus episcopus innuat alteri diacono: *levate*. Prosequatur clerus: *venite filii*, et psalmum *benedicam Dominum in omni tempore*. Item antiphonam *venite*. Postea ab archidiacono dicatur haec praefatiuncula: *adesto venerabilis pontifex*, et cetera. Moxque surgat episcopus, faciatque omnes paenitentes ante se prosternere, simulque cum astantibus
cod. f. 18. a.

1) Quomodo *baptismi*? Nempe, ut videtur, quasi in exemplo ac typo lotionis pedum.

2) Animadvertamus promissum novum a Bonizone librum, qui certe non apparet.

canat hos psalmos : *miserere mei Deus. Deus in nomine tuo. Miserere mei Deus, miserere mei. Deus in adiutorium meum.* His finitis, sequitur dominica oratio, cum capitulis orationibusque sequentibus. Tunc diaconus ex parte paenitentium dicat ad episcopum : redintegra in eis, apostolice pontifex, quicquid diabolo suadente corruptum est, et orationum tuarum patrocinantibus meritis per divinae reconciliationis gratiam, fac homines proximos Deo, ut qui antea in suis perversitatibus displicebant, nunc autem se placere in regione vivorum, devicto mortis suae auctore, gratulentur. Tunc episcopus sermonem ad paenitentes dicat. Quo finito, imponat antiphonam cum psalmo *venite*; et manuatim paenitentes ab archidiacono dentur in manus episcopi : et episcopus singulis manus imponens, eos diaconibus tradat; et illi manuatim singuli singulos introducant in ecclesiam. Et hoc secundum Romanos, quos omnes Orientales et Germanorum imitantur ecclesiae. Ceterum occidentales in hoc aliquantulum videntur discrepare; nam prius quam ab archidiacono manuatim susceperit paenitentes, alteri commendat diacono, ut ipse omnes iuxta ianuam ordinet ecclesiae.

* ita cod.

Quo facto, episcopus porrigens gambuttam * suam paenitentibus, imponens antiphonam *cor mundum crea*, clero cantante psalmum, matri reddit ecclesiae. Sciendum tamen est, quia non omnes qui redduntur per manus episcopi ecclesiae, eo die sacrae communionis merentur gratiam, sed ii tantum qui peracta paenitentia caelestis mensae redintegrantur convivio.

cod. f. 18. b.

41. Superius dixisse me memini, ab apostolis et apostolicis viris ecclesiae traditum esse, specialiter in caena Domini chrismatis fieri debere consecrationem, et paenitentium reconciliationem, quia ultimo pascha cum discipulis celebrato, post Petri ceterorumque discipulorum pedum lavationem, ut nobis evangelica narrat historia, iterum Christum scimus recubuisse, et sacramenta sui corporis et sanguinis, et ordinem celebrandi apostolis tradidisse dicendo : *hoc est corpus meum; accipite et manducate.* Similiter et calicem postquam caenavit dicens : *bibite ex eo omnes. Hic est enim calix novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Et ideo iustum sanctis patribus visum est, eo die quo veteri abolito testamento, sacramentorum in novo testamento coepit exordium, chrismatis olei, cuius infusione fons sanctificatur baptismatis, cuiusve unctione ecclesiae filii, Christi (uncti) vocabulo, iure debere fieri consecrationem. Quae hoc modo secundum ecclesiasticum morem sic incipit.

42. Hora diei tertia procedit pontifex decenter indutus, ut mos est in sollempnioribus festivitatis, cum duodecim sacerdotibus, et septem diaconibus, et totidem subdiaconibus. Postquam vero cantor antiphonam imposuerit, hymnum angelicum incipiat, et sic incipiat missam celebrare. Dum vero in canone ad eum locum pervenerit in quo sic legitur : *per quem haec omnia semper bona creas*, sacerdotibus dextra laevaue compositis, incipiat cum eis oleum consacrare infirmorum. Postquam vero episcopus

elixerit: *et pax eius sit semper vobiscum*, resideat in sede, exspectans donec chrisma cum plenaria processione ducatur ad benedicendum. In hoc loco quaedam in consecrando chrismate inter episcopos videntur varietates: nam Romani et Germani, celebrata processione, postquam ab archidiacono chrismatis ampulla ad benedicendum pontifici fuerit oblata, sacerdotibus dextra laevaue compositis, et ad consecrandum chrisma cum episcopo paratis, non in altari sed subdiacono tenente ampullam, ante quam benedictiones incipiant, balsamum miscent in ampulla. Occidentales vero super altare benedicunt chrisma, et balsamum miscent in eo loco ubi sic dicitur: *et Spiritus sancti admiscere virtutem*. Quod vero in eo loco benedicatur chrisma, ubi pax denuntiatur ecclesiae, ante quam communicent, hoc pro certo significat, omne sacramentum in pace valere ecclesiae; quod si in pace non fuerit datum ecclesiae, licet non iterandum propter vim sacramenti, suscipientibus tamen nil prodesse, nisi ad unitatem redierint ecclesiae.

43. Cur vero per olivae liquorem hoc sacramentum significantius sanctis patribus placuerit designari, haec fuit causa. Legimus in veteri testamento aqua vindice mundi deleta crimina, et octo tantum salvatos, quos mundo pereunte arca custodivit inclusos. Dehinc volentem Noë scire utrum cessassent aquae, emisisse corvum qui egrediebatur et non revertebatur. Quique postea emisit columbam, quae cum non inveniret ubi requiesceret pes eius, reversa est ad eum in arcam; quam etiam expectatis aliquot diebus, misit iterum. At illa portans ramum olivae virentibus foliis more suo redit ad eum ad vesperam. Intellexit protinus vir Spiritu sancto plenus a vesperscente mundo, per avem quae caret felle, genus humanum sanguine Christi patri reconciliandum. In baptismo autem domini nostri Iesu Christi per similem avem Spiritum sanctum super eum descendisse cognovimus, Iohanne baptista dicente: *et ego nesciebam eum; sed qui misit baptizare, ille mihi dixit: super quem videris Spiritum sanctum descendentem sicut columbam, et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto*. Et quis est qui baptizat in Spiritu sancto, nisi ille qui unctus est de Spiritu sancto? secundum quod ipse de semet ipso prophetatum in evangelio testatur dicens: *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me*. Cuius unctio docet nos de omnibus: cui non est datus Spiritus ad mensuram, sed ad plenitudinem, de cuius plenitudine omnes accepimus gratiam pro gratia. Et ideo christiani qui a Christo baptizantur, gratiam Spiritus sancti participant pro gratia, oleo sacramenti delibuti. Hoc est olei sacramentum quod non deficit in domo fidelis viduae iuxta Eliae prophetiam; nec pugillus farinae de hydria, quamdiu Dominus donabit pluviam super faciem terrae. Nam chrismalis olei sacramentum, et corporis et sanguinis domini nostri Iesu Christi memoria, non deficit a Christi corpore, quod est ecclesia, quamdiu Christus subiecerit omnia patri per fidem; tunc ipsi subicietur patri, ut sit Deus omnia in omnibus.

De ordinationibus faciendis.

44. Videant episcopi ne ordinationes faciant nisi certis temporibus, id est ieiunio primi, quarti, septimi et decimi (mensis), et non passim nec omnibus diebus, et in dominicis tantum sabbato advesperascente, qua hora initium est noctis sequentis diei. Beatus vero Gelasius papa dicit ordinationes fieri posse in initio quadragesimae, et in mediana hebdomada. Gelasius autem et Pelagius in sabbato sancto. Symmachus vero papa et Siricius in mense februario facere ordinationes. In his diversitatibus quid episcopis solide tenendum sit, in quinto libro, quem de secundi ordinis sacerdotibus ceterisque ordinibus disseremus, aperte demonstrabimus. Videant ergo episcopi ne bigamos vel curiales vel neophytos vel filios concubinarum, vel paenitentes, vel hos quos sacri removerint canones, ad sacros ordines promoveant. Et hoc illis cavendum est quasi venenum mortiferum, ne avaritia subripiat eorum corda, ut per quodlibet munus manus impositionem tribuant, et per simoniacam haeresim in praeceps ruant. Inexpiables enim est, ut ait beatus Ambrosius, venditi culpa mysterii, et culpa auctoris transit ad pastores. Erga hanc enim foedissimam haeresim, quae prima surrexit adversus Domini ecclesiam, et a beato Petro apostolorum principe cum auctore suo aeterna maledictione damnata, nullam misericordiam quovis ingenio vel aliqua dispensatione faciendam sancti patres decrevere (1). Ex bigamis vero vel curialibus et neophytis et paenitentibus et ex illicito matrimonio procreatis, episcopali iudicio quosdam magnae vitae et meriti non solum sacerdotes, sed episcopos cognovimus ordinatos. Quod quæ possit fieri, ut et sanctorum statuta non violentur, et talium ordinatio rata consistat, post quaedam huic opusculo inserta capitula, ad enodandam tamen hanc difficillimam quaestionem, pro futura Dei consueta misericordia, dilucidare curabo.

(Reapse post inserta quinque capitula, quaestionem propositam pertractat in sequentibus Bonizo.)

cod. f. 19. b.

45. Paulus apostolus in epistolis suis, quibus Titum et Timotheum adornat disciplinis, bigamos et neophytos arcet a sacerdotio; bigamos propter incontinentiam, neophytos vero ne in superbiam elati incidant diaboli iudicium: ruina autem diaboli, nulli dubium est quin arrogantia sit. Quia vero de bigamis se occasio prae-buit, operae pretium est quod nostri maiores super hoc capitulo sensere, breviter enarrare. Nam alii monogamum voluisse esse sacerdotem, apostolum asseverant, id est qui unam tantum habet ecclesiam, et in duabus simul non sit ordinatus ecclesiis; cui sensui et sanctorum patrum regulae videntur concordare. Alii vero, quia in primitiva ecclesia praecepta dabat apostolus, quae magnam partem ex Iudaeis constabat, quibus non prohibebantur numerosa coniugia, illos dicunt hoc capitulo prohibitos a sacerdotio, qui propter incontinentiam de-

cod. f. 20. a.

1) Intellige perpetuam a sacris ordinibus exclusionem. Alioquin paenitentiam ad salutem numquam petentibus negat ecclesia. Confer infra n. 49.

relicta naturali uxoria lege, qua primo dictum est homini: *propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una*, cum Lamech Caini adnepotis filio duplicia sit sortitus conjugia. Quamplures vero, de quorum numero ego sum, castum dicunt apostolum voluisse sacerdotem, id est viduum, vel in matrimonio continentem. Non enim poterat praecipere ut virgo eligeretur, qui sciebat a Domino de virginibus nil sibi imperatum. Quod si contigerit aliquando episcopali iudicio, utilitatis causa vel necessitatis, aliquem licet venientem ex bigamia, diuturna tamen continentia probatum, morum probitate, et excellentis vitae merito promoveri, non ideo franguntur apostolicae regulae, ut quod aliquando conceditur utilitati vel necessitati, universaliter transeat omnibus ad exemplum.

46. Quod autem ait beatus Innocentius papa: alius est ordo legitimus, alia dispensatio, quam ad tempus fieri necessitas impellit; ergo quod necessitas reperit, cessante necessitate, debet pariter cessare quod urgebat. Sic non peccaverunt hispani episcopi ordinantes Carterium, virum magnae vitae et meriti, venientem licet ex bigamia, in cuius laudem, immo in cuius ordinationis defensionem, beatus Hieronymus divinae legis interpret, luculentam composuit epistolam quae intitulatur *pro unius uxoris viro*, in qua inter cetera sic ait. «Dum promovemur, non est quaerendum quales » nati sumus, sed quales post baptismum viximus.» Beatus vero Pelagius papa quendam Latinum nomine ad diaconatus iussit provehi ordinem, qui admissa gamia de concubina filios generavit; canonibus interdicentibus, ut qui concubinam dignoscitur habuisse, non promoveatur; quem et ipse postea ordinavit episcopum. Quid igitur? fracti sunt canones? minime, quia sicut ipse ait suis temporibus, quibus non solum merita sed et ipsa corpora defecerant, condescendendum putavit necessitati temporis, ut eum ordinandum iudicaret, cuius aetas futurae incontinentiae suspicionem videbatur auferre. Sic et beatum Gregorium romanum pontificem Neapolitanis de quodam Iohanne, quem sibi elegerant in episcopum, inter cetera sic dixisse legimus. «Qua enim ratione ad episcopatum audet accedere, qui ad » huc longam sui corporis continentiam, filiola teste, convincitur non habere?» Hoc pro certo demonstrans, quia si longam sui corporis habuisset continentiam, condescendendo tempori, eius electionem non infirmasset. Quid dicam de Marino salonitano episcopo, quem invasorem in multis suis scriptis idem beatus nominat Gregorius, qui etiam electus et ordinatus est in schismate? quem etiam condescendens tempori, utilitati vel necessitati consulens, non canonum iura dissolvens, recepit in communionem. Sanctum vero Ambrosium, lilium ecclesiae, catechumenum electum, et octo diebus post baptismum transactis in episcopum ordinatum, sacrae nobis narrant historiae, quem neophytum fuisse, nulli dubium est. Quid ergo? fracti sunt canones apostolici? minime; quia ubi superbia locum non habuit, nec arrogantia menti eius quovis ingenio ob susceptum honorem inrepsit. Pro ca-

none qui ad resecandam vanam gloriam est datus, superfluum est laborare; veluti si quis novaculam ad radendos pilos duceret, ubi pili nusquam possunt inveniri. Sed non ideo omnes neophyti passim ordinandi sunt: raro enim tales inveniuntur Ambrosii. Et quod aliquando conceditur tempori, utilitati vel necessitati, universalem non possidet firmitatem.

47. De paenitentibus vero cur interdictum sit ut non promoveantur ad ordines, in superiori capitulo, beato Augustino referente cognovimus, duas ob causas, ut et humilitatis adhiberetur diligentia, et desperatione adipiscendi honoris animus intumescens a peccatis quiesceret. Sed si qui ex paenitentibus iudicio episcopali promoti, vel ex lapsis redintegrati fuerint, quisquis horum peccata, quae in oblivione sunt apud Deum teste propheta, ad memoriam voluerit revocare, hic contra beati Petri regni caelorum a Domino traditas claves incipiet disputare, et omnipotentiam Dei quodammodo conabitur minuere. De filiis autem concubinarum, et de curialibus, ideo interdictum est ne promoveantur, ne honor tantae dignitatis vilesceret.

cod. f. 20, b.

48. Praeterea sciendum est, canonum alios in voluntate positos, alios sub praecepto. Voluntarii canones sunt, ut est illud dominicum: *si vis perfectus esse, vade et vende omnia quae habes. Et, qui vult venire post me, abneget semet ipsum*. Et virginitas, et omnia quae supra nos sunt, in voto sunt. Canonum quae sub praecepto sunt, alii sunt necessarii, alii dispensatorii: necessarii vero sunt, quia nulla ratione possunt inritari, ut fides symboli, et regula baptismatis, et confectio sacramentorum, et diliges dominum Deum tuum in toto corde tuo, et non fornicaberis, et non falsum dices testimonium, et cetera his similia. Alii vero fere omnes tam in veteri quam in novo testamento dispensatorii sunt, et possunt inflecti et levari, et propter melius quid faciendum immutari. Qui enim dixit, non furtum facies, non concupisces rem alienam, Hebraeos admonuit ut peterent ab Aegyptiis vasa argentea et aurea mutuo non pauca, ut hac calliditate spoliarent Aegyptum. Et qui dixit: non occides, colligentem ligna in sabbato iussit interfici lapidibus. Et qui dixit: honora patrem et matrem, ut sis longaevus super terram; ipse mandavit dicens: *si pater tuus et mater tua et uxor quae cubat in sinu tuo, voluerint te avertere a veritate, sit manus tua super eos, et interfice eos*. Et qui dixit, non periurabis in nomine meo, ego Dominus; David iurantem occidere Nabat Carmeli usque ad mingentem ad parietem, quia non interfecit, reum non iudicavit periurii. Et licet praefati canones ab apostolo et a sanctis patribus episcopis ob distribuendos ordines traditi dispensatorii sint, et eorum iudicio aliquando inflectendi vel levandi, videant tamen ne sine examinatione inordinate hos promoveant ad ordines quibus sacri canones contradicunt, et iuxta apostolicum praeceptum, quod non dispensatorie sed inviolabili necessitate illis mandatum est, videant ne aliquibus cito manus imponant, nec communicent peccatis alienis.

EX LIBRO III, QUI EST DE ORDINATIONIBUS.

49. **Q**uisquis hoc facinus, videlicet simoniacae et neophytorum haereseos emendandum pro officii sui consideratione vehementer non asserit, cum ipso se habere non dubitet portionem, a quo hoc peculiare flagitium sumpsit exordium. Omnis ergo episcopus vel presbyter aut diaconus convictus, quod per pecunias manus impositionem dederit vel acceperit, a sacerdotio et a gradu decadat. Fortassis autem dicunt aliqui, quia paenitentiam agimus pro peccato, et Deus ignoscit illud. Ita est, quia omnes agentes paenitentiam Deus suscipit, et indulget per paenitentiam peccata quae iam patrata sunt. Sed secundum apostolum, sacerdos irreprehensibilis debet esse. Qui per pecunias, quemquam consecravit vel consecratus est, alienus est a sacerdotio. Sic ut omnes ecclesiae simus alumpni ex canonicis disciplinis eruditi.

Ut ad humandum episcopum omnes sacerdotes conveniant.

50. Ea quae competunt honestati, contingit saepe quorundam desidia non impleri. Proin quia notum est, quae dignitas in exequiis morientis episcopi ex canonibus conservetur, traditioni moris antiqui hoc tantum adiciamus, ut si quis sacerdotum secundum statuta valentini concilii ad humanda defuncti episcopi membra venire commonitus pigra voluntate distulerit, appellantis clericis obeuntis episcopi apud synodum sive apud metropolitanum episcopum tempore anni unius, nec faciat missam nec communicandi habeat omnino licentiam. Presbyteri vero sive ceteri clerici, quibus maior honoris locus apud eandem ecclesiam fuerit, cuius sacerdos obierit, si omni sollicitudine pro exequiis iam mortui, aut continuo antistitis mortui, ad cohumandum vicinum episcopum tardi veniant, aut per quamcumque molestiam animi id negligere comprobentur, totius anni spatio ad paenitentiam in monasteriis deputentur.

Unde sacerdotium sumpserit exordium.

51. In veteri testamento ab Aaron fratre Moysi sacerdotii coepit exordium. Nam licet antea quosdam legamus obtulisse sacrificia: ut Abel et Noë et Abraham, sponte tamen et non ex praecepto Domini: nec chrismate unctos, nec vestibus ad sacrificandum dedicatis initiatos; praeter unum Melchisedech, qui rex Salem legitur et sacerdos; quique Abraham reverenti a caede Chodorlahomor et sociorum eius panem obtulit et vinum in sacrificium Deo, in figuram nostri aeterni et semper novi sacramenti. Alii vero Sem autumant fuisse filium Noë, quem supputantes annos quos vixit post diluvium, dicunt supervixisse Abraham et Isaac, et usque ad Ioseph durasse venditionem. Quomodo vero sanctus vir in terra Cham et in prosapia Chanaan, quem scierat maledictione patris damnatum, derelictis filiis suis ac nepotibus, spretaque terra, quae sibi suisque cesserat in hereditatem, advena vellet habitare in terra aliena, non satis adverto, nisi quia forte vir Spiritu sancto plenus praescierat ab Hierusalem evangelium regni in toto mundo

disseminandum. Alii vero Melchisedech dicunt non hominem fuisse nec angelum, sed aliquem iustum virum veluti Iob; et licet in terra habitasset Chanaan, non tamen ex Cham duxisse prosapiam; ignotus quibus maioribus ortus ab his quorum terras licet rex potens incolebat; natus vero ex viro et ex muliere, et peccato primi parentis mortalis; qui sacerdos dicitur non quia sacerdos esset, sed quod in figura nostrum praecesserat sacerdotium, offerens primus panis et vini oblationem.

52. De Aaron autem sacerdotio, a Domino Moysi mandatum reperimus, scilicet ut applicaret Aaron et eius filios lotos aqua ad Dominum, et vestibus eius indueret sacerdotalibus; quarum quattuor sacerdotibus erant, tres vero tantum pontificibus debebantur. Quarum vestium significationes beatus Hieronymus in epistola quam scripsit ad Fabiolam aptissime dilucidavit. Nostri vero propositi non est de lamina aurea quae solis pontificibus ponebatur; nec de rationali vel superhumerali seu podere nunc disputare: nec de feminaliis sacerdotum quibus ipsimet vestiebantur, nec de linea tunica et cingulo vel mitra disserere. Veniendum est nunc ad novi testamenti regale sacerdotium, et a quo sumpserit exordium, et qualiter, et quibus debeant, cum ad sacrificandum accedunt, non figura sed veritate, indui vestibus, Dei iuvante gratia, incipiam narrare.

53. In ecclesiae vero sacramentis revelata iam gloria, pontifex Christi evangelicum praecipitur sumere calciamentum, quo ut dicit beatus Ambrosius in libro de fuga saeculi, venenum serpentis excluditur, morsus eius hebetatur, ut sit calciatus pes in evangelium. Et fortasse, inquit, ideo Moyses iubetur solvere calciamentum pedum suorum, ut sumeret calciamentum evangelii; vel quia non Moysi, id est non prophetis, sed apostolis praedicatio evangelii debebatur. Induitur quoque mystico inter sacra amictu sive superhumerali, studio scilicet et labore bonorum operum, quae semper coram Deo ferenda sunt, in cuius conspectu non debet apparere vacuus; quia nullus ad regimen animarum promoveri debet, nisi cuius bona opera praecesserunt. In pectore autem secundum facturam humeralis recte praecingitur, quia non solum opus libidinis, sed etiam ipsa in corde sacerdotis restringitur cogitatio vigore mentis. Desuper tunica vestitur talari, quasi perseverantia in opere iustitiae et sanctitatis usque ad finem, quia non sufficit inchoare, nisi compleatur et in fine. Circa lumbos vero accingitur, cum fortitudo animi contra corporalia vitia viriliter assumitur. In veteri testamento legimus Daniheli angelum Domini praecinctum apparuisse in renibus: in apocalypsi autem Iohanni non iam in renibus, sed ad mamillas praecinctus ostenditur. Praecinctio renum cohibitionem significat luxuriae. Angelus itaque Daniheli apparens, iure in renibus cinctus fuisse dicitur, quia vetus testamentum ipsum opus luxuriae dampnat. Iohanni vero in pectore, quia novum testamentum etiam cogitationes nefarias refrenat. Utroque cingulo sacerdos Dei semper utatur, ut sit sanctus corde et corpore et spiritu. Stulam deinde accipit, figuram videlicet immortalitatis et inno-

centiae; quia primus homo in paradiso expoliatus fuerat, sed iterum per occisum vitulum saginatum, id est per passionem filii Dei, in baptismo eandem recepit. Beatus igitur qui custodit stolam suam, id est fidem quam in baptismo percepit, et innoceutiam vitae ne nudus ambulet, ne iterum expoliatus turpiter cum diabolo damnetur. Beati, inquit Iohannes, qui lavant stolas suas, et vitam suam lacrymis paenitentiae atque custodia mandatorum Dei, ut sit potestas eorum in ligno vitae, id est in domino Iesu Christo; quem habentes utique in capite suo, omnia possidebunt.

54. Post haec pontificali decoratur tunica. Duas habebit tunicas, unam mysterii carnalis, et aliam intelligentie spiritualis. Et ut breviter iuxta ordinem * explicem, pontifex est qui legem et secundum spiritum et secundum litteram novit, et uniuscuiusque mysterii novit rationes. Quod vero interius est tunica linea, exterius hyacinthina, monstratur quia, per castitatis candorem pervenitur ad caelestium rerum amorem. Sciendum vero est quia pro dalmaticis apostoli et omnes romanae ecclesiae episcopi usque ad sancti Silvestri tempora colobiis utebantur: quia autem nuditas brachiorum culpabatur, placuit hoc fieri quod potius aspectibus placeret populorum. Casula ceteris indumentis superponitur, per quam caritas intelligitur, quae donis omnibus est supereminetior. Sicut autem casula totum tegit hominem, quasi minor casa, sic caritas unire debet totum virtutum ordinem; custos enim est sanctitatis, sine qua nihil est virtus omnis. Manipulum ante, id est sudarium, quo solet laborantium sudor detergi, in brachio sumit, ut hoc nomine discat quanto eum orationis studio contra peccata insudare oporteat. Rationale in pectore portat, cum bona malaque discernit, et quod unicuique congruat cogitat, et curationis censura disponit. Hoc indumento omnes in animo utuntur sacerdotes Domini, dum rationis arbitrio et quae sunt expetenda requirunt, et quae sunt spernenda contempnunt. Sed non omnes materialiter hoc induuntur in corpore. Pallii enim dignitas non aliis conceditur episcopis, nisi his quibus magisterii iura dispensatorie a romanis tradita sunt pontificibus, ita dumtaxat ut in partem vocati sint sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Anulum in digito gerit, pontificalis dignitatis indicium et fidei signaculum, quatinus sponsam Dei sanctam ecclesiam intemerata fide custodiat. Haec indumenta illi nobis praeparaverunt, quorum vitam et doctrinam ideo sequi debemus, ut non nudi et deformes, sed variis ornati virtutibus in conspectu Dei appareamus. Illius namque sacerdotii anterioris habitus, nostrae mentis est ornatus; et sacerdotalem gloriam non iam nobis honor commendat vestium, sed splendor animarum.

55. His ac talibus, ut supra retulimus, vestibus Christi pontifices decorati, immo vero virtutum varietatibus adornati, videant ut se murum opponant pro filiis Israhel, et ut stent in acie in die Domini, nec imitentur filios Ephraem, qui intendentes arcum et mittentes sagittas conversi sunt in die belli. Quis enim armatis fugientibus, inermis non timebit? Et quis ministris turpiter terga praebentibus et latibula quaerentibus, securus erit

* cod. orientem

ad bellum? Quos si non movet illud evangelicum praeceptum, *bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis*, saltem erubescant si non Israelitarum excellant sacerdotes tanto quanto interest inter umbram et veritatem, inter substantiam et figuram. Illi enim inermes tubis ante aciem concrepabant, nos vero pro pudor! induti lorica iustitiae et galea salutis, habentes scutum fidei, pro ovibus nobis commissis non pugnabimus usque ad vincula et carceres, usque ad inrisiones et opprobria, et si oportuerit usque ad membrorum truncationes et mortem? 1) Et si nos non terret illud boni malive pastoris specimen, lupus scilicet veniens ut oves mactet et perdat, admoneant nos innumerabilium confratrum nostrorum, et praecipue romanorum pontificum exempla, qui a beato Petro usque ad pii Constantini tempora XXXIII numero, vicibus sibi invicem succedentes mori non timuerunt, quamdiu ipsum romani nominis principem christianae submisere religioni. Et quis non Cornelio ab imperatore Decio cruciatibus variis interemto; Lucio vero eius successore ab eodem extincto; Stephano autem post hunc ab eodem inter missarum sollempnia cum duodecim sacerdotibus et septem diaconibus et sexdecim clericis in sede decollato, non timeret accedere ad papatum! Sed Sixtus intrepidus accessit ad pontificatum, non ut auro fulgeret et ostro, non ut gemma biberet, non ut candentis equi tergo portaretur supinus, sed ut pro sponsa Christi, quae est ecclesia, vinetus traheretur ad mortem. Nonne operae pretium et gloriosum erat illis temporibus videre Marcellum compedibus ligatum vaccas mulgentem Diocletiani, et per epistolas parochias primatibus dividendam?

cod. f. 29, b.

56. Nostris vero temporibus quidam ex fratribus nostris episcopi, ita avide hoc dominicum *si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*, in arca cordis ligaverunt, ut brevicula nube prospecta, ante quam procellae incipiant desaevire vel grandines, de fuga incipiant cogitare, non vacui viatores, sed auro honusti, et ideo timidi. Hi si forte viderint sudam faciem caeli nubescere, videas eos maria transmeare, alpes devias superare, et inpudenti fronte sese emeritis anteponere, male intelligentes evangelicum; non enim omnibus nec omni tempore est fugiendum. Quone quis credat hoc meum esse, quod dico, beati Augustini * capitulum introducam ad medium, et quid de talibus senserit, quidve faciendum iudicaverit, eius audita admonitione cognoscamus. «Recolimus verba dicentis: » *cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam*. Quis autem » credat hoc ita Dominum fieri voluisse, ut necessario ministerio, sine quo » vivere nequeunt, deserantur greges quos suo sanguine comparavit? Num- » quid fecit hoc ipse quando portantibus parentibus in Aegyptum parvulus » fugit? qui nec dum ecclesias congregaverat, quas ab eo desertas fuisse di- » camus? Numquid quando apostolus Paulus, ne illum comprehenderet » inimicus, per fenestram in sporta missus est, et effugit manus eius,

* Ep. CCXXVIII.
2.

1) Hoc adamussim necis genus Bonizoni nostro obtigit pro iusta legitimi romani Pontificis causa pugnanti.

» deserta est quae erat ibi ecclesia necessario ministerio, et non ab aliis
 » fratribus ibidem constitutis quod oportebat impletum est? Eis quippe
 » volentibus hoc apostolus fecerat, ut se ipsum servaret ecclesiae, quem
 » proprie persecutor ille quaerebat. Faciamus ergo servi Christi, ministri
 » verbi et sacramenti eius, quod praecipit sive permisit. Fugiant omnino
 » de civitate in civitatem, quando eorum quisquam specialiter a persecu-
 » toribus quaeritur, ut ab aliis qui non ita requiruntur, non deseratur
 » ecclesia, sed praebeant cibaria conservis suis quos aliter vivere non
 » posse noverunt. Cum autem omnium id est episcoporum et clericorum et
 » laicorum est commune periculum, ii qui aliis indigent, non deserantur
 » ab his quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes transeant; aut
 » qui habent necessitatem remanendi, non relinquantur ab eis, per quos
 » illorum est ecclesiastica supplenda necessitas, ut aut pariter vivant, aut
 » pariter sufferant, quod eos paterfamilias volet perpeti.»

EX LIBRO IV, QUI EST DE EXCELLENTIA ROMANAE ECCLESIAE.

57. **S**cripturus de excellentia romanae ecclesiae, et de privilegiis ad eius-
 dem ecclesiae episcopum pertinentibus, et de constitutionibus eiusdem, cod. f. 29. b.
 sollerter rogo lectorem, ne citissime in meam prorumpat sugillationem,
 dum viderit me in tam profuso opere succinctum pauca dixisse de magnis.
 Quod si Moyses omnem scientiam doctus aegyptiacam, qui erat vir mitis-
 simus super omnes homines qui habitabant in terra, quem Dominus no-
 verat ex nomine, incircumcisum se labiis dicit, ne mitteretur ad Aegyptum;
 et Hieremias se puerum nominat, ne ad regna evellenda et plantanda,
 aedificanda et destruenda mitteretur excusans; quid ego miserrimus, nul-
 lius bonitatis vel scientiae mihi conscius, aliud quam me indignum tanto cod. f. 30. a.
 opere iudicabo? Sed quia Dominus in sentibus 1) locutus est, et cum voluit
 linguam rudentis resolvit in verba loquentis, accepta fiducia ab illo, a quo
 omne datum optimum et omne donum perfectum est, supplicabo ei orans,
 ut meas utinam non dedignetur invisere sentes. Mihi vero multa volenti
 ac cogitanti nil melius occurrit, quam quod haec sacrosancta ecclesia
 nullis synodicis constituta, sed ipsius est Domini voce fundata dicentis ad
 beatum Petrum: *tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo ecclesiam*
meam. Cui addita est societas beati Pauli magistri gentium, ut quae erat
 electa caput gentium, sedes esset apostolorum principis et magistri gentium.
 Ipsa est vertex et firmamentum omnium ecclesiarum, dicente Domino ad
 beatum Petrum: *ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua; et tu*
aliquando conversus, confirma fratres tuos.

58. Quid dicam, quod omnis christiana religio, omniaque ecclesiae sa-
 cramenta, praeter unum, quod in ultima caena discipulis a Domino tra-
 ditum est, ab ipso sumpsere exordium 2)? Nam Iudaeis in die pentecostes

1) Nempe in rubo ad Moysem. — 2) Ordinatione quidem et praxi Petri, sed institutione divina.

mentientibus, linguis loquentes variis ebrios esse et meribibulos, Petrus magna auctoritate Iohelis prophetia, falsa profari perfidos declaravit. Et davitica prophetia evangelizans illis Iesum, usque ad tria milia eo die baptizavit in remissionem peccatorum, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Unde non dubium baptismum nostrum ab illo sumpsisse exordium. Sed et ordinatio episcoporum et sacerdotum et levitarum ceterorumque ordinum, ab illo cepit exordium. Nam post Domini ascensionem, Matthiam elegit in apostolatam, ut compleret duodenum numerum. Post adventum vero sancti Spiritus paracliti, ut nobis sacrae narrant historiae, Iacobum qui dicebatur Iustus, cum filiis Boanerges*, Hierosolymis ordinavit episcopum, dans formam omnibus ecclesiis, ut minus quam a tribus non ordinetur episcopus. De levitarum vero ordinatione quid dicam, nisi ut in actibus apostolorum dum legerentur audivimus? Factum est Graecorum murmur adversum Hebraeos, eo quod despicerentur in ministerio viduae eorum; ad quem sedandum elegerunt septem viros de plebe; quibus apostolorum princeps imponens manus, adiuvantibus ceteris apostolis, tradidit illis Spiritum sanctum, simul et diaconi ministerium, ut servirent mensis. Philippus vero cum praedicasset Samariae, et recepissent Samaritae verbum Dei, et baptizati ab eo non suscepissent perfecte Spiritum sanctum, miserunt apostoli ab Hierosolymis Petrum et Iohannem ut imponerent illis manus; qui venientes et cum oratione imponentes illis manus, tradiderunt Spiritum sanctum; hoc pro certo demonstrantes, quod licet aliquis baptizatus sit in nomine Trinitatis, ut perfecte tutorem habeat Paraclitum, oportet eum per manus impositionem ab episcopo confirmari, quae fit per chrismatis consignationem. Unde patet et hoc sacramentum a Petro sumpsisse exordium.

59. Hic idem evangelium Matthaei hebraice dictatum, apostolis tradidit praedicandum ecclesiisque Dei legendum. Hic idem alexandrinam ecclesiam fundavit, et Marcum evangelistam discipulum suum inibi episcopum ordinavit; cuius evangelium graece dictatum, ecclesiis Dei tradidit usquequaque legendum. Sciendum praeterea est, omnia evangelia et omnes epistolas tam Pauli quam canonicas graece dictatas, praeter Matthaei evangelium, et unam Pauli ad Hebraeos. Quid referam de eius praecipua humilitate, quam servandam praelatis ecclesiae suo exemplo mandavit? Nam cum audiret princeps apostolorum quosdam ex fratribus murmurantes, quod domum Cornelii incircumcisi intrasset, et cum suis baptizasset, non dedignatus est princeps apostolorum coram fratribus rationem de se reddere, exponens eis et visionem suam in Ioppe, et quod ante suscepissent Spiritum sanctum, quam baptismi unda tingerentur, adiecit: *fuerunt autem et hi sex fratres mecum*; ac si aperte diceret, si mihi non creditis, quod ante suscepissent Spiritum sanctum, quam a me baptizati essent, vel his testibus credite.

60. Paulus autem qui non ab homine neque per hominem, sed per revelationem Iesu Christi dicit se esse apostolum, et qui gloriatur dicens:

* cod. bonages.

qui operatus est Petro in apostolatu, operatus est ex mihi inter gentes, illustrata Arabia et Damasco, post annos tres a conversione sua dicit se ascendisse Hierosolymam ut videret Petrum; et cum eo mansit diebus quindecim, ut eius auctoritate fultus libere posset verbum Dei ecclesiis praedicare. Demum post annos quattuordecim, assumpto Barnaba et Tito, iterum dicit se ascendisse Hierosolymam, secum deferens * evangelium quod intitulatur secundum Lucam, ut conferret cum apostolis, et praecipue cum apostolorum principe, ne in vacuum curreret, aut cucurisset; ut illorum auctoritate roboratus, qui videbantur esse columnae, et praecipue apostolorum principis, cui Dominus non solum ecclesiam, sed etiam regendos tradidit ipsos apostolos, libere posset praedicare evangelium suum ecclesiis Dei usque in Illyricum, et usque in Hispanias disseminare. Hic idem ante quam apostoli in totum orbem mitterentur, symbolum cum eis instituit, ut concordi praedicatione praedicaretur orbi; et observationem diei dominicae, et ut in sexta feria ab esu carnum omni sit abstinendum christiano. Hic antiochenam fundavit ecclesiam, et inibi episcopus ordinatus sedit annos septem. In qua residens duas composuit epistolas, quae canonicae nominantur, breves in verbis, longas in sententiis, ita ut rarus sit qui earum sensu non caecutiet. Dein successore sibi in antiochena sede ordinato, romanam ecclesiam glorioso suo decoravit episcopatu; in qua residens per .XXV. annos et menses .III. et dies .III., per omnem Italiam et Gallias et Hispanias, et insulas interiacentes ordinavit episcopos:

cod. f. 30. l

* ita cod.

61. Quamobrem errant Mediolanenses, qui fastu superbiae inflati, suam dicunt ecclesiam non a Petro nec a suis successoribus, sed a Barnaba sumpsisse exordium; nulla enim littera, nullave historia commemorat eum umquam maria transisse; sed post separationem a Paulo factam, propter Iohannem qui dicebatur Marcus, cum eodem Cyprum delatum ab Elis mago multa perpressum, quem Paulus antea percusserat caecitate ad tempus. Is postquam venenum intrepidus hausit, inclyto vitam finivit martyrio. Quamquam post Domini ascensionem, et post sancti Spiritus adventum, cum multitudinis credentium Hierosolymis esset cor unum et anima una, cyprius Barnabas habens agrum, ut in actibus apostolorum legitur, vendidit eum; et attulit pecuniam ante pedes apostolorum, et factus est eorum discipulus. Sed ut falsitas Mediolanensium omnibus fiat notissima, quid beatus Innocentius (qui temporibus Arcadii et Honorii romanum gubernabat episcopatum, quibus imperantibus sanctus Martinus obiisse cognoscitur, in cuius obsequio funeris beatum interfuisse legimus Ambrosium) super hac re dixerit, audiamus. Innocentius Decentio eugubino *, inter cetera. « Quis enim nescit aut non autumat, id quod a principe apostolorum Petro romanae ecclesiae traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari; nec superduci vel introduci aliquid quod auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? Praesertim cum sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, et

* Epist. XXV. 2.

» Hispanias, Africam, atque Siciliam, insulasque interiacentes, nullum instituisse ecclesias, nisi eos quos venerabilis apostolus Petrus aut eius successores constituerunt sacerdotes. Aut legant, si in his provinciis alius apostolorum invenitur aut legitur docuisse. Qui si non legunt, quia nusquam inveniunt, oportet eos hoc sequi, quod ecclesia romana custodit.»

62. Hic ter beatissimus instituit ·III· hebdomadas et ·III· imperfectam ab omni christiano populo venerari in commemorationem primi adventus et secundi domini nostri Iesu Christi. Et ordinationes celebravit per mensem decembrem. Hic idem Clementem ordinavit romanum pontificem, et adhuc vivens eum collocavit in cathedra; Linum vero et Cletum adiutores habuit. Isque uno die 1) cum beato Paulo magistro gentium sub caesare Nerone agonizans, crucis affixus patibulo, romanam urbem inclyto glorificavit martyrio, et sepultus est in Vaticano.

cod. f. 31. a.

63. Huic successit Clemens natione romanus. Quomodo autem primus sit post Petrum, et tertius legatur in ordine, haec fuit causa, ut nobis sacrae narrant historiae. Metuens enim vir Spiritu sancto plenus, ne haec apostolica ordinatio posteris temporibus transiret in vitium, dum quidam hereditarium munus putantes, minus de Dei cogitarent electione, Linum et Cletum priores sibi in episcopatu ante coëgit pontificari: et sic primus est per Petri electionem, tertius vero per gradum. Illic instituit canonem super eucharistiam ante quam frangatur decantari; et ut episcopus electione cleri et laude plebis constitueretur, et ut episcopalis cathedra in eminentiori loco poneretur; et ut baptizatus ab episcopo chrismate in fronte perungeretur; et ut ministri altaris presbyteri et diaconi caste viverent; et si non casti inventi, ab altaris arcendos ministerio. Hic exilio deportatus trans Hellepontum marinis fluctibus pro Christi nomine immersus est.

64. Anacletus graecus genere, quem ipse apostolorum princeps presbyterum ordinaverat, huic successit in episcopatu. Hic instituit, ut minus quam a tribus non ordinaretur episcopus, et ut ordinationes presbyterorum et levitarum ceterorumque ordinum palam fierent praesente plebe; et ut inimici et suspecti non possint accusare episcopum. Et hic martyrio coronatus est, et sepultus in Vaticano.

65. Evaristus natione israhelita ex oppido Bethleem post hunc suscepit ecclesiam. Hic constituit ut septem diacones essent in urbe Roma qui custodirent Papam ne infestaretur a malivolis, et semper essent parati ad praebendum obsequium et in missarum sollempniis et in praedicatione. Et hic martyrio vitam finivit, et iacet in Vaticano.

66. Alexander natione romanus post hunc, cathedram suscepit episcopalem, iuvenis quidem sed senior moribus. Hic in canone memoriam Christi addidit ab eo loco in quo sic incipit: *qui pridie quam pateretur, usque quotienscumque feceritis, in mei memoriam facietis*. Hic idem praecepit ut aqua vino misceretur in sacrificio, propter Christi et ecclesiae unita-

1) Dicendum potius *eodem die sed non eodem anno*, ut vera tradit historia.

tem 1); et ut oblatio ex azymo fieret, non ex fermentato, propter Christi corporis veritatem; et ut modica esset dicens: *haec oblatio quanto potior, tanto parcior*. Hic idem praecepit omnibus dominicis diebus aquam cum sale exorcizari et mixtam benedici, et ex ea populum aspergi ad effugandas diabolicas insidias et contrarias valitudines. Et hic martyrio coronatus est, et sepultus est foras muros civitatis, sed non cum fratribus suis.

67. Sixtus natione graecus 2) post hunc levatur episcopus. Hic instituit ut ministeria sacra non contingerentur nisi ab altaris ministris, et ut corporale non fieret ex serico nec de tincto panno sed de purissimo lino contexto: et ut nulla mulier vasa sacra vel pallam altaris auderet contingere. Et hic martyrio coronatus est, et iacet in sepulchro in quo requiescunt Linus et Cletus, Anaclethus et Evaristus, et sanctorum martyrum altare solum sibi nomen vindicat Sixti.

68. Telesphorus natione graecus et anachorita post hunc romanam suscepit ecclesiam. Hic hymnum in missarum sollempniis addidit angelicum, et ante natale Domini VII. hebdomadibus omnem clerum ab esu carnum praecepit abstinere; et in natale Domini tres missas instituit celebrandas: primam in pullorum cantu, media iam proximante nocte, quando Christus in Bethleem nasci dignatus est: secundam illucescente aurora, quando Christus in cunabulis a pastoribus adoratus est, et hymnus angelicus in choro angelorum decantatus: tertiam in ipso die, quando illuxit nobis dies redemptionis nostrae. Hic idem instituit, ut missae collectae hora diei tertia decantarentur. Sunt qui dicunt eum quadragesimale instituisse ieiunium; beatus vero Ambrosius, vir magnae scientiae et sanctitatis, dicit quadragesimale ieiunium a beato Petro traditum esse ecclesiis 3), Telesphorum tantum clericis praecepisse septem hebdomadibus ante pascha ab esu carnum abstinendum. Et hic martyrio coronatus est, et appositus est ad fratres suos.

cod. f. 31. b.

69. Hyginus natione graecus post hunc ecclesiae suscepit gubernacula. Hic instituit ut unus patrinus vel patrina suscipiat levatum a fonte. Similiter et in confirmationibus fiat, et in catechumeno faciendo. Et hic martyrio coronatus est, et sepultus cum fratribus suis.

70. Pius natione italicus huic successit in episcopatu. Huic ab angelo nuntiatum est quod in dominicis diebus pascha deberet celebrari: nam antea quartum decimum lunae vernalis cum Iudaeis observantes, quocumque evenisset, pascha celebrabant. Hic collectam celebravit in titulo Pa-

1) Ante quam ulterius in his recitandis Bonizonis biographiis pergamus, facere non possumus quin lectorem ad Francisci Pagii breviarium allegemus, quod gesta romanorum Pontificum magna luce perfundit. Is enim vir *ἡγιστάτατος* tum in praefatione, tum in singulis Pontificum vitis, perquam accurate docteque certa a dubiis, falsa, praesertim isidoriana, a veris secernit. Et quamquam nemo errore omni immunis est, nec Bonizonem nostrum (qui peculiaria non pauca habet) nec cunctos historiae pontificiae tractatores Pagius vidit (permulti enim in codicibus praesertim vaticanis adhuc latent) nihilo tamen minus in hac sacrorum fastorum parte, suo quodam iure regnare videtur. Bonizo quidem aetatis suae traditionem sequitur, et novus sive indagandae veritatis sive arguendae falsitatis fons habebitur. Nos itaque novum auctorem in lucem proferimus, de singulis eius dictis non iudicamus, neque disquirimus.

2) Liber pontificalis cum Pagio *romanus*. — 3) Confer Ambrosii epistolam LXIII. 16.

storis 1), ubi et fontem benedixit. Huius etiam temporibus fuere Romae duae sacratissimae virgines Praxedes et Potentiana. Et hic martyrio vitam finivit, et sepultus est cum fratribus suis.

71. Agnitus 2) natione syrus post hunc romanam gubernavit ecclesiam. Hic praecepit ut nullus clericus comam nutriret secundum praeceptum apostoli. Huius temporibus Polycarpus ephesinus episcopus, discipulus et successor Iohannis evangelistae, Romam venit orationis voto, et benigne, licet quartadecimaret, a Papa in communionem susceptus est. Eodem quoque tempore Irenaeus admirabilis doctor, graecus genere, lugdunensem gubernabat ecclesiam. Sed et hic venerabilis pontifex martyrio coronatus est, et requiescit cum sodalibus suis in Vaticano.

72. Soter natione campanus post hunc romanum suscepit pontificatum. Hic instituit ut legitima non habeatur uxor nisi quae fuerit a sacerdote benedicta, et a parentibus tradita, et secundum legem dotata, et a paronymphis custodita: et ut nulla monacha pallam sacratam contingeret, nec incensum in ecclesia poneret. Sed et hic iacet in sepulchro cum fratribus suis.

73. Eleutherius natione graecus post hunc pontificalem suscepit cathedram. Hic epistolam suscepit a Lucio britannico rege ut christianus efficeretur per eius mandatum. Hic iterum firmavit ut nulla esca a christianis repudiaretur quae rationalis et humana esset. Et hic martyrio coronatus est, et appositus est ad collegas suos.

74. Victor natione afer post hunc suscepit episcopatum. Hic praecepit omnibus sub interminatione anathematis ut non quartadecimarent, sed pascha in dominicis diebus cum romana ecclesia observarent. Quod orientales graviter tulere episcopi, et praecipue asiani. Huius vero rebellionis auctor erat Polycrates ephesinus episcopus successor Polycarpi, qui et ipse discipulus fuerat Iohannis evangelistae. Scripsit in hunc Victor interminans ni ab incepto desisteret, eum a consortio ecclesiae sequestraturum. Scripsit et Polycrates epistolam mira suavitate dulcoratam, obtestans et obsecrans romanum pontificem ut pacem ecclesiae non turbaret, affirmans non aliter de pascha sentire quam per .CC. fere annos ecclesia ab apostolis traditum custodivit. Quid plura? Vicit auctoritas romani pontificis, et omnes pascha sicut romanus episcopus praeceperat susceperunt. Et hic martyrio coronatus est, et sepultus cum fratribus suis.

75. Zephyrinus natione graecus 3) huic successit in episcopatu. Hic constituit ut omnia vasa altaris essent vitrea; nam antea omnia erant lignea. Et hic martyrio coronatus componitur ad collegas suos.

76. Callixtus natione romanus de civitate Ravennatum 4) post hunc papalem suscepit cathedram. Hic iuxta quattuor anni tempora, quattuor indixit omni ecclesiae ieiunia, primum vernale, secundum aestivale, tertium

1) In Pii epist. II. isidor. *Pastor presbyter titulum condidit*. Certe Pii frater fuit nomine *Pastor*.

2) Bernardus Guidonis a nobis editus: *Anicetus in decretis dicitur Anicius*.

3) Apud librum pontificalem cum Pagio romanus.

4) Locus hic erat in regione transtiberina, qui a statione militum classis ravennatis nomen contraxit.

autumnale, quartum hiemale, in quibus etiam praecepit et ordinationes fieri, quamquam nec ipse nec alius quislibet romanorum pontificum, a beato Petro usque ad sancti Silvestri tempora, legitur celebrasse ordinationes nisi in mense decembris. Hic idem accusationem episcoporum voluit difficillimam esse, et ut infames et suspecti et inimici in eorum ne suscipiantur accusationem, omnino prohibuit. Eos vero haereticos nominat, qui dicunt sacerdotes post lapsum, si dignam egerint paenitentiam, non posse redire ad pristinos ordines ¹⁾. Huius quoque temporibus divino incendio coneremata est pars Capitoli a meridiano, et sinistra manus Iovis aurea fulmine percussa liquefacta est. Sed et hic martyrio coronatus est, et sepultus est in coemeterio, quod suo nomine dicitur Callixti.

cod. f. 32. a.

77. Urbanus natione romanus post hunc ecclesiae suscepit gubernacula. Hic constituit ut omnia vasa ecclesiastica aurea fierent vel argentea; vel si pauper esset ecclesia, stannea, ne sacerdotes culparentur avaritia. Hic primus instituit, ut ecclesia susciperet praedia, ex quorum redditibus clerici communiter viverent. Huius tempore extitit Caecilia virgo prudentissima quae duos fratres convertit, Pammachium exsuperavit. Quae postquam domum suam beato Urbano tradidit in ecclesiam dedicandam, in eadem inclyto vitam finivit martyrio, quam etiam in catacumbis sanctorum pontificum sepelivit. Et hic martyrio vitam finivit, et sepultus est cum fratribus suis. Postea vero christiana crescente religione, domus beatæ Caeciliae in ecclesiam est dedicata, in qua sub uno altari quiescunt humati Urbanus, et Caecilia, Tiburtius, et Valerianus, et Maximus cubicularius.

78. Pontianus natione romanus huic successit in pontificatu, qui iussu Maerini et Alexandri exilio dampnatus est in insula Sardinia, et ibi pro Christi nomine martyr effectus requiescit in pace.

79. Antherus natione graecus post hunc rexit ecclesiam. Hic constituit ut episcopi utilitatis causa vel necessitatis possint transferri de sede in sedem. Hic gesta martyrum diligenter a notariis exquisivit et in ecclesia recondidit. Nam prisca temporibus ex praecepto Clementis primi post Petrum romani pontificis, notarii erant in urbe Roma divisi per regiones, ut gesta et passiones scriberent martyrum; quas beatissimus hic diligenter exquisivit, et exquisitas in ecclesiis recondidit. Quapropter erubescant hypocritae magistri prurientes auribus, qui dicunt passiones sanctorum in ecclesia non legendas, et inter apocrypha deputandas; scientes procul dubio non esse apocryphum, quod sanctae romanae ecclesiae est auctoritate roboratum. Beatus vero Ambrosius doctor admirabilis passiones sanctorum martyrum intra missarum sollemnia interserit in praefationibus recitandas; ut evidens sit et manifestum, non esse apocryphum quod sanctus vir inter missarum sollemnia interserit populis recitandum. Et hic martyrio coronatus est, et sepultus est cum collegis suis.

¹⁾ Hinc ab anonymo auctore philosophumenorum, qui erat de secta novatiana, reprehenditur (ed. Oxon. p. 290.) nominatim Callixtus, qui paenitentiam lapsis huiusmodi concedebat.

80. Fabianus natione romanus post hunc romanus episcopus factus est. Hic constituit ut omni anno in caena Domini chrisma ab episcopo consecraretur, et vetus in ecclesiis cremaretur. Hic regiones divisit diaconibus, et fecit VII. subdiacones, qui VII. notariis imminerent, ut gesta martyrum in integro colligerent. Et hic martyrio coronatus est, et iacet ad catacumbas.

81. Cornelius natione romanus post hunc suscepit episcopatum. Hic sacerdotibus concessit pro recta fide iurare. Huius tempore corpora sanctorum apostolorum Petri et Pauli ab orientalibus viris religiosi noctu furata sunt; quo facto, tantus terrae motus romanam civitatem (concussit) ut paene omnes mori cogitarent. Sicque factum est, ut omnes tam pagani quam christiani, tam viri quam mulieres, tam parvuli quam senes, ita unanimes prompta voluntate eos persequerentur indidem tota urbe migrare. Sed Dei nutu ita actum est, et sanctorum corpora Romam cum honore reportata sunt: et orientales viri religiosi, qui id amore fecerant pietatis, penitus non inventi, a cruciatu et morte, Dei misericordia, sunt liberati. Sanctorum vero corpora per annum unum apud catacumbas iacere inhumata. Interea ex praecepto Decii et totius senatus consulto consulto concessum est romano pontifici ceterisque christianae religionis cultoribus libere ad sepulturas apostolorum faciendas insudare, et ad id faciendum data sunt eis de fisco rei publicae adiutoria. Primum quidem beati Pauli corpus levatum de catacumba suscepit beatus Cornelius, et sepelivit eum una cum beata Lucina in praedio eiusdem via ostiensi ad litus ubi decollatus est. Beati vero Petri corpus accepit praefatus episcopus, et posuit iuxta locum ubi crucifixus est, inter corpora sanctorum episcoporum in templo Apollinis in monte aureo vaticani palatii neroniani. Hic idem iussu Decii exilio Centumcellis dampnatus est, et martyrio vitam finivit; cuius corpus in . X . miliario ab urbe Roma in praedio suo decenter requiescit humatum.

cod. f. 32. b.

82. Lucius natione romanus post hunc cathedram suscepit episcopalem. Hic damnatus exilio fuit, et postea nutu Dei incolumis ad ecclesiam reversus est. Hic praecepit ut duo presbyteri et tres diaconi in 1) omni loco non desererent Papam propter ecclesiasticum testimonium; qui etiam a Valeriano capite truncatus est, et requiescit cum collegis suis episcopis.

83. Stephanus natione romanus post hunc curam suscepit episcopalem. Hic constituit sacerdotes et levitas vestibus sacratis in usu cotidiano non uti, nisi in ecclesia tantum. Et hic decollatus est ex praecepto Decii inter missarum sollempnia, quando communicabat cum duodecim presbyteris et septem diaconibus, sexdecim clericis. Et sepultus est in eodem loco ad catacumbas cum sede in qua residens decollatus est.

84. Sixtus post hunc intrepidus accessit ad pontificatum. Hic non metuens principum minas, nec veritus impia praecepta, dixit ad clerum suum:

1) Inferius *diaconibus*. Recole p. 18. adn. 1.

fratres et commilitones, audistis diabolica praecepta saeva vulgari: videte, nemo metuat terrores. Tunc commendans thesauros ecclesiae beato Laurentio, tentus et catenatus ducitur ad templum Martis. Sed athleta Dei fortissimus totam passionis 1) suae hereditatem archidiacono suo committens Laurentio, templum Martis oratione comminuit, et in eodem loco decollatus est cum duobus diaconibus Felicissimo et Agapito, et sepultus est in coemeterio Callixti. Et hic atheniensis fuit genere et philosophus.

85. Dionysius ex monacho natione romanus huic successit in praesulatu. Hic presbyteros constituit in urbe Roma in titulis, singulos in singulis, propter poenitentes suscipiendos, et propter baptismum, et parochias divisit. Et hic martyrio coronatus est, et sepultus est cum fratribus suis.

86. Felix post hunc natione romanus episcopus factus est. Hic constituit super reliquias martyrum missas celebrari. Et martyrio coronatus est, et sepultus in coemeterio Praetextati.

87. Marcus natione romanus 2) post hunc suscepit episcopatum. Hic constituit ut nullus episcopus vel sacerdos, etiamsi maioris sit scientiae et probitatis, anteponat se prius quam ipsi ordinato. Et hic solus de tanto numero pontificum martyrium evasit. Et requiescit in ecclesia in qua prius presbyter ordinatus fuerat, quae usque hodie ecclesia sancti Marci vocatur, in media Roma, in regione quae dicitur Pinus 3).

88. Eutychianus natione tuscus post hunc romanus dictus est archiepiscopus. Hic constituit fruges super altare benedici uvae et fabae. Hic suis temporibus per diversa loca trecentos quadraginta duos martyres manibus suis sepelivit. Et martyrio coronatus est, et sepultus est cum coepiscopis suis.

89. Gaius natione dalmata ex genere Diocletiani post hunc papalem suscepit cathedram. Hic constituit ut septem diacones qui Romae sunt ordinati, nulli alii episcopo praeter quam Papae ministrent. Et hic martyrio coronatus est, et iacet in Vaticano. Nunc vero altare eius in ecclesia sancti Petri iuxta columnam contra altare sanctorum Leonum, in via quae ducit ad sanctam Petronillam; sub quo requiescit ipse et frater eius Gavinius, et filia eius Susanna.

90. Marcellinus post hunc in romanum eligitur episcopus. Huius temporibus persecutio ingens christianorum, iussu Diocletiani efferbuit, in tantum ut intra triginta dies ·X· et ·VII· milia hominum promiscui sexus martyrio vitam finierint. Quo terrore territus Marcellinus, simulque quorundam suasu deceptus, thurificavit idolis. Quam ob rem convenere episcopi Romae ex diversis provinciis, non poenis, non exiliis, non ipso mortis discrimine pavefacti, numero CXV; qui cum lacrymis et gemitu celebrantes concilium siscitabantur cum reverentia episcopum, si ita res se haberet, ut fama retulerat.

col. f. 33. a.

1) Ita cod., non *possessionis*.

2) Marcum hunc, tamquam huius nominis primum, scribit hoc loco etiam Bernardus Guidonis cum chronographo archiepiscopo cusentino, ut legitur apud nos in Spicilegio romano T. VI. p. 37, de qua re breviter in adnotationibus diximus ibi p. 38. — 3) Nunc *rione della Pigna*.

Marcellinus vero rem omnem seriatim confessus est, et se peccasse, et reum esse professus est; adiiciens etiam se paratum obedire quicquid illi sibi vellent imponere. Ad haec illi: absit ut summus pontifex ab aliquo iudicetur: negasti tu? negavit et beatus Petrus magister tuus; et quis apostolorum ausus fuit eum exinde iudicare? sed egressus foras flevit amare. Tu in sinu tuo tolle causam tuam, tu proprio ore te iudica. Audiens haec Marcellinus dictavit in se sententiam dicens: ego Marcellinus ob scelus idololatriae, quod infelix commisi, iudico me deponendum: anathematizo etiam quicumque corpus meum aliquando tradiderit sepulturae. Sicque pergens ad Diocletianum, ultro se professus christianum, capitalem suscepit sententiam. Cuius corpus per ·XXX· dies iacuit inhumatum. Noctu vero apparuit apostolorum princeps in visione Marcello sacerdoti, qui post eum episcopus factus est, dicens: Marcelle dormis? At ille: quis es, domine? Et ille: ego sum princeps apostolorum magister tuus. Et adiecit: Marcelle, corpus meum quod inhumatum est, quare non sepelis? At ille: domine, inquit, corpus tuum digno cum honore sepultum est. Et Petrus: corpus confratris mei Marcellini, qui pro Christo sanguinem suum fudit, quare non sepelis? Nonne legisti in evangelio Domini sententiam dicentis: qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur? An non se humiliavit, qui indignum sepultura se indicavit? Vade ergo et sepeli eum iuxta me, ut quos non separavit martyrium, quosque Dei iustificavit gratia, non dividat sepultura. Sicque factum est, et sepultus est secus pedes beati Petri apostoli.

91. Marcellus natione romanus post hunc levatur episcopus. Hic fecit coemeteria via salaria, et ·XXV· titulos in urbe Roma constituit, et dioeceses propter baptismum et poenitentiam multorum qui convertebantur ex paganis, et propter sepulturas martyrum. Huius temporibus venerabilis matrona Lucina ecclesiam Christi rerum suarum fecit heredem. Quod audiens Diocletianus dampnavit eam proscriptione, et iussit ut Marcellus episcopus dampnaretur in domo eiusdem matronae ad custodiendum animalia publica, et per ·VII· annos compedibus ligatus in eodem martyrio perdurans, per epistolas parochias primatibus dividebat. Et hic in bona confessione vitam finivit, et sepultus est in eadem domo in qua dampnatus animalia custodiebat. Postea vero christiana crescente religione, domus catabuli in pulcherrimam ecclesiam translata est, quae usque hodie sancti Marcellini nomine titulatur.

92. Eusebius natione graecus post hunc rexit ecclesiam. Huius temporibus inventa est crux domini nostri Iesu Christi ·V· kal. martii, et baptizatus est Iudas, qui et Cyriacus, qui etiam martyrio coronatus est, et sepultus est cum fratribus suis.

93. Melchiades natione romanus 1) huic succedit in episcopatu. Hic constituit nulla ratione die dominico, aut quinta feria ieiunium quemquam fidelium agere. Huic inter missarum sollemnia revelata sunt nomina quatuor

1) Liber pontificalis et alii *afer*.

Coronatorum, quae multo tempore latebant incognita. Et hic martyrio coronatus est.

94. Silvester natione romanus post hunc romanam gubernavit ecclesiam. Huius temporibus Constantinus, qui monarchiam tenebat imperii, baptismi legitur suscepisse sacramenta; sed quia de eius baptismo varie scriptura pronunciat ¹⁾, dicendum mihi videtur quid diversae scripturae sentiant, et cui magis fides sit adhibenda. In decretali epistola Eusebii, sicut ipso narrante cognovimus, legimus eundem principem post victoriam Scytharum, qui transmeato Danubio Thracias vastaverant, venisse Romam, et ab Eusebio romano episcopo catechizatum, non tamen baptizatum; quamvis in multis codicibus vitio scriptorum reperiatur, eundem a praefato pontifice baptizatum; quod falsum esse, satis evidenter apparet. Quis enim tanto principe baptizato, auderet christianis necem inferre, et ipsum romanum pontificem, Melchiadem nomine, iugulare? Et cuius erat Tarquinius nisi romani imperatoris praefectus, qui Timotheum christianissimum variis tormentis interemit, et Silvestrum eiusdem Timothei hospitem carcerali mancipavit custodiae? Et cuius persecutiones fugiens Silvester episcopus in monte Soracte * latebram fovebat? Quia vero regius animus variis implicitus curis per multa ostenditur, a beato Eusebio catechizatus distulit baptismum; quod postea divina favente gratia, revelatione apostolorum admonitus, occasione recuperandae salutis a beato Silvestro (suscepit.) Et hoc ita esse indubitanter catholica credit ecclesia. Illud vero quod in historia tripartita legitur, eum usque ad mortem distulisse baptismum, et in Nicaea civitate Bithyniae in arriana fide baptizatum, mirabiliter abhorret a vero. Quis enim nisi mente captus crediderit tantum virum, sub quo nicaena synodus trecentorum .X. et .VIII. sanctorum patrum, in qua fides nostra recitata est, et Arrius cum suis complicibus dampnatus est, errori se velle mancipare dampnato, maxime cum Arrium sciret sanctorum patrum et sua auctoritate dampnatum, et Constantinopoli Dei iudicio turpissima morte mulctatum? Sed iam nunc ad proposita revertamur. Hic privilegium a venerabili meruit Constantino evangelicae veritati concordans, ut omnes episcopi romano sint subiecti Pontifici, ut omnes iudices imperatori. Hic constituit ut romanus praesul a nullo iudicetur: et ut presbyter non condemnatur nisi sub quadraginta testium certa comprobatione: et ut minoris ordinis aliquis maiorem se non possit accusare: et ut clericus apud laicos non iudicetur: et ut presbyter chrismate liniat baptizatum in vertice, sed quod ab episcopo consecratum est. Hic dalmaticis praecepit uti in ecclesia: et in concilio apud Nicaeam habito Hosio cordubensi ab Hispania, et Victori ab Italia, vices concessit apostolicas. Et dormivit in pace, et sepultus est Romae iuxta palatium Octaviani ad locum qui dicitur Caput.

cod. f. 33. b.

* cod. *Sirapli.*

1) De Constantini baptismo vetus et notissima quaestio est: nos eius defensoribus, nempe quod Romae a S. Silvestro eius sacramenti gratiam suscepit, duos nunc adiungimus nempe latinum Bonizonem, et graecum, quem postea vulgabimus, anonymum magni Constantini biographum.

95. Marcus natione romanus huic successit in episcopatu. Hic constituit in ecclesia omnibus diebus dominicis et nataliciis apostolorum post evangelium symbolum ab omni Clero et populo alta voce decantari. Et hic requievit in pace, et sepultus est in ecclesia beati Petri apostoli, cuius fundamenta Constantinus imperator octavo die post baptismum suum, terram ipsemet fodiens, primus imposuit, et ad finem, ut est cernere, usque perduxit.

96. Iulius natione romanus post hunc papalem suscepit apicem. Huius ex praecepto orientales episcopi thronos suos recepere. Et hic instituit ut omnia monumenta chartarum ecclesiasticarum rerum per romanae ecclesiae fierent primiscrinium. Et hic sepultus est in basilica beati Petri apostoli.

97. Liberius natione romanus post hunc suscepit pontificatum. Hic exilio deputatur a Constantio eo quod nolisset haeresi arrianae consentire, et fecit in exilio annos tres. Postea vero multorum religiosorum rogatu, et maxime ad sedandam imperatoris quam habebat erga christianos crudelitatem, concessit Arrianis ut unam haberent Romae ecclesiam. Quod factum, licet si ab aliquo alio fieret, non esset vituperabile, ne auctoritas tamen romani pontificis omnes possit ad hoc tam crudele inflectere episcopos, cum communi consilio ab omnibus catholicis hoc concessum cassatum est; et ne nomen eius inter catholicos recitaretur, prohibitum; quamquam sanctus sit et bonus, et beato Ambrosio teste laudabilis 1). Et hic sepultus est in basilica apostolorum principis.

98. Dies autem Felicis sub Liberii papatu computantur 2). Et sepultus est non longe ab Urbe in praediolo suo.

99. Damasus natione hispanus post hunc romanum suscepit episcopatum. Hic synodali iudicio, voce publica, dampnavit Liberium, et adnolavit omne quod fecerat. Hic constituit ut psalmi Davidis cum gloria patri distincte cantarentur per diei horas et noctis vigiliis. Hic praecepit ut in missarum celebratione presbyter confessionem suam faciat, ante quam ad altare accedat. Hic invidiose accusatus de adulterio, facta synodo se expurgavit. Et sepultus requiescit apud sanctum Petrum apostolum.

100. Siricius natione romanus post hunc papa effectus est. Hic primus constituit ut ex monachis fierent (episcopi) utilitatis causa vel necessitatis. Et dormivit cum patribus suis, et sepultus est ad sanctum Petrum.

101. Dicerem 3) quidem de Anastasio et de Innocentio, qui sabbato praecepit ieiunandum, et pacem inter missarum sollempnia dari. Et de Zosimo natione graeco, qui cereum in sabbato sancto praecepit in omnibus titulis

1) Liberii lapsus qualis fuerit, non incuriose nos ventilavimus Spic. rom. T. VI. p. 59. 60, prolato etiam Bonizonis nostri testimonio ex codice vaticano. Illuc igitur lectores nostros ablegamus. Insuper admonemus, inter P. Zachariae latinas dissertationes T. I. septimam esse *de commentitio Liberii lapsu*.

2) Nempe quia Felix loco Liberii viventis et exulis tenuit pontificatum, quem postea recuperavit Liberius. Videsis Bernardum Guidonis p. 61.

3) Sequentia quae per saturam de reliquis romanis Pontificibus narrat Bonizo, iam nos recitavimus in Spicil. rom. T. VI. p. 273-281, non sine tamen notabili varietate multisque defectibus, ex Bonizonis compendio quodam, seu potius excerpto vaticano.

benedici. Et de Bonifacio qui monachabus et diaconissis interdixit ne sacra-
ta vasa vel pallas tangerent altaris. Et de Caelestino qui constituit, ut
psalmi Davidis ·CL· numero antiphonatim cantarentur ante canonem; nam
antea, evangelium tantum et epistolae legebantur. Et de Sixto, qui ecclesiam,
quae dicitur ad praesepe, et hodie vocatur maior ecclesia, in monte Livio
aedificavit. Et de magno Leone qui ecclesiam a nestoriana et eutychiana
haeresi, sua praedicatione liberavit, et Dioscori superbiam calcavit. Et de
Hilaro natione sardo, qui interdixit ut pontifex sibi successorem eligeret
Et de Simplicio tiburtino, qui ·XXVII· presbyteros Romae constituit. Et
de Felice episcopo, et de Gelasio scholastico doctore mirifico, qui gelasianum
codicem composuit, et innumeros tractatus fecit 1), ut beatus Ambrosius; et
declaravit qui libri recipi debeant in ecclesia quive contempni: et quo tem-
pore ordinationes sacerdotum ceterorumque ordinum fieri debeant. Et de
Anastasio eius successore, qui constantinopolitanum imperatorem excom-
municavit. Et de Symmacho sardo, qui constituit omnibus dominicis diebus
et nataliciis apostolorum et martyrum hymnum angelicum decantari. Et de
Hormisda magnaë vitae et meriti. Et de Iohanne eius successore, qui in
custodia Theoderici regis mortuus est. Et de Felice, qui patriarcham con-
stantinopolitanum per epistolam excommunicavit. Et de Bonifacio qui con-
stitutum fecit, ut non fieret electio romani pontificis nisi post tertium diem
depositionis eius. Et de Iohanne eius successore. Et de Agapito qui Mennam
constantinopolitanum ordinavit episcopum. Et de Silverio, qui primus post
beati Silvestri tempora sine imperiali assensu, Gothorum manu est ordina-
tus; quique postea fraude Vigilii 2) sui archidiaconi, ex praecepto uxoris
Belisarii patricii monachus factus, exilio deportatus est. Et de praefato Vi-
gilio, qui licet fraudulenter accepisset episcopatum, quia tamen facti pae-
nituit, firmus et perseverans imperialibus noluit obedire praeceptis, ideo
exilio ductus apud Constantinopolim vitam finivit; cuius corpus in locello
aureo positum magno cum honore Romam translatus est. Et de Pelagio
episcopo, qui praecepit ut schismatici episcopi per saeculares potestates
comprimerentur. Et de Iohanne eius successore. Et de Benedicto cuius tem-
poribus Longobardorum aspera gens intravit Italiam. Et de Pelagio prae-
decessore Gregorii, qui novem praefationes tradidit ecclesiae ante canonem
decantandas; si mei esset propositi seriatim romanos Pontifices numerare.

102. De beato vero Gregorio silendum non arbitror, a quo liber sacra-
mentorum editus; et antiphonarius tam diurnus quam nocturnus; et tra-
ctatus in Ezechielem; et (homiliae) quadraginta in evangelia; et in Iob
moraliter et allegorice et ad historiam compendiose digestans*; et dialogorum
liber; et pastoralis cura Iohanni ravennati directa; et register ad regendam
ecclesiam satis utilis 3). Hic instituit ut antiphona cantaretur, quae vocatur

1) S. Gelasii scriptis accessit nova grandis epistola graeca ad Syriae episcopos in hac bibliotheca nostra
T. II. p. 653-662.

2) Gestorum Vigilii PP. copiosissimam defensionem, in mss. observatam, nos postea evulgabimus.

3) Praeter libros S. Gregorii editos, aliosque eiusdem a bibliographis memoratos, Onuphrius Panvinius

* Al. cod. *digestus*.

cod. f. 34. b.

introitus, ad mulcendam audientium animos: deinde kyrie eleison a clero novies decantari, et post apostolum graduale, et alleluia, excepto in septuaginta diebus, in quibus tractus instituit decantandos: post evangelium vero, dum oblationes offeruntur, offertorium decantari, et post fractionem eucharistiae postquam communicaverint. Hic idem addidit in canone: diesque nostros in tua pace disponas: et ut oratio dominica a sacerdote super eucharistiam alta voce decantaretur. Hic idem instituit stationes fieri apud sanctum Petrum in natale Domini, in epiphania, in dominica de passione, in maiori sabbato scrutiniorum, in secunda paschae feria, in ascensione Domini, in die sancto pentecostes, in natali apostolorum, in tertia dominica de adventu, et in dedicatione eiusdem ecclesiae, quae est in octavo die sancti Martini, et in natali sancti Andreae, et in cathedra sancti Petri, et in litania maiore, et omni sabbato quattuor temporum. Similiter instituit in omnibus diebus quadragesimae stationes fieri per diversas ecclesias, et in albis paschalibus, et ut a septuagesima usque in pascha non cantetur alleluia; et ut in matutinali synaxi festiva octo tantum cantarentur responsoria, et sequeretur ambrosianum; et in cottidiana duo tantum, et a presbytero diceretur: Deus in adiutorium meum 1). Hic litaniam instituit maiorem; et Anglicam gentem Christi ecclesiae sociavit; et angelorum insertus choris caelo spiritum reddidit, et sepultus est in basilica beati Petri ante secretarium.

'Al. cod. Sabinio.

103. Quid referam de Sabiniano* eius successore, qui luminaria addidit in ecclesia beati Petri? Et de Bonifacio, qui a Phoca caesare meruit privilegium, ut romanae ecclesiae constantinopolitana subiceretur? Et quid de alio Bonifacio, qui obtinuit a Phoca caesare dari ecclesiae Dei catholicae templum Romae, quod ab antiquis Pantheon dicebatur? Et de Deusdedit, episcopo, qui legem posuit in ecclesia sub interminatione separationis, ut nulla mulier filium suum de fonte susciperet, similiter et in confirmationibus? Et de tertio post beatum Gregorium Bonifacio, qui sub anathemate interdixit, ut nullus audeat aliquid rapere de ecclesia? Et de Honorio eius successore, qui instituit omni sabbato a sancto Apollinari litanias usque ad sanctum Petrum procedere? Et de Severino, cuius temporibus fuit Heraclius christianissimus imperator, qui extincto Chosroë crucem Hierosolymam reportavit? Et de Iohanne eius successore, qui distractis thesauris ecclesiae multa milia hominum per Istriam et Dalmatiam a barbarorum dominatu liberavit? Et de Theodoro pontifice, qui paenitentialis librum composuit 2)?

in sua inedita historia ecclesiastica cod. vat. 6104. f. 909. b. narrat periisse sancti huius pontificis opera 1. *Commentarios in omnes libros regum*. 2. *Commentarios in proverbia*. 3. *Commentarios in XII. prophetas*. 4. *De hepatico*. Iam *hepaticus* intelligendus est *heptateuchus*, pro quo, quasi ex vulgari aut corrupta pronunciatione, scribitur reapse *héptaticus* a Gregorio in registro lib. II. 32. et VII. 19.

1) Heic brevis adiectio vel interpolatio erat in codice vat., quam vide sis in Spicilegio rom. cit. p. 275. Ibiq. corrige sis *apostolum*, (idest lect. act. apost. vel epist. apost.) pro *amplum*; *fractionem* pro *factio-nem*; et denique p. 281. *legat* pro gripho typographico *alegt*.

2) De huius paenitentialis libri ambiguitate, recole quae nos diximus in Spicilegio rom. T. VI. pp. 133. et 276. Sed certe Theodori I. papae novam epistolam ex codice syriaco vat. edidimus nos in hac nostra

Et de ter beatissimo papa Martino ac martyre, qui dum missarum sollempnia ad altare Dei genitricis et virginis Mariae, quod dicitur ad praesepe, celebraret, divina bonitate, spatharius Olympii ducis missus ut eum interficeret, percussus caecitate eum omnino videre non potuit: qui non post longum tempus a lateranensi altari tractus iussu imperatoris Constantinopolim delatus est, et ibi longo martyrio maceratus caelo spiritum reddidit. Nisi 1) quia isti sunt dominici gregis arietes, romanae ecclesiae Pontifices, qui sanguine proprio et constitutionibus ecclesiam Dei consecravere.

104. Quod si chartae mihi non deessent, scriberem quidem de Eugenio Martini successore, viro benigno et canonum scientia erudito. Et de Vitaliano, qui cantum composuit, quo hodie utuntur Romani. Et de Adeodato eius successore. Et de Domno, cuius temporibus stella splendidissima nec antea visa apparuit in caelo. Et de Agathone, qui dum Constantinopolim causa componendae pacis inter Longobardos et imperatorem viseret, obvium habuit in porta civitatis leprosum, cui cum osculum dedisset, statim a lepra mundatus est. Et de secundo Leone viro omnium virtutum meritis decorato. Et de Benedicto episcopo, qui instituit ut ad tumulandum romanum pontificem omnes eiusdem ecclesiae occurrerent clerici: similiter et ipse in eorum faceret exequiis. Et de eius successore Iohanne, qui librum de dignitate pallii composuit 2). Et de Conone omnium morum honestate praeclaro. Et de Sergio episcopo, qui basilicam lateranensem reparavit, et ut agnus Dei inter missarum sollempnia decantareur instituit. Et de quinto Iohanne et sexto. Et de Sisinnio, qui instituit ut in V. feria missae decantarentur. Et de Constantino episcopo, cuius pedibus Iustinus imperator in media platea constantinopolitanae civitatis advolutus veniam petiit et impetravit. Huius temporibus duo Saxonum reges venere Romam causa orationis, et ibi mortui sunt. Et de secundo Gregorio, qui per Bonifacium monachum et episcopum gentem Germanorum sedentem in tenebris et umbra mortis, doctrina lucis convertit ad Christum. Et de tertio Gregorio, qui ad feretrum antecessoris sui electus est, qui et Leonem imperatorem, qui sacras imagines destruere nitebatur, excommunicavit et regno privavit. Hic idem cum Roma obsideretur a Liutprando * Longobardorum rege, misit navali itinere claves confessionis sancti Petri Karolo regi Francorum 3) rogans ut civitatem liberaret a perfida gente Longobardo-

cod. f. 35. a.

*cod. *Aliprando*.

Bibl. T. VI. p. 510. Praeterea aliorum veterum Pontificum rom. scripta aliquot vel fragmenta nova in nostris collectionibus sunt, nimirum Felicis I, Eutychiani (sed falso nomine) Iulii I, Silvestri I, Gregorii II, Iohannis VIII, Innocentii I. ac III. Sed haec quid sunt prae illis copiis uberrimis, quas in continuatione Contantianae editionis epistolarum pontificalium, si vita et vires suffecerint, daturi sumus?

1) Nempe repetendum: *quid dicam; inquam, nisi* etc.

2) Et quidem Iohannes PP. III. Edaldo archiepiscopo viennensi in Gallia usum pallii concessit, per epistolam quae exstat in collectione novissima Conciliorum, Florentiae coepta, Venetiis continuata, T. IX. col. 760. Recentiores autem de pallio scriptores recenset Robertus Sala in adn. ad Card. Bonam de reb. liturg. lib. I. cap. 24.) Ad Iohannem PP. quod attinet, ego in codice vat. reg. 1491. f. 16. in catalogo veteris cuiusdam bibliothecae ms. legebam hunc titulum: *Iohannis papae romani explicatio in evangelia dominicalia totius anni*. Quis hos Iohannis papae sermones nobis demonstrabit?

3) Immo dicendum erat *Karolo Martello*, qui insuper titulo regali carebat.

rum. Et de Zacharia viro magni meriti et sanctitatis, qui pacem fecit Longobardis, et praecepit ut filii compatrum et commatrum non se iungerent in matrimonio. Et de Stephano eius successore, qui pergens in Franciam Karolum deposuit, et Pipinum fratrem eius regem constituit 1).

105. Et quia finem iam spectat paginula, silere non debeo de Hadriano Zachariae successore 2), cuius rogatu Karolus rex intravit Italiam in potentatu magno et manu robusta, et Desiderium regem Longobardorum victor e campo fugavit, et in Papia obsessum tenuit. Dehinc Romam veniens, a monte qui dicitur Gaudii usque ad Petri ecclesiam pedes properavit. Quem beatissimus papa in gradibus sancti Petri praestolatus est, et venientem usque ad confessionem sancti Petri cum hymnis et lampadibus et psalmis clericorum et laudibus iudicum romanorum, ut mos est, decenter perduxit. At ille potentissimus rex offerens beato Petro multa donaria, promittensque eius vicario fidem et debitam reverentiam, patriciatus a Romanis sublimatus honore, Papiam reversus civitatem quidem cepit, et Desiderium regem cum coniuge secum ultra montes duxit, et ex illo dici meruit rex Francorum et Longobardorum, et patricius Romanorum. Et de tertio Leone, qui sermocinarius appellatus est 3). Et de Stephano eius successore. Et de Paschali, qui Romae ecclesiam aedificavit in honorem beatae Mariae quae Domnica nominatur, quam etiam marmoreis crustis vestivit. Et de Eugenio, qui paenitentialem librum composuit 4), et in Franciam transmisit. Et de Valentino, qui Lodoicum filium Karoli imperatorem consecravit. Et de eius successore Gregorio. Et de Sergio, cuius temporibus Sarraceni vastarunt Italiam.

106. Et de quarto Leone, qui Karolum filium Lodoici coronavit imperatorem, quique etiam aedificavit civitatem quae hodie Porticus nominatur, quam Leoninam suo nomine appellavit. Hic fecit ciborium super altare sancti Petri argenteum, et ante ipsum altare tabulam auream mira gemmarum varietate distinctam, et iuxta altare crucem auream, et tegulas confessionis argenteas, et portas ecclesiae argenteas. Hic idem aedificavit ecclesiam Romae, quae hodie dicitur sancta Maria nova, et ecclesiam quattuor Coronatorum. Hic idem invidiose super quibusdam criminibus pulsatus, synodum congregavit, et se iuramento innoxium demonstravit. Sed quia invidia vinci potest, quiescere tamen non potest, paucis post evolutis die-

1) Grave huic quoque loco mendum obrepsit; etenim scribendum erat: *Childericum deposuit, et Pipinum maiorem domus eius regem constituit*. Et quidem id gestum a Zacharia potius Stephani II. praecessore, vulgo historia narrat. Ceterum pro Stephano II. facit cum Bonizone etiam auctor Draconis normannici lib. II, quod ingens opus versibus 4336, (non supputatis lacunis aliquot) anglicanae gallicanaeque historiae insigniter utile, diuque frustra quaesitum, nos in vaticano codice inventum prelo iam supposuimus, et propediem luci publicae exponemus.

2) Immo vero Hadrianus I. successit Stephano IV, non Zachariae, cui potius successerat, ut diximus Stephanus II. Iam Bonizo hac in re aequè mendosus est apud Albinum scholarem, cuius excerptum nos dedimus in Spicil. tom. cit. p. 277.

3) Appellationem hanc video; nullum tamen Leonis tertii sermonem me videre memini.

4) Paenitentialis hic liber desiderari videtur; neque enim locum eius tenere crediderim canones concilii rom. anno 826. sub Eugenio celebrati.

bus; malivoli qui invidiose eum accusaverant, seditionem concitantes in populo, iniuriantes eum, a palatio in forum romanum traxerunt, et ibi diabolico instinctu et populari audacia caecaverunt. Quod audiens Karolus rex, Romam veniens multos de populo romano trucidavit, ipsos vero auctores seditionis ligno suspendit. Ipse vero, licet orbatus, quamdiu vixit romanam gubernavit ecclesiam 1).

107. Et de Benedicto eius successore. Et de Nicolao, qui Seufridum 2) placentinum episcopum, depositum ab alia synodo, reconciliavit; et qui in uno eodemque tempore duos imperatores excommunicavit; orientalem quidem nomine Michaëlem propter Ignatii patriarchae iniustam depositionem; occidentalem vero nomine Lotharium propter Waldradae pellicis suae societatem. Et de secundo Hadriano qui Lodoicum filium Karoli constituit imperatorem. et de octavo Iohanne, qui altercatus est cum Arigelberga regina de civitate Ravenna; qui etiam Karolum filium eiusdem Arigelbergae ordinavit imperatorem. Et de Marino eius successore, cuius temporibus duo gloriosi episcopi fuere in Longobardia, unus placentinus nomine Paulus, nepos imperatricis, qui placentinam ecclesiam per Seufridi ignaviam funditus destructam a fundamentis reaedificavit. Alter vero parmensis nomine Gumbodius 3), qui canonicam parmensem constituit. Et de Hadriano qui ei successit in pontificatu. Et de Stephano. Et de Formoso, cuius temporibus Longobardis rebellantibus, Franci perdiderunt imperium. Et de quodam Stephano, cuius temporibus Sarraceni occupaverunt Siciliam. Et de Iohanne tusculano, cuius temporibus romani capitanei patriciatus sibi tyrannidem vindicavere. Et de quodam Silvestro, viro omnium artium liberalium peritissimo, qui primitus abbas bobiensis, postea episcopus ravennas, post vero romanus papa effectus est. Et de X. Iohanne tusculano, fratre maioris Alberici, qui pugnavit cum Sarracenis, et ab Italia pulsos in Siciliam fugavit. Hic aedificavit basilicam in palatio lateranensi. Et de Silvestro tusculano genere. Et de quodam Benedicto papa romano, qui uno eodemque die et laicus fuit et pontifex. Et de Iohanne tusculano genere, qui Othonem regem Saxonum coronavit imperatorem.

cod. f. 35. b.

108. Et de quodam Silvestro * tiburtino, qui mortuo Alberico tusculano, qui patriciatus sibi nomen vindicaverat, a Crescentio nomentano qui patricius dicebatur, papa ordinatus est, quique etiam secundum Othonem ordinavit imperatorem; postea vero cum magno dedecore ab eodem Crescentio a papatu expulsus est; et quidam Iohannes placentinus episcopus graecus genere 4), legatione functus Othonis iunioris, a Constantinopoli re-

* Al. cod. *Silvestrio*.

1) Sobrie noster Bonizo de Leone IV. At vero Anastasius et Bernardus Guidonis, haec referunt de Leone III, addito ingenti prodigio de lingua et oculis ei restitutis.

2) Cod. *Sophronium* heic et infra. Sed verius apud Ughellium dicitur *Leufridus* vel *Gofredus*.

3) Hic apud Ughellium dicitur *Vvibodus*, sed in epitaphio ibi adscripto *Vvidiboldus*, quod Canonicae ab eo constitutae memores eidem posuerunt parmenses Canonici, nempe ut aiunt: *dignitatis eorum auctori*. Res nunc a Bonizone clarius panditur.

4) Est hic episcopus 33. placentinus apud Ughellium, qui graecus a Bonizone dicitur, quia calaber

diens, dum Romam causa orationis veniret, a praefato Crescentio et a Romanis capitur, tenetur, et licet invitus, papa tamen infelix ordinatur romanus. Quod audiens rex, mente effrenus Romam veniens ipsum Crescentium diu obsessum cepit et capite truncavit; ipsum vero pontificem oculis orbatum ceterisque membris debilitatum, ad dedecus et ignominiam sacerdotalis ordinis per plateas leoninae civitatis circumduci iussit. Sed antequam XXX dies implerentur, anima et corpore impius rex defunctus est. Et de Benedicto tusculano, qui Henricum maioris Othonis nepotem regem Theutonicorum ordinavit imperatorem. Et de eius fratre Iohanne, qui uno eodemque die et laicus fuit et pontifex.

109. De his mihi silendum esse non credidi. Ceterum si quis de Theophylacto tusculano, qualiter Iohanni sacerdoti vendiderit papatum, et quomodo uno eodemque tempore Theophylactus et Gregorius et Sylvester romanum non regebant sed vastabant pontificatum, et qualiter Henricus rex Conradi filius romanam ecclesiam a talibus pestibus liberavit, gnarus esse voluerit, legat librum quem dictavi, qui inscribitur AD AMICUM, et ibi inveniet haec ordinabiliter esse digesta 1). Inveniet autem et ibi qualiter papa Clemens electus, qualiterve Henricus rex imperator ab eodem ordinatus sit. Et de Damaso eius successore quot in papatu duxerit dies. Et de praeclaro Leone 2), quid in papatu egerit, qualiterve vitam finierit. Et de Victore eius successore, quid egerit, aut quid eius temporibus novum evenierit. Et de Stephano Gothefredi ducis germano, et qualiter eius temporibus patarea 3) apud Mediolanum exorta est. Et de Nicolao papa, et de lite quam habuit cum Benedicto invasore, et quid egerit in papatu. Et de Alexandro papa, et de lite quam habuit cum Cadolo parmensi, et de eius victoria, et quid egerit in papatu, et de eius fine. Et de septimo Gregorio, et de eius electione, et de vita eius et moribus, et qualiter in natale Domini ad altare sanctae Mariae a Centio viro crudeli captus sit, et eo die gratia Dei liberatus. Et de guerra quam sustinuit ab Henrico imperatore, et de controversia quam habuit cum Wiberto 4), et de aerumnis quas sustinuit, et de obsidione civitatis et sua, et qualiter a Roberto Normannorum duce sit liberatus, et qualiter beato fine quievit, apertissime declaratur. Urbani vero pontificis acta, et de eius victoria si quis scire voluerit, legat librum quem scripsi in HUGONEM SCHISMATICUM, et ibi inveniet ad plenum lucidata quae voluerit.

cod. f. 36, a.

erat, id est ex magna Graecia. De eo etiam Ciacconius in vita Gregorii V. In catalogo autem Pontificum dicitur Iohannes XVII. antipapa.

1) De romanis Pontificibus patet ter saltem scripsisse Bonizonem, nempe in hoc decreto, in libro ad amicum, et in libro contra Hugonem schismaticum. Immo et quater scripsisse videtur, quia Albinus scholaris (Spic. rom. tom. cit. p. 277.) partem horum quae heic exposuimus, dicit se recitare ex libro Bonizonis *de vita christiana*: nisi forte hic liber idem erat qui *ad amicum*.

2) Scilicet Leone IX. qui in albo sanctorum est. Hic etiam a Bernardo Guidonis dicitur: *vir sapientia et sanctitate praeclarus*.

3) Id est haeresis Patarenorum, ut diximus in Spicilegio tom. cit. p. 281.

4) Extat S. Anselmi lucensis liber contra Wibertum apud Canisium A. L. ed. nov. T. III. Nos item paris fere argumenti opus edituri sumus Cardinalis Deusdedit.

110. Huc usque incipiens a beato Petro apostolorum principe usque ad nostra tempora, romanorum Pontificum acta compendiose digessimus. Superest nunc ut de privilegiis ad romanum Pontificem pertinentibus, et de praerogativa ipsius sedis non profuse, sed succincte, Dei iuvante gratia, disseramus. Sed ante quam ad ea disserenda veniamus, quid beatus Innocentius Exsuperio tolosano 1) scripserit de consuetudinibus ecclesiasticis observandis, ad medium introducamus. « De his quibus certum nil scriptura demonstrat, et nil certum nostri maiores nobis scriptis suis reliquere, recurrendum est ad sanctae romanae ecclesiae 2) consuetudines, quae ab omnibus ecclesiis sunt custodiendae, et velut sacrosancti canones venerandae. »

111. *Exin Bonizo multas recitat auctoritates pro argumento suo, quae tamen pleraeque omnes cognitae sunt, et supposititiae etiam nonnullae ex isidorianis, quibus ceteroqui non indigemus. His itaque omissis, titulos tantum ipsius Bonizonis ponemus.*

- I. Quod ubi aliquid incerti oritur, recurrendum est ad sanctae romanae ecclesiae auctoritatem.
- II. Quod difficiles quaestiones ad Petri sedem referantur.
- III. Quod sacerdotalis ordo a Petro sumpsit exordium.
- IV. Quod romana ecclesia a Domino sit fundata.
- V. Quod nullus episcopus apud iudicem saecularem diiudicetur.
- VI. Quod pulsatus romanam sedem appellet.
- VII. Quod romana ecclesia caput sit omnium ecclesiarum.
- VIII. Quod episcoporum causa non possit sine romano pontifice determinari.
- IX. Quod episcoporum iudicia ad romanam sedem deferantur.
- X. Quod ad romanam ecclesiam ab omnibus oppressis sit confugiendum.
- IX. Quod romana ecclesia a tramite veritatis non erraverit.
- XII. Quod ad romanam ecclesiam semper sit fugiendum.
- XIII. Quod romana ecclesia possit corrigere quod novum est.
- XIV. Quod maiora negotia ad romanam ecclesiam deferantur.
- XV. Quod difficiles quaestiones ad sedem apostolicam referantur.
- XVI. Quod romana ecclesia semper sine macula fuerit.
- XVII. Quod episcopus non sit condemnandus inconsulto Papa.
- XVIII. Quod summus praesul a nemine iudicetur.
- XIX. Quod omnes synodi romana sint auctoritate convocandae.
- XX. Quod romana ecclesia aperire possit regnum caelorum vel claudere.
- XXI. Quod synodus non possit sine auctoritate romanae sedis celebrari.
- XXII. Quod beati Petri apostoli sedes magistra sit sacri ordinis.
- XXIII. Quod nulli fas sit apostolica decreta temerare.
- XXIV. Quod romana ecclesia possit solvere quod iniqua synodus dampnavit.

1) Extat unica Innocentii I. ad Exsuperium tolosanum epistola, ordine sexta, in qua tamen locus infra recitatus, ad litteram certe, non legitur. — 2) Cod. mendose *ad sanctae Mariae*.

- xxv. Quod in Papa si desint bona per meritum, sufficiunt quae apud decessorem testantur.
- xxvi. Quod inter apostolos fuit quaedam discretio potestatis.
- xxvii. Quod sententia romani pontificis a nullo possit retractari.
- xxviii. Quod Papa possit episcopum contra voluntatem archiepiscopi consecrare.
- xxix. Quod sic Papa vices suas contulit archiepiscopo, ut in partem sit vocatus sollicitudinis.
- xxx. Quod qui romanae ecclesiae conatur minuere dignitatem, haereticus sit.
- xxxi. Quod nulli fas sit apostolica praecepta cassare.
- xxxii. Quod Petri non tenens unitatem, fidem non tenet.
- xxxiii. Quod qui potestatem romanae ecclesiae minuere cupit, in haeresin labitur.
- xxxiv. Quod nullus incolumi Papa ambiat papatum.
- xxxv. Quod qui navem Petri non ascendit, diluvio inundante peribit.
- xxxvi. Quod omnis Bulgaria et Pannonia romanae sint subditae ditioni.
- xxxvii. Quod omnis Sclavonia pannoniensi sit data dioecesi.
- xxxviii. Quod omne Illyricum romanae sit subiectum ditioni.
- xxxix. Quod tentantes Papam e sede pellere excommunicentur.
- xl. Quod vivente Papa nullus in eius locum possit ordinari.

Bonizo episcopus de consecratione ecclesiarum et altarium.

cod. f. 39. b.

112. Consecrationes altarium et ecclesiarum secundum ritum, quem nunc romana ecclesia tenet, Silvester papa primus fieri instituit; fuisse tamen a primis apostolorum temporibus loca Deo dicata, quae a quibusdam oratoria, a quibusdam vero ecclesiae appellabantur, ubi collectae fierent per unam sabbati, et in quibus populus christianus ad audiendum verbum Dei, et ad percipiendum dominici corporis et sanguinis sacramentum conveniret, et apostolorum edocemur epistolis, et sanctorum patrum instrui-mur exemplis 1): quae licet salibus exorcizabantur, non tamen chrismate ungebantur, nec altare stabat lapideum adhuc erectum in titulum, in figuram domini nostri Iesu Christi chrismate delibutum, qui est altare nostrum et sacerdos et hostia. Postquam vero Constantinus, qui monarchiam tenebat imperii, a beato Silvestro baptismi meruit purificari sacramento, tunc primum lege ab ipso promulgata concessum est omnibus sub romano imperio degentibus licite ecclesias fabricare: et ad faciendum suo alios ut hortaretur exemplo, in proprio lateranensi palatio ecclesiam in honorem Salvatoris mundi fabricavit, et basilicam appendiciam iuxta in honorem Iohannis baptistae in balneo caloris * sui, in loco in quo baptizatus, a lepra meruit mundari; quam etiam praefatus Papa publice consecravit .V. idus novembris; et est illa usque hodie celeberrima festivitas Romae, in qua prima ecclesia publice consecrata est, et imago Salvatoris depicta parietibus primum visibi-

cod. f. 40. a.

* ita cod.

1) De ecclesiis Christianorum librum eruditum nos edidimus O. Panvinii in Spicil. rom. T. IX. p. 141-180.

bilis omni populo romano apparuit. Consecravit autem et idem venerabilis Papa ecclesiam principis apostolorum ·XIII· kal. decembris, quam etiam piissimus imperator a fundamentis aedificavit, et ex cuius apertura fundamenti ipsemet propriis humeris duodecim cophinos ex tellure fundamenti consertos in honorem ·XII· apostolorum exportavit: in qua (Silvester) et super corpus apostoli altare erexit lapideum, et chrismate perunctum secundum morem quem posteris tradidit observandum benedixit ac consecravit.

113. In lateranensi vero prima ecclesia altare non erexit lapideum, sed stabiliū ligneum. Et hoc quare? quia credo aliquibus profuturum, breviter si potero enodabo. Ab episcopatu apostolorum principis, usque ad sancti Silvestri felicissima tempora, saeviente persecutorum rabie, certa non erat episcopalis statio, sed ubicumque necessitas impulerat, sive in cryptis, sive in coemeteriis, sive in domibus religiosorum virorum vel mulierum, sive in fabricis secundum quod superius diximus Deo dicatis missam celebrabant super altare ligneum, in modum arcae concavum, habens in quattuor angulis circulos in quibus vectes immittebantur, quibus a sacerdotibus portabatur, ubicumque romanus episcopus latitabat, vel ubi collectam disposuerat celebrare. Quod ob reverentiam apostolorum principis qui super altare hoc dominicum dicitur celebrasse sacramentum, et sanctorum suorum praedecessorum martyrum; licet decreto firmasset, ut nullum deinceps altare esset, nisi lapideum, hoc tamen in dominicum et patriarchae stabiliū altare, ut nullus super illud nisi romanus Papa missam audeat celebrare. Quod in coena Domini post dominici corporis et sanguinis celebratam commemorationem a sacerdotibus violatur 1); mensaque sublata, in ipso altaris concavo usque hodie oleum exorcizatum, et chrismale ab ipso Papa benedicitur. Et sabbato vesperscente, finito baptismo, post litanias, post novies decantatum kyrie, post hymnum angelicum, post collectam, post lectum apostolum, postquam Papa stans in sede, alta voce novum cantaverit alleluia, ilico a sacerdotibus reposita mensa reconciliatur, et lintheaminibus et palliis decenter ornata, ad usum sacerdotalis ministerii peragendum, romano pontifici preparatur. Sed de hac varietate hoc dixisse sufficiat. Et quid sancti patres de consecrationibus altarium et ecclesiae nobis tradidere, breviter si poterimus disseramus. (*Auctoritates heic in codice subsequentes utpote satis, ut remur, notas praetermittimus*).

Quid agendum sit de incertis.

114. Innocentius. De causis, de quibus nulla solvendi ligandique auctoritas in libris veteris testamenti, vel ·III· evangeliorum, cum scriptis totis apostolorum, non appareat, ad divina recurrito scripta graece. Si nec in illis, ad catholicae ecclesiae historias catholicas a doctoribus catholicis scriptas manum mitte. Si nec in illis, canones apostolicae sedis intueri. Si nec

cod. f. 42.

1) Nunc adhuc in vaticana basilica arae maximae mensa, feria supradicta, serotino tempore, omni amictu nudatur, et ab universo clero praetereunte, psalmosque lugubriter recitante, vino et abstersionibus abluitur.

Matth. XVIII.
19.

in his, sanctorum exempla perspicaciter recordare. Quod si in his omnibus inspectis huius quaestionis qualitas non lucide investigatur, seniores provinciae congrega, et eos interroga; facilius namque invenitur quod a pluribus sentientibus quaeritur. Verus enim repromissor Dominus ait*: *si duo ex vobis vel tres conveniant super terram in nomine meo, de omni re, quamcumque petierint, fiet illis a patre meo.*

EX LIBRO V, QUI EST DE SECUNDI ORDINIS SACERDOTIBUS.

cod. f. 42. a.

115. **S**uperioribus tribus libellis qualis debeat eligi episcopus, et a quibus, et ubi, et quando debeat consecrari, et qualiter post consecrationem decenter debeat vivere, prout potuimus breviter enarravimus. Deinde de metropolitani dignitate, et usu pallii, et eius genio, et de excellentia episcopali, et de indusiis, et de respuenda inimicorum accusatione et infamium, et de eorum iudicio, compendiose tractavimus. Post vero de excellentia romanae ecclesiae, non profuse sed succinte, et de praerogativa romani Pontificis, et de constitutionibus et consuetudinibus praefatae ecclesiae, vix paucissima de multis carpendo digessimus. Superest nunc de secundi ordinis sacerdotibus et diaconibus ceterisque ordinibus, prout Deus concesserit, enarrare.

Post textum Gelasii papae quando ordinationes fieri debeant.

cod. f. 42. b.

116. Bonizo. De hoc capitulo multi nacta occasione vim facientes scripturae, et ad suum libitum inflectentes, a veritatis tramite aberravere, dum quartam quadragesimae septimanam medianam putantes, in sabbato scrutiniis celebrare praesumunt ordinationem; qui si ipsum verbum, quod est mediare intelligerent, numquam ita desiperent. Ab initio enim quadragesimae usque ad quartam tertiae quadragesimae feriam, tot dies ieiuniorum sunt, quot ab eadem feria usque in caenam Domini computantur.

De paenitentia lapsi sacerdotis.

cod. f. 44. b.

117. Inter cetera quae de ordine sanctarum ecclesiarum sancita sunt, sancta hibernensis synodus 1), cui praefuit Leo sanctae romanae ecclesiae episcopus tempore Karoli regis Francorum, cum Theodorico Anglorum et Hibernensium episcopo, multisque aliis illarum regionum episcopis, de lapsu sacerdotum sic ait. « Hoc in omni paenitentia non solum laicali sed etiam sacerdotali sollerter est intuendum quanto quis tempore in delictis remaneat, qua eruditione imbutus, quali impugnatus passione vel aetate, quali etiam compulsus est peccare gravitate aut necessitate. Omnipotens etenim Deus qui corda omnium novit, diversisque gentibus quas creavit, diversas naturas indidit, non aequali modo lance paenitudinis peccaminum pondera pensabit; ut est illud propheticum*: *non enim in sarris triturbabitur gith,*

XXVIII. 27.

1) Supererit disquirendum de hac insigni, ut heic narratur, hibernensi carolinae aetatis synodo. Interim conferri poterunt hibernensis cuiusdam saec. octavi synodi canones apud Dacherium Spic. ed. nov. T. I. p. 492. (et quidem ibi p. 506. loquitur Theodorus, non Theodoricus, episcopus.) Item apud Marten. Anecd. T. IV. p. 2. De collectione canonica hibernensi agunt Ballerini opp. S. Leonis T. III. p. 273.

neque rota plaustrī sycaminum circumiet; sed in virga excutietur gith, cuminum in baculo panis comminuetur. Ac pro inconsiderata humanae fragilitatis infirmitate, sacerdos si suggerente diabolo in fornicationem ceciderit, et Deo miserante ad paenitentiam confugerit, tribus annis hoc modo expiabitur: primo ·XL· diebus et noctibus se purificet tuto remotus in loco in solo pane et aqua: quibus exactis, primo anno qui sequitur similiter in pane et aqua luat, exceptis dominicis et festis praecipuis et paschalibus, in quibus vino et omnibus pulmentis uti poterit, excepta sola carne: ceteris vero diebus solo pane et aqua sit contentus. Tamen considerata personae qualitate, in his etiam feriis indulgeatur eidem modico vino, lacte, legumine, pomis, pisciculis, holeribus, sicut confessori suo visum fuerit. Decurso igitur primo anno, statim sacrosancti corporis et sanguinis Domini particeps fiat, psalmos cum fratribus ultimus canat, et ad pacem veniat, minora gerat officia. Secundo anno tres legitimas ferias in unaquaque hebdomada expleat in pane et aqua. Expletis duobus annis, si iuxta praefixos gradus paenituerit, episcopus eum in suum gradum revocare poterit.

Bonizo episcopus.

118. De hac controversia, de reparatione scilicet lapsorum, multi non intelligentes putant sanctos patres sibi invicem in hac re esse diversos, cum beatus Clemens primus post sanctum Petrum romanus episcopus, et admirabilis doctor Gregorius, et fere omnes romanae ecclesiae pontifices tam confessores quam martyres, et sancta nicaena synodus, lapsis redeundi ad pristinos gradus interdiciant aditum; solus vero Callixtus inclytus martyr et episcopus ex tanto numero romanorum pontificum eos redire posse testatur ad ordines, et contradicentes affirmat haereticos Quod ne videatur contrarium, unum e multis, sancti scilicet Clementis capitulum ad medium deductum discutiamus, et quid potest inclytus martyr Callixtus tertius decimus post praefatum romanus episcopus super hac re dixerit, diligenter consideremus; et inveniemus sanctos viros non diversa sensisse sed unum. « Ministri altaris presbyteri sive diaconi ad dominica tales eligantur officia » qui ante ordinationem proprias coniuges reliquerint. Quod si contigerit » propriae invadere cubile uxoris, sacrarii non intret limina nec ad altare » accedat, et cetera. » Beati vero Callixti hoc est. « Errant qui putant sacerdotes Domini post lapsum non posse redire ad ordines, si dignam » egerint paenitentiam: et non solum errant, sed etiam clavigero regni caelorum nituntur inferre iniuriam, dum quaedam esse dicunt peccata in » terris quae solvi a beato Petro non possint in caelis. 1) » Beatus vero Clemens in primitiva ecclesia dans praeceptum interminatus est ministris altaris, legem ponens ne peccarent, contra claves vero caelorum beato Petro traditas non disputavit. Suis enim temporibus ita raro peccabant sacerdo-

cod. f. 45. b.

cod. f. 46. a.

1) Sunt haec in S. Callixti secunda collectionis isidoriana epistola (ed. Carafae), quam Coustantius non admisit. Atqui coevus Callixto auctor philosophumenorum nuper graece editorum p. 290. hanc ipsam Callixto imputat doctrinam (ut iam innuimus p. 35. adn. 1.) Certe non omnia isidoriana spurii sunt connumeranda, sed multa potius interpolata credenda; quod aliunde satis compertum est.

tes, ut non opus esset de restauratione cogitare. Temporibus vero Callixti papae, pullulante iam christiana religione, ruentibus sacerdotibus antiqui hostis insidiis, dum quidam invidiose redeundi intereluderent aditum, rogatus praefatus pontifex ab episcopis Galliae in quorum provincia haec gerebantur, eos nominavit haereticos, qui omnipotentiam verbi conabantur minuere; non tamen deliberative praecepit tales debere redire ad ordines: et qui dixit posse redire, non affirmavit debere. Et sic non diversa sentiunt sancti patres, sed unum. - Quod ut enucleatius appareat, quid beatus Gregorius * super hac re dixerit, audiamus. « Si lapsis redeundi ad pristinos gradus conceditur licentia, vigor procul dubio canonicae frangitur disciplinae. » Ac si aperte diceret: non nego posse redire lapsos ad ordines, sed dico non esse opportunum. Quare? quia vigor procul dubio canonicae frangitur disciplinae, dum peccantibus promittitur venia, qua mente percepta incipiant iam peccata non formidare. Quod si quis a me quaesierit de lapsis utrumnam reparari debeant necne, cum reparari posse nulli dubium sit, utrum vero expediat ignoretur, hoc a me habebit responsi: ad episcopum recurrendum est, in cuius dioecesi morantur, in cuius potestate erit et arbitrio, utrum reparari debeant necne. Ceterum qui aliter turbas faciunt, pharisaico more se ipsos iustificantes et alios condemnantes, audiant non me sed Dominum *: *hypocrita eice primum trabem de oculo tuo, et tunc perspicies ut educas festucam de oculo fratris tui.*

De regula canonica unde sumpserit exordium.

119. Bonizo episcopus. Antiquitus usque ad sancti Leonis papae tempora subdiaconis, quia manus non suscipiunt impositionem, non negabantur connubia. Postea vero crescente christiana religione, non solum ministris altaris presbyteris sive diaconibus, verum etiam ministris vasorum videlicet subdiaconibus interdictum legibus ne carnali se misceant copulationi. Ceteris vero clericis in aliis ordinibus constitutis ne coniugali serviant copulae interdictum non legimus, exceptis his qui sponte canonicae se in regulae submiserunt. Quia vero se occasio praebeuit, unde haec canonica habitatio primum sumpserit exordium, breviter si potero enarrabo. Omnibus qui scripturas sacras legunt, credo notissimum, quod post Domini ascensionem, et post adventum Spiritus sancti paracliti, apostolis needum in orbem terrarum dispersis, multitudinis credentium in Iudaea erat cor unum et anima una, nec quisquam suum aliquid esse dicebat; sed quotquot possessores agrorum erant, vendebant et ponebant pecuniam ad pedes apostolorum, et dividebatur singulis prout cuique opus erat. Futuram enim ecclesiam de gentibus apostoli praevidebant, et se expellendos esse a Iudaea sciebant, et ideo in Iudaea praedia non sunt adepti, sed tantum pecuniam ad fovendos egentes; maxime cum Dominus eis praecepisset dicens *: *ite in mundum universum, praedicate evangelium omni creaturae.* Romae vero temporibus Urbani pontificis, tunc primum coepit ecclesia praedia possidere; nam instar primitivae ecclesiae, romana ecclesia praedia non suscipiebat,

* Regist. V. 4.

* Matth. VII. 5.

cod. f. 48. a.

cod. f. 48. b.

* Luc. XXI. 5.

sed tantum pecuniam ad sustentandos egentes. Beatus vero Urbanus ex redditibus praediorum sumptus deputavit clericis et notariis qui scriberent gesta martyrum. Postquam vero romani imperatores christianae se submisere regioni, tunc coepit ecclesia non solum praedia et villas, sed et civitates et provincias et paene totum orbem possidere 1). Sicque factum est ut non solum clerici, verum etiam monachi; et fideles laici, et devotae mulieres coeperint ab ecclesia quaerere victualia. Quamobrem decreto Iulii papae successoris Silvestri constitutum est, et a Siricio successore Damasi postea confirmatum est, ut ex omnibus redditibus ad ius ecclesiae pertinentibus, et ex decimis, quattuor fierent portiones, una episcopo ad sustentandam familiam suam; altera eidem concessa propter hospites; tertia fabricis ecclesiae servitura; ultima clericis pro meritorum qualitate dividenda, qui sub episcoporum obedientia absque foedere coniugali in suis domibus religiose degentes, in quibusdam ecclesiis canonici, in quibusdam vero ordinarii, in quibusdam vero ut Romae qui Cardinales nominantur 2). His prohibitum non est cum matre et sorore et amita vivere, et ad hereditatem parentum per successionem legaliter venire *, ita dumtaxat, ut quicquid post ordinationem adquisiverint iuri cedat ecclesiae 3). Temporibus vero Iudoici imperatoris apud Francos et Germanos canonica primum inventa est cohabitatio. Nostris vero temporibus in Italia apud Mediolanum ex praecepto Alexandri papae 4) coeperunt clerici secundum praecepta beati Hieronymi ad Nepotianum de vita clericorum, et secundum regulam sancti Augustini episcopi, nihil possidentes in commune vivere; quae postea a sancto Anselmo lucensi episcopo brevi libello 5) digesta tradita est ecclesiis observanda; quae quanto perfectiores fecit, tanto amplius diligenda et ab omnibus expendenda.

* cod. vivere.

Admonitio sacerdotis.

120. Curent igitur sacerdotes Domini, quorum curae christianus grex commissus est, ut irreprehensibiles vivant, ne de illis dicatur: sacerdotes mali, ruina populi. Et illud propheticum sedula mente pertractent: *si sacerdos peccaverit, quis orabit pro eo* *? Nec hoc ideo dico, ut peccantibus sacerdotibus denegetur venia, sed cum magno labore vix eis conceditur indulgentia: et qui dixit, malo paenitentiam peccatorum quam mortem, paenitentiam morti antetulit, non tamen adaequavit iustitiae; et multo melius est sanum et vegetum esse corpore, quam per medicorum fomenta et amara antidota et per cauteriata vulnera amissam quaerere sanitatem. Quapropter omni sollertia custodiant corda sua, et matronarum non frequentent domos, et praecipue agapetarum devitent colloquia. Quid enim ministro al-

cod. f. 48. b.

* I. Reg. II. 25.

1) Vide de hac mirabili ampliacione Thomasinum vet. et nov. Ecel. discipl. Part. III. lib. I. cap. 32.

2) De Cardinalium origine opusculum Onuphrii Panvinii est in nostro Spicil. rom. T. IX.

3) Sic praecipitur etiam in Photii canonum syntagmate apud nos Spicil. rom. T. VII. p. 342. 343.

4) Apud Ciacconium et Oldoinum constat Alexandrum II. sedulum fuisse per Italiam Canonicorum regularium institutorem et ordinatorem. Nunc nominatim apparet Mediolani quoque in patria sua idem institutum esse voluisse. — 5) Desideratur hic S. Anselmi lucensis libellus.

taris cum mulieribus confabulari? Quod si contigerit aliquando pro sacerdotali ministerio visitari et visitare, non solus cum sola, excepta peccatorum confessione, loquatur, nec sine testibus adeat. Nec hoc ideo dico quod non sint pudicae mulieres, quae etiam de impudicis facerent pudicos, sed ob id ne forte per pudicarum colloquia aliquando ventum sit ad impudica. Et hoc sollerter sanctis cavendum est presbyteris, ut sic regia incedant via, ne ad dexteram declinantes velint plus iusto videri sancti: nec sic ad sinistram deviantes, ut ex toto incipiant apparere mundani. Scio nonnullos ita calamistratos et tam pompatice per civitatem incedentes, summisque digitulis pulverem vix tangentes, ut dicas eos non sacerdotes esse sed sponsos. Hi vocantur benigni et dapsiles et faciles ad dandam peccatorum veniam. De talibus vulgus loquitur: hi non sunt hypocritae, hi non horrescunt peccatores. Qui si secum pertractarent illud propheticum ** mortificabant animas quae vivebant, et vivificabant quae non vivebant*, numquam impunitatem peccandi promitterent peccantibus. Et sunt nonnulli pullis vestibis circumamicti, vultu demisso incedentes, capitia magna ferentes, vix pedes pro enormitate subtellarum trahentes, cilicia grossa ferentes. Hi sunt qui penetrant domos viduarum, et non solum viduarum sed et matronarum, novitatum inventores et amatores, semper quaerentes ab omnibus vocari rabbi: in verbis iusti, ceterum in operibus malefici: foris nitidi, intus vero foetidi et coinquinati. Vestibus igitur nec multum sordidis nec multum speciosis utantur Domini sacerdotes, divinos libros assidue legant, plebibusque sibi commissis divina tradant eloquia, novitatum vanitates fugiant, contentiones et aemulationes et rixas detestentur, castimoniam diligant sine qua nemo videbit Deum, iustitiam humilitatem atque caritatem amplectantur, avaritiam horrescant, liberalitati pro viribus studeant sed non ob mundi gloriam, comessiones et ebrietates devitent, ieiunia autem sancta ac pudica sectentur. Si enim omne ieiunium sanctum esset ac pudicum, nequaquam Dominus per Iohelem diceret *santificate ieiunium*. ** Fortissimum enim ieiunium est validis, panis et aqua; minus validis, panis et virentes herbae et poma cum modica vini potione: debilibus vero panis et vini, et cocta pulmentaria: infirmis vero, de quorum numero ego sum, non est lex posita. Adulatoribus, detractoribus non facilem praebeant aurem, paenitentes demulceant, lapsis manum consolationis porrigant, infirmos visitent et oleo sanctificato tangant: pro vivorum salute et mortuorum requie assidue missas decantent: clericos sibi commissos diligant ut filios: episcopum timeant ut dominum, venerentur ut Christum, diligant ut patrem. Similiter et levitae modum suum caveant ne excedant, ne se sacerdotibus anteponan; licet enim dispensatio dominici sanguinis sit eis concessa, non tamen consecratio: nec oleo possunt tangere infirmos nec baptizare vel praedicare praesente presbytero absque eius iussione, nec sedere in presbyterio. Videant igitur ut et hospitales sint; ad hoc enim illorum ministerium primum inventum est ut servirent mensis, et ut imitantes beati Stephani protomartyris primice-*

cod. f. 49. a.

* Ezech. XIII. 19.

* Cap. I. 14.

vii eorum exempla, caste vivant, ut possint dicere ad Dominum: pars mea Deus, et ego sors Dei; et audiant cum Levi cuius participantur vocabulo: *date Levi clericos eius, date Levi hereditatem eius*. Similiter et subdiaconi, qui ministri vasorum sunt, ita se in timore Dei exerceant, ut ad diaconatus valeant apicem pervenire. Similiter de ceteris ordinibus sentiendum est. Stultum est enim aliquem clericum velle fieri, si ad maiores ordines arden- ter non desiderat pervenire.

EX LIBRO VI, QUI EST DE MONACHIS.

121. **M**onachorum quattuor genera, beato Benedicto referente 1) cogno-
vimus: primum anachoritarum, qui ex coenobitis probati, velut iam eme-
riti, visus hominum fugientes, angelorum vallantur praesidio, et revelan-
tur eloquio. Secundum est coenobitarum, sub regula abbatis degentium,
qui imitantes dominum nostrum Iesum Christum, non suam voluntatem sed
alterius faciunt. Tertium est teterrimum genus sarrabaitarum, qui secun-
dum proprium libitum viventes, sine abbate, terni vel bini in cellulis com-
morantur, artificio manus victum quaerentes. Quartum gyrovagorum, eo
quod gyrovagando certas non habeant mansiones, quorum claustrum mun-
dus est. Fuerunt autem in veteri testamento viri religiosi, vinum et sice-
ram non bibentes, nec in civitatibus commorantes, in tentoriis et in ca-
sulis habitantes iuxta fluenta Iordanis; quorum principes extitere Elias et
Elisaeus; ex quorum numero extitere filii Rechab, qui siceram non bibe-
bant. Sed non longo post tempore, Iohannes Baptista Zachariae filius eremi
deserta penetravit, et licet agnum tollentem peccata mundi, iordanicis
meruisset tingere lymphis, non tamen factus est succedentium sibi in hoc
proposito magister.

cod. f. 49. a.

cod. f. 49. b.

122. In novo autem testamento Antonius persecutiones fugiens, Aegypti
deserta primus penetravit; in hoc primus, quia sibi subsequentium factus est
magister; in hoc secundus quia multorum iam annorum transacto curriculo,
cum Aegypti circuiret anfractus, invenit ibi Paulum primum eremitam in spe-
cu latitantem, a quo etiam vestem suscepit palmarum foliis contextam, quem
et mortuum ipse sepelivit. Sed non longo post intervallo temporis Ephraem
abbas, et Basilius cappadox, legem dedere monachis ut vinum et siceram
non biberent. Ad sacerdotii vero gradum adhuc monachi non provehebantur,
donec ex praecepto Siricii papae hoc decretum est, ut necessitatis cau-
sa vel utilitatis ex monachis promoverentur ad clerum. In occidentalis vero
orbis climate Martinus gemma sacerdotum, postquam turonius episcopus
creatus est, regulam vivendi monachis instituit, ex cuius discipulatu multi epi-
scopi et abbates per omnes Gallias et Hispanias claruere. Sed non longo post
tempore Benedictus monachorum apostolus velut lucifer matutinus emicuit,

1) Haec nonnisi partim, nec sine varietate, sunt in regula S. Benedicti apud Holstenium Cod. regul.
T. I. p. 115.

qui compendiosam ac luculentam vivendi regulam monachis instituit; quam in fine ita conclusit: *facientibus haec, regna patebunt aeterna*. Cuius aemulantes vitam atque doctrinam multi religiosi coepere iam non solum in villis et in montibus, in silvis et in suburbiis, sed et in ipsis civitatibus habitacula constituere monachorum, et sub regula beati patris iugo se dominicae mancipare servitutis. Ex quibus multi mirabiles florere episcopi, qui non solum romanam ecclesiam, cui praefuerunt, a fundamentis reaedificare, verum etiam saeviente simoniacorum tempestate, ac bacchante fornicantium rabie clericorum, pro defendenda fide catholica ita validissime dimicarunt, ut possimus dicere cum propheta *: *nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, et quasi Gomorrhae fuisset similes*. Quia vero nostris temporibus haec facta sunt 1), quae vidimus et audivimus et completa cognovimus, superfluum visum est nobis in talibus laborare. Veniamus vero ad ea quae sancti patres de dignitate eorum, de libertate, de securitate et quiete eorum scripta reliquere, et primum ab ipsa ordinatione ordiamur.

De ordinatione abbatis.

123. Benedictus 2). In ordinatione abbatis illa semper consideretur ratio, ut hic constituatur quem omnis concors congregatio secundum timorem Dei, sive etiam pars quamvis parva congregationis, senioris consilio, elegerint. Vitae autem merito et sapientiae doctrina eligatur, qui ordinandus est, etiamsi ultimus fuerit in ordine congregationis. Quod si etiam omnis congregatio vitiis suis, quod quidem absit, consentientem personam pravo consilio elegerit, et vitia ipsa aliquatenus in notitiam episcopi, ad cuius dioecesim pertinet locus ipse, vel abbatibus aut christianis vicinis claruerint, prohibeant pravorum praevalere consensum; sed domui Dei dignum constituent dispensatorem, scientes pro hoc se recepturos mercedem bonam, si illud caste et zelo Dei faciant; sicut e diverso peccatum, si negligant.

24. Ordinatus autem abbas cogitet semper quale onus suscepit, et cui redditurus est rationem villicationis suae; sciat se oportere, prodesse magis quam praeesse. Oportet ergo eum esse doctum lege divina, ut sciat, et sit unde proferat nova et vetera: castum, sobrium, misericordem, ut semper superexaltet misericordia iudicium, ut idem ipse consequatur: odiat vitia, diligit fratres: in ipsa autem correptione prudenter agat, ne dum nimis cupit eradere aeruginem, frangatur vas; et ne quid nimis; suamque fragilitatem semper suspicetur; memineritque calamum quassatum non conterendum. In quibus non dicimus ut permittat nutriri vitia, sed prudenter et cum caritate ea amputet, ut viderit cuique expedire, sicut iam diximus; et studeat plus amari quam timeri. Non sit turbulentus et anxius, non sit nimis et obstinatus, non sit zelotypus et nimis suspiciosus qui numquam requiescit: in ipsis imperiis sit providus et consideratus: et sive se-

1) Nempe sub S. Gregorio VII. PP. qui tantopere pro sacro caelibatu et clericorum honestate laboravit.

2) Quamvis hic nominatur Benedictus, aliter tamen sequentia leguntur apud praed. Holsten. p. 116.

cundum Deum, sive secundum saeculum sint opera quae iniungit, discernat et temperet, cogitans disceptationem * sancti Iacob dicentis *: *si greges meos plus in ambulando fecero laborare, morientur cuncti una die.* Hoc ergo atque alia testimonia discretionis matris virtutum sumens, sic omnia temperet, ut et fortes sit quod cupiant, et infirmi non refugiant: et praecipue ut praesentem regulam in omnibus conservet; ut dum bene ministraverit, audiat a Domino quod servus bonus qui erogavit triticum conservis suis in tempore suo: *amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum* *.

* Gen. XXXIII. 13.
* cod. disceptationem.

* Matth. XXIV. 47.

De sancta virginitate.

125. Bonizo episcopus. In veteri testamento Mariam sororem Moysi et Aaron ducem fuisse populi Israhel legimus et caelibem; eamque Pharaone submerso cum curribus et equitibus suis in mari, sumentem tympanum hebraeas mulieres provocasse ad cantum: hoc praefigurando quod beata Maria Dei et hominis genitrice praevia, transito mari rubro, vero Pharaone submerso cum incolis, vespertinus populus sero felicior aevo, pulsans tympanum id est mortificans carnem suam cum vitiis et concupiscentiis, cantat canticum Domini in chordis et organo, et non in terra aliena. Et licet in caelibatu fuisse legatur Maria, lege tamen Moysi steriles sub maledicto esse et opprobrio notabiles, qui veteris instrumenti legerit paginas, intelliget. In novo vero testamento Christus caelibes angelorum vita vivere in evangelio testatur dicens *: *qui non nubent neque nubentur, sunt quasi angeli Dei in caelo.* Et ut ostenderet in voto esse non in praecepto, adiecit dicens *: *et sunt spadones qui se ipsos castraverunt propter regnum caelorum. Qui potest capere capiat.* Quam vocem ferentem vitam aeternam, post eius gloriosam ascensionem multi religiosi tam viri quam mulieres aemulantes, non suis viribus sed Dei virtute confisi, virginitatem vovere decreverunt: et usque ad Constantini tempora non solum viri maioris conditionis et sexus, sed etiam feminae in fragili sexu, duplex martyrium non horruere. Ex quibus Thecla, magistri gentium discipula, pro Christi nomine prima martyrium suscepit, quamvis tormentis vitam non finivit. Quam imitantes non solum virgines, sed et coniugatae et viduae, persecutionis tempore tormenta pro Christi nomine contempnentes, validissime populum Dei consolidavere. Reddita vero pace ecclesiae, coeperunt tam virorum quam mulierum habitacula fieri, ut in commune viventes, saeculum et pompas eius respuentes, angelorum vitam actitarent in terris. Post transitum vero beati Benedicti, multi sub eius regula vivere decreverunt; nam antea, sanctorum patrum, in privatis domibus, institutionibus regebantur.

cod. f. 51. b.

* Matth. XXII. 30.

* Matth. XIX. 12.

Post Innocentii PP. verba, quod sanctimonialis, quae se coinquinaverit, non potest iuste paenitere, nisi corruptor monachus efficiatur, Bonizo sic adnotat.

126. Hic titulus videtur mihi retractandus. Possunt enim ad paenitentiam admitti qui eiusmodi sunt etiam hoc modo. Tribus enim modis dantur pae-

cod. f. 53. a.

nitentiae; temporalis, quae praefixo datur tempore, quae omni anno omnibus datur christianis. Alia vero in ultimo positis, quae nulli umquam vetatur christiano, quae corruptoribus monacharum nullo modo prohibetur. Tertia vero quae sollempnis appellatur: illam non possunt fornicantes cum monachabus adipisci, nisi alter eorum fuerit defunctus; id est dominico sacramento non possunt reconciliari, sicut reconciliantur ii qui dantur satanae ad tempus in interitum carnis. Temporalis vero, quae annua dicitur, talibus non contradicitur. Sed in ultimo positis paenitentia et viaticum non negatur.

EX LIBRO VII, QUI EST DE REGIBUS ET IUDICIBUS ETC.

127. **S**cripturus de regibus, et de iudicibus, et de his qui in laicali ordine in sublimitatibus sunt constituti, operae pretium visum est nobis, unde regalis potestas vel a quo primum sumpserit exordium, breviter dilucidare etc. *(Heic plura satis nota prosequitur Bonizo de antiquis regnis, desinitque in mysticas Danielis beluas, unde nos exscribere putavimus sequentia.)* In quarta bestia, quae erat dissimilis omnibus, Romanorum imperium usque ad Antichristi tempora duraturum esse promisit. Quopropter pereant qui qui romanum imperium conantur rescindere, et quadam palliata iustitia iugum imperiale, sub quo non timuerunt patres nostri vivere, ut filios Belial faciant, a subditorum cervicibus conantur extrahere. Licet enim Roma senior nostris sit patribus constituta, qui nos religiosos esse iactamus, barbaris tamen servit et suis non utitur legibus. Solum novae Romae imperium constantinopolitanum, scilicet in meditullio positum; de quo apostolus ait*: *qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat*, Medis ac Persis, barbaris ac Scythis, Patzinacis* et Massagetis, Hunnis et Ungaris, Gothis et Normannis, Saracenis et Mauris, usque hodie contradicit. Et ut plus dicam; licet culpa imperatorum ac sacerdotum ex magna parte quassatum sit romanum imperium, tamen quia subditi iugo premuntur adhuc imperiali, per abrupta vitiorum, quasi filii Belial, non voluntur ad libitum; sed adhuc christianitatis, ne more brutorum insaniant animalium, freno reprimuntur.

128. In occiduis vero partibus insolentia regum et superbia et avaritia subditorum romanum periit imperium; ut in nobis completum videamus illud iudicium proverbium*: *in diebus illis non erat rex in Israhel, sed unusquisque quod suum erat libitum faciebat*. Quamvis autem destructio romani imperii prophetata sit, et necesse est id evenire; qui rebellant regibus propter malivolentiam, non transibunt impuniti; praesertim cum et Dei resistant ordinationi, et apostolorum principis praedicationi. Sic enim ait inter cetera*: *subditi estote omni humanae creaturae propter Deum; sive regi, quasi praecellenti; sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Haec est enim gratia. Qua-*

cod. f. 54. b.

cod. f. 55. a.

cod. f. 55. b.

* II. Thess. II. 7.
* ita cod.

* cod. *Faginatis*.

* Iud. XXI. 25.

* I. Petr. II. 13.

propter quisquis a gratia Dei non vult fieri alienus, regibus non moliatur insidias, gaudeat sub bonis, aequanimiter toleret malos; et cuiusvis sit religionis vel ordinis, non dedignetur tributa praestare; et praecipue romanae rei publicae principibus, sub cuius imperio et Christus natus est; cuius parentes tributa solventes, rei publicae quodammodo adiutores extitere. Quippe et Christus iuvenis factus, non dedignatus est pro se et pro Petro solvere tributum. Ut cum ille tributum solvit, qui supra mundum erat, et in mundo nil possidebat, superfluum sit omnino his rebellare regibus, qui in mundo habitant et mundana desiderant. Sed nec hoc praetereundum arbitrator. Quanta providentia Dei bona regantur imperatores aestimandum, cum de morte impiorum et elementa legamus maledicta; ut pro Saulis montes Gelboë; et pro Caesarum, astra caeli obscurata, lunam et solem retraxisse lumen. Sed et cometas vidimus in caelis reges regnaque mutantes. Ne vero in longum protrahatur paginula, quid sancti patres de regali dignitate senserint, ad medium introducā, ne quibusdam videar ad libitum meum inflexisse scripturas.

Sequuntur auctoritates variae Gregorii PP.; Nazianzeni, Augustini, Isidori.

Deinde sic prosequitur Bonizo.

129. Iudicum alii sunt palatini quos ordinarios vocamus, alii consules distributi per iudicatus, alii pedanei a consulibus creati. In romano vero imperio, et in romana usque hodie ecclesia septem sunt iudices palatini, qui ordinarii nominantur, qui ordinant Imperatorem, et cum romanis clericis eligunt Papam, quorum nomina haec sunt. Primus primicerius. Secundus qui dicitur secundicerius, qui ab ipsis officiis nomen accipiunt. Hi dextra laevaue vallantes Imperatorem, quodammodo cum illo videntur regnare, sine quibus aliquid magni non potest constituere Imperator. Sed et in romana ecclesia in omnibus processionibus manuatum ducunt Papam, cedentibus episcopis et ceteris magnatibus; et in maioribus festivitibus octavam super omnes episcopos legunt lectionem. Tertius est arcarius, qui praestit tributa. Quartus sacellarius, qui stipendia erogat militibus, et Romae sabbato scrutiniorum dat eleemosynam, et romanis episcopis, et clericis, et ordinatis viris largitur presbyteria. Quintus est protus, qui praestit scriniariis, quos nos tabelliones vocamus. Sextus est primus defensor, qui praestit defensoribus, quos nos advocatos nominamus. Septimus adminiculator, intercedens pro pupillis et viduis, pro afflictis et captivis. Hi pro criminalibus non iudicant, nec in quemquam mortiferam dictant sententiam, et Romae clerici sunt ad nullos unquam alios ordines promovendi. Alii vero qui dicuntur consules, iudicatus regunt, et reos legibus peniunt, et pro qualitate criminum in noxios dictant sententiam. Ceterum postquam peccatis nostris exigentibus romanum imperium barbarorum patuit gladiis ferendum, romanas leges penitus ignorantes illitterati ac barbari iudices legis peritos in legem cogentes iurare, iudices creavere,

cod. f. 38. a.

quorum iudicio lex ventilata terminaretur. Ili accepta hac abusiva potestate, dum stipendia a re publica non accipiunt, avaritiae face succensi ius omne confundunt. Comes enim illitteratus ac barbarus nescit vera a falsis discernere, et ideo fallitur. Qui si mente pertractarent illud propheticum *: *iuste iudica proximo tuo, et non accipies in iudicio personam pauperis, nec honores vultum potentis*, mallent ab omni munere manus excutere, quam per caecam animi cupiditatem inlecti, Dei se facere reos esse iudicio dicentis *: *qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis*. Sed et romanis legibus rei habentur ac notabiles, qui abusive ad libitum leges inflectentes, non iudicant ex aequitate, sed propria voluntate. Ili dati sunt ecclesiae in adiutorium, ut qui non reverentur episcopos pro ecclesiastica disciplina, saltem per horum terrorem et gladios, ad pacis licet inviti redeant unitatem.

* Lev. XIX. 15.

* Matth. VII. 2.

cod. f. 59. a.

130. Pelagius papa Iohanni magistro militum 1). Paterno vos salutantes affectu, petimus ut si prodesse catholicae paci contenditis, Paulinum forosempronensem pseudo episcopum ad nos sub digna custodia dirigatis. Satis enim turpe est ut vestram vivacitatem illic positam illudere gloriatur, et nec comprimi a vobis, nec detineri posse ad suam superbiam iacet. Nolite ergo inultam, et in vestras prorumpentem iniurias contumaciam vagari permittere; sed praefatum pseudo episcopum vestrorum hominum sollicitudine detentum, ad nos sicut dictum est dirigere festinate.

cod. f. 59. b.

131. Bonizo episcopus. De militibus vero quid aliud dicam, nisi quod fidem servantes dominis, et praecipue regni tenentibus gubernacula, sic militent terrenae potestati, ut christianae non obvient religioni; semper illud dominicum beneficium cordis memoria ruminantes, quod in romano orbe degentium primitiae fuere credentium; quos ita Deus sibi complacuisse demonstravit, quod ante quam baptismi unda tingerentur, charisma susceperere Spiritus sancti; ex quibus fuit ille centurio, cuius fidem in evangelio Christus antetulit filiis Israhel. His proprium est dominis deferre, praedae non inhiare, pro vita dominorum suorum tuenda suae vitae non parcere, et pro statu rei publicae usque ad mortem decertare, schismaticos et haereticos debellare, pauperes quoque et viduas et orphanos defensare, fidem promissam non violare, nec omnino dominis suis periurare; non enim leve crimen est periurare: periuros: enim infames esse leges romanae testantur; et secundum mandatum est in lege: *non assumes nomen Dei tui in vanum*. Et licet Nabuchodonosor idololatriae teneretur naevo dampnatus, Sedechiam tamen Ezechiel improbat propheta, eo quod fidem idololatriae non servaverit Nabuchodonosor, dicens: *qui periurus, numquid vivet* *? Caveant ergo milites ne diaboli instinctu contra dominos suos audeant conspirare; conspirantes enim, saeculi leges capitali dampnant sententia, et ecclesiasticae sanctorum patrum regulae a regno Dei iudicant alienos.

* Ezech. XVII. 15.

1) Ex tribus, quae hoc codicis loco sunt, Pelagii fragmentis hoc tantum videtur ineditum. Ignorat hunc Paulinum Ughellius in epp. forosempron.

132. De mulieribus vero, romanis legibus sancitum est ut nec ducatus teneant nec iudicatus regant. Quamvis enim romanum imperium a paganis sumpserit exordium, leges tamen ab eis promulgatae, legibus Moysi et ipsius Domini videntur quodammodo concordare 1). Lex enim ab ipso Domino mulieri promulgata haec est: ut ad virum sit conversio sua, et sub potestate viri sit. Et licet secundum allegoriam, carnem velit esse subiectam spiritui, secundum historiam vero uxorem viro; tamen raro audivimus, legimus vero nusquam, mulieres imperasse sine mirabili dampno subditorum. In Assyriorum imperio, quod primum post romanum et praecipuum fuit, Semiramis post mortem viri sui Nini dicitur regnasse. Haec est illa quae aedificavit Babylonem; qua regnante Abraham profugus exivit de terra sua et venit in Charran; quae post multa et vaga stupra, libidine regnandi filium suum accepit in coniugem, legemque sancivit in posteros, ut Assyrii non posset imperare sine mixto sanguine, aut ex matre vel filia vel sorore foret procreatus. Quid dicam de Cleopatra Ptolemaei filia, quae libidine regnandi in tantum exarsit, ut et romanam rem publicam conaretur destruere? Nam Antonio fortissimo defensore rei publicae a se adscito, et si dici fas est, in coniugem electo, bellum indixit Octaviano, quo se pessum dedit et Aegyptum. Sed et qui historias scripsere, dicunt Darium regem Persarum ob id ab Alexandro macedone superatum, eo quod uxorem secum duxit in proelium. Quod et magnanimus Romanorum dux Pompeius mente retractans, Corneliam Mytilenes abscondit latebris. Taceo de Fredegunda regina Francorum, de cuius malitia melius est silere, quam pauca dicere. Et de Rosalenda Longobardorum regina, quae feminea audacia in mortem viri adulteros non timuit impellere, disponens postea ipsos adulteros et homicidas veneno perdere, ut ad romani imperatoris posset connubia pervenire.

cod. f. 60. a.

133. Si quis vero mihi obiecerit sororem Moysi Mariam ducem fuisse populi Israhel et iudicem; non abnuo, sed audio eam feminea licentia in superbiam elatam. Si enim dux non esset, nec superbiret, nec extra castra mansisset ad breve leprosa. Quod si quis dixerit mihi: Deborram, quae apis interpretatur, relicta *Lapidot, quae iudicabat Israhel; forsitan quia muliebri regebantur arbitrio, ideo serviebant Iabin. Et licet prophetasset quod in manu mulieris tradendus esset Sisara, in manu sua tamen non legitur facta victoria, sed in manu mulieris licet alienigenae, habentis tamen virum, ne exemplum daret posteris viduis ambiendi ducatum. Sed dices mihi forsitan, tu exprobras sexui? Absit. Non sunt exprobandae nec expernendae immo vero laudandae et venerandae, quas Dominus non spernatus est; quae apostolis timentibus, mortem Domini licet dolentes videre non timuerunt; quas Dominus post resurrectionem apostolis misit ut eis praedicarent resurrectionem. Devotissimus est enim muliebris sexus, facilis ad lacrymas, dapsilis in liberalitate, fortis in proposito. Sed hoc dico quod

* i. e. vidua.

1) Hinc illud opusculum in corpore iuris, cui titulus: *mosaicarum et romanarum legum collatio*.

* I. Cor. XIV. 34. apostolus dicit Paulus qui mulieribus sanctis praecepit silentium dicens *: *mulieres in ecclesia taceant. Turpe est enim mulieri docere.* Quod si turpe est docere, multo turpius est populos regere. Virgo est, aut in virginali proposito? Sumens tympanum, sequatur Mariam: aut si non placet, custodiatur a parentibus usque ad coniugii foedera. Sed si vidua est, si viderit legem carnis suae repugnantem legi mentis suae; nubat, tantum in Domino; melius est enim nubere, quam post Satanam retrorsum abire.

* I. Tim. V. 6. Quod si viduitatem vovere decreverit, audiat non me sed apostolum *: *vidua in deliciis vivens, mortua est.* Non ornet crines, non pingat faciem, non culta vestibus incedat, non auro et gemmis et serico utatur, nec peregrini muris pellicula oleat: non calamistratos vel barbatulos pueros diligit: non lascivas pedissequas secum habeat: impudicos sacerdotes et semisponsos a se procul abiciat, honestis vero sacerdotibus velut angelis Dei pareat: ecclesiam Dei secundum Annae exemplum frequenter visitet, carnem suam edomet, et per omnia subiectam faciat esse spiritui. Maritata est? diligit virum, sub eius tremescat imperio, filios nutriet, suae domus curam gerat, bella horrescat, armatos formidet, pacem diligit, pensa et colum et stamina, linum lanamque et sericum gestet in manibus, de expeditionibus vero ordinandis non magnopere curet.

EX LIBRO VIII, QUOMODO SUBDITI VITAM DEBEANT INSTITUERE.

cod. f. 60. b.

134. **Q**uia in superiori libro de praelatis in laicali ordine positus, prout potuimus breviter enarravimus, superest nunc in ulteriori libro qualiter subditi debeant vitam instituere, breviter indagare. Et primum plebis faciamus divisionem: nam ex plebe alii sunt artifices, alii negotiatores, alii agricolae. Et licet negotiatio multum utilis sit mundanis, patres tamen nostri paenitentibus, ne ad negotiationem redirent omnimodis prohibuerunt: non enim potest negotiatio fieri, nisi alter eorum fallatur. Illis vero qui gravioribus criminibus non sunt inretiti, etsi non concessum, prohibitum tamen non est negotiationem exercere, eleemosynas exinde facere, et xenodochia aedificare, et ecclesias fabricare, et sarta tecta reficere (1). Caveant ergo hi ut non sint eis ponderum genera diversorum, ut non aliis emant, aliis emere quaerentibus vendant; aequus modius, aequus sit et illis sextarius. Non albas in emendo amplient, non in vendendo minuant, non bambasio baculas misceant ut gravioris ponderis sit: non piper aqua perfundant, non pigmenta in locis humectis ponant ut gravioris ponderis sint, non pisces siccos aqua perfundant ut nitidiores appareant, non recentes aqua frigida non lavent, iurantes et mentientes recentes esset, cum foetidi sint et squalidi, et alterius esse bestiae carnes quam non sint. Granariis caven-

1) Ita se gessit Eugenius PP. IV. cum illo celebri Cosma Mediceo, Leonis PP. X. atavo, primario in Europa ac ditissimo negotiatore, quem ob animi quasdam commercii causa anxietates, decem millibus florenis, pio aedificio impendendis, multavit: cui sententiae tam libenter ac liberaliter obsecutus est Cosmas, ut quadraginta mille erogaverit. Vespasianus in vita Cosmae Spicil. rom. T. I. 332.

dum est, ut non ita tenaciter annonam servant quam emunt, ut famen populis adducant.

135. Artificibus vero, qui honesto artificio victum quaerunt, ita prospiciendum est ut non periurando vel mentiendo opus suum vendant. Sutores sunt? ita suant, ut non facile dirumpatur opus; illud semper ante oculos cordis habentes exemplum, quod in dialogorum libro legitur de Stephano sutore 1), ut per unam sabbati pauperibus erogent quod per eleemosynam de artificio suo Christo largiri decreverint in Iesu minimis. Agricolae vero, quorum labor sine peccato est, discant dominis fidem servare, furto non inhiare, decimas et primitias ecclesiis Dei, et quibus concessae sunt, absque fraude cum omni hilaritate donare. Quia vero de decimis se prae-buit occasio, dicendum est a quo hoc praeceptum sumpsit exordium, et quando et quibus, et ubi, et quamobrem dandae sint, explanare. In veteri testamento Abraham primus legitur a Melchisedech decimatus, ut ait apostolus Paulus *, et in eo decimatus est Levi. Post quadringentos vero et XXX annos lege mandatum est Moysi, ut tolleret decimas a filiis Israhel, et daret eas filiis Levi lege perpetua possidendas, quia possessiones et praedia non habebant. Post Constantini vero tempora, et crescente christiana religione, a sanctis patribus et romanae ecclesiae auctoritate definitum est, ex decimis quattuor fieri portiones, ex quibus tres in potestate episcopi essent, quarta vero pro vitae merito clericis divideretur.

* Hebr. VII. 9.

136. Bonizo episcopus. Mulierem datam viro in adiutorium, dum genesis legeretur audivimus; de qua etiam scriptum est: *propter quod relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una*. Et Dominus interrogatus in evangelio si licet viro dimittere uxorem, respondit non licere, excepta causa fornicationis. Et ideo dicit Dominus *: *quod Deus coniunxit, homo non separet*. Sed non omnia quae vocantur coniugia, Deus coniunxit. Sicut enim omnes filii non sunt heredes, sic omnes matres non sunt uxores. Legitimum vero coniugium non potest esse inter inaequales, hoc est inter servum et liberum, vel inter liberum et ancillam 2), nec inter furiosos, nec inter raptam et raptorem, nec inter iudaeam et christianum, nec inter paganum et christianam, nec catholicum et haereticum, nec inter compatres et commatres, nec inter filios et filias compatrum et commatrum 3), qui fratres spirituales nominantur. Nec ante annos pubertatis viri sortiri debent uxores, nec mulieres ante annum XII legitime possunt nubere, nec inter consanguineos possunt fieri secundum canones matrimonia. Est et aliud quod solvit coniugium, si non potest provenire concubitus. In omni ergo coniugio legitimo, hoc in primis considerandum est, si ille asciscitur in virum qui a muliere eligitur;

cod. f. 61. h.

* Matth. XIX. 6.

1) Sine dubio intelliguntur S. Gregorii PP. dialogi, in quibus tamen Stephanus sutor memorari non videtur, nisi forte oculatori alicui lectori occurrat.

2) Loquitur more potius antiquo iuris romani. Sed cum ancilla certe libertate donata concedebatur in iure can. coniugium inire.

3) Secus in lege tridentina sess. 24. cap. 2. ubi cognatio spiritalis coartata fuit.

et si illa eligitur a viro quae diligitur. Deinde si hae quas superius diximus leges non contradicunt, oportet ut sit tradita a parentibus, vel a mondoaldis 1), et dotata tabulis, et a sacerdote benedicta, et a paranympis custodita. Et post nuptialia iura his diebus quibus oportet, quibus interdictum non est, a pronubis viro coniuncta. Quod si haec omnia rite fuerint celebrata, et aliquando vel infirmitate naturae, vel aliquo humano maleficio non poterit evenire concubitus, expectabitur usque in triennium. Forsan hoc intervallo temporis, vel natura recipiet vigorem suum, vel humana maleficia Dei beneficio cassabuntur. Quod si separaverint se, maneanutrique innupti; aut si voluerint, reconcilientur invicem.

cod. f. 64. b.

137. Bonizo episcopus. Admonendi sunt ergo fideles, ut genuina statuta non violentur, et ut sollempnitates sanctorum, et praecipue dominicos dies observent, ut in eis servilia opera non exerceant, ut liberalitati studeant, ut missas pro salute virorum et requie mortuorum celebrare faciant, et ut sacerdotibus pareant.

Ex concilio aurelianensi 2).

cod. f. 65. a.

138. Cum exigentibus peccatis, Galliarum populi luporum rabie acriter interimerentur, nec illius flagelli aliquod remedium inveniri posset, congregati traduntur Galliarum episcopi apud Viennam urbem, atque in commune statuerunt, ut triduanum ieiunium facerent. Cumque Dominus pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuae celebritatis venerunt, ut per Galliarum provincias, ante ascensionis Domini diem, celebrarentur. Agamus et nos hos dies cum summa reverentia et devotione, cum abstinentia carnis et humilitate cordis, non ut visibilium luporum rabiem evadamus, sed ut invisibilium id est spirituum immundorum temptamenta vincere valeamus. Nullus autem his diebus vestimentis pretiosis induatur, quia in sacco et cinere lugere debemus: prohibeantur ebrietales et comessiones quae fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare praesumat, sed discalceatis pedibus omnes incedant. Nequaquam mulierculae choreas* ducant, sed omnes in commune *kyrie eleison* decantent, et cum contritione cordis Dei misericordiam exorent pro peccatis, pro pace, pro peste, pro conservatione frugum, et pro ceteris necessitatibus; dies enim sunt abstinentiae non laetitiae.

* cod. choros.

EX LIBRO IX, QUI EST MEDICINALIS SIVE PAENITENTIALIS.

cod. f. 65. b.

139. **L**iber iste medicinalis inscribitur, eo quod aegrotantium contineat varia medicamenta animarum. Et sicut peritorum medicorum est ad tactum et adspectum urinae morbos cognoscere singulorum, sic prudentum est

1) Sive *mundualdis*, nam utroque modo scribitur apud Cangium. Erant hi autem procuratores praecipue ad nuptias contrahendas.

2) Haec res paucis verbis commemoratur in concilio aurelianensi I. novae Maurinorum coeptae editionis tomo I, et hactenus unico, p. 842. Itemque in eodem tomo p. 643. ubi de concilio viennensi. Verumtamen haec apud nos loquitur potius ipse Bonizo.

sacerdotum, considerata paenitudine paenitentis, quid quibusque conveniat iudiciali magisterio dispertire. Et ut ad hoc faciendum sint idonei, oportet eos canones sanctorum patrum non ignorare, ut et iudicium a sanctorum canonum prodeat auctoritate, et misericordia semper sequens superexaltet iudicium. Iudicium enim sine misericordia his qui non fecerint misericordiam; nec iudicium dici potest, quod oleo misericordiae non est leviatum. Unde et samaritanus ille plagas vulnerati oleo lavat et vino, ut et austeritas legis carnes putridas cruciet, et misericordia evangelica oleo bonae voluntatis delinita cruciatas foveat, et feras sanitati reddat ac nutriat. Nec hoc praetereundum absque consideratione videtur, quod idem stabulario dixit samaritanus duorum numismatum munere donato: *quodcumque superogaveris, ego cum rediero reddam tibi* *. Ad hoc enim positi sunt sacerdotes in stabulo, quod est ecclesia, ut infirmorum curam habeant: et si quid compassione misericordiae devicti peccantibus plus quam canones exigunt donaverint, non solum rei non tenentur ob hoc velut legis praevaricatores, sed cum venerit iudex pastorum reddere unicuique iuxta opera sua, audient pro hoc: *beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* *.

cod. f. 66. a.

* Luc. X. 35.

* Matth. V. 7.

140. Sciendum tamen praeterea est, quod remissio peccatorum, quae fit per absolutionem sacerdotis, temporis non expectat prolixitatem 1), sed quacumque hora peccator scelera sua sacerdoti confiteri non erubescens vere paenituerit, iudicatus a sacerdote, ilico iam non est peccator sed iustus. Quod autem secundum canones ieiunium, et carnis maceratio, et eleemosynarum distributio, et assidua oratio paenitenti indicitur, fructus sunt verae paenitentiae, quos a paenitente requirimus. Non enim aliter cognosci posset verusne esset paenitens neque. Verba enim Iohannis baptistae qui primus in novo testamento paenitentiam praedicavit populis, haec sunt *: *facite fructus dignos paenitentiae*. Fructus vero digni paenitentiae hi sunt, ut si quis novit se illicita perpetrasse, tanto se a licitis abstineat, Ceterum quia de paenitentia et remissione peccatorum scribere in hoc libello decrevimus, dicendum est quot modis fiat remissio peccatorum delictorumque in ecclesia.

* Matth. III. 8.

141. Prima remissio fit per baptismum, quo originalia et actualia relaxantur delicta. Secunda est in martyrio, per quod sicut per baptismum, omnia delentur peccata. Tertia fit per caritatem, de qua scriptum est *: *et caritas operit multitudinem peccatorum*. Qui enim Deum diligit, diligitur ab eo. Qua remissione ditantur illi, qui adtentius Deum diligunt, mundum cum pompis suis respuentes, nihilque possidentes, nudi Deum sequuntur, ut sunt sancti monachi. Quarta est in instantia praedicationis, iuxta illud apostoli *: *qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salvabit animam eius a morte, et operit 2) multitudinem peccatorum suo-*

* I. Petr. IV. 8.

* Iac. V. 20

1) Hoc contra rigidos illos, qui paulo ante tempora nostra, contrarium sentiebant et agebant.

2) Sic graece occurrit varia lectio *καλύπτει* pro *καλύψει*. Nec immerito Bonizo addit *suorum*, ut videre est apud Sabaterium in var. lect. bibl.

* Luc. XI. 41. *rum.* Quinta est in eleemosynarum distributione, iuxta illud dominicum*: *date elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.* Et in alio loco*: *sicut aqua exstinguit peccatum.* Sexta secundum illud evangelicum*: *dimittite, et dimittetur vobis.* Septima de qua scriptum est: *caro laeta duxit ad culpam, afflicta reducat ad veniam;* quae nulli petenti, et maxime in ultimo positus est neganda, pro qualitate tamen criminum diverse diversis distribuenda. Quia vero in ecclesia omne crimen remittitur, et quia extra ecclesiam sunt, quibus non est remissio peccatorum, siquando tamen matri voluerint reintegrari ecclesiae, oportet eos per manus suscipi impositionem, per quam Spiritus sanctus datur in ecclesia in hunc modum.

Qualiter excommunicati debeant reconciliari.

142. Cum aliquis excommunicatus vel anathematizatus, paenitentia ductus veniam postulat, et emendationem promittit, episcopus qui eum excommunicavit, ante ianuas ecclesiae venire debet, et XII presbyteri cum eo, qui eum hinc inde circumstare debent; ubi etiam adesse debent illi, quibus iniuria vel dampnum illatum est; et ibi secundum leges divinas oportet dampnum commissum emendari; aut si iam emendatum est, eorum testimonio comprobari. Deinde interroget episcopus, an paenitentiam iuxta quod canones praecipunt pro perpetratis sceleribus suscipere velit? Et si ille terrae prostratus veniam postulat, culpam confitetur, paenitentiam implorat, de futuris cantelam spondet, tunc episcopus apprehensa manu eius dextera, in ecclesiam eum introducat, et ei communionem et societatem christianam reddat, et VII psalmos paenitentiales decantet cum istis precibus kyrie, pater noster, salvum fac, mitte ei Domine auxilium, nihil proficiet, esto ei Domine auxilium, turris fortitudinis, Domine exaudi, Dominus vobiscum, oremus. Praesta quaesumus, Domine, huic famulo tuo dignum paenitentiae fructum, ut ecclesiae tuae sanctae, a cuius integritate deviaverat peccando, admissorum veniam consequendo, reddatur innoxius. Per etc.

143. Bonizo episcopus. Septem esse criminalia peccata, quae non solum criminalia sed etiam capitalia vocantur, eo quod talia perpetrantes, secundum leges romanas de vita periclitantur, non solum ecclesiasticis scripturis, sed etiam mundanis edocemur legibus; quorum ultimum et crudelius tripertitum est. Fornicatio enim alia est recedere a Deo, de qua in veteri legimus testamento*: *fornicatus est Israhel post idola.* Et de qua in psalmo*: *perdes omnes qui fornicantur abs te.* Alia incestuosa. Tertia vero quae simpliciter dicitur fornicatio. In prima vero fornicatione quae periculosior est, prolapsis interdicitur usque ad mortem communio, non tamen interdicitur venia. Secunda vero sicut multiplex est, sic multiplices in promerenda venia recipit differentias. Nam pro talibus acrius iudicantur episcopi quam sacerdotes, acrius sacerdotes quam reliqui clerici, durius vero clerici quam laici, unusquisque vero pro qualitate criminis, pro sublimitate ordinis, pro prolixitate temporis, durius vel humanius iudicatur. Incestuo-

se vero peccat episcopus si carnali commercio misceatur cum femina; durius tamen peccat si cum monacha vel cum coniugata. Similiter de sacerdotibus et levitis sentiendum est. Et quamvis canonibus sancitum est tales non debere redire ad ordines, nos tamen arbitrio pontificum, quorum iudicantur iudicio delinquentes, post alia quaedam huic opusculo inserenda capitula, quod a nostris maioribus audivimus, quaeve in sanctarum scripturarum paginis legimus, dicere curabimus. Nunc vero de incesta copulatione, quae inter consanguineos fit, disseramus.

cod. f. 67. a.

Ad duo quaedam capitula de incestis nuptiis sub nominibus Innocentii et Gregorii sic animadvertit Bonizo.

144. Haec duo capitula nominibus romanorum pontificum Innocentii scilicet et Gregorii titulata, apocrypha sunt, tum quia in decretalibus eorum epistolis non inveniuntur inscripta, tum quia sanctorum patrum regulis videntur sentire contraria. Ceterum ob hoc meo opusculo haec inserere volui, ut scirem respondere his qui de talibus praesumunt, et contradicentes possem superare 1).

cod. f. 68. a.

Epilogus de incestis compendiose digestus.

145. Propter plerosque simplices minusque capaces haec strictim breviterque replicanda pernecessarium duximus, ut qui plura nequiverint legere, hac defloratiuncula utcumque discant quid agendum sit de his qui incestas vel diversas commixtiones appetunt. Incesti namque dicti sunt, si genitor cum libera *, si natus cum genitrice, si germanus cum germana, si si patruus vel avunculus cum nepote, si nepos cum matertera vel anita, si consobrinus cum consobrina, si cum agnata vel cognata. (agnati sunt qui de virili sexu exeunt; cognati sunt utriusque sexus), si vitricus cum privigna, si privignus cum noverca, si cognatus cum cognata quae est uxor germani sui, aut cum germana uxoris suae usque ad quartam progeniem. Si pater et filius, aut duo fratres cum una muliere, aut cum matre et filia, aut duabus commatribus coierint. Sollicitius providendum est, quia aliud est gener cum socru, vitricus cum privigna, cognatus cum cognata. Aliud est pater et filius, aut duo fratres cum una muliere, aut cum duabus, aut cum matre et filia unus vir. Si cum sacrata virgine vel sanctimoniali. Si cum uxore alterius. Si cum compatre, cum commatre, vel frater cum sorore in Christo. Haec est incesta vel nefaria commixtio, et si quispiam aliquod de his malis, quae superius brevitate comprehensa sunt, incestus vel nefarius, si genitor cum filia, si filius cum genitrice se miscuerit: septem annos extra metas ipsius terrae exul fiat. Tum demum diebus vitae suae in eremis cum fletu et luctu paeniteat, et eucharistiae non communicet, nisi urgente mortis periculo. Si germanus cum germana, si patruus vel

cod. f. 68. b

* filia.

Cod. f. 69. a.

1) Duo illa capitula sunt, primum S. Gregorii magni rescriptum ad Felicem messanensem registr. lib. XIV. 17. de Anglorum coniugiis, quod reapse scriptum nonnullis suspectum fuit, sed a Maurinis defenditur in adn., nunc tamen a Bonizone quoque repudiatum videmus. Alterum est Innocentii, quod non liceat ducere uxorem, relictam patris uxoris suae, nec relictam fratris uxoris suae. Ceteroqui scimus coniugia propinquorum diversis saeculis diversa ratione gradibusque concessa aut prohibita fuisse.

avunculus cum patruele, si nepos cum amita vel matertera, si consobrinus cum consobrina sobrinave, secundum antiquam definitionem ·XII· annos paeniteat excommunicatus; alii humanius definierunt ·X· Si cum agnata vel cognata, a tertia usque ad septimam propinquitatem. Secundum humaniorem definitionem ¹⁾, si ·XII· fuerint, ·III· annos paeniteat; si decem, ·III·; si octo, ·V·; si septem, ·VI·; si septem, quinque Si socer cum nuru, si gener eum socru, si vitricus cum privigna, si privignus cum noverca, si cognatus cum cognata quae est uxor germani sui, aut germana uxoris suae, secundum antiquam et humanam definitionem ·X· annos paeniteat. Si cum germana uxoris suae, ·VII· annos. Si septem, ·III· Si sex, ·III· annos. Si pater et filius aut duo fratres cum una muliere, aut cum matre et filia, aut cum duabus sororibus, aut cum duabus commatribus, secundum antiquam definitionem ·X· annos paeniteat, secundum humaniorem ·VII· annos paeniteat. Si cum devota quae est veste mutata, si cum electa vidua, vel cum desponsata alterius, si cum presbytera vel diaconissa, sive cum iudaea vel pagana, secundum antiquam definitionem ·X· annos paeniteat, secundum humaniorem vero definitionem ·VI· Si cum vidua aequali vel cum publica meretrice aut ancilla alterius, secundum antiquam et humaniorem definitionem ·V· annos paeniteat. Si cum laica virgine quam nequaquam acceperit uxorem, secundum antiquam et humaniorem definitionem ·III· annos paeniteat. Eae autem feminae, cum quibus omnes supradictae personae incestas commixtiones commiserunt, similiter ut congruum est paeniteant; sic tamen, si his in hoc malum consenserunt: alioquin sicut fuerit modus culpaе, ita a providissimo sacerdote iudicentur. Praeterea si, quod absit, de ordine clericorum forte ex his omnibus personis, quae supra commemoratae sunt, in aliquam irruerit quae incestae dicuntur. Notandum quod unusquisque laicus ·V· annos iudicatur; subdiaconus ·VII·; diaconus et monachus ·X·; presbyter ·XIII·; episcopus ·XVII· Et rursus unusquisque laicus ·VII· annos debet; subdiaconus ·X·, diaconus et monachus ·XII·; presbyter ·XIII·; episcopus ·XVIII·

cod. f. 69. b.

146. Bonizo episcopus. Quidam ex nostris propter quoddam capitulum apocryphum (apocryphum autem ideo dico, quia nullo auctore roboratum) seducti, quod sic incipit. «Beatus Isidorus de consanguinitate sic loquitur» ultra quam leges humanae vel divinae iubeant, ausi sunt arbori parentelae quasdam superaddere necessitudines, trinepotis scilicet nepotem nepotis vel neptem, cum omnis consanguinitas sive in ascensu sive in descensu, sive ex latere, ·VII· tantum terminetur nexibus. Quod licet omnibus credam perspicuum, quid tamen beatus Augustinus super hoc dixerit in libro de civitate Dei * ad medium, introducā. «Religio et auctoritas sanctae ecclesiae
« sanxit coniugia inter propinquos vitanda esse, quamdiu necessitudinum
« nomina perseverant. » Necessitudinum nomina autem, quae ultra septimam non porriguntur progeniem, haec sunt: filius et filia, pater et mater,

* Lib. XV. 16.

1) In sequentibus numeris quaedam erant perversitates, quas necessario emendare visum est.

avus et avia, atavus et atavia, tritavus et tritavia. Sciendum tamen est, quia qui in arbore parentelae filius patris legitur, trinepos est tritavi; qui si pater esse coeperit, eius filius, qui et nepos est avi, cui et tertius est in gradu, ad tritavum patris nil attinebit iure propinquitatis. Cuius filius pronepos est eius qui avus est patris, et quartus est in gradu: qui si genuerit filium, eius filius adnepos erit ei, cui pronepos est pater, et quintus est in gradu. Hic rursus si genuerit, eius filius adnepos est eius, cuius adnepos est pater, et sextus est in gradu. Quod si et hic genuerit, eius filius trinepos est, cui adnepos est pater, et septimus est in gradu. Ultra haec non sunt nomina consanguinitatis in parentela, praeter avunculum et materteram et patruum et amitam et ex his prodeuntia. Errant igitur qui propter apocryphum capitulum, si dici fas est capitulum nulla auctoritate subnixum, nepotem nepotis, et neptem, addunt in linea.

147. Bonizo episcopus. Haec de fornicatione dicta sufficiant. Nam de tertia fornicatione, quae minima vocatur, licet sit mortifera propinquitate criminis, et pro dignitate personarum plus minusve plectenda, sacerdotis subiacebit arbitrio. Nunc vero transeamus ad cetera, et primum de homicidio disseramus. Homicidium peccatum est inhumanum atque gravissimum, quod invidia stimulante conceptum est. Ille enim qui pater est mendacii, homicida fuit ab initio, qui invidiae zelo succensus, hominem in paradiso positum fallaci persuasione aggressus decepit, occidit, et ab incolatu paradisi pellicea veste circumdatum alienavit, et terrae maledictae inquilinum aerumpnis ac miseriis fecit obnoxium. Qui postea eiusdem primi hominis invidens propagini, mentem primogeniti hominis invasit, et invidiae face armavit, et miserum hominem ad fratricidium incitavit. Qui nec divina voce correptus quievit; et quaesitus a Domino: *ubi est Abel frater tuus*, procaciter negavit dicens, nescio. Et postquam peccatum suum quod dolose et absconse perpetraverat, Domino propalante revelatum cognovit, non paenitentiam quaesivit, sed desperavit dicens: maior est iniquitas mea quam ut veniam merear. Cuius imitatores facti sunt homicidae tanto perversiores, quanto nec illius maledicti perterrefacti miraculo. Qui profugus super terram et tremulus, mortem etiam quam optaverat, usque ad septimam suae regenerationis progeniem vix emeruit. Et ille quidem lege tenebatur astrictus naturali: eius vero sequaces non solum naturali, quod tibi non vis, aliis ne facies, sed etiam praeceptiva qua scriptum est: *diliges dominum Deum tuum, et proximum tuum sicut te ipsum*. Et non solum mosaica, sed quod plus est, ipsius Domini tenentur mandato constricti dicentis *: *nisi abundaverit iustitia vesira plus quam scribarum et pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum*. Et post pauca: *ego autem dico vobis non resistere malo, nec reddere vicissitudinem pro malo*, et cetera quae ad proximi dilectionem pertinere videntur. Enimvero quia omnia peccata, mediatore sacramento, post paenitudinem, si digne paenituerint, merentur veniam, dicendum est de his qui hoc peccatum pec-

cod. f. 69. b.

cod. f. 70. a.

* Matth. V. 20. 39.

caverunt gravissimum, si resipuerint, qualiter gratiae Dei debeant reconciliari.

cod. f. 71. a.

148. Bonizo episcopus. Secundum mandatum in lege Moysi est: *non assumes nomen domini Dei tui in vanum, et non periurabis in nomine meo, et ne polluas nomen domini Dei tui, ego Dominus*. Quapropter praeceptum est omni christiano non iurare, ne per assiduum iurare, velit nolit, transeat ad periurare. Sicut enim qui non loquitur, non mentitur; sic et qui non iurat, non periurat. Est tamen iuramentum non observandum; quod licet non observandum ne per errorem flectat in partem, tamen quia temere iuratum est, immune non erit a peccato; veluti si quisquam iuret contra fidem, vel ut divortium faciat ab uxore, vel ut ad pacem non redeat, vel ut interficiat hominem, vel cetera his similia quae Domini displicent voluntati. Sed tempus est quod sancti patres de talibus decrevere, huic opusculo inserere etc.

cod. f. 72. a.

149. Sequitur de falso testimonio, quod quanto multiplicius est, tanto crudelius. Et cum omne mendacium a diabolo est, et os quod mentitur occidit animam, quam funesta morte mortuus est, qui non solum absolute mentitur, sed etiam invidiose ut laedat, adversus proximum falsum loquitur testimonium? Sciendum praeterea est, quia licet homicidium et periurium gravia sint peccata et periculosa, et cetera his similia, tolerentur tamen aliquando, falsum vero testimonium semper mortale peccatum est, et nunquam potest quovis ingenio leviari. Qui enim falsum adversum proximum loquitur testimonium, primo mentiendo veritatem negat, quae Deus est: secundo invidet fratri, quem laedere desiderat: tertio laedit fratrem, et quod plus est innocentem; et ideo falsus testis non erit impunitus, qui tot peccatis tenetur obvolutus. Si quis tamen de talibus divina inspirante gratia ad paenitentiam redire voluerit, is ad militiam non redeat, saecularia negotia non exerceat, coniugio careat, et divino sacramento usque ad mortem non participetur, sed secundum patrum regulas canonicum subeat iudicium, et ab ingressu ecclesiae per triennium se absteineat.

cod. f. 72. a.

150. Furtum vero, et sacrilegium, atque rapinam criminalia esse peccata, nullus sanae mentis ignorat; quia videlicet non ad amorem proximi, sed ad odium pertinere videantur. Est tamen in eis magna diversitas: nam aliud est per vim rapere, aliud occulte sublegere, aliud sacrilegium exercere. Sed iam quid sancti patres de talia perpetrantibus iudicent, audiamus. etc.

cod. f. 72. b.

Matth. V. 33.

151. Bonizo episcopus. Coniugalis copula ut non dissolvatur nec polluat, ipsius Domini auctoritate monemur, qui dixit uxorem a viro non discedere nisi causa fornicationis*. Ergo fornicatio sola est quae solvit matrimonium, propter quod praecipitur homini relinquere patrem et matrem, ut iam non sint duo sed caro una. Itaque qui rescindit matrimonium vitio fornicationis, adulter vocatur, et ipsius Domini lege tenetur obnoxius, et lege mosaica perimitur reus, et lege christiana peccator iudicatur pessimus,

et lege saeculari capitali dampnatur opprobrio. Dum enim alienum violatorum, Deum contempnit, qui primo parenti adiutorium tribuens legem statuit coniugalem: et proximo facit iniuriam, et duobus mandatis Domini uno eodemque peccato tenetur culpabilis, tum quia rem concupiscit illicitam, tum quia uxorem legis divinae praevaricator violat alienam. Talibus per omnia imponitur iudicium, secundum sanctorum patrum regulas, ut homicidis; servata tamen potestate viri, ut si placuerit, uxorem adulteram non derelinquat; ita tamen ut dimissus ab uxore, vel dimissa, perpetua careant copula coniugali.

152. Bonizo episcopus. Sunt et alia plura peccata, quae si non capitalia, tamen mortifera, ad quae cavenda Dei indigemus gratia, cuius munere et immunes custodimur a peccatis, et liberamur a commissis; quam ut mereamur promereri ad salutem, supplicandus est Deus pater sine intermissione et orandus, ut quos donavit consortes fieri imaginis filii sui, custodiat usque in finem a mortifero peccato inlibatos; ut quos per adoptionem vocavit filios, his paterna misereatur benignitate: et qui scit figmentum nostrum caducum, et versutias antiqui hostis quia permaximae sunt, non patiatur nos ludibrium fieri diaboli; sed per mediatoris adventum effundat super nos gratiam Spiritus sancti; ut qui in creatione mundi verbo et bona voluntate creans singula atque disponens, cuncta quae fecit vidit; et quia vidit, complacita sibi fuere bona et bona valde. Quos Verbo creante omnia, et bona voluntate Spiritus, in novam formavit creaturam, intuitu misericordiae suae respiciat, et se his quae fecit complacuisse testetur, ut ab ipso qui solus bonus est, omnia bona procedant et bona valde. Effundat ergo super nos supereminens charisma sancti Spiritus, scilicet caritatem ut diligamus eum puro corde et pura mente et omnibus viribus animae nostrae. Diligendus est enim; prior enim dilexit nos, et non qualibet caritate, sed praecipua qua filium suum pro nobis tradidit crucifigendum, ut nos eriperet ex maledicto. Diligamus et proximum. Si enim proximum non dilexerimus, teste apostolo*, nec Deum invisibilem poterimus diligere. Quem diligere si voluerimus, oportet primo pro salute animae eius esse sollicitum: post vero eius necessitatibus misericorditer subvenire. Et sic ordinate habemus caritatem; quam habere absque eius munere, a quo omne bonum est, omnino non possumus: sine qua nec remissio peccatorum datur in ecclesia: et quam qui possederit, non extollitur, non inflatur, non agit perperam, non quaerit quae sua sunt. Et ut hanc possimus impetrare, quae exsuperat omnem sensum, oremus nobis a patre dari per Iesum Christum filium eius.

cod. f. 72. b.

cod. f. 73. a.

* I. Ioh. IV. 20.

EX LIBRO X, QUI EST DE IUDICIIS CRIMINUM.

153. **S**uperiore libro dixisse me memini prudentum subiacere arbitrio sacerdotum, secundum modum culpae, considerata humilitate ac paenitudine

cod. f. 73. b.

paenitentium, vigorem canonum temperare. Quia vero auctoritas maiorum in sancta multum valet ecclesia, operae pretium visum est mihi, auctoritates et exempla sanctorum patrum compendiose colligere, et iudicia de criminibus qualiter iudicavere, huic libello inserere etc.

cod. f. 77. b.

154. Bonizo episcopus. At hi qui lasciviente aetate minima furantur, velut poma et legumina, vel cetera talia, si pueri sunt verberantur; si vero maioris aetatis, secundum quantitatem culpa*i* iudicentur. Sacrilegium vero licet furtum sit, maiori vindictae obnoxium est; durius enim peccat qui sacrum vel de sacro, vel de non sacro, vel non sacrum de sacro furatur; quam qui in privata domo sublegendo proximo facit iniuriam. Raptores autem tanto acrius peccant, quanto inhumanius est per vim rapere, quam etiam proximi rem sublegere.

cod. f. 81. a.

155. Anteriore libro dixisse me memini, septem modis remissionem peccatorum dari in ecclesia; primo in baptismo; secundo in martyrio; tertio in karitate iuxta illud: et karitas operit multitudinem peccatorum; quarto in praedicatione iuxta illud apostoli*: qui converti fecerit peccatorem ab errore viae suae, salvavit animam eius a morte; quinto iuxta illud dominicum: dimitte, et dimittetur vobis; sexto eleemosynarum distributione, iuxta illud evangelicum: date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis; septima in afflictione cordis et corporis, ut quos caro laeta traxit ad culpam, afflicta ducat ad veniam. Sciendum tamen praeterea est, posse quidem et haec fieri a quibusdam non ad remissionem peccatorum, cum inordinate, aut prava intentione, aut ob mundi fiunt gloriam. Licet enim in baptismo detur remissio peccatorum, baptismus tamen qui foris datur, non iustificat quemquam, nisi sanctae in corpore ecclesiae. Nec baptismus, qui intus est, iustificat quemquam sine operibus, dicente apostolo*: fides sine operibus mortua est; exceptis parvulis, quos suscipientium vel parentum, immo vero catholicae matris ecclesiae, iustificat fides. Sed nec baptismus dici potest qui contra evangelicam et ecclesiasticam regulam datur; licet a quibusdam non bene, salutis esse dicatur.

* Iac. V. 20.

* Iac. II. 20.

cod. f. 81. b.
* I. Cor. XIII. 3.

156. Martyrium vero sine caritate, teste apostolo*, non solum suscipientibus non prodest, sed potius obest: martyres enim multos facit schisma vel haeresis, sed non sanctificat. Quia vero novit Deus quae sunt, qui occulta Spiritus sancti illustratione, per arrogantium praedicationem plerumque corda audientium illustrat, cum et hi qui praedestinati sunt verbo Dei illuminantur ad vitam, et arrogantes lapides facti a miliario viatoribus ostendunt viam, ipsi vero solidi et immobiles permanentes, nisi resipuerint, aeternis cum rege suo traduntur incendiis. Qui vero aliis relaxat debita, caveat ut non ore tantum, sed corde relaxet; et hoc divini fraternive amoris gratia. Sunt enim nonnulli qui ideo tantum relaxant debita, quia ad ulciscendum non satis habentur idonei; quibus in hac parte pro hoc ficto non multum datur remissio peccatorum.

157. Et sunt nonnulli qui caritatem quidem habere videntur, sed non

habent. Caritas vero si inordinata est, caritas non est. Et ideo in canticis canticorum gloriatur ecclesia *, ordinata caritate ego sum. Caritas enim ordinata est, ut plus diligamus Deum quam nos, et proximum sicut nos. Sunt enim quidam qui Deum quidem diligunt, sed plus se; ut illi qui mundana quidem spernunt, et ad contemplativae vitae properant pulchritudinem, et hoc sibi petunt in monasterio dari quod numquam in saeculo habuerunt. Hi pro certo plus se diligunt quam Deum, dum curam carnis facientes, lautis cibis delectantur, pretiosis vestibus licet pullis gloriantur. Et sunt nonnulli qui proximum plus se et quam Deum diligunt, ut sunt ii qui flebili carorum amore sauciati illis indulgent, sed laboribus et aerumpnis et vigiliis diebus vitae suae se macerant, et Deum offendere non metuunt, dummodo eos divites faciant; quos senes et debiles, derisores sustinent et subsannatores. Nec ii habent caritatem, qui proximis suis et collegis, si in malo, velut fures furibus, raptores raptoribus, molles mollibus, agapas distribuunt; sed ea est perfecta caritas quae operit multitudinem peccatorum, Deum diligere ultra nos, et proximum sicut nos.

* Cant. II. 4.

158. De eleemosynarum vero distributione, quid aliud sentiendum est, quam quod Dominus in evangelio declarat dicens *: cum facis eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Si enim eleemosynae vacuae ob mundi non fierent gloriam, nequaquam Salvator adiecisset dicens *: *amen amen dico vobis, receperunt mercedem suam*. Sed et eleemosyna licet pro mundi non detur gloria, oportet tamen ut ordinate distribuatur, ut prius a domesticis fidei incipiatur, et ab his pauperibus quibus intellectu opus est, de quibus scriptum est *: *beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus*. Oportet vero ut et propinquos generis tui non horrescas: turpe est enim illis egentibus, aliis eleemosynam tribuere; ita dumtaxat, ut eis sumptus necessarios non neges, et ex eleemosynis eos divites non facias.

* Matth. VI. 2.

* Ps. XL. 2.

159. Afflictio vero corporis et cordis ea est quae remissionem tribuit peccatorum, quando quis sic luget praeterita, ut de talibus ne iteret caveat. Qui enim paenitentiam sic agit, ut praefixa sibi paenitentiae tempora anxius spectet, licet multo et magno labore corporisque et animae afflictione sit vexatus, in cassum laborabit, si ad repudiata cupit repedare. Non enim temporis prolixitate acceptatur paenitentia, sed fructibus; fructus autem digni paenitentiae, este beato Gregorio, hi sunt: ut quisquis novit se illicita perpetrasse, a licitis abstineat. Quod si abstinendum a licitis, quanto magis ab illicitis? Paenitenti enim publico non licet negotiationem exercere, arma gestare, uxorem ducere, forensibus negotiis implicari. Quod si proximorum res mobiles vel immobiles clam palamve rapuerit, non potest ad paenitentiam admitti, nisi prius omnia spoliatis vel multa reintegrentur, si fuerit unde possit reddi. Simili modo pensandum * est de his qui libidinis face succensi, ut mulieres decipiant, periurare solent. Et de his qui avaritiae quaestu, ut alios decipiant, periurare non metuunt. Et de his

cod. f. 82. a.

* ita cod.

qui odiunt fratres, et qui in se peccantibus ne dimittant, obstinata mente perdurant. Quos omnes, licet fleant, licet ieiunent, licet crebris ieiuniis et suspiriis corpus adfician, impossibile tamen est eos remissionem peccatorum accipere, nisi peccantibus in se puro corde dimiserint; nisi quod avara mente periurando adquisivere, restituant; vel cum his omnia quae possident in saeculo dimittant; vel eas quas corruperunt, nisi mundanis vel divinis legibus prohibeantur, uxores accipiant: vel ea quae clam, vel vi, seu fraude aliis abstulerunt, spoliatis, vel eorum heredibus, si fuerit unde, reintegrentur: si minus autem, diuturno corporis et animi labore fatigentur.

EPILOGUS OPERIS.

160. Cum a me exegisses, sacerdos venerande Gregori, ut brevem ac compendiosam dictatiunculam ex sanctorum patrum authenticis canonibus tibi componerem, dum flagranti tuo desiderio deservire cupio, metas brevitatís excessi. Quis enim unquam paucis potest vel compendiosis explicare sermonibus regulam baptismi? et quid sit baptismus? et quot modis fiat? et a quo sumpsit exordium? et quando, et ubi et quomodo celebrari debeat, et de eiusdem divinitus concessio privilegio? Deinde quid sit episcopatus, et qualiter et qualis episcopus eligi debeat, et quando, et ubi et a quibus, et quomodo regulariter consecratur, et qualiter post episcopaliter vivere debet. Et de excellentia metropolitani, et eius electione et consecratione, et de usu pallii et eius genio. Et quod honorandi sint episcopi ab hominibus et non lacerandi. Et quae personae in accusatione episcoporum recipiantur, quaeve repudientur, et qui sint infames. Et de indusiis episcoporum, et de eorum iudicio, et de conciliis celebrandis, et de mutatione eorundem utilitatis causa vel necessitatis. Et ne sint praecipites in dandis sententiis. Et qualiter missas in festivis diebus, qualiter in privatis celebrare debeant. Et de confectione chrismatis, et reconciliatione paenitentium, et de celebrandis ordinationibus, quando et ubi et quibus ordines sint tribuendi, quibusve minime. Postea vero de excellentia romanae ecclesiae, et de privilegiis ad praefatae ecclesiae episcopum pertinentibus, et de consuetudinibus eiusdem. Et quod romani pontifices a beato Petro usque ad nostra tempora singillatim unusquisque per se novum in ecclesia tenendum posteris mandavere. Et de consecratione altarium vel ecclesiarum, et a quibus sumptum sit exordium. Et de secundi ordinis sacerdotibus, et levitis, ne modum mensuramve suam excedant. Et de castitate observanda ab eis, et qualiter incontinentes iudicentur. Et si lapsi possint recuperari, necne. Et de regulari conversatione, et unde, a quibus sumpsit exordium. Deinde unde monastica religio manaverit, et quibus auctoribus creverit, et qualiter et qualis abbas debeat eligi vel ordinari. Et de singulari privilegio monachorum. Quis haec tam multa et tam profunda succincto poterit explicare sermone? De regali vero dignitate, Dei

ordinatione donata, qualiter ab omnibus debeat honorari vel venerari, et a quibus sumpserit exordium, et quid sancti patres privilegii vel dignitatis regibus conferendum decreverint. Et de iudicibus, et de militibus, et quod ad comprimendos rebelles, eorum nobis sit auxilium expetendum. Et quod periculosum sit mulieres ducatus vel iudicatus tenere populosve regere. Quis haec poterit breviter vel compendiose perstringere? De plebis vero divisione, quod alii sunt artifices, alii negotiatores, alii vero agricolae. Et de decimis dandis. Et qualiter legale coniugium celebrari debeat, et quod sit legale coniugium. Et qualiter christiano sub sacerdotum obedientia sine querela vivere oporteat. Et de septem criminalium peccatorum paenitentia, et qualiter a sanctis patribus de talibus iudicatum sit. Et de multorum aliorum criminum paenitentia, et quid sit paenitentia, et qualiter veraciter agi debeat. Et de iudicio ordinatorum si peccaverint, quis umquam brevi potest explicare sermone?

161. Ceterum pectus tuum sacrarum armarium scripturarum, ex his quae scripta hic invenerit, sollerti poterit deprehendere ingenio, qualiter de similibus debeat iudicare. Tu vero si quid incompositum, si quid minus conveniens inveneris, amici nominis favore defende: nec quid dictum, sed ex quanta prodeat caritate, repensa; et aemulorum latratibus clypeum orationum oppone, canens cum propheta*: *Domine libera animam servi tui a labiis iniquis et a lingua dolosa.* * Ps. CXIX. 2.

EXPLICIT.

EPIMETRON I.

In codice vaticano antiquissimo, quem hactenus a nemine descriptum puto, legebam opus anonymum, et fortasse incognitum, de iure canonico, in quatuor partes divisum, et a decreto canonico Card. Deusdedit parem divisionem habente prorsus diversum; nam et ipse praedictus codex aetatem Cardinalis plane superat. Huius ergo operis, etsi alio tempore rationem sum habiturus, nunc saltem notitiam tradam. Pars eius I. de primatu romanae ecclesiae. II. de episcopis. III. De synodis. IV. de diversis gradibus sive ordinibus ministrorum ecclesiae. Utitur auctor ad tractatum suum instruendum 1. Epistolis Pontificum, inter quas tamen abundant isidorianae. 2. Registro S. Gregorii PP. 3. Novellis imperatorum. In fine autem tertiae partis, quae est ut dixi de synodis, synopsis historica adscribitur f. 113. b, quam heic exponere placet.

DE SEX SYNODIS PRINCIPALIBUS.

Prima synodus in Nicaea ·CCC·XVIII· patrum contra Arrium alexandrinum presbyterum, qui tres gradus in Trinitate asserebat, Patrem scilicet maiorem, Filium minorem, Spiritum sanctum creaturam; temporibus Constantini principis, Silvestri papae romani, Macarii hierosolymitani, Alexandri alexandrini; qui condemnata eadem haeresi statuerunt canones ·XX·, quorum auctor maxime praefatus sanctus Alexander episcopus fuit. Secunda in Constantinopoli ·CL· patrum contra Macedonium constantinopolitanum episcopum, qui negabat Spiritum sanctum Deum esse; temporibus Gratiani et Theodosii principum, Damasi papae romani, Cyrilli hierosolymitani, Timothei alexandrini, qui condemnata praefata haeresi statuerunt canones tres, quorum auctor maxime beatus Nectarius constantinopolitanus episcopus fuit. Tertia in Epheso ·CC· patrum contra Nestorium constantinopolitanum episcopum, qui

dicebat beatam virginem Mariam non Dei sed hominis tantummodo genitricem, ut aliam personam carnis, aliam faceret deitatis; temporibus Theodosii principis iunioris, Caelestini papae romani, Iuvenalis constantinopolitani, Cyrilli alexandrini, qui XII. capitula contra Nestorii blasphemiarum totidem capitula, auctore eodem sancto Cyrillo, anathematizando conscripserunt. Quarta in Chalcedone DCXXX. patrum contra Eutychen constantinopolitanum abbatem, qui asserebat Christum post humanam assumptionem, non ex duabus naturis existere, sed solam in eo divinam naturam permanere; temporibus Marciani principis, Leonis papae romani, Iuvenalis hierosolymitani, Anatolii constantinopolitani; qui condemnata praescripta haeresi statuerunt canones XXVII.*; quorum auctor maxime idem sanctus Anatolius constantinopolitanus episcopus fuit. Quinta in Constantinopoli contra Theodorum mopsuestenum et omnes haereticos; qui Theodorus dicebat alium esse Deum Verbum et alium Christum; et sacram virginem Mariam negabat Dei genitricem fuisse; temporibus Iustiniani principis, Vigili papae romani, Domni antiocheni, Eutychii constantinopolitani; qui XIII. capitula anathematizando scripserunt contra Theodori et sociorum eius blasphemias. Sexta in Constantinopoli CL. * patrum contra Macarium antiochenum et socios eius, qui unam voluntatem et operationem in Christo falsa suspitione astruebant; temporibus Constantini principis, Agathonis papae romani, Georgii constantinopolitani, qui condemnata haeresi praefata anathematizando scripserunt novem capitula interius annexa.

* notandum.

* immo plurimum.

EPIMETRUM II.

In codice vat. pal. antiquissimo 554, in quo est Egberti eboracensis (saec. VIII.) paenitentiale, breve tamen, nec nisi ab iis verbis institutio illa sancta, quae sunt in Concil. Zaltae tomo XII. col. 479., praecedit acephala praefatio ceu quaedam apologia Theodori cantuariensis qui pariter ediderat (saec. VII.) paenitentiale. Hanc rudem praefationem in neutrius paenitentiali, tom. XII. praedicto, inveniēbam. Est autem huiusmodi.

* pro incorrecta.

. . . . eruditis illa depravata incorruptaque * eius esse iudicia merito abnegantur. E quibus non pauca cum passim a pluribus mixtimque tenentur, pariter posuimus, ut Christo domino iuvante sequentibus libris ex eis praecipua iuxta modulum nostrum corrigamus. Sed adhuc de illo dubitantes opere, aliqua in quibusdam his necessaria opusculis adnectimus, et maxime libello paenitentiae, quae a prudenti posse facile reor adverti. Restat igitur super his ad defensionem patris nostri Theodori dilectioni vestrae tantum quantum possumus satis facere: quorum in aliorum catholicorum dictis plenam non inveniētes expositionem, eum ideo frequentastis. De quibus non immerito omnibus, vos qui horum carissimi * causa ea iudicantes difficilia extitisse; ut me in illorum agone, Christo pro vobis agonotheta, certantem meritis vestris contra imminentes ictus detrahentium dextra laeva-que defendatis, obsecro; quibus facilius est laborantibus detrahere, quam studio laboris desudare. Et quia de nostris quidam sapientissimos sugillare ecclesiae Dei linguae suae volubilitate didicerunt; sanctum loquor Hieronymum, quem maliloquum hominibus inquit; Augustinum multiloquum, Isidorum glossarum compositorem: taceo de reliquis, cum sanctum aiunt Gregorium apostolum nostrum ea dixisse facile quae ceteri prius exposuerunt, tritis * aliorum callibus ingredientem *. Inde noviter audivi, quod horreo dicere, quendam ventricosum gentilium fabularum sectatorem, legis Dei latorem, et operis totius mundi scriptorem sugillare; quid, inquit, ipse Moyses emeritus * vel scire vel ei dicere potuisset? Mea igitur defensio aput tales quae esse potest, qui in comparatione eorum quos praeposui, nihil sum? Gratia tamen Dei sum id quod sum: quae utinam in me vacua non fiat, per eum qui ex nihilo cuncta creando potens est et de minimis magna perficere! Pro quo habeat auctor quicumque catholicus licentiam a nobis, si quid uspiam invenerit de his quod possit emendare, id ratione peragere; quasi nisi vincantur * quae sequenda non sunt, cum aequaliter tenentur, contentionem illis movent inmodicam; quibus dictum est *: non in contentione et aemulatione, sed induimini dominum Iesum Christum.

* cod. tristis.
* cod. ingrediens.

* cod. maritus.
* cod. potuisse.

* ita cod.
* Rom. XIII. 13.

DEUSDEDIT GARDINALIS

INCIPIT LIBELLUS CONTRA INVASORES ET SIMONIACOS ET RELIQUOS SCHISMATICOS.

P R O L O G U S.

Venerabilibus in Christo fratribus sanctae romanae ecclesiae clericis,
Deusdedit ultimus presbyter tit. Apostolorum in Eudoxia.

Opitulante domini Dei nostri clementia, qui nos et sermones nostros suo mirabili nutu cod. f. 108.
regit atque disponit, accingimur respondere simoniaco et schismatico, qui dicunt regali
potestati Christi ecclesiam subiungere, ut ei pro suo libito, vel prece, vel pretio, vel gratis,
liceat pastores imponere, eiusque possessiones vel in sua, vel in cuius libuerit iura trans-
ferre. Quatuor itaque sunt, de quibus Deo auctore scribere proponimus. Primum quod regi
non liceat sacrosanctis ecclesiis episcopos constituere. Secundum de simoniaco et schismatico,
et eorum sacerdotio et sacrificio. Simoniaco autem dicimus eos haereticos, qui Dei
ecclesiam et eius officia pretio mercantur vel vendunt; schismaticos vero, quantum ad hoc
attinet opus, eos qui haec eadem non secundum sacros canones, sed licet gratis, a regali
tamen et laicali accipiunt potestate. Tertium, quod clerus a sacerdotibus pasci debet atque
honorari, non infamari vel iudicari aut persequi. Quartum, quod saeculari potestati non
liceat in ecclesiam clericos introducere, vel expellere, nec res ecclesiasticas regere, vel in
sua iura transferre. Nemo autem putet, nos honori regio derogare in hoc quod scribimus,
quod eidem talia non liceat usurpare: aliud quippe sacerdotum, aliud est officium regum:
regis enim officium est paci regni providere, et sacerdotes ad praedicta omnia adiuvere,
eisque resistentes opprimere, ut eum rex terreat vel puniat ferro, qui sacerdotis non cor-
rigitur verbo. Regnet sacerdos iuxta apostolum gladio verbi, in promptu habens iuxta eun-
dem discere ulcisci omnem inobedientiam. Pugnet rex gladio materiali, quoniam Dei mini-
ster est et vindex in iram his qui male agunt. Cum itaque uterque alterius officio indigeat,
valde uterque cavere debet ne alterius officium praesumat, ne quod ab altero aedificatur,
ab altero destruat. Et quoniam praedictorum impudentium contumaciam nullatenus nuda
rationi acquiescere iamdudum probavimus, id quod scribimus tam sanctorum patrum quam
etiam christianorum principum constitutionibus, domino Deo nostro praemonstrante, firmare
proponimus.

L I B E R P R I M U S.

1. **N**e autem ulterius exordium protelemus, in primis dicendum videtur, quoniam cer-
tum est, quod beatissimus (Petrus) apostolus, primus ecclesiae pontifex, prius patriarchalibus
sedibus orientis, postmodum vero primos ordinavit pontifices in civitatibus occidentis. Ipsi
enim haec ordinatio maxime competeat, cui principaliter Christus Dei filius, caelestis regni
clavibus traditis, suas oves pascere iusserat, et pro cuius fide ne deficeret specialiter ora-
verat, cuique fratres suos in eadem fide confirmare praeceperat. Sed et reliquos apostolos,
quos reliquis mundi partibus novimus praedicasse, singulis urbibus illarum partium, quibus
quisque regnum Dei praedicavit, itidem pastores non dubitamus misisse. Et quoniam sancto
Spiritu docente cognovere saeculi principes ad fidem venturos, et succedentibus temporibus cod. f. 109.
stimulante avaritia quosdam eorum Dei ecclesiam suae ditioni velle subicere, suae au-
toritate et libito pastores eisdem subrogare, inter reliquos canones, quos pro religionis cau-

tela et ecclesiastica disciplina statuere, hunc quoque eorum pravis conatibus hac constitutione obviam ituri condiderunt, qui ita se habet: si quis episcopus saecularibus potestatibus usus, ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur; et segregentur omnes qui illi communicant. Hanc autem institutionem, quae eorum scribitur, si quis authenticam non esse contendat, sanctae septimae universalis CCCL patrum, nec non antiochenae synodi, quibus authentica esse docetur, eversor et per hoc haereticus iudicabitur. Nam et Callixtus et Gregorius, et quidam alii romani Pontifices, ut curioso lectori notum est, eorum apostolicorum canonum auctoritate suas constitutiones firmavere. Stephanus vero quartus, et Iohannes octavus, ut Anastasius in prologo septimae synodi, quinquaginta capitula eorundem canonum in plenissimum auctoritatis robur recipi censuere. Porro, apostolis docentibus, ecclesiae ubique terrarum consuetudinem ab iis traditam inviolabiliter servaverunt; ut decedente cuiuslibet ecclesiae pontifice, clerus et populus eiusdem, communi deliberatione, de suo vel alterius ecclesiae gremio ibi pastorem praeficerent.

2. Et haec tam sancta tamque Deo grata consuetudo tamdiu integra illibataque permansit, quousque fidelium multitudo Dei ecclesias amplissimis possessionibus ditare coepit. Tunc enim ambitionis spiritu interveniente, alii suarum, alii etiam aliarum ecclesiarum coeperunt episcopatus ambire, et nefandi Simonis commercio suis fautoribus etiam quam non habebant pecuniam promittere. Quod videntes Deo dignissimi romani pontifices, qui sacerdotii primatum in toto orbe tenebant, scilicet Bonifacius, Caelestinus, Leo, Gelasius, Symmachus, Hormisda, Gregorius; alii simoniacam haeresim prius a Petro damnatam, ex tunc et in aeternum damnavere; alii priscam constitutionem decretalibus constitutionibus ita firmavere, ut statuerent nullum ex alia ecclesia alij ecclesiae praeponi, nisi forte, qui suae digne praeficeretur ecclesiae, in eadem (quod vix posse contingere crediderunt) nullatenus posset inveniri. Hanc itaque quam praedixi consuetudinem ab apostolis traditam nullatenus violare praesumpsero christianissimi imperatores Constantinus, Constans, Valentinianus, Theodosius, Arcadius, Honorius, Carolus, Ludovicus, et his imperio et religione consimiles, qui vel a se vel ab alio aedificatas ecclesias amplissimis donis ditavere, et in rebus ecclesiarum nullum sibi iudicium vel dominium vindicare voluerunt: immo ne quis sibi vindicaret, quidam eorum, ut in sequentibus docebimus, legibus vetuere. At contra Zenon et Anastasius, imperatores eutychnistae, leguntur prius sanctam Dei ecclesiam sibi subdidisse, ita ut catholicos episcopos in exilium relegarent, et apostolica traditione postposita, sibi consentaneos in eorum sedes undelibet subrogarent. Nam ante horum tempora leguntur quidam haeretici imperatores catholicos episcopos multis modis vexasse; electioni vero aut promotioni cuiuslibet pontificis nusquam leguntur se miscuisse, siquidem sub eisdem eutychnistis et Constantinopoli et in reliquis urbibus legitur innumerabilis fidelium multitudo, cleri scilicet et populi, extitisse, qui pseudo episcopos eorundem nullatenus voluere suscipere: ut ex hoc aperte clareat, eundem clerum et populum idcirco eosdem pseudo episcopos respuisse, quia constabat eos absque sui electione, in Dei contemptum, et erroris augmentum, a profanis principibus promotos fuisse.

cod. f. 110.

3. Et ut exemplo quod dicimus astruamus, Anastasius sanctae romanae ecclesiae bibliothecarius in chronica, quam de graeco in latinum sermonem transtulit, quam ex vetustissimis chronicis Graecorum compilavere quidam graeci Dei cultores, Theophanes scilicet et Georgius, quos idem eiusdem libri praefatione miris laudibus attollit, in eadem inquam chronica de imperio Anastasii sic ait inter cetera loquens. « Vigesimo, inquit imperii Anastasii anno, Iohanne nicaeote alexandrino antistite haeretico mortuo, Dioscorus iunior praefatus est episcopus Alexandriae. Cum autem venisset Constantinopolim pro Alexandrinis apud imperatorem intercessurus propter occisionem filii Calliopii augustalis, ab orthodoxis publice conviciis appetebatur, cum procederet, existimantibus eum contra recta dogmata advenisse. Ergo cum homicidium intercessisset, cum festinatione discessit. Causa vero caedis ista fuit. Cum idem Dioscorus manus impositionem accepisset, recessere multitudines rusti-

eorum dicentes, quia nisi secundum sanctorum apostolorum canones fiat episcopus, non recipietur; princeps enim inthronizaverat eum. Dioscorus autem venit ad sanctum Marcum, et venientes clerici induere secundo et iterum consecravere. Et ita veniens ad sanctum Johannem perfecit collectam. Cum autem esset illic Theodosius filius Calliopii augustalis, et Acacius magister militum, turbae turbatae coeperunt iniuriis afficere filium * augustalis, eo quod laudaret imperatorem Anastasium. Cum vero iurgium motum fuisset, insilientes quidam a sede deposuerunt * filium augustalis, et interemere eum. At vero Acacius magister militum quotquot capere potuit interfecit; quod audiens imperator iratus est adversus eos. Porro Dioscorus interveniens mitigavit eum.» Ecce qui primum apostolicam traditionem de pontificali promotione ausi sunt violare! Ecce quibus primis auctoribus saeculi principes suos pontifices nituntur Dei ecclesiae promovere!

* ed. vitiose *augustalium.*

* cod. *percusserunt*

4. Et ut coepta prosequamur, secuti sunt haeticorum exempla quidam Graccorum imperatores, regni sui urbibus suos episcopos imponentes. Romanae vero urbi, Deo praestante et meritis apostolorum, qui in ea vivunt et praesident, in hoc pepercere. Decretum tamen electionis futuri Pontificis a clero et senatu susceptum, prius quam idem consecraretur, sibi mitti statuere; quod cum legatur eisdem imperantibus saepe directum fuisse, nusquam tamen legitur eosdem Romanorum electionem mutasse. Hoc autem quia Domino contrarium erat, ut ecclesia Pontifice careat, usque dum decretum quod ferebatur, iret et rediret, penitus respuere sequentes imperatores pietate religioneque praestantes; sic enim legitur in romano pontificali. Benedictus secundus natione romanus suscepit iussiones elementissimi principis Constantini ad venerabilem clerum et populum romanae civitatis, per quas concessit ut qui electus fuerit Pontifex, e vestigio consecraretur absque tarditate. Itaque qui advertit alios Graccorum imperatores ante consecrationem, decretum sibi mitti voluisse, attendat etiam eosdem romanam electionem nunquam reprobasse; attendat et pastores eorumdem, quia hoc Deo contrarium erat, penitus respuisse.

Cod. f. III.

5. Itaque percurramus sanctorum patrum decreta, quae de Pontificum promotione statuere, ut sciamus quid iuris imperatoribus suorum vel quorumlibet temporum in eisdem inseruerint. Primus Leo doctor eximius, et romanus Pontifex, Anastasio Thessalonicensium archiepiscopo, qui vices romani Pontificis super quadraginta episcopos Illyrici et Graeciae habebat, sic inter cetera scribit. «De persona consecrandi episcopi, et de cleri et plebis consensu, metropolitano fraternitati tuae referat, ut ordinationem tua quoque firmet auctoritas; et quod in provincia bene placuit, scire te faciat. Et paulo post. Metropolitano vero defuncto, cum in loco eius alius erit subrogandus, provinciales episcopi ad civitatem metropolim conveniant, ut omnium clericorum atque omnium civium voluntate discussa, ex presbyteris eiusdem ecclesiae vel diaconibus optimus eligatur. Cum ergo de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus praeponatur, quem cleri plebisque consensus concorditer postulaverit; ita ut si in aliam forte personam partium se vota diviserint, metropolitani iudicio is alteri praeponatur, qui maioribus et studiis innitatur et meritis, tantum ut nullus invitis et non petentibus ordinetur, ne civitas episcopum non optatum aut contemnat aut oderit, cui non licuerit habere quem voluit. Item idem: nulla ratio sinit ut inter episcopos habeantur, qui nec a clericis sint adlecti, nec a plebibus expetiti, nec a provincialibus cum metropolitani iudicio consecrati.»

6. Caelestinus. «Nec emeritis in suis ecclesiis peregrini et extranei, et qui ante ignorati fuerint, ad exclusionem eorum qui bonum suorum civium merentur testimonium, praeponatur. Item idem. Nullus invitis detur episcopus: cleri, et plebis, et ordinis consensus et desiderium requiratur. Tunc alter de altera ecclesia eligatur, si de civitatis illius clericis, cui est episcopus ordinandus, nullus; quod evenire non credimus, poterit inveniri. Prius enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis ecclesiis merito praeferantur. Habeat unusquisque fructum militiae in ecclesia, in qua suam per omnia transegit aetatem: in dicta stipendia minime alter obrepit, nec alii debitam alter sibi audeat vindicare mercedem. Sit

facultas clericis renitendi, si se viderint praegravari, et quos sibi inseri ex transverso cognoverint, non timeant refutare. Quod si non debitum praemium, liberum tamen de eo, qui eos est recturus, debent habere iudicium.» Gregorius Gaudioso episcopo, inter cetera. «Et ideo fraternitas tua ad praedictam ecclesiam ire properabit, ut clerum plebemque admonere festinet, et remoto studio, uno eodemque consensu talem sibi praeficiendum expetant sacerdotem, qui a venerandis canonibus nullatenus respuatur: qui dum fuit postulatus cum sollemnitate decreti, hominum subscriptionibus roborati, et dilectionis tuae testimonio litterarum, ad nos sacrandus occurrat. Commonemus etiam ut nullum ex aliena eligi permittant ecclesia, nisi forte inter clericos ipsius civitatis nullus ad episcopatum dignus, quod evenire non credimus, poterit inveniri: provisurus ante omnia, ne ad cuiuslibet consecrationis meritum, laicae personae adspirare praesumant; et sic periculum ordinis tui, quod absit, incurras.» Ex concilio nicaeno patrum ·CCCXVIII· cap. VI. «Per omnia autem manifestum est, quia si quis praeter voluntatem et scientiam metropolitani episcopi fuerit ordinatus, hunc concilium magnum et sanctum censuit non debere episcopum esse. Sane si communi omnium consensui rationabiliter probato secundum ecclesiae regulam, duo vel tres * animositate ducti per contentionem contradicunt, obtineat plurimorum sententia sacerdotum.»

* cod. secundo
vel tertio.

7. Ex ·VII· synodo universali habita a quinque patriarchis cum ·CCCL· patribus sub primo Hadriano pontifice romano. «Omnis electio episcopi vel presbyteri aut diaconi a principibus facta, maneat secundum regulam quae dicit: si quis episcopus saecularibus potestatibus usus ecclesias per ipsas obtineat, deponatur; et segregentur omnes qui illi communicant.» Ex ·VIII· synodo item universali habita item a quinque patriarchis cum patribus ·CCXL· * sub primo Nicolao pontifice cap. XXII. «Promotiones et consecrationes episcoporum concordans prioribus conciliis, electione et decreto clericorum et populorum fieri haec sancta et universalis synodus definivit et statuit atque iure promulgavit, neminem laicorum principum vel potentum semet inserere electioni et promotioni patriarchae, metropolitanae, aut cuiuslibet episcopi; ne videlicet inordinata hinc et incongrua fiat confusio et contentio, praesertim cum nullam in talibus potestatem quemque laicorum potestativorum habere conveniat; sed potius silere et attendere sibi, usquequo regulariter a collegio ecclesiae suscipiat finem electio summi pontificis. Si quis vero laicorum ad concertandum et cooperandum invitatur ab ecclesia, liceat huiusmodi cum reverentia, si forte voluerit obtemperare se adsciscitibus. Taliter enim dignum pastorem sibi regulariter ad suam salutem ecclesia promovet. Quisquis autem saecularium potestatum, principum, et potentum, vel alterius dignitatis laicus adversus communem et consonantem atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere tentaverit, anathema sit, donec obediat et consentiat quod ecclesia de electione et ordinatione proprii praesulis se velle monstraverit.» Item ex concilio antiocheno cap. ·XII· «Si quis presbyter vel diaconus per saecularem dignitatem ecclesiam Domini obtinuerit, deiciatur; et ipse et ordinator eius a communione modis omnibus abscindatur, et sub anathemate sit sicut Simon magus a Petro.» Ex synodo Symmachi R. P. cum ·CCXVIII· episcopis. «Non placuit laicum ad aliquid statuendum in ecclesia habere aliquam potestatem, cui subsequendi maneat necessitas, non auctoritas imperandi.» Ex eodem. «Defuncto pontifice, si in unum inclinaverit totius ecclesiastici ordinis electio, consecratur episcopus. Si vero, ut fieri solet, studia coeperint esse diversa, convineat sententia plurimorum.»

cod. f. 113.

8. Ex romano pontificali. Bonifacius ·III· natione romanus fecit constitutum in ecclesia beati Petri apostoli, in quo sedere episcopi ·LXXII·, presbyteri romani ·XXXIII·, praesente omni clero, sub anathemate «ut nullus Pontifice romano vivente, aut episcopo civitatis suae, praesumat loqui aut partes sibi facere, nisi tertio die depositionis eius adunato clero, et filiis ecclesiae, et tunc electio fiat.» Item in eodem. «Stephanus iunior (III) natione siculus, congregatis episcopis totius Tusciae atque Campaniae, considentibus pariter ·XII· episcopis Francorum, et romanis presbyteris, in praesentia romani cleri et populi, concilium fecit in basilica Constantiniana, in quo damnavit Constantinum neophytum invasorem sedis

apostolicae; et allatis sacris canonibus, eisque liquido praeservatis, prolata et sententia ab eodem concilio sub anathematis interdicto, ut nullus unquam laicorum neque ex alio ordine praesumat, nisi per distinctos gradus ascendens diaconus aut presbyter factus fuerit cardinalis, ad sanctum honorem promoveri pontificatus. » Item in concilio eiusdem Stephani III. « Oportebat ut haec sacrosancta domina nostra ecclesia, iuxta quod a beato Petro et eius successoribus institutum est, rite ordinaretur, et in apostolatus culmen unus de cardinalibus presbyteris aut diaconibus consecraretur. » In actione quartâ. « Si quis ex episcopis vel presbyteris vel monachis vel laicis, contra canonum et sanctorum patrum statuta prorumpens, in gradum filiorum S. R. ecclesiae, id est presbyterorum cardinalium et diaconorum, ire praesumpserit, et hanc apostolicam sedem invadere quilibet ex supradictis tentaverit, et ad summum pontificalem honorem ascendere voluerit, ipsi et sibi faventibus fiat perpetuum anathema. » Item infra. « Si quis resistere praesumpserit sacerdotibus atque primatibus ecclesiae vel cuncto clero ad eligendum sibi romanum Pontificem secundum hanc canonicam traditionem, anathema sit. » Item quod electio pontificis non pertineat laicis tantum, ex concilio laodiceno cap. III. « Non est permittendum turbae electiones eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promovendi. Item ex decreto papae Caelestini. « Ducendus 1) est populus, non se-

cod. f. 114.

9. Decursis itaque tot sanctorum patrum auctoritatibus latinorum scilicet et graecorum, patet nihil iuris imperatoriae potestati in pontificum electione seu promotione ab eisdem attributum esse. Immo neque laicalis potestas sibi quicquam in his vindicet, a quibusdam eorum sub anathemate, id est a Deo separatione, inhibitu fuisse. Et certe sub praefatis romanis Pontificibus leguntur extitisse potentissimi imperatores, non solum orientis verum etiam occidentis, scilicet Valentinianus et Theodosius iuniores, Martianus, Mauritius, et Phocas. Et cum praefatae universales synodi, id est prima et septima, a tot patribus agerentur Nicaeae, christianissimi imperatores Constantinus magnus, et item Constantinus et Irene mater eius, leguntur adfuisse. Sed et Basilio magno imperatore petente et praesente legitur octava synodus item universalis Constantinopoli celebrata fuisse. Itaque cum prima earum censeat non habendum quemquam episcopum sine concilio metropolitani; septima vero trium sacrorum ordinum electionem a principibus prohibuerit fieri; octava autem sub anathemate interdixit pontificum electionem laicali potestati, num qui praesentes aderant imperatores questi sunt hoc ad sui contemptum fieri, quod nihil de pontificum electione eorumdem referretur potestati? Immo potius leguntur sanctorum patrum constitutiones amplexatos fuisse; easque quidam eorum post quinque patriarcharum subscriptiones suis quoque subscriptionibus roborasse. Item cum contigerit romanos pontifices de pontificum electione decernere, contigit ne suorum temporum imperatores hoc ad sui imperii iniuriam fieri questos fuisse? Non equidem.

10. Sunt autem quidam eorum, contra quos scribimus, qui putant quiddam magni in sui defensionem adinvenisse, cum introducunt Gregorium et Ambrosium a saeculi principibus ad pontificatum promotos fuisse; quod quam frivolum quamque falsum sit, evidenter iudicio apparebit, collatis eorum electionibus cum capitulo octavae synodi, quod supra scripsimus. Nam quamvis multorum annorum interstitio a se distent, tamen ita sibi concordare videntur, ut et synodus et eorum electio et promotio uno eodemque Dei spiritu acta fuisse probentur. Sic enim in gestis eorumdem scriptum habetur. « Gregorium, licet totis viribus renitentem, clerus senatusque et populus romanus sibi concorditer pontificem delegere. At ubi decretum generalitatis evadere nequit, consensurum se aliquando simulavit, et imperatori Mauritio cuius filium ex lavacro sancto susceperat, latenter litteras destinavit adiurans ne unquam assensum populo praeberet, ut se huius honoris gloria sublimarent. Sed praec-

1) Cod. *docendus*. Porro de electionibus ecclesiasticis latius Anselmus in collectionis suae canonicae libro quarto. Confer Spicil. rom. T. VI. p. 345.

* cod. *diaconi*,

fectus urbis, Germanus nomine, eius nuntium anticipavit, comprehensumque ac disruptis epistolis, consensum quem populus fecerat, imperatori direxit. At ille gratias agens Deo pro amicitia Germani *, eo quod locum deferendi ei honoris ut cupierat reperisset, ipsum ordinari praecipit. » Item in gestis Ambrosii. « Cum populus magis magisque clamaret Ambrosium episcopum, cumque ille videret nihil sua intentione posse proficere, fugam paravit; egressusque medio noctis civitatem, cum Ticinum se pergere putaret, mane ad portam civitatis Mediolanensis quae dicitur romana invenitur. Cumque inventus custodiretur a populo, missa relatio est ad imperatorem elementissimum Valentinianum, qui hoc summo gaudio accepit, quod iudices a se directi, ad sacerdotium peterentur 1). Ecce ex his et praefato capitulo octavae synodi patentissime colligitur, iuxta pristinam consuetudinem praefatos pontifices electos fuisse. Sed quia nullatenus promoveri patiebantur, cum in alterius electione praefectus vice Romanorum, Mauricii; in alterius vero populus, Valentiniani legatur auxilium expetisse, patet profecto iuxta capitulum octavae synodi, ecclesias saeculares potestates in sui adiutorium invitasse; easque non imperio sed obedientia tunc usas fuisse; quoniam quidem non videtur nobis fieri non licere, si contingat dignum quemlibet, consensum in sui promotione non praebere, regalem vero potestatem contingat in eadem dioecesi adesse, ut Valentinianus tunc in Mediolanensi legitur adfuisse. Ut autem quaeratur imperator extra dioecesim, cum longo interstitio possit abesse, absurdissimum est; cum sanctorum patrum legibus statutum sit, intra tres menses viduatam ecclesiam pontificem accipere debere. Quod vero legitur in historia, tripartita Valentinianum dixisse Ambrosio: Deus tibi commisit animas, ego corpora, quam pessime cohaereat praecedentibus, qui legit, intelligat. Valde enim contrarium videtur, et hoc eum dixisse, et ut a se pontifex eligeretur, quod ibidem praemissum est, nullatenus consensisse. Hoc vero nobis nihil adversatur, cum beatus Gregorius eandem historiam mendosam, et a romana ecclesia repudiatam affirmet.

cod. f. 116.

11. Sunt item qui obiciant, Nicolaum iuniorem decreto synodico 2) statuisse, ut obeunte apostolico Pontifice successor eligeretur, et electio eius regi notificaretur; facta vero electione, et, ut praedictum est, regi notificata, ita demum Pontifex consecraretur. Quod si admittendum est, ut ratione factum dicatur, obijcimus ad hoc confutandum, praefatum regem et optimates eius, se ea constitutione indignos fecisse: primum, quia cum postea praefatus Nicolaus Coloniensem archiepiscopum pro suis excessibus corripuisset, graviter tulere, eumque huius rei gratia, quantum in se erat, a papatu deposuere, nomenque eiusdem in canone consecrationis nominari vetuere; ideoque decretum eiusdem iure irritum esse debet, qui eum a toto orbe Papa haberetur, iuxta eorundem sententiam eisdem Papa non fuit, quasi non ex Dei, sed ex eorum tantum penderet voluntate, quempiam quodlibet esse vel non esse. Romanus enim Pontifex, ut sapientes norunt, non modo deponi non potest, sed etiam christiano iure a quolibet non potest iudicari. Deinde quia, cum in eodem decreto cautum esset, ut romani Pontificis electio a romano clero et populo ageretur, et postea regi 3) notificaretur, ipsi praefatum violantes decretum elegere, quod eis non licebat, prius Cadolum parmensem, postea GUIBERTUM ravennensem, induentes eos apostolicis insignibus; vocantes apostolicos, apostatas et Antichristi praecursores. Praeterea autem praefatus GUIBERTUS, aut sui, ut suae parti favorem adscriberent, quaedam in eodem decreto addendo, quaedam mutando, ita illud reddiderunt a se dissidens, ut aut pauca aut nulla exemplaria sibi concordantia valeant inveniri. Quale autem decretum est, quod a se ita discrepare videtur, ut quid in eo potissimum credi debeat, ignoretur 4)? Sed ut tandem eos invincibili gladio feriamus, praefatus Nicolaus,

1) Ex vita S. Ambrosii per Paulinum cap. 8.

2) Decretum hoc scribit Baronius ad an. 1059. n. 25. Mox autem n. 31. ipsa verba Deusdedit nostri ex ms. codice recitat, ut hinc habentur.

3) Deest mendose regi apud Baronium, et ipsi non recte ponitur ante interpunctionem, et quidem dativo sing. casu pro plur. recto.

4) Sequentia ad litteram non recitat Baronius, sensum tamen fideliter narrat sic. «Idem Deusdedit Card. pluribus » probare nititur, non potuisse eundem Nicolaum eiusmodi sancire decretum, per quod relaberetur in manus principum

unus scilicet patriarcha, cum quolibet episcoporum concilio, non potuit abrumpere, immo nec mutare non obviantia fidei praedicta decreta sanctorum quinque patriarcharum 1), scilicet romani, alexandrini, antiocheni, hierosolymitani, constantinopolitani, ut ex numero praedictis synodis appposito colligi potest sanctorum MCCL et eo amplius episcoporum: tot quippe leguntur praefatas constitutiones suis temporibus statuisse, in quibus non inveniuntur quicquam regiae potestati in pontificum electione seu promotione concessisse; immo, ut praedictum est, considentibus cum eis christianissimis imperatoribus ex non contradicentibus, leguntur sub perpetuo anathemate vetuisse. Quod si hoc vindicandum est, et graecorum imperatorum consuetudine, ut vel ex ambrosiana, vel ex gregoriana electione constat, ut praemissum est, eosdem imperatores hoc velut Deo adversum respuisse, eorumdem vero pontificum electionem et promotionem octavae synodo quamvis praepostere concordasse.

12. Et quamvis decretum de quo agitur, a praefatis ecclesiae legibus penitus enervetur, videamus tamen adhuc quid de eo iterum ecclesiae et saeculi leges censeant, ut penitus evacuetur. Ex synodo papae Hilari cap. IIII. « Illud quod quisque episcopus commisit illicite, aut a decessoribus invenitur admissum, si proprium vult vitare periculum, damnabit: nam in se, quicquid in alio non resecaverit, inveniet. » Gelasius Cresconio, Iohanni, et Messalae episcopis, inter cetera. « Sicut praedecessorum statuta, si sint legitima et iusta, successores custodire convenit, ita debent etiam male facta corrigere. » Pelagius Armentario magistro militum, inter cetera. « Postquam ecclesiae iura documentorum quoque intercedentium fuerunt auctoritate firmata, nullatenus ab his discedendi liberam pontifex, vel si velit, permittatur habere potestatem. » Hadrianus Argiramo. « Constitutiones contra sancta decreta romanorum praesulum nullius sint momenti. » Gregorius in registro. « Imperiali constitutione aperte sancitum est, ut ea quae contra leges fiunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint. » Ex romanis legibus. « Id tantum de sacra responsione substantiae mutuetur, quod legum auxilia prosequuntur. » Ex constitutionibus. « Item generale praeceptum beneficio speciali anteferendum est. Et item, contra ius rescripta non valeant, quocumque modo fuerint impetrata. Quod etiam publica iura praescribunt, magis sequi iudices debent. » Et infra. « Personalia rescripta quae cum iure concordant, valeant more veterum; et negotii, de quo loquitur nostra rescriptio, finis, nostrae sententiae terminis censeatur. Speciale autem, si quid legibus ac iuri importat iniuriam, abolitum extirpetur. Item: illa sacra uniuscuiusque supplicantis desiderio concessa praevalcant et effectui mancipentur, quae cum iuris et legum ratione concordant. Ea vero quae subreptitiae vel falsis precibus forsitan impetrant, nullum supplicanti ferant remedium.

cod. f. 117.

13. His itaque decursis patet, praefatum decretum nullius momenti esse, nec unquam aliquid virium * habuisse. Et haec dicens, non praeiudico beatae memoriae papae Nicolai, nec quicquam eiusdem honori derogo, patrum sententias Dei spiritu conditas sequendo. Homo quippe fuit, eique ut contra fas ageret, surripi potuit. Nec mirum hoc eidem contigisse, cum quidam ipsius decessor inveniatur quiddam decrevisse, et meliori usus consilio postea immutasse. Siquidem secundus Bonifacius legitur ex decreto constituisse Vigilium diaconum sibi in pontificatu succedere; quod quia romano clero visum est canonibus adversari, praesente clero ab eodem suppositum est igni ante confessionem beati Petri apostoli. Et certe praefatus Nicolaus divino metu concussus hoc idem non fecisset, si tunc tot patrum sententias in unum collectas scivisset, easque suo decreto tam concorditer adversari perpenderit. Beatus quoque Augustinus librum retractationum composuit in correctionem eorum quae prius incaute descripsit; et ut itidem quisque sapiens faciat, his verbis com-

* cod. iurium.

» ius super electionem sive confirmationem romanorum Pontificum, cum tam in orientali quam occidentali ecclesia sa-
 » eris conciliorum decretis, id non esse concessum laicis principibus, nec in minoribus episcopatibus, iura quae ci-
 » tat admoncant: quod tantum occasione schismatis ingruentis visum sit aliquando usurpatum exemplum, toleratum
 » vero, dum iidem potestate regia hanc subire servitutem sint coacti Pontifices. » Amaram hanc controversiam memini
 » me legere diu tractatam, non sine naevis, apud ineditum quoque Onuphrii Panvini opus de varia electione eorum Pontificis.

1) Dicitum hoc glossam canonicam postulare videtur, quae paucis heic verbis comprehendi nequit.

monerit. Ait enim in prooemio eiusdem libri: « neque enim quisquam nisi imprudens, ideo quia mea errata reprehendo, reprehendere me audebit. Sed si dicit non ea debuisse a me dici quae postea mihi etiam displicerent, verum dicit, et mecum facit; eorum quippe reprehensor est, quorum et ego sum. Sed ut volet quisque accipiat hoc quod facio: me tamen apostolicam sententiam et in hac re oportet intueri, quae dicit: si nos ipsos iudicaremus, a Domino non iudicaremur. » Excommunicatio autem quae in praefato decreto terribiliter profertur, a GUIBERTO aut suis fautoribus indita creditur, quoniam in antiquioribus eiusdem decreti exemplaribus longe aliter habetur. Et haec quidem super eos veniet, qui eam in sui favorem ibidem indidere, et super eos qui eam timendam esse dicere praesumunt. Super illos quidem, ut incidant in foveam quam fodere, et ut apprehendat eos captio quam occultavere. Super eos autem, quoniam illic trepidavere timore, ubi non erat timor, quoniam Dominus in generatione iusta est. Nam si generatio iusta est, in praedictis patribus fuit, et per eos locutus est, ideoque illorum maledictio sicut Dei pavenda est. De maledictione vero illorum qui eorundem patrum decretis non obediunt, dicit idem Dominus per prophetam: *benedicam maledictionibus vestris. Et item: maledicent illi, et tu benedices. Et Salomon: sicut avis in contrarium volans, et passer quolibet vadens, sic maledictum frustra prolatum, super eum veniet qui misit illud.* Haec tantum contra decretum, cuius se GUIBERTUS auctoritate defendit, ut doceat se esse quod non est, nec unquam esse poterit.

14. De numero vero annorum, quibus haec damnabilis consuetudo permansisse dicitur, ut saeculi potestas pro suo libito pontifices promoveat, iure causari non potest. Nam de diversis consuetudinibus illa potissimum sequenda est, quae cum originem sumeret, catholicos patres, suorum patrum priorum vestigia sectantes, auctores habuit, sicut patres VII. et VIII. synodi secuti sunt statuta patrum sanctorum Pontificum romanorum, et illi consuetudinem ab apostolorum temporibus per omnes ecclesias observatam. Ista vero perversitas, quae a saeculi principibus superinducta est, non praeiudicat eidem sanctae consuetudini, quantalibet obtinuerit temporum curricula. Alioquin dominus Deus culpandus esset, qui filios Israhel longissima consuetudine sub servitute detentos, tam sub Pharaone quam sub Cyro vel Dario liberavit, et humanum genus sub diaboli servitute longa consuetudine detentum, post quinque milium annorum curricula propria morte redemit. Praeterea cum veteris et novi testamenti legibus adulterium sit inhibitum, siqui reges adulterium commiserint, numquid eorundem auctoritate posterius reges adulterari sibi licitum putabunt? Absit. Et quidem certum est, regum contra leges commissa, nullatenus sequenda esse; leges vero ab eisdem calcatas, in suo statu permanere debere. Hinc est quod sancti Dei martyres, et romani Pontifices in suis statutis inseruere dicentes: non licet imperatori vel cuiquam pietatem custodienti, aliquid contra divinitatis mandata praesumere, nec quicquam, quod evangelicis prophetisque ac apostolicis regulis obviat, agere. Iniustum enim iudicium et definitio iniusta, regis metu vel iussu a iudicibus ordinata, non valeant. Nec quicquam quod contra evangelicae vel propheticae aut apostolicae doctrinae constitutionem, sive sanctorum patrum scripta actum fuerit, stabit; et quod ab infidelibus aut haereticis factum fuerit, omnino cassabitur. Item Hadrianus ad Argirimum episcopum cap. XLVIII. « Item generali decreto constituimus, ut execrandum anathema fiat, et velut praevaricator catholicae fidei semper apud Deum reus existat, quicumque regum vel potentum deinceps canonum censuras in quocumque crediderit vel permiserit violandas. » Item ad eundem. Constitutiones contra sancta decreta romanorum Pontificum et praesulum, nullius sint momenti. Si autem omnis plantatio quam pater caelestis non plantavit eradicabitur; et sicut praedictum est, quod ab infidelibus et haereticis actum fuerit, omnino cassabitur, numquid haec impietas eutychianistarum imperatorum cassari et eradicari non debet? Certe quisquis ecclesiasticus pro suo officio vehementer non accenditur, ut tanta pravitas a Dei domo radicitus evellatur, domus Dei zelus non comedit eum, et apud Deum canis mutus latrare non valens reputatur.

15. Quis enim sanum sapiens non advertat, hanc pestem seminarium esse simoniacaе

haereseos, et totius christianae religionis lamentabilem destructionem? Nempe cum dignitas episcopalis a principe adipisci posse quis sperat, contemptis suis episcopis ac clericis ecclesia Dei deseritur; et ab aliis quidem ingens pecunia non solum regibus sed etiam aulicorum marsupiis infunditur, et eorum suffragia ad tam nefariam promotionem mercantur. Ab aliis infinitae pecuniae dispendio, plus decennio in saeculari curia deservitur, aestus, pluviae, frigora, et cetera incommoda patientissime tolerantur. Ab aliis autem vel sui pastoris, vel cuius honorem ambiunt mors incessanter optatur; ab alio alii vehementer invidetur, dum quae sibi sperat, ab eo surripi posse putatur. Immo prohi dolor! in tantam Dei iniuriam interdum prosilitur, ut et servis et fornicariis dignitas ista praestetur. Tales quippe cum adepti fuerint quod taliter expetivere, peccantes saeculi potestates nullatenus redarguere praesumunt, quoniam se ab illis promotos esse meminerunt. Et hi quidem lae et lanam ab ovibus accipiunt, sed perditissime viventes ovium salutem negligunt: sicque impletur quod scriptum est: ruina populi sacerdotes mali. Et iterum: et erit sicut populus, ita et sacerdos. Sacerdotes quippe a populo non videntur distare, cum certatim se popularibus actionibus student implicare. Nam cum nemo militans Deo, implicet se negotiis saecularibus, quidam eorum non canonum, sed canum et accipitrum studia et reliquos mundi luxus exercent. Quidam autem, quasi Deus laudet in sacerdote quod reprehendit in divite, amiciuntur peregrinorum murium pellibus, et relictis suis cathedralibus ecclesiis, assistunt imperatoribus; cum canones spiritu Dei conditi prohibeant pontificibus palatia regis adire; sed siqua suggerenda sunt; per suos diaconos potius intimare. Quumque iidem sacri canones sub interminatione prohibeant quemque pontificem a sua cathedrali ecclesia tribus dominicis diebus abesse, alios quidem eorum vix ter aut quater in anno, alios vix anno integro contingit eandem revisere: et ut soli non peccent, sed fiant, ut scriptum est, laqueus iuvenum, dant exemplum clericis, suas itidem ecclesias deserere; et sub spe episcopandi, regum curiae militare. Sed obicitur, clericos ut divina officia principibus exhibeant, eorundem curiam inhabitare oportere; quasi non sit iustius apud Deum, et apud homines convenientius, ut nobis videtur, quemque episcopum in cuius dioecesi continget principem adesse, eidem idoneos et religiosos clericos ad divina mysteria celebranda dirigere, et pro temporis diuturnitate, qua idem ibidem moratur, alios aliis iubere succedere.

cod. f. 120.

16. His tantis cladibus quae contingunt ex praedictis promotionibus, Gregorius VII. obviare cupiens, in romana synodo L. episcoporum, considente presbyterorum et abbatum multitudine, per omnia sanctis praedictis patribus consonantia decreta statuit dicens: « si quis deinceps episcopatum vel abbatiam de manu alicuius laicae personae suscepit, nullatenus inter episcopos vel abbates habeatur, nec ulla ei ut episcopo seu abbati audientia concedatur. Insuper ei gratiam beati Petri et introitum ecclesiae interdicimus, quousque locum quem sub crimine tam ambitionis quam inobedientiae quod est scelus idololatriae cepit, resipiscendo non deserit. Similiter etiam de inferioribus ecclesiasticis dignitatibus constituimus. Item si quis imperatorum, regum, ducum, marchionum, comitum, vel quilibet saecularium potestatum aut personarum, investituram episcopatum vel alicuius ecclesiasticae dignitatis dare praesumpserit, eiusdem sanctorum patrum sententiae vinculo se adstrictum esse sciat. » Et quoniam sanctorum patrum auctoritate monstratum est, pontificum electionem saeculari potestati non subiacere, libet adhuc christianorum imperatorum, quas hac de causa sanxere constitutiones in medium deducere, ut pateat nobis si quid sibi iuris in eadem causa voluere vindicare. Haec enim Carolus et Ludovicus gloriosi imperatores in primo libro capitulorum suorum statuere. « Sanctorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta ecclesia suo liberior potitur honore, assensum ordini ecclesiastico praebemus, ut scilicet episcopi per electionem cleri et populi, secundum statuta canonum de propria dioecesi, remota personarum et munerum acceptione, ob vitae meritum et sapientiae donum eligantur, et verbo et exemplo sibi subiectis prodesse valeant. » Certe constitutio haec ita consonantissima sanctorum patrum constitutionibus esse perpenditur, quasi vel a nicaena vel a qualibet uni-

versalium synodorum promulgaretur. Haec quippe docet, hunc esse honorem, hanc esse libertatem sanctae ecclesiae clerum scilicet eiusdem populumque sibi pontificem debere eligere. Haec in electione, canonum statuta servanda esse commemorat: haec simoniacam haeresim prohibendo impugnat: haec vitae meritum et sapientiam in pastoris electione quaerendam demonstrat: et quod mirum est, brevissime videtur tangere, quod beatus Gregorius scribit de pontifice, scilicet ut quisque perpendere debeat, qualiter ad pontificatum veniat; et rite veniens, qualiter doceat; et recte docens, qualiter vivat. Item ex constitutionibus imperatorum Ludovici, Othonis, et Henrici. «In electione romanorum Pontificum, nemo illis Romanis quos ad hanc electionem per constitutionem sanctorum patrum antiqua admisit consuetudo aliquod faciat impedimentum. Quod si quis praesumpserit, exilio tradatur.»

cod. f. 121.

17. Patet itaque sanctorum romanorum Pontificum auctoritate, et patrum sanctarum universalium synodorum primae septimae atque octavae, pontificum electionem, cleri et populi cuiusque ecclesiae esse debere. Patet quoque christianissimos imperatores Constantinum, Constantem, Valentinianum, Theodosium, Arcadium, Honorium, Carolum, et Ludovicum, ceterosque pietate et religione praestantes eandem consuetudinem ab apostolorum temporibus observatam minime violasse. Patet etiam christianissimos imperatores Constantinum magnum, et item Constantinum et Irenem, et Basilium, Carolum quoque et Ludovicum praefatam electionem saeculari potestati legibus abstulisse. Quamquam si etiam eorundem sanctionibus hoc non prohiberetur, patriarchalium sedium sanctionibus non minus obaudiretur. Pontificibus enim legitur Deum dixisse, non imperatoribus: *qui vos audit, me audit: et qui vos spernit, me spernit*. Et iterum: *quaecumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in caelis*. Item primo Pontifici: *pasce oves meas*. Item apostolis omnibus: *euntes docete omnes gentes*. Patriarcharum enim tanta est auctoritas, ut omnimode haereticus comprobetur quisquis eorundem synodice constitutionibus obviare nititur. Quaecumque enim communiter statuere sequenda, ea omnis ecclesia sequetur: quaecumque vero statuere respuenda, respuentur: nec umquam a quolibet, nisi si forte ab eisdem, eorundem commune iudicium retractabitur. Firmamentum enim fidei christianae in eorum sedibus, per beatum Petrum successorum eorundem, ita Deus locavit, ut cum de causa fidei concilium agitur, si unus ex tribus principalibus patriarchis ceciderit, duo stent; quod si duo ceciderint, cum pro fide Petri ne deficiat, a Christo oratum sit, unius scilicet romani patriarchae fides, in qua fratres suos confirmet, numquam deficiet. Quod utique Christus Deus noster iam ostendere dignatus est in universalibus synodis, iam ab ipsius ascensione pro tuenda fide octies universaliter celebratis. Nam uno vel duobus a fide corruentibus, romanus in eiusdem fidei fundamento, licet pulsatus, licet concussus, tamen stetit immobilis. Caelum enim et terra transibunt, verba autem eius non transibunt, qui dixit: *tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevalerunt adversus eam*. Caveant itaque saeculi potestates sequi quod eutychianistae imperatores adinvenere. Dei ecclesiis non pretio, nec gratis, nec etiam precibus episcopos constituent; ne, quod absit, cum eis pariter puniantur, quorum tam pravas actiones imitari voluerunt. Permittant sanctae Dei ecclesiae uti suo iure et honore, scilicet secundum sanctorum patrum sanctiones, pontifices sibi deligere et promovere. Non mutant traditionem ecclesiae a Deo institutam; quoniam, ut Gelasius scribit, non a legibus publicis, non a potestatibus saeculi, sed a pontificibus et sacerdotibus omnipotens Deus christianae religionis clericos et sacerdotes voluit ordinari et discuti. Imperatores christiani subdere debent executiones suas ecclesiarum praesulibus, non praeferre: numquam de pontificibus, nisi ecclesiam iudicare: obsequi solere principes christianos decretis ecclesiae, non suam praeponere potestatem.

cod. f. 122.

LIBER SECUNDUS.

1. **E**t quoniam supra diximus hanc pestem, simoniacae haereseos seminarium esse, operae pretium est adversus eisdem haereseos sacerdotes insurgere, et de schismaticorum et eorundem sacerdotio et sacrificio, patrum sententias in medium deducere. In epistola septimae synodi universalis Hadriano papae directa sic inter cetera legitur. « Eos qui per pecunias manus imposuere vel imponunt, Petrus divinus apostolus, cuius cathedram sortita est sanctitas vestra, tamquam Simonem magum deponit. Tolerabilior enim est Macedonii et eorum qui circa ipsum sunt sancti Spiritus impugnationum impia haeresis: illi enim creaturam et servum Dei patris et filii Spiritum sanctum delirando fatentur; isti suum eundem Spiritum efficiunt servum: omnis enim dominus quod habet, si vult, vendit sive servum sive aliquod eorum quae possidet. Similiter et qui emit, dominus volens esse eius quod emerit, per pretium pecuniae illud acquirit. Ita et qui hanc iniquam actionem operantur, detrahunt Spiritui sancto, aequaliter peccantes his qui blasphemavere dicentes, in Bebelzebub eiicere daemonia Christum; atque ut verius dicamus, Iudae comparantur proditori qui Iudaeis Deum occidentibus Christum vendidit. Cum ergo Spiritus sanctus consubstantialis sit Christo, eisdem ipsi portionis erunt; et procul dubio non est in eis gratia Spiritus sancti, id est sacerdotis sanctitas. Nam quod non acceperunt, non habent. Ait enim Petrus Simoni: *non est tibi pars neque sors in sermone isto, quia existimasti donum Dei pecunia possideri.* Nam et XXIX canon sanctorum apostolorum, et actus eorundem, et tertius et quartus liber regnorum, alienum omnino a sacerdotio pronunciant eum qui aliquando dederit vel acceperit pecuniam aliquo tempore, sive ante manus impositionem, sive post: accipere enim est, quandocumque accipere. Item ex epistola ultima eisdem synodi. Omnis ergo episcopus vel presbyter aut diaconus convictus per pecunias manus impositionem dedisse vel accepisse, a sacerdotio vel gradu decedit. Fortassis autem dicunt aliqui, quia paenitentiam agimus pro peccato, et Dominus ignoscit illud. Ita est, quia omnes agentes paenitentiam Deus suscipit, et indulget per paenitentiam peccata quae iam patrata sunt. Et infra: sed quia secundum apostolum sacerdos irreprehensibilis debet esse, qui per pecunias quemquam consecravit vel consecratus est, alienus est a sacerdotio, sicut omnes ecclesiae sumus alumni ex canonicis disciplinis eruditi.

2. Item ex epistola Paschalis papae Mediolanensibus scripta. Si quis autem obiecerit, non consecrationem, sed res ipsas quae ex consecratione proveniunt vendi, videntur quidem aliquid dicere, nihil autem penitus sapere: nam cum spiritualis corporalis ecclesiae episcopus vel abbas sine rebus corporalibus exterioribus nullo modo proficiat, sicut nec anima sine corpore temporaliter vivit, quisquis eorum alterum vendit, sine quo alterum haberi non potest, neutrum non venditum derelinquit. Quam tamen obiectionem sacer chalcodonensis canon penitus exterminat, cum procuratorem vel defensorem ecclesiae, vel quemquam omnino regulae subiectum, per pecunias ordinari prohibet, ut interventores quoque tanti sceleris anathematis mucrone succidat. Quid plura? si anathematizati et excommunicati, et ut vere haeretici, simoniaci et neophyti ab ecclesia sunt separati, quis non videt quod huiusmodi sacerdotum missae et orationes Deum ad iracundiam super populum provocent, quem talibus placari credebamus? Scriptum enim est, veri sacrificii locum extra ecclesiam catholicam non esse; omnes autem vendentes et ementes trecentum et decem et octo patres in nicaeno concilio congregati ense execrandae maledictionis ingulavere dicentes: qui dat et recipit, anathema sit; quae excommunicationes seu maledictiones sub specie eorum qui simili crimine temporibus Hieroboam implebant manus suas, et fiebant sacerdotes idolorum, Dominus anathematizans dixit: *maledicam benedictionibus vestris.* Et item: *haeticum hominem post primam et secundam correptionem devita.* Quando ergo tales episcopos vel abbates vel reliquos clericos non devitamus, sed eorum missas audimus, vel cum eis oramus, cum illis excommunicationem subimus: quos quidem sacerdotes esse saltem credere omnino

cod. f. 123.

error est, cum Petrus Simon dicat: *pecunia tua tecum sit in perditione, quia existimasti donum Dei pecunia possideri*. Ubi cum *existimasti* dicitur, non pro eo quod fecerit, sed quia se facere credidit, condemnatur, cum minus sit existimare quam credere. In hoc vero quod subiungit: *non est tibi pars neque sors in sermone isto*, patenter ostenditur, quia nihil sacrae ordinationis in hac promotione percipitur. Item ex registro Gregorii ad Syagrium episcopum, inter cetera. «Cur non perpenditur, cur non advertitur quia benedictio illi in maledictionem vertitur, qui ad hoc ut haereticus fiat promovetur?» Item idem in eodem. «Grave omnino et ultra quam dici potest facinus est, Spiritum sanctum qui omnia redemit, vendari.» Item in eodem. «Qui sacros ordines vendunt vel emunt, sacerdotes esse non possunt, sed sunt pseudo Christi, et pseudo prophetae.» Item Ambrosius in pastorali. «Nempe hoc est quod nimis doleo, quia archiepiscopus cum per pecuniam aliquem episcopum ordinaret, specialiter leprosum ordinavit.» Item ibidem. «Quod accepit, pecunia fuit; quod dedit, lepra fuit.» Item ibidem. «Aurum dans perdidisti, sanctam gratiam non acquisivisti.» Cyprianus in epistola ad Cornelium. Existimat aliquis summa et magna aut non sciente aut non permittente Deo in ecclesia Dei fieri? aut sacerdotes, id est Dei dispensatores, non de eius sententia ordinari? Hoc est fidem non habere, qua vivimus; hoc est Deo honorem non dare, si de eius sententia non ordinantur sacerdotes qui extra ecclesiam fiunt, sicut ipse Dominus in duodecim prophetis * ponit, et dicit: *sibimet ipsis regem constituere, et non per me*. Pelagius Iohanni patricio. «Consecrare enim est simul sacrare; sed ab ecclesiae visceribus diversus, et ab apostolica sede separatus, exsecrat potius, non consecrat. Iure ergo exsecratus, tamen non consecratus poterit dici, quem sicut se consacrantem unitate coniunctum membris non agnoscit ecclesia.

3. Haec de simoniacorum et schismaticorum sacerdotio; nunc de eorum sacrificio patrum perserutemur sententias. Cyprianus in epistola ad Magnum «Sacrificia haereticorum, ut ait propheta, *tamquam panis luctus; omnes qui manducant ea, contaminantur*. Vae vobis; filii desertores! Haec dicit Dominus: *habuistis consilium, et non per me; et fecistis conventionem, non per Spiritum meum; adiecere peccata super peccata*. Idem in epistola ad Stephanum. «Si qui presbyteri vel diaconi vel in ecclesia catholica prius ordinati fuerint, et postmodum perfidi ac rebelles extiterint contra ecclesiam, vel apud haereticos a pseudo episcopis et Antichristo contra Christi dispositionem profana ordinatione promoti sunt, et contra altare unum atque divinum, sacrificia foris falsa et sacrilega offerre conati sunt, eos quoque hac conditione suscipiam cum revertentur ut communicent laicis, et satis habeant quod admittantur ad pacem qui hostes pacis extiterint; nec debere eos revertentes, ea apud nos ordinationis et honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverint.» Et paulo post. «Quia etsi ipsi postmodum ad ecclesiam redeunt, restituere tamen eos secum non possunt, qui ab eis seducti, et finis morte praeventi, extra ecclesiam sine communicatione et pace perieffe; quorum animae in die iudicii de ipsorum manibus expetentur, qui perditionis auctores et duces extitere. Et ideo satis est talibus revertentibus veniam dari, quia non debet in domo fidei perfidia promoveri. Gelasius omnibus episcopis Dardaniae. «Nisi Acatii nomine refutato, ceteris consortibus unias erroris; cum nullo prorsus eorum participare debetis mensae dominicae puritatem, quam maiores nostri semper ab haeretica magnopere servaverunt pollutione discretam.» Pelagius Viatori et Pancratio. «A schismaticorum sacrificiis, potius autem sacrilegiis, abstinere debetis.» Et post pauca. «Nolite ergo, quasi nulla schismaticorum et ecclesiae differentia sit, velle indifferenter utrorumque sacrificiis sociari.» Item idem. «Non est Christi corpus quod schismaticus conficit; non enim divisum esse Christum poterit quisquam sine apostoli reprobatione confingere. Unam, ut saepe dictum est, esse constat ecclesiam, quae in duo vel in plura dividi non potest. Simul enim cum ab ea quisque discesserit, esse desistit in ecclesia. Unum in Hierusalem templum est. Idolis necesse est immolet, qui semet ipsum diviserit. Gregorius in dialogo. «Superveniente paschali festivitate, intempestae noctis silentio, ad Ermigildum regem perfidus pater arianum episcopum misit, ut ex eius manu

cod. f. 124.

* Os. VIII. 4.

cod. f. 125.

saerilegae communionis execrationem perciperet; ut per hoc de carcere ac vinculis ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir deditus Deo, ariano episcopo venienti exprobravit ut debuit. » Et paulo post « Ad se itaque reverso episcopo ariano, pater infremuit, et missis apparitoribus securi in cerebrum infixa, filium Christi martyrem fecit. » Hieronymus super duodecim prophetas 1). « Odit Deus sacrificia haereticorum et a se proicit: et quotiescumque sub nomine Domini fuerint congregati, detestatur foetorem eorum et claudit nares suas. Odisse autem et proicere, et non odorari, humana loquitur similitudine, ut nos affectum Dei in nostris sermonibus cognoscamus. Et si holocausta obtulerint, aut videantur ieiunare, dare eleemosynas, pudicitiam polliceri, quae holocausta vera sunt, non ea suscipit Dominus. Non enim sacrificiorum magnitudinem, sed offerentium merita causasque diiudicat 2); et non ea quae offeruntur, sed offerentium respuit voluntatem. »

4. Haec itaque tam patentia tamque manifesta sunt, ut dilucidari non egeant: patentissime namque simoniacorum sacerdotium et sacrificium eorundem, et schismaticorum, irrita esse demonstrant: quamvis quidam 3) scripserit, quod sicuti in baptismo simoniacorum, ita et in eorundem sacrificio virtus Spiritus sancti cooperetur, scilicet ut non eisdem sit verum et salutare sacrificium, sed his quibus exhibetur; quod ex praemissis patrum sententiis apertissime refellitur; et maxime ex eo quod dicitur: *sacrificia eorum tamquam panis luctus; omnes qui manducant ea, contaminabuntur* *. Non enim, ut ipse arbitratus est, exhibitio baptismatis et sacrificii dominici corporis, omnino simili sibi collatione conferri valent: nam necessitate urgente omni baptizato conceditur baptizare sub fidei interrogatione, et nomine Trinitatis, et trina mersione, quod utique concessum est propter eum qui periculo mortis urgetur; ne si tunc ad sacerdotem, cum non adfuerit, curratur, subito non valeat inveniri qui baptismum ministret. Solis autem sacerdotibus licitum est dominicum corpus conficere: quod quidem non baptizato ilico morituro necessarium non est; cum sancti Spiritus virtute sacramentum baptismatis efficiatur, quod et ordine et maiori necessitate quam dominicum corpus a morituro expetitur. Magis namque dolendum est, quempiam absque baptismo humanis rebus excedere, quam baptizatum absque eucharistiae communione, quamvis nemo sine utroque possit salvari, qui quidem utrumque valeat sumere. Nam qui dixit: *nisi quis renatus fuerit denuo ex aqua et Spiritu sancto, non intrabit in regnum caelorum*; idem *nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Ideo autem dixi de potentia sumendi utrumque, quoniam parvulus modo natus, modo renatus, non valet carnem dominicam manducare, licet sanguinem eiusdem ori infusum possit et debeat deglutire 4). Nam quod dicitur *nisi manducaveritis*, de his qui manducare possunt accipiendum puto. Nemo enim dicit de eo qui non potest manducare, *nisi manducaverit*, sed de eo qui potest manducare. De his autem qui apud simoniacos et schismaticos baptizantur, id tenendum videtur quod Anastasius papa Mediolanensibus scribit. « Hi, inquit, qui apud Donatistas parvuli baptizati sunt, nondum scire valentes erroris eorum intentum, et postea quam ad aetatem rationis capacem pervenerint, agnita veritate, falsitatem eorum abhorrentes, ad ecclesiam catholicam veniunt, ordine antiquo per manus impositionem recipiantur. » Haec Anastasius.

5. Sciendum est quod hi qui ab haereticis et schismaticis baptizantur, in eorum baptismo nequaquam Spiritum sanctum accipiunt sicuti sancti patres asserunt, Innocentius, Leo, Gregorius, Augustinus, et reliqui: sed cum ad catholicae ecclesiae redierint unitatem, per manus impositionem eiusdem sancti Spiritus accipiunt plenitudinem. Ex quo aperte intelligitur,

1) Ad Amosum cap. V. 21. Nam suprascripto S. Cypriani latiore modo citat haec S. Hieronymum noster Deuseddit.

2) Hactenus Hieronymus in editionibus. Cetera verba vel eiusdem Hieronymi sunt, vel libere addita a Deuseddit, quod credibile vix videtur.

3) In marg. Petrus Damianus, scilicet in apologia ad Florentinos (opuscul. XXX.) et in libro qui Gratissimus inscribitur. Erat autem Petrus ipsi Deuseddit contemporaneus.

4) Spectamus adhuc apud Deuseddit ritus aliquot veteres, ut qui haec scribitur, et mersio in baptismo etc.

quod in eorum sacrificio non accipitur Christi corpus 1), sicut nec in baptismo Spiritus sanctus. Proinde, ut supra dictum est, eorundem sacrificia Cyprianus contaminationem et sacrilegium et falsitatem; Hieronymus, odium Dei, et foetorem; Gelasius pollutionem; Pelagius et Gregorius sacrilegium et execrationem, nominant. Et ut ait Prosper, Augustinus dicit, quia locus veri sacrificii non est, extra catholicam ecclesiam. Attamen idem Augustinus in libro de baptismo, et ad Vincentium, et Emeritum, et reliquos Donatistas scribit: ut haereticorum et schismaticorum baptismum et reliqua sacramenta, si ita ab eis fiunt ut in catholica ecclesia, sancta quidem et veneranda esse, et eadem intus et foris haberi; sed illis extra ecclesiam nihil prodesse; immo multum obesse; et si ad catholicam redierint unitatem, eadem sacramenta iterari non debere. Videamus haec duo; primo quomodo accipiendum sit hoc quod scribit, haereticorum sive schismaticorum sacramenta sancta esse, cum praefati patres eorundem sacrificia contaminationem et sacrilegium affirmant, omne autem sacrificium sit sacramentum. Alterum vero hoc quod dixit eadem sacramenta non debere iterari. Nam propter huiusmodi verba, in quibus videtur praedictis patribus contraire 2), dicendo haereticorum seu schismaticorum sacramenta sancta esse, potest videri alicui simplicium talium sacrificia, veluti sacrosancta, ad salutem sumi posse, et ideo libet quaedam ipsius ad eosdem Donatistas hic verba subnectere; et post alia quaedam eiusdem super Iohannem dicta subiungere, per quae aperte liqueat quod sicut in haereticorum vel schismaticorum baptismo non accipitur Spiritus sanctus, ita nec in sacrificio Christus.

cod. f. 127.

6. Augustinus Donatistis inter cetera. « Vos ergo mutamini ex ea parte qua dissentiatis, quamvis sacramenta quae habetis, cum eadem sint in omnibus, sancta sunt. Non sacramenta quae non mutatis, sicut habetis approbantur a nobis: ne forte cum vestram paucitatem corrigere volumus, illis mysteriis Christi, quae in vestra paucitate depravata non sunt, sacrilegam iniuriam faciamus. » Idem eisdem. « Ita ergo nec foris, sicut nec intus, quisquam qui ex parte diaboli est, potest in se vel in quocumque maculare sacramentum quod Christi est. » Item ad eosdem. « Sacramenta Dei ubique recta sunt; et mali homines, quibus nihil prosunt, ubique perversi sunt et intus et foris. » Ecce hic videtur Augustinus memoratis patribus reluctari, dicendo haereticorum vel schismaticorum sacramenta, verbi gratia baptismum et sacrificium, sacrosancta credere; cum superius eorundem sacrificia, Cyprianus qui ante eum fuit contaminationem et sacrilegium et falsitatem; Hieronymus eius contemporaneus, odium Dei et foetorem Deo; Gelasius vero et Pelagius et Gregorius pontifices, qui post eum extiter, sacrilegium nominaverint et execrationem. Attendamus itaque quid idem dicat in sermone de blasphemia. « Potest esse visibilis forma palmitis etiam praeter vitem, sed invisibilem vitam radicis habere non potest, nisi in vite. Proinde corporalia sacramenta quae portant et celebrant etiam segregati ab unitate corporis Christi, formam possunt exhibere pietatis: virtus vero pietatis invisibilis et spiritualis ita in eis non potest esse, quemadmodum sensus non sequitur hominis membrum, quando amputatur a corpore. » Idem super Iohannem homilia vigesima sexta. « Nam et nos, inquit, hodie accipimus visibilem cibum, sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti. » Et paulo post. « Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum. Sed hoc pertinet ad virtutem sacramenti, non ad visibile sacramentum. » Et infra. « Qui non manet in Christo, et in quo non manet Christus, non manducat carnem eius, nec sanguinem bibit, licet tantae rei sacramentum ad iudicium sibi manducet et bibat. »

7. Isidorus quoque in officiorum libro ita scribit. « Aliud est sacramentum, quod ore percipitur, et in alimentum corporis redigitur; aliud virtus sacramenti, qua interior homo satiatur, et vitam aeternam adipiscitur. » Et paulo post. « Sacrificium dicitur quasi

1) Quis non videt reformandam esse hanc Deusdedit nostri doctrinam, et contrariae potius firmiter adhaerendum, quam veraciter copioseque tradit S. Petrus Damianus, in egregio praesertim opusculo inscripto *Gratissimus*, cui frustra noster nimio zelo abreptus contradicit? Ceterum de multiplici hac quaestione diu graviterque contra simoniacos illius temporis vel haereticos sacerdotes disceptatum fuisse ab episcopis, narrat ipse Petrus in sui scripti initio.

2) Legatur apud nos Bonizo, qui p. 1. hoc ipsum argumentum versat.

sacrum factum, quod prece mystica consecratur, operante invisibiliter Spiritu Dei. » Ecce hic patenter accipitur aliud esse sacramentum, aliud virtutem sacramenti. Proinde ex hoc quod Augustinus scribit in sacramentis quae sunt extra ecclesiam, virtutem spiritualem non esse, et malos homines sacramentum tantum non autem virtutem sacramenti edere posse; et ex eo quod ait Prosper eundem dicere, quia locus veri sacrificii extra catholicam ecclesiam non est; ex his inquam videor videre Augustinum in hac causa sacrificii nequaquam praefatis patribus contraire. Nam cum in libro de baptismo et ad praefatos et reliquos Donatistas scribat de sacramentis eorundem, non memini eum agere de sacrificiis, sed tantum indefinite de sacramentis, nisi in paucis quae scribit ad Glorium *, Emeritum, et Eleusium, quae competenter intellecta, non de haeretico sed de catholico sacerdote graviter peccante, huic nostro intellectui nequaquam obviabunt. Cum enim sacrificium sit sacramentum, videtur tamen multum distare a reliquis sacramentis. Hoc enim solum quamvis divina virtus, quae in eo sumitur, sit sempiterna, tamen ipsum sacramentum transitorium est, et ideo quotidie iteratur. Reliqua vero sicut baptisma, chrisma, symbolum, evangelium, et dominica crux 1), manentia sunt; et ideo nequaquam iterantur, sive intra sive extra ecclesiam sint. Sancta itaque sunt; sed his qui extra sunt, nullum salutis emolumentum, immo sicut arca Domini Philistaeis, perpetuae damnationis conferunt detrimentum. Nihil enim refert utrum adorem crucem a catholico vel haeretico depictam, vel legam symbolum aut evangelium ab utrolibet scriptum. Quae cum ita sint, animadvertendum, quoniam hoc, quod praefati patres in haeticorum et schismaticorum sacrificio vocant contaminationem, foetorem, sive sacrilegium, perpendentes sicut et Augustinus in eis non esse virtutem sacramenti; illud inquam dicit idem, et cum eo Isidorus sacramentum tantum, quod etiam propter formam pietatis, quam habet, sanctum appellat: quia iuxta hoc quod scribit in libro de baptismo, nulli sacramento iniuria facienda est. Quod si haec ita ut dicimus accipiunt, ut nobis videtur, patet magnum doctorem Augustinum praefatis sanctis patribus de sacrificio et praefatis sacramentis nequaquam esse discordem, praeter quam de baptismi iteratione reprehendit Cyprianum; et cum eo Stephanus et Cornelius romani pontifices et martyres, et multi alii patres, quorum potior sententia est.

cod. f. 128.

* cod. vitiose
Guilhelmum.

8. Ex quibus omnibus apertissime claret, quod sicut in haeticorum et schismaticorum baptismo non accipitur Spiritus sanctus, ita nec in sacrificio Christus. Proinde luce clarius est, quod eorundem sacrificiis nemo catholicorum scienter communicare debet. Nam et nicaenum concilium, et reliqua fere omnia, et idem Augustinus in concilio carthaginiensi cap. ·IX· sub magna interminatione prohibent excommunicatis communicare, vel eosdem in communionem suscipere. Nemo autem sanae mentis negare audebit, quempiam rectius magisque merito quam simoniacum et schismaticum excommunicatum credi. Sed et concilium laodicense de his, qui haeticorum et schismaticorum sacrificiis communicant ita decernit cap. ·VIII· «quod non permittantur ecclesiastici ad haeticorum ministeria, vel ad ea, quae ab eis appellantur martyria, orationis causa vel sanctitatis accedere. Sed huiusmodi, si fideles fuerint, certo tempore communionem privari; paenitentes autem et confitentes se deliquisse, convenit suscipi.» Item cap. ·XXXII· «quod non oporteat ab haeticis eulogias accipere, quae sunt maledictiones potius quam benedictiones. Item cap. ·XXXIII· quod non oporteat cum haeticis aut schismaticis pariter orare.» Huius concilii auctoritatem, et praedictorum patrum Gelasii, Pelagii, Gregorii, Paschalis, Cypriani, Hieronymi et Augustini, sequitur haec sententia, quam nomine Iohannis Chrysostomi titulatam reperi: paenitentia et communio a nullo nisi a catholico suscipienda est. Si vero nullus catholicus sacerdos adfuerit, rectius est sine communionem manere visibili, et invisibiliter Domino communicare, quam ab haeretico communicari et a Deo separari. Nulla enim est conventio Christi ad Belial, ut ait apostolus, neque pars fidelis cum infideli. Omnis enim haeticus, infidelis est; simoniacus autem, haeticus; igitur infidelis. Sanctam enim communionem Christi, quamvis vi-

cod. f. 129.

1) Tria haec postrema dicuntur accuratius sacramentalia.

sibiliter et corporaliter catholici propter imminentes haereticos habere non possunt, attamen invisibiliter habent. Haec hactenus de eo quod dicit Augustinus, haereticorum et schismaticorum sancta esse sacramenta.

9. Nunc de altero videamus, scilicet de eo, quod ut superius dictum est, scribit eorundem sacramenta iterari non debere, dicendo in libro de baptismo: « manus impositio iteranda non est, sicut nec baptismus. Quid enim est aliud manus impositio, nisi oratio super hominem? » De huiusmodi iteratione vario modo a patribus actum invenitur: nam nicaena synodus manus impositionem iterat novatianis episcopis et presbyteris et ceteris clericis, et sic eos in clero manere iubet, episcopum loco et nomine presbyteri vel chorepiscopi honorans. Damasus episcoporum ordinationes a catholicis chorepiscopis factas, iterari iubet ab episcopis catholicis: cum Hieronymus eius contemporaneus scribat ad Evagrium presbyterum, apud Alexandriam post Marcum evangelistam ·XII· eiusdem urbis patriarchas a presbyteris tantum fuisse promotos. Primus Iohannes papa et martyr ecclesiis Arianorum apud Constantinopolim, Iustino imperatore orthodoxo rogante, consecrationem iterat; et episcopis Galliarum per epistolas suas itidem facere mandat. Item magnus Gregorius basilicam Arianorum in Suburra, sicut et praefatus Iohannes, iterum dedicat. Ex quo videtur consequi, ut si Arianorum ecclesiis consecratio iteratur, etiam presbyteris eorundem iteretur, sicut concilium iubet, quod etiam eorundem reliquias praecipit igne comburi. (Nam quod idem Gregorius Iohanni ravennatensi episcopo, et concilium carthaginiense cap. ·XV· reordinationes prohibent, de his qui recte ordinati sunt et postea depositi accipiendum videtur.) Item Stephanus iunior idem statuit de ordinatis a Constantino invasore et neophyto periuro. Et tertius Sergius de ordinatis a Formoso similiter periuro et invasore. Et hi omnes post Augustinum fuere, praeter Damasum. Et patres nicaeni concilii, qui male ordinatis manus impositionem iterari sanxere. Praeterea, ut Gregorius scribit episcopis in Hiberia constitutis, ab haeresi ad catholicam ecclesiam redeuntibus, occidens iterat manus impositionem, oriens vero chrismatis unctionem. Hi autem sunt, de quibus incertum est, utrum male promotis manus impositionem iteraverint, an non, scilicet primus Leo, Anastasius, et Gregorius, septima synodus, et synodus pro Ignatio. Nam primus Leo propter pacis bonum recepit Anatolium episcopum, qui ordinatus fuerat a Dioscoro eutychianista: et Anastasius Photinum thessalonicensem 1) ordinatum ab Acatio excommunicato: et Gregorius Maximum salonitanum ab excommunicatis ordinatum. Septima quoque synodus ordinatos ab haereticos, eos qui auctores non fuere impietatis, quique tracti et vim passi sunt, recipit in gradus suos: praelatos vero et genitores haereseon in sacerdotium non admittit. Synodus vero pro Ignatio, quae a quibusdam octava dicitur 2), a Photio neophyto et invasore promotos deponit: et fautoribus eius episcopis excommunicatis, ordinatos singulorum graduum instrumentorum exhibitione in suis ordinibus recipit. Praelatos autem Leo et Innocentius et quidam alii patres, rite prius ordinatos, et postea ad haeresim transeuntes, ad catholicam ecclesiam absque legitima satisfactione nullatenus redire sinunt; et in pristinum eos gradum recipientes, omnem eis ulterius promotionem interdicunt.

10. Ne autem simoniaci quasi ad se recipiendos, praefati Anatolii et ceterorum se tueantur exemplo, sciendum est, quoniam legi communi et universali remissio quarundam per-

1) In codice fit brevis lacuna, in qua nos Photini thessalonicensis nomen ponendum iudicavimus. Legantur quae in vitis rom. Pontificum scribit Bernardus Guidonis a nobis editus in Spicil. rom. T. VI. p. 97-98, ubi de Anastasio II. papa, et quae ibi adnotavimus.

2) Controversiam aliquando circa huius synodi universalitatem fuisse commotam, non ignoramus; quam tamen dubitationem satis esse depulsam, cognoscet quisquis ea saltem legerit quae Iosephus Catalanus in praedictae synodi historia breviter scribit capp. 54, et 55. Nobis quoque recitare sufficit verba Anastasii bibliothecarii, contemporanei hominis et doctissimi, qui et ipsam hanc synodum, cui interfuit, fecit latinam, et in eiusdem praefatione sic loquitur: *nuncupanda est ergo sine omni contradictione synodus universalis octava, ut et appellatio quam cum septem aliis (generatibus) conciliis sortita est, non celetur; et nomen proprium (octavae) quod singulariter possidet, designetur.* (Vitiose apud Catalanum dignetur.) Cavaeus anglus dicit negari huic synodo honorem a graecae ecclesiae filiis *genuinis*, quo ipse epitheto *photianos* decorat. Nos vero id minime miramur, quum ab ea synodo depositus fuerit Photius et damnatus.

sonarum non praeiudicat, quoniam ait Innocentius: quod necessitas pro remedio reperit, cessante necessitate debet utique cessare quod pariter urgebat. Similiter Gelasius: canonum, inquit, paternorum forma vetus servetur, nec contra eos ulla ratione praevalcat quod pro accidentis defectus remedio providetur; non adversus seita maiorum nova lex proponatur. Sed et Alexander primus, et Caelestinus, et Iohannes VIII simili sententia decernunt, ut id quod invenitur pro summa necessitate toleratum, nullatenus assumatur in legem. Praeterea, ut omnis aditus sacri officii simoniacis obstruatur, ita argumentamur de eorum pseudo sacerdote, scilicet simoniace ordinatore vel ordinato: omnis sacerdos simoniacus, aut sacerdos est, aut sacerdos non est: nam septima synodus et Gregorius et Ambrosius et Pelagius, ut supra dictum est, aiunt sacerdotem non esse; ergo non est sacerdos; consequitur igitur ut sacrificium illius nullum sit 1), atque sacerdos fieri non possit. Nam iuxta Innocentium et Leonem et alios patres ab haeresi redeuntes promoveri non possunt. Sed ii qui non simoniace ab episcopis quondam catholicis, postea vero, simoniacis, ordinati sunt, cum tales eosdem esse nosset, removendi sunt; quoniam iuxta praefatum Innocentium, auctores eorum cum a catholica fide desciscerent, perfectionem Spiritus sancti, quam acceperant, amisere. Item idem de huiusmodi ordinatore vel ordinato: damnationem utique quam habuit, per pravam manus impositionem dedit; et qui particeps factus est damnato, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possumus. Eos vero, quibus post sui promotionem perfidia claruit, si scientia pariter et religione commendantur, perfectionem Spiritus sancti manus impositione accipere debere arbitramur, iuxta quod superius ait Anastasius de his qui a Donatistis baptizati sunt ignorantes eorum errorem. Ordinati autem ab invasoribus, ut supra dictum est, alii leguntur ut penitus abiecti, alii in pristinum gradum reducti, alii qui digni visi sunt denuo consecrati. Invasores autem, et eos qui ab eis ordinantur, haereticos et schismaticos esse perpendimus, ex eo quod Cyprianus ait ad Pupianum scribens de Novatio 2) invasore episcopatus Cornelii. Inde, inquit, schismata et haereses ortae sunt et oriuntur, dum episcopus qui unus est, et ecclesiae praest, superba quorundam praesumptione contemnitur. Et paulo post. «Unde scire debes episcopum in ecclesia esse, et ecclesiam in episcopo; et si quis cum episcopo non sit, in ecclesia non esse.» Itaque ex huiusmodi verbis Cypriani animadvertimus, quod ii qui alienas ecclesias invadunt, cum sint rectores earundem superstitibus, tam ipsi quam ab eis ordinati, schismatici et haeretici sunt: et iuxta quod superius ab eodem Cypriano, et Pelagio et ceteris dictum est, falsa et sacrilega sacrificia extra ecclesiam offerunt.

cod. f. 120.

11. Quae omnia rectissime de GUIBERTO ravennatensi quondam episcopo, et ab eo exeeratis accipiuntur; qui post praestita domino suo beatae memoriae septimo Gregorio papae fidelitatis sacramenta, et obedientiam novem annis exhibitam, eiusdem apostolicum thronum invasit, favente et cooperante sibi Henrico rege, quem seducendo in simoniacam haeresim, in quam idem Henricus dudum inciderat, profundius impulit, et avertit ab observatione iuramenti, quod apud Canusium Tusciae oppidum praebuerat eidem domino Papae ad integrandam pacem et iustitiam in regno, quod multa superbia et malitia perturbaverat. Propter quae omnia post multam deprecationem eiusdem domini Papae ut resipisceret, et saepenumero vocationem ut satisfaceret, tandem primum excommunicatione, deinde, nisi acquiesceret, comminatione depositionis a regno, iterum ad iuramentum satisfaciendi compulsus est. Sed postea, ut dictum est, a praefato GUIBERTO novo Simone mago, veluti alter Nero seductus est, scilicet quod non oporteret eundem veluti tantum regem, apostolicae sedis iudicio cuiquam satisfacere; ac si non esset de ovibus beati Petri, sed exceptus ab ea obligatione, de qua eidem a Deo dicitur *quodcumque ligaveris super terram*, et cetera. Eiusdem itaque suasionem praefata, duo iuramenta transgrediendo, iterum quousque resipisceret, syn-

1) Iam hoc refutavimus in superioribus. Prolixior autem rei expositio apud tractatores theologos passim extat.

2) Verba Cypriani infra laudata pertinent ad eius epistolam LXVI. Veruntamen de Novato seu Novatio et de Novatiano alibi scribit Cyprianus.

cod. f. 132.

* In marg. iro-
* iev.

odali apostolicae sedis iudicio vinculis anathematis alligatus est. Cumque nec sic satisfaceret, et magna pars procerum regni, qui adversum eum querebantur, cerneret eundem nequaquam apostolico Petro, sed suo Simoni mago solummodo obaudire, tandem unanimiter sibi regem diligentes, cum eodem Henrico saepius congressi sunt. Facto itaque ut assolet vario bellandi eventu, licet is quem sibi praefati proceres praefecerant occubisset, tamen postmodum diutissime plurimis depraedationibus et incendiis ac caedibus utrimque decertatum est. Tandem praefatus tyrannus induratus ut Pharaos, relictis ad resistendum in Germania copiis, assumpto partim suo partim conducticio sive gregario exercitu, Romam et suburbana eius depraedationibus et incendiis ac caedibus quibus valuit, quadriennio devastavit. Et tandem suo Simone magis pretio quam vi inthronizato, ab eodem imperialem coronam accepit. Et paulo post cum eodem (militari Normannorum manu ducis Roberti, qui in auxilium domini papae Gregorii in Hadriano degentis concito adfuit) turpissime fugatus abscessit; et tam non faventibus quam non communicantibus sibi ac suis complicibus, et Romae et in omni regno suo saevissimam et diuturnam intulit persecutionem. Huius rei causa, et ecclesiae paene totius regni desolatae, et christiana religio penitus diSSIPATA, et XC milia hominum et eo amplius in diversis regionibus, beato papa * GUIBERTO cooperante, caesa sunt. Qui etiam pulsus catholicis episcopis et abbatibus, sceleratos et idiotas singulis civitatibus et xenodochiis vel ecclesiis singulos, interdum autem binos vel annuos praelatos damnabili prioris et magistri sui Simonis mercimonio substituens, in depraedationibus sanctorum locorum christianorum sibi non faventium, immo et faventium, dum non esset qui armato resisteret, longe lateque, voluntate quidem non minus suo Nerone, sed minus possibilitate, grassatus est.

cod. f. 133.

12. Sed gratias Deo qui, ut ait apostolus, semper triumphat nos in Christo Iesu; quoniam idem imperator eius Nero, ab uxore quam multis Deo teste prostituit, et a filiis propter sui crudelitatem relictus, iam tandem non cuiuslibet regis, et ducis sive marchionis, sed unius feminae, scilicet gloriosae et Deo dilectae comitissae Mathildis, congressione adeo debilitatus est, ut vix quinquagenarius magnus Romanorum imperator incidat in iustum districtumque Dei iudicium, et Dei frequentissimus venditor et abiurator femineo superetur triumpho; qui Dei suave iugum a se proiciens, sicut pater eius Belial, et immemor illius sancti regis Iob, qui ait: *si contempsisti iudicium subire cum servo meo*, ad satisfaciendum his quorum infestissimus exstitit persecutor, beati apostoli Petri subiici adactus est iudicio. Idem vero GUIBERTUS, qui multo rectius papa demens, quam papa CLEMENS dici debuit, in oppidulo suo quod Argentum dicitur, quasi ad sui munitionem excelsa turre fabricata, praestolatur simoniacos angelos, cum quibus volando in puditissimas stygias paludes corruat, fractis cruribus; scilicet rebus suis, Deo nobis propitio, iam propemodum contra fractis et ad nihilum redactis; cui nemo apostolicam reverentiam sive obedientiam exhibuit, praeter suum Nerone et sceleratos complices eius; vel qui se illi propter avaritiam, quae idolorum est servitus, vel perpetuo vel ad tempus pacto iurciurando vendidere: quorum plurimi, quibus perfidia claruerat, dum ille execranda sacrificia celebrat, ne interessent aufugebant, scientes eundem nulli romanorum successisse Pontificum, sed praescripto modo periurum et invasorem ac simoniacum domino Gregorio papae fuisse superiniectum. Nam catholici qui fidem et religionem zelo Dei tuebantur, obeunte beatae memoriae papa Gregorio, reverendissimum Victorem romanae ecclesiae Cardinalem archipresbyterum, et casinensem abbatem substituere; eoque non multo post decedente, Urbanum qui praesens habetur 1), virum scientia et religione praestantissimum. His de GUIBERTO et suo Henrico, simoniacorum et invasorum et schismaticorum principibus, succincte praelibatis, ad priora redeamus.

13. Pertractato itaque superius hoc quod Augustinus scribit de sanctitate sacramentorum haeticorum et schismaticorum, et de non reiteratione eorundem; subiiciemus hoc quod idem mirabilis doctor scribit, tam sibi quam reliquis doctoribus canonum auctori-

1) Ergo Urbanus II. vivebat dum haec a Deusdedit scribebantur.

tatem praeponi debere, siquando forte aliter sapuerint quam deberent. Scribit enim ita Vincentio donatistae. « Noli, frater, contra divina tam multa, tam clara, tam indubitata testimonia colligere velle calumnias; et episcoporum scriptis sive nostrorum sive Hilarii, sive ante quam pars Donati separaretur a sacramento ipsius unitatis, sicut Cypriani et Agrippini; primo quia hoc genus litterarum ab auctoritate canonis distinguendum est: non enim sic leguntur, tamquam ita ex eis testimonium proferatur, ut contra sentire non liceat, sicubi forte aliter sapuere quam veritas postulabat: in eo quippe numero sumus, ut non dedignemur etiam nobis dictum ab apostolo accipere *si quid aliter sapitis, id quoque Deus vobis revelabit* *. Sed et quartus Leo episcopis Britanniae, quiddam praefatae sententiae Augustini simile scribit in registro suo. « De libellis, inquit, et commentariis aliorum non convenit aliquem iudicare, et sanctorum conciliorum canones relinquere, vel decretalium regulas item quae habentur apud nos simul cum illis in canone. Quibus autem in omnibus ecclesiasticis utimur iudiciis sunt: canones 1) qui dicuntur apostolorum, nicaeni, ancyrani, neocaesarienses, grangrenses, antiochenses, sardicenses, carthaginienses, et cum illis regulae praesulum romanorum Silvestri, Siricii, Innocentii, Zosimi, Caelestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Symmachi, Simplicii, Hormisdæ, et Gregorii maioris et iunioris. Isti omnino sunt et per quos iudicant episcopi, et per quos episcopi iudicantur et clerici. Nam si tale emergerit vel contigerit inusitatum negotium, quod minime possit per istos finiri, tunc si dicta, illorum quorum meministi, Hieronymi, Augustini, Isidori, vel ceterorum pariter sanctorum doctorum similia reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda ac promulganda; vel ad apostolicam sedem referendum de talibus. Quam ob causam luculentius et magna voce pronunciare non paveo, quia quae diximus sanctorum patrum statuta, quae apud vos canones praetulantur, sive sit ille episcopus sive clericus, qui eadem indifferenter non recipit, ipsum se convincit minime catholicam et apostolicam fidem ad effectum suae retinere salutis. » Haec Augustinus et Leo quartus de auctoritate canonum.

* Phil. III. 15.

cod. f. 131.

14. Nunc dicendum videtur, haeresim Arianorum atque omnem generaliter haeresim a sanctae Dei ecclesiae oppugnatione cessasse, et Deo pro eadem pugnante cessaturam siqua deinceps existimatur oriri posse. Simoniacorum vero haeresis, de qua superius egimus, quae in initio nascentis ecclesiae adversus eam statim arma corripuit, usque in finem saeculi, prout sibi diabolus vexilliferus et sequaces inveniet, et ad eiusdem probationem eandem impugnare non cessabit. *Oportet enim* *, ut ait beatus apostolus, *haereses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant*. Sed animadvertendum est, quod Christus Deus, qui suam ecclesiam super fidei petram aedificandam promisit, primo omnium haeticorum primum apostolorum opposuit; videlicet ut sicut ecclesia, id est credentium multitudo, novit se fidem Petri semper sequi debere, sic in perpetuum meminerit eiusdem nefariae haereseos virosa et mortifera consortia fugere, in cuius caput constat omnium christianorum principem maledictionis iaculum intorsisse. Haec cum ita sint, quicumque pro suo posse ab huius pestis impugnatione cessaverit, cum Simone et eius sequacibus portionem habebit, dicente beato Gregorio in registro: « quisquis contra simoniacam haeresim et neophytorum pro officii suo loco vehementer non asserit, cum eo se non dubitet habere portionem, qui prius hoc piaculare flagitium commisit. »

* I. Cor. XI. 19.

15. Sciendum est autem, quod aliud est haeticum esse, aliud schismaticum: haeticus siquidem est qui catholicae ecclesiae fidem relinquit, et sui vel alterius erroris viam sequi diligit: schismaticus vero est, qui rectam confiteri se simulat fidem, sed sanctorum patrum traditiones superbe contemnit, et se aliqua malevolentia ab unitate ecclesiae scindit. Item iuxta Augustinum in sermone de blasphemia. « Haeticus est qui non sequitur catholicam veritatem: schismaticus est, qui non amplectitur catholicam pacem. » Idem in libro de civitate Dei. « Qui in ecclesia Christi morbidum aliquod pravumque sapiunt, si correcti ut rectum sanumque sapiant, resistunt contumaciter, suaeque mortifera dogmata

(1) In margine adnotatur sic: *sequitur descriptio codicis canonici ecclesiae romanae.*

emendare nolunt, sed defensare persistunt, haeretici sunt.» Idem in libro de utilitate credendi. «Haereticus est, qui alicuius temporalis commodi et maxime gloriae principatusque sui gratia, falsas et novas opiniones vel gignit vel sequitur. Ille autem qui huiusmodi hominibus credit, est imaginatione quadam veritatis illusus.» Hieronymus in epistolam ad Galatas. «Inter haeresim et schisma hoc esse arbitramur, quod haeresis perversum dogma habeat, schisma post episcopalem discessionem ab ecclesia separet.» Item iuxta Isidorum. «Qui sacram scripturam aliter interpretatur, quam flagitat sensus Spiritus sancti per quem scripta est, licet ab ecclesia non recesserit, haereticus appellari potest.» Item papa Pelagius in suo registro introducit Augustinum ita definientem schisma in epistola ad Valerianum patricium, inter cetera. «Videte utrum schismatici non sint, qui se ab eminentissima et manifestissima auctoritate apostolicarum sedium separavere. Idem Pelagius in epistola ad Viatorem et Pancratium introducit eundem Augustinum ita dicentem. «Qui adversum auctoritatem illarum ecclesiarum, quae apostolicas sedes et epistolas accipere meruere, temere credit, immanissimum crimen schismatici a se propulsare non poterit.»

cod. f. 135.

16. Itaque patet ex his definitionibus, eos esse ecclesiam qui apostolicarum ecclesiarum auctoritatem sequuntur: eos vero omnimodis esse vel simoniacos vel invasores, vel reliquos schismaticos, qui contra praescriptas auctoritates doctorum, et apostolicarum sedium, et sanctorum patrum, ut supra dictum est*, plus mille ducentorum, pontifices in Dei ecclesia ordinant, vel qui ordinantur. Schismaticus vero iuxta antiochenum concilium, si permanserit turbas faciens et seditiones ecclesiae per extraneas potestates, tamquam seditiosus comprimendus est. Multa namque, ut ait Augustinus, etiam cum insecitis benigna quadam asperitate plectendis agenda sunt, quorum potius utilitati consulendum est quam voluntati. Nam corripiendo filio quamlibet aspere numquam tamen amor paternus amittitur; fit tamen quod nolle ut doleat, qui etiam invitus videtur dolore sanandus. Item Augustinus Vincentio donatistae. «Putas neminem cogi deberè ad iustitiam, cum legas patremfamilias dixisse servis: *quoscumque inveneritis, cogite intrare?* Cum legas etiam Paulum ad veritatem cognoscendam et tenendam magna violentia Christi urgentis esse compulsum?» Idem Donato presbytero. «Displicet tibi quod traheris ad salutem, cum tam multos vestros ad perniciem traxeritis?» Et paulo post. «Tu qui neminem existimas cogendum ad bonum, attende quod dixit apostolus: *si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.* Et tamen tam multi ut episcopatum suscipiant tenentur, inviti producuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quae nolunt, donec adsit eis voluntas suscipiendi boni operis; quanto magis vos ab errore pernicioso, in quo vobis inimici estis, ad veritatem (cogendi)?» Idem super Iohannem. «Mirantur schismatici, quia moventur potestates christianae contra detestandos dissipatores ecclesiae. Si non moverentur, quomodo redderent rationem Deo de imperio suo? Nabuchodonosor rex alienigena saevit, ne blasphemaretur Deus Israhel; et nolunt quod saeviant reges christiani quia Christus exsufflatur?» Item Augustinus Vincentio quod haereticis et schismaticis tam in suis quam in ecclesiarum rebus nihil dominii liceat habere: «Constantius, inquit, imperator constituit, ut res convictorum, et unitati pervicaciter resistentium fisco vindicarentur.» Idem alibi. «Quicquid ergo nomine ecclesiarum pars Donati possidebat, christiani imperatores legibus religiosis, cum ipsis ecclesiis ad catholicam transferri iussere.» Pelagius quoque Narsi patricio non dissimilia scribit. «Multa, inquit, exempla et constitutiones sunt, quibus evidenter agnoscitur, ut facientes scissuras in sancta ecclesia, non solum exiliis scilicet et proscriptione rerum et dura custodia, per publicas potestates debeant coerceri.» Idem. «Nec quicquam maius est, unde Deo sacrificium possitis offerre, quam si id ordinetis, ut hi qui in suam et aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant vigore compesci.» Idem Valeriano patricio. «Non persequitur, nisi qui ad malum cogit: qui vero malum et factum iam punit, vel prohibet ne fiat, nec persequitur iste sed diligit. Nam si, ut quidam putant, nemo nec reprimendus a malo, nec trahendus ad bonum est, humanas ac divinas leges necesse est avocari, quae et malis poenam, et bonis

p. 83.

cod. f. 136.

praemia iustitia suadente constituunt. Malum autem schisma est etiam per extraneas potestates opprimendum. »

17. Itaque, si sicut ex his patet, schismatici, item invasores, et ceteri, per extraneas potestates sunt comprimendi; numquid (simoniaci) minus quam invasores delinquant? immo magis. Nam si Christus Dei filius et Spiritus eius et Patris, per omnia aequales sint, iudaeus et simoniacus, qui utrumque vendunt, pares non erunt? Item cum ex praemissis auctoritatibus constet simoniacum, Paracletum emere; iudaeum vero, Christum vendidisse; numquid non constabit eosdem malitia et merito pares habendos esse? Et quidem ita videtur. Patet itaque simoniacos veluti primos et praecipuos haereticos ab omnibus fidelibus respuendos: et si commoniti non resipuerint, etiam ab exteris potestatibus opprimendos. Verendum quippe est, ut ait Gregorius in registro, quemque pro suo officio et loco contra eosdem vehementer non ardescere, eorumque detestando errori totis viribus non obviare. Error namque, ut ait Innocentius papa, cui non resistitur, approbatur; et veritas, cum a nemine defensatur, opprimitur. Item idem. « Negligere quippe, cum possis deturbare perversos, nihil aliud est quam fovere. » Augustinus in una de quinquaginta homiliis. « Quisquis metu cuiuslibet potestatis veritatem occultat, iram Dei super se provocat, quia magis timet hominem quam Deum. » Ambrosius. « Consentire est, non solum mala scienter fieri permittere, sed et male facta non persequi. » Gregorius in registro. « Qui non corrigit resecando, committit. » Idem in moralibus. « Plerumque quieti atque inconcussi relinquimur, si obviare pravis pro iustitia non curamus. Sed si aeternae vitae desiderio animus exarsit, si verum iam intrinsecus lumen respicit, et in se flammam sancti fervoris accendit, in quantum locus admittit, in quantum causa exigit, debemus pro defensione iustitiae nosmet ipsos oblicere; et perversis ad iniusta prorumpentibus, etiam cum ab eis non quaeritur, obviare. Nam cum iustitiam, quam nos amamus, in aliis feriunt, nos nihilo minus sua percussione confodiunt, etsi venerari videantur. » Et quoniam a quibusdam eorum ignorantia, a quibusdam vero negligentia, ab aliquibus autem superbiae contumacia delinquitur, optimum est ut primum levius mitiusque cum eisdem schismaticis, et eisdem invasoribus, et ceteris agatur, et pro eis oretur; si forte, ut ait apostolus, *det illis Deus spiritum compunctionis, et resipiscant a laqueis diaboli, a quibus alligati tenentur*. Quod si rationi non acquieverint, simoniaci pariter et schismatici ut incurabilia membra ab ecclesiae corpore abscindantur; et, ut dictum est, ab exteris potestatibus opprimantur, salva tamen pace totius ecclesiae, ut hac de causa gravissima perturbatio non oriatur.

cod. f. 137.

18. Nam Augustinus in libro de fide et operibus, de tolerandis et non tolerandis in ecclesia malis hominibus, ita scribit. « Errant homines non servantes modum; et cum in unam partem proclives ire coeperint, non respiciunt divinae auctoritatis alia testimonia, quibus possint ab illa intentione revocari, et in ea quae ex utrisque temperata est virtute ac moderatione consistere. Quidam enim intuentes exempla severitatis, quibus admonemur corripere inquietos, non dare sanctum canibus, ut ethnicum habere ecclesiae contemptorem, a compage corporis membrum quod scandalizat avellere, corrumpunt ecclesiae pacem, ut contentur ante tempus separare zizania. Atque hoc errore caceati, ipsi potius a Christi unitate separantur. Quidam vero e contrario periclitantes, cum honorum malorumque comixtionem in ecclesia demonstratam vel praedictam esse perspexerint, et praecepta patientiae didicerint, quae ita firmissimos nos reddit, ut etiamsi videntur in ecclesia esse zizania, non tamen impediatur fides nostra aut caritas, ut quoniam esse zizania in ecclesia cernimus, ipsi de ecclesia recedamus; destituendam putant ecclesiasticam disciplinam, quamdam perversissimam securitatem praepositis tribuentes, ut ad eos non pertineat nisi dicere, quid cavendum quidve faciendum sit; quidlibet autem faciant, non curare. Nos vero ad sanam doctrinam pertinere arbitramur, ex utrisque testimoniis vitam sententiamque moderari, ut canes in ecclesia pro pace toleremus; et canibus sanctum, ubi pax ecclesiae tuta est, non demus. Cum ergo sive per negligentiam praepositorum, sive per aliquam excusabi-

od. f. 138.

lem necessitatem, sive per occultas obreptiones, invenimus in ecclesia malos, quos ecclesiasticâ disciplinâ corrigere aut coërcere non possumus, tunc ne ascendat in cor nostrum impia et pernicioosa praesumptio, qua aestimemus nos ab illis esse separandos, ut peccatis eorum non inquinemur, atque post nos trahere conemur veluti mundos, sanctos, atque discipulos, ab unitatis compage quasi a malorum consortio segregatos; veniant in mentem illae de scripturis similitudines et divina oracula vel certissima exempla, quibus demonstratum est malos in ecclesia permixtos usque in finem saeculi tempusque iudicii futuros, et nihil bonis in unitate fidei ac participatione sacramentorum, qui eorum factis non consenserint, obfuturos. Cum vero eis, per quos ecclesia regitur, adest pax salva potestas disciplinae adversus improbos aut nefarios exserendae; item rursus, ne desidiae segnitiaeque indormiamus, aliis aculeis praeceptorum, quae ad severitatem coërcitionis pertinent, excitandi sumus, ut gressus nostros in via Domini ex utrisque testimoniis illo duce atque adiutore dirigentes, nec patientiae nomine torpescamus, nec obtentu diligentiae saeviamus.» Idem ·XL· capite ex his quae scribit ad Petrum. « Firmissime tene, et nullatenus dubites, arcam Dei esse catholicam ecclesiam, et intra eam usque in finem saeculi frumenta mixta paleis contineri, id est bonos et malos sacramentorum communione: et in omni professione clericorum sive monachorum esse simul bonos et malos: nec pro malis bonos deserendos, sed pro bonis malos in quantum exigit fidei et caritatis ratio, tolerandos.» Idem. « Si vel in ecclesia nullius perfidiae semina spargunt, et fratres ad aliquod malum opus mortifera imitatione non ducunt; nec posse aliquem intra ecclesiam catholicam recte credentem beneque viventem alieno umquam maculari peccato, si cuiquam peccanti non consensionem praebeat nec favorem.» Haec Augustinus de tolerandis sive non tolerandis in ecclesia malis hominibus.

cod. f. 139.

19. Nunc de simoniacorum paenitentia, siqui forte resipuerint, breviter quiddam memorandum videtur. Grave enim omnino, ut ait Gregorius in registro, et ultra quam dici potest facinus est, Spiritum sanctum, qui omnia redimit, venundari. Ambrosius super Lucam. « Non est fas vendere ministerium, sed offerre: non enim pretio taxatur Dei gratia; nec in sacramentis lucrum quaeritur, sed obsequium sacerdotis. Non tamen sat est si lucrum non quaeratur, sed obsequium sacerdotis. Familiae quoque tuae cohibendae sunt manus; nec hoc exposeitur, ut solum te immaculatum castumque custodias. Non enim dixit apostolus te solum, sed te ipsum castum custodi: inexplabilis enim venditi culpa mysterii. Denique Moabitae et ceteri non intrabunt in ecclesiam Domini usque ad tertiam et quartam generationem, donec culpam auctorum multiplicis successio generationis aboleret. Sed cum illi qui in Deum idololatriae errore deliquerant, in tot generationes essent mulcati, profecto durior videtur esse sententia, qua Giezi semen usque in aeternum, pro cupiditate habendi, prophetica auctoritate damnatur.» Alexander ·II· in registro suo. « Si quis beneficium ecclesiae, quod quidam canonicas vel praebendas vel ordines vocant, iniqua cupiditate ductus vel emere vel vendere praesumpserit, iuxta concilium chalcedonense, gradus sui periculo subiaceat; nec ministret in ecclesia, quam pecunia comparavit.» Urbanus ·II· in registro suo. « Simoniacos omnino ab emptis officiis movendos canonica sanctione praecipimus; neque eis in ecclesiis, quas emere, potestatem ullam habere, aut ministrare, facultas libera concedatur: sed ut perfecte peccatum suum defleant, et divinam sibi gratiam reconcilient, ad alias ecclesias vel monasteria transeant, et se sub disciplinae regularis coërcitione servantes, spiritualis disciplinae exercitiis mancipare procurent.» Gelasius in decreto cap. ·VII· « Quos constiterit indignos meritis sacramenta mercatos esse pretio, dignitate convictos oportet arceri; quia dantem pariter accipientemque damnatio Simonis, quam sacra lectio testatur, involvit.» Hormisdas in decreto cap. ·II· « Nec ille se a culpa aestimet alienum, qui ipse quidem a redemptione liber, initiaverit benedictione mystica sacerdotem, tamen ad alterius redemptionis voluntatem, vel sponte in hoc vel necessitate consenserit. Quid enim prodest illi suo errore non pollui, qui consensum praestat erranti? Procul dubio contra mandata com-

mittit, et qui habet peccatum proprium, et qui sequitur alienum. In cassum animus resistit cupiditati, si non resistit et timori.» Nicolaus minor, inter cetera. «Erga simoniacos nulla misericordia in dignitate servetur.» Gregorius nazianzenus. «Qui donum Dei pretio mercatur, in sacro ordine nulla ratione manere potest.»

20. In libro legum novellarum primo, constitutione ·VII·, titulo ·XXV· «Si quis pecuniam dederit, eoque modo creatus episcopus fuerit, non solum ipse sed etiam qui consecravit eum, inter episcopos non erit; sed pecunia vel res datae consecrationis causa, sacrosanctis ecclesiis addicantur, sive episcopus sive clericus est qui dedit: is autem qui accepit, non solum res amittat, sed etiam gradum atque honorem clericatus. Similiter autem et si laicus sit, qui pecuniam vel res accepit, et ipsas amittat, et aliud tantum, quantum accepit, poenae nomine sanctae ecclesiae praestare compellatur. Sed et si magistratum gerat, et magistratus esse desinet, et exilio irrevocabili condemnabitur. Si autem aliquis presbyter vel diaconus constitutus, pecunia data, ad episcopatus apicem pervenerit, non solum episcopus esse desinet, sed etiam priorem gradum presbyteri vel diaconi amittat.» Item ex libro eodem ·VI·, cap. CCCCXXIX. «Ante omnia illud observari sancimus, ut nemo sub praestatione auri vel alterius rei, episcopus consecratur. Et propter hoc, qui dat et qui accipit, et qui mediator factus est, sacerdotio et clericorum honore removeatur: quod autem pro ea causa datum est illi, ecclesiae vindicetur cuius sacerdotium voluit. Si autem laicus erit, qui pro hac causa aliquid accepit, vel mediator rei factus est, ea quae data sunt, in duplum ab eo exigantur ecclesiae vindicanda. Non solum autem ea quae data sunt vindicare praecipimus, sed omnem cautionem super quocumque modo expositam, et pignorum obligationem, et omnem aliam qualemcumque actionem cessare sancimus; ut ille qui per promissionem accepit, non solum cautionem reddere, sed et aliud tantum, quantum cautio continet, cogatur ecclesiae dare.» Invasores autem, maxime hi qui propriis relictis, viventium cathedras invadunt, quoniam aut vix aut numquam huiusmodi invasio absque simoniacae mercatione contingit, simoniacorum paenitentia multandi sunt; quoniam, ut supra dictum est a Cypriano, haeretici et schismatici sunt iuxta apostolum, et nisi digne satisfaciant, Dei regnum non possidebunt, quoniam alienas sponsas rapiunt et stuprantur. De his vero, quibus est cor impacnitens, scilicet ut ait Augustinus blasphemia in Spiritum sanctum, id sentiendum est quod scribit idem ad quemdam Petrum. «Firmissime tene, et nullatenus dubites, omnem haeticum et schismaticum, quamvis multas eleemosynas faciat, vel etiam pro Christo sanguinem fundat, cum diabolo et angelis eius aeterno igni mancipandum, nisi ante finem vitae huius, catholicae incorporetur et redintegretur ecclesiae.»

cod. f. 110

21. Hactenus contra eos qui dicunt pontificum ordinationes regiae potestati subiacere, et contra simoniacorum, et invasorum, et aliorum schismaticorum sacerdotium et sacrificium, satis dictum. Nunc de tertio capitulo, id est qualiter a laicis habendi sunt clerici, videamus. Sexquipartita itaque hoc capitulum sectione dividamus, quatenus commodius illud per tot partes, Deo praestante, tractemus. Nam divina lex praecipit christianis saecularibus, sacerdotes et reliquos Dei ministros pascere atque honorare, eisque obedire; interminando ne quis eorumdem praesumat eosdem vel infamare, vel persequi, vel iudicare. Itaque primum de prima parte videamus.

LIBER TERTIUS.

PRIMA SECTIO.

1. *Κληρος*, graece, latine sors, sive pars, vel hereditas dicitur. Inde dicti sunt clerici, quia Domini sortes sunt, vel quia Domini partem habent, dicente Deo in libro numerorum: *ego tuli levitas a filiis Israel pro omni primogenito qui aperit vulvam in filiis Israel; eruntque mei levitae; mea enim sunt omnia primogenita.* Item in eodem: *ego pars et hereditas eorum.* Sicut autem quondam levitae in tabernaculo, ita modo clerici serviunt Deo in eccle-

sia, et psallendo in eadem, et offerendo ei pro sua et populi transgressione ab eodem instituta sacrificia, et docendo legitima eius. Et quoniam, ut praedictum est, ipse est hereditas, omnis vero hereditas cultores suos pascere debet, instituit eisdem tam in vetere quam in novo testamento unde pascerentur, in libro numerorum, Aaron et filiis eius ita inquit: *omnis oblatio et sacrificium, quicquid pro peccato atque delicto redditur in sancta sanctorum, tuum erit et filiorum.* Et infra: *omnes primitias sanctuarii, quas offerunt filii Israhel Domino, tibi dedi et filiis tuis iure perpetuo.* Et paulo post de inferioribus: *filiis autem Levi dedi omnes decimas Israhel in possessionem pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo foederis.* Et infra de eisdem: *comedetis, inquit, decimas in omnibus locis vestris tam vos quam familiae vestrae, quia pretium est pro ministerio quo servitis in tabernaculo testimonii.* Et paulo superius ita praecipit levitis: *cum acceperitis a filiis Israhel decimas, quas dedi vobis, primitias eorum offerite Domino, id est decimam partem decimae, et date Aaron sacerdoti. Omnia vero quae offertis ex decimis in donaria Domini, optima et electa erunt.* Item in deuteronomio: *non apparebit in conspectu meo vacuus, sed offerat unusquisque secundum quod habuerit.* Item quotiescumque in eadem lege sacrificium offerri iubet, salvo spirituali ministerio, tum armus, tum pectus, tum quae optima, in partem sacerdotis tradi mandantur. Dominus quoque, ut se legis auctorem probet, in evangelio legalia mandata de decimis servari iubet, ubi reprehendit scribas et pharisaeos, quod maioribus legis mandatis omissis, tantum minora servabant, decimantes rutam et mentam et omne olus. *Haec, inquit, oportuit facere, et illa non omittere.* Item novi testamenti sacerdotes ad praedicandum mittens: *nolite, inquit, transire de domo in domum; sed in quamcumque civitatem intraveritis, si receperint vos, manducate quae apud illos sunt, et curate omnes infirmos qui in illa sunt, et dicite eis: appropinquavit in vos regnum Dei. Dico autem vobis, quia Sodomis remissius erit in illa die, quam illi civitati quae non receperit vos.* Item in eodem: *in quamcumque domum intraveritis, primum dicite: pax huic domui.* Et post pauca: *in eadem domo manete edentes et bibentes quae apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua.* Hinc est quod eos in via prohibet sacculum vel peram tollere, aperte monstrans, auditores sacerdotibus regnum caelorum praedicantibus necessaria suppeditare debere. Apostolus quoque Paulus ait: *qui bene praesunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo Dei.* Dicit enim scriptura: *non infrenabis os bovi trituranti.* Qui autem est duplex honor, quo apostolus dicit dignos haberi presbyteros, nisi ut eis propter sacerdotii dignitatem paterna reverentia exhibeatur; et propter doctrinam, huius vitae subsidia ministrentur? *Communicet, inquit idem, is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat, in omnibus bonis.* Et alibi: *quis unquam militat suis stipendiis? quis plantat vineam, et non gustat de fructu eius? Item quibusdam exprobrando: magnum est, inquit, si carnalia vestra metamus, quibus spiritualia seminamus?*

2. Huc accedit, quod de decimis, iuxta quod supra dictum est, legalibus et evangelicis praeceptis Dei sacerdotibus et ceteris ministris eius reddendis, Augustinus ait 1). «Decimae ex debito requiruntur. Quid si diceret Deus: nempe meus est homo quem creavi, mea est terra quam colis, mea sunt semina quae spargis, mea sunt animalia quae fatigas, meus est solis calor; et cum omnia mea sint, tu qui minus commodas, solam decimam merebaris; sed reservo tibi novem, da mihi decimam. Si non dederis mihi decimam, auferam novem. Si dederis mihi decimam, multiplicabo novem. Si tardius dare, peccatum est, quanto magis peccatum est non dedisse? De militia, de negotio, et de artificio redde decimas. Dabis impio militi quod non vis dare sacerdoti. Qui eas dare noluerint, res alienas invadunt. Et quanti pauperes in locis ubi ipse habitat, illo decimas non dante, fame mortui sunt! Tantorum homicidiorum reus erit, quia rem a Domino pauperibus delegatam suis usibus reservavit.» Hieronymus in epistola de vita clericorum. «Κλῆρος

1) En noster Deusdedit cum Augustini nomine recitat ex sermone illo *de decimis inferendis*, quem Maurini consueta sua severitate ad appendicem n. CCLXXVII, tamquam reiculum amandaverunt. Fatendum est tamen praedictum sermonem non parum variare, ut constat etiam ex vaticano nostro LXXIII.

graece, latine sors et pars, unde vocantur clerici, quia ipsi sunt pars Domini, et Dominum partem habent.» Et paulo post. «Si autem ego pars Domini sum, et funiculus hereditatis eius, nec accipio partem inter ceteras tribus, sed quasi levita et sacerdos vivo de decimis, et altari serviens altaris oblatione sustentor, habens victum et vestitum, his contentus ero, et nudam crucem nudus sequar.» Idem ad Heliodorum. «Clerici oves pascunt, ego pascor: illi de altari vivunt, mihi quasi infructuosae arbori securis ponitur ad radicem. Si munus ad altare non defero, nec possum obtendere paupertatem, cum in evangelio anum viduam, duo quae sibi sola supererant aera in gazophylacium mittentem laudat Dominus.» Alexander papa Sigifredo episcopo. «Quicumque suarum rerum Deo eiusque sacerdotibus decimas, quae baptismatis et aliorum sanctorum sacramentorum exhibitione, iure competunt, annuatim reddere noluerint, christianus non est.» Gregorius VII in collecta episcoporum cap. V. «Qui decimas ecclesiis non reddiderint, sciant se sacrilegii crimen committere, et aeternae damnationis periculum incurrere.» Leo quartus in concilio episcoporum LXII. «Qui primitias ut decimas dare contempserit, sancta communione privetur.» Idem episcopis Britanniae. «De decimis non tantum nobis, scilicet prioribus patribus, placuit tantum dari plebibus, in quibus sacrosancta dantur baptismata.» Idem praefatus Alexander cosentino episcopo. «Indignum videtur, et authenticum sanctorum canonum sanctio non probat, ut novae ecclesiae id iuris concedatur, quod antiquae iniuste subtractum est ecclesiae.» Item in concilio moguntino, cui praefuit Bonifacius martyr et episcopus romanae ecclesiae, legitur. «Ecclesiae antiquitus constitutae nec decimis nec aliis possessionibus pro novis oratoriis priventur.» Item ex legibus imperatorum Caroli et Ludovici cap. VI. «Quicumque decimam abstrahit de ecclesia, ad quam per iustitiam debet dari, et propter quamlibet occasionem ad alteram ecclesiam dederit, a comite vel a misso nostro distringatur, ut eiusdem decimae quantitatem cum sua lege restituat.»

3. Patet igitur ex praefatis legalibus et evangelicis praeceptis, et romanorum imperatorum constitutionibus, christianos saeculares sacerdotibus et Dei ministris necessaria praebere debere, ut cura et sollicitudine necessitatum corporalium, sine quibus haec vita transigi non potest, relevati liberiores fiant ad meditationem divinae legis, et doctrinae administrationem, atque ad divini sacrificii, et aliorum Dei sacramentorum pro eisdem exhibitionem. Non enim grave sive onerosum debet videri christiano populo, si Dominus omnipotens legalibus veteris et novae legis mandatis iubet, ut sacrosanctis ecclesiis ad eius cultum decenter exhibendum competentia ornamenta, et sacerdotibus et ceteris eius ministris, (quibus propter divina mysteria tam populo quam ecclesiis indesinenter exhibenda, rei familiaris curam non vacat habere) huius vitae subsidia praebeat; dum legamus paganos, qui verum Deum nescientes, deos ligneos et lapideos colebant, talium deorum templa decetissime ornasse, et sacerdotibus eorundem honorem maximum et quaeque necessaria praebuisse. Legitur enim in genesi, famis tempore cunctis Aegyptiis propter inopiam suas possessiones Pharaoni regi vendentibus, eundem sacerdotibus idolorum suorum, ne similiter suas possessiones vendere cogerentur, sufficientia praebuisse alimenta. Ab eo tempore, omnibus Aegyptiis legali sanctione annuatim quintam fructuum partem regibus terrae persolventibus, sacerdotibus terram ab huiusmodi exactionibus semper liberam perstitisse.» Item in libro Machabaeorum legitur, quod reges et principes gentium non tantum suorum deorum templum, sed quod valde mirandum est, quamvis Deum vivum non colerent, tamen templum eius Hierosolymis situm summo honore dignum ducerent, et maximis muneribus illustrarent, ita ut Seleucus Asiae rex de redditibus suis praestaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes. Videant itaque christiani quid ipsi Deo suo et ministris eius faciant, si gentiles non solum diis et sacerdotibus suis, sed etiam Deo viventi, quem non colebant, talia exhibuere.

cod. f. 113.

SECUNDA SECTIO.

4. Quanta autem veneratione velit Deus sacerdotes et ministros suos honorari, ut Gregorius doctor scribit imperatori Mauricio, in divinis eloquiis declaratur, in quibus aliquando angeli vocantur. Nam et per Moysen de eo qui ad iuramentum ducendus est, dicitur: *ap-
plica illum ad deos, videlicet sacerdotes*. Et iterum: *diis non detrahes*, de iisdem sacerdotibus. Et propheta ait: *labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est*. Quid ergo mirum si imperialis, vel quaelibet potestas honoret sacerdotes, quibus in sacro eloquio honorem tribuens, eos aut angelos aut deos ipse etiam
cod. f. 143. appellat Deus? Scimus autem, quia quondam pagani in republica principes fuere, qui verum Deum nescientes, deos ligneos et lapideos colebant; et tamen eorum sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid igitur mirum si christiani Dei sacerdotes honorent, dum pagani, ut praediximus, principes honorem impendere eorum sacerdotibus novère, qui lignis et lapidibus serviebant? Itera de honore ministrorum Dei Salomon in proverbiiis: *in omni virtute tua*, inquit, *dilige Dominum, et in ministros eius non delinques*. Item: *in tota anima tua time Deum, et sacerdotes eius sanctifica*. Ambrosius in registro suo 1). « Honor, fratres, et sublimitas episcopalis nullis poterit comparisonibus adaequari. Si regum fulgori compares, et principum diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cum videas regum colla et principum submitti genibus sacerdotum, et osculata eorum dextera 2), orationibus eorum credant se communiri. Haec cuncta, fratres, ideo nos praemisisse debetis cognoscere, ut ostenderemus, nihil in hoc saeculo esse excellentius sacerdotibus, nihil sublimius episcopis reperiri. » Hieronymus ad Heliodorum. « Mihi ante presbyterum sedere non licet: illi, si peccavero, licet me tradere in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini. » Theodosius et Valentinianus. « Statuimus de sanctis ac venerabilibus sacerdotibus vel etiam levitis, eos cum omni timore venerari quibus terra caput inclinat.

TERTIA SECTIO.

5. De obedientia vero propter Deum Dei ministris exhibenda, sic ait ipse in evangelio: *qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit*. Et Samuhel propheta. *Numquid victimas sive holocausta vult Deus, et non potius ut obediatur voci suae? Melior est obedientia quam victimae; et auscultare magis, quam offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare; et quasi scelus idololatriae, nolle acquiescere*. Et apostolus: *obedite praepositis vestris, et subiaceite eis; ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut non cum tristitia id faciant. Hoc enim expedit vobis*. Idem alibi: *si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, et non commisceamini cum eo, ut confundatur*. Et alibi: *in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam*. Idem inobedientibus: *quid vultis? in virga veniam ad vos? Hinc Hieronymus ad Heliodorum presbyterum*. « In veteri lege quicumque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur a populo, aut gladio cervice subiecta contemptum expiabat cruore. Nunc vero inobediens, spirituali animadversione truncatur, aut eiectus de ecclesia rabido daemonum ore discerpitur. » Idem super Aggaeum. « In deuteronomio legimus, ut sicubi in urbibus Israhel quaestio fuerit exorta inter sanguinem et sanguinem, inter iudicium et iudicium, lepram et lepram, contradictionem et contradictionem, eant ad sacerdotes et levitas et pontificem qui fuerit in diebus illis, et quaerant ab eis legem Domini; quibus respondentibus, faciant quae iubent: quod si non fecerint, exterminentur de populo suo. »
cod. f. 145.

1) Immo vero sequentia extant in epistola Gerberti seu Silvestri II. PP. *de informatione episcoporum*, edita a Mabillonio in anecdotis ed. nov. p. 103. seqq. Patet autem, in codice a Deusdedit lecto hanc epistolam S. Ambrosii nomine fuisse insignitam; veluti est et alter titulus *de dignitate sacerdotali*, quem ipsemet observavi in codicibus.

2) Ridicule apud Mabillonium *exosculatis eorum decretis, pro dexteris*.

6. Et quoniam secundum haec quae praemisimus, omnes fideles suis quisque praelatis propter Deum obedientiam debent, maxime autem super omnes ecclesiae praelatos romano Pontifici, propter principatum sibi a Deo in beato Petro collatum, nonnullas huius rei gratia sedis apostolicae constitutiones subiicimus. Pius papa. « Qui iussa apostolicae sedis licenter transgressus fuerit, infamis efficitur. » Stephanus. « Infames eas personas dicimus, quae statuta ecclesiastica contemnunt. » Gregorius Iohanni episcopo. « Qui sacris nescit obedire canonibus, nec sacris administrare vel communionem capere sit dignus altaribus. » Idem in ultimo moralium libro. « Sola obedientia est, quae fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis esse videatur. Et paulo post. Sciendum vero est, quia numquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem debet per obedientiam bonum quod agitur intermitteri. » Gregorius iunior. « Sit alienus a divinis et pontificalibus officiis, qui nolit praeceptis obedire apostolicis. » Agatho in VI. synodo. « Sic omnes apostolicae sedis sanctiones accipiendae sunt, tamquam ipsius divini Petri voce firmatae. » Nicolaus primus in registro suo ad Lotharium regem. « Petrus in domini passione nihil in Malcho nisi auriculam abscidit, ut nobis eius vicem gerentibus daretur intelligi, nullos nos magis debere insequi, quam quorumlibet inobedientium surdos auditus. » Ambrosius super Lucam. « Tollit Petrus aurem. Quare Petrus? quia ipse est qui claves regni caelorum accepit, et ligandi et solvendi adeptus est potestatem. Tollit aurem male audientis, tollit gladio spirituali aurem interiorem male intelligentis. Caveamus ne cui tollatur auricula. » Ex constitutione Valentiniani et Theodosii imperatorum. « Si quis episcoporum ad iudicium romani antistitis evocatus adesse neglexerit, per moderatorem eiusdem provinciae adesse cogatur. »

QUARTA SECTIO.

6. Nunc de diffamatoribus seu detractoribus ministrorum Dei. In synodo universali CCX.* * ita cod. patrum habita pro Ignatio patriarcha, quae a quibusdam VIII. dicitur. « Quisquis tanta iactantia usus fuerit et audacia, et secundum Photium et Dioscorum in scriptis vel sine scriptis iniurias quasdam contra vicarium et sedem principis apostolorum Petri moveat, eandem quam illi condemnationem accipiat. » Anacletus. « Deteriores sunt qui doctorum vitam moresque corrumpunt, his qui aliorum substantiam praediaque diripiunt; et ideo iuste infames sunt, et merito ab ecclesia extorres fiunt. » Idem. « Oportet unumquemque fidelem, si viderit aut cognoverit plebes suas adversus pastorem suum tumescere, aut detractionibus vacare, hoc vitium pro viribus extirpare; nec eis in quibuscumque negotiis misceri praesumat, ante quam suo reconcilietur doctori. » Idem. « Sententiâ Cham filii Noë notantur, qui Dei sacerdotes et ministros infamare praesumuunt. » Nicolaus Ludovico imperatori. « Si de dominis sacerdotibus, qui iure patres dicuntur, aliquid vos audire contigerit, quod confusione piis mentibus ingerat, non infrunite sed pudorate, Noë filios imitantes, patriam verecundiam contegite, ut affluente, quemadmodum et illi, benedictione a Domino repleri mereamini. » Item, ut ait Eusebius in historia ecclesiastica, in nicaena synodo imperator Constantinus accusatoribus sacerdotum dixit. « Vere si propriis oculis vidissem sacerdotem Dei, aut aliquem eorum qui monadico habitu amicti sunt, peccantem, chlamydem meam explicarem, et cooperirem eum ne ab aliquo videretur. » Silvester papa, ut in gestis eius habetur, a detractoribus aures suas quasi a serpentibus separabat dicens, quod hoc venenum per aures ingressum occideret animas audientis. » Hieronymus in expositione psalmi centesimi. « Proximo suo detrahenti, hunc persequabar. In tantum non oportet consentire nos detrahenti, ut etiam quantum in nobis est, persequamur talem; providentes in utroque utilitatem, ut nec libenter audiamus, nec illum permittamus peccare. Tanta enim distantia est inter fornicantem et detrahentem, ut ille qui fornicatur, se occidat; ille autem qui detrahit, et se et illum qui audit, demergit in infernum. » Augustinus. « Non fratri suo dicit, fatue; quicumque hoc dicit, non ipsi fratri, sed peccato eius infensus est. Alioquin reus erit gehennae ignis. » Et post pauca. « Si quis praecoccupatus fuerit hoc delicto, ut fratri suo dicat, fatue;

cod. f. 146.

id est, non eius peccatum volens auferre, convicietur iniuste; parum est illi ad hoc redimendum eleemosynam facere, nisi etiam quod ibi sequitur, remedium reconciliationis adiungat. Sequitur enim: *si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversus te etc. usque tunc veniens*. Ita parum est quantaslibet eleemosynas facere pro quocumque scelere, et in consuetudine scelerum permanere. » Idem. « Odium nec passione adimitur, nec martyrio expiatur, nec fuso sanguine deletur. Detrahre autem per odium de altero sui commodi causa, magis est contra naturam, quam mors, quam dolor, vel cetera huiusmodi mala. » His ita praemissis de diffamatoribus sive detractoribus ministrorum Dei, pensandum est valde et menti altius infigendum, si is qui detrahit quibuslibet, dicens illis, fatue, tam gravissime punitur; qua plectendus sit a Domino animadversione, qui diffamando detrahit patribus, scilicet Dei sacerdotibus et reliquis eius ministris; et non tantum dicit illi, fatue, sed aliquid multo incomparabiliter gravius.

QUINTA ET SEXTA SECTIO.

cod. f. 147.

7. Nunc de his qui districto Dei iudicio, sive timore postposito eosdem sacerdotes vel persequi audent vel iudicare, Deo duce, prosequamur. Sicut superius dictum est, a κληρος graeco sermone, qui latine partem vel hereditatem significat, clerici dicuntur, eo quod ipsi sunt pars vel hereditas Domini. Quod cum ita sit, quis regum vel saecularium non pertimescat iudicare vel persequi partem vel hereditatem Domini, id est sacerdotes et ceteros Dei ministros? cum terribiliter ipse pro eisdem in evangelio comminetur: *qui vos tangit, inquit, tangit pupillam oculi mei; et qui vos recipit, me recipit*. Item alibi: *tolerabilius erit Sodomis in die iudicii, quam illi civitati quae non receperit vos*. Nec mirum si Dominus tanti habet partem suam, scilicet sacerdotes et ceteros clericos; nam per eos ecclesiam suam plantat, irrigat, et incrementum dat; per eos, inquam, sicut quondam per prophetas et apostolos, evellit et destruit, aedificat et plantat; per eos docet, baptizat, sacrificat, et tam sacerdotes quam reges, et omnes fideles benedicit et ungit, et successores eis instituit, et omnia christianae religionis mysteria sive ministeria per eosdem veluti per sua membra fidelibus suis dispensat. Et sicuti quaelibet aedificia non imputantur instrumentis, per quae fiunt, sed his qui movent ad operandum; ita Dei beneficia, quae per sacerdotes et ceteros clericos fiunt, non ipsis imputantur quasi ab illis sint, sed ipsi domino Iesu Christo, cui a patre dicitur: *tu es sacerdos in aeternum*. Et certe frequentissime accidit, ut sicut nascituro interdum etiam regis filio necessarius est sacerdos quam nutrix, ita omni christiano imminente mortis articulo idem necessarius est quam vespillo vel sandapila, id est funeris curator. Sacerdos itaque hanc vitam ingredienti, propter baptismum; manenti hac in vita, propter paenitentiam; egredienti hac vita, propter viaticum et reconciliationem et vitam aeternam, cuilibet regi vel saeculari, non ut qualicumque modo utilis, sed omnimodis in tantum necessarius est, ut absque ministerio a Deo sibi tradito nemo vitam percipiat sempiternam. Non enim regibus nec quibuslibet; scilicet sacerdotibus dicit Dominus in Petro et in ceteris apostolis omnium sacerdotum principibus: *quorum remisistis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt*. Item alibi: *quaecumque ligaveritis super terram, ligata erunt in caelo*. Quid plura in unum congeram? Sacerdos christianum in ecclesiam pro fide introducit, propter peccatum expellit, per paenitentiam revocat et Domino reconciliat, et mortuum Domino sacrificiis et orationibus commendat. Haec cum ita sint, quis regum aut saecularium eos non pertimescat vel iudicare vel persequi, quos ipse iudex vivorum et mortuorum, ante sui iudicii diem, animarum curatores et iudices constituit, nisi Dei ecclesiam persequens, ut quondam Diocletianus, Maximianus, ac Nero, et ceteri qui christianam religionem de terra viventium exterminare conati sunt?

cod. f. 148.

8. Sed obiicitur, huius temporis sacerdotes et ceteros clericos non esse talis vitae vel conversationis, ut haec, quae scribimus, illis videantur competere. Ad quod dicendum, quia reges sive saeculares, etsi sancte vivant, tamen advertere debent quid Deus in evan-

gelio de peccantibus sacerdotibus dicat: *omnia, inquit, quaecumque dixerint vobis, servate et facite; secundum vero opera eorum, nolite facere.* Certe si propter honorem sacerdotalis cathedrae Moysis, praecipit Dominus apostolis suis, sacerdotibus qui cum crucifixere, obedire, scilicet ut ab eis bonum carperent, spinam caverent, non est dubium quin velit sanctos reges vel quoslibet saeculares catholicis sacerdotibus suis, licet peccantibus, propter sacerdotii dignitatem obedire; si tamen quidam eorum vel communione vel officio privati non habeantur. Non enim quilibet reges sive laici apostolis sanctiores aliquando inveniri, nec quipiam criminosi sacerdotes vel alii clerici praefatis sacerdotibus Dei crucifixoribus poterunt peiores haberi. Item idem Dominus in evangelio ipse leprosos mundat, et tamen munera et obsequia ab eisdem legaliter debita tam iniquis sacerdotibus reddi praecipit; ut per hoc apertissime doceat, quid suis novis sacerdotibus, licet peccantibus, velit exhiberi, si veteres hireorum sanguine cruentatos ipse sacerdotum omnium princeps legalibus eorum obsequiis non permisit defraudari. Item, ut ait Cyprianus: « beatus Paulus in actibus apostolorum cum ei dictum esset, sic insilis in sacerdotem Dei maledicendo? quamvis Domino iam crucifixo, sacrilegi et impii et cruenti illi esse coepissent, nec iam quicquam ex sacerdotali honore et auctoritate retinerent, tamen ipsum quamvis inane nomen, et umbram quamdam sacerdotii, cogitans Paulus, *nesciebam, fratres, inquit, quia pontifex est; scriptum est enim: principem populi tui non maledices.* » Et si sacerdotes sint peccatores, quia nemo, ut ait Salomon, mundus, nec infans unius diei super terram, quid ad te? *Tu quis es, inquit apostolus, qui iudicas alienum servum? Suo domino stat, aut cadit; stabit autem; potens est enim Dominus statuere illum.* Item alibi: *seniorem ne increpaveris, sed obsecra illum ut patrem.* Habent clerici peccantes suas leges, quibus a suis sacerdotibus iudicentur. Sicut enim in sequentibus latius probabimus, non quorumlibet saecularium, sed tantum sacerdotum officium est, de peccantibus sacerdotibus vel clericis sententiam ferre. Nonne Chore, Dathan, et Abiron, et Ozias, qui sacerdotum arripuere officium, divina ultione terribiliter multati sunt? Nonne Ozas cum arcam Dei manu sustentare praesumeret, quia id non erat sui officii, a Domino percussus interiit? Pro arca quippe Dei, sacerdotes et ceteri clerici accipiuntur, in quibus tabula Moysis cum caelesti manna servantur, quia in eorum aureis mentibus * utriusque legis Dei mandata clauduntur. Haec autem arca tunc specialiter ruit, cum clerus a suo proposito delinquendo cadit: sed hanc non quilibet sed sacerdos erigit, cum ecclesiae praelatus peccantis cleri vitia ferit. Cuius sacerdotis officium dum quilibet saecularis temerat, divinam in se protinus provocat ultionem. Nunc quid sanctorum patrum statuta de ministrorum Dei persecutoribus censuerint, videamus.

* cod. mensibus.

cod. f. 149.

9. In octava synodo universali * habita pro Ignatio. cap. XXI. « Definimus neminem prorsus mundi potentium, quemquam eorum qui patriarchalibus sedibus praesunt, inhonorare aut movere a proprio throno tentare, sed omni reverentia et honore dignos iudicare; praecipue sanctissimum Papam senioris Romae. » Clemens. « Omnes qui episcopis contradicunt, damnatos et infames usque ad satisfactionem beatus Petrus monstrabat; et nisi converterentur, a limitibus ecclesiae alienos esse praecipiebat. » Alexander primus. « Crucifigunt Dominum, qui eum in sacerdotibus suis persequuntur. » Pius. « Qui Dei sacerdotes insequitur, sacrilegii reus extitit, et sicut sacrilegus iudicatur. » Eusebius. « Iniquum nimis est atque incongruum, eos qui episcopos vel reliquos sacerdotes sua persecutione vexant, catholicorum nominibus sine discretionem miscere. » Hadrianus. « Odit Deus eos, qui adversus patres armantur, ut patrum invasores, qui in omni mundo infamia notantur. » Subiiciamus sanctorum patrum statuta de iudicio ministrorum Dei, a quibus fieri debeant, pauca. Silvester papa in concilio CCLXXVII episcoporum. « Praesul summus a quoquam non iudicabitur; quoniam, sicut scriptum est, *non est discipulus super magistrum.* » Item in eodem. « Nemo iudicabit primam sedem, quoniam omnes sedes a prima sede iustitiā desiderant temperari: neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque a populo, iudex iudicabitur. Praesul vero non condemnabitur nisi in LXXII testibus; presbyter cardinalis urbis Romae in XLIII diaconis cardinalibus urbis Romae; re-

* Recole p. 92.

liqui ordines in duobus vel tribus testibus damnabuntur. » In eodem. « Nulli omnino clerico licere causam in publico examinare, nec ullum clericum ante iudicem laicum stare placet. » Gelasius in registro. « Constat eum qui caelestem militem pulsat, non in eius forum debere sectari. » Hadrianus in registro. « In clericorum causa huiusmodi forma servetur, ut nequaquam eos sententia a non suo iudice dicta constringat. » Leo papa in synodo Romae habita, ad *Sarnationem*, *Chariatone* ¹⁾ et *Desiderium*, et ad presbyteros omnium ecclesiarum circa provinciam tertiam constitutos. « Tantam saeculi potestates reverentiam circa sacerdotalem ordinem praevallere voluere, ut etiam ii quos imperiali nomine terris divina potentia praeesse praecepit, ius distringendorum * negotiorum episcopis sanctis iuxta divalia constituta permiserint. Et infra. Censemus itaque ut quicumque praetermisso sacerdote ecclesiae suae, ad disceptationem venerit saecularium, sacris limitibus expulsus, a caelesti arceatur altario. » Nunc perscrutemur quid senserint christianorum imperatorum statuta de ministrorum Dei persecutoribus, sive iudicium eorumdem sibi usurpantibus.

cod. f. 150.

*cod. *distinguen-*
durum.

10. In historia ecclesiastica. « Constantinus imperator sacerdotibus ait: Deus constituit vos sacerdotes, et potestatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi; et ideo nos a vobis recte iudicamur; vos autem non potestis ab hominibus iudicari. Propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium, ut vestra iurgia quaecumque sint, ad illud divinum reserventur examen. Vos etenim nobis a Deo dati estis dii, et conveniens non est, ut homo iudicet deos, sed ille solus de quo scriptum est: *Dominus stetit in synagoga deorum.* » Item in historia Anastasii. « Valentinianus de causis episcoporum. Supra nos, inquit, est vestrum negotium, et ideo vos de vestris inter vos agite causis, quia supra nos estis. » Ex libro novellarum secundo, constitutione CCCCLX: « Si de negotio ecclesiastico canonico causa emerit, non magistratus sed religiosus episcopus secundum sacros canones imponat negotio finem. » Valentinianus, Arcadius et Theodosius. « Continua lege sancimus, ut nullus episcoporum, vel eorum qui ecclesiae necessitatibus serviunt, ad iudicia sive ordinariorum sive extraordinariorum iudicium pertrahantur *. Habent illi suos iudices; nec quicquam his publicis commune cum legibus. Ex codice Iustiniani, constitutione quinta. « Imperator Leo augustus Eutychio praefecto praetorii. « Omnes qui ubique sunt, vel post haec fuerint orthodoxae fidei sacerdotes et clerici cuiuscumque gradus sint, monachi quoque, in causis civilibus ex nullius penitus maioris minorisve sententia iudicis ad extranea iudicia pertrahantur, aut provincia vel loco aut regione quam habitant exire cogantur. » Et infra. « Nullus executor vexare contumeliis clericos ullos, nullis impulsionibus molestare, nullis exprobrare conviciis aut corporalibus iniuriis fatigare conetur. Hi autem qui huiusmodi aggressi fuerint, praeter amissionem cinguli et patrimonii, ultima protinus animadversione plectendi. Ex libris novellarum legum cap. CCCCLXVI: « Si quis divinis mysteriis, vel aliis sanctis ministeriis in sanctam intervenit ecclesiam, et episcopo vel clericis vel aliis ministris ecclesiae iniuriam fecerit, iubemus eum tormentis subiectum in exilium mitti: et sic ipse qui circa divina ministeria turbaverit, vel celebrare prohibuerit, capitali supplicio puniatur. Hoc idem observandum est in litanis in quibus episcopi vel clerici inveniuntur, ut si quis contumeliam tantam fecerit, tormentis et exilio tradatur. Sin autem litanias conturbavit, capitale periculum sustinebit. Eaque defendere volumus non solum civiles sed etiam militares iudices. »

* cod. Iust. I. 2.
56.

cod. f. 151.

11. Ex libro codicis, constitutione I. Imperatores Arcadius et Honorius augg. Theodoro praefecto praedicto. Si quis in hoc genus sacrilegii proruperit, ut in ecclesias catholicas irruens, sacerdotibus et ministris, vel ipsi cultui locoque aliquid importet iniuriae, quod geritur, a provinciae rectoribus animadvertatur: atque ita provinciae moderator sacerdotum et catholicae ecclesiae ministrorum, loci quoque ipsius et divini cultus iniuriam, capitali convictos sive confessos reos sententia noverit iudicandum. Et non expectet ut episcopus in-

1) Haec nos nomina supplemus in codicis lacuna. Extat autem haec epistola in editione balleriniiana S. Leonis PP. T. I. col. 1471; sed ea, Sirmondo iudice, tribuitur potius Leoni episcopo bituricensi, Leonis papae contemporaneo. Vides in loco citato admonitionem.

iuriae propriae ultionem deponat, cui sanctitas ignoscendi gloriam derelinquit. Sitque cunctis laudabile, factam atrocem sacerdotibus aut ministris iniuriam, veluti publicum crimen persequi, ac de talibus ultionem reos mereri. Quod si multitudo violenta civilis apparitionis executione et adminiculo ordinum possessorumve non potuerit praesentari, quod se armis aut locorum difficultate tueatur, praesides provinciarum etiam militari auxilio per publicas litteras appetito, competentem vindictam tali excessui imponere non morentur. Data ·VII· kal. maii, Mediolani, Honorio ·III· et Eutychemio consulibus.» Item Theodosius et Valentinianus augg. De obnoxiiis inquiruntur ii qui ambulaverint cum episcopo vel cum presbytero vel etiam cum diacono, sive in agro sive in quolibet loco, nullo pacto eos retineri vel obstringi iubemus, quoniam in sacerdotibus Dei ecclesia constat.

12. Et quoniam non ignoramus, quaedam esse tam in codice iustiniano quam in libro novellarum, et in quibusdam aliis legum libris saecularium, quae a praefatis patrum et christianorum principum sanctionibus de ministrorum Dei iudiciis dissentire videantur, dicendum est quoniam saeculi leges, in quantum ecclesiasticis non obviant, sequendae et amplectendae sunt; quippe cum quaedam constitutiones earumdem a christianis imperatoribus, episcopis deprecantibus in auxilium christianae religionis statutae legantur: in his autem in quibus aperte dissentire videntur, penitus respuendae sunt: sicut in eo quod sanxerint imperiali iussu * episcopum crimine impetitum produci licere ad iudicandum apud civiles et militares iudices. In eo quoque nihilo minus, quod actore pulsante clericum in criminali negotio, tum saeculares iudices tum temporales sanciant ad eandem potestatem, ut ab eisdem reus comprobatus, sublata primum ab episcopo suo quaungebatur dignitate, saecularium sententiam subeat legum; contra * sacros canones *faciunt* quatuor principalium conciliorum, quae praefatae leges in plenissimum auctoritatis robur recipere consueverunt, a quibus statutum est episcopos et reliquos Dei ministros vel a suis comprovincialibus, vel apud suum iudicari primatem vel romanum appellare pontificem. Contraque haec, quae superius ait imperator Constantinus in nicaena synodo, non esse conveniens ut homo iudicet deos, cum Deus omnipotens talibus diis dederit potestatem etiam imperatorem iudicandi. Et contra illud quod Valentinianus et Theodosius et Arcadius superius asseruere: habent (inquiunt illi) suos iudices, nec quicquam his publice commune cum legibus;» Nihil enim tam grave tamque intolerandum potest a Dei ministris admitti, quod canonum non possit sufficienter puniri iudicio. De quorum auctoritate Damasus et Leo magnus scribunt quod spiritu Dei sunt conditi, et totius mundi reverentia consecrati; et quod genus quoddam blasphemiae in Spiritum sanctum sit, non necessitate sed protervia vel contemptu, contra eosdem vel aliquid loqui, vel facere. Quis autem sanum sapiens ferat, saeculi iudices de sacerdotibus vel levitis et ceteris Dei ministris, scilicet animarum earumdem iudicibus, condemnationis ferre sententiam, et suos iudices iudicare? Praesertim cum sacerdotalis auctoritas praecellat tam in exercendis iudiciis etiam saecularibus praeter sanguinem, quam in legibus promulgandis. Siquidem apostolus christianorum iudicia ad ecclesiam deferri, et a presbyteris iubet terminari. Et Clemens et Marcellus romani pontifices et martyres ab eodem instructi, itidem in suis decretis censuerunt. Immo et Carolus et Ludovicus christianissimi imperatores ex legibus magni Constantini sumentes, statuunt etiam cum iam coeperit promi saecularis iudicii sententia, ad unius episcopi iudicium vel testimonium appellari, licet altera disceptantium pars refragetur. In promulgandis quoque legibus itidem certum est, sacerdotum tenere primatum, cum non primum per reges sacerdotibus, sed per sacerdotes regibus et ceteris fidelibus Deus omnipotens leges statuerit: primo quidem populo (iudaico) per eos sacerdotes, de quibus scriptum est: *Moses et Aaron in sacerdotibus eius*; potremo vero per apostolos eorum et condiscipulos et sequaces. Nec mirum, sacerdotalem auctoritatem, quam Deus ipse per se ipsum constituit, in huiusmodi causis regiam praecellere potestatem, quam sibi humana praefecit adinventio, eo quidem permittente, non tamen volente. Nam de primo rege populi sui, quem sibi petit spreto prophetae principatu, ait ad eundem: *non te, inquit, sprevere sed me, ne regnem*

* Cf. cod. I. 3. 22.

cod. f. 152.

* cod. circa.

super eos. Et iterum: paenitet me quod constituerim Saul regem. De sacerdotio vero quod christiano populo constituit, iuravit, et non paenitebit eum, id est non mutabit quod instituit. Paenitere quippe eius est, ut ait Augustinus, corruptibilium conditionem in alterum commutare 1).

cod. f. 153.

13. His itaque praemissis, subiiciamus sanctorum patrum et christianorum principum constitutiones, quod saeculi leges praedjudicare non possint canonum auctoritati, quae habetur de iudicio clericorum. Nam haec de causa Callixtus et Marcellinus et Symmachus et Hadrianus uno ore decernunt: non licet imperatori, vel cuiquam pietatem custodienti, aliquid circa divinitatis mandata praesumere; nec quicquam, quod evangelicis propheticisque regulis obviat, agere. Iniustum enim iudicium et definitio iniusta cuiuscumque episcopi vel regis nutu vel iussu a iudicibus ordinata, non valeat. Nec quicquam contra evangelicae vel propheticae aut apostolicae doctrinae constitutionem sive sanctorum patrum actum fuerit, stabit. Sed et quod ab infidelibus aut haereticis actum fuerit, omnino cessabitur. Item Hadrianus Angilramno episcopo 2). «Constitutiones contra sancta decreta romanorum Praesulum, nullius sint momenti.» Idem eidem. «Generali decreto constituimus, et execrandum anathema fiat, ut velut praevaricator catholicae fidei semper ad Dominum reus existat, quicumque regum vel potentium deinceps canonum censuram in quocumque crediderit vel permiserit violandam.» Gregorius Theotistae. «Si enim, inquit, religionis causa dissolvi coniugia debere dicantur, sciendum est, quia etsi lex humana hoc concessit, lex tamen divina prohibuit.» Idem Gregorius Ianuario episcopo. «Imperiali constitutione aperte sancitum est, ut ea quae contra leges fiunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.» Ex libro eodem, constitutione I. «Imperatores Valentinianus et Martianus augusti Palladio praefecto. Omnes sane pragmaticas sanctiones, quae contra canones ecclesiasticos interventu gratiae et ambitionis elicitaе sunt, robore suo et firmitate vacuatas cessare praecipimus. Data ·IV· idus novembris. «Martianus imperator in ·VI· actione chalcedonensis concilii, inter cetera dixit: quaedam capitula sunt quae ad honorem vestrae reverentiae vobis servavimus 3) decorum esse iudicantes, a vobis haec regulariter potius firmari * per synodum, quam nostra lege sanciri. Et iubente eodem, Beronicianus venerandus * secretarius divini consistorii, capitula relegit.» Pertractato igitur tertio capitulo sexquipartita partitione, patet ex tot praefatis auctoritatibus, christianum populum Dei sacer dotes atque ministros pasci atque honorare debere, eisque obedire; non eosdem vel infamare vel persequi vel praedjudicare. Restat quartum capitulum tractandum, quod quinquepartita partitione secamus; scilicet quod saecularibus non liceat in ecclesiam clericos introducere, nec expellere, nec eis circa praelatos suos patrocinari, neque res ecclesiasticas regere vel in sua iura transferre.

* Ed. *formari*.

* Ed. *vir devotus*.

cod. f. 154.

LIBER QUARTUS

PRIMA SECTIO.

1. In libro numerorum legitur Dominus dixisse Aaron: *fratres tuos levitas sume tecum, praestoque sint et ministrent tibi. Et paulo post eidem: ego, ait, tuli levitas de medio filiorum Israel, et dedi donum Domino, ut serviant ei in ministerio tabernaculi eius. In quibus verbis satis liquet, quod non quibuslibet saecularibus, sed solis sacerdotibus a Domino imperatum est, clericos ad famulandum ei in templum ipsius introducere. Itaque non videtur necessarium hac in causa diutius immorari, ut id quod in promptu esse liquet, longo et minus utili tractatu, quasi occultum quid in lucem producere videamur. Nam ex praedictis Dei verbis ad Aaron, et ex primo huius libelli capitulo, in quo multis modis enucleatum est, laicali potestati episcopos ecclesiis praeficere non licere, apertissime colligitur, inferioris gra-*

1) Confer in Ps. 109. 131. Serm. 23. De Civ. D. XVII. 7. et alibi.

2) In codice quodam vaticano capitula illa scribuntur (sed absurde) vice versa ab Angilramno ad Hadrianum.

3) Haec nos verba supplevimus praetermissa in codice.

cleros clericos nullatenus saeculari arbitrio, sed sacerdotali libera dispositione, eisdem sacrosanctis ecclesiis ad famulandum Deo introduci debere. Sed ne hanc causam ex toto praeterire videamur, ut nihil ulterius de eo memoremus, paucas sanctorum patrum et christianorum principum constitutiones subiiciamus. In epistola septimae synodi episcoporum 'CCCL' « Omnis electio episcopi aut presbyteri aut diaconi a principibus facta, irrita maneat secundum regulam sanctorum apostolorum, quae dicit: si quis episcopus saecularibus potestatibus usus ecclesiam per ipsas obtineat, deponatur; et segregentur omnes qui illi communicant. » In concilio antiocheno cap. 'XII' « Si quis presbyter [vel diaconus per saecularem dignitatem ecclesiam Domini obtineat, deiciatur; et ipse et ordinator eius a communione modis omnibus segregentur, et sub anathemate sint sicut Simon magus a Petro. » Ex concilio laodicensi. « Quod non sit permittendum turbae electiones eorum facere, qui sunt ad sacerdotium provehendi. » In concilio Symmachi papae episcoporum 'CCXVIII' « Non placuit, laicum ad aliquid statuendum in ecclesia habere aliquam potestatem, cui subsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi. » In concilio Nicolai iunioris episcoporum 'CXIII', cap. 'VI' « Constituimus ut per laicos quilibet clericus aut presbyter nullo modo ecclesiam obtineat, nec gratis nec pretio. » In concilio septimo Gregorii papae episcoporum 'L' 1) cap. 'II' Si quis imperatorum, regum, vel quilibet saecularium potestatum aut personalem investituram episcopatum vel alicuius ecclesiasticae dignitatis dare praesumpserit, ecclesiae introitu privetur 2).

cod. f. 155.

2. Ex libris novellarum. « Imperator Iustinianus augustus Menae archiepiscopo. Decernimus ut si quis aedificans ecclesiam, aut etiam aliter expendens in ea ministrantibus alimenta, voluerit aliquos clericos statuere, non esse fiduciam ullam iis quos vult per potestatem inducere, nisi prius tuae reverentiae iudicio tuaeque sanctitatis examinentur sententia. » Item in codice iustiniano. « Imperatores Arcadius et Honorius augusti Eutychiano praefecto praetorii. Pro magnitudine vel celebritate uniuscuiusque vici, ecclesiis ceteris iudicio episcopi clericorum munera ordinentur. » Sciendum autem quod sicut clerus et populus episcopum sibi constituendum communiter deligunt et expetunt, ita propter pacis et caritatis bonum debet clero et populo uniuscuiusque ecclesiae et vicinis sacerdotibus concedi, ut presbyteros et inferioris gradus potiores clericos sibi eligant: non tamen in ecclesiam ullo modo introducere praesumant, nisi ab episcopo civitatis, vel eius vicariis, iuxta apostolum primo probentur; et sic ab eodem vel suis vicariis vitae suae diebus in ecclesiis stabiliantur: ne si nolentibus et non petentibus inserantur, ab eisdem vel condemnentur vel odio habeantur.

SECUNDA SECTIO.

3. Nunc de clericis a laicali potestate nequaquam ab ecclesiis expellendis prosequamur. In synodo universali patrum 'CCXL' habita pro Ignatio patriarcha, quae a suis conditoribus octava dicitur. « Si quilibet potentum pellere tentaverit apostolicae cathedrae Papam, aut aliorum patriarcharum quemquam, anathema sit. » Item ex epistola Iulii papae. « Si quis episcopos post huius sanctae sedis sententiam damnare aut propria sede pellere praesumpserit, sciat se irrecuperabiliter esse damnatum, et proprio carere perpetuo honore. » Leo quartus in registro suo Carolo regi. « Contra sanctorum patrum regulas probatur existere saecularis homo vel laicus, qui presbyteros ab ecclesiis, quibus tempore ordinationis eorum denominati vel introducti fuerint, conetur expellere. » Nicolaus iunior in concilio 'CXIII' episcoporum. « Constituimus ut cuiuslibet ordinis clericos laici non iudicent, nec de ecclesiis eiiciant. Item quod clericis delinquentibus saeculares contra suos praepositos patrocinium praestare non debent. In concilio africano cap. 'XXIX' « Et illud petendum est, ut statuere dignentur, ut si quis cuiuslibet honoris clericus iudicio episcoporum quocumque crimine fuerit damnatus, non liceat eum ab ecclesiis, quibus praefuit, sive a quolibet homine sive a

1) In concil. collect. an. 1080. non dicitur huius concilii episcoporum numerus, quem nunc ex Deusdedit cognoscimus.

2) Haec poena nominatim sumitur ex capitulo ibi praecedente.

cod. f. 156.

Regist. L. III.
56. nequiverint.

defensore, interposita poena damni pecuniae atque honoris, quo nec aetatem nec sexum excusandum esse praecipunt, pelli.» In concilio agathensi cap. VIII. «Clericus si relicto officio suo propter distinctionem ad saecularem fortasse confugerit personam, et ei is ad quem recurrit, solatium defensionis impenderit, cum eodem de ecclesiae communione pellatur.» Gregorius Iohanni episcopo ravennati. «Si presbyteri vel ad tuum iudicium, vel ad nos, maiorum fulti patrocínio, quod non credimus, venire despexerint, et in obiectis sibi capitulis contumaciter respondere tentaverint*, volumus ut eis post secundam et tertiam admonitionem tuam, ministerium sacri interdicas officii, atque nobis de eorum renunciis contumacia. Idem Romano exarcho per Italiam. «Pervenit ad nos Speciosum quemdam presbyterum ecclesiasticae constitutionis vigore despecto, episcopo suo, vestra fretum tuitione, resistere. Et infra. Petimus ergo ut in tanto vos peccato miscere nullatenus debeatis. Nam huiusmodi iniquitatem impunitam propter Dominum nullo modo patimur remanere. Unde iterum quaesumus, ut excellentia vestra in talium se causarum defensione non misceat, ne etiam Deus suam defendat iniuriam, et inter nos aliorum pariat culpa discordiam.» Idem in registro. «Omnibus notum est, piissimos Dominos disciplinam diligere, ordines servare, canones venerari, et in causis se sacerdotalibus non miscere.» Idem Sereno episcopo. «Si (quod absit) salubri monito clericos tuos videris in nullo proficere, et hos quoque curabis a te procul abiicere, ne pravitates eorum ex eo quod recipiuntur, displicere minime videantur; et non solum ipsi inemendati maneant, sed eorum etiam receptione alii corrumpantur.

QUARTA SECTIO.

cod. f. 157.

4. Nunc intimandum quod a saecularibus res ecclesiasticae regi non debeant. In concilio chalcedonensi cap. XXVI. «Placuit omnino ut omnis ecclesia habens episcopum, etiam oeconomum habeat de proprio clero, qui res ecclesiasticas dispenset cum consensu episcopi sui; ne cum dispensatio sine testimonio fuerit, res ecclesiasticae dispersae sint ad contumeliam pontificis inrogandam. Si vero hoc non fecerint, sanctis subiacerere debent canonibus. «Symmachus in concilio episcoporum CCXVIII. Proinde sententia enervari debet, et in irritum deduci, ne quibuscumque laicis quamvis religiosi vel potentibus quolibet modo liceat aliquid decernere de ecclesiasticis facultatibus, quarum solis sacerdotibus disponendi a Domino commissa cura docetur. Eulalius syracusanus episcopus dixit: laicis quamvis religiosi, nulla de ecclesiasticis facultatibus, ut ait Stephanus martyr et pontifex, aliquid disponendi legitur usquam attributa facultas.» Gregorius Ianuario 1) caralitano episcopo. «Cavendum a vestra fraternitate est, ne saecularibus viris atque non sub regula vestra degentibus, quae libet res ecclesiasticae committantur, sed probatis de vestro officio clericis; in quibus si quid reperiri poterit pravitatis, ut in subditis emendare quod illicite gestum est valeatis.

QUINTA SECTIO.

5. Restat ostendere quod laicis non liceat in ecclesia dominium habere, nec res earumdem in sua iura transferre. Gelasius Senecioni episcopo. «Iulius vir honestus in re iuris sui perhibetur fundare ecclesiam, quam in honorem sancti Viti confessoris cupit consecrari. Hanc igitur, frater carissime, si ad tuam dioecesim pertinere non ambigis, ex more convenit dedicari, collata prius donatione sollemni, quam ministris ecclesiae se destinasse praefati muneris testatur oblato; sciturus sine dubio, praeter processioneis aditum, qui omni christiano debetur, nihil ibidem se proprii iuris habiturum.» Ex libro romanorum Pontificum. «Domino sancto, et beatissimo patri patrum Papae N. famulus vester N. In praedio meo iuris mei basilicam sumptu proprio me suggero construxisse, quam in honorem sanctorum martyrum N. desidero consecrari: cui basilicae ad luminaria vel eleemosynas ibidem Deo servientibus obtuli N. N. Quapropter quaeso apostolatam vestrum, ut detis praeceptionem vestram ad N. venerabilem civitatis episcopum, quatenus supra memoratam ecclesiam debeat

1) Cod. Iohanni. Sed ita necessario emendavimus. Vide regist. IX. 65.

sacrosanctis ministeriis consecrare; ut hoc facto sancta religio vestris temporibus sumat augmentum. Promitto etiam nihil mihi de eodem loco ulterius vindicandum, nisi processionis gratiam, quae christianis omnibus in commune debetur. Pari quoque prece depono ut detis litteras vestras ad N. venerabilem civitatis episcopum, quatenus possit reliquias supra memoratorum sanctorum sollemniter contradere. Analetus papa. « Qui pecuniam vel res ecclesiae abstulerit, sacrilegium facit. » Callixtus. « Raptores ad paenitentiam accipimus 1); ipsam vero qua adpersi sunt infamiam publicam sanare cupimus, quia manifesta peccata non sunt occulta purgatione purganda. » Urbanus. « Sacrilegii reatum incurrunt qui res ecclesiae inde abstrahunt ubi traditae sunt; et quod peius est, anathema maranatha fiunt, etsi non corpore, tamen anima, et ut Saphyra in anima moriuntur. » Pius. « Qui ecclesiam Dei vastat, eiusque praedia et donaria expoliatur, sacrilegus est. » Lucius. « Rerum ecclesiasticarum raptores et facultatum, a liminibus sanctae ecclesiae anemathizatos auctoritate apostolica pellimus et damnamus, atque sacrilegos iudicamus. » Et non solum eos, sed et omnes consentientes comprehendit; a qua poena liberi esse non possunt illi, quorum ministerium est, qui talia possunt prohibere et emendare, et emendare, et ea non student corrigere.

6. In concilio gangrensi. « Si quis oblationes ecclesiae accipere vel dare voluerit praeter episcopi conscientiam, vel eius cui huiusmodi sunt officia commissa, nec cum eius voluerit agere concilio, anathema sit. » In eodem. « Si quis oblata Deo dederit vel acceperit, praeter episcopum, vel eum qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus, et qui dat et qui accipit, anathema sit. » Symmachi papae et episcoporum ·CCXVIII· « Qui res ecclesiae iussu vel largitione principum vel quorundam potentum aut quadam invasione retinuerint, et filiis vel heredibus suis quasi hereditarias reliquerint, nisi cito res Dei, agnita veritate, reddiderint, in perpetuum anathema sint. In concilio vasensi cap. IV. « Qui oblationes defunctorum retinent, et ecclesiis tradere morantur, ut sacrilegi ab ecclesia sunt reiiciendi, quasi egentium necatores; nec credentes Dei iudicio. » Augustinus in ·L· homilia super Iohannem. « Ecce inter sanctos est Iudas fur loculorum dominicorum et sacrorum. Si discernuntur crimina in foro qualiscumque furti et peculatus; peculatus enim dicitur furtum de re publica; et non sic iudicatur furtum rei privatae, quomodo publicae; quanto vehementius est iudicandus sacrilegus fur, qui ausus fuerit non undecumque tollere, sed de ecclesia tollere? » Notandum quod Augustinus eum qui aliquid de ecclesia tollit, furem et sacrilegum appellet, et Iudae proditori aequiparet. Hieronymus super Matthaeum. « Omnes, inquit, qui stipe templi et his quae conferuntur in usus ecclesiae, abutuntur in aliis rebus, quibus suam impleant voluntatem, similes sunt scribarum et pharisaeorum redimentium mendacium sanguine Salvatoris. »

cod. f. 158.

7. Ex libro secundo institutionum Iustiniani imperatoris cap. ·II· « Nullius autem sunt res sacrae et religiosae. Quod enim divini iuris est, id nullius in bonis est; sacrae vero sunt quae rite et per pontifices Deo consecratae sunt, veluti aedes sacrae et dona quae rite ad ministerium Dei dedicata sunt. » Imperatores Valentinianus et Theodosius augusti Dextero comiti rerum privatarum. « Universas terras quae a colonis dominii rei publicae vel iuris templorum in qualibet provincia venditae vel illo vel alio pacto alienatae sunt, ab iis qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis praescriptione officiente, iubemus restitui; ita ut nec pretium quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat. Data ·V· nonas iulii. » Imperatores Gratianus, Valentinianus iunior, et Theodosius AAA. Melito praefecto. « Placet rationabilis consilii tenore perpenso, descripta moderatione praescribere a quibus specialiter necessitatibus ecclesiae urbium singularum habeantur immunes. Prima quippe illius usurpationis contumelia debellanda est, ne praedia usibus caelestium decretorum dedicata, sordidorum munerum faece vexentur: nihil extra ordinarium ab his super inducti pretiumve flagitetur, nulla translationum sollicitudo gignatur: postremo nihil praeter canonicam illationem, quam adventitiae necessitatis sarcina poposcerit eius fun-

cod. f. 162.

1) Recole quae de S. Callixto adnotavimus ad Bonizonem p. 51.

ctionis adscribatur. Si quis contravenerit, post debitae ultionis acrimoniam, quae erga sacrilegos iure promenda est, exilio perpetuo utatur. Datum ·VIII· kal. iunii.» Item ex legibus Caroli imperatoris. « Praecipientes iubemus, ut nullus tam nostris quam futuris temporibus, a nobis vel successoribus nostris, ullo unquam tempore absque consensu et voluntate episcoporum, in quorum parochiis esse noscuntur, res ecclesiarum petere, aut invadere, vel vastare, aut quocumque ingenio alienare praesumat. Quod si quis fecerit, tam nostris quam et successorum nostrorum iudicibus vel comitibus, sicut sacrilegus et homicida legaliter puniatur, et ab episcopis anathematizetur, ita ut mortuus etiam sepultura ac cunctis Dei ecclesiae precibus et oblationibus careat, nec eleemosynam suam quisquam recipiat. »

8. His de praefatis quatuor Capitulis ita pertractatis, libet in calce huius opusculi, ut obstruatur os loquentium iniqua, quaedam de sanctorum canonum auctoritate subiungere, quorum adstipulatione confirmabimus ea quae in hoc libello contra simoniacos et invasores et reliquos schismaticos, Deo praestante, peroravimus. In epistola Damasi papae ad Aurelium carthaginiensem episcopum. « Violatores canonum graviter a sanctis patribus iudicantur, et a sancto Spiritu, cuius instinctu ac dono conditi sunt, condemnantur; quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongrue videntur, qui contra eosdem sanctos canones non necessitate compulsi, sed libenter ut praefixum est, aliquid aut proterve agunt, aut loqui praesumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Idem. Statuta sedis apostolicae, et canonum venerabilia decreta nulli sacerdoti Domini ignorare sit liberum. » Gelasius. « Quis enim aut legem principum, aut patrum regulas, aut admonitiones modernas, ducat debere contemni, nisi qui impunitum sibi tantum aestimet transire commissum? Et iterum. Semper constitutio generat temerata vindictam. » Primus papa Leo aquileiensi episcopo. « Si quis sacerdotum contra statuta venire tentaverit, et prohibita ausus fuerit admittere, a suo se noverit officio submovendum. » Hilarus papa. « Non minus in sanctorum traditionum delinquitur sanctiones, quam in ipsius Domini iniuriam prosilitur. Item idem. Nec tantum putetis petitiones valere populorum, cum his parere cupitis, ut voluntatem Dei nostri, quae nos peccare prohibet, deseratis: cuius indignatio ex hoc gravius commovetur, quo benignitas eius dum fiunt illicita, per eos qui sunt interpretes placationis offenditur. » Hadrianus papa Angilramno episcopo. « Generali decreto constituimus ut execrandum anathema fiat, et velut praevaricator catholicae fidei semper apud Deum reus existat, quicumque regum vel potentum deinceps canonum censuram in quocumque crediderit vel permiserit violandam. » Leo quartus in concilio episcoporum ·LXXII· cap. V. « Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones, vel decreta, pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium vel futurorum malorum, a sede apostolicae praesule salubriter promulgata contempserit, anathema sit. » Gregorius. « Sub magno moderamine pastores ecclesiae vel solve studeant vel ligare: sed utrum iuste an iniuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, ne is qui subest, et cum iniuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suae sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absolvere indiscrete timeat vel ligare. Qui sub manu pastoris est ligari timeat iuste vel iniuste: nec pastoris sui iudicium temere reprehendat, ne etsi iniuste ligatus est, ex ipsa tumidae reprehensionis superbia, culpa quae non erat, fiat. Fabianus urbis Romae episcopus omnibus episcopis. « Statuimus ut si aliquis clericorum suo episcopo infestus aut insidiator fuerit, mox examinatus iudicio submotus a clero curiae tradatur, cui diebus vitae suae deserviat, et infamis absque spe restitutionis permaneat. » Stephanus episcopus omnibus episcopis. « Clericus qui episcopum suum accusaverit, aut ei insidiator extiterit, non est recipiendus, quia infamis est, et a gradu debet recedere, et curiae tradi deserviturus. » Anacletus papa. « Accusatio sacerdotum nonnisi ab idoneis et probatissimis viris, qui et suspicionibus et sceleribus careant, fieri debet. » Evaristus papa. « Accusatorum sacerdotum discutiatur suspicio, fides, temeritas, vita, vana gloria, inimicitia, cupiditas, id est absque certa probatione quisquam non credat. » Ex concilio carthaginiensi. « Qui aliquibus sceleribus irretitus

est, vocem adversus maiorem natu non habeat accusandi.» Felix papa. «Excommunicati nullatenus ad accusationem vel testimonium sunt admittendi. Nulli infami liceat adversum religiosum christianum testimonium dicere, vel qualibet actione impetere.» Cornelius papa. «Purgationes quas patres in conciliis statuerunt, nisi ima ratione rimandae sunt, et non pro crimine ab aliquo illato facinoroso fieri consueverunt.»

9. In concilio nicaeno (II) cap. XXVII. «Nullum iudicium nisi ordinaliter habitum te-
neatur, neque in re dubia certa iudicetur sententia.» Damasus papa de ordine iudiciorum.
«Canonica vocatio loco et congruo tempore: per se sint testes, per se accusatores, per se accusati, per se iudices; quoniam saeculi leges haec eadem retinent.» Pelagius in suo registro introducit Augustinum ita definientem schisma in epistola ad Valerianum patricium, inter cetera. «Vide utrum schismatici non sint, qui se ab eminentissima et manifestissima auctoritate apostolicarum sedium separaverint. Quisquis ergo ab apostolicis divisus est sedibus, secundum istam beati Augustini sententiam, in schismate esse non dubium est, et contra universalem ecclesiam altare probatur erigere. Sed quid de talibus miseris chalcedonensis synodus constituat, gloria vestra consideret, ubi post alia sic dicit: qui a communione ecclesiae semet ipsum suspendit, et collectas facit, et altare constituit, et noluit vocanti episcopo consentire, et noluit eidem acquiescere neque consentire, et prius ac secundo vocanti; hunc omnino damnari, nec unquam vel orationem mereri, nec recipere eum posse honorem. Si enim permanserit turbas faciens et seditiones ecclesiae, per extraneam potestatem tamquam seditiosum comprimere.» In concilio antiocheno. «Si quis presbyter aut diaconus episcopum proprium contemnens, se ab ecclesia sequestraverit, et seorsum colligens, altare constituerit, et commonenti episcopo non acquieverit, nec consentire vel obedire voluerit semel et iterum vocanti, hic damnetur omnimode, nec ulterius remedium consequatur.» Item in eodem. «Si quis a proprio episcopo communione privatus est, non ante suscipiatur ab aliis, quam suo reconcilietur episcopo. Haec autem definitio maneat circa laicos et presbyteros et diaconos omnesque qui sub regula esse monstrantur.» Cyprianus in epistola ad Stephanum. «Si qui presbyteri vel diaconi, vel in ecclesia catholica prius ordinati fuerint, et potremo perfidi rebelles extiterint contra ecclesiam, vel apud haereticos a pseudo episcopis et antichristis, contra Christi dispositionem, profana ordinatione promoti sunt, et contra altare suum atque divina sacrificia, falsa et sacrilega offerre conati sunt, eos quoque hac conditione suscipi cum revertuntur, ut communicent laicis; et satis habeant quod admittuntur ad pacem, qui pacis hostes fuerunt: nec debere eos revertentes, ea apud nos ordinationis et honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverint.» Et paulo post. «Quia etsi ipsi postmodum ad ecclesiam redeunt, restituere tamen eos secum non possunt, qui ab eis seducti, et foris morte praeventi, extra ecclesiam sine communicatione et pace transierunt: quorum animae in die iudicii de ipsorum manibus expetentur, qui perditionis auctores et duces extiterunt. Et ideo satis est talibus veniam dari, quia non debet in domo fidei perfidia promoveri.»

10. Augustinus contra Donatistas. «Ecclesia catholica sola est corpus Christi, cuius ille caput est et salvator corporis sui. Extra hoc corpus neminem vivificat Spiritus sanctus; quia sicut ipse dicit apostolus: *caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*. Non est enim particeps divinae caritatis, qui hostis est unitatis. Non habent itaque Spiritum sanctum qui sunt extra ecclesiam. De illis quippe scriptum est: *qui se ipsos segregant, animales, Spiritum non habentes*. Sed nec ille eum percipit, qui fictus est in ecclesia; quoniam et inde scriptum est: *sanctus enim Spiritus disciplinae effugiet fictum*. Qui ergo vult habere Spiritum sanctum, caveat foris ab ecclesia remanere, caveat in eam simulatus intrare; aut si iam talis intraverit, caveat in eadem simulatione persistere, ut veraciter coalescat arbori vitae.» In concilio antiocheno. «Si quis autem quilibet ex clero deprehensi fuerint cum excommunicatis communicare, etiam isti priventur excommunicatione, tamquam qui regulam confundunt ecclesiae.» In canone apostolorum. «Si quis cum excom-

municato saltem in domo simul oraverit, is communione privetur.» Callixtus in decretis. «Nemo cum excommunicatis in oratione aut cibo vel potu aut osculo communicet, nec ave eis dicat.» Iohannes apostolus de huiusmodi. «Nolite recipere eum in domo, nec ave dixeritis ei. Qui autem dicit ei, ave, communicat eius operibus malignis.» In concilio laodicensi titulo VIII. «Non licet catholicis ad haereticorum speluncas causa orationis accedere.» Hieronymus super Osee. «Non oportet benedictiones haereticorum accipere, quae maledictiones sunt.» Gregorius in ultimo moralium ita scribit. «Haereticorum sacrificia accepta Deo esse non possunt, nisi pro eis universalis ecclesiae manibus offerantur.» Osee propheta. «Sacrificia eorum tamquam panis luctus; omnes qui manducant ea contaminabuntur.» Hieronymus super prophetas. «Odit Dominus sacrificia haereticorum et a se proiicit; et quotiescumque sub nomine Domini fuerint congregati, detestatur foetorem eorum, et claudit aures suas.»

11. Pelagius papa Viatori et Pancratio. «A schismaticorum sacrificiis, potius autem sacrilegiis, abstinere debetis.» Idem in eadem. «Non est Christi corpus quod schismaticus confecit 1); neque enim divisum Christum poterit quisquam sine apostoli reprobatione confingere. Unam, ut saepe dictum est, quae Christi corpus, constat esse ecclesiam, quae in duo vel in plura dividi non potest. Simul enim cum ab ea Christus discesserit, esse desistit ecclesia. Unum templum et Hierusalem. Idolis necesse est ut immolet; qui semet ipsum diviserit: alienus est, profanus est, hostis est. Habere non potest Deum patrem, qui universalis ecclesiae non tenuerit veritatem.» In concilio antiocheno. «Quicumque episcopus damnatus a synodo, vel presbyter aut diaconus a suo episcopo, ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere, sive episcopus iuxta praecedentem consuetudinem, sive presbyter aut diaconus, nullo modo liceat ei nec in alia synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactioni. Sed et communicantes ei omnes abiici de ecclesia, et maxime si postquam didicerint adversus memoratos fuisse prolatam sententiam, eisdem communicare tentaverint. Augustinus de obedientia. «Nihil Deo placet quomodo obedientia. Cham maledictus fuit, et post multa saecula manet, quando dicitur semen Cham, et non Iuda, quia patri non est obsecutus. Ceterum Sem, quia obsecutus est patri, benedictionem habuit in omnia saecula. Hoc itaque dico: non est filiorum iudicare de patribus. Qui patri non obsequitur, Deo non obsequitur: qui contemnit patrem, contemnit Christum qui in patribus est. Si ieiunaveris diebus et noctibus orationemque feceris, si in sacco fueris vel in cinere, si nihil aliud feceris nisi quodecumque praeceptum est in lege, et tibi fueris quasi sapiens, et obediens patri non fueris, omnes virtutes perdidisti.» Una obedientia plus valet quam omnes virtutes. Ieiunium vel continentia nisi te diligenter attenderis, superbia est. Quicumque non obedit, non facit de sanctitate sed de superbia. Ideo enim non obedit, quia meliorem se putat eo cui non obedit. Odit Deus eos qui adversus patres animantur, et patrum invasores qui in omni mundo infamia notantur. Iohannis chrysostomi, Gelasii, Gregorii, Pelagii, Paschalis, Cypriani, Hieronymi et Augustini sequitur haec sententia, quam nomine Iohannis chrysostomi titulata reperiri. Paenitentia et communio a nullo nisi a catholico suscipienda est. Si vero nullus sacerdos catholicus adfuerit, rectius est sine communione visibili manere, et invisibiliter a Domino communicari, quam ab haeretico communicari et a Deo separari. Nulla enim conventio Christi ad Belial, ait apostolus, neque pars fidelis cum infideli: omnis enim haereticus infidelis; simoniacus autem haereticus; ideo infidelis.

1) Immo recole p. 90. adn. 1.

AD THEODORUM MOPSUESTENUM

INDEX.

- Aeternum** (in) pro valde diu p. 187.
Aethiopes alii proximi Aegypto, alii longinqui p. 228. 260.
Alexandria condita quadringentis circiter post prophetam Nahumum annis p. 226.
Amen vocabuli usus p. 407.
Amessiam regem non occiderunt Lachis cives p. 175.
Ammon non est Alexandria p. 226.
Amosi locutio lucide explicatur, quae videbatur obscura S. Hieronymo p. 46. Et quidem conferatur Amosus etiam cap. II. p. 4. et 6.
Angeli custodes hominum p. 306.
Angeli cum apparent hominibus, ideo humanam formam induunt, quia haec congrua est cernentibus p. 294.
Angelus distinguendus in ss. scripturis a filio Dei p. 292.
Aquila interpres citatur p. 391. 393.
Arbores umbrosae flagitiis idololatrarum idoneae p. 22.
Architriclini quodnam officium fuerit p. 398.
Ἀρεμασι pro ἀμαρτήμασι lectio insignis p. 51.
Articuli graeci vis p. 408.
Auditio Dei, id est revelatio p. 244.
Basili neopatreensis excerpta ex commentario in omnes prophetas praef. p. VII-XII.
Blasphemia dicitur pro imperitia linguae p. 37.
Bothrus, aliis Carae vel Charran, vel Cyrene, aliis aliter p. 136.
Canon criticus de prophetis intelligendis aut explanandis p. 333.
Cognoscit Deus, pro diligit p. 55.
Cornua quatuor apud Zachariam prophetam quid significant p. 286. 299.
Diaereseos figura p. 26.
David primus et magnus propheta p. 1. 68.
Electus, etsi non unctus, dictus χριστός p. 114.
Enallage temporum in s. scriptura p. 41. 391. 392. 397. et alibi.
Ephraimi potens tribus pro universo Israhel sumitur p. 24. 26. (Iosephi similiter p. 122.)
Equorum species oblatae Zachariae erant angeli p. 394. seq.
Esaiae vaticinium agnoscit Mopsuestenus p. 398.
Filius Dei quomodo dicatur non posse a se facere quicquam p. 399. Eius personam dicit ignotam praeis Hebraeis Mopsuestenus p. 291. Sed reprehenditur in adn.
Graecis non est numerus pluralis nisi post dualem p. 97.
Hermeneuticae regulae a Mopsuesteno traditae p. 335. cum adn.
Iacobus apostolus interpretatur dictum Amosi p. 138.
Iarim est Aegyptus p. 28. 48.
Idola culta ab ethnicis propter metalli pretium p. 11. (Hinc S. Paulus avaritiam dicit esse idolorum servitutem.)
Iesus cur sero miracula edere coeperit p. 398.
Imperativus modus pro futuro p. 32. 342.
Interpretum 'LXX' proluxa laudatio p. 252. Eorum editio communis christianis omnibus, ibidem.
Interpunctio quanti interdum momenti sit p. 365. 396. 407.
Iohannis evangelii clausula vindicatur p. 407. adn.
Iohel contemporaneus Oseae. p. 69.
Ionam (in) scribit prooemium insigne Mopsuestenus p. 150-157.
Ionas cur non dicatur fugisse a Deo, sed a facie Dei p. 159.
Ionas vocabulum male intellectum a syro interprete p. 263.
Israelitae pravi dicuntur Chananaei p. 362.
Iudae tribus Deo praedilecta propter oriturum ex ea Christum p. 2. 92.
Iudaeorum pertinacia adversus Christum p. 153.
Iustitiae ac pietatis vera forma p. 321.
Lectioes biblicae variae aut insigniores p. 22. 27. 30. 31. 44. 51. 52. 74. 78. 99. 121. 136. 208. 265. 280. 313. 327.
Laetitia nemini imperari potest p. 342.
Maria ad Canae nuptias p. 398. (Sed Mariae sanctissimae quamlibet humanae gloriae cupiditatem obicere nefas est. (Conc. Trident. sess. VI. can. 23.)
Matthaeus cum Luca conciliatur p. 399. Et cum Iohanne p. 404.
Melchomus vocabulum male intellectum a syro interprete, id est rex pro idolum p. 252.
Merita hominum a Deo praevisa p. 401.
Metaphorae avium, ferarum, serpentium, pro hostium vastationibus p. 12. 19.
Molochus idolum p. 120.
Mopsuesteni consuetudo intelligendi vaticinia κατ' ἔκβασιν p. 84. Ibi locus insignis de hac re p. 85. Item p. 139. 150. 192. 332. 381.
Mopsuestenus curiosam eruditionem sponte vitat p. 136. 159. 247. Non est Ἰουδαϊσῶν p. 139. 150. 191. 332. Ceteroqui idem reprehenditur a graeco scholiaste p. 289. 290. 292; itemque a nobis p. 381. 391. adn. Eiusdem reliquiae commentarii in psalmos p. 390. sq., et copiosiores in Iohannem p. 396. sq. Item duo fragmenta in epist. II. ad Corinthios et ad Galatas p. 407. 408. Idem suos in Matthaeum (nunc deperditos) commentarios memorat p. 404. Eiusdem de clausula Iohannis ev. iudicium; quod tamen in adn. refutatur p. 407. Reprehendit quasdam opiniones, contra nonnullos patres, p. 95. 195.
Nazaret ab ethnicis habitata p. 398.
On idolum p. 23. 48. 56.
Oseae vaticinium variis temporibus editum p. 3. 16.

- Oseas cur iussus meretricem coniugem ducere p. 5.
 Panis luctus qui sit p. 42.
 Paulus quid in caelo viderit p. 408. Verba ab eo audita, res erant. Ibidem. (Locum hunc sumptum apud nos ex catena videsis etiam T. IV. part. 3. p. 148.
 Pauperes apud templum stipem quaerebant p. 385.
 Peccata populi comedere quid sit p. 21.
 Poenarum divinarum utilitas p. 396.
 Portae urbium delectae ad publicas consultationes et iudicia p. 116.
 Prophetarum mos miscendi iucunda vaticinia molestis p. 7. 13. 188.
 Prophetarum argumentum saepe commune p. 68. 170.
 Prophetarum exacta veracitas p. 94.
 Prophetarum silentium dicitur fuisse a Davide usque ad Oseam p. 1.
 Prophetis cur Deus insolita quaedam facere mandaverit p. 4.
 Pulverem lutum Christus cur fecerit p. 401.
 Reticentiae figura p. 143.
 Rhabdomantia p. 22.
 Sacerdotium dicitur communis utilitas p. 20.
 Sacrificium rationale p. 382. cum adn.
 Sectio corporum apud veteres superstitiosa p. 36.
 Sophonias quidam apocryphus p. 268. adn.
 Spiritus a Paulo pro gratia dicitur, caro autem pro lege p. 408.
 Spiritus sanctus Filio non inferior p. 398.
 Spiritus sancti personam ignotam fuisse Hebraeis dicit Mopsuestenus p. 83. 276. 290. Sed reprehenditur in adn.
 Spiritus propheticus non desiverat Oziae regis temporibus p. 94.
 S. Scriptura hyperbolice interdum loquitur p. 251. 332.
 Stephani M. dictum conciliatur cum Amoso p. 121.
 Superbia dicitur interdum pro apostasia neglectuque Dei p. 14. 23.
 Sycamina, vel sycamini, dicuntur ficus p. 129.
 Symmachus interpret eitur p. 391. 392.
 Synagoga adumbrata in Oseae meretrice p. 8.
 Syrus ex hebraico interpret valde reprehenditur atque irridetur p. 241. 252. 263. Eius ignotum nomen, ibidem.
 Tacere pro negligere p. 50.
 Tharsis aliis Tarsus vel Rhodus p. 159.
 Typi vera notio p. 185. 296.
 Vinum ex miraculo exquisitius ceteris p. 399.
 Visio idem significat quod sermo Domini, cum praeclara de hac re doctrina p. 142.
 Zelus Dei, id est ira p. 216.
 Zorobabel de stirpe davidica p. 18. 181.
 Ως ἀγαθός narrantis, non admirantis p. 76. Sed videsis adnotationem.

AD II. PARTEM VOLUMINIS

INDEX.

- Ἀδολεσχεία et ἀδολεσχία vocabula polysema p. 262.
 Aeternum (in) quandoque significat tantum per totam vitam p. 172. (Sic Paulus I. Cor. VIII. 13. non manducabo carnem in aeternum.)
 Aethiopes thebaici in Aegypto p. 113. 114. Alii ultra Babylonem p. 122. Aethiopia pro cunctis ethnicis p. 253.
 Ἀγαπᾶν plus significat quam φιλεῖν p. 15. Sic amo et diligo apud Latinos.
 Ἀλέκτωρ (gallus) ab Alexandrinis pronunciabatur ἄλεκτα. Dicebatur etiam γνωριστά p. 44.
 Allegoricorum, quorum princeps Origenes, gravis reprehensio p. 111.
 Angelorum nomina diversarum operationum sunt indicia p. 2. Angeli custodes hominum p. 28. 55.
 Anima irrationalis (id est brutorum) corpore separata non subsistit p. 177.
 Animarum piarum diversi gradus p. 226. Solutarum corporibus praemia p. 244.
 Animalium Ezechielis significatio p. 82.
 Antiochus Iudaeorum vastator p. 121. 262.
 Apollinaris millenarius p. 91.
 Aquilas interpret p. 81. 128. 187. 220. 281. 306.
 Arbitrium liberum p. 89. Non perimitur a praedestinatione divina p. 118. Et nemo naturaliter bonus vel malus p. 133.
 Arbor vitae, sapientiam Dei significabat p. 5.
 Ariani reprehensi p. 144.
 Aristoteles reprehenditur p. 229.
 Canere et psallere in quo differant p. 167.
 Cemphi avis libido p. 14. 73.
 Choenix Graecis κάβος p. 124.
 Christi omnia tamquam de unica persona praedicantur p. 176. Christus crucifixus in parte urbis boreali p. 229. Christi abstinencia p. 255.
 Christus quomodo apud Matth. XXIV. 36. dicatur ignorare diem iudicii, pulchre exponit Didymus p. 255. Christus Deus et homo unica adoratione adoratur p. 302.
 Cogitationes impurae vituperantur p. 5. 10. 13. 28. 37. 79.
 Confessio peccatorum apud sacerdotem facienda p. 21. 43. 45. 51. 54. 79.
 Constantinus Christianorum liberator p. 126.
 Constitutiones apostolicae notae Didymo p. 58.
 Corporis humani vituperatores (v. gr. Manichaei) in Deum iniuriosi p. 32.
 Corpus animae navis p. 230. 255.
 Correctio prudens p. 16.
 Creare verbi varius sensus p. 63. 210.
 Creatio ex nihilo p. 15.
 Creator distinctus a creatura, contra pantheistas p. 62.

- Κρεῖσσον *melius*, interdum non comparativum, sed loco boni dicitur p. 65.
- Crux eleganter dicitur gubernaculum navis ecclesiae p. 75.
- Κύρβις quid sit p. 173.
- Daemones in somnes p. 7. Idem immites p. 8.
- Diabolus timore Dei coërcetur p. 14. Diaboli doctrina p. 67.
- David ter unctus p. 203.
- Dei existentia hominum consensu comprobata p. 168.
- Diapsalmatis canticum quale sit p. 154.
- Didymi laudes p. 178.
- Didymi testimonium de Christi corpore in eucharistia p. 214.
- Didymi iudicium de heterodoxis s. scripturae interpretibus v. 296.
- Didymus nova vocabula lexicis suppeditat p. 262, et alibi. (Id de aliis quoque a nobis editis graecis scriptoribus dictum esto.)
- Didymus scripsit etiam in Ecclesiasten, et in Iobum, teste fragmento p. 310. cum adn.
- Dissonantias aliquot chronicas ss. scripturae recenset Polychronius et diiudicat p. 113. 126.
- Doctores praecoces reprehenduntur p. 27.
- Ecclesia mater nostra p. 25. 58.
- Eleemosynae laus p. 5. 6. 35. 36. Eleemosyna spiritalis p. 6.
- Ἐλισσά est Ἑλλάς p. 110.
- Ἐνεδός vocabulum explicatur p. 67.
- Ἐνωτίσαι insuetum litteris saecularibus vocabulum p. 137. (Super hoc vocabulo diu Vorstius de hebraismis cap. I. Sed nos Didymo potius credimus.)
- Ἐσεβών (non ἔσωθεν) in ps. LXIV. p. 226.
- Eucharistia, Christi caro et sanguis. p. 8. 11. 64.
- Evangelii alicuius apocryphi, ut videtur, locus p. 267. (Evangelii apocryphi secundum Bartholomaeum fragmentum quoddam est apud nos in mss.)
- Fenus exercere vetitum iustis p. 172.
- Filii divinitas accurate adserta p. 287. et alibi.
- Filius sine adiuncto, in sacris scripturis intelligitur Christus p. 149.
- Genitura pudica p. 175. Et secus p. 217.
- Γεννήματα γαστρός, proprie filii legitimi p. 284.
- Gentes variae circa Polychronii tempora ad Christum conversae p. 125.
- Gigantes, id est daemones p. 34.
- Gratia Dei remunerans p. 289. Confer de gratia etiam p. 295. 296.
- Gratiae divinae auxilia p. 89.
- Haereticus impiorum linguas audit; secus orthodoxus p. 25. Haereticorum acidum vinum p. 45. Conf. p. 78. Haereticorum vitanda doctrina p. 60. 72. 79.
- Hebraeorum mos habendi in voluminibus ss. biblia, non in quadratis libris, p. 220.
- Hermoniim explicatur p. 222.
- Heterodoxorum scholae blaterantes p. 8. Heterodoxis non communicandos sacros libros p. 78.
- Hexapla Origenis citat Didymus p. 199. 203.
- Hirudinis descriptio p. 68.
- Humilitatis laus p. 6.
- Iesus unus idemque educens Hebraeos ex Aegypto, et miracula in evangelio patrans p. 230.
- Infantes dicebantur cuiuslibet aetatis baptizati p. 148.
- Inferorum poenae p. 224.
- Inimicitiae vituperatio p. 17.
- Interpunctio in ss. bibliis observanda p. 58. 159.
- Interpretes LXX. p. 201. 233.
- Ioseph, significat additamentum a Domino p. 263.
- Ira obtrectationis mater p. 43.
- Ira Dei quid sit p. 140.
- Iudaeorum seditiones sub Antiocho p. 83.
- Iudaica quaedam traditio circa transitum maris rubri p. 304.
- Iustus naturalis melior circumciso scelesto p. 65.
- Lectionum biblicarum varietates p. 217. 219. 274. et alibi.
- Lex naturae, lex Dei est. p. 215.
- Λύτρωσις proprie de animabus dicitur, de corporibus autem per accidens p. 212.
- Magda, vel Magdala, hebr. turris p. 113.
- Mens humana thronus Dei p. 45.
- Metempsychosis exploditur p. 213.
- Μηνιαστής vocabulum p. 136.
- Μέταξα vocabulum p. 32.
- Μητρός et τεκούσης, matris et parentis, differentia p. 26.
- Miliarii lapides apud Romanos p. 57.
- Missae sacrificium p. 281.
- Numeris (de) doctrina p. 205. 216. 235.
- Oeconomia divina theologicè descripta p. 176. seq.
- Ὁμοούσιος contra Arium et Eunomium p. 263.
- Origenis error de conversione impiorum post vitam insinuat p. 8. Conf. praef. part. I. p. X.
- Peccatum secretum animae vitandum p. 245.
- Πεινῆν et διψῆν, εἰ pro α, nisi est mendum p. 281.
- Πέταυρον, alii interpretes scripsere βᾶδος p. 62.
- Petrus apostolus doctor oecumenicus p. 53. Idem πρόκριτος p. 178.
- Poenarum aeternitas fatente Didymo p. 2. (Confirmat hoc de Didymo Mingarellius in praef. ad opus de Trin. p. 51.)
- Polychronius magis Ἰουδαϊόφρων, quam Apollinaris p. 90. 119. Curiose de templi fabrica ut est apud Ezechielem scripserat, neque tamen eam cum prophetæ scripto conciliaverat p. 123. Suum ad Danihelem commentarium memorat p. 113. 126. Hebraicae linguae gnarus p. 125. 126. et alibi. Invehitur in allegoricos p. 111, qui est locus insignis. (Praef. p. IV.)
- Ponderum vel mensurarum varia nomina p. 124.
- Portae Domini, virtutes p. 275. Portae mortis, mortalia peccata p. 153.
- Praedestinatio in sententia Didymi quae sit, cum praeclara doctrina p. 242.
- Πρός διάνοιαν, sensus intimus vel spiritalis p. 234. et alibi.
- Providentia Dei est universalis p. 229. Ea adseritur p. 158.
- Psalmi LII. versiculum 5. non esse interrogativum sed narrativum dicit Didymus p. 238.

- Psalmorum cunctos titulos nonnulli veteres quasi non veros expulerunt p. 203.
 Psalmum XVII. nonnulli ex persona Domini dictum existimarunt p. 184.
 Psalmum XXXIV. Didymus de iusto homine indefinite dictum putavit p. 213.
 Psalmus de octava cur? p. 141.
 Psalmus cantici et canticum psalmi in quo differant p. 144.
 Psalterii incognitus quidam ex hebraeo latinus interpret (ex quo recitatur psalmus XLIV.) p. 302.
 Pseudo-prophetarum multitudo p. 92.
 Πτωχός et πένης quomodo differant p. 165. 213.
 Religio virtutum regina p. 168.
 Romani soliti imagines regias per vexilliferos gestare, cum victarum gentium picturis p. 82.
 Sabaoth vocabuli varia explicatio p. 201.
 Sacerdotes digni eligendi p. 49.
 Salomonis proverbium ethicam, ecclesiastes physicam, Canticum theologicam scientiam continet p. 37.
 Salomon linguam pro mente ubique dicere solet p. 47.
 Sapientia datur animae a solo Deo p. 30.
 Sapientia Dei, substantia est p. 15.
 Sapientiae honor est mandatorum observantia p. 60.
 Sapientiae profanae inhaerent errores p. 10.
 Scripturae sensus spiritualis prae historico commendatur p. 38. Sed legis adn.
 Seytharum genera varia fuerunt usque ad Oxum flumen. p. 127.
 Silentium Dei est eius longanimitas p. 234.
 Spiritus sanctus creator p. 210. Hinc ecclesia canit: veni creator Spiritus.
 Spiritus sancti divinitas p. 38.
 Symmachus interpret p. 57. 81. 99. 106. 111. 129. 139. 180. 187. 220. 253. 254. 283. 290. 293. 306.
 Superbia dicitur pro summa nequitia p. 6.
 Θαρσεῖς est mare p. 110.
 Theologia accurata ad sapientiam erudit p. 1.
 Theodotion interpret p. 57. 81. 99.
 Τίς varium usum habet p. 270.
 Θρασύδουλος generalis titulus hominis p. 32.
 Trinitas divina p. 222.
 Vineam pro vita humana in scriptura p. 147.
 Vini vituperatio p. 31.
 Visio Dei, finis reservatus omni rationali creaturae p. 20.
 Votum subitaneum imprudens p. 33.
 Voluptas, diaboli excogitatio p. 31.
 Urbium multarum et populorum prisca nomina p. 111. 121. 127.
 Ὑπερον a coquis dictum τρεβεύς p. 39.

AD BONIZONEM ET DEUSDEDIT

INDEX.

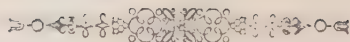
- Abbas religiosi qualitates p. 56.
 Alexandri II. PP. praecepto regula canonica Mediolani coepta observari p. 53. Eiusdem Alexandri regestum D. p. 98. (Littera D. denotat Deusdedit.)
 Ambrosius (S.) lilium ecclesiae p. 1. Num electus ab imperatore D. 81? Negatur.
 Ambrosius (S.) passiones MM. inter missarum sollemnia legi mandavit p. 35.
 Ambrosius in registro suo D. p. 102. (Sed vide emendationem in adn.)
 Anselmus (S.) lucensis episcopus laudatur a Bonizone p. 9. Idem auctor libelli, nunc desiderati, de regula canonica, seu canonicorum cohabitatione q. 53. (Bonizo exequiis etiam S. Anselmi interfuit, eodem anno mortui quo S. Gregorius VII. Pagius n. 3. apud Baronium an. 1086.) Anselmi collectioni canonicae praefatur Clerus lucensis, isque prologus nunc editur, cum partis quintae titulis praef. p. IV.
 Aquileiensis dicitur sextus inter patriarchas p. 4.
 Archiepiscopi olim in Italia papiensis et veronensis p. 4. (Nos de papiensi, alio tempore dicturi sumus.)
 Baptismo (de) Patrum dicta conciliantur p. 1.
 Barnabas apostolus numquam in Italiam venisse videbatur Bonizoni p. 31.
 Baronii mendosa lectio corrigitur D. p. 82. adn.
 Bonizonis liber ad amicum p. 46. Item alius contra Hugonem schismaticum, ibidem.
 Caelibatus sacer p. 22.
 Callixtus PP. I. erga lapsos indulgens p. 35. et D. p. 111.
 Canones alii voluntarii, alii sub praecepto p. 24.
 Canonica regula, sive clericorum cohabitatio, unde sumpserit exordium p. 53.
 Capitula duo apocrypha Innocentii et Gregorii PP. p. 67. Aliud p. 68.
 Chrismatis confectio p. 20. (Etiam in opere suo de sacramentis a Muratorio antiq. med. aev. T. III. col. 605. vulgato, nonnulla ex proprio decreto recitat Bonizo.)
 Clerus ab episcopo nutriendus p. 10.
 Codex canonicus ecclesiae romanae describitur D. p. 15.
 Consecratio ecclesiarum et altarium p. 48. Item reconciliatio p. 49.
 Constantini imperat. baptismus romanus defenditur p. 39.
 Decimarum exordium p. 63. Decimae et victus debentur clericis D. p. 101.
 Decius imp. et Senatus rom. pecuniam de fisco tribuunt ad Christianorum sepulturas p. 36.
 Deusdedit refutatur p. 90. et 93. adn.

- Dioscorus iunior Alexandriae archiepiscopus D. p. 78.
 Egberti eboracensis fragmentum praefationis ad suum paenitentiale, cum Theodori cantuariensis defensione p. 76.
 Episcopi dotēs enumerantur p. 5. seqq. Item debita officia p. 10. Episcopalis eleemosyna et praedicatio p. 12. Episcopi mensa qualis p. 8. Vestes p. 9. Qualis item si ex regularibus assumptus, ibi. Episcopus intra quintum mensem ab electione sua consecratur p. 7. Episcopi exequiae p. 25.
 Episcoporum diversi gradus p. 4.
 Excommunicatorum reconciliatio p. 66.
 Excommunicationes et reconciliaiones in caena Domini p. 19.
 Eugenii PP. I. liber paenientialis p. 44. (Nos quidem Eugenii PP., ut certe fert titulus, libellum ms. de dignitate pallii prae manibus habemus.)
 Fredegunda Francorum regina scelestā p. 61.
 Gelasius PP. doctor mirificus innumeros tractatus composuit, veluti et beatus Ambrosius p. 41.
 Gregorius magnus num electus ab imperatore D. p. 81. Negatur.
 Gregorius sacerdos, ad quem scribit opus suum Bonizo p. 74.
 Guibertus schismaticus decretum Nicolai II. corripisse creditur D. p. 82. 84. Guiberto sacrificia celebrante populus diffugiebat D. p. 94. Idem usurpato nomine Clemens, apud Argentum oppidum in turri clausum se tenebat D. p. 94. In eum invehitur Deusedit D. p. 93.
 Gumbodius auctor canonicae parmensis p. 45. V. adn.
 Henricus imp. diu vituperatur D. p. 93. A Mathilde comitissa victus D. p. 94. Mala innumera et caedes sub eo, ibidem.
 Hibernensis magna synodus aevi carolini p. 50.
 Iacobi apostoli epistolae varia lectio p. 65.
 Ieiunium triduanum ante ascensionem Domini p. 64.
 Ieiunium quadragesimale a quibus institutum p. 33.
 Incestorum varia genera p. 67.
 Innocentii PP. I. epistola ad Exsuperium diversa ab edita p. 47.
 Iohannes (V.) PP. auctor libri de dignitate pallii p. 43. (Vid. in hoc indice voc. *Eugenius*.)
 Iohannis chrysostomi sententia, quod paenitentia et communio a nullo nisi a catholico suscipienda sit D. p. 91.
 Laicis variarum professionum monita p. 62.
 Lapsorum reconciliatio variavit in ecclesia p. 51.
 Leges romanae cum legibus Moysis interdum concordantes p. 61.
 Leges saeculi, si ab ecclesiasticis aperte dissentire videntur, penitus respuendae D. p. 107.
 Leo (III.) PP. cognomento *sermocinarius* p. 44.
 Leo papa dici semel videtur pro Leone bituricensi episcopo D. p. 106. Liberius PP. ecclesiam unam Romae Arianis invitatus concessisse dicitur p. 40. V. adn.
 Marcellini PP. historia p. 37.
 Marcus I. PP. inter Felicem et Eutychianum p. 37.
 Mediolanensis ecclesiae ambitio coarguitur p. 31.
 Militum laus et officia p. 60.
 Missae sollemnis describitur accurate ritus p. 17.
 Monachatus origines p. 55.
 Monachorum merita p. 56.
 Mulieres nec ducatum teneant nec principatum p. 61.
 Nicolai II. PP. decretum de romani pontificis electione diu ventilatur D. p. 82. seq.
 Nuptiis contrahendis datae regulae p. 63.
 Obedientia humilitatis filia et prima virtus Christianorum p. 3.
 Ordinationes sacrae p. 22. De ordinationibus aliter quam de baptismo dicendum p. 1. Ordinatio simoniaca p. 25.
 Patareae morbus Mediolani p. 46.
 Patres ecclesiae calumniose et contemptim ab anonymo appellati, nempe Hieronymus maliloquus hominibus, Augustinus multiloquus, Isidorus glossarum compositor p. 76.
 Patres conciliantur circa iterationem, vel secus, sacramentorum D. p. 90. seq.
 Patriarcharum quanta sit auctoritas D. p. 86.
 Paulinus forosempronienensis pseudo-episcopus p. 60.
 Peccatorum remissio et absolutio non expectat temporis prolixitatem p. 65.
 Pelagii PP. fragmentum quod videtur ineditum p. 60.
 Pelagii PP. registrum D. p. 96. 113.
 Petrus apostolus patriarchales ecclesias in oriente, et primos pontifices in occidente, ordinavit D. 77.
 Petrus Damiani tacite refutatus vel reprehensus a Deusedit p. 89. Sed vide adn. p. 90.
 Pontifici romano supra omnes ecclesiae praelatos debetur obedientia, propter principatum ipsi a Deo in B. Petro collatum D. p. 103.
 Pontificum rom. catalogus et notitia p. 32-57. De his ter saltem Bonizo scripsit p. 46. adn. (Immo et quater; nam praeter documenta citata, etiam in libro de sacramentis a Muratorio edito catalogum eundem scribit Bonizo.)
 Principibus obedientia debetur et tributum p. 59.
 Romae novae, id est Constantinopoleos, imperium laudatur praeter occidentali infimi aevi p. 58.
 Romana ecclesia coepit sub Urbano I. PP. praedia possidere p. 35. 52.
 Romanae ecclesiae excellentia p. 29. seq. De hac capitulorum XL. tituli p. 47.
 Romanae ecclesiae possessio immensa p. 53.
 Romani occidentalis imperii medio vel infimo aevo dignitates et curia p. 59. seq.
 Romani imperii destructio prophetata p. 58.
 Rosalenda Longobardorum regina scelestā D. p. 61.
 Sacerdotii exordium p. 25. seq.
 Sacerdotibus admonitiones Bonizonis p. 53. seq.
 Seufridus placentinus episcopus p. 45.
 Silvester (II.) PP. omnium artium liberalium peritissimus p. 45.
 Symbolum, evangelium, crux, non iterabantur reconciliatis p. 91.

- Synodi principales in antiquo codice enumeratae p. 75.
 Synodus ·VIII· vere est oecumenica p. 92. cum adn.
 Theodorus PP. auctor dicitur libri paenitentialis p. 42.
 Vide adn.
 Urbani I. PP. registrum D. p. 98.
 Urbano II. PP. vivente scribebat Deusdedit hoc opus D. p. 95.
 Viduis monita Bonizonis p. 62.
 Virginitatis sanctae (id est votae Deo) laus p. 57.
 Zenon et Anastasius imp. eutychianistae primi leguntur Dei ecclesiam sibi subdidisse D. p. 78.

E M E N D A T I O N E S.

- Part I. p. 17. v. 6. corr. *varie*.
 Part. II. pag. 20. corr. πέντε και δέκα: *quinque im-
 mo et decem*. Sic enim Luc. XIX. 17. 19.
 P. 96. Dele verba *cap. VII*.
 p. 112. fin. ὡμολ.
 p. 172. adn. *docet*.
 p. 227. corr. μετατιθέμενα.
 p. 238. sqq. scribe B. pro A.
 p. 255. ἀφροσύνην.
 p. 267. λελατομημένον.
 p. 276. τῷ καμίνῳ.

31017

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY

BERKELEY, CA 94709

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94709
For renewals call (510) 649-2500
All items are subject to recall.

